

POMPEJI
SACCI
PATRICII PARMENSIS,

THEORICÆ OLIM IN PATAVINA UNIVERSITATE primo loco PROFESSORIS, deinde in Patria LECTORIS PRÆSTANTISSIMI.

OPERUM MEDICORUM
Tomus Secundus,

IN QUO CONTINETUR

MEDICINA PRACTICA RATIONALIS

HIPPOCRATIS

Sanioribus Neotericorum Doctrinis illustrata.

EDITIO NOVISSIMA A MENDIS quæ in præcedentibus irrepserant, diligenter expurgata.

VENETIIS, MDCCXXX.

Ex Typographia Balleoniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

POMPEJO SACCO
PRÆCEPTORI AMANTISSIMO.

Joannes Antonius Amadei Philosophus, ac Medicus Parmensis.

ACCE, tuas dignè nequeam si dicere laudes,
Has genus, & virtus, nomen, & acta canunt.

Tu Artis Apollineæ, Patriæ, sæclique Sophorum
Doctrina, ingenio, consilioque decus.

Laudem Atavis, Fratrique addis, memorabile nomen
Artibus, officio, qui pietate gerit;

Largus opum in miseros, & ad Aras, spretor honorum,
Justitiæ cultor, gloria juris erat.

Parma parem haud tulit actis flore Virum inclita sæclis;
Nec te majorem surgere Phœbus amat.

Non memorem prima in morbos, ac edita febres,
Victura ingenii quæ monumenta tui:

Altiùs infixus studiis operosa retentas;
Hìc tua non metam laus habet, atque labor.

Te quærunt, responsa petunt, oracula mentis,
Et nomen celebrant dissita Regna tuum.

Itala lustrasti, Illirica, & Germanica Regna
Depellens morbos, & nova quæque docens:

Arcana in prima Patavi dum sede movebas,
Quo gens Europæ è finibus usque venit

Formari in studiis, ubi flos coliturque docentum,
Te æmulus in Patriam PRINCIPIS accit amor

Accit amor; tuus est labor, ac honor Exedra Princeps
Fallor! summum à te nam trahit ista decus.

Quàm nos felices, SACCO instituente, per Artem
Pectora Pæoniam queis coluisse datum est!

Arcta Theoresis magè quis præcepta retexit,
Et vim naturæ, & mente notavit opus?

Morborum quis tot causas, discrimina, sedes,
Signa tulit, certas, & reseravit opes?

At denis sextum lustris successit, & annus
Tertius intereà, fessaque membra trahis.

Ah fractas vires, operum patiensque virentis
Ætatis robur quis revocare queat?

Mirum! tot gravis annis, heù ac, heù luminis expers
Excernens zelo fervidiore dies

E' tenebris Coi revocas oracla Magistri,
Auctaque consiliis arguis apta novis.

O' mens! ò labor, & quod opus contendit Olimpo!
In quo nil ætas, Parcaque juris habent.

Prisca labans virtute tua, donoque revertit,
Æternumque jubar nunc Medicina parat.

Quis te SUMME VIR Hippocratis decus evehat astris?
Queis dignè sertis tempora vincta feras?

Nomine FRANCISCUS, qui HEROES æquat AVITOS
En proprio famæ tradidit ære libros;

Altior ut fato sit honos, & cognita virtus
Lux ubi consurgit Solis, & usque cadit.

Laus semper erit: SUMMI quam PRINCIPIS augent
Munera, neglecto tempore, fama manet.

BENE-

BENEVOLO LECTORI.

Ostquam novarum rerum libido Medicorum Scholas ingressa est varia in Theorica, & Practica, præter vetera Græcorum, & Arabum prodierunt Systemata, inter quæ illud Elmontii, VVillisii, Sylvii de Le-Boe, Dolei, alia principiis Mathematicis innixa, illud Borelli, alia cum principiis Cartesii, Medicinæ Systemata in lucem venerunt, à quibus Studentium mentes confusionem potiùs, quàm illuminationem acceperunt, & veritas in obscuro magis recondita fuit, hæc est una, consequenter Systema Medicum verum debet esse unum. Veritas, quæ in multiplicitate Systematum quæritur, cum difficultate invenitur, quia in diversitate dubia, & difficultates oriuntur, quæ veritatem obscurant, & inventu difficilem reddunt; hanc difficultatem expertum est Sæculum nostrum, ob dictam Systematum multiplicitatem, cui adhæreamus nescimus, in omnibus dubitamus, & trepidamus, & in dubio, & trepidatione veritas magis obscuratur, & altius in profundo putei sepellitur. Ideò necessitas apparet inter tot Systemata unum seligere, quod sit sequendum, & Medicinam supra solidum fundamentum erigere ad istius gloriam, ad humani generis utilitatem, & ad Studentium securitatem. Hæc omnia obtineri posse judicavi, si ab Hipp. scriptis unum Systema colligeremus. Hipp. adeò in Medicina excellens fuit, ut Divini nomen ab Antiquitate acceperit, & in eum honores, quos Diis antiquitas conferebat illi concesserint, istius sublimem peritiam in Medicinâ istius infensissimi hostes confirmant. Nemo est istorum, qui de Hippocrate loquens elogia non paret cum existimatione, & veneratione suæ excellentis peritiæ in Medicina. Leonardus de Capua aliqua contra Hippocratem congessit, sed adeo tenuia, ut neque responsionem mereantur, Obscuritas in suis scriptis tamquam ignorantiæ fontem opponit, cum apud Antiquos Philosophos obscuritas in pretio haberetur, existimantes Philosophiam nisi cum Philosophis, & Intelligentibus esse tractandam, & Plebeis communem facere, esse Margaritas ante Porcos jacere. Si Hippocrates Divini nomen in Medicina accepit, injuria, & Hippocrati, & Antiquitati fit ab alio Medicinæ Systema accipere, quàm ab Hippocrate, cùm nullus Successor Hippocrati hucusque in Medicina tale Elogium meruerit. Hoc motivo persuasus fui Hippocratis doctrinam de Morbis explicare, & Commento illustrare, & ab illa Systema Medicum pro Morborum curatione stabilire pro utilitate universali, & pro Medicinæ gloria. Si hoc obtinuero, benigne Lector, gloriam Deo dabis; si hoc assecutus non fuero, bonam voluntatem ad totius utilitatem directam, gratam habebis, sive hæc doctrina sit Hippocratis, vel alterius: nam Systema, quod colligere cupio, non à nomine, sed à Doctrina Auctoris accipiendum est.

Multa invenies excusatione digna. Multa tuo genio ingrata, tuæ sapientiæ inferiora, si me Hominem advertes erroribus, & fallaciis subjectum, judicabis, & in horum commissione venia dignum, quia ad hæc à natura inclinatum cognosces. Non gloriæ aviditas ad hoc Opus me traxit, sed miserabilis Medicinæ status, ad quem duxit Systematum diversitas, & diversus medendi modus, & tamen veritas est una. In explicanda aliqua Doctrina multa invenies repetita, quia censui per repetitionem majorem claritatem Doctrinæ addere. Pauca tibi videbuntur Remedia, quia multa in meo Systemate, in meis Consultationibus descripsi, & inutile existimavi transcribere. Pauca reperies Remedia cum Dosi, quia hanc in generali determinare impossibile esse, existimo, & satis est Medico virtutem Remedii agnoscere, Dosim verò debet Medicus determinare cum consideratione Morbi, Temperamenti, Ætatis, Sexus, Temporis Anni. Et certè in Dosi Remediorum, maximè Simplicium determinanda, multos licet observare errores, ut licet animadvertere in Cina Cinæ, & in Radice Gentianæ; hæc sunt duo Remedia contra Febres cum rigore, & frigore invadentes, Cina Cinæ, quæ est majoris efficaciæ in Febre domanda, quàm radix Gentianæ, exhibetur ad ʒ. ii. Radicis Gentianæ consueta Dosis est ʒ. i. & est minoris efficaciæ, & respectu istius in loco Cinæ Cinæ exhibenda esset Gentiana ad ʒ. iv. Hic error per consuetudinem inveteratus in legem transivit. Omnia Simplicia in pulverem redacta exhibemus ad ʒ. i. indifferenter, & sæpissimè nullam ab hac Dosi accipit æger utilitatem, & si tale Remedium exhiberetur ad ʒ. iii. & iv. forsan æger convalesceret, hoc multoties expertus sum; hac de causa puto in Remediis alterantibus non haberi certam, & determinatam Dosim, quæ omnibus conveniat: habent quidem minimam, & maximam Dosim, sed Dosis, quæ inter hæc duo extrema mediat, non est communis omnibus, sed in uno Morbo, in una causa Morbi

est

est varianda, usque ad maximam Dosim, & quæ communiter assignatur certè non est maxima Dosis, ultra quam Medicus possit rationabiliter ab ea augmentum morbi, vel perniciem ægri timere. Et certè non possum concipere quomodo ℥. ß. vel i. remedii absorbentis acidum, vel ventriculi, vel massæ sanguineæ possit acidum istius absorbendo, extinguere; sicut nec acidum ventriculi, & succi pancreatici moderari, cùm quantitas talis Dosis vix iii. vel iv. guttas acidi absorbere possit. Modum scribendi, quia nimis facilem, & abjectum, deridebis, sed scias me Medicum, non Rhetorem agere; meum intentum fuit docere, & Hippocratis Medicinam rationalem explicare, quod si obtinuero, bonum Medicum Universitates me prædicabunt, sed tamquam malum Grammaticum, & malum Rhetorem me vituperabunt, nec mihi displicebunt, quia veritatem affirmabunt. Multa corrigenda invenies, quia omnia correctione digna animadvertere non potui. Hoc opus correxi in ætate Octuagesimi Tertii Anni, Auditu, non oculis, quorum debilitas; si non pervenit ad Cæcitatem integram, legere, & scribere non permittit. Si tibi, ô benigne Lector, occurrant contradictiones in Doctrinis allatis, has excusabis interrupta per longum tempus applicatio ad hæc scribenda, Maximè conveniens erat Remedia ab Hippocrate proposita in fine Librorum de Morbis, & de Morbis Mulierum ponderare, & illustrare, eisque nova addere pro Morborum curatione; sed descripta ætas hoc prohibuit, multa tamen, benigne Lector, invenies in Botanicis, & præcipuè in Dioscoride, Mesue, Matthiolo, & maximè in eo Idiomate Gallico conscripto, in Clave Schoderiana Hoffmani, in Quadripartito Simonis Pauli, & in Etmullero in suis notis in Ludovicum. Vale.

INDEX

INDEX
LIBRORUM, ET CAPITUM;
Quæ in hoc Volumine continentur.

LIB. I.

De Morbis Capitis.

LIB. II.

De Morbis medii ventris.

LIB. III.

De Morbis infimi Ventris.

LIB.

LIB. IV.

Adnotationes in Lib. Hipp. de Virginum, & Natura Muliebri, & Mulierum Morbis.

APPENDIX.

De Febribus in particulari, & earum Curatione.

LIBER

LIBER PRIMUS. DE MORBIS CAPITIS, seu Ventris superioris.

CAPUT PRIMUM.

De sensu.

E morbis Capitis acturus, ejus actiones considero, alias Sensum, alias Imaginationem, alias Intellectum, alias Memoriam, alias motum respicere, & læsionem istorum esse morbum, & initium sumo à læsione actionis sensus, quæ in dolore apparet: pro intelligentia tamen dicendorum opere pretium duco aliqua de sensu in genere delibare, & aliqua de sensu tactus, ad quem dolor refertur, & postea de dolore in genere, ut viam sternam tali modo ad explicationem doloris Capitis in particulari.

Quoad primum, certum est Animal sentire, nam audit, gustat, videt, odoratur, & tangit; ex hoc infero habere id, per quod sentit, sicuti quod ratiocinatur habere id, per quod ratiocinatur, nempe principium ratiocinandi, pari pacto, quod sentit, debet habere id, per quod sentit, & dicitur principinm sentiendi. Demonstratur hoc principium ab organis sensuum in Animali communiter admissis. Hæc sunt instrumenta pro sensu, instrumentum est in gratiam agentis principalis, si admittitur instrumentum, & organum sensus, admittendum est agens principale sensus, quod est principium sensitivum, & sicut in Auctomate partibus istius motus, tamquam instrumenta inservientibus additur principale agens, quo moto moventur omnia alia instrumenta, & quiescente quiescunt, & tale in Horologio est elater, pendulum, pondus; ita concesso Animal esse auctoma, eique concessis instrumentis sensuum, cogimur concedere in ratione auctomatis principium sensus, cui omnia instrumenta serviant pro sensu, eo modo, quo elateri in Horologio serviunt omnes aliæ partes pro instrumento motus ad horas designandas, & si principium motus, nempè elater in Horologio, est distinctum ab aliis partibus Horologii, illi tamquam instrumenta servientibus, pariter in Animali cognoscendum est principium sensus, distinctum ab organis, & instrumentis istius, & ita distinctum ut entitatem absolutam, non respectivam referat, & de omni Animali ita judicandum, cùm istis donata sint sensus organa, quæ sunt ordinata ad principium sensus.

Hujusmodi principium est illud, quod dat esse Animali, ideò communiter definitur habens principium sentiendi, & quod dat esse, Aristoteles vocat Formam; non placet hoc nomen? appella quomodo lubet, dummodò in hoc convenias, quòd per hoc principium sentiendi Animal suum esse recipiat, & consequenter suum operari, cùm operari sequatur adesse, & per hoc distinguatur à vegetabilibus, & ab inanimatis.

Principium sentiendi debet esse talis virtutis; ut omnia sensibilia attingat, circa ea operetur, & eorum naturam, & proprietates æstimet; nam tale est munus principii sentiendi, quapropter hujusmodi principium dicitur Sensus communis, quia versatur circa omnia sensibilia, & affectiones organi sensuum externorum has percipit, & circa eas agit. Id demonstratur ex eo, quod possum mihi repræsentare hominem, cum quo aliàs confabulatus sum, & in eo videre cum imaginatione colorem vultus, ejusdem delineamenta, audire vocem expressam in confabulando, sentire odores, quibus profundebatur, mollitiem manus, quam urbanitatis gratia strinxi, omnes corporis gestus, modum existendi partim stando, partim ambulando, & vestem, qua induebatur, contemplari, quapropter in hac repræsentatione istorum omnium unico momento facta, omnia objecta sensuum externorum colligo, & potentia hæc repræsentans non potest non esse potentia, quæ omnium sensuum objecta in se uniat, & pro libitu imaginationi repræsentet, feriantibus omnibus sensibus externis circa tale objectum, dum abest. Quod magis confirmatur, quia ad sensum eliciendum, non solùm requiritur affectio organi sensus externi ab objecto sensibili externo, huic impressa, sed ulteriùs requiritur perceptio istius affectionis, sine qua sensus non exprimitur, quod patet, dum sensus internus, seu communis immersus in fixa applicatione alicujus objecti, objecta sensibilia organis sensuum externorum applicata, & in ea agentia non percipit, non alia ratione, nisi quia deficit perceptio dictæ affectionis suspensa ab intensa applicatione circa aliud objectum, & si organa in se haberent potentiam eliciendi istam perceptionem, etiamsi potentia sensitiva interna, seu sensus communis, esset alteri objecto fixè applicatus, affectionem objectorum perciperent, sed non percipit organum sensus hanc affectionem, & tunc solùm fit sensus, quando potentia sensitiva dictam affectionem advertit; ergo admittenda potentia percipiens affectiones omnium sensuum externorum, & hæc dicitur Sensus communis; at licèt organum sensus non percipiat illam affectionem objecti, est nihilominus illi sensibilis, quia illi vel jucunda, vel molesta, sed non est in hoc sensus, nisi quando molestia, vel jucunditas à sensu communi percipitur, & distinguitur, & in organo est solùm passio molesta, vel jucunda sensibilis, non sensus, qui comprehendit, & passionem sensibilem organi, & perceptionem istius passionis à sensu communi, quæ actum sensus complent. Quapropter cùm in brutis sit perceptio sensiti[illegible], in istis est etiam verus sensus, demonstrabilis à multis operationibus animalium, & admittere ab objectis externis spiritus animales moventibus impelli ad hanc, vel illam partem cum exercitio alicujus operationis, est magis irrationabile, quàm admittere principium sensus, & perceptionem sensitivam rerum sensibilium; si verò constanter sustineatur, in brutis non esse principium sentiendi, hoc non potest negari in homine, de cujus morbis agimus. Hæc potentia sensi-

ſenſitiva, ſeu ſenſus communis in eliciendo actus ſenſus agit; ſicut enim intellectus intelligendo, ſeu in eliciendo actum Intellectionis dicitur agere, ita potentia ſenſitiva in ſentiendo, ſeu in eliciendo actum ſenſus dicetur agere. Et hoc confirmatur, quia potentia ſenſitiva, dum ſentit, dicitur eſſe in exercitio ſuæ potentiæ, ſed omne exercitium importat actionem, conſequenter, dum potentia ſenſitiva ſentit, agit; præterquamquòd ſentire eſt actus ſecundus potentiæ ſenſitivæ, actus ſecundus importat actionem, quam exprimit etiam verbum Sentire activum, conſequenter potentia ſenſitiva, ſentiendo eſt activa.

De ſede hujus principii ſentiendi, & ſenſus communis conveniunt omnes, & Recentiores, & Antiqui, eſſe cerebrum. *Hipp. in lib. de morb. ſacro* apertè aſſerit, *eſſe illud, per quod ſentimus*, & *num. ultimo hujus lib.* habet, *etenim cerebrum, propterea primum ſentit*; diſconveniunt, in qua parte cerebri ponenda ſit. Antiqui in parte anteriori, inter Recentiores *Carteſius* in glande pineali, *Honoratus Faber* in Choroide; pro hac determinatione nullum habemus efficax argumentum; certum tamen eſt, ſedem ſenſus communis eſſe ponendam in ea parte cerebri, quæ eſt origo nervorum, cùm affectiones ſenſibilium exteriorum in organis ſenſuum impreſſæ, ad ſedem ſenſus communis deferantur per nervos, quas recipere non poſſet, ſi à nervorum origine diſtaret. Senſus communis, prævia affectione ſuſcepta à ſenſibilibus externis, movet multas partes, impellendo ſpiritus ad nervos, quod operari non poſſet, niſi adeſſet, ubi eſt emporium ſpirituum, & origo nervorum.

His breviter delibatis, ad naturam ſenſus ponderandam accedo: Definitur ab *Ariſtotele 2. de Anim. tex. 121. Potentia ſuſceptiva ſpecierum ſenſibilium, ſine materia.*

Dicitur *Potentia*, hoc eſt potentia ſenſitiva, quaſi ſit principium paſſivum, quia ad hoc, ut actum ſenſus eliciat, neceſſe eſt, ut ſuſcipiat ſpecies ſenſibiles; ideòque dicitur *potentia ſuſceptiva*, non tamen per hoc, quòd ſuſcipit, excluditur à ratione agentis, in quorum numero ſenſum eſſe probavi, ſed per hoc, quòd ſuſcipiat ſpecies, fit potentia ſenſitiva activa. Senſus enim communis, eſt potentia indifferens ad eliciendum, vel non eliciendum actum ſenſus, ad eliciendum hunc, vel illum, vel alium actum ſenſus, & ad eliciendum hoc, vel alio tempore: quapropter ad hoc, ut talem actum ſenſus eliciat, indiget determinativo, cujus officium exercent ſpecies ſenſibiles, cùm per has determinetur potentia ſenſitiva ad eliciendum actum ſenſus circa tale, & tale ſenſibile; agens verò indifferens ad hoc, ut determinetur ad actionem, debet in ſe ſuſcipere determinativum, conſequenter ſenſus communis ad hoc, ut eliciat actum ſenſus, debet ſuſcipere ſpecies ſenſibiles, quæ ſunt determinativum, & ſic ſenſus communis, quatenus ſuſcipit ſpecies dicitur pati, quatenus verò elicit actum ſenſus, dicitur agere.

Dicitur ſecundò *ſpecierum ſenſibilium*. Multæ ſunt difficultates de iſtis ſpeciebus, primò, quid veniat nomine ſpeciei, ſecundò, an dentur; hæc ſecunda quæſtio, reſoluta manet à reſolutione primæ. Per ſpeciem intelligit Ariſtoteles illud, quòd alterat organum, vel emanat ab objecto externo ſenſibili, & recipitur in organum ſenſus externi cum paſſione, alteratione, & mutatione organi jucunda, vel moleſta, mediante qua alteratione, ut inferiùs dicam, fit ſenſus, & hoc modo certum eſt dari ſpecies, quia in quolibet ſenſu ſemper exit aliquid ab objecto ſenſibili, & recipitur in organum cum dicta alteratione, aliter non fieret ſenſus. Video turrim magnam; dum video, certè quòd turris afficit organum meum viſus, alioquin non viderem, non afficit per ſubſtantiam ſuam, quæ ad contactum ſit unita meo oculo; ergo per aliquod, quod ab ea fluat, & in meum oculum recipiatur, cum mutatione, & alteratione, hoc ab Ariſtotele dicitur Species, quia eſt id, quo mediante fit viſio turris, tu voca effluvium, voca qualitatem, voca motum luminis, voca quomodo vis, fateberis ſemper eſſe id, mediante quo fit viſio, & hoc ab Ariſtotele nomine Speciei vocatur; nam & ſi dicas eſſe motum, cùm hic ſit modus, ſupponit corpus, cui inhæreat, & hoc determinandum eſt, & cùm hic motus ſit id, cujus interventu fit viſio turris, placuit Ariſtoteli hoc nomine Speciei determinare. Emanare aliquid ab objectis ſenſibilibus, quod recipitur in organum ſenſuum, patet in camera obſcurata, cum foramine in feneſtra lignea, cui foramini, ſi in aliqua diſtantia charta opponatur, omnia objecta, quæ extrà applicata fuerint, delineata videbimus in charta intùs oppoſita, ſignum manifeſtum aliquid manare ab objectis, à quo eorum figura in charta repræſentatur.

Species eſt imago vicaria repræſentativa objecti, itaut nihil ſit in objecto ſenſibili, quod à ſpecie non repræſentetur, ſi recipiatur in organo proprio, cùm per id, quòd exit ab objecto, afficiens organum ſenſus, vel per actionem objecti afficientem idem organum ſenſui communi repræſentetur quidquid eſt ſenſibile in objecto, ex quo patet dari ſpeciem ſenſibilem, quia datur id, quòd exit ab objecto, & recipitur in organum cum iſtius alteratione repræſentans objectum, quod diximus eſſe intelligendum pro ſpecie, unde patet irritum eſſe conatum Recentiorum in impugnandis ſpeciebus uſque ad deriſionem; nam intellecta quidditate ſpeciei modo explicato velint, nolint coguntur ſpecies admittere.

Dicitur tertiò *ſenſibilium*, quia proveniunt ab objectis ſenſibilibus, & quia repræſentant objecta ſenſibilia.

Dicitur *ſine materia*, non quia ſint ſpirituales, ſed quia in ipſis non eſt ſenſibilis extenſio, quæ eſt proprietas inſeparabilis à materia, & quia non habent conjunctam materiam ſenſibilem objecti ſenſibilis, à quo fluunt, quod ingenioſiſſimè explicat *Ariſtoteles dicto lib.* exemplo ſigilli, in quo inſculpta ſit aliqua imago; hæc per ſigillum in cera imprimitur, & nihil, præter meram impreſſionem, de materia ſigilli in cera relinquitur, & ſi ſigillum ſit aureum, vel ferreum, nihil in ea impreſſione auri, vel ferri inſpicitur; ita ſpecies, afficiens vel alterans organum ſenſus, emanans ab objecto ſenſibili, & quæ eſt repræſentativa objecti, nihil de materia ejuſdem objecti organo impertitur, quod per ſenſum ſit diſtinguibile.

Explicata definitione Senſus, explicandum quomodo fiat. Objectum externum tranſmittit à ſe aliquod, quod nomine agentis deſignabimus, ut in odore, calore, frigore, vel ipſum objectum immediatè applicatur organo, ut in ſapore, in ſono, hoc recipitur in organum ſenſus cum paſſione, mutatione ſuarum fibrarum (organum enim omnium ſenſuum eſt nervus) quam paſſionem, & alterationem affectionem dicimus, quæ eſt eadem actio objecti, ſed unita alterationi organi, à qua mutatus ſitus, figura, & motus fibrarum nervi: hæc affectio ab extremitate nervi organi ſenſus per undulationes quaſdam per partem, poſt partem à dicta extremitate uſque ad principium nervi ejuſdem in cerebro transfertur, eo modo, quo chorda citharæ extenſa, pulſata in una extremitate, movetur momento temporis in altera, traducto motu ab una extremitate ad alteram extremitatem, variato etiam motu aeris in poroſitatibus ejuſdem chordæ contenti; ita affectio objecti ſenſibilis cum motu conjuncta impreſſa nervo, vel membranæ nerveæ, quæ naturaliter ſemper ad ſenſum concurrunt, ſenſatio momento temporis per undulationes transfertur ab extremitate nervi affecti, uſque ad originem ejuſdem in cerebro, eaſdem undulationes patiente ſucco nerveo, ſeu ſpiritu animali in nervo affecto, & principio nervi in cerebro exiſtente contento, & cùm hoc ſit continuum cum ſede ſenſus communis eadem affectio ad hanc traducitur, itaut eadem affectio, quæ fuit impreſſa in organo ſenſus, imprimatur in ſede ſenſus communis ope principii nervi organi ſenſus affecti, & eidem ſedi continui, & in eam impingentis. Senſus communis percipiens affectionem ſuæ ſedis, determinatur ad actionem circa hanc affectionem, & ad eliciendum actum ſenſus huic correſpondentem percipiendo affectionem in organo exiſtentem, & impreſſam ab objecto ſenſibili, & tunc dicitur Animal ſentire per actionem ſenſus communis circa affectionem ad eum traductam, & quia hæc affectio, & principium iſtius immediatum organo (ut dixi) eſt ſpecies imago, vicaria, repræſentativa objecti, actus ſenſus elicitus à ſenſu communi expri-

exprimit omnes conditiones, proprietates, & qualitates proprias objecti sensibilis, cujus sunt species, & dicitur sentire percipere objectum cum omnibus suis conditionibus sensibilibus, & hoc agit sensus communis ex sui natura, cujus est proprium ab affectione organi sensus externi determinari ad actum sensus eliciendum, & à tali affectione determinari ad talem sensum; denominatio verò dulcis, albi, sonori, odori, habetur à nominibus impositis tali determinatæ affectioni.

In sede sensus communis non sistit affectio ad eam traducta, sed sedes sensus communis à dicta affectione motui unita, mota, & agitata impingit in fibras cerebri ei vicinas, & in has totam affectionem, & motum imprimit, mutando has fibras in ordine, figura, & situ, & in quasdam, ut ita dicam plicaturas, uniendo cum interrupta elevatione, & depressione secundùm suas partes; hasque tali modo disponit, ut si moveantur in sedem sensus communis, & impingant in eam eamdem affectionem, imprimant, quæ impressa fuit eidem sedi ab affectione organi sensus ad dictam sedem traducta, & ab objecto organo sensus impressa.

In hac modificatione fibræ habemus modum explicandi, quomodo sensus communis recordetur, nempè per motum fibræ in sedem sensus communis, in hac fibra modificata consistit ratio phantasmatis, itaut hoc non sit aliud, nisi ista fibra modificata, quia si phantasma est repræsentativum illius, cujus est phantasma, ita fibra modificata est repræsentativa illius objecti, à cujus affectione modificationem suscepit.

Hinc colligere licet, sensum consistere in actione, & in passione; passio est in organo sensus, & in sede sensus communis, actio est in perceptione affectionis à sensu communi, & in productione actus sensus, hoc est in perceptione objecti cum omnibus suis conditionibus; per quod doctrina usque huc tradita de sensu ex mente Aristotelis, convenit cum ea tradita à Recentioribus, qui definiunt sensum per affectionem, & cognitionem, per quas objecta sensibilia cognoscimus; affectio importat passionem, quæ non est nisi in organo sensus, & in sede sensus communis; cognitio respicit actionem, & non potest exerceri ista cognitio, nisi passio, vel affectio traducatur ad locum, ubi adest potentia cognoscitiva, quod voluit etiam Aristoteles, quando dixit *potentiam susceptivam specierum*, quia species imprimuntur organo ab objecto externo, & traducuntur postea ad potentiam sensitivam, vel ad ejus sedem.

Colligo etiam ex dictis, dari Speciem impressam, & expressam. Species impresa, est affectio ab organo ad sedem sensus communis traducta, & in ea impresa; diximus enim affectionem illam ese speciem Aristotelicam, unde si illa affectio imprimitur sedi sensus communis, speciem imprimi dicendum est. Species expressa, est actus sensus à sensu communi productus, in quo verè exprimitur sensus.

Tactus est potentia attingens objecta tangibilia; omnes enim sensus habent propria objecta, Visus colores, Auditus sonos, Odoratus odores, Gustus sapores, Tactus tangibilia, ex quo patet ista ese objectum tactus, extra quæ non est capax attingere alia corpora sensibilia. Inter tangibilia enumerantur primò qualitates activæ, & passivæ, caliditas, & frigiditas, quæ quantum valeant ad afficiendum tactum, nemo est, qui experientia non doceatur; inter passivas enumerantur humiditas, & ficcitas, prima est perceptibilis tactu, ut observare licet aquam tangendo; verum est, quòd in afficiendo organum Tactus, non est valdè efficax, nec adeò validè, sensum Tactus movere potest sicut frigiditas, & caliditas, & ratione suæ diminutæ virtutis, qualitas passiva à Philosophis, & Medicis dicitur; siccitas per se non est sensibilis, quia est qualitas privativa, cujus esse est humiditatis privatio: præter has qualitates primas, inter objecta tangibilia enumerantur secundæ qualitates, lævitas, & asperitas, mollities, & durities, raritas, & densitas, aciditas, salsedo, austeritas, acrimonia, quæ quidem valent sensum tactus afficere modis diversis, & etiam cum vehementia; & licèt istæ ultimæ qualitates, quæ sapidæ dicuntur, sint objectum Gustus, quatenus saporem continent, attamen sunt etiam objectum tangibile respectu Tactus, ratione modi suæ substantiæ, per quem valent organum Tactus pungere, vellicare, rodere, scindere, quas passiones patitur organum Tactus, impetus, motus in violentia, sunt qualitates, quæ licèt communes aliis sensibus, Tactui conveniunt; hoc enim sensu, & motum, & impetum, & violentiam agentis optimè percipimus.

Per qualitates intelligo quidquid valet corpus qualificare, & alterum facere non aliud; hoc est alterare, & mutare corpus, secundùm ea, quæ sunt extrinseca principiis constitutivis, & quibus mutatis, & alteratis, non mutatur essentialiter corpus, sed remanet idem, denominationem novam suscipit, ut lignum incalescit sine mutatione ligni, cum denominatione tamen calidi, illud, per quod incalescit, dicitur qualitas, voca qualitates, voca accidentia, voca secundas substantias, voca effluvia, parùm refert, quia erit lis de nomine.

Organum Tactus communiter determinatur esse Cutim, & præcipuè secundùm suas papillas; hæc est tegumentum membranosum totum corpus exterius investiens, & à primordiis generationis à natura in utero unà cum aliarum partium organizatione texitur ex subtilissimis, & tenuissimis filamentis membranosis, & nervosis, intermixtis cum capillaribus venarum; & arteriarum ramificationibus; ratione filamentorum nervi, & membranæ à multis partibus divaricatorum maximum habet consensum cum familia nervorum, & membranarum; non est tamen Cutis ita strictè organum tactus, ut excludat alias partes ab hoc munere, quælibet membrana, & quilibet nervus, est organum tactus, & objectum tangibile istis applicatum secundùm suas qualitates tangibiles percipitur eodem modo, quo à cute, id testantur dolores partes membranosas, & nervosas internas affligentes, quorum causa est objectum tangibile improportionatum cum violentia dictas partes afficiens, testatur delectatio, & molestia, quam experitur Ventriculus in assumptione aliquorum ciborum, quæ ex hoc præcipuè proveniunt, quod à qualitatibus tangibilibus illorum membrana Ventriculi interna titillatur in delectatione, pungitur, vel roditur in molestia; dicitur tamen tactus organum Cutis, ob finem Naturæ, per quem Animali cutim donavit; voluit enim Animali tribuere regulam, & mensuram, qua metiri posset qualitates occurrentium objectorum, ut malitia, & noxa in aliquibus explorata, ea propulsaret, vel ab eis fugeret; è contrà verò percepta in objectis jucunditate, delectatione, & conferentia ea amplecteretur, & usu delectaretur: ratione hujus finis. Cutis dicitur organum proprium, & speciale tactus, excludendo etiam organa cœterorum sensuum, quæ quidem per tactum exercentur, sed quia diversa objecta à tangibilibus attingunt, inter tactus organa non enumerantur.

Ex objecto tangibili, Cute tamquam organo, & potentia sensitiva, seu sensu communi fit tactus. Objectum tangibile afficit organum, vel sua substantia, vel virtute per effluvia transmissa, hac affectione alterat, & immutat fibras membranosas, & nervosas cutis ordine, situ, & figura varias, & alteras reddit, talis affectio, per repetitas undulationes dictarum fibrarum, & spiritus animalis, seu succi nervei eas irrigantis, & prædictas undulationes patientis traducitur ad sedem sensus communis modo superiùs explicato, ab hac affectione sedi sensus communis impressa determinatur ad perceptionem talis affectionis, & cum perceptione ad eliciendum actum sensus Tactus, & cum hac perceptione percipit etiam objectum tangibile, cum omnibus suis conditionibus, qualitatibus, proprietatibus, & circumstantiis annexis, eò quia talis affectio, ut dixi, est species sensibilis vicaria imago, & repræsentatio objecti; quapropter percipiendo affectionem, necesse etiam est, ut percipiat objectum, quale est in se.

Affectio objecti tangibilis organo tactus impressa, aliquando grata, aliquando ingrata resultat, quando fibræ nerveæ, & membranosæ Cutis, vel alterius partis sensus tactus capacis ab actione objecti tangibilis leniter, suaviter, & velut quadam titillatione afficiuntur, tunc grata, & jucunda evadit affectio, quæ traducta ad sedem sensus communis modo dicto, & à sensu

sensu communi percepta, elicit actum sensus Tactus cum voluptate, & jucunditate; ubi verò actio objecti sua violentia, vel excessu qualitatum tangibilium, vel improportione istarum cum organo ita afficit, ut vitiet texturam organi, & dissolutionis istius principia ponat, tunc affectio est ingrata, & molesta, & traducta ad sedem sensus communis, & ab hoc percepta, elicit actum sensus Tactus cum molestia, & dolore conjunctum.

Ex his facile est explicare naturam, & conditiones doloris, qui à *Galeno de Causis symptomatum* definitur *Sensatio tristis à tangibilibus violenter agentibus in sensorium, cum continui solutione.*

Dicitur primò, *Sensatio tristis*, quæ potest accipi, & pro affectione organo tactus impressa ab actione objecti externi tangibilis, quæ est tristis organo, eò quia illi est improportionata, & aggreditur dissolutionem suæ texturæ, quod non potest contingere, nisi cùm molestia, & agitatione ipsius partis, & cum dissipatione spirituum in ea existentium; unde passio ejusdem partis; propriè tamen puto tristem sensationem esse intelligendam de actu sensus à potentia sensitiva, seu sensu communi elicito dependenter ab affectione objecti tangibilis violenter agentis in sensorium tactus, quia sensatio tristis supponit perceptionem affectionis, per quam determinatur tristis, sicuti enim ad delectationem requiritur conjunctio boni, & perceptio ejusdem, ex *Divo Thoma prima 2. quæst. 25. artic. 1.* ita, inquit idem Doctor, ad dolorem duo requiruntur, *conjunctio scilicet mali, & perceptio ejusdem conjunctionis*, quod insinuavit etiam *Hipp. sect. 2. Aphor. 5.* scribendo: *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, dolorem non sentiunt iis mens ægrotat*, per quæ verba demonstrat dolorem actu existentem non sentiri, quia mens ægrotans non percipit affectionem dolorificam organi Tactus, & consequenter determinat ad dolorem, ut sentiatur requiri perceptionem, & eamdem sententiam expressit *Aristotel. lib. 2. de Anim. cap. 3.* dicendo, *Ubi sensus, ibi appetitus, & dolor, & imaginatio, quæ est potentia perceptiva, & cujus proprium est attingere objecta sensibilia*, & alio in loco dixit, *Ubi dolor, ibi phantasia*, quæ dicitur potentia existimativa determinans naturam, & conditionem sensibilium, quod magis etiam demonstratur, quia dicere sensationem esse tristem, est judicium quoddam ferre de sensatione, quia tristis decernitur, sed tale judicium quia sensibile non potest provenire, nisi ab aliqua potentia perceptiva, & apta attingere objecta sensibilia; quapropter dicere sensationem esse tristem, supponit perceptionem sensationis, & post eam judicium qualecumque sit; unde quando Gal. dicit *dolorem esse tristem sensationem*, non potest loqui, nisi de sensatione, seu de actu sensus à sensu communi elicito, dependenter ab affectione tangibilis violenti impressa in organum tactus, quia tunc per perceptionem dictam sensus communis, & per actum sensus elicitum judicat judicio sensibili, illam affectionem esse tristem, & necessitas perceptionis in dolore experientia demonstratur; nam aliquando in singulari certamine evenit, ut unus vulneretur, & vulneratum esse non sentiat, quia tota mente occupatus in sui defensione, & in inimici offensione, non percipit affectionem dolorificam per ensem parti vulneratæ impressam; terminato verò certamine, & mente in percipiendo libera, tunc affectio dolorifica partis vulneratæ percipitur; quapropter dicendum est Gal. per tristem sensationem, intelligere affectionem dolorificam organo tactus impressam, & à sensu communi perceptam ut tristem.

Dicitur secundò *à tangibilibus violenter agentibus*, & assignatur causa doloris, quæ est tangibile; nam si dolor refertur ad sensum tactus, non potest habere aliam causam, nisi ea sensibilia, quæ afficiunt tactum, sed sola tangibilia afficiunt tactum, consequenter sola tangibilia sunt causa doloris; non omnia verò tangibilia dolorem efficiunt, quia multa voluptatem, & delectationem pariunt, sed solùm ea tangibilia, quæ, ut dicit Gal. *violenter agunt*, cùm violenta actio in organum sensus non possit existere sine istius præternaturali mutatione, cùm dicta actio violenta superet, & actionem, & resistentiam passi, quod adnotavit *Gal. lib. 2. de Hipp. & Platon. decretis*, ut idem *Hipp.* confirmatum reliquit *lib. 2. Aphor. 27.* scribendo. *Quod ab his, quæ naturam mutant, aut corrumpunt, dolores excitantur*, in cujus Aphor. expositione Gal. verbum *corrumpit*, per celeritatem, & vehementiam transmutationis exponit, adeout verificetur, quæ violenter agunt in aliquam partem eam corrumpere valent, & actio violenta, per quam etiam ducitur corpus ad naturalem statum amissum dolorem efficit, ut demonstravit *Gal. lib. 12. Method. medendi*, exemplo eorum, qui maximè refrigerati ad magnum ignem accedunt; à magno enim, & vehementi calore maximè dolent, licèt per illum ad calorem naturalem reducantur frigore oppugnato, quia talis alteratio est violenta.

Violenter dicuntur agere, quæ qualitatis excessu agunt; omnis enim excessus actionem violentam indicat, sic excessus caloris, & frigoris violenter dicitur agere. Modus etiam agendi qualitatis, quæ sit sine excessu violentiam addere potest, si confertim, & cùm impetu actio illa moderata imprimatur passo, hoc observamus in eis, qui vitrum flamma lucernæ liquant insufflatione per tubum aeris in flammam, certè quòd flamma lucernæ per se est insufficiens ad liquandum vitrum, & respectu hujus resistentiæ debet dici agens debile; attamen ab impetu aeris insufflati tantam vim acquirit, ut cum violentia in vitrum agat resistentiam illius superando fluidum, & ductile reddendo, sic si qualitates activæ in virtute temperatæ organum Tactus cum impetu aggrediantur, dicentur agere violenter, lapis est corpus tangibile respectu suæ duritiei, si supra manum leniter ducatur, nullum infert dolorem, si cum violentia percutiatur saxo manus frangitur, aucta virtute duritiei à violentia impetus, qui & ipse inter tangibilia numeratur, & si posset reperiri sine subjecto, vel in subjecto non tangibili, adhuc valeret tactum alterare, & cum dolore, si esset violentus. Ad dolorem ergo inferendum requiritur actio violenta sensibilis, tangibilis, quæ habetur vel ab excessu qualitatis, vel à modo agendi cum impetu, & celeritate; ideò siccitas magna, quæ est in Hectica tertii gradus, non est dolorifica, quia non est facta confertim, & celeriter, sed sensim, & paulatim; si enim daretur causa, quæ talem siccitatem inducere posset qualis est in Hectica confirmata brevi temporis intervallo, utique illa causa esset maximè dolorifica organo tactus.

Dicitur *in sensorium*, & intelligit organum Tactus, quia hoc est subjectum doloris, & hoc solùm patitur ab objectis tangibilibus.

Dicitur ultimò *cum continui solutione*, ut demonstret continui solutionem esse quid consequens dolorem; Causam enim efficientem assignavit in illis verbis *à tangibilibus violenter agentibus*, quæ continuum solvere valent, & signum violentæ actionis tangibilium est continui solutio, sine qua tangibile non dicitur violenter agere; ex quo patet falsam esse illorum opinionem asserentem, causam immediatam doloris esse continui solutionem, quia dolor non potest fieri, nisi à tangibili violenter agente, solutio continui non est tangibilis, nullas habet qualitates tangibiles, cùm sit mera negatio unitatis, & in negatione nulla qualitas, consequenter continui solutio non est objectum tangibile, ideòque neque causa doloris: præterquamquòd si solutio continui esset causa doloris in vulnere, quamdiù permanet solutio continui, tamdiù deberet durare dolor, quia adest illius causa, sed in vulnere per multum tempus adest solutio continui, & non adest dolor; ergo solutio continui non est causa doloris: Et si ex distractione violenta alicujus partis observamus maximum dolorem in ea, hic non provenit à solutione continui, à distractione facta, sed à motu, & impetu violento sensibili, quo distrahitur.

Ex his colligitur, dolorem esse Symptoma potentiæ sensitivæ læsæ, non abolitæ, quia in dolore adest sensus, non diminutæ, quia qui dolet multùm sentit, dum pars sensitiva organum tactus ab objecto violento tangibili actuatur, & per actionem violentam istius actus sensus partis augeri necesse est; remanet ergo, quòd dolor sit actio depravata potentiæ sensitivæ.

Et quia

Et quia omnis actio læsa est Symptoma, & hoc pendet à morbo, ita dolor pendere debet à morbo, sed non semper; nam multoties ab objecto organo tactui improportionato dolor excitatur, ut ab extrinseco pungente, secante, rodente, & sicuti concoctio læditur, quandoque illæso organo, & integra manente facultate concoctrice à solo objecto improportionato, nempè à magna alimentorum quantitate, vel ab eorum resistentia concoctioni, ita ab objecto improportionato potest provenire dolor.

CAP. II.

De Dolore Capitis.

DEfinitur dolor Capitis, *Tristis sensatio capitis à tangibilibus qualitatibus violenter in sensorium ejus agentibus, cum solutione continui.*

Ex dictis de dolore in communi, patet hujus definitionis explicatio; ex eo, quòd sit tristis sensatio, dolor capitis convenit per hoc, tamquam per genus cum omnibus doloribus, quia tristis sensatio est capitis, habetur differentia, per quam ab omnibus aliis doloribus distinguitur, ex hoc, quòd tristis sensatio oriatur à causis tangibilibus violenter in sensorium capitis, hoc est in organum tactus, agentibus habetur causa efficiens, & à continui solutione determinatur illud, quòd sequitur violentam actionem tangibilium.

Pro clariori explicatione hujus definitionis determinandum remanet, quodnam sit sensorium, seu organum Tactus in capite læsum, omnes admittunt membranas, nempè duram, & piam matrem cerebrum circumvestientes, & membranam pericranium dictam, cranium exteriùs tegentem, & cuti cranii substratam, quæ in parte externa capitis, est organum tactus, juxta determinationem factam superiùs, ubi de sensu Tactus.

Platerus in lib. suæ Practicæ cap. de dolore capitis sustinet, cerebrum secundùm eam partem, quæ est intimè conjuncta cum pia matre, & à qua dicit oriri nervos sensorios, esse sensu præditam, quam sententiam videtur à *Galeno* accepisse, cùm *lib. 3. de loc. affect. cap. 9.* asserat; *Cerebrum, & Ventriculum levi de causa dolere*; & sicuti Ventriculus dolet, quia sensu præditus est, ita cùm cerebrum doleat tenendum sensu donatum, & quidem exquisito cùm levi de causa doleat; & *lib. de Instrumento Odoratus cap.* 4. idem *Galenus*; *Cerebro sensum, & morsum*, hoc est mordicationis sensationem, *concedit*; & ratio videtur favere huic sententiæ, nam organum sensus completur ex spiritu animali, & nervo, uterque provenit à cerebro, consequenter cùm sit principium eorum, quæ constituunt organum sensus, multò magis convenire ei debet ratio organi sensus, cum nemo det, quòd non habet, & si dat, ideò dat, quia habet.

Contraria sententia est communis, & rationi etiam magis accommodata, & est *Aristotelis lib. 3. de Historia Animal.* cùm *cap. 9.* quo loci cerebrum, ait *esse medullam*; unde ratione à pari ducta de medulla ossium demonstratur cerebrum non habere sensum, quia si medullæ ex sui natura conveniret esse organum sensus, medulla ossium esset sensitiva, sed medulla ossium non est talis, consequenter de ratione medullæ non est esse sensitivam, & per hoc medulla cerebri excluditur à ratione sensitivi: huic sententiæ favet *Galenus lib. de Virtutibus*, ubi ait; *Cerebrum non sentire, sed tantùm esse sensuum sensibile*, hoc est percipere, & distinguere affectiones aliorum sensuum, non verò sentire; hoc est pati ab actione objecti sensibilis sensibiliter; & primò de Causis Symptomatum non sentiendi organum, sed sensoriorum sensorium Cerebrum appellat, nempè principium distinguens affectiones organorum sensuum. Hæc sententia experientia confirmatur, nam in vulneribus capitis putrefactis membranis, dum stylo Cerebrum tangimus, & gossypo saniem, & sanguinem abstergimus, sine ullo inditio sensus id facimus, & habemus multas observationes Chirurgicas de portione cerebri extracta in vulneribus, sine ullo dolore, imò sine ulla sensus nota; ex quibus satis confirmatum manet, medullarem substantiam cerebri esse omninò sensu privatam.

Ad rationem verò Plateri respondendum est, si doloris sensus apparuit in tactu portionis cerebri contiguæ membranæ piæ, id evenisse, vel quia eodem tempore tacta fuit membrana contigua, non omninò separata à substantia medullari cerebri. Ad auctoritates Gal. respondendum, quando dixit Cerebrum habere sensum, intellexisse de Cerebro cum membranis, itaut ratio sensus sit referenda in membranas, non in substantiam medullarem Cerebri; ad rationem adductam respondendum eodem modo Cerebrum esse organum sensus, quomodo nervus est organum sensus, sed nervus est organum sensus ratione membranæ, qua ejus contenta teguntur, & ita Cerebrum quoad suas membranas erit organum sensus, non quoad contenta; ex quibus conclusum manet, Cerebrum quoad substantiam medullarem, non esse organum sensus, sed solùm ratione membranarum, & cutis externæ.

Differentiæ doloris Capitis, à *Gal. in lib. 3. de loc. affect. cap. 9.* duæ assignantur, desumptæ à ratione loci; prima est, quando totum Caput dolet, & dicitur *Cephalæa*; secunda, quando medietas Capitis, juxta divisionem factam à sutura sagittali, vel à falce Cerebrum dividente, & *Hemicraniam* hunc dolorem appellat. Has duas differentias subdividit in partem internam, & partem externam; unde si pars interna Cerebri, quoad membranas, tota doleat, unam constituit differentiam; si pars Cerebri, quoad dictas membranas dolore afficiatur, alteram constituit differentiam; si totum Caput externè, alteram, si medietas, alteram differentiam deducit. Communiter tamen differentiæ doloris Capitis desumuntur quidem à loco, sed unà cum doloris sensu recenti, vel inveterato; nam dolor totius Capitis recens dicitur *Cephalalgia*, dolor Capitis totius inveteratus, & vehemens dicitur *Cephalæa*, dolor medietatis Capitis, sive sit in dextera, sive in sinistra parte, *Hemicrania* nuncupatur. Cephalæa, quæ est dolor inveteratus, ab Arabibus Medicis appellatur *Soda*, *Ovum*, *Clavus*, *passio galeata*, eò quia ut galea Caput occupet, vel ut Clavus remaneat infixus in eadem parte Capitis; qua ratione verò appellaverint Ovum, & Sodam; non possum nisi uti verbis *Mercurialis in lib. 1. suæ Practicæ cap.* 3. quo spiritu hæc nomina Arabes invenerint ipsi norint: talis dolor, vel est internus, vel externus, & constituit alteram differentiam, & similiter altera consurgit ex eo, quod vel sit per consensum, vel per essentiam. Aliæ differentiæ desumuntur ab *Hippocrate* à qualitate doloris, alius *punctuorius*, *gravativus*, *tensivus*, *pungitivus*, *lancinativus*, *pulsativus*, & hæ differentiæ in Praxi sunt magis attendendæ, quàm aliæ, quia hæ demonstrant immediatam causam doloris, a qua elicitur etiam principalis indicatio pro curatione differentiæ doloris Capitis, ut videbimus de Causis, & de Curatione. Traditæ definitionis præstantia ex hoc elucet, quòd omnibus differentiis accommodari possit, & eas amplectatur addita solùm parte Capitis dolentis, vel toto Capite, vel qualitate doloris.

Causæ in universali sunt quælibet tangibilia violenta agentia in organum tactus Capitis; in particulari sunt internæ, vel externæ; internæ sunt humores qualitatibus tangibilibus primis, vel secundis affecti cum excessu, ab hoc enim agendi violentiam mutuantur, & actionem ad excitandum dolorem accipiunt.

Sanguis, quia facillimè incalescit, cùm sit sui natura calidus, ideò a causa calida hujus calor auctus, violentiam in agendo nanciscitur, hinc ad Caput in magna copia delatus, & tarda circulatione per vasa membranarum motus copiosis effluviis copiæ sanguinis, & valdè calidis intensæ caliditati contractæ correspondentibus membranas prædictas feriendo, easque ob tardum motum sanguinis intimè penetrando molestam, & tristem affectionem cum dolore imprimit, quod expressit *Hipp. in lib. 2. de Morbis num.* 4. ubi ait, *Dolor quidem, præ nimia sanguinis caliditate*, & loquitur de dolore Capitis; & de eadem caliditate locutus est *citat. lib. num.* 3. scribendo. *Huic caput dolet, præ nimia ejus calefactione*, & *ibidem*, *Si venæ sanguinem circa Cerebrum supervomerint*, ac *Cerebrum calefecerint*; aliquando vel ratione dictæ quantitatis, vel ratione obstructionis in aliqua ramificatione vasorum, ita

ita reliqua vasa dilatantur, ut membranam annexam distrahant cum violentia; unde tristis sensatio, non quia continuum solvatur, sed quia membrana distrahitur per motum, & impetum, quæ inter objecta tangibilia violenta enumerantur. A quantitate etiam sanguinis gravatæ, & præssæ membranæ, tristi sensatione gravativa afficiuntur; à quantitate sanguinis, dolorem Capitis indicavit *Hipp. cit. loc.* ubi habet; *Elevantur enim venæ, & pulsant, & dolor per totum Caput dispergitur*; venæ elevantur à copia sanguinis, vel ab istius immoderata effervescentia, à qua vasa implentur, sicut in plenitudine. Motus circulationis sanguinis in Capite retardatus, & diminutus dolorem efficit, quia retardata circulatio colligit copiam sanguinis majorem; unde dicti effectus à copia sanguinis, & concurrit ad efficiendam majorem impressionem caloris in membranis, cùm manifestum sit majorem impressionem actionis fieri, quando agens, & patiens quiescunt, quàm quando unum istorum movetur; ambulantibus nobis sub radio Solis, minor fit impressio caloris, quàm quiescentibus. A copia sanguinis dolorem fieri observavit *Ferdinandus Hibnerus in Miscellaneis curiosis*, cùm turgescentiam vasorum membranarum cerebri in dissecto capite defuncti dolore Capitis viderit, quod observavit etiam *Vvillisius in cap.* 10. *Pathologiæ Cerebri*, & *Bonetus in Sepulchreto Anatomico de dolore Capitis observat.* 10. & *observat.* 8. ad talem quantitatem vidit auctum sanguinem, ut venæ varicosæ apparuerint. Hanc causam exposuit *Hippocrates*, ultra citatum prius locum, *lib.* 2. *de Morb. num.* 16. ubi ait, *Venæ attolluntur, & pulsant in Capite*, & inferiùs, agendo de Causa doloris Capitis, subjungit, *Aut cibis se impleverit, aut inebriatus fuerit, aut in Sole laborarit*, quæ omnia copiam sanguinis ad Caput dirigunt.

Si bilis etiam naturalis excreverit in Massa sanguinis, istius calorem, & agendi activitatem intendit; unde vires addit actioni sanguinis, ut violenter in membranas agat, quod magis evenit etiam si bilis excrementitia in sanguine congregetur, eò quia non segregetur in locis destinatis, dum hæc, ultra intensionem caloris, acrimoniam illi addit ad vehementem sensationem tristem efficiendam valdè idoneam. De bile dolorem Capitis efficiente, verba facit *Hippocrates cit. loc.* 2. *de Morbis num.* 4. scribendo, *Verum supervomere videntur, cùm ad venas, bilis, aut pituita ingressa fuerit*; elevantur enim venæ, & pulsant, & dolor per totum Caput dispergitur; & de dolore à bile, loquitur *cit. lib. num.* 19. *Serum flavum circa falcem Cerebri diffusum in dolore Capitis*. *Bonetus cit. loc. observat.* 12. adnotavit, & humorem acrem erodentem crassam Meningem observavit, *Paccius observatione anatomica* 8. & idem *Bonet. observat.* 18. ei communicata pintam Aquæ flavescentis circa falcem, & duræ Matris reduplicationem inventam in defuncto, dolore Capitis testatur, & Cranium extrà, & intrà flavescens unà cum dura Matre cum liquore flavo sub hac, idem *Bonet.* observavit *observat.* 26. Serum, & humor flavescens, bilem abundantem denotat; at si bilis atra sanguini mixta fuerit, idem eveniet ob easdem rationes, & cum majori dolore, cùm talis humor sit in agendo, & in acrimonia magis violentus.

Melancholiam, & Pituitam non credo posse ita excandescere, ut dolorem pariant in membranis Cerebri; dolorem tamen in istis efficiunt, si non calore, aciditate, salsedine, & austeritate; hisce enim violenter pungendo, vellicando, lacerando, doloris Causa existunt. Ab atra dolorem Capitis admittit *Hipp. lib.* 2. *de Morb. num.* 6. & ait, *De repente dolor occupat caput*, & paulò inferius reddit causam. *Patitur autem hæc, cùm atra bilis ad caput fluxerit*; & de Pituita locutus est *cit. num.* 4. *de Morbis* 2. & *lib. de affect. num.* 2. ubi habet. *Dolores incidunt à pituita, cùm in capite cumulata fuerit*.

Quomodo verò isti humores actionem suam membranis imprimant, cùm ad magnam quantitatem excrescere non soleant, ut suis effluviis tristem sensationem imprimant, credo non posse explicari, nisi admittendo portionem istorum humorum, dum per membranas circulantur in istarum porositatibus relinqui, & ibi suæ acrimoniæ vim exercere, vel quòd portiones istorum humorum misceantur succo nervoso, & dum hic per fibras membranarum excurrit, istarum lateribus affigi cum punctura, corrosione, & laceratione.

A Sero dolorem Capitis indicavit *Hipp. lib.* 2. *de Morb. num.* 15. ubi habet. *Si aqua in Cerebro fuerit, dolor acutus per sinciput, ac tempora emergit*, ab eo pariter in substantia cerebri extravasato in diversis locis factum fuisse dolorem, innumeræ Auctorum testantur observationes. Dolorem Capitis factum fuisse à Sero ventriculos cerebri replente, & spatia intrà Meninges, scripsit *Jacobus Vvelserus exercitat. de Apoplexia*, & à Sero duræ Matri incumbente, & inter utramque Meningem existente, & ab eodem infra, supra, intrà Meninges cumulato, & in glandulis Plexus Choroidis cum magna istarum extensione, in variis observationibus à *cit. Bonet.* collect. colligere licet. Serum cumulatur in dictis partibus, quia arteriæ in istis plus Seri deponunt, quàm venæ reabsorbere possint, vel quia Serum relictum à generatione spirituum animalium, & à nutritione per vasa excretoria propria non expurgatur. Dolorem parit, quia Serum multis salibus refertum, quæ extant in sanguine, hæc dissolvit, prout proprium est Aquæ Sal dissolvere, & sibi unit, ab his acrimoniam acquirit, qua pungit, rodit membranas Cerebri si in his decumbat, & si distet ab istis collectum in parte vicina suis vaporibus acrimoniam retinentibus feriendo dolorem infert. In Sero esse salium copiam urina demonstrat, & valde activam existere sal urinosum ostendit.

Quandoque dolores Capitis à corporibus extraneis in cerebro generatis evenire observatum fuit, & vermem in dissecto capite Defuncti ex dolore istius observavit *Forestus in lib.* 9. *suarum Observationum observat.* 2. *in scholio propè membranam Cerebri*, & *Benivenius cap.* 100. *de Abdit.* refert. *Quemdam dolore Capitis diù detentum, verme, palmo longiori, per nares ejecto, liberatum fuisse*; & *Ronsevus epist.* 10. *Miscell.* narrat. *Juvenculam, rejectione vermis millepedis non absimilis, per nares sequuta, à diuturno Capitis dolore fuisse restitutam*, & *Ildanus centur.* 1. *observat.* 8. *Doloris Capitis cum excretione vermis sanati*, meminit; sicut *Bartholinus centur.* 3. *Hist. Anatom.* 3. & *in Febre Hungarica*, *Cum immenso Capitis dolore, vermes in Capite generatos*, vidit. *Conradinus cap.* 10. *Febris Hungaricæ*, & *ex Scorpione, in cerebro genito ex frequenti odoratu Basiliconis, vehementes dolores Capitis, & diuturnos excitatos*, refert. *Hollerius lib.* 1. *de Morbis internis cap.* 1. hac ratione, *quòd hæc herba intrà lapides vivos contusa, serviat Scorpionum generationi, & Cimicum copiam incredibilem in cerebro Matronæ defunctæ ob vehementissimum, & diuturnum Capitis dolorem*, observavit. *Gemma in Appendic. operis Cormoc. de Hemitriteo pestilenti*, quam ob causam Medici Indi existimant dolorem Capitis à vermibus oriri, ita referente *Rasi cap.* 10. *lib.* 1. *Continentis*, & *Avicennas Fen.* 4. *tractat.* 2. *cap.* 3. *lib.* 3. *Canon. observ.* habet. *Bonet. loc. cit. observat.* 115. de defuncta à dolore Capitis, in cujus Capite dissecto sub pericranio *Myriades pediculorum inventæ, dissecato verò cranio, in ejus meditullio par numerus inventus est*, ab hac parte per suturas ad pericranium vias cum dolore parasse, censet cum eo pruritu doloroso, quo affligunt pediculi; semper enim in hoc dolore cutim scalpebat ad pruritum sedandum, similem illi, quem pediculi pariunt.

Lapides etiam in cerebro geniti, & membranis ejus adhærentes sua asperitate pungitivum, & intollerabilem dolorem efficientes observati sunt, ut *Kentmanus libell. de Calcul. in Historia cujusdam pauperis*, ob dolorem Capitis defuncti, in cujus capite dissecto *lapis inventus fuit*, & idem testatur *Gemma lib.* 1. *cap.* 6. *Cormocrit.* & *Mercatorem Hungarum à diuturna Hemicrania liberatum per ejectionem lapidis, majorem ungue humano digiti minoris, per nares*, scribit *Schenchius ex observation. à Joanne Culmano ad eum missa*. *Faber Hildanus cent.* 5. *obser.* 1. vidit *Calculum ad nucis moschatæ magnitudinem ejectum per palatum.* Lapides in capite cranio, & cerebro nasci, testantur *Brasavola in Com. ad Aphor.* 79. *sect.* 4. *Veiga in*

Com.

Com. ad caput 5. lib. 4. de loc. affect. Gal. Hollerius cap. 48. lib. 1. de Morb. internis.

Ab Abscessu sanioso circa nervum opticum dolorem Capitis observavit Bonet. & ab Abscessu in Processibus mamillaribus observavit *Bonet. cit. lib. observat.* 47. 48. & ex Abscessu in media cerebri parte dolorem Capitis excitatum, scribit *Ballonius lib. de Convulsione*, & ab Ascessu sub cranio latente, meminit *Arnoldus Bootius de Affect. omissis cap.* 1. & ab Abscessu in Meningibus dolorem Capitis excitatum, memorat *Vuillis tract. 2. de Anim. Brutor. cap.* 2. & à tumore seroso piæ Matris cum icore inter Meninges, & Cerebrum, observavit *Hildanus centur.* 1. *observ.* 71. plures observationes hujusmodi poteritis videre apud *Schenchium in lib. observationum*, *Bonet. cit. loc. Platerum in suis observation. Horstium pariter in suis observation.*

A discessione suturarum Cranii frequens est dolor Capitis, prout observavit *Arnoldus Bootius de Affect. omissis cap.* 4. in Hibernia. Frequens est dolor Capitis ab hac causa, quia dum suturæ ad invicem discedunt fibras duræ Meningis, quibus pluribus in locis cranio alligata est, distrahunt cum violentia, & divellunt; unde dolor. *Insignem* habet *observationem Fontan. lib.* 1. *Pract. cap.* 3. Suturæ enim per quatuor digitos ad invicem disjunctæ erant, quod observavit etiam *Ægineta*, *& Antonius de Pozzis observ.* 34. *Miscell. curios. anni quarti*, ad policis enim latitudinem ad invicem discedebant.

A suturarum arcta nimis compage dolorem Capitis factum cognovit *Colum. lib.* 1. *suæ Anatomiæ cap.* 4. & dolorem Capitis à suturarum Cranii absentia, refert *Platerus lib.* 2. *suarum observationum*. Deficientibus enim suturis, vel nimis arctè conjunctis impeditur transpiratio exhalationum, quæ continuò à sanguine in vasis cerebri existente transpirant, quapropter istæ in membranis colliguntur, & quia acrimoniam in se continent, membranas pungunt, vellicant, divellunt, lacerant; & si *Celsus lib.* 8. *cap.* 1. docuerit, *Caput sine suturis firmissimum, atque à dolore tutissimum*, puto intelligendum esse Celsum quoad causas externas, non quoad internas, & in temperamento frigido, in quo exhalationes sanguinis diminutæ.

A Carie in Cranio membranam, qua hoc investitur corrodente, dolores Capitis fieri, testatur experientia in eis, qui gallica lue inficiuntur. A Philtro excitatum dolorem Capitis, observavit *Bonet. in Sepulchret. Anatom.*

Causæ externæ sunt Ebrietas, Crapula, mora sub radiis Solaribus, in Hypocausto, Aer maximè frigidus, odores, & fumus fuliginis, Carbonum, Calcis, Tabaci usus, Lactis potus, Dactyli, Olivæ nigræ, Avellanæ, Castaneæ, Nuces juglandes, semen Canabis, Coriandri non præparati, Thus, Myrrha, Styrax in quantitate sumpta.

Causæ externæ, quæ coadjuvant causas internas dictas, & primò ad redundantiam sanguinis colligendam concurrunt, sunt cibi optimi succi in magna quantitate ingesti, vita sedentaria, aliqua suppressa evacuatio sanguinis consueta, motus circulationis retardati, causa sunt, quæ lentorem, & visciditatem sanguini communicant, ut cibi viscosi crassi, & nutrimenti densi. Augent qualitatem calidam sanguinis calor externus, calor aromatum, vini generosi. Bilem congregant omnia calida, amara, aromatica, & passio iræ, quæ licèt non augeat bilis quantitatem, ei tamen fervorem tribuit, per quem valdè activa evadit, & multæ sunt experientiæ de dolore Capitis ab ira excitato. Bilis atra, cùm ab adustione bilis flavæ oriatur, illa, quæ calorem corporis intensè augent, bilis atræ generationem promovebunt. Pituita, & Melancholia cum aciditate, vel salsedine dolorem Capitis efficiant; omnia salsa, acida, austera, longo usu intrà corpus recepta, erunt efficacia ad augendas qualitates istas secundas aptas dolorem efficere. Serum superabundat, ubi potus est excedens, & etiam ciborum humiditate scatentium usus diuturnus adest. Acrimoniam acquiret Serum à salsis, acidis, acribus, austeris in cibo, vel potus assumptis. Vermium causa est putredo, ex communi sententia Antiquorum. Lapides, à materia tartarea acido coagulante aspersa oriuntur; hinc, quæ tartarum generant, ut vina generosa, & acida, lapidis materiam subministrant.

Quoad differentiam causarum. Dolor Capitis tensivus fit à flatu distendente membranas, vel à copia materiæ in vasis membranarum contentæ; unde ea, quæ flatus, & copiam sanguinis generant, hujus doloris erunt causa. Dolor gravativus, à materia potiùs quantitate, quàm qualitate peccante, & membranis superposita. Pulsatorius, à materia arterias opprimente, quia dum impedit liberum fluxum sanguinis per cavitatem arteriæ, hic suo impetu arteriam attollit cum magna vi, ut sibi aditum aperiat, & in hac arteriæ violenta elevatione consistit pulsatio. Dolor pungitivus fit à materia acida, parvam membranæ portionem, & in superficie pungente, & vellicante; unde videtur imitari puncturam acuminis acus. Dolor perterebrans fit ab eodem acido, superficiem membranæ transgrediente, & ad intimum istius penetrante cum violentia; unde & in hoc motu velut terebello membrana perfoditur. Dolor acutus fit ab eodem acido subtili, & motu violento membranam afficiente. Obtusus efficitur à vellicante, cujus acrimonia à crassitie isti conjuncta, & lentore obtunditur. Rodens, & lacerans, à materia salsa provenit, plus membranæ partes afficiente; & si talis corrosio, & laceratio caloris sit unita bilem lacerantem, & corrodentem demonstrat, dum hæc cum acrimonia conjunctam habeat caliditatem, & si caliditas sit excedens, itaut ipsa doloris sensum vehementem faciat, ab atra bile provenire inditium est, cùm hæc bile flava sit calidior; si sine sensu caloris sit dolor lacerans, & rodens, à pituita salsa, & pontica dependet, quia hæc, præter acrimoniam, & rodendi facultatem, nullum calorem habet. Dolor frangitivus est in membrana Cranium investiente ab acido lacessita, cum tali sensu, ut os frangi videatur; ita videmus, ubi periostium ossium in aliis partibus tristi actione afficitur, dolorem hunc frangitivum excitari.

Quoad alias differentias, patet clarè istarum causa; nam in Cephalalgia, quæ est dolor totius Capitis, recens fit à passione totius membranæ cerebrum investientis causa materiæ, recenter in eam defluxæ, si sit externus dolor, à passione totius cutis, vel pericranii externè os investientis; & quia in Cephalalgia dolor sit mitis, materia etiam vellicans, & tristem sensationem dictis partibus imprimens in sua actione est moderata. Cephalæa, quia est dolor inveteratus, & vehemens totius Capitis, connotat materiam diù in membranis cerebri infixam, & in actione vehementem si internus, si externus, eamdem materiam partes externas supradictas occupantem. Hemicrania, cùm sit dolor occupans solùm medietatem Capitis, designat materiam residere in sola medietate membranarum internarum, si sit internus, vel externarum, si sit externus; & quia quilibet istorum dolorum potest continere differentias pungitivi, lacerativi superiùs dictas, istorum causæ ex dictis patent.

Omnes isti dolores possunt esse per essentiam, & per consensum; sunt per essentiam, quando materia, dolorem efficiens, est cerebro infixa, independenter à quacumque alia parte; dolor per consensum est, quando materia ab indispositione alicujus partis cerebro communicatur.

Quoad signa, dolorem Capitis à sanguine in quantitate excedente demonstrant faciei rubor, & oculorum, plenitudo venarum, præcipuè frontis, & oculorum, calor in Capite mitis, & suavis, & qui tactui cedit; præcesserunt causæ externæ plethoram, seu copiam sanguinis cumulantes, superiùs recensitæ; si cum istis signis conjungatur dolor pungitivus, lacerativus, perterebrans, signum est plenitudini, & calori sanguinis conjunctam esse secundam qualitatem corrodentem, & vellicantem; & si adsit pulsatorius, denotat plenitudinem in aliqua parte vasorum obstructionem parere, si gravativus, & tensivus, sola quantitate sanguinem peccare.

Dolorem à bile cognoscimus, si dolor fuerit pungitivus, & mordax, cum calore ad tactum acri, non solùm in Capite, sed etiam in reliquo corpore, tempera-

mentum biliosum, & præcesserint causæ bilem generantes cum oris amaritudine, per quam *Paulus Ægineta cap. 4. lib. 31.* edoctus *à Gal. 2. de composit. secundùm loca*, dolorem Capitis à bile distinguit, adest linguæ, narium, & oculorum siccitas, vigiliæ infestant, quas tenuissimus, levissimus somnus interrumpit, in quo incendia, pugnæ, certamina volatus, ægrum turbant, & *ex observatione Jachini ad nonum Rasis ad Almansorem, circa meridiem dolor à bile exacerbatur*. Si ab atra bile dolor Capitis originem trahat, hæc accidentia, & symptomata sunt magis vehementia.

Dolorem Capitis à Pituita distinguimus, si dolor sit pungitivus, lacerans, mordens, sine sensu caloris, si adsit propensio ad somnum, cum inertia sensuum internorum, & externorum, ob pituitam in capite existentem, & spiritus sua frigiditate, & visciditate inertes reddentem color faciei, & oculorum albus, distillatio pituitæ à naribus, os saliva multa humidum, causæ ad pituitæ generationem præcesserunt. Hæc signa conveniunt copiæ Seri in cerebro, & in membranis exundantis, & dolor à pituita, & à Sero per hoc distinguitur, quòd præcesserint errata in eis, quæ Serum cumulare possunt, ut potus nimius, alimenta humido referta, urinæ diminutio, solita etiam sudoris profusio suppressa, & temperamentum ad generationem Seri propensum. Acuties, & vehementia doloris, cum his signis demonstrabit Serum acre multis salibus in eo dissolutis impregnatum.

A Melancholia dolorem provenire, demonstrat temperamentum melancholicum, cum taciturnitate, tristitia, fixus obtutus, & præcesserunt causæ melancholiam generantes.

Signa naturam, & qualitatem doloris demonstrantia, nempe dolorem esse pungitivum, vellicantem, distendentem, habentur ab ipso ægroto.

Signa doloris interni, vel externi distinctiva, non est tam facile invenire, *ex Gal. 2. de compos. Medicam. 2. loca*, quæ verò ad hujus cognitionem vos ducere possunt, sunt dolor usque ad radices oculorum pertingens, quia radices oculorum à cerebri meningibus prodeunt, unde fit, ut dolor eousque facile propagetur, & ratione hujus connexionis eveniat etiam cæcitas, quam in dolore capitis prædixit *Hipp. Fernelius* verò *Patholog. lib. 5. cap. 1.* asserit, *externos dolores ad radices oculorum pertingere*; quòd pericranium oculorum cavum pertingat, & per hoc dispergatur, quòd etiamsi verum sit dolorem radicem oculorum tangentem externum, distinguemus ab interno; nam si compressa, & commota validè cute capitis dolor sentiatur, determinabimus dolorem radicem oculorum attingentem esse externum; si verò dolor non sentiatur commota, & compressa cute, erit internus.

A lapide factum dolorem, distinguimus ab acutie, & puncturis pondere conjunctis, semper in eodem statu, & loco permanentibus sine ulla diminutione, & augmento. Signum dolorem à Vermibus distinguens: sunt puncturæ morsus instar, interpolatè affligentes. Caries discernitur ab aliis causis per hoc, quòd dolor sit parvo spatio circumscriptus acutus, sine ulla remissione, & multotiès cum augmento; non occupat enim, nisi illud spatium, in quo adest Caries; & quia humor hanc corrosionem efficiens Cariem dilatat paulatim, ideò etiam augmentum suscipit, numquam decrementum, multoties ubi adest lues gallica, ab hac Carie fiunt dolores, qui semper circa vesperas exasperantur. Tumor, vel Abscessus distinguitur ab aliis Causis, & ratione gravitatis, & ratione febris, quæ semper cum Abscessu conjungitur.

Signa prognostica sunt: si dolor sit ab externa causa procreatus, facilem admittit curationem, sicuti si à flatibus, vel à materia tenui, & non copiosa, quia facillimè talis materia discutitur, vel ab intemperie nondum confirmata, & si in sola cute, vel pericranio fundetur sedes doloris: E contrà verò difficilem reddit curationem, si sit in Meningibus cerebri, quia materia recondita non tam facilè à medicamentis alterantibus internis, vel externis attingitur, & à purgantibus non facile educitur, & si fuerit crassa, & in magna copia, quia magis resistit, & consequenter contumaciorem reddit affectum, ideoque dolores à pituita contumaci diuturniori afflictione torquent ægros, & Artis, & medicamentorum conatus contemnunt, nisi longo tempore virtus medicamentorum materiæ contumaciam oppugnet; item si intemperies fuerit habitualis, quia talis facta est naturalis, ideò difficillimè tollitur; verum tamen est, quòd in doloribus Capitis minùs periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium Colli, nempè aurium, oculorum, dentium, periostii, teste *Gal. 1. de caus. Symptomat. cap. 1.* & *in 2. de compos. Medic. 2. loca, cap. 1.* confirmavit, testando, *ob vehementem capitis dolorem, neminem unquam aut syncope correptum fuisse, aut se ipsum occidisse, quemadmodum quidam dolore colli vexati fuerunt*, quæ tamen sententia eligenda de simplici dolore; habito verò respectu ad ea, quæ solent, & possunt illum sequi, non est adeò vera, cùm per dolorem Capitis deliria, phrenitides, vigiliæ, epilepsiæ, apoplexiæ aliquando insurgant, quæ & syncopem, & mortem afferunt. *Quibuscumque urinæ in febribus turbatæ sunt, qualis jumentorum his dolor capitis adest, vel aderit*, ita *Hipp. 4. Aphor. 70.* quoniam, ut inquit Galenus in Commento: nam ex agitatione, & fervore humorum, quem urinæ turbatæ ostentant flatuosus spiritus unà cum calore, promptè ad caput attollitur, qui dolorem ibi concitat, in vehementi capitis dolore cum febre acuta, si urina alba conspiciatur malum, quia bilem sursum ferri ad caput, non ad consueta renum, emunctoria significat; unde ex ejus caliditate metuenda inflammatio valdè periculosa; ita scripsit *Gal. in lib. de Urinis cap. 5. Si verò in vehementi capitis dolore extrema frigeant malum*; ob vehementiam enim doloris ad partis dolentis tutelam calor naturalis ad eam trahitur; unde per abundantiam caloris facillimè in ea Phlegmon excitari potest, ut de frigore in morbis acutis superveniente vaticinatus est *Hipp. in 4. Aphor. 48. & 7. Aphor. 1. & 26.* & ita commentatus est *Gal. in eisdem. Quicumque sani capitis dolore repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt in septem diebus pereunt, nisi febris prehenderit*, ità prædixit *Hipp. 6. Aphor. 51.* nam cùm sanis dolor in capite repentè advenerit; causam referre oportet non modo ad spiritum flatuosum, sed etiam ad materiæ universim fluentis multitudinem, quam ad cerebrum fuisse delatam, indicant symptomata, quæ post dolorem supervenerunt, ab Hipp. in Aphor. notata, per quæ etiam symptomata, quòd sit materia quædam pituitosa demonstratur, atque idcircò febris superveniens dispositionem solvit, ità scripsit *Gal. in com. cit. Aphor. & in Aphor. 10. ejusdem libri 6.* Dixit *Hipp. Caput dolenti, & circumdolenti, seu vehementer laboranti, pus, vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut aures morbum solvit*, quando videlicet propter inflammationem, Gal. teste, vel crudorum humorum multitudinem in Capite acervatorum, si dolor contigerit; tunc namque inflammatione suppurata, aut humore excreto solutio fit; quibus verò Capitis dolores fiunt, & sonitus aurium sine febre, & vertigo, & vocis surditas, & manuum torpor, hi autem apopletici, aut epileptici, aut obliviosi fiunt ex pituita crassa, & viscida in nervis cumulata, & in cerebro. *In coac. præd. Quibus ex morbo partium inferiorum convalescentibus, dolor capitis vehemens supervenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est Abscessus*, morbi materia ab inferioribus ad superiora conversa, & concordare videtur cum ea, quæ scripsit *Hipp. in lib. 4. Aphor. 32. Qui in doloribus capitis eruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, hi citò vehementer insaniunt. Hipp.* vaticinante *1. Pror. text. 10.* quia vigilia, & dolor capitis, & surditas morbum in capite esse demonstrant; graviter autem affecto cerebro ventriculi os excitari ad vomitum, novimus; ratione igitur optima hic, ex sicca, & calida capitis intemperie, propter flavæ bilis maximam redundantiam vehementer insaniet; ita *Gal. com. cit. loc. In Capitis dolore coma, & surditas, & Hypocondriorum tensio, & corporis incontinens jactatio parotides, & abscessus ad aures significat, 1. Pror. com. 3. textu 76.* quia humorum

rum ad superas partes inclinatio, signum est parotidum generationis, *juxta mentem Gal. cit. loco, Capite dolentes, & Catoche detenti, ac delirantes, cum intercepta alvo, & ferociente intuitu, facieque impensè rubentes Opisthotono corripiuntur*, 4. *Pror. com.* 7. *tex.* 56. *Dolores Capitis ex parotidibus, aut alia quacumque causa, cum febre acuta, si in die critico non solvantur, aut repentè evanescant, inutiliter solvuntur.* 1. *Pror. com.* 3. Significat enim translationem materiæ ad alias partes, *teste Gal. in com. ejusdem loci. Uterum gerentibus capitis dolores soporosi, cum gravitate obvenientes mali, quin & hujusmodi naturæ convulsionis fortæ sunt obnoxia. Dolor capitis vehemens, & assiduus, qui nullis præsidiis cedit metum, affert futuræ cæcitatis*, ob fluxum humoris ad oculos. *Ras. in* 9. *ad Almansorem.*

Indicationes in dolore Capitis sunt causam doloris auferre, & dolorem ipsum lenire; unde si sanguis erit causa doloris, ejus copia est imminuenda per venæ sectionem, & si ab inferioribus ad caput mittatur, est revellendus, repellendus, intercipiendus, & qui in capite influxit, derivandus, evacuandus, & discutiendus, & intemperies à copia sanguinis inducta, per contraria alteranda; quamvis enim evacuata sit copia sanguinis, remanent tamen infixæ in partibus particulæ, quæ intemperiem fovent calidam.

Præmisso clystere sanguis statim mittendus, ex Cœphalica dextera mittendus, vel sinistra, prout pars dextera, vel sinistra capitis dolebit, & si totum caput indistinctè dolore afficiatur, à Cœphalica dextera evacuetur sanguis, postea teiteretur ex Cœphalica sinistra, & in ea quantitate, quæ plenitudini respondeat; quòd si vires non ferant copiosam evacuationem per iteratas vices, supplendum debitæ quantitati, qua non proficiente evacuatione ad incisionem venæ magis proximæ capiti deveniendum, ut faciliùs ejus plenitudo particularis eradicetur, & sanguis parti infixus derivetur, ideòque vena in fronte tundatur, & præcipuè si posterior pars capitis doleat, ut *Hipp.* tradit. 3. *Aphor.* 68. & *lib.* 2. *de morb. n.* 16. ubi habet, *primum sanguinem de capite mittito undecumque tibi visum fuerit*, quod consilium videtur præceptis artis magis conforme, quia jam est facta fluxio sanguinis, & stagnatio ejusdem in capite, quibus convenit derivatio à parte proxima, non revulsio, quæ à fluente tantummodò sanguine indicatur, & confirmavit *Gal. de comp. medic.* 2. *loc. cap.* 2. *Vel in temporibus, vel retro aures, vel naribus Sanguisugæ appendantur.*

Consilio Plateri jugulari applicari possunt, cùm non adeò tutum sit jugularem externam in lateribus colli secare (quantumvis Arabes hoc consulant) cùm difficile sit sanguinem ea secta sistere, eòque magis, quòd ex *Hipp.* sententia, *Sectio talis venæ sterilitatem inducit*, forsan ob copiosam hæmorrhogiam, quæ ex ea sequitur. Hoc non obstante, jugularis sectionem optimam expertus sum. Si vires non permittant, ætasque prohibeat sanguinis missionem e vena, cucurbitulæ, cum scarificatione lumbis, scapulis, & cervici, & sincipiti imponantur, & præcipuè si pars capitis anterior doleat; si verò contumacissimus fuerit affectus à sanguine fervidiori, calidiori, atque flatulento in arteriis contento, cum vehementi, & inordinata arteriæ pulsatione, arteriæ in temporibus secandæ, prout mos fuit Antiquis, ut videre est apud *Gal.* 3. *de loco aff. cap.* 8. 6. *de tuen. sanit. cap.* 9. *lib. de curan. ratione per sanguinis missionem cap. penultimo, & ultimo* quod confirmavit *Aetius, Ægineta, Rasis, Avicenna cap. de dolore capitis*, experientiaque comprobatum est, post varia diu frustra tentata remedia, hoc auxilii genus profuisse, & contumacissimos dolores Capitis eradicasse, ut observavit *in Praxi Camerarius in suis observat. lib.* 3. *epist. medic. Thaddæus Dunus in suis miscellan. cap.* 12. *Pareus lib.* 17. *cap.* 4. *Severinus de efficaci medic.* licèt *Cenertus lib.* 1. *Pract. part.* 1. *cap.* 8. cum auctoritate *Gal.* 3. *de locis affect. cap.* 8. putet arteriæ sectionem convenire, & proficuam esse solùm iis, quibus sanguis vaporosus, calidus, & fervidus in arteriis externis continetur, non verò in internis, quæ ad retiformem plexum ascendunt; attamen contrarium mihi facile persuadeo, ex eo quòd in tali affectu Medici intentio sit sanguinem arterialem evacuare, & cùm omnes arteriæ capitis tam internæ, quàm externæ connexionem inter se servent, facile etiam est, quòd secta arteria externa evacuetur sanguis in interna contentus; cauti tamen esse debemus in hac sectione, & optimi Chirurgi ministerio uti servatis regulis, quæ à *Pareo lib.* 6. *cap.* 4. afferuntur, & nisi aliis omnibus remediis frustrà tentatis ad hujusmodi sectionem est accedendum præsente pulsatione arteriæ valida, & vehementi, à qua comprehenditur plenitudinem esse in arteriis, & impedimentum prohibens liberum sanguinis fluxum; si verò sanguis per consensum ab utero, vel ab hæmorrhoidibus ad caput transmittatur, sectio venæ priùs facienda in talo, vel in hæmorrhoidibus per sanguisugas ad retractionem sanguinis per loca consueta, postea exercendæ aliæ evacuationes jam dictæ particulares. Vesicantia scapulis, brachiis, retro aures sunt remedia proficua à Chirurgia subministrata pro revulsione à capite, sicut etiam pediluvium cum aqua decoctionis Violar. fol. Salic. Lactuc. Endiviæ, Rosar.

Purgatio non videtur convenire in morbis à plenitudine sanguinis, qualis est dolor capitis, de quo tractamus; & magistrum in hoc habemus *Hippocratem*, qui *cit. loco de morbo* 2. *n.* 16. purgationem non præscribit, nisi in fine sedato dolore, cùm verò superiùs dicat, *Si alvus non subeat, infusum per Clysterem immittito*, si alvus non subeat, Lenientia pro expiatione primarum viarum non sunt rejicienda, cùm humores in istis existentes effervescentia, vel evaporatione doloris materiam fovere possint; in hujus usu sequentia adhiberi possunt. ♃. *Cassiæ n. t.* ℥. *vi. Pulp. Tamarind.* ℥. ß. *m.* vel ♃. *Elect. linit.* ℥. *vi. Elect. de succo Rosar. sine scammon.* ℥. *ii. cum saccharo f. b.* superbibendo post duas, vel tres horas ℔. *i. vel ii. vel iii. Seri caprini depurati, vel Aquæ Noceræ.* In potu ♃. *Syrup. ros. sol.* ℥. *iii. Mannæ electæ* ℥. *ii. Cremor. Tartar. s. p.* ℥. ß. dissolvantur in *s. q. Aq. Verbenæ*, vel ♃. *Syrup. viol. sol.* ℥. *iii. Syrup. rosat. sol.* ℥. *iii. Salis Tar. solut.* ℥. ß. dissolvantur *in suff. q. Aq. Melissæ.* Si pilulis delectetur æger, utendum pilulis Assaeret. sine quibus, de Tribus cum Rhabarbaro ad quantitatem ℥. i. & ii. Detracto sanguine, & leniente permisso, attemperandus æstus sanguinis decocto Endiviæ, Viol. Sonchi, Lactucæ, Buglossæ, addendo aliquid de Verbena tamquam specifica in dolore capitis. Possumus etiam uti aquis stillaticiis earumdem, addendo ℥. i. Salis Prunellæ, vel emulsionibus Semin. frigid. vel Sero lactis; ab aliquibus video etiam laudatas aquas accidulas, Aquam Villensem, & Noceræ, quas tamen, ratione Mineræ, non laudo, nisi in fine morbi. *Hipp. in cit. mox loc. Ptisanæ succum frigidum, & aquam insuper bibendam præbet.* Eodem tempore, quo utimur dictis refrigerantibus, & statim minorata plenitudine sanguinis, & alvo lenita localibus, utendum Succo folior. Salicis, Plantaginis, Sempervivi, folior. Viticis, Solami, & granatorum acidorum, & istis utendum cum petia in eis madefacta fronti, temporibus, & insuper capiti applicata, vel per nares sæpè exsugendi; perfusione etiam, vel irrigatione uti possumus supra verticem capitis, ad imitationem *Hipp. cit. loco*, qui statim misso sanguine, caput radit, & perfrigeratoria huic applicat, & si Medicus in principio sit vocatus, repellentia applicanda, quæ fluxum sanguinis ad caput impediant repellendo, qua ratione repellentia dicuntur evacuare; & sua virtute adstrictoria partem roborando eam tuentur à copiosiori fluxu, in hoc genere sunt oleum Cydoniorum, Myrtillorum, & Nenupharis, Aqua Plantaginis, flor. Papaver. erratici, Violar. Lactuc. addendo parùm aceti, non ad penetrationem virtutis medicamenti, ut animadvertit *Gal. lib.* 2. *de composit. Medic. cap.* 1. sed quia acetum, sicut alia omnia acida, sanguinis fervorem vel moderatur, vel sistit; à medicamentis ex Rosis compositis, omninò abstinendum, cùm, ratione odoris, caput magis replere valeant, ut experientia constat in odoratu rerum acuti odoris. Transacta quarta, ab usu repellentium est desistendum, vel dolore augmentum non suscipiente, & ad suum statum pervento, & discutientia abbibenda *Hipp.* consilio *loc. cit.*

cit. cùm non juvantibus refrigerantibus, calefaciendum esse imperet, in quorum genere sunt unguentum ex Alabastro, ex Altea, dissolutum in aqua Verbenæ, summè commendatur decoctio Meliloti, & Anethi, capiti, & fronti applicata. Verbena, quocumque modo applicetur, vel decoctione, vel ad formam Emplastri, vel pulverizata, & per nares attracta, valdè juvat; hoc efficiunt flores Papaveri erratici, Camphora odorata; vel ℞. *Opii præp. gr. iiii. Croci gr. viii. Mandragoræ, flor. Nenuphar. ana ʒ. ii. Camph. gr. vi. f. trocis cum succo Verbenæ, exsiccentur, pulver. & pulveris portio in nares insuffletur.* Errhynis utitur *Hipp. cit. loco*, sed materiam educentibus irritando, at nisi sedato dolore, quod consilium memoriæ tenendum, quia ratione firmatum ab Errhyno enim irritante materia agitata, in loco dolente contenta, dolorem auget, sedato dolore, & purgato capite, Errhynis post tres dies alvum purgat, & censeo Hippocratem velle purgationem capitis per tres dies, & post, purgationem alvi; præmittenda enim in fine morbi partis affectæ solutio, seu purgatio, totius expiationi, illa curationem, hæc præservationem respicit.

Si sanguis in secundis qualitatibus peccaverit, remediis infrà dicendis corrigendus. Diœtam tenuem, & refrigerantem præscribit *Hipocrates cit. loco*, Ptisanæ succum, & aquam, & cibos alvum subducentes concedit.

Si à bile sit dolor capitis, si hæc fuerit naturalis, eodem modo procedendum dicto de sanguine; si verò fuit excrementitia, per se non indicat missionem sanguinis, cùm qualitate, non quantitate peccet, & confirmatum manet ab *Hippocrate in lib. 2. de morbis n. 19.* ubi agendo de dolore capitis à bile, sanguinis missionem in cura prætermittit; sed quia bilis effervescentiam in sanguinem per caput circulantem excitat, à qua rarefactus vasa implet cum periculo inflammationis, ad hanc evitandam convenit venæ sectio modo supradicto, & à partibus supradictis, & præcipuè si dolor augeatur, & venæ supra caput turgeant, & calore ardeat, præmittendo prius Clysterem, ad imitationem *Hipp.* qui *cit. loco 2. de morbis n. 19.* alvum tantummodò lubricam facit cum succo Brassicæ ejusdem esu, & foliis Sambuci, & nos monet lenientibus solùm utendum in principio curationis, ut ℞. *Cassiæ ʒ. i. Rhabarbari ℈. ii. m. f. b.* vel ℞. *Electuar. lenitivi ʒ. vi. Eletuar. de succo Rosar. sine scammon. ʒ. ii. m.* vel *Syrup. Rosf. sol. ℥. vi. Cremor. Tartar. ℥. ß. cum aqua Endiv. dissol.* vel ℞. *Mannæ elect. ℥. iii. dissol. in aqua Violarum, adde Salis Tartari solub. ʒ. ii. m. Pilulæ de tribus cum Rhabarbaro ad ʒ. i. ß.* conveniunt, sicut & *Extractum Rhabarb. ad ℈. iiii.* vel *Elect. lenit. ʒ. i. ß.* convenit. Exterius conveniunt ea omnia refrigerantia superiùs descripta, testimonio *Hipp. cit. loco*, cùm utatur refrigeratoriis, solùm addo extrinsecis descripis dolore non cedente, & viribus deficientibus admiscenda esse opiata, ut Mandragora, Jusquianum, Papaver. *Sedativum descriptum à Cenoffelio in suo Thesauro Pharmaceutico.* Internè, refrigerantibus prædictis semper admiscenda acida, ut succus Limon. Granatorum, spiritus Vitriol. Nitri, & opiata, ut Nepentes, Laudanum Cydoniatum, quod in hoc casu mihi videtur magis appropriatum, cujus descriptionem vide in *Clavi Scroderiana Hoffmanni de Opio ad guttas xii. & xvi.* vel hæ admiscendæ cum conserva Viol. vel cum succo Cicor. Endiviæ condensato.

Dolore cedente, purgationem totius communiter admissam dubiam facit *Hipp. cit. loco*, cùm de ea verba non faciat, & solùm loquitur de purgatione capitis per nares, proponendo fomentum ex aqua, aceto, & origano, & lavacrum cum aqua calida, & errhynum ex flore Æris, & Myrra: dolore sedato, & sola gravitate remanente in capite, sollicitus est de sola evacuatione materiæ in capite remanente, cujus evacuatio per nares faciliùs, & tutiùs perficitur, quàm per alvum purgantia; hujusmodi purgatio respectu totius est superflua, quia si dolor capitis à bile in toto redundante fovebatur ejus sedatio, materiam biliosam defecisse ostendit, ideòque superflua istius purgatio. Germanam hujus dubii decisionem habemus ab eodem *Hipp. in cit. lib. 2. de morbis n. 21.* ubi, loquendo de morbo Capitis lethali, hæc habet: *Paucis diebus interpositis pharmacum deorsum purgans bibendum dato, si enim ipsum non purgaveris, timor est, ne morbus rursùs revertatur; ubi ergo aderit suspitio bilis in toto redundantis, purgatio instituenda, ubi verò non, purgatio prætermittenda*; & hoc sit generale præceptum tenendum religiosè in omni fine morbi, & in principio morborum servandum illud *lib. de Affect. nu. 2.* descriptum his verbis: *Ægrotos considerare oportet statim in constitutionis morborum principio, quare opus habeant, & quales sint, ut pharmaco purgentur, aut ut aliud quid quodcumque tandem volueris, exhibeas. Si verò omisso principio, ad finem jam vergente morbo exhibueris in desperato jam corpore, fortè quiddam præbere veritus, periculum est, ne magis delinquas, quàm successum consequaris.*

Diœtam instituit tenuem refrigerantem cum sorbitione Milii, hoc est cum Milio cocto, contuso, & dissoluto, vel cum succo ejus extracto, eo modo, quo paratur succus Hordei, qui aqua dissolvatur, addit Mel pro alvi lubricitate, pro potu aquæ, nobis poterunt esse in usu emulsiones sem. Melonum, ptisana, pulmenta ex herbis, & si exhibenda sit major cibi quantitas, talis sit conditionis, ut alvum molliat, quia parùm nutrit.

Pituita doloris causa existente curationem aggreditur Hipp. præcipuè ab evacuatione materiæ in capite existentis, quam calido fomento, vel lavacro attenuare contendit, quia pituita crassa eductioni resistit, ideò attenuanda, ut educatur, hoc remedium in dolore capitis a bile prohibuit, quia bilis non indiget attenuatione, & etiam ne à calore lavacri furorem conciperet, post lavacrum sternutatoriis purgationem pituitæ in capite molitur; hæc remedia proponentur varia alibi, quæ si dolorem non sedaverint, pituitæ in capite existentis purgationem proponit, & intelligenda purgatio capitis ab Hipp. enunciata, de ea, quæ fit per medicamentum alvum subducens, quia de purgatione capitis per errhyna locutus est in principio textus, & hac non proficiente, alteram purgationem substituit, quæ non potest esse nisi per alvum. Eligenda ergo, quæ pituitam purgant. Ab hac Hipp. Doctrina accipimus magnum documentum in doloribus capitis, & etiam catarrho à causa extrinseca, purgationem capitis per nares priùs præmittendam, cùm per hanc materiam ex accidenti collectam purgare valeamus, quòd si non succedat, ad purgationem per alvum transeundum, cùm doloris, & catarrhi continuatio purgato capite per nares, à toto illum foveri prædicet, ideò totum etiam purgandum.

At quia dolor acutus à pituita non succedit, nisi acida, vel salsa qualitate fuerit affecta, de harum qualitatum extinctione per medicamenta variis in locis descripta cogitandum, & hanc indicationem à peccantis humoris natura deducimus: ea verò seligenda, quæ cœphalica simul, & aromatica sunt.

His remediis, resistente dolore capitis à pituita, & si alias, atque alias sæpè suos insultus replicaverit cum vertigine, prædictis remediis adjungit Hipp. Missionem sanguinis à naribus, vel à vena frontis, non quia peccanti pituitæ hæc conveniat, sed quia à pituita circulanti sanguini impedimentum opponitur, & stationi damnatus distendendo vasa, gravando, & membranas opprimendo, & vasorum distensione, velut scindendo, dolorem excitat, & idem impedimentum succo nerveo, & spiritui animali figendo vertiginem parit, hujus obstructionis, & impedimenti caussa, & cœcitates, & apoplexiæ, & epilepsiæ, Hipp. testimonio, sequuntur: addunt Recentiores sectionem jugularis externæ, & etiam sectionem arteriæ in temporibus ad hujus doloris eversionem, & symptomatum dictorum oppugnationem; & si adhuc contumax permaneat dolor, ad scarificationem Capitis, & ad ustionem venarum in capite devenit Hipp. quæ sunt in circuitu, & has puto esse arterias retro aures existentes, harum ustionem adusque amissam pulsationem intendit *in libr. 2. de morb. n. 12.* & ratione situs esse in circuitu Capitis, dicuntur: Ustio harum arteriarum intercipit materiam ad caput ascendentem, & ulcere

facto,

facto, illa in capite existens evacuatur; at quia Successoribus Hipp. nimis crudele remedium habita fuit ustio, loco hujus vesicantia applicarunt retro aures, scapulis, & etiam summitati Capitis, à quibus in doloribus capitis summam ægri capiunt, quandoque utilitatem, loco ustionis arteriarum sunt cauteria in sincipite, & etiam supra suturas capitis inusta. Ad ustionem devenit Hipp. tamquam ad ultimum remedium, purgato jam capite, docens nos localia remedia magna non esse applicanda parti affectæ, nisi ea purgata. Unicum etiam prædicat hoc ustionis remedium, cùm dicat, ex his enim solùm sanum fore spes est.

Ante ustionem, & vesicantia, uti possumus variis localibus, à Successoribus Hipp. inventis, & expertis pro capitis dolore contumaci à pituita debellando: inter hæc est *Aetii Linimentum*, factum ex *Euphorbii ℥. i. Ceræ ℥. iii. ol. Amygdal. amar. ℥. ß.* ungatur locus dolens, & tempora; Æginera laudat medicamentum factum ex Radic. Cucumeris agrestis, & Absinthio coctis in Hydroleo, donec herbæ ferè dissolvantur, postea coletur, & colatura regio doloris inungatur, & residuum herbarum, Emplastri forma, parti applicetur. Item Emplastrum factum ex stercore cocolumbino, vel bubulo, vel Hyrcino, cum æquali portione Thuris, & Amig. Persic. omnibus contusis fit empl. cum succo Verbenæ. Ceratum ex Ranis, cum Mercurio, summè valet. Diaphoretica ex ligno Sancto, Juniperino, Quercino, Sassafras, Salsa, cum cœphalicis simplicibus addiderunt Recentiores, inhærendo indicationi ab Hipp. propositæ caput purgandi, quam optimè adimplent sudorem moventia, si caput exsudet, & toti etiam eadem purgatione provisum manet. Sudor non Hypocausto, sed Arcubus, & Lagenis aqua calida plenis, conficiendus, vel pane calido. Hæc curatio convenit præcipuè acido humori peccanti, & melancholico.

Curationem doloris Capitis à Sero, proponit *Hipp. lib. 2. de morbis num.* 15. & hanc incipit à medicamento Serosam pituitam, hoc est Serum purgante, & fit manifestum à primis verbis textus: *Si aqua in cerebro fuerit*, postea per purgationem capitis, per errhyna, & purgationem per alvum curationem prosequitur, ut à toto, & à capite humorem serosum evacuet; & in curatione doloris Capitis superiùs explicata, curationem incipit à lavacro, & à purgatione capitis. Ratio diversitatis in his curationibus doloris à diversa materia in hoc consistit, quòd morbi à Sero sunt semper cum redundantia istius in toto, cùm hoc excrementuum alia in quantitate naturaliter superet, ut patet in urina, sputo, & sudore, ideo morbi particulares partium à Seri redundantia, in toto redundare demonstrant, & consequenter pro eorum cura in principio purgatio totius convenit, & sine lavacro, quia Serum est semper dispositum ad purgationem, non sic pituita. Collectio verò pituitæ in capite potest contingere absque eo, quòd hæc in toto redundet, ut innui superiùs; ideò ad experiendum, an dolor capitis à pituita, sit à sola collectione accidentali istius in eo, incipit à purgatione capitis, & si non cedat, ad alia transit remedia pro totius correctione, ad missionem nempè sanguinis. Purgat in dolore à Sero primò vomitu, quia per hunc totum purgatur, ut alibi demonstrabitur, deinde partem magis à seroso humore mundare conatur purgatione per alvum; hinc patet vomitiva primò, posteà hydragoga convenire, quorum Sylvam aliis in locis Lector inveniet; interposito tempore pro virium robore conservando, & pro humoris serosi de novo geniti, & à prima purgatione residui eductione, documentum nobis relinquens in morbis à Sero frequenter purgandum, qua de causa cibos alvum subducentes, hoc est lubricantes exhibet, & vomitum jejuno stomaco frequenter reiterat, & decocto Lenticulæ, melle, & aceto adjuvat, & olerum esu, utitur ad emolliendas fibras ventriculi, ut ad vomitum faciliùs disponantur. Vomitum imperat, ex suppositione meo judicio, ventriculi vitium concurrere ad Serum cumulandum, ideò jejuno ventriculo movet vomitum, ut genitum Serum educat, & docet partem generantem Serum esse corrigendam, & causam generationis istius esse oppugnandam; & quia ferè semper redundantia Seri pendet à facultate ventriculi, & fermenti primarum viarum enervata, ideò ejus generatio impedietur, medicamentis de læsa concoctione descriptis, addendo Cœphalica pro capite læso.

Attenta diligentia Hipp. in purgatione Seri jam congregati, & de novo geniti; Colligo, ex ejus mente, proficua esse diuretica, quæ movendo urinam in majori copia venosum genus, à Seri copia sublevare valent, horum Sylvam habebimus de morbis Urinæ. Purgationem totius per vomitum, capitis per errhyna, & per alvum reiterat in vere ad præservationem, & morbo non cedente, incidit caput in syncipite, & ad cerebrum usque, ut per apertum vulnus materia in capite contenta purgetur, & vulnus communi modo curandum imperat.

Si Pituita sit salsa, & Serum cura non est varianda, nisi addendo alterantibus supradictis medicamenta epiceraustica dicta, quæ salsedinem moderantur, & sunt Malva, Althea, Liquiritia, Jujubæ, Sebesten, Hordeum; hæc enim tam internis, quàm externis medicamentis admiscenda, & istis farina Hordei admixta, efficaciter salsedo temperatur.

Si à Vermibus fuerit dolor capitis, vel à Lapillis, sternutatoriis utendum factis ex radice Ireos, Hellebori albi, Piretro, Majorana, seminibus Nigellæ, radice Cyclaminis, cujus pulvis, & succus multùm per nares expurgat. Pro Vermibus habemus particulare remedium *in Boneto de dolore capitis*, factum cum *Pulvere Aloes, & Lumbricorum a. ℥. ii. Fel Tauri ℥. i. ol. Absinth. & Ceræ q. s.* applicetur Cerotum sincipiti, vel parti dolenti, in hunc finem fit fumus cum sequenti pulvere: *℞. Cent. min. Marrubii, Beton. ana ℥. ii. Zedoar. ℥. ß. Angel. ℥. i. Succini ℥. i. Antim. crudi ℥. i. Minii ℥. i. ß. Bol. Arme. ℥. i. Aristolochiæ rotundæ ℥. ii. Absin. ℥. ii. m. fi. pulvis* pro suffumigio.

Caries, si à lue gallica pendeat, specificis hanc debellantibus utendum pro remotione Causæ, si ab humoribus salsis, attemperantibus supradictis de pituita salsa utendum, cum aquis, quæ salsum semper mitigant, ut videmus aqua addita liquori valdè salso, salsedinem istius minui; postea ad Cariei curationem accedendum, quæ fit explorato priùs loco carioso, applicatur capiti emplastrum, ex farina Hordei, vel quolibet alio per diem naturalem, ubi emplastrum exsiccatur in loco capitis ibi subtus adest caries, ibi facienda est incisio, & separatis integumentis explorandus Cranii status; reperta carie, pericranium circumcirca separandum ab osse, & os cariosum, apto instrumento, raspandum usque ad totalem ablationem Cariei, & si totum os, secundùm omnes laminas cariosum sit, trapano cariosa pars separanda, vel balsamicis medicamentis, & eis, quæ ossis separationem efficiunt, traugmaticis dictis perficienda curatio. Si dolor urgeat, incipienda curatio descripta à Carie, postea debellanda Gallica qualitas. De hoc dolore locutus est *Hipp. lib. 2. de morb. num.* 24. ubi curam etiam exhibet; Textus videndus.

Dolor per consensum, curationem accipiet à curatione morbi in parte subtus caput existentis.

CAPUT III.

De Stupore, seu de Sensu Tactus Diminuto.

Actio tactus tripliciter læditur, eo modo, quo tripliciter læduntur quæcumque actiones facultatum, sive externarum, sive internarum. Triplex hæc læsio constituit actionem depravatam, abolitam, & diminutam. Actionem sensus depravatam enucleavimus de dolore Capitis, de abolita tactus actione agendum de Aploplexia, & Paralysi; remanet ergo, ut in præsentiarum de actione tactus diminuta agamus, & talis actio læsa torporem constituit, qui definiri potest, *Actio diminuta qualitatum sensibilium in organum Tactus, vitio organi, & spirituum.*

Definitio hæc per se patet, quia si sensibilia juxta suam actionem naturalem in organum tactus agunt, & actio illorum ab organo non sentitur nisi diminuta,

ista actio diminuta non est vitio objecti sensibilis, sed est vitio organi, cui deficit dispositio percipiendi actionem objecti; dispositio deficiens, seù potiùs indispositio præsens, per quam organum tactus actionem sensibilium diminutè percipit, vel est ex parte organi, vel est parte spiritus animalis organum vivificantis, & actuantis.

Ex parte organi, cùm organum sit nervus, ut dixi de Sensu in communi, ubi etiam dixi, quòd ad hoc, ut nervus sit adæquatum sensus organum debet esse extensus, ut motus in extremitate à speciebus sensibilibus objecti externi, seu ab actione istius impressus nervo, momento temporis correspondeat alteri extremitati in sua origine existenti circa sedem sensus communis, erit adæquatum organi sensus instrumentum, quia cum tali motu, seu speciebus sensibilibus, objectorum sensibilium sensum communem determinabit ad percipiendam affectionem in organo impressam, in qua perceptione stat ratio formalis actus sensus; & sicuti si nervus laxatus fuerit, motum quidem specierum sensibilium in ultima extremitate accipiet, sed hic non correspondebit alteri extremitati in origine nervi, ideòque species sensibiles objecti, seu istius actio cum motu ad principium nervi, ubi est sensus communis, non deferentur cum ea vi, qua impressus fuit, ideòque sensus fit diminutus. Ad hanc causam respexit *Hipp.* quando *lib. de flatibus nu.* 19. *stuporem totius*, *& partium* explicavit *per flatus frigidos*, *qui carnes inflant*, & rationem reddit in *Tex.* 20. subsequenti his verbis: *Infrigidato autem sanguine*, *languidiores fiunt ejus meatus*, quòd hic palam fit, quia corpora aggravata reclinantur, si languidiores fiunt meatus sanguinis in somno (de quo hic loquitur.) Quia ab isto infrigidatur sanguis, cùm in somno etiam sensus sint torpidi, concludendum, meatus istorum, qui sunt nervi, esse languidiores, & laxatos. Dixi etiam in ea Dissertatione de Sensu, quòd motus, qui à speciebus sensibilibus imprimitur extremitati nervi, imprimi etiam succo nerveo in nervi meditullio hospitante, & per undulationes reiteratas, eundem motum, cùm speciebus sensibilibus ad originem nervi deferri; quapropter si succus nerveus fuerit subtilis, mobilis, purus, ab omnique fœce, & materia motum impediente depuratus, illas undulationes momento temporis usque ad originem nervi patietur, motumque, & species sensibiles magna cum vi facilitate, & celeritate origini nervi, & sedi sensus communis consignabit, sensusque fiet perfectus; è contra si spiritus fuerit crassus, difficile mobilis, impuritatibus scatens movebitur quidem à motu, seu actione objecti, & specierum sensibilium, sed undulationes erunt diminutæ, & tardæ, & decrescentes, itaut illa ultima in origine nervi vix sensibilis fiat, ideòque sensatio diminuta.

Hinc patet omnes Causas, quæ possunt laxare nervos, & spiritum animalem, succumque nerveum impurum reddere, omnes illas torporem efficere, & sic humiditas superflua in corpore, cùm sit causa laxitatis, principaliorem locum habebit inter Causas torporis; humiditatem internam idem efficere, quod efficit humiditas externa, putandum est, hæc nervorum porositates subeundo nervos laxat, ut experiuntur illi, qui iter faciendo à pluvia per multos dies humectantur, qui aliquando in torporem sensus tactus ex hac causa incidunt, ita humiditas interna nervorum membranas copiosè irrigando, nervos laxat, obstructio nervi diminuta stuporem parit, quia diminutè spiritum suscipit, ideò hic facilè in paralysim transit, si obstructio totalis in parte fiat.

Succus nerveus, & spiritus animalis fiet impurus, vel vitio sanguinis, qui materiam subministrat, vel vitio fermenti (si admittatur) glandularum cerebri, quod illum præparat, & elaborat; vitiatum enim fermentum, materiam impuram à pura non disgregabit, quare impurum relictum in massa succi nervosi, totam massam coinquinabit, vel subtilem incrassabit, agilem lentum reddet; sic etiam halitus à partibus inferioribus ad cerebrum elevatus, succoque nerveo commixtus, vel impurum, vel torpidum reddere valet succum nerveum. Pro hujus veritate facit historia à *Boyle* relata, & à *Boneto in sua Polyante Medica cap. de stupore* recensita.

Spiritus animalis quantitate paucus, sensus tactus diminuti causa erit; nam spiritus animalis exiguus tensionem in nervo non pariet, undulationes æquales, integras, & celeres non apprehendet ab actione objecti, vel speciebus sensibilibus motus, sed interruptis undulationibus cum debili motu, atque vi ad originem nervi ascendet, debilem sensationem in organo sensus communis imprimendo, ideò sensatio diminuta; hoc experiuntur illi, qui in immodica venere defatigantur, vel qui copiosum sanguinis fluxum passi sunt, vel à magno, & violento exercitio lassati fuerunt. Hanc causam designavit *Hipp. Aphor.* 14. *sect.* 7. ubi habet: *ex plaga in caput stupor*, *aut delirium malum*; stupor à plaga non potest fieri, nisi ab hac ponatur impedimentum, per quod pauci spiritus in nervos fluant; *& lib.* 2. *morb. popul. sect.* 5. ait: *Cui vena in cubito pulsarit*, *insanus*, *& iracundus est*; *cui verò quieverit*, *stupidus*: quies arteriæ, cui convenit pulsatio, est à spirituum in fibris cordis, & in sanguinis deficientia, & consequenter etiam stupor, arteriæ quietem sequens.

Nervus induratus est causa diminuti sensus tactus, nam nervus induratus debiliter movetur à speciebus sensibilibus, quia resistit, & quia debilem motum recipit, debilem etiam principio nervi communicat, & species sensibiles, cum debili motu diminutam actionem in organo sensus communis imprimunt, ideòque diminuta evadit sensatio tactus. Hac ratione in magno frigore manuum diminutè objecta tangibilia sentimus, quia à frigore indurantur nervi, itaut, præ sua resistentia, debiliter moveantur ab objectis sensibilibus. His de causis fit stupor à compressione, ab obstructione cutis, & partis, quia nec spiritum animalem ad nervos, nec vitalem ad musculos fluere permittit, ideòque stupor partis, & plenitudo sanguinis, quandoque & obstructionem, & compressionem parit, ut patet in stupore crurum à longa sessione.

Hinc solvetur primò, cur extremæ partes magis stupeant, quia pauciori spiritu scatent; secundò, cur membra stupida magis gravia sentiantur, quia cùm pars adhiberi non possit, est tamquam pondus mobili annexum; tertiò formicationis causa ab humore frigido obstruente fibras cutis, & à frigidis corpusculis fibras comprimentibus, & afficientibus, unde ob pressionem non sunt sufficientes ad receptionem, & traductionem affectionis.

Signa sunt manifesta. Prognostica sunt mala, quia stupor est via ad Paralysim, & Apoplexiam.

Indicationes, ut curatio clariùs procedat, desumemus à laxitate nervi, quæ cùm dependeat à sero superabundanti, hoc minuendum, & exsiccandum, & pars corroboranda, hoc efficiendum cum pharmacia. & Diæta.

Chirurgia pro missione sanguinis, nisi fuerit istius redundantia cum multo Sero, nullas habet partes in hoc vitio, quia sanguinis missio convenit solùm, ubi peccat sanguis, in hoc affectu solùm peccat Serum: Ulteriùs sanguinis missio convenit vitio sanguinis existentis in venis, sed Serum peccans est in nervis, consequenter non convenit sanguinis missio; & si opponatur *Hipp. in lib.* 2. *de morb. n.* 25. *In morbo cum stuporis signis*, *sanguinem mittens scisso*, *seu secto sincipite*, respondendum est, Hipp. ibi loqui de stupore sequente Apoplexiam, ut designant prima Tex. verba, *Si sideratus quis fiat*, & cum capitis insigni affectione, cerebrique læsione, & humorum redundantia, & effervescentia, ut patet ex febre, in quo casu convenit missio sanguinis, & etiam ratione Apoplexiæ, ut videbimus agendo de curatione istius. Chirurgia tamen potest subministrare frictiones opportunas ad hunc morbum, quia inducto calore, & agitatione in materia nervis impacta, hæc rarefit, & ad resolutionem disponitur. In hunc finem *Hipp. cit. loco* mox multa calida ægrum lavat, & calefactoria capiti admovet. Ad imitationem Hipp. fovendum caput decoctis herbarum Cœphalicarum, & sinapismata ei applicanda. Vesicatoria etiam non erunt incongrua, cùm enim sit consensus cutis, cum nervis ex istius fibris irritatis, fibræ nervorum consentientium concutiuntur, & in hoc motu expellunt à se superabundantem humorem. Inunctiones etiam parat Chirurgia, & hæc componi possunt ex ol. Therebentinæ, Vulpino,

Casto-

Castoreo, oleum Catulorum lactantium est unicum, & singulare remedium. Fit etiam balsamum cum *Gum. Bezoin. Laudano, Myrrha ana ℥. ß. oleo Nucis moschata, ℥. ii. ol. Macis, Gariofil. ana ℥. i. cum Storace liquida, & oleo Spicæ fiat balsamum.* Errhyna etiam proponit Hipp. post fomenta, Myrrham, & flores Æris in nares infundendo.

Pharmacia primo loco purgantia Serum exhibet in portione, erit utilis *Potio Angelica magistralis ad ℥. vi.* in bolo *Pil. Alephanginæ ℥. i. cum gr. iv. Magist. Jalappæ, vel Cassia ℥. ß. cum gr. vi. Diagridii, & gr. viii. Magist. Mecheocani.*

Secundo loco demonstrat medicamenta exsiccantia Serum, quod dupliciter effici potest, vel sensibiliter, vel insensibiliter; insensibiliter resolvunt materiam serosam decocta cœphalica, ut *♃. Dec. Rosmarini, Salviæ, Serpilli, Polii Montani, Rutæ ℥. viii. Aquæ Vitæ Mathioli ℥. ii. Theriacalis ℥. i. Syrup. de Stecade ℥. i. m.* vel *♃. Aq. Betonicæ, Pulegii, Majoranæ, Lavendulæ an. ℥. ii. Aquæ Antiparalyticæ magist. ℥. i. ß. Syr. de cort. Citri ℥. i.* per septem dies continuando reiteretur, postea evacuatio cum *℥. i. rad. Jalappæ, vel cum Pil. Alephanginæ ℥. i. Magist. Jalappæ gr. viii. cum Syr. Rof. sol. f. P.* Si his non cedat morbus, ad sensibiliter exsiccantia deveniendum, & hoc præstant decocta sudorifica; ut *♃. Ligni Guajaci, Juniperini, Visciquercini ana ℥. ii. Cornu Cervi in taleolas incisi ℥. ß. Infund. in ℔. viii. Aquæ fontis, per diem bul. ad consumpt. mediet. postea coletur; super residuum lignorum super affunde novam aquam pro decocto secundo, primi accipiat manè, & vesperi ℔. i.* per horas quatuor ante prandium, & cœnam, & benè cooperiatur æger ad provocandum sudorem; efficacius reddetur decoctum, si in eo bulliat *Vipera*, ablato capite, & cauda, & decorticata, aucta quantitate aquæ pro decocto; si non succedat sudor, arte proliciendus, vel cum cucurbitis aqua calida plenis, vel cum arcubus in lecto ignem ex Aqua vitæ juniperata admovendo. Utatur secundo decocto pro potu ordinario in prandio, & cœna; in hoc decocto continuandum per triginta dies, & sudandum per quindecim; tempore hujus decocti, omni septimo die purgandus æger cum Jalappa, sem. Ebuli, vel supradictis Pilulis. Obstructio nervi diminuta, curanda ut Paralysis.

Si à spirituum deficientia stupor proveniat, patet restaurandos esse spiritus, non solùm cibis boni succi, & remotis causis illos dissipantibus, sed etiam remediis; talia sunt decocta ex *Rosmarino, Lavendula,* ex *Salvia, & rad. Valerianæ, Zedoariæ, & Galangæ, vel aquæ ab istis extractæ, additis aquis Theriacalibus, Cinam. Antipopleticæ, Antiparalyticæ, spiritu, vel cornu Cervi, Salis Armon. Cranii humani, Carabe Fuliginis, ut decoct. Rosmar. Lavendulæ, Salviæ ℥. vi. Aquæ Theriacalis, Cinam. ana ℥. i. Spir. Salis Armoniaci, vel cornu Cervi gutt. viii. m.* Melius tamen hanc adimplet indicationem *Spiritus vini*, in quo infus. fuerint *Cinam. Nux moscat. Mac. Cariofil. fol. Rosmar. Salviæ, Melissæ, Spica, Nardi, Origan. Ligni Aloes, Sassafras, omnia pul. & superaffundatur Spir. vini*, & de hoc sumat mane, vel potiùs post cœnam, & prandium *℥. i.* Paratur etiam *Elixir proprietatis Paracelsi*, de quo in jure, vel vino exhibeatur *℈. i.* Est maximum confortativum, & regenerativum spirituum sequens. *♃. Ol. Nucis musc. Major. Anthos, Charabe an. ℥. ß. Moschi Ambræ grisæ an. ℥. i. cum s. q. ol. Cranii hum. f. Bals.* cujus *gutt. iii. vel. iv.* sumi poterunt in jure, vel vino.

Spiritus animalis impurus in his pendet à Cachexia, quæ paulatim corrigenda humorum pravorum correctione, & evacuatione epicratica; pro correctione paratur decoctum *ex Enula campana, Aristolochia rot. Hirundinaria, cort. Fraxini, Tamar. fol. Absinthii, Eupatorii, Scolopendriæ ad ℥. viii.* mane assumendum, & ante prandium, & cœnam omni tertio die *℈. i. ß. pil. Tartar. Quercet. cum ℈. ß. Mercurii dulcis*, & in hac methodo insistendum per 15. dies, postea exhibeatur *Pul. Cacheticus Querc.* vel *Oximel. Chalybeatum* per 20. dies. Cachexiæ servit *Tinctura Antimonii, Tartari, Calybis*, cum decoctione simplicium deobstruentium. His peractis, corroborandum totum genus nervorum dictis decoctis cœphalicis superiùs descriptis.

Si induratio nervorum fiat à frigore externo, & sit magna, ut sensus sit deperditus, omnia calida actu fugienda sunt, & aqua calida, & ignis, sphacelum enim inducent, quia à frigore spiritus vitalis partis ferè extinctus, vel saltem separatus, & in unam massam collectus, eo modo quo spiritus in vino conglaciato in centro totus se colligit, hic facile per porositates partis à calore rarefactas, & dilatatas exit remanente parte sine calore vitali; præterquamquòd humidum partis conglaciatum à calore dissolvitur quidem externo, sed ab hujus activitate textura partis læsa, & debilitata à frigore, omninò dissolvitur cum calidi exhalatione, unde sphacelus; hoc observamus in ovis, & fructibus congelatis, quæ si in aqua calida coquantur, vel igne, corrumpuntur, saporem suum non retinent, læsamque illorum texturam ostendunt; ulteriùs observamus frigescentibus admodum manibus, & igni admotis dolore non mediocri cruciari, quem experiuntur etiam conglaciati secundùm aliquam partem, si igni subito exponantur, dolor solutionem continui connotat, & læsionem texturæ. Hac de causa regionis Septentrionalis habitatores in congelatione partium has primò aqua frigida immergunt, deinde, & post aliquod tempus, igne blando paulatim partem refrigeratam calefaciunt; sic ova, & fructus conglaciati, si prius aqua frigida immergantur, & postea igne coquantur, à corruptione præservantur, & suum saporem conservant, quia à frigida humiditas istorum conglaciata liquatur, eo modo, quo glacies in aqua, sine læsione integra texturæ illorum, & sui spiritus, ex quo putredinem non sentiunt, nec amissionem proprii saporis patiuntur.

Si callosa sit Cutis, emolliendus callus, & postea resecandus usque ad partem sentientem.

Compressio, si sit externa, removendum est comprimens; si tumor, ad suppurationem trahendus; si ab ictu, vel casu facta fuerit compressio, pars frictionibus fricanda, sedato dolore, his materia extravasata attenuatur, & resolvitur, & spiritus ad partem vocatur pro ejus corroboratione, & extravasatæ materiæ resolutione, & sua vi compressas partis fibras elevant, suoque statui naturali restituuntur, quò obtento ad integram corroborationem calidis fomentis foveatur pars, & balsamis, vel oleis resolventibus illiniatur, aut oleo ex terebentina, cera, de lateribus. Si compressio læserit nervum alicujus partis, applicanda remedia principio nervi ad partem læsam diramati, ut si stupor minimi, & annularis digiti à compressione ab ictu, vel casu nervi circa flexuram cubiti contingat, cubito remedia applicanda; ita Mulier, quæ ex percussione humeri passa stuporem brachii, cum applicatione remedii humero sanata fuit à *Schenchio observ. de stupore*, & *Gal.* digitum manus stupidum, & immobilem sanavit, remedio applicato vertebrarum principio.

Obstructio cutis, à medicamentis sudoriferis, & frictionibus, & cucurbitulis siccis, & scarificatis tollitur: missio sanguinis è vena, nec purgatio locum habebit, nisi à retentis fuliginibus sanguis ebullierit, cum febris periodicæ, vel continuæ accensione, non ephemeræ.

CAP. IV.

De Vigilia Immoderata.

DE affectionibus sensum tactus Capitis depravantibus, vel diminuentibus, in tractatu de Dolore Capitis, & de Stupore actum est; transeundum ad explicandas affectiones sensus interni in Capite residentis, & referuntur ad vigiliam, & ad somnum; de illa primùm, postea de hoc. Præmittenda tamen priùs aliqua de vigilia in genere. Hanc esse propriam potentiæ sensitivæ, docuit *Aristoteles lib. de Somn. & Vigil. cap.* 1. experientia enim patet, omnia Animalia vigilare, aliqua plus, aliqua minus, juxta exigentiam suæ conditionis; naturæ, conservationis, & necessitatis, & ratione finis Animali insiti se conservandi, ab hoc deducitur pro sua conservatione, cogi, quærere, & eligere alimenta, hinc necessitas Visus, ut ea videant, Tactus, Odoratus, & Gustus, ut per hos sensus alimentorum qualitates percipiant, & an utilia, delectabilia, pro-

propria

pria, vel inutilia, molesta, & impropria per eosdem sensus discernant; hoc autem exequi non possunt Animalia, nisi vigilent, nullum Animal, nisi in vigilia, quærit, & eligit alimenta. Vigilia ergo est necessaria Animali pro sui conservatione, cujus necessitas non inest vegetabilibus, quæ terræ infixa, in hac alimenta propria, & necessaria pro sui conservatione semper inveniunt. Confirmatur ex connexione, quam habet vigilia cum sensu. Quodcumque Animal, dum vigilat, sentit, & dum sentit, vigilat; nam videre, gustare, audire, tangere, odorare, & percipere sensationem Visus, Auditus, Gustus, Tactus, Odoratus, supponit vigilare, & quicumque vigilat, objecta externa sensibilia ei occurrentia percipit, & attingit, itaut videatur impossibile vigilare, & non sentire, sentire perfectè, & non vigilare; nec potest assignari casus, in quo Animal sentiat perfectè, & non vigilet, nec casus, in quo vigilet, & non sentiat, ut patebit inferiùs.

Cùm ergo pateat vigilare, semper conjunctum esse cum sentire, & cum principio sensitivo, cogimur etiam asserere vigilare, & sentire esse operationes à principio sensitivo emanantes; & si principium sensitivum est sensus communis, ut probavi superiùs, ubi de Sensu in genere, sequitur etiam vigiliam esse propriam sensus communis, qua ratione persuasus *Aristoteles in cit. loco*, dixit, *vigilare consistere in sentire*, non quia sit eadem essentia vigiliæ, & sensus, sed quia sensus, & vigilia sunt inseparabiliter connexa.

Definitur vigilia. *Exercitium moderatum sensus externi, & interni, pendens à moderato influxu spirituum in organa sensuum externorum.*

Dicitur *Exercitium sensus externi*, hoc est actus secundus istius, consistens in receptione actionis ab objecto sensibili emanantis, à qua organum afficitur, & patitur, & talis affectio, & passio dicitur exercitium sensus organi, & actus secundus suæ potentiæ passivæ, ab exercitio organi sensus externi non completur ratio formalis vigiliæ, quia in dormientibus organa sensuum externorum possunt affici sine vigilia; nam si dormienti applicetur aliquod tangibile manui, quòd non sit violentum, hoc afficit organum Tactus; pariter si corpus odorum nari admoveatur, afficit organum Odoratus; & si sonus mitis excitetur, ubi adest dormiens, afficit organum Auditus, & tamen ista affectio, & passio organi non est cum vigilia, sed ad hujus complementum requiritur exercitium sensus interni, nempè actus secundus potentiæ sensitivæ, qui habetur per hoc, quò affectio impressa organo sensus externi, ab objecto sensibili externo in illud agente traducatur ad sedem sensus communis; modo superiùs explicato de Sensu in genere; ab hac enim affectione ita traducta, determinatur sensus communis ad percipiendam affectionem organi, & ita ad eliciendum actum sensus necessarium quia est potentia necessaria, quæ ad præsentia determinativi necessariò debet agere, & cùm affectio traducta ab organo sensus externi ad suam sedem sit, determinativum ad agendum circa dictam affectionem, & ad eliciendum actum sensus, apparet hunc debere elicere ex necessitate; istius actus secundi productio, dicitur *exercitium sensus interni*, seu actus secundus potentiæ sensitivæ, & ab his duobus, nempè ab actu secundo, vel exercitio, vel passione, & affectione organi sensus externi, & ab exercitio, vel actu secundo, vel à productione actus sensus, à sensu communi completur ratio formalis vigiliæ, itaut Animal dicatur vigilare, quando organa sensuum externorum patiuntur ab actione objectorum sensibilium, & sensus communis dependenter ab hac determinatur ad eliciendum actum sensus; & si in somniis nobis apparet videre, gustare, tangere, quæ sunt actus sensus communis, per hoc tamen non dicimur vigilare, quia non adest passio organi sensus externi ab objecto sensibili agente impressa; sed ille actus sensus elicitus à sensu communi in insomnio, pendet à phantasmatibus, quæ repræsentant sensui communi objectum tangibile, visibile, vel gustabile aliàs perceptum, & cujus phantasmata in cerebro reservantur.

Dicitur *moderatum*, quia, licèt vigilia sit propria Animalis; non est tamen ita propria, ut semper debeat vigilare, sed debet esse interrupta à quiete, à qua moderationem nanciscitur; omnis enim potentia operativa in exercitio sui operis defatigatur, ut loquitur *Aristoteles in cit. lib.* quapropter pro sui conservatione indiget quiete, & operis intermissione, & exercitium sensus externi, & interni, quod est necessaria quiete interruptum dicitur moderatum.

Dicitur *pendens ab influxu spirituum animalium ad organa sensuum externorum*, quia ad hoc, ut sensus patiatur ab actione objecti sensibilis, necesse est, ut nervus, qui est organum omnium sensuum, sit extensus, & inflatus, inflatur, & extenditur à solo influxu, & motu spirituum animalium; quod deducitur ab *Hipp. lib. 3. de Diæta nu. 9.* ubi ait; *Somnum fieri à spiritus tranquillitate*, hoc est quiete; ergo vigilia à spiritus motu, in tali statu, & dispositione nervi organum sensus, est dispositum ad suum exercitium, nempè ad recipiendam actionem objecti sensibilis cum sui passione, prout demonstravi superiùs de Sensu in genere; & in his aperitur Causa effectiva, per quam sensus externus est in exercitio, vel in actu secundo suæ potentiæ passivæ, quam necessariò sequitur exercitium sensus interni, dum ab affectione organi sensus externi, ab objecto sensibili externo impressa, traducta ad sedem sensus communis, determinatur necessariò ad eliciendum actum sensus, ut superiùs dicebam.

Hinc deducitur vigiliam præternaturam esse *immoderatum, & continuum exercitium sensus externi, & sensus interni, dependens à continuo influxu spirituum animalium ad organa sensuum externorum.* Dicitur *exercitium sensus externi*, hoc est passio, affectio actualis organi sensus externi, ab objecto sensibili in illud agente impressa, & actio sensus interni circa hanc affectionem ad eum traductam; quod patet ex dictis.

Dicitur *immoderatum*, quia est continuum, & nulla quiete interruptum, & ideò vigilia est præternaturalis, quia natura determinavit exercitium sensus externi, & interni, in quo consistit vigilia, aliqua quiete interruptum, in qua & sensus internus, & externus ferientur à suo exercitio; unde si hoc sit continuum, & nulla quiete interruptum, & nulla feriatione recreatum, non est exercitium ad leges naturæ respiciens, sed contra naturæ leges; ideò dicitur *exercitium immoderatum, & præternaturam*, quapropter vigiliæ, quæ consistunt in tali exercitio, erunt vigiliæ modum excedentes, & præternaturales.

Dari has vigilias, colligimus à Scriptorum observationibus. *Plinius lib. 7. natural. Histor. cap. 51.* refert, *Mecœnatem per triennium vigilasse*, quod confirmat *Seneca in lib. de Providentia; Fernelius lib. 5. Pathologiæ cap. 2.* de mente capto refert, *per quatuordecim menses in continua fuisse vigilia*, & *Heurnius in lib. de morbis Capitis cap. 16.* narrat, per relationem accepisse, *Nizzolium, in eloquentia Ciceroniana celeberrimum, per decennium à somno abstinuisse*; & *Montanus in lib. 1. cap. 12.* scribit, *Matronam per trigintaquinque annos vigilasse*; & quod mirum est, *sine ulla læsione corporis.*

Dicitur *à continuo influxu spirituum animalium in organa sensuum externorum*, & assignatur causa conjuncta vigiliæ præternaturalis; nam si causa vigiliæ naturalis, est influxus spiritus animalis ad nervos non continuus, à quo distenduntur, & inflantur, ita causa vigiliæ præternaturalis, erit continuus influxus spiritus animalis ad nervos, qui sunt organa sensuum externorum, à quo continuò inflantur, & distenduntur, itaut sint continuò in ultima dispositione pro exercitio sibi debito, nempe recipiendi actionem objecti sensibilis, à qua postea dependet actio sensus communis, per quam ponitur in exercitio suæ potentiæ sensitivæ.

Causa continui influxus non potest esse alia, quàm causa continuò generans spiritus animales in tali copia, ut suo influxu semper, & continuò valeant nervos organorum sensuum inflare, & distendere. Causa principalis generativa spirituum, est sanguis abundans particulis calidis, & tenuibus, & valdè mobilibus, qualis solet esse sanguis biliosus, à quo adeò copiosa evenit spirituum generatio, segregata copia dictarum particularum calidarum in glandulis cerebri, ut ab hac possint

possint continuò nervi distendi, & inflari, & talis causa sit manifesta experientia, cùm videamus vigilias præternaturales contingere corporibus biliosis, sanguine bilioso præditis, & eis, qui summo capitis calore donati sunt. Observamus etiam causas calorem capitis augentes, & sanguinem ad biliosam naturam reducentes, esse causas vigiliæ, & explicatur etiam, quare per vigilias facultates reliquæ, & fermenta reliquarum partium langueant, quia cùm spiritus, & particulæ calidæ sanguinis pro majori parte in spirituum animalium generationem impendantur, quæ remanent in sanguine, non satis sunt ad conservandas facultates, & fermenta partium vegeta, & robusta, unde necesse est, ut langueant.

Continuas vigilias supponere continuam generationem spirituum animalium, patet, quia continua vigilia est continuum exercitium sensus externi, quod pendet à continua extensione, & inflatione nervorum organorum sensuum, continua inflatio non potest haberi, nisi per continuum influxum spirituum, & hic nisi per copiosam generationem eorumdem.

Præter copiosam generationem spirituum animalium, requiritur etiam istorum agilitas, & mobilitas, qua nervos citò penetrent, distendant, & motu, impetuque aperiant porositates cerebri, dissipentque vapores, & subtilissimum Serum à natura determinatum ad leniter obstruendas dictas porositates, seu fibrulas pro somno conciliando, ut videbimus in sequentibus, agendo de Somno; hinc est, quod observamus ea omnia, quæ valent spiritus animales in motu conservare, ut curæ, & animi passiones tristes inducere vigilias; quod docuit *Hipp. lib. de coac. Prænot. n.* 4. dum ait: *Et qui in principio tenues cum capitis pulsu, & urina tenui, & adjudicationem exacerbantur his, nihil miri est, si & mentis emotio, insuperque, & vigiliæ accedant*. Pulsus in capite, & crisis, seu judicatio imminens spiritus perturbatè movent, ideò vigilia; & *in lib. Prænot. n.* 9. ponit vigilias viam ad delirium, si hoc à spirituum perturbatione etiam illæ.

Non improbabile est etiam spiritus animales in vigilia præternaturali suam virtutem elasticam expansivam, seu dilatativam cum vigore exercere, & diù conservare, per quam spiritus nervos multùm & inflant, & distendunt, & diù etiam distensionem, & inflationem conservant, ad hanc virtutem elasticam validam determinantur ab aliquo ætherogeneo eis admixto, virtutem elasticam eis debitam corroborante, & augente.

Hoc ætherogeneum est Sal quoddam volatile aereum, à cujus rigiditate flexibili virtutem elasticam majorem sua naturali acquirit, & ab acrimonia, spiritui inimica, motum continuum.

Ideò Bilis inter causas vigiliæ principales internas est enumeranda; hæc sanguinem valdè attenuat, in particulas tenues, subtiles, spiritosasque dividit, easque ad facilem separationem disponit, motum etiam agilem, promptum, & cum impetu tribuit; ex quibus patet habere omnes conditiones supra enumeratas requisitas ad efficiendam vigiliam, unde stabilienda venit tamquam causa unica vigiliæ, & si ab alia causa, quàm à bile fiat, non erit dissimilis in actione ab ea bilis; sunt enim frequentes vigiliæ in febribus maximè acutis, in quibus semper dominatur bilis, à phlegmone Meningum, à copia sanguinis in venis Cerebri, ab istius abscessu, à Cranio sphacelato observatæ sunt vigiliæ, referente *Bonet. in Sepulchr. Anatomico*, sed omnes isti morbi imitantur actionem supradictam bilis. *Jacobus Aupertus in exercit.* 44. *ad lib. de abditis rerum Causis, Fernelius ab ascessu Pancreatis vigilias lethales observavit, & Vvillis in Hypocondriaco continua quadam eructatione afflicto, hac opportunis remediis curata observavit contumaces vigilias, à quibus levatus rediit eructatio*, & tam in hoc casu, quàm in abscessu Pancreatis adfuit æqualis actio illi bili, quam retinet etiam sanguis valdè calefactus, & atrabilis fermentans ad orgasmum ducta, itaut omnis humor participans de natura bilis dicendus causa vigiliæ, non solùm per essentiam, hoc est à vitio cerebri, sed etiam vigiliæ à flatibus, & cruditatibus, & aliis causis existentibus in partibus inferioribus, quæ sunt vigiliæ per consensum, & harum causa in impetu movendi spiritus ad nervos æmulatur impetum bilis.

Nec obstat, quòd Senes multùm vigilent, licèt non sit copia in eis spirituum animalium, qualis est in Juvenibus, neque adeò copiosi, & activi; quia in Senibus sunt pauci spiritus animales, ut obiicitur inertes, & parùm activi, ut à debilitate actionum animalium in eis colligitur, & à natura sanguinis in ætate senili, & fibræ cerebri in Senibus sunt exsiccatæ suo modo, prout sunt omnes partes in Senibus, & ostenditur à majori duritie cerebri in Animalibus senioribus, quàm junioribus, à memoriæ defectu præsertim rerum quotidie contingentium, cujus causa communiter tribuitur duritiei cerebri, per quam imagines rerum in cerebro profundè non imprimuntur; ab hac siccitate amittunt fibræ cerebri, & nervorum potentiam ad multam distensionem, & inflationem, qua de causa à pauca spirituum copia eam suscipiunt, cujus ratione siccitatis sunt capaces, quæ, licèt nerveas fibras cerebri afficiat, spatium pro spiritibus non tollit, nec potentiam ad inflationem, sed solùm utrumque minuit; quapropter siccitate non repugnante à pauca spirituum copia, & nervi, & fibræ inflantur, & extenduntur, prout requirit actuale exercitium organorum sensuum, redeunte vigilia post somnum brevem, per quem tanta copia spirituum collecta fuit, quanta sufficit ad sensus exercendos, cui muneri, cùm suppleat brevitas somni in restauratione spirituum pro vigilia, brevitas somni in Senibus est necessaria, ideòque citò ad sensus exercitium redeunt, sed debiliter ob spirituum paucitatem. Addo membranas nervorum in ea parte constituente orificium illorum, per siccitatem prædictam contrahere rigiditatem impedientem subsidentiam ad mutuum contactum membranarum, & obstructionem orificii, quæ ad somnum requiritur; ideoque orificium prædictum semper apertum manet spiritibus secundùm aliquam sui portionem, itaut à vi parvæ etiam copiæ spirituum ex toto dilatetur, cum receptione spirituum, & transmissione ad organa sensuum, & quia brevi tempore hæc parva copia spirituum colligitur, brevis etiam est somnus.

Inter causas externas vigilias efficientes describendæ sunt, quæ & cerebrum, & caput calefaciunt, & bilem generare aptæ sunt, & sunt omnes causæ calefacientes.

Dolores corporis vigilias inferunt, quia in dolore organum sensus continuò à violenta sensibilis actione afficitur, perindèque spiritus sensorii dolentis agitantur quiete omninò interdicta, & istorum agitatio usque ad sedem sensus communis traducta, hunc ad actum sensus doloris eliciendum determinat, cum continua actione sensus communis, in qua consistit vigilia, & ab eadem agitatione spirituum in parte dolente determinatur semper novus influxus eorum ad eam, & ad totum; unde vigilia. Ita *Hipp. lib. de coac. prænot. n.* 2. & 4. *de prænot. n.* 9.

Animi sollicitudines, & curæ molestæ spiritus perpetuo motu agitant, ideòque vigilias pariunt; à continua enim objecti tristis repræsentatione obvia, spiritus ad illius cogitationem, & ponderationem evocatur, & à continua cogitatione spiritus in continuo motu detinetur cum vigilia; idem præstat continua studiis applicatio, & continua meditatio, & hæc multos spiritus ad caput evocando pro sui exercitio, ab istorum multitudine non solùm quies impeditur, sed motus eorumdem spirituum ad organa sensuum augetur, à quo tota spirituum multitudo in suo emporio existens agitata, & commota eos quiescere non sinit pro somno capescendo, & ab istis omnibus fiunt vigiliæ. Per consensum ab inedia fieri vigilias, practica observatio ostendit, sed hæc est causa privativa, cùm cerebrum eo privatur humore seroso, vel vapore necessario ad ligamentum sensus externi, & interni, in quo consistit somnus, & ad obstruendos poros cerebri pro tali ligamento, quamvis inedia possit esse causa positiva vigiliæ, si sit cum passione molesta ventriculi, à qua vigilia efficitur modo dicto de passionibus animi.

Signa per se sunt manifesta, ab ægri relatione habemus sufficientem cognitionem pro determinanda vigilia præternaturam.

Quoad Prognosim, si sit contumax vigilia, non solùm est difficilis curationis, sed præter dolorem, & vertiginem, quam comitem sibi adjungit, vires debilitando, &

& omnes facultates corporis enervando, mortem minatur, præcipuè si inciderit in naturis debilioribus, ut sunt viri ad senium properantes, & mulieres. *Vigilia, quæ parit delirium, vel convulsionem, ex Hipp. sect. 7. Aphor. 18. malum*, & præsertim si vigilia cum febre acuta conjuncta fuerit. In morbis chronicis, & præcipuè in affectibus melancholicis, diù ultra nonam protrahuntur vigiliæ, prout patet experientia, & id contingit, quia spiritus, in quo nostra vita conservatur, in sanguine melancholico crasso diutiùs resolutioni resistit, ideòque longas etiam sustinet vigilias, quæ regulariter ultra quindecim dies non protrahuntur; licèt longarum vigiliarum observationes extent, ut superiùs adnotavi, sunt tamen rara exempla.

Quoad curationem, quia bilis, ut plurimùm est causa hujus symptomatis, hæc evacuanda, & alteranda, & quia fervet, illius effervescentia sedanda, & figenda, & si ab aliis causis, quàm à bile proficiscatur, cùm hæ in actione bilem imitentur, eisdem etiam remediis auferendæ, & præcipuè alterantibus.

Effervescentia sanguinis sedatur, præcipuè istius missione, à qua aperietur via spiritui furioso ad exitum, & aer refrigerans introducitur, & ab exhalatione illorum causa vigiliæ minoratur, ab introductione remedium aeris remanentem causam moderans introducitur; à venis ergo infernis primò extrahatur sanguis ad revulsionem à capite, & si non cedat, à capite mittendus, in quo sanguis per vigilias summè effervescit, & in illo stagnat, quapropter ratione utriusque convenit particularis missio sanguinis; statim misso sanguine, largus aquæ potus exhibeatur ad sedandos spiritus irrequietos, & ad bilem reprimendam, ne ferociùs, ut solet post sanguinis missionem deseviat; cum hac cautela possumus sanguinem etiam in quantitate mittere, si ab indicantibus requiratur sine timore majoris exacerbationis bilis, à quo correpti practici à copiosa sanguinis missione in morbis à bile retrahuntur, aquæ acida admisceantur, quæ validè bilem mortificant, ut v. g. *Aquæ* ℔. *ii. succi Granat. Acidorum q. s.* ad aciditatem. *Aqua flor. Papaveris errat. Nymphea a.* ℔. *i.* ß, *cum succ. Lim.* uti etiam possumus, & Sero caprino per se acidiusculo facto. Sanguine evacuato, purganda bilis, sed leni medicamento, ne effervescentia major in sanguinem introducatur, qua de causa sanguinis missio præmittitur; sola lenientia ergo adhibenda, inter quæ sunt *Tamarindi ad* ℥. *i. dissol. in Sero Caprino depurato*, & idem exhibeatur post medicamentum *ad* ℔. *duas*.

Præparantia succedant, quæ bilem moderent, & motum spirituum sedent; in horum genere sunt *Nymphæa, Nenuphar. Lactuca, Papaver erraticum, Endivia, Portulaca, Viola, Hordeum*, ex quibus parentur decocta, vel aquæ stillatitiæ, *Emulsiones seminum majorum, & minorum frigidorum, & Papaveris, cum acidis, succus ptisanæ*, qui sua crassitiæ spiritus, & bilem ligat, ne efferè moveantur. Alterantibus semper misceantur acida, nempè *succus Limonum, Granatorum, Acetum stillatum, spiritus Vitrioli, Salis communis*, & exhibeantur in magna quantitate, & bis in die, quia tota massa sanguinis, & cerebrum valdè distans alterandum, quod exequi non potest cum pauca quantitate continua, & discreta medicamenti alterantis; in hoc tempore alterantium localia sunt applicanda capiti, ut *Emplastrum ex Recocta, & oleo Violarum paratum*; *ex foliis Nenupharis, Papaveris errat. Portulacæ, Plantaginis, & Salicis in Lacte decoctis, & contusis, cum eodem Lacte fiat emplastrum. Spuma Seri cocti, cum foliis Mandragoræ, Hyosciami, vel seminibus* caput illiniatur. *Ung. Populeon.* nares, tempora, & suturæ capitis illiniantur. Stillicidium capiti adhibeatur ex decocto *Lactucæ, Nymphæe, Mandragoræ, Jusquiami*. Pediluvium etiam ex istis herbis, & aliis supradictis summoperè valet.

Si hisce non cedant vigiliæ, opiatis utendum *Philonio Romano, Nepenthes*, sed istis in hoc casu prævalet *Laudanum liquidum Cydoniatum, Sedativum majus, & minus Cenoffelii descriptum in Thesauro Pharmaceutico, addito Messi Spargiricæ, Sulphur anodynum Vitrioli*, si haberi potest, omnnibus præferendum iis, qui cauterium habent, formetur pilula ex cera, & tribus granis Opii, & in cauterio ponatur. *Aqua Langii ex* ℥. *i. una Opii, & duobus capitibus Allii distillata*, est efficax ad sopiendos spiritus. Diœta sit refrigerans, à vino abstinendum, & ab omnibus aromaticis, & calefacientibus.

Per consensum à læsione partium inferiorum si fiant vigiliæ, harum indispositionibus occurrendum propriis remediis, & si urgeant interim opiatis supradictis utendum usquequo ablata fuerit radix illarum; interpolatè tamen ista exhibenda, & si à ventriculo imbecilli fiant vigiliæ, ut solet in Senibus, quia nervi orificii superioris ejus debita copia spirituum animalium non irrigantur, vel quia sufficienti calore vitali non incalescunt, cum molestia ejusdem orificii, non dolorifica, sed gravi, & importuna, & talis status dicitur frigiditas ventriculi, ab eodem oritur talis motus in dictis nervis, qui communicatus illorum origini in cerebro pertubat spiritus animales, & vigiliam parit, & hac de causa sæpe Hypocondriaci in vigilias incidunt, oppresso spiritu, & calore orificii ventriculi, seu refrigerato à vaporibus in eo quiescentibus. Hanc doctrinam mihi confirmavit praxis, in qua observavi senes, & Hypocondriacos vigilia affectos sublevari, & somnum capere fovendo calorem ventriculi pulvinari, & à frigidis remediis in istis vigilias incrementa suscipere, nec ex eo, quòd non sentitur dolor in ventriculo arguenda falsitas hujus doctrinæ, quia ab affectione molesta istius, quandoque oritur inquietudo, ut etiam sanus in lecto non possit in uno situ, nisi per breve tempus permanere, & fine sensibili dolore ventriculi, ideò in isto casu, quæ ventriculum corroborent, & calefaciant exhibenda, quæ describentur de ventriculi affectibus.

Causæ externæ, quæ vigilias peperere, removendæ Diœta mensuranda à morbo, à quo vigiliæ, & ab indicationibus ab eo elicitis ejus regula desumenda.

CAP. V.

De Somno Naturali.

Finis Somni est refectio Animalis defatigati in exercitio operationum dum vigilabat; tale enim exercitium sensus, & motus multos spiritus animales, quorum ope isti exercentur dissipat, horum dissipatio Animal defatigat, languorem, & debilitatem efficit, itaut inhabiles omninò evadat ad prædictum exercitium protrahendum, & sub illo deficeret, nisi dissipati spiritus, restaurarentur cum nova generatione spirituum animalium. Somnus huic generationi inservit, non tamquam causa efficiens, sed tamquam aliquod requisitum, dum suspenso in somno omni exercitio sensuum externorum, & Animali quiscente, potentia illa elaborans spiritus animales in cerebro, vel temperamentum, vel fermentum ejusdem cerebri, tota incumbit huic operi, quod à nullo alio distracta perfectè exequitur; & cùm spiritus animales in somno non dissipentur, hinc est, quòd illi, qui generantur, in unum cumulum adiguntur in tali copia, ut valeant supplere de novo exercitio sensus, & motus, & ita dicitur Animal refocillatum à somno; ideò finis somni erit recreatio Animalis defatigati ab exercitio suarum operationum tempore vigiliæ. Hæc refocillatio consistit in nova generatione spirituum animalium loco deperditorum.

Ab hoc fine deducitur ratio, per quam apparet vegetantibus somnum non convenire, cùm numquam in exercitio sui operis ita defatigentur, ut quiete indigeant, & in Animalibus potentia vegetativa nunquam quiescit, quia non defatigatur, nec est alligata tali copiæ spirituum, ut sine hac non possit operari: potentia verò sensitiva, cùm in exercitio suarum operationum sit alligata tali quantitati spirituum animalium, quæ sufficiat ad distendendos, & inflandos nervos totius corporis, & sine tali copia sit impotens ad exercitium suarum operationum, itaut fine ista ullo modo exercere possit, & in dicto exercitio plus spirituum consumatur, quàm generetur, ideò pro istorum congrua reparatione indiget quiete, quæ si Animali interdicatur, finis vitæ indictus citissimè.

Definitur Somnus *Ligamentum temporaneum sensus exter-*

externi, & interni, dependenter ab impedito influxu spirituum animalium ad organa sensuum externorum.

Dicitur *Temporaneum ligamentum sensus externi, & interni*, hoc est impedimentum in utroque sensu, per quod in exercitium suæ potentiæ non deveniunt; quæcumq; enim potentia impedita in suo effectu producendo dicitur ligata, & ligamen, quo manus arctè vinciuntur, ut moveri non possint, & corporis necessitatibus servire, dicitur impedimentum manui positum; ita ligamentum sensus externi, & interni, non erit nisi impedimentum prohibens exercitium istorum. Hoc ligamentum vocat Hippocrates. *Tranquillitatem, seu quietem spiritus, lib. 3. de Diæta n. 9.*

Dicitur *pendens ab impedito influxu spirituum animalium ad organa sensuum externorum*, non quia impedimentum prædictum consistat in privativo, ut est impeditus influxus ob privationem spirituum, sed consistit in aliquo positivo, existentibus spiritibus, impediente istorum fluxum; impedito influxu spirituum ad organa sensuum, impeditur omnis sensus externus, & cum istis impeditur exercitium sensus interni, qui ad suas operationes determinatur à sensibus externis, ideò istis cessantibus, cessat & ille à suis operationibus, diciturque ligatus.

Pro explicatione integra definitionis, solùm remanet perscrutanda causa impediti influxus spirituum animalium ad organa sensuum externorum. Hipp. voluit somnum à sanguine refrigerato, & à meatibus sanguinis languidis factis, quod intelligendum est etiam de meatibus spirituum. Sanguis frigefactus, & meatus languidi possunt ponere impedimentum spiritibus. Hæc habet *lib. de flatibus num. 2.* Aristoteles, & Galenus determinaverunt causam somni obstructionem porrositatum cerebri, factam à benignis vaporibus alimentorum ad caput elevatis, ibique condensatis, & fixatis, cujus argumentum est somnus post captum cibum avveniens; à tali enim obstructione impeditur influxus spirituum animalium ad nervos, & ad organa sensuum externorum. Hanc opinionem retinuerunt Recentiores, addendo, non solùm per vapores obstructionem prædictam fieri, sed etiam per subtilissimum Serum residuum à generatione spirituum animalium, vel reliquia, & tamquam cinis spirituum in vigilia consumptorum, quod videtur demonstrari à temperamento humido, in quo, & Serum, & Pituita abundet, cùm in tali temperamento adsint somni longiores naturales, ut in pueris observare licet. Ab eodem Sero non solùm fit prædicta obstructio, sed reliquiæ spirituum in eodem latitantes, & in partibus obstructis hospitantes torpidæ, & inertes redduntur cum motu languido, eo modo, quo à phlegmate copioso spiritus vini inertes torpidi evadunt, ut vix à gustu percipiantur, talis inertia, & torpor spirituum animalium somnum coadjuvat; sicut enim vigilia in expansione, & motu valido spirituum eorumdem consistit, ita somnus in retractione, torpore, & inertia eorumdem spirituum. Obstructio potest fieri etiam à subsidentia porrositatum cerebri, seu potius glandularum, & fibrarum cerebri, itaut istarum latera ad mutuum quasi contactum accedant, à tali subsidentia necesse est, ut spiritibus animalibus plenus ingressus in nervos intercludatur; subsident autem dictæ partes, quando spiritus animales in eis deficiunt, à spirituum enim copia non solùm implentur, sed etiam dilatantur, ut turgeant, deficientibus spiritibus animalibus partes dilatatæ concidunt ad mutuum contactum, itaut elevari non possint de novo, nisi à copioso, & energetico influxu spirituum animalium, & pauci post vigiliam relicti non sunt tantæ virtutis, ut subsidentes fibras penetrare, & attollere valeant; cùm subsidentia glandularum, & fibrarum cerebri laxantur, etiam nervi servientes organis sensuum, & cùm laxitate à suo desistunt exercitio. Hujus experimentum habemus in defatigatis à violento labore, & cursu, & immoderato Veneris usu, in quibus spirituum copia dissipatur, tales enim à profundo, & longissimo somno corripiuntur ob spirituum deficientiam, quam necessariò sequitur subsidentia dictarum partium, & hæc est principalis causa somni naturalis, quam coadjuvat motus diminutus membranarum cerebri, ob deficientiam spirituum vitalium, lentè, & diminutè materiam pro spirituum animalium generatione in glandulas corticalis substantiæ cerebri impellens; quapropter lentè implentur, & inflantur, nec somnus recedit nisi cum dictarum fibrarum turgentia; ex quibus multæ somni proprietates explicantur.

Narcotica somnum inducunt, quia torpidos, & inertes spiritus animales efficiunt, illorumque agilitatem, & motum debilitant, quod puto agere præcipitando magnam partem spirituum animalium in succo nerveo, vel motum illorum sufflaminando, qui postea vel medicamentis, vel evanescente facultate Narcotica cum particularum medicamenti narcotici dissipatione, ad pristinum munus recuperata propria virtute redeunt. Similem inertiam censeo vapores cibi, paulò post illius assumptionem spiritibus communicare.

Omnes definitiones traditæ à Philosophis, & Medicis ad hanc reducuntur, tamquam quid antecedens, vel consequens prædictam, & declaratam essentiam somni. *Galenus 1. de causis Symptomatum cap. ult.* definivit somnum, *Animalis facultatis quietem, quæ corpori conceditur, quando sensus interni, & externi ligantur. Secundo Aphor. aphor. 3. Primi sensorii refrigerationem* somnum appellat; per *primum sensorium*, Cerebrum intelligit, quod verè refrigeratur ob dissipationem spiritus animalis, quæ est causa remota somni, & ad hujus destructionem reparandam Natura somnum Animali concessit. *Avicenn. p. 1. tract. 4. cap. 1.* & *Averroes 2. colliget. cap. 21.* & sui Sequaces, *Reditum spirituum ad cor, ad cerebrum* pro essentia somni stabilierunt. Hi Auctores, quia observarunt in somno spiritus animales in organis, præcipuè sensuum externorum deficere existimarunt, istos se contraxisse ad principia eorum, quæ sunt cor, & cerebrum, in quo allucinati sunt, quia est quidem deficientia, sed non ob prædictam causam, sed quia dissipati sunt; remanet tamen, quòd adsit deficientia spirituum in somno, & hæc sit causa remota somni. Auctor Definitionum Medicarum somnum definivit: *Remissionem Animæ secundùm naturam à finibus ad principium.* Pro *Anima* intelligenda est spirituum animalium congregatio, quæ remittitur, quando minuitur illorum quantitas, & quidem secundùm naturam, eò quia deficiunt in exercitio operationum naturalium; & quia per eorum deficientiam oritur indigentia somni secundùm naturam, in hac deficientia spiritus organa sensuum externorum deserunt eorum influxu prohibito, & qui generantur in capite colliguntur; ideò dicitur *Remissio à finibus*, hoc est à partibus externis, *ad principium*, hoc est ad cerebrum. *Aristoteles in lib. 6. Topic. cap. 2. Antiparistasim*, seu retractionem *caloris ad interiora* somnum appellat, quę retractio, & antiparistasis reducitur ad deficientiam spirituum, quia calor, & spiritus partes externas deserunt, non quia retrahantur ad interiora, sed quia, ob deficientiam, & diminutionem eorum, non expanduntur copioso affluxu ad partes externas, ac si verè retraherentur, & cum effectu retractionis proprio.

CAP. VI.

De Somno præternaturam, & primò de Comate Somnolento.

Definitur Coma somnolentum: *Profunda, & actualis in somnum delatio à causa præternaturam.*

Dicitur *Profunda*, quia cum difficultate à somno excitantur, & quia ita sunt somno immersi, ut ab objectis sensibilibus externis, à quibus tempore sanitatis affecti à somno revocabantur ad vigilias, in hac indispositione non afficiuntur, & ad eorum præsentiam somno profundè indulgent; & si ab objectis sensibilibus, cum violentia, & dolore agentibus, oculos aperiunt, statim etiam dimittunt, & ad somnum redeunt, & hac de causa dicitur *profunda delatio*. Dicitur etiam profunda, quia durat ista indispositio, ad differentiam illius delationis in somnum, quæ antecedit imminentem Lypotimiam, & hystericas passiones, & magnas sanguinis evacuationes factas venæ sectione, vel spontè in Hæmorrhogiis; in his enim casibus adest delatio in somnum profunda, sed diù non durat, ideòque Coma somnolentum dici non potest.

Dicitur *actualis*, quia ad constituendum Coma somnolentum non requiritur solùm profunda in somnum delatio, sed somnus actualis, & ut æger actu profundè dormiat; nam in Comate vigili adest propensio ad somnum, & profunda, & non adest actualis somnus; imò vigilia, ideò dicitur Coma vigil.

Dicitur *à causa præternaturam*, ut excludatur illa profunda, & actualis in somnum propensio, qua corripiuntur, qui longas in morbis vigilias, vel in exercitio, & labore spirituum magnam resolutionem sustinuerunt, de quibus habet observationes *Platerus lib.* I. *observ. Salmuth. centur.* 3. *observ. 66.* de somno trium dierum, & noctium à magna lassitudine.

Aliqui addunt, Coma esse *delationem profundam, & actualem in somnum, cum delirio*, ut *Vidus Vidius lib. 2. Pract. cap.* 13. & *Zacutus Lusit. in lib. 2. Praxis cap.* 5. cùm tamen videamus multos Comatosos sine delirio, cùm interrogati de aliqua re, rectè respondeant: Aliqui etiam pro aliquo tempore res domesticas curant, licèt in his exequendis in somnum ferantur, & quandoque cibis ore pleno in somnum delabantur, sine ulla delirii specie, & si hoc esse Comati essentiale, in omni Comate reperiretur, & cùm certum sit non reperiri multoties, credendum est etiam, delirium non esse huic indispositioni essentiale; & si aliquando repertum fuit cum Comate delirium, puto esse ejus conditionis, qualis observamus in sanis profundo somno demersis, qui violenter excitati vana, & deliria loquuntur, & pravè ad interrogata respondent, ob confusionem phantasmatum in somno peractam, & multoties responsum accommodant illis phantasmatibus, quæ in excitatione à somno occurrebant, & tale delirium est per accidens.

Ex his patet, Coma esse affectionem sensus externi, & interni, istiusque subjectum esse cerebrum, quia sensus interni, & externi in Comate ligantur eo modo, quo ligantur in somno naturali; & quia in hoc ligantur ob cerebri affectionem naturalem, præternaturalis in Comate est affectio admittenda, & consequenter admittendum cerebrum istius symptomatis subjectum.

Causa somni præternaturalis, non differt à causa somni naturalis nisi per excessum; & sicuti diximus somni naturalis causam esse obstructionem fibrarum cerebri, & etiam nervorum facilè solubilem, ita somni præternaturalis causa erit obstructio earumdem partium difficilè solubilis, cum forti ligamine sensus externi, & sensus interni; ab hac enim obstructione impeditur influxus spirituum animalium ad organa sensuum externorum, itaut ab objectis sensibilibus externis sensibiliter non afficiantur, & per concomitantiam sensus internus eadem objecta non percipiat, per quod uterque dicitur ligatus.

Hæc obstructio potest fieri ab humore seroso inundante substantiam corticalem cerebri, ejusque fibras obstruente, itaut spiritus animales in hac parte generati, vel separati non valeant per fibras obstructas ad interiorem cerebri substantiam fluere, & ab hac ad nervos pro sensuum externorum exercitio; hoc Serum si vel quantitate, vel crassitie resistentem valdè effecerit obructionem, somnus erit etiam profundior, & contumacior, & eadem ratione pituita, quæ est magis crassa, magis profundam, & actualem in somnum delationem efficiet. Hæc obstructio non est in cavitate fibrarum, & glandularum ab humore in istam descendente, sed à compressione glandularum facta à serositate irrigante substantiæ corticalis superficiem, per quam glandularum cavitas angusta redditur, nec compressio est talis, ut impediat omnem fluxum subtilis materiæ succi nervei, sed solùm est talis, ut fibras non impleri, nec distendi, consequenter, nec nervos sinat; quapropter laxitatem contrahunt cum impotentia organis sensuum serviendi, ex quo istorum ligamentum. Potest etiam somno præternaturali adaptari doctrina membranarum cerebri, dicenda de epilepsia. Serum, & pituita in cerebro exundans, si spiritui animali misceatur, valet somnum profundum inducere, spiritus animales torpidos reddendo; à superfluo enim humido retundi observamus in spiritibus volatilibus chymicis, qui non ritè diflegmati virtutem eis insitam amittunt, & si virtutem elasticam in spiritibus animalibus admittamus, per quam vegetas, & robustas suas operationes exercent, possumus etiam asserere à copioso humido nimis molles redditos spiritus animales vitutem elasticam amittere, eo modo, quo videmus corpora virtutem elasticam sortita hanc emittere, si nimis mollia fiant. Talem seri, & pituitæ abundantiam arteriæ in cerebrum deponunt, quando sanguis his humoribus fuerit refertus, & venæ non possint totam illam quantitatem reabsorbere; quapropter necesse est, ut portio illius in cerebrum stagnet, & hæc portio semper à nova serositate ita augetur tali modo, ut cerebrum undequaque exundet, & maximè in ejus superficie. Copia sanguinis, vel istius crassities, per quam tardè circulat in vasis cerebri, obstructionem comprimendo glandulas cerebri efficit; dum enim sanguis tardè circulat per cerebri vasa, à novo adveniente, dum prior per tardam circulationem adhuc non exierit, vasa sanguine impleri necesse est, turgescentia vasorum, & pondus redundantis sanguinis primam cerebri superficiem eis contiguam premit, & hæc alteram proximam, & quo pressio vasorum fuerit validior, pressio etiam superficierum cerebri ad magnum spatium extendetur, & cum compressione superficierum cerebri glandulæ, & fibræ obstruentur. Deficientiam spirituum facere obstructionem per subsidentiam porrositatum, superiùs diximus, unde si deficientia erit excedens, obstructio etiam validior existet ex duplici capite, primò quia à deficientia excedenti spirituum in sanguine, pauca copia spirituum animalium extrahetur, per se insufficiens ad dilatandas subsidentes fibras; secundò quia spiritus animales, qui generantur in magna deficientia spirituum, in sanguine sunt languidi, debiles, nec talium virium, ut occlusa subsidentium fibrarum orificia aperire possint. Utramque causam expressit *Hipp. lib. 2. de morb. num.* 8. his verbis: *Postquam venæ pituitam in se traxerint, necesse est, præ pituitæ frigiditate, sanguinem magis sisti, ac perfrigeratum esse, quàm priori tempore* (ecce crassities sanguinis à frigiditate) *dum autem sanguis non movetur* (ecce tarda circulatio) *fieri non potest, ut non etiam corpus quiescat, & torpeat* (legit *Foesius*, *& profundo somno, velut alto sopore detineatur*) à motione impedita, stagnatio, ab hac pressio, à frigiditate, spirituum concentratio, ab hac illorum deficientia. Addo à frigiditate, à stagnatione, Seri separationem copiosam fieri, ut patet in sanguine extracto refrigerato, à qua obstructio per passionem major, ut superiùs dictum fuit. At sivè à pressione, sivè à subsidentia impediatur fluxus spiritus animalis in glandulas, fibras cerebri, & nervos, semper est deficientia spirituum animalium, à diversa causa; quapropter videtur hæc principalis causa somni præternaturalis. Narcotica profundam in somnum delationem pariunt, & quæritur, an in corpore possit generari humor narcotica qualitate præditus, itaut dici possit somnum profundum effici à causa narcotica interna, & Helmontius hoc affirmat, quia sicuti mustum nullam habet vim narcoticam, cùm non inebriet, nec ab eo per distillationem spiritus vini inebriativus, & narcoticus eliciatur, tamen per fermentationem in dolio vim narcoticam acquirit, cùm à solo vapore musti fermentescentis, per nares excepto, ebrietas, & somnus inducatur; Carbo factus ex ligno, quod nullam vim narcoticam habet per combustionem, hanc acquirit, dum carbo de novo accensus, spiritus torpidos reddat, & soporem inducat; ex quibus deducit postea Helmontius, humores in corpore humano à causa præternaturali ita posse disponi, ut narcoticam virtutem assumant, quod mihi etiam probabile videtur, cùm confirmatam videam hanc sententiam à *Borello observ. 96. centur.* I. *de quodam, qui lethargum sæpè patiebatur ab aura à pollice pedis emissa, quam sursum ascendere æger percipiebat, & cauterio in parte affecta inusto curatus fuit. Riverius centur.* I. *observ.* 22. *à vaporibus uterinis in passione hysterica somnolentiam* vidit, & *Ibmerus centur.* I. *curat.* 35. *Coma à lumbricis* observavit; & si videmus humores per alterationem malignitatem sortiri, cur non virtutem narcoticam? nec est adeò difficile, ut humores acquirant per alterationem illas conditiones, per quas superiùs diximus narcotica operari.

Causæ

Causæ remotiores sunt, quæ Serum, pituitam, & vapores crassos in capite cumulare possunt, vel spiritus resolvere, & torpidos efficere, & sanguinem ad tardam circulationem disponere, & hæ colligentur ab erratis in sex rebus non naturalibus; Allium, Cæpæ, Nuces, Dactyli somnum efficiunt.

Differentiæ hujus symptomatis, nullæ aliæ sunt nisi per essentiam, & per consensum: per essentiam, à causa existente in cerebro independenter ab alia causa; per consensum, à materia existente quidem in cerebro, sed dependenter ab alia causa in inferioribus partibus, ut in passionibus hystericis à vermibus; potest etiam considerari altera differentia, desumpta à vehementia majori, vel minori talis symptomatis, vel tamquam symptoma, ut in febribus.

Differentiæ talis symptomatis, per quas distinguitur ab aliis affectibus soporosis, desumuntur à sui natura comparata cum natura aliorum affectuum soporosorum: differt à Lethargo, quia est sine febre, & sine delirio, quæ in Lethargo uniuntur: differt à Catalepsi, quia Comatosi se movent, excitantur à somno, licèt cum violentia, ad interrogata respondent; Cataleptici immoti manent in eodem situ, in quo positi fuerunt, interrogati non respondent: differt à Caro, quia in hoc ægri vocati non respondent, nec à violento sensibili affecti excitantur, & sensus omnes ferè aboliti sunt. Si Coma cum febre conjungatur, differt à Lethargo, quia in hoc apparet læsa memoria, & plerumque rerum oblivio urget.

Signa diagnostica sunt, profunda, & actualis in somnum delatio, quæ semper in Comatosis observatur, cum ore patulo, & maxilla inferiori demissa, per quæ speciem mortui potiùs, quàm vivi exprimit, à vellicatione fortiori, & punctura excitati oculos aperiunt; adstantes intuentur, interrogati respondent, licèt mox iterum ad somnum redeant, & molestè ferant ab hoc frequenter interrumpi.

Si ab humore pituitoso, vel seroso excitetur Coma, hujus causæ signa sunt habitus pituitosus, & serosus, ætas senilis, aut puerilis, regio, & tempestas frigida, & humida, consuetæ per os, & nares pituitosæ excretionis suppressio, color faciei pallidus, tumor palpebrarum, & lacrymæ involuntariæ.

Si à sanguinis impedita circulatione oriatur hoc symptoma, demonstrabit plectorica dispositio capitis, rubor faciei ad atrum declinans, & capitis dolor præcedens: si à vaporibus inferiorum partium, signa erunt illa, quæ affectam aliquam partem demonstrabunt: si à subsidentia porrositatum, præcesserunt causæ spiritus dissolventes: si à virtute narcotica, febris maligna aderit, vel passio hysterica, vel seminis consueta effusio suspensa, unà cum illius corruptione, vel affectus hypocondriacus, vel scorbuticus; in his enim virtutem narcoticam humores contrahere faciliter existimo. Si fuerit per consensum, à signis affectionem partis inferioris demonstrantibus colligemus.

Quoad prognostica, talis affectus in Senibus lethalis est; debilitatem enim caloris, & deficientiam spirituum, cùm superabundantia humoris serosi, & pituitosi significat; si febri superveniat, lethalis est; si à causa interna cerebrum per essentiam afficiatur, semper periculosum est, & ratione partis principiis affectæ, quæ est cerebrum, & ratione spirituum animalium, quorum generatio vel impeditur, vel deficit, deficientibus dictis spiritibus, à quibus multæ facultates naturales dependent ab istorum, vel deficientia, vel languore labefactari necesse est, cum vitæ periculo imminenti; si à causa externa dependeat, non adeò timendum, si Comatis phrenitis superveniat illius est remedium.

Quoad indicationes, Coma pendens à causa interna, quæ indispositionem essentialem faciat, ut redundantia Seri, & pituitæ in capite, vel sanguinis plenitudo à retardata circulatione ejusdem per vasa cerebri. Humor serosus, & pituitosus revellendus, derivandus, evacuandus, & plenitudo sanguinis minuenda, motusque circulationis adjuvandus, si à spirituum deficientia, isti reparandi, si à virtute narcotica, hæc extinguenda.

In seri abundantia premente fibras cerebri, purgatio primò præscribenda, & quidem purgantibus, non lenientibus, quia materia à capite ducenda: celebris est *Pulvis Tralliani* pro hoc ex *Diagridii, & Castorei a.* ℈.*i.* vel ℞. *Pil. Aurearum* ʒ. *ii. Magist. Jalappæ gr. viii. cum Syrup. de Sthœcade f. pil.* Vomitoria laudo, quia in conatu vomitus caput etiam purgatur, & per vomitum totum purgari, habemus ab Hipp. Venæ sectionem rejicio, cùm sanguis non peccet, & si in Lethargo admittatur, diversa est ratio. Evacuato humore seroso, vesicantibus revellendum, aliò, errhynis per nares derivandum, & per os apophlegmatismis à somno excitandus æger, admota naribus spongia imbuta *Decoctione seminum Nigellæ, Rutæ, Synapis, Castorei, facta in Aceto forti, Spiritus Salis Armoniaci*, vel *Carabe* odorandus, naribus supponatur *Satureja* cum floribus in vino cocta, & calens occipiti applicata, à somno excitat, & magis si illius vini guttæ aliquot auribus instillentur. Dum hæc adhibentur alterantia, quæ motum spiritibus animalibus præbeant, quo valeant propulsare materiam fibras cerebri pressione obstruentem præscribenda; in horum genere sunt decoctiones herbarum Cephalicarum, sed præcipuè *Saturejæ, Serpilli, Chamædrios, Origani, Rutæ*, additis, ut *Spir. Fuliginis*, vel *Carabe*, vel *Sal. Armoniaci*. Valet etiam decoctio *Galangæ, Zinziberis, Nucis muschatæ, Macis, Raphani sylvestris*, addita *Tinctura Castorei a6* ʒ. *i.* Mixtura sæpè cochleatim præbeatur. ℞. *Aquæ Rutæ, Serpilli, vel Majoranæ, an.* ʒ. *ii. Cinamom. Theriac. an.* ʒ. *i. Tincturæ Castorei* ʒ. *i.* ß. *spec. Diagalangæ* ʒ. *i. Diambræ* ʒ. ß. *Syr. de Sthœcade* ʒ. *i. m. f. mixt.* Potus *Caffè*, addita *Tinctura Castorei*, est valdè proficuus. Si non sublevetur æger, ad sudorifera transeundum cum decocto *Ligni sancti, Juniperi, Sassafras, & Cornu Cervi*, addita *Radice Petasitidis*, vel *Lappe majoris*, exhibendo hoc decoctum ad libram unam, & bis in die; præmisso hoc pulvere. ℞. *Bezoart. miner. & Bezoart. orient. ana* ℈. ß. *pulv. Viperini* ℈. *i. m. f. pul.*

Si à sanguine stagnante, hic præmisso, acri Clystere cum ʒ. *i. Trocis Alhandal.* mittendus; & si peritus adsit Chirurgus, à vena jugulari, vel frontis, vel narium ferente ægro, & morbi pertinacia indicante. Motum sanguini inspirabunt remedia superiùs proposita.

Si à spirituum deficientia, isti reparandi, spiritosis, & Aromaticis: *Elix. vitæ, Elix. proprietatis Paracelsi, Syr. è granis Chermes, & Corall. essentia Ambræ; Spir. Vini, cum Baccis Juniperi, Ruta, Satureja, Serpillo, Maci, Caryophil. Nuce mosc.* alterato, aliqua ex his decoctis supradictis miscenda; vel sequens Mixtura. ℞. *Aquæ Rosmarini, Lavendulæ, Scorzoneræ an.* ʒ. *ii. rob. Juniperi* ʒ. *ii. spec. Lætificantis Gal. Diambræ an.* ʒ. ß. *Tincturæ Castorei* ʒ. *i. Elixir proprietatis Parac.* ℈. *ii. Syr. Cinam. vel de cort. Citri* ʒ. *i. m.* Diœta boni sit succi, & parùm, & sæpè exhibendus cibus; vinum generosum citissimè reficit spiritus, in parva tamen quantitate exhibeatur.

Si à Narcoticis, omnia Sale volatili prædita, supra descripta dicuntur frangere istorum virtutem; ab aliquibus laudatur *Succus Cæpæ*, ab aliis *Castoreum, Piper*; sed certum, & infallibile remedium est *Acetum* ex vino generoso *ad* ʒ. *i.* vel *ii.* exhibitum, & eo tempore, & sinciput humectare, & naribus odorandum sæpè admovere.

Diœta in omnibus aliis casibus sit tenuis; valet enim hæc ad Serum consummandum, & ad Causam morbi minorandam, ideò sit etiam parvi nutrimenti, excepto casu deficientiæ virium, & spirituum.

CAP. VII.

De Comate Vigili.

Stupore plenam indispositionem propono, & est Coma vigil. Dicitur *Coma*, quia adest propensio invincibilis in somnum; dicitur *Vigil*, quia cum tali propensione non dormiunt ægri, sed continuò vigilia afficiuntur, palpebras dimittunt dormientium istar, & sensus interni, & externi ferè omnes, licèt debiliter, sunt in exercitio; quapropter videtur indispositio ex duobus contrariis efformata, ex vigilia nempè, & somno, uno, & eodem tempore, & in eodem individuo, & æger

æger est, alter Tantalus; nam si ille aquis immersus usque ad os, crudelem sitis molestiam, qua afficiebatur, aquæ potu satiare non poterat, dum aquæ fugiebant quotiescumque inclinato capite, vel corpore eas bibere tentabat. Ita Comatosus vigil à molesta somni propensione extremè afficitur, & dum somnum capere aggreditur, hic fugit, & cum hac invincibili in somnum propensione continuæ vigiliæ cruciatus experitur.

Definitur hic affectus: *In somnum propensio, cum continua vigilia.* Est *Propensio in somnum*, quia, ut dormientes, jacent clausis oculis, & ægrè ferunt clamores, puncturas concussiones, quibus ab adstantibus à somno excitiuntur; est cum vigilia, quia verè vigilant, & passionem propensionis in somnum, & vigiliæ tormenta, uno, eodemque tempore experiuntur. Hujus symptomatis mentionem fecit *Hipp. lib.* 3. *de morb.* quando scripsit: *Prehendebat autem eos, vel Coma continuum somniculosum, vel pervigilum.*

Duo contraria in hujus affectus constitutione concurrentia, difficilem reddunt indagationem causæ, quæ duo contraria privativè in uno affectu unit; ratione hujus diffidultatis, variæ emanarunt sententiæ in determinanda talis affectus causa. Galenus, & cum eo sui Sequaces existimarunt hunc affectum pendere *à mixtione Bilis, & Pituitæ, ab hac propensionem ad somnum, ab illa vigiliam*; ita *Gal.* 4. *de Præsag. expulſ. cap.* 8. ita etiam *Paul. lib.* 3. *cap.* 6. sed talis sententia, ex dictis de vigilia, & somno, insubsistens apparet; nam vigilia est cum influxu spirituum animalium ad organa sensuum externorum, & somnus est cum impedito influxu ad dicta organa, unde vigilia, quæ est continua, supponit liberum influxum, & continuum per organa sensuum externorum, & si est talis continuus influxus, non potest esse somnus, qui consistit in impedito influxu, & si est impeditus influxus spirituum ad dicta organa, erit somnus continuus sine vigilia: Pituita potest impedire hunc influxum, sed faciet verum, & continuum somnum pro ratione impedimenti, cum exclusione vigiliæ. Bilis vigiliam efficit, promovendo influxum spirituum ad organa sensuum, sed pro tali tempore non erit somnus, & hoc stante non potest dici æger semper vigilare, & semper in somnum inclinare vel debemus admittere, quòd in uno momento pituita impediat influxum spirituum animalium ad organa sensuum, in alio momento bilis, ablato impedimento, impellat spiritus ad eadem organa, & in altero momento pituita renovet impedimentum, & sic deinceps per multos dies sequatur ista reciproca positio, & ablatio impedimenti momentanea, quæ ab intellectu concipi non potest, & naturæ agentium etiam repugnat, quæ contrario superato, semper huic dominatur; & victor cùm sit victo, fortior semper sub jugo hunc tenet; ita bilis, si superaverit pituitam, hæc non habebit tantum virium, ut possit bilem domare, sed semper sub istius jugo, & dominio manebit, nec permittet ponere impedimentum influxui spirituum.

Alii putarunt causam esse pituitam, sed putrefactam in cerebro, quæ ob suam crassitiem obstruendo porrositates cerebri, faciat propensionem ad somnum, ratione verò acrimoniæ, & caloris à putredine concepti, vigilias. Ita *Galenus* 3. *epid. sect.* 3. *com.* 16. & 45. sed videmus in Lethargo, in quo communiter existimatur pituitam putrescere, adesse continuum, & diuturnum somnum, unde pituita putrescens est apta continuum facere somnum, non propensionem ad somnum, & vigiliam simul.

Vvillisius vult porros, & meatus in cerebro, & quæ sunt viæ à spiritibus calcatæ, à materia crassa occupari, ut à solito cursu prohibeantur, unde propensio ad somnum; spiritibus verò particulas quasdam acres, & summè agiles infigi, tamquam aculeos, à quibus ad motum excitantur, unde isti obstructas vias concepto motu, & impetu reserant introducta vigilia; sed contra hanc sententiam faciunt rationes allatæ contra bilem, & pituitam, præterquamquòd si spiritus motu, & impetu supradicto excitati reserant obstructiones à pituita factas, eas apertas etiam conservare debent, & continuam inducere vigiliam, sine somni propensione; nam spiritus irritari, ratione dicti motus, & impetus, sunt in actione, & virtute pituitæ superiores, dum obstructas ab illa vias reserarunt, & hanc actionis, & virtutis prævalentiam exercere coacti sunt in pituita, prohibendo, ne obstruat ampliùs porrositates. Illa virtus, quæ effectum producit, eumdem conservare potens est; motus, & impetus in spiritu vias obstructas aperuit, ergo idem apertas tenere potens erit, & maximè cùm talis impetus, & motus in spiritu perduret in Comatoso vigili, cùm in hoc adsit continua vigilia, & in spiritu animali materia irritans permaneat.

Sylvius Le-Boe putat, propensionem ad somnum fieri à bile, virtute narcotica prædita, vigilias verò pendere ab humore acri in glandulis alicujus partis elaborato, qui à spiritu arterioso, & à fermento ejusdem glandulæ volatilizetur, & accedente calore sanguinis arteriosi acrimonia illius augeatur, cùm experientia constet, à calore acrimoniam impertiri; unde talis humor, vel suis vaporibus ad caput elevatus, vel sua substantia caput penetrans, & spiritibus animalibus commixtus turbationem in istis excitat, & viam ad organa sensuum præparat; unde vigilia: quæ sententia, cùm possit reduci ad ea, quæ tradidit Vvillisius, eisdem etiam rationibus rejicitur, præterquamquòd est valdè dubium, bilem narcotica virtute pollere.

Blancardus in Idea Medicinæ novæ contendit demonstrare quasdam particulas acres certos cerebri canaliculos ingredi, aliasque viscidas in alios se insinuare, ab istis somnus, ab illis vigilia ortum habet; quæ sententia demonstratur falsa, quia si humores acres medietatem cerebri occupent, & viscida materia alteram medietatem, homo secundùm unam medietatem corporis vigilabit, secundùm alteram dormiet, & si porrositates, quæ ducunt spiritus ad nervum auditorium, fuerint obstructæ à materia viscida, erit ligatus sensus auditus, & si porrositates, quæ ducunt spiritus ad nervos odoratus, receperint particulas acres, sensus odoratus erit solutus, & homo dormiet secundùm sensum auditus, & vigilabit secundùm sensus odoratus.

Ex his licet colligere difficultatem in assignanda Causa hujus affectus, dum illa tot pepererit sententias; quapropter cùm in re difficili unicuique licitum sit suam proferre sententiam, non recusabo meam exponere.

Et ut clarè procedam in explicanda causa Comatis vigilis, suppono aliud esse indigentiam somni, & inclinationem ad somnum, aliud somnum: hic supponit ligamentum in sensu interno, & externo, pendens ab obstructione fibrarum cerebri impediente influxum spirituum animalium ad organa sensuum externorum, illa dicit necessitatem quietis, & somni pro reparatione spirituum animalium, deperditorum in vigilia, in qua multæ operationes exercitæ fuerunt, unde hæc oritur ex deficientia spirituum, à qua oritur indigentia reparationis eorumdem, & cùm non reparentur nisi per somnum, ab indigentia reparationis spirituum animalium oritur indigentia somni; quapropter indigentia somni dicit sensum externum, & internum solutum, quia in indigentia somni uterque sensus exercetur, & potest esse indigentia somni, & vigilia, quod experiuntur illi, qui à violento exercitio, vel labore defatigati somno indigere cognoscunt, & in hunc propensionem habent; si verò accidat, quòd cum tali propensione ad somnum ab aliqua passione, & sollicitudine valdè molesta animi afficiantur, indigentiæ, & propensioni in somnum satisfacere prohibentur ab animi passione, continuo motu spirituum animalium reliquias agitante, quapropter cum continua ad somnum propensione continuam experiuntur vigiliam.

Hoc evenire puto Comatoso vigili, nempè in hoc indigentiam somni adesse ob deficientiam spirituum, ideòque in somnum inclinare, & hunc prohiberi à causa præternaturali, & ita in Comate vigili non esse somnum, qui dependeat ab obstructione fibrarum cerebri, quia impossibile est, quòd obstructæ sint fibræ prædictæ, & homo non dormiat, sicuti impossibile est, quòd durante dicta obstructione, vigilia adsit, quia non potest stare vigilia cum obstructis fibris cerebri, dum has liberas, & apertas exigit, sicuti non potest stare somnus cum eisdem fibris apertis, cùm has obstructas requirat. Somnus ergo unà cum vigilia in Comate vigili reperiri non potest, consequenter remanet solùm, quod

in Co-

in Comate vigili adsit mera, & præcisa indigentia somni ob deficientiam spirituum animalium, à qua oritur propensio in somnum, & hunc ab aliqua causa præternaturali impediri.

Adesse deficientiam spirituum in Comatoso vigili, colligo à debilitate potentiæ motivæ, & sensitivæ, observata in tali affectu: Comatosi vigiles debiliter se movent, & ferè semper vel supini, vel super unum latus decumbunt, & nisi cum difficultate situm mutant, sensus omnes sunt torpidi, & objecta sensibilia moderata percipiunt, sed in perceptione torpor animadvertitur. Ulteriùs experientia manifestum facit, Coma vigil esse symptoma febres malignas concomitans, & Phrenitidem lethalem sequi, & acutis morbis, magnis evacuationibus per alvum, & immoderatis sanguinis fluxibus uniri, quæ omnia comprobant, Coma vigil esse conjunctum cum deficientia spirituum animalium; hęc parit indigentiam, & propensionem ad somnum, prout dictum fuit superiùs.

Cum hac indigentia somni conjungitur vigilia, eo modo quo dixi conjungi in supradicto casu, & causæ vigiliæ erunt supradescriptæ in tractatu de **Vigilia**, nempè bilis, cujus particulæ sulphureæ, & salinæ acres, & perturbativæ spiritibus animalibus commixtæ hos quiescere non permittunt; imò ad organa sensuum externorum fluere, communicato impetu, cogunt, & unà cum hoc subsidentes fibras Cerebri per spirituum deficientiam elevant ad organa sensuum fluunt, hæcque actuant cum vigilia; & ita istis admissis videtur rectè explicata natura, & essentia Comatis vigilis, itaut nullum remaneat dubium; nam à deficientia spirituum explicatur indigentia somni, à bile mixta spiritibus animalibus irrequieto motu eosdem agitante explicatur vigilia, & manifestum fit etiam quomodo fiat Coma vigil; deficientia enim spirituum semper inducit indigentiam somni, à Natura Animali in hunc finem concessi, ut spiritus animales in vigilia cum exercitio sensuum externorum, & motus dissipati, per quietem, & somnum renovarentur; ad hunc finem conducit subsidentia fibrarum cerebri, quæ loco obstructionis inservit, impediendo fluxum spirituum ad organa sensuum externorum, quando illi, licèt secundùm naturam constituti ob paucitatem, & ob defatigationem debiles facti, subsidentes fibras elevare non possunt: si verò spiritus ad statum præternaturalem adducti fuerint per acquisitionem motus, & impetus suæ paucitati, & defatigationi non convenientis, sed à causa præternaturali communicati, modo mox dicto de Bile, subsidentiam fibrarum superabunt, & istarum tractum sequendo spiritus pervenient ad organa sensuum externorum, & licèt parvi, sensus omnes in exercitio suarum operationum, licèt debiliter, firmabunt.

Præter bilem, si insomnia etiam horrore, timore ira plena spiritus animales continuo, & irrequieto motu agitabunt, etiam ab istis Coma vigil orietur, & hanc causam in tali affectu adesse colligere possumus à jactatione inordinata, licèt debili totius corporis, à clamoribus apertis faucibus emissis, à delirio, quod semper observatur in hoc affectu, hæc enim phantasmata excitata, & perturbata ostendunt.

Causæ externæ erunt quæcumque spiritus dissipare possunt, ut motus violenti, immoderatus Veneris usus animi passiones vehementes, applicatio intensa mentis studio, vel negotiis pertractandis, morbi acuti, evacuationes insignes per alvum, & etiam sanguinis per aperta, vel corrosa vasa. Bilem cumulant, vel acriorem reddunt omnia calida, sivè medicamenta, sivè alimenta, maximè in iram propensio, tempus anni calidum, bilis interrupta segregatio à sanguine.

Differentia Comatis vigilis ab aliis affectibus soporosis demonstratur ab his hucùsque dictis; nam per solam indigentiam somni differt ab aliis omnibus affectibus soporosis, in quibus adest somnus actualis, & profundus, non indigentia solùm somni, vel adest somnus sine indigentia istius; præterea in aliis affectibus soporosis, ut in Comate, Lethargo, Caro, nullum adest vigiliæ signum, sicuti in hoc affectu.

Signa diagnostica sunt manifesta in propensione ad somnum, & in continua vigilia.

Quoad prognostica, mali sunt ominis, ratione causæ, quæ est deficientia spirituum animalium, à qua non solùm patitur cerebrum in suis operationibus, sed etiam totum corpus, cùm multæ operationes istius auxilio nervorum, & spirituum animalium perficiantur; unde istis deficientibus, necessarius languor istarum, cui imminet vitæ interitus. Spirituum deficientia est maximè periculosa, cùm eorum restauratio, ob continuam vigiliam, sit impossibilis; est etiam periculosus ratione partis, quæ est princeps, Cerebrum nempè, cujus languores toti communicantur, & ratione modi afficiendi cum vigiliis, quæ spiritus etiam robustos, & copiosos citò dissolvunt, & ratione unionis hujus affectus cum morbis acutis, quorum vis, & ferocia à tali symptomate intenditur, itaut vires non sufficiant ad resistendum, maximè ubi spiritus animales deficiunt.

Indicationes erunt, spiritus reficiendi, bilis acrimoniam attemperandi, si hoc symptoma talis fuerit conditionis, ut totam medicam operam ad se trahat, derelicta primarii morbi consideratione, ut plurimùm enim Coma vigil est symptoma sequens aliquem morbum; si verò talis non fuerit conditionis, morbo principali incumbendum.

In executione istarum indicationum à symptomate desumptarum, undique difficultates insurgunt; nam refectio spirituum exigit calida, & spiritosa medicamenta, hæc bilem magis acrem volatilem, & activam reddent, & impetum agitatis spiritibus addent; si verò refrigerantibus ad bilis attemperationem utamur, spiritibus debilibus, & defatigatis noxia erit medicamenti frigiditas. In his difficultatibus, Vvillisii consilio adherendum esse puto, qui determinat respiciendum esse, *an æger magis indigeat somno, an vigilia*: si magis indiget somno, hic provocandus; si magis indiget vigilia, hæc excitanda: in hoc symptomate verò cùm adsit indigentia somni à deficientia spirituum animalium, æger magis indiget somno ad renovandos spiritus animales, idcircò opiata sunt unicum remedium ad profligandum hoc symptoma; nam inducto somno nova spirituum succedet generatio, spiritus existentes defatigati vires acquirent, & uniti cum genitis activitati bilis resistent, præterquamquòd opiata bilis acrimoniam, volatilitatem, & motum retundent, & ita opiata utramque implebunt paginam, exhibenda tamen in principio invasionis symptomatis, dum vires valent; nam si extrema aderit debilitas, tale remedium est prætermittendum, cùm tunc sit de ægro conclamatum, omnia etiam remedia in curatione vigilia proposita, tam interna, quàm externa possunt in usum revocari. In hoc affectu eodem tempore reficiendi sunt spiritus alimentis boni succi facilis concoctionis, ut sunt ova sorbilia, contusa, & succus carnium Perdicis, Phasiani, Pulli, Vituli, additis etiam amygdalis, & pineis. Reficiendi etiam medicamentis cordialibus dictis, interque enumeratur *Julap. Gemmatum, Perlatum, Confectio ex Hyacintho, Alchermes, Aqua totius Citri, Aqua florum Citri, Aqua Melissæ, Aqua Scorzoneræ, Tinctura granorum Chermes*, ex quibus poterit parari mixtura cochleatim sumenda. ℞. *Aq. tot. Citri, Melis. Scorzon. an.* ℥. *iii. Confect. ex Hyac. Alcher. an.* ʒ. *i. specier. Diambræ* ʒ. ß. *Tinctur. granor. Chermes* ʒ. *ii. Julap. Perlati* ℥. ß. *m.* vel ℞. *Aq. Cordial. Saxon.* ℥. *ii. florum Citri, Borag. an.* ℥. *ii. Confect. Alcherm.* ʒ. *ii. Tinct. Antim.* ʒ. *i.* ß. *Julap. Gemmat.* ℥. ß. *Elixir propr.* ℈. *i. Syrup. de cort. Citri* ℥. *i. m.*

De purgatione, & sanguinis missione verba non facio, quia non video, qua ratione ab hoc symptomate indicari possint; spirituum enim deficientia utrumque rejicit remedium, & etiam purgationem, licèt videatur ratione bilis peccantis convenire; præterquamquòd purgantia si bilem peccantem non purgant, eam ad majorem exaltationem ducunt cum magno detrimento ægri, & augmento symptomatis; & hoc facilè contingere potest, dum ob virium debilitatem, & spirituum deficientiam validum purgans Colagogum exhibere prohibemur, debile non satisfaciet intento, sed ut dicebam, massam sanguineam agitando bili majorem exaltationem conciliabit.

Si verò morbus, à quo symptoma pendet, vel purgationem, vel sanguinis missionem indicabit, & aderit pro utroque virium robur permittens, institui potest, & purgatio, & sanguinis missio.

CAP. VIII.

De Vertigine.

Dicitur Vertigo, à *vertendo*, quia omnia in gyrum verti videntur, tamquam in vortice, qui semper in circulos dilatatur, & in gyrum volvitur, ita in vertigine circumgyratio omnium visibilium apparet.

Definitur *Affectus, in quo objecta circumrotari videntur, licèt immobilia maneant, cum confusione spirituum animalium in cerebro, titubatione corporis, & quandoque casu ejusdem.*

Dicitur *Affectus*, quia est sensus, & omnis sensus affectionem præsupponit; dicitur etiam *Affectus*, quia est indispositio, vel organi vel spirituum animalium, per quam objecta visibilia tamquam circumrotantia inspiciuntur, licèt sint immobilia, & omnis indispositio apud Medicos per affectum exprimitur.

Dicitur *in quo objecta circumrotari videntur, licèt immobilia maneant*: per hæc verba declaratur indispositionem, seu affectum esse sensus Visus, dum objecta visibilia circumgyrari videntur. Explicatur etiam qualitas indispositionis sensus Visus, quæ consistit in circumrotatione objectorum visibilium. Probatur etiam, quòd talis visio sit indispositio, quia videntur objecta aliter, ac sunt; sunt enim immobilia, & videntur tamquam in gyrum ducta, quod non potest contingere, nisi vel ab indispositione organi, vel instrumenti, vel potentiæ.

Dicitur tertiò, *cum confusione spirituum animalium in cerebro*, & exprimitur causa vertiginis immediata, & formalis, quæ est Confusio, & circumgyratio spirituum animalium; quomodo verò spiritus tali modo dispositi vertiginem faciant, mox declarabo. Spiritus circumgyrationem patientes, sunt spiritus animales in cerebro existentes, ex quo determinatur subjectum vertiginis esse cerebum, & etiam pars cerebri, quæ sit subjectum hujus affectus, implicitè determinatur; etenim videre objecta circumgyrantia est actio sensus Visus, sensus Visus unà cum aliis sensibus elicitur à sensu communi, ut probatum fuit superiùs, ubi de Sensu in genere; ergo, si vertigo est indispositio, per quam sensus Visus percipit objecta aliter, ac sunt, necesse est, ut talis indispositio sit in ea parte Cerebri, in qua est sensus communis, & ab hoc deducitur falsam esse opinionem illorum, qui asserunt, vertiginem esse affectionem oculi, qui est organum sensus Visus; & falsitas demonstratur, quia si aliquis clausis oculis corpus in gyrum per aliquod breve tempus moveat, apertis postea oculis inspicit omnia circumgyrare, certè quòd in hoc casu non potest dici passio oculorum, quia cùm clausi fuerint nullam passionem ab objectis visibilibus receperunt; consequenter vertigo in tali casu non potest dici passio oculi, sed spirituum animalium in capite, qui circulari motu totius corporis in gyrum acti fuere. Vertigo clausis oculis efficitur, ergo vitium istorum non est.

Secundò ab hypocondriis, & à partibus inferioribus elevati vapores vertiginem inducunt sine ulla sensibili affectione oculi, & cùm sensibili commotione spirituum in capite; quapropter capitis, & spirituum, non oculi passio dicenda vertigo.

Tertiò vertigo debet statui affectio sensus Visus, & consequenter affectio illius partis, in qua fit sensus Visus; sed sensus Visus fit à sensu communi in una parte cerebri existente, ergo hæc subjectum vertiginis dicenda. Vertigo tenebricosa fit à spiritu animali in cerebro circumrotante, unde casus corporis, ergo & simplex vertigo. Concludendum ergo, vertiginem esse affectum sensus communis, & illius partis, in qua residet sensus communis; nec potest dici cum *Etmullero*, & *Platero*, *Sensuum Visus fieri in oculo*, qui est organum visus, *perceptionem verò hujus sensus à sensu communi emanare*, quia perceptio est necessaria ad sensum, & sine hac non dicitur sensus; imò ipsa perceptio affectionis organi sensuum est sensus, ut demonstravi de Sensu in genere, & experientia etiam comprobatur; nam qui immersus est in aliqua contemplatione, vel meditatione alicujus rei objecta visibilia, quæ suis oculis observantia non percipit, licèt afficiant sua actione, vel suis speciebus sensibilibus oculum; & tamen si in oculo fieret visio, deberent videre illa objecta, & de eis rationem reddere, quia objecta visibilia præsentia afficiunt oculum, & ad visionem per istos non requiritur, nisi præsentia objecti visibilis, actio istius in oculum, & oculus rectè dispositus, sed hæc omnia reperiuntur in eo, qui mente altè fixus est in contemplatione alicujus objecti, & tamen non videt illa objecta, nec scit de illis ullam reddere rationem; ergo debemus dicere non videre, & non videt, nisi quia mens aliò applicata non percipit per sensum communem affectionem, quam objecta illa imprimunt in oculo, & quotiescumque distrahitur à fixa illa contemplatione, statim percipit dictam actionem oculo impressam à dictis objectis; consequenter perceptio est necessaria ad sensum eliciendum, imò est ipse sensus, quia percipere nil aliud est, nisi agere circa actionem objecti sensibilis in organum sensus, & agere circa hanc actionem est elicere actum sensus, & affectio, quæ est in organo, est passio quidem requisita ad sensum, non constituens sensum. Nec est difficile explicare, quomodo visibilia appareant circumgyrari sine vitio oculi, qui est organum visus, quæ difficultas induxit Etmullerum ad determinandum vertiginem esse affectionem oculi, non est inquam difficile, quia posito spiritus animales circa sedem sensus communis existentes, & in ipsa sede hospitantes à causa aliqua in gyrum moveri, omnis actio traducta, ab organo sensus Visus ad dictam sedem, dum isti imprimitur, ita alterabitur à motu spirituum prædictorum, ut evadat repræsentativa objecti visibilis circumgyrantis; alteratur verò ista actio traducta, quia & hæc imprimitur spiritui animali in sede, & circa sedem sensus communis, quare cùm spiritus in circulum ducatur, si hic in motu erit superior motui, quo actio objecti sensibilis ab organo sensus Visus, traducitur ad sedem sensus communis, & erit superior illi, quem ab objecto suscepit, prædicta actio motus spirituum circularis mutabit motum actionis, & circularem efficiet, & cum hoc motu, & cum hac actione, seu specie suscepta ab organo sensus, & hoc mediante ab objecto sensibili, circulans, & circumrotans objectum repræsentabit, eo modo quo motus aquæ per declive decurrentis recta linea, si superveniat ad verticem, motus rectus alteratur, & fit circularis à motu circulari vorticis. Concludendum ergo, his admissis, vertiginem non esse affectionem vitiosam oculi, sed spirituum animalium circa sedem sensus communis existentium, ad quam omnes motus organorum sensuum, & objectorum sensibilium, vel actiones eorumdem traducuntur.

Dicitur quartò *titubatione corporis, & casu ejusdem*; & exprimuntur duo, quæ sequuntur vertiginem, titubatio corporis semper, casus ejusdem aliquando, quæ duo contingunt ob spirituum animalium circumgyrationem. Dixi spiritus animales circa sedem sensus communis existentes circumgyrare, idest circa medullam oblongatam, à qua nervi proficiscuntur, & in qua emporium spirituum animalium erigitur, unde circumgyratio istorum est in ea parte, per quam vel immediatè fluunt spiritus in nervos totius corporis, vel in parte huic proxima, & cum recta linea ad nervos tendant, patet si circulari, vel inordinato motu agitentur, recta linea non posse fluere ad nervos, nisi in parva quantitate, & ab imminuta quantitate spirituum ad nervos vacillat, & titubat corpus alterato equilibrio, quo musculi inter se contra nitentes rectum, & stabile sustinent corpus, & si ita minuatur per motum circularem spirituum eorumdem effluxus ad nervos, ut non sufficiat ad sustinendum corpus rectum, necesse est, ut cadat.

Ex his duo colligo primò, vertiginem non esse symptoma facultatis motricis, ex eo quòd in vertigine corpus vacillet, titubet, vel cadat, sed talis motus depravatio, est quid consequens ipsam vertiginem; pendet enim à circulari motu spirituum, ut mox dicebam, & circularis motus spirituum est causa immediata, & conjuncta vertiginis, & cùm per priùs sit circularis motus spirituum, in quo consistit vertigo, quàm titubatio, & casus corporis, patet, vertiginem non esse symptoma facultatis motricis læsæ, dum vertigo est priùs, quàm sit titubatio, & casus corporis, symptomata facultatis motricis læsæ.

Secundò

Secundò in vertigine non adesse delirium, licèt videantur objecta visibilia aliter, ac sunt, dum videntur circumrotantia, cùm sint immobilia, quia intellectus corrigit errorem (si talis appellari potest) sensus communis, mediantibus notitiis aliundè collectis, & per talem correctionem non adest delirium; ulteriùs delirium est in ea potentia, quæ affirmat, vel negat, sensus communis non affirmat, neque negat, sed simpliciter apprehendit objecta, consequenter in sensu communi non est delirium, & apprehendere objecta aliter, ac sint, non affirmando, neque negando, quòd sint talia, non est delirium; neque error est in sensu communi, quia hic apprehendit objecta qualia illi repræsentantur, & quia actio objecti externi sensibilis, cum motu unita, & impressa organo sensus Visus, & traducta ad sedem consensus communis, pervertitur, à sua modificatione avellitur, & ad motum circularem determinatur, & actio conjuncta cum motu circulari, necessariò repræsentat objectum circulariter motum; patet etiam errorem non esse in sensu communi, quia hic apprehendit illam actionem objecti sensibilis, prout ei repræsentatur, cum motu circulari, sed error est in instrumento, nempè in spiritibus animalibus circulariter motis, eo modo quo error est in perspicillo rubro, quando cum hoc objectum album inspicio, quòd rubrum repræsentatur, quia actio objecti visibilis albi transiens per perspicillum rubrum ita modificatur, ut valeat repræsentare objectum rubrum mutata illa modificatione, per quam naturaliter objectum album repræsentare debebat, & talis mutatio pariens errorem non dependet à sensu communi depravatæ agente, quia apprehendit objectum eo modo, quo illi repræsentatur: repræsentatur ei objectum ut rubrum, dum à perspicillo rubro, ita modificatur actio, seu species visibilis objecti, ut valeat solùm repræsentare objectum rubrum, ideò sensus communis apprehendit, prout illi repræsentatur, mediante perspicillo rubro, sed à medio alterante species visibiles, nempè à perspicillo; idem dicendum in vertigine, quòd sensus communis apprehendit objecta circumrotantia, quia ut talia illi repræsentantur per spiritus circulariter motos, speciem visibilem, seu actionem objecti cum motu conjunctam ad motum circularem ducentes. Addo sensum communem non posse falli à sensibus externis, qui sincerè actionem objectorum externorum illi deferunt; nam objecta sensibilia agunt ex necessitate, quapropter suam actionem mutare non possunt, sed talem, qualem habent organis sensuum externorum imprimunt, hæc ex necessitate recipiunt dictam actionem, neque hanc mutare, & alterare valent, quando sunt disposita juxta naturæ leges, idcircò talem, qualem ab objectis provenit, recipiunt. Pari necessitate hæc actio impressa organo sensus traducitur ad sedem sensus communis, qui ex necessitate determinatur ad percipiendam talem actionem, & ad eliciendum actum sensus circa eam, nec sensus communis valet traductam actionem alterare, vel mutare, quare cùm tam objectum, quàm organum, quàm potentia sensitiva ex necessitate operentur, ac patiantur, nec possint alterare actionem, & passionem, necesse est, ut sensus sit sincerus, verus, & sine errore, & si aliquando invenitur error, non debet hic refundi in organa sensuum, & in sensum communem, sed in medium, quod verè valet alterare actionem objecti sensibilis, ut apparet in baculo aquæ immerso, qui obliquus repræsentatur, cùm sit rectus, quia actio, seu species visibiles baculi transeundo à medio denso, quale est aqua, ad medium rarum, quale est aer, refranguntur, & per refractionem objectum obliquum necessariò repræsentatur, & sensus communis percipiendo baculum in aqua obliquum, non errat, sed percipit taliter, qualiter ei repræsentatur, sed error est in medio, & refractione actionis, seu specierum objecti, & si sensus communis baculum in aqua rectum perciperet, Mathematicus eum redargueret, quia ex lege refractionis demonstrabilis cogitur percipere obliquum, cùm talis per refractionem repræsentetur, & de sensuum veritate plura dicemus, ubi de Intellectu.

Pro explicando modo, quo fit vertigo, præter dicta superiùs, addo, probabile esse circa sedem sensus communis appetitus sensitivi, & medullæ oblongatæ esse spirituum animalium conservatoria, & emporia, ab istisque ad dictas sedes expeditam esse viam, ut data necessitare actionum peragendarum spirituum auxilio ab istis potentiis præsto adsint, & à nullo impedimento detineantur, quod utique haberi non potest inclusis spiritibus in fibrulis à glandulis corticalis substantiæ cerebri derivatis, eisdemque omnibus in medulla oblongata coarctatis, non videtur enim quomodo possit spiritus inclusus in fibris moveri pro potentiæ arbitrio, & necessitate. Præterquamquòd, cùm ex *Malpighio*, *Cerebri substantia non sit nisi istarum fibrarum aggregatum*, & omnes spiritum animalem vehant, cùmque istæ fibræ in medulla oblongata adeò exigua respectu totius substantiæ cerebri, non possunt colligari, sequitur necessitas, per quam illæ, quæ non concurrunt ad medullam oblongatam, in aliquo loco spiritus contentos deponant, alioquin citò disrumperentur turgescentes, & dilatatæ à continuo fluxu spirituum à glandulis ad eas, stante continuo impulsu istorum in eas, à motu impulsivo membranarum cerebri: istæ respectu spirituum animalium in cerebro se habent, sicut cor respectu sanguinis, & sicut cor continuo suo motu sanguinem in arterias impellit, & ab eis exire cogit, & impedito exitu necessaria est vel disruptio arteriarum, vel suffocatio motus in corde, ita non exeunte spiritu animali à fibris per motum membranarum, necessaria est disruptio fibrarum, vel suffocatio motus membranarum, ne hæc succedant mala spiritus animalis emporium ex necessitate conservationis animalis oportebat construi. Quod admisit *D. Veiso in sua Anatome Cerebri*, *seu Nervologia Gallico idiomate conscripta*, in circulo ovali cerebri, & in semicirculo albo. Hujus conservatorii spirituum necessitatem cognoverunt Antiqui, quando determinarunt ventriculos cerebri esse sedem elaborationis, & custodiæ spirituum animalium.

Si constanter quis admitteret Malpighii sententiam, posset sibi persuadere, spiritus animales in fibrulis cerebri in vorticem agi, licèt in angustis spatiis concludantur, cùm notum sit à sola circumgyratione corporis vertiginem oriri, & non alia de causa, nisi quia spiritus, motum corporis in gyrum acti suscipiunt, licèt inclusi in angustis tubulis; vel posset æstimare, motum membranarum cerebri ab aliquo extraneo alteratum inordinatè inæqualiter, cùmque impetu peragi, & eodem spiritus à membranarum motu in tubulos impelli, cum dictis conditionibus motu vorticali agitantur. Hac de causa à materia aliqua in ventriculo existente nervos orificii superioris istius, & spiritus contentos inordinatè movente, & agitante, tali motu moventur spiritus in principio nervi existentes propè sedem sensus communis; unde vertigo per consensum à ventriculo. Hac ratione possunt explicari omnes vertigines per consensum factæ vitio partium, cùm nisi nervis affectis, vel suis membranis emergant.

Causæ internæ vertiginis sunt sanguis calidus, & vaporosus; calor est cum motu, & perturbato particularum ignearum, ideò potest etiam perturbatè agitare spiritus animales, & motu circulari perturbare, quod experiuntur aliqui, qui in loco calido diù commorantes, vertigine capiuntur.

Vaporosus sanguis vertiginem fovet, dum materiam copiosis flatibus subministrat, qui motu inordinato spiritus agitantes, in gyrum etiam ducunt. Extraneum aliquod spiritui animali mixtum vertiginem parit, & hæc ratio, per quam fumus tabaci, fumus carbonum, vertigines excitant, quia sunt extranei spiritui animali; extraneum unionem, & mixtionem cum spiritibus renuit, est etiam eisdem spiritibus hostile hinc spirituum conatus ad hujus expulsionem, & quia hostis, & quia indolis diversæ extraneum resistit actioni spirituum, & ex ista actione, & resistentia oritur in spiritibus tumultus, à quo ad circumgyrationem determinantur. Inter humores est bilis in suis qualitatibus alterata, & præcipuè in acrimonia aucta, atra bilis, Serum urinosum multiplici sale activo impregnatum, quæ si spiritui animali misceantur, perturbationes vertiginosas pariunt. De sanguine vertiginis causa locutus est *Hipp. 2. de morb. num.* 4. his verbis: *Vertigo verò cùm acervatus ad faciem processerit sanguis* (ponitur tamquam signum fluxus copiosi sanguinis ad caput, sanguinis ad

nis ad faciem processus, idest rubor faciei) vertiginem parit sanguis suo calore, & halitibus modo dicto superiùs, fuligines à capite continuò exeuntes, si harum exitus prohibeatur extraneum, hoc cumulant vertigini inducendæ idoneum; hac de causa aliqui in magnis frigoribus vertiginem patiuntur; ob retentas fuligines capitis ab obstructis, & clausis porrositatibus cutis à frigore. Ad extraneum reducuntur etiam excrementa præternaturalia: A' pure vertiginem observavit *Zacutus lib. 1. Pract. cap. 12.* dum curata fuit à natura per excretionem puris ab aure, & *Schench. in suis obser.* vertiginem pariter observavit curatam à pure exeunte ab alveolis dentium; & hanc causam extranei cum spiritibus commixti agnovit inter Antiquos *Horatius Augenius epist. 4. lib. 10.* Obstructio in fibris Cerebri, quæ sunt viæ spirituum ad nervos, vertiginem causat, dum spiritus impingendo in obstructam porrositatem retrocedunt, & movent spiritus retrò existentes, cùm circumgyratione, sivè obstructio, sivè pressio sit in fibris cerebri, sivè in fibris circa reservatorium spirituum, eo modo, quo Aqua fluminis, vel rivi in aliquod obstaculum impingens vorticis in modum retrocedit, in multiplicatos circulos dilatata. De hac causa locutus est *Hipp. in lib. de rat. vict. com. 4.* Quapropter corrupto sanguine, & nequeuntes spiritus naturales pertransire meatus infrigidationes fiunt, ob stationem vertigines, aphoniæ, &c. ubi per corruptum sanguinem possumus intelligere etiam humorem alienum à natura sanguinis, & sanguinem in vapores resolutum; & hoc demonstravit *Hipp. in lib. de affect. Dolores incidunt* (& loquitur de dolore capitis à pituita) *cùm in capite pituita mota cumulata fuerit, si verò alias, atque alias dolor, & vertigo in caput inciderit.* Et determinat pituitam esse causam doloris, & vertiginis, non eodem modo agendo, sed diverso, quatenus vellicat membranas doloris est causa, quatenus obstruit, vertiginis, nec alio modo pituita istius causa esse potest; & *in lib. 2. de morb. n. 15.* à Sero in capite vertiginem fieri sancivit; & cùm vertigo citò soleat cedere, materia obstruens erit subtilis, & facile resolubilis, vel Serum tenue, vel vapor, si verò diù duret, materia erit crassior.

Causæ externæ sunt circumgyratio corporis, quæ spiritus etiam circumgyrare facit, eo modo quo aqua in vase contenta ad istius circumgyrationem in gyrum movetur: aspectus ab alto, transitus super præcipitium, ob timorem quo spiritus turbantur, & ad motum circularem determinantur, hinc est, quod audaces, qui timorem nesciunt, & ebrii, qui pericula non cognoscunt, super præcipitia intrepido pede currunt: Ebrietas, & Crapula, ob vaporum quantitatem in tumultus spiritus cientem, vertiginem efficit; navigatio, vectio in curru vertiginem parit modo dicto de circumgyratione Corporis. Sanguinis motus in corde vacillans, & diminutus vertigini occasionem præbet, quia spiritus animales, tamquam à suo principio pendent à spiritibus vitalibus, qui sunt illorum materia; hinc istis diminutis, vel suppressis per motum sanguinis in ventriculis cordis supradictum spiritus animales patiuntur, & motum ad nervos suspendunt, & inordinatè, & cum tumultu in seipsos circumvolvuntur, cùm sit proprium substantiæ, quæ pendet ab aliquo principio, regularem motum servare, quotiescumque principium integrum conservatur; illo verò deficiente motus irregularitatem concipere, hoc apertè patet in fumo candelæ extinctæ, quamdiù durat carbo in ellychnio principium, à quo pendet fumus, hic virgulæ rectæ instar unitus recta linea ascendit, ubi verò extinctus fuerit carbo, irregulariter hùc illùc discurrit, quod etiam advenit accensæ lucernæ fumo, quando ita dilungatur à flamma, ut ab hac regi non possit; hac de causa vertigines solent antecedere animi deliquia, quæ à motu sanguinis in corde alterato, & diminuto proveniunt, spirituum paucitas vertiginem excitat, dum per paucitatem tota massa spirituum debilis evadit, & à levi etiam causa spiritus agitante inordinatè turbantur cum tumultu, & circumgyratione, & hac de causa fiunt vertigines post copiosas hæmorrhogias in vehementibus animi passionibus, in inedia, quod docuit *Hipp. lib. de veter. medic. n. 19.* post violentos labores, immoderatum Veneris usum, & post acutos morbos; hinc est etiam, quòd aliquæ mulieres satis delicatæ à strepitu, quandoque etiam non vehementi, vertiginem experiantur.

Differentiæ, alia per essentiam cerebro primario affecto, quam *raram* dicit *Etmullerus*, & cum eo sentiendum est, nisi fuerit diuturna, contumax, & ferè continua, prout aliquando Praxis demonstrat; alia per consensum, quæ ab Antiquis explicabatur per vapores à partibus inferioribus elevatos ad caput, & spiritibus permixtos.

Vvillisius in cap. de Vertig. hanc per consensum admittit, sed exclusis vaporibus, & ingeniosissimè modum, quo fit vertigo per consensum à partibus inferioribus, explicat per hoc, quòd v. g. in Hypocondriis spiritus animales in nervis alicujus partis existentes ab aliquo extraneo istis commixto, & accepto à partibus in Hypocondriis existentibus perturbentur, agitentur, in tumultus adigantur, & hoc modo affecti sursum ad suum principium pergunt, & prædictas conditiones spiritibus in suo emporio existentibus communicant, & istis perturbatis, & in tumultum adductis vertigo nascitur. Alia est vertigo simplex, in qua objecta solùm circumgyrari videntur, alia tenebricosa, in qua oculi velut cœcutiunt, cui semper adjungitur casus corporis, & Scotomia ab Antiquis appellatur; hujus Causa superiùs explicata fuit.

Signa diagnostica per se sunt manifesta; nam omnia in gyrum verti apparent, quod ab ægri relatione habetur, & de hac locutus *Hipp. in lib. 2. de morb. 4.*

Quoad prognostica, vertigo si recens est, & rarò invadat, est sine periculo; si verò tenebricosa, frequens, & diù duret, timenda est, & per hoc *Galenus 6. de sanit. tuend. cap. 12. & 3. aphor. 17.* magnorum morborum prænunciam vertiginem determinat, ut Epilepsiæ, Apoplexiæ, Melancholiæ, & *Hipp. in Coacis* scripsit: *Quibuscumque Cephalalgia, aurium tinnitus citra febrem, & tenebricosa vertigo, & vocis tarditas, & manuum torpor, hos Apopleticos, vel Epilepticos fore expecta.*

Indicationes variæ sunt pro varietate Causæ Antequam verò has percurramus, de eis, quæ à paroxysmo deducuntur, dicere recta methodus requirit. In hoc revellenda est materia vertiginis causa à Capite, & discutienda: pro revulsione faciunt frictiones ligaturæ infernarum partium, cucurbitulæ siccæ eisdem partibus applicatæ; aliqui in forti vertigine venam secant, cujus necessitatem non video, nisi ubi copiosus abundat sanguis, aut fervet; exceptis his casibus, missio sanguinis est contra rationem, quia per hanc non evacuatur materia vertiginem faciens, sivè sit vapor, sivè extraneum; nam hæc sunt extra massam sanguinis, cùm sint mixta spiritibus animalibus, ideòque per sanguinis missionem ab eisdem spiritibus separari non possunt, quod dicendum de obstructione, quæ est in porrositatibus cerebri; nam sanguinis missio non pervenit ad evacuationem materiæ in dictis porrositatibus contentæ. Si à suppressa aliqua sanguinis evacuatione solita per menses, vel per hæmorroides mittendus sanguis, evacuatur enim tunc materia, à qua pendet vertigo. Discutiunt vapores, & materiam vertiginem facientem *Oleum Majoranæ*, *Nucis moschatæ*, *Balsamum Apopleticum*, *Aqua dicta Reginæ*, *Oleum Buxi*, si istis inungantur nares, tempora, suturæ capitis; *semen Urticæ* contusum, & cum *Aceto* mixtum fronti sæpiùs applicetur, *succo Betæ nigræ* tempora illiniantur, & aliqui habent hoc pro secreto ad fugandum citò vertiginis paroxysmum.

Quoad præservationem, si à sanguine fervido, & æstuante in capite vertigo oriatur, cùm ab æstu, & fervore, quem cognoscemus à rubore faciei ad atrum declinante, à calore magno, & vasis turgidis capitis, sanguis rarefiat multùm, itaut vasa impleat, & distendat, & æmuletur plenitudinem à copia sanguinis factam, hæc est minuenda, fervor ejus, & æstus comprimendus, & alterantibus ejus calor, tenuitas, quæ sunt fervoris, & æstus fundamenta attemperanda, & specificis caput corroborandum.

Pro prima indicatione videtur convenire sanguinis missio, à qua fervor etiam, & æstus sanguinis reprimitur,

mitur, & primò à partibus inferioribus mittendus, & si vertigo non cedat, & plenitudinem particularem capitis cognoscamus, à vena etiam frontis reiteranda, vel à venis narium cum hirudinibus & *alibi* ad *Hipp.* exemplum *lib. de affect. num.* 2. Aliqui *arteriotomiam* circa aures commendant, inter quos *Paulus lib.* 3. *c.* 12. & *lib.* 6. *c.* 4. & istius remedii mentionem fecit *Galenus* 3. *de locis aff. cap.* 8. ubi asserit, ab hoc remedio aliquos à vertigine sanatos fuisse; addit tamen *non omnes*, quia præter arterias istas externas, quæ secantur, adsunt internæ ex ipsius cerebri basi per retiformem plexum ascendentes, & si ab istis internis deferatur materia pro vertigine, non censet utilem esse sectionem arteriæ externæ, utpotè inhabilem ad evacuandam materiam ab internis delatam, quæ ratio, ut verum fatear, mihi videtur inanis, ob connexionem, quam habent arteriæ externæ cum internis, per quam secta externa potest evacuari materia etiam ab interna deducta, quapropter arteriotomia potest institui, sed servato *Plateri* consilio, *omnibus prius tentatis remediis, & cum certitudine sanguinis spiritosi peccantis*.

Purgationem, quam eradicativam dicimus, convenire non puto, quia sanguis spiritosus fervens æstuans purgantia non exigit, nec ista sunt propria ad moderandas dictas qualitates sanguinis: aliquod leniens pro detergendo ventriculo, & intestinis ab excrementis necessarium puto, ne vaporationibus ab his elevatis vertiginem foveant, & pro minoranda bile in Cystifellis, & succo pancreatico, ne quantitate, & immoderata effervescentia turbationi spirituum auxilia tribuant. Leniens erit ex *Cassia, Manna, Cremore Tartari, Syrupo, & Melle rosato solutivo, Electuario lenitivo, & Diacatholicone*.

Sanguinis fervor, & æstus moderabitur refrigerantibus, *Nymphæa, Nenuphare, Soncho, Lactuca, Portulaca, Plantagine*; ex his parentur decocta, vel aquæ stillaticiæ, quibus addantur semper acida, quæ maximam vim habent in moderando sanguinis æstu, ut *Siritus Vitrioli, Salis marini, succus Limonum, Granatorum*, vel *Sal. Prunellæ*; possumus etiam uti *Sero Caprino distillato*, emulsionibus *seminum Melonum, & Papaveris, Tinctura Rosarum, & Santalorum ad* ℥.4. *vel* 5. per duas vices omni die assumpta, est efficax; ante alterantia possumus etiam exhibere *Species trium Santalorum, Diamargaritonis frigidi, Diaplantaginis ad* ℥. I.

Per usum decem dierum alterantium, si sedatus fuerit sanguinis æstus, potest exhiberi medicamentum purgans eradicativum, non quia sanguini fervido, & æstuoso conveniat, sed quia in æstu, & fervore multæ particulæ sanguinis aduruntur, quæ in moderatione fervoris, ab alterantibus peracta, separantur a consortio aliarum partium utilium, & ne de novo sanguini misceantur cum periculo majoris fervoris, & æstus, purgationis necessitatem indicant. Instituatur purgatio cum infusione *Rhabarbari*, addito *Syrupo rosato solutivo*, vel cum potione magistrali, ex *Manna*, vel cum *Pilulis cum Rhabarbaro*, vel cum *Extracto Rhabarbari*, commixto cum *Cassia*, vel cum *Electuario Lenitivo*. Si istis addamus usum aquarum acidularum, & Balnei aquæ dulcis suis temporibus, ultimam manum dabunt moderationi fervoris sanguinis. Extrinsecus adhibenda ea omnia, quæ diximus de Vigiliis. Diæta sit ejusdem conditionis, nempè cum alimentis refrigerantibus, & vino abstineat æger, cum acidis alimenta condiantur.

Si à sanguine vaporoso, cognoscetur ex capitis dolore, & gravitate, aurium diuturno tinnitu, sensuum externorum quadam læsione, ex levi occasione corripit, & diù durat vertigo. Ex quo habemus evacuandam esse materiam existentem in sanguine, à qua subministratur materia pro vaporibus, & est Serum, & Pituita (nam fit vaporosum ob fervorem, & æstum, attendenda signa mox superiùs descripta) & quia istorum humorum redundantia ab intemperie dicta frigida, & humida nascirur, hæc corrigenda, & residuus humor à purgatione, vel per urinam, per sudorem evacuandus. Per nares etiam istorum eductionem tentat *Hipp. lib. de affect. cit. num.* 2. *Sternutatione, loto prius capite aqua calida*, ut humor fluxibilis fiat.

Venæ sectionem locum non habere, peccantis humoris conditio persuadere videtur; sunt humores alieni à natura sanguinis, licèt sanguini mixti, & quibus convenit propriè purgatio, non sanguinis missio. *Hipp.* tamen *loco superius cit. de affect.* sanguinis missionem ait esse proficuam *è venis narium, & frontis, & si diù duret, caput scarificat, & venas in circuitu inurit*, & loquitur de vertigine *à pituita*; hæc in capite cumulata, ut ait *Hipp.* impedimentum ponit motui sanguinis liberè per caput, unde aliqua portio istius stagnat, & plenitudo aliqua in vasis cerebri oritur, ad quam demendam sanguinem mittit; hoc extracto sanguis liberè circulatur, & stagnatio impeditur, & ne copia sanguinis fluat ad caput, venas, seu potiùs arterias circum caput inurit.

Purgatio aggredienda in principio, leniens primò exhibendum cum *Mel. rosat. sol. cum Manna, Cremore Tartari, Pilulis de Agarico*, cum mixtione *Magisteri Jalappæ*, vel *Mecheocani*, valet & *Confectio Diacarthami*.

Intemperiei frigidæ occurret omnia Cephalica, *Rosmarinus, Pulegium, Origanum, Salvia, Calendula, Serpillum*, ex quibus poterunt parari & decocta, & aquæ, addendo aliquas guttas *Olei Buxi*, vel præmittendo *Bolum ex Castoreo*, cum *Oleo Buxi, Species aromatici rosati, Diambræ, Mitridatum, cum Confectione Alchermes, Theriaca dicta Hippocratis*, de qua infra, possunt exhiberi.

Post octo, vel decem dies ab usu alterantium, placet cum Etmullero purgatio cum *Pilulis de Succino Cratonis*, addito *Extracto Colloquintidis*, vel cum *Pilula Masticina*, addito *Extracto Hellebori nigri*, vel infusione *Agarici, & Turbit. cum Melle rosat. sol. & Syrupo de Polypodio solutivo*.

Per urinam humorem serosum evacuabimus decocto *radicis Virgæ aureæ, Ononidis, Asparagorum, cum foliis Parietariæ, Alchechengi ad libram unam* exhibito, præmisso *Bolo ex Terebenthina, & seminibus Lappæ* simul mixtis, decoctio *ligni Nephritici*.

Per sudorem purgabimus prædictos humores sensibiliter decocto *ligni Sancti, Sassafras, Visciquercini*, additis herbis Cephalicis promovendo sudorem, cum *Cornu Cervi philosophico*, & si non succedat, cum lagenis aqua calida plenis, lateribus, & pedibus in lecto admotis insensibiliter.

Per vias sudoris evacuabimus humorem, cum *gr.* 40. *pul. Viperini, rad. Lappæ maj.* ʒ. ß. *cum decoct. Petasitidis, vel cum Cornu Cervi philosoph.* ℈. 2. *cum* ℈. I. *Antim. Diaphor.* Si vapores ab æstuante sanguine proficiscantur, huic applicanda cura supradicta de sanguinis æstu. Diæta sit calefaciens in vertigine à Sero, & pituita, vitentur omnia alimenta crassi succi, & humido plena, vinum generosum, quia vaporosum valdè.

Si ab extraneo sanguini admixto oriatur vertigo, eam cognoscemus, si nulla adsit læsio partium inferiorum, si sit vehemens, si per aliquod tempus extendatur: si hoc extraneum fuerit calidum, & acre, aderunt signa superiùs proposita de sanguine fervido, & tunc à spiritu animali ejiciendum; purgandus est humor, qui spiritui animali tamquam quid extraneum miscetur, quòd ut plurimùm est bilis, & atra bilis, quæ cùm à calida intemperie proficiscantur, hæc auferenda, & in hunc finem conveniunt remedia dicta superiùs de sanguine fervido, & æstuante. Si verò ab acido irritamentum donetur, manifestato à temperamento melancholico, & à signis hujus redundantiam indicantibus, ut errata in alimentis acidis, tempus anni frigidum, animi passiones, intensum studium, & applicatio, hoc educendum melanagogis, & oppugnandum aromaticis cœphalicis calidis, & volatilibus, & alkalicis spiritosis volatilibus, ut *Spir. Fuliginis, Cornu Cervi*, & aliis ejusdem naturæ descriptis de Comate, imbibentia acidum crustacea, & terracea ad caput non perveniunt. Hoc extraneo dissipato, motus etiam membranarum sedatur, & spiritus. Diæta in bile peccante, sit eadem præscripta in vertigine à fervore sanguinis, acido dominante, alimenta aromatibus condiantur, vina facilè acescentia dimittantur, sicut omnia acida.

Obstructio est ultima causa recensita vertiginis, quam distinguimus à diuturnitate vertiginis; nulla enim magis diuturna, quàm quæ ab obstructione multiplici fibrarum cerebri ab humore crassiusculo; hæc est etiam periculosior, quia est apoplexiæ vicinior, cùm obstructio possit

succe-

succedere etiam in principiis nervorum; & quia talis obstructio supponit humorem redundantem, fibras cerebri obstruentem, vel prementem, vel reservatorium spirituum eadem pressione vitiantem, ideò conveniunt remedia superiùs dicta de sanguine vaporoso pituitoso, seu potius seroso, quibus addenda spiritosa volatilia, quæ impetum faciunt in humorem obstruentem: hujus generis sunt *Spiritus volatilis, Cornu Cervi, Fuliginis, Succini, Spiritus Salis Armoniaci;* ratione etiam talis obstructionis, possumus uti *Syrupo Chalybeato Vvillisii*, vel *Tinctura Chalybis*, quibus duobus remediis cum utilitate usum fuisse, idem testatur cum *Aqua Cœphalica*, quam describit; Sudorifica, etiam præcipuè proderunt.

Capiti fomenta applicentur, pro quo valet *Lixivium factum ex cineribus Juniperi, & Lauri*, cum pari quantitate aquæ, & vini, & in hoc bulliant herbæ Cœphalicæ, & continuò caput fomentetur. Sternutatio etiam cum Errhynis *ex Helleboro albo, radice Cyclaminis, Ireos, & pulvere Betonicæ*, utilitati erit, maximè præmissis universalibus, à tali enim motu potest humor obstruens, vel premens expelli, & si ab aliquibus reprobantur Errhyna, intelligendi sunt de istis ante materiæ purgationem, non post purgationem, & universalem, & particularem capitis; masticatoria etiam prosunt. Pro Diœta, fugienda omnia alimenta crassi succi, & omnia humida serositatem congregantia in copia.

Specifica, in omni causa adhiberi possunt: in horum genere sunt *herba Cherefolii*, & hujus *semen*, vel in decoctione, vel istorum essentia; *Nymphæa alba, essentia florum Anthos, semen Carvi* cum vino distillatum, *Carpobalsamum* cum *aqua Cherefolii* dissolutum, *Stercus Pavonis exsiccatum ad* ℨ. I. facta priùs infusione per noctem in vino, quo percolato manè exhibetur. *Etmullerus* laudat hunc pulverem: ℞. *Stercoris Pavonis* ℥. 2. *Radicis Peoniæ Maris* ℥. I. *Pulveris Caryophilorum* ℨ. 3. ß. & bis quotidie larga dosi sumatur, manè jejuno stomacho, & per duas horas ante cœnam. *Radix Doronici austriaci* à Funambulis prædicatur, cujus usu contra vertiginem se munire dicunt, hanc collo suspensam deferendo, & etiam interpolatim sugendo; sicut etiam ex usu *Pulveris Sciuri* in furno exsiccati, *Theriaca Hippocratis*, cujus descriptio apud *Soleand.* habetur *consilio 2. sect.* I.

℞. *Succi Absynthii, Succi Marrubii,*)
Succi Stecados, Masticis, Rhei,) *a.* ℨ. 3.
Chamædrios, Chamæpytios)
Hyssopi ℨ. I.
Agarici Boni ad pond. omn. Pul. omn. subtil.
Excipiantur Melle cocto, detur manè *à* ℨ.2. ad 4. in decoct. *Stecad. Cinab. nat. & Antim.* egregia sunt; & miscetur cum aliis specificis, nempè cum *pul. Pavon.* & aliis superiùs dictis, superbibendo aquam cœphalicam, antiepilepticam, & antiopleticam, vel *Aq. Cherefolii*, cum *spir. Cornu Cervi succin. Bombyces exsiccati, & in pulverem redacti*, & hoc pulvere totum caput inspergatur. Vertigo per consensum curabitur, curata parte malè affecta.

CAP. IX.

De Symptomaptibus Imaginationis, & Phantasiæ. De Istorum Natura, & primò de Phantasmate.

HActenus de Symptomatibus Sensus communis actum est, ab his transeundum ad explicanda Symptomata Imaginationis, & Phantasiæ, si quæ sunt, & Intellectus. Priùs tamen harum facultatum natura, modus operandi perscrutandus, ut rectè posteà eorum vitia apprehendamus.

Præmittendum tamen eamdem potentiam sensitivam pro diversitate functionum, quibus præsidet, diversa sortiri nomina: quatenus agit percipiendo affectiones sensuum externorum, & circa has actum sensus eliciendo, dicitur *Sensus communis*; quatenus suarum perceptionum, & actionum ideam, & speciem conservat sub nomine phantasmatis, dicitur *Imaginatio*; quatenus affectionem sensus externi perceptam, iterum percipit, absente objecto dependenter à phantasmate, dicitur *Memoria*; quatenus phantasmata componit, conjungit, colligit, dividit, ordinat, dicitur *Phantasia*, ab aliis *Aestimativa*.

Cùm dictæ duæ facultates phantasmatibus utantur in suis actionibus, notitiæ istorum necessitas apparet, ideò de istis aliqua prælibanda. Manifestum est, Animal recordari de objecto aliàs per sensus externos percepto, & tunc absente; talis recordatio ab aliquo principio dependet; nam homo recordatur de objecto aliàs percepto, & absente ad sui beneplacitum, & quando vult, necesse est ergo, ut adsit aliquod in homine, & in ejus cerebro; quod ad imperium voluntatis excitetur, & sit repræsentativum objecti absentis aliàs percepti; alio enim modo non potest homo recordari de objecto absente aliàs percepto per sensus: hoc principium dicitur Phantasma, quod ab *Aristotele 3. de Anima Tex. 39.* definitur: *Similitudo sensibilium differens à sensibilibus, quia hæc cum materia sensibili uniuntur, phantasma sine materia sensibili.* Per hanc similitudinem, quàm habet phantasma cum objecto sensibili, dicitur Imago, Idea, repræsentativum objecti sensibilis, eo modo, quo homo pictus, ob similitudinem, quam habet cum homine vivo, dicitur Imago, Idea, & repræsentatio illius. Per phantasma, quòd est imago objecti sensibilis, dicitur objectum esse in imaginatione objectivè, quia ejus imago est in hac potentia.

Pro explicanda hac similitudine necesse est recolligere, quæ diximus de Sensu in genere, nempè actionem objecti sensibilis organo sensus externi impressam, & traductam ad sedem sensus communis per motum conjunctum cum tali determinata mutatione, & modificatione fibrarum nervearum, & spirituum animalium non sistere in sede sensus communis, sed per motum istius dictam affectionem imprimi in fibra cerebri circumdante sedem sensus communis, cum tali modificatione dictæ fibræ simili illi, qua modificatæ fuerunt fibræ nerveæ ab actione objecti externi; quapropter si hæc fibra tali modificatione instructa, vel casu, vel imperio voluntatis mota impingat in sedem sensus communis, eodem motu, & omninò simili illi, à quo mota fuit sedes sensus communis ab affectione organi sensus externi ad eam traducta movebit, itaut motus impressus sedi sensus communis ab affectione organi sensus externi huic impressa, ab actione objecti externi sit omninò similis motui fibræ modificatæ, à quo movetur sedes sensus communis; & sicuti per motum affectionis traductæ à sensu externo ad sedem sensus communis, hic percipit objectum, quale repræsentatur per dictum motum, ita à motu fibræ omninò simili isti impresso sedi sensus communis, debet hic percipere idem objectum, & circa hoc elicere actum sensus; unde colligitur, similitudinem phantasmatis cum objecto sensibili consistere in similitudine actionis motus, & in similitudine modificationis fibrarum nervearum, & cerebri.

Alii censuerunt, imaginationi esse vim insitam efformandi ideas objectorum à sensu communi perceptorum, quæ sint repræsentativæ eorumdem objectorum, hasque ideas remanere in ipsa imaginatione tamquam actus immanentes, itaut possit dici Ideam nil aliud esse, nisi actus sensus communis, quibus percepit objecta sensibilia, qui actus sunt immanentes in potentia sensitiva, & sunt repræsentativi eorumdem objectorum, & quotiescumque isti actus immanentes, vel ideæ excitantur, vel ad actum secundum revocantur, repræsentant objecta sensibilia aliàs percepta, & tunc dicitur Imaginatio; isti actus immanentes dicuntur remanere in potentia sensitiva tamquam circumvoluti, per nostrum modum intelligendi, & ad imperium voluntatis, vel quandoque etiam casu explicari, & in ista explicatione, quæ non est nisi ideæ motus, seu repræsentatio istius imaginationi, consistere recordationem, & memoriam objecti absentis aliàs percepti, sustinent.

Hæc sententia videtur probabilior, sed nostro intellectu, rebus materialibus assueto, minùs accommodata pro intelligentia eorum spectantium ad imaginationem; altera verò Recentiorum, quia re materiali utitur ad explicandum phantasma, faciliùs à nostro intellectu percipitur, & per eam etiam faciliùs intelligimus, & explicamus ea omnia, quæ de imaginatione quæruntur; utraque enim sententia in hoc convenit, quòd debet dari phantasma, & quòd phantasma sit repræsentativum, & imago objecti, sive hoc phantasma sit fibra cerebri modificata, sive sit actus sensus elicitus à potentia sensitiva

circa

circa objectum, sensibile, & ejus actionem immanens in dicta potentia sensitiva, seu idea ipsius objecti, parùm refert.

Ex his patet, sed phantasmatum esse circa sedem sensus communis, nempè circa plexum Choroidem, vel circa medullam oblongatam; quia si sedes sensus communis debet modificare fibras cerebri mota ab actione objecti sensibilis ad eam traducta, & fibra cerebri modificata debet movere sedem sensus communis, necesse est, quòd talis fibra sit circa sedem sensus communis; quapropter deducendum etiam est, sedem omnium affectuum, quibus læditur sensus communis, esse eam cerebri partem, quæ plexum Choroidem circumdat, vel medullam oblongatam.

Finis intentus à natura in phantasmatum constitutione, est pro memoria eorum, quæ per sensus externos percepimus, & pro operatione potentiæ intellectivæ, quæ sempre circa phantasmata sensibilium versatur, cùm verum sit *Aristotelis* Axioma: *Nil est in Intellectu, quòd prius non fuerit in Sensu*; per phantasmata scientias, & artes addiscimus, nisi enim phantasma elaboretur in cerebro repræsentativum eorum, quæ à Præceptore addiscimus, vel oculis in scriptis legimus, & nisi hæc phantasmata remanerent in cerebro, ut nobis repræsentarent ea, quæ percepimus, & legimus, memoriam de istis excitando nihil sciremus de auditis, & lectis, & ita nec scientiæ, nec artes acquiri possent, cùm verissimum sit, ea solùm nos scire, quæ memoriæ mandamus; quæ enim aliàs percepimus, & ampliùs eorum non recordamur, idem est, si non præcepta fuerint.

Negotiis politicis, œconomicis, & militaribus pertractandis, & perficiendis præteritorum memoria feliciter servit, sicut etiam in civili societate conservanda in commerciis prosequendis memoria utimur, & cùm hæc à phantasmate essentialiter dependeat, istius necessitas, & finis apparet. Phantasma operatur quotiescumque fibra modificata modo superiùs dicto, movetur in sedem sensus communis, & hanc movet, & movendo determinat sensum communem, seu potentiam sensitivam ad eliciendum actum sensus, nec omnis motus fibræ est determinativus sensus communis, sed solùm motus fibræ modificatæ, cùm prout talis est, evadit repræsentativus objecti sensibilis, ut explicatum est; quapropter fibra, quæ non est modificata, non est determinativa sensus communis ad percipiendum aliquod objectum sensibile, licèt mota sedem sensus communis moveat.

Excitatur phantasma voluntatis imperio, vel à spiritu animali in continuo motu existente, vel ab halitu in cerebro elevato, vel aliundè ad cerebrum transmisso. Ab his deducitur ratio, per quam explicatur continua imaginationis operatio, cùm hæc numquam quiescat, quia à motu continuo spirituum animalium per sedem phantasmatum semper aliquod phantasma excitatur, ad cujus apprehensionem imaginatio determinatur, vapores, & halitus, qui ferè sunt in cerebro continui, idem præstant. Ab excitatione etiam unius phantasmatis aliud excitatur connexionem cum priori habens, eò quia simul impressa fuerint contigua, & in eadem fibra, eò quia, eodem tempore objecta illis correspondentia percepta fuerunt à sensu communi; ut quando video talem hominem album, tali habitu vestitum, ambulantem, imprimitur phantasma in fibris cerebri repræsentans hominem talem, aliud repræsentans album, aliud repræsentans tali vestitu, aliud repræsentans motum ambulationis. Ista phantasmata imprimuntur in una fibra, & imprimuntur contigua, unde ad excitationem phantasmatis repræsentantis talem hominem, excitatur phantasma albi, vestitus, & motus, & si phantasmata sunt disparata; cum ordine tamen iuculcata, & impressa ad excitationem primi phantasmatis omnia alia phantasmata excitantur, cum eo ordine, cum quo fuerunt impressa, ut patet in oratione memoriæ mandata, in qua per multiplices, & iteratas repetitiones fit ordinata, & fixa impressio phantasmatum correspondentium verbis, quibus texitur oratio, unde primo phantasmati primi verbi correspondenti, cœtera cum ordine, quo fuerunt impressa, & illo excitato, cœtera excitantur, & illo non excitato, cœtera immota manent, & deficit dicendorum memoria.

Causa motus fibræ, est spiritus animalis à voluntate determinatus ad illam fibram, in qua impressa sunt dicta phantasmata, orationem totam repræsentantia. Ab eadem voluntate motus dictorum spirituum moderatur, itaut paulatim, & successivè fibram moveant, unde ex istorum motu ita moderato, successivè partes fibræ moventur, & successivè phantasmata in illa impressa excitantur, cum eo ordine, quo fuerunt impressa: motum spirituum coadjuvat facilitas, & agilitas fibræ ad motionem disposita à multiplici, & reiterata repetitione orationis, & ab hac agilitate, & facilitate ad motum fibræ potest provenire excitatio phantasmatum cum ordine; nam motus, quo movetur pars fibræ, in qua impressum fuit phantasma primi verbi, successivè per totam fibram dilatatur, excitando phantasmata in ea contenta regulato motu à voluntate, quæ omnis motus voluntarii est determinativa, & moderativa, ut lentè, & placidè per fibram extendatur, concesso temporis spatio momenteneo proferendi verbum per phantasma repræsentatum, antequam cœtera excitentur; & puto contingere in fibra prædicta illud, quod contingit in baculo, quo in una extremitate moto, motus ille ad alteram extremitatem traducitur, cum hac solùm differentia, quòd hic in momento temporis ab una extremitate ad alteram transit, quia non adest moderans, vel regulans talem motum, ut placidè, lentè, & ad tempus transeat ab una extremitate ad alteram, quomodo adest in fibra; idem effectus etiam apparet in aqua, in qua saxum injicimus, à motu saxi movetur aqua, supra quam cadit, hæc movet partem aquę sibi proximiorem, hæc mota movet aliam, & sic deinceps, ut nobis liceat observare, aquam per multiplicatos, successivos, & placidè se moventes circulos ad multum spatium motum aquæ impressum à saxo extendi, itaut si cuilibet portioni aquæ motæ esset impressum aliquod, hoc moveretur, & excitaretur; ex qua similitudine mihi videtur repræsentari modus, quo fibra mota in principio, ubi primum phantasma est impressum, moveatur usque ad finem, in quo imprimitur ultimum phantasma, cum excitatione omnium phantasmatum in ea impressorum, successivè, & cum ordine, cum quo impressa fuerunt.

Quo phantasma excitatum validius movetur in sedem sensus communis, clarior etiam est repræsentatio objecti, si motus parvus, & debilis, confusa evadit objecti repræsentatio, quæ confusam istius cognitionem parit. Tantæ virtutis tamen est mens hominis, ut valeat distinctè cognoscere, si velit, quod confusè per phantasma confusum cognovit, ut agendo de Intellectu demonstrabitur; ab hac clara, & distincta cognitione mentis circa phantasma confusum illustratur phantasma. Hoc est, fit repræsentativum objecti clarè, & distinctè; ab hac enim cognitione mentis clara sua virtute acquisita de phantasmate confusè repræsentante illud, cujus est phantasma, sedes sensus communis determinatur ad magnum motum in eam partem fibræ cerebri, in qua impressum erat phantasma, confusè repræsentans suum objectum, & à magnitudine talis motus impressio in fibram, quæ hanc modificat, & in qua consistit phantasma altius, & distinctius figitur; quapropter quotiescumque fibra modificata tali modo movebitur in sedem sensus communis, validiori motu eam pulsabit, & distinctam repræsentationem objecti exhibebit, & hoc est phantasma illustrare.

Definitur Imaginatio *ab Aristotele 2. de Anima Tex.* 101. *Motus, quo Anima movetur à sensu in actu*. Hæc definitio deridetur à Recentioribus tamquam ridicula, ex eo quòd sit magis obscura, quàm ipsa imaginationis natura; sed si attentè considerentur ejus verba, clarè exprimit naturam, & essentiam imaginationis. Nam *Sensus in actu* est sensus communis operans, cùm sensus in actu nil aliud importet, quàm exercitium actuale potentiæ sensitivæ, quæ est in sensu communi, & omnis sensus pendet ab exercitio hujus potentiæ, ut dictum est de Sensu in communi; hujus potentiæ exercitium duplex est, unum, per quod versatur circa actionem objecti sensibilis organo sensus externi impressam, & traductam ad sedem sensus communis, modo pariter in cit. loco explicato, & tale exercitium potentiæ sensitivæ dicitur Sensus; alterum exercitium potentiæ sensitivæ est, quando sedes sensus communis mota ab actione objecti externi ad eam traducta impingit in aliquam

aliquam fibram cerebri ei vicinam, & eam tali motu modificat, ut sit repræsentativa ejusdem objecti, à quo provenit prima actio, ut superiùs dictum est de phantasmate; de primo exercitio, in quo verè sensus dicitur in actu, quia potentia sensitiva elicit actum sensus, non loquitur Aristoteles, quia tale exercitium exprimit solùm sensum objecti externi, non imaginationem, loquitur ergo de exercitio sensus secundo, nempè de phantasmate, quod à potentia sensitiva in actu imprimitur in fibris cerebri, unde quando dicit, quòd imaginatio *est motus à sensu in actu*, idem est, ac diceret, est motus phantasmatis, à quo Anima movetur. A motu enim phantasmatis Anima movetur ad considerandum illud objectum, quòd per tale phantasma repræsentatur: Anima hoc considerans dicitur Imaginatio, & Anima, cùm ad exercitium potentiæ imaginativæ, & intellectivæ sit potentia indifferens, cùm possit hoc, vel illud objectum imaginari, vel intelligere, patet indigere determinativo ad hoc, ut moveatur ad imaginationem, vel ad intellectionem: determinativum ad imaginationem est phantasma, quo excitato, & moto determinatur Anima ad apprehensionem objecti repræsentati per phantasma; & hinc patet, motum phantasmatis movere Animam, hoc est Animam determinare ad apprehensionem objecti per motum phantasmatis repræsentati. Ab hac explicatione patet, prædictam definitionem explicare naturam Imaginationis, quæ consistit in apprehensione objecti aliàs percepti, & tunc absentis; sicuti enim objectum præsens determinavit potentiam sensitivam ad eliciendum actum sensus, ita phantasma ab eo relictum, in cerebro motum determinat potentiam sensitivam ad eliciendum novum actum sensus circa illud, & talis actus sensus, objecto absente, dicitur Imaginatio, & de objecto præsenti, dicitur Sensus, & comparata hac definitione hoc modo explicata, cum ea Recentiorum, videbimus, nihil super hanc addere; definiunt enim Imaginationem per *Applicationem facultatis cognoscitivæ ad corpus ipsi intimè præsens*. Corpus, quòd est intimè præsens potentiæ cognoscitivæ, certè quòd non est corpus materiale sensibile mediantibus sensibus à potentia sensitiva perceptum, quia hoc non est intimè præsens potentiæ cognoscitivæ, sed solùm huic intimè est præsens imago, species, Idea hujus objecti, quæ aliud non sunt nisi phantasma. Quando ergo dicunt Recentiores, *potentiam cognoscitivam applicari corporis intimè ei præsenti*, dicunt potentiam cognoscitivam applicari phantasmati, & quia potentia cognoscitiva est indifferens, necesse est, ut fateantur, ad hanc applicationem determinari à phantasmate; per *potentiam* verò *cognoscitivam* non possunt intelligere potentiam cognoscitivam intellectivam, quæ judicat affirmando, vel negando, quia hæc est Intellectus, non imaginatio; unde per potentiam cognoscitivam possunt intelligere solùm primam operationem potentiæ intellectivæ, quæ est simplex apprehensio, sine affirmatione, vel negatione, quæ est etiam propria facultatis imaginatricis in sola apprehensione objecti repræsentati sistentis, nihil de eo affirmando, vel negando, & hæc omnia conveniunt cum tradita explicatione definitionis Aristotelis, & manifestum faciunt Aristotelicam definitionem explicare naturam, & essentiam imaginationis.

Phantasia est *Potentia sensitiva aliquod operans circa phantasmata, præter simplicem apprehensionem*; ex quo patet, phantasiam convenire cum imaginatione, quia apprehendit objecta externa absentia repræsentata per phantasmata differts, quia præter simplicem apprehensionem aliquid aliud operatur circà phantasmata. Operatio in hoc consistit, quòd phantasmata componit, conjungit, colligit, dividit, ordinat: Componit, quando unum, vel alterum, vel plura simul unit, non solùm convenientia inter se, sed etiam disparata, & quorum unio ex natura objectorum repræsentatorum est impossibilis, ut est compositio Chimæræ, Hircocervi; per istam compositionem phantasmatum plura sibi effingit objecta phantasia, & circa hæc Intellectus varias elicit operationes, & speculando multa deducit, sed in particulari, quæ multas cognitiones pariunt, per quas scientiam etiam rerum adipiscitur. Componitur etiam phantasma Casu, quando unum imprimitur proximè alteri, itaut non possit unum moveri, quin aliud moveatur, vel si imprimantur in diversis fibris, hæ tamen sunt ita connexæ, ut ad motum unius altera moveatur, & sedem sensus communis pulsent, ac si esset una fibra, & una impressio; idcircò à sensu communi per modum unius percipitur illud, quòd à duobus phantasmatibus repræsentatur. Dividit phantasmata phantasia, quando hæc plura repræsentantia, quia ex pluribus phantasmatibus partialibus, ut cum scholis loquar composita separat: tale est phantasma corporis humani, quòd ex tot phantasmatibus partialibus componitur, quot sunt partes, quæ corpus humanum componunt. Phantasia dividit hæc phantasmata partialia, quando modò solùm capitis phantasma, modò solùm illud pedis apprehendit; succedit etiam divisio, quando in fibra non fit impressio totalis, & integra, sed deficiens, ut contingit aliquando impressione à Sigillo facta, unde non repræsentatur per hanc impressionem, seu phantasma, nisi pars objecti; illa enim pars, quæ respondet impressioni deficienti non repræsentatur, vel quando portio fibræ, in qua fit impressio, est in sua substantia inæqualis, nempè circa unam partem facile mobilis, circa alteram difficile, per quod movetur, & excitatur solùm portio phantasmatis, altera immota manente, vel quia adsit aliquod impedimentum impediens transitum spirituum per totam fibram, in qua est impressio. Colligit Phantasia, quando plura phantasmata tamquam in fasciculum adunat, ut sunt phantasmata, quæ correspondent verbis, ex quibus oratio texitur, quæ verè non possunt dici, nisi phantasmata ad invicem collecta. Ordinat, quando tale phantasma primo loco disponit, deindè secundo connexionem habens cum primo adnectit; & ita de singulis, itaut ordo non solùm respiciat situm, in quo phantasmata collocantur cum ratione prioris, & posterioris, sed connexionem, quam inter se servant pro clara, & distincta repræsentatione, & explicatione objecti repræsentati.

Ab his operationibus phantasiæ proveniunt insomnia, & istorum causæ facilè intelliguntur; nil enim aliud sunt insomnia, quàm *Phantasmata à motu spirituum excitata, à phantasia collecta, composita, vel divisa*, unde tot variæ, & insolitæ, & extravagantes repræsentationes: solent etiam faciliùs in insomniis illa excitari phantasmata recenter impressa; ideò noctu eveniunt repræsentationes illarum rerum, quæ die vel apprehendimus, vel exercuimus, vel ea repræsentantia objecta pluries excogitata, vel ad quæ propensionem naturalem habemus: ita iracundi insomnia habent de rixis, contentionibus, & certaminibus; melancholici de rebus tristibus, & timorem incutientibus: passiones etiam animi sibi correspondentia excitant phantasmata, sicut etiam passiones corporis; nam sitientes insomnia apprehendunt potum repræsentantia, famelici per insomnia lautæ mensæ assident, à seminis redundantia venerea insomnia apprehenduntur, & ita discurrendum de omnibus aliis, quæ cum insomniis uniuntur.

Ex his colligere licet, imaginationem, & phantasiam considerare solùm phantasmata tamquam imagines rerum, & istarum apparentias inservire pro simplici apprehensione, itaut apprehendantur res, prout apparent in phantasmate excitato, nihil autem de istis vel affirmare, vel negare; apprehendit enim imaginatio, & phantasia objectum, quale repræsentatur à phantasmate, non affirmat verò, neque negat objectum per phantasma repræsentatum esse tale, vel non esse tale, & bonum, vel malum, jucunditatem, vel molestiam in eo existentem, attingit sola apprehensione, non judicio, à qua movetur appetitus sensitivus ad fugam, vel prosecutionem, ex quo deducitur, imaginationem, & phantasiam non esse erroris capaces, neque nos unquam fallere, quia fallacia est solùm in ea potentia, cui propria est affirmatio, vel negatio; si enim affirmat, quod non est in objecto, errat, si negat in objecto adesse aliquid, quod verè adest, errat, & cùm negatio, & affirmatio absit à phantasia, & imaginatione, abest etiam error; nec errat imaginatio, & phantasia, quando per phantasma apprehendit baculum in aqua curvum, cùm verè sit rectum; nam baculus per phantasma, ut curvus repræsentatur; ideò imaginatio, & phantasia, ut curvum baculum appre-

hen-

hendunt, apprehendere autem rem, prout repræsentatur, non est error potentiæ apprehensivæ, imò est sinceritas, & fidelitas ejusdem; consequenter apprehendere baculum curvum repræsentatum per phantasma, non est error potentiæ imaginativæ, & phantasticæ, sed est fidelitas, & sinceritas harum potentiarum, quæ apprehendunt objecta, qualia apparent in phantasmate, & prout ab isto repræsentatur. Hinc est, quòd phantasiæ delirantium sunt veræ, sicut illæ sanorum, quia phantasiæ correspondent phantasmatibus, & per phantasiam apprehenditur solùm illud, quòd apparet in phantasmate, & quòd ab eodem repræsentatur; quapropter ob rationem superiùs dictam, debent dici veræ, & error in phantasmate depravato reponendus.

CAP. X.

De Noctambulis.

SI imaginatio, & phantasia nec affirmat, nec negat aliquid de objectis, quæ per phantasmata apprehendit, apparet nullum posse istis potentiis accedere symptoma, quod sub delirio comprehendi possit; cùm hoc dependeat vel à negatione, vel ab affirmatione, per quas determinatur aliquod, omninò repugnans, & rationi contrarium, neque potest esse in istis potentiis error, cùm, ut mox dicebam, etiam phantasiæ insanorum sint veræ, quia pendent à phantasmatibus apprehensis eo modo, quo sunt. Ad phantasiam mihi videtur posse reduci affectus, à quo Noctambuli denominantur, & est affectus, in quo aliquis verè dormiens, vigilantis munia exercet eo modo, ea advertentia, & consideratione, secundùm quam prædicta munia exerceret, si vigilaret; ideò dicuntur Noctambuli, quia in nocte, quæ est quieti à Natura destinata dormientes; ambulant, & hunc affectum esse proprium phantasiæ, ex dictis superiùs patet; nam in hoc affectu adest unio plurium phantasmatum, & eorumdem ordinatio. Hunc affectum expertus est *Galenus* in se ipso; narrat enim *lib.2. de musculis cap.4. Cùm haberet necessitatem iter pedibus faciendi per noctem somno indulsisse, insomnia habuisse, & ambulasse, à somnoque expergefactum, quia in lapidem incidit. Schenchius* narrat, *quemdam determinasse die sequenti iter facere equitando, nocte iste surrexit, vestibus ad iter necessariis se cooperuit, coturnos cum calcaribus pedibus, & cruribus adaptavit, postea aperta fenestra cubiculi, dilatatis cruribus super parietem fenestræ insedit, ac si equum conscenderet, & pedibus calcaria utrinque parieti infigebat, ac si equum ad motum stimularet, voce, gestu ea peragebat, quibus solent equi ad motum excitari*: narrat pariter, *quemdam solitum surgere è lecto dormientem, ensem determinato loco repositum manibus arripere, evaginare, & hanc tractare, ac si cum aliquo decertaret. Apothecarius, cujus apotheca à domo suæ habitationis distabat; nocte quadam dormiens surrexit nudus, claves apothecæ in loco, in quo reposuerat assumpsit, scalas descendit, ostium domus aperuit, ad apothecam inoffenso pede pervenit, clave hanc aperuit, & supervenientibus casu Amicis expergefactus, maximo pudore affectus fuit ob nuditatem, & ob accidentis inopinati considerationem*. Aliam observationem habet *Bonetus in suo Polianthe Medico cap. de Insomniis, de Servo, qui consuetus ducere equum in determinatum locum pro Domino suo, quadam nocte equum necessariis rèbus ad equitandum ornat, exit è stabulo, equum ad Pomeria Urbis ducit, ubi ab Excubiis mœniorum exclamabatur* Chi va là, *ipse respondebat* Sargente Maggiore, *circiter mœniorum partem mediam peragraverat, cùm in terram concidit, nec resurgit, impellunt, compellunt Milites, ibi cum Præfecto armorum mœnia visitantes collecti vix excitant, resurgens queritur se præmaturè à somno excitari ratus se adhuc in lecto cubare. Hadrianus Aleman. com. de lib. Hipp. de Aere, Aqua, & locis, narrat quemdam Parisiis gladio cinctum fluvium Sennam tranasse, eumque interfecisse, quem vigilans interficere proposuerat, ac post patratum scelus domum rediisse.*

Plures aliæ observationes apud Auctores reperiuntur, unde non licet dubitare de hoc affectu; dubium quidem possumus concipere de Causa, & modo hujus affectus, & pro hoc declarando considero, affectos ab hoc symptomate esse somno immersos, consequenter sensus externos, & sensum internum communem esse ligatos, cùm in ligamento horum sensuum essentia somni consistat, ut diximus in Dissertatione de Somno; & ita somno sunt immersi, ut nisi à valida corporis concussione, vel ab objecto sensibili cum violentia agente à somno excitantur; quapropter talis affectus non potest pendere à sensu communi ligato, cùm in tali affectu adsit potentia phantasmata apprehendens, unde sequitur esse affectum phantasiæ, quæ non potest moveri nisi à phantasmate, quod est proprium excitativum, & determinativum istius potentiæ, & tale phantasma debet movere phantasiam valido motu, dum hunc determinat ad agenda plura munia validum determinativum manifestantia.

Phantasma ergo excitatur vel à spiritibus animalibus per cerebri medullarem substantiam excurrentibus, vel à vaporibus eamdem substantiam adeuntibus, & phanthasiæ repræsentatur; hæc illud apprehendit cum omnibus circumstantiis ab eo repræsentatis, unà cum bonitate ei conjuncta, vel cum necessitate talis operationis, quæ cum bono semper unitur; ab hac appetitus sensitivus movetur ad appetendum bonum repræsentatum in phantasmate, ad illius consecutionem se determinat; & spiritus animales dirigit ad eas partes, quarum motus est necessarius pro consecutione illius boni: hinc omnes motus, qui in Noctambulis observantur, oriuntur, itaut determinare liceat, causam hujus affectus esse phantasma validè movens phantasiam, quæ in ejus apprehensione apprehendit etiam aliquam bonitatem validè moventem appetitum sensitivum ad consecutionem illius, pro qua disponit spiritus ad fluxum in nervos pro movendis partibus; appetitus enim sensitivus, habet vim determinandi spiritus pro consecutione boni appetiti, non aliter, ac habeat voluntas, quæ dicitur *Appetitus rationalis*; quapropter per appetitum sensitivum determinantem possunt fieri omnes motus, qui proveniunt à determinatione voluntatis, quod patet in brutis, quorum motus pro consecutione alicujus finis appetiti diriguntur ab appetitu sensitivo: ex quo patet, motum in Noctambulis esse motum spontaneum, non necessarium, & naturalem, quia fit ab appetitu sensitivo, patet etiam ad hunc affectum requiri somnnm profundum, non cedentem, nec deficientem per tot, & varios motus à Noctambulis in suis exercitiis peractos; secundò efficaciam phantasmatis in repræsentando objectum, cujus est phantasma, quod efficacius non posset repræsentare in vigilia, & maxima efficacia phantasiæ in apprehensione objecti repræsentati per phantasma, cùm ita clarè, & distinctè percipiat, quo modo perciperet in vigilia; tertiò efficacia appetitus sensitivi, qua movet spiritus cum energia vigilantium propria, & quartò dispositio in spiritibus ad fluxum promptum per nervos.

Non negaverim tamen, affectum Noctambulorum posse oriri à phantasmate intellectui proposito, qui apprehendendo in hoc aliquam bonitatem, sive veram, sive apparentem hanc voluntati proponit, hæc delectatur in proposita bonitate, à delectatione oritur determinatio voluntatis ad illius consecutionem, pro qua movet spiritus ad nervos modo superiùs dicto; minimè verò si intellectus nil aliud agat, nisi apprehendendo bonitatem per phantasma repræsentatam, tunc se gerit tamquam phantasia, & quia movetur à phantasmate, & quia apprehendit solùm bonitatem objecti repræsentati, & in hoc casu movetur solùm appetitus sensitivus, non rationalis ad consecutionem repræsentatæ bonitatis; sed solùm quando Intellectus, ultra apprehensionem objecti in phantasmate repræsentati, istius bonitatem cognoscit, de hac judicat, asserendo tale objectum esse bonum, & ut tale voluntati proponit, hæc appetitu in tale bonum fertur, & se determinat ad istius consecutionem, eligit media, & movet spiritus, & musculos pro motu necessario. Sic manifestum fit, talem affectum posse pendere non solùm à phantasia, & appetitu sensitivo, sed etiam ab Intellectu judicante, à voluntate, & appetitu rationali appetente.

Modum, quo fit talis affectus, superiùs innui, quando dixi

dixi in hoc affectu concurrere efficaciam phantasmatis in repræsentando, efficaciam phantasiæ in apprehendendo, efficaciam appetitus sensitivi in appetendo, & efficaciam spiritus animalis in motu.

Efficaciam phantasmatis in repræsentando, habemus à valido motu, quo fibra modificata, quæ est ipsum phantasma, pulsat sedem sensus communis; ab hac efficaci pulsatione fit clara, & distincta repræsentatio objecti, ut superiùs dicebam de phantasmate moto, & de phantasmate illustrato, clara, & distincta repræsentatio objecti à phantasmate efficaciam istius comprehendit; etenim, quo clarius, & distinctius objectum repræsentat, dicitur etiam magis efficax phantasma in operatione repræsentandi. Movetur phantasma, seu fibra modificata in sedem sensus communis valido motu, & efficaci impressione, primò quando modificatio est altè, & profundè impressa fibræ, unde in suo motu in sedem sensus communis altam, & profundam figit impressionem, per quam dicitur valido motu moveri, & profunda impressio habetur à continua apprehensione objecti ejusdem; per hanc enim semper altiùs figitur modificatio fibræ, hinc videmus Noctambulos ea peragere in somno, quæ frequenter in vigilia operantur: secundò vi, & energia ejusdem fibræ, quam acquirit à reiterato motu, à quo acquirit, ut ita dicam, habitum se movendi cum facilitate, & agilitate, & impetu, ut observamus in aliis motibus, à quibus oritur habitus; hujusmodi motus iteratus fibræ modificatæ habetur in passionibus animi, in quibus fibra modificata repræsentans objectum passionis, semper est in motu, cùm semper tale objectum repræsentetur phantasiæ, & etiam intellectui, ideò Noctambuli eos exercent motus proprios passionis, à qua afficiuntur: tertiò necessitas alicujus operationis meditatæ in vigilia diù à Noctambulo; ab hac enim necessitate operandi spirituum copia semper circa fibram modificatam rem peragendam repræsentantem versatur, & in somno moti spiritus sua copia motum validum in fibram imprimunt, & in sedem sensus communis impellunt, relicta in hac impressione validi motus, idcircò videmus Noctambulos in somno agere ea, quorum actionem necessariam in vigilia cognoverunt.

Quando dixi, phantasma valido motu pulsare sedem sensus communis, innui sensum communem esse solutum, quoad perceptionem objecti interni, nempè phantasmatis, non verò quoad perceptionem objecti externi sensibilis, quia secundùm hanc est ligatus per somnum; nec repugnat sensum communem esse solutum quoad perceptionem phantasmatum, & esse ligatum quoad perceptionem objecti externi, cùm ligatio, & solutio sit respectu diversorum, & experientia demonstrat in dormiente esse sensum communem, quoad perceptionem externorum objectorum ligatum, quia hæc licèt agant in organo sensuum externorum à sensu communi non percipiuntur; esse verò solutum respectu objecti interni, patet ex insomniis à dormientibus perceptis, quæ non sunt nisi operatio sensus communis imaginationis, & phantasiæ dependenter à phantasmate.

A clara, & distincta representatione objecti per phantasma determinatur phantasia ad claram, & distinctam apprehensionem objecti, in quo consistit efficacia potentiæ apprehensivæ; hujus perfectio summa est clarè, & distinctè propositum objectum apprehendere, & summa perfectio potentiæ operantis arguit etiam summam efficaciam in operando; quapropter efficacia phantasiæ in apprehendendo, nil aliud erit, nisi clarè, & distinctè repræsentatum objectum per phantasma apprehendere. Ad hanc claram, & distinctam apprehensionem objecti, non solùm requiritur clara, & distincta repræsentatio istius, sed etiam requiritur spirituum animalium puritas, luciditas, subtilitas, & agilitas. Spiritus animales servire Animæ pro suis functionibus cognoscimus, dum observamus ab istorum depravatione, & vitio Animæ functiones vitiari: si spiritus animales sunt instrumentum Animæ, quo perfectius tale instrumentum fuerit elaboratum, eò perfectiores, & cum majori efficacia edet operationes; supradictæ verò conditiones spirituum magnam istis perfectionem addunt, unde istorum medio phantasia etiam suas actiones perfectiori modo conficiet, & cum magna efficacia, quod confirmatur à debilitate, & imperfectione operationum Animæ in eis, quorum temperamentum spirituum impuritatem, opacitatem, crassitiem, & torporem præbet.

His persuasus rejicio opinionem illorum, qui volunt, efficaciam phantasiæ in operando in affectu proposito pendere ab humore melancholico, à quo cùm spiritus impuri, opaci, & torpidi generentur, patet non posse contribuere efficaciam operationi phantasiæ; & cùm isti determinent à melancholia prædominante haberi imaginationem, seu phantasiam fixam, & postea pro motu exercendo requirere spirituum puritatem, & subtilitatem, patet, hæc duo non posse conjungi melancholiæ prædominium in corpore, & spiritus purus, lucidus, & agilis, nisi melancholiæ conjuncta fuerit bilis, illius imperfectiones, & errores corrigens; sed habetur efficacia imaginationis per claram, & perfectam apprehensionem phantasmatis, cum perfectione spiritus animalis.

Ab eadem clara, & distincta apprehensione objecti procedit clara, & distincta apprehensio suæ bonitatis, à qua efficaciter movetur appetitus sensitivus: omnis bonitas movet appetitum, bonitas autem clarè, & distinctè apprehensa movebit efficacius, quàm si confusè, & indistinctè cognita fuerit; & hæc est ratio, per quam in aliquibus aliqua efficaciter appetuntur, quæ ab aliis tepidè, quia ab illis clarè, & distinctè, apprehenditur bonitas objecti, ab istis verò indistinctè, & confusè. Appetitus sensitivus cum tali efficacia motus, & clara, & distincta cognitione binitatis, statim se determinat ad consecutionem talis objecti, ut boni apprehensi, & statim eligit, & disponit media ad hujus finis consecutionem; ideò spiritus animales impellit ad nervos pro motu necessario ad consequendum tale bonum, spiritus promptè imperanti appetiti obediunt, & ob dictas perfectiones, quibus ornantur, cum robore, energia, & efficacia imperatos peragunt motus, & talem spirituum perfectionem in Noctambulis experientia ostendit, observamus enim, qui tali affectu laborant, temperamentum habere summè activum, & esse promptos ad omes actiones, quæ spirituum agilitatem, & luciditatem demonstrant.

Nec est difficile explicare quomodo in somno tales motus peragantur, si animadvertamus cum *Hipp. in lib. de Somniis: Animam cum corpore non dormire, sed vigilare, & semper in motu esse, domum suam gubernando, omnes corporis actiones perficiendo, &* ut ait Divinus Senex, *corpus dormiens non sentit, ipsa verò* (hoc est Anima) *vigilans, cognoscit, ac visibilia videt, & audibilia audit, tangit, tristatur, animadvertit* (quod intelligendum est per phantasiam, & imaginationem) in summa quæcumque corporis, aut Animæ munia, ea Anima ipsa in somno obit, cujus, rationem superiùs innuit in illis verbis: *Quia Anima sui juris non est*, neque quoad actiones ad corpus spectantes, neque quoad proprias, quæ sunt cogitationes, si hæ sint requisitæ pro præcisa, & necessaria corporis conservatione; ideò debet semper agere pro necessitate, & indigentia corporis, cùm hoc pro sui conservatione semper indigeat Animæ operationibus. Hinc oritur necessitas semper vigilandi in Anima, ut præstò sit necessitatibus corporis operando providere: ab hac necessitate eximendæ omnes operationes Animæ voluntariæ.

Hoc stante, dum in somno appetitus sensitivus se determinat ad consecutionem boni propositi, & à phantasia apprehensi, tota Anima necessitate naturali à connexione cum corpore orta tenetur appetitui servire. hinc tota istius determinationi incumbit, & determinata peragit. Non mirum ergo, quòd in Noctambulis tot admirandi motus uniantur, cùm Anima tota sit applicata in istis dirigendis, non solùm sua vi motiva, sed etiam cogitatione præ conceptis aliis ideis in se ipsa collectis, & reservatis, utendo, si opus fuerit; ad dirigendos motus ab appetitu sensitivo determinatos, & electos.

Causæ externæ sunt, fixa imaginatio alicujus rei peragendæ, passiones animi, & quæ spiritus animales nimis subtiles, & agiles efficere possunt.

Signa diagnostica possunt haberi ab ægri, vel suorum familiarium relatione.

Prognostica, licèt non sit affectus per se periculosus, quia

quia tamen Noctambili multis periculis, & præcipitiis se exponunt, ratione istorum curationem exigit.

Pro qua exequenda causæ ponderandæ; nam si à fixa meditatione alicujus rei proveniat, ut dictum est, hæc interrumpenda; si à passionibus animi, istæ divertendæ, & ablegandæ, spirituum agilitas, & tenuitas moderanda, & hæc sola indicatio medicam opem exposcit, aliis sola prudentia ægri satisfieri potest.

Ad hoc, ut simplici huic indicationi satisfaciamus, non indigemus nec purgatione, nec sanguinis missione, sed solùm alteratione, per incrassantia, & fixantia spiritus, & sunt omnia frigida simplicia, & composita, ut *Nymphæa*, *Nenupharis*, *Papaver erraticum*, *Viola*, *Lactuca*, *Portulaca*, *Plantago*, Emulsiones *ex seminibus frigidis* confectæ, *species trium Santalorum*, *Diaplantaginis Minsicht*, *Bolus ex succo Plantaginis condensato*, cum portione *succi Acaciæ*, *& Hypocistidos*. Post cœnam, & in ingressum lecti sumat *Aquam Papaveris erratici*, *& Nenupharis ad* ℔. 2. *cum* ℥. 2. *Mivæ Cydoniorum simplicis*, eodem tempore foveatur caput cum decocto supradictorum simplicium refrigerantium, petiis lineis, & duplicatis in eo imbutis, & capiti applicatis. *Balneum Aquæ dulcis* Noctambulis prodesse, adnotavit *Zacut. Lusit. de Medic. Princip. Histor. lib.* 1. *Histor.* 15. *observ.* 14. Victus ratio sit incrassans, cum *Carne Bovina*, *Porcina*, *Anatris*, *Occarum*, usus *Piscium*, & præcipuè *Tincarum*, *Anguillarum*, *Ranarum*, est proficuus; pro pulmento utatur *Oriza*, *Hordeo leguminibus*, & reliquis alimentis horum naturæ consimilibus. Vinum omninò interdicendum, & aqua solùm utendum.

CAP. XI.

De Intellectu.

AD alteram Animæ potentiam devenimus, quæ est Intellectus, qui definitur *Potentia Animæ omnia apprehendens objecta.*

Dicitur *Potentia*, non quia patiatur solùm, ut materia, sed quia agit per potentiam, quam in se continet: hæc potentia non est quid distinctum realiter ab Anima, sed est ipsa realis substantia Animæ; distinguitur tamen per respectum ad alias potentias Animæ; nam Anima, considerata prout habet in se potentiam sentiendi, distinguitur ab eadem Anima, quatenus habet potentiam intelligendi, sed hæc distinctio est respectiva, non absoluta.

Dicitur *apprehendens omnia objecta*, tam materialia, & corporea, quàm spiritualia, & incorporea; cognoscit enim non solùm dimensionem corporis, sed cognoscit se ipsam, cognoscit Angelos, & denique Deum ipsum, eo modo, quo potest, per quod differt ab imaginatione, phantasia, & sensu communi, quia hæ potentiæ versantur solùm circa corpora, & objecta meterialia.

Per apprehendere, intelligimus dictorum objectorum naturam, essentiam, proprietates, attributa cognoscere, itaut de his omnibus ratiocinari, & ab his multa deducere valeat.

Hujus potentiæ objectum est verum, reale, vel apparens, in quod necessariò fertur, & necessariò tenetur assentiri illi, quòd verum cognoscit, cùm in eo non reperiatur libertas dissentiendi; quapropter dicitur Potentia necessaria, quæ veritati cognitæ necessariò adhæret.

Modus operandi Intellectus in hoc consistit, quòd res intelligibiles per suam potentiam intellectivam percipiat, exprimat, & repræsentet eo modo, quo sunt, vel realiter, vel apparenter, producto actu intellectionis, versando circa objecta intelligibilia, qui est actus vitalis, quia à principio vitali, quòd est Anima, & est actus immanens, & intrinsecus ipsi potentiæ intellectivæ, & actus vitalis, & actus intrinsecus constituunt actum immanentem: dicitur actus intellectionis immanens, quia actus, quo intelligit existentiam Dei, hic immanet in ipsa potentia intellectiva, & ideò dicitur actus immanens, & tales actus intellectionis remanere in Anima pro discursu, & ratione necessarium erat, ex uno enim actu intellectionis aliàs elicito, multa deducit, quæ faciunt ad intelligentiam eorum, quæ deindè contemplatur.

Actus intellectionis nil aliud est, quàm formalis repræsentatio objecti, prout est intelligibilis, & istius vera imago, quia quidquid est in objecto cognitum ab intellectu restringitur in actu intellectionis. dicitur etiam *Species expressa*, *& verbum mentis*, & per hanc imaginem, & speciem expressam, quæ manet in ipsa potentia intellectiva, dicimus objectum esse in Intellectu, quia quidquid est in objecto, & ab Intellectu cognitum, est in ipso Intellectu; quapropter dicimus etiam Intellectum fieri objectum intelligibile per hanc imaginem, quia hæc imago objecti est ipsum objectum intelligibile, & est actus intellectionis: actus intellectionis est ipse intellectus, consequenter intellectus est ipsum objectum intelligibile; & hac ratione *Aristoteles lib.* 3. *de Anima Tex.* 18. definivit Intellectum, *esse potentiam*, *quæ potest fieri omnia*; hoc est, *potest fieri omnia objecta materialia*, *& immaterialia per repræsentationem*, *seu per imaginem dictorum objectorum in actu Intellectionis circa ea versantis comprehensam.*

Duo itaque dicit Intellectio, primò actum vitalem, secundò *repræsentationem objecti*; quatenus dicit actum vitalem productum, connotat Animam agentem; quatenus dicit repræsentationem, vel imaginem objecti, dicit Animam intelligentem: actus enim vitalis intellectionis, est actus productus à potentia intellectiva per propriam actionem intrinsecam, & ita connotat Animam agentem; idem actus intellectionis, quatenus est repræsentatio objecti intelligibilis, vel imago istius, facit Animam intelligentem, quia dum Intellectus elicit formalem repræsentationem objecti per actum intellectionis productum, fit intelligens distinctè cognoscendo objectum, & quidquid est in eo cognoscibile.

Hinc patet dari Intellectum agentem, & intellectum passibilem, seu patientem, prout admittit *Arist. de An. cap.* 4. *Tex.* 18. *&* 19. dum Intellectus intelligendo agit producendo actum intellectionis, & eumdem actum recipiendo tamquam actum vitalem immanentem patitur; uterque tamen Intellectus est realiter Anima Rationalis, nec alio modo inter se distinguuntur, quàm per respectum; Anima enim rationalis est, quæ agit intelligendo, & producendo actum intellectionis, & in se agit recipiendo eumdem actum intellectionis tamquam actum immanentem, & illi intrinsecum, quatenus agit, dicitur agens, quatenus in se agit, est patiens. Intellectus ad hoc, ut agat, debet ab aliquo determinari; est enim indifferens ad intelligenda quæcumque intelligibilia.

Primò determinatur à sensu, quia Anima cognoscit, quæ sensus internus, seu sensus communis sentit, cùm hæc sit forma corporis, & in hoc formæ munere fungatur, & quatenus talis finis ejus est tam constituere hominem cum principio ratiocinandi, & principio sentiendi, quàm potentias sibi subordinatas, quales sunt sensitivæ regere, cohibere, continere, sustinere juxta regulam rationis, nullum ex his præstare valet, nisi cognocat id, quòd sensus sentit; ad hoc enim, ut regat potentiam sensitivam, necesse est, ut cognoscat, an exorbitet, an deficiat, ut exorbitantem retineat, deficientem erigat, nec poterit hominem à malo fugientem, vel bonum prosequentem coadjuvare, nisi cognoscat hominem à malo molestari, à bono delectari, & ut forma est ad hoc ratione sui finis determinata, ut est determinatum corpus grave ad descensum; imò ut forma alio modo determinari non potest, & si aliter determinaretur, non haberet rationem formæ, sed intelligentiæ, vel formæ assistentis; præterquamquòd Anima potentiam sensitivam, & motricem habet subordinatas, hoc est eis utitur ad libitum, & easdem cogit ad sui imperii executionem, omnes appetitus regit, moderatur, minuit, auget, temperat, prout ratio exposcit, & cum hac superioritate necesse est, ut cognoscat quæcumque à sensu sentiuntur.

Quæ sensus sentit, Anima cognoscit intuitivè: cognoscere intuitivè, est cognoscere per species proprias, & propriè, in se, ac per se, sed Anima cognoscit, quod sensus sentit, & cognoscit per se ipsam, ac in se ipsa cognoscit, ergo cognoscit intuitivè; nam ad hoc, ut tali modo cognoscat, indiget solùm determinativo; cùm habeat potentiam cognoscendi per se, & in se, cùm habeat potentiam per se agendi, & in se agendi, ut dictum fuit superiùs; determinativum habet à sensu, quia per passionem, seu affectionem organi ab objecto sensibili externo, & per actionem, & passionem sensus communis habet sufficiens

ciens determinativum ad exercendam potentiam illi intrinsecam cognoscendi intuitivè, quæ patitur, & agit sensus internus.

Hic modus cognoscendi ea, quæ sentit sensus, importat cognitionem evidentem, & certam, physicam, quia in sensibus talis evidentia, & certitudo adest, consequenter in intellectione eorum, quæ sensus sentit, aderit evidentia, & certitudo physica.

Pro hoc demonstrando, suppono cum *Gassendo, duplicem esse evidentiam*, aliam *existentiæ*, aliam *Judicii, & enunciationis*: Evidentia existentiæ, est in sensu, itaut forsan non sit aliud medium magis efficax ad demonstrandam existentiam evidentem corporis sensibilis, nisi sensus, & quando dubitamus de re existente, ad Sensus recurrimus, & ad istorum Tribunal provocamur pro Judicii certitudine, & evidentia circa existentiam sensibilium, itaut per sensus etiam propriam existentiam evidentem nobis demonstremus, dicendo, Ego sentio, ergo existo; & si etiam malè cogitem, hoc est, cogitem cum fallacia, & errore: vera est ista propositio, Cogito, ergo existo, ita, etiamsi sentiam cum fallacia, & errore possum inferre, Existo, quia sentio.

Evidentiam existentiæ sequitur evidentia talis existentiæ, hoc est evidentia existentiæ corporis tali, & tali modo dispositi, & hanc evidentiam habemus à sensu, quotiescumque hic erit benè dispositus, cum omnibus circumstantiis requisitis ad evidentiam talis existentiæ; sicut enim omnibus agentibus naturalibus à Natura determinatum est spatium, per quod illorum actio diffundi possit, & dicitur sphæra, activitatis non est æqualis ubique, sed in spatio proximo agenti actio est magis intensa, & semper decrescit, usquequò in ultimo termino spatii deficiat; ita in sensibus, unusquisque habet determinatum spatium, intrà quod se exercere potest; magis autem se exercet circa illud, quòd est illi proximum, & quò magis semper accedit ad ultimum extremum spatii; minus sentit, ideò si ita statuatur, v. g. objectum visibile in tali distantia, quæ sit requisita ad hoc, ut à sensu percipiatur, quale est in se, à sensu Visus habebimus etiam talem existentiam, & si in majori distantia non possumus habere, hoc non provenit à defectu, & fallacia sensus, sed à defectu circumstantiæ requisitæ ad sensum, quæ est talis determinata distantia ab objecto visibili, intrà quam inspiciens, habet evidentiam illius existentiæ, & habet evidentiam illius talis, & talis existentiæ, nempè talis longitudinis, talis latitudinis, talis figuræ quadratæ, talis ornamenti; si verò ponatur videns in majori distantia, habet evidentiam turris, v. g. existentis, quia turrim videt à longè, non habet evidentiam talis suæ existentiæ, quia videtur minor, videtur rotunda, cùm sit quadrata, ornamenta non distinguit, hæc fallacia, & hic error, non est imputandus sensui, sed est circumstantiæ distantiæ; & ita non potest dici per hoc, quòd sensus sit fallax, & non repræsentet talem existentiam turris, quia sensus ad hoc, ut præbeat evidentiam existentiæ talis, necesse est, ut sit in tali distantia ab objecto; sicuti enim non possum dicere, quòd ignis me calefaciat, cùm sim extra sphæram suæ activitatis, ita nec possum dicere, quòd sensus Visus me fallat circa evidentiam talis existentiæ turris, cùm sim extra illam distantiam, in qua non potest præbere evidentiam talis existentiæ, ideò ad hoc, ut sensus præbeat evidentiam talis existentiæ, necesse est, ut sit benè dispositus, & in debita distantia, & in medio uniformi.

Si sensus esset per se fallax, ferè omnes notiones Intellectus essent fallaces, & falsæ, cùm sint pro majori parte desumptæ à sensibus. Mechanica explicatio Philosophiæ adeò acceptata, esset tamquam fallax rejicienda, quia mechanica pendet à sensibus; malè provisus fuisset à Deo Homo sensibus, si his fidem habere posset in distinguendo malo, & bono. Omnes Philosophi, quando dicunt aliquid per sensus constare. tamquam certum admittunt, primas notiones rerum sensibilium Intellectus habet à sensibus, Corpora materialia trina dimensione constare habemus à sensu, & eodem probamus calidum, frigidum admittimus, quia sensu experimur; & si existimans sensus esse fallaces, cùm dolet vehementer in aliqua parte, consolaretur cum hoc, quòd sensus est fallax, irasceretur in consolantem, & quicumque error, qui potest assignari in sensu, non est error istius, sed est error potentiæ judicantis, quia dum video Solem æquantem magnitudinem bipalmarem, video Solem, qualis mihi apparet per species visibiles meo oculo impressa, & quia taliter video, non errat meus oculus; sed si affirmem per potentiam intellectivam, Solem esse bipalmarem, in hoc est error, & est falsitas; neque potest dici, quòd Visus sit causa talis erroris, quia Visus videt Solem, qualis apparet, nec suum est corrigere parvitatem illam ortam à distantia Solis intercedente inter illum, & meum oculum, sed talis correctio est propria potentiæ intellectricis, cui cùm sit notum ex distantia minorari objecti magnitudinem, & cùm possit etiam habere notitiam per tantam distantiam, tantum minorari, valet ex viso Sole sub tali magnitudine comprehendere etiam quænam sit ejus vera magnitudo. Patet tamen sensum non errare, sed Solem videre prout apparet, & prout etiam requirit circumstantia distantiæ. Plura vide apud *Gassendum de Criterio veritatis*.

Secundò determinatur Intellectus ad actum intellectionis à phantasmate alicujus objecti materialis repræsentativo, casu excitato, quòd multoties contingit à spirituum motu circa sedem phantasmatum, à vaporibus, & exhalationibus, vel à sanguine in vasis cerebri existente evaporantibus, vel à sanguine partes inferiores irrigante ad cerebrum elevatos, & dictam sedem phantasmatum penetrantibus, cum motione alicujus fibræ impressionem objecti sensibilis continentis; & hoc multoties experimur, cùm nobis occurrant phantasmata non quæsita, nec desiderata, in quorum contemplatione nos figimus, & Intellectus circa illa speculatur, prout dicit *Aristoteles*, *Intellectum phantasmata speculari*, & hoc nil aliud est, quàm phantasma vel componere, vel dividere, vel spoliare, vel vestire, vel diminuere, vel augere, vel disponere. Ex his operationibus cognitiones insensibilium proveniunt, dum Intellectus phantesma objecti materialis speculando, materialitate spoliat; ea non considerata, & tamquam quid sine materia existens contemplatur, ex quo viam sibi parat ad insensibilium, & spiritualium perceptionem. Universalia colligit idem, phantasma objecti materialis considerando illud solùm secundùm sua prædicata essentialia, omnibus aliis ei conjunctis prætermissis, & intellectionem suam circa ea suspendendo, quod dicitur abstrahere, & ita ducitur Intellectus à particulari ad universale, dum cognoscit prædicatum illud essentiale, quod contemplatur in phantasmate convenire omnibus corporibus existentibus sub genere, & specie, in qua existit corpus illud materiale; ex quo deducit, prædicatum illud essentiale esse unum aptum esse in pluribus, quod est essentia universalis. A contemplatione talis phantasmatis plura deducit, quæ sunt illi connexa, vel sub ratione causæ, vel sub ratione effectus, vel sub ratione termini, vel similitudinis, vel connexionis, vel dependentiæ, comparando unum phantasma cum alio, multa etiam ignota penetrat in aliquo eorum occulta; sic phantasma, dividendo omnes proprietates, attributa, operationes, gradatim rimatur.

Tertiò determinatur Intellectus à voluntate ad speculandum hujus, vel alterius corporis sensibilis phantasma, vel hoc, vel illud intelligibile. Speculanti aliquando contingit indigere cognitione alicujus vel aliàs percepti, vel de novo percipiendi, & tunc voluntas mediis spiritibus animalibus excitat phantasma rei jam perceptæ, & etiam determinat Intellectum ad rimandam naturam illius, cujus cognitio est necessaria, & requisita; hæc enim duo important electionem, & electio est munus voluntatis proprium. Ab eadem voluntate determinatur Intellectus ad distinctè cognoscendum illud, quòd cognoscit confusè, & Intellectus hoc exequitur mediante ratiocinio, quod nil aliud est, quàm unum ex alio cognoscere per connexionem propositionis antecedentis cum consequente, & quod deducitur per consequens, continebatur in antecedenti, vel antecedentibus, seu præmissis confusè, & cognita solùm antecedenti, confusè cognoscitur id, quòd per eam explicatur; hoc verò confusè cognitum ex consequenti deducto, apparet clarum, & distinctum. & quia hujusmodi ratiocinium est proprium Intellectus, ideò est etiam huic proprium distinctè cognoscere illud, quòd priùs confusè cognovit; ad hanc verò operationem, cùm determinativo indigeat, à voluntate determinatur, quæ non distinguitur ab Intellectu nisi per respectum.

Tres

Tres habet operationes Intellectus: Prima est *Apprehensio*, per quam Intellectus res simpliciter concipit, exprimit, repræsentat, nil de istis affirmando, vel negando; & per hoc ista operatio nullam continet falsitatem reperibilem solùm in affirmatione, vel negatione.

Secunda operatio est *Judicium*, quòd Intellectus fert de re apprehensa affirmando, vel negando. Hanc operationem *Aristoteles libr. 3. de Anima text. 26.* appellat *Compositionem*, & *Divisionem*; quando affirmat, unum alteri inesse componit, quando negat dividit: affirmando assentitur eis, quæ in re apprehensa concepit, negando dissentit: in hac operatione reperitur veritas, & falsitas. *Veritas est conformitas cognitionis cum objecto; Falsitas est difformitas cognitionis cum objecto.*

Omnes errores Intellectus à prædicta affirmatione, vel negatione orti, dependent à compositione, & divisione ab Intellectu facta negando, vel affirmando. Error in compositione est, quando unit prædicata ex sui natura repugnantia, & in eodem subjecto impossibilia, & hæc affirmat per assensum esse in eo talia prædicata. Error in divisione fit, quando ea, quæ ex sui natura non sunt divisa, nec divisionem patiuntur, affirmat esse divisa: in utroque casu est error, & falsitas, quia in utroque casu cognitio non est conformis objecto.

Causa errorum Intellectus in affirmando, vel negando est primò inadvertentia, qua Intellectus præoccupatus non respicit repugnantiam, quam ex sui natura habent termini componentes assertam propositionem, vel repugnantiam, quam ex parte terminorum divisio continet, stante impossibilitate talis divisionis.

Inadvertentia oritur ex præcipitatione judicii, quæ est *Inconsideratum*; *& præceps de re ignota judicium*. Quis in tali judicio de re ignota non videt originem errorum? Quæ phantasma, & spiritus perturbant præcipiti judicio ansam præbent, quod observamus in passione iræ, mœstitiæ, in ebriis, in febribus ardentibus, quæ valent phantasmata perturbare; talis enim perturbatio phantasmatum aliqua incompossibilia simul quandoque unit, aliqua, quorum divisio repugnat, dividit, & Intellectus in eadem phantasmatum perturbatione agitatus, & velut confusus non considerat repugnantiam compositionis, & unionis prædictæ; ideòque cùm inadvertentia illis assentitur, claram plurium phantasmatum incompossibilium unionem repræsentatam veram credit Intellectus cum errore, ob claritatem, qua phantasmata illa incompossibilia unita repræsentantur, & talis error oritur ab inadvertentia, qua prætermittit examen an talis unio repugnet, vel non repugnet; sic phantasma in insomnio corpus volare repræsentans, tam clarè hoc exprimit, ut somniantis Intellectus verum esse credat corpus suum volare; in vigilia verò ad examen revocando hanc repræsentationem, errorem detegit, percipiendo impossibilem unionem Corporis humani, cum volatu. Pari pacto, si in vigilia plura phantasmata simul unita, & incompossibilia summa claritate Intellectui proponatur, & ab hac deceptus prætermissa consideratione repugnantiæ, quam habent dicta phantasmata ad hoc, ut verè uniantur eis assentiatur, errat ex inadvertentia, quia prætermisit examen, claritati repræsentationis fidens.

Oritur ex cognitione confusa, cui assensus, vel dissensus præstatur, sine advertentia error Intellectus, sicuti cognitio clara rei judicii falsitatem sæpissimè inducit ex inadvertentia erroris; hæc cognitio confusa quandoque permanet ex inadvertentia Intellectus, cui inest vis clarè, & distinctè cognoscendi, quod confusè percipit, ut demonstratum est superiùs, cum ratiocinio; ab iteratis enim deductionibus per ratiocinium, à cognitione confusa gradatim deductis tandem ad claram pervenimus.

Modus etiam dubitandi circa cognitionem confusam subministrat motiva ratiocinio, & si Intellectus, vocata in auxilium Voluntate, ad tale ratiocinium non se determinet, ex sui inadvertentia cognitio remanet confusa, & assensus falsus, quandoque Intellectus non se determinat auxilio Voluntatis ad ratiocinium circa cognitionem confusam ob defectum anticipationum, quæ definiuntur antecepta quædam animi informatio, quam aliqui à Natura menti inseri cum ideis volunt, alii à sensibilium usu impressam probabiliter contendunt, qua de causa, qui diu vivunt, quia in sensuum exercitio multùm exercitati sunt, ideò securiori, & expeditiori pollent ratiocinio. Intellectus enim à nostro ortu est tabula rasa respectu sensibilium, in qua per sensus multarum rerum imagines, & notiones imprimuntur, & ideæ, quas volunt Animæ Intellectuali impressas, meo judicio, non sunt nisi recta ratio; cum his anticipationibus, seu informationibus mentis dubitamus, quærimus, deducimus, quod sine istis non licet; unde etiam sine istis propositionem confusam illustrare, & claram reddere nescimus, & sine istis Intellectus ignorans perseverat, ex ignorantia oritur inadvertentia, ex inadvertentia error. Præjudicia ab ætate tenera accepta, & menti impressa vel ab educatione, vel à Præceptore, ad errores in assensu Intellectum impellunt, affectus in rem aliquam nos ducit ad assensum illarum cognitionum, quas de illa re habemus, & quæ affectui, & amori in illam correspondent, quia ex amore, & affectu Intellectus fit inadvertens.

Tertia operatio Intellectus est *Ratiocinium*, *seu Discursus*, per quem unum ex alio, cum quo connexionem habet, cognoscimus, & fit per deductionem consequentis ab antecedenti, cum quo illud habet connexionem necessariam, cum consequens confusè contineatur in antecedenti, & hoc est quoddam determinativum remotum, quo Anima uti potest ad obtinendam aliam cognitionem distinctam, dependenter à præcedenti cognitione sine opera sensuum; proximum verò, & immediatum determinativum est actus Voluntatis, à quo Intellectus determinatur ad deducendam conclusionem ab antecedenti, & tam in antecedenti, quàm in consequenti requiritur assensus, vel dissensus. Ex his omnibus de Intellectu dictis colligitur, Bruta non cognoscere perfectè, nec ratiocinari, ut consideranti patebit; in his etiam inveniemus causam omnium errorum Intellectus, & delirii.

CAP. XII.

De Læsis Operationibus Intellectus, & primò De Melancholia.

Communiter definitur Melancholia *Delirium cum timore, mœrore sine causa manifesta, & sine febre.*

Per *Delirium* intelligenda est alienatio mentis. Alienare importat amittere possessionem rei, vel rem immutare, vel minuere, in delirio, vel amittitur recta ratio mentis, vel mutatur, vel diminuitur, & quocumque ex his modis ratio mentis alterationem subeat, dicitur Delirium; determinatur etiam in melancholia Intellectus operationem lædi per errorem absurdum irrationabilem, & facilè patentem, consistentem in affirmatione, vel negatione alicujus, veræ, & rectæ rationi repugnantis; affirmatio verò, & negatio, ut diximus superiùs, est operatio secunda Intellectus, consequenter est eo, quòd in melancholia reperiatur delirium, debet etiam admitti, melancholiam esse cum læsione dictæ operationis Intellectus, quod demonstratur etiam à verbis definitionis. Dicitur in hac *Delirium cum timore*, *sine causa manifesta*; timor conjungitur cum operatione Intellectus, per quam asseritur adesse causam timoris. *Timor, ex Aristotele, est Perturbatio animi ex imaginatione futuri mali corruptivi*, unde ad timorem requiritur cognitio mali corruptivi, & assensus determinans tale objectum esse corruptivum, & imminere; timent enim Melancholici, non quia simpliciter apprehendunt objectum triste, & corruptivum, sed quia credunt vel actu affici à tali objecto, vel affecturos fore ab eodem, & talis credulitas importat assensum formalem, & affirmationem de malo vel præsenti, vel futuro, in qua affirmatione consistit operatio Intellectus, & hæc affirmatio est cum errore. Secundò Intellectus affirmat adesse, vel imminere tale objectum, quod est causa timoris, & tamen abest; quapropter talis affirmatio est cum errore, & consequenter cum delirio Intellectus; & quando dicit, timorem esse ab

ab imagine futuri mali, intelligit apprehensionem mali corruptivi, cum assensu, quod sit futurum; nam qui credit malum non futurum, neque sibi eventurum, non timet; quod confirmatur ratione à *Massaria* adducta *lib.* 1. *Pract. cap.* 21. quia aliqui Melancholici mortem sibi inferunt, quod scelus læsam, & depravatam rationem supponit; & si considerabimus omnes observationes ab Auctoribus recensitas de Melancholicis, advertemus Læsionem mentis in affirmatione, vel negatione rei repugnantis rectæ rationi, ut *qui in testam fictilem conversum se putabat*, ut *Galenus* recenset *lib.* 3. *de loco affect. cap.* 7. & *Avicenna libr.* 3. *Fen.* 1. *tract.* 4. *capit.* 17. ideò omnium duriorum corporum occursum declinabat, timendo, ne collisione totus frangeretur, asserebat se in testam fictilem conversum, & posteà ab hac assertione inferebat, ergo oportet cavere à duris corporibus, ne frangar, & delirium erat in antecedenti asserto; ac *qui se feram, avem, vel gallum crediderunt, ex Galeno, & Avicenna loco cit.* assiduè metuerunt, ne à Venatoribus caperentur, & enecarentur, asserebant se esse feras; & in hac assertione delirabant, & per hanc assertionem continuo timore premebantur, unde rectè posteà inferebant, ergo cavendum à Venatoribus, delirium in assertione antecedentis, quo posito necessaria, & vera consequentia. *Mulier*, ex relatione *Tralliani lib.* 1. *cap.* 16. *quæ dicebat medio suæ manus digito totum Orbem gestare, plorabat ad digiti motum, timens, ne totus Orbis statim corrueret*; & hoc timebat, quia asserebat, & affirmabat per operationem Intellectus se gestare totum Mundum, digito hoc moto necessariò casurum. *Lemnius lib.* 2. *cap.* 6. *de Complexionibus* narrat, *quendam nunquam sedisse, ne frangeret clunes, quas vitreas habere putabat*; hic syllogizabat, & ex præmissa asserta, & affirmata, quòd clunes vitreas haberet, inferebat non esse sedendum, & in illa assertione antecedentis erat delirium, & nisi illam asseruisset, non potuisset deducere illationem non esse sedendum, nec timorem concepisset frangendi clunes. Ex *Montano consilio* 23. habemus *quendam existimasse superficiem Terræ esse subtilissimo vitro obductam, subtusque esse Serpentes, ideo in lecto semper decumbebat, ne descendendo vitrum frangeret, & in Serpentes incideret*. Hæc illatio erat bona, sed deducta ab asserto in antecedenti, quòd delirium ostendit, & in quo timor Serpentum radicabatur; & ita in omnibus observationibus Melancholicorum semper videbitis aliquam assertionem, vel negationem, delirii, & timoris fundamentum; assertio verò, & negatio est opus Intellectus, consequenter in melancholia adest læsio Intellectus, non solius imaginationis, ut major pars Medicorum sentit; & licèt Intellectus veram consequentiam ab antecedenti deducat, errat tamen in præstando assensu antecedenti clarè falso, & eam non corrigendo.

Hoc delirium Intellectus est in componendo, vel dividendo phantasmate, ita qui putabat terram vitream, cum Serpentibus substantibus, componebat phantasma vitri cum phantasmate Serpentis; talis compositio affirmabatur ab Intellectu, ob inadvertentiam suam, per quam non reflectebat alios deambulare, & non frangere terram, & impossibilitatem talis assertionis, cùm terra sit habitabilis, & calcanda ab hominibus, à belluis, à brutis, ideòque excludere compositionem suam ex vitro.

Mœror pendet à timore, in quo adest compressio, & restrictio spirituum animalium, & vitalium, ut patet ex confusione mentis, pulsu parvo, quæ timori sunt semper conjuncta, & sunt effectus dictæ oppressionis, & probat gaudium mœrori contrarium, hoc consistit in expansione dictorum spirituum, ita mœror in oppressione, & restrictione, & hac de causa, qui timent mœrent.

Dicitur *sine causa manifesta*, quia timor cum causa non est indispositio morbosa; cùm ratione timet, qui timendi causam habet, cum delirio timet, qui timendi causam non habet.

Dicitur *sine febre*, ad differentiam Phrenitidis, Paraphrenitidis, & Lethargi, in quibus adest delirium cum febre, & melancholia per hoc, quòd sit delirium, convenit cum eisdem morbis.

Admissa tali explicatione definitionis melancholiæ, assero inter Melancholicos non esse enumerandos eos, qui in suis deliriis assertionibus lætitia, & jucunditate perfunduntur. Narrat *Huart. Scrutin. Ingeniorum cap.* 7. *Famulum Hispanum se totius Mundi Monarcham existimasse, cum magna animi voluptate*; & similem historiam refert *Marcell. Donat. in Histor. Med. mirab. lib.* 2. *cap.* 1. *de Muliercula, quæ se esse Regi desponsatam certò credebat, & si fortè in fragmenta vitrea, aut alia lucida corpora incidebat, à Conjuge Rege transmissas dicebat gemmas hæc, tamquam pretiosa, & pignora amoris dilecti Conjugis in arcam reponebat*; ita *Trasillaus Pithogori filius, omnes naves, quæ Portum ingrediebantur, tamquam suas excipiebat, tanto gaudio, ac si Dominus esset earum mercium, quas transferebant, & cùm à fratre suo Medicis consignatus convaluerit, affirmavit se nunquam jucundius vixisse*; ita refert *Athenæus lib.* 12. & *Horatius lib.* 2. refert *de Argivo quodam, qui sedens in Theatro vacuo tragœdos auditurus ibi permanebat, ope verò Cognatorum sanatus, questus est extortam sibi voluptatem jucundissimam, ademptumque mentis errorem gratissimum*. Hæc deliria, dico, non esse enumeranda sub melancholia, eò quia non est cum eis conjunctus timor, & mœror, quæ sunt essentialiter conjuncta cum melancholia; sed esse aliud delirii genus à Medicis innominatum, & comprehensum sub una differentia melancholiæ, quam dicunt à sanguine.

Cùm melancholia sit delirium per læsam operationem ratiocinationis, & hæc exerceatur in capite, & in cerebro, non tamquam in organo, quia est potentia inorganica, sed quia principium spirituum animalium, quæ dictæ facultati, non pro organo, sed pro requisito inserviunt, sedes istius affectus stabilieanda in cerebro; cum cerebro, non potest negari, cor pati simul ob timorem, & mœstitiam cum delirio conjunctam; prædictas passiones ad cor referri, patet manifestè ab alteratione pulsus dictas passiones sequente; est tamen tale subjectum melancholiæ cor, dependenter à cerebro, & ab operatione rationali Animæ. Non esset subjectum melancholiæ cor, nisi facultas rationalis timorem conciperet per cognitionem objecti naxii corruptivi præsentis, vel imminentis, à qua cognitione turbata, & agitata Anima, spiritus animales opprimuntur, restringuntur; talis passio spirituum cordi communicatur, dum motus cordis per nervos efficiendus debiliter peragitur, & sanguis inæqualiter, & diminutè fluendo, & inæqualiter, & parùm rarefactus ob motum diminutum cordis, ad pulsum inæqualem debilem concurrit; ideò passio cordis non potest negari in melancholia, sed non potest admitti tamquam independens, sed cor debet statui subjectum melancholiæ secundarium, & per læsionem facultatis rationalis, à qua læditur operatio cordis; primarium verò subjectum est cerebrum, in quo facultas rationalis operationes exercet. Quod docuit *Hipp. lib.* 6. *de morbis popularibus sect.* 8. *tex.* 68. dicendo: *Atrabilarii comitiali morbo corripi plerumque solent, & invicem comitiales fieri solent atrabilarii* (hoc est Melancholici); *uterque verò morbus magis fit, prout ad alteram partem inclinarit; siquidem enim ad corpus inclinarit, comitiales fiunt, si verò ad animum, atrabilarii*, Melancholici dicti: ex qua sententia Hippocratis colligitur primò, subjectum melancholiæ esse etiam subjectum morbi comitialis, hujus est cerebrum, consequenter & illius; secundò lædi operationes Animæ rationalis in melancholia, nam per illa verba, *Si pervenerit ad animum*, intelligendum est, si læserit operationes Animæ magis proprias, ut est ratio.

Causam Delirii immediatam, patet ex dictis de Intellectu esse compositionem, vel divisionem phantasmatum, evidentem repugnantiam continentem, non animadversam ab Intellectu, ideòque non correctam, sed formali assensu acceptatam, & confirmatam.

Hìc duo consideranda veniunt: primò causa assensus dictæ compositioni, & divisioni phantasmatum, in quibus adeò clara est repugnantia; secundò contumacia in hoc assensu irrationabili invincibili à quacumque ratione.

Quoad primum, nempè quoad causam assensus præstiti ab Intellectu divisioni, vel compositioni phantasmatis irrationabili, nulla alia est, quàm illa generalis movens Intellectum ad assentiendum alicui propositioni, & est veritas syncera, vel apparens cognita in propositione; hac enim unicè cogitur intellectus assentiri propositioni cuilibet ei repræsentatæ, qua ratione Intellectus assensum præstans propositioni, in qua prædicatum in ea contentum repugnat clarè, evidenter subje-

subjecto, ideò præstat assensum, quia veritatem in dicta propositione cognoscit, & si non cognosceret veritatem, non præstaret assensum. In delirio ergo propositio continens evidentem repugnantiam terminorum inter se, ideò asseritur, quia in ea cognoscit Intellectus veritatem, & in hac firmiter sistit, non animadvertendo repugnantiam claram, quam habent termini propositionis assertæ inter se, qua non animadversa repugnantiam terminorum, non detegit Intellectus, & apprehensæ veritati assentitur.

Ab hac inadvertentia oritur contumacia in assertione propositionis, nam Intellectus cognoscens in propositione veritatem, nullam discernens repugnantiam terminorum, contumax evadit in cognita veritate, sicuti talis est semper, quando veritatem cognoscit, & necesse est, ut talis sit, quia est potentia necessaria. Veritatem, quam videt in propositione, deducit clarè, & distinctè à phantasmate, nam compositum est, v. g. phantasma in cerebro repræsentans terram vitream, & subtus hanc Serpentes, Intellectus speculans hoc phantasma, clarè, & distinctè cognoscit in hoc terram vitream cum Serpentibus; sistens Intellectus in hac repræsentatione phantasmatis, concludit cum assensu, terram esse vitream, & sub ea esse Serpentes, nec dimoveri potest ab hac conclusione, & assensu, quia clarè, & distinctè videt rem ita se habere in phantasmate, & plus fidit repræsentationi phantasmatis, quàm rationi contra dictam repræsentationem allatæ, & tantò magis credit phantasmati repræsentanti, quantò magis clarè, & distinctè in hoc videt, & contemplatur terram vitream, & subtus eam Serpentes; ideò nulla ratione convincitur errasse in præstito assensu, in quo nullam cognoscit repugnantiam terminorum, quia clarè, & distinctè cognoscit in phantasmate terram esse vitream, & cum Serpentibus.

Intellectus ergo, ratione phantasmatis clarè, & distinctè repræsentantis terram vitream cum Serpentibus, errat, & delirat, & ratione inadvertentiæ, & prætermissionis examinis dictæ propositionis continentis terram esse vitream, cum subtus Serpentibus; nam si consideraret terram immensa molium pondera sustinentem, una cum pondere hominum, animalium, & vegetabilium, & consideraret vitrum friabile à minimo pondere frangi, deduceret, terram non posse esse vitream; & si adverteret terram fodi, arari, & germinare, & facta comparatione cum vitro, quod nec fodi, nec arari potest, nec germinationi servire potest, vel non assentiretur propositioni terræ vitreæ, vel datam assertionem retraheret.

Quomodo phantasmata componantur, & depraventur, & clarè, & distinctè repræsentent rem, cujus sunt imagines, dictum est superiùs, ubi de Phantasmate, & in dictis inveniemus causam depravationis, & claræ repræsentationis phantasmatis.

Solùm hoc addo, phantasma fieri ab actione objecti sensibilis in organum sensus, & in sedem sensus communis, ut loco cit. dictum est, quo admisso, prout admitti debet, sequitur terram, quatenus est corpus visibile, non habere actionem concurrendi ad elaborationem phantasmatis eam vitream cum Serpentibus repræsentatis; quapropter dicendum est actionem objecti sensibilis, posse mutari in medio vel in organo, vel in sede sensus communis, vel ab aliqua apparentia, ut ab hac elaboretur phantasma repræsentativum rei diversæ ab objecto agente in organum sensus. Hujus argumentum habemus in casu illius, *à quo asserebatur constanter ranas in ventre habere, cum à flatibus per intestina discurrentibus, percipiebat aure sonitum æmulantem sonitum ranarum.*

An Causa remota, & immediata depravationis phantasmatis sit intemperies cerebri, vel humorum depravata crasis, & spirituum animalium vitium, concludendum affirmativè ex Hipp.

Humorum vitio, & sanguinis melancholicum delirium fieri, videtur ab *Hipp.* demonstratum *aphor.* 11. & 21. *sect.* 6. & in *Coac. prænot. n.* 1. quibus locis melancholiam sanari per fluxum mensium, hæmorrhoidum, & ad varices, cum magna istarum intumescentia, sancivit. Si sanguinis fluxu curatur melancholia, ergo à sanguine depravato melancholia; & in *lib. de flat. n.* 20. docuit, sanguine in constanti habitu persistente prudentiam consistere, sanguine permutato concidere simul prudentiam, & consequenter delirium emergit; & in eodem loco ait, *à refrigerato sanguine somnum procedere, & insomnia*, quæ sunt somniantium deliria, & prudentiam concidere; concidit prudentia in delirio, consequenter à frigiditate sanguinis potest fieri delirium, sicut ab eadem fiunt insomnia, & opiniones peregrinæ surgunt, quæ sunt somniantium delirium; & à frigiditate delirium confirmavit *Hipp. lib.* 1. *de Diæta num.* 35. his verbis: *Si verò adhuc amplius superetur ignis à præsenti aqua* (quæ est frigida) *hos jam alii descipientes* (idest delirantes) *alii attonitos, sive stupidos appellant.* A quantitate sanguinis delirium proficisci, probat eodem loco exemplo ebrii, dum ait: *Quin & in temulentis aucto de repente per ebrietatem sanguine percellitur animus* (legit *Foesius, concidit animus*) *& in animo prudentia, & fiunt præsentium malorum obliviosi, ac futurorum bonorum fœcunda spe beantur*, quæ sunt signa permutatæ prudentiæ, & delirii. Ab omnibus primis qualitatibus deliria profluere, determinavit *lib. de morb. sac. num.* 16. ubi habet: *Eodem* (hoc est cerebro) *insanimus, & deliramus, & terrores, & timores nobis accedunt partim noctu, partim interdiù, & insomnia, & errores intempestivi, & curæ inanes, & ut non noscamus adstantes, & desuetudo, & inexperientia, atque hæc omnia perpetimur à cerebro, cùm sanum non fuerit, sed aut calidius, quàm ex natura fiat, aut frigidius, aut humidius, aut siccius, aut quid aliud perpeteatur præternaturam, & consuetudinem.* A spiritu animali depravato causam delirii deduxit *Hipp. cit. lib. de morb. sac. nu.* 17. cùm statuerit in spiritu animali sapientiam, prudentiam, & intelligentiam pendere, ait enim: *Ad intelligentiam verò internuncius est cerebrum, cùm enim homo spiritum in se ipsum attraxerit, primum quidem ad cerebrum pervenit* (& videtur sustinere sententiam ad generationem spiritus animalis aerem, seu æther concurrere;) *& sic ad reliquum corpus aer* (idest spiritus animalis elaboratus mixtione aeris cum particulis spiritalibus sanguinis) *dispergitur, relinquens in cerebro suum ipsius vigorem, & quidquid prudens, ac sapientia præditum fuerit; si enim in corpus primum perveniret, & posterius in cerebrum, relicta in carnibus, & venis dinotione, ac judicio* (hoc est potentia serviendi cognitioni, & intelligentiæ) *ad cerebrum jam calidus existens perveniret, & non sincerus, ac purus, sed à mixto humore, à carnibus, & sanguine, ut non amplius exactè sincerus esset.* His ultimis verbis nos monet de modo, quo spiritus animales intelligentiæ, & prudentiæ non serviunt, quando non sunt sinceri, & puri, sed contaminati, & impuri ab humore, à carnibus, & sanguine; & per humorem intelligendæ sunt tenuissimæ particulæ carnium, & sanguinis, sed à natura spirituum declinantes, istarumque respectu excrementitiæ, & impuræ, vel vapores ejusdem indolis, cùm certi simus, humores, quales sunt in venis, & in carnibus, spiritui animali in cerebro non misceri, nisi per humorem, intelligeremus succum nerveum spiritus animales retinentem, à cujus impuritate depravationem suscipiunt. In ebriis, de quibus locutus est *Hipq. cit. superiùs lib. de flat. n.* 20. læditur ratio cum delirio, ob spiritus animales à vaporibus vini contaminatos.

Quomodo verò ab his causis delirium proveniat, non potest explicari, nec intelligi, nisi admissa confusione, compositione, vel divisione phantasmatum, de quibus actum fuit superiùs de phantasmate; quæ omnia contingunt per motum spiritus animalis, vel vaporis, vel exhalationis, ut dixi de Phantasmatum excitatione superiùs. Præterquamquòd cùm istæ qualitates sint cum materia, & cum materia in motu, vel potius materia modificata cum motu, patet, non solùm posse spiritus agitare, & confundere, sed etiam modificationes fibrarum alterare, & novas efformare.

Nec quia deliria melancholica pro majori parte curationem non admittant, arguenda Hipp. sententia, & rejiciendæ istæ causæ, cùm hæ omnes facilem etiam admittant curationem, cùm in primis qualitatibus cerebri consistant ad præternaturalem statum redacti, & nihil in Medicina facilius, quàm has qualitates corrigere; spiritus verò impuros depurare, quam sit facile multorum

torum morborum curatio, ab horum impuritate pendentium demonstrat. Nam ab istis causis potest introduci aliqua indispositio in cerebro organica, quæ non possit tolli à causa contraria, nec difficile est invenire indispositionem organicam à dictis causis peractam; nam certum est, delirium pendere à phantasmate, phantasma non est, nisi modificatio fibræ; hanc dictæ causæ in cerebro perfecerunt modo supradicto, sed causæ contrariæ tollere non possunt hanc modificationem fibræ, verb. g. frigiditas condensando, constipando valet modificationem in fibra introducere, & idem agere conglutinando simul plures fibras modificatas, calor non valet modificationem a frigido introductam tollere, sicuti pars laxata ab humido, non restituitur in suo loco à sicco, & solùm remittitur manuali operatione, & quandoque fibra à frigido modificata, non est ita disposita, ut à calido aliam modificationem recipiat. Multæ circumstantiæ requisitæ ad mutationem modificationis fibræ constituentes phantasma, delirium ostendunt, si non impotentiam, magnam difficultatem in mutatione dictæ modificationis: primò, ut perveniat ad locum fibræ circa sedem sensus communis; secundò, ut sit talis activitatis, à qua moveri possit fibra modificata; tertiò, si movetur, ut moveatur quantum mutatio modificationis exigit; quartò, ut fibra non resistat motui caloris; quintò, ne sit calor, qui exsiccet, nam modificationem contumaciorem efficiet; sextò, ut moveat, & agat in eam partem fibræ, in qua est modificatio, deliri phantasmatis: consideranti has circumstantias requisitas ad ablationem modificationis à fibra cognoscet impotentiam physicam, modificationem per contrarias qualitates mutandi, vel obliterandi.

Præter recensitas causas ab Hipp. de delirio, puto conjungi indispositionem organicam, nempè dictam fibræ modificationem, & resistentem in deliriis contumacibus; in eis, quæ citò desinunt, ut in febribus, puto solam confusionem phantasmatum intervenire, quæ confusio cessat, cessante causa confundente.

Inter causas delirii ab Hipp. recensitas, frigiditas melancholiæ accommodanda est, ut patet ab ipso nomine. Dicitur Melancholia, quia fit à melancholia, quæ est humor frigidus. Timor, & Mœror inseparabilia, ideòque essentialia hujus affectus symptomata, hanc frigiditatem ostendunt, saltem respectivam; incalescit corpus ab expansione, & motu spirituum, & particularum calidarum sanguinis in copia; refrigeratur in oppressione, & concentratione erumdem. At certum est ab apprehensione mali corruptivi, in qua timoris essentia consistit, spiritus, & particulas calidas sanguinis concentrari, & expansionem, & motum validum eis interdici, ut patet à tremore, & frigiditate corporis, à pulsu, ex sui natura magno, ad parvitatem, & debilitatem redacto. In timore est frigiditas per concentrationem spirituum, & particularum calidarum, quam pallor in facie manifestat. Mœror est languor quidam ingratus, in quo consistit incommoditas, seu afflictio, quæ Animæ obvenit ex malo, seu defectu boni. Hic languor est sensibilis corpori, & non provenit nisi à communi causa languoris, nempè à quantitate spirituum diminuta, eorumque motu, & actione enervata, à quibus frigiditas proficiscitur respectiva, ut patet in pulsu debili, & lento mœrentium, à corporis inertia, à sensu constrictionis cordis, quod tamquam vinculis ligatum sentiunt mœrentes; & si à frigiditate pendent symptomata inseparabilia, & essentialia melancholiæ, hanc ab eadem frigiditatem pendere concludendum. Confirmatur hæc sententia ab *Hipp. lib. 1. de Diæt. n.* 35. ubi postquam stabilierit delirium à frigiditate fieri, subjungit: *Hi plorant nemine molestante, aut verberante, formidantque non formidanda, & tristantur in rebus nihil ad se pertinentibus, & sentiunt ea, quæ non conveniunt sapientibus*; hæc omnia sunt communia melancholicæ affectioni, & cùm oriantur à frigiditate, hanc etiam esse causam dictæ affectionis, ex Hipp. mente, determinandi locum habemus.

Admittenda etiam illa, quæ spiritus animales coinquinatos à particulis eorum naturæ ætherogeneis hostilibus respicit; nam certum est ad operationes rectas Intellectus concurrere spiritus animales, nam qui istarum excellentia illustrantur, spiritus etiam animales claros, lucidos, agiles, subtiles obtinent, & cùm tales sint in Juvenibus, & ætate consistentibus, ideò Senes in operationibus intellectualibus superant, & Regiones, quæ ad has spirituum conditiones aere, & cibo concurrunt, præstantissima colligunt ingenia; spiritibusque ab istis conditionibus declinantibus, ingenium ab excellentia discedit. Quomodo verò à spiritu depravato disponatur Intellectus ad delirium, & ad assensum unionis prædicati cum subjecto clarè repugnantis, non potest rectè explicari, nisi ab eo, qui novit, qua ratione spiritus animales concurrant ad rectum judicium. Motiva super hoc ratiocinandi habemus in Solatro furioso, cujus radix ad drachmam unam cum vino sumpta, jucundas imagines menti repræsentat, cum jucundo delirio, & ad duas drachmas epota radix prædicta, dementiam formalem inducit, & etiam cum furore; talis effectus rationem non possumus reddere, per ea, quæ nobis nota sunt, nisi per confusionem, & alterationem spirituum animalium, per quam Intellectus in delirium trahitur, & in aliquo spiritoso, & valdè subtili læsionem, per quam delirat Intellectus, consistere. Cura inducti delirii brevissimo tempore, cum potu Aceti peracta hoc demonstrat; nam si organica introduceretur indispositio, vel humoribus alteratio, non adeò subitò cederet affectio excitata; ab hujus remedii actione suspicatus sum, deliria aliqua posse ab affecto orificio superiori ventriculi proficisci, cùm Acetum in dicto casu non valeat tam brevi tempore, nisi ventriculi affectionem corrigere, nullo minimo remanente in capite signo præcedentis læsionis; observandum etiam si drachmæ tres prædictæ radicis exhibeantur, perpetuàm inducere dementiam, quia à tali dosi contumax ventriculo imprimitur affectio: in hujus suspicionis subsidium licet animadvertere, in melancholicis, & aliis etiam delirantibus in principio aliquam ventriculi passionem reperiri, in quo casu, si non valeret sententia Helmontii de sede Animæ in orificio superiori ventriculi, valeret pro stabiliendo dicti orificii consensu, cum eis, quibus utitur Anima pro exercendis operationibus intellectualibus. A morbosa enim affectione nervorum dicti orificii traducta ad eorum originem circa sedem sensus communis, spiritus animales possunt alterari, vel fibra aliqua sedis sensus communis ita modificari, ut sit repræsentativa objecti continentis repugnantiam prædicati, cum subiecto, cui præstitus assensus delirium parit.

Vitium ergo spirituum animalium, prout est in ebriis, & in eis, qui radicem Solatri furiosi assumpserunt, valet delirium inducere, & etiam melancholicum, si temperamento melancholico superveniat dicta alteratio.

Causæ magis remotæ hujus affectus sunt, præcipuè fixa imaginatio circa objectum triste, passiones animi tristes, & molestæ, insomnia, quandoque deliri melancholici causa fuerunt, phantasma enim in insomnio adeò clarè, & distinctè objectum triste repræsentavit, ut in vigilia assensum ab Intellectu violenter rapuerit; ita vigilando otiosi, quandoque phantasmata sibi fingunt, prout in insomniis contingit, & ex frequenti imaginatione, cogitatione, & fixatione in hæc phantasmata tandem deveniunt, ad hoc ut vera credantur, cum delirio. Remotiores causæ sunt, quæ melancholicum humorem generare, & depravare valent, quas, ex Hippocratis mente, superiùs censuimus; & apparentiæ quædam sensuum organa afficientes, quæ multoties in lumine parvo debili visui apparent, licèt vanæ, & aliis sensibus passim occurrunt.

Differentiæ melancholiæ, meo judicio, non habentur nisi per essentiam, & per consensum; potest etiam assignari alia differentia à causa, nempè ab humore melancholico, de qua agimus, vel à sanguine, quæ est cum risu, & convenit cum ea, quam à diaphragmate oriri aliqui volunt.

Signa hujus affectus sunt, delirium cum timore, & mœrore, sine causa manifesta, quod expressit *Hipp. libr. 6. aphoris. 43.* & *Gal. in Comment.* affirmat, per timorem, & mœrorem distinguitur à reliquis insaniis.

Quoad

Quoad prognosticum, hic morbus minimè lethalis est, ex *Hipp. 1. de morbis*, nisi conjungantur symptomata lethalia, ut advertit idem *Hipp. sect. 6. aphor. 56. & 6. Epidem. circa finem*, admonendo, *Melancholiam solere converti in Epilepsiam, convulsionem, Apoplexiam, & cæcitatem*, quod affirmat *Gal. in eodem Comm.* & exemplum dat *Aristoteles 3. parte Problem. 1.* narrando, *Herculem melancholicum, & epilepticum fuisse.* Si fuerit recens indispositio, non multo negotio curatur, teste *Gal. 3. de loc. affect. cap. 7.* cùm asserat: *Sola victus ratione probum sanguinem augente, & balneo aquæ dulcis melancholicos multos restituisse*; & *Alexander Tralian. & Rasis in cap. de Melancholia* fatentur, *hanc indispositionem in principio non esse difficilis curationis; si verò radices fixerit, difficilius curatur, & præcipuè illa, quæ cum flatu, & continuo timore, & mœrore.* Si varices in cruribus intumescant, & hæmorrhoides aperiantur, vel uteri venæ, bonum, & morbi solutio, ut prædixit *Hipp. sect. 6. aphor. 11. & 21. Celsus lib. 2. cap. 8.* addit, hoc quoque præsagire tormina ventris, quæ materiam morbificam ad intestina descendisse connotant, quod accepit ab *Hipp. lib. 7. aphor. 5.* ubi scriptum reliquit: *Insanientibus si dissenteria superveniat, bonum.*

Indicationes sunt, errores primò, & principaliter in phantasmatibus latentes detegendi, & corrigendi per verum ratiocinium, & per rationes veras, & efficaces ægrum inducendo ad deponenda omnia præjudicia, proponendo illi anticipationes, vel notiones in sua mente etiam collectas, quas ex inadvertentia Intellectus non animadvertit, & fugiendo, fixam in proposito phantasmate imaginationem, jucundis rebus ægrum divertendo, animi passiones moderandæ, & expellendæ. In hoc delirio statutum est, melancholicum humorem depravari tam in qualitatibus primis, quàm secundis, quæ solent sequi primarum statum, in frigiditate, siccitate, & aciditate naturali aucta, ideò istæ moderandæ, & ad meliorem indolem revocandus talis humor; & quia diximus spiritus etiam animales coinquinari à miscella particularum hostilium, & vaporum, considerandum cujus conditiones sint humores, dempta melancholia in corpore redundentes, & istis etiam prospiciendum alteratione, & purgatione, in his duobus solùm casibus depravationis sanguinis, & spirituum ars medica auxiliares præbet manus. Vitium verò phantasmatis contumax, seu fibra altè, & firmiter modificata, artis auxilia non audit; experiendum ergo, an in humoribus, & in spiritibus sit vitium, medicamentis proponendis, quibus non proficientibus, relinquendum esse sibi ipsi ægrum censeo.

Pro satisfaciendis hisce indicationibus, in usu est apud Medicos sanguinem mittere, & missionem reiterare à diversis partibus, cùm observatum sit hunc morbum, & per fluxum mensium, & per fluxum hæmorrhodalem, & per sanguinem ad varices transmissum, ut notavit, *Hipp. aphor. 11. sect. 6. & aphor. 21. ejusdem sect. & in Coac. prænot. numer. primo* sanari.

Ex altera parte *Gal. 3. de loc. aff. capit. 7.* ait: *Ubi universum corpus succum, sanguinemque melancholicum continet, à venæ sectione auspicanda curatio; ubi solùm cerebrum infirmius, sanguinis detractione non eget, licèt alia de causa mitti possit. Areteus* ait: *Ponderatione indigere, an sanguis detrahendus sit in melancholicis.*

Ulteriùs humor melancholicus faciens melancholiam est depravatus, & alienus à sua natura per solas qualitates, quæ alterationem, non missionem sanguinis indicant; quapropter potius Gal. sententiæ adhærerem, quàm contrariæ, nisi adesset sanguinis plenitudo, & nisi suppressa esset aliqua evacuatio, vel mensium, per quam *Hipp. lib. de Virg. n. 3.* in insaniæ curatione sanguinem mittit, & locum habet, ubi hæmorrhoides supprimuntur.

Natura curavit melancholiam aliquando per fluxum mensium, & per hæmorrhoidas, & per transmissionem sanguinis ad varices, quando aderat plenitudo sanguinis melancholici, vel suppressa aliqua evacuatio à plenitudinis irritamento determinata natura ad expulsionem redundantis sanguinis, excepta plenitudine particulari capitis, vel universali totius, nulli, vel rari casus curationis melancholiæ à natura per crisim sanguinis, & de rara hac curatione ignota est nobis causa, cùm praxis ostendat sine fructu missionem sanguinis exerceri, dempto casu plenitudinis particularis, vel universalis, vel effervescentiæ.

Cauterium supra suturam coronalem, à multis laudatur; sed oportet, ut os capitis ustionem sentiat, & diù remaneat. Trapanatio, ab aliquibus exercetur, motis exemplo melancholici, cui casu fracta calvaria, salutem dedit, de quo habet observationem *Rondeletius in lib. 1. Pract. cap. 41. Rhodius centur. 1. observ. 43.* est tamen remedium periculosum, & nisi desperato casu exercendum.

Purgatio non prætermittenda, exemplo *Hipp. aphor. 9. sect. 4. & lib. de Affect. n. 35.* sed non cum Helleboro, aut Elaterio, aut Antimonio, quibus aliqui incauti utuntur, quia per purgantia ista valida tota massa sanguinis summè agitatur, cùm hac spiritus animales & phantasmata, & delirii augmentum provenit. Ulterius humor melancholicus crassus resistens non purgatur, sed solùm qui non peccat, unde purgationis inutilitas à primo, à secundo detrimentum, & à successu hujus purgandi modus reprobatur, cùm valida purgantia potius ægri detrimento, quàm utilitati fuerit, & *Mesue* sententiæ fidendum, qua sancitum reliquit: *Idem facere debile medicamentum repetitum, quòd vehemens semel, & confestin, cum hac tamen differentia, quòd primum vires minimè, secundum multum debilitat*; quapropter per Epicrasim instituenda purgatio. Decoctum *Epithymi* est proprium, sicut sequens Pulvis.

℞. *Sumit. Epithymi* ℥. ß.
Lapid. Lazul. præp. } *ana* ʒ. *ii.*
Agaric. trocisc.
Scammon. ʒ. *i.*
Caryophil. n. xx.
M. f. Pul. pro quinque Dosibus.

Vel Decoctio sequens:

℞. *Passular.* ʒ. *vi.*
Fol. Borag. } *ana p. i.*
Viol.
Meliss.
Galang. incis. ʒ. ß.
Fol. Senæ ʒ. *vi. f. Decoct. & infus. per noctem, manè rursus ebulliet fort. exprim.*

℞. *Hujus expression.* ℥. *iiii.*
Syrup. de Polyp. sol. } *ana* ℥. *i. dissol.*
Mann.

Et omni septimo, vel decimo die unum ex his medicamentis exhibendum per quatuor, vel quinque vices, & postea omni mense. Vomitum etiam imperat *lib. 1. de Diæta n. 33.* ubi habet: *Confert & vomitibus uti*(& agit de curatione melancholiæ superiùs descriptæ) *quo corpus depurgetur, si quid defectuosius labores transegerunt.* Excitandus lenioribus vomitivis, & etiam vehementioribus pro copia humoris, & natura patientis. Remediorum materiam, & formam multis in locis proponemus.

Indicationes perfectam, & integram curationem absolventes nobis proponit *Hipp. lib. cit. de morb. sac. circa finem* in universali præcepto his verbis comprehenso: *Oportet autem tum in hoc morbo, tum in reliquis omnibus non augere morbos, sed festinare, ut ipsos exterramus id, quòd adversissimum est morbo exhibendo, non quod amicum, & familiare; à familiari enim, & consueto floret, ac augescit; ab adverso verò, & hostili perit, & dissipatur; quisquis autem talem mutationem novit in hominibus, ac humidum, & siccum facere potest hominem calidum, item & frigidum per diætam, hic utique, & hunc morbum sanaverit, si occasionem eorum, quæ conferunt prænoscet*; hæc licèt probata sint de morbo sacr. aliis tamen applicanda veniunt. Et *in lib. 1. de Diæt.* superiùs cit. *Omnem desipientiam deducit, vel ab aqua ignem superante, vel ab igne superante aquam*, quòd idem est dicere, desipientiam oriri vel à frigiditate, vel à caliditate; & cùm demonstratum fuerit ex eodem Hipp. melancholiam originem habere à frigiditate, concludendum est etiam calidis remediis hanc esse oppugnandam, ignaviam illorum Medicorum detestando, qui in curatione hujus affectus frigi-

frigidis semper utuntur, contra quos clamat *cit. superius sententia de morb. sacr. Hipp.*

Facta ergo purgatione vel per vomitum, vel per secessum, & sanguinis missione juxta tradita, præparandi humores melancholici, & frigiditas cerebri calidis remediis, & specificis, in quorum numero sunt *Fumaria*, *Cetrach*, *Epithymum*, *Polypodium*, *Cherefolium*, *Nasturcium aquaticum*, *Salvia*, *Melissa*, *Serpillum*, *Lavendula*, *Calendula*, ex istis paranda decocta ad quantitatem ℔. *i.* exhibenda manè, & serò; corrigenda enim massa sanguinis, & cerebrum corroborandum, & quantitas remedii pauca ad hæc non pervenit. Horum alterantium robur augendum vel *Tinctura Lapidis Lazuli*, vel *Croci*, quæ dicitur melancholiam mirè sedare, sicut *Essentia florum Hyperici*, *Theriaca*, *Mitridatum*, *Electuarium Cephalicum majus*, *Species lætificantis Gal. Diambræ* summè valent; *Confect. Alchermes*, *Elix. proprietatis Paracelsi sine acido*, & ex istis parandi boli, electuaria, mixturæ: *Lapis Bezoar*, extollitur in curatione melancholiæ. *Compositio Cacundæ*, cujus descriptionem vide *apud Zacutum in lib. Hist. Princip. Medic. de Melancholia*. Inter omnia placet Mixtura simplex dicta *à Rolfincio in Chymia ad artem redacta*, descripta cum *Aqua Pulegii*, *Theriacali*, *Lavendulæ*, exhibita, ab hac sudor, & urina provocatur; & per hujus excretionem curari melancholiam, docuit *Vallesius in Com. lib. 5. Epid. numer. 82. ex mente Hipp.* & certè hæc est tutior via ad oppugnationem hujus Herculei morbi ducens. *Chalybeata* laudantur *in Syrupo*, *electuario*, *pulvere*, *tinctura*, cum decocto ex dictis simplicibus. *Acidulæ ferratæ*, & *Balneum aquæ dulcis* provocato per hoc sudore.

Diœtam existimavit *Hipp.* in affectibus insaniæ necessariam, cùm *lib. de Diœta* de istis agit. Totam curationem diœta circumscribit, excepto vomitu, purgatione, exercitio, & fomentis, ut videre *à nu.* 33. *usque ad* 38. *ejusdem lib.* at *in num.* 35. ubi agit de insania cum timore, & terrore, habet: *Diœta uti, quam prius dixi*: & *in num.* 33. habet, *Confert & vomitibus uti, quo corpus depurgetur, si quid defectuosius labores trasegerunt; à vomitu autem paulatim adjiciendo, cibus offerendus est minimum ad quatuor dies*. Per quatuor ergo dies, primò minimum cibi exhibendum, postea cibus augendus quotidie, sed paulatim, itaut fames numquam satietur, sed æger sit semper cum indigentia cibi. & hanc cibandi regulam in insania replicat *lib. de Insum. num.* 3. ubi habet: *Si igitur fortis fuerit contrarietas vomitum facere conducit, & cibos leves exhibere sensim adjiciendo aliquid ad dies quinque; si verò debilior fuerit contrarietas, detracto vomitu, tertiam cibi partem adime, atque hanc sensim rursus ad dies quinque adjice*. Hæc quoad quantitatem, quoad qualitatem hanc determinat *Hipp. cit. tex.* 35. *1. de Diœta* his verbis: *Indigetque talis homo attenuatione pulmonis, & siccitate*, & loquitur de homine à desipientia cum timore afflicto: attenuatio, & siccitas est totius caloris opus, consequenter calidus cibus convenit, quod confirmavit *nu.* 33. scribendo: *Talibus confert uti victu ad ignem magis tendente*, & loquitur de victu convenienti in desipientia introducta ab aqua ignem superante. Consideranda veniunt illa verba, *Pulmonis attenuatio, & siccitas*, tamquam expressiva vel sanguificationis in pulmone, vel dispositionis ab istis chylosæ materiæ impressæ, & ad sanguificationem necessariæ: hanc doctrinam Recentiores dilucidarunt. Ideò alimenta aromatibus condenda in melancholia, & ea seligenda, quæ calefaciunt. Si aliquod remedium conducit morbo, certè est Diœta ab Hipp. descripta, cum exercitio conjuncta, pro qua rectæ instituenda videndi citati textus per se satis clari. Vini usus non interdicendus. Acetum reprobat *Hipp.* 3. *de rat. vict. in acut.* dicendo. *Nigra fermentare, & in sublime attollere, & multiplicare*. Aer lucidus eligatur, & purus, animi tristes passiones vitentur, jucunda conversatio cum sono, & cantu eligenda, alvus lubrica servetur, *Coitu utendum esse*, *aqua accessibus contingentibus frequentiore*, melancholiam *aquæ nomine* sæpè denotavit *Hipp. in ignis autem impressionibus pauciore*, enunciavit *Hipp. lib.* 1. *cit. de Diœta num* 33. ratio est, quia semen retentum, & exuberans melancholiam quandoque inducit, consequenter inductam magis fovere valet.

Melancholia per consensum sic curatur, sedata partis indispositione, à qua provenit.

CAP. XIII.

De Melancholia Hypochondriaca.

Melancholia morbus propriè sumpta, & sine addito, est morbus, cujus sedes in cerebro manet; de hoc morbo actum est in præcedenti Capite. Alia est melancholia cum addito, & est Melancholia Hypochondriaca, eò quia sedem habet in Hypochondriis primariam; ab horum vitio cerebrum læditur, eo modo quo læditur in prima; ideò dicitur Melancholia per consensum, de qua modò agendum.

Hunc affectum designasse videtur *Hipp. in libr.* 2. *de morb. nnm.* 70. sub titulo: *Cura morbis difficilis*, his verbis: *In visceribus velut spina esse videtur, & pungere, & anxietas ipsum corripit, & lucem, ac homines fugit, & tenebras amat, & timor invadit, & septum transversum foris tumet, & ad contactum dolet, & expavescit, & terriculamenta, & somnia horrenda videt, & quandoque etiam mortuos*.

Ab explicatione hujus textus, essentia, & sedes hujus affectus prodibit.

Viscera, quidquid inter cutem, & ossa cernitur, connotant lato modo sumpta, stricto verò modo partes in medio, & infimo ventre contentas, indicant cor, pulmones, septum transversum, ventriculum, mesenterium, hepar, lien, intestina; non rejicerem tamen cerebrum in supremo ventre contentum, cùm & viscus communiter appelletur. Hipp. verò in hoc tex. per viscera intelligit partes infimi ventris, quæ in melancholia hypochondriaca primariò dolent. Dolorem explicat in illis verbis: *Velut spina esse videtur, & pungere*. Spina parti non figitur sine dolore; pungere est cum tristi sensatione, quæ est essentia doloris. Eisdem verbis nos docet conditionem hujus doloris: *Spina*, quamdiù parti fixa manet, dolorem etiam stabilem, & fixum non cedentem, nec ab uno loco in alium transeuntem parit: *pungere* est cum dolore acuto, & penetrante; quapropter Hipp. similitudine spinæ dolorem acutum, penetrantem, fixum delineat. Hunc dolorem dicit esse *in visceribus*, idest in partibus infimi ventris, non quia omnia ista viscera doleant semper, cùm in melancholia hypochondriaca aliquando una, aliquando altera doleat, in uno una, in altero altera. Ideò indeterminatè posuit in visceribus, non determinando partem dolentem, cùm omnes possint esse subjectum doloris.

Anxietas ipsum corripit. Anxietas est *Afflictio, & molestia oris ventriculi, vel cordis oppressiva, cum mæstitia, mœrore, inquietudine totius, & respiratione diminuta, & cerebi*. Anxietas est species doloris, ideò cum tristi sensatione, non corrosionis, nec perterebrationis, nec acutæ punctionis, sicuti in doloribus magnis; sed est tristis sensatio cum afflictione, & molestia, qualis excitaretur à pondere præcordiis superposito, cùm hæc opprimi solùm videantur; unde angustia præcordiorum dici potest. Subjectum hujus tristis sensationis est os ventriculi, & cor, ut patet in animi passionibus tristibus, in quibus anxietas semper dominatur, & ab istis primò afficitur ventriculus, & cor, nec est affectio partis, à qua præcordia oprimantur, & angustiam patiantur, nisi affectio oris ventriculi, & cordis. Talis afflictio, & angustia præcordiorum est cum mæstitia, quæ est *Animæ commotio, & perturbatio afflictiva ex mali, & defectus boni, præcipuè in corpore, perceptione orta*: sic Anima tristem sensationem ex anxietate, & angustia percipiens, tamquam malum, cum periculo amissionis vitæ, quia est in partibus principalibus, perturbatur, & commovetur cum afflictione, à qua, ut ita dicam, languor, & incommoditas ei obvenit: quę duo afflictionem Animę propriè complent; & quia hujus passionis vestigia apparent in vultu

vultu principaliter cum pallore, gestu, & motu corporis languido; hinc mœror, qui semper præbet signa mæstitiæ in corpore, & præcipuè in vultu apparentia.

Inquietudo est, *Immoderata, & frequens corporis agitatio determinata à tristi, & valdè molesta sensatione in corpore*. Non mirum, si anxietas, quæ est affectio afflictiva oris ventriculi, & cordis, sit magnæ inquietudini conjuncta, non permittendo, nisi per breve tempus, corpori quietem in uno situ ratione augescentis afflictionis, cujus moderationem quærit corpus in reiterata frequenter mutatione situs, & sui jactatione.

Respiratio est *Actio motus pulmonum, diaphragmatis, & musculorum intercostalium*; diminuta, & celer est, cùm dictus motus est diminutus, & parvus, & citiùs, quàm deceat, repetit.

Lucem, ac homines fugit. Lux est semper cum motu, sive admittatur in præssione ætheris, sive in effluviis lucidis, ideò motus capacia pervadens, movet secundùm suas vires. Sic ingressa per oculos, cerebrum motu suo succum nerveum in majori copia impellit in nervos, & oris ventriculi, & cordis, qui à copia hujus magis agitati, moti, & concussi, magis anxietate torquentur; in tenebris verò, quia deficit hic impulsus à luce, anxietas non augetur. Hac de causa amant tenebras, odunt lucem Hypocondriaci. A luce provenire aliquem motum in cerebro, docent dolore capitis affecti, quibus lux est molesta, quia ab ea intensior exurgit dolor, & in luce somni breviores, in tenebris longiores, quia ab illa citiùs moventur spiritus, in his tardiùs. Melancholici in suis cogitationibus semper fixi, amant etiam ab eis non distrahi, & quia in tenebris distractionem non inveniunt, has amant, lucem odunt, quia à repræsentatis variis imaginibus, multisque phantasmatibus excitatis à suis cogitationibus facilè distrahuntur, & quia pariter ab hominum societate distrahuntur confabulatione; ideò homines fugiunt. *Odunt etiam se ipsos, & mortem sibi inferunt*, ut adnotavit *Hipp. cit. lib. de morb. Virg. numer.* 2. & rationem ibidem reddit his verbis: *Tamquam meliora sint hæc* (nempè *interfectio, casus in puteum, strangulatio*, de quibus antecedenter locutus est) *& omnem vitæ utilitatem excedentia*, in quo delirium manifestum apparet. Propter hanc causam possumus asserere, amare tenebras, fugere homines, quia hæc meliora existimant, quàm lucem, & hominum consortium, ob rationem depravatam.

Timor invadit. De timore videnda, quæ dixi in Dissertatione de Melancholia à cerebri vitio.

Et septum transversum foris tumet, & ad contactum dolet, & expavescit. Quamvis videatur impossibile tumorem septi transversi exteriùs conspicuum fieri, cùm costarum superficiei internæ conjungantur, quæ prout ossea tumorem ad exteriora transire non permittit; nihilominus per interstitia costarum tumor diaphragmatis ad exteriora tendere potest, vel musculi interni costarum cum diaphragmate compatientes, vel causa ejus tumefacti ad externa suum tumorem propellunt: nec est adeò impossibile à tumore interno diaphragmatis costas ad exteriora propelli cum tumore; observamus enim à tumoribus luxari ossa conjuncta. Semen herbæ germinans, saxa frangit. Tumor est cum dolore, quia in parte sensibili. *Expavescit*: duo hoc verbo exprimit Hipp. Timorem, & delirium; nam *Pavor est timor movens mentem*, nempè delirium, & hæc duo sunt symptomata essentialia melancholiæ hypochondriacæ. De his duobus multa dixi de Melancholia à vitio primario cerebri, & de timore aliqua mox addam.

Delirium ab inflammatione, vel ab alio vitio septi transversi omnes admittunt cum *Hipp. lib. de morbis Virginum numer.* 1. & 2. ubi habet: *Cùm sanguis in virgine amplius influxerit, & exitum non habeat, præ multitudine resilit ad cor, & ad septum transversum. Cùm igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, à fatuitate, torpor, postea ex torpedine delirium apprehendit*; modus, quo fit, est idem traditus in dicta Dissertatione de Melancholia per essentiam de causa in cerebro existente, deliriumque causante, & ea omnia applicanda causæ à diaphragmate cerebro communicatæ. Consensum diaphragmatis cum cerebro omnes admittunt per nervos, quorum copia ad illud descendit: quapropter per eosdem nervos ascendere causam delirii credendum est. Per vitium cerebri insanire homines, sancivit *Hipp. in lib. de morb. sac. numer.* 16. ubi, postquam docuerit, sapientiam, & intelligentiam, & cognitionem turpis, & honesti, boni, & mali esse à cerebro, ait: *Eodem cerebro & insanimus, & deliramus*. Si cerebrum est rationis sedes, prout etiam ex Hipp. rationes petitæ à generatione spirituum animalium, à nervorum origine, quæ in cerebro fit, & à cerebro procedit, ab organis sensuum cerebro connexorum, quibus utitur ratio pro instrumentis, seu potius pro requisitis; concludendum est, diaphragmatis vitium rationem non posse lædere delirio, nisi illius vitium cerebro commune fiat. Difficultatem, ab Antiquorum sententia stabiliente mentem in septo transverso residere, qua de causa Phrenes dixerunt, quasi mens in eo resideat, emanantem tollit *Hipp. lib. de morb. sac. circà finem numer.* 18. qui textus videndus; cùm ibi probet facere ad gaudium, & tristitiam, non ad rationem. Major difficultas est in illo verbo textus *Expavescit*, à quo diximus indicari timorem cum delirio à vitio diaphragmatis, cujus læsionem describit Hipp. & tamen ab omnibus admittitur, delirium à diaphragmate esse cum risu.

Pro solvenda hac difficultate, rationem nobis porrigit *Hipp. in cit. lib. de morbis Virginum numer.* 2. ubi reddens causam symptomatum, quæ à retento sanguine deduxit, ait: *Præ caliginositate timet, ac formidat*, & loquitur de timore à sanguine ad septum transversum resiliente. Caliginositas aeris, spissitudinem ejus cum obscuritate demonstrat. Caliginositas in timore, dicitur de spiritu saltem animali, cùm hic in timore valdè afficiatur; ideò in spiritu animali caliginositas supponet crassitiem, & obscuritatem, quæ in casu nostro, nisi in diaphragma malè affectum à tumore, & dolore est refundenda. Fermentante enim materia in tumore collecta, vel in vasis diaphragmatis, & partium adjacentium, fumus nubis instar ascendit ad cerebrum, spiritibusque animalibus mixtus, vel in sua origine, vel in suo emporio, vel cum materia ex ea conficiendis, vel ascendens per nervos diaphragmatis, quibus consentit cum cerebro, spiritibus dictis commiscetur, & quia dictus fumus obscurus, & opacus, obscuritate, crassitie, & opacitate eos contaminat. Ab eadem fumante materia spiritus animalis inertiam, languorem, & inefficaciam acquirit, æquivalentem inertiæ, languori, quem à temperamento frigido contrahit; & sicuti à frigiditate temperamenti spiritus ad timoris passionem disponit, ita per supradictam alterationem spiritus disponit animum ad timoris passionem. Hæc est passio Animæ, quæ nil aliud est, quàm Animæ commotio, producta, conservata, & corroborata ab aliquo motu spirituum. Ob arctum enim vinculum intercedens inter corpus, & Animam, illius affectiones, & actiones in Animam redundare evenit, & tales actiones, respectu Animæ, cui accidunt, dicuntur passiones. Corpus agit in Animam medio spirituum, ita in spirituum excandescentia Anima passione iræ afficitur, in earumdem expansione, & motu agili lætitia, & in spirituum opacitate, obscuritate, crassitie, & frigiditate, cum languore timet, cùm per has spiritus animalis conditiones prohibeatur Anima resistere malis, quæ expectat, & quæ instare arbitratur, à quo timor. In cujus confirmationem animadvertendum, qui in temperamento sunt frigidi, sanguine crasso, viscidoque scatent, timidi sunt. Ab hac spirituum dispositione omnes timoris effectus dilucidantur, nempè pulsus parvus, tremor musculorum, os pallidum, genua labantia, alvus laxata, ut videre est apud *ingeniosum Honoratum Fabrum in lib.* 5. *de Appetitu sensitivo, & passionibus propos.* 46. *numer.* 3. & si effectus timoris à dicta spirituum dispositione pendent, hanc esse timoris causam credendum. Ideo rectè ait Hipp. *Præ caliginositate timet*, & hoc modo à materia collecta

cta circa diaphragma, vel in eo oritur timor, & formido, quæ est excessus timoris, seu consternatio.

Risus causa ab affecto diaphragmate, petenda ab Anatomica demonstratione, quæ nos erudit. Diaphragma recipit nervos à plexu nervoso cervicis, & paris secundi vertebralis, à nervis brachialibus, per mediastinum descendentibus, quibus commiscentur nervuli maxillarum, labiorumque musculos petentes. Horum nervorum ministerio, & actione diaphragma consensum servat cum capite, cum brachiis, cùm labiis, & maxillis, per quas partes homo risum exercet, pro quo vide *Vvillisium in tract. de Nervor. descript. & usu cap. xxviii.* Hic obiter notandum in affectibus dolorificis diaphragmatis, scapulas, brachia, cervicem, seu partem posteriorem colli, & faciem compati.

Affecto diaphragmate potest adesse risus, si à materia morbosa nervi illius vellicentur, & titillentur: potest abesse, si à dicta materia nervi non titillentur, & hic est casus ab Hipp. descriptus.

Et somnia horrenda videt, & etiam quandoque mortuos. Somnia, alia sunt divina, quæ opera alicujus Spiritus, vel boni, vel mali excitantur; alia animalia, quæ vulgo occurrunt, & quæ nobis per somnum exhibentur ab eis, quorum fuit per diem frequens cogitatio, & mentio; naturalia, quæ ab humorum, ac indolis ratione procedunt. In melancholia hypochondriaca, somnia tristia animalia, & naturalia frequenter accidunt, quia nisi res tristes cogitant Hypochondriaci, & nisi de tristibus loquuntur. In istis etiam humor melancholicus dominatur, tristia solùm repræsentans; sicut sanguis jucunda; bilis rixas, furores, & neces.

Ab hac explicatione symptomatum, quæ melancholiam hypochondriacam comitantur, colligitur hanc definiendam esse, ex Hipp. mente: *Delirium cum timore, & mœrore sine causa manifesta, sine febre, & cum aliis symptomatibus vitio partium in Hypochondriis existentium.*

Timor, & mœror sine causa manifesta, delirium ostendit: non est sanæ rationis timere, & mœreri sine causa; sicuti nec fugere homines, cùm pro societate istorum natus sit homo.

Timorem in casu descripto esse sine causa manifesta, colligitur ex eo, quòd nullam recenseat, & curationis rectæ necessitas exigeret talis causæ declarationem, & usus etiam *Hipp.* talis est *in lib. de Affect. intern. num.* 51. agendo de una differentia morbi crassi, habet: *Hic morbus accedit maximè in peregrinatione, & si quis alicubi per desertam viam iter faciat, & timor ipsum ex spectro corripiat.* Denique timor cum causa non est symptoma morbi, sed tale est solùm timor sine causa manifesta.

Additum est *sine febre*, ad excludendum delirium ab inflammatione diaphragmatis, & ipsam inflammationem, cùm delirium in casu proposito sit à læso diaphragmate; sed non inflammato. Multa alia symptomata sequuntur hunc affectum; propria verò sunt timor, & mœror cum carentia febris; alia sunt communia multis morbis.

Alia verba sedem hujus affectus designant; nempè hypochondria, excluso cerebro, cujus læsio, licèt in delirio sit manifesta, nihilominus à sede morbi excluditur; nam delirium est per consensum, & sedes morbi quærenda in parte per essentiam, non per consensum malè affecta, & præcipuè cùm curatio dirigenda sit ad partem per essentiam, non per consensum malè affectam, ideòque etiam in illa statuenda sedes morbi, non in hac.

De Causa hujus affectus, nihil expresse locutus est Hipp. Colligi tamen potest ex timore, & mœrore huic affectui inseparabiliter conjuncto à melancholico humore procedere, stante doctrina *Hipp. in* 6. *Aphor.* 23. relata, qua sancivit: *Si timor, & tristitia multo tempore perseveret, atrabilarium hoc signum est*; & *lib.* 2. *de morb. Mul. n.* 64. ait: *Cùm mulier caput dolet, timet tristis fuerit, & urinæ nigræ, & similia per uterum produnt, & anxietas, & mœror eam tenuerint, atrabilis* (idest melancholia) *in uteris inesse.*

Concludendum ergo, ex mente Hipp. hujus affectus causam esse humorem melancholicum, quem atrabilarem vocat. Hujus humoris materiam duplicem statuit *Hipp. lib. de aer. loc. & aq. n.* 29. sanguinem nempè, & bilem. Modum generationis hujus humoris à dictis humoribus, ibidem ostendit dicendo: *Et quibus bilis atra, siquidem quòd aquosissimum, & liquidissimum in bile est, consumitur, densissimum verò, & acerrimum relinquitur, quod idem accidit secundum eamdem rationem, & circa sanguinem*; nempè si quod liquidissimum, & aquosissimum est in eo consumitur, vertitur sanguis in atram bilem, dum consumpta humiditate crassescit, & sal in eo existens acrimoniam majorem acquirit; dicitur etiam, quod liquidissimum, & aquosissimum est in sanguine consumi, & densissimum relinqui, quando condensatur sanguis, & fluiditatem necessariam amittit, quod huic contingit, quando ab excedenti acido constringente, & condensante inficitur, & tunc quod liquidissimum, & aquosissimum est, quoad effectum, consumitur, & quod densissimum est in sanguine relinquitur, quia totus densus evadit, & transit sanguis ad naturam melancholiæ, accipiendo crassitiem, & aciditatem, quæ sunt proprietates innatæ humoris melancholici. Ab hoc triplici fonte melancholia præternaturalis erumpit à bile flava adusta, à sanguine adusto, à sanguine ab acido incrassato, & aciditate morbosa depravato. A bile dicto modo incrassata atra bilis vera nascitur, à sanguine atra bilis impropriè melancholia dicta; hanc designavit *Hipp. lib. de nat. hum. n.* 28. ubi habet: *Atrabilis inter omnes corporis humores viscosissima est, & sedes diuturnissimas facit*; talis est melancholia, à qua hypochondriaca affectio, cùm sit diuturna, & difficillimæ curationis, prout notat *Hipp. in textu proposito, in principio*, ubi proponit signa prædominantis humoris viscosi, & diuturnæ correctionis, In hoc textu Hipp. loqui de Melancholia, à sanguinis adustione generata, curatio demonstrat consistens in remediis, & diœta refrigerante oppugnantibus calorem, à quo sanguis aduritur. Materiam hujus atræ bilis esse sanguinem, colligere possumus à verbis textus, quibus asserit, hunc morbum Veris tempore, in quo sanguis dominatur, corripere, nam ejus calor ab Hyeme oppressus, resurgit cum vigore. In sanguine dicta ratione incrassato, sal acre in eo existens majorem acquirit activitatem deficiente humido fluido, à quo moderabatur; & per hoc dicitur sanguis mutatus in atram bilem; cujus propria est crassities, & acrimonia, à quibus dicta symptomata profluunt.

Ad percipiendum modum, quo sanguis, modo descripto alteratus, melancholiam hypochondriacam efficiat, facem nobis accendit *Hipp. lib. de morb. Virg. n.* 1. ubi habet: *Quum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem ampliùs influxerit propter cibos, & corporis augmentum; tunc sanguis non habens effluxum, præ multitudine resilit ad cor, & ad septum transversum. Quum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

Multa consideranda veniunt in hac sententia: Primò impedimentum fluxus sanguinis non aperto osculo, à quo fluere debet, prout necessarium est; (loquitur enim de morbo Virginum cum impedito fluxu mensium); huic addi potest impeditus cursus circulationis sanguinis, à quo eadem eveniunt mala, ac ab impedito extra fluxu. Secundò retrocessio sanguinis ab impedito fluxu, vel cursu in aliquam determinatam partem. Tertiò plenitudo in parte à retrocedente, & resiliente sanguine.

Quomodo succedat hæc plenitudo in corde, & septo transverso, explicat *Hipp. in cit. tex. de morb. Virg.* his verbis: *Quemadmodum cùm aliquis longo tempore desidente* (idest sedente) *sanguis ex femoribus, ac coxis depressus, in tibias, ac pedes torporem inducit.* Sedenti homini, venæ coxarum, & clunium compressæ advenientem sanguinem ab arteriis non admittunt; in his retentus, & coacervatus dilatantur cum turgentia citra aneurismatis intumescentiam, cùm in capillaribus arteriis remoretur; qua pariter afficiuntur venæ sanguinem à cruribus sursum tendentem in loco suæ pressionis sistendo, ut ulterius progredi non possit; sed

ſed una cùm de novo adveniente quieſcendo in dictis vaſis, hæc ad turgentiam dilatat, & ita ex preſſione vaſorum fit plenitudo, à qua gravatæ partes, & per preſſionem nervorum deſtitutæ ſpiritu animali torpent. Pari pacto, poſito impedimento fluxui libero ſanguinis per venas in qualibet parte, iſtarum turgentia neceſſariò ſequetur, craſſities, viſciditas ſanguinis in venis, & iſtius reſiſtentia impulſui ſanguinis arterioſi, & contractioni arteriarum eſt impedimentum motui libero ſanguinis in illis, conſequenter iſtæ conditiones ſufficient pro turgentia venarum, ut inferiùs demonſtrabitur.

Vaſa ſanguiflua diaphragmatis, & circa cor exiſtentia, & præcipuè venæ ſi ad turgentiam impleantur, & velut varicoſæ fiant, torpore dictas partes afficiunt. Hinc motus tardus diaphragmatis cum difficili reſpiratione, cordis oppreſſio, pulſus parvus, ob tarditatem ſui motus, per quam fatuum dicitur, fatuus enim à Terent. accipitur tamquam tardus, nec in alio ſenſu intelligi poteſt ab *Hipp. in cit. tex. de morb. Virg.* cùm *in tex.* 18. *lib. de morb. ſac.* reprobaverit Antiquos aſſerentes cor eſſe ſedem ſapientiæ, ideò fatuum non eſt accipiendum per ſtultum, & ſine ratione, & ſapientia. Hoc modo accepto verbo Fatuum, explicatur quomodo ex fatuitate oritur torpedo, cùm partis motus debilis in torpedinem facilè tranſeat, ſeu ſtuporem.

Sanguis in venis varicoſis contentus ſtagnat, eas dilatando cum ſtagnatione motum circulationis ſecundùm aliquam ſui portionem, tenuiorem nempè, & non reſiſtentem, impulſui ſanguinis ab arteriis expulſi conſervat; quapropter putredinem non concipit, neque retentus ſanguis inflammationem parit, ut patet in varicibus, dum cum ſanguine tenuiori circulante exhalant etiam fuligines, remanente in vaſis ſanguine magis craſſo, dicto impulſui ſanguinis arterioſi reſiſtente, à quo vaſa ſemper dilatata conſervantur, & per craſſitiem incapax magnæ fermentationis putredini reſiſtit.

Stagnans ſanguis in vaſis prædictis incaleſcit à motu inteſtino ſuarum particularum calidarum, à fuliginibus in eo collectis in copia, antequam vel tranſpirent, vel exeant cum circulante ſanguine, ab incaleſcentia venarum poroſitates aperiuntur vaporibus, & fuliginibus aciditate, vel alia acrimonia in humore, à quo elevantur exiſtente infectis; his fuliginibus per diaphragma diſperſis, nervi, iſtorumque ramificationes per hanc partem divaricatæ ſpaſmodicis motibus affliguntur vellicatæ.

A læſione convulſiva horum nervorum, deducitur cauſa plurium ſumptomatum melancholiam hypochondriacam concomitantium: nervi diaphragmatis ſerviunt reſpirationi, iſtis convulſis, difficilis fit reſpiratio ſine tuſſi, cùm nervo intercoſtali conſenſum habeant; hinc dolor, & paſſio in muſculis intercoſtalibus, quia ramificationes habet diaphragma à nervo brachiali, ut dictum eſt, qui ſcapularum muſculis inſeritur, ideò & ſcapulæ, & brachia, affecto diaphragmate, dolent. Multas ramificationes nervus diaphragmatis à nervo paris vagi ſuſcipit, à quo ramificationes habet os ventriculi, ab eodem derivantur ramificationes ad pulmones, & cor; hinc ramificationibus diaphragmatis convulſis, convelluntur nervi dictarum partium, cum paſſione earundem, ut oris ventriculi dolor, vel languor, afflictio, & anxietas, quibus ſuccedit ſtrangulatio quandoque, ſi cum nervis oris ventriculi convellantur nervi œſophagi, cordis conſtrictio, oppreſſio, palpitatio, pulmonum motus impeditus, cum ſuffocationis ſenſu, & gravitate oppreſſiva, dum nervi pulmonum circumligantes vaſa pneumonica convulſi conſtringunt adeò vaſa, ut ſanguini motus circularis adimatur, cum ſtagnatione ejuſdem, à quo opprimuntur, & velut ſuffocantur.

Læſo Diaphragmate, & convulſo, convelluntur, & dolent coſtæ ſpuriæ, quibus tendines illius implantantur, regio lumborum ad inſtar calculi afficitur dolore, dum iſtis affiguntur tendines diapragmatis, qui cùm convulſo diaphragmate, convelluntur cum dolore ſimili nephritico, & hæc duo ſymptomata frequenter cum melancholia hypochondriaca conjunguntur.

Si fuligines, & vapores prædicti cerebri regionem aggrediantur, facultatis animalis operationes lædunt, non quia hanc immediatè petant, ſed iſtius inſtrumenta vitiando. Ideò ſi feriant, & vellicent membranas cerebri, dolorem capitis efficiunt. Si ad motus irregulares inordinatos, vel nimis tardos dictæ membranæ, vel irritatæ, vel compreſſæ à dictis fuliginibus determinentur, motus irregulares ſpirituum, vel tardos in nervis efficiunt cum motus animalis depravatione. Si ſpiritibus animalibus miſceantur contracta in ſtagnatione opacitate illorum luciditatem nativam offuſcando, & tenuitatem incraſſando, & agilitatem debilitando, Animæ rationalis applicationem cuilibet rei intelligibili impediunt, cum ſenſibili offuſcatione mentis, & capitis plenitudine, motumque etiam animalem tardum cum torpore efficiunt; cujus exemplum habemus in excitatione à ſomno, cùm tunc temporis à qualibet attenta, & expedita mentis applicatione quilibet diſtrahatur, nec ob aliam quidem cauſam, quàm per vapores in ſomno collectos, ſpirituſque animales prædicto modo alterantes, & per vigiliam vaporibus diſcuſſis mens ſuæ expeditæ actioni reſtituitur, per breve vigiliæ ſpatium, ſi vapores ob ſui copiam diminutam, vel ob ſui raritatem citò diſſipentur, per longius, ſi ſint copioſi, & craſſi. Si ſpirituum expanſionem, ſeu, ut alii dicunt, irradiationem prohibeant, oritur illa capitis inanitas, omnes ferè mentis operationes interdicens, quæ etiam læſionem ſentiunt, vel à caliditate, vel à frigiditate, vel ab humiditate, vel ſiccitate, prout nos docuit *Hipp. lib. de morb. ſac. nu.* 16. ubi, poſtquam dixerit: *Sapientiam, intelligentiam, & cognitionem turpis, & honeſti, boni, & mali, eſſe à cerebro*, ait: *Eodem cerebro & inſanimus, & deliramus*, & rationem addit inferiùs in his verbis: *Atque hæc omnia perpetimur à cerebro, cùm ſanum non fuerit, ſed aut calidius, cùm ex natura fiat, aut frigidius, aut humidius, aut ſiccius, aut quid aliud perpetiatur præternaturam.* Ab his enim qualitatibus phantaſmata perturbantur, vel alterantur, vel tollitur debita advertentia circa ea, ex quibus oriri delirium, ſuprà oſtenſum eſt; quod evenit etiam ſi cerebrum, vel nimis conſtipetur, vel laxetur, quod forſan innuere voluit *Hipp.* quando dixit: *Vel aliquid aliud perpetiatur præternaturam.* Aliquo ex his modis alterato cerebro, & ſpiritu à vaporibus hypochondriorum naſcitur delirium. Si ſucco nerveo ſpirituum animalium vehiculo miſceantur vapores prædicti contracta aciditate facultatem irritativam illi impertiunt, qua irritati nervi, vel triſti ſenſatione afficiuntur, vel ad irregulares motus cientur. Timoris cauſa ad ſpirituum animalium alterationem reducitur, ut ſuperiùs explicatum eſt.

Hucuſquè dicta, & explicata, ex Hipp. mente, de Melancholia Hypochondriaca à ſepti tranſverſi læſione, applicari poſſunt etiam meſſenterio. Si venæ, quæ ſunt plurimæ inter ejus membranas, ex quibus componitur, decurrentes varicoſæ fiant, modo jam ſuprà dicto, vel omnes, vel multæ, vel aliquæ ramificationes majores, vel præcipuè illæ, quæ ſunt proximæ nerveis plexibus meſſenterii à Vvilliſio deſcriptis, cùm hoc eveniente incaleſcat ſanguis in vaſis varicoſis, fuligines ab eis exeunt acrimonia acida in humore ſtagnante exiſtente infectæ, quæ ſi pertingant aliquem ex dictis plexibus, corpuſque iſtius, vel aliquam inſignem ramificationem, intimaque iſtorum penetrent irritando, pungendo, rodendo inſignes paſſiones in eis excitant, convulſivoſque motus plurium ſymptomatum cauſas inducunt, prout rectè, & ingenioſè expoſuit *Vvilliſius in tract. de Nerv. deſcript. & uſu cap.* 27. quod videndum, attentè ponderandum, ut doctrina expoſita altè figatur memoriæ; in hac enim invenitur cauſa omnium illorum ſymptomatum, quæ cum admiratione obſervantur, & conſiderantur in melancholia hypochondriaca.

Ab hac doctrina motivum habuit *Etmull.* melancholiam hypochondriacam definiendi per *Motus convulſivos ventriculi, meſſenterii, & diaphragmatis*; & ſi motus convulſivi addantur definitioni ſuperiùs allatæ ex mente Hipp. habebimus definitionem explicantem eſſentiam melancholiæ hypochondriacæ.

Non

Non transeunda est hìc reflexio circa incalescentiam superiùs dictam humoris stagnantis in venis, à qua deducitur æstus hypochondriorum, in hoc affectu adeò frequens, & præcipuè post cibum, & in fine digestionis istius, cùm ab effervescentia, & fermentatione, qua ille afficitur, vel in ventriculo, vel in intestino duodeno incalescat sanguis in dictis vasis, & ab hac reflexione percipimus dicti æstus, & in incalescentiæ causam falsò tribui obstructionibus vasorum messenterii, nisi per obstructionem intelligamus turgentiam à plenitudine sanguinis vasorum, excludendo obstructionem ab humore à calore hepatis incrassato; nam talis obstructio non potest perseverare sine febre, vel sine inflammatione, si vera sunt, quæ de obstructione causa febris communiter dicuntur: præterquamquòd quæ de calore hepatis incrassante humores non possunt sustineri, negata hepati sanguificatione cum evidentia demonstrata à venis lacteis, ductu thoracico, chylum ad sanguinem, & ad cor, non ad hepar deferentibus. Causam melancholiæ hypochondriacæ esse talem, qualem ex Hipp. descripsimus, videtur confirmari à difficultate curationis hujus affectus, quæ potiùs arguit vitium organicum, quàm intemperiei, cùm materia, & vitium organicum correctionem non admittens, quale est plenitudo varicosa vasorum, quod nec in externis vasis curatur alteratione, & purgatione. Hæc difficultas excludit vitium organicum obstructionis, quod tollitur etiam frequenter in intimis corporis partibus.

Hucusquè actum de causa immediata melancholiæ hypochondriacæ, modò indaganda causa mediata, & remota. Quærenda hæc est inter eas, quæ sanguinem crassum faciunt, circulationisque motum in eo minuunt, & in aciditate invenitur, cujus virtus incrassandi, constipandi, & coagulandi nota est omnibus: hæc qualitas cum melancholia in hoc affectu dominante, prout probatum est superiùs, semper invenitur unita naturaliter, cum maximo hominis commodo, & utilitate, solo excessu hujus qualitatis humor melancholicus hunc affectum præternaturam producit, ejusque symptomata fovet. Hoc confirmat turgentia varicosa in venis partium externarum, cujus causa communiter refunditur in humorem melancholicum, cum excessu aciditatis coagulantis; quapropter cùm in hoc affectu turgentia varicosa in vasis internis hypochondriorum determinata sit, hujus causa, non in alio quærenda, quàm in excessu dictæ aciditatis humores coagulantis.

Principium hujus excessus aciditatis, sentio esse ventrinculum, vel per se, vel per accidens: per se est principium, quando suum acidum famis, & concoctionis alimentorum ministrum sua copia, vel intensione actionis massam chylosam aciditate excedenti inficit, & depravat, quam chylus mutatione in sanguinem non deponit, sed eam sui juris factam retinet: unde ex reiterata mixtione chyli hujus conditionis cum sanguine, universa massa istius aciditate excedenti, & morbosa coinquinatur.

Per accidens ventriculus aciditate excedenti massam chylosam depravat, quando laxatis suis fibris energiam motus peristaltici, qua continuò massa chylosa ad pylorum protunditur, amittit, coacta portione massæ chylosæ crassiori, & magis resistenti dicto motui moram diuturnam trahere in ventriculo, à qua disponitur ad aciditatem suscipiendam, eo modo quo alimenta diù reservata in putredinis initio acida fiunt, exaltato sale acido in eis existente, per continuum, & intestinum motum suarum particularum, quoad putredinem disponuntur. Quod magis accidit chylo ob insigniorem motum fermentationis in eo excitatum, & à fermento ventriculi, & ab ejusdem calore; attenuata per fermentationem protractam parte hac crassiori massæ chylosæ, auctaque fibrarum ventriculi energia ab irritante aciditate dictæ massæ modo supradicto contracta, exit à ventriculo, & per viam regiam ad sanguinis pervenit massam, quam, modo dicto superiùs, aciditate excedenti depravat.

Chyli mora, & istius aciditas contracta, multa inducit symptomata. Dolorem ventriculi in fine digestionis post quatuor, vel quinque horas à cibo irritante acido prædicto membranas illius, & si irritamentum crescat cum violenta contractione fibrarum ejusdem, succedit dolori vomitus materiæ acidæ, cum doloris mitigatione. Parit inflationem ventriculi distendentibus vaporibus à materia fermentante elevatis membranas illius, quæ cum ructu ad suum statum revertuntur, & si ab inflatione motus deorsum diaphragmatis prohibeatur, difficilis respiratio exurgit. Si vapores sint crassi, & petant orificium superius plexum nervosum in isto contextum opprimendo, & leniter vellicando, anxietatem quamdam ejusdem orificii, & molestiam pariunt, quæ augetur, si impediatur, à crassitie vaporum, exitus istorum per ructum, quem etiam interdicit motus fibrarum œsophagi necessarius ad eructationem, & suspensus à molestia oris ventriculi; & si cum passione oris ventriculi nervi, & fibræ membranosæ œsophagi patiantur, succedit strangulationis sensus. Si flatus, seu vapores caput ascendant in hoc dolores, vertigines, & similia observantur.

Non rejicio à principio aciditatis in chylo succum pancreaticum, quem acidum esse, & chylo in intestino duodeno misceri antequam lacteas ingrediatur, omnes admittunt Recentiores; ab hujusmodi mixtione, balsamica chyli natura corrumpitur, si mixti liquoris aciditas excesserit, & ab illo sanguis pravus cum excessu acidus generatur. Dum miscetur liquor pancreaticus acidus nimis cum chylo, & præcipuè cum particulis suis alkalicis, & cum bile, quæ unà cum dicto liquore chylo confunditur, excitatur effervescentia immoderata in chyli massa in intestino duodeno, à qua æstus, quo Hypochondriaci post sex, vel septem horas à cibo affliguntur, vapores ab eadem effervescentia elevati hùc, illùcque agitati rugitus, & murmura in intestinis resonare faciunt, dolores pungitivi modò in una, modò in altera parte ventris torquent, prout vapores acidi ab effervescente materia hanc, vel illam partem affligunt, pungendo, rodendo, perterebrando. Hæc si eveniant plexibus nerveis messenterii, symptomata, quæ superiùs dixi recenseri à *Vvillisio in cit. loc.* in apertum exeunt.

Sanguis ab his duobus principiis aciditate infectus, crassitiem acquirit, & tarditatem in circulatione, resistentiam impulsui sanguinis arteriosi, quibus conditionibus in venis messeraicis stagnat, cum turgentia istarum, stagnatione, ad motum potentiam pro majori parte amittit, & inclinationem ad quietem contrahit, sanguinem semper advenientem sistendo, cujus quantitas aucta vasa dilatat. Aliam rationem nobis dedit *Hipp. in cit. lib. de morb. Virg. n.* 2. ubi reddendo causam, cur torpor in cruribus, & coxis sedente homine citò cesset, ait: *Atque hic torpor quidem facile cedit, citò enim propter venarum rectitudinem refluit* (loquitur de sanguine) *& locus corporis non est periculosus; at ex corde, & septo transverso tardè refluit* (idest sanguis) *venæ enim obliquæ sunt, & locus periculosus, & ad delirium, ac insaniam paratus*; at cùm obliquitas sit in venis messeraicis, facilis etiam est stagnatio sanguinis crassi, tardi ad motum in eis, hac de causa venæ messenterii, præcordiorum varicosæ fiunt cum majori facilitate, quàm aliæ.

Si succo pancreatico valdè acido, bilis valdè acris misceatur in intestino duodeno, humor cum summa acrimonia resultat, & cum magna energia ad fermentationem inducendam in humorem, cui miscebitur, & omnia accidentia ab hujus humoris, vel liquidi fermentatione pendentia sæviora succedunt. Talia fiet ea, quæ mox diximus evenire à fermentatione chyli in intestino duodeno, succi pancreatici cum excessu acidi cum chylo; nec dissimilis conditionis erunt ea, quæ à sanguine in vasis varicosis messenterii stagnante deduximus, si huic, vel vapores humoris conflati ex bile, & succo pancreatico valdè acribus, & fermentativis misceantur, vel si humor dictus messenterii vasa penetrando sanguini in istis contento confundatur, postquam in massam sanguineam unà cum chylo receptus fuerit.

Causæ externæ sunt illæ omnes, quæ acidum cumulare possunt, ut alimenta acida, & vinum, passiones animi tristes, intentæ applicationes, & meditationes in studio, & quæ fibras ventriculi laxant, ut excedens humidum, & omnia alimenta pinguia, & oleosa. Calor

etiam

etiam externus acidum humorum latentem exaltando, hos acidos manifestè, & sensibiliter reddit, ut videre est in vino per calorem in acetum converso, idem præstat etiam calor internus alicujus partis, sed præcipuè sanguinis.

Quot sunt differentiæ humoris melancholici, tot sunt differentiæ melancholiæ hypochondriacæ. Tres determinatæ fuerunt differentiæ melancholiæ hypochondriacæ, à bile adusta, à sanguine adusto, à sanguine acido, & ab istis, tamquam à causis, symptomata superiùs enumerata promanant.

Signa diagnostica habentur à symptomatibus suprà explicatis, & præcipuè à timore, & mœrore sine causa manifesta, & à passionibus ventris inferioris superiùs dilucidatis.

Signa causarum sunt, si ab acido ventriculi, vomitus adest materiæ acidæ, si ab adustione bilis, calor magnus in hypochondriis, & in toto cum acrimonia, sitis continua, temperamentum biliosum cum immoderato calore, omnia symptomata valdè ferocia; si ab adustu sanguine hæc prædicta sunt remissiora, temperamentum adest sanguineum, & causa excalefaciens, & adurens præcessit; flatus erumpentes acidum redolent, in lingua, & saliva aciditas persentitur. Errosio ventriculi, velut ab aceto, in fine digestionis molestat. Si à laxitate fibrarum ventriculi copiosa adest saliva, satietas à parvo cibo, gravitas ab assumpto alimento.

Prognostica habet *Hipp.* in illis verbis *cit. tex. lib. 2. de morb. num.* 70. *Hæc si fecerit, liberatur progressu temporis; si verò neglexerit, commoritur:* ex quibus longitudo morbi deducitur usque ad finem vitæ, si nullis remediis oppugnetur, & cum istis in longum etiam protrahitur.

Curationem hujus affectus incipit *Hipp.* ab illis verbis: *Huic veratrum bibendum dato, & caput purgato:* per *veratrum* intelligit Helleborum album, & ad hoc significandum sæpè utitur hoc nomine Veratri sine addito, ubi quando præscribit Helleborum nigrum sub nomine Veratri, addit nigrum. Ab his verbis Hipp. tria emergunt dubia: primum est, si illa verba: *Huic veratrum bibendum dato, & caput purgato*, sint accipienda conjunctivè, & cum Helleboro sit purgandum caput, vel disjunctivè, ut sensus sit purgandum esse prius totum cum Helleboro, & postea purgandum caput. Pro hoc enodando, dico, sumenda esse disjunctivè dicta verba. Ratio desumitur à generali principio, primò purgandos esse humores, quorum qualitas, vel quantitas fovet causam morbi principalis, hac enim diminuta, vel ablata, minuitur, vel aufertur morbus principalis, & cum hoc minuitur, vel aufertur morbus per consensum, si principali conjungatur. Licèt in nostro casu caput ægrotet, quia delirat æger, cùm delirium sit per consensum à morbo in hypochondriis existente, ratio jubet, ut prius causa hunc fovens, vel fovere valens, minuatur, vel tollatur, cùm ab hujus diminutione, vel ablationem consecuturi certò simus diminutionem, vel ablatione morbi per consensum, nempè delirii; ideò primò purgandi humores in ventriculo existentes, & in partibus huic vicinis, cùm isti possint fovere morbum principalem in hypochondriis latitantem, & consequenter deliram capitis affectionem; ideò priùs purgandi humores à ventriculo, & à vicinis partibus, postea à capite. Ideò hac ratione, dicta verba sumenda sunt disjunctivè.

Secundum dubium est, quare Hipp. purgationem Veratro, quòd est purgans validissimum, moliatur, cùm in Capite de Melancholia determinatum fuerit, dominante humore melancholico, benignis, & mitibus remediis utendum esse. Huic satisfacit consideratio naturæ humoris peccantis, & sedes; humor peccans est melancholicus purgantibus resistens, stationem habet in ventriculo, saltem quoad causam antecedentem, & circa septum transversum: humori purgationi renitenti, convenit purgatio cum valido medicamento, & maxima si copia redundet, & quia in partibus superioribus stabulatur, purgatio ejus per superiora, quia facilis magis, & utilis determinatur; hac ratione Hipp. per vomitum humores in hoc morbo curando educit, à quo si fit valida commotio, virtute sua valida, quod commovetur, etiam purgatur, nullo superstite commotionis incommodo. Et monitum nobis reliquit, in purgatione humoris huic renitentis, vel validissimo, vel blando medicamento utendum. Illud si commovet, purgat quod commovet, hoc non commovet, ut noceat commotio. Medium inter validum, & blandum, plus commovet, quàm purget, ideò vel validissimo, vel blando utendum.

Tertium dubium est, quare post vomitum, caput purget Hipp. Duo sunt motiva hujus purgationis: primum est eductio illius seri sanguinei, quòd in cerebro relinquitur à copia sanguinis, ad hoc transmissa per conatum vomitus; probabile enim est, copiam seri correspondentem copiæ sanguinis, non posse à vasis lymphaticis subtilissimis resorberi, & stagnando alios morbos inducere potest, quare ad hos vitandos, seri purgationem molitur per nares, & os, per quæ caput solet purgari. Secundum motivum à læsione cerebri per consensum, quæ fit à fumis, & vaporibus à partibus inferioribus ad cerebrum transmissis, horum transpiratio per sternutationem, per quam purgatur caput, est facilis. A vaporibus, & fumis dictis in copia congregatis in cerebro, & ad invicem compressis, condensatisque aqua, seu serum resultat, cujus purgationem pro avertendis multis malis amat.

Ratio ergo postulat, ut primò per vomitum purgetur æger, si non Helleboro albo, quia nimis activo, *Crocu metallorum, Tartaro stibiato, Sapa antimoniali Rulandi, Sale albo Vitrioli*, & postea purgetur caput Errhynis, inter quæ præcellit *Pulvis rad. Cyclaminis, cum Pulvere semin. Nigellæ, & Pulvis Majoranæ, cum Pulvere Hellebori albi* in pauca quantitate. Purgatur masticatoriis ex *Mastice*, vel *Pyrethro*, vel *Cera*, vel *Charta, fumus Tabaci*, si huic sit assuetus æger, valdè purgat per os.

Secundò post purgationem capitis, Pharmacum deorsum purgans proponit, in quo nulla sit facultas vomitum provocandi, ideo blandiori medicamento, quàm sit Helleborus, utendum ad minorandum magis humorem melancholicum, sine commotione nociva, & præcipuè in vasis hypochondriorum, & circa septum transversum, in quibus plenitudinem humoris melancholici statuimus, pro quo faciet *Mel. Ros. sol.* cum pauca dosi *Syr. de Polyp. sol. cum Cremore Tartari*, vel *cum Decocto Epithymi Mesue*, quod omnibus præferendum vel *cum Diacatholicone*, vel *cum Pil. de Lapide Lazuli*.

Tertiò Lac Asininum præbet, ut colligitur ab illis verbis: *Postea lac asininum bibat*. Non determinat quantitatem, nec tempus Hipp. sed quia exhibetur ad attemperandum & calorem, & acrimoniam acidam, prout dictum est de Causis humoris melancholici ab adustione sanguinis, à qua dictam qualitatem suscepit; concludendum est ad longum tempus, & in ea majori quantitate, ab ægro tolerabili, exhibendum esse, nempè ad quadraginta, & sexaginta dies, & ad duas, & tres, & quatuor libras, intermissis sex horis ad cibum alium capiendum; ubi enim massa sanguinis est alteranda, parva remedii quantitas non sufficit, sed augenda semper cum proportione, ad quantitatem subjecti alterandi; & solo Lacte, ut *in Diæta lactea*, utendum non esse, colligimus ab eodem textu Hipp. ubi alimenta determinat, & concedit, & prohibet. Hic notandum est, inanem esse diligentiam illorum Medicorum, qui ad usum Lactis in melancholia hypochondriaca non deveniunt, nisi post reiteratas purgationes per duos, & tres menses protractas, cùm Hipp. statim purgatione peracta per vomitum, & medicamento purgante, Lac exhibeat; & licèt alia remedia pari facultate alterativa cum Lacte exhiberi possint, nempè refrigerantia, & dulcificantia, ut sunt, *Succi, & Aquæ Boraginis, Buglossæ, Agrimoniæ, Fumoterræ, Malvæ, Cicerbitæ, Cicorei sylvestris, Endiviæ, cum Tinctura Antimonii, Chalybis, Arcano Mynsicht; Pul. Cachetico Quercetani, Tinctura Tartari, Mixtura simplici Rolfinci, Elix. proprietatis; Spir. Sal. Armoniaci, & Sal.* residuo à distillatione dicti spiritus, & similibus: nihilominus Lac omnibus præferendum, quia non solùm alterat sanguinem, sed in bonum sanguinem mutatur, præexistentem depravatum corrigendo; huic tamen optimum erit unum ex dictis remediis, ex *Antimonio, Chalybe, & Tartaro* paratis

paratis

ratis addere; omnibus tamen anteponerem *Mixturam simplicem diaphoreticam*, *seu Aquam de tribus* descriptam *in Clavi Schroderiana Hoffmani* sub titulo *Aqua de tribus*, *Mixtura de tribus Mixtura simplex*; ab hac enim attenuatur, & volatizatur sanguis crassus, à Lacte refrigeratur, acrimonia, & calor illius moderatur, sua fluxibilitate fluidos facit omnes humores: & hæ sunt indicationes, quæ desumuntur à natura vitii sanguinis, superiùs descripti, à vasis varicosis ob plenitudinem sanguinis in eis stagnantis. Si Lacti non resistat æger, utendum aliqua ex superiùs recensitis Aquis *ad* ℔. *ii. cum* ℥. *i.* dictæ mixturæ.

Quartò Alvum semper lubricam servandam esse, monet *Hipp.* in illis verbis: *Cibis utatur alvum subeuntibus*, de quibus locutus est *in lib. de Affect. circa finem*: *Si à cibis lubricitas alvi non obtineatur*, *remediis blandis inquirenda*, in quorum genere sunt *Passulæ laxativæ*, *& Prunæ laxativæ*, *Succus Mercurialis*, *cum Cremore Tartari*.

Hujus præcepti ratio pendet à stipticitate correctionem exigente; hoc symptoma est ab hoc affectu inseparabile, vel quia à calore hypochondriorum fœces nimis exsiccentur, à nimia siccitate indurantur, à duritie resistentiam acquirunt motui peristaltico intestinorum, & etiam illi concepto ab irritante intestina ad expulsionem fœcum, per quam diù detinentur; vel eò quia à flatibus contranitentibus descensus fœcum per intestina impediatur; vel quia distendentibus flatibus intestina motus suarum fibrarum primaria causa expulsionis fœcum impediatur, cum maximo detrimento patientis; dum ab exhalationibus fœcum, effervescentia sanguinis in vasis varicosis augetur, cum symptomatum prædictorum incremento.

Diætam describit, primò cibi sint paucissimi; ventriculus enim semper afficitur in hoc morbo, & alimentorum quantitas in istius vitio cumulandis excrementis, cum morbi fomento servit, nisi æger fuerit debilis, quia tunc quantitas cibi discreta, non continua augenda parùm, sed sæpe cibando ægrum; secundò à cibis acribus, & salsis, quia acrimoniam augent, abstinendum, nam ab acido, quòd est in humore, & ab acri alkalico, quòd est in cibis acribus, magnum resultat acre; fugienda pinguia, & dulcia, quia effervescentia inducta ferociorem faciunt humorem atrabilarem, ad quam effervescentiam prohibendam alimenta frigida, actu, & potentia exquirit, ut colligere licet à prohibitione vini, cujus usum prohibet, & timet insaniam, ubi non est, ut *lib. de Insomniis n. 6.* multò magis ubi adest, ut in præsenti casu, & à concessione solùm aquosi, quod refrigerat, at vinum purum calefacit, & effervescentiam excitat, qua ratione prohibet etiam aquæ calidæ lavacrum, exercitium, & deambulationem, quæ calorem excitando, majorem effervescentiam humori atrabilari contribuunt.

Hac methodo curanda melancholia hypochondriaca à bilis adustione.

Quæ ab acido ventriculi, vel pancreatis sanguinem incrassante, & velut coagulante, non aliam requirit curationem, nisi acidi correctionem. Proposita remedia, & usus etiam Lactis promittunt, etiam si acidum non proveniat à calore, ut in primo casu; nam Lac omne acre modificat, pro qua valent ea, quæ dicta sunt de ventriculi acida cruditate, & de obstructionibus messenterii. Addo solùm aliqua remedia magis specifica.

℞. *Chalybem*, *contunde super incudem*, *donec in scorias*, *& squammas conteratur*: *hæ super porphydum in pulverem tenuissimum redigantur*.

℞. *Hujus pulv.* ℥. ß.
Cassiæ ligneæ ℥. *i.* ß.
Flores Sal. Armon. ʒ. *ii.*
Sach. s. p. ℥. *i. m.*

Hujus pulveris exhibeatur ʒ. ß. ter in die, manè jejuno stomaco, à prandio post horas quatuor, & cubitum ituro, per plures septimanas, *cum decocto*, *vel aqua Nasturtii aquatici ad* ℔. *i.*

Valet etiam *Antimonium martiale*, quod paratur *ex par. 1. Chalybis*, *duabus Antim. crudi*, *& tribus Salis nitri præp. eo modo*, *quo præp. Antim. Diaph.* Hujus ℈. *i.* exhibeatur, cum decocto parato ex deobstruentibus paucis, quibus addantur purgantia simplicia, sed in dosi, cum qua non purgent; hoc modo habent vim magnam deobstruendi, & attenuandi sanguinem, ut notat *Prosper*, *Martianus*, *Gesnerus*, *Vvedellius*, usque ad movendam urinam, & sudorem, exhibeatur bis, & ter in die. Efficax etiam est *Spiritus Vini aromatizatus*, *cum Cinam. Nuc. mosc. Mac. Cardam. ad* ℥. *i. cum* ℔. *i. aquæ Boraginis*, manè, & serò ante somnum reiterandum medicamentum. In curatione hujus morbi semper considerandum Hipp. dictum, causam hujus morbi esse consumptionem liquidissimi, & aquosissimi in sanguine, curationem ideò perficiendam hujus additione. Diæta eadem ab Hipp. descripta, vinum concedendum, sed tenue, non acidum.

CAP. XIV.

De Affectibus Hypochondriacis.

NOmen hoc, Affectus Hypochondriacus, à Veteribus minimè usurpatum, apud Recentiores valdè familiare; hoc commune est omnibus morbis in Hypochondriorum regione natis, quorum sedes, vel ventriculus, vel lien, vel hepar, vel messenterium, vel pancreas existit, & Antiqui hos distinxerunt nomine proprio partis, v. g. de dolore ventriculi, Lienis, Hepatis, de obstructione messenterii, Pancreatis; nomen dictum aliquibus Medicis charum, quia morbos, quorum essentiam, & causas ignorant, Affectum Hypochondriacum appellant, itaut nostris temporibus, omnes ferè morbi sub Affectus Hypocdondriaci nomine comprehendantur ab illis,

Propriè tamen significat Affectum, in quo reperiuntur symptomata melancholiæ hypochondriacæ propria, excepto timore sine causa manifesta, qui est proprium distinctivum illius, & quo existente melancholia hypochondriaca existit. Hac de causa hunc Tractatum illi de Melancholia conjunxi.

De istis affectibus locutus est *Hipp. in lib. 2. de morbis num. 71.* sub titulo *Morbus niger*, ubi ait: *Nigrum vomit velut fœcem*, *quandoque cruentum* (hoc est rubrum fuscum, non sanguineum) *quandoque velut vinum secundum*, *quandoque velut polypi atramentum*, *quandoque acre*, *velut acetum*, *quandoque salivam*, *& pituitam*, *quandoque bilem cum virore pallidam* (& est bilis porracea in ventriculo, à depravata concoctione alimentorum genita); *& ubi quidem nigrum cruentum vomuerit*, *cadaveris fœtorem refert*, *& fauces*, *& os à vomitu aduruntur*, *& dentes stupescunt*, *& id*, *quod vomitu rejectum est*, *terram elevat*, *& postquam vomuit paululum melius se habere putat*, *& neque sine cibo esse*, *neque ampliorem cibum ferre potest*. *Verùm ubi sine cibo manet*, *viscera sugunt*, *& salivæ acidæ sunt*. *Cùm verò cibum accepit*, *gravitas in visceribus est*, *& pectus*, *ac dorsum*, *velut stylis pungi videntur*, *& dolor tenet latera*, *& febris debilis est*, *& caput dolet*, *& oculis non videt*.

Hunc descriptum affectum, Medici nostri temporis affectum hypochondriacum appellant, & si consultationi subjiceretur hic casus, pro affectu hypochondriaco determinaretur. & curatio istius dirigeretur eo modo, quo curatur affectus hypochondriacus.

Sedem hujus colligimus esse ventriculum, ex verbis *Hipp. Et neque sine cibo esse*, *neque ampliorem cibum ferre potest*, cum aliis, quæ sequuntur. Vomitus etiam comprobat, malè affectum ventriculum, & ejus indispositionem, in qua radicatur morbus, esse vitium actionis digestivæ ventriculi, quod demonstratur à multitudine excrementorum vomitu ejectorum, à læsione à cibo assumpto, & etiam ab intermisso, quæ debilitatem ventriculi in sua actione, & fibris præsupponunt, & omnia alia symptomata descripta, quæ ab excrementis in ventriculo existentibus originem trahunt, ejusdem actionem depravatam manifestant.

Qualitatem sensibilem humoris istius, speciem, naturam, & conditionem aperit. Humor per vomitum excretus, & ab Hipp. descriptus habet qualitatem acidam,

dam, acrem, fermentationem; patet in illis verbis, *Et os, & fauces aduruntur, & dentes stupescunt, & id, quod vomitu rejectum est, terram elevat*; & clarè exprimit *Hipp.* dicendo, *Quandoque acre velut acetum:* & si bilis etiam vomitu excernitur, hæc ascendit à duodeno in cavitatem ventriculi, medio conatu fibrarum partis ventriculi inferioris ad superius orificium; hujusmodi qualitas acida humorem melancholicum denotat, cui naturalis est aciditas, & pituita præternaturalis acida, ob aciditatem analoga est cum humore melancholico, & pares cum ea producit effectus. Acrimonia, & virtus fermentativa, acidi intensionem manifestam faciunt. Humor ergo peccans in hoc affectu, est humor melancholicus, & ejus vitium erit intensa aciditas, cum acrimonia. Color hujus humoris ab Hipp. descriptus, *velut fœcis*, idest recrementi inutilis vini rubri, præcipuè cujus color ad nigrum vergit, vel velut cruoris, cujus color purpureo-fuscus sit, vel quandoque coloris similis colori vini secundarii, quod fit aqua vinaceis extracto vino optimo superinfusa, cujus color ad nigrum vergit. Hic color niger melancholiæ naturalis dicitur. Ab istis signis concludendum, humorem pecantem esse melancholiam.

Ab hoc acido etiam procedunt omnia, & quæcumque narrata symptomata descripta.

Acida excrementa, quæ solo attactu transitorio dentes stupore afficiunt, ac à fructibus acidis, non ab alio emanant fonte, quàm ab acido ventriculi fermentativo, & alimentorum digestioni destinato, dum intensa aciditate dissolvit majorem alimentorum partem dissolutione propria corruptionis, & inepta ad eam mixtionem, quam exigit chyli natura, & illius perfectio, pro materia nutritionis completæ, & eamdem massam corruptam alimentorum acido acri excedenti inficit, cum omnimoda inhabilitate ad suscipiendam naturam boni sanguinis, *unde æger consumitur*, ut ait *Hipp.* ab eadem alimentorum corruptione *cadaveris fœtor*, in initio putredinis animalis apparens transpirat, & ab eadem in ventriculo varia congregantur excrementa, qualia sunt descripta in textu Hipp. quæ nomine Humoris melancholici appellantur, non quia verè sint talia, cùm humor non generetur in ventriculo, sed in sanguine, ob analogiam tamen, quam habent cum humore melancholico, ratione aciditatis, & acrimoniæ melancholię propriæ, humores melancholici dicuntur, eo modo quo bilis porracea in ventriculo genita, humor dicitur, ob analogiam, quàm habet cum bile porracea in hepate, ut dicunt Antiqui, genita. Obscuritatem etiam habent, qualem dicunt Medici habere melancholiam, dum in fermentatione illa corruptiva, quia nimis dissolutiva, supradicta dissipantur, & evolant spiritus de ignis natura in massa alimentorum existentes, à quorum carentia obscuritas oritur, & ob hanc causam omnia combusta nigrescunt; huic obscuritati confert etiam humoris crassities, cum particulis alkalicis, & aciditas illi conjuncta, eo modo quo à vitriolo acido, conjuncto cum alkalico gallæ, nigredo in atramento proficiscitur; hoc modo explicatur generatio acidi humoris ab Hipp. descripti, nempè vitio fermenti cum excessu acidi ventriculi: ad hanc aciditatem concurrit etiam mora alimenti in stomacho diuturnior, quàm ei conveniat, ob hanc exaltatur sal acidum alimentorum in parte crassa istorum contentum, protracta magis eorumdem fermentatione, eo modo, quo massa pastæ ex farina, & fermento diù reservata, & tardè coctioni consignata, tota acescit, ob fermentationem protractam acidi fermenti, & exaltante sale acido farinæ, à cujus exaltatione tota massa aciditate inficitur. Morantur alimenta in ventriculo ob laxitatem fibrarum, quibus contexitur, per quam partem crassam alimentorum, nisi longo tempore interposito, expellere possunt. Ventriculus dolet, si sit sine cibo, ab excedenti vellicatione oris ejus, & membranarum ab acido intenso fermenti, quod in copia collectum à glandulis tunicæ villosæ, & in cavitatem ventriculi expressum, vim suam, quam in alimentum dirigeret, si in ea existeret totam, hoc deficiente, in membranas, & nervos ventriculi dirigit, cum istius dolore. Augetur dolor ab humoribus, quos vacuus ventriculus ab Hipp. dicitur exugere à circumstantibus partibus, non per veram suctionem, sed metaphoricam; irritatis enim fibris ventriculi, & conceptis ab irritamento motibus spasmodicis, capillaria vasa concutiuntur, & concussione exprimunt in cavitatem ventriculi serositates acidas, à quibus augetur irritamentum. Salivæ acidæ sunt, vel à vaporibus materiæ acidæ in ventriculo contentæ elevatis, & salivæ oris commixtis, vel à motu peristaltico fibrarum ventriculi expulsa parte tenuiori humoris acidi ventriculi ad fauces, vel (quòd probabilius est) humor glandularum salivalium in ore existentium aciditatem contraxit à sanguine, à quo separatus fuit, vel à fermento dictarum glandularum nimis acido, à quo præparationem suscepit. A cibo gravitas in ventriculo ob fibrarum laxitatem supradictam, quæ præssionem sine sensu gravitatis non tolerant ratione debilitatis, & per nervos stomaci pondus cibi, sine sensu molestiæ non tolerantes, in eumdem sensum trahuntur viscera, cum quibus per dictos nervos consentiunt. Fermentante cibo in ventriculo, vapores ab isto, & ab acido exhalant, à quibus irritatis nervis ventriculi, pectus, & dorsum velut stylis pungi videntur, ob communionem nervorum ventriculi cum istis partibus, in superiori Dissertatione explicatam, compatientibus cum istis cardiacis nervis motus cordis diminuitur, cùm diminuto fluxu sanguinis, & spirituum per totum; unde languor totius, in quo *crura gravantur*. Vaporibus acido infectis membranas cerebri ferientibus dolor capitis, & ad oculos pervenientibus, vel cum spiritibus animalibus commixtis turbatur visus, concurrente etiam ad hoc symptoma virium totius languore prædicto. Serum acidum in membranis cerebri relictum, & spiritibus confusum animalibus, utrumque symptoma efficere potest. Omnia ista illustrantur, magis & clariora fient ab eis, quæ dicta sunt, de cruditate acida ventriculi.

Concludendum ergo, hunc affectum hypochondriacum ab Hipp. descriptum, esse à vitio fermenti ventriculi in excedenti aciditate vitiati, cui potest conjungi laxitas, seu debilitas fibrarum ejusdem, quæ duo debilitatem digestionis imperfectæ alimentorum complent, excluso calore Hepatis, à quo ventriculus debilitetur, ut decantant Medici. Cùm in hoc casu descripto, nullum sit indicium caloris excedentis, neque obstructio in hypochondriis, & si quandoque in simili casu reperiuntur tumores, & durities ad tactum, ab his non dependet hic affectus, sed sunt producta istius, dum à cruditatibus ventriculi delatis per vasa partium in hypochondriis existentium obstructiones insurgunt, vel modo dicendo de obstructione messenterii.

Dubium est, an hoc acidum præternaturale ventriculi à vitio suarum glandularum procedat, vel à vitio sanguinis acidum serum congregante, quod separatum in glandulis ventriculi dictos pariat effectus. Qui acidum fermentum naturaliter glandulis concedunt, vitio glandularum ventriculi acidum intendi admittere debent; qui glandulis solam separationem acidi seri tribuunt, hujus acidi intensionem vitio sanguinis assignare coguntur. Pro decisione hujus dubii, nihil certi accipimus ab Anatomicis experimentis. Quod certi habemus est, acidum excedens ventriculi citò totam massam sanguinis aciditate depravare, continua transmissione chyli valdè acidi, & sanguinem intensa aciditate coinquinatum, aciditatem fermenti ventriculi intendere, dum continuò glandulis illud præparantibus serum intensè acidum contribuit, & hoc modo hæ duæ substantiæ sua vitia ad invicem dividunt.

Ad curationem verò parùm refert, an acidum vitio ventriculi, vel sanguinis suam intensionem debeat cum eisdem remediis acidum, & in ventriculo, & in sanguine oppugnetur.

Cùm acidum hoc excedens, sit sanguini hostile, vel fermentationem febrilem in hoc suscitat, vel sanguis hostilis succi expulsionem moliendo eidem fermentationi se subjicit; hoc modo febris generatur in hoc casu lenta, quæ semper in sanguine crasso, viscido, cum spirituum paucitate dominatur, cùm per has conditiones sanguis ad lentam, & diminutam effervescentiam febrilem disponatur, & à magna, & vehementi arceatur.

San-

Sanguis in hoc casu has habet conditiones, ob chylum spiritosis particulis depauperatum in sua prima præparatione in ventriculo, ratione dissolutionis corruptivæ alimentorum, unde sanguis cum paucis spiritibus elaboratur. Acidum sanguini & crassitiem, & viscidita-tem tribuit, à quibus spirituum expansio, & substantiæ illius dilatata, rarefactio interdicitur, sed solùm lenta, & parva conceditur, unde febris etiam lenta, ut ait Hipp.

Causæ externæ sunt illæ dictæ de cruditate acida.

Signa diagnostica sunt descripta in textu.

Prognostica, pronunciat *Hippoc. in fine textus* his verbis: *Et unà cum ætate aufugit etiam morbus, & cum corpore senescit* (hoc est minuitur, dum corpus ad senectutem tendit;) *si verò denigratus fuerit, commoritur*. Omnis color cutis, est à sua textura, vel à sanguine, si non adsit causa externa hunc mutans, sicut in hoc casu non adest, unde à solo sanguine derivanda, cujus nigredo colorem cutis mutat, si paulatim procedat lethalis, quia sanguinem ad vitam sustinendam inhabilem indicat, ob malas, & pessimas qualitates: nigredinis causa est spirituum paupertas.

Curationem aggreditur Hipp. & primò frequentem imperat purgationem, quia continuò à stomaci vitio cruditates acidæ generantur, quarum collectio, cùm maximi sit detrimenti, & symptomatum sævitiam augeat, impedienda est frequenti evacuatione. Medicamenta valida purgantia excludit, cùm natura ventriculi prostrata, & languor virium non admittat. Blandis ergo utendum purgantibus; inter hæc videntur magis propria *Pilul. de Amoniaco, & Tartareæ Quercet. Pil. Alephang. & Aquæ pendentis ex Aloe*, quas in cruditate acida convenire censeo, sicut reprobo in cruditate nidorosa, & per multos, & etiam per quindecim dies, in principio purgationis, omni die exhibendæ, ut ita massa exerementorum in ventriculo, & in primis viis existens purgetur, sine ægri incommodo, in tali dosi, ut per tres, vel quatuor vices moderatè alvus moveatur, exhibeantur *ad* ℈. *i.* vel ʒ. ß. manè, & serò immediatè ante cibum.

Secundò Lac exhibet. Ait enim: *Lac, & Serum exhibeatur pro anni tempore*, non ad calorem Hepatis, & æstum Hypochondriorum attemperandum, & ad refrigerandum, ut aliqui doctrinæ Hippocratis Sequaces censent, quia, ut dixi, nihil horum licet deducere à textu, sed ad attemperationem acidi fermenti, & humoris in ventriculo existentis; est enim Lac insigne dulcificativum, & modificativum acris cujuslibet. Pro anni tempore est exhibendum Lac, & Serum, hoc est Vere, & Autumno; est enim tale tempus magis proprium, pro Lactis exhibitione, & exhibendum ad magnam quantitatem, quæ possit etiam pro prandio servire, si ventriculus talem sustinuerit sine incommodo quantitatem, protracto cibo ad tempus cœnæ, qua sola contentus erit æger; & hæc debet esse regula exhibendi Lac, & in istius usu insistendum per duos menses saltem. Hanc regulam deduco à verbis textus; ait: *Huic pharmacum bibendum dato frequenter, & pro anni tempore serum, & lac*; adverbium, *frequenter*, videtur cadere etiam super Serum, & Lac, ob præpositionem, *&*, conjunctivam. Nec timendum majus incrementum laxitatis fibrarum ventriculi ab humido Lactis, & Seri, quia majus, & cum majori incommodo habetur à pondere alimentorum, quæ in usu prædicto Lactis minuuntur, cum refectione dictarum fibrarum, & cum plus urgeat attemperatio humoris acidi, & ejus purgatio, quàm perficit Lac in dicta quantitate sumptum, quam fibrarum laxitas, illi prius incumbendum, quàm huic, cum post Lactis usum, fibrarum laxitatem corrigere satis sit. Serum Æstate exhibendum, quia actionem calidi externi hoc tempore cum excessu dominantis moderetur, & calorem maximè noxium agnovit Hipp. in hoc affectu, quia aciditatem auget exaltatione, & subtilitate inducta, hoc respectu multum exercitium, deambulationes, & aquæ calidæ lavacrum prohibuit. Cum Sero misceri possunt succi herbarum refrigerantium eodem fine. Nec irrationabilis usus refrigerantium in melancholia intensa aciditate vitiata, prout in casu præsenti, in quo dentes stupefacit, & fauces exurit per vomitum rejecta, cùm à frigidis moderetur acrimonia, si sint temperata, & à calidis intenditur, & à frigidissimis, prout de istis sancivit Hipp. in hoc textu. Frigida sint, quæ humorem melancholicum respiciant, ut *Borago*, *Buglossa*, *Viola*, *Endivia*, quibus addenda, quæ acrimoniam retundunt, ut *Malva*, *Parietaria*, *Liquiritia*, *Brancaursina*. Hæc simplicia, vel eorum succi possunt cum Lacte, vel Sero distillari, & distillatum loco Lactis, & Seri exhibendum. *Aqua Villæ*, *Noceræ* erit proficua.

Tertio *à cibis pinguioribus*, *oleosis*, *& dulcibus* monet abstinendum; in his enim acidum occultum latet, ut loquuntur Recentiores, & etiam fibræ ventriculi magis laxantur, cum detrimento digestionis alimentorum, & augmento acidi, ut superiùs dictum est. Frigidissima etiam alimenta prohibet, quia imperfectam magis reddunt concoctionem ventriculi, & etiam quia acidum fovent, dum magis crassam reddunt substantiam, in qua residet, illud fixant, cum majori aptitudine ad dissolutionem corruptivam massæ chylosæ, & majori resistentia remediis impartita correctionem ejus ad majus tempus extendunt; hæc incommoda mitiora, frigidiora in principio curationis proposita non inferunt, ideò consulit, frigidissima esse fugienda. Alimenta alvum subducentia probat, de quibus locutus est *in lib. de affectionibus*, & eadem consulit pro alvo lubrica servanda.

Post dicta remedia, & Lactis usum, caput purgat, ratio hujus inquirenda.

Indicatio caput purgandi, desumitur à læsione capitis à materia excrementitia. Hoc indicans demonstravit *Hipp.* in verbis text. *Caput dolet, & oculis non videt*; ex quibus colligitur, materiam capitis membranas infestare, & spiritus animales obscurare, dum in illis figitur, & cum istis miscetur unà cum materia suæ generationis, & licèt hæc symptomata in principio morbi sint per consensum, si contingat continuam esse illorum afflictionem, vel valdè frequentem, consideranda tamquam per essentiam à materia jam capiti fixa, & in hoc stationaria, vel expectandum dicta symptomata brevi tempore futura talia per essentiam; idcircò vel ratione curationis, vel ratione præservationis, cùm sit excrementitia, & qualitate peccans materia expurganda, & eò magis si à continuo fluxu materiæ hujus majora timeamus mala, ut melancholiam per essentiam, Epilepsiam, Apoplexiam, quæ à dolore capitis, si sit continuus, à visus læsione præsagiuntur. Habemus ergo ab hoc textu Hipp. documentum purgandi partem symptomatum subjectum, etiamsi hæc sint per consensum, dummodò suspicio sit posse fieri per essentiam, & ab illis majora prævideamus incommoda. Perseverante ergo dolore capitis, & læsione visus, purgandum caput *Errhynis*, *& masticatoriis*, quæ in usu Lactis exerceri possunt.

Præmittit purgationem per alvum, & frequentem ad expiationem ventriculi, & primarum viarum, in quibus est sedes, & fons pravi humoris, ut dictum fuit, & rationi consonum est prius remedia dirigere in morbum, deinde in symptoma, & fontem contaminatum primò depurare, deinde rivos; Lac, & Serum pariter præmittit purgationi per vomitum, quam imperat post Lactis usum, ut acrimoniam humoris mitiget, & crassitiem fluiditate Lactis moderet, & mos fuit Hipp. in multis casibus, in quibus materia acris redundat purgationi istius præmittere modificantia acrimoniam, quod documentum magis servandum in purgatione per vomitum, ne ab acrimonia humoris purgandi lædatur os ventriculi cum periculo ægri, fluxibilitatem humoris in omni purgatione Hipp. amavit semper, si vomitus indicatur à materia excrementitia disposita ad exitum per superiora. Concludendum est Hipp. vomitum imperare post Lactis, & Seri usum, eò quia materia excrementitia istorum virtute sit disposita ad purgationem per superiora, & non ab eadem remediorum virtute ita correcta, ut usibus naturæ servire possit, sed potentiam illi remanere ad recuperandas pravas qualitates, & ad morbum in integrum restituendum. Hanc purgationem per vomitum reiterandam monet, ut osten-

ostendunt illa verba, *Et post medicamentorum potiones sursum purgantes*, pluralitatem inferentia, & ratio desumenda à Cachochimia universali, quæ ob abundantiam humorum unica purgatione moderari non potest, nec vires in hac semper debiles ob pravitatem humorum, purgationem violentam sustinere possunt, unde necessaria istius partitio. Ideò vomitiva mitiora, & benigna seligenda, ut *Decoctum florum Camomillæ*, *& corticis radicis Raphani*, *sem. Anethi*, *& baccarum Hædere*, *& fol. Nicotianæ*, in parva quantitate decoctum exhibendum post pactum. Valet etiam *Oleum Olivarum*, *& Amygdalarum Dul. ʃ. 1. ad ℥. v.*

Quintò Sanguinis missionem imperat, cujus rationem dedi in dissertatione de vomitu.

Sextò *Alvum lubricam servandam* imperat, cum Clysteribus emollientibus, alvus in hoc morbo semper adstricta per dictos Clysteres fit mollior, acribus verò adstrictior.

Septimò abstinentiam *ab ebrietatibus*, *& à Venere* inculcat; utraque enim ventriculum debilitat, & acidum in corpore, & humoribus auget; vinum acido, quod in se continet, & præter cruditates, quas congregat. Venus consumptione spirituum, à quibus acidum humorum modificatur, & quibus deficientibus acidum exaltatur, & dominium supra omnes humores exercet; qua ratione si coiverit, consulit Hipp. usum fomenti ad regionem stomaci, antequam cibum capiat pro corroboratione ventriculi à coitu debilitati.

Octavò multa fugienda insinuat, ut *à Sole*, quia suo calore acidi humoris acrimoniam auget, *& ab exercitio multo*, *& de ambulationibus*, *& aquæ calidæ lavacro*, ob eamdem rationem caloris; *esum acrium alimentorum*, *& salsorum* prohibet, quia hæc acidis addita corrosivum mixtum componunt.

Alium affectum hypocondriacum describit *cit. lib. 2. de morb. num. 64.* sub titulo *Morbi siccatorii*: *Neque sine cibo esse*, *neque cibum acceptum tolerare potest*, *verùm ubi quidem sine cibo manet*, *viscera sugunt*, *os ventriculi dolet*, *& alias alia vomit & bilem*, *& salivam*, *& pituitam*, *& acria*, *& postquam vomuit aliquantisper*, *melius habere sibi videtur*, *& ubi cibum accepit ructus adsunt*, *& cum rubore exardescit*, *& semper multum se cacaturum putat*; *ubi verò ejus gratia desederit flatus prodit*, *& dolor caput habet*, *& totum corpus velut aciculis pungi videtur*, *alias alia parte*, *& crura gravia sunt*, *ac debilia*, *& consumitur*, *ac debilis fit*.

In hoc casu Hipp. delineare affectum hypochondriacum communi Medicorum consensu determinatum est, & enarrata symptomata, nempè molestia ventriculi à cibo, & sine cibo, flatuum copia, vomitus confirmant.

Sedem istius affectus, ex verbis, & symptomatibus recensitis, aliam cognoscere non possumus, nisi ventriculum, sicut in antecedenti casu, ut colligere licet ex molestia à cibo, & ab abstinentia istius, à vomitu cibi, & aliorum humorum, à juvamento ab isto percepto, & à flatu post cibum; & in toto textu nullum habemus indicium alterius partis læsæ, consequenter concludendum, sedem hujus affectus esse ventriculum, & in istius mala indispositione consistere.

Qualis conditionis, & generis sit ista indispositio, licet manifestè colligere à flatibus post cibum invalescentibus, cum ructu, & cum irritamento alvi, qui cum semper à debili calore proficiscantur, ut demonstrabimus cum Hippoc. in dissertatione de ructu, habemus efficacissimam rationem concludendi, hunc affectum ab Hippoc. descriptum consistere in debili calore ventriculi, & in sui fermenti inertia.

Hæc manifesta evadit à vomitu bilis, salivæ, pituitæ, & acrium, quæ imperfectam digestionem alimentorum opus fermenti digestivi debilitati, quotiescumque cum flatu conjungitur talis vomitus ostendunt.

Fermenti inertia provenit ab acido in sanguine deficiente, vel in glandulis, quæ humorem acidum præparant, ex cujus deficientia, ut langueat, necesse est fermentum acidum ventriculi, cum imperfectione digestionis alimentorum, ob rationes dicendas in dissertatione de læsa concoctione.

Observamus hunc affectum in eis, qui tenuem, mollem, & rarum sanguinem habent; habet enim sanguis consistentiam, crassitiem naturalem, & densitatem, cum fluxibilitate ab acido; hoc deficiente raritas, mollities, & tenuitas sanguini advenit; hoc sanguine donati parum, aut nihil appetunt, & per hoc distinguitur hic casus à præcedenti, in quo acidum fermenti excedit, & est fixum.

Acidum verò deficit in sanguine, & glandulis, quando bilis, acidi quantitatem, & activitatem excedit, prout demonstratur à doctrina Alkali, & acidi, & à remediis bilem augentibus, quæ acidum mortificant, & ab acidis, quæ bilem frænant. In casu *ab Hipp.* descripto bilem dominari colligimus ab illis verbis textus. *Et cum rubore exardescit post cibum*, hæc exardescentia arguit facilitatem sanguinis ad effervescentiam, quam à bile habet; & inferiùs ait: *Totum corpus velut aciculis pungi videtur*, & denotat acrimoniam sanguinis effervescentis, quam à bile recepit, facilitas ad effervescendum, & acrimonia sanguinis sunt duo effectus bilis in eo existentis; hinc est, quòd in biliosis frequenter hic affectus observetur.

Causa ergo principalis hujus affectus est bilis enervans, & mortificans, inersque reddens fermentum stomaci, à quo depravatio digestionis alimentorum, & mutatio istorum in cruditates diversi generis, in quas transeunt alimenta, ob diversitatem, & dispositionem suorum componentium, per quam agens calor ventriculo impartitus à sanguine bilioso, flatus in copia elevat, quia licèt sit in se validus, respectu tamen materiæ est debilis, hancque attenuandi, non resolvendi potentiam retinet. Hanc flatuum generationem coadjuvat fermentatio in cruditatibus stomaci inducta à cibo, per quam multi flatus exhalant, ideòque post cibum flatuum tumultus, & exitus, quos auget ipsa fermentatio ciborum.

A mala alimentorum digestione excrementorum redundantia, quæ flatuum generationi materiam suppeditant, & fermentum digestivum magis depravant, sola pars tenuior, subtilior, & spiritosa in chylum bonum vertitur, sed adeò pauca, ut non sufficiat nutritioni totius, & copiosæ generationi spirituum animalium, & vitalium, à quibus facultatis animalis, & vitalis robur emanat. Hinc macies, corporis languor, ejusdem gravitas, & debilitas crurum.

Bilis ergo est causa hujus affectus hypocondriaci, non quia calida, sed quia suo sale acri lixiviali fermentum acidum ventriculi, & glandularum mortificat, & enervat; & si calor sit causa bilis adurendo particulas sanguinis, non verificatur sententia illorum Medicorum, qui Hippocratis doctrinam jactantes, docent à calore hepatis enervante calorem ventriculi affectum hypochondriacum oriri, quia bilis non generatur ab hepate, ut apertè, ex Hipp. mente, demonstravi in meo *Systemate Medico*, sed in hoc solùm secernitur; idcircò non criminandum hepar in hoc affectu, qui originem à bile ducit, sed sanguis, cui suum esse debet bilis, quæ, ut dixi, non calore, sed sale lixiviali contrario sali acido fermenti digestivi ventriculi est causa hujus affectus; hac ratione detestanda prædicta sententia in hepar causam hujus affectus refundens, tamquam falsa, & principiis Hippocratis, & Recentiorum illis consonis minimè adhærens.

Ab hac causa rationes deducimus, à quibus explicantur omnia descripta symptomata.

Neque sine cibo esse, *neque cibum acceptum tolerare potest*.

Neque sine cibo esse potest, hoc est inediam ferre non potest, non diù protractam, quia sanos etiam hoc symptoma corripit, nec hujusmodi inedia est à causa morbosa, sed accipienda, ut præsenti casui accomodari possit in initio, nempè statim, ac ventriculus vacuus est cibis, & apparet indigentia cibi.

Molestiam ab hac cibi carentia in ventriculo describit *Hipp.* his verbis: *Et viscera sugunt*, *& os ventriculi dolet*, *& alias alia vomit*, *& bilem*, *& salivam*, *& pituitam*.

Viscera sugunt, idest ventriculus sugit, cùm hic solus

lus sine cibo maneat in principio inediæ, cibo ab eo præparato paulò ante elapso, & ad alias partes transmisso pro earum alimonia, in quo casu solus ventriculus dici potest sine cibo, cùm aliæ partes cibum præparatum, licèt vitiosum, susceperint, ideòque solus sugere dicendus. *Sugit*, non vera suctione, sed analoga, motu suo peristaltico in carentia cibi cum majori energia, & celeritate exercito, dum à nullo corpore gravante dictus motus reprimatur, vel à molestia, quam à cibi deficientia unusquisque experitur provocato. *Saliva* etiam in ventriculum recepta post cibi ab hoc exitum, concurrere potest ad dicti motus alterationem, si acrimonia à dominante bile accepta ventriculi fibras irritaverit, motus peristalticus ventriculi auctus intestinum duodenum elevat versus orificium inferius ventriculi, humoresque in eo contentos cavitati istius consignat, sicuti à dicto motu aucto agitatis, & quodammodo compressis glandulis, & extremitatibus arteriarum humor serosus in copia exprimitur in cavitatem ventriculi, & hoc modo ventriculus cibis vacuus dicitur surgere humores ab aliis partibus. Si isti humores acrimoniam prætulerint, & sua substantia, & suis vaporibus fibras nerveas ventriculi, & maximè plexum nerveum orificii superioris vellicaverint, & roderint, dolorem pariunt perseverante irritamento, determinatur ventriculus ad vomitum, cum hoc rejicitur materia in ejus cavitatem modo supradicto collecta; *& alias alia*, hoc est, quandoque bilem, quandoque pituitam, & salivam, & acria vomit, prout aliquis ex istis humoribus in ventriculum transfunditur solus, vel mixtus, vel prout cruditates à depravata concoctione alimentorum relictæ in stomacho fuerint diversi generis, excepta saliva, quæ ab ore descendit. *A vomitu aliquantis per melius sibi habere videtur*, ablato, vel minorato irritante, & vellicante cum materia rejecta.

At ubi cibum accepit ructus adsunt, & cum rubore exardescit, & semper multum se cacaturum esse putat; ubi verò ejus gratia desederit flatus prodit, & dolor caput habet.

Cùm dictum fuerit, depravatam fieri in hoc affectu ciborum digestionem, & concoctionem, ab hac multitudo flatuum elevatur, à quibus ventriculus distenditur, os superius istius vellicatur; hinc dolor istius partis exitum, si inveniant flatus per ructum exeunt, si non, strangulationis sensum pariunt; ideo à cibo malè habet æger, & eò magis malè habet, si humores acres reperiantur in ventriculo; agitati enim à cibo superaddito suam acrimoniam ab agitatione in actum redactam, in eum dirigendo molestiam inferunt, de qua multæ querelæ post cibum. A continua etiam molestia ventriculus ita disponitur, ut pondus alimentorum, eorum caliditas, frigiditas sit noxia suis membranis, & præcipuè si à continuo vomitu mucositas, qua superficies interna oblinitur, fuerit absumpta.

Vapores caput ascendentes, dolorem istius pariunt. Exardescit cum rubore facies post cibum, quia à molestia post hunc excandescit spiritus, à cibo incalescit sanguis in vasis circumstantibus, & ab utroque in vasis superioribus fervet, à fervore robur in facie, qui tenuitatem sanguinis, & ejusdem ad effervescentiam, promptitudinem, superiùs notatam, arguit, & per hanc facili de causa fervet, & rubore tingit faciem. Flatus ad intestina decurrentes, ubi istorum copia in intestino recto collecta fuerit, gravando, & irritando stimulum dejiciendi fœces addunt, sed inani exitu, cùm non exeat, nisi stimulans, quod est flatus. Alia explicata fuerunt superiùs.

Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ bili in sanguine dominium concedunt, illius copiosæ generationi inserviendo.

Signa diagnostica sunt recensita ab Hipp.

Prognostica in fine textus addit, ubi scribit: *Morbus hic diuturnus est, & consenescentes, si ita futurum est relinquit, sin minus commoritur.*

Curationem auspicatur primò à purgatione per medicamentum purgans deorsum, ad ventriculi emundationem ab impuritatibus, & excrementis. A qualitate humorum peccantium eligenda purgantia, quæ Hipp. silentio præteriit; bilem, & pituitam purgantia, sunt magis propria, ideo *Rhab. Agar. Mel. ros. sol. Syr. ros. sol. Cremor Tartari, & Manna* convenient. Vide, quæ scripta sunt de cruditate nidorosa.

Secundò purgandus æger vomitu cum *Asaro* in substantia, vel in infusione in vino, vel Sale albo Vitrioli, vel medicamentis antimonialibus. In præcedenti casu plura præmittit Hipp. antequam vomitivum exhibeat, frequentes purgationes, Lac, & Serum, & diætam; in præsenti unicæ purgationi per alvum conjungit vomitum, & hoc multiplici de causa; prima, quia humor peccans in illo valdè acris, & corrosivus, ideò prius attemperandus, ne acrimonia excedenti irreparabilem molestiam superiori orificio ventriculi inferat. Secunda, quia humor valdè crassus, prout dictum fuit, unicæ purgationi resistens, reiterata indiget. Tertia, quia leni medicamento purgandum erat, dum à valido agitatus humor acris ferocius deseviret, cum lethalibus symptomatibus, ideo reiteranda per plures vices purgatio lenis; in hoc verò casu, cùm humores pro majori parte sint fluxibiles, quia biliosi, nec adeò acres, unico medicamento possunt tutò purgari in ea quantitate, quæ necessaria est; & quia peccant etiam humores crassi, qui actioni purgantis resistunt, eorumque vim deludunt, ideò post unicam purgationem vomitivum exhibet, & acrimoniæ excedentis defectus in humoribus periculosum non reddit vomitum.

Tertiò purgat caput, dum ait: *Medicamentum bibendum dato, primum deorsum purgans, postea supernè, & caput purgato.* Purgatio capitis peragenda *Errhynis, & masticatoriis*, multis in locis descriptis, quæ adhibenda etiam in superiori casu dixi. Finem hujus purgationis, non alium determinare possumus, nisi caput immunem facere à læsione excrementi redundantis à depravata alimentorum digestione. Possumus addere, usum esse Hippoc. in purgatione universali corporis, purgationem capitis semper moliri, quam magni etiam fecisse naturam, multiplicata in capite emunctoria pro excrementorum purgatione confirmant.

Quartò monet abstinendum esse à cibis dulcibus, oleosis, & pinguibus, quia hæc fermentum ventriculi oleositate, & pinguedine magis enervant; & ab ebrietatibus, quæ indigestionum, & cruditatum sunt seminaria.

Quintò Vomitu quotidiano, utitur *à succis, & à cibo*; per succos intelligit alimenta dissolutione in formam succi redacta. Hujus remedii magna est utilitas, quia excrementa ab imbecilli, & depravata digestione cumulata, quotidie per vomitum excernentur unà cum antecedentibus relictis in ventriculo post purgationem per alvum, & per vomitum, & mundato ventriculo ab hoc inquinamento, quod depravatæ concoctioni servit, hæc minus imperfecta evadit; hanc utilitatem docet, vomitus ab ægro factus spontè, cum alleviatione symptomatum, à quibus affligebatur, ut ait Hipp. in textu, quanto tempore vomendum sit post cibum, nihil dicit Hipp. quia non potest determinari, sed Medici judicio remittitur istius decisio, quotiescumque enim æger ab hoc sublevatum se percipit cum notabili utilitate, tunc ab eo desistendum.

Sextò *Lac, & Serum Asininum pro anni tempore*; hoc est Vere, & Autumno exhibet hujusmodi remedium, tendit ad attemperandum sal lixiviale bilis mortificativum acidi sanguinis, & ventriculi, illo attemperato hoc resurgit, & concoctio alimenti melior. Notandum pro his attemperandis humoribus. Hippocratem semper uti Lacte, quia est attemperans sine noxa, cùm sit alimentum optimum, amicum naturæ, & ferè nihil in eo est noxium. *Lacte Asinino* utitur, quia cùm parvam portionem Butyri habeat, fermento stomaci enervato, & debili minus nocet, etiam quia ob Seri copiam, majorem habet vim ad domandam bilem. Lacte utendum modo supradicto ad imitationem Hipp. *Acidulis mineralibus* uti possumus, quæ bilem frænant, & prædictum acidum remittunt, & augent.

Septimò, post Lac medicamentum purgans exhibet, & subjungit, *Utro tandem magis opus esse, tibi visum fuerit*; ut reliquiæ humoris in ventriculo, vel portio Lactis corrupti educatur per purgans medicamentum, quod an vomitivum, vel subductivum esse debeat, judi-

udicio Medici reliquit; ideò dixit *Utro* (hoc est, vel vomitu, vel purgatione). Magis opus esse *Tibi visum fuerit*; nam si aderit inclinatio, facilitas ad vomitum, vomitivo utendum; si verò inclinatio, & dispositio per alvum aderit, purgativo.

Octavò Æstate, & Vere lavacrum *Aquæ frigidæ* consulit, ad attemperandam bilem, & istius causam, nempè calorem sanguinis. Hyeme unguento exterius utitur; cujus conditionis sit unguentum, reticet Hipp. suspicor tamen esse *Resumptivum dictum*, ratione emaciationis, cui intendit providere Balneo frigido, prohibendo copiosam transpirationem emaciatis noxiam; modicam deambulationem, & exercitium permittit, quia ab his non est timendum caloris augmentum, nec effervescentia immoderata excrementorum in ventriculo, sicut in præcedenti casu; tale exercitium confert attenuationi excrementorum; si verò debilis fuerit æger, iter faciat, hoc est in rheda, vel equitando.

Nonò Diœtam determinat cum cibis frigidis ad majorem modificationem bilis, quæ à frigido incrassatur, & figitur, & minus activa evadit, contra fermentum acidum ventriculi, & monet omnia remedia temperatè frigida utilitatem spondere; alvum subducentia imperat, quia quo plus deponit alvus, minus retinet ventriculus excrementorum, qua de causa, si alvus non secedat, molli infuso per Clysterem id quærit, & maximè utilitatis est quotidiè alvum operari.

Observent primò Medici, quam paucis remediis utatur Hippocrates in curatione affectus hypochondriaci, qualem propositum casum credunt, & quantis illi ægros defatigent, & ventriculum opprimant contra Hipp. documentum, cujus ipsi Sequaces se venditant.

Secundò, non uno modo omnes hypochondriacos affectus esse curandos, ut patet ex diversitate curæ ab Hipp. institutæ in his duobus affectibus hypochonridacis, quod non faciunt nostræ ætatis Medici.

Tertiò, post peractam ab Hipp. descriptam purgationem, videretur corroborandum esse ventriculum, & præcipuè acidis, ut *Spiritu Vitrioli, Salis communis, & Vitrioli Martis, in jure, vel aqua Boraginis, & accetosæ, vel cum succo Granatorum, & decoctione Santalorum vel speciebus Santalorum, vel Diarrhodon Abbatis*, tamen ab Hipp. nulla corroborationis ventriculi fit mentio, sicut in nulla cura aliorum morborum, cujus ratione puto esse, Hippocratem in curatione morborum solùm studere remotioni illius, per quod natura in suis operationibus deficit, quo ablato, ipsa parat sibi remedium, & se sola resurgit, & se ipsam corroborat, nisi sit valdè prostrata, & in via naturalis declinationis per senectutem.

Alteram differentiam colligere licet *ab Hipp. in lib. de veter. Medic. num.* 19. ubi, agendo de afflictionibus, quæ à cibo, & plenitudine proveniunt, hæc habet: *Alteri enim si pransi fuerint, idque eis non conducat* (quia assueti solùm cœnare) *statim graves, & segnes corpore fiunt, itemque mente pigri, hiatuque, atque oscitatione, & dormitione, & siti pleni.*

Si verò etiam insuper cœnaverit, & flatus, & tormina, & alvus effringitur, & multis magni morbi principium hoc fuit, si eosdem cibos, quos semel insumere consueverint, bis assumant, & nihil amplius. Alteri si prandere consueverunt (adde solum intermissa cœna) *idque ipsis conducat, & non pransi fuerint, mox ubi tempus præterierit, statim impotentia vehemens, tremor, animi deliquium, postea oculi pallidi, urina crassa, & calida, os amarum, & viscera pendere ipsis videntur, vertigo, iracundia, & tristitia, hæc autem omnia, ubi cœnare tentarunt, adveniunt. Deinde autem pransuri consumere non possunt, quæ prius cœnarunt, atque hæc ipsa cum tormine, & strepitu descendentia alvum concludunt, ipsique ægrè dormiunt, insomniaque conturbata, ac tumultuosa habent, plerisque verò etiam horum hæc ipsa alvus morbi principium fuit.*

Omnia ista symptomata ab Hipp. recensita, ab alterata consuetudine cibum capiendi, quia non sunt continua, & solùm data occasione cibi præter consuetudinem assumpti, nullam speciem morbi constituere videntur; si verò essent continua, & continuò, vel frequenter à cibo aliquis affligeretur, affectus hypochondriacus cum ratione appellari posset, & nemo ab istorum numero excluderet; at cùm praxis doceat, in aliquibus frequentia esse ista symptomata post cibum, admittendum est etiam per hæc constitui differentiam affectus hypochondriaci.

Hujus affectus causam aperuit *Hipp. in cit. lib. n.* 20. his verbis: *Ejusmodi autem ventres multò tardius concoquunt, & majori habent opus cessatione, ac quiete*; & superiùs in hoc textu, reddendo causam symptomatum, quæ adveniunt illis, qui cœnam capiunt, cùm non sint assueti, deinde pransuri varia symptomata patiuntur, ait: *Et sanè puto, his, qui cibum sumere consueverunt, quòd non expectaverunt justum tempus, donec ipsorum venter pridiè ingestos cibos perfectè consumpsisset, & exsuperasset, evacuatusque esset, ac quievisset, sed in ferventem, & fermentatum* (intellige cibum) *novos ingesserunt*; (notanda hæc verba; quæ effervescentiam, & fermentationem alimentorum, in actu suæ digestionis notam fuisse, Hipp. aperiunt) & in hac sententia concoctionem tardam designat, pro causa enarratorum symptomatum.

Si ista symptomata ab interrupta consuetudine cibum capiendi, à tarda concoctione, & à denegata quiete, & cessatione à suo opere ventriculo, quibus, ob sui languorem indiget, proveniunt; asserendum est etiam, si talia symptomata alicui frequenter, vel continuò superveniant, eorumdem causam esse tardam concoctionem, & necessariam quietem, & cessationem ab opere ventriculo non concessam.

Concoctio tarda succedit ob calorem ventriculi debilem, & ob fermenti activitatem diminutam; hæc enim duo sunt principalia concoctionis principia, à quorum energia, vel languore citò, vel tardè conficitur concoctio. Calor debilis ventriculi, agendo in alimenta dissoluta, humido, & fermentum lentè fermentationem promovendo flatus, plurimos excitant, à quibus pendent omnia prædicta symptamata in textu descripta. Augentur flatus, à fœcibus alimentorum in ventriculo remanentibus post expulsionem chyli, ritè, licèt tardè præparati, dum à calore debili ejusdem paulatim in flatus attenuantur; his dominantibus, prædicta surgunt symptomata, & eisdem resolutis, symptomatum molestia cessat; si verò fœcum reliquias novus cibus inveniat, cum istius fermentatione fermentant, & in flatus abeunt. Remanent in ventriculo fœces, quia ubi adest concoctio debilis partes alimentorum crassiores, parùm alteratæ manent, suamque crassitiem, viscositatem conservant, & ventriculi fibræ istius fundum versus pylorum elevantes, non tantùm habent roboris, ut ita elevare valeant, prout exigit expulsio fœcum, cum parva fluiditate, & cum crassitie resistente vi impulsivæ fibrarum; ideò crassæ alimentorum reliquiæ remanent in ventriculo. Denegata quies, & intermissio ab opere, concurrit ad debilitatem caloris, & fermenti.

Calorem in ventriculo fovet spiritus animalis per nervos, & fibras ventriculi fluens, eo modo, quo fovet calorem aliarum partium, itaut si fluxus istorum ad has interrumpatur, emacientur, abolita nutritione earumdem, ut patet in membro paralytico, nec possunt spiritus animales conferre chyli elaborationi, nisi ei misceantur. *Vide Viridetum de concoctione*. Et tunc fibræ, & nervi ventriculi exinaniuntur; idcircò pro altera alimentorum concoctione perfecta expectandum est fibras, & nervos ventriculi spiritu animali refertos esse, & isto turgere, & si ante hanc refectionem cibus novus ingeratur, calor illorum digestioni necessarius deficit. Fermentum etiam ventriculi, dum miscetur alimentis concoquendis deficit, ideò expectanda novi generatio, & si ante hanc cibus assumatur illius debilis concoctio sequitur cum flatuum generatione, ideò necessariam quietem, & cessationem ab opere; his de causis ait Hipp. *Expectandumque novum, & sufficientem influxum spirituum, & novam generationem acidi digestivi.*

Causæ descriptorum symptomatum satis patent à dictis de melancholia hypochondriaca, & de Affectibus hypochondriacis.

Hinc patet, sedem istius affectus hypochondriaci esse ventriculum, & convenire per hoc cum aliis duabus differentiis, superiùs explicati; differre verò, quia illæ à depravata concoctione alimentorum ab acido, vel à bile, hæc verò à diminuta, & tarda.

Causæ externæ sunt omnes illæ de diminuta concoctione recensendæ.

Affectus ergo hypochondriaci, non ab una causa solùm, sed à multiplici oriuntur, per quæ arguuntur Medici nostri temporis, qui unicam causam his affectibus tribuant, & earum curationem eodem modo dirigunt, cùm varianda sit pro varietate causæ, prout ait Hipp. ut demonstravi superiùs.

Signa hujus affectus recensita sunt superiùs, & alia possunt addi, quæ dicta sunt de Melancholia hypochondriaca, excepto timore.

Signa distinctiva ab aliis affectibus, sunt ea, quæ ventriculi languorem ostendunt, sine acidi, & bilis redundantia, & causæ præcedentes, quæ ventriculi temperiem optimam dissolvere possunt; & accidit hic affectus in corporibus gracilibus, & etiam in pituitosis.

Prognostica sunt eadem ab Hipp. in superioribus recensita.

Curatio, juxta Hipp. methodum præscribenda; & primò cum purgantibus lenibus frequenter exhibitis, ventriculus ab excrementis emundandus, prout docuit Hipp. in primo casu. Secundò Vomitus excitandus. Tertiò, quæ calorem ventriculi augere, & fermentum validum reddere possunt exhibenda; talia sunt acida, & quæ describenda sunt in dissertatione de concoctione diminuta. Quartò Diæta sit cum alimentis, quæ facilis sint concoctionis, & parvi excrementi, & alvum subducentibus, & si non fluat, Clystere, cum aliis medicamentis fluor ejus adjuvandus.

CAP. XV.

De Mania.

Variè sumitur Mania, generaliter pro qualibet mentis motione, sive hæc sit *Donum rationis supernaturale*, *à Platone in Phædro* ad quatuor species redactum; talis erat emotio mentis Prophetarum antiquorum, Sibyllarum, ad quam reducitur illa Poetarum, nempè Oestrum poeticum; vel pro dispositione, quæ hominem infra suam dignitatem deprimit, qualis est emotio mentis in Ebriis, in Iracundis, in Lascivis, secundò specialiter pro quocumque delirio sine febre, sive id sit melancholicum cum timore, sive maniacum cum furore, sive cum febre, sive sine febre; & in hac significatione usurpatum fuit hoc nomen *ab Hipp. lib. 1. Porrh.* Specialissimè pro delirio phrenetico sine febre, desumpto hoc nomine à verbo græco Lunam exprimente, & forsan quia ad certos Lunæ status talis morbus exacerbatur; vel à verbo græco significante, furere, & magis propriè, cùm furor unà cum delirio in mania conjungantur.

Definitur communiter Mania *Delirium cum furore, & audacia, sine febre.*

Furor est *Excessus iræ, res tristes, & crudeles prosequens*, ut neces, percussiones sine causa; & talis furor est in Maniacis, cùm in omnes sibi occurrentes desæviant, & verbis, & factis, & quocumque modo eis concessum est ab instrumentis obviis aptis ad offensionem, nec consanguineis, nec amicis, nec eis, quos sani reverentia, & obsequio colebant, parcunt.

Audacia est *Motus animi insurgentis sine ulla causa, & sine ulla cautione contra objecta vim timorem incutiendi habentia.* Talis passio in Maniacis reperitur; nam pericula quæcumque aggrediuntur, & ab istis non deterrentur, res quascumque difficillimas affectant, & peragunt, nec rationibus suaderi patiuntur ad contrarias operationes.

Hæc peragere sine causa delirium constituit; nam in necem, & percussionem hostis injuriosi, ulciscendæ injuriæ causa ferri rectæ rationis proprium (licèt falsò) judicatur. Sic pericula intrepidè aggredi rebus difficillimis peragendis opus navare, pro propria defensione, pro Patriæ salute, pro majestate Principis tuenda, est heroicæ fortitudinis munus, temerariè verò, & sine causa hæc peragere, depravatæ rationis est, delirium constituentis.

Causa delirii immediata est compositio. vel divisio phantasmatis necessitatem necis, percussionis, & periculi contemptum repræsentantis, cui repræsentationi ex inadvertentia, & ex aliis causis superiùs dictis de Melancholia, irrationabiliter assentitur, & ab hoc assensu determinatur Voluntas irrationabili appetitu ad necem, percussionem, & ad periculi contemptum, & ab hac Intellectus inadvertentia tollitur causa rationabilis operationum in Maniacis; nam si Intellectus repræsentationem à phantasmate factam ad examen revocaret, agnosceret repugnantiam, quæ est in dicta repræsentatione, motivum necis, percussionis, & contemptus periculi proponente, & illa cognita phantasmatis repugnantiam repræsentatam, per ratiocinium corrigerent, quod cùm Intellectus ex inadvertentia prætermittat, operatio sequens istius assensum dicitur sine causa, & delirium; sicuti enim in Melancholia dicimus adesse delirium, quia adest timor sine causa manifesta, ita furor, & audacia in Mania, quia sine causa faciunt delirium.

Assentitur Intellectus neci, percussioni occurentium Maniaco, quia in hoc adest phantasma movens sedem sensus communis, eo modo, quo movetur à phantasmate concepto ab homine injuria affecto, & vindictam meditante, Intellectus cognoscit talem repræsentationem, & quia hoc phantasma in Maniaco semper est excitatum, & in motu, ideò evenit, quòd possit facillimè conjungi cum illa affectione, quæ ab homine occurrente, Maniaco, imprimitur in sedem sensus communis, & talis affectio, unita cum phantasmate supradicto, repræsentat Intellectui vindictam esse exercendam contra hunc, ideò assentitur neci, & percussioni, unde furor sine causa.

Assentitur intrepidè aggressioni periculi à phantasmate proprio repræsentati, quia Intellectus repræsentationi periculi fixus, non attendit circumstantiis connexis cum periculo, à quibus oritur difficultas, vel impossibilitas in eo superando, non perpendit media, quibus mediantibus superari possit, & quæ sint magis propria, & quæ executioni cum majori facilitate mandari possint; sed cum inadvertentia assentitur aggressioni periculi, & præcipuè si phantasma sit divisum, itaut repræsentetur solùm periculum sine circumstantiis, quæ illius difficultatem, vel impossibilitatem repræsentent, illius aggressioni assentitur statim, & temerè Intellectus, tamquam periculo facile superabili, & sine timore, cùm absint illæ circumstantiæ, quæ periculum difficile exponant, ex quarum apprehensione fit perturbatio in spiritibus animalibus, cum timore, qui abest, etiamsi repræsententur circumstantiæ periculum timendum repræsentantes, dum Intellectus has non animadvertit, & ex inadvertentia eas non ponderat, & respectu istius inadvertentiæ ita se habent ad Intellectum, sicut non essent, & quando non sunt, non incutiunt timorem, consequenter neque quando non sunt animadversæ.

Est *sine febre*, quia calor sanguinis, & spirituum licèt auctus, ad igneam non accedit naturam, & per hoc differt Mania à Phrenetide, & convenit cum Melancholia, à qua differt per furorem, & audaciam.

Causa hujus affectus est sanguinis, & spirituum accensio, cum furore, cum istis conjungitur irregularis, & inordinatus spirituum motus, per quem phantasmata possunt irrationabiliter componi, vel dividi cum delirio; Anima enim tamdiù manet tranquilla, & ratione rectè utitur, quamdiù spiritus in corpore placidi, & sine tumultu moventur; hujusmodi tranquillitatem recognoscit Anima à blanda sanguinis fermentatione, per quam spiritus in cerebro, & in toto corpore in æquilibrio detinentur: quamprimùm verò sanguis fervet, & æstuat per aliquam causam extraneam, spiritus ita cum impetu in cerebro moventur, ut non obediant Animæ imperio, à tali æstu, fervore sanguinis, & spirituum animalium oritur passio iræ, quæ cùm ad excessum pervenerit, ut in Maniaco, fit furor. Hic motus est talis conditionis, & roboris, ut motus, & actio proveniens ab Objecto terribili apto timorem incutere, non valeat eum alterare, nec immutare, sed ab eo alteretur, & immutetur, ad suique regulam reducatur; eo modo quo corpus recta linea per flumen descendens, ubi ad vorticem devenit vorticis motum non immutat, sed à motu vorticis immutatur, ut recta linea non

non descendat, sed verticaliter in gyrum moveatur, sequendo motum vorticis magis validum. Ita motus, & actio corporis terribilis ad cerebrum deducta per nervos, immutatur à motu validiori spirituum; ideòque timorem non imprimit, sed audaciam timoris contemptricem conservat.

Æstum, & fervorem in Maniacis adesse, comprobatur evidenter à tolerantia extremi frigoris ab omni passione disjuncta, cùm nudi, vel levi vestitu cooperti rigidi Hyemis rigorem tolerent, hæc tolerantia calorem internum connotat talis efficaciæ, ut valeat resistere intensioni contrarii frigidi, juxta adagium Philosophi: *Intus existens prohibet externeum*. Calor verò internus, non aliam habet originem, quàm fervorem, & æstum sanguinis, & spirituum.

Colligitur etiam talis fervor à spirituum robore, quo summè pollent Maniaci, cùm plurium hominum vires ad eos frænandos applicatos deludant, funes, & catenas, quibus coercentur, rumpant, & frangant, hæc spirituum animalium quantitatem, & robur arguunt, & à solo fervore, & æstu sanguinis, & motu spirituum, qui cùm sint valdè consistentes, nec fugaces volatilitate suos effectus perennant, qua de causa in laboribus non defatigantur, hic æstus, & fervor sanguinis est citra febris accensionem.

Causæ magis remotæ sunt quæcumque fervorem, & æstum in sanguine inducere valent, & spirituum motum inordinatum efficere *Paracelʃ. in tract. de morb. cap.* 2. determinat, causam Maniæ esse humorem æmulantem Mercurium calcinatum, reverberatum, & in aquam fortissimam solutum, qui spiritui vitæ permiscetur, huncque inflammat, & tantam dicit esse hujus aquæ fortis subtilitatem, ut in fundo non commoretur, sed ad summa fastigia tendat, & quamprimum ad cerebrum pervenerit, insaniam producit. Ad hujus sententiæ regulam de Causa Maniæ suam efformavit *Vvillisius*, asserendo, quòd in sanguine, ac succo nerveo Maniacorum particulæ nitro sulphureæ, & acerrimæ similes illis Aquæ stygiæ continentur, à quibus sanguis nimium effervescit, & spiritus animalis inordinatè movetur tamquam ab irritante.

Helmontius vult, omnem Maniam oriri ab efflorescentibus ideis conceptualibus peregrinis, quæ effervescunt, non secus, ac stigma Cerasi, aliique nævi materni, qui quotannis virent, vel rubent cum arborum fructibus, sic & ideæ maniacæ à perturbationibus spirituum ortæ habent in illis præcordiorum sua incentiva repetitionum, periodorumque intervalla.

Dolæus asserit, microcosmetorem: seu archeum, seu spirituum vitæ esse quasi incendiarium, & spiritus animales hominis incendere, incensi percurrunt omnes fossulas cerebri, & quascumque ideas; primò autem illas, quæ sunt de furore, & audacia antea conceptæ, & reservatæ, cum impetu suscitant, incensi spiritus fluunt in omnes corporis partes, quas cum energia irradiant, à quo derivatur robur maniacum.

Ab his omnibus sententiis colligitur, omnes istos Authores determinare sanguini misceri aliquod illi ætherogeneum, ideòque extraneum, & minimè cum eo miscibile; ideòque ab hoc, tamquam ab hoste tumulus excitari in tota massa sanguinis, per quos dicitur effervescere, & idem contingit spiritui animali, si simile ætherogeneum illi misceatur; & cum tumultu dicitur inordinatè moveri, quia in eo agitato ab extraneo est magis observabilis motus inordinatus in suo tumultu, quàm in effervescentiam. Hoc extraneum à *Paracelso* vocatur *Mercurius calcinatus*, *& resolutus*, à *Vvillisio Aqua stygia*, à *Dolæo Incendiarium*. Non possunt verò admitti in nostro corpore humores similes in natura cum Mercurio calcinato, & soluto, neque cum Aqua stygia; experientia enim constat, hujusmodi substantias intus assumptas brevi horæ spatio dolores corrosiones in corpore efficere, & Maniaci, qui diù vivunt humores istis similes, in se colligere non possunt cum beneficio vitæ diuturnæ. Ideæ Helmontii sunt verè ideales, nec probant, quod intendit; nam ideæ Maniacorum sunt semper depravatæ, & pauci sunt, qui lucida obtineant intervalla; ideò hoc stigma non efflorescit statuto tempore, sed floridum semper permanet. Spiritus vitæ incendiarius non fit talis, nisi per aliquam causam, cujus influxus receptus incendium in eo excitet, ideò admittit fermentum quoddam ab inferioribus partibus præparatum, cujus virtute microcosmetor ignescit; & ita patet, prædictum extraneum mixtum sanguini, & spiritui animali ab omnibus admitti.

Tale extraneum censeo esse bilem, & atram bilem mixtam sanguini, & quoad partes subtiliores, volatilioribus mixtam spiritibus, nempè animalibus, vel in alia parte genitam, & posteà in sanguinem introductam, & ab hoc spiritui animali, unà cum materia generationi illius inservienti communicatam; hoc deduco à passionibus furoris, & audaciæ maniæ semper conjunctis, quæ sunt passiones dependentes potius à bile, & atra bile, quàm ab aliis humoribus; & Acidum quoddam cum *Vvillisio*, & *Etmullero*, pro causa maniæ determinare mihi videtur improbabile, cùm hoc potius valeat melancholiam cum timore, prout patet *ex Vvillusio de Melancho*, efficere.

Præter extraneum prædictum requiritur etiam in cerebro fermentum, seu temperamentum habituale, alioquin non potest explicari, quia sit incurabilis mania, cùm curentur tot morbi à spirituum, & sanguinis accensione orti. Indispositionem organicam admittendam esse, tamquam congruam difficili curationi hujus symptomatis puto, & censeo consistere in porositatibus glandularum cerebri ita dispositis, ut bilem, cum materia spirituum suscipiant. Hæc commixta cum spiritus animali in istius elaboratione quoad particulas volatiliores semper conjuncta cum isto manet, prædictum fervorem, æstum tumultum in spiritibus animalibus conservando. Oritur talis indispositio à sanguine summè calido, & rarefactivo, cujus actione porositates glandularum corticalis substantiæ cerebri dilatantur, ut sint susceptivæ bilis tenuioris.

Causæ remotiores sunt quæcumque bilem, vel atram bilem in corpore cumulare valent, & sunt temperamentum biliosum, & atrabilare, dispositio hæreditaria ad maniam, & insaniam; observamus enim in aliqua Familia frequentem esse insaniam, quia hæreditariam, victus ratio prædictis humoribus congrua, morbi acuti cum excessu caloris maniæ sunt causa; observata enim est mania post febres ardentes, cùm à calore istarum febrium igneo, adurantur humorum aliquæ particulæ, quæ non expurgatæ, & exaltatæ maniam efficiunt; violentæ excandescentiæ ad maniam disponunt, suppressæ evacuationes mensium, & hæmorrhoidum, præcipuè in corpore bilioso, & atrabilari igniculum porrigunt ad accensionem sanguinis, & spirituum animalium; sicut etiam curatum ulcus intempestivè, à philtro mania observata; à veneno, & ab acinis fructus Solani factam maniam observatum est.

Quamvis est dictis patere possit, subjectum maniæ primarium esse cerebrum, quia adest delirium, depravatio facultatis intellectivæ, cujus exercitium est in cerebro, & accensio spirituum animalium, qui in cerebro generantur; nihilominus dubitatur ab aliquibus, an cerebrum sit subjectum maniæ, an cor, *Avicennæ* auctoritate suffultis, qui *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 4. *cap.* 10. maniæ cor subjectum admittit; idque tam arridet *Hoffmanno lib.* 4. *institut. cap.* 35. ut scribat: *Nullum dubitare, maniæ subjectum in corde potius, quàm in cerebro esse*; *& Gal. in arte medicinali lib.* 2. *cap.* 35. videtur in hanc sententiam inclinare: *Inter signa cordis calidi, & sicci mores tyrannicos enumerando, qui sunt proprii Maniacorum; furore, & audacia sunt passiones cordis, & cùm sint essentialiter alligatæ maniæ, istius subjectum erit cor*.

Pro hujus dubii enodatione suppono, quòd certum est apud omnes Philosophos, passionem nullam oriri, nisi dependenter ab apprehensione, vel cognitione alicujus objecti, à qua excitatur appetitus sensitivus, vel rationalis concupiscibilis, vel irascibilis, & ab hoc appetitu oritur passio; quapropter, licèt passiones in aliqua determinata parte residere certi simus, ut iram, lætitiam, timorem, mærorem in corde, famem, & sitim in ventriculo, originaliter tamen à cerebro proveniunt, ut dictum est, & ita furor, & audacia, quæ dicuntur passiones cordis, quo ad aliquos effectus sunt in corde, originaliter verò sunt in cerebro, & sicuti delirium in mania manifestat subjectum suum esse in cerebro, ita subjectum

ctum audaciæ, & furoris, respectu suæ originis, est cerebrum; & Avicennas, quando docuit, cor esse subjectum maniæ, intellexit de subjecto secundario, non de primario, vel quòd cor afficiatur in mania per effectum essentialiter, & primario existentem in cerebro; & Gal. quando dixit, mores tyrannicos esse signum cordis calidi, & sicci, intellexit causam remotam, seu potius conditionalem morum tyrannicorum esse calorem, & siccitatem cordis; nam causa primaria, & immediata morum est Intellectus, & Voluntas, cor calore, & siccitate propensionem solùm quandam ad tales mores influit.

Causa furoris erit causa iræ, cùm sit excessus iræ; at hæc est apprehensio objecti excitans appetitum vindictæ, cum tali dispositione, & motu spirituum, & cum tali dilatatione, expansione, constrictione, & relaxatione partium, & vasorum, quæ sunt necessaria in moto requisito ad ultionem capessendam; ita causa furoris erit humor, vapor qualitas prima, vel secunda disponens spiritus, & partes, & vasa, modo descripto; & sicuti in vindicta, cum tali dispositione determinantur partes ad percussiones, ad vulnera, ad necem, ad improperia, ad contemptum inferendum, ita in furore. Præterquamquòd sicuti iræ conjungitur odium, quod est appetitus impellens in malum alterius, ut est malum illius, ita in excessu iræ, qui est furor, conjungitur odium, à quo appetitus inferendi malum alteri, prout est malum illius, quare videntur Maniaci omnes odio habere cum omnibus malum inferant; & si talis appetitus reperitur in ira, & vindicta, cùm hæc sit directa in malum injuriosi, prout est malum illius, licèt ex hoc sequatur bonum aliquod ultori, positum, & latens in malo injuriam inferenti allato, de quo ultor summè delectatur, ut de bono ipsius, per quod ira distinguitur à simplici odio, quod verè, & simpliciter tendit in malum alterius, ut est malum illius; eò magis in furore erit odium, & appetitus malum alteri inferendi.

Audacia, cùm sit extremum in excessu fortitudinis, eamdem causam sortitur. Fortitudo est virtus animi, quæ in suo exercitio fovetur à spiritibus animalibus vegetis, consistentibus, & resistentibus cuicumque motui objecti terribilis, & ardui in eos directo, itaut non perturbentur, nec restringantur, & opprimantur, ut in timore; sed contra dictum motum constantes, & imperturbabiles resistunt, & cum tranquillitate; quapropter eis Anima utitur juxta exigentiam motus necessario peragendi pro aggressione objecti terribilis, & pro reportanda de eo victoria. Pari pacto, si ab aliqua causa præternaturali spiritus animales recipiant prædictas dispositiones, & adsit inadvertentia Intellectus prætermittens cognitionem causæ se exponendi periculo, & examen modi evadendi ab eodem, cum necessaria cautela pro propria conservatione, tunc præsente objecto terribili, cum audacia, non cum fortitudine illud aggreditur.

Differentia Maniæ, alia est essentialis, alia per consensum: Essentialis est vitio cerebri, modo supradicto; per consensum est à vitio partium inferiorum.

Signa sunt, delirium cum furore, & audacia jam explicata, sine febre.

Prognosis, mania per se non est morbus lethalis; est tamen diuturnæ durationis, & difficilis curationis, & si conjungatur cum convulsione, & raucedine, est lethalis, *ex Hipp. in Coac. prænot. Raucedo autem lethalis, quia imminentem pulmonibus affectionem denotat; si varices, aut hæmorrhoides in mania contigerint, successuram morbi curationem ostendunt: ex Hipp. aphor. 21. sect. 6.*

Indicationes sunt: Primò extraneum biliosum, & atrabilare mixtum sanguini, & spiritui animali evacuare, contra eos, qui primò sanguinem mittunt, ratione fervoris, & æstus ejusdem; sed cùm hic pendeat à dicto extraneo, potius ad istius evacuationem attendendum est, cùm hoc evacuato, æstus, & fervor sit cessurus. Pro istius evacuatione incipiendum à levioribus, ad fortiora, posteà progrediendum: in hoc genere sunt, Serum, cum decoctione *Epithymi Mesue*, infusio *Rhabarbari*, *& Senæ*, addito *Syr. de Polypodio sol.* & ista læviora exhibenda per tres vices omni tertio die.

Secundò, post purgantia mittendus sanguis, ut ejus fervor, & effervescentia magis moderetur, evacuata jam parte extranei fervoris causa, In usu apud Medicos est magnam sanguinis quantitatem in hoc affectu emittere, & per iteratas vices; fatetur enim *Platerus*, se vidisse vigesies, & sexagesies reiteratam fuisse venæ sectionem in hoc affectu, cum ægrotantium felicitate; & si intentio sit sanguinem renovare, detracto prius vitiato, & paulatim meliorem per alimenta propria regenerare, videtur operatio, meo judicio, rationi consona: hoc stante, mittatur sanguis à variis partibus, à brachiis, à pedibus, ab hæmorrhoidibus, à venis nasi, frontis, & sub lingua; fiant etiam scarificationes in cruribus in loco varicum; attendenda tamen est in hujus remedii exercitio virium constantia, ne ægrum ab uno morbo sanaturi in alium, cum vitæ periculo, impellamus. Quando ad hujus remedii usum determinetur Medicus, per intervalla reiterandæ dictæ venæ sectiones, incipiendo post prædicta mitiora medicamenta purgantia. Post quamlibet missionem sanguinis, exhibeatur *Aqua Endiviæ, vel Lactucæ, vel Nenupharis, vel Emulsio Sem. frigid. ad* ℔. 1.

Victus ratio, sit pariter refrigerans, & in tali quantitate, quæ sit sufficiens, cum tanta sanguinis effusione vires sustinere.

Tertiò præparandi erunt humores, cum *Decocto Viol. Bugloss. Scabios. Linguæ Cervinæ, Malv. Anagalid. Hyperic.* Decocta exhibeantur simplicia, sine Syrupis dulcibus; à Saccharo enim; & Melle fermentatio in sanguine inducitur, quæ calorem, & æstum istius auget. Post quinque decoctiones exhibeatur medicamentum Purgans, cum *Pilulis de Lapide Lazuli*, quibus addatur *Extractum Hellebori nigri, vel Mel helleboratum*, descriptum *à Platero, & Riverio*; & omnia medicamenta *ex Helleboro* parata, *sive Syrupus, sive Oximel, sive Mel, sive Extractum helleboratum, sive infusiones*, sunt remedia magis propria. Post purgationem reiteranda sanguinis missio, & eadem præparantia denuo exhibenda modo supradicto; post purgantia, venæ sectio reiteranda à dictis partibus, & hoc modo procedendum per quadraginta, & sexaginta dies, dummodo vires constet, quæ si minuantur, protrahenda purgatio, & venæ sectio post octo, vel decem dies alterantium. Transacto dicto termino, refocilandus æger optimis alimentis per decem, vel duodecim dies; posteà exhibendum *Antimonium, vel Hyacinthinum, vel Crocus Metallorum* in infusione.

Quartò ad specifica deveniendum, inter quæ *Flos Anagalidis purpereus, Flores Hyperici*, & ex istis paratur Decoctum in Aqua simplici, quod exhibendum in magna quantitate, & valdè saturatum virtute florum, quibus *Camphora*, vel ejus *Oleum, cum bolo distillatum*, addatur. *Sanguis Asini à sectione venarum post aures colligatur, in eo imbuatur linteum, ut quidquid potest de sanguine accipiat, exsiccetur linteum in umbra, postea de hoc pone in sufficienti quantitate Aquæ, vel decoctionis florum Anagalid. & Hyperici, donec Aqua tingatur sanguineo colore*, & ægro exhibeatur: *Folia Buxi* contunde, exprime succum, & exhibeatur, cum duobus cochlearibus *Aquæ Lavendulæ*, per octo dies, & posteà vena frontis secetur. *Cerebrum Arietinum in sartagine paratum, addito Cinamomo, Nuce moscata, Caryophilis*, datur per tres dies manè. *Secundina primiparæ mulieris, exsiccata, & ad* ℥. 1. *in vino exhibita; Succus Pullorum Hirundinum ad* ℥. 1. *in Aqua Anagalidis bis, & ter exhibitus.* Ex istis plures parati possunt formulæ medicamentorum, quæ cùm sint specifica, vitiatum cerebri fermentum corrigere possunt, & est quarta indicatio à causis hujus morbi desumpta; cui intentioni serviunt etiam aliqua extrinseca, ut Hirundines per medium divisæ, & calentes capiti raso applicatæ, *Dolæus* affirmat expertum remedium esse; *Catellus lactans, pariter discissus per medium, & applicatus capiti, Pulmones Arietis recenter mactati, calentes adhuc capiti applicati, Pullus Columbinus dissectus, & Pulvere Josiani conspersus, eodem modo applicatus.*

Ultima indicatio est, porositates cerebri dilatatas constringere, ne spiritus adeò promptè ad locum phantasmatis, à quo est delirium, confluant, quod præstant *Aquæ minerales ferratæ, & vitriolatæ, & stillicidium factum cum foliis Salicis, Lactucæ, Viol. Nenupharis, Altheæ, capitibus Papaveris, radice Mandragoræ, & decoctum fiat in Aqua chalybeata, & dissolvatur*

tur in decocto portio Vitrioli, ad aliqualem aciditatem ejusdem.

Omnia Opiata in hoc affectu conveniunt, & hæc videntur omnibus prædictis indicationibus satisfacere.

De Philtris agemus, ubi de Amore insano.

Diœta sit refrigerans, & humectans, & incrassans; hac ratione conveniunt *Herbæ refrigerantes*, præcipuè *Buglossa*, *Borago*, *Lactuca*, pro pulmento paratæ; Legumina etiam non reprobo, in ventriculo robusto cùm sanguinem crassum generent, non adeò effervescentiæ inordinatæ subjectum, ab hoc spiritus crassi, tardi ad motum, & contrarii, iis, qui in Maniacis reperiuntur, procedunt; ideò etiam carnes mucilaginosæ, capitis, & pedum Vituli conveniunt, & esus Piscium. A Vino omninò abstinendum, & hoc aqua diluto, vel aqua simplici utendum, vel Sero, vel Lacte distillato. Quantitas cibi sit moderata, ut plenitudo vitetur, & tantum cibi offerendum, quantum sufficit ad vitam conservandam. Somnus est in hoc morbo maximè proficuus, quia spiritui agitato, & furenti quietem conciliat; ideò si absit, conciliandus Narcoticis supradictis, per intervalla exhibitis, & istis intermissis exhibeatur *Lac*, *Amygdalarum dulcium*, hora somni. *Immersio ægri in aqua, summè commendatur*.

CAP. XVI.

De Furore Uterino.

AD Maniam reducitur Furor uterinus, quo nisi mulieres corripiuntur, eò quia est ab utero, & quandoque hoc afficiuntur, quia magis continentes, & verecundæ, quam viri.

Definitur hic affectus, *Immoderatus, & effrænis coeundi appetitus adeò inextinguibilis, ut delirium excitet.*

Appetitus est *Vis animi, qua in aliquod bonum sensibile impellimur*; Vis animi est *Impulsus potentiæ sensitivæ determinans motus proprios potentiæ motivæ, quæ illi semper est conjuncta indivisibiliter*; non habetur enim sensus sine motu: tendit in aliquod bonum, quia finis principalis appetitus est bonum, & quia appetitus est actus potentiæ sensitivæ, bonum debet esse sensibile, cùm hoc sit solùm objectum potentiæ sensitivæ. Sensibile non est solùm delectatio, & jucunditas in aliquo objecto sensibili, sed etiam fuga à malo, cujus remotio, & aversio est bonum sensibile, si non per se, respectu nostræ conservationis, quæ est bonum sensibile. *Impellimur in bonum sensibile*, hoc est, movemur ad consecutionem boni hujus sensibilis, quapropter bonum est determinativum hujus virtutis animi impellentis; ad hoc verò, ut determinet, requiritur actio hujus boni in sensum, & perceptio istius actionis à sensu communi. Requiritur actio sensibilis objecti, quia nihil ab appetitu desideratur, quòd priùs non affecerit sensum; si affectio hujus est grata, & jucunda, afficit organum sensus cum voluntate, & delectatione, & traducta ad sensum communem, in hujus sede parem repræsentat voluptatem, per quam apprehenditur tale objectum ut delectabile, & sine hac apprehensione appetitus non tenderet in objectum delectabile, ideò hæc est necessaria. Hanc apprehensionem sequitur cognitio Intellectus affirmans bonitatem talis objecti; Voluntas talis cognitionis particeps facta ab Intellectu, in objectum repræsentatum tamquam bonum fertur, hoc appetendo, & amando in istius bonitate complacentiam invenit, à complacentia transit ad desiderium, pro quo explendo investigationem mediorum ab Intellectu requirit, inventa acceptat, consensu eligit, electionem sequitur imperium Voluntatis pro applicatione mediorum; hinc usus, qui est applicatio rei ad operationem, pro quo imperat motus voluntarios ad consecutionem objecti appetibilis, in qua Animal perfectionem invenit; *Nam esse est propter operari*, qua ratione operatio est perfectio entis, & perfecta operatio erit ultima, & consumata perfectio ejusdem entis; operatio potentiæ sensitivæ, seu Voluntatis circa bonum appetibile consequendum, est consumata istius operatio, consequenter est operatio perfecta, ipsum Animal perficiens; est etiam perfecta, quia potentia sensitiva in consecutione delectabilis facilè operatur, cum intacta omnium organorum constitutione, facilem, & rectam operationem jucunditas in operando sequitur, quæ consistit in recto, & facili usu potentiæ operantis ejusdem perfectionem connotantis.

Motus ab appetitu imperatos pro consecutione boni appetiti potentia motiva exequitur, quæ semper est conjuncta cum sensitiva determinata ab impulsu spirituum animalium ad tales nervos, & ad talem partem, & talis motus spirituum ad nervos, & ad partem dicitur passio, quia in hanc aliquam alterationem, & impressionem sensibilem imprimunt, quæ definitur motus appetitus; v.g. si alimentum quoddam sensui communi repræsentetur, & jucundum, & gratum apprehendatur, appetitus in hoc fertur, & movetur ad consecutionem illius, ideò spiritus ad nervos oris ventriculi transmittit, à quibus excitatur fames talis alimenti, moto acido appetitus, & famis excitativo, & cum aliquali sensu, & motu, qui dicitur passio; cùm os ventriculi patiatur, dirigit pariter spiritus ad manus pro possessione illius, ut passio ventriculi ab illius esu sedetur, si non sit præsens, ad pedes pro eo perquirendo, ad nervos laryngis pro voce articulanda expressiva imperii pro illius inventione, si sit absens. Sic à visu mulieris pulchræ excitatur appetitus venereus, à quo spiritus ad partes genitales transmittuntur, membra ad exercitium venereum disponentes.

Ab appetitu, cum potentia sensitiva, cujus est actus, determinantur spiritus animales ad nervos, & quia residet potentia sensitiva circa principium nervorum, & in temporio spirituum animalium, ideò est huic facilis impulsio istorum in nervos.

Quod dictum est de appetitu circa rem gratam, & jucundam, dicendum de re ingrata, & molesta, à qua excitatur appetitus fugæ; & in hoc appetitu adest etiam perfectio Animalis, quia per fugam consulit suæ conservationi.

Appetitus ergo venereus, erit vis animi impellens in Venerem, tamquam in bonum delectabile, & appetibile; ad hoc verò, ut vis animi impellat, necesse est, ut determinetur, quia talis vis est indifferens ad impulsum ab hoc, vel illo sensibili differenti. Determinativum hujus virtutis est appetitus sensitivus motus ab apprehensione objecti pulchri, ut jucundi, & delectabilis, vel appetitus rationalis, seu voluntas mota ab Intellectu cognoscente tale objectum bonum, & appetibile. Voluntas Appetitus rationalis appellatur, quia ab Intellectu veritatem boni repræsentati, & rationes hujus veritatis, ne feratur in malum sub specie boni, requirit; & quotiescumque hac inquisitione non utitur, sæpè malum sub specie boni amplectitur, & appetitum potius sensitivum sequitur, qui, cùm non possit ulla ratione frænari, Voluntatem sibi submittit sola boni apparentia objecti. Appetitus sensitivus, & appetitus rationalis in isto desiderio, & complacentia objecti pulchri, impellit spiritus animales ad cor, à quorum copioso influxu summè dilatatur, & motu valido diastolem, & systolem peragit, ratione dilatationis majorem sanguinis quantitatem recipit, & majorem consequenter expellit, quàm antea, ratione motus validioris systolis magis conteritur, & comminuitur sanguis, ideòque fit magis rarus, subtilis, & spiritosus. Sanguis taliter dispositus, per totum corpus cum majori impetu, motu, & celeritate, & in majori copia circulatur, cùm ratione rarefactionis exigitivæ majoris spatii, æquivaleat majori quantitati, si ei addita fuisset; ad partes verò genitales præcipuè in copia fluit, vel quia ab appetitu determinetur, vel ab affectione, quæ dictis partibus imprimitur à copia spirituum ad nervos, & musculos istarum ab appetitu transmissa. A concursu sanguinis, & spirituum animalium ad dictas partes, fit extensio membri virilis, & dispositio ad exercitium Veneris; ab influxu enim spirituum animalium, & sanguinis copioso ad musculos penis, duo breviores inflantur, & contrahuntur, & comprimunt corpora nervosa penis, & arterias, & venas his corporibus unitas, compressione arteriæ fit impulsus sanguinis versus glandem, compressione venarum impeditur, ne ab illis absorbeatur; idcircò sistitur, & pro tali tempore rigidus, & erectus penis manet, & in aliquibus cum magno robore, ut fuerit, *qui pene erecto cantharum Cervisæ quinque mensuras continentem sustinuerit ultra horæ dimidium*, si credimus *Jo: Theodoro Schenkio in exer. Anatom.* Ex his colligitur ratio de-

tio demonstrans, quare in timore non fiat erectio, quia nec sanguis, nec spiritus ad partes genitales fluunt, sed circa præcordia colliguntur, & à timore erectus flaccescit penis, quia & sanguis, & spiritus revocatur ad suum principium, & spiritus fixatur, & sanguis condensatur. In mulieribus verò ab appetitu venereo sanguis, & spiritus animalis dirigitur ad Clitoridem, à quibus extenditur, induratur, & erigitur, & ad nymphas, quæ intumescunt, & in utraque parte à sanguine, & spiritu pruritus venereus, & molestus excitatur, cujus causa concubitum amat fœmina.

Appetitus venereus excitatur etiam à semine in vasis seminariis incluso, quod si in copia colligatur, effervescit, & fermentationem suscipit, & quadam affectione afficit membranas, & nervos partium genitalium, quæ affectio traducta ad sedem sensus communis, hic apprehendit indigentiam excernendi seminis, unde in appetitu sensitivo Veneris appetitus oritur, & cognita ab Intellectu tali indigentia, in appetitu rationali idem Veneris appetitus excitatur; quapropter uterque appetitus tendit in inquirendis mediis, & in eis ad usum deducendis pro seminis excretione. In fœminis verò, quotiescumque corpora nervosa circa Clitoridem posita, & pori, vel lacunæ positæ in cavitate uteri turgent humore seminali dicto, & fervescente, hic irritat dictas partes, & præcipuè Clitoridem, quæ cùm corporibus nerveis constet, irritatio traducitur ad sedem sensus communis per ea; & ita duo sunt determinativa concursus spirituum, & sanguinis ad partes genitales, objectum delectabile pulchrum, & seminis abundantia.

Hoc modo eveniunt in Animali appetitus, nempè ab apprehensione, vel cognitione objecti sensibilis grati, & jucundi à sensu communi, vel ab Intellectu elicita, & determinante appetitum sensitivum, vel rationalem ad desiderium, amorem, & prosecutionem dicti objecti. Motus, qui ab appetitu sensitivo per spiritus transmissos in partes aliqua, ut in corde, ventriculo, & partibus genitalibus excitantur, dicuntur passiones.

Inexplebilis evadit appetitus in Venerem per continuam affectionem impressam partibus nervosis supradictis in fœminis, & genitalibus à copia, & effervescentia seminis, quæ cùm sit continua, continuus etiam est appetitus, ob rationem superiùs dictam; & in mulieribus, quæ copiam hujus humoris collegerunt, & parvam in concubitu emittunt, diù durat affectio, quæ copiam excernunt, citò appetitus expletur, quæ facilè admittunt materiam pro generatione hujus humoris, & citò præparant, ut sunt fœminæ valdè falaces, continuo appetitu Veneris cruciantur.

Delirium in hoc appetitu inexplebili excitatur, quia, ut dicebam, semen in copia collectum incalescit, & fervet, & fermentatur; hinc particulæ valdè activæ, mobiles, & fermentativæ ab eo exhalant, quæ sanguineæ massæ communicatæ fervorem, & æstum huic imprimunt, unde turget, & intumescit, & præ calore acris evadit, itaut universis partibus sentientibus corporis sit molestus; unde inquietudo, agitatio corporis: itaut hoc nesciat loco stare, propensio in iram; quod observamus etiam in Animalibus, quæ tempore Veris à calore externi aeris commoto, & fermentato eorum semine, appetitu hoc ejiciendi percelluntur, & quodam furore agitantur; similes particulæ ad cerebrum elatæ spiritibus animalibus mixtæ, turbationem in istis, & phantasmatibus pariunt, & in hac turbatione phantasmata, vel componuntur, vel absurdè dividuntur; unde delirium modo superiùs explicato. Adde, quòd appetitus, cùm sit inexplebilis, totus fertur in sui expletionem, & satisfactionem, & ità occupat potentiam intellectivam, ut hæc fiat inadvertens in detegenda repugnantia existente in compositione, vel divisione phantasmatum, ob quam inadvertentiam repræsentationi dictorum phantasmatum assentitur, unde delirium: ob hanc inadvertentiam non cognoscit, quam absurdum sit obscœna loqui, & inhonestum homines ad congressum venereum excitare, quo non cognito appetitum venereum sequitur assensus, & turpia illa, hoc interposito, peraguntur; ratio hujus inadvertentiæ habetur à *S. Thoma* 2. 2. *quæst.* 155. *art.* 5. quando potentiæ inferiores vehementer à suis objecti afficiuntur, superiores impediuntur, & deordinantur; sic appetitus sensitivus ab objecto venereo vehementer affectus impedit, & deordinat potentiam superiorem, ut fiat inadvertens, & in hac inadvertentia solùm potest esse delirium. Voluntas tali appetitui immersa, non audit rationes ab Intellectu propositas pro hujus irrationabilis appetitus sedatione, & solùm à delectatione proposita, conjuncta cum expletione appetitus, movetur. Quandoque adeò vexat hæc libidinosa tempestas patientis mentem, ut spontè, se viris prostituat, ut de *Regina Semiramide* scribitur, & *Messalina, quæ una nocte à cohorte Militum compressa: lassata, sed non satiata recessit, ut bestiarum congressus expetat*, ut *Mulier à Platero* citata, *quæ anglicos Canes ad congressum admittere cupiebat*; & *Herodotus* narrat, *Fœminas Ægyptias Veneris adeò famelicas esse, ut cum Hircis rem habeant. In Historiis Indicis* legimus, *Americum Vespucium ad quamdam novi Orbis oram appulisse, ubi mulieres libidinæ adeò erant devictæ, ut bacchantum more in nautas furerent ad concubitum invitando.*

Delirium est libidinosum, & inhonestum, quia hoc semper correspondet vel genio, vel passionibus animi; quapropter cùm adsit appetitus inexplebilis Veneris, & Voluntas sit in hoc fixa, delirium erit de rebus venereis.

Si à seminis copia, fervore, æstu, & fermentatione oritur furor uterinus, patet, istius subjectum esse partes, quæ semen continent, & sunt lacunæ, & pori in cavitate, & cervice uteri existentes, & duo corpora nervosa juxta Clitoridem posita: ab his partibus fluit humiditas illa in coitu cum delectatione à fœminis excreta, quæ dicitur semen muliebre, licèt verè non sit, pro cujus veritate vide *Graaf*; ab affectione seminis turgentis, & incalescentis in istis partibus, & præcipuè corporibus nervosis juxta Clitoridem, hæc afficitur, incalescit, & quia nervosis partibus constat, suam affectionem ad cerebrum transmittit, & cùm in appetitu venereo Clitoris extendatur, & rigida evadat tamquam penis in viris, ab illa seminis incalescentia, & fermentatione accepta ferè semper rigida persistit, ideò semper coeundi desiderium; ex quibus deducitur, partes semen continentes esse sedem primariam dispositionis hujus affectus. Clitoridem secundariam, cùm afficiatur per consensum illarum: quòd si admittamus, per Clitoridem ejaculari semen à fœminis eo modo, quo à viris per penem, ut aliqui admittunt, pro quo vide *Diamerbrek de Clitoride*; statuenda esset Clitoris pars primariò affecta; cùm verò non sit certum, semen emitti per Clitoridem, cùm non parat in ea nec foramen, nec canale, & ex altera parte sit manifestum, semen emitti à fœminis in partem internam pudendorum, non extra, ideò excludenda videtur Clitoris à principali sede hujus affectus. Facile etiam est explicare, quomodo à semine, supradicto modo affecto, Clitoris afficiatur, & ab istius affectione Veneris appetitus excitetur; unde & Clitoris potest dici sedes hujus affectus secundaria, dum ex istius incalescentia, intumescentia, distensione, & continuò pruritu afficitur, & vellicatur, & affectionis, & vellicationis modus per nervosas partes, à quibus componitur, ad sedem sensus communis defertur, cum excitatione appetitus venerei modo supradicto, & ab hoc demonstratur, sedem subjectum appetitus prædicti, & furoris esse cerebrum.

Causæ sunt, copia seminis à sanguine bilioso geniti; ab hac enim igniculi venerei suppeditantur, qua ratione Poetæ Marti bilioso Venerem conjunxerunt, & viri martiales, plerumque simul venerei sunt. Bilis non debet esse in excessu calida, sed moderata, cùm caloris intensio Venerem extinguat, quod in Leone, quia calidissimus, minimè libidinosus observatur. Vini generosi, calidi abusus, Venerem mortificat, seminis interrupta excretio hujus copiam cumulat, à qua appetitus venereus; à consuetudine enim coeundi, vasa seminaria amplificantur, & ad recipiendam majorem quantitatem materiæ pro generatione seminis sunt magis capacia, & partium semen elaborantium, ut ita dicam, vis attractrix usu magis roboratur, quare semine turgere necesse est, istius expulsione interrupta. Ventris saturitas seminarium est venerei amoris, sermones, & gestus libidinosi exiguam Veneris flammam ventilando augent, exercitium Veneris immaturum in fœminis, quæ nondum confirmato judicio laxiviæ habenas laxarunt; de quibus *Aristot.* 7. *de Histor. Animal.* 1. scripsit: *Puellæ immaturæ viro copulatæ, vitam degunt incontinentiorem.*

tiorem. Cujus ratio est, quia in tali ætate partes genitales fœminæ sunt valdè molles, & à calore in confricatione venerea excitato dilatantur, concurrente etiam ad hanc dilatationem sanguinis affluxu abundante, à confricatione prædicta attracto, vasa dilatata sanguinem admittunt uberius; unde humoris seminalis copia, quæ incontinentes, & si detineatur, furentes facit. Statura inter causas appetitus venerei ab aliquibus describitur, & quæ sunt parvæ staturæ, dicuntur esse laxiviores, quàm proceræ, quoniam in illis calor unitus vegetior est, & propter parciorem nutricatum plus remanet sanguinis pro seminis elaboratione, ita claudæ libidini magis indulgent, cùm ad membrorum debilium, ac decurtatorum nutritionem paucus sanguis sufficiat, multus remanet pro seminis generatione; hac de causa Amazones solitæ fuerunt infantes masculos exarticulare, non modo, ut flacidi nequirent eis insidiari, sed etiam ut magis valerent in Veneris usu; quod dicitur etiam de gibosis mulieribus, quæ Camelis comparantur, coitum toto die exercentibus, *ex Aristot. Hist. Anim. art.* 2.

Signa diagnostica sunt, impudentia, garrulitas insolita, gestus libidinosi non consueti.

Quoad prognosim, morbus est curabilis, si tempore oppurtuno medela adhibeatur, & si suos paroxysmos per longa repetat intervalla, & quando corpus non emaciatur, vel emanciatum restituitur; si verò diutiùs perseveraverit; & firmas radices habuerit, in veram maniam degenerat, & præcipuè, si venenata putredine seminalis humor inficiatur; tunc enim delirium, quod per consensum ab utero erat hospes cerebri, evadit essentiale, & fit civis, & quandoque in miserabilem terminatur tragediam, nonnullæ laqueo vitam sibi eripuerunt, ut *Virgines illæ Milesiæ à Plutarcho recensitæ, quæ se catervatim suspenderunt*.

Indicationes sunt: Primò minuendi copiam bilis, à qua sanguis, & semen acrimoniam suscipit, quod obtinetur *Syrup. rosf. sol. Manna, Cassia, pul. Tamarind. infus. Rhabarb. vel Extract. ejusdem, cum Pilul. de tribus, cum Rhabarb. cum Electuar. Diacatholicon, vel de Succo Rosar. Mesue*.

Secundò minuendus sanguis, vel derivandus à vasis seminalibus; adest enim in hoc affectu reduudantia particularis sanguinis in partibus genitalibus, à qua vel irritamentum in dictis partibus, vel seminis copia generatur; ideò ad minuendam hanc plenitudinem particularem mittendus sanguis, & consilium est *Hipp. lib. de morb. n.*39. primò à partibns superioribus, secundò ab inferioribus pro derivatione.

Tertiò attemperandus fervor sanguinis, & seminis medicamentis alterantibus, superiùs de Mania descriptis, & etiam balneo ex eisdem simplicibus parato, & injectionibus in uterum paratis eisdem medicamentis, addita *Camphora*, & eis, quæ specificè seminis virtutem, & vires enervant, & debilitant, & sunt *Lact. Nymph. Umb. Veneris, semen Agni casti, Cannabis, & Viticis, Camphora*, quæ dicitur per nares odore mares castrare, *& Cicuta*, qua immoderati Veneris appetitus sedatur; unde *Athenienses Sacerdotes Cicutæ usu, libidinis incendia extinguere consueti fuerunt*. Pessaria etiam conveniunt, & felix istorum usus.

Diœta sit tenuis, & jejunio Venus castiganda, cùm verissimum sit; *Sine Cerere, & Baccho Venerem frigere*: omnia calida alimenta, & potiones vitentur; fugiendæ conversationes, & lectiones libidinosæ. Nullum tamen remedium magis efficax, quàm patientes Marito conjungere; habemus enim *ex Schenkio, Mulierem nudam per Civitatem peragrantem in officinam quamdam incidisse, furore uterino delirantem, & nocte tota à quindecim viris defatigatam fuisse, & post succedente largo mensium profluvio, restitutam menti fuisse*: Narrat etiam *Aliam per agros, & per sylvas discurrentem, & unumquemque obviam factum provocantem ad concubitum venereum, & renuentem lapidibus, & conviciis insectantem, à conjunctione in matrimonium cum quodam rustico pristinam recuperasse salutem*; & consilium est *Hipp. lib. de morb. Virgin. num.* 3.

CAP. XVII.

De Amore Insano.

AMor insanus, referente *Avicenna* 3. *part. tract.* 4. *cap.* 24. *Ischion* vocatur græca vox significans crus, & coxendicem, ac nervum cum femori connectentem, à quarum unione femur componitur, cum hac allusione, quòd femori femur conserere, desiderium sit amentium. Alii volunt, dici *Ischion* à verbo *Ischnot*, quòd est attenuare, & rarefacere, quæ significatio magis convenit Amori insano, cùm suos subditos crudelitate dissipet; communiter verò vocatur *Heros*, nec forsan malè, dum Viros heroica virtute illustres suo submittit imperio, & licèt aliarum passionum domini, & domatores, Amori cedunt, ab Amore jussa accipiunt, isti obtemperant, & velut Servi ab ejus nutu pendent, quod Antiqui fabulis expressere, dum *Amoris potentiæ Deos subjecerunt, & abjectæ hujus servituti condemnarunt, Jovem pro Danae in auream pluviam transmutavit, pro Europa Deum Taurum effecit*; idcircò rectè *Plato in Sophista*, Amorem *Magum, & Præstigiatorem* appellavit. Ex quibus colligere licet, quanta sit Amoris potentia in animum humanum, si Heroes, & Deos subditos efficit: hac de causa Poetæ in heroico Poemate, ubi Heroem constituunt tamquam singularem, omnium virtutum exemplar, & passionum omnium contemptorem, à passione Amoris non eximunt, & inter Veneris delicias creari permittunt, sine labe heroicæ virtutis. Credo etiam Heros appellari, quia Amor Heroes elaborat; nulla enim est passio, quæ ad heroica facta impellat, nisi Amor, ut adnotavit *Plato in Convivio: Feris ipsis non parcit Amor, & Pisces, & Volucres amantes vult*. Non ergo mirum, si ab invicta hac Amoris potentia mens læsionem patiatur, in multos errores, rectæ rationi repugnantes, sapientes, & fortes Viros dejecerit; sed quasi hoc parùm esset potentiæ Amoris, ad amorem insanum multos miserabiliter deducit.

Amoris naturam indagaturus, quinque in eo considero, quibus rectè cognitis claram, & distinctam Amoris naturam aperiemus. Primò Objectum, secundò Complacentiam, tertiò Appetitum, quartò Desiderium, quintò Spem; hæc tria versantur circa objectum amabile, tamquam suum principium. In Amore enim adest semper objectum amatum, quod appetitur, cum desiderio illud prosequendi, & cum spe illo fruendi. De Objecto, de complacentia, de appetitu, recollenda dicta superiùs de Furore Uterino; solùm de desiderio, & spe dicam.

Ab appetitiva oritur desiderium objecti pulchri, quod est motus appetitus circa bonum absens, præsens non desideratur, sed eo fruitur: per hunc motum prosequitur appetitus objectum pulchrum, istius possessio, & fruitio inquiritur, attentione, & diligentia, media eliguntur, electa ad usum reducuntur, determinatis ab appetitu spiritibus animalibus ad movendas partes, quarum motum usus mediorum exigit. Hujusmodi enim motus, sunt motus imperati dicti, & spontanei, quorum determinativum principale est appetitus sensitivus, vel rationalis. Vi desiderii concepti de objecto pulchro, appetitus sensitivus huic unitus, non effectivè, & re, sed affectivè, & affectu, itaut appetitus sit semper objecto pulchro per affectum unitus. Hac de causa Amantes per phantasma, amatæ repræsentativum hanc præsentem imaginationi, & intellecti habent; idcircò de ea semper cogitant, & contemplatione continuò ea fruuntur, de Amata loquuntur, etiam somno sepulti, si delirant, delirium est de Amata, itaut verum sit, Animam Amantis semper cum Amata versari, & cum hac communem agere vitam, eò quia desiderio intimè isti uniatur.

In desiderio spe elucet, quæ consistit in motu appetitus tendente in bonum absens, cum aliqua difficultate conjunctum. Hæc deterret potentiam appetitivam, ne prædictum bonum prosequatur; non ita tamen deterret, ut hæc ab eo distrahatur, imò corroborata à motivo jucunditatis, & delectationis, & bonitatis perceptæ in objecto pulchro appetito, & desiderato, cum summa affectione, conjuncta cum proposito superandi omnes difficul-

difficultates, hoc prosequitur, & magis potentia appetitiva in ejus possessionem impellitur, & proindè dicta potentia determinatur ad motum spei cum audacia, per quam fertur in objectum bonum, cum difficultate conjunctum, non simpliciter in solam difficultatem, quæ est objectum proprium Audaciæ, quæ spei unita, potentiam appetitivam confortat, & corroborat in prosecutione objecti appetiti, non obstante difficultate, cum motivo futuræ victoriæ, & fruitionis objecti appetiti: hac de causa Audaces Amoris fructum citiùs, quam timidi colligunt, quia audacter prosecutionem objecti amati, cum difficultate conjuncti, aggrediuntur. Si difficultas apprehendatur, vel cognoscatur insuperabilis, potentia sensitiva renuntiat bono appetito, & ab istius prosecutione se retrahit, cum affectu desperationis.

Desiderium, & spes, audaciæ juncta, in possessionem boni appetiti tendentia, animales spiritus variis modis agitant, & impressionibus informant. A desiderio ad validiorem motum elevantur, in quo accenduntur, unitim colliguntur ad opus suum cum majori energia perficiendum, ex unione incalescunt, vel à motu, tamquam ab afflatu eorum vis ignea magis vigoratur, ut cerebrum calore quodam suavi perfundant futuri incendii prodromo. Hinc est, quòd in omni desiderio vehementer caput incalescit, ob spirituum incalescentiam. Ab ira, à pudore, ab audacia incalescit spiritus; cur non à desiderio, qui non minus movet spiritus, quàm dicti affectus? Præter hanc spirituum accensionem, & motum in cerebro, copiosi ad cor per nervos cordiacos, alacriori, vividiorique motu impelluntur, à quibus motus cordis magis validus, dilatatus peragitur, illius orificia magis dilatantur, expanduntur, admittendo per cordis dilatationem uberem fluxum sanguinis in suos ventriculos, & parem portionem ejiciendo per constrictionem. Isti duo motus, ob spirituum animalium copiam, energiam, & impetum dictum, cum vigore, & robore exercentur, quapropter cum sanguis per constrictionem cordis conteratur, & comminuatur, & etiam expellatur; hæ operationes validiori actione peragentur, per constrictionem validam, & robustam, & energeticam, unde comminutio, & contritio sanguinis in sinistro ventriculo, cum majori energia succedet ad minimas usque particulas, totam massam illius dividendo, cum magna ejusdem rarefactione, & separatione particularum calidarum à crassis, quæ posteà copiosè natantes in illa portione sanguinis, calore etiam magno illam calefacient, & continua sanguinis circulatione per cor pari modo alteratum, tota massa brevi tempore incalescet. Per eamdem constrictionem cordis validam, & energeticam, sanguis cum impetu ejicietur in Aortam, qui unitus cum copia, hanc ad multum spatium per altum, & latum dilatabit, unde pulsus magnus, altus, latus, & plenus, & dicitur pulsus amantium.

Non solùm ad cor copia spirituum animalium dirigitur à motu illis impresso à passione desiderii, & spei, sed ad nervos totius corporis, à quibus validiori motu consueto moventur; quapropter illi plura vasa magna arteriarum, & venarum circumdant multiplicatis ramificationibus, valida constrictione moti sanguinem abundè in carnes exprimunt, cum augmento caloris istarum, & ab eadem validiori constrictione acceleratus motus sanguinis, circulatio ejusdem citiùs peragitur. In hoc motu accelerato circulationis augetur motus fermentationis sanguinis, à quo calor ejusdem augmentum suscipit, excitatis semper per fermentationem novis, & copiosis particulis calidis, à quibus calor, & æstus sanguinis in corde contractus, non solùm fovetur, sed augetur.

Habemus ergo, per ardens objectis amati desiderium, fervorem, & æstum sanguinis in corde, & in toto corpore; non mirum ergo, si Amantes conquerantur de flamma in corde accensa, exagerent, Ætnam, & Vesuvium in corde gerere, & incendio cor consumi. Æstum, & fervorem sanguinis in corde, & toto corpore Amantis demonstrat observatio, quàm refert Cornax lib. I. *consul. cap.3. de nobili Juvene, qui mensæ in prandio assidens cum nobili Virgine, quam ardenter amabat, & cujus nuptias excedenti desiderio ambiebat, dum cum Amata, & visu, & colloquio delectabatur, repentè vena in temporibus propè aures rupta spontè, cum magno fluxu sanguinis, in cujus æstum, & fervorem impetum addentem, talis ruptio refundenda est.*

A prædicto fervore, & æstu sanguinis, cum nisu, & conatu spiritus in eo contenti, potest etiam contingere, quòd cor à sua sede moveatur, aut valvulæ, aut aggeres à Natura destinati pro moderando fluxu sanguinis, ad hoc vitale viscus rumpantur, cujus causa subita morte defunctos Amantes credendum est. *Vidi pulchram Juvenem amantem, & redamatam, subita morte interemptam audito nuncio matrimonii stipulati à suo amato, & amante, cum alia fœmina jussu Parentum;* nec putandum similem mortem contigisse, nisi quia, prout amans, sanguis in copia continuò ad cor fluebat, in istius ventriculis æstuabat, & fervebat, & eò magis cùm redamata esset, accepto nuncio tristi, sanguis tunc in corde existens coagulatus, ut solet in tristi passione, metus, & mœroris, ejusdem motum interdixit, sufflaminavit, caloremque extinxit, cum motu cordis.

Omnes Amoris definitiones ab Auctoribus traditæ, hæc hucusque dicta de eis, quæ in Amore concurrunt, comprehendunt. *A D. Thoma 1. 2. quæst. 26, art. 2.* definitur: *Complacentia appetibilis, à qua oritur desiderium unionis:* Complacentia supponit objectum, & desiderium appetitus. *A Platone in Convivio* definitur: *Desiderium unionis cum re amata;* Desiderium supponit appetitum, hic complacentiam, hæc objectum; & *S. Augustinus de Amicitia* definit Amorem: *Animæ rationalis affectum, per quem ipsa cum desiderio appetit, & quærit fruendum;* & hæc continet omnia explicata. *A Recentioribus* definitur: *Primus motus appetitus in bonum sensibile;* motus appetitus supponit complacentiam, & objectum; & primus motus appetitus conjunctum est cum desiderio.

Amoris sedem cerebrum determinandum esse, unusquisque ex dictis colligere potest, cùm in isto apprehensio, vel cognitio objecti pulchri, & boni succedat, in isto appetitus elicitur, desiderium, cum spe concipitur, hæ operationes omnes in cerebro fiunt, & si cor in amore patitur, & variis passionum tempestatibus agitatur, hæc, dependenter à dictis operationibus in cerebro exercitis, excitantur, ut explicatum est.

Oculos in amore magnam partem habere, non est negandum, cùm verum sit illud, *Vidi, & perii. Oculi sunt in amore duces;* per oculos Amans Amatæ suam exponit passionem, sua explicat desideria; per oculos, tamquam nuncios benigna, vel rigida mittit responsa Amans: sed per hoc non demonstratur, oculos esse amoris sedem, sed januam potiùs, ad quòd respiciens; *Plato, Amoris initium visum appellat;* & *Plutarchus lib. de Amore, Amoris visus ansa, hoc est, tamquam manubrium oculi, quo amor capitur. In Troade suadetur Menelao, ut Helenam trucidet, cum hoc consilio, ut eam non aspiciat, alioquin perdendus ipse;* hoc consilio declaratur, amorem, & compassionem per oculos ingredi, non esse sedem amoris. Verissimum enim est illud *Musæi in Leandro. O amor, ò amor, qui per oculos instillas cupidinem.* Per oculos bibimus amoris flammam, sed in oculis non est incendii terminus, consequenter nec amoris sedes.

Non sunt ergo sedes amoris oculi, est tamen in istis vis quædam amatoria, si non cogens, suavi tamen impulsu ad amorem impellens. Ex mutuo aspectu, & unico reciprocum amorem natum narrant Amantes, & credendum est ab oculis quoddam occultum exire, quod receptum in alterius oculis amorem instillat, & tamquam fascinium amatorium, morbum potentiæ sensitivæ imprimit, seu nervis, & maximè si hoc, quòd oculo imprimitur, sit istius texturæ conforme, & præcipuè musculis Patheticis, Vilisii, & spiritui in eis existenti, & aliis in cerebro hospitantibus homogeneum, itaut sine perturbatione horum recipiatur; imò cum quadam suavitate, & dulcedine admittatur, in quibus fundatur ratio fascinii, & natura prædicti occulti, ab oculis exeuntis, & istius effectus non potest sensibilius explicari, quàm per affectionem gratam, & jucundam, superiùs descriptam. Sicuti enim morbi corporis à contrariorum actione oriuntur, ita morbus amatorius à similium.

Ex his, multa possunt solvi quæsita: Primò, cur ad Amatæ præsentiam ex improviso advenientis, facies Amantis sanguineo rubore perfundatur; quia ab objecti amati inopinata præsentia magis grata, & jucunda, eò quia inexpectata, spiritus animales ad cor feruntur cita-

citatiori influxu, & validiori actione, quibus sanguis valdè fervet, & in genas rapido cursu exundat, cujus rationis testimonium est cordis motus à dicta præsentia alteratus in celeritate, & subsaltu.

Secundò, cur Amans frequentia edat suspiria; quia quandoque ob æstum, & fervorem sanguinis, & circulationis motum acceleratum copia sanguinis in vasis Diaphragmatis, & musculorum internorum thoracis colligitur, à qua opprimitur, ut liberam, & dilatatam istius expansionem impediat, ad quam promovendam, & ad impulsum sanguini opprimenti dandum cum violentia expanditur ab Amante Diaphragma, & musculi thoracis pari violentia contrahuntur, & in hoc motu violento suspiria eduntur.

Tertiò, cur Amans humaniori gestu, vel sub ritu exceptus, & de reciproco amore certioratus exultet, lætitia perfundatur, & ad risum sit facilis; quia ab humaniori tractu fit affectio in sede sensus communis, modo superiùs explicato, grata, & jucunda, quæ ab Anima percepta tamquam grata, & jucunda exhilaratur, & in signum lætitiæ conceptæ fibras arteriarum, & venarum dilatat, & spiritus animales exultantes ad totum systema nervorum mittit: hinc sanguis totum corpus vasis dilatatis, laxatisque meatibus permeat, hinc vividior color, gratus tepor, vegetus, nitidusque habitus corporis. Spiritus animalis lætabundus, cùm valido motu ad ultimas nervorum fibras pervenit, eoque partes, quibus inseruntur, vel ad saltus, vel ad jucundas gesticulationes determinat, similes spiritus ad Diaphragmatis partes nervosas delati, has motu tremulo agitant, risumque efficiunt, & talis motus percipitur à manu, si in risu hæc admoveatur regioni Diaphragmatis.

Quartò, cur Amantes timeant, mœreant, & pallescant. Timent Zelotypia cruciati. Est enim istis malum corruptivum suspicio alieni amoris in Amata: talis suspicio corrumpit bonum in amore Amatæ, & in expectata fruitione constitutum. Mœrent, ob protractam fruitionem, vel desperatam. In timore, mœrore pallor, dum ab his passionibus spiritus concentrantur, torpescit, & sanguis velut coagulatur; quapropter neuter istorum ad exteriores partes expanditur, unde pallor.

Quintò, cur admissis ad conspectum Amatæ vox Amantibus tremula sit; quia Amatam reverentur, ut supremam Dominam, & supra Regiam Majestatem venerantur, & sicuti Magnatum, & Principum præsentia deterret, & vocem tremulam reddit, ita præsentia Amatæ, vel ob lætitiam conceptam in proxima fruitione aspectus Amatæ; in hac enim, ut dixi, mox fibræ capillares venarum, & arteriarum dilatantur, illæ pulmonum sic affectæ sanguinem abundanter exugunt, cum repletione, & distensione pulmones gravante, & asperæ arteriæ liberum motum impediente; unde istorum motus cum tremula concussione, & inordinatè peragitur cum voce tremula, ideò in magna lætitia vox præclusa, & suffocatio observata. Hac de causa Amans admissus ad Amatæ, fruitionem ista interdicitur, ac si fascinatus esset. A' concepta enim fruitione imminenti, tamquam ab unico, & summo bono, succedit vehemens affectio gratissima, & jucundissima in sede appetitus sensitivi, quæ sola suos motus spectat, & eis fruitur, interceptis, vel suspensis motibus spirituum animalium ad alias partes fruitioni Amatæ necessarias; hinc ad motum requisitum, ineptæ redduntur, & appetitus voluptatis excessu occupatus magnam partem spirituum ad suam sedem evocat, quod demonstratur ab oculis in excessu lætitiæ in aliquibus, quandoque ita languentibus, ut morientis esse videantur.

Hucùsque actum est de amore cum sana mente, modò agendum de amore insano. Hic definitur: *Delirium modò cum furore, modò cum mœrore conjunctum, dependens ab irrationabilis amoris passione.*

Pro hac definitione explicanda determinandum, quid intelligendum per amorem irrationabilem. Hic nil aliud est, quàm amor, rectæ rationi non obediens, vel amor, quem recta ratio non moderatur, vel quia appetitus sensitivus rationis consilia non audit, vel quia rationem, seu Intellectum obcœcando impotentem reddidit ad cognoscendum errorem, quem amoris passio sibi unit.

Amor ipse delirium est, quia vel sine ratione, vel rationis oppressor. Ratione carere demonstrarunt Antiqui, delineando Amorem sub pueri forma, nulla ratione utentis, cujus lumen, & usum interdictum in fascia obcœcante oculos expresserunt. *Sophista* à *Platone* dicitur, quia Intellectum innumeris erroribus depravat. Originem Amoris dixerunt Antiqui, *Chaos*, ut omnes erudirent in amore Animæ potentias, sine rationis distinctione confundi. Amoris delirio conjungitur, quandoque furor, ut observavit *Plato*, quando docuit, *à Venere Amoris furorem, sicut à Musis furorem poeticum proficisci*; & testantur infelices casus in Amantibus spontè eventi, & observati. *Iphis, cùm Anaxaretem contumaci amore prosequeretur, nec ea frui posset, laqueo se suspendit. Cephalus, ab Amata contemptus, à monte præcipitem se dedit. Lucretius, amore insanus mortem sibi intulit. Rossetus de partu Cæsareo sect.* 4. *cap.* 6. narrat, *quemdam ex rabie amoris in profundo puteo se præcipitasse, ibique testes, cum reliquis genitalibus sibi amputasse.* Ab *Heliano* habemus, *Juvenem Statuam bonæ Fortunæ deperisse, & sæpè ad complexus istius accessisse, oscula dando, atque inde in furorem raptus, Senatum abiit, eum deprecando, ut pretio soluto sibi concederetur Statua; at supplicatione rejecta, multis regiis sertis Statuam coronavit, pretioso vestitu ornavit, sacrificioque oblato, magna lacrymarum effusione præcedente, sibi mortem conscivit.* Hæc sunt manifesta delirii, & furoris indicia. Furoris causa facilè colligitur ab istius essentia, & à dictis superiùs de Amore in genere.

Furor, ut dixi de Mania, est *Iræ excessus, prosequens res tristes, & crudeles, sine causa*, ut neces, vulnera, percussiones, improperia, & injurias. Superiùs dixi, sanguinem in Amante fervere, æstuare. Si Amans Amatæ irascatur, vel quia rigidè nimis tractetur, vel quia promissis non stet, vel quia petita deludat, vel quia pollicita protrahat, ab ira fervor, & æstus supradictus sanguinis summè incenditur, cum tali effervescentia, quæ iræ excessum inducat; quò enim major est effervescentia sanguinis, major est ira, quæ per *Aristotilem* est *effervescentia sanguinis circa cor*. Excessus iræ, est furor. Et observandum est Amantes in delirium cum furore non incidere, nisi præcesserit passio iræ causa Amatæ; & si ira fuerit contumax, & altas ejecerit radices, ob fixam, & continuam imaginationem in occasione iræ ab Amata præstita, contumax etiam evadit furor, cum furore conjungetur delirium, modo dicto de Mania.

Mœror est *Angor animi pendens ab objecto tristi præsenti, quod in corpore per tristem affectionem dolorem parit, in animo tristitiam instillat, quod facit ipsa consideratio mali.* Observamus enim, quòd reflexio circa malum præteritum, vel consideratio mali præsentis non tristes reddit. Amans, qui desperatione victus, Amatæ prosecutioni renuntiavit tristatur, cogitando in Amata includi bonum, quo solo felix esse poterat, & hoc privari. Cogitatio magni boni in Amata, & privatio istius, tristem animum desperati Amantis reddit, & hæc privatio talem impressionem in mente Amantis figit, ut non æstimet aliud bonum, quàm illud in Amata collectum, omnia alia bona contemnendo, & ipsam vitam, quam infelicissimam arbitratur, si sejungatur à fruitione Amatæ; imò vivere tormentum judicat, qua de causa multi Amantes desperati mortem sibi intulerunt, sentientes hoc esse unicum suæ passionis remedium.

Hoc modo Amantes à mœrore cruciantur, semper cogitabundi, silentes, suspirantes, & lacrymantes. A' mœrore tabidi fiunt, ut testantur plures Authorum observationes, ex eo quòd vel cibum non capiunt; nihil enim eis gratum, cum privatione Amatæ, & à mœrore depopulante spiritu vitali, & animali, balsamico sanguinem dulcificante, hic acidus fit, & nutritioni ineptus; ob mœrorem hunc melancholici evadunt Amantes. Mirabilis hujus amoris exemplum refert *Antonius Bonfinius de rebus Hungaricis lib.* 3. *dec.* 3. *nobilissimo Equite Aulico Imperatoris Sigismundi. Hic ardenter adamabat Virginem nobilitate sibi parem, quæ, ob pulchritu-*

chritudinem eximiam, sui temporis Venus appellabatur: hæc, post multa amoris argumenta accepta ab Amante, tandem suum concessit amorem. In hac reciproci amoris voluptate, uterque exultabat. Evenit, ut Amans coactus fuerit Imperatorem in Italiam iter molientem sequi; hoc nuncium refert Amans Amatæ, quo audito, præ dolore extincta cadit. Amans in multa deliquia animi, ob mortem Amatæ, incidit: tandem quia animi constantia vigebat, supervixit; sed reliquo suæ vitæ cursu numquam visus est ridere. Cornax lib. 3. concul. scribit de Puella, quæ ob nuptias retrogradas, ob magnum mærorem conceptum, continuò lacrymas effundebat.

Talis mœror per se est delirium, quia ratio homini data, ut appetitus sensitivus temperet, ut passiones, vel moderetur, vel generosè sustineat, ne voluptatibus, brutorum more, indulgeat, sed istarum contemptu hominem rationis compotem se manifestet; aliter agere, alienatæ mentis indicium est: quænam alienatio mentis major, quàm ærumnosam, & infelicissimam vitam in continuo mœrore ducere, ob interdictam Amatæ fruitionem, & hominis naturam deserere, quia non potest cum brutis communem habere voluptatem.

In mœrore surgit etiam delirium melancholicum, per unionem plurium phantasmatum, quorum compositio, & unio repugnat manifestè in objectis repræsentatis; vel per divisionem phantasmatis, quæ est impossibilis suæ essentiæ, & naturæ. Puto hoc contingere Amantibus melancholicis, quomodo contingunt insomnia in dormientibus; dum quiescunt in somno homines, spiritus animales, cùm non possint per nervos liberè fluere, ob obstructionem istorum, quæ est causa somni, vagantur per substantiam cerebri, in qua impressa sunt phantasmata, & si eveniat, ut suo cursu eodem tempore varias fibras cerebri moveant, in quibus varia sint impressa phantasmata; & eodem tempore in sedem sensus communis impellantur, ab hoc tamquam unum phantasma percipitur, in quo est delirium.

Inadvertentia Intellectus extorquet assensum circa phantasma repræsentatum; hujusmodi inadvertentia est à passione mœroris, ut dixi superiùs de Intellectu, & Mania; cùm enim Intellectus sit applicatus ad contemplanda ea, quæ per passionem mœroris proponuntur, seriò non potest incumbere ad detegendam repugnantiam unitam phantasmati composito, cùm verum sit, quòd pluribus intentus minor sit ad singula sensus, & cùm major sit vis in mœrore ad trahendum Intellectum in contemplatione eorum, quæ proponit, quàm illa emanans à repugnantia resultante ab unione prædicatorum repugnantium, vel à divisione absurda, pariter prædicatorum in phantasmate; hinc Intellectus totus in illa occupatur, negligendo reflexionem supra phantasma propositum, necessariam ad detegendam repugnantiam, & absurditatem suorum prædicatorum unitorum, vel divisorum. Ideò fit inadvertens Intellectus, assensumque præcipiti judicio phantasmati proposito, absurdo, & irrationabili præstat.

Dicitur *ab irrationabili amore*, quia non omnis amor delirium promovet, sed solùm ille, qui ratione non moderatur. Rationi obediens amor, si non quiescit in suo fine existente in fruitione Amatæ, cruciat, sed non dementat, molestam passionem ratio moderatur, constanter tolerat, prudentia demulcet, & deludit. Est irrationabilis, quia intellectus non utitur suis notionibus, suis ideis, suo ratiocinio ad inveniendas rationes, per quas amor molestus moderetur, & contemnatur, & extinguatur.

Causæ hujus affectus tristis, est fixa imaginatio in Amatam, cum continuo desiderio fruitionis, à qua Intellectus debilitatur, ut errores potentiæ sensitivæ corrigere impotens sit: debilitas spirituum animalium facilè admittens turbationem, Intellectum reddit inadvertentem in detegendis, & corrigendis erroribus: vehemens fruitionis amati objecti desiderium, quo in usum Veneris violenter fertur, agitat semen in suis vasis, cum effervescentia istius, & particularum activarum segregatione, quæ caput petentes turbant spiritus, & phantasmata, unde delirium; vel eos obfuscant, unde torpor, mœror, & oppressio, seminis agitati, & effervescentis effectus. Observatum est, qui amore vehementi erga aliquod objectum pulchrum molestantur, concubitum cum aliis omninò fastidire, & seminis copia delirium fovere, & qui Venerem exercent, vehementiam passionis demulcere, & ab insania præservari.

Si extrinsecas causas quærimus, est diligens nimis aspectus percurrens omnis pulchritudinis conditiones, conversatio frequens cum fœminis, muliebris concursus frequentia, philtra.

Signa hujus affectus sunt obscura, nisi ab aliquo extrinseco amoris passio declaretur, vel æger Amico manifestet. In genere solùm suspicari possumus in ægro animi passionem. Observatione facta in corpore, nullum cognosci morbum, qui inappetentiam, vigilias, frequentia suspiria, mœrorem, emaciationem parere valeat in ægro, in quo dicta symptomata reperiuntur. Ex his enim animi passionem suspicari licèt in genere, non passionem amoris in specie. Casu solùm hanc comprehendere datum est, *ut evenit Erasistrato, referente Val. Max. lib. 5. cap. 7. & 7. cap. 3. Hic assistebat curæ Antiochi, Seleuci Regis filii, cujus corpus ad ultimam tabem devenerat, ut jam esset moribundo similis; cùm una die Erasistratus lecto Antiochi adstaret, ingressa est regium cubiculum Stratonices ejus noverca, observavit Erasistratus magnam mutationem in Antiocho, defectum vocis, ruborem vultus, subsultum oculorum, & admota manu pulsui, hujus motum alteratum variè cognovit. Discessa Stratonice, omnia paulatim remitti vidit, ex quo certus factus est, Antiochum morbo amatorio laborare. Erasistratus, de his admonitus, adivit Seleucum Patrem Antiochi, eique nunciavit, certam habere causam morbi Antiochi, sed pro hoc nullum adesse remedium, cùm amore premeretur mulieris, quam consequi minimè posset. Interpellans Seleucus, qualis esset mulier, respondit Erasistratus, mea Uxor est; Seleucus, precibus, obsecrationibus, promissis, lacrymis rogat Erasistratum, ut Uxorem suam Antiocho cedat; cui Erasistratus, hoc facile tu, Pater, mihi persuades, verùm aliter sentires, si Stratonicem Uxorem tuam amaret Antiochus. O' utinam, exclamavit, vellent Dii, & homines, ut Stratonices rassegnatio unius Antiochi vitam conservare posset, quàm libenter hoc peragerem. Statim Erasistratus, deprehensa manu Seleuci, Gaude, ait, Rex, Antiochus vivet; nam non meæ Uxoris, sed Stratonices amans. Antiochus, qui resignata à Seleuco uxore propria, ad vitam, & salutem rediit.* Aliam similem recitat *Gal. lib. ad Posth. cap. 6. de Muliere vigilias patiente, & magna corporis jactatione inquieta, quorum causas cùm colligere non valeret ab interrogatis casu cubiculum ingressus est qui à Theatro veniebat, ubi Saltatores ludebant, dixit, se vidisse Pyladem saltare; statim observavit Gal. mutationem in vultu, in oculis, in colore faciei hujus mulieris, & admota manu pulsui, hunc variis modis agitatum invenit, hoc est inæqualem, inordinatum, sed vegetum, & dilatatum, à quo morbum amoris cognovit.*

Prognosticum, indicationes, & curatio sunt eadem cum Melancholia, si mœror, vel cum Mania, si furor. Unicum remedium est, Amantem conjugio unire Amatæ, tunc furor, & mœror in lætitiam, & gaudium vertitur; ita observavit *Arectæus lib. 3. cap. 3.* & patet *ex Hist. Seleuci.* Si conjunctio Amantum obtineri non possit, imaginatio alio divertenda, numquam dirigenda mens ad cogitationem de Amata; longè ab Amata ire, alienas peragrare terras; nam quantum oculis, tantùm animo procul ibit amor.

CAP. XVIII.

De Philtris, seu Fascinatione. An dentur, & quomodo curandi.

ANtequam accedam ad decisionem hujus quæsiti, præmittenda divisio Fascinationis, quæ multipliciter sumitur, & postea indagandum, an omnes istæ differentiæ, an aliqua, an nulla dentur.

Fasci-

Fascinatio tripliciter dividitur: alia Poetica, alia Physica, alia Magica.

Fascinatio Poetica, est perniciosa quædam qualitas vi intensæ imaginationis, medio visu, tactu, voce, laude præcipuè conjunctim, vel divisim, cœli quandoque observatione adhibita, propter odium, vel amorem alteri inflicta; dicta est Poetica, eò quòd apud Peetas sæpè inveniatur hic fascini modus, & à vulgo acceptata est. Ideòque etiam Vulgaris fascinatio appellatur. In hoc consistit, quòd si quis fixa, & vehementi imaginatione conciliandi amorem fœminæ amatæ renuentis, visu, v. g. fixo eam intueatur, posse amorem instillare, & renuentem ad sui amorem allicere; ita etiam morbum imprimere, si fixo obtutu, cum forti imaginatione nocendi, aliquem odio prosecutum intueatur.

De hac fascinatione quæritur an detur *Zacutus Lusitanus lib. de Princ. Medic. Histor.* Hanc tuetur, & innumeros citat Authores, & varios textus Sacræ Scripturæ hanc fascinationem per oculos confirmantes recenset. Ratione convalidatur authoritas, quia imaginatio est valdè potens in alterando nostro corpore, & vis animi nostri in hac videtur esse collecta. Mirabilis est effectus imaginationis in muliere gravida, cùm desiderando ardenter cibum, vel potum, quibus præsto satiari non possit, & tangendo aliquam partem sui corporis, imprimit in parte fœtus correspondenti tactæ sui corporis, imaginem, & figuram rei concupitæ; poterit ergo imaginatio, & spiritus corporis alterare, & disponere, ut sint capaces in corpore, cui imprimuntur, amorem accendere, vel morbum excitare. Laude, & voce excitari morbum per invidiam, colligitur ex eo, quòd ad corrigendum passionem invidiæ, dum, v. g. filium alterius, laudamus, subjungimus, *Deus eum conservet, benedicat*; & hic est mos communis. Pro inspirando amore: spiritus ab oculo jaculati videntur maximè apti, dum isti elaborati in corde amore æstuante, amoris ignem secum ferunt, ejaculati ab oculo amoris passionem exprimente, & in oculos Amatæ transmissi, præcordia istius penetrando, ignem amoris in corde accendere valent, & præcipuè si fortis adsit imaginatio passionem amoris in Amata visu excitandi, prout explicavit *Marsilius Ficinus in Convivio Platonis Oratione 7. cap. 4. Si oculorum inflammatione laborantem fixè intuemur, inflammationem contrahimus. Si mulier menstruata in speculo se intuens, sanguineis maculis hoc obnubilat, argumentum certissimum effluxus spiritosi ab oculis.* Pari pacto spiritus ab Amantis oculis ejaculari non est negandum, & cùm istis sit proprium amorem accendere, quia amoris partus, in Amatæ oculos ejaculati, amorem in ea accendent.

Verùm hæ rationes potiùs Acamedicæ, quàm Pilosophicæ sunt, nec à principiis naturalibus ductæ, imò falsæ ostenduntur. In omnium animis vi rectæ rationis Natura insculpsit, neminem lædere, fascinandi ergo virtutem, per quam hominem lædimus, Natura homini denegavit. Illa quemcumque ad societatis humanæ conservationem instruxit; si fascinandi virtute armasset, ad destructionem dictæ societatis direxisset. *Homo homini Deus* ex Naturæ instituto. Si naturali fascinio donaretur, homo homini Lupus esset, quia nimis facilis ulciscendi modus, si obtutu, nostris desideriis reluctantem, vel morbo gravandi, vel illi mortem inspirandi, à Natura vim sortiti essemus. Non reperiretur mulier, quæ libidinosis cupiditatibus Amantis resisteret, si visus fascinio ad consensum cogere à Natura concessum esset; neque verum est, spiritus per oculos ejaculatos imprimere passionem, quæ in corde, vel animo ejaculantis dominatur; nam iratus, & febre æstuans visu, & fixa imaginatione etiam nocendi, non possunt febrem communicare, nec ad iram nos provocare. Mœrens, aspicientes, ad compassionem invitat, non mœrorem inspirat; ergo neque Amans per spiritus ab oculis ejaculatos Amatæ amorem inspirabit. Quænam major dispositio spiritibus ab imaginatione tribui potest, quàm illa, quæ tribuitur spiritibus duorum singulari certamine decertantium? cùm quilibet eorum alterius mortem toto animo quærat, & in oculis tale desiderium manifestetur; & tamen nullus istorum à visu inficitur: non ægrotat, non malè disponitur: consequenter imaginationi non inest talis vis disponendi spiritus ad perniciem, & interitum alterius, cum fascinio. Et manifestiorem colligimus hujus sententiæ falsitatem, considerata natura amoris: ad hoc ut aliquis ametur, opus est, ut cognoscatur ab Intellectu amabilis, & appetibilis, & quòd Voluntas electione præcisa, se determinet ad amandum, & appetendum hoc appetibile; at spiritus ab oculo Amantis in oculos Amatæ ejaculati, non possunt cogere Intellectum, ad hoc ut cognoscat Amans per se amabile, & appetibile, & maximè si priùs cognovit non amabile, nec appetibile; nec possunt cogere Voluntatem, per se liberam, ad amorem, prout ratio fascinii videtur exigere, & præcipuè cùm Voluntas antea recusaverit Amantis amori correspondere; & tamen hæc omnia deberent efficere dicti spiritus ejaculati, si virtute fascinandi sunt instructi, quia per fascinium oculorum, intelligimus Amatam, recusantem amare, induci ad amandum. Et quæ dicuntur de Familiis aptis naturaliter vi imaginationis usu fascinare, hoc est ope Dœmonum, non à Natura; & Sacra Scriptura, licèt pluries nomine fascinii utatur, accipitur, non pro vero fascinio, de quo modo loquimur, sed de invidia, ut probat *Martinus Delrio in lib. Disquis. Magic. lib. 3. par. 1. quæst. 3.*

Falsum est ab imaginatione, cùm amoris affectu posse ita disponi spiritus, ut ejaculati ab oculo, amorem in objecto recipiente spiritus accendere valeant; nec ab odio, vel invidia disponi, ut languore, morbo, incommodo, objectum, in quod ejaculantur, afficiant. Et si inflammatio oculorum communicatur, id evenit per contagium; vapor enim ab inflammato oculo exhalans, inficit oculum, & humores in eo existentes, ut inflammatio excitetur, non quia ab imaginatione disponantur spiritus ad patiendam inflammationem, & exemplum de speculo allatum, est falsum, & si esset verum, probat exire ab oculo vaporem, non probat in hoc esse fascinandi virtutem; & si communiter dicitur oculum fascinare mentem, & animum inspicientis, id metaphoricè pronunciatur, nempè oculum Amati, vel Amatæ ea parere, quæ dicuntur de fascinio, non fascinare propriè; nam per species oculo impressas, objectum imprimens, cognoscitur amabile, appetibile, & ut tale desideratur, amatur, per electionem Voluntatis à recipiente dictas species: ab hoc amore postea oriuntur vehementes illæ passiones, quæ cernuntur in Amantibus, si non obtineant fruitionem objecti amati, quales decantantur à fascinio suscitari, & hic est amor naturalis, non amor ab imaginatione, & oculo, non quia ab ipso oculo determinante Voluntatem ad amandum, etiam si renuat; & si narrantur historiæ de fascinatis pueris per visum Vetularum, introducto per radios oculorum morbo in corpore illorum, id evenit, quia cum spiritibus exeunt vapores venenati, qui impressi in puerili halitu valdè tenero, & molli, & in eorum sanguine facilè alterabili, talem imprimunt dispositionem, & fermentationem, per quam ad morbum impelluntur, & talis impressio morbosa non est fascinatio, sed infectio physica, introducta à fermento morboso alterante, & deducitur ab hoc; quòd inficientes sunt Senes pravi coloris, & depravati temperamenti, ratione quorum pravi humores reddundant, & qui inficiuntur sunt pueri parvi, teneri, molles; Juvenes non inficiuntur ab his vaporibus, quia habitus densioris, & sanguinis magis resistentis; quæ confirmantur ab historiis relatis ab eisdem fautoribus hujus sententiæ, de Patribus, qui vivi proprios filios fascinarunt, non voluntariè, nec per determinationem imaginationis, cùm hoc in Patre non sit admittendum, nec credendum; ergo quod per solum effluxum morbosum, & contagiosum, & hæc dicitur fascinatio impropriè, & fascinatio Physica, facta per influxum actionis cujusdam Physicæ.

Et hæc est altera fascinatio dicta Physica, & quæ fit per causas neutrales, ideòque impropriè fascinatio nuncupatur, cùm potiùs infectio, proveniens per halitus malignos à corpore aliquo exhalantes, & impressos corpori viventi, dicenda sit.

Ad hanc fascinationem reducuntur Philtra, hoc est medicamenta quædam simplicia, vel composita, quæ exhibita, amorem conciliant Personæ, cui exhibentur, erga Personam, cujus nomine exhibentur; & enumerantur

tur

tur *Sanguis menstruus*, *cum sanguine Leporis mixtus*, *& Umbilicus infantum separatus*, *Secundina primipara*, *Testiculi salacium animalium sudore impraegnati*, *Caruncula*, *seu membrana*, *quae reperitur in fronte pulli equini recenter nati*: *Ossiculum sinistri lateris Rubetae*, *hoc est Ranae in Vepribus viventis*; *Radix herbae à Plinio vocatae Centum capita*, *quae alterutrius sexum refert*. Eamdem vim habere *herbam Airoum*, *& Catananum Ahersalam herbam testatur*; idem dicit *de herba Phytenma*.

De his Philtris, & aliis quaeritur, an verè dentur, & habeant vim naturalem amorem conciliandi.

Helmontius affirmativam partem sustinet, doctus ab experimento facto in Cane, cujus pedi alligavit herbam quamdam, quam manu gestavit per aliquod tempus, & calore manus calefactam, & Canis eum semper secutus est. Alii panes gestant sub axillis, donec sudore maneant, hos Cani exhibent, & Canis semper sequitur exhibentem; cujus rationem reddit; nam quotiescumque spiritus insitus, & etiam influens unitur in aliquo medio quodam tertio, hoc evadit velut magnes, & si hoc medium, in quo est unitus spiritus alterius subjecti, in alterum subjectum transferatur, uniuntur spiritus in hoc medio existentes, cum spiritibus subjecti, cui hoc medium applicatur, ex qua unione sequitur mutuus amor subjecti, cui applicatur medium, & subjecti, quod huic medio suum spiritum communicavit; ut v. g. Helmontius gestando herbam manu, huic communicavit suum spiritum, & influentem, & forsan insitum, herba evasit magnes, & alligata pedi Canis; per herbam communicatus fuit spiritus Helmontii Cani, qui unitus cum illo Canis, amorem Canis in Helmontium, & amorem Helmontii in Canem excitavit: quae doctrina applicatur etiam transplantationi morborum; facta enim offa cum farina, & urina aegri, & exhibita Cani, transplantatur morbus aegri in Canem edentem offam, libero remanente aegro; praeterea multae sunt Auctorum observationes de amore ex Philtro, & quotidiana experientia nos certos facit de istorum effectibus, ita videtur posse, medio quodam tertio transplantari amor unius in alterum. Et si amor habet fundamentum in quadam sympatia, & uniformitate genii pendente à simili temperie, textura sanguinis, & à simili spirituum elaboratione, motu, & activitate, quae morum, & geniorum similitudinem servat, cùm multa sint, quae in sanguinem, & spiritus agant virtute naturali, possunt etiam dari talia, & quae poterunt difformem sanguinis, & spirituum crasim, texturam ad uniformitatem reducere, sua actione, & amorem naturalem inspirare.

Helmontii sententia convenit cum illa Marsilii Ficini superiùs lata, in qua oculus est medium, seu tertium quoddam, in quo uniuntur spiritus hujus subjecti, qui postea deferuntur ad miscellam cum spiritibus subjecti, in quo recipiuntur, & ex eorum unione resultat amor; unde responsio superiùs allata solvit Helmontii probationem. Et ut clarior evadat, supponendum Philtris uti cum eis, qui respuunt respondere amori Amantis, & multoties Amantem contemnunt, & odio habent; pro illis enim, qui amati redamant, non quaeruntur Philtra. Qui respuit redamare, hoc agit, vel propter animi virtutem, qua libidinosas aversatur delectationes, vel quia in Amante nihil invenit, quòd respectu sui appetitus, habeat speciem boni delectabilis, & appetibilis; imò dum contemnit Amantem, vel odit, invenit aliquid, quòd appetitui est malum; idcircò odit, vel quia nullius est existimationis, ideò contemnit; quapropter, si per Philtra potest naturaliter conciliari amor talis Personae, necesse est, ut istius virtus agat in animum, virtutis habitum extinguendo, vel quòd habeat vim transmutandi objectum, ut apprehendatur amabile, & delectabile, cùm priùs apprehendebatur ut odibile, & contemptibile; vel quòd habeat vim mutandi potentiam apprehensivam, & appetitivam, ut quod apprehendebat ut odibile, apprehendat ut amabile. Sed nullum est naturale remedium, quod possit transmutare objectum, & agere in potentias Animae, consequenter talia remedia non sunt admittenda. Et si objectum est appetibile, ob gratam affectionem, quam imprimit in sede sensus communis, & appetitus; & odibile, ob ingratam affectionem, quam infigit dictis partibus; sequitur etiam, quòd si per Philtrum objectum odibile evadit amabile, à Philtro oportere organum, seu sedem sensus communis, & appetitus immutari, illiusque texturam alterari in contrarium, quod videtur impossibile, cùm observemus avversionem cibi alicujus, vel potus, pendentem à textura stomaci, nullis remediis auferri posse. Et cùm textura sedis sensus communis non mutetur, etiam mutato, alterato, & sanguine, & spiritu, ideò etiamsi Philtra immutent, haec non excitabunt amorem; & vana esse Philtra pro hac mutatione sanguinis, & spiritus, patet, quia haec adhibentur sine ulla animadversione temperamenti, aetatis, & habitus corporis, sed indifferenter eadem in diversis temperamentis; & tamen alia remedia exigit temperamentum biliosum, pro mutatione sanguinis, & spiritus, alia melancholicum; cùm verò indifferenter Philtrum, & in melancholico, & in bilioso adhibeatur, fit manifestum, nullam in eis esse vim alterandi sanguinem, & spiritus, pro genii mutatione. Alterant quidem Philtra sanguinem, & spiritus, sed non alteratione necessaria ad mutandum genium, & ad amorem conciliandum, sed ad insaniam inducendam; cujus observationes habentur in *Joachimo Camerario*, *de Juvene à foemina per philtrum dementato*; multas habet *Schenkius de Philtris p.* 838. *Henric. ab Hur. observ.* 13. qui videndus *Ruland. cent.* 3. *ver.* 91. *& cent.* 7. *ver.* 48. *Salmuth. cent.* 1. *observ.* 70. *& in Theat. Vitae humanae*. Et si Canis secutus est Helmontium exemplo allato, hoc non evenit, quia inspiratus fuerit amor Cani à spiritibus herbae impressis, à manu, in qua gestabatur, & à qua excalefacta fuit, sed quia isti spiritus cum illis herbae uniti, gratiorem, & efficaciorem reddebant odorem istorum, qui cùm esset similis odori Helmontii, ideò illum sequebatur; Canes enim odore alliciuntur, si calceamentum alicujus confricetur cum partibus genitalibus Canis foeminae masculum concupientis, videbitis omnes Canes, ad pedem illius, in quo adest tale calceamentum, turmatim concurrere; & si mulieres moverentur à solo odore viri ad amandum, talis herba posset amorem mulierum conciliare, sed quia ab alio, ut superiùs dixi, moventur, ideò non est adaequatum casui nostro exemplum Helmontii. Et si ab aliquo Philtro observatum est, amorem in aliquem excitatum fuisse, id ope Daemonis, non virtute naturali factum esse putandum; quod probat innumerae Doctorum observ. *Benivenus c.* 8. narrat, *Mulierem ab atrocissimis symptomatibus in ventre afflictam*; *evomisse longiores*, *recurvosque clavos*, *aeneasque acus*, *unà cum cera*, *capillisque in globum mixtis*, *& frustum carnis integrum*, *& ista devorasse*, *impossibile fuit*. *Langius lib.* 1. *epist.* 38. scribit: *Rusticum in uno hypochondriorum dolores atrocissimos passum fuisse*, *itaut ex desperatione cultello sibi guttur absciderit*; *aperto cadavere*, *in ejus ventriculo reperta sunt lignum teres*, *& oblongum*, *quatuor ex Chalybe cultri*, *partim acuti instar serrae dentati*, *& alia duo ferramenta palmaria*, *& involucrum capillorum instar globi*. *Marcell. Donat. lib.* 2. *cap.* 1. *Hist. Med. mirab.* refert: *Puellam anguillam vivam per sedem*, *unà cum aliis membranis excrevisse*, *per os verò pilos*, *lapides*, *varia ligni*, *& aeris frustula rejecisse*. *Schenkius lib.* 7. *de Venenis*, *refert Hist. Mulieris nobilis à doloribus immanissimis vexatae*, *frequenti vomitu sanguinis laborasse*, *itaut in anno plusquàm mille libras effuderit*, *cum eo*, *qui per sectam venam emissus fuit ratione curationis*, *& plusquàm mille*, *& ducentum vermes*, *cum sanguine emisisse*, *& vermem per os excrevisse digiti longitudinem aequantem*; & omnes isti casus ex fascinio diabolico, testantur cit. Authores; & excreta corpora, quae nec deglutiri possunt, nec in visceribus hominis generari confirmant, & si apparentia solùm fuerit horum corporum, magis à Diaboli arte factum existimandum, cùm hic tales apparentias istos possit efformare.

Quòd si ex relatis observationibus certi sumus, per Philtra morbos multos arte diabolica excitari, non improbabiliter credemus etiam, amorem posse Daemonem accendere.

Jam pervenimus ad tertiam speciem fascinationis amatoriae, quae Magica dicitur, & est perniciosa qualitas, Daemonum arte excitata, ob tacitum cum Daemone hominis pactum, vel expressum. De his vide

Mar-

Martinum Delrio Magic. Disquis. lib. 3. part. 1. quæst. 3.

Quomodo verò Dœmon valeat amorem in renuente, & resistente accendere, est difficile explicare, cùm in amore requiratur electio Voluntatis, in quam Demon nil potest, cùm sit libera, alioquin tolleretur istius libertas.

Pro hoc explicando, recurrendum ad Phantasiam, in quam Dœmon agere potest ope phantasmatum sensibilium, quibus hæc potentia utitur, hæc variè disponendo, & alterando; & hoc modo quidquid voluerit menti inspiciendum proponere, à quibus mens moveri potest ad eliciendos actus circa phantasmata taliter disposita, & alterata, ut quando voluerit aliquem ad amorem incitare, phantasma, repræsentans illum amorem quærentem, ita alterat, ut repræsentet formosissimum, & pulcherrimum objectum, atque summè delectabile, & appetitus ab hac repræsentatione moveatur ad illius desiderium, cum amore; hinc videmus viros perdito amore fœminas deformes, turpes quoad corpus, & quoad mores, prosequi, cum stupore, & admiratione omnium. Hac ratione, quem oderat mulier, amat, quia per artem Dœmonis, jus repræsentatur Phantasiæ tamquam amabilis, & delectabilis.

Hoc confirmatur casu recensito *à Vairo in suo tractatu de Fascinio lib. 3. cap. 9. Mulier desponsata viro, à primo die congressum recusavit, & quando conatus pro hoc à viro exercebantur, ut furia, & bellua immanis exardescebat, & furebat. Mulier fatebatur Maritum amare, itaut verbis exprimere nequiret, & quando eum videbat, & alloquebatur, suæ imaginationi tot deformitatibus, turpitudinibus monstra repræsentantibus depictum apparere, ut mortem prius subire vellet, quàm illum ferre. Post tres annos, mulier in veneficiis versata, ægrè ferens matrimonium illius fœminæ, cum suo viro eam ita fascinavit; Fascinium quòd patraverat, solvit, & deindè cum Marito cohabitavit, cum pace, & tranquillitate.* Ex quo casu, non solùm confirmatur doctrina exposita, sed explicatur modus, quo odium à Dœmonibus imprimitur.

Altera causa potest esse in corpore, & in semine, quod ad conspectum objecti, pro quo fit fascinium, moveatur, agitetur, ferveat, cum maximo, & violento Veneris appetitu, ad quem satiandum appetit illud objectum, cùm ex aliis visis talis motio non contingat. Idcircò in istius amorem, & desiderium fertur, & talis est motio seminis, ut multoties in insaniam, ut diximus de Furore Uterino, incidat fascinatus, vel fascinata. Dœmon motionem seminis dictam excitare potest.

Signa pro distinguendis Philtris, non habemus certa; variis conjecturis tamen assequi possumus: prima, dolor ventriculi, & diù durans; secunda, perturbatio quædam mentis; tertia, mutatio morum in aliquibus rebus, de hilari tristem fieri, de pacato iratum. Et propria amoris, est inclinatio in objectum aliàs invisum.

Prognostica sunt desumenda ab affectibus inductis, & pro eorum violentia, & vehementia, & pro parte laborante, illa elicienda.

Quoad curationem, cùm arte Diaboli amor inductus, sit spiritualia potiùs, quàm Medica requirit remedia; attamen, quia semper cum aliquo corpore unitur fascinatio, Vomitoria sunt exhibenda; & quia aliquam alterationem in humoribus efficiunt Philtra, ad hanc sedandam attendendum specificis, inter quæ *Viscus Corylinus, Valeriana minor, Hypericum, Aquilegia, Centaurea minor, fuga Dœmonum dicta; Nasturtium aquaticum, Terra sigillata, Corallum & ejus tinctura, Margaritæ, Pulvis Calculi humani, Pulvis Secundinæ humanæ, qui paratur, si prima membrana cum vasis auferatur, postea reliquum Balneo mariæ distilletur; quod remanet in alembico, in pulverem redigatur, & exhibendum ad* ℥. *i i.*

CAP. XIX.

De Hydrophobia, seu Rabie.

Hydrophobia dicitur ab aversione humidorum, & præcipuè aquæ, quam videre non solùm, sed nominari non patiuntur hoc morbo affecti: dicitur etiam Rabies, quia est propria Canum, in quam feruntur diebus Canicularibus præcipuè, licèt in magnis frigoribus rabiem etiam concipiant. Per rabiem Canes furiosi evadunt, quoscumque mordent, & etiam Dominos suos, & ut furiosi hùc, illùc feruntur, & adeò excedens est rabies, ut spumam in ore excitet; & licèt alia animalia rabie corripiantur, ut Lupi, Camelus, Equus, ex Aristotele, & Mulus, ex Avicenna, Simia, Vulpis, Mustela, dicitur, tamen de solo Cane, quia hic faciliùs, quàm cætera animalia, rabiem concipit: ideò *Delirium furiosum hominis conceptum per morsum Canis rabidi*, dicitur *à Gal. Rabies.*

Definitur *Delirium cum furore, à veneno Canis rabidi morsu excitatum, cum vehementi aversione omnium liquidorum, & potissimum aquæ.*

Dicitur *Delirium*, quia in demorsis à Cane rabido est mentis alienatio, in qua consistit delirii essentia. Delirii argumentum est *furor*; homines enim mordent sine causa, nulla præcedente molestia, vel injuria; amicos, consanguineos, benefactores, non solùm aversantur, sed lædunt, etiam si blandè, & officiosè fuerint tractati; quod testatur *Dioscorides lib. 6. cap. 36. de Themisone, qui furore correptus fuit, demorsus à Cane rabido*; & confirmat *Aristoteles 3. de Hist. Animal. cap. 22.* dicendo, *rabiem facere furorem*; cui subscripsit *Gal. lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 16.* asserendo, *demorsos à rabido delirare*. Et licèt non sit delirium aquam aversari, & timere, cùm multi sine delirio aliquod peculiare alimentum, vel aliquam potionem aversentur; est tamen delirium in rabidis, ob furorem; & si suo modo delirat Canis rabidus, mordendo Dominum suum, cum læsione illius fidelitatis Canis propriæ, & cujus est symbolum; ita delirare dicendum à Cane rabido demorsum, alios mordendo: & si aliqui visi sunt non delirare, referente *Salio lib. de Affect. partic. imò deprecabuntur adstantes, ne accederent proximè, ut non possent illis nocere, & rogabant, ut continerentur, ne neminem læderent*; quod narrat etiam *Rhodius cent. 1. observ. 46.* rari tamen casus convincunt non esse delirium, proprium rabiei quarto modo; cùm verò ut plurimùm reperiatur, est rabiei proprium, & recensiti cognoscebant esse in dispositione ad delirium, Si vera est Historia.

Dicitur, *à veneno Canis rabidi morsu*, & assignatur causa externa hujus morbi, quæ est morsus Canis rabidi, & venenum per morsum inspiratum, & impressum homini demorso.

Dicitur, *cum aversione omnium liquidorum, & potissimùm aquæ*, & est principale distinctivum hujus affectus à quocumque alio, nempè à mania, in qua, licèt sit delirium cum furore, non adest aversio liquidorum, & à melancholia, quia, licèt rabidi metuant aquam, ut melancholici alia objecta, differunt tamen ab istis per aversionem liquidorum, & per furorem, & est principale symptoma à morsu Canis rabidi proveniens, à quo patientis interitus dependet, cùm à delirio, & furore simplici non immineat vitæ periculum, ut dictum de Mania; ab abstinentia verò potus imminet, quia nimis exsiccati nervi orificii ventriculi per talem abstinentiam, convulsionem contrahunt, quæ postea toti nervoso systemati communicata, mortem infert.

In hoc affectu, tria apparent explicatu difficillima; primò, an sit referendus ad maniam, quia adest delirium cum furore, vel ad melancholiam, quia adest metus aquæ: secundò, quomodo venenum inspiratum à Cane rabido delirium cum furore efficiat: tertiò, quænam sit causa aversionis omnium liquidorum, & præcipuè aquæ, cum metu istius.

Quoad primum dico, rabiem referendam esse ad maniam, dum conjunctum habet delirium, & furorem, quæ sunt prima maniæ constitutiva, & cùm conveniat

veniat cum principiis maniæ, ad hanc etiam est referenda, & inter maniæ speciem describenda; minimè verò ad melancholiam trahenda, licèt adsit metus aquæ, quia in melancholia adest metus, & timor, sed sine causa manifesta; in rabie verò adest metus aquæ, sed cum causa manifesta, ut videbimus in ponderatione tertii quæsiti propositi.

Quoad secundum, cùm consentiant omnes Medici, quòd inspiratur à Cane rabido per morsum, esse venenum, huic etiam conveniet definitio veneni tradita à *Gal. lib. 3. de temperam. cap. 3. Venenum est illud, quod humani corporis temperamentum destruit, vincit, atque permutat*, quod non potest contingere, nisi integra manente virtute veneni, sine ulla diminutione sui, ad differentiam alimenti, & medicamenti, quæ agunt quidem in temperamentum, & naturam; sed etiam patiuntur alimenta multùm, ut cedant in naturam aliti, medicamenta multùm alterant, parùm patiuntur, venena multùm alterant, nihil patiuntur. Si ergo, quod à Cane rabido morsu inspiratur, est venenum, hoc vincet, destruet demorsi temperamentum, & permutabit in sui naturam, hoc est in naturam caninam, sed rabie affectam, quia provenit à natura canina rabie infecta, & cum permutatione temperamenti, Canis rabidi mores, & qualitates instillabit; & mores, & latratus caninos in demorso à Cane rabido observavit *Rhasis cap. 10. lib. 8. ad Almansorem*. Quod observavit etiam *Nicolaus Florent. serm. 4. tract. 4. cap. 15. in Marito rabie correpto, qui retro Uxorem stabat ut Canis, & latrabat*. Et *Philostratus in Vita Apollonii Tyanei Hist. 6. lib. 18.* adnotavit, *adolescentem rabidum manibus terræ infixis tamquam pedibus, Canum more ambulare, mordere ut Canes*. Et apertiùs demonstratur ab *Avicenn. cap. 7. tract. 4. fen. 5. lib. 4.* & à *Cardano contradict. 7. tract. 2. lib. 2. ab Avenzoar. lib. 1. tract. 9. cap. 6.* dum testantur, in urinis demorsorum conspici figuras, & imagines Canum, & frustula carnea Canis imaginem repræsentantia, & adeò mutatur temperamentum demorsi, in naturam, & temperamentum Canis rabidi, ut alios eadem rabie inficiat solo osculo, & halitu, ut adnotavit *Palmarius lib. 6. de morb. contag. in Rustico, qui cùm prope mortem esset causa rabiei, aliquo lucido mentis intervallo acquisito, quæsivit filios, priusquàm moreretur, ut ultimo, & paterno osculo amplecteretur, quòd cùm concessum illi fuisset, liberiusque oscula libasset extinctus est, sed septimo post die, liberi eodem morbo correpti, rabiosi interierunt*.

Causa hujus mutationis non latebit eos, qui norunt fermenti vim, & efficaciam: parùm fermenti in magna massa farinæ commixti, totam fermentat, & ad suam naturam acidam deducit, particulas sibi consimiles uniendo, vel eamdem texturam, motum, & figuram particulis farinæ donando; eodem pacto, cùm venenum Canis habeat fermenti naturam, quam habeat omnia venena, sanguinem in sui naturam, cum conditionibus suis convertere poterunt. Si temperamentum sanguinis demorsi est mutatum in temperamentum sanguinis Canis rabidi, quid mirum delirare cum furore, si Canis suo modo cum furore delirat? Ab ipso furore deducitur causa magis manifesta delirii; furorem dixi de mania, consistere in æstu, & fervore spirituum animalium, & vitalium, est enim excessus iræ, quæ à mox dicto æstu spirituum originem trahit. Venenum ergo Canis rabidi necesse est esse talis activitatis, ut valeat æstu, & fervore perturbare, & agitare spiritus vitales, & animales, ex quorum perturbatione phantasmata, vel componuntur, vel dividuntur, cum repugnantia talis compositionis, vel divisionis manifesta, cui assentiente Intellectu, fit delirium modo superiùs explicato. A' sola simplici inadvertentia Intellectus potest oriri delirium; nam, dum per æstum, & fervorem spirituum impellitur in actionem furiosam demorsus, Intellectus non advertit, talem actionem repugnare rationi rectæ, indebitam esse homini, & legi Naturæ repugnantem; & quia demorsus Intellectu hæc non advertit, ideò actionem illam exequitur, quam si adverteret, non exequeretur: est autem inadvertens intellectus, ob spiritus animales perturbatos, & agitatos, & per passionem furoris, ut adnotavi in Dissertatione de Intellectu. Hoc modo fit delirium à veneno Canis rabidi, & excluditur qualitas occulta veneni Canis rabidi, pro causa furoris, & delirii.

Nec hanc activitatem veneni Canis rabidi, in permutando temperamento sanguinis demorsi, tollit, vel rejicit delitescentiam hujus veneni in corpore; narrat enim *Albertus Magnus 7. de Hist. Anim. cap. 2. morsum à Cane rabido in brachio, post septem annos incepisse inflari locum cicatricis, & infra duos dies Fatis cessisse. Post tertium annum venenum Canis rabidi manifestatum*, narrat *Amat. Lusit. 7. in Scholio cur. 41. imò quadraginta annos hujus veneni seminarium latuisse*, adnotavit *Horstius, Salmuth. cent. 1. observ. 96. Per quinque annos, Palmarius de morb. contag. & Petrus Sal. de morb. particul.* Quærunt causam hujus occultationis Doctores, supposita ejusdem veritate, & si tantæ esset activitatis, ut temperamentum sanguinis demorsi in sui naturam permutare valeret, non tam diù latitaret, latitat, quia natura est robustior illo, & in illud agit, & debilitat; non est ergo admittenda dicta ratio, fundata in definitione veneni.

Non enervat rationis adductæ vim dicta latitatio veneni per annos; nam, licèt ad annos latitet, foras prodit, & interimit, consequenter tale venenum non fuit victum, neque debilitatum à natura, quia nec in propatulum exiret, si victum, nec interimeret, si debilitatum: fatendum ergo, remanere integris suis viribus in corpore, sed impediri ejus actionem, superari eo modo, quo venenum variolarum in utero Matris contractum, ut fert communis sententia, per multos annos latitat sine noxa, & venenum luis Gallicæ ad annos, & annos occultatur, quia istorum venenorum actio impeditur, non superatur. Causam talis latitationis nos docuit *Hipp. lib. de prisc. medic.* ubi docet, humores etiam pravos, acidos, austeros, salsos, & alterius generis, eousque fuerint cum aliis optimè permixti, & uniti, non lædere: quotiescumque verò segregantur, & conspicui fiunt, tunc lædere, molestiam, & dolores inferre. Mixtio ergo, & unio pravorum humorum cum bonis, est causa, ut illi non lædant, & eorum noxia actio in effectu impedita occultetur: segregatio verò dictorum humorum, soluta mixtione, & unione, est causa eruptionis veneni, & morbi supervenientis. Talis causa reperitur in veneno Canis rabidi, occultato per annos, & postea manifestato. Venenum Canis rabidi communicatur per effluvia, seu corpuscula, quæ mordendo vulneratæ inspirat parti, & sanguini in ea existenti, & per eam circulanti, eo modo, quo Vipera, mordendo, venenum suum sauciato membro communicat; communicata corpuscula unita, sanguinem ingrediuntur; & si ejus motu circulari dividantur, dispergantur hùc, illùc in diversis partibus sanguinis, & motu fermentationis istius, cum particulis componentibus sanguinem intimè uniantur, ab unionis vinculo ligata corpuscula venenata particularem, & sibi proprium motum amittunt, servata solùm inclinatione ad ilum, & cum motu suam actionem, cùm actio in motu consistat proprio, & naturali, & alium motum non retinent, nisi localem circulationis, & hoc modo impeditur actio corpusculorum venenatorum Canis rabidi in corpore demorsi. Si verò ab aliqua causa externa, vel à fermentatione sanguinis segregentur, laxato, vel ablato mixtionis, & unionis vinculo, statim dispersa ad invicem coeunt, ratione similitudinis eorum naturæ, per quam *Similia similibus uniuntur*, ex *Hipp. lib. de Diæt. num. 7.* & recuperata actione impedita, & motu proprio, ad quam, licèt impedita, inclinationem retinuerunt, & illorum principia conservarunt, manifesta fiunt, à latebris ad lucem prodeunt, & suas vires, & activitatem, priùs solùm impeditam, non victam, exerunt, cum damno demorsi, & cum excitamento furoris, & rabiei, & aliorum symptomatum, quæ sunt propria, & unita, veneno Canis rabidi, ad libertatem evocato. Hac Hipp. doctrina explicatur, qua ratione quælibet venena ad longum tempus latitent in corpore, & qua ratione manifestentur. Eadem doctrina Hipp. valet etiam, si admittatur, Canem rabidum inficere per contactum, sine vulnere, ut aliqui volunt: *Gal. lib. 6. de loc. affect.* tradit, *salivam Canis rabidi tangentem partem denudatam corporis, inficere*

ficere, non aliter ac morsus inficiat; & *Matthiolus lib. 6. cap. 36.* testatur, *se duos vidisse ex spumæ contactu infectos. Cardanus, rabiem in Nobili vidit contractam à solo osculo dato rabido Cani à Domino, antequàm mitteret ad suffocandum*, & narratur ab eo *lib. 9. contradictionum tract. 5. cap. 2. Matthæus de Grad. cons. 82.* dicit *vidisse rabiem contractam ex sola impositione manus in ore Canis rabidi, sine vulnere*; effluvia enim percepta per solum contactum eodem modo mox explicato disponuntur; cur verò in aliis citiùs, in aliis tardiùs venenum palàm erumpat, petenda causa à dispositione sanguinis, cujus mixtio sit firmior, & à causæ externæ excitantis venenum activitate valida, vel debili.

Quoad tertium, notum est, ventriculum ea appetere alimenta, quæ gratam, & jucundam sensationem in ejus fibris nervosis, & membranosis pariunt, & experitur in usu dictorum alimentorum; è contra aversari, & abominari ea alimenta, quæ ingratam, & molestam sensationem in eo efficiunt, quæ aliquando tanta est, ut in deliquia, & convulsiones adigant patientes, si cogantur abominata alimenta, etiam eis insciis, assumere, ut videre est in eis, qui vinum abhorrent; isti enim coacti ad vini potum, statim corripiuntur doloribus, torminibus, cruciatibus ventriculi, & animi deliquiis; quæ experiuntur etiam illi caseum abominantes, si eo epulas clandestinè conditas delibent. Hac ratione explicatur, cur uni alimenti species magis jucunda, alteri altera.

Si abominatio alimenti pendet ab ingrata, & molesta sensatione ab eo impressa partibus nervosis, & membranosis ventriculi abominatio omnium liquidorum, & præcipuè aquæ in rabidis, in aliam causam referenda non est; & quia liquida, ante rabiem assumpta, & aqua tristi sensatione ventriculum non afficiebat, non possumus asserere, hanc oriri à qualitatibus irritativis, & noxiis liquidorum, & aquæ, sed ab organo sensus ventriculi ita immutato, per venenum à morsu Canis rabidi acceptum, ut illi, ratione talis mutationis, noxium & triste evadat liquidum omne, & aqua præcipuè. Mutationem hanc, puto consistere in magno calore, & siccitate oris ventriculi à veneno introducta, cujus proprium sit hanc partem præcipuè afficere, ob conformitatem pororum istius, cum figura particularum dicti veneni, qua ratione, solùm venena determinatas partes lædunt. Inesse talem virtutem calefaciendi in veneno prædicto, probatur à furore, & rabie ab eo excitata; calorem, & siccitatem in orificio ventriculi fixam, sitis inextinguibilis ostendit, & passiones æstus, & lancinationes, quibus in principio affectionis cruciatur demorsus circa præcordia, & ventriculum. Ab usu liquidorum, & aquæ demorso contingit illud, quòd in calce observamus, affusa aqua, & quocumque liquido, nempè effervescentiam, & ebullitionem calcis, & aquę, à solutis particulis ignis in calce existentibus excitatam, humido superaffuso, & ad motum effrænem ebullitionis, cum aqua, & aliis particulis calcis evocatis; sic ab humido, seu liquido, irrigato ore ventriculi excalefacto, & exsiccato, in eo tumultus excitantur, cum distractione, distensione violenta, vellicatione, mordicatione nervorum, & fibrarum ventriculi, à quibus dolores, passiones, & turbationes, quas experiuntur rabidi ab humido, & liquido, quæ augentur addito irritamento valido, & motu particularum veneni, itaut in convulsivos, & spasmodicos motus fibræ nerveæ, & membranosæ impellantur, cum magna passione, & cruciatu dictarum partium sensitivarum. Spiritus etiam animales cum dictis passionibus, & tumultibus in motus inordinatos, irregulares, molestos, & sensui intolerabiles cientur; unde aversio omnium liquidorum, ob rationem superiùs traditam. Ista omnia contingere in demorsis ab assumptione liquidorum, colligimus ex eo, quòd si cogantur aquam bibere, vociferant, plorant, tremunt, convelluntur, & animo deficiunt, quæ immoderatam effervescentiam, vellicationem, spasmodicos nervorum motus, & spirituum inordinatas efferationes in partibus ventriculi ostendunt; quòd si verum esset, *à balneo aquæ, & à potu ejusdem copioso rabidos sanari*, ut *Celsus*, & Antiqui ferè omnes testati sunt, hæc sententia ulteriori non egeret probatione, quia à copioso potu extinguitur talis effervescentia, & particulæ venenatæ suffocantur, vel earum actio, non est adeò sensibilis fibris nerveis aqua irrigatis, & humectatis; & si in febri observata est *liquidorum abominatio* à *Petro Salio loc. cit.* exclusa omni veneni suspicione, certè huic alia assignari non potest causa, nisi descripta.

Ab his deducitur etiam ratio, qua explicatur abominatio, & perhorrescentia concepta à solo visu aquæ, à solo nomine istius prolato; nam antequàm in talem aversionem liquidorum inciderint rabidi, experti fuerunt tristem sensationem, sed tolerabilem ab usu liquidorum, quæ in dies magis aucta, tandem intolerabilis evasit. Ab hac tristi sensatione sensus communis percipit disconveniens, & noxium esse ventriculo omne liquidum, & efformatum est phantasma repræsentans molestiam, & cruciatus à liquidis proficiscentes; & quia ad visum aquæ, ad istius nomen excitatur hoc phantasma, ideò appetitus sensitivus, tamquam quid noxium aquam abominatur, ab ea fugit, & Animal ab ejus usu, tamquam quid malum, triste, noxium avertit, movendo spiritus animales ad fibras ventriculi, & œsophagi, quæ serviunt vomitui, ex qua fibrarum dispositione oritur; quod etiam coacti liquida assumere non valeant, cùm organum sit dispositum ad illius rejectionem, non assumptionem, & quo major est vis illata pro susceptione liquidorum, major etiam crescit tensio, & energia fibrarum, pro majori expulsione, appetitu sensitivo, spiritus animales in majori copia dirigente in dictas fibras.

Causæ hujus affectus sunt manifestæ, nempè morsus Canis rabidi, & dispositio demorsi; habemus enim à *Nicol. Florent. serm. 4. tract. 4.* non quosvis demorsos à Cane rabido in rabiem concitari, sed qui habent dispositionem ad rabiem suscipiendam, eo modo quo tempore pestis, non omnes peste afficiuntur, sed solùm habentes dispositionem ad hanc contrahendam; ita cum muliere venerea lue infecta coeuntes, aliqui inficiuntur, aliqui non, quia illi sunt dispositi ad luem contrahendam, isti verò non.

Signa rabiei imminentis, sunt morsus Canis, cui paulò post subsequitur anxietas, iracundia sine ratione, vellicatio ventriculi, vigiliæ, somni perturbati, bibendi desiderium præter morem, gravitas totius corporis; secum loquuntur, & murmurant, lumine accenso, etiam de die delectantur, dolor in parte morbosa, etiam vulnere consolidato affligit; vertigo, & capitis dolor adest.

Signa confirmatæ rabiei sunt: membrorum distensio, pandiculationi similis, sed non continua, rubor faciei, & corporis anxietudo, spuma circa labia, oculi torvitas, aspectus teter; in proximos expuunt, latrant, & obvios quoscumque etiam familiares dentibus aggrediuntur; aquam, & omnia liquida summè abhorrent, & cùm eam vident, vel sonitum ejus sentiunt, tremunt, cruciantur, & inquieti fiunt.

Morbus per se lethalis, si ejus principiis non occurramus remediis; adveniente timore aquæ, omnes intereunt, & nullum evadere firmant *Aetius*, *Paulus Avicenna*, *Celsus*, si sanguis è vulnere in principio, vel sudor, copiosè effluxerit, & etiam urina. Spes salutis concipienda magna, si nec nervus, nec arteria, nec vena vulnerata fuerit.

Indicationes, aliæ desumuntur à principio morsus, aliæ post: in primo sunt intercipienda corpuscula venenata vulneratæ parti impressa, ne ulteriùs progrediantur; secundò à parte vulnerata extrahenda; tertiò impressum venenum extinguendum.

Primam indicationem adimplent *ligaturæ fortes supra vulnus*, cum animadversione tradita à *Celso lib. 3. cap. 27.* ne ex ligatura sphacelum parti ligatæ adveniat, ideò quando valdè tumet, & livescit pars à ligatura hæc laxanda; secundam, *scarificatio partis apposita* postea *cucurbitula, & extracto sanguine, scarificatio fit circum partem affectam, & in tanto spatio, quòd correspondeat orificio cucurbitulæ; scarificatio fiat profunda, & cucurbitula iteretur, usquequò sanguis exeat.* Si pars vulnerata sit ex illis, in quibus adest decor, forma, & pulchritudo, ne scarificatione deturpetur. *Hirundines venis circa vulnus applicandæ, vel Pullos per medium dissectos supraponere vulneri convenit, vel isti podicem Gallinæ deplumatum admovere*; post scarificationes, cucurbitulas, & hirundines, *lixivio calente*

vulnus

vulnus abluendum, postea emplastrum factum ex cinere vitis, & aceto, imponendum. Dioscorides usurpabat emplastrum ex cæpis, allio, & semine tritici masticato, quibus possunt addi *Nuces juglandes, Ruta, Fermentum, Sal, Mel, & Theriaca. Gal. lib. 2. de Antidotis* utitur *emplastro ex pice, & opponace, cum aceto dissoluto*. Tertiam indicationem conficit ignis actualis, & est remedium facile, parabile, & tutum, *pars vulnerata, vel ferro candente, vel funiculo, vel cannula sulphurata inurenda*. Aliqui timent tale remedium, quia eschera post ignem vulneri superveniens exhalationem veneni prohibet; sed vanum censeo talem timorem, quia ab igne extinguitur totaliter venenum, & igne utuntur Chirurgi timentes vulnus à venenato gladio factum, & eschera non est adeò densa, ut possit impedire exhalationem. Possumus etiam uti *Vesicatorio, parti applicato, vel cum Aqua vitæ accensa, statim vesicam attollere in parte vulnerata, & Vesicatorium apertum tenendum per quadraginta dies*. Si volumus scire, an venenum extractum fuerit, *fricetur vulnus pane, vel pulpa nucum, & Gallinæ, vel Pullo exhibeatur; si moriuntur, venenum adhuc adest, si non, venenum est extinctum*; & hoc modo cognoscitur etiam, si Canis mordens sit rabidus.

Si incipientis rabiei signa apparuerint, unica tantùm mihi videtur indicatio, nempè fermentum venenatum, jam massam sanguinis occupans, expellere.

Ab hac indicatione decisum manet, nec purgationem, nec missionem sanguinis convenire in rabie, dum per hæc remedia venenum intus trahitur, non foras expellitur, nec venenum cedit his remediis. Aliqui post quadraginta dies purgationem, & missionem sanguinis præcipiunt; sed verè non video, qua ratione, quia tali tempore transacto, æger in tuto supponitur, & venenum vel non esse communicatum massæ sanguineæ, vel esse victum, unde curatio est morbi, qui non est. Si latet venenum, ut dictum est superiùs, hujusmodi curatio est via ad eum excitandum. Recidivam forsan timent, cùm *Baricellus* asserat, *ex contactu Corni, vel Sanguinariæ sanatam rabiem revixisse*; sicut ex somno capto sub umbra Sorbi; sed cùm non reviviscat, nisi per hæc, abstineat ab istis æger, & erit in tuto. Sed dato etiam posse reviviscere, non sunt remedia propria, quia venenum, non purgatione, nec sanguinis missione, sed alexipharmacis, & sudore, & diureticis expellitur. At cùm expulsio veneni possit fieri per medicamenta *Diaphoretica, Diuretica*, ista erunt propria pro curatione hujus morbi, quibus adjungenda specifica, quæ & ipsa dicuntur expellere venenum, cùm extinguant. Inter *Diaphoretica* enumerantur *Dictam. cretic. & vulgar. Card. Bened. Scordium, Angelica, Petasites, Contrajerva, Radix Lappæ majoris, Vincetoxici, Cornu Cervi, Lignum Viscumquercinum, Lignum Sanctum, ex quibus parantur decoctiones, ad libram unam, & duas exhibenda, præmisso Bezoartico minerali, Aqua theriacali, Mixtura composita Rolfincii.*

Diuretica sunt: Rumex acutus in pulverem redactus, vel in decoctione urinas copiosas promovet, & est specificum Rabiei; nam si foveatur pars vulnerata decocto istius herbæ, vel vulneri applicetur, rabies extinguitur: Lignum nephriticum, Alchechendi, Saxifragia, Ononides, Virga aurea, sem. Lappæ majoris, Milium Solis, Cantharides laudat Avicenna.

In his exhibendis inspicienda est ægri dispositio; nam si natura proclivis sit ad urinam, diuretica exhibenda, si ad sudorem, diaphoretica.

Inter specifica simplicia, *Radix Rosæ sylvestris, Chynorrodon à Plinio appellata, tam singulare, & infallibile remedium laudatur ad ℥. ii. in vino exhibita per quadraginta dies. Coagulum Catuli in aceto dissolutum, quod Aetius dicit appetitum aquæ excitare; Alyson, Pimpinella, Allium, Lactuca. Immersio in aqua summè laudatur ab Helmontio in tract. Demens Idea. Forestus, & Celsus ex Antiquis, cum aliis idem remedium celebrant.*

Inter composita, duo tantùm propono. Primum *Gal. 2. de symp. Medic. facul. Accipiantur Cancri Sole in Leonem transeunte, vel existente, & die decima Lunæ in sartagine æris rubri comburantur; hujus cineris recipe ℥. ii. Pulveris Gentianæ ℈. i. Vini Meraci ℥. iv. quotidiè utatur æger ad quadraginta dies*. Aliqui addunt *℈. i. Thuris*. Difficultas est de Cancris, quinam assumendi: aliqui volunt non esse Cancros, Gambari dicti, alii esse Cancros Marinos, alii fluviales; hæc duo ultima Cancrorum genera communiter existimantur specifica rabiei. Alterum est *Palmarii, qui jactat neminem interjisse rabidum ab usu Pulveris sequentis, sicut Gal. de suo Cancrorum.*

℞. *Fol. Rutæ*
Verben.
Salviæ min.
Plantag.
Absynth. vulgaris
Polypod.
Menthæ
Artemisiæ
Melissæ
Betonic.
Hyperic.
Centaur. min. } *a. q. s.*

Colligantur singula tempore opportuno, siccentur in umbra, pulv. & de hoc pulver. exhibentur ℥. ii. cum Sacch. in jusculo, vel cum Syrup. de Succo Citri; exteriùs eodem ungitur, cum Oxymelite cocto pro vulneris detersione bis, vel ter in die.

Diœta sit cum alimentis boni succi, conditis *Allio, Cæpa, & aromatibus, cum Vino Meraco, & passulato: Cancri fluviatiles in cibo, Castaneæ, Brassica, Nuces juglandes, Caricæ, Raphanum, Smirnium, Asparagus, Cicoreum, Pimpinella*, quam aliqui specificum singulare in rabie volunt; *Rumex sylvestris, & hortensis, omnia utilia. Pulli columbini fugiendi*, si verum est, quod scribit *Sennert. à tota substantia nocere rabiei, sed juvare caput Arietis. Margus avis in aquis, & mari degens, & est species Anseris aquatici, in cibo summè prodest, & ab Aetio proditum est tutò rabiem curare, cùm inter cuncta Animalia, Anser aquaticus solus rabie non capiatur.*

CAP. XX.

De Phrenitide.

PHrenitis ab omnibus accipitur pro delirio, at quia sunt plures delirii species, est dissensio tam inter Antiquos, quàm inter Recentiores circa naturam, & causas hujus. Ut obscuritas materiæ illustretur, assumo primo loco considerandam *Hipp.* definitionem de Phrenitide, quæ est, 1. *Porrhect. tex.* 1. *Delirium perpetuum, cum febre continua.*

Jam dixi pluries, delirium esse alienationem mentis, quæ apparet in assensu Intellectus præstito propositioni, cujus prædicatum, & subjectum manifestam habent repugnantiam inter se, ideòque eorum unio manifestè repugnat ex intrinsecis eorum principiis, & tali unioni assentiendo Intellectus, qui & mens vocatur, dicitur mens alienari, quia à suo recto fine, qui est recta ratio, alienatur. In dissensu etiam alienatur, quando negat prædicatum aliquod convenire alicui subjecto, quod ei essentialiter convenit, & est ab eo inseparabile.

Delirium stat loco generis, per quod Phrenitis convenit cum Mania, Melancholia, Furore uterino, Amore insano, & Rabie.

Dicitur *Delirium, cum febre continua*, & est differentia delirii, per quam completur essentia Phrenitidis, ita ut posito delirio continuo cum febre, ponatur necessariò Phrenitis, & si non adsit delirium continuum cum febre, non adest Phrenitis. Per continuum delirium, intelligimus illud delirium, quòd nullas habet intermissiones, nec à lucidis intervallis partitur, sed perdurat usque ad remissionem morbi, & in eo intermittente æger est in tuto. Quid per febrem intelligendum sit patet; solùm licet animadvertere, per febrem intelligendam esse febrem in hoc casu symptomaticam sequentem morbum, à quo fit delirium, & hoc non esse symptoma febris; quod docuit *Hipp. lib. 3. de Morbis*, in illis verbis: *Phrenitides fiunt etiam ex aliis morbis, & ex inflammatione cerebri, & Diaphragmatis*; aliquando verò febris est es-

sentia-

ſentialis, & delirium eſt ſymptoma, ut patebit inferiùs; in utroque verò caſu febris eſt acuta, quia ſi febris eſt ſymptoma, eſt ſymptoma morbi acuti, qualis debet eſſe ille, qui eſt cauſa delirii continui, & ſymptoma febrile naturam morbi retinet, vel ſi febris eſt eſſentialis, eſt cauſa ſymptomatis lethalis, delirii nempè, quod morbi acutiem arguit.

Diſtinguitur Phrenitis, à dictis ſuperiùs, deliriis, quia in iſtis non adeſt febris; diſtinguitur à deliriis contingentibus in febribus, quæ non ſunt continua, ſed declinante febre, remittuntur.

Morbum alicujus partis ſupponit Phrenitis, ſeu delirium continuum, cùm delirium ſit ſymptoma in actione læſa, & ſymptomatis eſſentia includit dependentiam à morbo. Hunc morbum eſſe inflammationem, omnes admittunt; in quanam verò parte ſit inflammatio, non eſt adeò certum. *Hipp.* videtur determinare pluribus in locis, inflammationem eſſe in Diaphragmate: *in ſec.* 7. *Aphor.* 11. *&* 12. ait: *A Pleuritide in Peripneumoniam malum, & à Peripneumonia in Phrenitidem*; & *in lib. de Affec.* ſcribit: *Fit hic morbus à bile, cum mota viſceribus, & ſepto tranſverſo inſederit*; & *in lib.* 3. *de morbis*, deſcribendo Phrenitidis ſigna, inquit: *Septum tranſverſum dolet, ut ne contingere quidem permittant*; & *in lib. de Coac. n.* 3. *Phrenitici, qui cum dolore lateris non pleuriticò, & turbulentis lenibus, & tenuibus ſanguinem ſpuunt:* dolor lateris non pleuriticus, eſt dolor ſepti tranſverſi; & *Martianus in com. cit. ſentent. Hipp. lib.* 3. *de morbis*, ſcribit: *Hipp. viſum eſſe Phrenitidem à ſepti traverſi inflammatione quaſi ſemper oriri*; eò quia aſſerendo Phrenitides fieri ab aliis etiam morbis, deſcribit illam ſolùm, quæ ab inflammatione Diaphragmatis pendet, & iſtius curationem ſolùm tradit, quaſi in Diaphragmate eſſet ſola ſedes Phrenitidis; & *in cit. loc.* agendo de curatione Phrenitidis, ait *Hipp. Et ſiquidem fieri poterit ſurſum purgare, & per tuſſim, ac expuitionem ducere oportet, quemadmodum in Peripneumonia*. Ex quibus apertè patet agere de Phrenitide, ſola ab inflammato Diaphragmate pendente, & alteras præterire, cùm ea ſolùm à Diaphragmate pendens curari poſſit per tuſſim, & expuitionem; & *Ariſtoteles* 3. *de partibus Animal. c.* 10. ſcribit: *Diaphragma eſſe vocatum Phrenes*, quod fuit vocabulum *Platonis in Timæo*; eò quia cùm humores calidi colliguntur in parte illa, mens, & ratio offenditur, quaſi Phrenitis ſit paſſio Diaphragmatis. His authoritatibus Ariſtotelis, & Hipp. forſan motus *Etmullerus*, in ſuis ſententiis ſemper acutus, & ingenioſiſſimus, determinavit, *Phrenitidem eſſe ab inflammatione Diaphragmatis, & inflammationem Cerebri eſſe ſphacelum hujus*.

Verùm ſi ſtandum eſt ſententiæ Hipp. non una ſedes Phrenitidis, ut patet ex citata ſententia *lib.* 3. *de morbis, Phrenitides fiunt etiam ex aliis morbis*; & cùm fiat ſemper ab inflammatione, non poſſumus intelligere, niſi ab aliis partibus diverſis inflammatis; ergo non à ſolo Diaphragmate; quod verificatur *in Coac.* ubi ſcribit: *Phrenitidem vehementem dolorem capitis præcedere:* dolor capitis affectum cerebrum primariò demonſtrat, ſi præcedit Phrenitidem, cùm illam à Diaphragmate non præcedat; & ſi dolor circa ſeptum tranſverſum denotat inflammationem Diaphragmatis, dolor circa caput, cui ſuccedat delirium, & febris continua, inflammationem cerebri deſignabit; & *in lib.* 2. *de morb. Caput enim dolet, præ nimia excalefactione, deſipit ſanguine à bile, & pituita excalefacto in capite, & plus ſolito commoto, dolori capitis, & calorem, & delirium conjungi docuit Hipp.* Calor poteſt augeri ad febrilem, & erit febris cum delirio, duo Phrenitidis conſtitutiva & *de morb. ſac.* ſcripſit: *Cerebro, & inſanimus, & deliramus, & timores, & terrores nobis accedunt*. Et ſi Etmullerus admittit ſphacellum Cerebri, præcedit ſemper hunc inflammatio, & hac præſente aderit delirium, quia aderunt cauſæ, de quibus ſupra, & continuum cum febre, conſequenter Phrenitis ab inflammatione cerebri, quia tunc non eſt ſphacellus, ſed ſimplex inflammatio; & obſervamus in ſphacellis externarum partium priùs præcedere illarum inflammationem; at cerebrum inflammationem pati, apertè determinavit *lib.* 3. *de morb. n.* 1. in his verbis: *Cùm cerebrum ad inflammationem tumuerit*. Præterquamquòd habemus ab obſervationibus Auctorum in Phreniticis defunctis, aperto capite, vel inflammationes, vel his æquivalens, ut tumores, abſceſſus, & venarum turgentiam obſervata fuiſſe, & etiam in Diaphragmate aliquando eadem inſpecta fuerunt.

Determinandum ergo ex Hipp. non unam eſſe, ſed variam ſedem Phrenitidis, & principalem Cerebrum, & Diaphragma; ideòque conſueta Phrenitidis, & Paraphrenitidis nomina eſſe retinenda, pro diſtinguendo delirio continuo à capitis, & cerebri læſione proveniente, quod dicitur per eſſentiam, & à delirio continuo à partium inferiorum læſione inducto, quod Paraphrenitis appellatur, quia per conſenſum, operatio rationalis Animæ in capite exercita læditur; tale nomen poteſt etiam donari deliriis in febribus excitatis, non continuis, tamquam ſi à Paraphrenitide denotaretur delirium omne per conſenſum, ſivè continuum, ſivè non continuum.

Cauſa Phrenitidis ab ipſo *Hipp.* colligitur *lib.* 1. *de morb. n.* 28. ubi habet: *Phrenitis hoc modo ſe habet: Sanguis, qui eſt in homine, maximam partem ad prudentiam confert, quidam dicunt totum; cùm igitur bilis commota ad venas, & ad ſanguinem ingreſſa fuerit, ſanguinem ex ſua conſueta compage, ac motione dimovet, & ſeroſum facit, & calefacit; calefactum verò totum percalefacit, & non ſibi conſtat, præ febris copia, & ſanguinis ad ſeroſitatem tranſmutatione, & motione non ſolita contingente.*

Clarè demonſtrat in hac ſententia cauſam Phrenitidis, & modum, quo fit: Primò febris copia, hoc eſt febris magna, & vehemens, qualis eſt à bile facta, prout explicat in dicta ſententia, & tranſmutatio ſanguinis ad eam malam conditionem, neceſſarium ad generationem, & conſervationem febris vehementis; & certè eſt magna tranſmutatio ſanguinis in febre magna, & vehementi, quia tranſit ab optima indole vitæ conſervativa, ad peſſimam vitæ inimicam, cùm talis febris ſit lethalis. Secundò, hanc tranſmutationem dicit eſſe ad ſeroſitatem. Per ſeroſitatem non intelligit ſerum aqueum, & frigidæ naturæ, quia hoc determinavit *lib.* 4. *de morb. num.* 23. *eſſe febri inimicum, & bili commixtum, priùs expirare, & reſolvi, antequàm bilis febrem accendat*; & adducit exemplum *de oleo aquæ mixto, quod non accenditur, niſi aqua evaporaverit*; quare per ſeroſitatem cenſeo intelligere magnam fluxibilitatem ſanguinis æqualem ſeroſitati, quam acquirit per magnam rarefactionem ad diſſolutionem tendentem, & deduco ab illis verbis ſententiæ, *eum à ſua compage dimovet, & calefacit*. Bilis non poteſt à ſua compage dimovere, & calefacere, niſi rarefaciendo, & attenuando, prout eſt proprium ſuæ naturæ, conſequenter per tranſmutationem ſanguinis ad ſeroſitatem, intelligenda eſt tranſmutatio ad magnam tenuitatem, & rarefactionem ejuſdem, quæ febribus magnis, & vehementibus ſemper unitur. Hujuſmodi tenuitas, rarefactio eſt via proxima ad diſſolutionem, & corruptionem ſanguinis, ad quam, ut plurimùm, pervenit ad ſeptimum diem in Phrenitide, cùm in hac moriantur plurimi, & longior terminus eſt undecima, ex eodem Hipp. Ratione iſtius tenuitatis, & rarefactionis contingit poſtea dimotio non ſolita, hoc eſt motus ſanguinis non ſolitus, tam circulationis, quàm fermentationis; omnia enim liquida ſpiritoſa, quale eſt ſanguis, per rarefactionem excedentem, & calorem velociùs moventur, & fervidiùs fermentantur, & efferveſcunt. Hæc tria ſupponunt febrem acutam, vehementem, cum magna accenſione, exardeſcentia ſanguinis, ſpirituum tam vitalium, quàm animalium, & ſanguinem in ſua ſubſtantia, textura, motu, non in ſolis primis qualitatibus depravatum, & conſequenter ſpiritus vitales, & animales à ſanguine prodeuntes, non ſolùm in primis qualitatibus alteratos, ſed in propria ſubſtantia, textura, & motu viriatos. Vitium tam ſanguinis, & ſpirituum eſt valida accenſio, & in hac accenſione particulæ excrementitiæ ſanguini ſemper mixtæ univerſæ exaltantur, vires acquirunt, & violenta actione ſanguinem, & ſpiritus perturbant, & vitioſam, depravatamque ſua mixtione ſubſtantiam ſanguinis, & ſpirituum reddunt. Quare concludendum eſt ex mente Hipp. cauſam Phrenitidis eſſe ſanguinis maſſam, ſpiritus vitales, & animales accenſos, & inflammatos, cum depravatio-

pravatione, & vitium eorum substantiæ, & motus, quorum causa, non solùm febris accenditur vehemens, & acuta, sed operationes Animæ rationalis depravantur cum delirio, dum Anima pro recta ratione, & congruo discursu indigeat, spiritibus puris, lucidis, subtilibus, moderatè calidis, & placido motu donatis; cùm verò in descripta sanguinis constitutione spiritus evadant impuri, ob notatam superiùs particularum excrementitiarum mixtionem, ob accensionem fuligines admittentem, turbidi, & intensè calidi, & ab his omnibus unitis violento, irregularique motu moveantur, idcircò operationes Animæ rationalis depravantur cum delirio; & explicationi hujus inservient omnia superiùs dicta Intellectu, Melancholia, & Mania. Hanc Hipp. sententiam secuti sunt *Martianus in Com. lib. 3. de morb. vers. 99. & Vuillis. in lib. de Anim. sensit. cap. de Phrenitide*; idcircò determinarunt, Phrenitidem non esse ab inflammatione membranarum cerebri, sed ab inflammatione sanguinis, & spirituum animalium, quorum effectus est delirium.

Verùm hæc sententia, licèt in aliqua phrenitide, ex mente etiam Hipp. verificetur, si universaliter sumatur, ut omnes phrenitides à sola sanguinis, & spirituum accensione, & inflammatione oriantur, non est conformis doctrinæ Hipp. qua docuit, Phrenitidem ab inflammatione etiam proficisci; quod clarè demonstratur *à cit. superiùs tex. lib. de Affect.* ubi habet: *Fit hic morbus* (& loquitur de Phrenitide) *à bile, cùm mota visceribus, ac septo transverso insederit*. Si consideramus hoc verbum, exprimit permanentiam, stationem, fixationem bilis in septo transverso, à quibus necessariò inflammatio accenditur: Bilis fixa in septo transverso fermentationem facilem suscipit, hinc effervescit, excandescit, & putrescit, cum tumore, calore, dolore partis, & febre, hæc omnia inflammationem manifestant, ut mox declarabimus, unà cum modo, quo febris fit ab inflammatione. Hipp. ergo docet, Phrenitidem fieri ab inflammatione septi transversi à bile facta; & ab hac doctrina deduco in sententia Hipp. necesse esse admittere Phrenitidem ab inflammatione membranarum cerebri; nam si phrenitis vitio diaphragmatis oritur ab istius inflammatione phrenitidis causa vitio cerebri, istius inflammationi tribuenda est.

Superiùs ostensum est, Hipp. admittere Phrenitidem à morbosa cerebri affectione, quia si bilis ex eodem Hipp. fixata in septo transverso inflammationem efficit cum Phrenitide, potest bilis fixari in membranis cerebri, & inflammationem efficere cum Phrenitide: nec est assignabilis ulla repugnantia, per quam talis inflammatio non possit fieri, quæ sufficiat persuadere, non dari Phrenitidem ab inflammatione membranarum cerebri; imò ab observationibus multis *Boneti in suo Sepulchro Anatomico de Phrenitide*, colligitur in dissecto capite defunctorum à Phrenitide inventas esse inflammationes membranarum; & ab *Hipp.* colligitur *in citat. superiùs sentent. in Coac. descripta dolorem capitis vehementem Phrenitidem præcedere*; & certè non loquitur de Phrenitide à septo transverso, quia *lib. 3. de morb.* ubi recenset signa hujus Phrenitidis, de dolore capitis non facit mentionem, quapropter asserendum est loqui de Phrenitide à cerebro; & si hanc præcedit dolor capitis vehemens, hic ostendit materiam acrem, vellicantem, qualis bilis infixam esse membranis cerebri, quæ solæ sunt in hoc partes sentientes, & cum eamdem sedem, & doloris, & Phrenitidis statuere debeamus, inflammationem etiam in membranis cerebri, in quibus adest dolor, existere, determinandum est, quæ sit Phrenitidis causa.

Tres Phrenitidis differentias, ex Hipp. doctrina, demonstravimus: prima à sanguine, & spiritu animali accenso, & æstuante: secunda à Diaphragmatis inflammatione: tertia à cerebri inflammatione, sivè secundùm membranas, sivè secundùm suam substantiam, cùm inflammatio, meo judicio, succedat ubicumque fluit sanguis: at cùm fluat per substantiam cerebri, patet etiam in hac fieri inflammationem, quæ est sine dolore, cùm substantia cerebri sit sine sensu, nisi à vaporibus acribus putridæ materiæ inflammationem parientis, membranæ cerebri pungantur. Ab his differentiis tollitur omnis difficultas desumpta ab observatione facta in dissectione capitis Phreneticorum, in quibus nullum signum inflammationis in cerebro, & ejus membranis adsit, quod opponitur etiam Diaphragmati affecto, quia tunc delirium à sanguine, & febre oritur; ubi verò observata sunt signa inflammationis, ab hac ortam Phrenitidem credendum.

In prima differentia febris, est essentialis, in cæteris duabus symptomatica, quia pendens ab inflammatione, & ratione febris, sivè essentialis, sivè symptomaticæ, differt à Mania, & à Melancholia Phrenitis, quia in illis febris abest; & licèt in Mania sanguinis fervor, & spirituum inveniatur, non est talis conditionis, ut febrilem calorem, vel effervescentiam promoveat, & accendat.

Modus, quo fit Phrenitis à sanguinea massa, patet ex descripta Hipp. sententia. Bilis, vel alimentalis, vel excrementitia sanguinem ingressa, hoc est exaltata, & volatizata, & ut inquit *Hipp. de veter. medicin. secreta, vel disgregata à cæteris humoribus, istis superior evadit, & suis viribus oppugnat*; primo impetu à sua compage dimovet fermentatione, & effervescentia præternaturali, cùm bilis exaltata vim fermenti retineat, à fermentatione, & effervescentia, calor sanguineæ massæ, deindè totius corporis; & quia fermentatio, & effervescentia est excedens, hinc calor sanguinis excedens, & intensus, ac si ignis illo esset accensus, talis calor accenditur quidem, dum à sanguine fermentante, & effervescente, cum magna rarefactione exeunt particulæ calidæ, & igneæ in eo hospitantes in magna copia, quæ adinvicem congregatæ, & in superficie sanguinis natantes, tamquam flammam in eo accendunt, unde calor intensus, & igneus: generati spiritus vitales, & animales ab hujusmodi sanguine ejusdem conditionis existunt; unde delirium oritur modo superiùs descripto.

Modus, quo fit Phrenitis ab inflammatione, apparebit explicato modo, quo fit inflammatio. Inflammatio fit, quando sanguis in aliqua parte stagnat, & circulationis motum amittit. Stagnare dicitur in parte, quando in istius porrositatibus, vel vasis fixatur, permanentemque ibi figit stationem; ita describit *Hipp. Anginam*, quæ est inflammatio, *in lib. 2. de morb. n. 9.* dicendo: *Fit Angina, cùm pituita in capite commota acervatim deorsum fluxerit, & in maxillas, ac circa collum constiterit*; & clariùs locutus est *lib. de vict. rat. in acut. n. 39. Angina fit, cùm fluxio ex capite multa tempore hyberno, aut verno ad venas jugulares influxerit*; & subjungit. *Cùm autem frigida, & glutinosa sit* (fluxio nempè) *spiritibus transitum obturabit, & sanguinis transitum obturans, propinquas partes sanguinis congelat, ipsumque immobilem, ac stabilem facit*. Hæc stagnatio fit, quando arteriæ capillares, per quas in partem exundat, sunt obstructæ, vel compressæ, & earum extrema orificia occlusa, ut sanguinis effusio prohibeatur, vel quando orificia venarum capillarium non patent, sed occlusa impediunt, ne sanguis ab arteriis effusus in partem recipiatur pro circularis motus continuitate, & in utroque casu sanguis stagnare cogitur in parte, in qua obstructa est arteria, vel vena à stagnatione inflammatio, cùm inflammatio fiat, *ex Hipp. lib. de Glandul. n. 6. quando stabilis humor existit*.

Remanet etiam sanguis in porrositatibus partium, & stagnat in his duplici de causa, præter obstructionem dictam venarum, & arteriarum. Prima est, quando in maxima copia, & celeri cursu in partem effunditur, itaut venæ non sint capaces reassumendi totam quantitatem effusam, sed remanente in parte portione istius, & cùm effusio sanguinis in partem sit frequens quia in omni constrictione arteriæ succedit, si in omni effusione portio sanguinis remanet in parte, citò in hac sanguinis copia cumulatur, hanc in tumorem extollens; & hoc modo fit inflammatio in illis, qui violento motu fuerunt exercitati, vel calido cibo, & potu se replevere; excalefactus enim sanguis, & rarefactus, veloci motu circulationem peragit, unde dicta incommoda, velut inflammatio, & faciliùs accidunt, si statim à concepto calore aeri frigido se exponant, quia ab isto incrassatur, & coagulatur sanguis in parte effusus, ut venas ingredi non possit. Secunda, quando sanguis ab arteriis effusus in partem talis est conditionis, ut statim crassescat, necesse est, ut in parte stagnet, & motum amittat.

tat. Hanc conditionem sanguis accipit à visciditate, & crassitie contracta, quæ à calore vasorum, vel à spiritu salino attenuante sanguini mixto moderata, fluxibilitatem in vasis dictis non impedit sanguini. Ubi hic fuerit in partes extra vasa effusus, & expiraverit calor, & spiritus salinus, crassitiem recuperat, motum amittit, & stagnat, eo modo quo cera à calore liquefacta, & fluxibilis reddita, calore evaporante crassescit, & solida sine motu redditur. Dictam conditionem recipit etiam sanguis ab acido ei conjuncto, cujus proprium est fixare, ista actio prævalente spiritu balsamico in sanguine impeditur; hoc verò dissipato, in effusione sanguinis in partes prævalet acidum, & tunc suam actionem in eum exercet, fixando, & coagulando sanguinem, in quo delitescit. Fixato sanguine, seu coagulato modo dicto impedimentum ponitur circulationi ejusdem, & cumulus istius fit in parte, in qua coagulatur, cum tumore, calore, & rubore, quæ sunt inflammationis characteres. Hac de causa, & hoc modo fiunt inflammationes in eis crasso, & acido sanguine redundantibus, & à frigore externo humores condensante, qua de causa hyeme magis, quàm æstate inflammationes grassantur.

Sanguis ita collectus in parte, & in hac stagnans modo dicto, motu intestino suarum particularum fermentat, & paulatim ad fervorem pervenit, & pro particularum calidarum explicatione, & quantitate incalescit, & effervescit, & explicatis semper magis particulis cum fervore, & calore intumescit, unde *tumor*, *calor*, *& cum hoc rubor partis*, quæ sunt tria inflammationi semper conjuncta. A calore, & fervore stagnantis sanguinis circumstantium partium, & sanguinis contenti calor summoperè augetur, & alius sanguis per circulationem adveniens eisdem partibus pari incalescentia afficitur, & sic paulatim tota massa sanguinis extraneo calore accenditur, qui sibi ipsi augmentum parat, dum calore à parte, in qua fervet sanguis stagnans suscepto, alias particulas calidas suo quiescentes in sinu excitat, quæ unitæ, eis in fervescente sanguine natantibus modo dicto, excedentem, & intensum calorem accendunt, cum febre acuta.

Hæc doctrina desumpta est ab *Hipp. lib. 4. de morb. n. 25.* ubi, docendo modum generationis febrium, habet: *Aut aliqua corporis parte firmatus* (loquitur de humore turbato) *unà cum alio humore, cum quo est in alio loco dolorem, ac calorem exhibet; ille verò, qui calefactus est locus, reliquum quidem locum calefacit, & ex hoc febris oboritur*. Interim particulæ sanguinis in parte existentis fermentatione, & effervescentia nova subeunt mixtionem, & in alterius naturæ fluidum transeunt, quod dicitur pus, vel quid huic correspondens, & hac mixtione peracta cessat dolor, calor, & tumor, quia particulæ, quæ disgregatæ in effervescentia sanguinis molestiam inferebant, unitæ ab hac cessant, & materia tunc per aliquam partem expellitur, vel à calore resolvitur.

Hoc modo fiunt omnes inflammationes, & illæ Diaphragmatis, & membranarum cerebri, à quibus Phrenitis resultat cum febre acuta, & quamvis quandoque in Diaphragmate, & membranis cerebri appareat simplex vestigium sanguinis superficiale, & sine tumore in angusto spatio, inflammatio tamen est dictorum symptomatum causa: scintilla sufficit ad excitandum magnum incendium; ita parva inflammatio ad febrem acutam promovendam, si sanguinis massa fuerit disposita ad valdè incalescendum, & effervescendum, utpotè abundans particulis calidis, & sulphureis, quæ magno incendio materiam subministrant, sicuti acervus paleæ minimæ scintillæ igneæ materiam magni incendii parat; quod observamus quotidiè in Erysipelate partis externæ angusto etiam spatio circumscriptæ, à qua febris ardens excitatur, & spina digito infixa, inflammatione inducta, vehementem effervescentiam massæ sanguineæ imprimit.

A febre acuta, inflammationem sequente dispositus sanguis, & spiritus vitalis, & animalis, modo supradicto fit delirium, & continuum, quia continua est causa, febris nempè, & inflammatio.

Licèt Phrenitis à multis morbis oriatur, quorum sedes est varia, ut colligitur ex dictis nihilominus censeo Phrenitidis, quatenus delirium continet subjectum esse cerebrum, quia hoc numquam inducitur, nisi læsis, & depravatis spiritibus animalibus, quorum sedes, & subjectum primum est cerebrum, quapropter hoc erit subjectum verum, & principale Phrenitidis, ratione delirii; si verò consideremus causam conjunctam, subjectum dicendum erit illa pars, in qua hæc permanet, & ratione istius appellanda Phrenitis, vel per essentiam, qualis est, quæ cerebro inflammato fit, vel per consensum, qualis ea, quæ vel à febre, vel à Diaphragmate inflammato oritur.

Causa Phrenitidis à febre, explicata fuit ab Hipp. nempè bilis; hujus generatio pendet à temperamento bilioso, ab ætate juvenili, à cibo, & potu calidiori, ira intensa, suppressa.

Causa Phrenitidis ab inflammatione, est sanguis extravasatus, & fixatus in parte, & causæ sunt recensitæ superiùs de inflammatione.

Signa Phrenitidis in genere, sunt, delirium continuum, febris vehemens, vigilia, respiratio magna, & rara.

Signa Phrenitidis in febre acuta, sunt, febris acuta in prima invasione, oris siccitas, & faucium; pulsus est magnus, ob magnam sanguinis effervescentiam febrilem, & bilis incendium; urinæ decolores nigra innatantia in medio habentes, pellucidæ, & albæ, cùm, ob febrilem æstum massæ sanguineæ, nulla fiat separatio humoris, nisi puri seri.

Signa Phrenitidis ab inflammatione, sunt, dolor capitis præcedens acutus, oculi, & facies rubra, sitis parva, calor magis intensus in capite, quàm in aliis partibus, æger capillos sibi evellit.

Signa inflammationis Diaphragmatis in Phrenitide, dolor in regione septi transversi, ut neque simplicem tactum, sine doloris exacerbatione admittant ægri; respiratio valdè difficilis, tussis sicca.

Prognostica, morbus est lethalis, ideò in hoc semper timendum de ægri vita, & præcipuè si tremor in manibus, & lingua, convulsio in aliqua parte appareat; rigor initio morbi apparens, floccos, & festucas colligere; sanguinis stilla è naribus, & continuum aquæ stillicidium è naribus, urinæ albæ, & pellucidæ, albæ dejectiones malum signum, & lethale exhibent; si insomnia evidentia appareant, bonum signum, sicuti hæmorrhoides rumpantur.

Curatio, cuilibet differentiæ sua debetur: in Phrenitide à febre acuta, fervor, & æstus sanguinis attemperandus, spirituum motus, & excandescentia moderanda, bilis attemperanda, & evacuanda.

Primam indicationem implet missio sanguinis, qua nil citiùs sanguineæ massæ æstum reprimit, & inordinatam effervescentiam moderatur; ita *Hipp. In Cerebri tumore ab inflammatione parum distanti, lib. 3. de morb. n. 1. sanguinem mittit*. Ad declinandam majorem bilis excandescentiam, quam timuerunt Antiqui à sanguine misso in quantitate, mittatur, sed qualem vires permittunt, quæ si fuerint robustæ, ad libras mittendus; prima missio à pede, secunda à brachio, quibus addatur tertia ab hæmorrhoidibus, & ultima à venis frontis, ratione delirii. Remedia huic indicationi convenientia, erunt dicenda de secunda, & tertia indicatione.

Secundæ satisfaciunt omnia refrigerantia, & opiata quæ in hoc morbo sunt propria, & præcipuè *Laudanum Cydoniatum*, *& Philonium Persicum*, *& Syr. de Meconio*, & ab hoc incipiendum, miscendo aquis refrigerantibus.

℞. *Aq. Lactuc.*
Nymphea
Endiviæ } a ℔. ß.
Syr. de Meconio ℥. *i. m.* exhibenda bis in die.

℞. *Succi Sempervivi*
Portulac.
Plantaginis } *a.* ℥. *ii.*
Decoct. Santal. rub. ℥. ß. *m.* cui addatur *Laudanum Cydoniatum ad gutt. vi vel viii.*

Camphora etiam dissoluta admiscenda in omni medicamento alterante, vel ejus Spiritus, ex aliquorum consilio, vel eisdem Aquis dissolvenda ℥. ß. *Philonii Persici*; vel

℞. *Sem. quatuor frigid. ad ℨ.ii.*
Sem. Papaver. ℨ.ß. contund. & dissol. in Aq. Papaver. erratici ℔.i.
Laudan. Cydoniat. gutt. vii. in principio minori dosi propinanda opiata, & hæc unica vice exhibere in die satis est.

Extrinseca etiam in hunc finem applicari possunt capiti, ut *pulpa panis lacte madefacta, & succo Apii, addito ad formam emplastri, sicut Recocta, cum Oleo de Papavere in emplastrum efformata, & capiti applicata. Decoctum Fol. Salic. Rosf. Sedi major. Lactuc. Capit. Papaver. Rad. Mandrag. Sem. Jusquiami, Acet. q. s. fomententur caput, & testes.*

Tertiam indicationem perficiunt omnia refrigerantia, & acida, inter quæ *Decoctum Tamarindorum* summè valet, *Serum distillatum*, cui admisceatur *Succus Granatorum ad aciditatem, Aqua Nocera, admixta Tinctur. Rosar. & Santal. rub.* & hæc serviant pro potu quotidiano, pluries in die sumendo; pro frænanda enim bilis ferocia, massam sanguinis in tumultus evocantem, remedia in quantitate magna requiruntur, ut adnotavit *Hipp. lib. 3. de morb. in fine*, agendo de potionibus frigefactoriis in febre ardente, quia inquit, *vel vomitum, vel urinam, vel alvum movebunt*, & ait, *dabis, quando volet*, quod puto intelligendum de quantitate magna; nam nisi per hanc, vel vomitum, vel urinam, vel alvum movebunt, & ibi *viginti tres formulas potionum* describit, quas poterit videre Lector, & ad harum imitationem potiones præscribere suaviores, & hæc primæ indicationi, præter sanguinis missionem, satisfaciunt.

Quoad quartam indicationem, purgatio convenit bili, tamquam causæ morbi, cum suppositione bilem peccantem, & febrem accendentem esse excrementitiam, vel cum dispositionibus proximis, & ultimis, si sit naturalis, ad illius naturam suscipiendam, cum dictis qualitatibus faciat febrem, in quo casu consideranda tamquam excrementitia, cui propriè, & præcisè debetur purgatio; non convenit tamen in principio, quia non adhuc præparata ad exitum, nec concocta, sed cruda, quia sanguini mixta, & confusa, licèt disgregata, ideò necesse est, ut secernatur, & separetur à massa sanguinis, consistente concoctione humorum in massa sanguinis existentium, cum morbi productione in separatione à dicta massa, & hæc non contingit, nisi declinante febre, & delirio, & signis concoctionis in urinis apparentibus; nec valet ratio bilem, ob sui tenuitatem, & facilitatem ad motum, semper esse præparatam ad purgationem, quia dicta ratio valet pro bile quiescente, non pro bile in motu, unà cum massa sanguinis existente, & in motu effræni effervescentiæ, qualis est ille in febre acuta, cùm dictus motus impediat separationem bilis ab aliis humoribus à virtute purgantis peragendam; error ergo perniciosus, est purgationem bilis in principio morbi tentare, ob allatas rationes. Video tamen *Hipp. in lib. 3. de morb.* agendo de febre ardente, primis diebus purgationem imperare *deorsum*, & puto loqui de purgatione *lenitiva*, vel de purgatione; quæ valeat solùm educere bilem à Cystifellis, ut evacuata, & exinanita Cysti, & pori biliarii ramificationibus, alia à sanguine horum instrumentorum ope separetur, cum minoratione bilis in sanguinis massa effervescentis, & præcipuè si bilis redundantia in primis viis appareat, quæ verè sui purgationem indicat, quia est separata à massa sanguinis, si existit in ventriculo, in intestinis, in Cystifellis; has enim partes primas vias appello; & convenit in hoc casu sententia *Hipp. In principiis morborum, si quid videtur movendum move;* febre verò ad statum pergente, *neque Clysterem ad purgationem faciendam adhibueris*; leniens ergo medicamentum, ut *Cassia, Manna, Syr. Rosf. sol.* exhibendum, positis dictis conditionibus, in fine verò febris purgans exhibendum.

Curatio Phrenitidis ab inflammatione cerebri, indicat revellendum esse, & derivandum sanguinem primò; secundò spirituum animalium incalescentiam, & fervorem, & agitationem moderandam; tertiò materiam in membranis fixam resolvendam; quartò reliquiæ humorum in venis existentium purgandæ.

Quoad primum, mittendus sanguis à parte longinqua, à pede nempè pro revulsione, & iteranda à brachio pro derivatione, & postea à venis frontis, vel nasi, cum hyrundinibus, vel cum calamo in formam stellæ dissecto, & vi in nares impulso, prout narrat *Zacutus*, & hoc pro viciniori derivatione. Aliqui arteriam temporalem secant, quam non censeo improbandam, cucurbitulæ scarificatæ in occipite, scarificationes crurum. Vesicantia noxia judico, quia spiritus, ratione doloris, magis efferatos reddunt, & cantharides sanguinis turbationem, & agitationem suo sale volatili fovent. Purgatio, neque in principio convenit, quia hìc agitur de inflammatione, in qua purgationem *Hipp. 4. acut.* prohibuit.

Quoad secundum, conveniunt omnia tam interna, quàm externa superiùs descripta; solùm adnotandum est, cum cautela opiatis utendum; somnum enim promovendo, figunt magis humorem impactum, & novum illi addunt, cùm verum sit à somno caput repleri, idcircò istis utendum interpolatè, & in minori dosi.

Quoad tertium, dictis externis refrigerantibus admiscenda, quæ resolvendi facultate pollent in fine augmenti, ut est *Aqua Lavendulæ, Majoranæ, Pulegii, Ol. Camomil. Aneth. de Castor.* in hunc finem adhibentur *Columbi, Catuli per medium dissecti, & capiti calentes applicati, & pulmo animalis interfecti statim calens apponatur capiti*, qualibet hora hæc mutanda, quia citò putrescunt, & putridus vapor noxius. Valet sequens fomentatio:

℞. *Moschi gr. xii.*
Camphor. gr. xx.
Aq. Rosar. Tinct. Santal. rub. imprægnat. ℨ. xx. m. applicetur sæpè capiti deraso.

Quoad quartum, nempè quoad purgationem, in declinatione morbi est peragenda, ad purgandas reliquias inflammationem parientis humoris, & etiam ad ea excrementa è corpore expellenda, quæ ab immoderato sanguinis fervore, & effervescentia, torrefactione fuerunt cumulata, & à massa sanguinis segregata. Tempus pro hac purgatione est declinatio morbi, non expectata istius eradicatione, ne dicti humores recrudescant, & saltem minorativa, si non eradicativa purgatio instituenda.

Curatio Phrenitidis ab inflammatione septi transversi, ultimo loco remanet absolvenda. Hanc proponit *Hipp. lib. 3. de morb.* & missionis sanguinis non meminit; puto tamen comprehendi hanc differentiam sub generali sententia ab *Hipp. in 4. sec. de vict. rat. in acut. num. 35.* descripta sub his verbis: *Verùm in acutis morbis venam secabis, si vehemens appareat morbus, & qui ipsum habent, in vigore ætatis fuerint, & robur ipsis affuerit*; cùm verò Phrenitis, de qua agimus, sit morbus acutus, vehemens, ut docet *Hipp. cit. lib. 3. de morb. vers. 9.* his verbis: *Morbus autem lethalis est; moriuntur enim tertia, aut quinta.*

Post sanguinis missionem purgandum patientem per vomitum, *Hipp.* imperasse aliquibus videtur *cit. loc.* dicendo, *& siquidem fieri poterit, sursum purgare*, existimantibus, purgationem sursum esse purgationem per vomitum; sed hi valdè allucinantur: Primò, quia purgationem in principio inflammationis omninò condemnat in *lib. de rat. vict. in acut. n. 36.* apertissimis verbis, quia materia faciens inflammationem, non est cocta, ideòque non est purgationis capax; hæc ratio efficacissima ab Hipp. allata contra purgationem per alvum in inflammatione, valet etiam contra purgationem per vomitum. Secundò, ab istis malè intelligitur sententia Hipp. nam sursum purgare, dicitur etiam de purgatione per sputum: purgatio per superiora, non connotat simpliciter, & semper purgationem per vomitum; imò quando Hipp. imperat purgationem per superiora, intelligendo per vomitum, adjungit semper remedium aliquod vomitivum, quod cùm reticeat hoc in loco, non est censendum per purgare sursum, intelligere purgandum esse per vomitum, sed potiùs per sputum; & manifestum fit ab illius verbis, quæ sunt: *Sursum purgare, & per tussim, & sputionem educere oportet, quemadmodum in Peripneumonia*; & ly *&*, non sumendum disjunctivè, sed conjunctivè, itaut sensus sit, purgandum esse supra per tussim, & sputionem, si fieri poterit, idest

idest si materia in Diaphragmate fixa, fuerit disposita ad exitum per pulmones. Supponit enim materiam in septo transverso contentam, & inflammationem facientem, per pulmones posse expurgari eo modo, quo creditur, materiam inflammationis pleuræ per pulmones tussi expurgari; adeò enim contigua sunt septum transversum, & pulmones, ut materia in una parte contenta alteri communicari possit, ut per Hipp. demonstratur, dum vult Peripneumoniam in Phrenitidem à Diaphragmate inflammato, & Phrenitide in Peripneumoniam transire. Hic transitus proximitatem supponit, & talem confirmat experientia, qua sepissimè observati sint pulmones Diaphragmati uniti; & talem vicinitatem ostendit *Hipp.* dum *in cit. loc.* ait: *Per tussim, & spuitionem ducere oportet, quemadmodum in Peripneumonia.* Hujusmodi eductio materiæ non evenire potest, nisi Diaphragma, & pulmones proximi sint. Quæ purgant per sputum, à dicendis de Peripneumonia desumenda.

Modus hujus transitus materiæ à Diaphragmate in pulmones, non potest inveniri, nisi in expiratione, in qua, Diaphragma sursum elevatum, pulmones tumidos aere comprimit, & compressione exitum aeris contenti coadjuvat. In hoc contactu potest humor Diaphragmatis pulmoni adhærere per ignotos nobis ductus ad bronchia permeare, à quibus postea per tussim expellitur; quapropter, ratione vicinitatis materia in Diaphragmate contenta, potest per pulmones sputo expurgari.

Alterantia præmittit purgationi sursum per sputum externa, & interna. Externa sunt fomenta, ab Hipp. *calefactoria* dicta, calida, & humida, quæ sunt etiam anodyna, ad calorem inflammatæ partis mitigandum, qui adeò est intensus, ut de leni contactu in parte affecta summoperè conqueratur patiens; sed magis ad disponendam materiam inflammationis ad concoctionem citam, ut per sputum citò possit purgari. Horum descriptionem prætermittit, sed sufficit medicamenti qualitatem designasse. Hujus conditionis est Decoctum tepidum *ex Malva, Althæa, Fœnu græco, Anetho, Meliloto, & Spongiis, vel linteis in hoc madefactis, partem circa septum transversum fomentare, vel Unguento pectorali, cum pinguedine Anseris, Butyro recenti, & Oleo Amygdal. linimentum parare*, ad inunctionem partium circa Diaphragmatis regionem existentium; & potionibus ejusdem generis interiùs exhibitis, dolorem lenire, & sputum promovere studet: hujusmodi potiones erunt, *Aqua pectoralis, Aqua Hordei, cum Liquiritia, & Ficubus siccis; Aqua Mulsa, Succus Raparum, cum Aqua Tussilaginis; Decoctum Malvarum, Parietariæ; Decoctum Passul. in Aqua Farfaræ.* Hæc exhibenda sæpè; nam si humectatio facienda potionibus, hæc, nisi in magna quantitate exhibitæ, humectant. Magnam humectationem Hipp. inculcat inferiùs, quia, cùm in hoc morbo adsit febris acuta, & sedes ejus sit in parte membranosa, & musculosa, istarum exsiccatio, cum convulsione imminet, à qua humectantia copiosa præservant. A potionibus excludit vinum, quod concedit in Pleuritide, & Peripneumonia, & rationem hujus reddit *lib.* 3. *de affect. vers.* 97. quia vinum mente motis nocet, dum ratione sui spiritus valdè volatilis, & activi, spiritus animales turbat, & suis evaporationibus eosdem impuros, & tenebricosos reddit quod in ebriis manifestum fit: cùm in hoc morbo adsit motio mentis, vinum est interdicendum, quod confirmavit etiam de Peripneumonia, concedendo vinum, dummodò mens sana sit.

Ultimum præceptum relictum ab Hipp. pro curatione hujus morbi, est, si per tussim, ac spuitionem educere, sicut in Peripneumonia, purgare non valemus materiam in Diaphragmate contentam, ut alvum infernam præparemus, ut egerat, & nil aliud intendit, quàm alvum lubricam servare.

CAP. XXI.

De Lethargo.

HUnc affectum Græci explicant per dissidiam obliviosam, vel per oblivionem, & inertiam; Latini, per gravem, & altum suporem; nunc Veternum appellant, à Veteri, idest Senecto, quod præsertim Senescentibus hoc mali genus familiare esse soleat. Omnes verò conveniunt.

Esse *Inexpugnabilem in somnum propensionem, cum delirio, torpore, oblivione, & febre continua.*

In quo consistat *Inexplebilis in somnum propensio*, patet ex dictis de Somno naturali, & de Comate somnolento, quapropter ea non repetam; solùm dicam, esse obstructionem invincibilem fibrarum cerebri, vel spirituum magnam deficientiam, vel eorum oppressionem à virtute narcotica.

Reliqua definitionis verba, causarum indagatio, & determinatio explicabit.

Hipp. in lib. de Homin. struct. n. 3. docuit Lethargum esse *Cerebri passionem, & fieri cùm cerebrum frigidis humoribus repletum fuerit.* Per frigidos humores, possumus intelligere humores, in quibus deficiunt particulæ spiritosæ, à quibus spiritus animalis elaboratur, in cujus deficientia subsident fibræ cerebri, cum obstructione, à qua somnus, modo descripto de Somno naturali, & hoc modo succedit lethargus in febre maligna. Ab eodem humore fibrulas cerebri, & nervos obstruente, & impediente copiosum fluxum spirituum, per hos non tenduntur, nec turgent, sed laxi, & flacidi remanentes ligamentum sensibus externis texunt, & consequenter etiam internis. Possumus etiam intelligere humores serosos, & pituitosos, cùm valeant prædictam obstructionem parere. Hanc Hipp. sententiam confirmant plures observationes *Schenkii*, *Boneti in suo Sepulch. Anatom.* quibus manifestum fit, pluries in Lethargicis defunctis repertum fuisse Serum in Cerebri substantia exundans, vel in suis sinuosis gyris, vel in ventriculis, vel pituitam.

Hanc Hipp. sententiam amplexus est *Vuillius de Lethargo*; præter humorem serosum redundantem, addit vitium organicum, nempè dilatationem porrositatum cerebri, & expansionem suorum gyrorum, à quibus via paratur humori seroso ad inundandam cerebri substantiam.

Sylvius Le-Boe, humorem serosum, pituitosum frigidum pro causa lethargi admittit; sed huic adjungit mixtionem bilis, quam qualitate narcotica præditam censet, cui sententiæ repugnat ipsius bilis natura. Sed etiam si daretur bilem narcoticam esse, non alio modo, ab hac fieret Lethargus, quàm illo, quo fit, ab humoribus frigidis.

Ad humores frigidos reduco sanguinem pituitosum lentè circulantem per vasa membranarum cerebri, unde istarum plenitudo oppressione debilitat motum dictarum membranarum, adeòut per ipsarum motum pauca materia pro generatione spirituum animalium in glandulas corticalis substantiæ impellatur; hinc pauca copia spirituum animalium generatur, pauca ad medullam oblongatam impellitur, quapropter deficiunt nervis sensoriis spiritus pro necessaria turgentia, & tensione ad recipiendas affectiones sensibilium ad sensum perfectum requisitas, & ad eas deferendas ad sedem sensus communis, & consequenter tam sensus externi, quàm interni à sua actione desistunt, & tamquam ligati quiescunt cum somno. Idem sanguis lentè circulans per sinus membranæ duræ cerebri, in copia colligitur in istis, & præcipuè in ultimo sinu, & dicta copia premendo subjectam cerebri substantiam semi obstructionem in fibris illius parit, per quam nisi parva quantitas spirituum admittitur ad medullam oblongatam, cum ligamento sensuum modo dicto.

Posita hac Hipp. sententia, magna oritur difficultas circa causam febris, cùm hæc ab incalescentibus humoribus, non à frigidis, à quibus Lethargus, oriatur. Hæc unio febris cum lethargo, Medicos in varias distraxit sententias: Alii determinarum, in lethargo esse inflammationem, sicut in Phrenitide, differentem solùm ratione humoris, in hac bilem, in illo pituitam inflammationem facere senserunt; Alii non videntes signa inflammationis in lethargo, & repugnantiam, quam habet humor frigidus ad inflammationis generationem ratione naturæ illius, & exigentiæ istius, statuerunt, febrem fieri à putrescentibus humoribus frigidis in capite, qui, ratione putredinis, febrem pariunt, ratione suæ substantiæ obstruentis porrositates cerebri lethargum, quæ sententia acriter impugnatu à *Platero tom.* 1. *cap.* 2. *de mentis consternat.* rationes in eo videndæ, quibus con-

convinctus determinat, omnem lethargum esse symptoma alicujus febris, cùm videamus in principiis multarum febrium somnum febricitantem invadere, & si talis causa perduraret, lethargus excitaretur. Alii, referente Vuillisio, lethargum à Diaphragmatis læsione voluerunt, lethargum per essentiam rejiciendo.

Verùm cùm omnia lethargi symptomata explicari possint per causam ab Hipp. assignatam, hanc solam sustinendam esse judico, sine inflammatione. Ab humore seroso in substantia cerebri somnum fieri, jam dictum; oblivio fit ab eodem humore plicaturas fibrarum cerebri, in quibus phantasmata reservantur memoriæ inservientia dissolvente eo modo, quo videmus plicaturas panni linei per immersionem in aqua obliterari, ut videbimus de memoriæ læsione his plicaturis obliteratis, seu phantasmatibus rerum imaginibus dissolutis, necesse est, ut contingat oblivio illarum rerum, quarum phantasmata erant imagines; sic stupor ab eodem humore nervos laxante, ut non possint ad eam contractionem reduci, necessariam pro sensu perfecto, ut explicandum est Dissertatione de Stupore. Febris causa, in qua est difficultas, facilè invenitur, considerando humorem effusum in substantiam cerebri, ibi fermentatione concepta, ut moris est, omnium humorum extra proprium locum existentium quiescentium, qualitates pravas, & fermentativas suscipere; & quia istius portio unà cum sanguine à venis excipitur, sua virtute fermentativa febrilem in massa sanguinea excitat effervescentiam, & hoc modo absque inflammationis admissione explicatur febris, sicut etiam explicatur, si dicamus à sero, & pituita fermentante in substantia cerebri particulas fermentativas sanguini in vasis cerebri existenti inspirari, à quibus febrilis effervescentia inducitur. Delirium pendet à phantasmatibus incongruis, & sunt parvæ reliquiæ eorum, quæ obliterata fuerunt, quæ dimidiatæ remanserunt, & plures plicaturæ dimidiatæ, & impressæ in eadem fibra ad motum istius excitatæ, eodem tempore phantasma absurdum componunt, unde delirium modo supradicto de delirio, nec dicta phantasmata possint corrigi ab Intellectu in suis operationibus deficiente, ob spirituum animalium vitium. Cùm ergo possint explicari omnia symptomata in lethargo concurrentia dependenter à causa ab Hipp. determinata sine inflammatione, hæc rejicienda à lethargo.

Causæ externæ erunt omnia illa, quæ humorem serosum, vel pituitosum fluidum in corpore cumulare valent, ut nimium otium, immoderata Venus, somni longi, nimia potatio, & crapula, & alimenta, & medicamenta, quæ lentorem, crassitiemque sanguini tribuunt, cum vitio tardæ circulationis, & quæ spiritus dissipant, ut vehementes labores, animi passiones, Venus immoderata, & quæ eos fixant, vel torpidos reddunt, ut narcotica.

Lethargum per consensum, admittit *Hipp. in lib. 3. de morb. n. 5.* & à pulmonibus, hisque verbis explicat: *Morbi Lethargi appellati status idem est, qui Peripneumoniæ. Verùm difficilior, & non omninò liber, ac remotus est ab humida Peripneumonia, sed multò tardior est morbus. Patitur autem hæc æger, tussis, & sopor ipsum tenet, & salivam liquidam, ac multam educit, & vehementer impotens est, & cùm moriturus est multùm, atque id liquidum infra egerit*; & *lib. 2. de morb. n. 63.* de lethargo loquens, ait: *Tussis oboritur, & salivam spuit multam, ac liquidam, & nugas garrit, & ubi nugari desierit, dormit, & recrementum malè olens egerit*; & idem confirmavit *lib. de Coac. prænot. n. 187. Quicumque*, inquit, *ex lethargicis servantur, plerumque suppurati fiunt, & supporati fiunt solùm illi, quorum materia in pulmonibus existens in pus convertitur. Petrus Salius in com. cit. loc. 3. de morbis* negat lethargum à pulmonibus, & admittit solùm similitudinem lethargi vitio cerebri, cum peripneumonia, contra quem experientia clamat. *Guliel. Ballonius in Epid. lib. 2. pag. 118.* describit duos casus mulierum, *quæ comatosæ, & velut lethargicæ interierunt, in quarum dissectione pulmones valdè affecti reperti sunt. Alios etiam duos recenset casus de Peripneumonia, cui toto morbi decursu inexpugnabilis lethargus comes fuit. Saxonia lib. Prælec. Pract. par. 1. cap. 4.* in confirmationem *cit. sentent. Hipp. in lib. Coac. prænot.* refert exemplum *Uxoris suæ, quæ à lethargo lethaliter decumbens, accedente tussi, & excreto purè liberata est.* Causam hujus refert in materiam à cerebro in pulmones transmissam: hanc causam tuetur *Vuillisius tract. de Anim. Brut. part. 2. cap. 3.* Falsitatem talis sententiæ admittentis dictam causam contra Hipp. doctrinam, ostendit *Martian. in com. cit. sentent. de coac. prænot. vers. 181.* ubi hæc habet: *Quia non est rationabile lethargicos suppuratos fieri per decubitum materiæ in thoracem, quod communiter tenent Expositores, quia si per hujusmodi decubitum morbus tolleretur absque suppuratione, aliquando lethargus judicaretur, facta ejusdem materiæ expurgatione per sputum, antequàm in pus transmutaretur, quod quidem in Angina ad pulmones conversa evenire conspicimus Hipp.* indicante *lib. 2. de morb. sect. 2. vers. 50.* ubi inquit: *Si verò faucibus, ac tumoribus sedatis, morbus ad pulmones conversus fuerit, statim corripit, & lateris dolor, & ut plurimùm moritur; si verò quinque dies effugerit, suppuratus fit, nisi statim eum tussis invaserit; si verò invaserit facta excretione depurgatus sanus fit.* Ab hac Hipp. sententia de Angina infertur etiam à transmissa materia à cerebro lethargum faciente ad pulmones, posse lethargum sanari absque suppuratione materiæ in pulmonibus, ut evenit in Angina; sed hic lethargus numquam sanatur, nisi per suppurationem; ergo non à materia à cerebro transmissa ad pulmones, sed à materia in pulmonibus primò collecta, & in pus conversa talis lethargus oritur.

Admittendus ergo lethargus per consensum vitio pulmonum, nec est difficile invenire modum, secundùm quem fiat talis lethargus. Ex verbis Hipp. colligimus, hunc lethargum non esse remotum ab humida Peripneumonia; humida dicitur, quæ à pituita in pulmonibus putrefacta, & excalefacta fit: hujus materiæ evaporatio, & effumatio est multa, & crassa, quæ cerebrum attingens, vel fibras istius obstruit, vel premit, & spiritibus animalibus mixta eos opacos, & torpidos reddit, cum inclinatione ad somnum, & etiam inexpugnabili: quotidianum experimentum nos certos facit de inclinatione ad somnum invincibili, ab effumatione materiæ ad caput in febribus etiam intermittentibus, in quarum accessionibus multoties in somnum tam violenter feruntur ægri, ut ab eo retrahi non possint; quapropter si ab Hypocondriis, in quibus sedes febrium intermittentium ponitur, succedit talis effumatio, ut invincibilem in somnum propensionem pariat, multò magis effumatio à pulmonibus in cerebrum erit facilis, & magis prompta ad talem inclinationem inducendam, & talem effumationem à conditione materiæ humidæ, & crassæ, à conditione putredinis, & incalescentiæ copiosam, & crassam colligere licet.

Altera ratio potest reddi, nempè cor non recipere sanguinem, nisi à pulmonibus, & cùm ab istorum vitio in Peripneumonia pituitosa sanguis multis fuliginibus crassis, & densis impleatur, cum istis in corde præparatus, cum eisdem etiam ad cerebrum fertur, quæ mixtæ spiritibus animalibus in istorum generatione crassos, torpidos, obscuros reddunt; ex quibus somni invincibilis causa deducitur, prout in ebriis à vaporibus vini spiritibus animalibus mixtis, & cerebri porrositates obstruentibus fit somnus profundus. Qualiscumque sit ratio hujus symptomatis, certum est, & observatione dignum, quòd ferè omnes Peripneumonici, etiam ab inflammatione biliosa lethargici moriuntur.

Quoad causas remotiores hujus Lethargi per consensum à pulmonibus, erunt illæ recensendæ de Peripneumonia.

Distinguitur Lethargus à Comate somnolento, quia hoc est sine febre, & delirio: ab Apoplexia, quia in ista adest motus abolitus, & sensus, qui in lethargo conservantur; nam vocati, vel concussi cum violentia, se movent, & respondent: à Caro, quia hic est sine febre, & si adest febris, somnum præcessit: à Catalepsi, quia hac præhensi manent in eodem situ, Lethargici situm, quandoque mutant.

Diagnostica signa, manifesta sunt in Definitione. Signa Lethargi per consensum, continentur *in cit. Hipp. tex.* superiùs.

Prognostica, mali sunt ominis, quia morbus acutus; & cit.

& cit. lib. 3. n. 5. addit *Hipp. Huic exigua vitæ spes est*; & præcipuè si urinæ fuerint claræ, aquæ, membra tremula, & excrementa alvi malè olentia; & *lib. 2. de morb. cit. n. 3.* scribit; *Hic in septem diebus moritur: si verò has effugerit, sanus evadit.*

Indicationes sunt: humorem serosum, & pituitosum à capite revellendi, in eo existentem evacuandi, & resolvendi, prævia præparatione; à somno ægrum excitandi, & caput corroborandi.

Quoad primam indicationem, dubium oritur, an sanguinis missione revellendus sit humor. Omnes ferè Practici de Lethargo agentes, sanguinis missionem imperant, ratione febris continuæ, ratione delirii, ratione inflammationis, si in lethargo admittatur. *Vvillisius*, quem secutus est *Etmullerus*, & *Strausius*, perpendendo missionem sanguinis in lethargo reprobari à natura humoris excrementitii; à loco, in quo humor excrementitius morbi sedem erigit, qui est extra venas subtiliorem, excogitavit rationem legitimè approbantem sanguinis missionem, & est, quòd sanguinis missione exinaniuntur, deplentur venæ, & depletæ serosum humorem extravasatum in parte absorbent, partem vitiatam resorbitione seri exsiccant, ut hoc tutiùs, & faciliùs succedat, venam jugularem loco brachialis secant, per quam venæ capitis breviori via exinaniuntur. Ratio primo aspectu convincit, sed re attentè considerata, non subsistit. Primò, quia ab extractione unius liberæ, v. g. sanguinis è vena jugulari secta, non potest succedere tanta depletio venarum istis congrua, ut determinentur in remedium hujus extravasatum humorem in eadem quantitate reabsorbere, dum quantitas sanguinis detracta, non tota ab una vena per rectam lineam extensa exit, sed à multis ramificationibus in eadem vena collectis, & diversis partibus correspondentibus; quapropter quantitas illa sanguinis à diversis ramificationibus derivata, nullam deplere potest, ut in depletionis remedium cogatur extraneum humorem in partis consistentem porrositatibus attrahere, & maximè cùm depletionem vasorum impedire possit naturalis instinctus eorum, quo humore deficiente subsident, ut spatium ab humore evacuato relictum in vase à suprema ejusdem superficie subsidente impleatur. Secundò, dubium auget aliud dubium, an per sectam jugularem externam possint depleri venæ internæ cerebri, & venæ illæ capillares partis à serosa colluvie inundatæ, ut determinentur ad assumendum humorem exundantem; nam si non sequatur depletio dictarum venarum, non sunt dispositæ ad recipiendum, seu exsugendum serum in parte, per quam disseminantur, dispersum. Tertiò, cùm continuus sit fluxus sanguinis ab arteriis capillaribus, venæ capillares prædictis correspondentes, potiùs sanguinis assumptione venæ suæ depletioni occurrent, quàm humoris excrementitii extravasati exsuctione: imò à dicta ratione Vvillisii probatur magis esse propriam purgationem, dum per istam venæ magis exinaniantur, si facta sit medicamento electivè purgante; nam major est depletio vasorum, quando major copia humoris ab eis extrahitur, sed major copia extrahitur à medicamento electivè purgante, quàm à sectione venæ detracta una, vel duab. lib. sanguinis, cùm plures libras educat purgans electivè, consequenter major fit depletio vasorum ab hoc, quàm à sectione venæ, quæ communiter fit in hoc morbo. Hanc sententiam secutus est *Trallianus*, & *Oribasius* in lethargo, quo tamquam singulari, & unico remedio usi sunt pulvere purgante, composito *ex Scammon.* ℈. *i.* & *Castor.* ℈. *ii.* cujus usu deploratos lethargicos sanitati restituisse gloriantur: idem etiam præstant *Elaterii gr. iii. vel iv. Mitridat.* ʒ. ß. *m.* His remediis utendum in principio pro revulsione seri in corpore redundantis, ad alvum; & si non remiserit morbus, reiterandum, uno interposito die, pro evacuatione seri in capite stagnantis: huic evacuationi conferunt *Vesicantia brachiis, spatulis, retrò aures* applicata; *Emplastrum etiam ex Ruta, Piperitide, aut Ranunculo, cum Sapone nigro, & Sale marino simul contusis, & plantis pedum impositum.* Evacuationi prædictæ inserviunt *Errhyna* facta cum *Pulvere Hellebori albi, Rad. Cyclaminis, Hyreos, & Fol. Majoranæ, cum cannula in nares insufflata, & injunctio palati, & oris interioris cum Confect. Anacardina, vel Theriaca, Oxymel. scil. dissoluta.* Materiæ in capite contentæ reliquias resolvent *Columbi per medium dissecti, pulvere Serpilli, & Sthœcados aspersi, & capiti applicati*; *Pulmones Vituli calidi, eodem modo applicati; Decocto Cæphalico Majoranæ, Sthœcados, ex Pulegio, Origano, Chamædrios, Roremarino, caput lavetur, fomentetur*; & si ab *Hipp. lib. 2. de morb. n. 63.* prohibetur lavare, loquitur de lethargo per consensum à pulmone; tunc enim periculum à lavatione, & fomentatione majoris attractionis ad caput: dum hæc peraguntur, præparanda materia in capite existens decoctione facta cum aliquibus ex his simplicibus, *Rad. Achori, Galangæ, Cal. Aromat. Spica Nardi, Fol. Serpilli, Rorismarini, Majoranæ, Sthœcados, Baccæ Juniperi, Lauri, cum Syr. de Sthœcade, admiscendo Tincturam Castorei, vel Ol. Succini.* Pro corroboratione capitis, paranda sequens mixtura:

℞. *Aq. Peoniæ*
Ceras. nigr. } *ana* ℥. *ii.*
Majoranæ
Theriacal. ℥. *i.*
Tinctur. Castor. ʒ. *ii.*
Spec. pliris arcotic. Gal. ʒ. *i.*
Spir. Sal. Armon. ℈. *i.*
Mitrid. ʒ. *i.*
Syr. de Sthœcad. ℥. *i.*

De hac omni hora detur cochlear unum, vel duo. Ab istis remediis deficientes etiam spiritus restaurantur, & sanguinis lentor attenuatur. Dum hæc omnia peraguntur, curandum est ægrum à somno excitare extrinsecis, ut *Spongiola Aceto rutaceo, Castoreo pulverizato, & Spiritu Salis Armoniaci impregnata, & naribus sæpiùs admota; Ol. Citri, nares injungantur, pedes foveantur decocto ex Majorana, Serpillo, Lavendula, Origano, Pulegio, Chamædrios, & continuò.* Si à somno æger excitetur, reiteranda purgatio medicamento superiùs descripto, sed in minori dosi, quia materia non est adeò copiosa, & vires ægri debiliores.

Diœta sit tenuis, & ad calidum vergens. De Vino, an conveniat, difficultas est, & *Hipp. lib. 2. de morb. n. 63. vinum concedit*; *lib.* verò 3. *n.* 5. in lethargo *à vino esse abstinendum jubet*: hujusmodi contradictionem tollit *Martianus in com. lib. 2. de morb. Hipp. vers.* 242. considerando vinum ab Hipp. concedi, & ratione potus, & ratione medicamenti; in lethargo, ratione potus non convenit, ob delirium, ut præcedenti Dissertatione dictum est, & hoc respectu vinum interdicit *lib. cit.* 3. respectu medicamenti concedit *lib.* 2. ut alimenta faciliùs digerantur, & eorum distributio promptior succedat, vel ut alimenta corrigantur; in hoc enim loco exhibet aquam, in qua macerata fuerit *farina, & succum ptisanæ*, hic exhibeatur ratione febris, quia refrigerans, & ut lethargo etiam conveniat vino corrigit; farinam, quia non est cocta, vino coctioni supplet; & licèt in his duobus locis agat de lethargo à pulmonibus, eadem tamen doctrina potest applicari lethargo ex affectione cerebri.

Lethargi curationem à vitio pulmonum, paucis verbis exponit *Hipp. lib. 3. de morb. cit.* dicendo: *Curandum est, ut multum spuat, & calefiat*; idcircò *in lib. 2. de morb. cit. aquam, in qua macerata fuerit farina*, exhibet; tritici enim, sicut farinæ ex ejus tituratione paratæ, virtus est calefaciendi moderatè, maturandi, emolliendi, quæ omnia indicationi prædictæ correspondent, qua ratione exhibet succum ptisanæ ex Hordeo, quia hic aperiendo, abstergendo, dirigendo, emolliendo, prout ei proprium est, sputa promovet. Reliqua desumenda erunt à curatione Pleuritidis, & Peripneumoniæ.

CAP. XXII.

De Catalepsi.

VAriis nominibus hic affectus ab Antiquis fuit desissignatus. Græci *Cathochum*, & *Catalepsim*: Latini, alii *Oppressionem*, quia in hoc affectu facultatis sensitivæ, & motivæ oppressio magna observatur: alii *Præhensionem*, quia in eodem statu, situ remanent, in quo reperiebantur, quando ab hoc affectu deprehensi fuerunt; alii *Congelationem*, quia rigidi remanent ægri in hoc affectu eo modo, quo rigescunt à frigore congelati, & defuncti; alii *Extasim*, quia ægri more æsta-

æstaticorum, in uno determinato membrorum, & corporis situ immobiles permanent: nomen tamen magis acceptum, est *Catalepsis*.

Hujus symptomatis natura, & essentia, & suæ generationis modus, inter naturæ mysteria reservatur; ideò potiùs admiratione, & silentio, quàm indagatione prosequendus esset, *Etmullerum* imitando, qui, licèt robustæ mentis, & ferocis ingenii, generosè fatetur, se hujus symptomatis causam nescire: hanc manifestare in jhac Dissertatione, non est in animo, sed aliqua tantùm proponere, quæ dici possint de hujus affectus explicatione rudi, & confusa, indistinctaque cognitione; pro quo exequendo.

Distinguo cum Authoribus tres Catalepsis gradus: Primus est gravissimus, in quo sensus tam externi, quàm interni omninò abolentur, quia nec vident, licèt apertos habeant oculos, nec audiunt, nec puncti sentiunt. In hoc gradu Catalepticus manet in eo statu, figura, situ, in quo deprehensus fuit à symptomate, tamquam statua immobilis, ut narrat *Fernelius de quodam Litterato, qui studio incumbens, Catalepsi correptus, rigidus factus sedebat, calamum digitis premebat velut scripturus, oculus in libros fixos tenebat, itaut à familiaribus profundo studio immersus crederetur, donec vocatus, ac impulsus deprehensus sit omni sensu, & motu carere*. In hoc gradu æger nec spontè, nec impulsus locum mutat, vel corpus movet; in eo verò situ, & figura permanet, nisi ab ea distrahatur, & distractus illi figuræ, & situi se accommodat, ad quam determinatur ab extrinseco, servata rigiditate totius, & partis motæ antea contractæ. In hoc gradu observatur motus cessatio, vel abolitio, quia per se non movetur Catalepticus, nec auxilio extrinseco adjutus, ut in alio gradu, nec permanendo in figura, v. g. sedentis, caput manu sustinentis, vel digitis calamum prementis, vel manum extendentis ad aliquod proximum apprehendendum, potest dici motum exercere, sed quiescere, & permanere in termino motus, neque immobilitas in tali figura, & situ, per quam Catalepticus ab alteratione, vel mutatione figuræ tuetur, dici potest motus, licèt per immobilitatem conservetur æquilibrium corporis ad illam figuram, & situm custodiendum necessarium, quod motu indigere videtur; nam tacti à fulmine tale æquilibrium corporis conservant, cùm vita orbati erecti maneant, & quidem nullo motu intercedente, principio istius extincto, sed à sola dispositione, & situ partium conservatur tale æquilibrium. Respiratio, & pulsus in hoc motu, cum admiratione permanet.

Secundus gradus est levior: in hoc æger rigidus, & immobilis, trunci instar permanet; sensibus tamen internis, & externis utitur, dum videt, quæ circa eum geruntur, audit, quæ ab adstantibus loquuntur, & omnia memoria retinet; nam à paroxysmo excitati omnia, quæ viderunt, audierunt, narrant.

Tertius gradus est levior primo, gravior secundo. Æger rigidus fit; tamen erectus consistit, & stat, impulsus, vel tractus incedit, membra quovis modo inflexa, vel extensa, in eo situ conservat, quæ ori inducuntur mandit, & deglutit; nullo tamen sensu interno, vel externo utitur; imò nec punctus sentit.

Ex his colligitur, primò rigiditatem, & immobilitatem corporis omnibus his differentiis Catalepsis esse communem, ideòque proprietatem à Catalepsi inseparabilem, & istius constitutivam determinare persuademur. Secundò, hanc rigiditatem non esse resistentem, ut in convulsione, imò cedentem vi externæ etiam leviter moventi, quia cum mellitie conjuncta est, per quam determinativo extrinseco cedit. Tertiò, rigiditatem hanc cedere pro mutanda figura, & situ corporis, vel partis; semper tamen permanere, cùm in mutato situ, & figura conservetur, rigiditas, vel partis, vel totius. Quartò, in secundo gradu spiritus animales concurrere ad organa sensuum externorum, cùm sensus exerceatur, & in tertio gradu ad nervos motui inservientes, cùm masticationem, deglutitionem, & motum progressivum, sine influxu spirituum animalium ad nervos proprios exercere datum non sit.

Primum gradum Catalepsis, non video ab Apoplexia differre, nisi per rigiditatem partium, & totius à quibus conservatur figura illa, quam habebant tempore invasionis paroxysmi, quòd in Apoplexia non reperitur imò laxitas, & flaciditas in partibus observatur. His positis.

Accedo ad explicandam causam, per quam in Catalepticis conservatur configuratio corporis, quam habebant ante, invasionem paroxysmi. Certum est, talem configurationem in prædicto statu esse corpori concessam ab influxu spirituum animalium per nervos partes has ita disponentium, ut conservetur configuratio præcedens. Nam si in Cataleptico manet eadem dispositio partium talem efficiens configurationem, necesse est, ut maneat eadem dispositio spirituum animalium conservans partes, & membra in tali situ, & figura, ad quam priùs sua actione reduxerat, hoc est, quòd spiritus animalis conservetur in expansione, rarefactione, dilatatione suæ substantiæ, in sua virtute elastica, & cum omnibus aliis dispositionibus, quæ illi servierunt ad movendam partem cum tali configuratione, & ad eamdem cum tali configuratione conservandam.

Perdurat hæc spirituum dispositio, quia in hac quiescunt, nec ab ullo determinativo ad aliam dispositionem accipiendam, & ad hanc mutandam vocantur: hujusmodi quietem spirituum in sua virtute elastica, seu potiùs activa, observamus in somno profundo demersis, cùm per multas horas somni in eodem situ, & configuratione corporis, flexura, & contorsione partium permaneant, cujus ratio ab alio non est petenda, quàm à perseverantia cum quiete spirituum animalium in ea actione, & virtute elastica, per quam partes primò in tali situ, & configuratione positę fuerunt, & in eadem quiete spiritus perdurant, usquequò accedat determinativum novam situationem, & configurationem partium exigens, ad cujus præsentiam statim spiritus ad diversam modificationem suæ virtutis elasticæ disponuntur, cum mutatione situs, figuræ, corporis, & partium, quod evenit eisdem dormientibus, quando denuò in aliud latus moventur.

Rigiditatis, & immobilitatis causa in Catalepticis, erit permanentia spirituum animalium in ea virtute elastica, & activa, explicata pro retinendis corporis partibus in tali figura, & situ, ad quæ determinati fuerunt ante paroxysmi invasionem, unà cum quiescentia in dicta permanentia; quod manifestè etiam patet in affectu admirationis, in quo admirans objectum admirabile immobilis, ut statua, totus figitur in contemplatione illius objecti, non mutando, nec situm, nec configurationem corporis per multas horas, non ob aliam rationem, nisi supradictam.

Spiritus perseverant in concepta virtute elastica, quia sunt crassi, & torpidi: à crassitie corporis elastici virtus elastica istius robur acquirit; ita Elater artificiale, quo crassius existit, servata proportione suo officio debita, majorem virtutem elasticam sortitur, & in ea diutiùs, sine diminutione ejusdem virtutis perseverat. Torpedo, seu segnities in spiritibus, licèt hos ad motum parùm habiles efficiat, ad sustinendam tamen perseverantiam in eo statu, cui destinatur, maximè efficaces.

Spiritus ergo animalis crassus, torpidus, permanens, & quiescens in virtute elastica concepta pro movenda parte in tali situ, & configuratione, erit causa immobilitatis corporis, cum perseverantia ejusdem in tali situ, & configuratione.

Sufficit illa portio spirituum, quæ erat in parte, vel in toto, & à qua proveniebat talis situs, & configuratio ad hujus immobilitatis conservationem, cùm hæc perseverando valeat eumdem situm, & configurationem conservare, ut in primo gradu Catalepsis, qui cùm non differat ab Apoplexia, beneficio fluxus spirituum animalium ad nervos non gaudet: deficere hunc fluxum demonstrat motus, & sensus abolitus, quapropter conservatio configurationis partis, nisi in spiritu animali præexistente recognoscenda. Ab hac habemus differentiam Catalepsis ab Apoplexia, in qua non conservatur configuratio corporis existens tempore istius invasionis, quia spiritus in hac statim suam virtutem elasticam amittunt, vel à sua actione distrahuntur.

In secundo gradu non potest negari influxus spirituum animalium ad organa sensuum externorum, quia videt

videt æger catalepticus, & audit; quæ supponunt etiam operationem sensus communis, demonstratam etiam à memoria eorum, quæ acta fuerunt ab astantibus in actu symptomatis affligentis, ab hoc spirituum concorsu configuratio partium,& corporis prædicta conservari potest.

Consideratione dignum censeo, Catalepticos actiones sensitivas quidem exercere; sed ab eis torpidè, & stupidè peraguntur, à quo torpidos, & inertes, opacos, & multis fuliginibus obnubilatos spiritus animales arguimus, sanguinemque, ex quo generantur, crassum, fuliginosum, & vaporosum atrum, qualem accepimus repertum esse in apertis capitibus Catalepticorum, ex *Bonet. observat. in suo Sepulchr. Anatom. de Catalepsi*, deducimus.

Cum tali spirituum conditione adest stupor facultatis sensitivæ, per quam confusè, & indistinctè, obscurèque omnia sibi proposita percipiunt, cùm ad claram, & distinctam propositorum perceptionem spirituum agilitate, subtilitate, luciditate indigeant. Mens stupida torpidam, & inertem facit Voluntatem ei inseparabiliter conjunctam, ideò electiones, quæ sunt sui juris, vel non elicit, vel imperfectas, & debili impulsu prodit.

Ab his duobus deducitur ratio explicans causam secundi gradus Catalepsis. Motus voluntarius à Voluntate eligente, & determinante, imperatur; hæc eligit, determinat, imperat dependenter à cognitione Intellectus, quæ si nulla est, nulla electio, si debilis, & imperfecta, debilis electio; ab electione, motus spirituum ad nervos dirigitur, impresso istis impetu pro illis operationibus motivis necessariis ad consecutionem illius, in quòd tendit electio Voluntatis; unde cùm nulla erit electio Voluntatis, nullus erit impulsus spirituum animalium ad organa motus, ubi debilis, & imperfecta electio, debilis, & imperfectus impulsus in spiritus animales ad organa motus, cui impulsui, si resistant spiritus, quia crassi, torpidi, nullus erit motus; & quia ista duo in Catalepsi reperiuntur, nempè vel nulla electio ad motum ob mentem torpidam, vel debilis, cum debili impulsu in spiritus, hic irritus evadit, quia crassi, & torpidi spiritus impulsui non obediunt, imò resistunt, ideò nullus motus voluntarius ex defectu determinativi, & ex vitio spirituum. Impulsi verò, vel tracti Cataleptici moventur, quia tunc adest determinativum extrinsecum impulsum sufficientem spiritibus animalibus pro eorum influxu, & motu imprimens, & vincens resistentiam spiritus animalis, ideò motus progressivus peragitur à Catalepticis, vel tractis, vel impulsis.

Causa rigiditatis, & immobilitatis extra determinativi extrinseci actionem eadem cum allata in explicatione primi gradus est, nempè conservatio spirituum animalium in sua virtute elastica; sicuti enim per hanc admirationis affectu deprehensus, cum mente in objectum admirabile immersa, nihil attendens eis, quæ corporis sunt, eamdem configurationem immobilem corporis conservat, ita Catalepticus, cum mente omninò alienata, & oppressa non potest conservare præcedentem configurationem corporis, nisi per conservationem virtutis elasticæ spirituum, itaut possit dici Catalepsis quasi convulsio nervorum, cum rigiditate cedente, facta à spiritu animali in sua actione perseverante.

In admiratione conservari virtutem elasticam spirituum demonstratur; nam stando objectum admirabile contemplans, absorta tota Anima in hac contemplatione à corporis servitio suas potentias, & actiones voluntarias, & sentientes retrahit, nihil in hoc agendo, quia admirans non videt, non sentit, non movetur, nihil agit, quapropter illa corporis erecti configuratio ab Anima non conservatur per continuum liberum, & voluntarium impulsum spirituum ad nervos, & musculos corporis, non advertendo necessitatem hanc configurationem conservandi, consequenter nisi à virtute elastica spirituum ante affectum admirationis explicata perdurante conservari potest dicta configuratio, & ita de Catalepticis dicendum. Ab eadem virtute elastica spirituum pendet conservatio illius figuræ, quæ mutata dispositione, & situ partium ab extrinseco movente introducta fuit; nam per hanc mutationem extrinsecam modificata manet diverso modo virtus elastica spirituum, ipsa verò perseverat, & quia diversimodè modificata, diversæ configurationi servit.

Tertius gradus hoc fundamento explicatur, quia nec spontè, nec tractus, nec impulsus movetur, ob impeditam viam spirituum ad organa; motus in istis agnoscimus, quia ore immissa alimenta masticat, deglutit, musculos huic operationi inservientes à totali, & pleno infarctu liberos asserere debemus: conservatio configurationis patet ex dictis, sicut & operationum sensitivarum motivarum abolitio.

Ab explicatione eorum, quæ contingunt in Catalepsi, possumus colligere esse rigiditatem, & immobilitatem corporis in una determinata configuratione, cum abolitione potentiæ sensitivæ internæ, & externæ, motivæ, spontaneæ, cognoscitivæ, & electivæ, vel cum torpore, & stupore, dictarum potentiarum, integra manente respiratione, & pulsu.

Patet Definitionis explicatio à dictis, solùm adnoto, in omni gradu Catalepsis motum electivum aboleri, quia, licèt Cataleptici in secundo gradu constituti moveantur, non propria electione id agunt, sed determinati ab extrinseco impellente, vel trahente. Nec mirum in secundo gradu servari potentiam sensitivam, intellectivam verò, & electivam aboleri, quia habemus in Paralysi aboleri sensitivam illæsa motiva, vel hanc deperdi illæsa sensitiva; cur non poterit servari sensitiva in abolitione intellectivæ, & electivæ, præterquamquòd puriori spiritu indigent hæ potentiæ pro eorum exercitio, quàm sensitivæ; nec obstat, Hipp. cum Cathocho permanentiam facultatis intellectivæ conjungere; nam *lib. 2. proreth. par. 55.* ait: *Cùm Cathoche delirantes, delirium est actio prædictæ potentiæ, licet depravata*; nam Cathoche pro Comate vigili ab Antiquis usurpatum fuit, ut notat *Vidius cap. de Catalepsi, ex Hipp. & Gal. primo proreth.* 33. ad Coma vigil Catalepsim reducit *Paul. lib. 3. c. 8.* Quomodo maneat integra respiratio, & pulsus, patebit de Apoplexia.

Causam hujus abolitionis potentiæ cognoscitivæ, & electivæ superiùs tetigi, nempè esse spiritum animalem, crassum, turbidum, opacum, & torpidum, à quo Anima in suis operationibus intellectivis, & electivis patitur, itaut suæ intellectionis, & electionis radios expandere prohibeatur; sunt enim spiritus animales instrumenta, seu potius requisita Animæ rationalis pro suis operationibus, cùm sine istis Anima nec intelligat, nec discurrat, & iisdem depravatis, depravatè intelligit, & discurrit: ad hoc verò ut sint proportionata, & adæquata Animæ requisita spiritus, oportet, ut sint subtiles, agiles, activi, lucidi, & copiosi: tales spirituum conditiones observamus in eis perspicaci, & acuto ingenio donatis; è contra, si fuerint spiritus crassi; fixi, torpidi, obscuri, intellectivæ potentiæ non servient; imò illius depravationi occasionem objiciunt: hujus exemplum habemus in eis, qui stupidæ mentis, & torpidi sunt ingenii, cùm in istis talis conditionis spiritus manifestentur, & tales in Catalepsi admittendi.

Spiritus talis conditionis originem ducunt à sanguine crasso, melancholico, apto ad communicandas omnes dictas conditiones spiritibus, qua ratione Antiqui causam Catalepsis in humorem melancholicum refunderunt, quam sententiam confirmant *Jacotius in com. Aphor.* 7. 2. *sect.* ubi refert observationem Cataleptici defuncti, *in cujus capite aperto vasa sanguiflua inventa sunt turgere sanguine crasso, atro, melancholico. Rondeletius hunc secutus est, persuasus ab historia pueri Cataleptici ab Aetio relata, qui magna sanguinis effusione è naribus liberatus fuit à Catalepsi, & Mulieris in decima nona febris Synochæ, quæ à Catalepsi correpta, largo fluxu sanguinis è naribus sanitati restituta fuit. Bonetus in cit. loc. observationem habet, & si ex nimia animi intentione ortam Catalepsim observavit Platerus lib. 1. obs. 29. & ex amore, Tulpius lib. 1. obs. 22. & ex siccitate cerebri, & membranarum ejus, Ballonius lib. 3. consil. 71. & Henric. ab Heer observ. medic.* 3. in his videmus animi passiones disponentes ad sanguinis melancholici collectionem, vel signa humoris melancholici prædominantis ex siccitate.

Ab hujus causæ admissione rejicitur illa communiter assignata *Coagulationis spirituum animalium*, prout docet *Sennertus*, & *Sylvius*, quia impossibilis est conservatio vitæ coagulatione spirituum. Secundò conservatio corporis, & partis in sua configuratione est aliqua opera-

operatio, quæ in spiritu coagulato nulla est. Tertiò, si Cataleptici configuratio mutetur, conservatur ea, ad quam vel pars, vel totum ducitur, & spiritus coagulatus solus non potest hoc agere. Quartò, si spiritus esset coagulatus, esset impotens servire motui determinato à vi trahente, vel impellente Catalepticum. Quintò, habemus *ex Hipp. in lib. Præd. com.* 3. *num.* 23. cun. Cathocho convulsivos motus conjungi, qui cum spirituum coagulatione non possunt subsistere. Stabilienda ergo causa prædicta.

Causæ externæ sunt omnes, quæ valent humorem melancholicum cumulare in toto, & in capite figere.

Signa diagnostica sunt rigiditas, & immobilitas corporis in ea configuratione, in qua deprehensus fuit Catalepticus, & alia superiùs explicata.

Prognostica, primus gradus est lethalis, quia in omnibus operationibus principalibus Hominis magnam supponit læsionem difficile superabilem, & cibi non sumuntur; unde vires concidunt, & Apoplexiæ forti affinis est; aliæ species Catalepsis, quia leviores, non sunt adeò periculosæ, si alimenta assumantur. *Sylvius le-Boe* narrat, *se vidisse Catalepsi laborantem per quatuor, vel quinque annos, & non valdè debilitatum: fatetur tamen difficilis esse curationis morbum.*

Indicationes à causis descriptis emergunt: sanguinem ab humoris melancholici redundantia purgandi, & alterandi, & à capite revellendi, spiritus animales crassos, turbidos, torpidos, opacos corrigendi contrariarum qualitatum inductione, medicamentis à Chirurgia, Pharmacia, & Diœta desumptis.

Chirurgia venæ sectionem exhibet, quæ in juvene, & sanguine abundante non est prætermittenda, & maximè cùm constet adesse plenitudinem particularem, ut in exemplo pueri recensito, qui curatus fuit à Catalepsi per hæmorrhagiam, sicut & aliorum multorum; nam si Natura solita est curare hunc morbum per sanguinis effusionem, Medicus Naturæ imitator debet hac uti. Si indicantia adsint, mittendus erit à brachio, & postea etiam in fronte, & à jugulari vena ad faciliorem derivationem; & hoc remedium est maximè proprium ad deplenda vasa repleta in capite, quæ semper ferè talia apparent, ex relatione Rondeletii allata superiùs. Si sanguinis missionem impediens adsit, ad cucurbitulas confugiendum, quarum usum profuisse notat *Card. cur. admir.* 23. Clysteres, & suppositaria acria, reddita cum *Colochynthides*, vel *Trocis Alhandal.* adhibeantur; suppositorio enim acri Catalepticum excitatum à Paroxysmo, refert *Henricus ab Heer.* Fomenta capiti conveniunt, cum *Decocto Serpilli, Thymi, Rorismarini, Calendulæ, Ivæ artiticæ, Chamædryos, & Chamæpytios*, & post fomentationem inungatur *Ol. Castor. Vulpino, Lumbric. & Terebinth. & Confection. Anacardin.* dissoluta cum *Petrolæo, & Ol. Succini.* Spina dorsi inungatur pariter *Ol. Philosoph. de Cera*, quibus admisceatur *Ol. de Cariophilis, & Roremarino* chymicè extractis; addendo *Spiritum Sal. Armoniac.* Valet pro hoc *Ol. Petrolæum, & Ol. distillatum ex Sapone nigro, & Spiritu Vini* simul commixtis. Errhyna ex *Rad. Cyclaminis, Hyreos*, cum *Helleboro*, & *Pulvere Betonicæ* facta, juvant ad expurgandam, & commovendam materiam pro celeriori circulatione in capite.

A Pharmacia habemus purgantia, inter quæ *Etmullerus antimonialia vomitiva præfert*, quia cùm morbus magnus sit, & materia in parte valdè distanti, nempè capite, necessaria sunt medicamenta valida, si cum fructu evacuatio sit peragenda; animadvertendum tamen vomitiva esse exibenda post evacuationem sanguinis etiam à vena frontis, ne à conatu in vomitu necessario copiosior sanguinis fluxus in caput impellatur. Medicamenta vomitiva sunt: *Sal album Vitrioli ad* ʒ. 1. *vel Crocus Metall. & Antim. Hyacinthinum ad gr.* 8. *infusa in* ℥. 4. *Vini Malvatici; Mercurius vitæ ad gr.* 4. *in substantia, & ad gr.* 8. *in infusione Vini Malvatici.*

Alterantia sunt omnia simplicia, & composita, Cephalica, de quibus actum est in Melancholia, & Lethargo.

Diaphoretica verò sunt in hoc affectu valdè proficua, quia sanguinem melancholicum fundunt, attenuant, & spiritus crassos subtiliant, & humorem serosum evacuant; in hoc genere sunt *Cornu Cervi philos. præp. Bezoar. orientale, & occidentale, Bezoarticum minerale, Cortex ligni sancti, Radix Lappæ majoris*, quæ exhibentur cum *Aquis Cardui bened. Fœniculi, Profilaticæ Sylvii, Theriacali, & Aquis Antiparalyticis, & Antipopleticis Quercet. & Scroder.* & emulsiones factæ *seminibus Aquilegiæ, Napi, & Aquis supradictis Antiparalyticis. Decoctum Milii, quod dicitur Syr. Sancti Ambrosii.*

Spiritus corrigunt omnes spiritus volatiles. *Fuginilis, Cornu Cervi, Carabe, Salis Armoniaci, Urinæ, & Spiritus Sanguinis humani*, & exhibentur uniti cum *Spiritu Vini aromatizato cum Nuce moscat. Cinamom. Spica Nardi maci, ligno Aloe, vel cum Aquavita Matthiol. Quinta essentia Cinamom. & Juniper.* quæ solæ, sine spiritibus prædictis, exhiberi possunt.

CAP. XXIII.

De Caro.

Est altera Somni præternaturalis differentia, sed major, quàm Coma, & Lethargus, cui conjungitur etiam insensibilitas. Ab Arabibus dicitur *Subeth.* Latini, cum Græcis in nomine *Coma* consentiunt.

Definitur *à Gal. lib. de Differ. sympt. cap.* 3. *Somnus profundus, cum motus, & sensus, & principum facultatum læsione, integra manente respiratione, ob impeditum motum spirituum animalium.*

Est *Somnus profundus* magis in Caro, quàm in Lethargo, quia Caro affecti, nec puncturis validis, nec clamoribus magnis, nec concussionibus à somno excitantur, sicuti Lethargici, & Comatosi; ideò dicitur profundus, quia in Caro sit magis radicatus somnus, & difficillima ab eo revocatio.

Adest *motus, & sensus, & principum facultatum læsio*; hæ ex toto abolitæ sunt, cùm in Caroticis nullum talium facultatum argumentum appareat: de sensu, & motu aliqua vestigia observantur, dum violenter punctam manum, vel pedem aliquo sensibili, sed diminuto motu retrahunt.

Integra manet respiratio, sicut in Apoplexia; causam istius mox exponam.

Impeditus motus spirituum animalium, est causa omnium dictorum symptomatum; est causa somni profundi, ut dictum est de Somno naturali, quia consistit in impedito influxu spirituum animalium ab obstructione tenui, & facilè solubili fibrarum Cerebri, seu viarum, per quas spiritus prædicti fluunt ad organa sensuum externorum; unde si hæc obstructio erit contumax, & resistens, somnus erit profundus, si motus, & sensus fiat ab influxu spirituum animalium ad organa sensus, & motus, hoc impedito, & motum, & sensum aboleri necesse est. Omnes operationes Animæ coadjuvat motus dictorum spirituum, & hoc cessante tamquam principali requisito, vel conditione cessant, & illæ, & quia non impeditur motus spirituum animalium ad musculos thoracis internos, & externos, à quibus elevatione costarum respiratio perficitur, ideò in Caro servatur. Non impeditur influxus spirituum ad hos musculos, quia cùm sint organa motus naturalis, qualis est motus circulationis, & pulsus cordis, huic inserviunt nervi à cerebello orti, *ut adnotavit Vuillisius*, & obstructio impediens influxum spirituum in affectibus soporosis, & aliis est in cerebro. Præterquamquòd si contingat etiam obstrui porositates cerebelli, hæ quæ admittunt spiritus pro cordis, & thoracis motu, sunt magis dilatatæ, unde non tam facile obstruuntur, & si obstruantur, mors statim istarum obstructionem sequitur. *Sylvius le-Boe.*, qui vult, respirationem pendere à sanguine in corde effervescente, & circulante, vult respirationem non lædi, quia non læditur nec circulatio, nec effervescentia sanguinis in corde: verùm non video, si nervi cardiaci cum aliis læderentur, quomodo posset fieri effervescentia, & circulatio sanguinis in corde læso, vel abolito motu istius à nervis dictis obstructis, & à fluxu spirituum animalium ad eos impedito, si effervescentia, circulatio sanguinis à motus cordis concursu perficiuntur.

Ex his patet, subjectum hujus symptomatis esse cerebri substantiam medullarem, & pendere à morbo in via, nempè ab obstructione porositatum cerebri, à qua impeditur tam debita generatio spirituum animalium,

lium, quàm eorumdem distributio ad nervos, & esse symptoma proximum Apoplexiæ, huicque esse finitimum.

Causa interna, est eadem de Comate, & Lethargo superiùs allata, nec in alio differt, quàm in majori efficacia operandi, hoc est in majori activitate obstruendi porositate, cum majori resistentia dissolutioni, quia profundius se figit materia obstruens, & in magna copia.

Causæ externæ *ab Etmullero* maximè considerantur, itaut censeat, & cum ratione, Carum à causa interna appellandum esse *Apoplexiam leviorem*, cùm parùm ab hac differat. A causa externa Carum denominat, & legitimum esse illum, qui ab ebrietate efficitur, ideò verè Carotici appellantur, qui post vinum profundè dormiunt. Alias recenset causas externas Cari, *fumus Carbonum haustus, sicuti & vapor Vini in dolio fermentescentis, Croci odor nimius, Mercurii vapor, somnus sub juglande*, adeòque Carum proprium ab errore externo provenire determinat. *Mercurialis* I. *Practic. cap.* 7. narrat, *Sabæos ex odore, & fragrantia florum, & fructuum apud eos nascentium, in hunc morbum incidere. Venena* etiam Carum inducunt, ut *Plutarchus* scribit *in Vita Antonii, de morte Cleopatræ, ut venenum Phalangiorum, Aspidis, & potus Cerusæ*. Inter causas extrinsecas numeratur compressio Cranii, ab aliquo extrinseco violenter comprimente, ut ab ictu, & percussione Cranii, de qua mentionem facit *Fernelius lib.* 5. *Patolog. cap.* 2. Compressione Cranii, comprimitur substantia cerebri, cum obliteratione porositatum impediente motum spirituum. Arteriarum Carotidum compressio, est causa Cari, de qua observat. habet *Hildanus cent.* 4. *observ.* 5. his enim obstructis, deficit materia pro generatione spirituum animalium, & consequenter tollitur influxus istorum ad nervos, & porositates Cerebri subsidendo, ob spirituum defectum obstruuntur, ut explicatum fuit in Dissertatione de Somno naturali; unde in febribus etiam malignis, spiritus resolventibus, fit Carus ex deficientia spirituum. *Concussionem Cerebri* addit *Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 59. scribendo: *Quibus cerebrum aliqua causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri.* Ubi verbum græcum *Aphoniam*, quo utitur Hipp. ad declarandam vocis privationem, *Mercurialis, & Brasavola* extendunt ad significationem privationis motus, & sensus; & *Gal. in com. dicti Aphor.* refert duos textus *Hipp.* unus est *ex lib.* 3. *de morb. vulg. num.* 3. alter *ex lib. Coac. Prænot.* in quibus Hipp. declarat, in cerebri concussione unà cum voce sensum amitti. Concussio fit ab ictu, à percussione, à casu ab alto, ab allisione capitis ad rem duram, à casu rei gravis supra caput. A variis etiam morbis in infernis partibus existentibus efficitur Carus.

Signa sunt: somnus profundus, itaut vocati non respondeant, ut Comatosi, & Lethargici; stupor magnus sensuum externorum, non abolitio istorum, quia puncti acriter contractione, vel retractione partis punctæ obscuri sensus signum præbent, per quod distinguitur ab Apoplexia, in qua nullum sensus signum apparet Motus naturalis cessat, præter illum vix sensibilem retractionis partis punctæ, qui nec in Apoplexia observatur. Solus motus respirationis illæsus permanet, & sine difficultate, per quam distinguitur ab Apoplexia, in qua respiratio remanet, sed difficilis. Pulsus in Caro est elatus, magnus, & per hunc distinguitur à Syncope, in qua pulsus parvus, debilis, formicans; distinguitur à Catalepsi, quia non adest rigiditas membrorum; à suffocatione uterina, quia in hac sensus nec externi, nec interni abolentur.

Quoad prognosim, mali ominis semper est, & convenit prognosis de Lethargo descripta.

Indicationes, & Curatio sunt ejusdem conditionis cum iis Lethargi; describitur enim inter soporosos affectus: cùm verò sit affectus gravior Lethargo, remedia validiora, vel saltem in majori dosi exigit. Carus ab aliis morbis istorum curatione resecandus. A contusione, & concussione cerebri, consulendi Chirurgi. A vaporibus narcoticis, singulare remedium sunt omnia unctuosa, *Butyrum, Oleum commune, Ol. Amygd. dulc. Emulsiones Amygd. Cucurbitæ, Lac naturale*, & omnia acida, ut *Succus Limonum, Aurantiorum, & Acetum.*

Carum ab ebrietate, proponit *Hipp. lib.* 2. *de morb. num.* 22. sub his verbis: *Si quis ex Ebrietate voce privetur*; per vocis privationem expressam in verbo græco *Aphonia*, intelligendam esse etiam privationem motus, & sensus dixi superiùs, & hoc loco loqui de affectu somnolento à viro inducto. Colligo ex illis subsequentibus verbis: *Hic siquidem apertis oculis, & locutus ad se redierit, & non augetur, hoc die sopore pressus jacet, postridiè verò sanus fit*; hic loquitur de somno, & profundo, quia loquitur de somno premente, & unius diei, & talis somnus est à vino.

Pro istius affectus curatione notat Hipp. quòd, *Si statim superveniat febris, sanus fit æger*, ut nos admoneat, febrem in hoc affectu ab ebrietate, statim excitandam esse pro curatione; procrastinata enim mala est febris, ut videbimus de Apoplexia, ex mente Hipp. & quamvis de febre excitanda non loquatur Hipp. inferiùs de curatione determinatè agendo. Credo, ei satis fuisse ad tale documentum præbendum innuere modum, quo Natura, excitata febre, curat hunc affectum, & qua non excitata, mors tertia die imminet, à quo deducitur, non esse procrastinandam febris excitationem. *Oleum Scarabæorum paratum modo, quo paratur illud Scorpionum*, febrem excitat, si eo inungatur pulsus in carpo, *Confectio Anacardina à* ℥. I. *ad* 2. *Mitridatum, Theriaca*, ratione *Opii*, excluditur, sicut etiam *Spiritus Vini*, ratione virtutis narcoticæ, *Species Diatrion Pipereon Galeni ad* ℥. 2. Si febris non excitetur, *lavandus æger aqua calida, & caput eadem cum spongia fovendum*, ut lavatione corporis transpiratio copiosa promoveatur ad humorum diminutionem, & capitis fotu resolvantur vapores vini, vel istorum exhalationi amplior dilatatione porositatum via paretur, & etiam ut calor excitetur in toto, & in capite oppressus ab ebrietate, & cum hujus excitatione æger resurgat, pro quo *Cœpas excorticatas naribus indit*; quod succedet etiam, si utamur *Decocto Cœphalico in Lethargo descripto*, & pro istis alia usurpanda irritantia in nares insuflata, ibidem pariter descripta.

Si æger ad se redierit, & bilem evomerit, insanit, ait *Hipp. & moritur quinque dierum spatio, si non dormierit*; signum enim est bilem à vino fuisse exaltatam, & segregatam, à qua timenda cum delirio inflammatio brevi mortem allatura, quibus nos erudit Hipp. in ebrietate, & affectibus ab ea ortis huic similibus apparente vomitu bilioso, non esse exhibendum vomitivum, à quo bilis sæviorem concipiet furorem, & tumultus ferociores in sanguinis massa excitabit: si verò vomitus non fuerit biliosus, vomitivum admittere credendum, cùm ibi loquatur solùm de vomitu bilioso, & de periculo, quod ab hoc imminet, sed subjungit, *Nisi dormierit*, quasi remedium talis ægri cum vomitu bilioso, sit solus somnus, quia ab hoc bilis ferocia, & æstus, & tumultus sedatur. Talem ægrum *multa aqua calida jubet lavari*, donec ad se redeat, hoc est, ægrum lavare oportet in balneo calido, donec redeat, & ut somnum arripiat; ait enim: *Ut plurimùm, ex balneo obdormit*: hinc habemus præceptum in hoc casu conciliandi somnum cum opiatis, & fugiendi omnia, quæ à somno revocant, ut lumen, & clamores. Post balneum, *Oleo multo illinit, stragulis multis cooperit*, nec alio fine puto, nisi ut excitetur sudor, qui in somno semper copiosior fluit, cum quo vini spiritus, & vapores exhalant, & calor, & spiritus oppressi sublevantur, & bilis tumultuosæ, accensæque particulæ expirant. Hocque apertè demonstratur ab *Hipp.* in exhibitione *Milii tenuis in sorbitione*, cùm hoc sit Diaphoreticum; quapropter post balneum, Diaphoretica admittit Hipp. quæ tamen non debent esse valida, sed moderata, ne à larga sudoris effusione æger deficiat, in quorum classe est *Milium, & Syr. S. Ambrosii*, ex eo compositus, *Semen Cardui benedicti, Aquilegiæ, Napi*, & alia hujus generis, ex istisque parari possunt emulsiones, cum jure.

Diætam describit *Hipp.* in illis verbis: *Cibis utatur mollissimis*, hoc est facilis digestionis, & secessus; *Milium* est hujus conditionis, si tenue reddatur per expressionem, collecto ejus succo sorbitioni solùm inserviente, etiam *Ptisanæ succus, cum Vino valdè dulci*, hoc addit, quia facilè transit per urinam, & quandoque alvum movet, alimentaque hac ratione secundùm suas fœces secedere facit, & utrumque oppressam naturam ab ebrietate, erigit. Hujusmodi cibus, etiam in pauca quantitate in primis diebus exhibet, ob virium summam debilitatem in tali tempore.

CAP.

CAP. XIV.

De Morbis Facultatis Motivæ.

AD intelligentiam morborum, quibus motus animales depravantur, principii motus, seu facultatis motivæ natura; operandi modus explicandus. Et inquirendum quid sit, an detur, quæ sit ejus sedes, & organum.

Quoad primum, *Facultas*, *seu potentia loco motiva*, *est vis interna*, *qua Animal de loco ad locum transfertur*.

Est vis, quia est impulsus, à quo omnis localis motus perficitur, & impulsus est vis. *Est interna*, quia Animal à principio intrinseco movetur, dum spontaneè movetur, & absente omni extrinseco motore. Ultima verba Definitionis, motum localem exprimunt, quem morbi infrà describendi respiciunt, & est motus primarius in natura, à quo succedunt nutritio, augmentatio, alteratio, & generatio.

Quoad secundum, certum est dari motum in Animali spontaneum, progressivum, quem nulli motori externo tribuere possumus, consequenter cogimur admittere istius principium, cujus virtute motus, qui non erat in propatulum, exeat. Tale principium probant multiplicati motus diversi ordinis in Animali, quos ab extrinseco admittere ridiculum est, & ad eos salvandos non sufficit Objectum extrinsecum, quia hoc appetitum movere potest, impetum partibus imprimere non potest; præterquamquòd motus, quo movetur aliud corpus distans, propagatur per medium intercedens inter corpus, & objectum, sed medium inter corpus movendum, & objectum appetibile movens non movetur, consequenter ab objecto non provenit impetus, quo moveri possit Animal, quia ab hoc necesse esset, ut moveretur medium, & objectum intentionaliter movere, nempè excitare, & movere sui appetitum, non est movere de loco in locum; hoc movens dicitur Facultas, seu potentia loco motiva. Hujusmodi principium in Animali talis necesse est sit conditionis, ut eligente Animali, vel indigentia suæ conservationis imperante moveat partem, vel totum, cùm in hos fines à natura principium motus acceperit Animal. Hinc deducitur, facultatem loco motivam in Animali conjungi, vel cum potentia electiva eis pro motibus spontaneis concessa, vel huic ita esse subordinatam, ut hac determinante à quiete ad motum prædicta potentia evocetur, & in eo conservetur usque ad consecutionem finis, cum ea celeritate, tarditate, vel mediocritate motus ad hanc requisita.

His admissis à natura Animalis, & ab ejus conservatione comprobatis, tria colligenda apparent: Primò, in Animali admittendum esse principium, quod moveat, & à motu cesset, hujus determinativo cessante; hincque falsum esse in Animali axioma illud, *Quòd corpus motum, continuò in motu debeat perseverare*, quia bonum Animalis est, quòd aliquando moveatur, aliquando quiescat; idem bonum à Natura volitum in Animalis generatione, hanc determinavit ad hujus principii productionem, & si hoc principium, quod per se moveatur, & moveat, & quiescat, in aliis corporibus repugnat, in Animali tamen ex principiis istius intrinsecis est necessarium. Secundò, principium motus in Animali non posse ab extrinseco provenire, cùm ab hoc necessitas motus Animalis non percipiatur, nec qualitas motus, nempè tarditas, vel velocitas, nec mediocritas, quæ requiruntur in fine adæquatè consequendo, sicut nec duratio, & cùm hæc omnia à motore extrinseco percipi non possint ad moderandum, & gubernandum Animal pro motu, insufficiens apparet. Cum ratione ergo excludendum est æther Cartesii pro principio movente Animalia, & objectum externum, quod à multis admittitur pro principio motus Animalium, cùm sit solùm determinativum motus, non principium. Tertiò, verificatur Aristotelis axioma, 7. *Physic. text.* 1. *Quidquid movetur, ab alio movetur*, cùm partes corporis animalis moveantur à principio cum facultate motiva, & si hoc principium non movetur ab alio, illud axioma verificatur solùm de corporibus inanimatis, & inorganicis, non de animatis, & organicis, ut sunt Animalia uæ dicuntur moveri per se, ex eodem *Arist. cit. loc.* & per se moventia necessariò sunt admittenda, nisi Deum omnium actionum authorem immediatum cognoscamus. Quamvis possit etiam asseri corpus motum ab Anima primò, & per se movere, ipsam Animam per accidens, & hoc modo verificatur axioma Aristotelis. Et si admittitur à Recentioribus principium universale motus ex Dei decreto, nulla apparet repugnantia ex eodem decreto posse stabiliri principium motus particulare in Animali, cùm per hoc sustineatur Animalis conservatio in ea perfectione illi convenienti.

Dubium est, an hoc principium motivum emanet ab Anima, an corpori insit, & decisum manet ab eis, quæ dicta sunt de principio sensitivo; est enim ipsa Anima sensitiva, cui inest principium sentiendi, & movendi, & in corpore sunt organa sensus, & motus.

Quoad tertium, sedes hujus potentiæ non est in omnibus partibus corporis, licèt omnes moveantur; frustra enim esset tantus organorum apparatus nervorum, musculorum, tendinum, fibrarum, à Natura tanta sapientia dispositus ad exercendos motus pro Voluntatis, & necessitatis imperio, si omnibus partibus talis potentia se movendi donata fuisset. Obstructis nervis in apoplexia, paralysi, & immotis manentibus partibus, quibus nervi communicantur, adhuc moveretur corpus, si potentia movendi actuaret alias partes, quæ suo motu, alias etiam malè affectas moverent, cùm motus sit sui multiplicativus, seu istius impetus, alium impetum producat, vel sua propagatione in omnes corporis moti partes diffusus videatur se ipsum multiplicare, vel in vicinis partibus sibi simile producere, vel se ipsum communicare, unde impulsu in una parte corporis impresso totum corpus movetur; determinatis ergo partibus concessa fuit potentia motiva.

Quoad quartum, organa motus sunt partes, quæ potentia motiva fruuntur. Adæquatum, & totale organum motus est musculus, principale, sed partiale, est nervus, & fibra tendinosa.

Nervus *est corpus oblongum*, *teres duplici membrana*, *& fibris internis constans facultatis animalis*, *& provehendo spiritu animali instrumentum*. Medulla, quæ est in spina dorsi, *est ejusdem naturæ cum illa cerebri*, *& præcipuè medullæ oblongatæ*. Aliqui Anatomici asserunt, in magnis Animalibus distinxisse in spinali medulla, à qua nervi emanant corticalem substantiam similem ei cerebri. Hæc medulla est in tenuissima filamenta distincta, & in distinctos fasciculos separata, itaut interstitia inter unum, & alterum fasciculum remaneant, & fasciculus quilibet interstitium, vel porositates inter unum, & alterum filamentum retineat. Cartesius medullam nervorum ex plurimis tubulis medulla præditis vult componi, relicta tamen aliqua cavitate.

Membrana est duplex in nervo, prout in cerebro dura, & pia mater; non adeò facilè verò sunt distinguibiles, sicut in cerebro, & eumdem usum, quem huic nervo præstant.

Origo nervi, ex Aristotele, est à corde, & hunc secuti sunt *Alexander*, *Averroes*, *Aponensis*. Alii volunt, nervos esse arterias ad caput, & cerebrum delatas, molli substantia cerebri impletas; ita *Praxagoras*, cui adhærent *Cæsalpinus*, *Reusnerus*, *Hoffmannus*, *Martianus*; *Erasistratus* à dura matre nervos derivat. Verùm has opiniones anatomica demonstratio falsitate redarguit.

Hinc communis opinio invaluit à principio medullæ oblongatæ intra cranium, & à medulla spinali extra cranium nervos oriri; at improbabile non est, cerebrum, & cerebellum ipsius spinalis medullæ, & medullæ oblongatæ esse appendices, & processus, prout suspicatus est *Malpighius in Epist. ad Francasatum*, *& Thomas Bartolinus lib.* 3. *Anatom. cap.* 4. Suspicionis validissima sunt fundamenta.

Primò à Piscibus, in quibus caput, & cauda medullæ oblongatæ insignis est magnitudinis, cerebrum verò parvæ, quia Pisces motu magis, quàm sensu pollent, & huic magis confert cerebrum, illi verò medulla oblongata, ideò in Piscibus plus medullæ, minus cerebri. Secundò in Pullo in ovo adhuc contento, anterior cerebri pars demum accrescere basi observatur. Tertiò, quia puncta acu carena, in qua spinalis medulla in pullo adhuc in ovo contento, & antequam cerebri vestigia appareant contrahitur, & movetur

vetur pars puncta, argumentum motus, & sensus ante cerebri formationem.

Nervi per totum corpus sparguntur, & multiplicatis ramificationibus fibrillarum instar, partibus copiosè inseruntur, & in istis est organum motus, cujus argumentum præ omnibus valet, secto nervo motum in parte omninò amitti.

Simplex nervus integram rationem organi non adipiscitur, nisi spiritu animali turgeat, prout universa Medicorum Schola sustinet. Contra hos tamen clamat *Honoratus Faber lib. 4. de motibus Animal. pag. 7.* Primò, quia non sunt cavi, ideò spirituum delationi inepti, cùm videamus venas, & arterias humorum delationi destinatas, esse cavas, consequenter si nervi sunt incapaces ad delationem spiritus animalis; dicendum est hunc non dari, & eò magis urget ratio, si admittatur spiritum animalem, cum succo nerveo humorem constituente colligari. Secundò nullus modus, nec locus excogitari potest generationi spirituum animalium destinatus, non ventriculi cerebri, qui sunt receptacula excrementorum, & ab istis facilis esset exitus per infundibulum, non sinus cerebri, qui mero sanguine turgent, & licèt per illius substantiam percoletur, percolatus in truncum redit per venas.

Contra Fabrum, præter communem omnium Medicorum sententiam admittentem spiritus animales, faciunt plures rationes: Prima, in magna mentis applicatione caput defatigatur, & imbecille redditur, & hujus ratio referri non potest, nisi in spirituum consumptionem animalium. Secundò somnus datus ad Animalis refectionem; somnus est cerebri passio; ergo ad refectionem alicujus deficientis in cerebro, & consumpti in vigilia qui non potest esse nisi spiritus in eo existens, & dictus animalis. Tertiò, Apoplexiæ, Paralysis causa non potest refundi, nisi in impeditum transitum spirituum animalium, cùm substantia nervi integra remaneat. Quartò, ligato nervo, hic subtus ligaturam, nec sentit, nec movetur, supra sentit, & movetur, & hoc, nisi quia influxus alicujus impeditur substantiæ necessariæ ad motum, & sensum, & hæc est spiritus animalis. Quintò, nervi à cerebro orti, & per totum corpus diffusi, ad hoc aliquid deferre admonent, quod non potest esse nisi spiritus.

Dato spiritu animali, inquirendum qualis sit hujus substantia, an sub specie spiritus, vel humoris, ejus origo, & diffusionis modus per nervos.

Quoad primum, Antiqui spiritum animalem sub specie æthereæ subtilissimæ substantiæ consideraruntur, ut valeat intima partium penetrare. Recentiores sub forma humoris delineant hoc fundamento, ut spiritus animales ad invicem colligentur, cùm deficiente hoc vinculo, facilis nimis sit eorum dissipatio, qualis observatur in spiritibus chymicè extractis, qui licèt vitro crasso hermeticè clauso inclusi transpirant, & patet in Sale urinoso optimè depurato, cùm fumi instar evaporare videatur, & si spiritus vini cum aqua non colligaretur, citissimè exhalando dissiparetur. Et etiam ut unio illorum adeò necessaria ad sensum, & motum servaretur. Impelluntur spiritus animales à cerebro ad partes inferiores, pro motu, & sensu, ab actione objecti sensibilis in organa sensus, impelluntur spiritus dicti à partibus inferioribus ad cerebrum, ut dictum fuit de Sensu; tales motus, nisi essent uniti, vel tollerentur, vel debilitarentur, nisi enim ope humoris alicujus spiritus unirentur intercapedines inter particulam unius spiritus, & alteram remanerent, & multiplicatæ motum spirituum interrumperent, vel alterarent, vel permutarent. Adde observationes ab Authoribus recensitas de serositate copiosa in sinubus, & ventriculis cerebri, cujus causa non est nisi seri spiritosi succo nerveo inservienti impedita transcolatio, per fibrulas cerebri, unde necessaria ejus collectio in dictis partibus.

Quoad secundum, defertur serum nutritium spiritu turgidum è massa chylosa confectum per arterias ad cerebrum, easque per membranas cerebri disseminatas ingreditur, ab istis in corticalem cerebri substantiam eidem substratam deponitur, hanc, & ejus glandulas per microscopium manifestas penetrando tamquam per filtrum percolatur; in hoc transitu per angustum spatium ab excrementis purgatur, attenuatur, & velut volatilizatur, suasq; acquirit perfectiones, & hoc corticalis substantiæ cerebri est officium. Huic additur aer per nares inspiratus, qui in porositatibus processus mamillaris depuratur, non permittentibus ingressum, nisi subtilissimis aeris particulis, quæ ab istis processibus ad ventriculos cerebri anteriores feruntur, ab istis ad tertium, & quartum, à quibus egressæ medullam oblongatam penetrant, & cum spiritu animali in ea collecto miscentur, de quo *Hipp. lib. de morb. sac. n. 17.* dixit *relinquere in cerebro suum ipsius vigorem*, quod peragit, dum valdè mobilem succum nerveum reddit, & volatilem, & virtutem elasticam eidem sui permixtione impertitur, unde robur acquirit. Ulterius ait: *Quidquid prudens est, ac sapientia præditum pariter relinquit.* Sapientia est in Anima, medium ad sapientiam est in cerebro, nempè spiritus animalis purus, subtilis, agilis, lucidus; ad has conditiones spiritus, concurrens aer sincerus, mixtus cum succo nerveo, dicitur contribuere cerebro quidquid prudens est in eo, & sapientia præditum. Si verò aer fuerit impurus, spiritum impurum, crassum, torpidum, tenebrosum reddit, sapientiam, & prudentiam non confert, ut colligere licet ab *Hipp. in cit. num. 17.* ubi habet: *Si enim in corpus primum perveniret* (idest aer) *& posteriùs in cerebrum, relicta in carnibus, ac venis dinotione, ac judicio, ad cerebrum jam calidus existens perveniret, & non sincerus, ac purus, sed ammixto humore à carnibus, & sanguine, ut ampliùs exactè sincerus non esset.* Ab his verbis habemus aerem notionem, & judicium ab admixtis humoribus amittere, hoc est, per istos amittere rationem medii ad judicium, & notionem; ideòque aer impurus, turbidus, pravis vaporibus coinquinatus, non erit medium sufficiens ad scientiam, & hac ratione dixit *Hipp. Aerem ad ventriculos, & cerebrum ingressum conferre, atque sic sapientiam, & motum membris exhibere, in lib. de morb. sac. n. 7.* & ab experientia comprobatur, qua accipimus, aerem crassum, paludosum, inquinatum habitantes ad scientiarum acquisitionem incapaces reddere.

Quoad tertium, succus nerveus in corticali substantia cerebri percolatus à glandulis istius egrediens excipitur à fibris medullaris substantiæ, quæ, testes Malpighio, à principio spinalis medullæ intra cranium, & à quatuor medullæ oblongatæ reflexis cruribus hinc indè disperguntur, donec ramosis terminis in corticem desinant. An hæc fibrosa corpora cava sint, vel saltem in fasciculum collecta porulis, & interstitiis indè enatis distincta, ut succum in corticali substantia confectum strata via labi sinant ad nervorum principium, ambigit *Malpighius cit. loc.* Cava admittit *Vuillis de Anatom. Cereb.* Alii porositates pro hujus succi delatione admittunt; omnes tamen admittunt motum elevationis, & depressionis membranarum cerebri ad hujus humoris, seu spiritus animalis motum ad principium nervorum concurrere, & motus membranarum conferre spiritui animali id, quòd motus cordis sanguini arteriarum confert; ex quibus patet responsio ad objectiones Fabri.

Succus nerveus, seu spiritus animalis nervos ingressus per hos fluit, non torrentis in morem, ut sanguis per venas, & arterias, sed leni, & placido motu per interstitia fibrularum, vel fasciculorum fibrarum medullarium descendit, eo modo quo per arborum fibras nutritivus humor à radicibus subministratus movetur, licèt talis motus sit insensibilis: idem patet in foliis arborum, quæ à costula intermedia alimentum sine sensibili motu suscipiunt, nec à ligata costula fluentis alimentis indicium habemus, cùm non intumescat, & eo modo, quo per funem aqua madidam perpendiculariter elevatam aqua fluit, & guttatim decidit, ita fluit succus dictus per nervos. Talis motus erat necessarius ratione succi nervei, qui cùm sit paucus, non erat sufficiens omnium nervorum cavitatem implere, ideòque istorum portio, vel sine illo remansisset, vel cum parva quantitate ad exercendas suas operationes insufficiente. Conveniebat ergo ita organum efformare, ut parva quantitas humoris, seu spiritus suo muneri serviret, hoc modo formatus est nervus. Et ratione nervi, huic robur conveniebat pro motu; hoc non obtinuisset, nisi ejus cavitas corpore solido impleretur, quod talis structuræ esse conveniebat, ne fluido spiritui fluxum impediret, licèt retardaret; hinc necessitas motus lenti, & placidi in succo nerveo per nervos.

Nervus spiritu animali turgidus musculo implantatur, hic

hic in medio musculi hujus membranam perforat, & in multas fibras diramatus per musculum spargitur hoc ordine, ut una fibra nervi communicetur, & inseratur uni fibræ tendinosæ; ita unitæ cum istis unum constituunt corpus, quod dicitur musculus, addito ordine, situ, numero, quo disponuntur fibræ tendinosæ, dicuntur etiam carnosæ, quia in parte sui media, qua ventrem musculi constituunt, carne cooperiuntur, seu potiùs sanguine velut coagulato, qui per multiplicem lotionem abstersus, relinquit fibram cum colore tendinis.

Origo hujus fibræ differt ab ea nervi, dum cava est, quòd in nervo non observatur; est tamen sensitiva, sicut nervus, & membrana; an hæ fibræ in fasciculos collectæ tendinem componant, vel in unum primò colligatæ, postea in fibra dividantur, potest esse dubium, certum est, tendinem, & has fibras esse ejusdem generis, hasque motui principaliter inservire, ideòque fibræ motrices appellantur.

Arteria, & vena concurrit cum fibris nervosis, & tendinosis ad musculi complementum. Prima defert sanguinem pro nutritione, secunda superfluum suscipit. Hoc artificio disponitur arteria, & ejus ramificationes, ut turgente nervo, seu fibra nervosa prematur arteria, vel ejus ramificationes, & exprimatur sanguis in istis contentus in fibram tendinosam, spirituique animali misceatur, utrisque à mixtione effervescentibus musculi inflatio, & durities succedit; ex quo deducitur ratio necessitatis sanguinis arteriosi in motu animali demonstrata ab amisso motu in partibus inferioribus, ligata arteria magna subtus cor per quatuor digitos, tunc cessat motus arteriæ, & sanguis in ea contentus exprimi non potest in fibras tendinosas, ideòque nec misceri cum spiritu animali deficiente; ab hac impedita mixtione inflatio, & durities musculi ad motum necessaria, & cum istis motus deficit. Idem accidit turgente arteria, dum ab hac nervus comprimitur, spiritus animalis exprimitur cum detumescentia, & flaciditate, vel cum impedimento novos spiritus suscipiendi, & in utroque casu ad peragendum motum fit inhabilis nervus. In hoc consistit causa læsionis motus à plenitudine sanguinis, & arteriarum.

His ita dispositis organum motus constituitur potentiæ motivæ inserviens, sive hæc sumatur tamquam quid absolutum, seu tamquam quid relativum; probabiliter tamen est sententia, principium motivum esse absolutum, & Anima sensitiva vel formaliter, vel eminenter, quæ cùm sit indifferens ad hunc, vel illum motum præstandum, indiget determinativo, prout indiget omnis potentia indifferens.

Duplex est determinativum Imperium Voluntatis, à qua eligitur motus, & talis motus: per hoc imperium spiritus novus ad nervum partis movendæ transmittitur, à quo tota massa spiritus in eo existentis movetur, & ab hoc motu determinatur pars organica ad motum talem, qualem exigit modificata quantitas spiritus, & modificatus impulsus eorumdem à Voluntate imperante, & idem est, ac dicere, potentiam loco motivam excitatam, & determinatam. Pro celeritate, vel tarditate, & duratione impulsus spirituum à cerebro determinatur organum ad motum celerem, vel tardum, brevem, vel longum. Alterum determinativum est Objectum appetibile movens Voluntatem ad consecutionem illius. Recentiores, cum Vvillisio, & Borello hoc determinativum ponunt in effervescentia excitata in musculo à commixtione spiritus animalis à cerebro transmissi, & illius in musculo existentis cum spiritu vitali, per quam effervescentiam tument fibræ carnosæ, & tumidæ contrahuntur ad se trahendo tendinem, & partem, cui connectitur, unde motus partis.

CAP. XXV.

De Apoplexia.

Variæ sunt hujus affectus denominationes apud Antiquos: Aliis *Sideratio* placet, & est apud Hipp. frequens denominatio; sicuti enim sideratæ Arbores dicuntur, quæ arescunt, sine ullo vegetantis vitæ signo, ita corpus in Apopleticis, sine motu, & sensu animalis vitæ signis, sideratum dicitur, *Celsus lib. 3. cap. 27.* vocat *Morbum attonitum*, eò quia sicut attoniti, sine motu, & sensu hærent, ita Apopletici. Aliis placet nomen *Percussio*; eo enim modo, quo capite forti percussione affecti, sine sensu, & motu cadunt ita Apopletici. *Ictus* vocatur ab aliis, quia tamquam ictu fulminis tacti Apopletici, subitò concidunt, sine motu, & sensu. Dicitur etiam *Resolutio*, vel *dissolutio nervorum*, quia nervi impotentes sunt ad contractionem. Communiter appellatur *Apoplexia*.

Et definitur *Abolitio repentina motus, sensus, & rationis, sola manente respiratione, sed diminuta, cum stertore aliquando majori, aliquando minori ab impedito influxu spirituum animalium ad partes.*

In Apoplexia adesse *abolitionem motus, & sensus*, patet, cùm Apopletici immobiles, & insensati jaceant, & quocumque modo concussi, tracti, puncti, sensus, & motus signa non præbeant, nec rationis, & facultatum huic inservientium vestigia in eis apparent; quapropter istæ facultates dicuntur abolitæ, non quia sit istis ablata potentia operandi, ita ut sit impossibilis earum restitutio sed abolitæ dicuntur, quia nullos actus sibi proprios eliciunt, licèt remaneat potentia eos eliciendi, cùm talis potentia sit in Anima radicata, quæ non patitur, nec ægrotat, & si non operatur, vitio organi id evenit, quo ablato potentia restituitur suorum actuum exercitio. Illæsa manet respiratio, & cum hac vita.

Impeditus influxus spirituum, est causa immediata aboliti sensus, & motus: hi fiunt dependenter ab illorum influxu, ut dictum est de sensu, & de motu, unde etiam abolentur impedito tali influxu, sive hic sit impeditus vitio spirituum, vel vitio organi. Ab hoc impedimento arcentur facultates Animæ à suis operationibus exercendis, & facultas etiam ratiocinatrix, quæ utitur spiritibus modo supradicto, non tamquam organo, sed tamquam requisito.

Et cùm omnis potentia sensitiva, motiva rationalis suam sedem habeat in cerebro, hoc esse sedem Apoplexiæ determinandum est, contra *Aristot.* qui, *1. Problem. 9.* subjectum Apoplexiæ vult esse *Cor*, cùm asserat fieri, quando humor concrescit frigore in corde, à quo vulgus accepit illud commune dictum de Apoplexia, *Cecidit gutta super cor*; quod probant etiam *observ. Authorum* demonstrantes, in Apopleticorum capitibus apertis sanguinem, & serum extravasatum, ut plurimùm reperiri, & vasa sanguine turgida; & hæ possunt videri in *Schenk. Bonet. Sepulch. Anatom.* & ex eo quòd motus, & sensus aboleatur, patet etiam partem affectam cerebri esse principium nervorum, quorum munere motus, & sensus perficitur, vel porositates, seu fibræ cerebri huic principio, & nervis correspondentes, quia sunt via, qua spiritus ad nervos, & ad totum corpus fluunt, & quibus impeditis, & nervi, & organa sensus, & motus beneficio spirituum privantur, cum motus, & sensus abolitione.

Martianus in Com. lib. 2. de morb. versic. 64. præter cerebrum vult *Pulmones esse subjectum Apoplexiæ*, & hoc deducit à difficultate respirationis, cum angustia, & stertore; hæc sunt ab Apoplexia inseparabilia, & sunt signa pulmonis affecti, & oppressi à materia in istis stagnante; nec admittit, talem respirationem fieri à resolutis musculis thoracis, quia ubi in Paralysi particulari isti resolvuntur, non est talis respiratio, consequenter non licet in resolutione dictorum musculorum respirationis cum stertore causam quærere. In dicta resolutione fit quidem respiratio tarda, rara, & diminuta, quia à musculis resolutis debiliter, rarè, & tardè thorax elevatur, non cum stertore, qui semper supponit materiam in pulmonibus stagnantem, prout observamus in Asthmate, & Orthopnæa, & sicuti in his est læsio pulmonum, dicendum est etiam esse in Apoplexia, quia adest materia in pulmonibus, & in via, stertor in respiratione manifestus: subjectum ergo Apoplexiæ erit Cerebrum, & Pulmo, & de his habemus concludentem observationem *Ingeniosissimi Fracassati in epistol. de cerebro ad celeberrimum Malpighium, qua ostendit in Apoplexia defunctis vasa Pulmonum distenta, & rupta ex sanguinis impedito motu, & istius stagnatione*, & hac ratione *Sapientissimus Cornelius Cosentinus in suis Progymnasmat.* inquit, *Apopleticos interire, sicut strangulatos ex affectione Cerebri, & Pulmonum*. Et videtur hanc fuisse sententiam *Hipp. in Coac. Prænot.* ubi ab inflamatione pulmo-

pulmonum membra resolvi affirmat, & ea resolutione, quæ Sideratio dicitur ab Antiquis, & est Apoplexia. Licèt verum sit, ex inflammatione pulmonum Apoplexiam fieri, isti non sunt censendi Subjectum Apoplexiæ, sed subjectum causæ istius, cùm ab inflammatione pulmonum causetur Apoplexia in cerebro; ab inflammato enim pulmone venæ jugulares proximæ inflammantur, ab inflammatione intercipiuntur, seu obstruuntur, ab interceptione Apoplexia modo infra dicendo; quare pulmo inflammatus potest dici Subjectum causæ Apoplexiæ. non Subjectum Apoplexiæ, quod est cerebrum, quia læduntur in Apoplexia operationes, quarum est principium, & si cerebrum est Subjectum hujus principii, debet dici etiam Subjectum morbi lædentis hoc principium.

Inter causas Apoplexiæ, statuit *Hipp.* multis in locis stationem, & immobilitatem sanguinis; 2. enim *de morb. num.* 8. describendo causam Apoplexiæ, ait: *Postquam venæ pituitam in se traxerint, necesse est, præ pituitæ frigiditate, sanguinem magis nunc sisti, ac perfrigeratum esse, quàm priori tempore; dum autem sanguis non movetur, fieri non potest, ut non etiam corpus quiescat, & torpeat*; & *eodem lib. num.* 6. scribit de Apoplexiæ causa: *Patitur autem hæc, cùm atrabilis ipsi in capite commota fuerit, maximè in parte, in qua plurimæ sunt venæ, in collum, inquam, & pectus, deindè prostridiè sideratus fit, ac impotens sanguine nimirùm perfrigerato*; & inferiùs: *Si verò superior non evaserit, adhuc magis perfrigeratur, & ubi penitus perfrigeratus fuerit, & calor ex ipso defecerit, congelatur, & moveri non potest, sed moritur*; & *lib.* 4. *de rat. vict. in acut. n.* 37. ait: *Ut aliquis de repente voce privatus fiat, venarum interceptiones faciunt*. Venæ interceptæ motum sanguinis deperditum significant; & *in fine hujus numeri* subjungit: *Unde corrupto sanguine, & spiritibus non potentibus naturales in ipso vias permeare, perfrigeratione fiunt ex statione*. Ab his textibus clarè patet, Hipp. velle causam Apoplexiæ esse stationem sanguinis.

Per sanguinem, notat *Martianus in cit. loc.* intelligendum esse sanguinem etiam arteriosum, seu spiritum vitalem, à quo fit spiritus animalis; sed puto intelligendum etiam esse spiritum animalem, cujus actio à stagnante sanguine intercipitur, & generatio impeditur, ut advertit idem *Martianus cit. loc.* Ab his manifestum fit, Hipp. velle stationem sanguinis esse Apoplexiæ causam.

Hæc causa Apoplexiæ ab Hipp. determinata in statione sanguinis, claritatem, & vim magnam accipiet explicata per principia anatomica. Si sanguis stationem fixerit in vasis cerebri, motum circulationis relinquit, cum privatione in cerebro influxus illius caloris, quo vivificatur à sanguine, substantiam illius irrigante medio suo motu circulari, à cujus privatione omnes ejus facultates sensitivæ, & motivæ concidunt. Ab eadem statione sanguinis spiritibus animalibus novorum spirituum subsidium subtrahitur, dum à stante sanguine non subministratur materia pro generatione spirituum, hujus subsidio destituti spiritus connexionem, & continuitatem cum suo principio amittunt, cujus necessarius effectus est abolitio illius operationis, cui dicti spiritus præsident. Omne enim agens pendens in agendo ab aliquo principio ab hoc distracto, & sejuncto ut deficiat ejus actio necesse est. Stans sanguis, suo pondere glandulas membranis substratas comprimit, sanguinemque vasorum per membranas repentium ab eis recipi non permittit, cum detrimento generationis spirituum, qua impedita Apopleticus insultus, modo jam dicto. Eodem pondere sanguis stans comprimendo membranas cerebri, hæ motum, quem à pulsantibus arteriis suscipiunt, omninò amittunt, unà cum eo impulsu, quo spiritus animales in glandulis corticalis substantiæ cerebri præparatos, ad principium nervorum impellebant pro executione muneris istorum. Ex defectu istius impulsus oritur quies, & statio spirituum in dictis glandulis, & consequenter in fibrulis cerebri, & medullæ oblongatæ. Hæc quies motum, & sensum tollit, qui per influxum, & motum spirituum exercentur, & Apoplexiam inducit. Statione figitur sanguis in finibus duræ matris, de quibus dissertè agemus de Epilepsia, in istisque abundanter collectus substantiam cerebri comprimendo, fluxum spirituum ad nervos impedit, cum cessatione motus, & sensus. Stans etiam sanguis in posteriori sinu, sua quantitate, & crassitie orificia jugularium venarum in hoc aperta obstruit, reditum sanguinis ad cor impediendo, & cogendo sanguinem ab arteriis in cerebrum delatum in hoc remanere, cum oppressione fibrarum ejus, à qua impeditur fluxus spirituum animalium vel ad principium nervorum, vel ad ipsos nervos, cum cessatione motus, & sensus.

Sic explicata Hipp. sententia de statione sanguinis, adverto, cum hac semper conjungi obstructionem vel fibrarum cerebri, vel glandularum, vel nervorum, vel porositatum cerebri; quapropter, si sententia Hipp. admittenda est, non est rejicienda illa determinans Apoplexiam ab obstructione. Statio sanguinis est causa præcedens, obstructio est effectus subsequens.

Hujus stationis sanguinis causæ sunt illæ superiùs expositæ in citatis tribus textibus Hipp. & reducuntur ad interceptionem venarum, idest obstructionem; his enim obstructis, necesse est, ut sanguis stet, & à suo motu desistat. Frigiditas sanguinis in primo, & secundo citato textu pro causa stationis hanc efficit, obstruendo venas. Frigiditas enim dicitur esse in sanguine, quando crassus est, lentus, viscidus, inspissatus, & ferè coagulatus, & hujusmodi sanguis semper obstructionem vasorum parit. Talem esse sensum Hipp. deducimus ab ejus dictis; ait enim *sanguinem infrigidari*, in duobus primis citatis textibus, *à pituita, & atrabile*, idest melancholia, qui sunt humores supradictis conditionibus donati, Ab his enim conditionibus impeditur illa excitatio, & explicatio spirituum in copia, per quam sanguis incalescit, & qua cessante refrigeratur, Succedit etiam obstructio à plenitudine, & redundantia sanguinis.

Præter stationem sanguinis, humorum excrementitiorum redundantiam in cerebro Apoplexiæ causam determinavit *Hipp. lib.* 3. *de morb. num.* 3. his verbis: *Qui icti, & siderati dicuntur, cùm cerebrum multa immunditia vitiosorum humorum repletum fuerit, febris tenuis habet, & corporis impotentia*; & hanc omnes ferè Medici admittunt, & pro communiori, & principaliori causa recipitur.

Hujusmodi excrementa duplicis generis statuit *Hipp. in lib. de Gland. num.* 9. ubi ait: *Cerebrum autem cladem præfert, etiam ipsum sanum non existens, sed siquidem rodatur*, & paulò post subjungit: *Ac distrahit totum hominem, qui in se ipso vocem non edit, ac suffocatur, & hæc affectio Sideratio, ac græcè Apoplexia vocatur*. Ubi per verbum *Rodatur*, denotat humores acres, & erodentes, quod confirmat in subsequentibus verbis: *Aliquando verò acris* (& exprimit humorem erodentem) *quidem non est fluxio, sed copiosa in cerebrum influens ipsum affligit*; & ibi loquitur de excrementis non acribus, sed sola copia vitiosis, ut ostendit verbum *Copiosa*, & aliunde etiam provenire, per verbum *Irruens*, in cerebrum, docet.

Ab humore ergo corrodente, & ab humore in copia redundante, non corrosivo, fit Apoplexia, per Hippocratem. Humor corrodens hanc parit, quando serum nutritium acrimonia donatum, percolando ab arteriis in glandulas corticalis substantiæ cerebri harum porositates corrodendo dilatat, ut sint capaces particulas humorum crassas recipere, quæ per fibrulas cerebri delatæ talis cumulus istarum congregatur in dictis fibris, vel medulla oblongata, ut temporis tractu impedimentum ponant spiritui animali ad organa sensus, & motus irradianda; unde Apoplexia.

Humoris non corrodentis copia colligitur in cerebro, quando sua vasa excretoria adeò debilia, vel impedita sunt, ut excrementa, quæ in depuratione sanguis etiam optimæ conditionis retinet, non valeant recipere, & ad loca excretioni destinata deferre, ex quo remanent in cerebro, & quotidiana, licèt paulatina additione tractu temporis fit humorum excrementitiorum cumulus Apoplexiæ causa, vel quia serum in toto redundans copiosè ad vasa capitis defertur, & in substantiam cerebri, & ejus fibras, vel porositates effunditur dictum superiùs impedimentum, construendo spiritui animali, Hoc modo fit Apoplexia à vini tenuis copioso potu, ab acidulis in quantitate sumptis, si ab assumptione statim potatores somno indulgeant, ab urina diù suppressa. In his causis observamus etiam obstructionem, qua fluxus spiritus animalis ad

nervos

nervos impeditur; quapropter rationabiliter admittenda tamquam causa immediata Apoplexiæ, quia causa immediata impedit fluxum spiritus animalis ad nervos.

Causæ magis remotæ in statione sanguinis ab ingressu pituitæ in venas, ob istius redundantiam, sunt, temperamentum pituitosum, cibus, & potus aptus pituitam in copia generare; aer frigidus, humidus, crassus; otium, & vita sedentaria: ab his collecta pituitæ copia, & accedente causa calida extrinseca, caput, & venas istius supra modum callefaciente, ut mora sub radiis Solaribus, ad ignem in Hypocausto, potus vini generosi, intensa applicatio, Apoplexia promovetur.

Dicitur ab Hipp. attrahi à venis excalefactis pituitam, non quia in istis sit virtus attratrix, sed quia à calore vasa rarefiunt, ideòque spatium istorum dilatatur majoris quantitatis humoris capax, quàm de facto recipiunt, & cum ea magnam pituitæ, vel seri copiam in sanguine redundantem. Hoc modo venæ excalefactæ attrahunt copiam pituitæ.

In statione sanguinis ab humore atrabilari, erunt causæ remotæ temperamentum atrabilare, & omnes causæ non naturales excalefacientes, & adustioni sanguinis inservientes, iræ motus vehemens, & diuturnus.

Interceptio venarum stationem sanguini imponens, si sit à plenitudine, aderunt signa hanc demonstrantia: Venæ turgidæ, temperamentum sanguineum, victus ratio plena, & optimi succi, exercitium vel nullum, vel diminutum, prohibita corporis transpiratio, & suppressa aliqua consueta sanguinis evacuatio.

Causæ remotæ redundantiæ excrementorum in capite, sunt, quæ frigidam intemperiem ei conciliare possunt; ut aer frigidus, humidus, iter cum pluvia, somni longi, intensa, & continua applicatio mentis, animi passiones tristes, immoderatum Veneris exercitium; ab istis enim non solùm debilitatur fermentum proprium capitis, sed etiam expulsio excrementorum ordinaria impeditur. Talia excrementa ad cerebrum transmittuntur, & præcipuè à sanguine; unde serosa, vel pituitosa cacochimia istius ad hoc est maximè efficax, & quæcumque hanc colligere possunt, erunt causæ remotæ Apoplexiæ, ab humoribus à partibus inferioribus transmissis ortæ: suppressa evacuatio mensium, & hæmorrhoidum, diminuta urinæ copio, prohibita transpiratio fuliginum totius, inter has enumerandæ.

Causæ externæ humoris acris, & corrosivi generationem promoventes, sunt omnia salia acria, aromatica, potus vini generosi, spiritus vini copiosus; & quæ massam sanguinis excalefaciunt intensè, & seri urinosi diminuta excretio, quæ postea in caput deponitur; serum urinosum est acre, quia multa salia diversi generis in eo dissolvuntur.

Differentiæ Apoplexiæ tot possunt statui, quot causæ prædictæ, quæ differentiam particularem stabiliunt ratione differentis causæ, à qua variatur curatio. Aliam differentiam habemus ab *Hipp. 2. Aphor.* 42. ubi Apoplexiam in *fortem*, & *levem* dividit, & distinguuntur ratione majoris, vel minoris difficultatis respirationis, & stertoris. Etmullerus, admissa hac differentia, determinat levem Apoplexiam esse Paralysim, fortem esse hanc descriptam: verùm si per Paralysim intelligimus deperditionem motus in una tantùm parte corporis, & per Apoplexiam, in toto corpore, non video, quomodo possit Paralysis dici levis Apoplexia; cùm talis expositio repugnet significationi nominis Paralysis communiter acceptæ; si verò per levem Apoplexiam intelligamus eam desinentem in Paralysim, admittenda Etmulleri sententia. Ab Helmontio distinguitur in *Privativam*, & *Positivam*. prima est, cum impedimento spirituum, vel in eorum motu, vel in eorum generatione; secunda est in ipsis spiritibus, quorum motus necessarius ad functiones in ipsis tollitur immediatè; ut à Narcoticis fieri observamus à fumo carbonum, tabaci, ed quæ spiritus hoc modo alterant sanguinem etiam sistunt; & convenit cum sententia Hipp. in secundæ causæ explicatione recensitæ. Alia dicitur *legitima*, alia *notha*: prima est, quando statim motu, & sensu privatur homo; secunda, quando non est totale impedimentum in fluxu spirituum animalium, sed tamen superveniet, nisi arte præcaveatur; & hæc differentia comprehenditur in differentia allata ab Hipp. Apoplexiæ in fortem, & debilem.

Signa diagnostica, cujuslibet causæ recensitæ *cit. in lib.* describit *Hipp.* & de pituita ingressa venas excalefactas in capite, hæc habet: *Anterior pars capitis dolet*: dolorem esse gravativum, deduco à sopore, quo gravatur æger, & ubi adest sopor, dolor est solùm gravativus in capite, & ex natura humoris pituitosi, qui cùm sit acri qualitate destitutus, dolorem acutum, & pungitivum efficere impotens est, ut patet in omnibus doloribus à tali humore progenitis; sed quia solùm suo pondere molestus est, ideò solùm gravativum dolorem efficit, quem parit etiam sanguis stagnans, vel stationem in vasis membranarum cerebri, vel in istarum finibus figens. Si adest dolor, adest læsio partis sensitivæ, & membranarum cerebri, in quas humor pituitosus primò à vasis transfunditur, cùm hæ sint sedes vasorum sanguifluorum, & per easdem omnia vasa dispergantur magis ramificationibus, & anterior pars est prima, quæ recipit sanguinem, & cum hoc humores illi commixtos, cum arteriæ carotides per foramina frontis ingressæ duræ matri multas ramificationes præbeant. Anterior etiam pars cerebri humorum fluxum magis recipit, quia, ut ait Hipp. *Cerebrum ad anteriorem magis capitis partem situm est. Oculis non æqualiter videt*, non aufertur de toto visus, sed est turbatus, & spiritus animales in eis nec æquali fluxu moventur, nec æquali luciditate splendent; ideò inæqualiter videt. Hipp. ab inflammato, hoc est excalefacto cerebro visum turbari vult; cùm à calore inordinatè spiritus in oculis agitentur, & vaporibus ab eodem elevatis, & spiritibus mixtis turbidi, & opaci reddantur. Agitatio, & opacitas spirituum visum turbat, & etiam turbatur visus, quia cerebrum procumbit, hoc est, pendet versus oculos; quia jam dixit Hipp. *Cerebrum pro majori parte, situm esse in anteriori parte*, & à materia in hac parte effusa in copia, à vasorum turgentia, à dolore major pars materiæ in hanc partem impellitur, quæ premendo nervos opticos cum impedimento copiosi, & æqualis influxus spirituum animalium, inæqualem visum efficit, & turbidum. *Propensionem in sonum gravem habet æger*; etiam obstructionis in porositatibus cerebri est principium, cùm somnus ab his proveniat, & sopor materiam etiam pituitosam in capite demonstrat. Venæ pulsant stationis sanguinis indicium; arteria enim sanguine stagnante tumefacta ob impedimentum, majorem pulsum edit, quod etiam in tumoribus externis observamus, ratione plenitudinis vasorum, & sanguinis stagnantis, & impedimenti. *Febris debilis tenet*, & potius est alteratio; pulsus pendens ab arteria pulsante, vel à causa, à qua caput summè calefactum fuit. *Corporis impotentia*, & est completa Apoplexia, quæ motum omninò tollit, & sensum; (sunt enim adeò inter se unitæ potentia sensitiva, & motiva, ut una alterius passiones ferè semper subeat) completa obstructione porositatum cerebri, & nervorum, & stagnante jam sanguine, cum statione, & quiete. Hæc impotentia est signum essentiale Apoplexiæ alia superiùs declarata, accipienda potius pro signis imminentis Apoplexiæ.

Signa prognostica hujus Apoplexiæ, ibidem describit Hipp. his verbis: *Et siquidem sanguis, ac reliquum corpus superarint* (intellige frigiditatem pituitæ) *ut calescant, Homo evadit, cum calore in corpore, & sanguine excitato pituitæ frigiditas, & viscositas tollatur, & sanguis, & spiritus à statione jam introducta liberatur; si verò pituita prævaluerit impediendo excitationem caloris in corpore, & sanguine magis hic perfrigeratur, & congelatur, & Homo moritur*. Hinc colligimus, in Apoplexia calorem corporis augeri, bonum signum, refrigerari, vel refrigeratum permanere, malum.

Signa diagnostica Apoplexiæ ab atrabile, enumerat *Hipp. cit. loc. de morb. 2. n. 6. Derepentè dolor occupat caput, & statim vox intercipitur, & impotens fit tam in motu, quàm in sensu*. Adnotandum est ad distinguendam differentiam Apoplexiæ, quam parit pituita, ab hac, cujus causa ponitur atrabilis, in quibus duobus adest dolor capitis; observandum esse in hac ab atrabile, derepentè dolorem caput occupare sine causa manifesta, ubi dolor capitis in Apoplexia à pituita, non invadit derepentè, & cum causa manifesta caloris extrinseci invadit, ita etiam statim vox intercipitur, & fit impotens, quod non contingit in Apoplexia à pituita.

Pro-

Prognostica : *Hic septem diebus moritur , si febris non invaserit ; si enim hæc invaserit , sanus evadit* , quia febris ea efficit suo calore, licet præternaturali , quæ describit Hipp. necessaria pro ablatione morbi , ut sanguis calescat, attollatur, diffundatur, & moveatur. Sanguis ita dispositus à calore febrili liberam inducit spirationem , dum liberè circulatur , spumescit (hoc est summè rarefit) & per talem raritatem bilis atra , idest melancholia in eo contenta separatur , & obstructionem pariens à raritate motum , & fluxum recuperans, liberam circulanti sanguini , & fluenti spiritui viam relinquit. Advertendum autem, febrem , ad hoc ut id peragat, statim debere invadere, & colligitur ab *Hipp. lib. 2. de morb. n. 22. Si quis ex ebrietate, voce privetur, & statim etiam ipsum febris corripiat, sanus fit*; quod de Apoplexia ab ebrietate dicitur , Apoplexiæ ab alia causa , præterquam à plenitudine vasorum , congruit. Habemus etiam ab Hipp. febres multo post Apoplexiæ supervenientes esse perniciosas; ita *Hipp. lib. de Coac. prænot. sect. 3. vers. 55.* ubi ait : *Apoplexiæ affectiones repentinæ exsolutorio modo fientes , febre temporis progressu accedente perniciosæ* . Secundò advertendum , non omnem febrem esse salubrem, sed illam solùm , quæ oritur à conatu naturæ concepto pro debellanda materia morbosa, & ea à sanguine , & cerebro expellenda; hæc enim sola prædicta efficit bona , & talis est febris de genere ephemerarum, & synochorum imputrium: Febris verò putrida in Apoplexia est lethalis , cùm inserviat dissolutioni virium, & naturæ sit gravis , quia hujus virtutis dissolutiva. Tertiò in Apoplexia à plenitudine sanguinis febrem non esse salutarem, quia hæc effervescentiam, & rarefactionem majorem sanguini conciliando, plenitudinem majorem facit . *Si verò sanguis non calescat , nec superior evaserit adhuc magis perfrigeratur, & ubi penitus perfrigeratus fuerit, & calor ex ipso defecerit, congelatur, & moveri non potest , sed moritur*.

Signa diagnostica tertiæ causæ ab interceptione venarum, tradidit *Hipp. 4. de rat. vict. in acut. n. 37.* in illis verbis *cit. mox text.* Coincidunt autem plurimis ipsorum hæc : *Rubores faciei* , à copia sanguinis in capite, & venis jugularibus stagnante, *oculorum stabilitates, digitorum in manibus distensiones , dentium stridores, maxillarum contractiones*. Hæc symptomata sunt convulsiones à plenitudine dictarum partium, extremorum perfrigeratio, quia sanguis novus , ob impeditum motum in superioribus, ubi stagnat, non fluit ad dictas partes motu suo calefaciendas. Spirituum in venis interceptio, intercipitur sanguis in venis, intercipitur etiam spiritus , & quiescente sanguine quiescit spiritus ille , qui naturæ operanti servit . Pulsationes accidunt : hæ sunt passiones arteriarum , quo in loco fiant , non dicit Hipp. probabile tamen est succedere in capitis arteriis , in quibus stagnat , & quæ ab obstructione jugularium implentur cum statione sanguinis in eis , adveniens sanguis de novo ab arteriis inferioribus cum suo impulsu, non potest movere sanguinem stantem , & impellere ad locum , & spatium destinatum, totus impetus sanguinis advenientis transfunditur in arteriam, cum magna pulsatione istius.

Signa redundantiæ excrementorum , vel immunditiei, ut loquitur *Hipp. lib. 3. de morb. num. 3.* ibi describit, & sunt ferè eadem cum signis primæ causæ superiùs allatis, quia etiam causa non valdè diversificatur : *Anterior pars capitis primò dolorem ipsis exhibet , & suscipere non possunt aliqui ambobus oculis , aliqui altero, & sopor istos tenet, & desipiunt*. Omnia hæc signa jam sunt explicata. Solùm adverto, per ly *desipiunt*, non intelligere Hipp. delirium, sed defectum, & abolitionem intelligentiæ , pro qua explicanda utitur verbo *Desipere*, ut notat *Martianus in Com. lib. de Gland. vers.* 103.

Prognostica habet ibi Hipp. & ait: *Hic in tertia , vel quinta moritur , sed ad septem non devenit; siverò devenerit, à morbo liber evadit*.

Signa diagnostica Apoplexiæ ab acri humore , referuntur ab *Hipp. cit. lib. de Gland. n. 9. Turbationem multam sustinet*, quam semper paulò ante invasionem Apoplexiæ experiuntur Apopletici; *Mens desipit*, hoc est aboletur, *& cerebrum convellit* (non dicit nervos, ut excludat motus convulsivos :) Cerebrum concutitur ab impetu spirituum animalium, quo confusè , & inordinatè agitantur vel in glandulis cerebri , vel in fibris , vel in emporio suo prope medullam oblongatam, vel in omnibus his locis; obstructa enim via suo cursui destinata , retrocedunt cum impetu , & eodem movent reliquos spiritus in cerebri substantia contentos, inordinatè, & cum agitatione , à qua cerebrum concutitur , ac si motu convulsivo afficeretur . *Ac distrahit totum hominem*, hoc est, sine motu , & sensu relinquit, *qui inter se ipso vocem non edit , ac suffocatur*: vocem non edit , quia musculi laryngis necessarium influxum spirituum animalium pro articulanda voce non recipiunt; *ac suffocatur* , hoc est inseparabile ab omni Apoplexia signum . Suffocatio advenit à statione sanguinis in pulmonibus, ob refrigeratum sanguinem in istis, sicut in aliis partibus ob deficientiam spiritus animalis, à quo sanguinem calefieri, & volatizari , huic consignato cum succo nerveo medio vasorum lymphaticorum in emaciatione partis paralyticæ argumentum habemus . Spiritum animalem recipiunt vasa lymphatica à nervis grandulis , à quibus oriuntur implantatis . In Apoplexia ventriculi cordis parùm dilatantur , ut patet à pulsus parvitate in hoc affectu , & parvam quantitatem sanguinis à pulmonum vasis recipiunt, remanente ea quantitate in istis, quæ amplæ dilatationi cordis sufficeret, ut impleretur ab ista quantitate , in omni cordis dilatatione magis semper aucta implentur vasa pulmonum, à plenitudine oppressi motum paulatim amittunt , cum suffocationis periculo.

Prognostica non addit Hipp. sed ex notione generationis hujus Apoplexiæ possumus deducere lethalia; imò incurabilem morbum, cùm erosio, seu dilatatio porositatum glandularum cerebri sit morbus organicus, impossibilis ferè curationis, ideòque maximè lethalis morbus ab ea proveniens.

Curatio distinguenda pro diversitate causarum. Causa diversa indicat remedia diversa , loquendo de causis remotis, non de conjunctis, quæ semper una est, nempe obstructio. Causæ hujus obstructionis sunt remotæ , à quibus indicationes eliciuntur pro auferenda obstructione, & quia dictæ causæ sunt diversæ, diversa etiam convenient remedia. De eis remediis, quæ conveniunt primæ, & secundæ causæ superiùs descriptæ, ex Hipp. nullum habemus clarè descriptum ; aliquid tamen deducere datum est respiciens remedia, & indicationes, ex verbis *in n. 6. de morb.* 2. descriptis , ubi exponitur causa Apoplexiæ à nobis secundo loco allatæ, quæ sunt, *Et si superior evaserit, itaut sanguis calescat, sive ab iis , quæ exhibentur* (hæc nota) *sive à se ipso attolitur, & diffunditur, & movetur*; à quibus erudimur, principalem indicationem in duobus primis causis esse sanguinem calefaciendi . Talis indicatio convenit humori pituitoso , & atrabilari, idest melancholico , cùm eorum natura sit frigida, cum crassitie, vel viscositate conjuncta, à calefacientibus utraque corrigitur, ab eisdem obstructio etiam tollitur attenuatione , vel resolutione materiæ obstruentis.

Inter medicamenta sanguinem calefacientia, & spiritus excitantia, video ab Hipp. enumerari *Balneum calidum*; *lib.* enim 2. *de morb. n.* 21. agendo de morbo simili Apoplexiæ, & meo judicio, de Caro , ut exposui in Dissert. superiori de Caro , proponit *lavare ægrum multa calida* , idest lavare ægrum aqua valdè calida , quod declaravit sub sequentibus verbis. *Et maximè calefacere*; ex quo patet, Hipp. proponere balneum, seu lavacrum, quo sanguis non solùm calefiat, sed fundatur, discutiatur, & absumatur, & est illud , cujus usu rubedo in cute supervenit . Hoc remedium est maximè in Apoplexia conveniens; in hac indigemus caloris excitatione in sanguine, & in corpore, sanguini coagulato , & immobili, motum, & fluiditatem restituere , humorum à capite aversione, & ad extimas partes vocatione: hæc omnia peragit balneum aquæ valdè calidæ , ut consideranti patebit . Hoc remedium etiam esse evacuatorium, *Fernel. lib. 2. de venæ sectione* probat . Neque timen-

timenda est hoc remedio frigido potentia, humoris contumacior incrassatio, prout aliqui superstitiosè nimis timent, quia quod est potentia frigidum, non exercet talem potentiam, cùm actu calidum existit; nam actus impedit potentiam, quapropter cùm aqua calida sit actu talis, & solùm potentia frigida calefaciet, non refrigerabit; neque balneum calidum valdè, & potens agere superiùs dicta, somnum conciliat, ut aliqui opponunt, imò arcet, copiosam vaporum transpirationem promovendo, à quibus caput vindicatum vigilia supervenit. Neque in morbo citissimæ judicationis expectanda est humorum concoctio, ut communiter censent Medici in usu balnei in morbis, quia sumus in cura coacta, & agitur de conservanda vita ægrotantis per momenta periclitantis, in quo casu non sunt procrastinanda remedia; etiamsi à balnei, seu potiùs lavacri usu, alius morbus, minor tamen excitaretur, cùm Apoplexiæ eradicatione bonæ fortunæ tribuenda morbi certò lethalis, in certo sanabilem morbum transmutatio. Balneum debet peragi in concha lignea, testacea, vel ænea, excepto capite, vel per spongias aqua valdè calida imbutas, & corpori applicatas, & sæpe reiteratas, vel per lintea in dicta aqua immersa, & toti corpori circumvoluta, vel lavando corpus cum aqua valdè calida, spongiis, vel linteis in ea madefactis, & per longum tempus duarum, vel trium horarum; & quia Hipp. desiderat balneum valdè calidum, posset aqua alterari simplicibus calidis, ut *foliis Lauri*, *Rutæ*, *Origani*, *Pulegii*, *Calendulæ*, *Lavendulæ*, *Chamædrios*, *Serpilli*, *Rosmarini*, *Majoranæ*.

Hujusmodi balneum conveniet etiam in interceptione venarum à pituita, & atrabile, seu melancholia pro causa obstructionis auferenda, & expresè Hipp. fomenta ante venæ sectionem imperat *lib. 4. de rat. vict. in acut. n.* 38. ubi ait: *Quare talibus fomentis priùs adhibitis venam secare oportet statim ab initio.*

Quare utendum sit fomentis ante venæ sectionem, declarat causa interceptionis venarum. Hæc, ut dictum fuit, est humor crassus, viscidus, sine motu, hic à fomento attenuatur fluiditatem, & motum acquirit, & cum his qualitatibus aptitudinem ad exeundum per venam sectam, & præcipuè si secetur jugularis, hoc exeunte humore venæ ab interceptione, obstructione, & impedimento liberantur. Possumus etiam dicere cum *Martiano in com. hujus loci*, convenire fomentum ratione humorum acrium, si ab istis Apoplexia proficiscatur, ut dictum fuit, pro istorum attemperatione, & ut ab istorum actione, prout dicit *Hipp. cit. loc.* rationem esse venæ exsiccatæ, & angustæ factæ dilatentur pro faciliori evacuatione humoris acris, addo, ut ferocia talium humorum moderetur, ne in ipso actu missionis sanguinis agitati majori clade in sanguinem desæviant, & ut eorumdem mitigatione evitentur mala, quæ solent sequi missionem sanguinis, ubi bilis redundat.

Fomento peracto imperat Hipp. in interceptione venarum venæ sectionem, & statim, & ab initio, ut patet in textu; convenire sectionem venæ in interceptione venarum, præter auctoritatem Hipp. suadet ratio, nam ab interceptione dicta sanguinis plenitudo colligitur in capite, ut demonstratum fuit. Sanguis est sine motu, tam in capite, ubi stagnat, quàm in universo corpore, in quo refrigeratur. Spiritus animales à plenitudine suffocantur, & missio sanguinis tollit plenitudinem, motum sanguini conciliat, & plenitudinem auferendo spiritus erigit, consequenter convenit venæ sectio à quacumque causa procedat interceptio, seu obstructio venarum.

Statìm est facienda sanguinis missio, juxta præceptum ab Hipp. allatum tam *in cit. textu*, quàm *in* 3. *Aphor. primæ sect. Bonum habitum statim solvere expedit*, hoc est plenitudinem in Athletis statim solvendam esse sanguinis missione, cùm in hoc casu adsit plenitudo particularis; ideò statim pro istius solutione mittendus sanguis, & in Athletis statim solvenda plenitudo, quia cùm in melius progredi non possint, necesse est, ut in deterius decidant: in nostro casu, cùm immineat totalis suffocatio caloris in cerebro, & in pulmonibus, ne hæc succedat, statim mittendus sanguis.

A brachii vena mittendum sanguinem, imperat Hipp. Experientia ostendit magis proficuam esse sectionem venæ jugularis, & certè ab hujus sectione plenitudo capitis facilius demitur, cùm orificia jugularium sinui duræ matris in parte posteriori capitis, in quo sanguis vasorum capitis totus pro reductione ad cor colligitur, correspondeant. Quantitatem sanguinis monet determinandam esse ab ætate, ab habitu corporis, & consequenter à viribus, itaut tantum sanguinis educatur, quantum vires tolerare poterunt. Nec ab hoc remedio nos retrahere debet *Celsi* dictum, *Si sanguinis missio non sanat, interimit*; nam Celsus cognovit esse remedium, à quo sanitatem expectare licet, quapropter si non sanat, remedium non est culpandum, sed natura, quæ non est disposita ad suscipiendum remedii beneficium, vel morbi vehementia hujus remedii efficaciam contemnens, & inanem ejus virtutem reddens.

Curationem interceptionis venarum, & Apoplexiæ prosequitur *Hipp. in cit. loc.* 4. *de rat. vict. in acut. n.* 38. his verbis: *Et refectis viribus, & consideratis indicationibus medicamentum exhibere sursum purgans, si non allevietur; ad infernam verò alvum, si non subeat, infusum per Clysterem adhibere. Postea verò lac asininum coctum dato, & non minus, quàm duodecim heminas bibat: si verò virium robur adsit, plures quàm sexdecim.*

In curatione hujus Apoplexiæ ab interceptione venarum, post missionem sanguinis, de virium refectione cogitat Hipp. ut possit sustinere alteram evacuationem per vomitum, quam necessariam censet pro integra curatione hujus morbi, unde erudimur, facta una evacuatione sanguinis, vel purgatione, aliam non aggredi, nisi refectis viribus in priori evacuatione debilitatis. Hoc agit Hipp. in morbo, qui non dat inducias; non est tamen contemnendum tale documentum in morbis, in quibus operandi occasio non est præceps. Alterum documentum ab hac Hipp. sententia accipimus conservandi vires in morbis, harum robore morbi superantur, harum languore morbi superant, & interimunt; intelligant tandem Medici naturam, hoc est vires ægri morbum vincere, non remedia, nec artem; hoc Intellecto perniciosum agnoscant reiteratas sanguinis missiones, & purgationes, si virium robur ab his conteratur, & judico conteri, quando ab illis morbus non fit minor.

Vires reficiuntur optimis alimentis facilè digestibilibus, ut sunt *Ova sorbilia*, *jura consumata*, *contusa Carnium*; reficiuntur etiam remediis spiritosis, quæ non solùm spiritus addunt sanguini sua substantia tota spiritosa, sed in sanguine latentes, & otiosos ad exercitium revocant, cum magna virium refectione. In hoc genere sunt *Quinta Essentia Rosmarini*, *Juniperi*, *Aqua dicta Reginæ*, *Spiritus Cornu Cervi*, *Fulignis*, *Succini*, *Sanguinis humani*, *Aquavitæ cum Aromatibus infusis*, *Aqua Cinamomi*, *Theriacalis*, *Elixir proprietatis*, *Aquæ Antipopleticæ Magnanimitatis dictæ*, *descriptæ à Quercetano*, *Schrodero*, *in Pharmacopæa Augustana*, *& aliis Pharmacopæis*, quæ tutò exhiberi possunt, præcedente sanguinis missione; nec ea inferre possunt detrimenta fusionis majoris humorum, & raptus istorum ad caput, cum augmento morbi, quæ timentur à *Dodonæo in lib.* 3. *de Histor. Stirpium cap.* 33. & à *Cratone consil.* 57. & cum ratione, in principio, non præcedente sanguinis missione. Cum refectione virium hujusmodi remedia sanguinem magis excalefaciunt, & separationem humoris noxii ab eo promovent.

Refectis viribus considerandæ sunt, ex Hipp. decreto, Judicationes; hoc est motus naturæ, quæ si aliquam tentaverit evacuationem, curationis opus ei relinquendum, quòd si inceptum non perfecerit, Medicus per loca à natura electa propriis remediis ultimam dabit manum.

Si nullus apparebit naturæ motus, refectis viribus, jubet Hipp. *Vomitivum*, quia peccat materia excrementitia, nempè bilis atra, seu melancholia, vel pituita, quæ purgationem exigit, & non est evacuata per sanguinis missionem; & sicuti est administrata pro tollenda plenitudine particulari, & pro conciliando illi motu

abla-

ablato ab humore venas intercipiente, ita hic est expurgandus, qua de causa vomitivum post missionem sanguinis determinat Hipp. quod exhibitum post balneum, & missionem sanguinis, refectis viribus, nec caput replebit impulsa per vomitus conatum materiæ copia ad caput, nec suffocationem in difficili respiratione inducet, prout timent illi, qui vomitum in Apoplexia tamquam exitiosum rejiciunt, quia & caput, & pulmones à sanguine detracto depleti dicta pericula arcent, & eò magis si motum recuperaverit sanguis, à quo cum facilitate exinaniuntur, si sanguinem in copia per conatum vomitus receperint caput, & pulmones. Imò per vomitum sequente copiosa materiæ, & excrementorum evacuatione à toto morbus minuetur, si non delebitur, prout censent illi, qui vomitiva in Apoplexia utilia putant; imò videntur necessaria, dum missio sanguinis non conferens humores etiam excrementitios foventes Apoplexiam dominari docet, qui educendi, ut æger convalescat, nec efficaciori medio ad hoc conduci potest, quam vomitu, quo humores etiam in capite quiescentes educuntur.

Inter vomitiva tutiora enumeratur *Sal album Vitrioli*, *Sapa vomitiva*, *Syrupus vomitivus*, *Infusio Croci metallorum*, *Mercurii vitæ*, *& Antimonii Hyacinthini*. Cum hac cautione tamen vomitivum exhibet Hipp. si æger non allevietur à missione sanguinis, & à fomentis præcedentibus, itaut videatur censere Hipp. si æger utilitatem perceperit à venæ sectione, & à fomentis, vomitivum non esse exhibendum; quo documento redarguit Medicos illos, qui remittente aliquo modo morbo, cum symptomatibus suis, tamen purgationes, & sanguinis missiones, & sudores, & urinas promovere tentant, absente omni naturæ motu, & sine manifesta inclinatione istius ad talem evacuationem. Remittente morbo acuto, negotium naturæ totum committendum, istius conservationi solùm studeat Medicus. De purgatione per alvum, nisi per Clysterem, si non sit obediens, non loquitur Hipp. solam curationis Apoplexiæ spem à vomitu concipiens, & cum ratione; vomitu enim purgatur caput facilius, quàm à purgantibus per alvum; ideò *Hipp. in lib. de Locis in hom. num.* 47. ait: *Vomitus conducit fluxioni à capite fluente*. Pari ratione in Apoplexia ab interceptione venarum, sive à pituita, sive à melancholia proveniat, vel à quocumque alio humore excrementitio, vomitivum exhibendum, refectis viribus, si sanguine misso illius insultus non remiserit.

Post vomitiva, Errhyna pro capitis purgatione conveniunt, & videntur indicata ab humore residuo in capite, cum pulvere *Rad. Hyreos*, *Cyclaminis*, *Hellebori albi*, *vel Betonicæ*, *Majoranæ*, *vel cum speciebus Hiere simplicis Gal.* & hujusmodi Errhynis usus est etiam *Hipp. in Caro lib. 2. de morb. num.* 22. ubi imperat *Cœpas decorticatas in nares imponi*, & pro excitatione ægri, & pro materiæ evacuatione à capite, utrumque enim Cœpa efficit.

Pro integra curatione hujus affectus ptoponit Lac asininum coctum, ad heminas saltem duodecim, & si virium robur adsit, plusquam sexdecim. Hemina pendet drachmas sexaginta. Hujusmodi quantitas Lactis ab Hippocrate determinatur solùm, quando purgare intendit, non ad alterandos humores, in cujus confirmationem potest adduci Lactis asinini electio, quæ ad purgandum magis valet, quàm alterius generis Lac, & modus parandi, Lactis coctione; Lac enim asininum coctum magis purgat, quàm crudum; Lac ergo proponi pro purgatione blanda humorum, qui in toto redundant, ne ad caput ferantur, & etiam eorum, qui in capite remanserunt, pro perfecta istius emundatione credendum est. Quo tempore sit exhibendum Lac, non docet Hipp. sed videtur colligi posse à verbis textus; postquam enim dixerit exhibendum esse *medicamentum sursum purgans*, *si non allevietur æger à sanguinis missione*, *& postquam Clysterem* imperaverit, *si alvus non subeat*, subjungit: *Postea vero Lac asininum coctum dato*. Ab his verbis deducitur, aliquot dies post, ad Lactis usum esse deveniendum, nam à vomitivo etiam leni purgatio aliqua per alvum succedet, postea, si alvus non respondeat, Clystere irritanda, hæc aliquorum dierum transitum admittunt; & ratio deducta ab hoc textu, hunc transitum dierum exigit, nam si antequam medicamentum sursum purgans post missionem sanguinis exhibeat, refectionem virium desiderat, eadem refectio desideranda post vomitivum, antequam purgatio Lacte instituatur; refectis ergo viribus, post vomitivum, purgationem cum Lacte molliri opportunum erit.

An semel, vel pluries hujusmodi purgatio sit mollienda, non manet determinatum in textu. Determinabitur à redundantia humoris excrementitii, à tollerantia purgationis, & morbi diminutione. Si cognoscamus humorum reliquias remanere, ægrum leviter talem tollerasse purgationem, & morbum aliquam sensisse diminutionem, replicanda purgatio, sed semper refectis viribus.

Si ægro non arrideat Lac, & hoc abominetur, ad imitationem Hipp. blandum eligendum medicamentum pro purgatione, ut *Agaricum throciscatum ad ʒ. i. Manna ad ℥. iii. vel iv.*

Ab hac explicatione detegitur error illorum, qui volunt, Lac ab Hipp. exhiberi pro attemperatione humorum acrium, de quibus loquitur in textu; nam apertum est in Hipp. scriptis, Lac ad hunc finem exhibitum semper in parva quantitate subministrari.

Altera Apoplexiæ differentia est ab humore excrementitio cerebri substatiam inundante, & ex sopore huic conjuncto, vel potiùs præcedente colligitur esse pituitam fluidam, vel serum, cùm ab his humoribus somnus facillimè inducatur. Pro hujus curatione *lib. 3. de morb. num.* 3. fomentum capiti proponit eo modo, quo dictum fuit de Lethargo, etiam alteratum modo ibi dicto conveniet, cùm tale fomentum adhibeatur pro humoris resolutione, & pro ejus attenuatione; attenuatus enim à venis absorbetur, & cerebri substantia ab inundatione perniciosa liberatur, quæ in principio morbi etiam conveniunt, quia loquitur de humore solùm existente in cerebro, sine vitio alterius partis humorem continuò generantis, & ad cerebrum transmittentis, quapropter tota cura consistit in resolutione talis humoris vitio cerebri solùm, vel vitio causæ externæ collecti; unde colligimus documentum localia applicandi parti affectæ etiam in principio, quando hæc vitio essentiali, vel alicujus causæ externæ importuna actione laborat. Sed attentè ponderato textu apparet intentum Hipp. esse fomento præparare humorem in capite, & cerebro collectum, & præcipuè fomento attenuare, & fluxibilem facere, ut cum facilitate valeat exire, unà cum sanguine exeunte à sectione in capite facta, quam post fomentum imperat, & etiam cum pari facilitate purgari per nares, quam purgationem post dictam sectionem aggreditur Errhynis.

Sectionem imperat Hipp. post fomentum, sed in qua parte, quo in loco, & quomodo sit facienda non monet; quapropter censendum, se referre ad ea, quæ de hujus sectione dixit *lib. 2. de morb. n.* 25. loquendo de Sideratione. Hæc sunt verba: *Sinciput ejus scindito*, *& ubi sanguis defluxerit labiis compositis curato*, *ac deligato*. Sinciput secat, quia dolor est in anteriori capitis parte, prout reperitur in casu proposito in *text. 3. lib.* 3. consequenter etiam in hoc sectio facienda in sincipite pro traspiratione, idest pro evacuatione humoris morbum facientis, mediante consensu, quem habent venæ externæ capitis cum venis internis ejusdem; hujusmodi operationem, tamquam nimis crudelem, ægri, & Medici abhorrent, & potiùs amant sectionem venæ in fronte, vel sanguinis missionem à naribus cum hyrundinibus. Alii cum cauterio, vel in sutura coronali, vel in sincipite inusto, vel cum vesicantibus, vel supra caput, vel retro aures, vel spatulis applicatis.

Sternutatoria etiam pro materiæ evacuatione præscribit, ob rationem allatam vitii essentialis cerebri. Errhyna odorata vult Hipp. sed leviter; aspergendi ergo pulveres pro Errhynis electi *Aqua Ros. vel Ol. Citri*, *vel parvo Moscho*, *& Ambra mixto*. quibus multi utuntur ad Hipp. imitationem. Ab odoratis promevetur purgatio humorum in capite existentium, quia tenuem, fluxilem suis particulis volatilibus reddunt humorem, & ad evacuationem magis idoneum. Leves vult odores, quia magni caput potiùs replent, quàm purgent.

Agnoscant Criminatores, Hipp. non prætermittere in curatione hujus Apoplexiæ nec sanguinis missionem, nec purgationem, ut opponunt, sed utramque exercere; sed diverso modo, prout exigit humor excrementitius extra vasa, inundans cerebrum; sine plenitudine universali, nec particulari sanguinis, sine impedimento motui circulari illius, & sine statione.

Postea purgationem proponit, & ultimo loco, non curationis gratia, sed præservationis, vel ad prohibendum humoris excrementitii fluxum, qui in qualibet gravi corporis indispositione, & præcipuè partis principalis solet generari, vel ad avertendam recidivam, pro qua in simili morbo purgationem imperavit *in libr. 2. n. 21.* in casu similis Apoplexiæ, his verbis: *Et paucis interpositis diebus pharmacum deorsum purgans dato bibendum; si enim ipsum non purgaveris, periculum est, ne morbus revertatur.* Cur verò in hoc casu purgatio per alvum imperetur, cùm aliàs per vomitum promovendam hortatus fuerit, ratio est, quia in hoc casu serum, & pituita fluida peccant, & morbum faciunt extravasando, & horum eductio est facilis per alvum, ratione suæ tenuitatis, & fluiditatis. Quare purgantia erunt, quæ serosis humoribus conveniunt: *Diagridium, Jalappa, Mechoacan, Elaterium, Manna, Syr. Ror. sol. Electuarium Hydrogogum Sylvii.*

Eodem modo curanda Apoplexia ab humore seroso corrodente, quia & hic per substantiam cerebri diffunditur, & eodem modo educitur. Solùm mihi videtur fomentum parandum cum herbis acrimoniam modificantibus; tales sunt *Malva, Althea, Parietaria, Brancaursina, Fœnugræcum, Melilotum.*

Sedato insultu apopletico, restitutoque sensu, & motu partibus, si non integrè, saltem aliquo modo sensibili, corroborandum caput, peccante pituita, melancholia, sero, & statione sanguinis, cœphalicis calidis, aromaticis, & volatilibus; inter quæ *Mithridatum, Antidotum cœphalicum majus, confect. Diambræ, Diamoschi. Spritus Vini,* in quo cœphalica calida fuerint infusa, sumptus post prandium, & cœnam in dosi moderata. *Aquavitæ Matthioli. Quinta Essentia Rosmarini, & Juniperi. Decoctum Serpilli in Clavi Schroderiana Hoffmanni descriptum. Ex Mithridato, Castoreo, Charabe, & Cinabri nativa F. B.* efficaces pro cerebro corroborando, & post sumenda *Aqua Apopletica magistralis.* Humore acri peccante, convenit *Decoctum Santalorum, Confectio eorumdem, Lac, & Serum, cum cicoraceis, & paucis cœphalicis distillatum, Phlegma Vitrioli ad ℥. ii. cum Aqua Nymphææ, Sacharum, Ros. Viol. cum pulv. Charabe,* manè, & serò. Extrinsecus applicetur capiti *Ceratum capitale Montagnanæ, Ceratum de Betonica, Ceratum ex limacibus cum cortice.*

Præservantia à causis sunt petenda, quas cùm varias demonstraverimus, varia etiam erunt remedia, & à causis determinanda seligendo, quæ sunt contraria. Magnum remedium est in præservatione à quacumque Apoplexia exactum, & rigorosum regimen in omnibus sex rebus non naturalibus, & etiam omni mense purgans assumere correspondens humori peccanti, vel vomitivum, si sit facilis vomitus. Si à Plenitudine, bis quocumque anno, Vere, & Autumno, mittendus sanguis, etiam ab hæmorrhoidibus. Redundante pituita, & melancholia, & sero, omnia cœphalica calida conveniunt, ut & sudorifica *ex Ligno sancto, Salsa, Visco quercino, Ligno juniperino,* sicut & Vina medicata, ex his parata. Humore acri peccante, ab his omnibus abstinendum quia acrimoniam augent, & sudorifica prædicta rejicienda; sed utendum *Lacte simplici asinino, vel caprino, vel Lacte distillato, ut supra. Balneum Aquæ dulcis* erit maximè proficuum. Pro partibus corroborandis, ut motum liberum exercere possint, valent *Balnea sulphurea, vel naturalia, vel arte parata cum simplicibus cephalicis, & Sulphure; Inunctiones totius spinæ, cum Oleo Catulorum, & Felis Foresti, cum Ol. Therebentinæ, Ceræ, ex lateribus, & cum Oleo distillato ex Sapone, cum Spiritu Vini. Decocta sudorifica multùm prosunt,* si humor acris non peccet.

CAP. XXVI.

De Paralysi.

Paralysis apud Antiquos importabat resolutionem nervorum, & Hipp. multis in locis de Paralysi loquens, utitur nomine Resolutionis; unde.

Definitur *Nervorum, & nervosarum partium resolutio, cum ablatione motus voluntarii, & sensus, aut alterius tantùm, vel in toto corpore, excepto capite, vel in uno tantùm latere, vel in una tantùm determinata parte.*

Dixi *Nervorum, & nervosarum partium resolutio,* ut manifestarem Paralysim cum Etmullero, non esse resolutionem nervorum simpliciter, sed etiam ligamentorum, & tendinum; istæ enim partes inserviunt motui membrorum, ut omnibus notum est, mediante spiritu animali, à cujus continuo influxu illustrantur, quia non sunt, nisi nervi simul uniti, vel in fasciculum, ut tendines colligati, vel ut fila in tela contexti. Cùm ergo inserviant motui voluntario, & spiritu animali instrumento ejusdem motus actuentur, non potest negari ab horum læsione lædi etiam motum voluntarium. Nervos affici in Paralysi, unanimi consensu omnes Medici admittunt, quapropter stabiliendum est, primarium subiectum Paralysis esse nervos, & nervosas partes, per has intelligendo ligamenta, & tendines, quæ inserviunt motui voluntario partium; & si admitteretur cum Duncanno, tendines esse emporium spirituum animalium, & per hos immediatè effici motum voluntarium, hi deberent statui pro primario subjecto Paralysis, itaut non possit adesse Paralysis, nisi istis malè affectis. Huic sententiæ contrariatur læsio nervi motum, illæso ligamento, & tendine impediens in parte, in qua læditur nervus, nec potest læsio nervi motum lædere, nisi istius vitium tendini, & ligamento impotentiam operandi imprimat; ex quo accipimus, nervum esse primum agens in motu, licèt ad hunc concurrat & tendo, & ligamentum.

Dixi *resolutio,* idest *laxatio* nervi. Ligamenta, & tendines ex nervis contexti funium, & habenarum more ad diversas loci differentias partes ducunt; ideò etiam robore indigent ad vincendam partis resistentiam ab istius pondere, vel gravitate, vel inclinatione ad aliquem determinatum situm emanantem, & ad potentiam se contrahendi pro exigentia partis ducendæ confirmandam, unà cum potentia laxandi, & ad suum naturalem situm se reducendi; sicuti in fune necessarium est robur ad elevandum, vel movendum pondus, vel aliquod grave, quo si destituatur, nec movet, nec trahit pondus, nec corpus grave, sed ipsa trahitur ab istis, imò scinditur, quod contingit, quando est laxa, & mollis; ita nervi resoluti laxantur, amisso robore, quo partes trahere solebant, sed ipsi trahuntur à pondere partium, & ad eam contractionem constantem, & permanentem se reducere non valent, quæ est necessaria ad motum partium, & tunc dicuntur resoluti, & laxati, eo modo quo chorda arcus à contractione discedens, laxari dicitur.

Dixi, *cum ablatione motus, & sensus,* quia isti in Paralysi abolentur, vel ambo, vel unus ex istis, per quod convenit Paralysis cum Apoplexia: differt verò, quia in Paralysi solus sensus, & motus, in Apoplexia omnes functiones abolentur.

Cœtera verba differentias Paralysis continent, & differentiam ab Apoplexia, in qua omnes partes, motu, & sensu privantur, in Paralysi aliquæ solùm.

Causam Paralysis, seu resolutionis, & laxitatis nervorum, ad duas reduco: ad deficientiam spirituum, & ad amissionem inclinationis; ad tensionem, & contractionem, seu ad impotentiam se laxandi, & contrahendi.

Habere nervos, & musculos talem inclinationem, deducimus ab eorum dissectione; secato enim extincti Animalis musculo suo tendini conjuncto per medium transversim, quælibet pars se contrahit versus partem, cui alligatur, nempè versus tendinem, relicta in medio sectionis considerabili fissura; hanc contractionem naturali, & insito principio musculi fibræ efficiunt, quia nulla

nulla ibi adest causa, cui possit tribui contractio. Fatendum ergo in musculo, seu in fibris carnaeis, & nervo esse naturalem inclinationem ad contractionem, quam puto recipere à tali determinata modificatione particularum componentium illius substantiam, & à tali determinata textura, & organizatione; idem observamus in membrana, quæ si manibus multùm extendatur, ablata una manu propria virtute se contrahit. Et omnium corporum extensibilium cum aliqua firmitate, & duritie, prout est musculus, proprium est, si trahantur se extendere ultra spatium suæ naturali extensioni debitum, sed remota virtute trahentis ad primævam suam extensionem naturali robore redire; ita chorda Citharæ extensa multùm, distrahente remoto se rursus contrahit. Pari pacto fibræ nerveæ, & carneæ in musculo, ita sunt in musculo constitutæ, ut si extendantur plusquam suæ naturali extensioni conveniat, remaneat eis inclinatio ad hanc redeundi naturali contractione, & si contrahantur plusquam exigat earum textura, retinent naturalem inclinationem, & potentiam se extendendi usque ad naturalem terminum suæ extensioni constitutum; quod patet in panno lineo, vel serico ex pluribus filis inter se unitis, & ultra suam naturalem extensionem deductis, & invicem colligatis contexto, qui si dissolvatur in fila componentia, hæc abbreviantur, dum ad suam naturalem extensionem reducuntur, etiam extenduntur, si nimis contractione abbrevientur, vel contorsione. Officium musculi id exigit, cùm motum, ad quem destinatur perficere non possit, nisi contractione, & extensione, quas exercendo exit ab ea extensione, quam in quiete obtinet; & cui restitui non potest, prout exigit natura, nisi cum dicta inclinatione, & potentia; ideò ablata ista inclinatione, & potentia ad suam naturalem, & quietam extensionem se reducendi, & contrahendi, necesse est, ut motus cesset in parte nervo ita affecto, sine ulla cerebri, & nervorum in capite læsione, sed præcisè per solam substantiæ nervi alterationem, isti inclinationem ad contractionem, & ad reductionem ad suum statum naturalem, quem servat in quiete, destruentem. Hæc opinio, licèt contra communem sententiam, quæ vult Paralysim ab obstructione nervorum, vera tamen dicendis demostrabitur.

In Apoplexia adest solùm ablata inclinatio tensionis, & contractionis à prohibitio influxu spirituum animalium ad nervos, quia apparet impossibils omnium musculorum, & nervorum resolutio in momento temporis ab illa causa, quæ ad unam tantummodo partem nervorum resolutionem humido laxante, vel frigido, vel sicco constipante, & indurante longo tempore eget.

Tollitur, vel suspenditur in nervis, & partibus nervosis inclinatio naturalis ad contractionem, vitio suæ texturæ, & organizationis, non spirituum, quando istarum porositates dilatantur; his enim dilatatis, ad majorem extensionem elongantur nervi, & quo magis elongantur, naturalem inclinationem ad contractionem magis amittunt. Hoc videmus manifestè in pluribus filis lini, vel serici ad invicem contortis, in quibus porositates sunt angustæ, cùm ob contorsionem fila se mutuò tangant, nullo, vel nisi angusto spatio relicto, quo contactus dividatur, si extendantur denuò se contrahere: si verò fila ad invicem contorta laxentur, amplioribus porositatibus inductis, & filis magis elongatis amittunt inclinationem ad contractionem; quod verè nihil aliud est, quàm per elongationem, & pororum dilatationem, & amplitudinem amittere virtutem elasticam, seu potentiam ad suum statum se reducendi per contractionem.

Humidum etiam copiosum irrigans substantiam nervosam delet hujusmodi inclinationem, quia nimis mollem reddit substantiam nervosam, & mollia, quibus nulla est resistentia, magis extensa non habent inclinationem ad contractionem; ad hanc enim inclinationem requiritur quidem quædam mollities, per quam possit corpus extendi, & trahi, sed cum aliquali resistentia, & duritie, per quam possit de novo contrahi. Cùm verò nervosæ partes ab humido copioso illas irrigante ita molles evadant, ut deleatur omnis resistentia, & aboleatur siccitas, & durities cum mollitie conjuncta, tunc amittunt inclinationem ad contractionem, ut patet in Paralysi ex frequenti natatione, ab imbribus, à somno sub Cœlo nubiloso, & rorido.

A nimia etiam siccitate inclinationem ad contractionem amittunt nervi, cùm ad contractionem aliqua mollities requiratur, per quam pars flecti possit; sicca enim corpora non flectuntur, sed franguntur: siccitate etiam violenta spatium, quòd est in nervis obliteratur, & etiam in fibris carnosis, & tendinosis musculorum, itaut nec spiritum animalem, nec sanguinem arteriosum admittant, quibus deficientibus tollitur dicta inclinatio. Ad hanc causam reducuntur fumi, & vapores Mercurii, à quibus corrugati nervi motui non serviunt.

Ablatione inclinationis ad contractionem in musculis data, seu impotentia ad contractionem explicatur sententia *Hipp. lib. de flatibus n. 19.* imò demonstratur, Hipp. in hanc sententiam convenisse, in qua habet: *Quum ergo flatus frigidi multùm penetrent, ac inflent carnes, partes corporis stupidæ fiunt, siquidem plurimi per universum corpus discurrunt, totus homo sideratur, si per partem, pars illa, quæ percutitur*. His ultimis verbis Paralysim designat: pro cujus causa notandum, Hipp. admittere frigiditatem in vaporibus, & inflationem carnium, hoc est musculorum, ab eis, & ambo inclinationi ad contractionem resistunt. A frigiditate rigent partes, duræ, & inflexibiles evadunt, itaut cum tali dispositione non sint capaces contractionis; rigidum enim corpus non flectitur, nec contrahitur, potius frangitur. Hanc rigiditatem, & duritiem partium ob frigus experimur, quando ob aeris inclementiam summè frigefacti motum, & sensum ferè ammittimus, ob rigiditatem partium à frigore externo contractam. Hanc causam nobis demonstravit *Hipp. lib. 1. Epid. sect. 2. part. 69.* his verbis; *Hac tempestate in Hyeme paraplegiæ cœperunt, multosque corripuerunt, ex quibus nonnulli subitò moriebantur*; & licèt non possint dari humores, & vapores in corpore adeò frigidi, ut Paralysim in parte aliqua determinata faciant eo modo, quo fit aere frigido. de Paralysi ab hac causa *Hist.* habet *Avenzoar. lib. 1. tract. 10. cap. 7.* sunt tamen humores, & vapores, qui cum minori frigiditate ea tempestatis hyemalis in musculis actionem debilitare valent, ut contractioni improportionati evadant, si ejus conjungatur aciditas, austeritas, à quibus constipantur, indurantur, & incrassantur musculi, sive exhalationes dictorum humorum recipiant, sive substantia istorum in eis fixetur; idcircò dicemus tales humores, vapores frigiditati in actione prædicta similes, & ab his inclinationem ad contractionem auferri, ratione rigiditatis, quæ sola habet locum in impedito motu à frigore, cùm unctionibus externis calidis remittatur, ut notavit *Avenzoar. cit. loc.* & eodem modo *Petrus Sal. in notis ad Altimarum* asserit, *se curasse tonsorem ex ebrietate factum Paralyticum, illa evanescente, spatio trium dierum cum remediis externis spinæ admotis*, quod utique non contigisset, si vitio nervorum ab obstructione facta fuisset Paralysis.

Alteram conditionem ait Hipp. esse inflationem, à qua dicta inclinatio tollitur; observamus enim a tumoribus alicujus partis impediri motum istius, & tumor æquivalet inflationi. Præterquamquòd advertendum est, Hipp. dicere *Carnes inflari*, hoc est fibras carnosas musculorum à vaporibus frigidis inflari, idest repleri, ut deficiat spatium in fibris carneis ad recipiendum spiritum animalem, & vitalem, quos ad motum necessarios cognoscimus; his deficientibus, tollitur inclinatio ad contractionem, seu potiùs emergit impotentia ad hanc, cum ablatione motus, non vitio spirituum, nec vitio principii nervorum, sed vitio substantiæ, & organizationis nervi, quomodo afficitur nervus in Paralysi à frigore. Ab hoc vitio tollitur solùm in nervo inclinatio ad contractionem, & ad reductionem in suo statu naturali quietis.

Ulteriùs addo in confirmationem dictæ sententiæ, communiter acceptum esse motum fieri ab organo, & à spiritu animali; unde potest vitiari, & tolli motus

vitiato solùm organo, et à dictis causis auferentibus, vel suspendentibus inclinationem organi ad contractionem contrahit hoc vitium impediens motum, consequenter à dictis causis potest fieri Paralysis, etiamsi spiritus animales, & sanguis fluant ad musculos per nervos, quia vitio organi impeditur actio sanguinis, & spiritus animalis ad motum requisita; & hæc est Paralysis, quæ contingit sine ulla cerebri, & sanguineæ massæ indispositione; in eis etiam, præter hanc optima sanitate donatis, & etiam plethoricis, quia accidit ob vitium organi tantummodo.

Hinc patet, quæ nimis, & violenter exsiccant, vel humectant, vel intrinsecus, vel extrinsecus esse causas remotas ablatæ, vel suspensæ inclinationis ad contractionem in nervis, & musculis, quia organum lædent, & cum læsione dictam inclinationem in eo extinguunt.

Motus etiam frequens alicujus partis, quandoque est causa Paralysis alicujus partis vitio organi, ut adnotavit *Hipp. in lib. 4. de morb. popul. n. 27. Ex tussientibus, qui manibus laborabant, velut Servus ille, qui sarmenta obtorquebat, & Amyntæ filius, ambo sola dextera resolutos fuisse, quandoquidem perpessi sunt hoc tussientes;* & portio materiæ fluentis ad pulmones, à qua tussis excitabatur à dilatatis poris in manu dextera ob motum, ad hanc vocata fuit cum Paralysi. Et *in lib. 6. sect. 7.* ait: *Qui manibus laborabant, manibus siderati, ac resoluti sunt: qui verò equitarunt, aut amplius iter fecerunt, aut alios labores omnibus præfecerunt, his ad lumbos, & crura impotentiæ resolutoriæ ortæ sunt, & ad femora, & tibias, lassitudo, & dolor;* omnes enim istæ partes ob motum laxatæ, & dilatatæ secundùm porositates fuerunt, ad quas transmissa materia dicta symptomata effecit.

Deficiunt spiritus animales vel in suo principio, quando non generantur, vel in suo officio, quando hoc, licèt optimè dispositi, exercere non possunt, vel vitio sui.

Spiritus deficiunt in sua origine, quando non generantur, vel secundùm quantitatem requisitam non generantur. Hoc provenit vel à sanguine, qui horum generationi ob malam sui dispositionem, vel ob particularum calidarum, & spiritosarum inopiam sit ineptus ad generationem spirituum, vel ad necessariam quantitatem congregandam. In quo casu necesse est, ut aliqua pars, vel plures necessario influxu spirituum animalium careant, cum deperditione motus, & sensus. Hac de causa in Senibus frequenter accidunt Paralyses, ut adnotavit *Hipp. lib. 1. Epid. sect. 2. n. 58.* his verbis: *Natu majoribus, & quibus jam calor deficit, Paraplegiæ;* quæ sententia applicanda non solùm Senibus, in quibus naturaliter calor deficit, sed etiam Juvenibus, in quibus calor vel ratione temperamenti debilis, vel vitiosi, vel ratione errorum in sex rebus non naturalibus minuitur ad defectum.

Deficiunt spiritus in suo officio, quando eorum influxus ad nervos impeditur, quia istorum orificia sint obstructa ab humore interdicente ingressum, vel pori, seu fibræ cerebri, per quos spiritus ad principium nervorum ducuntur, ab humore sunt occlusi, vel ab alia causa impediti. Non admissis spiritibus in nervos, non valent suum officium exercere, ideò dicuntur deficere respectu officii. In hoc deficiunt, non per vitium proprium, sed per vitium viæ, quæ est obstructa.

Deficiunt ratione officii spiritus animales, quando nimis crassi sunt admixtione vaporum, vel particularum humoralium crassarum. Hujusmodi Paralysim à flatibus, & vaporibus animadvertit *Hipp. in lib. de flat. n. 19.* ubi ait: *Siquidem plurimi flatus per universum corpus discurrunt, totus homo sideratur, si per partem, pars illa percutitur.* In crapula, & nimio potu vini, & ebrietate hujusmodi Paralyses à flatibus observamus, quæ tertio die solvuntur.

Has causas Paralysis à deficientia spirituum in suo officio, delineavit *Hipp. in lib. de rat. vict. in acut. n. 38.* ubi scriptum reliquit: *Hinc epilepsiæ, paraplegiæ, si continentes locos fluxiones invaserint, atque spiritibus exire nequientibus exaruerint.* Per *continentes locos* intelligit nervos, & porositates, seu fibras cerebri, quia intelligit illos locos, è quibus spiritus non possunt exire, & in quibus continentur; spiritus autem continentur in porositatibus, & fibris cerebri, & nervis, consequenter per locos continentes intelligit & nervos, & porositates cerebri. Si fluxiones in hos locos influxerint, hoc est in nervos, & porositates cerebri, ut spiritus animales exire in corpus, & partes non possint pro sui muneris exercitio, fit Paralysis, seu Paraplegia. Non possunt exire, si obstruantur hi loci à fluxione, consequenter patet, Hipp. in Paralysi admittere obstructionem nervorum. *Exaruerint*, dicitur de locis spiritum continentibus, & præcipuè de nervis: hi continuo fluxu succi nervei irrigati, molles conservantur, hoc deficiente, necesse est, ut arescant, & ariditate virtutem elasticam amittant, seu inclinationem naturalem ad contractionem. In hac Hipp. sententia maximum latet documentum pro Paralysis curatione, si nervi arescunt, quia à succo nerveo non irrigantur, calefacientia & exsiccantia valida, cum copiosa sudoris effusione ab usu Hypocausti non conveniunt, eò quia ab istis nervi magis exarescunt, & hac de causa Paralyses incurabiles fiunt: hujus exempla quotidiè observamus, & tamen ab horum remediorum usu non abstinemus, quia causam Paralysis ignoramus, & Hipp. doctrina non instruimur.

Causæ obstructionis sunt omnes, quæ serum præcipuè copiosum in corpore, & in capite colligunt, & quæ collectum aliunde ad caput mittunt, de quibus actum est in Dissert. super. de Apoplexia ab immunditie excrementorum in capite congregata. Ad obstructionis causas, compressio à tumore spinalis medullæ, vel alicujus nervi, luxatio alicujus vertebræ, & etiam alicujus articuli, contusio, casus, vel ictus reducitur.

Spirituum deficientiæ causæ sunt: magnæ evacuationes, morbi acuti, & etiam longi, immoderata Venus, diœta austera, exercitium violentum, & protractum, animi passiones, & hæ omnes spiritus animales generatos absumunt. Non generantur à calore, & fermento cerebri debilitato, à studiis assiduis, à magno frigore, à Veneris exercitio immoderato, vel à sanguine impuro, ut in Cacochimia scorbutica, hypochondriaca. Unde omnia, quæ sanguinem depravant hoc modo erunt causæ Paralysis.

Differentiæ Paralysis, vel omnes sub capite partes motu, & sensu privantur, & dicitur *Paraplegia*, vel unum latus tantùm, & dicitur *Hemiplagia*, vel una pars, ut manus, pes, & dicitur *Paralysis* particularis; ex quibus colligitur, Paralysim non esse universalem motus, & sensus ablationem. Alia est, in qua sensus tantummodo amittitur, in alia motus. Prætermissis eis, quæ à multis dicuntur pro explicanda causa talium symptomatum, dico, in aliquibus partibus, ut in organis sensuum, ab uno principio provenit motus, ab alio sensus. Sensus Visus fit in Retina membrana oculi; hujus motus fit à musculis, si isti lædantur illæsa Retina, læditur motus oculi, illæso sensu Visus. E contrà, si lædatur Retina illæsis musculis, læditur visio, & motus oculi conservatur. In manu, si lædatur cutis, hanc vestiens illæsis nervis, & musculis hujus, læditur sensus, qui fit in cute, & non læditur motus, qui fit à nervis, musculis, & tendinibus: si verò hi lædantur illæsa cute, læditur motus, illæso sensu. Si lædantur ligamenta unam partem cum alia connectentia, læditur motus, & non sensus illius partis, cùm hunc ab aliis nervis illæsis recipiat. Altera ratio est: in nervis reperitur medulla, seu pars interna, & membrana, spiritus, qui fluunt per hanc, serviunt sensui, cùm hic in sola membrana perficiatur, spiritus medullam permeantes serviunt motui. Si medullæ principium obstruatur, perditur motus; si fibræ membranæ, sensus; si uterque, et sensus, & motus. Si pars sit paralytica per amissam inclinationem tensionis, & contractionis in suis nervis sine obstructione viæ spirituum, hos recipiet pro sensu, non pro motu exigente contractionem, et tensionem, quarum potentiam amisit pars resolutione.

Signa diagnostica patent ex Definitione; Signa causarum erunt præsentia, vel præcedentia earumdem, & qualis causa ex dictis præsens erit, vel præcesserit, ab hac factam Paralysim judicabimus. Si à pororum dilatatione, præcessit causa rarefaciens calida, motus violentus, labor immoderatus. Si ab humido redundante, adest tempe-

temperamentum humidum, frequens sputio, excrementa nasi copiosa, præcessit causa humectans. Si à frigore, præcessit causa frigida. Si à siccitate, adest macies corporis, vel partis, præcessit causa exsiccans. Si ab acido, & austero, in saliva, vel ructu talis qualitas est sensibilis, temperamentum adest melancholicum, præcessit victus ratio has qualitates humoribus communicare apta.

Prognostica, morbus per se non est lethalis; timendum tamen, ne transeat in Apoplexiam, ut observavit *Hipp. lib. 1. de morb. popul. sect. 1. n. 69. Hac tempestate in hyeme Paraplegiæ cæperunt, multosque corripuerunt, ex quibus nonnulli subito moriebantur, qui morbus mire vulgabatur, cætera incolumes constabant.*

Indicationes pro Paralysis curatione, erunt, primò ablatam inclinationem ad tensionem, & contractionem remittendi, secundò spirituum vitium corrigendi.

Quoad remedia interna primam indicationem complentia, debent respicere ablationem causæ; & quia diximus à frigido, humido, à sicco, ab acido, ab austero humore, inclinationem prædictam, si abundaverit, tolli. Si ergo peccaverit humor acidus, austerus.

Primò evacuandus humor dictus in toto redundans, ne suo fluxu ad partem contumaciam morbo inspiret, per vomitum, *vel Croco Metallorum, vel Mercurio vitæ, vel Antimonio Hyacinthino infuso in Vino*, blandiùs operatur, *Sal album Vitrioli, & Tartarum Emeticum*, & ab his duobus non discedendum; vomitu enim materia à toto corpore, & à nervis educitur; quòd si vomitiva non admittat æger, validioribus purgantibus utendum, ut

℞. *Pil. Cochiar.*
Aurearum } *ana* ʒ. *i.*
Throcis Alhandal. gr. iii.
cum Syr. de Stecade F. P.

Vel

℞. *Pil. Opopanacis*
Agar. } *ana* ℈. *ii.*
Throc. Alhandal. gr. ii.
Magist. Jalap. gr. v.
cum Syr. de Stecade F. P.

Vel

℞. *Pil. Opopanacis*
Cochiar. } *ana* ʒ. *i.*
Mercurii d. ℈. 1.
cum Syr. de Stecade F. P.

In Mercurio dulci adest magna activitas in liquandis humoribus, & educendis. In potione

℞. *Agar. throc.* ʒ. *i.* ß.
Rad. Helleb. nig. præp. ʒ. *i.*
Rad. Polyp. ʒ. *i.*
Fol. Senæ ʒ. *ii.* ß.
Cinam. ʒ. ß.
Zinzib. ʒ. *i.*
Infund. in Aqua Lavendulæ per noctem, manè, facta levi ebullitione, & express. adde
Syr. de Polyp. sol. ℥. *iiii. M. adde*
Aquæ Antipoplet. ℥. *i.*

Exhibenda purgantia, & vomitiva in principio; non enim acquiesco *Avicennæ* consilio, quo rejicit purgantia valida in principio, & solùm lenia admittit transacta quarta, & valida transacta septima, & nisi præparatis humoribus; hac ratione, quòd humores agitati à medicamento valido ad alias partes nervosas sanas, cum istarum detrimento fluere possint. Hæc ratio posset forsan valere in medicamentis purgantibus debilibus humores tantummodo moventibus, non expellentibus; in validis verò medicamentis, quæ commovendo, etiam expellunt, non video, quomodo hoc possit succedere; & si admittenda esset Avic. sententia, admitti solùm deberet pro humore parti impacto, & in ea fixo, non pro humore in toto redundante, cujus respectu purgatio imperatur. Præterquamquòd humores in principio Paralysis sunt in motu, & consequenter dispositi ad expulsionem. Addo humores partem paralyticam occupantes, adhuc in ea fluctuare, & esse dispositos ad sequendam virtutem validi medicamenti.

Venæ sectio nullo modo convenit, cùm acidi austeri, & frigidi humores non attemperentur ab hac, sed solùm à suis specificis alterantibus, nisi aliqua suppressio sanguinis antecesserit, vel adsit plenitudo, à qua morbi augmentum timeamus.

Vesicantia post purgationem applicanda parti oppositæ paralyticæ, Vesicantibus consolidatis Sinapismum parti paralyticæ apponendum, cum hac cautione, ut vesicam non attollat, sed ruborem solùm in parte accendat; ab his enim resolvetur materia parti impacta.

Secundò corrigendum erit acidum austerum superabundans, in quorum numero specifica describuntur *Turiones Abietis, & Pini, grana Juniperi, Betonica, Rosmarinum, Primulaveris, Serpillum, Radix Chinæ, Santali Citrini, Castoreum, Theriaca, Tinctura Antimonii, Antimonium Diaphoreticum, Cinabris Antimonii, Cinabris nativa, Spiritus Tartari volatilis, Spiritus Lumbric. terrest. Spiritus Salis Armoniaci, Sal volatile Viperinum, & etiam pulvis earundem.* Paretur primo loco *Decoctum cum granis Juniperi, fol. Rosmarini, Serpilli, & turionibus Pini, exhibendum manè, & serò ad* ℔. *i. cum Tinctura Castorei, & Antimon. a.* ʒ. *i. vel præmisso bolo ex Castor.* ℈. *ii. Spec. Piris arcoticon.* ℈. *i. Spirit. Lumbric. terrest.* ℈. *i. M.* Per quindecim dies hoc decocto utendum, & postea leniter purgandum cum superiùs descriptis pilulis, & *Mercurio dulci*. His transactis, ad promovendum sudorem præscribatur *Decoctum ex Milio, quòd Syr. S Ambrosii dicitur, ad* ℥. *viii. addita* ℥. *i. Vini generosi: fit ex Milio in s. q. Aquæ cocto, donec intumescat, & crepet.* Si sudor non succedat, deveniendum ad sequens decoctum:

℞. *Turiones Abietis* ℥. *i.* ß.
Rad. Chinæ ℥. ß.
Rad. Peoniæ
Valerianæ } *ana* ℥. *ii.*
Antimon. crudi
Pumicis crasso modo contus. & in petia ligati } *ana* ℥. *i.*

Præparata omnia s. a. bulliant vase clauso in ℔. *viii. aquæ fontis ad consumptionem medietatis, postea refrigerata colentur, & de colatura capiat* ℔. *i. manè, & serò*, præmittendo manè bolum *ex Theriac.* ʒ. ß. *Sal Cinabris nativæ, vel Antimonii,* ʒ. ∫. *volatil. Viperinum gran. viii. vel Viperin. pul.* ℈. *i. cum Syr. de Stecab. f. b.* Decumbente in Lecto sudor promoveatur blandè integumentis, vel lagenis vitreis aqua calida plenis, & pannis involutis; vel utatur æger usualibus decoctis ad sudorem promovendum, addendo aliqua specifica superiùs notata.

Diuretica meliora censet *Septalius in suis Animadversionibus, Hipp.* adhærens, qui ait *in Coac.* hunc morbum *Urinis repentè multis, & abundè proruptis exsolvi, sudoribus verò confertim emanantibus in deterius ruere*; & rationem reddit, quia cum urina crassiores etiam humores educuntur, sudore verò pars tenuior tantùm, & à crassiore morbus deterior. Blandè ergo sudor promovendus, vel urina cienda, remediis de morbis urinæ descriptis, addendo *Turiones Abietis, & cæphalica, & nervina simplicia* supradicta.

Exsiccandus humor in parte inunctionibus factis spinæ dorsali, & parti affectæ, cum *Ol. ex Terebinth. Castor. Lumbric. Philosoph. vel cum Ol. Cati, à Foresto descripto, vel Canis*, inungendæ dictæ partes post sudorem, & etiam serò.

Diæta lactea erit summæ utilitatis, pro qua vide *Morthonum in tract. de Tabe.*

Si à frigore externo constipante, & indurante partes membranosas tendinosas, & nervosas, cum ablatione inclinationis ad extensionem, & contractionem, utendum exemplo *Hipp. in cit. superius tex. Aqua calida, in qua, si herbæ cæphalicæ, & nervinæ, ut Rosmar. Lavend. Calendul. Serpill. Majoran. Iva artetica, Origanum, Pulegium, bullierint*, majorem acquiret efficaciam; addendo tamen emollientia ad partis mollitiem naturalem conservandam, ut *Malva, Althea, Parietar. Violar.* & dicto Decocto, vel spongiis, vel linteis in eis madidis, vel *filo crudo* pariter madido pars ægra fovenda, & lavanda per horam, & postea *Unguentis*, vel *Oleis* corroborantibus, & calefacientibus corroboranda.

Si ab humido excedente laxitate partes mortui destinatæ depraventur, hoc vomitivis supradictis evacuandum, vel si ad-

si adsit impedimentum per Hydragoga ejiciendum *Jalappa*, *Mechoacan.* vel istorum *Magisteriis*, vel *Gutguma*, vel *Elaterio*, vel *semin. Ebuli.*

Deinde præparationi materiæ serosæ incumbendum per cæphalica, & nervina, *Chamædryos*, *Chamæpythios*, *Primula veris*, *Origanum*, *Pulegium*, *Salvia*, *Majorana*, *Serpillum*, *Lavendula* eligenda: ex his paranda decocta, vel succi extrahendi, vel ex istis aquæ distillandæ, cum Vino generoso, & per octo, vel decem dies istis utendum, præmittendo bolum *ex* ℥. *ii. Terebinthinæ, cum* ℈. ß. *Ol. Carabe, vel* ʒ. ß. *Mitridati, cum pul. Viper.* ℈. *i. vel Decoctis, & Aquis addendo Aquam still. Cinam. vel Theriac. ad* ℥. *i. vel Aquam Antiapopleticam, vel Antiepilepticam Officinalem* ℥. *ii.* reiterando postea purgationem per alvum, sed blandam, vel predictis remediis in minori dosi, vel *Manna*, & *Rof. sol.*

Humore seroso præparato, & evacuato pro majori parte, ad reliquias resolvendas, & ad exsiccandam partem nimis humectatam, & laxam, Sudorifica præscribenda, v. g.

℞. *Ligni sancti* ℥. *ii.*
Juniper. ℥. *iii.*
Visciquerc. ℥. *i.* ß.
Galang. ʒ. ß.
Sassafras ʒ. *iii.*
Rad. Lappæ maj. ℥. *ii.*

Præparentur s. a. & infund. in Aq. fontis ℔. *xii. per diem postea bull. vase clauso ad consupt. mediet. In fine ebull. adde Fol. Ivæ artet. Primulæ veris a. m. i. Cinamom. Passul. q. s. ad edulcur. & aromat. postea coletur, & de colat. exhibeatur* ℔. *i. manè in lecto*: si sudor spontè non exeat, blandè excitandus modo supradicto, serò exhibeantur ℥. *vi.* nec timendum periculum superiùs admonitum de majori incrassatione materiæ crassæ, cùm Serum excrementitium, & ferè urinosum peccet, quoad coagulationem non admittit. In pauperibus pro sudore promovendo uti possumus *Radice Lappæ major.* ʒ. *i. cum decoct. Fol. Ebuli, Gramor. Sambuci.* Sudor ter in septimana excitandus, continuando sudorifica per triginta dies, & post sudorem refocillandus æger cum aliqua mixtura cordiali, & aliis corrobantibus mox describendis. Sudorificis substitui possunt Diuretica, imò istis utendum illis transactis, si æger ad urinam naturalem habeat facilitatem, si natura ad hanc inclinet. Hujusmodi remedia vide *cit. loc.*

Corroborantia nervos, & tendines, hosque exsiccantia remedia excogitanda, quæ sunt exterius applicanda, quorum usus erit bis in die, & post sudorem, si erumpat. In horum genere sunt *Flores virides Tabaci in Vino malvatico infusi*, hoc fovenda pars, vel stuppa, vel linteum in hoc madefactum parti applicandum, & exsiccato linteo renovandum. *Balneum ex Formicetis, integrum Formicarum cubile in sacculo inclusum injice aquæ ferventi; hujus vaporem excipiat æger benè tectus*: perseverandum in hoc fomento per multos dies, & quando aqua non expirat odorem Formicæ, aliud cubile Formicarum recens substituendum, sed semper eo utendum quoties odorem Formicarum retinet. *Pinguedo Fellis assati modo descripto à Foresto libr.* 10. *observ.* 82. *Pinguedo Catellorum rufforum, qui in aqua coquuntur ad ossium separationem; refrigerata aqua, pinguedo supernatans colligatur, & ea ungatur pars paralytica, & tota spinalis medulla. Unguentum de Bdellio summè commendatur, de Agrippa, Martiaton, de Artanita. Oleum expressum è Nucibus, sicut illud expressum è Seminibus Trifolii*, efficacissimum censetur, *Oleum Saponis distill. de quo in meis Consult. Oleum distill. de Piperibus, Oleum Philosophorum Terebinthinæ, Ceræ*, & summè valet *Oleum Petrolæum;* his tamen addenda semper tamquam specifica *Ol. de Carabe*, & *Lumbricor. vel Spiritus istorum*; *Galbanetum Paracelsi*, quod sic paratur:

℞. *Galban.* ℔. ß.
Gummi Hederæ ℥. *ii.*

Trita seorsim misce, ac distilla per retortam in Arena, distillato adde Terebinthinæ ℔. *i. Ol. Laurini, ac Spicæ a.* ℥. *i. Distilla denuò.* Hoc utere pro inungenda spina dorsali, & parte affecta, cum felici successu.

Rubificantia apud multos sunt in usu, & etiam *Urticatio*, nempè cum Urticis partem affectam confricare, ut rubescat pro tractione sanguinis, & spiritus ad eam, ut nutriatur; & vires acquirat pro resolutione humoris impacti, cui operationi adjungenda statim illinitio ex dictis remediis ad acuendum magis calorem partis. *Vinacea* sunt valdè proficua, sicut *Thurmæ sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ, & luta istarum, & etiam balnea, & fomenta superius dicta, & de Apoplexia descripta.*

Corroborantia partes nervosas, & caput ultimo loco exercenda, & sunt eadem descripta de Apoplexia.

Siccitas partis Paralysim constituens consideranda, prout causa principalis, ut quando à violentia exsiccantis ad illum terminum redacta est, ut nervis demptum fuerit spatium fluxui spirituum animalium necessarium, & in hoc casu solis humectantibus tam internis quàm externis utendum, omnibus exsiccantibus, & sudorificis rejectis; vel siccitas in parte consideratur, prout productum ab obstructione nervorum, non in suo principio, sed in parte paralytica, & tunc curanda est, ut Paralysis ab obstructione nervorum in eorum principio; cum hac tamen animadversione, ut per longum tempus priùs balneetur, vel fomentetur pars *Oleo, Lacte, decocto* emolliente *ex Malva, Althea, Violaria, Parietaria, Brancaursina*, & postea *Unguento resolutivo* illiniatur, deinde priùs tentandum aperire obstructiones partis, pro quo exequendo, laudo *Syr. Chalybeatum, descriptum à Vuillisio in tract. de Paralysi*, sicut etiam *Trageam Chalybeatam ab eodem descriptam*, & omnia ex Chalybe remedia optima erunt, non prætermissis *picatione, sinapismatibus*, & *urticatione*, ad spiritus trahendos ad partem.

Alia remedia convenientia Paralysi ab obstructione vasorum, sunt eadem de Apoplexia ab interceptione venarum descripta. A casu, à vulnere, à percussione Paralysis à vertebrarum luxatione Chirurgi operam exposcit. Si à deficientia spirituum, hi remittendi; si à pravo sanguine, ea seligenda remedia de Cacochimia proponenda.

Diæta in Paralysi ab obstructione, sit calida, sicca, & attenuans; Alimenta possunt idcircò medicamentosa fieri. Panis fiet talis, si ei admisceantur *Semina Fœniculi, Anisi, Cymini.* Carnes condiantur *Caryophilis, Nuce moscata, Pipere, sem. Sinapis*, cum Aceto præparatum serviat pro salsamento. Vinum omninò fugiendum, quia vaporosum, & narcoticum. Potus sit *Aqua Nocera*, vel *Cinamomi* per decoctionem, vel *Coriandri*: vel paretur cum decoctione *Citri conditi*; & si Vinum admittatur, alteretur cum infusione *Salviæ*, & *Baccarum Juniperi*. Aerem frigidum, & humidum fugiat æger, & si anni tempestas talis conditionis aerem ferat, paretur cubiculum calidum arte, sed non cum excessu, & quandoque suffitu odorum fiat. *Columbæ* in cubiculo ægri retentæ, purum dicuntur aerem reddere Paralysi satis idoneum. Somnus sit brevis, longus humectat nimis, ex *Hipp. 2. de Diæta*, & refrigerat, ex *eod. lib. de flat.* Animi passiones, præcipuè mœror, tristitia arceantur, ab istis Paralysim observavit *SchenKius*. Venus omninò vitanda, cum nervos summè debilitet. Exercitium, & motus, si sit permissus, moderationem habeat. Hæc diæta, ubi est ab humido laxante Paralysis, & ab obstructione, convenit. Si verò à siccitate, & à calore, qui ut plurimùm cum illa conjungitur, frigida, & humida, & ideò alimentum cum Lacte paratum proficuum. Si ab acido, cùm hoc à calidis, & præcipuè aromaticis moderetur, hæc convenient.

CAP. XXVII.

De Paralysi à Dolore Colico.

Paralysim è Colica morbum esse novum ab Antiquis non cognitum, quia invisum, docet *Paulus Ægineta lib. 3. cap. 43. Incæpit hic morbus in Italia, deinde pestilenti contagione per alias Imperii Romani Provincias grassatus est, frequentem Paralysim ex Colica in Germania, & præcipuè in Franconia, & Norimbergico tractu, testatur Coiter in lib. observ. & in Moravia, Austria, Panonia hunc morbum se dilatasse, ut è denario ægrorum numero, vix duo fuerint, qui dolore colico in Paralysim terminante affecti non fuerint*, narrat

narrat Jordanus in lib. descriptionis partis Moraviæ. Nostris temporibus raro apparet hic morbus, & Paralysis non adveniebat, nisi in diuturnis doloribus colicis, & occupabat extremos artus, cum motu ablato, manebat integer sensus; ita loc. cit. Paulus testatur. Coiter loc. cit. refert de *Muliere, cui ex dolore colico resolutæ primò brachiorum superiores partes sensim ad extremitates manuum, ultimò ad crura resolutio pervenit.*

In explicanda hujus affectus causa varii fuerunt Antiqui; horum sententias videat Lector in *Erasto parte 4. disput. contra Paracelsum*, quas non refero, quia omninò insubsistentes, & meliora principia pro his explicandis nostra tulit ætas. Hæc aperuit *Vvillisius in sua Pharmacia Rationali cap. 20. de Colica*, ubi concludit, quandoque materiam Colici doloris causam, non per arterias, sed per nervos ad intestina, & messenterii plexus deferri, quod deducit à dolore lumbali, colico quandoque conjuncto, ob communionem, quam inter se habent nervi dicti plexus, & lumbales, ideòque in affectionibus conveniunt. Hanc sententiam olfecit priùs *Carolus Piso in tract. de morb. à serosa colluvie dependentibus sect. 4. cap. 11.* ubi habet: *Anatomica experientia, in Defuncto à colico dolore compertum habuisse, causam doloris in Cerebro extitisse, cùm observaverit posticam capitis regionem juxtà cerebellum, & nervosas paris vagi origines aqua limpida tanta perfusam, ut substantia medullosa instar papyri madidi plurimum humectata appareret.* Unde concludit, materiam Colicæ à cerebro proficisci, & per nervos paris vagi in peritoneum deferri, & dolores atrocissimos tum in ipso, tum in visceribus subjectis ab eadem materia acri effici, cum spasmo, & contractione dictarum partium. Hujusmodi materia in cerebro collecta, si non solùm ad nervos paris vagi demandetur, ad dictos plexus messenterii, sed etiam per spinalem medullam circa artus fluat viam aperiente dolore lumborum, colicum sequente, & nervos à spinali medulla erumpentes, & per artus disseminatos impleat, & obstruat, Paralysis istarum partium apparet.

Signa sunt manifesta in dolore colico præcedente.

Prognostica erunt mala, si Paralysis se extendat ad multas partes.

Indicationes erunt, materiam à capite evacuare, primò purgantibus superiùs propositis, per duas, & tres vices, postea *Errhynis, masticatoriis*; Salivationem aliqui promovent *mercurialibus*, pro purgatione materiæ in capite. Secundò reliquum istius materiæ, & eam impactam in nervis sudorificis resolvere, ut *Decocto Salsæ, Ligni Sancti, Syr. S. Ambrosii*, & aliis superiùs descriptis. *Balneis sulphureis* præcipuè utendum, vel ex herbis capitalibus, & nervinis, cum *Sulphure* decocto. Post hoc faciendæ inunctiones parti paralyticæ, & spinæ dorsi, cum remediis ad hanc intentionem superiùs descriptis.

CAP. XXVIII.

De Convulsivis Motibus.

DEfinitur motus convulsivus: *Involuntaria contractio, & extensio totius, vel determinatæ alicujus partis.*

Per hanc definitionem motus convulsivi à convulsione distinguuntur ab universa Medicorum Schola, quia convulsionem dicunt esse *Involuntariam membrorum, vel membri contractionem simpliciter, sine extensione.* Omnes tamen hac distinctione utentes errare, discedendo ab Hipp. doctrina, adnotavit *Martianus in lib. 7. Epid. sect. 1. in com. versic. 377.* ubi probat firmis rationibus deductis ab expositione, & significatione verborum græcorum, quibus utitur Hipp. pro explicanda convulsione significare motum contractionis, & extensionis involuntarium, itaut per Hipp. motus, quos appellamus convulsivos, sint convulsio, & quam dicimus convulsionem, apud Hipp. contractio nominetur. Videatur dictus Auctor *cit. loc.* ubi citat locum *Hipp. lib. 2. Epid. sect. 2. vers. 180.* in quo Hipp. describit contractionem illam faciei, quæ evenit parte opposita resolute, quam Posteriores *Spasmum Cynicum* appellarunt, ubi habet, *Ad alteram verò trahebantur*, ubi patet, per contractionem, non per convulsionem faciei torturam describere; & *lib. de inter. affect. sect. 3. vers. 354.* de opistotono loquens, hæc habet: *Hic trahitur in posteriorem partem, & præ dolore circa dorsum, & pectora ejulat; hic convellitur vehementer, ut vix detinere illum astantes possint, ne è lecto excidat*; ex quibus verbis habemus, motum concussivum membrorum talis violentiæ, ut æger in lecto vix contineri possit, exprimi, & designari per verbum *convellitur.* Et *in libr. de Aere, Loc. & Aquis n. 4.* scribit: *Pueris incidunt convulsiones, ac anhelationes, quæ morbus puerorum, & sacer esse putantur*; & certè hic agit de motibus convulsivis Epilepsiæ communibus, & convulsionis nomine appellat. Licèt in convulsione adsit motus contractionis, & expansionis, pars tamen convulsa, mediocriter contracta conservatur, ut adnotavit *Martianus cit. loc.* & rationem reddit, quia musculi, & tendines contractioni inservientes sunt robustiores, quàm qui expansioni inserviunt; ita evenit, ut illis in convulsivo motu dominantibus membra plurimum contracta detineant, & cùm in expulsione materiæ irritantis tam musculi extendentes, quàm contrahentes, vim suam exerant, quando æqualiter operantur contractam partem reddunt.

Contractio, & expansio partis, vel totius, in motu convulsivo, seu in convulsione, est involuntaria, quia etiam renitente ægro, & contra ejus voluntatem talis motus perficitur; eisdem verò instrumentis, quibus motus voluntarius exequitur, nempè à spiritu animali, nervis, & nervosis partibus, & musculis, fit etiam involuntarius: ex quo patet, subjectum convulsionis esse instrumenta motui naturali destinata, nervum, musculum, & tendinem, cùm hæc sint necessaria ad omnem motum naturalem, & præternaturalem, voluntarium, vel involuntarium; cùm verò prædicta instrumenta motus indigeant determinativo pro sui muneris executione, in motu voluntario determinativum est voluntas, in involuntario est omne illud, quòd irritat vel spiritus, vel nervos.

Nervi, non solùm motui, sed etiam sensui inserviunt, ut dictum fuit in Dissertatione de Sensu; quapropter ab objectis tangibilibus, sensibilibus violenter in eos agentibus molestia afficiuntur, ut dictum est de Dolore in genere; & quia ex Naturæ instituto insita unicuique Viventi vis, qua suam conservationem respicit, & qua quodcumque noxium, & molestum, cum conatu etiam expellit, nervus lacessitus à noxio se contrahit, extendit, concutit, ut hoc expellat, & motu convulsivo vel convulsione moveri dicitur, quæ ex motu contractionis, & extensionis componitur; in expulsione enim materiæ molestæ vim faciunt nervi, qui contractioni, & extensioni partis præsunt; modò illi, modò isti, vim alterius si superant, sequitur motus extensionis modò, modò contractionis.

Spiritus animalis, cùm sensus sit expers, ab irritante sensitivo non afficitur; ab ætherogeneo tamen, & ei non congeneri, sed contrariæ naturæ, metaphoricè dicitur irritari, quia sicuti pars sensitiva affecta à sensibili suam texturam vitiante, vel dissolvente, dicitur ab hoc irritari, ita spiritui animali ætherogeneum, & adversæ conditionis corpus mixtum, quia crasim, texturam vitiare, & dissolvere contendit dicitur spiritum animalem irritare. Et sicuti nervus vi insita irritans expellere concussivo motu satagit, ita spiritus animalis ætherogeneum, & hostile mixtum eadem vi repellere conatur; hinc effervescentia, incalescentia, æstus, fervor ejusdem, & motus inordinatus, & irregularis, quo nervos continentes concutit, contrahit, & extendit: tales motus observamus in liquoribus chymicis, ob admixtionem alicujus contrarii. Hoc modo fiunt motus convulsivi, seu convulsio, ab objecto irritante & nervos, & spiritus.

Hoc irritans communiter reducitur à Medicis ad repletionem, & inanitionem, auctoritate Hipp. ducti, qui *lib. 6. Aphor. 39.* ait: *Convulsio fit ab inanitione, & repletione, sicut autem & singultus.* In hujus Aphor. explicatione concludunt etiam, Hipp. loqui de repletione, & inanitione præcisa nervorum, per quam contractionem cum immobilitate acquirunt; repleta enim nervo-

nervorum substantia à copioso fluido secundùm latitudinem tumescente, decurrantur contractione secundùm longitudinem, & inanitione exsiccati nimis nervi de longitudine amittunt, & contrahuntur, ut patet in corporibus extensibilibus exsiccatis.

Hæc expositio communi consensu stabilita, manifestam continet falsitatem: Primò, quia supponit Hipp. loqui de convulsione, in qua pars contrahitur versus suum principium, & contracta remanet cum insuperabili immobilitate. Hujusmodi suppositio falsitatis manifestè arguitur à verbis ipsius Aphor. *sic etiam & singultus*, quæ denotant, Hipp. loqui de convulsione communi singulti; hæc autem non consistit in sola contractione ventriculi, vel Diaphragmatis, in qua hæ partes permaneant cum immobilitate, in eadem impedita extensione, sed consistit in contractione, & extensione ventriculi, vel Diaphragmatis, per intervalla reiterata, quòd experientia patet. Et confirmatur ab *Aphor.* 13. *ejusd. sect.* ubi scribit; *Singultu detento, sternutationes accedentes solvunt singultum*; sternutationes verò nec repletionem, nec inanitionem in nervis solvunt, consequenter non loquitur de repletione tumefaciente nervos, nec de inanitione exsiccante. Adnotare licet etiam, à prædicto primo Aphor. confirmari sententiam superiùs propositam, Hipp. nempe nomine convulsionis velle motum contractivum, & expansivum partis, vel totius, cùm singultus sit talis conditionis, & appelletur nomine convulsionis ab Hipp.

Secundò falsitas memoratæ sententiæ colligitur ex eo, quòd si admittatur repletio in nervorum substantia, debet admitti priùs obstructio porositatum ejusdem substantiæ impediens influxum spirituum animalium ad hanc cum Paralysi, quapropter priùs erit hæc, quàm contractio, imò hæc non potest supervenire Paralysi, quæ consistit in resolutione nervorum, è diametro opposita contractioni: patet ergo, Hipp. non loqui de immediata causa convulsionis, quando dicit fieri à repletione, & inanitione, sed solùm de mediata, quod deduci potest ab illis verbis, *sic etiam & singultus*; sicuti enim hic oritur à repletione, vel inanitione ventriculi, sic etiam omnes aliæ convulsiones eamdem causam habebunt, sed repletio, & inanitio non est immediata causa singultus, sed solùm mediata, cùm à repletione proficiscantur humores vel acidi, vel amari, quorum acrimonia rodendo, vel pungendo fibras nervosas ventriculi, has determinant ad motum contractionis, & expansionis reiteratum pro expulsione molesti, in quo convulsionem, seu motum convulsivum consistere diximus. A repletione dictos humores etiam in ventriculo oriri notum, ideò à crapula singultum multoties in praxi observamus. Inanitionem dictos humores producere demonstratur, quia depletis vasis sanguinis ab aliqua causa dissolvente, vel evacuante, remanet in istis ille humor magis fixus, crassus, lentus, & sale crasso refertus, qui paulatim exaltatur deficiente spiritu volatili, & dulci, à quo moderabatur, & ejus exaltatio prohibebatur, ideò sanguis in inanitione fit acer, mordax, vellicans, pungens, aptus in partibus sensitivis nervosis convulsionem parere modo dicto; & puto evenire sanguini, quod evenit vino in dolio reposito, quòd primo extrahitur spiritosum est, & quod remanet in fundo dolii, facillimè in acetum, & intrà breve spatium degenerat. Hujus exemplum etiam habemus in ventriculo, qui si diù exinanitus alimento relinquatur, illius acidum famelicum, & digestivum vires magis acquirit, itaut corrosivum evadat, & pungendo, & rodendo singultum excitet; ex quo concluditur, repletionem, & inanitionem in ventriculo esse causam quidem singultus, sed non immediatam, at tantummodo mediatam. Idem dicendum de repletione, & inanitione in aliis partibus, in quibus si repletio colligatur, hæc degenerante in varia excrementa acria istorum particulæ nervis partis repletæ, vel illis vicinæ communicatæ, illos mordent, & pungunt, cum convulsione, vel motu convulsivo; & si exinaniantur partes, cùm istæ, ex Hipp. suum habeant ventriculum, prout dixit de musculis, hoc est, habeant suum fermentum digestivum, ab inanitione hoc alteratur, modo dicto de illo ventriculi, cum humoris acris generatione. Hoc est documentum *Hipp. in lib. de morb. sacr. nu.* 18. ubi habet: *Cor convellitur velut præcordia, & magis etiam propter easdem causas, ex omni enim corpore venæ ad ipsum tendunt, & conclusiones habet, ut sentiat, si quis dolor, aut collectio homini contingat, necesse est enim, & dum angitur inhorrere corpus, ac distendi, & si quis nimio gaudio perfundatur, idem pati, quapropter quidem cor, & præcordia maximè sentiunt*. Cor, per Hipp. sentit, & quia sentit convellitur, & convellitur, quia angitur, hoc est cruciatur, premitur, vexatur; & hujus causam exprimit superiùs in dolore, & collectione, quæ intelligenda est de humore collecto in corde; ergo & plenitudo, si angit, & cruciat irritamenti conditionem habet.

De inanitione locutus est *lib.* 1. *de morb. n.* 25. *Fit Peripneumonia, & Pleuritis sine sputo, & præ siccitate. Siccant autem, & calida, ubi nimium calefaciunt, & frigida, ubi nimium frigefaciunt; congelatur autem latus, & quæ sunt in ipso venæ, & convellitur, & quantum est in ipso, & pituitæ, & bilis id à caliditate resiccatur, & dolorem inducit*; & quæ dolorem faciunt convulsioni, seu motibus convulsivis, etiam occasionem præbent, nam utrumque ab irritamento, sed diverso modo, partem determinante. Siccitas, inanitionis causa, exsiccando humores illorum sal magis activum, & vellicativum reddit, ad motus convulsivos excitandos maximè idoneum.

Causa ergo immediata motus convulsivi, est irritans; repletio, & inanitio, est causa mediata, quatenus humores, vel vapores, vel particulas acres, & corrosivas colligit, quas postea nervis imprimit, non quatenus nervos replet, vel exinanit, eo modo quo singultus à repletione alimentorum provenit, absque eo quòd repleantur nervi, & ab inanitione alimentorum excitatur, absque eo quòd nervi sint exinaniti, ut explicatum est superiùs; ita repletio, & inanitio alicujus partis erit causa motus convulsivi, absque eo quòd nervi partis convulsæ repleantur, vel exinaniantur.

Neque repletionem, & inanitionem solam convulsionis, seu motus convulsivi causam esse censuit Hipp. alias enim enumerat in *sect.* 5. *Aphor. Ex Hellebori potione, in* 1. *ex sanguine multo fluente, in* 3. *& ex immodica purgatione, aph.* 4. *& ab ebrietate, aph.* 5. & in *lib.* 1. *de morb. popul. sect.* 2. *ab aeris constitutione frigida, & humida convulsionem fieri* docet; & in *lib.* 1. *de morb. n.* 16. *&* 17. *à labore, & violentia*; & *lib.* 7. *aphor.* 18. *à vigilia*, & *aphor.* 13. *ab æstu vehementi*, & *à vulnere in sect.* 5. *aphor.* 9. Videmus etiam à pure in capite, & circa membranas collecto, & in casu, percussione, & vulnere capitis convulsiones fieri. In istis causis invenitur irritans, à quo excitatur motus convulsivus, ut in ebrietate vapor vini acidus, in frigiditate aeris frigidum irritativum, in labore, & vigiliis exaltantibus humor acris, & biliosus exaltatus. Quapropter omnes sex res non naturales irritationem humoribus addere valentes, hosque ad sensitivas partes transmittentes erunt causa externa motus convulsivi, seu convulsionis.

Differentiæ sunt variæ, alia per essentiam, alia per consensum. Per essentiam convulsio vitio cerebri nascitur, quando in spirituum animalium elaboratione, quam ope suæ organizationis, & sui temperamenti, vel fermenti perficit, non segregat, quod spiritui animali est ætherogeneum, nec ad emunctoria propria detrudit, ut extra sua confinia dejiciatur, sed permixtum cum spiritu animali relinquit, & cum eodem ad nervos defertur, & data occasione ætherogeneum illud exaltatum spiritus modo superiùs dicto agitat, perturbat, cum involuntaria jactatione, concussione, & motu convulsivo nervi ætherogeneum continentis. Hanc opinionem confirmant dolores capitis diuturni, vertigines, & alii morbi capitis convulsionem præcedentes.

Materia etiam acris, & mordax in cerebro collecta, & ad principium nervorum delata vellicans membranas omnium, vel aliquorum nervorum motus convulsivos in toto, vel in parte aliqua efficit, determinando nervos ad motum concussivum pro irritantis materiæ excussione modo superiùs dicto, quod confirmatum manet à materia acri, & mordaci in principio nervorum reperta in defunctis à convulsione. *Vide Schenkium, & Rossetum*.

Per

Per consensum fit, quando materia spiritibus animalibus hostilis collecta in aliqua inferiori parte à radicibus, & extremitatibus nervorum in illa dispersis, vel absorbetur, vel illas violenter ingreditur, & per ductum nervorum caput ascendit, ibique vel membranas principii nervorum, vel spiritus animales afficiendo motus convulsivos efficit, quod explicatum fuit de Paralysi ex dolore colico. Hoc modo contingunt motus convulsivi in hysterica passione, in affectione hypochondriaca vitio Lienis, Panchreatis, Messenterii, Hepatis. *Vide Schenkium, Bonetum.*

Alia est universalis, alia particularis: Universalis est, quando totum corpus motu convulsivo concutitur, & affectionem nervorum in sua origine, & in suis membranis supponit, vel tumultum spirituum in suo emporio, cujus causa inæqualiter, inordinatè, & cum impetu nervos ingrediuntur, totum corpus inæqualiter concutiendo, cum motibus convulsivis. Talem convulsionem demonstravit *Hipp. in lib. 3. de intern. affect. nu.* 60. in illis verbis: *Aliquando etiam à capite febribus succedentibus convulsio fit*; hujusmodi convulsivos motus in febribus præcipuè malignis observamus, humore maligno depravante particulis irritativis succum nerveum. Alia particularis, quando pars aliqua interna, vel externa convellitur; de hac locutus est *Hipp. in lib. 5. de morb. popul. n. 11. convulsionem in dextera primò parte, deinde in sinistra* nominando; & *in lib. 1. n. 4.* loquitur de convulsione manus sinistræ; de Collo convulso *in lib. 7. n. 25.* & de convulsione in digitis manuum, & pedum *n. 57. ejusdem lib.* de convulsione faciei *in lib. de fract. n. 35.* de convulsione partis anterioris, & posterioris corporis mentionem facit *libr. 2. de morb. popul. sect.* 3. De convulsione particulari interna locutus est *lib. 5. de morb. popul. n. 4.* ubi ait: *Et convulsiones tenebant ab alvo, & intestinis, & singultus*, intelligendo de convulsione ventriculi, de qua mentionem fecit etiam *in 1. lib. de morb. n. 14.* habent enim intestina, & ventriculus motum naturalem Peristalticum vermicularem, qui potest depravari per reciprocam contractionem, & extensionem fibrarum nervosarum, habent sensum, quo molestas sensibilium affectiones suo modo percipiunt, & ratione istius, & ratione motus naturalis affecti à sensibili molesto, & dolorifico concutiuntur, ut expellant motu convulsivo, *in lib. 7. de morb. popul. sect. 6.* partes vocis convulsas nominat; & *in libr. 1. de morb. popul. num. 63.* dixit cor convelli; & *in lib. 1. de morb.* articulos pulmonis convelli, per articulos intelligit mediastinum, cui pulmo alligatur, vel arteriam asperam; & *lib. 1. de morb. vulgar. n. 17.* uterum convelli pronunciavit. Alia est ab humore, alia à flatu, Crampe dicta.

Signa distinctiva convulsionis, seu motus convulsivi compositi ex interpollata, & intercepta contractione, & extensione partis, vel totius. A contractione differt, primò quia contractura est perpetua in desinens, in convulsione retractio est interpollata; secundò in contractura pars est immobilis, in convulsione pars variè agitatur, & concutitur. Differt à tremore, quia hic est motus compositus ex elevatione, & depressione partis, convulsio est composita ex motu contractionis, & extensionis: differt à Paralysi, in hac est privatio motus, sed cum resolutione, & extensione partis, in convulsione est motus ex contractione, & extensione partis; facilè verò convulsio desinit in Paralysim, si materia irritans substantiam medullarem ingrediatur, obstruendo viam spiritibus animalibus.

Signa diagnostica per se patent, motus concussivus totius, vel partis, & reciproca contractio, & extensio membrorum.

Signa prognostica habentur ex *Hipp. in lib. 4. aphor. 66. In acutis febribus convulsiones, vel circa viscera dolores fortes, malum; & aph. 67. In febribus ex somnis timores, vel convulsiones, malum; & lib. 5. aphor. 1. Convulsio ex Helleboro, lethalis est; & aphor. 2. Convulsio ex vulnere, lethalis; & aph. 3. Ubi sanguis multum effluxerit, singultus, aut convulsio superveniens, malum; & aph. 5. Si ebrius repentè obmutuerit convulsus, moritur*; obmutescere repentè, musculos, & nervos loquelæ inservientes affectos ostendit, & materia à vino suppeditata ad alios descendit; & *aph. 56. In fluxu muliebri, si convulsio, & animæ defectus advenerit, malum; & lib. 7. aph. 10. Ab Ileo vomitus desipientia, & convulsio, malum; & aph. 13. Ab æstibus fortibus convulsio, malum*, quia magnam sanguinis alterationem demonstrat, & humoris acris exaltationem, à quo sanguinis dissolutio timenda; & *aph. 18. In vigilia convulsio, vel desipientia, malum*; & *aph. 25. Ex medicamenti potione convulsio, lethalis*, quia rosionem ventriculi, & intestinorum significat; & *lib. 4. aph. 34. Si à febre habito tumore non existente in faucibus strangulatio repentè pervenerit, lethale*, materia febrili non ex tota expulsa ad nervos irruente; & *aph. 35. Si à febre habito collum pervertitur, & vix potest devorare, sine ullo tremore, lethale*, ob dictam causam *in libr. Coac. prænot. nu. 3. Convulsiones utero affecto, sine febre faciles sunt*, quia uteri dispositionem levem absentia febris ostendit, ideòque facilè curabilis, & à sola humoris depravatione accidentali in utero ortam convulsionem significat, quæ dum convulsionem parit, in vapores attenuatur, & hoc modo resolvitur; & *n. 2. Convulsio in febre eadem die desinens, bona est*, quia est species crisis, transmisso humore fovente febrem ad partes externas, & nervosas, quæ citò transmissam materiam insensibili transpiratione resolvent; & *in libr. 4. aphor. 57.* qui à convulsione, aut distensione nervorum tenetur, febre superveniente liberatur calore febrili materiam convulsionis resolvente; & *in lib. 2. aphor. 26. Febrem convulsioni supervenire melius est, quàm febri convulsionem.*

Indicationes sunt, materiam irritantem evacuandi, si adsit repletio, & ejusdem acrimoniam attemperandi, quod exigit etiam acrimonia, quæ est ex inanitione; verùm circa purgantia, hæc in minori dosi, & mitiora adhibenda, & aliquando prætermittenda, hoc docebit virium languor. Attemperantia sint validiora.

Pro prima indicatione, sanguinis missionem imperat *Hipp. lib. 2. de morb. popul. sect. 5.* in his verbis: *In convulsione digitorum citrà febrem venam secato, si non caput doleat, sin minus aquam calidam affundito.* In qua sententia apparet pro venæ sectione duo requirere Hipp. Primò, quòd febris non adsit, quia febris est remedium convulsionis, prout docuit *libr. 2. aphor. 26. Febrem convulsioni supervenire melius est, quàm febri convulsionem*; & *in sect. 6. Coac. prænot.* ait: *Convulsiones repentinas solvit febris*; & cum venæ sectio effervescentiam febrilem minuat, remedium convulsionis debilitat; præterquamquòd, si febris est remedium convulsionis. & quandoque à natura excitatum, huic fidendum totum curationis negotium. Secundò requirit, quòd caput non doleat, quia si caput non dolet, signum est, materiam convulsionis esse in parte, non in principio nervorum, & in illa est plenitudo, quæ corrigenda venæ sectione; ubi verò caput dolet, materia est extra venas, in membranis nempè cerebri, & nervis etiam, & materia in istis partibus existens sectione venæ non evacuatur, ideò capite dolente, venæ sectio prætermittenda: & sanguinis missionem in convulsione convenire, affirmasse videtur *loc. cit. de Coac. prænot.* ubi ait: *Mulieribus convulsis menses prodeuntes, prosunt*; est enim talis convulsio, seu motus convulsivus à sanguinis copia in vasis uteri collecta: in omni ergo plenitudine particulari, vel universali mittendus sanguis, motibus convulsivis affligentibus. Quantitas sanguinis mensuranda à virium robore, ætate, & habitu corporis.

Secta ergo vena, purgatio est adhibenda; hanc enim esse proficuam, testatus est *Hipp. loc. cit. de Coac. prænot.* ubi scripsit: *Convulsiones repentinas solvit febris, & alvi fluxus*. Si natura solvit convulsiones alvi fluxu, natura non movente hunc fluxum, Medicus medicamento movendo, naturæ forsan impotenti auxilio erit. In convulsione etiam à repletione serum acre, & mordax quantitati sanguinis unitur, à quo minorata etiam quantitate sanguinis motus convulsivi conservari possunt, ideò purgatio post venæ sectionem imperanda; & quia serum, ut dixi, peccat, hoc purgantia ad usum deducenda: in horum genere erit *Manna ad ℥. iiii. in Sero caprino distillato dissoluta, Rhabarbarum in substantia ad ʒ. i. cum gr. v. Magist. Jalappæ*, vel *in infus.*

ad

ad ℨ. ii. in Aqua Endiviæ per noctem, & facta levi ebullit. & express. colaturæ addantur Syr. Rof. sol. ℨ. iii. vel Pulpæ Tamarind. mund. ℨ. ß. Rhab. el. ℨ. ß. Magist. Jalappæ gr. vi. augenda, vel minuenda dosis pro virium robore, vel languore.

Plenitudine non peccante, missio sanguinis non habet locum, & hac deficiente, motus convulsivi causa non potest refundi, nisi in humores acres, & irritantes, excrementitios, quibus convenit sola purgatio; & de hac locutus est *Hipp. in cit. tex.* ubi ait: *Convulsiones solvit alvi fluxus*.

In cit. loc. de Coac. prænot. subdit etiam: *Solvitur* (& loquitur de convulsione) *urinis multis derepentè prodeuntibus, sudores autem paulatim fientes, prosunt; acervati verò, item sanguinis detractiones acervatæ, lædunt*; quapropter, si nec à purgatione, nec à sanguinis missione cedat convulsio, vel motus convulsivus, Diureticis, vel Diaphoreticis utendum, & pro horum electione consideranda propensio naturæ, si aliqua signa præbeat sudoris, vel urinæ movendæ, & quo natura vergit, eò ducat Medicus. Considerandum etiam, an æger inclinet magis ex sui natura, ad affusionem urinæ, vel sudoris, & natura nihil iddicante, ea est aggredienda evacuatio, ad quam ægri natura inclinat.

Pro sudore movendo valet *Decoctum ex rad. Angelicæ, Chelidonii maj. Valerianæ, Vincetoxici. Fol. Dictami, Cret. Galigæ, Baccarum Sambuci*. Vel *Decoct. ex Cornu Cervi, Ligno sanct. Rad. Dictami nostratis, Zedoariæ, Valerianæ, Contrajervæ, cum Foliis Millefolii*, admisceatur *Rob. baccarum Sambuci, vel granorum Juniperi*, & exhibeatur in magna quantitate ad ℔. i. ß. bis in die, nisi quantitas sudoris prohibeat; potest etiam his decoctionis præmitti bolus *ex Elect. de Ovo, vel ex Mithridato ad ℨ. i. cum gr. ii. Nepenthes, vel Laudani liqudi Cydoniati*. Vel bolum *ex Myrrha, Assa fœtida a. ℈. i. Croc. ℈. ß. Laudani liquidi Cydoniati gutt. iii. Diascordii ℈. i. M Decoctum Milii* pluries in die assumptum, & prima vice cum *ℨ. i. pulver. Lappæ Major. Mixtura de tribus dicta, descripta in Clave Schroderiana Hoffmani sub cap. de Aquis nu.* 44. Emulsiones *ex sem. Aquilegiæ, Napi, Cardui bened. cum Aqua Scorzoneræ, addita Mixtura simplici præd. ad ℨ. ß. vel illa simplici à Schrodero descripta ad ℨ. ii.*

Pro urina cienda *Decoctum ex rad. Ari, Bsparag. Eryngii, Rusci, Virgæ aureæ, Fol. Millefolii, Adjanthi, Calaminthæ, Linariæ*. Vel *Decoctum ex rad. Ononidis, Costi, Liquiritiæ, Rubiæ, ex Spica Celtica, Baccis Juniperi, Sebesteni*, addatur his *vel Syr. ex Terebinthina ad ℨ. ii. vel Spiritus Terebinthinæ ad ℈. i. vel Vitrioli, vel Salis, vel Tartari ad ℈. ß. Decoctum ligni Nephritici, cum pul. Millepedum ad ℨ. i. Lixivium factum cum Vino supra cineres cort. Fabarum trajecto*, quæ remedia exhibenda modo superiùs dicto de Diaphoreticis; ex his decoctis, vel aquis stillatitiis possunt parari mixturæ cochleatim sumendæ in tota die omni hora, & etiam omni media hora, & etiam pulveres, & Electuaria.

Maximam utilitatem horum remediorum in motibus convulsivis in febribus observamus, nam sudore, vel urina à medicamento excitata dicti motus solvuntur, cum febri declinatione. In convulsione ab inanitione, quia materia in copia non peccat, à Diureticis, & Diaphoreticis supersedendum, & solùm attemperantibus utendum. Internè *Lactis usus* valet, *Emulsiones Amygd. D. Decoctum Malvæ, Liquiritiæ, Hordei, Brancæ Ursinæ*. Externè *Balneum Aquæ Dulcis*, valdè proficuum, & etiam illud cum emollientibus herbis paratum, quo possumus etiam uti pro fomento partium, in quibus sunt motus convulsivi.

A motus convulsivos reducitur Tarantismus, à morsu Tarantulæ animalis de genere Aranearum, à cujus morsu dolor in parte vulnerata, huic succedunt tremores, convulsiones, & resolutiones, & languores. Ægri, si sentiunt sonum, & cantum, non obstante virium imbecillitate se erigunt, & saltant ad modum sanorum, & copioso sudore in saltu erumpente senantur. Sonus, & cantus debet esse talis modulationis, & harmoniæ, prout describitur *à Kirkerio in suo Mundo Magnetico*, & si ab hac deflexerit, ira tamquam furiosi excandescunt ægri. Ulterius, si sonus, & cantus interrumpatur ante totalem lassitudinem, in terram procidunt, cum pristino virium languore; renovato verò sono, & cantu, agiles, & robusti statim in saltus resiliunt. Ab istis symptomatibus patet, venenum Tarantulæ spiritus animales, & succum nerveum inficere. A sono, & cantu excitantur ad saltus, quia motus undulationis aeris à sono, & cantu moderatus, & nervo auditorio impressus ad sedem sensus communis in cerebro defertur, modo dicto de Sensu; ab hoc motu spiritus animales circa sedem dictam existentes cum torpore à veneno Tarantulæ inspirato, velut à sopore excitantur, & motu valido, & celeri per nervos feruntur, & musculorum nerveas extremitates titillando suo calore, & motu; & forsan aliquali acrimonia à veneno Tarantulæ contracta, ad saltum ægros determinant, non aliter, ac ab externa titillatione plantæ pedum, & lateris circa costas multi ad motus inordinatos impelluntur, & alii in gaudio, ob expansionem spirituum animalium titillantem partes sensitivas saltant. Sonus, & cantus auget prædictam titillationem, cùm observemus sanos per istos in saltus erumpere. Interrupto concentu redeunt ad pristinos languores, deficiente excitativo spirituum, & veneno adhuc integro eos opprimente. Mutato concentu ira excandescunt, & furore accenduntur, dum spiritus à tali concentu motu velociori, & validiori impelluntur ad nervos totius, & cordis, in quo illum motum excitant, qualis excitatur ab apprehensione objecti iram accendentis.

Modus curandi est per Diaphoretica, & Alexipharmaca; sed proprius est per saltus ad sudoris profusionem.

Chorea S. Viti inter motus convulsivos describitur. Dicitur talis à loco, in quo concurrunt ægri pro curatione, ad Sacellum nempè S. Viti in finibus Ulmensium in Svevia Germaniæ Provincia. Morbus hic consistit in propensione ad motum, & saltum usque ad lassitudinem; ad hos provocantur à magna inquietudine totius, quæ moderationem non accipit, nisi à saltu usque ad extremam lassitudinem, & si à saltu retineantur, inquietudinis tormentum augetur. Alii à Deo, alii à Dæmone causam hujus affectus derivant. Medici ab humore corrupto, venenum Tarantulæ æmulante, efferunt; vel à succo nerveo acri nerveos, & partes membranosas vellicante, & sensum tristem inquietudinis pariente, aliqui causam hujus affectus deducunt.

CAP. XXIX.

De Epilepsia.

Epilepsia Morbus Sacer appellatus fuit ab Antquis ante Hippocratem, eò quia nullam habet similitudinem cum aliis morbis, & idcirco diversam naturam, & causam ab aliis sortitum esse censebant. Aliorum morborum causæ, dicebant, sunt intelligibiles, & assignabiles, ideò etiam morbi ab his pendentes inter naturales effectus recensendos esse affirmabant: cùm verò morbi Comitialis causæ non sint hujusmodi, quia ignotæ, ideò divinitus descendisse crediderunt, & quid divininum in eo absconditum latere suspicati sunt. Ab insultu hujus morbi admiratione pleno, & ab ejus symptomatibus, stupore, terrore, mentem opprimentibus. A curatione etiam deducitur; alii enim morbi per applicationem activi ad passivum, & per remedia, quorum virtus est cognita, contraria morbo curantur, Epilepsia verò curabatur ab Antiquis, aut expiatione, aut incantatione, quæ divina continere dicebantur; ideo etiam divinum quid, & sacrum huic inesse arbitrabantur.

Hos redarguit Hipp. quia multi sunt morbi, quorum causas naturales non cognoscimus, & qui admirationem pariunt, ut reditus accessionis tertianæ, quartanæ, quotidianæ tali die, tali hora, tali momento, itaut non sit horologium adeo sincerè demonstrans tale tempus, sicut reditus dicti paroxysmi. Non est admirabile, & ignotum, aliquem insanire sine manifesta causa, dormientes in noctambulis opera vigilantium tam accuratè, & studiosè perficere; alios noctu plorare, loqui, dispu-

disputare, carmina componere? & tamen tales morbi, quia admirabiles, & monstruosi, & in suis causis ignoti, non dicuntur, nec à Deo, nec sacri. A Natura in pueris hunc morbum curari non est rarum, in adultis Arte superatam fuisse Epilepsiam probant testimonia Paracelsi, Helmontii, & aliorum, sine lustrationibus, & incantamentis; naturalem ergo istius esse causam determinare cogimur.

Epilepsiam definimus *Motus voluntarii, & sensus, & omnium Animæ operationum cessationem, cum motu concussivo, & convulsivo totius corporis*. Definitio per se patet, itaut explicatione non indigeat.

Causa hujus symptomatis remanet valdè obscura, & ab ipso *Hipp.* allata *in cit. libr. de morb. sac. num. 7. & num. 8.* obscuritatem non illustrat, nec mentem illuminat ad percipiendam ejus naturam clarè, & distinctè; principia tamen ibi reliquit, quæ ad intuendam à longè veritatem media suppeditabunt. In *num. 13. cit. lib.* quærendo causam, per quam hic morbus sit difficilis curationis, ait: *Et liberatio difficulter contingit; cerebrum enim humidius, quàm ex natura fit, & præ pituita inundat, ut defluxiones quidem frequentiores fiant, non autem ampliùs possibile sit pituitam excerni, nec cerebrum exsiccari, sed perrigatur, & humidum existit;* qua de causa *n. 7.* asserit, *hunc morbum fieri in pituitosis, in biliosis verò non*.

In Epilepsia adesse hanc cerebri ab humido irrigationem habitualem, & minimè curabilem, probat experientia; nam Capræ hoc morbo inter cœtera Animalia frequenter infestantur, & si eorum caput dissecetur, observatur cerebrum humidum esse, & sudore refertum, & malè olens, & hoc humidum, hunc sudorem malè olentem causam hujus affectus naturalem esse, adeò persuasus est, ut deducat non esse hunc morbum sacrum, nec Deum hoc affligere ægrotantes, sed morbum naturalem esse, & ab hoc afflictionem prodire. Probat etiam ratione; nam omnes partes in sua generatione, & hac perfecta varia colligunt excrementa, rejiciendo humorum particulas suæ generationi contrarias, & eas nutritioni adversarias, quando sunt perfectè conformatæ; ab hac particularum exclusione provenit excrementorum collectio in partibus fœtus in utero existentis. *Cerebrum non minus, ac alia partes sua congregat excrementa, quæ si nec plus, nec minus, quàm oporteat, purgentur, fœtus sanissimum caput habebit; si verò amplior colliquatio à toto cerebro facta fuerit, morbosum caput habebit fœtus, sonitu plenum, & neque Solem, neque frigus tolerabit*. Et in confirmationem hujus, & explicationem præcedentis sententiæ, ait *in cit. lib. num. 7. Et quibuscumque quidem pueris existentibus erumpunt ulcera in caput, & in aures, ac in reliquum corpus, & qui salivosi fiunt, ac mucosi, hi ipsi progressu ætatis facillimè degunt; hic enim abit, & purgatur pituita, quam in utero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerint, Comitiali, sive sacro morbo ferè non apprehenduntur. Qui verò mundi sunt, & neque ulcus ullum, neque mucus, neque saliva ulla prodit, neque in utero purgationem fecerunt, talibus periculum imminet, ut ab hoc morbo corripiantur*; & ratio est, quia humidum superfluum cerebri non purgatur, sed retinetur, & inundat totam cerebri substantiam, hancque disponit ad colligendam, & retinendam humiditatem superfluam.

In hac Hippocratis sententia animadversione dignum censeo, *humidum exundans in cerebro*, à cujus retentione, & prohibita purgatione succedit Epilepsia. Hoc humidum esse acre, & salinum corrosivum, quia purgatione foras erumpens ulcera, & corrosiones parit in cute, demonstratur.

A causis etiam Epilepsiæ humidum superfluum in cerebro colligi pro hujus generatione cognoscit in *n. 15. cit. lib.* scribendo: *Cœterum in mutationibus ventorum, propterea morbo sacro corripi censeo, maximè quidem austrinis, postea verò aquilonaribus*; & *in fine ejusd. num.* reddit rationem in istis verbis: *Necesse est ab austris quidem solvi, & humectari cerebrum, & venas laxiores reddi*; & de ventis aquilonaribus ita loquitur: *Quod sanissimum est in cerebro compingi, quod verò morbosissimum, ac humidissimum excerni, & forinsecus circumalluere, atque sic defluxus in horum ventorum mutationibus succedere*, nempè ab austrinis ventis, quia cerebrum humectatur, & humidum ejus solvitur ab aquilonaribus per compactionem, & constrictionem cerebri, humidum contentum in eo cerebro secernitur, & secretione per cerebrum diffunditur, ex utroque modo comprobatur Epilepsiam fieri à ventis humidum in cerebro colligentibus, vel collectum secernentibus, quod confirmavit *n. 13. Et ut plurimum morbo sacro corripiatur præcipuè australi, ac humida aeris constitutione*, sunt verba Hippocratis.

Probatur eadem sententia ab Hipp. ratione à contrario adducta; ait enim *n. 13. cit. lib. Postquam verò viginti anni præterierint non amplius hic morbus corripit, præterquam paucos, aut nullum, nisi ex puero connutritus fuerit, venæ enim plenæ sunt, & cerebrum compactum est, & adstrictum*. Non invadit Epilepsia post vigesimum annum, quia cerebrum compactum, & siccum; ergo quando invadit, ideò invadit, quia cerebrum est humidum.

A signis Epilepsiam antecedentibus idem confirmatur ex *Hipp. In lib. de Coac. prænut.* habemus. *Comitiali morbo laborantibus, urinæ tenues, & crudæ, præter morem, sine repletione, morbi invasionem significant*, quia signum est materiam paulò crassiorem cum aqua non secerni, & remanere in cerebro. *Tum aliàs, tum si quis dolor, & convulsio in summum humerum, aut collum, aut dorsum incidat, aut torpor corporis fiat, aut turbulentum insomnium viderit*. Hæc omnia humoris cerebrum malè afficientis signa sunt.

Quomodo ab humido Epilepsia procedat explicavit *Hipp. In num. 8. cit. lib.* duos assignat modos. Primus est, quando impedimentum à pituita opponitur spiritibus animalibus, quo distrahuntur à sui muneris executione; ait enim; *Qui verò ad venas pervenit aer confert ad ventriculos ingressus, & ad cerebrum. Atque sic sapientiam, & motum membris exibet. Quare ubi fuerit exclusus à venis aer præ pituita, cumque non susceperint, mutum, ac desipientem hominem reddunt*. Hippocratem loqui hoc in loco de spiritu animali, manifestè colligitur ab illis verbis *Sapientiam, & motum membris exhibet*, solus spiritus animalis intellectivæ, & motivæ facultati famulatur, hoc nomine aeris designat spiritum animalem, & ob similitudinem, quam cum aere conservat, & quia aer ad illius perfectionem concurrit, ut in Dissertatione de Potentia motiva. Et per venas designare nervos colligere possumus à *num. 9. cit. lib.* ubi habet. *Si verò modica existens pituita, in utrasque venas defluxum fecerit, aut in alterius partis supervivunt, nota ex morbo impressa relicta; aut enim os convellitur, aut oculus, aut cervix, aut manus*, omnes verò istæ affectiones nervo læso succedunt, & si succedunt, quia pituita in venas defluxerit, necesse est, ut nervus pro vena accipiatur. Impedimentum distinguitur ex eo, quòd *Neque sentiunt quicquam, neque audiunt, quæ dicuntur, neque vident, quæ fiunt, neque ullos aliquos dolores percipiunt*, prout adnotat *Hipp. lib. de flat, num. 22.* & hæc omnia impedimentum spiritibus animalibus ad organa sensuum præsupponunt. Alterum *in fine ejusd. tex.* ab Hipp. demonstratur, & in sanguinis refrigeratione consistit, ut à subsequentibus verbis: *Porro omnia hæc perpetitur, cum pituita frigida defluxerit in sanguinem calidum existentem; perfrigerat enim, & sistit sanguinem; & siquidem fluxus fuerit multus, ac crassus, statim accidit*; (dominatur enim sanguini per frigus, ipsumque congelat;) *si verò parcior fuerit in præsens quidem dominatur obturans respirationem, deinde temporis progressu cùm fuerit dispersus per venas, & ammixtus sanguini multo existenti, ac calido, si sic superatus fuerit venæ aerem suscipiunt, atque ægri ita resipiscunt*. Et hujus probationem habemus *in lib. de flat. n. 20.* ubi habet: *Nihil magis ad prudentiam conferre, quàm sanguinem, & hoc permutato considero prudentiam*. A sanguine refrigerato prudentiam permutari probat à somno, in quo sanguis refrigeratur, & prudentia permutatur, dum opiniones peregrinæ, quæ insomnia dicuntur, mentem occupant.

Duo in Epilepsia agnoscit Hipp. à quibus aperitur modus, quo fit Epilepsia à pituita, seu ab humido, impeditum ingressum aeris in venas, idest spiritus in nervos, & refrigerationem, coagulationemque sangui-

nis

nis in venis, quorum causam pituitam determinat *tex. 8. de morb. sac.* dum ait, *Mutus quidem est*. Legatur totus hic textus, in quo hæc duo manifesta fiunt, & per hæc rationem adducit explicantem causam omnium accidentium, quæ in Epilepsia observantur.

Impediri spiritus animales ad organa sensuum patet, quia in Epileptico exercitium omnium sensuum suspenditur, cum exercitio cujuslibet motus voluntarii, quæ impeditum influxum spirituum animalium ad nervos motui voluntario, & sensui servientes declarant; & qui remanet motus concussivus totius corporis, est involuntarius ab irritamento, & à mala dispositione spiritus animalis in nervis præexistentis ante impedimenti positionem.

Refrigerationem sanguinis ostendit in Epilepsia, cum stertore, vocis amissione, & strangulationis initio; pulsus etiam varias subiens mutationes eamdem refrigerationem indicat, in principio insultus parvus, celer, frequens, cum inæqualitate; in vigore verò symptomatis magnus, durus, frequens, quæ omnia stagnationem sanguinis in partibus spiritalibus ostendunt, & stagnatio istius refrigerationem.

Pituitam impediti spiritus, & refrigerati sanguinis causam esse, difficile est sustinere, admissa cerebri constitutione à Recentioribus demonstrata, & in Dissertatione de Morbis Facultatis motricis descripta; quia pituitam cerebri fibras glandulis corticalis substantiæ appensas momento temporis, quo paroxysmus epilepticus succedit, omnes obstruere, ut sensus tollat, videtur impossibile; sicut etiam pituitæ defluxus per fibrarum cavitates adeò angustas, ut vix subtilissimum, & ferè invisibilem succum admittant, pituitam in cerebro priùs colligi, & postea in venas fluere, eo brevissimo tempore insultus omninò improbabile redditur à deficientia loci, in quo colligenda sit pituita, improbabilitatem auget viæ defectus à cerebro ad venas. Unde retento spirituum vitio, & refrigeratione, coagulationeque sanguinis in Epilepsia, cum Hipp. alia causa demonstrationibus anatomicis Divini Senis tempore in puteo absconditis innixa requirenda.

Pro hoc, rememoranda duræ matris cerebrum totum circumvestientis constitutio, & præcipuè quoad suos sinus, in quos, tanquam in magna maria, ut loquitur *Vvillisius*, arteriarum rivuli per cerebrum disseminati sanguinem reducendum exonerant. Quatuor enumerantur in hac membrana sinus, ubi in falce cerebrum in duas partes dividente duplicatur. Primus incipit ab extremitate falcis in parte anteriori juxtà nares summas, & *septum osseum*, processum papillarem distinguentem, & *cristæ Galli* connascitur, & per longitudinem falcis progrediendo magis semper dilatatur, prout falx versus posteriora capitis tendendo dilatatur in occipite, & cerebrum à cerebello distinguit, dum in dextrum, & sinistrum latus divaricata descendit. In hac divaricatione alios duos efformat sinus, dexterum unum, sinistrum alterum: primus dicitur *longitudinalis*, quia per longum falcis excurrit; alii duo *laterales*, quia per latera cerebri extenduntur juxta *lambdoidis* progressum. In hac divisione falcis ad latera cerebri sinus laterales efformantis, quartus sinus observatur parvus interiora cerebri pervadens usque ad glandulam pinealem. In primo sinu longitudinali venam excurrere observatur, & *Diemerbroech* arteriam etiam vidit; secundus, & tertius lateralis cum jugularis venæ ramo interno continuantur. Quartus suscipit venam à plexu *Choroide*, per quam sanguis in eum exoneratur, per laterales sinus ad venas jugulares mox dictas deferendus. In eisdem sinibus terminantur multæ meningum venæ sanguinem in eos effundentes, ut experimento patet; nam injecto liquore nigro per syringam caudici arteriæ *carotidis*, observatum est, atrum liquorem per innumeras arteriosas, & venosas propagines transire, usque dum tandem in sinus, ex jisque in venas jugulares confluerer; quo experimento manifestum fit omnes hos sinus connexionem cum venis jugularibus conservare; hocque modo circulationem sanguinis in cerebro confici, exonerato sanguine muneribus cerebri superfluo in dictos sinus, qui à jugularibus recipitur, & ab his ad venam cavam in corde radicatam reducitur.

His sinibus ita à Natura totius cerebri indemnitati, & perfectioni circulationis prospectum est, ut sinus longitudinalis sanguinem in parte anteriori cerebri superfluum recipiat, sinus duo laterales illum cerebelli admittunt, quartus, seu parvus à cerebri meditullio redeunti sanguini locum præbet; hocque ordine, & textura dispositi sunt, ut longitudinalis, & parvus in duos laterales sanguinem effundant, atque hi in venas jugulares istis continuas receptum fluidum deponant.

Alterum consideratione dignum in his sinibus est eorum textura, à *Vvillisio* delineata *in cap. 6. de Cerebri Anatome*, & primò observat in dictis sinibus varios membranæ processus in filamenta elongatos, & inter se distantes, & complicatos, à quibus cavitas illorum in plures cellulas dispartitur in hunc finem, ut sanguis à diversis rivulis in sinuum cavitates redux variis obicibus, & quasi valvulis retardaretur, ne fortè impetuosè nimis, & confestim irruens motu vorticoso, & inordinato intrà hunc pelagum flueret, cum ipsius sinus, & cerebri læsione. Secundò in quadrupedum capitibus animadvertit in tota sinuum cavitate plures chordas, seu ligamenta ab uno latere in aliud producta eadem cavitatis latera intrà debitos aperturæ, & dilatationis fines continentia, ne à sanguine cum aliquo impetu in cavitatem irruente supra modum amplietur ad majorem, quàm deceat sanguinis copiam recipiendam, à qua cerebri subjecta moles, cum depravatione suarum operationum opprimi posset. A motu horum ligamentorum successiva contractione peracto sanguis in sinibus contentus ad orificia vasorum reducentium propellitur, ne in illis stagnet, in quem finem collimare etiam videntur productiones membranarum cellulas efformantes supradictas. Non dissimilis rationis fibras observavit insertas membranæ cerebellum investienti, & membranæ, qua cerebrum tegitur, quibus fibris utraque membrana ad invicem connectitur, & eisdem motis membranas moveri necesse est, sanguinemque in sinibus prædictis collectum in suo motu accelerari, vel retardari proceleri, vel tardo membranarum motu dependenter à dictis fibris arbitrandum est.

Præcognitis prædictis anatomicis demonstrationibus, non irrationabile mihi videtur in dictis sinibus sedem, & causam Epilepsiæ permanentem, & immediatam stabilire, & præcipuè in quarto ad glandulam pinealem penetrante, quo loci est medullæ oblongatæ principium, & nervorum organis sensuum inservientium origo, & sensus communis, imaginationis, memoriæque sedes.

Si contingat hunc sinum sanguine turgere, cum sui magna dilatatione, quia in majori quantitate, quæ suæ naturali capacitati conveniat, in eum propulsetur, & exitus sanguinis ab eo non respondeat acceptæ quantitati, talem necesse est in eo colligi quantitatem sanguinis, qua subjectæ partes cerebri, sed dictarum mox facultatum pressæ, vel spiritus animales non admittant, vel istorum motum impediant, cum impedito exercitio earumdem facultatum. Eadem repletio, & turgentia sinus eveniet, si filamenta illa supradicta suam texturam ingredientia, & expulsionem sanguinis in laterales sinus coadjuvantia laxitate vim constrictionis, & impulsionis amiserint, quarum vitio portio sanguinis suscepti determinatur ad stagnationem in dicto sinu; cùmque hæc portio à subsequente sanguinis portione eadem de causa stagnante augeatur, tractu temporis necessariò turgentia, & impletio sinus succedere debet. Si sinus factus fuerit varicosus pluribus in locis idem eveniet, & hæc est causa Epilepsiæ organica, à qua fortè pendet istius difficilis curatio, & quam agnovit Hipp. in laxitate cerebri à nimia humiditate in hoc superabundante, & si per ætatem laxitas fibrarum, & varicosus status sinuum in pueris exsiccatione corrigatur, ab Epilepsia liberantur, quod evenit eis, qui ab hoc morbo arte curantur.

Lentor sanguinis, vel alterius humoris ad eamdem laxitatem fibrarum concurrere potest nimia humiditate laxando earumdem texturam. Lentor in sanguine motum istius circulationis retardat, & stagnationem, & collectionem ejusdem cum plenitudine in dictis sinibus coadjuvat, qua de causa Divinus Senex asserebat, pituitosos,

tosos, quorum sanguis lentore afficitur, Epilepsiam apprehendere, non biliosos, & omnia medicamenta ad Epilepsiæ curam directa huic lentori contraria observamus, sicut etiam laxitati dictarum fibrarum; hisce enim duobus vitiis conjunctis facilior est stagnatio sanguinis in dicto sinu.

Cùm venarum jugularium orificia sinibus prædictis correspondeant, istorum obstructio, non totalis, sed partialis potest esse remora sanguinis in prædicto sinu, huncque plenitudine dilatare; si enim esset totalis, Apoplexia succederet, sicut si stagnans sanguis omni motu careret, nec aliqua portio istius in alios sinus, vel jugulares exoneraretur; ex quo patet ratio demonstrans causam transitus Epilepsiæ in Apoplexiam, in hac est totalis, & integra statio sanguinis, in illa stagnatio cum diminuto fluxu.

Addo irritamentum in membrana, vel fibris, vel ligamentis dicti sinus, quo in spasmodicas contractiones tracti expulsioni recepti sanguinis motu suo naturali, de quo suprà, servire non possunt; quapropter huic sinui tribuendum mihi videtur, quidquid Antiqui pro explicanda Epilepsia irritatis ventriculis cerebri tribuerunt.

A plenitudine hujus quarti sinus à causis prædictis pendente, prementeque substantiam cerebri subjectam, quæ est medulla oblongata, nervorum principium vi istius pressionis influxus novus spirituum ad partem pressam cerebri impeditur, & ab eadem pressione compressi, & conculcati spiritus in dicta parte existentes omni motu, & actione privati prohibitio influxui æquivalent. Hujus effectum sentiunt organa sensuum externorum, & facultas motiva, & sensitiva alligata illi parti cerebri circa medullam oblongatam existenti, & ipsi medullæ, dum à suis operationibus interdicuntur prohibito influxu spirituum ad sedem suarum operationum. Eumdem effectum puto provenire posse à plenitudine sinuum lateralium, si plenitudine premant substantiam cerebri subjectam, ut pressio perveniat ad medullam oblongatam, & ad partes isti circumpositas.

Admissa hac doctrina, à constitutione sinuum membranæ cerebri deducta, demonstratur, quomodo succedat in Epilepsia prohibitus influxus spirituum ad organa sensuum externorum, & ad sedem facultatis sensitivæ, & motivæ voluntariæ, juxta Hipp. sententiam.

Quoad frigiditatem sanguinis, & ejus coagulationem, seu potius stagnationem in Epilepsia, hanc videtur arguere Hipp. à respirationis obturatione, quasi hæc à sanguine frigido, & coagulato in partibus respirationis pendeat, & hac impedita sanguis totius corporis refrigeretur, & coaguletur. Hujus causam tribuit pituitæ in sanguinem descendenti, & aerem ab hoc excludenti, ac si aer esset causa motus, & caloris sanguinis; quæ opinio, licèt vera sit, ex sententia Recentiorum hanc Hipp. confirmante, dum admittunt à particulis nitrosis in aere per inspirationem attracto existentibus, mixtisque sanguini per pulmones circulanti, hunc rarescere, unde major ad motum promptitudo, tenuitas, à qua motus corroboratur, & partes promptè beneficio sanguinis gaudent, & accendi, ex quo caloris augmentum, & color rutilus splendens; quæ omnia nota fiunt à mutatione valdè sensibili, quam subit secundùm dictas conditiones caloris, & coloris sanguis per arteriam pulmonalem ad pulmones transmissus in istorum substantia; ex quo potest argui impeditum aeris ingressum in sanguinem, motum, & calorem huic demere. Nihilominus non potest sustineri, aeris ingressum prohiberi à pituita in sanguinem descendente. Quapropter alia via procedendum in explicanda refrigeratione sanguinis, & coagulatione in Epilepsia, quæ, præter difficilis respirationis probationem, videtur comprobari ab omni actione corporis læsa, ad quam concurrit etiam sanguis aliquo modo, & suo motu, & suo calore, quorum excessus nullum habemus in Epilepsia indicium, ideòque istorum defectui tribuenda actionum læsio in hoc morbo.

Pro hujus vitii sanguinis explicatione, non discedendo à supradicta collectione sanguinis in sinu quarto duræ matris, dico, hunc sanguinem implentem dictum sinum fermentationem suscipere, tam ex motu inordinato particularum componentium, prout observamus in sanguine collecto in aliqua determinata parte tendente per fermentationem ad pus, vel ad dissolutionem corruptivam, quàm à motu particularum fermentativarum, quæ ei præternaturaliter associantur, & quibus Epilepticum abundare mala constitutio temperamenti, & sanguinis persuadet. Præter has particulas, non est improbabile à transeunte sanguine per sinus, in his, & præcipuè eorum parietibus adhærere particulas salinas, & fermentativas in sanguine existentes, quæ dum sinus implentur sanguine ab hoc à parietibus abraduntur, sibique socias adscisit eo modo, quo videmus in vasis urinariis salinas particulas, & tartareas illorum parietibus per moram urinæ adhærere, quæ ab aliquo liquore immisso adrasæ huic mixtę associantur. Hæ particulæ salinæ sanguini mixtæ in sinu prædicto stagnanti, quia fermentativæ, fermentationem supradictam conceptam augent. Ad hos humores in Epilepsiæ causa examinanda respexit Hipp. quando *in cit. superiùs num. de morbo sacro, Pueros, quorum caput mundum extiterit sine ulcere, facilè morbo hoc corripi* asseruit. Umor ulcerans est acris, & fermentativus. Fermentante sanguine in sinu prædicto existente, iste magis rarescit, dilatataque ob istius rarefactionem membrana, impetuque concepto, cum majori vi subjectas cerebri partes premit, interdicente pressione influxum spirituum ad organa sensuum, & ad totam medullam oblongatam in ea quantitate necessaria ad totum corpus regendum, & ad sensus peragendos, quapropter hi deficiunt, & totum corpus ruit.

Cùm sanguine fermentante, & effervescente in sinu prædicto, effervescit omnis humor in substantia cerebri contentus, de quo supra, & in quem Epilepsiæ causam refundit Hipp. ratione majoris quantitatis istius, major contingit effervescentia, cum intumescentia substantiæ cerebri, à qua premuntur, cùm diminutione motus circularis sanguinis, vasa illius sanguiflua; motus diminutus stagnationem inducit; stagnatio, cum pressione spiritui motum adimit, & cum motu actionem, caloremque ab eo proficiscentem supprimit. In tali statu constitutus sanguis, frigidus dicitur.

Sanguis in aliis tribus sinibus duræ matris congregatus, pariter effervescit, & effervescentia in se ipsum circumvolutus parvo, & tardo fluxu venas jugulares ingreditur, cum diminuto motu circulationis in istis, & in vasis illis connexis; hac ratione sanguis refrigeratus dicitur in dictis vasis.

Hujus effervescentiæ argumentum habemus in colore rubro, & inflatione vultus in Epilepticis, & etiam à tempore invasionis epileptici paroxysmi, qui cadit in Novilunio, in prima, & secunda quadratura Lunæ, & circa Plenilunium frequentissimè, & in istis Lunæ stationibus humor in cerebro fervet, turgente tunc temporis cerebri substantia, ut patet in vulneribus capitis osse detracto, cùm Luna decrescente cerebrum valdè à cranio distet, crescente verò ad illud accedat, itaut tempore finiti incrementi illud tangat; quod utique explicari non potest, nisi per effervescentiam humoris in cerebro contenti per Lunæ vim adeò manifestè in humido aliarum substantiarum agentem.

Impeditus influxus spirituum ad musculos intercostales à pressione cerebri in ea quantitate requisita ad naturalem elevationem thoracis, hæc minuitur, & parvum spatium aeri in pulmonibus conceditur, cum difficili respiratione, & stagnatione sanguinis in istis, à qua sensus suffocationis, seu, cùm Hipp. respirationis obturatio; motus enim pulmonum, maximè expirationis, in qua succedit eorum constrictio, motum circulationis ejusdem accelerat, idcircò hoc diminuto tardo motu movetur sanguis, & tarditas remora est sanguini in vasis pulmonum. Respiratio impedita, & calorem, & tenuitatem sanguini demit, ob rationem allatam ex mente Recentiorum. Musculi circulationi sanguinis inserviunt, suo motu vasa sanguiflua agitando, & leniter comprimendo; hinc deficiente horum motu, circulationis motum imminui, retardari oportet, sanguinem crassum fieri, & minus calidum, in quo sensu dicimus frigidum, & coagulatum.

Licèt ex his pateat frigiditatem, & coagulationem sanguinis, cum Hipp. in Epilepsia reperiri, patet etiam

iam non esse quid antecedens hanc, consequenter neque causam illius, sed esse quid consequens, à quo foveri, & conservari possunt omnia symptomata ab Epilepsia emanantia; quod confirmavit etiam, dum omnia symptomata Epilepsiam sequentia ad sanguinis frigiditatem, & coagulationem reducat *in lib. de morbr. sacr. num.* 8.

Ab hac pressione substantiæ cerebri, & effervescentia sanguinis in sinibus duræ matris, & humoris in substantia cerebri collecti, quæ omnia momento temporis vim prædictos effectus pariendi acquirere possunt, sicut acervus pulveris pyrii ab admoto igniculo momento temporis totus in flammam erumpit, rectè explicatur momentaneus Epilepsiæ insultus, & etiam paroxysmi ablatio dependenter à remissione effervescentiæ prædictæ, à qua sanguis sinuum, relicto motu inordinato in se ipsum, motum circulationis expeditum, & ordinatum reassumit, cedente etiam, vi sanguinis ad naturalem statum redacti, obstaculo in orificiis jugularium, etiamsi adfuerit.

Motus convulsivi inseparabiles Epilepsiæ comites per dictas causas explicantur. Ab effervescente enim sanguine in dictis sinibus variè agitatur, movetur, concutitur illorum membrana, & ad eosdem motus irregulares trahuntur membranæ nervorum totius corporis, cùm sint illarum cerebri productiones, cum eisque strictè colligentur, eamdemque motus irregularitatem membrana cerebelli patitur; irregulariter enim mota, & concussa à fermentante sanguine membrana cerebri, irregulariter etiam moventur, & concutiuntur filamenta illa, quorum medio membrana cerebelli illi connectitur; hac concussa omnes partes cum cerebello connexæ, vel dependentes concuti necesse est, & præcipuè illæ, quæ cum portione membranæ concussæ commercium conservant, non æqualiter tota membrana cerebri, & cerebelli concutitur, sed modò in una parte, modò in alia, prout effervescentia sanguinis inæqualiter in eo succedens, modò unam, modò aliam partem distendit, agitat, concutit. A spiritu etiam animali motus illi convulsivi oriuntur. Fluxum istorum per nervos negare non licet, cùm partes in Epilepticis moveantur, & sine influxu spirituum motus non peragitur, quamvis præternaturalis. Hic motus in Epilepticis non est voluntarius, sed involuntarius, idcirco pendens à motu spirituum à nullo determinativo imperato, à nullo moderatore directo, sed à vi propria exercito, vel ab aliqua circumstantia fortuita determinato, quapropter irregularis, & inordinatus, prout contingit in Animalibus, dum jugulantur inordinatis motibus, modò unam, modò alteram partem moventibus, non à principio vitali spiritus regente, & determinante, sed per solum motum priùs à principio vitali accepto, quo feruntur sine ordine per viam, quæ primò eis offertur. Istis adaptari potest sententia *Hipp. in libr. de flatibus num.* 21. descripta, & sanguini ab eodem applicata, quem ratione contracti vitii in motu irregularis motionis membrorum causam determinat. Ex his patet in Epilepsia esse vitium organicum in substantia cerebri, nempè in dilatatione suarum porositatum, seu interstitiorum, & etiam in sinibus duræ matris, & filamentis, seu ligamentis osse laxitatem, & dilatationem varicosam eorumdem sinuum, & simul adesse intemperiem in sanguine ratione humidi superabundantis, & ratione particularum fermentativarum, vel ob sui volatilitatem, vel ob humoris conditionem.

Causæ remotiores, ex *Hipp. citat. libr. numer.* 10. sunt Calor; ait enim: *Defluit autem, & eliquatur pueris, maximè quibus sanè caput fuerit percalefactum, sive à Sole, sive ab igne;* ratione superiùs dedimus. A frigore etiam fieri, eodem loco docet his verbis: *Si etiam derepentè inhorruerit cerebrum* (hoc est, derepentè, & violenter refrigeratum fuerit) *etiam tunc pituita secernitur, eliquatur etenim per calorem, & cerebri diffusionem, segregatur autem à frigore, ac concretione, & sic defluit. Et quibusdam quidem defluxionis causa hæc est.*

Hinc obiter notandum est, Hipp. Recentiores docuisse à sanguinis coagulatione, & concretione humoris serosi segregationem fieri, à qua fluxiones, & alii morbi progignuntur; frigus enim, constipando humorem, quod serosi, & fluxibilis valdè in eo reperitur, exprimit. Calorem, & frigus esse Epilepsiæ causam, satis apertè experientia demonstrat. Si post frigus calor caput afficiat, causa pariter est Epilepsiæ, prout eodem loco dicit Hipp. *Ubi derepentè post aquilonares ventos refrigerantes, auster calefaciens flare cœperit, occasionem epilepsiæ præbet;* quòd succedit, etiamsi calori frigus successerit; qua de causa Senes Epilepsia corripi docuit idem *Hipp. cit. lib. num.* 12. dictando: *Cùm ad multum ignem senex caput, & cerebrum percaluerit, deinde in frigore versatus fuerit, ac inhorruerit, & ex frigore ad tempora accesserit, & ad ignem descederit, idem hoc patitur, ac sic à morbo sacro apprehenditur juxta prædictum modum;* & rationem reddit *Hipp. in fine cit. num.* reddendo causam, cur in Æstate Senes ab Epilepsia non corripiantur, quia in hac tempestate *non accidunt magnæ mutationes;* quando ergo accidunt magnæ mutationes caloris, & frigoris, tunc Epilepsiæ causa adest, ab aquilonari vento cerebrum refrigerari, & immediatè ab austro calefieri, ab igne calefieri, & ab aere refrigerari, magnam mutationem includit, consequenter & causam Epilepsiæ. Hæc majorem claritatem adipiscuntur, si dicamus, à calore majorem fluxum sanguinis ad dictos sinus fieri, unde necessarii dicti effectus, à frigore sanguinem ibidem magis condensari, & stagnare, ex quo descriptæ affectiones.

Epilepsiam fieri per consensum ab affectione partium inferiorum, innumeræ Authorum observationes testantur, quod cerebro communicatur effervescentiam in sanguine sinus irrigante efficere puto.

Signa imminentis Epilepsiæ tradita sunt ad *Hipp. lib. de Coac. prænot.*

Signa præsentis sunt: Abolitio sensuum internorum, & externorum, motus convulsivi totius, suffocatio, spuma ab ore exiens.

Signa prognostica habentur collecta *in lib.* 2. *prædict. n.* 16. *Morbus comitialis difficillimæ curationis, si à pueritia incipiat, & in virili ætate perduret, & si inceperit in vigore ætatis. Senes, si apprehendantur, moriuntur. Periculosus morbus comitialis, in quo pars principaliter affecta non cognoscitur, & ejus initium ignoratur. Qui à capite initium sumunt, ex his gravissimi sunt, deinde qui à latere* (idest, qui ab epate, vel liene proveniunt.) *Qui verò à manibus, vel pedibus maximè, sanari possunt;* quæ omnia videtur confirmasse *lib. de morb. sacr. n.* 10. & 13. *lib.* 3. *proreth. part.* 39. *Qui sanguinem certis temporibus profundere consueverunt, si non profunderit, siticulosi hi difficiles, exoluti, epileptici moriuntur; in lib. de flat. n.* 23. *Liberantur aliquando huic morbo obnoxii, maximè accedente hyeme*, & rationem ibi reddit, quam explicabimus in curatione; & *in lib.* 2. *aphor.* 45. *Quicumque juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victuum, quoque liberantur;* & *in libr. de Coac. prænot. n.* 4. *Si urinæ in epileptico fuerint tenues, & crudæ, præter morem, sine repletione morbus epilepticus inflat, & præcipuè si dolor, vel convulsio in summum humorum, aut collum, aut dorsum incidat, aut torpor corporis fiat, aut turbulentum insomnium viderit;* hæc enim omnia seri copiam ostendunt, & cerebrum hoc colligere, & insomnium turbationem spirituum, & fermentationis initium; & *lib.* 5. *aphor.* 7. *Quibuscumque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt; quibuscumque autem vigesimo quinto, commoriuntur.*

Indicationes erunt: Primò exsiccandi humidum, quod fit exsiccantibus, & purgantibus. Secundò acidum sulphureum, vel salnitrosum, quod est altera causa Epilepsiæ, corrigendi, quod fit specificis antiepilepticis. Eadem exsiccatione vitium organicum cerebri, & sinuum duræ meningis oppugnabitur, quòd tertiò considerandum venit.

Principalem indicationem in curatione Epilepsiæ esse humidi exsiccationem, habemus ab *Hipp. lib. cit. de morbo sacr. num.* 13. ubi habet: *Non autem ampliùs possibile pituitam excerni, neque cerebrum resiccari;* ideòque concludit difficilem esse liberationem ab hoc affectu; è contra verò deducendum est, si pituitæ possibilis

esset

esset excretio, & cerebri exsiccatio facilem fore liberationem, cùm pueri sanentur per incrementum ætatis augescente calore, à quo humidum superfluum exsiccatur, & eadem exsiccatione constrictis poris cerebri, hoc compingitur; & *in lib. de flat. num.* 23. describendo modum, quo aliqui, accedente Hyeme, à flatibus liberantur, ait: *Quando variis laboribus exercitatum corpus calefactum est, calesit & sanguis, qui rarefactus rursus calefacit flatus; hi verò calefacti dissolvuntur, & ipsi, & compactum sanguinem dissolvunt simul, proceduntque è corpore partim cum spiritu, partim cum pituita ejecti*. Hæc omnia ab Hipp. enarrata exsiccationem includunt; calor enim corporis, & sanguinis pituitam, & serum in flatus attenuat, & etiam resolvit; quæ sententia potest applicari curationi Epilepsiæ per exsiccantia peragendæ. Et *lib. 7. Epid. n.* 26. ubi narrat hist. comitialis convulsionis per aliquot dies repetentis, ait: *Sexta abstinuit ab omnibus, & sorbitione, & potu, & à nulla ampliùs affectione corripiebatur*: abstinentia à cibo est validum exsiccativum.

Exsiccamus purgantibus continuo usu ad aliquod tempus repetitis, & saltem per quindecim dies; in quorum genere sunt: *Syr. Hellebori Quercetani*, vel

℞. *Extract. Helleb.* ℥. ß.
Visci querc.
Pyreth. } *a.* ℈. ß. *M. d. t.*
Sem. Peoniæ

Componatur Syr. Magistral. ex Senna, Helleboro, Agarico, Sem. Carthami, Zinzibere, Pyreth. Cinam, Rad. Peoniæ, Valerianæ, Sem. Seseleos, Saponariæ, Floribus Tiliæ, omnibus in aqua infusis, & decoctis, cum Saccharo in Syrupum redigantur, & exhibeantur ℥. *ii. augendo, vel minuendo dosim pro operationis parvitate, vel magnitudine*. Bis in anno reiteranda hujusmodi purgatio, Vere, & Autumno, & quolibet mense ante Novilunium, vel Plenilunium uno cum dictis medicamentis purgandum. In singulis Lunæ quadraturis, & in die præcedente, & has subsequente unum ex specificis infrà describendis sumat æger, servata diœta in fine hujus Dissertationis exponenda.

Diaphoreticis exsiccamus paratis *ex Ligno Sancto, Sassafras, Visco quercino, Corylino, Cornu Cervi, Floribus Tiliæ, Radice Lappæ majoris*, sudorem promovendo, vel lagenis aqua calida plenis vel arcubus apposito igne *ex Spiritu Vini juniperato*. Post sudorem exhibeatur bolus *ex* ℥. *i. Antidoti Cœphalici maj.* vel *Mithridati, cum gr. ii. Laudani liquidi*, superbibendo *Aquæ Ceras. nigr. Florum Tiliæ, vel Hirund. a.* ℥. *iiii.* Bis in die sumatur decoctum, solo manè sudor proliciatur, per triginta dies in hoc persistendum, præmissa purgatione totius, & per tres annos in Vere reiteranda hæc sudorifica purgatio.

Sputatione exsiccationem consequemur, exhibendo *Mercur. dulc. ad* ℈ ß. *cum Terebinthina, & Castoreo*, usquequò sputatio copiosa appareat; eamdem obtinebimus *Unguento Mercuriali* ad usum redacto; sputatione terminata, decocto ex dictis lignis, cum infusione *Cinabr. nat. Decoctum ad dies quadraginta extendatur, sine sudore*. His remediis exsiccantibus corrigetur vitium organicum cerebri, & duræ meningis.

Secunda indicatio acidum sulphureum extinguendi. Non omnia acidum absorbentia communiter decantata valent acidum epilepticum extinguere, sed specificis solùm reservata est hujus acidi resolutio; inter quæ *Semen Saponariæ sumptum semel in mense per tria Novilunia ad* ℥. *I. Ruta crucigera ad m. i. in Vini amphora infusa, & per quindecim dies sumatur dictum Vinum ad* ℥. *vi. vel Succus ejus ad* ℥. *i. in Aqua Hirundinum, vel Cerasorum nigrorum, vel Antiepileptica*. Specifica sunt: *Peoniæ Maris radix, flores, & semen; radix colligenda Sole in Leone existente, hora solari. Viscus quercinus colligendus mense Augusti, vel Septembris, inter duo Mariæ Festa, illud censetur efficacius, quod Quercui propius est resecatum. Lignum Corylinium, idest Avellanæ sylvestris, adhuc præstantiùs est. Radix Valerianæ sylvestris ad* ℥. *ii. in liquore specifico. Hyperici min. sanguis, hoc est Tinctura Florum istius collectorum in die S. Joannis Baptistæ, Baccæ herbæ Paridis n. novem. Carduum, Millefolium, Lunaria, Radix Dentariæ inter specifica numerantur. Spiritus Sanguinis humani laudatur, ab aliis præfertur ille à sanguine Epileptici extractus, & cum Spiritu Vitrioli, juxta Crollium parati, mixtus. Secundina torrefacta mulieris primiparæ masculum enixæ, & in pulverem redacta, ad* ℥. *i. cum Aqua Antiepileptica; Fel Catuli nigri, Unicornu verum. Hepata Ranarum tosta super folia Brassicæ lento igne in ollis vitreatis. Glossopetre, seu Linguæ Serpentum Melitensium; Unicornu fossile, quod in Specu Bumaniono in Sylva Hercinea in copia reperitur; Cinabris nativa, & Antimonii artificialis, Charabe, & ex eo paratæ compositiones*. Hæc remedia ante, & post Novilunia, & Plenilunia sunt exhibenda, cùm in istis temporibus insultus epileptici invadere soleant, & propinanda cum specificis, ut *Aqua Hirundinum, Cerasorum nigrorum, Florum Tiliæ, Liliorum Convallium, & decoctum aliquod ex simplicibus dictis*; ex his omnibus parari possunt varia medicamenta, in pulvere, electuario, pilulis, & vina medicata.

De sanguinis missione nihil dicendum censent multi, nisi adsit plenitudo, vel evacuatio consueta istius suppressa, & in paroxysmo, nisi adsit periculum suffocationis; ex dictis tamen de causa Epilepsiæ deduco convenire, & si habeantur signa imminentis paroxysmi, puto valdè tunc proficuam fore missionem sanguinis; & *Cælius Aurelianus* in paroxysmo epileptico, & post, ad præcavendum secundum, sanguinis missionem admittit, & in data causa irrationabile est rejicere, & proficua erit missio à jugulari vena.

Diœta corpus exsiccare, & acidum corrigere intendit *Hipp. lib. de morb. sacr. n. ult.* ubi hanc auream habet sententiam: *Naturam autem unusquisque habet, & vim in se ipso, & nullus nec auxilii, nec remedii expers est, & plerique his ipsis curantur, à quibus etiam nascuntur; alterum enim alterius nutrimentum est, alterius verò pernicies, & afflictio. Hoc itaque Medicum nosce oportet, & temporis occasionem in singulis prænoscere, quod alterum quidem per alimentum absolvet, & augebit, alterum verò detrahit, & minuet; oportet autem tùm in hoc morbo, tùm in reliquis omnibus non augere morbos, sed festinare, ut ipsos exteramus, id quòd adversissimum est, morbo exhibendo, non quòd amicum, & familiare; à familiari enim, & consueto floret, & augescit; ab adverso verò, & hostili perit, & dissipatur. Quisquis autem talem mutationem in hominibus novit, & humidum, ac siccum, facere potest hominem calidum item, ac frigidum per diœtam, hic utique, & hunc morbum sanaverit, si occasionem eorum, quæ conferunt, prænoscet*. Sola Diœta ergo curandam Epilesiam sancivit Hipp. si exsiccans fuerit; talis est ratione quantitatis; si in minori quantitate alimenta sumantur, quàm totius deperditi ratio requirit, cessante integra reparatione deperditi necesse est, ut corpus tam secundum solidas, quàm fluidas partes exsiccetur; minuenda ergo solita cibi quantitas. Diminutionis mensuram assignavit *Hipp. lib. de vet. Medic.* ubi habet: *Victus modus ex solo corporis sensu cognoscitur*; & modum determinavit *in lib. 6. Epid. sect. 3. Paucus cibus, sine lassitudine, sine siti*; hæc est diminutio alimenti tuta, si absit ab hac lassitudo, & sitis. Ratione qualitatis cibus est exsiccans, si calidus, & sine humido horum electionem colliges. *In lib. de Diœta 2. à n. 18. usque ad 28.* habet modum exsiccandi, & *in lib. de salubri Diœta num. 4.* ubi *pingues graciles facere* docet, & *in lib. de ratione victus in acutis, laborandum etiam, & exercendum corpus*, cùm, ex Hipp. labores quæ insunt consumere soleant. *In lib. 1. de Diœt. n. 2. & li. 2. n. 24.* dixit, *laborem siccare, & corpus robustum facere*; sit tamen cum moderatione in diœta diminuta, ne vires resolvantur, ad quas respiciens *Hipp. in li. 6. Epid. sect. 6.* sancivit, *Labores cibos præcedant*, ut per cibum vires à labore diminutæ refocillentur. Omnia acida, & pituitosa vitanda, & præcipuè vinum, ob suum acidum occultum, etiam si non sit sensui manifestum; omnia biliosa concedenda, cùm, ex *Hipp. cit. loc. de morb. sacr.* pituitosos, non biliosos hic morbus corripiat. Satagant ergo Medici pro acquirenda scientia medendi morbos sola victus ratione; cùm hæc, etiam incurabiles existimati, ut Epilepsia, curentur, & per hanc possumus calefacere, exsiccare, refrigerare, humectare, imò aciditatem, austeritatem, salsedinem, acrimo-

nìam

niam humorum moderari, & ita omnes morbos curare. In Dieta comprehenduntur omnes res non naturales.

Curatio Epilepsiæ per consensum, fit curatione partis affectæ, & specificis supradictis.

CAP. XXX.

De Convulsione, seu Contractura.

Contraria Paralysi convulsio illa in resolutione, & laxatione partium consistit, hæc in contractione; dicitur etiam Spasmus, non quia præcisè vehementi dolore afficiatur æger convulsione captus, ut vulgò creditur, sed quia pars est contracta, & contractionis socius est dolor.

Definitur Convulsio; *Contractio musculorum involuntaria, perpetua, dolorifica, ob nervosarum partium abbreviationem, quæ versus suum principium retrahuntur, cum rigiditate, & figuræ partis convulsæ mutatione.*

Esse *contractionem* in convulsione, ocularis inspectio certum facit; ideò contracturæ nomine convulsionem designavit Præceptor Hipp. quia est inseparabilis à convulsione vulgariter acceptata; nam vera convulsio est motus convulsivus, ut superiùs demonstravi. Esse *musculorum contractionem*, demonstratur à natura contractionis, quæ fit per motum; hoc enim solùm pars, quæ est extensa, contrahitur virtute organi motus, quod est musculus, sine quo nullus motus in corpore exequitur; quapropter omnis contractio partis supponit contractionem musculorum, qui illarum motui serviunt, etiamsi contractio fuerit involuntaria, prout est illa convulsionis, seu contracturæ, cùm idem sit principium motus spontanei, ac non spontanei præternaturalis, cum hac tantummodo differentia, quòd in motu spontaneo à Voluntatis imperio movetur principium, & organum motus, in præternaturali verò à causa morbifica: idcircò contractio in convulsione dicitur involuntaria, quia fit à causa morbifica præternaturali, & citra Voluntatis imperium; imò contractionem hanc morbificam impedire non potest, si velit Voluntas, superante Voluntatis efficaciam vi causæ morbificæ.

Est *perpetua* ista contractio, ut plurimùm experientia docente, ideò est difficilis curationis, & inter morbos incurabiles numeratur; visæ tamen fuerunt convulsiones periodicæ, ut notat *Oetæus lib. obser. & Barthol. cent. 3. Hist. Anatom. 35. Tulp. lib. 1. obser. 25. Dolorifica*, quia est contractio præternaturam partium sensitivarum, quæ cum dolore semper conjungitur, & etiam quia dum tendines musculis annexi contrahuntur, membranam ossis, cui inseruntur, velut ab osse avellere conantur, cum tristi illius sensatione; imò in contractione tendines ab ossibus quasi divelluntur, quod nisi cum magno dolore succedere potest, & maximè attenta contractione valdè magna, quæ naturaliter, & cum toto conatu à Voluntate imperato fieri non potest, sicut fit à causa præternaturali, ut est illa, qua calcaneis clunes attinguntur, ex qua magna contractione dolor etiam sequitur: Vide *Jachinum 9. cap. 13. in 9. Rasis*; & etiam quia in convulsione adest semper irritans, à quo dolor.

Dolorem in convulsione innuit *Hipp. in lib. de intern. affect. n. 60. & 61. & lib. 3. de morb. n. 13.* & experientia docet in *Crampe*, qui est convulsio à flatu, adesse dolorem. Verùm in principio contractionis solùm dolor observatur, parte enim diù in situ contractionis commorante cessat dolor, contractioni parte se accommodante, sine ulla tristi sensatione, ut habemus ab *Hipp. lib. Coac. prænot. n. 3.* Convulsiones omnes quidem molestæ sunt, & dolores in principio intensos inducunt, & postea quoque aliquos commonefaciunt.

Contractio fit *ob partium nervosarum abbreviationem*. Per partes nervosas non intelligimus solùm ramificationes nervorum per musculos diramatas, sed etiam tendines, qui non sunt nisi dictæ ramificationes in fasciculum colligatæ, & hi præcipuè sunt in musculis partes affectæ, & contractionis primaria sedes, cùm istorum ministerio motus musculorum peragatur, & docuit *Hipp. cit. lib. 3. de morb. n. 60.* ubi habet, loquendo de *Opistotonos*, quæ est convulsionis differentia: *Fit autem cum tendines, qui sunt retrò in cervice ægrotant*; & *in lib. de vict. rat. in acut. num. 55.* de *Tetano* loquens, ait: *Cùm autem à tendinibus vehementer in anteriorem partem revelluntur*; ex quibus patet, Hipp. voluisse sedem contractionis partium in tendinibus; & ratio exposcit, quòd motus depravati sit sedes, quæ est sedes motus naturalis, at hæc est in tendinibus, cùm istorum ope, & contrahatur, & extendatur pars, consequenter etiam præternaturalis motus contractionis sedem esse admittere cogimur. Ab affectis verò nervis, musculorum eadem potest sequi indispositio, quæ fibras musculorum carnosas eodem modo afficiat, ita tamen ut primario nervus, & tendo afficiatur, secundario fibra carnosa, & musculosa caro.

Abbreviantur verò; quia versus suum principium, nempè cerebrum, tendines nervosi contrahuntur; ex contractione enim curvantur, & à curvitate breviores secundùm longitudinem evadunt. Dictum fuit *nervosarum*, ut non solùm nervos, & tendines, sed etiam ut membranæ contractionis subjectum statuantur; quod docuit *Hipp. lib. 1. de morb. n. 14.* ubi habet, *Ventriculi convelluntur, & exsiccantur*; & *in lib. 3. Proret. p. 28.* habet, *Vesicam convelli*; & *in lib. de ossium nat.* ait, *Venam humeralem sanguifluam rumpi, & convelli*; & *in lib. 1. de morb. num. 13. Venula convulsa rumpitur.* Pulmones, & istorum articulos convelli, sancivit *lib. 1. de morb. n. 5.* & *Pulmones convelli, cùm tussis fortis fit*, declaravit *lib. 4. de morb. n. 28. Heurnius lib. de morb. capitis cap. 25.* convulsionem observavit in intestinis, abdomine, testibus, & vasis spermaticis. Primarium verò subjectum contractionis tenendum est tendinem esse; in istis enim convulsiones sunt ferè semper diuturnæ, & perpetuæ, in aliis verò partibus membranosis breviores, & brevissimæ, ut patet in convulsione ab Epilepsia, ab Hysterica, & Hypochondriaca affectione.

Ab hac contractura rigidi fiunt tendines, & partes, itaut nec vi magna possint distendi, & à sua contractione dimoveri. Tendinibus evenit id, quòd observamus in chorda copia aquæ madefacta, quæ contrahitur multùm, & abbreviatur, & ita rigescit, ut nullo modo tractari possit, ac antea datum erat; ita tendines humore seroso impleti, ita rigescunt, ut à situ contractionis dimoveri sit impossibile, & eò magis, si serum illud in eis concreverit; ab istius enim concretione ita constipati, & duri fiunt, ut cuicumque eos movere conanti resistant, & probabile mihi est hunc humorem serosum esse ejusdem conditionis cum eo, à quo tophi in podagricis, & partium contorsiones fiunt. Addo tendines facilè osseam indolem suscipere, ut patet in pedibus præcipuè Indiorum veterum, in quibus tendines motui illorum destinati ossei reperiuntur; hinc est, quòd exsiccati tendines contrahuntur, & immobilitatem nanciscuntur.

Contracti, & rigescentes nervi partem, cui annectuntur trahendo à sua naturali figura dejiciunt, & pro situ acquisito in contractione partem etiam in tali situ confirmant. Hinc oriuntur variæ illæ partium convulsarum configurationes, quas impossibiles crederemus, nisi oculis perciperemus, & cum tali vi ad has configurationes ducuntur, ut ossium dislogatio succedat, in qua actione dolores vehementes non possunt non contingere.

Ex his confirmatum manet, subjectum primarium convulsionis esse tendines musculorum, secundarium esse totum musculum, cujus tendines afficiuntur, cum istorum motus impeditus, vel vitiatus depravet, vel vitiet illorum motum; denominativè verò pars convulsa, vel totum dicitur subjectum convulsionis, cùm pars, vel totum convulsum denominetur; Ubi verò convulsio, seu contractura contingit parti, in qua non est tendo, ut quando membranæ supervenit contractura, membrana erit subjectum istius.

Patet etiam differentia, quæ est inter convulsionem, & motus convulsivos; in illa adest immobilitas, & omnis privatio motus, & contractio permanens, in istis contractio, & extensio reciprocans, & motus ejusdem partis patientis motus convulsivos, modò cum contractione, modò cum extensione exercent.

Patet etiam differentia inter contractionem partis factam ab homine sano, ab ea convulsionis, licèt hæc eisdem Instrumentis operetur. Quia in homine sano talis contractio fit Voluntate imperante, in convulsione contra Voluntatis imperium. Contractio membri volunta-

luntariè facta, voluntariè mutatur, contractio convulsiva, eligente etiam Voluntate, non tollitur, nec mutatur,

Cùm omnis contractio naturalis partium sit, & dicatur motus, quia licèt pars in contractione videatur quiescere, verè tamen dicitur moveri, cùm in contractione detineatur per actionem musculi, & spirituum, sine qua à contractione discedit, & omnis actio dicatur motus; patet etiam in contractione esse motum, ideò non sine ratione quæsitum est, quomodo in convulsione depravetur hic motus, an diminutè, an depravatè, an abolitè.

Sylvius le-Boe existimat, motum in convulsione non esse abolitum, dum adest retractio partis, quæ non fit, nisi cum motu, & conservatio hujus retractionis in parte motum supponit, ex quo motus abolitus dici non potest: non potest dici motus depravatus, quia motus retractionis partis, est motus naturalis partium, quo sæpiùs utuntur pro exercendis aliquibus operationibus, motus verò depravatus, est motus ad nullas operationes naturales requisitus. Non esse diminutum demonstrat resistentia, qua membrum contractum omnem vim conantem contractionem auferre deludit; ex quo deducitur, motum contractionis in convulsione non esse diminutum, quia facilè contractio à vi externa superaretur, & ad extensionem reduceretur pars contracta. His rationibus persuasus concludit, motum contractionis in convulsione esse motum auctum, cùm contractio sit perpetua, & resistens vi externæ robustæ.

Verùm licèt contractio partis sit motus, cùm sit translatio illius ab uno situ ad alium situm, conservatio tamen contractionis in convulsione, non est motus, quia non conservatur per actionem musculorum, & tendinum partis, nec per actionem spirituum animalium, sicuti dixi conservari in contractione partium naturali, sed ejus conservatio pendet à causa præternaturali afficiente tendines, & istorum extensionem prohibente, quapropter est ablatus motus extensionis, & abolitus, cùm nec imperante Voluntate possit pars convulsa extendi. Et sicuti in Paralysi dicimus motum esse abolitum, licèt in ea adsit extensio partis paralyticæ, quæ est motus, quia extensio non est spontanea, nec pars alio motu valet hanc immutare, ita quia in convulsione contractio non est spontanea, nec per Voluntatis imperium mutari potest, in convulsione motum esse abolitum dicendum est. Nec talem contractionem motum propriè appellare debemuss, licèt per motum facta fuerit, sed quietem in termino motus, cum omnimoda cessatione ab isto, & cum immobilitate, & impotentia ad quamcumque motus differentiam, ut patet ex dictis.

Causas convulsionis, seu retractionis, vel contractionis ab Hipp. dictæ, ad duas reducit *Hipp. lib. 6. aphor. 39. repletionem nempè, & inanitionem*, ubi ait. *Convulsio fit à repletione, vel inanitione*; & quoad repletionem videtur confirmasse *lib. 5. aphor. 5.* scribendo: *Si quis ebrius derepentè voce privetur, convulsus moritur, si non febris corripuerit.* Ebrietas repletionem inducit, & hanc confirmat remedium, nempè febris, à qua repletio tollitur; & *lib. 1. de morb. popul. sect. 2.* ubi narrat convulsiones à constitutione temporis humidi, & aquilonaris; humida constitutio auget humores serosos, aquilonaris transpirationem prohibendo copiam istorum congregat. A copia humoris repleti tendines, secundùm latitudinem dilatantur; & quantum secundùm hanc extenduntur, tantum secundùm longitudinem abbreviantur, ut videre est in chordis Chitaræ, & Corio, quæ, si humore copioso perfundantur, contrahuntur secundùm longitudinem, & secundùm latitudinem dilatantur. Quælibet repletio non sufficit ad contractionem, sed quæ implendo tendines turgere facit cum duritie, & rigiditate ad instar Utris coriacei humore ad turgescentiam, & quantum ejus extensio permittit, impleri, qui duritiem, & resistentiam talem concipit, ut pressus resistat, nec flexuram in qualibet sui parte admittat, ideò à qualibet seri redundantia in copore non fit semper convulsio, sed ab ea solùm, quæ tendines irrigat, & implet, cum rigiditate, & immobilitate. Requiritur etiam, meo judicio, humor concrescibilis, à cujus concretione tendines rigiditatem nancifcantur, eo modo, quo fila aqua valdè madida hyemali frigori exposita; conglaciata aqua rigiditatem acquirunt. De hoc humore, & sero concrescibili locutus est *Fracassatus*, rigiditas naturalis, vel acquisita tendinum, contracturæ illorum diuturnæ opitulatur aliis supradictis causis accedentibus.

Plenitudinem contractivam faciunt flatus in Crampe (vulgò dicto *Granfo*) & modum explicat *Duncanus in sua Explicatione Mechanica Actionum animalium c. 9.* supponendo tendines esse promptuarium spirituum animalium, & pro Animæ imperio ab his in fibras carneas musculorum impelli, medio fibrarum nervearum, qui cum spiritu vitali uniti motum peragunt, modo in Dissertatione de Motu explicato; motu peracto, spiritus ad tendines tamquam ad suum centrum redeunt. Si hic reditus impediatur à flatu occupante vias, per quas redit spiritus ad tendines, tunc pars tumida, & dilatata persistit secundùm latitudinem, & secundùm longitudinem abbreviata, & ideò convulsa, & in hoc statu perseverat, donec obex, & impedimentum supradictum spiritibus auferatur; & quia flatus obicem ponentes citò resolvuntur, citò etiam desinit convulsio; & quia Crampe parùm durat, ideò à flatu oriri statuitur. Huic addo, flatum non solùm obicem opponere spiritibus, quo hi detenti implent musculum, sed sua rarefactione, & expansione implere tendines; ex quo tam in musculo, quàm in tendine repletio. Eamdem causam assignat *Duncanus* in contractione ab humore, dum vult ab humore impediti reditum spirituum in tendines, & illos expansos, cum sua virtute elastica dilatatos, unà cum effervesentia spiritus animalis, & vitalis in fibris carneis conservari, & perseverare ad annos, unde convulsio diuturna; at contra rationem videtur eosdem spiritus animales dicto modo dispositos conservari per annos, cùm talis dispositio virtutis elasticæ sit eis violenta, & corpus tenue, & facilè resolubile, quale est spiritus animalis, in violento statu non potest conservari per annos, cùm in virtute elastica deficiant etiam corpora chalybeata, si in hac violenter detineantur per longum tempus; ideò talis causa in convulsione brevi admitti potest, in diuturna minimè admittenda.

Causæ externæ sunt, quæ humorem præcipuè serosum, & acidum facilè concrescibilem in corpore congregant, ut passiones animi tristes, crapula, ebrietas, suppressa evacuatio sanguinis hæmorrhoidum, vel mensium, à Plethora, ad quam reduci potest ictus, casus sanguinis copiam ad partem adducens, qua tendines replentur. Convulsionem à curata intempestivè scabie observavit *Zacutus lib. 1. Prax. Admir.* ab humiditate externa corpus afficiente, ex somno sub dio in terram ortam convulsionem adnotavit *Jachinus in com. lib. 9. cap. 13. Rasis*.

Ab inanitione fieri convulsionem, præter citatum aphor. superius confirmavit *Hipp. lib. 5. aphor. 1.* dum ait; *Fit convulsio ex Hellebori potione*; & *aphor. 3. ejusd. lib.* ubi ait: *Sanguine multo effuso convulsio, aut singultus, malum*; & *aphor. 4. Ex superflua purgatione convulsio, aut singultus, malum.* A labore, & violentia exinaniente convulsionem admisit *lib. 1. de morb. popul. n. 16. & 17.*

Inanitio parit convulsionem siccitate, quam semper sequitur humidi defectus; hunc defectum expressit *Hipp.* in verbo *Inanitio*, importans siccitatem ex defectu humidi, à quo observamus fieri contractiones in ægris ex longa detentione partis in uno situ, quia non mota parte concidunt porositates, per quas pars suscipit alimentum, vel ex deficientia motus, & cursus fluidi per eas obturantur, ex quo deficit parti alimentum, & exsiccatio supervenit. Siccitate corpora dura contractionis, & corrugationis incapacia in rimas, & fissuras scinduntur, ut in lignis videre est tempore Æstatis; terra ipsa hoc tempore in fissuras scinditur; quæ verò contractionis, & corrugationis sunt capacia ad rugas, & plicaturas siccitas trahit; hoc patet in corio, pergamena, & corporibus membranosis, quæ per defectum humidi, & siccitate concepta corrugantur. Cùm tendines sint corpora hujusmodi conditionis exinaniti humido ad naturalem suam extensionem, necessariò ad contractionem, & corrugationem suæ substantiæ coguntur, in qua abbreviantur, ideò siccitate concepta partem, cui serviunt, præter naturaliter contractam detinent, præcipuè si inanitio affatim, subitò, & cum violentia succedat, & inæqualiter; quæ enim sensim,

sensim, suaviter, & æqualiter; introducitur, abbreviat quidem partem, sed non contrahit, nec corrugat. Id probat abbreviatio sensibilis corporis in senectute, quia tendines ob siccitatem naturalem ætati, sensim, & suaviter introductam decurtantur, & cum istis totum corpus; in hac verò siccitate non amittunt potentiam ad extensionem, quia rigiditatem non susceperunt, ideò motus corporis, & partium non tollitur. Eadem ratio est de exsiccatione, & inanitione in hectica.

Causæ mediatæ sunt omnes, quæ humidum resolvunt tendinum, & musculorum, & præcipuè omnes evacuationes copiosæ tam humorum excrementitiorum, quam sanguinis: Vigiliæ, inediæ, labores excedentes, immoderatus Veneris usus. Harum causarum observationes vide *in Schenkio*.

Recentiores convulsionis causam ad irritationem partis nervosæ, membranosæ, & tendinosæ reducunt. multæ observationes hanc comprobant sententiam, *Ex nervo manus leviter puncto convulsionem mortiferam*, memorat *Rhodius cent. 1. observ. 51. Imò puncto quoque nervo digiti, exitiosam*, notat *obser. 52.* & dignum notatu, quòd idem *dicta cent. obser. 50.* scribit, *Ex incautè resecatis unguibus inductam fuisse convulsionem*; & *Cneulinus de observ. propriis* refert, *Ex vulnere in pedis digito majori facto, ex occursu istius in clavum caligarium Fabrum lignarium sexta die in Opistotonos incidisse, & tanta violentia convulsum, ut caput illius dorso affigeretur*. Et *Benivenus cap. 48. de Abditis* narrat *de Juvene, cui in missione sanguinis scalpello nervus punctus fuit, ex qua punctura statim subsecuta est nervorum distensio, cum morte*: & *cap. 101.* idem narrat *de convulsione secuta ex sectione tuberculi, furunculo similis, in gena mulieris, ex punctura nervorum illius partis*. Hoc irritamentum traduxit *Vuillisius* ad succum nerveum, dum admisit ab admixtione extranei in expulsiones non absimiles eis pulveris pyrii accensi erumpere, à quibus dilatati nervi secundùm latitudinem, decurtantur secundùm longitudinem.

Quamvis irritatio non excludenda sit à causa convulsionis, non potest tamen admitti tamquam causa primaria, sed ut secundaria, nempè tamquam causa repletionem in parte irritata inducens, eo modo, quo observamus spinam digito infixam tumorem in hoc, & tota manu promovere, & quidem irritamento, & dolore, à quibus arteriæ capillares partis dolentis motu, & agitatione spasmodica commotæ, & agitatæ sanguinem frequentiùs, & copiosiùs in eam effundunt, adeout & digitus vulneratus, & tota manus impleatur cum tumore, & cùm insita sit unicuique potestas expellendi, quod noxium est, pars irritata hac utens potestate adversus irritamenti expulsionem; in hujus exercitio, cum conatu sanguinem ab arteriis exprimit in tali copia, ut pars repleatur; & hoc modo explicanda est attractio antiquorum à dolore. Et in hoc sensu intelligendus *Hipp. in lib. 1. de morb. n. 15.* ubi habet: *Si verò acutus tractus in vena fiat, principio quidem dolorem exhibet, ac pulsat, progressu verò temporis distribuit vena sanguinem in carnem, atque hic in carne putrescens pus fit. Eodem modo, & caro siquidem magis doluerit, & sanguinis plus in se ipsam trahit ex vicinissimis venis*. Et *num. 16.* loquendo de carne convulsa, vel percussa, ait: *Quum autem plus solito fuerit resiccata percalescit, & dolorem exhibet. & à venis, ac carnibus vicinis humiditatem in se ipsam trahit.*

A concursu ergo humorum ab irritamento fit repletio in parte irritata, & à repletione convulsio, unde irritamentum erit causa mediata, repletio immediata.

Quoad *Vuillisii* sententiam, in motibus convulsivis admitti potest, in convulsione verò non multùm ponderis habere mihi videtur, cùm persuaderi non possim per annos, & annos spiritus animales perdurare in sua explosione, & virtute elastica, prout perdurat contractio partis, sine ullo motu. Sicut neq; persuaderi valeo copiosum influxum spirituum adeò fibras musculorum inflare, cum *Le Boe*, ut tendantur, & rigeant, cum resistentia conatui contractæ partis extensionem molienti, ob difficultatem tam æqualis, & regularis spirituum influxus, ut pars nec declinet à suscepta contractione, nec hanc excedat, & ob difficultatem resistentiæ partis, quæ videtur esse vincibilis, si à solo spiritu efficeretur, & etiam immobilitatis ejusdem partis, quæ ob affluxum spirituum in aliquam partem deberet se movere, saltem ad majorem contractionem.

Causæ irritantes internæ sunt humores acres, bilis flava, atra, æruginosa, vitellina, & pituita salsa, acida, austera; sanguis acris, sed istius serum primarium obtinet locum, si salibus urinosis, & extraneis fuerit impregnatum, cum hoc facilius succo nerveo misceatur, ob similitudinem substantiæ, & texturæ.

Externæ sunt omnia, quæ pungere, rodere, vellicare, & secare valent; hoc modo ex fractura tibiæ, & ictu sclopeti factum esse spasmum Opistotonum, habemus ex relatione *Hoecstetterii Dec. 5. c. 6. Vulnera capitis convulsionem parere, & tetanum universalem*, adnotavit *Hildanus cent. 5. obser. 9. A Mercurialibus unguentis convulsionem capitis ad sinistrum latus, ut nasus, & humerus recta linea copularentur*, recensuit *Barthol. cent. 4. Hist. 48. Ab epota aqua forti membrorum insignem contractionem*, legimus *in Actis Aff. vol. 1. fol. 220.* quibus addenda sunt ea, quæ superiùs relata sunt *ex Schenkio, & Beniveno.*

Differentiæ tres Contractionis ab Hipp. assignantur; Prima *Tetanus*, de quo locutus est *lib. 3. de morb. n. 13. & de intern. affect. n. 59.* & *lib. de vict. rat. in acut. n. 55. in quo omnes musculi corporis contrahuntur æqualiter, ut neuter alteri cedat, totumque corpus immotum maneat, rigidum, nec distendi, nec flecti potest in aliquam partem*; dicitur etiam de determinata parte, ut de collo, quando nec dextrorsum, nec sinistrorsum flecti potest, sed rigidum, & immobile manet, ob contractionem musculorum anteriorum mastoidorum, & posteriorum occipitis, à qua in æquilibrio caput conservatur, cum impotentia ab una in aliam partem se flectendi. Secunda *Opistotonos*, de qua *Hipp. in cit. lib. de morb. 3. n. 14. in quo caput ad posteriora ducitur, ut humeros ferè tangat*; de hac etiam agit *lib. cit. de affect. intern. n. 60.* In hoc tendines posteriores occipitis, & eorum musculi contrahuntur, unde ad posteriora caput violenter trahitur. Tertia dicitur *Empostotonos, in qua caput ad partem anteriorem trahitur, ut mentum pectori adhæreat, ob contractionem musculorum mastoidorum caput ad anteriora moventium*; & de hac differentia locutus est *Hipp. lib. de vit. rat. in acut. n. 55.* Omnes istæ differentiæ possunt esse universales, & particulares: Universales, quando totum corpus afficitur convulsione, itaut rectum, rigidum, & immobile maneat; est Tetanus, si ad posteriora totum flectatur; est universalis Opistotonos, si ad anteriora totum inclinet, est universalis Empistotonos, si una tantùm pars: ad has loci differentia est particularis Tetanus, Opistotonos, & Empistotonos. Aliam differentiam colligo *ex Hipp. in lib. 7. Epid. n. 19.* ubi habet, *Ex vulnere capitis in uno latere fieri convulsionem in latere opposito*, cujus rationem reddit *Martianus in com. hujus loci versic. 377.* quæ, cùm sit anatomicis demonstrationibus, contraria rejicienda, sed potius statuendum id evenire eo modo, quo evenit infortunium, seu contrafissura, quando cranium scinditur in parte opposita parti percussæ, vel contusæ, vel vulneratæ. Hoc infortunium fit ab aere, & à spiritu in cerebro existente, & à percussione, vel contusione, cum violentia impulso in partem oppositam, à quarum vi aditus, exitui aperitur per factam fissuram; in nostro casu humor in capite existens à percussione, vel contusione impellitur ad nervos partis oppositæ in copia, qua repleti contractionem subeunt, vel ab eadem irritati eamdem patiuntur repletionem modo superiùs explicato.

Signa convulsionis manifesta fiunt in contractione totius, vel partis, & etiam differentiæ patent ex dictis. Alia signa recenset *Hipp. lib. de intern. affect. cit. num. 59. Maxillæ conglutinantur, & rigent, & os aperire non potest, oculi lacrymantur, ac contrahuntur, & dorsum conglutinatum riget, & crura flectere nequit, neque manus, neque spinam. Quum autem lethalis fuerit, potum, & cibos, quos prius accepit, aliquando per nares reddit*, impedito omninò motu musculorum deglutioni servientium. Eadem signa repetit *lib. 3. de morb. n. 13. & n. 15.* addit: *Sunt cubiti incurvati, & digiti in pugnum contracti, & pollicem plerumque aliis digitis continet.*

Pro-

Prognosticum dedit *Hipp. in cit. num.* 13. *de Tetano* his verbis : *Hic tertia die, aut quarta , aut septima, aut decima quarta perit* ; & *in lib. de intern. affect. n.*59.ait: *Est enim morbus gravis, & statim curatione opus habet* ; & *n.* 60. *de Opistotono* loquens, ait : *Morbus autem adhæret ad summum diebus quadraginta, si verò hos evaserit, sanus fit* ; & *lib.* 3. *de morb. n.* 14. loquens pariter *de Opistotono* , ait: *Hi tertia die moriuntur voce soluta , & revomunt per nares , si verò effugerint decimum quartum diem, sani fiunt* ; & *in lib. de vict. rat. in acut. n.* 55. ait: *Sin minus prædicere* (intellige mortem) *oportet* .

Indicationes, in curanda contractione à repletione, sunt : Primò minuere humores redundantes in corpore. Secundò partem contractam, & rigidam emollire. Tertiò materiam fixam replentem tendines, & musculos resolvere medicamentis tam internis , quàm externis . Quartò partes nervosas, & cerebrum istarum principium corroborare.

Quoad primam indicationem , *Hipp. in lib.* 3. *de morb. num.* 13. *catapotia* imperat *ex Veratro*, hoc est *Helleboro albo*, & *Pipere*, pro vomitu movendo; usus est enim Hipp. nomine Veratri, sine ullo addito, intelligere Helleborum album, sicut quando dicit dandum Helleborum ad purgandum , intelligit Helleborum nigrum.

Vomitum imperat primò, quia supponit contractionem fieri vitio cerebri, & originem istius esse à materia in cerebro, & circa principium nervorum existente, & hujus opinionis inditium dedit in verbis ejusdem textus, per quæ imperat *fortes sternutationes, & frequentes*, ex lacrymatione oculorum, ex rubore faciei; ad curationem verò morborum in partibus supra ventriculum semper utitur vomitu, numquam purgatione, unde sancivit *in aphor.* 18. 4. *sect. in doloribus supra septum transversum vomitu esse utendum*. Secundò, quia ad capitis fluxiones optimum remedium censet vomitum, ut determinavit *in lib. de loc. in hom. n.*44. dicendo, *fluxione à capite fluente vomitus conducit*. Tertiò, quia per vomitum totum corpus faciliùs purgatur, quàm per medicamentum purgans, quod præceptum sustinetur à sententia descripta *in lib.* 1. *de Diæt. Ventriculum omnibus partibus dare, & ab omnibus recipere*; hæc tamen ratione omissa, quæ minimè concordat cum dogmatibus ratione, & experientia à Recentioribus stabilitis, puto ab afflictione majori stomaci à vomitivo, quàm intestinorum à purgante, & à conatu in actu vomitionis majorem sequi concursum humorum, ob rationem superiùs allatam de fluxu humorum ad partem dolentem, ad ventriculum, quàm ad intestina per afflictionem istorum à purgante ferè quandoque insensibilem; ideòque totum corpus purgatur faciliùs à vomitu, quàm à purgante medicamento; fluxum humorum copiosum ab irritato ventriculo ; nobis persuadent innumeræ glandulæ ventriculi, & ramificationes multæ arteriarum, quæ humorem ad dictam partem in copia deferre possunt, & deferunt majori, vel minori activitate irritamenti; & si *Hipp. in lib. de intern. affect. n.* 59. ubi pariter agit de cura Tetani, nullam facit mentionem vomitus, vel purgationis, id agit, quia supponit Tetanum à sola materiæ fixatione in musculis , sine redundantia humorum excrementitiorum in toto , & sine vitio alicujus partis humores ad partem contractam mandantis ; quod colligere licet à curatione ibidem descripta , quæ tota consistit in emollientibus, & resolventibus, quæ indispositionem partis solùm respiciunt. Nec *in lib. de vict. rat. in acutis num.* 55. mentionem facit vomitus , nec purgationis agendo de cura Tetani, imò purgationem prohibet, & solis *glandibus* utitur, quia supponit hunc Tetanum fieri à plenitudine sanguinis ob vasorum interceptionem, ut apparet, à missione sanguinis imperata, in quo casu nec purgatio, nec vomitus convenit. Determinativum speciale vomitus erit affectio capitis , quæ innotescet per signa in textu ab Hipp. relata.

Vomitiva erunt Antimonialia, ut *Antimonium Hyacinthinum ad gr.* 5. *infus. in* ℥ 4. *Vini Malvatici, solam infusionem accipiendo, Crocus Metallorum* eodem modo, & eadem dosi. *Mercurius vitæ ad gr.*4. *in infusione pariter acceptus, Aqua dicta Rulandi, descripta à Schrodero lib.* 3. *cap.* 17. *ab* ʒ. ß. *ad* ʒ. 2.

Purgationem convenire in convulsione habemus *ab Hipp. in Coac. prænot. n.* 3. ubi habet , *Alvi fluxum convulsioni prodesse*. Hujus determinativum erit redundantia seri in toto , sine affectione cerebri , & sine signis *in cit.* superiùs *text.* 13. *lib.*3. *de morb.* contentis. Purgantia sint Hydragoga, cùm, meo judicio, serum sit semper causa hujus affectus : *Pulvis Hermodactylatus ad* ʒ. 1. *Pil. de Hermodactylis ad* ʒ. 1. ß. *Rad. Jalappæ ad* ʒ. 1. *Mecheocan. ad* ʒ. 2. *utriusque etiam Magisterium valet*. Vel

♃. *Sem. Ebuli* ʒ. 2.
Fol. Sennæ ʒ. 1.
Bull. in aqua comm. s. a. colent. col. adde
Mannæ el. ʒ. 3.
Syr. Ros. sol. ʒ. 2.
Aquæ Cinam. ʒ. 1.

Purgari potest materia Diureticis, & Diaphoreticis, post illius diminutionem factam vel vomitu, vel secessu, dictis *Hipp.* inhærendo *in cit.* nuper *loco*, ubi habet , loquendo de convulsione : *Solvitur autem urinis multis acervatim derepentè prodeuntibus , sudores autem paulatim oborientes prosunt ; acervati verò , itemque sanguinis detractiones acervatæ lædunt* . Ratio hujus dogmatis est affectus nervorum à sero, ut plurimùm oriri , cujus naturalis expurgationis via à natura selecta est illa urinæ , & sudoris , & hæc tenenda in expurgatione seri præternaturam peccantis ; ideò etiam videmus illorum affectus per urinam , & sudorem frequenter à natura solvi. In præsenti casu Diuretica Diaphoreticis præferenda, si *Hipp.* doctrinam consideremus *in cit. text.* in his verbis expressam *: Prodest & urinæ transitus vitri speciem referens copiosus*, & per vitri speciem intelligit crassam; serum enim faciens convulsionem dixi esse concrescibile, & concretum, atque incrassatum faciliùs per urinam , quàm per sudorem exit.

Pro Diuretico.

♃. *Fragorum recentium* ℔. 4.
Vel Folia, & radices recentes m. 6.
Baccarum Alchekengi }
Juniperi } *a.* ʒ. 8.
Rad. Raph. rasi ℔. 2.
Sem. Dauci ʒ. 4.
Lappæ major. ʒ. 2.
Succi Ononidis }
Parietariæ } *a.* ℔. 1. ß.

Omnia mixta distillentur in balneo mariæ, distillatum servetur, dentur ʒ. 3. *cum Syr. Althea Fernelii, vel cum Julapio ex Terebinthina*. Vel

♃. *Fol. Hederæ terrestris m.* 4.
Ononidis m. 2.
Sem. Dauci ʒ. 2.
Rad. Petroselini }
Virgæ aureæ } *a.* ʒ. 1. ß.
Raphani ʒ. 2.
Fructus Cynosbati ʒ. 2.
Nuclei Persic. contus. ʒ. 1.
Vini generosi ℔. 8.

Stent infus. per octiduum, postea distill. balneo mariæ , spiritus primo exiens servetur, & de hoc exhibeantur ʒ. 3. *vel quatuor*. Vel

♃. *Ligni Nephrit. veri, & in taleolas concisi* ʒ. 4.
Vini albi optimi ℔. 3.

Stent in infusione, donec Vinum cæruleum colorem acquirat. Dosis ʒ. 4. *manè tribus horis ante cibum*.

Liquor Lumbricorum ad ʒ. ß. *in decocto Diuretico, est magnum Diureticum*. Paratur hoc modo:

Accipiantur Lumbrici terrestris, laventur Vino generoso, cum stupa exsiccentur, indantur vasi vitreo angusti orificii, obturetur optimè vas, & postea pasta totum obducatur, in furno cum pane ponatur , & cocto pane extrahatur, liquor in vase existens colligatur. Dosis ab ʒ. 1. *ad* 2.

Millepedes exsiccati, in pulverem redacti, cum Aqua Diuretica exhibeantur ad ʒ. 1. & habemus exemplum imitandum in *Hipp.* qui *lib. de vict. ration. in acut. merè radicem, & semen Dauci in Vino odorato bibenda exhibet* ; & ista duo urinam efficaciter movent.

Diaphoretica serviunt evacuationi materiæ in parte contracta fixæ, & etiam in toto redundantis , minoratæ

ratæ tamen priùs per purgantia, & vomitiva. Possunt parari ex *Ligno Sancto*, *ejus cortice*, *Sassafras*, *Ligno Visco querc.* & *juniperino*, & *Cornu Cervi*, *cum herbis cœphalicis*, *Chamædrio*, *Chamæpytio*, *Lavendula*, *Serpillo*, *Salvia*. Sudor arte proliciendus, si spontè non emanet, non stufa, quæ videtur ab Hipp. detestata, dum *in cit. text. Coac.* habet, *Sudores paulatim prodeuntes, prosunt*, *acervati verò lædunt*, & hujusmodi sunt sudores cum stufa excitati; unde sunt proliciendi cum lagenis, vel vitreis, vel ligneis aqua calida plenis, vel cum pane calido, è furno extracto pedibus, & lateribus, & axillis admoto, semper cum animadversione, ne sudor cum impetu, & copia exeat. Convenire etiam hujusmodi remedia in convulsione à repletione, tamquam exsiccantia, colligitur ab eodem *Hipp. in cit. text. Coac. prænot.* ubi habet, *Convulsionem solvit febris superveniens acuta*, *quæ priùs non fuit* (intellige acuta;) febris enim parva, & lenta præexistens, si exacerbetur, cum augmento caloris illum febris acutæ æquantis convulsionem solvet, juvat febris superveniens, vel exacerbata, quia exsiccat; & docet exsiccantia convenire in curatione convulsionis, & ratione istius licere febrem excitare.

Purgatione totius peracta, si à capitis vitio suspicatur contractio, sternutatoria valida exercenda. Hipp. consilio; inter quæ enumerantur illa parata cum *Radice Hellebori albi*, vel cum *Radice Cyclaminis*, *vel Cataputia*; *accipitur istius cortex superior ad grani Piperis quantitatem*, *pulverizatur*, & *immittitur*, *vel insufflatur in nasum Patientis semel in die per tres dies*. Hoc remedio tolli convulsionem testatur *Rasis lib.* 1. *contin. tract.* 11. *cap.* 2.

A somno convulsionem moderari, & solvi dixit *Hipp. in cit. text. Coac. prænot.* & rationem habemus ab eodem *in lib.* 2. *de Diæt. n.* 13. loquendo de somno ait, ex lectione *Foesii*: *Longiores verò calefaciendo carnem colliquefaciunt*, *corpusque diffundendo resolvunt*, & *imbecillum reddunt*, quo modo humores in parte contracta stagnates dissolvunt. Quomodo somnus refrigeret sanguinem, ex *Hipp. lib. de flat. num.* 2. & *in cit. text. de Diœt.* & calefaciat, dictum de Somno in genere.

De sangninis missione in convulsione, mentionem non facit Hipp. nisi *in lib. de rat. vict. in acut. num.* 55. ubi ait: *Tetanus in anteriorem*, & *posteriorem partem distensio*, & *in atrabilariis*, *ubi spirituum in venas interceptiones fuerint*, *venæ sectione solvuntur*. Interceptio spirituum fit, quando liberum non habent cursum, & coguntur in aliqua parte permanere, eam inflando, & replendo cum contractione, & hoc facillimè contingit, ubi plenitudo sanguinis in dictis partibus remoratur, repletionem, & inflationem augendo, unà cum contractura, ratione cujus auferendæ sanguis mittendus; ideò in omni contractione, unita cum suppressione alicujus evacuationis sanguinis consuetæ, vel cum plenitudine, sanguis mittendus, hoc casu excepto, non convenit contractioni sanguinis missio.

Quoad secundam intentionem, fomenta parat. *Hipp. in lib.* 3. *de morb. n.* 13. & per fomenta intelligit *Aquam simplicem calidam*, qua foveatur pars, vel spongiis, vel pannis lineis, vel massa fili crudi in ea immersis, & applicatis, & si aquæ addatur *Radix Althea*, *Malvæ*, *fol. Parietariæ*, *Meliloti*, *Sem. Psylli Fœnugræci*, dum calefit, validior erit emollitio. Calefactoria humida, ac pinguia undequaque in vesicis, & utriculis apponit, maximè tamen ad partem dolentem, hoc est vesicas plenas oleo calido quo utitur ad illiniendas partes contractas frequenter. In hunc usum faciunt *Pinguedines Animalium*, ut *Pinguedo Suis*, *Vituli*, *Anatis*, *Gallinæ*, *Taxi*, *Humana*, & *Olea Liliorum alborum*, *Lumbricorum*, *Catellorum*, *Fellis* supra descriptorum *de Paralysi*. Valet sequens Linimentum:

♃. *Piguedinis Humanæ*
Taxi
Viper. } *a.* ℥. 1.
Ol. Lumbric.
Succi Altheæ } *a.* ℥. 1.
Ceræ parùm M. F. Lin. *In lib. de rat. vit. in acut. n.* 55. Eisdem fomentis, & balneis utitur, & pinguedinem cum cera mixtam super pellem extendit, & à collo usque ad coxas spinam, & lumbos tegit, ut ad anteriora etiam pellis extendatur, & interposito tempore utriculis calida aqua plenis fovet. Tale ceratum potest parari ex *Pinguedine Anatis* ℥. 1. *Humana* ℥. 2. *Ceræ* ℥. 1. *liquefacta Cera addatur Pinguedo*, *misceatur*, & *postea refrigerata in formam Cerati ducantur*. *Diachilon*, *cum pinguedinibus*, *Ceratum de Oesypo*, *Emplastrum de Meliloto*, *Unguentum Dialtheæ*, *Butyrum nervinum idem præstare potest*. Interna emollientia mihi videtur Hippocratem proposuisse *in lib. de vict. rat. cit. n.* 55. dum *Vinum Creticum vinosum* (quod admittit aliqualem admixtionem aquæ) & *farinam coctam edendum* præbet. Vinum, quia humidum, emollit, & vinosum eligit, ne valido, & copioso spiritu impediat emollitionis effectum exsiccando. Farinam emollire docet suppuratio, quam à farina tumoribus modo emplastri applicata habemus. Ad Hippocratis exemplum uti possumus internis emollientibus, ut *Decoct. Altheæ*, *Mercurialis*, *Verbasci*, *Parietariæ*, *Brancæ Ursinæ*, *Urticæ ad* ℔. 1. & 2. *præmittendo bolum ex Amoniaco*, *Galbano*, *Opopanace a.* ℈. 1. *dissol. in Vino*, & *F. B.*

Quoad tertiam indicationem, humores in tendinibus impacti resolvendi. Pro externis remediis utitur *Hipp. lib. de affect. intern. n.* 19. *Decocto Fol. Lauri*, *Absynthii*, *Seminis* Hyasciami, *Thuris triti*, & *in olla nova*, *cum pari portione Vini parato*, & *isto valdè calido corpus*, & *caput inungit*; deinde subjungit; *Postea reclinatum perfusione per carnes facta*, *vestibus albis mollibus*, & *puris contegito*, *ut vehementer exsudet*. Hic modus promovendi sudorem erat in usu apud Antiquos, & nos monet de necessitate sudoris proliciendi: in quem finem sequenti suffumigio valdè efficaci utendum est.

♃. *Fol. Lauri*
Nepitæ
Stecadis major.
Rosmar. } *a. m* ß.
Origani
Salviæ
Bull. in ℔. 2. *Vini malvat. Vinum paulatim super laterem ignitum effundatur*, & *æger panno circumdatus excipiat fumum*, & *statim ita calens in lecto calido decumbat*, & *sudet*. *Oleum ex Terebinthina*, *Cera Philos. Petroleum ex Sapone*, *in meis Cons. descripto*. Vel

♃. *Euphorbii*
Spec. Diatr. Piper. } *a.* ʒ. 2.
Sem. Cart.
Alum. plum. ℥. ß.
Pingued. Vulpis
Taxi } *a.* ℥. 1. *F. Lin. molle.*
Ol. Lumbric.
Unguentum Butyraceum nervinum descript. à Scordhero lib. 2. *cap.* 87. *num.* 17. *Balnea sulphurea* etiam sunt propria.

Aliud remedium proponit *Hipp. in lib.* 3. *cit. de morb. n.* 14. his verbis: *Aquam frigidam plurimam superinfundito*, & *postea vestimenta tenuia*, *pura*, *ac calida superintegito*, *ignem autem tunc nòn adhibito*. Hoc auxilium, & ad Tetanum, & Opistotonos adhibere oportet. Hujus remedii rectum usum docuit *Hipp. lib.* 5. *aphor.* 22. dum ait: *Quandoque autem in Tetano*, *sine ulceratione*, & *juvene benè carnoso*, *Æstate media*, *frigidæ aquæ multa perfusio calorem revocat*, *calor autem hæc solvit*. In his ultimis verbis ratio hujus remedii continetur; à frigido externo corroboratur calor internus, à quo materia convulsionis resolvitur; omnes verò prædictæ conditiones servandæ: sine ulcere sit æger, carnosus, & tempus calidum Æstatis.

Si à punctura nervi sit convulsio, illiniatur pars *Liquore Lumbricorum* superiùs descripto, *Oleo Terebinthinæ distillato*, *vel Balsamo Sulphur. terebinthinato*; *Emplastrum ex Muscis contritis*, *vulneratæ parti applicatum*, *habetur pro arcano*. Si cum punctura sit veneni suspicio, pars scarificatur, & aquæ tepidæ postea immergitur, permittendo sanguinis exitum ad tres, vel quatuor uncias, pars exsiccata inungenda *Theriaca*, vel *Orvietano*.

In Diœta video Vinum communi ferè consensu damnatum in convulsione, *Hipp.* tamen eo utitur. *In lib. de vict. rat. n.* 55. habet: *Et vinum*, *ubi voluerit*,

rit, benè temperatum insuper bibat; & *in lib. de intern. affect. num.* 60. Vinum jucundissimum, & multum permittit; quare rejiciendum non puto, cùm tale Vinum humectationi, & resolutioni adeò necessariæ in convulsione serviat, & jucundissimum humores non acuat.

Si ab inanitione, nec purgatio, nec sanguinis missio convenit, sed sicuti repletio curatur inanitione, ita hæc repletione; ideò præter alimenta boni succi, & in quantitate discreta parùm, & sæpè exhibita, & diætam lacteam, quæ huic morbo summè conducit, humectantibus, & pinguibus, externis replenda pars medicamentis superiùs recensitis, addo *Unguentum resumptivum, fomentum ex decoctione intestinorum Animalium, omenta eorumdem, & adipem Anguillæ, & linimentum paratum ex decoctione Ranarum in Butyro, Ranis dissolutis, Butyrum coletur, & conservetur*.

Quoad ultimam indicationem, nempè ad corroborationem, faciunt dicta de Apoplexia, & Paralysi, & de Epilepsia, pro corroboratione cerebri, & nervosi generis.

Hæc Curatio locum habet in convulsione incipiente, confirmata curationem non admittit.

CAP. XXXI.

De Tremore.

TRemor definitur, *Motus voluntarius, ab involuntario motu interruptus*. Pars, vel totum quiescens, alterique corpori adhærens tremore non concutitur, & solùm contremiscit, quando motum inchoat. Alioquin si quiescens pars, vel motum, involuntario motu contremiscat, non est tremor, sed motus convulsivus, & qui capite nutant motu involuntario, tantummodo non moventur, sed priùs voluntario, cùm caput rectum continere satagant, beneficio actionis musculorum servientis æquilibrio capitis; quæ actio inter motus numeranda: quod dicendum etiam de aliis partibus, quas in quiete detinere studet æger. Ad tremorem ergo est necessarius primo motus voluntarius, qui si interrumpatur à motu contrario, sine Voluntatis imperio, & hic succedat motui voluntario, ex unione successiva horum motuum tremor conflatur. Quomodo fiant hi motus musculorum, officium, & connexio explicat.

Quilibet musculus habet suum Antagonistam. Motus, & contractio unius musculi non sequitur, nisi Antagonista laxetur, & trahentis vim sequatur, & si ambo æquali vi contrahantur pars in æquilibrio coercetur. Si contingat musculum imperio Voluntatis movere partem, motum istius sequetur Antagonista in principio tractionis; sed si postea renitatur, & sui contractione membrum in aliam partem tractat Voluntate non consentiente, tunc interrumpitur motus primi musculi voluntarius, à motu involuntario, & membrum trahitur in contrariam partem, & recipro cante hoc motu fit tremor.

Tremoris causam in organum, & in spiritum refundo. Quoad organum, si fibræ musculi moventis sint laxæ, ut tantum virium non possideant ad trahendum Antagonistam ad spatium illud, quòd motus perficiendus exigit, & ad eum detinendum in ea laxitate necessaria ad perficiendum motum à Voluntate imperatum, & ad continendam partem in ea quiete requisita ab eadem Voluntate musculus movens à sua tractione, quasi defatigatus, & lassatus quiescit, & in istius quiete musculus Antagonista sua virtute elastica, non superata à tractione alterius, imò corroborata, & sui juris facta à debilitate, & quiete musculi moventis à laxitate, & extensione à vi hujus musculi perpessa discedit, & ad suam naturalem configurationem, & contractionem transit, & talis motus corroboratus à suis spiritibus, tali vi perficitur, ut secum trahat musculum, à quo primo tractus, & extensus fuit, & cogendo hunc suam tractionem sequi, itaut musculus, qui priùs erat trahens, mutato ordine fit tractus, & Antagonistæ munus suscipiat, at non multum illius trahentis musculi actio durat; nam ob laxitatem suarum fibrarum in actione tractiva debilitatus, musculum tractum, in sui contractione, cùm non possit ulterius trahere, nec in peracta contractione continere, quia vim trahendi amiserit, alter superior factus ex debilitate istius, & à concursu spirituum, quos imperante Voluntate accepit suæ contractioni, se restituendo secum trahit illum, à quo trahebatur, nempè ab eo, qui priùs erat Antagonista, & ita ex reciprocatione istius motus tractionis, & retractionis à musculis Antagonistis, fit tremor ex motu voluntario, & involuntario compositus, motum penduli itus, & reditus æmulantem.

Hanc musculorum infirmitatem insinuavit *Hipp. lib. de flat. n.* 11. ubi causam tremoris refundit in discessum sanguinis à partibus trementibus ad partes magis calidas, sanguinis dicessus à parte, in hac debilitatem relinquit, ut in tremore ab immoderata Venere.

Aliud vitium musculorum tremori opitulatur, nempè indispositio organica musculi Antagonistæ, per quam in motu musculi primo moti spiritus etiam animales ad illius fibras tendinosas concurrunt, & ab istis determinatur ad motum contrarium illi musculi primo moti, cum tremore partis. Hæc indispositio consistit in dilatatione fibrarum nervearum ad utrumque musculum tendentium, itaut vis impellens spiritus ad fibras primi musculi imperio Voluntatis moti, in fibras Antagonistæ partem illorum impellat, à quibus ob suam nimiam dilatationem excipitur. Hæc in principio nervorum perquirenda, existentibus enim fibris nerveis utriusque musculi in medulla oblongata proximis, si sint valdè dilatatæ, & laxæ, facilè est, ut ab eodem impetu, quo spiritus in unam fibram musculi imperio Voluntatis movendi impellitur, in alteram fibram musculi Antagonistæ ingrediatur, dum ob amplitudinem, & laxitatem nihil vi impellenti resistit.

Vitio spirituum sequitur tremor, quando inordinatè moventur, tunc enim impulsi ad unum musculum sua inordinatione feruntur etiam ad Antagonistam. Tremorem ab hac spirituum inordinatione observamus in ebrietate, in ira, in timore, in quibus spiritus inordinato motu agitantur, & spiritus à Voluntatis imperio ad unum musculum impulsi sua inordinatione ad Antagonistam feruntur, & utroque alterius motui resistente, & ad proprium motum trahere alterum moliente motus oritur tremulus. Hanc inordinationem habitualem suscipiunt spiritus ab acri, & ætherogeneo spiritui admixto, à cujus malitia, & contrarietate ad inordinatum motum inducuntur; hoc acre continuò à sanguine hoc infecto ob intemperiem ipsius, vel alterius partis spiritui communicatur, unde continuo etiam succo nerveo infectionis materiam suppeditat; & ad hanc forsan respexit causam *Hipp. lib. de flat.* quando dixit, *à multitudine sanguinis tremorem fieri*, cùm multitudo sanguinis inordinationem spiritibus imprimat, & frigus irritamento suo spiritus inordinatè vocando ad partes frigefactas tremore concutit, & à multitudine sanguinis in retentis mensibus, & hæmorrhoidibus observatur tremor.

Laxat musculorum fibras serosi humoris copia has irrigans, quapropter frequentes fluxiones, & habituales ad musculos tremores efficiunt, & ab eadem copia seri orificia, vel porositates fibrarum nervosarum dilatantur, & conditionem ad tremoris effectum ponunt juxta dicta superiùs. Aer humidus austrinus, vita sedentaria, cibus, & potus serum in vasis colligunt; Casus, ictus, percussio, vulnus musculos partis patientis languore introducto laxant; Spiritus inordinationem in motu patiuntur à bile succo nerveo mixta, vel ab acido valdè activo illi communicato. Languent spiritus à causa illorum generationi contraria, ut parva victus ratio, aqua paludosa, aer crassus, vitium digestionis alimentorum, vel à causa genitos dissipante, ut morbus antecedens, magna evacuatio sanguinis, vel excrementorum usus immoderatus Veneris, exercitium, & labores. Spirituum defectu æquivalet semiobstructio nervorum, in utroque enim casu deficiunt spiritus necessarii ad motum validum, & ad tremorem efficaces, violentæ, & continuæ animi passiones tristes,

Tremor est aliquando in toto, aliquando in una parte solùm, & semper ab eisdem causis.

Signa diagnostica patent in tremore partium, vel totius. Distinctiva causarum vitium organi in laxitate fibrarum, à temperamento humido, à causis antecedentibus, serum, & alias humiditates in corpore congregantibus colligimus.

ligimus, Motus tremulus frequens, & citatus apertas porositates musculorum oppositorum, per quas ambo recipiunt spiritus pro motu manifestat. Spiritus deficientiam, præsentia enarratarum causarum, indicat tremorem à semiobstructione paralysis partis præcedens, macies ejusdem, & languor etiam ea quiescente parte sensibilis indicant.

Indicationes sunt, in laxitate musculorum, in dilatatione porositatum, & semiobstructione humidum superfluum resolvendi, & exsiccandi. Remedia in hunc finem tendentia dicta sunt de Apoplexia, & Paralysi. Spiritus inordinationes à sanguinis multitudine tolluntur missione sanguinis; ab extraneo nerveo succo permixto, corriguntur eis, quæ de motibus colvulsivis dicta sunt. Spiritus dissipati, sunt restaurandi alimentis optimi succi, & remotis causis dissolventibus, & impedita eorum generatio restauranda, derelicta prava diæta, vel correcto vitio digestionis alimentorum, vel aeris mutatione.

CAP. XXXII.

De Memoria Læsa.

HUjus facultatis Animæ læsio concipi non potest, nisi modum, quo exercetur in corpore intelligamus, & concursum istius ad actus suos appreendamus, quæ omnia manifesta fient ab explicatione definitionis Memoriæ.

Memoriam definivit *Arist. lib. de Memor. & Reminisc. cap. 1. Habitus, seu passio consequens scientiam, opinionem, & sensum, per quam postquam intercessit aliquod tempus recolimus, quod antea habuimus per actum sensus, scientiæ, vel opinionis.*

Dicitur *Habitus*, & pro hujus significati intelligentia supponendum cum *Arist. cit. loc.* Memoriam non esse rei præsentis, cùm in eo nunc, in quo sentimus, videmus, & intelligimus, non dicimur habere memoriam illius, quòd sentimus, videmus, & intelligimus, sed dicimus actu sentire, videre, & intelligere; idcircò perceptio rei præsentis realiter pertinet ad sensum, vel intellectum, non ad Memoriam, quæ neque versatur circa futura, cùm nemo dicat recordari futurorum, sed solùm dicimus futura cognoscere, prævidere, sperare, & scire, quomodo Astronomi sciunt futuras Eclipses; idcirò perceptio rei futuræ ad opinionem, vel scientiam spectat, vel ad spem refertur, quæ est expectatio futuri, ut futuri. Remanet ergo, ut Memoria solùm versetur circa præteritum, ut præteritum, siquidem memoria, & recordatione recolimus, quod aliquando audivimus, vidimus, gustavimus, sensimus, vel contemplati sumus, quod utique supponit præcedentem perceptionem, vel contemplationem, quæ in Anima aliquod relinquat, per quod recolere possit, quod contemplata fuit, & hoc dicitur habitus, cujus virtute Anima perficitur, ut cum facilitate possit recordari eorum, quæ intellexit, vel contemplata est, eo modo quo possidens scientiam dicitur habere habitum scientiæ, cujus medio facillimè recordatur eorum, quæ spectant ad illam scientiam, & per hoc Memoria dicitur habitus.

Hic habitus dicitur etiam passio, quia sicut quod emanat ab agente, per quod aliquid efficitur, dicitur actio, & idem, quatenus in subjecto patiente accipitur, dicitur passio; ita habitus in Anima receptus, & impressus, quatenus recipitur, dicitur passio. Propriè verò passio in hoc loco refertur ad illud, quod objecta sensibilia sensum communem actuantia relinquunt in istius sede impressum, & hoc est Memoriæ fundamentum; unde possumus asserere, quod relinquitur in Anima per intellectionem, & contemplationem, dici habitum; quod relinquitur ab objectis sensibilibus in sede sensus communis, dici passionem. Hoc quòd relinquitur ab objecto sensibili, habet proportionem cum impressione à sigillo in cera relicta; in hac relinquitur imago illius, quòd in eo est insculptum, & in eadem remanet etiam remoto sigillo, & quod relinquitur in cera, est omninò repræsentativum figuræ sigillo insculptæ. Sic objectum sensibile, dum sentitur, imprimit in organo corporeo, seu potius in sede sensus communis quamdam velut imaginem sui, quæ remanet ablato objecto prædicto, & cessante sensatione, & per hanc imaginem repræsentativam omninò objecti sensibilis, illius etiam absentis recondamur, quotiescumque Animæ clarè, & distinctè proponitur dicta imago relicta in sede sensus communis, repræsatata modo, quo dicta imago Animæ proponebatur, & quo Anima ea proposita illius objecti, cujus est imago, recordatur, ut inferiùs explicabimus.

Dicitur *consequens scientiam, opinionem, & sensum*; per hæc enim solùm relinquuntur in sede sensus communis, vel in Anima vestigia rerum, quæ sensum, vel Intellectum exercent, & patet Memoriam esse solùm intelligibilium, vel sensibilium aliàs perceptorum, & quod relinquunt est vel phantasma in sensibilibus, de quibus superiùs actum est, vel ideæ in intelligibilibus, de quibus inferiùs.

Dicitur ultimò, *per quam postquam intercessit aliquod tempus recolimus, quod antea habuimus.* Per hæc verba accipimus, Memoriam esse temporis præteriti, ideòque esse opus phantasiæ recordari, cui competit præteritum, ut præteritum percipere, cùm sensus communis ad præsentia solùm se extendat, & patet in brutis perfectis, quæ recordantur, & sola phantasia sunt donata per quod exercitium Memoriæ excluditur etiam ab Intellectu.

His declaratis, facile est determinare modum secundùm quem fit Memoria. Hanc diximus esse opus phantasiæ, quæ semper utitur phantasmatibus, consequenter memoria sensibilium erit per phantasmata, de quibus locuti sumus superiùs de vitiis imaginationis, statuendo phantasma non esse aliud, quàm modificationem fibræ existentis circa sedem sensus communis peractam ab actione, cum motu sensibilium traducto ab organo sensus ad sedem sensus communis per nervos, istorum succum, & spiritus, & hanc modificationem fibræ esse cum tali aptitudine constitutam, & dispositam, ut si imperio Voluntatis, vel à vaporibus, vel à spiritibus moveatur in sedem propriam sensus communis, in hanc imprimere omnes illas affectiones, quas impressit objectum sensibile, quando illud percepit primo, cùm fibra modificata sit repræsentativa, & imago illius objecti; & sicuti per affectiones impressas ab objectio sensibili in sedem sensus communis, hic naturam objecti sensibilis percepit, ita per similes affectiones sedi sensus communis à fibra modificata in eum mota, sensus communis, unà cum phantasia objectum absens jam perceptum de novo percipit, & de eo recordatur, cum omnibus circumstantiis cum eo connexis, quarum fibra modificata est repræsentativa, & etiam cum circumstantia temporis præteriti, per quam solùm dicimur recordari. Id experientia ostendit, cùm recordemur Hominis aliàs visi, non solùm secundùm imaginem faciei, colorem cutis, & capillorum, sed etiam loci, in quo vidimus, habitus, quo ornabatur, discursus cum eo facti, & sociorum eum concomitantium, quia hæc omnia sunt colligata cum phantasmate, seu fibra modificata, vel sunt parva phantasmata ita ordinata, ut ad excitationem primi alia excitentur; quod experimur etiam in Orationem Memoriæ mandata, in qua, si unum verbum deficit, ea, quæ sequuntur, non recordamur, eo invento, omnia enunciamus, quia phantasmata sunt ita disposita, ut uno excitato, subsequens immediatè excitetur, & eo non excitato, non moveatur neque alia ei connexa.

Hinc apparet molli substantia cerebri donatos facilem impressionem objectorum sensibilium sustinere, ideòque facilè Memoriæ mandare, & etiam diù retinere, si cum mollitie sit conjuncta consistentia, ut in cera, & creta, quæ facillimè impressionem sustinent, & diù retinent. Si verò fuerit mollis, sed non consistens, facilem quidem sustinet impressionem, sed pari facilitate amittit; si verò dura, & valdè consistens fuerit, cum difficultate modificantur fibræ, modificatæ verò tenaciter in modificatione persistunt. Si verò contingat à causa violenta fibrarum modificationes obliterari perit memoria, ut evenit quandoque in morbis violentis. Hæc ad explicandas causas diversarum affectionum Memoriæ rationes subministrant; hoc modo fit momoria objectorum sensibilium.

Rerum intelligibilium memoriam habemus, sed non immediatè per phantasmata, sed immediatè per ideas phantasmatibus alligatas. Omnes Animæ intellectiones suam originem habent ab aliquo sensibili, vel ad illas

illas concurrit aliquod sensibile; hinc est, quòd dictæ intellectiones connexionem servant cum sensibilibus, & phantasmatibus, & ad istorum motum excitatur illa intellectio connexa cum sensibilibus; idcircò ad prolationem alicujus verbi, ad unum nutum, gestum, figuram, quorum phantasmata sunt in cerebro, excitatur intellectio in Intellectu patiente reservata, quam ideam rei intelligibilis nominamus, & non est nisi modus Animæ intelligentis; ita ad venerabile Nomen Dei excitatur idea in Anima illius existentiæ æternæ, & essentiæ, cum infinitis perfectionibus; ad figuram trianguli excitantur ideæ præexistentes, & reservatæ in Intellectu omnium quæsitorum, quæ Mathematica circa triangulos proponit, & resolvit; & hoc modo Memoria intelligibilium pendet mediatè, non immediatè à sensibilibus phantasmatibus.

Reminiscentia, licèt habeat similitudinem cum Memoria, non est Memoria, sed est motus ad recuperandam memoriam illius, cujus obliti fuimus, per aliquod principium, quòd memoria retinemus, à quo incipientes paulatim per gradus procedimus, usquequò excitetur memoria eorum, quæ quærebantur. Ut v. gr. si quis oblitus fuerit alicujus versus Homeri, & recordatur alicujus præcedentis, si incipiendo ab hoc recitet alios versus subsequentes, occurrit Memoriæ versus per reminiscentiam.

Ab his præmissis licet Memoriam deperditam describere per abolitionem imaginum, seu phantasmatum in cerebro relictorum ab objectis sensibilibus.

Hæc omnia patent ex dictis. Ideæ conceptæ, & in Intellectu reservatæ pereunt, saltem quoad actum secundum, quia abolentur phantasmata, cum quibus dixi connexa.

Aboleri Memoriam testantur historiæ, quæ referunt *Aliquos proprii nominis oblitos; alios in scientiis eximie versatos, adeò obliviosos evasisse, ut nec litteras Alphabeti cognoscerent, nec eas caluisse crediderint. In peste Atheniensi, ex Thucydide, qui evaserunt se ipsos, & suos ignorarunt. Gal. lib. de differ. feb. cap.* 3. idem confirmat; *& ex studio, & labore amissam memoriam in studioso, & Agricola*, refert *Gal. lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 5.

Quæcumque plicaturas, seu modificationes fibrarum delere valent, in quibus phantasmata contineri dixi, hæ erunt causæ memoriæ abolitæ. Calor excedens cerebri has fibrarum plicaturas delere valet, cùm particulæ calidæ, in quibus calor fundatur suo motu celeri, & valido fibras plicatas, seu modificatas agitando, & concutiendo, illam modificationem alterent, vel tollant, vel novas plicaturas addant, quæ non sunt repræsentativæ alicujus objecti, unde necessaria Memoriæ abolitio. Hujus exemplum habemus in re molli, in qua impressa sit aliqua imago, quæ ab agitatione, distractione, concussione illius, vel aboletur, vel alteratur, ut nullam similitudinem cum se ipsa retineat. A calore etiam ita exsiccari possunt fibræ, & durescere, ut resistant motui spirituum, immotæque maneant, cum Memoriæ deficientia; hæc enim viget, & conservatur ob motum fibrarum in sedem sensus communis, ut superiùs dixi. Exsiccatæ, & induratæ non moventur in dictam sedem, consequenter non sunt aptæ illi repræsentare imaginem illius, quod perceperat per sensus. Calor supponit, vel bilem exaltatam, vel sanguinis redundantiam.

Humidum in cerebro excedens, cùm humore pituitoso, vel seroso fibrarum plicaturas, & phantasmata delebit suo fluxu, eo modo, quo figura in pulvere delineata à placido aquæ cursu, vel ab aspersione istius deletur, vel alteratur, ut præexistentis figuræ non sit repræsentativa, ab humido excedenti fibræ cerebri adeò molles, & parùm resistentes redduntur, ut à placido etiam cursu spirituum pervertantur, confundantur novis plicaturis impressis, & portionibus præexistentium deletis. Ab humido plicaturæ dictæ laxantur, & etiam contrahuntur aliquando, ut suam figuram amittant, hoc modo plicaturas à pannis lineis valdè madefactis tolli observamus. Per humidum fila, ex quibus contexitur corpus aliquod adeò adhærent, ut nisi cum labore, & diligentia separari possint, & si in istis aliqua modificatio extiterit, dum separatur perit; si hoc contingat in fibris cerebri, per hanc tenacem adhæsionem, à qua succedit mutua compressio, tollitur modificatio fibrarum; experientia enim patet duo corpora pressibilia figurata, si ad invicem premantur figuram amittere. Fibræ etiam laxæ nimis ob humidi abundantiam sunt incapaces impulsum recipiendi, & eumdem exercendi in sedem sensus communis; & his omnibus de causis humidum plicaturas fibrarum cerebri abolendo, vel earum motum impediendo, vel impulsum interdicendo, Memoriæ abolitionem parit.

Si frigus non potest ita intendi in cerebro cum vitæ conservatione, ut fibras ad invicem congelatione uniat, & comprimat, cum obliteratione modificationum suarum, & Memoriæ amissione, acidum in humore cerebrum irrigante, & de natura frigoris participans, & secundùm aliquos frigiditatis principium potens est dictum humorem coagulare, coagulatione, seu potiùs incrassatione fibras ad invicem conglutinare, cum prædicto effectu, & Memoriæ deperditione: si verò consideretur frigus respectivè pro minori calore, cùm calor vegetus sit necessarius ad bonas actiones cerebri, potest esse causa deperditionis Memoriæ calor debilis, & diminutus, hic influendo in spiritus animales torporem, & languorem, cum impotentia movendi fibras in sedem sensus communis, ut superiùs dictum fuit, pro repræsentatione objecti aliàs percepti, necesse est, ut Memoria patiatur. Nec alia est assignabilis causa deperditionis Memoriæ in largis effusionibus sanguinis, & diuturnis alvi fluxibus, & in morbis longis, & extenuantibus.

Siccitas Memoriæ non advertatur, nisi quoad objecta præsentia, & quæ quotidiè repræsentatur sensibus, cùm impressioni fibrarum siccitas obstet; quoad objecta præterita, & impressiones in cerebri fibris factas, siccitas magis confirmat. Hoc manifestum fit in Senibus, quorum memoria objectorum quotidiè propositorum brevi deficit, antiquarum rerum memoriam profundè conservant.

Obstructio viarum, quæ spitituum fluxum adimunt ad sedem Memoriæ, hanc lædit; impressiones enim illæ, vel plicaturæ, quæ sunt imagines objectorum, carent motore impedito spirituum fluxu ad eas, & nisi moveantur, repræsentant objectum; hac de causa deficit aliquando memoria aliquorum, quorum recordationem quærimus, quæ nobis paulò post subveniunt, quia via ad fibram repræsentativam illius obstructa à vapore, aditum spiritibus, ut moveretur impediebat, vapore dissipato aperta via spiritus fluit, & movet fibram, cum recordatione quæsiti; ab eadem obstructione pendet memoriæ defectus in affectibus soporosis, & nimio usu narcoticorum, cùm obstructio viarum, per quas spiritus decurrunt in affectibus soporosis reperiatur, à narcoticis efficiatur.

Hæ sunt causæ internæ Memoriæ deperditæ. Externæ sunt omnes res naturales, quæ calore, frigiditate, humiditate cerebrum alterare præter naturam valent, quæ diligenter investigandæ, & ab ægro accipiendæ, cùm ab harum cognitione perfecta internarum causarum comprehensio habeatur, à qua curatio principaliter pendet.

Ad extrinsecas causas reducuntur fortuitæ, casus ab alto, contusio cranii, vulnera capitis, concussio cerebri; ab istis enim tali motu moveri possunt fibræ cerebri, ut illarum modificationes tollantur.

Suas habet differentias Memoria læsa, cum omnibus aliis operationibus, præterquàm in depravatione, aboletur, & minuitur, diminutionis eædem causæ, sed remissiores.

Signa tam abolitæ, quàm diminutæ Memoriæ sunt manifesta. Causarum signa deducenda à causis præcedentibus, & ab erratis in sex rebus non naturalibus, rarò à calore, & frigore, sæpè ab humido, & à causis fortuitis superiùs descriptis.

Prognostica non sunt mala, si sola spectetur Memoriæ læsio, cùm vita in hac non periclitetur; pessima, si symptomata, quibus conjungi solet, consideremus, Epilepsiam, Apoplexiam, Paralysim vocat. *Si febri superveniat, malum, ex Hipp.* 1. *Proreth.* 22. quia sensuum internorum, & externorum læsionem indicat.

Indicationes in causa calida refrigerandi, & humores

res calidos purgandi, vel sanguinem minuendi, si calor sit à redundantia sanguinis, vel à suppressa aliqua evacuatione. Humores calidi purgandi eis, quæ de Vigilia, de Phrenitide proposita sunt, & eisdem refrigerantibus calor moderandus. In frigida intemperie, cum humoribus frigidis, hi purgandi, postea calidis attemperandi, de quibus actum est de Somno præternaturali, Lethargo, & Caro: Sanguinis missio non habet locum. Si ab humido excedente, hoc evacuandum hydragogis, & exsiccantibus consumendum, quæ sunt eadem cum calefacientibus in frigida intemperie convenientibus. In siccitate, humectantia, prætermissa, omni purgatione, & sanguinis missione conveniunt. Obstructio aperientia indicat, & purgationem humoris peccantis, & pro utroque conveniunt, & purgantia, & alterantia de Lethargo proposita, cùm in hoc adsit obstructio porrositatum cerebri, & defectus Memoriæ, ut de eo agentibus demonstratum fuit.

Specifica pro Memoria Chymici laudant *Oleum Vitrioli rectificatum, cum haustu Vini generosi, Tincturam Lunæ, seu Argenti, Spiritus Vini, in quo Piper infusus fuerit. Aqua vitæ Matthioli, Aqua Philosophorum dicta ab Etmullero commendatur. Sennertus lib.* 1. *pract. part.* 2. *cap.* 5. proponit duas Aquas *à Gasparo Peucero* descriptas *in tractatu de Memoria, quas pretiosissimas pro recuperanda memoria vocat, quarum descriptio apud dictos Authores videnda. Tinctura Hyperici à Mynsicht extollitur*. Ab omnibus præfertur *Pulvis Abbatis Trithemii, cujus descriptio in multis Authoribus reperitur; modus hoc utendi, in primo mense sumatur* ʒ. *i. manè, & vesperi per tres horas ante cibum in vino, vel jure, secundo mense tantùm manè, tertio mense ter in septimana, quarto mense bis in septimana, & sic deinceps per aliquot menses. Confectio Anacardina propriè pro Memoria fuit inventa, & ejus compositio est usualis,* ℈. *i. exhibetur in Aqua Fœniculi, vel Sthœcados per tres dies, aut alternis diebus per tres vices, & hanc Confectionem centies cum fructu probavisse testatur Christophorus à Vega, cautè tamen hac esse utendum Hoffmanus, & Vvedelius animadvertunt, cùm ob nimium calorem, & siccitatem Anacardi facilis sit transitus in alios morbos, & præcipuè in dementiam, delirium, lepram, & maximè si juvenis sit, qui hoc utitur remedio*; unde dicti Authores Confectionem Anacardinam, Confectionem Stultorum dicunt. Cautè procedendum in horum remediorum usu in causa calida, raro tamen ab ista provenit Memoriæ defectus, ut superiùs adnotatum fuit.

Diæta juxta prædictas indicationes dirigenda.

CAP. XXXIII.

De Morosi, seu Stupiditate.

Memoriæ abolitio, stupiditatem secum trahit, quæ est *Intellectus, & Judicii defectus*. Intellectus versatur, ut plurimùm circa phantasmata, istorum totalis defectus exercitium Intellectus tollit, Judicium est affirmatio, vel negatio Intellectus, ex præcognita veritate, vel falsitate objecti per phantasma repræsentati, quo deficiente necesse est, ut Intellectus, & Judicium deficiat; in Memoria verò abolita nullum est phantasma, ut patet ex dictis in præcedenti Dissertatione, consequenter in Memoria abolita nec est Judicium, nec Intellectus, cùm verissimum sit axioma tritum, *Nos tantum scire, quantùm Memoriæ mandamus*. Et quamvis verum sit in defectu Memoriæ morosim, seu stupiditatem reperiri, cùm aliquando à stupiditate Memoriæ defectus oriatur, ut patet in eis, qui à morbo aliquo gravi in stupiditatem incidunt, quam sequitur ex necessitate Memoriæ defectus; ita tamen hi duo affectus sunt inter se connexi, ut uno posito, alius sit necessarius, si morosis Memoriæ defectum sequitur, habet pro causa omnes illas, quæ Memoriæ defectum inducunt.

Si verò morosis præcedat, aliam non agnoscit causam corpoream, nisi eam, quæ prohibet phantasmatis elaborationem, hoc est fibrarum cerebri modificationem; in qua phantasma consistere decretum fuit. Hanc modificationem dixi etiam fieri ab actione, unà cum motu objecti sensibilis agente in organa sensuum, & ab his unà cum motu traducta ad sedem sensus communis, & ab hoc in fibras cerebri proximas, à quibus modificantur, in Morosi omnes sensus exercentur, quia vident, gustant, audiunt, tangunt, odorant, consequenter non deficit actio, & motus prædictus valens modificare fibras, & phantasma efficere; ideò morosis non procedit vitio organi sensuum; multò minus potest procedere à torpore, & debilitate spirituum animalium, ut existimat Vvillisius, quia admisso etiam concursu spirituum animalium ad elaborationem phantasmatis, non licet istis tantùm torporem, & languorem tribuere, ut non valeant suo concursu phantasma perficere, cum tali gaudeant energia congrua ad exercendos sensus, & motus perfectè; observamus enim stupidos vi magna præditos, & talis vis spirituum fibrarum modificationi sufficeret. Et si in morosi esset languor, & torpor spirituum animalium, esset etiam languor, & torpor in motu, & sensu, reliquum ergo est, si morosis non provenit à vitio agentis fibras modificantis, quod est actio sensibilium conjuncta motui, nec à vitio concurrentis, quod est spiritus animalis, licet concludere, istius ortum ob vitium patientis, quod est cerebrum, & ejus fibræ. Hoc vitium non potest esse, nisi resistentia istorum impressioni, vel impotentia ad motum; fibra enim cerebri, ad hoc ut contineat essentialem rationem phantasmatis, quæ fundatur in integra repræsentatione objecti, necesse est, ut modificetur, & ut data occasione moveatur in sedem sensus communis, non recipit impressionem, quia non est mollis, sed dura substantia cerebri in ea parte saltem, quæ sedem sensus communis circumdat, eadem duritíes impotentiam ad motum fibræ impertit, & huic opitulatur connexio, & adhæsio fibrarum cerebri ad invicem in supradicto loco ab ortu contracta, vel ab humore viscoso conglutinante peracta, quæ, quando à causa aliqua resolvitur, morosis curatur. Hac ratione curata fuit aliquando morosis à febre, ut notat *Huartus de quodam Fatuo in Aula Regia Cordubæ, qui in medio morbi ad tantum judicii, & discretionis acumen pervenit, ut universam Aulam in admirationem rapuerit, & toto vitæ, quod reliquum habuit tempore, prudentissimus præstiterit*. Alias habet observationes de hoc *Vvillis in tractatu de Morosi*. Posita hac fibrarum adhæsione, & conglutinatione clauditur via spiritibus animalibus ad cursum inter unam, & alteram fibram, & cùm modus auferatur eas movendi; idcircò si in eis esset facta impressio, & elaboratum phantasma ex defectu spirituum supradicto, suum non præstaret effectum, ad quem requiritur movens, cùm à seipsis nec possint, nec debeant moveri; conglutinatæ verò fibræ resistunt spirituum energiæ motrici, cùm sit impar ad movendam massam fibrarum conglomeratam.

Causæ extrinsecæ sunt omnes illæ, quæ duritiem substantiæ cerebri donare possunt, vel viscosum humorem in eo congregare, ut ebrietas, animi passiones, ictus, casus, capitis læsiones, morbi præcedentes, ut Lethargus, Epilepsia, à qua morosis sæpissimè derivatur. A nativitate contrahitur sæpissimè, & causam applicare possumus datam ab *Hippoc. de morbo sacro à nativitate contracto*, & describit hanc *lib. de morb. sacr. num.* 7. ubi docet, *Cerebrum fœtus in utero matris florescere, & purgari*. Si hujusmodi purgatio non succedat, neque orto fœtu materia purganda non excernatur, per pustulas, & ulcera in capite, in auribus, & in reliquo corpore hospes cerebri manet, & pro sui conditione, vel substantiam cerebri circa sedem sensus communis indurat, vel fibras conglutinat.

Differentiæ hujus symptomatis aliæ non sunt, nisi quæ secundùm magis, & minus distinguuntur. Differt ab amentia, & stultitia, quia in hac adest apprehensio rerum, judicium, & discursus, at depravatus ob malam compositionem, vel divisionem phantasmatum, quæ elaborantur in stultitia; in morosi verò hoc deficit, & apprehensio, judicium, discursus nullus.

Signa diagnostica duritiei cerebri sunt temperamentum

tum melancholicum, præcesserunt causæ exsiccantes, à conglutinatione fibrarum temperamentum pituitosum, excrementa narium crassa, & viscosa, causæ pituitam congregantes præcesserunt.

Indicationes erunt, substantiam cerebri emolliendi, viscosum conglutinans attenuandi, & resolvendi.

Ad has indicationes purgatio, & sanguinis missio parùm valent; multùm diæta secundùm Hipp. præceptum relatum de Epilepsiæ curatione. Pro duritie cerebri victus ratio sit, humida, & emolliens, nec parva, nec excedens. Usus *Lactis*, & *lactea diæta* erit valdè proficua, *Animalium cerebra*, *juniorum volatilium carnes*, & *etiam quadrupedum*, *exceptis illis carnes siccas*, & *duras habentibus*. Pro conglutinatione sit attenuans; condimentum alimentorum sit *Serpillum*, & *Thymus*, *Nux moschata*, *Piper*, *ex Petroselino*, *Fœniculo*, *Silero parentur fercula*. Victus ratio accedat ad tenuem. Usus *Caffe*, *cum Salvia*, & *herba Theæ*, non erit inutilis.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECUNDUS.

DE MORBIS MEDII VENTRIS.

CAP. I.

De Angina.

Angina dicitur ab *Angendo*, quod verbum sumitur, pro enecare, & suffocare; hinc suffocatio, strangulatio Angina dicitur, & omnis faucium dolor, & quilibet affectus præter naturam istarum, cum strangulationis sensu, seu periculo conjunctus, Angina nuncupatur.

Propriè tamen accipitur pro inflammatione musculorum Laryngis, unde communiter definitur *Inflammatio musculorum Laringis, cum difficultate respirationis, deglutitionis, & febre continua*.

Quomodo fiat inflammatio, dictum fuit de Phrenitide, & demonstratum ex sententia *Hipp. lib. 4. de rat. victus in acut.* & 3. *de morb.* ubi ex stagnatione, & fixatione humorum in dictis partibus inflammationem in Angina determinat; ex quo demonstratur subjectum Anginæ esse musculos Laryngis, & hanc partem esse propriè subjectum Anginæ docuit *Hipp. in lib. 6. Epid. sect. 8. text. 1.* in illis verbis: *Quibusdam inflammationes faucium aderant, aliis verò Anginæ*, distinguendo inflammationes faucium, hoc est partium externarum gulæ, ab Angina; quæ distinctio non potest verificari, nisi admittatur Anginam esse inflammationem partium internarum gulæ, hoc est Laryngis, quæ quandoque ita exardescit, ut phlogosim magnam, & non rarò inflammationem in pulmonibus accendat; quod adnotavit *Hip. in 40. de rat. vict. in acut.* ubi, describendo causas Anginæ, habet: *Talibus arteria ulceratur, incenditur usque pulmo, neque externum aerem admittere intro queunt*, quod non potest evenire, nisi incendio conjungatur tumor. Huic sententiæ Hipp. favet experientia. Notat *Dodoneus lib. observ. cap. 18. Lanionem, qui cùm meridie circa Laryngem, & fauces dolorem sensisset, cum quadam in deglutiendo cibo, & potu difficultate, nocte strangulatum interiisse; cujus corpore aperto inventa est pulmonis substantia in pus conversa*; & idem notat *Etmuller. in angina defuncti pulmones, vel purulentos, vel abscessu contaminatos inventos fuisse*. Ab hac Hipp. sententia facilè explicatur, quomodo ab Angina oriatur Peripneumonia, incalescente nempè pulmone præternaturam, ab inflammatione musculorum Laryngis, cum æstu, & fervore sanguinis in eo contenti, à quo turgescentia vasorum sanguinem continentium, & impedita circulatio ejusdem, cùm vasa nimis distenta, & pressa à sanguine nimis rarefacto illam coadjuvare non possint imò impediant. Si pulmo in Angina afficitur per consensum ab inflammatione Laryngis, & istius musculorum; probabile etiam erit eam partem illius affici, cui immediatè asperæ arteriæ truncus magnus annectitur.

Ex eo, quòd Angina est inflammatio Laryngis, distinguitur ab aliis affectibus inflammatoriis, Pharingis, tonsillarum, & gulæ, à quibus oritur & respirationis, & deglutitionis difficultas.

Inflammationem Laryngis, & musculorum ejus sequitur *difficilis respiratio*, & *deglutitio*, quia musculi Laryngis inflammati non exercent expeditè, & liberè motum illum necessarium ad introducendum, & expellendum aerem à pulmonibus, sed cum difficultate, & cum dolore illum peragunt, unde necessaria difficilis respiratio; & eò major emerget difficultas, si pulmones inflammationem contraxerint, cùm à stagnantis sanguinis pressione motus dilatationis suorum bronchiorum, & vesicularum impediatur quantum exigit libera, & expedita respiratio.

Deglutitio impeditur, quia duo musculi Oesophagici dicti, deglutiendis cibis præsidentes à Larynge oriuntur, & cum hac inflammantur, suspenso, vel interdicto motu, quem requirit ciborum deglutitio, quapropter hæc cum difficultate peragitur; aliquando ita impeditur, ut per nares resiliant liquida, si hæc assumere cogantur ægri. Aliquando contingit solida faciliùs, liquida difficiliùs deglutiri; aliquando è contra. In primo casu affecti sunt omnes musculi deglutitioni servientes, inter quos sunt illi Laryngis, qui, si debili contractione ad deglutitionis munus concurrant, solida faciliùs, liquida difficiliùs deglutiuntur, cùm ad horum deglutitionem valida constrictio, & compressio musculorum requiratur, ob facilem istorum diffusionem, debilem vim compressionis, & constrictionis eludentem; solida faciliùs deglutiuntur, quia non diffluunt, & unitim totum impulsum debilis compressionis, & constrictionis recipiendo, sufficiens habent determinativum ad deglutitionem. In secundo casu solida difficiliùs deglutiuntur, quando musculi Laryngis ita sunt inflammati, ut non possint elevare Laryngem ad cedendum ingressum solidis alimentis in Oesophagum. Liquida faciliùs deglutiuntur, quando inflammatio permittit parvam elevationem Laryngis, per quam fluidis sufficiens permittitur ingressus in Oesophagum, vel quia ab inflammatione gutturis lingua non retrahitur, ob sui intumescentiam, ad suas radices, ut non impediat orificium Oesophagi, prout accidit, quando retrahitur.

Additum est, *cum febre continua*, quia hæc semper inflammationi conjungitur; unde apparet, febrem in Angina esse symptomaticam, non essentialem.

Causam duplicem invenio in *Hipp. lib. 2. de morb. num. 9.* Pituitam nempè, dum scribit: *Angina, sivè Cynanche fit, cùm pituita in capite commota acervatim deorsum fluxerit, & in maxillas, & circa collum constiterit*. Pituita, per Hippocratem, à capite descendens, & consistens in partibus circa collum, ubi Larynx, & Pharinx, non potest descendere, nisi attenuata, & fluxilis facta; quod intellexit Hippocrates, quando di-

do dixit *commota*. Pituita redditur fluxilis à calore, consistit à frigore, vel à calore expirante; ideò Angina contingit, ubi caput, vel fauces incaluerint multùm, & postea refrigeratæ fuerint; tunc enim pituita concrescit, poros partis, in quam defluxerit, obstruit, orificia venarum, & arteriarum claudit, canaliculos, per quos sanguis ab arteriis ad venas transit, implet, & circulatio istius impeditur, & consistendo, & à motu cessando inflammationem parit. Hujusmodi humorem à capite descendere voluit Hipp. Recentiores hanc viam rejiciunt, nec viam pro fluxu humoris à capite ad Laryngem inveniunt, sed per arterias, vel vasa lymphatica fluere ad partes ab Hipp. recensitas, vel à membrana pituitaria, à qua continuus humor transudat, & quæ cum musculis Laryngis est communis, credunt; quapropter, si dictus humor fuerit crassus, partium adjacentium poros sui communicatione obstruit, eaque omnia ab Hipp. recensita parit, à calore diffusus, & attractus humor ad hanc membranam musculis Laryngis, & Oesophagi communicatur, & si in istis crassescat, & coaguletur, inflammationi principia jacit. Dicitur humor attrahi, quia à calore dilatatæ porrositates, & vasa partis excalefactæ, in istis colligitur magna humoris copia, & hæc fluxio ab Antiquis attractio nuncupabatur.

Eamdem causam confirmavit *Hipp. in lib.* 4. *de rat. vict. in acut. num.* 39. *Angina fit, cùm fluxio è capite multa, ac glutinosa, tempore hyberno, aut Verno, ad venas jugulares influxerit, & hæ fluxionem ampliorem propter amplitudinem attraxerint; cùm autem frigida & glutinosa sit, spiritus transitus obturabit, & sanguinis transitus obturans propinquas sanguinis partes congelat, ipsumque immobilem, ac stabilem facit, cùm natura frigida sit, & obturandi vim habet*. Ab hac sententia Hipp. colligitur pituitam Anginæ causam esse, & cum ea omnes humores, vel sanguinem crassum dictum pituitosum, & melancholicum, prout Antiqui censuerunt, distinguendo Anginam in pituitosam, & melancholicam, & biliosam, de qua mox, & ad hanc, sicut ad omnes inflammationes, binam requiri colligo dispositionem partis inflammatæ, quam conditionem exprimit Hipp. in illis verbis: *Ad venas jugulares, & hæ ampliorem fluxionem propter amplitudinem attraxerunt*. Amplitudo vasorum in parte est dispositio ad inflammationem, si amplitudo non sit naturalis, sed facta à causa laxante, & rarefaciente, quia tunc ob majorem amplitudinem suscipiunt multam copiam sanguinis, ac si vasa dilatata hanc attraherent; idcircò hoc verbo usus est Hipp. Altera conditio est *Humor frigidus, & glutinosus obstruens, transitum spiritibus, & sanguini obturans, & particulas ejusdem congelans*, ut apertè expressit Hippoc. in cit. sententia, quæ omnia efficit pituita natura frigida, & glutinosa; ubi verò fluit indiget tenuitate, & subtilitate, quam acquirit à causa externa, vel interna movente, & liquante, qua cessante, & expirante suo influxu, suæ naturali frigiditati, & glutinositati restituitur, eo modo quo aqua calefacta naturalem frigiditatem ab igne remota recuperat, & metallum liquatum expirato calore congelatur, primæva duritie recuperata.

Alteram causam colligo ab *Hipp. in cit. loc. num.* 40. ubi habet: *Quum verò æstivo, vel autumnali tempore fluxio calida, & nitrosa de capite defluxerit, utpotè ex tempore acris, & calida facta, talis, ubi est, mordet, & ulcerat, & spiritu implet, & erecta cervicis spiratio accedit*. Ex textus verbis patet, Hippocratem loqui de materia biliosa, quæ est calida, & nitrosa, hoc est acris, & accensibilis sicut nitrum. Bilem esse accensibilem, & acrem, omnes norunt, & admittunt, & præcipuè illi in istius humoris Anatome instructi. Continet bilis sal valdè acre, continet particulas igneas, oleosas, accensibiles, quæ vel auctæ, vel exaltatæ calorem igneum in massa sanguinis, & universo corpore accendunt; quomodo verò à bile Angina proveniat, explicat Hipp. in illis verbis, *mordet, ulcerat, & spiritu implet*; mordet, & ulcerat arteriam asperam, ut inferiùs declarat Hipp. *Talibus arteria ulceratur*, & quidem circa sua principia, nempè in Larynge, & ejus musculis, qui morsi, & ulcerati spiritu implentur, hoc est intumescunt, eo modo quo partes demorsas, & ulceratas in tumorem attolli observamus, confluente copia sanguinis, & spiritus ad partem malè affectam, vel quia vasa istius à prava affectione dilatentur, vel quia per morbosam affectionem impedimentum aliquod ponatur præterfluenti humori, quo mediante stagnat, & stagnatione impletur pars vel quia à dolore motus ferè spasmodici in vasis excitantur, à quibus copia sanguinis exprimitur ab eis, quæ in parte dolente tota colligitur, & ita spiritu impleri dicitur, & sanguine. Humor etiam biliosus ad musculos Laryngis fluens fermentationem in sanguinem eos irrigantem inducere suo calore valet, cum multarum particularum in eo existentium separatione, & excitatione ad motum, à quibus intumescunt, cùm omnis fermentatio corpora extensibilia, prout sunt musculi, in tumorem, & turgentiam adducat, tam ratione fermentantis humoris, à quo majus spatium requiritur, cùm fermentatione rarescat, quam ratione supradictarum particularum, quæ in activitate, & motu non sunt dissimiles à spiritibus, ideòque detentæ, & in motu cum copia in tumorem partem continentem elevant ad modum spirituum; ideò etiam optimè dicitur partem fermentatione humoris turgentem spirita impleri. Musculos internos Laryngis affectos designat Hipp. in illis verbis: *Et quæ videntur, gracilia apparent*, hoc est, in gula, & ore nulla apparent inflammationis, & tumoris vestigia, quæ, cùm absint, internas partes affici determinandum est.

Hæc Angina, cum ulcere arteriæ asperæ, seu musculorum internorum ejus, maligna appellatur, quia ab humore corrosivo, simili ei, à quo Cancer, ad quam aliqui reducunt Anginam à semine diù retento, & corrupto ortam; ab hujus enim vaporibus suffocationis, quædam species oritur non absimilis ab ea, quæ in Angina, & ab ea, quam aliqui narrant oriri à visu Lupi, in qua vox ferè amittitur; at quia talis suffocatio est sine inflammatione, non potest referri ad Anginam, sed potiùs ad motus convulsivos, ad quod reducit Vvillisius suffocationis Hystericæ, & Hypochondriacæ causam.

Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ pituitam seu in capite, seu in venis fundere possunt, ut calor Solis, Hypocausti, exercitium violentum, vociferatio protracta; vel quæ pituitam valent generare in copia, ut testatus est *Hipp.* de pluviarum multitudine *in aphor.* 16. *sect.* 3. Temporum etiam inæqualitas ad Anginam concurrit quando calore laxantur partes, & à frigore subitò supervenienti constringuntur, & humores fluxi vi caloris, ab illo coagulantur, quod agit subita refrigeratio ab incalescentia, & post hanc potus frigidus, sed præcipuè si caput summè incalescat, & postea subitò refrigeretur. Hac de causa potus valdè frigidus, sanguinem in musculis faucium fixando, Anginam inducit, & quæ bilem cumulare, & exaltare valent, & sunt cibus, & potus, & medicamenta calida, & acria, & salsa. Res deglutitæ, ut spina piscis, ossis acuminati frustula, potus Aquæ fortis, inunctio Mercurialis, à qua fauces intumescunt, & exulcerantur. Ad has causas reducitur ab Antiquis luxatio vertebrarum colli versus asperam arteriam, itaut hæc comprimatur, cum suffocatione, ob impeditam aeris inspirationem, & expirationem. Hæc sententia non potest admitti, quia adeò vertebrarum cervicis processus sunt ad invicem inarticulati, ut citra fracturam luxari nequeant; & si luxarentur, spinalem medullam comprimendo, vel lacerando, motum, & sensum abolerent, unde potiùs Apoplexia quàm Angina suboriretur; & si *Hipp. lib.* 4. *aphor.* 35. proponit læsam deglutitionem à repentina colli contorsione, intelligendus est de convulsione, quæ provenit à dicta contorsione, non de Angina; & locus 2. *Epid. sect.* 2. de tumore juxta vertebras cervicis, ubi in collo cavitas inspiciebatur, non est de luxatione vertebrarum, intelligendus, sed detractione vertebræ ad anteriora, facta à contractione musculorum, vel ligamentorum.

Signa Anginæ sunt ea omnia, quæ sunt propria, & inseparabilia ab omni inflammatione, calor, dolor, tumor, & interdum visibilis robur in faucibus. Adest in Angina difficilis colli motus, non sine dolore, difficilis respiratio, & deglutitio, & in faucibus dolor ardens, lingua rubet, ac insigniter tumet, cum impedito motu. Febris est magna, & acuta, pul-

pulsus magnus, undosus, tensus, & cum convulsione quadam.

Differentiæ Anginæ quatuor à Medicis assignantur. Prima ab inflammatione musculorum internorum Laryngis, quæ dicitur *Cynanche*, & describitur ab *Hipp. lib. 2. de morb. num. 26. Febris corripit, & rigor, & dolor capitis, & maxillæ intumescunt, & sputum difficulter deglutit, expuit autem, & salivas duras* (hoc est viscosas, & tenaces) *ac paucas*, quia ob crassitiem, & imbecillitatem motus musculorum inflammatorum separari non possunt à parte. Paucæ sunt salivæ, quia copia humoris fluit ad partem inflammatam, & infra in faucibus stertit, & si apprehensa lingua inspexeris gurgulio non magnus est, sed mollis; fauces autem intrinsecus saliva viscosa plenæ sunt, & æger excreare non potest, & decumbere non sustinet, verùm si decumbat, suffocatur. Hujusmodi difficultas respirandi, & deglutiendi, sine ulla visibili læsione faucium, ut notat Hipp. demonstrat partes internas faucium, & consequenter musculos internos Laryngis affici inflammatione.

Altera, & secunda differentia consistit in inflammatione musculorum externorum Laryngis, & dicitur *Paracynanche*, & hanc describit *Hipp. cit. lib. num. 27. Febris, & dolor capitis corripit, & fauces inflammantur itemque maxillæ, & salivam deglutire non potest, spuit autem crassum, & multam, & difficulter loquitur*. Ex difficili loquela colligitur difficilis respiratio. Differentiam à prima specie superiùs recensita, habemus in illis verbis: *Et fauces inflammantur*; distinguitur enim visu inflammatio faucium externa, fauces enim comprehendunt omnes partes conterminas Laryngi versus exteriora istius.

Altera, & tertia differentia Anginæ describitur ab *Hipp. cit. lib. num. 28. Linguæ posterior pars inflammatur, itemque locus sub tonsillis ad guttur, & neque salivam, neque quicquam aliud deglutire potest*. Cùm difficultas respirationis non exprimatur, sed solùm deglutitionis, percipimus Hippocratem admittere Anginam cum sola læsione deglutitionis, qualis observatur in inflammatione tonsillarum.

Aliam differentiam Anginæ describit *Hipp. in cit. loc. num. 9.* in his verbis: *Angina, sivè Cynanche fit, cùm pituita in capite commota acervatim deorsum fluxerit, & in maxillis, ac circa collum constiterit, hic neque salivam deglutire potest, respirat autem violenter, ac stertit, & aliquando etiam febris ipsum corripit*. Hæc ultima verba docent, Anginam cum difficultate deglutitionis, & respirationis quandoque apprehendere sine febre, & consequenter sine inflammatione. Si pituita, vel humor crassus, partes faucium, musculosque istarum copioso fluxu impleverit cum tumore, sine effervescentia, fermentatione, & incalescentia, tunc aderit difficultas respirationis, & deglutitionis sine inflammatione, quia sine febre, qua superveniente, factam inflammationem denunciat.

Signa differentiarum habemus descripta ab *Hipp. in cit. loc.*

Prognostica describit *Hipp. in Coac. prænot. Anginæ, quæ neque in collo, neque in faucibus quidquam conspicuum faciunt, verùm suffocationem vehementem, ac spirandi difficultatem inducunt, eadem die, ac tertia occidunt*; quia inflammatio est in partibus internis Laryngis, & proxima pulmoni, qui compatitur. *Quæ verò tumores, & ruborem in collo accipiunt, in cæteris quidem consimiles sunt* (hoc est symptomata eadem habent) *verùm diuturniores. Quibuscumque verò, & fauces, & cervix, & pectus simul rubuerunt* (intellige in externis) *diuturniores fiunt* (quia pars subtilior humoris ad externa protruditur crassiori in parte interna remanente, qui diuturniori indiget concoctione) *& ex ipsis servantur, si non recurrerint rubores* (hoc est, si non retrocesserint; recurro enim, apud Hipp. idem ac regurgito) è contra, si recurrerint rubores, inferendum est esse lethale (quia materia à parte ignobili externa recurrit ad partem nobiliorem internam, augendo inflammationem, ejus symptomata, & hujusmodi augmentum est lethale.) *Si verò dissipentur* (hoc est rubores) *neque tuberculo foras converso, ac collecto* (in parte interna faucium) *neque purè leniter, ac sine dolore excreato, neque in diebus judicatoriis perniciosæ sunt* (intellige Anginas in parte interna faucium.)

Ab hac sententia deducere licet, rubores partium externarum colli, cervicis, & pectoris in Angina non esse semper mali ominis; nam si materia in faucibus fluxa in tumorem se collegerit, maturationem susceperit, & sine dolore per sputum excernatur, & leniter, quia copiosæ materiæ concoctæ eruptio suffocationem parit, & in die judicatorio ruboris evanescentia salutis signum existet, quia evanescunt, non quia materia ruboris retrocedat, sed quia deficit. Contrarium verò evenit, ut ait *Hippocr. cit. loc. si anginosi tumores citra signum* (hoc est sine materiæ expurgatione) *dispareant, & dolores citra manifestam causam pariter dispareant*, hoc est sine materiæ evacuatione, *ideò sunt signa lethalia. Num etiam suppurati fiunt?* hoc est, si tuberculum foras non exierit, nec illius materia leniter, & sine dolore excernatur, suppurati evadunt, quia materia in tuberculo collecta descendit ad cavitatem thoracis in puris formam, vel ibi in pus vertitur, & suppuratus fit æger. Securissimum autem est ruborem, & abscessus, quam maximè foras verti, & rationem reddit Hipp. dum subjungit: *Erisipelas verò foris quidem accedere commodum est, intrò autem converti, lethale*. Convertitur autem intrò, cùm disparente rubore pectus gravatur, & difficilem respirationem habet (intellige magis difficilem, quàm antea.) *Quibus Anginæ ad pulmonem vertuntur* (intellige vel materiam Anginæ ad pulmones demandari, vel inflammationem musculorum Laryngis ad pulmones connexos serpere) *partim in septem diebus pereunt, partim evadentes suppurati fiunt*. Distinguimus pulmones affici, vel à tussi Anginæ superveniente, vel ab aucta respirandi difficultate; & si in hoc casu non fiat, ut ait Hipp. eductio pituitosa sursum, hoc est per sputum pereunt in septem diebus ex inflammatione pulmonum, vel materia in pulmones defluxa, & in pus conversa suppuratos facit. Ex Anginis præcordii dolor, cum impotentia, & torpore oboriens, citra judicationem occidit occultè, etiam si valdè mansuetè se habere putent, quia dolor præcordii, & alia symptomata, cum judicatione à conatu naturæ materiam coquentis, vel ad expulsionem disponentis proficiscuntur, sed oriri possunt absente judicatione, à morbo, & à natura oppressa, & victa; in hoc statu à materiæ violentia non affligitur, ideò mansuetè se habere, tunc est malum. *In Angina dolores ad caput citra notas* (hoc est sine causa manifesta supervenientes) *cum febre perniciosi*; quia à materia in capite existente, & perniciosa, dolorem produci significat, absente causa manifesta apta dolorem capitis inferre. A causa interna prodire censendum est, & hujusmodi dolor conjunctus cum Angina, vitam ægri in majori periculo ponit. Hac de causa dolores ad crura citra notas (hoc est sine causa manifesta) cum febre perniciosi, quia materiam pravam nervis communicari demonstrat, & convulsionem imminentem prædicit, cujus exempla habemus in *Hipp. lib. 5. de morb. popul. n. 25. & n. 36.* Ex Angina sputa viscosa, crassa, valdè alba, quæ violenter educuntur, mala sunt; materia enim, quæ resistit eductioni, multò magis resistit concoctioni, & concoctio materiæ cum dictis conditionibus est mala, quia tales conditiones difficilem reddunt illius expurgationem, & bona concoctio ita præparat materiam, ut facilis sit eductionis; eadem leges *lib. Prænot. n. 23.*

Quoad curationem, sequor methodum traditam *ab Hipp. in lib. cit. de morb.* ubi curationem describit convenientem unicuique differentiæ Anginę. Primò tamen preceptum Hipp. pręmittam, quod censeo generale in curatione cujuslibet Anginę, & est missio sanguinis, ab Hipp. determinata ratione plenitudinis particularis in partibus affectis, & inflammatis faucium, quę cùm reperiatur in omni Angina, tale preceptum tamquam generale est admittendum; *lib.* enim *de rat. vict. in acut. n. 39.* ubi agit de causis Anginę, & de ejus curatione, hæc babet: *Præcisa enim Uva, quam aliqui Columellam vocant, vena crassa ab utraque parte est. Cùm igitur hæ plenæ sunt, & in linguam innitantur, quæ rara est, ac spongiosa propter siccitatem contingit, ut ipsa præ violentia humorem ex venis suscipiens, ex lata fiat* rotun-

rotunda, ex benè colorata livida, ex molli dura, ex facilè flexibili inflexibilis, adeout æger citò suffocetur, si non quis citò auxilium ferat. Venæ sectionem à brachiis faciens, & venas sub lingua secans. In hac sententia clarè admittit plenitudinem in Angina, cùm ait, *Cùm igitur hæ* (hoc est venæ Uvæ, & Columellæ) *plenæ sunt*; & cùm prædictæ venæ connexionem habeant cum venis musculorum Laryngis, & faucium, ex plenitudine illarum deducitur plenitudo istarum, omnia symptomata linguæ enarrata plenitudinem confirmant. Et cùm sententia Hipp. de causa Anginæ, & curatio sit universaliter concepta, ait enim in principio text. *Angina fit*, sine ulla distinctione differentiarum, quomodo fecit *in lib. 2. de morb.* & symptomata, quæ recensentur de lingua, reperiantur in omni differentia Anginæ, si hæc à plenitudine nascuntur, plenitudo erit in omnibus differentiis Anginæ, & consequenter venæ sectio conveniet in omni Angina. Ab eadem sententia colligo venæ sectionem exercendam esse, ut remedium evacuativum, & plenitudinis minorativum, & ut revulsivum, & ut derivativum. Omnis enim missio sanguinis istius quantitatem minuit evacuando, tamquam remedium revulsivum exercetur, dum à brachiis emittitur, quæ à partibus affectis in faucibus distant, & revulsio est ductio sanguinis ad partes distantes. Tamquam derivativum remedium adhibetur, dum venæ sub lingua secantur, cùm derivatio sit eductio sanguinis à parte propinquâ parti affectæ. Quantitatem sanguinis mittendam explicitè non determinat Hipp. implicitè tamen multùm sanguinis detrahendum esse demonstrat, cùm à brachiis missionem imperet, & à venis linguæ, & missio sanguinis à pluribus partibus magnam quantitatem sanguinis mittendam connotat; hæc tamen determinanda à virium robore, ætate, habitu corporis, ut adnotavit *Hipp. in lib. de vict. rat. in acut. num.* 34. In Angina ergo adest indicatio mittendi sanguinem, quia hic debet minui, revelli, & derivari. Idcircò in prima differentia Anginæ ab Hipp. descripta *cit. lib. 4. de morb. n. 26.* mittendus sanguis à brachiis, à venis sub lingua, quia in hac locum habet universalis doctrina Hipp. explicata, licèt nullam in hoc loco de missione sanguinis mentionem faciat, sed satis est universalem doctrinam exhibuisse pro administratione hujus remedii. Cucurbitas vertebris colli affigit primò, & etiam juxtà aurem ab utraque parte, & ad multum tempus affixas detineri jubet, deraso priùs capite, ut insensibilis transpiratio copiosior evadat. Ratio hujus remedii fundata est in fine promovendi fluxum humoris à partibus internis ad externas, cùm videamus expulsionem factam à natura ad partes externas pectoris, colli, & cervicis Anginam mitiorem, & salubriorem facere, & talis retractio ad partes, quibus affiguntur Cucurbitulæ, dicitur interceptio, quia sunt supra partes affectas, & applicatio Cucurbitularum retro aures magis convenit, quia ibi sunt glandulæ parotides dictæ emunctoria cerebri, cum manifestis viis pro humoris fluxu, ad quas vocatur ope Cucurbitularum. An Cucurbitulæ siccæ, vel scarificatæ apponendæ sint, non declarat Hipp. siccas tamen imperare deducitur ab eo, quòd per multum tempus adhærere parti, cui affiguntur, jubeat in collo tamen scarificare proprium, censerem, quia plenitudo partium circa fauces minui potest. *Zacutus lib. 1. Praxis Admir. observ. 94.* narrat, *Mulierem Angina canina affectam, cucurbitula sub mento scarificata convaluisse.* Hac ratione Vesicatoria etiam posteriori parti capitis applicata probantur.

Purgantia non recenset Hipp. & rejiciuntur ab ejusdem sententia *in lib. de vict. rat. in acut. num.* 36. descripta, in qua medicamentum purgans in principio inflammationem prohibet; quia purgatio ab inflammata parte nihil detrahit, cùm materia sit cruda, & vires, quæ morbo resistunt, debilitet, & istarum debilitas morbo vires auget, & concoctionem humoris fixi, opus solius naturæ, vel impedit, vel valdè retardat, medicamenta etiam purgantia fermentationem in massa sanguinea, & aliqualem dissolutionem, & disgregationem humorum parientia hos disponunt, ut uberiori fluxu ad partem affectam fluant. Lenientia, cùm humores primarum viarum solùm expurgent, inflammatis faucibus nihil opitulantur, nec ab humorum stagnantium pondere sublevant; *Trallianus* tamen *lib. 4. cap. 1.* purgationem exercet etiam eodem die, post duas sanguinis evacuationes, & hunc major pars Medicorum sequitur, purgantia post venæ sectionem præscribendo; sententia tamen Hipp. rationi magis consona videtur, ob rationem superiùs dictam. Si verò alvus non egeat glandem, vel clysterem admittit *Hipp.* & si, *lib. 2. de morb. num.* 11. purgationem admittit, ibi loquitur de levi Angina, quam superiùs diximus esse quandoque sine febre, & inflammatione, prout apertè demonstrat textus. Eadem ratione vomitiva in Angina rejiciuntur, sed etiam quia à vomitu intumescunt fauces, & vasa in eis existentia, ex quo imminet copiosus fluxus materiæ ad partem inflammatam; ubi verò tumor in faucibus ad suppurationem pervenerit, vomitu rumpitur, ideò in hunc finem vomitiva convenire possent, & non proficientibus aliis remediis pro ruptione tumoris, vomitivis utendum.

Post universalia devenit Hippoc. ad præparationem materiæ in inflammata parte fixæ, & est altera indicatio ab Hipp. elicita pro curatione hujus differentiæ anginæ. Præparationem aggreditur suffumigio, parato cum *Origano, Nasturtii semine, Nitro, & trita imponit in pari quantitate Aceti, & Aquæ, cum pauco Oleo in ollula, hanc super prunas collocat, cum operculo, & arundine cava ollulæ immersa, fumum per calorem ignis exhalantem per os excipere jubet, ita tamen ne fauces adurat.* In hujusmodi remedio latet consilium facta inflammatione repellentia non esse adhibenda, sed cum Hipp. resolventia, & attenuantia perscribenda, qualia sunt *Nasturtium, Origanum, & Sal nitrum*; & si rectè perpendamus naturam repellentium, dissolventium, & attenuantium, cognoscemus illa in Angina facta, esse impropria, ista verò proficua, cùm, ut plurimùm vocetur Medicus, inflammatione jam facta, repellentia incrassant, fixant humores, ex quo concoctionem difficiliter admittunt, & hac retardata in hoc morbo, ubi adest difficultas respirandi, & deglutiendi magna, momentum, ut ita dicam, durationis morbi mortem inferre potest. Resolventia, & attenuantia, resolvendo materiam in parte inflammata collectam minuunt, attenuando ad concoctionem citiorem disponunt, quæ duo maximè conducunt curationi Anginæ, consequenter ista medicamenta sunt rationi magis conformia. Et si addit Hipp. Acetum, non repulsionis materiæ gratia addit, sed ut ab Aceto materia in parte inflammata incrassata incidatur, & ut sputum difficile in Angina, facilè reddatur, cùm observemus Aceto ore sumpto, & alio liquori mixto pro collutione materiam viscosam oris partes inviscantem facillimè separari, & frequentem excitari expuitionem; prætermissis ergo repellentibus in Angina, Hipp. documento eruditi, attenuantia, & resolventia ad usum reducamus. Ad imitationem Hipp. *Aetius* utitur *Gargarismo ex Sinapi*, & gloriatur ægros sæpè à periculo liberasse. *Rondeletius* utitur *Loch, composito ex Pipere* ℨ. ß. *Croci, Myrrhæ an.* ℈. *i. Mel* ℔. ß. *M. F. Loch.* Et *Schenkius lib. 2. observ.* laudat *Aquam florum, & foliorum Cherefolii; decoctum parari potest ex eadem herba. Stercus Canis ossibus nutriti, modo descripto in meo Systemate, efficacissimum est remedium*, ratione salis volatilis, & sulphuris in stercore existentis, & in ossibus de alkali participantibus, à quo acidum coagulans humores in inflammatione destruitur, & ob volatilitatem ejusdem salis, & sulphuris materia fixata in loco inflammationis attenuatur, & ad concoctionem, & maturationem disponitur. *Pulli Hirundinum non deplumati; Sale aspergantur, in olla comburrantur, & cinis horum exhibeatur, cum Melle mixtus pro lambitivo.* His adjungit Hippoc. *Gargarismum ex Origano, Satureja, Apio, Mentha, & modico Nitro, cum Aqua Mulsa aquosiore, & modico Aceto instillato*; & ad Hipp. imitationem omnia simplicia Cœphalica Anginæ opitulantur, ob rationem superiùs allatam, nec timendum calore horum simplicium inflammationem augeri, prout timent Medici aliqui in Hipp. doctrina non instructi, quia principium est in medicina non auferri morbum, nisi ablata causa, sed causa inflammationis in Angina immediata, est humor fixus, incrassatus, & stagnans; ergo humor hic attenuandus, & fluidus faciendus, quod non obtinetur refrigerantibus, sed attenuantibus, & volati-

latilibus, quæ sunt calida. Calor in inflammatione est quid consequens stagnationem humoris, & ejusdem effervescentiam, & fermentationem, & putredinem; aliqui timent calorem, qui est effectus, non causam, quæ est stagnatio humoris, & obstructio vasorum, per quæ transire deberet sanguis, & refrigerantibus caloris moderationi student, non timendo causæ inflammationis augmentum, cùm refrigerantia obstructionem conservent, & contumaciorem reddant, & humorem fixum stagnantem magis restringant, & addito velut compede coerceant in parte, cum magno ægrorum detrimento. Per calida, & volatilia stagnans humor solvitur, fixus liquefit, obstructio tollitur, inflammatio solvitur, calor extinguitur, quia aufertur causa caloris. Totum hoc experientia corroboratur; nam Erisipelas Spiritu Vini curatur, & calor illud consequens à Spiritu vini calido extinguitur, quia causam Erisipelatis tollit, vel poros aperiendo, ut humor fixus transpiret, vel impedimentum circulationi sanguinis obsistens auferendo, & acidum humoris inflammationem parientis extinguendo. Remedii calidi utilitatem in inflammatione externa observamus, & in interna remedii calidi usum rejiciemus?

Remediis internis addit externa Hipp. *& forinsecus spongias aqua calida imbutas genis, & maxillis apponit*, ad humoris fluentis revulsionem, & ad fixi discoagulationem; huic addit *Succum Apii, qui cum mica panis calidi, cum Melle, faucibus externè applicatus, mirè solvit Anginam; decoctio etiam dictorum superius Cæphalicorum. Nidi Hirundinis pulverizati, Melle Anacardino, & Theriaca mixti, Anginæ conferre expertum est.*

Ulteriùs etiam progreditur Hipp. & duo considerat symptomata: Primum est salivæ suppressio, & sputum impeditum, cui medetur *Myrti ramulo complanato, & tenera ipsius summa parte incurvata, ac molli lana obvoluta in fauces immissa*, qua mucositas faucibus adhærens abraditur. Omnia interna, quæ incidunt, ut *Mel Scilliticum, Vinum etiam dulce, leve, & Loch superius descriptum* conveniunt. Alterum symptoma est inflammatio extra conversa, cui *Betas aqua frigida tinctas*, hoc est, aquæ immersas, & parùm humectatas applicat; quod remedium videtur rationi repugnare, & esse periculosum, cùm à frigiditate repelli possit ad internas partes humor ad externas propulsus, cum pernicie ægri. Sed cum Hippocrates hujusmodi remedium administret, postquam inflammatio foras conversa fuerit, ut apparet à textu, remedium est rationi conforme, & tutum, quia cùm inflammatio tota conversa est foras, agendum est omni studio, ne intus retrocedat, quod obtinetur cum dicto remedio, aqua incrassante humores, & motum istorum impediente, quæ duo retrocessionem impediunt; tingit enim solùm Betas aqua, ut retropellendi virtus in parva quantitate aquæ deficiat, vel ut ab aqua Betæ nitrositas irritativa, qua ejus succus per nares attractus sternutationem provocat, moderetur, ne conjunctum hoc irritamentum cum illo humoris fluxi pars externa ulceretur. De hoc remedio alia vide apud *Mart. cit. lib. vers. 29.* Beta calore, & siccitate, qua donatur sistentem in parte externa, humorem resolvit. Hæc duo, nempè prohibitus retrocessus humoris ad interna, & resolutio ejusdem, integram Anginæ ab internis ad externa tendentis curationem præbent. Hinc documentum accipimus, in inflammationibus internis ad externas partes conversis terminato humoris motu, hunc esse incrassandum, ne denuò intus recurrat, & resolvendum; ideò frigida cum resolventibus miscenda, vel hæc actu frigida applicanda.

Curatio secundæ differentiæ, non est dissimilis ab ista, cùm sit inflammatio, cui eadem prosunt remedia; solùm in hac addit *frigidæ aquæ potum*, ad faciliorem excreationem pituitæ. Magna hîc oritur difficultas, quia in præcedenti Angina tepidas oris collutiones excreationem imperat, in præsenti frigidum potum ad excreationem promovendam proponit. Pro hac tollenda advertendum est, in priori Angina esse salivas paucas, & duras, aqua calida duritiem emollit in fluidis incrassatis, & ad excreatum faciliores facit, quantitatem auget salivæ, calore vias, per quas excernenda est dilatando, humorem salivalem fundendo, conciliata huic, & humori impacto in parte inflammata fluiditate: in præsenti casu sputum est multum, & crassum, non durum, & potum frigidæ exhibet, quia ab hac etiam crassities tollitur salivæ per mixtionem aquæ cum ea; aqua enim mixta liquoribus crassis fluiditate carentibus, hos ad fluiditatem reducit, aqua frigiditate irritat musculos excretioni salivæ inservientes, & ab irritamento augetur eorum vis pro excretione.

Curationem tertiæ differentiæ dirigit Hipp. ad resolutionem humoris tumorem posterioris partis linguæ efficientis, quam promovet *Linimento parato cum Mentha viridi trita, Apio, Origano, & Nitro, & Rhoe rubro*, idest *Sumach, & Melle q. s. pro Linim.* quo linguæ tumor illiniendus. Si resolutio tumoris non succedat, sed à dicto remedio attenuante, & fermentationem promovente, materia ad suppurationem disponatur, utitur *Decocto Ficuum*, cui *de Rhoe parùm trito* fuerit adjectum, & hoc pro gargarismate utitur, & oris collutione, si gargarizatio à tumore, & dolore impediatur, vel aqua, in qua farina macerata fuerit. Ab his omnibus suppuratio promovetur. Pro hac intentione plura formari possunt remedia. Externè applicat *Emplastrum ex Farina in Vino, & Oleo cocta*, cervici, & maxillis, & panes calidos apponit; est enim Angina, quæ ad suppurationem tendit, in loco sub tonsillis, ut asserit *Hipp. in textu*, ideò omnia suppurantia externa, & interna conveniunt; si verò tumor suppuratus non rumpatur, arte secetur, *consilio Hipp.*

Quoad diætam, nullam aliam in tribus hisce Anginæ differentiis regulam intueor, nisi in prima ubi ait: *Sorbeat autem Ptisanæ succum, & aquam bibat*; quæ regula est victus exactè tenuis, observanda in omni Anginæ differentia, cùm sit morbus exactè acutus, & aliquando peracutus.

CAP. II.

De Peripneumonia.

Peripneumonia est affectus pulmonum, qui definitur: *Inflammatio pulmonum, cum febre acuta, spirandi difficultate, & tussi.*

Inflammatio pulmonum fit eodem modo, quo fit inflammatio in faucibus, à sanguine nempè stagnante in substantia pulmonum, effervescente, & putrescente, quod insinuavit *Hipp. lib. 1. de morb. n. 24.* scribendo: *Postquam autem attraxit* (idest pulmo) *in se ipsum, & tum bilis, tum pituita sedem in pulmone occupavit* (ecce stagnatio sanguinis in pulmonibus) *putrescit, ac suppuratur.* Stagnat sanguis, quia impedimentum obstructionis adest, vel in vasis dispersis per substantiam parenchimatis pulmonum, quæ multa sunt, & in vasis capillaribus, quibus vesiculæ pulmonares donantur, & ab eis circumligantur. Vesicularum affectio est semper Peripneumoniæ conjuncta, quia adest angustia pectoris, & difficilis respiratio, quæ ab affectione præternaturali vesicularum oriuntur; possunt autem affici sine propria inflammatione, si inflammatio parenchimatis pulmonum, cum tumore, vel vasorum turgentia vesiculas comprimat, ut à suo munere inspirationis, & expirationis aeris divertantur. Hinc patet, subjectum Peripneumoniæ esse substantiam pulmonum, quod ex *Hipp. lib. de loc. in hom. num. 24.* colligimus, ubi habet: *Et ubi quidem in totum fluxerit* (idest humor, de quo superiùs) *in pulmonem, extremitas ejus major reddita, utrumque latus contingit; & peripneumoniam pulmonis appellatum morbum facit;* totus ergo pulmo, vel illius duo lobi inflammati, ex Hippoc. sunt subjectum Peripneumoniæ.

Sanguis, opposito impedimento, stagnans, si motum circulationis amittit illum suarum particularum essentialium, & integrantium conservat; imò à prohibito cursu, & motu hic auctus, ob dispositionem ad putredinem effervescit, & ebullit, intenseque calefit, & sanguinis in vicinis partibus existentis calorem augendo, in præternaturalem, & igneum commutat. Ob viciniam etiam pulmonum cum corde, hoc valdè incalescit, sanguinemque per istud circulantem ita accendit, ut febris excitetur. Putrescens in impedito loco sanguis putridos vapores in circulantem per alias pulmonis partes sanguinem inspirat, quorum fermentativa virtute valida,

summè fermentatur tota massa sanguinis, ideòque maximè disponitur ad febrilem calorem in corde accendendum.

Tussim parit materia stagnas in vasis pulmonum, horumque porositatibus, cùm in cavitates bronchiorum, & vesicularum exsudarit, vel per aperta capillarium orificia in illas transfusa fuerit, & substantiam illarum mordicaverit, & vellicaverit acrimonia à stagnatione, & putredine concepta; mordicatione enim, & vellicatione membranosa bronchiorum, & vesicularum substantia convulsivos motus patitur, qui sunt tussis essentialia constitutiva, ut videbimus de Tussi.

In principio est sicca tussis, ob materiæ fluiditatem nimiam exsudationi quidem aptam, excreationi verò incongruam, dum materia nimis fluida tussis conatus deludit, à motu materia fluida in varias partes bronchiorum dispersa, non excreta, sed in eisdem remanens, acrimoniæ vim magis, atque magis in partem sentientem exercet, cum tussi continua sicca, quæ tunc humida fit, cum materiæ irritantis screatu, quando hæc incrassata motum tussis sine sui diffusione suscipit, eique obtemperat, demonstratam viam perficiendo.

Causam fluxus sanguinis ad pulmones tribuit *Hipp. in cit. lib.* 1. *de morb. num.* 24. calori pulmonis, scribendo; *Pulmo, cùm præ caliditate traxerit in se ipsum de vicinis locis, ad ea, quæ jam sunt in ipso* (hoc est traxerit humores, ubi alii præexistebant.) Quælibet pars calefacta majorem copiam humoris, & sanguinis suscipit, & attrahere dicitur, modo in superioribus explicato, ob dilatationem vasorum à calore factam; quæ, cùm non possit reassumi à venis, ibi fixatur, & stagnat, non verò in alia parte, quia porositates, & vasa non sunt ita dilatata, ut recipiant superfluam copiam sanguinis, & hæc est indispositio, per quam pulmones, non aliæ partes inflammationem patiuntur. Hac de causa à febre Synocha Peripneumonia oritur, & à sputo sanguinis, quia in utroque morbo sanguis copioso fluxu pulmones irrigat. Hinc omnia, quæ intensè pulmones calefaciunt, inflammationis illorum causæ remotæ sunt, magna vociferatio, potus vini generosi, crapula, hac ratione pulmones inflammant.

Alteram causam deduco ex verbis *cit. loc. Hipp.* quæ sunt: *Postquam autem bilis, tum pituita sedem in pulmone occupavit.* Humorem occupare sedem est figi, coagulari, & stagnare in aliquo loco; quatenus enim fluit circulando, non dicitur humor occupare sedem, cùm transeunter partem pervadat. Occupat verè partem, quia in ea stationem ponit.

Causam hujus stationis habemus in sanguine crasso, acido, in ejusdem copia, in pituitæ abundantia, & crassitie. Cur verò in pulmonibus, & non in aliis partibus inflammatio excitetur, cùm per omnes partes talis conditionis sanguis circuletur, non alia ratione explicari meo judicio potest, quàm superiùs allata, nempè sanguinem ad pulmones excalefactos in majori copia fluere, quàm ad alias, unde in isto impedimentum motui suo struit. Hanc sanguini crassitiem, & aciditatem impertiuntur omnia alimenta, & medicamenta incrassandi facultate donata, omnia acida immoderata in immodica quantitate assumpta: Ventus aquilonaris sanguinem valdè incrassat, vel frigiditate, vel salina aciditate, qua aliqui volunt esse imbutum; ita potus frigidus post excandescentiam pulmonum; aquas palustres Peripneumoniam efficere voluit *Hipp. lib. de Aere, Aq. & Loc.* quia cùm sint crassæ, crassum etiam sanginem reddunt. Copiam sanguinis augent in toto victus valdè nutritivus, & copiosus, vita sedentaria, suppressa aliqua sanguinis evacuatio, in parte, nempè in pulmone, magna vociferatio, exercitium violentum, iræ excessus.

Signa Peripneumoniæ ab *Hipp.* describuntur *lib.* 3. *de morb. n.* 16. *Febris acuta, respiratio frequens, halitus calidus, anxietas, impotentia,* per impotentiam Paralysim denotat, quam aliquando Peripneumoniæ supervenire docuit experientia, quia sanguinis crassities, & aciditas, quæ valuit obstruere vasa pulmonum, obstruit in capite orificia aliquorum nervorum, & hoc modo explicatur, quomodo fiat transitus dictus Peripneumoniæ in Paralysim; *jactatio, dolor sub scapulis ad claviculam, & mammam;* & ad distinguendam Pleuritidem à Peripneumonia, ait *Hipp. lib. de loc. in hom. n.* 25. in hac *dolores* in dictis partibus multò *fortiores esse, & gravitas in pectore, quandoque delirium. Saliva primò spumosa, lingua flava, progressu temporis nigra;* & *lib.* 1. *n.* 24. *dolorem in dorso, costis, humeris, ac spina;* hæ partes dolore afficiuntur, quia membrana pulmonum connectitur, cum membranis musculos dictarum partium tegentibus, quapropter illa inflammata, hæ compatiuntur, & inflammationis effectus experiuntur; additur *rubor genarum, pulsus magnus, plenus, undosus, angustia pectoris, dolor pectoris gravativus spinam quasi attingens;* horum omnium causa explicatur per congestionem sanguinis in pulmonibus, ejusdem effervescentiam, & fermentationem.

Differentias principales, & animadversione dignas duas notat Hipp. Peripneumonia *sicca*, alia *humida*. De prima locutus est *in lib.* 1. *de morb. n.* 26. scribendo: *Peripneumonia verò, cùm pulmo etiam ipse supersiccatus fuerit, & quantum in ipso inest bilis, aut pituitæ, neque putrefacit æqualiter, neque per sputum reddit, & quantum in ipso est humiditatis, aut à potu, aut à sorbitione, aut à vicinis locis hoc totum exurit, præ nimia siccitate, ac caliditate.* Hujus Peripneumoniæ signa inferiùs recenset in illis verbis, *Si enim sputum non rejecerit, & durior fit, & coarescit.* De humida locutus est *lib.* 3. *de morb. n.* 16. ubi, loquendo de Peripneumonia, scribit: *Et per hoc tempus tussit vehementer, & unà cum tussi purgatur, primùm saliva multa, & spumosa, septima verò, & octava die, ubi febris in vigore fuerit, si humida sit Peripneumonia crassior prodierit, sin minus non.* Signa hujus Peripneumoniæ in hac sententia expresè continentur.

Causa siccæ est nimia caliditas, ut habetur in cit. sententia, & inclinatio humoris ad exsiccationem pro sui densitate, & crassitie. In Peripneumonia adesse humorem natura inflammationis exigit, cui siccitas non est tribuenda, nisi respectu crassitiei, & consistentiæ, resistentiæque concoctioni, & expulsioni. Causa humidæ erit caliditas minus intensa, & humor magis fluidus, & exsiccationi resistens.

Signa prognostica ex *Hipp. in lib. Coac. prænot.* sunt: *Quibus in Peripneumonia urinæ crassæ in principio, deindè ante quartam diem attenuantur, lethale est,* quia natura desistit ab humoris crassi expurgatione, & hoc retento inflammatio augetur. *Quibuscumque ex Peripneumonia abscessus circa aurem, aut ad infernas partes fiunt, & suppurantur, & fistulantur, hi superstites evadunt;* & rationem reddit dicendo: *Fiunt autem his quibus & febris, & dolor affuerit, & sputum pro ratione non prodierit; per abscessum enim purgatur materia, per sputum evacuanda, gravedines, & sternutationes in morbis circa pulmonem antecessisse, & succedere malum; reliquis autem morbis sternutatio non incommoda est,* quia sternutatio supponit in capite materiam irritantem, acrem, mordacem, calidam, quæ in pulmonum inflammatione majorem acrimoniam, & caliditatem contrahens disponitur ad inflammationem cerebri gignendam; unde *Hipp.* 7. *aphor.* 1. dicebat: *Ex Peripneumonia Phrenitis, malum;* & *in lib.* 3. *de morb. num.* 16. *In Peripneumonia, si saliva insuavis sit, status morbi lethalis est,* quia insuavitas malignam putredinem, & partis corruptionem denotat. *In lib.* 6. *aphor.* 16. *A Pleuritide, & Peripneumonia alvi profluvium, malum,* quia hoc difficilem reddit expurgationem per sputum, non solùm quia tenuiori parte humorum expurgata per alvum crassior in pulmonibus remaneat conatui naturæ resistens, sed etiam quia debilitata natura à tali purgatione spontanea, concoctionem, & evacuationem materiæ in pulmonibus existentis per impotentiam prætermittit. Et *in lib. de Coac. prænot. Peripneumoniæ ex Pleuritide transmutatæ securiores sunt, his, quæ ex initio fiunt,* quia materia in Pleuritide aliqualem suscepit concoctionem, quæ perficitur facili negotio in Peripneumonia, & etiam quia materia ab una parte in aliam transmissa fluiditatem arguit, qua ejus expurgatio facilè perficitur. Et eodem loco: *Qui in Peripneumoniis siccis pauca concocta educunt, horrenda res est,* quia materia concocta, quæ expurgari non potest, vel omninò fractum naturæ robur, vel invincibilem materiæ resistentiam ostendit. Et in eodem loco: *In Peripneumo-*

pneumoniis siccis in pectoribus rubores sublevati iis, qui pauca concocta educunt, perniciosi, quia signum est materiam tenuiorem, & magis activam expurgationem per sputum multum coadjuvantem ad externa expelli, relicta crassiori, & minus activa in pulmonibus, cujus expurgatio erit impossibilis. Et *in lib. 1. de morb. n. 10. Si Peripneumonia correptus in judicatoriis diebus non purgetur, sed relinquatur in pulmone sputum, ac pituita, suppuratus fit*, materia retenta in pus conversa. Et *lib. 3. de morb. n. 17. Si salivâ non probè purgetur, & spiritus fuerit frequens, & purgatio non prævaleat, prædicendum nullam spem vitæ reliquam esse*. Et *in lib. de rat. vict. in acut. n. 53. At ubi in vigore est Peripneumonia auxilium non admittit, si non expurgetur, & malum est, si æger difficulter spiraverit, & urinæ tenues, & acres, & sudores circa collum, & caput fiant*.

Curationem Peripneumoniæ aggreditur Hipp. à sanguinis missione; *lib.* enim *de vict. rat. in acut. n. 52.* ubi loquitur de curatione Pleuritidis, & Peripneumoniæ, hæc habet: *Siquidem dolor sursum tendit ad claviculam, aut circa mammam, & brachium, venam in brachio secare oportet internam, utra tandem fuerit parte in ea ipsa* (& determinat locum, à quo mittendus sanguis, nempè à latere affecto); & ratio est, quia Medicus ab ægro non vocatur, nisi facta, & perfecta inflammatione, in qua locum non habet revulsio, sed solùm derivatio, quæ à latere affecto exercenda. Per sectionem etiam venæ in latere affecto trahitur copia sanguinis ad locum affectum, cujus spiritus ob copiam valde activus impetum faciendo in obstaculum circulationem sanguinis impediens, inflammationemque pariens, illud superat, vel minuit, cum ablatione, vel minoratione inflammationis. *Detrahere verò sanguinem juxta corporis habitum, & tempus, & ætatem, & dolorem plus, & confidenter, & si acutus fuerit dolor, ducere usque ad animi deliquium*. Ibi determinat quantitatem sanguinis mensurandam à virium robore, & à dolore; ubi hic fuerit acutus, & virium robur validum, educit usque ad animi deliquium, quia dolor acutus multitudinem sanguinis stagnantem demonstrat, cum plenitudine particulari pulmonum, cui magna missio sanguinis opponitur, per quam tumor, & plenitudo minuatur, cum doloris mitigatione; ideò *Hipp. lib. 1. de morb. n. 25.* ubi in Peripneumonia missionem sanguinis proponit, ait: *Ab hac dolorem lateris molliorem, & leviorem fieri;* & rationem reddit, dum ait: *Nam vena, quantum in ipsa est bilis, & pituitæ, & sanguinis ægrotantis, unà cum his magnam partem* (hoc est cum bile, & pituita) *dimittit*, hoc est magnam partem ægrotantis sanguinis. Ab hac Hipp. sententia deduco, in Peripneumonia, ubi dolor mitis est ad claviculam, minus sanguinis esse mittendum.

Post missionem sanguinis clysterem imponit, & medicamentum purgans post quartam diem exhibet, si à missione sanguinis, & à clysteri non allevietur; quod confirmavit etiam *lib. 3. de morb. n. 17.* ubi habet: *Alvum autem in primis quatuor, aut quinque diebus subducere oportet, & hoc paulò ampliùs* (hoc est post quintam etiam diem) *quo febres obtusiores sunt, & dolores leviores*. Magnum hoc est consilium Hipp. quod repetit *cit. lib. de vict. rat. in acut.* quo purgatio in Peripneumonia non admittitur, nisi ad febris, & doloris remissionem; cùm autem hæc non sit concessum consequi, nisi materia in loco inflammationis, & pulmonibus concocta, ideo ad quartam, quintam, & ampliùs diem purgatio defertur, à qua, evacuata materia in dictis diebus concocta, febris obtusior, & dolor mitior fit. Hoc consilium concordat cum præcepto nobis relicto *in cit. lib. de rat. vict. in acut. n. 36.* ubi rejicit, & damnat purgationem in principio inflammationis, quia materia est cruda, ubi verò est concocta locum non habet purgationis damnatio; talis concoctio in inflammatione, post quartum, vel quintum diem apparet; ideò tunc purgatio convenit; Signum hujus concoctionis, est sputi per tussim ejectio. Hoc consilium plebs Medicorum non attendit, cùm febre, sua adhuc acutie desæviente statim post sanguinis missionem, & etiam quandoque ante purgans exhibet.

Purgationis modum inferiùs recenset *in cit. n. 17. de morb. libr. 3.* purgationem copiosam damnando, ratione desumpta à suppressione sputi in Peripneumonia superveniente, alvi fluxu copioso, cum mortis acceleratione, quam *in quinta* pronunciat Hipp. & rationem reddit his verbis: *Infra enim secedente humore supernæ partes resiccantur, & sputi purgatio sursum non prodit*; deindè concludit, *Oportere infernam alvum neque valdè suppressam esse, ut ne febres sint acutæ* (nam particulæ fermentativæ excrementorum fermentationem febrilem augent) *neque valdè egerere, quo saliva sursum educi possit, & æger viribus valeat*. Hæc verba regulam purgationis in Peripneumonia præscribunt.

Postquam evacuatus fuerit (idest post sanguinis missionem) *infernam alvum tertio quoque die esse commovendam* monet medicamento leni, & interpollatis vicibus exhibito, & rationem reddit, *Ut corpus potens sit* (intellige morbum sustinere) *& supernæ regiones humoris exortes* (hoc est, supernæ regionis humores deficiunt.) Hæc duo ad Peripneumoniæ curationem sunt necessaria, & per levem, & Epicraticam purgationem obtinentur.

Ulterius in primis diebus ante purgationem consulit *Hipp. cit. text. Caput levius facere, ut nihil ab eo fluat ad pectus*. Hoc consilium respicit fluxionem humoris à capite ad pulmones, & ampliandum ad gravedinem capitis, dolorem, & aliam affectionem Peripneumoniam antecedentem, à quibus capitis affecti signa deducantur; & hoc consilium maximè sequendum, si cum Antiquis admittatur via fluxionis à capite ad pulmones, & pro hoc faciunt illa de Angina dicta.

In primis diebus etiam (sunt verba Hipp.) *sorbitiones sint dulciores, sic enim quòd consedit, & compactum est potissimum elueris* (hoc est attenuaveris) *ac commoveris*. In hunc finem *cit. lib. de rat. vict. in acut. Acetum mulsum* exhibet, *in lib. 3. de morb. Dulcia* præscribit. Per *sorbiciones* possumus accipere *lambitiva*, quæ communiter præscribuntur pro expectoranda materia, & etiam quæ loco alimenti exhibentur. In horum genere sunt *Decocta Hordeacea Avenacea cum Melle*, & hæc sunt loco alimenti exhibita, cùm in principio inflammationum partium principalium victus exactè tenuissimus conveniat.

Lambitiva debent habere conditiones ab Hipp. expressas, nempe virtutem attenuandi, & commovendi, idest educendi; ut

℞. *Syr. de Liquir.*
De Hybisc. } *a.* ℥. *i.*
Aquæ Farf.
Capill. Ven. } *a.* ℥. *iii.*
Spir. Sal. Armon. gutt. iiii. M.

Vel *Decoctum Ficuum, Jujubarum, Liquiritiæ, Althææ, Passularum edulcoratum cum Syr. de Hybisco, vel Farfara, vel Oxymel. Saccharino*. *Decoctum pectorale cum Spir. Camphoræ*, est valdè utile; sicut *Decoctum Scabiosæ, Capill. Ven. Urticæ, cum Syr. de Hybisco, vel Essentia Croci, & Spermate Cæti*, & hæc innuit *Hipp. in lib. de rat. vict. in acut. n. 53.* ubi medicamenta lambitiva, & expectorantia proponit, dum ait: *Ad Peripneumoniam medicamentum, quòd delingitur, Nux pinea, Galbanum in Melle Attico. Abrotanum in Aceto mulso. Piper, Veratrum nigrum fervefacito, & Pleuritico in principiis, dum dolor urget bibendum dato* (hoc in ea quantitate accipiendum, sub qua virtutem purgantem non exerceat, cùm inserviat pro ambitivo ad expectorandum.) *Bonum est Panacem in Aceto mulso fervefacere, ac bibendum dare*. Et *in lib. 2. de morb. n. 43. Vinum dulce, album, aquosum paulatim, & frequenter bibendum exhibet* in primis diebus, ubi etiam *Ptisan m cum Melle* præbet.

Dulcibus esse utendum primis diebus, monet *Hipp. lib. cit. 3. de morb. n. 17. Quarta, quinta, & sexta die non amplius dulces, sed pingues* sorbitiones præscribit, & rationem reddit, quia conducunt ad excreationem sputi, lubricando viam, & materiam incrassando. Hoc documento utuntur Medici, *Oleum Amygdalarum dulcium*; & *Seminum Lini* exhibendo, sed non modo ab Hipp. tradito, exhibendo dicta olea in primis diebus, cùm horum usum, nisi in quarta imperet Hipp. attenta efficaciori indicatione sputa promovendi in dicto tempore. Advertendum verò cum *Hipp. lib. 2.* de

de morb. n. 43. exhibenda non esse pinguia, si calor fuerit (intellige multus;) pinguia enim utpotè ad flammam nutriendam apta, calorem etiam fabrilem augere possunt.

Si verò post decimam octavam expuitio, cum tussi incipiat, aliis utitur lambitivis *libr.* 2. *de morb. nu* 43. nempè *Vino cum Salvia*, cùm concoctio, & maturatio materiæ in pulmonibus ad dictam diem dilata illius crassitiem manifestet; ideò attenuantibus, & incidentibus validis utendum, quale est propositum remedium, quo docemur hujusmodi virtutis remedia esse exercenda, & sunt omnia decocta Cœphalica, & etiam composita remedia valdè incidentia, ut *Oxymel scilliticum Syr. de Hyssop. de Betonica, de Farfara*. Addit Hipp. *Decoctum Leguminis Frisi*, hoc est *Fabæ fractæ*, pro sorbitione, *cum adipe multo* ammixto, itaut Faba paretur eodem modo, ac paratur Hordeum pro ptisana conficienda, ut sentit *Castellus in suo Medico Lexicon reformato, & aucto*.

Alteram curationem Peripneumoniæ instituit *Hipp. cit. lib.* 3. *de morb. n.* 17. *Primo die*, ait, *Ari magni conchulam majorem dato*, hoc est ℥. *iii. Dauci, & Urticæ, utriusque itidem unam, Sinapis, & Rutæ quantum tribus digitis comprehendere potest, Succum Silphii magnitudine fabæ, Hæc in aceto dulci, & aqua permixta, & diluta, ac excolata, jejuno tepida bibenda dato. Postquam verò purum expuere cœperit, Ari conchulam majorem, & Sesamum, & Amygdalas purgatas in aceto dulci, aqua diluto bibenda præbeto. Si verò magis ducere voles, radicis Capparis corticem his ammisceto*. Ab hoc textu patet, calefacientia, dissolventia, attenuantia, & maturantia, ut Sesamum, & Amygdalæ, in principio Peripneumoniæ Hippocratem exhibere, quæ adeò ignavi reformidant Medici, & contrariis refrigerantibus utendo, ægros suffocatos à frigiditate compactiores faciente humores, morti consignant. Quæ urinam movent, ab *Hipp.* etiam laudantur, quæ sunt descriptis medicamentis similia; ait enim *libr. de vict. rat. in acut. numer.* 53. *Et quæcumque ad ventrem, aut ad mictionem impellere oportet, hæc in vino, & melle dabis*, idest Diuretica, & purgantia, vel lenientia (si hæc convenient juxta superius traditum præceptum de purgatione) cùm *Aqua mulsa, aquosa, copiosa bibenda dato*. Hæc est cura, quam Hipp. præscribit in Peripneumonia, in qua sputum primis diebus apparet.

Ubi verò pro ratione spuere non potest, ex Pharmacis sursum educentibus dato, ait *Hipp. loc. cit. lib.* 3. *de morb. n.* 17. & per Pharmaca sursum educentia vomitiva intelligit, ut colligere licet à verbis in eodem text. descriptis inferiùs, quæ sunt: *Medicamenta sursum educentia sexta, & septima, & nona die, & morbo adhuc ulteriùs progresso magis exhibeto. Sit autem medicamentum, veratrum album, thapsia, elaterium recens, singula æquis portionibus*. Ab his verbis tria deduco: Primò per medicamenta sursum educentia Hipp. intelligere vomitum provocantia, qualia sunt Veratrum album, & alia recensita. Secundò vomitiva convenire in Peripneumonia, quando nullum apparet sputum. Tertiò convenire à sexta, usque ad nonam. Ratio, per quam dicuntur convenire vomitiva, est, quia irritamentum istorum pervenit ad asperam arteriam, & consequenter ad pulmones, à quo determinantur ad conatum concipiendum pro expulsione materiæ, & adsit aliquod impedimentum expulsionem prohibens, à conatu in vomitu tollitur, & ab eodem materia crassa, & viscida renitens expulsioni superatur, & divellitur à parte, cui adhæret. Non datur vomitivum, nisi in descriptis diebus, quia in istis vel supponitur materia per concoctionem ad expulsionem disposita, ideoque ab irritante, & conatum addente medicamento educibilis; vel quia necessaria censetur materiæ expurgatio, licèt non sit cocta, ob Empyema imminens à suppuratione materiæ stagnantis, & per sputum exire renitentis, ad quod vitandum vomitu dictæ materiæ viam ad exitum parare studet Hipp. majus malum existimans Empyema, quàm illud, quod à vomitivo provenire possit; mihi tamen suspectum est hoc remedium, ob difficilem respirationem, ut videbimus de Asthmate.

Extrinseca medicamenta Peripneumonicis applicat *Hipp.* ut docet *cit. lib. de rat. vict. in acut. n.* 53. ubi hæc habet: *Nihil autem prohibet, & ad alios laterum dolores tepefactoria apponere, & cerata*; & in hoc textu loquitur etiam de Peripneumonia, in qua laterum dolos adsunt. Inungit crura, & lumbos oleo calido, & pinguedine ad laxandas dictas partes, ut ad has humorum decubitus succedat, cum utilitate partium superiorum, præcordia verò (hoc est regionem pectoris) è lini semine, idest ex oleo istius, usque ad mammas, quia ibi pulmones pertingunt. Horum loco possunt substitui ea omnia, quæ de Pleuritide proponentur, cùm sint ejusdem virtutis cum propositis ab Hipp. & morbus sit ejusdem naturæ, & pars affecta eadem.

Hæc omnia peragenda pro curatione Peripneumoniæ ante vigorem consulit *Hipp. in cit. superius text.* in illis verbis, *At ubi in vigore est Peripneumonia, auxilium non admittit, si non expurgatur*. Damnandi ergo Medici illi, qui in vigore Peripneumoniæ, ubi observant dolorem augeri, & respirationis difficultatem, sanguinem mittunt, quo materiæ in pulmonibus collectæ concoctionem prohibent, & expurgationem ejusdem impediunt. Concoctio fit à calore, & spiritu in sanguine existente, his per missionem sanguinis diminutis, & refractis, necesse est illam vel impediri, vel retardari; & maximus est error non distinguere augmentum symptomatum à vigore morbi ortum, ab eo, quòd proficiscitur à novo materiæ fluxu, sed in tali statu solùm materiæ expurgationi studendum est, præcipuè vomitivis superiùs dictis, si sputa deficiant.

Diœtam præscribit *Hipp. lib. de rat. vict. in acut. n.* 52. ubi habet: *Custodia autem fiat usque ad febris quietem, & septimum diem, deinde si in tuto videatur, succum modicum, ac tenuem primùm melle ammixto exhibeto*. Si quando in tuto est Peripneumonicus, cibandus est succi modici, & tenuis, quando non est in tuto, & in primis diebus, usque ad septimum, minori cibo alendus; ideò dixit Hipp. *Custodia autem fiat usque ad febris quietem*, hoc est paucissimo cibu utatur; quod sensit etiam *Hipp. in lib.* 2. *de morb. n.* 43. ubi in primis diebus succum ptisanæ ter in die exhibet, cum melle. Victus rationem, quæ nostris temporibus in Peripneumonicis administratur, proposita cibandi regula Hipp. damnare nemo est, qui non videat. Sequitur postea: *Si verò facilè educat sputum, & benè spiret, ac doloris exors sit circa latera, etiam paulò crassiorem, ac ampliorem, & bis in die dabis. Si verò facilè non liberetur* (idest nec educat benè sputum, nec facilè spiret, nec dolor cesset) *potionem pauciorem, & modicam sorbitionem, succum tenuem, eumque semel, & in quo tempore melius degit exhibeto*.

Signa, quibus distinguimus ægrum melius se habere, recenset *in eodem loc. Hipp.* & sunt urinæ concoctæ, & sputa matura. Hæc *num.* 13. *ejusdem libr.* dicit esse talia, quæ similia sunt puri, & hæc à multis Medicis visa, cum horrore inspiciuntur tamquam prava, & lethalia, & tamen sunt concoctionis signa. Urinæ sunt concoctæ, quæ subsidentias rubras velut eruum habent.

Peripneumoniæ curationem totam ponit *Hippocr. in citat. libr.* 1. *de morb. numer.* 26. in humectatione, & refrigeratione, cum aquis, decoctis, & sero.

CAP. III.

De Pleuritide.

DEfinitur Pleuritis: *Inflammatio membranæ Pleuræ costas succcingentis, cum febre acuta, dolore punctuorio, inspirandi difficultate, & tussi*.

Inflammatio pleuræ fit eodem modo descripto in inflammatione pulmonum, ex sententia Hipp. à stagnatione nempè sanguinis in pleura; ita communiter sentiunt Medici, ideò pro subjecto hujus morbi assignant pleuram. *Hipp.* tamen *in lib. de loc. in hom. n.* 24. determinat Peripneumoniam fieri, cùm pulmonum lobi ambo inflammati fuerint; cùm verò alter tantùm, Pleuritis fit, quam *Morbum costalem* appellat. Hippocratem

cratem secuti sunt *Zechius*, *Joubertus*, *Platerus*, *Etmull.* At pleuram, & pulmonis lobum esse subjectum Pleuritidis, colligo ex *Hipp. libr. de loc. in hom. num.* 37. ubi, loquendo de Pleuritide sicca, & modum generationis ejus describendo, hæc habet: *Impotens*(hoc est pulmo) *redditus*, *& ad latus præ impotentia reclinatus*, *latus contingit*, *& postquam contigerit ipsum humidum existens cohæret*, *& adglutinatur*, *& Pleuritidem hoc est lateris morbum facit*. Si in sicca Pleuritide adest adhæsio partis pulmonum costis, cùm hæc adhæsio reperiatur etiam in humida, Pleuritis hoc modo potest dici habere pro subjecto & pleuram, & pulmones. Confirmatur hæc Hipp. sententia experientia demonstrata à dissectione defunctorum Pleuriticorum, in quibus reperti sunt pulmones costis adhærentes, ut videre est apud *Schenkium*, *& Bonetum in Sepulchr. Anatom.* Per hanc sententiam explicatur etiam quomodo materia in pleura inflammationem pariens per pulmones ejiciatur tussi, & etiam deducitur ratio explicans, quare frequenter Pleuritide aliqui corripiantur, & omni anno, cum pulmonis lobum partim costis adhærentem habeant, & in hac parte facilè humores stagnent, cum inflammatione ejusdem.

Causa Pleuritidis interna, est illa communis Peripneumoniæ, & omnibus inflammationibus, nempè collectio, & stagnatio humoris in pulmonibus, & in pleura, adinvicem secundùm aliquam partem conjunctis.

Causæ externæ colliguntur à sententia *Hipp. libr.* 1. *de morb. num.* 25. Incalescentia lateris, & huic successiva refrigeratio; quare quæcumque calefacere, & quæ refrigerare post incalescentiam valent, sunt causæ externę Pleuritidis; sic potus aquæ frigidæ post validam sanguinis incalescentiam, & aer frigidus afficiens corpus,quod à calore æstuat, vel sudore perfunditur, est sufficiens causa ad inducendam Pleuritidem.

Causæ symptomatum febris, & doloris sunt explicatæ. Difficilis respirationis est conjunctio pulmonis cum pleura, à qua liber motus istius impeditur, est dolor non permittens liberam dilatationem thoracis necessariam ad liberam, & expeditam respirationem.

Signa Pleuritidis describit *Hipp. lib.* 3. *de morb. n.* 19. *Dolet latus*, *& febris*, *& horror tenet*, *& frequentem spiritum habet*, *& erectæ cervicis spiratio urget*, *& tussiendo rejicit subbiliosa*; & hæc signa pluribus aliis in locis recenset.

Differentias Pleuritidis multas describit *Hipp.* principaliores tamen sunt tres, quarum descriptio invenitur *in lib.* 2. *de morb. n.* 40. & prima differentia describitur his verbis: *Pleuritis*, *ubi corripuerit*, *febris*, *& rigor tenet*, *& dolor per spinam ad pectus*, *& erectæ cervicis spiratio*, *& tussis*, *& saliva alba*, *ac subbiliosa*,*& non facilè per tussim rejicit*, *& per inguina dolor est*,*& cruentam urinam mingit*.

In hac sententia mihi videtur, Hipp. describere Pleuritidem ab inflammatione, seu potius ab intensa incalescentia sanguinis in vasis magnis circa lumbos, & renes existentibus, dum asserit dolorem *à spina ad pectus ascendere*, assignando principium morbi esse in spina, vel circa spinam.

Hic textus variè à Commentatoribus interpretatur. Veriorem censeo, inter alias, *Martiani* interpretationem supra hunc textum, in qua ait, Hipp. hic explicare eam Pleuritidis differentiam, quæ per urinam expurgatur; nam si à sanguine incalescente circa renes, & lumbos incalescit pulmo, & pleura, & sanguis ab incalescentia ad dictas partes in copia impellitur, ibique fluctuat sub specie inflammationis, evacuata per urinam materia causa dictæ incalescentiæ sanguinis, calor in pulmonibus, & pleura remissionem inveniet, & sanguis in vasis istorum fluctuans, & fervens suæ naturali quieti restitutus, circulationis motum reassumet, dictas partes à dolore, & aliis symptomatibus sublevando; ideòque Hipp. curationem instituit per Diuretica, non per expectorantia. Et in praxi non est novum Pleuritides copioso urinæ fluxu judicari, sicut & Peripneumonias, & Empyemata; & *Hipp. in lib.* 1. *de morb. n.* 23. de hac locutus est, scribendo in fine textus: *Sæpe verò ad infernas partes convertitur*, *dolorem per venas ad vesicam distribuit*, *multumque*, *ac biliosum æger mingit*.

Ab his verbis ultimis colligere licet, urinas cruentas quas in hoc morbo observari dicit, non esse tale ob mixtionem sanguinis, sed apparere cruenta ob bilis admixtionem.

Secunda differentia *n.* 41. *cit. lib.* describitur sic: *Alia Pleuritis*, *febris tenet*, *& tussis*, *ac rigor & dolor ad latus*, *& quandoque ad claviculam & salivam spuit subbiliosam*, *ac subcruentam*.

Pleuritis descripta, est illa, quæ inter omnes est mitissima, & talis indicatur à sputo bilioso, hoc est flavo, & cruento; tale enim sputum tumorem inflammatorium, vel abscessum in pulmonum parte, & pleura existentem ruptum prædicit, eo modo quo à tumore externo rupto exit primò pus sanguini mixtum; & si sputum cruentum, & biliosum exeat primis diebus, faciliorem curationem promittit, quia jam factam concoctionem materiæ indicat, ad differentiam sputi sinceri sanguinei, quod ruptionem vasorum præsagit, & sputi cum grumis sanguinis, à quo sanguinis extravasationem in pulmonum substantia, & ejus putredinem colligimus; ideòque sputum utrumque malum exitum promittit. De istis sputis disserit *Martianus libr. de morb. Hipp.* 3. *n.* 242.

Tertia Pleuritidis differentia describitur ab *Hipp. cit. lib.* 2. *de mor. num.* 42. *Febris detinet*, *& dentium stridor*, *& tussis sicca* (non quia deficiat materia excernenda, & quia à simplici irritamento pendeat tussis, nam subjungit Hipp. *cum virore pallida rejicit* (intellige cum tussi) sed dicitur sicca, ratione materiæ sua crassitie expulsioni renitentis) *cum vigore pallida rejicit*, *quandoque etiam livida*, *& dolor latus corripit*, *& dorsum subrubidum fit*, *caput*, *& pectus calescunt aliquando*, *& venter*, *& pedes*, *& crura*, *& cùm erectus sedet*, *magis tussit*, *& alvus turbatur*, *& alvi egestio cum virore valde pallida est*, *ac graveolens*.

Omnia enarrata symptomata diversa ab aliis in superioribus differentiis descriptis, diversam ab istis differentiam constituere manifestum est, & ex eo quòd dorsum subrubidum fiat, posteriorem partem lateris versus spinam dorsalem affici ostendit, & inflammationem in hac parte esse magnam, & calor capitis, & pectoris ostendunt, & à calore intenso, & acri capitis convulsionem parvam fieri in nervis maxillarum, unde stridor dentium, & ab eodem calore putrido massa sanguinis, & portio partium colliquata parit alvi fluxum graveolentem; omnes enim fluxus colliquativi graveolentes, & pravi coloris putridi caloris dissolventis fluida, & solida soboles sunt.

Alia est ascendens, cujus dolor claviculam ascendit, & sub mamma fixatur, & supra septum transversum; alia descendens, cujus dolor, licèt pleura, & pulmo sedes sit, attamen partibus sub septo transverso existentibus communicatur.

Alia est legitima, & est illa, quæ pleuram unà cum pulmone afficit, & cujus dolor claviculam pertingit,cum symptomatibus vehementibus, & valdè intensis. Alia est propria, quam communiter Medici distinguunt, & ratione loci, & ratione materiæ; ratione loci, quando inflammatio pleuræ est in costis mendosis subtus Diaphragma, vel in musculis externis intercostalibus. Has differentias admittere non possum, quia non concipio, quomodo inflammatio subtus Diaphragma, & in dictis musculis possit per pulmones tussi expurgari,cùm nulla, meo judicio, via appareat; ideò talem differentiam non approbo. Differentia ratione materiæ, dicitur à diversitate materiæ, à qua inflammatio generatur, si à bile, biliosa, si à sanguine, sanguinea, si à pituita, pituitosa; & de biliosa locutus est *Hipp. libr. de loc. in hom. n.* 24. & *in lib.* 1. *de morb. n.* 24. & de sanguinea *libr.* 3. *de morb. num.* 19. & 20. Ab humore sincero fieri non est probabile, sed à sanguine, cum omnibus suis partibus, ex quibus componitur; diximus inflammationem fieri à stagnatione sanguinis in parte, & sanguis aggregatum est ex aliis humoribus, consequenter inflammatio erit ab omnibus humoribus in sanguine existentibus; sed prout in sanguine prævalet, & dominatur bilis, vel pituita, dicitur fieri inflammatio à bile, vel pituita, & si massa sanguinis ex aliorum humorum mixtione temperata evadat, sine sensibili prædo-

prædominio alicujus homoris, dicitur sanguinea.

Signa diagnostica Pleuritidis, & suarum differentiarum, ex dictis colliguntur.

Prognostica habemus ab *Hipp*, varia variis in locis. *In lib. 3. de morb. n. 21. Quibus Pleuritide sputa varia sunt, & dolores valdè acuti, hi tertia die moriuntur*; *& in lib. de Coac. prænot. n. 3. Pleuritici, quibus in principio sputationes penitus purulentæ, tertia die moriuntur, aut quinta, si vero has effugerint, non multo melius septima, aut nona, aut undecima suppurari incipiunt*: & eodem loco ait: *Quibus quidem Pleuriticis dolores molles sunt, quinta vero, aut sexta die exacerbantur, hi magis ad duodecimam perveniunt, & non valdè servantur, periclitantur autem maximè septima die, ac duodecima; ubi vero bis septem dies effugerint, servantur*. Et ibidem: *In Pleuriticis sputum tertia die maturari, ac expui incipiens, citiores solutiones facit, verum posterius, tardiores*. Ibidem: *Quibus Pleuriticis in principio lingua biliosa fit, hi septima judicantur, quibus autem tertia, aut quarta die, circa nonam*; & ibidem: *Qui ex Pleuriticis expuunt purulenta subbiliosa rotunda, aut purulenta subcruenta, progresso tempore perniciose habent. Perniciosè item, qui nigra, fuliginosa spuunt, aut quibus velut à vino nigro sputa fiunt. In lib. 2. aphor. 12. In Pleuriticis, si sputum statim appareat incipiente morbo, ipsum abbreviat, sin posterius, producit*. Et *lib. 5. aphor. 15. Quicumque ex Pleuritide suppurati fiunt, si in quadraginta diebus suppurati fuerunt, ab eadem die, qua ruptio facta fuerit, liberantur; si verò non, ad tabem transeunt*. Et *in Coac. prænot. num. 3. Qui supp rati ex Pleuritide fiunt, in quadraginta diebus à ruptione expuunt*. Et *in lib. 1. de morb. n. 19. & 20. In Pleuritide, si singultus affuerit, simulque cum salvia sanguinis grumos nigros tussiendo rejecerit, septima die moritur*. Et *lib. 6. aphor. 16. A Pleuritide, & Peripneumonia occupato, alvi profluvium accedens, malum*; *& in lib. 7. aphor. 11. Ex Pleuritide Peripneumonia, malum*; *& in libr. 5. aphor. 8. Quicumque Pleuritici fientes, in quatuordecim diebus non repurgantur, his ad suppurationem transitio fit*; *& libr. 3. de morb. num. 22. Ex Pleuritide suppuratum fieri, minus lethale*. Et *in Coac. prænot. num. 3. Quibus Pleuriticis strepitus sputi multus in pectore est, & facies tristis, & oculus morbi regii colore infectus, ac caliginosus, hi pereunt*; & ibidem *num. 4. Pleuriticis urina cruenta, caliginosa, cum subsidentia varia, indiscreta, lethalis est, pleramque in quatuordecim diebus: Lethalis est etiam in Pleuriticis urina prassina nigram subsidentiam habens, aut furfuraceam*; *& eod. in loc. num. 4. In Pleuriticis urina subrubram habens subsidentiam, & lucem, securam judicationem significat, & in Pleuriticis mala est urina, quæ post potum cito mingitur*; *& eodem loc. numer. 3. Pleuritides sine convulsionibus* (hoc est sine tussi) *graviores sunt his cum convulsionibus*.

Quoad curationem, incipiendo à prima differentia, de qua cum *Martiano* dixi *Hippocratem* locutum fuisse de Pleuritide, cujus materia per urinam expurgatur, proponit *Hipp.* primò mitigationem doloris in illis verbis *cit. tex. Cùm ita habuerit dolor, calefactoria adhibeto*. Per calefactoria, non actu solùm calida, sed etiam potentia intelligere debemus, qualia sunt anodyna calida temperata, ut *Decoctum Malvæ, Altheæ, Fenugræci, Meliloti, Papaveris erratici, Cichorei sylvestris, cum spongia parti dolenti applicatum. Vesica Oleo calido plena, & dolenti parti imposita, dolorem mitigat*. Resolventia recensita ab Hipp. de Peripneumonia, conveniunt. *Oleum de Cucurbita. Unguentum ex ℥. i. Unguenti Dialtheæ, Butyri rec. loti, Adipis Anatis a. ℥. ß. Sulphuris vivi, Salis nitri, Cymini pul. a. ℥. i. Olei Vulpini q. s. F. Linim.*

Post doloris mitigationem proponit *lib. 2. de morb. n. 40. Oxymel paulatim, & frequenter bibendum*, quod est diureticum, sicut & *Succus Milii* mixtus cum Melle ad quantitatem quartæ partis heminæ, quoties utrumque cibum assumit; Oxymel, & Succus Milii diureticam vim habent, quapropter horum loco præscribi possunt alia diuretica, quorum Sylvam habebit Lector de Morbis Renum; his tamen adjungenda semper pectoralia, ut *Liquiritia, Althea, Capill. Ven. Hyssop. Farfara. Vinum album vinosum modicum* (hoc est Vinum, cui parùm aquæ admixtum sit;) *Vinum debet esse mollissimum* (hoc est dulce) *odorem non habens* (hoc est non aromaticum.) Ab his colligant Medici, quàm inanis sit timor de pernicie Vini usus in omni Pleuritide, cùm Hipp. eo utatur sine ullo respectu, quia Vinum est diureticum, unde rationi etiam consentaneum eo uti in Pleuritide, cujus materia à natura purgatur per urinam.

Febre cessante, in hac Pleuritide, bis in die exhibet *Milii sorbitionem* (hoc est Succum Milii tenue, & liquidum redditum cum suo decocto, & hoc ad expurgationem materiæ residuæ per urinam, erudiendo in Pleuritide, quæ à natura expurgatur per urinam, non esse intermittenda diuretica, sed per bis in die continuanda) *& eodem tempore, quo utitur sorbitione Milii, edat Betas jucundissimè paratas*, quod intelligendum puto de pulmento ex Betis composito, ad alvum lubricam servandam, & quia cùm sit parvi nutrimenti, materiam morbo subtrahit.

Diœtam præscribit cum solo jure *Catuli* (hoc est animalis junioris, & lactantis, ut Agni, Capri, & etiam Vituli) *& aviculæ parùm de carnibus edendo, in tempore vero morbi in prandio Milium, vesperi cibis mollissimis* (hoc est facilis digestionis) *& paucissimis utatur*; & quia bis in die cibum exhibet, ideò superiùs imperat sorbitionem Milii post utrumque cibum; ex quo colligere licet, per cibum uti succo Milii crasso, & postea succo liquido, vel decocto Milii post eum.

Purgationis, & sanguinis missionis non facit mentionem Hipp. quia negotium curæ relinquendum est naturæ, quæ ducit per urinam, & dicta remedia ab hac via humores divertunt.

Secundæ differentiæ curatio describitur ab *Hipp. cit. loc. Quòd si ægro abscessus ruptus fuerit* (loquitur de Pleuritide, quæ per sputum solvitur, & istius principium abscessus ruptio ab Hipp. dicitur, quia in Pleuritide sputum exit eo modo, quo pus ab abscessu rupto (*qua parte dolor maximè urget calefactoria adhibeto, & calidà lavato, si non magna febris ipsum teneat*. Calefactoria recenset *lib. de vict. rat. in acut. num. 11.* Inter calefactoria, ait ibi Hipp. *optima est Aqua calida utre, aut in vesica, aut in vase æneo, aut testaceo inclusa, & parti dolenti admota, verum molle quid antea ad latus supponere oportet lenitatis ergo*. Molle, quod supponi potest, vasi æneo, vel testaceo, est lana, vel panni linei in multiplicatas plicaturas plicati, ne à pondere vasis pars compressa magis affligatur, & humores in ea pressione magis figantur. Subjungit: *Commoda etiam spongia mollis magna ex Aqua calida expressa apponitur, contegere vero stragulis ipsum fomentum oportet; nam, & ampliore tempore sic sufficiet, & durabit, & simul ut ne vapor ad ægrotantis spiritum afferatur*. Hic notandum in hoc textu calefactoria sine conditione imperare. quia rupto abscessu à calore materia contenta concoctione perficitur, & ejus expulsio facilior redditur; *in libr.* verò *2. de morb.* calefactoria imperat ad tentandam doloris solutionem abscessu non rupto, cùm à dolore nova humoris copia ad partem affectam vocetur, à qua incrementum suscipiet, ideò tentandum est dolorem minuere calefactoriis blandis naturam anodynorum redolentibus; idcircò calefactoriis utendum, & pro solutione doloris, licèt non sint remedium certum, quapropter dicit *tentandum*, & pro concoctione, & expulsione materiæ rupti abscessus. Pro hac operatione, cùm sint valdè efficacia calefactoria, non utitur verbo *tentandum*, sicut usus est pro dolore sedando. Inter calefactoria ibidem *in lib. de rat. vict. in acut.* enumerat *Hordeum, & Ervum in aceto diluto, itaut paulò acidius sint, quam ut quis bibere possit dissoluta, ac fervefacta, & in marsupio conjecta apponere oportet*, *& furfur eodem modo. Siccum autem fomentum præbent sal, & milium torrefactum in laneis sacculis convenientissimum; nam & lene, & leve est milium; solvit autem hujusmodi mollitorium fomentum etiam dolores ad claviculam pertingentes. Quòd si ad calefactoria dolor non solvatur, non multo tempore calefacere oportet, resiccat enim hoc pulmonem, & suppurationem facit*.

Hæc animdversio ad praxim necessaria pro usu calefa-

lefacientium attentè consideranda, & secundùm Hipp. præceptum ad usum reducenda, sicuti & illa superiùs notata ab Hipp. de febre acuta, & ardente, quæ prohibet usum calefacientium, in quo casu tepida medicamenta sunt applicanda parti dolenti, & quæ calida sunt potentia mitiora eligenda; inter quæ valet *Linimentum* paratum cum *Unguenti Dialtheæ ℥. i. Pinguedinis Anatis, Butyri rec. loci a. ℥. ß. Pulv. Sulph. Sal. nitri a. ʒ. i. cum Oleo Cucurbitæ F. Linim.* Et alia superadde scripta, & in Systemate meo descripta.

Addo *Emplastrum ex Porris*: *Accipitur pars alba istorum, coquitur in aceto, & ad formam Emplastri redacta loco dolenti applicatur, pannum lineum duplicatum superponendo, & post sex horas novum Emplastrum applicetur, ungendo prius partem dolentem cum Butyro veteri*. Valet etiam sequens Emplastrum: *Folia Cherefolii, supra batillum calidum incalescant, & emollescant, Sale aspergantur benè trito, & loco dolenti applicentur*. Valet etiam *Albumen Ovi recentis conquassatum, & extensum super stuppam lini, & pulvere Piperis nigri aspersum, loco dolenti applicatum*.

De missione sanguinis in hac differentia nullam facit mentionem *Hipp.* expresè; implicitè tamen hanc imperavit, dum inter signa hujus differentiæ recenset dolorem ad claviculam, quandoque, & ad latus (hoc est supra septum transversum.) Et *in lib. de ract. vict. in acut. n.* 12. in omni Pleuritide, in qua *dolor ascendit ad claviculam, aut adest gravitas in brachio, aut circa mammam, aut supra septum transversum, venæ sectionem imperat*; & ratione hujus generalis præcepti in hac Pleuritidis differentia, cum dolore ad claviculam, & supra septum transversum, venæ sectio convenit hac ratione, quòd dolorem solvat; ait enim in eodem textu: *Sectio venæ non similiter solvit dolorem, si non ad claviculam pertingat dolor*; è converso solvit venæ sectio dolorem lateris, si ad claviculam pertingat, & cum dolore solvit inflammationem, eò quia dolor provenit à plenitudine vasorum partis dolentis, & circumstantium, distendente, & gravante, & vellicante dictas partes, plenitudo sanguinis stagnantis inflammationem efficit; quapropter dempta plenitudine dolor, & inflammatio, si non omninò sedatur, minuitur. Mittitur sanguis in dolore pleuritico ascendente ad claviculam, quia talis dolor indicat superiorem partem pulmonum affectam, & sanguinem in ea stagnare cum plenitudine sola missione sanguinis tollenda; advertit tamen *Hipp. lib. cit. de rat. vict. in acut. n.* 12. calefactoriis primùm (idest ante sanguinis missionem) non alienum esse tentare dissolvere dolorem lateris; & ibidem determinat locum, nempè *à venis existentibus in flexura cubiti*. Partem, à qua mittendus sanguis, vel dexteram, vel sinistram, non designat; regula tamen universalis de revulsione, & derivatione, à Schola Medica universaliter accepta, nos docet, in principio Pleuritidis, nempè in primo insultu doloris, & febris, vel mittendum esse sanguinem à parte opposita parti, in qua adest dolor, idest à brachio opposito lateri affecto, vel à parte contraria sed magis distanti à parte affecta, ut à pede opposito lateri affecto; & utrumque præceptum ratione fulcitur, quia à parte dolente revellitur sanguis, sive educatur sanguis à brachio, vel à pede opposito. Experientia videtur esse contraria missioni sanguinis à brachio opposito lateri affecto, cùm demonstraverit, Pleuritidem in dicto latere opposito esse excitatam missione sanguinis, ob fluxum copiosum istius ad latus oppositum, & stagnationem in eo cum nova inflammatione; sed quia hoc raro contingit, non sufficit ad hoc remedium ejiciendum; præterquamquòd hoc periculum declinabimus perfricando latus, à quo mittendus sanguis, & Spiritu Vini fovendo, ita venæ dilatantur, & fluenti sanguini stagnatione remota spatium sufficiens ad circulationem paratur. Tempus missionis sanguinis, & quantitatem demonstrat dicendo: *Et non cunctari copiosum sanguinem detrahere, donec multò rubicundior fluxerit, aut pro puro, & rubicundo lividus, utrumque enim contingit*; & intentum Hipp. est docere, si sanguis primò exeat niger, & lividus, mittendum esse, donec rubicundior fluxerit, & si primò rubicundus exeat, mittendum, donec niger, & lividus appareat.

De purgatione non loquitur Hipp. & omittendam ratio suadet, respectu plenitudinis particularis pulmonum hanc Pleuritidis differentiam constituentis, cui adversatur sanguinis missio, non purgatio. Ulterius per sputum hujus conditionis Pleuritis curatur, quod à purgatione impeditur, vel cum difficultate excernitur, ut adnotavit *Hipp. lib.* 3. *de morb. n.* 17. his verbis: *Infra enim humore secedente sputi, purgatio sursum non prodit*; & si *in cit. lib. n.* 22. purgationem admittit in corpore bilioso Pleuritide affecto, hanc tamen restringendo ac corpus bile redundans, in omni alio casu interdicere videtur, & quòd magis est, purgationem restringit ad hunc casum, nempe *si æger salivam biliosam non expuat*; apparente verò exputione biliosa, purgationem omninò interdicit. Hujus moniti, rastrictionisque ratio est bilem in corpore redundantem, si cum excretione aliqua à natura non excernatur, sed retineatur, vel morbum augere, vel alium, & magnum minari, idcircò ad utrumque vitandum necessaria bilis purgatio. Hoc monitum extendendum est non solùm ad Pleuritidem cum bilis redundantia, si non excernatur per sputum, sed ad quemlibet morbum, in quo sit bilis redundantia, & aliqua excretio naturæ sine bile: quando verò hæc excernitur in Pleuritide cum sputo, interdicitur purgatio, ne demonstrata humori à natura via intercludatur, conatusque naturæ expulsivi frangantur; ideò subjungit: *Si enim dederis* (nempè medicamentum purgans) *sputum sursum prodire non poterit, sed septima, aut nona die suffocabitur*.

Expectorantibus utitur *Hipp.* ut videre est *in n.* 41. *lib.* 2. *de morb.* ubi *Favum in aqua macerat, usquequo dulcem faciat*. Hujus loco substituenda alia expectorantia superiùs dicta.

Diœta præscribitur cum sola exhibitione succi Ptisanæ bis in die, & potu Vini albi aquosi (hoc est admittentis mixtionem aquæ;) ab hoc enim attenuatur humor per tussim expurgandus, & aquæ admixtione febris, & inflammationis augmentum prohibetur. Hac diœta intrà quatuordecim dies sanitatem promittit.

Tertiæ differentiæ curatio describitur *cit. lib.* 2. *de morb. n.* 42. & consistit in exhibitione aquæ, in qua macerata fuerit farina; hæc enim facultate maturativa, & epiceraustica, qua pollet, humores acres in descripto affectu peccantes attemperat, & ad maturitatem cum concoctione perducit, facilè reddit sputum, & sicuti inflammationibus externis opitulatur, ita internas mitigat; & huic substitui possunt omnia epiceraustica, ut *Malva, Althea, Branca Ursina, Psyllium*, decoctionibus istorum, vel succis utendo. *Loch de Farfara, Caulium de Pino*, eadem ratione videntur convenire. Aquæ, & farinæ adjungit Vinum album vinosum, ut ab hoc virtus concoctrix farinæ corroboretur, & humor crudus ad facilem exitum disponatur. Vinum postea aquosum, concocta materia, præscribit, ut ab hoc diluta promptiorem habeat exitum; & per quatuordecim dies his remediis ægrum tractat, unà cum diœta tenui, & refrigerante, ut est succus Ptisanæ frigidus, cui unit succum Punici mali, postquam succus Ptisanæ coctus fuerit, ne coctione spiritus volatilis acidus evolet, à quo bilis, & calor coercetur; hunc cibum bis in die exhibet; transactis quatuordecim diebus cibum auget, & Milium præbet coctum manè, vesperè verò carnem avicularum cum jure concedit, ob consuetudinem Antiquorum in cœna majorem ciborum copiam assumendi, quàm in prandio; ex quo elicimus præceptum conservandæ consuetudinis in cibandis ægris. Monet in ultimis verbis textus, ut paucis cibis utatur, alimenta solida in pauca quantitate esse exhibenda; solida proponit alimenta, ut vires corroborentur, ne cum tenui cibo citò resolubili citò frangantur, & ita sufficere possint pro expulsione materiæ per tussim, ad quam virtus major, quàm in alia expurgatione naturali requiritur.

His adjungere licet reflexionem, quam proponit *Hipp. in lib.* 3. *de morb. n.* 23. in illis verbis: *Quod si dolores in lateribus etiam præcordia doleant* (per præcordia intelligit partes supra septum transversum) & dicuntur dolere, quando una cum dolore pungitivo Pleuritidem concomitante angustia, oppressio cordis afflictiva, respira-

ſpiratioque non ſolùm difficilis, ſed cum anxietate, & ſuffocatione perſentitur ab ægro; in hoc caſu *Clyſterem*, ait, *adhibere oportet*, *& in potu jejuno bibendum dare Ariſtolochiam*, *Hyſſopum*, *Cuminum*, *Silphium*, *Peplum*, *Mecona appellatum*, *album*, *florem Æris*, *Mel*, *Acetum*, *& Aquam*: in quibus remediis, cùm lateat virtus attenuandi, diſcoagulandi, fluxibileſque humores faciendi, hujuſmodi remedia propria monet in caſu doloris præcordiorum in Pleuritide affligentis, eò quia talis dolor à materia ſtagnante in vaſis pulmonum, & cordi vicinis oritur, & per hujuſmodi remedia motum acquirente dolor minuitur, vel tollitur hinc aromatica diſcoagulantia, ex mente Hipp. licèt calefacientia, in Pleuritide non rejicienda, ob virtutem diſcoagulativam.

Ad Hipp. imitationem diſcoagulantia ſpecifica exhibenda in principio morbi, inter quæ primas tenet *Sanguis Hirci*, *ſecundùm Helmontium præparatus ad ℥. i. in Aqua florum Papaveris erratici*. Item *Boraginis ſuccus recenter extractus*, *& percolatus ad ℥. iiii. ſudorem provocando cum pannis calidis pedibus*, *cruribus*, *& brachiis appoſitis*, *& per tres vices poteſt reiterari*, *ſi ſudor prima vice non exeat*, *vel dolor non ceſſet*. Item *Stercus Pulli albus exſiccatus*, *& pulverizatus ad ℥. i. in jure*. Item *Stercus Equi recens infunditur in* ℔. *i. Vini albi generoſi per duodecim horas*, *poſtea Vinum percolatur per petiam lineam denſam*; *per tres vices exhibeatur Vinum*, *& æger ſe diſponat ad ſudorem*, *quantitas Stercoris ſit*, *ut* ℔. *Vini ſupernatet Stercori per duos digitos*; *hoc Vinum tribus vicibus ſerviet*. Item *Succus Hederæ terreſtris ad ℥. iiii. per quatuor vices*, *calidus*, *ſumptus omni ſexta hora*. Item ℥. *ii. Radicis Lappæ majoris in Vere*, *vel Autumno collecta*, *& pulverizatæ in Vino exhibeantur*, *ſed melius eſt in Aqua foliorum Lappa*, *quæ colligendæ in media Æſtate*, *contundantur*, *parùm fermententur in loco humido*, *& per balneum mariæ diſtillentur*.

Subjungit poſtea: *Et per medicamenta quidem ita primas curationes facere oportet*, & ſunt primæ curationes in remediis ſuperiùs recenſitis; *reliqua verò ſic ſe habent multa calida* (hoc eſt Aqua multùm calida) *pro viribus lavato* (tranſpiratione enim per lavacrum aucta vires debilitantur, & niſi robuſtæ reſiſtunt, debiles omninò deficiunt) *capite excepto*, ne fluxio major à capite ad pulmones, & alias thoracis partes promoveatur, juxta Hipp. ſententiam, *Et cum judicationes ſunt*, *dolentes locos humidis fomentis tepefacito*, *& oleo illinito*, ſunt verba Hipp. Judicationes ſunt in Pleuritide, quando ſputum eſt copioſum, & facile, dolor pungitivus minuitur, & præcordiorum afflictio cedit, & tunc humidis fomentis, & oleis attenuantibus, & fluxilem materiam reddentibus judicatio, ſeu criſis perficitur.

De bilioſæ Pleuritidis curatione locutus eſt *Hipp. in lib. 3. de morb. n. 22.* ubi habet: *At ſi æger bilioſus ſit natura* (hæc verba ſignum Pleuritidis bilioſæ continent, ſi hæc bilioſi temperamenti hominem corripiat, bilioſam exiſtimare debemus) *& non purgatus* (hoc eſt, ſi bilis in ægro bile referto, per alvum non purgata fuerit ſecundùm aliquam ſui portionem) *correptus fuerit à morbo* (hoc eſt à Pleuritide) *priuſquam ſalivam bilioſam expuat*, *etiam medicamento bilem probè purgato*, & ratio eſt, quia bilis in tali corpore redundans ad inflammatam partem copioſo fluxu, ſi fluat malignam efficient inflammationem, & præcipuè ſi per ſputum non exeat; quapropter pro periculi declinatione bilem purgare opportunum eſt, & probè, ut ait Hipp. hoc eſt in ea majori quantitate, quàm ægri vires ferre poſſint: ubi verò ſputa bilioſa apparuerint, à purgatione ſuperſedendum, quia ſi bilis ad inflammatam partem fluit, à natura etiam per ſputum expurgatur, ideò artis auxilio non indiget, ſed evacuationis perfectio naturæ relinquenda. In hac Pleuritide refrigerantibus, cum acidis in curatione tertiæ differentiæ recenſitis, utendum. In hac Pleuritide de miſſione ſanguinis nihil habet Hipp. puto tamen hoc remedium ſub generali præcepto ſuperiùs adducto contineri, & primò mittendum eſſe ſanguinem, & poſtea purgandum, juxta reflexionem *Martiani in com. libr. de vict. rat. in acut. Hipp. verſ.* 36. ubi Hipp. apertè determinat, in inflammationibus primò mittendum eſſe ſanguinem, & poſtea purgandum, & rationem præcedentiæ ſectionis venæ purgationi addit *in eod. lib. Hipp. n.* 36. dicendo: *Solvi non poſſunt* (& loquitur de inflammationibus, & morbis acutis) *ſi quis prius medicamentis purgationem aggrediatur*; nam venæ ſectio in talibus principalis eſt; nec bilis redundantia timenda, dum hæc non ſola, & impermixta, fluit ad partem affectam, ſed unà cum ſanguine, & poſt ſanguinis miſſionem purgatur, & timenda eſſet bilis ferocia à miſſione ſanguinis, prætermiſſa purgatione.

Pleuritidis ſanguineæ curationem proponit *Hipp. in cit. lib. 3. de morb. n.* 25. & tota conſiſtit in expurgatione materiæ per ſputum; *Unde ſi ſpuere non poſſit*, *florem Æris ad magnitudinem olivæ*, *& ſuccum Silphii ad dimidium ejus*, *& Trifolii ſeminis modicum melle excepta lambendo deglutiat*, *vel Piperis grana quinque*, *& ſuccum Silphii ad fabæ magnitudinem*, *cum melle*, *aceto*, *& aqua jejuno tepida bibenda præbeto*. *Si cum ſputi deficientia adſit in pectore ſtertor*, *exhibet Ari magni radicis conchulam majorem*, *ſive ℥. vi. mixtam cum oleo*, *& aceto aqua diluto*: *ſi verò neque ſtertat*, *neque ſpuat*, *ut oportet*, *Capparis fructus*, *quantum tribus digitis capi poteſt*, *& Piperis*, *& Nitri modicum*, *cum melle*, *aceto*, *& aqua mixta tepida ſorbenda exhibet*, *& altera die eadem in aceto*, *& melle*, *& aqua fervefacta exhibet*; *& fortius medicamentum* componit *cum Hyſſopo*, *Sinapi*, *& Naſturtio conchula majore*, *ideſt ad ℥. vi. cum melle*, *& aquæ tertia parte fervefiant*, *poſtea coletur*, *& tepidum decoctum ſorbeat*.

In his remediis docet, materiam Pleuritidis expulſioni reſiſtentem attenuandam aromaticis calidis volatilibus, ut cœphalica, & antiſcorbutica. Sanguinis miſſionem, neque purgationem proponit, quia hæc ſub generali præcepto tradito ſuperiùs continetur. Signa hujus Pleuritidis cognoſcendæ præteriit, ſed ex eis, quæ de bilioſa attulit, colligi poſſunt; ſicut enim temperamentum bilioſum, eſt bilioſæ Pleuritidis ſignum, ita temperamentum ſanguineum ſanguineæ.

Aliud reflexione dignum in Pleuritide proponit *Hipp. n. 24. lib. 3. de morb.* quod continetur in his verbis: *Cùm verò impetu fertur morbus*; *& ægrum*, *& Medicum à curationibus quieſcere convenit*, *ne quid mali inducatur*. Prohibet his verbis Hipp. omnem operationem medicam, purgationis, & miſſionis ſanguinis, cùm morbus eſt in vigore, quia tunc remediis non eſt agitanda natura, & præcipuè venæ ſectione, & purgatione, quæ naturam debilitando, eam diſtrahunt à morbi expugnatione. His remediis excluſis, ſola victus ratione ægrum dirigit, exhibendo Priſanæ ſuccum coctum craſſiorem ſpiſſitudine mellis, ut virium robur alimento craſſiori magis conſervetur, & pro expurganda materia per ſputum; ob quam rationem *lib. de rat. vict. in acut. n. 6.* ait: *Si verò os humectetur*, *& à pulmone prodeuntia*, *qualia oportet fuerint*, *ſorbitionis copiam*, *ut in ſumma dicam augere oportet*; nec ratio prohibitionis Priſanæ inferiùs proponenda, in hoc caſu valet, dum ſupponit ſputum, prout colligitur ab illis verbis, *Ubi tuſſes invaſerint*, *ampliùs bibendum*, *& quam maximè excreandum*. Balneum admittit, ut fluidiores facti humores faciliùs conatui tuſſis obtemperent. Per Balneum, lotiones corporis cum aqua calida intelligit, & poſt Balneum Vinum dulce aquoſum propinat modicum ad refocillandas vires, quæ à Balneo laxantur. Non frigidum exhibet, quia frigida morboſis pulmonibus ſunt noxia, modicum, quantum ſatis ad vires remittendas, in poculo anguſtioris orificii exhibet; confortantia enim ſunt magis efficacia paulatim, & pluribus hauſtibus aſſumpta, quàm unico hauſtu; ubi verò tuſſis invaſerit, & major excitata fuerit, Vinum in majori copia propinat, à quo materia per ſputum excernenda tenuior, excretionique magis obediens redditur, & vires augentur pro valido conatu ad excernendum. Potu copioſo vult pulmones eſſe humectandos, & rationem reddit, ut pulmo humidior factus, faciliùs, ac citiùs ſputum reddat, & tuſſis minus affligat. Potus ſit decoctum pectoralibus ſimplicibus compoſitum. Lambitivum pro eodem effectu parat *ex mali Punici dulcis vinoſi* (hoc eſt ſuccoſi) *ſucco lacte caprino modico*, *& melle*. Ad hujus

Lambi-

Lambitivi imitationem parari possunt Lambitiva attenuantia, ut *Succus dulcis mali Punici*, *Mel*, & epiceraustica, ut *Lac*; similia Lambitiva paulatim, & sæpe exhibet diu, & noctu. Somnum ultimo loco prohibet, & rationem reddit, quia hoc interdicto purgatio per tussim citiùs, & copiosior fit; à somno omnes evacuationes, præter sudorem, sistuntur, in vigilia copiosiores evadunt: omnes evacuationes à spiritu cum motu perficiuntur; in vigilia spiritus est in motu, in somno quiescit, ideò in somno evacuationes deficiunt; fit sudor in somno, quia hic à laxitate papillarum cutis provenit, in somno hæ laxantur, ob spirituum retractionem ad interiora, & eorum quietem.

Nec prætereunda est altera *Hipp.* animadversio de Ptisana in Pleuritide, quam exhibet *in lib. de vict. rat. in acut. n. 7. Quin etiam si lateris dolor assiduus est, & ad calefactoria non remittit, & sputum non prodit, sed citra putrefactionem, ac concoctionem valdè viscosum sit, si non solverit quis dolorem, aut ventre mollito, aut vena secta, utrum tandem horum conducet, ptisanam autem ita habentibus dederit cita mors talium contingit.* Ab hac sententia erudiantur Practici, non semper utendum esse Ptisana in Pleuritide, sed abstinendum esse, ubi sputum est viscosum, quia Ptisana crassitiem auget, & sputi eductionem difficiliorem facit, morbumque insuperabilem reddit.

Alteram differentiam communiter addunt Scriptores, distinguendo Pleuritidem in ascendentem, & descendentem; hancque differentiam ab *Hipp.* fuisse inventam probant *text. 10. lib. de rat. vict. in acut.* ubi videtur loqui de tali differentia Pleuritidis.

Hic text. non solùm Hipp. Commentatores, sed omnes Practicos difficultate pressit, quoad curationem, cùm in ascendente sanguinem mittat, in descendente purget, & de ratione hujus curationis acriter litigant; & adeò ardua est difficultas, ut *Soranus* referente *Cælio Aureliano lib. 2. cap. 19.* de errore Hipp. redarguat. Hanc materiam poterit Lector videre apud *Zacut. lib. Hist. Medic. Princip. lib. 2. quæst. 23.* apud *Mercurialem in com. libr. 2. de vict. rat. in acut. text. 11.* Ego difficultatem non habeo in curatione, sed dubitavi semper, an *in cit text.* loquatur Hipp. de Pleuritide, quatenus stricto modo sumpta est inflammatio, & textu attentè ponderato determinavi, Hipp. non loqui de Pleuritide, quæ stricto modo sumpta est inflammatio, sed de Pleuritide lato modo sumpta, quemcumque lateris dolorem in principio suæ originis comprehendente.

Hanc determinationem accepi ab *Hipp.* qui *in cit. text.* habet, *Cœterum pleuritis, seu dolor lateris.* Omnis dolor lateris, non est Pleuritis stricto modo, idest inflammatio lateris, cùm multi observentur in praxi dolores lateris sine inflammatione, similes Pleuritidi in dolore, & in situ doloris, quibus non convenit nomen Pleuritidis stricto modo sumptum, quia cum inflammatione non conjunguntur; convenit tamen lato modo, quia in aliquibus conditionibus Pleuritidem æmulantur. Et de omni dolore lateris sermonem habere ostendit in illis verbis *lib. ejusd. text. 12. At siquidem dolor ad claviculam de se significationem præbeat, aut gravitas ad brachium, aut ad mammam, aut supra septum transversum, venam secare prodest in cubiti flexura internam, & non cunctari copiosum sanguinem detrahere.* His verbis determinat, quis dolor lateris sit timendus, quia in Pleuritidem terminaturus, & concludit illum esse, qui sua molestia claviculam afficit, vel mammam, vel brachium gravat, quia symptoma doloris in his partibus est signum inseparabile à Pleuritide, ideòque istius initia futuræ inflammationis Pleuriticæ est indicium, & in hujus remedium subitam, & copiosam sanguinis missionem proponit: in aliis verò doloribus claviculam non attingentibus, nec mammam, nec brachium gravantibus, cùm non sint habituri transitum in Pleuritidem inflammatoriam, non sunt timendi, ideòque neque sanguinis missione illis occurrendum, sed potius purgatione, ut sancivit in Pleuritide descendente, hoc est de Pleuritide, seu potiùs dolore lateris sub septum transversum; & hoc nomine doloris, non Pleuritidis, usus est *Hipp.* dum scribit: *Si verò sub septo transverso fuerit dolor, ad claviculam verò de se significationem non præbeat, alvum mollito.* Prætermittit sanguinis missionem, quia in hoc dolore non est periculum inflammationis pleuriticæ, cùm menbrana pleura sit ferè exanguis, & in partibus talis conditionis non potest fieri inflammatio, quæ à sanguine stagnante in aliqua copia semper proficiscitur; quod certissimum est in Hipp. sententia, qua sancivit sedem Pleuritidis esse unum lobum pulmonis, prout superiùs demonstravi proponendo textum de locis in homine, ubi apertis verbis hanc sententiam exponit; hocque lobo inflammato, inflammatur etiam pleura huic proxima. Proponit purgationem, quòd cùm non possit talis dolor à sanguine, vel in flammatione produci ob rationem superiùs dictam, necesse est, ut sit ab humoribus serosis, & à succo nerveo acri, vel à flatibus cum minera humorum, quibus opportuna purgantia, quæ contra flatus præparat Hipp. admiscendo istis aromatica, & odora, ut *Daucum*, *Seseleos*, *Cuminum*, *succum Silphii*. Flatus respexisse Hipp. in cura hujus doloris demonstravit in illis verbis *text. 13. cit. lib. Peplium verò flatus magis erumpere facit*, & hoc pro purgatione proponit, alia verò medicamenta alvum subducentia etiam æstimat pro dolore leniendo.

Adnotandum est hìc pro purgatione ostendenda usum esse verbo *mollire*, quod connotat remedia *lenientia*; ex quo censendum exhibere *Helleborum*, & *Peplium* in ea dosi, qua lenire alvum, & à primis viis educere possint. Et confirmari potest ab exhibitione Ptisanæ statim post cibum, ut inferiùs monet, quia hæc sua virtute emplastica medicamenti virtutem irritativam moderatur, ut non purget, sed leniat. Lenitivo utitur, quia hoc, locus sub speto trasverso ab humore collecto potest mundari, ob vicinitatem cum ventriculo.

Textus ergo præsens non intelligendus de Pleuritide facta, quæ sit ascendens, & descendens, sed de dolore lateris, qui si ascendit ad claviculam transit in Pleuritidem, & de dolore lateris sub septo transverso, qui non potest transire in Pleuritidem; ideò hic purgatione, ille sanguinis missione curandus.

Hi sunt varii modi Pleuritidem curandi secundùm methodum Hipp. quibus à *Martiano in com. lib. 3. Hipp. de morb. vers. 129.* consideratis, arripit occasionem redarguendi plebem Medicorum, qui omnes Pleuritides uniformiter curant venæ sectione, purgatione, expectorantibus, fortibus, unde contra hos exclamat: *Videant omnes, quantum ars medica his temporibus amiserit perfectionis priscorum respectu, quamvis contrarium jactent ubique veræ artis ignari.*

CAP. IV.

De Erysipelate Pulmonum.

Plures differentias Erysipelatis pulmonum descripsit *Hipp.* Prima reperitur *in lib. 2. de morb. num. 53.* sub his verbis: *Si Erysipelas in Pulmone fiat, tussis habet, & salivam expuit multam, ac liquidam velut de guttere, non est autem cruenta, & dolor tenet dorsum, & vacuas partes ventris, ac laterum mollitudinem, & viscera sugunt, & vomit pituitam, ac velut acetum, & dentes stupescunt, & febris, ac rigor, & sitis corripit, & ubi quid ederit in visceribus sugit, & acidum eructat, & venter stridet, & corpus torpescit, & ubi vomuerit melius se habere putat; cùm autem non vomerit digressa die tormen, & dolor in ventre oboritur, & excrementum alvi liquidum procedit.*

An descriptus morbus, Erysipelas pulmonis cum ratione nuncupetur dubitari potest, cùm istius descriptio potiùs ventriculi, & hypochondriorum affectionem repræsentet, ut dolor vacuarum, hoc est cavarum partium ventris, in quo partes alias assignare non possumus, nisi ventriculum, & intestina sensibili, & ampla cavitate donata, in laterum mollitudine, hoc est in Hypochondriis circa latera, in quibus partes molles persentiuntur adsunt hepar, & lien multarum affectionum hyponchondriacarum sedes, & doloris secundum partes sensitivas. Vomitus materiæ acidæ, fluxus alvi, & dolor ventris istius partes varias ægrotare monent, moderatio symptomatum à vomitu sedem dictorum in

infimo ventre, qui per vomitum à pravis humoribus purgatur, determinat, pulmones excludendo, quorum passiones morbosas vomitus per se rarissimè moderatur. Dubium insolubile videntur reddere *Hipp.* verba *in fine cit. text. Et per plurimum tempus morbus prorogari poterit; est autem non lethalis, sed consenescentes relinquit.* Erysipelas autem pulmonis, cùm sit morbus acutus, quia inflammatio partis principalis, & ad vitam necessariæ, per plurimum tempus prorogari non concedit, nec consenescere acuties permittit.

Verùm negari non potest in affectu descripto manifestam observari pulmonum affectionem ex tussi, propria dicti visceris indispositione, quæ à materia in eo collecta pendet, cùm saliva multa per tussim excernatur, prout colligere licet à verbis textus; usus est enim Hipp. quæ à pulmonibus ejiciuntur excrementa, nomine expuitionis designare, & confirmat, dum ait, materiam tussi excretam esse liquidam velut illam de gutture, comparando dictam materiam cum ea, quæ à gutture, & à faucibus exit, & est pura saliva, & eodem tempore monet, salivam expectoratam cum tussi non esse puram salivam, dum huic in fluxibilitate comparatur, cùm comparatio non correspondeat uni tantùm subjecto, sed pluribus. Ulteriùs dicit, hanc salivam non esse cruentam, ad distinctionem illorum morborum pulmonis, in quibus adest tussis, & saliva, seu sputa non cruenta, ab illis, in quibus sunt cruenta; sed illi sunt ab affectione pulmonum, ut patet in Pleuritide, & Peripneumonia, in quibus rarò sputa sunt cruenta, consequenter & descriptus morbus cum tussi, & saliva non cruenta ad pulmones malè affectos referendus, & id persuadet dolor in dorso, cui pulmones correspondent.

Probata mala affectione pulmonum in descripto casu, videndum quomodo reducatur ad Erysipelas, & quomodo distinguatur ab aliis inflammationibus pulmonum, & quomodo cum hoc Erysipelate conjungantur passiones ventris inferioris.

Hunc morbum non esse legitimum Erysipelas, colligitur ex ipso Hipp. qui de hoc agit alio in loco, ut mox patebit; quapropter reductivè solùm ad Erysipelas prædictus morbus considerandus, ratione aliqualis similitudinis in generatione cum Erysipelate, & ratione alicujus proprietatis cum eo communis.

Erysipelas, docente *Senerto in lib. de febribus*, ubi agit de Erysipelate, duo in sua essentia includit: primum febrem cum rigore factam à sanguine corrupto, vel mala qualitate infecto, cujus expulsionem aggreditur natura; eoque expulso ad externam partem in hac stagnante, & fixato, tumorem, & ruborem relinquit cum dolore, & est secundum in Erysipelate requisitum.

Cùm in descripto morbo reperiatur massa sanguinis acido humore infecta, ut colligere licet à *cit. text.* hic naturæ infestus febrilem excitat effervescentiam, & cum rigore, ut legitur in textu, hacque mediante infestus humor à massa sanguinis secernitur, & in pulmones deponitur, eo modo quo biliosus sanguis in massa istius depravatus, & expulsus ad externam partem vi febrilis effervescentiæ generationem Erysipelatis constituit; ob hanc similitudinem cum generatione Erysipelatis, hic morbus dicitur ab Hipp. *Erysipelas Pulmonum*. Febris comitatur hanc depositionem humoris in pulmonibus, sicut depositioni humoris in parte externa conjungitur febris in Erysipelate, ad differentiam depositionis in abscessu, à qua febris non excitatur, sed solvitur. Et si depositio materiæ sanguineæ in Erysipelate est extra vasa sanguiflua, ita depositio materiæ serosæ, in hoc affectu, est extra vasa sanguiflua pulmonum, in horum nempè bronchiis, ut inferiùs demonstrabitur. Ratione istius similitudinis Erysipelas pulmonum propositus affectus dicitur.

Licèt in hoc affectu sit tussis, dolor, & febris, non est inflammatio, quam diversis rationibus distingui docuit *Senert. cit. loc.* Distinctionem verò in hoc affectu desumimus à duplici fonte; à materia, à febre inflammatione pulmonum. Materia excreta per tussim est crassa, purulenta, & cum varietate colorum, quæ putredinem materiæ in parte inflammata ostendunt, in descripto affectu materia tussi rejecta est liquida, sine colore præternaturali, cùm sit liquida, & naturali salivæ similis, ut loquitur Hipp. ex quo deducitur non esse putredine affectam, consequenter nec esse materiam inflammationis. Febris in omni inflammatione pulmonum est acuta; talis non est in descripto morbo, cùm ad longum tempus ejus curatio protrahatur, & consenescat, morbi cum febre acuta in longum non protrahuntur, nec consenescunt.

Passiones infimi ventris conjungi cum hoc affectu pulmonum declarat textus, ex quo oritur difficultas, an affectus ventris pendeant ab affectu pulmonum, vel hic derivetur ab affectibus ventris. Pro hujus difficultatis solutione considero in hoc affectu esse vomitum pituitæ acidæ valdè, ut dentes stupescant, ructus acidum redolere, ex vomitu melius se habere, & hoc interdicto omnia augeri symptomata. Acidum in hoc affectu manifestam originem suam ab affectu pulmonum cognoscere non potest. Vis est in pulmonibus sanguini raritatem, tenuitatem, & accensionem impertiendi, non aciditatem, quapropter pulmonum vitium ventris affectus non fovet. Aciditas verò in massa sanguinea, serumque, & pituita in hac abundans omnibus accidentibus occasionem præbere potest. Pituita acida pungendo partes membranosas, & nervosas messenterii, & intestinorum dolorem inducit, flatus à pituita acida elevat, calor partium in hypochondriis existentium; hi elevati suo motu strepitum, rugitum, nomine stridoris appellatum efficiunt, massa sanguinea excrementis coinquinata torporem toti corpori conciliat, gravando, & spiritus animales pro sufficienti virium robore denegando. Massam sanguineam ab excrementis contaminatam demonstravit Hipp. referendo causas hujus affectus, *ebrietatem* nempè, *esum carnium*, qui immoderatus supponendus; in vino est acidum excedens, in carne est acidum occultum, quod in putredine illius fit manifestum; non mirum ergo, si ab excedenti istorum usu excrementa acida redundent; impedit perfectam concoctionem quantitas dictorum, & excrementorum generationem coadjuvat. *Aquæ mutationem* addit: per mutationem aquæ debemus concipere aquam crassam, palustrem, alienis particulis contaminatam, & naturam aquæ in pessimam mutantibus; quantum enim valeat talis aqua ad excrementorum proventum, experientia in Cachexiis, Diarrhœis, & aliis affectibus pravis docet.

Ab hac sanguinis conditione, & excrementorum proventu, facilè est deducere causam salivæ copiosæ, liquidæ, & tussis, & febris. Redundans serum deponitur in bronchiis, & vesiculis pulmonum vitio istorum, vel quia nimis laxa, vel quia nimis dilatata, vel quia ob calorem partium spiritalium serum magis fluidum factum ad segregationem copiosam in dictis partibus deponitur. Hoc serum acidum in dictis partibus congregatum, & copia, & aciditate irritando tussim excitat, à qua sputum copiosum, & liquidum promovetur, quia materia irritans est talis conditionis. Tussis augetur à pituita acida vellicante nervos ventriculi, & œsophagi, qui à trunco nervi paris vagi emittuntur, à quo procedunt etiam nervi per pulmones dispersi; quapropter isti ab illorum vellicatione concipiunt motus spasmodicos, & convulsivos, cum tussi, quæ non est nisi motus pulmonum convulsivus. Ab eisdem excrementis, utpotè naturæ hostilibus effervescentia, & ebullitio præternaturalis, cum febre in massa sanguinis excitatur, & præcipuè in venis messenterii, ventriculi, & intestinorum, cum rigore, lacessitis ab acido irritante partibus sensitivis dictorum viscerum, & quia partes acidæ humorum quotidiè exaltantur, quotidiè etiam febris accenditur. Omnium dictorum effectuum causam prædictam accipimus ab eo, quòd ab excretione materiæ acidæ per vomitum enarrata symptomata mitescant, & excretione subsistente exacerbentur.

Ab hac doctrina probatum manet descriptum Erysipelas esse respectivum, hoc est similitudinem quamdam habere cum Erysipelate legitimo, & esse per consensum vitiatæ massæ sanguineæ, & læsionis ventris inferioris; ob quam rationem in hypochondriacis acidis humoribus, seroque refertis talis morbus, licèt rarò, observatur. Ideò definiri potest: *Tussis, cum copioso sputo liquido, à vitio partium inferiorum, & sanguinis in acido consistente, unà cum febre.*

Non

Non dissimilem refert casum *in lib. de intern. affect. n.7.* ubi habet: *Si inflammatio in pulmone fiat; fit autem maximè à vinolentia, & gulositate piscium, Capitonum, & Anguillarum, hi enim pinguedinem habent naturæ homini infestissimam. Jam vero factus est morbus à pituita, ubi sanguini mixta in pulmonem influxerit. Accidit etiam ex carnis esu, & aquæ mutatione. Hæc igitur æger patitur. Tussit fortiter, & salivam expuit liquidam, ac multam, sæpe etiam crassam, & albam velut à raucedine, & dolor premit acutus in pectora, dorsum, & laterum mollitudinem, ac latera, & acidum eructat, & expectoribus, & pulmonibus velut, venter murmurat, & vomit pituitam acidam, & si id, quòd vomit, in terram effundas, rodit terram velut aceto infuso, & dentes stupescunt, & rigor, ac febris, & sitis fortiter tenet, & si quid pingue voluerit edere, exugitur ad viscera, & vomitum inducit, & totum corpus torpor occupat; cùm verò retro miserit, levior sibi esse videtur, postea ubi vespera die accessit, venter sonitum edit, & tormine vexatur, & murmurat.*

Quamvis præsens casus in ratione partis affectæ, & symptomatum conveniat cum præcedenti, ut videre est ex allata descriptione; differt tamen secundùm ideam morbi, & materiam, nam vera est inflammatio, & talis ab Hipp. denominatur, & sanguis peccans talem determinat. Omnis enim inflammatio à sanguine, hac ratione omninò differt à præcedenti affectu sub nomine Erysipelatis descripto, & omnia accidentia, quæ in hoc textu enumerantur, sunt sæviora, ratione mixtionis sanguinis cum pituita. Sanguis spiritibus valdè activis donatur pro operationum naturalium exercitio, eadem activitate dicti spiritus agunt in actionibus præternaturalibus, quotiescumque sanguis depravatur, & quo spiritosior, & activior est sanguis, si depravetur cum morbi generatione, hic fit vehementissimus, & omnia sua accidentia sævissima; ratione vehementiæ istius morbi, & suorum accidentium, distinguimus hanc pulmonum inflammationem erysipelatosam ab Erysipelate supradicto, in quo enumerata symptomata similia sunt mitiora, & hoc est unicum, & verum distinctivum Erysipelatis respectivi superiùs descripti ab inflammatione pulmonum, de quo loquitur Hipp. in hoc loco. Cum sanguine unitur pituita, & acidam determinamus à vomitu, à ructu acido colligimus; ex quo deducimus non esse veram, & legitimam inflammationem à sincero sanguine, & impermixto factam, & putrescente, sed neque illegitimam demonstrabitur inferiùs, & ad pituitam prædictam referenda sunt ferè omnia descripta symptomata, nec mirum hæc esse sævissima, si bilis atræ naturam sequitur, cùm ad modum istius effusa super terram, hanc erodat velut acetum. Per istius acrimoniam vellicativam, irritativam, omnia symptomata enarrata explicantur, sicut & febris per virtutem talis humoris fermentativam modo superiùs descripto declaratur; à vomitu pituitæ mitigatio dictorum symptomatum id confirmat. Ad humorem, & flatum in bronchiis vesiculis, & interstitiis pulmonum reducendum est murmur velut ventris designatum ab Hipp. in pectoribus, & pulmonibus, quia à flatu, & ab humore fit murmur; humorem adesse in dictis partibus à tussi forti, & multo sputo colligitur, ibi effervescere febris, & natura fermentativa acidi humoris confirmat, & à fermentatione semper flatus à vaporibus vi illius elevatis.

Hanc inflammationem non esse veram, nec legitimam, ut superiùs innui, manifestavit *Hipp.* loquendo de prognostico *in cit. text.* ubi habet: *Si verò non fuerit ustus, permanet, & non valdè deficit, sed ad senectam usque adhæret; sæpe etiam commoritur, si non in primis, quadraginta diebus mortuus fuerit.* Nulla inflammatio vitæ extensionem ad tale tempus permittit, si fuerit legitima, & ad hanc extensionem pervenit illegitima tantùm, & quotiescumque ejus symptomata à sævitie discesserint, cùm sit impossibile uniri vitæ conservationem cum dictorum symptomatum sævitia per longum tempus, & observamus inflammationes pulmonum legitimas, ut Peripneumonia, in quatuordecim, vel viginti dies suum terminum attingere, nisi ad suppurationem tendant. Moderatio symptomatum, quæ sunt propria legitimæ inflammationis in hoc morbo, docent hunc accedere ad inflammationem, & ab hac differre per minorem symptomatum intensionem, & ita inflammationem cedere in hoc affectu, solamque phlogosim in pulmone relinqui præbentem signum distinctivum ab aliis legitimis inflammationibus, quæ in moderatione symptomatum vicinam habent salutem, hæc verò cum moderatione istorum longam habet perseverantiam. Alterum signum distinguens hanc inflammationem ab aliis inflammationibus legitimis pulmonum colligimus à textu Hipp. qui omnibus aliis recensitis symptomatibus non addit difficultatem respirandi conjunctam semper cum illis.

Extensa duratio hujus morbi usque ad senectutem, persuadet inflammationis nomen ei non competere, Hippocratemque hoc non tribuendo, vel errasse, vel aliud nomine inflammationis intellexisse, cui si addamus absentiam difficultatis respirandi, & humoris resistentiam ad putrescendum, quæ in nulla inflammatione pulmonum legitima, neque illegitima reperiuntur, convincentem reddunt rationem ad excludendum hunc morbum à numero utriusque inflammationis, & adeò convincens est ratio, ut modum solutionis demat. Quia verò non est credendum, Hippocr. in talem sensum evidenter falsum descendisse, perquirenda hujus asserti veritas, quam semper amavit Hipp.

Pro extricando hoc nodo, adverto, Hipp. stabilire generationem hujus morbi à fluxu pituitæ, & sanguinis in pulmonem, à quo abscessus habetur, cujus essentia est transitus humoris ab uno loco, seu subjecto, in aliud subjectum. Fit transitus pituitæ, & sanguinis ab arteriis in pulmones, consequenter fit abscessus cum morbo in pulmonibus. Abscessus, alius est, in quo materia suppurationem patitur, alius, in quo cruditatem semper conservat, prout advertit, ex mente Galeni, *Mercur. in com. prognost. Hippoc.* supra illa verba, *Quibuscumque abscessus fiunt, &c.* In ultimo genere considerandus morbus ab Hipp. descriptus nomine inflammationis, in quo, licèt materia, ex qua fit, sit, & remaneat cruda suppurationi resistitiva, dicitur tamen ab Hipp. inflammatio, quia consuetum est in Arte Medica omnem abscessum cum febre, & dolore, qualis est præfatus morbus, inflammationem appellare; impropriè tamen, cùm propriè solùm dicatur inflammatio abscessus cum febre, & dolore, in quo materia ad suppurationem tendit; quod de illegitima etiam inflammatione dicitur, quia, cùm hæc sit talis solùm ob admixtionem humoris alieni à natura sanguinis cum ipso sanguine, humor tamen ille suppurationem admittit, ideòque licèt illegitima, verè tamen dicitur inflammatio. Est ergo prædictus affectus ab Hippoc. descriptus inflammatio pulmonum impropriè, quia istius materiæ deficit inclinatio ad suppurationem, quæ conditio unita tumori, dolori, & febri, complet propriè inflammationis essentiam, & quamvis in dicto morbo tumor, dolor, & febris reperiantur, quia deest inclinatio materiæ ad suppurationem, non est denominandus talis morbus, nisi inflammatio impropriè. Possumus etiam dicere, Hippocrati consuetum esse magnum calorem inflammationem dicere, & quia pituita, cum sanguine ad pulmones fluxa summè incalescit, & calorem præternaturalem pulmoni communicat cum excessu, ideò dicitur inflammatio.

Alteram differentiam habet *Hipp. in cit. lib. de intern. num.8.* ubi scribit: *Si pulmo ab Erysipelate intumuerit; hic autem tumor maximè à sanguine fit. Cùm pulmo in se ipsum sanguinem traxerit, & susceptum tenuerit; Morbus autem hic Æstatis tempore maximè fit. Hæc igitur ab ipso æger patitur. Tussis incidit sicca, & rigor, & febris, & erecta cervice spiratio, & dolor fortis in pectoribus, & nares aperit, velut Equus à cursu, & linguam exerit, velut Canis Æstatis ardore ustus, & tumor detinet pectora, & parùm loquitur, & rubor est in facie, & pruritum fert in corpore, & præ dolore decumbere non potest.*

In hoc textu verum, & legitimum Erysipelas describit. Præmittit tumorem pulmonis, cujus signa sunt tumor pectoris, spiratio difficilis, & tussis sicca. Tumor externus pectoris tumorem subjectarum partium designat, & præcipuè si dictarum partium argumentum læsionis cognoscamus, ut in casu proposito, in quotussis sic-

sis sicca, & difficilis respiratio pulmonis morbosi signa præbent. A quibus etiam tumoris existentia deducitur. Respiratio difficilis ab impedita cavitate bronchiorum, & vesicularum pulmonis aeri ingressum interdicente proficiscitur, hæc angustia, vel ab humore implente dictam cavitatem, vel à compressione ejusdem facta ab aliis pulmonum partibus efficitur, ab humore in casu præsenti non tollitur capacitas in bronchiis, & vesiculis pro aere, quia adest tussis sicca, carentiam humoris ostendens in dictis partibus, cùm ab humore ibi existente tussis humida sentiatur, non sicca, consequenter hujusmodi tussis, cum difficili respiratione, determinanda à compressione dictorum bronchiorum, succedens, quando impleta vasa pulmonum, humore, sanguinique turgida premendo bronchia, & vesiculas, cogendoque earum superficies ad mutuum contactum, quamcumque capacitatem, & spatium adimunt, & quo major est pressio, major est spirandi difficultas, ut nisi recta cervice, & cum conatu sequatur; à quo nares dilatantur, velut in Equo à veloci cursu defatigato, qui ad crebram, & dilatatam respirationem sollicitatur. Cum difficili respiratione parva jungitur loquela, quæ multa, & accelerata indiget respiratione. A pressione, à calore, ab acrimonia humoris vasa implentis irritatis bronchiis, & vesiculis, tussis sicca promovetur. Humoris copia effervescens in vasis febrilem calorem effervescentiæ inordinatæ comitem accendit, membranæque pulmonum, & suorum nervorum ab evaporantibus per effervescentiam particulis acribus lacessitæ rigoris sentiunt molestiam. A turgidis vasis distenduntur membranæ, & nervi prædicti, cum dolore, qui in omni extensione violenta dictarum partium exacerbatur, & talis est doloris acuties, ut decumbere non possit. A pulmonum incalescentia, cum magno incendio æstuans patiens, linguam exerit, velut Canis in magnis ardoribus ambientis, propter suffocationem, quam respirandi difficultas minatur, ut in suffocatis semper observatur.

Hunc tumorem esse à sanguine, censet, & determinat Hipp. & prædictorum signorum syndromes ostendit. Respiratio difficilis recta cervice, cum narium dilatatione, & parva loquela, & tussi sicca plenitudinem opprimentem in pulmonibus innuit, non in cavitatibus, quia tussis non esset sicca, ergo in vasis; istorum verò plenitudo est à sanguinis massa. Idem habemus à febre cum rigore, & intensa, cum siti excedenti, ut superiùs dictum est; hæc est sanguinis inordinata, & vehemens effervescentia, & in malè affecta parte, si conjungatur febris, plenitudinem sanguinis in hac arguit; rubor faciei, dolor intensus in pectoribus, & pruritus corporis fit à magna effervescentia sanguinis in toto, in quo bilis dominatur, ratione Æstatis, in qua dictus morbus, ex Hipp. dicto, contingere solet. In tuberculis, & vomica pulmonum adest respiratio difficilis, sed non recta cervice, adest dolor, sed non fortis in pectoribus, adest febris, sed non acuta, quia materia externa in turberculo, & vomica premit unam derminatam partem bronchiorum, non omnes partes, ut in Erysipelate. In Pleuritide, & Peripneumonia adest tussis, sed non sicca, difficilis respiratio, sed cum loquela multa, & cum cervice demissa, adest dolor, sed in una determinata parte pectoris, non in toto pectore; & si Peripneumonia fit ab utroque lobo pulmonum inflammato, non est Erysipelas, quia in illa portio lobi utriusque tantùm inflammatur, & tumet, in Erysipelate uterque lobus totus inflammatur.

Modum, secundùm quem fit hoc Erysipelas in pulmonibus, describit ibi *Hipp.* dicendo: *Hic autem tumor maximè à sanguine fit, cùm pulmo in se ipsum sanguinem traxerit, & susceptum tenuerit; morbus autem hic Æstatis tempore maximè fit.* Sanguis non attrahitur verè à pulmonibus, sed ad hos fluit modo superiùs explicato de Pleuritide, & talis fluxus tractio ab Hipp. denominatur. Fluxus est talis conditionis, ut cum impetu, & velocitate moveatur sanguis per arterias ad pulmones; ex quo sequitur, ut vasa arteriosa sanguine ad turgentiam impleantur; non sufficiente spatio venarum, nec porositatum substantiæ pulmonum locum concedere sanguini in copia cumulato in arteriis à velocitate, & impetu ejusdem, qua ad pulmones fluit, ideòque necessaria arteriarum turgentia, & ejusdem sanguinis retentio. Æstatis tempus ad imprimendas sanguini dictas conditiones velocitatis, & impetus est maximè opportunum, cùm à calore magnam acquirat fluxibilitatem, qua ad motum promptior evadit, & ab eodem magis fervet, & à fervore impetum suscipit. At si aliis anni temporibus à causis intrinsecis, vel extrinsecis dictæ conditiones imprimantur sanguini, utique in eis talis morbus succedet. Et si etiam aliquis lentor sanguinem inficiat, ut liberè ab arteriarum capillaribus extremitatibus exire non possit, & aliqua portio recepti sanguinis, parva licèt, tota tamen non expellatur, tractu temporis à retento sanguine in pauca, & minima quantitate arteriarum cavitas ad turgentiam impletur, ob positum impedimentum libero cursui sanguinis ab ea portione sanguinis in extrema orificii arteriæ parte ob lentorem quiescente.

Alterum pulmonis Erysipelas describit *Hipp. lib. 1. de morb. n. 13.* his verbis: *Erysipelas autem in pulmone fit, ubi pulmo nimirum fuerit resiccatus, id quod contingit ab ardore, & à febribus, & à labore, & intemperie; & cùm superexsiccatus fuerit, plurimum sanguinis in se ipsum trahit maxime quidem, & plurimum ex venis magnis; hæ enim ipsi vicinissimæ sunt, ac ipsi incumbunt, trahit etiam ex aliis vicinis, & tenuissimum, ac debilissimum trahit. Postquam autem traxit febris ex ipso fit acuta, & tussis sicca, & repletio in pectoribus, & dolor acutus in anterioribus, ac posterioribus partibus, maximè circa spinam, nimirum magnis venis pertalefactis, & vomunt aliquando subcruentum, aliquando lividum, vomunt item pituitam, & bilem, & frequenter animo linquuntur, propter sanguinis transmutationem derepentè contingentem, atque hoc maximum signum est Erysipelatis in pulmone generati, & si assidua febris invasio contigerit.*

Erysipelas à causa externa in antecedenti explicato textu proposuit Hipp. ut patet ex illis verbis textus: *Æstate magis fit hic morbus*, ob calorem aeris disponentem sanguinem ad fluxum, & stationem in pulmonibus. In præsenti textu proponit Erysipelas vitio pulmonis; ideò ait: *Ubi pulmo fuerit nimirum resiccatus*. Exsiccatio est vitium pulmonis, non sanguinis; quapropter, secundùm Hippocratem, distinguendum Erysipelas pulmonum in illud, quòd est ex vitio sanguinis, & in illud ex vitio pulmonum. Vitium pulmonis proponit, quando dixit *Pulmo resiccatus*, & quando causas exsiccationis aperit, ait enim, *Quòd contingit ab ardore, à febribus, à laboribus, ac intemperie*. Hæ omnes causæ non immediatè Erysipelas gignunt, sed introducta priùs exsiccatione, à qua immediatè proficiscitur Erysipelas. Hoc quomodo ab exsiccatione contingat ostendit, dum ait, *Pulmonem superexsiccatum plurimum sanguinis ad se trahere*; omnia enim sicca porositatum, vel cavitatum plena, ut terra, cinis, spongia, proximam aquam attrahere videntur, & citissimè hanc absorbent. Pulmo Animalis exsiccatus, si aqua maceretur, turgescit in majorem molem, quàm habebat in viventi Animali, non aliter, ac si aquam facultate insita ad se traxisset, quamvis verè sicca porosa, imbibendo humidum fluidum, hoc non trahant, sed fluidum porositates sicci ingrediendo, extremamque illarum capacitatem penetrando implet, & siccum corpus tenue, & gracile turgere facit; & si siccum extensionis sit capax, tanta fluidi quantitas in hoc penetrat, quanta ab ejus extensionis capacitate permittitur, reducendo siccum ad turgentiam, & cum turgentia majorem molem, quàm antea tribuendo. Id observamus in pane biscocto, in quo, ob siccitatem, multæ aperiuntur porositates, resoluto à calore furni humido aliquas connectente particulas, ex cujus resolutione disjunctæ, & separatæ adinvicem porositatem intermediam relinquunt, priùs ab humido occupatum, quæ à superinfuso vino, vel aqua implentur, & quia majores, & etiam frequentiores sunt in biscocto porositates, ideò majorem copiam humidi, quàm non biscoctum imbibit ad magnam turgentiam, ita sicca humidum dicuntur trahere.

Pulmo dicitur exsiccatus, quando dispositus est, secundùm suæ substantiæ, & vasorum texturam, copiam humoris recipere, prout dictum est de corporibus exsicca-

ſiccatis. Talis diſpoſitio conſiſtit in dilatatione poroſitatum, in quibus humor pro alimento inſtillatur, & in dilatatione vaſorum ſecundùm capacitatem. Hac diſpoſitione ſuſcepta; pulmo & in ſuis poroſitatibus, & vaſis excedentem ſuo muneri ſuſcipit ſanguinis copiam, & præcipuè tenuiſſimam, & debiliſſimam illius portionem; tenuiſſima eſt illa magis apta ad fluendum, & penetrandum in profundiores ſubſtantiæ poroſitates, & prima eſt magis expedita ad dilatatam vaſorum capacitatem occupandam; debiliſſima etiam dicitur illa portio ſanguineæ maſſæ minùs aptæ nutritioni, & quæ eſt maximè fluida, & eſt ſanguinis ichor ſpiritu depauperatus. Sicut enim ab Hipp. alimentum debile dicitur, *quod non vertitur in ſubſtantiam aliti*, vel parum ejus, & non eſt multum durabile; ita humor debilis dici debet, qui nihil, vel parum naturæ agenti ſervit. Debilis etiam poteſt dici illa portio ſanguinis, quæ non valet præternaturali fermentationi reſiſtere, prout eſt pars ſeroſa ſanguinis multigenis ſalibus ſermentativis impregnata, & iſtorum reſpectu cauſis morbificis parum reſiſtens, ideòque debilis dicitur.

Hujuſmodi copia ſanguinis in pulmonibus modo deſcripto collecta, quia ob abundantiam tota motum circularem perficere non valet, nec tota in alimentum verti ibidem ſtagnat, & efferveſcentiam præternaturalem vehementem ſuſcipit; unde febris acuta, cum intenſo calore pulmonum, cui conjunctus rubor Eryſipelas verum conſtituit, ad differentiam aliarum inflammationum, quæ unam determinatam portionem illorum occupant. Ab hac excedenti, & præternaturali humoris fermentatione plenitudo, ſeu repletio in pectoribus oritur; omnia liquida fermentantia turgentiam acquirunt, plenitudini à copia humoris æqualem. Tuſſis ſicca his conjungitur, quia humor non eſt in bronchiis, & veſiculis pulmonum, ſed hæc irritantur à vaporibus exhalantibus ab humore fermentante in vaſis, & poroſitatibus pulmonum, & ab irritamento vaporoſo tuſſis ſicca. Dolorem acutum in poſterioribus, & anterioribus partibus, maximè circa ſpinam, alia comitantem ſymptomata eſſe à magnis venis percalefactis docet Hippoc. hoc eſt à ſanguine ſummè percalefacto exiſtente in vena cava, & arteria magna circa ſpinam dorſi in pectore, à quo emiſſæ particulæ igneæ turmatim in pleuram, & muſculos thoracis triſti ſenſatione hos afficiunt, cum dolore acuto. Vomunt ſubcruentum, non ob ſanguinem altero humori mixtum, ſed ob bilem æruginoſam ſero mixtam, hocque colore ſanguinis tingentem, & tales excretiones ſubcruentas nominat Hippoc. ut alibi demonſtrabitur; & ſi bilis æruginoſa ad atram inclinaverit, dictoque ſero miſceatur materia per vomitum excreta livida apparet. Vomunt bilem, & pituitam, quia à febre maſſa ſanguinis intenſè alterata in varia tranſmutatur excrementa, à quibus natura per vomitum ſe exonerat.

Alia duo ſymptomata principalia Eryſipelatis, quibus de hujus exiſtentia certò monemur, ſunt animi deliquia, & aſſidua febris invaſio. Deliquii cauſam dicit eſſe ſanguinis tranſmutationem derepentè contingentem. Hæc in deliquio animi conſideranda, ratione motus ejuſdem ſanguinis per cor, nam ſi in magna copia ad iſtius ventriculos feratur, opprimendo operativam fibrarum ſuarum actionem, motum etiam totius cordis debilitat, & minuit, cum deliquio; ſi in parva quantitate fluat, nec ſpiritus, nec turgentia fibrarum ad validum motum neceſſaria habentur, unde motus debilis, diminutus ſequitur, qualis in animi deliquio. Stante verò concurſu copiæ ſanguinis ad pulmones, per quorum vaſa tranſit, ſanguis ad cor deſtinatus, modò in magna, & excedenti quantitate, modò in parva ad cor fluit, & ideò etiam deliquia frequenter apparent; quandoque enim copia impetum acquirit, quo rapidè in cor irruit, quandoque fluxum ſanguinis ad cor minuit, & ab his alterationibus motus, & quantitatis ſanguinis hic dicitur tranſmutationes pati. Aſſidua invaſio febris, eſt continuum incrementum iſtius, nempè febris eſt quotidiè major, ob efferveſcentiam ſanguinis in pulmonibus, quotidiè vires acquirentem, uſque ad terminum, ad quem particulæ fermentativæ deſtinantur.

De alio pulmonum morbo, in aliquibus huic ſimili, locutus eſt *Hipp. lib. 2. de morb. n. 56.* ſub titulo *Pulmo repletus*, ubi hæc habet: *Si pulmo repletus fuerit, tuſſis tenet, & erectæ cervicis ſpiratio, ac anhelatio, & linguam exerit, rubicundis circulis in tibiis repletur, & pruritus vexat, & dolor acutus emergit ad pectus, & ſcapulas, & non poteſt ſedere, nec jacere, ſed ægris viribus eſt.*

Martianus in commento hujus textus deſcriptum morbum reducit ad Eryſipelas pulmonum. Hujus ſententiæ falſitatem aperit ipſe textus, in quo nulla fit de febre mentio, inſeparabilis Eryſipelatis comes, qua de cauſa cenſeo ad catarrhum ſuffocativum reducendum eſſe dictum ſymptoma, in quo dicta obſervantur accidentia, ſine febre, linguam exerere, ob difficilem reſpirationem, ut exprimit textus, ſignum eſt ſuffocationis. Prognoſticum ab Hipp. elicitum id confirmat, cùm mortem in quarta prædicat, & Eryſipelas longiùs protrahatur.

Prognoſtica ſigna horum affectuum habentur ab *Hippoc. in cit. loc.* In prima differentia de Eryſipelate, quòd dixi reſpectivum, *in 2. de morb. n. 53.* ſcripſit: *Et per plurimum tempus morbus prorogari poterit; eſt autem non lethalis, ſed conſeneſcentes relinquit*, quia morbus ab acido humore, ut dictum fuit, longas ſuſtinens judicationes oritur, ut patet in morbis ab humore melancholico acido genitis, qui ſemper diuturni ſunt; conſeneſcentes relinquit, quia acidum in ſenectute à ſero, & pituita redundante moderatur, & quandoque extinguitur. In eadem ætate acidum fixum fit, ideoque parum, vel nihil activum; qua de cauſa, licèt appetant Senes, quandoque multum malè digerunt alimenta, quia acidum fixum in eis appetitum excitare valet, ſed non eſt ſufficiens ad digerenda alimenta, & ſi calor innatus juvat actionem omnium humorum, cùm in ſenectute ille ſit debilis, hanc etiam debiliter ſequi neceſſe ſit.

Alteræ differentiæ Eryſipelatis pulmonum *in lib. de intern. affect.* deſcriptæ, prognoſtica ſunt: *Permanet, nec valdè deficit, ſed ad ſenectam uſque adhæret.* Si hic morbus eſt cum inflammatione, ut patet ex textu, ut oſtenſum fuit, & pars principalis, ut pulmo, ſit illius ſubjectum, non poteſt morbus permanere, & ad ſenectam pervenire, & æger conſervari, nec deficere ſecundùm vires, niſi inflammatio paulatim cedat, nec ad ſuppurationem tendat. *Sæpe etiam commoritur, ſi non in primis, quadraginta diebus mortuus fuerit.* In iſtis, morbus, vel ſua vi interimit, vel hæc enervatur. Et ultimò ſubjungit Hipp. *Eſt autem morbus difficilis, ob reſiſtentiam materiæ*, ob cauſam contumacem illam generantem.

De altera differentia *cit. lib. n.* 8. deſcripta, ſic prædicit Hipp. *In ſeptem diebus moritur;* ex quo colligitur, hunc morbum eſſe legitimum Eryſipelas pulmonis, ideòque peracutum, cujus terminus eſt ſeptima.

De ultimæ differentiæ, *lib. 1. de morb. n.* 13. recenſitæ, prognoſtico, ſic loquitur Hipp. *Huic ſiquidem duobus, aut tribus, aut quatuor ad ſummum diebus, id, quod intus eſt, diffuſum fuerit, ac foras tranſierit, plerumque ſanus evadit; ſi verò non diffundatur, ac foras tranſeat, intus putreſcit, & ſuppuratus fit, ac perit. Perit autem brevi, utpotè pulmone toto ſuppurato, ac putrido. Si verò foras diffuſum intrò vertatur, & pulmonem corripiat, huic nulla vitæ ſpes reliqua eſt. Cùm enim antea reſiccatus pulmo traxerit in ſe ipſum, non amplius dimittit, ſed ſtatim ab ardore, & ſiccitate nihil amplius ſuſcipit, neque quicquam ſurſum diſtribuit, ſed corrumpit.* In hac ſententia demonſtratur, ſpem ſalutis totam conſiſtere in eruptione Eryſipelatis à partibus internis ad externas, prout de Eryſipelate univerſaliter pronunciavit idem *Hipp. lib. 6. aphor.* 25. pronunciando: *Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum; ab interioribus verò ad exteriora, bonum.* Familiaris eſt naturæ expulſio ab internis partibus ad externas, quæ ſi ſuccedat in Eryſipelate pulmonum, cum externa Eryſipelatis apparitione ſalus ægri ſperanda, non tamen eſt in tuto, quia ſubjungit Hipp. *Plerumque ſanus evadit; ſi verò intus remaneat*, nulla facta expulſione humoris in pulmonibus contenti ad partes externas, humor *in pus convertitur*, & à pure pulmo corrumpitur, cum inevitabili morte, & cita, quia cum pulmonis corruptela impoſſibilis eſt vitæ prolongatio. Si expulſo foras humore, intus revertatur, peſſimum eſt, itaut nulla vitæ ſpes reliqua ſit, & rationem

reddit Hipp. per dispositionem in pulmonibus relictam recipiendi de novo humorem expulsum, & impotentiam eorumdem iterum expellendi, & aliunde dimittendi; à susceptione etiam dicti humoris nullum alium suscipit humorem, nec distribuit, à quo ejus corruptio provenit. Hanc impotentiam reducit Hipp. in ardorem, & siccitatem texturam, & crasim pulmonum corrumpentem, his corruptis robur in agendo pro sui conservatione extinguitur.

Curationem primæ differentiæ *in cit. lib. 2. de morb. n. 53.* auspicatur Hipp. ab indicatione minuendi humorem acidum redundantem viscera imi ventris, & pulmones affligentem, purgatione, dum ait primo loco: *Huic pharmacum deorsum purgans bibendum dato, & lac asininum insuper bibendum.* Purgans sit hydragogum, quia serum peccat; in hoc genere est *Manna, Syr. Ros. solut. sem. Ebuli, Jalappa, Mechoac, vel magisteria istorum, Elaterium, Gratiola, Diagridium.* Præter purgans Lac asininum bibendum detur, hoc significatur ab illo adverbio, *insuper*, ad adjuvandam purgantis actionem, & ad moderandam humoris acrimoniam, ne intestina copiosè alluendo corrodat, quo fine in copia exhibendum ad quatuor, & sex libras; hujus temporis Medici utuntur *Sero caprino vel vaccino depurato, Aqua Noceræ, Hordei.* Ratione hujus acrimoniæ vomitivum non imperat, ob periculum violentæ vellicationis, & corrosionis orificii superioris ventriculi, licèt natura vomitum indicare videatur in levamine omnium symptomatum à vomitu, prout colligitur à textu. Evacuationem per vomitum omninò non rejicit, dum *Vere, & Autumno* proponit, *ubi febres remiserint, & corpus leviter se habere visum fuerit*, sunt verba Hipp. in textu. Ratio hujus est, quia affectis partibus infimi ventris cum dolore urgente in principio morbi magis convenit purgatio, utpotè educens ab inferna regione molestos humores; melius verò habente corpore in symptomatum infimi ventris mitigatione, tunc magis consultum est humores à sua origine, quæ supponitur ventriculus evellere per vomitum.

Advertit Hipp. purgans, & Lac exhibendum, *si non natura fuerit splenicus. Si verò splenicus fuerit, ne purges, neque succis, neque lacte, neque sero, sed eo quòd modicum ingestum multum educet.* Splenici à copioso humido læduntur, ideò à dictis abstineant remediis Medici, & purgantia, vel in pulverem redacta, vel in bolo conglobata assumant; ut *Pilul. Alephanginæ ad ʒ. i. cum granis viii. Scammoneæ sulphur. vel totidem granis Magist. Jalappæ, vel cum ʒ. i. Crem. Tartari, & ℈. ß. Scamm. vel Magist. Mecheocan.* Purgationem instituente Hipp. ratione etiam symptomatum ventris inferioris non videtur alienum concludere reiterandam purgationem, eisdem perseverantibus, modo prædicto. Purgato corpore, & dolore moderato, clystere, vel supositoriis alvi lubricitas tentanda, quia in morbis omnibus optimum est alvum lubricam servare.

Ubi febres remiserint, & corpus leviter se habere visum fuerit, frigidæ lavacrum, & exercitium imperat Hipp. Per *lavacrum* possumus intelligere lavationem corporis, & balneum, seu mersionem corporis in aqua frigida, nam hæc unicum habent indicans, & pro varia solùm corporis dispositione ad usum reducuntur. Lavacrum frigidæ laudat Hipp. quia calida, ubi adest acidum peccans, ut in hoc casu, aciditati aculea addit, ut videmus experientia in vino aciditatis primordia contrahente, quòd à calore citò aceti perfectionem acquirit; eadem etiam potest esse ratio usus frigidæ in hoc morbo, ac in Tetano, nempè, ut unitus à frigiditate externa calor, in internis partibus validiori actione acidam materiam in illis stagnantem, vel resolvat, vel ad excretoria propellat. Hoc fundamento dicebat *Gal. 11. Met. cap. 9. Per balneum frigidum alii sudant, alii biliosa dejiciunt*; experientia etiam demonstrat in externis partibus dolores à frigida sedari. Balneum frigidum exsiccare, juxta exigentiam hujus morbi, docuit *Hipp. lib. 2. de Diœta n. 19.* Exercitium materiam attenuare, resolvere, & ad universalia emunctoria protrudere, omnibus notum est, quapropter huic morbo proprium videtur; oportet verò, ut sit moderatum, cùm istius violentia furorem acido inspiret.

Cur verò in principio morbi purgationem, remittente morbo vomitum imperet Hipp. demonstrabitur à ratione superiùs allata pro purgatione. Excedens humoris acrimonia orificio ventriculi superiori lethale damnum allatura, vomitum prohibuit, licèt conveniret existente fonte, & sede talis materiæ in ventriculo, ideò purgationem decrevit; remittente morbo, quia materiæ acrimonia moderata fuit, vomitum permittit, cùm periculum ab acrimonia minatum cesset. *Vere, & Autumno* vomitum provocat medicamento blando, parato cum *Allio, Origano, Vino dulci, Aceto acerrimo, & Melle*, fugiendo valida vomitiva, utpotè quæ nimis acria, & mordicativa, & valida agitatione humorum molestiam partibus inferant, cum detrimento suorum principiorum activorum, qua de causa in redundantia humorum acrium proscribenda vomitiva. In locum prædicti vomitivi alia substitui possunt, ut est *Decoct. flor. Camomillæ, cort. Rad. Rafani*; huic addatur *Oxym. simplex, Acetosum Diarrhodon, Acetosum simplex* in debita dosi, & ad ℔. i. ß. cum decocto exhibeatur. *Rad. Asari pulver. ad ʒ. i. vel ii. Sal Vitrioli alb. ad ʒ. i.* vomitum blandum provocant, sicut *Tartarum hæmeticum.* Vere, & Autumno hoc medicamentum exhibetur ad minuendam copiam humoris acidi, cujus generatio supponitur in ventriculo, & hoc diminuto, causa doloribus, & symptomatibus infimi ventris, & etiam pulmonum subtrahitur.

Duo adjungit Hipp. medicamento vomitivo. Primum ante, & est *Exercitium, & aqua calidæ lavacrum*, quia ab his duobus humores in vasis sanguifluis, & in ventriculi cavitate contenti fluxiles redduntur, & non solùm faciliter expelluntur, qui in cavitate ventriculi continentur, sed etiam in venoso genere reservati fluxibilitate adepta dictam facilitatem acquirunt, & mediis arteriis ad ventriculum fluentes, à quo per vomitum rejiciuntur, depurationi massæ sanguineæ serviunt. Hac ratione totum per vomitum purgari sancivit Hipp. *Lavacro calido* hìc utitur, cùm prius in principio frigidum proposuerit, quia acrimonia humoris moderata supponitur pro exhibitione vomitivi, & hæc permittit lavacrum calidum, sine exacerbatione. Post exercitium, & lavacrum vomitivum exhibendum, & calidum, si fuerit liquidum. Si in solida substantia, uniatur juri calido, vel aquæ calidæ. Exhibet etiam, post vomitivum, *Lenticulæ decoctum, Melle, & Aceto mixtis, donec impleatur*, quantitate addente irritamentum naturæ ad expeditiorem vomitum, pro quo, prædicto decocto familiariter utitur Hipp.

Secundum, quòd post vomitivum proponit, spectat ad victus rationem, & continetur in illis verbis: *Et ea die pota polenta, & aqua, ita jejunus permaneat; ad vesperam verò Betam edat, & parum de Maza, & vinum aquosum bibat.* Polentam cum aqua præbet terminato vomitu, ut reliquiæ medicamenti vellicativi, & humoris acidi à viscositate polentæ retusæ ab irritamento, & vomendi conatu cessent, aquam exhibet, ut polenta ab hac diluta per totam ventriculi cavitatem diffundatur in dicti finis consecutionem. Jejunium per totam diem imperat, ne à copia cibi dolentes adhuc, præ spasmodicis vomitus motibus fibræ ventriculi, in novos, & difficilè postea coercibiles motus spasmodicos cum vomitu exeant. Ad vesperam parvo, & diminuto cibo reficit ægrum, ne fracta à vomitu virtus ventriculi digestiva majus sentiat detrimentum, vel ne copiam cibi in excrementorum copiam commutet. Vinum propinat, ut ventriculus recreetur, miscet cum aqua, ne suo spiritu multo, & activo mordeat. Hæc pro ventriculi documento in omni vomitu à Medicis habeantur.

Subjungit postea: *Reliquo verò tempore à Lenticulæ decocto, & à cibis vomat.* Hoc est tempore, quòd est extra Ver, & Autumnum, vomitus provocandus, vel Lenticulæ, hoc est Lentis palustris decocto, vel à cibis, & obtinetur à cibi quantitate, etiam contra appetitus inclinationem; & si non succedat à cibi quantitate irritante vomitus, vel digitis, vel penna oleo intincta irritamentum addatur.

Si recesserit dolor ad scapulas, legit Martianus in commento, *Si abscesserit*, ob transitum doloris à dorso ad

so ad scapulas, nam sicuti dicitur abscessus in materia ab una parte in aliam transmigrante, ita transitus doloris ab uno situ in alium abscessus rectè dicetur; imò talis appellandus, cùm transitus doloris supponat transitum materiæ, & dolor in dorso transiens ad scapulas indicet transitum materiæ ab illo ad has, & suspicionem proponit stagnationis futuræ in pulmonibus, vel in pleura ejusdem materiæ, quam, ut avertat, *Cucurbitam sub scapulis affigit*, ut motum materiæ inspiret, & ab internis ad externas trahat, impetum majorem eidem maturiæ tribuendo, *missione sanguinis à venis manus*.

Pro Diœta, prohibitis priùs *Salsis*, quæ cùm acido intus existente muriam componunt acrimonia valdè excedentem, *& pinguibus*, quæ ab acido corrumpuntur facillimè, & maximè, si fuerit excedens, ut in proposito casu, & in corrosivum liquamen abeunt, dum corrumpuntur augere possunt acidum, *acria alimenta, acida, & omnia frigida* proponit. Difficultas orta ab exhibitione acidi alimenti, utpotè augentis acidum humorem, in quo hujus morbi causa residet, solvi videtur ab *Hipp. in lib. 1. de Diœt. n. 19.* ubi, loquendo de his alimentis, habet: *Acida, & acria, & austera, & acerba, & ex toto collata, & sicca non replent, eo quod oscula venarum aperiunt, & expurgant, & partim siccantia, & partim modentia humiditatem carnis horrere, & considere, & in modicam molem contrahi faciunt, atque ita vacuum multum in corpore fit.* Virtutem exsiccandi in acidis, & acribus his verbis ostendit Hipp. & exsiccatio in hoc morbo à sero abundante maximè convenit, & ratione hujus ab Hipp. proponuntur acida. Mihi tamen non placet ista solutio, cùm censeam ab acido alimento semper acidum ventriculi, & intestinorum incrementum esse suscepturum, qua ratione persuadeor Hipp. per acida intelligere acria, quæ cùm de alkali participent, acidum extinguunt, & ibi acria, & acida ponere tamquam synonyma; potest tamen sustineri acida convenire, si acidum volatile credamus peccare, & acida fixa pro remedio adhibeamus, quia ab hoc volatile fixatum enervatur. Frigida exhibet, ne agitentur humores, & ab agitatione magis desæviant, prout eveniret, si calida exhiberentur.

Reflexione dignum est in hoc textu Hipp. pro curatione hujus morbi, præter purgantia, & vomitiva, nullum alterans medicamentum proponere, sola diœta contentum. Ab hac reflexione apprehendant Medici, morbos à diœta prava excitatos, purgatione, vomitu, & diœta contraria curari. Hunc morbum dixit Hippoc. fieri ab ebrietatibus, à carnium esu, ab aquæ mutatione; ideo eum bona diœta curat. Si tamen remedia alterantia in curatione hujus morbi perquireremus, horum notitiam nobis dedit Hippoc. in præscribendis alimentis secundùm qualitatem acribus; hujus conditionis alterantia seligantur, & talia sunt antiscorbutica omnia.

Ultimò dicit: *Si juniorem aliquem citius à morbo liberare volumus, eo purgato, pectus, & dorsum inuramus*; à plagis enim, tamquam à cauteriis materia pulmones occupans evacuatur. De modo ustionis, vide *Martianum*.

Curationem secundæ differentiæ, non dissimilem à prima, nisi in intensione, ut diximus, proponit *loc. cit. de intern. affect. n. 7.* & primò vomitum molitur cum *Melle, Lacte, Aceto cum Aqua mixtis, & in olla tepefactis, ramulisque Origani capitati agitatis*. Utitur Melle ad abstersionem, Aceto ad incisionem, Lacte ad attemperationem humoris; Origano, quia facit ad vomitum provocandum, ut colligitur *ex Dioscoride*, & quia nervinum fibras ventriculi corroborat, pro vomitu moliendo, & perficiendo. Has omnes indicationes cognovit Hipp. in pituita crassa, quæ attenuatione, & incisione, & abstersione indiget, & in ejus aciditate intensa, quæ moderationem exigit, quam *Origanum* suo aromatico præstat. Exemplo Hippocratis, qui rectè vomitivum imperat, ne humor acidus violenter agitatus à vehementi vomitivo damna irreparabilia inferat, uti possumus decoctione superius descripta, facta *in Aqua Malvarum, Hordei, Branchæ Ursinæ*. Pinguia etiam posse præberi, mihi persuadent verba textus Hipp. *Si quid pingue voluerit edere, exugitur ad viscera, & vomitum inducit*. Si pinguia in his ægris vomitum excitant, istis etiam tutò uti possumus, cùm aciditatem corrosivam pinguedine enervent. Hinc *Oleum Amygdalarum dulcium ad ℥. vi.* propinandum, cum ℔. *i. decoct. flor. Camomillæ*, addito *Acetoso S. vel Melle, & Aceto*. Vomitus per quinque dies eodem medicamento promovendus, ex Hipp. præcepto, si in vomitu quid pituitæ apparuerit; reiterata enim hac purgatione pituitæ peccantis, eradicatio speranda etiam in pulmonibus. Pituitæ excretio, cùm sit motivum reiterandi vomitivum, inferri potest pituita non expurgata vomitivum saltem debile esse reiterandum. Vomitivo præmittit exercitationem, si ad hanc potens est, & lotionem, seu fomentationem corporis *multa calida*, hoc est aqua valdè calida; *sin minus saltem lotus*, hoc est, leviter lavetur aqua tepida solùm, si lotionem gravem cum aqua valdè calida tolerare non possit. Hæc præmittit ad attenuandum humorem, fluxibilitatemque ei conciliandam, ut sine incommodo per datam viam exeat, & postea vomitivum propinat. *Postea quiescat in lecto, & vomat; & si vomitus non succedat, irritatione per pinnam facta vomat*.

Hìc ardua difficultas oritur à primi casus curatione, in qua primò purgat Hipp. & hic secundus est similis illi in causa, in sede affectus, in symptomatibus, & solùm intensio major exponitur, à qua non variatur indicatio remediorum, consequenter & in hoc esset purgandum relicto vomitu, qui imperatus, errore culpat Hippocratem vel in primo casu, vel in hoc secundo, in quo, nec in progressu curationis de purgatione loquitur.

Ardua quidem, & ferè insolubilis difficultas quamlibet Hippocratici erroris excusationem rejiciens, nisi intimè, & attentè ex verborum ponderatione germana Hipp. mens colligatur. *Tussim fortem, murmur in pectoribus, & pulmonibus, & pituitam multam, & crassam, & sæpe etiam crassam, & albam à raucedine.* In hoc secundo casu observat Hipp. à quibus pulmonum plenitudinem à materia crassa colligit, quæ in primo casu non observantur. Ab hujusmodi plenitudine majus periculum minatur, quàm ab humore acido in infimo ventre collecto, ideò ad illius diminutionem primas dirigit operationes Hipp. Minuitur melius, & tutius vomitu, quàm purgatione, ideò illum eligit. Non fit vomitus à medicamento, quin istius irritamentum œsophago non communicetur, & trachea huic adnexa irritationis stimulos non sentiat, quibus ad motus inordinatos determinata, pulmones, & materiam in istis contentam movet inordinatè, & ab utroque motu succedit determinatio pulmonis ad expellendam materiam; quod confirmatum manet ab observatione facta vomitus occasione expulsionis materiæ in pulmonibus contentæ. Hac ratione in affectibus pulmonum magis conducit vomitus absente difficultate respirandi, quàm aliud remedium, licèt aliqui in eadem difficultate vomitiva non vereantur, quibus non adhæreo. Purgatione verò nunquam materia pulmonum educetur, & præcipuè crassa, ut in nostro casu, sed evacuando tenuiorem materiam crassam difficilioris eductionis reddunt. Ex quo colligitur judicium Hipp. in curationibus instituendis, & maximum documentum Posteris relictum pro curandis affectibus pulmonum à materia.

Postquam verò quinque dies præterierint, in quibus vomitus reiteratus fuit, manè jejunus bibat æger Silphi succum ad erui magnitudinem in aqua mulsa, vel vino mulso, & Allium comedat, ac Raphanitidas jejunus, & meracem vinum insuper absorbeat nigrum, aut album, austerum bibat etiam inter cibum, & post cibum. His remediis curationem prosequitur Hipp. Succus Silphi censebatur ab Antiquis calidus, corroborativus, & pectoralis, & quia aromaticus contra acidum etiam valebat; ex quo apprehendimus in hoc affectu convenire calida, quia attenuant, & quæ respiciant pectus à proprietate, & acidum infringentia, cùm hoc exuberet, & sit intensè activum, & corroborantia tam respectu ventriculi, quàm respectu pulmonum. Silphi succus non multo post Hippocr. tempora defecit, verùm ejus loco substitui posse *Belzoin* credidit *Matthiolus*, cùm aliqui censuerint esse verum Silphum; errant tamen, & in nostro casu rationabiliter substitui potest, cùm sit calidus, aromaticus, & pectoralis; ideò ℨ. *i. Belzoin, cum Spiritu Vini* ℥. *ii.* misceatur cum ℨ. *i.* ß. *Elix. propriet.* & unian-

uniantur cum ℔. i. ß. *Aquæ mulsæ, & cochleatim exhibeatur*. Adimplet hoc remedium omnes propositas indicationes; vel cum *Belzoin*, *& Myrrha a.* ℥. *i. Croci* ℈. *i. Salis Armon.* ℈. *ß. F. B. nu.* 8. *dentur duo cum Aqua mulsa bis in die*. Addit Hipp. *Allium*, & *Raphanidas*, non pro cibo, sed pro medicamento, vel pro cibo medicamentoso, & horum esus sit jejuno stomacho. In istis est facultas debellativa acidi, & attenuativa humoris crassi, quia sale volatili acri alkalico impregnata; quapropter ista omnia in hoc affectu convenient, & in horum genere sunt omnia antiscorbutica acidum fixum debellantia, ut *Cochlearia*, *Becabunga*, *Nasturtium aquaticum*, *Raphanus sylvestris*, *Hirundinaria Enula campana*, *Cannella alba*; ex quibus parari possunt decocta, Aponemata, extracta. Vina medicata exhibenda cum propositis superiùs remediis, sunt habenda tamquam unica, & principalia remedia in hoc affectu, & in aliis morbis ab acido fixo, & pituita crassa provenientibus. Cum Vino meraco unit dicta remedia, dum ait: *Et meracum vinum insuper absorbeat, etiam austerum*, quia Vinum hujusmodi copioso spiritu corroborat, calore humores attenuat, & per urinam ducit, ut testatur idem *Hipp. in lib. de affect. n.* 44. & *in lib.* 2. *de diœta n.* 13. Vinum meracum, idest antiquum, purum, non acescit, vel quia jam præcipitaverit acidum illius, sine dubio exaltationis, vel quia intimè in eo unitum acidum cum aliis particulis, ut ejus separatio, & prævalentia timenda non sit, ideò non potest fovere acidum peccans, sed suo calore, & spiritu ei contrarium; quod demonstravit *Hipp. lib.* 2. *aphor.* 21. quando dixit: *Vini potio famem tollit*, quia acidum ventriculi enervat.

Pro Diœta *Cibis siccis, & carnibus caninis utatur coctis*, ait Hipp. *si rigor, & febris non apprehenderit*. Inter carnes siccantes, præter caninam, quam Hipp. calefacere, siccare, & robur addere *lib.* 2. *de diœta* sancivit, enumerantur carnes omnium Animalium sylvestrium, sive quadrupedum, sive volatilium, & carnes Animalium vetustorum. Modus cocturæ, per assationem aliquibus videtur siccandi virtutem carnibus communicare; ideò, ubi exsiccandi adest indicatio, carnibus assatis utuntur. Verùm non est semper vera hæc sententia, quia si loquamur de multa assatione, ut partes etiam intimiores hanc experiantur, sicut partes superficiales, vera est sententia; si verò de assatione carnis communiter in mensis acceptata, non est vera, quia partes intimiores sunt valdè humidæ, & videntur recipere humiditatem partium exteriorum, quæ verè ab igne sunt exsiccatæ, & istæ possunt dici siccæ. Exceptionem addit circa esum hujusmodi carnium, nempè esse interdicendum, si rigor, & febris apprehenderit, quia siccitas auget febrilem calorem, & acrimoniam humoris causam rigoris; ideò sancivit *aph.* 16. 1. *sect. Victum humidum febricitantibus convenire*.

Hæc omnia facienda, si æger priùs per vomitum purgatus fuerit, & si hic blando medicamento non successerit, vomitivo forti, *Veratro* nempè, seu *Helleboro albo*, vomitus excitandus, cum necessaria sit hæc purgatio pro curatione hujus morbi. Loco Hellebori *Antimonialia* usurpanda, vel *Sal album Vitrioli*, quod vomitum certò, & tutò provocat. *A vomitu farinæ coctæ heminas duas* proponit, *Melle affuso* ad demulcendam passionem fibrarum ventriculi, contractam à conatu in vomitu exercito, & ad retrudendas reliquias particularum irritativarum vomitivi. *Vinum* propinat *aquosum*, quia corroborat, quantum exigit afflictio ventriculi, & non est molestum suis qualitatibus fibris afflictis, & per urinam reliquias materiæ ducere potens est. Post vomitum ab Helleboro reticet quid agendum; ratio tamen dictat pro morbi curatione ea remedia exercenda, quæ priùs proposuit post vomitivum blandum, cùm perfecta curatio à solo vomitivo non sit expectanda.

Modo descripto tractandus æger à Medico curationem aggrediente in principio morbi; hoc verò jam confirmato, aliter procedendum esse monet Hipp. dum ait: *At si in principio non affueris morbo, lacte ipsum crassefactum, in pectore, ac dorso urito, ita maximè à morbo liberari poterit*. Cura in morbo confirmato instituenda, in duobus consistit: Primò ægrum crassum reddere Lacte, quod assequi non possumus, nisi diœta lactea, & crassities in ægro erit indicans fractarum virium morbi, cùm æger non possit ad crassitiem pervenire, nisi massa sanguinea ad benignum statum redacta, & hujus benignitas fractas morbi vires, malasque sanguinis qualitates, si non extinctas, mitigatas ostentat. *Ægrum crassefactum*, secundo loco, *in pectore, & dorso urito*, ut per aperta ulcera materiam in pulmone contentam evomat, cum correctione massæ sanguineæ, ab evacuatione materiæ à parte principaliter affecta.

Ratio instituendæ curationis diversæ in principio morbi, & eo jam confirmato, est diversa ægri constitutio, quoad vires, quæ in morbo confirmato sunt debiles, quoad habitum corporis, qui est, quoad fluida, & solida, pravus, & ferè resolutus, diversa materiæ dispositio in qualitatibus pravis facta contumax, in parte fixata, resistens auxiliis præstitis. Pars à materia diù retenta depravata labe excedenti, & secundùm sua principia activa debilitata, quæ omnia variant indicationes curativas, quæ varia exposcunt remedia. In his consilium nobis reliquit Hipp. attentè perpendendi in aggredienda curatione morbi confirmati, an indicationes sint alienæ ab eis, quæ in principio ejusdem nobis offerebantur, consideratis viribus, habitu corporis, materiæ conditione, & partis affectæ statu præsenti. In hujusmodi consilio elucet error Medicorum, eam curandi methodum sequentium, tam in morbo confirmato, quàm in incipiente.

Cum hac Hipp. sententia excludente vomitum in hoc morbo jam confirmato, quem admiserat in ejus initiis, non video repugnare remedia antiscorbutica, quæ materiam tam in principio, quàm in vigore morbi attenuare, fluxilem reddere valent, quo modo per eadem ad purgationem disponitur, sive per tussim, sive per aperta ulcera ustione.

Tertiam differentiam inflammationem erysipelatosam pulmonum constituentem, in qua ab accenso intus sanguine corpus vehementer extrinsecus incalescit, cum magno pruritu universali, & jactatione anxia, curat *cit. n.* 8. *lib. de affect. intern.* Desumpta primò indicatione ab intensione caloris, pro cujus moderatione corpus contrario frigido refrigerandum concludit, non intrinsecis refrigerantibus, sed extrinsecis, *Foliis Betarum, nempè in aqua frigida tinctis, & corpori impositis, aut linteis aqua tinctis frigida, & expressis, & corpori ita applicitis*, quo remedio videtur approbare magis sanguinis, et corporis refrigerationem per externa, quàm per interna, falsamque declarat illorum sententiam determinantem frigida externa in intenso calore noxia, dum calorem ad intra concentrando ejus intensionem augent; quod omninò falsum est, si tandiù externa refrigerantia applicentur, ut totius massæ sanguineæ calor ad temperiem moderatè calidam reducatur, vel extincta copia particularum ignearum, vel eadem concentrata, cum impotentia ad motum, & ad actionem, quo modo balnea excedentem intemperiem calidam in toto temperant, & ab externis frigidis in temperamentis summè calidis morbi frigidi proficiscuntur, massa sanguinis summè calida præternaturaliter refrigerata tales morbos non produceret, nisi frigida externa in calorem internum, & massæ sanguineæ agerent, & retunderent. Valent ergo refrigerantia externa ad moderandam internam caloris intensionem, si tamdiù applicentur, ut æstus, & calor internus non sit sensibilis; imò validiora probantur externa, quàm interna refrigerantia pro incendii sanguinis extinctione; nam largus frigidæ potus in valido æstu interno statim incalescit, ut actum refrigerandi amittat, nec licet, sine notabili noxia, statim alterum potum largum aquæ exhire, unde nulla caloris remissio; refrigerantia verò externa, quotiescumque incalescunt auferuntur, & nova in illorum locum substituuntur, & istis hoc modo reiteratis, necesse est, ut non multo interjecto tempore massa sanguinis continuò per externas partes circulans refrigeretur.

Duo in hac Hipp. sententia sunt animadversione digna: Primum, quando dixit, *Corpus præfrigeretur Betis, & linteis*, non intellexit, meo judicio, totum corpus tegendum istis, sed applicanda aliquibus partibus, quibus refrigeratis tota massa sanguinis refrigeretur, ut sunt hypocondria, renes, testes, tempora, brachia, ubi pulsant arteriæ. Secundum est propositum remedium

in re-

in recenti dolore maximè adhibendum, quia nondum incendium sanguinis, & corporis ultimos tunc attigit limites, ideòque remedium admittit, quod spernit, ubi ultima susceperit incrementa. Refrigeratio dictarum partium sufficit ad refrigerium totius, & licèt Hippoc. agendo de altero remedio pro totius refrigeratione, nempè de *Terra figulina* pro emplastro parando, quod toti applicandum sentire videtur, non inficit assertum meum, cùm Aqua sit terra figulina summè frigidior, quamvis hæc ad tactum sit frigida, & stante hac cognitione, *Ægrum terra emplastratum sub dio decumbere jubet*. Tantum valere hunc modum refrigerandi prædicat Hipp. ut æger ope istius septem transgrediatur dies, quos terminum hujus morbi superiùs prædixit.

Transactis septem diebus, si dolor sentiatur in parte interna, tepefactoria exercet, quibus usus est in Pleuritide, & hæc ibi videnda, insuperque purgationem imperat, cum *Peplio, & Peplo, sive Mechonide*, quæ sunt duo *Tithymalli* genera, quorum semen est violentum purgans, & *grano Cnidio*, hoc est semine *Timeleæ*. Hìc maxima oritur difficultas, quia purgationem in morbo peracuto imperet, in quo prohibuit *lib. de vict. rat. in acut. n. 36.* & sanguinis missionem prætermittat. Breviter solvitur non minus, quàm faciliter difficultas, advertendo *in cit. loc.* prohibuisse purgationem cruda existente materia, non concocta; ideo *in text. cit.* dixit, *in principio acutorum non esse purgandum*; ubi verò in acutis materia est concocta, purgationem admittit. In præsenti casu materia transactis septem diebus supponitur concocta, eò quia ultimus terminus hujus morbi sunt septem dies, quos pertransire datum est à materiæ concoctione; ideo transactis septem diebus convenit purgatio. Ulterius in incendio totius, & massæ sanguineæ ex adustione multa emanarunt excrementa, quorum necessaria est purgatio, ne retenta recidivam pejorem inducant. Prætermisit venæ sectionem, non quia censuerit incongruam, cùm nimis manifesta in morbi delineatione appareant indicantia; nam morbus est à sanguine acutus, est plenitudo pulmonum, est inflammatio, & hæc omnia sunt venæ sectionis indicantia; quapropter dicendum est prætermisisse, quia nimis manifesta necessitas istius, & ex universali præcepto tradito *in cit. loc.* de missione sanguinis in acutis morbis, & inflammationibus emicabat tale remedium convenire. Sanguine misso, eodemque refrigerato, & purgatione, peracta, si morbus protrahatur, à materia crassa residua id existimandum, prout semper contingit in morbis acutis, qui in convenienti tempore acutiem deperdunt, ex toto non cessant; hinc adest indicatio reliquias humorum attenuandi, & per insensibilem transpirationem educendi pro minori ægri incommodo. In hunc finem multa calida ægrum lavat, excepto capite, ob pulmonum affectionem, quos à capite facilè humores recipere credidit, & eo loto fluxio promoveri potest, relinquens documentum partes consensum habentes cum aliqua morbosa, non esse remediis ita tractandas, ut materiam ad partem morbosam mittere valeant, *Aquam mulsam*, in qua maceratum fuerit *Origanum*, & potus calidissimos exhibet, & in his omnibus adest facultas attenuandi, & insensibilem transpirationem promovendi. Proponendo *Origanum* nos erudit, omnia cœphalica, utpotè attenuativa, & insensibilem transpirationem adjuvantia convenire in extirpandis reliquiis hujus peracuti affectus, & deductione à simili facta convenire in reliquiis omnium acutorum præscindendis.

Diœtam eam proponit, quam in Pleuritide imperavit, cum hac tamen exceptione, si febris non adhæserit. Hujus exceptionis causa me latet, imò cùm febris adsit in Pleuritide, cùm sit inflammatio pulmonum, non video, cur cibus in hac conveniens, non possit, si adsit febris, convenire in præsenti affectu; qua de causa puto, textum esse mendosum, & malè interpretatum.

Ultimæ differentiæ curationem prætermittit Hipp. ut solet in aliquibus morbis, causarum, signorum, & symptomatum repræsentatione contentus; ex textu verò colligo curationem neglexisse, quia est morbus soli naturæ actioni relinquendus, cùm nulla sit spes salutis, nisi Erysipelate ad exteriora exeunte in secunda, vel tertia, vel quarta die, ut testatur Hipp. per modum crisis, quæ à solo naturæ motu, & actione pendet; si verò detineatur materia, citò putrescit, & suppuratio succedit, & brevi perit; & hæc est causa legitima neglectæ curæ. Attamen quia est propositus affectus inflammatio erysipelatosa pulmonum, cum plenitudine istorum, & cum febre acuta, ea remedia, quæ inflammationi, plenitudini, & febri acutæ conveniunt, huic adaptanda; inter hæc summum remedium est sanguinis missio, & si in aliquo casu hæc exercenda est usque ad animi deliquium, certè in hoc casu non est rejicienda. Et sanè spe salutis tota in expulsione Erysipelatis ad exteriora consistente, hæc toto conatu promovenda, & ex Hipp. habemus in primæ differentiæ curatione pro ducenda materia doloris ad supernas partes, abscedente ad partes externas, usum Cucurbitulæ proficuum; hac uti possemus, variis partibus thoracis applicando. Ad hunc effectum utitur etiam quandoque lavacris valdè calidis; nobisque manifestum est, partem aliquam hujusmodi aqua fotam venas valdè turgidas exhibere, ob copiam sanguinis ad eas fluxam, & ejus cutem intenso rubore tingi, ratione sanguinis in copia fluxi, & extravasati in porositatibus carnium. Diaphoretica, dum sanguinem fundunt ad superficiem corporis, humores pellunt; qua ratione videntur propria ad opem naturæ ferendam in tali expulsione. In hoc genere sunt: *Bezoar, Bezoarticum minerale, Rob. Sambuci, Mixtura simplex, & composita, Diaphoretica, Spiritus fuliginis, Spiritus Cornu Cervi, cum Aquis Cardui benedicti, Galigæ, Petasitidis, Scorzoneræ*. Hujusmodi remedia, quamvis sint efficacia ad materiam expellendam extrinsecus, si hoc acciderit, morbum solvunt, si verò non sequatur expulsio, morbum augent, ægrumque præcipitant; dum ab istorum remediorum virtute massa sanguinea funditur, multum fusa motu celeriori, & vegeto agitatur, & si ad exteriores partes non dirigatur humor per fusionem disgregatus, ad partem affectam in copia ruit, istiusque debilitas humorem invitat, & suscipit, cum morbi augmento, præcipiti casu roboris partis, & hæc sequuntur cum magno totius partis excidio, ob sanguinis transmutationem à morbo peractam, à qua animi deliquia frequenter contingunt, pro quibus spiritus refocillandi, liberque circulationis motus promovendus. Mixturæ cordiales cochleatim sumptæ, in hunc finem tendunt; ut

℞. *Aquæ Scorzoneræ*
Totius Citri } *a.* ℥. *ii.*
Florum Aurant.
Confect. ex Hyacintho } *a.* ℥. *i.*
Alchermes
Elix. propriet. Paracel. sine acido ℥. ß.
Spir. Corn. Cerv. gutt. vi.
Spec. Diamargarit. frigid. ℨ. *i.*
Julap. perlati ℥. *ii.*
Syr. de cort. Cit. ℥. *i. M.*

Vel

℞. *Aquæ Melissæ* } *a.* ℥. *ii.*
Boraginis
Theriacal. ℥. *i.* ß.
Julap. perl. ℥. ß.
Lapidis Bezoar occid. ℈. *i.*
Bezoart. miner. ℈. ß.
Mixturæ Diaphor. ℥. *ii.*
Syr. Coral. ℥. *i. M.*

Si istis non cedant, nec minuantur deliquia, ad refrigerantia, fervoremque, & æstum in vasis pulmonis, & cordis sedantia transeundum, cum Mixturis ex *Aqua Boraginis, Buglossæ, Rosar. Succo Citri, Granatorum, Spec. Diamargar. frigidi, & trium Santal.* paratis, addendo *Laudani liquidi Cydoniati* ℈. *i. cum Syr. Viol. Laudanum liquidum, si cum diaphoreticis misceatur*, etiam, juxta Recentiorum sententiam, sudorem promovet, *Epithemata* pectori, & cordi applicanda, composita ex *Aqua Rosarum, Violarum, Nenupharis, Lactucæ, cum Speciebus trium Santalorum*.

CAP. V.

De Empyemate.

EMpyema est *Puris collectio in cavitate Thoracis*. Pus est humor massæ sanguineæ corruptus, in aliam naturam conversus nova mixtione particularum humoris cor-

corrupti; qua de causa est generatio puris opus naturæ, nempe caloris, & spiritus partis, & humoris, à quibus istius particulæ dissolutæ per corruptionem, ad aliam mixtionis conditionem benignam adducuntur, qua pravitas, & malignitas corruptionis emendatur. Per cavitatem Thoracis intelligimus, non solùm spatium à costis supra septum transversum circumscriptum, sed ipsam etiam pulmonum substantiam.

Hujus affectus causa materialis multiplex assignatur, juxta multiplicitatem, & diversitatem humoris in pus conversi, efficiens, & conjuncta est semper calor naturalis.

Loquitur de Empyemate, seu suppuratione ex professo *Hipp. in lib.* 1. *de morb. n.* 10. ubi materiam Empyematis dividit in eam, quam humores contribuunt, & in eam, quæ ab aliis morbis suppeditatur, pure in parte, quam affligunt, collecto.

Quoad Empyema ab humoribus, primò refert illud à pituita factum, dum ait: *Fit autem & suppuratus, si pituita à capite ad pulmones distillet, & primum quidem, ut plurimum, latenter defluit.* (Hic materiam Empyematis assignat pituitam, non in cavitate pectoris, & pulmonis substantia genitam, sed aliunde transmissam, à capite nempè; voluit enim caput esse sedem pituitæ, & viam à capite humores defluentes ducentem ad pectus esse infundibulum, & ab hoc ad fauces, & ab his ad asperam arteriam; & *in lib. de loc. in hom. n.* 26. modum hunc per extensum declaravit, loquendo de suppuratis.) Hæc sententia fuit communis apud Antiquos, modò illi solùm, qui jurarunt in verba Magistri, & quibus nulla est Anatomes cognitio, hanc sequuntur; qui verò Anatomem calent, per quam demonstratur nullam esse viam à capite ad Thoracem, ut demonstrabo de Catarrho, hanc rejiciunt, utpotè demonstrationi anatomicæ contrariam, sed alios assignant ductus humorum ad cavitatem Thoracis, & sunt arteriæ, & vasa lymphatica. Ad pulmones pituitam defert arteria bronchialis dicta, cujus ramificatio ab arteria magna statim è corde egressa exit, & ramificationes multiplicatas per pulmonum bronchia dispergit, quæ à sanguine per illas fluente alimentum suscipiunt. Ad substantiam aliam pulmonum, nempè ad istius parenchyma dictum, defertur pituita à vena arteriosa sanguinem à cordis dextero ventriculo ad pulmones ducente. Ad cavitatem Thoracis pituita descendit per arterias capillares disseminatas per internam superficiem membranæ costas succingentis, quæ si sero sanguinis turgeant, hoc deponunt in cavitatem Thoracis; vasa lymphatica per pulmonum parenchyma dispersa, si lympha turgeant, ut in vesiculas, *Hyatides* dictas, dilatentur, & rumpantur contentam lympham in spatium Thoracis evomunt. Hæ sunt viæ, per quas pituita, seu serum, & lympha in cavitatem Thoracis, & pulmonum parenchyma descendit, quæ Hipp. incognitæ fuerunt, & Anatomicorum industria, & diligentia nobis detexit; ideò ait Hipp. *Ut plurimùm latenter*, hoc est per vias ei occultas defluit; hoc enim *latenter* non potest dici de via à capite ad infundibulum, fauces, & tracheam, quia hæc illi erat manifesta, & non latens. *Tussimque tenuem exhibet*, & hæc est signum materiæ in bronchiis pulmonum existentis, cùm tussis à materia in his stabulante solùm excitetur; *& sputum paulò amarius solito*, hoc est signum incipientis putredinis, qua alterantur qualitates, & textura defluxæ pituitæ; *& aliquando tenuis adest calor*, effectus ipsius putredinis, quæ cum calore putrescentis corporis semper reperitur. *Temporis verò progressu exasperatur pulmo, & intus exulceratur*, idest ejus textura alteratur, & ad putredinem disponitur, *à pituita inhærente, & putrescente*.

Causa alterationis pulmonum, & etiam Empyematis aperitur, pituita nempe inhærens pulmonibus, & putrescens. Ad putredinem humores maximè disponuntur per quietem, & motum interdictum, ut evenit pituitæ inhærenti pulmonum substantiæ. A motu præservatur humor à putredine; non mirum ergo, si pituita inhærens putrescat.

Putredo in Empyemate est dissolutio humoris in suas partes, & particulas componentes, per quam humor amittit texturam, seu mixtionem, ei debitam, sua bonitate spoliatur, suam virtutem, proprietatem, & omnem qualitatem naturalem amittit. Non sistit humor in hac dissolutione, sed particulæ illius dissolutæ novam mixtionem subeunt, & in novum humorem congregantur, qui dicitur pus, non alicui operi, sed excretioni tantummodo destinatum, & hoc modo omnes humores in pus degenerant, *& gravitatem exhibent pectori, & dolorem acutum antè, & retrò*, gravitas à copia materiæ, dolor à putridis vaporibus acribus membranam cavitatis Thoracis vellicantibus, antè, & retrò, cùm pulmones utrobique correspondeant; *caloresque acutiores in corpore incidunt, & pulmo, à calore trahit ad se pituitam ex toto corpore, & maximè à capite*. In principio putredinis incalescit solùm pulmo, putredine aucta cum materia de novo putrescente, calor augetur, & toti corpori communis fit, incalescente à calore putredinali in pulmonibus accenso tota massa sanguinis reiterato motu circulationis per illos transeunte, necesse est, ut totum corpus incalescat, etiam præternaturaliter.

Sententia fuit Antiquorum, per calorem, dolorem, & debilitatem attrahi humores ad partem affectam, pulmo incalescit, dolet, languet præ morbo, consequenter trahit humores ad se. Recentiores verò explicant hanc tractionem à calore, per hoc quòd istius actione pars magis rarefiat, cum dilatatione porositatum, quæ redduntur magis capaces ad suscipiendam, & retinendam majorem copiam humorum, & humores à calore partis magis attenuati, & ad motum expeditiores redditi in copia fluunt ad eam. Hoc est documentum *Hippoc. in lib. de loc. in hom.* ubi explicando modum, quo fluxiones à calore fiunt, ait: *Fluit autem etiam propter caliditatem, cùm carnes rarefactæ transitum præbuerint, & humor calefactus tenuior redditus fuerit*; omnis enim humor calefactus tenuior fit, & omnis humor tenuis fluit, maximè verò ubi valdè fuerit pars inflammata, propter hanc fluit causam.

A dolore fit tractio, cùm arteriæ à motu spasmodico nervorum in omni dolore existente constrictæ, sanguinem copiosè effundunt in partem dolentem.

A debilitate partis fit attractio, dum humorem in copia acceptum præ languore, aliò expellere, prout conservatio partis exigit, non valet, quæ omnia applicari possunt pulmonibus dicto modo affectis. Tractionem fieri maximè ex capite insinuat Hipp. quia censuit, ut dixi, caput esse pituitæ emporium, & si pituita, seu serum exuberat in capite, residuum ab elaboratione succi nervei absorbetur à venis, & denuo cordi consignatum, per arterias ad pulmones delatum, ibi retinetur, & hoc modo dicitur pulmo à capite trahere. *Quantò magis tempus progreditur, tantò magis pus sincerum spuit*, quia pus semper magis perficitur, & tota pituita defluens ad pulmonem in pus est conversa, & quæ fluit, & sanguis citissimè putrescit, & in pus convertitur; *& febres acutiores fiunt*, quia putredo major, & à pure incalescit febriliter continuò sanguis; *& tussis frequens, ac fortis, & inedia vexat*, idest appetitus prostratus, & abolitus, calore febrili enervante acidum fermentum ventriculi, & pure continuò irritante bronchia pulmonum, unde frequens tussis; *& tandem alvus infernè turbatur*. Prostratus appetitus facultatem digestivam alimentorum languentem ostendit, à qua in excrementa mutantur, à quibus alvi fluxus, auctus à massa sanguinis, paulatim à pulmonum pure, à febre in parva excrementa degenerante, quæ sua acrimonia, irritant vasa ad eorum excretionem destinata. *Turbatur autem à pituita, pituita verò à capite descendit*. Aliam causam assignat Hipp. fluxus, seu alvi turbati, supervenientis Empyemati, nempe pituitam à capite descendentem, quæ laxando orificia vasorum fluxum parit, itaut, hic & ab irritamento, & à retentrice (ut ajunt) læsa proficiscatur. *Hic cùm ad hoc pervenerit, perit*, quia fluxus prostratam facultatem concoctricem ventriculi, & sanguinis massam ad totalem dissolutionem, & corruptionem tendentem, & deficientes naturæ vires manifestat. *Perit etiam purulento, ac putrido pulmone facto*, ut ait Hipp. à pure enim in pulmone collecto substantia ejusdem putrescit, & in pus vertitur, juxta illud, *Putridum tangens non putridum, facit putridum*.

Ex his deducitur, Empyema, seu suppurationem, de qua in hoc textu loquitur Hipp. esse in substantia pulmonum.

Aliam

Aliam causam materialem Empyematis assignat *Hippocr. in cit. text.* dum scribit: *Fit & præterea ab his pulmo suppuratus, cùm venula, scilicet aliqua in ipso fuerit rupta* (rumpitur autem à laboribus) *& ubi rupta fuerit, sanguinem fundit, siquidem crassior fuerit*, hoc est ampla, *ampliùs*, idest magnam quantitatem sanguinis fundit, *si tenuis*, *minus*, *& sanguinem ipsum partim confestim spuit*, *partim verò*, *nisi vena astringatur*, *in pulmonem funditur*, *& in ipso putrescit*, *& ubi putrefactus fuerit*, *pus facit*, eo modo, quo sanguis ad ulceratam partem delatus in pus vertitur, & modo dicto superiùs de pituita; *progressu verò temporis aliquando pus sincerum*, *aliquando pus subcruentum*, *aliquando sanguinem*, *& si magis repleta fuerit vena*, *ipsam sanguinis copiam acervatim revomit*, *spuiturque pus crassum ab accessoria*, *& intus putrescente pituita*.

Ex his deducitur Hippocr. loqui de Empyemate in substantia pulmonum, non in cavitate thoracis, & ejus causam esse sanguinem è rupta in pulmonibus vena exeuntem, cujus portio per sputum rejicitur, altera in porositatibus, & interstitiis pulmonum remanente in pus vertitur, quod crassitiem acquirit ab admixta pituita; & hæc ulcus in pulmone factum denotant, & phthisis vulgariter dicta, in qua sputum sanguinis præcedit, & postea pus, juxta sententiam *lib. 7. aph. 15. A sanguinis sputo puris sputum.*

Hic si anticipetur, *aut curetur incipiente morbo*, *priusquàm vena sanguinem fundat*, *ac fortiter laxetur*, *& priusquàm attenuetur*, *& in lecto decumbat*, *& caput corrumpi incipiat*, *& reliquum corpus colliquari*, *superstes ab hoc morbo evadit*; *si vero neglectus fuerit*, *& hæc occupaverint*, *ut ea perpatiatur*, *aut omnia*, *aut plurima*, *perit*; *perit autem hic*, *aut ex iisdem*, *quæ superiùs dixi*, *aut à vomitu*, *sanguine multo per vomitum multoties rejecto*.

A venis pulmonum varicosis factis cum dolore tenui, & tussi arida fieri Empyema docuit *Hippoc. ibidem*: *Ruptæ enim venæ varicosæ sanguinem fundunt*, *primò purum*, *postea copiosum*, *deindè pus*. *Et venæ in lateris superficie existentes*, hoc est in pleuræ superficie interna circa costas veras, *varicosæ fiunt*, *& sanguinem fundunt in pulmones*, *& suppuratos faciunt*.

Empyema fieri à tuberculo in pulmonibus suppurato docet *Hippocr. in loc. cit. in principio*, ab ulcere pulmonum, ab abscessu *in cit. lib. n.* 11.

A Peripneumonia suppurationem fieri docuit pariter *Hippoc. lib. cit. numer.* 10. *Dum in judicatoriis diebus non purgatur*, *sed materia in pulmonibus detinetur sputo prohibito*, *quæ putrescens in pus degenerat*, *pulmones ulcerat*, *cum difficili respiratione*, *& stertore*, *& cùm nihil per sputum purgatur*, *moritur*. Suppuratos fieri, cùm minus excreant illius, quod influit in pulmones, docuit *Hipp. lib. de loc. in hom. n. 26.* Minus verò excreant, vel quia materia nimis viscosa tenaciter adhæret parietibus bronchiorum, vel quia copia fibras bronchiorum ita premit, ut contractio illorum pro excretione prohibeatur.

Alteram suppurationem à Peripneumonia recenset *lib. 2. de morb. n.* 44. & ait: *Cùm ex Peripneumonia suppuratus factus fuerit*, *febris detinet*, *& tussis sicca*, *& difficultas spirandi*, *& pedes intumescunt*, *& manuum ac pedum ungues contrahuntur*.

In Empyemate à Peripneumonia tussis sicca adest, quando pus, vel in vasis, in quibus facta est Peripneumonia, retinetur, vel à vasis in cavitatem Thoracis delabitur, & suis vaporibus, vel sua quantitate irritat, unde tussis, sed quia materia non expellitur, sicca evadit. Difficultas spirandi observatur, quia sivè pus sit in vasis, sivè in cavitate, motus pulmonum impeditur. *Pedes intumescunt*, *& manus*, quia serum in copia dictas partes inundat, ibique fixatur, & concrescit, eò quia à fonte caloris distant. Seri redundantiam parit affectio purulenta pulmonum, à qua sanguis in serositates funditur à calore putredinali, nec accenditur à particulis nitro-aereis à pure, & calore putredinali debilitatis, ideòque in serositates copiosas abit. *Ungues contrahuntur*, ob contabescentiam carnium eas munientium, caro deficiens contrahitur in minus spatium, ungues etiam carnis extensionem sequentes contrahi coguntur. Contabescentia à depravato sanguine habetur.

A Pleuritide suppurationem assignavit *in lib. cit.* 1. *de morb. num.* 11. scribendo: *Fiunt autem*, *& superiore ventre suppurati ex Pleuritide*, *cùm fortis fuerit*, *& in judicatoriis diebus neque putruit*, *neque sputo rejecta est*, *sed latus exulceratum fuerit à pituita affixa*, *& bile*, *& cùm ulcus factum fuerit*, *reddit de se pus*, *& ex vicinis locis*, *præ caliditate in se ipsum pituitam adducit*, *& hæc*, *ubi cùm putruit*, *pus sequitur*. Notandum, Pleuritidem non suppurari, nisi fortis, & vehemens sit, & nisi contentus humor exulceret latu pulmonis; ulcus esse verum, patet ex textu, & ab ulcere pus.

Ab Angina fieri suppurationem adnotavit *Hippocr. lib. 2. de morb. numer.* 27. dum ait: *In Angina*, *si faucibus*, *ac tumoribus sedatis morbus ad pulmonem conversus fuerit*, idest materia ad fauces fluxa in Angina, si fluxerit ad pulmones (fluit verò per vasa translationi materiæ ab una ad aliam partem servientia) *febris statim corripit*, *& lateris dolor*, *& ut plurimùm moritur*, *ubi hoc factum fuerit*; *si verò quinque dies effugerit*, *suppuratus fit*, *si non*, *ipsum statim tussis invaserit*, *si verò invaserit facta excretione depurgatus*, *sanus fit*, cùm tussis, & excretio materiæ in hoc casu ostendat hanc ad bronchia transmissam, quo in loco commodè expurgari potest per tussim, sine ullius partis incommodo; contrarium verò deducimus, si tussis defecerit, cùm moneat, materiam in partem pulmonum decubuisse excretioni minimè idoneam.

Hi sunt modi, quibus suppurantur pulmones; alium exponit Hippocr. quo cavitas, in qua pulmones existunt, pure impletur, & fit altera differentia suppurationis, quam superiùs innui, & de hac locutus est *Hippocr. lib. cit.* 1. *de morb. numer.* 11. dum ait: *Cùm pituita de capite copiosa*, *& acervatim in superiorem ventrem*, idest in cavitatem Thoracis, *fluxerit*, *putrescit*, *& in pus vertitur*; *putrescit autem maximè in diebus viginti una*. *Hoc igitur pus concutitur*, *& intus fluctuat ad latera allabens*; convoluto enim ægro de una in aliam partem, fluctuatio materiæ in cavitate prædicta existentis persentitur eo modo, quo aquam, vel vinum in dolio non pleno existens, agitatione istius fluctuare, & hùc illùc exundare percipimus. Et *in lib. 3. de morb. numer.* 26. ait: *Si verò ex eo quòd in pulmonem infusum est pus*, *non educatur*, *rumpitur hoc ipsum ex pulmone in thoracem*, *& post ruptionem sanus esse videtur*, *quoniam ex angustia ad amplam capacitatem pus pervenit*, *& spiritus*, idest aer, *quem respirando attrahimus in pulmone*, *locum*, *ac sedem habet*. *Verùm progrediente tempore pectus pure impletur*, *& tussis*, *& febres*, *& alii dolores omnes magis ipsum premunt*, *& morbus inclarescit*, idest fit manifestus, cùm antea evanuisse videretur. Et *in lib. 2. de morb. numer.* 44. *in fine*, ubi ait, agendo de Peripneumonia: *Sæpè enim prorumpit ad alvum*, *& statim meliùs sibi habere videtur*, *ubi ex angusto ad ampliorem regionem devenerit*. Per alvum intelligit cavitatem Thoracis, ut notat *Martianus in comm. lib. 2. Hippocr. de morb. sect. 3. vers.* 296. & ratio de transitu à spatio angusto ad ampliorem comprobat, quam in superiori descripto textu attulit.

A vulnere in Thorace fit suppuratio, & hoc docuit *Hipp. lib. 1. de morb. n. 18. & 19.* & modus est idem cum descripto in principio hujus Dissertationis.

Diagnostica signa, & prognostica habentur ab *Hippoc. in cit. loc.*

Curatio suppurationis pulmonis est eadem, à quacumque causa illa proveniat, & hanc describit *Hipp. lib. 2. de morb. n.* 44.

Primò. *A suppurationis die decima*, quæ numeranda, vel à sputo retento, vel à tussi incipiente sine sputo, *calida lavat*, hoc est Thoracem aqua calida fovet, ut pus attenuetur, moveatur, & motui excretioni viam sibi paret, si dolor in pectore adsit fovenda pars dolens.

Secundò. *A lavacro*, vel fomento, *tentat expurgationem materiæ in pulmone contentæ per acria*, *quæ tussim moveat*; hujus enim motu materia in substantia pulmonum contenta ad bronchia istorum transfertur,

fertur, à quibus facilis est via ad exitum. Pro hoc propinat *Radicem Ari tritam magnitudinem tali leporis*, quæ quantitas potest ascendere ad pondus ʒ. *i. Salis granum, modicum Mellis, & Aquæ, & Olei parum, & extracta lingua infundit* in arteriam asperam; hic modus utendi remediis est verè utilis, sed praxis difficilis & si materia multa, & resistens, periculosus. Post hoc remedium concutit humerum ægri, & concussione pus quiescens moveatur, & ad expulsionem vocetur, ad Hippocratis imitationem acria pectoralia exhibere possumus, ut *Decoctum radicis Enulæ, Cariophilatæ, Hyssopi, rad. Ireos, Oxymel Scilliticum, Sal Armoniacum ad* ℈. *i.* cum decoctione *Pulmonariæ, & Botrydis, vel Ptisana Melle commixta, vel Aqua mulsa*, in qua cocta sit *Radix Ireos, & Liquiritia*, vel *Decoctio Hyssopi in Aqua mulsa*, vel *Pinei, Amygdalæ amaræ, Semen Lini, Amylum*, æquali portione contundantur, & cum Melle fiat Electuarium paulatim deglutiendum. Addit *cibos acres, & Cyclaminum exsuccato*, idest succum à cibis acribus, & *Cyclaminibus* extrahito; cibi acres sunt *Cæpa*, quæ potentes sunt ad tussim excitandam, horum succum accipit ad acetabuli parvi mensuram. *Silphii succum fabæ magnitudine* addit, & cum Lactis asinini, vel caprini acetabulo exhibet; *acetabulum* pendet ʒ. *ii.* & ʒ. *ii.* & ait *Infundito*, eo modo quo dixi de primo medicamento, cum extractione linguæ, ut descendat in asperam arteriam. Quia *Silphio* caremus, ejus loco *Bezoin* substituendus est. *In lib. 3. de morb. n. 25.* ubi sputum in Pleuritide apparet, ad hoc excitandum exhibet *Semen Trifolii, cum Melle*, quibus addi possunt *Succus Peucedani, Marrubii, Dragonteæ, cum Sinapi, & Sulphure*; vel

℞. *Spicæ Nardi*
Piperi } *a.* ʒ. *ii.*
Succi Marrubii ʒ. *ii.*
Mellis, Vini veteris dulcis q. s.

Cum Vino, & Melle decoquantur, atque ubi cocta, & incrassata fuerint, adde
Pulveres Nardi, &
Piperis, hujus ʒ. *iii.*

In ʒ. *iv. Mulsæ dissolvatur, & pro lambitivo utatur æger*, paulatim deglutiendo. Huic remedio æquale est *Oxymel Scilliticum*, cum *Decocto Cyclaminis, vel Enulæ campanæ*, quibus est maxima vis incidendi, & attenuandi materiam in pulmonibus, & eam ad sputum cum tussi promovendi.

Tertiò. *Si ab hoc remedio non erumpat, pus Raphani corticem, Æris florem trium fabarum magnitudine terito; sit autem Raphani duplum, & Æris una pars, & Oleo diluito quartæ heminæ parte*, hoc est ʒ. *ii.* ß. *hoc tepidum infundito*; additur Oleum ad acrimoniam remedii temperandam; portio Æris est excedens, & nostris temporibus inusitata; exhibetur enim ad summum *ad grana octo, vel decem*, præ cœteris est magnum irritativum, sed etiam corrosivum. Eodem etiam utitur, *in lib. 3. de morb. num. 25. ad magnitudinem fabæ, & Nitro assato in dupla quantitate*; ejus loco substitui potest *Antimonium Diaphoreticum*, cui tribuitur apostemata interna rumpere, adjunctis *Floribus Sulphuris, Mumia, & Myrrha*.

Quartò. *Si pus ab hoc remedio erumpat, cibos salsissimos, & pinguissimos exhibeto*, primos pro irritamento tussis, & facti ulceris exsiccatione, secundos ad lubricandam viam, per quam sputum cum tussi exit. Huic indicationi servient *Oleum Amygdalarum, & Pineorum, cum Melle Hispanico*.

Quintò. *Si non prodierit pus, suffumigium parat ex Sii succo, Vino Tornio, Lacte bubulo, aut caprino, in æquali quantitate, itaut sint heminæ tres*, idest ʒ. *xxx. in his* infundito *testas furni ignitas*, idest *lateres furni*, qui diù ab igne exsiccati fuerint, ne fumus aliena qualitate inficiatur; *& ægrum per fistulam fumum per os accipere* jubet, *cum cautela, ne aduratur*. Sium est facultatis attenuantis, & dissolventis, ut lapidem renum dissolvat; Vinum Tornium est Vinum torculari expressum, cujus cochlea ad tornum elaborata Vino expresso denominationem Tornii dedit, quod est austerum, ob racemos, acinos Uvæ cum hac expressos, ideò etiam est irritativum. Istius loco paratur suffumigium *ex Cinabro*, vel *ex Thure, Charabe, & Saccharo*, cujus fumus ore excipitur, capite, & corpore usque ad pedes cooperto panno lineo. *Sulphuris fumus*, si ferri potest, est valdè efficax; ubi verò contumax est sputum, pro exitu istius, *in cit. lib. de morb. 3. num. 25.* exhibet Hipp. *Fructus Capparis, quantum tribus digitis capi potest, Piper, & Nitrum modicum, & Mel, & Acetum, & Aquam, & tepida sorbenda præbet. At si fortius medicamentum desideretur*, ait, *Hyssopi, & Sinapis, & Nasturtii concham majorem, Melle, & Aqua terito, & fervefacta, & excolata, tepidam sorbendam dato.*

Sextò, *Postquam puris sputum prodierit*, idest sine ullo puris signo, *Urticæ semen, Thus, Origanum in Vino albo, Melleque, ac modico Oleo ipsi infundito, idque per tertium diem*, expectorandi causa; hæc enim fluxibile reddunt pus, & consequenter ad expectorationem faciliorem disponunt. Post hæc præbet *Butyrum, & Resinam in Melle liquatam*, ad materiæ excretionem per sputum; horum loco faciunt *Loch sanum, Loch expertum, Loch de Caulibus, de Pino, Syr. de Hybisco, de Farfara, de Liquiritia*; vel

℞. *Cinam.*
Costi
Galbani
Castorei
Piperis nigri
Longi
Styracis } *a.* ʒ. *ii.*
Opii præp. ʒ. ß.

Siccata contundantur, & cribrentur. Galbanum, cum modico Melle, & Aceto decoquitur, & excolatur, deinde, addito Melle, q. s. omnia uniantur in Electuarii formam, ʒ. *i. cum Mulsæ* ʒ. *viii. exhibetur, & cum aliis Lambitivis portio hujus dissolvatur. Dum his utitur, cibos non assumat æger pingues*, quia non indigemus majori irritamento, dum pus exit, nec tanta lubricitate asperæ arteriæ.

Ultimo loco *Salviam, Rutam, Saturejam, Origanum pari portione, jejuno ægro, in Vino ad quantitatem acetabuli exhibeo*; ab his enim fermentatio inducitur in pus collectum, & à fermentatione vim acquirit ad exeumdum, & omnia remedia Sale volatili prædita hoc præstant. Si ab his remediis pus non exeat, signum est, in cavitatem descendisse Thoracis. Remedium ad suppurationem habet *Hippocr. in lib. de vict. rat. in acut. num. 68.*

Aliam curationem *in lib. de loc. in hom. num. 31.* habet *Hippocr.* quam auspicatur à purgatione capitis *Errhynis, & alvi lubricitate* per alimenta lubricantia, ex suppositione materiam suppurationis à capite fluere, quo posito diversionem illius molitur, & hoc magis assequemur malam dispositionem capitis, vel alterius partis cognitam tollendo. Secundò, cùm materia incipit pulmones molestare, materiam fluxam per tussim educere conatur, cibis salsis, & pinguibus; monendo, si pars aliqua sit mittens humores in suppuratis, materiam aliò esse divertendam, quod documentum servandum in aliis morbis à vitio partis humorem mandantis.

In curatione pulmonis suppurati à sanguine, & rupta vena, *in lib. 1. de morb. num. 10. Hippocr.* ait: *Conducit autem talibus, si ab initio curandos suscipias, ut & venæ sanguinem de manibus emittant, & diœta à qua, quam siccissimus, & exanguissimus fiat*, Hoc consilium in sputo sanguinis maximè observandum, & si quid in hoc conferre potest, est certè talis diœta; in siccitate enim corporis vena rupta tenaciùs coalescit, & sanguis vim, & impetum, quo vasa rumpere solet, amittit. Exsiccatio tentanda aliis remediis, cùm sit unica indicatio in hoc affectu, ut

℞. *Styracis flavi*
Piperis albi
Myrrhæ
Castorei
Galbani
Opii præp. } *a.* ℈. *i.*

Pulverizanda pulverizentur, & cum Galbano, & Styrace subige, & formentur Pilulæ ad magnitudinem grani Lenti, tres, aut quinque ante somnum exhibe, cum cyatho aquæ calidæ; valet pariter *Bolus Armena ad* ʒ. *i. in Vino tenui albo.* Vel

℞. Mu-

℞. *Mumiæ*
Myrrhæ } *a.* ℨ. *i.*
Boli Armenæ
Terræ sigillatæ } ℨ. *i.* ß.
Florum Sulphuris
Antim. Diaphor. } *a.* ℨ. ß.
Balsami Sulphuris therebinthinati ℨ. *ii.*
Balsam. Peruviani ℨ. ß. *m.*
& cum Tinct. florum Hiperici, vel Julap. eorumdem q. s. Pil. formentur parvæ, in ore tenendæ, donec dissolvantur, & liquor deglutiendus paulatim, & etiam sumantur, modo dicto superiùs, post cœnam.

Suppuratio à pure existente in cavitate Thoracis, ab *Hipp. lib. 2. de morb. n. 45.* proponitur; hujus signa recensentur *Febris vehemens, tussis, lateris dolor, decubitus in partem sanam molestus, pedes, oculorum cavitates intumescunt.* Antequàm aggrediebatur curationem, de puris in cavitate Thoracis existentia certitudinem inquirit sequenti experimento: *Hunc multa calida lotum in sella collocat, manus ægri ab uno detineantur, ab altero humerus concutiatur, & si strepitus in aliquo latere exundantis materiæ audiatur, de puris existentia non est dubitandum, optandum autem esset in sinistrum.* Pus in sinistro latere optat Hippoc. vel quia pus, ob vicini cordis calorem factum tenuius, exitui sit paratiùs, vel quia ob dictum calorem vulnus infligendum faciliùs, & citiùs sit curandum. In latere, quod strepitum dedit, *sectio est facienda*, quæ *in sinistro minus est lethalis. Si verò à concussione humeri non successerit strepitus, ob crassitiem materiæ, vel ob ejus copiam, si aliquod latus intumuerit, vel magis doluerit, hoc secandum in inferiori parte tumoris, ut puri facilis exitus paretur. Sectio inter costas facienda,* & communiter inter quintam, & sextam, puris educendi quantitatem prudentiæ Medici remittit. In corpore debili parùm demittendum in qualibet vice, in robusto magis; & rationem habemus *in lib. 6. aphor. 27.* ubi habet: *Qui secantur, aut uruntur, aqua, aut pure acervatim fluente, moriuntur.* Turunda, quæ *linamentum* ab Hippoc. dicitur, ex *filo crudo*, quia purgationem adjuvat, *cum filo propendente*, ut si in cavitatem Thoracis illabatur, extrahi possit, occludendum vulneris orificium. *Intra decimam totum pus extrahendum, & quotidiè semel pus educendum, & linamento ex linteo*, idest ex filis lini cocti, *occludendum, & prius infundendum in vulnus vinum, & oleum tepidum, cum fistula*, seu syringa, *ne pulmo à pure humectari solitus resiccetur*; unde ad humectandum pulmonem fit infusio, non pro vulneris sanatione, omni die extrahendum infusum: *Et quod infusum est manè, ad vesperam, quod in vespera, manè extrahendum*, & novum infundendum. Pro vulnere etiam potest fieri talis infusio transactis aliquibus diebus, miscendo *Vino rubro Aquam vulnerariam, vel Oleum Hyperici, vel Oleum Abietis, & Therebinthinæ. Et ubi pus tenue velut aqua fuerit, & ad digiti contactum viscosum, ac modicum penicillum stanneum cavum indito*, ut pus continuò exeat, *& dum venter*, idest vulnus, *exsiccatur, penicillum præscindatur ad proportionem impletæ cavitatis, donec ulcus coalescat, & ipsum penitus eximas.*

Ad cognoscendum, an sectio sanitatem sit præstitura, signa recenset: *Pus album, & purum cum fibris sanguineis, sanitatem promittit: si verò primo die pus lutei ovi speciem referat, aut secunda die defluat crassum, cum virore, subpallidum fœtens, mors adest.* Sunt enim hæc signa putredinis, & corruptionis malignæ lethalia, quia cum naturæ prostratione; prima verò signa sunt putredinis sub dominio naturæ existentis, & sanguinis admixtio, cùm pure sub specie fibræ robur vasorum sanguineorum ostendit, ubi sputum totum cruore tinctum exit, debilitatem, & relaxationem demonstrat vasorum, ideò malum.

Diæta in omnibus suppuratis, præter dictam ab Hippocr. *Salsi, & pinguis alimenti*, convenit illa ex *Erui farina: Madet semen Erui albi, deindè resiccatur, & decorticatur, & mola teritur Lacti, dum bullit in olla, adjicitur farina cum parvo Mellis, & coquitur ad formam pulmenti. Porrum capitatum in jure, vel aqua coctum, vel aliis ferculis mixtum*, ad puris excretionem conducit, sicut, & *Amygdalæ amaræ contusæ*, & cum aliis sorbitionibus dissolutæ, & mixtæ. Pro præservatione faciunt *cibi acres*, & maximè *Allium coctum, Raphanum*, & præcipuè *sylvestre, Cæpæ: cibi etiam salsi, & Acetum scilliticum, Mulsam, & Decoctum abrotani*, quod summè valet ad repurgandum pectus, quòd præstat etiam *Decoctum Centaureæ, & Hyssopi*, frequenter in die potatum.

Pro coronide hujus Dissertationis addo, quæ *Hipp. in lib. 1. de morb. num. 12.* scribit de suppuratione inferioris ventris, ventriculi nempè: *At verò pus diffusum in ventriculo inferno, velut in superno dictum est generari, haudquaquam poterit, sed velut à me dictum est, in tunicis, & tuberculis innascitur, & siquidem intrò notas habuerit cognitu difficilis est; neque enim ex concussione cognoscere licet, cognoscitur autem maximè ex dolore, ubi fuerit, & si terram figulinam, aut aliud quid humidum imposuerit, id brevi resiccat.* Modus, quo pus in ventriculo colligitur, ab Hippocr. declaratur *in princ. cit. text. 12.* ubi habet: *Cæterum inferno ventriculo suppurati fiunt, maximè quidem, cùm pituita, aut bilis acervata inter carnem, & cutem collecta fuerit*, quibus in locis, si putrescant, in pus abeunt; & confirmavit hoc Hipp. inferiùs, dicendo: *At verò diffusum pus in ventriculo inferno, velut in superno generari, haudquaquam poterit, sed velut à me dictum est, in tunicis, & tuberculis innascitur.*

Alium modum suppurationis in ventriculo colligit in illis verbis textus: *Fit autem, & à convulsionibus, cum venula convulsa rupta fuerit, sanguis effusus putrescit, & suppuratur. Si verò convulsa fuerit, seu contusa, sanguinem ex venis sibi propinquis trahit*; hæc patent ex dicendis de tuberculis inferiùs in explicatione *tex. 15. lib. 1. de morb. Hippoc.* Hæc suppuratio infimi ventris cognitu difficilis in suo principio, cùm ex concussione cognoscere non liceat, ut ait Hippocr. quomodo dixit cognosci suppurationem superioris ventris. Modum tamen cognoscendi etiam hanc suppurationem infimi ventris ibi proponit, nempè *ex dolore in regione infimi ventriculi*, & si in loco doloris *Terram figulinam* imposueris, vel aliquod simile, ut aliquod Emplastrum, brevi resiccatur.

Curationem deducimus *in lib. 5. Epid. num. 15.* ubi duas habet Historias de sectione facta in duobus suppuratis in infimo ventre. Docet modum, quo fiunt tubercula in latere, *in lib. 1. de morb. n. 15.* his verbis: *Cùm vena aliqua tracta rupta fuerit, non tamen penitùs, sed itaut auctus, tractus in ipsa factus sit; siquidem igitur rupta fuerit, statim è vena sanguis effusus putrescit, & suppuratur. Si verò acutus tractus in vena fiat, principio quidem dolorem exhibet, ac pulsat, progressu verò temporis distribuit vena sanguinem, atque hic in carne putrescens pus fit. Eodem modo, & caro siquidem magis doluerit, & sanguinis plus in se ipsam trahit ex vicinissimis venis, & statim suppuratur, si verò minus doluerit, tardiùs & trahit, & suppuratur*; sic si vena aliqua in ventriculo, & præcipuè intra membranas sanguine turgeat, & varicosa evadat, quæ dicta sunt ab Hipp. verificantur in ventriculo.

CAP. VI.

De Tabe.

Tabes latè, & strictè consideratur. Primo modo omnem corporis emaciationem universalem, & particularem tam pinguedinis solùm, quàm istius, & carnis denotat, & est idem cum atrophia, macie, & emaciatione. Secundò accipitur pro macie, cum tussi, sputo purulento ab ulcere pulmonum pendente, vel ab insigni istorum vitio. Varias Tabis differentias proposuit Hipp. diversis in locis, ex quarum explicatione patebit, quid nomine Tabis apud Hippocratem.

Tres Tabis species describit *lib. de intern. affect. nu. 11. 12. 13.* Primam *in n. 11.* sic describit: *Primam quidem fit à pituita; cùm enim caput pituita impletum ægrotarit, & calor accesserit, pituita in capite computrescit, ut quæ moveri non potest, ut decedat, postea cùm crassefactæ, & putrefactæ, ac superexpletæ venulæ, fluxio in pulmonem fit, & pulmo, ubi susceperit, statim ægrotat, ut qui à pituita mordetur, quæ salsa est, ac putrida.*

Causam hujus affectus refundit in pituitam implentem venulas capitis, ibique putrescentem, eo quia ob quantitatem ejus motus impediatur, ut discedere, & aliò fluere non possit, ob stagnationem, & impeditum motum putredinem concipit. Ab hac sententia colligimus, primò quantitatem humoris impedire istius motum, secundò stagnationem humorum esse causam putredinis. Pituita tali modo alterata ad pulmones fluit, & ab istis suscepta, & retenta, morbi causam, morbumque ipsum producit. Verùm cùm superiùs ostensum fuerit, nullam esse viam à capite ad pulmones per infundibulum, non possumus nisi determinare, concessa hujus Tabis causa esse pituitam salsam; hanc, sivè alium humorem serosum, crassum, salsum, per arterias in quibus exuberet, ad pulmones deferri, cum dispositione ad putredinem quamdam per moram in istis concipiendi, cùm alia non patet via fluxus humorum ad pulmones. Caput in hoc fluxu partem habere asseri posset, si admitteretur in eo copia seri segregari, quod absorptum à venis, ad corque delatum, per arteriam pulmonarem in pulmones transfundatur.

Hæc igitur æger patitur: febris debilis invadere incipit, & rigor, & dolet pectora, ac dorsum. Aliquando etiam tussis premit acuta, & expuit salivam multam, liquidam, salsam, & hæc quidem in principio morbi patitur.

A fluxu prædicto pituitæ salsæ, & putridæ ægrotat pulmo, dum fit minera febris; effervescens enim pituita in pulmonibus collecta pravos halitus sanguini in vasis partium spiritualium existenti communicat, à quibus præternaturalis effervescentia in eo excitatur cum febrili accensione, à qua tota massa sanguinea deindè accenditur. *Febris est debilis*, quia fermentum febrile à pituita, & sero confectum est debile, parùm activum, prout ostendunt febres lentæ ab istis humoribus accensæ. Febris est *cum rigore*, dum à putridis, & salsis vaporibus membrana pulmonum, & pleura vellicatur, & omnis rigor à vellicatione membranarum fit. *Pectus dolet*, ob tristem sensationem partibus membranosis internis illatam à materia putrida, & salsa, & etiam ob ejus stagnationem in aliqua parte determinata. *Tussis premit acuta*, irritatis bronchiis pulmonum à pituita putrida, & salsa in eis collecta, ob frequentiam, & ob quantitatem materiæ salsæ liquidæ; dicitur *acuta*, quia frequens, & valdè molesta est tussis ab hoc irritamento; dicitur *pulmo morderi*, & à morsu semper copia humoris ad pulmones vocatur, à copia sputi, copiosus fluxus materiæ salsæ ad pulmones evincitur, per quod distinguitur hic affectus à tussi, in quo sputum salsum excernitur, sed in pauca quantitate, sine periculo Tabis. Quamvis materia sit salsa, & copiosa, nulla est corrosio pulmonis, nec ulla sanguinis rejectio, cùm nulla de his fiat mentio ab Hippocrate; quapropter concludendum, non esse Tabem ab ulcere pulmonum, sed à copioso fluxu materiæ pituitosæ, serosæ, salsæ, crasim, & texturam istorum vitiante.

In progressu verò corpus attenuatur, cruribus exceptis; hæc enim intumescunt, & pedes, & ungues contrahuntur; ex humeris autem tenuis, & debilis est, & fauces velut lanugine implentur, & velut per arundinem sibilat, & fortiter sitit per totum morbum, & multa impotentia corpus habet.

In principio supradicta patitur symptomata æger, progrediente verò morbo *attenuatur*, hoc est emaciatur, *cruribus exceptis*. Macies *est nutritionis defectus*, hic à sanguine deficiente, vel in suis qualitatibus depravato, ut inhabilis sit pro nutriendis partibus, cùm in hoc affectu serum, seu pituita sit salsedine præternaturali affecta. Tali infectione massam sanguineam, à qua segregatur, coinquinare credendum est, ideòque inhabilem reddere nutritioni corporis, imò præter alimenti pravitatem, salsedo sanguinis partes, per quas circulatur in egressu ab arteriis, & ingressu in venas abradendo, maciei causam auget. Malitiam sanguinis auget pulmonum vitium tam in crasi, quàm in textura alteratam à colluvie humoris serosi. Consentiunt Recentiores, pulmones, si non sunt principium effectivum sanguificationis, chylum saltem disponere ad mutationem in sanguinem, tam ratione sui caloris, quàm sui motus à textura pendentis, & ratione aeris nitrosi per motum inspirati, à quo sanguis accensionem vitalem suscipit. A colluvie serosa putrida alteratur calor, & febrilis fit, motus ab eadem à suo rhythmo distrahitur, ab eadem nitri aerei virtus accensiva destruitur, & in his omnibus, non solùm deficit principium disponens chylum ad perfectam conversionem in sanguinem, sed adest principium illum disponens ad mutationem in excrementa, & idem principium pravas qualitates inspirando sanguini, non solùm isti nutriendi facultatem adimit, sed potentiam ad varii generis excrementa generanda tribuit. Cùm verò tales dispositiones, nisi progrediente morbo, sanguini communicentur, ideò etiam nisi progrediente morbo macies advenit. *Et crura, & pedes intumescunt*, dum excrementa à chylo, & sanguine pravè alterato promanantia in cruribus, & pedibus stagnant, quia ratione sui ponderis, sicut facilem habent descensum, ita difficilem ascensum, quapropter proprio pondere præcipitati stagnant. Ascensum humorum in circulatione spiritus in illis hospitans adjuvat, & quò purior, agilior, & activior, & in copia eò facilior ascensus sanguinis, è contra spiritus defectus in humore impedimentum ponit ad ascensum, excrementa sine spiritu reperiuntur; ideò semper ad ascensum harum circulatio tarda, vel nulla. *Ungues contrahuntur*, quia corpora sicca, ut ungues, à siccitate magis intensa semper contrahuntur in se ipsa, figuramque mutant, ut continuò in lignis experimur, & ob rationem superiùs alio in loco allatam. Ob maciem in parte superiori *ex humeris fit tenuis*, hoc est emaciatus, & *debilis* pereunte, cum nutritione robore virium totius, & partium. *Fauces velut lanugine implentur*, hoc est materia viscosa alba obducuntur; hac ob viscositatem adhærente faucibus, hanc materiam fauces recipiunt, vel à membrana pituitaria eas investiente, dum à glandulis illius continuò humor transudat, qui si crassitiem contraxerit, in faucibus velut lanuginem efformat, vel à saliva è glandulis salivalibus profluente, & ad fauces illibente, quibus si adhæreat, velut lanugine circumvestit. *Per arundinem velut sibilat*. Si portiuncula seri crassi occupet partem rimulæ in principio asperæ arteriæ excavatæ, ibique fixa maneat in qualibet inspiratione, & expiratione aer ab i la catarrhi portiuncula fractus velut sibilum edit. *Fortiter sitit per totum morbum*, ratione salsedinis pituitæ, & ratione crassitiei ejusdem, per quam lingua, & palatum velut incrustatur, cum impedimento humoris fluxui ad eam irrigandam, & humectandam, deficiente humectatione, & irrigatione intima dictarum partium, sitis molestus sensus affligit, & quia hæc in toto morbi decursu contingunt, ideò in hoc semper sitit æger. *Et multa impotentia corpus habet*, ob sanguinis pravitatem paucos spiritus subministrantem, & ab horum paucitate virium debilitas, & à nutritionis deficientia, à qua vires concidunt, sicut ab illa perfecta conservantur.

Ab hac explicatione patet, descriptam ab Hippocrate Tabem esse maciem, non à pulmonum ulcere, cùm sputa non sint purulenta, qualia sunt quotiescumque adest ulcus, sed est macies à vitio pulmonum contracto à colluvie serosa in illis stagnante, sine ulcere. Hæc macies cum ratione dicitur ab Hippocrate Tabes, quia est cum febre, tussi continua, prout in Tabe ab ulcere pulmonum. Unde definiri potest descripta Tabes, *Macies totius corporis, cum febre continua, & tussi, à colluvie serosa pulmones inundante*, & est illa Tabes, quæ à pulmonum flaciditate communiter appellatur, & pereunt velut Phthisici.

Hic cùm sic habuerit in anno corruptus, malè perit.

Hoc est prognosticum hujus Tabis, quod confirmat in fine textus, dicendo: *Est autem morbus lethalis, & pauci hunc effugiunt.*

Et primum quidem Veratrum bibendum dare. Infra autem subpurgare Epithymo, aut Peplio, aut grano Enidio, aut Tithymallide, hæc quater in anno dare oportet, sursum bis, deorsum bis.

Curationem hujus Tabis incipit à purgatione per vomitum, & alvum. Hujus indicatio habetur à redundantia humoris serosi in corpore, quæ purgationem per se indicat; & quia apud Hipp. purgatio per vomitum magis

gis conducit ad expiationem totius, ab hac incipit, & etiam quia materia in pulmonibus contenta vomitu disponitur ad promptum exitum per tussim, ut in superioribus utrumque demonstratum fuit. Ideò *Veratro*, hoc est *Helleboro albo*, purgationem incipit, in cujus locum substitui potest *Vitrioli Sal album*, *Sappa Antimonialis*, *Hepar Antimonii*, *Tartarum Hemeticum*. Pro purgatione per alvum utitur *Epithymo*, ex quo conficitur *Decoctum Mesue ex Epithymo*. *Epithymum* ex *Mesue* pituitam purgat, & ex *Gal.* calefacit, & exsiccat; & in hac macie utramque indicationem habemus, cùm ex Hipp. peccent, quæ purganda sunt, nempè excrementa, & quæ calefacientibus, & exsiccantibus, corrigenda, ut sunt pituita, & serum. Addit pro purgante *Peplium*, seu *Portulacam sylvestrem*, *Granum Enidium*, seu *Semen Thymeleæ*, & *Tithymallidem*, quæ omnia purgant pituitam; nos benignioribus uti possumus, nempè *Agarico*, *Turbith. Senna*, *Manna*, *Mel Ros. sol. Pil. de Agar. Cochiis*, *Aureis*, & similibus. Vomitivis, & purgantibus prædictis quater in anno utendum, bis purgandum per vomitum, bis per secessum. Regulam moderandi has purgationes nobis reliquit *Hipp. lib.* 4. *aphor.* 4. ubi habet: *Medicamentis purgare oportet Aestate quidem superiores magis*, *Hyeme verò inferiores*; quare vomitus Æstate promovendus, & quia bis in anno hanc evacuationem exercendam imperat, vel ante Solstitium æstivum per duodecim dies, ut alio in loco monuit, & ante Æquinoctium autumnale per duodecim dies vomitivum exhibendum; vel in Verè, utpotè Æstati magis proxima, quàm alia tempestas, & præcipuè in ejus fine, pro una vice exhibendum vomitivum, & pro altera vice ante Canem per multos dies, ne difficilis evadat purgatio, ut pronunciavit *Hippocr. in Aphorismis*: *Ante Canem*, *& post Canem difficiles sunt purgationes*, & ante, & post comprehendit terminum duodecim dierum. In Hyeme per infernam alvum purgandum, vel ante Solstitium hyemale, & ante Æquinoctium vernale, vel in medio Autumno, & in medio Hyemis.

Dandum Lac coctum ad subpurgationem aut bubulum, aut caprinum; bibat etiam crudum Lac bubulum, tertia parte Aquæ mulsæ ammixta per quinque, & quadraginta dies ammixto etiam Origano. Caput autem ipsius prius purgetur pharmaco ad nares apposito.

Facta purgatione alterans medicamentum, & causæ, & morbo appropriatum proponit, & est Lac. Morbus est Tabes, seu Macies totius; hæc indicat ablationem per optimè renutrientia; in hoc genere est Lac, quod *in lib.* 5. *aphor.* 64. Tabi convenire sancivit, dum scripsit: *Convenit autem exhibere tabescentibus Lac*, *non valdè multum febrientibus*, ut in nostro casu, in quo Hipp. ait, febrem esse lentam. Causa maciei est pituita salsa, quæ est moderanda dulcificantibus; nullum remedium ad hoc magis efficax, quàm Lac, salsedo, ut plurimùm, à calore in massa sanguinea æstuante refrigerantia exposcit, Lac hoc præstat, quapropter in hoc habemus remedium, & morbum, & causam oppugnans. Quantitatem Lactis non determinat; *in eod.* verò *lib. de intern. affect. n.* 4. ubi proponit Lac in morbo pulmonum, ut in nostro casu, præbet ad *heminas tres*, si æger assumere poterit; quia in hoc loco admiscet *tertiam partem Aquæ mulsæ*, *duæ hemine Lactis*, *& una Aquæ mulsæ* exhibendæ, & in unica vice, dum Lac propinat in uno poculo tres heminas continente. *In cit. n.* 4. Lacti admiscet *Origanum*, ratione tussis, cui opitulatur, & in eumdem finem *Aquam mulsam* adjungit; *Origanum* urinam movet, per quam serum, seu pituita redundans expurgari potest. Tempus exhibendi hoc remedium, est per *quadraginta quinque dies*. Duo ante exhibitionem Lactis præmittit: Primum est lenis purgatio, idest lenitiva; hanc importat nomen *Subpurgatio*, quo utitur Hipp. in textu; purgationem hanc lenitivam molitur Lacte cocto asinino, vel bubulo, vel caprino, pro lubricitate, vel stipticitate ægrotantis. Perpendenda sententia *Hipp. lib.* 2. *de diæt. n.* 6. ubi habet: *Lac caprinum magis per alvum secedit*, *bubulum minùs*, *equinum*, *aut asininum magis*; ideò asininum pro purgatione eligit, ad hoc ut moveat alvum, *ad quinque*, *vel sex libras* assumendum. Secundum est *purgatio capitis per nares*. Determinavit Hipp. hunc morbum à capite malè affecto proficisci, & *in lib.* 5. *aphor.* 64. *supracit.* sancivit, *Caput dolentibus*, *Lac malum*; ut caput usum Lactis tolerare possit sine incommodo, caput purgat, & per nares, nempè cum *Errhynis*, pro quo nil meliùs *Succo radicis Cyclaminis* per nares attracto. Alia etiam Errhyna multis in locis descripta sunt. Hujus remedii tempus erit Ver, in quo Lac magis activum habemus, & post purgationem per vomitum.

Diæta lactea, à *Morthono* descripta, poterit cum fructu ad usum redigi quolibet anno per duos menses, sicut & regula exhibendi Lac ab Hipp. tradita, quolibet anno sequenda. Ab Hippocratis methodo colligimus etiam, in reliquo anni tempore seligenda remedia Lacti succedanea, ut sunt *Emulsiones seminum Melonum*, *& Papaveris*, *Succus Hordei Aqua mulsa dissolutus*, *addito Origano*, *vel Hyssopo*, *vel Botryde*, *vel Pulmonaria*; & quia Lactis usu lubrica alvus servatur, monemur, hoc intermisso, si alvus non correspondeat, hanc movere, *vel clystere ex Lacte*, *vel Lacte epoto ad libras*, *vel Elect. Lenitivo*, *vel Diasebesten*.

Cibaria autem, *& obsonia dentur neque pinguia*, *neque nidrosa*, *neque valdè acria*; *hæc autem morbum observando facere oportet*, *& ambulationibus ad cibos uti*, *observando ne frigeat*. *Hyeme verò juxta ignem habitationem faciat*. *Vinum autem bibat austerum nigrum*, *quam vetustissimum*, *ac jucundissimum*, *verùm modicum*. *Et si tibi visum fuerit*, *ante pharmacum fomentum adhibere*, *& sic pharmacum dato*; *si verò dare nolueris*, *facto fomento*, *vomitum ex cibo facere cogito*, *velut priùs scriptum est*. *Huic*, *si commodè fuerint*, *deambulationibus utatur*; *si verò non*, *conducant*, *corpore*, *quam maximè quiescat*. *Hoc modo tractatus*, *quàm facillimè in morbo deget*.

Diœtam, in hoc textu, Tabi à pituita convenientem proponit Hippoc. *Alimenta non sint pinguia*, dum replent, ex *Hipp. lib. de diæt. n.* 19. & etiam pituitam cumulant; multò minùs *nidrosa*, idest quæ odorem fœtentem, adustionem redolentem habent, facilè enim aduruntur, & adustione bilem producunt, acrimoniam humorum augentem. *Acria* rejicienda, quia salsedinem non solùm conservant, sed augent. *Post cibum deambulet*, ad excitandum calorem, & fermentum digestivum valdè iners in hoc morbo, cavendo *frigus*, à quo pulmones læduntur, & salsedinis acrimonia vires suscipit, ob particulas nitrosas in aere frigido exuberantes; hac ratione utile erit Hyeme juxta ignem, vel in loco calido habitare, seu potiùs tepido, ut frigus arceatur sine colliquatione humorum, à calore excedenti timenda. *Vinum generosum vetustum bibat*, sed modicum, ut sufficiat solùm pro virium refectione, non pro augmento fluxionis, & intensione acrimoniæ, & salsedinis. Ultimo loco *fomentum* proponit *ante pharmacum purgativum*, vel *vomitivum*, à quo fluxiles redduntur humores, commodam, & facilem evacuationem præstantes. Hoc fomentum fit aqua tepida, fovendo ventrem. Advertendum autem est, an hæc medicamenta conveniant; ideò dicit: *Si verò dare nolueris pharmacum*, in quibus verbis supponit casum, in quo non possit tutò pharmacum exhiberi, ut in virium debilitate; & in hoc casu proponit vomitum post cibum, quem vires, etiam debiles, sustinere valent, & ut faciliùs succedat, fomento utitur. *Si deambulationes non sint ægro commodæ*, quia vires non sufficiant, *quam maximè quiescat*, multa quiete vires non absumentur, & per quietem refocillationem accipient.

Secunda Tabem describit *in n.* 12. & ait: *Secunda Tabes fit à labore*; *eadem autem æger patitur*, *quæ & prior*. *Morbus autem hic magis priore quiescit*, *& Aestate remittit*; *salivam verò expuit crassiorem priore*, *& tussis premit*, *maximè Senes*, *& dolor fortior est in pectoribus*, *& velut lapis incumbere videtur ipsis*. *Dolet etiam dorsum*, *& color ipsius limpidus existit*, *si quid laborarit*, *flatus*, *& anhelatio oboritur*.

Si in hoc casu æger eadem patitur, quæ in priori, si hic dicitur Tabes etiam ille, & consequenter supponenda in hoc casu macies, febris, & tussis, & ea omnia, quæ in textu referuntur ab Hippocrate, ostendunt solùm differentias quasdam distinguentes hunc casum à præ-

à præcedenti, per quas non mutatur morbus, sed solùm accidentia istius variant, & causa etiam differt à priori idem tamen est affectus, quia idem morbus, multi sunt morbi, qui in sua unitate multiplicitatem causarum cognoscunt.

Causa præcedentis casus determinata fuit pituita, in hoc est *labor*, & videtur potiùs determinare causam extrinsecam Tabis, quàm intrinsecam, quæ, meo judicio, est eadem, nempè pituita fluens ad pulmones, & talem ostendunt omnia symptomata cum priori Tabe convenientia, à pituitæ fluxu promanantia, nec labor valet eadem symptomata excitare, nisi remotè, humores alterando, & ad fluxum disponendo; quapropter admittendus humoris serosi, & pituitosi cumulus à laboribus movendus, & dispositio pulmonum ad recipiendos humores motos, & est illud vitium in textura, quod admisi in explicatione superioris casus, & consistit vel in dilatatione porositatum, à quibus excipitur alimentum, vel in ampliatione vasorum cum vesiculis, & bronchiis communicantium. Humoris serosi redundantis habemus indicium in illis verbis Hipp. *Color ipsius limpidus existit*; *Calvus*, & *Martianus* legunt *dilutus*, idest color ad pallidum vergens, à quo humoris serosi, & pituitosi copia colligitur. Cum hac dispositione humoris prædicti, & dispositione partis à laboribus fluxio istorum ad pulmones promovetur, à labore incalescit sanguis, rarescit, & attenuatur, hinc seri segregatio; hujus magna portio à pulmonibus à labore excalefactis, & dilatatis excipitur, ibique stagnans symptomata superiùs explicata parit, tussim, dolorem pectoris, & pondus in eo, à quibus humorum abundantia in pectore deducitur. *Quiescit*, & *Aestate remittit*, ob insensibilem transpirationem in hac tempestate copiosiorem, à qua minuitur humorum redundantia; à calore Æstatis funduntur humores, liquidiores fiunt, & eorum stagnatio impeditur, & stagnantes solvuntur, tamquam ablato compede, vel vinculo, quòd non evenit in antecedenti Tabe ob salsedinem pituitæ. Sal coagulationis, seu crassitiei in fluidis principium, concedunt Chymici, unde in humoribus salsis difficilis, & diminuta transpiratio; hac ratione Carnes, Pisces Sale conditi transpirationem non experiuntur, non solùm quia humido carent, sed etiam quia à Sale eorum particulæ condensatæ transpirationem non permittunt, quod cùm succedat in pituita salsa, morbus supradictus ab ea pendens non remittit Æstate. Tenuitas humoris in hoc casu dat differentiam à præcedenti, in quo est crassities humoris. *Tussis premit*, *maximè Senes*, tam ob debilitatem conatus in expectorando, quàm ob admixtionem humoris crassi cum sero, quo scatent, vel ob serum in Senibus facilè concrescibile. *Dolor fortis in pectoribus*, non solùm ob materiam molestam membranis pulmonum, qua imbibuntur, sed etiam quia in labore defatigati musculi interni thoracis, seroque impleti, cum distensione, & turgentia dolent, & membranæ thoracis cavitatem tegentes à laboribus excalefactæ, spatium copiæ humoris ad eas fluentis pararunt, à qua turgidæ factæ earum fibræ, cum molestia, dolor fortis in pectore excitatur. *Dorsum*, ob eamdem rationem, *dolet*, affectis modo dicto musculis ejus. Hinc patet ratio, per quam dolor in præcedenti Tabe non est fortis, quia musculi, & membranæ thoracis ab humorum copia non premuntur. Ab hoc humorum affluxu ad pulmones, ad musculos, ad membranas thoracis, non mirum, si pondus pectori incumbere videatur. A labore anhelatio premit, dum in hoc requiritur expeditus musculorum motus, ob necessitatem frequentioris, & elatioris respirationis, qui cùm ob impedimentum ab humore positum exerceri non possit, ex necessitate oritur anhelatio; materia etiam in pulmone existens à labore rarefacta, magis implet partes, in quibus stagnat, quæ comprimendo bronchia anhelationem facit. Hanc pressionem facit etiam materia in pulmonibus contenta, dum à labore hùc illùc movetur, & mota versus bronchia, hæc premit; ab eodem calore à laboribus excitato rarefactæ serositates in ventriculo, & intestinis existentes, in flatus attenuantur, à quibus impedita elevatione, vel depressione diaphragmatis, anhelatio succedit.

Prognosticum Hipp. est hoc: *In tribus annis maximè moritur*, *à febre*, *à macie*, *à tussi oppressus*, quorum symptomatum causa est eadem, qua explicata fuere dicta symptomata in præcedenti casu, nempè ob læsam sanguificationem à vitio pulmonum, in istorum flaciditate consistente; & concludit: *Estque morbus gravis*, quare hic morbus protrahitur magis, quàm præcedens, de quo dictum fuit. *In anno corruptus*, *malè perit*, ob salsedinem pituitæ majori vi partem affectam petentem.

Curationem, ait, dirigendam esse *modo in priori Tabe tradito*, cùm hæc Tabes differat ratione solùm causæ extrinsecæ, & ratione humoris magis tenuis. Hæc sententia patitur magnam difficultatem, quia in hoc casu non adest salsedo moderanda, nec calor attemperandus, prout in priori; quapropter non apparet indicatio Lac exhibendi; imò cùm humor serosus, & pituitosus solùm exuberet, Lac in hac humorum redundantia communiter noxium censetur, quia refrigerat, & refrigerato sanguine humores prædicti redundant. Verùm attentè considerata natura Lactis, tollitur difficultas. Lac ab omnibus optimum nutrimentum suppeditare admittitur; in macie, in cacochymia, ubi pravi, & inutiles humores redundant, prout in casu proposito, est indigentia optimi nutrimenti, consequenter Lac convenit, & in cacochymia superanda unicum remedium est sanguinem bonum paulatim remittere, quod fit nutrimento optimo facilis digestionis, quale est Lac, quòd Natura adinvenit pro nutritione fœtus, in quo omnes facultates debiles. Et si pro refrigeranda massa sanguinis Lacte utimur, id non arguit frigiditatem positivam in lacte, sed solùm respectivam. Lac non est positivè frigidum, quia à natura determinatum pro nutritione pueri, & augmento, quæ à frigido positivo non possunt haberi, cùm à nutrimento calor naturalis sit conservandus, & ad hoc non pervenit frigidum positivum. Refrigerat quidem respectivè, si sanguis sit summè calidus, dum ab admixtione minus frigidi tepescit, eo modo quo aqua fervida ab admixtione aquæ tepidæ, intensionem caloris amittit. Habet ergo calorem Lac non dissimilem calori nostro nativo, cùm hunc conservet in infanti, sed temperatum, quo calorem fovere oportet; quapropter ubi adest necessitas boni nutrimenti, & caloris debilis fovendi, prout in macie, & cacochymia etiam serosa, Lac est optimum, & hoc fine Lac exhibet Hipp. in præsenti casu. Ut indicatio suum habeat intentum, oportet Lac, prout è mamma mungitur, cum suo calore naturali potare. Urgente verò cachexia valida cum ventriculi debilitate, magis proficuum, & tutum erit Lac in parva quantitate exhibere, quàm in copia, ad vitandum periculum corruptionis istius in ventriculo debili. Ab hac Hipp. doctrina colligere licet, quantum valeat recta victus ratio in corrigenda universali cacochymia, alimenta optimi succi, facilis digestionis exhibendo, in ea quantitate, quam ventriculi constitutio ferre potest.

Tertiam Tabem describit *num.* 13. his verbis: *Tertia Tabes*, *ab hac hæc patitur*: *Medulla ejus spinalis sanguine plena fit*. *Tabescit tamen similiter*, & *à cavis venis*. *Hæ verò pituita hydropiformi*, & *bile replentur*. *Patitur autem eadem*, *ab utris tandem tabescat*, & *homo statim niger fit*, *ac subtumidus*, & *partes sub oculis tabidæ fiunt*, & *venæ in corpore pallidæ distentæ sunt*, *quædam verò valdè rubicundæ*, *maximè autem manifestæ sunt*, *quæ sub alis existunt*. *Et spuit pallida*, *quæ*, *ubi ipsum invaserint*, *suffocant*, & *tussire volens aliquando non potest*. *Quandoque autem*, *præ suffocatione*, & *tussiendi cupiditate*, *bilem acervatim vomit*, *aliquando verò pituitam*, *sæpè verò etiam cibos*, *quum comederit*, & *ubi revomit levior sibi esse videtur*, *deindè*, *modico tempore interposito*, *in iisdem doloribus jacet*; *hic etiam acutius loquitur*, *quam cùm sanus est*, & *rigor*, *ac febris interquiescens*, *rursus sudorosa corripit*.

Tabem intendit in hoc textu describere, ut apparet à primis verbis istius, *Tertia Tabes*, & ab illis, *Spinalis medulla sanguine plena tabescit*, & inferiùs ait, *Ad utris tandem tabescat*; à quibus apertè demonstratur loqui de Tabe; at proponendo signa hujus, non loqui-

loquitur, sicuti fecit in duobus præcedentibus textibus, de corporis emaciatione, imò recenset contrarium in venarum plenitudine, & in tumore totius corporis, à quibus omninò excluditur Tabes. Insolubilis esset difficultas, nisi solutionis modum attenderemus in prognostico, ubi babet: *Morbus autem durat, maximè annos novem, postea durat, dum corrumpitur*, idest *emaciatur*, ex *Gal.* enim *lib. de Marasmo*, *corruptio*, & *macies* sunt symptoma; loquitur ergo de Tabe, quam præcedit morbus, cum symptomatibus descriptis in allegato textu.

Morbus hic, vel mala dispositio est cacochymia, seu redundantia excrementorum, & colligitur ab illis verbis, *Hæ verò* (loquitur de venis) *pituita hydropiformi* (hoc est pituita aquea) *& bile replentur*; hujusmodi repletio venarum à pituita aquea, & bile determinat redundantiam excrementi aquei, & biliosi in venis, quæ est essentialiter constitutiva cacochymiæ; & inferiùs subjungit: *Et venæ in corpore pallidæ distentæ sunt, maximè verò manifestæ sunt, quæ sunt sub alis*. Hominem statim nigro colore tingi, subtumidum fieri, sunt signa redundantiæ pravi humoris in corpore, & experientia demonstrat in cachecticis, & tumorem carnium, & pravum colorem. In hoc affectu tumor non est magnus, sed parvus, ideò dicit *subtumidus*; talis verò tumor, quamvis parvus, opponitur maciei, & si ait, *Medulla ipsius spinalis sanguine plena fit*, non est intelligendum de sanguine puro, sed impuro, ob admixtionem excrementorum, & si aliquas venas asserit esse rubicundas, in istis purior sanguinis portio colligitur (cùm excrementis adest portio sanguinis puri) vel sunt in loco, in quo calor magis viget, & ab ejus activitate sanguis plus accenditur, & accensus ruborem acquirit. A redundantia humorum prædictorum cum sanguine, & si medulla spinalis, vel venæ cavæ, hoc est magnæ, implentur, tabescit tamen, non quia emacietur statim, sed quia repletis dictis partibus disponitur ad Tabem, seu maciem; hæc dispositio advenit, vel à medulla spinali, vel à venis impletis.

Medulla spinalis impletur sanguine derivato ab arteriis per eam sparsis, & has non parvas observavit *Vvillisius* in sua *Anatome Cerebri cap. 29.* & repletur, quando copia sanguinis in ejus porositates deponitur, vel quando vasa sanguiflua per eam disseminata humore summè turgent; & si à fluxione humoris à capite ad spinalem medullam voluit *Hipp. in lib. de loc. in hom. num. 18.* Tabem occultam fieri, hanc sanguinis copia parere potest, dum à dicta copia nervi à spinali medulla erumpentes comprimuntur, & compressione via spiritibus animalibus fit angusta, diminutusque ab angustia viæ fluxus dicti spiritus ad partes nervorum vertebralium beneficio fruentes, emaciationem parit in istis, sivè hæ à nervis humorem nutritium accipiant, ut aliquibus placet, sivè à nervis per spiritum animalem corroboretur calor, & fermentum partium nutritioni earum serviens, cum tali robore, & vigore, ut spiritu animali deficiente nutritio cesset, ut communis est sententia, per quam redditur ratio emaciationis partis paralyticæ, licèt ad hanc liber sit fluxus sanguinis. Plenitudo medullæ, & derepentè, & sensim succedit, in priori casu cita macies, in secundo lenta, & tarda, ideòque occulta, & de hac loqui Hippocratem in præsenti textu censendum est, cùm Tabes manifesta ex læsione spinalis medullæ fit, cum dolore lumborum, capitis, colli, & motus læsione, ut patet *in n. 14. cit. lib. de affect. intern.* quæ in præsenti casu absunt, & læsa medulla læduntur nervi, & eorum actiones, sensus, & motus; & cùm talis læsio non describatur inter signa hujus Tabis, concludendum est, Tabem descriptam à vitio medullæ spinalis non esse manifestam Tabem, sed occultam, idest esse in ægro dispositionem ad Tabem, itaut, ubicumque aderint symptomata descripta, ab eis, tamquam à signis suspicanda ventura Tabes.

Signa sunt: *Sputa pallida*, hoc est, sputa sunt albo, & flavo colore mixta, adeòut sint flava pallida; & talia necesse est sint, si venæ implentur pituita alba, & bile flava, quæ per arterias in vesiculas, & bronchia pulmonum deposita, tandem tussi per sputa excernuntur, dummodò concessum sit tussis conatum exercere, cùm in tanta copia quandoque deponantur, ut vel comprimendo, vel implendo dicta bronchia, & vesiculas suffocationem minentur, aeris ingressum impediendo, & tussis motum suflaminando; aliquando verò adest irritamentum ad tussim promovens, quod communicatur œsophago, & tunc ventriculus ad vomitum stimulatur, per quem bilis, & pituita in eo contenta excernitur, & si cibi, hoc tempore in ventriculo existunt, per vomitum expelluntur. A vomitu aliqualem experitur utilitatem, vel quia cum vomitu per tussim aliqua portio materiæ expellitur, vel quia à materia in ventriculo existente nervi ventriculi aliqua molestia affecti, illam pulmonum augebant, ob communionem, & consensum istorum, & à vomitu ejusdem materiæ ablata dicta molestia, aliquod levamen percipit æger, secundùm partem affectam, pulmonum nempè, sed per breve tempus, cùm vel à reliquiis eorumdem humorum, vel à novo affluxu aliorum ejusdem conditionis denuò sub eisdem doloribus jaceat. *Acutiùs loquitur, quàm cùm sanus esset*, vel quia à pondere materiæ in pulmonibus collectæ aspera arteria deorsum tracta, secundùm suam cavitatem angusta redditur, & ab angustia, vox acuta, vel à copia materiæ fluentis ad pulmones, & præcipuè pituitæ, incrassatur mucositas illa obliniens superficiem internam asperæ arteriæ, usque ad angustiam aliqualem spatii ejusdem, unde vox acuta, quæ ab angustia ejusdem arteriæ proficiscitur. *Fit niger*, ob rationem supradictam. *Subtumidus evadit.* Hujus tumoris ratio deducitur ab *Hipp. lib. de loc. in hom. n. 18.* ubi habet: *Fluxio, cùm retrò ad vertebras, & in carnes defluxerit, fit Hydrops*, qui non est, nisi tumor à congregatione aquæ; ita tumor corporis, in casu præsenti, erit à congregatione humoris in carnibus totius corporis, quæ facilis est, ubi reperitur abundantia pituitæ in venis, prout superiùs est explicatum; in carnes distribuitur dictus humor ab arteriis per superficiem extimam corporis dispersis, in quam serum, vel pituitam effundunt in copia, quæ à venis non absorpta, ibi remanet, & ex paulatina ejus congestione superficies corporis in tumorem attollitur. *Febris cum rigore*, sed per intervalla *interquiescens* accenditur, quia putredo redundantis humoris non est continua, sed interrupta, cùm humor pituitosus hydropiformis, hoc est aqueæ naturæ, non adeò citò accendatur, quia, ut ait, *Hipp. lib. 4. de morb. n. 23. Humor aqueus febri est infestissimus*; rigoris causa superiùs est tradita; si putrescat humor in pulmonibus, si in superficie corporis vellicata membrana carnosa à putridis vaporibus, rigor succedit.

Prognosticum subjungit Hipp. *Morbus autem durat, maximè annos novem, postea durat, dum corrumpitur*, idest *dum emaciatur*; *pauci verò ex ipso effugiunt, gravis est enim morbus*.

Curationem sic describit: *Hunc, ubi sic habuerit*, cum symptomatibus mox descriptis, *cibis, sorbitionibus, & potibus, ac pharmacis, & reliquis omnibus curato, velut priores*. Ratio talis curationis est, quia adest redundantia humoris excrementitii indicans purgationem per vomitum, & per secessum, modo in priori exposito; adest cacochymia indicans attemperationem pravi humoris, & generationem paulatinam boni, quam explet Lactis exhibitio.

Incipiente emaciatione aliam curandi methodum proponit, & incipit *à fomento*, à quo siccitas partium moderatur, ejusque augmentum retardatur, & humores magis fluxiles redduntur ad purgationem illorum placidè molliendam; & quia cogitat sequenti die de purgatione per vomitum, ideò præmittit *fomentum*, & ab hoc deducitur, fomentum adhibendum esse calidum, & humidum, nempè *Aquam tepidam simplicem*, vel *Decoctum cum Violaria, Malva, Branca Ursina, & Parietaria. Postera die dimidium congium*, idest libras quinque, *Aquæ Mulsæ, modico Aceto affuso, bibere jubet, citra respirationem*, ut materiam non interrupto motu agitet cum majori vi, & agitata à tunicis ventriculi faciliùs separetur, & pari facilitate sequatur ejus secretio. Post potationem ægrum *stragulis per multum, & longissimum tempus* tegito, ut coercito calore corporis mulsa effervescat, & fermentet, & fermentatione materiam in ventriculo existentem commoveat, dissolvat, attenuet, ad vomitum prom-

promptum disponendo: *Et si vomendi pruritus accedat, vomat. Hoc verò quiescente aliquo interposito tempore* à potatione mulsæ, *poculum magnum aquæ tepidæ ad vomitum renitentem provocandum exhibet*, addito irritamento *pennæ in gulam immissæ*, & si oleo imbibatur, irritamentum fit magis validum. Indicationem vomitus desumit à redundantia pravi humoris in ventriculo, ut patet ex vomitu bilis, & pituitæ superiùs in hoc textu observati, & ex redundantia humorum ejusdem naturæ in toto, quod per vomitum purgari, superiùs demonstratum fuit. Blando utitur vomitivo, quia anni novem præcesserunt morbi, à quo vires resolutæ, & quia macies, quæ jam incœpit cum virium languore, à vehementi vomitivo majus incrementum susciperet à copiosa humidi, & spiritus evacuatione. Hippocratem imitantes possemus uti, ad vomitum excitandum, *Decocto Raphani, cum Oxymelite, Decocto florum Camomillæ, & Anethi, cum Aceto, & Aqua Rosarum* exhibito tepido. Secuto vomitu quiescat æger, usque ad cœnæ tempus, quiete pro cibo contentus.

Cœna sit *modica Maza, obsonium salsamentum, & Porrum*, & de his multum edi consulit. *Maza* est *Mixtura ex Farina, Oleo, & Aqua*, vel *ex Farina, Aqua Melle*; ab aliquibus, teste *Castello in suo Lexicon*, accipitur pro *Offa*, ex eis composita, & loco panis utitur Hipp. dum *obsonia* adjungit, quorum nomine veniunt ea omnia alimenta, quæ cum pane eduntur, *caro, piscis, olus, fructus*. Obsonium cum Maza determinat *salsamentum, & Porrum*. Salsamentum est caro, vel piscis Sale conditus; propriè verò dici de carne Thunni piscis, testatur *Castell. in suo Lexicon*. Alimenta Sale condita, abstersiva Salis facultate lubricam alvum servant, & superfluas humiditates exsiccant; ita testatur *Hipp. lib. 2. de diœt. num. 16. Porrum*, in affectibus pulmonum, in Phthisi, etiam commendat *Dioscorides* ad satietatem. Hæc permittit alimenta, ut alvi subductio sit plenior, & pectoris, seu pulmonum purgatio talis succedat. Pro potu *Vinum* concedit *dulce*, à quo alvus subducitur. Hanc victus rationem unit quotidianæ alvi motioni per *Succum Brassicæ, & Betæ*, modo in textu descripto exhibitum, sumpta indicatione à necessitate prohibendi congregationem excrementorum, à quibus conservari possit cacochymia, & à purgatione aliqualis portionis excrementorum in vasis existentium, ut puritas sanguini paulatim accedat. Talis indicatio à cacochymia demonstratur, & in hunc finem, præmissa purgatione per vomitum, molitur blandam purgationem per secessum, quam nos promovere possumus magistali Apozemate, vel Oxymelite, cum simplicibus pectoralibus, *ut Pulmonaria, Botryde, Farfara, Liquiritia, Enula campana*, additis *Rhaub. Agar. sem. Carthami*, sed in quantitate, quæ blandè purget. Addit *Balneum aquæ multum calidæ in exordio diei, cavendo frigus post balneum, & quiescendo, atque somno indulgendo per horas; post somnum exercitium imperat, viginti stadia permeando prima die, aliis diebus semper quinque stadia omni die addendo, usque ad centum stadia. Stadium* continet *centum viginti quinque passus*, & est *octava pars mille passuum*. A balneo, ab exercitio, humorum pravorum fit consumptio, & calor naturalis corroboratur; hujus rationem habemus ab *Hipp. lib. 1. de diœt. numer. 2.* ubi habet: *Homo edens sanus esse non potest, nisi etiam laboret*. Contrarias enim inter se habent vires cibi, & labores. Verùm inter se mixti conferunt ad sanitatem; labores enim ea, quæ insunt, consumere solent, cibi autem, & potus ea, quæ evacuata sunt, explent. Hæc omnia, cum supradicta victus ratione facienda jubet per triginta dies, & colligitur ab illis verbis: *Victus rationi subjunctis. Reliquo tempore per totam diem, exordio mane facto, multa calida*, ita legit *Marinellus*; *Foesius* autem legit: *Reliquo verò tempore, toto die, statim prima luce, multa calida*, idest, *In reliquo tempore, usque ad triginta sequentibus jam dictis utatur, in prima luce diei multa calida lavetur*; & quia inter ista, quæ describit facienda in triginta diebus diœtam non includit fundamentum habemus censendi velle eam servandam esse, quam pro cœna proposuit post vomitum, nempè *Mazam* pro pane, *obsonium salsamentum, & Porrum, & Vinum album*, quæ sunt alimenta parvi nutrimenti, quæ pro majori parte secedunt, & sunt illa, de quibus dicitur mortem prohibent, vires non tribuunt. Inter carnes hujus generis *lib. 2. de diœta numer. 9. Hippocr.* enumerat *Caprinas, Agninas, Suillas*, quæ facilè secedunt, & magis si Sale condiantur; inter has potest enumerari caro *Anatis*, & *Occarum* Sale condita; istis verò addendum Sal, & etiam Porrum, vel cum eis coquenda aliqua herba pectoralis; Porrum tamen pro cibo meliùs est omni alio olere.

In secundo mense pro cibo panem, & Suillas carnes, hoc est Porci junioris, *exhibet*, quia istæ maximè secedunt, & licèt pinguedo sit æstuosa absente febre, vel levi, & debili existente, permittuntur, ob facilem secessionem per alvum; ex quo colligitur etiam, in secundo mense alvi lubricitatem æstimare per alimenta. Præter hæc, nil aliud pro cibo exhibet. *Vinum* concedit *album, & austerum*, ut carnis Suillæ digestio à vino magis perficiatur. Tale vinum robur addit corpori, & exsiccationem humidi, ubi excesserit, ut in cacochymia hydropiformi, promovet. *Ante cœnam exercitium triginta stadiorum* consulit, *& post cœnam decem, contra frigus vestibus se muniendo. Hæc si fecerit, morbum leviùs feret*, subjungit Hipp.

Tertio verò Cyceonem bibendum præbet paulò ante prandium. *Cyceon* est miscellanea potio, alimenti, & potus rationem simul habens, modum parandi ibi docet. Cyceonem *in lib. 2. de diœt.* dixit calefacere, nutrire, & sistere alvum, si cum vino paretur, ut hoc in loco parari jubet, & ut magis calefaciat addit varias herbas calidas, nos commonefaciendo, ut in hoc casu, post vomitum, & purgationem per alvum, & diœtam parùm nutrientem calefacientibus utamur, ad hoc ut sanguis incalescat, & spiritus addantur illi, & quiescentes excitentur ad motum; hoc enim spirituum beneficio reliquiæ excrementorum domantur, & eorum secretio perficitur; idcircò possumus uti omnibus remediis, quæ in cachexia pituitosa, & serosa proponentur inferiùs, & præcipuè Vinis medicatis, cum simplicibus ibi descriptis; in hoc genere sunt omnia cœphalica, & aromatica; Chyatum præbendo in primo pastu, cum ipse paulò ante prandium Cyceonem exhibeat; Caseum addit, quem *in lib. de veter. Medic. n. 37. Gracilibus conferre mirabiliter*, pronunciavit.

Prandium parat ex pane, & pro obsonio pisces optimæ conditionis, & carnes Suillas coctas, idest elixatas. Carnes Suillas appellat eas Suis junioris, Porcinas dicit illas senioris; primæ sunt sanæ, & valdè nutriunt, ideò in hoc casu exhibet; crassum enim fieri ægrum optat, & hujus intuitu quietem maximam indicit; sicut enim motus extenuat, ita quies huic contraria impinguat, prout citò exequentur alimenta boni succi in quantitate moderata suscepta. Addit *quolibet decimo die, in hoc mense, fomentum leve*, ad liberam transpirationem fuliginosæ materiæ conservandam, ad partes magis humectandas, ut nutritio perfecta, & copiosa conficiatur.

Quarto mense omni quinto die ægrum lavari leviter hortatur; hujus rationem nobis dedit *Hipp. lib. de affect. n. 47.* ubi habet: *Balneum calidum moderatum quidem* (ut in hoc loco imperat) *mollit, & auget corpus*, quod principaliter intenditur, & præcipuè si à cibo exerceatur, docente *Hipp. lib. 2. de diœt. num. 20. Balneum à cibo calefacere, & humectare*, dum ea, quæ sunt, in corpore, diffundit in majorem molem, cujus beneficio expeditiori cursu ad partes alimentum fluit, illarumque porositates penetrat, & implet, cum plena earumdem restauratione. *Obsonium multum* concedit pro nutritione partium augenda; *exercitium multum* addit, triginta stadia manè, triginta ante cœnam, & post hanc viginti; ab hoc distributio cibi perfectè succedit, partes excalefactæ in copia recipiunt, & earum spiritus ad motum provocati, & facultates corroboratæ perfectè apponunt; quod docuit *Hippoc. lib. 2. de diœt. n. 28.* ubi ait: *Cursus longi curvi sensim facti calefacientes carnem concoquere, ac diffundere possunt, & vim ciborum in carne concoquunt*. Non excedat labor cibum; nam *Hippocr. lib. 3. de diœt.* sancivit morbos fieri, quando labor superat cibum, vel cibus laborem.

botem. Alimenta ex carnibus, & piscibus desumpta exquisiti nutrimenti vult, & cartillagineos etiam concedit, in quorum genere *Ostreæ* numerantur, & communiter nutrimenti boni, & solidi censentur. Sed, quod maximè notandum est, quando æger dormire vult, *poculum duarum heminarum*, idest sexdecim uncias cum dimidio continens, *Vini nigri jucundi, & vetusti* exhibet, & ejusdem conditionis Vinum per diem inter cibum exhibet. Rationem verò hujus consilii habemus ab *Hipp. in li.* 2. *de diæ. num.* 13. ubi habet: *Vinum nigrum, & dulce* (quod jucundum est, sit moderatæ dulcedinis) *humidum est; calefacit autem, & inflat, humiditatem inducens.* Humidum dicit, quia nutrit; quod deducitur ab eo, quòd dicit inferiùs, *Sapa humectat, quia alit*; sic Vinum dulce humectare dicitur, quia alit, & maximè si dulcedo fuerit moderata, cùm immoderata inflet, flatus subministrando. Vetus Vinum alvum movet; quod cognovit *Hipp.* in Vino, quando *cit. loc.* dixit, *Habet purgatorium*, & quid à materia, idest à tartaro, in quo virtus purgans hospitatur; & de Vino veteri hæc habet *Vander Linden in Select. Medic. Exercit.* 5. *ex Authore Græco fol.* 128. *num.* 78. *Vetus enim Vinum ventrem ducit, & obstructiones deobstruit, & convenit, quibus coacervatus pituitosus chylus in corpore, eò quia attenuat, incidit, quæ crassioris sunt substantiæ, & calefacit*, ut idem subjungit; cùm ergo Hipp. multum obsonium edendum imperaverit, & cùm ostreaceis, & cartillaginosis, ut in somno concoctio perfectior succedat, hujusmodi Vinum ante somnum exhibet, & in dicta quantitate, & etiam ut fœces separentur, & citò educantur; ex qua sententia ita acceta possumus deducere. Hippocratem sensisse in somno perfectiorem non fieri alimentorum digestionem ea, quæ fit in vigilia. Hunc magnum morbum sola diœta curat Hipp. excepta leni purgatione per vomitum, & secessum, ut nos moneat, quanti facienda sit in morbis, & ut methodum ea utendi apprehendamus, & maximè in cachexia, & omni malo habitu corporis, in quo agitur de renovanda massa sanguinis. Videndus, & perpendendus textus.

Cùm in præcedenti Tabem à plenitudine spinalis medullæ proposuerit, *in num.* 14. *li. de intern. affect.* describit Tabem à medulla spinali resiccata. *Resiccatur autem*, ait, *medulla spinalis, maximè cùm venulæ, ad medullam tendentes fuerint obturatæ, itemque ex cerebro accessus. Propter corporis afflictionem, hæc patitur, & ægrotat, resiccatur etiam à Venere.*

Causam resiccationis spinalis medullæ duplicem proponit hoc in loco. Prima, obstructio venarum alimentum spinali medullæ distribuentium; his obstructis alimentum deficit, hoc deficiente medulla spinalis exsiccatur. Ab inedia totum corpus emaciatur; inediam patiente, parte particulari in alimenti suspensione necesse est emaciari. Huic causæ addit *obturatum ex cerebro accessum*, hoc est impeditum spirituum animalium cum succo nerveo accessum, seu fluxum ad spinalem medullam, à quibus, si hæc nutrimentum non suscipit, aliquod nutritioni necessarium suppeditant, quo si privetur, medulla contabescit, prout patet in omnibus partibus spiritibus animalibus destitutis. Obstructione nervorum hic influxus spirituum impeditur, vel à succo nerveo incrassato viam per spinalem medullam non inveniente. Non est tamen hoc impedimentum totale, cùm non cesset motus in partibus, per quas ramificationes nervorum à spinali medulla exeuntium dispergunturs, sed tale est, ut non sufficiat pro illius nutritione, & operationum integritate. Causæ obstructionis tam arteriarum, quàm nervorum, inditium habemus in doloribus diversarum partium.

Dolor acutus incidit ipsi in caput, & in collum, & in lumbos, & lumborum musculos, crurum, ut aliquando flectere non possit, & stercus non secedit, sed sistitur, & urinæ difficultate vexatur. Hic in principio quidem morbi quietius degit; quantò verò magis tempus morbo prolongatur, tantò magis omnia dolet, & crura, velut ab aqua inter cutem, tument, & ulcera à lumbis emergunt, & alia quidem sanescunt, alia verò nascuntur.

Symptomata hunc morbum concomitantia describit, à quibus tamquam à signis morbus demonstratur. Dolor est, tristis sensatio facta ab objecto sensibili agente violenter in organum sensus, quod est membrana, & quo violentia actionis est major, eo dolor est acutior; si dolor acutus in hoc morbo cruciat caput, lumbos, collum, & crura, fatendum est, membranas, vel nervos per membranas ab objecto sensibili in istas violenter agente molestari. Hoc objectum est materia mordens, vellicans, rodens, quapropter asserendum pariter, materiam acrem ad membranas capitis, & aliarum partium fluere, à qua vellicatæ violenter dolent; hujus humoris acrimonia fit satis manifesta in ulceribus lumborum. Hinc necessariò admittenda distillatio humoris acris ad dictas partes. Hæc in arteriis congregatur, & per has in membranas capitis, & musculorum partium descriptarum transfunditur; portio hujus materiæ, succo nerveo mixta, per extremitates nervorum in easdem partes deponitur, cum incremento doloris, unde acuties istius. Crassiusculæ particulæ istius humoris hærentes in extremitatibus capillarium arteriarum spinalis medullæ orificia istarum obstruunt, sanguinis, alimentique effusionem ad dictam medullam impediendo, maciem ejusdem præparant; eædem particulæ in orificiis nervorum spinalis medullæ congregatæ, in aliquibus obstructionem totalem inducunt, in aliis semiobstructionem, ut in nervis musculorum crurum, quæ cum difficultate flectuntur. Difficultas urinæ, & stercoris retentio, læsionem nervorum à spinali medulla prodeuntium, & ad dictas partes tendentium demonstrat. Ejusdem distillationis materia abundanter in porositates crurum expulsa, & stagnans, ob crassitiem, vel inclinationem ad coagulationem, tumorem illarum facit.

Prognosticum habet in fine textus: *Est autem morbus hic gravis*, quia medulla spinalis est inter partes principes, quarum exsiccatio est semper lethalis, & ab hac sequitur totius exsiccatio, & macies, ob spirituum animalium deficientiam in omnibus partibus nervos ab ea recipientibus, quæ sunt multæ, stante necessitate illorum pro nutritionis officio, quibus accedit doloris contumacia. Hic, licèt in principio sit mitis, progressu temporis fit acutus; à dolore consumptio spirituum, malitia sanguinis, depravatio nutrimenti, à quibus macies totius corporis.

Huic cùm sic habuerit caput purgato, Hippophais succo, aut Cnidio grano, corpore prius valdè benè foto. Vesperi verò post purgationem, ptisanæ duas heminas sorbeat Melle affuso; Vinum autem bibat album molle.

In capite, si non generatur materia distillationis, in eo secernitur, & congregatur; ideò cum ratione curationem hujus morbi à purgatione hujus humoris in capite collecti, cùm sit excrementitius, & qualitate peccans, incipit Hipp. cum *Succo Hippophais*, herba Antiquis nota, in terris circa Mare nascens, ex *Dioscoride*, in Italia tamen à *Matthiolo* numquam reperta. Hujus succus pituitam, serositatemque purgat, ideò in hoc affectu maximè congrua; & ejusdem conditionis est *Granum Cnidium*, seu *Semen Thymeleæ*; horum vice nobis adsunt *Semen Chartami*, *Jalappa*, *Mecheocan*, *Manna*, *Syr. Rof. sol. Pil. Alephanginæ*, *Aureæ*, quibus addi possunt *Magisterii Jalappæ* grana aliquot. Purgationi more solito præmittit fotum, seu fomentum, cum aqua calida partium circa ventrem, quod cum spongia, aqua calida imbuta, optimè fit. *Vesperis*, hoc est purgatione terminata, *succum ptisanæ* exhibet *ad heminam duas*, hoc est ad uncias sexdecim, *cum Melle* ad abstersionem ventriculi, & intestinorum, tam pro humoribus ad hæc ductis à purgante, & non ejectis, quàm pro reliquiis medicamenti expellendis; ut hæc certò succedant, Mel Ptisanæ adjungit; quod maximè notandum; nam abstersiva, quæ à nobis incipiente operatione purgantis exhibentur, ab Hippocrate exhibentur in fine, & nullum alimentum præbet, nisi purgatione confecta, & in hoc casu valdè periculoso leve medicamentum dandum esse monet, cùm loco etiam alimenti Ptisanam præbeat. Addit *Vinum album molle*, quia & hoc alvum movet.

Postera die asinini Lactis cocti, Melle affuso, heminas octo ebibendas ipsi dato; si verò asininum non habeas, bubuli, aut caprini cocti tres semicongios, Melle affuso.

Abun-

Abundantia humoris serosi, & partium multarum affectio, unica purgatione non tolluntur, ideò hanc reiterat Hipp. sed blando medicamento, ne vires dejiciantur. Lac exhibet ad quantitatem supradictam, nempè ad uncias sexaginta sex, quæ excedens videtur; tempore tamen Hipp. talis non existimabatur, & frequenter tali quantitate usus est, cùm quantitas in Lacte istius purgativam vim evocet. Lac præbet asininum, quia magis purgat, quàm aliud Lac, ob seri copiam, quod valdè abstersivum est, ob redundantiam particularum nitrosarum; coctum præbet, quia Lac coctum magis purgat, quàm crudum, dum à coctura partes nitrosæ seri ab evaporata aqua, à qua aliquantulum retundebantur, maximè activæ redduntur in abstersione, & irritatione; Mel affundit, tamquam stimulum virtutis purgantis Lactis. Si Lac asininum non sit in promptu, substituit bubulum, aut caprinum ad tres semicongios, quæ mensura correspondet octo heminis; semicongius continet quatuor libras & semis, & cum Melle propinat.

Et dum temporis opportunitas adest, Lac bibat, Sero, & Lacte utens per quinque, ac quadraginta dies. Cibis autem, & obsoniis utatur, quàm maximè per alvum secedentibus; Vinum bibat molle album mendæsium.

Hujus morbi causam diximus serum redundans, & acre; ut redundans, cacochymiam constituit serosam, quæ, præmissa purgatione, corrigenda cum eis, quæ sanguinem optimum generant; ut acre, attemperandum, & dulcificandum. Tendit ad maciem hic morbus, hæc declinanda humectantibus, & benè nutrientibus. Lac hæc omnia spondet, ex consensu omnium Scriptorum antiquorum, & recentiorum, qui de hujus facultatibus scripserunt. Lac ergo tamquam medicamentum utramque paginam implens proponit Hipp. Pro recta hujus remedii executione, temporis opportunitatem requirit; opportunitas attendenda in remedio, & in ægro. Lac tempore Veris magis solvit, quàm nutriat, sicut illud, quod ex herba virenti in animali progignitur; quod verò Æstate, & Autumno colligitur, magis nutrit, minus alvum subducit, prout à cicciori alimento genitum. Ex parte ægri, opportunitas desumenda ab ejus viribus, & à necessitate remedii dilationem excludentis. Verùm opportnnitas propriè ad anni tempus refertur; legit enim *Foesius*: *Si anni tempus ferat*; Hyems enim non est tempus opportunum. De Lactis quantitate nihil habet Hipp. sed solùm dicit, *Lac bibat*; hæc enim determinanda mensura ab ægri ventriculo robusto, vel debili desumpta. Regula universalis, meo judicio, sit talis quantitas, ut movere possit alvum leniter, ut tres, vel quatuor libræ, in ventriculo robusto sex, & octo. Regulam in Lactis assumptione servandam nobis dedit *Conr. Gensurus li. de Lacte*, ubi hæc scribit, vel potiùs transcripsit *ab Aetio tetrab.* I. *serm.* I. *cap.* 93. *Qui Lac bibit, summè cavere debet, ut interim à reliquis cibis abstineat, donec illud exactè concoctum sit, atque alvo secesserit. Si namque eo nondum confecto novum alimentum ingesseris, præter quòd ipsum putrescet, etiam quidquid adjeceris simul ad putredinem trahet. Mane verò bibendum nuperrimè mulctum, atque interim magno labori parcendum, sensimque deambulandum interjectis quietibus, quæ tamen citra somnum sint; his enim conditionibus potum Lac secedet, educens secum, quæ supervacua fuerunt; illud enim, præ cæteris, maximè observari oportet, ut primum semper secedat, quod ubi secesserit, optimum est. In principio igitur secedit commodè quidem purgans, non tantum, quæ in tota corporis mole sunt*; (*Aetius* verò dicit, *purgans non totam corporis molem, sed in primis, quæ in ventriculo intestinis, proximisque membris continentur*;) *postea verò, cùm jam per venas distribuitur, optimè nutrit, neque ampliùs dejicit alvum, sed sistit potiùs*. Ambiguitas illa, quæ continetur in illis verbis, *Maximè observari oportet, ut primum semper secedat*, sic tollenda: Si enim plura pocula in uno die essent sumenda, aliquis intelligere posset non esse sumendum secundum poculum, nisi primum priùs secesserit; quod non est ita intelligendum, sed quòd non sit sumendum Lac secunda vice, nisi illud in prima sumptum secesserit. Ad hoc ut prima vice secedat, sit pro regula infallibili, eam majorem Lactis quantitatem, quàm ventriculus ægrotantis ferre potest, exhibere, ei adjungendo vel *Mel*, vel *Sapam*, vel *Sal* quæ stimulos purgationi addunt; præter illud, quòd quantitas habet, error est recentiorum Medicorum Lac ad quatuor, vel quinq; uncias in prima vice exhibentium, quia cùm non possit educere per alvum excrementa in ventriculo, & intestinis existentia, cùm ea non moveat ab illis, corrumpitur, cum torminibus, doloribus, & nausea, & numquam à Lacte utilitatem obtinebimus, nisi priùs per alvum secesserint dicta excrementa, purgando, & non secedet, nisi in copia Lac assumatur, addito etiam stimulo supradicto, & quando vel parùm vel nihil alvum movet, tunc excrementa in infimo ventre non ampliùs reperiuntur, & Lac totum venas ingreditur, sanguini miscetur, pravas istius qualitates corrigit, & in optimuum cedit alimentum, & ita paulatim tota massa sanguinis ad perfectum statum reducitur, & morbus eradicatur; hac ratione in pluribus morbis, febribus essentialibus, & morbis acutis exceptis, Lac valdè utile. Lacte alvum non ampliùs movente, minoranda ejus copia, quia tunc ut alimentum exhibetur, & magna quantitas à ventriculo non rectè conficietur. Notandum est etiam, in Lacte alvum movente numquam cibum alium esse sumendum, nisi confecta purgatione; in Lacte verò pro cibo sumpto optimum censeo cibum differre, usque ad horam cœnæ, itaut Lac pro prandio serviat, vel *Eruo*, & *Lacte* utatur, juxta Hippocratis sensum; ita legit *Foesius* illa verba textus, *Sero, & Lacte utens*; error enim est Typographi in verbo *Sero*, cùm legendum sit *Eruo*. Præparandum *Eruum* modo tradito à *Matthiolo in Dioscoridem*: terendum, ut in farinam abeat, hæc Lacti in parva quantitate miscenda, & coquenda, & in cibum sumenda. *Eruum* urinam provocat, ideò correctioni sanguinis servit, & sanguinem dicitur depurare, & bonum colorem efficere, ut notat *cit. Matthiol.*

Obsonia per alvum facilè secedentia commendat, *ut alvus lubrica servetur*, & quæ facilis sunt digestionis; in horum genere sunt carnes caprinæ, agninæ, Vituli lactantis, Pulli junioris, Anatis domesticæ, & aquaticæ, pisces. *Vinum* concedit *album molle*, idest dulce; idem sonat *mendæsium*. Tale Vinum alvum movet, ob aquositatem, per quam leve etiam est, & non nocet in usu Lactis, quia acidum Vini, quod Lac coagulat in Vino levi molli, ab aqua dominante debilitatur.

Cùm autem crassissimum fuerit, in lumbos ipsius ab utraque ventriculorum parte crustas quatuor inurito, & in dorsum utrinque quindecim, & in cervicem duas inter tendines; si enim ustio successerit, sanum facies.

A Lactis usu crassefactus multùm æger, idest impinguatus, ad istius præservationem ustionem, ad instar cauterii, in descriptis partibus probat. Per ventriculos intelligit illam partem lateralem sub costis existentem, mollem, pressibilem, lumbis conterminam. Ventriculum nominat, quia cavitatem repræsentat. Per has ustiones materia fluens ad dictas partes evacuatur, nec permittitur in illis stagnare, qua de causa à morbo præservatio succedit. Non inutilem, imò maximè efficacem censerem in hoc morbum *Aquam stibiatam*, cùm sit maximum dulcificativum sanguinis, non solùm in morbo Gallico, sed in qualibet ejus depravatione in aciditate, & salsedine, cujus descriptionem invenietis *in meo Systemate de lue Gellica curanda*, & post hanc usus Lactis.

Non dissimilem affectionem describit *Hipp. lib. de glandulis num.*10. cui conjungitur etiam ossis sacri, & coxendicis dolor, in quo textu curationem non describit. Debet verò curari modo, quo curatur descripta Tabis curatio.

Alreram causam Tabis ab exsiccatione spinalis medullæ dixit *Hipp.* esse Venerem, & de hac causa particularem facit mentionem *li.* 2. *de morb. num.* 49. sub titulo *Tabes dorsalis*, his verbis:

Dorsalis Tabes à medulla fit; corripit autem maximè recenter Sponsos, & Veneris deditos. Sunt autem sine febre, & benè cibum capiunt, ac consumuntur.

Dorsalis Tabes est macies, suam sedem, & principium

pium habens in dorso, & spinali medulla, ideò dicitur dorsalis: & licèt communiter de toto dicatur, ut patet in illo verbo, *consumuntur*, significante maciem totius, dicitur tamen dorsalis à sua origine, quæ est dorsum, quatenus comprehendit spinalem medullam. Ex eo quòd corripiat recenter Sponsos, & Veneri deditos, declaratur nimiam, & excedentem seminis effusionem ponendam esse pro causa hujus maciei dorsalis, inhærendo principio Hipp. quo semen à medulla spinali provenire determinat *in li. de Genit. num.* 1. his verbis. *Cùm verò pudendum teritur* (loquitur de actu coitus) *& homo movetur, & humidum in corpore calescit, ac diffunditur, & à motu conquassat, ac spumescit*; & quemadmodum etiam alii humores omnes conquassati spumescunt, id quòd robustissimum est, ac pinguissimum secernitur, & ad medullam spinalem venit, ad hanc postquam genitura venit, procedit ad renes, à renibus verò transit per medios testes ad pudendum. In magna seminis effusione fit consumptio humoris excedens in medulla, à qua sequitur illius macies. Verùm hæc ratio maciei spinalis medullæ non subsistit, quia falso nititur fundamento. Anatomica demonstratio, quæ cum magno Medicinæ damno nota non fuit Hippocrati, sicut nostræ ætati evincit, materiam seminis, non à spinali medulla ad testes, sed à vasis seminalibus ab arteria emulgenti divaricatis profluere. At licèt principium prædictum sit falsum, non est tamen falsum in magna, & copiosa seminis effusione spinalem medullam pati; nam principia læsionis in hac effusione sunt in cerebro, & nervis, & in spinali medulla per concomitantiam, prout ab hoc textu colligitur, dum ait Hipp. *Ubi iter fecerit, aut cucurrerit, tum alias, tum ad acclivem locum, anhelatio, ac debilitas, & capitis gravitas, & aures sonant*. Hæc læsionem facultatis animalis arguunt. Superiùs verò habet: *Et benè cibum capiunt*, indicium facultatis naturalis integræ; *Et sunt sine febre*, argumentum vitalis facultatis illesæ. Et experientia demonstrat in coitu facultatem animalem, quoad suas operationes, magis, & primò lædi, quàm cœteræ facultates, & cum hæc in spinali medulla suum exerceat dominium; si læditur facultas animalis primò, læsio est communis spinali medullæ. Hac ratione forsan convictus Hipp. in hanc venit sententiam, semen à spinali medulla defluere. Spinalis medulla, & cerebrum patitur primò in seminis effusione larga, & patitur ob copiosam spiritus animalis dissipationem cum semine effuso, per quam languet facultas animalis, & ejus instrumenta, cerebrum, & spinalis medulla, ut ostendunt ferocia etiam animalia, quæ post coitum etiam moderatum languent in motus exercitio. Læsionem cerebri in immoderato coitu ostendunt tot fluxiones, tot morbi cerebrum affligentes, ab eo principaliter orti, & pariter læditur, consumpta ab immoderato coitu materia alimenti ei præparata, in cujus defectu contabescit, & eadem deficiente spirituum animalium generatio interdicitur, cum prostratione virium animalium universali; & si vera esset sententia aliquorum, materiam seminis esse succum nerveum, evidens esset primam læsionem, ab immoderato coitu enatam, esse cerebri, & spinalis medullæ dicti succi promptuarium.

Ex his eruitur causa consumptionis, & contabescentiæ totius, dum alimentum, modo dicto de medulla, in toto deficit, consumpto humore nutritioni totius destinato. Febris non adest, quia, licèt sit aliquod vitium in sanguine, non est talis conditionis, ut valeat fermentatione, vel accensione præternaturali sanguinem afficere.

Et si interroges, ita affectum dicet, sibi supernè de capite in spinam, velut formicas descendere videri; & ubi mingit, aut ventrem exonerat, prodit ipsi genitale semen multum, ac liquidum, & genitura minimè fœcunda est, & in somnis semen profundit, sive dormiat cum uxore, sive non. Et cùm iter fecerit, aut cucurrerit, tum alias, tum ad acclivem locum, anhelatio, & debilitas ipsum corripit, & capitis gravitas, & aures sonant. Hunc temporis progressu, ubi febres fortes ipsum corripuerint, perdunt febres lipyria. Legit *Foesius: Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus, perit ex lipyria febre*.

In quo consistat Tabes dorsalis, & quibus cognoscatur, exponit in hoc textu Hipp. Consistit in seminis effusione copiosa voluntaria, & involuntaria: Voluntaria est in recenter Sponsis, & Veneri immoderatæ deditis, in quibus seminis effusio est excedens voluntate imperante, à voluptate irrationabili determinata. Involuntaria succedit in actu excretionis urinæ, & fecum per alvum, & in somno. Voluntaria aliam non habet causam, nisi appetitum venereum; quandoque excitamentum accipiens à corporis temperie, & humorum abundantia, & crasi. Seminis abundantia, & ejusdem moderata acredo inclinationem ad coitum inspirant, & ab hac appetitus facilè movetur. Seminis abundantia est à sanguine redundante, & à vasorum seminalium amplitudine, testiumque robusta facultate. Acrimoniam semen suscipit à sanguine fervido, à quo elaboratur; calor fervidus mordax est, à particulis acribus in sanguine præexistentibus, & in semine remanentibus; hac ratione biliosi sunt maximè ad Venerem inclinati. Ab his appetitus venereus excitatur eo modo, quo ab acido ventriculi excitatur fames, semen vel quantitate, vel qualitate capsulas seminales vellicando; hujus vellicationis motus per nervos ad cerebrum, ubi adest sensus communis delatus, appetitum venereum movet, percepta à sensu communi in eo motu coitus indigentia, de qua monefacta phantasia, & persuasa de apparenti bono in jucunda seminis effusione, hanc appetit, mediaque pro eadem eligit. Hoc excitamentum explicandum eo modo, quo excitatur appetitus famis, prout demonstrabitur de Fame.

Involuntaria seminis effusio est à causa omninò præternaturali irritante vasa seminaria, contentique seminis ejaculationem determinante. Hujus Historiam habemus *in Hipp. li. 6. Epid. sect. 8. n. 42. de Satyro nomine Grypalopax annorum viginti quinque, cui non solum per somnum genitale semen excernebatur, sed per diem multoties spontè exhibat; perventus ad annum trigesimum, Tabe correptus obiit*.

Causam hujus morbi colligimus *à cit. text.* ubi habet semen excretum esse *liquidum*; ex quo videtur concludi posse per Hippocratem, unicam causam effusionis seminis esse ejus liquiditatem, seu tenuitatem; quam contrahit, vel à copia seri excedente alias particulas, ex quorum mixtione semen conficitur, & præcipuè si serum non sit incrassationis capax; vel à partium semen elaborantium languore, & caloris paupertate non miscente, nec incrassante materiam receptam pro semine conficiendo, sed hæc relinquitur cum ea tenuitate, qua subtilissimos testium tubulos pertransivit, & talem retinet in capsulis seminalibus: copia seri, & calor debilis in partibus genitalibus, & in toto immoderatæ Veneris sunt effectus, cùm ab hac copiosa spirituum dissipatio, & concoctiones depravatæ contingant, & ab his caloris nativi defectus, & seri redundantia. Ab utroque habetur seminis profluvium, siue delectatione, & penis erectione, quia per tenuitatem, & caloris defectum non fit titillatio illa in membrana capsularum, à qua delectatio pendet in emissione seminis. Non satis est seminis fluiditas, & tenuitas, ad hoc ut involuntariè fluat à capsulis, nisi conjungatur porositatum istarum dilatatio, & caruncula eisdem appensæ laxitas, aperturam, vel fixuram relinquens, per quam tenue semen effluere possit. His duobus ita positis facilis est effluxus seminis involuntarius, & per hæc dicitur facultas retentrix capsularum debilitata in immoderato coitu; hæc succedunt à continua impletione, & inanitione capsularum in excretione seminis, à qua debilitatæ capsulæ à continuo motu, & exercitio, & orificium, & porositates dilatantur. Non mirum ergo, si semen hujus conditionis in uterum ejaculatum, ab hoc citò exeat, & sterile evadat, si per capsulæ seminalis porositates fluat involuntariè à parvo conatu in urinæ, & fœcum per alvum excretione commoto. Non negandum tamen effusionem involuntariam seminis posse fieri à quantitate seminis à particulis acribus, & pungitivis in eo redundantibus, quatenus gravando, & vellicando, determinant capsulas ad effusionem seminis, prout contingit in temperamentis calore pungitivo præditis, & valdè biliosis. Verum tamen est, ubi immoderatus successerit coitus, prout ab Hipp. supponitur, dictam effusionem seminis semper esse à supradictis causis. A motu debilitatur valdè, ob spi-

ob spirituum animalium carentiam, ut dictum est superiùs. Anhelatio, capitis gravitas, & sonitus aurium in motu sunt ægro molesta, dum per effusionem seminis pars tenvior, spiritosior sanguinis consumitur remanente parte crassa, & fecosa; & quia in motu major quantitas sanguinis ad pulmones impellitur, quàm in quiete, & ob suam crassitiem circulationis motum per pulmones tardè peragit, citò vasa istorum implentur, & distenduntur, gravitateque, & pondere humoris motus illorum in aliqua parte impeditur, unde respiratio difficilis succedit, & anhelatio. Gravitas capitis eodem modo gignitur, gravatis, & pressis membranis cerebri à collecta in istarum vasis sanguinis copia, ob lentam istius circulationem. Sonitus aurium conjungitur, quia sanguis stagnans in vasis prædictis cerebri effervescit, incalescit, & calore concepto, auribusque communicato, implantatum istarum aerem cum violentia agitando sonitum efficit.

Progrediente morbo febres fortes, idest magnæ, affligunt, ob sanguinis pravam conditionem ab hoc affectu impressam. Continua seminis effusio, ut dictum fuit, sanguinis virtute debilitat. Hinc excrementorum varii generis in massa sanguinea proventus, à quibus præternaturaliter sanguis fermentatur, & in principio existente adhuc in sanguine aliqua spirituum copia fermentatio succedit cum magnitudine, & aliquali violentia, unde febres fortes; diminuto verò spiritu febris fit lenta, cum frigiditate partium externarum, & caliditate internarum, quæ dicitur lipyria. Frigent externæ quia per has sanguis in parva quantitate circulatur; impulsus enim cordis, quo sanguis impellitur ad partes externas languens, ob effusionem seminis subtrahit à partibus externis illam copiam sanguinis aptam calorem debitum in eis conservare, quo deficiente necesse est, ut refrigerentur; collecta verò ea quantitate sanguinis, quæ reperitur in vasis circa partes internas, in istisque veluti stagnans cum calore febrili calorem illarum auget.

Cùm ita habuerit, si ab initio curandum susceperis, fomento per totum corpus adhibito, medicamentum sursum purgans bibendum ipsi dato, & postea caput purgato, deinde deorsum purgans exhibeto. Optandum autem fuerit, ut verè hanc curationem aggrediamur. Postea verò Serum, aut Lac asininum bibendum dato.

Supposito hanc seminis involuntariam effusionem pendere, vel à sero excedenti, vel acri, & salso, vel ab aliis humoribus hujus naturæ, deducitur necessariò horum humorum copiam esse minuendam. Hoc fundamento proponit Hipp. pro curatione in principio hujus morbi vomitivum, & possumus uti blando, in aliis locis superiùs proposito, præmisso priùs fomento. Deinde caput purgat. Innui superiùs, in effusione seminis caput lædi, & in eo excrementorum copiam colligi, à quibus sublevandum, ut majora damna vitemus, eorum purgatione, non medicamentis per os sumptis, sed Errhynis, quibus aliis in locis usus est Hipp. pro capitis purgatione, & quando de purgatione capitis loquitur indistinctè, sine determinatione remedii, intelligendus semper de purgatione per Errhyna, quæ verè caput purgant immediatè, sine ullo ægrotantis incommodo. Post purgationem per vomitum universalem, & capitis particularem, purgationem deorsum per alvum addit ad educendas reliquias humorum peccantium; purgans determinandum habito, respectu ad humorem peccantem, si serum, *Hydragoga*, si bilis, *Cholagoga*, si humor acidus, melancholicus, *Melangoga*; si crassus judicatur, si tenuis, *Hydragoga*; sequenti verò die à purgatione, vel Serum, vel Lac asininum ad blandam purgationem reiteranda, & ad integram intestinorum abstersionem præbet, quibus nec Serum, nec Lac sufficit, nisi in magna quantitate propinentur ad quatuor, vel quinque libras. Optat in Vere hanc purgationem ineundam, quia in tali tempore humores sunt magis fluxiles, & vires magis purgationibus resistunt, & est tempus magis aptum ad purgandum. Reiteratæ purgationes præscriptæ, monent robur virium requiri in ægro, ideò etiam exercendæ in principio morbi; eo enim transacto, & augmentum, vel statum attingente vires debilitate dictas purgationes non sustinebunt, ideò, si casus eveniet, leniori purgatione, vel epicratica utendum.

Cœterum bubulum Lac per quadraginta dies bibendum præbeto; ad vesperam verò quamdiù Lac potat, Alicam sorbendam dato, à cibis autem abstineat.

Purgato corpore à sero, vel acri, & salso humore, incrassanda seminis materia, quæ est sanguis. Hoc melius non perficitur, quàm cum aliquo, per quod optimus sanguis generetur, in quo adest aliqualis viscositas, & tanta Seri copia, quantum sufficit ad ejus motum circularem, & ad permeandas capillarium vasorum angustias. Tale est Lac, à quo optimus sanguis generatur, est facilè digestibile, quod attendendum est in hoc affectu, ob enervatas facultates ventriculi ab immoderato coitu, in optimo sanguine est moderata crassities, & inclinatio ad hanc suscipiendam; hinc principium materiale generandi semen crassum, ab optimo sanguine optimi spiritus animales, & in copia extrahuntur; hæc duo sufficiunt ad corroborandas omnes corporis partes, hoc modo corroboratæ capsulæ seminales suæ porositates restringuntur, & orificium roboratur. Lac bubulum hæc omnia præstat, & maximè in tribuenda sanguini consistentia, & moderata visciditate. In Lacte ergo colliguntur omnes virtutes opportunæ pro curando prædicto affectu. Conveniet etiam si acrimonia seminis erit causa illius effusionis immoderatæ, cùm quamlibet acrimoniam temperet, & moderet. Lac bubulum exhibet per quadraginta dies, nec minori tempore restauratio massæ sanguinis indiget. Quantitatem non determinat; colligere tamen possumus, dum nisi ad vesperas cibum exhibet, unde deducere possumus tantam quantitatem Lactis exhibere, quanta sufficit ad alendum usque ad vesperas cum cibo levi, quale est propositum in textu; hæc quantitas est determinanda sumpta mensura à ventriculi robore, à quantitate cibi ægro consueta. In hoc tempore Lactis, ad vesperam exhibet *Alicam*. *Alica* est *Spelta decorticata*, granum medium inter frumentum, & hordeum optimi nutrimenti, ex cujus farina conficitur panis laudatus, quia facilioris digestionis, quàm triticeus. Ab hoc grano in aqua cocto exprimitur succus eo modo, quo exprimitur ab hordeo; hic dissolvitur vel in jure, vel in aqua hordei, & servit pro cibo, cui potest addi Ovi Vitellus, cùm sit facilis digestionis, & optimi nutrimenti. Ad hujus imitationem solet parari pulmentum *ex farina Oryzæ*, vulgò *Riso*, *in Lacte, cum Vitello Ovi, & Sacchoro, & pauco Cinnamomo cocta*. *Emulsiones ex Pineis* conferunt. Dum Lacte utitur æger, ab omni cibo abstinere suadet Hipp. hoc est ab omni alimento solido.

Postquam verò Lac bibere cessarit, cibis mollibus ipsum reficito, ex modico initium sumens, ac quam maximè crassum, ac pinguem facere studeto. Per annum ab ebrietatibus, & Venere, & laboribus abstineat, exceptis deambulationibus, in quibus vitet frigus, & Solem; tepida autem lavet.

Transactis quadraginta diebus à Lactis assumptione, ad alimenta solida transeundum, quæ *mollia* Hipp. determinat, hoc est facilis digestionis, ut *Ova sorbilia, caro Pulli, Columbi domestici, Vituli, Capri junioris, pisce saxatiles*. Modum quantitatis determinat, dum ait, *Ex modico initium sumens*, nempè in primis diebus pauca sit horum quantitas, ne ventriculus ab insuitato per quadraginta dies cibo gravetur, & à perfecta digestione deviet; paulatim verò augeatur omni die ad unciam, ut paulatim ventriculus assuescat tali cibo, cum perfectiori ejus concoctione. Hac regula victus, si crassus, & pinguis evadat, in tuto erit.

Non satis pro integra curatione optima victus ratio, sed ulterius multa sunt vitanda, quæ proposuit *Hipp. in text.* aliqua enim excrementa congregant, ut ebrietates, alia debilitant facultates, ut Venus, alia resolvendo, nimis exsiccant, ut labores; hæc declinanda exercitium moderatum non derelinquendum, ob rationem superiùs traditam ex Hipp. placito, vitando frigus, & Solem, à quibus, vel humores acres fiunt, ut à frigore, vel nimis attenuantur, ut à Sole. Lavacrum tepida æquivalet exercitio.

Pro Diœta lactea supra proposita notandum est, si in primis diebus tormina adsint cum fluxu alvi, non statim desisten-

desistendum esse, ut aliqui Medici imperant, existimantes Lac corrumpi in ventriculo, & per alvum corruptum secedere; quod falsum est, quia alvi fluxus est à Lacte purgante, quia in quantitate bibito, prout notatum fuit superiùs, purgat, quamdiù ventriculum, & intestina continent excrementa; ideò non est timendus alvi fluxus in Lactis sumptione, sed continuandus Lactis usus, ob rationem superiùs dictam. Hac diœta lactea patet curari posse etiam effusionem involuntariam seminis ab acrimonia ejusdem. Si verò pingui, & crasso facto ægro adhuc fluxus seminis, sed diminutus persistat, correctam esse sanguinis massam ostendit, sed vitium laxitatis remanere in vesiculis seminalibus, quod tollitur *fomentis*, *ungentis*, *ceratis* ex adstringentibus paratis, quæ inter utrumque sexum apponenda.

Aliam Tabem habemus descriptam *li.* 2. *de morb. n.*48. sub his verbis: *Alius morbus, si ex fervido ulcere, aphtha appellato, pulmonum fistula laborarit. Febris debilis tenet, & dolor medium pectus, pruritus corporis adest, & vox raucosa, & salivam liquidam, & tenuem spuit, quandoque etiam crassam velut ptisanæ succum, & in ore odor oboritur ipsi gravis, velut à piscibus crudis, & aliàs, atque aliàs apparent in saliva dura velut fungus, ab ulcere, & supernæ partes attenuantur, atque adeò homo totus, & circuli faciei rubescunt, & progressu temporis ungues contrahuntur, & aridi, & cum virore pallidi fiunt.*

Hæc Tabes est cum ulcere asperæ arteriæ, quam pulmonum fistulam appellat; ulcus dicitur fervidum, quia cum phlogosi, & calore valido unitum. Ideò definiri potest, *Macies ab ulcere asperæ arteriæ.*

Si est ulcus causa, statim manifestatur, nempè humor acris, & erodens, à quo aspera arteria ulceratur. Hic humor, vel est sanguis, quo nutritur, vel humor ille lymphaticus à glandulis in interna superficie membranæ cavitatis transudans, quæ in mucositatem, qua oblinitur, transit, hancque continuo fluxu fovet, cujus portio, si salsa, & erodens extiterit, & diù hæreat in determinato loco, ulcus in eodem corrodendo aperit. Talis conditionis humorem reperiri in hoc casu, deducimus à pruritu totius corporis humorum acrimoniam in massa sanguinea indicante; hæc humorum acrimonia supponit causas externas huic conferentes.

Signa hujus Tabis: *Febris debilis tenet*, prout sunt omnes ab ulceribus pendentes, cùm parva sit fermenti febrilis materia ab ulcerata parte membranosa, vel cartillaginosa, qualis est trachea exanguis prodiens, ideò etiam febris debilis. *Dolor est in medio pectoris.* Dolor est semper cum ulcere, cùm in hoc sit solutio continui à causa sensibili violenter agente, & etiam quia pars ulcerata est sensu prædita; est in medio pectoris, quia hunc situm aspera arteria ulcerata occupat. *Vox raucosa est*, signum patagnonomicum, & inseparabile ab hac Tabe, cùm à voce raucosa indicetur asperæ arteriæ vitium. Hæc fit ab inæqualitatibus istius, in quibus aer expiratus interrumpitur, & variè frangitur, ex quo vox raucosa, sicut clara, lenis, & æqualis ab ejusdem æquali lenitate superficiei prodit. In omni ulcere excrementa congregantur, alia sub puris, alia sub serosæ humiditatis specie; idem in ulcere tracheæ observatur, dum ægri in hac *salivam liquidam spuunt*, hoc est tussi, aliquando ejiciunt; aliquando verò *salivam purulentam*, *qualis est* illa *ptisanæ succum* referens, & quæ in ore pravum odorem relinquit, qualis est ille piscium crudorum, qui nisi à putredine humoris per os transeuntis relinquitur. *Dura in saliva velut fungus.* Hic in Medicina habetur pro excrescentia partis ulceratæ ex humore nutritio nata, velut tuberosa eminentia, quæ paulatim ab humore acri, à motu tussis, & excreationis corrosa, cum sputo exit. In hoc statu febris, ulceris, tussis æger emaciatur, ob rationem superiùs allatam pluribus in locis. *Circuli faciei*, hoc est, genæ rubescunt ob calorem ulceris, qui facilè faciei communicatur in incalescentia pulmonum, ut patet in magna vociferatione in pulmonum inflammatione. *Ungues contrahuntur*, ob rationem adductam de Empyemate. *Aridi fiunt*, ob maciem, *cum virore pallidi*, hoc est flavi, cum virore, ob cacochymiam universalem, à qua color cutis depravatur.

Prognosticum exprimit in illis verbis: *Statim* (idest citò) *moritur, si non curatus fuerit sanguinem, ac pus spuens* (serpente ulcere, à trachea, ad pulmonis substantiam vasa istius rodendo, & portionem in pus convertendo, unde puris, & sanguinis excretio.) *Postea etiam febres vehementes accedentes ipsum perimunt.* Ulcere dilatato pus augetur, & cum hoc febrile fermentum, à quo febris incrementa suscipit cum vehementia; *si verò curetur, effugiet ex hac Tabe.*

Curare porrò oportet, ut Lenticulæ decocto poto vomat. Quòd si tempestivum esse, visum fuerit Veratrum bibat, siquidem potens fuerit homo per se, sin minus dimidium potionis ad Lenticulæ decoctum amisceto, itaut in quinta, aut sexta potione desinat.

A vomitu curationem auspicatur Hipp. hujus Tabis. Hoc Hipp. documentum fulcitur, ratione superiùs allata, per vomitum nempè materiam in pulmonibus contentam expurgari, unà cum aliis excrementis sanguinis, & etiam ratione infra dicenda, nempè alvum non esse movendam.

Duo verò in hac purgatione requirit: Primò, quòd tempestivum sit, hoc est, hanc purgationem correspondere tempori anni; docuit enim *li.* 3. *aphor.* 4. *Æstate per superiora, Hyeme per inferiora purgandum.* Secundò, ægrum esse robustum. Hæc duo applicanda sunt vomitivo ex Veratro, pro quo ait, *Si æger non potens fuerit, dimidium potionis* (intellige ex Veratro) *miscendam esse cum Lenticulæ decocto.* Hoc est mediam partem dosis Hellebori, quæ si potens esset, ægro tota præscriberetur, hancque infundendam esse in liquore proportionato, & miscendam esse cum decocto Lenticulæ, ut violentia actionis Hellebori retundatur; nec contentus hac moderatione pro virium conservatione, jubet ut in quinque, vel sex partes hæc mixtura dividatur, & unam ab alia divisam accipiat; an verò in unica die tota mixtura sit sumenda, duas, vel tres horas intermittendo ab assumptione unius partis medicamenti, ad assumptionem alterius, vel omni die usque ad quintum, vel sextum sit sumenda una portio medicamenti, vires consulendæ: in gravi virium languore omni die sumenda una portio medicamenti, in minori languore in una die, sed partitis vicibus accipiendum medicamentum. Si verò anni tempus vomitum non permiserit, provocandus hic succo Lenticulæ puro epoto, quo uti possumus in virium languore.

At ventrem infernum medicamento ne moveas, si febres fortes corripuerint, si verò non corripuerint, Lacte asinino subtus purgato, quòd si debilis sit, ut bibere non possit, per Clysterem infundito.

Vomitum imperat, purgationem prohibet, quia vires resolvit, & ulceri non medetur, nihil ei conferendo, vel ab ea malos humores expurgando; ideò *in* 2. *de morb. num.* 46. asserit, *Alvi profluvium sputa putrida, & graveolentia expuentes interimere*; & 5. *aphor.* 12. *Profluvium alvi in tabidis, lethale* dicit. E contra vomitus permittitur pro purgatione, quia hujus conatu pulmonibus communicato puris, & humoris in ulcere, & circa hoc expurgatio promovetur. Hoc præceptum limitat in casu febris vehementis, quæ non ab ulcere accenditur, sed à putrescentibus humoribus in aliqua minera existentibus, respectu istorum purgatio convenit pro eductione putridorum humorum. Si verò febris non sit fortis, hoc est non putrida, sed ad hæcticam accedens, purgationem Lacte asinino molitur, à quo cùm blanda succedat purgatio, hanc non videtur interdicere febris hæctica, sed solùm copiosam, & gravem; & si æger ad quantitatem Lactis sumendam pro movenda alvo necessariam non sit dispositus, Lac Clystere infundit, ut alvus lubrica servetur, & sæpè reiterandus, ob dictum *Hipp. in li.* 2. *prædict. num.* 11. 12. 13. asserens, *In Tabe alvum quotidiè egerere in ea quantitate, quæ cibis correspondeat, bonum esse.* Ab hujusmodi Clystere sanguis refrigeratur, partes in intestinis humectantur, & nutrimentum præbetur in aliquorum sententia.

Minus autem caput moveto, & siquidem saliva ad os prodierit multa, ac salsuginosa ad nares apponito quid, quod bilem non ducat. Si verò fluxio ad hos non fiat, nihil capiti adhibeto. Ubi verò saliva graveolens fuerit, interpositis inter Lenticulæ decocti usum diebus medicamentum in pulmonem infundito, & interposita una die suffito.

Præter

Præter alvum, caput non esse movendum monet Hipp. movetur caput non purgantibus per alvum, vel per vomitum, sed *Errhynis*, *masticatoriis*, *fomentis*, *balneis*, *& lavacris particularibus*. Hæc omnia ableganda, quia vel vocant materiam ad caput, vel eam in eo existentem solvunt, & fluxibilem faciunt, ideòque paratur dictæ materiæ via ad descensum in pulmones, prout admittitur ab Hipp., & superiùs notatum fuit. In uno casu solùm admittit *Errhyna*, nempè si saliva ad os fluat multa, & salsuginosa, ad diversionem materiæ, ne fluat ad asperam arteriam. Errhyna proponit, ut per nares evocetur humor ad os fluens, Errhynum pituitam, non bilem educat, ut est *Ireos*, *rad. Cyclaminis pulverizata*, & *pulveri Majoranæ* mixta in parva quantitate. Nulla fluxione ad os delata, caput non movendum esse ullo medicamento, iterum monet. Si verò saliva graveolens fuerit, medicamenti in pulmonem infusionem laudat, modo recensito superiùs de Empyemate, quod remedium cùm sit in praxi difficile, ut ibidem dictum est; illius loco substituerem *Decoctum ex Ligno sancto*, *Santal. rub. rad. Consolidæ majoris*, cum *Antimonio*, *Pumice* paratum ad formam decocti stibiati, *in meo Systemate novo descripti*, & eodem modo exhibiti ad libras decem omni die, præmissa magna detersione ulceris per duos dies nempè cum *farina Erui*, *succo Scyllæ* subacta in pastillos massa redigatur, & exsiccetur; de his accipe ℥. *i. pulv. & cum Melle excipiatur q. s.* & præbeatur manè jejuno stomacho. Diœtam etiam Lactis probo, modo superiùs ab Hipp. edocto, sed Animal, cujus Lacte uti volumus, *herbis vulnerariis* vescatur. *Decoctum* etiam *vulnerarium* utile erit, sed Lac alia antecellit remedia. *Suffitus* proponit Hipp. & sunt magnum remedium, aer solùm sine molestia tracheam ingreditur, & deferendo secum particulas odoras, si hæ sint virtutis balsamicæ, ulcus etiam curare possunt; inter hæc laudantur *Mastix*, *Thus*, *Myrrha*, *Belzoim*, *Aloes Hepatica*, *Hypericum*, *Bursa pastoris*, *Consolida*. Hæc in pulverem redigantur, & super prunas injiciatur, accipiendo per os fumum. In cubiculo benè clauso accendatur *Sulphur*, & æger ibi per horas aliquot commoretur, & in reliqua parte diei odoret *Spiritum Vini*, in quo infusa fuerint *simplicia vulneraria*, & ad satietatem eorum virtute balsamica imprægnatum. *Fumus Tabaci* idem præstat, quia inter vulneraria describitur.

Cibis utatur carnibus ovillis, & volucrum, & piscibus cartillaginei generis, & Scorpiis coctis. Quarto quoque die salsamentum optimum, ac pinguissimum, & in prandio mazam sumat, in cœna verò etiam panem huic addat, & nihil sorbeat, neque cyceonem, si edere poterit. Porro obsonia condiat, ac edat de Sesamo pro tritico, & Coriandro, & Anetho. Silphio autem ne utatur, neque alio quopiam olere acri, præterquam Origano, aut Thymo, aut Ruta. Deambulationibus autem utatur ante, & post cibum, vitans ventum, & Solem. Ab ebrietatibus, & re venerea abstineat. Lavet tepida, excepto capite, quod quam rarissimè lavari debet.

Diœtam in hoc textu describit, quæ est exsiccans, ut salsamentum, *Origanum*, *Thymus*, *Ruta*, vel quæ sanguinem bonum, sed consistentem generat, ut carnes Ovillæ, quas agninis robustiores dixit *Hipp. li. 2. de diœt. num. 9.* & pisces cartillaginei, & Scorpius, quos siccissimos *li. cit. n. 11.* dixit *Hipp.* Hanc diœtam ulceris consolidatio requirit consistens in excrementitiæ, & morbosæ humiditatis exsiccatione, & carnis restauratione, quibus satisfacit diœta exsiccans, & consistentem sanguinem generans, sed bonæ conditionis. In hunc finem salsamentum omni quarto die concedit, ut à Sale exsiccatio habeatur humoris; non omni die, ne nimia succedat exsiccatio totius. Hoc respectu forsan Lac non exhibet Hipp. ob excedentem in hoc humiditatem, & quia sanguinem tenuem præbet, licèt optimi succi, medicatum tamen exhibendo, modo superiùs tradito, his omnibus difficultatibus occurrimus. Deambulationes ante, & post cibum, ratione superiùs tradita, permittit, vitando ventum, & Solem, à quibus fluxiones excitantur. Prohibet ebrietates, & Venerem, quia excrementa cumulant, & ulceris sanationem retardant, & vires debilitant. Lavacrum cum tepida proponit, ut moderata, & utilis provocetur transpiratio; ab hoc excipit caput, ob rationem in principio hujus textus traditam de purgatione capitis prohibita.

De alia Tabe cum ulcere pulmonum, locutus est *li. de Grandulis n. 10.* Curatio eodem modo instituenda, vel dirigenda, prout de Empyemate cum ulcere pulmonum, de quo supra de Empyemate.

CAP. VII.

De Hydrope Pulmonum.

Essentia hujus morbi declaratur ab ipso titulo. Hydrops, collectionem aquarum significat, unde essentia Hydropis pulmonis erit Collectio aquarum in pulmonibus. Per pulmones intelligimus cavitatem, in qua pulmones positi sunt, ut patebit ex signis ab Hipp. in hoc textu relatis, & ab hoc resultat vera definitio, quæ est *Collectio aquarum in cavitate thoracis*.

Causa est eadem, ac illa de Hyatidibus ex Hipp. de quibus diffusè agendum de Hydrope Ascite; aliæ etiam ibidem recensitæ, sunt communes huic Hydropi. Pro nunc satis est scire, aquam colligi in cavitate thoracis, vel quia à vasis ibi deponitur, vel quia vesiculæ erumpunt in superficie pulmonum aqua plenæ, & dum rumpuntur aquam contentam in subjectam cavitatem effundunt. Hæ vesiculæ non sunt nisi vasa lymphatica pulmonum dilatata, vel à copia lymphæ, vel ab istius crassitie, qua impedito cursu in eis congregatur usque ad dilatationem vasorum, quod contingit etiam quando eadem vasa sunt obstructa.

Signa hujus affectus recenset *Hipp. in li. 2. de morb. num. 59. Febris* fit ab effervescente aqua in cavitate thoracis, & ab hac incalescente nimis corde, & sanguine spiritalium partium. *Tussis tenet.* Hæc, ut plurimùm, sicca, cùm materia in dicta cavitate contenta pulmonum bronchia pervadere non possit, à vaporibus verò istius acribus, & vellicativis irritata membrana pulmonum, & etiam bronchiis, tussis sicca promovetur. *Acervatim respirat*, pulmonibus à copia aquæ oppressis, ut ad amplam dilatationem se extendere non possint, sed solùm ad contractam, quæ cùm citò reiteranda sit, respirationem acervatam, seu frequentem parit. *Pedes tument*, quia læsa pulmonum crasi, & textura ab aqua cavitatis thoracis, læditur sanguificatio, ut explicatum fuit de Empyemate, cum redundantia seri, cujus portio remanet in partibus extremis, in quibus, ob caloris diminutionem crassescit, cum earum intumescentia. *Ungues contrahuntur.* Hoc non contingit, nisi cùm corpus incipit emaciari, & decrescente carne sub unguibus, minoremque dilatationem habente, ungues sequentes carnis diminutionem æqualem contractioni, ratione spatii, & ipsi contrahuntur. *Patitur talia, qualia. Is, qui suppuratus sit, sed debilius, ac diuturnius.* Loquitur hic de suppuratis non in substantia pulmonum sed de suppuratis in cavitate thoracis, hoc est de eis quorum cavitas thoracis impletur pure; & cùm in hoc casu nulla alia sit differentia, nisi materiæ, quæ in Hydrope est aqua, in suppuratis modo dicto est pus, symptomata sunt uniformia, cùm pulmones premantur, & afficiantur tam ab aqua, quàm à pure, verùm ab illa debilius, quia illius qualitates sunt in actione magis debiles, quàm illæ puris, quòd acredine, fœtore, erosione, aquæ qualitates superat. Diuturnior verò est læsio aquæ, ob eamdem rationem, quia debilior, ideò citius interimit pus, tardiùs aqua. *Et si quid infundas aut fomentum, aut suffitum adhibeas, pus non sequitur, idest non expuitur.* Ad certum judicium Empyematis existentis formandum, utimur infusione medicamenti in asperam arteriam, suffitu, & fomento, à quibus commota materia in pulmone contenta expuitur per tussim; & si his adhibitis non sequatur sputum, signum est, materiam non contineri in pulmone, sed in cavitate thoracis. Hoc signum valet pro distinguendo Empyemate pulmonum, ab istorum Hydrope, non pro distinguendo Empyemate thoracis, ab ejusdem Hydrope. *Et si multo tempore aurem ad latera adhibere tentaveris, ebullit velut acetum*, idest materia aquea in thorace conclusa virtute caloris pulmonum, & cordis ebullit, non ebullitione valida, ut vini in dolio, sed debili, & submissa, qualis illa aceti, & ab auribus perceptibili.

ptibili. Hæc aliquamdiu patitur, postea erumpit ad alvum, & statim quidem sanus sibi esse videtur, ac à morbo liberatus. *Verùm progressu temporis alvus inceditur, ac denique illa patitur, & adhuc ampliùs*. Praxis ostendit, aliquando ab alvi fluxu ita moderari symptomata Hydropis pulmonum, ut æger ab hoc liberum esse sibi persuadeat, & incautus Medicus spem ægri corroborat, pari credulitate ab ignavia inspirata; nam & si serosa materia solita ad thoracem per apertas hyatides fluere, per alvum erumpat, cum moderatione antecedentium symptomatum, non tamen ab alvi fluxu orificia clauduntur hyatidum. Hinc alvo sistente, quòd idem sonat, ac incenditur, materia serosa de novo per vasa lymphatica excurrit, & ab apertis eorum orificiis antiquum fluxum in thoracem renovat, ideò in tali symptomatum moderatione à fluxu alvi, non est sperandum, imò prædicenda majora detrimenta, cùm redeunte materia ad thoracem debilitas in alvi fluxu contracta, eadem symptomata redeuntia majora faciat. *Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, & facie, & quidam ab inferna alvo id esse putant, cùm videant ventrem magnum, & pedes tumentes; intumescunt enim hæc, si sectionis tempus transgrediaris*. In hoc Hydrope solent pedes, scrotum, facies intumescere, & aliqui existimant id evenire vitio partium inferiorum hepatis, lienis, renum, mesenterii, quod falsum esse monet Hippocrates, reddendo causam hujus intumescentiæ, nempè dilationem sectionis thoracis; hoc enim impleto, serositas ad alias partes tendit, à qua intumescunt. Mihi verò magis arridet ratio allata superiùs de Empyemate, de læsa sanguificatione ob vitium pulmonum.

Prognosticum addit Hipp. in fine textus: *Si facta sectione, & turundæ in quinta die pus adhæserit, plerumque sanus fit; sin minus, ubi aquam exhauseris, sitis corripit, & tussis, moritur*.

Curationem unico complet remedio, & est sectio, ultra quam nullum aliud est remedium. Incognita nobis est via, per quam tutò pellenda sit materia, incognitum remedium, quo eam pellamus, & constans est indicatio aquam removendi è thorace, & sola thoracis sectio nostræ cognitioni præponitur, quam imperat Hipp. & modum faciendi proponit his verbis: *Hunc siquidem si extrà intumuerit, inter costas sectum curare oportet*. Quandoque Hydropici ad latera circa costas intumescunt, nobis demonstrando aquam exitum moliri, si concederetur per partem tumefactam, quæ secanda est, si tumor sit inter quintam, & sextam costam, quæ correspondet extremitati superficiei supernæ diaphragmatis, & sectione in hoc loco facta de integra evacuatione aquæ certi sumus; in superiori verò situ minimè, quia potest remanere aqua, quæ occupat situm inter diaphragma, & orificium supra hoc apertum. *Si verò non intumuerit, multa calida lotum, velut suppuratos collocato*, & de hoc modo locuti sumus de Empyemate, *qua parte strepitum perceperis, ea secato*, quia à strepitu indicium habeperis aquam cum majori facilitate exituram. Sectio facienda est, ex Hipp. monito, in infimo loco, ob rationem jamdudum allatam, & in dicto loco inter quintam, & sextam costam. Sectio postea curanda.

CAP. VIII.

De Tussi.

De Tussi locutus est *Hipp. li. de flat. num.* 16. ubi, de fluxionibus agens, modum, quo fit tussis, aperit his verbis: *Quòd si fauces teneras alias petiverit fluxus, eas exasperat; spiritus enim* (hoc est aer) *qui fauces ingreditur, ad pectus usque procedit, ac rursus effertur per eamdem viam; cùm autem spiritus ingrediens in fluxum, qui intus inciderit, tussis gignitur, & repellitur cum pituita*.

Su pponit Hipp. materiam fluere ad fauces, quas teneras appellat, quia valdè laxæ sunt, & ab his postea descendere ad pulmones, ut colligitur ab illis verbis, *spiritus ingrediens in fluxum*, hoc est in materiam, *qui intus inciderit*. Aer, qui per inspirationem attrahitur in pulmones, idem in expiratione emittitur, in emissione pulmo, & ejus bronchia constringuntur, aerque expellendus invenit materiam in eis impedientem liberum, expeditumque efluxum, quem impetu facto, prout moris est, aeris in angustiis inclusi, materiam obsistentem movet cum aliqua violentia; hæc mota, cum impetu irritat bronchia, & ex irritatione tussis, usquequò aer impedimentum superaverit; in hac victoria sæpè obstaculum secum rapit, & cum expiratione sputum materiæ conjungitur. Hac de causa observamus tussim ferè semper in expiratione moveri, quando materia est in bronchiis, in inspiratione verò ferè numquam, quia in hac bronchia dilatantur, & locus remanet aeri, etiam materia in eis existente; in inspiratione excitatur, quando vitium est in larynge, seu capite asperæ arteriæ. Si materia impedimentum aeri ponens sit acri qualitate depravata, irritamentum magis urget, & tussis est violenta; fitque etiam talis, quando aer in impedimento superando laborat, & conatus sunt reiterandi, & quandoque aer viam sibi parat, bronchium, in quo concluditur dilatando, remanente in cavitate bronchii materia; hinc tussis molesta, & sicca. Hanc materiam per fauces defluere ad interna pulmonum credidit, juxta sua principia, Hipp. tenenda tamen in hoc Recentiorum sententia exponenda inferiùs de Catarrho.

Alterum modum, quo fit tussis, exponit *Hipp. in li. de loc. in hom. n.* 27. ubi habet: *Resiccatum enim, quod influit, & in gutture compactum, utpotè quòd non eluitur, sed paulatim influit, ac detinetur, tussim excitat*. Partem affectam in tussi, in hoc textu, guttur determinat Hipp. quatenus caput asperæ arteriæ sub hac comprehenditur; in hac parte tussim fieri dicit, dum id, quòd fluit ad guttur, in hac detinetur, & resiccatur; hoc est incrassatur magis, cùm crassities in materia fluente supponenda sit, dum detinetur in gutture, ob hanc viscositatem non delabitur in pulmones ex fluxibilitatis defectu; ideò dicit Hipp. *In pulmone multam humiditatem, non facit*, quia detinetur materia in gutture, & molestiam inferendo capiti asperæ arteriæ, seu laryngi, vel quantitate, vel qualitate demonstratam à pruritu continuo in gutture, quòd est distinctivum hujus, à tussi cum affectione pulmonum; ab hac liberari contendit motu violento reiterato, qui est tussis. Hanc materiam à capite derivare vult Hipp. Recentiores, vel à glandulis in regione gutturis existentibus, vel à membrana pituitaria partes gutturis investiente deducunt, ut demonstrabimus de Catarrho in genere.

Hinc patet, tussim, ex Hipp. definiendam esse *Motum violentum asperæ arteriæ, pro expulsione materiæ irritantis sua bronchia, vel suum caput*. Est motus violentus tussis, licèt à principio intrinseco asperæ arteriæ respectu irritamenti, quod est extrinsecum illi, & est principale determinativum talis motus; est etiam violentus, quia talis motus non est naturalis asperæ arteriæ, & quia est valdè molestus. Ex eo quòd hic motus sit ab irritamento, tussim siccam comprehendimus factam à vapore, à calore, à frigore irritante, & ab acribus humoribus ventriculi, suis vaporibus non minus laryngis, quàm œsophagi principium irritantibus.

Causæ externæ ab Hipp. traduntur: *Frigus, & calor, in li. de locis in hom. num.* 15. *Tempestas aquilonaris, li.* 3. *aphor.* 2. *Tempestas aquilonaris, eod. li. aphor.* 5. *Æstas sicca. & borealis, li. de Aer. Loc. & Aqu. nu.* 28. *Auster, & Aquilo, li.* 6. *Epid. sect.* 7. Omnes istæ causæ, vel humores serosos cumulant, vel eos præexistentes solvunt, & segregant.

Curatio dirigenda methodo describenda de Catarrho, & remediis infrà de Asthmate tradendis, quare pauca solùm ad leniendam tussim, universalibus præmissis, proponam.

℞. *Styracis Calamitæ* ℥. *i.*
Succi Liquiritiæ condensati ʒ. *ii.*
f. p. & cum Butyro recenti, & Melle despumato F. B. parvi, sub lingua detinendi. Vel

℞. *Julap. ex Terebinthina* ℥. *ii.*
Emuls. Pinearum, factæ cum Aqua Tussilaginis, ℥. *iv. M.*
paulatim deglutienda, per vices, & maximè tussi molestante. Vel

℞. *Piperis* ʒ. *i.*
Pulegii
Hysopi
Calaminthæ
Sem. Urticæ } a. ʒ ß.

f. p.

f. p. & cum melle despumato excipiantur, & ad ignem parum bulliant ad formam liquidi Electuarii; parvum cochlear accipiatur, in ore detinendo, & paulatim degluttiendo; vel cum *Melle*, *Butyro*, & *Cumino* fiat mixtura, eodem modo sumenda. *Ficus siccæ*, in Vino dulci generoso macerentur, postea edantur, & Vinum bibatur, vel jejuno stomacho, vel ante somnum, Vel

℞. *Styracis* ℥. *i.*
Myrrhæ
Galbani } *a.* ℈. *i.*

Contunde in pila, & Sapa affusa subige in massam, F. B. x. Sumantur duo omni manè, cum decocto Passularum.

CAP. IX.

De Asthmate.

NUllibi Hippoc. ex professo de hoc morbo locutus est, & incidenter solùm aliqua sparsim reliquit, ex quibus licet deducere, qualis fuerit ejus sententia de causa, & modo generationis istius *In lib. de morb. sacr. n.* 7. ubi, postquam determinaverit pueros, quorum capita in utero matris purgata fuerint, vel post nativitatem, morbo sacro, seu comitiali non laborare; eos verò, qui nec ab ulceribus in capite affecti fuerint, nec muci, nec salivæ excretione non purgati fuerunt, sed mundi permanserunt, morbo comitiali corripi, ob materiam pravam retentam, cujus purgatio necessaria erat pro integra sanitate capitis, & utilis, hæc subjungit: *Venæ autem violenter perfrigeratæ ad pulmonem, & cor assiliunt, & cor palpitat, ut præ hac necessitate anhelationes incidant, & spiratio cervice erecta*; & causam addit: *non enim spiritum* (idest aerem) *suscipere*. Et paulò inferiùs subjungit: *Deindè & pulpitatio, & anhelatio sedatur; sedatur autem, prout copia ejus fuerit* (nempè spiritus, seu aeris) *si non ampliùs influxerit tardiùs, sin minus, citiùs*. Ab his colligimus, anhelationes, hoc est difficultatem respirandi, etiam recta cervice, per Hipp. pendere ab impedita susceptione aeris, qui respirationi servit, quatenus à pulmonibus excipitur, si non excipiatur, necessaria est respirationis difficultas, & pro copia aeris majori, vel minori, respiratio est vel cita, vel tarda, prout exprimit in illis verbis, *si non ampliùs influxerit*, hoc est, si aer in copia non influxerit in pulmones, respiratio tardiùs peragitur, *sin minus*, idest, si in copia influxerit, respiratio erit cita, & libera. A quibus apertè demonstratur Hippocratem stabilire causam anhelationis, seu difficultatis respirationis esse impeditum ingressum aeris. Hanc causam confirmavit *lib. de ossibus n.* 20. ubi habet: *Interceptis verò transitibus per callosam duritiem, velocitas, ac difficultas spirandi oboritur, cum neque emittere, neque attrahere spiritum possint facilè*. Difficultatem respirandi hìc ostendit Hipp. à callosa substantia impediente susceptionem spiritus, seu aeris, & ejusdem emissionem, quam necessariò supponere debemus in bronchiis pulmonum, quæ aeris sunt via, & receptacula. Hoc exemplo nos docet, quodlibet impediens aeris susceptionem, & emissionem in pulmonibus existens esse causam immediatam difficilis respirationis. Et magis apertè demonstratur *in lib. de loc. in hom. n.* 27. ubi, postquam docuerit humorem per guttur ad asperam arteriam, & pulmones frequenter, & paulatim fluere, subjungit: *Id, quòd influit, detentum, utpotè cùm angusta foramina aortæ* (hoc est asperæ arteriæ bronchia, ut notat *in suo Lexicon Castell.*) *habeant, angustum spiritui locum exhibet, & talem spiritum habere facit, qui velut defectus semper respirare concupiscit*. Detenta ergo materia humoralis in bronchiis, à quocumque fonte derivata fuerit, horum spatium angustum reddit, & parvam capacitatem relinquit aeris per inspirationem ingredienti; ex defectu aeris tollitur pulmonibus dilatatio ad naturalem respirationem requisita, & difficilem respirationem inducit (ita interpretanda illa verba textus. *Et talem spiritum habere facit.* ut exprimant difficilem respirationem, prout notat *cit. Castell. in suo Lexicon*) in qua cùm sit defectus lædens integritatem, & facilitatem respirationis, istiusque finis consecutionem impediens, desiderium majoris respirationis relinquit. Omnis ergo humor collectus in bronchiis pulmonum in tali copia, & modo, ut impediat ingressum, & regressum aeris necessarium ad liberam, & expeditam respirationem naturalem, hanc difficilem reddit, eodem modo lapilli, tubercula, arenæ difficilem facient respirationem.

Humor ab arteria bronchiali deponitur in bronchia non à capite, ut superiùs dictum fuit, depluit: Debet esse crassus, vel talis conditionis, ut citò crassescat in bronchia extravasatus; nam in Asthmate sputa difficulter excernuntur in principio paroxysmi, & sunt valdè crassa, & in tali copia, ut bronchia pulmonum occupans humor angustum aeri spatium relinquat. Hæc est conditio principalis pro Asthmate. Recentiores aliam causam Asthmatis addiderunt, nempè affectionem spasmodicam, & convulsivam nervorum pulmonum, quæ si ad talem excessum deveniat, ut fibras carnosas extensas supra bronchia, & vesiculas constringant, capacitatemque eorum coarctent, ut aeris ingressus, & regressus necessarius impediatur, difficilis fit respiratio; à convulsione etiam nervorum musculorum inspirationi servientium, & Diaphragmatis, originem habere potest, quia per convulsionem istorum pulmo non dilatatur, quia thorax non elevatur, & sine dilatatione angusta manent ejus bronchia.

Hoc Asthma est sine tussi, & sputo, ideò *Asthma siccum* ab Antiquis aliquibus dictum, à Recentioribus verò *Asthma convulsivum* nuncupatur, à *Vuillisio* ingeniosè explicatum, à *Jouberto*, & *Platero* inter antiquos subodoratum, & ab *Hipp.* expressum fuit hoc symptoma *in lib. de vict. rat. in acut. n.* 36. ubi habet: *Spirituum propensiones in recta cervicis spiratione sicca, quibus pus non subest*. Causa ergo immediata Asthmatis est angustia bronchiorum, & vesicularum pulmonis facta ab humore in istis collecto, vel à convulsione nervorum, & fibrarum carnosarum pulmonum. Causa extrinseca erit quælibet humores serosos facilè concrescibiles cumulans, & ad pulmones eos ducens.

Ab his deducimus, Asthma definiendum esse *Difficilis, & laboriosa respiratio, cum anxietate conjuncta ob angustiam bronchiorum ab humore, vel convulsione factam.*

Difficilis respiratio multos habet gradus, à quibus Scriptores varias deducunt differentias. Primus gradus est, in quo nec stertor, nec angustia observatur, & dicitur *Dyspnœa*. Secundus, in quo reperitur stertor, & angustia, æger tamen in lecto prostratus decumbit, & dicitur *Asthma*. Tertius, in quo respiratio est valdè difficilis, cum angustia, & stertore magno, à quibus cogitur æger erecta cervice respirare, & dicitur *Orthopnœa*. Addendum Asthma humidum, & siccum, sive convulsivum.

Signa diagnostica, & distinctiva habentur à dictis. Prognostica habemus ex *Hipp. in lib.* 6. *aphor.* 40. *Qui gibbi ex Asthmate, & tussi fiunt ante pubertatem, moriuntur*. *In lib. Coac. prænot.* habet: *Cum spirandi difficultate lateris dolor, & levitas intestinorum, incidit in Tabem. Si frequens, si longa sit spirandi difficultas, timendum de Empyemate*, Tabe, Hydrope pulmonum, & ventris.

Curationem non tradit Hipp. in particulari, restrinxit tamen in generali præcepto fluxiones curandi tradito *in lib. de loc. in hom. n.* 42. quod dilucidabitur in Dissertatione de Catarrho, & in Asthmate omnia ibi dicta observanda. At quia *in cit. loc.* dicit *Hipp.* ultimò, *Quod influxit esse educendum*, proponam solùm aliqua remedia, quibus educenda est materia in bronchiis pulmonum collecta, eaque obstruens. *Decoctio Caricarum, Passularum, Dactylorum in vino dulci facta, & cum forti expressione extracta. Decoctio Caryophylatæ, Pulmonariæ, Saturejæ, facta in aqua Mulsa, lambitivi forma sumenda*; vel *Succus Scyllæ, cum Ol. Amygdalarum D. rec. mixtus*. Vel

℞. *Butyri rec. loti* ℥. *ii.*
Pinearum contus. ℥. *i. simul misceantur, istis adde*
Pulv. Ireos ℨ. *i.*
Myrrhæ
Styracis Calamitæ } *a.* ℨ. *ii.*
Flor. Sulph. ℈. *ii.*
Sal Armon. ℈. ß.
Spermat. Cati ℨ. *i. M.*

F. Boli, sub lingua detinendi, paulatim deglutiendo, quòd dissolvitur.

Pro

Pro Asthmate convulsivo eligenda remedia, quæ nervosum genus corroborant, & acidum, quòd est causa lædens mortificant, qualia sunt *Cephalica*, *omnia Aromatica*; *Spiritus Cornu Cervi*, *Fuliginis*, *Sanguinis humani*, *Spiritus Lumbricorum*, *istorum Succus*, *Millepedes*, *Castoreum*, quibus adjungenda illa, quæ de motibus convulsivis sunt tradita. Multa videantur *in Vvillisio de morbis convulsivis cap. de Asthmate*, & *in Etmull. eod. cap. de difficili inspiratione*. Ex *Hipp. in cit. loc.* convenit sectio venæ.

CAP. X.

De Tuberculis Pulmonum.

DE Tuberculis Pulmonum egit *Hipp. in lib.* 1. *de morb. numer.* 14. ubi habet: *Tuberculum fit in pulmone hoc modo, cum pituita, aut bilis coacta putrescit.*

Coacta dicitur pituita, & bilis, quando in una determinata parte pulmonum colligitur, ut tumorem efficiat, eo modo quo in aliqua parte externa collectus humor in ea quantitate majori spatium vasorum, & porositatum excedente, partem tumefaciendo, facit tumorem, & quia in pulmone materia colligitur, ut parvum faciat tumorem, hic dicitur Tuberculus, quasi parvus tumor. Unde definiri potest Tuberculus, *Tumor, seu callus parvus in pulmonibus à materia in eo condensata*. Hanc materiam dicit Hipp. esse pituitam, aut bilem, seu potiùs est sanguis crassus, aut subtilis, qui nomine pituitæ, & bilis sæpe ab Hippoc. designatur.

Colligitur in parte humor, vel vitio istius, vel partis. Vitio illius, quando crassus orificia venarum capillarium non ingreditur, sed in earum ostiis remoratur, ibique coacervatur, & coagulatur, prout moris est sanguinis extravasati, vel quando in multa copia ab arteriis deponitur in pulmones, ut ad totam quantitatem recipiendam venarum angustia sit incapax, remanente portione extra vasa, quæ modo prædicto in tumorem coacervatur. Vitio partis, quando orificia venarum capillarium sunt obstructa, sanguini enim eis advenienti ingressum defendendo, cogit hunc ibi stagnare, & tumorem paulatim præparare. Tuberculi hac de causa nunquam enascuntur, nisi præcedente vitio, & labe pulmonum, vel à naturali depravata organizatione, vel ab intemperie, cum materia contracta à primordiis generationis, vel à fluxu particulari humorum.

Bilem, & pituitam dicimus putrescere, non solùm quando actu putredine inficiuntur, sed etiam quando disponuntur ad putredinem, quæ potest considerari actu, & potentia (liceat obsoletis ferè terminis Scholarum uti in re, cui meritò adaptantur) dum ab hac distinctione oritur differentia Tuberculi in crudum, & maturum, quam proponit Hipp. in textu; hoc adest, quando materia coacta in pus est conversa, & dicitur putredo in actu, illud, quando materia suas qualitates, proprietates retinet, & adhuc sub sua naturali textura permanet, sed paulatim ab eis discedit, & est in via ad putredinem, ideò dicitur putrescere potentia. Ab istis humoribus alteram Tuberculi differentiam colligimus, nempè Tuberculum à bile, à pituita, & ab utroque humore mixto.

Et quamdiù quidem adhuc crudiùs fuerit, dolorem exilem, ac tussim siccam inducit; postquam verò maturum factum fuerit, dolor, & antè, & retrò acutus fit, & calores corripiunt, ac tussis vehemens. In lib. 2. *de morb. n.* 55. agendo de eodem morbo, addit *difficilem respirationem.*

In his verbis allatam Tuberculi crudi, & maturi differentiam inspicimus, & signa utramque differentiam demonstrantia: In crudo, *dolor exilis* in regione pulmonum, quia à pressione, & distensione, quæ duo sequuntur tumores partes subjectas prementes, superiores, & laterales distendentes, ab his dolor exilis. *Tussis* est ab irritamento Tuberculi, ideò *sicca*, quia materia humoralis excretionis capax, ad eam non concurrit. Fit tussis à Tuberculo, dum in motu pulmonum tam dilatativo, quàm constrictivo vesiculæ istorum sensibili pressione, ideòque irritativa afficiuntur, & ab irritamento tussis. Hæc duo accidentia sine febre molestant, & hac absente, dolor exilis, stabilis, & fixus diuturnus in eodem situ, & tussis sicca. Hæc sunt signa ferè patognomica Tuberculi crudi in pulmonibus. *Dolor acutus antè, & retrò, calores*, intellige febriles, *tussis vehemens*. An sit humida, vel sicca, non explicat Hipp. ex eo verò quòd priùs expresserit tussim siccam, hic verò reticuerit, argumentum est tussim esse humidam, & hanc probabilem reddit maturitas Tuberculi. Hæc sunt signa maturi Tuberculi, juxta Hipp. sententiam: *Dum pus conficitur, dolores, & febres fiunt*; dolores à materia effervescente nimis, cum violenta distensione partium sensitivarum, quæ in pulmone sunt membranæ, & nervorum ramificationes multæ, & ab ejusdem acrimonia à conversione in pus acquisita, à qua per vapores ejusdem naturæ continuò pungitur pleura, & partes prædictæ; febres à materia putrida in Tuberculo collecta, sanguini per solos vapores communicata, fermenti præternaturalis conditionem retinente oritur. Tussis humida est, dum in principio pus magis tenue transsudat à Tuberculo in vesiculas, vel bronchia pulmonum, quæ ab acrimonia puris, cum molestia irritata tussim vehementem pariunt, & cum ejus expulsione humidam reddunt, rupto verò Tuberculo, impletis pure bronchiis, vehementer insurgit sitis, & tussis magis humida, aucto à copia materiæ irritamento, & sputo; ab eadem fit respiratio difficilis impediens aeris ingressum; ante verò maturitatem, si Tuberculum fuerit magnum, ut pulmonum bronchia comprimat, difficilis consurgit respiratio, & hæc sunt signa tutissima maturi Tuberculi, si præcesserint illa supra dicta immaturi. Tuberculi à bile dolore magis intenso affligunt, febres sunt intensiores, & omnia alia symptomata graviora; in eo à pituita mitiora; ubi mixtio utriusque humoris, mediocritatem servant symptomata.

Prognostica sunt varia, pro vario statu, & conditione Tuberculi. Ab Hipp. in textu describuntur, & primò ait: *Et siquidem, si quam citissimè maturaverit, & eruperit, & pus sursum vertatur, ac totum expuatur, & ventriculus* (hoc est cystis, seu folliculus) *in quo fuerat pus contrahatur, ac resiccetur, penitùs sanus evadet. Si verò ruptum fuerit quidem celerrimè, & maturatum, verùm penitus resiccari non poterit, sed ipsum tuberculum à se ipso pus produxerit, & à capite sanè tunc, itemque reliquo corpore pituita ad tuberculum fluens putrescit, & pus fit, ac expuitur, homo perimitur.*

Tuberculum, vel brevi tempore ad maturitatem pervenit, quam *in decima quarta* determinavit *Hipp. lib.* 2. *de morb. n.* 55. sed est terminus brevissimus, & pari temporis brevitate rumpitur, & materia eruptura exiens citò expuitur, citòque exsiccatur, seu potiùs ruptura consolidatur cicatrice inducta, sive ruptura fuerit in folliculo, sive in substantia (quandoque Tubercula membrana involvuntur, quam Hipp. *ventriculus* appellat, cui vasa communicantur, à quibus incrementi materiam exsugit; quandoque verò tamquam tubera in carne, vel parenchymate excrescunt) ut nulla materia ampliùs per sputum exeat, cessante dolore, tussi, & febre sanitatis perfectæ signum irrefragabile; adeòut maturitas, eruptio, materiæ excretio, & consolidatio cita, cessantibus omnibus præcedentibus symptomatibus, signa salutis sint. Si verò cita extiterit maturatio, ruptio, excretio, attamen non cessaverit, sed nullus sit terminus tussi, & excretioni materiæ, signum lethale, & mors prædicenda. Rationem reddit Hipp. desumptam à mala dispositione partis ruptæ, & suppuratæ, à qua sangnis fluens ad eam pro nutritione, vel pro necessitate circulationis, à mala dispositione, vel à fermento depravato ejusdem corrumpitur, & in pus convertitur, à quo consolidatio rupturæ, & exercitio materiæ finem non invenit, vel à capite, ut ait Hipp. pituita ad ruptam partem etiam defluit, ibique corrupta continuum pus pro tussi, & excretione, & febre suppeditat. Recentiores alio judicio, non à capite, sed ab excrementis massæ sanguineæ materiam in pus convertendam derivant, omnibus hisce tamquam ad partem debiliorem, vel fluentibus, vel transmissis; hinc impossibilis

rupturæ unio, partisque consolidatio, & si primò excrementa fluant ad dictam partem, cum istis tractu temporis fluit etiam sanguis, à quo puris generatio conservari non potest, quin ille deficiat, cum exsiccatione totius, ob alimenti defectum, quia in pus conversum, & ob adustionem sanguinis à febre, conniventibus ex adustione sanguinis venis, superveniente etiam perfrigeratione totius in defectu ejusdem, qui est fons caloris, à quibus siccitas, & emaciatio totius acceleratur. Ab his causis tota massa sanguinis, & fermenta partium contaminantur novis supervenientibus morbis, & ex necessitate mors accidit, ut dicit Hipp. in textu, *Ægro loquente, & intelligente omnes res æquè, ut in priori tempore*, in quo morbus erat mitis, quod contingit, dum morbus lentè consumit, ideò etiam lentè omnes facultates diminuit, sine earum perturbatione, quam inducunt morbi violenti.

Alteram conditionem addit Hipp. *Quòd si multo tempore rumpi non possit, neque sua sponte, neque à medicamentis, consumitur æger debilitatus à doloribus vehementibus, & inedia, & tussi, & febribus, ut plurimum, perimitur. Si verò jam attenuato, & in lectum reclinato pus eruperit, neque sic valdè revalescunt, sed tali modo moriuntur.*

Si Tuberculum non pervenerit ad maturationem, neque rumpatur, nec spontè, nec à medicamentis, perseverantibus doloribus, tussi, inedia, idest appetitu ciborum abolito, & febri, ut sub istorum sævitia cadat æger, oportet; quapropter nulla est salutis spes, nisi in maturatione, & ruptione Tuberculi, hac non accedente, spes extinguitur vitæ.

Maturatio non succedit, ob materiæ resistentiam actioni caloris concoquentis, & fermentationi illi à puris generatione exigitæ, & requisitæ ad tollendam texturam propriam humoris, & ad introducendam illam puri convenientem; ab hac materiæ contumacia, dolor, tussis, & febris fit contumax, & dissolutiva virium. Quandoque ægro jam debilitato, ut reclinatus in lectum quiescere cogatur, inhabilis ad quemcumque motum, fractis omnibus facultatibus corporis; Tuberculum rumpitur, pus exit, sed sine fructu, auxilii incapace natura existente, unde æger perimitur. Hac de causa exitus puris, ægro debilitato valdè, superveniens, lethalis.

Tertia conditio Tuberculi pro prognostico est, quando, ut ait Hipp. *Eruperit quidem, quam celerrimè, & maturaverit, maturatum autem multa sui parte ad septum transversum effundatur, statim quidem meliùs sibi habere videtur; verùm progressu temporis siquidem totum per sputum rejecerit, & ventriculus, in quo pus inerat, considat, & resiccetur, sanus evadit. Si verò & tempus longiùs protrahatur, & ipse debilior fiat, & per sputum rejicere nequeat, sed ustus fuerit, & pus exeat, statim quidem, & sic melius sibi habere videtur; virùm tempore procedente perimitur, ab iisdem, quæ prius relata sunt.*

Ultimum statum Tuberculi repræsentat in hac sententia Hipp. & est, quando Tuberculum citò maturescit, & rumpitur, materiaque in eo suppurata non remanet in substantia pulmonum, sed in cavitatem thoracis effunditur, septo transverso incumbens, talisque effusio, cum sensibili utilitate, & symptomatum moderatione succedit, materia extra pulmones effusa; & verè talis est, si temporis progressu tota materia superiorem septi transversi superficiem alluens per tussim ejiciatur, à pulmonibus absorpta, dum septum transversum in expiratione sursum versus pulmones ascendit, curvata sua parte, cum mutuo contactu, per quem materia superficiem diaphragmatis irrigans, à pulmonibus absorberi potest, vel in eos transfundi; & si cùm integra materiæ expurgatione ventriculus, seu folliculus, in quo materia continebatur Tuberculum constituens, exsiccatur, orificium rapturæ claudatur, nulla ampliùs in eo generata, vel concurrente ab alio loco materia, sanus fit æger. Hujus resiccationis, & unionis partium rupturæ indicium præbetur à paulatina, sed sensibili diminutione quotidiè materiæ excretæ, usque ad integram cessationem ejusdem, cum paulatina moderatione, & extinctione symptomatum. Si verò expurgatio materiæ in longiùs tempus protrahatur, & vires ægri debilitentur, sputumque præ debilitate rejicere nequeat, mors certa expectanda, cùm à materia putrida retenta, ob prohibitam excretionem, ob virium deficientiam, & pulmones, & septum transversum corrumpantur. In hoc statu debilitatis, si ustus fuerit æger, aut sectus, & pus totum per apertam ab ustione, & sectione viam exierit, melius sibi habere videtur; verùm levamen infidum, cùm tempore procedente perimatur æger, non resiccato Tuberculi ventriculo, nec consolidato aperturæ orificio, sed continuò materia transfusa ad septum transversum, quæ cùm per virium defectum expurgari non possit ab ægro, corruptionem supradictam infert, & perdurante inedia, tussi, & febribus, quæ sunt illa, de quibus dicit Hipp. *Ab iisdem, quæ prius relata sunt*, necesse est, ut æger perimatur; ubi ergo, post sectionem, & ustionem, dicta symptomata perseveraverint, mors prædicenda.

De curatione hujus Tuberculi, nihil habet Hippoc. ab ipso textu tamen aliqua ad curationem directa colligenda. In primo statu Tuberculi suprà explicato habemus maturationem, & ruptionem Tuberculi, cum integra excretione materiæ, & exsiccationem folliculi, & rupturæ, sanitatem restituere, & in his documentum reliquit in curatione omnis Tuberculi, primò maturationem materiæ in eo collectæ quærendam maturantibus, & emplasticis. Secundò ruptionem folliculi, & habetur cum iis, quæ motum materiæ præbent, ejusque effervescentiam excitant. Tertiò materiæ excretæ per disruptionem Tuberculi expurgationem moliendam, per sputum præcipuè, & etiam per urinam, natura docente quandoque hanc viam. Quartò exsiccationem loci affecti, aperti, & disrupti.

Maturatio fit cum *Decocto Althea*, *Malvarum*, *Branchæ Ursinæ*, *& Ficubus siccis*, *& Syrupo de Hibisco* exhibito, etiam bis in die; potus parum, & sæpè sit *ex decoctione Passularum*, *& rad. Althea*. Extrinsecus foveatur locus dolens in pectore *cum aqua tepida*, *vel cum decocto Fœnu græci*, *Meliloti*, *Malvarum*, *Althea*, vel *Emplastrum Meliloti*, *cum Unguento Dialthea*, applicetur loco doloris. Maturitatem promovebat *Hipp. lib. 2. de morb. num.* 55. *Aqua Mulsa*, *Ptisanæ succo*, *& Vino aquoso*; Vinum humorum digestionem efficit, sed febris sincerum vetat.

Maturitate à signis suprà traditis demonstrata, ruptio, si à naturæ conatu non succedat, medicamentis erit promovenda; in horum genere sunt *Radix Cyclaminis*, *Enulæ Campanæ*, si horum Radices exsiccatæ in pulverem redigantur, & Melli misceantur, de mixtura Lambitivi instar, sæpe, & parum sumat æger; & efficacius erit, si jungatur *Antimonium Diaphoreticum*, *& Sal Nitr. antimoniale*, vel succus à dictis simplicibus exprimatur, & exhibeatur cum decocto *Hyssopi*. Extrinsecus applicetur *Emplastrum* dictum *de Meliloto*, cui admisceatur *Fermentum*, *& Crocus*. Si ab his remediis non succedat ruptio, vomitus provocandus, docente *Hipp. lib. 2. de morb. n.* 55. nam conatus ventriculi in vomitu, communicatus pulmonibus, vim maturo Tuberculo inferendo rumpit.

Rupto Tuberculo, ad expurgationem materiæ ea usurpentur expectorantia, quæ descripta sunt de Pleuritide. Pro exsiccatione aperti ulceris in folliculo, vel substantia pulmonum, describenda exsiccantia de ulcere pulmonum erunt congrua, cùm sancitum fuerit ab *Hipp. lib. de affect. n.* 34. *Tubercula effluxo*, hoc est expurgato, *pure, velut ulcera curanda esse*; hæc verò curantur exsiccantibus.

Hac occasione, non est prætermittenda tractatio de Tuberculis in latere, de quibus agit *Hipp.* postquam declaraverit generationem, & causam Tuberculi pulmonum, *in cit. lib.* 1. *de morb. n.* 15. *& in lib. de intern. affect. n.* 10. In primo loco hæc habet:

Porrò in latere fiunt tubercula, & à pituita, & bile, eadem ratione, qua in pulmone, cui adaptanda sunt omnia superiùs dicta de modo generationis Tuberculi in pulmonibus.

Fiunt etiam à laboribus, cùm vena aliqua tracta rupta fuerit, non tamen penitus rupta, sed itaut acutus tractus in ipsa factus sit.

Causam externam Tuberculi lateris, determinata priùs interna, bile nempè, & pituita, hìc proponit Hipp. Hanc causam externam reducit ad labores, eò

quia

quia labores fluxum bilis, & pituitæ ad latera copiosum promoveant, quod etiam tribuendum est aliis causis, ut magnis vociferationibus, casibus, & percussionibus laterum. Quomodo ab his causis externis generentur Tuberculum, sic explicat: *Ab his causis extrinsecis vena, vel arteria sanguine impletur, impleta distenditur, distensa trahitur*; hac ratione venam sanguine impletam valdè tractam appellat. Hic sensus verborum Hipp. confirmatur à ruptione venæ tractæ, vena non rumpitur, nisi sanguine impleta multum distendatur; ad Tuberculi verò generationem non requirit Hipp. venam ruptam penitùs, nam ab hac non fit Tuberculum, sed immediatè suppuratio; ideo subjungit: *Siquidem igitur rupta fuerit, sanguis statim è vena effusus putrescit, & suppuratur*, nullo tumore duro ante suppurationem inducto, & consequenter sine Tuberculo, sed in hoc vena ita impletur, & distenditur, ut in aliqua parte distensioni magis capaci aliqua protuberantia supra alias partes venæ impletæ succedat; hæc protuberantia dicitur *tractus* ab Hipp. Has protuberantias in varicibus, & hæmorrhoidibus tumefactis observamus.

Si verò auctus tractus in vena fiat, principio quidem dolorem exhibet, ac pulsat; progressu verò temporis distribuit vena sanguinem in carnem, atque hic in carne putrescens pus fit.

In hac venæ protuberantia, dolor excitatur à violenta distensione membranarum vasis, quibus inest sensus passio, & cum dolore pulsatio conjungitur, nam si vena est impleta, arteriam subjectam comprimendo pulsationem maximè sensibilem efficit; si arteria sit impleta à sanguinis arteriosi motu, major evadit ejus pulsatio naturalis, & cùm copia sanguinis resistat, vi sanguinis ab arteria per motum circulationis de novo recepti ejus impetus totus in membranam diffunditur, aucto illius pulsu. A quo fundamentum distinguendi Tuberculum ab aliis morbis pectoris habemus, in quibus si dolor reperitur, non invenitur pulsatio; distinguitur etiam à Pleuritide, non solùm ratione pulsationis, sed febris, difficultatis respirationis, & tussis, de quibus nullam facit mentionem Hipp. febrem verò admittit in suppuratione Tuberculi *in lib. de intern. affect. n.* 10. cùm hæc puris generationem semper concomitetur. Protuberantia venæ temporis progressu sanguinem effundit in carnem, quia à plenitudine vas valdè distenditur, in distensione porositates ejus dilatantur, viam aperiendo sanguini in eo contento, coadjuvante exitum tenuitate ejusdem sanguinis, contracta ab effervescentia in vase, & impetu ab eadem effervescentia suscepto. Sanguis extravasatus in carnem receptus putrescens in pus convertitur, prout huic semper evenit à proprio loco evulsus, & ablata continuatione cum alio, à qua conservationem suscipit; putrescit, non aliter ac partes solidæ, quæ unitate cum aliis conservantur, & continui solutione corrumpuntur. Caro in latere, in qua putrescere possit sanguis è vena extravasatus, alia non est, nisi illa musculi interni, & externi pectoris, in quibus Tuberculi sedes reponenda.

Eodem modo, & caro siquidem magis doluerit, & sanguinis plus in se ipsam trahit ex vicinissimis venis, & statim suppuratur. Si verò minus doluerit, tardiùs & trahit, & suppuratur.

Cùm vena protuberante, dolet caro circumstans, non quia qualitas dolorifica communicetur carni, sed quia vena carni conjuncta, dum impleta sanguine protuberat, sursumque elevatur, carnem conjunctam distrahit, secumque violenter ducit, & à violenta distractione dolet, quomodo omnes partes sensitivæ, distractæ dolent. Caro dolore affecta sanguinem in majori copia, quàm pro suo munere conveniat, in se ipsam à vicinissimis venis trahit, non per facultatem attractricem, sed quia per motus spasmodicos nervorum, & membranarum per carnes extensarum omnium dolorum comites, concussis vasis sanguiferis carni adhærentibus, vel contiguis sanguis copiosè in carnes effunditur; hæc effusio ab Hipp. dicitur *tractio*. Effusus sanguis in substantiam carnium statim suppuratur, ob rationem superiùs dictam. *Si verò minus doluerit caro, tardiùs trahit, & suppuratur.* Dolor parvus motus spasmodicos debiliores supponit; hinc vasorum sanguinis debilior, & tardior constrictio, & concussio, cum parva sanguinis effusione, à qua tarda repletio carnium, seu, per Hippocratem, tarda tractio, cum tarda suppuratione, quæ citiùs contingit in magna, quàm in parva copia extravasati sanguinis, quia in hac est validior fermentatio, à qua citiùs tollitur primæva illius textura, illa puris introducta; agens enim principale fermentationis, nempè particulæ activæ mobiles sanguinis in parva quantitate sunt debiliores, in magna robustiores, ratione quantitatis, ideò celerior puris generatio in hac, tardior in illa. Modus generationis Tuberculi à causa interna, nempè bile, & pituita, erit idem ac à causa externa in præsentis textus commento explicata.

De curatione nihil nobis reliquit *Hipp.* in hoc textu, *in* 2. verò *de morb. n.* 58. & *lib. de intern. affect. n.* 10. ubi agit pariter de Tuberculo lateris, curationem ponit, à qua regulam medendi Tuberculum lateris, quacumque à causa mutuabimur.

Tuberculum lateris *in cit.* jamdudum *loco* describit sic *Hipp. Cùm in latere tuberculum fit, tussis emergit dura, & dolor, & febris, & gravitas in latere incumbit, & dolor acutus in eodem loco semper urget, & sitis vehemens, & calidum potum aversatur, & in dolens latus decumbere non potest, sed in sanum. At ubi decumbit, velut lapis ipsi decumbere videtur, & intumescit, & rubescit, & pedes intumescunt.*

Causam Tuberculi reticet in hoc textu Hipp. quia superiùs hanc demonstravit, & signa Tuberculum lateris demonstrantia proponit; & sunt: *Tussis dura*, hoc est valdè molesta, & vehemens. Tussis est pulmonum affectus, in quibus labem primario non inesse tussis effectivam certò constat, cùm pars affecta determinetur latus, excluso pulmone, à quo erudimur tussim esse quidem ab affecto pulmone, non primario, sed per consensum, nec alio modo tussis, determinatis musculis pro sede Tuberculi lateris excitari potest, nisi fuligines à materia Tuberculi acres exeant, & membranam pulmonum irritando, tussim efficiant, quam auget calor in Tuberculo existens à materia illius fermentante, pulmonibusque, cum dictis fuliginibus calidis communicatus, tussi augmentum parat, vel quia nervi musculorum thoracis spasmodica affectione dolorifica afflicti similem affectionem nervis pulmonum, cum quibus consentiunt communicant, à qua tussis oritur, & sicca, absente omni materia fluida humorosa à bronchiis, & vesiculis pulmonum; & sicca censenda, licèt ab Hipp. talis non dicatur, cùm materia in latere coacta in Tuberculum humida tussis excitari non possit, nisi à motu tussi vocetur humor ad bronchia pulmonum, qui postea per tussim excernitur. Tussi conjungitur *Dolor*, cujus causa explicata superiùs, sicut illa *Febris*. *Gravitas in latere incumbit*, à Tuberculo comprimente subjectas, & circumstantes partes, non aliter ac si pondere superposito premerentur, & ita premit Tuberculum, ut ægro in latus affectum decumbere non conveniat, ob dolorem ab addita pressione corporis, cui incumbit auctum, ideò in sanum latus solùm decumbit. *At in hoc* etiam ægro videtur *veluti lapis impendere*, Tuberculo valdè gravitante supra partes superiores ipsius, & pondere distrahente inferiores, dolor est fixus, à Tuberculo semper immobili, continuoque determinatum locum premente. *Sitis vehemens* est febris effectus, & caloris acris à Tuberculo suppurante pulmonibus communicati, quibus excalefactis sitis adest. *Calidum potum aversatur*, quia calorem in Tuberculo à fermentante ibi materia accensum auget, cum doloris intensione, dum materia ad turgentiam magnam à calore perductam, cum violentia distendit partem, à qua dolor valdè acutus, qui cùm sit ab intensione caloris, aversionem calido potui imprimit. *Intumescit, & rubescit*, externa pars, internæ Tuberculi sedi correspondens, quia materia ad superficiem semper magis expellitur, ratione maturitatis, & fermentationis, vi cujus semper ad exteriora dilatatur, tumorem, & ruborem materia ad superficiem deducta efficit, eo modo quo efficit, dum in interna parte consistit. *Pedes intumescunt*; rarum hoc, & difficile symptoma in Tuberculo lateris, cum quo nullus pedum consensus intercedere videtur, unde in solam pituitæ abundantiam, à qua fieri Tubercula sancitum fuit cum Hipp. superiùs, referendum hoc

hoc symptoma, quæ à calore febrili fusa abundanter fluit ad partes; in pedibus verò, in quibus calor est semper minor, crassescit, ideò in his remanet, cum illorum intumescentia.

Curationem aggreditur Hipp. dum ait in principio curæ, *Hunc secato, aut urito*. Hoc remedium supponit maturationem Tuberculi, & hanc in relatione signorum indicavit, quando dixit *Intumescit, & rubescit*, & locutus est de latere. Et hi sunt effectus maturationis, & expulsionis materiæ ad superficiem lateris affecti. Considerata cura tradita, manifestum fit totam esse directam ad Tuberculum maturatum, ideòque dicendum est, in allegato hoc loco loqui de Tuberculo maturato, signaque tradita hoc indicare. Si curandum foret Tuberculum crudum, à maturantibus incipienda curatio, & confirmavit in subsequentibus verbis: *Et postea pus emittito, usque ad decimum diem lineamento*, idest turanda, *ex lino crudo indito. Decima autem die pure omni emisso, vinum, & oleum tepida immittito, ne derepente rejiciatur, & lineamento ex linteolo*, hoc est turunda ex panno lineo, vel ex istius filamentis dissolutis, *utitor; ubi verò, id quod infusum est emiseris, aliud infundito, & hoc per dies quinque facito*. Ita subjungit Hipp. ad docendum modum curandi ustionem, vel sectionem, qui est valdè clarus. Adnotandum solùm in primis curandam puris eductionem, quam supponit in decima succedere, sine alio remedio, quàm turunda, ulceris orificium apertum conservante, in decima infundendum Oleum, & Vinum tepidum, non pro curatione, sed pro integra, & totali eductione puris; nisi enim dictis liquoribus, vel similibus humectaretur, interna pars ulceris exsiccata exsiccaretur, & corrugata puris exitum impediret, & ante tempus ulcus consolidatum, à pure retento, & congesto nova aperitione revivisceret. Hanc humectationem per quinque dies reiterat, & nos docet, nunquam permittendam esse ulceris exsiccationem in primis diebus. Subjungit: *Postquam autem pus tenue, ut succus ptisanæ effluxerit, ac modicum ad manus contactum* (supple effluxerit.) Hæc verba concoctionem, & parvitatem puris connotant, cum instanti ulceris sanatione, quam ut acceleret exsiccando, *Penicillum, seu cannulam stanneam immittit, semper modicè dissecto penicillo*, ut caro excrescat, tandem inducitur cicatrix. Hæc clariùs traduntur ab *Hipp. libr. 2. de morb. nu. 45. & nu. 58.* videndis.

In cit. lib. de affect. intern. nu. 10. agens Hipp. de Tuberculo, ait: *Si in latere tuberculum nascatur, & suppuratus fiat*. Per suppuratum non intelligit perfectam, & integram humoris in pus conversionem, sed solùm inclinationem, & dispositionem Tuberculi ad pus, & colligitur ab illis verbis textus, *Et ne sitiat, donec latus suppuratum fiat; suppuratur autem maximè in quadraginta diebus, aut paulo prius*; si loqueretur de Tuberculo supputato, non prohiberet tolerantiam sitis ante suppurationem, nec suppurationis tempus determinaret, cùm jam facta esset suppuratio.

Hæc patitur: rigor tenet, & febris, & tussis sicca per multos dies, & dolet latus, & ad mammam, & ad claviculas, & ad scapulas dolor impetum facit.

Hæc omnia sunt signa imminentis, vel incipientis suppurationis. Horum symptomatum causas suprà tradidimus, & si sunt communia cum Pleuritide, Tuberculum ab hac distinguendum per difficilem respirationem, quæ in Tuberculo non observatur; à tussi sicca per multos dies, quæ, ut plurimùm, in Pleuritide fit humida ante quartam; & si liberæ respirationi cum tussi sicca uniatur dolorificus decubitus super latus affectum, coalescet signum proprium solius Tuberculi in latere.

Hic cùm sic habuerit, in primis decem diebus sorbitionibus utatur ptisanæ succo cocto, melle affuso, cùm sorbitio cocta fuerit, vino autem utatur albo dulci, aut austero, & aquoso, & ut vinum sæpe sorbeat, ac expuat jubeto, & à somno impedito, donec undecim dies prætererierint.

Victu tenui, humido, & maturativo utitur Hipp. in principio Tuberculi. Sorbitio ex succo Ptisanæ cum Melle, est tenuis victus; hoc utitur, ne à copia cibi augeatur fluxus major humorum ad partem affectam. Dicta sorbitio est cibus humidus, quem laudat, quia maturationem promovet. Mel addit, in quo virtus fermentativa residet, valdè apta ad fermentationem materiæ Tuberculi apprimè necessariam ad pus generandum, & ad corrigendas Ptisanæ qualitates, quæ fermentationi videntur contrariæ. Vinum exhibet in auxilium fermentandæ materiæ aquosum, ne fermentatio immoderatior exurgat. Collutionem oris cum Vino imperat ad sitim arcendam, quam sustinere infrà vetat, & etiam ad calefaciendas, cum moderatione partes spiritales pro citiori maturatione, cujus calor est principale agens, & calor partium spiritalium fit communis lateribus pectoris, in quibus est morbus. Per decem dies hac victus regula utitur valdè tenui, cùm in tali tempore supponatur terminus fluxus humoris ad partem affectam. Somnum prohibet, non qualemcumque, quia per undecim dies sine somno non conservarentur vires, sed longum, & vigilias longas parvo somno interruptas amat, eò quia vigiliæ sanguinem, & etiam humorem fluxum, ad aliquam partem fundendo sunt dispositiones ad celeriorem maturationem illius; quod sancivit idem *Hipp. lib. 1. prædict. n. 19.* ubi habet: *Vigiliis infestati derepentè, cum inquieta jactatione sanguinem fundunt, tum aliàs, tùm si quid antea perfluxerit*; & ratio est, quia in vigilia bilis exaltatur, à qua humores attenuantur, & fermentatio activior istorum procedit. Et alibi sancivit, somnum corpus refrigerare, è contrà vigilia calorem excitabit, promptum ad peragendam suppurationem. Post undecimam à vigiliis recedendum est; necessaria est enim spirituum refocillatio, & restauratio, quæ fit in somno, & magna, & extrema tenuitas, & fermentatio humorum non est permittenda, quapropter somno indulgendum.

Post hos dies cibis paucissimis utatur, carnibus catulinis, & Galli calidis. Oportet autem ipsas probè cum jusculo præparare, & jusculum absorbeat, & sorbitionibus priusquam cibo utatur, & ne sitiat, donec latus suppuratum fuerit; supppuratur verò, quam maximè in quadraginta diebus, aut paulò prius. Hoc autem cognosces, ubi suppuratum fiat latus; pus enim non expuit, nec revomit.

A tenui diæta per decem dies exercita, ad paulò pleniorem transit Hipp. ut vires pro concoquenda materia Tuberculi robur acquirant, & ut certi de prohibito fluxu novi humoris ad partem morbosam, & de caloris augmento per paulò pleniorem victum puris generationem promoveamus. Ad caloris mediocre augmentum carnes calidas proponit, ut sunt *Catuli, & Galli*. His addi possunt carnes *Columbi turrialis, Perdicis, Phasiani, Turdi, Passerum*; in pauca tamen quantitate ad cavendam & plenitudinem, & redundantiam excrementorum, si depravata succederet concoctio. De jure dictarum carnium absorbeat, & carnes cum dicto jure præparandæ, & fit, si contundantur, & cum multo jure dissolvantur. Hujusmodi cibus probè vires reficit, calorem corroborat, nec implet. Si verò carnes solas edere placuerit, sorbitiones priùs assumat, & postea cibos in dicta pauca quantitate; à sorbitionibus enim primò assumptis sitis arcetur, humectatis probè tunicis ventriculi, quam cavendam consulit, dum ait, *Ne sitiat*. Ratio est, quia sitis siccitatem inducit, & supponit; siccitas in Tuberculo pessima, dum materiam exsiccat, indurat, & suppurationem omninò sufflaminat, hoc malum vitamus copioso humido, & alimentali, prout sunt jura carnium, ventriculum, & totum corpus humectantia, humectatio aquæ reprobanda, cùm frigiditate fermentationem materiæ in Tuberculo minuat, & suppurationem impediat. Suppuratio Tuberculi fit in quadraginta diebus, aut, paulò priùs, ideò hac norma vivendi utendum, usque ad dictum tempus.

Signum suppurationis dicit, *Si nihil expuat puris, neque revomat*; transactis enim dictis diebus, & nullo pure excreto per tussim, signum est suppurationem esse factam in parte externa, non exeunte pure per tussim.

Hunc cùm sic habuerit, ubicumque tumor significationem de se præbuerit (hoc est signa suppurationis dederit;) *secato, & urito, & postea paulatim pus emittito* (ne ab ambiente extrinseco spatium à pure derelictum

occu-

occupante, pars ab eodem diù detento, & in quantitate suscepto debilitata, majori noxæ subjiciatur) *&* *postquam exhauserit* (hoc est pus paulatim eductum fuerit) *linamentum indito, & rursus tertia die, & aliis deinceps bis per diem exhaurito, donec resiccatum fuerit* (hoc est consolidata fuerit sectio, vel ustio.) *Dato autem & cibos, & obsonia, si admiserit; & bibat modicum, non multum, sive vinum, sive aquam;* (à potu immoderato augetur magis pus, quàm à cibo;) *edat etiam Origanum tenellam plurimam melle tinctam; si verò tenellam non habeat, siccam tritam, & melli mixtam plurimam exhibeto.* (Origanum pulmonum tumoribus medetur, ideò etiam convenire videtur lateris Tuberculis, ob viciniam pulmonum, & exterius applicatum apostemata sanat, *ex Dioscoride*, & eamdem virtutem in internis apostematibus servat.) Non incongrua erunt folia, & flores *Hyperici*, *Scabiosæ*, *Tussilaginis*, *Consolidæ majoris*. *Et neque frigeat, & lavet balneis, & mollitur cubet*; legit *Foesius*: *Frigus non sentiat, balneis lavet, & molliter dormiat.* Frigus est ulceribus inimicum, lavare balneo in superioribus partibus, ubi adest ulcus, humidum isti infensum vetat; inferioribus ergo solùm adhibendum, ut humores à parte affecta revellantur, & ut citior succedat exsiccatio, cui conferet, à balneo in tota massa humorum attemperatio, & impartita dulcedo. *Molliter dormiat*, ne pressio corporis duri in somno latus molestando morbum in eo exasperet.

Et si hunc morbum curans, celerrimè sanum facies. Sola victus ratione, prætermissa omni purgatione, & sanguinis missione, quam si requirere videtur revulsio humoris à parte affecta, huic supplet diœta tenuis per decem dies, inducias promittente morbo non acuto, sed longo, qui cùm sit in parte ignobili circa costas, ubi sunt venæ parvæ, non est timendum ejus augmentum à copioso influxu materiæ in brevi temporis spatio, quod prohibere non valeat.

Hoc documentum nobis serviat in morbis, in quibus minuere plenitudinem possumus cum diœta, hanc amplectendo, prætermissa sanguinis missione, à qua exhaustis spiritibus, caloreque debilitato, fermentatio materiæ in Tuberculo, & ejus maturatio protrahitur.

Externa maturantia non proponit in hoc casu; admittit tamen in aliis; quapropter non sunt prætermittenda, imò sunt necessaria ad præparandum ruptionem in parte externa, quæ si succedat in interna, timorem magni mali incutit, si non ipsum malum pariat. Dicta maturantia superiùs sunt proposita.

Cùm autem sanus evaserit, vitet frigus, calorem, Solem (fluxiones ab istis stimulantur) *& deambulationibus modicis utatur post cibum, ne lassitudo corpus corripiat.* A tali deambulatione concoctio ciborum perfectiùs conficitur calore à motu excitato; deambulationes verò cum lassitudine, eamdem concoctionem depravant. A dictis deambulationibus humores redduntur fluxiles, transpiratio totius vigoratur, cum maxima utilitate, prohibendo stagnationem humorum in parte à præcedenti morbo debilitata.

Ex his morbis, quoscumque usseris porrum multum tritum super usturas imponito, & per diem unam sinito; escheram enim ab ustione citò, & cum facilitate auferri sinit Porrum.

Hi morbi rarò in praxi observantur, non quia rarò succedant, ut observatum fuit ab Hipp. sed quia pro Pleuritide notha accipiuntur à Medicis parum versatis in Medicina Hippocratica, & quia curantur ut Pleuritides, sine præceptis ab Hipp. relictis; ideo etiam ruptio ad interna succedit, cum periculo Empyematis, & aliqui Empyematici fiunt, ex defectu in Medicis cognitionis Tuberculorum in latere.

Ex his, quomodo sint tractandi Tuberculi consilio Hippocratis discere possumus.

CAP. XI.

De Sputo Sanguinis.

PEr multas partes corporis sanguis præternaturaliter exit, inter has adest pulmo; hic sanguinis exitus definitur communiter *Rejectio sanguinis, cum tussi,* quam definitionem indicavit *Hipp. lib. de intern. affect. n. 1.* ubi enumerando symptomata hujus affectus propria, ait: *Primum quidem tussis sicca obtinet, deinde paulò post expuit salivam subcruentam, temporis progressu sanguis amplior prodit, postea sanguinis grumos paulatim, & frequenter emergentes rejiciunt.*

Ex eo quòd sit *Rejectio sanguinis*, convenit cum vomitu sanguinis, cum fluxu hæmorrhoidali, & menstruo sanguineo immoderato, & à naribus. Ex eò quòd sit *cum tussi*, differt ab omnibus supradictis fluxibus, qui sunt sine tussi, & demonstratur pars affecta, sedes principalis hujus affectus, nempè pulmones, quorum labis signum est tussis cum excreatione; vel sputo materiæ pulmonum irritativæ, & in eis existentis; nam licèt dentur tusses à vitio ventriculi, hepatis, diaphragmatis, sunt siccæ, non cum ejectione materiæ, nisi ejus, quæ exprimitur à vasis pulmonum, & glandularum trancheæ à tussis conatu. Nec admittenda est illorum sententia, qua determinatur sanguinem fluere posse à capite, per tracheam ad pulmones, deinde per tussim expelli, sine vitio pulmonum. Stante evidentia, quam habemus, nec pituitam à capite, nec humorem serosum per tracheam descendere, & si à rupto vase in confinio cerebri, vel in faucibus ad oris cavitatem flueret, per os exiret, & si etiam descenderet in pulmones, & per tussim postea rejiceretur, tussis esset signum sanguinis in pulmonibus existentis.

Causam sputi sanguinis exulcerationem arteriæ, vel rupturam venæ, *cit. loc.* determinat *Hipp.* his verbis: *Si pulmonis arteria fuerit exulcerata, aut aliqua tenuis venula, ex his, quæ in pulmonem dependent, rupta fuerit.* Addit rupturam asperæ arteriæ, dum subjungit: *Aut aliqua fistula* (idest ramificatio asperæ arteriæ) *& aliam in aliam distracta fuerit* (legit *Foesius*: *& inter se confringantur*) *& sanguine fuerint impletæ.* Quomodo verò ab arteria aspera fluat sanguis, & hæc impleatur, si rupta fuerit, explicat anatomica demonstratio pulmonis à doctissimo *Malpighio* patefacta de bronchiis, quæ non sunt nisi ramificationes asperæ arteriæ unitæ cum vesiculis, cum tali textura, ut pateat aditus à bronchiis ad vesiculas, & ab istis ad bronchia; per vesicularum substantiam vasa sanguifera minutissima, & penè invisibilia, & nisi microscopii beneficio apparentia disseminantur; si hæc vasa rumpantur, in cavitatem vesicularum transfunditur sanguis è ruptura exiens, ab hac ad bronchiorum spatia transit, & per sputum ejicitur.

Rupturam ergo solùm vasorum, vel istorum ulcerationem causam immediatam sanguinis sputi voluit Hipp. quæ *Diæresis* communiter dicitur, exclusa *Anastomasi*, *& Diapedisi*, quæ communiter inter causas sanguinei fluxus describuntur, cùm de istis nunquam *Hipp.* verba fecerit *n. 2. cit. lib.* ubi affectum pulmonum describit cum aliquo sanguinis fluxu, ait: *Si verò arteria convulsa fuerit*; legit *Foesius*: *Si arteria divellatur*, quòd continui solutionem significat, per quam sanguis exire potest. Et idem asserit *lib. 2. de morb. n. 51.* ubi habet: *Si vulnerata fuerit arteria, tussis habet, & sanguinem tussiendo rejicit*, & de arteria non vulnerata ab accepto vulnere extrinseco loquitur, ut patet ex ejus curatione, sed de arteria rupta sine vulnere inflicto intelligendus Hipp. & magis hanc sententiam demonstravit *in cit. n. 1. de intern. affect.* ubi, enumerando causas externas sputi sanguinei, ait: *Propter laborem, propter cursum, ob casus, ob plagas, ob vomitus violenter obortos, ob febres*, quæ omnia ruptioni vasorum serviunt, non *Anastomasi*, *& Diapedisi*; & majorem confirmationem recipit ab anatomica observatione, demonstrante vasa pulmonum sanguiflua, nempe arterias, & venas, quæ à corde ad pulmones sanguinem ferunt, & quæ à pulmonibus ad cor deferendum suscipiunt, conjungi simul, unumque corpus, retis instar efformare, & circulationem sanguinis in dictis vasis confici, sine ulla extravasatione; quapropter constat in istis vasis nulla esse orificia, quæ aperitione sanguinem in copia fundere possint in pulmonum substantiam. Anatomica observatio demonstrat etiam arteriam bronchialem à *Ruisvich* detectam, & descriptam *lib. de Valvulis lymphaticarum venarum*. Hæc arteria disseminata per bronchia, vesiculas, & interstitia pulmonum in ca-

in capillares ramos extenuatur adeò subtiles, ut visum effugiant, & nisi microscopio detegantur, unio illorum vasorum, quæ in retis formationem uniuntur, liberæ circulationi sanguinis per pulmones serviunt, & extravasatio sanguinis ab istis prohibetur, ne sua mora in bronchiis, & vesiculis impedimento esset aeris ingressui, & egressui. Hanc unionem vasorum agnovit *Hipp. lib. de intern. affect. n.* 6. *Venæ pulmonum cum sanguine, aut atrabile impletæ fuerint venulæ, aliæ in alias rumpuntur, ut quæ angustis sunt conclusæ, & exitum non habeant*, quo stante excluditur aperitio orificiorum arteriarum sub *Anastomasi* cadentium, cùm sequi non possit unitis ad invicem venis, & arteriis in rete prædicto; ideo rejicienda omninò est in sputo sanguinis aperitio orificiorum in istis vasis, cùm orificia in eis non reperiantur, ob unionem vasorum rete constituentium; neque expectanda dicta causa in arteriæ bronchialis orificiis, cùm hæc adeò exigua sint, ut visum effugiant, non possint effundere illam sanguinis quantitatem, quæ quandoque per tussim ejicitur, & si etiam dilatarentur, non posset exilium vasorum tantam consequi dilationem, quantam exigit copiosa quantitas sanguinis rejecti.

Diapedisis excluditur ab arteriarum conformatione ex triplici tunica, quarum media est valdè crassa, quia musculosa, unde impossibilis apparet rarefactio talis porositatum in arteriis, ut per eas exsudet sanguis, & istis exclusis remanet solùm, ut sanguis per ruptas arterias in sputo illius exeat; nunquam verò, vel rarò à venis, cùm istæ revehant sanguinem ad cor, & hic semper fluat in istis, transeundo à spatio angusto in amplum, in quo ruptura majorem invenit difficultatem.

Inter causas sputi sanguinei febrem enumerat, quia effervescentia sanguinis in ista immoderata turgescentiam in arteriis inducit, & impetum sanguini tribuit, ut ab utroque arteria rumpi possit.

Quæ de sputi sanguinis causa dicta sunt cum Hipp. ab hac excludendo *Anastomasim, & Diapedisim*, illi solùm propria sunt, non cæteris fluxibus sanguinis, ab aliis partibus, ob supradictam vasorum unionem soli pulmoni propriam, cùm cæteræ partes divisa ad invicem obtineant vasa, & arteria sanguinem effundat in carnium porositates, quem venæ absorbent, vel in has impellitur impulsu sanguinis arteriosi in cordis constrictione accepti, & ab arteriarum constrictione conservati; præterquamquòd orificia vasorum in istis partibus possunt ita dilatari, ut magnam copiam sanguinis effundant in partem, vel ab impulsu valido arteriarum, & sanguinis in partem, insignis istius quantitas in carnes exundare potest, ut à venis reassumi non possit, stagnante in parte magna copia sanguinis, à qua gravata illius expulsionem molitur insito conatu, ut contingit in vomitu sanguinis. Ex his patet, aperitionem vasorum in aliis fluxibus admittendam esse; *Diapedisim* verò ab omnibus rejiciendam, ob rationem superiùs dictam.

Si à sola ruptura vasorum sanguis à pulmonibus exit, causæ magis remotæ hujus affectus illæ erunt, quæ rupturam efficere valent, & ab *Hipp.* describuntur *in cit. loco de affect. intern.* Rumpuntur ob has maximè causas: *Propter laborem, propter cursum, ob casus, ob plagas, ob vomitus violentos* obortas, *ob febres*; omnes enim causæ istæ violenter vasa movendo rumpunt, vel magnam copiam sanguinis ad ea transmittunt, ut cursus, labores, vomitus violenti, à qua implentur, & à vi sanguinis implentis disrumpuntur, & hæc est causa principalis sputi sanguinei. Causa externa absente difficile est rumpi vasa continentia adæquatam suæ cavitati humoris quantitatem. Ad causas ruptioni vasorum reduco humorum acrimoniam corrodentem vasa, & hæc mihi videtur apertè ab *Hipp.* demonstrata in verbis *in princ. text.* I. *de intern. affect.* descriptis: *Si pulmonis arteria fuerit exulcerata*; in exulceratione comprehendit omnes causas istius, inter quas est acrimonia humorum.

Disrupto vase retis sanguifluo in pulmone, bronchia, & vesiculæ istius implentur, cùm inter ista sit unio, & sanguinis irritamento tussis excitatur, qua per sputum iste ejicitur; ita etiam si vasa arteriosa magna, antequam in unionem cum venis coeant disrumpantur, vel in tracheam, vel in bronchia sanguinem transfundunt, cùm istis unita semper procedant. Hinc si vas magnum copiam sanguinis vehens ruptionem, vel corrosionem patiatur, sputum sanguinis, copiosum efficit, si parvum sanguinis quantitas rejecta pauca. Sanguinis etiam impetus, quantitatem moderatur sputi; si enim impetu, & motu valido, & citato accepto, vel à corde, vel ab extraneo admixto fluat per vasa sanguis, è ruptura vasis etiam parvi in copia exundabit, à qua sine dicto impetu, & motu in copia diminuta exiret. *Vuillisius* ad explicandam parvæ, vel magnæ quantitatis sanguinis exeuntis causam, dividit pulmones in tres situs, in situm laryngi vicinum; in medio pulmonis, & in extremitate ejusdem. In situ laryngis vas ruptum in tracheam sanguinem in pauca quantitate effundit, & ab eadem exire dicit solo motu contractionis fibrarum motricium tracheæ, sine tussi. Magna quantitas sanguinis cum impetu exiens, ac si vomitu ejiceretur, à vasis majoribus in medio pulmonum ruptis exire ostendit, quia in hoc situ vasa sunt magna, & dilatata. Ab ultima extremitate pulmonum, cum vasorum læsione sanguis erumpit in parva copia, & per vices, & cum tussi frequenti, & sæpiùs repetita.

Causas remotas magis accipiemus ab eis, quæ plenitudinem sanguinis colligunt, vel effervescentiam immoderatam cum turgentia sanguini communicant. Crassities sanguinis motum circulationis retardando, plenitudini vasorum servit, quæ succrescit etiam in vasis obstructis, & si acrimonia depravatus fuerit, corrodit vasa. Redundantia humoris serosi in bronchiis, & vesiculis pulmonum comprimendo vasa sanguiflua, & sanguini circulanti obstaculum ponens, eorum plenitudinem auget; qua de causa quandoque à magna tussi humida, & ab Asthmate sputum sanguinis observamus.

Signa describuntur ab *Hipp. in cit. text.* in his verbis: *Primum quidem tussis sicca obtinet* (ab irritato vase à qualitate, vel quantitate sanguinis) *deinde paulò post exspuit salivam subcruentam* (quia in principio rupturæ parva est erosio vasis, & parva ab hac sanguinis quantitas exit, quæ mixta cum humore seroso à glandulis tracheæ exsudante, hanc tingit, & saliva cruenta fit) *aliquando verò puram* (quia sanguis à parvo foramine, quo vas in principio perforatur, non semper exit, vel ob crassitiem istius, vel ob concidentiam, & approximationem labiorum foraminis; vel quia sanguis etiam exiens non miscetur salivæ, seu sputo in pulmonibus, & sputum exit ab alia parte sana, ideò purum.) *Et si hic brevi à morbo liberetur, satis est.* His verbis aliquando sputum parvum sanguinis ulterius non progredi ostendit, nec ad majorem morbum transire monet, vel quia causa rupturæ debilis cessat, vel quia sanguis concrescens in loco foraminis partium istius agglutinationem permittit. *Si verò non, temporis progressu sanguis amplior prodit, aliquando purus, aliquando etiam subputridus; sæpe etiam fauces non animadvertentibus sanguine implentur*, hoc est, si non sanetur, sequuntur prædicta. *Sanguis amplior prodit*, quia foramen dilatatur, & prout alteratur, ob moram in parte, ratione cujus putrescit, vel non alteratur; exit purus, vel putridus sanguis; fauces implentur sanguine, ob rationem Vuillisii superiùs allatam. *Postea sanguinis grumos paulatim, & frequenter emergentes rejiciunt.* Grumescit sanguis, quando extravasatus ab eo expirat, vel spiritus ille calidus, vel salsus, a quo fluxibilitatem acquirit, & fibræ ille, de quibus agemus, de *Polypo cordis* uniuntur, & condensantur. *Aliquando etiam graveolentia ab ipsis contingit* (dum portio sanguinis putredine depravatur) *& fauces aliquando spuma quadam replentur*, & maximè in tussi inani, per quam humor salivalis à concussione vasorum in copia transfunditur in fauces, & ab aere per tussim inspirato, & expirato cum impetu agitatur, & agitatione spumescit. *Et rigor, ac febris apprehendit circa initia quidem morbi vehementer, progressu debiliùs*, quia magna effervescentia sanguinis est causa rupturæ, & in hac magnæ febris, & vehementis natura fundatur; in progressu est debilis, quia minuitur effervescentia sanguinis ab ejus ejectione. Rigor præcedit, dum membranæ pulmonum in principio febris vellicantur, & mordentur; membranas malè affectas ab irritante rigorem, & sensum frigoris percipere docet tremor post urinæ emissionem in tempore frigido, ob malè lacessitam vesicam à frigiditate aeris,

aeris, irritantia ore assumpta, ut Spiritus Vini, Piper, & similia ventriculi orificium irritando tremore totum corpus concutiunt, & hoc ob connexionem, quàm habent omnes membranæ ad invicem, ut una affecta, omnibus communis evadit affectio, ita lacessitis membranis pulmonis à vaporibus acribus in initio febris rigore totum corpus concutitur. *Et aliàs, atque aliàs corripit* (prout à parte rupta, & exulcerata sanguis corrumpitur, & massæ humorali miscetur eam febriliter fermentando) *& dolor quandoque in pectoribus insitus est, & in dorso, & in lateribus*. Est dolor in pectoribus loco ruptionis correspondens; ubi est ruptura in parte sensitiva, ibi est dolor; pulmo ex membranis totus conflatur; vasa sanguiflua sunt sensitiva, ideo istorum ruptura, & vellicatio, vel irritatio membranarum pulmonum dolorem parit. Latera, & dorsum dolore afficiuntur, quia pulmones, velut fibrosis ligamentis istis connectuntur, & per hæc passio pulmonum communicatur pleuræ, & pars læsionis particeps dolet. Nervi etiam musculorum thoracis, cum nervis pulmonum communionem habent, & consentiunt ad invicem, ut motui musculorum obtemperent, nervi pulmonis, & motum nervorum istius obsecundent nervi musculorum thoracis, ut probat *Vvillisius tract. de nerv. descript. c.* 24. Non mirum ergo, si passio dolorifica nervos pulmonis afficiens, ob istius magnam læsionem, illis musculorum circa thoracem communis fiat. *Et ubi sanguinem spuere desierit, salivam multam expuit, siquidem quandoque etiam viscosa*. In loco rupturæ, per quam exit sanguis, fit temporis progressu ulcus sanguis ad ulceratam partem fluens; ab hujus morboso fermento alteratur, & in excrementum abit modò fluidum, modò crassum. Facto ulcere, sanguis sistitur. *Atque hæc sic patitur quidem, donec quatuordecim dies præterierint. Post hos verò si non desierit morbus*, hoc est, si non cessaverit & sanguinis sputum, & salivæ ejectio per tussim, & tussis ipsa, *squamas ab arteria*, intellige aspera, *tussiendo evellit, quales à pustulis decedunt*. Sanguine acri, à saliva, seu materia acrimonia donata, superficies asperæ arteriæ abraditur, à motu violento tussis superficies illius deisjunguntur, unde facilis abrasio in particulas parvas, quæ unà cum materia per tussim excernuntur. *Et dolor incidit in pectus, & in dorsum, & in latus, & præcordia contingens, velut ulcus dolet*. Hæc sunt signa ulceris facti in pulmonibus à ruptura, à quo omnes partes, cum pulmonibus consentientes, ut dictum fuit superiùs, afficiuntur.

Prognostica habentur *in cit. loc. in fine text.* ubi habet: *Morbus autem multa curatione opus habet; est enim difficilis; si enim curatus, & sanus factus, non se ipsum custodierit, plerisque revertens morbus interitus causa fit*.

Curationem sputi sanguinis instituit Hippoc. primò motum sanguinis reprimendo, quietem imperando, omnem laborem interdicendo, cùm ab istis dolor fiat acutior, & tussis magis premat, & rigor, ac febres augentur; à laboribus valdè commotus sanguis, ad pulmones in magna copia fluit, dicta augendo symptomata. Ad hoc augmentum concurrit etiam agitatio humorum in pulmonibus existentium, & partis ruptæ multa incalescentia, unde febris occasio; id experimur in parte aliqua vulnerata, quæ motu defatigata dolet, & ab eadem defatigata, & excalefacta febris excitatur. Cibis frigidis, & siccis sanguinis motum reprimere contendit, ideò pisces in mensa exhibet, sed qui sint melioris conditionis, ut *Squatina*, *Pagurus*, *Galæus* quos condit *Rhoe*, hoc est *Seminum Sumach*, *& Origano*; Semen Sumach adstringit, Origanum vulnera consolidat; observatum est enim *Perdices*, *Ciconias*, *Palumbos* vulneratos Origanum imponere vulneri, & sanari. Ulceri convenit adstrictio, & consolidatio his piscibus, qui apud nos non inveniuntur, nostri substituendi sunt, nempè *Lucius*, *Perca*, *Truta*, *pisces Saxatiles* dicti, *Sturio*, *Ranæ*, *Gambari*. Inter carnes numerat carnem *Galli* assatam fine Sale, & carnem *Capræ* coctam. Hujusmodi alimenta dicuntur sicca, quia parvo humido abundant, & exsiccatio rupturæ vasorum conducit; istis alimentis addi possent *Columbi turriales*, *Perdices*, *Turdi*. Pro potu utitur *Vino austero vetustissimo, & jucundissimo, nigro*; in hoc, præter virtutem exsiccandi, qua ruptura conglutinatur, reperitur virtus balsamica ulcus in parte affecta consolidans; in tali tamen moderatione exhibendum hujusmodi Vinum, ne sanguinem ad æstum, & turgentiam ducat. Deambulationibus moderatis utatur æger, quales sufficiant ad transpirationem fuliginum promovendam, non ad sanguinem calefaciendum, & ad magnum motum excitandum. Hæc agit, si sine febre sit æger.

Si verò febris adfuerit, omni alimento, & obsonio solido interdicto (& si permittendum sit, in parva valdè quantitate) quæ alvum subducant, *& simplicem sorbitionem farinæ, aut Milii* concedit, quæ pro victu valdè tenui usurpantur, qualem in febribus semper laudat Hipp. Purgationem permittit, si Medico videbitur necessaria, & talis erit, si indicans hanc aderit, nempe cacochymia, & redundantia humorum excrementitiorum, & absente hoc, non admittere videtur purgationem Hipp. & si indicanti non adjungatur permittens, nempè virium robur. Contra hujus documentum faciunt Medici illi, qui indifferenter in omni sanguinis sputo, & sputo copioso purgationem præscribunt. Pro purgatione utitur *Cnidio cocco, vel Tithymallide*; nos uti possumus mitioribus, & horum electio pendebit à natura humoris peccantis, & redundatis. *Foesius* legit, *Aliquantulum purgato*, & denotatur lenis purgatio; hæc lectio est maximè consona menti Hipp. qui totam curam in hujus affectus ablatione ponit in virium conservatione, & in prohibenda extenuatione, & macie corporis. Post purgationem *Farina cocta pinguis*, idest crassæ, *heminam sorbendam* dari jubet; crassa debet esse, ut sorberi possit; hujus exhibitio, non tam abstersionem humoris à purgatione in intestinis relicti, quàm vasorum, per quæ fuit facta purgatio, corroborationem, & occlusionem respicit, ne purgatio ulterius procedat, observantibus nobis aliquando vim medicamenti, per aliquos dies perseverare, & purgationem sequi, cui pro virium conservatione occurrere intendit Hipp. *Post purgationem, quam maximè reficiendum esse*; ait Hipp. & rationem reddit, quia *ad hujusmodi morbum non conducit esse tenuis*. In macie humores fiunt acriores, consumpto humido oleoso, à quo attemperantur, & acrimonia vel rupturam dilatabunt, vel consolidationi resistent. *Deambulationes etiam primùm paucas faciat, ut ne lassitudo succedat*; in hac enim vires patiuntur, & est documentum universale in omnibus ægris, & convalescentibus, non permittere deambulationes ad lassitudinem. cùm per hanc natura nunquam robur acquirat. *Fomentum aliàs, atque aliàs adhibendum* consulit Hipp. Quod rationi repugnare videtur, cùm à fomento sanguis incalescat, spiritus in majori copia excitentur in sanguinis massa, & à calore, & à copia spirituum sanguis impetum acquirit, quo per rupturam copiosiùs exit; vel eam non benè consolidatam denuò aperit. Ad evitandum oppositum incommodum jubet Hipp. *die fomenti ægrum sine cibo stare*, ne ab hoc sanguis magis incalescat, *& hemina sola farinæ cocta ægro satisfacit*, à qua sanguinis fervor aliquo modo cohibetur, ob suam crassitiem, *& Aquam pro potu* exhibet, ubi in aliis diebus Vinum generosum præbeat. *Sequenti etiam die minus cibi*, *quàm aliis diebus*, in eumdem finem præscribit concesso Vino, & his omnibus occurrit damno à fomento imminenti. Istius verò usum necessarium, & utile esse, ideòque non intermittendum. Supposito fomentum fieri aqua calida, & partibus inferioribus utile esse colligo, quia à fomento vasa magis dilatantur, & porositates partium capaciores fiunt, unde etiam majorem quantitatem sanguinis prædictæ partes suscipiunt, & quo major copia sanguinis ad partes inferiores fluit, eò minor ad superiores, & ad venam ruptam fluit, & ideò fluxus minoratur sanguinis per eam. Fomento etiam macies retardatur humectatis partibus, & sanguine ad earum nutritionem vocato in copia. *De cætero verò bis, aut ter in die cibi dato. Sic autem paulatim huic dato, donec ventrem confirmaveris*; legit Foesius: *Sicque sensim exhibito, donec ventriculum ad pristinum statum revocaveris*; & rationem reddit, *quia ab inedia, & febribus* debilitatus fuit; *& si os appetit, & ventriculus suscipere non possit*, quia gravatur à quantitate, *dum acervatim suscipit, inflammatur*, quia cibi fermentatione æstuant,

æstuant, ob moram, quam in ventriculo trahunt deficientibus huic viribus, & ad bonam digestionem, & expulsionem, & maximè si æger labores reliquerit, & deambulationes, *Cum ventriculis à laboribus, & deambulationibus non perfrigeretur*, quia à laboribus, & deambulationibus aperiuntur pori, & exitus fuliginibus ab æstuante cibo exhalantibus paratur; intermisso verò labore, & deambulatione retinentur fuligines, quæ calorem in ventriculo majorem accendunt, & febrem etiam, Et cibi per quietem compacti, cum fibrarum ventriculi debilitate, exitum è ventriculo nec quærunt, nec inveniunt. A motu verò laborum, & deambulationum fibris aliqualis impetus impertitur sufficiens ad cibi expulsionem; quapropter hoc deficiente, cibos, præ quantitate, ventriculo graves quiescere in eo oportet; data verò parva cibi quantitate, hæc omnia declinamus, parvitati verò cibi supplendum cum reiterata ejus exhibitione. *Hunc quam maximè reficere oportet, quo quam crassissimus fiat*, quod insinuavit etiam *lib. 2. de morb. n.51.* A crassitie signum consolidati vasis habemus, & optimi sanguinis apti ad nutritionem, sine timore plenitudinis, consumpta magna istius copia in nutritione abundanti; & licèt *Hipp. in lib. 1. de morb. n.10.* agendo de rupta vena in pulmonibus, & de istius curatione, imperet diœtam, à qua, *quam siccissimus, & exanguissimus fiat*, advertendum, ibi loqui de curatione suppurationis à sanguine è rupta vena extravasato in pulmones, non de curatione sputi sanguinei; in illa pro consumptione puris diœta prædicta convenit, in hac pro consolidatione rupturæ, & attemperatione humorum diœta impinguans, quæ nisi sputo intermittente adhibenda, & vase occluso, à quantitate enim sanguinis fluxus perseveraret. Alia legantur in textu satis clara.

Remedia ad constringendum fluxum proponit Hipp. *Radicem Centaureæ, & minor* accipienda inter vulneraria descripta. In hunc finem valet *Vinca Pervinca in vino infusa per 24. horas, vel in aqua decocta, bibendo vinum, vel aquam manè jejuno stomacho. Nummularia*, eodem modo præparata, idem præstat; sicut *Radix Tormentillæ in pulverem exhibita ad ʒ. ii. in Aqua Plantaginis*, vel *cum decocto Consolidæ, Aqua à tota planta Tormentillæ distillata* idem præstat. *Cinis Sarmentorum Vitis ad p.i. in Aqua Plantaginis sumitur, vel in Aqua communi. Folia Vitis, quæ rubescunt, integra, & sana, ante vindemiam collecta, & exsiccata, & in pulverem redacta, ad ʒ. ii. exhibetur pulvis in Aqua communi, vel Plantaginis. Aqua Stiptica, ab Hoffmano in Clavi Schroderiana cap. 39. lib. 2. descripta, cum petiis in ea madefactis pectori applicata*, sistit sanguinem; *sumitur etiam à ℈. ß. ad ℈. i. in Aqua Centinodiæ. Liquor etiam Stipticus Joann. Cornel. Vveber, eodem loco descriptus, & eodem modo adhibitus.* Ab eodem *lib. 3. cap. 2. Spiritus Terræ sigillatæ* proponitur, admirabilis virtutis in omni sanguinis fluxu, & sic paratur.

℞. *Terræ sigillatæ minutim contritæ,*
affunde Spiritum Vitrioli, digere, abstrahe, iterum affunde, id & materia coagulabitur in lapidem durum, pulveriza, pone in cella, & solvetur in liquorem, qui exhibetur à ℈. ß. ad ℈. i. in succo Portulacæ.
Præparetur *Opium* modo descripto *in Systemate meo: Hujus*
℞. *Gr. viii.*
Pulv. Polygoni ʒ. i.
exhibetur cum Aqua Portulacæ, vel Decocto Bursæ Pastoris. Cortex Ovi recentis, detracta pellicula interna, exsiccatur in furno, cavendo ne rubescat, in subtilissimum pulverem reducitur, ad ʒ. ii. exhibetur cum Aqua Plantaginis. Caudæ equinæ cinis, in Aqua Plantaginis, ad ʒ. i. exhibita. Decoctio in Vino foliorum Salicis. Decoctum vulnerarium Quercetani ad ℔. i. cum ʒ. i. Philonii Persici.
℞. *Cort. interioris Glandis, pulpæ adhærentis, ʒ. i.*
Thuris ℈. i.
Boli Armenæ ℈. ß. M. F. P.
exhibendus cum Decocto Scabiosæ, Plantaginis, & Portulacæ. Vel
℞. *Chamædryos m. ii.*
contunde, infunde in Aqua Sabiosæ, & Vino austero, exprimatur, calefiat, & exhibeatur. Vel
℞. *Schœnanti m. iii.*
bulliant in Vino rubello ad consumptionem tertiæ partis, da manè, & serò. Valet etiam *Pulvis Scaligeri:*
℞. *Spodii*
Boli Armenæ }
Terræ sigillatæ } *a. ʒ. v.*
Hematites }
Corall. rub. }
Charabe }
Margar. præp. }
Gummi Arab. }
Tragacanthi }
Sem. Papav. albi } *a. ʒ. ii.*
Malvæ }
Rosarum }
Plantaginis }
Jusquiani }
Cornu Cervi usti }
Amyli torrefacti ʒ. iii. M. F. P.
ad ʒ. ii. datur in Decocto vulnerario, vel ex Polygono, & Bursa Pastoris, & Consolida parato. Amylum in aqua decoctum ad instar panatellæ, per mensem integrum manè sumptum, valet multùm.

Proponit etiam Hipp. pro tussi, quæ in sputo sanguinis, & post hunc molesta est, *Dracontium pulverizatum, & Melle mixtum, & lambitivi more deglutitum.* Exsiccare, incidere, attenuare creditur sequens Electuarium, & etiam pro tussi valet:
℞. *Sem. Papaver. alb. ʒ. ii.*
Liquiritiæ }
Passul. } *a. ʒ. ß.*
Fol. Scordii ʒ. ii. Decoquantur in Aqua Farfaræ vase clauso, colat. adde
Sacch. Penid. ʒ. ii.
Amyli ʒ. iii.
Tragacanthi }
Gummi Arab. } *a. ℈. i.*
Bol. Arm. ʒ. ß. Pulv. cum dicta decoct. F. Elect. lambitivi more accipiendum.

In loco istorum substituit Hipp. *Lac bubulum*, cui addatur tertia pars *Aquæ Mulsæ*. Quantitatem Lactis determinat cum adverbio, *quamplurimum*, & posset determinari Lactis quantitas talis, ut alvum non moveat; datur ad nutritionem, & impinguationem, quæ non præstat Lac, si alvum movet, & in ea majori quantitate accipiatur possibili, ab ægri ventriculo tolerabili, & citra alvi motionem. Magna Lactis quantitas non admittit prandium; hoc ergo prætermittendum, & sola cœna gaudeat æger; neque Lac exhibendum statim post copiosam sanguinis effusionem, juxta *Hipp.* documentum *aphor. 64. sect. 5.* exaratum: *Lac malum, & quibus sanguinis multi egestio facta est*, & ratio est, quia ventriculus à sanguinis copiosa effusione debilitatus usum Lactis non admittit, & in eo corrumpitur. Vires, & calor ægri primò remittendus cibis optimi succi cardiacis, & calori nativo amicis remediis, & postea accedendum ad Lactis usum; quod documentum, vel ignoratum, vel non intellectum à vulgaribus Medicis ægros præcipitat. Hoc remedio utendum, donec æger *crassefactus* fuerit, in quo casu ad ægri præservationem, *Ægrum in pectore, & dorso urit*, & subjungit, *si successerit ustio, fugæ morbi spes est*. Modum inurendi videat Lector apud *Martianum in comm. lib. de affect. vers. 25.* & apud *Prosperum Alpinum lib. de Medic. Ægypt.* Rationem hujus remedii fundatam censeo in copiosa pulmonum transpiratione per ulcera inusta, prohibente turgentiam sanguinis, & ejusdem acrimoniam moderante fuliginum expiratione, & etiam derivationem sanguinis à pulmonibus, fluente hoc in majori copia ad dolentem, & exulceratam partem.

De sanguinis missione mentionem non facit Hipp. in hoc affectu, sicut neque *in n. 2. lib. cit. de affect. intern.* neque *in lib. 2. de morb.* ubi agit de sputo sanguinis; ex quo deduci posse videtur, non admittere Hipp. hoc remedium, & tamquam non necessarium, nec indicatum ab hoc affectu prætermittere. Verùm quia video *in lib. 1. de morb. n. 10.* venæ sectionem proponere in sputo sanguinis, persuasus sum, Hipp. hujusmodi remedium non rejicere in hoc affectu. Ejus sententiam colli-

colligemus circa hoc remedium, ponderato *text.* proposito *libr.* 1. *de morb.* ubi habet: *Et si magis repleta fuerit vena, ipsam sanguinis copiam acervatim à se ipsa revomit*. Et agendo de curatione, ait: *Conducit autem talibus, si ab initio curandos suscipias, ut & venæ de manibus sanguinem emittant, & diæta à qua quam siccissimus, & exanguissimus fiat*. Qualis verò sit æger in principio, in quo sanguinis missionem imperat Hipp. ostendit superiùs his verbis: *Hic si anticipetur incipiente morbo, priusquam venæ sanguinem fundant, ac fortiter laxetur, & priusquam attenuetur*; & cùm superiùs etiam dixerit *venas esse sanguine impletas*, concludendum, ex Hipp. mittendum esse sanguinem priusquam venæ impletæ sanguinem, intellige copiosum, fundant & fortiter laxetur vena, hoc est, quando prima sanguinis sputa, & parva copia istius rejecta fuerit ad minuendam plenitudinem venarum pulmonis, & fluxum sanguinis copiosum aliò evocandum; diminuta enim plenitudine, à qua ruptura vasorum imminet, hæc prohibetur, & æger in tuto ponitur; facta verò ruptura, superflua visa fuit Hipp. sanguinis missio, hac ad illius medelam nihil conferente. Concludendum ergo, Hippocratem venæ sectionem probare apparente sanguinis sputo, copioso verò secuto, non admittere; & si verum sit in parte secatæ venæ celeriorem sanguinis fluxum evadere, & consequenter istius copiam in dicta parte augeri, non est verum minorem copiam sanguinis ad partem affectam fluere in nostro casu, quia foramen est in vase pulmonum; & sicuti foramen apertum in vena scalpello est causa, per quam fluit ad partem, in qua aperitur foramen sanguis citiori cursu, & in majori copia; ita apertum foramen in ruptura vasis pulmonis, id efficiet, & si non eo tempore, in quo aperitur vena scalpello, & in quo fluit sanguis à secta vena, obturato foramine id eveniet, illo venæ ruptæ in pulmone aperto remanente.

De alio sanguinis sputo agit *Hipp. in libr. cit. de intern. affect. n.* 2. non à vena, seu arteria rupta, & ut ait ipse, *ab arteria convulsa*, legit *Foesius*, *divulsa*; per divulsionem enim fit in vase parva fissura fibrulis aliquibus vasis à proximis valdè dissociatis, per quam exit sanguis, sed in pauca quantitate, ut colligitur à signis descriptis in textu; à divulsione irritativa fit tussis sicca, & sanguis hærendo in fissura, cùm liberè exire non possit, in pus vertitur. Hic morbus dicitur pejor priori, in quo adest ruptura vasis, & copiosior sanguinis effluxus, quia periculum imminet inflammationis sanguine circa repturam hærente, & putrescente, & sanguine etiam in cavitate vasis ob copiam stagnante, ideòque facilis est inflammatio, quæ pejor est sanguinis fluxu; qua de causa jubet Hipp. si febris adfuerit, non esse purgandum, accepta febre pro signo factæ inflammationis, in cujus principio purgationem prohibet *libr. de rat. vict. in acut.* & si in casu præcedenti purgationem præscribit febre superveniente, id agit, quia in sanguinis sputo copioso, prout in eo casu succedit, inflammatio non est timenda. Curationem tamen instituit modo supradicto quoad sanguinis sputum, quia respectu hujus, sunt eædem indicationes; & si suppuratus fuerit, modo de suppuratione dicto curationem instituit.

Alium sputum sanguinis describit *lib. 2. de morb. n.* 51. cujus explicatio à dictis colligi potest.

CAP. XII.

De Catarrho.

Seminarium multorum morborum est Catarrhus, non tantùm unam aliquam determinatam partem, sed ferè omnes tangit sua labe; pulmonibus, faucibus, & palato frequenter est noxius.

Definitur *Depositio humoris aquosi in aliquam partem, cum læsione operationis istius*. Est *depositio*, quia aliundè fluit Catarrhus ad partem, non generatur in parte affecta, sed in ea colligitur ab alia origine transmissus; est depositio permanens, alioquin non affligeret partem, saltem diu, si solùm transeunter partem lustraret, stagnando, & permanendo in parte, vitium, & molestiam diuturnam imprimit. Est depositio *humoris aquosi*, quia si ab uno loco ad alium fertur Catarrhus, fluidum velut aquam esse oportet; si crassus esset, in sua origine firmaretur, & cùm per angustos capillarium vasorum meatus transire debeat, fluendo ad partem determinatam, tenuitatis, & fluxibilitatis beneficio indiget. Est depositio *in aliquam partem*, quia non unam tantummodo pro sui subjecto nactus est, sed varias, & ferè omnes totius corporis, itaut Catarrhus sit vel morbus, vel causa morbi toti corpori communis, & pro partis diversitate variam denominationem assumit. Si ad pulmonum fluit bronchia, tussim parit; si ad cavitatem illorum, Hydropem pulmonum; si ad coxendicem, Ischiadem; si ad articulos, Arthritidem facit. Hæc depositio humoris aquosi in partem, ad hoc ut morbi sit causa, *læsæ operationis partis*, in quam deponitur, oportet esse causam.

Originem Catarrhi cerebro donarunt Antiqui Hipp. secuti, qui *lib. de carn. n.* 17. scribit: *Ubi cerebrum ipsum de se ipso plurimum liquefecerit, in palatum, fauces, pulmonem, ac reliquum ventrem, ac corpus distillat*; & *in lib. de gland. n.* 7. *Facit autem morbos cerebrum, cùm in infernas corporis partes redundantiam, ac superfluitatem suam ablegarit*; & *n.* 8. *ejusd. lib.* ait: *Fluxiones de capite usque ad secretionem contingunt, per aures secundum naturam, per oculos, & per nares, & hæ tres sunt, & aliæ per palatum in guttur, & gulam*, ut apertè docet *lib. de loc. in hom.* & *in lib.* 4. *de morb. n.* 7. apertis verbis ostendit, dum scribit, *Si ubi bibit, aut edat, quid pituitosi homo non rursum exeat, quod redundat, neque per os, neque per nares, necesse est ipsum manere in capite, aut ad corpus descendere de capite, & ad ventriculum pervenire*; & *n.* 2. *cit. lib.* dicit, *Caput fontem esse pituitæ*. Viam designarunt à capite ad partes inferiores, Infundibulum, per quod defluit serositas, & à subjecta glandula pituitaria excipitur, & ab hac sensim extillando ossis cuneiformis, seu sellæ turcicæ, porositates penetrando in palatum descendere. Aliam etiam viam Medici humori à capite fluenti assignarunt, nempè processum mamillarem in principio narium, ab hoc ad os cribriforme, & per ejus foramina ad nares, & ab his per foramen cum palato conterminum ad fauces, & per tracheæ parietes ad pulmones.

Verùm hæc sententia à Recentioribus falsitatis convicta per experientiam adductam, quæ ostendit connexionem glandulæ pituitariæ cum vena jugulari, à qua probatur transitus humoris in dicta glandula collecti ad venam jugularem, & ejus reditus ad sanguinem, & ad cor. Aperiatur vena jugularis paulò infra tortuosum sinum, syphone injiciatur in aperturam aqua, hæc propè glandulam diversis in locis erumpet, certissimum argumentum connexionis glandulæ pituitariæ cum vena jugulari, & transitus dictæ glandulæ humoris ad jugularem. Addunt, in homine os cuneiforme impervium esse, itaut nulla pateat via humori descendenti à glandula ad palatum; & in animalibus, in quibus os prædictum est porositatibus sensibilibus perforatum, has porositates, & vacuitates à vasis quibusdam cavis impleri, quibus si liquor ater per syringam injiciatur iste ossis compagem trajiciens, plurima alia vasa ossi subjecta, ac demum venæ jugularis truncum pervadit, & hoc certum inditium est, humorem glandulæ minimè in palatum descendere Vasa autem, quæ ossis foramina obducunt, quæque numerosius eidem subjiciuntur, aut venæ, aut lymphæ ductus esse videntur. Talia experimenta, & corporis constitutio prædicta, si Hippocrati nota fuissent, humoris defluxum à capite in palatum utique non admisisset, & si viveret, cum Recentioribus sentiret, & rigidè increparet contumacem ignaviam illorum, qui prædictum defluxum sustinent contra experimenti evidentiam, cui contradicere extremum est ignaviæ. Pro hac sententia vide *Vuillisium de Cereb. Anat. capit.* 12. *Louver tract. de Corde fol.* 159. *Rolfinc. Dissert. Anatom. lib.* 2. *cap.* 2. *Scheiner lib.* 3. *de Catarrho*.

Aliam viam excrementorum ad nares *Stheno* detexit. Invenit in interiori narium tunica, seu membrana duo vasorum lymphaticorum genera, unum longum, alterum breve. Hæc, compressa eadem tunica, fiunt manifesta. Oriuntur hæc vasa ab effusis glandulosis portioni-

tionibus dictæ membranæ interioris, quæ in anteriori parte nasi sunt minores, in posteriori majores; à minoribus vasa breviora discedunt, quæ compressione solùm fiunt manifesta? à majoribus in posteriori parte à glandulosis portionibus ortis multæ vasorum radices proficiscuntur, quæ in ramum satis patentem styli capacem confluunt & per narium latera progrediendo, in sinum intrà, cartillaginosam alarum protuberantiam situm humorem contentum exonerant. Hunc humorem accipiunt dicta vasa à glandulosa portione supradicta, & ab arteriis in illis implantatis; hic est humor per nares excretus, qui non à cerebro, sed ab arteriis provenit.

Alteram viam *Gulielmus Brig. in sua Ophtholmographia* designavit, ab oculo ad nares, A glandula lacrymali internum oculi angulum occupante duo, vel tria vasa lymphatica oriri observavit, quæ per anteriorem palpebræ partem excurrunt, in hacque desinunt, & expressa lympha irrigant. Hæc, post palpebræ irrigationem, in duos meatus, seu puncta lacrymalia, & canaliculum à *Sthenone* in narium osse repertum, devolvitur, & per istius cavitatem excurrendo, per nares expellitur. Hinc est, quòd in fletu copiosa lympha exeunte, portio istius per nares extillat, & in Catarrho obstruente nares impedito exitu lymphæ ad eas dimissæ, cum lacrymatione oculorum exit; hæ sunt viæ excrementorum ad nares, excluso cerebro.

Aliam Catarrhi generationem deduxerunt Antiqui, etiam ab *Hipp.* qui *in lib. de morb. n. 6.* caput *cucurbitam* appellat, & pituitam à cibis in ventriculo generatam, & in vapores attenuatam attrahere, eo modo quo cucurbita attrahit carnem; & sicuti observamus in distillatione herbarum, & aliarum substantiarum, vapores ascendere ad cucurbitam supra alembicum positam, & ibi in aquam condensari ab ambientis frigiditate; ita ex vaporum ascensione ad caput à ventriculo, mesenterio, & intestinis Catarrhum generari concluserunt à frigiditate cerebri, condensatis in aquam dictis vaporibus.

Hæc sententia diu ab antiquitate celebrata, & amplexata, à Recentioribus impugnata, & oppugnata fuit, unà cum via Catarrhi à cerebro ad palatum, & partes inferiores, quia non datur ista attractio, nisi modo aliàs explicato ex *Hipp.* sententia *in libr. de loc. in hom. num.* 15. & maximè excludenda est ista humorum attractio, admissa sanguinis circulatione, qua humores ad omnes partes feruntur, non ab istis trahuntur, nec refrigeratio vaporum ascendentium ad caput, per quam condensentur, & in aquam vertantur admitti potest, cùm cerebrum, licèt per temperamentum à mixtione substantiæ suæ propriæ resultans esset frigidum, à calore tamen sanguinis copiosi per innumeras arterias membranis suis infixas circulantis valdè incalescit; talis calor est major calore vaporum ascendentium, idcircò isti non possunt condensari, sed potiùs magis attenuari, & rarefieri.

Stante hujus sententiæ improbabilitate, originem, & sedem Catarrhi diligenti attentione prosecuti sunt Recentiores, & detectis vasis lymphaticis, & usu glandularum in partibus aliàs incognitis, multa de Catarrhi generatione pronunciarunt. Lympham, & serum sanguinis concrescibile, pro Antiquorum pituita accipiunt Recentiores, & quidem conveniunt in qualitatibus, cum illis pituitæ donatis, ex quo utrumque esse materiam Catarrhi consentiunt. Sedes ergo Catarri, & ejus origo invenienda in horum humorum sede, & origine.

Sedem, & originem Lymphæ esse in glandulis, cum *Sthenone in tract. de gland.* admittunt Recentiores oculari demonstratione persuasi, cùm nullum detur vas lymphaticum, quòd non oriatur à glandula, vel in glandulam non inseratur; idcircò rectè deducunt, Lympham esse humorem in glandulis præparatum, & per vas proprium excretorum, nempè per vas lymphaticum aliundè transmissum. Ab hac humoris lymphatici præparatione in glandulis vase excretorio donatis, deduxerunt glandulas omnes, quæ dicto vase excretorio carent, humorem lymphaticum præparare, cùm istarum constitutio sit eadem cum illis, & arteria, & venas eas investiat, & humor ab istis exiens sit ejusdem conditionis cum lympha, & vice vasis excretorii aperitur in eis foramen parvum, per quod humor præparatus exit, prout patet in membrana faucium, palati, & vicinarum partium, tracheæ, & cutis, in quibus observare licet in parte postica dictarum membranarum numerosam glandularum congeriem, in quibus arteriæ, & venæ inseruntur, & nervorum ramificationes, & in antica oculis nostris obvia, parvo foramine esse aperta, & ab hoc exire liquorem, quo membranæ dictæ obliniuntur. Hunc glandularum humorem nobis proposuit *Hipp. in lib. de gland. n.* 1. ubi habet: *Si verò disseces* (intellige glandulas) *sanguis largus erumpit specie albus, & velut pituita.*

Sedes Catarrhi, & origo non possunt esse glandulæ excretorio vase lymphatico donatæ, eò quia tale vas humorem contentum ad aliquam partem solidam non ducit, ut plurimùm, prout oportet, cùm fluxio aliquam partem malè afficit, sed vasa lymphatica immediatè sanguini contentum humorem consignant, eximendo omnes partes ab istius læsione, interdicta in illas effusione, sed solùm illæ excretorio vase deferente carentes, & orificio solùm donatæ, debent censeri esse originem Catarrhi, cùm humor in glandulis præparatus in partes contiguas, & proximas depluere possit, & in istis retineri, & ratione istius qualitate, vel quantitate peccantis morbum in parte efficere, cujus causa dicitur Catarrhus. Hujus conditionis est membrana fauces, guttur, & palatum investiens multis glandulis, ut superiùs dixi instructa, è quibus copiosum humorem serosum per apertas porositates effundit, ideò membrana pituitaria à *Scheinero* appellatur. Hujusmodi copia humoris à necessitate circumstantium partium irrigationis determinata fuit, cùm à continua aeris inspiratione, & expiratione, à loquela diuturna, à masticatione ciborum exsiccentur, & pro suo officio humectatione continua indigeant; ideo etiam continuo humore perfundi beneficio glandularum perforatarum Natura decrevit. Quòd si contingat à majori copia humoris dictas partes irrigari, quàm eorum necessitas determinet, & ab ista earum status, & operatio lædatur, Catarrho præternaturam affici dicimus. Et in hanc sententiam inclinasse videtur *Hipp. in lib. de gland. nu.* 2. ubi habet: *Glandulas in se suscipere, & trahere, quod supernè in cavas partes, in quibus multæ adsunt influit, & si quid humiditatis in corpore gignitur, non statim multa succedit humectatio, cùm tum modica, & multa humiditas in glandulas consumatur, & istius redundantiam cibi lucrifaciunt;* quibus videtur, sedem humiditatis facere glandulas.

Duas ergo habemus Catarrhi origines, glandulas lympham in aliquam partem effundentes, & serum in arteriis cum sanguine commixtum.

Ab eisdem elicimus, causam materialem Catarrhi esse serum exundans in aliquam partem, vel à glandulis, vel ab arteriis, cum læsione operationum istius. Hujusmodi serum Hipp. dicit *disgregatum*, & tale debet dici, cùm à massa sanguinis disgregetur, sive ab arteriis, sive à glandulis proficiscatur; quapropter causam immediatam fluxionis statuit Hipp. disgregationem unius humoris à consortio aliorum, ut patet *lib. de morb. sacr. numer.* 11. & omnium morborum *in libr. de nat. hum. num.* 6.

Cum materia Catarrhi, nempè sero, conjungitur quandoque qualitas morbosa, & præcipuè secunda sapida, unde est vel acida, vel salsa, vel austera materia Catarrhi, & has qualitates recipit vel à partibus materiam sanguinis, vel sanguinem concoquentibus, vel à vitio glandularum in earum fermento, vel temperamento, vel conformatione mala radicato; per malam conformationem, præcipuè porositatum glandulæ, admittunt particulas salinas diversi generis, quas natura rejecit pro lymphæ præparatione, & pro quorum rejectione natura porositates ita efformavit, ut non essent capaces recipiendi dictorum salium particulas.

Causæ externæ ad Catarrhi generationem concurrentes sunt omnes illæ, quæ seri copiam colligunt, ut copiosus potus, fructuum humidorum, & herbarum immoderatus usus, depravata alimentorum digestio in ventriculo præcipuè debili, cum imperfecta partium alimenti mixtione, dum humidum, & fluidum alimentorum

rum

rum cum partibus crassis perfectè non miscet, ex quo facilis istius separatio, & exuberantia super alias partes. Prohibita corporis transpiratio serositatem superfluam congregat, fuliginibus, & vaporibus retentis in humidum serosum condensatis. Irritamentum in parte sensitiva, cogendo hanc ad motus inordinatos, spasmodicos, constrictivos, & dilatativos, receptionem humoris serosi, & ejusdem expulsionem promovet, unde copia istius, durante irritamento in parte coacervatur, prout observamus in digito, in quo spina sit infixa, hic intumescit à concursu copioso sanguinis in eum expresso à vasis concussis à motu spasmodico digiti concepto per irritamentum spinæ, & hoc manifestum fit in doloribus, quibus ferè semper conjungitur tumor partis dolentis, qua ratione dixerunt Antiqui dolorem trahere humores ad partem. Irritamentum, quo validius, & diutius partem affliget, eò major erit fluxus ad irritatam partem. Accedit etiam ad fluxum promovendum conatus spiritus, & partis molientis irritamenti expulsionem, in hoc conatu expressa semper majori copia seri à glandulis partis, & ab arteriis in illius substantia disseminatis, tumor in irritata parte elevatur; & si ab hujusmodi irritamento crasis partis præternaturalem suscipiat alterationem, nutritio ejus pervertitur, & materia huic destinata in excrementum degenerat, cum augmento humoris in eam expressi.

Hippocrates, *in lib. de loc. in hom. n.* 15. tres assignat causas fluxionis, quæ sunt causæ disgregationis, frigiditatem, caliditatem, & plenitudinem, dum ait: *Fluxiones fiunt perfrigerata valdè carne, ac percalefacta, ac superinflammata* (Legit *Foesius*, *supertumefacta*.

A frigiditate fieri fluxionem per expressionem docet, dum pars à frigore constipata constringitur, & constrictione humor in ea contentus exprimitur; unde subjungit: *Quidquid inde expressum fuerit, idipsum quocumque contingerit fluit*. A caliditate fluxiones factas ita describit: *Fluit etiam propter caliditatem, cum partes rarefactæ transitus præbuerint, & humor calefactus tenuior redditus fuerit; omnis enim humor calefactus tenuior fit, & omne cedens fluit, maximè verò ubi fuerit valde inflammatum, propter hanc fluit causam.* De plenitudine loquitur *nu.* 16. *cit. libr.* sic: *Carnes valdè plenæ factæ, cum capere non possint, fluit humor, qui capi non potuit, fluit autem quocumque contingerit; ubi verò semel fluidæ factæ fuerint fluxiones, diffluunt ad locum, quo tandem contigerit, donec transitus fluxionis compressi fuerint, propter gracilitatem.* In hac sententia explicat causam fluxionis à plenitudine alicujus partis, à qua prohibetur receptio novi humoris, & ad aliam descendere cogitur, vel viciniorem, vel magis debilem, quod expressit in illis verbis, *quocumque contingerit*. Pars recipiens talem humoris quantitatem, cùm non valeat sibi apponere, vel venæ illius reasorbere non possint, in ea cogitur stagnare, & stagnatione morbum à fluxione parit. Hæc doctrina potest etiam applicari parti obstructæ, nec humorem per sua vasa admittenti, expulso ad aliam partem humore à parte obstructa non recepto.

Aliam causam à plenitudine fluxionis colligimus ab *Hipp. in lib. de Insomn.* ubi habet: *Repletione intus facta secretio contingit, quæ animam perturbat.* Quod secernitur est materia fluxionis, & morbi, ubi constiterit.

Secretio fit à plenitudine humoris in vasis. Primò, quia per hanc augentur qualitates massæ humoralis ad istius dissolutiones tendentes, cujus initium est secretio. Secundò, quia in plenitudine semper superabundat aliquis determinatus humor sua prævalentia renuens mixtionem cum aliis, & tali robore, ut totam massam ad dissolutionem disponat præcedente secretione humoris magis tenuis, & debilis, minusque uniti cum aliis; hac ratione dicebat *Hipp. de Athletis*, *cùm non possint in eodem statu bonitatis perseverare, necesse esse, ut in deterius decidant*; & hoc modo succedit disgregatio humoris à copia ejusdem.

Causas caloris, & frigiditatis in fluxionibus dilucidat magis *Hipp. in lib. de morb. sacr. n.* 11. ubi *fluxionem à calore fieri* ait, quia colliquat, attenuat, & maximè fluxibiles facit humores, & serum præcipuè; & quia in Pueris, ob humiditatis excessum, & mollitiem carnium, colliquatio est magis facilis, ideò etiam dicit, *Puerorum caput à Sole, vel ab igne percalefactum eliquari, & fluxionem pati*; & à Puerorum exemplo arguimus, eos humida nimis constitutione donatos, tam quoad solidas, quam quoad fluidas partes, fluxionibus valde molestari, si calori exponantur inconsueto, vel quocumque alio modo incalescant, ut humores liquari, attenuari possint. A frigore fiunt fluxiones contrario modo per concretionem, dum ab hac secernitur humor serosus concrescenti sanguini permixtus, ut patet in Lacte coagulato, à quo concretionis medio serum secernitur, & demonstravit *Hipp.* in illis verbis *cit. text. Segregatur autem à frigore, ac concretione, & sic defluit*; omne enim fluidum concrescens à frigore ad minus spatium restringitur, & si fluidum diversi generis liquida contineat, inter quæ aliqua concretionis incapacia à frigore, cùm hæc in minus spatium contrahi non possint, ab aliis liquidis se constringentibus ab eo spatio, quod ipsa per concretionem occupant, & in quo liquida non concrescibilia permanebant, expelluntur, & segregantur; ita sanguis, seu substantia rubra massæ sanguineæ à frigore condensationem aliquam contrahit, cum ratione suarum partium constituentium, & fibrarum, quibus constat, ad condensationem, & concretionem inclinationem habeat, ut patet in sanguine extravasato; ideò etiam frigore condensatur, & ad minus spatium restringitur, cum segregatione seri in eo contenti, quod concretioni resistit, loquendo de sero urinoso, & de nutritio, quod citiùs concrescit à calore, quàm à frigore; urinosum verò, nec à calore, nec à frigore concrescit, ideo serum urinosum, & nutritium per condensationem sanguinis ab hoc segregatur, & à massa sanguinea separatur, & segregatum materia fluxionis efficitur; ex quo apparet, Hippocratem velle frigus esse distillationum causam, quatenus humores, & partes istos continentes condensat, & condensatione humorem aliquem huic resistentem exprimit, non forti illa constrictione, qua aqua è spongia exprimimus, ut aliqui explicarunt, fortis enim constrictio à frigore, vel partium, vel sanguinis, cum vitæ conservatione conjungi non potest. Hac de causa in Hyeme à frigore sanguinem condensante, & serum exprimente fiunt fluxiones, & distillationes. *A timore* hoc modo fieri fluxiones cognoscimus, & ab omnibus, quæ spiritum quiescere faciunt, & sanguinis motum impediunt; quodcumque enim impedimentum sanguinis motui opponatur, statim serum ab eo separatur, ut patet experimento in venis jugularibus ligatis, cum statim post ligaturam momentanea totius capitis intumescentia succedat à sero in sanguinis quiete à ligatura imperata segregato, quod per carnes diffunditur, cum intumescentia istarum, ut in *Hydrocephalo*. Alium modum, quo frigus fluxiones facit, declarat *Hipp.* in eodem *text.* in illis verbis: *Sive etiam derepentè inhorruerit cerebrum*; & de horrore carnium in fluxionibus verba fecit etiam *in lib. cit. de loc. in hom. n.* 15. Horror, ex communi sententia, si *ab irritante partes sensitivas*, & quia frigus est irritativum, ideò etiam horrorem facit, & frigori applicanda sunt ea, quæ dicta fuerunt superiùs de irritamento partium fluxionem promovente.

Inter fluxionum causas enumerat *Hipp.* repentinas mutationes *in cit. lib. de morb. sacr. n.* 12. ubi dicit: *A capite ad Solem excalefacto in Vere fluxiones moveri, minimè autem Æstate à calore istius excalefacto*; & rationem reddit, quia in Æstate non fiunt repentinæ mutationes, caput enim in Æstate jam assuetum est calori, & humores liquefacti, & attenuati sunt sensim, quantum exigit tempestatis caliditas, ideò ab hac ulterius alterari non possunt cum violentia; in Vere autem humores capitis à calore Solis actuati, cum violentia transeunt à condensatione à frigore Hyemis introducta, ad liquefationem, & rarefactionem, qualem à calore Æstatis reciperent, & in ista violenta mutatione serosus humor segregatur à massa sanguinis, & in partes defluit. Hac de causa vult *Hipp. eod. n.* 12. *Senes in Hyeme istis infestissima*, quia frigida multum, & parvitati caloris Senum contraria fluxionibus molestari, dum ait: *Ad multum ignem Senex caput, & cerebrum percalefecerit*,

cerit, deinde in frigore versatus fuerit, ac inhorruerit, & ex frigore ad teporem accesserit, & ad ignem desederit, idem hoc patitur, nempe fluxiones, de quibus in superioribus text. locutus est; incalescere enim, & refrigerari Seni est repentina mutatio, ideo etiam fluxionis causa; idemque dicendum de eis, qui priùs aquilonari vento, postea austrino alterantur, ut notat *Hipp. in cit. text. 11. de morb. sacr.* Ab omnibus istis causis apparet disgregatio humoris.

A cerebri, & totius corporis vitio fluxiones fieri docuit *Hipp. lib. de gland. n. 5.* ubi habet: *Caput supra situm est sursum, cavum, & rotundum existens, & humiditatem ex reliquo corpore complectens, & corpus simul vapores omnis generis sursum in caput dimittit, quos caput rursus retrò dimittit.* (Non potest alio modo retrò dimittere, nisi in aquam, vel serum vapores abeant, à quo dimisso retrò ad inferiores partes fit fluxio.) Causam, per quam cerebrum dimittat dictos vapores in serum transmutatos, condensatione assignat in subsequentibus verbis: *Non enim immorari, ac permanere potest id, quod influit, non habens, ubi sedem firmet, nisi sanè caput ægrotet; tunc enim non remittit, sed istic retinet. Postquam verò attractionem remiserit, in glandulas fluxio vergit*; quæ verba notanda, tamquam connotativa sedis humoris serosi in glandulis, & ad has deferri per venas docuit *num. 1. ejusd. lib.* his verbis: *Influit autem ex reliquo corpore per venas, quæ per ipsas*, idest glandulas, *extentæ sunt, & cavæ, ut humor quemcumque tandem tranxerint, facilè in ipsas sequatur, & nihil molestat*, ut in *text. 5. ejusd. libr. donec pauca, & moderata fluxio fuerit, ac ipsæ glandulæ validæ, & potentes extiterint.*

Modum, quo fiunt fluxiones, exposuit *Hipp. in cit. lib. n. 8.* loquendo de fluxione à capite, his verbis: *Et si id, quòd cerebro influit, copiosum fuerit, fluxio descendens non desinet, donec multitudinem influentis exhauserit, atque sic id, quòd influit, foras dimittens, & aliud suscipiens, atque semper in consimili statu consistens, & humores trahit* (notandum verbum *trahit*, ab Hipp. accipi etiam pro influere, cùm usus sit in principio hujus sententiæ, & in fine verbo *trahit*) *& morbos facit*. Ab hac sententia patet, fluxiones à capite per Hipp. fieri, quia ab aliqua parte in illud materia fluxionis influit, & à cerebro in subjectas partes descendit, & in eis, in quibus firmatur fluxio, morbum ibi facit; sicut etiam si in cerebro commoratur, ægritudinem in eo parit. Pari pacto concludendum, in omni fluxione esse partem mandantem, & partem recipientem, & fluxionem morbum designare, & in parte mandante, & in parte recipiente, juxta *Hipp.* sententiam *lib. de nat. hum. num. 6.* ubi habet: *Necesse est enim, cùm quid horum secretum fuerit, & per se steterit, non solum eum locum, unde secessit, morbidum fieri, sed etiam eum, in quo stat, & in quem, propter nimiam copiam diffusum est, dolore, ac morbo vexari*, quando in parte stagnat.

Pars mandans prima, & principalis sunt arteriæ, humores ad partes solæ deferentes, itaut nulla detur fluxio, quæ suam originem è sanguine non agnoscat, & ducem arteriam non habeat. Et si vera est Hipp. sententia, in capite colligi materiam fluxionis, hanc recognoscere possumus in humore seroso residivo à generatione spirituum animalium, cùm sit inutilis, superfluus, & etiam excrementitius, ex eo quòd sanguis ad cerebrum per arterias delatus plus seri contineat, quàm exigant spiritus animales, quibus pro vehiculo servit, adeòut extracto spiritu animali copia seri inutilis in cerebro remaneat, vel quia pauco spiritu sit donatus sanguis, ut quantitas debita spirituum animalium, nisi à majori copia sanguinis elici possit, à major etiam copia seri relinquitur in cerebro. Et si vera est ejusdem Hipp. sententia, vapores à partibus inferioribus ad cerebrum attolli, prout veram judico contra aliquorum Recentiorum opinionem, quia si aer totum corpus undequaque penetrat, cùm sit undequaque permeabile, & transpirabile, etiam secundùm partes osseas, & præcipuè in capite, cùm observemus vaporem sensibilem sub specie fumi, & nubis à capite valdè excalefacto, & exsudante exhalare, vapores possunt exire per ossa capitis, & non possunt ingredi? aer potest penetrare ossa capitis, & non penetrabit vapor aeri in subtilitate æqualis? Et si verum pariter est, vapores elevatos ad cerebrum in aquam condensari, quidquid in contrarium adducant Recentiores, quia vapor ab aqua à Sole elevatus, non est nisi aqua attenuata, & valdè rarefacta; & si contingat, ut de facto contingit, quòd vapor denuo condensetur, & incrassetur, per majorem unionem particularum in aquam transit; ita vapor ad caput elevatus à partibus inferioribus, non est nisi humidum corpus fluxile attenuatum, & rarefactum, in angustis cerebri porositatibus introductus, necesse est, ut coerceatur, constringatur, & condensationem, & crassitiem primævam acquirat liquidi formam recuperando, & in aquam transeundo; qua ratione probabilem censeo Hipp. sententiam de vaporum ascensu in caput à partibus inferioribus, & de eorumdem transitu in aquam. Improbabilem verò, imò falsam concludo esse sententiam Antiquorum asserentium, vapores ad cerebrum elevatos in aqueam substantiam commutari à cerebri frigiditate, ob rationem superiùs allatam, nec conversio in aquam vaporum potest sustineri, nisi modo explicato. Licèt hæc omnia enarrata sint vera, non est tamen verum à cerebro humorem collectum immediatè depluere ad partes subjectas, sed à venis, vel à vasis lymphaticis absorbetur, & ad venam cavam dextero ventriculo cordis implantatam defertur, & ab hoc ad arteriam venosam in pulmones, ab his ad venam arteriosam, & in sinistrum cordis ventriculum deportatur, & ab hoc in arteriam magnam, ubi toti massæ sanguineæ denuò miscetur; & manifestum fit, humorem in cerebro collectum, vel generatum redire denuò in arterias, à quibus discessit, & ab istis in varias partes, vel in unam affundi, in quibus, si stagnet, morbum parit, & dicitur fluxio à capite proveniens, si remota consideretur origo, ab arteriis, si proxima.

Signa Catarrhi per se sunt manifesta ex morbis, qui ab eo efficiuntur. Si à calore Catarrhus proveniat, præcesserunt causæ calefacientes; si à frigore, causæ refrigerantes; si à plenitudine, vel redundantia alicujus humoris, cognoscemus à temperamento, ab erratis in rebus non naturalibus antecedentibus.

Prognostica desumuntur à qualitate fluxionis, benigna, vel maligna, miti, vel acri; à parte recipiente, quæ quo nobilior, eò perniciosior fluxio, à parte etiam mandante, quæ quo magis est intemperata, eò difficilior evadit fluxionis curatio.

Curationem fluxionis generali præcepto collegit *Hipp. in lib. de loc. in hom. n. 42.* istis verbis: *Morbos à principio curare oportet* (hoc est morborum curationem à causæ ablatione, quæ principium morbi dicitur auspicari; frustrà enim est curatio illa, quæ morbi causam, & principium non tollit; ex quo redarguendi Medici illi, qui effectum solùm curatione prosequuntur, causam prætermittentes, dum calorem in inflammatione refrigerantibus moderari satagunt, humoris verò stagnationem, & coagulationem, principium, & causam inflammationis negligunt.) *Et siquidem à fluxionibus fiant, primum fluxiones sedare. Si vero ab alia causa, principium morbi sedare, & curare. Deinde id, quòd influxit, siquidem multum fuerit, educere, sin modicum, per diætam moderari, ac componere.*

Sedatur fluxio, ablata causa istius immediata, quam diximus esse humorum disgregationem, & etiam correcta frigiditate, vel caliditate, & copia humorum, quas disgregationis causas posuimus.

Disgregatio corrigitur nova permixtione, & unione humoris disgregati cum eis, à quibus disgregatur, prout colligimus ab *Hipp. libr. de nat. hom. n. 6.* ubi postquam in superiori textu dixerit *Hominem in se habere sanguinem, utramque bilem, & pituitam, & ob hos humores, & sanitati, & morbo subjici*, subjungit: *Sanus equidem maximè est, ubi temperamentum hac* (idest humores) *inter se habuerint moderatum, tùm facultate, tùm copia, & ubi maximè fuerint permixta*, quòd idem est, ac concocta, prout demonstravit *Hipp. lib. de veter. medic. n. 32.* scribendo: *Fit autem concoctio ex mixtione, temperaturaque mutua, & quasi coctura.*

Concoctio disgregationi humorum conveniens perficitur

tur attemperatione caliditatis, frigiditatis, à quibus disgregationem fieri diximus cum *Hipp.* & hoc recepimus *lib. de vet. med. n.* 31. ubi habet: *Reliquas autem omnes fluxiones, quas propter humorum acrimonias, & intemperantias ego fieri sentio, restituuntur, & curantur, ubi temperatæ fuerint, & concoctæ*; & superiùs in eodem *n.* 31. habet: *Omnibus autem liberatio hæc est*, & loquitur de fluxione, *ut ex frigiditate quidem affecti percalesiant, ex ardore verò perfrigerentur*. Disgregatio, & fluxio à plenitudine tollenda evacuatione superabundantis humoris; plenitudinem tamen hic consideramus factam, collectam ab erratis in sex rebus non naturalibus. Hoc modo curari omnes morbos à plenitudine docuit *Hipp. lib. 2. aphor.* 22. & *lib. de flat. n.* 2. & ut dixit *in cit. text. de loc. in hom. n.* 42. *Humorum influxum educendum esse solùm sedata fluxione*. Ibi loquitur de fluxione ab alteratione massæ humoralis, non à plenitudine humoris ab erratis proveniente, nam illa non potest corrigi, nisi alteratione correcta, quia est fluxionis causa; hæc verò sola evacuatione tolletur, cùm pendeat à multitudine humoris ab erratis cumulata, & de humore in parte recipiente contento. Fluxio verò à plenitudine pendens, alicujus humoris evacuatione, & inanitione partis mandantis, & massæ sanguineæ indiget. Nam si concoctio consistit in permixtione nova humorum, hæc semper impedietur ab humoris redundantia, quæ si potens fuit ad efficiendam separationem ab aliis, eadem virtute mixtioni cum aliis resistet. Facta verò aliquali diminutione humoris redundantis, tunc tentanda concoctio, seu mixtio humoris disgregati cum aliis, Pariter si à sanguinis plenitudine disgregatio succedat, mittendus sanguis, pro illius diminutione, in alio verò casu redundantiæ humoris excrementitii, & alieni à natura sanguinis, purgatione educendus, postea mixtioni humorum incumbendum; in quem finem existimo cum *Dioscoride*, Opium esse maximè proficuum, & consequenter omnia ex *Opio* parata remedia, cùm ab istis humorum, & spirituum motus inordinatus coerceatur causa disgregationis, & motus placidus introducatur à permixtione, & concoctione humorum desideratus, & experientia patet, ab opiatis magis, quàm ab aliis remediis distillationes moderari, & etiam curari Hac de causa Antiqui *Pilulis de Cynoglossa* in fluxionibus utebantur, & *Philonio Persico*, quibus addiderunt Recentiores *Nepenthes*, *Laudanum liquidum*, & *Laudanum cydoniatum*. Omnia etiam remedia ex *Papavere*, & hujus seminibus parata idem præstabunt, sed debiliùs. Adstringentia dicta eumdem finem promittunt, & præcipuè remedia ex *Cotoneis*, *Decoctum Santalorum*, *Electuaria ex Bolo Armena*, *Terra sigillata*, *Spodio*, *Gummi Arabico*, *Tragacantho*, si sumantur cum *decoctione Plantaginis*, *Polygoni*, *Consolidæ*, *rad. Tormentillæ*, & *Bistortæ*.

Et quia dixi, Catarrhum quandoque ab irritamento humoris pendere, & constat nobis ex acrimonia sensibili in salsedine, vel amaritie, vel corrosione humoris, vel ex dolore partis, in quam decumbit, in hoc casu primò humoris mala qualitas irritativa temperanda demulcentibus propriis, quamdiù enim hæc vigebit, fluxio etiam perdurabit, & pars irritata novum semper suscipiet humorem, ad vicinas, vel sibi connexas partes transmittendum. Hinc est, quòd primò sit sedandum irritamentum, tamquam causa principalis fluxionis; hoc perficiunt omnia demulcentia, & præcipuè *Lac*, vel crudum, vel coctum; ex quo manifestus est error Medicorum, qui in fluxionibus ab irritamento humoris acris Lac ultimo loco exhibent, in ejus locum substituendum Lac artificiale ex seminibus *quatuor frigidis*, ex *Amygdalis*, *Cremor Ptisanæ*, & *Ptisana Saxoniæ*, & simplex, & composita, cum *China*, & *Santalis*, quæ methodus servanda etiam in fluxibus sanguinis, & aliis cujuslibet generis. Post hanc humoris modificationem, disgregatio humoris corrigenda supradictis remediis, & postea si in parte recipiente remanserint humores, isti purgatione educendi, si fuerint multi. Per purgationem hic non sola eductio humoris per alvum accipienda, sed etiam resolutio humoris per externa remedia, quæ valde sunt proficua:

℞. *Hermodactyl.* ℥. *iii.*
Vitell. Ovorum coctorum n. 4.
Flores farinæ tritici quartarium i.
cum Decocto Ivæ Artheticæ F. Empl. loco dolenti applicandum. Vel

℞. *Castorei* ℥. *i.*
Baccar. Lauri ℥. *i.*
Spir. Vini ℥. *ii.*
cum Oleo Terebinthinæ F. Linim. quo inungatur pars, superponendo pellem. Valet etiam *fricare partem dolentem cum Melle, & postea inspergere supra Mel Pulverem seminis Nasturtii, & pelle agnina, vel vulpina tegatur pars, cum ligatura.* Valet etiam *Oleum Olivarum mixtum cum felle bubulo, & igne leni digestum ad mixtionem, si pars dolens inungatur.* Sicut *Leporinum stercus, cum Vino calido mixtum, & Lithargyrium tritum, & cum urina Muli mixtum.* Si pauci sint humores, sola diœta exsiccandi; talis est, quæ solidis alimentis completur, ut cum pane biscocto carne bubula, & aliis valdè assatis, & cum parvo potu aqueo; & in hoc documentum relinquit, humores, quos diœta tollere possumus, non esse purgante movendos.

Eadem methodo utendum in fluxionibus à causa frigida, & calida, illa calidis, inter quæ excellit *Decoctum Serpilli, & Sassafras*; *Decoctum Ligni, & Baccarum Juniper. Rosmarini, Salviæ, Chamædryos, Origani, Pulegii, Adjanthi.*

℞. *Sassafras* ℥. ß.
Visc. Querc. } *a.* ℥. *vi.*
Lentisci }
Fol. Betonicæ m. ii.
infund. in ℔. *viii. Aquæ pluvialis, bulliant per quadrantem horæ, postea adde Antimonii crudi in petia ligati crasso modo cont.* ℥. *i. bulliant ad consumptionem tertiæ partis, postea coletur; de hoc Decocto sumat manè, & serò* ℔. *i.* Calida frigidis auferenda. Postea disgregatio nova permixtione tollenda, ultimo loco purganda materia in parte relicta, vel medicamento, vel diœta.

Hujus curationis fluxionum exempla habemus ex Hipp. in curatione doloris coxendicis *in lib. de intern. affect. n.* 54. ubi describit hoc symptoma *à calore Solis introductum, dum humores in articulis existentes ab eo exsiccantur*, idest incrassantur, fluiditate ablata, *condensantur, & constringuntur*, ut ait Hipp. humido enim tenui à caloris activitate resoluto crassum relinquitur, condensatum, & constrictum, eo modo quo succi herbarum liquidi Soli expositi, humido tenui ab illius calore resoluto, condensantur, & in minorem molem restringuntur, & soliditatem acquirunt; deficiente enim humido tenui, cui commixtæ partes crassiores succorum, in minimas particulas divisæ fluidæ reddebantur desinunt esse tales, & ad invicem conglomeratæ, & in unam substantiam crassam unitæ solidum repræsentant. Hanc condensationem, & constipationem humorum deducit Hipp. ab eo quòd *Movere coxendicem non potest æger, non solùm præ dolore, sed etiam quia verticula sunt compacta* ab humore crasso, itaut moveri non possint. Hæc condensatio, & constrictio humoris potest esse impedimento motui ossium, sed non doloris causa, nisi à calore constrictionem, & condensationem humoris efficiente irritativam etiam qualitatem introductam admittamus. Ulterius, dum Hipp. supponit coxendices calefactos, videtur etiam supponere humorum fluxum ad istos, & totum corpus excalefactum, & exsiccatum, & massam sanguinis incalescentem. Causa externa hujus symptomatis est calor Solis.

Signa diagnostica describuntur ab Hipp. *Dolor in lumbis, & in verticulis ex obliquo juxta coxendices, & genua; dolor multo tempore consistit in inguinibus, simulque coxendicibus acutus, & æstuosus, & si quis ipsum erigat, aut transmoveat, præ dolore ejulat, quam maximè potest. Aliquando etiam convulsio, & febris succedit*; & in casu proposito convulsio est ab inanitione, à calore coxendici impresso, exsiccatis, & contractis musculis, ligamentis, quæ motui coxendicis serviunt pro parte extendenda, vel motus solùm convulsivi fiunt à magna violentia irritantis, interpolatè irritantis. Febris oritur in omnibus doloribus ab excandescentia spiri-

spirituum in sanguine, quæ pro dispositione istius major, vel minor fit, & etiam quandoque lethalis. Prognostica describit in fine textus: *Ex hoc morbo multi claudi facti sunt*.

Curationem auspicatur Hipp. à totius humectatione, sumpta indicatione à calore totius corporis, & massæ sanguineæ, quem calor Solis in istis introduxit. Humida calorem attemperant, sicut sicca augent, unde dicitur siccitas lima caloris, cùm hunc acuat; è contrario humiditas siccitati opposita asserenda caloris moderatrix. Hanc indicationem executioni mandat fomento totius corporis. Quod potest parari sola aqua tepida, & etiam alterata humectantibus herbis, ut *Malva*, *Parietaria*, *Fœnu græco*, *Violaria*, *Boragine*, *Branca ursina*, fomentum exercendum, non balneo, sed lavacro, & spongiis. Pro eadem indicatione cibum, & potum, & alia, quæ exhibentur, tepida, ac humida imperat, & omnia cocta. *Humida*, ut humores tenues generentur, à solidis enim humores consistentes generantur, à quibus consistentia, & constipatio humorum in coxendice augeri potest; à tenuibus verò, & maximè fluidis isti attenuati possunt, & ad pristinam fluiditatem reduci; in quorum genere sunt carnes contusæ, & jure dissolutæ: panis tritus coctus in jure, & liquidus sorbitioni aptus: succus Hordei, maximè dissolutione in jure, vel aqua fluxibilis redditus; ex Lacte etiam parata fercula liquida exhiberi possunt. Hipp. *Mazam* præbet, quæ communiter accipitur pro farina frumenti lacte dissoluta, & liquida reddita, ideò dicit *Mollem*, & dum ait, *Vino dulci non subactam*, intelligendum est Vino subactam, sed quòd non sit dulce, & si Vino subigenda, sit illud acipiendum, quod magis competere ægro judicavit Hipp. proponendo *Vinum album aquosum* pro potu; *album*, quia quam maximè tenue, *aquosum*, quia magis humectans. *Tepida* exhibet *alimenta*, quia magis penetrando corpus laxant, & humectant, ut observamus aqua tepita lotas manus, magis humidas, & laxas fieri. *Omnia alimenta* vult *cocta*, ut digestione in venticulo tenuiora evadant, & ut excrementitia humiditate, si hac scatent, purgentur, vel coctione corrigantur; hac ratione fructus coctos pro alimento in hoc symptomate, non censeo excludendos, quia humectant. Motum videtur omninò interdicere, cum dicat *Corpore quietem habeat*; verùm subsequentibus verbis explicat, non quietem omnimodam velle, sed à modico exercitio interruptam, dum ait: *Et quamvis impotens fuerit, ut exurgat, tamen modicè singulis diebus deambulet*, ut tali motu spiritus in vigore, & exaltatione detineatur pro morbi resolutione, & ne pars affecta immobilitatem acquirat, quam videmus aliquos apprehendere lecto infixos. Dum exercetur *ne frigeat*, quia frigus nervis, & nervosis partibus inimicum, quæ in hoc symptomate sunt malè affectæ, & etiam condensationi, & constrictioni humorum in coxendice augmentum tribuit. Et prohibendo insensibilem transpirationem exerementitios humores congregat, qui stante irritamento dolorifico coxendici infixo continuò fluent ad dolentem partem. Ab istis patet, curationem doloris coxendicis à causa externa Hippocratem dirigere ad ablationem principii hujus symptomatis.

Hac curatione totius præmissa, particularem loci affecti aggreditur, dum ait: *Cùm tibi visum fuerit benè habere, & humidius corpore esse* (idest humores in corpore esse fluxibiliores) *à fomento leni* (idest in virtute non valido, & debilis activitatis, quale est supradictum, quo humor condensatus, & constrictus, parti fixus fluiditatem assumat) *vehementer foveto* (hoc est maximè calido, & continuo fomento pars foveatur) & rationem reddit, *quia ab hoc articuli humectantur, & relaxantur*. Post fomentum purgationem molitur *Cnidio grano in potu exhibito*; nos uti possumus *Pil. de Hermodactylis*, vel *Pulvere Hermodactylato*, vel *Pil. Cochiis ad ℨ. i. cum ℈. i. Mercurii dulc.* vel sequenti infus.

℞. *Hermod. opt. & decorticat.* ℨ. i. ß.
Agar. trocis ℨ. ß.
Epithimi
Cimam.
Garyophil.
Santal. citrin. } a. ℈. 1.
infund. in s. q. Aquæ Scabiosæ, vel Boraginis per horas 16. postea col. & adde Syr. Rof. sol. ℥. i. ß. *Si verò non profuerit purgans, Clysterem* imperat, cujus descriptio *in cit. lib. de intern. affect.* videnda, adeò violentum, ut per tres dies ab eo æger purgetur. Ratio hujus violentæ purgationis deducitur à materia in loco valdè remoto congesta, quos dies, si purgatio excesserit, ad hanc sistendam *heminas tres lactis bubuli aut caprini* exhibet, cùm à Lacte irritamentum purgantis retundatur. Documentum nobis relinquens per tres dies ægrum purgandi, & valido medicamento, prout superiora descripta sunt in dosi majori, tamen propria exhibita. Postea *Betas pingues, non salsas condimentis conspersas edendas* imperat. A Beta servatur alvus lubrica, quæ per longum tempus post magnas purgationes restringitur; ne tamen magis irritetur, Sal eis misceri prohibet, imò aromatibus, seu condimentis aspergit ad refocillandos spiritus à purgatione copiosa debilitatos, vel ad dissipandos flatus, quos copiosos suppeditant Betæ, & debilitas ventriculi à magna purgatione contracta emendetur. Hic notandum, purgationem non imperare Hipp. nisi cùm melius se habuerit æger, & talis status est cùm dolor remiserit, & in coxendice à causa externa purgandum non esse, nisi dolore sedato, & materia ad fluxibilitatem redacta.

A bile *n. 55. ejusd. lib.* dolere declarat coxendicem. Signa distinguendi coxendicis dolorem à bile ab aliis humoribus, non tradit; situs tamen doloris suprà descriptus idem est, cùm pars affecta sit eadem. Differentia distinctiva potest esse solùm à conditione doloris, qui à bile, utporè maximè acri, & corrosiva, & maximè calida, erit intensus, & atrox, & bilis redundantia, temperamentum biliosum, errata bilis generationi accommodata, quæ antecesserunt, dolorem à bile designabunt.

Modum generationis doloris coxendicis à bile neque exponit Hipp. sed ex eo quòd in præcedenti dolore coxendico determinaverit humorem constrictum, & condensatum esse in articulis, ita in præsenti tenendum humorem biliosum esse in articulo coxendicis. Per bilem, non intelligit Hipp. illam, quæ in cysti fellis continetur, sed quæ in sanguine reperitur, in eo generatur, separanda postea in dicta cysti, cùm ab hac ad coxendicem non sit via, per quam humor biliosus deferri possit ad dictam partem, nec alia excogitanda via, quàm illa, per quam nutrimentum accipit pars læsa, & sunt arteriæ, quæ non solùm periostio ossium, & istorum ligamentis alimoniam deferunt, sed eamdem distribuunt osseæ substantiæ, quam penetrant, ut visu constat, & multæ Anatomicorum observationes comprobant; sed quod magis facit ad rem nostram, arteriæ continuò serum nutritium in vacuitate articulationis deponunt, ad conservandum, & reparandum humorem illum glutinosum, quo Natura ossium conjunctiones perpetuò irrigari voluit pro motus facilitate, & ipsorum ossium conservatione diuturna; citò enim consumerentur ossa, si continua attritione ad invicem in motu confricarentur. Pro hujus detrimenti declinatione cavitatem ossium conjunctorum implevit crasso humore, quem *Synoviam* appellat *Helmontius*, & à succo nutritio, vel sero alimentali ortum omnes volunt Recentiores. Per eamdem ergo viam, per quam ossa, & circumstantes, illisque servientes partes alimentum suscipiunt, per eamdem materiam morbificam fluere credendum; imò hanc materiam morbificam cum eodem alimento deferri, cum quo si particulæ sulphureæ, & salinæ sanguini commixtæ, & exustæ à calore, & effervescentia sanguinis, & quæ sunt materia immediata bilis, quando in Hepate segregantur à tota massa, misceantur cum dicto alimento, dicitur bilis alimento commixta, & hoc modo intelligenda præsens sententia Hipp. de bile, prout causa doloris coxendicis. Recentiores huic sententiæ Hipp. de bile addiderunt acidi humoris miscellam; hi duo humores sero nutritio commixti in ossium articulatione confluentes, & conclusi paulatim exaltantur, & invicem effervescunt, eo modo quo bilis, & succus pancraticus in intestino duodeno, calorem in parte continente excitant immodicum, suis salinis acidis halitibus, & periostia, & ligamenta, & partes sentientes coxendici unitas, & circumstantes vellicando, & forti rosione ferien-

feriendo doloris cruciatus inferunt, maximè bile in copia, & activitate acidum humorem superante, prout supponendum cum Hipp. in præsenti casu; tale enim symptoma dicitur à bile, quia hæc excedit, & dominium in ratione causæ morbificæ accipit. A dolore, & calore fluxus sanguinis promovetur, ut superius explicatum fuit, unde pars intumescit cum calore, & tandiu durat, quamdiu effervescentia dictorum humorum persistit, vel à novo fluxu conservatur, & per hanc effervescentiam dicuntur hi humores corrumpi, juxta Hipp. sententiam *libr. de affect. num. 32.* ubi habet, *Podagram fieri à sanguine corrupto, à bile, & pituita.* Corruptionem humorum admittimus, scilicet biliosi, & acidi humoris, non sanguinis, sed humoris in sanguine existentis, & separati. Et hic est modus generationis doloris coxendicis, secundùm Hipp. sententiam, pro majori, & principaliori parte explicati. Quibus ex Hipp. addenda dispositio articulorum ad suscipiendam materiam fluentem, & ad eam retinendam, quam expressit *in lib. de loc. in hom. n. 34.* his verbis: *Nam cum obturatus fuerit fluxus, & non habeat, quo iter faciat, viam ad articulos facit, & in id, quod cedit, influit.*

Quoad curationem, primò purgationem Helleboro nigro, quem si non nominat, tacitè explicat, dum ait, *Veratrum deorsum purgans bibendum dato;* tale Veratrum est nigrum, nam album vomitum promovet. *Succum Scammoneæ* etiam proponit, à quo bilis purgatur, & nullo alio præmisso, sicut in priori casu, purgationem molitur, quia supponit redundantiam bilis in sanguine, & cum ea disgregationem, & certè quando morbus aliquis fit ab uno humore, ut Dysenteria à bile, hujus redundantia credenda, sic coxendicis dolor à bile indicat istius redundantiam, & disgregationem à massa sanguinis; ideò purganda, & minoranda istius humoris quantitas; & in hoc habemus rationem, per quam in præcedenti casu purgat sedato dolore, in hoc verò in principio doloris redundante bile in sanguinis massa; in priori redundat humor in parte solùm, amissa necessaria fluiditate ad purgationem. *Post purgationem succum ptisanæ, mellæ affuso, heminas duas exsorbendas* præbet ad abstersionem humorum in intestinis, ad sanguinis motum à purgante inductum sistendum, ptisanæ frigiditate, & crassitie. *Postea die, aut tertia fomenta adhibeto, lacte asinino cocto subpurgato.* Fomentum debet esse anodynum, & moderativum acrimoniæ bilis; fiat cum *Fœnugræco*, *Meliloto*, *Anetho*, *Althea*, *Mercuriali*, *sem. Lini*, *Fœnugræci*, & aliis similibus rationem, per quam fomentum imperat post purgationem, deduco cùm in præcedenti casu purgationi fomentum præmiserit, quia in præcedenti casu constabat de consistentia, & constrictione humorum à siccitate, quibus qualitatibus priùs occurendum utpotè purgationi facili resistentibus. Post purgationem à Lacte, quo utitur tamquam blandiori purgante, *ad vesperam Beta pinguis heminas duas edendas præbeto, polenta inspersa.* Hic notandum, Hipp. non præbere nisi in serò cibum, quando æger purgatur, intermisso prandio, quod alibi etiam inculcat; alimentum etiam præbet abstersivum, ut Beta, Polenta inspersa, quo reliquiæ humoris purgandi relictæ in intestinis, vel in extremitatibus vasorum educantur. *Vinum* concedit *album dulce*, sed *aquosum*, ne augeatur bilis acrimonia, & disgregatio copiosioris bilis succedat, & ex altera parte vigor naturæ conservetur pro expulsione, vel resolutione humoris in coxendice fixi, & ut urinam promovet, pro derivanda bile à parte affecta.

A pituita est coxendicus dolor, ex *Hipp. n. 56. cit. lib.* & patet à temperamento pituitoso, ab erratis pituitam congregantibus. Pituitam verò cum acrimonia vel acida, vel austera, vel salsa supponere debemus, ratione doloris, qui nisi ab irritante fieri potest.

A pituita generatur eo modo, quo dixi de bile, & acida est magis apta, & si bilis huic conjungatur quandoque, superior tamen est pituita acida in quantitate, & actione.

Curatio versatur circa purgationem pituitæ, primò cum eisdem purgantibus superiùs descriptis, quibus addo *Elect. Caryocostinum*, cujus descriptio est sequens:

℞. *Mel.* ℥. *iii.*
Vini optimi ℥. *vi. Bull. in olla nova lento igne usque ad consumpt. vini, semper despumando, diligenter abstrahabatur ab igne, & adde Hermodact. opt. à cort. mund. & pulver.* ʒ. *ii. Caryophil.* ʒ. *ii.*
Costi veri, seu Cannellæ albæ ʒ. *ii. Hæc omnia pulv. s. & postea misceantur, & mixta addantur Melli adhuc calenti, refrigerato Melle, adde*
Scammoneæ opt. præp. & subt. pulv. ʒ. *ii. optimè miscendo, & per aliquod tempus, ut Scammonea optimè uniatur cum aliis ingredientibus, & fiat Elect.*

Dosis *ad* ʒ. ß. in robustis, in debilibus *ad* ʒ. *ii. & iii.* sumitur dissol. in vino, vel jure in parva quantitate, & assumpto medicamento, assumat patens *Cyathum vini, vel juris*, si accipiatur in bolo, statim sumpto, *vel vinum, vel jus* exhibeatur; post sex dies reiterandum medicamentum, si non cesserit dolor, huic remedio adjungatur purgatio Lactis. Secundo loco, cum eadem potione, ob dictam rationem superiùs de redundantia humore pituitosi disgregati, in intermediis diebus inter primam, & secundam purgationem *diœtam levissimam* imperat Hipp. Quæ humoris resolutioni servit, & purgationi, cùm à cibo tenui non relinquantur excrementa impedientia copiosiorem humoris peccantis evacuationem. Ubi bilis peccat, hac diœta non utitur, quia auget acrimoniam humoris, & in furorem inedia bilem adigit, cum morbi augmento.

Si ab his remediis utilitatem sentiat æger, benè est. Unde istis insistendum, prout inculcavit *in lib. de loc. in hom. n. 20.* ubi habet: *Et semper non sanantem oportet variare modum, & siquidem pejus reddiderit, malum ad contrarium te converte. Si verò ad sanitatem tendat, omnino nihil ab eis, quæ adhibentur auferre oportet, neque quicquam aliud addere, vel apponere.* Hoc documentum in praxi maximè observandum, & fugienda criminosa obstinatio in exhibitione remediorum, in quorum usu morbum augeri, vel non curari observamus. Si verò à dictis remediis coxendicus dolor non cedat, *ustionem partis multis, ac profundis crustis* consulit Hipp. *in osseis quidem partibus perfungos, in carnosis autem per ferramenta.* His emissariis facilis est eductio materiæ in coxendice, vel circa illum collectæ; ad hoc respexit *Hipp.* etiam *in libr. de loc. in hom. n. 34.* ubi, agendo de doloris coxendicis curatione à fluxione, ait: *Cucurbitam medicam affigere oportet, & foras trahere, & non scarificando pertundere; & calefactoriis medicamentis in potu exhibitis calefacere, quo exitus fiat tùm foras ad cutim per cucurbitæ attractionem, tùm intus ad ventrem per caliditatem.* Ab hac sententia docemur, in hoc symptomate proficua fore diaphoretica, quæ materiam ad exteriores partes propulsant, & purgantia ad ventrem ducentia; ideò Decocta sudorifica, quibus utimur in lue Gallica, præscribenda, cum sudoris provocatione, & Decocta ejusdem generis purgantia, admixtis purgantibus cum remediis exsiccantibus, quia per exsiccationem, & per purgationem quotidianam citò pervenimus ad integram exsiccationem humoris. Quotidiè ergo hæc Decocta propinanda, ut mediocris quotidiè succedat purgatio, saltem per quindecim dies, mensurata purgationis quantitate cum virium robore ægri.

A sanguine coxendicis doloris curationem describit *Hippocrat. citat. libr. de intern. affect. numer. 57.* Si vera esset sententia Hippocratis, sanguine omnes partes nutriri, & ad eas fluere, dubitandum non esset de dolore coxendico à copioso fluxu sanguinis ad hanc partem, à quo dolor excitari posset, & maximè si aliqua qualitate acri donatus esset; cùm autem magis probabile, meo judicio, sit partes membranosas, & nervosas sero nutritio nutriri, non est admittenda sententia Hippocrat. à sanguine, seu à rubra illa substantia in massa sanguinis conspicua dolorem coxendicum fieri. Si verò pro sanguine accipiatur aliqua pars sanguinis, potest sustineri Hippocrat. sententia, cùm & serum nutritivum sit pars sanguinis. Sed forsan solidiori fundamento sustinebitur Hippocrat.

pocrat. sententia, si admittamus, eum hoc in loco loqui de plenitudine sanguinis, quæ sit causa fluxus humorum ad coxendicem & colligi potest à missione sanguinis, qua utitur in curatione hujus affectus, & convenire in sola plenitudine aliàs docuit.

Fit à redundatia sanguinis dolor coxendicis, ob disgregationem, quam parit dicta redundantia humorum etiam excrementitiorum in massa sanguinis latentium, ut dictum fuit de causa Catarrhi. Humores isti disgregati, & separati uniuntur sero nutritio, & ad coxendicem feruntur modo superiùs explicato. Cognoscemus redundantiam sanguinis à temperamento plethorico, à venarum turgentia, à lauta victus ratione, à suppressione consuetæ alicujus evacuationis sanguinis.

Curationem incipit Hippocrat. à missione sanguinis, indicata à plenitudine. *Vena in poplite secta*; sectionem reiterat, ut videtur indicare in illis verbis, *Venas in poplitibus secato*. Ex hoc habemus, non semper in dolore coxendico mittendum esse sanguinem, sed solùm ubi adest redundantia sanguinis; contra sententiam ergo Hipp. agunt Medici illi, qui in omni dolore coxendico sanguinem mittunt. Præmittit tamen *fomentum, & cucurbitam* parti dolenti, ad doloris mitigationem; fomentum ideò eligendum anodynum, & ad extractionem materiæ intus latentis ad exteriores partes aptum. Post sectionem venæ ait: *Si tibi visum fuerit, etiam cnidium granum bibendum dato*, inhærens rationi *in libr. de vict. rat. in acut.* traditæ in his verbis: *Sed & post venæ sectionem purgans medicamentum securitate, & moderatione opus habet*; ponderandum enim an cum plenitudine conjungatur aliqua humoris excrementitii copia, an vires sint validæ, & alia purgationem permittentia.

Diætam siccissimam præscribit ad majorem plenitudinis minorationem. *Vinum* prohibet, ne disgregatio major succedat à Vino, spiritus addente, & impetum eisdem impartiente; *& si bibat, sit aquosissimum*, à quo caventur prædicta detrimenta. *Exercitium multum* commendat, si æger sit potens, cùm ab hoc resolvatur humor, & etiam intus existens ad exteriora reducatur; *modicum*, si non sit potens, ne partes dolentes contrahantur, ut plerumque contingere videmus; quod innuit *Hippocrat.* in ultimis verbis *text. Ut ne intus cartillagines concrescat, & si non potest stare in lecto, ob doloris intensionem, quam frequentissimè circumferre oportet; & hoc faciendum, à quacumque causa dolor proveniat*, ut advertit *Hipp.*

CAP. XIII.

De Catarrho suffocativo.

SUffocationis periculum aliquando premit hominem, cujus causa, cùm communiter censeatur à Catarrho, Catarrhus suffocativus appellatur; sed malè, ut demonstrabitur.

Definitur, *Impedita respiratio, cum suffocatione; aliquando cum tussi, & sputo spumoso*.

Suffocatio pendet ab impedito ingressu aeris in pulmones, à quo respiratio, seu attractio, & expulsio aeris à pulmonibus. Ex eo quòd in Catarrho suffocativo impediatur respiratio, differt ab Asthmate, & aliis ejus differentiis, in quibus respiratio est difficilis; non est tamen ita impedita, ut videatur æger suffocari, & periculum imminens suffocationis appareat, etiam si recto corpore, & capite maneat, quod in Asthmate, & Orthopnea non invenitur.

Respiratio impedita pulmones affectos, & hos morbi hujus subjectum declarat, & maximè tussi, & sputo spumoso apparente, cùm hæc sint pulmonis affecti signa.

Causa censetur communiter Catarrhus, à capite ad pulmones illabens. Cui sententiæ videtur adhærere *Hippocrat. libr. 1. de morb. mulier. numer. 16.* ubi loquendo de suffocatione mulierum, ait: *Et à capite pituita defluit ad præcordia, velut ab eo quòd suffocatur*. Talis defluxus pituitæ à capite, superiùs de Catarrho fuit exclusus, ideò alia causa investiganda, quam cum *Etmull.* & *Lindano* determino esse sanguinem in vasis pulmonum stagnantem, eisque motum interdicentem. Hujus sententiæ fautorem habeo *Hippocrat.* qui *in libr. citat. numer. 18.* habet: *Aliquando verò strangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obversabitur, ut vertigo, utpotè purgatione* (hoc est sanguine menstruo) *sursum vergente, & ascedente*; à sanguine ergo præcordia opprimente (inter quæ pulmones enumerantur) per Hippocrat. strangulatio, seu suffocatio fieri potest. Excluso defluxu Catarrhi, alia causa non est assignabilis, nisi sanguis. Sanguinem posse colligi in substantia pulmonum, non est dubium, sicut nec ab ejus collectione motum illorum impediri, & praxis ostendit, per venæ sectionem suffocationem multum moderari, si non tollitur; ex quo licet concludere, suffocativi Catarrhi causam esse sanguinis vitium in motu retardato per substantiam pulmonum cum stagnatione istius in copia, à qua oppressa ejus potentia motiva, respiratio impeditur cum suffocatione, si sanguinis missio suffocationem hanc, vel moderatur, vel tollit.

Sanguinis vitium in motu circulationis retardato consistit, vel in copia sanguinis, vel in istius viscidítate, & lentore, vel in coagulatione.

Sanguinis copia pulmones opprimere valet, ut non moveri possint; hac de causa in suppressis mensibus, & hæmorrhoidibus suffocationem observamus; in magnis etiam sanguinis ebullitionibus, in quibus sanguis valdè rarefactus vasa summè distendit, prout distenduntur à quantitate, suffocatio apprehendit. Visciditas, & lentor sanguinis tardam istius circulationem efficit, & dum novus sanguis ad pulmones pervenit, non excreta portione ei correspondenti in cor, brevi temporis spatio pulmonis vasa implentur. Cujus confirmationem nobis exhibent cacochymia, vel pituitosa, vel biliosa laborantes, qui à quolibet etiam levi motu velut suffocantur, ob sanguinis motum retardatum ab ejus viscíditate, cujus causa non expellitur à vasis pulmonum tanta portio sanguinis, quanta admittitur per motum impellentem. Coagulatio sanguinis in pulmonibus, eodem modo suffocationem facit.

Hanc sententiam non oppugnat materia crassa per tussim ejecta, & sputum spumosum, stante ratione data ab *Etmull.* loquendo de Catarrho suffocativo, in explicanda causa horum duorum accidentium. Materia enim illa crassa, est humor, seu lympha à glandulis subtus membranam tegentem superficiem asperæ arteriæ existentibus expressus, à vasis turgidis nimis eas comprimentibus. Sputum spumosum, ait non esse nisi *ichorem sanguineum*; sepositum enim hoc sputum, & per aliquod tempus reservatum, & despumescens ichorem sanguineum repræsentat. Talem ichorem, probabile est à vasis sanguine turgidis transudare, vel exprimi in bronchia, quibus firmiter adhærent.

Non rejicio, admissa hac sententia, illam, quæ admittit suffocationem ex affectione laryngis, ratione epiglotidis, cujus irritatio, & ab hac pertinax strictura sequens, omnem ferè aeri ingresum interdicit, suffocationemque inducit. Manifestum facit experientia guttulam vini, aquæ, vel micam panis laryngem ingressam, hanc irritare, & ab irritamento ita convelli, & restringi, ut aer non admittatur, cum aliquo sensu suffocationis, quæ sequeretur, nisi ab excitata forti, & vehementi tussi irritans expelleretur. Hoc fundamento *Platerus* Catarrhum suffocativum angustiam in faucibus appellat.

Irritans est lympha, Catarrhus, vel humor acredine aliqua donatus exiens à glandulis membranæ pituitariæ fauces investientis, effusus in cavitatem oris, & ob suam crassitiem hærens circa epiglotidem, & laryngem, hasque vellicans, & convellens, cum rimulæ constrictione, & angustia. Et si in hoc irritamento, & Catarrho suffocativo copia materiæ per tussim excernitur, hujusmodi materia non est illa pariens suffocationem, sed est humor ab irritamento laryngis, & à tussi, à glandulis asperæ arteriæ, in bronchia, & cavitatem illo-

illorum expressione effusus. Et aliquando redundante humore seroso, vel lympha in corpore, implentur bronchia modo dicto, cum agumento suffocationis, cum stertore, & sonitu materiæ abullientis in pulmonibus. Hæc dilucidant dicta ab *Hipp. lib. 2. de morb. nu. 56.* sub titulo *Pulmo repletus.*

Causæ externæ sunt, quæ plenitudinem pariunt, sanguinem augendo, & consuetam evacuationem sanguinis impediunt, quæ à suis locis, & tractatibus desumendæ, Cacochymiam pituitosam, & melancholicam efficiunt omnia illa, quæ pituitæ, & melancholiæ generationi conferunt, & quæ acidum stomacis, pancreatis, lymphæ augent, inter quæ alimenta, & fructus acidi, & condimenta alimentorum acida, & animi passiones tristes. Irritamentum addunt humori membranæ pituitariæ omnia illa, quæ aciditatem, acrimoniam humoribus tribuunt, & sunt, omnia alimenta talis conditionis, motus violentus, insolatus, vehemens ira, animi passiones, & intensa applicatio.

Signa diagnostica causarum sunt, quæ redundantiam sanguinis manifestam faciunt, venarum turgentia, rubor faciei, victus ratio optimi succi, & copiosa, otium, suppressa evacuatio, ab ægri relatione aperta fient. Cacochymia à temperamento pituitoso, vel melancholico aperietur à præcedenti victus ratione, ab erratis in sex rebus non naturalibus aptis pituitam, vel melancholiam producere. Irritans salsum, vel acidum comprehendemus à sapore salivæ. Signa diagnostica affectus sunt manifesta ex suffocatione.

Prognostica sunt mali ominis, cùm à suffocatione totalis spirationis defectus immineat, & maximè si spuma circa os apparuerit in suffocatione, juxta *Hippoc. aphor. 43. sect. 2. Ex his, qui strangulantur, aut submerguntur, nondum autem mortui sunt, non reconvalescunt, quibus spuma circa os fuerit.* Spuma oritur à materia aerea spiritosa ingressa fluidum crassitie aliqua donatum, & ab eadem agitatum; ita aqua, vinum, oleum agitatione spumescit ingrediente aere, in bullasque dicta corpora elevante. Spuma in ore fit à materia subtili, motu concitato salivam in ore agitantem; in suffocatis aer salivam non agitat, quia non ingreditur pulmones in copia, nec cum motu agitato in os recipitur, prout ad spumam efficiendam necessarium est; quapropter causa spumæ, in hoc casu, videtur non posse refundi, nisi in fuligines in copia à redundantia sanguinis pulmones opprimente elevatas, quæ impetu, & motu violento, quo sunt insignitæ, exitum à pulmonibus per coarctatam laryngis rimam sibi parant, & eodem impetu salivam etiam agitant, & in spumam elevant. Hujus exemplum habemus in Equis, qui citato, vel laborioso motu incalescentibus, circa os spumam colligunt, agitata, & commota saliva à fuliginibus copiosis ab incalescente in pulmonibus sanguine ad os deductis; eadem ratione in iratis spuma circa os quandoque apparet, ob sanguinis in pulmonibus vehementem incalescentiam. Aer per angustam januæ rimam ingrediens, majori impetu, & actione ferit; ita fuligines per angustiam laryngis exeuntes, cum majori impetu, & motu salivam agitant. Spuma ergo indicat redundantiam, incalescentiam sanguinis, & turgentiam vasorum in pulmonibus, quæ vel inflammationem, vel rupturam eorum, vel substantiæ pulmonis magnam distractionem à vasorum turgentia cum solutione debitæ unitatis ostendunt, magnam etiam laryngis angustiam spuma indicat, à quibus lethalis deducitur eventus. Et *aphor. 34. sect. 4.* ait: *Si febricitanti tumore non existente in faucibus strangulatio subitò accidat, lethale,* quia pulmones dicto modo affectos denotat; & *in lib. de coac. prænot. Suffocatio in acutis, ægris attenuatis, perniciosa;* & *in lib. 1. prædict. n. 6. Suffocatio in dentium stridore, valdè mala,* quia convulsos pulmones, unà cum convulsis nervis maxillarum demonstrat.

Quoad indicationes, ubi adest sanguinis redundantia, vel suppressa istius evacuatio, unicam habemus mittendi sanguinis indicationem, in ea quantitate, qua redundantia, & vires requirunt. Si non cedat suffocatio, habemus sanguinem coagulatum in pulmonibus, inde secunda oritur indicatio hunc discoagulandi, cum lambitivo facto *ex decoctione Bellidis, & tinctura florum rubrorum ejusdem, cum spermate Ceti, Mumia, Myrrha.* Dicœta sit valdè tenuis, extenuativa, & sit solus potus parùm nutritivus, *jus Pulli, Aqua Mulsa Aqua ex Dactylis parata.*

Si à Cacochymia, purgandus humor pituitosus, & serosus, & melancholicus; huic causam præbens purgantibus, quæ excrementorum redundantiam sine agitatione auferant, & si non cedat suffocatio, mittendus sanguis, post purgationem, cùm hujus stagnatio in pulmonibus præsupponenda sit; non remittente suffocatione post purgationem, sanguinis enim missione illi motum conciliabimus. Si extrema fuerit suffocatio, in principio missio sanguinis præmittenda ad depletionem pulmonum, & motum sanguini restituendum; & hæc est prima indicatio. Secunda erit, Cacochymiam auferendi medicamentis in hujus particulari Dissertatione dicendis, ubi proponuntur remedia visciditatem, lentorem, & acidum sanguinis oppugnantia. Diœta sit ejusdem conditionis.

Irritans dat indicationem ejus moderationis, per epiceraustica obtinendæ. Inter quæ *Succus Raparum, Mucilago, seminum Malvæ, Altheæ, Psylii, cum Aqua Malvarum, Tussilaginis, Violarum,* vel *cum decoctione eorumdem, extracta, & in modum lambitivi assumenda.* A saccharatis, vel melitis omninò abstinendum, quia irritamentum augent. *Oleum Amygd. D. sine igne* convenit; *Butyrum multoties lotum,* cui misceatur *Succus Liquiritiæ condensatus, & in parvos bolos redactum in ore detinendos, paulatim deglutiendo, quod dissolvitur; Trochisci de Papavere, Mynsicht. Emulsiones sem. Papaveris albi,* non sunt negligendæ; & in contumaci affectu opiata, ut *Laudanum liquidum,* prædictis lambitivis additum. Si copiosus erit affluxus materiæ irritantis, distinguendus à copiosa salivatione, & screatione, secunda aderit indicatio purgandi. Extrema suffocatio tertiam præstabit indicationem sanguinem mittendi, ob rationes supradictas. Vesicantia, ubi adest affectio nervorum convulsiva, docente *Vuillisio,* conveniunt; in aliis causis nequaquam. Diœta eadem superiùs descripta.

Specifica in Catarrho suffocativo, pro præservatione, *Decoctum Hornungii.*

℞. Ligni Sassafras ℥. ß.
Visci querc. } *a. ℥. vi.*
Lentisci
Fol. Betonicæ m. i.
Rad. Caryophilat. ℥. ß.

infund. in ℔. ix. Aquæ pluviaris, vel fontanæ limpidæ, per diem postea bulliant, vase clauso, per quadrantem horæ, postea adde Antimonii crudi crasso modo contusi, in petia ligati, ℥. i. & sequatur ebullitio ad consumptionem tertiæ partis; coletur refrigerato Decocto; de hoc sumat manè ℔. i. & post tres, vel quatuor horas à cibo aliam libram, permanendo in lecto per duas horas post assumptionem, & fugiendo ventum, & aeris inclementiam. Aliud Decoctum:

℞. Rad. Caryophilat. ℥. vi.
Acorii ℥. iii.
Pulv. florum Sambuci m. ß.
Fol. Major. } *a. m. i.*
Serpilli

inf. in Vini optimi ℔. xvi. stent in loco calido per diem, & fit pro potu ordinario. Vel

℞. Ligni Sassafras ℥. ii.
Caryophilat. ℥. i.
Fol. Rosmar. } *a. ℥. ß.*
Serpilli
Vini generosi ℔. viii.

Coquantur vase clauso, lento igne, per horas octo postea removeatur, & inter cibum bibatur. *Vinum decoctionis simplicis radicis Caryophilatæ,* egregiè valet in præservando à Catarrho. Ubi verò adest Cacochymia, valet sequens Vinum mirificè:

℞. Ligni Guajaci ℥. iii.
Ligni Rhodii } *a. ℥. iii.*
Sassafras gummosi
Cort. Tamarisc. ℥. iii.
Fol. Absinthii m. i.
Scolopend. } *a. m. ß.*
Lupul.
Menthæ
Hyssopi

Rad.

Rad. Helenii
Caryophilat.
Centaur. maj. } *a. ℥. i.*
Zedoariæ
Cinam.

Affunde Vini ℔. xii. stent in infus. per tres dies in loco calido; de hoc sumatur haustus primus in prandio, & cœna. Bolus armena orientalis rubra in lingua posita, & palato admota tempore noctis; Theriaca recens, per duas vices in hebdomada ad ℥. i. tempore somni deglutita, fluxum materiæ ad fauces, & laryngem prohibent. Idem præstant sequentes Pilulæ:

℞. *Myrrhæ ℈. ii.*
Thuris ℈. i.
Succi Liquir. ℈. i.
Croci gr. viii.
Charab. ℈. ß. s. p.

& cum Syr. Flor. Papaveris erratici formentur Pilulæ, grana quatuor pendentes, una ex his sub lingua detinenda, & saliva deglutienda, donec consumpta fuerit.

CAP. XIV.

De Incubo.

DE hoc affectu siluit Hippoc. & cum eo Galenus, & confirmatum manet ab assertione aliquorum de origine hujus symptomatis tempore Tiberii. Hunc à Dæmonæ excitari voluerunt Antiqui aliqui, contra quos valent rationes ab Hipp. allatæ de morbo sacro. *Ephialtes* dictus fuit, ab insaliendo, eo quòd ægro videatur ab homine suprapositо invadi, & opprimi, & secundùm aliquos, cum actus venerei tentamine, unde forsan dictus Incubus, sumpta denominatione à Spiritibus, qui dicuntur Incubi, & alii Sucubi. Quidquid sit de istius denominatione, certum est à Medicis sumi pro symptomate talis naturæ à sua definitione manifestatæ;

Quæ est, *Respiratio difficilis, vocis interceptio, motus impedimentum, cum falso insomnio, ponderis, vel hominis pectori incumbentis.*

Talis est difficultas respirandi, ut ægri suffocari videantur, unde à *Dioscoride* Incubus appellatur suffocatio in insomnio. Adest vocis interceptio, ut auxilii cupidi hoc voce petere impediantur, suffocationis argumentum. Motus impedimentum conjungitur, dum enim vel ab opprimente pondere, vel à larva timorem incutiente liberare se tentant, nec membra, nec corpus movere possunt. Ponderis sensum in pectore omnes hac affectione detenti percipiunt. Fatentur aliqui, Saga, Gigante, Dæmone opprimi, Venerem cum ipsis exercente, seu exercere nitente imaginantur in actu oppressionis, eum in modum, quo fœminæ à Spiritibus Incubis compræssæ opprimuntur, à quibus nomen morbi Dæmoniaci desumpsit hic affectus, & etiam Incubi, cùm invadat eo modo, quo Spiritus Incubi fœminas eis familiares comprimunt. Accidit hoc in somno per insomnium ab imaginatione conceptum, in quo repræsentatur tale corpus pectori incumbens, & de hoc recordantur ægri, omnes passiones, & circumstantias narrando, quomodo alia insomnia terribilia narrantur à patientibus, cùm hæc memoriæ maximè infigantur.

De subjecto hujus symptomatis dubitarunt *Fernelius*, & *Platerus* contra Antiquos, unanimi consensu tenentes, cerebrum esse sedem principalem Incubi, & cum hoc nervos, vel leviter obstructos, vel irritatos. Hanc sententiam secuti sunt Recentiores, *Vuillisius*, *Le-Boe*, *Doleus*, contra quos stetit *Etmull.* sentiens cum *Fernelio*, & *Plateo*, Incubum esse in partibus respirationi servientibus, tamquam in primario subjecto. Fundamentum sententiæ Antiquorum fuit impedimentum motus corporis, quod nisi ab affectis nervis, & cerebro eorum origine provenit, & insomnium, cui tota ratio symptomatis hujus innititur, cum hoc, evanascente symptoma, cesset, & nisi in somno, cum insomnio conjuncto, tale symptoma affligat. Existente ergo impedimento motus in cerebro, & cùm in eodem sit somni, & insomnii, sedes Incubum in hoc malè affecto residere fatendum est, cùm prædicta duo in hoc conjungantur.

Contrariam sententiam sustinentes validioribus rationibus muniuntur. Eò quia ex data definitione, colligimus, essentiam hujus symptomatis explicari per difficilem respirationem, cum suffocatione, & per vocis amissionem, quæ sunt passiones partium spiritalium, consequenter Incubi sedes istæ statuendæ, in quibus essentiales istius proprietates permanent, & validè confirmata manet hæc ratio, à pondere in pectore sensibili, quod connotat causam oppressionis, & suffocationis esse in partibus spiritalibus; cùm in difficili respiratione, & suffocatione causa cerebri, tale pondus non præsentiatur, ut patet in Asthmate convulsivo, in quo, licèt conjungatur suffocatio, ponderis sensus non adest in pectore. Solutio symptomatis cita, cum excitatione à somno, nullam esse labem cerebri, nec nervorum docet, cùm materia etiam vaporosa nervis communicata, intra angustam eorum capacitatem recepta, non possit tam citò resolvi, obsistente medullosa, & valdè compacta membranosa substantia illorum; quod observamus in convulsione *Crampes* dicta, quæ, licèt ex multorum, imò ferè omnium sententia à flatu producatur, per aliquod tempus perdurat, nec adeò facilè solvitur, sicut Incubus: præterquamquòd admissa læsione in nervis cerebri incolis, non possumus explicare, cur Incubus invadat semper supino, & dormiente ægro non in latus, ut explicabimus, admissa sententia mox describenda; nec valet ratio à *Duncano in tract. de motu Animal.* allata, in Incubo quartum ventriculum impleri sero suscepto ab anterioribus ventriculis, dum æger supinus jacet, ab hoc ventriculo impleto comprimitur octavum par nervorum, secundùm alios sextum actioni involuntarii motus serviens, à cujus compressione interdicto influxu spirituum animalium impediuntur dictæ actiones, inter quas est respiratio, loquela. Non valet inquam, cùm hic ventriculus, secundùm aliquos, sit receptaculum spirituum animalium, & in eo elaborentur, ideòque nomine nobilis ventriculi distinguitur, & ab *Herophilo*, ratione hujus officii, præstantissimi elogio decoratur; quo stante, à sero recepto turbaretur generatio, distributio spirituum, nec tempore, quo Incubus evanescit, restitui posset ventriculus suo recto officio, nec est via, per quam dictus ventriculus à fluxo sero se exonerare possit in eo tempore, in quo cedit Incubus. Præterea quartus ventriculus est supra medullam oblongatam, octavum par è medio medullæ oblongatæ nascitur, & compressio à pauco sero non potest esse tanta, ut valeat medullam per dictum spatium comprimere, ut succedat compressio octavi paris; & succedere debet priùs compressio aliorum parium, quæ sunt supra octavum, cum læsione visus, auditus, gustus, motus labiorum, maxillarum, & tamen hoc non succedit, consequenter non potest admitti ista compressio.

Pro explicanda ergo causa immediata hujus affectus, præmitto hunc invadere pituitosos, melancholicos præcipuè, & etiam præcedente crapula, & supino dormiente ægro. In hoc situ incalescunt maximè humores in utroque pulmonum lobo contenti, & eorum transpiratio insensibilis prohibita retinetur, compressione poris cutis obturatis regioni pulmonum correspondentibus. Sanguis pituitosus, & melancholicus est maximè vaporosus, & in crapula vapores redundant. In somno sanguis refrigeratur, ex Hipp. tardè, & lentè movetur, & parùm effervescit, ut colligitur ex pulsu parvo, expiratio est lenta, tarda. In somno ergo sanguis, ob sui frigiditatem, lentè circulatur per pulmones, in eis etiam quantitate excrescit, ex decubitu supino incalescit, non ut fluidior evadet, sed tantum quantum requiritur ad vapores elevandos à sanguine crasso, viscido, qualis est pituitosus, & melancholicus, à vapore copioso, cujus prohibita transpiratio per partes posteriores, ratione supini decubitus, pulmones opprimit, ac si per pondus superpositum pectori opprimeretur, cum suffocatione. Oppressionem auget, tarda in somno succedens expiratio, per quam retinetur pars aeris inspirata, & fuligines, quæ cum copia sanguinis in pulmonibus collecta ramificationes asperæ arteriæ cum eisdem vaporibus opprimunt, & sicuti istæ oppressæ respirationi non serviunt, ita nec vocis articulationi, unde impedita loquela, cum respiratione. Hæc possunt succedere à solis vaporibus è sanguine elevatis, & à vasis expirantibus, ambitumque exteriorem occupantibus pulmonum; hujusmodi vapo-

vaporum transpirationem extra vasa, probat aer expiratus calidus, licèt frigidus inspiratus fuerit, incalescit enim à vaporibus, seu fuliginibus à sanguine in vasis expirantibus, & aeri admixtis, sed etiam ab eisdem vaporibus in vasis inclusis, dum hæc distendunt, & motum eorum sufflaminant, unde sanguinis plenitudinem colligunt, opprimentem pulmones, vel à quantitate fuliginum retenta, oppresso spiritu sanguinis statio ibi figitur, & suo pondere rei incumbentis ideam exhibet imaginationi, Si addatur crapula, vapores ab hac elevati Diaphragma opprimunt, & difficilem respirationem augent.

Vapores ergo sunt causa immediata Incubi, ideòque facilè cedit; expergefacto enim ægro sanguis motum recuperat, cum eo vapores fluunt, & deonerato pulmone à sanguine, vapores etiam dissipantur, & per celeriorem expirationem, & cutis liberam transpirationem, mutato situ, liberi ab oppressione evadunt pulmones. Hinc patet jure merito, Incubum affectionem pulmonum esse, hosque istius esse principale subjectum. Rejiciendo etiam *Etmulleri* sententiam, secundùm eam partem admittentem motum convulsivum in nervis diaphragmatis, cùm non sit assignabilis ratio, per quam possit explicari motus illorum convulsivus homine supino dormiente.

Rationes allatæ pro stabiliendo cerebro Incubi subjecto, invalidæ demonstrantur. Perit motus vigor, non ob vitium cerebri, sed cordis, cui, ob difficilem respirationem, debitus sanguinis fluxus denegatur, cum spirituum vitalium diminuta segregatione à sanguine in ejus ventriculo sinistro in parva quantitate delato. Ab horum diminutione languor, & deficiens spirituum animalium energia proficiscitur, unde motus debilitas, & impedimentum, prout observamus in omnibus affectibus cordis, cum diminutione spirituum vitalium, ut in animi deliquio, & lypothimia, in quibus motus impedimentum reperitur. Et manifestum fit à pulsus conditione in actu remissionis hujus symptomatis, qui paulatim ad validiores pulsationes devenit, sed cum inordinatis vibrationibus, saltibus, & irregulari motu pulsationum, ob sanguinem irregulari motu, & impetu à pulmone ad cor fluentem, & tunc solùm æqualitati restituitur pulsus, quando sensus oppressionis in pectore cedit, quia tunc sanguis æquali motu ad cor tendit, vaporibus dissolutis, & vasorum pulmonis plenitudine diminuta.

Nec semper affecti cerebri signum infallibile insomnium depravatum; quandoque enim partium inferiorum passiones huic occasionem præbent. Hoc demonstrat *Etmullerus in dissentatione de Incubo*, exemplo eorum, quorum seminis abundantia vasa seminalia proritat, quæsita molesti expulsione, cui satisfacit imaginatio venereum phantasma sibi proponendo, seminis expulsionis excitativum. Imaginationem à seminis irritamento determinari ad venereas imaginationes probant illi, qui semine turgidi continuis imaginationibus venereis molestantur, quæ cessant deoneratis vasis à seminis copia. Ita enim se habet Veneris, sicut famis appetitus; hic excitatur à passione ori ventriculi superiori inflicta, vel ab acido esurino, vel ab indigentia cibi; ita appetitus Veneris à passione vasis seminalibus à contento semine impressa. Insomnium hominis pectori incumbentis, non parit in hoc sensum ponderis, nec difficilem respirationem, nec loquelæ deperditionem inducit, sed pondus in pectore à sanguine, & vaporibus pulmones afficientibus pendens, occasionem dat tali insomnio. Per sensum enim ponderis à pulmonibus oppressis resultantem, à sensu communi perceptum, & imaginationi, & phantasiæ repræsentatum tamquam quid simile ponderi pectori superposito, & aliàs forsan per corporis impositionem percepti, phantasma corporis supra pectus impositi à Phantasia componitur, à quo insomnium talis conditionis evenit.

Causa ergo Incubi reducitur ad vapores, & ad sanguinem facilè in istos resolubilem, qualis pituitosus, melancholicus, ideò etiam talis sanguis inter causas primarias hujus affectus enumerandus.

Inter causas remotiores habendæ, sunt illæ, quæ sanguini pituitoso, & melancholico generando opem ferunt. Aerem nebulosum, epidemialem Incubum Romæ excitasse testis est *Cæl. Aurel.* Victus ratio, & voracitas infantes huic symptomati subjicit, & ebrietas, & crapula adultos. Suppressæ evacuationes sanguinis, & alvi consuetæ originem huic symptomati parant, sicut seminis redundantiæ, pro qua consultationem habet *Zechius de Nobili, qui Incubo frequenter correptus, in eo à venereis semper, cum insomnio occupabatur*.

Signa diagnostica sunt enumerata in definitione, *difficilis respiratio*, *vox impedita*, *motus languidus*, *ponderis pectori incumbentis sensus*. Differt ab Apoplexia, quia non aboletur motus; in illa adest libera respiratio, in hoc difficilis: à Syncope, quia in hac pulsus deficit, in Incubo minimè.

Prognostica: Si morbus raró invadat à causa externa, nullius est periculi; si ab interna, solitarius, sine vitio cerebri, pulmonum, cordis, non interimit. Si frequens sit, timendum symptoma, & magis timendum, si quotiescumque advenit, augeatur. Si post symptomatis remissionem æger, vel spasmo, vel syncope, vel sudore frigido corripiatur, lethale.

Indicationes, aliæ respiciunt curationem in paroxysmo, aliæ præservationem extra paroxysmum. In paroxysmo, principale remedium est ægrum à somno excitare; qua de causa huic symptomati subjecti, numquam soli in lecto decumbant, ut correpti ab Incubo excitatorem habeant, à somno excusso molienda vaporum dissipatio, & stagnantis sanguinis motus excitandus, & accelerandus; in quem finem prosunt omnia aromatica, cœphalica, & volatilia alkalica, ut *Aqua Cinamoni, Theriacalis, Aqua vitæ Matthioli, Spiritus carminativus Sylvii, Oleum Cinamomi, Macis, Citri, Garyophilorum; Aqua Antipopletica, Magnanimitatis dicta, Majoranæ, Pulegii, Lavendulæ, Serpylli; Spiritus, & Oleum Juniperi, Quinta essentia Rosmarini, Salia Rosmarini, Salviæ, Lavendulæ*, & similia. Alkalica sunt: *Oleum Charabe, Spiritus fuliginis, Cornu Cervi, Salis armoniaci, Spiritus*, ex quibus varia possunt parari remedia. Mixturæ in hoc casu magis propriæ, cùm æger non sit in statu longa, & copiosa remedia deglutiendi, remedia sepè, & in parva quantitate accepta, erunt ei magis commoda, & salutaria:

℞. *Aqua Theriacalis*
Cinam. } *a.* ℥. *ii.*
Origani
Aquæ vitæ Matthioli ℥. *ii.*
Spir. Carminat. ℥. *i.*
Ol. Macis gutt. v.
Sal. Armoniaci ℈. *i.*
Spermatis Cæti ℥. *i.*
Syr. de Stecade ℥. *i. M.*

Aquis prædictis, cum Oleis prædictis, & Spiritibus alkalicis, epithemata & pectori, & cordi paranda. Venæ sectio non convenit, nisi affectio cordis conjuncta urgeat, ut lypothimia, syncopes, angustia, & suffocatio respirationis; in his ad conciliandum motum sanguini, in illis ad avertendam copiam sanguinis à corde.

Quoad præservationem, habemus primò indicationem pituitam, seu melancholiam sanguinem depravantem præparandi. Secundò eosdem humores purgandi; remediorum normam pro utraque indicatione adimplenda habebimus de Cachexia; sanguinis missio, si sit cum plenitudine æger, vel aliqua evacuatio sanguinis in eo suppressa, exercenda. Tertiò errores externi, ut crapula, ebrietas, vitandi: his commissis occurrendum vomitu. Quartò specificis utendum, inter quæ *Vinum Absinthii, vinum baccarum Juniperi, Sem. Peoniæ maris, cum Spec. Pliris arcoticon a.* ℥. *i. cum Aqua Salviæ manè assumpta*, valdè præstantia sunt in hoc affectu; sicut *Theriaca* bis in septimana ante ingressum lecti assumpta *in Aqua Peoniæ. Decoctum Ligni Lentisci, & Sassafras, cum Raphano sylvestri, & Nasturtio aquatico. Mixtura simplex à Rolfincio in Chymia ad artem redacta, cum Aqua Cardui benedicti*, sunt efficacia remedia.

Diæta sit directa ad fugienda omnia alimenta vaporosa, & crassa. A Vino generoso abstineat, Aquam relinquat pro potu, sed Vino tenui moderato utatur; Aqua & flatus, & pituitam generat; Vinum generosum, quia fumosum, & colliquativum, ideòque fluxionum excitativum, pituitæ parens est. Inter cœnam, & somnum tres

tres saltem horae intercedant, cubitum iturus aliqua ex supradictis assumat remedia.

CAP. XV.

De Morbis Cordis. De Usu Cordis.

SUprema Cordis dignitas, suae actionis necessitas, & excellentia, internum munimentum pericardii, aquae circumvallatio, externum costarum propugnaculum, non sufficiunt ad excludendos, morbos à Cordis aggressione, cùm vi, vel arte, vel invitati ab erroribus superatis propugnaculis Regiam Vitae ingrediantur, vexilla mortis in ea figant. Horum morborum artes, & modos aggressionis detecturus, ut faciliùs rejiciantur, & debellentur, aliqua de Cordis actione, & usu praemittenda.

In Corde motus, calor, sanguinis perfectio, spirituum generatio observantur.

Motus Cordis est manifestus, in motu arteriarum, & pulsus, & etiam manus regioni Cordis admota, de hoc nos certos facit. Antiqui hujus motus principium facultatem statuerunt, quam aliqui definierunt *Principium operationum; Fernelius* dixit, *Vim, quam à suo sinu promit Anima, & ad munerum functiones profert*. Recentiores negant, & sustinent, solùm organum, & materiam, seu spiritum ad motum Cordis sufficere, quam sententiam omnibus facultatibus dictis applicant.

Pro hujus quaestionis decisione videndum, quod intelligendum sit nomine facultatis, & an hoc sit applicabile motui Cordis.

Per facultatem intelligunt communiter omnes Philosophi, & Medici, operandi, seu agendi facilitatem; cùm verò operari, & agere principium actionis, & operationis supponat, ideò etiam dicitur principii activi, & operativi facilitas, & hoc à Recentioribus, & Antiquis est receptum.

Cum hac suppositione considero Corpus humanum totum organicum, prout ostendit definitio Animae ab *Aristotele* tradita, *Actus Corporis organici*. Organizatio Corporis pro Animalis integritate, praeter communem assertionem, etiam Recentiorum sensu probatur; omnis enim pars istius propriam, & peculiarem habet organizationem alicui functioni, vel familiari, vel communi destinatam. Hujusmodi organizatio, non solùm in homine, sed in brutis, & plantis manifesta demonstratur. In Corpore Cor est organum hujus motus. Omne organum est relativum, & dicit respectum ad illud, cujus est organum, nempè ad aliqnod principium, quod pro sui operatione indiget organo tali. Malleus est instrumentum pro percussione, & dicit respectum ad manum, quae est principium illius motivum; ita Cor, si est organum, motus in eo exercitus dicit relationem ad aliquod principium, & sicuti malleus numquam percutiet, nisi à manu tamquam à principio movente, moveatur, ita cor, si est organum, numquam motum pulsus exercebit, nisi à principio, ad quod habet respectum, moveatur, unà cum organo; ergo admittendum principium; imò necessarium cum organo admittere principium, & consequenter in Corde, quod est organum pulsus principium movens, admittendum. Cor esse organum sancivit *Hippoc. lib. de cord. num.* 4. ubi Cor *Musculum* appellat, & ejus textura ostendit, cùm ad istar musculi sit contextum. Musculus ab omnibus admittitur organum motus, & pariter Cor, si est musculus, erit organum motus in eo observati; si est organum, ei concedendum principium, & tale, ut motum aequalem constrictionis, & dilatationis in Corde moderetur. Hoc principium Antiqui voluerunt Animam, à qua facultas pulsifica, Recentiores spiritum animalem, & sanguinem, & ex organo, & istis haberi motum pulsus. Verùm dubium mihi est, an integritas organi, ut organum requirat spiritus, & sanguinem, & ultrà haec requiratur principium. Quid sit autem de hoc, certum est ad pulsum requiri organum, & principium, quodcumque admittatur, admissa autem *Anima in Corpore, tamquam forma totius*, ut determinatum est *à Sacrosancto Concilio Tridentino*, haec credenda principium, vel Anima sensitiva in brutis.

Quocumque posito principio motus Cordis, ex hoc, & organo constituitur facultas pulsifica; nam principium motus in homine se solo non sufficit ad edendum pulsum, sicut nec organum solùm; ex utroque ergo debet coalescere facultas pulsifica, quae dicenda illa, à qua motus pulsus in Corde efficitur, sed emanat à principio movente unà cum organo; ergo facultas pulsifica cognoscenda est in principio movente, & in organo, quorum complexus facit facultatem, cùm ab hoc complexu operationes proveniant.

Hinc deducimus, facultatem pulsificam non distingui ab aliis facultatibus in ratione principii moventis, cùm sit idem in omnibus partibus, sed in ratione organi, quod pro facultatum diversitate diversificatur: & simul inferendum est rationem sanitatis, & morbi non esse considerandam in principio movente organum pro functionibus corporis, sed in organo, à cujus dispositione bona, vel mala determinatur principium ad benè, vel malè agendum, itaut organum sit determinativum principii, non solùm ad hanc vel illam actionem exercendam, sed ad hanc benè, vel malè efficiendam.

Quoad calorem, Cor semper habitum fuit pro fonte caloris; talem appellavit *Hipp. li.* 4. *de morb. n.* 2. *& li. de carn. num.* 7. *Et calidum plurimum in venis à Corde inest*, quibus verbis Cor designatur fons caloris in sanguine existentis. Et *in cit. loc. de carn. Cor. esse calidissimum* scribit *in Puero*, & calidum Cordis reliquo Corpori, & omnibus partibus motum praebere, quod *in li. de oss. num.* 18. confirmavit.

Pro intelligentia mentis Hippocratis, licet supponere naturam sanguinis variis conditionibus circumscribi: Est substantia numerosis particulis calidi constans, in resolutione alimentorum à fermento ventriculi, & à depuratione à fermentis intestinorum exercita collectis in unum, cum portione humidi alimentalis, à quo in unum fluidum colligantur. Copia harum particularum demonstratur à copiosa generatione spirituum animalium, & vitalium, quam à materia spiritosa sanguinis agnoscimus, ab ejus distillatione copiam spiritus volatilis exhibente. Portio harum particularum semper est in motu, à quo fermentatio in sanguine adeò necessaria perennis conservatur, & ab hac novae particulae quiescentes semper excitantur, in locum earum, quae transpirant, & in spiritus animales abeunt ope Cerebri. Quo plures particulae calidae in sanguine exaltantur, & libertati donantur, eò magis calor in eo excrescit, ut patet in manibus frigefactis, quae per confricationem incalescunt, non ob excitatum calorem Cordis in manuum confricationem, sed per excitatos spiritus calidos à sanguine in manus porositatibus, seu in istius vasis existente, sicut in eadem introductum fuit frigus, ob compressionem particularum calidarum quietem istis indicentem; à quiete ad motum redeunt illae particulae, non ob caloris actionem, sed per motum confricationis spiritus compressos excitantem. Ab hoc erudimur, calorem in sanguine excitari non semper à calore ignis, vel corporis calidi, sed multoties partium sanguinis distractionem, comminutionem, & contritionem ejusdem substantiae talem raritatem inducere, vel partes adeò distrahere, & dividere, ut locus relinquatur separationi particularum calidarum, eo modo quo Spiritus Chymici odori agitatione plus odoris exhibent, & granum Moschi, vel Ambrae contritum, & comminutum, odorem magis intensum, & ad majorem distantiam effundit, non alia de causa, nisi quia in dictis casibus fit distractio, vel divisio partium libertatem multis particulis odoris impertiens.

Praeter haec concipiendus modus, quo fit Cordis motus; hic est motus compositus ex constrictione, & dilatatione; primus dicitur systoles, secundus dyastoles seu dilatatio, & constrictio. Motus constrictionis Cordis, quo sanguis sinistri ventriculi istius in arteriam magnam impellitur, supra omnes à *Borello tom.* 2. *de motu Animal. cap.* 2. *propos.* 2. explicatur demonstratione Anatomica, qua docemur in constrictione Cordis fibras carnosas sinistri ventriculi, & papillas ejusdem sanguine à coronaria arteria descendente impleri ad turgentiam, & in plicas, & rugas valdè duras, & tensas contrahi ob plenitudinem; turgentia, & plenitudo istarum cavitatem sinistri

Cor-

Cordis ventriculi implet, & impetu quodam, & vi compressionis à dicta turgentia, & plenitudine fibrarum, & papillarum emanante conterritur, & comminuitur sanguinis substantia compressa, eo modo, quo à compressione comminui videmus substantias molles, cum suarum particularum disgregatione, & separatione; eodemque impetu compressionis sanguis in dicto ventriculo contentus, cum vi, & impetu in arteriam magnam eidem ventriculo appensam impellitur, non absimili modo, quo nucleus cerasorum pollice digitis cum violentia compressus ad multam distantiam, cum vi, & impetu projicitur, concurrente principii moventis efficacia, quòd ad motum, & impulsionem determinatur à stimulo molesto plenitudinis, & turgentiæ fibras prædictas afficiente, impetum, & vim à turgentia, plenitudine, duritie, & tensione fibrarum proficiscentem auget, effervescentia in fibris carnosis sanguine plenis excitata, ob mixtionem spiritus animalis cum sanguine in istis contento. Spiritum animalem carneis fibris largiuntur fibræ nervosæ, quæ in quamlibet fibram carnosam transmittuntur, istique figuntur, prout excitatur in aliis musculis ex eorumdem concursu, quanta sit vis effervescentiæ, & maximè in angusto spatio simili illi cavitatis fibrarum carnearum, demonstratur à vi Vini effervescentis in dolio clauso, qua non solùm lignum, sed & feramenta illud circumcingentia disrumpuntur; istius sanguinem in arteriam impellentis efficaciam arguere possumus, ex eo quòd parva illa portio sanguinis cum impetu concepto valeat movere totam massam sanguinis in arteriis contentam, quæ de facto movetur, ut probat pulsus arteriæ in qualibet parte, eodem tempore, quo pulsat in Corde, arteria illi connexa recipiendo sanguinem à Corde, cum dicta vi, quam *Borell. prop. 73. cit. lib.* probat esse majorem virium ponderis librarum 1800. & nobis argumentum offert judicandi, quanta sit vis, qua comprimitur substantia sanguinis in sinistro ventriculo Cordis, & determinandi talem esse, ut ab ea succedat magna contritio, & comminutio substantiæ ejusdem, non aliter, ac si prælo comprimeretur, à qua ampla particulis calidis, & sulphureis via aperitur, ut in copia disgregentur, & separentur à particulis crassis, quarum major copia in sanguine remanens, præcipuè arterioso, perennem, & insignem in hoc conservat calorem, quem fovet duplicatum membranarum munimentum, à quo transpiratio dictarum prohibetur non solùm, sed repercussæ à dictis membranis particulæ fugam molienes intra sanguinem repelluntur, & ab his summè, sed naturaliter excalefacto sanguine, & in partes effuso calor istarum communi totius beneficio conservatur. Portio altera diffusa per substantiam Cordis, calorem valdè insignem isti communicat. Hæc omnia patent ex superiùs adnotatis, & suppositis de natura sanguinis, & de principio pulsus, à quo omnes dictæ affectiones, & impulsus reguntur.

Hæc omnia manifestum faciunt, mineram, fontem caloris humani Corporis esse sanguinem, non Cor, quod non effectivè ad dictum calorem concurrit, sed instrumentaliter, & excitativè, conterendo, & comminuendo sanguinem suo motu, eo modo quo silex est fons, & minera ignis, ferrum, & percussio est instrumentum, quo ignis extrahitur, neutiquam verò nec à ferro, nec à percussione efficitur.

In hoc sensu intelligendi sunt *cit. text. Hipp.* Cor esse fontem caloris instrumentaliter, vel excitativè, non effectivè, & fontem caloris verum esse sanguinem, quatenus ab hoc extrahuntur omnes illæ particulæ calidæ, per quas & sanguis ipse, & Cor, & totum incalescit, has fovet, & in se colligit sanguis.

In hujus confirmationem addo, in Ovo incubato apparere primò punctum, saliens dictum, in quo observatur motus dilatationis, & constrictionis proprius Cordis, & quòd verè est rudimentum, & principium Cordis, hoc in ejus loco enascente. In puncto saliente apparet sanguis, antequam Cor perfectum appareat; ex quo deducendum, sanguinem habere suum esse, & calorem independenter à Corde, ideòque deducendum esse, sanguinem non recipere calorem à Corde, sed Cor à sanguine, & ex hoc verificari dictum *Hipp. in li. de carn. n. 7. Cor calidum esse, quia spiritum habet.* Talem spiritum in sua substantia solida habere non potest Cor, à quo insignem recipiat calorem, cùm soliditas partium motum particularum impediat, à quo actus caloris dependet, & si Cor habet calorem, potiùs dicendum à spiritu sanguinis habere, quàm à sua substantia, cùm spiritus, ex dicto *Hipp. in cit. loc.* calidus sit.

Motus dilatationis, seu dyastoles Cordis, contractioni succedit modo contrario, quo fit constrictio; hæc, ut ostensum est, fit à plenitudine sanguinis, fibrarum, & papillarum dilatatione; ergo ab inanitione sanguinis fit dilatatio, dum per vim compressionis, per energiam effervescentiæ spiritus animalis cum sanguine, per actionem principii moventis ab irritamento plenitudinis determinati, sanguis à ventriculi sinistri Cordis constrictione in arteriam magnam impellitur, eodem motu, & causis supradictis sanguis in fibris, & papillis collectus exprimitur in dictum ventriculum, & ab hoc in arteriam magnam. Hoc modo depletæ fibræ, & papillæ illæ extenduntur, istæ detumescunt, & Cor in hoc statu dicitur esse in dilatatione, ad quam concurrere principium motivum Cordis suadetur ab hoc, quòd talis dilatatio sit actio vitalis; provenire etiam à sola partium dispositione in fibris, eo modo quo virga incurvata, sibi relicta extenditur per solam dispositionem suarum partium, & texturæ, non est improbabile.

Hisce principiis explicatur natura, modus, pulsus, unà cum suis differentiis.

Sanguinem in Corde perfici, cum Aristotele senserunt omnes Medici; hanc perfectionem cognoverunt in calore, quem à Corde illi impartiri crediderunt, unà cum volatilitate, & spiritualizatione. Calorem, patet ex dictis à Corde non proficisci; volatilizatio, & spiritualizatio Cordi potest concedi, sed non per aliam actionem, nisi per contritionem, & comminutionem superiùs dictam.

A Corde sanguificationem confici sancitum fuit à multis Philosophis, cum Arist. à Medicis concessum fuit hoc privilegium, à Recentioribus exclusum ob multas rationes, & prima desumpta à parte primò recipiente chylum, quæ est sanguis; nam chylus in intestino depuratus à fœcibus ope fermentorum bilis, & succi pancreatici, ingreditur orificia lactearum aperta in intestinis, ab his transfertur ad magnam glandulam lumbalem, seu cisternam chyli; ab hac perductum thoracicum in subclavias effunditur, miscetur sanguini, cum eo semper mansurus. & fluxurus, consequenter sanguini, qui est pars, & vivens nostri Corporis concedenda chyli in sanguinem transmutatio; & hæc ratio convincit in sententia Antiquorum determinante hepar sanguificare, quia primò recipit chylum mediantibus venis messeraicis; stante verò demonstratione Anatomica, chylum messeraicas non ingredi, nec ad hepar pervenire, sed Per lacteas sanguini consignari, excludendum hepar à sanguificatione, & istius loco substituendus sanguis, ob eamdem rationem. Secunda desumitur à sanguine, qui propriam habet actionem fundatam in sua temperie resultante à mixtione elementorum, quorum particulæ erant in chylo, & recepit ab alimentis in prima quasi elementa resolutis in digestione, cui in ventriculo subjecta fuerunt, à fermento digestivo ejusdem paracta. Per hanc temperiem habet sanguis principium agendi, & convertendi in sui naturam passum dispositum; recipiente ergo sanguine chylum, cum dispositione ad mutationem in sanguinem ab omnibus admissa, necesse est, ut sanguis mutet in sui naturam chylum, cùm in eo sit potentia mutandi, ratione sui principii activi, & in hoc sit dispositio ad hanc mutationem subeundam, & in utroque sit necessitas agendi respectu principii sanguinis, & patiendi, sequendique virtutem principii respectu patientis chyli. Præterquamquòd nullum est in Corpore agens magis proportionatum ad sanguificationem, quàm sanguis, cùm nullum agens sit magis simile sanguini, quàm ipse sanguis. Et si in sententia Thomistarum aqua vino commixta, actione vini mutatur in vinum, non obstante magna, & opposita contrarietate qualitatum aquæ cum illi vini, nulla debet esse difficultas in assertione mutationis chyli in sanguinem à virtute istius, cùm in chylo nulla sit repugnantia ad hanc mutationem, imò inclinatio, ob dispositionem supradictam. Si sanguis sanguificat, hujusmodi actio non est Cordi tribuenda; verùm quia per motum Cordis excitatur calor in sanguine

potiorem partem occupans in sanguificatione, & quia per eundem motum comminuitur chylus, ut perfectiùs, & intimiùs cum sanguine uniatur, quòd maximè est necessarium ad sanguificationis opus, ad hoc concursus, saltem dispositivus, vel coadjuvans, non est Cordi denegandus.

Quoad spirituum vitalium generationem, facilè est decidere, an sit Cordis opus, cùm pendeat à principio caloris, & sanguificationis, & cùm Cor non sit tale principium, neq; erit principium generationis spirituum vitalium, isti non sunt nisi particulæ calidæ in sanguine existentes, & in eodem ad motum excitatæ. Cor non producit has particulas, sed solùm excitat, ut dictum est de calore, consequenter est solùm principium excitativum, non effectivum spirituum vitalium; Cor suo motu conterendo, & comminuendo sanguinem, occasionem præbet spiritibus ad motum, ideò poterit dici causa occasionalis spirituum, non effectiva.

CAP. XVI.

De Lypothimia, & Syncope.

DUo sunt affectus, sed natura connexi, ab eadem causa originem accipientes, nec aliam habent differentiam, quàm quæ magis, & minus largitur, ideò communi definitione eorum natura explicatur, licèt in diversa actionis læsæ differentia ponantur; nam deliquium ponitur sub actionis læsæ diminutæ Cordis differentia, Syncopes sub differentia actionis læsæ abolitæ; quia tamen deliquium includit ultimum gradum actionis læsæ diminutæ, à quo est subitus transitus ad Syncopem, ideò videntur solùm secundùm magis, & minus differre, quia si deliquium parùm augeatur, fit Syncopes. Notandum, per abolitam virtutem non intelligere Authores extinctam de facto, sed quoad sensum solùm, unde hæc remanens, sed verè languida, & extinctioni proxima, ostendit etiam à deliquio non differre, nisi secundùm magis, & minus.

Uterque ergo affectus est *Præceps virium lapsus ad tempus, cum motus, & sensus læsione*. Quia ex improviso in utroque vires deficiunt, & quia virium defectus, seu lapsus aliquam habet latitudinem pro majori, vel minori lapsu, ab hac latitudine hi duo affectus nascuntur; ubi præceps virium lapsus major, Syncopes est, ubi minor, Lypothimia.

Lapsus virium in his affectibus, est deficientia omnium; in Lypothimia, seu animi deliquio, & Syncope, non solùm virtus vitalis labitur, sed sensitiva, & motiva, quæ in præcipiti virium lapsu semper deficiunt, cùm ægri motum voluntarium, nullo modo, vel languidè nimis exerceant; sensus etiam ita deficiunt, ut nec objecta visibilia præsentia distinguant, nec quandoque, quæ circa eos aguntur percipiant; quæ verò primò deficiunt, sunt vitales, ut patet à pulsu diminuto, languido, vermiculari in Lypothimia, & in deficiente, vel vix sensibili in Syncope, in calore corporis ferè extincto, in respiratione vel diminuta, vel insensibili. Aliæ vires labuntur dependenter ab istis, cùm omnes pendeant à spiritu vitali, qui eis servit vel tamquam materia, vel tamquam instrumentum, vel tamquam concausa. In animi deliquio minus patiuntur sensus, & motus, in Syncope ferè aboliti videntur, itaut quandoque opus sit motum respirationis, vel speculo, vel bombace carminato explorare, an hic exerceatur, & cum hujus exercitio cognoscere, an vivat æger. Est *Præceps* hic *virium lapsus*, quia subitò advenit; non ita subitò, ut æger non percipiat hunc lapsum virium imminere, cùm soleant præcedere ventriculi turbationes, nausea, & vertigines, dolores in capite, sed subitò dicitur advenire, quia brevissimo tempore aggreditur, & subitò, quia non sicuti alii morbi sensim adveniunt, & per sua tempora procedunt, sed hæc symptomata statim tota adsunt, & qualia extant in invasione, talia durant ad remissionem, per quod distinguitur ab Epilepsia, cujus insultus ab ægro non prævidetur, & ab eo virium lapsu, qui sensim fit à morbis longis, vel ab aliqua morbosa indispositione paulatim, & sensibiliter vires minuente. Dicitur *cum læsione motus, & sensus*, quia uterque læditur, in deliquio minus, in Syncope magis, ut videantur aboliti, & hæc est differentia inter deliquium, & Syncopem. Deficit motus, & sensus, quia spiritus animalis suo principio, nempè spiritu vitali, vel diminuto, vel deficiente languet, & quiescit, cùm sensu, & motu corporis concidit motus Cordis, tali casu, ut in Syncope motus hic aliquando non sit sensibilis, aliquando percipitur subobscurus motus alicujus corporis in carpo manus, sed non distinguitur pro arteriæ motu, & idem evenit applicata manu Thoraci in regione Cordis; in animi deliquio verò est sensibilis motus pulsus, ideò dicitur etiam motus Cordis in Syncope abolitus, in deliquio diminutus.

Ad tempus dicitur, quia redeunt ægri ad functiones sensus, & motus, & post breve spatium; diu enim non possunt persistere in hoc virium lapsu, nec diù sine sensibili pulsatione arteriæ in carpo, prout sæpè observatur in Syncope, & rarum, & prodigiosum est, quod narrat *Bart. cent. 2. hist. 7.* de eo, *qui per quatuor menses antè mortem caruit pulsu*, qui si non est sensibilis in brachio, est sensibilis in regione Cordis, sed diminutè, & in modum rei lentè sub digitis se moventis, itaut umbra pulsus potiùs dicenda sit.

Si omnes vires præcipiti lapsu labuntur, quia vires Cordis deficiunt, habemus subjectum horum morborum esse Cor, & ejus actionem læsam esse motum, cùm hæc sola sit principalis actio illius, quia musculus, & omnes aliæ ab hac pendent; quapropter ea, quæ motui Cordis necessariò pro sanitate, & ad vitæ integræ conservationem concurrunt, si lædantur, erunt causa læsionis motus; sunt autem hæc illa omnia, quæ motum musculorum perfectum suo concursu coadjuvant, sanguis spiritus vitalis, animalis, & organum, nempè fibræ carnosæ, & nervosæ musculorum, & earumdem textura, & in fibris carnosis mixtio spiritus animalis, cum spiritu vitali, & sanguine, & effervescentia, ebullitio in istorum congressu, & mixtione; ita sanguis, spiritus vitalis, animalis, & textura Cordis, seu suarum fibrarum læsa, lædent, & impedient motum Cordis.

Sanguinis vitio fit Syncopes, vel animi deliquium, quando hic, ob suam crassitiem, parùm ex mixtione spiritus animalis in fibris Cordis effervescit, & ebullit, cum motus constrictionis, diminutione, vel abolitione, sanguis enim arteriarum parùm movetur, vel ad sensum abolетur, & quiescente sanguine, necesse est, ut totum corpus quiescat, & concidat, ut ait *Hipp. li. 2. de morb. n. 8.* Hac de causa Melancholici, Hypochondriaci, Scorbutici in hæc symptomata incidunt, & in passione timoris, à qua sanguis condensatur, & spiritus animalis in succo nerveo concentratur, animi deliquia observantur. Observationem habet *Hildanus* de Servo suo, qui *ex sola narratione calamitosæ stragis bellicæ, timore concepto incidit in Syncopem.* Sanguinem in vasis Cordis coagulatum, itaut ab istis extraheretur velut ensis à vagina, observavit *Schenk. li. 2. obser. 10. in dissecta Puella Syncope defuncta ex pudore*, qui est species timoris; *mortuum Homerum* referunt Historici, *ex aspectu Muris; Serpentis timore concepto, multæ Mulieres in deliquia animi incidunt*. Quæcumque causæ sanguinem sistere aliquo modo valent, hæc symptomata inferunt; *ex potu Vini nive refrigerati, in copia assumpti ad refrigerandam magnam sanguinis effervescentiam, & sitim validam demulcendam, mortuum esse Juvenem Syncope*, narrat *Beni. cap. 17. de abditis; Mortem subitam à refrigerato sanguine*, prædixit *Hipp. de morb. num. 8. & 30.*

Sanguis, quando in magna copia irruit in fibras cordis, deliquium, vel Syncopem parit; dum à copia ita opprimuntur fibræ, ut non possint se movere ad motum constrictionis peragendum, vel debiliter solùm, & cum parvo, vel nullo impetu ad sanguinem in ventriculis Cordis existentem in aortam impellendum; & hoc demonstravit *Hipp. li. 1. aphor. 3.* exemplo Athletarum; per illa verba, *Necesse est, ut in deteriùs dicidant*, omnes Commentatores asserunt posse intelligi, & de ruptura vasis, vel suffocatione caloris naturalis, quæ tunc succedit, quando motus Cordis impeditur oppressis ejus fibris à copia sanguinis. Hac de causa in magna lætitia copiosum sanguinem ad Cor mittente, Syncopes observata fuit. Narrat *Livius lib. 22. cap. 7. de Matre, quæ reduces à bello duos filios, quos extinctos in eo credebat, animi lætitia defecisse*; & *Riverius cap. de Syncope*, narrat

narrat *de Juvene, qui subscribendo capitula desponsationis cum Amata, excedenti gaudio perfusus Animam subitò Syncope efflavit*; & *Platerus* refert, *Avum suæ Uxoris gaudio subita morte interemptum*. A passione iræ, qua sanguis in Corde valdè effervescit cum plenitudine vasorum, varios defunctos improvisò narrat *Camerarius*. Eadem est causa deliquii. Post sectionem venæ, & ex vestibus arctè constringentibus musculos Thoracis sanguis enim à ligatura in Phlebotomia detentus hæc soluta; cum copia, & impetu ad Cor fluit per venas, à quibus Cor opprimitur, & à forti constrictione vestium impedita libera respiratione, sanguinis copia in pulmonibus, & vasis Cordis congregatur in tanta copia, ut uterque opprimatur, & à suo motu deficiat. Idem parit arteriarum jugularium obstructio, à qua sanguinis motus sursum impeditus, hic ad suum principium, Cor nempè retrocedit, & collectus circa orificium arteriæ magnæ exitum novi sanguinis ab ea impedit, resistendo impetui fibrarum, quo illum expellere contendunt, & sanguis remanens in ventriculo Cordis fibrarum motum impediendo, totum Cordis motum interdicit. De hac venarum interceptione locutus est *Hipp. lib. ration. vict. in acut. num.* 37. & aliqui ab extremorum frigiditate, quam in hoc casu reperiri dicit, arguunt loqui de Syncope.

Arterias intercipi videtur difficile, ob impulsum novi sanguinis in eas ejecti, & ob amplam illarum capacitatem, quam ita occupare humorem crassum, ut non transeat sanguis, videtur incredibile; attamen ponderata sententia *Hipp. in lib. de flatib. num.* 15. ubi statuit, sanguinis fluxum per vasa à flatu in vasis sanguineis recepto impediri, non video rationem, per quam non possit mora à flatu sanguini indici, si à flatu sanguis motum habeat in contrariam partem illi, per quam movetur impulsu Cordis, & ita hunc sistere. Flatus vasa sanguinis ingredi posse, post *Hippocratem* sancivit *Andreas Laurentius li.* 9. *Anatomicarum quæst.* 18. sed apertis verbis *in cit. li. num.* 21. *Hipp.* docet, *Sanguinem à flatu remorari*; hæc sunt verba: *Dico itaque, & sacrum morbum fieri, cùm plurimus spiritus per omne corpus universo sanguini fuerit permixtus; tum enim multæ oppilationes fiunt multifarias per omnes venas, cùmque in crassiores, & pleniores sanguine venas aer prodierit, progressusque diutiùs maneat prohibet sanguinis cursum*; & observamus in aquæductibus cursum aquæ ab aere ingresso impediri, nec hunc alio modo promoveri, quàm aperto aeri spiraculo.

Ad Cor si influxus spirituum animalium prohibeatur, Syncopes, vel deliquium animi succedit; prohibetur, quando inordinatè moventur, & ab inordinato motu à suo motu regulari à solitis viis retrahuntur. Hoc modo fiunt prædicta symptomata ab odoribus, vel gratis, vel ingratis, quibus inest maxima vis spiritus agitandi. *Amatus Lusitanus cent.* 2. *obser.* 36. refert de quodam, *qui ab odore, imò ab aspectu Rosæ, ob timorem conceptum, & ob fortem imaginationem mali ab eo imminentis, in gravem Lypothimiam incidit. Hoferus in Hercule Medico fol.* 311. habet *Puerperam, ex odore Strophioli, in quo Rosæ fuerunt, lethali Syncope correptam*. Fœminæ Istericæ ab odoribus suavibus, vel in Syncopem, vel in Lypothimiam incidunt. A spirituum animalium diversione oriri deliquia, dolores vehementes deliquia animi concomitantes probant, spiritu animali ad partem dolentem copioso fluxu concurrente, negata Cordi necessaria copia; hac de causa *Collisio pedis*, referente *Alex. Bened. lib.* 11. *suæ Pract. cap.*5. *deliquium efficit*. A spirituum vitalium defectu Lypothimiam, & Syncopem probant inedia, magna sanguinis effusio, evacuatio per alvum diuturna, & copiosa, dolores acuti, & vehementes, ab oppressione spirituum fit deliquium, ut in gravidis, à vapore uterino malignæ qualitatis, & à semine, vel copia, vel corruptione depravato, à quibus spiritus vitalis opprimitur, dum ejus motus validus impeditur.

A motibus convulsivis nervorum cardiacorum, vel connexionem habentium cum eis, oritur uterque symptoma, dum ab istorum convulsione influxus spiritus animalis in fibras Cordis impeditur, & à tali causa puto frequentia deliquia provenisse in muliere prægnante; de qua observationem habet *Schenk. li. cit. observ.* 9. In Epilepsia, & in palpitatione Cordis accidunt animi deliquia, & Syncopes, quia in istis motus convulsivi reperiuntur; hac de causa in Cardialgia, in fame urgente, in suffocatione uterina, & hypochondriaca deliquia contingunt.

Ab organo, nempè à Corde læso fit Syncopes, & Lypothimia, quando fibræ ab aliquo extraneo impediuntur ad motum contractionis, prout oportet perficiendum; tale impedimentum ponunt tumores in Corde enati, comprimendo fibras, & earum motum oppressione, vel gravitate interdicendo. De his tumoribus cum Lypothimia, & Syncope observ. habet *Tulpius li.* 2. *obser. cap.* 16. ubi recenset *tumorem in sinistra auricula Cordis*, *Schenk. in obser. p.* 273. narrat, *dissecto cadavere Bibliopolæ frequenter Lypothimia correpti, inventum esse apostema in Corde, mediam ejus partem occupans*, & de alio, *cui apostema dimidii ovi magnitudinis in Corde efformatum fuit*. Ulcera, tabes, calculi, polypi, hyatides, situs mutatus partis sensitivæ, idem faciunt, cujus obser. habet *Plater. li. cit. observ. p.*636. *de Puero, qui solitus manibus terræ innixis corpus circumrotare, ejus Cor circa regionem ventriculi pulsabat*; & *in dextera parte Cor pulsasse* duas observ. habet *Bonet. in Sepulchr. Anatom. lib.*2. *sect.* 8. *obser.* 42. & 43.

Vitium organi potest esse in nervis, si ab aliquo humore tenui facilè resolubili ostruantur, & impediatur transitus spirituum animalium ad Cor pro aliquo tempore, in quo necesse est, ut deficiat in eo motus naturalis dilatationis, & constrictionis cum Lypothimia, & Syncope, & cum specie semiparalysis in suis nervis; hic defectus, motus protractus, & deficiens, mortem infert, & huic casui applicanda sententia *Hipp. lib. de morb. sacr.* loquendo de fluxione pituitæ à capite ad Cor, à qua sanguis refrigeratur.

Differentia, alia est per essentiam, alia per consensum. Illa per essentiam est, quando nervi Cordis, vel ejus substantia est malè disposita, vel in ventriculis adest causa. Per consensum, quando à partibus inferioribus causa immediata ascendit ad Cor; ita in Hypochondriacis fit Lypothimia à vaporibus ab hypochondriis elevatis, in Mulieribus à mensibus retentis, à semine corrupto, & hoc in Viris etiam observatur. A ventriculo sæpè contingit; ideò aliam differentiam addunt Medici, nempè Cardiacam Lypothimiam, & Syncopem, quæ à Corde, stomachicam, quæ à stomacho, quæ in Cardialgia, & dolore ventriculi est frequens.

Signa, alia sunt, quæ futuram prædicunt, alia præsentem demonstrant; alia sunt distinctiva, alia prognostica.

Imminentem, & futuram indicant titillatio in orificio ventriculi, ventris distractio, rugitus in ventre, tormina, caligines, & tenebræ ob oculos, vertigines, auriumque tinnitus, respiratio incommoda, aliqua compressio Cordis, linguæ aliquod impedimentum, anxietas improvisa.

Præsentem ostendit virium lapsus, cum casu corporis: in Lypothimia pulsus parvus, sensus præcipuè interni, & externi feriantur à suo opere, color pallidus faciei, velut mortuus jacet æger: in Syncope nullus pulsus, in regione Cordis aliquis motus, sed parvus, respiratio nulla visibilis, sudores frigidi, sensuum omnium abolitio, tam internorum, quàm externorum.

Distinguitur ab Apoplexia, quia in hac pulsus, & respiratio servantur, in Syncope deficiunt: ab Uteri strangulatu, quia adest respiratio difficilis, gula intumescit, pulsus servatur, quæ omnia absunt à Syncope, & Lypothimia.

Signa causarum sunt magis necessaria, & hæc manifesta sunt per causas ferè omnes extrinsecas morbosas præcedentes. Si plenitudo, & crassities sanguinis sit causa Lypothimiæ, & Syncopis, distinguitur ex signis plenitudinis, & cacochymiæ. Seminis copia cognoscitur à continentia, aliàs non exercita, ut in Viduis, Si à ventriculo, & Hypochondriis istorum vitium adest; si à capite læsiones istius apparent, obscurus tumor in Corde cognoscitur à frequentia Lypothimiæ, vel Syncopis, & à pulsus frequentia, debilitate, parvitate, inæqualitate, difficultate in respirando, & maximè post iter etiam breve.

Prognostica timenda esse hæc duo symptomata prædicunt,

dicunt, ratione partis principis, & ratione virium, quæ subitò concidunt; si à causa externa tamen proveniant, & raro, nihil timendum; si verò frequenter, & cum vehementia corripiant, sine causa externa, mortem repentinam inducunt, *ex Hipp. 2. proret. part. 4. Quæ cum exolutione fiunt, & Catoche, & aphonia, periculosæ sunt*; exolutio est animi deliquium; & *in li. 1. proret. part. 24. Quæ cum exolutione fiunt aphoniæ, valdè malæ*; & *li. 2. part. 19. Quibus ex doloribus aphoniæ, hi cum dolore moriuntur*; & *in Aphor.* habet, *Qui frequenter animo deficiunt, derepentè moriuntur*; & eò magis sunt periculosi hi affectus, si à remediis spiritosis, volatilibus, & efficacibus non remittant.

Indicationes, quæ respiciunt ablationem paroxysmi, omnes tendunt ad remittendos spiritus vitales, & animales, excepta causa plenitudinis; qua stante determino mittendum esse sanguinem à partibus à Corde distantibus; plenitudo enim à solis volatilibus non potest superari, imò rarefaciendo sanguinem in Corde, hanc majorem efficiunt. Missio sanguinis convenit etiam in obstructione arteriarum jugularium à flatu, cujus impetum enervare potest sanguinis missio. A sanguine crasso, & lento Syncopem indicare sanguinis missionem multi contendunt, pro conciliando motu sanguini à crassitie retardato; in hunc finem Cucurbitulæ scapulis scarificatæ laudantur, & *Zacutus* in pectore circa regionem Cordis scarificat, & post missionem sanguinis in usu reducenda volatilia, & quæ calorem addunt,

Inter hæc est *Spiritus Vini Juniperatus, & cum Cinamomo, Spiritus Vini Matthioli, Spiritus, seu Oleum Cinamomi, Juniperi, Citri, Spiritus Ambræ, seu Essentia Ambræ, cum Spiritu Rosarum extracta*; omnes enim compositiones cum *Ambra* ad Spiritum redacta, præferendæ sunt aliis remediis; sicut *Spiritus Vini*, cui si addatur *Spiritus Salis Armoniaci, seu Spiritus Sanguinis humani*, est efficacissimum remedium: *Essentia Croci*, & præcipuè illa, quæ paratur cum *Aqua à Vite tempore potationi extillante*, hæc exhibeantur in *Aqua Theriacali, Melissæ, Liliorum Convallium*, si possibile sit, si non, aperto vi ore indantur dicta medicamenta, quæ in parva quantitate exhibita, faciliùs degluciuntur. Si à doloribus animi deliquium, hi sedandi remediis à causa doloris indicatis, *Opiata* suspecta habenda in virium prostratione. In spirituum vitalium deficientia, valent spiritosa dicta superiùs, Vinum generosum, & alimenta spiritosa, & aromatibus condita. Si à motibus convulsivis, antispasmodicis in tractatu de Epilepsia descriptis succurrendum.

Externè possunt applicari Cucurbitulæ siccæ, frictiones, ligaturæ, ad excitandos spiritus; frictiones sub plantis pedum Sale, & Aceto factæ, cum panno lineo aspero labia fricata cum Sale, validè excitant spiritus. Inspersio aquæ frigidæ in faciem, quæ motu, quo impellitur, & frigiditate spiritus in superficie cutis latentes, excitat, movet, & ad interiora impellit, & hi suo motu alios movent, *odoramenta cum Aceto bezoartica*, & aliis Spiritibus suprà recensitis; *Suffitus ex Charabe alba*, spiritus addit, & otiantes spiritus vitales excitat; *odor Panis recentis*; & recreat, & suscitat spiritus: *Epithema ex Theriaca in Vino malvatico dissoluta, & regioni Cordis applicata*, *ejusdem inunctio ex Oleo Citri, Caryophil. Aqua Reginæ*, vires, & motum spiritibus languidis subministrant.

Præservatio petenda à remotione causæ, pro cujus diversitate remedia diversa exquirenda.

Si plenitudo sanguinis sit causa, hæc minuenda reiterata sanguinis missione, & diæta, & aliis remediis morbis à plenitudine convenientibus. Si suppressa evacuatio plenitudinis sit causa, hæc promovenda; si sint menses suppressi, remediis propriis istorum fluxus excitandus; si Hæmorrhoides deficiant, istarum fluxus stimulandus. Si crassities sit in sanguine ob affectum melancholicum, hypochondriacum, scorbuticum, vel cachexiam, cura dirigenda eo modo, quo dirigitur illa istorum affectuum. Si à ventriculo morboso, si à retento semine, ea adhibenda remedia, quæ morbis istarum partium conveniunt. Si causæ externæ hæc symptomata efficiant, removendæ. Si à spirituum, & sanguinis deficientia ob inediam, ob sanguinis evacuationes, reparandi spiritus, & sanguis, alimentis optimis, & copiosi succi, & potu spiritoso.

Pro his omnibus causis inveniat Lector sylvam remediorum *in Aetio retrab. 2. serm. 1. à cap. 96. ad 114.* quibus proportionata diæta à natura causarum determinata correspondeat.

CAP. XVII.

De Cordis Palpitatione.

DEfinitur Palpitatio, *Motus Cordis convulsivus cum impetu, aliquando cum moderatione, pendens ab irritamento in Corde.*

Si conferantur ea, quæ dicta sunt de motibus convulsivis in tractatu de morbis Capitis, cognoscemus, palpitationem esse talis conditionis motum; omnis enim motus inordinatus pendet ab irritamento partis virtute motiva, & sensitiva præditæ, ideò est motus convulsivus; cùm verò Cor sit tali virtute instructum, motus istius inordinatus ab irritamento determinatus, prout est motus palpitationis, erit motus convulsivus. Cor motiva virtute frui colligitur ex dictis superiùs; sensitiva donari dixit *Hipp. in li. de morb. sacr. n.* 18. ubi, reprobando sententiam illorum, qui asserebant, Cor, & præcordia esse sedem Scientiæ, & Sapientiæ, ait: *Quapropter Cor, & præcordia maximè sentiunt, sapientiam tamen minimè participant*; consequenter motus Cordis determinatus ab irritamento, prout est in palpitatione, erit motus convulsivus; & Cor convelli apertissimis verbis docuit *Hipp. loc. cit.* dicendo: *Verùm hoc ita se non habet* (idest Cor non habet Sapientiam) *sed convellitur quidem, velut præcordia*; & si dixi *cit. loco de morb. Capitis*, motum convulsivum esse involuntariam contractionem, & extensionem partis, ibi locutus sum de partibus motui voluntario servientibus determinatis ad motum ab extraneos, & extrinseco determinante, quod est irritamentum; in Corde verò cùm motus sit semper involuntarius, satis est concipere pro ejus motus convulsivi intelligentia, talem motum esse ab extrinseco, & præternaturali determinativo, à quo illius principium motus determinatur ad peragendum motum Cordi minimè naturalem, sed depravatum, & si non est motus contra voluntatem, est motus contra naturam principii moventis. Ex hoc habetur etiam differentia motus Cordis in palpitatione, à motu, quem habet in febre, quia hic, licèt sit inordinatus, est à principio ordinario motus, cum augmento solùm istius, in palpitatione motus est ab extrinseco, & totaliter præternaturali determinante.

Est *cum impetu*; teste enim *Fernel. lib. 5. Patologiæ cap. 12.* habemus, aliquando à motu Cordis palpitantis vicinas costas fractas fuisse, & quæ sunt sub mamma à suo situ dimotas, & arteriam magnam circa Cor Aneurismate ad pugni contracti magnitudinem fuisse dilatatam, hæc sine magno impetu non efficiuntur. Aliquando est *cum moderatione*, & talis motus ab ægro solùm percipitur, non ab exterioribus visu, ut contingit, quando est cum impetu.

In irritamento explicatur causa immediata palpitationis. Irritamentum esse causam hujus nobis ostendit *Hipp. li. cit. de morb. sacr.* ubi, postquam sancivit Cor. & præcordia convelli, ait: *Et magis etiam propter easdem causas*, gaudium nempè, & tristitiam, quas superiùs nominavit; hæc autem licèt immediatè non irritent, cùm tamen more passionum sanguinem inordinatè moveant, hic servit pro irritamento. *Ab ira* palpitationem observat *Thymæus li. 2. cap. 15. A melancholia, & metu, Forest. lib. 16. observ. 5. & à tristitia cum ira*, demonstrat *Fonseca tom. 2. cons. 41.*

A frigiditate sanguinis, hoc est à paucitate caloris, & spirituum in sanguine, palpitationem Cordis fieri docuit *Hipp. li. de morb. sacr. n. 7.* quando scripsit: *A fluxione pituitæ ad Cor sanguis præfrigeratur, venæ autem violenter præfrigeratæ ad pulmonem, & Cor assiliunt, & Cor palpitat.* Textus est obscurus; clarus tamen fit, si ly *præfrigeratur* metaphoricè accipiamus, hoc est venas, & vasa sanguiflua pati ea, quæ patiuntur partes à frigore violento affectas; hæc intumescunt, ut patet in pernionibus, à frigore, etiam tremunt. Sanguinem refrigerari à pituita fluente ad Cor, explicavi superiùs, quia pituita nervos ingressa impedit debitum influxum spirituum animalium ad Cor, quod hujus causa debili motu movetur,

tur, & sanguis in eo parùm incalescit, & dicitur perfrigerari, acquirendo crassitiem, lentorem, & tarditatem motus. Vasa sanguiflua circa Cor hujusmodi sanguine impleta, & tumida dicuntur perfrigerari, & dum à copia sanguinis gravata exonerationem, motu, & impetu, quo valent, quærunt, Cor etiam, cui appenduntur, eodem motu inordinato movent, & tunc dicitur palpitare. Motum, quo moventur dicta vasa esse convulsivum, videtur demonstrari à verbo *asilire*; hoc enim importat saltu ad aliquem locum tendere; talis motus cum saltu, motum explicat convulsivum. Ab hac sententia Hipp. colligitur, mentem istius fuisse palpitationem Cordis effici à sanguine congesto in vasis Cordis, & circa hoc existentibus.

Fieri etiam à sanguine coagulato in ventriculis Cordis, docent nos observationes multæ Authorum. *Vuillis in cap. de palpitatione* refert, *in ventriculo Cordis palpitatione defuncti dissecti reperisse copiam sanguinis concreti. Bonet. in Sepulchr. Anatom. lib. 2. sect. 8. observ. 13. in ventriculis Cordis sanguinem concretum reperit, cum magna Cordis dilatatione*; & *in M. E. A. 4. obs. 40. in defuncto à palpitatione dissecto reperta fuit una tantùm cavitas in Corde plena sanguine concreto ad uncias sexdecim.* Sanguis concretus irritat suo pondere, & etiam ob causam concretionis, quæ est acidum excedens, hanc qualitatem acrem retinens sanguis concretus hoc irritamentum Cordi imprimit, & à continuo motu Cordis convulsivo dilatatio ipsius advenit, fibris distracti valdè, & elongatis.

Ab hac frigiditate sanguinis accipitur ratio explicans causam palpitationis in cachexia, & cholorosi Virginum, quia cùm humore crasso, viscido, & tardo in motu abundent, facilè in vasis Cordis retinetur, ea implet, eo modo quo in varice, & motum Cordis convulsivum, ratione dicta superiùs, efficit sanguis retentus. Eadem est ratio palpitationis ab ascensu scalarum; impellitur enim per motum copia sanguinis ad vasa pulmonum, & Cordis, quæ cùm non possit tota à Corde recipi, ob motum circulationis sanguinis à crassitie, & lentore ejusdem retardato, remanet portio in dictis vasis, à qua implentur cum dictis effectibus.

Impedita circulatio sanguinis in partibus inferioribus, palpitationem Cordis inducit, ut constat *ex obser. 1. li. 17. Foresti, de Viro, qui constrictis nimis tibiis in somno meridiano palpitatione oppressus fuit*; & similem casum refert *Scholtzius cons.* 104. Sanguis enim, qui naturaliter fertur ad partes inferiores, impeditus à tali motu, sursum impellitur, ideò in partibus superioribus congregatur magna copia sanguinis, recipientibus istis eam portionem, quæ deberet fluere ad partes inferiores; ideò vasa turgent istarum partium, & præcipuè ea circa Cor; ab hac turgentia irritamentum, ab irritamento palpitatio, quæ major succedit, si dicta turgentia in somno contingat, quia à somno sanguis refrigeratur, ut ait *Hipp. lib. de flat. num.* 20. refrigerato sanguine, motus istius retardatur magis, ad augendam dictam turgentiam, qua aucta, augetur irritamentum, & cum hoc palpitatio.

Observationem habet *Amatus Lusit. cent. 3. observ.* 43. de sero in pericardio palpitationis causa; idem habet *Piso de colluvie serosa p.* 168. Aquæ redundantia in pericardio impedit liberum motum dilatationis Cordis, & vis motiva repercussa corpus Cordis inordinatè movet, & augetur motus inordinatus à seri copia irritante. Tubercula irritando suo pondere, & sanguinis motum in Corde impediendo, sunt palpitationis causa; horum exempla habentur apud *Schenk. lib. 2. obser. Zacut. lib. 6. Princip. Medic. Hist. cap. 8. obser. 3. Sepulchr. Anatom. Bonet. cap. de palpitatione.* Polypi, ossa, non solùm irritando, sed sanguinis exitum perfectum impediendo, si sint in orificio sinistri ventriculi, vel in orificio arteriæ huic appensæ, irritamentum augent, & palpitationem efficiunt. Vermes in Corde morsu, & halitu pravo, palpitationis sunt causæ; de his vermibus in Corde, vide *Etmull. de Cord. palpitat. & de verme Pericardii, Schenk. lib. 2. obser. de vermibus Cordis, Zacutus lib. 1. obser.* 140. habet observationem de angue in ventriculo Cordis reperto, irritante Cor. Calculi in defunctis à palpitatione reperti sunt in Corde; de his vide observationes *in Sepulchr. Anatom. Bonet. to. 1. fol.* 238. & *Etmull. fol. 264. Schenk. li. obs. fol. 273. de Calculis.*

In Hypochondriis sæpè latet causa palpitationis ab affectione spasmodica nervorum, & præcipuè rami splenici satis insignis, qui lacessitus ab humorum acrimonia in Liene, & Hypochondriis existentium, convulsivos motus, cum palpitatione paritur. In similem affectionem trahit plexum messenterium ei connexum per ramificationes, & cum hoc surculus paris vagi spasmo, & motu convulsivo afficitur, à quo concutitur truncus, cujus multæ propagines per substantiam Cordis disseminantur, & cum motu convulsivo istius nervi, Cor palpitat, & convulsivè agitatur; ita sentit *Etmull. cit. loco*, & omnes Recentiores. Non est negandum tamen, à flatibus aliquando palpitationem oriri, stante observatione *Andreæ Laurentii lib. 9. Anatom. quæst.* 18. qui asserit experientia edoctum esse, de flatuum in vasis sanguinis existentia, & ab his quandoque causam Hæmorrhogiæ procedere, dum oscula vasorum suo impetu flatus aperiunt; quod sancivit *Hipp. lib. de flatibus num.* 15. Observ. habemus palpitationis à flatu *in Schol. ad Holerium cap. 29. lib.* 1. Et si vapores corporis odori nares, & cerebri substantiam ingrediuntur, cùm hoc calefaciunt, dolore afficiunt, & spiritus perturbant, eadem ratione vapores ab Hypochondriis ad Cor possunt elevari, patet enim vaporibus ampla via in corpore vivente, per istius porositates valdè dilatatas. Hac ratione pariter vitio uteri palpitatio molestat frequenter, & ex teste muliebri ad ovi magnitudinem aucto; & sphacelato ortam palpitationem notat *Bonet. Sepulchr. Anatom. lib. 2. sect. 8. observ.* 30. & ex ulcere testium intempestivè sanato ortam palpitationem asserit *Zacut. de palpit. in observ.* adjuncta. In his casibus Cor pati non potest dependenter à vitio dictarum partium, nisi mediantibus vaporibus ab his partibus elevatis, & spasmodica affectione Cor turbantibus. Pari ratione à vaporibus ad Cor, à materia in utero corruptione depravata, & in veneni ferè naturam conversa, palpitatio effici potest, vel lacessita ab eorum mala qualitate Cordis substantia, vel plexibus messenterii connexis cum nervis cardiaci; pro quo videatur *Vuillisius de affectione Hysterica, in tractatu de morbis convulsivis.* Eodem modo explicanda est causa palpitationis ab odoribus, quam sæpè contingere præcipuè in fœminis observamus; perturbati enim, & inordinatè agitati spiritus animales à particulis odoris, cum eadem inordinatione, & agitatione feruntur ad nervos cardiacos, hosque inordinatè. & convulsivo motu concutiendo, & agitando, Cor movent inordinatè, & motu convulsivo palpitationis. Hinc deducere licet, à materia vitiosa in capite congesta, & succo nerveo commixta palpitationem Cordis oriri posse modo descripto. Hanc palpitationem vitio capitis admisit *Hipp. cit. loco de morbo sacr. n.* 7. ubi habet: *Si fluxio à Cerebro ad Cor progressum fecerit, palpitatio apprehendit*; & quamvis Hipp. ibi loquatur de pituita refrigerante sanguinem, deducitur tamen palpitationem fieri vitio Cerebri, & apertam esse viam ab hoc ad Cor, per quam fluere possit tam materia refrigerans, quàm spasmodica.

Causæ externæ sunt omnes res non naturales, quæ prædictas causas fovere possunt, & naturales, ut temperamentum, sed præcipuè animi passiones, timoris, & mœroris, & temperamentum melancholicum, & pituitosum.

Colligo alia esse palpitationem per essentiam à Corde, & sanguine, in istius substantia vitiato, superiùs explicatam; aliam per consensum à partibus inferioribus, & superioribus.

Ex hoc, quòd parpitatio Cordis sit motus convulsivus Cordis, differt à tremore ejusdem Cordis; in hoc pulsus est magis debilis, quàm in palpitatione; hæc fit à materia irritante, tremor à debilitate, cum sensibili valdè virium prostratione.

Signa palpitationis per se patent visui, auditui, & tactui; pulsui, non esse fidendum docet *Thymæus epistol.* 23. in qua describit palpitationem, cum deficientia totali pulsus in carpo.

Prognostica sunt: Symptoma est periculosum, si fuerit continuum, si in juventute incœperit, si cum virium debilitate, & febre contiuua conjunctum. Si per consensum fuerit, cum intermissione, & rarò accidat, non adeò periculosum.

Indi-

Indicationes, pro variis causis, sunt variæ, tam in paroxysmo tollendo, quàm in præservatione.

A quacumque causa procedat, mittendus in paroxysmo sanguis, si urgeat necessitas, & difficilis respiratio associetur palpitationi. De sanguinis missione non est dubitandum, ubi causa palpitationis est effervescentia sanguinis, plenitudo, vel suppressa evacuatio sanguinis, quia sunt propria istius indicantia, neque de sanguine ob sui coagulationem remorante in vasis Cordis, dum à missione sanguinis deplentur vasa circa Cor, quibus depletis, sanguis in eis collectus, & stagnans liberiori motu circulatur, cum palpitationis remissione. Major difficultas est de vaporibus, quibus nulla ratione videtur convenire sanguinis missio, quòd verùm est istis tantummodò spectatis; considerata verò illorum causa, & suo effectu, colligimus sanguinis missionem deberi. Vapores ab inferioribus partibus, Hypochondriis nempè, ex utero ascendunt ad Cor, & elevantur à materia, seu humore in dictis partibus existente, & in quibus effervescit; ad effervescentiam sedandam, opportuna sanguinis missio. Effectum horum vaporum est, vel sanguini effervescentiam majorem tribuere, vel motum retardare, & utrique effectui debetur sanguinis missio. Si sola irritatione vapores palpitationem efficiant, cùm unà cum sanguine irritans vapor exire possit, vel à Corde diverti per motum sanguinis, etiam in hoc casu videtur convenire. *Zacutus* Hirudines regioni Cordis applicat, & alii per Cucurbitulas siccas, ligaturas, frictiones, vesicantia, à Corde, & sanguinem, & vapores retrahunt; ideò à quacumque causa procedat palpitatio, conveniunt.

Si à sanguinis effervescentia nimia palpitatio sit, quòd cognoscemus à calore conjuncto cum motu Cordis, & ab isto valdè calido, & vehementi, cùm ab effervescentia vis, & energia motui addatur, præter sanguinis missionem exhibenda, quæ hanc effervescentiam sedant eligenda frigida, cordialia, ut *Borago*, *Buglossa*, *Viola*, *Papaver erraticum*, *Rosa*, *Fragaria*, istorum simplicium aquæ, vel decocta propinanda, & eis miscenda acida; *Succus Granatorum acidorum Ribes*, vel istius *Roob*, cum illis dissolvendus. *Spiritus Salis*, *vel Salis nitri. Sal nitrum septies fusum, & toties in aqua frigida extinctum, ad* ʒ.*i.* Mixtura pariter paretur *ex Aqua Boraginis*, *Nenupharis*, *Viol. a.* ℥. *ii. Species trium Santal.* ʒ. *i. Laudani Liquidi* ℈. ß. *cochleatim, & per intervalla sumenda*. Vel

♃. *Confectio ex Hyacintho s. o.* ʒ. *i.* ß.
Spec. Diamargarit. frigid. ʒ. *ii*
Succi Granati ℥. *i.*
Syr. Viol. ℥. *i. m. eodem modo exhibeatur*.

Exterius *Epithema ex Succ. Sempervivi*, *Acetosæ*, *Nenuphar. cum Aceto, & Spec. trium Santalorum paretur*.

Pro præservatione, facta leni expiatione primarum viarum cum missione sanguinis, nil utiliùs *Aquis acidulis*, in quarum locum substitui potest *Serum caprinum*, quod incipiat accescere *ad* ℔. *i.* ß. *& duas admixta tinctura Rosarum*, *vel Santal. rubrorum ad* ℥. *ii.* Vel

♃. *Succi Pomorum redol.* } *a.* ℥. *i.* ß.
Granatorum }
Succi Plantaginis ℥. *ij.*
Aquæ Papaver. errat. ℥. *iij.*
Succ. Limonum ℥. *i. m.*

Per multos dies his remediis utendum. Balneum frigidum puto convenire in hoc affectu.

Si à sanguinis abundantia, cujus signum est anteacta victus ratio lauta, & otium, venæ sanguine turgidæ, pulsus parvus, sed resistens, quia oppressus, & suppressa evacuatio solita sanguinis, nullum remedium aliud, nisi sanguis missio, & diœta tenuis pro avertendo paroxysmo, & pro præservatione. Missio sanguinis Vere, & Autumno exercenda. Observationem habet *Schenk. de Viro*, *qui sanguinis missione per multos annos præservatus fuit à palpitatione*. Exercitium manè, & serò moderatè peragatur. Diœta tenuis, & parvi nutrimenti servetur, & solita promoveatur evacuatio, ablatis impedimentis huic obsistentibus.

Si à sanguine coagulato, cujus inditium est cacochymia sanguinis in colore cutis demonstrata, & morbi ab hac pendentes, & palpitatio conjuncta cum gravitate, & pondere Cordis, discoagulantia, & sanguinem fundentia conveniunt; inter hæc eminent *Aromatica* & Sale volatili referta. *Oleum Caryophil. Cinamomi*, *Macis*, *Citri*, *chymicè extracti*, *& Oleum Cornu Cervi*, *Faliginis*, *Spiritus Salis Armoniaci*, horum aliqua *ad gutt. vi. vel viij. in Aqua Cinamomi*, *Theriacali*, *Melissæ*, *Pulegii*, *Cochleariæ*, *cochleatim exhibeantur. Elix. vitæ*, *Elix. propriet. Aqua vitæ Matthioli*, *Electuarium de Coagulis*, *cujus compositionem vide apud Schenkium lib. 2. de palpitatione fol.* 277. *Camphora*, *& Charabe* in omni palpitatione valere docet idem *Schenk. loc. cit.* Pro præservatione, ea adhibenda, quæ cachexiæ conveniunt, de quibus suo loco. *Chalybeata Antimonialia*, *& Tartarea* sunt propria, *in Decocto Angelicæ*, *Galangæ*, *Zinziberis* per cochlearia assumpta. Vel hæc mixtura;

♃. *Aquæ Pulegii* } *a.* ℥. 3.
Fœniculi }
Aquæ Cinam. ℥. *i.*
Aquavitæ Matthioli ℥. *i.*
Spec. lætific. Galeni ʒ. *i.* ß.
Antim. diaph. ʒ. *i.*
Bezoar. mineral. ʒ. ß.
Syr. de cort. Citri, *vel Coral. vel Cherm.* ℥. *i. m.*

Exterius regio Cordis inungatur *Theriaca*, *& Mithridato in Vino malvatico dissolutis*. Pro potu utatur *Aqua*, *qua bullierit lignum Aloe*, *& Sassafras*; cavendo ab omnibus alimentis crassis, acidis, & austeris, & utendo tenuibus, & aromatibus conditis.

A vermibus fieri palpitationem dixi, & distinguitur ab aliis causis per hoc, quòd morsus in regione Cordis interpollatè sentiuntur, cum magna molestia, dolore, & augmento palpitationis. Remedium tamquam arcanum proponit *Schenk. cit. loc. de vermibus*, consistens *in Succo Allii*, *Raphani*, *Nasturtii*. Alterum est: *Tanaceti ramuli teneri in umbra exsiccati terrantur*, *hujus pulveris* ♃. ℥. *vi.*

Rad. Gentianæ } *a.* ℥. *i.*
Peoniæ longæ }
Myrt. ℥. ß. *m.*

ʒ. *ii. hujus pulveris in aqua propria exhibeantur*.

Pro pueris, cum aqua miscetur hic pulvis in pultis formam, labia illorum illiniantur, vel paulatim in ore imponatur. Eisdem remediis præservantur à vermibus subjectis istis. Victus ratio sit exsiccans putredini resistens, acidis, & oleosis vermibus inimicis condita.

Ab aqua in pericardio si palpitatio succedat, adest continua, & ferè semper æqualis palpitatio, æger vellut suffocari videtur respiratione læsa, Cor velut in aqua huic innatare videtur, & pulsus velut formicans adest. Hydropem pulmonum secum trahit, si palpitatio cum his signis valdè excrescat. In paroxysmo, vel in magna angustia respirationis, spiritosa dicta superiùs conveniunt, & magnum remedium, serum Hydragogis purgare, & urinam promovere, cum *Balsamo Sulphuris Terebinthinato in Aqua Asparagorum*, *vel Parietariæ*, *vel Sem. Dauci*, *& Miliisolis*, *cum Terebinthina mixta accipiantur*, *superbibendo Decoctum Rad. Ononidis*, *& Filipendulæ*, *vel Virgæ-aureæ*; hæc præservant etiam, sicut *Decocta* exsiccantia *ex Ligno Sancto*, *Juniperino*, *& Nephritico*, à quibus habetur etiam præservatio, & cum istis sudorem promovere non erit incongruum. Victus ratio sit exsiccans, omnia humida vitando, & potum copiosum fugiendo.

A flatu diximus fieri palpitationem, & distinguimus ab aliis per hoc, quòd citò invadit, à levi motu exacerbatur, per flatus eruptionem mitescit. In paroxysmo conveniunt flatus discutientia. *Oleum Citri*, *Caryophil. Macis*, *cum Aqua Theriacali*, *vel Cinamomi*, *Spiritus Carminativus Sylvii*, *cum Aqua Camomillæ*, *Raponticum ad* ʒ. *ij. in Vino malvatico*, magnum est remedium. Pro præservatione, utero, hypochondriis, vel alteri parti affectæ, in qua flatuum, & vaporum minera latet, providendum cum diœta congrua affectui præternaturali.

A Polypo fit palpitatio, de quo agemus inferiùs. A lapide, à tumore, ab ulcere, ab ossibus fieri palpitationem probant observationes apud *Schenk. Bonet. in Sepulchr. Anat. & Zacutum* descriptæ. Ab his enata palpitatio, incurabilis est; solùm adnoto, in magna angustia mittendum esse parùm sanguinis, & reiterandam missionem, si angustia non cedat.

CAP.

CAP. XVIII.

De Tremore Cordis.

PAlpitationi conterminus est Cordis tremor, & adeò ratione partis affectæ, & motus depravati ad illam accedit, ut ab aliquibus hi duo affectus confundantur; revera tamen inter se sunt distincti, ratione modi depravationis motus. Differentia patet ex definitione.

Definitur tremor Cordis, *Motus trepidationis carnium, seu fibrarum Cordis, quo fibræ motrices celerrimè, & tantùm semicontractè, & semiextensè constrictionem, & dilatationem Cordis efficiunt, cum pulsu parvo, debili, diminuto, & celeri.*

Ab hac definitione manifesta fit differentia inter palpitationem, & tremorem; in illa adest motus Cordis inordinatus, constrictionis, & dilatationis, & convulsivus; in hoc, præter motum inordinatum dilatationis, & constrictionis, reperitur *Trepidatio carnium Cordis*. In palpitatione observatur motus inordinatus vehemens, in tremore parvus, & debilis; in palpitatione adsunt plurimæ dilatationes, & constrictiones Cordis, & arteriarum integræ ad suum terminum protractæ, in tremore dimidiatæ, & abruptæ semper.

Causa hujus affectus est valdè obscura, & in hujus obscuritate cœcutirem, nisi *Hipp.* facem accenderet *in lib. de flat. n.* 11. ubi causam tremoris in partibus declarat, & postquàm dixerit, *Partes, quæ parvo sanguine irrigantur, palpitare solùm*, subjungit: *Sanguine autem abundantes, propter sanguinis multitudinem, & tremunt, & inflammationes suscitant*; & rationem reddit: *Nequit enim fieri, ut sanguis multitudo conquiescat.*

Admissa hac Hipp. sententia determinandum est, tremorem Cordis fieri à moltitudine sanguinis in ejus fibris, & papillis collecta, & stagnante, prout colligitur ab Hipp. citata sententia, dum ait: *propter multitudinem sanguinis & tremunt, & inflammationes suscitant*. Inflammatio fit à sanguine in parte stagnante, ob impedimentum in ea existens, sanguinis cursum liberum interdicens; & si eadem est causa tremoris in parte, ac illa inflammationis, cùm hæc sit à sanguine stagnante, concludendum est, etiam partes tremere ob stagnationem sanguinis, & sanguinis multitudo admissa stagnationem necessariam demonstrat, ut patebit inferiùs.

Remanet ergo, & stagnat sanguinis multitudo in Corde, ex Hipp. hujus stagnationis causa inquirenda, ut causam tremoris, & modum, quo fit, accipiamus

Multiplex potest esse causa stagnationis: Primò impedimentum in fibris cursum sanguinis recepti prohibens; hoc impedimentum ponitur à particulis sanguineis, crassiusculis, vel orificia fibrarum, vel porositates, vel viam illam, per quam effundunt sanguinem contentum, occupantibus non integrè, quia aliquam portionem effundi pulsus arteriæ ostendit, sed parvum spatium relinquendo, per quod parùm sanguinis dilabitur, ut ostendit pulsus parvus, & diminutus. Hac de causa fit tremor Cordis à timore, dum ab hac passione sanguinis motus retardatur in Corde, & in hoc stagnat, & ab eadem spirituum actio, & impetus minuitur, dum in massa sanguinis à dicta passione concentratur; deficiente verò actione, & impetu spiritus, motus sanguinis valdè retardatur. Debili actioni spiritus resistit fibra Cordis à timore contracta, & secundùm suas porositates, vel cavitatem coarctata, itaut per motum Cordis parva portio sanguinis è fibris expellatur, & multa in eis relinquatur, & stagnando plenitudinem in eis colligat, cum depravatione sui motus.

Secundò à sanguine procedit istius stagnatio, si spiritu vitali depauperetur; hic est, qui impetum facit, à quo fibræ impletæ sanguine, & isto turgidæ vim accipiunt impellendi sanguinem è sinistro Cordis ventriculo, & à suis fibris: spiritu diminuto, minuitur, & debilitatur impetus supradictus, & solùm effunditur à fibris illa parva portio sanguinis, in qua spiritus reperitur, & è ventriculo Cordis illa expellitur, quæ debili virtuti, & energiæ fibrarum impellentium correspondet: impellens directum in corpus capax sui impulsus non movet hoc, nisi cum proportione sui impulsus; si hic validus, validè movet, si debilis, debiliter, ita etiam movet totum, si impulsus, & vis talis sit, ut toti corpori applicari possit, si verò sit debilis, ut nisi portioni illius corporis applicabilis sit, non movet nisi partem illius corporis; pari pacto cùm impulsus, & vis sanguinis sit à spiritu, si ille sit debilis, ob paucitatem, vel ob diminutam energiam, non valet movere totam multitudinem sanguinis existentem in fibris, & ventriculis Cordis, sed solùm illam portionem, quam movere, & impellere potest, immota manente ea portione, cui impetus applicari non potest; idcircò dicta portio sanguinis ab impulsu non tacta, in dictis locis stagnans relinquitur.

Tertiò, si ad acquirendum impetum validum, & energiam efficacem pro impellenda multitudine sanguinis requiritur mixtio spiritus animalis cum spiritu vitali, & sanguine, si ille deficiat, vel in puritate, vel in actione delinquat, debilis sequetur effervescentia, & cum hac debilis impetus portionem solùm sanguinis valens expellere à fibris, & ventriculis Cordis, altera portione in Corde remanente, quæ à novo sanguine per arteriam coronalem adveniente, semper magis augetur.

Quartò, spirituum animalium motus ad nervos circumvolutionibus plurimis amplectentes vasa sanguifera sanguinem ad Cor diferentia, ad ejus fibras, & ventriculos (ut adnotavit *Vvillisius in sua Nervologia*, quo medio explicat ingeniosissimè motum varium sanguinis ad Cor, ob animi passiones) sanguinis copiam in Corde, & ejus fibris congregare valet; nam si prædictus motus spirituum animalium talis sit conditionis, ut validè constringat vasa sanguifera, circa quæ contorquetur, necesse sit, ut exprimant in fibras, & papillas Cordis multitudinem sanguinis, à qua implentur dictæ partes cum turgescentia, quæ non tollitur, per constrictionem ventriculorum Cordis, & fibrarum, cùm expulsio quantitatis sanguinis recepti impediatur ab enervata vi constrictiva dictarum partium à magna quantitate sanguinis, per quam fibræ valdè distensæ, & compressæ non valent se constringere tantum, quantum exigit expulsio totius sanguinis admissi, quapropter magna portio ejusdem relinquitur in dictis partibus. Hunc motum nervorum, cum dicta plenitudine observamus in passione gaudii tantam sanguinis copiam ad Cor evocante, ut syncopem inducat; hanc inordinationem, & energiam in valida constrictione vasorum sanguifluorum spiritus concipiunt, vel à passione animi, vel ab extraneo acri, acido, vel salso spiritibus dictis commixto.

Quintò, organizatio, textura fibrarum Cordis requiritur ad motum validum Cordis, & ad expulsionem integram sanguinis in illis contenti; in textura enim consistenti, dura, & compacta impetus majorem acquirit efficaciam, quàm in molli, rara, & parùm compacta, quod experientia docet; impetus in ligno impressus majorem habet vim ad percutiendum, quàm idem numero impetus in palea; data etiam pari quantitate molis, si fibræ Cordis fuerint molles, etiam si impetu magno moveantur à propria mollitie, ita enervantur, ut non possint per eum sanguinem expellere totum in se ipsis contentum, sed solùm parvam portionem capacem sui impetus enervati, ob mollitiem, vel laxitatem.

Ab his causis multitudo sanguinis in Cordis fibris congregatur, & stagnat, dum fibræ Cordis à multitudine sanguinis oppressæ contractionem necessariam ad expulsionem sanguinis in suo sinu contenti exercere non possunt; quod observamus in musculis partium, qui à sanguine, vel ab humore turgidi, vel nullum, vel parvum motum partis proprium contractionis, & extensionis exercent. Hac de causa fibris parùm constrictis, parùm sanguinis effunditur, remanente alia copia sanguinis in eisdem fibris, qui tamquam in palude stagnat, cum plenitudine vasorum, & fibrarum.

Modum, quo fit tremor Cordis, à multitudine, docet *Hipp. in cit. sententia*, dum ait: *Nequit enim fieri, ut sanguinis multitudo conquiescat*, idest numquam quiescit, sed semper est in motu; consequenter, ex Hipp. motus sanguinis continuus in fibris partium, & consequenter in illis Cordis, & papillis ejusdem collecti, & stagnantis, erit causa tremoris. Hoc non est difficile intelligere, quia dum sanguis movetur in dictis fibris, has, ut moveat continuò, necesse est versus aliquam partem, ultra quam cùm progredi non possint,

sint, ratione suæ extensionis, per quam ulteriùs extendi non datur, ratione motus sanguinis, à quo ultra impelli non valent, ratione resistentiæ aliarum partium, à qua retropelluntur, & eodem motu sanguinis versus primum situm moventur, & hoc modo fit motus itus, & reditus, similis tremori, motui in pendulo, quod in hoc operatur pondus, in motu Cordis fibrarum operatur motus sanguinis; qua de causa motus tremoris partium à *Borello* dicitur *motus oscillatorius itus, & reditus.*

Sanguinem collectum in Cordis fibris moveri demonstratur à novo sanguine adveniente in fibras, in locum illius parvæ copiæ, quæ per constrictionem effunditur in cavitatem ventriculi Cordis, & in arteriam magnam, & ab istius sanguinis impulsu movetur sanguis stagnans in fibris Cordis, cum descripto effectu; movetur etiam sanguis fibrarum motu constrictionis Cordis, licèt parvo, cùm enim moventur partes solidæ continentes, non possunt non moveri contenta in eis. Ideò sanguis stagnans in fibris cordis ad motum istarum movetur, & suo motu, & impulsu movet motu itus, & reditus fibras Cordis, in quo consistit ratio formalis tremoris.

Duo remanent explicanda in definitione posita: Causa *diminutæ, & abruptæ contractionis, & dilatationis Cordis*; secundò causa *pulsus debilis, parvi, celeris.*

Pro primi explicatione memoriæ mandanda, quæ dixi de modo, quo fit constrictio Cordis, & ejus fibrarum in prima Dissertatione, nempè à sanguine transmisso ab arteria coronali ad fibras, has impleri ad turgentiam, in plicas corrugari, tensionem cum consistentia, & duritie contrahere; quibus qualitatibus cunei officium exercent, comprimendo vi, & energia accepta à spiritu vitali sanguinis, quo implentur, & ab effervescentia illius, cum spiritu animali sanguinem in ventriculo Cordis sinistro existentem expellunt cum impetu, & eodem tempore fibræ, & papillæ sanguinem suo sinu contentum effundunt in ventriculum Cordis, & ab hoc in arteriam transit, & in istius effusione elongatæ fibræ parant dilatationem Cordi.

In tremore Cordis non tota multitudo sanguinis in fibris contenta ejicitur, dum fibræ, & cum istis Cor in motu constrictionis existant, ob causas dictas superiùs de stagnatione, nempè vel ob obstructionem fibrarum, vel impetum debilem, sed solùm parva portio sanguinis in Corde, & fibris contenti ejicitur, quæ dimidiatam facit constrictionem; nam si tota sanguinis multitudo fibrarum expelleretur, constrictionis motus per quatuor, v. g. momenta duraret, parva quantitate solùm expulsa duo momenta complet, & ideò dicitur dimidiata; tantum enim protrahitur constrictio, quantum durat expulsio sanguinis; sanguis parvus citò expellitur, ideò citò terminum suum attingit constrictio, & dicitur dimidiata: dicitur etiam interrupta, quia sanguis stagnans, & non exiens prohibet integram, & valdè contractam constrictionem, quæ sequeretur, si tota multitudo sanguinis fibrarum expelleretur, & quia non exeundo impedit talem constrictionem, dicitur etiam hanc interrumpere.

Dilatatio est diminuta, & interrupta, quia dilatatio, ut diximus, fit, quando fibræ effuso sanguine contento elongantur; stagnante verò sanguine in fibris, non succedit istius effusio totalis, sed parvæ portionis, ex quo fibræ adhùc cum aliqua plenitudine manent, & parùm elongantur, & cùm dilatatio à majori, vel minori extensione, & elongatione fibrarum mensuretur, cùm in tremore parùm extendantur, ob stagnationem sanguinis, parùm, & diminutè extenduntur, & consequenter parva, & diminuta contingit dilatatio, quæ dicitur etiam interrupta, quia sanguis stagnans, & non expulsus, totalem dilatationem inceptam impedit modo dicto, & velut interrumpit.

Ab eadem multitudine sanguinis stagnantis minoratur impetus ab effervescentia spiritus animalis, & spiritus vitalis in sanguine emanans, quia talis effervescentia, ob sanguinis multitudinem, fit diminutè, & debiliter; & quidem multiplici de causa: primò quia ad hoc ut effervescentia valida fiat, necesse est, ut totus spiritus animalis libero motu massam sanguinis in fibris collectam penetret; secundò, ut spiritus vitalis sit solutus, & in motu; tertiò, ut spatium aliquod in fibris relinquatur, ad quod se extendi possit sanguis effervescens. A multitudine sanguinis, istius particulæ valdè pressæ ad invicem ita constipantur, ut spiritui animali ingressus in sanguinem intercludatur, & mixtio eorumdem spirituum impediatur, ob eamdem constipationem spiritus vitalis motus interdicitur, sed oppressus quiescit, & à multitudine sanguinis omne ferè spatium fibrarum occupatur, & angustum pro fermentatione dilatata relinquitur; hinc exigua, & debilis fit fermentatio, & effervescentia, idcircò debilis, & diminutus impetus ab ea profluens.

Ex causa hujus effervescentiæ deficientis dilatatio Cordis etiam minuitur, cùm sanguis in fibris remaneat impediens istarum extensionem, & elongationem, quæ non potest haberi, nisi sanguinis multitudo in eis existens ex toto effundatur in cavitatem Cordis.

Cum ergo impetus, quo motus constrictionis, & expulsionis sanguinis perficitur, tam ex parte spiritus vitalis, quàm ex parte effervescentiæ cum spiritu animali, & spiritu vitali, & sanguine, sit debilis, diminutus, & æquivaleat solùm medietati, v. g. impetus in tempore sanitatis existentis, & ad medietatem solùm illius spatii constrictio ducat fibras, quod naturali, & validæ constrictioni debentur, ideò dicuntur constrictiones, dimidiatæ, & abruptæ.

Quoad secundum, *pulsus est debilis, parvus, celer*; debilis, quia impetus, quo ejicitur sanguis in arteriam magnam, est debilis, & languidus, ideò etiam debiliter, & languidè elevat arteriam magnam, & ab hac debili, & languida elevatione pulsus dicitur debilis, sicut à magna, & robusta elevatione pulsus dicitur robustus, & validus.

Parvus est pulsus, quia parva copia sanguinis impellitur in arteriam magnam, à qua parùm elevatur arteria, & ab hac parva elevatione dicitur pulsus parvus, sicut à magna elevatione facta à quantitate sanguinis in arteriam expulsi, & implente cavitatem arteriæ fit pulsus magnus, & plenus. Causa hujus diminutæ quantitatis sanguinis in arteriam, est vis, & energia fibrarum debilis, ut explicatum est superiùs, & etiam diminutus, & parvus fluxus sanguinis à ventriculo Cordis sinistro, & à fibris istius; cùm enim dictum, & determinatum fuerit in tremore fibras, & papillas Cordis esse turgidas, sanguine cavitatem ventriculi istius sinistri implente, ut nisi diminuta portio sanguinis locum inveniat ab eisdem fibris parva, & minima sanguinis portio effunditur, cùm ad sanguinis in eis contenti totalem effusionem requiratur vis, impetus, & energia constrictionis valida; cùm autem hæc fuerit demonstrata debilis, nisi parva, & minima portio effundetur, & consequenter cùm parva portio sanguinis, tam illius in ventriculo contenti, quàm illius in fibris collecti in arteriam exprimatur, pulsus necessariò parvus. Adde crassitiem sanguinis in fibris contenti resistentem expulsioni. Celeritatem pulsus mensuramus à motu elevationis, & dilatationis arteriæ, sicut frequentiam à quiete; illæ, si brevissimo tempore perficiantur, itaut in eo tempore, in quo naturaliter fit una dilatatio arteriæ, & pulsus duæ, tres, & quatuor efficiantur, dicitur pulsus celer. Hujus pulsus causa petenda à dictis superiùs, nempè pulsum fieri ab expulsione sanguinis à sinistro ventriculo Cordis, & ab ejusdem intromissione in arteriam magnam, à quo hæc elevatur, & dilatatur; talis dilatatio, & elevatio dicitur pulsus. Expulsionem sanguinis à Corde fieri per fibras impletas, turgidas, & tensas, demonstravi cum *Borello*, & in tremore Cordis sanguinem stagnare in fibris, ex quo hæ sunt semper cum plenitudine, & turgentia, quæ diminuitur, à parvo illo sanguine, quem in sua contractione, vel constrictione expellunt; at quia paucus est, brevissimo etiam tempore restituitur fibris eadem quantitas sanguinis ab eo per arteriam coronariam eisdem impertito; quapropter brevissimo tempore ad eamdem plenitudinem, & turgentiam, & tensionem redeunt necessariam ad expellendum eum sanguinem, qui eodem tempore, in quo illæ recipiunt illum ab arteria coronaria in ventriculum Cordis sinistrum ab auricula sinistra deponitur; ideò brevissimo tempore una pulsatio arteriæ, seu pulsus alteri succedit, & brevissimo tempore hæc pulsatio conficitur, ob paucitatem sanguinis in arteriam expulsi, majus etenim temporis spatium requiritur ad extensam, & protractam arteriæ dilatationem, quàm ad contractam, & diminutam; observamus enim pondus aliquod citiùs elevari ad unum palmum altitudinis, quàm ad qua-

ad quatuor, in arteria citiùs elevatur ad contractam, & diminutam dilatationem, quam ad extensam, & protractam. Hinc est, quòd pulsus parvus ferè super est celer, & licèt successio unius pulsationis alteri brevi temporis spatio facta includat etiam quietem; si tamen consideretur solùm in istis pulsationibus motus, pulsus dicitur celer; si verò solùm quies, quia brevissimo tempore perdurat, dicitur frequens, & ita pulsus celer, & frequens differunt solùm per diversos respectus, cùm celer sint etiam frequens, & frequens celer.

Addo, brevissimo etiam tempore fieri dilatationem arteriæ, quia resistentia istius vincit statim vim impetus debilis, quo sanguis in eam impellitur, unde statim etiam deprimitur, & constringitur, cum motus elevationis intermissione.

Ab his intelligemus, quomodo fiat motus itus, & reditus, in quo consistit tremor Cordis, dum sanguis existens in fibris Cordis, & qui non expellitur, ob sui vitium, movetur è motu Cordis constrictivo, & ab adveniente sanguine ab arteria coronaria, & non expellitur à fibris hoc motu ad unum parietem fibrarum impellitur, quæ resistendo repellunt ad oppositum parietem, & hæc resistendo repellit ad alterum parietem, & cùm talis motus in omnibus fibris contingat, omnes fibræ etiam tremunt; quod contingit etiam, si dictus motus succedat in extremitate infima fibræ, & reflectatur ad supremam, & pari reflexione ad infimam redeat.

Signa diagnostica tremoris Cordis sunt, motus trepidationis, & tremoris perceptibilis in regione Cordis, & in pulsu, qui semper est *parvus, debilis, & celer*.

Prognostica sunt eadem, & pejora, cum eis palpitationis.

Distinctiva causarum stagnationem sanguinis efficientium: Si ab obstructione porositatum, vel orificiorum fibrarum sit stagnatio, adest cacochymia melancholica, vel pituitosa, præcessit passio timoris, vel mœroris, & tristitiæ. Si à sanguine spiritu vitali depauperato, antecessit mala victus ratio cum alimentis pravi nutrimenti, vel cum illis, in quibus est deficientia particularum, quæ spirituum generationi inservire possint, & causa dissipans spiritus, ut animi passiones tristes, immoderata Venus, intensa applicatio studio, labores violenti. Si à deficiente effervescentia vitio spiritus animalis, adest, vel adfuit causa istos dissipans, cacochymia depravans, & inertes reddens. Si ab inordinatione spirituum animalium, conjungitur vertigo, vel passio nervosi generis, in aliqua alia parte, ut dolor capitis. Si à fibrarum Cordis laxitate, adest abundantia seri, & temperamentum ad hujus generationem aptum.

Indicationes variæ pro varietate causarum, quæ tamen semper missionem sanguinis requirunt, ut fluxus sanguinis copiosus à Corde evertatur; ideò sæpè, sed in parva quantitate mittendus sanguis, & præcipuè si cum tremore angustia respirationis conjungatur.

Si ab obstructione porositatum, vel orificiorum fibrarum oriatur, ea adhibenda, quæ de palpitatione à sanguine coagulato dicta sunt, tam externa, quàm interna.

Si à sanguine spiritu depauperato, omnia aromatica, & spiritosa ibidem enumerata conveniunt, & victus ratio spiritui, & bono sanguini generando idonea instituenda; & si sanguis cum tali imperfectione vitio alicujus partis generetur hoc, tollendum.

Si à spiritus animalis impuritate, vel deficientia, depurandus *Aquis, vel Decoctis ex herbis cæphalicis, cum spiritibus volatilibus Cornu Cervi, Fuliginis, Cranii humani, Salis Armoniaci, Sanguinis humani, Antidoto cephalico, Mithridato, spec. Diambræ, Decocto ligni Aloes, & granorum Juniperi*, quibus non proficientibus, sudorifica, & diuretica adhibenda.

Si à spirituum animalium inordinatione, hæc sedanda; si inordinatio sit à passione, hæc abjicienda; si ab extraneo spiritui commixto, ut sunt bilis, vel melancholiæ particulæ acidæ, & salsæ, hi humores evacuandi, & attemperandi; postea seditivis primò, refrigerantibus, & cephalicis, ut *Viola, Rosa, Boragine, Buglossa, Nymphæa, Papav. errat.* & similibus utendum; secundò opiatis. Si à melancholicis particulis acidis, *Cæphalica calida, & aromatica* usurpanda, paulò ante descripta.

A qualitate causæ convenientis diætæ qualitatem accipiemus. Et hoc sit universale documentum, diæta tenuis omnibus præferenda, cùm à copia sanguinis saltem particulari morbus pendeat, ut parva sanguinis quantitas generetur.

CAP. XIX.

De Polypo Cordis.

POlypus est *Excrescentia solida in ventriculis, vel vasis, & orificiis Cordis concreta ab humore ibidem fixato.*

Nullus magis accuratè Polypi texturam, & generationem dilucidavit, quàm *Malpighius in lib. de structura viscerum, in fine.*

Polypi Anatomen aggressus concludit, hunc aliud non esse, quàm congeriem superpositarum, extensarumque pellicularum, quæ in modo suæ substantiæ nervosum corpus, cum aliquali tamen mucositate referunt, & si eædem lacerentur, in longa, & solida filamenta solvuntur, quæ manifestiora apparent in ejus appendicibus, quæ fasciculi instar in fibras resolvuntur.

Harum pellicularum, & consequenter excrescentiæ Polypi materiam putat à sanguine derivatam, & esse cuticulam illam, qua pellis instar superficies sanguinis extracti, & refrigerati, aliquando tegitur, atque sectioni sanguinis resistit.

Hanc sententiam deducit, & confirmat experimento facto in sanguine concreto, qui multiplicatis aquæ communis lotionibus, relicta in aqua parte rubra, à qua liquor sanguineus tingebatur purpura, non exhibet de suâ substantia nisi album corpus, quod microscopio inspectum nerveis fibris compaginatum apparet, in cujus spatiis (cùm retis ad instar sit efformatum, itaut rete membranosum dici possit) tamquam in cellulis rubicundus ichor relictus in aqua per lotionem, stagnabat; & si corpus hoc album nudis oculis inspicias, mucosæ membranæ speciem refert, quæ si in aqua fervida ad elixandum ponatur, gracilescit mucositate, qua oblinitur abstersa, & in aqua liquefacta, & superassata tenuem membranam repræsentat, quod adamussim observatur in Polypo dissecto aquæ calenti immerso ad elixandum, vel superassato; & si tam fibræ retis sanguinis, lotura modo supradicto præparati, quàm membranæ Polypi oleo Sulphuris irrorentur, colorem rubiginosum acquirunt, à quibus experimentis cum ratione deducitur, & Polypi, & retis hujus sanguineæ fibrosæ communem esse materiam Hanc materiam fibrosam in sanguine nobis demonstravit *Hipp. in lib. de carn. n. 9.* dum sanguinis è vena emissi coagulationem his fibris tribuit; ait enim: *Si quis autem eum conquasset, & fibras eximat, non congelatur, fibræ enim frigidæ sunt, & glutinosæ.*

Detecta materia Polypi, modum, quo fit, explicare non est difficile. Membrana reticularis, quæ in sanguine extracto, & refrigerato, continua inspicitur in sanguine intra vasa fluente in minimas particulas est divisa, cum aliis enim particulis rubris fluit, & fluiditatem à sola divisione suæ substantiæ in minutissimas particulas acquirit, quæ postea in congelato sanguine, simul congregatæ ob similitudinem substantiæ rete supradictum efformant, eo modo quo particulæ sanguinis tenuiores ad invicem congregatæ in superficie uniuntur, & crassæ in fundo, licèt ante, dum fluerent per vasorum cavitates, essent omnes indiscriminatim confusæ.

His stantibus, si contingat hujus corporis albi, & retis sanguinei particulas non ritè comminui, sed crassiusculas remanere, hæ suo pondere, fluente etiam massa sanguinea, ab aliis particulis istius præcipitatæ separantur, & ei parti, in qua separantur, adhærent, eo modo quo sabulum, & materia tartarea ab aqua proprio pondere in aquæductibus, per quos excurrit, præcipitatur, etiamsi aqua continuò fluat, & tartarea crusta superficiem aquæductus, in qua separatur, tegit. Separatæ à massa sanguinis particulæ illæ crassiores fibrosæ retis, parti adhærent, adhæsioni servit naturalis mucositas, qua oblinire diximus, & etiam inæqualitas, ac asperitas partis, in qua separantur, & præcipitantur; idcircò in orificiis vasorum Cordis, in quibus ob valvulas adest aliqua inæqualitas, frequentes sunt Polypi, & etiam in substantia pulmonum, ubi vesiculæ illum efformantes, aliquam inæqualitatem in eo relinquunt. Aliqua

qua etiam mora ſanguinis in parte, ſeu iſtius retardata circulatio præcipitationem dictarum particularum craſſiuſcularum ſummè coadjuvat, dum in hac mora ſanguinis facilè præcipitantur dictæ particulæ, eo modo quo aqua turbida, ob admixtionem luti, & terræ rapido motu inceſſante, & lentè decurrens, lutum, & terram deponit; & quia in orificiis Cordis, ob valvulas dictas contingit aliquando ſanguinem ibi immorari, & tardè moveri, ſeparatio etiam iſtis particulis ibi evenit. Similitudo etiam ſuperficiei partis, cum ſuperficie iſtarum particularum adhæſionem illi non adeò facilè ſuperabilem faciunt, cùm ad mutuum, & æqualem contactum ſe accomodent, ut à præterlabente ſanguine abripi, & diſcontinuari non poſſint; ſicut enim corpora, textura, ſuperficie, actione diſſimilia aſſociari detrectant, ita quę figura, ſuperficie, & actione ſimilia ſunt, facilè ad invicem adhærent.

Particulæ primò ſeparatæ, & parti adhærentes inæqualitatem in ea efficiunt, quæ ſanguinem parùm in motu retardando ſeparationi aliarum ſimilium confert, quarum adhæſio cum primis jam fixatis facilis fit, ob ſimilitudinem ſuæ ſubſtantiæ, & ſuperficiei, ita paulatim incrementum ſuſcipit excreſcentia, & fit Polypus, eo modo quo à parvis arenulis in veſica collectis, & conglobatis per novam additionem ſimilium, cum urina delatarum excreſcit lapis in magnitudinem excedentem.

Cauſæ ſunt, quæ craſſitiem ſanguini tribuunt; & inter internas enumeratur *pituita*, quam Polypi cauſam principalem, & unicam cognovit *Hipp. in lib. de affect. n. 6.* & certè album illud corpus in formam retis efformatum, non eſt niſi pituita, vel ſubſtantia humida concreſcibilis hic analoga taliter diſpoſita, & cum hac maximam ſimilitudinem in ſubſtantia, & qualitatibus habens; huic poſſet addi ſanguineę maſſę imperfectio ſeu craſſities, ob deficientiam illius Salis volatilis, à cujus actione fluxibilitas, cùm partium tenui diviſione, & ſolutione oritur, & cum Salis acidi abundantia, & exaltatione. Ideò corpora temperamenti melancholici, & pituitoſi incidunt in Polypos.

Inter externas enumeratur victus craſſus, & alimenta viſciditate donata, ut Caro bubula, ſuilla, legumina, Caro ſalita, & fumo exſiccata. Animi paſſiones ad Polypi generationem concurrunt; ab iſtis enim ſanguis alterationem in Corde ſuſcipit incraſſatione, fixatione, & coagulatione, & tarda circulatione. A timore Polypum in Corde fieri obſervavit *Platerus*.

Signa diagnoſtica Polypi Cordis, eſt palpitatio iſtius continua, pulſus ſemper eodem modo inæqualis, reſpiratio difficilis; cum enim ſanguis à pulmone in Cor liberum non habeat ingreſſum, ob impedimentum Polypi, portio regurgitat, & alium ſanguinem ad Cor tranſmiſſum retardat, & cogit in pulmonibus ſtagnare, à quo oppreſſus pulmo, difficilem, & anxioſam reddit reſpirationem.

Prognoſtica, deſperatus eſt pro curatione morbus; in naſo curatur ab *Hipp. lib. 2. de morb. num. 33. & 34. inciſione, & uſtione*, quæ cùm in internis partibus exerceri non poſſint, incurabilem faciunt affectum, à quo mors expectanda, cum ſuffocatione, vel ſyncope, niſi à ſanguine perfodiatur, & aperiatur in Polypo meatus, per quem, tamquam per canale liberè fluere poſſit; quod obſervavit *Malpighius* dicta diſſertatione.

Indicationes erunt, pro impedimento ejus incremento ſanguinem attenuandi, & cum eo corpuſcula fibroſa, ut tenuitate inducta, non adhæreant facto Polypo, acidum infringendi, à quo principaliter habetur craſſities, & ſanguinis, & ſubſtantiæ fibroſæ, & Polypi corpus exſiccandi, qua exſiccatione fit minor, ut patet in experimento ſuperiùs allato, & ideò impedimentum etiam minuitur.

Chirurgiæ non eſt locus in hoc affectu, quia ſanguis quantitate non peccat; ſi verò à ſtagnante in pulmone ſanguine ſuffocatio immineat, mittendus ſanguis ad minorandam plenitudinem in eo coacervatam, ad motum eidem ſtagnanti conciliandum.

Purgatio convenit, quia humores qualitate peccant, & pituitoſi, & melancholici, à quibus, & ſanguis, & ſubſtantia fibroſa craſſitiem naneiſcitur, à qua utriuſque ſolutio in minutiſſimas particulas impeditur. Quę Phlegmagoga, & melanagoga dicuntur, conveniunt. *Mel. Roſ. ſol. Syr. de Polyp. ſol. Extract. Hellebori nigri, infuſ. Agarici, Turbith. Mercurius dulcis, Pil. de Agar. Aggregat. de Ammoniaco Querc. de lapide Lazuli.* Evacuationem laudo Epicraticam, & per quindecim dies ſumantur *Pil. de Amoniac. Querc.* ℥.i. *Merc. dulcis gr. xvi. cum Mel. Roſ. ſol. q. ſ. F. P.* Purgato hoc modo corpore.

Alterantia eligenda, inter quæ ſunt omnia incidentia, & deobſtruentia. *Quinque radices aperientes, Radix Curcumæ, Marrubii, Chelidoniæ majoris, Enulæ Campanæ, Lappæ majoris; Fol. Eupatorii, Cetrach, Agrimoniæ, Cuſcutæ, Fumoterræ, Fœniculi, Origani.* Acidum infringunt *Caryophilata, Hirundinaria, Galanga, Millefolium, Raphanum ſyveſtre, Naſturcium aquaticum*; omnes herbæ, Cœphalicę dictę, *Majorana, Salvia, Roſmarinum, Satureja, Lavendula, Chamædryos, Serpyllum, Spica Nardi, Calamus aromaticus*; ex his parentur decocta, miſcendo incidentia, cùm acidum infringentibus, & ad libræ quantitatem aſſumantur, addendo *Tincturam Chalybis ad* ℥.*ii.* vel *Tincturam Antimonii ad* ℥.*i.* vel *Spir. Sal Armon.* vel *Arcanum duplicatum Minſich*; vel præmittendo bolum, paratum ex *Extracto Baccarum Juniperi* ℥.*i. Pulv. Viper.* ℈.*i. Ol. Ligni Sancti* ℈.ß. *Oxymel Scillit. Oxymel Chalyb.* poſſent etiam decoctis miſceri. Omnia volatili Sale referta conveniunt, ut *Oleum Cornu Cervi, Fuliginis, Charabis. Spir. Sang. hum. Urinæ.* Olea Aromatica, *Oleum Macis, Caryophilorum, Citri, Nucis muſc. Cinamomi, Spiritus Vini*, in quo aliqua ex dictis ſimplicibus, & aromatibus infuſa fuerint, efficaciſſimum eſt remedium, manè, & ſerò, ante, & poſt cibum per horam aſſumptum.

Inter exſiccantia, quæ ſunt magis proficua, in Polypo, eſt *Decoctum ex Ligno Sancto, ejus cortice, Saſſafras, Ligno Juniperino, & Cornu Cervi paratum, additis herbis Cæphalicis ſuperiùs recenſitis, & nodulus, cum limatura Chalybis, ſuſpendatur in vaſe.* Hoc Decocto utatur æger per quadraginta dies. *Vinum etiam paretur ex dictis ſimplicibus, bibendum in menſa, vel ſaltem primum poculum ſit hujus Vini medicati.*

Laudatur in Polypo *Succus Sempervivi condenſatus ad* ℥.*ij. cum* ℈.*i. Croci Martis aperitivi, &* ℈.ß. *Antimonii diaphor. Florum Sulphuris* ℈.ß. *f. b.* qui ſumi poteſt ante Decoctum deſcriptum.

Diœta pro curatione eſt magni facienda, quia juxta naturam alimentorum etiam ſanguis generatur. Sit hęc tenuis, cùm cibis ſubſtantiæ facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, fugienda omnia alimenta craſſa, viſcoſa, pinguia; ab aqua abſtinendum, Vino generoſo utendum, ſed in quantitate moderata; à cibo aliquod concoctionem adjuvans aſſumat, quia ſtomachi indigeſtio magnam partem habet in hujus affectus generatione: in hunc finem optima ſunt *Diatrion Pipereon Gal. Confect. Diambræ, Zinziber conditum, Aqua vitæ Juniperata, Grana Juniperi, Saccharo condita, & ſpiritus Vini ſupra deſcriptus.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

LIBER TERTIUS.

DE MORBIS INFIMI VENTRIS.

CAP. I.

De Inappetentia, ubi de Fame, & Appetitu.

A Morbis Cordis transeundum ad morbos Ventriculi. Hic à Natura datus ad alimenta suscipienda, & retinenda, & concoquenda, prævia fame, siti, & appetitu cibi, & potus, à quibus determinatur ad eos quærendos, & capiendos, tam ad reparationem illius, quòd deperditum est, & cujus defectus indigentiam parit, quàm ad conservationem caloris, & spiritus cibi existentis, & superstitis.

Ut clarè explicetur essentia propositi symptomatis, videndum prius, quid sit Fames, in quo consistat, & quomodo excitetur, & quomodo lædatur; secundò, quid sit Appetitus, ejus differentia à Fame, in quo consistat, quomodo excitetur, quomodo lædatur, & satietur.

Famem hìc considero, prout est, simpliciter in ventriculo sejunctam ab omni alia operatione Animæ sensitivæ, cum qua conjunxit *Aristot.* quando definivit Famem esse *Appetitum calidi, & sicci*, quia Appetitus est actus, seu actio Phantasiæ, quæ est una ex potentiis Animæ sensitivæ, & licèt cum hac conjungatur in quærendo, eligendo, & capiendo cibo, non constituit tamen essentiam Famis propriæ ventriculi, cùm hæc priùs adsit, quàm adsit Appetitus. Acceptam ergo Famem sejunctam à quacumque alia potentia Animæ sensitivæ.

Dico esse *Passionem orificii ventriculi superioris, factam ab indigentia cibi, & ab acido in ventriculo existente.*

Esse passionem ventriculi Famem patet, quia huic est molesta, & ab hac patitur, & cùm quisque hanc molestiam, & commotionem in Fame patiatur, probatione majori non indiget; & si omnis commotio, & perturbatio animi, dicitur animi passio, ita cùm ventriculus à Fame perturbetur, commoveatur, & patiatur, Fames dicenda erit ventriculi passio.

Indigentia cibi in vegetabilibus, est istorum Fames; hac præsente alimentum suo modo appetunt, quærunt, attrahunt, seu suscipiunt, directa à suo principio conservationis individui vegetabilis studioso, quod principium dicitur *Instinctus naturalis*, per quem fertur semper in ea, quæ sibi conveniunt, ita determinante Natura pro conservatione vegetabilium, alioquin tamquam improvidam criminaremur justo judicio; & si vegetabile non percipit, nec cognoscit hanc indigentiam modo sensitivo, modo tamen vegetativo hanc attingit, & quod est principium sensitivum in animali, est instinctus naturalis in vegetabili, quo alimenti indigentiam suo modo percipit, & quærit.

Hanc, ut dicam, Famem ab indigentia cibi demonstravit *Hippoc. in lib. 4. de morb. num. 12.* his verbis: *Pro hac etiam ratione corpus trahet ab ipsis fontibus, donec humor parcior, quam oportet, fiat, & tunc appetit homo, & edere, & bibere, tale quid, quod portionem illam expleat, ac aliquis adæquet*; & clariùs hanc Famem naturalem expressit *lib. de humor. num. 4.* ubi venriculum Terræ comparat, dicendo: *Quemadmodum terra arboribus, ita animalibus ventriculus, & nutrit, & calefacit, & frigefacit: Frigefacit, dum evacuatur* (idest alimentis vacuus est) *calefacit, dum impletur; quemadmodum terra stercorata hyeme calida, ita ventriculus*; quo exemplo communem cum vegetabilibus actionem in ratione alimenti animali tribuit, cùm ventriculus terræ officio in animali fungatur.

Antiqui voluerunt, Famem hanc fieri suctione, tractione partium à partibus vicinis, donec perveniat ad ventriculum, in quo fit sensibilis tractio, & Fames; hæc sensatio dicitur Fames. Eamdem suctionem in Plantis, in cibi indigentia fieri admiserunt, non sensibilem, ut in animalibus, sed suo modo perceptibilem.

De hac suctione locutus est *Hippoc. lib. 4. de morb. num. 3.* his verbis: *Postquàm verò comedit, aut bibit homo, corpus ex se ipso humorem relatum ex ventriculo, & fontes trahunt per venas de ventriculo similis humor similem, & corpori distribuunt*; & ibidem ad probandam hanc suctionem, utitur exemplo florum, qui humorem sibi similem trahunt. Hos fontes vult esse Cerebrum, Hepar, Lien, & Cor, & hos fontes à ventriculo alimentum trahere, & alias partes ab his. De hac suctione, & tractione verba facit *Hippocr. in cit. lib. de morb. 4. num. 6. usque ad 10.* & hanc tractionem ventriculi à toto corpore in necessitate alimenti probavit *Hipp. cit. lib. n. 11.* exemplo vasorum, ita accommodatorum, ut unus recipiendo aquam alia impleat vasa, & illo aqua exinanito, aquam ab aliis vasis, quibus dederat, accipiat.

Hanc sententiam impugnant, & rejiciunt Neoterici; cùm experientia Anatomica constet, totum corpus alimentum suscipere ab arterioso sanguine, ad eas motu, & impulsu cordis demandato, non attracto, & exemplum de terra allatum, & de arboribus, & floribus ab ea nutrimentum trahentibus, nihil valere ajunt, cùm ab aere terram premente, succi in ea contenti expressione in radices arborum, florum, herbarum impellantur; ex quo excluditur omnis attractio, sicut excluditur attractio humoris sibi similis à conformitate figuræ porrositatum, cum particulis determinatis sanguinis, per quam facillimè partes ingrediuntur, & in eis detinentur; ab earumque actione naturali elaboratæ cedunt in augmentum, & nutrimentum earumdem partium, itaut attractio non sit nisi receptio particularum sanguinis, quæ figuram habent congruam porrositatibus partium; per hanc conformitatem partes recipiendo sanguinem, dicuntur hunc attrahere.

Istæ rationes talem habent efficaciam, ut persuadeant ablegandam esse facultatem attractatricem, unà cum aliis facultatibus. Cùm verò tales rationes processerint à doctrina circulationis sanguinis Antiquis ignota, justa istis concedenda excusatio.

Præterquamquòd censeo, Hippocratem huic suctioni adhæsisse, ut explicaret illos effectus, & illam molestiam, qua ventriculus affligitur in alimenti indigentia, quæ benè explicantur data tali suctione, & tractione: sicuti etiam explicatur, quomodo Fames à cibi indigentia in partibus proveniat, quod fuit unicum intentum Hippocr. modum verò explicavit dependenter ab eis principiis, quæ tunc erant ab omnibus accepta, à suctione nempè, & tractione, quibus etiam rejectis, non potest negari aliquis motus in venis, & arteriis capillaribus præcipuè; nam si istæ contrahuntur, parùm sanguinis in carnes infundunt, & dicuntur expellere; si illæ extendantur, parùm sanguinis exugunt, & dicuntur attrahere. Hoc motu potest defendi facultas attractrix, & expultrix Antiquorum. Aliquis motus considerandus est etiam in fibris partium urgente cibi, & alimenti indigentia, similis motui peristaltico intestinorum, quo concutiunt, & agitant arterias capillares, & majorem copiam sanguinis ab eis proliciunt, & successivè propagata quassatione, & concussione per totam arteriam, cujus ramificationes sunt arteriæ capillares, major sanguinis fluxus ad partem alimento indigentem promovetur, & talis motus æquivalet motui tractionis.

Cùm

Cum modus, quo fit Fames à cibi indigentia ab Hippocr. traditus, non rectè conveniat, cum noviter in Medicina detectis, & experientia comprobatis aliter explicandus.

Sicuti in vegetabilibus indigentia alimenta reperitur, quando in eorum radicibus, quæ sunt proprii alimenti promptuarium, hoc deficit, & tunc methaphoricè dici potest famem pati ex alimenti indigentia; ita quando in ventriculo animalis deficit alimentum, fames excitabitur ex alimenti indigentia; si satiatur fames ab alimento in istius deficientia vigebit. Si vegetabilia instinctu naturali suo principio vitali conjuncto, & conservatione vegetabilis intento, alimenta suo modo quærunt, quia si datum est eis esse, data est etiam potentia, hoc esse conservandi per alimentum. Hæc alimenti perquisitio, vel instinctus naturalis, in hoc tendens fami animalium æquivalet, & dicitur fames naturalis, instinctu naturali percepta, & eodem instinctu in hujus indigentiæ remedium quæsitum est alimentum, ita indigentia alimenti in ventriculo hunc determinabit ad alimenti perquisitionem, in quo fames naturalis consistit.

Hac de causa Natura animali perfectione super vegetabilia elevata, dedit etiam modum percipiendi hanc indigentiam alimenti instinctu naturali, quem, ut vegetabilia, ei concessit, determinativum hujus naturalis instinctus in animali ad sui muneris executionem, idest ad perquisitionem alimenti, est languor, deficientia ventriculi, quæ postea communia toti corpori fiunt, cum universali deficientia virium, sine alio sensu animali convenienti, quibus animadversis, suo modo instinctu naturali vegetabilium proprio, animal cibum quærere credendum est; ex quo deducitur differentia inter famem naturalem, & animalem, quia hæc fit ab humore acido vellicante, ut mox videbimus, illa à cibi deficientia in ventriculo.

Sic etiam apparet, famem naturalem non esse deficientiam alimenti in toto, quia in fame quotidiana vasa sunt sanguine plena, qui cùm sit materia nutritionis, & immediatum alimentum partium, non potest hoc dici deficere, quia vasa sanguine, sunt plena alimento, sed solùm in ventriculo, quem in beneficium animalis ita constitutum voluit Natura, ut deficiente cibo, quo lætatur, & deficientibus particulis spiritosis alimentorum, quibus fibræ suarum membranorum implentur, & vigorem accipiunt, tristaretur, & langueret vegetativo modo, ob cibi indigentiam, & languore determinante quæreret alimentum; quod demonstravit *Hippoc. lib. 4. de morb. num. 2.* ubi dixit, *Ventriculum colliquamento corporis vice cibi frui, ventriculus, dum plenus est horum* (scilicet ciborum) *corporis fons est, verùm ubi vacuus est, corpore fruitur colliquescente;* & experientia confirmatur Hippocr. sententia, dum deficiente in ventriculo cibo, & eo languente impletur humoribus excrementitiis, quæ corporis colliquamenta vocat Hippocr. & ventriculum in cibi deficientia hunc quærere, & quidem solo instinctu naturali, quo præditum esse non possumus negare, cùm talis instinctus sit proprius vegetabilium, quorum naturam, & proprietates animal eminenter continet.

Fames naturalis ergo erit invigentia cibi instinctu naturali percepta, & inclinatio ad cibum requirendum impulsu ejusdem instinctus.

Fames animalis pendebit à potentia sensitiva animalis propria, cùm per sensum sit perceptibilis in ventriculo, in quo Famis sedem stabiliri conveniens erat, ex eo quòd in eo recipiuntur alimenta per famem expetita. Esse perceptibilem famem per sensum, docuit *Hippocr. lib. de flat. num. 2.* ubi ait, *quare statim, ubi fames molestat, morbus fit*; quod molestat, est perceptibile per sensus, cùm per qualitates sensibiles, quæ sunt objectum proprium sensus, sit molestum. Hæc molestia manifestatur in fame à languore, & deficientia sensibili ventriculi à morsu, & dolore ejusdem, & animi deliquio, quæ quandoque fami conjunguntur.

Necessaria erat hæc molestia in fame, præcipuè homini, ut admoneretur de necessitate capiendi cibi, negotiis, meditationibus intentus, & curis distractus, à quibus instinctus naturalis ab indigentia cibi, inefficax pro istius præquisitione reddi potest. Molestiam famis voluerunt Antiqui fieri ab acido melancholiæ in Liene præparato ad ventriculum delato per vas breve venosum, atque ab hoc acido irritari, vellicari os superiùs ventriculi, cum aliqua molestia, à qua sensus famis oritur; hoc acidum subobscurè, & deductivè demonstravit *Hipp. in lib. de Medic. purgan. num. 4.* his verbis: *Bile commota, & non purgata, æger non vult sorbere*, in quibus verbis demonstrat famem deficientem à bile; quapropter deduci potest, famem ab acido bili contrario excitari, si bilis famem extinguit.

Recentiores secuti sunt Antiquos, retinendo istorum sententiam de acido famis excitativo; dissentiunt verò in loco istius præparationis, & in materia, à qua præparatur. Communi etenim consensu stabiliunt, in ventriculo præparari hoc acidum; in materia verò dissentiunt: alii volunt esse salivam, cui acidum occultum tribuunt, quod in ventriculo fermentatione manifestum fit: alii à reliquiis alimentorum in ventriculo ob longam moram acescentibus, eo modo quo fœx Vini, & Cerevisæ in dolio relicta acescit, & pro fermento servit: alii (quorum sententiam sequor) volunt, acidum, seu acido salsum humorem famis causam, hocque præparari à glandulis, quæ multiplici agmine in membrana villosa ventriculi disponantur. Ab his glandulis humorem acidum supradictum præparari convincit commune officium glandulis omnibus concessum, nempè præparationem Lymphæ, seu humoris acidi, & experimenta à *Virideto in suo tractatu de prima concoctione cap. 11.* allata convincunt. Materiam pro elaboratione hujus humoris glandulis arteriæ deferunt.

Quomodo verò dictus humor in ventriculum colligatur, non est difficile explicare; nam continuò per arterias hæ glandulæ materiam præparandam recipiunt; præparata excipitur à tubulis, seu syphonibus, seu villis excavatis villosam superficiem internam dictæ membranæ constituentibus, & ab istorum orificiis cavitatem ventriculi respicientibus, in hanc præparata depluit materia paulatim, & totum humorem contentum effundunt glandulæ, quando à pondere cibi in ventriculo existentes distrahuntur, vel comprimuntur in distractione constrictæ circa latera humorem effundunt, sicut etiam compressæ à pondere cibi.

Quando humor guttatim transudat à porositatibus glandularum, ubi attingit fibras ventriculi, & præcipuè nervosos plexus orificii superioris ejusdem, circa quod sunt numerosiores, & majores, ut adnotavit *Viridetus cit. tract. cap. 9.* Vellicando leniter, mordendo, molesta sensatione afficit, quæ fames dicitur, & quo copiosior est hic humor, acrior, est fames major, ut patet in Porcis, & Lupis voracibus, in quibus dictæ glandulæ circa orificium ventriculi sunt magnæ. Eadem sensatio molesta delata ad sedem sensus communis, modo explicato *in tractat. de morb. Cap. dissertatione de Sensu in genere*, hanc percipit, & phantasiæ repræsentat, quæ in dicta sensatione suo modo judicat Animal indigere cibo, & dependenter ab hoc phantastico judicio determinatur ad eliciendum actum appetitus, quo Animal fertur in cibum, tamquam in bonum deficiens, cùm Appetitus nil aliud sit, quàm vis Animæ, qua Animal fertur in bonum deficiens. Hoc modo excitatur fames, & colligitur famem includere molestam sensationem ventriculi, perceptionem istius, & emanationem actus appetitus à Phantasia, quam ad famem concurrere colligere licet ab *Hippocrate libr. 4. de morb. numer. 12.* ubi habet: *Quæ verò maximè appetimus, pro eorum ratione etiam illi jucundi sunt.* Alimenta verò non sunt jucunda, nisi prout talia à Phantasia determinantur.

Sedatur fames, dum à cibo, & potu transeunte per orificium ventriculi abstergitur; abluitur humor acidus illius fibras vellicans, & ab illorum particulis Balsamicis acrimonia acidi, aliquo modo moderatur, & à spiritibus alimentorum, & potus corroboratæ fibræ nervosæ contractionem ab acido contractam superant, & suo statui se restituunt, & hoc modo à pauco cibo etiam assumpto molestæ sensationis famis mitigationem experimur. Effusio totalis humoris acidi in ventriculi cavitatem, & ejus mixtio cum cibo omninò famem sedat, deficiente in fibris nervosis vellicativo.

Hoc

tivo. Hoc modo cibus dicitur remedium famis, prout sancivit *Hipp. lib. de flat. n. 2.*

Appetitus quid sit, patet ex dictis; excitatur à Phantasia conscia facta à sensu communi de necessitate cibi; sedatur, quando sedata est passio ventriculi, quæ fuit conditio suæ originis, à quibus resultat manifesta differentia Appetitus à Fame: hæc est passio ventriculi percepta à sensu communi, & à Phantasia, & Appetitus est actus à Phantasia emanans, dependenter tamen à dicta passione; per hunc actum eligit Animal usum talis determinati cibi, quia magis sensui gratus est, & delectabilis, & magis bonus; est enim Appetitus vis Animæ, qua Animal fertur in cibum, tamquam in bonum.

Humor glandularum totus effusus in ventriculi cavitatem, & alimentis commixtus servit pro fermento concoctionem illorum perficiente, prævia eorumdem dissolutione, ut videbimus *de concoctione alimentorum;* ex quo patet, famem, & digestionem alimentorum ab uno humore glandularum membranæ villosæ ventriculi pendere, cum allata solùm differentia, nempè cùm exit guttatim à glandulis, & vellicat fibras nervosas ventriculi, famem excitat; quando miscetur cum alimentis totali effusione sui, fermenti munere fungitur, pro copia, actione, & qualitate hujus fermenti varii effectus in digestione alimentorum promanant; fames non redit, nisi de novo impleantur dictæ glandulæ recenti humore ad turgentiam, cum aliis circumstantiis superiùs descriptis, in quibus citò replentur, & humor receptus citò præparatur, citò fames redit, tardè, in quibus tardè replentur, & humor tardè præparatur.

Ad hoc respexit *Hipp.* quando dixit *in lib. de veter. Medic. n. 20. Ventres debiles majori opus habere cessatione, & quiete*, in qua colligatur sufficiens quantitas humoris fermentantis.

Præmissa hac explicatione Famis, ad Inappetentiæ naturam, & causas, & curationem indagandas accedo.

Suppono Famem, cujus essentia est in passione, lædi ad modum læsionis actionum, abolitæ, diminutæ, depravatæ, quia passio potest nullo modo fieri, & est abolita fames; potest diminutè imprimi, & est diminuta; potest modo præternaturali succedere passio, & erit depravata fames.

Pro Inappetentia intelligimus passionem abolitam in orificio oris ventriculi, quæ definitur, *Omnium ciborum deficiens appetitus*.

Si Inappetentia est cum appetitu aliquorum ciborum, non est fames abolita, sed diminuta, cùm abolita non possit dici fames, ubi sit aliquorum ciborum fames.

Aboletur fames multipliciter: Primò ex defectu principii famis, quod diximus esse acidum; si istius vellicatio deficiat, necesse est famem deficere, & ex istius vellicationis defectu non determinatur Phantasia, ad eliciendum actum appetitus. Secundò ex defectu perceptionis, vellicationis, licèt acidum adsit, & agat, & vellicet.

Deficit acidum, primò quando non generatur, ob bilem in massa sanguinis dominantem, suaque actione, sui contrarii, acidi nempè, generationem impedit; omne agens ponit impedimentum generationi sui contrarii; ita calor impedit frigoris efficientiam, si prævaleat in actione, si bilis dominetur in massa sanguinea, cùm sit contraria acido, ut istius generationem impediat necesse est. Hanc causam demonstravit *Hipp. lib. de medic. purg. n. 4.* his verbis: *Bile commota, & non purgata, non vult sorbere æger*, nec alia quidem causa, quia bilis acidi esurini actionem, & ejus vellicationem in orificio sinistro ventriculi impedit; & *in lib. de affect. n. 14.* habet: *Si febris non tenuerit, os verò amarum habuerit, & corpus gravetur, & cibum aversetur, pharmacum dandum est; patitur enim hæc à bile;* quibus verbis determinat, aversionem cibi esse à bile, & confirmatur à tempore anni æstivo, in quo bilis dominatur, & appetitus dejicitur, & à vini generosi usu in bibonibus, quibus fames nulla, bile à Vini calore, & ejus spiritu volatili super alios humores, cum acidi depressione exaltata; quod innuit *Hipp.* quando dixit, *Potio vini famem sedat*; quod contingit etiam eis aromatum quantitate utentibus, cùm hæc acidum extinguant prout docet experientia, & doctrina Recentiorum huic innixa.

Deficit in sua actione, quando generatum, & in ventriculo collectum non vellicat, ut quando parùm aciditatis possidet, enervato fermento acido glandularum, à quo elaboratur, & aciditatem contrahit, vel quia acidum à glandulis præparatum aqueo humore copioso ei mixto ita diluitur, ut aciditatis actio pereat, eo modo quo aciditas Aceti mixtione aquæ multæ perit, quod contingit cum materia, ex qua præparatur. Est aqueo humore valdè diluta, vel quando fibræ ventriculi humido nimio irrigantur, vel pituita crassa obliniuntur, retundente stimulos humoris acidi, ut istius actio non sit sensibilis; hanc causam colligimus ab *Hipp. libr. 5. epid. numer. 22. in Cleomenes Filii Hist.* ubi ait, *Cibum aversabatur, & ejus fastidio vexabatur, citra febrem vomebat cibos, & pituitam.*

Deficit actio, quando hoc acidum est valdè fixum, & quia lento, & tardo motu penetrat fibras nervosas, cum parva vellicatione, quæ motus conditionem sequitur; ad hoc enim ut fiat sensatio in organo ab objecto sensibili, necesse est, ut efficaciter agat in illud intimè penetrando organum, & motu valido illud movendo, & afficiendo; omnis enim actio est in motu, unde à lento, & tardo motu agentis actionis efficacia tollitur, quod patet in acu, quæ parti paulatim, & lentè infixa insensibilem puncturam efficit, ubi majori vi infigitur, dolorem imprimit, & si natura doloris, ad quem passio ventriculi in fame referri debet, requirit objectum sensibile efficaciter agens, patet etiam acidum famis causam debere agere cum efficacia, quæ consistit in motu accelerato, non tardo. Hujusmodi acidum habent, qui ad excitandam famem indigent spiritu vini, & aromatibus, à quibus hoc acidum efficaciam in motu acquirit, sine illius diminutione, si aromata, & spiritus vini sint in tali quantitate, quæ valeat fermentum acidum attenuare, & movere, non enervare, & qui numquam famis molestiam sentiunt, mensæ verò assidentes, & parvo cibo assumpto famis molestiam experiuntur, ideò experiuntur, quia à cibo acidum ad motum, ex sui natura iners, provocatur, & cum efficacia.

Deficit vitio partis, in quam licèt actio acidi imprimatur, sensationem in ea non parit, quia istius incapax, sic si nervi plexus orificii ventriculi resolvantur, non moventur à vellicatione acidi, eo modo quo partes in paralysi resolutæ motu, ac sensu privantur; quomodo à resolutione nervorum amittatur sensus, docui *in dissert. de Sensu*, ubi causam resolutionis nervorum de Paralysi exposui. A calore etiam excedenti valdè molles, & laxæ fiunt fibræ, ut resolutioni æquivaleat hæc laxitas. Hac de causa in febribus à calore prosternitur appetitus, si faciat fibras molles, & prosternitur etiam, dum acidum extinguitur, vel dissipatur à calore.

Deficit etiam vitio partis, quando orificium ventriculi superius stupore afficitur, vel quia spiritus animalis concursus ad illud, & ejus nervos sit aliquo modo impeditus, vel ab opiatis, vel à venenis.

Differentiæ appetitus prostrati sunt duæ: prima, in qua non adest nausea, nec abominatio ciborum; secunda, in qua adest nausea, & abominatio. De prima actum est hucusque, de secunda dicendum, pro qua.

Sciendum ex *Hipp. lib. 4. de morb. n. 12.* quæ appetimus pro eorum ratione esse jucunda; è contrariò ea abominamur alimenta, quæ sunt injucunda, & ingrata. Alimenta jucunda dicimus, quæ blandam, & lenem titillationem in organo gustus, & in orificio ventriculi pariunt; injucunda, quæ vellicationem asperam, molestam dictis partibus imprimunt. Hujusmodi grata, vel ingrata affectio potest pendere, & ab objecto, & ab organo: ab objecto quando alimentum ex sui natura est ingratum, & particulis corrosivis, & acutis, quibus mordicat, & non titilat; ab organo, quando talem acquisivit dispositionem, per quam aliquod alimentum, quod ex sui natura est gratum, & jucundum, ratione indispositionis contractæ ingratum, injucundum evadit. Heri nobis sanis unum alimentum fuit jucundum, hodie nobis ægris est injucundum, & nauseabundum; hoc non

non provenit ab alimento, quòd est ejusdem naturæ & conditionis, & qualitatis, & saporis, ac erat heri; ergo ab organo mutato.

A variis mutatur organum, & ejus textura; in nostro casu dico mutari ab humoribus pravæ conditionis, putridis, & irritativis in ventriculi fibris infixis, vel in cavitate existentibus. Qui ab odore, à gustu, à cibo assumpto agitati, commoti mordent, vellicant, irritant fibras, quibus figuntur, unde tristis sensatio, & ab hac abominatio cibi talis.

Si post esum rerum dulcium vinum nobis gratissimum, & jucundissimum bibamus, ingratum experimur, quia à rebus dulcibus suis particulis in papillis linguæ infixis mutata est textura istarum, quæ sunt organum gustus, per quam actio vini in eas variatur, & ingrata fit. Idem dicendum de humoribus infixis fibris nervosis ventriculi, & si adsit copia humoris in cavitate ventriculi irritativis qualitatibus depravati, istius motus à cibo, talem parit irritationem, ut vomitum excitet; & quia à calore fit motus major humoris, & actio alimenti intenditur, ideo etiam à cibo calido nausea, & abominatio major. Hanc causam ostendit nobis *Hipp. in citat. superius loco 5. epid. nu. 22.* ubi fastidium ciborum cum vomitu pituitæ describit, itaut censendum sit ab ea provenisse. Odor, gustus talis cibi eadem de causa ingratus evadit, depravata istorum organorum textura ab eisdem humoribus; voluit Natura connexionem talem inter organum gustus, & odoratus, & organum sensus ventriculi, ut illa tamquam exploratores conditionis alimentorum, de ista admoneant ventriculum; ideò à solo gustu rei nauseabundæ ventriculus alteratur, irritatur, & in vomitum erumpit, quia ingrata affectio, & molesta organo gustus, & odoratus statim transit ad ventriculum, ob connexionem supradictam, sicuti statim transit grata, & jucunda eorundem affectio, cùm nobis constet à grato odore, & gustu alimenti excitari in ventriculo appetitum istius.

Signa diagnostica per se patent. Signa distinctiva causarum, si à deficientia acidi, adest temperamentum biliosum, errata præcesserunt bilem congregantia. Acidum fixum fit manifestum à temperamento melancholico, ab animi passionibus diuturnis, ab esu immoderato adstringentium, & fixantium. A sero nimis dilutum acidum ostendunt seri redundantia in corpore, saliva aquea, & copiosa, ptyalismus continuus à vitio ventriculi. Si à resolutione nervorum, adsunt alii affectus nervorum, capitis, & spinalis medullæ. Si à veneno, adest istius suspicio, & alia veneni signa apparent. Si à narcoticis, istorum usus antecessit, vel summè frigidorum.

Prognostica sunt mali ominis, si diu duret appetitus dejectus; si paulatim incipiat reviviscere. nullum periculum imminet. Cum appetitu virtus concoctrix alimentorum deficit, dum ab eodem acido, & fames, & concoctio procedit; ideò illo deficiente, utraque desficit, & sine alimentorum concoctione vita non conservatur. *Hipp. lib. de carn. n. 21.* probat, *Vitam hominis septem dierum esse*, hoc est, fœtum in utero septimo die à conceptione vivere, ex eo quòd *si per septem dies nec edat, nec bibat homo, moriatur*; & si plures sint observationes Authorum de vita protracta ad multos dies, septimanas, & annos sine cibo, hæc cùm sint raræ, non tollunt veritatem ab Hippocratis sententia, cui subjungit: *Et si aliqui post septem dies edant, nihilominus moriuntur, quia venter amplius non suscipit; jejunum enim intestinum his diebus concrevit*, de quo dixit superiùs *n. 13. Venas supra hoc intestinum existentes trahere tenuissimam partem alimentorum. Si aliis morbis inappetentia adjungatur, ut febribus, malum est signum; sicut enim bene se habere ad oblata, bonum est signum*, ex Hipp. *ita male se habere, ut in appetitu prostrato, malum signum est*.

Indicationes sunt variæ pro varietate causæ. Si à copia bilis acidum esurinum mortificatur, hæc evacuanda *Cholagogis*, & eius acrimonia acido inimica demulcenda aqueis, & frigidis, & acidis præcipuè, quæ & bilem mortificant, & acidum deficiens restituunt, in quorum numero *Succus Limonum, Aurantiorum, Granatorum acidorum, Ribes, Berberis, Spir. Vitrioli, Salis communis, Salis nitri, Decoctum Tamarindorum, ista acida Aquis, vel Decoctis, Acetosæ, Portulacæ, Lactucæ, Endiviæ, Sonchi, Papaveris erratici miscenda.*

Si ab acido fixo, ob redundantiam humoris crassi pituitosi, vel melancholici in corpore, hic præparandus, & attenuandus incidentibus, & attenuantibus, postea purgandus *Melanagogis, & Phlegmagogis*, deinde acidum volatilizandum cum *Spiritu Vini*, in quo infusa fuerint aromatica in parva quantitate, ut *Nux muscata, Cinamomum, Macis, Grana Paradisi, Calamus aromaticus, Spica Nardi, vel cum Elix. proprietatis Paracelsi, in Aqua Melissæ, Pulegii, vel cum decoctione Rosmarini, Rutæ, Lavendulæ, Rad. Zedoariæ. Galangæ, Zinziberis.*

Si à sero copioso diluatur nimis acidum aderit indicatio, hoc purgandi *Hydragogis*, postea exsiccantibus intemperies generans corrigenda, ut *Decocto Santalorum, Lentisci, Sassafras, Ligni Juniperi, cum Melissa, Absynthio, Origano, Pulegio*, & aromaticis superiùs dictis; si à calido excedenti in sanguine existente, vel à bile fundente massam sanguinis, seri copia contingat, refrigerantia, & adstringentia conveniunt.

Si à fibris resolutis, omnia Paralysi convenientia remedia exhibenda; si à calore laxante, & emolliente, omnia frigida, & adstringentia, terracea, & crustacea conveniunt: *Bolus Armena, Terra sigillata, Coralla, Margaritæ, Matrisperla.*

Si à narcotico, *Acetum* est præcipuum remedium, *Castoreum, Theriaca, Mitridatum*; si à veneno, *Alexipharmacum*.

Ab istis hucusque dictis de abolita fame, deducitur quid sit Fames diminuta, ejus causa, & curatio; fit enim à causa cum minori efficacia agente in acidum, nec hoc ex toto extinguente, sed solùm debilitante, & ideo eisdem etiam remediis curanda.

CAP. II.

De Fame Canina.

Depravatur Fames, quando excedit limites naturæ, & hominem ad excedentem, & valdè insolitam ei ciborum assumptionem stimulat, cum magna aviditate, & modo, quo Canes avidè cibos conterunt, avidè masticant, avidè deglutiunt, & in magna quantitate, & non saturantur; ideò Fames Canina dicitur.

Definitur, *Insatiabilis, & molesta edendi cupiditas, aliquando cum vomitu, aliquando cum diarrhæa.*

Est *Insatiabilis cupiditas*, quia hæc unquam expletur, itaut fames deserat, & extinguatur, sed post incredibilem cibi quantitatem adhuc aliquid famis relinquitur, & paucas post horas augetur.

Est *molesta*, quia cum valido sensu vellicationis, seu potius corrosionis ventriculi conjungitur hæc fames & hac tolerata, & dilata cibi assumptione dolore, tormine ventriculi, & intestinorum cruciatur æger, & quandoque à nimio dolore in cordialgiam, deliquium animi, & syncopem incidit; est adeò insatiabilis, ut quandoque incredibilem ciborum quantitatem devorent, ut constat ab observationibus *Schenkii, Hildani, Zacuti Bruyerini de re cibaria; & Zuingeri in Theatro Vitæ humanæ.*

Aliquando cum vomitu, aliquando cum diarrhæa, à quibus fames præternaturalis demonstratur, cum dictis symptomatibus morbosis associetur, per quæ distinguitur à fame naturali excedente, & cum indigentia naturalis cibi, qualem habebat Mulier ab *Amato Lusitano cent. 7. observ. 37.* relata, *quæ macie correpta, excedenti fame subsequente, à copia alimentorum devorata, pinguis, & carnosa evasit.* In convalescentibus aliquando observatur talis fames, ferè insatiabilis, quæ cùm serviat eorum nutritioni, & augmentationi, & reparationi deperditi, sine vomitu, diarrhæa, & alio symptomate morboso, est fames naturalis, non præternaturam, & eorum bona nutritio, & restauratio melioris conditionis, abesse morbum demonstrat.

Quoad causas hujus famis, stante axiomate medico, *Actio læsa fit ab eodem principio, à quo fit actio sana*, cùm fames naturalis fit ab acido in ventriculo existente, præternaturalem, & insatiabilem ab eadem causa provenire putandum est.

Fames naturalis fit ab acido in quantitate, & qualitate mo-

te moderato, blanda, suavi vellicatione ventriculi orificium superiùs, & etiam ejus fibras irritante, & vellicante.

Fames præternaturalis erit ab acido immoderato in qualitate, & in quantitate, actione mordendi, & corrosiva os ventriculi, & istius fibras rodente. Hujus acidi indicium habemus à materia acida corrosiva, cum vomitu, unà cum excrementis ejecta, à torminibus, & corrosione ventriculi, & intestinorum, si cogantur famem tolerare.

Excedens, & immoderata aciditas originem trahit à multiplicatis in copia particulis acidis in humore acido proprio ventriculi, à quo fit fames; quo enim major copia istarum colligitur in substantia aliqua, eò magis augetur istius aciditas, ut patet in vino acescente, in principio grata, & lenis aciditas percipitur, sed exaltatis continuò particulis acidis, & ad motum provocatis corrosiva evadit. Augetur etiam aciditas prædicta, ob admixtionem bilis cum humore acido ventriculi; ab istius enim sale corrosiva corrodendi vim acquirit, eo modo quo Acetum Sale mixto magis acre, & corrosivum fit, itaut ex particulis istis acidis, & corrosivis resultet velut aqua fortis dissolutiva, & corrosiva alimentorum, cùm hæc corrosionem nanciscatur à particulis acidis, & salinis salium simul combinatis; ex quo patet error illorum existimantium Famem Caninam fieri à sola bile, quia hæc ex sui natura famem extinguit, non facit, nec auget, sed ab acido mixto sali bilioso, ita tamen ut superet acidum, à quo fames, & à sale bilioso acrimonia, & corrosio, in cujus confirmationem observare licet, facillimè hoc symptoma oriri in temperamento atrabilari, ex mixtione melancholiæ acidæ, & bilis resultante.

Quantitas talis humoris hunc reddit immoderatum in sua actione, & acrem, & corrosivum, cùm verum sit, quantitatem agentis servire istius qualitatis augmento; idcircò copia humoris acidi bili mixti ad ventriculum delata immoderatam vellicationem, cum mordicatione, & corrosione ventriculi excitativam famis præternaturalis, & caninæ efficit. Lumen accipimus à præmissis, ad explicandum primò, quare fames nunquam extinguatur; secundò, quare citò augeatur, & redeat molesta, non obstante ciborum magna quantitate; tertiò, quare vomitus, & diarrhæa, & macies.

Quoad primum dixi de causa famis naturalis, hanc sedari, dum à cibis abstergitur humor acidus glandularum vellicans fibras nervosas plexus orificii ventriculi, quo absterso cessat vellicatio dictarum fibrarum, & consequenter fames: in fame canina à cibo non totus abstergitur, sed istius portio remanet in fibris infixa, forsan ob sui crassitiem, vel novus humor transudatione in eas labitur, vel quia à cibi pressione copia acidi in glandulis existentis tota, modo dicto de fame naturali, effunditur in cavitatem ventriculi, & miscetur alimentis, ab hac miscella massa tota cibi acido ita coinquinatur, ut suis vaporibus fibras nerveas irritantibus fames conservetur, & insatiabilis evadat.

Quoad secundum, citò redit fames, quia citò regeneratur eadem copia humoris acidi transfusi in cavitatem ventriculi à glandulis milliaribus ejusdem, eò quia adest copia seri acidi, vel lymphæ in sanguine, & fermentum glandularum valdè acidum; citò etiam elaborat hoc acidum corrosivum præternaturale, & hoc modo citò remittitur, & citò transudat in fibras nerveas dictis plexus, & fames molesta redit citò.

Quoad tertium, ab eodem acido glandularum depravato, & valdè activo inficitur massa alimentorum, non solùm acido præternaturali, cujus pessima conditione alimenta in excrementa degenerant, sed dissolutione, quæ fit ab eodem acido alimentorum; est dissolutio tendens ad corruptionem illorum, quia facta ab agente violento, nempè ab acido corrosivo, & præternaturali, non dissolutivo, & tendente ad alimentorum ingestorum particularem, & novam mixtionem cum perfectione, qua mediante, fit alimentum idoneum corporis; quapropter alimenta in massam omninò nutritioni inutilem degenerant, unde macies, & ab acido corrosivo præternaturam, & à qualitate acri à corruptione talem acquirunt acrimoniam ea excrementa in quæ degenerant alimenta, ut irritando intestina, & ventriculum, hæc ad vomitum, & ad diarrhæam illa determinentur.

Alteram causam video communiter allatam à Scriptoribus, famis præternaturalis, vermes nempe. Exemplum habet *Trallianus*, cui simile est illud à *Zacut. lib. 2. Medic. Princ. Hist. 68. & Schenh. lib. 3. observ. 27.* relatum, *de Muliere, quæ intensissima fame afflicta, curata fuit usu Hieræ, cum excretione vermis admodum longi*. Non video tamen, vermes posse facere hanc famem, dum ex praxi colligo in Pueris, ubi vermes frequentes sunt, inappetentiam adesse; & ratio persuadet, quia vermes à putredine excrementorum originem trahunt, & putrida famem extinguunt, ita apparet in febribus, & in alimentis putridis indigestis. Si vermis aleretur copioso alimento suscepto, insatiabilis fames in vermem posset refundi, à quo alimentum, quod deberet servire corpori, devoraretur, unde continua esset indigentia alimenti, cum fame, quæ non posset satiari, quia semper deficeret alimentum, sed neque hoc potest dari, quia paucis diebus vermis in tantam molem excresceret, ut ventriculum, & intestina impleret; sed censendum potiùs cum cruditate putredinali, cruditatem acidam etiam conjungi, à qua fames excitetur.

Causæ externæ sunt, quæ acidum corrosivum generare valent, ut alimenta acida acribus salsis mixta, & etiam acida valida, quæ acidum ventriculi multum augere possint.

Differentiæ duæ assignantur famis auctæ: Fames Canina, de qua agitur, & Bulimus altera, seu Bovina; hæc definitur *Magna fames*, sed quæ pauco cibo sedatur, *cum nausea, & virium dejectione, & Lypothimia*. Causam hujus famis volunt Medici esse externi ambientis frigiditatem, ideoque itinerantes tempore Hyemis, & per loca nive tectu hoc symptomate corripi; & videtur istorum peculiare symptoma: *Hoc correptum Brutum*, narrat *Plutarchus in ejus vita, dum Dyrracho Apolloniam per altas nives proficisceretur, additque Milites, qui eum comitabantur in itinere, pane ab Urbis hostilis Excubatoribus impetrato, Ducem suum jam semivivum refocillasse. Cyri etiam Militibus per altam nivem iter facientibus, hoc symptoma supervenisse*, narrat *Xenophon lib. 4. cap. 7.*

Modum, quo frigus hujus famis sit causa, varii variè explicant. Mea sententia est, ab aere frigido per œsophagum ad ventriculum delato, & ab eodem illuc per poros cutis perveniente, corrugationem fieri in orificio ventriculi nervoso, qualis efficitur ab acido vellicante in famis excitatione, unde fames prædicta; & si frigiditatem aeris in corpusculis nitrosis, & acidis salinis cum Recentioribus explicemus, patet evidenter veritas sententiæ, quæ confirmationem recipit à sententia admittente salis nitri particulas copiosissimas in aere, & confirmata rationibus, & experimentis, & à sententia admittente in nive, & grandine particulas salinas, à quibus coagulatio aquæ nascitur, à corrugatione dictæ partis, seu orificii ventriculi tolerata, & protracta oritur aliqua mortificatio ejusdem, quæ à frigiditate in externis partibus afflictis observatur, à mortificatione facilis transitus ad Lypothimiam; mortificatio enim consistit in spiritu animali concentrato, fixato, & in motu debilitato; spiritu ita affecto adest Lypothimia. Ab hac causa sic explicata oritur ratio solutionis famis à pauco cibo, dum ab hoc spiritus ad motum revocantur, calor remittitur, corrugatio tollitur, & consequenter fames cessat, & Lypothimia. Eadem est causa solutionis magnæ etiam famis naturalis à pauco cibo, dum irritans acidum à parvo cibo, vel abstergitur, vel imbibitur, novo non succedente, unde cessat irritamentum, corrugatio, & fames

Signa sunt manifesta. Prognostica dedit *Hipp. in lib. de veter. medic. n. 15. Fames aliquando sanat, aliquando occidit & aphor. 4. sect. 2. Non fames, non satietas, neque aliud quidquam bonum est, quod naturæ modum excedat.* In Cachexiam quandoque terminatur, conjuncta cum animi deliquio timenda; si superveniat morbis longis, ut Quartanæ, Hydropi, Tabi, est mali ominis.

Indicationes sunt, humorem peccantem evacuandi, & ejus malam, & auctam qualitatem acidam attemperandi.

Quoad primam indicationem, dubium est, an in principio sit exercenda purgatio humore non attemperato,

vel attemperandus priùs humor, & postea evacuandus. Adhæreo sententiæ *Hartmani*, & *Etmulleri*, qui volunt purgationem præcedente attemperatione humoris, quia si sursum per vomitum educatur, periculum imminet, ne *Cholera morbus* concitetur ab humore corrodente in copia ejecto; si per inferiora, ne ulceret intestina, præterquamquòd *humores acidi medicamentis purgantibus non obediunt*, ut adnotavit *Le Boe*; & Antiqui de melancholico humore acido pronunciarunt, his de causis attemperandus primò humor intensè acidus, qui attemperatione in fluidum abit serum, ut adnotat *Etmull.*

Attemperantur humores acidi à salibus fixis lixivialibus per incinerationem factis, ut *Sal Tartari*, *Centauriæ min. Gentianæ*, *Absynthii*, *Cardui benedicti*, Salia volatilia, ut *Spir. Cornu Cervi*, *Salis armoniaci*, *Spiritus Fuliginis*, *Urinæ*, *Charabis*, *& Spiritus Vini*, aciditatem enervant. Omnia terracea, crustacea, acidum hoc infringunt: *Bolus Armena*, *Terra sigillata*, *Lapis Ematites*, *Creta*, *Oculi Cancr. Corallia*, *Margaritæ*, *Cornu Cervi ustum*, *Matrisperla*; *Cochleæ*, *Cortices Cancrorum fluviatilum*, *Cortices Ovorum recentium*. *Ferrum*, *& Chalybs*, tam non præparatus, ut *istius limatura simplex*, quæ mirè omne acidum absorbet, & temperat, quàm præparatus, dummodo præparationem non ingrediatur acidum, quia tunc nihil utilitatis affert; imprægnatus enim acido in præparatione bibito, illud humoris intactum relinquit. Omnia etiam remedia ex marte confecta, optima sunt. Oleosa, ut *Oleum Amygdalarum dulc. Lini*, *Butyrum*, *Jus pingue*, spicula acidi corrosivi retundunt, & cum majori virtute, si addantur Olea aromatica, *Anisi*, *Caryophil. Citri*, *Cauri*, Simplicia Sale volatili prædita, specifica sunt in hujus humoris correctione; inter quæ omnia cephalica superiori Dissertatione descripta, *Raphanus sylv. Nasturtium aquat. Gentiana*, *Centaurea*, *Raponticum*, *Galanga*, *Zedoaria*, *Enula Campana*, *Hirundinaria*, *Melissa*, *Pulegium*, *& Solanum furiosum Vino infusum*, certò appetitum caninum sedat, in ea dosi, in qua mentem, & phantasmata turbare non possit; *Decoctiones istorum simplicium in magna dosi*, *citò extinguunt acidum*, *si sint virtute illorum benè saturatæ*, *& paratæ vaso clauso*, *quibus admisceri possunt dicta Salia*, *tam fixa*, *quàm volatilia*, *& terracea*, *sed inter omnia præstabit limatura Chalybis ad ℥. i. ß. & ad ii. Infusio dictorum simplicium in Vino generoso*, *multùm valebit*, *si post infusionem per aliquot dies Soli exponatur*, *& hoc Vino utatur æger ad ℥. vi. vel viii. manè*, *& vesperi. Spiritus Vini alteratus cum infusione granorum Juniperi. Calami aromat. Spicæ Nardi*, *Nucis musc. eodem modo sumptus ad ℥. i. erit afficax*. Pulveres ex dictis Salibus, & testaceis possunt parari, ut

℞. *Bol. Armeneæ ℥. i.*
Salis Tart. } a. ℈. ß.
Absynthii }
Limat. Martis ℥. ß.
Corallor. rubr. ℥. ß. M.

F. P. dosis ℥. i. & irroretur cum Spir. Sal. Armon. gutt. vi. Aromatica omnia, ut *Nux musc. Garyophilum*, *Cinamomum*, *Macis*, *Spica Nardi*, *Zinziber*, *Galanga*, *Lignum Aloe*, & similia, in nostro casu magnam vim habent, *& præcipuè*, *si infundantur Vino*, *& paretur ex his Vinum Hippocraticum*, quod maximum est remedium ab *Hipp.* commendatum *in 21. aphor. sect. 2.* his verbis: *Vini potio* (intellige generosi) *famem sedat.* Fit generosum Vinum cum aromatum infusione. *Fumus Tabaci deglutitus*, *certò famem sedat*; observatum est *Tabaci fumi bibones*, *parùm edere*. *Indi iter longum facturi cum parvo viatico*; *parant bolos cum Conchiliis calcinatis*, *& succo Tabaci*, *qui in ore detenti famem sedant*.

Humore attemperato, purgandum, v. g. potione, cum infusione.

℞. *Rhaub.* } *a. ℥. i*
Agar. }
Rad. Hellebor. nigri ℥. ß.
Facta infus. in Aqua Melissæ per noctem, *postea colaturæ adde manè*
Syr. Rof. sol. ℥. iii.
Aquæ Cinam. ℥. i.

Vel in bolo:

℞. *Pil. de Nitro*, vel *Alephang. ℈i.*
Extr. Rhaub. ℈. ß.
Magist. Jalappæ gr. vi.
cum Syr. Rof. sol. F. P.

Vel

℞. *Scammoneæ Sulphur. gr. viii.*
Magist. Mechoac. gr. x. M. F. Pulvis.

Inter omnia purgantia mihi magis placet *Syr. de Helleboro Fernelii*, si per tres, vel quatuor vices repetatur.

Diæta sit, & ipsa attemperans, ideò conveniunt pulmenta cum Lacte, & Panis in Lacte, Oriza, Milium cum Lacte, condimenta cum Butyro, & Oleo, caro Suilla, Cancri fluviatiles, Cochleæ, Ova dura, maximè proficua Cerebella Animalium, pedes, caput, intestina eorumdem, Pineæ, Amygdalæ, Pistacia. Vinum sit generosum. Post cibum *Theriaca*, & *Mithridatum* summè proficiet, & post cœnam aliqui adjungunt *gr. ii. Nepenthes*, omni tertio, vel quarto die, sed opiata non curant, sopiunt tantùm humorem, qui quamdoque exhalata narcotica virtute, fortius urget.

CAP. III.

De Pica, & Malacia.

Pica dicitur ab *Ave Pica*, quæ terræ globos devorat; ita qui terram, calcem, carbones, aliaque insusualia edunt, Pica laborare dicuntur. *Plinius lib. 26. cap. 6.* Picam nominat *mollitiem ventriculi*, eò quia hac laborantes suo appetitui nimis indulgent, eligendo pro cibo ea, quæ natura rejecit, & appetitu accenso gustando, quibus contrariatur ratio, persuadendi illud non esse alimentum hominis congruum.

Definitur Pica, *Appetitus depravatus inusualium, seu alimenti præternaturalis*. Terræ, calcis, carbonum esus determinatur ab appetitu istorum, à quo patientes violenter feruntur in tales res, tamquam in alimentum delectabile, & si à tali cibo arceantur, tristitia magna affliguntur, quam omnes in privatione boni experiuntur, cùm in tali cibo, licèt præternaturali, gustum, delectationem, & voluptatem persentiant, unde istius alimenti privatio est afflictiva; & licèt hæc objecta sint ingrata, & injucunda in se, sunt tamen jucunda, & grata respectu illius, in quo est appetitus talium rerum, cùm hic semper in bonum feratur, & non excitetur nisi præcedat sensus communis, vel Phantasiæ determinatio de bonitate objecti, & confirmationem habemus ab Hipp. qui *lib. 4. de morb.* ait: *Nos appetere jucunda*, *si appetimus calcem*, *carbones*, *& ideo appetimus*, *quia jucunda*.

Ab his principiis certissimis determinandum est, in Pica non esse errorem Phantasiæ, quia à Phantasia non excitatur spontè appetitus inusualium, nec adest talis appetitus, quia Phantasia, secluso quocumque præcedenti determinativo, imperat talis appetitus excitationem, quod requireretur in errore Phantasiæ, sed hæc imperat talem appetitum, quia alimenta inusualia, & præternaturam per gustus, & odoratus sensum, tamquam bona, jucunda, delectabilia repræsentantur, ex qua repræsentatione appetitum illius alimenti elicit Phantasia, in quo nullus est istius potentiæ error, quia juxta præcepta à Natura imposita operatur, quæ voluit Phantasiam per sensuum affectiones illis ab objectis sensibilibus impressas percipere istorum bonitatem, vel malitiam, jucunditatem, vel injucunditatem, cum necessitate eliciendi actum appetitus circa objecta bona, & jucunda, & actum fugæ, & odii circa objecta mala, & injucunda. Alimenta inusualia, & præternaturam, sensum gustus, & odoratus jucunda, & grata affectione movent, à qua Phantasia admonetur de illorum bonitate, & jucunditate, à quibus necessariò determinatur ad eliciendum actum appetitus circa illa objecta, cum desiderio illis potiundi, & fruendi; hoc stante, error non est in Phantasia actum appetitus eliciente, sed in repræsentan-

sentante alimentum insusuale præternaturam ingratum, injucundum, tamquam gratum, & jucundum.

Sensum gustus, jucunda, & grata affectione ab istis alimentis moveri fatentur hoc symptomate laborantes, & nisi adesset jucunditas, & voluptas, gustus sensus non inclinaret ad ea. *Stercora humana fuisse grata, & jucunda gustui Mulieris*, narrat *Borell. cent.* 4. *observ.* 2. & *Salmuth. cent.* 2. *observ.* 62. refert *de Virgine, quæ calcis à pariete abrasæ dulcedinem, & suavitatem deprædicabat. Ammonius in libr.* 5. *de loc. affect. Gal.* narrat *de Medico, qui caseum putridum, fœtidum, magis quàm Perdices, & Phasianos amabat pro cibo*. A sensu odoratus appetitum excitari probat experientia, cùm ab odore alimenti, vel condimenti aliàs non percepti, sed grato, & jucundo, moveamur ad illius appetitum, vel aversionem, si odor sit nobis ingratus. Odores ex sui natura ingratos, ob organi odoratus depravationem apparere gratos, & jucundos, probat *Salmuth. loc. citat. observ.* 63. *de Virgine, quæ asserebat suavem odorem percipere à libris veteribus, tineis, baltisque erosis, ab eoque recreari, licèt cum fœtore ab eis exhalaret odor*; & *Borell. loc. cit. de altera Virgine* refert, *quæ ita odore Corii delectabatur, ut semper in ore detineret, & masticaret, ut odore ejus continuò cum jucunditate, & voluptate frueretur*.

Sensus, gustus, & odoratus depravatur in Pica, itaut odor, & sapor aliis ingratus, & molestus, istis gratus, & jucundus evadat.

Ab his sensibus depravatis repræsentatur objectum gratum Phantasiæ, ut dixi superiùs, quæ statim appetit dicta objecta, ut potiùs à sensu videatur Phantasia depravari, quàm à Phantasia depravata appetitum vitiari, & ita vitiatur, ut difficile sit etiam ratione vitium appetitus corrigere, & impossibilis est Phantasiæ hujusmodi correctio, cùm ad corrigendas impressiones sensuum ejus actio non extendatur, & ratio veluti cogitur cedere sensui determinanti alimenta hæc insusualia, & præternaturam esse suaviora, & jucundiora, quàm alimenta naturalia, & homini propria; & mihi videtur eamdem currere paritatem inter Pica laborantes, & eum, qui lauto assidens convivio, epulas minus conditas, rusticas, & ab aliis neglectas, suavibus, jucundis ab omnibus existimatis præferet, quia illæ sunt suo palatui magis suaves; ita illi Pica laborantes hæc insusualia, & præternaturam alimenta, aliis usualibus, & naturalibus præferunt, quia jucundiora, & suaviora experiuntur; & sicuti qui epulas suaves pro rusticis dimittit, non dicitur in Phantasia, & ratione depravatus, quia eligit id, quòd ei magis suave, & jucundum est, ita nec in Pica dicendum est rationem, & Phantasiam depravari, quia eligitur id, quòd est magis suo gustui suave; ex quo rectè in definitione dicitur *Appetitus depravatus*, non Phantasia, nec ratio depravata, quia appetitus tendit in id, quòd alimenti rationem non habet, licèt illi sit suave, & jucundum.

Dicitur *insusualium*, ad differentiam Malaciæ, quæ est *Appetitus depravatus usualium*; ex his patet, subjectum hujus symptomatis principale esse ventriculum, & organa gustus, & odoratus.

Causam hujus symptomatis subobscurè demonstravit *Hipp. libr. 2. prorrhet.* his verbis: *Juvenes, quibus colores diu, & continenter pravi sunt, non tamen Icteri modo, sive viri fuerint, sive mulieres, capite dolere, terramque, & lapides devorare*. Malus color diuturnus cacochymiam sanguinis designat; hæc ergo erit causa Picæ. Biliosa cacochymia, quæ ab Hepate vitiato nascitur, excluditur ab illis verbis, *non tamen Icteri modo*, in quo biliosa viget cacochymia. Pituitosa excluditur à suæ naturæ conditione, quia hæc appetitum extinguit, non depravat. Cacochymia ergo solùm melancholica, in qua acidi humores, sed excrementitii præternaturam abundant, sola potens erit depravare appetitum, quia si fames naturaliter fit ab humore acido, puro volatili, & ritè depurato, ratio demostrat non posse depravari, nisi ab acido excrementitio impuro, & non depurato; & sicuti fermentum naturale acidum molestiam infert ori ventriculi, quæ fames dicitur, & sedatur molestia ab alimentis assumptis; ita molestia, quæ ab acido excrementitio infertur ori ventriculi, à solo esu terræ, carbonum, calcis, & similium sedatur, ideoque jucunda, & suavia apparent; & sicuti suavia dicuntur alimenta in statu sanitatis, quæ suis particulis gratam, & jucundam titillationem in orificio ventriculi pariunt; ita ab hoc humore partes sentientes ventriculi ita disponuntur, ut à dictis insusualibus fiat titillatio in illis grata, & jucunda, & per eamdem dispositionem alimenta usualia mordicationem, & rosionem in ore ventriculi efficiant, vel nulla, unde insipida evadunt, vel injucunda.

Tria hìc explicanda veniunt pro dilucidatione causæ hujus symptomatis. Primò, quomodo hæc Cachexia melancholica alteret fermentum glandularum ventriculi. Causam hujus invenimus, in modo, quo glandulæ prædictæ suum humorem fermentativum in cavitate ventriculi effusum alimento in ea existente, ut dictum fuit de fame naturali, eique commixtum, denuò regenerent, quod certè succedit nova materia à sanguine per arterias illis insertas suscepta, & ab earum insito fermento, vel temperamento elaborata. Stante Cachexia melancholica, in qua humor melancholicus est vitiatus à pravis qualitatibus primis, & secundis, & omninò præternaturalis factus in modo agendi, & præcipuè in acido præternaturali, quia corrupto, glandulæ pro regeneratione acidi necessarii ad famem excitandam, & ad coctionem alimentorum peragendam, non alia materia uti possunt, nisi prædicto acido, quod cùm sit depravatum, & præternaturale, necesse est, ut fermentum illarum ex tali materia elaboratum depravatam, & præternaturalem sortiatur conditionem, quam corrigere non possunt glandulæ naturali, & insito fermento, seu temperamento, cùm ab eadem materia acida sanguinis depravata vitietur, cum eadem serviat reparationi ejusdem fermenti, qua indigent glandulæ cum omnibus aliis partibus; hoc modo depravatur fermentum glandularum.

Secundò explicandum est, quomodo ab hac Cachexia introducatur dispositio depravans organum sensum in ventriculo, organum gustus, & odoratus, quæ alterata præternaturam in hoc affectu demonstravimus. Hoc explicatur per texturam dictarum partium alteratam, cùm ab hac, à sensibili actione, & sensu communi, sensus ratio formalis constituatur; in hoc casu non vitiatur gustus à sapore humorum, organum istius irrigantium, quia omnia, quæ gustantur, essent ejusdem saporis, sicuti quando bile irrigatur lingua, omnia amara sentiuntur: at in Pica omnia sunt ingrata, vel insipida, præter calcem, terram, & carbones, consequenter non à sapore humoris, sed à textura organi vitiata, alioquin ob humorem hunc omnia alia alimenta essent grata, sicut calx, quia ab eisdem moveretur humor, cujus sapor gratum faceret gustum, sicuti gratum reddit saporem calcis, terræ, & carbonum. Diversa textura organi, actionem alimentorum variat, ut apparet in alimento, quòd uni est gratum, alteri ingratum, non alia quidem de causa, nisi quia varia est textura in uno, ac sit in alio, quia alimentum est idem, sed pro varietate texturæ actio alimenti est grata, & levis in eo, cui gratum est tale alimentum: ei verò, cui est ingratum, actio alimenti suæ texturæ est molesta; quod confirmatum manet ab organis quinque sensuum, quæ non sunt nisi membranæ, sed diversimodè contextæ, & ab hac texturæ varietate varii sensus oriuntur, specie, & natura diversi.

In quonam verò consistat ista variatio texturæ organi sensus in ventriculo, & in aliis organis, est verè incognitum, quia est ultima differentia hujus rei, & acuties ingenii in modis texturarum, ad quas referunt omnes varias sensationes mixtorum, & animalium, explicandis attonita hæret, quia texturæ hujus diversitatem, per quam unum alimentum huic sit gratum, alteri ingratum nesciunt, & ideò non explicant, nec aliud dicunt, nisi variam texturam, conditionem, modum, combinationem partium, situm earumdem, locum, dispositionem particularum, per quę variatur textura, sed non declaratur, nec cognoscitur; sicut Antiqui in explicandis variis formis, & qualitatibus, quoad modum agendi hęrent.

Ut aliquid proponam de hac variata textura ab humoribus pravis in proposito casu, dico, hos humores, mem-

membranas, vel nervos, vel papillas membranosas, & nerveas, quæ constituunt dicta organa indurari, incrassari, & tendi, itaut ad leniter, & suaviter hæc movenda, impulsus moventis validus exigatur, & impulsus lenis, & suavis ea minimè moveat; & quia in alimentis usualibus lenis adest impulsus, hæc nullo modo movent organum gustus, & sensus ventriculi, seu illius fibras, proptereàque insipida apparent: quia verò ab impulsu valido calcis, terræ, carbonis leniter. & suaviter moventur ob illorum resistentiam à duritie, tensione, & crassitie contractam, ideò sapor suavis, & gratus istorum resultat, ubi in statu naturali hujus texturæ ingratum excitant, quia nimis violenter, & perturbatè movent fibras dictorum organorum, ob illorum facilitatem ad motum, & à dicto motu perturbato, & violento molestiam inferunt dictis organis, à qua tristis sensatio, & ingrata.

Tertiò explicandum est, an terra, calx, carbo appetantur, quia sint similia indispositioni dictarum partium, vel contraria.

Explicationem dat *Hipp. in lib. de flat. n.* 2. ubi habet, *Famem esse morbum, & cibum esse remedium, quia famem sedat.* Calx, terra, carbo in patientibus Picam sedant famem; ergo sunt remedium famis in istis, sed morbus, & remedium sunt contraria, consequenter hujusmodi substantiæ erunt contrariæ dispositioni excitanti famem depravatam; quod confirmatur magis, quia non omnis cibus est remedium cujuslibet famis, seu vellicationis factæ ab acido in orificio ventriculi, in qua consistit famis, cùm Animalium species multæ diversa exigant alimenta pro fame sedanda, alia Animalia fœnum, alia granum, alia carnes, alia vermes, alia terram exigunt, quia vellicatio facta ab illorum acido ventriculi non melius sedatur, quàm ab istis substantiis, & à tali determinato, seu specifico alimento; in Hominibus etiam id experimur, quia unus sedat suam famem cum majori delectatione, & citius uno alimento, quàm alio, quia illud alimentum est magis aptum ad sedandam famem cum delectatione, quàm aliud alimentum Ad sedandam famem, & vellicationem ventriculi factam ab acido ventriculi depravato in Pica, nulla substantia est magis apta, quàm calx, terra, & carbo, quod experientia constat, cùm à nullo alimento magis famem satiari asserant, & cum delectatione hoc symptomate affecti, quàm dictis substantiis; & si ab his sedatur vellicatio orificii ventriculi, sequitur etiam contrarietatem habere cum agente illius vellicationis, quia si similitudo adesset, augeretur vellicatio, non sedaretur. Et licèt *Hipp. in lib. de loc. in hom. n.* 51. doceat curationem fieri à contrariis, & similibus, si hæc similia causam morbi dissipent, dat exemplum de tussi; hæc fit ab irritamento vellicante vesiculas pulmonis, ab eodem irritamento sanatur, dum vi istius expellitur irritans humor, quæ ratio non militat in Pica, ubi non agitur de expulsione materiæ, sed de sedatione molestiæ, quæ à simili eam causante major fieret, & quæ ad dolorem refertur, de quo dixit *Hipp. in eod. loc. Sananturque dolores à contrariis, idque etiam unicuique morbo proprium est*; & in hoc sensu intelligendus est *Aphor.* 38. *sect.* 2. *Paulò deterior potus, & cibus, suavior tamen melioribus quidem, sed in jucundioribus est præferendus*, quia deterior cibus melius est remedium illius molestiæ sociæ famis, & appetitus excitati, quia suavior; qua de causa judico, causam hujus depravati appetitus esse acidum depravatum, cujus remedium est alkali in dictis alimentis copiosum, illud imbibens; admittenda tamen, sed non in hoc casu, sententia *Hipp.* à *Paracelso*, & *Helmontio* decantata, & exaltata in eis remediis, quæ naturam corroborando, & vires spiritui addendo causæ morbi expulsionem coadjuvant; corroboratio enim, & virium augmentum in natura, & spiritu habetur à similibus, & etiam quando per similia causa morbi eradicatur, cujus exempla in febre, & vomitu proponit *Hipp. in cit. text.* & habemus experientiam in Erysipelate tumore calido, quod per Spiritum Vini calidum curatur, dum hic suo calore poros dilatat, & per os facilè expirat materia biliosa in tumore contenta.

Causæ externæ sunt illæ, quæ cacochymiam cumulant, & ab Antiquis dicuntur causæ humoris melancholici, quia copiosæ generationi hujus inserviunt. Suppressa sanguinis evacuatio, huic cacochymiæ occasionem præbet.

Signa diagnostica sunt manifesta. Prognostica, Hydropem, vel Maciem minantur, quia ab hoc alimento obstructiones contumaces, unde Hidrops; & sanguis nutritioni tandem ineptus fit, unde Macies.

Ex dictis patet, primò ventriculum multis impuritatibus, & fermento pravo abundantem purgandum; secundò, cacochymiam acidam austeram esse tollendam, & humores in hac acidos, crassos, fixos esse volatilizandos, & attenuandos, acidum extinguendum, & humores præparatos purgandos; tertiò ventriculum corroborandum.

Pro prima indicatione, oportet prius ventriculum, & primas vias mundare vomitu; pro hoc faciunt *Antimonium Hyacinthinum, Hepar Antimonii, Tartarum Æmeticum, Sal album Vitrioli, & Radix Asari*; post vomitum, die sequenti exhibenda *Aqua Tetutii*, per decem dies, more consueto, & cum suo vehiculo.

Pro secunda indicatione, humores pravi in massa sanguinis, qui sunt ex sui natura ad exitum parati, purgandi cum *Melanagogis*, nempè cum *Pilulis de Ammoniaco Quercetani* ℥. *i.* & *de Lapide Lazuli* ℥. ß. *F. Massa cum Syr. de Polypod. sol.* de hac per alios decem dies omni manè ante prandium assumat ℈. *i.* & etiam ante cœnam; & diminuto humore pravo in venis, pro correctione humoris acidi deveniendum ad usum *Martis*, capiendo ℥. *ii. Limaturæ simplicis istius, cum Pil. de Lapide Lazuli* ℥. *i.* per viginti dies; vel *Syrupus chalybeatus* exhibendus *solutivus ad* ℥. *iii.* describendus de *cap. de morb. Lienis.* Pro sanguinis attentione, & volatilizatione faciet *Decoctum Sassafras, Ligni Juniperini, Lentisci, cum Pulegio, Melissa, Zedoaria, Cinamomo. Libræ istius Decocti præmittatur Pulveris Cachectici Quercet.* ℥. *i.* Per quindecim dies purgationem omni tertio, vel quarto die instituendo cum *Pil. de Ammoniaco Querc. & gr. xv. Mercurii dulcis.* Decoctum herbarum sale volatili abundantium, quæ in præcedenti Dissert. descriptæ fuerunt, valdè efficax censetur. His peractis, ad sanguinis volatilizationem, per quam impurum à puro secernitur, deveniendum, quæ peragitur *Spiritibus volatilibus Cornu Cervi, Fuliginis, Sanguinis humani, Charab.* in Decocto, vel Aqua alicujus herbæ supradictæ, sed nihil magis proprium, & efficax pro hoc censeo, quàm *Spiritum Vini aromatizatum cum Cinamomo, Nuce muscata, Cardamomo, Maci, Spica Nardi ab* ℥. ß. *ad* ℥. *i. in Aqua Boraginis, vel Agrimoniæ.* Specifica in hoc affectu sunt, *Aqua Pampinorum Vitis, Aqua ab istius palmitibus putatis extillans, cum Aqua Theriacali, Fabæ ad instar Amygdalarum Sacchаro obductæ. Infusio Anethi in Vino. Aqua Virgæ Pastoris. Amylum cum jure Columborum dissolutum. Sem. Ameos ad* ℥. *i. pulver. cum Vino acceptum per quinque vices.*

Ultimò ventriculus corroborandus, quod mirificè præstat *Elix. proprietatis Paracelsi ad* ℈. ß. *in* ℥. *i. Aquæ totius Citri, vel Melissæ. Mithridatum* idem præstat, *Confectio Diatrion Pipereon, Diamoschi, Diambræ, Syr. de Cinam. Quercet. Extractum Baccarum Juniperi, & Vinum istis alteratum.*

De missione sanguinis cogitandum est. Si suppressa fuerit aliqua evacuatio, si gravida fuerit intrà primos quatuor menses; his transactis suspendenda, quia post hos non suspicandum de plenitudine, cùm majori copia sanguinis fœtus indigeat, quomodo suspicari possumus in primis quatuor, in quibus fœtus parvus retentam mensium quantitatem in sui nutritionem convertere non potest. Extra hunc casum censeo missionem sanguinis non convenire in nulla cacochymia, quia sanguis non peccat, sed humor excrementitius, nisi contingat casus *Galeni* in Muliere, cujus venæ turgebant sanguine atro nutritioni inepto, quia tunc adest plenitudo secundùm quid dicta, cui competit venæ sectio; nec observatio *Rhodii*, de quodam per fluxum Hæmorrhoidum curato à Pica, contrarium mihi persuadet, quia unum exemplum non sufficit ad firmandum axioma universale. Ulterius talis evacuatio numquam visa est in principio Picæ, ut colligitur ex relatione ejusdem Auctoris, & tamen quando agitur de missione

ne sanguinis in Pica, & Malacia, agitur de principio, in quo cum natura sanguinis evacuationem non aggrediatur; ideò neque Medicus imperare debet, si in progressu morbi natura tentaverit, & Medicus noverit, quæ præmiserit natura, & in quo statu, & cum quibus conditionibus id operata fuerit. Concurrat Medicus cum Natura ad missionem sanguinis; certum tamen manet, non esse mittendum in principio.

Diæta sit cum alimentis boni succi, attemperantibus acidum acutum, & aromatibus conditis in eumdem finem. Vinum pariter generosum concedendum.

Malacia est *Appetitus intensus alimentorum usualium, & immoderatus eorum usus*. Affectus est in gravidis frequens, & talis est appetitus, ut, si ab appetitorum esu arceantur, in Lypothimiam incidant, vel rei appetitæ stigmate fœtum signent. Si fames morbus est, & cibus remedium istius affectus, causa erit acidum ventriculi ita dispositum in gravida à sanguine menstruali retento, ut tali determinato irritamento os ventriculi irritet, quod sedari non possit, nisi à tali cibo determinato; irritamentum est validum, cùm nisi à copioso determinato cibo sedetur. Molestiam esse validam, & irritamentum excedens Lypothimia à denegato tali determinato alimento succedens, manifestum facit. Cujus naturæ, & indolis sit hoc fermentum, possumus colligere à qualitatibus alimenti appetiti, concludendo fermentum esse contrariæ naturæ, stante *Hipp.* principio, *Alimentum esse remedium famis*.

Cura erit irritamentum demulcere remediis de fame aucta dictis, & etiam perpendere qualitates alimenti appetiti, & remedia eisdem qualitatibus contraria præscribere. Sanguinis missio in primis mensibus potest exerceri ad minuendam quantitatem sanguinis, qui materiam depravationi appetitus suppeditat. Specifica de Pica recensita, possunt in Malacia ad usum reduci.

CAP. IV.

De Siti Aucta.

AD conservationem Animalis non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus pro dissolutione cibi, ut liquidus fiat, & fluidus, & facilè fermentabilis, sicque à ventriculo ad intestina transire, & ab his in venas ingredi, & sanguini misceri possit, quæ omnia præstat fluiditas à potu etiam concepta; ab hoc fine determinatur quantitas potus, ut tantus sit, quantus sufficit cibi dissolutioni, & fluiditati, cujus partem à dissolutione sui in ventriculo recipit à vi fermenti.

Sicut Natura Animali dedit stimulum ad cibum capiendum, qui dicitur fames; ita largita est stimulum ad potum, qui dicitur sitis. Præcipua sedes istius, est sedes famis os superius, nempè ventriculi; non unica tamen hæc sedes est sitis, sed alia in ore, & faucibus collocata fuit à Natura, quæ voluit dictas partes continuo fluxu materiæ aqueæ irrigatas. Hinc duos præcipuos fontes in ore aperuit, à quibus aqueum humidum continuò extillat, nempè vasa salivalia, quæ à glandula circa œsophagum oriuntur, & terminantur in glandulas sitas sub lingua ad frenuli latera utrinque una; salivam susceptam hæ glandulæ expellunt per porositates membranæ, qua teguntur: hæc vasa cognovit *Avic. libr.* 3. *Canon. fen.* 6. *capit.* 1. *& Gal. de usu partium capit.* 10. Sunt alia vasa salivalia à *Stenone* detecta, orta à glandula posita ad radices auris, quæ parotis nuncupatur; hæc vasa tamdem terminantur in cavum oris sub confinio utriusque labii, & ibi effundunt humorem delatum. Est, & membrana, pituitaria dicta, quæ gulam, fauces investit; hæc in parte interiori innumeras habet glandulas humorem salivalem præparantes, per has salivam effundit in cavitatem oris per porositates glandularum hiantes in exteriori superficie ejusdem membranæ. Humorem recipiunt glandulæ ab arteriis, hunc præparant ad Naturæ institutum, nempè pro voce articulanda, pro masticatione ciborum conficienda; emollita enim solida alimenta à dicto humido, faciliùs masticantur, & pro continua humectatione linguæ, palati, gulæ, & faucium, ideò in harum exsiccatione, & corrugatione sitis est molesta: in deficientia istius humidi salivalis, stimulum sitis posuit Natura, ut Animal ad istas potu humectandas impelleretur: hoc stimulo percepto à Phantasia, mediante sensu communi, actum elicit appetitus humidi idonei ad dictum stimulum sedandum. Hinc rejicitur sententia defendens, sitim fieri à bile vellicante, sicut fames ab acido, cùm sitim videamus semper fieri à causa humidum resolvente, ideò semper cum ista ariditatem linguæ, palati, & faucium observamus. Fit etiam sitis ob crassitiem humoris impedientem fluxum humidi ad dictas partes, & hoc impedito siccitas oritur, non aliter ac à causa resolvente humidum; stante hac siccitate, non potest explicari, quomodo vellicato ore ventriculi à bile, lingua fiat arida, & impediatur fluxus salivæ, & humidi ad os; ideò non à bile, sed à defectu humidi causa sitis deducenda.

Sitis vel augetur, vel minuitur, rarissimè, vel numquam depravatur in appetitu liquorum inconsuetorum. De aucta modò agendum.

Definitur sitis aucta, *Major, & frequentior potionis consuetæ appetentia*, quòd idem est, ac *Appetitus auctus frigidi, & humidi*, cum Antiquis: definitur enim ab *Arist.* sitis naturalis, *Appetitus frigidi, & humidi*. Per humidum tollitur siccitas, in qua consistit ratio formalis sitis; per frigidum tollitur causa efficiens siccitatem, quæ est calor.

Appetentia potionis fit ab exsiccatione illius humidi, quo os ventriculi superius abluitur; saliva enim, quæ continuò deglutitur, continuò etiam humectat dictum orificium, & fauces ab eadem continuò irrigantur; hac deficiente, corrugantur dictæ partes, quæ corrugatæ, cùm sint sensitivæ, molestam concipiunt sensationem, quæ dicitur sitis, à qua Animal ad potum incitatur, tamquam ad remedium illius molestæ sensationis in siti affligentis, præcedente appetitu potus, à Phantasia conscia illius sensationis per sensum communem elicito.

Causa sitis est manifesta, nempè quidquid valet exsiccare humiditatem in dictis partibus. Calor precipuam partem in ratione causæ tenet; summæ enim est activitatis in exsiccando humido; hac de causa *Hipp. lib. de vict. rat. n.* 18. dixit, *Sitim, & repletionem inducit Panis calidus*, quia humiditatem exsiccat calore, & imbibit spongiosa sua substantia. Hinc est, quòd in febribus, in Æstate, in vehementi exercitio, & in qualibet corporis incalescentia, immoderata sitis invadit, ob humidi exsiccationem.

A pulmonum calore, & æstu sitis ardens proficiscitur, & illi testantur, qui pulmonum inflammatione laborant; ex quo aliqui stabilierunt sedem sitis alteram esse pulmones. Hujus sententiæ fundamentum est sitis à motu pulmonum, à cantu, & vociferatione; his addit dicta sententia Animalia pulmonis expertia sitim nescire: idcircò etiam vesica carere, quæ est instrumentum pro excretione superfluæ, & inutilis serositatis à potu acceptæ, quæ verò pulmone sunt exangui, parùm potant, sicut ex adverso, quæ pulmonem obtinuere sanguineum, bibacula sunt.

Verùm pulmonum calorem sitim excitare, & vehementem, non potest negari; sed per hoc non convincitur esse sedem sitis, cùm hæc pro sede debeat habere partem acuti sensus, ut ex istius affectione percepta à Phantasia, hæc determinetur ad eliciendum actum appetitus humidi, & frigidi, & hoc manifestavit natura insertione plexus magni nervei in orificio ventriculi, pro sensu famis, & sitis excitando; cùm pulmones non sint hujus exquisiti sensus, non poterunt esse sedes sitis, & si ab excalefacto pulmone hæc accenditur, id non succedit, quia sit pulmo sedes illius, sed quia à dicto calore exsiccatur humidum glandularum œsophagi, parotidum, & membranæ pituitariæ, perveniente calore pulmonum ad has partes, quæ sunt istis proximæ, & adnexæ, & illo exsiccato, partes oris, & os ventriculi exsiccantur, deficiente humido, à quo irrigantur, & humectantur. Animalia, quæ carent pulmone, non bibunt, quia eorum venter humido ab alimentis elicito, sufficienter ad exclusionem sitis perfunditur, & diu durat in eorum ventre hoc humidum, quia ab exiguo calore naturali vix incalescunt, ut ab isto non possit humidum dictum resolvi, nec in eis operationibus se

ſe exercent, quæ reſolutioni humidi ſerviant; imò in locis opacis, humidis, paluſtribus, à Sole, & aere calido remotis degendo, à cauſis externis humidum reſolventibus non afficiuntur, & ab eiſdem conſervationem ſui humidi accipiunt. Præterquamquòd ſi non habent dicta Animalia pulmones, habent æquivalens iſtis; Vermes, qui carent pulmonibus, inſpirationem, & expirationem peragunt medio poroſitatum ſui corporis, unde evenit, ut iſtis oleo oblinitis, & obſtructis intereant, deficiente inſpiratione, & expiratione, quo ſtante, poteſt aſſeri habere ſedem ſitis, cùm habeant aliquod æquivalens pulmoni, & in hoc ſtatuenda eſſet ſedes ſitis; ita Piſces non habent pulmones, æquivalet tamen iſtis pars illa ſub maxilla exiſtens, in filamenta diſtincta, & ex iſtis contexta, cùm in iſta obſervetur motus proprius pulmonum, & tamen iſti, licèt non habeant pulmones, & ſitiunt, & bibunt. Motus pulmonum in cantu, & vociferatione, & in longa loquela ſitim promovet, non quia ſitis habeat ſedem in pulmone, ſed quia calor pulmonum conceptus in dicto motu, ob concurſum copioſum ſanguinis ad eos, exſiccat modo dicto humidum irrigans dictas partes, unde potiùs dicendus eſſet motus pulmonum cauſa ſitis, non ſedes.

Aqua aliquando eſt cauſa majoris ſitis, ut obſervamus in aliquibus ſanis, & ægris, quibus aqua, pro extinguenda ſiti epota, hanc auget. Pro hoc affectu explicando utuntur aliqui ſententia *Hipp. in libr. de vict. rat. in acut. n.* 30. ubi habet, *Aquam bilioſæ naturæ eſſe bilioſam, & in affectione præcordiorum eſſe peſſimam, & bilioſiſſimam*, eò quia vertitur in bilem; ideò ſitim auget; & hoc confirmat *in eod. text. Hipp.* ubi reprobat aquam in morbis acutis, & præcipuè in Peripneumonia, dum dicit, *Alias neque ſitim ſedat, ſed exacerbat*. Aliqui cenſent loqui Hipp. de aquis paluſtribus, quæ, dum ſtagnant, & actionem caloris Solis patiuntur, amareſcunt, ut docuit *Hipp. lib. de Aer. Aqu. & Loc.* A concepto amarore facilem eſſe tranſitum in bilem volunt; ſed decipiuntur prædictum textum in hoc ſenſu accipientes, quia ibi Hipp. de aqua loquitur, quæ ægris ſolet offerri à Medicis; iſti verò numquam in morbis acutis aquam paluſtrem præſcribunt, non quia vertatur cum facilitate in bilem, ſed quia ſtagnando, & putreſcit, & particulis diverſi generis, & pravæ conditionis coinquinatur, à quibus fermentum partium primæ digeſtionis, & maſſa ſanguinis depravatur; ſed potiùs dicendum bilioſa corpora, de quibus loquitur Hipp. ſanguinem habere multis particulis retorridis bilioſis refertum; hæ, & etiam bilis permanens in ventriculo, & inteſtinis, non exeunte aqua per alvum, vel per urinam, ut notat *Hippocrat. in dicto text.* ab aqua retenta diſſolvuntur, & iſtorum diſſolutione amarorem concontrahunt, & majorem, quàm ſit in dictis particulis non diſſolutis, ut habemus in felle Animalium, quod in parva quantitate diſſolutum in aquæ copia, hanc totam magis amaram reddit, quàm ſit fel, cùm iſtius particulæ diſſolutæ fortius agant, quàm unitæ, aqua bibita in corpore retenta, cum hac diſſolutione bilis facta amara ſitim majorem parit, eo modo quo à bile ſitis excitatur: hoc modo intelligendus *text. Hipp.* de aquæ mutatione in bilem, non quia aquæ ſubſtantia in bilis ſubſtantiam mutetur, ſed quia bilis ab epota aqua diſſoluta naturam illius quoad effectus inducit. Poſſet etiam dici aquam epotam non ſufficere ad moderandum calorem ſitim facientem, ideò à calore calefieri, & concepta caliditate calorem internum extenſivè ſaltem augere, & à majori calore ſitim incrementa ſuſcipere.

Salſa omnia ſitim excitant. Cauſam colligimus à mixtis ſale conditis; Sal in carnibus, v. g. eo conditis exprimit omnem humiditatem ſuperfluam in iſtis contentam, dum in iſtis fluore accepto penetrat intima ſubſtantiæ carnis, & eodem fluere exit, & ſecum rapit illarum humiditatem, quam attenuavit ſua acrimonia; ita operatur in ore ventriculi, faucibus, & palato exſiccando humiditatem, quod experitur unuſquiſque in uſu ſalitorum. Salſa irritando vaſa ſalivalia, hæc determinant ad effuſionem ſui humidi, eo modo quo purgantia, ut patet in maſticatione pyrethri, & tabaci; ab hac effuſione copioſa exſiccantur fontes pituitæ, cum ariditate partium oris, & orificii ventriculi. Ita vapores ſalini, vel ab Hypochondriis elevati, vel à ſaliva ſalſa in ore, & glandulis parotidibus ſitim provocant: hac de cauſa Hypochondriaci, & Scorbutici ſiti magna premuntur.

Si Lympha non fluat ad partes ſupradictas, & deficiat, exſiccantur à privatione talis humoris; hac de cauſa poſt excedentes evacuationes ſanguinis, vel per purgationem, ſitis vehemens inſurgit, ob privationem ſeri, vel Lymphæ; & à maſticatione multi cibi, & à repletione ventriculi, juxta ſententiam Hipp. citatam, fit ſitis, quia cum cibo miſceatur ſaliva, à copia magna cibi exhauritur magna copia ſalivæ, itaut hæc pro aliquo tempore deficiat, cum ſiccitate faucium, & linguæ, unde ſitis; à magno cibo excalefactus valdè ventriculus, à concepto calore exſiccatur orificium ejus, cum ſiti magna.

Si Lympha craſſa ſit nimis, ſitim inducit, quia non fluit, & ſi fluit, non humectat, dum per craſſitiem non ingreditur poroſitates partium, à quarum irrigatione ſitis extinguitur, nec ſuperficies ipſa partium à craſſo humore humectatur, quia quod humectat, debet eſſe tenue, & aquoſum; ideò obſervamus craſſam ſalivam expuentem ſemper ſitire, & quando nos ſitimus, craſſum expuimus. Craſſitiem acquirit, vel ab acido exiſtente in materia, à qua elaboratur, vel in acido à glandulis ſuperabundanter contracto, vel à calore excedenti.

Animi paſſiones triſtes, quia motum humorum retardant, & hos incraſſant, & præparationem ſalivæ in glandulis minuunt, ſitim pariunt, & præcipuè timor humores fixando, & velut coagulando, unde motus ſalivæ debitus impeditur, & partes oris non irrigantur, humidum idcircò in iſtis deficit, cum ſiti.

Conſuetudo bibendi cauſat ſitim; per hoc aſſueti compotationibus multis, ſi ab eis abſtineant, ſiti torquentur, ſic aſſueti in una determinata hora bibere, illa ſine potu tranſacta ſitiunt; dantur enim habitus corporales, ſicut ſpirituales, quorum interruptio eſt moleſta, & qui tali tempore bibendi habitum confirmavit, tali tempore ſitit, cum moleſtia.

Differentiæ ſitis deſumuntur à majori, vel minori afflictione, & etiam à cauſis.

Signa diagnoſtica demonſtrat æger in potus deſiderio. Si à bile, adeſt amarities in ore, bilioſum temperamentum, errores præceſſere bilem generantes; ſi à ſalſo, ſalſedo in lingua percipitur; ſi à craſſitie ſalivæ, hæc fit viſu manifeſta; defectum humidi, præceſſerunt cauſæ exſiccantes.

Prognoſtica, reſpectu ſitis parvæ, nihil timendum; reſpectu ſitis intenſæ, valdè timendum quia arguit cauſam violentam exſiccantem humidum, & quia impedit digeſtionem alimentorum, & quia abominationem ciborum inducit, & maciem totius minatur, & ægri cruciatu ſitis ad immoderatum potum impelluntur, à quo multa mala pendent, Cachexia, Hydrops, ventriculi diſſolutio: reſpectu morbi, cui conjungitur, valdè timenda ſitis; in ardentibus febribus, in inflammationibus, eſt mali ominis.

Indicationes eliciuntur à cauſis. In hoc omnes conveniunt, quòd humidum refrigerans, & attemperans ſit corpori tribuendum per potum, ut conſideranti patebit, & ſic unica in quacumque cauſa erit indicatio potum exhibendi, & humidum corpori addendi, cùm ſitis à quacumque cauſa fiat ſit humidi defectus: potui acida miſcenda, quæ quantum valeant ad ſitim extinguendam, omnes notum habent, & quia æſtum caloris reprimunt, & vellicando vaſa lymphatica, lympham ab eis exprimunt, cum irritatione partis.

Inter potulenta ſunt *Aqua Acetoſæ*, *Portulacæ*, *Sempervivi*, *Boraginis*, *Cicorei*, *Sonchi*, *Nocerǽ*, *Nymphee*, *Lactucæ*, & ſimilium; *Decoctum Tamarindorum* omnibus præeſt, ſicut etiam *Decoct. Prunorum*, & *Amarenarum exiſiccatarum*, *Emulſiones Sem. Melonum*, & *quimque Sem. frigid. Serum depuratum*, & *diſtillatum*. Inter acida *Succus Citri*, *Limonum*, *Aurantiorum*, *Ribes*, *Cydoniorum*, *Agreſtæ*, quæ miſcenda ſunt dictis Aquis ad acetoſitatem. Sitim egregiè ſedat *Decoctio radicis*, & *fol. Acetoſæ*, addito *Succo Ribes*, vel diſſoluto in ea *Roob Ribes*, vel *Succo Granatorum acidorum* admixto, *Aqua Hordei*, *cum Succo Cydoniorum*, *Tinctura Roſarum*, & *florum Bellidis*, *facta in Sero* capri-

caprino distillato; *cum infusione Spir. Vitrioli ad aciditatem*; hæc tinctura aquæ addita, non solùm sitim mitigat, sed cuilibet detrimento à quantitate aquæ occurrit; tollit enim malas affectiones, quæ ab aquæ potu nimio excitantur. *Nitrum* ritè depuratum, æstum sanguinis, & sitim reprimit, & minus nauseabundum est, quàm *Sal Prunellæ*, quod in siti est magnum remedium. Gargarizatio cum aqua, & acido, si sitim non tollit, multùm mitigat.

Si bilis foveat caloris excessum, & aucta amarities dissipet, & resolvat humidum in suis fontibus, est primò purganda cum *Pulp. Tamarind.* ℥. *vi. Rhaubarb. elect.* ℈. *ii. vel Syr. sol.* ℥. *vi. dissol. in Sero caprino distill.* superbibendo paulò post medicamentum *Aquæ Nocera* ℔. *iiii.* vel *v.* sequendo *Hipp.* consilium *in lib. de rat. vict. in acut. n.* 13. descriptum, quo jubet, *non dandam esse ptisanam in media purgatione*, unde, quæ dantur ratione abstersionis, & in auxilium operationis purgantis, danda sunt potiùs in principio, & ratio est, quia sorbitiones alvum aliquo modo subducentes purgationi medicamenti opitulantur, ut ait *Hipp. in text.* & ptisana, & aqua in magna quantitate alvum subducunt, ideò danda statim assumpto medicamento. Exhibendæ etiam sorbitiones dictæ post medicamentum statim in doloribus sedandis, ut colligitur *ex cit. text.* in media verò purgatione tales sorbitiones alvum sistunt, dum fractam purgantis actionem in media purgatione extinguunt; hac ratione ad sistendam alvum nimis excitatam à purgante, Lac ad *heminas* exhibet *in lib. de intern. affect. n.* 54.

Purgatione peracta, utendum dictis potionibus refrigerantibus, vel seligenda una ex illis, quam *Hipp.* describit *in fine lib.* 3. *de morb.*

Si humores sint salsi, nempè saliva, cùm salsedinem accipiat ab humore aquoso salso in sanguine existente, hic evacuandus *Rad. Jalappæ*, vel *Mecoachan*, vel istorum *Magister. ad gr. vi. vil viii.* unitis *Electuario lenitivo ad* ℥. *vi. Elect. Diasebesten* est magis proprium in humoribus salsis. Purgatione peracta, statim exhibenda dicta refrigerantia, addendo *Epicerausticа* dicta, quæ salsedinem propriè demulcent, & sunt *Althea*, *Malva*, *Paritaria*, *Liquiritia*, *Hordeum*, & *Sebesten*.

Si saliva crassa nimis, non irrigat sufficienter palatum, fauces, & os ventriculi, ob calorem intensum sanguinis, vel alicujus visceris, eadem refrigerantia conveniunt; si ab acido superabundante in vasis, ob temperamentum melancholicum, vel ob errores commissos acidi generationem superfluam promoventes, vel à cruditate acida ventriculi crassitiem acquirat lympha, humor acidus purgandus *Hydragogis*, postea utendum refrigerantibus prædictis, nam aquea acidum etiam demulcent, & fluidiores reddunt humores; abstinendum tamen ab acidorum unione, & adjungenda, quæ acidum imbibunt, & enervant, ut sunt *Coralla*, *Margaritæ*, *Matrisperlæ*, *Bolus Armena*, *Terra sigillata*, *Cornu Cervi ustum*, *Decoctum Bellidis*.

Si à deficientia humidi, ob insignes evacuationes alvi, vel sanguinis, cùm hæc unà cum siti caloris nativi diminutionem inferant, à validis refrigerantibus abstinendum, ne calor majus patiatur detrimentum, addendum corpori humidum, quod alimenti etiam rationem habeat, qualia sunt jura, carnium, & distillata eorum, ista sepe exhibendo, & ad caloris restaurationem addendæ *gutt. Elix. proprietatis*, *vel vitæ*, vel *cochlear Aquæ Cinam. still. vel Theriacalis*, vel *Julap. perlatum*, vel *Spir. Juniperi*.

Consuetudo bibendi, abstinentia est corrigenda.

Si à repletione, curatur inanitione facta, vel per purgantia, vel per diætam.

Sanguinis missio non convenit, quia experientia docet, multos à sanguinis missione valdè sitire.

Si his remediis sitis non cedat, *Aquæ thermales acidulæ* sunt efficacissimæ, *Aqua Villensis*, *Brandolæ*, *Noceræ*, & *Balnea Aquæ dulcis*. *Hipp. in lib. de salub. diæta n.* 13. sitim curat ciborum, & laborum detractione, & Vino aquoso, & frigidissimo. Somnum sedare sitim, *in lib.* 3. *de morb. popul. sect.* 4. docuit *Hipp.* ex quo colligitur, *Opiata* in siti convenire; & os continere, tacere sitis esse remedium docuit *l.* 6. *Epid. sect.* 3. & *aphor.* 27. *sect.* 5.

Victus ratio sit refrigerans, & humectans: Aceto, & Succis acidis condiantur cibi: Fructus, nisi ab alio prohibeantur, sunt maximè proficui, in moderata tamen quantitate.

Sitis defectus frequens est, præcipuè in Mulieribus: Observat. raras de hac vide collectas in *Etmull. fol.* 18. *de siti*; neminem tamen vidi, qui, ob sitis defectum, opem medicam requireret, ideo ab ejus curandi methodo describenda supersedeo, nisi à stupore oris ventriculi proveniat, in quo casu cura eadem præscribenda, quæ tradita fuit de fame abolita à stupore oris ventriculi.

CAP. V.

De Læsa Concoctione Alimentorum diminutè.

Concoctio alimentorum, cùm sit actio ventriculi in alimenta, tripliciter lædi potest, prout omnes aliæ actiones, diminutè, abolitè, depravatè. Concoctio diminuta à Græcis dicitur *Bradipesia*, depravata dicitur *Dispepsia*, abolita *Apepsia*. Non possumus horum symptomatum naturam, & causam percipere, nisi concipiamus, & intelligamus, quid sit Concoctio alimentorum, & quomodo fiat.

Alimentorum digestionem, esse opus ventriculi, est manifestum ex *Hipp. lib. de morb. n.* 16. & *a n.* 3. *usque ad* 10. ubi probat, omnes corporis partes trahere à ventriculo alimentum, argumentum ventriculum illud toti præparare. Digestionis essentia *est mutatio alimentorum, etiam diversi generis, in unam massam fluxibilem sensu homogeneam, ope fermentationis propriæ ciborum, & fermenti stomaci, & caloris peracta.*

Est mutatio, non per deperditionem formæ, & acquisitionem alterius, sed per mutationem texturæ; quidquid erat in alimentis, est in chylo confecto, sed cum diversa textura est in massa chylosa, ac fuerit in alimentis, itaut alimenta in chylificatione non amittant, nisi texturam; hac de causa alimenta alterant corpus ad calidum, frigidum, juxta eorum naturam, quia quidquid calidi, & frigidi est in alimentis, remanet in chylo, & magis probatur à flatibus in fine digestionis per os emissis, qui redolent odorem, & saporem alimentorum, & ostendunt alimenta alienam formam, seu naturam non recepisse, sed propriam retinuisse. Hæc mutatio texturæ consistit in fluxibilitate, per quam alimenta, etiam solida, fiunt fluida, quia dissoluta in minutissimas particulas, & alimenta differunt à massa chylosa, eo modo quo differt caro solida à carne confusa, & dissoluta jure, vel alio liquore. Per hanc dissolutionem facilè miscentur omnium alimentorum particulæ, & ex mixtione accidentali, non substantiali una massa resultat, quæ sensu homogenea in colore, in modo substantiæ fluxibilis; verè tamen est ætherogenea, sicuti erant alimenta, ex quorum particulis sub diversa textura positis coalescit.

Hæc dissolutio alimentorum, & nova mixtio eorundem habetur à propria alimentorum fermentatione, ab illa fermenti ventriculi cum alimentis commixti, & a calore.

Alimenta contrita dentibus, fermentationem concipiunt per se. Fermentatio *est motus intestinus particularum componentium mixtum*; illæ, quæ sunt solutæ per masticationem in cibis masticatis, in ventriculo receptæ liberè moventur per substantiam alimentorum, & particulas minus explicatas agitando, quatiendo movent, & a crassis, quibus ligantur separatæ, cum aliis pari motu moventur, & crassas partes motu aucto dividunt, & comminuunt, & quo alimenta magis fuerint contrita, eò facilior fit alimentorum divisio, & fermentatio perfectior; qua de causa dicitur primam digestionem fieri in ore, partes verò alimenti parùm contritæ a concoctionis beneficio arceantur, & in excrementa degenerant, & ita cibi dicuntur fermentari principio illis intrinseco. Id experimur in Uvis, quæ calcatæ nullo extrinseco interveniente, nisi motu particularum Uvam componentium, insignem illam fermentationem suscipiunt, qua mustum transit in vinum. Pari pacto alimenta in ore contrita in ventriculo fermentationi subjiciun-

ciuntur per solutionem particularum subtilium, activarum, mobilium, à quibus aliæ moventur, libertati donantur, & motus istarum particularum dicitur fermentatio; & quia hujusmodi fermentatio non satis erat ad illam perfectionem, & præcipuè volatilitatem, quam exigit in alimento Animalis conservatio, in subsidium fermentationis propriæ alimentorum, concessit Natura fermentum stomacho, quod mixtum cum alimentis vi dissolutiva, qua pollet integram dissolutionem alimentorum peragit usque ad fluxibilitatem; fermentatione perseverante particulæ alimentorum solutæ, ad invicem miscentur, & mixtione tota massa chylosa perfectionis initium assumit, requisitum ad opus perficiendum à Natura destinatum.

De hoc fermento verba fecit *Hipp. lib.* 4. *de morb. n.* 16. ubi, loquendo de alimentis, quæ in corpore remanent per plures dies, & quomodo remaneant, subjungit: *Alter autem coctus à caliditate diffunditur, & tenuis factus postera die ad ventriculum accedit, & per omne tempus a recenti expellitur; ubi verò ad ventriculum pervenit, ibi cibos concoquit, & de se sanguinem facit in corpore*. Cognovit Hipp. humorem à sanguinis massa extractum ad ventriculum deferri, & ibi concoquere alimenta. Hæc cognitio planè concordat cum illa Recentiorum, per quam sentiunt glandulas membranæ villosæ ventriculi recipere materiam à sanguine per arterias, qua præparant fermentum excitativum famis, & etiam digestivum susceptorum alimentorum. Modum præparationis, & partem, in qua præparatur hoc fermentum, ignoravit Hippoc. esse verò necessarium aliud præter calorem, agnovit Divinus Præceptor.

Ubi præparetur hoc fermentum, diximus in Dissertatione de Fame, ubi innuimus etiam modum, secundùm quem miscetur alimentis. Hoc fermentum esse acidum, vel acido salsum, communiter admittitur, & videtur *Hipp.* innuisse, quando *in aphor.* 1. *sect.* 6. dixit, *Ructum acidum in lienteria esse bonum*.

Necessitatem hujus fermenti colligimus ab indigentia alimenti liquiditatis, & fluxibilitatis, maximè necessariæ alimento communi totius, cùm harum qualitatum ope ad omnes deferatur partes, nec materia in ventriculo præparata non potest mutari in sanguinem, nisi venas ingrediatur, nec istas ingredi potest, nisi facta fluxibilis. Texturam fluidi, & liquidi, ut acquirant alimenta, necesse est, ut in particulas minutissimas dividantur invicem sibi cohærentes, non conjunctæ, & quòd istæ particulæ, vel semper sint in motu, vel à minimo impulsu sint mobiles. Hoc est opus validi dissolventis, quale est aqua fortis respectu argenti. Nec calor noster sufficit ad præstandum hoc opus, cùm observemus alimenta contrita igni, qui est activior supra nostrum calorem exposita, non liquari, sed comburi. Ossa in Canis ventriculo liquescunt, in olla à qualibet actione ignis minimè. Pisces parvo calore donati sunt, & tamen alios Pisces crudos devoratos in liquidam, & fluidam substantiam vertunt, & hanc fluiditatem ab igne non accipient. Nummi aurei, & argentei deglutiti, & per alvum ejecti, pondere diminuti inveniuntur, quod in igne non amittunt, sed solùm in aqua forti, vel regia. Grana frumenti, & alterius generis liquida non reddit ignis, prout facit brevi tempore ventriculus Galli, & Gallinæ. Admittenda ergo necessariò in ventriculo, præter calorem, substantia, cujus actio sit alimenta dissolvere, fluida facere; & hæc substantia à Recentioribus dicitur fermentum.

Fermentationem tam propriam alimentorum, quàm fermenti ventriculi coadjuvant calor huic à circumstantibus partibus communicatus; calori enim convenit, quod de igne dixit *Hipp. lib.* 1. *de diæt. n.* 4. *omnia per omnia movere*; & experientia ostendit, à calore externo promoveri fermentationem, ab eodem temperato fermentationem perfectionem suscipere, sicut ab eodem intemperato imperfectionem, & vitium. Necessarius erat calor in hac actione, ut tamquam primus motor moveat particulas, & alimentorum, & fermenti. In omni enim actione, quæ est vel motus, vel est cum motu, requiritur movens, & hic ex Hipp. est calor. Præter hoc movens, requiritur aliud, & est motus peristalticus ventriculi, incipiens ab orificio superiori istius, & tendens ad orificium inferius, & forsan ab hoc ad intestina, quæ pari motu moventur descendens, ab hujusmodi particulæ alimentorum in continuo motu pro fermentatione detinentur. Calorem etiam in ventriculo, præter dictos fines, voluit Natura, ut materia, quæ destinata est ad alendum partes corporis, & istarum calorem fovendum, & reparandum calore animali, & individuo proprio in sua prima præparatione muniretur, ad hoc ut esset magis apta ad caloris individualis conservationem.

Fermentum admittitur ab omnibus Recentioribus in ventriculo; ejus natura est acido salina, dissolvit, & movet, ex quo fit fermentatio, & mixtio. In omni specie Animalium est specificè diversum, in omni individuo speciei est diversum, secundùm magis, & minus.

Fermentationem in cibis, & in ventriculo expressè admisit *Hipp. in lib. de veter. Medic. n.* 20. ubi, agendo de errore illorum, qui præcedenti cibo non cocto novum superaddunt, ait: *Sed in ferventem adhuc, & fermentatum cibum novum ingesserunt*. Operandi modus est dissolvere alimenta in minutissimas particulas, & eas reducere in suas particulas componentes, & motum imprimere istis, quod facit, dum dissolvit, non potest particulas dissolvere, nisi has moveat; movet motu suarum particularum, hæ enim cùm sint subtiles, spiritosæ, volatiles, sunt semper in motu; movet, dum particulæ acidæ fermenti unitæ cum particulis alkalicis alimentorum simul effervescunt, & ebulliunt, eo modo quo Spiritus Vitrioli acidus, cum Oleo Tartari alkalico unitus ebullit, & effervescit; ab hac effervescentia movetur, & agitatur tota massa alimentorum, & ita fermentatur. Has particulas alkalicas esse in alimentis multas, colligitur à natura Alkali à Recentioribus explicata, per hoc quod Alkali sit materia communis, & contraria aliquo modo acido, sed tali contrarietate, quæ in amicitiam transire potest præcedente aliquali pugna, & effervescentia, per quam diminuta utriusque actione cessat contrarietas, & inimicitia, & dissimilitudo inde tollitur, per quam amicè in unum coalescunt, ut patet in Spiritu Vitrioli, & Oleo Tartari, quæ post ebullitionem in unam massam amicè uniuntur. Ulteriùs Alkali ita ex natura sua dispositum est ad accipiendam quamlibet mutationem, ad quam determinabitur à virtute agentis acidi, itaut Alkali solùm patiatur, non agat. Alimentum est aptum mutari in substantiam omnium partium, mediante actione principii activi istarum, consequenter est alkalicum, quia alimentum solùm patitur; ergo de Alkali magis participat.

Ex his colligo, alimentorum concoctionem consistere in eorum dissolutione, usque ad suarum partium componentium divisionem, per quam texturam alimenti primam amittunt, & in nova mixtione earundem particularum, per quam novam texturam suscipiunt propriam massæ chylosæ, & idoneam ad suscipiendam sanguinis texturam; & deduco fermentum digestivum fermentativum alimentorum, non esse illis simile, sed contrarium, quia dissolvit alimenta, & cum istorum particulis effervescit, simile non dissolvit simile, nec simile, cum simili mixtum effervescit, sed quod dissolvit est dissimile, & contrarium, & contraria solùm mixta effervescunt; consequenter falsa demonstratur illorum opinio, qua asserunt fermentum faciliùs dissolvere aliqua alimenta, quia his simile.

Definitur diminuta concoctio: *Tarda, debilisque digestio alimentorum, in qua alimenta semicruda relinquuntur, vel nisi longo tempore perficitur*. Hæc definitio à dictis satis manifestè dilucidatur. Per *semicruda* intelligo, non benè dissoluta, fermentata, attenuata, volatilizata; in sanguinem tamen mutabilia, sed imperfectum.

Habemus etiam diminutam concoctionem considerari, non solùm ratione alimenti imperfectè concocti, sed etiam ratione temporis, in quo perficitur, cùm à Natura determinatum sit ad alimentorum digestionem spatium quatuor, vel quinque horarum, in quo, si non perficitur digestio, sed protrahatur ejusdem terminus, dicitur concoctio diminuta, cùm protractio hujus actionis principii infirmitatem arguat.

Causæ patent ex dictis; vel ratione alimenti, vel vitio fermen-

fermenti, & caloris diminuta provenit digestio, vel elixatio alimentorum.

Alimenti vitio fit diminuta digestio, quando hoc est maximè crassum, durum, resistens, sine humido, cujus defectu dissolutionem necessariam non recipit, nec partes spiritosæ possunt separatione à crassis ad motum excitari pro fermentatione requisita ad alimentorum concoctionem, vel istæ deficiunt, unde propria deficit fermentatio. Talis conditionis sunt caro, pisces sale conditi, vel fumo exsiccati; deficit enim istis humidum necessarium ad facilem fermentationem, & spiritosæ particulæ cum hoc; caro cervina, & bubula, hædina plurium annorum sunt hujus conditionis, sicut legumina, & omnia alimenta frigida, sicca pauco spiritu referta, quia cùm sint duræ, & resistentis substantiæ, non patiuntur minutissimam dissolutionem, & etiam quia ob paucitatem spirituum fermentationis sunt incapaces.

Quantitas excedens cibi, tam continua, quàm discreta, est causa tardæ, & diminutæ concoctionis, cùm à quantitate continua alimenti impediatur motus spirituum in eo existentium, & penetratio, & actio fermenti cum integra efficacia, & alimenta, ob quantitatem in se ipsa pressa, & conculcata, motus fermentationis perfectæ sunt incapacia; his ita existentibus deficit conditio necessaria ad fermentationem, quæ est amplitudo loci; à quantitate enim impletur illud spatium, quod fermentationi debetur, quatenus per ipsam turgescit, elevatur, & rarefit corpus fermentatum, unde hæc interrumpitur ex defectu hujus conditionis. A quantitate discreta impeditur concoctio prioris assumpti, cui superadditur aliud antequam primum alimentum sit concoctum; & hoc modo fieri diminutam digestionem voluit *Hipp. lib. de veter. Medic. n.* 20.

Vitio fermenti diminuta fit concoctio alimentorum, quando hoc est parum activum, quia particulæ ejus dissolutivæ, & excitativæ ad motum, vel paucæ, vel debiles, ut partes alimentorum nec dissolvere, nec fermentare, prout exigit illorum perfecta concoctio, valeant, vel quia fixum, & crassum, ut ubique per alimenta penetrare datum non sit, ideò particulæ alimentorum ab ejus actione valida exemptæ inconcoctæ manent; si crassis particulis sit refertum, à quibus volatilitas, & spiritalitas, & activitas valida ad agendum perfectè necessaria minuitur, hoc vitium contrahit à spiritibus languidis, ab acido inerti, & pauco in sanguine existente, à vitio glandularum ventriculi, in quibus fermentum præparatur, quod ritè non volatilizatur, ob spirituum animalium inertiam, vel deficientiam, ob admixtionem humoris crassi, vel bilis, à quibus virtus hujus fermenti in agendo enervatur, multitudo excrementorum in ventriculo illud opprimit, & agere cum actione, & vi integra impedit, bilis ad ventriculum delata enervat; ad hanc fermenti diminutionem concurrunt omnes causæ superiùs recensitæ de fame abolita, & diminuta.

Vitio caloris, qui licèt ut agens principale, concoctionem non conficiat, ut partiale ad hanc requiritur; quapropter si calor à partibus ventriculo circum, & suprà stantibus fuerit parvus, debilis, cum enervata actione, fermentatio alimentorum, cui opem fert, erit debilis, iners, & consequenter etiam concoctio, est enim calor istarum partium tamquam ignis lebeti circumpositus; & sicuti hic si debilis fuerit, carnem in lebete existentem imperfectè concoquit, ita si calor istarum partium fuerit debilis, diminuta alimentorum concoctio succedet. De hac causa loquitur *Hipp. lib. de salub. diæta n.* 12. ubi agit de cibis, qui postridie eructantur, & ait, *Quicumque postridie cibos eructant, & præcordia ipsis elevantur, utpotè cibis incoctis, & crudis existentibus*, subjungit postea: *palam est enim, quòd ventriculus, præ imbecillitate, & frigiditate ciborum multitudinem, concoquere non potest*; hac de causa, quæ calorem partium minuunt, imperfectæ, & diminutæ concoctionis sunt causæ remotæ, ut exercitium, labor, motus violentus, & præcipuè post cibum, Venus immoderata, animi passiones tristes, & graves, longa meditatio, in studio indefessa applicatio.

Aliæ causæ debilitatæ concoctionis enumerantur, ut procidentia Cartillaginis ensiformis, de qua differit *Zacut. lib. de Princip. Medic. Hist.* 96. *q.* 36. Polypus in ventriculo, de quo *Forest. lib.* 18. *observ.* 18. & 30. ab Omento, vel deficiente, vel corrupto, de quo *Gal. lib. de usu part. cap.* 9. ubi *in gladiatore vulnerato ab abscisione omenti putridi læsam coctionem alimentorum* testatur, quia deficit cum omento magnum fomentum caloris ventriculo; sicut etiam deficit colliquata pinguedine in partibus, vel circa, vel supra ventriculum positis, ideò circa abdomen emaciati in coctione ciborum languent; & forsan hac de causa determinavit Hipp. ventrem pinguem conservari in morbis bonum esse signum. Ab ulcere, tumore, & scirrho, ventriculi digestiones vel depravantur, vel abolentur: vel minuuntur. Alii addunt calorem hepatis, à quo velut à cucurbita dicunt attrahi calorem ventriculi, & ita hunc sine calore frigidum remanere volunt; hæc opinio à sententia negante sanguificationem in hepate fieri, experimentis anatomicis confirmata, omninò destruitur, & sine risu audientium proferri non potest, de qua alibi forsan agemus.

Signa sunt, ventriculi distensio, & inflatio toto tempore digestionis alimentorum; ructus copiosi cum odore ciborum assumptorum, etiam post multas horas à cibo; gravitas in ventriculo, cum difficultate respirationis; vomitus frequens. Distinguimus debilitatam concoctionem ratione ciborum, ab esu ciborum difficilis digestionis. A vitio fermenti, parva adest fames, vel citò sedatur; si à calore diminuto, præcesserunt causæ hunc diminuentes, vel temperamentum naturale frigidum patiens obtinuit.

Signa prognostica: si sit continuum, hoc symptoma transit in depravatam concoctionem, à qua morbi innumeri.

Indicationes sunt, alimenta dictæ superiùs conditionis prohibendi, & horum loco substituendi alimenta fermentationi apta, & ad hanc facilè suscipiendam idonea; præcedat tamen ventriculi purgatio, vel per vomitum, vel per secessum, lenitivaque in quacumque causa exercenda.

Si à fermento acido debilitato, conveniunt omnia illa remedia de fame abolita, & diminuta dicta; interpolatè tamen semper parum purgandum blandis remediis, ad evacuandos humores excrementitios à debilitata concoctione collectos: in horum genere sunt *Pil. Masticinæ, Alephanginæ, de Charabe, Cratonis, Syr. de Floribus Persicorum*. Hujus acidi debilitati causæ distinguendæ, prout ibi dictum est, & remedia juxta causarum exigentiam applicanda.

Si à calore debilitato, hic corroborandus cum *Decocto ex Sassafras, Lentisco a.* ʒ. ß. *Rad. Zedoariæ, & Zinziberis a.* ℈. *ii.* adde *Aquæ Theriac.* ℥. ß. *M.* vel cum *Vino parato ex infusione Absinthi ad* ℥. *vi.* ante prandium per horas tres, vel in prandio, pro primo potu; vel cum *Extracto Baccarum Juniperi, cum Succo Absinthi condens. a.* ʒ. ß. superbibendo ℥. *iii. Aquæ Melissæ, &* ℥. ß. *Aquæ Cinam. Elix. propriet. Paracelsi ad* ℈. *i. cum pauco Vino generoso*, summè valet; vel cum *Decocto Cinamomi, & Galagæ*; sicut *Syr. de Cinamom. Pulvis stomatichus Querc. ad* ʒ. *i.* cum *Decocto granor. Jutiper. Specul. Diambræ, Diamoschi, Aromat. Ros.* Vel

℞. *Pulv. Mastic.* ℈. *i.*
Balsam. Peruan. gutt. iii. M. F. B. superbibendo *Vinum generosum*, vel
Syr. de Cinam. ℥. *ii.* cujus descriptionem *vide in Quercet.*

Vinum Hippocraticum, & Spiritus Vini alteratus cum Nuce mosc. Macis, gran. Parad. gran. Juniper. sunt maximè efficacia ad calorem roborandum. *Aqua Tetutii*, more solito exhibita cum suo vehiculo, robur addit ventriculo, & calorem remittit deficientem. Extrinsecus *Cerat. ex Mastice, & Taccamacca*; unctio ex *Ol. Nucis mosc.* & pauco *Balsamo*; fomentum ex *Foliis Absinthii, Melissæ, & Lavendulæ in Vino generoso coctis leni ebullitione paretur, & ventriculo apponatur*: *Pellis Vulturis*, aliarum pellium more præparata, ventriculi regioni admota, ventriculum mirificè corroborat.

Post cibum facilis digestionis, & optimi nutrimenti, & in moderata quantitate, *Pulv. Pepticus* sumendus; ut

℞. Co-

℞. Coriand. præpar. ʒ. ß.
Spec. Aromat. Rof. ʒ. ii.
Sem. Fœniculi } *an. ʒ. i.*
Anethi
Nuci mofcat. } *a. ʒ. ß.*
Cort. Auran.
Sacch. ad pondus omnium.

ʒ. i. hujus pulveris infpergitur fuper offam Panis, Vino generofo maceratam, & poft prandium fumitur; vel *Spir. Vini, Saccharo ad Julap. confiftentiam redacto moderatus ad ʒ. i.* poft cibum, vel *ʒ. ß. Aquæ Cinam.* vel *Zinziber* conditum, vel *grana Juniper.* condita, vel *Roob* iftorum, vel *grana Maft. electi duo, vel tria* affumantur.

CAP. VI.

De Difpepfia, hoc eft depravata Concoctione.

Difpepfia eft *Ciborum corruptio, & in alienam qualitatem mutatio, vitio depravatæ fermentationis alimentorum.*

Dicitur *Corruptio ciborum*, hoc eft degeneratio iftorum in materiam inhabilem ad illum finem, ad quem deftinantur à Natura, prævia eorum concoctione in ftomacho.

Alimenta voluit Natura pro Animalis nutritione, & ad hanc difponi media digeftione in ventriculo; fi ibi in materiam inhabilem nutritioni, ob malas qualitates fufceptas, degenerant, dicuntur corrumpi.

Dicitur *in alienam qualitatem mutatio*. Explicatur caufa degenerationis, & corruptionis, quæ funt pravæ qualitates, quas alimenta in opere concoctionis acquirunt, quæ ad duas reducuntur, ad aciditatem, & nidorem, à quibus oritur cruditas alimentorum acida, & nidorofa; ex quo patet differentia inter concoctionem diminutam, & depravatam; in illa nullum aliud adeft in alimentis digeftis vitium, quàm privatio illius perfectionis, quam alimenta à ventriculi actione exigunt, & per quam difponuntur ad accipiendam perfecti fanguinis naturam, & ad mutationem in partes viventes, & ad fruitionem vitæ, unà cum parte aucta, & nutrita, quòd eft fumma perfectio. In concoctione verò depravata alimenta, præter privationem dictæ perfectionis, malam habent qualitatem, vel acidam, vel nidorofam. Harum qualitatum introductio in alimentis, dum concoquuntur à ventriculi fermento, & calore, dicitur *mutatio*, quia alimentum acquirit qualitates, quas non habebat, nec ei competunt, ideò dicitur mutatum.

Dicitur *vitio depravatæ concoctionis*, quia has malas qualitates aciditatis, & nidoris, per quas ineptum eft nutritioni alimentum, contrahit à mala, & depravata digeftione, quæ eft fermenti, & caloris ventriculi opus.

Explicandum remanet, quid fit cruditas nidorofa, & cruditas acida, & quomodo generentur.

Cruditas nidorofa, eft illa, in qua alimenta in ventriculo nidore quodam, hoc eft odore fœtido, inficiuntur, qualis eft odor ovorum frixorum, pifcis putridi, & olei frixi, & fapore amarulento depravantur, qualis eft vini rancidi, & pinearum, nucum, amygdalarum, axungiæ, & lardi ranciditate contaminatorum, quæ non folùm faporem ingratum præbent, fed pravum etiam, & fœtidum odorem exhalant.

Modum, quo ranciditas in alimento introducitur, deduco à confideratione conditionis illarum fubftantiarum, quæ ranciditate noftris fenfibus manifefta contaminantur: Primò oleofæ, & oculis, & tactui apparent; ita nuces, pinei, piftachia, olivæ, lardus, pinguedo, cum hac oleofitate manifefta mollefcunt, plufquam fuæ naturæ conveniat. Secundò, hæ fubftantiæ factæ pingues, & oleofæ, fulphure abundant, ideòque alendæ flammæ fufficiunt; hoc manifeftum fit in pinguedine, lardo, pineis, amygdalis. Tertiò, obfervamus has fubftantias, vel à calore, vel à diuturnitate temporis rancidas fieri.

Oleofitas apparens in fubftantiis rancidis oftendit primò oleum in dictis fubftantiis occultè latuiffe, quia ante non apparebat, ficut apparet in ranciditate; occultabatur, quia cum aliis particulis non oleofis fparfim interpofitum erat, & cum iftis arctè unitum, itaut nullum de fui exiftentia præberet fignum. Secundò, fi hoc oleum latens manifeftum fit, ut ab unione prædicta difcedat, & illius particulæ diverfis locis fparfæ ad invicem conveniant, & inter fe affocientur, neceffe eft, cum oleum exiftens in dictis fubftantiis rancidis occultè, non poffit alio modo manifeftari fenfibus; nulla enim nova generatio olei eft admittenda. Oleum hoc modo difpofitum fe fpargit per totam fubftantiam rei, & dicitur oleum exaltatum in ea prædominari. Hanc feparationem, feu difgregationem olei, ab aliis partibus, & congregationem, calor operatus eft, rarefaciendo, difgregando, & unionis particularum vincula laxando, quæ omnia efficit fermentatio interna particularum dictarum fubftantiarum temporis diuturnitate. Actio caloris eodem tempore falinas particulas, & feparat, & exaltat, quæ unitæ cum oleofis, & fœtorem, & amarorem, cum ranciditate fubftantiæ impertiunt. Hic eft modus, quo fit ranciditas in fubftantiis pinguibus, & oleofis, nempè exaltatio partis oleofæ, pinguis, vel fulphureæ, cum exaltatione partis falinæ, & hæ duæ partes mixti exaltatæ, fimul unitæ ranciditatem caufant.

Idem modus determinandus in alimentis à ventriculo concoctis; fi enim à calore ventriculi, vel circumftantium partium oleofa, pinguis alimentorum portio fundatur nimis, empyreuma fufcipit, & exaltatur, unà cum particulis falinis, & dominium utræque in maffam chylofam ufurpant, cum aliis unionem renuunt, & per totam chyli maffam fufæ perfectam mixtionem aliarum partium non folùm impediunt, fed pravo, & fœtido odore, & fapore amaro, refultante ab unione particularum fulphurearum aduftarum, & falinarum, totam maffam depravant.

A pingui parte alimentorum fieri cruditatem nidorofam perfuadent omnia oleofa dulcia, pinguedine abundantia, quæ in quantitate comefta, hanc cruditatem ferè femper generant. A calore etiam pendere, colligitur à frebibus cum calore magno, in quibus frequens eft hæc cruditas, & in crapula cum vini generofi magna potatione femper obfervatur, ob calorem ventriculi auctum à calore cibi, & vini in copia affumpti. Fit quandoque à bile inverfo motu ad ventriculum delata, à qua non folùm fermenti digeftivi acidi actio enervatur, fed fua actione, & corrofiva facultate partes pingues, & falinas exaltat, ex quorum unione nidor; hac de caufa in biliofis frequens eft hujufmodi cruditas nidorofa.

Signa cruditatis nidorofæ funt: flatus nidorem redolentes, calor ventriculi, propenfio ad vomitum, appetitus dejectio.

Cruditas acida eft illa, ex qua maffa alimentorum in ventriculo tota aciditate corrumpitur.

De hujus caufa acriter litigant Medici; alii à calore, alii à frigore acidam cruditatem provenire contendunt. Hujus quæftionis decifio à dicendis refultabit.

Certum eft, & ab omnibus noftræ ætatis Medicis admiffum, digeftionem alimentorum fieri ab acido ventriculi; hoc acidum, fi præternaturale augmentum fufcipiat, itaut nimis acidum evadat, nemo negabit totam maffam chylofam ab hac aciditate nimia contaminatam iri, reliquiæ alimentorum craffæ, quandoque in ventriculo commorantur diu, & ab iftius plicis detinentur, ob moram faciliimè acefcunt, & aciditate fufcepta alimenta contaminant. De hac cruditate loquitur *Hipp. lib. 3. de Diæta n. 4.*

Hujufmodi cruditas acida non pendet nec a calore, nec a frigore, fed ab acido in maffa fanguinis exuberante materiam acidam copiosè fuppeditante, fermento ventriculi, vel parti, in qua elaboratur in augmentum morbofum fuæ naturalis aciditatis, vel à corruptis reliquiis alimenti per fufceptam aciditatem à fola exaltatione acidi in illis exiftentis, facta ab interna fermentatione fuarum particularum, fine caloris, & frigoris actione.

Fit cruditas acida, quando fermentum, & calor ventriculi debilis poteft quidem diffolvere alimenta, fed ea

neque

neque volatilizare, neque perfectè miscere, prout exigit naturalis chyli conditio; hinc sal alimentorum fixum fluorem, non volatilitatem acquirit, nec ritè miscetur, sed acquisito fluore, seu fusione per totam massam diffunditur, eamque acore præternaturali corrumpit, quod contingit etiam quando massa alimentorum & dissolvitur, & miscetur optimè, sed longo tempore in ventriculo detinetur, ob vitium fibrarum expulsioni servientium in hac detentione diuturna, & præternaturali chyli, istius pars crassior, in qua sal fixum conservatur, quamdiù in ventriculo detinetur, tamdiù fermentescit, & à protracta fermentatione prædictum sal exaltatur, & præcipuè secundùm particulas acidas hæ, exaltatione valdè activæ factæ, mixtionis vinculum rumpunt, & totam massam chyli pervadunt, & penetrant, & aciditate perfundunt; sic Lac reservatum, per breve etiam spacium acescit, & notatu dignum est, omnia alimenta reservata putrescere, & cum putredine acorem expirare; unde mirum non est, alimenta, ob diuturnam moram in ventriculo, aciditate nimia infici. Vitium fibrarum diuturnam moram cibis in ventriculo, inducens est laxitas illarum, per quam non valent tam citò contrahi, ut exigit cita, & naturalis expulsio illorum. Cruditas in primo casu dicitur à frigiditate, non absoluta, sed respectiva, ob caloris defectum, per calorem intelligendo etiam fermentum: de hac frigiditate loquuntur Auctores, quando dicunt ab ea cruditatem acidam fieri, & quæ observatur in ventriculi languore, & debilitate. In secundo casu possumus considerare pariter frigiditatem respectivam, quatenus mora cibi in ventriculo à vitio fibrarum inducta; correspondet illi, ad quam fluida determinantur à frigiditate absoluta in eis dominante.

Fit etiam cruditas acida, eo modo quo fit acetum. Si calori Solis vinum exponatur, brevi tempore in acetum transit, dum à calore Solis æstuante, & fervescente vino transpirant, & exhalant ab eo partes sulphureæ, & oleosæ, & salinæ tartareæ acidæ, quæ ab illis frænabantur, & opprimebantur, exaltantur, & dominium in vino usurpant, & vinum acescit; ita si ab excedenti calore ventriculi, & partium circumstantium talis succedat in alimentis fermentatio, ut ab eis expirent particulæ oleosæ, pingues, sulphureæ, & exaltentur salinæ acidæ, massa chylosa acescit, dominium in ea exercente, parte salina acida; & hæc est aciditas, quæ à calore procedit, & quam experiuntur illi temperamenti calidi, & biliosi. De hac locutus est *Hipp. in lib. de Aff. n.4.* ubi ait, *Pinguia, caseosa, & mellita, & ex Sesamo parata, ructum acidum maximè faciunt*. Hæc alimenta, & condimenta sunt valida, & Hipp. ab istis ructum acidum, idest cruditatem acidam fieri docet, dum ab istis particulæ pingues, & oleosæ dulces evaporant, & præcipuè à mellitis, his dissipatis, remanet ex melle acidum corrosivum, quod aquam fortem æmulatur; tale etiam in Saccharo observatum est à Chymicis, ab hoc acido ructus acidus; & hæc est differentia, quæ intercedit inter cruditatem nidorosam, quæ semper est à calore, & cruditatem acidam, à calore pendentem; in hac dissipantur, & abeunt particulæ oleosæ, sulphureæ, & remanent salinæ acidæ solùm; in illa remanent sulphureæ, & salinæ, & simul miscentur; unde concludo, acidam cruditatem, & esse à frigore respectivè, & à calore.

Signa cruditatis nidorosæ sunt, flatus cum odore ovorum frixorum, piscis putridi, calor in ventriculo, sitis, & nausea.

Signa cruditatis acidæ, ut dixi, sunt, ructus acidum odorem redolentes, saliva acida, rosio in ventriculo, quasi ab aceto; quæ vomuntur, sunt acida.

Signa ab acido fermento aucto, sunt, fames aucta, aciditas in ore magis sensibilis, ante cibum dolores etiam ventriculi, & flatus eodem tempore, dum acidum à nullo moderatum vellicat membranas ventriculi cum molestia, & resolvit mucum membranarum ventriculi in flatus.

Signa cruditatis acidæ à debilitate fermenti, & caloris, sunt signa ventriculi debilis, gravitas à cibo, flatuum copia, dolores post quinque, vel sex horas à cibo, & tunc temporis flatus cum odore alimentorum exeunt, itaut aliquando etiam post unam diem talis odor persentiatur; appetitus diminutus, & post horas, in quibus solet perfici concoctio, ita se habent circa ventriculum, ac si tunc à mensa discederent.

Signa aciditatis à caliditate, adest sitis, calor in ventriculo, flatus erumpunt calidi, manus, & pedes valdè incalescunt tempore digestionis, temperamentum biliosum viget, vel præcessit usus alimentorum biliosorum, & pinguium.

Signa prognostica sunt, non esse symptoma lethale, sed posse esse causam morbi lethalis, & chronici, & multi sunt morbi, qui ab his cruditatibus originem trahunt.

Indicationes, & curatio, quæ respiciunt nidorosam cruditatem, sunt uniformes cum illis de siti descriptis, & præcipuè valet *Tinctura Florum Bellidis, & ejus Decoctum, & Tinctura Rosarum, & Santal. rubrorum, & Succi acidi, cum Aqua refrigerante*. Si à bile regurgitante ab intestino duodeno ad cavitatem ventriculi, hæc purganda, & moderanda acidis, & frigidis sæpe recensitis.

Quoad curationem cruditatis acidæ, si à longa mora cibi, vel reliquiis istius in ventriculo procedat, ob laxitatem suarum fibrarum à nimio humido, vel ob languorem earundem, exsiccandæ cum *Decocto Lentisci, Sassafras, Santal. Ligni Juniperini, Zedoariæ, Melissæ, Galangæ, Zinziberis*, præmissis superfluam humiditatem purgantibus. Si à vitio acidi ventriculi, curatio est eadem cum curatione descripta de acido aucto in fame; inter omnia remedia præstat *Elix. proprietatis Paracelsi, Aqua vitæ Matthioli, Pulvis stomatichus Quercet. & specificum stomaticum Poteri, Syr. Cinamomi, Aqua vitæ, cum infusione aromatum*; post cibum bibat *Vinum medicatum, cum granis Juniperi, manè, & serò in mensa ad quantitatem unius cyathi. Usus herbæ The, & Succolata* acidam cruditatem prohibet, Chinensibus, & Japonensibus medicina rara in hoc affectu.

Cruditas acida à calore, curanda, sicut nidorosa. Purgatio instituenda cum *Pilulis de Aloe, de Mastice, Spec. Hier. Gal.* omni decimo quinto die sunt proficuæ ad stomachum detergendum à cruditate; & si non sit frequens, sed interpollata, consulo, ut quando adsunt ejus signa, purgatio præscribatur cum dictis remediis.

CAP. VII.

De Vomitu.

Vomitus sequitur cruditates, & istarum effectus sæpissimè existit. Definitur *Rejectio per superiora, cum vi, & impetu sensibilis, palpabilis materiæ molestæ, & irritantis in ventriculo contentæ*.

Dicitur *Rejectio per superiora, cum vi*, & est constitutiva essentiæ vomitus, quia omnis rejectio per superiora, cum vi, & impetu, est vomitus, & vomitus est rejectio per superiora, cum vi, & impetu; & Hipp. quando vomitum pro remedio imperat, utitur semper hoc modo dicendi, per superiora purgandum. Est etiam essentiale distinctivum ab omnibus aliis evacuationibus, quæ per urinam, alvum, sudorem fiunt; & ex eo quòd fit cum vi, & impetu, distinguitur ab evacuatione, quæ fit per simplicem salivam, cùm hæc exeat sine vi, & impetu; & simul ostendit, non esse motum naturalem, hoc est, non esse motum ex naturæ proprio instinctu, & naturaliter agentis excitatum, cùm hæc quidquid propria determinatione agit, sine violentia, & impetu agat; & si vomitum criticum excitat, non propria electione, sed ab irritamento determinata excitat.

Hæc rejectio eicitur *sensibilis, & palpabilis*, ad differentiam rejectionis flatus per superiora, quæ est rejectio, sed non palpabilis; & per rejectionem palpabilem intelligimus materiam non aeream, sed crassam, corpoream, omnibus sensibus perceptibilem,

Dicitur *materiæ molestæ, & irritantis*, & assignatur causa vomitus, nempè irritamentum; ex quo deduco, vomitum esse motum depravatum ventriculi, quia fit à mate-

materia irritante, & irritamento determinante naturam ad hunc motum per superiora, ei minimè convenientem; motus enim ventriculi est semper deorsum, tam pro depuratione chyli in intestino duodeno, quàm pro expulsione fœcum per secessum, unde motus per superiora, cùm non sit naturalis ventriculo, sed ab irritamento, erit motus depravatus; & licèt fiat vomitus mediante textura, & organizatione naturali ventriculi, nihilominus motus depravatus dicendus, non naturalis, quia hic fit ab organo, & à causa determinata à natura pro motione organi, itaut motus naturalis, hæc duo comprehendat. Vomitus fit quidem ab organo naturali, sed non à causa naturali, cùm Natura nullum irritamentum ventriculo dederit ad motum istius sursum; dedit tamen organum ad hunc, ut causam morbosam irritantem istius ope expellere posset per superiora, si per inferiora descendere renueret. Adeò provida fuit Natura pro conservatione Animalis; ideò vomitus cùm determinetur à causa morbifica irritante, & sit motus ventriculi sursum à Natura minimè decretus, & illi naturalis sit, solùm motus deorsum dicendus est motus depravatus.

Hæc materia in ventriculo continetur, etiamsi vomitus fiat per consensum, vitio uteri, Hipochondriorum, Lienis, Pancreatis, bilis, & succi pancreatici, quia materia vitio istorum congregata, non potest ejici per vomitum, nisi in ventriculi cavitatem transmissione colligatur; etiam irritamentum vitio aliarum partium vomitum provocans, ventriculo debet imprimi, & membranæ carnosæ figi, cùm hæc sit principium omnium motuum ventriculi. Sic vitio renum, pancreatis multoties cibi vomitus provocatur, dum materia irritans ab istis partibus transmissa substantiæ ventriculi, & membranæ ejus carnosæ imprimitur; idcircò tam materia excreta per vomitum, quàm irritamentum debet esse in ventriculo.

Sedes ergo hujus symptomatis est ventriculus, dum in isto est materia excernenda, & irritamentum, non quælibet pars ejus irritata est causa vomitus, sed solùm illa, qua irritata ventriculi fundus ad orificium superius elevatur, cùm sine tali vomitu, & dispositione ventriculi, non possit fieri rejectio materiæ per superiora.

Partem ventriculi affectam in vomitu colligimus ab observatione *Olai Rudhech citat. ab Etmull. in Dissert. de Vomitu*, facta in Cane vivo dissecto; per quam observationem apparuit primò pylori contractio, mox constrictio totius ventriculi, ab orificio inferiori ad superius sequebatur, ac tandem constrictio œsophagi materiam effundentis, pars primariò affecta in vomitu ab hac observatione demonstratur esse orificium inferius ventriculi, quod contrahitur, & constringitur ad hunc motum: constrictione pylori constringuntur fibræ circulares nervosæ circa ipsum orificium existentes, & cum istis omnes fibræ circulares ventriculi tunicas intertexentes constringuntur; & quia hic motus constrictionis incipit à parte inferiori, & tendit ad orificium superius, materiam in cavitate inferiori ventriculi contentam constringendo ad orificium superius, ad quem tendit ille motus, impellit, & cum fibræ œsophagi circulares sequantur motum illarum ventriculi, postquam materia pervenit ad orificium superius, per constrictionem fibrarum œsophagi expellitur per os extra ventriculum. Ex quo patet, partem primò affectam esse orificium inferius oris ventriculi, in quo fit constrictio, & contractio convulsiva fibrarum illius circularium.

Ab his duo colligenda veniunt: Primò motum vomitus esse convulsivum, ideòque minimè voluntarium; vulnera capitis, dolores ejus, quandoque vomitum faciunt, ob consensum, quem membranæ cerebri habent cum nervis ventriculi, & illis motu spasmodico cruciatis, etiam isti laborant, & ab hoc motu vomitus; talem esse experientia jamdudum allata ostendit; & licèt vomitus imperio voluntatis excitetur, pendet enim à membrana carnosa ventriculi ad musculi formam contexta, cujus munus est motus etiam voluntarius: & experientia esse voluntarium demonstrat in multis, qui quotiescumque volunt, vomunt; & vomitus voluntarii exempla habet *Bartol. cent. 1. Hist. 39.* sed hæc non probant vomitum morbosum esse voluntarium; musculi sunt organa motus voluntarii, & tamen irritati motu involuntario moventur. Secundò colligitur differentia inter vomitum, & nauseam; vomitus fit affecto orificio inferiori ventriculi, nausea verò superiori constricto, & contracto à motu spasmodico, quod fit manifestum in nauseantibus aliquem cibum, vel medicamentum; in his enim non liberè descendit per œsophagum cibus, vel medicamentum, sed solùm cum violentia clausuræ orificii superioris, quæ superatur, & si non superetur, regurgitat ad os cibus, vel medicamentum, & si talis motus constrictionis orificii superioris perseveret, corripit fibras inferiores, & hoc prævalente vomitus nauseæ succedit.

Causa vomitus est irritans, ut dictum est, motum spasmodicum efficiens in orificio inferiori ventriculi; hanc causam nos docuit *Hipp. lib. prognost.* dum scripsit, *vomitum imminere iis, quibus morsus ventris adest; & in lib. de Coac. prænot. n. 1. Vomitus fit, quibus oris ventriculi morsus cibi fastidia; & lib. 4. aphor. 17.* sancivit purgatione per superiora indigere, qui cordis morsum (hoc est oris ventriculi) & amaritudinem oris sentit; *& in lib. 2. de morb. n. 71.* ubi agit de morbo nigro, in quo adest vomitus, ait, *Nigrum vomit velut fœcem* (quæ semper in quolibet mixto est acris, quia in hac sal fixum reservatur, & ab istius acrimonia vomitus excitatur) *quandoque acre velut acetum, quandoque bilem cum virore pallidam*; isti humores sunt irritativi, ideòque vomitus excitativi; *& n. 72.* de alio morbo nigro agens, ait: *Et post vomitum totum corpus dolet, aliquando verò antequam vomat*; dolor irritamentum præsupponit, & contractionem spasmodicam: quapropter laxitas fibrarum ventriculi, & debilitas ejusdem excluditur omninò à causa vomitus.

Irritans sunt humores acres, mordaces, corrosivi, bilis atra, de qua locutus est *Hipp. cit. n. 71. lib. 2. de morb.* ubi ait: *Et ubi quidem nigrum cruentum evomerit, cadaveris fœtorem infert, & fauces, & os à vomitu aduruntur, & dentes stupent, & id quod vomitu rejectum est, terram elevat.* Omnes istæ qualitates atram bilem exponunt, idest melancholiam maximè acidam factam, & summam acrimoniam ab aucta aciditate habentem; *In eod. text.* acidum acre cum vomitu nominat, & bilem, quam in vomitu recensuit *in n. 72. & 73.* itaut per Hipp. statuendum videatur acidum acre, & corrosivum, & acre biliosum esse irritans vomitum efficiens: in humoribus præternaturaliter alteratis hæ qualitates irritativæ reperiuntur, ut unicuique patet, ideoque causæ vomitus existunt.

Nec abest irritamentum in vomitu à scirrho pylori, ut observavit *Salmut. cent. 1. Hist. 20.* & ex callo in regione pylori, ut narrat *Bertol. cent. 6. observ. 47.* ex steomate in utroque orificio adnato, quia ista premendo fibras ventriculi suo pondere irritant, & impediendo exitum alimentis, isti ob moram contracta qualitate acri irritant; ubi verò adest ulcus ventriculi, certum est irritamentum, quod excedens observavit *Panarolus pentec. 1. observ. 43.* in ventriculo.

Hujusmodi irritamentum est in humoribus excrementitiis, cùm in naturalibus irritamentum vomitivum non reperiatur. Hi humores vel in ventriculo generantur ab errore externo, & præcipuè ab alimentis acribus, vel salsis, vel acidis valdè, vel à prava illius digestione, vel à bile ab intestino ad ventriculum ascendente, vel à saliva acri, & irritativa; vel tales humores à massa sanguinis segregati per arterias ad cavitatem ventriculi deferuntur.

Differentiæ vomitus magis considerandæ sunt illæ, quæ desumuntur à specie, & differentia humoris, & à vomitu per essentiam, & per consensum, quia istæ variant curationem.

Signa præsentis vomitus sunt manifesta, & natura humoris ab excretis colligitur. Signa alia *vide lib. 2. de morb. n. 71.*

Signa causarum à natura, & conditione humoris excreti, partes affectæ à propriis signis affectionum, quibus afficiuntur, dignoscuntur.

Prognostica, complexus est *Hipp.* in una sententia *in lib. prognost. Vomitio utilissima est, si pituita, ac bile permixta, quam maximè est: si non multa, non crassa est, sincerior enim deterior est, mala quoque est, si porracea,*

aut

aut livida, aut nigra fuerit; & si idem homo omnes vomat colores, lethale est; livida, si grave olet, ocyssimam indicat abolitionem; tandem omnis putridus, & fœtidus odor, in omni vomitione malus est.

Pro curatione perfecta vomitus, differentias istius à diversitate peccantis humoris desumptas considero, & primò textum Hipp. *in lib. 2. de morb. n. 71.* descriptum, explicandum assumo, in quo agit de curatione vomitus ab atra bile, ubi hæc habet:

Nigrum vomit velut fœcem, quandoque cruentum, quandoque velut vinum secundarium, quandoque velut polypi atramentum, quandoque acre velut acetum, quandoque salivam, & pituitam, quandoque bilem cum virore pallidam; & ubi quidem nigrum cruentum vomerit, cadaveris fœtorem refert, & fauces, & os à vomitu aduruntur, & dentes stupescunt, & id quod vomitu rejectum est, terram elevat, & postquam vomuit paululum melius se habere putat, & neque sine cibo esse, neque ampliorem cibum ferre potest. Verùm ubi sine cibo manet, viscera sugunt, & salivæ acidæ sunt. Cùm verò cibum accepit, gravitas in visceribus est, & pectus, ac dorsum velut stylis pungi videntur, & dolor tenet latera, & febris debilis est, & caput dolet, & oculis non videt, & crura gravantur, & color niger est, & consumitur.

Vomitum à toto in hoc textu Hipp. delineare; febris lenta, mutatio coloris in corpore, macies ejusdem satis clarè demonstrant, cùm à sanguine in suis principiis læso, & excrementorum redundantia depravato pendeant prædictæ affectiones. Symptomatis longa duratio, & remediis contumax resistentia, in ventriculi primò læsi affectibus valdè rara, idem confirmant.

Sanguinis massam à copia melancholiæ depravari humor acidus velut acetum, dentes stupefaciens persuadet, cùm à Medicis communiter pro melancholia hujusmodi humor accipiatur; color niger velut atramentum, melancholiæ proprius, vel rubor fuscus, qualis in sanguine extravasato cernitur, à quo humor tinctus dicitur cruentus, licèt nullam sanguinis mixtionem admittat, idem persuadet. Melancholiam esse atram, probat acrimonia illius, qua fauces, & os aduruntur, & fermentatio terræ, si super hanc cadat, quam acria pariunt.

Hujusmodi humor, sanguini commixtus, media circulatione ab arteriis in ventriculi glandulas deponitur, & ab his in cavitatem illius, & porositates fibrarum depluit, à cujus acrimonia hæ irritatæ insito conatu per vomitum expellunt irritantem humorem, cum diminutione afflictionis ab humoris acrimonia inflictæ. Hæc augetur, nisi à cibo demulceatur, ideò sine hoc stare non potest, & à famis irritamento talis copia humoris acidi ad ventriculum invitatur, ut salivæ acidæ ob ore fluant, vel ob vapores hujus humoris illi commixtos, vel portione illius ad fauces ascendente vi motus peristaltici œsophagi; à frequenti vomitu, & prava humoris qualitate debilitatæ fibræ ventriculi, nisi cum molesto sensu gravativo cibi pondus tolerare valent, hujusmodi molestia partibus ventriculi subditis facilè communicatur. *Pectus, dorsum pungitur, & latera dolent*, quia irritamentum nervorum ventriculi fit commune nervis istarum partium, stante connexione inter istos intercedente. *Caput dolet, & oculis non videt*, quia ab acrimonia humorum, vel vaporum membranæ cerebri, nervi optici, & retinæ punctæ irregulariter moventur, ab irregulari motu visus defectus, quem efficiunt etiam vapores spiritus animales in oculo obfuscantes. *Crura gravantur* à virium debilitate, quam omnis sanguinis depravatio efficit, à qua macies etiam, & febris, cùm dicti humores pravi fermenti febrilis naturam adepti sint. Vomitum scorbuticum, & hypochondriacum ad unguem delineare videtur Hipp. qui tamen etiam à simplici atrabile fieri potest, maximè in ætate juvenili, cùm dicat Hipp. hunc vomitum cum ætate aufugere, *& in lib. de nat. hum. n. 12.* ait, *atrabilem infestare à 25. anno ad 40. & Autumno.*

Prima indicatio ab Hipp. elicita in hujus morbi curatione, est humorem melancholicum summè acidum purgare, dum ait: *In principio curationis Pharmacum* (hoc est medicamentum alvum solvens) *bibendum dato frequenter*, quia, ut dixi, hic morbus originem habet à massa sanguinea, & purgationem istius per frequentes evacuationes intendit. Hoc verbum *frequenter*, importat evacuationem epicraticam; nam frequentes evacuationes validas, & copiosas natura non sustinet, & documentum est in omni excrementorum redundantia, qualis reperitur in descripto morbo, non esse vehementer purgandum, sed blandè, & per iteratas vices; multitudo enim humorum, cùm non possit unica vice evacuari, opus est per iteratas vices ejus evacuationem absolvere, & cum minori virium resolutione. Talis purgatio videtur convenire, ratione revulsionis, quia sicut in alvi fluxu vomitus pro revulsione ex Hipp. consilio provocandus, ita in vomitu pro revulsione alvus purganda.

Tale medicamentum esset nostris temporibus *Diacatol.* ℥. *v. Conf. Amech* ℥. *iii.* Vel ℥. *i. Pil. Aggregat. & sine quibus* ℥. ß. *F. Pil.* Vel *Syr. de Polyp. sol.* ℥. *iii. Mel Ros. sol.* ℥. *ii. dissolvantur in Aqua Boraginis, vel cum Aqua Melissæ.* Vel *Syr. Magist. sol. præparetur cum alterantibus humorem melancholicum, & eumdem purgantibus, in ea dosi, per quam possit obtineri blanda purgatio*; si æger viribus polleat, omni die potest assumi tale medicamentum, usquequo appareat redundantia humoris atrabilaris valdè diminuta; si verò debilis sit æger, omni tertia die reiteranda purgatio, vel omni quarta pro virium resistentia, & pro anni tempore.

Secunda indicatio est humores attemperandi, pro qua exhibet Serum, & Lac; humorem enim atrabilarem hæc efficaciter attemperant, & præcipuè si Sero addantur *Succi Pumorum, Boraginis, Buglossæ, Malvæ.* Vel si tam Serum, quàm Lac distillentur cum herbis *Malvæ, Parietariæ, Violariæ, Hordeo, Liquiritia, Sebesten, Alchechengi, Psyllio, althea*, & similibus; ista contusa infunduntur in Lacte, vel Sero per diem, postea distillentur, vel Succi herbarum Lacti, & Sero addantur, & distillentur, & hæc exhibeantur per longum tempus.

Advertendum tamen Lac exhiberi posse etiam pro purgante, & præcipuè *asininum* coctum ad libras quatuor, vel quinque in qualibet septimana unà vice, nam humorem præparatum hoc modo blandè educemus.

Duo dilucidanda remanent in usu Lactis: primum quantitas, secundum tempus opportunum, quod memorat *Hipp.* dicendo, *Et pro anni tempore, & serum, & lac.* Quoad primum, quantitas limitetur à libra una ad duas, si pro alterante sumatur; quoad secundum, tempus magis opportunum anni est Ver, & Autumnus, secundùm communiorem sententiam.

Abstinere *à dulcibus, & oleosis* imperat, quia atram bilem acido occulto fovent. Dulcia acidum in se continere docet aqua, seu spiritus acidus corrosivus, qui à Melle, & Saccharo distillatur, & quo utuntur Chymici ad eliciendam tincturam Corallorum, quæ potius est corrosio. Oleum habere acidum occultum, docet *Techenius in suo Hipp. Chymico. A frigidissimis abstinendum* monet *Hipp.* nam *nimium frigida exsiccant*, ut ait *lib. 1. de morb. & lib. 6. de morb. popul. sect. 5. Frigus indurat, quæ in ventre sunt*; quo verò siccior evadit atrabilis, eò acrior fit: prohibet etiam frigidissima, quia *in lib. de fistul. n. 6. quæ frigefaciunt fluere prohibent*; & si à frigidis fixetur bilis in ventriculo, & intestinis, sphacelum, & gangrenam facit.

Cibos per alvum subeuntes laudat, quia hi alvum lubricam semper tenent, & atrabilis continuò evacuatur; tales cibi etiam temperant humorum acrimoniam humido, quo laxant.

Tertia indicatio est *caput purgandi*; videtur sine ratione hujusmodi consilium purgandi caput in hoc vomitu ab atrabile; ad quid enim purgare caput, cùm ventriculus, & massa sanguinis sint vitiati? Sed hæc sunt consilia, quæ Hipp. Divinitatem concesserunt, quia humani ingenii capacitatem transcendunt. Ratio hujus magni, & admirandi consilii latet in sententia scripta *in lib. 2. de morb. n. 6. Cùm atrabilis in capite commota fluxerit, maximè in partem, in quam sunt plurimæ venæ, in collum scilicet, ac pectus, derepentè dolet caput, & statim vox intercipitur, & sui impotens hic fit, in septem diebus moritur, si febris non invaserit.*

rit. Si à prædictis remediis non cesserint symptomata prædicta, & atræbilis generatio impediri non possit, ad evitandum periculum in hac sententia enunciatum purgandum caput. Addo alteram rationem: Post peractas frequentes purgationes lenes, vomitivum exhibet, à conatu vomitus vasa sanguiflua in capite replentur, & hujusmodi repletio, redundante atrabile in massa sanguinea, est periculosa; ideò purgatione capitis vasa exinanire tentat, ne à subsequente reiterato vomitu caput atrabile repleatur; purgat verò caput, & medicamento purgante, *Hypophacis succo*, aut *Cnidio grano*, & etiam medicamento naribus apposito, ut *in l. 2. de morb. n.* 48. *& in lib.* 2. *de morb. Mulier. n.* 22. pro purgante specificum capiti, ut est *Helleborus niger*, eligendum, & pro nare *Succus Betæ*, *& radicis Cyclaminis*. In hoc casu purgationem capitis per nares eligere deducitur ab imperato vomitivo post capitis purgationem; à vomitivo caput purgatur, attenta consuetudine Hipp. utendi pro vomitivo medicamentis validis, quale est *Helleborus albus*, quo ferè semper utitur Hipp. unde videtur superflua non solùm purgatio capitis per medicamentum purgans, sed etiam periculosa, ob duo medicamenta valida, quæ essent exhibenda parvo interposito tempore, unum pro purgando capite, alterum pro vomito excitando.

Quartò. Post purgationem capitis vomitiones purgantes imperat, pro integra ventriculi emundatione. Adnotanda sunt Hipp. verba, *Et post medicamentorum potiones sursum purgantes*, quæ denotant reiterationem vomitus; ideòque lenibus vomitivis hunc esse promovendum monet, cùm valida, & frequentia vomitiva natura etiam robusta sustinere non valeat. Inter hæc sunt *Decoctio corticis radicis Raphani*, *florum Camomillæ*, *Asarum* ℨ. *i.* exhibitum, *Sal album Vitrioli ad* ℨ. *i.* Debetur purgatio per vomitum ventriculo, ut humores, qui blandis medicamentis purgantibus restiterunt, evacuentur, & quia vomitu totalis depletio ventriculi habetur, ideò etiam eo affecto, ut in casu nostro, vomitus maximè necessarius; & quia ob ejus pravam affectionem quotidie congregat, & recipit excrementa, sæpe etiam vomitus promovendus.

Attenta consideratione ponderandæ sunt cautiones, quibus utitur Hipp. in vomitu promovendo. Prius redundantiam humoris minuit purgatione, ne cum vomitivo humorum raptus furiosus ad ventriculum succedat; attemperat humores, ne sua corrosiva qualitate noceant parti, per quam sunt evacuandi; caput purgat, ut istius vasa depleta, sine detrimento excipiant illam sanguinis atrabilaris quantitatem, quæ in conatu vomitus ad illud impelletur. Tot præcautiones præmittit Hipp. ad vomitum excitandum in vomitu atrabilari, quæ accipiendæ sunt etiam pro moderatione suæ sententiæ *in lib. de loc. in hom. n.* 51. *Vomitus vomitum curat*, dum priusquam partis affectæ curationem aggrediatur, vomitui universalia cum tanta circumspectione præmittit, quo præcepto indigent Medici nostri temporis, qui, sine ulla præcautione, vomitum in quolibet casu promovere non formidant, audaces facti ab illa sententia *Hipp. cit. de loc. in hom.*

Quintò. Vomitu excitato, *de manibus sanguinem detrahito*, *si non fuerit æger debilis*. Hujus remedii indicans non apparet, sed contra indicans, nempè vitium humoris excrementitii atrabilaris, plenitudinis vasorum absentia; deplevit enim vasa frequenti purgatione, & vomitus excitatione. Indicans missionem sanguinis post vomitum exposuit. *Hipp. lib.* 3. *de Diæta n.* 8. his verbis: *A vomitu os*, *& fauces vino austero colluantur*, *quo oscula venarum constringantur*, *& nihil retrahant*, *ut à vomitu fieri solet*; in vomitu ergo aperiuntur ora venarum, & humoris motus determinatur à vomitivo ad ventriculum, & per aperta orificia ejus talis motus augetur; ad reprimendum hunc motum imperat Hipp. missionem sanguinis, quia adest indicans motum sanguinis moderandi, & alio avertendi, ne vomitus nimius excitetur; cum hac cautela tamen admittit hoc remedium, ut æger non sit debilis; in omni enim missione sanguinis considerandæ vires *à cit. sententia lib. de Diæta*, colligo corroborantia esse exhibenda, quæ etiam æquivaleant *Vino austero*, Vinum suo calore calorem ventriculi à morbo, à vomitu debilitatum restituit; *austero sapore* adstringit; calida, sed temperata conveniunt etiam ubi peccat bilis, ad reficiendos spiritus resolutos; cum adstringentibus verò misceantur ad corroborationem, ut

℞. *Succi Cydoniorum* ℥. *i.*
cum ℨ. *i. Confect. ex Hyacintho.*

Vel

℞. *Tincturæ Corall.* } *a.* ℨ. *i.*
Julap. gemm.
cum Aquæ Menthæ ℥. *ii. misceantur.*

Vel

℞. *Eboris sine igne parati* ℈. *ii.*
Rad. Bistortæ ℨ. ß.
Corall. rub. ℈. ß.
cum Vino Granatorum exhibeatur.

Si alvus non egerat, *molli infuso per Clysterem excitanda*. Maximam curam in curatione hujus morbi cum vomitu habet de purgatione per inferiora, cùm ab hac impediatur illa per superiora, & est magnum nobis præceptum.

Postquam exposuit Hipp. quid agendum in hoc morbo, innuit quod non est agendum. *Abstineat ab ebrietatibus*, quæ excrementorum generationi serviunt; *à coitu*, quia debilitat, & in hujus remedium, *si cojerit*, *fomentum jejuno ægro* proponit, à quo corroboretur; hujusmodi fomenta, *pro usu Hipp.* sunt lotio cum aqua calida totius corporis, sed quia inferiùs aquæ calidæ lotionem prohibet, admittenda sententia *Hipp. in lib. de affect. n.* 39. *Quibus lavari non convenit*, *ungantur vino*, *& oleo calido*, idest tepido, *& alternis extergantur* (hoc est, modò oleo, modò vino extergantur.) Fomenta etiam ventriculi regioni applicanda; à coitu enim hæc pars summè debilitatur. Fomentum cum corroborantibus adstringentibus parandum, ut cum *Mentha*, *& Rosis siccis in vino coctis*, *& applicatis*. *A Sole abstineat*, *neque multùm se exerceat*, *neque deambulet*, *neque calida lavet*, *neque acria edat*, *neque salsa*; hæc enim omnia acrimoniam atræ bilis augent, vel illam movent.

Alium vomitum describit *Hipp. lib. cit.* 2. *de morb. n.* 72. *Subfulvus*, *& gracilis*, *& oculis cum virore pallidis fit*, *& tenuem cutem habet*, *& debilis fit*.

Hic est habitus corporis, non naturalis, sed acquisitus, per morbosam dispositionem illius, qui à sequentibus symptomatibus affligitur, & bilem inspicimus prædominantem à calore subflavo, ab oculi cum virore pallidis, ab habitu gracili (bilis enim prohibet, ne corpus impinguetur, ob sui amaritiem, *dulci enim*, *& temperato nutrimur*) & debili: magnus calor à bile excitatus copiosam transpirationem promovet, per quam plus dissipatur, quàm per quotidianum alimentum remitti possit, & ab eodem calore dilatati pori, tenuis cutis, ut loquitur textus, & facili, & copiosæ transpirationis serviant, & caloris interni summæ dissflationi, à quibus æger maximam debilitatem patitur.

Et quando magis morbus progreditur, *tantò magis morbus affligit*, quia bilis magis desævit, & ejus copia crescit. *Et vomit omni tempore velut stillamentum modicum* (hoc est guttatim, vel fili instar materia per vomitum excernitur.) *ad duorum poculorum parvorum mensuram exiens*. Continuò exit ab ore hoc stillamentum, & materia exiens unius diei spatio non excedit duorum parvorum poculorum mensuram; hunc humorem à ventriculo ad os transmitti, & per vomitum connotat Hipp. per verbum *vomit*; vomere enim est materiam in ventriculo contentam per os expellere, cum aliquo conatu, & multi observantur, quibus continuò stillamentum hoc exit ab ore. Cujus causa est, vel serum in ventriculo exundans, vel humor tenuis, non solùm fibras istius, sed œsophagi implens; hic qualitate, vel quantitate irritativa motum peristalticum dictarum fibrarum naturaliter à parte superiori ad inferiorem tendentem immutat, fibrarum motum determinando dicta qualitate, vel quantitate à parte inferiori ad superiorem, cum quo humor serosus in stomacho redundans, à cavitate ventriculi ad fauces per œsophagum fertur, eo modo quo bilis in intestinum duodenum confluens sua acrimonia mutando motum peristalticum intestinorum retrahitur à motu deorsum, ad quem natu-

naturalem habet inclinationem, & ad motum sursum cum violentia determinatur, à quo bilis in ventriculi cavitatem impellitur. Ab hac causa pendet *vomitus cibi, cum bile, & pituita mixtus*, ut ait Hippocr. & irritantis naturam ab his verbis comprehendimus, nempè bilem, quæ differentiam hujus vomitus à præcedenti, qui ab atrabile pendere diximus, ostendit; & tale est irritamentum bilis, ut à pituita illi mixta non modificetur; imò pituita, etiamsi crassa, à bile attenuatur, retenta aliqua crassitie, ut fiat serum crassum, quod instar stillamenti crassi ab ore exit. *Post vomitum dolet totum corpus*, sunt verba Hipp. (superiùs dixit ægrum esse debilem, huic debilitati, & languori adjunctus conatus vomitus, quo membra quassata concussione defatigantur, & dolent, eo modo quo membra dolent à labore defatigata) *aliquando etiam antequàm vomat* (idest dolet corpus etiam ante vomitum, dum materia, quæ facit horrores, quos in subsequentibus verbis describit, est irritans, à qua dolor etiam fit) *& horrores tenues* (horror fit, vel à materia irritante per membranam carnosam dispersa, vel nervos ventriculi afficiente, & cum istis totum nervorum genus compatiente; ab istorum affectione horror, ut experimur in acrium ciborum assumptione, & in potu liquoris generosi, & pungentis, & præcipuè Spiritus Vini, post cujus potum brevis horror totum corpus concutit) *ac febris tenet*, ob rationem dictam in commento superioris textus; *& ad dulcia, ac oleosa maxime vomit*. Dulcia, & oleosa bilem augent, hac aucta irritamentum augetur, unde vomitus.

Hunc medicamentis sursum, ac deorsum purgare oportet, sed cum cautionibus superiùs dictis, ut præcedant purgantia, & postea vomitiva, & juxta materiæ abundantiam, virium robur repetenda; *& lac asininum postea præbere* bibendum jubet, ad attemperandam acrimoniam bilis; & pituitæ, & ad ducendum humorem peccantem per vias urinæ, & alvi, ut dicta materia revellatur à ventriculo. Attemperationem humoris irritantis *cibis* augere tentat *mollissimis, & frigidis* (non frigidissimis) *Piscibus litoralibus*, quia saniores censentur, *& cartillaginei generis, Betis, Cucurbitis, & carnibus tritis*; omnes isti cibi sunt facilis digestionis, & bilem attemperant, ideò etiam bili peccanti conveniens, sicuti *vinum aquosum*, in quo aqua superat vini quantitatem. *Labore, & deambulatione utatur*, sed moderatè, prout admisit superiùs. Prognosticum addit: *Verum morbus lethalis quidem, non autem cùm senescit*.

Observatione dignum in his duabus curationibus vomitus, sola purgatione, vomitu, & attemperatione humorum Hippoc. uti, quæ confirmant propositam sententiam de causa vomitus, stabilientem esse irritamentum; & curatio ab Hippoc. delineata confirmat; nam purgatio humoris, & attemperatio illius irritamenti totam complet vomitus curationem, nulla habita considerationem de ventriculi debilitate, & suarum fibrarum laxitate, ad quam aliqui causam vomitus reducunt, quæ corroborantia exposcit, & de his nullam facit mentionem Hippocr. neque adstringentia admittit, & solùm à vomitu *in cit. lib. de Diœta*, hæc approbat, & blanda, inter quæ est vinum austerum, & hoc utitur ad simplicem collutionem oris, & faucium, & à vomitu, hoc est sedato vomitu, vel valdè diminuto, præcedentibus purgatione, vomitu, & attemperatione; & si adhuc, his præmissis, perduret vomitus, adstringentia adhibenda modo superiùs dicto, quia tunc insurgit suspicio venarum apertarum, cui constrictione occurrendum.

In hac Hippocratis doctrina agnoscant errorem suum Medici, qui in vomitu primis diebus adstringentia, & valida exhibent, & languorem, & debilitatem ventriculi causam vomitus existimantes, corroborantia inutiliter præscribunt; & discant, totam curationem vomitus consistere in purgatione, vomitu, & attemperatione humoris pravi irritantis.

Verum quidem est, quòd sedato vomitu, plerumque languor ventriculi observatur in depravata concoctione alimentorum, & cruditatum generatione, & tunc conveniunt medicamenta istis affectibus superiùs assignata; pariter si laxitas fibrarum ventriculi post sedatum vomitum dignoscatur à gravitate ventriculi, post cibum corroborantibus auferenda, quæ temperatè calefaciant, & exsiccent, & adstringentibus ad suam consistentem texturam reducendæ fibræ. Ad hoc valet *Decoctio Tormentillæ, Menthæ, Melissæ, cum Succo Cydoniorum, vel Vino Granatorum, vel cum Spiritu Vitrioli, & Salis dulcificato; Pulvis ex Mastice ad ℈. i. ß. Bol. Arm. Terra sigill. Corall. præp. a. ℈. ß. cum Aqua Citri, vel Theriacali*, sed hæc in utroque exhibenda, non pro vomitus curatione, sed pro curatione symptomatis à vomitu relicti.

Hac methodo quilibet vomitus curandus, si ab humoribus, quia quicumque peccet humor irritando efficit vomitum, & sola attemperantia indicat, & irritamentum humorum est vel in acido, vel in amaro, & salso bilis; si verò à scirrho, vel callo, vel ulcere, vel tumore vomitus pendeat, incurabilis est. A veneno si fiat vomitus, veneni natura cognita, alexipharmaca opponenda.

CAP. VIII.

De Vomitu Sanguinis.

NOn solùm excrementa, & alimenta assumpta per os, cum vi, & impetu rejiciuntur, sed etiam quandoque *sanguis*, & dicitur vomitus *sanguinis*, cujus ejectio est toto genere præternaturam, etiam ratione loci, cùm Natura decreverit ventriculum receptioni, & digestioni alimentorum præsidere, non expulsioni sanguinis.

Causa potest reduci ad irritamentum, tam respectu effusionis sanguinis à suis vasis in ventriculi cavitatem, quàm respectu rejectionis ab hac per os. Non egreditur sanguis è vasis, ut transfundatur in ventriculum, nisi vel aperto orificio alicujus arteriæ, vel rupta arteria, vel vena (sanguinis fluxum per transudationem puto fieri non posse in ullo casu, licèt hæc causa sit communiter acceptata) quæ duo irritamentum supponunt.

In quo consistat hoc irritamentum, colligere possumus ab *Hippocrate in lib: 2. de morb. num.* 5. ubi loquendo de morbo, quem cerebri corruptionem appellat, in quo sanguis è naribus fluit, & per os cum vomitu rejicitur, ait: *Cùm igitur calefactæ fuerint venæ in capite à cerebro, & sanguis in ipsis efferbuerit, distribuunt ipsum ad nares, & os*; dicitur sanguis distribui, quia ad has partes fluit, & quia ab istis exit. Ab hac sententia colligitur, fluxum per nares, & rejectionem per vomitum sanguinis causari à sanguinis fervore, & effervescentia; hæc autem non semper fluxum sanguinis parit; nam in febribus, ubi adest magna effervescentia, non observatur, nisi raro, fluxus sanguinis ab aliqua parte, sed ad hoc ut à fervore sanguinis efficiatur fluxus, necesse est disponatur secundùm conditiones, quas recenset *Hippoc. in lib.* 1. *de morb. num.* 17. agendo de vena convulsa, ubi ait, *Fit varix*, & subjungit, *crassescit sanguis, & multipliciter* (supple multiplicatur) *ipse se ipso ea parte, qua convulsa vena est, & morbosior fit, & amplius stabilior, & cùm copiosior factus fuerit, plenitudo ipsa transmigrat, quocumque tandem contigerit*.

Si contingat venam, vel vas sanguineum varicosum fieri sanguinem in ea crassescere, ex quo stabilior evadit, & stagnantem evadere necesse est, præ copia, sanguinis plenitudo in hoc vase colligitur, quæ si fermentationem inordinatam, & fervorem concipiat, impetum, & vim acquirit, quo vas disrumpit, vel ejus orificium reserat, & extra vas erumpit, eo modo quo vinum fermentans in dolio clauso, ejus spiritus multiplicatus, eique prohibito exitu, tantam vim concipit, ut lignum, & ferramenta etiam solidas disrumpat, cum effusione vini. Si sanguis stagnet in varicibus alicujus partis, ut impleantur, superveniens multitudini collectæ sanguinis effervescentia, quæ sanguinem stagnantem rarefaciat spiritibus, & fuliginibus, vim, & impetum impertitur, & si nullus pateat locus transpirationi spirituum, & fuliginum, nec via naturalis, per quam rarefactus sanguis fluere possit, aperiatur, necesse est, ut ab impetu, & vi supradicta spirituum, & fuli-

num directò in vas ſanguinem continens diſrum-r, vel orificium ejus aperiatur, & ſanguis è vaſe . Hic impetus, hæc vis eſt irritamentum, nec po-l fluxus ſanguinis, niſi cum iſtis conditionibus tis ab *Hippocr. in cit. duob. loc.* & ſi ſanguis im-concipiat, & efferveſcat, ſi ei ſit motui circula-cus, numquàm è vaſis prorumpet, ſed ſolùm ſuo motui oppoſitum invenit impedimentum.

nodo vomitus ſanguinis fit, & præcipuè liene , & humoribus infarcto, ut obſervavit *Zacu-* 2. *Medic. Princip. Hiſt.* 10. impedito enim liber ſu ſanguinis per arteriam cæliacam, ad ſple-ne, vel venam ſplenicam ab obſtructione cellularum, vel prædictorum vaſorum, ſanguis regurgitat ad ſuperiora per dictam arteriam, & in hac ſtagnat, & præcipuè in vaſe brevi arterioſo, quod ventriculo inſeritur, & per illud diſſeminatur, & in hoc collectus ſanguis ad plenitudinem, ſi efferbuerit ea, quæ dicta ſunt ſequentur, ſanguis effunditur in cavitatem ventriculi, & irritando iſtius fibras vomitus excitatur, modo ſuperiori Diſſertatione deſcripto; & hoc eſt alterum irritamentum, quod eſt cauſa immediata vomitus; ſanguis irritat quantitate, coagulatione, per quam malam, & infeſtam qualitatem contrahit, & quia eſt extraneus ventriculo.

Vomitus ſanguinis fit etiam ruptis, vel apertis alii vaſis ſanguifluis in ventriculo ab humoribus corrodentibus in eo collectis; fit quandoque rupto, vel corroſo vaſe in Pancreate, à quo effunditur ſanguis in inteſtinum duodenum, & ab hoc irritato, motu periſtaltico inverſo in ventriculum deponitur.

Signa hujus affectus ſunt manifeſta, unde ſymptoma per ſe ipſum fit manifeſtum. Signa cauſarum: ſi vitio lienis, eſt ſenſibilis ipſius obſtructio, adeſt pulſatio arteriæ in Hypochondrio; ſi à Pancreate, cum vomitu ſanguinis conjungitur iſtius evacuatio per alvum; ſi à corroſione venæ in ventriculo, adſunt ſigna, vel acidi, vel ſalſi corroſivi in ſaliva, vel in excrementis, quæ per vomitum ejiciuntur.

Quoad prognoſticum, ſi copioſus eſt ſanguinis vomitus, ſemper periculoſus; ſi cum febre conjunctus, & in morbis malignis Variolarum, Morbillorum, Petechiis, eſt lethalis. *Hippocr. lib. 7. aph. 37. Qui evomunt ſanguinem, ſi ſine febre, quidem ſalutare; ſi verò cum febre, malum.* Poſt ſuppreſſam evacuationem ſanguinis, vomitus iſtius non timendus. Si ſanguis exeat coagulatus, melioris ominis eſt, quàm ſi exeat tenuis, fluidus, niger atramenti inſtar; corruptionem enim talis ſanguis contraxit.

Indicatio curationem aſpiciens, prima eſt ſanguinem revellere à ventriculo; ſecunda, ejus exitum prohibere per adſtringentia, & refrigerantia, ut ſancivit *Hippoc. cit. lib. 7. aph. 37.*

Quoad primam indicationem, mittendus ſanguis à partibus inferioribus; documentum habemus ab *Hippoc. aph. 32. lib. 5. Mulieri ſanguinem vomenti, menſtruis erumpentibus ſolutio fit*; huic accedunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus prædictis.

Quoad ſecundam intentionem, adſtringentia ſunt, *Succus Urticæ majoris ad ℥. iv. cum Spir. Vitr. op. gutt. viij. Liquor ſtipticus, factus ex Terra ſigill. ſ. p. & impregnata Spir. Vitriol. & Spir. Nitri ad formam pultis; hæc in loco frigido ponatur, ut in lapidem concreſcat, lapis in pulverem reducatur, & in loco frigido iterum condatur, & in liquorem abibit, cujus ℈. i. cum Aqua portulacæ, ſed melius cum Succo ad ℥. iij. exhibeatur. Lapis Ematites, cum Succo Plantaginis, ſuper porphidum in tenuiſſimum pulverem reducatur; hujus ℥. i. cum gutt. xij. Laudani liquidi cydoniati, vel cum gr. ij. Opii præp. exhibeatur cum Aqua Plantaginis, vel Decocto Polygoni. Pulvis ex acinis Agreſtæ exſiccatis, & pulverizatis ad ℥. i. in Aqua Plantaginis, vel Urticæ*, ſummè efficax eſt. Refrigerantia conveniunt, quia ſanguinem incraſſant, & minùs fluidum reddunt, ſed multùm proſunt, ubi adeſt efferveſcentia ſanguinis. Hæc exhibenda poſt cibum, quo tempore, ob calorem iſtius, efferveſcit. *Emulſio ſem. Melonum, & Papaveris, & Urticæ, extracta cum Aqua Conſolidæ major. Aqua Portulacæ, Plantaginis, cum Tinctura Corall. & Santal. rub.* huic intentioni ſatisfaciunt. *Pulvis ex Opio, deſcriptus in Syſtemate meo; Tinctura parata ex capite mortuo Vitrioli rubificati, deſcripta ab Etmull. f. 191.* ſummè valent; ſicut *idem caput mortuum rubificatum, & edulcoratum ad ℥. i. Mixtura à Sylvio deſcripta lib. 1. Practicæ cap. 9. & Aquæ ſtipticæ, & Liquor ſtipticus, deſcriptus in Clavi Schroderiana.*

Diœta adſtringens, & refrigerans, & tenuis ſit; jura ſint cum aqua chalybeata, & cum pedibus, & capite Animalium parata; Vinum ſit leve, aquoſum, auſterum.

Ad præſervationem, ſi ſit à liene obſtructo, reſerandæ obſtructiones, prout exarabitur de lienis morbis; ſi ab eroſione, ab humore acri, hic attemperandus modo ſuperiùs dicto de vomitu.

CAP. IX.

De Dolore Ventriculi, ſeu Cardialgia.

DEfinitur Cardialgia *Triſtis ſenſatio oris ſuperioris ventriculi, facta ab objecto ſenſibili, tangibili, violenter agente in illud.*

Triſtis ſenſatio, eſt eſſentia doloris in genere, quare dolor ventriculi erit triſtis ſenſatio ejuſdem; ex quo deducitur, ſubjectum hujus ſymptomatis eſſe ventriculum, & præcipuè ſecundùm partem *orificii ſuperioris*, quæ eſt maximè ſenſitiva, ob multas nervorum ramificationes in ea diſſeminatas, & plexum nerveum contexentes. De hoc dolore locutus eſt Hippocr. ſub nomine *Cordis morſus*, non quia Cor primò patiatur, ſed quia in dolore orificii ſiniſtri ventriculi Cor compatitur, ob communicationem, & conſenſum, quem habent nervi illius cum nervis per ſubſtantiam Cordis diſſeminatis, prout legitur *in aphor. 65. lib. 4. In febribus circa ventriculum, & fortis æſtus, & cordis morſus, vel dolor, malum*; & *aphor. 17. ejuſdem ſect. Si quis febrem non habens abſtineat à cibis, & cordis morſum, ſeu vertiginem patiatur*; & omnes Interpretes fatentur loqui de morſu ventriculi, prout apparet in ſecunda ſententia: loquitur enim de inedia, quæ eſt paſſio ventriculi, & à qua dolor, & morſus ventriculi ſæpiſſimè obſervatum eſt; vel loquitur de affectione partis circa ventriculum exiſtentis, ut in prima, à qua os ventriculi lædi poteſt, ob proximitatem partis affectæ cum orificio ventriculi, confirmavit *lib. 7. de morb. popul. numer. 13.* ad noctem Cordis, ac ventriculi dolor, accipiendo pro dolore Cordis ventriculi dolorem, & clarè declaravit *in lib. 4. de morb. numer. 13.* ubi habet: *Quæ homines Cardiogmum, hoc eſt cordis morſum, vocant.*

Facta ab objecto ſenſibili, tangibile, violenter agente in ventriculum, & determinatur cauſa doloris, nempè objectum ſenſibile in ventriculum violenter agens; cùm enim dolor fit in ſenſu Tactus, cujus objectum eſt ſenſibile, & tangibile, ad dolorem neceſſariò requiritur, ut objectum ſenſibile, tangibile, violenter agat in organum ſenſus Tactus, alioquin non faceret triſtem ſenſationem, ſed ſenſum naturalem, & jucundum; dolorem ventriculi eſſe ab objecto violenter agente in ſenſum Tactus illius, docuit Hippocr. quando dolorem ventriculi morſum Cordis appellavit. Morſus eſt ab objecto ſenſibili, tangibili, violenter agente, pungendo, lacerando, & continuum ſolvendo; & clarè expreſſit *Hippocr. lib. de loc. in hom. num. 51.* ubi ait: *Inſuper etiam dolor, & propter frigiditatem fit, & propter caliditatem, & propter valde exuperantem, in quo adeſt violentia, & propter imminutam*, intellige à contrario valido; quod colligitur à verbis ſubſequentibus textus: *In ſingulis enim, quorum natura permutatur, ac corrumpitur, dolor*; quod permutat, & corrumpit, violenter agit; & *in lib. de flat. nu. 18. Violentia quadam diſcedunt, & finduntur carnes, fixarum ſubtercurrit ſpiritus, & dolore affligit*; dolorem ab acri, tamquam à ſpiculo infixo in parte, explicavit *idem Hipp. in eod. lib. n. 14. & lib. 2. de morb. n. 30.* ait: *Hic caput dolet, præ nimia ejus excalefactione.*

Licèt omnes qualitates tangibiles poſſint eſſe cauſa doloris ventriculi, ut calor, & frigus; ſecundæ tamen, ſapidæ dictæ, ut aciditas, ſalſedo, amarities, acrimonia,

nia, sunt magis potentes, & efficaces; & ab his fieri dolores docuit *Hipp. lib. de rat. vict. in acut. num.* 37. ubi habet: *Quum dolores accesserint atrabilis, & acrium fluxionum affluxus fiunt, dolent autem partes internæ, dum mordentur*; & *in lib. de veter. medic. num.* 32. *Rursus quæcumque fluxiones ad oculos vertuntur, ut fortes, & omnigeneas acrimonias habentes exulcerant, dolores autem, & ardor, & inflammatio adsunt aliquando, donec fluxiones fuerint concoctæ*; & de bile causa doloris ventriculi expressis verbis locutus est *Hippocr. l.* 4. *de morb. numer.* 8. ubi ait: *Hoc enim contingente præcedit à veteri bile, propter multitudinem ad ventriculum, & ex hoc tormen ventriculo oboritur*. Quod efficit bilis in ventriculo sua acrimonia, efficit etiam pituita, acida, salsa, austera, & serum acre, & acidum fermentum, bilis atra, & æruginosa, prout experientia ostendit dolores ventriculi vomitu dictorum humorum sanatos. Ad acria mordicantia reducitur pus in ventriculo collectum, vel ab apostemate in eo rupto, vel in angina descendente pure in cavitatem ventriculi. Pus esse causam doloris, docuit *Hippocr. lib.* 4. *de morb. numer.* 22. dum ait: *Pus exitum non habens, & isthic unà cum eo humore, qui acescit permanens, dolorem inducit*. Reducuntur etiam vermes ad mordicantia, cùm morsu dolorem in ventriculo existentes pariant, & etiam suis malignis vaporibus; de hac causa scripsit *Hippocr. lib.* 4. *de morb. numer.* 27. loquendo de lumbricis, & ait: *Exilit* (idest lumbricus) *aliàs, atque aliàs ad hepar, & dolorem inducit*; & inferiùs subjungit: *Et tormen multum in ventriculo aliàs, & aliàs oboritur*.

Quæ distendunt, & comprimunt membranas ventriculi doloris sunt causa, si distensio, & compressio fuerit violenta; fit enim utraque per motum violentum, qui inter qualitates sensibiles, tangibiles numeratur. De extensione doloris causa locutus est *Hippoc. in superius cit. lib. de flat. num.* 18. & flatus hanc distensionem efficiunt in ventriculi cavitate collecti, vel intra membranas illius conclusi depressione locutus est *Hipp. lib.* 4. *de morb. n.* 17. his verbis: *Si cibi in ventriculo maneant, & dum premuntur à plenitudine venæ, calor, ac dolor corpori accesserit*. Ad hanc causam reducitur cartillago Xyphoides intus curvata ventriculum premens, cum summo dolore.

Causæ remotæ sunt omnes illæ, quæ acrimoniam humoribus tribuunt, ut fervor sanguinis pro multiplicanda bile, & ejus constitutio melancholica pro acidi exuberantia, & utriusque constitutionis biliosæ, & melancholicæ æqualis prævalentia pro salsi generatione; consurgit enim hoc ex mixtura æquali alkali, prout est bilis, & acidi, ut est melancholia, constitutio in calore excedens, & adurens bilem in atram commutat, & calor debilis ventriculi materiam attenuationis capacem in eo existentem, in flatus attenuat, vermes efficit putredo alimentorum, vel humorum in ventriculo, ut sancivit *Hipp. lib.* 4. *de morb. n.* 27. Externæ causæ sunt omnes illæ, quæ horum humorum generationem coadjuvare possunt.

Signa diagnostica sunt satis clara ex situ doloris in regione ventriculi. Signa causarum sunt maximè necessaria pro curatione dirigenda. Si bilis peccat, adest cum dolore sitis, & oris amaritudo, inappetentia, nausea, vomitus biliosus; dolor est maximè acutus, quia bilis maximè activa; dolor est vehemens, cum oppressione cordis, pulsu parvo, & animi deliquio, & maxima virium debilitate, unde Cardialgia, hoc est dolor oris ventriculi superioris; distinguitur à cœteris ventriculi doloribus, in quibus descripta symptomata non reperiuntur. Si à pituita acida dolori adjungitur appetitus, sapor acidus in ore, expuitio est frequens, & vomitus est materiæ acidæ. Si à pituita austera, sapor austerus in ore sensibilis, dolor rodens percipitur. Si à pituita salsa, adest sitis intensa, sed sine amaritudine, & quod expuitur est salsum; si ab atrabile, dolor est corrosivus exulcerans, cum calore molesto; si à vermibus, morsus interrupti, & dispositio ægri ad vermium generationem, vel ad exclusionem istorum ab ovo; si à flatibus, dolor est laceratívus ab extensione membranarum ventriculi, adest inflatio in regione istius, & flatuum per superiora eruptio, cum difficultate respirandi, impedito contractionis debitæ motu diaphragmatis.

Timendum est hoc symptoma, quia citò vires resolvit, & maximè si cum frigore extremorum conjungatur ex *Hipp. aphor.* 11. *sect.* 4.

Indicatio, prima est irritans in ventriculo fixum expellere; secunda, acrimoniam ejus attemperare, & causam auferre; tertia, dolorem mitigare.

Quoad primam, *Hippocr. in lib.* 5. *de morb. popul. num.* 30. sanguinem mittit; ait enim: *Aliquando etiam dolor ad cor, quem venæ sectio solvit*. Hanc Hippocr. sententiam rejecit communis Practicantium sensus, ratione corroboratus, quia quod est extra venas, à venæ sectione non evacuatur. Causa faciens dolorem ventriculi, est extra venas, quia in cavitate ventriculi; ergo non poterit evacuari à venæ sectione. Secundò venæ sectionis indicans est plenitudo venarum, & ejus redundantia, & motus ejusdem depravatus; sed in dolore ventriculi neutrum adest, consequenter venæ sectio non convenit, & hanc exercere, est contra rationem, & sine utilitate ægri; paucissimi ideò Hipp. adhærent. Hippoc. præcepti ratio fit clara *in lib.* 1. *de morb. n.* 17. ubi habet:

Ipsa quidem vena, in quantum tracta est, in loco manet. Quum autem tracta fuerit (*trahitur autem, & convellitur à labore, & violentia*) *fit velut varix*. Notentur illa verba, *trahitur, & convellitur à violentia*; in dolore adesse violentiam, demonstravi superiùs ex natura, & essentia ipsius doloris; quapropter à dolore potest vena convelli ad similitudinem nervorum, quorum propriè solùm dicitur convulsio, metaphoricè verò de venis ex convulsione varicosa. In vena varicosa adest plenitudo sanguinis, consequenter, ex Hippocr. potest in dolore partis venarum ipsius plenitudo contingere; quòd confirmavit inferiùs *in eod. textu* his verbis: *Et ubi mixta fuerit sanguis, & humiditas, de carne crassescit sanguis, & multipliciter ipse se ipso* (hoc est multiplicatur, augetur ipse sanguis se ipso, per congregationem novæ copiæ sanguinis) *ea parte, qua vena convulsa est, & morbosior fit, & amplius stabilior, & cùm copiosior factus fuerit, plenitudo ipsa transmigrat*; clariùs non potest explicari plenitudo in vena convulsa, vel tracta à violentia, & dolore. Hanc sententiam confirmat *lib. de rat. vict. in acut. nu.* 37. his verbis: *Dolent autem partes internæ, dum mordentur, conversæ verò* (idest tractæ) *& valdè sicca facta venæ intenduntur*, idest trahuntur ad modum convulsionis, *& inflammatæ affluentia attrahunt*. Si inflammantur, plenæ sunt sanguine; si affluentia attrahunt, necesse ut impleantur; à dolore ergo cùm possit plenitudo sanguinis in venis dolentis partis coacervari, si aderit indicium hujus plenitudinis, aderit indicans missionem sanguinis. Indicium verò aderit, quando, præmissa purgatione humoris irritantis, & etiam præmissis dolorem lenientibus, adhuc persistat dolor, tunc nobis se offert sufficiens indicium plenitudinis venarum ventriculi, à qua dolor fovetur, & tunc apparet indicans mittendi sanguinem; ex quo colligo, errorem esse in principio doloris ventriculi sanguinem mittere, quia si datum est purgatione ventriculi, & Anodynis dolorem curare, ad quid sanguinem mittere, & ægro vires auferre? & maximè cùm non possimus esse certi de plenitudine venarum ventriculi, nisi prædictis remediis præmissis.

Pro humoris peccantis evacuatione, Hippocr. usus est purgante medicamento; *in lib. cit.* 9. *Epidem. numer.* 30. Veratrum exhibuit nigrum, pro ratione humoris peccantis exhibenda purgantia, si bilis, quæ hanc educunt, cum hac tamen advertentia, quòd purganti admisceantur opiata, ad leniendum eodem tempore dolorem, & ad frænandum tumultum, tormina, & agitationem molestam, quam purgantia solent inferre, quomodo usi fuerunt inter Antiquos *Scholt. in cons.* 114. *Riverius in sua Praxi Medic. Faventinus*; hunc usum Recentiores summa cum ægrorum utilitate renovarunt: v. g.

♃. *Mannæ el.* ℥. 3.
Syr. Rof. sol. ℥. 3. *dissolvantur in Aqua Malvarum, vel Endiviæ, cui adde*
Laudani Cydoniati gr. 7.

Vel
℞. *Pil. Alephang.*
de tribus, cum Rhaub. } a. ℥. 1.
Laud. opiat. gr. 2.
cum Syr. Rof. sol. R. Pil.

Si acidum, cum pituita unitum peccet,
℞. *Mel Rof. sol.* ℥. v.
Crem. Tartar. s. p. ℥. 2. *dissolv. in Aqua Absynthii, cui adde*
Phil. Rom. ℥. 1.

Vel
℞. *Pil. de Agar.* ℥. 1.
Aggregat. ℥. 1.
Laud. opiat. gr. 2. *m. cum Mel Rof. sol. R. P.*

Si acidum sit cum sero conjunctum, *Electuarium Hydragogum Le-Boe* exhibendum; vel *Pil. Alephanginæ* ℥. 1. *Magist. Jalappæ gr.* 6. *Laudani op. gr.* 2. Vel *Crem. Tart. s. p.* ℥. 3. *Scamm. sulph. gr.* 5. *Magist. Mech. gr.* 3. *Opii præp. gr.* 2.

Si melancholia atra,
℞. *Syr. de Polyp. sol.* ℥. 5.
Aquæ Melissæ q. s. ad dissolutionem,
Laud. op. liquid. gutt. x. m.

Vel
℞. *Pil. Aggreg.* ℈. 2.
Extr. Helleb. nig. ℥. ß.
Phil. Rom. ℥. 1. *m.*

Si flatus sint doloris causa, purgantibus pariter utendum, dum adest minera, à qua elevantur. *Spec. Elescoph.* in flatibus pro purgatione sunt magis propriæ ad ℥. 1. & 2.

Purgatione per vomitum utitur etiam Hipp. in dolore ventriculi, ut patet *in lib. de affect. nu.* 15. *n.* 13. Inter vomitiva sunt: *Radix Asari ad* ℥. *i. cum decoctione florum Camomillæ: Sal album Vitrioli ad* ℥. *i. Aqua Rof. in Alembico ex ære simplici composito distillata*; vel *Antimonialia*, ut *Aqua Rulandi*, *Sappa Antimonialis*, vel *Infusio Antimonii in Vino*. Moderatum, & tutum vomitivum habemus in *Tartaro Aemetico*. Vomitus in eis, quibus est facilis præferendus purgationi per alvum, & etiam in flatibus, qui à conatu vomitus coguntur ad exitum, ad usum istorum non deveniendum, nisi dolore modificato, ob rationes dicendas de dolore Colico, ex Hipp. mente.

Quoad secundam indicationem, attemperantia varia sunt pro varietate causæ. Acidam qualitatem dolorificam attemperant omnia acria blanda, & sale volatili alkalico prædita. *Radix Angelicæ*, *Zedoariæ*, *Caryophilatæ*, *Zinziberis*, *Galangæ*, *Cardamomum*, *Cassia lignea*, *Nux moschata*, mirifica præstat; ex his parantur decocta, pulveres, & vina medicata. *Spec. Diagalangæ*, *Aromatici Rof. Diambræ*, *Theriaca*, *Mithridatum*, *Aqua Cinamomi*, *Theriacalis*, *Elix. propr. sine acido*, sunt efficacia.

Ubi bilis, & sal amarum corrosivum peccat, omnia acida, sunt attemperativa; ut *Spir. Vitrioli*, *Salis communis*, *Salis Nitri rectificati*, *& optimè præparati*, *Succus Cydoniorum*, *Ribes*, *Granatorum acidorum*, *Decoctum Tamarindorum*, egregium est sedativum bilis, *quæ exhibenda sunt in Aqua*, *vel Decocto Camomillæ vulgaris*, quæ est specificum in omni dolore ventriculi, à quacumque causa succedat; vel *Florum Verbasci*, *& ad libram unam*, *& etiam plus*, *vel in Aquis Malvæ*, *Boraginis*, *Acetosæ*, *Portulacæ*. Flatus attemperant, quæ resolvunt, ut *Sem. Anethi*, *Petroselini*, *Fœniculi*, *Sinapis*, *cum floribus Camomillæ decoctis*; *Spir. Carminativus Sylvii*, *Spir. Juniperi*, *cum Aqua Camomillæ*, *Baccæ Lauri in pulverem redactæ ad* ℥. *i. in Vino*, *Spir. Vini Aromatizatus*. *Pulvis ex Myrrha*, *& rad. Aristolochiæ rotundæ*, *Elect. de Baccis Lauri*. *Confect. Diacymini*, *Theriaca*, *Mithridatum*, *Aqua Cinam. Theriacalis*, sunt specifica in flatibus.

Opiata in omni causa conveniunt; ideò, dolore non cedente, cum supradictis remediis miscenda. *Nepenthes*, *Laudanum Cydoniatum*, maximè bile peccante, *Philonium Romanum*, *Pil. de Cynoglossa*, *Sedativum majus*, *& minus*, *Oleum Amygd. d.* est universale sedans dolores.

Victus ratio exhibeatur cum acidis, si bilis, cum aromatibus dictis, si acidum peccet. Cœteri dolores ventriculi extra orificium superiùs, ab eisdem procedunt causis, & eamdem exposcunt curationem.

CAP. X.

De Ventriculi Adstrictione.

Adstrictio ventriculi, alterum symptoma ventriculi, ad dolorem ejus reducit *Sennertus*. In hoc consistit, quòd ventriculus secundùm orificium superiùs, & inferiùs, adeò sit adstrictum in tempore concoctionis, ut ne vapores, nec exhalationes per illa exire possint; conjungitur etiam cum adstrictione utriusque orificii, adstrictio pororum cutis, prohibito exitu vaporibus, & exhalationibus tam cibi in ventriculo existentis, quàm totius corporis.

Retenti vapores incalescunt, & ad invicem accenduntur, ut universum corpus æstuet, præcipuè autem manuum, & pedum extremitates, cum rubore faciei, mutatione pulsus, ut febricitare videantur patientes; quod tamen non est verum, cùm post paucas horas descendente cibo, calor evanescat, & pulsus ad motum naturalem redeat; ita hunc affectum *Petrus Salius de rara morborum curatione* describit, & accepit ab *Aetio tetrabil.* 3. *serm.* 1. *cap.* 13.

Hoc symptoma videtur descripsisse *Hippocr. in lib.* 4. *de morb. num.* 23. his verbis: *Si cibi plures, quàm opportunum est, qui jam concocti sunt, intus maneant, & homo non purgetur, & alii cibi superingerantur corpus ab humore priore, ac recenti repletum calescit, & febris ex hoc homini oboritur; verùm ea febris non periculosa, neque fortis est, in qua humor æqualis est copia paululum uberiore nos affligens*. Hippocratem loqui de alimentis in ventriculo contentis, satis manifestum fit, & ab eisdem colligitur, prædictam affectionem descriptam fieri modo contrario ei, per quem fit lienteria; in hac velocem esse secessum alimentorum in ventriculo, nec per multum tempus in eodem concoqui sancivit *lib. de affect. numer.* 25. qui locus ad hujus veritatis dilucidationem videndus; in descripto verò affectu tarda est ciborum, vel alicujus portionis istorum expulsio, & per multum tempus in ventriculo concocti, vel concoquendi remanent.

Hujus affectus causam innuit in illis verbis *cit. text. Si cibi plures, quàm opportunum est, qui jam concocti sunt, intus maneant*, & designat impedimentum in motu fibrarum ventriculi, quarum munus est motu suo peristaltico alimenta digesta paulatim expellere; quapropter censendum est, causam hujus symptomatis esse vitium fibrarum ventriculi, per quod diù alimenta in hoc detinentur; quod manifestè demonstratur; nam si hoc symptoma est à retentione alimenti in ventriculo, plusquàm conveniat, ex Hippocr. alia non erit illius causa, nisi ea, quæ afficit, & alterat principium, quo alimentum concoctum debito tempore expellitur; hoc principium sunt fibræ ventriculi, consequenter ejus præternaturalis retentio est à vitio fibrarum, nec aliud potest assignari in hoc casu, quàm earum debilitas in motu, quia laxæ. Ab hoc vitio fibrarum afficitur ita ventriculus, ut alimenta detineantur, ac si orificia ventriculi essent adstricta, prout censet *Salius Diversus*, contra quem tenenda sententia Hippocratis modò descripta, quia fibra rupta, & relaxata non potest constringere orificia, sed potiùs laxare, & dilatare; & assignare causam constrictionis temporaneam dictorum orificiorum tempore cibi, & causam eorumdem reserationis alia explicatione, meo judicio, non est facile. Est adstrictio utriusque orificii ventriculi est omninò improbabilis, quæ non permittit exitum, nec halitibus, nec vaporibus, ex sententia *Salii*; & tamen certi sumus, salivam ægrum in hoc statu deglutire, quæ in ventriculum non descenderet clauso orificio superiori, cum exclusione halituum; & si non potest dari talis constrictio orificii superioris, excluditur etiam illa inferioris, cujus talis est structura, ut claudi non possit halitibus, nec vaporibus, nec salivæ, consequenter nec chylo fluido, neque adstrictioni porositatum cutis tribuenda causa hujus symptomatis; nam hæc adstrictio, vel est continua, & tunc febrem veram, & con-

& continuam parit, & alios morbos assiduè affligentes, vel accidit, quando ventriculus secundùm orificia constringitur, cujus ratio reddi non potest, cùm nulla sit connexio, & consensus nullus porositatum cutis, cum orificiis ventriculi, ut his constrictis, constringi porositates cutis sit necesse; in sententia verò Hippoc. modo prædicto explicata, & clarè, & facilè redditur causa detentionis, & incalescentiæ, & expulsionis postea ciborum, pro qua explicanda recolendum est.

A recentioribus Anatomicis sancitum esse, alimenta in ventriculo paulatim concoqui, & paulatim expelli per contractionem suæ cavitatis, factam à contractione suarum fibrarum circularium. Alimentum præparatum, factum leve per concoctionem, & per fermentationem supernatat in tota massa, & ab isto motu contractionis cavitatis versus orificium inferius ventriculi, chylus, qui concoctione factus liquidus, facilè expellitur. Quando hic motus deficit, gravante fibras motrices alimentorum multitudine, nulla, nec minima portio alimenti concocti expellitur, sed tota multitudo hæc usque ad integram coctionem omnium alimentorum detinetur; ab hac portione concocta, & continuò fermente innumeræ particulæ calidæ solvuntur, quæ liberè per totam massam retentam in ventriculo moventur alias particulas calidas in tota massa existentes à crassioribus liberando hoc motu; ab his unitis tota massa alimentorum valdè incalescit, cum hac incalescit ventriculi substantia, & sanguis per hunc circulans, itaut, per continuatam novi sanguinis circulationem per ventriculum, tota massa sanguinis incalescat, particulis calidis prædictis eam ingredientibus, unde totum corpus valdè incalescit, eo modo quo à moderata portione aquæ vitæ epota excalefacto ventriculo totum corpus ad sudorem usque in non assuetis incalescit. Ab hujusmodi particulis calidis, & spiritosis fibras ingressis, hæ corroborantur, quia spiritus ei additur, & à calore materiæ chylosæ aliquo modo irritatæ, ad motum, & contractionem cavitatis ventriculi validam determinantur, & fit totalis expulsio alimenti concocti per pylorum ad intestinum duodenum. Hic calor à mora cibi in ventriculo excitatus, & per corpus diffusus, calorem febrilem æmulans decipit, & patientes, & ignaros Medicos existimantes passionem hanc ventriculi à calida intemperie viscerum proficisci.

Frequens observatio hujus symptomatis in eis, qui ventriculum alimentorum multitudine implent, sententiam hanc Hippocraticam confirmat; & si continuò aliqui moderato, & sano victu utentes hoc symptomate affliguntur, id evenit, quia talis alimenti copia, licèt secundùm se sit moderata, respectu tamen magnæ debilitatis fibrarum est excedens, & istis gravis, ideòque illarum motum impedit, cum descripto effectu.

Dicta de tota massa chylosa applicari possunt portioni ejusdem crassæ indigestæ, resistenti vi enervatæ fibrarum, & quæ est velut fœx alimentorum; retenta enim talis portio alimenti, semper magis incalescit, à dispositionibus ad putredinem ob moram acceptis, pravas qualitates aciditatis, vel amaritiei, odorisque fœtidi contrahit, & paulatim in flatus resolvitur. Ab his omnibus pendent illa symptomata, & afflictiones ventriculi, quæ in fine digestionis alimentorum multos torquent.

Causa debilitatis descriptæ fibrarum, est earum textura, rara, mollis à principiis generationis, vel talis reddita à copia humoris serosi eas irrigante, vel intus, si cum succo nerveo fibris motus virtutem, & forsan nutrimentum præstante misceatur, vel extus, si in cavitate ventriculi colligatur, ab hujus copia seri laxantur fibræ membranarum molles redduntur, cum impotentia ad validam contractionem, & ad motum peristalticum.

Signa diagnostica sunt manifesta ex dictis, & symptoma non est spernendum, cùm incurabiles quandoque ventriculi passiones gignat; & si à nativitate dicta laxitas contracta fuerit, est ferè incurabilis.

Indicatio est, fibras humido superfluo laxatas exsiccandi; quod habebimus primò à purgantibus *Hydragogis* sæpiùs recensitis, sed præcipuè à *Pil. Masticinis, Alephanginis, Cratonis*, addendo aliqua grana *Magisterii Jalappæ*, vel *Mecheocan.* Secundò ab alterantibus cum exsiccatione, nempè à *Decoct. Santal. rub. Ligni Lentisci, Sassafras, Juniperi, & rad. Bistortæ. Elix. propr. Paracelsi ad gutt. viij. cum Aquæ Absynthii ℥. iv. vel Rasuræ Eboris ℥. i. Masticis ℈. i. cum decoctione Tormentillæ, & radice Cyperi, Pulvis stomatichus Poteri ad gr. xvi. cum Pulv. Viper. ℈. ß. vel Pulvis stomatichus Quercetani, cum Aqua, vel decoctione Melissæ*, sunt efficacia ad exsiccandum, & ad robur fibris impertiendum. *Jus Columbi turrialis, cum dictis lignis, & herbis paratum* valet, sicut *Vinum Hippocraticum, & Aqua vitæ aromatibus condita.*

Diœta sit cibi facilis concoctionis, nec istis fames satietur.

C A P. XI.

De Ardore Ventriculi.

Ardor ventriculi, est alltera differentia doloris hunc affligentis, & est *Immoderata effervescentia, & ebullitio materiæ acris, & salinæ in ventriculo, quam sequitur calor præternaturalis à ventriculo ad gulam usque pertingens, ad instar fumi ignis copiosè assurgentis, & præcipuè in eruptione ructuum, cum quibus exit materia fluida acris calida, summè molesta, cum specie corrosionis.* Hic humor, seu materia in ventriculo existens, vel à flatibus sursum per œsophagum impellitur, vel in ipsis flatibus in bullas contractis colligitur, & in exitu ruptis bullis contentus humor diffunditur per œsophagi substantiam, cum ardore, & corrosione.

Causa hujus affectus sunt humores acres calidi, ex sua natura facilè fermentationem suscipientes, & in alios inducentes.

Generantur isti humores in corruptione alimentorum in ventriculo, à qua acrimoniam, & calorem suscipiunt. Corrumpuntur à fermento ventriculi nimis activo, vel à calore excedenti circumstantium partium, si ab istis procedat copiosa solutio, & exaltatio partium sulphurearum, & salinarum, quæ unitæ acrimoniam humori, in quo uniuntur, impertiunt; vel ob dilatam nimis eorum moram in ventriculo, vel ab istius æstu ab aliqua causa concepto, ut à violento exercitio post cibum; vel ab alimentis talem humorem acrem aptis generare, qualia sunt Cæpæ, Allium, Porri, Caseus vetus, & putridus, dulcia, mellita, quæ facilè in acorem degenerant, & rancida; vel humor talis transmittitur aliundè ad ventriculum, & facilè bilis vicina ad hunc transit, dum in intestino duodeno continuò fluit; ideò biliosa frequenter ardorem ventriculi pariunt.

Huic symptomati potest accommodari sententia *Hippocr. in lib. 4. de morb. numer. 17.* descripta his verbis: *Si cibi maneant in ventriculo ampliore tempore, quàm opportunum est, & alii ad ipsos incidant, corpus utique repletur* (sed præcipuè ventriculus) *& dum premuntur à plenitudine venæ calor, & dolor corpori accedunt*, & magis ventriculo, in quo adest plenitudo; & hujusmodi plenitudo semper est conjuncta cum ardore, dum incalescunt venæ, ut ait Hippocr. scilicet calescentibus venis, postea subjungit, *& si calido adhùc existente ventriculo calidior, quàm opportunus est, spiritus*, hoc est aer, *homini accedat, nihil miri est hominem ex tali* (intellige calore) *febrire;* cibi effervescentiam magnam cum calore suscipiunt, & cum hac acrimonia exaltato nimis ab illa sale, & sulphure alimentorum; talem ergo admittit calorem Hippoc. in ventriculo, qui per calorem aeris in febrilem intendi potest. Dictus calor ardorem ventriculi parere sufficiens est, & hunc calorem à longa mora alimentorum in ventriculo deducit, à qua fermentatio valida eorumdem provenit, & etiam corruptio, unde acrimonia, acredo, & corrosiva virtus in alimento concocto, quæ una cum calore, ardorem ventriculi efficiunt, ut plurimùm verò succedit, vel ab acido ventriculi nimis acri, vel à bile in ventriculi cavitatem ab intestino duodeno ascendente, vel à nimio calore sanguinis per substantiam ventriculi circulantis, & per partes huic proximas, à quo sal, & sulphur alimentorum in copia summè exaltatur acrimonia inficiente partem massæ chylosæ. Alimenta acria, & aromatica valdè conferunt ad hunc ardorem, & ad materiam acrem generandam.

Indicatio est, bilem purgandi, si in ægrotante excedere cognoscatur. Secundò calorem, & effervescentiam temperandi, unà cum acrimonia.

Quoad primam, ea proficiunt, quæ dicta sunt superiùs de Vomitu, & de dolore ventriculi.

Quoad secundam, exigit hæc refrigerantia, & acida, ut *Aqua Portulacæ, Acetosæ, Boraginis, Sonchi, decoctio Trifolii, fol. Vitis, capreolorum ejusdem, Berberis, Tamarindorum*; his addendus *Spir. Nitri, Vitriol, Sal Prunellæ, Sal Nitrum purificatum.*

℞. *Succi Portulacæ ℥. iij.*
Aquæ Endiviæ ℥. iv.
Salis Prunellæ ʒ. i. m.

Per plures dies exhibeatur. Valent omnia terracea: *Terra sigillata, Bolus Armena, Creta, Cornu Cervi ustum, Ocul. Cancrorum.*

℞. *Terræ sigillatæ*
Boli Armenæ } *a. ʒ. ß.*
Conservæ fructuum Cynosbatis ℥. i. m.

Superbibatur Aquæ summitatis Quercus ℥. v. cum ℥. i. Syr. Portulacæ, per plures dies. Cynosbates, vel fructus Rosæ sylvestris, quando aperiuntur fibrillæ, quibus arilli carni adhærent, sunt arcanum in ardore ventriculi. *Carlina, cum semine, solo visu, huic symptomati medetur*, teste *Vedelio in Amœnitatibus Medicis, ubi plura vide de hac herba.*

Diœta sit refrigerans: vitentur cibi acres aromatici sale conditi, vinum generosum, & vetus, & aromaticum. Cyathus aquæ post cibum, effervescentiam inordinatam alimenti prohibet, & istius causam debilitat.

CAP. XII.

De Attritione Ventriculi.

Dicitur attritio ventriculi, quando velut dissolvitur, cum molestia quadam, & virium defectu. Hic affectus potest definiri, *Passio orificii ventriculi, cum languore virium, frigiditate totius, pulsu contracto, & difficili respiratione.*

Hæc passio non est cum dolore, alioquin conveniret cum Cardiaglia; est tamen affectio molesta, post cibum affligens velut ab oppressione, & qualis accidit Hypochondriacis à flatu orificium superiùs ventriculi premente, quæ flatu erumpente cessat, ad differentiam aliarum passionum dicti orificii, quæ ab humoribus, vel flatibus originem ducunt; unde patet, non loqui nos de illa attritione ventriculi *à Gal.* descripta *lib. de præcog. ad Posthumum cap.* 11. cujus causam refundit in cibum, antequàm excernatur exæstuantem; hujusmodi namque affectio potiùs referenda ad ventriculi adstrictionem, de qua superiùs locuti sumus.

Hujus affectus causa in obscuro abscondita est. Ego lucem pro ea detegenda ab Hipp. exposcam, & hanc largitur *in lib. de flat. n.* 10. ubi explicat, quomodo à cibis frigus, & horror corpori accedat; & quamvis ejus ratio nostro casui applicari non possit, dum loquitur de frigore à cibo diu in ventriculo commorante, & in attritione ventriculi, de qua modò agitur, paulò post à cibo corpus refrigeretur; nihilominùs ejus vestigiis insistendo, pro præsentis casus causa detegenda lumen accipiemus. Frigoris causam vult esse refrigerationem sanguinis à flatu, & hæc causa est valdè rationabilis; si incalescit corpus à calore sanguinis, hoc oppresso, & diminuto refrigerari necesse est, vel ex eo quòd minor calor, respectu majoris dicatur frigiditas, vel ex eo quòd calore corporis diminuto, ambientis frigiditas ei magis sensibilis sit, non potest diminui calor sanguinis, nisi diminuatur motus cordis, à quo sanguinem calorem accipere dictum fuit de morbis Cordis. Hujus diminutionem in hoc symptomate, cognoscimus à pulsu, & contracto, & parvo.

Quomodo à cibo prædicta surgant symptomata, explicandum dependenter à calore debili ventriculi, & fermento languido, quæ à cibi quantitate opprimuntur, ut in destinatam non exeant actionem cum virtute necessaria, prout demonstratur ab hoc symptomate invadente, ut plurimum convalescentes, quorum calorem, & fermentum ventriculi præcedens debilitavit morbus, & eos simili debilitate affectos, ratione sui temperamenti, & eos cibi quantitate ventriculum ad extensionem implentes, à qua caloris, & fermenti actio conculcata languet; quapropter si cibi moderata quantitas dicti caloris, & fermenti oppressiva sit, statuendum est, hanc oppressionem procedere à magno languore caloris, & fermenti ventriculi, quæ etiam à parva cibi quantitate opprimuntur, cum impedimento suæ actionis, & molestia sui organi, cui insident. Hujus exemplum habemus in quantitate lignorum ignem magnum suffocantem, & in parva lignorum quantitate parvum opprimentem. Cura istius symptomatis caloris oppressionem, & languorem manifestum facit, succedens à Pipere in Vino exhibito, & à calidis ventriculi fomentis, prout colligitur à *Bayro lib.* 11. *Pract. cap.* 9. Oppresso calore, & fermento ventriculi à cibis, remanet in istis sola fermentatio propria, de qua *in Dissert. de concoctione* actum fuit, quæ cùm non sufficiat ad ciborum concoctionem, exhalationibus, & fumositatibus viam aperit, non aliter ac in igne à copia lignorum oppresso solus fumus relinquitur. Ab his exhalationibus, & fumositatibus plexus nerveus orificio superiori ventriculi implantatus opprimitur, & vellicatur leni mordicatione, sed cum aliqua tristi sensatione, non dolorifica, sed molesta, cum spasmodico motu, sed leni, quo succus nerveus in eo contentus expellitur in cavitatem ventriculi, & oppressio novi succi receptionem prohibet, unde molestæ sensationi languor ventriculi conjungitur. Motus spasmodici plexus fiunt communes nervis cardiacis, cum hoc consentientes, & commercium, ob connexionem conservantes, à quibus motus cordi diminutus tantummodò conceditur; ex quo pulsus contractus. Ad hos motus spasmodicos refertur nimis exquisitus sensus fibrarum ventriculi, cui alimentorum qualitates etiam moderatæ, & pondus ipsum est molestum, & irritativum, adeòut in contractiones spasmodicas fibræ membranarum, & nervi ducantur. Talis sensus contingit, quando mucositas obliniens extimam superficiem membranæ cavitatis ventriculi valida abstersione, vel resolutione deficit, ut accidit in copioso, & frequenti vomitu, & purgatione per medicamentum, & in magna inedia, & aliis de causis. Hoc munimento fibris deficiente, à quo actio qualitatum alimenti moderabatur, hæc tota in fibras recipitur, cum illarum molestia. Istis tristes fert suppetias fumositas à cibis ad cor exhalans, vasa sanguinis opprimens, vel nervos ea circumligantes ita compressione afficiens, ut parùm sanguinis in cor effundere valeant, unde pulsus contractus, dum parva copia sanguinis in cor effunditur, major remanet in pulmonibus, à qua impeditus eorum motus, difficilis exurgit respiratio, aucta à fumositatibus ventriculum distendentibus, cum prohibita expansione Diaphragmatis. Humor acris, & mordax in ventriculo contentus, hujus symptomatis est causa; cùm enim quiescit, nullius est incommodi, ubi verò à cibo intromisso motum acceperit, tunc vim suam in orificium superius ventriculi exerit, modo supradicto.

Causæ sunt quæcumque calorem resolvunt; si hæ non præcesserint, & symptoma invadat, hujus causa quærenda in humore pravo, & erroribus præcedentibus, & à temperamento naturali, vel acquisito, humoris vitiosi naturam colligemus.

Signa diagnostica patent ex dictis. Prognostica, si diuturnæ sit durationis, mali ominis est.

Curationem demonstrat indicatio ventriculum purgandi, ut in aliis affectibus supradictis, & calorem ejus debilem remittendi, & fibras languidas, laxas ad suum statum naturalem reducendi.

Ideò calida stomaticha conveniunt; remedium commune pro symptomate præsente superando, est ʒ. *i. Piperis pulver.* in Vino generoso exhibita, *Lanam succidam, Oleo Nardino imbutam*, ori ventriculi applicare, pedes aqua calida lavare. *Species Diagalangæ ad ʒ. i. in Vino malvatico, vel istius Confect. & inunctio cum Oleo Nucis moschatæ. Spir. Vini cum Cinam. Nuc. mosc. Galanga, & baccis Juniperi alteratus*, vel ante cibum, vel post cibum *ad ʒ. i.* symptoma prædictum oppugnant; sicut munire ventriculum cum *Cerato ex Mastice, & oleo Nucis mosc. parato*, vel *ex Cerato cum Taccamaca.*

Præservant ab hoc symptomate, *decoctio ligni Sassafras,*

Jafras, cum Melissa, per triginta dies assumpta, vel sequentes Pilulæ:

℞. *Ambræ Grisæ gr. ij.*
Moschi
Croc. Orient. } *a. gr. i.*
Extract. Baccarum Juniperi ʒ. i. m.

Manè, vel serò post cœnam sumatur, *cum Aqua totius Citri, vel Melissæ. Balsamum Peruvianum, vel Orientale*, valet, si *gutt. v.* istius, *cum Aqua Melissæ*, sumantur jejuno stomacho.

Diœta sit ad calidum vergens, & aromatibus condiantur alimenta; Vinum generosum, sed in moderata quantitate conducit.

Si à deficientia mucositatis in fibris ventriculi procedat attritio, hæc restituenda mucilaginosis, ut *Succo Malvarum, Boraginis, Buglossæ*, in quibus dissolvatur *Confectio Diatraganti simplex; Lac coctum, addita mucilagine, sem. Psylii, & Cytoniorum, vel Gelatina Cornu Cervi*, quæ mucositatem renovant.

Diœta sit cum alimentis ejusdem naturæ, nempè cum pedibus, & capite Vituli coctis, gelatina ex jure istorum parata, & etiam ex pedibus Capponum. Gambari, Limaces, Ostreacea, omnia concedi possunt. Vinum sit aquosum, quia meracum nimis mordet fibras.

Si ab acri humore in ventriculo delitescente, hic evacuandus lenientibus; ut *Manna, Syr. Ros. sol. superbibendo tres, vel quatuor libras Seri caprini, vel vaccini, vel Aquæ Noceræ*; postea attemperandæ ejus reliquiæ, & causa generans eisdem attemperantibus tollenda, & conducent ea dicta de dolore ventriculi à materia biliosa. Diœta sit ejusdem conditionis.

CAP. XIII.

De Ructu.

NOn de quacumque Ructus eruptione est sermo, sed de ea solùm, quæ Medicinæ opem requirit, eò quia est frequens, & molesta; illa enim, quæ rarò contingit sine molestia, & multoties ob expulsionem aeris cum cibis in ventriculo introducti succedit, medicam considerationem tamquam inutilem excludit.

Ructus, priori modo sumptus, definitur: *Eruptio per os violenta, & sonora flatus in ventriculo stabulantis.*

Est *Eruptio violenta*, quia est à causa externa flatui, nempè à contractione violenta fibrarum ventriculi, & œsophagi, & quandoque requiritur magna violentia dictarum fibrarum, ut expellatur, & multoties non sufficit, prout experiuntur Hypochondriaci, cum summa illorum afflictione; ideò expellitur eo modo, quo omnia noxia corpori expelluntur. Est etiam violenta, quia facta cum impetu, flatus à loco angusto, nempè ab œsophago, cum vi impulsus aerem in faucibus, gutture, & ore existentem, cum impetu impellit, unde sonus, prout docuit *Hippocr.* loquendo de sternutatione, *aph.* 52. *lib.* 7. Additur *per superiora*, ad differentiam flatus per anum exiens cum sonitu.

Per flatum intelligenda est materia subtilis vaporosa, similis vapori ab aqua virtute Solis exhalanti, in raritate, & densitate quandoque excedens; hic in ventriculo hospitatur, & assignatur sedes hujus affectus, ventriculus nempè.

Causa flatus à Medicis controvertitur; quæ assignatur ab Hipp. solùm examini subjiciam.

A materia crassa, & à calore in hanc agente flatus oriri docuit *Hippocr. lib. de intern. affect. numer.* 26. ubi ait: *Ab hepate fit aqua intercus, cùm in hepate pituita accesserit, & hepar ipsam susceperit, & humectum fuerit, statim igitur calorem exhibet* (idest hepati) *& flatum inducit, deindè temporis progressu aqua impletur*. Pituita, quæ ex sui natura est per Hipp. crassa, & calor determinantur causa flatus. Difficultas enodanda in hac sententia remanet, cujus conditionis sit hic calor; Ut hoc agam,

Considero primò, hunc calorem à pituita pendere, quod demonstratur ab illius verbis, *Calorem huic* (idest hepati) *exhibet*; hoc verbum est relativum, & non potest referri, nisi ad pituitam superiùs expressam; calor ergo hic pendet à pituita, consequenter est calor debilis, cùm hæc ex sui natura excedentis caloris non possit esse causa, & quando accendit calorem febrilem, est mitis, & debilis calor in genere febrilis. Secundò considero illa verba: *Hepar susceperit, & humectatum fuerit.* Humidum caloris excessum temperat, sicuti siccitas auget; si calor est in hepate humectato, est calor temperatus, & potiùs debilis. Tertiò considero esse calorem, cujus actione aqua hepar impletur; solùm calor debilis hoc permittit, & certè explicatur à subsequentibus verbis, quæ demonstrant actionem caloris, nempè generationem aquæ, itaut calor, cujus actione generatur aqua, flatus etiam producat; sed illa, nisi à colore debili generatur; ergo, & à calore debili flatus; quod apertè demonstratur ab Hipp. cura, ibi *in cit. text.* descripta, quæ in calidis consistit; & magis elucescet, perpendendo modum, quo humiditas introducit calorem in corporibus, & est similis illi, qui observatur in corporibus, propter humidi excessum putrescentibus; hæc incalescunt, sed leni calore excitato à particulis calidis in humido corpore existentibus, & per rarefactionem solutis, & exaltatis; laxata dicti corporis textura, & unione particularum illud componentium, actio istarum semper moderatur, & reprimitur ab excessu humidi, unde calor mitis.

Ita dicendum de humido calorem hepati exhibente, non putredine, sed humorum in sua substantia contentorum fermentatione ab humido in ea collecto promota, dum ab illo laxatur textura, & humorum, & substantiæ, & particulis in textura comprehensis, libertas ad motum conceditur, non naturalem, cum fermentatione, quæ calorem lenem efficit, à quo flatus copia generatur, eo modo quo à fermentatione vini mitem calorem accendente, flatus, & vapores in copia generantur. In hujus confirmationem habemus sententiam *Hip. in lib.* 2. *de Diæt. n.* 25. ubi, agendo de modo, quo calefacientia alimentum, non præbentia refrigerent, evacuata humiditate à carne, ait: *Nam præsente humiditate mota* (idest fermentata, & effervescente) *flatu ab ipsa repletur* (idest caro) *ac perfrigeratur.*

Cura flatus per calida, ab *Hipp.* exarata *in lib. de affect. n.* 92. calorem debilem causam flatuum ostendit; curat enim potioue Vini meraci, si ab eis, quæ calorem augent flatus dissipantur; ab excedente calore non possunt generari, quia dissipantur; ergo à debili, valente materiam in flatus attenuare, sed hos non resolvere. Hippocratem sequuntur omnes Practici, qui in tradenda curatione flatuum calorem internum augentibus utuntur cum felicitate, quæ abesset, si ab excessu caloris flatus excitarentur. Sed clarè magis locutus est *Hippocr. lib. de affect. num.* 44. ubi habet: *Quæcumque quidem venter superat* (loquitur de alimentis) *& corpus ipsa suscipit, ea neque flatum exhibent, neque tormen; si verò venter non superat* (ecce debilitas caloris) *ab his, & flatus, & tormen; & alia hujusmodi fiunt*; & inferiùs, ubi loquendo de flatu, de tormine ab alimentis subjungit: *Hoc ipsum etiam contingit, cùm quis plura ederit, ac biberit, quàm venter concoquere potest*; & *in lib. de Diæt. salub. num.* 12. ubi habet: *Quicumque postridiè cibos eructant, & præcordia ipsis elevantur*, hoc est signum flatus, subjungit in fine: *Palam enim est, quòd ventriculus, præ imbecillitate, ac frigiditate ciborum multitudinem concoquere non potest.*

Verùm hujusmodi calor non debet considerari talis solùm in se, sed etiam respectu materiæ, in quam agit; calor vegetus in se, agendo in materiam resistentem suæ activitati, ab hac flatus elevat, & calor talis, respectu resistentiæ materiæ, dicitur debilis; hac de causa multa alimenta dicuntur ex sui natura flatuosa, quia cuilibet caloris nativi activitati resistunt, talia ex *Hipp.* dicto *in lib. de vict. rat. in acut. n.* 59. sunt *omnia legumina, & cruda, & cocta, & macerata, & frixa*; aliis verò cibis mixta corriguntur, & flatui occasionem non præbent, quia aliis cibis trituratione mixta resistentiam amittunt, & ab aliorum humiditate emollita à calore vegeto, sine flatu superantur; & sententia *Hippoc. in eodem text.* de Allio pronunciata his verbis: *Allium flatum, & calorem circa thoracem facit*, intelligenda est de Allio cum aliis cibis mixto, quia illius calor, cùm sit incapax humiditatem aliorum alimentorum resolvere, hanc in flatus tantummodò attenuat, & licèt

Allium sit sui natura calidum, respectu copiæ humiditatis aliorum alimentorum dicitur debilis; ita ingeniosè hunc locum explicat *Martianus*.

Causa efficiens flatuum est calor debilis; materialis, quam flatuum generatio exposcit, est omne humidum; hoc est maximè in flatus attenuabile, ideò quæ humido carent, & sicca dicuntur, à flatuum materia excluduntur. Humidum cum crassitie, est magis proportionatum ad flatuum generationem, quia cum resistentia attenuationem admittit, & cum majori resistentia à crassitie impertita resolutionem rejicit.

Causæ externæ erunt eædem cum illis, quæ describuntur de vitiis concoctionis.

Fit hic morbus, cùm materia crassa, viscosa collecta in ventriculo, à calore debili, vel ab agente alio languido attenuata fuerit, ideò in fine concoctionis magis molesti flatus, remanente in ventriculo alimentorum fœce, quæ actioni caloris resistendo in flatus attenuata abit; quod innuit *Hipp. lib. 3. de Diæt. nu. 12. Quibusdam verò venter concoquit cibum, Carnes autem non suscipiunt, alimentum autem intus manens, flatum inducit*.

Hujusmodi morbi speciem quamdam subobscurè delineavit *Hippocr. lib. 2. de morb. numer. 67.* sub titulo *Morbus ructuosus. Dolor corripit acutus, & dolitat vehementer, & ipse se ipsum jactat, & vociferatur, & frequenter eructat, & ubi eructarit, meliùs sibi habere videtur; sæpè etiam bilem revomit modicum copuli parvi mensuræ, & dolor corripit à visceribus ad imum ventrem, & laterum mollitudinem, & ubi hoc factum fuerit*, hoc est evomerit, eructarit, *meliùs habere sibi videtur, ac venter inflatus, ac durus fit, & strepit, & flatus non egreditur, neque stercus*. Non solùm signa morbi ructuosi, sed etiam inflationis ventriculi in hac sententia describuntur.

Adnotandum est, inter signa enumerari vomitum bilis modicæ, & designari causam hujus morbi, quia si per vomitum bilis meliùs se habet æger, & per vomitum, bilis rejicitur, censendum est etiam, bilem esse causam hujus morbi, & acrimonia, qua irritat, & fibras ad motus constrictivos cogit, à quibus aer in ventriculo contentus expellitur cum motu simili ei, quo ructus succedit; hac acrimonia, dissolvendo, & liquando materiam crassam, caliditati ejusdem bilis vires addit ad materiam crassam, & viscidam attenuandam, qua attenuatione est causa flatuum, quotiescumque attenuatam materiam resolvere non potest, quia respectu illius resistentiæ, debilis est in sua actione. Hanc sententiam Hippocr. de bile, quæ sit causa flatuum, dilucidavit *Silvius Le-Boe in sua Praxi*, & alii Recentiorum ad imitationem Hipp. Hoc fundamento Hipp. crediderunt multi flatus à causa intensa calida, prout est bilis, provenire posse; quod verum est, considerata bilis caliditate absolutè, non respectivè ad materiam, in quam agit, quæ sua visciditate, vel quantitate resistendo validæ actioni bilis, hanc debilem reddit, attenuationem in flatus admittendo, resolutionem prohibendo; ab acido etiam attenuante, flatus oriri crediderunt, quę sententia tenenda, si acidum fuerit corrosivum; acidum simpliciter coagulans, & incrassans, solùm causa materialis dicenda, dum materiam crassam præparat.

Quoad signa diagnostica, sunt manifesta in ructus frequentia. Prognostica: si cum ructu adsit inflatio ventriculi, & dolor, timendum est prognosticum *Hipp. in lib. 4. aphor. 11. Quibus intestinorum dolores, & circa umbilicum labores, & lumborum angor, qui non solvuntur, neque à purgante medicamento, neque aliter in Hydropem siccum firmantur*. Si ructus sunt fœtidi, sunt pessimi, quia putredinem, & corruptionem materiæ in ventriculo ostendunt.

Hujus affectus curam proponit *Hipp. loc. superius cit. lib. 2. de morb. nu. 67.* & licèt ibi doloris solùm à flatu curationem exponere videatur, multa tamen habentur flatuum dissolutioni accommodata, & præcepta dictat in flatuum dissipatione observanda.

Primò proponit sibi indicationem flatus resolvendi, quæ in curatione affligentis ructus, est prima indicatio; non enim à ructus molestia sublevabitur æger, nisi flatus dissipetur. In hunc finem *lavacrum aquæ calidæ* imperat; calefacta enim sanguine, ab hujusmodi lavacro auxiliares spirituum copiæ ad dissipandos flatus expediunt. Postea *calefactoria*, hoc est fomenta, applicat; ubi per calefactoria, non solùm, quæ actu calida applicantur, sed quæ interna calefaciendi, & resolvendi virtute donata sunt, intelligit; talia enim exigit flatus curatio. Fomenta ergo ventriculo applicanda, quæ flatus resolvant; inter quæ, *Decoctio Camomillæ, Rutæ, Salviæ, Saturejæ a. m. ß. Anethi, Fœniculi, Baccarum Lauri, Granorum Juniperi a. ℥. ß. in vino, & aqua facta*, qua cum spongii, vel lino crudo in Decocto calido immersis, & expressis, regio ventriculi fomentetur. In eumdem finem uti possumus inunctionibus cum *Oleo Nucis moscatæ, Balsamo Peruviano, Oleo Juniperi, mixtis cum Oleo Absinthii, & Menthæ*; vel *Aqua vitæ, in qua madefacta sit petia duplicata, regioni ventriculi apponatur*, vel *Emplastrum de Baccis Lauri*.

Secunda indicatio ab Hippoc. elicita, est evacuatio materiæ, à qua flatus elevantur, per Clysterem, dum ait: *Ubi verò dolor, & flatus in ventrem fuerit, Clysterem adhibeto*. Ad hunc finem, ut materia flatus, & doloris causa in intestinis, evacuetur, & cùm per Clysterem possit evacuari materia in ventriculo contenta, à qua flatus proveniunt, in hoc affectu etiam convenient; & quia pro purgatione adhibentur purgantia, etiam Clysteribus hæc miscenda, sed eligenda, quæ materiam magno tumultu non agitant; in hunc finem *Clysteres carminativi, cum ℥. i. Empl. de Bacc. Lauri*, sunt proprii, addita *Benedicta laxativa*, vel *Diacathol.* vel *Mel. Ros. sol.* Clysteris operationem coadjuvat blandè Hipp. cum potione facta ex *Succo Mercurialis, & Ptisana, superbibendo Vinum dulce aquosum*; hæc enim omnia alvum lubricam faciunt, non purgant, ut patet de Mercuriali debilissimo apud Antiquos medicamento, de Ptisana, quæ emollit, & de Vino dulci ex *Hipp. lib. 2. Diæta num. 13. & in lib. de rat. vict. in acut. num. 251.* & nos docet, flatu vigente, alvum lubricam esse servandam, non verò esse purgandum; nec opponendum ex Hippoc. præscripto, Ptisanam multos dare flatus; nam hoc oppositum solvit *Hippoc. de vict. rat. in acut. num. 7.* ubi ait, *Ptisanam flatus, & dolores causare eis, quibus intus conclusus est, & non facta deorsum evacuatione*; ideò Ptisanæ Clysterem præmittit. Loco Ptisanæ substitui potest laxans *Decoctum ex foliis Malvæ, Passularum, Brunorum Damasc. & Ros. virid.* vel *Decoct. Sebesten, cum Crem. Tart. ℥. vi. facta colat. & Cremore separato, exhibeatur post Clysterem*.

Tertia indicatio Hippoc. est, materiam, à qua flatus resolvere, & hoc peragit diæta rigorosa, dum ait: *Cibum ne exhibeas, donec dolor remiserit*; & hoc præceptum applicari potest ructus curationi, cibum non exhibendo, donec ructus non cesserit. Quantum valeat diæta ad humorum resolutionem, docent illi, qui ab inedia emaciantur. Licèt à cibo subministretur materia pro flatuum generatione, à pauco cibo pauci flatus provenient, & facilè resolubiles, & à diæta materia antecedens resolvetur; idcircò *Uvarum expressarum retrimenta* (hoc est illud, quòd ab expresso Uvæ succo remanet, sed aliquantulum humido, & fęces vel recrementa Uvæ appellantur) *solùm exhibet*; in hoc enim, ob humidum, quòd de Uva retinet, nutrimentum, sed parvum reservat, humidum verò flatulentum Uvæ cum succi expressione separatur; hoc retrimentum in aqua decoquit, qua ægrum per sex dies nutrit. Nostra ætate huic corresponderet jus solùm carnium, vel *Aqua decoctionis Passularum, & Prunorum dulcium, & unà cum Pane in hac decoctione macerato, & bullito alimenti præparatio*.

Ad resolvendam materiam flatus, Medici post Hipp. non contenti sola diæta, vel in hac nimis largi, causa inobedientiæ ægrorum, vel assistentium aliter se gerunt, ideò visum est eis diætæ utilitatibus supplere cum resolventibus medicamentis ad usum redactis, inter quæ primum locum tenet *Camomilla*, & omnia ex hac parata remedia, *Grana Juniperi, Cinamomum, Nux moscata, & Ambra; Radix Zinziberis, Galangæ, Zedoariæ, Aristolochiæ, Cardamomum, Calamus aromat. Spica Nardi, Lignum Aloes*; ex quibus parari possunt Decocta, Mixturæ, Aquæ, Electuaria; ut

℞. Roob

℞. *Roob. de granis Juniperi* ℥. ß.
Pulv. Cinam. ʒ. ß.
Nucis mosc. ℈. i.
dissol. in Aqua Melissæ ℥. vi. *& cochleatim assumatur*:
vel
℞. *Decoct. Calam. aromat.*
Zinzib.
Galangæ } ℥. viii.
Spec. Diambræ
Aromat. Rof. } a. ʒ. I.
eodem modo assumenda. *Syr. Cinam.* ℥. i. ß. *cum decoctione Cardamomi, Ligni Aloes, Calami aromat.* ℥. *viii.* sumantur manè, & serò per tres horas ante cibum.

Quarta indicatio Hippoc. est, purgandi per secessum, dolore sedato; ait enim: *Postquam dolorem evomerit, medicamento deorsum purgato*. Maximum Hippoc. præceptum, vigente dolore à flatu, non esse purgandum. Hujus præcepti fundamentum, est materiam purgandam à vi medicamenti purgantis agitatam flatus multiplicare; irritans medicamenti qualitas dolorem auget. Aliud fundamentum est, quòd in dolore, & etiam in flatu, quandoque medicamentum affligit, & non operatur, ut multoties in praxi observatum est, cùm partes internæ, præ dolore convulsæ, vel à flatu compræssæ, & distensæ exitum humorum per propria vasa non permittant, impedito per compressionem, vel distensionem vasorum, & intestinorum motu illo necessario ad humorum purgationem. Cessante verò dolore, purgatio sine molestia succedet. Ulterius cessante ructu, non est existimandum totam materiam in flatus abjisse, & dissipatam fuisse; ideò superfluam esse purgationem; nam materia crassa non tota simul disponitur in flatus, sed paulatim per partem post partem; & hæc adest, absque eo quòd sint, qui tunc erumpant flatus, sed alia materia remanet in flatus disponenda; hæc est purganda, & etiam illa, à qua ructus fomentum suscipere valent, cùm istius velut cinis remaneat humido in flatus resoluto, hic cinis à novo humido alimentorum, & potus imbibitus, denuò ructui serviet; ideò hæc purganda medicamentis superiùs descriptis pro purgatione pituitæ, & melancholiæ; sed inter omnia præstabit *Aqua Tetutii*, vel alia *mineralis*, sale, vel sulphure ditata more consueto, per plures dies exhibita, cum vehiculo *Mel. Ros. sol.* vel *Syrupo è floribus Persici*. Hoc Hippoc. præceptum aliud nobis aperit, nempè non esse permittendam materiæ collectionem in ventriculo, facta in omni hebdomada leni purgatione, vel cum *Pil. de Hiera cum Agarico*, vel cum *Pil. sine quibus*, vel cum *Cremore Tartari*, vel cum *Mel. Ros. sol.*

Diœtam servandam in præservatione hujus morbi, docet *in fine text. Hipp.* nam de Diœt. in actu rutationis superiùs egit; in hoc consistit, quòd alimenta sint *mollissima*, idest facillimæ concoctionis, & etiam facilis digestionis, quæ petenda sunt potiùs à Piscibus marinis, quàm à carnibus, quia Piscis faciliùs digeritur, quàm caro, & marinus, quia carnis magis densæ, & minus humidæ flatus non exhibet. Inter carnes verò, ovillas, & volucrum, cœteris præponit coctas. Inter olera, *Beta* nempè, quia est laxativa, & *Cucurbita*, quæ licèt frigida, non est flatuosa, quia humido aqueo abundat, ideò à stomacho citò discedit, & ructus materiam non relinquit. Olera omninò prohibet, cùm dicat, *Ab aliis verò abstineat*.

Si huic Diœtæ adjungantur remedia ventriculum calefacientia ad imitationem *Hippocr.* qui *in lib. de salub. diœt. num.* 12. in ventriculo imbecilli frigido Vinum maracius, & ampliùs exhibet, citiùs curationem, & permanentem obtinebimus; hæc superiùs de læsa, & diminuta concoctione alimentorum, & de cruditate acida descripta fuerunt. Diœta tamen in hac principalem habet partem, ideò de hac præcisè locutus est Hipp.

CAP. XIV.

De singultu.

Singultus est *Motus depravatus convulsivus interruptus, vel ventriculi, vel Diaphragmatis, vel utriusque ab irritamento pendens.*

Esse *Motum depravatum* patet, quia talis motus non est naturalis, succedendo cum sensibili molestia, & mortem inferendo; & hanc prædicit, si alicui morbo superveniat. Esse *convulsivum*, docuit *Hipp. in aphor.* 39. *sect.* 6. Convulsio fit, aut à repletione, aut evacuatione; sic autem & singultus convulsionem per Hippoc. idem esse cum motibus convulsivis, demonstratum est *in dissertatione de motibus convulsivis*. Convulsionem esse *motum depravatum partium nervosarum*, omnibus est inconfesso. Singultum esse motum depravatum, patet sensu, esse convulsivum, ostendit motus, qui est elevationis, & depressionis, contractionis, & dilatationis partium, in quibus residet passio singultus, & prædicti motus sunt convulsivi. Est convulsivus, quia est motus depravatus ob affectionem nervorum, qui sunt cujuslibet motus animalis instrumentum, & est motus violentus, tamen non durans, sed mox interruptus, & cessans, iterumque sæpè numero repetens, & hæc omnia essentiam motus convulsivi constituunt, ut de motibus convulsivis demonstravi ex Hipp.

Esse singultum convulsivum ventriculi motum, licet certò colligere ab istius apparentia paulò post assumpta alimenta acria, & etiam in actuali assumptione istorum, ut patet in Piperis quantitate cum Vino deglutita, in assumptione Aquæ vitæ simplicis, in quibus casibus statim molestat singultus, & pars ab istis acribus affecta, non alia est, quàm ventriculus; si ab ingesto in ventriculum acri hic singultu statim afficitur, ita si ab aliquo acri interno afficiatur ventriculus, singultus ejus motum depravabit, & evidenter demonstratur à curatione singultus per vomitum habita, & Hipp. passionem ventriculi esse singultum videtur sensisse.

Fieri à Diaphragmate irritato censuit *Platerus*, quem secuti sunt nostræ ætatis Recentiores omnes, quorum rationes sunt: Primò, non posse fieri singultum, nisi inspirando, idest aerem trahendo, & ita Diaphragma deorsum movendo. Secundò, singultus est motus voluntarius, quia imperio Voluntatis quilibet potest singultum efficere, in ventriculi cavitate non adest motus voluntarius. Tertiò, sæpissimè curatur singultus sola inspiratione retenta, & expiratione diù compressa, & si esset passio ventriculi, à protracta inspiratione singultus exasperaretur, cùm per inspirationem Diaphragma versus ventriculum impellatur, & supra hunc incumbat, adeout istius gravitas pro irritamento illi serviat. Hæ rationes probant à Diaphragmate læso oriri posse singultum, sed non probant semper Diaphragma esse sedem singultus, ut patet in singultu ab acribus esculentis, vel potulentis assumptis. Ab harum partium ergo motu convulsivo oriri potest singultus. Quapropter sedem hujus affectus ponimus & in ventriculo, & in Diaphragmate, vel per se, vel per consensum læso ab irritante, sicut contingit in inflammatione hepatis, in qua singultus ferè semper exit in apertum, docent *Hipp. in aphor.* 58. *lib.* 5. *Hepati inflammationem patienti, singultus advenit*, illæso ventriculo, sed septo transverso, cui alligatur hepar à calore acri inflammatorio hepatis, irritato.

Dictum est *ab irritamento pendens*, ut assignetur causa efficiens singultus.

Causam singultus esse irritamentum, demonstratur ab eo, quòd singultus sit motus convulsivus, qui semper ab irritamento pendet, ut demonstratum fuit ex mente *Hipp. in cit. dissert. de motibus convulsivis*, & doctrinæ Hippoc. ibi allatæ singultui applicari possunt; sed in terminis de singultu demonstratur ab *aphor.* 13. *sect.* 6. *Hipp.* ubi habet: *A singultu detento, sternutationes accedentes solvunt singultum*. Hæc sententia est universalis de singultu, & sine limitatione prolata, itaut de omni singultu accipienda sit; sed sternutatio non potest tollere singultum, nisi sit ab irritamento, cùm per motum convulsivum sternutationis, materia irritans fixa ventriculo,

vel

vel Diaphragmati excussione expellatur ab eis. Si admittatur repletio, vel inanitio simpliciter causa singultus, sternutatio non potest esse remedium istius causæ, cùm nec repletionem, nec inanitionem tollat, sed solùm si ista duo accipiantur tamquam irritamentum, quomodo accipienda esse determinavi *in cit. dissert.* Unde humores acres corrodentes ad ventriculum descendentes ab arteriis, sunt causa singultus, vel aciditate, vel salsedine, vel corrosione. Flatus ab humoribus dictæ mox conditionis elati ad ventriculum, pus in hoc collectum sua acrimonia singultum excitant.

Causæ externæ sunt alimenta, & medicamenta acria, & singultus proveniens post evacuationes, non præcisè ab inanitione pendet, sed è particulis irritativis medicamenti. Cibi in stomacho corrupti, si per corruptionem acrimoniam acquirant; venena acria, & irritativa facultate prædita; refrigerantia valida, ut potus nive refrigeratus, est enim frigus irritativum validum partium nervosarum, inter quas os ventriculi, & tunicæ ejus: mala conformatio partium circa ventriculum, ut costæ versus ventriculum depressæ, de quo vide *Schenkium*. *Rhodius* ab undecimæ costæ compressione versus ventriculum orti singultus observationem habet *lib. 2. observ. 61.* vertebrarum compressio versus ventriculum.

Signa diagnostica per se sunt manifesta. Signa causarum: si ab acribus humoribus, præcessit causa externa hos generans, à sapore flatuum, à colore, à qualitate humorum, qui sæpè cum singultu expelluntur; à sapore etiam in ore, salso, amaro, acido, qualitatem, & conditionem irritantis humoris, vel flatus distinguimus. Venenum, ab eis, quæ istius suspicionem præbent, distinguendum. Flatus, ab inflatione ventriculi, ab eorum eruptione cum conferentia cognoscetur.

Quoad prognosim, si diuturnus erit, periculosus; enervatur enim tali motu violento tonus, fibrarum ventriculi, & Diaphragmatis, istorumque textura valdè læditur, ubi primorum principiorum earumdem partium eversionis jaciuntur fundamenta. Durare per multos dies, quotidiana demonstrat experientia; & per viginti dies Theologum singultisse narrat *Epiphan. Ferdin. Hist.* 43. & ad annos, observavit *Bartol. cent. 2. Hist. Anatom.* 4. quo frequentiùs, & violentiùs suos reiterat accessus; solet enim quandoque in omni inspiratione apparere, eò periculosior. *In febre singultus, malum; in lib. enim 2. de morb. num.* 62. *mortem intrà septem dies* prædicit *Hipp.* in febribus malignis cum singultu, omnes ferè moriuntur, superveniens in febre cum signis concoctionis crisis indicium, quæ si non succedat, lethale. *A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum, aphor.* 3. *sect.* 7. & *aphor.* 10. *Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum*; & *aphor.* 17. *ejusdem sect. In hepatis inflammatione singultus, malum*; & *aphor.* 3. *sect.* 5. *Ubi sanguis plurimum effluxerit, singultus, aut convulsio superveniens, malum; & aphor.* 4. *Ex superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum; & in Coac. prænot. n.* 1. *In singultu, ac spiritu delirium, lethale*; & *n.* 4. *Singultus in meracis vomitionibus, malum*; & *in lib.* 1. *prædict. n.* 3. *Cum singultu vocis interceptiones, malæ.*

Indicationes duæ à causa singultus ostenduntur: Prima est irritamentum, quod debet tolli; & hoc innuit *Hipp.* quando dixit, *sternutationem sanare singultum*, quia expellit causam singultus; purgatione, vomitu tolli hujusmodi irritans; quod demonstravit *Hipp. lib. 5. de morb. popul. num.* 4. ubi choleræ, & singultus curationem ostendit per *vomitum, & purgationem à Veratro cum succo Lentium*. Secunda est attemperatio irritamenti, ad quam reduco *narcotica*.

Quoad purgationem, propria sunt in hoc affectu purgantia ex *Aloe, Mercurio dulci, & Scammonea*; ut

℞. *Pil. Alephang.* ℨ.*i.*
Mercurii D. ℈.*i. M.*

Vel

℞. *Spec. Hieræ S. Gal.* ℈.*ii.*
Diagridii gr. viii.

Purgantibus verò semper opiatum aliquod admiscendum. *Mel Rof. sol. Syr. Rof. sol. Manna* uti possumus, superbibendo *Aquam Tetutii*, vel *Serum ad libram*.

Vomitus excitetur *Antimon. præp.* & in infusione, si æger robustus, & facilis sit ad vomitum; si non, utendum *Asaro*, & *Sale albo Vitrioli*. Hæc duo remedia conveniunt, tam si ventriculus, quàm si Diaphragma fuerint pars affecta.

Dubium est, an venæ sectio conveniat in auferendo hoc irritante. Non convenire, probat natura irritamenti, quòd inter excrementa, ut plurimùm collocandum; huic impropria, & inutilis est venæ sectio, & situs ipsius irritamenti est extra venas, & partis infixus; missio sanguinis non est sufficiens ad materiam extra venas existentem evacuandam, consequenter sanguinis missio non convenit in singultu, cùm irritamentum sit extra venas, & sit excrementum. Ex altera verò parte habemus *observationem in Aet. p.* 143. *de singultu pertinaci, & periodico, nullis remediis cedente, venæ sectione copiosa in brachio curato*; & *Hollerius* narrat *de sexagenario copioso sanguinis fluxu à convulsione, & singultu liberato*.

Pro dubii resolutione dico, si singultus, præcedente vomitu, vel purgatione, & opiatorum usu, non cesserit, suspicandum esse singultum pendere à parva plenitudine venarum in stomacho, vel Diaphragmate, vel ab inflammatione harum partium non adeò magna, si febris singultui conjungatur, & in hoc casu mittendus sanguis.

Chirurgia habet alia remedia pro singultu, inter quæ est *ligatura stricta cum fascia circa costas mendosas*, à qua libera inspiratio, & dilatatio ampla thoracis impeditur, in qua singultus affligit, & qua repressa impeditur, vel minuitur; quod patet in singultu à cibo acri, qui cum retento spiritu, seu inspiratione aeris diù retenta cessat; & si supra regionem ventriculi applicetur *omentum Vituli*, vel *Castrati, Oleo Anethi, & Castorei infusum*, & supra cum fascia ligatura fiat, magis efficax erit remedium. *Cucurbita magna* ventri apposita, incantamenti instar, singultum, præcipuè à flatibus sedare, docent *Zacut. lib. Prax. admirandæ, Fonseca to. 2. cons.* 27. *Impositionem, & detentionem manuum, & pedum in aqua calida* laudant.

Quoad secundam intentionem, attemperantia debent respondere causæ: si hæc fuerit acidum irritans, conveniunt aromatica, sed opiatis mixta, quæ in quacumque causa præscribi debent; ut *Zinziber*, & maximè conditus, ab india delatus, *Caryopholi, sem. Anisi, Oleum, & Spir. eorumdem, semen Anethi ad m. i. in nodulo ligetur, bull. in Vini generosi* ℔. *ii. de hoc bibat manè, & sero cyathum unum, habetur pro arcano*, & magis valet, *si addantur semina Papaveris*. Sequentes Boli sunt efficaces:

℞. *Galangæ*
Croci
Spicæ Nardi } *a.* ℈.*i.*
Ligni Aloes
Macis } *a.* ℈.ß.
Opii præp. gr. vi.

cum Succo Psylii fiant pastilli, dosis ℈. *i.* omni manè cum *decoct. Anethi*. Vel

℞. *Theriacæ* ℈.*ii.*
Ol. Anis. gutt. iii.
Macis gutt. ii.
Laudani opiati gr. i. ß. *M.*

Sequens Mixtura, cochleatim, & sæpè sumpta, valet:

℞. *Aquæ Melissæ* ℥.*iv.*
Aquæ vitæ Matthioli, vel Theriacalis, vel Reginæ ℥.ß.
Spec. Diambræ ℈.*ii.*
Conf. Alchermes ℨ.*i.*
Laudani opiat. gr. iii. M.

Externè conveniunt *Cer. ex Galbano crocato Mynsicht, Panis è furno extractus, Vino malvatico imbutus, fomentum factum cum spongia madefacta, & expressa in Vino, in quo bullierint Piper, Sinapis, sem. Carvi, & Anethi*.

Si irritans fuerit bilis, nil melius *Aceto, & Opio, Aqua Portulacæ, Acetosæ, Sempervivi minor. cum Succo, vel Roob de Ribes, vel Cotoneorum*; *Cornu Cervi ustum, Ebur ustum*, conveniunt. *Species trium Santol. Diarodon Abb. Diatraganthi, Elect. Diascordion, Sal Prunellæ, Spir. Nitri, Nitrum purificatum. Syr. à Foresto*

resto li.7. obser. 31. descriptus, in materia acri, & biliosa, meo judicio, omnia antecellit remedia describitur ab *Etmull. fol. 240. de singultu.* Vel

℞. *Spec. trium Santal.* }
Dæmargar. frigid. } *a.* ℥. ß.
Cornu Cervi usti ℈. *i.*
Nitri purif. ℥. *i.*
Opii præp. gr. iv. M. pro mixtura cochleatim sumenda.

℞. *Aquæ Acetosæ* }
Portulacæ } *a.* ℥. *iii.*
Aceti distill. ℥. *i.*
Diascordii ℥. *i.*
Spec. trium Santal. ℥. *i.*
Spir. Camphoræ ℈. ß.
Laudani opiat. gr. iii.
Syr. Forest. suprad. ℥. *i.* ß. *M. pro mixtura cochleatim, & sæpè sumenda.*

Aqua decoct. Tamarind. & fol. Portulacæ, & seminum Papaveris albi, cui pro lib. adde ℥. *i.* ß. *Syr. Forest. vel Succum Ribes, vel istius Roob, paretur pro potu in die ad libitum.*

Externa, quæ conveniunt in hac causa, sunt, *fomentum ventriculi regioni cum spongia Aceto, decoctionis Sempervivi, Portulacæ, Papaveris imbuta applicatum;* vel

℞. *Specier. trium Santalorum* ℥. ß.
Rosarum siccarum ℥. *iii.*
Sem. Papaveris ℥. *ii.*
Opii gr. vi.
misceantur cum fermento acri, & tota massa dissolvatur cum Aceto ferventi in formam emplastri, quod pectiæ impositum regioni ventriculi applicetur. Omentum etiam Vituli, vel Castrati, cum Aceto excalefactum, & ventriculo appositum, vel Panis calidus ex furno extractus, & ventriculo in emplastri formam superpositus, singultum moderatur.

Si ab aliis morbis pendeat singultus, istorum, curatio invenienda in illorum tractatu; in febribus malignis non curabitur singultus, nisi urinæ, vel sudoris incitatione per diuretica, & diaphoretica, à quibus curatio dictæ febris perficitur.

Dioeta varianda, & ipsa juxta varias causas, in acido peccante, aromaticis condiendus cibus; in bilis vitio, acidis; semper tamen sit parca.

CAP. XV.

De Cholera.

AB excretione cholerica, seu biliosa, quæ, ut plurimùm, in hoc morbo observatur, & per superiora, & inferiora, nominatur Cholera; licèt quandoque excernantur humores serosi, & aquosi; quia tamen de acrimonia bili simili participant, Cholera nihilominus nuncupatur.

Hujus morbi naturam, & definitionem delineavit *Hipp. lib. 5. de morb. popul. n. 27.* ubi habet: *Contigit, ut in affectiones cholericas delaberetur bile sursum, ac deorsum exeunte*; quod repetit *cit. lib. n. 29. & lib. 7. de morb. popul. n. 40.* Unde communis, & acceptata orta est Choleræ definitio: *Assidua, & immoderata humoris biliosi, vel acris, cum vehementi perturbatione, & violentia per superiora, & inferiora ejectio; his uniuntur etiam dolores ventris, convulsiones, singultus*, ut idem *Hipp.* testatur *in lib. 9. de morb. popul. n. 4.* & habemus subjectum hujus symptomatis esse ventriculum, & intestina.

Causas tam internas, quàm externas habemus ab *Hipp. in cit. loc. In omnibus enim*, ait, *bilem, & per vomitum, & per alvum excerni*, & cùm excernatur in copia, monemur bilem in quantitate, & qualitate excedere. Proprium est bilis sua acrimonia naturam stimulare ad expellendas quotidianas alimentorum fœces, cum quibus, & aliis excrementis exit; si in copia exit, ut in Cholera, ostendit irritamentum esse validum, & ejus acrimoniam præternaturaliter auctam, unà cum quantitate excedenti. Pariter si per vomitum expellitur, idem censendum, vel humore excrementitium bili æquivalentem in copia colligi in ventriculo, & intestinis determinandum.

Causa ergo immediata Choleræ erit bilis, & quantitate, & qualitate peccans, nimis acris facta, & valido irritamento ventriculum ad vomitum, & intestina ad excretionem per alvum stimulans, hujusmodi bilis in casibus ab Hipp. descriptis Choleram parit: ex quo sequitur postea, quòd si humores alii acres in corpore colligantur, & quantitate exuberent, Choleram morbum possint facere, adeout dictum Hippoc. ad omne acre extendendum sit, quod eodem tempore & ventriculum, & intestina irritet. Hac de causa observamus aliquando in Cholera serositates acres, mordaces, cum parva bilis quantitate exire & per vomitum, & per secessum.

Modus, secundùm quem fit hic morbus, à paucis proponitur, & declaratur; colligitur tamen à cognitione modi, secundùm quem fiunt omnes copiosæ evacuationes per vomitum, & per secessum: ad hoc ut hæ succedant, necesse est, ut humor deferatur ad ventriculum, & ad intestina, cùm humor copiosus ejectus per multos dies totus priùs non colligeretur in dictis locis, utique materia per trecentas evacuationes ejecta in sene, de qua *Fontanus in Analectis cap. 15. exemplo 12.* nec illa per trecentum sexaginta sedes ejecta in Cholera, prout habet *Zacut. Lusit. lib. 7. Prax. Admir. obser. 15.* tota non collecta in ventriculo, & intestinis, sed paulatim, & successivè ad ea fluebat per arterias, quæ alimentum vehunt, vel in substantiam membranosam internam intestinorum, vel in eorum glandulis deponunt; quod contingit etiam in ventriculo, & in istis partibus paulatim coacervatur, donec in tanta quantitate colligatur, ut & ventriculo, & intestinis factus gravis humor receptus irritans, sua qualitate acri ad expulsionem determinet & ventriculum, & intestina: Hoc modo fiunt omnes evacuationes spontaneæ alimentorum quantitatem excedens, quæ serviunt depurationi sauguinis ex naturæ instituto, licèt aliquando ab hoc aberret; harum evacuationum materia copiosa in sanguine priùs existebat, & paulatim per arterias ad dictas partes defertur. Id quòd in evacuationibus spontaneis fieri judicamus, etiam in Cholera succedit, in qua uno, & eodem tempore & vomitus, & secessus conjunguntur, quia conatus virtutis stomaci in vomitu, & molestia excrementorum irritantium talem agitationem, & perturbationem in eo inducunt, quæ ad intestina ventriculo connexa, continua successione transit, cum agitatione humorum ibi existentium, qui agitati irritant, & ab irritatione determinatur pars irritata ad eorumdem expulsionem. In hac agitatione, molestia, & irritamento intestinorum, adeò perturbatur illorum motus, ut ab hoc exprimatur copia bilis à cystifellis in cavitatem intestinorum, & ab hac etiam per pylorum ad ventriculum feratur, & deorsum versus anum portio descendat, ob motum intestinorum peristalticum convulsivo modo peractum, modò superiora versus, modò ad inferiora; ab eodem motu materia in glandulis tam ventriculi, quàm intestinorum collecta ad exitum promovetur, unde copiosa evacuatio bilis per superiora, & inferiora.

His determinatis, patet in Cholera non esse læsionem facultatis dictæ retentricis, sed læsionem facultatis expultricis nominatæ, quia adest irritans, quod solùm movet expultricem; sed partem, non laxat; patet etiam hoc irritamentum à sanguine exire, in quo latitat fermentum dissolutivum ejus substantiæ, & istius commutativum in humores acres, & biliosos. Hoc fermentum sanguini impressum fuit à causis externis, quas, ut plurimùm, præcedere Choleram observamus, licèt possit in eodem sanguine ab interna illius dispositione mala, & ab impedita suorum excrementorum sensibili, vel insensibili evacuatione, & vitio naturalis suæ fermentationis emergere.

Humores corrupti pravis qualitatibus conceptis sanguinem ad Choleram disponunt, sicut & venena; qua de causa in febribus malignis Cholera sæpè observatur.

Causas externas recenset *Hipp. in cit. loc.* & primò enumerat *Carnes porcinas crudiores, ebrietatem ex vino odoroso, placentas, dulciaria ex Melle, Cucumere,*

mere, *Pepones*, à quibus ortam Choleram observavit *Zacut. Lusit. li.* 1. *prax. admir. obser.* 17. & *ex esu Cucumerum*, idem *cit. loc. obser.* 15. *li.* 7. *Et Polentam recentem*, addit *Hipp.* 7. *de morb. popul. n.* 40. *Sepias*, *Locustas*, *Gammaros*, *Porros*, *Cœpas*, *Lactucas coctas*, *Brassicas*, *Rumices crudiores*, *Poma*, *& Vinum lactei saporis*. *Ex oriza*, *& lacte parata edulia*, *& frigida assumpta*, Choleram vidit *Henricus ab Her. in obser. oppido raris obser.* 15. *& Zacut.* 1. *loco cit. obser.* 16. Hæc omnia alimenta varii generis cruditates generant, acidas, acres, & serosas, quæ si ventriculi, & intestinorum regionem non pertranseant, brevem Choleram faciunt, cùm non perduret, nisi per illud temporis spatium requisitum à purgatione interpollata dictarum cruditatum; & de hac locutus est *Hipp. li. de affect. nu.* 28. ubi habet: *Quum à vino, & convivio bilis supernè, ac infernè fluxu*; his verbis Choleram à cibo, & potu in ventriculo corrupto exponit, & sine læsione massæ sanguineæ; quod colligitur à curatione *in hoc text.* descripta, per potiones humectantes, & per balnea, quæ humorem solùm in ventriculo, & in intestinis existentem educunt, & purgationem omninò interdicit, supponendo massam sanguineam omni læsione immunem. E contra, ubi cognovit in Cholera vitium etiam massæ sanguineæ *Helleborum* exhibuit, ut patet *in curatione Viri Atheniensi cholera correpti, descripta li.* 5. *Epid.* Si dictæ cruditates sanguinem ingrediantur, cùm istius naturæ minimè convenientes sint, & assimilationem cum eo renuant, imò contraria actione, & motu illam oppugnent, oritur tumultus ille in massa sanguinea nomine fermentationis designatus, quo natura ætherogeneum hostile sanguini mixtum segregare, & expellere solet, in hac fermentatione, pro hostilis cruditatis expulsione concepta, aliqua excrementa in eodem sanguine latentia, & quiescentia segregantur portiones etiam sanguinis boni, tam à motu dicto fermentationis, quàm à qualitate, & actione cruditatum in excrementum mutantur, quæ à motu naturæ prævalent, omninò à sanguine separantur, & ad ventriculum, & intestina expelluntur, cum cholerici vomitus, & fluxus augmento, & continuatione. Talem Choleram, & modum suæ generationis videtur innuisse *Hippoc. li. cit. de affect. text.* 28. ubi habet: *Fiunt autem hi dolores* (& loquitur de Cholera) *qui ex potationibus, aut ex convivio oriuntur, cùm cibi, & potus plus solito in ventrem ingressi fuerint, & quæ extrinsecus corpus supercalefacere solent, bilem, ac pituitam moverint*. Motus istorum humorum fermentationem exprimit, & in hoc loco Hipp. loqui de Cholera à sanguine, seu à toto, notat *Martianus in comm. hujus textus*. Vi istius fermentationis fructus horarii dicti, quia ad paucas horas integri servantur Choleram pariunt facillimè, sale enim volatili fermentativo abundant, quo citò mollis eorum textura cum putredine dissolvitur, & eorum succi expressi, citò, & valdè actione dictarum particularum volatilium fermentescunt, quapropter dictis particulis facile est sanguinem fermentare, si istorum succum recipiat. Hanc fermentationem sanguinis in Cholera probat febris ei superveniens, & pulsus celeritas. Mirabilem habet observationem *Amat. Lusit. cent.* 3. *Hist.* 88. *de Muliere, quæ cholera, & febre affecta, menstruali fluxu superveniente cessabant, & hoc intermittente redibant*; ex quo arguitur sanguinis effervescentia, quæ menses promovebat, quibus cessantibus Cholera, & febris redibat. In genere horum alimentorum particulis volatilibus, & fermentativis abundantium recensentur *Raphani*, si immoderatus sit istorum usus, de quibus habet *obser. Amat. Lusit. cent.* 2. *vers.* 32. *Mustum*, *Cerevisa*, *Novella*, *Vinum non defecatum*, *Fungi*, de quibus habet observationem *Schenckius li.* 3. *Ova Piscium*, *Barbi*, *Lucii* Choleram excitare, experientia docet. *Medicamenta purgantia generosa*, vel *in magna dosi exhibita*, in pluribus Choleram excitarunt, ut videre est *in Riverio cent.* 2. *obser.* 19. *in Rhodio cent.* 2. *obser.* 68. imò ex *Antimonio* non ritè correcto *singulis hebdomadalibus per biennium Choleram periodicam revertentem* ibi narrat, *& per aliquot horas perdurantem*; cujus causam non esse refundendam in Antimonii reliquias puto, sed potiùs in ventriculi languorem ab Antimonii violentia effectum excrementa cumulantem, quæ in tali quantitate aucta, ut molesti essent stomacho, brevi horarum spatio, per superiora, & inferiora detrudebantur. A *radice Hellebori nigri* exhita Choleram observavit *Forest. li.* 18. *obser.* 44. Ex quibus colligere licet, Choleram humidam aliam esse eb errore externo, aliam à sanguine, seu à toto.

Signa diagnostica per se clara sunt. Signa causarum externarum, à quibus ut plurimùm pendet hic morbus, ab ægri relatione colligenda.

Quoad prognostica, per se periculosissimus morbus, paucis diebus mortem inferens; ex *Hipp.* enim *li.* 7. *morb. popul. num.* 40. *quinta*, *septima*, *& nona judicatur*, consulit verò expectandam *decimamquartam*, quia solent recidivare; quo magis ventriculus patitur ob dolorem, ob deliquium animi, & si cum istis extremorum frigiditas conjungatur, res acta est; si excrementa fuerint nigra, vel fœtentia, multùm æruginosa, porracea, parùm, vel nihil sperandum; vehementiam enim causæ arguunt, & à naturali statu magnum recessum, qui morbos semper lethales facit, si in declinatione febris cum signis concoctionis, & viribus constantibus pro crisi habenda.

Cholera sicca, altera est differentia Choleræ, quæ definitur, *Spiritus flatuosi per superiora*, *& inferiora excretio*, *cum inflatione ventris*, *strepitu*, *& lumborum*, *& laterum dolore*; Hæc definitio communi consensu approbata fundamentum habet in verbo *Cholera*, quæ significat excretionem per superiora, & per inferiora, & in verbo *humida*, quod importat corpus hnmectans, & fluidum, itaut in Cholera humida debeat esse excretio per superiora, & inferiora corporis fluidi, & humectantis; ex altera verò parte Cholera sicca dicitur, quia Cholera debet includere excretionem per superiora, & inferiora, & quia est sicca, excretio debet esse corporis non humidi aquei; tale verò corpus est solùm flatus, consequenter ex vi verborum definitio communiter acceptata verificatur. Si verò Præceptorum Hippocratem attendamus, qui primus, vel morbis nomina dedit, vel hæc secundùm significationem à suis proximis prædecessoribus acceptatam exposuit, falsa est, & rejicienda prædicta definitio, tamquam non expressiva Choleræ siccæ in eo sensu, in quo acceptata fuit ab Antiquis; quod apertè innotescit *in li.* 4. *de vict. rat. acut. nu.* 61. ubi hæc habet: *In cholera sicca venter inflatus est*, *& strepitus insunt*, *& dolor lumborum*, *ac laterum*; *secedit autem nihil deorsum*, *sed alvus adstricta est*; ubi notanda sunt illa verba, *nihil deorsum secedit*; si nihil, ergo neque flatus; consequenter in Cholera sicca, nec per Hipp. nec per Antiquiores Cholera sicca non importat eruptionem flatuum per inferiora. Habemus per Hipp. Choleram siccam non includere in sua essentia eruptionem flatus, nec per superiora, nec per inferiora, sed Choleram siccam esse Inflationem ventris, cum strepitu, laterum, ac lumborum dolore, & cum alvo adstricta; per dolores prædictos habet similitudinem cum Cholera, in qua dolores adesse, superiùs ex Hipp. demonstratum est; dicitur verò *sicca*, quia nihil per os, nec per alvum secedit.

Causam hujus affectus tacitè demonstravit Hippoc. in cura eodem loco proposita, & tota dirigitur ad alvum adstrictam solvendam, qua soluta, morbus curatur; ait enim: *Et si calescenti ipsi alvus subjerit, morbus solutus est*; ergo alvus adstricta, est causa morbi istius.

Adstricta alvo retinentur fœces, & humores, quos continuò à glandulis intestinalibus in cavitatem intestinorum paulatim pluere censeo, unà cum succo pancreatico, & bile, & intestina irrigare. Si isti in suis qualitatibus depravationem in excessu sustineant, non solùm inter se inordinatè effervescunt, sed & tota massa sanguinis, in venis, & arteriis intestinorum contenta, & intestinorum mucus, unà cum eis fervent, & ebulliunt; ab horum effervescentia, & fermentatione continuò halitus, & vapores in copia exeunt, & sua copia intestinorum cavitatem implent, & distendunt, & suis qualitatibus irritativis redendo, dolorem efficiunt.

Signa, sunt superiùs in definitione descripta. Prognostica, dubia sunt salutis, aut mortis; si dolores fuerint acuti, cum virium dejectione, cum anxietate, & dif-

& difficili respiratione, periculum mortis est imminens; si dolor moderatus, cum virium robore, speranda salus.

Si causa descripti affectus, nempè Choleræ humidæ, est humoris excrementitii redundantia in toto, & acrimonia eorumdem, habemus indicationem purgandi primò, & secundò attemperandi dictam acrimoniam. Utramque indicationem nobis manifestavit *Hipp. in cit. li. 5. de morb. popul. nu. 4.* ubi curationem aggressus Choleræ humidæ, *Veratrum* exhibet, cum *Lentium succo*, & eumdem succum superbibendum exhibuit. A Veratro habetur purgatio, à *Succo Lentis palustris, vel aquaticæ*, moderatio effervescentiæ, & æstus sanguinis, quam mirificè operatur dicta Lens, in quo præstando mirificè valet. Duæ utilitates emergunt ab eadem Lente sua virtute sedativa, vim purgantis minorem reddit, & super purgationem impedit, quæ facilè contigere posset ab unita vi medicamenti, cum vi à natura concepta pro expulsione irritantis, & humoris purgatione educendi, acrimoniam mitigat, ne detrimento sit cum sua acrimonia partibus, per quas transire debet; ab hoc documento Hippoc. illuminati Recentiores, in Cholera purgantia cum *opiatis* miscent, à quibus dictæ utilitates feliciter habentur. Purgandum ergo non *Veratro*, sed mitioribus medicamentis, cum admixtione *opiatorum*, ut

℞. *Pulpæ Tamarid. mund.* ℥. ß.
dissolvatur in ℥. *iv. Infusionis solutivæ Rosar.* (Saccharata, & mellita sunt vitanda, quia æstum humorum augent)
Philonii Persici ℥. *i. M.*

Vel

℞. *Pul. Tamarind.* ℥. ß.
Rhaub. ℨ. ß.
Philonii Persici ℈. *i. M.*

Vel

℞. *Rhaub.* ℨ. *ii.*
Agar. ℨ. *i.*
infund. in s. q. Aquæ Endiviæ per noctem, manè, facta levi ebull. col. adde colaturæ
Infus. Rof. ℥. *iv. in qua dissolv.*
Pulpæ Tamarind. ℥. ß.
Philonii Pers. ℥. *i. M.*

Hujusmodi medicamenta per tres dies, secundùm doctrinam Hippoc. de vomitu explicatam, exhibere consulo. Purgatio etiam cum *Lacte Asinino* cocto ad multas libras, prout usus est Hipp. sæpè institui potest, & post quatuor horas à cibo attemperantia exhibenda, quæ innuit Hipp. *in Succo Lentis palustris, post Veratrum propinatum.*

Attemperantia sint talis conditionis, ut sanguinis fermentationem immoderatam, Choleram, semper præcedentem, & concomitantem, moderentur, & ejusdem, & humorum acrimoniam temperent. Inter hæc sunt *Tinctura Rosarum*, *Santalorum*, *Succus Cotoneorum*, *Granatorum*; & omnia acida, quæ sunt bilis in hoc affectu peccantis, alexipharmacum, *Aqua Portulacæ*, *Sempervivi majoris*, *Plantaginis*, *Nymphea*, *Nenupharis*. Præcipitantia à Recentioribus dicta, quia humorem acrem in massa sanguinis existentem separant, & in sero urinoso præcipitant dicuntur attemperare; ideò conveniunt in hoc affectu. Inter hæc sunt *Crystallus* in tenuissimum pulverem redactus, *Antimonium Diaphor. Tinctura Antimonii*, *Specificum stomatichum Poteri*, quod maximè existimandum in hoc affectu, quia fermentum extraneum ventriculi corrigit, & massam sanguinis dulcificat, *Bezoarticum Minerale*, *& Solare*, *Diascordium*, *Terra Sigillata*, *Bolus Armena*, *Sal Prunellæ*, ex his plura parantur remedia, ut

℞. *Tinct. Rof.* } a. ℥. *ii.*
Santal. rub.
Succi Coton. ℥. *i.*
Aquæ Portulacæ } a. ℥. *iii. M.*
Sempervivi

℞. *Crystall. præp.*
Stomat. Specif. Poteri, vel
Antim. Diaphor. gr. xvi.
Corall. præp. ℈. ß. *M. F. P.*

exhibendus *cum Decoc. Portulacæ, & Nenupharis*, cui *Succus Granatorum addendus*. Mixtura potest parari, de qua parùm, & sæpè sumendum cum magno fructu:

℞. *Aquæ Portulacæ* } a. ℥. 2.
Menthæ
Plantaginis
Tinct. Antim. ℨ. *i.*
Confect. ex Hyac. ℈. *iv.*
Philon. Persici ℨ. *i*
Succi Cotoneorum ℥. *i. M.*

Cuicumque remedio exhibendo addatur *opiatum*, præstat verò inter hæc magis *Philonium Persicum*, & *Laudanum liquidum Cydoniatum*. Odore suavi condienda medicamenta suadet *Helmont.* & *Etmullerus* laudat; in hunc finem misceantur cum aliis remediis, *Ambra*, *Cinam. essentia*, *Oleum Citri*, *Caryophil. Macis*, quia ait *Helmont. odoribus suavibus corroborari ventriculum*; in hunc finem utitur etiam *Emplastro odorifero*, quod potest parari ex *Mastice*, addito *Pulvere Cinam. Nucis moscat. Caryoph. Ligno Aloes*, *Mosch.*

Clysteres omni die imponendi, & ad modum *Riverii*, cum *Lacte*, & ℨ. *i. Theriacæ novæ*. Attemperatur à Lacte humor exiens, ab illius unctuositate muniuntur intestina contra humoris acrimoniam, à Theriaca glandulæ intestinorum corroborantur, & ab Opio eam ingrediente sedatur dolor, & enervatur acris qualitas.

Adstringentia magna conveniunt, sed modo dicto de vomitu, nempè nisi vomitu, & fluxu diminuto; & eisdem utendum, quæ in vomitu proposita sunt. Externa proponentur *de Lienteria*, *& Diarrhæa*.

Diæta ab *Hipp. in cit. loc.* præscribitur, ubi ait: *Postera verò die* (hoc est postquam sanatus fuit) *polentam bibit ex aqua* (bibit, non masticavit; si bibit, ergo valdè tenuis polenta, cum pauca farina, & multa aqua.) Tenui victu utendum esse in Cholera, hoc exemplo docet Hipp. & multò magis morbo vigente. Si ægro huic jam sano polentam bibendam præscripsit, & cum ratione, quia ventriculus, & fermenta intestinorum debilitata, nisi parvam alimenti quantitatem digerere, & depurare ritè valent; ideò ægro minor portio convenit. Loco polentæ, nos utimur *Amylo* cum jure pulli cocto, & etiam gelatina ex pedibus Vituli, & Castrati. Hæc victus ratio ab Hipp. instituta illos arguit Medicos, qui præsentes vires reficiendi causa cibum exhibent opimum, cum magno ægri detrimento, & morbi augmento, & in hoc morbo valet maximè sententia Hipp. *Corpora impura, quantò magis nutries, tantò magis lædes*, quia fermentum ventriculi est depravatum, & sanguis valdè contaminatus, ita ex horum vitio tota alimentorum massa in excrementa abit, unde quo plus assumitur alimenti, plus excrementi colligitur.

In Cholera à veneno corrosivo, omnia pinguia, & oleosa conveniunt, ut *Lac*, *Butyrum*, *Oleum Olivarum*, *Amygd. Axungia liquefacta*, *cum additione Terræ Sigillatæ ad* ℨ. *i. & ad* ℨ. *ii.* contra enim hujusmodi venena est specificum.

Choleram ab errore externo curat potionibus madefacientibus, quæ vomitum faciliorem, & sine angore reddunt, vomitus enim in ventriculo vacuo magis molestus; lavacro etiam calido utitur ad sedandum dolorem, & ad vomitum facilem faciendum; lavacrum toti corpori, excepto capite, exhibet, quia caput nullam partem habet in morbo, & ne humores in capite à lavacro calido fusi, fluendo ad ventriculum augeant vomitum, hæc enim à capite aliquando originem trahere censuit Hipp.

Curationem Choleræ siccæ docet *Hippoc. lib. cit. de vict. rat. in acut. num. 16.* Prima indicatio Hipp. est alvum movere, quia, ut dixi, alvus adstricta, causa hujus affectus est, & prohibet vomitum; materia enim in intestinis stagnans, à vomitu duceretur ab illis ad ventriculum, quod semper est malum, & alvus adstrictio fieret, cum augmento causæ morbificæ; adnotavit enim *Hipp.* vomitu alvum sisti *in lib. de loc. in hom. num. 22. Pro movenda alvo citissimè* (ut ostendat non differendam esse curationem hujus affectus) Clysterem parat ex materia pingui, & calida hujus modi: est *Lac*, *Oleum*, *Butyrum*, & statim ægrum Oleo illitum in aquam plurimam calidam demittit, novæ aquæ effusione calidæ, calorem in aqua conservando, à balneo aquæ calidæ laxante, & molliente intestina, & calore ejusdém vim musculorum abdominis ad alvum egerendam necessariam corroborante,

rante, & à stimulo Clysteris impositi alvi motio speranda, & etiam attemperatio humorum, quos in intestinis effervescere diximus, ubi de causa hujus affectus actum est.

Hæc sunt remedia rudis, & impolitæ adhuc artis, sed rationi, & experientiæ conformia, quorum usus non solùm neglectus, sed à memoria exul, cum contemptu doctrinæ *Divini Magistri*, quia Medici nostri temporis ægrorum magis satisfactioni, & voluptati, quàm morborum curationi student. Ad imitationem Hippoc. parandus Clyster emolliens cum decocto *Malvarum*, *Violariæ*, *Althea*, *Parietariæ*, *& cum Oleo Viol. vel Amygd. D. Benedicta laxativa* pro stimulo *ad* ℥. *i.* vel *Diafœnic.* ℥. *i.* & statim ab injecto Clystere foveatur venter, umbilico tenus cum spongiis, vel petiis in decocto prædicto emolliente immersis, reiterandi Clysteres, & tentanda alvi solutio; absque eo quòd per os aliquod medicamentum assumat, ne ab hoc vomitus excitetur, quem arcendum rigorosè jubet Hipp. & si Clysteribus non solvatur alvus, nec à glandulis acribus, quæ post Clysteres adhibendæ, tunc ad alia remedia transit Hipp. dum ait: *Dormire quoque tali conducit, & bibere vinum tenue, & vetus, ac meracius.* Somnus conducit, non quia à somno solvatur alvus, cùm potiùs alvi fluxus à somno sedetur, sed quia in somno sedatur dolor, hoc sedato, motus peristalticus, qui in contractione spasmodica fibrarum intestinalium existente dolore interdicebatur, restituitur redeuntibus fibris ad motum suum extensionis, & restrictionis, à quo fœces, & humores expelluntur. In his verbis reliquit tacitum, sed maximum documentum somnum conciliandi, si natura ab hoc capiendo desistat, vel aversetur; nam quæ à natura facta conducunt, si ab his desistat, arte sunt comparanda, si dormiat æger conducit, non dormit, ergo conciliandus ei somnus per opiata. *Vinum tenue*, hoc est facile permeans, sed *vetus*, *& generosum* exhibet; Vinum talis conditionis vires reficit, & flatus dissolvit.

Ab his, quæ Hipp. proponit, elicimus secundam indicationem somnum conciliandi, & flatus discutiendi, cui satisfaciet *Decoctum Camomillæ*, *Florum*, *& folior. cum Cinamomo*, *Spica Celtica*, *& Galanga*, addito, vel præmisso *Bolo Nepenthes ad gr. ii.* Vel

♃. *Aquæ Theriacalis* ℥. *i.*
Cinam. ℥. ß.
Melissæ } *a.* ℥. *iii.*
Camomillæ
Laudani opiat. gr. ii. M.
Vel
♃. *Mithridati* ʒ. ß.
Confect. Alcherm. ℈. *ii.*
Nepenthes gr. ii. M. cum
Aqua Rutæ } *a* ℥. *iii.*
Pulegii
Spir. Carm. Sylvii ʒ. *i.*

Decoctio in vino Granorum Juniperi, cum ℈. ß. *Elix. propriet. Paracelf. & gr. ii. Nepenthes*, ad sedandum dolorem, & quietem conciliandam, quæ sit via ad somnum, valet. *Oleum* exhibet Hipp. tamquam anodynum, & laxativum alvi, quale est etiam *Oleum Amygd. Dulc. rec. sine igne ad* ℥. *v. vel vi. Ol.* etiam *Lini recens*, & *Ol. Rutæ factum cum mixtione Succi Rutæ*, *cum Oleo Amygd. D.* parat, ideò his utendum. Ista sedativa doloris sunt primò exhibenda ante opiata, quia si dolor non cessit opiatis, minus cedet Oleo in virtute illis inferiori; exhibendum ergo Oleum primo loco, & post opiata; nec ab Oleo vomitum timet Hippoc. quem adeò prohibet, quia Oleum per se non est vomitivum, & raro, nisi coadjuvetur, vomitum excitat, & si excitetur, non est cum tali vehementia, quæ supradicta possit inferre damna.

Dolore tandem non cessante, ad purgationem devenit Hipp. sed blando laxante potiùs, quàm purgante, quando ait: *Si verò remiserit dolor, Lac asininum bibendum dato, donec purgatus fuerit*. In hoc præcepto tria continentur consideratione digna: Primum est necessitas purgandi orta à contumacia doloris; multa ad sedandum dolorem præmisit, qui adhuc permanens, & remediorum vires contemnens, efficaciora determinat remedia, inter quæ purgationem agnoscit Hippoc. & quamvis purgationem prohibuerit in cura morbi flatuosi citati in cura Ructus, ubi vetat purgationem, nisi æger dolorem evomerit, ubi verò dolor persistit, & cura coacta indicat purgationem, Hippoc. hanc coactè permittit. Secundum est conditio medicamenti, quod est Lac; hoc est laxativum, non purgativum, est attemperativum acrium qualitatum, & nutritivum. Tertium est continuatio hujus remedii, usque ad totalem evacuationem humoris peccantis; & quia nullum medicamentum laxans talis conditionis agnoscit Medicina, ideò hoc solùm in curatione hujus morbi locum habet, & si aliud invenire Medicinæ concessum sit, debet includere conditiones prædictas. Quantitas Lactis ascendat ad tres, & quatuor libras; hæc enim est, quæ purgationis vim Lacti tribuit. An crudum, vel coctum exhibendum sit, non memorat Hippoc. utroque modo purgat. *In lib. de intern. Affect. num.* 4. Lac asininum ad purgandum imperat; in ventriculo robusto, crudo uti possumus, in debili cocto, & ad tutiorem purgationem in primo poculo *Mannæ* ℥. *ii.* dissolvendæ, vel ℥. *iii. Mel. Rof. sol.* vel *Syr. è florib. Persicorum*. Hic modus purgandi cum Lacte videtur magis proficuus, quàm illæ cum Aquis dejectorio modo sumptis. Si talis modus non placet, utendum nostris blandis purgantibus, nempè *Manna*, *Syl. Rof. sol. Mel. Rof. Sol. Rhoub. Pil. ex Aloe*, adjungendo flatus discutientia, prout adnotatum fuit in curatione Ructus. Hippoc. enim nobis indicationem curandi morbos demonstravit quocumque medio huic satisfactum sit, parùm refert; qua de causa possumus uti *Syr.* vel *Apozemate* ex purgantibus blandis, & attemperantibus composito, & per *Epicrasim* omni die purgare. Subjungit ultimò loco: *At si liquida fuerit alvus, & bilis subeat, & tormina sint, & vomitus, & suffocationes, his optimum fuerit quiescere*, hoc est ab omnibus dictis remediis supersedere, quia sunt ferè omnia ad movendam alvum, vel ad hanc disponendam idonea, ut moveatur, sed consulit in casu motæ alvi, & cum dictis symptomatibus, & doloris perseverantia *bibere Aquam mulsam*, *sed non movere*, hoc est in tali quantitate moderata, quæ vomitum non irritet. Mulsam exhibet ad sollicitandum bilis exitum, exterforia facultate, qua pollere docuit *Hippoc. in li. de vict. ration. in acut. nu.* 26. & bilem ad alvum derivando vomitui occurrit, & etiam ad flatus resolvendos. Si à Vino meraco flatus resolvi voluit Hippoc. cum activior sit meracitas Mellis, quàm illa Vini in dupla proportione ex *Hippoc. in cit. loc. de vict. ration. num.* 27. erit etiam Mulsa activior Vino in resolvendis flatibus; ex quo deduco, Mulsam in hoc casu debere esse cum majori portione Mellis, quàm aqua sustinere possit; sicut etiam Vinum meracum dicitur, quo minus aquæ ei admiscetur, ita Mulsa meraca, quæ minus aquæ in se continet, & talis Mulsa est magis inebriativa, quàm Vinum; quod experiuntur *Lituani*, & *Moscovitæ*, qui, defectu Vini, utuntur potione ex Aqua, & Melle simul fermentatis, à qua inebriantur non minus, ac à Vino, & à qua elicitur spiritus ardens in copia, sicut elicitur à Vino Aquæ vitæ. Ad imitationem hujus remedii abstersorii bilis, & flatus dissolventis, posset substitui *Infusio* ℥. *i. Rhaub. in Aqua Absinthii*, *cum* ℥. *ii. Crem. Tart. &* ℥. *i. Cinam. & Anisorum*, *& facta levi ebullitione*, *& expressione*, *& colat. manè per tres*, *vel quatuor dies exibere*, vel *Syr. de Cicorea cum Rhaub.* ℥. *iii. Syr. de cort. Citri* ℥. *i. Aquæ Melissæ* ℥. *ii. M.* Quietem imperat, ne à motu bile agitata per superiora erumpat, & ut fluxum bilis sistat, juxta *aphor.* 15. *sect.* 4.

Quoad Diætam, superiùs imperat *in eodem text.* 61. ut à cibis, & aliis abstineat, quod intelligendum est de primo, vel secundo die, in quibus concedit Vinum; sed de toto morbi decursu non est accipienda talis sententia, sed victus ad bilis moderationem, & ad flatus discussionem dirigendus.

CAP.

CAP. XVI.

De Lienteria.

Lienteriam descripsit *Hipp. in lib. de affect. n.25.* his verbis : *In Lienteria, hoc est intestinorum levitate, cibi secedunt non putrefacti, liquidi ; dolor autem non adest, & corpus attenuatur.*

Per cibos non putrefactos intelligere debemus non concoctos. Concoctio aliquam similitudinem cum putredine retinet; in hac putrescens corpus in suas particulas componentes dissolvitur; pari pacto cibi in coctione patiuntur dissolutionem, itaut in istis concoctis nullum appareat vestigium suæ naturalis, & præcedentis formæ, & per hanc similitudinem cum putredine, ratione dissolutionis, concoctio ciborum putredo nuncupatur. Huic auctoritati Hipp. innixi, aliqui statuerunt concoctionem alimentorum fieri per putredinem eorum in ventriculo; differt verò à putredine communiter accepta, quia dissolutio alimentorum in ventriculo dirigitur ad majorem, perfectionem istorum, cùm per hanc disponantur ad statum novum, & perfectiorem, qua fruuntur, cùm mutati sunt in substantiam aliti. Disponuntur etiam ad præstandum Animali necessarium beneficium pro sua conservatione; ideò per hanc dissolutionem disponuntur ad novam mixtionem, sub qua primum corporis alimentum fiunt; è contra putredo communiter dicta non tendit ad perfectionem, sed ad corruptionem, quæ est summa imperfectio, nec est in beneficium corporis, sed in ejus ruinam, quam variis ægritudinum machinis oppugnat.

Unde ex Hipp. mente potest definiri Lienteria, *Excretio celer alimentorum, ea forma, qua assumpta sunt.* Est *celer excretio*, quia alimenta excernuntur antequam concoquantur, & ita est celer respectu finis, qui est concoctio, cùm hac non peracta excernantur: est etiam celer excretio respectu temporis, quia paulò post assumptionem exernuntur, itaut in tali brevitate temporis non possint concoqui; non tamen subitò excernuntur ab assumptione, aliquam enim alterationem subeunt, præcipuè solida masticata, quia, ut ait Hipp. *liquida exeunt*. Fluxibilitas est initium præparationis alimentorum; non possunt enim concoqui alimenta solida, & in chylosam massam reduci, nisi fluida prius fiant; quantum temporis exigit liquefactio solidorum, tantum morantur in stomacho, & solida, non totaliter, nec ex omni parte liquescunt, cùm in excretis solidæ, & non liquefactæ alimentorum partes inspiciantur, quæ fluunt aliis fluidis unitæ, eo modo quo corpora solida aquæ innatantia, cum aqua fluant. Liquida verò citiùs excoquuntur, concesso eis transitu à fluiditate, & tam solida, quàm liquida alimenta exeunt immutata in colore, odore, & modo substantiæ eis specifico, & distinctivo ab aliis substantiis; & hoc est essentiale distinctivum Lienteriæ ab aliis fluxibus, nempè alimenta exire, non alterata, nec immutata in colore, & odore, & modo substantiæ, sive textura eis specifica, sive statim, sive post aliquod temporis intervallum excernantur; quod dixit *Hipp. in fine cit. text.* in illis verbis, *Dum simul cibi per multum tempus in ventre non concoquuntur*. Quod de universa alimentorum quantitate non est asserendum; nam citò, & paucis diebus deficeret æger, & cùm diu Lienteria perduret, ut colligitur ab *Hipp. aphor. 1.6. sect. In longis levitatibus intestinorum* existimandum aliquam portionem concoqui, & in alimentum transire, saltem spiritosam, pro imperfecta, & diminuta vitæ, & corporis conservatione; hæc portio porositates venarum, & arteriarum ingrediendo spirituum restaurationi, licèt diminutè inservit, vita tamen conservatur.

Quale sit subjectum hujus affectus, colligere licet esse ventriculum, cùm alimenta in eo concoquantur, & defectus concoctionis ab eo procedat.

Causa Lienteriæ ab *Hippoc.* assignatur *in cit. superius loc. de affect.* his verbis : *Hunc per eadem curato velut à dissenteria detentos; morbus autem fit, cùm ex capite, & superiore ventre pituitæ defluxu fit in inferiorem ventrem; quod ubi contingit, cibi ab ipso frigefiunt, & humectantur; & secessus ipsorum non putrefactorum velox contingit, & corpus liquescit.*

Duo in hac sententia adnotanda veniunt : Primum, quòd à pituitæ fluxu ad ventriculum à superioribus partibus cibus refrigeratur, & humectatur, quod utique non est intelligendum de actione immediata pituitæ in ventriculum, quia hæc in vivente corpore non est actu frigida, sed calida, prout sunt omnes alii humores, & dicitur frigida respectivè ad alios humores magis calidos, sed de mediata, quatenus refrigerat, opprimendo calorem in eo subjecto, in quo redundat in copia præternaturali, dum particulas calidas agentis immobiles reddit sua viscositate, & ab aliis particulis separari prohibet, & actionem illarum à separatione, & motu concessam interdicit; hinc ventriculus pituitæ copia refrigeratus dicitur, dum ejus particulæ calidæ, & activæ fermenti innati à pituita pro majori parte immobiles redduntur, & harum explicatio prohibetur, non per frigiditatem absolutam, seu per particulas actu frigidas immediatè, sed mediatè per frigiditatem respectivam opprimendo calorem ventriculi, & ejus fermentum, & impediendo utriusque actionem in cibum assumptum, qui debito calore destitutus refrigerari dicitur respectivè; & hoc modo sententia Hipp. de causa Lienteriæ debet reduci ad calorem ventriculi debilitatum, impotentem ad peragendam sua actione digestionem alimentorum, impedita ejus actione à pituitæ redundantia, vel ad debilitatem, & languorem illius substantiæ, sua actione concoctionem perficientis, quam per Recentiores validissimis rationibus, & Hipp. patrocinio ostensum est superiùs esse fermentum, cujus languor, debilitas diminuta actio erunt causa Lienteriæ, ad talem statum reducitur à pituita, modo dicto de calore; sed debilitas caloris, & fermenti non erit unica causa Lienteriæ, licèt ab Hippoc. sola exponatur, docendo enim pituitam esse causam Lienteriæ, quia debilitat, & enervat principium digestionis alimentorum; docet etiam, quòd omnia, quæ tali modo afficiunt hoc principium, sunt causa Lienteriæ, & ita omnes causæ superiùs enumeratæ concoctionem lædentes, si ita agant, ut prohibeant calorem, & fermentum ventriculi non immutare cibos, erunt causæ Lienteriæ, si conjungantur cum conditione, & statu ventriculi mox explicando.

Secundum ab Hipp. sententia colligendum, est *secessus velox* ciborum non concoctorum. Non sufficit ad constituendam Lienteriam læsa concoctio, sed requiritur velox secessus alimentorum, cujus causa ab Hippoc. determinatur eadem pituita, quæ est causa læsæ concoctionis; postquam enim dixerit à pituita cibos frigefieri, subjungit, *& secessus velox*; propositio est copulativa, itaut utriusque causa referenda per Hippoc. pituitam. Hæc sua humiditate fibras membranæ ventriculi internæ in plicas, & rugas contractas retentioni assumptorum servientes laxando obliterat, & ventriculi cavitatem levem, & glabram, æqualemque reddit retentioni assumptorum insufficientem, unde istorum velox secessus, à pituita instrumento retentioni alimentorum præsidente corrupto. Adde, quòd plicaturæ, & rugæ ventriculi, non solùm conservantur à molli consistentia substantiæ membranosæ aptæ diversas suscipere modificationes, & retinere, sed etiam à spiritu in eis existente, qui sua vi, & energia susceptam à membrana modificationem tuetur; hinc sequitur, quòd à pituita oppresso, debilitato, & immobili reddito spiritu, plicaturæ cedant, & unà cum humiditate pituitæ laxante obliterentur, nec alio modo pituita velocis successus assumptorum è ventriculo, potest esse causa, unde concludendum est ex Hipp. causam dicti velocis secessus esse ablationem illius, qui servit retentioni ciborum, & nomine facultatis retentricis insignitur, & præcipuè in ea parte, in qua apertum est orificium, exitum naturalem alimentis præparatis concedens, cujus ablatione pars illa levis glabra, & æqualis redditur, cum inaptitudine ad retinendum cibum. Hac ratione Lienteria dicitur symptoma facultatis retentricis læsæ, non quia detur hæc facultas, sed quia læditur instrumentum, quo cibi retinentur; ideò Lienteria morbus nomine levitatis intestinorum appellatur, quia ejus subjectum est illa pars inferior ventriculi, à qua intestina elongari incipiunt.

Pituitam, à capite non solùm, sed à superioribus partibus-

tibus vult ad ventriculum descendere, unde possumus concipere, ab arteriis ad ventriculum asportari, vel à membrana pituitaria fauces, guttur investiente, pituitosum, & serosum humorem in suis glandulis reservantem, hunc per œsophagum in ventriculum copiosè transmitti. A pituita Lienteriam oriri confirmavit *in lib. de Aere, Aquis, & Locis num.* 27. his verbis: *Intestinorum levitas, & aqua intercus à concepta in venticulis humiditate.*

Ab hac sententia Hipp. de causa Lienteriæ, quæ est frequens, non excluditur omne irritamentum, & consequenter læsio facultatis expultricis dictæ; de hac enim causa locutus est *Hipp. in lib. de Coac. prænot. num.* 3. ubi habet: *In intestinorum levitatibus, cum animalculis dolores tormine soluti, partes circa articulos tumefaciunt ex talibus squamulæ rubicundæ pustulosæ, hi ubi exudarint, velut flagris cæsi rubescunt*, quæ omnia acrimoniam sanguinis in toto, & etiam circa ventriculum, ut dolor, & tormina patefaciunt; & subjungit: *Qui in longis intestinorum levitatibus, unà cum animalculis tormina patiuntur, & doloribus afficiuntur, his solutis intumescunt* (materia acri per metastasim à ventriculo ad partem intumescentem translata.) Si pituita descendens in ventriculum modo ab Hippocrate descripto salsa fuerit; si liquor à glandulis milliaribus membranæ villosæ præparatus, & transudans in cavitatem ventriculi fuerit acris ob admixtionem bilis, vel alterius salis vitiosi, descendente cibo in ventriculum, hi humores commoti, & à pondere ejusdem cibi altius in membranam ventriculi infixi, hanc vellicando excitabunt ad expulsionem noxii, cum quo expelletur cibus statim assumptus; quod sequi non potest, nisi pars circa pylorum sit irritata. Pro irritamento serviunt Aphtæ, & ulcus ventriculi, de quo cum Lienteria observationem habet *Forest. lib.* 22. *obser.* 3.

Causæ externæ, sunt, quæ pituitam cumulant, & retundunt ventriculi fermentum, & quæ calorem, & spiritus debilitant, vel dissipant, de quibus actum est de læsa concoctione; & quæ humores acres, salsos, biliosos generare valent.

Signa, per se manifesta sunt in celeri exitu alimentorum non alteratorum.

Signa causarum sunt, redundantia pituitæ in corpore, naturalis intemperies humida ventriculi, absentia doloris, & torminis in exitu ciborum, sicut præsentia istorum est signum irritantis.

Quoad prognostica, habemus ab *Hippoc. in lib.* 1. *de morb. num.* 3. *Ex lienteria in aquam inter cutem transitus fit. In aphor.* 1. *sect.* 6. *In longis levitatibus intestinorum, si ructus acidus fiat, qui priùs non erat signum bonum*; & *aphor.* 43. *ejusdem sect. Quicumque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, his superveniente longa difficultate intestinorum, aqua intercus, aut levitas intestinorum advenit, & moriuntur*; & *aph.* 72. *sect.* 7. *Dissenteriæ lienteria succedit. In aph.* 3. *sect.* 6. *In longis intestinorum levitatibus cibi fastidium, malum, & cum febre pejus.* Et *in Coac. prænot. n.* 3. *Intestinorum levitates, cum spirandi difficultate, & lateris punctura, in tabem decidunt.*

Pro curatione hujus affectus, tres à dilucidatis causis ex Hipp. mente, occurrunt indicationes, & præcipua est intercipere, & avertere pituitam à superiori ventre ad ventriculum defluentem, ut loquitur *Hipp. num.* 26. *cit. superiùs lib.* Quapropter diversio materiæ fluentis ad ventriculum præmittenda purgationi materiæ in ventriculo existenti; frustranea enim est purgatio materiæ illius partis, in quam materia purgationem exigens continuò fluit. Præterquamquòd purgatio ducens cum violentia humores ad ventriculi vias, per quas humor, ut dixit Hippoc. *à superioribus partibus fluit ad ventriculum*, ampliores facit, ut copiosiori fluxu ad eum fluere possit, & purgare ventriculum in fluxu humorum ad hunc, non est aliud, nisi humori indicare viam, per quam fluat ad ventriculum; qua ratione Antiquis fuit pro axiomate, *Humores ad partem affectam non esse trahendos.* Hæ rationes valent, etiamsi materia non fluat à capite, dummodo ducatur ad ventriculum, ad quem ducunt purgantia. Prima ergo indicatio in Lienteria erit, humores à superioribus partibus ad ventriculum fluentes avertere. In hanc sententiam, missis etiam rationibus prædictis, potissimum me trahit extrema ventriculi debilitas, & laxitas, & major expectanda à purgante cum irreparabili ægrotantis damno; & nullam tutiorem video viam, pro hac indicatione exequenda, quàm diuretica, quibus admiscenda semper adstringentia, & aromatica, ut

℞. *Rad. Asparag.*
Petrosel.
Ononidis } a. ℥. *ii.*
Ligni Sassafras ℥. *i. Bull. in s. q. Aqu. Menthæ colat. facta, adde*
Mivæ Cydon. arom. ℥. *i.* ß.

Vel

℞. *Rad. Lappæ major.*
Fœniculi
Urticæ } a. ℥. *ii.*
Nucis mosc. ℥. ß.
Gran. Juniperi ℥. *i. Bull. in Aqua Lavendulæ, cui adde*
Spir. Vitrioli martis ad aciditatem.

Alios diversionis modos vide *in Dissenteriæ curatione.*

Secunda indicatio est purgandi materiam pituitosam ad ventriculum fluxam, & nil melius *Tamarindis Mirobolanis, & Rhaub. torrefacto*; ex quibus possunt parari variæ potiones, infusione, dissolutione, & boli, & istis addenda semper corroborantia, ut *Mastix, Zinziber, Macis, Lignum Aloes.*

Tertia indicatio, & principalissima deducitur ab eis, quæ dicta sunt de causis; Pituitam nempè debilitare calorem ventriculi, & fermentum acidum, & plicaturas obliterare; ex quo insurgit indicatio calorem remittendi calefacientibus, & fermentum acidis, & rugas laxatas adstringentibus.

℞. *Rad. Galand.*
Zinziberis
Cyperi } a. ℥. *i.*
F. decoctio in jure, & suspendatur in vase nodulus, in quo sit frustulum Aluminis, ℥. *vi. istius decoctionis adde*
Syr. Masticis Querc. ℥. *i.*

Vel

℞. *Decoct. Macis*
Nucis mosc.
Ligni Aloes
Spicæ Celticæ } ℥. *viii.*
Mivæ Cydoniorum aromat. ℥. *ii.*
Syr. Corall. ℥. ß.

Tinct. Corallorum ad ℥. *ii. cum Syr. Cinam. Querc. parati cum Vino gereroso ad* ℥. *ii.* valdè prosunt in Lienteria. *Elix. proriet. Paracels. cum acido parati ad* ℈. ß. *in Vino*, est medicamentum egregium in Lienteria, sicut sequens mixtura:

℞. *Aquæ Cinam.*
Menthæ
Lavendulæ } a. ℥. *ii.*
Extract. vel Roob Juniperi ℥. *ii.*
Spec. trium Santal. ℥. *i.*
Mivæ Cydon. arom.. ℥. *i.* ß. *M.* parum, & sæpè per cochlearia assumatur.

℞. *Membranæ interioris ventriculi Gallinæ, vino lotæ, & in furno exsiccatæ;*
Coaguli Leporis, vel hædi exsicc.
Spongiæ Rosæ sylvest. } a. ℥. *i.*

F. pulv. & divid. in tres partes æquales, & per tres dies una pars sumatur cum Vino decoctionis Balustiorum, Acaciæ, & Boli Armen.

Externa conveniunt odorata emplastra superiùs de Vomitu, & Cholera descripta. *Hippoc. in notis additis in fine lib.* 2. *de morb. mulierum*: habet hoc remedium: *Lentes, ac triticum recens duarum chænicum* (hæc est mensura, qua Antiquis diurnum granum pro pane Servis metiebantur, & pendet sextarios duos, quilibet sextarius pendet libram unam cum dimidio) *aqua macerato, & ubi mollia facta fuerint, in pilla, & mortario fortiter conterito, deinde aquæ heminas sex affundito, fortiter commoveto, & ubi purgamenta discesserint, in ollam infundito, & modico melle affuso coquito, & valdè cocta torrefacito, ac edenda præbeto; si verò sitierit, vinum vetustissimum bibat, atque utatur, donec sanus fiat.*

Si ab

Si ab irritamento sit Lienteria, erit indicatio attemperandi irritamentum, & removendi, quæ sunt etiam indicationes curandi vomitum; idem enim irritans est causa vomitus, & Lienteriæ, quatenus modò irritat fibras, quæ serviunt expulsioni per superius orificium, modò illas, quæ serviunt expulsioni per inferius; ideò eadem remedia utrique morbo sunt communia, ubi peccat irritans.

C A P. XVII.

De Cæliaca Passione.

DEfinitur hic affectus, *Fluxus materiæ chylosæ per alvum*.

Materia chylosa designat mutationem alimentorum in ventriculo, ad differentiam Lienteriæ, in qua alimenta nihil immutantur. Materia chylosa potest dupliciter considerari: Primò, qualis est illa, quæ descendit à ventriculo in intestinum duodenum concoctione alimentorum peracta, & est materia chylosa impura, quia adhuc fœces, & partes nutritioni inutiles, & per alvum secernendas cum utilibus puris mixtas retinet. Altera materia chylosa est perfectus chylus, quia depuratus ab excrementis in intestino duodeno ope succi pancreatici, & bilis.

Utraque materia chylosa Cæliacam constituit passionem, si per alvum exeat; ideò duplex oritur differentia hujus affectus: Prima, quando exit per alvum, loco stercoris naturalis, materia albicans, seu potiùs cinerii coloris, pultis instar. Secunda, quando cum fœcibus aluinis flavo, vel viridi, obscuro colore tinctis, exit mixta materia alba fluida, vel istis supernatat, & in copia.

De hoc affectu videtur locutus esse Hipp. *lib.* 3. *de Diæta n.* 12. his verbis: *Quibusdam venter quidem concoquit cibum, carnes autem non suscipiunt*. Unde deduci potest, si carnes, quæ primò ad suscipiendum alimentum in ventriculo concoctum sunt destinatæ non suscipiunt, fit Cæliaca passio, partes primò ad suscipiendam materiam à ventriculo præparatam destinatæ sunt venæ lacteæ; si istæ non suscipiunt, necessarius est fluxus per alvum dictæ materiæ; ex quo dilucidata manet causa hujus affectus, impedimentum nempè in venis lacteis, per quod impeditur transitus materiæ chylosæ ad lacteas, & ad venas, & talis causa reperitur in utraque differentia, & quælibet oritur à dicto impedimento, nam si non depuratur materia chylosa à fœcibus, non potest angusta lactearum orificia permeare, & ex se ipsa ponit impedimentum ad ingrediendas illas; hæc est prima differentia. Si verò fiat depuratio, & pars defœcata utilis, licèt sit subtilis, non penetret orificia dictarum lactearum, inferendum est illa esse obstructa ab humore crasso glutinoso, vel à callo, vel à cicatrice, & oritur altera differentia fluxus chylosi.

Causam alteram habet Cœliaca passio, in qua massa chylosa impura evacuatur, & est depuratio massæ chylosæ, & separatio fœcum à partibus utilibus impedita ex defectu, vel inertia causæ, quæ tali depurationi præsidet, & est bilis, unà cum succo pancreatico, à quorum actione, & effervescentia præcipitatis fœcibus à massa chylosa è ventriculo proveniente, depuratio, & perfectio istius prodit.

Causa impediens ingressum lactearum chylo depurato, est mucus intestinorum obstruens dicta orificia, vel saliva deglutita, circa illa orificia incrassata, vel portio fœcum remanens in chylo, quæ in transitu circa orificia separatur, & in eis fixatur; cicatrices, callum addunt aliqui, sed puto difficile totum tractum duodeni, & jejuni callo, vel cicatrice obduci, cùm totum dictum tractum supponant prius exulceratum, & ab ulcere mors, priusquàm in hac vel callus, vel cicatrix supercrescat. Obstructio glandularum messenterii ad cæliacum fluxum concurrit, & præcipuè obstructio illarum, quæ sunt proximæ orificii venarum lactearum; impedito enim ab obstructione ingressu in glandulas chylo, hic regurgitat ad cavitatem intestinorum, & per alvum exit; ab hac glandularum obstructione pendet causa Hydropis, fluxum chylosum concomitantis. A his causis communi consensu nostra hac ætate admissis inferendum est, in Cæliaca passione nullum esse vitium ventriculi, sed verum esse, quod ait Hipp. *Ventrem concoquere cibum, carnes vero non suscipere*; & experientia ostendit, in fluxu chyloso appetitum conservari, & nullas esse de stomacho querelas.

Signa diagnostica petuntur ab excretis albis, vel cineritio colore tinctis; ille fluxum chyli depurati, hic fluxum chyli impuri, qualis à ventriculo descendit, manifestat. Signa distinctiva unius differentiæ ab alia, sunt, massa excreta per alvum pultis instar, cum colore cineritio, & sine distinctione unius partis ab alia; si cum hac materia fœces flavo colore tinctæ non appareant, vel portio ipsius pultis dicto colore non tingatur, defectum bilis ostendit. Fœces verò flavo colore tinctæ, & in quibus distinguitur materia albicans fluida eis permixta, vel supernatans, chyli separationem à fœcibus, & bilis fluxum ad intestina ostendit, & fluxum chylosum ab obstructione orificiorum vasorum lacteorum, vel glandularum demonstrat, ob rationem superiùs dictam. Si color sit flavo-pallidus, bilis inertiam. Si appetitus deficiat in principio morbi, acidi defectum in sanguine ostendit, & etiam succi pancreatici; inertiam istius indicant errata præcedentia acidum enervantia, & sunt aromatica, spiritus Vini immoderatus potus.

Prognostica sunt mali ominis, in Atrophiam, & Maciem universalem incidunt ægri, vel in Hydropem.

Indicatio est, si bilis deficiat ob obstructionem ductus Cholydoci, hanc auferre; pro quo vide curationem Icteri à vitio obstructionis dicti ductus. Si bilis sit iners, illius acrimonia, & spiritus augendi; quod optimè peragunt omnia aromatica, etiam herbæ dictæ cœphalicæ, & quæ acri sale abundant, ut *Nasturtium aquaticum*, *Raphanus sylvester*, *Gentiana*, *Centaurea*, *Enula campana*, *Hirundinaria*, *Scordium*, *Marrubium*, *Calendula*, *Chelidonia major*; *hæc tria sunt specifica in hoc casu*. Si ab obstructione venarum lactearum, nil melius *Aqua Tetutii*, per plures dies, pro abstergendo humore crasso, & post hanc usus *Oxymelis Chalybeati*, & *Oxymelis Scillitici*, purgando interpollatè *Pil. de trib. cum Rhaub.* vel *de Ammoniaco Quercetani*, & cum *Mercurio dulci*. Majora remedia scribentur *in dissertatione de obstructione Messenterii*. Si acidum pancreatis deficiat, vel sit iners, eis utendum remediis, quæ proposita fuerunt de appetitu deficiente, & de læsâ concoctione ex defectu acidi fermenti, vel inertis.

Sanguinis missio non convenit, ob rationem multoties adductam, desumptam ab indicante sanguinis missionem.

Diæta sit optimi succi, & tenvium partium, & in quantitate discreta potiùs, quàm continua, & moderanda habito respectu ad causam peccantem.

C A P. XVIII.

De Diarrhæa.

A Diversitate materiæ præternaturam in copia excretæ per alvum, & modo excernendi variam suscipiunt denominationem tales excretiones.

Excretio per alvum excrementorum immoderata, frequens, diuturna, sine dolore vehementi, sine sanguine, & premitu, dicitur Diarrhæa.

Dicitur *Excretio per alvum*, ad distinctionem illius, quæ fit per vomitum, & pro determinando genere, sub quo variæ fluxuum species continentur. Dicitur *excrementorum*, ad differentiam fluxus sanguinis, hepatici dicti, & Lienteriæ, & Cæliacæ passionis, in quibus vel alimenta inconcocta, vel chylus per alvum excernuntur. Per excrementa humores fluidos intelligimus, & præternaurali qualitate donatos, quæ propriè excrementa dicuntur, solidum enim illud, quod stercus dicitur, propriè fœx est concoctionis alimentorum; ex quo deducitur differentia inter alvi fluxum, qui dicitur Diarrhæa, & alvi fluxum stercoraceum.

Dicitur *immoderata*, *frequens*, & *diuturna*, & assignatur constitutivum essentiale Diarrheæ. Alvi fluxus moderа-

deratus, ratus, & brevis, non potest dici Diarrhæa; excluditur etiam à Diarrhæa alvi fluxus criticus, quia est moderatus, non valdè frequens, & brevis, & etiam ille, quem aliqui omni die per tres, & quatuor vices experiuntur naturaliter, quia talis excretio, cùm sit naturalis, non potest dici immoderata, cùm omnis actio naturæ sit cum moderatione. Dicitur, *sine dolore vehementi*, ad differentiam Dissenteriæ, in qua adest dolor vehemens, ob corrosionem intestinorum, & ulcus.

Dicitur, *sine sanguine*, ad differentiam fluxus hepatici, & alterius fluxus sanguinei, & etiam Dissenteriæ, in qua sanguinis portio excernitur: *sine premitu*, ad differentiam Tenesmi, in quo cum muco sanguis, cum premitu excernitur.

Has omnes conditiones essentiales Diarrheæ restrinxit Hipp. *in lib. de affect. n. 26.* paucis his verbis, Diarrhæam describere intendens: *Profluvium ventris longum.* Profluvium dicitur de excrementis præternaturam in copia exeuntibus, & cum immoderatione. Dicitur *ventris*, & locum proprium Diarrheæ connotat, & etiam excrementa, quæ ex naturæ instituto per ventrem excernuntur, natura rectè operante; quod explicavit sequentibus verbis: *Secedunt quidem primùm liquida, quæ ingesta sunt, postea pituitosa*, quæ verba sunt declarativa profluvii humorialis, & excrementitii. Per *longum*, demonstrat diuturnitatem Diarrheæ.

Hæc definitio poterit clarior fieri, si dicatur *Profluvium ventris longum excrementorum.*

Causam Diarrheæ statuit Hipp. *in citat. superiùs loco* eamdem cum Lienteria, & Dissenteria, nempè *defluxum pituitæ à capite, vel à superioribus partibus ad ventrem*; quod confirmavit *aphor. 3. sect. 7. Quibus in alvi profluvio excrementa spumosa sunt, iis pituita ex capite defluit; & aphor. 31. sect. 5.* ait: *Balbos* (quia capite humidos) *à Diarrhæa longa maximè capi; & aphor. 25. sect. 3. Alvi profluvia maximè pueris fieri*, scribit, *cùm caninos dentes emittunt, & iis præsertim, qui crassissimi sunt, & alvo dura*; à dolore enim in eruptione dentis fit fluxus materiæ ad partem dolentem, & ad circumstantes fauces, quæ ad ventriculum paulatim descendit, cum Diarrheæ excitatione. In hujus Hippocraticæ sententiæ confirmationem facit *observ. Meare in Hist. Medic. p. 13. de Diarrhæa serosa*, quæ quando supprimebatur, pediculi multi in capite nascebantur, recurrente evanescebant, signum certum Diarrheæ à capite; & hanc sententiam adeò certam, & evidentem existimat Hipp. ut asserat, *neminem hanc esse reprehensurum.* Huic decreto addit consilium non prætereundum, quia maximè necessarium, & utile, nempè considerandum, & indagandum, unde principium, origo, & natura morborum. *Nam hoc percepto, & apprehenso, minimè aberraveris*, ait ipse (supple in curatione.) In hac sententia theoricæ necessitatem ostendit, quæ sola in cognitionem naturæ, & causæ morbi nos ducit, & increpat eos, qui practicam solùm considerant, & theoricam spernunt. Hæc enim etiam Empirico necessaria, quatenus originem, & naturam morbi aperit.

Si pituita à superiori ventre defluens in ventrem est causa Diarrheæ, & Lienteriæ, prout expressè docet in *num. 25.* loquendo de causa Lienteriæ, his verbis: *Morbus autem fit, cum ex capite, & superiori ventre pituitæ defluxus fit in ventrem inferiorem; & n. 26.* loquendo de Diarrhæa, ait: *Morbus autem ab iisdem fit, à quibus etiam intestinorum levitas*; sequitur ex mente Hippocrat. defluxum pituitæ à ventre superiori ad inferiorem ventrem esse causam & Diarrheæ, & Lienteriæ.

Modus operandi pituitæ, dispositio subjecti, circa quod operatur, debet esse dissimilis in Diarrhæa, & Lienteria, cùm non possint ab unica causa, eodem modo operante cum eadem dispositione subjecti, diversi affectus oriri. De hac diversitate non est locutus Hipp. sed Lectori indagandam reliquit, eò quia facilem existimavit hujus diversitatis operandi cognitionem, stabilita causa, & sede propositi affectus; ideò hujus declarationem prætermisit. Nam si pituita à superiori ventre descendens in ventriculum ibi constiterit fermenti istius actionem abolendo, & fibras laxando, prout dictum est Lienteriam parit, alio modo debet operari pituita in Diarrhæa.

In hac, pituita non afficit ventriculum, ut habemus ab aliis verbis textus, *Et probè quidem edit*; hoc est signum optimæ constitutionis fermenti esurini ventriculi, à quo etiam alimentorum digestio conficitur. A perfecta istius constitutione, sicut habemus perfectum appetitum, ita perfectam actionem in digestione alimentorum in eo residere fatendum est, & ventriculum nullam partem in Diarrhæa habere, etiamsi verificetur ventriculum cum hoc fermento acido plus appetere, quàm concoquere possit, quia impotentia ad concoquendum, non à fermenti debilitate, sed ab improportionata suæ actioni quantitate alimenti proficiscitur, & in hoc casu solùm allatum verificatur axioma. Sed afficit intestina pituita in Diarrhæa, ut colligitur ab Hipp. *num. 24. cit. lib. de affect.* ubi, loquendo de Dysenteria, ait: *Morbus hic fit, ubi bilis, & pituita in venas, & alvum incubuerint.* Diarrhæa non differt à Dysenteria, nec in ratione loci, nec in ratione causæ, sed in ratione ulceris, quare si Dysenteria fit à pituita, & bile afficiente alvum, idest intestina, etiam in Diarrhæa pituita afficiet intestina, & omnes fluxus alvi diuturnos esse intestinorum affectionem comprobat finis, ad quem à natura destinata sunt, & est fœces non solùm alimentorum, sed massæ sanguineæ, si opus sit excipere: quapropter cùm natura secundùm suos fines ferè semper operetur, probabile etiam est excrementa sanguinis per alvum secernenda ad intestina immediatè transmittere, non ad ventriculum, quem voluit digniori officio, nempè alimentorum digestioni præsidere. Media etiam ad prædictum finem disposuit, cùm intestinis multas, & amplas arteriarum ramificationes pro delatione humorum, & excrementorum concesserit natura minores satis ventriculo.

Ab hoc aliquas Diarrhæas oriri depravatè concoquente alimentum negandum non est. Sed profluvii alvi, & Diarrheæ esse principium, improbabile est. In hac excretorum quantitas valdè excedit alimentorum quantitatem. In Diarrhæa vitio ventriculi parum, quia si Diarrhæa est ab alimentorum depravata digestione, fluxus alvi in hac secundùm quantitatem debet correspondere quantitati solùm alimentorum, quorum indigestio, vel corruptio est causa immediata fluxus. In Lienteria ergo pituita afficit ventriculum, in Diarrhæa intestina, & ex diversitate loci affecti diversitas morbi habetur, licèt causa sit una, ut sancivit Hipp. *lib de flat. n. 4.* dum scribit, *Morborum autem unus, & idem modus, locus verò ipse differentiam eorum facit, quare videntur quidem morbi nihil inter se simile habere, propter diversitatem scilicet locorum, cùm sit tamen una morborum omnium species, & causa quoque eadem.*

Modus læsionis pituitæ in Lienteria, est diversus à modo læsionis in Diarrhæa. In illa laxat pituita fibras ventriculi; in hac verò, vel laxat orificia ductus cholidoci, vel pancreatici, vel orificia glandularum intestinalium, vel hæc irritat, si fuerit acris, vel implet, si quantitate excesserit prædictas glandulas, & illas pancreatis.

Quomodo ab affectione prædictarum partium succedat Diarrhæa, declaravit Hipp. loquendo *in cit. text.* de Lienteria, cujus causam esse eamdem Diarrheæ asserit, scribendo: *Morbus autem fit, cùm ex capite, & superiori ventre pituitæ defluxus sit* in ventrem inferiorem. Hic dufluxus fit per arterias, ut determinavit idem Hipp. *in superiori text. num. 24. cit. lib. de affect.* loquendo de Dysenteria, ubi habet: *Morbus hic fit, ubi pituita, & bilis in venas, ac alvum incubuerit*, legit *Foesius*, *decubuerit*, idest ingressa fuerit per venas, intelligere etiam quandoque arterias omnes Commentatores admittunt. Redundante ergo pituita, sub qua venit etiam serum cum excessu in massa sanguinea, vel quia in eo collecta, vel ab alia parte vitiata transmissa cum naturæ molestia, omni conatu dictam quantitatem molesti humoris transmittere contendit arteriarum medio ad glandulas pancreatis, & intestinorum, à quibus in illorum cavitatem transfunditur apertis dictarum glandularum porositatibus, vel vasorum apertis orificiis. Hinc alvi profluvium vel moderatum, vel immoderatum, pro moderata, vel immoderata humoris pituitosi, vel serosi quantitate in vasis reddundante. Si bilis redundaverit in massa sanguinea per vasa destinata, fertur ad cystim suam,

suam, & per ductum cholidocum copioso fluxu in intestinum depluit, & Diarrhæam biliosam efficit. At existente fluxu seroso, & pituitoso à glandulis intestinorum, & pancreatis proveniente cum aliquali acrimonia, & in situ, in quo orificium ductus cholidoci irritare valeat, ab irritamento determinatur dictus ductus ad deponendam copiam bilis in intestina, quæ unita cum materia serosa, & pituitosa, Diarrhæam serosam, pituitosam, & biliosam simul constituit. Quilibet enim humor exiens per alvum in Diarrhæa, istius differentiam diversificat, juxta specificam humoris differentiam.

Pituita à capite descendens ponitur ab Hipp. pro causa hujus morbi, quia censuit in capite esse fontem pituitæ, & ab hoc descendere per manifestam viam ad inferiorem alvum. Hæc Hipp. sententia quomodo sit accipienda, demonstratum fuit in Dissertatione de Catarrho, ad quam Lectorem remitto.

Demonstrata diversitate modi agendi pituitæ in Lienteria, & Diarrhæa, deducta à diversitate loci, & actionis, colligere licet, omnem Diarrhæam esse à toto, idest ab universa massa sanguinis, cùm omnis materia per alvum evacuata ab arteriis defluat, ut superiùs demonstratum est, consequenter à tota massa sanguinis, rejiciendo omnes Diarrhæas à determinata parte provenientes, ut aliqui statuerunt, & etiam illas à ventriculo quotiescumque quantitas excretorum excedit quantitatem alimentorum, nam illa quantitas humoris, quæ est supra quantitatem alimentorum, est à tota massa sanguinis, & cùm ferè semper in Diarrhæa id eveniat, ideò omnes statuendæ à toto, etiamsi ventriculi vitio massa sanguinis depravetur, ut multoties contingit, in quo casu ventriculus est solùm causa remota, & mediata Diarrhæa, proxima verò, & immediata est vitium massæ sanguineæ; & quamvis in qualibet Diarrhæa alimentorum corruptio observetur, & macies totius dictæ corruptionis effectus, nihilominus id non est tribuendum vitio ventriculi, saltem in principio Diarrhæa, in quo, ut ait Hipp. *optimè edunt ægri*, quia ventriculus eorum liber ab omni vitio, ut demonstratum est superiùs, sed vitio humorum ab arteriis ad duodenum, & jejunum intestinum fluentium, alimenta digesta ibi concurrentia inficiente, & pravis qualitatibus communicatis ad corruptionem disponente. In progressu Diarrheæ facultas digestiva alimenti depravatur à vitio sanguinis, dum pro conservatione fermenti digestivi ventriculi particulas pravis, & incongruis qualitatibus infectas subministrat, à quibus fermentum depravatum resultat, itaut depravatio ventriculi censenda sit effectus vitiati sanguinis, qui est causa Diarrheæ.

Concludendum ergo ex Hipp. causam immediatam hujus affectus esse vitium sanguinis, & omnem Diarrhæam esse à toto. Non omne vitium sanguinis est causa Diarrheæ, sed illud solùm, à quo sanguinis massa alteratur, eo modo quo alteratur à medicamento purgante fermentationem segregativam excrementorum, & despumativam in eam inducendo, & etiam depravativam alicujus portionis ejusdem massæ non resistitivæ actioni medicamenti, & magis imperfectæ. Hoc vitium sanguinis consistit in admissione, & retentione excrementorum, quæ ab aliis partibus recepit, vel peperit, concurrente aliqua causa externa morbosa, ubi vires acquisiverint dicta excrementa fermentando, has in massam sanguinis dirigunt, & suis pravis qualitatibus hujus perfectionem, vel ejus mixtionem dissolvere contendunt, turbato suæ naturalis fermentationis rhythmo, tali motu, quo copiosa excrementorum disgregatio promovetur, & dissolutioni massæ sanguineæ initia ponuntur, concurrit ad hoc ipsa massa sanguinis, dum hostis expulsionem molitur; ab hac lucta sanguinis, & excrementorum oritur illa fermentatio despumativa, à qua segregantur excrementa, & ad alvi emunctoria expellentur. In hac fermentatione, nova exsurgunt excrementa, vel quia de novo separentur, cùm essent aliis particulis optimis firmiter unita, vel quia de novo generentur, ab actione prava excrementorum, qua particularum sanguinis perfectarum crasis, & textura immutatur ad excrementi naturam transeundo; ab hac continuata excrementorum generatione nutritur fluxus alvi, & augetur. Actio hæc excrementorum, quia fermenti naturam habet, est constans, & valida, nec adeò facilè superabilis, ut patet in omnibus fermentis, à quibus alteratur facilè, & indesinenter substantia, cui miscentur, & ferè totam in suam similitudinem commutant. Fermentum commune panificium acidum, si diu commoratur in pasta, & citò ab igne non supprimatur, hanc totam acidam facit; simili modo excrementa in sanguine, si fermenti naturam contraxerint, totam massam inficiunt, & in casu nostro disponunt totum sanguinem ad fovendam Diarrhæam. Acrimonia humoris, ad cystimfellis, ad ductum pancreaticum, ad glandulas intestinorum messenterii ducti cum sanguine circulante Diarrhæam facit, si irritamentum acrimoniæ sit continuum, eo modo quo ab irritamento purgantis fit purgatio durans, usquequo durat irritamentum.

Causæ concurrentes ad dictam collectionem excrementorum in massa sanguinea, erunt causæ mediatæ, & magis remotæ Diarrheæ. In horum numero aliæ internæ, aliæ externæ. Inter primas enumeratur morbosa dispositio alicujus partis excrementa congregantis sanguini consignanda, ut illa ventriculi alimentorum digestiones depravans, hæc in excrementa transmutando, vitium bilis, & succi pancreatici partes inutiles, & fœcosas secernendas, in chyli depuratione relinquens sanguineæ massæ consignandas, vel qualitas dictorum succorum, aciditas nempè, & amarities, ad præternaturalem statum intensione redacta, universam chyli massam salsedine, vel aciditate inficiens, à quibus excrementi naturam suscipit. Hæc Diarrhæa dicitur à ventriculo, & ab hypocondriis modo superiùs explicato, cujus signum sunt querelæ de ventriculo, nempè de dolore, de copia flatuum, cum appetitu, vel aucto, vel diminuto, sapore pravo in ore, cum cruditate, vel acida, vel nidorosa. Vitium bilis ostendit temperamentum biliosum, sicut succi pancreatici melancholicum, rugitus, tormina, dolores, æstus in hypochondriis, præcipuè in fine digestionis apparent. Vitium partis etiam separationi excrementorum præsidentis, concurrit ad collectionem istorum in massa sanguinea, si separatio prædicta non sequatur, ut contingit hepati, si bilem non separet à sanguine, lieni, si non disponat sanguinem suo fermento rarefactivo ad relinquenda excrementa in suis emunctoriis, utero, si menses retineantur, capiti, si excrementa in generatione spirituum animalium segregata non purgentur, causa sui vitii per apertas in eo à natura vias, sed sanguini de novo misceantur, cum reduce sanguine à venis absorpto. Retentis his excrementis, adest Diarrheæ causa, quæ à vitio partis denominationem suscipit, & dicitur hepatica, si in hepate, lienaris, si in liene, uterina, si in utero, renalis, si in rene, à capite, si in hoc sit vitium. Signa Diarrheæ ab his causis demonstrantia, sunt læsio manifesta per propria signa harum partium.

His perceptis, cognoscimus vitium partium esse causam mediatam, & remotam Diarrheæ, quia hoc solùm, vel sanguini excrementa subministrat, vel eorum, quæ in eo congregantur separationem prohibet, cùm Diarrhæa immediatè sit à redundantia excrementorum in sanguine; ideò quidquid concurrit ad hujusmodi redundantiam, ut vitium partium prædictarum est causa remota. Unde patet error illorum, qui volunt, Diarrhæam immediatè ab his partibus oriri.

Excrementa ad sanguinem transmissa, vel in eo retenta, ad hoc ut sint causa Diarrheæ, oportet, ut habeant dispositionem ad accipiendam naturam fermenti purgantis, ut dictum est superiùs, alioquin non erunt apta ad Diarrhæam promovendam, nec mediatè.

Causæ externæ, sunt omnes res non naturales malè ad usum redactæ, & præcipuè, quæ bilem, vel acidos humores redundare faciunt, & quæ morbos dictarum partium efficiunt, de quibus in suis locis dictum. Fructus horarii dicti, multùm valent ad excitandam Diarrhæam, si immoderatus sit istorum usus, quia eorum succus facilè in pravum humorem corruptione degenerat, vim fermentativam retinendo, qua pollere fermentatio, cùm in vasis reservatur, ostendit. Influxus cœlestes, quandoque sunt causa Diarrheæ, quando est epidemica,

ca, ab his sanguinem humores alterari docuit etiam Hipp. *lib. 4. de morb. n. 25. & 26.* ubi etiam explicat modum, secundùm quem procedit hæc alteratio applicabilem Diarrheæ, & confirmantem sententiam de fermentatione suprà descriptam.

Differentiæ habentur ab humore in excretis excedente: si bilis excedat, est biliosa Diarrhæa; si pituita, pituitosa; si serum, serosa. Aliqui addunt Diarrhæam sanguineam, sed hanc differentiam puto rejiciendam, cùm Diarrhæa sit ex data definitione *Profluvium excrementorum*, non sanguinis; & quando est profluvium sanguinis, vel dicitur Dysenteria, vel fluxus hepaticus. A partibus etiam alias habemus differentias, quæ concurrunt ad fovendam Diarrhæam, & sunt superiùs recensitæ. Alia est cum febre, alia sine febre.

Signa diagnostica in genere, sunt nota in fluxu excrementorum immoderato per alvum; in specie, ab humore in excretis alios quantitate excedente. Signa partium læsarum suprà sunt recensita.

Prognostica, recenset Hipp. *in aphor. 71. sect. 7. In alvi profluvio egestio valdè rubicunda, mala; & in lib. de judic. n. 11. Qui ab alvi profluvio multo tempore detinentur, unà cum tussi, non liberantur, si non dolores vehementes in pedibus inciderint; & in aphor. 14. sect. 5. A tabe habito profluvium alvi superveniens, malum; & aph. 12. Diarrhæa in principiis morborum, & febrium, mala; & aphor. 16. sect. 6. Pleuritidi, & peripneumoniæ alvi profluvium succedens, malum.* Diarrhæa in gravidis, cùm remedia curativa spernat, non multum laborandum in ea sistenda; fit enim ab excrementis residuis sanguinis consumpti in nutritione fœtus, & ut plurimùm non cedit, nisi post partum. Si diu duraverit, in tabem desinit.

Curationem proponit Hipp. *in cit. text. 26. lib. de affect.* dicendo: *Hunc sursum versus resiccato, veratro in potu dato, & capite à pituita purgato.* Vomitum primò movet, cùm Veratrum, idest Helleborum album exhibeat, à quo vomitus principaliter movetur, & indicationem habet resiccandi, ut patet à verbis citatis. Exsiccatur corpus ablatione humidi copiosi, prout in vomitu à Veratro succedit, & exsiccationem præcipuè patiuntur ventriculus, & etiam intestina, quorum fluxus sedatur à vomitu, quia exsiccantur. Aliam video indicationem, quam manifestat in illis verbis textus: *Et oportet ipsos sic sanare, itaut defluxum à capite, & superiore ventre intercipias*, & est intercipiendi, & divertendi humores ab arteriis ad intestina, vomitu autem fit hæc interceptio, & derivatio. Hinc colligimus, Hipp. pro curatione Diarrheæ primam indicationem habere derivandi, & intercipiendi humorem à massa sanguinis ad intestina fluentem, quod vomitus perficit. Hujus indicationis fundamentum dedit *in lib. de loc. in hom. n. 42.* ubi, loquendo de fluxionum curatione, ait: *Primum fluxionem sedare oportet.* Hæc sedatur aliqua ex parte minorata materia interceptione, & derivatione, quas primo loco convenire in curatione morbi pendentis ab humorum fluxu docet universa Medicorum Schola; & quia purgatione in alvi fluxu non intercipimus, nec derivamus materiam ab alvo, sed ad hanc ducimus, contra commune axioma, & receptissimum, *Non esse ducendum materiam ad partem affectam*; ideò Hipp. vomitum in Diarrhæa commendat, neglecta purgatione per alvum.

Vomitum excitabimus *Infusione Antimonii Hyacinthini, Croci Metallorum, Sappa Antimoniali, Radic. Asari ad ℨ. i. ß. Sale Vitrioli albo ad ℨ. i.* quod est magis tutum, quia minus violentum: tale est etiam *Tartarum Æmeticum ad gr. v. vel vi.* Si leniora vomitiva desideramus, utendum *Succo Raphani ad ℥. iv. cum decocto florum Camomillæ, vel Aqua Rosarum in æneo vase distillata ad ℥. iv.*

Capitis purgationem desiderat Hipp. quia fluxum pituitæ ab hoc ad intestina credidit in Diarrhæa, consequenter fontem pituitæ exsiccandum censuit evacuatione. Quidquid sit de hac sententia Hipp. dico, per vomitum purgari etiam caput docuit Hipp. *lib. de loc. in hom. n. 47.* & si caput causare potest Diarrhæam, dum ejus copiosa excrementa à venis absorpta ad cor reducuntur, & ab arteriis excipiuntur, ab hisque ad alvum deducuntur, vomitus etiam serviet evacuationi humoris in arteriis existentis, per os superius ventriculi intercipiendo, & derivando dictum humorem ab intestinis, cùm vomitus totum corpus evacuet, stante Hipp. sententia, *Ventriculum omnibus dare, ab omnibus recipere*; & si recipit ab arteriis sanguinem, & ejus glandulæ serum, potest etiam recipere pituitam, & alia excrementa vomitu expellenda, cùm solæ arteriæ, & nervi ad partes deferant.

Præter purgationem capitis à vomitu, si opus erit, purgandum etiam *Errhynis, & masticatoriis*, prout multis in locis utitur Hipp. quæ si non purgant, saltem derivant à capite materiam.

Post vomitum jubet ventrem *abluere lacte cocto*: Ablutionem, & abstersionem solùm intestinorum Lacte cocto vult Hipp. non purgationem, quam Lacte simplici etiam reformidat, licèt sit purgans adeò blandum, & attemperandi facultate polleat; & reprobat blandam etiam purgationem, quia & hæc ducit humores ad partem affectam, ablutione solùm intestinorum contentus, ut humores in extremitatibus vasorum, vel in orificiis, & substantia glandularum existentes sensim, & sine violentia educantur, irritando enim dictas partes novos humores ad affecta intestina vocamus; in hunc finem ablutionis intestinorum valent, Clysteres ex simplici Lacte cocto omni die, & etiam bis reiterati.

Ab illis verbis textus, *Et oportet ipsos sic sanare, ut defluxum à capite, & ventre superiore intercipias, & avertas*, certò colligimus, facta derivatione humoris per vomitum, proficua esse & diuretica, & diaphoretica, cùm ab istis intercipiatur, & avertatur materia in sanguine existens à fluxu ad intestina, ea ducta ad renes, & ad superficiem corporis. In fluxu bilioso sincero usus istorum suspendendus, usquequo bilis fervor, æstus, & acrimonia fuerint moderata, massam sanguinis dicta remedia valdè exagitant, & agitatione bilis furorem, & sævitiam acuunt. Pro *diuretico* sit *decoctio Parietariæ, Liquiritiæ, Capill. Vener. Ononidis cum Tinctura Tartari ℨ. i. in Aqua Parietariæ, vel cum Terebinthinæ ℨ. ii. cum Sale stipitis Fabarum ℈. i. superbibendo ℔. i. decoctionis Urticæ, & Alchechengi.* Pro *diaphoretico, Emulsio ex seminibus Aquilegiæ, Napi, Cardui benedicti, extracta cum Aqua Scorzoneræ*; vel

℞. *Roob baccarum Sambuci ℈. ii.*
Assæ fœtidæ
Myrrhæ } *a. ℈. ß.*
Spir. Cornu Cervi gutt. iii. M.

Superbibat ℔. i. decoctionis Bistortæ, Tormentillæ, Angelicæ; vel ℨ. i. Rad. Lappæ majoris, cum decoctione Cornu Cervi ad ℔. i. exhibeatur. Electionem diuretici, vel diaphoretici determinabit, vel propensio naturæ, vel inclinatio, & facilitas patientis ad urinæ, vel sudoris excretionem.

Complementum curationis Diarrheæ tradidit Hipp. in illis verbis: *Deinde reliqua cibis, ac potibus curato, à quibus venter, & corpus resiccatur.* Unica indicatio exsiccandi in his verbis continetur, duas partes respiciens, ventrem inferiorem, qui recipit, & ventrem superiorem, nempè venosum genus, in verbo *corpus* principaliter indicatum, transmittens humores ad intestina.

Hæc indicatio continetur in illo generali præcepto descripto *in cit. n. 42. lib. de loc. in hom.* his verbis: *Morbos à principio curare oportet, & siquidem à fluxionibus fiunt, primum fluxiones sedare, si verò ab alia causa, principium morbi sedare, ac curare, deinde quod influxit, siquidem multùm fuerit, educere, sin modicum, per diætam moderari, ac componere.*

Exsiccare ventrem, & corpus, nil aliud importat, quàm fluxionem sedare, prohibendo materiæ collectionem in parte mandante, & receptionem ejusdem in parte recipiente; ex utroque enim habetur exsiccatio in Diarrhæa & ventris superioris, & ventris inferioris; quapropter exsiccare idem est, ac fluxionem sedare. Sedatur fluxio, quando principium hujus, seu causa sedatur, prout habetur in citato textu, quæ verba, licèt prolata de aliis morbis, accommodari possunt etiam fluxioni per alvum, imò debent, stante axiomate universali, *Ablata causa, aufertur morbus.*

Modum sedandi principium fluxionum tradidit Hipp.

Hipp. *lib. de vet. med. n.* 31. ubi, loquendo de curatione fluxionis ad nares, ait: *Sedatur postquam fluxus crassior, & minus acris, concoctusque, & magis permixtus priore fuerit, tunc sanè etiam ardor cessat. Omnibus autem liberatio hæc est, ut ex frigiditate affecti percalefiant, ex ardore vero perfrigerentur, atque hæc brevi accedunt, & concoctione nulla opus habent. Reliquæ autem omnes fluxiones, quas ego, propter humorum acrimonias, & intemperantias fieri sentio, restituuntur, & curantur, ubi temperatæ fuerint, & concoctæ.*

Diarrhæa ergo inter fluxiones recensenda, curanda alteratione, & concoctione humorum, illa sit contraria qualitatibus humoris fluentis: Si caliditas excesserit in excrementis, ut in Diarrhæa biliosa, frigidis utendum; si frigiditas, ut in serosa, pituitosa, & in ea, quæ communiter appellatur à stomaci indigestione calidis. Concoctio requisita in fluxione, & Diarrhæa, debet esse talis conditionis, ut humores incrasset, & attemperet; quod docuit Hipp. *cit. mox lib. n.* 33. his verbis: *Ubi verò crassiores,* nempè fluxiones, *& maturiores factæ fuerint, & ab omni acrimonia liberatæ, tum jam & febres, & alia hominem lædentia solvuntur;* & confirmavit *in n. præcedenti* 32. *Hæc concoctio fit ex permixtione, temperaturaque mutua, & quasi coctura,* per quam *omnia mitiora, & meliora fieri,* docuit Hipp. *cit. lib. de vet. medic. n.* 35.

Concoctio fit ex mixtione particularum diversarum in humore, vel humoribus existentium, & mixtio à motu dictarum particularum pendet. Si immoderatus hic extiterit, vel si nimis debilis, & deficiens, nunquam mixtio succedet, & disgregatio humorum in fluxionibus semper permanens perseverabit, ideò immoderatus motus reprimendus, deficiens corroborandus, ut perfecta sequatur mixtio, & cum hac concoctio. Primus est conjunctus cum febre, & bile excedenter acri, & calida. Secundus, ubi peccat serum, & pituita, nisi hæc acrimonia inficiantur.

Si ex Hipp. causa, & principium fluxionis est tollendum, cùm hoc statutum fuerit esse acrimoniam humoris excrementitii, per quam hostilis est sanguini, & corrumpit portiones ejus minus perfectas, hæc est primo loco attemperanda; & quia hæc acrimonia, vel est biliosa, ubi bilis superabundat, hæc acidis bili adversis est extinguenda, in quorum genere est *Succus Acetosæ, Portulacæ, Sempervivi, cum Aqua Acetosæ, vel Aqua Nocera, vel Sero Lactis. Decoctum Tamarindorum*, cum tali quantitate istorum, per quam aciditatem accipiat, non vim purgandi, per quatuor vices in die exhibitum, erit valdè efficax in Dirrhæa biliosa; sicut *Syr. de Agresta, cum decoctione Plantaginis, & Portulacæ, & Serum Lactis acidum, cum Tinctura Rosarum, & Santalorum rubrorum,* ℥. *ii. istarum in* ℔. *i. Seri misceantur: Lac, vel coctum, vel recenter multum cum suo calore naturali, asininum, vel caprinum, cum pauco Sacchara, vel Melle, omnibus præfero ad* ℔. *i.* ß. *& ad ii.* Primò *Lac caprinum, vel asininum,* postea *ovillum, vel vaccinum, quia magis incrassant*, ex Hipp. *lib.* 2. *de Diæt. n.* 6.

Vel acrimonia est acida, ut ferè est semper, cùm serum superexcedit alia excrementa; hæc attemperatur *aromaticis, & imbibentibus*, ut *decoctione radicis Peoniæ, Trifolii, Verbaci, cum Syr. Myrthino.* Laudatur *decoctio Rutæ, fol. Quercus, sem. Lapathii acuti, cum Syr. Masticino, & decoctio rad. Bistortæ, & Tormentillæ. Bolus Armena in pulvere, vel in aqua, vel vino decocta cum Mastice,* valet. *Cornu Cervi ustum, Spodium, Acini Uvæ pulv. & cum Aqua Pulegii* exhibeantur *ad* ℨ. *ii.*

Vel acrimonia est salsa, prout ferè semper contingit, ubi in excretis est copia mucositatis, & corrigitur *Pulmonaria secunda,* dicta *Althea, semen Papaveris nigri, Beta nigra, Lens sylvestris* extolluntur supra alia remedia in hac causa, ex quibus parari possunt decocta.

Secunda causa fuit assignata in fermentatione despumativa sanguinis, non dissimili ab ea, quam actio medicamenti purgantis excitat; hæc moderationem exigit, quam efficaciter donat *Lac*, à quo etiam purgantium efficacia debilitatur; exhibetur coctum, & crudum in ea quantitate, quam æger tolerare potest. *Coquitur, addita aqua ad medietatem lactis, postea supra ignem semper miscendo coquitur, extrahendo partes lactis, quæ coagulantur, coquitur, donec portio aquæ fuerit consumpta. Lac crudum accipiatur calidum, statim ac emunctum. Theriaca recens, Radix Filipendulæ ad* ℨ. *i. habentur pro specificis in superpurgatione;* qua ratione talia sunt censenda in Diarrhæa. Omnia valida adstringentia fermentationem prædictam moderantur, constipando, & condensando particulas sanguinis, hasque corroborando contra actionem fermentantis humoris; ideò si *Lac* non sufficiat, huic admiscendus *Succus Polygoni, vel Bursæ-Pastoris ad* ℥. *iii.* Vel

℞. *Acaciæ*
Hypocistidis } *a.* ℨ. *i.*
Sem. Plantaginis
Sumach
Acetosæ } *a.* ℨ. ß.

f. p. & ℨ *i. exhibeatur, vel in Conserva Rosarum antiqua, vel in Diaciconite, vel Diacornolata* ante Lac, quod sit *chalybeatum, & ovillum* eligendum, vel cum *decoctione Rad. Tormentillæ, & Consolidæ maj. ad* ℔. *i.* Dicuntur specifica *Capita Papaveris torrefacta ad* ℨ. *ii. Mora immatura exsiccata, & pulverizata ad* ℨ. *i. Acini Uvæ agrestæ exsiccati, & pulv. ad* ℨ. *i. Decoctum corticis quercinæ, glandis, & corticis Castanearum, cortex Avellanarum sylvestrium, pulverizetur, ad* ℨ. *i.* exhibeatur. *Calices Rosarum exsiccati, & pulv. in Vino austero propinentur ad* ℨ. *i.* ß. His addi possunt opiata, si contumax sit affectio, in qua primum locum tenet *Laudanum liquidum cydoniatum*.

Hujusmodi adstringentia, & opiata motum inordinatum particularum humoris fermentantis, & particularum sanguinis fermentati, à quo continua disgregatio humorum Diarrhæam conservantium proficiscitur, moderantur, dum illas constipatione, & condensatione magis uniunt cum aliis particulis, ex unione prava illarum qualitas emendatur; ab hac unione mixtio etiam perfecta dictarum particularum, & omnium massam sanguineam componentium completur, quam sequitur concoctio ab Hipp. in fluxionibus desiderata, unà cum crassitie, quam in eisdem curandis requirit, à quibus deducitur ad mentem Hipp. prædictas causas, & ab his elicitas indicationes esse concinnatas.

Hoc unum advertendum, priusquam opiata, & adstringentia ad usum redigantur, esse attemperandam humorum acrimoniam, & pravas qualitates moderandas per contrarias, prout sancivit Hipp. *in cit. superius sententia*; his enim in vigore consistentibus, impossibilis est mixtio prædicta, & concoctio, quia sicuti humores, per pravas qualitates unionem particularum sanguinis solvunt, corruptionem aliquarum efficiunt, fermentationem pravam inducunt, ita per easdem hæc mala conservant, & si etiam sequatur mixtio, vel non durat, qua de causa frequens est Diarrheæ recidivatio, vel ab ea intempestivè suppressa, alii perniciosiores morbi pullulant. Hoc modo, attemperato humore, concoctione in istis introducta totum corpus, & venter exsiccatur, & fluxio sedatur.

Quod si non contigerit, ad exsiccantia descendendum, juxta Hipp. dictatum præscribendo *Decoctum ex Santalis, Rad. Cannæ, Ligno Avellanarum sylvestrium, & summitatum Ligni Cotonei, cum Radice Bistortæ, Tormentillæ, & Consolidæ majoris.*

His addendi *Clysteres omne die, primò ex Lacte simplici, & Saccharo, postea ex Lacte chalybeato, & Succo Plantaginis,* vel *ex Lacte, & Decocto Tormentillæ, Consolidæ, Bursæ-Pastoris, & Polygoni.*

Diæta sit tenuis, saltem in primis diebus; hæc enim exsiccat, sit attemperans, ideò oriza, & Alica in Lacte cocta utendum, & etiam Pane in Lacte cocto; pulmenta etiam ex herbis conveniunt. Potus sit diminutus, ab hoc enim siccitas habetur, sicut à nimia redundantia humidi, à qua fluxus fovetur. Somnus, si possibile est, prolongetur, nil enim magis confert ad sistendos fluxus alvi, quàm somnus.

Si cum Diarrhæa conjungatur febris, curatio difficultatibus implicita manet, ob diversas, et contrarias indicationes ab his duobus conjunctis resultantes.

Pro instituenda methodicè hac cura, considerandum posse contingere unionem febris cum Diarrhæa: Primò, si Diarrhæa incipiat, & post aliquot dies febris addatur. Secundo, quando febris invadit primò, & Diarrhæa ei adjungitur, vel in principio, vel in augmento, vel incipiente vigore; nam si succedat in fine vigoris, cum signis concoctionis, vel in declinatione universali, cùm tunc sit critica, curationem non exposcit, imò curare piaculum est. Tertiò, diligenter perpendenda qualitas, mos, conditio febris, & fluxus

In primo casu febris supponenda symptoma Diarrheæ, quam diximus fieri ab humore fermentante massam sanguinis, cum istius despumatione: fermentatio sanguinis, si transeat à despumatione ad validam effervescentiam, cum accensione, statim febris adest. A conditione effervescentiæ febris erit vel parva, & lenta, vel magna, & acuta, si effervescentia fuerit parva, vel debilis, vel magna, vel vehemens: febris exacerbationes, & remissiones habet dependenter à nova pravi humoris generatione, vel disgregatione in massa sanguinis, à qua fermentata massa istius, præternaturaliter accenditur calore febrili, & ab ejusdem fermenti transpiratione, vel evacuatione, vel resolutione remittit. In hoc casu curanda Diarrhæa modo dicto, quia hac cessante, febri terminus imponetur, cùm sit symptoma illius.

In secundo casu Diarrhæa est symptoma febris, quæ calore, & effervescentia præternaturali corrumpit portionem sanguinis, hæc ad glandulas intestinales transmittitur, & fluxu ejicitur. Curatio hujus Diarrheæ, cùm sit symptoma febris, ab istius expugnatione pendet.

In tertio casu, si excretio sit fœtens, pulsus parvus, cum virium debilitate, febrem malignam suspicari licet, & à malignitate Diarrhæam; ideò ad hanc tota curatio dirigenda. Si febris fuerit acuta, vel à colliquatione, vel à dissolutione massæ sanguineæ, timenda Diarrhæa; ideò ad febrem debellandam propriis remediis omnis conatus applicandus. Si febris fuerit parva, & excretio multa, à Diarrhæa febrem pendere censendum; ideò hæc curanda. Si febris parva, & excretio parva, potiùs Diarrhæam à febre, quàm illam ab hac provenire existimandum, quia plus potest febris alterare sanguinem pro Diarrhæa, licèt illa sit parva, quàm paucus humor excitare cum Diarrhæa febrem, consequenter ad hanc tollendam omnis cura sit.

CAP. XIX.

De Dysenteria.

Describit Dysenteriam *Hipp. in lib. de affect. n.* 24. his verbis: *Dysenteria cum habuerit, dolor adest per totum ventrem, & tormen, & egerit bilem, ac pituitam* (hoc est mucum) *& sanguinem combustum*. Et *in libr.* 3. *de Diæta n.* 12. idem sentit, dum ait: *Ubi corpore calefacto, purgatio acris fiat, tunc & intestinum raditur, & exulceratur, & sanguinolenta egeruntur*. Unde communis Medicorum Schola, Hipp. inhærendo, definit Dysenteriam, *Alvi dejectio frequens sanguini mixta, cum dolore, & ulcere intestinorum à materia acri corrodente*.

Per hoc, quòd dejectio per alvum sit cruenta, constituitur essentia Dysenteriæ, & contradistinctivum à quocumque alio fluxu alvi; & per hoc, quòd sanguis exeat ab ulcere per corrosionem ab humoribus factam, contradistinguitur ab omni alio fluxu cruento. Ad essentiam ergo Dysenteriæ, per Hipp. requiritur *dejectio*, idest exitus per alvum materiæ humoralis excrementitiæ, & noxiæ, cùm ab hac fiat ulcus; hæc dejectio est sanguinolenta per mixtionem sanguinis erumpentis ab ulcere intestinorum cum excrementis. Ex quo patet, omnes dejectiones humorales, sed cruentas, in quibus non adest ulcus intestinorum, impropriè vocari Dysenterias, sed propriè Diarrhæas sanguinolentas, prout rectè appellavit *Rhodius cent.* 2. *observ.* 85. ubi habet multa de Diarrhæis criticis sanguinolentis in febribus.

Distinguimus Diarrhæas sanguinolentas à Dysenteria per dolorem, & paucam quantitatem sanguinis in hac, ubi in Diarrhæa cruenta copia est major, & sine dolore. Si dejectio cruenta ob ulcus est essentiale distinctivum Dysenteriæ ab aliis fluxibus, est etiam demonstrativum sedis hujus affectus, quæ alia non potest assignari, nisi locus ulceris; ideò excludenda illorum opinio, qui ventriculum sedem hujus affectus ponunt, & licèt fluxus materiæ corrodentis possit esse à ventriculo, saltem remote, etiam secundùm Hippocratem, non constituit tamen Dysenteriam, nisi ulcus in intestinis reperiatur.

Causa Dysenteriæ describit Hipp. *in cit. loco de affect.* his verbis: *Morbus hic fit, ubi bilis, & pituita in venas, ac alvum incubuerint; ægrotat quidem sanguis, & corruptus secedit; ægrotat autem & intestinum, & raditur, & exulceratur.*

Bilis, & pituita in venas incumbens, hoc est venas ingrediens (dicitur ingredi, quando in venis, & in massa sanguinea colligitur in ea copia, quæ est molesta.) Bilis ergo collecta cum pituita in venis, in copia, & cum qualitate molesta, fit causa Dysenteriæ; modum ostendit Hipp. quia corrumpitur à bile, & pituita sanguis, dum portiones istius minus resistentes hostili qualitati ab illis morbosis dictorum humorum, pituitæ nempè, & bilis, alterantur, ut in excrementa acria degenerent, mutata textura, & modo agendi naturali in præternaturalem, & cum sanitatis detrimento, eo modo quo ab intemperie fervida sanguinis illa generari communiter dicuntur.

Ista excrementa, quæ à sanguine alterato proveniunt, & quæ dicuntur sanguis corruptus secedunt, hoc est à sanguine separantur, tamquam quid illi hostile, & cum eo minimè miscibile, & ad alvum demandantur, ut è corpore expellantur. Via ad expulsionem per intestina ducens dicta excrementa, sunt recensita receptacula pancreas, cystis fellis, glandulæ intestinales; arteriæ etiam possunt addi, quarum orificia in intestina terminantur; in his enim receptus humor brevi tramite in intestinorum cavitatem effunditur, bili miscetur, nec non succo pancreatico, & præcipuè in intestino duodeno à mixtione duorum horum acrium, quorum acrimonia in Dysenteria semper est aucta, humor acris corrodens componitur, & hujus corrosio fit major, si humor à massa sanguinis secedens acrimoniam portaverit: hæc mixtio potest dici ex bile, & pituita cum Hippocrate. Si mucus intestinorum excidens à glandulis intestinalibus pro pituita accipiatur, prout accipi debet, & etiam succus pancreaticus crassior, & acidior redditus, ab hac mixtione bilis, & acidi resultat humor valdè corrodens, & est illa materia acris, de qua locutus est Hipp. *lib. de Diæta superius cit.* quæ intestinorum viam progrediendo, si in mixtione lentorem, vel crassitiem contraxerit, ut alicui parti intestinorum adhæreat mucum priùs, quo hæc oblinitur abstergendo, intestinum paulatim per abrasionem subtilium ramentorum exulcerat; hac de causa in Dysenteriis, antequam sanguis appareat, observantur muci copiosi in excretis, & etiam ramenta; mucus verò, qui exit facto ulcere, non est mucus intestinorum superficiem cavitatis illorum incrustans, sed liquor albus è corrosis intestinis extillans, & qui illorum nutritioni servire debebat incrassatus, & cum sanguine rejectus; idem evenit, si à plicaturis, & cellulis intestinorum motus humoris à sanguine secedentis, & à supradictis partibus depluentis suspendatur; ibi enim quiescente humore, quæ dicta sunt, sequuntur incommoda, hoc demonstrare voluit Hipp. quando dixit, Dysenteriam fieri à bile, & pituita; bilis corrosionem sua acrimonia, pituita crassitiem huic composito tribuit, demonstratur à dictis humorem Dysenteriam parientem esse corrosivum, cum crassitie, & lentore, quod experientia fit notum, cùm Diarrhæas, observemus à bile vitellina, porracea, & æruginosa, sine Dysenteria, quia dicti humores fluidi, cum tenuitate citò pertranseunt intestina, nec illorum motus retardatur, vel prohibetur, ideòque intestinorum partes, per quas transeunt, non corrodunt; hæc ratio excludit necessitatem in medium adducendi qualitatem occultam, pro explicando, cur ab humoribus acrioribus non fiat Dysenteria, quæ observatur à minus acribus, quia isti ob moram ab eorum crassitie imperatam continua actione partem, cui adhærent, ita afficiunt, ut corrodant, qui verò sine mora fluent non corrodunt, licèt magis acres,

quia

quia per motum fluxus illorum actio est transiens, ideòque minus activa, cùm intestinorum superficie corroduntur etiam parvæ venæ, vel arteriæ illi parti alimentum deferentes, vel arteriæ illæ, quæ glandulis intestinalibus inseruntur, quibus corrosis sanguis effunditur, & humori corrodenti, & per illam partem transeunti miscetur, & unà simul permixti secernuntur humore excrementitio sanguine tincto exeunte ab hac venarum corrosione ulcus intestini efformatur; quod apertè testatus est Hipp. in illis verbis cit. sententiæ, *Et intestinum raditur, & exulceratur*. Nec obstat huic dicto Hipp. *aphor*. 24. *sect*. 6. ubi ait: *Si ex intestinis tenuibus aliquid dissetum fuerit, non coalescit*; quod asserit etiam superiori *aphor*. 18. quibus utuntur aliqui ad negandum ulcus in Dysenteria, quia non esset sanabile in Hipp. sententia, non obstat inquam, quia *dicti aphor*. loquuntur de dissectione alicujus partis intestini, quæ sensibilem, & læsam unitatis solutionem inferat, & cujus latera non possint ad invicem uniri, non de divisione, & corrosione alicujus partis intestinorum, in qua unitas intestini cum integritate suæ cavitatis conservatur. Tenue intestinum suam habet profunditatem, non una indivisibili superficie constitutam, sed ex pluribus, quia crassitiem aliquam habet; potest ergo abradi una superficies, & etiam plures, servata integritate unitatis in sua cavitate; & in hoc casu non dicitur dissectum intestinum, quod unitatem retinet, saltem secundùm cavitatem, sed abrasum cum integra cavitate, sed inæquali in sua superficie abrasa, quæ inæqualitas dicitur ulcus, quod est sanabile, observata unitate cavitatis in parte; quando verò ab ulcere perforatur intestinum, tunc quidem ulcus est insanabile, quia latera, seu labia partis solutæ non possunt uniri, nec illi immediatè medicamenta applicari; ubi verò ex vulnere secantur intestina tenvia, & vulneris labia uniri possunt, & remedia applicari intestinorum soluta unitas curatur, & de hoc innumeræ extant apud Chyrurgos observationes, quia licèt partes similares, inter quas sunt intestina regenerari non possint, divisæ tamen uniri possunt per callum, vel quid aliud simile. At omnem solvit difficultatem autopsia, quæ demonstrat in apertis cadaveribus Dysentericorum ulcus intestinale, & ipsa excreta de ulcere nos certos faciunt, quia primò exit sanguis, post cum eo puris exitus apparet, sed pus post exitum sanguinis ulceris signum est ex Hipp. *aphor*. 75. *lib*. 4. *Si quis pus, aut sanguinem mingat renum, exulcerationem significat*; in Dysenteria verò utrumque reperitur, consequenter in hac est ulcus.

Causa Dysenteriæ, hoc modo explicata, non potest damnari, nec rejici, quia sit menti Hipp. apertè contraria, licèt *in cit. lib. de affect. n*. 25. agendo de Lienteria, dicat: *Hunc per eadem curato, velut à dysenteria detentos*; si cura est eadem Dysenteriæ, & Lienteriæ, eadem etiam causa; sed à data superiùs explicatione causæ Lienteriæ, & Dysenteriæ notabilis diversitas, imò contrarietas in curatione dictorum symptomatum manifestè elucescit; ergo data explicatio est contra mentem Hippocratem, ideoque damnanda.

Et apertius demonstratur explicatæ causæ repugnantia cum *Hipp*. doctrina *in cit. lib. n*. 26. ubi habet, loquendo de Diarrhæa, *Morbus autem ab iisdem fit, à quibus etiam intestinorum lævitas*. Hi morbi, Dysenteria inquam, & Lienteria, ac Diarrhæa, sive profluvium ventris, consimiles sunt, sed à data explicatione causæ in his morbis apparet manifesta dissimilitudo; ergo non est cohærens doctrinæ Hipp.

Propositam difficultatem arduam, sed non irresolubilem fateor. Quando Hipp. dixit hos morbos esse similes, non voluit esse similes in omnibus circumstantiis, dissimiles verò in aliquibus; quo demonstrato, dicta explicatio manebit vera, & integra, & Hipp. doctrinæ conformis.

Hos morbos similes in origine demonstravit Hipp. cùm, loquendo de Lienteria, *n*. 25. ait *Fieri à defluxu pituitæ à capite, & superiore ventre in ventrem inferiorem*. Per superiorem ventrem omnes partes supra ventriculum intelligendæ sunt, & arteriæ, quæ deferunt sanguinem ad ventriculum, & humores ad glandulas illius, quæ ex eo quòd oriantur à corde, dicuntur in ventre superiori; & quia humor, quem continent, vel in pulmone, vel in corde elaboratur, vel à sanguine in vasis harum partium, utpotè calidiore existente, & activiore, ideò quemcumque humorem receperit ventriculus ab arteriis, dicetur recipere à ventre superiore: ideò Hipp. originem horum morborum non restrinxit ad solum caput, sed ad totum ventrem superiorem, in quo continentur omnes illæ partes, quas enumeravi in Dissertatione de Lienteria, & cùm demonstraverim materiam Lienteriæ, Diarrheæ, & Dysenteriæ provenire, vel à partibus supra ventriculum, vel ab arteriis, demonstravi cum Hipp. provenire à ventre superiore, ideòque ratione originis materiæ, hos morbos esse similes confirmavi.

Sunt etiam hi morbi similes in curatione, prout demonstravit *Hipp. in n*. 26. in illis verbis: *Et oportet ipsos sic sanare, itaut defluxum à capite, & à superiore ventre intercipias, aut avertas*. Intercipere, & avertere materiam fluentem ad ventriculum, & intestina est indicatio communis in Lienteria, Diarthæa, & Dysenteria, sicuti communis est exsiccatio materiæ fluentis, quam innuit *Hipp. in cit. n.* dum ait: *Deinde reliqua cibis, ac potibus curato, à quibus venter, & totum corpus resiccetur*; cùm ergo hi morbi, ex mente Hipp. similitudinem inter se habeant in origine, & in curatione, licèt in aliis circumstantiis sint dissimiles, doctrina Hipp. & data explicatio causarum horum morborum integra, vera, & secundùm Hipp. subsistit.

Causæ externæ, sunt omnes illæ, quæ bilem in massa sanguinis colligere possunt, & sunt omnia alimenta calida, acria, aromatica, & aer calidus, & exercitia, & labores violenti, mixta cum eis, quæ pituitam etiam generant, & præcipuè acidam.

A causa externa simpliciter Dysenteriam admittit *Hipp. in lib*. 3. *de Diæta n*. 12. ubi, loquendo de damno illato ab alimentis ingestis, & nondum à ventriculo egressis, si novi superaddantur, ait: *Verum malum multò majus postridiè accedit. Quum autem quotidiè augescens* (idest cibus) *fortius invaluerit, id quod prius inest, superingesta superat, & calefacit, & perturbat corpus, & profluvium ventris facit; sic enim nominatur, quandiu ipsum alimentum putrefactum secedit. Ubi autem calefacto, purgatio acris fiat, tunc & intestinum raditur, & exulceratur, & sanguinolenta egeruntur; hoc autem Dysenteria à mala intestinorum affectione appellatur*. Quis in hac sententia non videt delineatam Dysenteriam à causa externa, nempè ab alimentis ingestis, super ea, quæ adhuc in ventriculo permanebant, ut inconcocta, & simul corruptis? quod apertè declarat Hipp. in illis verbis: *Sic enim nominatur* (alvi profluvium, quod dicit fieri à cibis modo dicto superingestis) *quamdiu ipsum* solùm *alimentum putrefactum secedit*; alimentum ergo præexistens in ventriculo incoctum, & aliud de novo super ingestum incalescentiam concipiendo simul putrescunt, & profluvium alvi faciunt. Cùm verò materia hujus profluvii acris facta fuerit in calescente corpore (omnis enim putredo putrescens corpus acrimonia perfundit, quam actio caloris externi superveniens, auget, ut docet Mechanica, à qua accipimus, omnia acria ab igne supra modum acriora fieri) tunc Dysenteria supervenit.

Ab hac Hipp. doctrina deducitur, qua ratione ab una, & eadem causa, & Diarrhæa, & Dysenteria proficiscatur, & etiam quomodo alimenta acria, ut *Allium*, *Cæpa*, *Raphanus*, & *Sinapi condita* Dysenteriam pariant, nempè putrescendo, cùm per putredinem eorum acrimonia naturalis intendatur, ut corrosiva evadant, & eodem pacto fructus dicti horarii in copia tali ingesti, ut concoqui non possint putredinem subeunt, à qua eorum aciditas naturalis demonstrata à facilitate, qua eorum succi acescunt, ita intenditur, ut corrodere valeat, & præcipuè post incalescentiam, eorum fermentatione excitatam; (dixi enim de Cholera horum fructuum succum esse valdè fermentativum) augetur enim acrimonia ab illius calore excitato, ut corrosioni sit valdè apta.

Inter causas externas enumeratur etiam *Mercurii inunctio* pro cura luis Venereæ, quæ quandoque Dysenteriam cum torminibus excitavit, sicut *Pulvis Adamantis* non benè trituratus, ut refert *Vvormius in Museo suo de Adamante*, & *Zacutus Lusit. lib*. 2. *Prax. admir. observ.*

observ. 16. *Qui navigant in Indiam, ex esu carnium putridarum incidunt in Dysenteriam*, ex relatione *Othon. Heurn. In Ægypto, & India est frequens Dysenteria, ex esu carnium, animalium cassia fistulari nutritorum. Ulcus pedum diuturnum curatum Dysenteriam lethalem intulisse*, observatum est *in observ. German. anni* 31. *fol.* 145. *Lindanus* recenset *Dysenteriam ab aquæ potu per canales plumbeos discurrentis. A suppressione mensium per septem annos Dysenteriam ortam* narrat *Hipp. lib.* 4. *de morb. popul. n.* 21.

Materia acris, quæ corrodit intestinum, cùm sit improportionata organo sensus Tactus in membranosis intestinis posito, & violenter in hæc agat, parit tormina, & dolores, qui etiam ab eadem materia acri per partem ulceratam transeunte excitantur.

Differentiæ Dysenteriæ possunt desumi à duplici gradu ab Hipp. observato in Dysenteria: Primus *in aphor.* 67. *sect.* 7. & consistit in parva abrasione superficiei intestinorum in minutas partes, quæ ramenta dicuntur, *& quæ* (sunt verba Hipp.) *egestiones, si stare permiseris, & non moveris subsistunt, velut ramenta.* Secundus gradus est in læsione glandularum, quæ tunc fit manifesta, quando carunculæ, quæ non sunt nisi partes carnis intestinalis, vel glandulæ hujus orificia custodientes, cum excrementis, & sanguine exeunt. De hac differentia locutus est Hipp. *aphor.* 26. *sect.* 4. *Si à Dysenteria occupato, velut carnes subierint, lethale est.*

Alia est benigna, quæ est sine symptomatum vehementia, & cum virium robore: alia maligna, & contagiosa, quæ contagio serpit, & propagatur, & qui sella, in qua Dysenteriæ evacuationes erant, usus est, Dysenteria correptus fuit; imò ex relatione *Elidei in observ. p.* 104. contracta fuit Dysenteria ex cannula siphonis, quo utimur in Clysteribus imponendis, non benè abluta, qua antea Dysentericus fuit usus. De hac maligna, & contagiosa Dysenteria non loquitur Hipp. Habentur observationes apud *Schenkium de morbis malignis, Bartol. cent.* 2. *Hist.* 65. *Amat. Lusit. cent.* 3. *cur.* 90. *Sepulchr. Anatom. Boneti de Dysent. Salmuth. cent.* 3. *observ.* 95. narrat, *Dysenteriam contagiosam grassari in Canes, & Feles*. Cujus causa est fermentum, hoc est substantia subtilis in sanguine collecta, ex minutissimis, subtilissimis, & valdè mobilibus, acribus, corrosivis, & activis particulis, ab eodem sanguine secretis, & in unum cum particulari textura unitis, cui inest etiam vis corrodendi, ob particulas corrosivas, quæ concurrunt in ejus compositione. Hujusmodi corpus, ratione volatilitatis, & validæ actionis, se insinuat in alias partes sanguinis, & eas in similitudinem suæ naturæ, & texturæ elaborat, & ita se multiplicat, & etiam aliis corporibus facilè se communicat illorum sanguinem, eodem modo depravando, in quo consistit contagii natura, hoc venenum in sanguine collectum hunc acrimonia depravat, in excrementa acria commutat, quæ postea ad intestina delapsa hæc corrodit, & Dysenteriam parit.

Signa recensentur ab Hipp. in allata sententia *lib. de affect.* & patent in fluxu alvi copioso, cum dolore, & sanguinis excretione.

Signa causarum; si ab errore externo, colliguntur ab ægri relatione; si à bile in sanguine, præcesserunt causæ bilem congregantes, temperamentum adest biliosum, & febres ferè semper conjunguntur, & symptomata sunt vehementiora: à malignitate virium subita prostratio habetur, excrementa summè fœtent, & sunt liquida multùm, & pravi coloris, & est contagiosa.

Signa prognostica describit Hipp. *lib. de affect. n.* 24. *Fit hic morbus & longus, & laboriosus, & lethalis, & siquidem robusto adhuc corpore curetur, spes est fugæ; si verò colliquato jam, & ventre omninò exulcerato; nulla vitæ spes superest. Et aphor.* 24. *sect.* 4. *Difficultas intestinorum, si ab atra bile inceperit, lethalis*, & hanc credo esse malignam Dysenteriam. *In lib.* 6. *de morb. popul. sect.* 7. *In Dysenteriis longis cibi fastidia, mala, tum aliàs, tum si insuper febrierint. Et in aphor.* 3. *sect.* 6. *In longis difficultatibus intestinorum cibi aversationes, malum, & cum febre pejus; & aphor.* 43. *ejusd. sect. Quicumque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, his superveniente longa difficultate intestinorum aqua intercus, aut levitas intestinorum advenit, & moriuntur; aphor.* tamen 48. *sect.* 6. ait: *Lienosis, si dysenteria successerit, bonum*, intellige de brevi. *Et lib. Coac. prænot. n.* 3. *In dysentericis vomitus biliosus, & in principio, malum*; & ibidem: *Dysenteria suppressa intempestivè, abscessum in costis, aut visceribus, aut in articulis facit; & aphor.* 5. *sect.* 7. *In delirio dysenteria, bonum. Dysenteria in omni inflammatione, & morbo acuto, mala. Pueri, usque ad decimum annum maximè moriuntur, quàm alii in alia ætate, Dysenteriæ commoda*, hoc est non valdè molestæ, nec gravibus symptomatibus associatæ, *morbos præexistentes sanant. In gravidis dysenteriæ non periculosæ, nisi dolor affuerit magnus, aut aliquod aliud signum*; hæc habet Hipp. *lib.* 2. *prædict. n.* 30.

Curam hujus affectus describens Hipp. *in cit. text.* 24. *de affect.* Ait: *Hujus, ubi purgaveris caput, pharmaco in potu exhibito, quod sursum pituitam purgat.* Indicationem elicit caput purgandi per vomitum, hoc est superiorem ventrem, quod idem est, ac totum venosum genus, à causa, quam determinavit esse pituitam, & bilem à capite, & superiore ventre. Existimavit enim Hipp. à vomitu cohiberi alvi fluxum, ut ostensum est in præcedenti Dissert. Ratio fundamentalis Hipp. hanc indicationem firmans deducitur à natura Dysenterias vomitu curante, ut patet *in aph.* 15. *sect.* 6. *A longo alvi profluvio habito spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit*; & ab universali axiomate in Medica Schola vigente, revellendos esse humores ad partem affectam ruentes. Bilis, & pituita ruit ad intestina, & hæc exulcerat; ergo revellenda, nec alia est tutior via revulsioni excrementorum ab alvo, quàm per vomitum. Medicus debet imitari Naturam; hæc curat Dysenterias vomitu, ergo Medicus debet excitare vomitum.

Nec prohibet hanc revulsionem humorum per vomitum, tractio istorum ad partem nobilem, nempè ad os ventriculi, cujus irritatio est adeò periculosa in Cardialgia. Nam experientia docet, bilem vitellinam, porraceam, & æruginosam per vomitum spontè excerni, sine noxa ventriculi, & sui orificii, & in vomitu ab antimonialibus acerrimi humores expelluntur, illæsa substantia ventriculi. Addo, læsionem provenire à mora, quam trahunt humores in parte, prout explicatum fuit superiùs de causa Dysenteriæ; in vomitu verò per medicamentum excitato, cum continuo ab hujus stimulo excitetur ventriculus ad rejectionem excrementorum, istis mora non permittatur. Ulterius, non sola bilis acris per vomitum excernitur, sed unita cum pituita, sero, lympha, ut patet ab inspectione excretorum per vomitum à medicamento, à quibus acrimonia bilis attemperatur, ut nullum supersit corrosionis periculum; convenit ergo, ex auctoritate Hipp. & ratione, vomitus in Dysenteria, & licèt huic sententiæ videatur contrarius *supracit. text. n.* 3. *Coac. prænot.* determinans vomitum biliosum in Dysenteria esse malum, si intelligatur *text.* prout intelligi debet, de vomitu continuo, vel frequenti, itaut ex hoc, & ex Dysenteria quasi constituatur Cholera, vomitus erit ominis mali cum Dysenteria, nam hæc est pejor alvi fluxu simplici, cum Cholera inseparabiliter unito. Præterquamquòd Hipp. loquitur de fluxu bilioso sincero, & omnes evacuationes spontaneæ sinceræ ex eodem, in quocumque casu sunt malæ.

Fateor à validioribus vomitivis abstinendum, quia valdè naturam prosternunt, & mitioribus utendum, qualia sunt, quæ proposuimus de Diarrhæa, & tale est illud *Sal. Vitriol.*

℞. *Sal. Vitriol.* ʒ.i.
Syr. Cydon. }
Aqua Betonicæ } *a.* ℥. *i.*
Aqua Cinam. ℥. *i. M.*

Facta revulsione humoris à parte affecta vomitu, & eodem superiore ventre, & universo corpore purgato, humores in intestinis existentes respicit Hipp. & ab istis elicit indicationem secundam purgandi, ut citiùs exeat, & cum minori patientis incommodo. Pro hujus executione utitur Lacte cocto, dum ait, *Et alvum lacte cocto elueris*. Ad plures libras exhibendum Lac, si purgatio habenda. Sed duo magna documenta in hoc restrinxit: Primum est, quòd purgantia in Dysenteria sint

sint blanda, & ab omni qualitate acri, & irritante immunia. Secundum est, quod purgantia pro Dysenteria, sint etiam attemperantia acrimoniam humorum. Hinc si Lacte non possumus uti, exhibeantur *Syrup. Ros. sol.* ℥. *iiii. dissolv. in Aqua Portulacæ*, superbibendo post horam ℔. *iiii. Aquæ Noceræ*. Vel

℞. *Mannæ elect.* ℥. *iii.*
dissolv. in s. q. Seri caprini, superbibendo ejusdem Seri ℔. *ii. in quo Syr. de Ros. sicc* ℥. *ii. dissolvantur*. Vel

℞. *Infusionem Rhaub.* ℥. *i.*
Mirabol. Citrini } *a.* ℥. *i.*
Chebul.
factam in Aqua Plantaginis, vel Sempervivi major. Superbibendo Decoctum Hordei integri, cum cortice Liquiritiæ, & Passularum, ad ℔. *ii.* istis admiscenda semper *Opiata, vel Phil. Persic. ad* ℥. *i. vel Nepenthes ad gr. ii. vel Laud. Cydon. ad gr. xii.* ad sedationem spirituum, & sanguinis æstus, & doloris.

Tertiam indicationem à toto corpore elicit, dum subjungit: *Reliquum corpus curato*. In hoc adest bilis mota, hoc est effervescens, acris, corrodens, & ulcus in intestinis; frænandus ergo bilis æstus, pro quo nihil melius *Santalis rub. Papavere errat. Tinctura Rosarum, & opiatis*; temperanda acrimonia bilis, *Soncho, Endivia, Nenuphare, Malva, Lacte, Sero, & acidis blandis, Spiritu Vitrioli dulcificato*. Ulcus vulneraria requirit inferiùs describenda. His indicationibus correspondent sequentia remedia:

℞. *Lactis Caprini* ℥. *viii.*
Aquæ summitat. Quercus ℥. *iiii.*
Laudani opiat. gr. ii. M.
Vel

℞. *Seri Caprin. depur.* ℔. *i.*
bull. in eo Santal. rub. ℥. *ii.*
Fol. Nenuphar.
Menthæ } *a. m.* ß.
Saracenicæ
facta colat. adde Laud. op. gr. ii.
Vel

℞. *Flor. Nymphea*
Papaver. errat. } *a. m.* ß.
Fol. Perfoliatæ p. ii.
bull. in ℔. *i. Aquæ Hordei s. a. facta colat. adde*
Tinctura Santal. vel Ros. parum acidam,
quia acidum ulceribus inimicum. *Laud. op. gr. ii.* Lac crudum, si febris non adsit, vel coctum, si febris, prædictas adimplet indicationes, vel si coquatur, aliqua ex descriptis herbis aqua misceri potest pro coctione, addendo Lacti cocto *gutt. viii. Laudani opiati cydoniati*.

De venæ sectione mentionem non facit Hipp. ideò tamquam inconveniens non exercenda, quia Hipp. de hac non loquitur, nec sanguinis quantitati exeunti convenit, cùm pauca sit, nec humori bilioso corrodenti competit. Si verò sanguinis copia exeat, si plenitudo adsit, si ex dolore inflammatio immineat, tunc mittendus sanguis, quia hæc correspondent generali præcepto mittendi sanguinem.

Dixi, ulcus in intestinis fieri ob moram humoris corrodentis in parte; ab hoc elicit Hipp. indicationem quartam, alvum quotidie promovendi, dum ait: *Pinguibus, & dulcibus, ac liquidis semper ea, quæ insunt, ex alvo subducito*, quæ continuam connotat purgationem, sed modicam, à qua educatur humor solùm, qui est in intestinis, nec mora ei concedatur; ita prohibetur major ulceris dilatatio, dolor minuitur, & continua ulceris abstersione ulcus consolidabitur. In hoc genere sunt, *Oleum Amydg. D. rec. ad* ℥. *iiii.* exhibitum in jure pingui, *Succus Hordei factus liquidus cum Aqua Florum Papaveris errat. & cum hoc dissolvatur* ℥. ß. *Mannæ. Ol. vel Jus, cum decoct. Malvarum, Passularum ad* ℥. *vi. facta forti expressione, cum additione Mel. Ros. sol. ad* ℥. *ii. Retrimenta Uvarum dulcium expressarum, sed adhuc succo aliquo madida in aqua infudit Hipp. & facta colatura exhibet hanc in Dysenteria*; posset fieri cum *Aqua Plantaginis*; cum hac tamen advertentia, ut exhibeatur, *si febre caruerit æger*, ita monente Hipp. Dulcia enim effervescentiam augent febrilem, & oleosa, & pinguia pabulum calori febrili præbent; præsente ergo febre, alia via incedendum est, nec prætermittenda ista indicatio, sequens potio valdè commendatur:

℞. *Sebesten n. viii. vel x.*
Passul. mund. contus. ℥. *ii.*
bull. in aqua facta cum Hordeo non decorticato ℔. *i. facta express. col. & exhibeatur*. Hujus generis sunt remedia illa, quæ describit *Hipp. lib. 2. de morb. mulier. in fine in notis n. 7.* Moventia, seu laxantia exhibeantur manè, quæ attemperant, superiùs descripta, post levem cœnam. Lac coctum, febre existente, habet omnes partes requisitas à prædicta indicatione. Clysteribus ex Lacte, cum decoctione vulnerariorum, solùm uti possumus cum fructu.

Si hac curatione morbus non cedat, ad generalem indicationem exequendam transeumdum, quam exponit *Hipp. n. 26. cit. lib. Deinde reliqua cibis, & potibus curato, à quibus venter, & totum corpus resiccetur*. Exsiccatio fit humidi eductione; siccitas enim est privatio humiditatis, ideò *in hoc n.* ait: *Hunc sursum versus resiccato, veratro in potu dato*. Evacuatione per vomitum vult exsiccari; si verò purgatione, & vomitu peracto perduret Dysenteria, nec liceat iterum purgatione per vomitum uti, ob virium imbecillitatem, ad eductionem humoris per alias vias deveniendum; quod consuluit *Hipp. in eod. n.* imponendo interceptionem, & diversionem humoris à superiore ventre ad intestina. Hanc indicationem adimplent *diuretica, & diaphoretica*, prout demonstravi in superiori Dissert. de Diarrhæa. Exsiccantia insensibiliter in hac indicatione comprehenduntur, & adstringentia, quæ à Natura siccandi facultate donata sunt.

Diuretica ergo, & *diaphoretica* descripta de Diarrhea, tentanda, cum animadversione ibi facta, nec febris ab istis removere debet, cùm hujus causam eradicare possint.

Adstringentia convenire in Dysenteria, universali consensu firmatum est; & *Hipp. lib. 2. de morb. mulier. in notis lib. adjectis n. 7.* confirmat, adstringentia pro cura Dysenteriæ proponendo, & est quinta indicatio. De tempore utendi, solùm potest esse dubium. Medicorum turba in principio adstringentia imperat, sine ulla consideratione, ac si in Dysenteria adstringere esset unica, & principalis indicatio. Talis error palmaris ostenditur à causa Dysenteriæ, quæ manifestè apparet esse humorem irritantem, acrem, & corrodentem, attemperationem exigentem, & si non attemperetur, irritans semper aderit, & corrodens, & adstringentia, vel irrita erunt, & fluxum non sistent, si in adstringendo erunt minus efficacia, quàm humor irritans in aperiendo orificia vasorum, & si adstringentia prævalebunt irritamento humoris, ut vasa occludant, irritans, & corrodens humor intrà vasa clausus majori morbo occasionem dabit, nec raræ, sed frequentes sunt observationes febris malignæ, inflammationis, tumoris, abscessus partium internarum ab intempestiva à Dysenteriæ curatione. In principio ergo non conveniunt adstringentia, & nisi humore acri attemperato, & dysenterico fluxu diminuto. Adstringentia sint etiam vulneraria ad consolidationem ulceris, cujs maxima habenda est ratio: pro hac intentione, nil melius Decoctis vulnerariis, quæ adstrictoria, & consolidativa qualitate polleant, & pro hoc

℞. *Fol. Quercus*
Plantaginis } *a. m.* ß.
Rad. Consolidæ maj.
Bistortæ } *a.* ℥. *ii.*
Masticis ℈. *ii.*
bull. in ℔. *i.* ß. *aquæ pluvialis, vel fontis ad consumpt. tertiæ partis vase clauso, col. & colaturæ adde*
Syr de Ros. sicc. ℥. *i. M.*
Vel

℞. *Balsamine fructus n. vi. contundantur*
Fol. Perfoliatæ
Menthæ } *a. m.* ß.
Saracenicæ
Rad. Sumach
Serpentariæ } *a.* ℥. *ii.*
bull. eodem modo, & col. colaturæ adde

Tin-

Tinctura Santal. rubrorum ℥. i. ß.

Vel

℞. *Succi Hederæ terest.* ℥. ii.
cum decoctione Masticis ℥. iiii.

Folia Millefolii minutim incidantur, & cum duobus Ovis recentibus conquassatis fiat placenta, edenda primo loco in prandio, & cœna. Folia Centumnodiæ infundantur in vino, vel aqua, & de his bibat æger in prandio, & cœna. Pulv. Rof. rub. sicc. ad ℥. ß. *& ad i. in Aqua Plantaginis ante cibum, & post cibum per aliquot horas. Fructus Rosæ sylvestris immaturi colliguntur, horum m. vi. in* ℔. *Vini vi. bull. igne moderato ad coctionem illorum, postea col. Vinum cum forti expressione, cui adde Julapium, & ad Syrupi formam redigatur, tria, vel quatuor cochlearia hujus Syrupi per intervalla omni die sumantur. Lignum Quercus totus ignitus sine flamma, extinguatur in vino rubro, de quo bibat æger in prandio, & cœna, & solum de hoc bibat; si adsit febris, extinguatur in aqua.* Ex eisdem Decoctis vulnerariis parentur Clysteres, sed hac regula usus dirigatur: Primò initiatur *Clyster.* abstergens *ex Aqua Hordei, & Mel Ros. sol.* vel *cum Aqua Tetutii, & Villensi, cum Mel. Ros. s.* postea hoc restituto, Clyster ex vulnerariis initiatur, qui detinendus quantum æger poterit. Alia adstringentia videantur in cura de Diarrhæa.

Alteram indicationem habet Hipp. & est sexta, in illis verbis: *Et multa calida partes sub umbilico lavato; si dolor affuerit*, & est dolorem in Dysenteria ferè continuum, & valdè molestum mitigandi; quod præstant omnia illa attemperantia cum opiatis suprà descripta. In Clysteribus dissolvatur *Philonium vel Romanum, vel Persicum ad* ℈. *ii. vel* ℥. *i.* Extrinsecus fomentum apponatur ex aqua calida, ut proponit Hippocrat. in qua si bullierint *Malva, Melilotus, Cæpa sylv. alb. sem. Jusquiami, Anethi*, erit magis efficax.

In Dysenteria maligna conveniunt supradicta purgantia, sed cordialibus etiam mixta, *Confect. Alchermes, ex Hyacintho, Aqua cord. Saxoniæ, Aqua Theriacalis*; & postea nil præstantiùs *sudorificis*; *Decocto ex Rad. Angelicæ, Zedoariæ, Imperatoriæ, Vincetoxici, Lappæ major. Contrajervæ, & fol. Cardui benedicti, Scordii, Petasitidis, Rutæ caprariæ, Granorum Sambuci, & Juniperi, Sem. Aquilegiæ.* His Decoctis paratis addetur *Spir. Camphoræ*, vel *Mixtura simplex, dicta Diaphoretica*, vel *Roob gran. Juniperi, & Samb. Pul. Panonicus, dictus ruber. Electuarium de Ovo, Bezoarticum minerale; Cornu Cervi Philosophicum*, & alia superiùs descripta.

Diæta sit tenuis, attemperans, & consilium Cratonis in hac observandum, omnia scilicet alimenta parare, vel condire cum Lacte, vel Amygd. D.

CAP. XX.

De Tenesmo.

DE Tenesmo locutus est *Hipp. lib. de affect. n.* 27. & ejus naturam delineavit his verbis: *Tenesmus, ubi apprehenderit, secedit sanguis, & mucus, & dolor fit in ventre inferiore* (hoc est in regione intestini recti, & in musculo sphinctere) *maximè ubi ad secessum devenerit*; & per hæc verba exprimitur dolor ille molestus in intestino recto, à quo excitatur desiderium alvum deonerandi. Et *lib.* 1. *de morb. num.* 3. definivit Tenesmum his verbis: *Inevitabilis voluntas egerendi*, à quibus Medicorum Schola apprehendit Tenesmum definire sic:

Assidua cupiditas egerendi per alvum cum dolore, in qua aut nihil, aut parùm muci, & sanguinis ejicitur.

Egerendi naturalis cupiditas oritur ab irritamento, quo fœces ad rectum intestinum delatæ stimulant musculum sphincterem illius extremitati connexum ad sui dilatationem, qua viam aperit fœcibus ad exitum, quo stimulo deficiente Animal raró, vel numquam ad fœcum expulsionem determinaretur, cum magno sui incommodo; ideò fuit necessaria Animali hæc molestia ab irritamento fœcum inducta, ut utilitate excretionis fœcum frueretur, & ab utilitate irritamenti molestia compensaretur. Si hæc molestia excedat, & sit cum dolore, & frequenter affligat, & à fœcibus non proveniat, oritur morbosa *egerendi cupiditas, in qua parùm, aut nihil excernitur*, quia irritamentum non est in copia materiæ, nec in fœcibus alvi, sed in materia acri, & mordaci, quæ vellicando, & corrodendo stimulat dictum musculum ad permissionem exitus corpori irritanti; & quia tale irritamentum in parva materiæ quantitate latet, ideò parvum est illud, quòd excernitur; & quia quandoque adeò adhæret irritans materia musculo sphincteri, ut per egerendi conatum divelli, nec excerni possit, ideò quandoque nihil excernitur, licèt adsit stimulus molestus, ac dolorificus magis, quàm in necessitate naturali fœces egerendi, etiamsi in quantitate colligantur, & quandoque pruritus in musculo sphinctere excitatus provenit à materia acri, parva, & ferè invisibili in intimiores illius fibras illapsa, à qua ejiciendi inanè excitatur desiderium, & dolor, & pruritus sine ejus expulsione, quia per conatum conceptum in desiderio egerendi materia intima fibrarum dicti musculi ingressa conatui prædicto resistit. Quod excernitur est parva portio muci, & sanguinis, ille materiam irritantem ostendit, nam muco excreto cessat per aliquod tempus stimulus excitans illius expulsionem, cessant premitus, & dolores, certissimum argumentum hæc ab illo pendere; præterquamquòd certum est ejiciendi desiderium ab irritante pendere, & hoc ab excretione irritantis fieri manifestum, ut videre est in irritamento naturali fœcum, quarum sola excretio ostendit hæc irritasse intestinum ad excretionem, cùm istis expulsis egerendi stimulus evanescat. Ita cùm in Tenesmo, post molestiam irritamenti, solus mucus appareat, & excernatur, hunc esse materiam irritantem determinandum est.

An verò hic mucus exiens sit ejusdem generis, cum muco obliniente superficiem internam intestinorum, vel sit tamquam pus, vel excrementum genitum à parte intestini ulcerata, ex sanguine fluente ad eam pro sui nutritione, eo modo quo observamus vesicam, vel ulcere, vel lapide laborantem muci magnam copiam cumulare, & excernere, qui nihil aliud est, quàm proprium alimentum, ob sui morbosam indispositionem in excrementum commutatum. Cùm tanto muco non possit obliniri, qualis est quantitas, quæ excernitur, dubium esse potest, inquam, an mucus in Tenesmo sit ille, quo intestina incrustantur, vel sit materia ab affectæ partis indispositione generata. Pro hujus dubii resolutione considero, mucum excretum in Tenesmo irritare, & in principio istius, cùm adhuc sanguis non exit, apparere in excretionibus, quapropter credendum est, mucum esse causam ulceris, non mucum esse effectum istius; exit sanguis, & ab aperto vase, imò à corroso exire certum est, dum enim adhæret irritans, & mordicans viscidum, prout est mucus in Tenesmo, corrosio vellicatæ partis est facilis, imò est certa; quod sensit *Hipp. in lib.* 1. *de morb. n.* 3. ubi habet, *Ad Dysenteriam Tenesmus transit*. In Dysenteria est ulcus, in Tenesmo saltem erit corrosio, à qua sanguis. His positis concludendum, consequenter mucum esse causam ulceris, non ulcus causam primam muci existere, licèt hic possit augeri à depravata nutritione partis ulceratæ; nec credendum, ab apertis superioribus hæmorrhoidibus in conatu excretionis sanguinem in Tenesmo exeuntem procedere, non à corrosione vasorum, ut aliqui volunt, quia in majori copia utique exiret, si ab hæmorrhoidibus proveniret, nec esset cum muco permixtus, sicut observatur.

Causam Tenesmi breviter, sed integrè *Hipp. in cit. loc. de affect.* expressit his verbis: *Et fit quidem ex iisdem, à quibus, & dysenteria, verùm debilior, brevis, & non lethalis.*

Materia ergo corrosiva ad intestinum rectum, & ad musculum sphincterem delata, erit causa interna, & immediata Tenesmi, cùm eadem sit causa Dysenteriæ. Hac qualitate corrosiva, qua irritat ad exonerandam alvum, corrodit, & ulcus in hac parte excavat. Est debilior causa Tenesmi, quàm illa Dysenteriæ, quia materia acris, & corrodens in Dysenteria facit morbum lethalem, in Tenesmo verò non; ideò necesse est, ut causa in isto sit debilior, quàm in illa, si ambo isti affectus ab una causa procedunt. Est debilior, quia materia in Tenesmo

est

est minor in quantitate, & in acrimonia, & corrosione minus efficax, quàm illa, à qua procedit Dysenteria. Est etiam debilior causa Tenesmi, quàm illa Dysenteriæ, ratione partis affectæ, quæ in Tenesmo est musculus sphincter, cujus errosio est minus periculosa, quàm illa intestini. Partes superiores immunes relinquit ab irritamento, & à corrosione descripta materia, quia in eis non quiescit, sed libero motu per eas labitur, in extremitate verò intestini recti, & in musculo sphinctere sistit, & quiescit, ob inæqualitatem, quam ibi facit connexum cum musculo sphinctere intestinum rectum; ideò ibi vim irritativam, & corrosivam exercet. Non improbabile etiam mihi videtur, hanc materiam profluere à glandulis recti intestini, vel ab ejus arteriis, ideòque solùm partes vicinas inferiores, non superiores corrodere.

Hæc materia irritans, & corrodens, vel à sanguinis massa per ductum cholidocum, vel pancreaticum, vel per glandulas intestinales depluit in intestina, & horum muco, vel humori salivali incrassato unita crassitiem acquirit, & viscositatem, qua dictæ parti adhæret. Vel est concrescibilis, eo modo quo est concrescibilis materia à glandulis extillans in intestina, & concrescens in mucum. Nec aliter cum Hipp. sentiendum, qui voluit causam Tenesmi esse eamdem cum Dysenteria, & hæc consistit in materia à superiori ventre descendente, cujus via est mox dicta, vel à ventriculo modis dictis de Dysenteria. Probabilius tamen censeo ab ultimis intestinis provenire, nempè ab eorum vasis, vel glandulis. Causam torminum ibidem declarat Hipp. in his verbis: *Tormina enim evacuato ventre, à sanguine, & muco pertranseuntibus, & ad intestinum allabentibus fiunt*. Transitus materiæ acris per intestina est causa torminum, quia transeundo vellicat, & major succedit vellicatio, quando intestinorum superficies, per quam transeunt, muco non est munita, ut in Tenesmo; tunc enim materia actis immediatè ferit partem membranosam, & sensitivam intestini, & si in loco vellicato quiesceret, corroderet, & ulcus excavaret, tormina à cibo minorari dicit, cùm à temperatis particulis alimenti humoris acrimonia moderetur; qua de causa hunc morbum plures cibos expetere determinat.

Causæ externæ, sunt eædem recensitæ de Dysenteria, sed magis debiles, & generativæ parvæ portionis humoris, qui si augeatur, Dysenteriam parit. Ascarides mordicando, & ulcerando intestinum, & musculum Tenesmum pariunt, sicut calculus vesicæ pressione irritando dictum musculum, & calculus renum, aliquando hoc excitat symptoma per consensum nervorum renum cum illis, qui ad intestinum rectum excurrunt, unde illis à dolore irritatis, irritationem per consensum sentiunt illi intestini recti, & ab irritatione *egerendi cupiditas*.

Signa, manifesta fiunt à descriptis in definitione. Prognostica *Hipp.* declarat minimè lethalia *in cit. loc. de affect.* Et *in lib.* 1. *de morb. n.* 3. ait: *Tenesmus est affectio non lethalis, nisi quid ipsi accidat*; sed quandoque in Dysenteriam transit. *Si mulieri utero gerenti adveniat, abortire facit*, ob iteratos, & vehementes conatus expulsivos uterum per consensum afficientes, *Hipp. aphor.* 27. *lib.* 7.

Curationem paucis restringit *Hippocrat. cit. libr. de affect. numer.* 27. his verbis: *Huic conducit ventrem humectare, & pinguefacere, & tepefacere, & quæ insunt, vel ducere, & calida lavare, excepto capite*.

In Tenesmo adest humor mordacitate, & crassitie viciatus. Hic tenaciter adhærendo parti maximè pungit, & corrodit; humectatione attemperatur acrimonia, & & fluidior factus humor crassus, acris per partem liberè, & sine mora fluit, cum minori istius detrimento. Hinc prima indicatio Hippocrat. in Tenesmo, est acrimoniam, & crassitiem modificare; quod præstant attemperantia proposita in cura Diarrheæ biliosæ, & Dysenteriæ; humectatur etiam Clysteribus, sed in pauca quantitate.

Secunda indicatio est *pinguefacere*, hoc est pinguedine oblinire, quia viscida alicui corpori adhærentia pinguedine olei separantur, & pinguedine munita parte, illa obtundit acrimoniam humoris, nec adhæsionem istius admittit. In hunc finem

℞. *Florum Verbas.*
Rosarum sicc.
Fol. Quercus } a. m. ß.
bull. in ℔. *i. Lactis vaccini, cum Lumbric. terrestr.* ℥. *i.*
Sem. Psilii
Fœnu-græci } *a.* ℥. *ii.*
col. adde Servi Hirc. liquefact. ℥. *i. M. pro Clyst.*

Cum jure Carnis vervecinæ, & Ol. Ceræ ad ℥. *i. & mucilagine Sem. Psilii, & Cotoneorum* paratur etiam Clyster magnæ efficaciæ in Tenesmo; vel ℞. *Decoct. Cicer. rub. cum florib. Verbasci* ℥. *vi.*
Sevi Hircini liquefacti ℥. *ß.*
Ol. Ceræ ℥. *ii. M.*

Tertia indicatio est *tepefacere* fomentis, vel suffumigiis partem affectam ad doloris sedationem, ad molestiam pruritus ani sedandam, quibus tepefactoriis usus est Hippocrat. in doloribus. Sacculus, in quo includantur *Verbascum, Fol. Quercus, Amserina*, & in Lacte calido impositus ad calefactionem, & postea ano applicatus, prodest. *Decoctum Fol. Caulium, Fœnu-græci, cum furfure, in aqua Chalybeata factum, & spongiis in hoc madefactis, & ano applicatis*, tollit Tenesmum. Idem præstat *Suffumigium ex Charabe, summit. Pini, & Myrra, ano exceptum; & Suffumigium ex Thure, & Pice*; vel *Suffumigium ex decoctione Verbasci, Caulium, Furfuris, Fœnugræci, exceptum, super sellam sedendo*.

Quarta indicatio est, *quæ insunt subducere*, hoc est purgare. Non casu purgationem ultimo loco proposuit Hippocrat. Motivum verò, quo persuasus fuit ad tale remedium, quòd in aliis alvi fluxibus primo loco exercendum consuluit, puto fuisse desumptum à natura hujus symptomatis, in quo excrementa quantitate non redundant, sicut in Diarrhæa, & Dysenteria, in quibus redundantia humoris timere facit morbi incrementum, pro quo evitando in aliis alvi fluxibus purgationem in principio aggreditur; sed cùm in Tenesmo pauca sit humoris quantitas, ut dictum est superiùs, satius est humoris præparationi, & partis tutelæ incumbere, quàm purgationem inire; attemperato ergo priùs humore ad partem paulatim fluente, & parte munita, tunc purgationem aggreditur, sed lenem, humoris paucitati correspondentem, quæ fieri potest cum lenientibus de Dysenteria propositis; & documentum nobis reliquit, in humorum fluxu ad partem aliquam tutius esse, horum vitium corrigere prius localibus, & alterantibus, quàm magnis remediis, ut est purgatio, & venæ sectio, morbum in sui initio oppugnare. Hujusmodi curatione in Tenesmo utuntur *Indi, ex relatione Bontii de Medic. Indor. cap.* 5. ubi habemus, Tenesmum in hac regione, nempè in India, familiarem, & lethalem, solis extrinsecis feliciter curari.

Lavacrum cum aqua calida præservationis gratia proponit Hipp. quia ab hoc humores attemperantur, crassi, fluxibiles fiunt, & transpiratio copiosa succedit, cum dissipatione fuliginum, quæ retentæ acrimonia insita sanguinem inficiunt, & in humores acres concrescunt. Caput excipit à balneo, quia censebat materiam à capite ad intestina fluere in Tenesmo, sicut dixit fluere in Dysenteria; quod si verum esset, à capitis lotione materia in majori copia flueret ad caput, & ab hoc ad partes inferiores.

Diœtam comprehendit in illis verbis: *Solet autem hic morbus plures cibos expetere*; quod intelligendum est respectivè ad Diarrheam, & Dysenteriam, in quibus exsiccandum esse voluit. Determinavit etiam diœtam tenuem, quæ est valdè efficax ad exsiccationem, qua cùm non indigeat Tenesmus, ideo in hoc majori cibo indulgendum, qui convenit etiam, quia istius appetitus viget, nec facultates digestivæ sunt adeò languidæ, sicut in Diarrhæa, & Dysenteria.

CAP. XXI.

De Hæmorrhoidum Fluxu.

HÆmorrhois, apud Græcos significat sanguinis evacuationem; per quamcumque partem hæc succedat, invaluit tamen in Medica Schola usus, sanguinis fluxum per venas ani tantùm, hæmorrhoidalem appellare.

Definitur, *Copiosa, & præternaturalis ejectio sanguinis per venas hæmorrhoidales.*

Omnis fluxus sanguinis est præternaturalis, quia datus hìc à Natura non, ad excretionem, sed ad retentionem, pro Animalis conservatione, excepto sanguine menstruo in fœminis; ideò præternaturalis evadit solùm istius excretio, quando in excedenti copia profunditur; sic fluxus sanguinis ab hæmorrhoidibus non est præternaturalis in quacumque copia excernatur, quia à Natura concessus in aliquibus ad perservationem, & curationem multorum morborum ex Hippocrat. multis in locis de prognostico afferendis. Et si non omnis vomitus est præternaturalis, quia Natura ventriculo tales fibras concessit, per quas vomitu, quod illi noxium & ingratum est, expellere valeat, sed solùm ille vomitus est præternaturalis, qui & noxium, & utile excernit alimentum, & qui copia excedit, cum Animalis detrimento, & vitæ periculo; ita nec omnis fluxus hæmorrhoidalis est præternaturalis. Experientia enim ostendit, aliquibus viris sanguinem per hæmorrhoides fluere omni mense, sicut in fœminis per menses, cum magno beneficio, ut notat *Amat. Lusit. cent. 3. cur. 3.* in qua notat etiam, quòd in aliquibus viris suppressus menstruus fluxus hæmorrhoidalis periculosam induxit Hæmoptisim. Credendum ergo, Naturam hæmorrhoides dedisse Animali, ut per has excretio sanguinis, vel superflui, vel vitiosi perficeretur; quod comprobatum manet in fœminis, in quibus, si vel ratione ætatis, vel morbi alicujus menstruales purgationes fuerint suppressæ, cum redundantia sanguinis in toto, menstruus per hæmorrhoides succedit fluxus, ut notavit *Hipp. libr. 4. de morb. popul. n. 14.* in muliere, cui suppressis mensibus per duos annos, supervenit fluxus hæmorrhoidum; & confirmavit hunc fluxum à mensibus retentis *lib. de Coac. prænot. n. 3.* imò in junioribus excitatum fluxum hæmorrhoidalem in supplementum retenti menstrui, observavit *Horst. lib. 5. observ. 45.* consensum enim habent inter se venæ hæmorrhoidales externæ, & uteri, cùm deriventur omnes à ductu venæ cavæ Hypogastrico, hoc intercedente consensu, faciliter redundantia sanguinis in venis uteri minui potest per fluxum hæmorrhoidalem. Situs hæmorrhoidum in loco, in quo adsunt omnia excrementorum receptacula, ad quæ concurrunt, pro expulsione videtur comprobare earum finem, ad expulsionem etiam esse, vel superflui, vel molesti sanguinis, si necessitas exegerit. Harum constitutio, etiam hoc hoc persuadet; sunt enim ita constitutæ, ut eorum extremitas sensui pateat, & sit valdè conspicua in tumefactis hæmorrhoidibus, & cùm quælibet venarum extremitas, & arteriarum orificium habeat, ab hoc recipit aptitudinem ad effundendum sanguinem, quapropter cùm hæmorrhoidalibus venis non sit denegandum tale orificium satis manifestum in fluxu sanguinis ab eis, & quia arteriarum officio funguntur, non est denegenda aptitudo naturalis, & à natura intenta ad effusionem sanguinis pro beneficio hominis. Et si observatum sit per varia loca, ut oculos, gingivas, ungues, sanguinis abundantiam depletam fuisse, & morbos curatos, cùm hoc raró evenerit, & ut prodigium decantetur, hujusmodi evacuationem naturalem non dicimus; cùm verò illa per hæmorrhoides sit frequens, additis frequentiæ rationibus supradictis, naturalis dicenda est, & solùm præternaturalis, quando excedit.

Dicitur *per venas hæmorrhoidales*, ad differentiam aliarum evacuationum præternaturalium sanguinis, & ad determinandum subjectum hujus symptomatis, quod est in venis hæmorrhoidalibus; nec rejiciendum est tale subjectum, ex eo quòd venæ non sunt aptæ excretioni sanguinis, cùm sint datæ ad illum revehendum ad cor, quia omnis vena aperta, vel perforata sanguinem effundit, licèt reductioni sanguinis ad cor serviat, & portio, quæ foramini est proximior, exit, quæ remotior sursùm vehitur. Ulterius venæ hæmorrhoidales internæ, cùm socias non habeant arterias, ut adnotavit *Bartolinus in sua Anatomia renovata*, arteriæ munere funguntur sanguinem vehendo, prout eodem munere fungitur ramus splenicus, cujus istæ sunt propagines externæ, quæ in extremitate inferiori musculi inseruntur, & quæ visu sunt conspicuæ, arterias habent; illarum tamen extremitas non divaricata in ramos aperiri potest, & aperta effundere sanguinem deorsum, licèt hic sursum tendat, eo modo quo in tubulo à fonte rectè sursum aquam deferente, si in medio perforetur, deorsum aquæ pars effunditur, altera parte sursum delata.

Causam fluxus hæmorrhoidalis describit *Hipp. lib. de Hæmorrhoid. n. 1.* his verbis: *Hæmorrhoidum morbus fit hoc modo: Cùm bilis, aut pituita ad venas recti intestini decubuerit, sanguinem, qui in venis est, calefacit; calescentes autem venæ, ex vicinis venulis sanguinem attrahunt, & ubi implentur, interna sedis pars intumescit, & capita venarum supereminent, & partim dum à stercore exeunte comprimuntur, partim dum à conservato sanguine coguntur, sanguinem ejaculantur, atque hoc maximè quidem unà cum stercore, aliquando etiam sine stercore.*

In hac sententia explicante causam fluxus hæmorrhoidalis, vult Hipp. primò sanguinem incalescere in venis recti intestini à bile, & pituita ad eas descendente, & multis in locis incalescentiam totius, & partis horum duorum humorum mixtioni tribuit, quasi crederet hos duos humores unitos effervescere, & calorem excitare modo, quo explicat *Le-Boe* in concursu bilis, & succei pancreatici. Hac causa admissa, non rejiciuntur omnes aliæ causæ, per quas sanguis incalescere potest; sunt enim multæ, sed omnes in qualitate similes, præcipuè bili; & admissa *Sylvii Le-Boe* sententia, facilè causa incalescentiæ à bile, & pituita innotescit; primum ergo principium fluxus hæmorrhoidalis est incalescentia sanguinis in venis recti intestini.

Secundò. Non sufficit omnis incalescentia sanguinis, sed talis requiritur, ut ferveat, & ebulliat; quod colligo ab eodem *Hipp. in lib. 2. de morb. num. 5* ubi reddendo causam vomitus sanguinis in corruptione cerebri, ait consistere in venis cerebri excalefactis, postea subjungit: *Quum igitur calefactæ fuerint venæ, & sanguis in ipsis efferbuerit, quæ quidem sunt in capite venæ, distribuunt* (hoc est impellunt) *ad nares, & os*, unde postea fluxus sanguinis per nares, vel per vomitum. In vomitu sanguinis istius incalescentiam, & effervescentiam simul admittit Hipp. Sanguis incalescens à qualibet causa in confinio effervescentiæ, & ebullitionis consistit, ideòque huic facillimè dat manus, cùm non possit multùm incalescere, quin istius particulæ igneæ, spiritosæ, activæ motu valido non agitentur; quod ebullitionem, & effervescentiam includit, vel proximam ostendit.

Tertiò. Venas incalescentes vult repleri, itaut internæ partes recti intestini, & musculi sphincteris intumescant, & cavitas ani ab intumescentia venarum, & propria, angusta redditur, & capita, seu extremitates venarum hæmorrhoidalium supereminent tumidæ. Hanc repletionem venarum observamus, ubi partes incalescunt; ideò hac de causa, Æstate venæ turgidæ, & repletæ apparent, quia incalescunt cum sanguine; à calore venarum substantia rarefit, & illarum capacitas amplior redditur, ut nisi à copia sanguinis impleri possit, quæ non deficit, fluente semper sanguine ad partes. Repletionem hanc coadjuvat sanguis in venis inclusus effervescens, & ebulliens, cum magna extensione suæ substantiæ exigitiva majoris spatii, quod sibi parat, extendendo venarum superficiem, usquequo extensione spatium suæ extensioni proprium acquirat, eo modo quo mustum in utre ebulliens, hunc dilatat effervescendo, & hoc ab Hipp. dicitur attrahere, quia venæ ita implentur, ut attraxisse videantur, & talis quandoque est extensio venarum, ut extra orificium ani ad multum spatium turgidæ extendantur; tanta est venarum dilatatio, & concursus sanguinis, & fervor istius, ut tumor succrescat implens cavitatem intestini recti, itaut in aliquibus,

quibus, nec parvo specillo ingressum permittat, & ideò tumore capita, seu extremitates venarum attolluntur. Observavit *Lindanus* hæmorrhoidas extra anum ad pugni magnitudinem auctas; in aliquibus tumores cristis, & condylomatibus similes imitantur.

Quartò. Causam exitus sanguinis à tumefactis venis refert in compressionem factam à stercore exeunte, à qua sanguis foras exprimitur; à pressione enim portio sanguinis in parte pressa existentis impellitur ad extremitatem venæ, quæ à quantitate sanguinis, & ab impetu, quo impellitur, aperitur, cum exitu ejusdem sanguinis. Sanguis etiam coacervatus suis particulis activis ad motum excitatis à suo spiritu impetum faciente, vim exerit in venam impletam pro exitu, & resistentia istius superata, apertione orificii sanguis effunditur, eo modo quo particulæ valdè activæ vini fermentantis in dolio clauso, suo impetu, vel lignum, vel ferramenta rumpunt, vel operculum foramen claudens expellunt, & vinum per apertam viam cum impetu exit; quod restrinxit *Hipp.* in illis verbis: *Partim dum à coarcevato sanguine coguntur* (impetum declarat) *sanguinem ejaculantur*.

A causa immediata elicimus remotam, & externam, quæ sanguinem calefaciunt, non solùm in venis hæmorrhoidalibus, sed etiam in toto corpore, à cujus calore sanguis in dictis vasis existens, postea magis incalescit, erunt causæ remotæ fluxus hæmorrhoidalis. Hinc observamus eos, qui dolorem hæmorrhoidum patiuntur, vel fluxum, ab erratis in rebus calidis, & acribus, maximè lædi. Externa motio fortior, cursus diuturnus, equitatio, saltatio, sanguinem in hæmorrhoidibus calefaciunt; conatus laboriosus in partu, alvi stipticitas, cum magno conatu in egestione fœcum, purgantia cum *Aloe*, & *Senna*, observatum est inducere hunc affectum.

Cùm autem plures ab hisce causis externis afficiantur, & à fluxu hæmorrhoidali immunes conserventur, requiritur ad hujus symptomatis naturam explicandam, dispositio aliqua naturalis in partibus, per quam eis adveniat facilitas sanguinem in copia recipiendi, & in eis effervescendi, cùm videamus à conatu in partu, & in alvi stipticitate pro fœcum ejectione hoc symptoma insurgere, quia venæ ampliores redduntur, & sanguinem in majori copia recipiunt quàm aliæ venæ correspondentes pro circulatione possint recipere; si naturaliter adsit ista amplitudo venarum, & concursus sanguinis semper abundans, aderit dispositio naturalis ad fluxum hæmorrhoidalem: requiritur etiam laxitas extremitatis venarum, cùm in aliquibus valdè intumescant, & sanguinem non profundant, quæ, si erit istis naturalis, ob laxam illarum texturam constituetur dispositio naturalis ad hoc symptoma.

Adverto etiam, hunc affectum contingere, ut plurimùm, Lienosis, & Melancholicis, Hypochondriacis, in quibus obstructiones in vasis messenterii reperiuntur, & fermentum lienis est vitiatum, quare si contingat in ramis venæ splenicæ proximis illis, qui deorsum tendunt, & hæmorrhoidas internas constituunt, obstructio, ut liberè per illos fluere non possit portio sanguinis, cujus sunt capaces, necesse est, ut per apertos ramos splenicos hæmorrhoidales hic fluat, & eos impleat. Pariter si fermentum lienare sit valdè activum, & volatile, effervescentiam, & fermentationem validam in ea portione sanguinis ad venas hæmorrhoidales fluentis excitat, in istis eadem effervescentia, & fermentatione perseverante, necesse est, ut plenitudo dictorum succedat, & aperitio orificii dictorum vasorum ab efficacia, & energia spiritus in fermentante sanguine modo dicto existentis, unde fluxus sanguinis cui inservit etiam motus peristalticus intestini recti; & hæc est dispositio venarum hæmorrhoidalium internarum pro fluxu sanguinis, quæ potest contingere etiam externis, si sanguis ab internis ad has deferatur per anastomasim, quam observavit *Bartolinus*, cum hæmorrhoidibus internis, & externis.

Signa diagnostica, per se sunt manifesta.

Prognostica habentur ab *Hippocrat. libr.* 5. *de morb. popul. num.* 10. *Hæmorrhoidibus cancer successit, febris irruit, & non dimisit antequam occiderit. In libr. de Coac. prænot. num.* 3. *Si Syderatis accedant hæmorrhoides, bonum*; quod confirmat de atrabilaris cum phrenitide *libr. de Judic. num.* 10. *& aphor.* 11. *sect.* 6. *Hæmorrhoidali fluxu detentos, neque Pleuritide, neque Peripneumonia, neque Phagedæna, neque furunculis, neque tuberculis terebinthi figuram habentibus corripiuntur, fortasse autem neque lepris, neque vitiliginibus; multi tamen intempestivè curati, talibus non tardè correpti sunt, & sic perniciosæ fuerunt, & quicumque alii abscessus, & fistulæ aliorum medela sunt*; hæc scripta reliquit *in* 6. *de morb. popul. sect.* 3. *pag.* 144. In hujus confirmationem *in libr.* 4. *de morb. popul. num.* 30. scripsit: *Alcippus, cùm haberet hæmorrhoidas, à curatione prohibebatur, curatus insanit, febre acuta succedente cessavit*; hac de causa admonuit *in libr.* 6. *aphor.* 12. *A diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si una non servetur, periculum est aquam inter cutem, vel tabem advenire. In libr. de Coac. prænot.* habet: *Ex hæmorrhoide parùm apparente vertigines obortæ, parvam, & modicam syderationem significant; solvit venæ sectio, & quidquid hoc modo apparuerit, mali aliquid significat.*

Si sanguis collectus in vasis hæmorrhoidalibus non exeat, sed retineatur, & valdè distendatur vas, fit dolor, qui dicitur hæmorrhoidum, causam habens ab inflammationis initio. Collectus enim sanguis fervet, & ebullit, & concepto calore præternaturali, venam affectam, & partes circumstantes calore præternaturali afficit, in effervescentia, & ebullitione venam majorem reddit, unde tumor, & dolor socii indivisibiles inflammationis; à calore præternaturam mordicante membranam sensitivam venarum, ab acido, vel salso sanguinis vellicante eamdem membranam, à quantitate sanguinis violenter distendente, à circumstantium partium violenta distractione facta, ab excedenti distensione vasis connexi dolor succedit vehemens.

Causa est sanguis stagnans, & inflammationem pariens, quam solvi observamus per ichores, & mucos à vena tumefacta exsudantes, & multoties à suppurata inflammatione, ulcera, & fistulæ oriuntur, aliquando etiam sphacelus.

Hæmorrhoidalis fluxus curationem exponit *Hipp. in libr. citat. de Hæmorrh.* quæ tota consistit in operatione Chirurgica, de qua locutus est etiam *aphor.* 12. *sect.* 6. ubi consulit unam apertam servari, omnibus aliis curatis, ut ab Hydrope præservetur æger. Hoc consilium Hipp. accipiendum est in eo casu, in quo vires, non obstante fluxu sanguinis, conservantur cum bono, & florido totius cutis colore, dum omnibus hæmorrhoidibus occlusis, una tantùm aperta relicta, minor copia sanguinis fluit, & spiritus in minori copia dissipantur, & quantitas excedens sanguinis, quæ erat causa fluxus, paulatim, & sine incommodo virium minoratur. Si verò omnes hæmorrhoides clauderentur, quantitas redundans sanguinis intrà venas remanere cogeretur, cum periculo Hydropis. Quando verò fluxus sanguinis hæmorrhoidalis vires enervat, & prosternit, cum mutatione coloris boni in pravum, & cum principio Cachexiæ, Hipp. sententia locum non habet, de relinquenda una hæmorrhoide aperta, nec in hoc casu accipiendus est aphorismus cit. Hipp. dum æger in statu descripto existens, nec parvam sanguinis quantitatem per unam tantùm hæmorrhoidem exeuntem, sine incommodo virium, & sine incremento Cachexiæ sustinere potest: Hac ratione in fluxu hæmorrhoidali, virium robore deficiente, & Cachexia incipiente, omnes venæ hæmorrhoidales claudendæ, & fluxus sanguinis supprimendus. In hoc sensu audiendus est *Aetius in tetrabili* 4. *ser.* 2. *cap.* 5. In fluxu ergo hæmorrhoidali à quantitate sanguinis, constantibus viribus, & florido cutis colore permanente, censeo hujusmodi operationem esse certum in hoc affectu remedium, si rectè, & tutò exerceatur; & pro hac Lectorem ad Chyrurgos remitto; remedia solùm indagabo, quæ Medicina pro hoc fluxu suggerit.

Causam hujus affectus dixi cum Hipp. esse plenitudinem vasorum hæmorrhoidalium, cum calescentia, & effervescentia sanguinis

Plenitudo, venæ sectionem exigit, quam morbi natura indicat; est fluxus sanguinis, cum motu vitiato extra vasa; hic retractionem à parte, per quam fluxus fit, requirit, & ita venæ sectio in fluxu hæmorrhoidali convenit,

venit, & tamquam remedium minuens plenitudinem, & tamquam revellens; hac de causa in superioribus partibus secanda vena, quæ utrique satisfacit intentioni, & hæc est prima indicatio. Quantitas sanguinis determinanda juxta quantitatem plenitudinis, & virium robur; melius tamen est, sanguinem in pauca quantitate mittere, sed venæ sectionem reiterare, & à diversis partibus. Frictiones, cucurbitulæ siccæ in partibus superioribus, revulsioni serviunt.

Purgatio, etiamsi conveniret, ratione bilis, & pituitæ pro causa hujus fluxus ab Hipp. assignatæ, ratione tamen partis affectæ, per quam humor in purgationis actu pertransiens continuo irritamento eam ad majorem sanguinis expulsionem sollicitaret, non convenit. Sed neque convenit ratione bilis, & pituitæ in statu effervescentiæ, & ebullitionis, quia non obediunt virtuti purgantis effervescentes, & ebullientes humores, & ideò non purganda; & etiam si purgarentur, esset inutilis purgatio, cùm à sanguinis massa eliminatis dictis humoribus, adhuc effervescentia, & incalescentia sanguinis incepta perduraret in venis hæmorrhoidalibus, quotiescumque enim sanguis ab aliqua causa orgasmum concipit; etiam hac remota conservatur, si particulæ activæ excitatæ, etiam absente causa in concepto motu perseverent, prout sæpissimè observamus in conservatione ebullitionis sanguinis, etiam remota causa externa, à qua excitata fuit. Cùm ergo purgatione dictorum humorum non sit certa sedatio ebullitionis, & effervescentiæ sanguinis, & certum sit ab actione fermentativa purgantis augeri, magis consultum erit ab hac supersedere. Purgatio ergo non convenit, ratione partis affectæ, ratione humoris crudi, idest actu effervescentis, & ebullientis, & quia esset inutilis.

Secunda indicatio est incalescentiam, & effervescentiam sanguinis sedare. In hunc finem probantur *Plantago*, *Portulaca*, *Nymphea*, *Nenuphar*, *Sonchus*, *Santali*, *Rosæ siccæ*, *& eorum Tincturæ*; ex quibus paranda *Decocta*, vel exhibendæ *Aquæ* à dictis simplicibus distillatæ, *Emulsiones sem. Melonum*, *& aliorum frigidorum*, *Serum Lactis caprini*, quibus addi possunt *Sal Prunellæ ad* ℥. *i.* vel *Diascordium Fracastorii*.

Tertia indicatio est communis omnibus fluxibus, nempè constringendi. In casu proposito ab Hipp. in quo venæ hæmorrhoidales turgent, locum non habet hæc indicatio, nisi in principio detumescentiæ venarum, vel in principio languoris virium, ob rationes superiùs allatas de Diarrhæa, & Dysenteria, & tunc adstringentia sedantibus effervescentiam sunt adjungenda; hac sedata, solis adstringentibus utendum. Inter adstringentia sunt *Succus Urticæ major. ad* ℥. *iiii. Decoctum Millefolii*, *vel pulvis ad* ℨ. *ii.* quæ pro arcano commendatur; *Pilulæ de Bdellio*, & hæ pro specificis habentur. Harum Pil. compositionem habet *Soleander sect.* 4. *cons.* 20. Valent *Trocis de Charabe*, *limat. Chalybis*, *cum pulv. Absinthii pont. & Conserva Ros. antiqua.* Vide alia *de sputo sanguinis*, *& de vomitu sanguinis*. Inter externa numerantur tamquam specifica, *Sanguis recenter excretus ab hæmorrhoidibus in lamina ferrea calefacta multùm exsiccatus*, *pulverizatus*, *& aspersus supra apertam hæmorrhoidem*, *vel in anum insufflatus*. *Crepitus Lupi dictus siccatus*, *& eodem modo applicatus*; *ex Mumia*, *& Subere usto æquali portione fit pulvis valdè efficax*. Si applicetur parti affectæ *Pulvis ex capite mortuo Vitrioli rubificato paratus*, *& media parte Terræ sigillatæ*, certam dabit curationem, quocumque modo applicatus.

Diœta sit adstringens, & incrassans, sicut de Diarrhæa, & Dysenteria dictum fuit.

Si hæmorrhoidum fluxus nimius consuetæ expurgationis sanguins adjungatur, prout observatur quandoque post consuetos menses, tunc immoderatus fluxus adstringentibus statim moderandus, & etiam statim, quando ab ulcere, vel à ruptura vasorum, sine ullo signo intumescentiæ istorum exit. Sanguinis acrimonia dulcificantibus moderanda, quæ dicta sunt de vomitu sanguinis, & sputo.

Aliquando sanguis loturæ carnis similis exit per secessum, sine hæmorrhoidum intumescentia, & calore, & dolore, ab Antiquis fluxus hepaticus dictus, quia hujusmodi sanguinem credebant ab Hepate in actione sanguificationis debilitato generari, & ab isto ad venas intestinorum descendere, & harum retentricem languentem per aperta orificia ad intestinorum cavitatem viam ei concedere, & unà cum fœcibus, vel mucis per alvum secedere; quæ sententia à demonstrata sanguinis circulatione excluditur, unà cum tali morbo, quia sanguis in hepate non elaboratur, nec ab hoc ad venas intestinorum fluit, sed ab istis ad hepar sanguis ascendit.

Sed talis fluxus pendet quidem à sanguificatione læsa, quam ostendunt etiam totius pravus color, palpebræ tumentes, virium languor, appetitus abolitus, quæ semper cum tali fluxu conjunguntur. Procedit etiam hic fluxus ab abundantia seri, quam calor naturalis diminutus cumulat, conjuncta cum sanguine tenui, & caloris deficientia, & venarum hæmorrhoidalium laxitate; his concurrentibus dictæ venæ sanguinem profundunt à qualibet levi causa irritatæ, etiam ab ea, quam naturaliter patitur intestinum rectum, pro expulsione naturali fœcum. Succedit etiam hic fluxus, quando sanguis in sua origine accepit tenuitatem similem lymphæ, qua mediante, unà cum hac glandulas intestinales ingreditur, & cum hac destinata ad conservandum mucum intestinalem depluit in cavitatem intestinorum, & cum fœcibus expellitur, & etiam solus.

In hoc fluxu corroborantia calorem naturalem, & facultatem sanguificatricem prostratam exigentia conveniunt, de quibus agendum de Cachexia pituitosa, & serosa, & istis miscenda adstringentia superiùs descripta. Diœta sit eadem, ac in dictis morbis.

Hæmorrhoidum dolor, si pendeat à suppresso sanguine consueto statis temporibus effluere, missione sanguinis supplendum, quæ serviet etiam revulsioni sanguinis ab affectis venis. Hæc facienda à venis superioribus, & est prima indicatio. Si dolor perseveret, & venæ turgidæ sint, ac extrà promineant, harum aperitioni incumbendum, *Succo Cyclaminis* illiniendo, cui possunt misceri, in casu contumaciæ, *Succus Betarum*, *Cæpæ*, *Ari*, *& Aloes*, *foliis Ficus*, *& herbæ Mercurialis fricandæ*. *Fiat linimentum cum Pulv. Colocynthidis*, *Aloe*, *Melle*, *& Felle bubulo*, *vel porcino*, quo vena tumens illinienda. Internæ non adeò facilè aperiuntur, ideò *Turundis*, vel *suppositoriis* illitis, dictis succis, vel linimento supradicto tentanda aperitio, & est secunda indicatio. Fluente sanguine, & non cessante dolore, ad *Anodyna* deveniendum; & est tertia indicatio. Inter hæc sunt, *Momordica Balsamina dicta*, *cujus fructus in Oleo Lini infusus*, *& Soli expositus*, *dat Oleum singulare ad dolorem hæmorrhoidum*; *eodem modo*, *ex Millepedibus contusis*, *& etiam Scarabæis*, *& infusis in Oleo Lini*, *vel Nucum recenti*, *fit Oleum Anodynum*. *Flores Verbasci*, *& Sambuci ponantur in vase vitreo*, *superaddatur Oleum Lini*, *ponatur vas clausum in fimo calido per* 20. *dies*, *postea fiat expressio omnium*; *est præstantissimum remedium*, *& magis valebit*, *si addantur dictis floribus*, *Millepedes*, *loti priùs vino*, *& postea contusi*, *& etiam fructus Balsaminæ*. *Unguentum ex Linaria factum*, *cujus descriptionem habet Hart. in Praxi Chymiatra*, *& Pharmacopea Augustana*. *Ung. de Scrophularia*, *descriptum à Matthiolo in tractatu de hac herba*, *cujus radicem Autumno collectam*, *& coxæ alligatam*, *curare*, *& præservare à dolore*, *& fluxu hæmorrhoidum dicunt*. *Infusio etiam totius herbæ in vino*, *prædicatur*, *si de hoc bibatur per mensem tempore Veris*, *vel Autumni*. *Millefolii Decoctum*, *dicitur idem præstare*. *Balsamum Sulphuris Rulandi terebinthinatum* valet illitum, *Ol. Buxi* in magno dolore, & opiata adhibentur.

Diœta sit parvi succi, in pauca quantitate, & refrigerans.

CAP. XXII.

De Volvulo, seu Iliaco Dolore.

VOlvulum in communi significatione à Medica Schola acceptatum considero, quatenus dolorem intestini connotat, quomodo consideravit *Hippocr. in lib.* 3. *de morb. numer.* 15. ubi ita describitur: *Vulvuli fiunt*, *cum*

cum superius ventriculus calescit, infernus verò frigescit; resiccatur enim simul intestinum, præ inflammationis caliditate obturatur, ut neque flatus, neque cibi pertranseant, sed venter durus fit, & quandoque vomat, primùm pituitosa, deinde biliosa, postremum stercus, & æger sitim habet, ac dolorem, maximè circa præcordia. Verum & totum ventrem dolet, & inflatus est, & anxius est, & febres corripiunt, & fiunt, maximè septima die.

Huic sententiæ Hipp. inhærendo, potest definiri Volvulus, *Inflammatio intestini Ilei*. Quòd sit inflammatio apertè testatur Hipp. quòd sit intestini *Ilei*, colligitur ab illis verbis, *Postremum vomit stercus*; consequenter inflammatio est in intestino, in quo colligitur stercus; tale est Ileum, & præcipuè in ea extremitate, per quam cum *Colon* conjungitur. Hanc definitionem tuetur *Vander Linden in select. 4. n. 55. 19. & 20.*

Inflammatio est talis conditionis, ut obstruat cavitatem intestini Ilei, non permittendo descensum, nec flatui, nec alimentis, nec fœcibus. *Obstruit* per Hipp. quia intestinum calore inflammatio exsiccatum in rugas contrahitur, prout contingit membranæ igni expositæ, & ab hac contractione membranæ intestinalis in rugas restringitur ejus cavitas, & à tumore inflammationis totaliter obturatur, & impletur, cùm nulla sit inflammatio sine tumore; totaliter clauditur, ut nec fœces, nec flatus, nec alimenta transeant.

Ab hac inflammatione *venter inferior frigescit, & superior calescit*, ex Hipp. Ratio est, quia cùm in inflammata parte sanguis stagnet, ad inferiores partes non descendit, quæ in fluentis sanguinis calida substantia privatæ frigescunt; è contra partes superiores impletæ sanguine, qui ad inferiores deberet descendere, magis quàm par est incalescunt. Altera ratio hujus effectus peti potest ab Hipp. repetita sæpe sententia, *Ventres à cibo incalescere*, cùm venter superior in Volvulo cibum suscipiat, & retineat incalescit, etiam quando in eo corrumpitur; inferior verò, cibo omnino destitutus interdicto ei transitu ab inflammatione, frigescit.

Ab inflammatione obstruente impeditur transitus, & alimentis, & fœcibus, itaut per alvum nihil exeat, etiamsi à purgantibus irritetur; & si *Hipp. 3. Epid. sect. 2. t. 7. in hist. mulieris volvulosæ, quæ apud Thysamenum habitabat*, scribat *dejectiones tenues crudæ, paucæ*, intelligendus est de principio Volvuli, in quo fœces infra locum affectum existentes ejiciuntur; his verò ejectis, aliæ non apparent, transitu in superiori parte ab inflammatione obstruente occupato.

Cur fœces per os ejiciantur, explicandum est per motum intestinorum peristalticum, qui naturaliter incipit à superiori parte, & tendit ad inferiora, prout exigit motus alimenti à ventriculo ad intestina, & fœcum à superioribus intestinis ad inferiora, usque ad ani orificium: hic motus peristalticus potest inverti præternaturaliter, itaut ab inferioribus partibus incipiat, & in superioribus terminetur; talem observamus in transitu bilis ab intestino duodeno ad ventriculum, qui non potest fieri, nisi motus intestini duodeni, deorsum naturaliter inclinans, inverso ordine sursum tendat, impellendo bilem in ventriculum. Vomitus non est nisi motus peristalticus ventriculi immutatus ad superiora; ventriculi munus est suo motu alimenta suscepta deorsum pellere, in vomitu ita immutatur, ut sursum expellat, & quòd est vomitus in stomacho, est dolor Iliacus in intestinis; vomitus ergo in Volvulo humorum, & fœcum ideo fit, quia ab inflammatione motus intestinorum peristalticus ad superiora in loco inflammationis cum majori vi, & energia mutatur; & observatum est, si vera referuntur, quandoque ab ipso *podice* mutari motum peristalticum versus superiora magis impulsivum in vomitione, Clysteris, & glandis in anum immissæ.

Ab his deducimus, subjectum, & partem affectam in hoc morbo esse intestina, in quibus fœces primò colliguntur. Tale est intestinum *Ileum*, & *Colon*; hinc à senioribus Medicis decretum, sedem Volvuli esse in fine *Ilei* circa *Cæcum* in principio *Coli*, ubi est Valvula, & capacitas intestinorum est etiam magis angusta, ideòque faciliùs ab inflammatione obturari potest. In hujus confirmationem faciunt observationes *Hildani 6. sect. 1. de volvulo ex scyrrho, & ulcere canceroso quod Ileum occupaverat, ut nihil ad Colon penetrare posset*; & *Nicol. Tont. in consil. & respons.* habet casum *de volvulo à materia indurata i & quasi lapidosa in intestino Cæco*.

His stantibus, rejicitur opinio illorum asserentium Volvulum oriri à contorsione, & circumvolutione intestinorum, apertè enim rejicitur ab Hippocrat. admittente inflammationem pro causa Ilei, & falsitas talis sententiæ declaratur à connexione valdè stricta intestinorum cum messenterio: impossibilis est circumvolutio intestini in se ipsum, quandiù cum messenterio unitur, & si à fautoribus hujus sententiæ proponuntur observationes factæ per Anatomen in Iliacis defunctis testantes circumvolutionem intestinorum, hoc potest contingere solùm, ubi per dolorem Iliacum gangræna corruptum fuerit intestinum; quod comprobat *observ. 26. cent. 3. Riverii*, ubi notat *passionem Iliacam*, in qua per dissectionem cadaveris repertum fuit intestinum Ileum tribus complicationibus convolutum, & complicatum, & quasi compactum in unam massam, circa finem illius, & tota hæc portio gangræna affecta erat; per hanc enim laxatur, vel tollitur connexio intestini cum messenterio, itaut à motu agitationis, & circumvolutionis ægri, ob dolorem possit intestinum in se circumvolvi.

Causa immediata inflammationis est impeditus circulus sanguinis toties descriptus; mediata, & occasionalis est omne irritans, quod vellicando, mordendo copiam sanguinis ad partem vellicatam, & mordicatam invitat. Exemplum habemus in Urtica, quæ solo affrictu vellicante, & mordicante ruborem, & tumorem in parte excitat, vocata copia sanguinis ad partem; ideo omne irritans, sive flatus, sive humor potest esse causa inflammationis in Volvulo, & sæpissimè habet pro causa præcedentem dolorem, sine inflammatione, & solùm quando dolori supervenit febris est facta inflammatio, & tunc solùm potest dici Volvulus, nec nisi adveniente febre, ea succedent symptomata Volvuli propria; & si in principio doloris, vel paulò post superveniat febris, Volvuli principium est inflammatio, ideò Colicus sæpissimè transit in Volvulum, facta à dolore præcedente inflammatione. Fœces induratæ irritando dolorem faciunt, à dolore concursus sanguinis cum inflammatione, quam accelerat pressio vasorum à cumulato stercore, fluxui sanguinis motum circularem impediens, & stagnationi condemnans. Hanc causam Volvuli habet *Hipp. in lib. de affect. n. 22.* ubi scribit; *Talis autem morbus fit, cùm stercore acervatim combusto in intestino, pituita, circa hoc colligitur, & intestinum intumescit*, propter inflammationem factam.

Intrusio portionis intestini inferioris in cavitatem superioris, vel descensus portionis intestini superioris in cavitatem inferioris, assignatur à multis pro causa Volvuli, & vomitus fœcum; & de hac intrusione varias habet observationes *Sylvius Le-Boe de Volvulo, Schenk. lib. 3. observ. Bartolin. cent. 4. Epistol. fol. 542.* & *Peyerus de Gland. intestin. in Puella octimestri* hujusmodi intestinorum susceptiones observavit, & modum explicat cum observatione facta *in Ranis vivis dissectis: Etenim eorum intestina lacessita in diversis locis pertinacissimè mox se constringebant, contentis sursum, & deorsum expulsis, & mox in cumulos congerebantur. Inde quædam intestinorum portiones impletæ, aliæ prorsus inanes, & arctè clausæ perstiterunt; intestinis verò valdè se contingentibus, cum expulsione contentorum modo dicto factum, ut intestini partes, quædam alicubi plus debito ampliarentur in sacci morem, ita dilatatæ, ut intrà se receperint constrictas ejusdem testini alias portiones vicinas, easque sinu suo absconditas, aliquandiu detinuerint, donec fibris se denuò exporrigentibus intestini pars una è latibulo alterius in pristinam sedem abiret*. Hac data intrusione intestini apparet occasio inflammationis, in hac enim complicatione, seu intrusione, vel descensu portionis intestini adest irritamentum dolorificum, vasa etiam intestinorum complicantur, comprimuntur, & flectuntur, ut liber circulanti sanguini non remaneat motus, sed in flexura vasis sistit, unde inflammatio; & ita à quacumque causa occasionali fiat Volvulus, semper est causa inflammatio-

matio-

mationis, prout assertum est ab Hippocrat. Quod comprobat febris magna omni Volvulo superveniens inflammationis soboles, quæ à dolore sine inflammatione abest, & ferè semper in defunctis ob Iliacum dolorem dissectis observata gangræna præcedentem arguens inflammationem.

A data explicatione deducitur causa motus peristaltici intestinorum immutari, cum vomitu humorum, alimenti, & stercoris. Nam omnis pars sensitiva irritata, sui naturalis motus oblita, in motus irregulares, & inordinatos, quia spasmodicos, erumpit, quibus irritans excutere conatur, & ad hoc tendit excandescentia, & impetus spirituum animalium in excussione irritantis conceptus; hinc est, quòd intestinum ab irritamento lacescitum irregulari, & inordinato motu agitatum pervertit sui motus peristaltici modum à superioribus ad inferiora, movendo suas fibras contrario modo, & cum majori vi inferiores partes ad superiora motu irregulari propellendo, & posito impedimento in cavitate intestinorum, facilis est talis perversio motus, etiam sine irritamento, quia motus peristalticus intestinorum à superioribus ad inferiora, ubi pervenerit ad impedimentum in intestino positum, cùm non possit hoc movere, & illi resistat ex lege reflexionis motus cogitur retrocedere, movendo partes inferiores versus superiora, quòd si ab irritamento huic motui vires addantur, motus erit violentior, & cum conatu, & impetu valente quodcumque fluidum sursum propellere, vel quodcumque solidum fluido mixtum.

Ab eodem irritamento pendet dolor, quia hoc violenter agens in intestina sensitiva facit tristem sensationem, in qua consistit dolor; hic est circa præcordia, hoc est circa Hypochondria, ubi est situs Ilei, & Coli; præcordia enim quandoque ab *Hipp.* sumuntur pro Hypochondriis, ut videre est *in lib. prognost. com.* 1. *part.* 27. Dolor intestinorum ad partes etiam spiritales, quæ propriè præcordia dicuntur, dilatari potest per nervos intestinorum, & plexus messenterii consensum cum nervis partium spiritalium, & præcordiorum conservantes. Inflammatio, quæ in parte sentiente nunquam à dolore separatur, illum irritantis auget, sicut febris inflammationis est productum, utramque sitis sequitur.

Inflatio ventris à materia contenta in intestino supra obstructionem fermentante, & in vapores resoluta, pro aliqua sui parte pendet. Ab inflatione, anxietas, quia prohibetur libera expansio, & depressio Diaphragmatis, & etiam quia in inflammatione læsi nervi intestinorum in consensum trahunt illos ventriculi, & diaphragmatis, cum quibus connectuntur, ab horum læsione anxietas.

Prædictum irritamentum est tale per excessum qualitatum primarium caliditatis, & frigiditatis, vel qualitatum secundarum, si excedat in amaritie, aciditate, salsedine, austeritate. Ab aliis causis, & morbis Volvulum, vide *apud Bonetum in suo Polyanthe*.

Causæ externæ, sunt, quæ tale irritamentum producunt, ut corruptio alimentorum in ventriculo ob nimiam eorum quantitatem ingestam, & præcipuè si uni corruptioni altera superaddatur, renovata brevi crapula; de hac causa habet observationes *Forest. lib.* 21. *observ.* 19. *&* 20. *Ballonius consil.* 63. *lib.* 1. Potio frigidæ post sudorem magnum, subitò sanguinem coagulando inflammationi initia ponit, & fuligines transpirationi destinatas comprimendo, & condensando, irritans congregat. Hanc causam observavit in Ileo *Zacutus lib.* 2. *Prax. Histor. observ.* 98. *Jachinus cap.* 96. Hæmorrhoides suppressæ, ut adnotavit *Ballonius loc. cit.* idem faciunt & menses suppressi: Ex ira accendente sanguinem, cum dispositione ad inflammationem pariendam, bilis excandescentia, & motu, vidit Volvulum *Fulpius lib.* 2. *observ.* 41. Hernia intestinalis in inguine, scroto, & umbilico, Iliacum dolorem excitavit, ex *Hoffmano lib.* 3. *Instit.* §. 10. *Forest. observ.* 20. *lib.* 22. A venenis Ileum determinat; inter hæc sunt, *Arsenicum*, *Emetica violenta*, *Fungi*; & à veneno admittendus Ileus contagiosus, ex relatione *Schenkii lib.* 3. & etiam ille *Endeminus in Insula Jamaica*, de quo *Bartolinus cent.* 4. *epist.* 1.

Signa diagnostica satis clarè sunt demonstrata ab *Hipp. in cit. sententia*.

Prognostica: *in cit. sententia* habet, *Si Clysteris infusum susceperit, & dimiserit, sanus fit; & in libr. de Coac. prænot. num.* 3. *Volvulus in urinæ stillicidio accedens, septima die perimit*, quia morbus lethalis, ut est Volvulus, cùm urinæ stillicidio adjungitur; hanc sententiam repetit *in aphor.* 44. *sect.* 7. addendo supracitatæ sententiæ, *nisi febris supervenerit*. Hæc sententia supponit à febre resolvi materiam Volvulum efficientem in urinæ stillicidio; hæc resolutio non potest succedere, nisi principio primo doloris, in quo febris non solet apparere, & ideò sententia prædicta accipienda de febre ab affluxu humorum, & putredine, non de febre inflammationis socia. *In Volvulosis vomitus, & surditas, malum, & aphor.* 10. *lib.* 7. *Ex volvulo, vomitus, singultus, aut convulsio, aut delirium, malum; & in libr. de affect. num.* 22. declarat morbum acutum, & periculosum, ubi etiam habet: *Et si susceperit* (loquitur de Clystere) *secessum emittit, & sanus evadit; si verò non sic susceperit infusum, moritur, maximè septima die.*

Curatio petenda ab *Hipp. lib. cit. de morb.* 3. *n.* 15. & primò proponit purgationem superni ventriculi, non per superiora, sed per inferiora, ne excrementa in ventriculo contenta vomitum accelerent, cum perversione supradicta motus peristaltici fibrarum ventriculi, & intestinorum, vel ne morbo augescente descendant ad obstructionem augendam, & ut eodem tempore per purgationem intestinorum aperta via in intestino affecto servetur pro exitu humorum, & fœcum. Hanc purgationem citissimè faciendam consulit Hipp. antequam tota intestini cavitas sit obstructa. Lenibus etiam medicamentis aggredienda, quia solùm humores, & excrementa in ventriculo contenta purganda; quod perficiunt lenitiva, & laxantia, *Syr. Ros. sol. Mel Ros. sol. Crem. Tart. cum Sacch.* & alia, cavendo à flatuosis.

Secunda indicatio elicitur à natura morbi fundata in inflammatione, quæ exigit missionem sanguinis; debetur etiam, quia, ut dictum est, supernus venter incalescit ob plenitudinem sanguinis in eo collectam, quæ diminutionem exposcit per venæ sectionem; huic innixus indicationi sanguinem detrahere jubet Hippocr. *à capite, & à cubitis*. A capite mittendus sanguis, quia ubi venter superior plenitudine sanguinis redundat, caput, ob copiam vasorum, ab hac magis, quàm aliæ partes læditur, ideò mittendus sanguis à capite; quando venter superior plenitudine sanguinis premitur, mittitur vel à fronte vel à naribus, vel à jugularibus, & ab his missio sanguinis est magis proficua; postea à cubitis ad minorandam plenitudinem in thorace, & partibus vicinis. In hac reiterata sanguinis missione nos docet Hipp. sanguinem in Volvulo esse in copia mittendum, & censeo aliud remedium in hoc affectu non valere, ob inflammationem, nisi sanguinis missionem usque ad animi deliquium, remedium certè periculosum, sed unicum, à quo possit expectari salus, cùm spiritus in dicta sanguinis missione ad extremam paupertatem redacti fibras intestinorum, quas suo æstu, fervore, & elastica virtute roborata contrahebant permittunt laxari, & extendi, spatium relinquendo in cavitate descensui humorum, fœcum, & alimentorum. Hoc remedium innuit Hipp. in illis verbis, *Ut supra alvus* (idest venter) *calescere desinat*; tantum enim sanguinis detrahendum esse suadet Hipp. quantum sufficit ad extinguendum calorem in superiori ventre, ad quòd requiritur sanguinis ad animi deliquium evacuatio.

Animadversione dignum est hoc in morbo, in quo est inflammatio, præmittere purgationem venæ sectioni, quando *in libr. de vict. rat. in acut.* agendo de curatione inflammationis, præmittendam esse venæ sectionem purgationi imperavit; in casu enim Volvuli adest necessitas purgandi fœces supra locum obstructum existentes, ne ad hunc locum descendentes, & exsiccatæ insuperabilem reddant obstructionem; quapropter sententia *in libr. de rat. vict. in acut.* servanda, quando nulla adest necessitas præmittendi purgationem venæ sectioni.

Non contentus Hipp. refrigeratione ventris superioris facta per copiosam sanguinis missionem, externa refrigerantia partibus supra septum transversum, excepta regione cordis, applicat, toti nempè thoraci, excepta

parte

parte sub mamma sinistra, & media, ubi situm est Cor. A frigore calor excedens minuitur, vasa contrahuntur, & angustiora evadunt, & consequenter incapacia ad sanguinis copiam recipiendam, cum exclusione inflammationis, & intensionis calori, à frigore sanguis condensatus ab effervescentia inflammationis prodroma præservatur. In hunc finem, *Aqua Cicorei*, *Endiviæ*, *Lactucæ*, *Nenupharis*, *Sonchi*, foveri possunt dictæ partes petiis in eis madefactis.

Et quia dixit Hippoc. *Partes inferiores ventris frigescere*, ob defectum sanguinis, ideò tertiam elicit indicationem has partes calefaciendi, imperando *Balneum aquæ calidæ*, & *Oleo ægrum illinire in eodem balneo.* Considerandum tamen in hujus remedii executione, an vires sufficiant ad balnei tolerantiam; à sanguine enim in copia extracto debilitatæ fuerunt, & in hoc casu satis erit illinire ventrem inferiorem *Oleo Amygd. D. Liliorum alb. Camomillæ*, *Anethi*, & postea ventrem spongiis, vel linteis in aqua calida madefactis fovere; si verò vires constent, eodem balneo utendum. *Calefactoria* etiam *humida*, idest fluida, imperat, quia hæc magis penetrant; v.g. ℞. *Agni, vel Castrati intestina, & ventrem, bulliant in aqua cum Camomilla, Anetho, Fœnu-græco, Absinthio, Baccis Lauri, & Anis. Cum spongia in hoc Decocto calido imbuta foveatur per multum tempus venter inferior.* Medici post Hippocratem usi sunt *Sanguine Vespertilionis* ad lenienda Hypochondria, & *Olea, in quo decoctæ fuerint exuviæ Serpentum.*

His præmissis, *alvi irritamenta* addit, & est quarta indicatio feces expellendi, & *Glandem longam decem digitos* parat *ex Melle simplici, quam Felle taurino oblinit in summitate, & hanc in anum immittit, his, & ter hoc remedio eductionem fœcum combustarum circa rectum, & princeps intestinum* (hoc est Colon) *existentium tentat*, ne hæ retentæ, & exsiccatæ augeant impedimentum eductioni fœcum supra locum inflammatum existentium, & remediis parandis resistant; ideò post glandem, si feces hac fuerint eductæ, Clysterem imperat ad integram fœcum eductionem, & à parte superiori obstructa, si possibile sit; si verò non, *Cannulam follis fabrilis in anum immittit*, & flatum in ventrem impellit, ad hoc, ut ventris, & intestini contractio distendatur, & superficies internæ intestini tunicæ se tangentes ab aere inspirato separentur, & dividantur, & etiam fœces à membranis intestinorum vi aeris amoveantur, extracto folle, Clysterem injicit compositum, non ex calefactoriis, sed ex eis, ut ait, *quæ stercora dissolvunt, & colliquant*. Puto decocta laxantia, quæ communiter pro Clysteribus adhibentur, esse talia, si istis Sal aliquod addatur, cùm emolliendo fœces eas dissolvant, & Sal dissolutione, rosione coadjuvat, nullo addito purgante, & irritante (quia cùm istis non valeret æger Clysterem in balneo detinere, prout imperat Hipp.) excepto *Sale Gemmæ ad* ℥. *i.* à quo fœces mirè dissolvuntur; pariter *Sal Nitrum*, & *Mel* dicuntur fœces dissolvere. Orificium ani obturat *spongia*, ne Clyster exeat; ægrum, suscepto Clystere, in aquam calidam imponit. & omni conatu Clysterem retinere suadet, quia *Si hoc infusum susceperit æger, & rursus dimiserit, sanus evadit*, sunt verba Hipp. Signum enim habemus intestina naturali statui esse restituta, quia suscipiunt, & emittunt. De hoc modo curandi Volvulum locuti sunt, & in praxi proposuerunt, *Amat. Lusit. cent. 1. cur. 100. River. de Volvulo, Zacut. Lusit. lib. 2. Prax. admirandæ obser. 25. Epiphan. Ferdinandus Hist.* 74. Hoc remedium est unicum in Volvulo à fœcibus induratis. *Hipp. in lib. de affect. nu.* 22. ubi proponit curat. hujus Volvuli, utitur fistula ad introducendum aerem in ventrem. In Volvulo, in quo pars superior intestini ingreditur inferiorem, magis valet hoc remedium, quàm *globuli plumbei, & Mercurius*; quando pars inferior intestini ingreditur superiorem, tunc magis proficui sunt globuli plumbei, & Mercurius; ad distinguenda hæc duo, nullum aliud est signum, quàm primò experiri fistulam, postea globulos; valet etiam in inflammatione, post missionem sanguinis modo dicto, quia ab impetu aeris subsidens tumor magis comprimitur, & decrescit, locum in intestino reliquendo.

Volvulum ab induratis fœcibus curat *Hipp. cit. loco de affect. n.* 22. cum humectantibus extra, & intra, urinam moventibus, & alvum subducentibus, & per insufflationem aeris in intestina cum fistula.

Diœta eligatur communis omnibus inflammationibus.

C A P. XXIII.

De Dolore Colico, & aliis Doloribus Intestinorum.

Colicum dolorem fuisse Hipp. & suis Successoribus, usque ad tempora *Tiberii Imperatoris*, incognitum, testatur *Plinius lib. 26. cap.* 1. ipsumque Imperatorem fuisse primum ab hoc dolore afflictum; quod confirmat *Scribonius Largius*, qui primus contra hoc symptoma antidota excogitavit, & descripsit, ad opem ferendam Imperatori. In cujus confirmationem accedit in Hippocratis Scriptis non inveniri hoc nomen Colici doloris, & multi addunt, neque in aliis Scriptoribus usque ad tempora *Tiberii*, & ab istis solùm factam fuisse mentionem de dolore Iliaco, quem volunt esse doloris Colici intensionem, & incrementum.

Verùm ponderando, quæ scripsit *Hippoc. lib. 2. de morb. num. 67. sub titulo Morbi ructuosi*, Colici doloris naturam, & essentiam, & proprietates videtur delineasse, quem locum Lectori ponderandum propono, ut judicium ferat, an Hippoc. cognitus fuerit Colicus dolor, nec ne. Verba Hippoc. sunt: *Dolor corripit acutus, ac dolitat vehementer, & se ipsum jactat, & vociferatur, & frequenter eructat, & ubi eructavit, melius sibi habere videtur; sæpè etiam bilem evomit modicam poculi parvi mensura, & dolor corripit à visceribus ad imum ventrem, & lateram mollitudinem; & hoc ubi factum fuerit, melius se habere videtur, & venter inflatus, & durus fit, & strepit, & flatus non egreditur, neque stercus*. Ultimò subjungit: *Morbus hic, si juvenem corripiat, tempore decedit, si seniorem, commoritur*. Hæc ultima verba sunt intelligenda de recursu, & recidiva paroxysmi Colici, quæ difficulter in Senibus prohibetur, sed faciliter in Juvenibus, prout experientia demonstrat. Acuties, & vehementia descripti doloris situs in imo ventre, ubi intestinum Colon extenditur, & in laterum mollitudinem (hoc est in Hypochondriis, quæ Colon cingit) flatus, & stercus impeditum repræsentant ideam, naturam, & proprietates doloris Colici, in quo non solùm fœces, sed multoties etiam urina supprimitur. Nomen Colici doloris Hippocrati credo fuisse incognitum, non naturam ejus, quam in cit. sententia expressam video, & saltem ideam Colici doloris à flatu, & à bile.

Unde definiri potest dolor Colicus *Tristis sensatio acuta, & vehemens intestini Colon, ab irritante valido orta*.

Sedes hujus doloris determinata manet in intestino Colon, à qua distinguitur ab aliis doloribus. Non ad unam determinatam partem intestini Colon hujus dolor restringitur, sed in omni parte intestini Colon suam sedem habere potest; magnam enim extensionem, & circumferentiam habet in ventre hoc intestinum: In dextero inguine incipit, supra, & citrà dexterum renem sursum assurgit, versus Hepar, cui incumbit cum cysti fellea, & sub costis nothis in gyrum ductum transversim fertur ad Hypochondrium sinistrum, cujus magnam partem occupat; mox tamen diminutum contorquetur ad renem sinistrum, in Hypochondrio sinistro, indeque ossi Ileo adhærendo, ad inguen sinistrum pergit, ubi tandem ad hos Sacrum in intestinum rectum devolvitur. Quæcumque pars intestini Colon in prædicta circumferentia ab inguine dextero ad renes, & ab his ad inguen sinistrum descripta continetur, si à causa irritante, & mordente afficiatur, erit sedes doloris Colici. Unde patet error illorum asserentium Colicum dolorem solùm debere dici illum, qui in parte Hypochondriorum circa lumbos figitur, hancque partem cruciat.

Causam hujus doloris colligo *in cit. sent. Hipp.* duplicem, bilem, & flatum; uterque dolorem efficit, irritando, vellicando, distendendo, & mordendo, prout definitio con-

continet. Ab irritamento, punctura dolorem fieri docuit *Hippoc. lib. de flat. num.* 14. ubi, loquendo de dolore facto à spiritibus, seu particulis subtilibus, ait: *Nam his* nempè spiritus, & flatus) *cùm contingit locos teneros inconsuetos, ac priùs intactos, quamadmodum spiculum infixum penetrans per carnem perrumpit; aliquando præcordia petens, aliquando illa, imò quandoque utraque simul adfligens*. Spiculum, irritans, pungens, eximiè explicat.

Bilem sua acrimonia, suo sale corrosivo irritare, nemo dubitat; quapropter si in aliqua parte intestini Colon figatur, & quiescat bilis, mordendo, & corrodendo sua acrimonia, & sale partem, dolorem, cum tristi sensatione efficit. Facilis est collectio bilis in intestino Colon, in quo multæ cellulæ, & plicaturæ, seu rugæ satis profundæ reperiuntur, idoneæ ad humorem retinendum. Præter humoris biliosi acrimoniam, ad dolorem acutum, & vehementem requiritur convulsio fibrarum membranæ intestinalis, & nervorum per hanc purgatorum; à causa enim mordicante, fibræ dictæ in contracturas violentas, & dolorificas se contrahunt, tamquam si crampo apprehenderentur; ab hoc motu convulsivo, & corrugatione fibrarum violenta dolor acutus, & vehemens efficitur; hoc docuit *Hipp. in lib. 7. de morb. popul. nu.* 37. his verbis: *Convulsio facit dolorem*; & *lib. 1. de morb. n.* 16. *Cùm caro afflicta fuerit, aut convulsa, aut percussa, & plus solito persiccata, incalescit, & dolorem exhibet*; & *in li. 4. de rat. vict. in acut. nu.* 27. ait: *Dolent morsa interna, morsæque, atque ad modum arefactæ venæ intenduntur*; & *in li. 1. præd. n.* 14. *Lumborum dolor convulsorium quidem habet*.

Ex hoc, quòd bilis mordicando, corrodendo dolorem Colicum efficiat, persuademur admittere pro causa doloris Colici alios humores acres, & corrosivos, ut atram bilem, pituitam, acidam, & austeram, à quibus adeò frequenter Hypochondriaci in dolores Colicos impelluntur; qui tunc atrocius insurgunt, & per totum ventrem inferiorem dilatantur, quando convulsivi, & spasmodici motus fibrarum nervearum, quæ per intestinum Colon disseminant, in suos motus spasmodicos trahunt plexus nerveos, messentericos, quorum sunt ramificationes. Hi plexus spasmo affecti omnes suas ramificationes, quas ad alia intestina, & ad alias intestini Colon partes, ad renes, ad ventriculum distribuunt, in motus spasmodicos trahunt; ex quo deducitur ratio doloris totius ventris, dolore fixo in una parte intestini Colon, vomitus, & etiam urinæ suppressæ spasmodica affectione nervorum messenterii, & intestinorum communicata nervis ventriculi, & vesicæ, cum illis consentientibus; de quo vide *Vvill. in tract. de nervorum usu*, ubi agit *de plexibus messenterii*.

A flatu fit Colicus dolor, quando hic intestinum Colon, & præcipuè ejus cellulas ingreditur in tali copia, & motu, ut cum violentia distendat intestini membranas, & ejusdem membranosas cellulas, cum dolore violento, acuto, & vehementi, qui succedit, quando distensio est contermina lacerationi, quæ ultimus doloris acuti terminus existit. Præter distensionem, flatus spasmodicos, & contractivos motus dolorificos excitant in fibris membranosis, & nervosis partis Colon distentæ, & distractæ, & præ distensione, & distractione dolentis, à quibus motibus spasmodicis dolor augetur, prout dictum est superiùs. Motus hi spasmodici à flatibus efficiuntur, quando acri, & mordente qualitate depravantur contracta à materia acri, & corrodente, à qua exeunt. Ab hujusmodi qualitatibus vellicatæ, & morsæ fibræ intestini Colon in contractiones spasmodicas, & dolorificas se contrahunt, eo modo quo tendines vellicati contrahuntur, cum passione dolorifica.

Hinc deducitur ratio impeditæ expulsionis flatuum per inferiora, quæ non potest fieri nisi à motu peristaltico naturali intestinorum, à distensione nimia fibrarum, vel à contractione earumdem interdicto; dum enim nimis distenduntur, ut non possint contrahi, vel nimis contrahantur, ut extensio prohibeatur motus peristalticus in contractione, & eytensione consistens, ex necessitate cessat, & consequenter expulsio flatus, & fœcum suspenditur, donec à tali motu istorum expulsio perficiatur. A contractione excedenti, & præcipuè in principio, & extremo istius, ita angusta redditur capacitas intestini, ut flatus pertransire non possint; quod comprobat *Obser. Volchii*, per quam in sectione Colico dolore defuncti, totum Colon flatibus distensum reperit, in insertione verò cum intestino recto adeò contractum, ut simul coaluisse viderentur.

Etiam explicatur causa rugitus, strepitus, & inflationis ventris; non exiens flatus retrocedit, in retrocessione superiores flatus movet, unde rugitus, & strepitus, & quia semper magis flatus attenuantur, vel novi adduntur, crescit eorum moles valdè distensiva ventris, cum inflatione.

Causæ remotæ, sunt, temperamentum biliosum, & melancholicum, bilem, & acidum humorem generans, sicut etiam dispositio liquorem salsum progignens; sicuti ventriculi propensio ad acidam cruditatem; omnes res naturales, quæ possunt productioni similium humorum contribuere, pro causa externa habentur: à frigiditate pedum Colicum dolorem, *Forest. lib.* 21. *obser.* 4. in Fratre suo narrat; & idem asserit de Ostreis; à quibus excitatus fuit dolor Colicus, *cit. obser.* 7. & à caseo duro Colicam, refert *Plater. lib. 2. pract.* Hæmorrhoides retentas, alvi excreta justo diutius vi supressa Colicam excitasse, narrat *Forest. lib. cit. obser.* 9. A retento crepitu, & flatu exitum quærente per anum, pluries observatum fuisse dolorem Colicum. Animi pathemata faciunt ad excitationem Colicæ, quia productioni dictorum humorum irritantium serviunt.

Inter causas Colicæ præternaturales numerantur etiam calculi, ex observ. *Horst. li. 4. obser.* 13. Curatum dolorem Colicum ab excretione lapidis, narrat *Benivenus c.* 5. A nummis aureis deglutitis Colicam, vidit *Bart. cent. 2. epist.* 60. & *Borellus cent. 4. obser.* 25. A febre tertiana ortam Colicam, narrat *Horsat. li. 4. obser* 14. & ab Hernia, *Lotichius li. 4. & 6.* In Scorbuto est frequens Colica.

Differentiæ principales doloris Colici desumuntur à modo affligendi causæ: alius est dolor cum ardore, & calore valdè sensibili, & molesto, bilis effervescens, vel putrescens, vel acido succo mixta in Colon, est in causa; utroque enim modo copiosas particulas calidas, & acres, ex quibus componitur, emittit cum ardore, calore sensibili, & dolore partis, in qua reperitur. Dolor quandoque cum sensu frigoris in parte dolente cruciat, cujus causam puto esse eamdem cum causa frigoris in febribus, nempè oppressionem spiritus vitalis in parte factam, vel à copia materiæ, vel ab acido istius figente spiritus. Dolor quandoque est fixus, & velut à terebello pars perterebrari videtur; & dicitur dolor perterebrans, ab humore viscido, acido, austero immoderato hujusmodi dolor producitur; pituita vitrea, acida similes dolores parit. Dolor est distendens, & velut dilacerans, & tunc est à flatibus. Dolor quandoque gravans præsentitur, velut à pondere parti dolenti imposito; hic causam habet materiæ copiam cum crassitie, sine alia qualitate irritativa. Dolor torsionis est omnium acutissimus, quo intestina contorqueri, & velut convolvi videntur, & frequens est in intestino Colon, & oritur à convulsione, spasmodica intestinorum contractione.

Signa diagnostica: dolor est, vel in regione renum, vel in circumferentia abdominis, inguini correspondens; est dolor terebrans, & perforans; adest fœcum, ac flatuum suppressio, nausea, ructus, & vomitus; aliquando conjungitur Dysuria: in scorbutica Colica adest stranguria.

Signa distinctiva ab aliis doloribus, & præcipuè à Nephritico, cum quo magnam habet connexionem, seu similitudinem, si sit in latere, sunt, quòd Colicus magis pungit, amplius spatium occupat, à pastu sedatur, renalis exacerbatur; in renali adest mutatio urinarum, in Colica nulla; in renali adest motus cruris impeditus, & dolor ad testiculos perveniens, quæ à Colico absunt.

Prognostica: per se non est lethalis, nisi succedat inflammatio, & abscessus; ideò si febris superveniat, timendus, & si sit vehemens, itaut æger de ejus tolerantia desperet. Apud *Panarolum Pentec. 4. obser.* 50. habetur interitus à dolore Colico, Patricii Romani spatio decem horarum; aliquando Epilepsiam advocat, ut notavit *Hocfferus in Hercul. Med. pag.* 188. quæ conversa est in Cephalalgiam, Maniam, cum cæcitate. *Jonnerus in lib. obser. p.* 93. observat Colicam in geminatam visionem, & Epilepsiam transmutatam; aliquando in Pa-

in Paralysim desinit. Signa differentiarum patent ex dictis.

Doloris Colici à flatu curam delineat *Hipp. lib. cit. de morb. 2. num. 67.*

Primam indicationem sibi proponit dolorem leniendi, dum primo loco ait; *Hunc, si dolor habuerit, multa calida lavato, & calefactoria ipsi adhibeto*, utrumque dolorem sedat, flatus dissipando. Ad imitationem Hipp. parantur balnea, seu potiùs insessiones *in Lacte, cum Oleo Viol. & cum Decocto Pulegii, Anethi, Marrubii, Abrotani, Camomillæ, Meliloti, Sem. Anisi, Fœnu-græci, Lini. Baccarum Lauri, Juniperi.* Si non possit fieri insessio, cum eodem Decocto totus venter, & præcipuè in parte magis dolente foveatur cum spongiis, vel filtriis lini crudi in eodem Decocto immersis per horam, & plus; post fomentum fiat inunctio, *cum Oleo Rutæ, Nardino, Camomillæ*, vel *cum Oleo Nucis moscatæ, Garyoph. Macis*, adjuncto *Zibeto*, & sæpè fomentum, & inunctio reiteretur, vel emplastrum applicetur *de Baccis Lauri*, vel factum cum *Mentha, Ruta, Chelidonia maj. Parietaria, Camomilla Rom. contusis, cum Mel. & Vino generoso in formam emplastri redactis. Sacculus ex Milio, Furfure, Sale decrepitato, calefactis in sartagine, & Baccis Lauri, & Floribus Camomillæ, calefactus, & parti appositus dolenti. Galbanetum Paracelsi*, cujus descriptionem vide apud *Schorder. & Etmull. in Schrod.* Fiat etiam *Empl. ex stercore Equino, cum Oleo Rutæ.* Hæc omnia sunt calefactoria ab Hipp. laudata. *Cucurbitula magna* ventri applicata post fomenta, & inunctiones, si non sedetur dolor, incantamenti instar dicitur dolorem tollere.

Si calefactoria externa ad flatus resolvendos applicat Hipp. eadem ratio persuadet interna ejusdem activitatis; nec audiendi sunt illi, qui horum usum reformidant, nulla facta purgatione materiæ, à qua flatus elevantur. hac falsa ratione ducti, quòd à calidis in materiam agentibus major copia flatuum præparetur. Nam si flatus causa est calor debilis, ut probatum fuit de Ructu, calida augendo calorem flatus non excitabunt, imò hos resolvent, cùm calor magnus, & robustus hos dissipet, & materiam istorum resolvat, consumat, vel expellat. Exhibenda ergo flatus resolventia interna, eodem tempore, quo externa in hunc finem applicantur.

In horum numero sunt, *Decoctum ex Rad. Veronicæ ℥. ii. Helenii ℥. i. Camomillæ Rom. ad m. ß. in ℔. i. Vini generosi vase clauso, ad consumpt. tertiæ partis paratum, & ad ℥. viii. exhibitum*, præmittendo bolum *ex Myrrhæ ℈. ii. Castorei ℈. i. cum Aqua Cinam. still. F. B.* Vel

℞. *Cort. Aurantiorum ℥. ii.*
Quatuor Sem. calid. a. ℥. ß.
Granorum Juniperi ℥. iii.
contus. bull. in Aqua Camomillæ, vel Vino generoso ad ℔. i. ad tertias, facta colat. adde
Spir. Carminativi Sylvii ℥. ii. M.

Spir. Anticolicus Hartmani. Spiritus ex Nitro, Tartaro, & Spiritus Vini descriptus ab Etmull. de Cardialgia. Oleum Rosmarini, Juniperi, Terebinthinæ chymicè extractum, Aqua vitæ Matthioli, sunt miræ efficaciæ, si quodlibet istorum misceatur cum Spiritu Nitri, & exhibeatur in decoctione Camomillæ Rom. vel Absinthii, vel ligni Sassafras, vel radicis Allii. Oleum Nucum à multis laudatur, cui potest addi aliquis ex dictis Spiritibus, vel præmitti *Theriaca, vel Mithridatum. Menthæ viridis decoctum flatus discutit, & si per tres dies omni mense accipiat æger præservat, decocto addantur Lauri teneriora virgulta arefacta. Marrubium in Vino mulso decoctum* flatus tutò dissipat. *Rhamni folia viridia contusa in pastillos redigantur, exsiccentur, exhibeantur* ad ℥. i. non febrientibus, *in Vino*, febrientibus, *in hydromellite.*

℞. *Bacc. Lauri n. viii.*
Piperis gr. vii.
Opopanacis ad quantitatem ciceris, ponantur in tribus cyathis aquæ, calida exhibeantur.

Vel

℞. *Absinthii*
Piperis albi
Cymini sylvestris
Baccar. Lauri decorticat. } *a. ℈. i.*

pulv. s. & exhibeantur in aqua calida. Ovo sorbili dematur albumen, ejus loco adde Oleum Olivæ, misceatur benè, & exhibeatur. Decoctum fol. & flor. Rosmar. mirificè discutit flatus.

Si hisce remediis, quorum usus brevi horarum spatio expeditur, flatus non dissolvantur, & dolor non cesset, ad secundam indicationem transit Hipp. quæ est evacuatio materiæ, à qua flatus subministrantur, & hanc primò Clystere tentat, cujus medio facilis est evacuatio dictæ materiæ, cùm in intestino crasso contineatur, sicut est difficilis per Clysteres evacuatio materiæ stabulantis in tenuibus intestinis. Ab hac indicatione fit manifestum Clysteres proponi, ut serviant materiæ evacuationi, & flatuum dissolutioni. Forma sit:

℞. *Fol. Mercurialis*
Lauri
Camomillæ
Rutæ } *a. m. ß.*
Sem. Cymini
Anisi
Baccarum Lauri } *a. ℥. ii.*
Fiat decoct. in aqua comm. & Vini malvat. a. ℥. viii. Col.

℞. *℥. x.*
Olei Nucis ℥. ii.
Rutæ ℥. i. ß.
Castor. ℥. ß.
Terebinthinæ Vitello ovi solutæ ℥. ß.
Benedictæ laxat. ℥. i.
Salis Gemmæ ℥. i. M.

Vel

℞. *Decoct. Carm. commun. ℥. x.*
Ol. Camomill.
Castorei } *a. ℥. i. ß.*
Diaphœnic. ℥. i.
Mel. Ros. sol. ℥. iii. M.

Si non cedat dolor, Clysteribus descriptis addatur *Infusum Antim. factum in aqua, cum Croco Metall.* vel *Vitro Antim. ad quantitatem trium unciarum.* Clyster *ex decoct. Rad. Veronicæ, Baccar. Laur. & Gran. Juniperi, & Myrrh. in Vino, addito Ol. Amygd. dulc. ad ℥. iii. & Sale Gemmæ ad ℥. i.* Fit Clyster cum urina pueri impuberis, cui addatur parùm fermenti, & in ea coquantur *Sem. Anet. Anisi, Fœniculi, hujus Urinæ*

℞. *℥. x.*
Mel. despum. ℥. i. ß.
Terebinthinæ Vitell. ovi dissol. ℥. i.
Salis Gemmæ ℥. i. ß. M.

Sunt aliqui, qui reprobant tales Clysteres, observatione facta multoties, vel nihil operari, vel dolorem exacerbare; ideò laudant magis Clysteres cum Vino simplici, additis *duobus Vitellis ovi*, & *pauco Sacchoro*, vel *cum æquis portionibus Vini, & Olei Nucum, vel cum Oleo Olivarum simplici, vel cum Oleo Nucum.*

Si Clysteres sint inutiles, materiæ evacuationem per medicamenta assumpta experitur, sed lenibus valdè utitur. *Mercurialis*, nempè coctæ succo, cui addit *Succum Ptisanæ*; valida enim flatus agitando nocent, novos flatus suscitando, & nativo, validoque irritamento intestinorum dolorem augent, nihil operando, prout experientia comprobat, quia ab acuto dolore contractæ valdè fibræ intestinorum, & cum istis vasa sanguiflua, nec humores recipiunt, nec effundunt, unde nulla purgatio; hac de causa documentum, & exemplum purgandi in doloris vehementia cum blandis medicamentis dedit nobis Hipp. Hoc exemplum secuti meliores Medici, pro evacuanda materia, in qua est flatuum minera, utuntur *Ol. Amygd. dulc. ad ℥. iv. cum ℥. i. ß. Mannæ El. vel ℥. i. Spec. Hieræ, cum Aqua totius Citri in bolum redactis, superbibendo Decoctum in jure ex Malva. Crato* utitur *Ol. Amygd. dulc. rec. s. i. cum Vino malvatico, & ℥. ß. Sperm. Cet.* Hæc medicamenta interna, & externa flatus discutientia, & alvum laxantia alternatim reiteranda, donec dolor remiserit. Valdè commendatur decoctio *Cicoreæ sylv.* vel *Dentis Leonis, facta cum radice istorum, & ℥. ii. Rad. Lapathii maj. seu Rhaub. Monach. & ℈. ii. Sem. Fœniculi in aqua ad consumpt. medietatis.*

Et tunc alteram elicit indicationem Hippocrat. alvum purgandi, dum ait: *Postquam autem dolorem*

evomerit medicamento deorsum alvum purgato. Inter hæc valet *Mel. Ros.* ℥. *v. cum Aqua Camomil. dissolutum*, & post horam ℔. *iv. Aquæ Tetutii superbibendæ. Mercurius dulcis* pro purgatione, & incisione humoris crassi peccantis omnibus medicamentis palmam arripit,

℞. *Pil. Aggregat.* } *a.* ℈. *i.*
de Agar. }
Mercur. dulc. ℈. *i.*
cum Mel. Ros. sol. refor. Pil.

Vel

℞. *Mercur. dulc.* ℈. *i.*
Scammon. præp. gr. x.
cum mucilagine Tragacanthi F. P.

Hinc adnoto, vomitiva ab Hipp. ad usum non vocari in dolore à flatu,

Diœta est, nihil dare durante dolore, vel parùm, ut jus simplex, vel decoctum Passularum, cum Cinamom. Post dolorem, pro præservatione, est eadem cum illa de Ructus curatione descripta, *Pil.* supradictæ omni mense acceptæ, magnam habent efficaciam in perservando, in Vere, & Autumno etiam ad usum reducendæ, præmisso aliquo ex dictis medicamentis flatum discutientibus, per septem, vel octo dies; at cùm hic morbus à cruditate, & caloris imbecillitate oriatur, pro præservatione ea convenient, quæ de cruditate acida corrigenda dicta sunt,

Si bilis peccaverit, istius acrimonia attemperanda eadem methodo ab Hipp. proposita; primò externis fomentis, ut

℞. *Decoct. Malv.*
Althea,
Parietariæ,
Violariæ,
Nymphea,
adde Aceti q. s. ad aciditatem, & spongiis fovenda pars dolens, vel venter.

Vel

℞. *Decoct. Papav. errat.*
Endiviæ,
Flor. Nymphea,
Nenupharis,
Hyosciami, in Lacte,
adde Salis Nitri q. s. Fiat cum hac foment.

Cataplasma ex farina Hordei, & sem. Lini, cum Ol. Viol. valet. *Clysteres* iniiciantur *cum Urina*, ut superiùs dictum est; & *ex stercore Canis in Vino, & Lacte cocti, cum Ol. Papaveris, & Violarum, & Philonio Rom.* ℥. *i.* paretur Clyster, Si dolor sit acutus, cum magno calore in parte dolente, sanguinis missionem laudant multi ad prohibendam inflammationem, & opinio non est damnanda, si dolor non remiserit. Interius exhibeatur *Emulsio Sem. frigid. major. & Papaveris albi, extracta cum Aqua Hordei ad* ℔. *i. Spir. Sal. Nitri* ℈. ß. *Laudani opiati gr. ii. M.* Opiata, bile desæviente, sunt efficacissima pro ejus attemperatione,

℞. *Aqua Flor. Papaver. errat.* }
Endiviæ } *a.* ℥. *iv.*
Acetosæ }
Succi Limonum ℥. *i.*
Salis Prunellæ s. p. ʒ. *i. vel Nitri puri* ʒ. *i. M.*

Sequens Pulvis, bile peccante, valet:

℞. *Cort. Aurant. s. p.* ℥. ß.
Ocul. Canc. }
Terræ sigill. }
Bol. Armenæ } *a.* ʒ. *i*
Succini præp. }
Margar. præp. }
Salis Nitri purissimi ℈. *iv.*
Opii præp. gr. ii. s. p.

Hujus Pulveris ʒ. *ii. in Aqua Papaveris erratici exhibeantur.* Valet etiam *Spiritus Anticolicus Hartmani*, ratione nitri, cum decocto, vel succo herbarum refrigerantium. *Opiata* in doloribus acutis convenire, recepimus ab *Hipp. aphor. 25. lib. 5.* ubi docet, *Aquam frigidam dolorem articulorum solvere*, & reddit causam, quia modicus torpor dolorem solvit; opiata hunc torporem inducunt, consequenter ex Hipp. admittenda; & frequens est usus opiatorum in *Hipp.* qui etiam in medicina facienda commendat *specifica*. In dolore Colico sunt specifica *Testiculi Equi Vino malvatico loti, postquam in taleolas incisi fuerint, in furno exsiccati, pulv. & ad* ʒ. *i. exhibiti, cum* ℈. *i. Pulv. Anis. in Aqua Camomillæ. Filipendulæ. Aqua distillata è glandibus Quercus, vel istarum Succus* commendatur pro arcano in Colica. *Talus Suillus ustus, & Leporinus totus exhibitus in Aqua Pulegii, vel Fumariæ*, sunt specifica. *Fumaria major exsiccata, & in pulverem redacta à* ʒ. *i. ad* ʒ. *ii. in Vino, vel jure. Membrana nucleum nucis investiens, vel cartillago dividens nucleum, exsiccata ad* ℈. *ii. in Aqua Carminativa; Radix Gentianæ ad* ʒ. *ii. in Vino albo*, Summè valent. Habetur pro arcano *Radix Consolidæ maj. & Sigilli Salomonis ad Solem exsiccatæ, & in chartæ albæ involucro conservatæ pulvis istarum in æquali portione* ʒ. *i. exhibetur in Vino per quatuor horas ante prandium, vel cœnam. Cœpa in Vino cocta, & umbilico in emplastri formam applicata*, sedat dolorem.

Sedato dolore, purganda bilis cum *Syr. Ros. sol.* ℥. *v. dissol. in Sero capr. depur. post horam superbibendo Aquam Nocera ad* ℔. *iii.* vel *Infusione Rhaub. ad* ʒ. *i. dissolvendo in ea Mannæ elect.* ℥. *iii.* vel *cum Pil. Alephang.* ʒ. *i. Extract. Rhaub.* ℈. *ii. M.* Vel

℞. *Ol. Amygd. D. s. i.* ℥. *iiii.*
Vini malvat. ℥. *i.*
Syr. Papaver. ℥. ß.
Sperm. Ceti ʒ. ß.

Diœta, dixi superiùs ex Hipp. sit abstinentia, vel simplex jus permittendum, vel *Decoctum Tamarindorum, & Passularum*, pro præservatione refrigerans, & in usu sint ex Lacte parata fercula.

Si à bile, ut fieri solet, Colica convulsiva superveniat, fomentum, in hoc casu, cum Cephalicis, & nervinis parandum; v. g.

℞. *Decoct. Rosmarini*,
Pulegii,
Origani,
Menthæ,
Rutæ,
Lil. Convall.

Hoc foveatur venter, & pars dolens, vel cum dictis simplicibus impleatur sacculus, & immergatur in dicto decocto calido, & ventri applicetur.

Clysteres ex *Lacte, Oleo Castorei, Lumbricorum, & Philonio Romano* adhibeantur. Quæ nervorum affectus spasmodicos in Hypochondriaca, & Hysterica affectione conveniunt, in dolore Colico convulsivo sunt proficua. *Sclarea coquatur in Vino, huic percolato misceantur flores Sulphuris* ʒ. ß. *Antim. Diaphor.* ℈. *i.* est remedium specificum, sicut *Zedoaria, cum Myrrha in Vino decocta*. Vel

℞. *Succini præp.* ℈. *ii.*
Cranii hum. }
Corall. rub. } *a.* ℈. *i.*
Antim. Diaphor. ℈. ß.
Castorei ℈. *ii.*
Myrrhæ ℈. *i.*
Ass. fœtid. ℈. ß. *M. cum Aqua Pulegii F. B.*

exhibendi cum *Aqua Flor. Papaveris errat. & Lilior. Convall. a.* ℥. *iiii.* Omnia *Diaphoretica*, & *Diuretica* conveniunt, non evacuatur humor in nervis hospitans melius, quàm per urinam, & sudorem.

Alii dolores eodem modo curandi; nam causam habent, vel à flatu, vel ab humore acri, vel à convulsione nervorum in Hypochondriis. Sic dolor ardens à bile, distendens à flatu, cum torsione à convulsione curam exposcit jam exaratam. Dolor algens, & perterebrans, quia à materia viscida, & acida gignitur, requirit curationem per aromatica descripta in dolore à flatu, & per ea descripta in curatione cruditatis acidæ; sed semper ea methodo præscribenda remedia, quam Hippoc. dictavit. Urinam provocantia exhibet Hipp. in doloribus à labore, quæ videntur etiam propria in doloribus ab humorum fluxu. *V. Hipp. lib. de salub. Diæta nu. 3. & de affect. num. 16.*

CAP. XXIV.

De Dolore Nephritico.

NEphriticis ex sui significatione inflammationem exprimit, communiter tamen accipitur pro dolore nephritico à calculo.

Nephriticum dolorem describit *Hipp. lib. de intern. affect. num.* 15. *Dolor acutus incidit in renem, in lumbos, & in testem secundum renem situm* (hoc correspondentem reni dolenti) *& frequenter mingit, & adstringit paulatim, & urina supprimitur, & cum urina procedit arena, & ubi per urinæ meatum exit, urina dolorem fortem in meatu exhibet; cùm autem ipsam per urinam* (hoc est arenam) *ejecerit, dolor remittit. Postea verò rursus in iisdem doloribus jacet; cùm autem mingit, etiam colem præ dolore fricat; vulgus autem Medicorum, quod non intelligit morbum, ubi videt arenam, putat vesicam calculo laborare, at non vesica, sed ren lapide laborat. Morbus fit à pituita, cum ren in se ipsum susceptam pituitam, non demiserit rursus, sed in ipso in tophum concalluerit, & fiunt ex ea tenues lapilli, velut arena.*

Definire possumus dolorem renalem, dependenter ab hac Hipp. sententia, *Tristem sensationem partis sensitivæ renum, factam à calculo.* Est *Tristis sensatio*, quia est dolor; & sub tristi sensatione comprehenditur etiam dolor acutus, & vehemens. Pars sensitiva renum, sunt uretheres, vasa renibus appensa, per quæ urina à renibus secreta defertur ad vesicam, & dicuntur partes renum, quia in sua origine sunt renibus appensa, & urinæ à renibus separatæ excretioni serviunt. Nulla alia pars doloris acuti est capax in renibus, quàm uretheres, quia membranosi, & nervos à sexto pari, & à lumborum vertebris suscipiunt, substantia renum sensitiva quidem, sed obtusi sensus, ideò doloris acuti incapax.

Causa tristis sensationis est calculus, sua duritie, sua asperitate premendo, vellicando, magnitudine distendendo uretherem, dum per hunc transit; manifestum enim est, dolorem nephriticum non esse acutum, nisi quando calculus, vel arena conglobata per uretherem transit.

Calculi materia est dura, terrea, quia compacta saxeæ indolis, de cujus generatione variæ sunt sententiæ. Alii à facultate lapidifica, alii à spiritu lapidificante, alii à miscella duorum liquorum contrariorum, quorum unus dicitur acidus, alter alkali, qui simul congredientes post conflictum, quem ratione suæ contrarietatis ineunt in unam solidam substantiam uniuntur; alii à quiescentibus particulis rei fluidæ, unà cum æquali figura particularum acquisita, per quam possunt omnes sibi adhærere, & ex hac quiete, & adhærentia particularum corpora solida constitui volunt; alii à materia crassa, à calore indurata. Quid de hac re senserit Hipp. videndum.

In cit. sententia causam calculi aperit *Hipproc.* in illis verbis: *Hic morbus fit à pituita, cùm ren susceptam pituitam in se ipsum, non rursus dimiserit, sed in ipso in tophum concalluerit*, quòd idem est, ac obduruerit.

Pro declaratione hujus sententiæ Hippoc. suppono, quòd certissimum est in urina naturaliter reperiri materiam tartaream, terream, tartaro Vini similem, quam vel fundo, vel lateribus matulæ adhærere observamus; & est pars tartarea, & terrestris sanguinis, priùs in alimentis, & potu existens, ex salis, & terræ particulis composita; tartarum hunc in humoribus probant pituita gypsea, & dentes ab hoc velut incrustati, & lacrymæ, quæ in tenuissimas consolidantur arenulas, imò cervorum lacrymæ in lapides consolidantur; partes terreas, & fixas in liquoribus subtilissimis, & fugacissimis, reperiri, docet Chymia: Oleum Camphoræ, & Oleum Tartari, æqua portione distillentur igne valido, donec omne fluidum exeat, remanent in fundo fœces ignem violentum sine mutatione tolerantes, & istæ fœces, vel istarum materia in minima divisa præexistebat in dictis Oleis; similes particulas in sanguine minus subtili, & diversis substantiis composito licet admittere, sub nomine tartari apparentes, ut dicebam in urina omnium indistinctè, in dentibus, & tophis podagrorum, in pituita gypsea. Hic tartarus in massa sanguinea, non distinguibilis, sed in minutissimas particulas comminutus, cum cœteris humoribus fluit, accepta fluiditate à parvitate suarum particularum, & divisione, seu potiùs disjunctione mutua earumdem, in qua disjunctione volunt Recentiores naturam fluiditatis consistere; hac de causa arenulæ minutissimæ in Horologio instar aquæ continuo, & non interrupto motu fluunt, & pari pacto fluunt cum sanguine dictæ minutissimæ particulæ tartari, non distinguibiles ob sui parvitatem, & ob miscellam cum aliis diversæ conditionis, & eadem ratione urinoso sero consignatæ, & fluunt cum eo, & non distinguuntur ab aliis particulis, quibus miscentur, urina excreta, & quiescente hæ particulæ tartari minutissimæ, à particulis urinæ disgregantur, & separantur, quia graviores particulis seri urinosi, ideòque proprio pondere in fundum vasis urinam continentis præcipitantur, & fiunt conspicuæ in arenulis, & in tartaro unito. Hic fluxibilis, quia in minutissimas, & disjunctas particulas divisus in lapidem, & duram substantiam minimè fluxibilem, & solidam transibit, si dictæ particulæ minutissimæ, & disjunctæ uniantur, & forti, ut ita dicam, vinculo ligentur; quod necessariò eveniet, si ab humido crasso particulæ illæ minutæ excipiantur, & simul uniantur, & postea humidum exsiccetur; ab exsiccatione illa massa soliditatem, & duritiem contrahere necesse est, prout habemus ab *Hipp. li.* 4. *de morb. nu.* 28. ubi, explicando causam lapidis vesicæ in pueris lactantibus, ait: *Et puer, si de nutrice lac non purum suxerit, sed biliosum, prout dixi;* (in bile est sal facilè concrescens in lapidem, ut patet in lapidibus frequenter repertis in cysti fellis;) (*at ubi suxerit lac non purum, sed terreum* (tartarum in lacte, & materiam in lapidem concrescibilem designat, lapides enim non sunt nisi terra cum humido viscoso exsiccatione indurata) *& pituitosum, & habuerit puer venas à ventriculo ad vesicam tendentes amplas, ac attrahentes.* Et postea addit: *Siquid sanè in lacte non purum fuerit id, quo vesica fruitur, lapis fit tali modo, velut in aqua non pura in calice; aut vase æneo turbata, & rursus sedata, fœx fit in medio acervata; sic sanè & in vesica de urina pura non existente.* Et inferiùs ait: *Et à pituita cruda concrescit, glutinum enim fit pituitam ad fœcem ammixta.* Totus textus videatur.

Vidi in Religioso, urinam crassam sine ullo impedimento exire, & in copia naturali, quæ statim refrigerata tota in tophum, sed friabilem condensabatur, cujus causam existimavi esse urinam cum humido viscoso, sed à calore interno partium liquato; hoc tartari prædicti fluxibilis particulis saturabatur, & quamdiu in renibus, & vesica talis urina permanebat, dictæ particulæ tartareæ non erant conspicuæ, sed cum humido viscoso à calore liquefacto fluebant; Urina autem è corpore expulsa, & calore à visceribus excepto expirato, materia viscosa condensabatur, & particulas tartareas stringebat, in unamque massam friabilem tophaceam uniebat, & accedente exsiccatione necessaria ad arctam, & resistentem unionem, tota urina in lapideam, & minimè friabilem substantiam coaluisset. Non est ergo dubitandum de materia tartarea, terrea, salina concrescibili in sanguine existente.

Si contingat urinam in pelui renum aliquantulum morari, & pro eo temporis spatio particulas tartari præcipitari, & in ea quiescere, vel particulas easdem magis crassiores in solo transitu eamdem præcipitationem proprio pondere sortiri, itaut aliqua portiuncula cumuletur, & huic superveniat pituita crassa cum urina delata, quæ à rene non dimittatur, ut ait Hipp. illa portio tartari inviscatur cum hac pituita, & à calore renis agitata perfectè miscentur, & unam, solidam, non fluentem substantiam componunt, quæ à calore renum exsiccata obdurescit in lapidem. Idem etiam potest contingere, si primò pituita mucosa, viscida concrescibilis in parva quantitate illabatur ad peluim renum, in eaque quiescat, impedimentum ponens portioni urinæ, quæ detenta deponit in ipsa pituita particulas tartareas, vel terreas salinas, unde calculus modo supradicto.

In hoc sensu interpretata sententia Hippocratis, omnem meretur veritatem, & ab hac interpretatione patet causa hæreditariæ indispositionis calculosæ; requiritur enim indispositio organica, per quam motus urinæ in pelui

pelui retardetur, & organica laxitas orificiorum vasorum pituitæ crassæ, & viscidæ exitum concedens; indispositio etiam sanguinis, fœces adustas, terreas, cum sale unitas cumulans, quæ & hæreditaria potest esse cum temperamenta totius à sanguine pendentia, per multas ætates in una familia observentur, sicut & indispositiones, & vitia partium organicarum. Hujusmodi læsam organizationem notavit *Hipp. in cit. n. 28. de morb.* ubi habet, venas, quæ ducunt à ventriculo ad vesicam, esse amplas, & designat organizationem istarum læsam. Hic textus attentè legendus.

Causæ magis remotæ sunt, quæ generationi tartari, & arenæ maximè serviunt, & est materialis, & efficiens; illa consistit in fœce sanguinis crassa, terrestri, quia particulis crassis, & terreis referta, qualis est fœx vini, & omnium succorum à fructibus, & herbis expressorum, à qua massa sanguinis per tot digestiones, & philtrationes non eximitur. Efficiens est, calor sanguinis has particulas crassas, terrestres adurens, in tartarum, & arenam reducens. Fœx vini, & aliorum liquorum, seu succorum exsiccata, in materiam arenosam abit. Hujusmodi materiam habent omnia alimenta etiam liquida, ut vinum, à quo, non obstante ebullitione, & fermentatione, tanta copia tartari segregatur; hujus portio semper remanet in chylo transeunte in sanguinem, in quo conservatur, & paulatim per urinam excernitur. Hæc materia terrestris, arenosa redundat præcipuè in eis, qui pituitam crassam, viscidam elaborant, & colligunt vitio ventriculi in sua digestione deficientis, alimentorum partes crassas comminuendo quidem, ut unà cum chylo venas lacteas subeant, & sanguini misceantur, dispositionem verò necessariam ad mutationem in sanguinem bonum, & alibilem non tribuendo. Hinc fit, quòd particulæ istæ in massa sanguinis existentes paulatim congregatæ tamquam similes, & ob suam texturam facilè ad invicem adhæsibiles pituitam crassam constituunt, à qua apprehensæ particulæ tartari divisæ, arenulæ formantur, & si hæ ad invicem à pituita colligantur, calculus formatur. Hanc pituitam in ventriculo Nephriticorum observamus in vomitu succedente in actu doloris, & etiam absente dolore. Ejusdem collectionem in sanguine, ab excrementis, ab urinis, & à depositione crassa urinarum distinguimus, itaut dubium non sit ventriculum fovere hunc morbum suis cruditatibus, & indigestionibus, quibus massa sanguinis impletur excrementis tartareis, terreis, viscidis, & crassis, cùm verum sit dictum *Hipp. in cit. text. 28. 4. de morb. Consentiunt enim corpus, & ventriculus*, idest massa sanguinis sequitur conditionem chyli à ventriculo præparati. Hanc debilitatem digestionis coadjuvant alimenta difficilis digestionis, carnes bovinæ, suillæ, fumo maximè exsiccatæ, vel sale conditæ; Lac, quia facilè corrumpitur, legumina, pisces saliti, Ostreacea omnia; Caseus, à cujus nimio esu generatum lapidem in vesica observavit *Salmuth. cent. 2. obser. 92.* ad magnitudinem ovi gallinacei; ex Lacte lapidem in vesica generari, docuit *Hipp. in lib. de Aer. Loc. & aqu. n. 23. & cit. lib. 4. de morb. nu. 28.* Vinum est super alias causas efficax ad subministrandam materiam pro calculo, ratione tartari.

Signa diagnostica sunt descripta in sententia Hippoc. supracitata. Distinctiva patent ex eis, quæ dicta sunt de signis distinctivis Colici doloris.

Prognostica: est morbus periculosus, quia inflammationes renum, & urinæ suppressionem inducere potest calculi permanentia in renibus, & ex dolore mors sæpè succedit, si sit auctus, nec calculus ob magnitudinem exire valet, *Gravidæ calculo afflictæ moriuntur*, ut observavit *Panarolus Pent. 3. obser. 8.*

Hipp. in loc. cit. de intern. affect. n. 15. curationem auspicatur ab indicatione à dolore desumpta, qui sui mitigationem, & ablationem indicat, quam aggreditur *fomento*. Habet enim: *Huic cùm sic habuerit, cum Scammonii Succo, aut ipsa radice, fomento prius adhibito, totum corpus purgato*. Purgationi præmittit fomentum, quo in omnibus doloribus pro eorum sedatione utitur. Fomentum parari potest ex *decoctione Parietariæ, Violariæ, Malvæ, Altheæ, Meliloti, Fœnu-græci*, & spongiis, vel filtriis lini crudi in hoc Decocto calido madefactis partem dolentem continuò fovere. Eodem Decocto parandi Clysteres, quos dolori demulcendo inservire, praxis comprobat. *Emplastrum de Meliloto, Unguentum Dialtheæ* convenit; sed inter cœtera præstat *Cratonis Emplastrum:*

℞. *Cancros fluviales. n. x. quos contusos coque in Lacte, & ab eis coctis succum fortiter exprime; adde*
Succ. medullæ panis ℥. iii.
Vitell. ovor. n. iii.
Butyri rec. }
Ol. Camomillæ } *a. ℥. i.*
Croci ℈. ß. M.

Cataplasma applicetur parti dolenti. Fit etiam Cataplasma *ex Succo Cancrorum*, eodem modo parato, & cum *Parietaria* minutim incisa mixto ad ignem redigitur in formam Emplastri.

Secundam indicationem desumit ab excrementis, præcipuè in primis viis stabulantibus, & quibus dolori nephritico subjecti abundant. Hæc indicatio respicit istorum expurgationem, quia à dolore agitati suis pravis, & irritativis qualitatibus hunc augent, & sanguinem ad æstum, & fervorem cum periculo inducunt, ideò *Succum Scammonii*, vel *Radicem istius* exhibet pro purgante blando; notat enim *Mesue, & Dioscorides, Scammoneam Antiquorum in purgando, adeò mitem extitisse, ut ad ʒ. i. exhiberetur, sine periculo*, qua dosi *Rhaub.* utimur, quod mite, & blandum purgans censetur; cum dictis stat *Falopius lib. de simplic. medicament. purgantib.* quare documentum reliquit Hipp. nobis, in dolore nephritico leni, & miti medicamento purgante utendum esse; quod confirmavit, quando dixit, *Vel radice Scammonii purgandum esse*; hæc enim magis blandè purgat, quàm ejus succus. Cùm hac Scammonea careamus, aliis consimilibus utendum remediis, inter quæ usu probatum est *Terebinthinam*, & *Rhaubarbarum* simul mixta multùm prodesse.

℞. *Terebinthinæ puræ ℥. ß.*
Rhaub. ʒ. i. s. p.
Succini prap. ℈. i. M. cum Ol. Terebinth. F. B.
Vel
℞. *Rhaub. El. ʒ. i. ß.*
Sem. Viol. ʒ. iii.
Cinam. ʒ. i.
infundantur in s. q. Aquæ Endiviæ per noctem, facta colatura adde
Terebinthinæ, Vitello ovi dissolutæ, ℥. ß. M.

Tertiam indicationem ad doloris sedationem majorem dirigit, & ad causæ ablationem, promovendo urinam blandè, & huic satisfacit *Succo Cicerum alborum ad congios duos*, addito *Sale*. *Ciceres albi*, & leniunt dolorem, & urinam promovent; addit *Sal*, quia aperit, incidit, abstergit, & urinam provocat: hoc probant Chymici, qui *Spiritu Salis* ad urinam promovendam utuntur. Pro hac indicatione exequendam, innumeris remediis anteponendum *Decoctum à Forest. descriptum lib. 24. obser. 16.*

℞. *Sem. Malv.* }
Altheæ } *a. ʒ. iii.*
Sem. quatuor frigid. maj. a. ʒ. ii.
Hordei ℥ ii.
Jujubarum pinguium n. viii.
Sebesten n. vii.
coquantur in aqua ℔. iii. ad dimidiæ partis consumpt. colatura detur, cui si addantur Semina Dauci, Hyperici, Grana Juniperi, ad calculum pellendum magnæ efficaciæ remedium parabitur. *Thymæus*, ad Hippoc. exemplum, huic Decocto addit *aliquot guttas Spiritus Salis communis dulcis*. *Decoctum Sem. & folior. Altheæ* dolorem lenit, & calculum expellit. *Oleum Amygd. dulc. rec. s. i.* etiam optimum. Post purgationem admittitur communiter venæ sectio, ob rationem de Colica dictam.

Quartam indicationem desumit Hippoc. à doloris extirpatione per remotionem causæ, cum *Balneis*, & cum *Diureticis medicamentis*. Balneum *Olei communis* primum locum tenet, secundum, balneum *decoctionis herbarum emollientium, & laxantium*, non quia laxent vias, per quas calculus transire debet ultra earum naturalem capacitatem, sed quatenus acrimoniam tollunt, & dolorem leniunt, quo lenito, tolluntur dolorificæ contractiones, & crispaturæ vasorum, à quibus multum

cavi-

cavitas illorum, per quam transire debet calculus, coarctabatur, & hoc modo dicetur via dilatata ab emolliente, & laxante medicamento. Tertium, balneum *Aquæ communis tepefactæ*. Quæ urinam movent, enumerat *li.* 2. *de Diæta n.* 14. Præter illa ab Hipp. recensita, experientia alia manifestavit non inferioris conditionis; pauca, inter innumera, seligam, nempè: *Sem. Dauci, Lappæ maj. a.* ʒ. *i. pulv.* & exhibeantur *cum decoctione Ononidis in vino. Fructus Cynosbatis Saccharo conditi*, vel *in pulverem redacti ad* ʒ. *ii. cum Vino malvatico* ℥. *iii. Succi Limonum* ℥. *i. & Sacchar. cand. s. p.* ʒ. ß. *Arilli in Cynosbate contenti, separati, exsiccati, in pulverem redacti, in vino ad* ʒ. *i. exhibetur pulvis*, & est magnum arcanum pro expellendo calculo; sicut *Vinum, in quo infusæ fuerint per noctem Baccæ Juniperi contusæ. Alchekengi fructus*, quocumque modo exhibiti, vel *in pulv.* vel *in essentia*. vel *in succo*, cum *decoctione foliorum, & Baccarum Hederæ terrestris. Millepedes præparati ad modum Augenii ad* ʒ. *i. cum decoctione Armoraciæ, seu Raphani sylvestris, in Vino*, est arcanum. Vel

℞. *Baccar. Hederæ*
Granor. Juniperi } *a.* ʒ. ß.
Cicer. rub. m. ß.
Cort. Fraxini interioris ʒ. *i.*
bull. in ℔ *duabus aquæ, & Vini simul vase clauso, lento igne, ad consumptionem medietatis, coletur, adde colaturæ*
Spir. Terebinthinæ ℈. ß.

In casu desperato, *Pellicula interior ventriculi Gallinarum mense Februarii extracta, Vino malvatico lota, in furno lento calore exsiccata, & in pulverem redacta, ad* ʒ. *i. exhibita in decocto Parietariæ, Sem. Lappæ major. & grana Milii solis*, est magnum specificum. *Cantharides præparatæ ad gr. v. in aceto, vel Vino acido, à quo virtus illarum corrosiva enervatur. Crura, & pedes Galli exsiccati, in pulverem redacti, ad* ʒ. *i. exhibetur pulvis in Vino decoctionis rad. Tormentillæ. Urticæ mortuæ fol. m.* ß. *infundantur per noctem in* ℥. *vi. Vini albi generosi, manè facta colatura exhibeatur ægro; remedium reiteretur durante dolore, facta nova infusione. Anserinæ folia ad m.* ß. *bull. in Vini* ℥. *vi. ad consumpt. mediet. manè jejuno stomacho Vinum bibat æger, reiterandum remedium usque ad lapidis excretionem. Hoc Vinum per duodecim dies sumptum frangit lapidem vesicæ. Radix Raphani minutim incisa, infund. in* ℥. *iii. Vini malvatici, Soli exponatur, vel in loco calido conservetur per* 15. *horas, postea coletur Vinum, huic adde* ℥. *ii. Aquæ Milleflorum. Aquæ Fragarum, huic* ℥. *ii. Pulv. Rad. Virg. Aureæ* ʒ. *i. Succi Limonum parum, Sacchari q. s. ad gratum saporem, exhibeatur ægro manè jejuno stomacho, ante cibum per quinque horas, & reiteretur per* 12. *dies*; hoc remedio, non solùm calculus renum expellitur, sed lapis vesicæ conteritur. *Aqua Milleflorum, est aqua destillata è stercore Vaccarum, & Bovum in mense Maii collecto, quando herba viridi vescuntur; stercus colligendum in die sereno*. Hæc ultima quatuor remedia, sunt arcana in calculo renum expellendo, & pro perservando.

Advertendum, quæcumque exhibentur pro expellendo calculo, esse adhibenda per horam ante balneum.

Si istis non cedat dolor, calculus non expellatur, lavare, idest balneare multa calida ægrum Hipp. jubet, *& tepefactoria*, hoc est fomenta, *qua parte maximè dolet* applicare, itaut & balneum, & fomentum sit unicum remedium, in quo casu retinenda superiùs dicta.

Pro præservatione commendatur *Capitulum Alli minutim incisum, in Spiritu Juniperino infusum, singulis noviluniis assumendum*. Vel

℞. *Sem. Hypericonis,*
Urticæ,
Dauci,
pulverizentur, & cum Terebinthina F. B. & per quindecim dies assumantur ʒ. *ii. manè jejuno stomacho*, deinde omni septimana una vice, per aliquot menses. *Lapis Lyncis, Spongiæ, Judaicus, Cancrorum oculi. Matrisperlæ, Sem. Dauci a. quantum vis, cum Terebinthina excipiatur*, eodem modo exhibeantur. *Aqua distillata ex Perisçaria, & super alia folia ejusdem Perisçariæ cohobata multoties, à calculo perservat ad* ℥. *iii. sumpta per duas vices in hebdomada. Aqua Betulæ* prædicatur ab *Helmontio* pro arcano in præservatione a calculo. Purgatio omni mense facta cum *Pil. de Charabe Cratonis*, & etiam *Masticinis* perservat.

Maximè notandum est, quòd subjungit *in fine text. Hipp.* per hæc verba: *Cùm autem intumuerit, & elevatus fuerit* (idest tumor, in regione renum obortus fuerit) *sub id tempus renem secato, & extracto purè arenam per urinam cientia sanato. Si enim sectus fuerit, fugæ* (hoc est salutis) *spes est, sin minus morbus homini commoritur*. Supponit Hipp. in dolore nephritico tumorem fieri in regione externa renum, cujus suppuratione salus ægro eveniat, & hac non eveniente, vel neglecta, ægrum interire; idcircò accuratam hoc exigit observationem. Sint ergo oculati, & attenti Medici nephriticum dolorem curantes, & eveniente casu suppurationis, utantur opera Chyrurgi. De calculo expulso, & extracto à tumore suppurato in regione lumborum meminit *Fernel lib.* 6. *Patol.* Hunc tumorem crederem à multitudine sanguinis per dolorem collecta in regione circa renem, à quo tumore, compressione, vel halitu molesto prohibeatur actio renum pro expulsione calculi; quapropter tumore suppurato, facilis evadet per medicamenta calculi expulsio.

Diæta sit cum cibis optimi succi, & facilis digestionis, fugienda omnia alimenta, quæ crassos, viscidos, tartareos humores generant. Vinum generosum, crassum rejiciatur; tenue, aquosum eligatur.

CAP. XXV.

De Urina Sanguinea, & purulenta, & Renum Suppuratione.

ALios Renum dolores describit *Hipp. in cit. lib. de intern. affect. n.* 16. 17. & 18.

Primus est dolor à sanguine in copia congregato in venis renum, itaut præ copia venæ rumpantur, & renes sanguine repleantur; à plenitudine distendente, à ruptione vasorum, à copia sanguinis premente, & irritante principium vasis uretheris maximè sensitivi fit dolor, sicut fit à calculo. In hoc dolore exit urina sanguini mixta, & progressu temporis pus; hæc omnia continetur *in n.* 16. *supracit. li.* ubi habet: *Dolores fortiter premunt velut in priori* (idest in calculo, & arena multa.) *Fit autem morbus è labore, cùm ruptæ fuerint venæ tendentes ad renem, & postea sanguine ren repletus fuerit. Hic, ubi hæc patitur, cum urina sanguinem mingit in principio morbi, deinde progressu temporis pus.* Per hæc verba describi patet urinam cruentam, & purulentam, excludendo mictum sanguinis evenientem post evacuationes suppressas mensium, vel hæmorrhoidum, cùm talis fluxus non sit morbosus, ratione evacuationis sanguinis, quia hic ad excretionem destinatus erat, sed solùm ratione viæ inconsuetæ tali excretioni debeat dici morbosus; quandoque visus est sanguinis fluxus per renes periodicus, qualis erat ille mensium, & hæmorrhoidum, ut observavit *Forestus li.* 24. *obser.* 7. & *obser.* 9. & *Salmuth. cent.* 3. *Hist.* 43. animadvertit mictum sanguinis periodicum ad formam menstrui fluxus in mulieribus, qui cohibitus fuit cum morte patientis, & excludendo criticas evacuationes sanguinis per urinæ vias à natura factas; de qua effusione sanguinis exemplum habet *Zacut. Lusit. li.* 2. *Prax. admir. obser.* 69. in febre ardente sanguinis mictu extincta. Pleuritides etiam sanguinis mictu curatas, observavit *Hildanus cent.* 2. *obser.* 31. & *Schenkius li.* 2. *obser.* 20. similes enim evacuationes sunt in patientis beneficium. *Hippoc. in hoc text.* loquitur de fluxu sanguinis à renibus, per ruptionem venarum, & de urina purulenta sine ulcere renum, sed à sola suppuratione sanguinis renem implentis, ut loquitur Hipp. hæc repletio potest intelligi de cavitate, & de vasis renum, & utrobique sanguis stagnando in pus convertitur, quod paulatim per urinam excernitur, & urina fit purulenta, excluso ulcere; quod colligo ab illis verbis textus, *Hic si quietem corporis habuerit, celerrimè sanus erit*; si pus esset ab ulcere, sanitas tam citò non adesset, pus ergo ab alia causa, quàm ab ulcere, nec altera potest assignari, quàm sanguinis in cavitatem renis extravasati

sati suppuratio, & docemur posse, urinam sanguinolentam, & postea purulentam fieri sine ulcere renum, sed per præcisam suppurationem sanguinis à rupta vena in substantiam renum depositi: docemur pariter, per ruptam venam non intelligere Hipp. venam corrosam, vel laceratam: hoc enim patiente vena necessarium est ulcus in ea, quia esset divisa, & in superficie divisionis ante istius unionem succederet pus, quomodo succedit in vulnere; sed per ruptam venam intelligenda est potiùs arteria in parte sui orificii aperta, sanguinemque in substantiam renum cum urina effundens.

Causa hujus affectus, aliam non assignat, nisi extrinsecam, laborem nempè; per hunc incalescit sanguis, effervescit, & rarefit, vasaque implet, & distendit, & si in labore partes circa renes, & lumbos magis exerceantur, venæ istarum partium distenduntur magis, & implentur, quàm in aliis partibus. A distensione vasorum, venarum, anteriarum, nervorum, membranarum, unà cum uretheribus reni annexis, fit dolor ille acutus descriptus, similis illi à calculo, & eò magis si sanguis acrimonia prædirus sit. Ab eadem plenitudine distendente, & ab impetu spirituum sanguinis venæ rumpuntur, idest aperiuntur, cum effusione istius, qui quamdiu fluiditatem servaverit, urina cruenta evadet, ubi verò concreverit, in pus vertitur, quod cum urina excretum, hanc purulentam facit sine ulcere; quod confirmatum habemus ab *Hipp. lib. 1. de morb. n.12. Cùm vena convulsa rupta fuerit, sanguis effusus putrescit, ac suppuratur*. Nec Hipp. quando *in cit. text.16. de int. affect.* dicit, *Si autem concreverit ulcus*, loquitur de ulcere renum, sed de ulcere, hoc est vulnere per sectionem facto, ut patet ex verbis subsequentibus.

Ab hac causa, nempè à labore, effusionem sanguinis per urinam efficiente, modo dicto, erudimur, omnia ea, quæ plenitudinis vasorum in renibus possunt esse causa, hanc effusionem etiam efficere; hinc diuretica valida cum sero, sanguinis copiam ad renes ducentia, plenitudine renes vitiare possunt; sicut Vini generosi, & Spiritus Vini nimius potus, quia urinam copiosè movent, & copiam sanguinis ad vasa renum ducunt, à qua implentur; equitatio, saltus, cursus, lusus parvæ pilæ, defatigatio in Veneris exercitio, à quo quandoque visus est fluxus sanguinis per vias urinæ, quem adnotavit *Forest. li. 24. obser. 9.* implentur enim vasa in genitalibus, & in rene sanguine ab œstro venerea ad has partes vocato.

Quoad signa diagnostica, hæc descripta sunt ab *Hipp. in præd. sententia*. Prognostica, quæ eliciuntur ab Hippoc. mala; *in fine* enim *ejusd. text.* habet: *Hic morbus gravis est, & multi ex ipso ad tabem renalem devenerunt*. Curationem tamen admittere, & facilè, colligimus à verbis superioribus, quæ sunt: *Hic si quietem corpore habuerit, celerrimè sanus erit*; ex quibus habemus morbum esse dubium, & in principio benè tractatum admittere curationem, contemptum verò ad interitum tendere.

Pro curatione descripti affectus, licet animadvertere plenitudinem, & redundantiam sanguinis in vasis sanguifluis renum reperiri, à qua venæ rumpuntur, seu aperiuntur; & labor non est, causa hujus morbi, nisi ob hanc plenitudinem, quam in vasis renum cumulat.

Ex præceptis universalibus *Hipp.* & præcipuè ex *3. aphor.1. sect.*. habemus, omnem plenitudinem esse statim solvendam venæ sectione, quia nullum remedium est, quod statim plenitudinem solvat, nisi venæ sectio; hoc præceptum extendendum esse ad plenitudinem particularem alicujus partis; docuit pariter, quando in inflammationibus, quæ semper cum plenitudine particulari conjunguntur, sectionem venæ exercuit. Stante hoc præcepto, & plenitudine vasorum in renibus manifesta apparente, prima indicatio erit mittendi sanguinem in hoc affectu, mensurata quantitate à temperamento, ætate, virium robore, & plenitudine.

Secundam indicationem elicit Hipp. à causa, cujus remotionem molitur per contrarium. Causa fuit labor, quietem huic contrariam imperat, & talis efficaciæ hanc judicat, ut citissimam sanitatem ab hac sibi promitat, & magna cum ratione; nam si labor plenitudinem effecit, hac dempta per sanguinis missionem, & succedente quiete, nova plenitudo non est timenda, sed per quietem prohibenda; quod citiùs, & tutiùs assequemur, si post sectionem venæ sanguinem sistentia, quæ de vomitu sanguinis, fluxu Hæmorrhoidum, & Dysenteria dicta sunt applicentur.

Tertia indicatio, à dictis de existentia sanguinis coagulati in renibus connotat, discoagulandum esse, ut pus impediatur, & sanguis fluidus factus exeat suppuratione impedita. Discoagulant sanguinem *Oculi Cancror. Mumia; Antim. Diaphor. Coagulum Leporis, Sanguis Hirci, Sperma-Ceti, & Decoctum herbæ Bellidis cum flore rubro*, cui si addatur *vel Sanguis Hirci, vel Sperma-Ceti*, pro infallibili discoagulante decantatur. Alii utuntur *Tinctura florum Bellidis, extracta eo modo quo extrahitur Tinctura Rosarum*. Adnoto, discoagulantia adstringentibus sanguinem præmittenda, quia per hæc coagulationem contumaciorem suscipiet sanguis, & in veneni naturam degenerabit.

Sanguis coagulatus in rene, & etiam in extremitatibus vasorum, si suppuratur, & in pus degeneret, aliquando circa spinam intumescit æger, hoc est tumor fit in parte externa correspondenti regioni renis affecti, & talis tumor à multis Practicis observatus fuit, & de eo loquuntur.

Hic fit ob collectionem puris in musculis renibus conjunctis, ut patet ab exitu puris in dissectione tumoris. Quomodo colligatur pus renum in parte externa illis contigua, non potest explicari, nisi vel quia à pure corrosus ren, per apertum foramen materiam purulentam in partes contiguas transfundat, vel per renum porositates in hos transcoletur, vel per metastasim à renibus ad contiguos, & adhærentes musculos expellatur; quonam ex his modis tumor prædictus succedat, facilis est decisio ab illis Hipp. verbis, *Siquidem successerit sectio, è vestigio sanum facies*; si renes essent corrosi, vel perforati, non posset dici *è vestigio sanum facies*; multum adhuc operis perficiendi relinqueretur in ulceris renalis sanatione, & solùm verificatur statim *sanum facies* in hoc casu metastasis, seu depositionis puris à renibus ad musculos contiguos, quia extracto pure in musculis existente, & clauso foramine ab arte facto; æger sanus resurgit; hæc depositio potest fieri per vasa sanguiflua his partibus, nempè musculis lumborum, & renibus, communia. De hujusmodi abscessu locutus est *Hipp. aphor. 36. sect.7.* nec novum est naturam materiam morbificam in una parte existentem, ad longinquam etiam transmittere cum solutione morbi. Dolor in parte externa regionis renum, hujus metastasis præludium.

Curationem hujus tumoris, & prædicti affectus renalis auspicatur Hipp. à sectione tumoris, nulla facta præparatione, quia jam pus est factum, & collectum, quando tumor apparet. *Hunc uti sic habuerit, circa tumentem partem secato profunda maximè sectione juxta renem*. Sunt verba. Hippoc. & continent duas conditiones ad hanc sectionem necessarias: Sectio juxta renes profunda, non ut feriat renes, sed ut nullum impedimentum remaneat inter sectionem, & renes, quod totalem puris collecti expurgationem remoretur. Postea subjungit: *E vestigio sanum facies; & si aberraveris, periculum est, ne ulcus linamentis curandum fiat*, Ab his verbis Hipp. colligitur primò, tumorem prædictum musculorum esse à transmissione puris à renibus, non à vitio illorum, dum statim pure evacuato sanus fit æger; quod utique non succederet, si à vitio musculorum tumor esset. Et quia per sectionem evacuatur pus renum, ideò statim fit sanus, quia liberatur non solùm à tumore musculorum, sed etiam à pure renum. Secundò colligo, tumores factos à transmissione materiæ ad aliquam partem, non indigere præparatione materiæ pro sectione, sed statim secandos esse; pars enim recipiens, & huic contiguæ à variis periculis subtrahuntur; hoc consilium sectandum principaliter in tumoribus à pure aliunde transmisso succrescentibus. Tertiò colligo, sectionem tali diligentia, & animadversione esse perficiendam, ut tota materia in tumore collecta exeat, itaut nullo alio remedio sit opus pro pure evacuando, & si tota non evacuetur materia, oportet postea *linamentis*, idest turundis apertam servare viam relicto puri, cum periculo, dum Hippoc. ait, *Periculum est, ne linamentis curandum fiat*; ab his enim cura protrahitur, & fibræ partis ab eorumdem continuo affrictu, & compressione afflictæ, & cruciatæ rumpuntur, & pars ab aere in curatione admisso alteratur, unde postea ulcus ejusdem.

Alte-

Alterum periculum notat Hippocr. à sectione, per quam non evacuatur totum pus, in illis verbis, *Si ulcus, seu sectio facta concreverit, seu coaluerit, venter intrinsecus à rene suppuratur*; (idest clausa sectione fit tumor, idest collectio puris, quod per sectionem non fuit eductum, cum intumescentia in parte interna circa renes.) *Et siquidem pus intus rumpatur, & ad intestinum rectum procedat, fugæ spes est; si verò contingerit alterum renem* (idest si materia suppurationis in uno rene fixata contaminaverit alterum, & ad putredinem disposuerit) *periculum est ne pereat*. Ex quibus apparet, quanta diligentia sit sectio facienda, ut totum pus collectum in tumore evacuetur; diligentia verò consistit in electione declivis situs, in quo sectio est facienda; nam suo pondere pus totum per apertam in declivi situ viam exibit. Sectio sit etiam lata, ut materia crassa exitum habeat.

Curationem per Chirurgiam hucusque descripsit Hipp. Modo, quæ per Pharmaca tenenda sit, aperit, & ait: *Curetur autem Pharmacis, & iisdem omnibus, quibus & priorem, & eamdem Diætam habeat*. Censendum est curam describi huic morbo convenientem secto tumore, pureque pro majori parte expurgato; & si sectione peracta, dixit factum esse sanum, ibi dixit, non quia cessaret remediorum indigentia, & tota expleta fuerit per sectionem, sed quia æger est in tuto; remanet tamen oppugnanda dispositio illa mala renum, per quam facta est collectio sanguinis in renibus, & istius in pus conversio. In quo consistat ista dispositio, colligimus à cura ab Hippocr. proposita post sectionem consolidatam, & eam præscribit, quam in superiori morbo proposuit, ubi tumorem renum cum sectione curandum assumit, & ait, *Arenam per urinam cientia sanato*. Purgatio ergo per hæc aggredienda; his enim renum cavitas emundabitur, impedimenta, quæ sanguinem in vasis detinuerunt, & plenitudinem supradictam effecerunt, ab eisdem remediis dejicientur. Hæc proposita fuerunt in superiori Capite.

CAP. XXVI.

De Urina Cruenta ab Ulcere Renum.

Altera differentia doloris renum describitur *in n. 17. cit. lib.* ubi ait: *Urina prodit velut à carnibus bubulis assatis succus. Fit autem morbus ab atra bile, cùm bilis in venas confluxerit, quæ ad renem tendunt, & cùm constiterit* (hoc est moram in venis contraxerit) *exulcerat venulas, & renem; ab exulceratione igitur tale quidam procedit cum urina* (idest urina similis succo à carnibus bubulis assatis distillanti, & loturæ carnis.) *Dolores autem hærent in lumbis, & in vesica, & internum, & pudendum, & in ipso rene ad modicum tempus; deindè remittit dolor, & rursus acutus brevi corripit, & in tenuem ventris partem aliquando dolor incidit*.

Dolorem renum Hippocr. repræsentare in hac sententia apertè patet. In superiori textu locutus est de dolore renum à plenitudine sanguinis, & cum urina sanguinea, postea verò cum pure mixta; in præsenti repræsentat dolorem renum, cum urina sanguinolenta, & loturæ carnis simili, & cum ulcere, ut clarè demonstrant illa verba, *Exulcerat venulas, & renem*; & sequentia, *Ab ulceratione igitur tale quidam cum urina procedit*, nempè urina semper tincta sanguine; & quia colore repræsentat succum à carnibus bubulis assatis distillantem, qui parùm rubescit, parùm etiam sanguinis fluere cum urina indicat Hippocr. & licèt in hoc fluxu sanguineæ urinæ adsit ulcus, & venæ, & renis, ut dictum est, non suppuratur, cùm pus non emittatur, sed solùm per apertum ulceris foramen exeat sanguis, ut colligitur ab illis verbis, *Ab exulceratione igitur tale quid procedit*, & in pauca quantitate, quia parùm urina sanguineo colore tingitur, quia capillaris vena, minor venulis in superiori textu nominatis roditur. Rumpi, & corrodi venas sine suppuratione, experientia docet in parvis venulis vulnere simplici dissectis, in hæmorrhagia narium, & hæmorrhoidum; unde per ulcus debemus intelligere solam corrosionem venulæ, & renis, non corrosionem cum pure, sed excoriationem simplicem, licèt corrosio immineat, & tractu temporis sit secutura. Non fit pus, quia sanguis non detinetur, sed semper fluit è vena, & non coagulatur. Dolor non est acutus, sicut descriptus in præcedenti textu, cùm de acutie verba non faciat Hippocrates; qua de causa in rene dolorem adesse obtusum, prout exigit pars non valdè sensitiva, censendum est, nisi corrosio perveniat ad papillas membranosas renum, in quibus dolor acutus forsan potest excitari, dolor acutus in principio uretheris valdè sensitivi fit, de quo intelligenda sunt illa verba, *Et rursus acutus brevi corripit:* interpollatim enim portiones seri, cum humoribus salinis acribus per uretherem transeunt, à quibus morsa hæc pars dolet; & talis etiam erit ille, qui in vesica inter anum, & pudendum, ubi adest vesicæ collum, persentitur, cùm istæ partes sint exquisito sensu præditæ, sicut ille, qui in tenuem ventris partem incidit, & correspondet extensioni uretheris. Causa hujus doloris in his partibus, colligenda à causa exulcerationis, & à consensu renum cum dictis partibus, & à materia acri corrodente ulceris causa, cum urina exeunte, & vesicam, vel ejus collum, & partes uretheris vellicante, & mordicante.

Causam describit Hippocr. in illis verbis. *Fit autem hic morbus, cùm bilis atra in venas confluxerit, quæ ad renem tendunt, & cùm constiterit exulcerat* sua corrosiva acrimonia, & pro bile puto intelligendum esse quemcumque humorem simili acrimonia donatum. Modus, quo bilis exulcerationem faciat, declarat in confluxu bilis ad venulas renum, hoc est in permanentia bilis in sanguine ad venulas renum confluentis; non potest enim humor corrosivus partem, per quam transit, corrodere, nisi in hac aliquam moram trahat, vel quia aliqua crassitie præditus per angusta vasa præterfluere non possit, vel quia à sanguine hunc præcedente remoretur, vel quia viscidus adhæreat vasis, & ad fluxum indigeat impulsu subsequentis sanguinis circulantis: quacumque de causa moretur sua acrimonia corrosiva, partem, in qua moratur, unà cum venis in ea dispersis corrodit, in actu corrosionis dolorem infligit; hinc renum tristis sensatio, & idem humor transeundo per uretheres ad vesicam, & ejus collum, eadem acrimonia dolorem in dictis partibus excitat.

Si bilis, & quicumque humor acris est causa corrosionis, & doloris, patet causas remotas, & externas esse, quæ humori acrimoniam imprimunt, ut sunt alimenta acria, salsa, amara, austera, potus vini generosi, motus violenti, & similia.

Signa diagnostica colliguntur in prædicta sententia. Prognostica sunt communia cum omni fluxu sanguinis, qui semper timendus, quia periculum semper minatur, cum omnis exitus sanguinis sit toto genere præternaturam. Admittere tamen curationem hunc affectum, docet Hipp. in ultimis verbis textus: *Hæc si ita feceris, morbum in melius dispones*; longum morbum tamen esse, prædicit in illis verbis superioribus: *Hic morbus non valdè* (idest non tam citò) *deficit*.

Pro curatione hujus affectus, indicationem desumit Hippoc. primam à causa, quam dixit esse atram bilem, cui competit purgatio, quia est humor qualitate peccans, & molestus actu; ideò istius humoris purgationem molitur cum *Epithimo*, aut *Radice Scammoneæ*, quæ purgant blandè, exemplum nobis relinquendo purgandum quidem esse in ulcere renum, sed blandè; quod præstabunt *Decoctum Epithimi Mesue*, vel *Infusio Rhaub. ℥. i cum Mannæ ℥. iij.* vel *cum Syr. de Polyp. sol. ad ℥. iv. cum Crem. Tart. s. p. ℥. ß.* dissolutis in Sero caprino. Aliqui laudant usum *Mercurii dulc. ad ℈. i.* qui misceri potest cum *℥. ij. Mannæ*, & istius iteratus usus *ad gr. ij. vel iij. in Aqua Plantaginis*, dicitur sanare renum corrosiones. *Vomitum* à multis video præscriptum; mihi tamen videtur suspectus, cùm in conatu vasorum exulceratio major evadat, & conatus ventriculi renes etiam attingat, ob consensum satis manifestum inter hæc duo membra.

Secunda indicatio continetur in illis verbis Hippocr. *Bibenda verò eadem dato, quæ & ex urinæ stillicidio laboranti*. Hujusmodi remedia in Capite de Stranguria inveniet Lector. At quia in hoc affectu supponitur ulcus, saltem superficiale, congruam censerem electionem diure-

diureticorum, quæ balsamicam etiam virtutem continent, quorum aliquas formulas propono:

℞. *Fol. Hyperici*
Hederæ terrestr.
Petroselini } *a. m. ß.*
Cherefolii
Rad. Aristol. rotundæ ℥. *i.*

bulliant in ℔. *i. ß. aquæ, vel vini ad consumpt. tertiæ partis, colatura exhibeatur*, præmittendo *Terebinthinæ* ℥. *ii.* vel *Trocisc. Alchekengi recent.* ℥. *i. in bolo. Decoctum Vulnerarium Quercetani ad ulcera renum*; *Decoctum herbæ, & rad. Fragariæ, Agrimoniæ, Bursæ-Pastoris, cum Balsamo Sulphur. therebinthinato ad* ℈. *ß. Syr. Magistr. Hildani ad ulcera renum, descriptus lib.* 6. *observ.* 44. In ulceris renum curatione communiter proponitur decoctum *Salsæ*, *Guajaci*, *Santalor.* cum sudoris promotione ad ichores sanguinis salsos evacuandos, & ad ulcus exsiccandum; quod nec laudo, nec reprobo, sed superfluum censeo, cùm per balsamica proposita, quæ sunt magis propria, & sine incommodo, universalis emaciationis, molestiæ, & morbi curatio obtineatur.

A dolore elicit tertiam indicationem; pro hac adimplenda proponit *Aquæ calidæ lavacrum*, modo dicto de dolore à calculo, *& sorbitionem farinæ coctæ*, *Melle affuso*; Farina enim emollit, & lenit, ut patet ab ejus usu in apostematibus, ideò internè assumpta lenit dolorem: Mel affundit ad dissipandos flatus, qui in doloribus conjunguntur, quibus correspondentia remedia de Calculo descripta.

Diæta præscripta ab Hipp. admittit solùm alimenta, quæ per alvum quam maximè secedant; his enim prohibetur humorum pravorum cumulus, & præcipuè si acri qualitate non sint donata, & in parva etiam quantitate sumantur. Vinum concedit album jucundissimum, & temperatum; balsamicum enim, & corroborans est diureticum.

Ultimo loco *Lac per quadraginta quinque dies propinat*, pro remedio curativo ulceris, & ejus causæ, & à Macie præservativo, attemperando acrimoniam, & vim corrosivam bilis, optimumque sanguinem generando. De modo particulari exhibendi non loquitur Hippocr. Medici judicio relinquens speciem, & quantitatem Lactis. Speciem Lactis in principio morbi, eam meliorem censeo, quæ magis abstergit; talis est *Lac asininum*, multo sero abundans: facta abstersione, proficuum magis erit Lac magis crassum asinino, quia ad consolidandum ulcus magis efficax; in hac specie est *Lac vaccinum*; quare per viginti dies exhibendum Lac asininum, in reliquis vaccinum. Quoad quantitatem, si ab istius virtute renes alterandi sunt, oportet, ut quantitas non sit parva, ideò in ea majori quantitate exhibendum, quàm patientis ventriculus tolerare potest, *ad duas libras usque ad quatuor*, cum conditionibus consuetis, & notis, quo major erit quantitas Lactis, major debet esse spatium inter assumptionem Lactis, & prandii. Lacti si addatur *Essentia floris Hiperici*, vel *Tinctura floris Bellidis*, vel *Succus*, *& Roob fructuum Alchekengi*, vel *Syrupus supradictus Hildani*, virtuti ejus attemperandi addemus illam consolidandi vasa. Loco Lactis *Aquæ acidulæ minerales* ab omnibus commendantur.

CAP. XXVII.

De Urina impedita in Renibus, & istorum abscessu.

ULtima differentia doloris renum describitur *in numer.* 18. *cit. lib.* his verbis: *Dolores premunt ipsum in lateris mollitudinem* (hoc est in Hypochondriis, sed in illa parte, quæ lumbis est proxima, ut subsequentia indicant verba) *in lumbos, & lumborum musculos* (hoc est in parte interna lumborum, ideò dicit *lumbos*, & in parte externa, ideò dicit *musculos*) *& patitur, qualia solet mulier ex partu laborans* (& indicat doloris acutiem, similem ei, quam Parturientes experiuntur, & situm doloris, nempè lumbos; in hac parte acutè dolent Parturientes.) Dolor in lumbis, musculos affectos istorum indicat, à materia ad hos fluente, & in his commorante, quæ sit molesta parti. Subjungit: *Et non sustinet in partem sanam decumbere, sed valdè dolet* (supponit lumbos in uno tantùm latere esse malè affectos, dum sanam partem supponit super hanc decumbens.) *Valdè dolet*, quia musculi lumborum dolentes, sunt humore pleni, & in istis est abscessus, vel tamquam abscessus; quod manifestum fit ab illis subsequentibus verbis: *Si verò prolongetur morbus, & magis dolet, & suppuratur.* Suppuratio supponit tumorem, dum æger in sanum latus decumbit, pendent musculi, cum abscessu in latus sanum, & pendendo proprio pondere, & illo materiæ, qua imbuuntur, distrahuntur. Quælibet distractio in parte dolente, etiam si sit parva, est dolorifica; id experimur in manu dolente, quam si pendulam detineamus, magis dolorem percipimus, quàm si flexam, & fascia sustentatam detineamus. *Et ex lateris mollitudine quædam pendere videntur velut abrupta*; pondus partis tumidæ humore, & dolentis indicatur, à quo tamquam divulsa, & abrupta, & nemini connexa apparet, cùm talis pars gravitet supra partem, cui incumbit, eo modo quo si aliquod separatum ab alio corpore supra eam incideret. *Si verò pronum decumbat, non dolet* (sunt verba textus) quia in tali situ fibræ musculorum, licèt materia turgidæ manent in sua naturali extensione; ideò nullus dolor. *Et tibiæ ipsius semper frigent*, vel quia musculi interni lumborum ab humore, & à contractione dolorifica turgidi comprimunt arteriæ magnæ truncum, ut sanguis liberè, expeditè, & in copia debita non fluat ad partes inferiores, & tibias, unde istarum frigiditas, vel quia spiritus ad partem dolentem concurrens copioso fluxu, partes inferiores debito calore destituta relinquit; qua de causa frigescunt. *Urina verò vix prodit, præ pituitositate, & crassitudine sua, & si sineris ipsam ad modicum tempus depositam, donec desederit videbis subsidentiam crassam, velut farinam, & siquidem bilis prævaluerit, subfulvam ipsam videbis; si verò à pituita, alba, & crassa erit.* Hæc verba textus alteram partem affectam ostendunt, præter musculos lumborum abscessu pressos, nempè renes, & massam sanguinis, cùm urina, quæ ab eis secernitur, & expellitur, vix exeat, impeditus exitus affectionem morbosam renum declarat. Causam etiam aperiunt hujus impedimenti illa verba: *Urina vix prodit, præ pituitositate, & crassitudine*, & docet, urinæ exitum impediri, non vitio renum, sed urinæ crassitie; est crassa, ob admixtionem pituitæ, itaut per naturale spatium renum, seu suorum vasorum excretioni dicatorum vix transire possit.

Pituitæ concursus, ad efficiendum hoc symptoma, deprehenditur à subsidentia crassa in urina post aliquod tempus apparente.

Dolores renum, quos tetigit Hippocr. in principio hujus sententiæ, pendent à vi, & conatu, quo necesse est uretherem distendi ultra suam extensionem naturalem, pro excipienda urina crassa, & viscida in hac extensione, quia violenta dolent; ad dolorem concurrit etiam acrimonia bile pituitæ conjuncta, urinæ impartita, ut innuit Hipp. in assignanda causa hujus affectus. In vase urethere esse dolorem, colligo ab eo, quòd urina exit, & cum violentia, quia vix prodit, & etiam quia urina detenta in renibus, nullum dolorem facit, ut patet in suppressione urinæ vitio renum, & suorum vasorum, in qua ægri nullo minimo dolore molestantur.

Definiri potest ex dictis hic affectus, *Urinæ impedimentum in renibus à materia crassa illimixta, cum abscessu musculorum lumborum.*

Causam hujus symptomatis tetigit Hipp. in principio hujus sententiæ, ubi ait: *Fit hic morbus à bile, & pituita, maximè tempore æstatis*; *fit etiam à Venere hic morbus.*

Pituita bili permixta, ad musculos lumborum in copia fluendo, istos ad turgentiam implet, maximè eorum tendines, à nimia distensione, à turgentia, & à vellicante, & mordente bile; in istis fit dolor, & dolor acutus, quia musculi maximè sensitivi, secundùm tendines, & ob exquisitum sensum dolent dolore simili dolore Parturientium, in quibus dicti tendines

magnam

magnam patiuntur distractionem; ad renes verò pituita bili permixta, delata per arterias, & cum sero in renibus separata, urinam crassam, viscidam reddit, à qua dolor modo explicato.

Fit maximè tempore æstatis, quia tunc à calore fusa pituita, fluida maximè evadit, ideò etiam ad musculos lumborum, & ad renes, cum sero in copia penetrandi, facilitatem contrahit; in his locis per moram crassitiem suam recuperat, dum quiescendo aliquantulum particulæ pituitæ divisæ ad invicem accedunt, & crassitiem recuperant. Bilis in Æstate fit magis acris, & ejus copia augetur, & cum his efficaciam ad mordendum, pungendum, & vellicandum cum dolore acuto. *Fit à Venere*, dum in hujus exercitio concursus sanguinis ad lumbos, & renes succedit, cùm sint partes, quæ magis defatigantur in Veneris usu; & circa quas fluit sanguis ad genitalia in semen elaborandum, quod cùm prodigè ejaculetur, ad novi regenerationem liberale sanguinis subsidium requiritur, hujus copiosus effluxus ad vasa seminalia circa renes existentia, secundùm aliquam portionem derivatur, ob proximitatem ad renes, & ad musculos lumborum, cum istorum morbosa affectione. Venus etiam huic symptomati occasionem præbet, dum calorem, & fermentum omnium partium debilitando, pituitæ copiosum proventum promovet.

Causæ externæ, sunt res naturales, & non naturales, generationi pituitæ, & bilis inservientes.

Signa describuntur in Hippocratis sententia. Prognostica ab eadem colliguntur ab illis verbis: *Et primum quidem in annum, aut paulò amplius, aut brevius tempus, æger talia patiens perseverat*; & inferiùs subjungit: *Si hæc fecerit, & non celerrimè sanus evaserit, nihil novi est; morbus enim gravissimus est*. Si pituita impediat omninò exitum urinæ, oritur suppressio istius lethalis.

Cùm dixerit Hipp. in hoc morbo suppurationem fieri materiæ in lumbis, & circa renes, cujus signum est doloris incrementum, juxta Hipp. sententiam, *Dum pus conficitur, dolores fiunt*, & addiderit in suppurationis loco tumorem elevari, sectionem imperat in loco tumoris modo superiùs dicto, & cum eadem curatione, & à sectione sanitatem spondet.

Antequam verò tumor appareat, insinuat Hippocr. purgationem in principio morbi bilis, & pituitæ, cùm ab utroque humore pendeat morbus. Purgantium formulæ sint:

℞. *Pil. de tribus cum Rhaub.* ℨ. *i.*
de Agarico ℨ. *i.*
cum Mel. Rof. sol. refor. pil.

Vel

℞. *Syr. Rof. sol.*
Mel. Rof. sol. } *a.* ℥. *ij.* ß.
dissolvantur in Aqua Absynthii q. s. vel fiat infusio Rhaub. & Agar. troeis an. ℨ. *i. per noctem*; *& facta colat. adde*
Mannæ ℥. *iij. m.*

Purgationem vult præcedere fomentum dolorem leniens, & humorem attenuans, ut ita ad purgationem præparetur, v. g.

℞. *Malvæ*
Bismalvæ
Fœnu-graci
Anethi
Camomillæ } *a. m.* ß.
Pulegii
Abrotani
Rosmarini
bull. in s. q. aquæ pro fomento.

Balneum etiam fit frequens, vel cum aqua ex eisdem simplicibus parata, vel aqua fontis tepida; frequens erit, si multoties reiteretur ante purgationem; fomentum verò post purgationem, & quotiescumque dolor molestat reiterandum. Considerando verbum *subpurgatione* in textu positum, non licet per hoc intelligere novam purgationem, sed unam tantùm, & apertè manifestatur ex textu, dum dicit, *Oportet, & purgare, & ante subpurgationem*, hoc est ante purgationem *fomentum adhibere*; quod confirmatur à *Foesii* commento, in quo hoc verbum *subpurgationem* omittit.

Facta purgatione, promovenda urina, ex Hippocr. decreto in superiorum morborum curatione sancito, cum diureticis, quæ in urinæ stillicidio etiam conveniunt superiùs propositis, quibus addi potest *Mel Hispanicum*, *Tinctura Tartari*, *Spir. Salis*, *Spir. Vini juniperatus*, *Spir. Terebinthinæ*.

Si urina promoveatur, dissolutioni humoris collecti in regione lumborum, & renum incumbendum, sovendo partem tumentem cum decocto ex cœphalicis, & postea linteum duplicatum in Spiritu Vini juniperato immersum parti tumenti applicare, & eo exsiceato reiterare; vel sequenti Cerato munienda pars.

℞. *Bdelii* ℥. ß.
Colophoniæ
Picis navalis } *a.* ℥. *iij.*
Succini citrini ℥. *ij.* ß.
Gummæ Ammoniaci
Myrrhæ } *a.* ℥. *ij.*
cum Cera, & Ol. Vitell. ovor. q. s. F. Empl.

Non inefficax esset sudoris provocatio, applicitis lateribus calefactis linteis involutis parti affectæ, vel pane recenti calido, cum *Iva arthetica*, & *Baccis Juniperi* parato, & post sudorem tumens locus inungendus *Ol. ex lateribus*.

Proponit ultimo loco modum curandi hunc morbum & alios superiores, sola diœta, in fine textus, ubi hæc habet:

Si verò citra pharmaca curari velis, crassum ex diœta facere oportet, sive ex hoc morbo ægrotet, sive ex aliis de prioribus, divisis cibis, quos edere solet, in decem portiones, itaut una parte detracta, reliquas comedat; obsonium autem habeat carnem Suis tritam; in ea die decem stadia deambulet.

Diœta consistit in divisione cibi, quo vescitur æger in his morbis renum, præter obsonium, pro quo determinat carnem Suis, adeòut quod servit pro obsonio, non sit aliud, quàm dicta caro. Cibos extra obsonium non recenset, quia horum electionem Medico relinquit, qui ratione utendo eos eliget, quæ boni sint succi. Cur exhibeat carnem Suis, comprehendimus à sententia, quam descripsit *lib. 2. de Diœt. numer. 9.* in qua habet: *Suillæ carnes robur quidem magis, quàm caprinæ corpori inducunt; multum verò alvo secedunt.* Dixit Hippocr. in principio hujus textus, *Crassum ex diœta facere oportet*, idest pinguem; ut hoc obtineat, priùs per diœtam tenuem exsiccat, ut humores pravi, à quibus dixit hunc morbum fieri, per dictam diœtam consumantur; hisce enim permanentibus, alimenta numquam in bonum sanguinem impinguationi idoneum convertentur; istis verò exsiccatis, optima succedet ex alimentis sanguificatio, & ab hac pinguedo; & quia alimenta, quæ facilè per alvum secedunt, pauci sunt nutrimenti, licèt aliqua portio in nutrimentum abiens robur addat corpori, ideò etiam diœtam tenuem, & exsiccantem reddunt, & ad hanc facit caro Suis, cùm facilè per alvum secedat; vult etiam carnem tritam, ut faciliùs digeratur, & secedat; Cibum solitum ægro præbendum in decem partes dividit: prima die, una parte detracta, novem exhibet, & *deambulationem per decem stadia* imperat; secunda, & tertia die alteram partem ex decem; in qualibet die detrahit, non intermisso exercitio decem stadiorum in quolibet die, & etiam plurium: hoc modo usque ad decem dies se gerat æger, omni die unam partem ex decem cibi detrahendo, & exercitium dictorum decem stadiorum, & plurium continuando. *Cum verò ad ultimam partem cibi devenerit, centum stadia deambulet*; tempus hujus exercitii determinat Hippocr. *post cœnam viginti*, *manè quadraginta*, reliqua, quæ supersunt ad complementum centum stadiorum, non habent locum nisi post prandium. Cum cibo *Vinum mendæum* exhibet, *album*, *austerum*. Ex hac victus ratione colligere licet, intentum Hippocr. esse attenuandi, & exsiccandi ægrum, humoresque pravos hoc modo resolvendi, cui intentioni summoperè confert exercititium præscriptum. Hujusmodi victus rationem per *tres menses* consulit; at cùm descripta diœta sit solùm decem dierum, non potest per tres menses institui, nisi completis decem diebus, & ultima cibi parte comesta: redeat adhuc

adhuc ad divisionem ordinarii cibi, relinquendo in primo die, unam, in secundo duas, in tertio tres, & sic usque ad unam partem redeundo, postea de novo ad principium divisionis, & ita per tres menses hac uti diœta, & exercitio; vel post consumationem ultimæ portionis assumat altero die duas, & sic omni die unam addat, usque ad consumationem decem portionum, & postea ab istis unam detrahat omni die, usque ad unam, & sic per tres menses progrediatur. *Transactis tribus mensibus, exercitium minuat, & cibos plurimos edat*, ita determinat Hippocr. in textu, plurimus cibus accipiendus, respectivè ad antecedentem, ut sit major isto, & ita sit plurimus, ut possit augere sine detrimento ægri; augmentum enim cibi quotidianum imperat Hippoc. in subsequentibus verbis: *Cibos plures comedat, eodem modo additione facta, velut detrahebatur*. Cibi quantitati conjungatur perfectio, ad vitandam excrementorum collectionem. Hinc colligo, cibum pro temperamenti conditione prò ventriculi robore in quantitate esse exhibendum, & augendum, & hac victus regula crassus fit æger. Miror hanc victus regulam à Medicis oblivioni traditam esse, cùm multi morbi ferè incurabiles ab hac curari possint. Reliqua in textu sunt clara.

CAP. XXVIII.

De Morbis Splenis, & primò de Inflammatione Splenis, & Tumore.

Renibus conjungitur Splen per vasa sanguiflua, & per ligamentum; ab hac conjunctione motivum accepimus tractationi de morbis renum conjungendi illam de morbis splenis, de quibus multis in locis egit *Hipp. In lib. de intern. affect.* quinque proponit.

Primus est, febris vitio lienis. Describitur *cit. lib. num.* 33. his verbis: *Fit hujusmodi morbus, propter caliditatem Solis bile commota, cùm splen in se ipsum bilem traxerit. Hæc igitur patitur æger: febris acuta in principio accedit, progrediente verò morbo, remittit* (non cedit cum intermittentia) *excepto ipso splene, in quo semper calor hæret, & dolor aliàs, atque aliàs incidit acutus, & in lateris mollitudinem, & in ventrem; & cibos quidem à principio admittit, non valdè secedunt; progressu autem temporis, & calor pallidus fit, & dolor fortis irruit, & claviculæ attenuantur, & cibos non similiter admittit, velut in principio, & à modico impletur. Lien verò aliàs, atque aliàs magnus fit eadem die, & aliàs minor.*

Inflammationem lienis, in hoc textu ab Hipp. describi ab enarratis signis colligere licet, nempè *à febre acuta, calore, dolore, & tumore lienis*, quæ omnia simul unita veram inflammationem demonstrant, præcipuè in parte, quæ sanguine abundat, ut lien; & si febris, progrediente morbo, remittit, per hoc non tollitur, quòd non sit acuta, ut fatetur Hippoc. in principio hujus textus; progrediente enim febre, particulæ sulphureæ materiæ in parte stagnantis expirant, vel resolvuntur, his diminutis accensio diminuta, & hanc diminuta febris sequitur; hujusmodi diminutio febris non tollit acutiem à præcedenti. Sæpissimè in praxi hujusmodi febres observamus, cum vehementi impetu ægrum aggredientes, & paulatim à concepta in primis insultibus acutie declinare, & ad cronicas transire; & verificatur talis transmutatio in omnibus febribus acutis ex decidentia.

Definiendus ergo descriptus affectus *Inflammatio lienis*. Ex eo quòd sit inflammatio, convenit cum aliis omnibus inflammationibus; ex eo quòd sit lienis, differt.

Causam hujus febris, & dictorum symptomatum tribuit Hippocrat. *bili*, prout ostendunt verba illa in principio textus: *Fit hic morbus, propter caliditatem Solis bile commota, cùm bilem splen in se ipsum traxerit.*

Causa externa ponitur Sol bilem commovens, hoc est, vi sui caloris effervescentia fermentatione, & æstu præternaturali bilem agitans, & effreni motu movens: hoc efficere possunt omnes causæ calore efficaci præditæ.

Causa interna, est bilis commota, à splene in se ipsum attracta. Per attractionem, fluxum materiæ accipiendum esse ad aliquam partem, alibi dixi; at cùm ad inflammationem non satis sit fluxus materiæ ad partem inflammatam, sed stagnatio ejusdem, tumorem parientis, in quibus conditionibus consistit inflammationis essentia febre adjuncta, hinc determinandum, vel bilem fluxam ad lienem stagnare, vel esse causam stagnationis, per quam tumorem cum dolore in dicta parte efficit.

Pro demonstrando modo, quo à bile commota in liene succedat calor febrilis, & tumor, recolendus usus lienis à Recentioribus communiter admissus, & est in liene, seu potiùs in suis cellulis, glandulisque in istis insertis fermentum latere, quod sanguini in cavitate cellularum effusi inspiratum volatilitatem, raritatemque communicat, quibus conditionibus disponitur ad relinquenda excrementa, quibus scatet in receptaculis, per quæ motu circulationis transiturus est, & præcipuè ad relinquendam bilem à glaudulis minimis hepatis suscipiendam, mediantibus ramificationibus porri biliarii illis appensis, à quibus deducenda ad cystim fellis.

Bilis à Sole, vel ab alia causa calefaciente commota, seu fervore, æstu, & ebullitione agitata, & cum sanguine ad lienem delata, virtute fermenti lienaris magis, magisque rarescit, fervet, æstuat, & ejus particulæ sulphureæ accenduntur, igneoque calore concepto lienem, & sanguinem in hoc existentem, & per sua vasa circulantem, præternaturaliter calefaciunt, exiens à liene sanguis incendium in hoc conceptum per totam massam sanguinis diffundit, in eaque conservat, cum febre acuta.

Febris, progrediente morbo, remittit, ob rationem superiùs dictam, quibus diebus circumscribatur progressus febrilis acutiei non declarat Hippocr. probabile tamen est contingere in illis diebus, à quibus declinatio vigoris inflammationum completur, quamvis remittat febris non remittit calor splenis, prout colligere licet ab illis verbis textus: *Febris remittit, excepto ipso splene, in quo semper calor hæret*, ob inflammationem hujus visceris cum calore conjuncta, qui cùm in primis diebus sit excedens, febrem acutam cum intensione caloris parit; his verò transactis, diminuto calore inflammationis, remittit febris: in hac diminutione caloris inflammationis, & sanguinis major semper est calor in inflammata parte, quàm in sanguine, ut patet in apostemate externo, in quo, dum pus conficitur, adest febris, confecto pure, cessat; remanet tamen calor sensibilis in parte.

Dolor aliàs, atque aliàs incidit acutus, & in lateris mollitudinem, & in ventrem. Causa hujus symptomatis petenda ab acrimonia materiæ inflammationem parientis, ab ustione in loco stagnationis concepta, & à nerveis propaginibus per hoc viscus in copia disseminatis; quotiescumque particulæ materiæ acris, & adustæ multæ exaltatæ fuerint, & multas nervorum ramificationes cum impetu vellicaverint, dolor acutus succedit; si aliquas tantùm, & cum diminuto impetu, & in parva copia particulæ dictæ punxerint, dolor erit mitior; & quia aliàs, atque aliàs succedit dictarum particularum exaltatio, & actio in nervosas propagines, ideò *aliàs, atque aliàs acutus incidit dolor, descendit in mollitudinem lateris* (hoc est in Hypochondrio sinistro, in quo lien ponitur) *& in ventrem* (seu in loco intestinorum.) Quotiescumque enim nervi lienis spasmodicas dolorificas affectiones senserint, in has trahuntur illorum ramificationes ad Hypochondria transmissæ, & intestina, à quibus dolor istarum partium.

Cibos in principio admittit æger, permanente acido ventriculi, à quo appetitus excitatur cum moderato vigore, & illud lienis, in sententia illorum, qui volunt, acidum ventriculi ab hoc præparari, adhuc viget, non obstante istius inflammatione.

Assumpti cibi non secedunt, hoc est alvus torpet, quia vel à febrili incendio exsiccatæ fœces motui peristaltico intestinorum resistunt, in istorum cellulis permanendo, vel dictus motus egestioni fœcum inserviens cessat, à calore febrili laxatis valdè illorum fibris, quæ dicti motus sunt principium, ut nec ampliùs contrahi, nec extendi possint pro motus peristaltici executione,

nisi

nisi valido stimulo excitatæ, eo modo quo à febrili incendio musculorum fibræ ita laxantur, ut motui voluntario non sufficiant, deficiente ob laxitatem virtute se constringendi, & extendendi.

Temporis verò progressu color pallidus fit. Si per pallidum colorem intelligamus colorem sine naturali rubedine, vel album sine luciditate, hujus causa est sanguis à calore febrili turbatus, itaut ejus color rubicundus lucidus sub cute transparere non possit; ideò rubor deficit, vel quia ab eodem calore dissipati spiritus vitales, & animales, luciditatem albedini cutis non impertiunt, unde pallor. Si verò per colorem pallidum intelligamus flavum colorem, prout multoties hunc nomine coloris pallidi expressit Hipp. istius causam reducere debemus ad excretionem bilis flavæ, à massa sanguinis ad cutem in immoderata effervescentia istius secretæ, cui secretioni forsan concedenda est remissio febris.

Dolor fortis irruit, non obstante transmissione bilis ad cutem, ob rationem superiùs dictam.

Claviculæ attenuantur, idest ossa collum circumdantia, & scapulas sterno connectentia emaciantur: in istis numquam invenitur, nec multa caro, nec multa pinguedo; ita tamen ab istis teguntur in statu naturali, ut non appareant valdè conspicua; quando verò talia observantur, magnæ, & extremæ Maciei sunt signum, quam demonstrare voluit Hippocr. in sola clavicularum attenuatione: talis Macies inducitur à febre acuta carnem, & pinguedinem colliquante, à bile commota, qua massa sanguinis prava qualitate infecta nutrimenti conditiones amisit, quo destitutæ partes emaciantur; lienis optima constitutio sanguinem ad nutritionem perfectam, & bonam disponit, quid mirum, si malè affecto, sanguis inhabilis evadat ad partes nutriendas?

Cibos similiter non admittit, sicut priùs; quia à febre acuta enervatur acidum ventriculi, & etiam dissolvitur, hoc enervato, & dissoluto, appetitum enervari necesse est; & si admittatur lien concurrere ad elaborandum acidum pro ventriculo, malè affecto liene deficiet, deficiet acidum perfectum, & cum isto appetitus principium.

A paucis impletur ventriculus, hoc est à paucis satiatur appetitus, qui ubi est magnus, ob copiam acidi, nisi à magno cibo, à quo solùm illius actio retunditur, satiatur; cum verò in hoc casu appetitus sit parvus, & actio acidi esurini debilis, à parvo cibo actio acidi retunditur, & appetitus satiatur. Dicitur etiam impletus ventriculus à parvo cibo, quando ejus fibræ ulteriorem non patiuntur distensionem, quàm illam à parvo cibo exigitam; si dictæ fibræ ad talem deveniant languorem ob febrem, & vitium lienis, ut à pauco cibo gravatæ non valeant ulteriori distensione se extendere, & ventriculum dilatare, hic, ut impleatur, pauco cibo indiget.

Lien verò aliàs magnum fit eadem die, & aliàs minor. Fervet materia in liene inflammato, seu potiùs inflammationem passo stagnans: ab hac fervente continuò vapores exhalant; si retineantur, tumescit lien, si expirent, tumor evanescit; hoc observamus in substantiis fermentescentibus.

Signa diagnostica, sunt descripta in textu, & declarata.

Prognostica addit Hippocr. in fine textus, ubi ait: *Sanum facies, verùm non brevi, opus enim habet, morbus curatione; gravis est enim, & diuturnus, si non fuerit statim curatus*.

Ab hoc prognostico deducitur difficultas, quomodo possit esse diuturnus morbus descriptus, si est inflammatio lienis, cùm inflammationes viscerum sanguine abundantium, ob multitudinem vasorum sanguifluorum, sint inter morbos acutos adscriptæ, quorum terminus non excedit diem vigesimum. In eodem textu reperitur solutio hujus difficultatis, dum ait Hipp. *Diuturnus, si non fuerit statim curatus*, unde longitudo morbi præcisè pendet ab omissa curatione. Multæ sunt inflammationes, quæ non curatæ aliis morbis, & diuturnis viam parant in eadem parte, cessante tamen inflammatione, ut patet in Pleuritide, & Peripneumonia, quibus quandoque succedit Empyema, vel Hydrops pulmonum, sed jam inflammatio pulmonis, & pleuræ cessit; ita inflammatio lienis evanescit, sed in hoc relinquit dispositionem ad morbi diuturni productionem, & præcipuè si à principio curata non fuerit inflammatio.

Curationem auspicatur Hipp. à purgatione: ait enim in cit. textu: *Huic cùm sic habuerit, veratrum purgans deorsum bibendum dato, & cnidio cocco subpurgatio*, unde unica purgatione non contentus, alteram reiterat cum purgante bilem.

Ab hujusmodi purgatione oritur maxima difficultas contra stabilitam sententiam, nempè, Hippocratem loqui de inflammatione lienis; habemus enim celeberrimam sententiam *in lib. de rat. vict. in acut.* descriptam *numer.* 36. *Quicumque ea, quæ inflammata sunt, statim à principio morborum medicamento solvere aggrediuntur, hi de intento quidem, & inflammato nil auferunt, non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ verò morbo resistunt, & sana sunt, colliquat; debili verò evadente corpore, morbus invalescit; cùm verò morbus corporis prævaluerit taliter, jam incurabiliter affectum est*. Si purgatio ex Hipp. in principio inflammationis non convenit, & maximi est detrimenti, cùm descripti morbi in principio purgatione utatur, determinandum est, non esse inflammationem; quod magis confirmatum manet ab aliis, quæ pro curatione proponit, & est exercitium *in lignis secandis per triginta dies*, & *diœta lactea cum carnibus, & piscibus*, qua vivendi ratione in inflammationibus numquam usus est Hipp.

Tollitur prima difficultas ab Hipp. doctrina, qua docemur, inflammationes fieri à plenitudine, & redundantia sanguinis, & à cacochymia. Expressam habemus sententiam *in cit. lib. num.* 52. in dolore in Hypochondriis descendente, purgationem imperat in principio, quia, ratione loci, in quo adest dolor, supponit, cacochymiam plenitudini prævalere, & ab illa inflammationem minari; & *in lib.* 2. *de morb.* purgationem in Pleuritide pariter venæ sectioni anteponit; si æger biliosus natura, impurgatus à natura correptus fuerit Pleuritide; cùm autem existimaverit Hipp. lienem esse humoris melancholici excrementitii sedem, rectè etiam deduxit, inflammationem ab humore excrementitio melancholico, & à cacochymia suam sortiri originem, ideòque ei purgationem, non sanguinis missionem convenire.

Et licèt Hippocr. sententia de liene, per tot sæcula, usque ad nostram ætatem inconcussa steterit, & hanc circulatio sanguinis ad evidentiam demonstrata deleverit; vera nihilominus existimanda est sententia de purgatione, in lienis inflammatione, quia si lien non est sedes, & receptaculum humoris melancholici excrementitii, in eo tamen omnia excrementa sanguinis ad separationem in suis emunctoriis disponuntur; & si contingat, ob præternaturalem hujus visceris indispositionem, excrementa non separari, & detineri, itaut succedat bilis in liene fermentatio, cum omnibus aliis supradictis conditionibus, inflammationis causa ab excrementis habetur; & speciem excrementi determinavit Hippocrat. quando dixit in textu: *Hunc morbum à bile commota fieri*; ratione hujus causæ, purgationem primò imperat. Non excludenda tamen est sanguinis missio, ex Hippocr. doctrina, quam adducit, & dilucidat *Martianus in lib. de rat. vict. in acut. numer.* 26. ubi ait: *Si inflammatio à plenitudine, & à cacochymia fit, illa prævalente, mittendus est sanguis primò, & postea purgandum*; è contra arguere licet, si inflammatio à cacochymia, & à sanguine fiat, illa prævalente, ut in nostro casu, congruum erit purgare primò, & postea sanguinem mittere. In hoc casu prævalere bilem, demonstravit Hipp. quando dixit *fieri hunc morbum à bile commota à Sole*, & intelligit quidem de bile excrementitia in sanguinis massa existente, nondum in hepate segregata, cui debetur purgatio, & præcipuè cùm sit commota, & sine trepidatione. Purgatio peragenda, si temperamentum ægri fuerit biliosum, si præcesserint errata bilem congregantia.

Secunda difficultas tollitur ab eodem textu, in quo habemus imperari diœtam lacteam in principio, in quo

quo inflammatio viget; febre verò remissa, & ad lentam redacta, remanentibus in parte inflammata solis cineribus humoris, à quo inflammatio præcedens pendebat, tunc diætam mutat, & ea utitur, quæ morbis longis convenit.

Purgationem mitioribus purgantibus perficere nobis datum est; & quia bilis peccat, cum *Rhaub. in substantia, vel in infusione cum Manna, cum Syrup. Ros. sol. cum Pilulis de tribus cum Rhaub.* promovenda.

Post purgationem, ad vesperam exhibet Hippocrat. *sorbitionem ex Lenticula acida ad heminam*, hoc est *ad* ℥. *x.* acidam facit aceto, *lib. de affect. numer.* 39. An Lenticula palustri, an sativa utatur, Hippocrat. non explicat, unde dubia manet electio; cùm verò Lenticulam exhibeat ferè semper in inflammationibus, & in magnis æstibus sanguinis, censendum est uti decoctione palustris, quæ istos compescit sola applicatione herbæ pedibus. Hinc documentum habemus, post purgationes in magnis febribus, & cum æstu, & fervore in massa sanguinea, exhibendi refrigerantia, quæ hæc moderentur; cùm à purgante augeantur, nos possumus uti *Sero caprino distillato, Aqua Nocera, Aqua Sonchi, florum Papaveris erratici, & Nymphea, cum succo Limonum, Granatorum, Spiritu Vitrioli, Ol. Sulphuris*. Conveniunt enim acida, ratione bilis, & hac intentione sorbitionem Lenticulæ acidam aceto parat; & notandum, sorbitionem indicare Lentem coctam, contusam, & humido aliquo, seu sua decoctione dissolutam, quo modo exhibet etiam sub ratione cibi *Betarum pinguium heminam, polenta inspersa*, & ab utroque alvus abstergitur.

Si à purgatione febris non minuatur, & symptomata morbi non remittant, ad venam secandam transeundum, ob rationem superiùs allatam ex doctrina *Martiani*.

Ab his remediis statim transit Hipp. ad diætam, si febris citò acutiem dimittat, & lentæ naturam assumat, quia tunc aliam curationem exposcit, cum victus ratione morbis acutis ex decidentia convenienti, quæ ab omnibus paulò plenior determinatur; si verò non tam citò hunc transitum confecerit, curanda sicut aliæ inflammationes, & præcipuè cum discoagulantibus, & volatilibus, de quibus actum est *de Angina, de Pleuritide, de Peripneumonia*; aliqua solùm specifica addenda, de quibus inferiùs, & quæ ex *Saturni Saccharo*.

Inflammationis periculo superato, symptomatum reliquiæ extirpandæ, & febris lenta eradicanda; & licèt symptomata sint varia, ut dolor, appetitus prostratus, macies, tumor lienis, & febris lenta, curationem totam, omnibus aliis spretis, dirigit ad lienem, & quæ hunc attenuant, & deobstruant imperat, dum ait: *Dato etiam, quæ splenem attenuare possunt, singulis diebus*, quia omnia alia symptomata, & febrem cognovit pendere à lienis obstructione, & à sanguinis in eo stagnatione; idcircò radicem tot malorum evellere tentat, ut unico ictu omnia tollat. Adest calor in liene, adest febris, & tamen calida exhibet, quia causam tollunt, & hac ablata, omnia illi conjuncta pereunt. Nostri Medici, Hippocratis doctrinam non intelligentes, ubi adest calor, ubi adest febris, refrigerantia volunt, etiamsi causa exigat calida, ad productum magis respicientes, quàm ad producens, seu ad causam, & ita refrigerantibus continuis morbum incurabilem reddunt. Inter remedia pro splene, recenset *Asphodelii semen, aut Visci folia, aut Fœnum-græcum, aut Viticis semen, aut Rutam, aut Mentham; ex his quodcumque volueris, in vino austero dato jejuno*. Et istis adjungenda diuretica, quæ *in lib. de affect. num.* 22. dixit attenuare lienem. Procrastinanda non est horum remediorum exhibitio, quia ait Hippocr. *Opus enim habet morbus curatione; gravis est enim, & diuturnus, si non fuerit statim curatus*. Aggredienda ergo citò cura cum splencticis deobstruentibus, ut monet Hipp. Formulas istorum aliquas proponam, ex regno vegetabili, & minerali depromptas.

℞. *Rad. Gentianæ*
Raphani sylvestris
Chelidoniæ maj.
Rubiæ tinct. } *a.* ℥. *ij*
bull. in ℔. *ij. aquæ, vase clauso, ad consumpt. med. postea coletur; col. adde*
Tincturam Martis, vel Tartari ad ℥. *ij.*

Vel

℞. *Rad. Ari.*
Asari
Rapontici
Rubiæ tinct. } *a.* ℥. *ij.*
bull. eodem modo, adde Tart. chalyb. ℥. *i.* ß. *& Sal Nitri Antim.* ℥. ß. *m.*

Vel

℞. *Fol. Sabinæ*
Absynthii
Chamædrios } *a. m.* ß.
Cort. Fraxini
Tamarisci } *a.* ℥. *i.* ß.
Rad. Cappar.
Taraxaci
Filicis } *a.* ℥. *i.*
bull. eodem modo, adde
Spec. Dialaccæ ℥. *i. m.*

℞. *Linguæ Cervinæ*
Persicariæ } *a. m. i.*
bull. eodem modo, adde
Spec. Diacucurmæ, sed recenter factæ, ℥. *i.*

Possunt, ad normam Hippocratis, ex istis parari Vinum medicatum, vel eadem simplicia Vino mixta exhiberi; & si *Chalybs* in Vino infundatur, vel ligata ejus limatura in nodulo, suspendatur in vase, in quo decocta parantur, hæc efficaciora evadent. In usu horum remediorum omni tertio, vel quarto die purgandum, sed blandè, *Pil. de Ammoniaco Querc. ad* ℥. *i.* vel *Pilul. Aggregativis ad* ℈. *ii.* addito *Mercurio dulci gr. xvi.* talis enim evacuatio Epicratica valdè confert, & naturam non offendit, & per mensem perseverandum in his remediis; morbus enim longus ex sui natura, citam non admittit curationem.

Chalybeata ultimam manum curationi dabunt, post dicta remedia alterantia: variæ sunt compositiones sub forma *Syr. Oxymel. Electuarii, Pulveris, Tincturæ, Croci*; his omnibus *Chalybem* in sua simplicitate præfero, *& ejus Scobem ad* ℈. *ij. ter in die exhibitam jejuno stomacho, post prandium à quatuor horis, & post cœnam*, superbibendo semper ℥. *ij. Vini infusionis cort. Tamarisci, & ligni Sassafras*, vel hunc pulverem:

℞. *Chalybis in pulv. redact. part.* I.
Cassiæ ligneæ part. iij.
Sacchari quant. sat. ad pulverem gratum efficiendum.

Hujus ℥. *i. eodem modo ter in die exhibeatur, cum eodem Vino*.

Vel

℞. *Frustum Chalybis ad* ℔. *i. candens extinguatur in Vini malvatici* ℔. *vi.*

bis, vel ter de hoc Vino capiat æger ℥. *ij. cum Aqua Cetrach, Capparor. vel Cicoriæ sylvestris*. His remediis chalybeatis per alium mensem utendum, omni tertio die purgationem instituendo cum prædictis Pilulis. *Decoctum Splenis Bovis Quercet.* specificè prodesse dicitur.

Dum hæc adhibentur, *Emplastra* etiam lieni applicanda. Inter hæc præfero omnibus *Emplastrum de Nicotiana*, cujus descriptionem vide *in Pharmacopea Augúst. reform. Emplastrum de Cicuta*, cujus descriptionem habet *Sennertus*; *Sinapismus ex Sinapi contusa, & Urina in formam emplastri redacta*, commendantur.

Ultimo loco advertant Medici corroborandum esse stomachum, cùm hi morbi, sicuti omnes chronici, vel à vitiata alimentorum digestione in ventriculo oriantur, vel ab istis digestio vitietur; idcircò conveniunt remedia de cruditate acida descripta.

Si à propositis remediis non melius habeat æger, ustionem lienis imperat Hippoc. *decem magnis crustis*

in re-

in regione lienis inustis, cum fungis exsiccatis. Hoc remedii genus ab Hippocr. in frequenti usu habitum, ægrorum sordida mollities, & turpis Medicorum adulatio à Medicina ejecit, cum detrimento ægrorum, cùm inter Recentiores Medicos *Bauhinus* fateatur, ustionem lienis suo tempore, cum felicitate, & utilitate fuisse exercitam: locum ustionis, ajunt esse illum, ad quem cubitus sinister versus lien inclinatus pervenit, & potest talis locus eligi, ubi lien totus est tumidus, ubi verò secundùm aliquam partem magis tumet, in hac ustio est facienda.

Diœtam *cit. loc.* describit *Hippocr.* & in duobus diebus purgationi proximis hanc diminutè concedit, & cum alimentis alvum subducentibus; ait enim: *Postera verò, & tertia die* (primo desumpto à purgatione) *panem parvum dato; pro obsonio autem lenticula utatur, & carne Suilla in lenticula cocta trita. Vinum bibat austerum nigrum, paulò meracius*. Obsonium correspondere debet pani: hic conceditur parvus, tale sit obsonium. Vinum meracius concedit, quia partibus circa intestina affectis prodest, ut scripsit *lib. de vict. rat. in acut. numer.* 25. Lien est circa intestina, Vinum austerum, hoc est forte, & robustum, durum, atque ingratum, ad robur atque siccitatem commodum est, ut docet *lib. de affect. num.* 50. & in hoc affectu principaliorem indicationem sibi proponit exsiccandi, ut patet ex textu, in quo *carnes caninas* concedit, *salsamenta, & saperdam*, quæ non sunt nisi pisces saliti, *raphanidam, & apium*, Vinum meracum, quæ omnia exsiccant. Hanc indicationem expressit, quando dixit *Dato, quæ lienem attenuare possunt*, & idem est, ac exsiccare. Hæc indicatio à natura morbi emergit. Humor in liene redundat cum tumore, uterque auferendus; sola exsiccantia id præstare possunt. Diœta exsiccantibus alimentis compleatur, huic conjungatur exercitium, quod imperat Hippocr. *in deambulationibus, & in secandis lignis per triginta dies, & summis humeris luctetur; nam quiescens anima non absumit humidum è corpore, labor verò siccat, & corpus firmat*; ita scribit *Hippocr.* 2. *de Diœt. numer.* 24. Speciem motus eligit, præter deambulationes, in qua æger summis humeris luctetur: talis est motus, qui exercetur in secandis lignis: per hunc motum ad humeros copia sanguinis deducitur, cujus portio ab excitato calore à motu consumitur quidem, & præcipuè fluidior, tenuior; remanent verò crassior nutrimento solido apta, à qua claviculæ emaciatæ renutriuntur.

CAP. XXIX.

De Dolore Splenis à Bile.

HUjus morbi descriptionem tradit *Hippocr. in lib. cit. numer.* 34. ubi habet: *Alius splenis morbus fit quidem ab iisdem, à quibus prior; patitur igitur æger ab hoc morbo hæc: Venter inflatur, postea etiam splen intumescit, & dolores acuti in splenem incidunt. Color autem mutatur, & conspicitur niger, pallidus, malicorii speciem referens, & ex ore malè olet, & gingivæ male olent, & à dentibus discedunt, & ex tibiis ulcera erumpunt, velut pustulæ nocturnæ; membra verò attenuantur, & stercus non secedit.*

Arduam, & difficilem hujus textus expositionem faciunt illa verba in principio ejusdem textus apposita: *Alius splenis morbus fit quidem ab iisdem, à quibus prior*, nempè à bile commota, & in splenem attracta; sed qua ratione bilis à splene attrahatur, & vitio lienis sanguis bile redundet, unde color flavus, malicorio similis, & qua ratione splen à bile duritiem, & inflationem permanentem accipiat, valdè difficile est explicare, & maximè inhærendo principiis in explicatione præcedentis textus propositis. Sensum meum debiliter exponam meliora ab aliis expectans.

Certum est, Hippocr. velle morbum descriptum fieri à bile in splenem attracta, sicut in præcedenti affectu, sed certum est, non velle fieri eodem modo; nam in priori febris ab hujusmodi bile accenditur, & calor ab eadem in liene, quæ à morbo in præsenti textu descripto omninò excluduntur, cùm de his duobus nihil dicat Hipp. imò diversa recenset symptomata à superioribus.

Causa ergo hujus morbi, est bilis à splene attracta, seu potiùs ad hunc fluxa; sed diverso modo agens, ac in priori declarato morbo.

Pro hac modi diversitate exponenda, assumo duo principia à Recentioribus communiter accepta: Primum est, lieni insitum esse fermentum acidum volatile, quo fermentationem inspirando in receptam sanguinis portionem, excrementa in hac contenta blandè disponit ad separationem suscipiendam in suis receptaculis, vel vasis separationi destinatis; hinc volunt, bilem in hepate ope fermenti lienaris separari, serum in renibus, & lympham in glandulis. Hoc acidum lieni inesse, colligunt Recentiores ab odore, & sapore lienis acidum redolentis; & experientia manifestans à mixtione frustulorum lienis cum lacte hoc coagulari, non aliter, ac à coagulo acido.

Hoc acidum in liene esse volatile, multitudo nervorum in hujus visceris structura concurrentium persuadet, quia cùm non sint dati ad motum, cujus est incapax, non videntur ad alium finem nervi conferre, quàm ad ditandum hoc viscus copia spirituum animalium, quorum sunt vehiculi nervi, ut volatilitate istorum fermentum lienis volatile reddatur, materia istius, cum illa spirituum mixta; volatile enim additum fixo, hoc fit volatile, juxta tritum principium chymicum; ad hunc volatilitatis gradum evectum fermentum, perfectionem, & energiam operandi nanciscitur.

Alterum principium est: Dari in corpore substantiam acido contrariam, & est bilis, cujus sal, quia alkalicum, ut ajunt Recentiores, est acido contrarium, si unum ex istis in virtute prævaleat alteri, contrarii debilioris actionem mortificat, & extinguit; si bilis excrementitia alkalicum sal continens, quia acidum in corpore existens mortificat, in sanguine redundet, & ad lienem fluat, hoc est si sanguis fluens ad lienem, particulas adustas salino-sulphureas, seu biliosas, dictas alkalicas, in copia contineat, & lienis acidum sit debile, enervatum, omnis actio istius à bilis activitate dissipatur; hinc cessat istius operatio ad attenuandum, volatilizandum sanguinem, & ad hunc disponendum pro depositione suorum excrementorum in destinatis receptaculis, ideò hæc in sanguine remanent, & ab istis depravationem sentit in crassitie, lentore, & tarditate motus; hujusmodi retenta excrementa adeò cum aliis particulis sanguinis uniuntur, ut separari non possint, nisi in pauca quantitate.

Hujus probationem habemus in colore cutis descripto ab Hippocrate in hoc textu, *malicorii* colorem æmulante; hic aliam causam non agnoscit, quàm humores excrementitios sanguini mixtos spiritus ejusdem opprimentes, eorumque lucem obfuscantes, unde color cum nitore, & rubedine recedit, & fuscus, niger, flavus, albus pro natura humoris prædominantis apparet. Et quia in præsenti casu bilis vitio jamdudum explicato non segregatur in hepate, sed delata cum sanguine ad vasa, & glandulas cutis, & per hanc cum seroso humore dispersa, ibique stagnans, & concrescens, colore proprio ejusdem bilis tingit, malicorii colorem æmulans: per hunc colorem hic affectus ab Hipp. descriptus differt à præcedenti. Hoc fundamento aliquibus placuit affirmare, omnem icterum à vitio lienis esse.

Prohibita ergo volatilizatione sanguinis, & fermentatione adæquata istius in liene, ob acidum insitum à bile debellatum, sanguinis massa crassa remanet, & in cellulis lienis receptus sanguis stagnat, easque implendo, & tumorem, & duritiem hujus visceris efficit. Salinæ partes sanguinis, cùm à lienis fermento non possint volatilizari, in humido præcipuè seroso liquantur, & sulphureis particulis adustis bilis retentæ conjunguntur; ab hac dissolutione salis, & unione sulphurearum particularum bilis adustæ resultat salsum valdè acre in sero prædicto, quod in glandulis paroditibus, & salivalibus palati separatum, malèque præparatum gingivas laxat, ut dentes discedant, ac corrodit, ut ulcuscula efformentur, à quarum sordibus, & putredine ab eis emanante, malus odor exhalat;

halat; quod ori etiam contingere videtur, ob humorum depravatorum miscellam cum suo naturali excremento. Idem serum in liene retentum dolores etiam acutos, mordendo, & rodendo internas partes hujus visceris, producit; nec mihi persuadere possum, lienem totum membranosis cellulis, & concamerationibus efformatum, & innumeris nervorum ramificationibus munitum, non esse exquisito sensu donatum, sed solùm obtuso, ut plurimi sentiunt, sed persuasus sum acutis doloribus esse subjectum, ob rationem prædictam, & multos dolores, quos intestinorum, & renum dicimus esse in liene. Eadem acrimonia, qua humores pariunt dolores acutos, eadem aperiunt ulcera in tibiis, quæ incipiunt à pustulis nocturnis, ita dictis, quia de noctu erumpunt, & in tumorem elevatæ, posteaque suppuratæ in ulcera degenerant. Sanguinis dicta depravatio nutritionem impediens membra extenuat, & atrophia exsiccat, & cum fermenta omnium partium suam conservationem, & integritatem à sanguinis perfectione accipiant; hoc depravato, fermenta depravantur, & omnes actiones ab eis emanantes languent; & nutritio desinit, & ratione causæ materialis, nempè sanguinis, & ratione causæ efficientis, nempè fermenti. Hac ratione dixit *Hippocrat. in lib. de loc. in homine numer.* 36. *Splenem fieri magnum, cùm corpus attenuatur; ex iisdem enim splen florescit, & corpus contabescit*. Ab hac fermentorum depravatione in ventriculo, & intestinis cruditates proficiscuntur, & excrementa colliguntur in principio morbi, nec tumore in liene apparente, cùm læsio fermentorum statim succedat læso lienis fermento, dictæ cruditates sunt materia flatuum, à quibus venter intumescit. *Stercus non secedit*, fermento vel disgregativo, vel præcipitativo fœcum ab utili humore, deficiente, vel extenuatis intestinis, eo modo quo aliis partibus motus peristalticus ad fœcum expulsionem necessarius deficit, ideòque alvus non secedit.

Febris non accenditur in hoc affectu, sicut in præcedenti, quia humor in liene stagnans non effervescit, nec putrescit, ut febrilem calorem in massa sanguinea acendat, prout succedit in humore stagnante cum inflammatione partis, in qua stagnat, & bilis, licèt apta effervescentiam in massam sanguinis inducere, unita sali fixo torpescit.

Signa diagnostica, sunt manifesta *in text. Hippocr.* Prognostica, eadem cum priori sunt censenda, cùm eadem sit curatio, & cùm curationem à sola lienis ustione expectet, morbum gravem, & periculosum existimare debemus.

Curam ibi *in cit. loc.* lege; de ustione V. *in Marinel. Vetio*, *Bonet.* 920. §. 1.

Curationem perficiendam iisdem remediis in superiori curatione propositis, decernit Hippocrat. dum ait: *Iisdem Pharmacis, & eduliis, & potibus, & laboribus aliis omnibus purgata*. Purgatio ergo modo prædicto præmittenda, relicta sanguinis missione, quia humores excrementitii sine febre, & inflammatione peccant, & istis venæ sectio non convenit. Medicamenta, quæ lien attenuant, præscribenda, & præcipuè quæ sale volatili donata attenuant, & volatilizant humores crassos, & acidum lienis ad suam spiritualitatem reducunt. At quia humorum acrimonia corrodens apparet in gingivarum erosionem, & ulcerum eruptione in tibiis, quæ omnia, licèt curata, lienis indispositione evanescant; manifestam tamen præbent indicationem attemperandi acrimoniam humorum, si prædicta accidentia in pejus ruant, & illis localia applicanda remedia pro gingivis, & ulceribus sanandis.

Inter attemperantia sunt, *Malva*, *Bismalva*, *Hordeum*, *Liquiritia*, *Passulæ*, *Sebesten*; ex istis aliqua miscenda cum supradictis decoctis, vel post quatuor, vel quinque horas à cibo exhibeatur decoctum supradictum *Forest. ad* ℥. *x.* vel *Emulsio sem. Melon. Papaveris, & Amygd. d. extracta cum Aqua florum Papaveris errat. & Malvæ*.

Ad gingivas confirmandas, & earum erosionem auferendam valet præ omnibus *Tinctura Laccæ Mynsicht*, *& etiam ejus decoctio in Aqua Sedi majoris, cum Alumine usto* ℥. *i. Lacca* ℥. *ij. stent in infusione in loco calido per xxiv. horas, postea filtrentur, & gingivæ illiniantur*:

Vel

℞. *Myrrhæ s. p.*
Laccæ s. p. } *a.* ℥. *i.*
Sacchari cand. s. p. ℥. ß.
in cavitatibus albuminis ovi duri, extracto vitello, imponantur, uniantur filo partes ovi, & in loco humido reponatur, liquor extillans colligatur, & eo gingivæ liniantur.

Ulcera tibiarum abluantur *Aqua Calcis*, postea curentur cum *Unguento Tabaci*; descriptionem habet *Hildanus*;

Vel

℞. *Unguenti Tutiæ* ℥. *i.*
Præcip. Vigonis ℥. *i.*
Succi Tabaci q. s. F. linim.

Vel

℞. *Bol. Armenæ*
Terræ sigill.
Tutiæ præp.
Cornu Cervi usti } *a.* ℥. ß.
Corall. præp. ℈. *i.*
Antim. diaphor. ℈. *i. s. p.*
& cum Ol. Hyperic. & Ung. ex Succis excipiantur in formam linimenti.

Alvus semper adstricta Clysteribus aperienda: utitur Hipp. pro Clystere *Decoctione Betarum*, cui addit *Mel. & Sal. Nitrum*.

CAP. XXX.

De Tumore Lienis à Sanguine.

Tumorem lienis à sanguine describit *Hippocr. in cit. lib. de intern. affect. numer.* 35. *Alius splenis morbus fit in anno, Veris tempore, verùm à sanguine.* (Hic tali tempore dominatur, non ut quartus humor, sed ut complexus omnium humorum massam sanguineam constituentium; dicitur verò tempore Veris dominari, quia à frigore Hyemis mortificatus ejus spiritus concentratus, fomentis, & propugnaculo indiget, ut corporis necessitatibus prospiciat; tempore autem Veris à calore aeris ab oppressione vindicatus, fervet, ebullit, turget, venas implet, & calorem, quem tempore Hyemis ab externis mendicabat, solus toti corpori liberali manu suppeditat; ideò dicitur tempore Veris dominari.) Subjungit Hippoc. *Quum enim repletus fuerit splen sanguine*, quia pleno cursu in hunc fluit, & quantum sanguinis arteriæ illi consignant, tantum venæ non revehunt, ut superiùs innui; ideò facilè est splenem impleri à fluente per illum sanguine tempore Veris, & eò magis impletur, & citiùs, si adsit impedimentum obstruens venas revehentes sanguinem pro circulatione. Vitio nervorum per totum hoc viscus sparsorum, & per suas concamerationes, & cellulas vitiatas plenitudo contingere potest; dati enim sunt nervi copiosi, non solùm ad volatilizandum sanguinem, sed etiam ad expulsionem istius è cellulis, & impulsionem in venas revehentes, quæ peragunt motu simili motui peristaltico intestinorum; si hic motus languidè, ob vitium substantiæ nervorum vel spiritus animalis peragatur, parva portio sanguinis à cellulis expellitur, & in venas impellitur remanente majori portione in cellulis, cui addita nova portio sanguinis ab arteriis delata, brevi tempore, & in cellulis, & vasis connexis, arteriis nempè, plenitudo sanguinis colligitur; cellulæ si humore viscido impleantur, in eisque magis crassescat, non admittunt novum sanguinem, cui cogitur in vasis stagnare, cum plenitudine.

In hac plenitudine sanguinea lienis, non est inflammatio, quia est sine febre; est tamen dispositio ad hanc. *Erumpit in ventrem* (sunt verba Hippocrat.) Lien sanguine ad satietatem turgens, alium sanguinem nauseat, cùm isti non sit locus in sua substantia, ideò retrocedere cogitur per alia vasa proxima per ventrem dispersa; unde rectè ab Hippocrat. dicitur erumpere in ventrem. Erumpendo sanguine, seu pleno cursu ingredien-

te ar-

te arterias, hæ magis dilatatæ pulsant majori impetu, ut pulsus in ventre visibilis evadat, & venæ etiam istis arteriis correspondentes à suscepta copia sanguinis dilatantur, & varicosæ fiunt, ut observatum est in dissectione cadaverum. *Et dolores acuti in splenem incidunt, & in mammam, & in claviculam, & in humerum, & sub scapulam* (ita subjungit Hippocr.) Dolor splenis præcedit à violenta distensione cellularum membranosarum à membrana eum vestiente, quæ dum lien augetur violatur, distenditur, & à qualitate acri sanguinis, à stagnatione, & fermentatione morbosa contracta. Dolor aliarum partium pendet à consensu, & connexione nervorum lienis, cum nervis earumdem, ut notat *Vuillisius in tract. de nervorum usu*, ubi docet, & demonstrat plexum nerveum lienem respicientem, cum ventriculo, mesenterio, hepate, ac rene propinquo, cum præcordiis, aliisque partibus dissitis remotius communicare, unde liene affecto istis partibus affectio communicatur, & viceversa turbatur lien ab istarum turbatione: vide *cit. tract. cap.* 27. *Color autem corporis est plumbi formis*, sunt verba Hippocr. ubi enim sanguis crassescit, & condensatur, atrum colorem, obscurum, fuscum contrahit, ut plumbi colorem referat, ut patet in sanguine extravasato ob contusionem partis, & simili cutem tingit; per hunc colorem distinguitur hic morbus lienis à sanguine, à priori, qui fit à bile solùm, in quo color adest similis colori malicorii, & à primo cum febre, quia præter hanc color est Pallidus. *Parva ulcuscula, velut lancinata*, hoc est velut à laceratione cutis, & carnis, *in tibiis exurgunt*, *ex quibus ulcera magna fiunt*. Harum causa est sanguis crassus, quia à liene non elaboratus ob vitium descriptum, sua crassitie stagnat, secundùm aliquam sui portionem in tibiis, in quibus magis crassescit ob distantiam à fonte caloris, stagnando putrescit, & qualitate acri, & corrodenti à putredine acquisita, corrodit, & ulcerat, & concursu novi sanguinis putredinem subeuntis ulcera dilatantur. *Quæ primum infra secedunt*, *sanguinolenta sunt*, *& æruginosa*. Hæc verba Hippocrat. puto intelligenda esse de fœcibus alvi, quæ in principio egestionis quotidiè, vel quotiescumque alvus movetur secedunt, non in principio morbi; hæc sanguinolenta sunt, erumpente sanguine ab hæmorrhoidibus, & æruginosa, non acrimonia, sed colore, ob admixtionem sanguinis cum aliis humoribus, ab aliis etiam vasis per intestina dispersis fluere potest dictus sanguis, ratione plenitudinis, quam coacervari diximus in dictis vasis. Subjungit Hippocrat. *Et venter durus subit*, hoc est crescit, *& splen velut lapis est*. Crescit durus venter, quia inflatur; à fermentante enim fluido sanguine in vasis lienis stagnante, vel tardè circulante, vapor exit, cavitates intestinorum, imò ipsorum fibras, & tunicas distendens; sic ventriculum, & etiam intestina à fermentante in eis alimento obdurescunt, quæ summè distenduntur, etiam indurantur, ut patet in folle ab aere intruso distenso, quo enim magis distenditur, eò magis obdurescit. Lien fit durus, ut lapis, quia sanguis concrescit, & incrassatus obdurescit, & fit scyrrhus; quando tumor ad lapidis duritiem devenit, dicitur scyrrhosus, ideò Hippocrat. quando dixit, est durus, ut lapis, non dixit dolere, quia tumor scyrrhosus non dolet, & quando in superioribus dixit, de doloribus lienis cum tumore, hunc non conjunxit cum duritie saxea. Hic tumor fit progressu temporis, cùm tumor durus in principio morbi numquam observetur.

Causa ergo immediata hujus affectus, est sanguis crassus ob deficientiam fermenti lienalis stagnans, & concrescens in liene. Causas externas recenset in principio textus, olera multa, & aquam, quæ pituitæ generationi concurrunt.

Signa hujus affectus clarè patent. Prognostica dat Hippocr. in subsequentibus verbis: *Hic morbus magis lethalis est, quàm priores, & ex ipso pauci effugiunt*.

Curationis initium facit Hipp. purgationem cum eisdem medicamentis, ac purgatum est in superioribus morbis lienis; ait enim: *Iisdem purgato, quibus & priorem*. Advertit tamen non utendum illis, quæ vomitu movent; qua de causa *Veratrum* excludit in primo morbo præscriptum, & solo *grano Cnidio* contentus est. Vomitum prohibet, quia lien cùm sit sanguine turgidus, & per vomitus conatum facilis sit eruptio sanguinis ab eo superiora, ad hoc magnum inconveniens evitandum, vomitum prohibet.

Facta purgatione pharmacis, alteram imperat postera die, sed *Lacte equino cocto ad quantitatem octo heminarum*, hoc est ad nostras uncias septuaginta duas: Lacti *Mel* miscet pro vehiculo, à quo Lac per intestina ad exitum ducatur. *Si non adsit in promptu Lac equinum*, *bubulum*, *vel caprinum* substituit *coctum ad congios duos*, cui pendent libras sexdecim nostri ponderis. Poculis Lactis, *Mel* alternatim miscet. Lac equinum magis esse purgans, in hoc docet, cùm in tripla ferè proportione alterum Lac exhibeat; magna quidem est quantitas, & temporibus Hipp. inveniebantur homines, qui hanc quantitatem Lactis, & accipere, & tolerare possent; nostris verò temporibus neminem puto inveniri, qui Lactis libras sexdecim horæ spatio ingurgitet sine detrimento; per hoc tamen non dimittendum hoc remedium, sed Lac tali modo præparatum in ea majori quantitate exhibendum, quàm patiens tolerare possit: ad vesperam post hanc purgationem imperat, ut exhibeantur, quæ in priori, & primi morbi lienis curatione exhibuit, nempè ad vesperam *Decoctum Lenticulæ acidioris heminam*, *& Decoctum Betarum pinguium heminam*, *polenta inspersa*.

Hac purgatione peracta, ait: *Ab interna cubiti sinistri vena sanguinem detrahito*, *si visum fuerit*, hoc est si omnia permittentia sanguinis missionem adfuerint, & nullum adsit prohibens, quia redundantia sanguinis in liene est verum indicans missionis sanguinis.

Subjungit postea: *Reliquis diebus*, *quotidiè jejuno lactis bubuli quatuor heminas dato*; quælibet hemina pendet uncias novem; *tertia muriæ parte ammixta*, idest aquam salsam dissolutionem salis in ea, donec sal amplius non dissolvatur ab aqua. Pro muria, accipitur etiam muria carnis porcinæ salitæ, & est illud liquamen à dictis carnibus sale conditis emanans. Hoc liquamen ad ignem in lebete ponitur ad coquendum, optimè despumatur, donec ab omni immunditie sit liberum, postea in vase fictili infunditur, donec refrigeratum sit; per annum reservetur. Est muria ex piscibus salitis, quæ eodem modo paratur; Ego eligerem semper illam ex carne. De muria, vide *Salmasium in Notis ad Solinum*. Utitur Hipp. muria, quia Lac dejectorium vult, cui sal abstersione, & irritamento servit, & etiam ad impediendam Lactis coagulationem. Tempus usus hujus remedii non determinat Hippoc. certum est, ex verbo *quotidie*, per plures dies exhibendum esse. Alias utilitates sperare possumus à dicta muria; nam incidit, abstergit, consumit superfluitates, penetrat, aperit, quæ omnia in casu nostro, conveniunt. Ulterius, superfluum, & hostile sal in humoribus existens combibit, & secum per urinam, vel alvum rapit; & patet manifestè in urinæ distillatione, in qua sale volatili urinoso per alembicum exeunte, in fundo remanet sal esculentum, à quo imbibita fuerunt salia volatilia urinosa, per distillationem ab eo separata: confirmatur à Sale communi, quo carnes condiuntur; hoc paucis diebus in liquamen sanguineum abit, quod distillatum, ut docet *Hoff. in Clavi Schroder.* Sal volatile urinosum præbet, quod non est nisi sal volatile carnium absorptum à sale, quo conditæ fuerunt. Amplius, qui coacti sunt ex necessitate à sale abstinere, in multos incidunt morbos, & etiam febres pestilentes, ob salia sylvestria in massa sanguinea remanentia, à quibus coinquinatur, & corrumpitur, & quæ à sale communi, si cum cibis assumerentur, imbiberentur, præcipitarentur, & foras educerentur; hac ratione muria descripta ab *Hoffman.* in peste est efficacissimum remedium, sudorem, urinam, & alvum movendo. Eodem motivo potest etiam exhiberi in casu nostro, etiamsi sint ulcera, & corrosivi humores superabundent, ob rationem datam. Corrigit etiam muria omnes Lactis qualitates, per quas ejus usum in Lienosis prohibuit *Hippocr. lib.* 2. *de morb. nu.* 6. Si mentem, & intentionem Hipp. in exhibitione Lactis attigerimus, etiam tempus illius exhibitionis cognoscemus; non alio fine Lac exhibere credendum est, nisi pro integra curatione descripti morbi: Hujus longitudo, remedii longi-

longitudinem denotat, & in similibus morbis ad quadraginta dies, & per duos menses Lac propinat Hippocrat. & si intra hoc spatium morbus ad meliorem indolem non reducatur, dimittendum remedium, utpotè inutile in individuo, quamvis proprium, pro curatione morbi in genere.

In principio morbi, quæ validam effervescentiam cohibent, sunt necessaria multoties repetita, & quæ discoagulant de renum affectibus proposita.

Indurato verò liene in progressu morbi attenuandum specificis, & præter Lac supradictum, paretur Decoctum *ex cort. Cappar. Scolopendria, Chelidonia, semine Rumicis sylvestr. acuti, seu Lepatii acuti. Aetius* commendat *folia, & corticem Salicis. Semen Viticis contusum, & cribratum ad ℥. ij. cum posca*. Commendat pariter *Bryoniæ radicem siccatam, contusam, cribratam, reservatam in vase benè munito contra aerem, & ventum, ad cochlear unum*, idest ℥. i. Aliud componit *ex Scylla assata, & cort. Cappar. a. ℥. i. exhibet cum posca. Squamæ ferri separatæ, dum ferrum ignitum Ferrarii in aqua extinguunt accipiantur, supra porphydum in tenuissimum pollinem redigantur; hujus ℥. i. misceatur cum ℥. i. cort. Tamarisci pulverizati, vel Sassafras, cum decoctione Scolopendriæ exhibeantur. Antidotum de ossibus* supra omnia extollit *Aetius*, ejus descriptionem vide *tetrab.* 3. *serm.* 4. *cap.* 47. Optimum est sequens:

℞. *Sem. Ginestræ ℥. ij.*
Piperis }
Costi }
Scolopendriæ } *a. ℥. i.*
Spicæ Nardi }
Ammoniaci in aceto dissoluti quant. sat. ad excipienda omnia prædicta in pulver. redacta, addendo
Pulver. ex squamis ferri modo supradicto parati ℥. ij.

Exteriùs applicentur *Emplast. ex Cicuta, Emplastr. Spleneticum Foresti*; *describuntur in Clavi Schrod.* In principio applicanda emollientia *ex Ammoniaco, Bdellio pingui, & Styrace*; emollito tumore, utere hoc Empl.

℞. *Aluminis liquidi* }
Sulphuris vivi }
Nitri }
Ammoniaci }
Mannæ } *a. ℥. i.*
Cort. rad. Cappari }
Farinæ tenuissimæ rad. Cyclam. }
Resinæ Pin. }
Olei Cyperi q. s. pro Empl.

Salis flos in vesicam impositus, & calidus supra lienem applicitus, valdè efficax est in liene indurato. *Salis flos* est flosculus salis vicinis petris, ubi reservatur adhærens. Potus, cibos, labores in superiori curatione descripta laudat. Prohibet Venerem, & ebrietatem. Ustionem etiam proponit lienis; videndus textus.

CAP. XXXI.

De Tumore, & Dolore Lienis à Pituita.

De hoc morbo verba facit *Hipp. lib. cit. n.* 36. his verbis*: Alius splenis morbus accidit, & hic morbus Vere maximè, cùm splen pituitam assumpserit in se ipsum, & statim magnus factus fuerit, & durus, & deindè rursus sedatur, & cùm quidem elevatus fuerit, dolores incidunt acuti; quum verò mollis fuerit, doloris exors est, & ubi diuturnus factus fuerit morbus, obscurior esse videtur, & insurgit, & citò sedatur. Hic cùm sic habuerit, in principio morbi cibos admittere non potest, & citò attenuatur, & corpus impotentiam multam habet. Morbus autem, si non statim curatus fuerit, aut sua spontè quieverit, interpositis quinque, aut sex mensibus, rursus surgit; intermittit autem maximè per hyemem.* Et in fine addit: *Hujus autem color fit exalbidus, subpallidus, squallidus.*

Ex hoc, quòd lien subitò magnus evadat, & durus, deindè rursus sedatur, motivum mihi præbet determinandi, augmentum, & duritiem lienis, non à pituita fixata in substantia lienis evenire, quia non potest tam brevi tempore per *statim* significato, totam capacitatem cellularum implere, ut sit sufficiens ad illius magnitudinem augendam, multò minùs ad duritiem introducendam, quæ requirit copiam materiæ conculcatam, & compressam, & in se coactam, ut tactui prementis resistat: multò minus magnitudo, & durities à materia pituitosa facta, statim potest *sedari*, superveniente mollitie; per sedari intelligendum esse splenem mollem fieri, colligitur à verbis subsequentibus, *Cùm verò mollis fuerit*. Sed potiùs mihi videtur probabile, magis hunc morbum fieri quidem à pituita in lienem illapsa, sed in flatus resoluta; morbi enim, qui citò adveniunt, & citò recedunt, à flatu fieri pro axiomate à Medicis recipitur.

Et ita pituita erit causa mediata, & remota hujus affectus, flatus causa immediata, & proxima. Et omnes res non naturales, quæ pituitam congregare valent, erunt ejusdem morbi causæ extrinsecæ. Tempore Veris fit hic morbus, quia sanguis ab Hyeme, velut coagulatus ob calorem ambientis liquescit, & cum eo omnes humores, & pituita, quæ fluidior facta velociori fluxu, & in majori copia, quia liquefacta capillarium vasorum capacitatem penetrat, & intra cellulas lienis admissa, ibique congesta, unà cum sanguine à calore lienis attennata, vapores, & flatus in copia præbet, qui universas lienis porositates pervadendo, in eisque retenti distendunt totum lienis corpus, & in tumorem attollunt; distensio est talis, ut duritiem tumori communicet, modo superiùs dicto.

Hanc doctrinam recepimus ab *Hippocrat.* qui *in lib. de intern. affect. numer.* 26. loquendo de Hydrope causa hepatis, habet*: Cùm in hepar pituita accesserit, & humectum fuerit, statim huic calorem exhibet, & flatum inducit*. In ista distensione violenta dolores insurgunt acuti, ratione superiùs adducta; mollis evadit lien, cùm flatus, & vapores expirant, quia distensio cedit, & etiam dolor, cum eis evanescit, itaut morbus ab Hipp. descriptus, potiùs dicendus sit inflatio lienis, sed cum pituita, vel humore seroso in eo stagnante.

Diuturnitate minor fit morbus, dolor obtusior, & insurgens citò deficit; hæc ostendunt materiam minorari, & hanc interpollatè ad lienem fluere, & resolvi. Per aliquod tempus cedit, usquequò nova pituita colligatur in sanguine. Hyemis tempus est ad pituitæ collectionem maximè opportunum; hoc tempore tamen dolor quiescit, quia pituita ab extrinseco frigore condensata, non adeò disposita est ad fluxionem per vasa angusta. Colores descriptæ conditionis in textu, sunt proprii pituitæ, & ubicumque apparent in cute, pituitam dominantem indicant; redundantiæ seri tamen sunt communia.

Signa diagnostica colliguntur ex dictis, sicut etiam distinctiva ab aliis tribus differentiis explicatis.

Prognostica dat Hippocrat. in illis verbis: *Sic enim celerrimè sanus facies*; & paulò inferiùs habet*: Decem crustas in splenem urito, & statim sanum facies.*

Curationem hujus affectus, brevi expedit Hippoc. In principio morbi *decem in splenem urit crustas*; hoc uno, & solo remedio curari posse, nulla præmissa purgatione asserit, cùm de hac nullam faciat mentionem; per cauteria inusta credit evacuandam esse materiam pituitosam flatuum mineram, & divertendam fluentem. Si verò vel ustionem renuat æger, vel Medicus neglexerit, vel in principio morbi non accesserit eisdem remediis, Pharmacis, cibis, potibus, laboribus, & exercitiis, ac in priori descripto *sub n.* 33. utendum esse insinuat. Flatus discutientia, ut *Viticis semen torrefactum, Melanthium, Serpillum, Thymum, Pulegium, Origanum, Rutæ semen, Raponticum, & Scordium*, prædictis remediis miscenda, & quæ de Ructu proposita fuere, licet & illis uti, quæ lieni opitulantur, cùm & flatus dissolvant. Emplastra etiam ad usum reducenda superiùs proposita, & pro flatus, & pro materiæ dissolutione. Sequens Emplast. valdè efficax est:

℞. *Cardamomi*
Meliloti
Semen Sabinæ
Baccarum Lauri
Nardi Celtici } *a.* ℥. ß.
Sem. Apii
Anisi
Thuris
Styracis ℥. *iv.*
Myrrhæ ℥. *iv.*
Terebinthinæ ℥: *iv.*
Ammoniaci ℥. *ij.*
Ol. Cyperi ℥. *ij.*
Vini q. s. F. Empl. lieni applicandum.

C A P. XXXII.

De Dolore, & Tumore Lienis ab Atrabile.

Alius splenis morbus fit, Autumno maximè, ab atrabile; fit quidem ab olerum multorum, quæ cruda eduntur, esu, & ab aquæ potu; patitur igitur æger hæc, cùm morbus corripuerit: Splenem vehementer dolet, & rigor, & febris apprehendit, & inedia ipsum habet, ac cibos adversatur, & corpus cito concidit; splen autem magnus quidem non valdè fit, verùm durus, & ad viscera allabitur, & adhærens surgit. Hæc scribit *Hippocr. lib. cit. n.* 30.

Atram bilem esse causam hujus affectus, asserit Hippocrat. non illam atram bilem, quam producit adustio bilis flavæ, sed illam, quæ communiter dicitur melancholia; solet enim hanc atræ bilis nomine designare: in tali sensu accipiendam esse atram bilem hoc in loco probat Autumni tempus ab Hippocr. notatum, in quo melancholiam dominari, omnes cum Hippocr. sentiunt; & materia, ex qua dicit generari hunc morbum, Hipp. confirmat *Olera cruda* sunt materia, quæ melancholiam generant, non atram bilem adustam, cùm sint adustioni contraria, atræ bili ab adustione materiam tribuere non possunt. Additur *Aqua* pro materia atræ bilis generandæ, hæc adustionem prohibens generationi atræ bilis, ex adustione minimè congrua est, sed potiùs melancholiæ sine adustione, prout deduci potest ex *Hippocr.* qui 1. *de morb.* lienem *Aquæ fontem* dixit, & in liene melancholiam suam sedem habere, multis in locis firmavit. Ulterius, in enarratis symptomatibus nullum est, quòd ad atram bilem possit reduci.

Hic humor melancholicus est in primis qualitatibus frigidus, quia minus calidus, quàm cœteri humores, & siccus, non absolutè, quia fluidus, & humidus, sed respectivè ad alios humores, quia est tardior in motu, cùm sit minus spiritosus, ideò etiam minus fluidus, & etiam quoad effectus, cùm exficcet: in secundis qualitatibus est acidus, & in Autumno majorem quandoque contrahit aciditatem, dum à calore Æstatis acidum illius exaltatur, & majorem acquirit activitatem, quàm in Autumno, victis omnibus contrariis dispositionibus, dum aciditas Æstatis Autumno conservetur, & tunc morbi melancholici pullulant, & præcipuè quartanæ, erraticæ, & diuturnæ, quæ pro causa melancholiam agnoscunt.

Dolorem febrem præcedere ait *Hippocr.* ut declaret febris sedem esse, ubi est dolor, juxta documentum scriptum *in aphor.* 33. *sect.* 4. *Sed si qua etiam pars aliqua doluerit priusquàm ægrotet, ibi formatur morbus*; quapropter si splen dolet, & postea dolori supervenit febris, concludendum est, febrem suam mineram in liene habere. Doloris hujus causam, & modum, secundùm quem fit, satis declaratum est in superioribus; remanet solùm, pro hujus textus dilucidatione, explicare, quomodo ab humore dolorem excitante febris nascatur. Febris, de qua loquitur hoc in loco Hippocr. est de genere illarum, quæ per accessiones revertuntur, cùm initium habeat à rigore omnibus febribus dicti generis communi; hujusmodi febres oriri ab humore in obstructis vasis contento, cum *Sylvio de Le-Boe* demonstravi *in Iride Febrili.*

Obstructum lienem demonstrat Hippoc. in tumore, quo hoc viscus intumescere dicit. Quotiescumque humor in tumore collectus fermentationem præternaturalem concipit, ac turget, humor fermentans, vasa continentia dilatat, cum sensu doloris, & si cum turgentia incalescit: præternaturali calore, & impetu ab hoc concepto, per vasis alicujus obstructi reserationem viam sibi aperit ad libertatem, sanguinem circulantem in reserato vase sequitur, non ut socius itineris, sed ut hostis, dum calore, & virtute fermentativa in loco obstructo contracta, massam illius ad præternaturalem, & febrilem effervescentiam cogit; ita dolori febris succedit, quotiescumque materia doloris causa incalescit, & fermenti indolem contrahit. Dolorem calor sequitur, ut adnotavit *Hipp. in lib.* 3. *de Diæta n.* 20. & in praxi observamus dolentem partem semper incalescere, & si ad tale augmentum calor deveniat, ut humor fermentativam qualitatem contrahat, & sanguini misceatur, febris accenditur; quod contingere in proposito ab Hipp. casu censendum est; & ita quotiescumque dolor lienis præcedit febrem, & tumor illius adsit in liene, febris focus determinandus. Ab his distingui hunc morbum lienis à primò superiùs descripto patet, cùm in illo febris sit dolore prior, & sit acuta, quæ non reperiuntur in præsenti morbo, & ab aliis, quis sine febre sunt, eò quia humor in istis præternaturali fermentatione non fervet, in hoc verò fervet cum fermentatione præternaturali, sed eo modo quo humor melancholicus fervet, & febrem accendit quartanam, & etiam multas continuas.

Calor febrilis acidum ventriculi, à quo appetitus, dissipando, vel enervando in ægro inediam, hoc est inappetentiam, efficit, & cibos aversari cogit, licèt acidum melancholiæ prævaleat, sed corruptum, & putredinale, quia febrile, quod est acidi esurini naturalis destructivum, ab his corporis languor subitus; prostratis enim viribus à dolore, à febre, ab inedia, necesse est, ut corpus concidat.

Splenis adest tumor, sed non magnus, at durus; non magnus, quia secundùm altitudinem non multum attollitur, sed ab excrescentia supra statum naturalem lienis tumor distinguitur. Est durus tumor, quia materia hunc producens secundùm suas particulas constipatione, & condensatione tam arctè constringitur, ut resistat cuilibet pressioni; ab hac resistentia durities oritur. Visceribus allabitur, hoc est approximatur, ob tumorem lien, intestino, vel ventriculo, vel reni, & istis adhærens surgit, idest elevatur versus superficiem ventris in sinistra parte, itaut videatur auctus, quia magis conspicuus. Adhærendo enim costis his resistentibus, quia magis duris, quàm lien, comprimitur secundùm latus costis adhærens; hoc latere compresso, elevantur secundùm mediam superficiem.

Causa ergo interna, est humor melancholicus collectus in vasis, & cellulis lienis tumorem durum efficiens in istis.

Causæ externæ, sunt olera cruda, & aqua, & possunt esse omnes illæ, quarum actio tendit ad generationem melancholiæ in copia.

Signa diagnostica, & distinctiva patent. Prognostica in fine *cit. sententiæ* describit Hipp. *Hic morbus in plerisque, si statim curatus fuerit, brevi decidit,* quia in principio humor est fluidus adhuc, & medicamentis cessurus est, ubi verò per stagnationem crassitiem contraxerit, diuturnas medicamentorum actiones sustinebit.

Cùm febris huic morbo conjungatur, aliquam, & particularem præbet indicationem, si fuerit cum magno, & acri calore conjuncta, & cum periodis distinctis, & uniformibus curationem exigit suæ periodicationi convenientem, cum hac tamen animadversione, quòd refrigerantia in parva quantitate exhibeamus, & istis semper diuretica addamus, memores semper dicti Hipp. lienem diureticis attenuandum esse, & ut virtute diureticorum potulenta aqua è corpore per urinam educantur, ne lien à frigidis, & aqueis retentis majus patiatur detrimentum, cùm ab istis ubi tumet, & dolet multum patiatur. Splenetica etiam refrigerantibus addantur ad correctionem, & si non ad morbi curationem, saltem ad prohibendum illius incrementum. Usu *Chinæ Chinæ* in infusione aggredienda febris curatio, ut citò curetur, & impediens curationem lienis auferatur, præmissa debita

bita humorum purgatione; nec timendum est ab usu hujus remedii tumorem reddi contumaciorem, eò quia remedium figat, & condenset humores, cum experientia mihi constet obstructiones ab hoc remedio reserari, & humores in cachexia crassos, & viscidos attenuari.

Si febris à tali febrifugo non cesset, tota curatio dirigenda ad lienem, à cujus indispositione febrem foveri resistentia febrifugo ostendit. Idem faciendum si febris fuerit lenta, & sine calore acri, ob eamdem rationem. Doloris habenda semper ratio etiam in febre, quæ dolorem leniunt, applicando, vel fomenta, vel emplastra, vel unctiones. In reliquis monet Hippocrat. curandum esse hunc affectum sicut priorem, præcipuè cum diureticis; ustionem etiam cum decem crustis insinuat.

CAP. XXXIII.

De Hepatis Inflammatione.

INflammationem hepatis descripsit *Hippocrat. lib. de intern. affect. numer.* 30. *Morbus hepaticus fit atra bile cum influxerit ad hepar, accidit autem maximè in Autumno, in mutationibus anni. Hæc igitur æger patitur: Dolor acutus ipsi in hepar incidit, & sub ultimas costas, & in humerum, & in claviculam, & sub mammam, & suffocatio fortis tenet, & aliquando lividam bilem revomit, & rigor, & febris primis diebus debilior habet, & dum attingitur hepar dolet, & color ipsius sublividus, & cibi, quos prius comedebat, suffocant ipsum, & ingesti urunt, ac torquent ventrem, atque hæc quidem in principio patitur; morbo verò progrediente, & febres remittunt, & à paucis cibis repletur, in solo autem hepate dolor restat, & ipse aliquando quietus, quandoque verò acutus corripit, & sæpè derepentè animam æger efflavit.*

Descriptum affectum esse inflammationem, convincit dolor acutus in regione hepatis, & sub ultimas costas; si tangantur hæ partes dolor augetur; hic ascendit ad humerum, claviculam, & mammam, & cum difficili respiratione, & suffocatione: hæc symptomata ab omnibus Practicis pro signis inflammationis hepatis, addita tussi sicca habentur.

Curatio hujus directa ad Hipp. cum regula curationis pleuritidis inflammationem esse declarat.

Causam hujus inflammationis atram bilem determinat. In quo sensu accipiat atram bilem, est valdè obscurum. Certum tamen judico, non accipiendam hìc atram bilem in sensu præcedenti Dissertatione determinato, nempè, quatenus humorem melancholicum connotat, hic enim caret dispositionibus necessariis ad inflammationem pariendam, ut consideranti patebit. Inflammationes comprehenduntur ex omnium consensu sub triplici genere, alia *Erisipelatodes* à bile, alia *Phlegmonodes* à sanguine, alia *Edematodes* à pituita, alia correspondens melancholiæ nondum assignata; & si in erisipelate acidum dominatur, ut sentiunt Recentiores, non concluditur humorem melancholicum peccare, quia multa sunt in corpore acida extranea, quorum natura differt ab ea melancholiæ.

Acidum est causa erisipelatis impediendo circulationem sanguinis, unde extravasatio subtilioris partis istius in carnes, non prout est materia immediata inflammationis, à rubore enim floride cuti impresso ab erisipelate, excluditur melancholicus humor, qui est in colore fuscus, lividus, ater. Secundum alios duos modos accipi potest atra bilis, ex *Hippocr. lib. de Aer. Loc. & Aqu. numer.* 29. ubi docet, bilem atram fieri, & à bile naturali, & à sanguine: *Si quod liquidissimum est in utroque consumatur, & quod acerrimum relinquatur*, quod idem est, ac si uterque humor aduratur, secundùm utrumque modum potest accipi atra bilis in hoc textu, quia, & sanguis, & bilis in hepate aduri possunt, & in eodem stagnare cùm in eodem continuo fluxu congregentur, & inflammationem parere quotiescumque adusti stagnaverint, vel stagnatione adustionem passi fuerint, inflammationem ex bile adusta sincera, impossibilem judico, cum mixtione sanguinis frequentem in hepate. Quapropter censeo inflammationem hepatis ab atra bile fieri, vel quando obstructis vasis in aliqua parte hepatis, stagnat in obstructo loco sanguis particulis biliosis in copia prægnans, ibique valdè incalescit cum humidi resolutione, adustionem æmulante: cum tali dispositione sanguis, si tumorem, calorem, dolorem cum febre excitet, fit inflammatio in hepate, quæ potest dici ab atra bile generata ab adustione bilis flavæ cum adustione sanguinis; si verò in obstructo loco stagnet sanguis, parvam, vel nullam admixtionem bilis admittens, & adustionem prædictam passus fuerit, inflammatio ab atra bile ex adustione sanguinis succedet, & de hac Hipp. loquitur in hoc loco, cùm inflammatio hepatis ab atra bile ex bilis adustione sæviora secum trahat symptomata, quàm ea in textu enunciata.

Incidit in Autumno, & in mutationibus anni. In Autumno censuit Hipp. atram bilem dominari, & in hoc tempore, sicut in Vere, inflammationes incidunt, & bilis in Æstate collecta, in Autumno multoties vexat per mutationes anni, æquinoctia, & solstitia intelligit, in quibus humores particularem motum, & separationem patiuntur.

Hæc patitur, dolor acutus in hepar incidit; dolor est inflammationis inseparabilis comes, dolor acutus in parte valdè sensitiva reperitur, ab harum numero, communi consensu excluditur hepar, quapropter in hoc non videtur admittenda passio doloris acuti, quod verum quando solùm hepatis parenchyma ab objecto violenter agente afficitur, non verò quando cum parenchymate ligamenta, quibus diaphragmati præcipuè alligatur, ab acrimonia caloris inflammationis substantiæ hepatis, vel ab exhalationibus à materia inflammationis exeuntibus punguntur, roduntur, quia dolor tunc acutus excitatur, cùm sint exquisitissimi sensus, quia tendinosa: affectionem ligamentorum, sivè per consensum, sivè per essentiam demonstravit in illis verbis: *Et sub ultimas costas*, quæ correspondent loco, in quo ligamentum latum hepatis tendinosum diaphragmati unitur, membrana succingens costas calore putredinali acri inflammationis cum violentia vellicata dolet circa *humerum, claviculam, & sub mammam*, & membrana venæ cavæ ab hepate ad cor ascendentis eodem modo vellicata in dictis locis dolorem acutum fovet, ex quo evenit, ut multoties inflammatio hepatis pro pleuritide à Medicis incautis accipiatur, ut adnotavit *Zacutus Lusit. lib. 2. Medic. Princip. Hist.* 101. *& Amat. Lusit. observ.* 1. *cent.* 4.

Et suffocatio fortis tenet, ob affectionem diaphragmatis, qua impeditur in suo motu respirationi serviente, hanc affectionem malam accepit à tendine hepatis ei connexo, modo prædicto læso. Suffocatio fit etiam à musculis intercostalibus, cum membrana costarum lædatur ab inflammatione hepatis, modo jam explicato.

Et aliquando lividam bilem revomit, hoc est corruptam, & in cysti bilis reservatam, & à calore inflammati hepatis corruptam, & apparentem, in ventriculo genitam à corruptis alimentis actione caloris præternaturalis hepatis inflammati; quandoque enim per corruptionem, saporem, & colorem veri humoris acquirunt alimenta corrupta.

Et rigor, & febris primis diebus debilior. Febris ab inflammatione in parte membranosa, vel circa hanc semper cum rigore incipit, vapore acri à materia inflammationis copiosè effumante, & membranosam partem irritante, ab irritamento rigor. Febris in principio debilior, quia *omnia circa initia debilia* ex Hippocr. dicit febrem debilem in primis diebus, ut febris debilitatem ad primos solùm dies restringat; his enim transactis augetur, major evadit aucta effervescentia, fervore, & putredine in materia. Id experientia patet in omni inflammatione.

Et dum attingitur hepar dolet à tactu regionis hepatis, dolor augetur, non à simplici tactu superficiali, sed à tactu, cum pressione, hepar in profundo positum premente, dum pressio actionem causæ dolorificæ auget. Hac ratione distinguimus inflammationem musculorum abdominis circa regionem hepatis, ab inflammatione hepatis; in prima dolor à superficiali contactu, in secunda à tactu cum forti pressione augetur.

De

De hoc habemus observationem *Valeriolæ lib.* 4. *observ.* 5. *& Bartol. cent.* 2. *Epist.* 49. *& Gal. lib.* 5. *de loc. in affect. cap.* 7. idem confirmat.

Et color ipsius sublividus est, idest ruber ad nigrum vergens; talis inspicitur in omnibus inflammationibus internis, respirationem lædentibus, color cutis ruber est à sanguine copioso, & spiritoso, quotiescumque spiritus in eo minuitur, color ruber ad nigrum vergit.

Cibi, quos prius eomedebat, suffocant ipsum. A quolibet cibo ventriculus illius pondere deorsum impellitur, & deorsum trahit diaphragma, cui arctè connectitur in loco, in quo illud perforat. Tractio deorsum diaphragmatis à ventriculo liberum motum istius impedit, & difficilem reddit respirationem, & quandoque hanc ita difficilem reddit, ut æger suffocari videatur.

Et ingesti erunt, ac torquent ventrem. Urunt, vel quia augent proprio calore illum ventris ad excessum exaltatum ab hepate inflammato, quia ab inflammatione procedit molestia; accidit ventri, quia hic ab acrimonia caloris pungitur, vellicatur, vel roditur. Flatus ab eodem calore excitantur, qui distendendo ventrem in molestiam pariunt.

Signa diagnostica, sunt enumerata in textu; distinctiva sunt præcipuè consideranda, ut rectè à Pleuritide, inflammationem hepatis distinguamus. In Pleuritide est dolor punctorius, qui non in inflammatione hepatis; tussis in hac parva, & sicca, in Pleuritide frequens, & humida; hepate inflammato dolor tactu in regione hepatis exacerbatur, in Pleuritide deest; in hac, & inspiratio, & expiratio est difficilis, in inflammatione hepatis inspiratio est difficilis, expiratio facilis. Ab inflammatione musculorum abdominis distinguitur, per illud, quòd est dictum superiùs. Addo, in inflammatione musculorum dolorem esse pulsatilem, in inflammatione hepatis minimè, quia hepar arteriam unicam tantummodò habet exteriorem, musculi plures.

His verbis prognostica signa comprehendit Hippocrat. *Judicatur autem maximè in septem diebus*; in his verbis manifestum fit esse morbum exactè acutum, colligitur etiam an lethalis sit, nec ne. Et si in fine textus ait: *Hujusmodi morbus gravis est, diuturnus*, loquitur de morbo tendente ad suppurationem, quæ non perficitur nisi per longum temporis spatium; suppuratio tamen non tollit inflammationem hepatis non esse morbum acutum. De hac suppuratione exemplum habet *Coiterus in observat. Anatom. pagin.* 120. Inflammatio partis cavæ hepatis periculosior est, ea, quæ fit in gibba, licèt utraque sit lethalis. *Inflammationi Hepatis, singultus supærveniens, est lethalis*, prout docuit *Hippocrat. in Aphor.* De hoc vide exempla apud *Forest. lib.* 19. *observat.* 8. *Si vigesimum primum diem excedat, suppuratur*; & de hac suppuratione locutus est *Hippocrat. Aphor.* 44. 7. *sect. Quorum hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album evadunt, si verò qualis amurca fluat, pereunt*. Pus in suppurata inflammatione collectum multoties per alvum, & per urinam excernitur, aliquando verò per vomitum, ut adnotavit *Salmuth. cent.* 1. *observ.* 25. *&* 28. & per tussim observavit *Schneider. lib.* 4. *de Catharrh. p.* 103. nec alia patet via aperta, nisi illa venarum, si ab istis pus absorbeatur, & arteriis postea consignetur, à quibus in dictis partibus pro evacuatione deponitur. In suras pus in suppurato hepate decubuisse, testis est *Schenkius lib.* 3. *observ. de Hepate*.

Primam indicationem sibi proponit Hippocrat. in curatione hujus affectus *loc. cit. de intern. affect. numer.* 30. doloris mitigationem, ad hanc obtinendam tepefactorium applicat dolenti parti, quod in curatione pleuritidis proposuit; differunt enim isti duo affectus solùm ratione loci, ratione verò causæ omninò conveniunt; pro sedando ergo dolore rectè utitur Hipp. remediis, quibus usus est in dolore pleuritidis, quæ videnda in curatione istius descripta; illis adde *Tritici farinam in decocto Absynthii, & Anethi coctam, & in sacculo immissam*, qui calidus applicandus parti dolenti.

Vel

℞. *Flor. Camomillæ*
Meliloti
Ros. rub.
Sem. Lini
Fœnu-græci } *a.* ℥. *ij.*
coque in aqua simplici, col. ddde
Aceti q. s.
Succi Malvarum ℥. *iv.*
Vitelli ovi optimè conquassati n. 1.

Hoc decocto imbutæ petiæ duplicatæ, regioni hepatis applicentur.

Interna, ad sedandum dolorem, exhibet. *Albumen ovi Gallinacei cocti* accipit, contundit, *Succum Solani ad mediam heminam*, hoc est *ad* ℥. *iv.* ß. affundit, *& Aquæ mulsæ* ℥. *ij.* ß. dissolvitur albumen ad modum emulsionis, *quotidiè donec calor quiescat præbeatur* (sed puto legendum esse, *donec quiescat dolor*.) *Silphii succum ad erui magnitudinem*, exhibet *cum Origano trito, in vino albo, jejuno stomacho*. Succus Silphii nostris his temporibus non invenitur, ejus loco substitui posset *Belzoin*. quem in facultatibus similem Silphio censet *Matthiolus*. *Origanum* addit, quia acidum extinguit, vel crassitiem humorum tollit dissolvendo; his facultatibus omnes inflammationes curantur, cùm ab humorum crassitie oriantur, à qua facta obstructione, impeditur sanguinis circulatio.

Stante hac doctrina Hippocrat. magnum remedium est in omni inflammatione *Decoctio Bellidis, Fumariæ, Scabiosæ, Cardui Mariæ, & Succisæ*, quia omnia ista simplicia sanguinem coagulatum fundunt. Laudat omnia pro curatione Pleuritidis imperata. Præter dicta, Hippocrat. *Lac caprinum* exhibet *tertia parte mellis ammixta; sint autem*, ut ait, *Lactis heminæ quatuor*, hoc est ℥. *xxxvj. hoc mane bibat, cùm alia non biberit*, hoc est jejune; Lac laudat ad dolorem mitigandum, ad inflammationis refrigerium, ad humoris coctionem accelerandam; ad evitanda damna à Lacte suspicanda, Mel admiscet, quo, & humor in parte inflammata fixatus dissolvitur; nec à febre dissuadetur usus Lactis, cùm sit symptomatica, & ablata inflammatione cedat; cùm verò exhibeatur Lac, præmissis multis remediis, & in magna quantitate, ratione cujus alvum solvit, & solutionem coadjuvat Mel additum; magnum, & efficax fundamentum habemus deducendi Lactis exhibitionem tendere ad alvi solutionem, qua materia in hepate concocta purganda sit.

Si à fomentis, & medicamentis non cedat dolor, sanguinem in hujus ablationem mittendum esse docet *Hipp. in lib. de vict. in morb. acut. n.* 27. ubi in morbis, cum dolore partis, & ejus læsione ob defluxum humoris, in quibus convenit missio sanguinis, præmittit fomenta; nam si istis cedat dolor, magna remedia non conveniunt, si non cedat, mittendus sanguis. Inflammationi hepatis deberi sanguinis missionem suadet, & universale præceptum *Hipp. in cit. lib. n.* 19. his verbis: *In acutis morbis sangninem detrahes, si vehemens morbus videatur*. Advertendum hanc sententiam verificari in illis casibus, in quibus massa sanguinis est, vel potest esse causa morbi magni; inflammatio hepatis est morbus acutus pendens à sanguine, consequenter convenit sanguinis missio; & *in numer.* 21. ubi enumerat multos morbos, pro quorum curaione adhibenda sanguinis missio, recenset, & dolores jecinoris, & alia, hoc est omnes inflammationes; & ait: *Nam venæ sectio præferenda est* (intellige purgationi) *deindè Clysmis est opus*; & *in lib.* 1. *de morb. n.* 25. ubi, agendo de curatione pleuritidis, & peripneumoniæ, ait: *Huic venam secare conducit, atque sic dolor mollior fit, & lateris, & aliarum partium*, & rationem reddit, quare à sanguinis missione dolor fiat mollior. *Nam vena, & quantum in ipsa inest, & bilis, & pitutiæ, & ipsius sanguinis ægrotantis, unà cum his magnam partem foras dimittit*; & si ex Hipp. decreto in hoc textu pro curatione hujus morbi conveniunt remedia pleuritidem curantia, conveniet etiam sanguinis missio.

Sedato dolore, vel remisso, lavare ægrum multa calida jubet, *& aquam multam bibendam dare, &*

vinum album dulce, aut austerum utrum tandem profuerit. Hæc humores attenuant, & crassos fluidos faciunt, & stagnantes ad motum impellunt. Vinum, & lavacrum aquæ calidæ pariunt eosdem effectus, ut omnibus notum est; Mulsam in eosdem effectus concurrere, docuit *Hippocrat. lib. de vict. ration. in acut. numer. 9.* ubi ait, *Mulsam urinam movere, & sputa molliora, & tenviora pro facili expulsione facere*. Documentum ab his accipimus, in inflammatione hepatis sedato dolore, materiam attenuandi, & urinam etiam movendi cum *decoctis rad. Petroselini, Asparg. Marrubii, Hepaticæ*, & aliis diureticis alibi descriptis, additis aliquibus *guttis Spir. Salis Armoniaci* vel *cum decocto Agrimoniæ, Traxaci, Absinthii, Graminis, cum gutt. aliquot Spir. Nitri dulcis*. Eadem humorum attenuatio sudorem promovere potest, & præcipuè illa facta à lavacro aquæ calidæ, & à vino, & si appareat ad hunc naturæ inclinatio, vel urinæ evacuatio non succedat, sudori promovendo incumbendum; humores non possunt disponi ad sudorem, nisi attenuentur, & impetum acquirant exaltatis per attenuationem eorum spiritibus, & particulis activis in eis contentis; ab hoc impetu impedimentum, seu obstructio inflammationis causa mediata tollitur, & stagnans humor fluorem concipit. *Pulvis* descriptus *in meis Consult. ad pleuritidem* his intentionibus satisfaciet.

His peractis Hippocrat. expectandam judicationem morbi consulit, quæ in septimo die advenit cum signis salutis, vel mortis, & in hoc tempore cibos omnes prohibet, idest omnia alimenta solida, & solùm potum, & sorbitionem concedit; potus est simplex decoctio alimentorum, ut *Aqua hordei, & jus*. Sorbitio est alimentum solidum, sed in formam liquidam redactum in pauca quantitate, ut *Ptisana, Ova jure dissoluta, & carnes contusæ jure pariter in liquidam formam redactæ*.

Pro complemento hujus curationis notat Hippocrat. suffocationem, seu difficultatem respirandi, huic morbo quandoque conjungi ob consensum, quem servat hepar cum diaphragmate, & cum pleura; pro hujus symptomatis ablatione, vomitum proponit, dum ait: *Si verò etiam suffocatio accesserit, hæc dare oportet, quo vomat*; pro hac intentione parat sequens remedium: Accipit *Mel, aquam, acetum, sal, hæc permixta in ollam novam infundit, deinde tepefacit, & origani ramulis, cum semine agitat, tepidum exhibet hoc medicamentum*; & postea subjungit: *Deinde stragulis injectis contectum* (nempè ægrum) *sinito, donec quàm maximè exudarit*. Magna ab his verbis oritur difficultas Hippocrat. Hippocrat. vomitum imperat, pro hoc exhibet medicamentum, & postea sudorem principaliter, & primò promovere experitur: tollitur difficultas, si dicamus, Hippocrat. cognoscere necessitatem tollendi causam suffocationis in hepate radicatam, hanc tollere potens est vomitus, & sudor. Vomitus suo conatu, & vi humorem in vicino hepate stagnantem, concutiendo, & agitando energiam in stagnatione sopitam ad actionem validam revocat, qua viam sibi parat, obstaculum stagnationem indicens superando, exeunt ab hepate humore remittit morbus illius, & hujus remissione suffocatio expugnatur. Sudor idem efficit, expurgata dicta materia. Utrumque remedium in suffocatione convenire, dicta ratione patet, nempè sudor, & vomitus, & quia in ablatione dictæ suffocationis non est procrastinandum, cùm superiùs dixerit; *Et sæpè æger derepentè animam efflavit*. Hujus periculi respectu medicamentum componit, & vomitivum, & diaphoreticum; tale est propositum, ratione *Mellis, Aceti, Salis*, est vomitivum; ratione *Origani diaphoreticum*; hanc virtutem in subtilissimis suis particulis, & facilè solubilibus existentem relinquit in decocto sola agitatione, & calore. Sudorem primò quærere ostendit claris verbis textus. Ratio hujus est, quia cùm à sudore possit vomitus excitari effervescentia, attenuatione, & agitatione materiæ, à vomitu sudor nullum recipit stimulum. Melius est ergo illam remedii virtutem primò promovere, qua promota altera ad actum reducitur, quam illam primò promovere, quæ nullum alteri auxilium est exhibitura; & quia, ut dixi, sudor valet ad promovendum vomitum, non vomitus ad promovendum sudorem, ideò primò quærit sudorem. Ab hoc Hippocrat. præcepto sudoris utilitatem in inflammationibus agnoscimus. *Si vomitus apprehenderit*, sunt verba Hippocrat. *promptè vomat irritatione per pennam facta, si verò evomere non possit, aquæ multæ tepidæ poculum duarum heminarum*, idest ad pondus decem octo unciarum, *insuper bibat, & sic vomat, & siquid pituitæ aut bilis evomerit, rursus id facere oportet, ad horas quatuor proderit enim*; ubi notandum est, primò vomitum promovere Hippocrat. sine ullo remedio, & sola irritatione facta à digitis in gulam immissis, & si non sequatur vomitus, abstinere ab omni motivo irritante, sed uti Mulsa in copia, ut ab hac humores ventriculi moveantur, agitentur, & nauseam, unà cum copia Mulsæ moveant, & cum hac vomitum. Ab his verbis Hippoc. habemus etiam consilium in difficultate respirationis, cum suffocatione vomitivi validi usum ablegandi; periculosi enim sunt in hoc symptomate violenti conatus vomitus.

Præservandi à recidiva judicato morbo modum in fine tradit, victus ratione modica, & pura proposita. *Et si panem edere cupidus erit*, sunt verba Hippocrat. (quasi non adsit necessitas edendi panem, cùm hunc concedat ad satisfaciendam voluntatem, & appetitum ægri) *panem calidum* (quia exsiccat, ut alibi dixit) *maximè purum edat, si verò mazam* appetiverit, *sumat eam, quæ Vino dulci subacta non est; ubi tamen acqua priùs subegit*, nempè mazam cum aqua subigat, & edat. *V. Cæl. Rhodiginum lib. 9. cap. 12. de modo parandi mazam. Obsonium autem habeat carnes Catuli coctas, aut Columbæ, aut pulli Gallinacei. Carnibus omnibus coctis utatur, ex piscibus autem coctis galeo, torpedine, pastinaca, & raiis parvis omnibus coctis. Lavetur autem quotidiè, & frigus vitet, & parùm deambulet ante in securitate*, legit *Foesius, quoad in tuto sit*, idest usquequo perfectam sanitatem recuperaverit.

CAP. XXXIV.

De Dolore Hepatis.

Verba facit Hippocrat. de hoc symptomate *in cit. lib. numer. 31.* dum scribit: *Dolores quidem eo modo premunt in hepar* (excludit dolores claviculæ humeri & mammæ, & restringit subjectum doloris ad solùm hepar) *& color differt à priore*, nempè à sublivido, *Malicorii enim formam habet. In tempore verò Æstatis maximè incidit*; hujus enim causa est bilis, quæ in Æstate viget. *Fit autem à bubulæ carnis esu, & Vini potu nimio; hæc enim omnia isto anni tempore hepati sunt infestissima, & bilem maximè ad hepar adducunt.*

Hæc igitur patitur: Dolores acuti incidunt, & non deficiunt ulla hora, sed semper magis premunt.

Dolor est in hepate, ergo in parte istius sentiente, nempè in membrana eum investiente, vel in membranis arteriarum, vel venarum, vel ramificationum pori biliarii, vel cystis fellis; hæc duo esse subjectum doloris, mihi magis probabile est.

Dolor est continuus, ergo à causa dolorifica, fixa in parte sentiente. Est acutus, ergo ab humore valdè rodente, & pungente, qualis est bilis. Bilem esse causam hujus doloris, præteracutiem istius confirmat tempus æstivum, in quo hoc symptoma insurgit, & in hoc tempore bilis non minus copia, quàm acrimonia viget, quapropter in parte sensitiva hepatis fixa, copia, & qualitate acri excedens, dolorem acutum in hepate suscitat, & continuum reddit, dum in parte obstructa intercluditur, in hacque stationem permanentem stabilire cogitur.

Aliquando etiam vomit bilem pallidam, ob admixtionem pituitæ ab errore externo in textu notato productæ. Et ubi vomit, paulò melius sibi habere videtur. Ab hoc vomitu, cum conferentia rectè deducitur bilem esse causam hujus doloris, & partem affectam, & dolentem hepatis esse cavam, cùm hæc affecta dolo-

dolore, in suæ passionis molestiam ventriculum substantem trahat; à mitigatione doloris à vomitu bilioso, non solùm arguimus bilem esse causam hujus doloris, cùm moderationem suscipiat ab istius vomitu, sed licet suspicari dolorem hunc esse in vesica fellea, & in ramificationibus pori biliarii, quas esse capaces doloris demonstrat membrana, qua componuntur, at vesicam felleam esse maximè sensibilem, convincunt nervi per suam substantiam disseminati; à causa ergo per qualitates sensibiles, tangibiles, violenter agente in dictas partes, & præcipuè vesicam felleam afficiente dolor acutus ortum inveniet.

Si non succedat vomitus bilis, ad oculos fluit, ut subjungit Hippocrat. ut fiant valdè pallidi, hoc est flavi. Confirmationem bilis peccantis, & cystis felleæ affectæ præbet hoc symptoma coloris mutati oculorum ex albo naturali in pallidum, & flavum. Nam si bilis liberum haberet exitum per proprium ductum in intestina ad oculos non perveniret, quos dum inficit, argumentum est bilem in massa humorali relinqui, nec totam in hac collectam expurgari per ductum cholidocum, & portio remanens per membranam oculorum externam dispergitur, hancque flavo colore tingit. Bilis non expurgatur, quia adest obstructio in dicto ductu.

Et pedes intumescunt. Quid negotii habeant pedes cum dolore hepatis, ut hoc invalescente intumescant non video, tamen non potest sine injuria asseri id ab Hippocrate sine ratione fuisse observatum, & expositum; hujus symptomatis rationem aliam non invenio, nisi quòd vasa sanguiflua hepatis in motus spasmodicos contractata, eo dolente, non sint capacia ad recipiendam illam quantitatem sanguinis, quam pro ordinario motu circulari istius recipiunt, unde qui ab extremitate pedum sursum advenit, cùm totus incapacitatem ramificationum cavæ recipi non possit superior, impedimento est inferiori, ne ascendat, sed in pedibus commorari cogitur, & per carnes diffusus intumescentiam pedum parit. *Quandoque hæc patitur valdè, quandoque minus*. Pro diminutione, vel augmento causæ, minoratur, vel augetur affectus, & ob quietem, vel motum humoris rodentis in parte affecta dolorem efficientis.

Signa patent diagnostica. Distinctiva, à priori descripto, sunt carentia febris, nullam de hac mentionem fecit, ideò censendum esse simplicem dolorem hepatis similem dolori inflammationis, sed non esse inflammationem, cùm dolori febris non conjungatur.

Causæ externæ determinantur ab Hippoc. carnes bubulæ, & vinum tempore Æstatis, quia istæ bilem ad hepar adducunt. Adducunt, sed non omnes eodem modo vinum tamquam vehiculum humoris crassi, tempus Æstatis calidum tamquam præparativum viæ dilatando vasa, & porrositates, per quas bilis fluere debet. Adducunt bilem, sed adducta invenit in hepate impedimentum, exitum, & cursum liberum impediens: hoc impedimentum objicit crassus humor à carnibus bubulis genitus, unà cum bile ad hepar fluens; vi istius impedimenti detinetur bilis in partibus obstructis supradictis.

Prognostica habet in illis verbis: *Cùm autem dies præterierint, in quibus morbus judicatur, dolor minus urget, si nihil deliquerit, & hujusmodi Diœtam huic constituere oportet sicut, & priori*. Ex his colligo, cùm sola diœta curetur, hic morbus esse levem. Discant tandem Medici, morbos, etiam cum magnis symptomatibus, sola diœta curandos, & maximè eos, qui ab errore externo ciborum, vel aeris oriuntur, ut præsens. *Si verò inebriatus fuerit intempestivè, aut Venere usus fuerit, aut aliud quid fecerit, quod commodum non est, hepar statim illis durum fit, & intumescit, & dolore pulsat*. Ab ebrietate, & aliis erroribus, facilè est intelligere, qua ratione morbus in deterius abeat, quia errores prædicati materiam dolori aptam subministrant, at Venus non potest hac ratione concurrere, quia detrahit materiam, non addit, at quia detrahit ab universo corpore spiritus, & languorem inducit, ideò morbum exacerbat, pars, quæ debilitatur in usu Veneris, erit hepar, quia infirmus pars debilitata excrementa corporis facilius suscipit, à quibus ægrotat, ita hepar intumescens ab humorum fluxu, & retentione durus fit modo dicto de liene. *Pulsat;* pulsatio est signum morbi in parte. Fit pulsatio in hepate, vel quia sanguis ibi summè effervescit, vel materiæ copia excedens arteriam comprimit, & utraque causa morbum designat in hoc casu. Ab effervescentia non fieri pulsationem, colligo ab absentia fdbris; effervescentia enim pulsationem faciens redundante materia biliosa, à qua fit pulsatio, ut in præsenti casu, apta est etiam febrem accendere. A quantitate ergo materiæ fluxæ probabilius est dolorem, & tumorem pulsatorium effici, & talem pulsationem in tumoribus externis experimur à tumore comprimente arteriam, cùm enim à compressione angusta fiat via sanguini per arteriam, energetica sua vi hanc sibi parat elevata cum impetu arteria, quæ tunc magis pulsat; hac ratione pulsus in tumore ob copiam materiæ timendus, prout dixit *Hippocrates* in fine *cit. text.* quia vel inflammationem, vel vasis ruptionem prænunciat. *De cœtero ab aliis sanus non evadens corrumpitur, ac moritur*.

Curationem hujus affectus orditur Hippocrates à diœta; ait enim: *Et hujusmodi diœtam huic constituere oportet, qualem, & priori*, in qua nihil cibi concedit, sed solo potu, vel sorbitione ægrum reficit, cujus curationis rationem deduxit à causa, quam superiùs dixit esse nimium esum carnis bubulæ, & vini potum nimium, cum repletione particulari hepatis, quam diœta rigorosa corrigere amat, ut humores per crapulam redundantes inedia consumat.

Ante diœtam monet abstinentiam ab omni errore externo in victus ratione, & in Venere, & à quocumque alio, quod commodum non est, ut ait Hippocr. adeò ut manifestum fiat, in principio hujus morbi inedia humoris redundantis consumptionem voluisse, & errorum prohibitione novi excrementi generationem exclusisse. Ideò subjungit: *Ubi sic habuerit, & primi dies præterierint*, hoc est, si diœta duorum, vel trium dierum valdè tenuis, & rigorosa remedio non fuerit, *fomentum adhibeto* ad dolorem leniendum, & sedandum, & est prima indicatio. Horum normam in præterita curatione, & pluribus aliis locis dedimus.

Secundam indicationem desumit à causa, quæ est bilis redundantia, & purgationem indicat, quam aggreditur *Scammoneo*, tamquam medicamento apud Antiquos blando, quo in doloribus semper Hippocr. uti consuevit; at nos molliori possumus uti, nempè *Rhaub.* in substantia, vel infusione, vel in extracto, *Manna*, vel *Syr. Rof. sol.* vel *Cremore Tartari*. Ratio, per quam purgationi præmittat diœtam humore excrementitio peccante, desumitur à redundantia humoris prædicti, collecta ab immoderato esu carnis bubulæ, & potu vini, quæ coctionem ratione quantitatis subterfugiendo copiosam cruditatem cumulant, & à dolore acuto in hepate existente redundantia excrementorum in primis viis, dolore circa has existente non admittit purgantia, sine magna agitatione, & perturbatione, quam patiuntur etiam humores in hepate commorantes, qui agitati, & perturbatè commoti actionem suam corrodentem, vellicantem in partem efficacius imprimunt, dolorem augendo, istius acutiem intendendo, & copiosiorem fluxum humorum ad dolentem partem vocando, inflammationem præparant, ad quam declinandam purgationem præmittit Hippocr. & diœta humorum diminutionem molitur, monendo Medicos, ut in doloribus ventris cum redundantia excrementorum, & præcipuè ab errore externo à purgantibus abstineant, clysteribus non interdictis, si tantùm emolliant, & dolorem sedent. Non dissimili ratione fomenta in principio negligit, quia ab horum calore materia dolorifica agitatur, perturbatè movetur, rarefit, in vapores attenuatur, à quibus omnibus dolor incrementa suscipit, cum periculo prædicto.

Alvo existente combusta, legit *Foesius*: *Si venter fuerit valdè incensus*, idest excalefactus à bilis calore, & consequenter astricta, post medicamentum purgans, quod parandum cum superiùs descriptis, Clysterem imperat ad expurgandas fœces retentas, qui parari

potest eisdem decoctis, quibus componuntur fomenta, vel Lacte, & vitellis ovorum, additis medicamentis, *quæ probè*, ut ait, *educunt*, v. gr. *Mel. Rof. sol. Benedicta laxat. Diacatholicone*. Post Clysterem *heminas octo lactis asinini cocti*, idest uncias septuaginta duo, *cum Melle* exhibet, pro nova purgatione bilis, à qua alvus inceditur, & pro attemperatione caloris ventris, & ut hoc intentum assequatur, in usu Lactis perseverat, sed non in eadem specie Lactis, cùm secunda vice *Lac* primò *caprinum* exhibeat, non coctum, *ad heminas quatuor*, hoc est ad uncias triginta sex, *tertia parte Aquæ mulsæ ammixta, aut Melle affuso*. Secundò, *Lac caprinum coctum ad heminas duas, tertia Aquæ mulsæ parte ammixta*. Tertiò, exhibet *Lac equinum*, eodem modo paratum velut asininum, ideò in illius defectu hoc accipiendum. Hìc notandum Hippocrat. curationem hujus morbi dolorifici, & lethalis, si contumax constiterit, sperare à reiterata purgatione cum medicamento blandè purgante, & attemperante, quale est Lac cujuscumque generis; utitur verò primò Lacte asinino cocto, quia magis purgat; secundò, Lacte caprino, & in minori dosi, quia minus purgat; tertiò, Lacte equino, quod purgat sicut asininum: hoc eodem modo exhibet; inter duas magnas evacuationes à Lacte asinino, & equino, interponit blandam pro virium conservatione. Exemplo Hippocr. uti possumus *Aqua Noceræ*, *Villensi*, *Hordei*, *Sero caprino* in quantitate octo, vel decem librarum, miscendo in primo poculo *Syrupi Rof. sol.* vel *Syrupi è floribus Persicorum* ℥. *iij*. & in reliquis poculis *Mel simplex Hispanicum*, *& depuratum* ad gratam dulcedinem.

Dolore his remediis non cedente, tertiam indicationem sanguinem mittendi Hippocr. elicit; doloris enim contumacia reiteratas purgationes contemnens, imminentis inflammationis suspicionem imprimit, ad quam evitandam nullum efficacius remedium, quàm sectio venæ, ideò ait: *Sin minus dexteri cubiti venam secato, & sanguinem detrahito.*

Si cognoscat Medicus ægrum purgatione reiterata non indigere, vel ad eam sustinendam impotentem esse, per Lac asininum coctum alia via incedendum est, quam demonstravit Hippocr. in illis verbis: *Si verò non visus tibi fuerit per Asininum lac superpurgandus esse, Lactis bubuli crudi heminas duas dato, cum tertia parte Aquæ mulsæ ammixta, quotidiè ad dies decem. Deindè ad alios duodecim dies, sexta parte Aquæ mulsæ affusa, Lac bibendum dato*. Lacte bubulo utitur, quia minus purgat; addit Mulsam, ut alvus lubrica servetur, & reliquiæ bilis paulatim per solam alvi lubricitatem educantur: hac de causa primis decem diebus tertiam partem Mulsæ, in aliis duodecim sextam partem Lacti addit, cùm in istis minorata sit jam materia, ex his monemur, lubricam alvum esse servandam, & epicraticè purgandam materiam doloris; quapropter vice Lactis, *Elect. Lenitivum*, *vel Sebesten ad tres drachmas* ante cœnam exhiberi possunt. *De cætero verò ipsum Lac duarum heminarum mensura, donec pingue fiat, exhibeto*. Sine Mulsa exhibet Lac, quia ibi ad solam nutritionem Lac præscribit, & morbum debellatum supponit, superfluamque esse alvum lubricandi intentionem. Quare Lac cum Aqua mulsa exhibeat primò Hippocrat. & postea pro nutritione, ut pinguescat sine Mulsa, rationem habemus ab *Hipp. lib. de victus rat. in acut. numer.* 26. ubi, loquendo de Mulsa, ait: *Habet vim quamdam extersoriam, qua alvum movet, & urinas etiam sufficienter ciet*. Istæ purgationes materiam morbificam minuunt, sed nutritionem interdicunt, ideò in hujus necessitate Mulsa Lacti non additur.

Si his ad usum redactis, adhuc pervicax sæviat morbus, ustionem imperat Hippocrat. *Si hepar maximè tumidus factus fuerit, & eminuerit, Ustio facienda cum fusis buxeis in oleo fervente tinctis*, qui sunt apponendi, donec ustio facta fuerit, *vel per fungos fiat ustio; & octo crustæ inurantur*; & subjungit: *Si ustio successerit*, hoc est, si ab ustione bene habuerit, *sanum facies, & reliquo tempore melius deget; si verò non successerit, corrumpitur, & moritur*. Fit ustio, ut humor in tumore collectus per ulcera purgetur, quod si rectè succedit, sanus fit, cedente tumore, & hepate ab humore purgato. Si verò contrarium eveniat, corrumpitur, idest emaciatur, depravata sanguinis massa à morbosa hepatis dispositione.

CAP. XXXV.

De altera Inflammatione Hepatis.

DEteriorem differentiam inflammationis hepatis describit *Hippocrat. in cit. lib. numer.* 32. his verbis: *Alius morbus hepaticus. Reliqua quidem patitur hic æger, velut priores*; dolorem nempè acutum, & meo judicio, etiam ad claviculam, mammam, & humerum molestantem, & tumorem, & suffocationem fortem pati, probabile est, quia sevior est hic morbus prima differentia, ut constabit ab explicatione.

Color niger est, sunt verba Hippocr. Per hunc differt hæc differentia à prima, in qua color est subpallidus, & à jamdudum descripta, in qua color est similis malicorio. Hujus coloris causa est sanguis ater, vel ab adustione, vel à paucitate spirituum, sicut enim spiritus sanguinis perfectè elaborati, & abundantes luce insita nitorem colori rubro sanguinis addunt, ita deficientes, velut tenebris atro colore obfuscatur sanguis, vel ab admixtione excrementorum cum sanguine in tali copia, ut ab istis obtenebretur spiritus sanguinis lucidus, eo modo quo nubes lucem Solis obtenebrant.

Ab hepatis fel (fel hepatis est bilis, quæ in cysti illius collecta; non sine ratione dicitur fel hepatis, idest bilis hepatis, ad differentiam bilis in sanguinis massa existentis: nomine cystis comprehendendæ sunt etiam ramificationes pori biliarii per substantiam hepatis dispersæ) *pituita, & sanguine repletum, velut ratiocinamur disrumpitur*. Repletur, fel, idest cystis, pituita, & sanguine, quando isti humores redundant in dictis ramificationibus, itaut impleantur, cum turgentia, distensione, & exuberantia. Hanc humorum miscellam ratiocinio comprehendit Hippocrat. dum de ea dicit, *velut ratiocinamur*. Deducit dictam miscellam ab accedentibus inflammationem indicantibus à delirio concomitatam; delirium est à bile, omnis inflammatio est cum aliqua portione sanguinis; pituita in hac non deficit, quia omnis inflammatio est cum stagnatione sanguinis; hæc fit à pituita, seu humore crasso obstruente vias, per quas fluit suo naturali motu sanguis, quibus obstructis, indicitur sanguinis stagnatio. Ab hoc ratiocinio unuquisque videt miscellam bilis, sanguinis, pituitæ manifestari.

Stagnans hoc modo bilis, sanguis, & pituita invicem commixta, insolita, & præternaturali mixtione, in substantia hepatis inflammationem pariunt, cujus certa indicia sunt, dolor supradictus, febris acuta, & delirium, de quibus inferiùs loquitur Hippocr. Disrumpitur, per Hippocrat. fel hepatis, idest bilis, vel hepar, non hepar, quia quod disrumpitur insaniam, & alia, quæ dicentur efficit, sed hepar disruptum non efficit hæc; humor ergo in hepate contentus disrumpitur, & disruptus dicta parturit symptomata. Humor disruptus dicitur ille, qui priùs stagnando quiescebat, postea superato obstaculo, à quo fluxus ejus impediebatur motum acquirit, & fluit. *Et ubi disruptum fuerit, celerrimè insanit, & indignatur, & loquitur stulta, & latrat velut canis*, ubi solutus fuerit humor, idest à stagnatione, & quiete ad motum, & fluxum redierit rapitur in caput, & spiritus animales accendendo, & eorum motum cum agitatione pervertendo, delirium parit, itaut disrumpi, nil aliud importet, quàm raptum humoris in hepate existentis ad caput. Vel per humorem disruptum, possumus considerare humorem in parte conclusum effervescentem, & fermentantem, cum motu, & agitatione, quibus veluti disrumpitur, cùm priùs quiesceret, & in hoc sensu accepto verbo *disrumpi*, facilis est explicatio eorum, quæ ab Hippocrate recensentur. Ab effervescentia humorum

morum in hepate collectorum, febris fit acuta, ab hujus excedenti calore accensi, & inflammati spiritus animales delirium, ab ebullitione sanguinis in febre acuta, circa cor, & orificium ventriculi fit indignatio. *Latrat ut canis*, ob motus convulsivos partis nervosæ diaphragmatis, & partium respirationi inservientium, hos motus efficit extraneum spiritibus animalibus mixtum, nempè vapores materiæ fermentantis in hepate, & fuligines acres sanguinis ebullientis in vasis, actione febrilis caloris intensi vapores, & fuligines prædictæ spiritibus animalibus communicatæ, ad motus inordinatos, & spasmodicos hos determinant, cum tali determinatione, æquali determinationi spirituum animalium in cane, quando ad latratus determinatur à sua phantasia. Hanc sententiam fuisse Hipp. deduci potest ex *nu*. 25. 4. *Epid.* ubi habet: *Quibus in dexteris* (intellige Hypochondriis) *distensio submollis phrenetici, nisi solvatur desinente febre*, hoc est nisi solvatur distensio, quia hac perdurante, signum est distensionem pendere ab effervescentia humorum in hypochondriis.

Licèt datæ explicationes verbi *disrumpi* salvari possint, aptius ratiocinari, ut verbo Hipp. utar mihi videretur, qui per disrumpere intelligeret humorem sua actione rumpere confinia partis, in qua continetur, & in aliam agere cum violentia. Bilis cum pituita, & sanguine in hepate collecta inflammationem parit, quæ diaphragmati connexo communicata delirium, quod semper inflammatum diaphragma sequitur, parit, & motus convulsivos supradictos, & suffocationem fortem, hoc est respirationem difficilem, cum suffocatione peculiari, symptoma inflammati diaphragmatis. Hæc dant nobis differentiam à prima inflammatione hepatis descripta *num*. 30. ab hac, in qua diaphragma cum hepate inflammatur, quod in prima non invenitur. Posita hac sententia, redditur etiam ratio aliorum symptomatum, quæ describit Hipp.

Et ungues punicei fiunt: cùm ab immoderata febrili effervescentia rarefaciente, carnes etiam sub unguibus hæ sanguine repleantur, hujus color per easdem transparet; sed quia ungues sunt densæ, color sanguinis vividus, & rutilans per corpus densum, cum lumine refracto transparens, puniceum colorem repræsentat. *Oculis videre non potest*, cùm à calore febrili elevati vapores spiritus animales, & humores oculorum obfuscent, & perturbent, quorum limpiditas, luciditas, & quies est necessaria ad visum, & ad clarum visum, ab eodem calore agitante retinam organum visus in continuo motu detinentur, turbatur, motus traductus in eam à speciebus visibilibus, & visio impeditur.

Et pili in capite erecti sunt. Contractione cutis à siccitate, vel ab irritamento glandularum, à quibus enascuntur, pili hi eriguntur, ut evenit in aliquibus ab ira. Plenitudo etiam dictarum ab effervescente sanguine, vel potiùs lympha, pleno fluxu concurrente ad eas, & ad turgentiam implente, eriguntur capilli.

Et febris acuta corripit, subjungit Hipp. ex immoderata effervescentia humoris in hepate, per quam tota massa sanguinis immoderatè effervescit, cum febris acutæ accensione, quia bilis in effervescente humore dominatur.

Signa diagnostica, sunt ab Hippoc. designata: distinctiva sunt declarata, & pro majori intelligentia duas distinguit Hipp. hepatis inflammationes: Una cum febre moderata, levi, & facta à bile atra; altera cum inflammatione diaphragmatis, & febre acuta, & sævissimis symptomatibus concomitata; de illa in superiori agit, de hac in præsenti textu.

Prognostica his colliguntur verbis: *Plerique verò moriuntur undecima die, paucique effugiunt*.

Hujus acuti, & lethalis morbi curationem exequitur Hipp. cum eis remedis, quibus præcedentem primum hepatis affectum curavit, & præcipuè sanguinis missione reiterata, à pede primò, & brachio, & in magna quantitate pro virium robore, ob rationem superiùs dictam, & fomentis, & medicamentis dolorem mitigantibus, & quæ in pleuritide adhibentur. Purgationem Lacte cum Melle molitur in dicta prima inflammatione; & dolore sedato, vel diminuto, saltem in hoc casu aliquod leniens exhibendum, ut *Cassia Cremor tartari*, quia dolor sedatus, materiam purgationi dispositam indicat.

Quando incipit insanire, tunc denuò reiteranda missio sanguinis, quam persuadet doctrina Hipp. de inflammationibus tradita *li. de rat. vict. in acut.* Superveniens enim delirium, inflammationem diaphragmatis indicat, cui necessaria est sanguinis missio, & præceptum habemus, *Superveniente inflammatione alicui morbo, mittendum esse sanguinem*.

Dieta sit tenuis, cum potu, & sorbitione, prout monet Hippoc. in prima inflammatione, dum ait: *A cibis*, hoc est à solidis alimentis, *abstineat, donec judicetur morbus*.

CAP. XXXVI.

De Ictero.

ICterus *est docoloratio totius corporis præternaturalis, in flavum, fuscum, seu nigrum, & pallidum*. Hæc definitio ab Hippoc. est desumpta *in lib. de intern. affect. num.* 38. ubi habet: *Consistit igitur bilis sub cute, & in capite, quare statim corpus in alium colorem mutat, & fit pallidum, velut malicorium*. Ab hac sententia habemus ex Hipp. mutationem coloris corporis in Ictero, & licèt hæc prolata sint de Ictero flavo, sunt tamen communia aliis differentiis Icteri, quas Hipp. ad tres dilatat, ad Icterum *flavum, nigrum, & album*. Quomodo fiat ista decoloratio, explicat Hipp. in illis verbis: *Consistit igitur bilis sub cute*, hoc est, bilis sub cute quiescit, commoratur, fixatur, & colore, quo tingitur flavo, cutem flavam facit; firmatur in cute, dum cum sanguine circulatur, & ubi una simul ad cutem devenerint, ibi separatur bilis, sordibus unita, quibus cutis excipiendis destinata est, & huic adhæret colorem mutando, & in porulis partium solidarum cuti contiguis, tamquam in colatoriis, & filtris excipitur, & paulatim hoc modo conglomeratæ particulæ biliosæ partes bilis colore tingunt, per cutim transparente colore flavo. Partes internas, in Ictero flavo colore tinctas, *Zacut. lib.* 2. *prax. admir. obser.* 156. observavit, quantum enim valeant, quæ sub cute, vel in sua substantia fixantur humores, ad colorem istius mutandum, nos docent contusiones, in quibus cutis variis successivè tingitur coloribus, prout extravasatus sanguis in colore alterationem subit.

Hæc decoloratio est præternaturalis, quia nec tales colores sunt naturales, nec à tali causa naturaliter proficiscuntur.

Causam Icteri designat Hipp. in illis verbis, *Æstate corripit, bile commota*; ad quam partem moveatur, ostendit in subsequentibus verbis, *sub cute, & in capite*. Bilis flava mota ad cutem est causa Icteri immediata, & formalis; ad hanc non potest moveri, nisi naturæ institutis contraveniendo, à quibus ad cystim fellis in hepate destinatur, hujusmodi naturale receptaculum deserendo sanguini mixta ad cutim tendit, ad quam alia via pervenire datum non est.

Quæ sit causa retrahens bilem à motu ad naturale receptaculum, mihi videtur demonstrata ab Hipp. in illis verbis, *Et pallidam urinam mingit, & crassum subpallidum in ipsa subsidet*, & etiam in illis, *Stercus autem excretum cum pallore albicat, & fœtet*. Per urinam pallidam intelligit subflavam, similem colori malicorii, idest cortici granatorum; quod manifestum fit à superioribus verbis, *& fit pallidum, velut malicorium*; hunc colorem accipit urinam à bile, unà cum sero in renibus segregata, & cum urina secreta, ut ostendit experientia; nam charta, linteum ictericorum urinæ immersum, flavo colore tingitur bilis proprio; hæc naturaliter non excernitur per urinam, & palearem suum colorem bili debere, falsum est, cum experimento sapientissimi *Bellini* in suo doctissimo tractatu *de urinis* constet, urinam à suis salibus, quibus impregnatur dictum colorem accipere. Stercus cum pallore albescit contra naturæ decreta, quæ in omnibus ferè Animalibus cysti fellis donatis voluit stercus à bile tinctum, quia voluit fœcibus misceri, ut stimulo suæ acrimoniæ commoneret Animal de necessitate, & tempore deponendi

nendi fœces per alvum; idcirco determinavit bilis in hepate secretionem, in cystifellis collectionem, & per ductum cholidocum in intestina excretionem.

In Icterum ergo non exit bilis ad intestina, nec per alvum cum fœcibus excernitur, cum quibus naturaliter excerni deberet, at exit urinæ mixta, cum qua naturaliter nec deberet misceri, nec secerni. Deflectit urina à destinato tramite parato in ductu cholidoco, & intestina, quia ab aliquo impedimento transitus per hanc viam impeditur.

De hoc impedimento non loquitur Hipp. quia patet, dum ad hoc ut prædictam semitam teneat bilis, necesse est, ut sit libera, ideò omnes Hipp. posteriores Medici in obstructione ductus cholidoci impeditum fluxum bilis ad intestina agnoverunt, & consequenter in hoc causam Icteri reposuerunt; ab obstructione enim impedita bilis ad dicta loca regurgitat in sanguinem, cum quo defertur ad cutim, & ad renes, & ita & cutis, & urina flavo tingitur colore.

Principale impedimentum est obstructio in ductu cholidoco, à qua transitus bilis in intestinum impeditur, hæc fit ab humore crasso viscoso, cum bile paulatim ad cystin delato, & in ea cumulato, vel à muco intestinali superficiei dicti ductus adhærescente, vel in ejus cavitatem ingresso. A lapidibus in vesicula genitis factam obstructionem, probant observationes apud *Schenkium*, *Bonetum*, *Etmull.* A bile ipsa crassa posse fieri obstructionem, observavit *Etmull. de Ictero* in cadavere dissecto, in quo abscisso poro biliario, nec guttula quidem bilis profluxit, quia crassissima, atque tenacissima erat.

Scio quandoque excitatum Icterum sine prædicta obstructione, quia cum Ictero conjunctæ fœces bile tinctæ, quandoque apparuerunt, talem refert ex tristitia Icterum *Helmont. tract. sextuplex digest.* §. 36. & Icterum à tristitia recidivantem referunt *Acta. Affn. vol.* 3. *p.* 82. *Riverius* ex ira Icterum mirandum observavit, relatum in *Cent.* 2. *obser.* 9 Ab esu staphidisagriæ Icterum lethalem, notat *Losic. in obser. p.* 259. Icterum à medicamento sudorifico in colica, vidit *Barthol. cent.* 5. *Hist.* 62. & à partu laborioso; ab affectione Hysterica, & à colico dolore Icterum supervenisse, à multis observatum fuit; & venena assumpta idem confirmant, quorum exempla habet *Marcell. Donat. li.* 1. *c.* 7. & in specie de morsu Araneorum, *Joele in praxi de venenis pag.* 126. & de Viperis *Zacut. Lusit. li.* 5. *de Medio. Princip. Hist. li.* 5. *Hist.* 29. Aliqui Icteri, ut à dolore colico, hysterico, ab ira, quia sine obstructione, sunt momentanei, & transitorii, de quibus non est sermo, cùm curatione non egeant; & si permanentes fuerint, ut illi à venenis, si non ab obstructione, ab aliquo huic æquivalenti fiunt, nempè ab actione veneni fluxum bilis ad suum receptaculum impediente, eo modo quo impeditur ab obstructione, & per actionem veneni permanet bilis in sanguine, dum impeditur istius separatio. Fit etiam à motu convulsivo, & spasmodico musculi in orificio ductus cholidoci existentis, & nervorum per substantiam cystis dispersorum, dum à dicto motu contrahitur, & clauditur dictum orificium. Ab hac causa Icterum provenire non nego, imò colore flavo tingi corpus vitio lienis demonstravi de morbis lienis, ex sententia etiam Hippoc. præterquamquòd Hippocrat. ibi loquitur de Ictero à causa interna cum fœcibus alvi albis, cujus causa certò nisi obstructioni cystis tribuenda, eamdem sententiam refert *lib.* 3. *de morb. num.* 12.

Inter signa hujus affectus, est mutatio coloris ad flavum in toto corpore, præcipuè in oculis, quem pallidum dicit Hippoc. ob rationem superiùs dictam, & in cute capitis. *Sub capillis velut cortex subest.* Corticem appellat Hippocrat. sordes cutis capitis condensatas superficiem capitis tegentes, eo modo, quo superficies externa arboris à cortice tegitur. Hic cortex est velut crusta flavo colore tincta, fit à bile mixta sordibus cutis, has ad duritiem reducit suo sale, quo facilè in lapidem bilis concrescit, ut colligere licet à multis observationibus de lapidibus in cysti fellis repertis, urina, & sedimentum flavum ob mixtionem bilis cum sero urinoso. *Et mane quamdiu jejunus fuerit ad cor, & viscera exugitur*, idest bilis à ventriculo jejuno attrahitur; hoc enim famescente, & vacuo, motus fibrarum istius peristalticus major fit, & ab hoc succus glandularum tunicæ interioris exprimitur abundanter in cavitatem, & circa orificium illius cum succo, hoc unitur bilis in sanguine retenta, à qua vellicatum, mordicatum os superiùs ventriculi, cor ab Hipp. appellatum, molestiam, inquietudinem, anxietatem in ægro parit. Ab his passionibus afflictus æger, *Si ipsum alloquatur aliquis, & interroget ægrè fert, & anxius fit, & non sustinet audire*, ut ait Hippoc. Stercus exit cum pallore albicans, & fœtet; albicat, quia deficit bilis tingens, colore flavo, si exuberat, vel plumbeo, si æqualis sit in quantitate, & actione succo pancreatico, sed retinent colorem album massæ chylosæ, à qua separantur dictæ fœces: fœtent fœces albæ, quia deficiente bile in eis, ob prædictam obstructionem, non succedit illa mixtio partium salinarum, & sulphurearum cum aliis partibus crassis, à qua tollitur fœtidus odor excedens, sed illæ liberæ relictæ tristi affectione feriunt nares, unde fœtidus odor, quem Recentiores in particulis sulphureis cum salinis conjunctis ponunt.

Morbi regii imminentis signa proponit *Hipp. in lib. de Coac. prænot. n.* 4. Morbum regium denotat *frequentes ad egerendum progressus paulatim fientes, pauca stercoracea subviscosa habentes; cum præcordii, & lateris dolore sine causa manifesta.*

Febrem regio morbo unit Hippocrat. in hoc textu, dum ait, *rigor, ac febris corripit*, & loquitur de febre conjuncta cum Ictero, quia, ab isto pendens, non de febre præcedente Icterum, qui symptomaticè, vel criticè in febribus erumpit. Hujus causa est bilis in sanguine retenta fermentativa virtute, qua pollet fermentationem febrilem in eo excitans, à qua febris acuta, cum mortem intra quatuordecim dies terminus acutorum morborum inferat, ut prædicit Hippocrat. in textu; per hanc prædictionem ostendit bilem retentam in sanguine moliri dissolutionem, & corruptionem istius; hac ratione timendæ febres, unà cum Ictero invadentes, & præcipuè si sint vehementes; non est tamen necessaria febris ad constitutionem Icteri, dum praxis ostendit sæpè Icterum cum fœcibus albicantibus sine febre, vel cum febre lenta, si actio fermentativa bilis sit iners apta solùm ad fermentationem febrilem lentam excitandam, vel sanguis adeò consistens, ut actioni fermentativæ bilis etiam validæ resistat, & lentam solùm admittat, à qua febris lenta. Ubi verò actio bilis fuerit valida, & sanguinis consistentia tenuis, fermentatio febrilis vehemens succedet.

Prognostica addit Hippocrat. in eadem sententia his verbis: *Huic cùm ita habuerit, maximè moritur in quatuordecim diebus, si verò has effugiat, sanatur*, & signum lethale est fœces malè olere, prout dicit Hipp. quia hæc magnam putredinem fœtoris causam designant, *Regius morbus cum hepatis duritie, malum*, ex *Hippocrat. aphor.* 42. *lib.* 6. *Si febri superveniat ante septimum, malum; in septimo, nono, undecimo, bonum, nisi præcordia sint dura, sin minus ambigua res est*, *Hippocrate in Coac. prænot. num.* 1. & *num.* 2. *ex morbo regio fatuitas, malum: in morbo regio abundè colorati, moriuntur. Alba alvi egestio in his præcedit*, idest fluxus albus cæliacæ passioni similis, à quo colligitur extincta facultas digestiva alimentorum in intestinis, idest facultas segregativa fœcum inutilium à partibus utilibus nutritivis, quæ cùm consistat in bile, & succo pancreatico simul cum massa chylosa à ventriculo descendente commixtis in defectu bilis non perficitur segregatio; *lib. de Coac. nu.* 1. *Regius morbus cum rigore ante septimum diem accedens in febre biliosa solvit febrem, verum si sine rigore accedat extra temporis occasiones, perniciosus; li. de ration. vict. in acut. nu.* 54. & *in li. de Affect. num.* 33.

Curationem hujus affectus dividit Hippocrat. Primò respicit Icterum cum febre acuta intra terminum quatuordecim dierum, in quo judicandus est, & maximè, ut loquitur Hippocrat. ad mortem. In hoc tempore, nec purgationem, nec sanguinis missionem exercet; non primam, quia licèt conveniat humori peccanti, qui est bilis, cùm hæc sit in venis mixta cum aliis humoribus, nec sit concocta, & cum conditionibus ad purgationem requisitis, hanc necessariò prætermittendam esse, docet; non secundam, quia peccanti humori, qui est ex-

est excrementum qualitate peccans, non debetur, limitanda hæc Hippocr. sententia in casu plenitudinis sanguinis, vel magnæ effervescentiæ plenitudinis æquivalentis, quoad venæ sectionem; sicut limitanda in casu purgationis, itaut non rejiciatur purgatio lenitiva primarum viarum. His spretis ad solam alterationem, & præparationem humoris peccantis ad bonam crisim idoneam, respiciendum medicamentis inferiùs dicendis, *Cùm febris remiserit*, hoc est in declinatione extiterit, *multa calida lavat* ægrum Hippoc. ad attemperandum calorem febrilem, ad moderandam acrimoniam bilis, ad accelerandam concoctionem, & separationem istius, magis fluxibili sanguine reddito à calido lavacro; post hoc, *Aquam mulsam* exhibet, *hæc & urinam movet, & biliosa per alvum egerit*, ut docet *Hipp. li. de vict. rat. in acut. n.* 26. Hanc ergo exhibet, ut inclinanti naturæ ad humoris expulsionem per has vias vires addat, vel ut urinæ, vel purgationis motionem à Mulsa inceptam, naturæ postea perficiendam relinquat.

Audiant Medici suum Hipp. in acutis ab humoribus excrementitiis non turgentibus, nec purgationem in principio, nec venæ sectionem exercere, sed solam humorum attemperatione, & præparatione ad crisim dispositivam contentum esse.

Alteratio respiciet bilis acrimoniam, quæ attemperanda, effervescentiam præternaturalem sanguinis, quæ moderanda, sanguinis tenuitatem, quæ incrassantibus corrigenda, nec aliud agendum intra spatium quatuordecim dierum. Primam indicationem adimplent *Epiceraustica*, ut *Malva*, *Branca-ursina*, *Liquiritia*; secundam acida, ut *succus Limonum*, *Spiritus Vitrioli*, & *Salis dulcificati*, *Acetosa*, *Portulaca*, *Plantago*, *Ribes*, quæ & tertiæ satisfaciunt, sicut *radix Bistortæ*, & *Tormentillæ*.

Pro diæta *Ptisanæ succo* utitur ad sorbitionem, *Melle affuso*, non cum ea cocto, & rationem hujus habemus *in lib. de Affect num.* 45. *Mel coctum, est æstuosum, & ventri adhæret, cùm coctum fuerit, in ventre effervescit, venter ardet, & dirumpi videtur*; & alibi dixit: *Mel cum aliis comestum nutrit, ac bonum calorem exhibet*; hac de causa Mel affundit sorbitioni, non coquit cum sorbitione.

Transactis diebus quatuordecim, & febre extincta, curationem ad Icteri solutionem dirigit, & *lavacrum bis in die* imperat, ob rationem superiùs dictam, & ut humores ad purgationem disponat; qua de causa solet Hippocrat. ante *Veratri* exhibitionem corpus lavare, ut in *li. 6. de morb. popul.* 5. & alibi, & ut transpiratio augeatur, & bilis etiam in sanguine collecta transpiret.

Quæcumque appetit, exhibet, sed in parva quantitate, juxta suum axioma *im aphor.* 38. *li.* 2. descriptum: *Parùm deterior potus, ac cibus, suavior autem melioribus quidem, sed minus suavibus præferendus*; auget postea paulatim, & hæc est regula universalis in morbis longis, quibus noxia est diæta tenuis, cibum paulatim augere, donec ad plenum victum deveniamus. *Vinum* concedit *album plurimum per diem*, sunt verba Hippocrat. Non solùm tempore cibi vinum exhibet, sed etiam extra cibum, quia vires reficit, diureticum est, & præcipuè album, & bilem par urinam ducere valet, & hoc modo sanguinem ab istius redundantia purgat, & quia deobstruit, & ita causam Icteri, obstructionem nempè, in ductu cholidoco tollit; si in vino infundatur *radix Chelidoniæ majoris*, ut tingatur colore flavo, habetur pro remedio infallibili in curatione Icteri. Magnum etiam parabitur remedium, si in vino infundatur *Centaurea minor*, & *Fragaria*, & de hoc bibat in diem.

Subjungit postea Hippocrat. *Si progressu temporis videatur tibi pallidus esse*, hoc est magis flavus (quia jam enarrando signa Icteri pallorem, idest flavedinem recensuit) & *debilis vomitum à cibis facere jubeto*, & sine ullo alio irritamento assumpto, quàm ipsius cibi, à quo ut sequatur vomitus, debet sumi in magna quantitate, debet esse pinguis, vel multa pinguedine olei, vel butyri conditus; tunc enim accedente solo irritamento pinnæ oleo intinctæ, in gulam immissæ sequetur vomitus cum magna facilitate, prout exigit virtus debilis ægri. Vomitus promovetur, quia in conatu huic conjuncto, vas cholidocum, & pori biliarii ramifactiones concussæ obstruentem humorem è suis cavitatibus expellunt.

Si non cedat Icterus, *Veratrum bibendum dato*. Hìc adnotandum purgationem ultimo quasi loco exercere Hippocrat. aliis præparatoriis præmissis, & expectata concoctione, seu segregatione bilis ab aliis humoribus, & attenuato humore obstruente, contra usum nostrorum Medicorum, qui ab initio purgationem in Ictero imperant, & eam reiterant, cum maximo ægrorum detrimento. A Veratri exhibitione colligitur, ægrum non esse adeò debilem, ut superiùs dixit, ut sustinere non possit purgationem à Veratro. Ad vesperas cibum exhibet; quod maximè notandum, & imitandum, in Hippocrat. cibum non exhibendo nisi purgatione terminata, & hac de causa Ptisanam in media purgatione prohibet *li. de rat. vict. in acut. n.* 13. & cum cibo pleno, qualis est *Pullus Gallinaceus percoctus*, & *conditus*, prout describit. *Vinum* etiam concedit *album austerum vetustissimum*, *postera die alvum subpurgato succo cicerum alborum*, *Melle affuso*, *ad duas heminas*, hoc est ad uncias decem octo. Succus Cicerum præparatur eis coctis, & expressis; purgare, & urinam movere Ciceres asserunt *Botanici*. Post purgans subpurgat leni medicamento, ad expellendas illas humorum reliquias, quæ motæ fuerunt, & segregatæ à medicamento purgante, sed non expulsæ, qua ratione consuevere multi Medici, post medicamentum purgans Clystere uti, ut perfectior succedat purgatio.

Ultimò, quæ obstructionem in ductu cholidoco, & ramificationibus pori biliarii tollunt, proponit in tribus remediis contenta. Primum est *decoctio Radicum tenuium Fœniculi, quantum tribus digitis capi possunt, in ℥. xx. aquæ ad consumptionem medietatis*; & *altera decoctio* eodem modo facta *Cicerum alborum ad quantitatem Chænicis*, idest ad quantitatem duarum librarum mensuralium: *hæ duæ decoctiones colentur*, & *subdio per noctem exponantur*, & *misceantur*; de hoc bibat cum vino ad attemperationem istius, & etiam ipsum decoctum solùm quantum velit pro libitu.

Secundò, *Si prædictam potionem recusaverit æger, sequenti utatur. Paratur cum Caricis albi ad quantitatem Chænicis, parato eodem modo decoctum in* ℔. *xx. aquæ bibendum*; eodem modo; monet tamen, *ne acervatim bibat, sed paulatim ad* ℥. *v. pro vice*, *ne alvum moveat*, & *modico tempore interposito rursus bibat*. Tertium remedium est, *Apii Semen*, *Cucumeris*, *Fœniculi*, *Cuminum Æthiopicum*, *Coriandrum*, *herba Adianthum*, *Uvæ passæ albæ*, *terantur*, & *in* ℥. *viii. Vini veteris dissoluit*. Ad imitationem Hippocrat. fit decoctum *Fragariæ ad m. iii. Passular.* ℥. *iii. coquantur in* ℔. *vi*, *Vini ad consumpt. tertiæ partis*, *sæpè in die bibat æger*. *Hypericon cum herba*, & *flore* coquatur in vino, vel aqua, & de hoc capiat æger ℔. *i.* omni manè, & etiam post quinque horas à cibo, *herba*, & *flores residui à decoctione pedibus in formam emplastri applicentur*. *Decoctum Marubii à Matthiolo descriptum in tractatu de Marrubio, est specificum*. Valet etiam sequens remedium:

♃. *Rad. Curcumæ* ℥. *i.*
Sem. Aquilegiæ ℥. *ii.*
Croci gr. v.
Scor. chalyb. ℈. *i. s. p. & misc.*

divid. in duas partes æquales, & *exhibeantur in decocto fructuum Alchekengi*, *facta forti expressione dictorum fructuum*: Si suspicio sit calculi in vesica fellea, exibeatur ℥. *i. pulv. rad. Curcumæ*, *mixta cum* ℥. *i. pulv. Mille pedum præp. cum prædicto decocto Alchekengi*. Item valet *decoctum Chelidoniæ majoris*, & *Granorum Juniperi*, paretur eo modo quo sua parat decocta Hippocrat. & de hoc bibat æger plurimum in die. *De curatione magnetica Icteri*, *vid. Etmull. fol.* 344. *col.* 2.

Alteram differentiam Icteri flavi proponi t Hippocrat. *cit. lib. num.* 40. *Alius morbus regius popularis appellatur hic, eo quod omni tempore corripit*; *fit autem à repletione maximè*, & *ebrietate*, & *postquam riguerit*, *statim sanè corpus immutatur*, & *pallidum fit*, & *oculi pallidi valdè sunt*, & *sub pilos*, & *sub ungues morbus procedit*, & *rigor*, *ac febris tenet debilis*, & *debile est corpus*,

corpus, & in capite dolor adest, & pallidum, & crassum mingit.

Hippocratem in hoc textu loqui de altera Icteri flavi differentia, certum est ex illius lectura, & consideratione; & quia in hoc textu nullam mentionem facit de fęcibus albis, ibi motivum satis efficax suggerit, asserendi hanc Icteri differentiam esse cum fœcibus tinctis, non albis, & per hanc fęcum tincturam contradistingui à præcedenti differentia Icteri. Quo posito, non est Icterus ab obstructione ductus cholidoci, & cystis fellis, quare est differentia, quæ non constituitur per impeditum fluxum bilis in intestina, sed per impeditam separationem bilis à sanguine non totalem, quia aliqua portio segregatur ad intestina defluens, dum fœces tinguntur, sed pro majori parte in sanguine retinetur, & ab hoc in cutem spargitur, cum tinctura istius flava, qua membrana oculorum albuginea etiam tingitur, itaut color flavus magis in hac, quàm in aliis partibus appareat. Copia bilis expulsæ ad ambitum corporis per carnes sub unguibus, & sub pilis effunditur, quod intellexit Hipp. quando dixit, morbum procedere sub his partibus; portio bilis in vasis cum sanguine contentæ sub cute capitis, vel in membranas cerebri eructata dolorem capitis; in hoc motu expulsionis bilis à massa sanguinea, & ejus excursu per partes cutaneas sensitivas, acrimonia rigorem efficit, post quem color cutis mutatus ad flavum colorem vergit, cùm bilis in actu rigoris expulsa partes cutaneas occupaverit, hoc modo, præcedente totius rigore, fiunt Icteri Critici, & symptomatici in febribus. Hoc modo in Cachexia biliosa fit mutatio coloris ad flavum Icteri colorem repræsentans, & etiam ab hac causa pendet flavedo illa in cute diu durans, contracta in morbis longis, & etiam in obstructionibus contumacibus Hypochondriorum, illæso hepate, & sua cysti fellea.

In motu expulsionis bilis febris accenditur, & portio illius, quæ remansit in massa sanguinea, & quæ de novo generatur, febrilem alit effervescentiam, unde febris continuitas, & augmentum, quæ est debilis, eò quia crassities sanguinis separationem bilis impediens, istius etiam virtutem fermentativam moderatur, & debilitat, & sanguis etiam à crassitie humoris ad parvam, & debilem effervescentiam concipiendam disponitur.

Causa hujus impeditæ separationis est, primò plenitudo, & repletio à sanguinis copia, quæ impedit secretionem humorum, dum in plenitudine una pars humoris aliam premendo in cavitate vasorum, motum sibi impediunt, & consequenter segregationem, hanc causam expresit Hippocrat. in illis verbis *in text. Fit autem maximè à repletione*, & etiam confirmatur à modo curandi per sanguinis missionem morbis à plenitudine pendentibus solùm convenientem. Secundò humor crassus in sanguine redundans, bili mixtus, hanc crassam efficit, ut permeare non possit glandulas miliares substantiæ hepatis, & ab his absorberi, neque ingredi ramos pori biliarii; hinc coacta est remanere in sanguine, & cum eo circulari, usquequo ad ambitum corporis expulsa fuerit. Hanc causam expressit in illis verbis allati textus, *& pallidum, & crassum mingit*.

Causam externam recenset Hippocrat. in textu, nempè repletionem à copioso victu, & ab ebrietate, à quibus materiam pro plenitudine vasa recipiunt, & etiam humor crassus congregatur à reliquiis inconcoctis alimenti, quas fermentum digestivum ventriculi magnæ ciborum quantitati applicatum superare non valet, nec perfecta subactionem; resistentia partis crassæ, & durioris alimentorum permittit. Notandum, omnes hos morbos, & majorem partem aliorum, vel ab errore externo, & ab erratis in sex rebus non naturalibus originem trahere, vel à depravata digestione fermenti ventriculi, & vitiata constitutione, & actione succi pancreatici, & bilis in intestinis, vel à principio illo, cujus ope fœces alimentorum à purioribus suis partibus secernuntur.

A recensitis signis cognoscitur hic Icterus.

Prognostica sunt boni ominis, quia ait Hippoc. *Hic morbus minus lethalis est prioribus, & curatus brevi sanatur*.

Similem Icterum describit *in lib. 2. de morbis nu. 35.* qui à præsenti explicatione declaratur.

Curationem incipit in hoc affectu *Hippocrat. cit. lib. de affect. num. 40.* à sanguinis missione. Indicationem hujus remedii sumit à repletione, quam in principio hujus textus vigere declaravit illis verbis: *Fit autem à repletione maximè*. Omnis repletio indicat missionem sanguinis, quæ convenit etiam, ubi adest sanguinis crassities, quæ secretionem excrementorum impediendo, & traspirationem fuliginum plenitudineo quamdam, & efficit, & conservat; convenit etiam ad motum sanguini conciliandum, à crassitie, & à redundantia retardatum.

Secunda intentio est purgandi, cujus fundamentum est seri abundantia ab ebrietate, & crassities ejusdem apparens in urinis, ideòque *Elaterio* serum purgante utitur, & ad istius crassitiem auferendam, & ad disponendum illud ad facilem fluxum fomentis utitur, hoc est aqua calida fovet partes circa ventrem, & etiam inferiores, prout moris est Hippocrat. Ante purgationes, vice Elaterii uti possumus *Manna*, *Syr. Ros. sol. Jalappa*, *Mecheocano*, vel istorum extracto. Purgationem reiterat sequenti die cum Lacte asinino, ob rationem dictam in superiori Dissertatione. Notandum, sanguinis missionem purgationi præferri, ratione plenitudinis, quæ primò semper minuenda ante omnia remedia.

Tertia indicatio est materiam crassam in sanguine relictam à purgatione, & sanguinis missione attenuare, & per urinam ducere, cui conducunt remedia superiùs descripta; ideò dicit. Hipp. *Reliquas sorbitiones, & potus, ac edulia, eadem dato, quæ in priori*.

Capitis purgationem imperat. Indicatio talis purgationis est manifesta, cùm dixerit, *& caput dolet*, materia biliosa membranis cerebri adhærens, ut dictum est, easque vellicans indicat sui ablationem, non perficietur nisi capitis purgatione, sed manifestum non est, quibus remediis purgandum caput, an verè purgantibus, an Errhynis, at cùm purgatio per nares, experientia magistra, dolorem capitis solvat, & tollat flavum colorem in facie expurgata materia existente circa dictas partes per nares; censendum est Hippocratem caput purgare Errhynis; quod confirmatum manet ab *Hippocrate*, qui *in lib. 2. de morbis num. 35.* agens de cura Icteri, ait: *Medicamentum ad nares appone*. Efficacissimè hoc agit *succus Cyclaminis* per nares attractus sicut *succus Betæ*, in quo *Manna dissolvatur*. *Pulvis ex semine Nigellæ*, *Majoranæ*, cum pauco *Helleboro albo*, idem præstat.

Post purgationem capitis ait: *de succo bibendum dato*; qualis sit succus non exprimit Hipp. cùm verò imperet ea, quæ in prioribus, & ibi præscripserit *succum Cicerum alborum*, possumus cum ratione asserere de hoc succo loqui, & quia in hoc adest virtus alvum leniendi, si in magna copia exhibeatur, & urinam ciendi in minori, cujus purgatio cùm in curatione Icteri valdè conveniat, non irrationabile est Hippoc. de hoc succo loqui. *Foesius* pro succo legit *succatiunculam*, & *in notis ad librum de intern. affect.* ait esse succum ab *intritis*, idest contusis carnibus expressum, cui correspondet usualis nostra sorbitio, facta ex carne contusa, cum jure dissoluta, & percolata.

Cùm Hipp. capitis purgationem per Errhyna præscripserit ad tollendum symptoma coloris mutati in facie, proponit remedium ad idem symptoma in tota corporis cute abolendum, hoc est balneum, vel lavacrum cum multa aqua calida; efficacius erit balneum, si fiat cum decoctione *Saponariæ*, *Sigilli Salomonis*, *Bryoniæ*, *rad. Ireos*, *& Lupinorum*, & *Furfurum*, vel sacculus impleatur *Farina Hordei*, *Fabæ*, & *Lupini*, & sacculo in aqua calida madefacto corpus fricetur; addit Hippoc. *Carnium defricationem, & defricatas sordes in vino albo bibendas dare*. Sordes cutis sale volatili, & aqualiter acri, quo indusia etiam corroduntur abudant, & ab hoc assumpto humores attenuari possunt, & per sudorem exire, cum ablutione, & abstersione cutis, coloris pravi eversione, & etiam massæ sanguineæ correctione, attenuata istius crassitie à sale volatili sordium: ab hujus exemplo docemur, tutum esse in hujusmodi Ictero volatilibus, & sudorem moventibus uti.

Alteram

Alteram differentiam Icteri proponit *Hippocrat. cit. lib. 2. de morb. num. 35. in fine*, in qua adest aliquando febris, & urina crassa. Hujus curationem molitur cum aquæ calidæ lavacro ad humoris viscidi, & crassi attenuationem in principio; nec sanguinem mittit, quia non est plenitudo, sicut in jam explicata, nec purgationem, quia materia crassa abundans indiget attenuatione, antequam purgetur; ideò *per urinam cientia*, ut ait Hipp. curationem exorditur duplici de causa; prima, quia hæc attenuant, & incidunt materiam crassam, eamque maximè fluxibilem faciunt; secunda, quia diureticis motum naturæ materiam crassam ducentis per urinas obsecundamus. Hujus generis sunt ea, quæ proponit Hippoc. in curatione prima Icteri, & etiam alia ibi addita. Diureticis præmissis, & melius ægro habente, & colore meliori apparente medicamentum ad nares apponit, idest Errhynum, ob rationem dictam superiùs, & postea medicamentum deorsum purgans præbet, quia tunc materia est concocta, & præparata, & facilè purganti medicamento obediet, unde purgabitur tale, quale peccat. Purgantis speciem non exponit, colligitur tamen à causa, quale esse debeat; materia crassa, & pituitosa est causa Icteri; ergo hæc evacuanda *Plegmagogis*, ut cùm *infuso Agarici*, *Sennæ*, addito *Mel. Rof. sol.* vel cum *Syr. de Polyp. sol.* vel cum *Pil. de Agarico*, *& Aggregativis*. Posunt misceri *Cholagoga*, pro bile retenta purganda.

Alteram differentiam Icteri proponit *Hippoc. in lib. cit. de intern. Affect. num.* 39. & est Icterus niger, qui communem habet cum Ictero flavo decolorationem totius corporis, & sicuti in hoc ad flavum, ita ille ad nigrum inclinat.

Modum, quo fit hic morbus, explicat in illis verbis, *& humor, qui est in corpore, congelatur in cute*; & probat, quia lividum est ejus corpus, & subdurum. Corpus lividum, seu nigrum, est ab humore nigro, subdurum ab eodem humore sub cute coagulato, & densato; ergo humor in cute congelatur. Qualis verò sit humor, qui est in corpore, declarat in subsequentibus verbis: *Et venæ per corpus distentæ* (idest disseminatæ per exteriorem corporis superficiem; intelligimus etiam venas distentas, venas contractas, & duras, velut rigidas) *sunt pallidæ, majores autem, & crassiores sunt, quàm priùs, & aliæ venæ subnigriores distentæ sunt, & si quis ipsarum aliquam secet, sanguis effluet pallidus*, hoc est coloris parùm rubri, *si pallidæ sunt venæ*; *si verò nigræ fuerint, niger sanguis effluet*; humorem ergo nigrum sensu apparentem in corpore, hoc morbo laborante, cognoscit Hippocrat. Humorem hunc nigrum dicit congelari in cute, & tunc colore nigro cutis, & corpus tingitur. Hìc notandum, quando in superiori locutus est de modo, quo fit Icterus flavus, dixit, *bilis sub cute consistit*, hoc est bilis solùm moratur, quiescit sub cute; hoc verò in loco de humore nigro, dicit *coagulatur*, quod significat fixationem, cum consistentia, & duritie.

Fieri Icterum nigrum ab humore nigro coagulato, probat Hippocrat. *Corpus est lividum*, seu nigrum, ab humore nigro in venis contento, ad cutem delato; corpus *est subdurum* (intellige corpus circa cutem, vel aliam partem corporis sub cute existentem) & cum eodem tempore, quo corpus fit nigrum, fiat etiam subdurum, censendum ab eadem causa, à qua fit nigrum, fieri etiam durum, hoc est ab humore nigro, sed non potest fieri ab hoc durum, nisi coaguletur, acquisita per coagulationem resistentia, & duritie, consequenter Icterus niger consurget ab humore nigro in cute coagulato.

Pro integra hujus affectus intelligentia, tria veniunt dilucidanda: Primò origo, & sedes hujus humoris nigri. Secundò causa nigredinis. Tertiò causa coagulationis.

De primo definitivam sententiam pronunciat Hippoc. in illis verbis *cit. text. Et humor, qui est in corpore, congelatur in cute.* idest humor, qui est in massa sanguinea, vel hanc constituit, hæc enim solùm propriè dicitur de toto corpore, & manifestum fit ab illis verbis, *congelatur in cute*, hæc accipit ab arteriis, quæ sunt vasa massæ sanguineæ; quapropter humor, qui congelatur in cute, ab arteriis, & à massa sanguinea exit; magisque confirmatur ab illis verbis, *& aliæ venæ subnigriores distentæ sunt*, nisi à sanguinis massa nigra nigrescant venæ, & partes, per quas talis sanguis fluit, & in quibus quiescit, ut nigro colore tingantur necesse est; & postea subjungit: *Si verò nigræ fuerint sectæ, niger sanguis effluet*, & deducimus massam sanguinis nigram esse. Quando Medici dicunt, humores à toto corpore provenire, à tota massa sanguinis discedere, & in ea generari intelligunt. Sic humor hic niger suam generationem habet à massa sanguinea, in hac suam sedem ponit; hæc est hujus humoris nigri origo; & hoc efficacissimè persuadetur à deficientia receptaculi hujus humoris nigri in corpore, in quo talis humor genitus segregetur, & conservetur, sicut bilis in massa sanguinis genita colligitur, & conservatur in fellea cysti; hoc receptaculum non invenitur, ergo humor hic niger genitus non aliud receptaculum habet, nisi arterias, venas, massam sanguinis, & hæc erit sua sedes, & origo.

Quoad secundam, nihil expresè definitivi habemus in præsenti textu Hipp. Nigredinis tamen causam colligimus ab eodem *in aphor. 17. & 20. sect. 5.* in quibus nigredinem frigiditati tribuit, pars sphacelata nigrescit, quia frigescit deficiente, extinctoque in ea calore, & spiritu, & pars contusa expirato spiritu, & calore à sanguine extravasato pariter nigresit. Melancholia, quæ est fœx sanguinis, nigra dicitur, & apparet, quia pauco calore, & spiritu est referta, quæ aduruntur nigrescunt, quia in eis combustione spiritus, & calor dissipatur. Causa ergo nigredinis in humore, erit paucitas spiritus, & caloris in eo, quia à principio sanguificationis debili, & in calore deficiente, vel à materia crassa frigida spiritu, & calore depauperata. Hanc causam adesse in patiente hunc morbum, colligitur ab *Hippoc. in cit. text.* in illis verbis: *Hic promptus est ad iter faciendum, & ambulandum, sed præ debilitate crura labescunt, ac ipsum non sufferunt*; adest ergo in hoc morbo virium languor, consequenter calor debilis, & spiritus languidi, & pauci, causa nigredinis in his reperitur; Cum hac causa coincidit illa à Recentioribus adducta, & ab experientia desumpta Authore *Bartholino in cent. 3. epist. 47.* in qua narrat, *Sanguinem à cane extractum, & hoc calente liquoribus acidis aspersum nigrum evasisse, sed ex infusione solutionis aluminis nigrum non solùm, sed fœculentum, & luridum apparuisse*; unde deducunt ab hac experientia Recentiores, Salia acida, austera, homogenea vitriolo, & alumini, in sanguinis massa vi alicujus causæ collecta, totam massam sanguinis nigrore inficere, non alia ratione, nisi quia ab acido austero spiritus in sanguine, vel dissipatur, vel fixatur, itaut sanguis frigidus cum parvo spiritu volatili, languido, inerti remaneat, unde nigredo modo supradicto; ex quo patet, hanc causam ad illam ex Hipp. mente expositam reduci.

Tota massa sangninis non est sibi secundùm omnes suas partes similis in nigredine, cùm observaverit Hippoc. in hoc casu aliquas venas pallidas, & extractum ab eis sanguinem pallidum, idest rubrum dilutum, ob admixtionem aquei humoris, quo animadverso fatendum in hoc casu sanguinis esse portionem nigram, & aliam rubro pallidam, quia multo sero associatam, & ita sensibilem esse in massa sanguinis partium ipsius divisionem, nempè partem crassam nigram divisam esse à sero, & à subtiliori, & puriori sanguinis portione, hasque simul uniri, ab illa venarum nigredo, ab hac pallor. Hujus divisionis sensibilis causa est crassities illius portionis nigræ, non admittentis perfectam comminutionem in minimas particulas, neque perfectam mixtionem cum partibus tenuioribus, qua impedita necesse est illas duas portiones sanguinis remanere divisas.

Quæ sint venæ, quæ pallido sanguine, & quæ nigro implentur, ab Hippoc. non determinatur; probabile est modò unam, modò alteram impleri, & pallido, & nigro sangnine data circulatione, probabile etiam est venas superiores pallido, inferiores atro impleri, ob rationem dicendam de Cachexia serosa.

Quoad tertium, nempè ad causam coagulationis, facile est concipere ex observatione, qua docemur, *omnia frigida ex sui natura à frigido agente facilè coagulari*; ideò humor hic niger frigidus ad cutim delatus, à frigore

gore ambientis facilè coagulationem cum densitate, & resistentia suscipiet. Hanc causam manifestam fecit Hippoc. quando in principio *cit. text.* dixit: *Hic morbus corripit tempore Hyemis, & frigore*; à quo etiam solutiones salium, præcipuè acidorum, citò coagulantur, unde humor niger acidus, & austerus citò sub cute coagulationem accipit à frigore ambientis. Hunc humorem nigredini conjunctam habere acrimoniam, demonstravit Hippoc. in illis verbis: *Et vestem interiorem corpori adjacentem* (hoc est indusium) *præ pruritu non sustinet*, acrimoniam acidam austeram esse, cita sub cute coagulatio demonstrat.

Incipere hunc morbum cum rigore, & febre, dicit Hippoc. Rigor à materia nigra acri ad cutim transmissa irritando partes sensitivas febris ab eadem materia in sanguine existente, quæ extranea, & hostilis sanguini effervescentiam febrilem promovet.

Causas externas duas recenset Hippoc. Frigus, à quo calor debilitatur, & acidum in humoribus augetur; ebrietas aciditate humores inficit, cùm in vino sit acidum occultum, per quod in acetum degenerat, & manifestum in suo tartaro.

Icterum nigrum alium describit *Hipp. lib. 2. de morbis num.* 35. sine febre, sine pruritu in cute, sine duritie in carne sub cute, quia humor niger non est fermentativus sanguinis, nec acris valdè, nec crassus, nec coagulativo sale impregnatus; nigredo tamen in isto provenit ab eadem causa superiùs ex mente Hipp. exposita; & si vera est observatio *Plateri li. 3. p.* 5. 75. de Ictero nigro, in quo fœces alvi albæ excernebantur, admittenda est sententia illorum, qua determinant bilem flavam per admixtionem acidi prævalentis corrumpi, & in nigram transire, & Icterus niger erit à bile, & communem habebit causam cum Ictero flavo, nempè obstructionem ductus cholidoci, vel ramificationum pori biliarii, sed non communem causam materialem; nam talis causa in Ictero flavo est bilis sincera, in nigro est bilis ab acido in sanguine existente, & prævalente supra actionem bilis corrupta, & corruptione denigrata; hujusmodi Icterus distinguetur ab Ictero nigro, primo loco descripto, quod in illo sunt fœces alvi albæ, in isto minimè. Icterus niger primo loco descriptus est rarus, secundus est frequens.

Prognostica exponit Hippoc. paucis verbis. *Hic morbus, non minus priore lethalis est. Procedit autem ad majus tempus, si non in primis diebus sanus fiat. Si verò morbus prolongetur, & ad octavum, aut nonum diem duret, in morbum incidit*, idest & morbus, & dolor premit, & exurgere non potest, *& plerumque in hoc tempore statim pereunt.* Secundus verò Icterus non periculosus censendus est, dum Hipp. promittit ab eis remediis, quæ ab eo describuntur, salutem.

Primi Icteri curationem differt. Hippoc. usque ad septimam transactam, eadem de causa, qua distulit curationem primi Icteri ad decimam quartam, cùm hic morbus in primis diebus delinquere soleat ægrum, ideò nullo utitur remedio; morborum enim, quos natura paucis sanat diebus, Medicus curam suscipere non debet. In octava, & nona, quandoque augetur, & interimit; in septima habeantur signa salutis, aut durationis morbi; ait enim: *Procedit ad amplius tempus, si non in primis diebus sanus fiat, si verò prolongetur morbus, & ad octavum, aut nonum diem duret, incidit in morbum*, idest augetur morbus. In hoc tempore, transactæ septimæ, curationem aggreditur, *Veratrum* exhibendo.

Cur verò ante septimam nihil operetur Hippoc. ad declinandum periculum imminens in octava, & nona, decisum fuit superiùs. Nunc decidendum, qua ratione curationem incipiat à purgatione, cùm *in lib. 2. de morb. numer.* 35. curationem Icteri nigri inceperit à sectione venarum sub lingua, decisionem à textu præsenti desumimus. In hoc textu nulla describuntur signa plenitudinis, & concoctionis, imò cruditatis, cùm post septimam exacerbetur morbus, ideò venæ sectio non convenit, quia non adest plenitudo, nec redundantia sanguinis, quæ est istius principale indicans; cujus respectu *in lib. 2. de morb. num.* 35. *Primo venas sub lingua secato*, quia, ut ait in principio *cit. text. venæ sub linqua crassæ*, hoc est turgidæ, ac *nigræ*, quæ redundantiam sanguinis in partibus circumstantibus arguunt, ideò sanguinem ab ipsis venis sub lingua mittit ad minorandam plenitudinem; & licèt in hoc textu *de intern. affect.* asserat venas crassiores esse, quàm priùs, intelligit esse magis duras, quia humorem crassum continent, & si etiam turgidæ apparent, turgentia est potiùs à compressione partium adjacentium, quæ sunt subduræ, quàm à plenitudine. At si hoc in textu per venas crassiores aliquis contendat intelligendas esse turgidas, & plenas, non aliter, ac tales intelliguntur *in cit. lib. 2. de morb.* adhuc assero præmittendam esse purgationem, prætermissa sectione venæ, quia licèt venosum genus, in hoc casu turgidum, & plenum admittatur, non est tale per redundantiam sanguinis, sed per excrementorum excessum, ut colligitur ab eodem *textu* illis verbis, *& venæ sunt pallidæ, & si secentur exit sanguis pallidus*; hic pallorem accipit ab excrementis in copia ei admixtis, ratione hujus redundantiæ excrementorum rejicitur missio sanguinis, & admittitur purgatio.

Purgatio neque in principio morbi convenit; primò quia adest febris, & purgatio in hac non convenit, nisi materia concocta, & in principio damnatur, quia materia non est concocta; secundò quia humor, qui est in corpore congelatur in cute, & qui in vasi continetur, & peccat, est crassus, ut dixi de causis, ideò purgationi minimè dispositus; cùm ergo nec venæ sectio, neque purgatio conveniat in principio, neque alteratio, cùm nimis sit breve tempus, in quo judicatur, cùm judicium in septima eveniat, nihil aliud remanet agendum, nisi diœtæ directio.

Si alterantibus esset utendum, diuretica exhibenda, prout utitur *Hippoc.* in præcedenti Ictero *num.* 38. Hæc attenuant crassum humorem, & per urinam ducunt, ideò dicit in fine præsentis textus, *alia eadem assumat, quæ prior*, & possunt addi cordialia valida, à quibus vires vigorantur, ut *Theriaca, Mithridatum, Confectio ex Hyacintho, Alchermes, Spec. Deambræ, Aqua Theriacalis, Aqua cordialis Saxoniæ, Elect. de Ovo. Orvietanum*, & similia, nisi febris prohibeat, & tunc mitiora seligenda. Transacta septima, & augescente morbo, imperat Hipp. *Veratrum*, quod humorem melancholicum purgat per vomitum, & secessum; quando enim Veratrum simpliciter dicit Hipp. *Helleborum album* intelligit. Ebrietas etiam hujus morbi causa vomitum indicat, Veratro substituenda uomitiva leviora sæpius recensita.

Si verò non sit locus vomitivo, melancholiam purgantia per alvum exhibeantur; ut *Syr. de Polypodio solutivus, & ad ℥. v. dissolvendus cum Aqua Boraginis, vel Fumoterræ, & infusio Sennæ, cum Polypodio, addito Mel. Rof. solut. Confect. Amech. Pil. de lapide Lazuli*; Sub purgationem altero die, sicut in primo Ictero, molitur Hipp. cum *Succo Cicerum alborum*; in hujus defectu uti possumus *Oleo Amygdal. dulc. rec. ʒ. i. ad ℥. v. vel* ℔. *duabus Seri caprini depurati, in quibus dissolvatur Mannæ elect. ℥. i.*

Peracta purgatione, laudat alia pharmaca, quæ exhibita fuerant in priori, sunt hæc omnia aperientia, deobstruentia, & diuretica. Ita incuratione Icteri nigri *in secundo dè morb. Decocto Rad. Asphadelii, & fol. Apii* utitur, ad urinam movendam, per septem dies, & etiam per alteros tres dies, nisi melius se habeat, hoc verò in loco *Cantarides quatuor tritas, sine alis, & capite in ℥. v. Vini infundit, modicum Mellis addit*, atque, ut ait, *has bis, aut ter in die bibat*. Validum proponit diureticum Hipp, at periculosum, maximè iteratum modo dicto, cùm vesicam exulcerare valeat; quia est valdè efficax ad movendam urinam, sed cum periculo, ideò in casu solùm desperato utendum; multoties vidi à Cantharidibus in vino acido *ad ℥. i.* vel *℥. ii.* exhibitis, feliciter urinam retentam procuratam, quia acidum vini corrigit particulas acres corrodentes illarum, eo modo quo acida emetici virtutem enervant, & pulvis pyrius acido aspersus inflammabilitatem amittit; quapropter isto remedio uti possumus, sed præmissis tutioribus. In horum numero, præter dicta superiùs in Ictero nigro, conveniunt, *Fumaria, Chamædrios, Lingua cervina, Lupuli, Gentiana, Centaurea, Tamarisci, Genista, Marrubium*; & *Emulsio sem. Cannabis* dicitur specificum contra Icterum nigrum, extracta cum aqua diuretica. *Lib. 2. de morb. num.* 35. medicamentum naribus apponit,

ponit, de quo jam dictum in præcedenti Dissertatione.

Diœtam restringit in his verbis: *Edat quæcumque admittit, Vinum bibat album austerum, & alia eadem assumat, quæ prior.*

Notatu dignum est, in hoc Ictero febrem adesse, & Hippoc. de hujus curatione nullam mentionem facit, nec calida remedia pertimescit, quia hanc symptomaticam cognoscit, & cessuram cum morbo, ideò huic solùm applicat remedia.

Alteram, & ultimam differentiam Icteri albi describit *Hipp. lib. cit. numer.* 41. *Alius morbus regius fit quidem à pituita, Hyeme autem maximè corripit, & color ipsius ægri est albus, & pectora ipsius pituita plena sunt, & spuit salivam, & cùm exerat, singultus ipsi oboritu, & album lotium, & crassum mingit, & in urina subsidet velut farina.*

Patet de Ictero albo Hippoc. hoc in loco agere, cujus essentia est decoloratio cutis præternaturam, quæ est communis omnibus differentiis. Causam mutati coloris, in præcedentibus Icteris posuit in humore sub cute sistente, in hac verò differentia humorem nominat pituitam, nempè à qua oritur talis differentia Icteri, sed non ait sub cute existere, quod non casu prætermissum, sed studio censeo, ad indicandum pituitam efficere Icterum album sola permanentia in sanguine, eo enim modo quo pallorem ab animi deliquio per faciem, & totum corpus spargi observamus, & in copiosa sanguinis effusione, ob spirituum vitalium deficientiam, & motum sanguinis circularem diminutum, quo sanguis ad partes externas ambitus corporis defertur in ea copia solùm, quæ servit conservationi vitæ dictarum partium, & ob ejus effervescentiam diminutam, per quam deficientes particulæ calidæ igneæ, & lucidæ in sanguine omnem colorem à cute abdicant, & pallorem in hac relinquunt nullo humore sub cute existente; color enim naturalis in facie in cute naturaliter habetur à sanguine florido, rutilo, spiritoso in copia ad venas capillares circa cutim, & in cute, & sub cute existentes lento cursu discurrente. Sanguinis rubor fulgidus, lux spirituum, & particularum ignearum sanguinis cuti communicata, vel per cutim transparens hanc nitore, rubore, luciditate ornat, & albedine data à cutis textura, levitate, & subtilitate proportionata; hisce omnibus deficientibus color pallidus advenit, cadaveri magis, quàm vivo conveniens, quia in hoc, sicut & in morti proximis deficiunt omnes dictæ conditiones in sanguine, & in spiritu. Cùm ergo sanguis in venis existens pituita redundans purpuram abjecerit, ad inopiam particularum calidarum, & spirituum redactus fuerit, & harum particularum lucem obfuscatam senserit, necesse est, ut toti corpori color albus, idest pallidus adveniat, secluso omni humore sub cute stagnante.

Colorem album fieri à pituita sanguini mixta, docuit *Hipp. in lib. de Affect. num.* 20. ubi ait: *Sanguis enim à pituitæ copia aquosior fit, & non inest similiter in ipso bonus color, quapropter albidiores apparent*; à sanguine aquosiore, omnes descripti effectus spectantes ad cutis colorem proveniunt.

Color albus, pallidus solus non constituit essentiam Icteri albi, quia talis color convenit Cachexiæ chlorosi, & aliis morbis, qui cum Ictero non conveniunt; ideò hac ratione multi Medicorum Icterum album dari negant, sed sub alia morbi cathegoria adscribendum esse docent. At si cum colore albo illa adjunguntur, quæ describit Hippoc. in hoc textu, tunc essentia Icteri albi horum unione constituitur. Sunt ista adjuncta catarrhus in pulmonibus, salivatio immoderata, excreatio cum singultu, urina crassa, & alba, cum sedimento crasso, & febris interpollatè invadens; si hæc omnia adjungantur colori albo totius corporis, constituitur Icterus albus, & per hæc distinguitur ab omnibus aliis morbis, in quibus color albus reperitur, & hisce omnibus unitim sumptis non potest negari Icterus albus, sed cum Hippoc. admittendus, à quo puto ita denominari, ob similitudinem modi generationis istius, cum modo generationis aliarum differentiarum Icteri. Harum productio principaliter consistit in impedita separatione bilis à massa sanguinea, & in interdicto fluxu istius ad sua receptacula, & emunctoria. Ita si prohibeatur ab aliqua causa præternaturali separatio seri, & pituitæ à massa sanguinea, ejusque transitus ad partes excretioni istorum humorum destinatas, nempè ad nares, palatum, vesicam, glandulas cutaneas, alvum, uterum, retinentur in massa sanguinea, hanc depravant modis supradictis, unde non immeritò, ob hanc similitudinem, dicitur ab Hipp. Icterus albus.

Causam internam hujus Icteri pituitam, sub qua comprehendendum serum, determinat *Hipp. in text.* & ex dictis patet esse pituitam excretioni destinatam, sed retentam, quæ tractu temporis vim à copia recipiendo viam sibi parat ad exitum à massa sanguinis per tussim, per salivationem, per urinam. Dum excernitur per tussim pituita singultus observatur, ut notat Hippoc. quia in conatu tussis motus diaphragmatis naturalis interrumpitur, ut in singultu, vel motu tussis movetur portiuncula seri in fibris diaphragmatis collecta, à qua irritatur, & ex irritamento singultus. Omnes causæ internæ, à quibus interdicitur separatio pituitæ à sanguine, erunt causæ Icteri albi.

Pro causa externa assignat Hyemem, in quo pituitam redundare omnibus notum, inter has omnes illæ recensendæ, quæ pituitam in copia congregant.

Signa diagnostica, & quæ distinctiva habentur ex dictis.

Prognostica subjungit Hipp. in illis verbis: *Hic morbus non est lethalis, & brevi sanatur.*

Curationem à purgatione incipit; in hoc enim morbo copia pituitæ in ventriculo, & in pectore ostenditur, quæ purgationem subitam admittit; hanc molitur grano *Cnidio*: tali humori convenit Phlegmagogum, & hydragogum purgans, ut *Mel. Rос. sol. cum Cremore tartari, Syr. de Polyp. sol. Pil. de Agarico, Hujus infusio cum Sena, & Mel Ros. sol. addito. Pil. Aggregativæ, cum magisterio Jalappæ*, & alia sæpius repetita. Post purgationem, hoc est purgatione medicamenti terminata, *Succi Ptisanæ ℥. xxxvi. Melle affuso sorbendas* exhibet, ad abstergendas humorum reliquias ab intestinis, quo fine dictam quantitatem propinat. Pro eodem fine consequendo, idoneus erit Clyster.

A pituita in pectore collecta elicit indicationem vomitus, multùm enim hic confert ad expurgationem materiæ in dicto loco, & in arteriis, hoc est trachealibus ramificationibus contentæ. Medicamentum ad vomendum non proponit, & cùm dicat, *velut in prioribus tractandum esse ægrum*, vomitum à cibo admittere videtur, sine alio medicamento, prout factum fuit in primo Ictero; at si ab hoc non proficiat æger, vomitus medicamento excitandus, ut consuluit in Ictero citato; multùm fidit Hippoc. vomitui in purganda pituita à pulmonibus. Gargarismum, seu lambitivum frequenter præbendum ad pituitæ è pectore expurgationem jubet, quorum formam habuistis in Dissertatione de Tussi, & aliis pulmonis affectibus. Addit: *De cœtero verò iisdem, quibus priores curato.* Pro eradicanda causa hujus Icteri, ad usum ergo reducenda diuretica, attenuantia. deobstruentia, volatilizantia, quæ proponenda sunt *de Cachexia pituitosa, & serosa.*

CAP. XXXVII.

De Cachexia.

Definitur hic affectus, *Universi corporis tumida mollities, cum depravatione coloris, modò ad album, modò ad flavum, & nigrum, à redundantia humorum excrementitorum in massa sanguinis.* Est *universi corporis tumida mollities*, ad differentiam tumoris, inflationis determinatæ partis; tumida mollities est cum tumore molli, qui compressus pressionis vestigia cum fovea retinet, ad differentiam Icteri, in quo adest decoloratio, sed non cum tumoris corporis; decoloratio *est mutatio coloris in alienum non naturalem colorem*; fieri à sanguine, docuit *Hipp. in lib. de natura homin. num.* 28. & *in lib. de humoribus*; quapropter pro coloris diversitate in sanguine, variat color cutis. Redundantia excrementorum, ut in cacochimia, & quolibet excrementum suum habet colorem naturalem, quo si redundaverit in massa sanguinis, hanc suo colore tinget. Ab hac redundantia excrementorum tumor totius, quia humores fluunt continuò ad partes

pro

pro nutritione, si huic sint impares, prout in Cachexia, humores non mutantur in substantiam partis, sed solùm huic juxta ponuntur sine ulla mutatione, & replicata juxta positione fit tumor. In nutritione, quia non reparatur, nisi quod deperditum est non fit tumor. In augmentatione, in qua partis apponitur, plusquam deperditum, sed ejusdem rationis, & eodem modo dispositum fit augmentum partis, non tumor, qui est præternaturalis, prout in Cachexia, in qua redundantis excrementi color per totam cutem diffusus apparet.

De Cachexia locutus est *Hipp. in lib. de intern. affectionibus n.* 47. sub nomine *Volvuli*. *Volvuli porrò vocantur hi morbi* (ubi notandum Hipp. hoc nomen non indidisse, sed suo tempore ita vocabantur affectus cachectici, & noluit nomen immutare.) *Hæc igitur patitur: Flatus in toto corpore oboritur, & color ipsius fit plumbi formis, & riget semper, ut etiam calida ipsi affusa, calida esse non videatur. Corpus autem ipsius, dum lavatur à calida desquamatur, maximè serosum, & si digito corpus compresseris impressionem facies, & notæ tibi apparebunt, velut in farina aqua subacta; maximè autem*, legit *Martianus*, *impressionem præfert; crura verò ipsius gravia sunt, & si obambulet tremit, & si ad acclivem locum iter faciat, vehementer anhelat, & ulnæ* (idest brachium, & cubitum) *dependere videntur, & sitis urget noctu; cibi verò crudi succedunt;* legit *Foesius*, *Cibos quoscumque comedit, crudos per alvum dimittit.*

Hæc conveniunt cum signis ab Auctoribus traditis pro dignoscenda Cachexia, unde non est dubitandum, in hoc textu loqui de Cachexia sub nomine *Volvuli*; & Cachexiam cùm dominio melancholiæ describere apertum fit ab illis verbis, *& color ipsius fit plumbi formis*; hic color est naturalis melancholiæ, hunc colorem, qui sunt temperamenti melancholici ostentant.

Causam externam tantummodo hujus affectus recenset Hippoc. in textu, dum ait: *Si Hyemis tempore quis calido, & humido victu utitur, & non deambulationibus se exerceat, respectu ad cibos facto* (*verùm repletus semper dormit*) *& deinde longum iter perficere cogatur frigore sæviente, deinde riguerit sub ossa, hæc patitur.*

His verbis hominem delineat victu pleno, quoad quantitatem ad repletionem utentem, ut designant illa verba, *repletus semper dormit;* quoad qualitatem victus ratio prædicta ad calidum, & humidum inclinat temperamentum, cùm tali victu nullus est labor, nullum exercitium, sed otium, & somnus tantummodo hanc concomitatur; hæc omnia fiunt in tempestate valdè frigida. Ab his omnibus unitis depravata alimentorum digestio procedit, cum excrementorum redundantia, quorum vitium est crassities, viscidítas, & aciditas.

Quantitas cibi replens fermentum, & calorem, quæ sunt digestionis alimentorum principia opprimit, eorumq; actionem vel enervat, vel suffocat, non aliter, ac lignorum copia ignem extinguit, & pondus excedens facultatem motivam animalis enervat. Ductis his principiis ad hujusmodi infortunium languida actione replentis cibi digestionem aggrediuntur, quæ cùm non sit sufficiens ad largiendam illi perfectionem necessariam, in massam imperfectam abit, cujus imperfectio excrementorum varii generis fœcunda mater existit, quorum correctio in secunda digestione frustra expectatur. Hujus imperfectionis naturam, & modum, quo succedit, diffusè declaravimus in Dissertatione *de Concoctione alimentorum læsa*. Fermenti languorem auget otium, exercitium intermissum, & somnus; sicuti enim motus, labor, vigilia moderata sunt principii digestivi excitamenta, ita horum intermissio est principii dicti depressio, juxta illud *Hipp. in lib. de Diœta*, *Labor debet correspondere alimento.*

Principalis imperfectio hujus pravæ digestionis alimentorum descriptæ est viscidítas, crassities, & aciditas. Viscidítatem, & crassitiem tribuunt alimenta calida, & humida; quotiescumque horum humidum magis incrassatur, prout contingit, quando à calore debili alimenta calida humida actuantur; debilitas enim caloris, humidum, quod in dictis alimentis reperitur, aliqualem habens crassitiem, non est potens liquare, & fundere, prout perfecta concoctio exigit, sed solùm partes aquosiores, & tenuiores hujus humidi resolvendo, crassitiem, & viscidítatem insignem in hoc relinquit. Calor debilis ad viscidítatem, & crassitiem chyli concurrit etiam, quia fermentationem alimentorum debilem valdè operatur, quæ non sufficit ad attenuationem, & dissolutionem integram alimentorum, sed multæ partes crassæ in massa chylosa relinquuntur, à quibus crassitiem vitiosam tota massa prædicta recipit. Caloris debilitas est vel absoluta, vel respectiva; illa est à calidi diminutione positiva, hæc à resistentia objecti digestibilis, vel ab excedenti istius quantitate, ut in casu nostro. Viscidítas hæc in alimentis malè digestis, non tollit ab istis fluxibilitatem, dum à ventriculo ad intestina descendunt; motum tamen à fluxibilitate pendentem tardum valdè reddit, sed est apta humorem magis fixare, ejusque motum prohibere; si ratione alicujus impedimenti in aliquo loco quiescat humor, vel si huic deficiat calor, à quo sufficientem fusionem pro fluxibilitate suscipere non possit. Si aciditas viscidítati conjungatur vi istius maximam inclinationem ad concrescendum contrahit humor; quomodo hanc acquirat chyli massa in ventriculo, & præcipuè à debili calore, & fermentatione satis diffusè dictum est *de cruditate ventriculi acida*, & omnia ibi enunciata præsenti casui Hippoc. applicanda, cùm aciditas viscidítati conjuncta melancholicum humorem, vel huic valdè affinem pariat, & hunc designasse Hipp. in hoc casu diximus.

Hæc causa externa recensetur ab Hipp. non quia sit unica, sed ad demonstrandum omnia illa agentia tam interna, quàm externa, quorum virtute digestio alimentorum cum crassitiæ, viscidítate, & aciditate depravatur, hujus Cachexiæ causas esse.

Posita hujusmodi causa, ratio omnium descriptorum symptomatum manifesta fit. Flatus fiunt à calore debili agente in materiam crassam utrumque hic adest; non mirum ergo, si flatus oboriantur. *Color cuti est plumbi formis;* hic color in temperamento melancholico naturali semper reperitur, in temperamento malancholico ascititio advenit, ut in casu nostro, in quo ob abundantiam humoris crassi acidi melancholiæ naturali æquivalentis, naturale temperamentum in melancholicum præternaturaliter transit, cùm hoc temperamento color cutis plumbi formis oritur. Sanguinem incrassatum ab humoribus crassis viscidis color ater tingit, hoc sanguine nutritâ cutis eumdem retinet colorem, idem sanguis per partes sub cute dispersus, & subtili effusione eas atro inficit colore, colori plumbi simili. Rigor fiat à materia acri per partes sentientes diffusa, has vellicando, humor prædictus, per cutim, & per partes subtus hanc dispersus aciditate, qua pollere diximus prædictas partes continuò vellicando, continuum rigorem facit, impedita perceptio caloris aquæ calidæ, si hac lavetur corpus talis ægrotantis à cutis crassitie, & duritie proficiscitur, per quam, virtutem qualitates sensibilium percipiendi cutis amittit, prout observamus in callo, incrassatur, & induratur cutis ab eodem humore à glandulis cutis in externam istius superficiem extillante, in eademque coagulato, & in formam squamæ apposito juxta glandulas; ea enim portio humoris apposita parti cutis correspondenti glandulæ, à qua extillavit apponitur in modum squamæ, dum una separatur ab alia, & una evellitur, non avulsa alia, ideò *dum corpus lavatur calida desquamatur*; ab aqua enim calida portiones dicti humoris coagulati, & indurati separantur à cute omnes ab invicem divisæ velut squamæ; *& maximè scrotum*, hoc præcipuè desquamatur: sunt enim ferè naturales in scroto coagulationes humorum in ejus superficie ad modum squamæ, quæ solo affrictu etiam sensibiliter separantur. Corpus pressum, pressionis vestigia in fovea permanente ad aliquod tempus retinet, eo modo quo farina subacta aqua, & in pastam redacta pressionis vestigia conservat, non alia ratione, nisi quia prædictus humor extravasatus in partes sub cute, ob sui crassitiem, & viscidítatem, & aciditatem, concrescit in massam viscidam pressionis capacem, cum auxilio frigiditatis ambientis, & debilitatis caloris in toto, & in eodem humore, à quo citò expirat in exitu è vasis parvus ille calor, & spiritus, quem à corde, & vasis calore valido, destitutis accepit. Si mala est alimentorum digestio,

mala erit sanguificatio, & mala spiritus animalis generatio, in qualitate, actione, energia, & motu, hujusmodi conditiones spiritus non sunt aptæ cum vi, & energia corpus sustinere, & localem motum exercere liberè, sed cùm tremore, quem spirituum debilitas producit. *Ad acclivem locum iter faciens, vehementer anhelat*, quia in motu per acclivia musculi intercostales respirationi servientes, elevatione costarum cum violentia moventur, eò quia corpori motus sursum est violentus, & spiritibus animalibus languidis existentibus, prout conclusum est superiùs, musculi à dicto motu maximè defatigantur, & citò defatigati cum difficultate, & languore costas elevant, unde difficilis respiratio. In hoc motu corporis violento omnes nervi musculorum cum contentione, & conatu valido musculos totius movent, & regunt, ad eamdem contentionem, & conatum omnes nervi, ab officio motus localis exclusi, per consensum vocantur, cùm ab eodem principio discedant, & per aliquas ramificationes communionem inter se servent; hic nervi multas arterias circumligantes has prædicto conatu constringunt, & copiosiorem sanguinis quantitatem ad partes superiores, & ad pulmones præcipuè impellunt, à qua istorum vasa implentur cum turgentia, motum ad liberam respirationem necessariam impediente, & unà cum motu ingressum aeris ad bronchia pulmonum interdicente, cùm vasa sanguine turgida, prædicta bronchia comprimendo, angustum ingredienti aeri locum relinquant, ad hanc plenitudinem vasorum pulmonum. Concurrunt etiam intestina, quæ in motu ad acclivia corpore ad anteriora curvato premuntur, & ad interiora impelluntur, vasa magna comprimendo, & compressione sursum copiam sanguinis impellunt cum dicto effectu. Subjungit Hippocr. *& Ulnæ*, idest branchium, & cubitum dependere, idest ponderare videntur, cum sensu summæ gravitatis; hujus symptomatis causa est debilitas virium, & spirituum defectus, à quibus ulnæ sustineri non possunt cum ea vi, per quam insensibile fit earum pondus parti, cui connectuntur. *Sitis urget noctu*, non per calorem salivam exsiccantem, prout in febribus, sed præcisè per defectum salivæ impedientem humectationem, & irrigationem palati, & linguæ; hic defectus est à crassitie humoris salivalis, à qua hujus ingressus in glandulas, & egressus ab istis impeditur; ex dictis enim habemus crassitiem, & visciditatem in massa humorali, quæ noctu augetur etiam in humore salivali, non solùm ob frigiditatem aeris in nocturno tempore vigentem, sed etiam ob spirituum animalium quietem noctu istis concessam, à qua cordis motus diminutus, à quo pendet motus sanguinis retardatus, & istius debilis effervescentia, quæ humoribus, cùm inclinatione ad coagulationem hanc ejus permittit. *Cibi verò crudi secedunt*, non omnes, sed aliqua portio magis crassa, quæ concoctionem respuit à calore per multitudinem, & copiam ciborum oppresso.

Signa jam sunt recensita. Prognostica tradit *Hipp. in cit. text.* ubi ait: *Sic enim curatas per annum desinet; multis verò jam sanis factis morbus reversus est, & multa curatione opus habet, quia est morbus gravis.*

Excrementorum redundantiam in hac Cachexia demonstravit Hipp. tam in ventriculo, quàm in massa sanguinea, & in corporis superficie, quæ est conditionis melancholiæ, quam designavit in colore plumbeo nigro.

Primam indicationem purgandi ab his arripit, & ait: *Huic cùm sic se habuerit, Cneorum bibendum dato.* Cneoris, duæ sunt species: alba una, nigra altera dicta; purgativam virtutem habere contra *Matthiolum*, deducitur ab *Hipp. text. præsenti*, in quo Cneorum præscribit pro purgatione, pro Cneoro venit *Chamælea, & Thymelea*, & ambæ bilem, & pituitam violenter purgant, *Hipophais* est herba purgans bilem, & pituitam, sed in Italia non invenitur teste *Matthiolo* aut *Cnidium granum*, est tamen *Thymele* purgativum bilis, & pituitæ. Notare hic licet hæc remedia purgantia, quæ ab Hippocr. in hoc casu proponuntur purgare propriè bilem, & pituitam, quia validissima sunt purgantia ob violentiam, purgare etiam melancholiam, & omnes humores, ut videmus in *Antimonio*; & cùm in hac Cachexia humor melancholicus prævaleat, alia excrementa nihilominus redundant, quorum purgatio habetur à medicamento violento, & erudimur in humorum miscella validis purgantibus utendum. Præcedat tamen purgationem fomentum, quod Hipp. est præparativum, & dispositivum ad purgationem, & præcipuè in hoc casu, in quo humores crassi redundant, & attenuatione indigent pro purgatione. Post purgationem ait: *dato, quæ in prioribus.* In morbis antecedentibus *Typhos* appellatis, in *n.* 43. præter purgationem, *farinæ coctæ, & pinguis duas heminas exsorbendas* dat, *n.* 44. ad vesperas post purgationem, *lenticulæ heminam sorbendam* dat, *& betarum pinguium heminam, polenta inspersa. n.* 45. Post purgationem *succum ad vesperam, lenticulæ frigidæ, non salsæ, heminam* præbet. Nos utimur jure optimo, cum eadem intentione Hipp. abstergendi, discedimus ab Hipp. quia exhibemus in media purgatione, vel in principio purgationis; quod vetat *Hipp. lib. de victus rat. in acut.* loquendo de *Ptisana*; & ad vesperam purgatione terminata, exhibet ad abstergenda excrementa in intestinis à medicamento collecta, & in eis relicta; talem esse Hipp. intentionem, colligimus à farina cocta, & pingui, & à betis, à quibus alvus movetur. Si verò exhibeantur in media purgatione à benigna alimenti facultate, qua pollent, & ab emolliendi virtute, qua donantur medicamenti purgantis, irritamentum retundendo purgationem supprimunt.

Postera die ait, *Lactis asinini cocti congium*, idest *libras decem, dato bis bibendum.* Lac asininum exhibet, quod purgat magis, quàm aliud Lac; exhibet in magna quantitate ad libras decem, dividendo pro duabus vicibus, quinque libras pro omni vice, adjecto *Sale* tam ad vim purgativam corroborandam, quàm ad prohibendam coagulationem Lactis. Potest intelligi congium Lactis integrum bis esse exhibendum; quod exequendum est, si natura ægri hanc quantitatem tulerit, cùm detur Lac ad purgandum, & pro majori quantitate Lactis, major succedit purgatio. Hic apparet intentum Hipp. humores pravos redundantes reiterata purgatione, primò valido medicamento, secundò leni educendos. *Aqua Tetutii* cum eadem indicatione exhiberi potest, & etiam cum majori fructu.

Post has purgationes per alvum, vomitum imperat; & ait: *Intermediis verò diebus, vomitus faciat pro sextum diem*, hoc est vomitus excitetur per sex vices, sed interponatur unus dies, ab uno vomitu ad alium, præmisso semper fomento.

Indicatio hujus est ventriculi perfecta emundatio à viscida materia, quam evellere non potuerunt purgantia, eradicabit vomitus replicatis suis conatibus. Remedium pro vomitu non describit, ideò judicandum est vomitum à cibo requirere ab ægro, qui violentum vomitivum ob præcedentes purgationes sustinere non valeret; hoc vomitu usus est, superiùs *de Ictero* imperavit.

In hac Hippocratica curatione observandum, & purgatione, & vomitu ab humorum colluvie corpus mundare, & hæc remedia reiterare; & præcipuè observandum est vomitum sæpe repetere, & sine medicamento, quod epicraticam purgationem ab Hipp. maximè æstimari indicat, & vomitum etiam sufficere pro purgatione totius corporis, aliàs demonstravi, ex Hipp. & præcipuè, quia vult ventriculum dare omnibus partibus, & ab omnibus accipere, & si accipit ab omnibus humores, etiam in omnibus partibus existentes vacuari possunt per vomitum. Talem modum purgandi epicraticè in Cachexia, imitari debemus in istius curatione, & quia Cachexia modò proposita est melancholica, purgativa sunt *Melanagoga*, inter quæ primas partes tenet *Helleborus*, *Syr. ex Helleboro Quercet. ad* ℥. *i.* ß. vel *duas. Decoctum Epithimi Mesue, Extractum Hellebori ad* ʒ. ß. *cum* ʒ. *i. Pil. de Ammoniac.* vel *Sagap. Querc.* vel *Pomum cum rad. Helleb. nigri in eo infixis sub cineribus coctum, & extractis radicibus, & eo decorticato manducatum.* Valent etiam *Pil. de lapide Lazuli ad* ʒ. *i.* Mihi verò magis placet *Syrupus*, vel *Apozema compositum ex alterantibus* infrà dicendis, addita *rad. Polypodii, Sena*, & aliqua parte *rad. Helleb. nigri*, cùm hac animadvertentia exhibenda dicta medicamenta, ut earum operatio non excedat tres, aut quatuor vices moderatas, quia continuas purgationes magnas natura sustinere non potest. Cùm purgantibus admiscenda etiam corroboran-

borantia, ut *Theriaca*, *Mithridatum*, *Confect. ex Hyacintho*, *Alchermes*, *Spec. Diambræ*; ut ℞. *Pill. Aggregat.* ʒ. ß.
Extract. Hellebor. ℈. ß.
Mithridat. ℈. i. *M.*

Alia remedia non video ab Hipp. præscripta, nisi *Sambuci*, & *Conycis folia cocta*, quotidie exhibita. In Sambuco adest virtus solutiva, in foliis præcipuè, & turrionibus teneris, & etiam Diaphoretica attenuans; & in *Conyce* virtus attenuativa, deobstruens, calefactiva, amaritie, & acutie, qua donatur acidum absorbet, & debellat. Hinc deduco, ex mente Hipp. pro curatione hujus Cachexiæ convenire remedia, quæ incidant, deobstruent, acidum debellent, & continuò alvum leniter moveant. Quare sequens remidium propono:

℞. *Rad. Helenii*
Raphani sylvestris
Vince-toxici
Ari } *a.* ʒ. ß.
Fol. Abscinthii
Cardui benedict.
Centaureæ min.
Chamædrios } *a. m. i.*
Rad. Hellebor. nigri præp. ʒ. *vi.*
Fol. Senæ sine stipite ℥. *i.*
Baccarum Juniper. contus. ℥. *i.*
Cremor tartar. s. p. ℥. *ii.*

præp. omnia s. a. pulv. & in nodulo includantur, & in vini infund. generosi libris sex, & de hoc per quindecim dies bibat ℥. *iiii. manè jejuno stomacho; si non purget, augeatur quantitas vini, si nimis minuatur, hoc vino assumpto addatur alius nodulus cum limatura subtilissima Chalybis* ℥. *iii. & per alios quindecim dies* hoc utatur, & etiam plus, usque ad quadraginta dies; est enim morbus longus, & valdè contumax; si cum hoc vino uniantur *Spec. Diacurcume*, vel *Diagalange ad* ʒ. *i.* vel confectio ex istis parata, habebimus efficacissimum remedium. Post cibum assumat ʒ. *i. & ii. Roob granorum Juniperi*. Si huic remedio non cedat morbus, proficuum expertus sum multoties *Decoctum sudorificum ex ligno sancto, & ligno Juniperino, cum radice Zedoariæ, & Cyperi*, provocato sudore cum lateribus excalefactis petiis involutis, & lateribus, & plantis pedum applicitis per 20. dies, & ante cœnam per duas horas ʒ. *i. pulveris stomatici Quert. capiat in vino generoso.*

Cùm ex Hipp. deduxerimus causam principalem hujus morbi esse debilitatam olimentorum concoctionem, quæ licèt inceperit à causa externa, nempè à quantitate cibi, ab excrementorum copia collecta, facultas digestiva labefactata fuit. Hac ratione manifesta apparet indicatio, hanc esse corroborandam cum eis, quæ proposita fuerunt *de læsa ventriculi concoctione*.

Pro præservatione valet *Vinum cum granis Juniperi*, vel *cum foliis Absinthii*: ait enim Hippocr. *Hunc morbum recidivam pati*; ideò præservatione indiget.

Pro externis, & lavacrum, & unctionem proponit. Lavacrum pariter cum herbis resolventibus, quales sunt capitales. *Oleum Camomillæ*, *Lumbricorum*, *Anethi*, *Rutæ*, potest inservire pro inunctione, seu *Unguentum de Artanita*. Aliqui utuntur balneo sicco, cum arena calida, in qua ægrum immergunt. *Folia Bardanæ viridia* leviter contusa, plantis pedum humores à toto corpore per poros pedum, & surarum educunt.

Pro diœta exhibet carnes oviculas coctas, & polypos coctos in vino cum sorbitione jusculi, & colligimus diœtam instituendam non tenuem, sed plenam cum moderatione, & quæ sit boni succi, & cum alimentis facilis digestionis. *Lentem* exhibet, sed præparatam, & mixtam eis, quæ corrigere valeant qualitates in hoc affectu non convenientes, ut *Silphium*, *Allium*, *Pulegium*, *Acetum*, illa succi crassi, hæc virtutis attenuantis, & incisivæ.

Alteram differentiam Volvuli describit *nu.* 48. *Alius Volvulus arcuatus* (hoc est Ictericus) *hic maximè Æstatis tempore in palustribus regionibus corripit, magis autem ab aquæ potu. Multi verò jam à tali morbo correpti sunt ex volutatione ad Solem capitis dolore affecti, verum similia prioribus patiuntur, excepto colore, nam pallidus fit æger, vel ut malicorium, & oculi aliquando morbo arcuato implentur.*

Hanc esse Cachexiam biliosam à colore flavo totius, & oculorum, ab Hipp. pallidus dictus, cognoscitur; & in redundantia excrementorum in massa sanguinis bilem prædominari, idem color demonstrat.

Causam hujus affectus palustris aquæ potum Hipp. dicit, & est causa externa solùm, à qua internam deducere possumus. Hanc aquam vocat *in lib. de Aer. Loc. & Aquis Hippocr.* decolorem, pravam, & biliosam, quia Sol urit eam, & eodem loco calidas, crassas, & olentes Æstate dicit, & bibentibus splenes magnos, plenos, & ventres duros fieri tenues, idest impotentes, dum suas operationes debiliter exercent, ac calidos, quia ab obstructione, quæ vasa, & splenis, & ventris occupat, mediante aquarum crassitie, calor in his partibus augetur, per antiquos à prohibita expiratione fuliginum ab humoribus in obstructo loco quiescentibus, quæ cum calore sint prædita, non solùm prædictum locum, sed partes etiam adjacentes sensibili, & molesto calore afficiunt; melius verò videtur explicari per fermentationem, cum effervescentia sanguini inducta, à particulis diversi generis fermentativis in aqua palustri collectis, cujus effervescentiæ calor est effectus. Quare sit biliosa aqua palustris, inferiùs videbimus.

Causa Cachexiæ interna ab aquis palustribus firmata, est depravatio fermenti ventriculi ab earum pravis qualitatibus, & præcipuè fixatio ejus secundùm substantiam, & secundùm qualitatem enervatio, unde facultatis fermentativæ, & digestivæ depravatio. Crassities aquarum palustrium, ad incrassandum fermentum, & ad ejus aculeo obtundendos sufficiet; ab hac fermenti depravatione alimentorum concoctio depravata secundùm crassitiem succedit, & pari depravatione sanguis contaminatur ab utroque, & chyli, & sanguinis vitio, separatio bilis in sanguinea massa existentis impeditur; non vitio hepatis, & cystis fellis, in qua segregata recipitur, & reservatur, sed vitio sanguinis crassitie tamquam vinculo bile cum suis aliis partibus colligante, separationemque denegante. Bilis retenta, per cutem dispergitur modo dicto *de Ictero*, hancque flavo colore tingit. In Æstate florescit hic morbus, quia bilis hac tempestate abundat. Differt hic affectus ad Ictero suprà descripto solùm ratione causæ immediatæ, quæ in hoc est obstructio ductus cholidoci, in illo crassities sanguinis bilis segregationem impediens; aliqua tamen portio subtilior in hepate secernitur, à qua fœces tinguntur.

Aquæ palustris potus ergo non est causa istius Cachexiæ biliosæ cum Icterico colore cutis, quia bilem generet, sed quia istius segregationem à sanguine prohibet.

Sicut aqua palustris est causa hujus Cachexiæ, quia sanguinem incrassat, ita omnes causæ, quæ hanc crassitiem sanguini impartiri poterunt, quæ sint impeditivæ segregationis bilis, erunt propriæ istius affectus causæ. Principaliores, & frequentiores sunt, redundantia humoris pituitosi excrementitii, & crassi in massa sanguinis, vel vitio ventriculi in digestione alimentorum generati, vel vitio succi pancreatici, & lymphæ nimis acidæ, coagulantis seri portiones crassiores, vel ratione bilis in actione volatilizandi, & attenuandi chylum nimis inertis. Altera est vitium liænis, hic fermento suarum glandularum attenuat, rarefacit sanguinem per sui substantiam circulantem, & hoc modo disponit illum ad permittendam separationem bilis in hepate, si hoc fermentum fuerit iners, vel fixum, vel sanguini suam actionem communicare non possit, ob vasorum obstructiones, vel si in liene ejus præparatio impediatur, vel effluxus ab eo in sanguinem interdicatur, nec raritatem, nec tenuitatem recipiet sanguis, consequenter nec bilis segregabitur à sanguine.

Eamdem curationem huic applicat differentiæ Hippocr. qua usus est in priori; eadem enim est causa, nempè humoris crassities, sanguinis depravatio, excrementorum redundantia; non solùm in sanguine, sed etiam in partibus alimenta præparantibus, & concoquentibus, & licet adsit color bilis non arguendum istius vitium, hæc principaliter non peccat, sed per accidens, dum ab humore crasso in sanguine existente istius segregatio in hepate prohibetur, consequenter eadem curatio adhibenda, tam quoad purgationem, quàm quoad vomitum. Addit solùm supradictis remediis, *Decoctum*

Ciceris albi, quià diureticum est. *Vino* miscet, ut virtus diuretica augeatur; idcirco dictis remediis miscenda diuretica, vel post eorum usum diuretica de Icteri curatione descripta exhibenda. Diureticis uti puto Hippocr. ratione bilis detentæ, cujus expurgatio per urinam, est facilis, & necessaria, ne sua mora sanguinem dissolvat, vel magis inficit. Diureticis etiam humorum crassities attenuatur, & vinculum, quo bilis detinetur, solvitur. Caput purgat *Tetrapharmaco*, quia superiùs dixit, capitis dolore esse affectos hos ægros, à quo humoris collectio in capite indicatur, ad cujus evacuationem caput purgandum imperat Tetrapharmaco, hoc est medicamento ex quatuor simplicibus composito, æquali portione mixtis; an tale medicamentum sit internum, vel externum, & ex quibus componatur, reticet; certum est esse purgans, quare potest intelligi & de purgante interno, & externo, nempè de *Errynis*; pro curatione verò recta satis erit & internis, & externis caput purgare; internis, si Medico videbitur per præcedentia purgantia, & vomitiva satis non fuisse purgatum, & parùm curandum an Tetrapharmaco, an alio medicamento fuerit purgatum. Purgantia interna superiùs sunt proposita, Errhyna caput purgantia multis in locis sunt descripta.

In hac curatione consideranda etiam causa hujus redundantiæ, & crassitiei humorum, huicque occurrendum remediis; nam si ventriculus ob læsam alimentorum digestionem erit in causa, hæc oppugnanda remediis in Dissertatione *de læsa concoctione descriptis*, ubi etiam habebimus signa læsi ventriculi. Si acidum pancreatis auctum, hoc superandum remediis *de cruditate acida* dictis, & ibi accipiemus signa acidi exuberantis. Si ab inertia bilis, remedia præcipuè aromatica acidum debellantia vires bili tribuunt, & signa habebimus à temperamento pituitoso, vel melancholico, à causis præcedentibus bilis activitatem enervantibus. Si lien occasionem dederit huic affectui, desumenda signa, & remedia ab eis, quæ dicta sunt *de affectibus lienis*, & de hoc locutus est *Hipp. lib. de Affect. n.* 34.

Diœta sit eadem, ac in priori affectu.

De altera Cachexiæ differentia sub nomine *Volvuli Hæmatites*, locutus est *Hipp. in lib. cit. n.* 49. *Reliqua quidem patitur cum prioribus*. Differt, quia, ut ait *Hipp. incipit Autumno fieri, ex ore malè olet, à dentibus, & gingivæ abscedunt, & à naribus sanguis fluit, aliquando etiam ex cruribus ulcera pullulant, & alia sanescunt, alia emergunt, & color niger fit, & cutis tenuis, est autem ad laborandum, & ad deambulandum promptus*.

In hoc casu Cachexiam scorbuticam ad vivum delineat Hipp. itaut nihil addi posse videatur, & appellatur *Volvulus hæmatites*, idest sanguinarius, quia in hac Cachexia frequentes sunt fluxus sanguinis è naribus, & à gingivis semper. Ex hoc colligitur, scorbutum non esse morbum novum, sed antiquis, & Hipp. notum, & de hoc videtur locutum fuisse *in lib. de Affect. n.* 34. *& lib.* 2. *prædict. n.* 48.

Causam hujus affectus non manifestat, ex signis nihilominus allatis eam comprehendimus. Color cutis est niger, ergo in sanguine prædominium melancholiæ, & tale prædominium, ut massa sanguinis sit ferè tota melancholia, idest tota melancholiæ qualitates habeat, crassitiem, lentorem, opacitatem, aciditatem, paupertatem spiritus, & in tali gradu, ut naturalis melancholiæ perfectiones dimittat, & imperfectiones excrementitiæ secundùm qualitates assumat, & quoad aciditatem, cum tali excessu, ut corrosiva fiat, & irritativa, prout docent ulcera gingivarum, & crurum, & fluxus sanguinis è naribus. Hæc est differentia distinguens hunc casum à primo casu Cachexiæ superiùs explicato, nam in illo peccat melancholia, & prædominatur in massa sanguinea, sed corrosione caret.

Hujus aciditatis argumenta habemus in illo scorbuto, in quo ægri sunt torpidi, anhelosi, enerves, quin & oppressione cordis, & spirituum, deliquiis, vertigine, convulsionibus, pectoris angustiis affliguntur, & exanthematibus, & eruptionibus cutaneis fœdantur, hæc omnia sanguinis crassitiem, coagulationem ab acido, & prædominantem melancholiam ostendunt.

Non ab omni acido scorbutus emanat, sed ab uno determinato, & specifico in aliqua ultima differentia constituto, tam spectata natura acidi, quàm spectato gradu istius, & circumstantia ei conjuncta, cùm notum sit in multis acidum abundare, & tamen à scorbuto sunt immunes. Scorbutus est contagiosus, & tot morbi ab acido non sunt tales. Est hæreditarius, non ab omnibus acidum infringentibus curatur, sed à specificis, quæ conditionem specificam acidi in hoc morbo ostendunt.

Ut verò quantum rei difficultas exposcit hujus acidi differentiam assequamur considero, hunc morbum curari à simplicibus sale volatili alkalico in copia superabundantibus, quo humores attenuant, fluxibiles reddunt, frigidos calefaciunt, spiritus torbidos corroborant, deficientes restaurant, oppressos sublevant, incarceratos solvunt. Rectè ergo deducemus, in scorbuto humores esse crassos, viscidos, cum diminuta fluxibilitate, ab istis qualitatibus spiritus torporem, inertiam suscipiunt, à visciditate, & crassitie tamquam à vinculis ligantur, ab eisdem impedito illorum motu opprimuntur, vel deficiunt, cum defectu materiæ idoneæ ad illorum generationem. Omnes has conditiones acidum valdè activum secum trahit, & non inconcinè illustrantur à communi similitudine musti cum vino: quidquid est in musto, est etiam in vino, & tamen à musto non exeunt illi effectus à vino promanantes, ut omnibus notum est, & si distilletur mustum, non elicitur spiritus ille ardens, quem à vino distillato accipimus, licèt hic reperiatur in musto in eadem quantitate, secundùm quam in vino reperitur, nec alia quidem ratione, nisi quia mustum est vinum crudum, & vinum est mustum maturum, & coctum; ita in scorbuto sanguis est crudus, & immaturus: pariter, sicut mustum est crudum, & immaturum, non per occultam quamdam qualitatem, sed per meram texturam, & combinationem partium, inter quas sunt multæ fœces, cum spiritosis, & puris commixtæ, ex quarum combinatione spiritus opprimuntur, & puræ particulæ depravantur; ita sanguis in scorbuto crudus, & immaturus, non est talis per occultam qualitatem, sed per meram texturam, & dispositionem partium excrementitiarum crassarum, non volatilium cum spiritosis utilibus, & puris, ex qua oritur illa combinatio qualitatum in sanguine, & spiritu superiùs descripta, & omnes causæ scorbuti, & symptomatum rationibus ab hac textura sanguinis petitis, clarè explicantur. Si his addatur aciditas corrosiva superiùs demonstrata, hæc aciditas in sanguine scorbutico se habet, sicut in fructibus immaturis, in quibus per maturitatem introducta dulcedine destruitur, ita ad maturitatem à concoctione peractam deductus sanguis acidus acris dulcessit; hac de causa omnia, quæ à Recentioribus dicuntur de fructuum cruditate, & maturitate, applicanda sunt sanguini scorbutico.

Aciditas ergo specifica scorbuti, est aciditas ab acri Sale hujus naturæ, omnia Salia massæ sanguineæ suo dominio submittente, conjunctè cum cruditate, & immaturitate sanguinis, ideòque prima sedes, & subjectum principale scorbuti, de quo loquimur, est sanguis, non ventriculus, non lien, non messenterium, non hepar.

Maturitas sanguinis est perfectio sanguinis resultans à perfecta mixtione partium alimentalium chyli, & secretione excrementitiarum cum tali proportione, & modificatione requisita ad nutritionem, & generationem perfectam spirituum.

Cruditas, & immaturitas sanguinis, est istius imperfectio resultans ab imperfectione partium alimentalium chyli, & ab imperfecta, vel omninò deficiente secretione excrementorum, cum tali proportione, & modificatione, ut non sufficiat muneri perfectæ generationis spirituum, & nutritionis.

Sanguis est liquor spiritosus multis particulis salinis, & volatilibus refertus, non exclusis aliquibus aqueis, serosis, & crassis fibrosis, à quibus consistentiam aliquam cum fluxibilitate conjunctam retinet; ejus perfectio est omne extraneum hostile, eique omninò degener excludere, & omnia componentia in tali determinata quantitate, numero, magnitudine sibi unire, cum tali modo mixtionis, quo non solùm, quę suę perfe-

ctioni serviunt rectè miscentur, sed etiam excrementa segregantur, ut omninò purus evadat, cum perenni, & intestino suarum particularum motu certis regulis, & legibus alligato, à quo moderata fermentatio temperati caloris excitativa promovetur; hujus medio attritis, & comminutis particulis crassioribus volatilizantur, & inclusi spiritus libertati conceduntur, qui ad motum provocati succedunt in locum expirantium, rarefactio, fluxibilitas uniformis dictæ fermentationis opera conservantur in tota massa sanguinis; hæc est perfectio, & maturitas istius cum qua sua munia cum summa perfectione exequitur.

Cruditas consistit in collectione omnium, quæ istis sunt contraria, ideòque sanguis in omnibus suis officiis, & muneri bus imperfectè, & depravatè agit, videatur *Vvillis. tract. de ferment. cap. 7.*

Cruditas sanguinis, inter alia vitia, habet defectum, vel excessum secundùm quantitatem alicujus principii componentis; in cruditate scorbuti excedit Sal acidum, quod cum Hipp. omnes in corpore admittunt, & in sanguine, quod si fusionem patiatur, totam massam sanguinis acore depravat. Fusionem patitur, quando particulæ Salis hùc illùc dispersæ, & aliis particulis diversi generis combinatæ, ab istis secedunt, & ad invicem uniuntur, liquantur, & funduntur, quando portioni seri dictæ particulæ acidæ unitæ miscentur, hoc sero tamquam vehiculo totam massam sanguinis pervadunt, & irrigant, aciditatem communicando. Particulæ Salis ab aliis secedunt quotiescumque in spiritibus actio, cujus dominio omnes particulæ componentes, & ipsa mixtio obediunt deficit, vel debilitatur, & istorum actioni prævalet alicujus principii actio, per quam dominium in massa sanguinis super alia principia acquirit, quo unionem cum reliquis renuit, ideòque segregatur.

Causæ hujus cruditatis acidæ duæ sunt: Prima sanguis, cui si tamquam causæ efficienti debetur ex communiori Recentiorum sententia sanguificatio, pari ratione depravata sanguificatio respectu causæ efficientis suo vitio tribuenda.

Hoc vitium sanguinis, vel est à sua actione debilitata ab ortu cum temperamento pituitoso, vel melancholico, & cum caloris paupertate, spirituum inertia, texturæ densitate perfectæ mixtioni chyli, & excrementorum secretioni resistente, vel à causis accidentalibus, ut à febribus longis, à lue Gallica, affectu hypochondriaco, fluxu sanguinis immoderato, à contagio inspirato à scorbuto infecto, à cachexia inveterata; hæc omnia dictas saguinis indispositiones inducunt; sicut causæ externæ, aer marinus, & paludosus, à quo spiritus in sanguine figuntur, & particulis crassis aeris irretiti, motu debito privantur; victus ex carnibus, & piscibus salitis, & fumo exsiccatis, cùm materiam crassam spiritu depravatam sanguini subministrent. Hanc sanguinis pessundatam actionem indicavit Hipp. in illis verbis text. *Incipit autem morbus in Autumno fieri*, in quo sanguis est maximè debilis, & enervatus secundùm suas facultates, & actiones à præcedenti, & longa deflagratione à calore Æstatis.

Vitio ventriculi advenit sanguini dicta dispositio scorbitica, si chyli massam crudam excrementorum segregationem perfectam non admittentem præparet. Vitio bilis, si ob sui inertiam chylus in intestino duodeno cum multis maneat excrementis, nec dispositionem ad volatilitatem accipiat. Vitio messenterii, & ejus glandularum, si ab istarum acido incrassetur nimis, vel ab earum porositatum dilatatione ea tenuitate privetur, quam transitus per angustum spatium concedit, vel quia spiritus animales ad eas non concurrant in ea copia, quæ volatilitati chyli sufficiat, ob impedimentum in dictis glandulis existens. Vel vitio lienis, si fermentum rarefactivum sanguinis, & ad deponenda excrementa dispositivum non præparet, vel non inspiret sanguini circulanti, vel non generet; si nimis acidum sanguinem fixet, & excrementa forti vinculo cum aliis particulis uniat. Frequens magis est scorbutus vitio lienis, & ventriculi, quàm ab aliis partibus, si non est à vitio sanguinis immediato. Hæ causæ dicuntur materiales, quia materiam depravationi sanguinis servientem subministrant.

Altera causa est aciditas conjuncta cum cruditate sanguinis, & inseparabilis à scorbuto melancholico, de quo agit hic Hipp. Hanc habet sanguis à suis principiis constitutivis in temperamento melancholico; hoc enim aciditatem habet naturalem, & augetur cum ab excedenti calore alteratur, ut in casu nostro; ita vinum à calore Solis in acetum transit, & facilius illius fœx, cui correspondet melancholia, quæ est fœx sanguinis. Magna depressio, vel dissipatio spirituum in sanguine, ut intensa applicatio, meditatio, timor, mæstitia acidum augent, cùm hoc semper exaltetur, ubi spiritus deprimitur, ut patet in acero. Ab aliis partibus materiam acidam subministrantibus, ut à ventriculo, & pancreate sanguis aciditatem contrahit; in his enim si acidum excedat, chylus summè acidus efficitur, & ab hoc sanguis acrimoniæ excessum, corrosivæ suscipit à fusione, ut dictum est, & à miscella aliquarum particularum salis biliosi.

Notandum hanc scorbuticam sanguinis indispositionem non semper intrà vasa sanguiflua restringi, sed sua dilatare confinia ad nervos, & tunc istorum læsiones in doloribus variarum partium, in læsione sensus, & motus apparent, quæ absunt, quando sola massa sanguinis vitiatur. Hipp. in hoc textu loquitur de scorbuto à solo vitio sanguinis, ideò ait: *Est autem ad laborandum, & deambulandum promptus*, quæ duo nervosum genus à vitio immune denotant.

Signa hujus scorbuti sunt lassitudo spontanea, difficultas spirandi, color faciei obscurus, pulsus parvus, inordinatus, urinæ cum sedimento crasso, vomitus materiæ acidæ, alvi fluxus recurrentes, febres inordinatæ, sine typo, nec cum magno calore, sudores nocturni, tormina ventris, maculæ crurum, primò rubræ, postea livescentes, & nigricantes, modò latæ, modò restrictæ, & parvæ, & aliquando cum exulceratione, gingivæ laxæ, sanguinolentæ, & corrosæ, cum dentium titubatione.

Si labes scorbutica ad nervosum genus transierit cum dictis signis, conjunguntur dolores in variis partibus, propter nervos, vel tendines, vel membranas vellicatas, vel erosas ab acido. Debilitas in motu, & quandoque hic deficit in aliqua parte, vertigines superveniunt, vigiliæ pariter contumaces, vel ad somnum extrema propensio, & quandoque insania.

Signa ventriculi affecti primario ratione acidi excedentis sunt eadem cum signis cruditatis acidæ. Bilem inertem ostendunt temperamentum pituitosum, & melancholicum, errata bilem enervantia præcedentia, segnities in operationibus, alvus stiptica deficiente stimulo: Si à liene, hujus affecti signa adsunt.

Prognosticum profert Hipp. *Hic morbus multa medela opus habet, sin minus non exit, sed cum homine moritur.*

A purgatione auspicandam istius affectus curationem Hipp. jubet, dum ait: *Hunc eisdem curato, quibus priores*, in quibus purgatione utitur, & in textu proponit *Clysterem valdè acrem*, quo magnam humorum evacuationem intendit. Medici verò Septentrionalium Regionum, in quibus magis frequens est hic morbus, quàm in illis Hipp. longa observatione docti sunt, purgatiónes cum medicamentis validis in principio hujus morbi esse valdè noxias, symptomata istius exacerbare, & nova inducere, ex quo lenibus solùm utendum esse consulunt in necessitate ventriculum, & primas vias excrementis redundantes expiandi.

Hujusmodi sunt *Sal tartari solubile, Crystallus tartari, Syr. de Spina Cervina, Mel ros. sol. Pil. tartareæ Quercet. Antiscorbuticæ Thimei, descriptæ ab Etmull. in cap. de Scorbuto, Diachartamum; Lactis magna quantitate, nempè heminis octo*, quæ complent uncias octoginta, utitur Hipp. ut patet in illis verbis textus: *ad subpurgationem* (idest post purgationem) *verò Lactis asinini cocti heminas octo exhibeto, Melle affuso.*

Post purgationem cum Lacte, statim devenit ad usum Lactis. Omnes tamen Practici de scorbuto scribentes concludunt, ante usum Lactis digestiva, & præparativa humorem crassum acidum in primis viis existentem esse exhibenda, nec Lac corrumpatur, cum augmento pravi humoris; & re attentè considerata consilium est rationabile, nam si vitio ventriculi, & hypochondriorum collecta sit cachochimia scorbutica in massa sanguinis, nullum est dubium huic vitio esse primò providendum. Si verò vitium sit primò in massa sanguinis radicatum, cùm ab hoc omnia fermenta partium digestioni, & separationi depraventur, necessaria est istorum moderatio, ut sanguini materiam mi-

nus

nus vitiatam contribuant, alioquin permanente hoc vitio in dictis fermentis, fermentum semper recipiet vitium sanguinis, neque ad moderationem unquam reducetur.

Præparatio humoris istius molienda cum specificis antiscorbuticis, de quibus inferiùs, & post septem, vel octo dies purgatio, ut superiùs instituenda, & per duos, vel tres dies *Aqua Tetutii* abstergenda intestina, & ventriculus.

Hac purgatione peracta, ad præparantia massam sanguinis deveniendum, & non discedendum ab Hipp. in exhibitione *Lactis asinini*, *vel Bubuli ad 40. dies* in tempore opportuno, idest Vere, & etiam Autumno; ita intelligenda sunt verba textus Hipp. *In tempore*. Hipp. imitantur Recentiores in curatione scorbuti cum Diœta Lactea, & cum Lacte medicato antiscorbuticis, licèt *Caprino* magis utantur.

Inter scorbutica remedia numerantur *Cochlearia*, *Beccabunga*, *Nasturtium aquaticum*, *Absinthium*, *Chamædryos*, *Chamæpitios*, *cortex Aurantiorum*, *Chelidonium minus*, *Sedum vermiculare*, *Trifolium aquaticum*, *Fibrinum dictum*, eò quòd ejus flores albis fibris constent, & super aquam eminent, dum folia aqua immerguntur, *Persicaria*, *Piperites*, *Ruta muraria*, *summitas Abjetis*, imò *tota Abies*. *Rad. Raphani sylvestris*, *Kelenii*, *Chelidonii majoris*, *Gentianæ*, *Scorzoneræ*, *Vince-toxici*, *Sem. Sinapis*, *Nasturtii*, *Erucæ*, *Aquilegiæ*.

Multiplex est modus istis utendi: Primò decoctione cum Lacte, qui modus à multis reprobatur, eò quia decoctione spiritus volatiles istorum, in quibus tota virtus curativa consistit, evolant, ex quo inane resultat remedium. Hoc non obstantre censeo, si decoctio fiat vase benè clauso, spiritus non evolare, sed elevari, & ab operculo vasis reflexi, liquorem de novo ingredi, & si decoctum retinet saporem, odorem, acutiem simplicis, prout retinet spiritus etiam volatiles recepit, & detinet, & maximè si decoctio fiat in liquore viscoso, qualis est Lac, à cujus viscositate spiritus volatiles, licèt separati à mixtionis vinculo adhuc in substantia Lactis detinentur, & præcipuè si decoctio fiat sine ebullitione, & effervescentia. Proximus huic est modus infusionis dictorum simplicium, si contundantur, & Lacti, Sero, Vino infundantur, & in loco calido serventur. Secundus modus est per extractionem succi ab aliquibus simplicibus ex dictis, qui reservantur in vase benè obturato, & postea *unciæ tres*, *vel quatuor* Lacti sumendo adduntur. Tertius modus est cum *Tincturis*, *Elixiribus* cum menstruo valido extractis, quale est illud *Vvillisi* in cura de scorbuto propositum, constans ex una parte *Spiritus vini rectificati*, & ex tribus *Spiritus vini alkalizati*, in quo remedia antiscorbutica ponuntur, & in mataracio digeruntur igne arenæ per sex dies, postea decantatur menstruum tinctum, & de hoc cum Lacte exhibetur ad ℈. 1. Videantur formulæ remediorum in dicto *Vvillisio*.

Usus hujus Lactis cum antiscorbuticis in ea quantitate ab Hipp. determinata, ita dirigendus: Primo cyatho adjungitur medicamentum, sive tinctura, sive succus, vel in aliqua portione Lactis decoquuntur herbæ antiscorbuticæ per spatium horæ non assumatur aliud Lac, transacta hora accipiat æger reliquum octo heminarum breviori tempore quo poterit, & calidum, prout mungitur. Non prandeat, sed cœna solùm sit contentus; cibi sint levissimi, facilis sint concoctionis. Vinum potest etiam concedi, sed tenue aquosum.

Hoc remedio adimplentur omnes indicationes. Lacte modificatur acrimonia humoris, nutrimentum bonum subministratur, antiscorbuticis attenuatur crassities, acidum debellatur, & in dicto tempore ferè renovatur sanguinis massa.

Animadversione dignum est, à longo usu antiscorbuticorum remediorum fermentum acidum ventriculi, & pancreatis, debilitari, & extingui, cum detrimento digestionis alimentorum, & separationis excrementorum à massa chylosa; sunt enim antiscorbutica acido contraria, & ab istis non solùm acidum præternaturam, sed naturale vel debilitatur, vel extinguitur, si eorum usus sit diuturnus; ideò in usu horum remediorum observata diminutione famis, & digestionis alimentorum læsione, intermittenda dicta remedia, exhibendo Lac sincerum, vel minoranda dosis illorum, & ante cœnam exhibenda ℥. i. & etiam *duæ succi Citri cum Aqua acetosæ*, parari potest Lac distillatum sic:

℞. *Fol. Nastur. aquatici*
Sedi vermicularis
Piperitis
Chelidonii maj. } *a. m. i.*
Rad. Gentianæ
Hellenii
Vince-toxici
Scorzoneræ
Imperatoriæ
Angelicæ } *a.* ℥. *i.*
contund. omnia, *& infundantur in* ℔. *xii. Lactis per diem*, *postea distillentur*, *& de hoc exhibeatur libra una*, *vel duæ manè*, *& sero*, & huic præmitti potest bolus paratus cum *Extracto Turrionum abietis*. Extractum Turrionum, sic paratur:

℞. *Turrionum*, *seu strobilorum pini*, *coquantur tandiu in aqua simplici*, *donec eorum virtus in aquam tota transierit*, *decoctum inspissetur ad consistentiam Mellis.*

℞. *Hujus Extracti* ʒ. ß.
Extract. Granorum Juniperi ℈. *i.*
Spec. Diaglang. vel *Diatrion pipereon.* ℈. ß.
M. F. B.

Usus horum remediorum sit per quadraginta dies. Decocta varii generis ex dictis simplicibus parari possunt, sicut aquæ distillatæ, & spir. Usus Lactis in Vere, & in Æstate ab *Etmull.* conceditur, in Autumno vinum parat cum dictis simplicibus, & optimè advertit, post vinum assumendos esse *Oculos Cancri præparatos ad* ʒ. ß. pro moderanda vini aciditate, maximè in scorbuto noxia. Transactis quadraginta diebus diœtæ lacteæ, Lac alio modo, & ordine proponit Hipp. cùm ait: *Bibat item manè Bubuli lactis heminas duas*, *tertia Aquæ mulsæ parte ammixta*, *per intermedios dies*. Motivum hujus est blanda purgatio per alvum, quam Lac cum Mulsa movet blandè, & consilium habemus correcta massa sanguinis in scorbuto blandè esse purgandos humores excrementitios in correctione dictæ massæ separatos, & dispositos ad exitum, & ratio est, quia massa sanguinis à maligna dispositionem scorbutica debilitata non sustinet agitationem validi purgantis. Utitur hoc blando leniente Hipp. dum aliis, quibus abundamus, carebat, & istis possumus uti; mihi verò magis arridet Lac hoc modo paratum; Hujus blandæ purgationis indicia dedit in illis verbis, *per intermedios dies*, quomodo purgatio epicratica solet exerceri.

Ad gingivarum corrosiones, & ulcera, excellens remedium est *Tinctura gummi Laccæ Mynsicht. Lapis medicamentosus Crolii. Decoctum in Lacte*, *vel Sero*, *Salviæ*, *Nasturtii aquatici*; *Rosmarini*, *summitatum Pini* pro ablutione gingivarum, & gargarizatione, est specificum remedium, post ablutionem, gingivis applicatur sequens pulvis:

℞. *Fol. Aquilegiæ*
Salviæ
Sem. Aquilegiæ } *a.* ʒ. *ii.*
Rad. Ireos
Aluminis usti } *a.* ʒ. *i.* ß.
Myrrhæ ʒ. *i.*
Gum. Laccæ ʒ. *i.* ß.
Corall. alb. præp.
Corni Cervi usti } ʒ. *i. F. P.*

Linimentum sequens:

℞. *Fol. Aquilegiæ*
Menthæ crispæ
Nicotianæ
Nucis moschatæ
Myrrhæ } *a.* ʒ. *i.*
Gum. Laccæ ʒ. *ii.*
Aluminis usti ʒ. *i.*
Vitrioli cipp. gr. vi.
Mellis q. s.
fiat linimentum, quo post ablutionem oris gingivæ illiniantur.

Ad ulcera crurum convenit abstersio illarum, cum deco-

decoctione *Nasturtii aquatici*, *Raphani sylvestris*, *Salviæ*, mixta *cum Aqua calicis*; postea curentur cum *Unguento Tutiæ*, addito *Succo Nasturtii aquatici*, *& præcipitato Vigonis*, *& Sacchara Saturni*, vel cum *Unguento ex Nicotianæ succo*, *addito pulvere fol. Pini*, *& eodem præcipitato*. *Unguentum de Appio descriptum ab Etmull. de scorbuto cum præcipitato*, est valdè efficax.

Ad sanguinem è naribus sistendum, ea medicamenta valent dicta *de sputo*, *& vomitu sanguinis*, sed cum decoctis antiscorbuticis cum martialibus, seu in aqua chalybeata paratis. Remedia istorum symptomatum prætcrivit Hipp. quia censuit ablatione causæ auferri, quod est verissimum, si verò hæc urgeant, & curationem ad se trahant remedia sunt applicanda.

Alteram similem differentiam Cachexiæ habet *Hipp. num. 52. cit. libr. Fit à pituita*, *seu sero putrefacto*; quod probat ex ructu emisso odoris *Raphani*, & ex sudore fœtido. In hoc affectu crura primò deinde venter afficiuntur, quo affectu, non nominat Hippocr. sed cùm sub specie morbi crassi reponatur, & in omnibus aliis tumor reperiatur in toto, vel in aliqua parte, ut patet ex lectura illorum, determinandum est, affectum esse tumorem, & confirmatur, ex eo quòd curetur ut Hydrops, qui semper est cum tumore; hunc tumorem augeri in exacerbatione symptomatum fervescente materia illius, vel in vapores rarefacta probabile est, tumori dolorem corporis, vel in aliqua parte uniri ex aliis differentiis colligitur.

Tumor à ventre decurrit ad viscera (ventriculum nempè) & hoc probat *vomitus pituitæ acidæ*, *& subputridæ*, *& post vomitum delirat*, *& angustia circa viscera succedit*, *& quandoque caput acutè dolet*, *& surdus fit*, *oculi præ gravitate cæcutiunt*, *& sudor multus diffunditur malè olens*, *& maximè cùm dolor habuerit*, *& levat*.

Hic manifestam causam facit hujus morbi, serum nempè turgens in corpore, ob sui redundantiam, quam exprimit Hipp. in illis verbis, *& sudor multus diffunditur*, & in illis, *vomitum facit pituitam acidam subputridam educens*; turget etiam serum ob motum naturæ, quod illud expellere contendit, & ad partes externas, & ad ventrem, & per sudorem tandem; qualitate etiam peccat, nam hoc serum malè olet pravus odor in sero est istius mala qualitas, cum à naturæ instituto non recipiat, malus odor sudoris connotat sanguinis pravas qualitates; ubi enim sanguis est depravatus, sudor etiam malè olet: hoc manifestum fit in morbo Gallico, in febribus malignis, & etiam in sanis, sed mala sanguinis constitutione depravatis, in quibus non solùm sudor, sed ipsa insensibilis transpiratio fœtat malam qualitatem seri demonstravit etiam in principio textus, ubi habet: *eructat ab hac*, idest à pituita putrefacta, *quod odorem habet*, *si quis raphanides edisset*, putredinem admittit, quæ cum malis qualitatibus semper conjungitur. Bilis sero sanguineo unitur, unde *color arcuatus*, bilis malam qualitatem sero imprimit, dolor adest gravis capitis, omnis dolor à mala qualitate.

Hanc qualitatem esse irritativam putredo humoris, dolor acutus capitis, vomitus, aciditas materiæ rejectæ, bilis unita sero in copia declarat.

Cujus conditionis sit irritamentum, colligimus à textu, in quo asserit pituitam semiputridam vomitu rejectam, esse acidam, unde aciditas est mala qualitas inficiens humores, & in principio textus ait, *per ructus spirare odorem raphano similem*; hic odor connotat esse aliam conditionem acrimoniæ ad salinam alkalicam accedentis, quam pituita acida acquirit, dum semiputrida fit, ut loquitur Hipp. In hoc speciem cruditatis nidorosæ intueor ex vitiata fermentatione alimentorum potiùs corruptiva, quàm perfectiva, in qua partes sulphureæ alimentorum in copia exaltatæ, & sui juris factæ; salinas particulas acidas apprehendendo malo odori principium constituunt; ideò si pituitæ acidæ addantur particulæ sulphureæ cum depravata fermentatione corruptiva ipsius pituitæ, ab hac malus odor, qualis est raphani exhalabit.

Quapropter credendum causam istius Cachexiæ esse depravatam digestionem alimentorum, cum multa serositate acri, & irritativa, quam recepit ab indigestis particulis salinis, & sulphureis ad invicem copulatis.

Serum in cruribus, & ventre, seu istius in tegumentis exundans tumorem in istis elevat; ad ventriculum delatus irritativis particulis excitat vomitum, & nervis oris ventriculi, vel messenterii molestiam, citra dolorem sensibilem inferendo angustiam viscerum parit. In capite collectus talis humor, si succo nerveo misceatur, spiritus animales turbat, à suo motu placido divertit, luciditatem obfuscat, & rationem cum delirio pervertit; post vomitum, dum in hujus conatus quantitas seri in cerebri vasa, & substantiam exprimitur, hancque & spiritus animales depravat, & phantasmata pervertit cum læsione rationis. Nervos auditorios, & visorios eadem materia, vel vapore ab eo sublevato, vel portione ejusdem facilè resolubili obstructione occupando, & surditatem, & cœcitatem temporaneam parit, quandoque hæc materia spirituum concentrationem, ut in timore, perturbationem, ut in vertigine, tarditatem motus, ut in dispositione ad apoplexiam inducit, serosa materia per sudorem evacuata omnia cessant, & æger paululum quiescit. *Color in ægro est arcuatus*, hoc est flavus, ob bilem non segregatam in suis receptaculis, & sanguini mixtam, quæ coloris flavi in cute causa est.

Ab hac explicatione colligere licet, hunc morbum nomine crassi designatum, esse Cachexiam serosam, idest redundantiam humoris serosi, à qua tumor in toto, vel in aliqua parte, à quo denominatio, morbus crassus deducitur. Nomine pituitæ serum designari, novum non est in Hippocr. & in hoc casu manifestum est in illis verbis, *& cum in ventre constiterit*, *rursus recurrit ad viscera*; hic recursus fluxibilitatem expeditam designat sero, non pituitæ crassæ convenientem. Hoc serum non solùm quantitate peccat, sed qualitate, quam exprimit cum odore raphanidis comesti, & ratione hujus pravæ qualitatis putridam pituitam, designat admittendo putredinem secundùm qualitatem.

Hic morbus in trigesimo judicatur, cum signis vel salutis, vel mortis; *est gravis*, quia tendit ad Hydropem; *intra dictum tempus habemus signa*, *an superventurus sit*, *necne*.

Curationem desumpta indicatione ab abundantia seri, & flegmatis aggreditur, à qua istius expurgatio demonstratur; hanc molitur *Hippophae*, à quo, & pituita crassa, & serum expurgatur, & Veratro vomitum promovet; ut optimè ventriculus copia humoris infectus mundetur, nostris benignioribus medicamentis seri, & pituitæ purgationi accommodatis uti possumus, sicut & vomitivis blandioribus sæpius descriptis. Caput purgat *tetragono*, de quo in superioribus locuti sumus, & rationem hujus purgationis dedimus.

Post vomitum, *Lacte asinino cocto postera die à vomitu alvum vomet*, ut ostendat, non esse desistendum in Cachexia serosa à purgatione, sed esse desistendum à fortioribus purgantibus, blandioribus utendo, quale est Lac asininum coctum ad sex, vel septem libras. Tertia, quarta, quinta die à vomitu, Lacte caprino cocto purgat, quia caprinum Lac coctum minus purgat, quàm asininum, & parciorem amat purgationem in his tribus diebus, quam molitus est in primo cum Lacte asinino, ne vires dejiciantur, ideò Lacte caprino utitur. In hoc modo purgandi admirandum latet Hipp. consilium, dum præter purgationem, attemperat humorum acrimoniam, & nutrimentum aliquo modo præbet corpori.

Cùm cura Hippocr. tota versetur in humorum purgatione vario modo determinata, prout apparet ex dictis, aliis purgantibus Lacte prætermisso uti possumus, dummodo exhibeantur cum eodem ordine, ut primò præcedant validiora serum purgantia, ut *Jalappa*, *Mecheocan. Sem. Ebuli*, *confect. Diachartami*, quæ per aliquot vices exhibeantur secundùm institutum Hippocr. postea ad mitiora deveniendum, inter quæ laudatur *Syr. Spinæ cervinæ*, qui ad aliquot dies exhiberi potest *ad ℥. i. ß.* & si non excedat purgatio quotidie, si excedit minoranda quantitas ad *℥. i.* vel exhibendus omni tertio die, per aliquot vices usquequo humoris serosi redundantia cesserit, nec incongruum erit huic remedio

dio addere *decoctum Malvarum*, *Liquiritiæ*, *Brancæ ursinæ*, *Passularum* ad attemperandam acrimoniam humoris, vel loco istius exhibeatur *Serum caprinum ad* ℔. *unam*, *vel duas*; vel paretur decoctum cum herbis stomaticis emollientibus, additis *sem. Chartami*, *Ebuli*, *cum rad. Polypod. Rhaub. & cum Sacch aro fiat Syr.* eodem modo exhibendus.

Ad Hipp. exemplum posset, meo judicio, purgatio institui cum *aquis*, *vel Noceræ*, *vel Villæ*, dejectorio modo susceptis cum vehiculo purgante loco Lactis *ad* ℔. *septem*, *vel octo*, & etiam *decem*, prout ægri dispositio, & tolerantia permiserit. Vehiculum sit *Mel. Rof. sol. ad* ℥. *iii. Syr. de Spina Cervina* ℥. *ii. Syr. de Flor. Persic.* ℥. *iii. Rad. Jalappæ in pulv. redactæ* ℈. *i. & per decem*, *& duodecim dies continuandus talis usus aquarum*.

Diminuta quantitate humoris per purgationem, secundam elicit indicationem à qualitate acris humoris desumptam, & est hanc attemperandi, & dulcificandi, cum eodem Lacte, quod imperat crudum bubulum, vel caprinum, tertia parte *Aquæ Mulsæ* ammixta *ad congium unum*, idest ad decem, vel novem libras circiter. Uti hujusmodi Lacte Hipp. pro attemperatione, colligo ex hoc, quòd pro purgatione utitur Lacte cocto, & asinino, quod magis purgat, ut testatur *in lib. de intern. affect. num.* 4. quando ergo utitur Lacte crudo, & bubulo, vel caprino, quæ parùm purgant, non utitur pro purgatione, sed pro attemperatione; & ne coaguletur aquam mulsam miscet; verùm quidem est, quòd talis quantitas cum mulsa alvum laxabit, sed parùm, & serviet solùm pro eductione reliqui Lactis non subacti, & seri, ne hujus copia congregetur maximè noxia in propensione ad Hydropem, quam expressit Hippocrat. proponendo remedia Hidropi propria in hujus morbi curatione. In hujus Lactis usu perseverat, dum per viginti dies, si patiens tali quantitati non resistat, minoranda, & ea accipienda, quæ ventriculo sit tolerabilis. In usu hujus remedii ea servanda, quæ superiùs diximus circa diœtam. Aliis attemperantibus uti possumus, vel sub forma decocti, vel aquæ distillatæ, ubi adest necessitas attemperandi humores serosos in istorum redundantia, & in dispositione ad earumdem generationem valdè efficaci, sed memores moniti Hipp. attemperantia, & dulcificantia, diureticis, vel alvum resolventibus miscenda, vel omni tertio, vel quarto die, quæ serum evacuant exhibenda. Hinc est, quòd valdè sanum est illorum consilium, qui in tali casu in jure optimo conficiunt decocta attemperantia, quia humidum juris nutritivum, etiam si retineatur non lædit, cùm transeat tale medicamentum in nutrimentum.

A seri redundantia timendus Hydrops, ideò ad istum præcavendum remedia Hydropi appropriata imperat, de quibus in sequentibus.

Diœtam in tempore Lactis cum sola cœna parat, & nos monet in usu Lactis abstinendum esse à cibo, quousque Lac, vel in alimentum transierit, vel per purgationem secesserit, dum ait, *Reliquo verò tempore cum Lac bibit cœnet panem exassatum*. De prandio mentionem non facit, parùm etiam pro cœna exhibet panis, nempè assati, & monet victu exsiccante utendum in hoc affectu pisces, & carnem ovillam, aut pulli gallinacei exhibet pro cibo, quæ cùm correspondere debeant pani, si parvam istius quantitatem concedit, parva etiam piscis, & carnis portio tribuenda; & si panis assatur, multò magis assanda caro; & vinum, quale ægro magis conducit ad sustinendam facultatem digestivam ventriculi, & ad spiritus recreandos, & augendos. Post cibum deambulationem imperat, ut à motu spiritus in copia excitatus, meliorem operetur digestionem, & ab eodem motu fermentatio ciborum perfectior succedat. A frigore in deambulatione cavere ægrum monet, quia hæc duo prohibet; nempè perfectam digestionem, & fermentationem ciborum calore nativo debili existente, ut in casu nostro. Si dicti cibi non conducunt ægro, sorbitiones dat *Ptisanæ*, aut *Milii*, à quibus legem accipimus nostris usualibus alimentis ad sorbitionem redactis, ægros in tali affectu cibandi: Cùm de corroborando ventriculo verba non faciat Hippocr. licèt sit hujus indispositio radis prædicti morbi, censendum est, illam prætermisisse, quia crediderit extirpatam iri ab usu Lactis: non erit tamen inutile aliqua in hunc finem ægro præscribere. Omnibus præferendum *Specificum stomaticum Poteri ad* ℨ. *i. pulvis Eboris ad* ℨ. *i. Species trium Santalorum*, *& Diarrodon Abbat. in Aqua totius Citri*, *vel Absinthii*.

Aliam differentiam Cachexiæ proponit *libr. de internis affect. num.* 46. *sub nomine Typhos*, ubi ait: *Fit hic morbus*, *cùm humor*, *qui est in corpore*, *putrefactus fuerit*, *& magis quàm opportunum est resiccatus*. *Fit igitur æger hoc morbo correptus specie limpidus*, hoc est in facie limpidus, *ac humectus*, *subpallidus*, *pellucidus*, *& vesicæ urinæ similis*, *verùm non intumescit*, *sed tenuis*, *& aridus est*, *ac debilis*; *attenuantur autem in corpore maximè claviculæ*, *& facies fortiter gracilescit*, *ut & oculi valdè sunt excavati*, *& hæc quidem à morbo patitur*. *Color autem corporis niger est*, *causa verò hæc est*, *cùm bilis atra in venas*, *& ad cutem subierit*, *& postea calor cesserit* (legit *Foesius*, *supervenerit*) *necesse est venas à calore comburi*, *ac resiccari*, *quare sanguis è venis excedit*. *Hæc igitur patitur*. *Hic tenuis fit*, *& fortiter gracilis*, *& oculis raro nictat*, *& muscas è stragulis venatur*, *& gravitas ciborum major est*, *quam quum sanus esset*, *& lucernæ extinctæ odore delectatur*, *& frequenter semen per somnum effundit*, *sæpe verò etiam inter eumdem genitura ipsi exit*.

Descriptum affectum esse Cachexiam, mutatio coloris in pravum inseparabilis istius effectus evidenter concludit. De hac observ. habet *Borellus observ. 66. cent.* 3. Raritas casus symptomatum multiplicata combinatio ejus originem occulta, nec alia est via hanc detegendi, quàm enaratorum symptomatum explicatio, & suarum causarum indagatio.

Fit specie, idest facie, *humectus*; tale est omne illud, in quo aqua prædominatur, unde facies humecta erit aqueo humore plena, qui si velut roris instar guttatim per poros cutis exeat cum sudore, magis humecta dicenda est facies. Juxta hanc significationem intelligendum verbum *humectus*, in subjecto faciei, quia hæc continuò, sed raro, & tenui sudore humectetur.

Limpidus, idest color purus, qualis est color aquæ sine admixtione alicujus coloris, limpiditatem faciei, & claritatem obfuscantis; limpiditas hæc correspondet humoris aquei limpiditati, ab illo enim vasa, & porositates faciei replentur.

Subpallidus, idest aliquantulum pallidus, & ad pallorem accedens; talem colorem aqua corpori transparenti inclusa, qualis est cutis exhibet.

Pellucidus. Corpus dicitur pellucidum, quod per medium sui luci transitum concedit, ut aqua, & vitrum. Si aqua in facie colligitur, pelluciditas etiam in ea prælucebit, sed ad hanc necessaria est puritas aquæ, qualem habet lympha in corpore. Hæc omnia explicat Hipp. similitudine vesicæ urinæ, quæ urina, vel aqua plena humecta limpida, subpallida, pellucida apparet.

Hæc omnia ostendunt redundantiam humoris serosi in vasis faciei, & præcipuè lymphaticis. Qua de causa serum in regione faciei, solùm redundet cum pelluciditate, reliquum verò corporis nigro colore inficiatur inquirendum manet.

Certum est, aquam in facie collectam esse à mixtione alterius humoris opaci immunem cum faciem limpidam pellucidam reddat, nullus alius humor aqueus sincerus est in vasis, nisi lympha, idcirco probabile est vasa lymphatica in facie turgescere lymphæ copia, istiusque portionem, vel à ruptis minimis vasis lymphaticis, vel à porositatibus istorum exsudantem in carnes cuti proximas depluere prædictos effectus pariendo, portio etiam istius per orificia lymphaticorum terminantia in superficiem glandularum cutis guttatim, & interpollatè exiens faciem humectam facit.

Vasa lymphatica copiam lymphæ accipiunt ab arteriis per faciem dispersis, hæ quia humorem omnibus partibus largiuntur suæ texturæ convenientem, ratione hujus in glandulis per carnem disseminatis copiam serosi humoris relinquunt, quæ in vasa sua excretoria lymphatica impulsa, hæc dilatat, descriptos esse-

effectus limpiditatis, pelluciditatis, & humectationis efficiendo modo supradicto. Arteriæ ad partes superiores corporis tendentes plus seri, quàm sanguinis a corde recipiunt, quia hic ob crassitiem, & lentorem resistit impulsui cordis ad motum sursum, sed suo pondere ad inferiores, & descendentes arterias trahitur, & cùm impulsum cordis per arterias ascendentes non audiat, nisi serum nutritium, & aliqua portio sanguinis tenuioris; hinc est, quòd copia seri ascendentes arteriæ impleantur, & cum his vasa lymphatica faciei.

Quantitatem sanguinis, & humoris in corpore non esse excedentem fatetur Hipp. dum ab hac ait: *Non intumescere ægrum, sed est tenuis,* idest emaciatus, *& aridus,* idest macie extrema affectus, *& debilis,* idest cum magno virium languore, quem semper sequitur macies extrema. Ab his non solùm sanguinis, & humorum parvam quantitatem, sed depravatam indolem arguimus.

Maciem maximè patiuntur claviculæ, & facies, quæ gracilescit fortiter, & ex gracilitate limpiditas lymphæ in vasis lymphaticis faciei collectæ magis apparet cum pellucido colore. Ab eadem macie oculi excavati, idest tamquam in caverna positi observantur, deficiente carne eos circumambiente, & cum ossibus æqualiter connectente, partes superiores magis attenuantur ob rationem superiùs dictam de crassitie sanguinis, per quam in pauca copia ad eas concurrit.

Si facies est limpida, reliquum corporis colore nigro tingitur. Causam hujus coloris refundit Hipp. in bilem atram, hoc est melancholiam, seu fœcem sanguinis; hoc persuadet longitudo morbi ad viginti annos à fœce sanguinis dependens, cùm ab atra bile ex adustione bilis morbi acuti, breves enascantur. Quomodo à melancholia hic color cuti communicetur, explicat Hipp. in his verbis textus ex lectura *Foesii*: *Cùm in venas, & cutem atra bilis subierit, cumque his calor supervenerit venulas à calore exuri, & resiccari necesse est, ac proinde sanguinem excedere.* Supponit sanguinem melancholicum in vasis redundare, & cùm per arterias capillares ad cutem transfertur, & per istius partes extravasatus excurrit, superveniente calore externo, vel calore interno partium sanguinem excipientium, vel superveniente calore ipsius sanguinis extravasati, excitato ab effervescentia concepta à stagnatione in parte prædicta ob sui crassitiem; venæ resiccantur, cum ob maciem calori maximè exponantur, nec ab integumentorum crassitie à macie obliterata tueantur. Dum exsiccantur vasa contrahuntur à contractione cavitas illorum ad angustias reducitur, & sanguis in eis contentus compressione à contractis membranis exprimitur in carnes, & cutem (ita intelligendum est verbum *excedere.*) Sanguis expressus ab eodem calore exsiccatus, & cuti conjunctus colore nigro melancholiæ naturalis, & à siccitate, seu ustione aucto, cutis colorem album nigredine delet, eamque nigro colore tingit. Color ergo limpidus faciei à lympha, corporis niger à sanguine melancholico.

In hoc statu æger *fit tenuis, & fortiter gracilis*. Differentia hujus Cachexiæ ab aliis ostenditur. In aliis est redundantia humoris excrementitii cum nutritione, seu potiùs appositione talis humoris partibus, quæ correspondet veræ, & legitimæ nutritioni, cum habitus crassus, & pravus corporis ab illa conservetur, sicut bonus habitus crassus à vera, & legitima nutritione conservatur. In hac Cachexia humor qualitate, non copia peccat, sicut peccat in Cachexia cum tumore corporis, & qualitas est talis conditionis, ut omnem excludat dispositionem, non solùm à perfecta nutritione requisitam, sed etiam ad meram appositionem necessariam, unde macies totius ob defectum nutrimenti.

Duas Cachexiæ differentias distinguere possumus cum Hippocr. Una, quæ est cum redundantia humoris excrementitii qualitate peccantis, & in hac vitium est in quantitate, & qualitate. Altera est cum sola qualitate humoris prava, non excedente quantitate; utraque est multiplex ratione diversitatis humoris quantitate, & qualitate peccantis, & ratione diversæ qualitatis.

Qualitas nutritionem prohibens est illa humori melancholico conveniens, sed præternaturam aucta, quam designavit Hippocrat. quando humorem melancholicum in hoc morbo peccare dixit, & est aciditas, & crassities, quæ si augeantur in massa sanguinis nutritionem delent. Cum dulci perficiatur nutritio, aciditatem non esse idoneam pro ea manifestum est, quia aciditas crassos extenuat, crassities impedit penetrationem humoris per angustas vacuitates carnium relictas à dissolutis, & exhalatis illarum particulis, unde nutritio non perficitur. Debilis est à spirituum animalium penuria, & impuritate sanguinis pravitati correspondente.

Nictat rarò oculis, idest rarò palpebres dimittit, & elevat; hoc symptoma cum oculis fixis immobilibus, ut in stupidis conjungitur. Spiritus animales impuri, torpidi, nervi, musculi oculorum à macie exsiccati motum palpebrarum retardant, & frequentem prohibent.

Et muscas à stragulis venatur, vapores tetri, opaci, diminuti ferientes retinam corpora parva opaca sensui communi repræsentant cum similitudine muscæ, vel festucæ.

Gravitas ciborum major est, quàm cùm sanus esset. Supponit ventriculum etiam tempore sanitatis malè affectum, & in hoc morbo augeri malam affectionem, quæ consistit in gravitate à cibis assumptis, & est effectus debilitatis, & languoris ventriculi, caloris, fermentique activi diminutionem indicat, & fibrarum ventriculi languorem ostendit.

Et lucernæ extinctæ odore delectatur, quia à pravo humore Cachexiam efficiente, & organum odoratus irrigante, hoc tali conditione alteratur, ut corpuscula à lucerna extincta exhalantia, quæ antea irritabant, & mordebant dictum organum cum tristi sensatione, à qua malus odor ingratus, & abominatus; posita illa alteratione exhalationes lucernæ extinctæ organum odoratus titillant, cum delectatione, ex quo odor evadit gratus, qui priùs erat ingratus.

Semen per somnum exit, quia aciditate sanguinis, à quo elaboratur inficitur. Vasa seminalia commune m habent cum toto debilitatem, excalefacto, & agitato semine in somno, vel ab insomnio venereo, vel à decubitu supra renes, aciditas magis sensibilis fit in vasis seminalibus, ut irritentur ad expulsionem illius non contranitentibus vasis ob debilitatem: eadem causa exit semen in somno.

Hunc affectum esse Cachexiam, demonstratum fuit superiùs; in hac peccare humorem melancholicum, unà cum serositate, ab explicatione symptomatum colligimus; quotiescumque enim sanguis incrassatur, ut quando transit in melancholiam commixti seri copiam è suo sinu exprimit. Vitium melancholiæ esse in qualitate acida, & crassa præternaturam, probatum est. Duplex est causa hujus vitii: Prima ventriculi indispositio superiùs deducta à verbis Hippocrat. per quam alimenta imperfectè dissolvuntur, nec eorum particulæ subtiles volatilizantur, prout convenit massæ chylosæ, & mutatio in perfectum sanguinem exigit, sed chylus ab hac separatur crassus, & particulis salino-acidis refertus, à quo sanguis etiam crassus generatur. Altera causa est sanguinis aciditas præternaturam contracta ab aliqua causa vel intrinseca, vel extrinseca, cujus actione chylus in sanguinem acidum commutatur, & intensiorem suscipit crassitiem.

Signa sunt manifesta. Prognosticum Hippocrat. est: *Hic ita curatus, à duobus maximè annis sanus fit. Hic morbus corripit majorem viginti annis.* Melancholia non dominatur in hac ætate aliis humoribus, & principia corporis activa, cùm tunc temporis sint valdè vegeta sanguinis crasim, & constitutionem melancholiæ contrariam conservant; ubi verò corripuit, si non à principio morbi quis curatus fuerit, non desinit, nisi viginti anni præterierint, sed adhæret; adeò contumax est humor melancholicus præternaturalis, si massæ sanguineæ dominium rexerit, & alios humores subjugo posuerit, postea ab aliquibus, dum curantur decidit. *Morbus autem gravis est,* non ratione acutiei, sed longitudinis, & quia ægri ab hoc morbo interficiuntur.

Cùm adsit in hoc affectu ventriculi manifesta imbecilli-

becillitas expressa in gravitate à cibis, supponenda etiam excrementorum redundantia in ventriculo, à qua emergit indicatio ea evacuandi, vel vomitu, vel per alvum, utrumque modum eligit Hipp. *Veratro nigro*; vomitum primò tentat, & cum ratione, quia excrementa, quæ sunt in ventriculo, sunt de natura melancholiæ, multùm crassa, & acida, quæ non adeò facilè medicamentis purgantibus secedunt, & quandoque etiam purgantium virtutem obtundunt, ideò vomitum primò provocat; hoc peracto, purgat per infernam alvum cum *Succo Scammoneæ* ad purgandum humorem serosum, qui in facie conspicuus fit. Serum, & materia crassa per vomitum, & per alvum possunt purgari mitioribus medicamentis, sæpiùs repetitis in superioribus.

Post purgationem per alvum, exhibitionem probat eorum, quæ in aliis exhibita sunt, & est potio *Succi Lenticulæ*, quo usus est Hipp. post purgationes semper, sed addito *Succo Silphii* corroborante, ut in *n.* 45. *cit. lib.* hic in magno pretio apud Antiquos erat, & unà cum argento commune habebat pretium, *in regione Cyrene, sita in Libia colligebatur*; ideò dicebatur *Succus Cyreniacus*; hodie pro *Silphio* utimur *Belzovin*. Hoc præcepto monet Hipp. post purgationem abstergendas esse vias intestinorum pro integra purgatione, & simul corroborandum esse calorem, & spiritus in purgatione debilitatos, & præcipuè in corporibus vel natura, vel à morbo debilibus, ut in præsenti casu. Hìc adnoto, Lenticula non palustri, sed sativa usum frequenter fuisse Hippoc. Succo cum sale ad perficiendam purgationem, decocto sine sale ad corroboranda vasa, per quæ facta fuit purgatio, itaut si facta fuerit parva purgatio, succo Lentium promovet; si multa decocto corroborat, nos uteremur in primo casu *Sero Lactis*, vel *jure pingui*, vel *aqua Hordei*, cum *Sale fixo tartari*; in secundo *Aqua florum Papaveris erratici*, & *Portulacæ*, *cum Theriaca*, *Mithridato*, vel *confect. Alchermes*. Ab hoc usu Hipp. abstergentia exhibendi post purgationes, approbatur consilium illorum, qui post purgationes clystere emolliente, & laxante utuntur.

Ad humoris melancholici attemperationem, serum, & Lac bubulum, aut caprinum ad aliquod tempus exhibet, & si succi misceantur herbarum, quæ humorem melancholicum respiciunt, attemperatio erit major. Sanguinem attemperatione indigere, macies totius corporis præcipuè persuadet. Lac exhibet pro tempore, hoc est in anni tempestate Vernali, Æstiva, & Autumnali. Modum exhibendi refert ad modum traditum in superioribus, ubi *num.* 44. *cit. lib.* in curatione aliæ differentiæ, *Typhos*, ait, *Serum, & Lac semper bibat*, quod intelligendum est per aliquod tempus, ut superiùs dictum est: Lac concedit caprinum, & bubulum, servanda ergo ea omnia in usu Lactis, quæ dicta sunt in curatione præcedentis Cachexiæ, & si purgandum sit, id exequendum Lacte asinino cocto, prout monet *Hipp. in textu*. Serum etiam proponit, sed in hujus exhibitione procedendum cum multa circumspectione circa correctionem seri.

Lac convenire non est dubitandum, quia omne acre tam acidum, quàm salsum attemperat. Lac suo sero sanguini mixto huic fluiditatem conciliat, & crassitiem corrigit, maciem emendat continuo usu ad optimi sanguinis generationem concurrit, & depravatum præexistentem emendat.

Nec timenda ventriculi imbecillitas, per quam à cibi gravatur, ut ait Hipp. cùm Lac sit alimentum leve, nec gravativum, maximè si sumatur paulatim, & pro ventriculi tolerantia, augendo omni die quantitatem.

Addo, Lacti posse misceri succos antiscorbuticorum simplicium ad attenuandam crassitiem sanguinis, & sui volatilitatem renovandam modo dicto superiùs, hoc docente Hipp. qui in curatione unius differentiæ *Typhos* sub *num.* 43. *cit. lib.* in qua peccat humor crassus, exhibet *Raphanidas* multas, & *Nasturtii semen*, quibus inest virtus volatilizandi, & attenuandi residens in antiscorbuticis, & in hoc textu asserit pro hujus affectus curatione, optima esse exhibita in prioribus differentiis *Typhos*.

CAP. XXXVIII.

De Cacochimia Gallica.

De origine hujus morbi, & an fuerit Antiquis cognitus, vel morbus de novo excitatus inquirendum. Originem hujus morbi, aliqui narrant cepisse in Valentia Hispaniæ Taraconensis à nobili quadam Muliere, quæ ad concubitum unius noctis admisit nobilem Elephanticum pretio quinquaginta aureorum, & cum ad concubitum hujus mulieris frequens Juvenum copia accurreret, intra paucos dies supra quadringentos infectos lues extensa est, quorum ex numero nonnulli Carolum Octavum Galliæ Regem Italiam petentem Anno 1494. secuti, in Napolitana obsidione mulieres, & meretrices illuc concurrentes infecerunt, quæ familiaritate, &contactu infectionem ultra propagavere; unde lues venerea ab Elephantico.

Alii asserunt à Columbo ab India reduce, unà cum Milite Indicas Meretrices evectas fuisse lue venerea infectas, quæ ibi familiaris est, & à quibus tacti fuerant Milites, qui in Italicis expeditionibus stipendia sumentes morbum propagarunt, & præcipuè in Neapolitana obsidione à Gallis, sub suo Rege Carolo Octava parata, cùm in hac non minus ab obsessis propugnata fuerit Urbs magna omni robore, sed etiam dolo venenis puteos in Campo ostili existentibus infecerunt. De hoc non contenti Neapolitani Pistores corruperunt; ut farinæ gypsum adderent in conficiendo pane, ut quod non ageret venenum, ageret gypsum. Dolum etiam hunc excogitarunt mulieres ex India advectæ. In Urbe morabantur hæ cum inutili plebe, & armis inhabili ejectæ à Gallis mulierum amantibus, humaniter, & læto animo exceptæ, cum quibus ad satietatem luxuriatis Gallis lues venerea per Exercitum propagata est, à qua plus damni, quàm ab hostibus accepit Regius Imperator in suis militibus.

Dicitur morbus Italicus, quia in Italia incepit: Neapolitanus, quia in Neapolis obsidione propagatus est: Gallicus, quia in Gallos debachatus est. Hispanus, quia cum meretrice primò ab India in Italiam translatus est cum milite Hispano. Ab hac meretrice ab obsidione Neapolitana à Gallis incepta, per totam Europam, Asiam, Africam miserè propagatus est.

Esse morbum Antiquis cognitum sustinet *Zacutus Lusitanus in lib. de Hist. Princip. Medic. lib.* 1. *Hist.* 2. 3. in explicatione *text. Galen. in lib.* 3. *Epid. sect.* 3. *com.* 25. ubi Hipp. narrat. *In multis ægris carnium, & ossium, & nervorum lapsus, denudationes, pudendorum exulcerationes, menti, capitis glabritiem cum marcore, citra febrem*. Hæc sunt signa gallicæ luis, & multa alia cumulat loca de ulceribus depascentibus capitis *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *text.* 4. & *lib.* 5. *epidem.* in initio, & *lib.* 2. *de morb. num.* 2. Vidit capitis suturam excavatam, & *lib.* 7. *Galebum* cognovisse hunc morbum, deducit, & colligit ex ulceribus depascentibus diuturnis. Confirmat ex *Vigone lib. de Morbò Gallico cap.* 1. asserente esse antiquum ex auctoritate *Svetonii*, de Cæsare Augusto hoc morbo cum *Unguento* in antiquo scripto invento *pro scabie crassa* sanato, quo fuit curatus morbus Gallicus in suis principiis. Unguentum est ex *Mercurio, & Sulphure*. Ex quo evenit morbum gallicum Antiquos scabiem crassam nominasse, in qua utebantur evacuantibus exsiccantibus, & sudorificis, & hanc sententiam secutus est *Valesius in com.* 1. *lib.* 4. *epidem. Campesius lib.* 2. *Prax. cap.* 12. qui faventes huic sententiæ adducit *Salicetum*, *Gordonium*, *Valesium*, & *Ugo Senensis conf.* 100. hunc morbum quasi sopitum repullulasse, videtur delineasse.

Si quæstio sit, an hic morbus fuerit cognitus Medicis antiquis, Græcis, & Arabibus, certum est multos morbos concomitantes morbum gallicum descripsisse; hunc tamen non cognoverunt, quia causam hujus morbi ex concubitu cum infecta muliere non assignarunt, & si ignota fuit istis causa, ignotus etiam fuit morbus, cùm hic non oriatur nisi præcedente concubitu, vel contactu fœminæ, vel masculi infecti, & licèt omnia adducta mala ex Hipp. & Galen. in morbo gallico reperiantur, non dicuntur esse à morbo galli-

gallico, quia non assignatur causa concubitus cum infecto, vel infecta.

Adde, quòd remedia, quibus usi fuerunt Antiqui in curatione illorum morborum, quos citati Auctores gallicum morbum appellant, nil valent in curatione luis gallicæ nostris temporibus; & si antiquitus curata fuisset dicta lues cum illis remediis, modò etiam cum eisdem remediis profligaretur, quod cùm non eveniat, dicendum est, morbos illos non fuisse morbum gallicum.

Si verò quæstio sit, an fuerit morbus Orbi incognitus, dico non fuisse incognitum, quia apud Indos est, & fuit familiaris, & quia temporibus dictorum Auctorum Indorum, & Americæ cognitio erat occulta, nec aperta erat via ad istam Regionem, ideò istis erat incognitus talis morbus.

Aliqui volunt, Deum voluisse morbum hunc antea incognitum morbis cognitis aggregari in pœnam luxuriæ vitiosæ, ad retrahendos homines ab hoc vitio proposito tali morbo tot diris cruciatibus luxuriosos sæviter, & contumaciter affligente.

Alii volunt, ex nimio Veneris usu originem traxisse hunc morbum, prout refert *Zacut. lib. cit.* quæ sententia non est admittenda, quia nimia Venus Cachexiam quidem, sed non contagiosam, qualis est Cachexia gallica inducere valet.

Morbus gallicus de novo prodiit, & fuit incognitus Antiquis, usque ab obsidione Neapolis à Carolo Octavo Rege Galliæ facta, prout Historiæ nobis tradunt.

Quidquid sit de primo inficiente, an fuerit Gallus, an Hispanus, an Italus, an Indus; certum est ex India transiisse in Europam cum illis, qui hanc luem secum deferebant. Et hoc evidenter etiam deducitur à remediis, quæ specificè hanc luem oppugnant, quæ in sola India oriuntur; Providus enim Deus, & in puniendo clemens, ubi aliquam Regionem peculiari morbo affligere determinat, in eadem Regione remedia pro hujusmodi morbo vult oriri. Hoc determinato, ad naturam hujus morbi perscrutandam transeundum. Hæc nobis manifestabitur à definitione hujus morbi.

Definitur hic morbus: *Infectio virulenta, acida, contagiosa, præcipuè fluidorum corporis à fermento acido coagulativo, & corrosivo per contactum, & semper per concubitum venereum pudendis partibus communicato, & per totum corpus disperso, cum Cachexia, & nutritionis læsione; Hæc infectio, est comitata variis symptomatibus Bubonibus, Gonorrhæa, Ulceribus in pudendis, dolore capitis, & juncturarum Periostiorum, & Gummatibus.*

Dicitur primò *Infectio*, ut demonstretur à lue gallica alterari solùm fluida corporis, non corrumpi, eo modo quo vinum felle mixtum, infectum, non corruptum dicimus, quia ab amaro fellis summè alteratur, non corrumpitur; dum manet integra substantia vini; ita in lue gallica non corrumpuntur fluida; alioquin per annos infecti non viverent, si fluida essent corrupta; sed solùm alterantur valida alteratione, & præcipuè in secundis qualitatibus sapidis, & in tertiis, quæ respiciunt raritatem, & densitatem, fluxibilitatem, & concretionem, & si qualitates primæ aliquam alterationem patiantur, hæ non ita afficiunt in hoc morbo ægros, sicuti afficiunt qualitates secundæ, & tertiæ; ideò in hoc morbo non cosiderantur neque tamquam causæ, neque tamquam indicantia modum curationis, ut videbimus infra; ideòque dicitur etiam infectio, eo modo quo venena occultè alterantia dicuntur inficere.

Dicitur *Virulenta*, quia veneni instar à pudendis primò infectis serpit per totam substantiam fluidorum, deinde per partes solidas. Sic virus viperæ morsu alicui parti communicatum, per partem, post partem per universam fluidorum substantiam serpit, hanc maligna qualitate inficiendo, bilemque dicta infectione exaltando, à qua exaltata demorsi flavo colore tinguntur; Et quia primò lues gallica per concubitum pudendis communicatur, & ab his per totum corpus, & præcipuè per universam fluidorum massam diffunditur, dicitur virulenta.

Dicitur etiam *Virulenta*, & quia occulto modo suæ vires in corpus exercere creditum more veneni, quod occulta qualitate agere existimatur: & hac ratione etiam dicitur virulenta.

Dicitur *Acida*; & explicatur natura veneni fluida inficientis; infectio enim à lue gallica inducta in acido consistit coagulativo, & corrosivo. Acidum coagulativum lui gallicæ uniri gummata in ossibus apparentia demonstrant; hæc enim à sola coagulatione materiæ in superficie ossis proficiscuntur. Esse acidum corrosivum, demonstrant ulcera, caries, dolores in musculis, tendinibus, in periostiis ossium, quæ omnia à corrosione, vel irritatione proficiscuntur. Pro quo vide *Systema meum*, & comprobatur, ex eo quod melancholici hanc faciliùs contrahunt, & in istis lues contumacior, & magis resistens remediis viget, dum ab acido melancholiæ corroboratum acidum luis gallicæ, ejus actio in fluida, & solida fit efficacior, & talis actio propagatur primò in concubitu, unde pudenda inficiuntur, & talis infectio dicitur propagata per contactum, ideòque jure meritò dicitur contagiosa, eò quia ab uno in alium lues gallica per contactum transfunditur; contagiosa enim est infectio ab uno in alterum transiens; quapropter cùm talis sit infectio luis gallicæ, dicenda est contagiosa. Patet etiam esse contagiosam, quia per contactum communicatur secundùm varias differentias contactus, dum in suo principio per oscula, per alitum, per amplexus, per viciniam infecti cum non infecta in lecto, per usum ejusdem cyathi, in quo biberit infectus, per mammas nutricis infectæ lactantis puerum infectio isti communicatur, contactum linguæ cum lingua, transit de lingua infecti ad non infectam; per fomitem etiam communicatur hæc lues, ut quando vestibus alicujus gallicæ luis infecti utimur. Exhalationes enim veneni gallici vesti impressæ transeunt in corpus non infecti, omnia mala, quæ patitur infectus illi imprimendo.

Dicitur *Fluidorum corporis*, & denotatur principale subjectum hujus infectionis, & sunt humores. Per humores non venit solùm massa sanguinis, sed etiam alii humores, qui à dicta massa originem trahunt, ut est semen, lympha, lacrymæ, & serum etiam urinosum, succus nerveus, & si pudenda primò apparent læsa non immediatè à lue venerea læduntur, sed ideò læduntur, quia humores, & fluida corpora in pudendis existentia virulenta infectione inficiuntur, quæ ab istis in massam sanguinis infectio transit à sanguine ad succum nerveum, & ab istis duobus ad omnes partes corporis carnosas, membranosas, nervosas, tendinosas, & osseas. Quapropter rationabiliter asserere possumus, subjectum hujus luis esse humores, & fluida corporis. Communicatur dicta infectio à viro infecto mulieri non infectæ, à semine illius in vaginam fœminæ ejaculato. Tale semen infectione virulenta contaminatum in vaginam, vel uterum receptum rarefit, & particulæ veneni in eo contentæ, solutæ à partibus crassioribus per rarefactionem à massa seminis virilis exhalant, hùc illùc disperguntur, & in humores, & fluida circa vaginam, & uterum existentia transeunt, & mulier miserè inficitur.

Quomodo verò mulier infecta virum non infectum contaminet, explicari potest facta suppositione in muliere infecta sanguinem, & fluida in vagina, & circa partes huic adjacentes esse veneno gallico contaminata; ideòque per exhalationes sanguinis, & fluidorum veneno gallico affectorum, posse membrum virile in vagina introductum hoc veneno infici. Inficitur autem, dum membrum virile œstro venereo excalefactum porositates suas dilatat, itaut exhalationes malignæ à fluidis fœminæ exhalantes in has porositates dilatatas ingredi possint, hæ in membro receptæ, sanguinem, qui in dicto actu copiosior est, inficiunt, & gallica lue contaminant.

Dicitur *à Fermento acido coagulativo, & corrosivo*. Per hæc verba exprimitur causa efficiens immediata luis venereæ; non potest enim unum corpus ab alio infici, nisi per aliquod ei communicatum; omnia enim agentia in passum aliquid ab eis exiens introducunt. Hoc si citò passum alteret, & incognito modo, fermentum appellatur, per quod aliquo modo istius actio in genere saltem concipitur, & explicatur; ideò hoc nomine

mine fermenti Recentiores utuntur in explicandis morbis dictis occultis, quo nomine ego utor in præsenti casu. In lue venerea necesse est, ut communicetur aliquid ab infecto in non infectum. Hoc aliquid dicitur fermentum, à quo tam fluida, quàm solida universi corporis contaminantur, sicuti fermentum farinæ admixtum, licèt in pauca quantitate, totam massam farinæ fermentat; ita illud, quòd communicatur corpori ab infecto lue gallica, totam massam fluidorum fermentare dicitur; & sicuti fermentum additum farinæ totam farinæ massam in sui naturam convertere contendit, quia cùm sit acidum, farinæ massam ad acidum deducere conatur; ita quod communicatur corpori ab infecto lue venerea, omnia liquida corporis in sui naturam depravatam, & aptam alios inficere, convertere intendit, & hoc dicitur fermentum, quod ad hoc ut inficiat volatilitatem requirit. Nam non potest corpus, cui communicatur in sui naturam convertere, nisi sit volatile; quia non potest hoc, nisi excitando è corpore cui communicatur particulas sibi similes, ad quod requiritur volatilitas; nec mirum videri debet à spiritu volatili coagulationem effici, cùm potius coagulatum dissolvere idoneus videatur: Nam hìc valet doctrina data in mea Dissertatione *de Acido, & Alkali*, spiritus vini, & spiritus urinæ sunt volatiles, & fluidi, & si misceantur in unam offam coagulantur; ita puto fieri in lue venerea. Fermentum gallicum est acidum, à quo tota massa sanguinis acescit: Si huic acido conjungantur particulæ alkalicæ humorum etiam volatiles, & simul uniantur, humor fit crassus, & lentus, & dicitur coagulatus. Ab his explicatum manet, quomodo fermentum volatile fixetur, & quomodo agat in corpus, & in massam sanguinis; à quibus etiam deducitur infectionem gallicam non consistere in qualitate occulta, sed in qualitate manifesta, nempè in qualitate secunda, acida, coagulativa, corrosiva. Quod est occultum in hoc fermento, est conditio, & natura istius acidi; differt enim valdè à natura aliorum acidorum, cùm alia acida non producant effectus, quos producit acidum fermenti gallici: Præterquamquòd hoc acidum non debellatur, nisi à specifico contrario, quod est *Lignum sanctum*, & *Salsa*. Quæcumque alia remedia, quibus alia acida perimuntur, contra hoc acidum fermenti gallici nihil valent. Ex quo evidenter deducitur, hoc acidum valdè distare à natura aliorum acidorum. Talis natura est verè nobis occulta, quatenus hanc explicare clarè, distinctè non valemus, & hoc solùm clarè, & distinctè cognoscimus, luem gallicam consistere in acido coagulativo, & corrosivo.

A viro communicari hoc fermentum per semen ejaculatum in vaginam certò constat, quia semen virile infectum lue gallica venenum diffundit, dum à calore vaginæ, & uteri dissolvitur, quod superiùs explicatum est, & lacunis uteri, & glandulis, quæ circa meatum urinarium existunt, communicatum, humorem in istis contentum coinquinat, & acido corrosivo perfundit: unde gonorrhæa, & vasis sanguifluis impressum massæ sanguineæ communicatur, & hanc totam coinquinat.

Sciendum enim est, vaginam uteri, & collum istius esse fungosæ, spongiosæque substantiæ multis porositatibus excavatæ, à quibus facilè ad intumescentiam, & detumescentiam reducuntur: ideò in actu venereo ita intumescit vagina, ut strictè penem amplectatur, & comprehendat; ab hac comprehensione mutuus contactus vaginæ, & penis fit firmior, & venenum viri facillimè communicatur; & quia vagina multiplicatis rugis conformatur, portio seminis inter istas detinetur, quæ cùm sit virulenta, inficit humorem in dictis porositatibus contentum, & virus communicatur glandulis circa collum vesicæ, ab hac infectione gonorrhæa, idem sanguini communicatum, alii morbi. Aliquando verò ab infecto viro non inficitur fœmina, si semen à viro ejaculatum statim exeat.

Hoc solet evenire in meretricibus, in quibus ob frequentem confricationem, & admissionem viri ad concubitum, rugæ prædictæ ad retentionem seminis datæ obliterantur, unde statim exit semen; & si mulier statim se optimè abstergat, & urina, vel vino, vel aqua decoctionis Ligni sancti, ut istæ meretrices facere solent, à lue gallica præservantur. A viro nulla infectione sensibili infecto inficitur fœmina, si jam semini in præcedenti concubitu paulò ante secuto cum alia infecta, communicata fuerit lues.

A mulieribus verò communicatur hæc virulenta infectio modo superiùs recensito, ab humiditate in delectatione venerea, fœminis propria diffusa: potest etiam communicare fœmina hoc virus, seu fermentum malignum, quando carnes vulvæ, & pudendi muliebris hoc fermento virulento sunt infectæ, & ab eis exhalat vapor infectus luis gallicæ communicativus, dum pudendum virile dictus vapor ingressus fuerit, & sanguinem in eo per erectionem collectum infecerit, vasis seminalibus infectionem gallicam imprimendo. Tunc solùm se exerit hoc fermentum, quando œstro venereo excalescunt illæ partes, & à confricatione excitatur aura maligna, quæ aliquando fixatur in aliqua parte sine sui propagatione per corpus, ut patet in iis, qui sola gonorrhæa afficiuntur, solo bubone, & aliquo ulcere gallico tantùm. Hoc comprobatur ab eis, qui præpostera Venere utendo gallica lue inficiuntur; quia licèt in illis partibus relictum non fuerit semen, & cum fœcibus ejectum fuerit, vel propria lubricitate foras exierit, relictum fuit tamen inquinamentum venereum in aliquibus particulis acidis, corrosivis, & coagulativis partibus communicatis, quæ paulatim se multiplicant, inficiendo sanguinem tam in vasis existentem, quàm in porositatibus extravasatum pro nutritione, & ab istis inquinamentum inficiens, in quo relinquitur pœna peccati vase contra naturam abutentis: & sicuti in hoc casu non potest explicari, quomodo inquinamentum inficiens relinquatur, nisi dicta ratione; ita potest etiam dici de muliere, quoad vasa naturalia, absque eo quod admittatur putredo, vel seminis, vel humorum in utero, ac pudendis, cùm observatum sit à practicis, & rei venereæ assuetis infectos fuisse à mulieribus, à quarum pudendis nil humidi extillabat, nec fœtor ultra naturale, signum putredinis non persentiebatur: Hoc fermentum se habet tamquam malus odor in vase terreo, vel ligneo, in quo si ponatur vinum, vinum recipit odorem ingratum; ita ab hoc deducitur ratio cùm mulieres, quæ nulla luis venereæ signa habent, & Amasios inficiunt, quando hoc virus tamquam situs, idest malus odor fixus est in pudendis, & per concubitum communicatur membro virili cum infectione his gallicæ.

Dicitur, *per contactum, & per concubitum*. Communicatur lues venerea per concubitum modo dicto: per contactum, nempè oscula superiùs dicta.

Dicitur, *cum Cachexia, &c.* Inficitur enim tota sanguinis massa à fermento gallico; à pudendis enim transit ad vesiculas seminales, in quibus semen inficitur, & ab hac infectione gonorrhæa, ab his massam sanguinis ingreditur, eamque totam inficit, aucta maligni veneni actione, vel quia hoc particulas acidas volatiles in sanguine existentes homogeneas illis, à quibus dictum fermentum gallicum componitur, sibi unit, vel quia sua actione valdè efficaci particulas sanguinis corrumpit cum eadem activitate, qua illud pollet, & per has veneni gallici quantitas, & actio augetur; itaut totam massam sanguinis brevi tempore inficere valeat.

Ab hujusmodi infectione Cachexia oritur. Cachexia est redundantia humorum excrementitiorum in massa sanguinis. Si à fermento venereo citò Cachexia suboritur, necesse est fateri humores ante ingressum fermenti bonos, à fermento venereo ita alterari secundùm temperamentum, secundùm substantiam, secundùm qualitates secundas, & præcipuè secundùm crassitiem, & secundùm aciditatem, à quibus qualitatibus ferè tota massa sanguinis excrementitia evadit: Unde Cachexia. Ab eodem fermento gallico fermenta partium, quæ alimentorum digestioni, & concoctioni, sanguificationi, & excretioni excrementorum serviunt, ita depravantur, ut major pars alimentorum in excrementa abeat, & istorum secretio ob fermenti secretivi debilitatem integra prohibeatur; unde à remanentibus excrementis, quæ necessariò deberent excerni in massa sanguinis Cachexia augetur. Ab hoc tam-

quam

quam à principio tot dira, & sæva symptomata luem gallicam concomitantia proficiscuntur, prout excrementitius humor gallico veneno infectus, modò unam, modò aliam partem infestat.

Huic infectioni, & virtuti fermenti gallici, si massa sanguinis resistat suo spiritu, calore, & textura, infectio gallica vel extinguitur, vel ejus actio retardatur, & hac de causa per multos latet annos in corpore.

Signa hujus luis sunt debilitas virium, caries, ulcus, bubo, gonorrhæa, dolores in articulis, musculis noctu gravescentes, quia noctis frigiditas acrimoniam acidam auget; & quia motus humorum in tenebris est lentior, quàm in luce; Lux enim dat motum humori, & ubi lentè movetur magis adhæret, & magis rodit. Pustulæ per cutem faciei disseminatæ, defluvium capillorum, gummata in ossibus corporis, ulcera alicujus partis. Hæc tamen omnia ad hoc ut demonstrent luem gallicam inexistentem, concubitum cum infecto, vel cum infecta præsupponunt.

Quoad prognosticum, hic morbus mitis respectu sui principii; unde colligitur aliquando cessaturum: solet in Hydropem marasmum, & hecticam degenerare.

Indicatio curativa unica est, dum respicit solùm fermenti gallici extinctionem; hoc enim ablato, vel à parte, vel à toto necesse est, ut auferantur omnia symptomata à lue gallica promanantia. Destruitur hoc fermentum gallicum à solis specificis, quæ licèt sint numero pauca, multa, & multa composita remedia à Medicis formantur; Alia sunt, quæ urinam provocant, alia sudorem, alia alvum, alia salivam.

In principio luis gallicæ conveniunt diuretica, inter quæ recensetur *Aqua stybiata in meo Systemate* descripta, unà cum modo exhibendi. Pauperibus loco *Salsæ* substitui potest *Lignum sanctum*, & addi etiam decocto *Saponaria*.

Si huic remedio non cedat gallica lues, ad sudorifica transeundum, quæ parantur ex *Ligno sancto*, *Salsa parilia*, *Visco Quercino*, addita portione *Cornu Cervi* pro sudore adjuvando. Hæc sunt remedia, quæ ab India ad nos transmittuntur pro curatione hujus morbi. Non desunt tamen nostris Regionibus remedia in virtute prædictis similia, & sunt *Lignum Corolinum*, *Cortex nigra Juniperi*, *Radicis Smylacis aspera*, *Saponaria*, *& Viscus Quercinus*, à quibus parantur decocta, eo modo quo parantur à prædictis. Modus parandi apud omnes Authores de hoc morbo differentes invenitur, sicut & modus exhibendi, & de his methodicè tractat *Claudinus in lib. de Ing. ad Infirmos*, qui videndus. Sudor adjuvandus est cum arcubus in lecto, & in hac operatione adhibetur *spiritus vini* accensus in vase proprio, & in quo *grana Juniperi contusa*, *& prius infusa fuerint in eodem spiritu vini*. Sudor moderandus juxta vires ægri, tam in quantitate sudoris elicienda, quàm in tempore durationis sudoris.

Si contumax fuerit morbus, & sudorificis resistat, purgantia valida eligenda, inter quæ valdè efficax est *Aqua dicta di Spagna*, cujus pescriptio reperitur in *meo Systemate*, & modus hac utendi. Sequens etiam vinum valdè probatum, & expertum:

℞. Sal. el. ℥. *vi.*
Sen. el. ℔. *i.*
Sassafras } *a.* ℥. *v.*
Polypod.
Ermodactil. } *a.* ℥. *iii.*
Anisor.
Ligni sanct. ℔. *i.*
iparentur s. a. & bulliant spatio semi horæ in vin. alb. generos. ℔. *viii. Facta ebull. effunde omnia in vini alb. generosi* ℔. *XL.* Dosis est cyathum unum, sex unciarum manè jejuno stomacho: ad prandium verò prout exigit sitis, nec aliud bibendum vinum, quàm hoc vinum medicatum.

Hic adnoto, propriè non convenire in morbo gallico purgantia, nisi apparente Cacochimia, cùm purgatio non conveniat nisi in redundantia humoris excrementitii, & præternaturalis: ideò censeo in principio hujus morbi, in quo nondum apparent signa Cacochimiæ, convenire diuretica, & diaphoretica istis verò apparentibus purgantia convenire. Hac ratione excluditur missio sanguinis. Si nec purgantibus lues cedat, ad ea, quæ salivam movent deveniendum, & præcipuè si gummæ in aliqua parte ossea appareant. Inter talia remedia præcipuum locum habent *Unguenta mercurialia*. Unum expertum, & probatum in *meo Systemate* descripsi. Salivatio etiam promovetur à *Mercurio dulci* per multos dies assumpto; usquequo salivatio frequens appareat. Sumatur hic Mercurins in ea dosi, in qua purgationem per alvum non promoveat, *à granis* nempè *quatuordecim*, *ad sexdecim*, & istis addatur *scrupulus unus Theriacæ*.

Pro gonorrhæa gallica, in principio expertum est sequens electuarium.

℞. Florum Cassiæ r. ex. } *a.* ℥. *i.*
Cons. viol.
Terebinth. Venet. ℥. *x.*
Rhaub. el. s. p. ℥. *ii.*
Diacrid. sulphur. s. p. ℥. *i.*
Sal. prunel. s. p. ℥. *vi.*
Panaceæ optimè præp. pul. sub. ℈. *iv.*
Ext. Ligni sancti } *a.* ℥. *ii.*
Salsæ paril.
m. & s. a. f. electuarium. Dosis ℥. *i. ad* ℥. *i.* ß. manè jejuno stomacho cum *Aqu. malv.* ℥. *vi.* per novem, & etiam quindecim dies, & in istis diebus fiat *injectio aqua parata cum lapide medicamentoso Crolii; hunc lapidem agitando, & commovendo in dicta aqua, donec turbida evadat* intra penem quater in die. Si gonorrhæa minuatur, sed non ex integro cesset, & aliquæ parvæ guttulæ omni die appareant, ratione contractæ debilitatis, & laxitatis vasorum, sequens pillula ad corroboranda dicta vasa efficax est.

℞. Rad. Bistortæ
Tormentillæ
Nymphea
Baccharum Hederæ
Sem. Lactucæ
Rutæ
Agni casti] *a.* ℥. ß.
Succini
Mastices
Olibani
Lacrym. sang. Dracon.
Nucis moscatæ
& cum Terebinthina Veneta q. s. f. massa. Dosis manè jejuno stomacho ad ℥. *i.* per quindecim dies.

Si his remediis lues gallica non extinguatur, & gummæ in aliquibus partibus adsint, ad *Unguentum mercuriale* confugiendum, quale est illud in *meo Systemate* descriptum, & approbatum.

CAP. XXXIX.

De Hydrope.

HYdrops Hipp. omnibus in locis, idem est, ac Latinis Aqua intercus, accepto verbo *intercus* pro quocumque integumento alicui cavitati superposito; imò si definiendus esset Hydrops ex mente Hipp. aliter definiri non posset, quàm *Aqua intercus*; hæc definitio est convertibilis cum ea, qua definitur Hydrops collectio aquarum in una parte, quod idem infert, ac aquarum collectio, ex quo deducitur Hydropem dictum *Timpanitem*, propriè in sententia Hipp. non esse Hydropem, quia non est redundantia aquæ in eo, sed flatus, & solùm impropriè Hydropem dici, & per similitudinem, quia sicut venter in Hydrope aqua intumescit, ita flatu etiam in eo collecto intumescit, & ob hanc tali de causa intumescentiam, & inflationem Hydrops dicitur, & talem dixit *Hipp. aphor.* 11. *libr.* 4. ubi Hydropem *Siccum* nominat; Siccum ob aquæ deficientiam, Hydropem ob inflationem ventris à flatu, & licèt huic Hydropi sicco conjungatur tractu temporis aqua, in principio tamen solus flatus est sensibilis, quidquid in contrarium asserat *Martianus in com. text.* 614. acutorum *vers.* 373.

Ideò retinendo communem sententiam Scholæ Medicæ assero, tres esse differentias Hydropis, *Ascites*, *Anasarca*, *Timpanites*.

Asci-

Ascites est *Aqua intercus in ventre*, seu *collectio aquæ in ventre*.

Hujus causas tres invenio in *Hipp. lib. de intern. affectionibus*. Prima à colliquatione, secunda à tuberculis aquosis, tertia ab errore externo.

De colliquatione loquitur Hipp. *lib. cit. n.* 24. ubi habet: *Pinguedo colliquescit, & à calore, qui in pituita est fit aqua.* Colliquationem in corpore dari non solùm humorum, sed pinguedinis, & carnis, ostendit *Diabetes*, in quo totum corpus gracilescit, & venæ exinaniuntur, & fluxus alvi colliquativus dictus, dum brevi tempore totum corpus ab hoc extenuatur, ac si totum in liquorem excretum abiisset, in febribus hecticis, ardentibus hujusmodi colliquationem, & fluidi, & solidi observamus, & ex pinguedine urinis supernatante olei instar colliquationem arguimus.

In allata Hipp. sententia, duo consideranda veniunt: Primò pinguedo, quæ colliquescit. Per pinguedinem possumus intelligere omne illud compactum in corpore existens, quod est aptum fluere, quia fluxibilitatis capax, sicut pinguedo, quæ licèt solida, à tenui etiam igne colliquatur, ut fluat ad instar humidorum, & cum carnes colliquationi subjiciantur, ratione hujus dici possunt pinguedo, quia cum hac conveniunt sub formalitate aptitudinis ad colliquationem. Carnes colliquari, ut colliquamentum fluat, testatur Hipp. *in lib. de affect. num.* 23. ubi hæc habet: *Cùm quis ex longo morbo impurgatus manet, corrumpuntur enim carnes, colliquantur, & fit aqua*; & inferiùs subdit: *Cùm carnes à pituita, & tempore, & morbo, & non purgata immunditia, & mala curatione, ac febribus corruptæ fuerint, liquescunt, & fit aqua.* Humores verò, & maximè illorum pingue, & oleosum, à quo accensio perennis sanguinis conservatur, ac crassum, quod pituita nuncupatur, sub quo etiam fibra sanguinis comprehenditur colliquationis, sunt subjectum magis proprium: de hac colliquatione locutus est Hipp. *in lib. de intern. affect. n.* 25. ubi habet: *Et cùm in pectoribus fuerit calorem vehementem exhibet, ut pinguedo, quæ in arteriis inest, colliquescat, & si semel liquari pinguedo inceperit, multò amplius in brevi tempore aquam inter cutem facit.*

Ab hac Hipp. sententia docemur, colliquationem in proposito textu expressam esse intelligendam potiùs de pinguedine sanguinis, & de istius partis crassæ attenuatione, & fluxibilitate capaci, quàm de pinguedine carnium, & de istarum liquamine, quia licèt in diabete, & fluxu alvi colliquativo, & pinguedo, & caro evanescat, semper tamen dubitavi, quomodo, & qua via dictum colliquamentum vasa ingrediatur, prout ingredi debet, si per urinam, & alvum excernendum sit. Sed censui colliquatum sanguinem incongruem esse nutritioni, & hac deficiente, & pinguedinem, & carnem sensibiliter resolvi, & sanguinis colliquamentum, vel per urinam, vel per alvum expurgari. In pinguedine sanguinis colliquata habemus causam materialem Hydropis. Alterum notandum est in illis verbis, *à calore, qui in pituita est*, & designatur causa efficiens Hydropis à colliquatione; hæc est calor, & ostenditur à natura ipsius colliquationis, quæ fit à solo calore, & experientia confirmatur.

Hydropem colliquativum semper præcedere, vel febres acutas, & etiam longas, & inflammationes, & in his Hydrops succedens cum totius extenuatione à colliquatione dicitur.

Hunc calorem Hipp. in pituita reponit, quia agit de Hydrope colliquativo; qui fit à pituita, ut apparet in verbis in principio textus appositis: *A pituita maximè in aquam inter cutem transitus fit.* Hæc verba supponunt in sanguinis massa pituitæ copiam, cujus colliquatio transitum ad Hydropem parat cavitatem ventris implendo, quæ non à pauca, sed à magna copia fluidi solùm impletur cum tumore. Ut colliquetur pituita necessarius est calor, & præternaturalis excedens, qualis est febrilis, quem innuit Hipp. in hoc textu, dum ait, *& febres succedunt.* Ab hac propositione particulari Hydrops colliquativus fit à calore in pituita præternaturaliter existente, quando aptus est colliquare pinguedinem; potest verè deduci hæc propositio universalis à quocumque calore præternaturali apto pinguedinem sanguinis colliquare, & in aquam mutare. Hydrops colliquativus potest fieri, si in ventrem colliquamentum colligatur quæ conditio est necessaria ad constituendum Hydropem à colliquatione, non satis est, quod pinguedo, humores, & carnes à colore colliquentur, sed requiritur, quod in capacitatem ventris colligatur aqua à colliquatione resultans; hanc conditionem expressit *Hipp. in cit. verbis primi textus, à pituita maximè aquam inter cutem*, hoc est in cavitate abdominis.

Ab hac Hipp. sententia deducitur, cum eo non sentire Medicos illos, qui omnem Hydropem à caloris deficientia prædicant, nam per colliquationem à calore fit ex Hipp. sententia Hydrops.

Quomodo verò, & qua via aqua à colliquatione congregata in ventrem descendat, Hippocr. hoc in loco non ostendit, in sequenti verò textu hoc demonstrare videtur; certum tamen est aquam à colliquatione esse in arteriis, & per eas, vel messenterii, vel intestinorum, vel glandularum istorum in cavitatem abdominis depluere.

Signum hujus Hydropis est, calor manifestus vel in toto, vel in parte cum excessu.

Prognostica habentur in illis verbis textus: *Cognosces autem hoc, an quis sanari possit, aut non, donec enim quis in pectine pinguedinem habet, fieri non potest, ut ipsum sanes. Cognosces autem ex his maximè, an pinguedo insit in pectine, aut non, si quidem febres succedant, & non potest exurgere* (legit *Foesius*, *non potest respirare*) *& umbilicus inflatus extra prominet, indicium est non ampliùs inesse pinguedinem, & sanabilem esse.* Ab hoc Hipp. prognostico videtur posse deduci pinguedinem, quæ colliquatur in hoc Hydrope esse illam carnium, cùm colliquata illa pectinis cesset colliquatio, & ideò sanabilis est Hydrops, cùm non adsit ampliùs pinguedo, à cujus colliquatione possit conservari Hydrops, & colliquamentum in ventre collectum, vel evacuari, vel exsiccari potest, nec difficilis ab aliquibus judicari potest via pinguedinis colliquatæ in carnibus ad ventrem, per venas in carnibus disseminatas, quæ absorbendo pinguedinem colliquatam arteriis consignant, & ab his ventris cavitatem.

Verùm ex eis, quæ scripta sunt à *Malpighio* de pinguedine, & de vasis adiposis in sacculis membranosis collecta, manifestum fit à venis per carnes dispersis non reasorberi liquefactam pinguedinem, cum venæ carnium dictos sacculos non penetrent.

Nec deficientia totalis pinguedinis in pectine, est signum futuræ sanationis hujus Hydropis, ob allatam jamdudum rationem de colliquamento pinguedinis in carnibus. Applicari tamen potest pinguedini imi ventris, de qua loquitur Hipp. (legit enim *Foesius*, *pro pectine imo ventre*) & quamdiu pinguedo est in hoc, non est expectanda curatio; nam conservatio pinguedinis in imo ventre connotat in massa sanguinis oleosam, pinguem, & concrescibilem materiam, à qua pinguedo conservatur, & qua liquefacta Hydrops fovetur, & augetur. Idcircò talis Hydrops supponit vitium in imo ventre non in massa sanguinis, prout enunciavit Hipp. in supradicto textu.

A tuberculis Hydropem describit Hippocr. *eodem lib. num.* 25. *Quod autem fiat à tuberculis aqua inter cutem testimonium habeo, & in Bove, & in Cane, & in Sue; in his enim quadripedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent; si enim dissecaveris, citissimè cognoveris, fluet enim aqua; videntur tamen talia multò magis in homine fieri, quàm in pecoribus, quanto etiam morbidiore diæta utimur.*

Similes vesiculas inter peritoneum, & intestina observavit *Aetius Tetrab.* 3. *serm.* 2. *c.* 20. & earumdem mentionem facit *Arateus* 2. *dict.* 1. *Cordeus in com.* 1. *lib. Hipp. de morb.* recenset in cujusdam mulieris hydropicæ cadavere, *Cystes ex omnibus visceribus pendulas fuisse animadversas aqua citrina turgentes, quæ octogenarium numerum superabant*, & similem Hydropem ex vesiculis in abdomine aqua plenis observavit *Senert. lib.* 3. *pract. cap. de Hydrope. Tulpius* in messenterio *lib.* 2. *observ. cap.* 34. *Hoeferus lib.* 10. *observ. pag.* 513. *&* 529. *Bartol. centur.* 4. *Epist.* 570. viderunt, & liene observit *Schenkius lib.* 2. *observ. Plater. in lib. observ. p.* 196. ubi refert Hydropem ex lienis, & hepatis vesiculis insignes

ſignes veſiculas in hepate vidit *Panarolus obſerv.* 16. Ruptis his veſiculis effuſio aquæ in cavitatem ventris eſt evidens, & ſi ſit continua per apertas veſiculas, evidens eſt etiam cauſa intumeſcentiæ ventris, & Hydropis.

Cognovit has veſiculas Hipp. & aqua impleri, & ex earum ruptura Hydropem fieri percepit, & docuit, ut patet *ex cit. text.* de earum origine, & cauſa locutus non eſt, quia beneficio Anatomiæ harum cauſæ dilucidatio habetur; nil mirum, ſi Hipp. incognita, cujus tempore Anatomes vix lactabat. Detecta ſunt poſt tot ſæcula ab Hipp. vaſa lymphatica, ita dicta, quia lympham continent, hæc vaſa à glandulis, quibus appenduntur tamquam vaſa excretoria diramantur, & deſtinantur ad recipiendam Lympham, quam præparant glandulæ in ſua ſubſtantia ex materia ſeroſa ab arteriis illis implantatis ſuſcepta.

Hujuſmodi vaſa lymphatica diſſeminantur copioſa ramificatione per magna viſcera in abdominis cavitate contenta, Hepar, lien, renes, teſtes utriuſque ſexus; per hanc cavitatem excurrunt omnia vaſa lymphatica ab inferioribus partibus ad receptaculum commune, nempè ad glandulam magnam in medio meſſenterii collocatam, quæ aſcendendo in hanc terminum inveniunt, humoremque contentum tamquam in Cyſternam deponunt, ad quam tendunt etiam vaſa lymphatica ab ambitu corporis ſubtus Diaphragma diramata, iſtis adduntur venæ lacteæ, quæ innumeris ramificationibus meſſenterium perfodiunt, & quæ non ſunt niſi vaſa lymphatica, cum textura ad invicem conveniat, & non differant, niſi in ratione liquoris, quem devehunt. Lymphatica vaſa lymphæ circulanti à glandulis ad venas, & ab his ad arterias ſerviunt, vaſa lactea ſunt vehiculum chyli ab inteſtinis ad glandulas meſſenterii, ab his ad glandulam communem lumbarem, à qua per ductum thoracicum ad dexterum cordis ventriculum transfertur mediis ſubclaviis, quibus inſeritur ductus thoracicus.

Hæc principia ab Anatome non ſolùm illuſtrata, ſed demonſtrata evidentem reddunt modum, quo fit Hydrops ab Hipp. deſcriptus.

Hydatides turbercula, ſeu veſiculæ ab Hipp. nominatæ fiunt, vel quia vaſa lymphatica obſtruuntur, vel quia dilatantur: obſtruuntur, quando cum humore lymphatico, aliquæ particulæ humoris craſſi miſcentur, quæ paulatim adhærentes lateribus vaſorum tamquam gluten ſenſim etiam totam cavitatem vaſorum obſtruunt, eo modo quo particulæ tartari terrei aquæ per tubum decurrentis paulatim proprio pondere præcipitatæ tartarum ſenſim in maſſam excreſcere faciunt, ut tota tubi cavitas impleta aquæ fluxui locum non relinquat: remorata lympha ab obſtructione in loco huic proximo colligitur in tanta copia, ut vas diſtendat, & in diſtenſione Hydatidem, ſeu veſiculam efficiat, quæ à fluente lympha, & à vi ſui motus, quo impellitur in vas, & à vi ponderis à copia contracti ſemper magis, & magis dilatatur, eo modo, quo à ſanguine arterioſo dilatatur arteria parum, & ab impetu ſanguinis continuo aucta dilatatio in magnum tandem tumorem, & aneuriſma excreſcit; quouſque vaſa lymphatica dilatationis ſunt capacia Hydatides, ſeu veſiculæ ſemper à fluxu lymphæ dilatantur; quando verò non ſunt dilatationis capacia rumpuntur, & lympham in cavitatem abdominis transfundunt, eo modo quo aneuriſma rumpitur cum continua ſanguinis effuſione, quando membranæ arteriæ non eſt capax ulterioris dilatationis, & adeſt cauſa impulſiva dilatationem majorem tentans, ita veſica à continuo impulſu aeris ad extremam dilatationem ducta à novi impulſu aeris diſrumpitur, & incarcerato aeri libertatem concedit.

Hoc modo fit Hydrops in Cachexia, in qua humor craſſus abundat, & cum lympha, vel iſtius materia vaſa lymphatica ingrediens hæc obſtruit cum aliis conditionibus ſupradictis. A tumore in abdomine, in liene, & in hepate, in renibus comprimente vaſa lymphatica partium adjacentium fit obſtructio, & Hydrops, & ſi ab humore tumorem in parte efficiente comprimantur vaſa, maximè in ſuperficie partis exiſtentia obſtruuntur, ut liberè lympha circulari non poſſit, ab obſtructione dilatatio, à dilatatione ruptio, ab hac fluxus lymphæ continuus in abdominis cavitatem, qua impleta, & intumeſcente ventre adeſt Hydrops. Hujuſmodi obſtructio ab humore craſſo facilè ſuccreſcit circa valvulas vaſi lymphatici, cùm circa has retardetur aliquantulum lympha à ſuo motu, & in hac mora particulas craſſi humoris, quas continet lympha, ibi deponit cum obſtructione vaſis.

Signa hujus Hydropis ſunt abundantia humoris craſſi, cacochimia pituitoſa, tumor in aliqua parte abdominis, obſtructiones tactui ſenſibiles, eo modò quo poſſunt eſſe ſenſibiles.

Sine obſtructione dilatantur vaſa lymphatica, & Hydatides conſurgunt, quando copia Seri in ſanguinis maſſa, adeò excreſcit, ut vaſa lymphatica ſint imparia ad eum per corpus vehendum, & contingit vaſis lymphaticis, quod contingit vaſis ſanguifluis in magna redundantia ſanguinis, à qua primò diſtenduntur, & poſtea diſrumpuntur ita vaſa lymphatica à Seri, ſeu lymphæ redundantia diſtenduntur, poſtea diſrumpuntur.

Serum in copia colligitur à ſuppreſſa urina, vel ab aliqua cauſa à ſuo curſu ad renes diſtracta, ideò facilis Hydrops ab hujus ſuppreſſione inſurgit, & in Hydrope urina pauca exit; Seri copiam augent immoderatæ ſanguinis evacuationes, & fluxus alvi, dum calorem nativum, & fermenta digeſtiva alimentorum, & chyli depurativa debilitant, unde chylus in maſſam ſeroſam, aquoſam abit minimè miſcibilem ſanguini, nec in hunc mutabilem, non ſolùm ob dictam cauſam, ſed vitio ipſius ſanguinis in actione debilis, ob copioſos ſpiritus in dictis evacuationibus diſſipatos, ideò facilis eſt Hydrops in iſtis evacuationibus immoderatis. Prohibita tranſpiratio, qua fuligines, & vapores retenti in aquam abeunt ad augmentum Seri concurrunt; hanc prohibitam tranſpirationem in Hydropicis probat difficultas ſudoris per Diaphoretica, & per balneum. Evacuationes ſolitæ retentæ Hæmorrhoidum, menſium, & etiam per alvum copiam Seri ſubminiſtrant, ſicuti purgationes in febribus intermiſſæ, de quo loquitur Hipp. *in lib. de affectu num.* 20. & etiam in aliis morbis, ut habetur in eodem *lib. numer.* 25. ubi rationem reddit, cur iſti Hydropes ſint periculoſiores, his verbis, *Cùm corpori à præſenti morbo debilitato, alius morbus acceſſerit, præ imbecillitate perit, priuſquam alter morbus, qui poſterior acceſſit deſinat.* Immoderatus, & intempeſtivus aquæ potus, maximè poſt magnam corporis incaleſcentiam, hydropi ſeroſo occaſionem præbet, quia tunc ob dilatationem vaſorum à calore factam ad vaſa lymphatica brevi, & præcipiti curſu defertur, à qua frigefacto poſtea corpore conſtricta vaſa, fiunt incapacia ad continendam aquam ſuſceptam, quapropter impetum in hæc dirigendo diſrumpunt. Hujus ſigna ſunt cacochimia ſeroſa, digeſtio alimentorum depravata, errata Seri congregationi conferentia, urinæ diminutio, retenta evacuatio, ventris detumeſcentia à Seri evacuatione, & poſt paucos dies reditus ad eamdem.

Venæ lacteæ utrique infortunio dilatationis, & obſtructionis ſubjiciuntur, magna quantitas chyli dilatat, & rumpit; hic à crapula frequenti Hydrops, quia in hac alimenta imperfectè diſſolvuntur, cùm ſit improportionata actio fermenti diſſolutivi, ſeu digeſtivi alimentorum quantitati alimentorum, unde maſſa chyloſa craſſa, quæ ritè non depuratur à fœcibus in inteſtinis, ſed retentæ in chylo has in venis lacteis relinquit obſtructionem parientes, cum aliis damnis ſupra deſcriptis. Poroſitates inteſtini, per quas chylus depuratus tranſit ad venas lacteas, dilatatæ viam aperiunt particulis craſſis ad lacteas. Hæc cauſa vitii lactearum communiſſima, & frequens cenſetur à Recentioribus, quibus favet experimentum *Boyl. in ſua Philoſophia experimentali parte ſecunda, pag.* 38. qui aquam ab Hydropico per paracenteſim extractam igne examinavit. Hanc guſtu nonnihil dulcem, colore verò turbidam obſervavit, & cùm ſuper ignem aquoſitas tenuis ſucceſſivè exhalaret primò liquor craſſiuculus inſtar albuminis ovi remanebat, qui ulteriori exhalatione in gelatinam ſpiſſatus fuit, donec tandem hæc gelatina in

craſſa-

crassamentum viscidum sisterit, quæ cùm observentur in chylo, & in Sero nutritio, aquam illam chylum esse ostendit. Extenuatio etiam totius corporis augmento tumoris hydropis proportione respondens ab eo fieri hoc augmentum probat, à quo corpus nutritur, & cujus sedes, vel præparatio sit in abdomine, in quo est tumor, tale est chylus. Signum hujus Hydropis est anticipata emaciatio totius corporis, cùm huic deficiat in extravasato chylo alimentum.

Alteram causam addunt Recentiores corrosionem dictorum vasorum, quam cognoscere non potuit Hipp. quia non cognovit hæc vasa. Fit hæc corrosio à Lympha acri, vel ob amixtionem alicujus fluidi acris, ut bilis, vel acidi nimis, ut succi pancreatici depravati in excessu, aciditatis, vel alicujus salsi, ut pituitæ salsæ, vel illius salsi ex mixtione bilis, & succi pancreatici resultantis, si in salsedine modum excesserit, corrosio fit eodem modo quo fit in venis, ob texturam vasis lymphatici corrosioni valdè aptam, vel quia humor lymphaticus suum cursum remoretur, & mora corrodit, etiam si pauca sit acrimonia illius, ratione moræ, & texturæ valdè debilis, & minimè resistitivæ agenti corrosivo.

A potu aquæ nimio fieri Hydropem docuit Hipp. *lib. cit. de intern. Affect. num. 29.* & observavit *River. cap. 5. lib. 11. Fonseca lib. 2. consul. 39.*

Hæc habet Hipp. *Alia aqua intercus ab his fit Æstatis hora, si iter faciens per viam longam in aquam pluvialem, ac stabilem inciderit, & biberit de ipsa multum, & affatim. Si igitur carnes absorbuerint, & continuerint in se ipsis aquam, secessus autem nusquam fiat hæc patitur.*

Supponit casus hominem Æstatis hora, idest in hora majoris caloris diei iter facientem per viam longam, incidere in aquam pluvialem stabilem, seu stagnantem, & à magna siti cruciatum, ratione itineris longi, & caloris tempestatis in hora illius excessus, de hac bibere multùm, & affatim, seu sine interruptione notabili, neque hanc per urinam, neque per secessum è corpore effluere, sed intus permanere, & à carnibus absorberi, in istisque contineri. Per carnes intelligenda sunt vasa dispersa per viscera naturalia, quæ sunt destinata ad recipiendam materiam à ventriculo susceptam, & ab eodem præparatam; hæc vasa sunt venæ lacteæ per messenterium disseminatæ, & glandulæ hujus visceris, quibus lacteæ venæ implantantur, & vasa lymphatica à prædictis glandulis exeuntia, sive hæc sint continuatæ cum lacteis, sive sint separatæ. Per carnem intelligendus etiam ventriculus, intestina, quæ ad carnem impropriè reducuntur, ut notat *Brunonus in suo Lexicon Medico* aucto. Hæc inquit Hipp. patitur *siquidem fuerit in carne calorem facit, & in ventre, & in corpore, ut pinguedo ventrem ambiens colliquetur. Hic quidem quamdiu iter facit, nihil mali habere videtur. Postquam autem iter facere cessarit, & Sol occiderit, statim dolorem multum habet, progressu verò morbi attenuatur; si verò etiam cibi fastidium accedat, multò plus attenuatur. Si verò cibos edere poterit, & ad laborem impotens fuerit, etiam amplius leditur, & plerisque tumor in totum corpus deducitur.*

Aqua pluvialis stagnans retenta in carne, idest in ventriculo, & vasis prædictis calorem accendit in his partibus, quæ sunt in ventre, & propagatur calor per totum corpus. Hujus caloris causa petenda à natura aquæ pluvialis, & à conditione palustris. Aqua pluvialis est vapor aqueus in aere condensatus, & ex condensatione in aquam de novo redactus. Hic vapor in minimas particulas divisus volitat in atmosphæra, unà cum particulis diversi generis decisis ab aliis corporibus, & ad aerem translatis, dum vapor aqueus, & particulæ istius divisæ adinvicem in tali determinata quantitate uniuntur, particulas diversi generis proximas, & intermedias inter particulas aqueas, quæ condensantur sibi uniunt aqua in guttulas conglobata descendendo particulas diversorum coporum in spatiis, per quæ transit commorantes sua viscositate, qua corporibus adhæret rapit, adeòut aqua pluvialis non habeat rationem corporis simplicis, sed mixti, ideòque putredini, aqua pluvialis est facilè obnoxia, ut adnotavit Hipp. *lib. de Aer. Loc. & Aq.* Aqua pluvialis stagnans est magis mixta, cum terreis exhalationibus impleatur; ab hac corpusculorum extraneorum mixtione malum odorem, & saporem hæc aqua concipit, limpiditatem, & diaphaneitatem amittit, ex quibus putrida dicitur.

Particulæ extraneæ aquæ pluviali commixtæ, cùm sint volatiles, sunt fermentativæ, ideò retenta aqua pluviali in ventriculo, & ejus porositatibus, in intestinis, venis lacteis, & lymphaticis vasis à calore naturali istarum partium corpuscula prædicta fermentativa ad motum provocata, fermentationem insignem in aqua promovent, per quam incalescit, & portio illorum sanguini per eas partes præterfluenti communicata parem imprimit fermentationem, à qua incalescit multùm; unde calor excedens in istis partibus, qui universali massæ sanguineæ communicatus totum corpus excessu caloris afficit; ab hoc calore ventris, ejus pinguedo, idest omentum, & messenterium colliquatur. In itinere continuato nihil mali habere videtur, quamvis nulla aquæ excretio successerit, & totum corpus incaluerit, quia transpiratio copiosa in motu, & in calore aeris materiam molestam resolvit, & quia spiritus animales, & vitales in motu abundanter explicati vires afflictioni morbosæ superiores suppeditant, ut leviter feratur, ideò nihil mali presentit. Cessante motu, occidente Sole transpiratio copiosa cessat, spiritus quiescit, ideò molestia aquæ, & sanguinis fermentantis fit sensibilis; & patiens dolorem multum habet, idest morbo corripitur; dolorem morbum indicare apud Antiquos adnotavit *Rhodius in notis ad Scribonium*, & colligitur à subsequentibus verbis Hipp. *progressu verò morbi attenuantur;* nulla facta est mentio morbi in superioribus, nisi doloris, consequenter pro dolore intelligit morbum, seu molestiam dolorosam corporis, quæ exprimitur à *Foesio* cum verbis, *multum laborem exhibet*. Quisnam morbus sit hic, seu quale symptoma, non aperit Hipp. Puto tamen esse febrem, & videtur improbabile ventrem incalescere, cum colliquatione suæ pinguedinis ægrum sitire, ejus viscera resiccari, extenuari, quæ omnia leguntur in textu, & non febricitare, & cum molestia dolorosa, seu labore, vel dolore circa ventrem; ab aqua particulis etiam irritativis imbuta in eo fermentante, hæc molestia per nervos, & membranas ventris toti corpori communicatur. In progressu febris, & molestiæ attenuatur æger cum macie, & citius, si cibum aversetur, vel parum de hoc assumpto satietur, reliquo rejecto, utroque enim modo dicitur æger cibum fastidire; deficiente enim toti alimento in cibi fastidio, macies universalis totum occupat. Si verò cibum assumat, & vires non conserventur cum comparatione ad cibum, ut nullum opus vires vegetas requirens exercere valeat, à cibo magis læditur, quia symptomata augentur, vires deficiunt, alimento in pravos humores degenerante, à quibus fovetur morbus, & vires detrimentum patiuntur, & illis circulante sanguine subtus cutim relictis, quia ibi ab ambiente extrinseco condensantur, vel amisso spiritu in corde suscepto coagulantur totum corpus in exteriori superficie intumescit, & Anasarca fit; hoc non in omnibus, sed in plerisque fit.

Et tenui quidem color corporis lividus fit, & venter magnus, & sitis fortis tenet, & viscera ipsius fortiter resiccantur à calore: progrediente verò tempore ad edendum promptus fit, & edit quæcumque quis dederit, & bibit, & dolet nihil.

Duos casus Hydropis in hoc textu distinxit Hippocr. Unus, in quo corpus circum suum ambitum extenuatur, ventre excepto; alter, in quo ambitus corporis intumescit.

In *tenui*. Hoc est in extenuato excessus caloris viget, ut colligitur ex mox citatis verbis, à quo viscera exsiccantur, inde sitis; vasorum humores aduruntur, inde color cutis lividus à sanguine adusto, seu incrassato à visceribus exsiccatis exprimitur serum, cibus à calore colliquatus, & fusus auget copiam seri; serum à carnibus eficcatis expressum, & cibi colliquari per apertam

ab

ab aquæ pluvialis copia portam in ventrem transeunt, vel per extremitates arteriarum in messenterio terminantium, vel per glandulas, & vasa lymphatica dilatata, vel rupta. A calore exsiccata humiditate ventriculi ab aqua suscepta, & à qua obtuso, enervatoque ventriculi fermento esurino inappetentia proveniebat, resurgit appetitus, & edit, & bibit æger quodcumque ei oblatum fuerit. Ventre multùm tumefacto fame restituta nihil dolet æger, nam intumescentia ventris ad extremum deducta ulteriorem distractionem membranarum dolorosæ molestiæ causam non patiuntur, ideò non dolet; Aqua, & Serum ad cavitatem ventris impulsa, quando apertam non habet viam, hanc vi, & impetu quærit, quibus molestiam dolorosam partibus patientibus, & sensitivis infert, vel has primò afficiendo, vel per consensum partes eis proximas, & connexas cruciando, itaut cruciatus sit etiam sensibilis illis, dilatata via Sero ad ventrem, prout evenit in multa intumescentia; hunc penetrat sine vi, consequenter sine dolore.

Si verò tumor obtinuerit; legit *Foesius*: *Quòd si tumor laxus detineat, color hic sit pallidus, & venæ nigræ frequentes per corpus distenduntur, indignatur autem, & tristatur ex quavis re etiam si nihil novi accidat, venter verò aqua perhumescit, & magnus fit, & lanternæ speciem præsefert, & temporis progressu cibos non admittit, sed videntur ipsi odorem cucumeris sylvestris habere præ abominatione.*

Secundi casus symptomata proponit, in quo tumor laxus, idest mollis tactui cedens, subvacuus, non plenus, nec pressus foveam retinet, & est tumor ab humore tenui subtus cutim collecto, cum elevatione istius sine tensione, & duritie, hic humor tenuis cùm sit aqueus, serosus, colore pallido ei correspondenti cutim tingit. Serum collectum in ambitu corporis, & in cavitate ventris deficientiam istius in massa sanguinea parit, saltem secundùm eam portionem, à qua dilui, & minui possit ejus color atro purpureus, qui maximè apparet in venis talis ægri, in quo venæ nigrescunt, & distenduntur, quia sanguis parum fluidus ob Seri penuriam lentè circulando, in venis partium externarum corporis in copia colligitur, à qua venæ distenduntur, deficiens ferè ex toto transpiratio massæ sanguineæ ob crassitiem, copiam auget sanguinis. *Tristatur, & irascitur sine causa*, quia sanguis tardè circulans opprimit vasa cordis, ab oppressione tristitia, ibidem effervescens iram concitat, morbi afflictio, & tristitiam, & iram sine causa etiam parit. Venter perhumescit aqua, dum aqua repletur in tanta copia, ut valdè intumescat, tota ferè serositate sanguinis per arteriarum extremitates, & è vasis lymphaticis ruptis in cavitatem ventris depluente, ea excepta, quæ in ambitu corporis stagnat. *Venter lanternæ speciem præsefert*, idest pellucet velut lanterna laminis corneis fabrefacta; prout mos erat Antiquis; pellucet, dum à magnitudine tumoris distendente, ventris integumenta ita attenuantur, & rarescunt, ut pelluciditas aquæ sit visibilis. Deficit appetitus, dum Serum nutritium, à quo elaboratur in glandulis fermentum esurinum, totum in ventrem defluit, & natura prostrata elaborationem fermenti derelinquit. Putrescens in ventriculo alimentum defectu fermenti digestivi, putredine specifica odorem cucumeris sylvestris repræsentat. Hic casus debet esse regula pro Hydrope ascite cognoscendo, & curando adveniente à quocumque magno potu, ita in magnis potatoribus frequentes habemus Hydropes; in febribus ardentibus etiam superveniunt à copioso potu aquæ.

Prognostica dat Hipp. in his verbis: *Et sic curatus brevi à morbo liberabitur tertio mense, aut sexto; si verò negligentia aliqua contigerit, & non statim curatus fuerit, brevi moritur*. Distinctiva colliguntur à descriptis signis.

Alteram causam Recentiores proponunt à circulatione sanguinis petitam, Hipp. incognita, quando nempè sanguis ab impulsu arteriarum non adeò facilè venas capillares ingreditur, sed paulisper immoratur in porositatibus carnium, vel orificiis venarum ob sui crassitiem contractam ab exhalatione portionis illius salsi, à quo fluxibilitatem accipit, vel quia longè distet à fonte caloris, cujus ope fluiditas conservatur; qua de causa observamus partes à corde magis remotas intumescere; in hac morula sanguinis Serum ei mixtum separatur, & per carnes vicinas dispergitur, & paulatim congregatum in tumorem partes elevat. Hujus causæ veritatem confirmat experimentum *Loverii de corde cap. 2. f.* 123. Ligata enim vena cava canis infra cor, brevi post abdomen animalis intumescit, ac si Ascite laboraret, & ligatis jugularibus tumor in capite serosus Hydrocephali instar accedit ex sola circulatione sanguinis impedita, in cujus confirmationem accedit *observatio Bartolini cent. 2. Histor.* 74. de Hydrope ex gestatione gravioris ponderis orta, & altera *Borelli cent. 2. observat.* 24. ex compressione oris ventriculi Hydropem factum advertentis, nec hujus alia ratio assignari potest, quàm à pondere, & à compressione venas adeò pressas fuisse in loco ponderis, & compressionis, ut advenientem sanguinem ab arteriis liberè non reciperent, sed ibi impedito motu circulationis expedito immoraretur cum segregatione Seri à sanguine ibi circulante, à quo postea Hydrops. Confirmationem etiam habemus ab eis, quibus à motu pedes, & crura intumescunt, quia per motum tanta portio sanguinis fluit per arterias, quam venæ reassumere non possunt, & à remanente sanguine Serum separatur, quod dispersum tumorem facit, & quia fluiditatem conservat, per quietem resorbetur à venis, & evanescit tumor, ubi verò Serum crassescit per moram tumor diuturnus, & fixus.

Ab hac causa pendet Hydrops ille, qui incipit à tumore pedum, & crurum, & paulatim ascendit per coxas, & scrotum ad ventrem, quia impedita circulatione in partibus inferioribus sanguinis, separatum Serum dispergitur per proximas carnes, & in tumorem attollit. Ab hoc tumore compressis venis aliarum partium superiorum, in istis impeditur pariter libera circulatio, & Serum diffunditur, & permanet cum tumore illarum, & sic paulatim tumor ascendit ad ventrem, crassities etiam sanguinis sola cum abundantia Seri eumdem tumorem producit. Hydrops verò, qui primò ab intumescentia ventris incipit à læsione vasorum lymphaticorum, & venarum lactearum proficiscitur. Alias differentias Ascitis ab hepate, & liene proponit Hipp. *lib. de intern. affect. num.* 26. 28. quæ satis explicatæ manent à dictis de morbis istarum partium, & ab eisdem curatio deducitur.

Cùm Hydrops à colliquatione sit collectio solius pinguedinis carnium, & sanguinis in cavitatem ventris, & pinguedine dicta colliquata, nullum augmentum, & conservationem habere possit ab alio, ideò hac collectione pinguedinis ablata sequitur hujus Hydropis curatio; hinc Hipp. unicam elicit indicationem *in cit. lib. de intern. affect. num.* 24. in his verbis, *huic conducit ventrem siccare*.

Hujus indicationis executionem incipit à Diœta. *Panem* exhibet, *cui nihil furfurum decesserit*, quia minus nutrit; qua de causa etiam exsiccat, & alvum lubricat, & siccitati confert; *antiquum*, hoc est siccum, durum, & calidum, quem sitim inducere docuit Hipp. *lib. de rat. vict. in acutis num.* 18. & rationem reddit, quia præ calore exsiccat; idem facit præ siccitate, quando antiquus, & exsiccatus biscoctum æmulatur; *Carnes Leporinas, & Caninas perfectas*, hoc est Canis perfecti mediæ ætatis, *pro obsonio* laudat, quia valdè siccæ, *Ovillam, Suillam, & Gallinaceam, sed assatam*, ut humiditas pro majori parte exsiccetur concedit, sicut *vinum nigrum austerum, quam crassissimum, & acerbissimum*, quia exsiccat; nec timet colliquationem majorem, quia austerum, & acerbum desiderat, & ab istis qualitatibus sanguinis massa constricta colliquanti causæ resistit, & spiritus à vino augetur vires à colliquatione lapsuras confirmans. Pisces siccissimos pariter tribuit, apud nos tales sunt Lucius, Persicus, pisces saxatiles; inter marinos nominat *Gobium, Draconem, Scorpionem, Callionymum, Cuculum, omnes coctos* imperat, *nec recentes*, hoc est recenter captos, quia duri, nec facilè concoquuntur, maximè marini. Pisces frigidos etiam rejicit, quia digestioni resi-

resistunt. *Insulsos*, *non salitos* probat pisces, quia colliquationem promovet sal, ut in carnibus salitis observare licet; & jusculum attingere prohibet. Motum, exercitia commendat, & in tali mensura, ut cum cibo, & motu corpus exsiccetur, & gracilis fiat, prout monuit *li. de affect. num.* 23. Per motum attenuatur humor, & disponitur ad exitum, vel per sudorem, vel insensibilem transpirationem; *& ex oleribus raphanum*, *& apium*, quæ concedit, non solùm quia calida exsiccant, sed quia diuretica, & collectam quantitatem humoris in cavitate ventris per urinam ducere possunt, & siccum ventrem reddere, & licet via non sit adeò manifesta à cavitate ventris ad renes; experientia tamen docet viam esse, cùm à copioso fluxu urinæ, aquas in ventre diminutas, & Hydropes curatos demonstrent Auctorum observationes; & si per medicamenta purgantia certò constat ventres aqua turgidos detumescere, ducta aqua à cavitate ventris in cavitatem intestinorum, pro quo transitu nulla est manifesta via, ita per diuretica potest ad renes duci. Ideò in hoc casu, cum Hippoc. conveniunt diuretica, quæ probavit *in li. de vict. ration. in acut. num.* 62. in quorum numero sunt *Radix Asparagorum*, *Ononidis*, *Virgæ aureæ*, *Rubiæ Tinctorum*, *Hederæ terrestris*, *Vincetoxici*, *Saxifragiæ*, idem præstat *Milium Solis*, *Zedoaria*, *Grana Juniperi*, *Lumbrici*, *Millepedes*; ex quibus variæ medicamentorum formulæ parari possunt, v. g.

♃. *Rad. Virgæ aureæ*
Vincetoxici
Ligni Juniperi } *a.* ʒ. *i.*
Rhaub. ʒ. *i.*
In ℔. *iii. Vini malvatici infund. stent in digestione super cineres calidos per dies duos*, ʒ. *iv. hujus Vini per quatuor vices omni die assumantur*, *addendo cuilibet dosi*
Spir. Lumbric. terrest. gutt. viii.

♃. *Rad. Hederæ terestris*
Veronicæ } *a.* ʒ. *i.*
Absinthii m. ii.
bull. in Vino generoso vase clauso in ℔. *ii. ad consumptionem tertiæ partis*, *assumat* ʒ. *iii. manè*, *& serò*, *cum* ʒ. *ii. Roob Bacc. Junip. & gr. vi. pul. Buffonum. præp.* Idem præstat *Lixivium paratum ex cineribus vitis albæ*; *Genistæ*, *cort. Fraxini*, *fol. Juniperi*, *his Vinum generosum super cineres calidos infundatur*, *& coletur*, *de hoc Vino* ʒ. *viii. bis in die assumat æger*, *miscendo Vino Cinamomum*, *Nucem moscatam*. *Lixivium Mynsicht* propinari potest.

Diuretica non sunt propinanda, nisi purgatione peracta, quam Hippocr. imperat, si Diœta descripta ventrem non exsiccaverit, cum *succo*, vel *Hippophais*, vel *grani Cnidii*. Nos utimur feliciter *succo radicis Iridis nostratis per spontaneam residentiam depurato ad* ʒ. *i.* addendo. ʒ. *i. Syr. Viol. s. & aquæ Cinamomi* ʒ. ß. *&* ʒ. *iii. Vini*, *in quo infusæ fuerint* ʒ. *iii. rad. rec. ejusdem Iridis. Syr. de Spina Cervina ad* ʒ. *iii.* mirificè, & suaviter purgat serositatem ventris. *Elaterium* est specificum purgans in Hydrope ad *gr. viii.* & etiam *Bryonia præp. Radix Jalappæ à* ℈. *i. ad* ʒ. *i. & Rad. Mecheocan. à* ʒ. *i. ad ii.*

Notatu dignum est, quod subjungit Hippoc. nempè, *bibat autem Pharmacum in die bis*, *donec vacuus fiat*. Hoc consilium maximè sequendum in Hydrope à colliquatione, cùm evacuato humore à colliquatione in ventre collecto æger sit sanus, non existente novo humore, qui per colliquationem succedere possit in locum evacuati. Ad hoc consilium sequendum persuadet evacuatio bipartita, etiam in eodem die, quia minus debilitat, quàm si unico medicamento totus humor educatur ad ventris detumescentiam, dummodo medicamentum, quod in una vice esset exhibendum, dividatur per duas vices, quia tunc divisa actio minus agit. Dubium esse potest, an exhibitio medicamenti bis in die sit intelligenda de primo, vel post primam purgationem factam cum purgantibus propositis sit reiteranda purgatio, donec vacuus sit venter, dubium solvit texus Hippoc. dum post primam purgationem, abstersivum, nempè *duas heminas lenticulæ* proponit, & etiam cibum, nempè *Panem parvum*, *& Vinum bibat acerbum modicum*. Postea subjungit, *bibat autem pharmacum bis in die*; hic modus designandi curam, purgationes separatas ostendit bis in die post primam purgationem. Ratio hujus remedii est purgatio, & ventris pleni exinanitio, cum virium conservatione. Medicamentum bis exhibitum purgat sufficientem humoris quantitatem, quæ per aliquos dies continuata ventris tumorem tollit, vires non debilitat, dum reficiuntur in tempore interposito inter primam, & secundam assumptionem purgantis.

Si aderit tumor in scroto, *fœmoribus*, *ac tibiis scalpello frequentia ulcuscula aperit Hipp.* sine timore gangrenæ, quæ adeò à Medicis timetur, ut tale remedium ab eis eliminetur. Pro hac vitanda docet *Vvillisius*, primò fovere partem decocto aromatico in vino, & deinde robur partis conservare.

Aliud remedium pro siccando ventre proponit *Hipp. li.* 5. *de morb. popul. num* 27. Hydropicum oportet sudare, cùm sudore totum, & partes exsiccentur; & indicatio Hippoc. in hoc Hydrope sit ventrem siccare, patet tale auxilium etiam convenire. Sudorem elicere possumus decocto, ut ♃. *Ligni Junip.* ʒ. *i. cum rad. Lappæ s. p.* ʒ. ß. *Cornu Cervi* ʒ. ß. *bull. in* ℔. *ii. Vini ad consumptionem tertiæ partis*, *reliquum in duas vices manè*, *& serò assumat cum* ʒ. *i. Mixturæ simplicis*, *vel Syr. S. Ambrosii ex Milio*, *cum Olei Ligni Sancti* ℈. *i. Aquæ theriacalis camphoratæ* ʒ. ß. *M.* Valet *Emulsio cum Sem. Aquilegiæ*, *Cardui benedicti*, *Napi a. q. s. extrahatur cum Aqua Scorzoneræ*, adde *Spir. seu Olei Juniperi* ℈. ß. *M.* Alia Diaphoretica vide superiùs. Hujusmodi remedia verè exsiccant, sed ubi adest colliquatio videntur valdè suspecta, etiamsi adsit signum deficientiæ pinguedinis in pectine.

Exterius applicari possunt exsiccantia ventri, ut *Aqua Calcis*, *Unguentum de Artanita*, *Martiaton*. *Emplastrum è Cochleis*, *cum corticibus*, *inunctio ex Oleo Scorpionum*, *Buffonis*, *folia Hederæ terrestris*, pro exsiccando, si ventri apponantur, laudantur.

Perfecta methodus curativa causam materialem, & efficientem in morborum curatione respiciens exigeret, ut calorem colliquantem moderantia, & pituitæ copiam minuentia, & prohibentia proponerentur, cùm in his duobus causa efficiens, & materialis hujus Hydropis contineatur, quæ ab Hipp. prætermittuntur, non quia considerata, vel ignorata, sed quia nota maximè; nam ait quoad calorem febrem adesse, & ipsa colliquatio manifesta calorem manifestum declarat, à quo manifesta oritur indicatio istius attemperationis. Causa materialis, nempè pituitæ copia, pro curatione exigit diminutionem, quam molitur Hippoc. propositis in textu purgantibus; præservatio prohibentia ejus generationem requirit, at cùm de hac non agat Hippoc. sed solùm de curatione, mirum non est, si hanc indicationem prætermiserit.

Moderandus ergo calor refrigerantibus, cum *decocto Lactuc. Viol. End. Papav. errat. Nenuf Nymphea*, *sem. Papaver. alb. Sero lactis*, cum *succ. dict. herbarum*; Opiata etiam summè valent, cum *emuls. sem. frigid.* & præcipuè *Laudanum liquidum cydoniatum*, *pil. de Cinoglossa*. Ad prohibendam generationem pituitæ, faciunt dicta de cachexia pituitosa, dicenda de Anasarca, & in specie omnia aromatica sunt tuta remedia.

Hydrops Ascites à ruptis vasis lymphaticis, vel corrosis cum fluxu lymphæ in cavitatem ventris, vel à ruptis Hydatilibus, ut placuit Hipp. qui curationem in *cit. lib. de intr. affect. nu.* 25. in Hydrope pulmonum aggreditur sectione Thoracis pro extractione aquæ, exhibendo post sectionem medicamentum interius ex *Silipo*, *& Aristolochia*, *& Eruo*, *& Lente torrefacta*, *& polenta* ex his duobus facta, cum melle, & aceto format pastillos, quos exhibet. Modum exhibendi lege in textu, sicut & modum sectionis, & hujus curationis. Considerando hæc simplicia esse vulneraria, censui etiam Hippoc. mentem in horum exhibitionem, fuisse apertas, vel laceratas Hydatides consolidandi, quæ est unica indicatio, desumenda in curatione Hydropis Ascitis à corrosione vasorum lymphaticorum, & lacteorum.

Decocta ergo vulneraria sola hunc affectum curare possunt, & hinc patet ratio demonstrans causam curationis Hydropis Ascitis ab esu magno *granatorum*, & à vino

vino eorundem; quia vi constrictiva aperta vasa lymphatica consolidarunt; hanc eamdem intentionem habet nemedium tamquam arcanum in Ascite commendatum ex *succo Plantaginis*, *& Hæpaticæ*, quæ ambo sunt vulnerariæ; *ex horum succis impletur Olla nova, pasta, & pelle ejus orificium clauditur, ponitur in furno, pane extracto circa latera Ollæ ignis accenditur ad conservationem caloris furni, maneat donec succi ad spissitudinem sint cocti; manè, & sero exhibeatur cum Saccharo ad* ℥. *ii.* vel *iii.* *Decoctum Calcatrippæ, & florum Cyani* commendantur in Ascitæ, & sunt vulneraria; sequens ab aliquibus magnificatur.

℞. *Rad. Hederæ terrest.*
Raphani sylvestr. } *a.* ℥. ß.
Florum Hiperici m. ß.
bull. in Vin. ℔. *i.* ß. *ad consumptionem tertiæ partis, manè, & serò* ℥. *vi.* exhibeantur, addito *Balsamo Sulphuris terebinthinato.*

Vel

℞. *Decoct. Parietariæ,*
Mille folii,
Quinque folii,
Pimpinellæ ℔. *i.*
Julap. ex Terebinthina ℥. *ii.*

Hujusmodi decocta vulneraria videantur in *Pharmocopea Quercet.* Advertendum vulneraria accipienda esse, quæ etiam sint diuretica, quæ proposui in tractatu de Dysenteria, & de Ulcere renum.

Antequam verò ad hujusmodi remedia deveniamus, purgandum Serum in vasis existens, & in cavitate ventris, remediis supradictis ad imitationem Hippoc. qui in Hydrope pulmonum sectione aquam educit à cavitate Thoracis. Et si tumor excrescat, reiteranda purgatio per intervalla eo tempore, quo vulneraria assumuntur.

Post purgationem reiteratam Epithemata ventri applicentur, quæ describuntur ab *Aetio Tetrab.* 3. *serm.* 2. *cap.* 24. & præcipuè *Emplastrum Manus* dictum pro cera ad compositionem hujus descripta, utere pharmaco *pentatheton*, quod describit *Tetrab.* 4. *serm.* 3. *cap.* 35. *pro succo Coriandri* utere *succo Fœniculi*, vel *Rutæ*. Decocta vulneraria idem præstabunt. Non derelinquendæ post purgationem ligaturæ propositæ ab eodem *Aetio Tetrab.* 3. *serm.* 2. *cap.* 27.

Ascitis à causa externa curationem proponit *Hippoc. in li. cit. de Affect. intern. num.* 24. Purgationem imperat, sed modo ab aliis curationibus diverso, *Cneorum per sextam diem, Hippophais autem succum per octavam, Cnidium verò granum per decimam diem.* Et indicat incipiendam purgationem à sexto die morbi (legit enim *Fœsius*, *Cneorum quidem sexto die*) Causam dilationis purgationis ad dictum tempus puto fuisse imminentem magnam molestiam, ab agitatione aquæ adhuc in primis viis existente à medicamento purgante facta, & etiam cum periculo nullius evacuationis à quantitate aquæ facultate purgativa medicamenti oppressa. Intentio hujus purgationis triplicatæ intermissa solùm una die, inter unam, & alteram est, ut venter expurgetur, & vacuus fiat, itaut, si hoc non eveniat in tribus purgationibus, reiterandæ sit modo descripto, usque ad totalem expurgationem aquæ in ventre, quod facilè obtineri potest, cùm Hydrops sit à causa externa, nempè ab epota aquæ copia, qua evacuata necessariò tollitur Hydrops, quod non evenit in aliis differentiis, quarum status fovetur, vel à colliquatione, vel à vasorum ruptura, vel ab alia causa permanente; hac de causa Hipp. purgationem ad integram ventris vacuitatem non imperat in istis. Hunc purgandi modum imitari possumus cum nostris purgantibus: primò *Syr. de Spina cervina*, secundò *succo Iridis*, tertiò *Semine Ebuli*, vel *Jalappa*, & istis præscripta methodo utendum, donec venter vacuus evadat, quod est principale Hippocrat. intentum, interposito die inter unam, & alteram purgationem; Advertendo statim imperandam purgationem, si Medicus post sextam diem vocatus fuerit.

Cibandus æger cibis jam superiùs recensitis in aliis differentiis, cùm in die purgationis alio modo sit cibandus, prout colligere licet ex dictis superiùs. Huic purgationi ejusdem aquæ, à qua Hydrops factus, addit aquam ad tantam quantitatem potus, ut alvum turbet, & secessum valdè moveat, quasi familiaritate substantiæ aqua in cavitate ventris ingressura sit vehiculum eductivum aquæ antea potæ.

Remedium hoc irrationabile valdè videtur exhibere pro remedio aquam, quæ fuit causa morbi, at tale non judicabitur, considerato modo, secundùm quem exhibetur, circumstantia, & quantitate, & fine. Exhibet cum cibo, ut patet ex lectura *Foesii*, eadem, quæ priùs in cibo sumat, potissimùm verò ejus aquæ, ex qua in morbum incidit quamplurimum propinato; cum cibo exhibet aquam, ut hic obstaculum ponat aquæ, ne expedito cursu, vel ad arterias, vel ad partem affectam fluat, sed in ventriculo, & intestinis cum eo commoretur; exhibet in magna quantitate aquam, ut suo, & cibi pondere ad intestina feratur, & hoc non solùm, sed etiam suis particulis irritativis, & fermentativis determinet naturam ad purgationem, per quam eadem natura coadjuvante, educatur etiam aqua in ventre congregata. Verùm cùm aqua fluxura sit in ventrem per viam à præcedenti paratam, si alvum non moveat, pace Hipp. Præceptoris, non videtur remedium tutum, & præcipuè cùm pro alvo movenda tutiora habeamus remedia.

Addit postea: *Si tibi videtur, Clysteres frequentes adhibeto*, quos ex succis propositis purgentibus *Melle*, & *decocto Betæ* præparat. Postera die à Clystere *Lactis asinini cocti cum Melle, & Sale heminas octo* ad purgationem novam exhibet, & post purgationem ait, *utatur iisdem, ac prioribus, tam cibis, quàm potu, & deambulationibus.*

Ex his apparet totam curationem inniti purgationi per alvum, qua peracta modo descripto ab Hipp. non incongrua mihi videntur diuretica, sed sudorifica maximè convenient, cùm agat ibi Hipp. de curatione primi casus, in quo superficies corporis intumescit, prout superiùs distinximus.

Secundi casus curationem proponit in illis verbis: *Sed & in attenuato iisdem utendum remediis ad sanationem*, nempè purgatione, cùm eadem sit causa, nempè redundantia aquæ in priori circa ventrem, & ambitum corporis, in hoc in ventre solùm. Ante purgationem verò fomenta paranda monet, ut evacuatio sine dolore, & molestia perficiatur, & sine magno virium lapsu; statim ab initio purgatio aggredienda, non sexta die, ut consulit his verbis, *at verò statim curam adhibere oportet*, quia vires debiles non permittunt dilationem; nam in multis ex dilatione consenescit morbus. In utroque casu utitur Clystere facto ex *Vino, Melle, Nitro Ægyptiaco rubro torrefacto, & succo Vitis sylvestris, seu Bryoniæ.*

Extrinseca ventri applicanda, superiùs dicta non negligenda; vel

℞. *Cataputiæ,*
Radicis Cucumeris Agrestis q. s.
coquantur in muria, postea contundantur, contusis, adde
Salis Gemmæ ℥. *i.*
Sulphuris vivi ℥. ß.
Stercoris Columbi ℥. ß.
cum dicta muria F. Emplastrum. Vel

℞. *Ebuli folia,*
Baccas, & radices Bryoniæ,
coquantur in aqua sulphurata, istis contusis, adde
Farinæ Fabarum ℔. *ii.*
Salis marini
Sulphuris vivi } *a.* ℥. *i.*
cum decocto fiat Emplast.

℞. *Picis siccæ* ℔. ß.
Ceræ ℥. *iii.*
Resinæ Pin. ℥. *i.* ß.
Farinæ Fœnugræci, pulveris, vel
Feculæ Rad. Chamaleonis nigræ } *a.* ℥. *i.*
Baccarum Lauri pulv. ℥. ß.
Cymini ℥. *i.* ß. *a. F. Empl.*

Ultimam causam Ascitis, dixi esse impeditam circulationem sanguinis, vel à crassitie contracta, vel ab obstructione vasorum; utraque causa eisdem tollitur remediis, quæ sanguinem fusione attenuant, obstructiones

ctiones tollunt, quæ obstructa vasa reserant, sanguinem etiam fundunt; unde duplex respectu Objecti, indicatio; una, quoad remedium; Altera indicatio desumitur ab origine crassitiei sanguinis, & obstructionis, quæ est vel vitiata concoctio alimentorum ab indispositione fermenti ventriculi, ob quam excrementis semper abundat, ideò purgationem, tam per inferiora, quàm per superiora indicat, vel acidum in sanguine excedens, vel in glandulis, & hoc correctionem, & moderationem indicat.

Pro vomitu excitando valet *Asarum*, vel in substantia, vel infusione in vino exhibitum. *Sal album Vitrioli*, omnia antimonialia in eis, qui facilem habent vomitum, majoris est utilitatis, quàm purgatio, quæ exequenda *Agarico*, *Turbit*, *Senna*, *Helleboro nigro*, *Throcis Alhandal. Fil. de Agarico*, *Aggregat. Aurear. Cochi. Syr. de Polyp. sol. Mel. Ros. sol.*

Materia obstruens vasa, vel sanguinem incrassans, & ipsa purgatione indiget, sed priùs præparanda, fluxibilis enim facienda, vel à sanguinis particulis aliis segreganda.

Hinc præparantia sunt necessaria, & efficaciora desumuntur à *Marte*, *Tartaro*, & *Antimonio*, & à vegetabilibus sale volatili, acri, vel aromatico præditis.

Martialia dicuntur Sacra Anchora in istis affectibus; valet *Mars* simplex, ut proposui *de Cachexia*, *Oximel. chalybeatum*, vel *Electuarium*, vel *Vinum chalybeatum officinale Tinctura Chalybis*, & præcipuè *ex succo pomorum præparata*, *spiritus Vitrioli*, *Martis*. Alias præparationes vide in *Schrodero*, *Hoffmano*, *in Clavi Schroderiana*, & *Etmull. tom. 2.*

Ab Antimonio habemus *Antimonium Diaph. Tinctura Antim. Nitrum stybiatum.*

Tartarum reducitur ad tincturam, ad spiritum, ad sal volatile, terram foliatam, tartarum chalybeatum. Nolo præterire medicamentum in hoc casu efficacissimum ab *Aetio* propositum sub nomine *Antidoti de Hiperico Tetrab. 3. ser. 4.*

℞. *Chamædryos* ℥. ii. & ʒ. ii.
Centaureæ ℥. ii.
Aristolochiæ rot. ℥. i. & ʒ. vi.
Rad. Gentianæ ℥. i. ß.
Comæ Hyperici ℥. i. ʒ. ii.
Petroselini ℥. i.
Mei athamatici ʒ. vi.
Phù pontici ℥. ß.
Agarici ℥. ß.
Mel. despum. ℥. ix.

Unumquodque per se contundito, & cribrato, deinde ponderata simul misceto, ac rursus cribrato, quo accurata permixtio fiat, deinde Melli despumato admisceto, ac pastillos formato pondere ʒ. i. *& unus pro vice exhibetur.* Usus *manè post deonerationem ventris; dissolvatur in aquæ calidæ medicamentum* ʒ. ii. ß. *Post medicamentum deambulet æger.* Alias virtutes hujus magni remedii videat Lector *in cit. loc. Si unciæ istius remedii addantur* ʒ. *iii. Chalybis*, supra porfidum in pollinem optimè redacti, itaut Chalybs incalescat, efficacissimum in hoc morbo, & aliis similis conditionis ab humore crasso habebis remedium.

Inter vegetabilia numerantur omnes herbæ cœphalicæ; formulas medicamentorum multas proposuimus de Cachexia, aliæ proponentur de obstructionibus in genere.

Sanguinis missio in omni Hydrope Ascite excluditur; in unico solùm casu Hippoc. Magistro *in lib. de rat. vict. in acut. num. 62.* mittendus sanguis, nempè si difficulter spiraverit in tempore æstivo, prout legit *Martianus*, contra *Dioscaridem*, & *Marinellum*, qui legunt *tempore verno*, & simul virium robur adsit, & ætas viguerit, & loquitur Hipp. de difficultate spirandi, quæ in principio Hydropis superveniat fluente cum impetu humore à massa sanguinis ad pulmones; hunc fluxum efficaciter promovet æstatis tempestas in hoc casu, viribus stantibus, & ætate florente, venæ sectionem admittit Hipp. dum ait: *Si verò difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem mittere oportet.* Vigor virium, ætatis robur sunt permittentia, fluxus materiæ ad pulmones est indicans, ab hac Hipp. sententia interdicitur missio sanguinis in difficultate respirandi, quæ proveniat à tumore hydropico ventris diaphragma comprimente, quia in tali casu adest virium languor, & succedit etiam tempore hyemali, talis difficultas interdicitur etiam in respirandi à tumore Hypochondriorum comprimente diaphragma, ut notat *Martianus in commento cit. loc.* quia venæ sectio his tumoribus non opitulatur, nec istos minuit, ut Diaphragmati liber relinquatur motus.

CAP. XL.

De Anasarca.

HAnc Hydropis differentiam describit *Hippoc. li. 2. de morbis num. 69.* his verbis sub titulo *Pituitæ albæ*: *Intumescit totum corpus albo tumore* (intumescit ob stagnationem copiosi humoris in carnibus cuti propinquis, & contiguis) tumor est albus (quia talis coloris est humor stagnans, certum est enim cutim colorem assumere ab humoribus, à quibus irrigantur partes, quas immediatè tegit) *& venter ad contactum crassus est pedes, & fœmora tument, tibiæ item, & scrotum*, sunt verba textus (Venter crassus ad contactum, quia tactui resistit, resistentiæ conjungitur tumor, ut colligitur ab illis verbis, *intumescit totum corpus*, partes descriptæ tument eadem de causa. Hi tumores partium magnam redundantiam humoris excrementitii in corpore designant) *& acervatim respirat* (idest frequenter, cumalatè, dum in universali tumore corporis musculi intercostales tument, & ex tumore impotentes sunt ad respirationem dilatatam exequendam, sed ad frequentem, & citò repetitam coguntur) *& facies rubicunda*, hoc est ruffi coloris lixivialis, qualis in lixivio copia salis saturato observatur ex atro, & albo æquali ferè portione resultans; talem colorem ichorositas salina in corpore repræsentat, ut patet in scorbuticis. De hujusmodi colore locutus *Hippoc. li. 3. epid. in ægro 12. li. 2. epid. sect. 1. n. 36.* & ratio deducta à *n. 20. li. de Affect. Hipp.* mihi videtur clariùs explicare causam coloris rubri faciei, & albi totius corporis; ibi hæc habet: *Verum corporis color albidior apparet, sanguis enim à pituitæ copia aquosior, & non inest similiter in ipso bonus color, quapropter albidiores apparent* ob copiam Seri in sanguine, à qua color purpureus diluitur, & Seri limpidus prædominatur, unde albus color. *Facies rubet*, quia sanguis tenuior, levior, quia spiritosior in majori copia, quàm Serum per arterias ascendentes impellitur prævalente colore istius purpureo supra colorem limpidum Seri, unde facies rubet. *Et os siccum, & sitis tenet*, quia humor salivalis crassus non fluit à vasis salivalibus, nec in glandulis parotidibus præparatur, dum ejus materia per totum corpus dispergitur, unde nec fauces humectantur, nec palatum, ideòque os siccum remanet cum siti.

Et ubi cibum accepit, spiritus frequens incumbit (à cibo inflatus ventriculus descensum liberum, & expeditum diaphragmatis impedit, ex quo citò, & frequenter elevatur, ideòque respiratio frequens) *Hic eadem die quandoque melius habet, quandoque pejus* (ventriculo vacuo melius habet, pleno pejus, humor in corporis ambitum dispersus, si attenuatur, molestiam infert, cùm condesatur cedit molestia)

Ab hac sententia colligimus definitionem Anasarcæ, essentiam exprimentem, & est *Tumor totius corporis consistens, cum mutatione coloris ad album ab humore excrementitio.* Hanc definitionem Anasarcæ convenire ab eis, quæ communiter admittunt Scriptores confirmatur, cùm tumor totius valdè excedens habeatur pro formali constitutivo Anasarcæ. Nec audiendus *Petrus Salius* in commento hujus loci, determinans Hipp. in hoc loco non loqui de Anasarca, eò quia hæc ab hepate debili chylum in pituitam transmutante proficiscitur, sed de pituita alba ab alimentis frigidis, & humidis cumulata, cum facultate hepatis robusta, quia innititur fundamento falso, nempè hepar sanguificare; & allata ratio differentiam causæ, non differentiam essentiæ demonstrat, cùm à quacumque causa proveniat, est semper tumor excedens totius, & perdurans.

Causam in hoc textu non declarat Hippoc. videtur tamen hanc præposuisse *li.* 3. *de Diæta numer.* 14. dum ait: *Alii porro, quidam talia patiuntur, faciem decolorem habent, & ubi comederint, paulò post eructant acida, & acor in nares proserpit*, adeò tanta est aciditas, ut odore percipiatur. *His corpora pura non sunt. Et plus est, quod de corpore colliquatur præ labore, quàm quod purgatur præ circuitu* (hoc est, plus est illud, quod separatur excrementorum per motum, laborem, & exercitium, eò quia corpora sunt impura, & multis excrementis redundantia, quàm sit illud, quod per omnia corporis emunctoria alvum, vesicam, os, nares, aures, & cutim excernitur è corpore) ita puto intelligendum esse illud *præ circuitu*, quasi excrementa per circuitum in corpore necessariò moveantur, ad hoc ut in propriis receptaculis separentur pro sui expulsione. *Et hoc sanè* (hoc est excrementum illud, quod separatur, & non purgatur) *intus manens alimento contrarium est, ipsumque violat, & acidum facit. Alimentum quidem igitur eructatur* (hoc est ejicitur è vasis) *illud verò ipsum sub cutem expellitur, & hominem decolorem facit, & morbos similes aquæ inter cutim parit.*

Quatuor in hac sententia adnoto, quæ concurrunt ad causam totalem Anasarcæ constituendam per Hippocratem. Primò ventriculum debilem, & alimenta in acidum convertentem excrementum; debilis est ventriculus, quia postquam alimenta susceperit, evomit, quod est signum morbosæ indispositionis, per quam debilis dicitur. Quòd alimenta in acida excrementa convertat, patet, quia quod evomit æger, est acidum, non solùm gustu, sed odore, ob insignem aciditatem. Hoc acidum vitiosum, est in ventriculo, & in acidam cruditatem vertit alimenta, vel quia ab aliqua causa Serum acidum digestivum alimentorum præter naturam auctum fuit, vel quia diù retinet alimenta in sua cavitate, & à mora acidum contrahunt, eo modo quo pasta reservata acida evadit. Secundò acida hæc excrementa ventriculi, cum aliis portionibus chyli in sanguinem communi concursu feruntur. Tertiò ista excrementa, licèt à natura destinata ad suas cloacas, non omnia excernuntur, quamvis fermentatione naturali sanguinis disgregentur, sed retinentur in sanguine, & unà cum isto in chylum venas ingressum sua actione superiore illi sanguinis agendo ad suam naturam acidam trahunt, itaut chylus pro majori sua parte in excrementa acida abeat, à quibus deinde tota massa sanguinis, & ejus Serum acore ad coagulationem disponente inficitur. Quartò hoc excrementum ventriculi, chylus depravatus, & in excrementum pro majori parte commutatus, dum colliquatur à labore, & non excernitur per poros cutis, ad quam motu laboris impellitur, ut per insensibilem transpirationem, vel per sensibilem sudoris expellatur, in hoc quiescit, & concrescit, & hominem decolorem facit. Concretionis causa est aciditas contracta, cui vis coagulandi inest, refrigeratio sanguinis in externis partibus, quia calor, quem in corde suscipit sanguis, dum ab eo elongatur, prout contingit quando ad partes externas pervenit, minuitur paulatim; si hæc diminutio sit multa refrigeratur sanguis, ex refrigeratione crassescit, ex crassitie concrescit. Hæc omnia in sanguine è vena extracto sensu observantur; humor hic sub cute concrescens, dicitur ad cutem expelli.

Quisquis videre potest hanc causam applicari posse Anasarcæ, cum in hac humor subtus cutem colligatur, ibi concrescat, tumorem elevando.

In hac ergo causa licet admittere Serum, cum inclinatione ad coagulationem, quam recipit à crassitie, seu fibrositate; notum enim est in chylo partem fibrosam reperiri, quæ tota in parte sanguinis rubra, quando in hanc mutatur, colligitur, tribuendo huic inclinationem ad concrescendum, cùm sint talis naturæ; ut à calore fluxibilitatem, ab hujus defectu crassitiem, & soliditatem contrahant. Si Serum quantitatem harum fibrarum retineat, inclinationem etiam ad concretionem retinebit; fibræ in chylo redundant, quando superfluo inficitur acido coagulante magnam partem chyli, excrescit quantitas fibrarum, quando alimenta non ritè dissolvuntur in ventriculo, vel ob calorem debili actione fermentum dissolutivum actuantem, vel ob ejusdem fermenti inertiam, vel fixationem.

Serum hoc modo præparatum, cum sanguine circulando per partes cuti contiguas, & sub ea existentes amisso calore in corde suscepto ad conservandam fluxibilitatem, necessariò ibi concrescit, & quo calor prædictus est magis debilis, eò faciliùs evanescit, & Serum solidum fit; humores, quo magis elongantur à fonte caloris, nempè à corde, semper de hoc magis amittere probat differentia caloris inter sanguinem arteriosum, & venosum. Idem Serum ab arteriis ad carnes in superficie corporis translatum, à loco calido ad minus calidum, & respectivè frigidum transfertur, ratione cujus concrescit, & inclinatio ad concretionem acquisita ab acido, & à copia fibrarum ad actum secundum reducitur, non aliter, ac sanguis è vena extractus, in aere etiam calido, sed comparativè ad calorem arteriarum frigido, ob naturalem inclinationem ad concretionem crassescit. His conceptis, statim intelligimus causam Anasarcæ esse Serum crassum in arteriis fluidum extra eas concrescens; Serum, quatenus limpidum colorem album exhibet, quatenus crassum facilè concrescit, & in copia sub cute collectum tumorem efficit. Serum hujus conditionis originem trahit à calore ventriculi diminuto, vel ab acido fermento inerti, vel fixo, sed cum excedenti aciditate.

Primum nobis ostendunt naturale temperamentum frigidum, antecedentes causæ calorem enervantes. Secundum ructus acidus, vomitus materiæ acidæ, erosio ventriculi ferè continua, appetitus excedens. Non dissimimilem causam proponit *Hipp. lib. de int. affect. nu.* 23. in quo agit de hoc morbo, ut supra probatum fuit his verbis, *hic morbus maximè fit tempore æstatis ex aquæ potu, & insuper ex somno multo*, tempus æstatis calore colliquando humores, Serum auget, acidum in humoribus existens exaltando, valdè activum reddit. Aqua Serum auget, calorem minuit, somnus incrassat; hæc duo serosum humorem colliquant, crassum faciunt, & ventriculi robur enervant.

Signa diagnostica patent. Prognostica habentur in illis verbis textus: *Judicatur autem in triginta diebus, an lethalis sit, aut non, maximè à nullis discedit.*

De Curatione hujus affectus, tribus in locis locutus est *Hippoc. lib. cit. de morb. lib.* 2. *numer.* 69. *& de intern. Affect. numer.* 23. Primo loco agit de Anasarcæ curatione in principio; hic à redundantia humoris excrementitii indicationem purgandi elicit, quam confirmat à modo procedendi naturæ, quæ si in principio Anasarcæ alvum moveat, citò ægro sanitas restituitur; ita ait *Hipp. in hoc textu*, & confirmavit *in aphor.* 29. *li.* 7. *& in li. de Coac. prænot. num.* 3. *Hydrops Leucophlegmatias appellatus, alvi profluvium sedat*; convenit ergo in principio purgatio, & si natura hanc non promoverit, Medicus naturæ sit auxilio cum medicamento purgante aquam, quia hæc peccat in sua origine; humor enim qui sub cute crassus existit, non talis in vasis existit, quia fluere non posset ad cutem, sed est fluidus, & sub cute stagnans crassus evadit, hæc supra sunt demonstrata.

Hæc omnia comprehendit in illis verbis: *Huic si Ventre sua sponte turbatus fuerit in principio morbi, proximus sanitati est, si verò non turbetur, medicamentum deorsum purgans dato.*

Subjungit postea: *Calida non lavet, & sub dio exponatur, & scrotum, ubi impletum fuerit secato*. Ab aquæ calidæ lavacro vasa cutis, glandulæ, & vasa sub cute dilatantur majorem copiam humoris serosi vocando; puto hoc intelligendum esse, si lavacrum sit sine sudore, cùm hoc non video, quare damnetur, cùm exsiccet; hoc est principale intentum Hipp. & hujus respectu ægrum *sub dio*, idest sub Cœlo aperto, & sereno exponendum jubet, in hoc corpora exsiccantur, sicut in umbra humectantur.

Scrotum secat si tumuerit, ne à copia aquæ oppressum scrotum, & testes calamitatem gangrenæ incurrant. Hic loci lubet apponere sententiam *Hipp. lib. de Loc. in hom. num.* 36. ubi habet de pueri Hydropicis; *Partes tumidæ, & aqua plenæ aperiendæ sunt scalpello, & frequenter & parum educendum est*; *educendum autem est à singulis corporis partibus, & fomentis utendum, & semper locum apertum, ubi eduxeris, calefactorio medica-*

dicamento illinies; in omni ergo Hydrope, ubi partes tument, & materia fluxibilis est, intrepidè scalpello aperiendæ, nec timenda in viris gangrena, quam non timuit Hipp. in pueris.

Cibis utatur pane puro frigido, & beta, & piscibus Scorpiis coctis, jusculo autem, quam paucissimo, & frigida omnia edat.

Cùm unica intentio à causa principali demonstrata sit in cura hujus Hydropis exsiccandi huic paret Hipp. primò evacuatione, secundò Diœta, cibum parvi nutrimenti, & in parva quantitate exhibendo, prout exigit exsiccandi intentio.

Panis purus dicitur ille, qui ad mixtionem simplicis aquæ, & fermenti cum farinæ flore tantummodo admittit. Mos enim fuit Antiquis variis modis panem conficere, cum farina, & furfure aliquando, aliàs cum tota farina subtili, & crassa, aliàs cum solo flore, modò admiscebant oleum, modò vinum austerum, modò non austerum, prout videre est in *Hipp. lib. de ration. vict. in acut. num.* 110. *& lib.* 5. *epid. text.* 65. Panem purum exhibet, ut nutrimentum optimum, & sine excrementis præparet, frigidum vult, quia calidus sitim excitat, ut adnotavit *Hipp. lib. de rat. victus in acut.* & majorem faciet illam, quàm morbus unitam habet, ut patet ex verbis textus. Per panem frigidum potest etiam intelligi durum, & siccum. Betam proponit, quia suis aarticulis nitrosis alvum lubricam servando excrementis, à cibo separatis moram in corpore non concedit, quia alvum movet; exsiccat etiam, ex Hipp. qui omnia alimenta alvum subducentia inter siccantia recensuit. Piscem Scorpium coctum addit, quia parvi nutrimenti, & inter pisces siccissimos descripsit *lib.* 2. *de Diœt. num.*11. frigidos exhibet, sicut omnia alimenta; nam frigus etiam siccat, ut legitur 1. *de morb.* sicuti calor fundendo humores humectat, ita frigus fusionem prohibendo exsiccare dicitur: jusculum piscium, quam paucissimum permittit indicatio siccitatis; omne humidum in quantitate prohibet.

Hac regula possumus instituere Diętam cum nostris usualibus cibis, pane biscoto, carne assata, volucrum præcipuè, quos *lib.* 2. *de Diœt. Hipp. num.* 10. sicciores quadrupedibus dixit, juscula carnium excludenda, sicut jusculum piscium in quantitate excludit Hipp. etiamsi illa sint magis nutritiva.

Et non dulcia, neque pinguia, sed trita, & acida, & acria, excepto allio, cœpa, & porro, Saturejam, & Origanum multum edat, & Vinum vinosum bibat, & ante cibum iter faciat.

A dulcibus abstinentiam imperat, quæ *in lib. de Affect. num.* 49. dixit humiditatem, idest serositatem, & pituitam facere; his similia sunt pinguia de dulcedine participantia; sed trita, & acida, & acria. Trita vult alimenta, ut faciliùs in ventriculo digerantur. Acida, quia exsiccant; hac ratione in nimia pinguedine tollenda, acidis utimur, acria pariter exsiccant; excludit verò Allium, Cœpam, & Porrum; inter acida erunt omnes fructus acidi, & herbæ, ut *Acetosa*, *Portulaca*: inter acria *Raphanus*, *Draconcellum* in Hortis crescens, *Sinapis*, *Piper*, *Zinziber*, & his condiendi cibi; inter acria reponenda *Satureja*, *& Origanum* hujusmodi acria, præter exsiccationem; acidum etiam hujus Hydropis causam remotam enervant, & extinguunt, neque per hoc excludenda acida, utpotè augentia acidum, cùm doceant Chymici unum acidum ab alio superari, & humores ab acido incrassatos, eò, quia hoc saturatos à quolibet acido attenuari, & attenuatos facilè resolvi. Vinum vinosum, idest quòd aquæ admixtionem fert, laudat, quia suo spiritu exsiccat, prout facit etiam iter, & exercitatio vacuo ventriculo, quæ duo Hippoc. imperat.

His in unum collectis, elucescit hujus Hydropis curam Hipp. in exsiccatione ponere factam per purgantia, per cibos, & labores, juxta præceptum relictum in *lib. de Affect. n.* 23. dum ait: *Cibos autem, & potus, & labores constituito, & deambulationes, à quibus gracilis, & siccus evadat.* Acidum etiam causam remotam debellare contendit Satureja, & Origano, quibus adjungi possunt ea remedia *de acida cruditate ventriculi* proposita.

Cur verò Allium, Cępam in hoc Hydrope excipiat, quæ concedit in Hydrope descripto in *lib. de intern. Affect. numer.* 23. ubi in magna quantitate edenda jubet, & crudum, & coctum, & assatum, & semper plus singulis diebus, itaut sola curatio hujus morbi pendere videatur à virtute Allii inquirendum est, & quæ siti rationem dedit Hipp. in illis verbis textus: *Judicatur autem in triginta diebus, an lethalis sit, aut non, atque hæc quidem faciat, ubi triginta dies præterierint*, & ita Allii esum post triginta concedit. In tempore judicationis, quando apparent signa salutis, materia morbi ex magna parte est concocta, ideò transacto tali tempore, si natura non expellat materiam, Medici officium est hoc agere; & quia eductio materiæ in Anasarca magis propria est illa per urinam, respectu materiæ in vasis existentis, & per sudorem, respectu materiæ sub cute stagnantis, ideò Allium post triginta dies, à quo, & sudor, & urina movetur (idcircò Allium, Theriaca rusticorum in morbis malignis dicitur) exhibet; ante verò triginta dies, prout in nostro casu, in quo aggreditur curationem pituitæ albæ in principio morbi, prout cantant verba textus, Allium prohibet, quia materia non est præparata, & fundamentum habet hæc indicatio in doctrina *Aphor. Concocta medicari, atque movere*, & docemur in Anasarca Diuretica, & Diaphoretica convenire, sed transactis triginta diebus, qui sunt termini judicationis istius morbi, quo tempore eadem intentione Vinum nigrum austerum, & fortè exhibet, ut *in li.*2. *de morb.* ubi in principio Vinum vinosum solùm concedit; transacto verò dicto termino, concedit meracius, quia urinam movet, & etiam sudorem. Hujusmodi remedia habetis superiùs descripta, & præcipuè *Decoctum ex ligno sancto, & Junipero, & Sassafras, cum rad. Lappæ majoris. & Contrajerva. Diaphoretica* enim maximè conveniunt in Anasarca, in qua materia est sub cute.

Varia notanda veniunt in his duobus curationibus. Primò *in* 2. *de morb. numer.* 69. tradere curam Anasarcæ, in principio ejus, in *lib. de intern. affect. num.*23. curam Anasarcæ confirmatæ, ideò dixit in principio text. *At si antiquior fuerit pituita, appellatur autem hæc pituita alba*; in fine verò subjungit aliqua, quæ conveniunt in principio hujus morbi, & sunt *decoctum Lenticulæ acidæ, & ptisanæ acidæ*, & causam reddit, *quo corpus præparatum sit ad Pharmacorum potum*; hæc videntur contraria curationi, & ablationi causæ, quam diximus in acido consistere, sed tollitur difficultas à verbis ipsius textus. Acida exhibentur ad præparandos humores pro purgatione, dum crassitiem istorum purgationi resistentem attenuando, incidendo tollunt acida; *in* 2. verò *de morbis Origanum*, *& Saturejam* præbet pro acido debellando, & in hoc habetur altera indicatio præparandi humores attenuantibus, & incidentibus.

Secundò in eodem textu videtur Hippoc. posse supervenire indicationem mittendi sanguinem, dum ait, *Si tibi visum fuerit sanguinem è lumbis detrahere, cucurbitam affigito, & venas in scroto crassissimas secato*, ad tollendam plenitudinem partis hujus particularem sphacelum minantem, à lumbis verò, si ab humore ibi collecto subtus cutem ita premantur vasa, ut sanguis stagnare cogatur, unde ad motum sanguini conciliandum cucurbita sanguinem mittit, sed potius ad aperienda orificia, per quæ transcolare possit humor sub cute existens.

Tertiò monet in *lib. cit. de morb.* 2. nempè in curatione præsentis casus; *Si à medicamento purgante exhibito tumeat*, idest ventris tumor augeatur, quia materia à vasis, & ab ambitu corporis deducta ibi constiterit *Clysteri, non alio medicamento purgante eductionem moliendam*; & subjungit, *& cibo, deambulationibus, & illuvie premito*, idest cibum tenuissimum, deambulationes multas ad squallorem, ita interpretanda illuvies, opponito, vel dictis removeto, hæc duo sonat verbum *premito*. Monet pariter medicamenta, quam paucissima esse exhibenda in principio, & loquitur de purgantibus, vel per alvum, vel per urinam, vel per sudorem, quia hæc non sunt exhibenda, nisi transacta trigesima; præparantia verò non excludit, quia exhibet *Origanum*, *& Saturejam*, & *acida*, quæ solùm præparationi serviunt, & in hoc tempore acidum debellantia sunt exhibenda.

Quartò, in eodem loco sancivit, non esse vomitum provocandum in Anasarca, nisi cùm tumores ad infernas partes descenderint, idest tumores infernarum partium excreverint, cùm dixerit in principio textus, *totum corpus intumescit*, consequenter etiam partes infernæ, ex quo infertur non loqui de tumore recenti, sed de tumore præexistente aucto, à quo indicetur vel humoris sub cute existentis attenuatio, qua ad partes infernas ducitur, vel novæ materiæ superabundans generatio, & in utroque casu minoranda in vasis materia, vomitu cum facilitate, sine molestia, & periculo; *Si verò in principio extenuato ægro suffocatio in pectore oboriatur, veratrum bibendum dato* consulit Hippoc. pro vomitu, & capitis purgatione, *Et postmodum deorsum purgans medicamentum* quo revulsione materiæ ad partes spiritales præcipiti cursu fluentis. Hæc est cura Anasarcæ in principio, transactis triginta diebus alio modo curationem prosequitur. Primò purgationem imperat, *Cneoro Hyppophae, Cnidio grano, & Magnesia*. Purgato corpore Diœta, & exercitio curam conficit; hoc debet esse ampliùs, quàm cibi quantitas exigat, qua ratione necesse est, ut corpus exsiccetur, cùm plus ab exercitio consumetur, quàm à cibo reparetur. Diœta exsiccante utitur, ut *Pane assato, & Allio*, & si *pedes, & capita Suilla* concedit, quæ non exsiccant, quia mucilaginosa, hac intentione concedit, ut prohibeatur aquei humoris generatio, à qua pendet morbus. Idem humor deficit, quando viscoso corpori continuò adduntur; resolvitur enim citius à calore nativo humor aqueus, quàm crassus, hoc resoluto remanet solùm crassus, qui pro fluxu ad ambitum corporis est impotens, unde fit, ut cesset tumor in ambitu corporis. In hoc casu conveniunt ea, quæ proposita sunt de *Cachexia pituitosa*.

CAP. XLI.

De Tympanite.

Tympanitem dixi superiùs esse impropriè Hydropem, *Martianus* verò *in com. 4. de victu ration. in acut. vers.* 373. negat absolutè dari talem Hydropem, & vult esse Ascitem, qui dicitur siccus, ex eo quòd cum eo siccitatis signa conjunguntur, & quæ recensentur ab *Hipp. in lib. Coac. prænot. sect. 3. sub ver. 56. Martiani in com.* dum ait, *Quibus ex aliqua ægritudine ad Hydropem res devenit, his alvi siccæ excrementa caprini stercoris pilulis similia egerunt, cum colliquatione mucosa, & urina non bona, & distensiones circa Hypochondria, & dolores, ac tumores circa ventrem, & dolores circa laterum mollitudinem, & juxta spinæ musculos, accedunt febres, item & sitis, & tusses siccæ sequuntur*, quæ symptomata cùm sint siccitatis soboles, inquit *Martianus*, meritò in Hydrope, in quo reperiuntur, debet dici Hydrops siccus, ideòque censet Hydropem siccum, non ideò dicendum esse, quia aqua in abdomine deficiat, sed quia adsunt siccitatis signa; verùm omnes Hydropes sicci deberent dici, cùm omnia enarrata symptomata in Hydrope confirmato reperiantur, & etiam in principio, & fine, ut colligitur ex textu *Hipp. n. 18. de loc. in hom.* ubi Hydropis signa enumerat, & in Tympanite dicto, in principio nullum horum signorum apparet.

Verùm vestigiis Hipp. inhærendo, assero dari Tympanitidem Hydropem, In *lib. 4. Aphor.* 11. ait: *Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque alias solvitur, in Hydropem siccum firmatur*. Non possumus dubitare. Hippoc. hic non loqui de Hydrope, quia præcisè nominat Hydropem, & addit, *siccum*, ad distinguendum Hydropem hunc à doloribus circa umbilicum, & lumbos enatum ab alio Hydrope Ascite, in quo adest aqua, & si in hoc sicco dicto reperiretur aqua, ut vult *Martianus*, non distingueretur ab Ascite: ad hoc ut distinguatur talis Hydrops siccus ab Ascite, necesse est, ut in hoc, de quo loquitur *Hipp. in cit. Aphor.* non reperiatur aqua, cum ea, quæ humido, & aqua carent, sicca dicantur, & propriè siccum est, quod humido caret, cùm siccitas in probabiliori sententia sit qualitas privativa ex privatione humidi, non positiva; quapropter non potest dici Hydrops, nisi quia adest intumescentia ventris, sicut in Hydrope, in quo colligitur aqua in ventre. Dicitur *siccus*, quia est intumescentia sine aqua, & hoc est Hydropem siccum, esse impropriè Hydropem, & ita cum Hipp. tenendum est.

Causam remotam hujus Hydropis aliam non habemus, quàm tormina, dolores circa umbilicum, & lumbos; quomodo verò ab his intumescentia ventris producatur, explicandum remanet.

Non fit à flatu in cavitate intestinorum existente, ut communiter sentiunt Medici, quia nec flatus erumpunt in hoc morbo, neque post mortem dissectis cadaverum intestinis flatus exire observatum est. Aliunde ergo petenda est ratio istius intumescentiæ.

Admissa sententia *Vuillisii* à Recentioribus acceptata de motu spasmodico, & convulsivo nervorum, & fibrarum membranosarum, & rejecta sua sententia de causa Tympanitidis, utpotè maximè improbabili; Dico, tormina, & dolores esse à causa irritante nervos, & membranas intestinorum, & in contractiones spasmodicas illorum fibras adducentes, ut ex Hipp. sententia etiam alibi est demonstratum; dum fibræ intestinorum irritantur ab aliquo acri motu spasmodico contrahuntur, in contractione una superficies interna intestinorum ab altera, cui adhæret discedit, & pro majori contractione, major etiam est discessus, in quo intestina inflata apparent. Sic ab inspirato aere inflantur intestina, & una superficies ab altera discedit, quapropter quotiecumque apparet talis discessus unius superficiei ab alia sine aeris inspiratione, dicimus intestina inflata; cùm in contractione intestinorum una superficies ab altera multùm discedat, intestina velut inflata apparent, & ventrem etiam elevant, & intumescentia dilatant. Quando intestina à flatu in sua cavitate existente, & distendente inflantur, si à virtute elastica illis insita, & à propria textura accepta, una superficies ad alteram adducatur concepto conatu, tunc flatus expellitur, & intestinum detumescit, si fibræ intestinorum ita sint dispositæ, ut sua virtute elastica uti non possint, & unam superficiem intestini ab altera distantem in contractione, ad mutuum contactum trahere non possint, tunc est necesse, ut in eadem contractione concepta maneant cum inflatione; quapropter intestina ad spasmodicam contractionem à causa irritante percita, ideòque tumefacta, & inflata amissa virtute elastica in eadem contractura, & inflatione permanere coguntur, & hæc est causa Tympanitis, nempè *Contractio spasmodica, cum virtute elastica intestinorum deperdita*.

Hinc clara patet explicatio *cit. Aphor. Si dolores circa umbilicum, & lumbos medicamentis non cedunt*; causa illorum irritans ad contractiones spasmodicas adducit, cum abolitione suæ virtutis elasticæ, ut inflata remaneant, cum ventris intumescentia, quod est idem, ac in Hydropem siccum incidere.

Suam virtutem elasticam amittunt intestina, primò quando impetus conceptus in contractione spasmodica intestinorum ob causam irritantem, adhuc in istis perdurat, ita superficies illorum ab invicem maximè discederent, nisi à resistentia integumentorum ventris, & intestinorum talis impetus reprimeretur. Quod observatum fuit à *Platero*, & *Sennerto* in dissectionibus defunctorum à Tympanitide, reperta enim sunt intestina turgida, & inflata, quæ ab aperto ventre statim à sectione prosilierunt cum impetu, & ob illorum inflationem resistentem, in ventrem ampliùs non potuerunt reponi.

Ab hac observatione colligitur intestina contractionem spasmodicam conceptam à causa irritante, & unam superficiem internam intestinorum ab alia per multum spatium separante, conservare, cum tali vi, ut nec à premente externo cum violentia superari possit; hujusmodi resistentia probat in Tympanitide ab integumentis suprastantibus impetum ad extensionem majorem intestina impellentem reprimi, cùm in sectione ventris prosiliendo istius capacitatem valdè superent, dictumque impetum esse validum, ut vim, & conatum virtutis elasticæ intestinorum superet, quapropter hæc est impotens ad intestina in suo situ naturali reponenda, & ad eorum superficies proximius adducenda, eò quia impetus ad contractionem perdurat, & vincit virtutis

elasticæ potentiam extendendi fibras contractas: Secundò, quando à spasmodica contractione, excedenti textura fibrarum necessaria ad adducenda superficies intestinorum valdè distantes tollitur, quod demonstratur ab eadem observatione *Sennerti*, & *Plateri*, in qua intestina adeò dilatata apparuerunt, ut illorum membrana ad instar membranæ vesicæ tenuissima, & transparens appareret, & cum tali mollitie, ut confricata molli contractu disrumperetur. Ista tenuitas, & pelluciditas, quæ habetur à textura, cùm non sit intestinali membranæ naturalis, istius læsam texturam ostendit, per quam fibræ non possunt ampliùs contrahi, & extendi, sed manent in ea contractione, in qua læsa textura invenit; ideò dicitur intestinorum virtus elastica abolita.

Hinc explicatur causa difficilis, & impossibilis curationis Tympanitidis, cum Ascites curationem, quandoque admittat, quia in hac solùm aquæ abundantia adest, quæ auferri potest, & etiam ejus reditus prohiberi, in illa verò adest læsio texturæ intestinorum, quæ curationem non admittit.

Causa ergo Tympanitidis est omne illud, quod spiritus animales in fibris membranæ intestinorum contentos ad validam, & spasmodicam contractionem cogere potest, itaut dictarum fibrarum textura vitietur, & ab hac earum virtus elastica aboleatur. Inter irritantia sunt flatus, primò intestina distendentes multùm, qui licèt postea excernantur, intestina in eadem distensione relinquuntur; idem facit effervescentia præternaturalis bilis, & succi pancreatici in intestinis, quando hujus evaporationes intestina irritant, & spiritus animales in eorum fibris existentes ad motus inordinatos, & spasmodicos, provovent, humor biliosus, & acidus, si spiritui animali descendenti ad dictas fibras misceatur, & suis irritativis qualitatibus easdem rodant ad spasmodicas contractiones fibras trahunt, quæ Tympanitidis sunt initia, ab eadem mixtione humoris acidi, & biliosi, cum spiritu animali excitetur fermentatio præternaturalis in succo nerveo existente in fibris membranosis intestinorum, à qua fit distensio, cum contractione fibrarum prædictarum; observatione enim constat liquorem fermentantem in vase extensionis capaci hoc dilatare, & extendere, cum contractione extremitatis inferioris ad superiorem. Motus spasmodicus fibrarum intestinorum cum contractione succedit etiam, quando materia succi nervei elaborationi destinata particulis irritativis cum ea commixtis depravatur, ex hac succus nerveus acris, irritativus generatur, saltem secundùm aliquam istius portionem, quæ ad intestinorum fibras demandata, in istis congregatur, vel ratione texturæ dictarum fibrarum, vel ratione figuræ particularum, in illisque pertinaciter hæret, succum nerveum in continua rarefactione, & spiritus animales commixtos in continua expansione, vi suæ hostilitatis, vel extraneitatis conservando, hocque modo motus spasmodicos contractivos in fibris intestinorum excitat dicta materia irritativa succo nerveo commixta.

Alteram causam puto esse Hydatides, seu vesiculas in messenterio, & eorum glandulis extuberantes; in quibus aqua colligitur; de istarum existentia in Hydrope plures recensuimus observationes, quæ dum non rumpuntur, Hydropem Ascitem non generant, cùm aquam non profundant, intumescentiam tamen ventris efficiunt, in qua nec volutatione ægri, nec percussione ventris aquæ existentia est sensibilis, ideòque dicitur Hydrops siccus, saltem quoad sensum. Intumescentiam pariunt Hyatides, quando vaporibus, ab humore in istis contento elevatis fibræ intestinorum vellicantur, vel fermentatio in succo nerveo dictarum fibrarum inducitur.

Si Tympanitis, vel ab irritante, vel ab excitante fermentatione in succo nerveo intestinorum oritur, hujus evacuationem cura Tympanitidis exigit, quam à purgantibus obtineri non posse, quotidiana docet experientia in exacerbatione, & majori intumescentia ventris à purgatione. Verùm si redundet humor biliosus, vel pancreaticus in primis viis, & periculum sit, ne portio istorum ad nervos feratur intermediis] lacteis venis, & arteriis, vel si sanguis irritativis particulis salsis, & acidis scateat, quas succo nervoso committat, non negligenda purgatio, sed leni semper medicamento, & per vices interpollatas, nempè cum *Cassia*, *Manna*, *Rhaubarbaro*, sed omnibus præferantur *pil. de Charabe Cratonis ad ℥. i. vel ii.* Quæ urinam movent, videntur magis propria, cùm certò constet nervosarum partium morbos sæpissimè à natura curari per urinæ fluxum, rarò per alvum, cùm per illam particulæ adustæ biliosæ, & etiam acidæ per sanguinem oberantes, cum sero urinoso separentur, & cum eo excernantur. Secundò irritans est attemperandum, & fermentatio moderanda.

Urinam movet *Sal nitri ad* ℥. ß. si disolvatur *in Vini generosi* ℔. ß. cujus repetiti haustus per diem sumendi. *Operculum tartareum, quod claudit orificium limacum, tempore hyemali sumatur, optimè abluatur aqua diuretica, postea pulverizetur, & exhibeatur ad* ℥. *i. in decocto Alchekengi*, hoc etiam valet ad attemperandam qualitatem irritativam, ficut *Liquor è floribus Verbasci*, qui paratur, *Si istis floribus vas terreum novum, non vitreatum impleatur, & comprimantur flores, operculoque benè clauso orificio cum creta, vel pasta imponatur in furno, dum panes coquuntur, postea foribus exemptis liquor exprimatur, distillandus per Balneum Mariæ, cujus* ℥. *ii.* exhibeantur *in aqua Lil. convall. & florum Papaveris erratici*, additis *gutt. vi. Spiritus salis Armoniaci*; *Liquor è Lumbricis extractus*, efficax est ad urinam movendam, & ad motus spasmodicos contractivos intestinorum sedandos; paratur hoc modo: *Lumbrici loti induntur vitro angusti orificii, obturatur optimè vitrum, pasta totum tegitur, ponitur vas in clibano cum pane, cocto hoc extrahitur vas, liquor in eo existens decantatur, & reservatur. Istius* ℥. ß. *in succo Malvarum, vel istarum aqua bis in die exhibetur*, attemperat, & urinam movet. Sequens etiam remedium summè valet: *Millepedes ad* ℥. *iii.* lotura præparentur *Nucis mosc. n.* 1. *incidantur minutim, ponantur in* ℔. *i. Aquæ Parietariæ, stent super cineres calidos per sex horas, postea fortiter exprimantur, & de hac expressione* ℥. *iii. in aqua flor. Nenupharis bis in die exhibeantur.* Efficax ad urinam ciendam in Tympanite est sequens medicamentum:

℞. *Ammoniaci elect.* ℥. ß.
Rad. herb. Lonchitidis (*idest Xyridis*, qui est species *Gladioli*) ℥. ß.
Calami indici
Costi
Spicæ Nardi } *a.* ℥. *ii.*
Myrrhæ
Sem. Rutæ
Phu } *a.* ℥. *i.*
Styracis
Sem. Dauci ℥. *i.* ß.
Omnia f. a. præp. cum melle excipiantur.
Dosis ad ℥. *i.* ß. *cum aquæ calidæ potu.*

In usu horum remediorum servetur hic ordo: primò Diuretica per tres, vel quatuor dies exhibeantur; postea per tot dies exhibeantur attemperantia parata cum *Malva*, *Parietaria*, *Branca ursina*, *Violaria*, *Nenuphare*, *Papavere erratico*, & ita alternatim procedendum.

externa, meo judicio, debent esse refrigerantia cœphalicis mixta, quæ fermentationem moderantur, & etiam acrimoniam minuunt, ut *Aqua Endiviæ*, *Rof. Flor. Papaveris errat. Nymphea*, *cum succo Cicorei*, *Portulacæ*, *Sempervivi*, *aqua Betonicæ*, *Salviæ*, *Rutæ*, *Majoranæ*. Inunctio *ex oleo de* [illegible]*harabe*, *& Lumbricorum* convenit, sicut *Emplastrum ex farina Fabæ*, *Lolii*, *& Erui*, *& sem. Fœnugræci*, *cum oleo Lilior. alb. Castorei*, *& Lumbricorum*. Est summè utile, si dissolvatur *in aquis prædictis Sal prunellæ*, *& petiæ istis imbutæ*, *frigidæ applicentur ventri.*

Diæta sit tenuis, boni succi, & vinum aquosum, vel nullum, & huic substituatur *Decoctum Passularum cum pauco Cinamomo.*

CAP. XLII.

De Stranguria.

URinæ expulsio naturalis, est actio voluntaria, cujus organum est musculus sphincter voluntatis imperio suam exercens actionem dilatationis, & contractionis, ad quam determinatur ab irritamento à copia, vel à qualitate urinæ pendente, ratione hujus expulsio urinæ ad actionem naturalem redducitur, hinc læditur urinæ expulsio, quando præsente stimulo, & irritamento, & voluntatem imperante excretionem urinæ, hæc impeditur, ut in suppressa urina, vel quando præter voluntatis imperium excernitur, ut in urinæ incontinentia.

Excretio urinæ naturalis fit liberè continuato fluxu, usque ad depletionem vesicæ, hinc læsa manet, quando diminuta, & guttatim per stillicidium exit. Excretio urinæ naturalis respondet potui, si minus de urina excernatur, quàm fuerit quantitas potus, imperfecta, & cum vitio est urinæ excretio, fit sine dolore, labore, & molestia, hinc læsa erit, si cum dolore, & labore excernatur.

Minuitur urinæ expulsio in Stranguria, quæ definitur, *Continuus mejendi stimulus, cum urina guttatim fluente, modò cum dolore, modò sine dolore.*

Natura in urinæ excretione eodem usa est artificio, ac in fœcum excretione, non decebat, nec animali commodum erat eodem tempore paulatim, & interpollatè excernere fœces, quas paulatim, & interpollatè recipiebat intestinum rectum, ideò extremum istius clausit, ita tamen, ut aperiri posset, quando copia fœcum collecta esset circa extremum intestini, & monitum esset animal de tempore excretionis, irritamentum mite tribuit, cum fœcibus harum quantitati, & qualitati apposuit; constringens, & claudens extremum intestini voluit esse musculum, cum virtute sensitiva, qua irritamenti affectionem sentiret, & à molestia sensibili percepta determinaretur musculus ad sui laxationem, per quam via fœcibus pateret. Ita in excretione urinæ clausum musculo sphincteri voluit orificium colli vesicæ, pariter irritamentum voluit in urinæ quantitate, & qualitate salina acri; ab hoc irritamento duplici musculus, accedente imperio voluntatis dilatatur, & viam urinæ aperit.

Continuus est *mejendi stimulus* in stranguria, continua ergo est actio irritamenti in musculum sphincterem; quomodo verò, cum hoc continuo irritamento musculi succedat ejectio guttatim urinæ, non est facilè perceptibile, quia urinam guttatim reddi effectus est angustiæ, & constrictionis orificii vesicæ, ab irritamento verò orificium determinatur ad aperitionem, & dilatationem, quapropter à continuo irritamento deberet orificium vesicæ à musculo munitum continuò dilatari, & sic urina continuato fluxu non guttatim exire, & imperceptibile redditur continuum esse in sphinctere vesicæ irritamentum, & urinam guttatim exire; utriusque tamen affectus unio reddetur perceptibilis, si attendamus à miti & naturali irritamento determinari sphincterem vesicæ ad dilatationem; à præternaturali verò, admotus spasmodicos, in suis fibris nerveis, tendinosis ad contractionem impelli, ad quam omnes partes nervosæ determinantur ab irritante præternaturali, & in hac contractione spasmodica exprimitur extra collum vesicæ illa parva portio urinæ irritans, & cessante spasmodica hac contractione dilatatur musculus pro exitu urinæ cujus portio spasmodicos motus renovando ad contractionem impellitur, in qua expellitur illa portio urinæ, & sic guttatim ex dilatatione, & constrictione reciprocè, & frequenter reiterata fit expulsio urinæ guttatim. Hac de causa dicitur Stranguria, Tenesmus vesicæ; nam sicuti se habet Tenesmus in podice, ejusque Sphinctere, ita se habet Stranguria in vesica, ejusque musculo constrictoria, dum uterque musculus, & intestini recti, & vesicæ continuo irritamento premitur, cum parva materiæ expulsione.

Quotiescumque in sphinctere vesicæ, motus spasmodici succedunt, Stranguria est cum dolore; aliquando verò est sine dolore, & tunc adest altera differentia Stranguriæ, quæ succedit, quando urina guttatim à renibus ad vesicam descendens statim irritat sphincterem, vel quia nimis acris, etiam in pauca quantitate, vel ob debilitatam virtutem sphincteris, per quem à minimo irritamento dilatatur, & guttatim etiam ejicitur; quando enim est pauca urinæ quantitas, lentè, & guttatim expellitur, ut patet in fine copiosæ mictionis, in qua guttatim, & interpollatè urina emittitur, quia defecit impetus ille pressionis impressus portioni urinæ circa orificium vesicæ existentis à supra, & circumstante quantitate urinæ, à quo, & cum vi, & continuato fluxu urina foras impellitur, ideò guttatim, & solo pondere proprio descendit per uretram, semiobstructo etiam à pituita vesicæ orificio, urina sine dolore guttatim fluit; dum urina transcolatur lentè, & nisi gutta istius per semiobstructum spatium transire potest.

A definitionis explicatione patet causam immediatam hujus affectus esse acre, & irritans ad vesicam delatum vellicans, mordens, vel rodens musculum sphincterem vesicæ; hoc irritans demonstravit *Hippoc. in lib. de affect. num.* 29. ubi dixit, *hic morbus fit à pituita* supple acida, salsa, vel austera, ad hoc enim, ut dolorem inferat, & motus spasmodicos inducat irritans, necesse est, ut parti figatur, & adhæreat, prout facit pituita sua crassitiæ. Ad solùm acidum restringere hoc irritans, prout major pars recentiorum tenet principia recentiorum dissuadent. Urina salibus alkalicis tota referta est ex sui natura, si istis conjungatur acidum, & simul misceantur fit Salsum, consequenter acrimoniam urinæ potiùs ab alkalico sale corrodente, vel à salso ex alkali, & acido emanante oriri determinandum est. Verùm ab acidis vesicam irritari non est negandum, cùm experimento *Elmontii* de urina vino acidulo mixta, quæ in vesicam injecta, dolorem similem Stranguriæ excitavit, & etiam cum ratione, quia acidum est irritans, & corrodens, ideòque aptum dolorem, contractionemque spasmodicam inducere, multò minus abundantiam acidi in Stranguria persuadent acidum attemperantia, quia hæc etiam salsum, & alkalicum irritans attemperant, & præcipitantia acidum in cura hujus affectus, cùm sint neutræ naturæ, præcipitant etiam salia alkalica, & ea ex mixtione alkali, & acido composita; omne ergo acre, sive acidum, sive salsum corrodendo, Stranguriæ causa esse potest.

Alias causas addit *Hippoc.* in his verbis *; Et cùm quidem vesica siccata fuerit, aut perfrigerata, aut evacuata, dolorem exhibet*. Vesica sicca dicitur, quando à calore isti superveniente ita alteratur crasis, vel fermentum nutritivum ad intensam caliditatem, & siccitem, ut nutrimentum illi delatum cum sanguine, in excrementum pro majori parte convertat cum acrimonia, prout moris est caliditatis, & siccitatis, ab hoc in cavitatem vesicæ delapso irritatur, & mordetur sphincter cum Stranguriæ insultu; cum caliditate conjungitur inflammatio sphincteris, vel vesicæ, à qua urinæ stillicidium.

Eodem modo à frigida intemperie vesicæ, hoc est à debilitato, & diminuto ejus calore, & fermento nutritivo, sanguis pro nutritione in suam substantiam illapsus, & etiam, qui per eam circulatur, corrumpitur, & in excrementum vertitur, à corruptione salinas partes humoris solvente, & libertatem concedente acrimoniam, etiam corrosivam acquirit, à qua supradicto modo Stranguria originem habet; & quia frequenter ab hac causa fit Stranguria præcipuè in senibus, & ex refrigeratione externa abdominis, & pedum, & ex lumborum frigiditate tempore hyemis, ex *Hipp. lib. de Coac. nu.*3. à qua fermentum vesicæ debilitatur, ideò etiam principalis causa Stranguriæ frigiditas censetur.

Evacuata dicitur vesica, quando illius mucositas obliniens cavitatem internam deficit, eò quia unà cum urina exierit, ideòque dicitur vesica evacuata, & sine hac mucositate facilè ab urinæ acrimonia etiam naturali mordetur, itaut doleat, & in motus spasmodices ejus fibræ nervosæ adigantur.

A morbis partium vesicæ adjacentium stillicidium urinæ agnovit *Hipp. aphor.* 80. *sect.*4. ut ab intestini recti, uteri inflammatione, ab ejusdem procidentia à purulentis renibus.

Causæ externæ sunt omnes illæ tam internæ, quam externæ, quæ humores acres, salsos, acidos, austeros in corpo-

corpore cumulare possunt, & quae calefacere, refrigerare vesicam valent, & ejus mucositatem abstergere.

Signa diagnostica per se patent; singulare verò est dolor magis acutus post mictionem. Signa distinctiva differentiae sunt dolor, ubi hic adest Stranguria ab irritamento procedit, sine dolore urina guttatim reddita, vel debilitatam sphincteris virtutem, vel obstructionem orificii vesicae arguit; ab acido humore adest dolor pungens, & lancinans temperamentum est melancholicum, praecessit error in acidorum usu; à salsedine dolor est erodens, saliva salsa, in salsis error praecessit: frigiditas praecedens in ventre, vel in pedibus à frigiditate, urinae stillicidium ostendit.

Prognostica breviter restringit *Hippocrat.* in ultimis verbis textus: *Fit autem senioribus diuturnior hic morbus, junioribus autem brevior, neutris verò lethalis.*

Curationem Stranguriae *Hippocrat.* docet in his verbis: *Conducit, aut forinsecus quidem corpus balneis calidis mollire* (hoc est dolorem lenire) pro qua valet fomentum regioni vesicae applicatum, ex decoctione *Malvae, Violariae, Nymphea, Hordei, Foenu-graeci, admixto Oleo Violato, & Scorpionum.* Balneum aquae dulcis, laxando, & attemperando cruciatus Stranguriae tollit. *Suffumigium paratum ex decoctione Raphani incisi in vino vase benè clauso, hoc ebulliens subtus sellam perforatam ponatur, & aeger sedens, fumum excipiat in regione vesicae.* A *Rulando* praedicatur tamquam arcanum *Cataplasma, ex Parietaria, Caepa Liliorum alborum, cum Oleo rof. completo* paratum. Laudatur *Sevum Candelae*, si hoc inungatur optimè umbilicus; ejus loco substituunt alii *axungiam Hirci*, cui addunt *Oleum Cerae*, & hoc umbilicum inungunt, qui magnam habet connexionem cum vesica, ratione vasis urachi.

Secundò ait *Hippocrat. Corpus intrinsecus humectare, alvum quidem per cibos, à quibus fluida fiat, vesicam verò per potus, à quibus urina quamplurimùm diffunditur* (hoc est materia plurima pro urina suppeditatur.) In hac sententia respiciente curationem Stranguriae, duo comprehenduntur; unum alvum lubricam esse servandam, si non cibis, alio modo, nempè Clysteribus, qui parandi *Lacte cum mucilaginibus sem. Altheae, & Psylii, & Oleo Amygdal. Dulc. & Vitello Ovi*, & etiam lenientibus ultraque non est progrediendum. Alterum est magno potu vesicam humectare, ut magna copia urinae diffundatur, seu expellatur; à magno enim potu, & maximè aqueo acrimonia humoris, & urinae moderatur, & motus spasmodicus musculi sphincteris impeditur, & à vi quantitatis urinae orificium apertum conservatur; hoc praestabit *Decoctum Malvae, Liquiritiae ad libram, & aqua dulcificata cum Saccharo candido pulver. bibenda ad libram per duas vices omni die. Aqua Rosarum ad ℔. i. ß. cum Ovi albumine optimè conquassato, addito Sacch. Decoctum Fragariae in sero lactis.* Talia remedia, juxta Hippocrat. consilium in magna quantitate exhibenda, per vices tamen interpollatas, si urina debet diffundi.

Tertiò ait: *Danda sunt medicamenta Urinam cientia, quae scripta sunt in libro medicamentario sedantia dolorem.* Seligenda ergo Diuretica, quae & sint attemperantia.

Si acidum peccat, *cortices Aurantiorum coquantur in aqua Agrimonia ad libram unam*, & exhibeatur, vel eidem aquae, *Oleum distillatum corticis Aurantiorum ad ℈. i.* infundatur. *Cancri fluviatiles loti contundantur, contusi diluantur aqua Sonchi, exprimatur succus, & exhibeatur ad ℥. iij. cum pulvere Glandis exsiccatae ad ℥. i. Decoctum Raparum* est specificum in Stranguria, dum absorbet acidum, exhibendum cum *ocul. Cancrorum ad ℥. i. Pil. Quercetani ad Stranguriam* valent ad ℥. *i.* exhibitae cum aliquo ex dictis medicamentis.

In humore salso exhibendum *Decoctum Fragariae, & Liquiritiae ad libram unam cum succo lacteo Sonchi ad ℥. iij. Decoctum fol. Ribes nigrae cum Jujubis, & Sebesten, cum Syrup. de Hybisco Fernelii* summè prodest. *Radix Filipendulae decocta in aqua Parietariae, & cum succo ejusdem Parietariae exhibita*, habetur pro arcano. *Aqua Ros. cum albumine Ovi* supra descripta, vel *Decoctio fructuum Alchekengi, cum Passulis, & Liquiritia, sicut extractum eorumdem fructuum, vel Roob, cum Terebinthina mixta, & cum aqua Malvarum exhibita*, efficaciter Stranguriam moderantur. *Lac etiam* primò *Asininum*, deindè *Vaccinum* in magna quantitate est maximum attemperans. *Saccharum Saturni* omnibus propositis remediis mixtum, valet. Quamlibet acrimoniam infringunt *Cochleae in pulverem redactae ad ℥. i.* exhibitae, cum *Vino albo dulci per septem dies.*

Si à frigiditate vesicae Stranguria pendeat, valet *Decoctum Valerianae Eringii ad ℔. i. cum ℥. ß. Mithridati, sicut Cyminum pulv. & cum Vino albo bibitum. Caepa minutim incidatur, & infund. in aqua communi per viginti quatuor horas, aqua haec infusionis bibenda* cum fructu. *Vinum Malvaticum, cum granis Juniperi eo infusis*, summè valet, vel *cum Nuce moschata, sicut etiam spir. Vini Juniperatus bibitus cùm cubitum it aeger. Balsamum Peruvianum in decocto Petroselini*, efficax est.

A causa calida Stranguria curatur *Sale Nitri ad ℥. i. in aqua Sonchi, vel cum Emulsione sem. frigid. & Papaveris, extracta cum aqua florum Papaveris erratici. Succo Portulacae, cum aqua Sempervivi, & ℥. i. Salis Prunellae. Aqua Rosarum, & Nympheae, cum albumine Ovi conquassato*, & etiam illis omnibus, quae de salsedine humorum mitiganda dicta sunt.

Hippocrat. lib. 2. epid. sect. 7. circa finem ait: *Urinae stillicidium venae sectio curat*; & *aphor. 48. sect. 7. Stillicidium urinae, & difficultatem urinae vini potus, & venae sectio solvit.* Haec sententia non est indefinitè accipienda, itaut in omni stillicidio urinae exercenda sit venae sectio; nam ubi est à frigiditate, ab humorum acrimonia tantummodò, non convenit missio sanguinis, & manifestum fit ab indicante sanguinis missionem, quod est morbus magnus à plenitudine sanguinis, sed locum habet sententia *Hippocrat. de sectione venae*, ubi stillicidium est ab inflammatione, si à causa calida pendeat, cùm à calore vesicae sanguis in copia ad istius vasa vocetur, minando plenitudinem particularem, vel quando dolor est adeò vehemens, & frequens, ut inflammatio timeri possit, ad quam avertendam necessaria est sanguinis missio.

Diaeta debet esse correspondens causae, & ejus electio à remediis propositis accipienda.

Neque vini potus, & sectio venae copulativè sumenda sunt, itaut utrumque exercendum sit in omni urinae stillicidio, sed distinctivè, ut in aliquibus casibus utendum sit venae sectione, ut in supradictis in aliquibus vini potu, ut in stillicidio à frigiditate, & à semiobstructione.

CAP. XLIII.

De Dysuria.

Definitur, *Mictio cum ardoris, doloris sensu, & quandoque cum labore, sed continua, & non interrupta.* Tota essentia hujus morbi consistit in dolore, & ardore, & in continuo, & non interrupto fluxu urinae, per quod distinguitur à Stranguria, in qua licèt sit dolor in exitu urinae, est interruptus, dum guttatim succedit; aliquando conjungitur labor, & difficultas in urinae exitu, sed non interrumpitur, nec per guttas distinctas fluit urina, sed continuato fluxu, licèt lento, & parvo, & cum labore, & premitu expellitur.

Communiter duplex causa istius affectus statuitur, una in urina cum acrimonia, altera in urinae via malè affecta ab excoriatione, vel ulcere, à quibus rectè deducitur ardor, & dolor; sed difficultas manet, quare ab acrimonia urinae in Dysuria non eveniat urinae fluxus guttatim, quomodo evenit in Stranguria; quae solvitur, admittendo in Stranguria irritationem, & corrosionem ab urina fieri in ea parte musculi sphincteris, in qua sunt fibrae, quae sua constrictione orificium claudunt, & sua dilatatione aperiunt. Pro hac vide *Diamebroch. de Vesica.* In Dysuria verò irritationem succedere, & corrosionem in aliis fibris, quae licèt corrosae, vellicatae, in motus spasmodicos adigantur sine clausura orificii vesicae, quapropter urina li-

na liberè exit; vel dicendum læsionem esse in canali urinæ, ubi desinit sphincter, idcircò differentiam, quæ intercedit inter Stranguriam, & Dysuriam, constituit ratio loci affecti diversi, non ratio causæ, & essentiæ.

Alteram differentiam colligo ab allata definitione contentam in ardore urinæ, quæ supponit transitum urinæ per locum exulceratum, sola etiam acrimonia urinæ non sufficit ad inducendum ardorem, sed est necessaria ad hunc excoriatio, vel ulcus; idcircò non errant à vero, qui censent in Dysuria semper adesse ulcus, vel excoriationem subtus musculum sphincterem; qua de causa urina liberè, & sine interruptione fluit.

Corrosio, vel excoriatio supponit acrimoniam, ideò in Dysuria, & ulcus, & acrimonia humoris cognoscenda venit, quæ in principio antequàm ulcus pariat, levem facit ardorem, abradendo insensibiles partes superficiei, quarum abrasio, cùm sensibilis evadat, ardor est magis sensibilis, & molestus. Et hoc modo à pure à renibus descendente, ardor fit in meatu urinario, quia disponit aliquam partem istius insensibili abrasione ad ulcus, quod contingit etiam in inflammatione uteri, & intestini recti, ideò etiam istis Dysuria supervenit, quia ab inflammatione, & tumore istarum partium compressus meatus urinarius angustus evadit, & urina exitum non invenit, nisi in se ipsam compressa, & valdè comprimendo superficiem viæ angustæ; ab hac compressione acrimonia naturalis urinæ corroboratur, & fortiùs agit insensibilem abrasionem in via relinquendo, quæ temporis tractu durante compressione in ulcus transit. Eo modo in tuberculo, seu carnositate meatus uretheræ fit ardor urinæ. Hoc modo etiam à calculo in vesica fit ardor urinæ, quia ulcus excitatur ab eo. In Gonorrhæa gallica maximè apparet ardor urinæ, quia prostratæ, & interna pars glandis fræno correspondens ulcere afficiuntur à mala, & corrodente qualitate gallica, & ab urina præterfluente irrigatum ulcus maximè dolet, & ardorem exhibet, etiamsi urina, nisi naturalem habeat acrimoniam, & quotiescumque ab aliqua causa fit ulcus in meatu urinario, ista etiam cessante, sed ulcere permanente fit ardor urinæ à solo transitu istius, à sua conditione naturali non discedente.

Cum ardore urinæ, dixi quandoque conjungi conatum, & laborem in hac expellenda, cujus causa est mucositas illa, quæ in hoc casu copiosa apparet, & subsidet in urina emissa refrigerata; hæc obstruit meatum urinæ, & à conatu expulsa materia meatus liber relinquitur, & non interrupto fluxu urina fluit, licèt lentè. Hæc materia viscosa fluit ab excoriatione in vesica facta, vel ab ulcere, & est velut pus ulceris; sicut enim pus fit à sanguine depravato à parte ulcerata, ita hæc materia non est nisi ichor sanguinis, & sanguis ipse depravatus à parte ulcerata corrodendi vim acquirens in depravatione, eo modo quo pus; ideò exeundo ab ulcere cum urinæ fluxu ardorem parit, & alias partes, per quas transit ad ulcus disponendo ardorem auget.

Signa Diagnostica sunt per se manifesta, & causæ præcesserunt humores acres generantes, qui corrosione ulcus efficere valent. Si ab aliis morbis proveniat, colligitur à signis propriis istorum.

Prognostica Dysuria per se est symptoma valdè afflictivum, nec lethale, nisi ulcus augeatur, & degeneret in ulcus putridum cancerosum, ut quandoque accidit.

Indicationes sunt acrimoniam humoris attemperandi, & ulcus consolidandi, præmissa illius mundificatione.

Quoad primam, facta levi lenitione alvi, cum *Cassia*, *Electuario Sebesten*, *Electuario lenitivo*, *Cremore tartari*, omnia attemperantia supradicta ad usum revocanda, & præcipuè *Malva*, & ex ea parata remedia; Decoctum scilicet, Syrupus, Succus, & conserva, quibus addatur semper *Sal Nitrum* tamquam specificum in hoc affectu, in fructu *Alchekengi*, *Sebesten*, *Jujubis* inest maximum urinæ acris modificativum; istis uniantur, quæ ulcus consolidant intus suscepta.

℞. *Succini præp.* ℨ. *ij*.
Myrrhæ
Masticis
Thuris } *a.* ℨ. *ß*.
Rad. Consol. maj. ℨ. *i. ß*.
Omnia pulv. & cum Terebinthina excipiantur, & ℨ. *i. exhibeatur*.
Pil. Ellembergeri ab Etmull. descriptæ ad idem valent.

Vel

℞. *Cort. Ovorum rec. præp.* ℨ. *i*.
Succini præp. ℈. *ij*.
Mumiæ ℈. *i*.
Sem. Urticæ ℨ. *ß. f. p. & misceantur* ℨ. *i. hujus, cum aqua, vel Decocto Caudæ equinæ* exhibeatur. *Vesica Capræ*, *& Apri sylvestris masculi siccata*, *& pulverizata*, habentur pro specifico, sicut *Ossa persicorum cum nucleis in pulverem redacta*; hæc omnia exhibentur cum aliquo ex dictis alterantibus. Ex *Dactylis* paratur etiam remedium arcani loco habitum, *si caro separatur ab osse*, *& exsiccetur in furno*, *& postea in pulverem redigatur*, *& misceatur*, cum *scobe ossium limatorum*, in Senibus exhibetur hic pulvis *ad* ℨ. *i. in vino malvatico*, in Juvene *cum aqua Nymphææ* ℥. *vi. Julap. ex Therebinthina* ℥. *ij*.

Exteriùs conveniunt fomenta ex Lacte inter utrumque sexum, ubi etiam applicatur *Serpillum*, *& Pulegium* calefactum, à quibus dicitur dolorem sedari, & urinam promoveri, penis immergitur in *Decocto Malvæ*, vel *in Lacte*; injectiones fiant in penem cum *Decoct. Hordei*, *Malvæ*, additis *Trocis Alchekengi*, *& Sacchar. Saturni*, *cum Mel Ros.* ad mundificandum ulcus.

Ulceris consolidationi incumbendum externis, & præstat *aqua Calcis* pro Gonorrhæa, descripta *in meo Systemate*. *Candelæ medicatæ cum cerato Gratia Dei*, addita aliqua portione *Præcipitati optimi*, ulcus consolidant.

Victus ratio sit attemperans, ratione acrimoniæ, ideò omnia lacticinia conveniunt, & ex istis parata alimenta, sit etiam exsiccans, ratione ulceris.

CAP. XLIV.

De Ischuria.

Definitur, *Urinæ suppressio totalis vitio vesicæ*. In hoc affectu urina turget, tumet vesica, stimulus ad ejus excretionem adest, & nihil de ea excernitur, & per hoc differt hæc urinæ suppressio ab ea, quæ fit vitio renum, in qua nec adest stimulus ad excernendam urinam, nec tumor in vesica.

Hujus affectus causam innuit *Hippocrat. lib. 1. prædict. numer.* 15. Ubi habet: *Urinæ suppressio, quibus rigores, & convulsoriis affectionibus, velut & ipsa ubi inhorruit, sudavit*. Quam sententiam *Martianus* interpretatur de suppressione urinæ, quam rigor, vel antecedit, vel subsequitur. Rigor subsequens urinæ suppressionem, denotat, urinam, seu materiam serosam aliò diverti, nempè ad cutem, & in transitu ad istam rigor sequitur, tuncque expectandus est sudor, ut deducitur ab illis verbis, *ubi inhorruit*, *sudavit*. Rigor antecedens urinæ suppressionem, inflammationem in vesica prædicit, à qua urina supprimitur, cùm ab inflammatione obstruatur orificium vesicæ, & convulsiones in fibris musculi sphincteris, & membranæ mediæ musculosæ vesicæ excitentur. Suppressio urinæ ab istius diversione per sudorem, non est propriè suppressio, sed excretio per viam non consuetam, quapropter in consideratione hujus causæ non immorabor, sed solùm inflammationis. Inflammatio suppressionem urinæ parit, quia tumor indivisibilis socius istius viam urinæ obstruit: hinc deduco, omne, quod obstruit meatum excretorum urinæ in vesica, vel partibus annexis urinam supprimere. Ita præter inflammationem, de cujus natura, & modo fiendi aliàs dictum, erit causa suppressionis urinæ materia crassa, viscida, obstruens orificium colli vesicæ, de qua observationem insignem habet *Zacut. Lusit. lib. 2. prax. admir. observ.* 64. cùm sanata fuerit per exitum filamento-

mentorum crassorum ad crassitiem calami Scriptoris. Calculus in vesica existens juxta positus orificio vesicæ urinam impedit, caruncula excrescens in collo vesicæ, & totum canalis urinarii capacitatem occupans, urinæ cursum interdicit, sicut grumus sanguinis in urina cruenta. Tumores glandularum prostratarum collo vesicæ in interiori parte correspondentium, si magni sunt ductum urinæ in collo vesicæ, implent cum fluxu urinæ impedito, & de his tumoribus *observat.* habet *Plater. in suis observationibus*, in Juvene recenter nupto, cui ob immoderatum Veneris exercitium, adeò tumefactæ fuerunt prostratæ, ut in suppressionem urinæ inciderit; & aliam habet *Etmull. in cap. de Ischuria* similem ab utero extra suum situm procidente, ab Hæmorrhoidibus tumidis comprimentibus vesicæ collum, in hoc fit obstructio, & impeditur exitus urinæ.

Alterum in dicta Hippocrat. sententia observandum est in illis verbis: *Et inconvulsoriis affectionibus*; quæ verba denotant non solùm ab inflammatione, quatenùs etiam convulsionem parit, oriri suppressionem urinæ, ut interpretatur *Martianus in com. hujus sententiæ*, sed ait *convulsoriis affectionibus* ad demonstrandum suppressionem urinæ à quacumque causa convulsionis, & præcipuè vesicæ urinæ suppressionem effici. Sic si fibræ nerveæ musculi sphincteris convulsione contrahantur, & dilatationi non sufficiant urinæ suppressio adest, hac de causa puto urinæ suppressionem contigisse, ob diuturnam moram in aqua frigida illi, de quo habet observationem *Amat. Lusit. lib.* 4. *observat.* 10. cum à frigore ita contractæ, & induratæ fuerint fibræ musculi sphincteris, ut dilatari non potuerint, cum aperitione orificii pro exitu urinæ, non quia stupor substantiam vesicæ, & musculi apprehenderit, & ex insensibilitate stimuli urinæ expulsio deficeret; nam expulsio urinæ non pendet solùm à stimulo, sed principaliter à voluntate, ideò etiam si stimulum urinæ non sentimus, urinam pro voluntate, licèt paucam ejicimus; unde in hoc casu, quamvis adesset stupor imperio voluntatis illæso musculo in motu urina poterat effundi, nec quia resoluti fuerint nervi ejusdem musculi, quia ex resolutione sequi debebat urinæ involuntarius exitus, musculus enim resolutus non potest constringi, nec contrahi, sed laxatur solùm, & musculus sphincter laxatus viam aperit, non occludit urinæ. Frequenter talis suppressio urinæ à convulsione musculi observatur in doloribus, quibus conjungitur, ut in dolore nephritico, scorbutico, dum convulsivi motus in intestino recto, & in renibus fiunt communes musculo sphincteri. A violenta retentione urinæ diu dilata provenit suppressio urinæ, ut observavit *Schenkins in observ. de urinæ ret.* & *Forestus lib.* 25. *observ.* 34. non quia fibræ substantiæ vesicæ à nimia distensione facta ab urinæ quantitate se constringendi potentiam amiserint, & consequenter urinæ facultatem expellendi, unde istius suppressio, ut communiter, sed falsò existimatum fuit, cùm excretio urinæ non fiat à fibris membranæ mediæ vesicæ in formam musculi efformatæ se constringentibus, sed à sola aperitione musculi sphincteris habeatur suo pondere, & fluiditate per apertam viam urina effluente aperta fluxui via, nil aliud conferentibus fibris vesicæ, nisi fluxum urinæ cum majori impetu, sic vinum aperto orificio exit à dolio immotis lateribus, & si latera constringerentur, cum majori vi, & impetu medio pressionis exiret, non verò constrictio laterum esset causa principalis exitus. Sed quia in violenta, & protracta retentione urinæ à voluntate imperata, cum magno spirituum animalium concursu, & magna eorumdem energia succedit constrictio musculi sphincteris resistitiva, stimulo illius aperitionem, & dilatationem expostulanti, eò quia fibræ musculi per constrictionem validam in rugas frequentes, minutas ad invicem cohærentes firmiter contrahuntur, ac si convulsione afficerentur, ut nec imperio voluntatis ab ea constrictione removeri possint, cùm spiritus animales determinati pro extensione, & relaxatione fibrarum non possint in eas adeò constrictas, induratas spiritu, sanguineque turgidas suam actionem pro extensione exercere, ideò nec eas movere possunt, unde suppressio urinæ hac de causa necessaria.

A collo vesicæ contorto urinæ suppressionem observavit *Platerus* in Piscatore, in quo vesica, facta ruptura in inguine in scrotum descenderat cum tumore istius, quem ab humore putans Chirurgus secavit, à sectione urina profluxit cum ægri levamine.

Signa Ischuriæ ab inflammatione sunt dolor, calor in parte circa vesicam, febris ardens, sitis magna. Si ab obstructione, à catarrho, vel pituita, expulsio istius per urinam antecedens sedimenta crassa; si à grumo sanguinis, urina præcessit sanguinolenta. A calculo, dolor nephriticus primò afflixit, vel urinæ cum copiosa arenula apparuere; si à caruncula excoriatio ab humore salso, vel Gonorrhæa gallica adfuit, cum urinæ ardore, candela parva, vel cathatere fit manifesta; si ab utero, vel Hæmorrhoidibus, adsunt signa procidentiæ illius, & tumoris istarum. Si à convulsione, dolores, vel partes vesicæ vicinas, vel connexas, ut intestina, renes, rectum intestinum afficiunt, vel ipsam vesicam.

Quoad curationem, pro causæ varietate, hæc mutanda; si ex inflammatione, conveniunt remedia omni inflammationi communia; si à materia pituitosa, præmittatur lene laxativum materiam pituitosam educens, ut *Mel. Ros. sol. ad* ℥. *v. cum* ℥. ß. *Cremor. tartar. dissolut. in aqua Melissæ, vel* ℨ. *i. Pil. de Agar.*

Postea attenuantibus, & incidentibus materia obstruens ad exitum disponenda; in horum genere valdè efficacia sunt sequentia medicamenta, ut

℞. *Rad. Raphani recentis incisi*, melius rasi, *irrorentur Vino malvatico, exprimatur succus, dentur* ℥. *ij. cum* ℥. *i. succi Limonum, &* ℥. ß. *Sacchari candidi pulv.*

Vel

℞. *Succi Parietariæ* ℥. *iij.*
Succi Nasturcii aquat. ℥. *i. depur.* adde
Vini Malvat. ℥. *iv.*
Sacch. candidi ℥. *i. m.*

℞. *Decoct. sem. & fol. Trifolii* ℥. *viij.*
Oxymel scil. ℥. *ij. m.*

℞. *Capita duo, vel tria Allia,*
bulliant in Vino albo generoso, postea coletur; colat. adde
Theriacæ, vel *Mithridati* ℨ. *i.* habetur pro arcano, sicut sequens:

℞. *Vini Hispani*, vel *Malvatici* ℥. *iv.*
Succi Limonum ℥. *i.*
Spir. Terebinthinæ ℈. *i.*
Vinum decoctionis fructuum Alchekengi, & fol. Ribes nigra, dicitur certò urinam provocare, sicut *Emuls.* facta cum *Sem. Viol. Purpurearum cum aqua Veronicæ*. Certò urinam provocat remedium *ex Cantharidibus*:

℞. *Cantherides pul.* ℈. *i.*
Infund. in Vini acid. ℥. *iij.*
Stent in infusione per diem, postea coletur per chartam, hujus liquoris *cochlear unum* exhibeatur in Vino, secunda vice duo, tertia vice tria.
Empl. ex Cæpis coctis cum Parietaria, & Butyro applicetur pubi, & perineo.

Vel

℞. *Parietariæ m. ij.*
Cherefolii m. i. ß.
Incisa coque ad consistentiam Cataplasmatis, adde
Butyri rec. ℥. *ij.*
Ol. Scorp. Matthiol. ℥. *i. m.*

Emollientia fomenta *de morbis renum* descripta, sint in usu, quibus non conferentibus ad usum cathateris deveniendum, præmisso tamen priùs balneo aquæ dulcis, cum herbis emollientibus parato, pediculi etiam priùs in uretheram immittantur.

Si à grumo sanguinis obstruantur urinæ meatus, eis, quæ proposui de urina cruenta utendum; Addo *Decoctum Artemisiæ, & Cherefolii, & Hyperici*, vel *essentiam istius*. *Succinum cum radice Rubiæ tinctorum*. Externè *Stercus Bovinum recens calidum, cum oleo Scorpionum pubi, & perineo applicatum*. Insessus in decocto ex simplicibus emollientibus parato, grumos dissolvit.

Si à

Si à caruncula, hæc corrodentibus blandis eradicanda, inter quæ excellit *Sublimatum dulcificatum cum spiritu vini rectificatissimo super deflagrato septies*, hoc pulverizato muniatur candelæ extremitas, hæc immittatur in uretheram, & reiteranda donec nullum appareat impedimentum. Consolidanda cicatrix cum *cerato Gratia Dei*, admixto *Præcipitato rubro optimo Vigonis*, & hoc muniatur extremitas candelæ modo superiùs dicto; si à calculo obstruatur vesica, ea exhibenda, quæ *de calculo renum* dicta fuerunt, & si sit major, quàm capacitas orificii vesicæ, & comminui non possit, aliud non est remedium, nisi operatio Chirurgica, cum Sectione.

Si obstruatur ab utero, ab Hæmorrhoidibus, ab ani inflammatione, curandi hi affectus remediis illis appropriatis. Clysteres emollientes in omnibus supradictis casibus conveniunt.

Si à convulsione musculi sphincteris, conveniunt remedia ab Hippocrate proposita, vini potio, & venæ sectio, & censeo præcisè hæc remedia hunc casum respicere. Venæ sectio spiritus fibras contractas tenentes debilitat, quapropter illæ faciliùs relaxantur debilitato resistente relaxationi. Vini potus vim spiritibus addit, qua superatur resistentia fibrarum ad expansionem, ideò facta sanguinis missione à pede, exhibeatur unum ex dictis medicamentis cum vino paratis, addendo decoctioni *Pulegium*, *Serpillum*, vel *Chamædrios*, *Saturejam*, *Calendulam*, cum *Theriaca*, vel *Mithridato*, & *Oleo Charabe volatili*, vel *spir. Sal. Armoniaci*, vel *Urinæ*. Exterius pars foveatur cum decoctione ex dictis simplicibus cœphalicis, quæ ad emplastri formam applicari possunt, unà cum emollientibus supradictis; Clysteres etiam ex iisdem simplicibus emollientibus, & cœphalicis parandi.

CAP. XLV.

De Diabete.

Ut clara magis evadat hujus affectus difficilis tractatio, distinguendæ sunt duæ Diabetis differentiæ. Prima est illa, in qua *cita potulentorum mictio, sine ulla, aut parva eorumdem mutatione in substantia, colore, odore, & sapore succedit*, itaut in Diabete eveniat potui id, quòd evenit cibo in cæliaca passione. Hujus Diabetis exempla multa extant apud Auctores. *Bartol. cent.* 1. *Hist.* 68. refert de mictione vini cum eodem colore, odore sapore, quibus potatum fuit. Idem observavit *Hoeferus in Hercul. medic.* & *Hildan. cent.* 3. *observ.* 53. habet Diabetem, in qua lac Amygdalarum assumptum per urinam immutatum excretum fuisse. *Horstius in suis observ. p.* 397. narrat se vidisse vinum, & emulsionem seminum, paulò ante susceptam, unà simul per urinam immutata exiisse. Sem. Anisi, & radiculas Apii incisas per urinam excretas, observavit *Sennert. in sua praxi de Diabete*, & *Salmuth. cent.* 2. *obs.* 53. hunc Diabetem in febre maligna observavit, & hic est legitimus Diabetes, sed rarus.

Alter Diabetes est *copiosus fluxus urinæ excedens valdè quantitatem potus, & serositatis in massa sanguinis existentis*; de hoc multa habentur exempla *in Schenkio, Sepul. Anatom. Platero, Horstio.*

Hic dicitur Diabetes nothus, quia potulenta mutata, & sub forma urinæ exeunt, sed in quantitate excedenti; de hoc primò agam, postea de alio.

Definitur, *Copiosa præternaturalis, & continua urinæ expulsio, cum macie totius, febre lenta, & siti magna.*

Dicitur *Expulsio copiosa*, quia excedit quantitatem potus, ad exclusionem copiosæ mictionis à copioso potu. Dicitur *præternaturalis*, ad differentiam copiosi fluxus urinæ critici.

Circa causam hujus affectus, variæ sunt Scriptorum sententiæ, quas poterit Lector videre in *Sennerto*, *Zacuto*, *Riverio*, *Vvillisio*, *Sylvio Le-Boe*, *Etmull.* In hac inquirenda Hippocr. doctrina utar, qui licèt de Diabete præcisè non egerit, varia tamen de colliquationis causa in suis scriptis sparsa collegi, quæ Diabeti applicari possunt, cùm non sit nisi colliquatio pinguedinis sanguinis, & carnium corporis, ut istius macies ostendit.

In lib. de morb. sacr. numer. 13. reddendo Hippocrat. causam, per quam morbus comitialis inveteratus curationem non admittat, ait: *Cerebrum enim eroditur à pituita, & colliquatur. Id verò, quod colliquatur aqua fit, & foras cerebrum ambit, & circumalluit*; in hac sententia habemus colliquationem fieri à corrosione, & corrosum in aquam abire; *in lib. de vict. rat. in acut. part.* 4. de alia colliquatione, à qua febris fovetur locutus est, dum ait: *Qui ventrem inferiorem calidum habent, subeuntque acres dejectiones, & inæquales, hi à colliquatione id patiuntur.* Colliquationis causæ ab acri humore, addit calorem *in lib. de affect. numer.* 23. Pinguedo colliquescit, & à calore, qui in pituita est, fit aqua; colliquationem à corruptione demonstravit *lib. de intern. affect. numer.* 24. & expressè de urina à colliquatione agit in *lib.* 2. *de morb. numer.* 1. *Urina emittitur, ubi caput incaluerit, liquescit enim in ipso pituita, liquescens autem secedit partem ad nares, partim ad os, partim ad venas, quæ ducunt ad pudendum; cùm autem ad pudendum pervenerit, mingit homo, & patitur quemadmodum ab urinæ stillicidio.*

Si incalescente capite nimium pituita liquescit in eo, incalescentibus nimium renibus liquescet sanguis per eos circulans. Calor sua actione valet colliquare, sanguis habet aptitudinem ad colliquationem, consequenter incalescentibus nimium renibus sanguinis per eos circulantis, colliquatio succedet, sicuti succedit colliquatio humorum à nimio calore cerebri. Quod colliquescit, fit aqua, ex *Hippocrat. lib. cit. de intern. affect. numer.* 24. *& de affect. numer.* 23. Sanguis colliquatus in aquam transibit, quæ est urinæ materia; si multum de eo colliquabitur, multum etiam urinæ congregabitur. Colliquescit sanguis, quando ejus substantia ita rarescit, ut Sero in eo existenti liberam permittat separationem, à qua copia Seri in massa sanguinea fit conspicua, & totum est aptum per porositates renum transcolare, hanc raritatem sanguini imprimit calor: colliquescit etiam, quando ita rarefit, & attenuatur massa sanguinea, ut propriam amittat texturam, & illam aquæ induat, eo modo quo carnes, dum colliquantur in aqueam putrilaginem abeunt, deposita textura solida, & suscepta illa fluidi propria. Colliquationem accipiunt primò partes oleosæ, & pingues sanguinis, ultimò verò partes crassiores, & terrestriores, salinæ etiam à magna calore funduntur; sic à calescentibus intensè renibus colliquata massa sanguinis seri, & urinæ copia cumulatur. In hujus confirmationem faciunt causæ, à quibus solet oriri Diabetes, exercitium violentum in motu, in re venerea, à quibus renes incalescunt, & febres ardentes accenduntur.

A corrosione colliquationem, & aquæ augmentum fieri docuit *Hippocrat. in supracit. lib. de morb. sacr. numer.* 13. *& in lib. de vict. rat. in acut.* Hic modus colliquationis renibus applicari potest, à calore valdè intenso illorum fermentum ad acrem, & corrosivam naturam transit, qua sanguis motu circulari per eos transiens corroditur. Secundùm aliquam sui portionem, & acrimoniam ei imprimit, prout videmus malam qualitatem imprimi sanguini circulanti per partem ulceratam, & pus in parte aliqua collectum interna sanguinem per eam circulantem, & acrimonia, & aliis pravis qualitatibus inficere, quibus ejus virtus balsamica, & nutritiva tollitur, & obliteratur.

Sanguis, ut ita dicam à fermento acri corrosus in minutissimas particulas reducitur, quæ sero unitæ istius quantitatem augent, licèt non sint in sero distinguibiles, eo modo quo argentum ab aqua forti corrosum in tam minutas particulas dividitur, ut non sint distinguibiles ab aqua forti, licèt istæ augeant istius quantitatem, cum quantitati aquæ superaddatur quantitas argenti, & portio sanguinis, quæ in substantia renum non corroditur acrimonia inficitur, qua per partes corporis circulando istarum portiunculas minutissimas abradit; quæ ob tenuitatem, & disjun-

ctionem

ctionem unius ab alia aquæ naturam suscipiunt, & sero uniuntur istius quantitatem augendo, aquæ minerales acidæ, quia fermentum hoc renum acre magis reddunt; ideò etiam Diabetem aliquando efficiunt, ut observavit *Hildanus cent. 5. observ. 53.*

Auctum serum in venis à sanguinis colliquatione, & à partium corrosione, seroque ex potulentis confecto unitum in renibus secernitur, & copiosa indè fluit urina excedens quantitatem potulentorum, & humidorum assumptorum.

Non sine ratione ergo Antiqui causam Diabetis excedentem renum calorem dixerunt; in hoc verò aberrarunt, determinando per calorem à renibus attrahi magnam quantitatem seri; nam non attrahitur, sed colliquamento sanguinis congregatur copia excedens seri.

Nec Recentiores decepti sunt, determinando causam Diabetis esse acrimoniam sanguinis contractam in renibus à fermento illorum acrimonia corrosiva infecto; licèt urina Diabeticorum sit dulcis, non excludit acrimoniam sanguinis, & fermenti renum à causa Diabetis, quia partes oleosæ sanguinis, & succus nutritius colliquatus, & pinguedo, & succus carnium commixta, cùm sero dulcedinem illi communicant, quam urina retinet.

Non possumus etiam, his admissis, à causa Diabetis excludere acrimoniam sanguinis ab alia causa, præterquam à fermento renum corrosivo communicatam, cùm acrimonia à salibus in sanguine collectis in prima sui generatione, vel ab alio viscere contracta colliquationem efficere possit, non absimili modo ab eo de renum fermento corrosivo explicato.

Symptomata Diabetem concomitantia ab hac Hippocrat. doctrina explicantur; nam sitis ab humido in urinæ copia exhausto provenit, macies à succo nutritio colliquato pendet. Febris accenditur à liquamine à carnibus colliquatis fluente, quod febris alimentum vocavit Hipp.

Signa diagnostica patent ex definitione. Signa causarum sunt dolor, & calor in regione renum, à motu, à labore, à ventre augetur urinæ profluvium, si à renum vitio proveniat. Si à sanguine acri, adest temperamentum biliosum, atrabilare, præcesserunt errata sanguinis acrimoniam augentia, saliva acris, & erodens, pruritus in corpore.

Prognostica sunt mali ominis; nam si in principio negligatur curatio, in Tabem, Hecticam irreparabilem transit.

Indicationes patent à causa: Adest excedens calor renum, hic moderandus; Acrimonia in suo fermento, hæc attemperanda; laxitas, & raritas in sanguine, hic constringendus.

Primam indicationem omnia refrigerantia adimplent, tam interna, quàm externa; Interna erunt *Aquæ Sonchi*, *Nenupharis*, *Lactucæ*, *Cicorei*, *Papaveris erratici*, *Emulsiones ex Seminibus frigidis* additis etiam *Seminibus Papaveris albi*; istis præmittatur *Bolus ex Trocis de Carabe*, vel *Pulvis præp.* istius *ad ℨ. i.* Omnia dulcia fugienda, quia calorem effervescentia introducta augent, sicut acida acrimoniam fermenti. Diuretica non convenire est communis opinio; quia ab istis dilatantur magis porrositates substantiæ renum, & ita fluxus urinæ augetur, & quia diuretica, & aquæ diureticæ præcipuè fundunt sanguinem. Ratio hæc valeret, si Diabetes à dicta pororum dilatatione oriretur, sed non subsistit hæc ratio, cùm sanguis non profluat, prout necesse esset in pororum dilatatione, aut causa descripta Diabetis, nempè calor, & fermentum acre renum, diuretica exigit refrigerantia, & attemperantia; quoad alteram rationem valet, si loquamur de diureticis, quæ sanguinem fundunt, & de acidis vitriolicis, & dealuminosis, quæ acrimoniam fermenti renum augere possunt, sed non excludit, quæ neutrum istorum efficiunt, & sunt Aquæ diureticæ simplices, ut *Aqua Noceræ*, neque potest dici ab aquis laxari massam sanguinis, ideòque seri separationem faciliorem fieri; quin potiùs asserendum magis confirmari, & constringi texturam sanguinis, dum causa fundens, quæ est calor debilitatur, & aqua laxat sanguinem, quando in eo remanet, non quando per urinam citò expellitur. *Balneum Aquæ dulcis* primas partes tenet, & præcipuè Aqua alterata cum *Lactuca*, *Nymphæa*, *Endivia*, *fol. Vitis Salicis*, *Plantaginis*, & à balneo herbæ dictæ in cataplasmatis formam redactæ cum *farina Hordei*, lumbis applicentur, inunctio etiam *Unguenti refrigerantis*, *Santalorum*, addita *Camphora* exercenda.

Secunda indicatio perficietur cum *Decocto Plantaginis*, *Equiseti*, *Bursæ pastoris*, quæ pro specificis habentur in hoc affectu, addendo sanguinem *Symphiti* descriptionis *Quercetani*, & ter in die exhibendum ad ℔. i. vel *Decoctum radicis Tormentillæ*, *Bistortæ*, *Consolidæ majoris*, cum *pulv. Lapidis emathites naturalis præparati ad ℨ. i.* vel *Lapidis emathites artificialis compositi ex Vitriolo Martis, & Sacch. Saturni*, describitur *in Miscell. Curios. anni 2. pag. 227.* *Lac Chalybeatum cum Philonio Persico* idem præstat.

Tertiæ indicationi satisfaciunt *Tinctura Antimonii*, *Antimonium Diaphoreticum*, *Tinctura Tartari*, *Charabe*, *Crocus Martis adstringens*, *Coralli*, & *eorum Tinctura*.

℞. *Charabe præp. ℨ. i.*
Antim. Diaphor. ℈. i.
Croc. Mart. adstringen. ℈. i. ß.
Coral. rub. præp. ℨ. ß.
Rad. Torment. ℨ. i. ß.
f. p. simul, & ℨ. i. istius pulveris exhibeatur, cum ℔. i. Lactis Chalybeati: Commendatur etiam sequens pulvis:

℞. *Gum. Arab.*
Bol. Armen.
Balaust.
Sumaci
Gland. } *a. ℨ. v.*
Amyli
Gum. Tragachanti,
Sem. Lactucæ,
Portulacæ } *a. ℨ. iij.*
Santal. Albi ℨ. i.
F. Pul. exhibetur ad ℨ. iij. cum Succo Granatorum acidorum.

De Purgatione, & sanguinis missione non egi, quia huic morbo non convenire censeo, sicut in omni colliquatione; & ratio manifesta deducitur à causa, à calore nempè renum, à fermento illorum cum acrimonia, quibus venæ sectio nihil levaminis præbet, præterquamquòd vires, quæ in omni humorum colliquatione sunt debiles, non permittunt. Clysteribus tamen utendum ad alvum apertam detinendam.

Diœta lactea supra quodcumque aliud remedium convenit, istius modum vice apud *Mortonum de Phthisi*, & cum hac exhiberi possunt dicta remedia, Si ab acrimonia sanguinis à propriis salibus exaltatis. vel à vitio alicujus visceris contracta. Diabetes proveniat eisdem attemperantibus, & refrigerantibus supra descriptis curabitur.

Diabetes verus est *potulentorum non immutatorum cita mictio*. In hoc affectu tria uniri necesse est: Parvam, & brevissimam moram potus in ventriculo, itaut nec cum cibis misceatur, dum exit immutatus; à mixtione enim istorum immutaretur, cum liquida, quia raræ, & facilè solubilis texturæ sunt, mutationem citò, & alterationem subeant, quare dum potiùs immutarus per urinam exit, vix in ventriculo immorari putandum est. Viam designant Medici pylorum relaxatum, sed urget maxima difficultas, quia pyloro relaxato exeat potus immutatus, & non exeat cibus. Secunda est potum modo dicto immutatum massam sanguinis non ingredi, ut via regia ad renes feratur; nam impossibile est potum sanguini misceri, & per circuitum totius ferè corporis cum eo circulari, & non subire mutationem. Tertium est, quòd stante hac excretione potus immutati per urinam cogimur asserere adesse aliquam viam à cavitate ventriculi ad renes recta deferentem, quæ via sit à Natura destinata ad alios usus, non ad deferendum potum ad renes, quia talis delatio dicitur præternaturalis. De hac via nihil luminis habemus, tamen ab affectu prædicto comprehendimus illius existentiam.

Renum

Renum laxitas in hujus morbi causa etiam statuitur, sed non video, qua ratione renes accusentur; nam quod excipiant potulenta est eorum officium, quod excipiant immutata non est eorum culpa, sed partium mutationi istarum præsidentium.

Curatio hujus affectus per adstringentia, ostendit causam esse laxitatem partium à ventriculo ad renes, quarum verò partium ignoramus. Adstringentibus ergo utendum superiùs descriptis, & etiam in Dissertatione *de fluxibus albi*, *de Vomitu*, *& sputo sanguinis*.

C A P. XLVI.

De Urina Incontinentia.

DEfinitur, *Involuntaria urinæ emissio*. Est *involuntaria*, quia præter voluntatis imperium emittitur, & resistente etiam patiente exit, ideòque morbosa, & præternaturam, quia, ut dixi, appositus fuit musculus sphincter instrumentum motus voluntarii collo vesicæ, ut voluntate imperante, ex determinatione irritamenti aperiretur musculo dilatato orificium vesicæ, & urina expelleretur; ex quo patet involuntariam urinæ emissionem esse ex vitio musculi sphincteris.

Ideò resoluto prædicto musculo veluti paralysi affecto urina involuntariè exit. Resolutionem patitur ob easdem causam paralysim inducentes, à nimia frigiditate constipante, & ingressum spiritibus animalibus in fibras nerveas musculi interdicente, à copioso fluxu materiæ serosæ fibras prædictas laxante, ut contrahi non possint, pro constrictione, & clausura orificii; Contusio nervorum ad masculum dictum tendentium istorum motum impedit, & etiam influxum spirituum animalium ad eos, ideò in casu ab alto contusa parte lumborum, ossis sacri, à quibus oriuntur nervi per sphincterem diramati, urinæ incontinentia advenit, quod contigisse ex luxatione vertebrarum in dictis locis, asserit *Zacut. Lusit. lib.* 2. *Princip. medic. Hist.* 143. *Schenkius lib.* 3. *observ. Amat. Lusit. cent.* 2. *ver.* 11. Debilitas fibrarum prædictarum incontinentiæ urinæ causam præbet, quando vi stimuli in eas directa cedunt, & laxantur voluntate renitente; debilitas oritur à textura flacida, & laxa fibrarum, & à spiritu animali torpido; inerti; ab hac causa oritur incontinentia urinæ in senibus, in pueris, cùm noctu mingunt involuntariè, cui causæ accedit deficiens voluntatis imperium pro illius retentione, dum profundo somno immersi pueri sensus communis arctè ligatur, nec percipit actionem stimuli, & voluntas non monita à sensu communi de necessitate restringendi magis musculum non mittit auxiliares copias spirituum in subsidium hujus necessitatis. Ab eadem causa fit urinæ incontinentia à lapide vesicæ, ob vim irritamenti superantem resistentiam fibrarum constituentium orificium vesicæ. In gravidis, utero compressione stimulante orificium vesicæ in ultimis gravidationis mensibus, fit urinæ incontinentia, præterquamquòd uterus valdè distensus vaginam pudendi muliebris distendit, & hæc in eamdem distensionem trahit orificium vesicæ in dictam vaginam hians, unde necessarius urinæ fluxus involuntarius. Laceratio dictarum fibrarum facta, vel in sectione, pro extrahendo lapide, vel in partu difficili urinæ incontinentiam immedicabilem parit.

Signa diagnostica per se sunt manifesta. Signa causarum, ab earum præsentia, & à subjecto, in quo morbus incidit, colliguntur.

Prognostica; à vitio nervorum timenda est urinæ incontinentia, febribus superveniens lethale signum; in Senibus est immedicabilis, in pueris, & juvenibus admittit curationem, si verò ultra vigesimum tertium annum perduret est incurabilis.

Cura perficitur specificis, potiùs quàm purgantibus, & manifestè alterantibus, excepta causa paralysis, in qua adhibenda remedia pro hujus curatione loco proprio descripta, cum hac animadversione, quòd externa remedia sunt applicanda lumbis, & ossi sacro, à quibus oriuntur nervi tendentes ad sphincterem, & etiam perineo, ubi situm est collum vesicæ.

Specifica multa ab Authoribus proponuntur *Agrimonia, & Taraxacum, guttur Galli exsiccatam, vesica, & ungues Capræ in olla exsiccata. Erinaceum in olla combustum*, hæc omnia prædicantur pro infallibili remedio adversus incontinentiam urinæ. Sequentes pulveres commendantur:

℞. *Erinacei combusti in olla,*
Gutturis Galli exsiccati
Ventriculi Gallinæ præp. } a. ℥. ß.
Agrimoniæ ℥. *iij.*
Copularum glandium ℥. *ij.*
F. P. dosis ʒ. *i. ad* ʒ. *ij. in aqua Agrimoniæ, vel in Vino Austero.*

℞. *Stomaci Gallin. præp.*
Masticis
Galang. } *a.* ℥. *i.*
Agrimoniæ
Ocul. Canc.
Alchimillæ } *a.* ℈. *ij.*
Copularum glandium ℥. *ij.*
Nucis mosc. ʒ. *i.*
Erinacei combusti ℥. *i.*
Sacch. ℥. *ij.*
Detur ad ʒ. *ij. in aqua Plantaginis.*
Mastix
Thus
Gum. Arabici } *a.* ℥. ß.
F. P. exhibendus in Vino, ubi adest incontinentia urinæ à stimulo valido, & in Senibus.

C A P. XLVII.

De Obstructione Messenterii.

OBstructionis nomen istius naturam, & essentiam in genere aperit, dum clausuram, obstructionem dicit, quæ impedimentum in corpore cava connotant alteri corpori ingressum excludens; unde definiri potest prædicta obstructio: *Vasorum messenterii impedimentum in cavitate istorum, vel in porositatibus suarum glandularum existens, humorum fluxum per ea prohibens, cum stagnatione humoris ejusdem.* Sic impedimentum in aquæductu impediens fluxum aquæ, dicitur obstructio aquæductus, & aqua ab impedimento detenta, amisso motu, stagnat.

Hoc docuit *Hippocrat. in lib. de loc. in hom. numer.* 38. ubi explicaturus generationem febris ab obstructione cutis, ait: *Febres porrò propterea fiunt, cùm corpore superinflammato* (hoc est excalefacto) *carnes intumuerint, & pituita, & bilis conclusa quieverit, & neque refrigeretur, quicquam neque exeat, neque moveatur, neque aliud quid subeat.* In illis verbis, *& pituita, ac bilis conclusa quieverit*, obstructionem, & impedimentum designat; quiescens enim corpus in cavitate aliqua hanc obstruit, itaut neque aliquid ab ea cavitate exire possit, neque per eam moveri, neque aliquid de novo subire; hæc prohibitum fluxum humoris novi, stagnationem conclusi probant, & tale est impedimentum, ut non solùm corpus crassum fluidum à motu cesset, sed aliquando neque corpus rarum, subtile, ut est fuligo, & exhalatio ab humore stagnante exiens transpiret; quod innuit Hippocrat. in illis verbis, *& neque refrigeretur*; humores enim refrigerantur per expirationem suarum fuliginum calidarum, & febres ab obstructione fiunt, quia impeditur paulatina exhalatio fuliginum humoris in obstructo vase contenti, quæ si succedat, est obstructio sine febre.

Causam obstructionis exponit Hippocrat. in illis verbis, *& pituita, ac bilis conclusa*, idest clausa, fixata quieverit, dum quiescunt isti humores cavitatem vasorum occupant, advenientemque humorem remorantur, & istius fluxum impediunt, ideòque obstruere dicuntur. Humor quiescit, quando capacitas vasis non est proportionata crassitiei humoris, ideò obstructio fit semper in ea parte vasis, quæ est magis angusta, nempè in ramificationibus capillaribus vasis; in ampla enim vasis capacitate humor etiam crassus fluit,

fluit, nec in humoribus est talis crassities, quæ amplam vasorum capacitatem obstruere valeat, & humor, qui à capillaribus ramificationibus excipitur in truncum vasis ascendens hoc obstructione numquam impediet, quia ab angusto spatio in ampliorem transit, & si angustum non obturavit, multo minus amplum, quapropter obturatio, ab humore per vasa fluente necesse est, ut succedat solùm quando humor ab amplo spatio in angustum descendit. Quælibet enim crassities humoris fluidi invenit in amplo spatio capacitatem ad fluxum, quam non invenit in angusto, unde in hoc quiescere cogitur, cum obstructione vasis; quod contingit etiam quando humor exiens à vasis capillaribus unius generis debet ingredi capillaria vasa alterius, ut quando exit ab arteriis capillaribus, & ingredi debet venarum capillares ramificationes; si ob crassitiem portio humoris ingredi non possit, angustum spatium venarum capillarium istarum orificia occupat, circa hæc stagnat, & obstruit cuilibet fluido ingressum interdicens. Hinc patet ignominiosa supplantatio illorum Medicorum, qui ægros commonent de obstructione in messenterio compressione manus supra ventrem percepta, cùm impossibile sit vasorum capillarium obstructiones messenterii, solo tactu, & compressione ventris distinguere, stante impedimento integumentorum, & intestinorum, & obstet profunditas situs illarum.

Varii generis per messenterium diramantur obstructionis subjecta, à qua varii generis morbi pullulant. Primò sunt venæ lacteæ, quæ sub crusta intestinorum tenuium incipientes ad messenterii glandulas tendunt, ad has chylum ab intestinis susceptum deferentes. Secundò arteriæ, quæ eisdem glandulis sanguinem pro eorum nutrimento impertiunt. Tertiò venæ, quæ superfluum à nutritione sanguinem suscipiunt, ad cor revehendum. Quartò adsunt nervi spiritum animalem contribuentes, & adsunt vasa lymphatica à glandulis derivata, & lympham ab istis præparatam, vel separatam ad magnam messenterii glandulam asportantia. Quintò adsunt glandulæ ipsæ, quæ licèt vasa dici non possint, vasorum munere funguntur chyli translationi serviendo, & lymphæ præparatæ fluxui ad vasa lymphatica viam concedendo.

Si venæ lacteæ obstruantur, chylus per intestina descendit, ut in fluxu cæliaco cum macie totius. Si in arteriis capillaribus adveniat obstructio, sanguis stagnat, & ex continuo fluxu istius tumor inflammatorius, vel tumor cum pulsatione, qui dicitur *Aneurisma*. Si venæ obstructæ sanguinem ab arteriis effusum non reassumant, hic suppuratus abscessuum parit. Si sanguis crassus coaguletur, & fixetur in glandula, fit tumor durus in ista, qui dicitur *Struma*, quo nomine omnes tumores glandularum duri appellantur. Si vasa lymphatica obstruuntur, lympha ab obstructione retenta, & cumulata ea dilatat in Hyatides, & à dilatatione ruptio, & aquæ, seu lymphæ fluxus in cavitatem abdominis, unde Ascites. Si in nervis glandularum obstructio succedat, volatilizatio in chylo deficit, cùm hæc habeatur ab admixtione spiritus animalis volatilis cum eo, & ob istorum motum, quibus summè massa chyli, & ejus particulæ attenuantur; hinc crassities istius, & sanguinis, & cachexia. A prædicta obstructione emaciantur glandulæ eo modo, quo pars paralytica emaciatur, & fermentum depurans, & perficiens chylum extinguitur, cum imperfectione crassitiei. Glandulæ obstruuntur, quando istarum porositates pro majori parte occluduntur, per quas transcolatur chylus, pro totali sua depuratione, & pro suscipienda fermenti perfectivi actione; hinc chylus per paucas porositates apertas fit imperfectus sanguinis depravationi inserviens, & cachexiæ.

Obstructionis subjectum sunt etiam venæ, & arteriæ sparsæ extra glandulas per substantiam messenterii, cum tumore in partibus, quibus inseruntur, ab hoc quandoque inflammatio, abscessus, & minera febrilis oritur, sed rarò cum chyli, & sanguinis depravatione; vasa verò glandularum, quia magis angusta, frequentiùs obstructione afficiuntur, cum chyli, & sanguinis depravatione.

Ab his deducitur, subjectum principale obstructionum in messenterio esse istius glandulas, cum vasis appensis, & etiam venas, & arterias per substantiam messenterii dispersas, & causam immediatam obstructionis esse humorem crassum, viscosum in cavitate vasorum, vel porositatum glandularum quiescentem, & fixatum, & adhærentem.

Hujus humoris originem, non est adeò facilè determinare. Communiter hic humor crassus censetur esse primarum viarum, & præcipuè ventriculi cruditatem collectam in alimentorum digestione, vel in eorum depuratione, & defœcatione in intestino duodeno vitio facultatis digestivæ, vel fermenti ventriculi, vel vitio fermentationis, & effervescentiæ bilis, & succi pancreatici; hæ cruditates cum chylo mixtæ, ad glandulas, & vasa messenterii deferuntur, ibique obstructiones sua crassitie pariunt. Verùm tamquam improbabilem hanc sententiam multi Recentiores damnant, quia via chyli ab intestinis ad lacteas venas, nempè filamenta bombacina dicta, per quæ chylus ab intestinis filtratione lactea vasa ingreditur, adeò angusti orificii est, ut particulas minimas crassiusculas excludat, & substantia chyli in vasis lacteis per Anatomen observata, limpidissimam aquam æmulatur, itaut spiritus lacteus ab aliqua substantia extractus videatur sine admixtione corporis alicujus sensibiliter crassi; quapropter si in chylo talis humor crassus, viscosus obstructioni generandæ aptus non reperitur, sequitur etiam vitio chyli obstructiones non fieri nec in lacteis, nec in glandulis eorumque vasis; nec in sanguinea massa materiam obstructioni aptam inesse credendum est, cùm hæc totum, quod habet, à chylo acceptum referat.

His non obstantibus credendum est à sanguine, & à chylo materiam vasa accipere, qua obstruuntur. In sanguine materiam crassam inveniri cuilibet obstructioni etiam in magnis vasis idoneam, manifestum faciunt fibræ in sanguine existentes, quarum medio refrigeratus, vel extravasatus concrescit, & materia illa albicans sanguini extracto, & refrigerato supernatans ad altitudinem quandoque medii digiti adeò densa, & viscida, ut sectioni cultri resistat, & quæ in corporibus sanis, præcipuè tempore hyemis, & in principio Veris observatur, si è corpore sano etiam sanguis emittatur; materia illa crassa, viscida, mucilaginosa in urinis subsidens, & istarum sedimenta crassa idem probant. In chylo, licèt materia crassa actu non observetur, & non distinguatur, experientia tamen constat in materiam crassam, & densam abire, & concoctione ad similitudinem albuminis ovi inspissari, id apertum fit in lympha, in sero sanguinis nutritio, quæ in textura, & multis conditionibus cum chylo conveniunt; præterquamquòd licèt in chylo non sit distinguibilis humor crassus, potest tamen in eo existere: quis in aqua limpida per aquæductum discurrens observat lutum, & arenam? & tamen in aquæductum, aqua illa limpidissima, & arenam, & lutum deponit, quia hæc arena, & lutum in minutissimas particulas sensu imperceptibiles divisa, & sparsim in aqua disseminata erant, quæ paulatim præcipitata, & in unum collecta, in aqua præexstitisse à sensu non perceptibilia, ostendunt. Non dissimili modo in digestione alimentorum in ventriculo, & in eorum depuratione in intestino duodeno partes crassæ excrementitiæ chyli comminuuntur in minimas particulas, vel in subtilissima filamenta ducuntur, ut non sint distinguibilia, & præ illarum comminutione, & subtili extensione adeò parvæ evadunt, ut angusta lactearum orificia ingredi possint, unà cum spiritosis, & subtilissimis particulis tenuioris conditionis; cum verò in lactea vasa, & in glandulas messenterii receptæ fuerint dictæ particulæ, si secedant ab aliis, & invicem associentur, humorem crassum, & densum efformant, à quo obstructione, & vasa, & glandulæ impediuntur; facilis autem est istarum secessus, & præcipitatio, quia cùm excrementitiæ sint naturæ non admittuntur ab alimentalibus ad mixtionem cum illis, sed ab his ejiciuntur, unde præcipitatio, & secessio earum emergit.

Inclinatio tamen ad crassitiem contrahendam, quam habet chylus, & sanguis, de qua supra mentionem feci, sunt causa principalis congregationis talis humoris: consistit hujusmodi inclinatio respectu chyli in a-

cido

cido excedente, quod in digestione accepit à fermento nimis acido ventriculi, vel ab alia causa de cruditate acida descripta; hoc acidum quotiescumque à particulis balsamicis spiritosis, & alimentalibus chyli reprimitur nullum infert detrimentum, quando verò ab eorum mixtione solvitur, & dominium usurpat in massa chyli, vel intra venas lacteas existente, vel in glandulis commorante, tunc secundùm aliquas portiones coagulatur, & in humorem crassum obstruentem degenerat. In hoc sensu accipienda communis doctrina de cruditate ventriculi, quæ sit causa obstructionum. Si enim accipiatur pro cruditate crassa, huic non permittitur ingressus intra lactearum orificia, sed solùm illi tenui, habenti inclinationem ad coagulationem modo explicato. Pariter si acidum fermentum glandularum à multis admissum pro lymphæ generatione, excedat, & sit nimis in aciditate activum, susceptum in suis porositatibus chylum coagulat, & condensat, cùm proprium sit acidi fixi salini coagulare, & condensare; Sic etiam glandulæ susceptam serositatem ab arteriis in lympham præparandam aciditate condensando in humorem crassum obstruentem commutant, & sanguinem ipsum per has circulantem condensando disponunt, ut per capillares venas transire non possit, sed in eis immoretur, & quiescat, cum obstructione dictorum vasorum: Acidum in sanguine excedens, vel causa chyli nimis acidi, vel causa alia externa, vel causa depravatæ effervescentiæ, humores crassos in corpore cumulat obstructionum causa. Ab his habemus, acidum esse semper principium humoris crassi, & consequenter obstructionis principalem causam.

Ab Antiquis designata fuit talis causa in humore melancholico acido contumacissimas obstructiones pariente, in pituita, quam acidam, & austeram denominarunt, & demonstrata in curatione obstructionum, omnia enim ab ipsis dicta deobstruentia acidum debellant; pro hac doctrina faciunt quæcumque dicta sunt de Ictero nigro, de Cachexia ab humore melancholico, & de cruditate ventriculi acida.

Hinc animadvertendum obstructiones esse producta potiùs morborum, quàm causæ istorum, semper oriuntur à ventriculi, & sanguinis morbosa indispositione; id observamus in morbis longis, & chronicis, in quorum principio nulli hypocondriorum tumores, nulla durities in abdomine, & in augmento, & declinatione, ubique tumores, ubique durities, quæ non sunt causæ morbi longi, sed producta istius, eò quia à morbo longo depravata massa sanguinis in cachochimiam degenerat, & ab excrementorum redundantia vasa in partibus Hypochondriorum obstruuntur Lienis, & Hepatis, & Pancreatis Parenchimata, & porositates humore craso infaretæ tumores præbent.

Si ab acido ventriculi, & glandularum, & sanguinis excedenti, seu exaltato obstructiones oriuntur, rejicienda venit sententia Antiquorum, & etiam nostræ ætatis Medicorum determinans obstructiones mesenterii ab intenso calore hepatis, ventriculi calorem debilitante, & ad se ipsum tamquam cucurbita trahente, à calore debilitato cruditatum proventus, à quibus obstructiones.

Calorem hepatis incrasare humores in vasis Hypochondriorum, ut cum Antiquis hodie etiam Medicorum ignara plebs tenet, à circulatione sanguinis falsum esse demonstratur; impossibile enim est humorem in continuo motu existentem à qualibet causa etiam intensè calida incrasari, cùm vix incalescat, ut patet in aqua decurrente, sub radiis solaribus Æstatis tempore. Ulteriùs semper cum obstructionibus mesenterii conjuncta esse deberet illa totius Hepatis, quia si calor istius distantes humores in vasis mesenterii existentes incrassat, & adurit, multò magis debet incrasare, & adurere humores in propriis permanentes, sed obstructio mesenterii adest sine obstructione hepatis multoties, ut colligimus ab ipsis Auctoribus, consequenter talis causa rejicienda. Triplex membrana ventriculum componens hanc transpirationem caloris à cavitate ventriculi ad exteriora prohibet, & præcipuè exterior à peritoneo derivata, cujus porositates à calore excedente, quia exsiccante potiùs restringuntur, quàm dilatentur, ut patet in foliis membranæ pergamenæ; & si dilatantur pori dictarum membranarum, major quantitas particularum calidarum à suprastantibus partibus in illas influere oportet, cum caloris augmento potiùs, quàm detrimento.

Addo, calorem à natura partibus concedi determinatum à mensura sui officii, quæ sibi solùm prospiciunt parùm caloris largita est natura, plus verò illis, quæ sibi, & aliis, multùm illis, quæ sibi, & toti. Hepar sibi solùm prospicit calore suo, quo utitur pro unica sui nutritione, cùm à munere sanguificationis exemptum fuerit evidenti demonstratione desumpta à venis lacteis, ab ejus substantia separatis. Et solùm relictum est munus percolatorii in secretione bilis à sanguine, in quo caloris actio non requiritur, cùm à sola dispositione organica perficiatur. Si calor in hepate ex sui natura est debilis, impotens etiam erit ad incrassandum sanguinem in vasis mesenterii, & ad dilatandas ventriculi porrositates, etiamsi præternaturam intendatur. Præterquamquòd calor hepatis suum augmentum debet suscipere ab arterioso sanguine, à quo omnes partes suscipiunt, sicut ejusdem suscipiunt conservationem, & hepar parvas habet arterias, consequenter ad parvam intensionem caloris perveniet, quæ est insufficiens ad præstandos illos effectus, quos decantant Antiqui, & suprà recensiti.

Signa obstructionum mesenterii sunt calor in Hypochondriis, quæ est effectus obstructionum ob impeditam transpirationem humorum in vasis obstructis, non causa obstructionum, hic calor à cibo augetur, à cibo enim quisque incalescit, quapropter magis incalescunt, qui calorem cum aliquo excessu à causa præternaturali receperunt; pulsatio arteriæ in dorso, vel in Hypochondrio, præcipuè cum glandulæ mesenterii tumefiunt, comprimunt enim ramos arteriæ cæliacæ, & ex istarum compressione pulsatio fit valdè sensibilis, eo modo quo à compressione arteriæ in carpo manus facta magis arteria pulsat, & vehementiùs. Gravitatis sensus in Hypochondriis à cibo est signum obstructionis, non solùm quia ventriculus plenus cibo partes mesenterii obstructas comprimendo, sensum gravitatis in istis partibus efficit, sed etiam quia calor in fermentatis alimentis existens introducta effervescentia, & incalescentia in humore in partibus obstructis contento, ab hac vasa istarum valdè distenduntur cum gravitatis sensu.

Ab eadem incalescentia humores in vicinis partibus contenti effervescentes, vapores ad caput, ad cor transmittunt, cum passione, & molestia utriusque. Ab eodem calore etiam in materiam crassam, & cruditates in intestinis stabulantes agente, flatus, & rugitus in ventre fiunt. Difficilis respiratio sæpè molestat, quia ab inflato à flatibus ventriculo elevatur, sustentaturque diaphragma sursum versus pulmones, cum impedimento suæ liberæ, & expeditæ extensionis, & constrictionis, unde difficilis respiratio.

Prognostica. Per se non est affectus lethalis, molestorum tamen symptomatum radix, & ad Cachexiam, & Hydropem viam parat.

Curatio obstructionum à causis petenda; hæc cùm sit aciditas excedens ventriculi, moderanda, & ad statum naturalem reducenda; & quia ventriculus cum hac imperfectione cruditatibus redundat, hæ evacuandæ prius lenientibus solùm, & cum *Aqua Tetutii*. Sanguinis missio nullum habet locum, quia istius nulla abundantia, & si habet vitium, hoc est in qualitate, ideò alterantia contraria exigit; & quia hoc vitium est in acido, ideò eadem remedia supradicta de cruditate acida ventriculi, de Cachexia pituitosa, & melancholica conveniunt. Obstructio, cùm sit ab humore fixo quiescente, attenuantia, & incidentia, & volatilitate motum communicantia exigit; talia sunt acidum infringentia, itaut tota cura redigatur ad remedia, quæ acidum temperant.

Inter hæc numerantur simplicia, & mineralia: Primi generis sunt *Cochlearia*, *Beccabunga*, *Nasturtium aquaticum*, *Raphanus sylvester*, *Piperites*, *Ruta muraria*, *Absynthium*, *Fumaria*, *Marrubium*, *Hysopus*, *Centauria minor*, *Chamædrios*, *Persicaria*, *Milzatella*,

la, *Lingua Cervina*, *Cicuta*; omnes herbæ Cephalicæ, *Radix Angelicæ*, *Helenii*, *Gentianæ*, *Scordii*, *Contrayervæ*, *Vincetoxici*, *Radix. Asari*, *quæ in substantia*, *& vino exhibita*, *est vomitiva*: *in aqua est aperitiva*, *deobstructiva*; *Juniperinum lignum*, *& istius grana*, *Cortices Tamarisci*, *Fraxini*, *Sassafras*, *grana Sambuci*. Ex istis parantur Decocta, Syrupi, Apozemata, Oximel; Aquæ, Spiritus, Succi; & si istis adjungantur purgantia, sed in dosi, qua blandè moveant, componunt medicamentum singulare ad tollendas obstructiones, eodem enim tempore, quo humores attenuantur, & inciduntur, etiam purgantur.

Purgantia magis propria sunt *Rhaubarbarum*, *Fol. Sennæ sine caudicibus*, *& rad. Hellebori nigri*, *& pro qualibet libra Decocti infundantur* ʒ. *ii. cujuslibet*; notandum cum *Etmullero*, purgantibus addendum semper *Sal. Tartari*, quod est menstruum extrahens purgantium virtutem.

Medicamenta in hoc morbo minus ingrata, sunt vina parata cum dictis Simplicibus; hæc in Sacculo uniuntur, incisa, si viridia, leniter pulverizata, si sicca; alius pariter paratur nodulus cum purgantibus eodem modo præparatis, quibus semper addatur *Sal Tartari ad* ʒ. *iii. &* ℥. ß. & isti noduli in vino infunduntur, quod in loco calido, vel supra cineres calidos per duos dies reponendum, & de hoc bibendum bis in die, & pro quantitate purgationis, vel minuenda, vel augenda quantitas vini, vel medicamentorum purgantium. Formulas nodulorum, vide in *Etmullero fol. 161. & fol. 235. institut. medic. thesi. 12. & de Obstructione partium Abdominis.*

Mineralia remedia sunt ex *Marte*, ut istius *tinctura*, præcipuè cum succo pomorum præparata, *Crocus Martis aperitivus*, *Tartarum Chalybeatum*, *Syr. Chalybeatus*, *Oximel Chalybeatum*, & etiam *Chalybs* in substantia modo superiùs descripto; vel cum aliis infundantur *limatura Chalybis* in nodulo separato, ideò *pulvis Cachecticus Quercetani*, summæ est efficaciæ. *Antimonium*, *tinctura istius*, *& Diaphoreticum*, *& Nitrum stibiatum*, *& Tartarum*, ut tinctura ejus, sed præcipuè *Sal tartari volatilizatum*. Hujusmodi remedia misceri possunt cum supradictis.

In horum remediorum usu stolidus timor abjiciendus, quem caliditas illorum aliquibus Medicis incutit, qui observantes calorem in obstructionibus vigere, calida rejiciunt remedia, ne calorem augeant, cùm calor in obstructionibus non sit considerandus, ut causa istarum, in quo casu essent rationabiliter timenda remedia calida, sed considerandus ut effectus obstructionum, prout superiùs dicebam, ideò calidis, ablata causa caloris, nempè obstructionibus reseratis, cessat necessariò calor, & in hoc verificatur doctrina *Hipp.* aliàs allata *de loc. in hom. Curationes morborum perfici*, *& contrariis*, *& similibus*. In hoc casu, in quo adest calor, sed ab obstructionibus, extinguitur remediis calidis, quæ reserant obstructiones causæ caloris.

Licet hìc animadvertere *Hipp. in cit. loco de loc. in hom. num. 38.* ubi verè agit de obstructione carnium, & cutis, pro curatione sudorem promovere, & nos docet in omni obstructione sudorem promovendum esse, cùm hic semper succedat cum humorum attenuatione, & fusione, & quæ sudorem excitant, obstructiones etiam tollunt.

Diœta debet esse optimi succi aromatibus mixtis, à quibus acidum infringitur vinum generosum, licèt videatur acido contrarium, dum ex Hipp. *famen sedat*, tamen quia auget symptomata hujus morbi, nempè calorem, & evaporationes ad caput, & ad cor, ab eo abstinendum.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QUARTUS.

IN LIBRUM

HIPPOCRATIS

DE VIRGINUN, ET NATURA MULIEBRI, ET MULIERUM MORBIS

ADNOTATIONES.

Ractaturus de Morbis Mulierum secundùm Hipp. sententiam, hanc sinceceram, & puram invenire credidi in ipsis Libris, quos Hipp. nobis demandavit, de Virginum, de Natura Muliebri, & de Morbis Mulierum; ideò decrevi Adnotationes quasdam in hos Libros colligere, quæ ad mentem Hipp. aperiendam sufficerent. Per commentum enim dictorum Librorum ita excresceret opus, ut fastidio, & tædio Lectorem afficeret.

DE VIRGINUM MORBIS.

TEXT. I. *Principium sit mihi compositionis eorum, &c.*

PRæmittit tamquam prooemium Hippocr. necessitatem cognoscendi morborum naturam *in divisibili* (legit *Foesius*, *in singulari*) per quam morbi ad invicem distinguuntur, cùm à particulari hac cognitione, ad universalem morborum naturam cognoscendam perveniamus, & hoc modo scientiæ, & artes constituuntur à singularibus notionibus manifestis, ad universales, & prima principia ignota transeundo. Hac ratione distinctionem morborum designat, quorum causa est maximè occulta, ut *Morbi sacri*, *Morbi attoniti*, & *Morbi cum timore*, & *terrore*; hos dilucidandos in Virginibus assumit Hippocr. ac si hoc solùm Virgines afficerentur; quod factum credo, quia in Virginibus magis frequens timor, & terror. Hæ in tempore, quo fit descensus, seu eruptio mensium, qui communiter determinatur ab anno duodecimo, & tunc sunt nubiles, si horum non contingat eruptio, sanguis paratus ad fluxum, & à cibo, & potu continuo auctus, exitum non inveniens à clausis vasorum orificii *resilit*, idest reversione ad superiora fluens colligitur in vasis *circa cor*, & *sceptum transversum*; proprium est enim fluidi ad suum principium, vel loca ei vicina recurrere vasibus, per quæ à suo principio defluxit, ad idem retrocedendo viam præstantibus, quando impeditur ab incepto motu, & cogitur revertere.

TEXT. II. *Cum ergo hæc repleta fuerint, Cor fatuum fit, &c.*

Hoc in loco describit symptomata concomitantia passionem hystericam, quæ *est congeries symptomatum, à quibus actiones naturales, modo animales, sæpius vitales læduntur ab uteri vitio*. *Cor fatuum fit*; fatuum debemus accipere in eo sensu, in quo accepit *Foesius*, *pro tardo*, & *etiam inordinato*, & *inæquali*, cùm fatui sint inordinati, & inæquales, cum errore in suis cogitatis, & factis. Talis est pulsus in passione hysterica, tardus, parvus, obscurus, & inæqualis. Non mirum, si corde valdè affecto, quale demonstratur à pulsu, oriatur *totius torpedo*, & præcipuè capitis, cùm in passione cordis deficiant capiti, & nervis spiritus, & in deficientia *delirium* insurgat, cùm deficiente spiritu, saltem respectu suæ actionis phantasmata, & rerum imagines confundantur, rectore sublato. Causam horum symptomatum agnoscit Hipp. repletionem vasorum cordis, & partium circa hoc. Ad confirmationem hujus causæ paritatem proponit *sanguinis à longa sessione in coxis depressi*, humiliati, & à necessario motu abstracti, ob plenitudinem coacervatam in venis coxarum, & crurum, à compressione vasorum, à sessione impediente circulationem sanguinis à partibus inferioribus ad superiora; unde necessaria stagnatio sanguinis cum plenitudine vasorum, à qua deprimitur, & humiliatur spiritus animalis in dictis partibus existens, & ejus actio, fluxus, & motus sufflaminatur, *unde torpor*, & *impotentia motus in Cruribus*, & *Coxis*, *usquequò sanguis ad se ipsum*, nempè ad suum cursum, & spiritus ad expansionem, & ad solitam actionem *revertatur*. Ita sanguis replendo vasa cordis, & partium circa hoc existentium, torporem, & alia symptomata inducit. Hanc sententiam Hippocr. secutus est *Higmorus*, qui passionem hystericam reducit ad sanguinem copiosius irruentem ad pulmones cum plenitudine istorum. Ab hac plenitudine causam omnium accidentium passionis hystericæ deducit Hippocr. nam *præ acuta inflammatione*, nempè præ magna caliditate, seu phlogosi, quæ inflammationis nomine quandoque designatur, ab effervescente in vasis sanguine, accensa. *Insanit*, turbante calore intenso phantasmata, ex quorum perversione error in judicio. *Præ putredine clamat*; putredinem considerare debemus secundùm qualitatem, non secundùm substantiam, & dicitur putredo secundùm quid, vel putredo inchoativa, vel secundùm partem, consistens in pravis qualitatibus acribus, quas sanguis conculcatus, & depressus præ plenitudine contrahit, à quibus vellicaræ partes sensitivæ circa præcordia ad clamores edendos stimulatur æger. *Præ caliginositate timet*, *ac formidat*; in his verbis, causam timoris in spiritus animales caliginosos refundit Hippocr. tales evadunt à tetris fumis, à stagnante sanguine elevatis, & spiritibus mixtis; in hac caliginositate decurtatio animæ sensitivæ, quæ nil aliud est, quàm spiritus animalis concentratio in seipsum cum restrictione, quam causam timoris statuit *Vvillisius*, proficiscitur. *Præ compressione verò circa Cor* à plenitudine sanguinis *strangulatio supervenit*; *præ sanguinis autem malitia animus mœrens*, *ac anxius malum attrahit*; legit *Foesius*: *ob sanguinis autem vitium animus anxietudine*, & *impotentia conflictatur*, & *malum contrahit*. A corporis passionibus animum passione angi unusquisque experitur, & unio animæ cum corpore persuadet, per quam animæ passiones corpori, & istius passiones animæ fiunt communes. Passiones animi à vitio sanguinis sunt; anxietas, quæ *est inquietudo corporis frequens*, orta à strangulatione, à passione cordis oppressi, à vellicatione partium spiritalium, & oris ventriculi: ab anxietate mœror, ob apprehensionem objecti tristis perniciem minantis, & crescit mœror, si apprehensio sit major, quàm sit passio. *Sed & alium horribiliter compellat*, & *in puteos prosilire*, & *incidere*; legit *Foesius*, *præcipitare jubet*; & *strangulari*; rationem horum symptomatum reddit Hippoc. *quia tamquam meliora hæc*, & *omnem vitæ utilitatem excedentia censet*, in quo judicio delirium consistit, ac si à spectris suggererentur prædicta mala strangulationis, & præcipitationis in puteum esse meliora utilitate vitæ. Subjungit: *Aliquando verò sine spectris*, & *phantasmatibus voluptas quædam adest*, *ex qua mortem*, *velut bonum amatur*, & est magna mentis alienatio. Terminat Textum Hippoc. cum his verbis: *Postquam autem resipivit homo*, *Mulieres*, *tum alia multa*, *tùm pretiosissimas muliebres vestes Dianæ consecrant à Vatibus id jubentibus deceptæ*, etiam Hippocr. tempore in usu erat, quod nostris temporibus usitatissimum est.

Quamvis hæc Hippocr. sententia sustineri possit, mihi tamen probabilius videtur cum *Vvillisio* determinare hystericam passionem esse motum convulsivum in nervis infimi, & medii ventris, ut experientia confirmat. Non sentio verò cum eodem hujus motus causam esse aliquando in capite, nisi à causa externa accidentali, quæ moveat internam, quæ semper est in utero, & in istius vasis. Suppressis enim mensibus sanguinis plenitudo colligitur in utero, fermentante hoc sanguine in dictis vasis, & motu proprio suarum particularum, & motu inspirato à fermento uteri specifico, fumi malæ conditionis elevantur, à quibus lacessiti nervi infimi, & medii Ventris, in motus convulsivos abeunt, à quibus explicantur omnia symptomata in hysterica passione obvenientia, prout videre est in *Vvillisio de motibus convulsivis cap. de hysterica passione*.

TEXT. III. *Cæterum Curatio*, *ut hinc liberentur sanguinis detractio*, *&c.*

Curationem proponit sanguinis missione, quæ in casu proposito Virginis in principio menstrui fluxus existentis, in brachio est exercenda ad demendam plenitudinem, cum revulsione vasorum uteri. Hoc remedium, nisi virium debilitas, rejicere potens est. Symptomate sæviente sanguinis missio etiam imperanda à brachio, prævenire tamen accidens melius est, sanguinem apparentibus primis indiciis mittendo, cùm à pede missus copiosiorem fluxum sanguinis ad uterum promoveat cum damno mulieris, pro hac operatione exercenda mulierum consensum difficile est obtinere, stante præjudicio universali istarum sursum trahi sanguinem, hoc à brachii venis emisso, ob irrationabilem earum-

dem

dem contumaciam Medici assentiri coguntur. Pro præservatione ab effectu jubet Hippoc. *Fœminam viro conjungi*, eò quia à coitu excalefactæ partes genitales Fœminæ, vasa rarefiunt, & dilatantur, viam fluenti per ea sanguini liberam concedendo apertis orificiis. Si sanguinis missio non prodest, adhibenda remedia, quæ proponit *Hipp. lib. 1. de Morb. Mul. num.* 100. & alibi describentur.

DE NATURA MULIEBRI.

TEXT. I. *De Muliebri Natura, ac Morbis hæc dico, &c.*

CAusam Morborum in Mulieribus duplicem hic statuit Hippocr. *Deum* primò, quia miranda in istis observantur humano ingenio obscura, itaut ad Deum referenda esse videantur. Secundò *naturam muliebrem*, quam scrutatur à colore, à quo diversitatem temperamenti colligi universa Medicorum Schola concludit, & temperamenti diversitas, remediorum diversitatem indicat; reliqua in Textu sunt clara.

TEXT. II. *Si aqua intercus in Uteris oboriatur, &c.*

Signa hujus affectus primò proponit, qui est Hydrops Uteri, idest redundantia aquæ in utero, ab Hippocr. nomine *aquæ intercus* appellati. *Menses deteriores fiunt* secundum colorem, & substantiam sanguinis ob vitium principii sanguificationis, *sunt pauciores*, cum ab aqua in utero collecta comprimente, vasa angusta fiant, & nisi subtilior pars, & magis fluida exeat, & ex toto compressa à quantitate aquæ, per quam *Venter intumescit*, ut gravidam repræsentet, *deficiunt omninò*. *Mammæ siccæ fiunt*, laxæ, & detumescentes, ac graciles, signum certissimum falsæ gravidationis ab uteri intumescentia demonstratæ; in vera enim tument, & duræ sunt, dum incalescente in hac utero ob concursum copiæ sanguinis, mammis, cum quibus uterus valdè consentit, calor communicatur, à quo vasa dilatantur; & copiosiorem sanguinem recipiunt cum intumescentia, & à copioso spiritu impletæ soliditatem, & duritiem accipiunt, quibus deficientibus graviditatem abesse determinandum. *Calor*, idest febris, *& aqua*, idest universalis redundantia *seri corripit* cum gracilitate oris Uteri, tangenti conspicua, hæc gracilitas, seu tenuitas, vel macies, est à deficientia boni alimenti, quam aqua in utero contenta parit, & dolore circa enarratas partes, quæ in vera gravidatione non advertimus; nam in hac concursus copiosi sanguinis ad Uterum os istius crassum reddit, & fœtus, dum augmento sui ventrem tumefacit, & extendit dolorem non præbet; hujus præsentia corpus molestum, quale est aqua, prava qualitate acri donata, in utero contineri supponit, non fœtum, qui utero non est molestus, nisi cùm est maturus.

Causam dicit esse *abortum*, cujus ratio petenda est ab Anatomicis. Observatum est ab his tempore gravidationis incrassari interiorem membranam uteri musculosam, fibrosam, & porosam, itaut in fine gravidationis crassities ad magnitudinem duorum digitorum transversorum perveniat. Hujusmodi crassitiem acquirit membrana à copia sanguinis ad hanc fluente, dictas fibras, porositates, & interstitia implente, & ad turgentiam vasa sanguiflua, & præcipuè arterias tempore gestationis elevante. Hæ dilatatæ, ut arterias emulgentes emulentur, dictam copiam sanguinis effundunt, quam venæ totam absorbere non possunt, observatione anatomica demonstrante, paucas esse in utero venas respectu multitudinis arteriarum, ideòque illas esse insufficientes ad recipiendum sanguinem ab istis delatum, quando copia sanguinis in arteriis redundat. Sanguis collectus in membrana fibrosa, uteri gestationis tempore edito fœtu paulatim emittitur, & uterus hoc modo detumescit, naturalique magnitudini restituitur in lochiorum expurgatione. Expulsionem sanguinis adjuvant fibræ dictæ membranæ extensione, & contractione, sicut adjuvant expulsionem fœtus. Quapropter in abortu cùm fibræ sint maximè debiles, quia abortus fit à causa præternaturali, & violenta, à qua dicta fibræ debilitantur, hinc deficit coadjuvans expulsionem sanguinis, qui remanens in dictis fibris, porositatibus, interstitiis, si fuerit ex sui natura valdè serosus hydropem constituit, qui non fit in partu naturali, in quo fibræ, ut plurimùm robustæ sunt, ideò ab abortu, non partu hydropem uteri sequi sancivit Hippocr. quod ut plurimùm intelligendum est. *Ab aliis etiam causis fieri hydropem* dixit Hippocr. & sunt omnes illæ, quæ humorem serosum in copia colligere in dicta membrana fibrosa, in suis porositatibus, in suis fibrarum interstitiis, vel in ipsis fibris, quia serum recipere possunt, ut sunt tumores Uteri comprimentes Vasa lymphatica, quibus abundat Uterus, & cursum liberum lymphæ impedientes: quapropter stagnans lympha in loco compressionis distensione vasis præcedente, subsequitur disruptio, excurrente per apertum orificium lympha in dictam membranam. Hyatides, seu vesiculæ in Uterum erumpentes ex dilatatione Vasorum lymphaticorum ruptæ hydropem faciunt. A liene Uterus serum suscipere potest à Vasis sanguifluis hæmorrhoidalibus ab hoc viscere derivatis, & secundùm aliquas ramificationes Utero implantatis, quæ consensum Uteri cum liene stabiliunt.

Curationem ultimo loco proponit, & primò *doloris sedationem* imperat, antequam purgantia exerceat, ut alibi de doloris curatione docuit. Pro hoc *calida lavacrum adhibet, & tepefactoria*, idest fotus humidos cum herbis anodynis in aqua decoctis paratos, & calente decocto moderatè, pars dolens fovenda. *Sedato dolore purgandum*. Purgantia serum nostra ætate magis usitata in hoc casu, relictis validis antiquorum sunt *Syr. de Spina Cervina secundùm descriptionem Augustanam, vel tres, aut quatuor unciæ succi Ireos nostratis, vel alia Hydragoga. Fomentum ex stercore bubulo* proponit post purgationem universalem, non ad dolorem sedandum, sed ad resolvendam materiam in Utero, vel ad ejus expulsionem promovendam, quam dictum stercus perficere potest suis particulis salinis, & sulphureis volatilibus; ideò post hoc fomentum ad eductionem aquæ ab utero per pessaria ibi in textu descripta. Alia vide *apud Aetium tetrab. 4. serm. 4. cap. 79. Si hæc non sufficiant, provocandi menses*. In hunc finem jubet reiterari prædicta, sed istis substitui possunt, quæ dicenda sunt *de mensium suppressione*. Dictis remediis addit remedium paratum *è cortice Crethmii*, idest *Dragonteæ*, seu *Serpentariæ, Peoniæ granis nigris, & Sambuci fructibus*, seu *baccis* in vino assumendum; hæc enim omnia menses movent, sicut *& mercurialis*, quæ non solùm menses promovet, sed etiam alvum lubricam conservat; ex quo consilium habemus, alvum lubricam servandi. *Molle victum* proponit, quia facilis digestionis; hujus conditionis alimenta sunt exhibenda. Curatio *erit tuta, si gravida remaneat*. Vide *lib. 2. de Morbis n.* 59. 60.

TEXT. III. *Si Uteri ad hepar accesserint, muta derepentè fit, &c.*

Alteram suffocationem Uteri, seu potiùs affectionem hystericam hìc proponit Hippocr. in qua vocis defectus observatur. Tamquam principale symptoma improviso superveniens, sine ullo præcedente morbo, vel alio symptomate, cùm *sana sit mulier*, ut ait textus. Hujus causam dicit esse Uterum, cùm ad hepar accesserit. In hac sententia censendum est Hippocr. non sentire uterum quoad substantiam ascendere ad hepar, cum ligamenta, quibus variis partibus firmiter alligatur, ascensui resistant; sed ascendere quoad auram ab eo emanantem, modò ad unam, modò ad alteram partem. Ab harum affectione diversa symptomata oriuntur. Aphonia in hoc casu determinavit hepar ab aura maligna uterina læsum, eò quia observavit forsan aliquando læso hepate difficultatem respirandi supervenire, ut patet in tumore, & inflammatione illius, ob consensum, quem servat cum Diaphragmate respirationis instrumento, & quæ respirationem lædunt, voci etiam læsionem inferunt; sed ab Anatomia melio-

meliorem rationem accipimus, cùm hæc demonstret principale vocis instrumentum esse nervum recurrentem, quo præciso vox aboletur; ideò censendum auram uterinam dictum nervum hunc motu spasmodico afficiendo, vocem etiam supprimere. Causam talis ascensus demonstrat in illis verbis: *Fit autem hujusmodi ascensio in Virginibus maximè antiquis, & viduis, quæ juvenculæ sunt, & pepererunt, ac viduæ manent*. Per Virgines antiquas intelligit eas termino defectus mensium proximas, & cum horum diminutione, quæ in tali termino semper observatur, in hac diminutione excrementa solita excerni cum sanguine retinentur, retenta malas contrahunt qualitates; hæc excrementa paulatim in fumos resolvuntur, & dictis qualitatibus pravis dictos nervos afficiendo, hystericam affectionem cum aphonia pariunt, & paulatim in fumum resolvuntur. In Viduis juvenibus seminalis materia consueta per coitum in copia excerni retinetur, quæ putredine, vel alio modo depravata dictam parit affectionem, nervos recurrentes pravis fumis vellicando; quapropter hæc suffocatio in Virginibus ab humore excrementitio sanguinis, in Viduis à semine determinanda. *Dentes conserit*, quia nervi clausuræ oris inservientes convulsione, seu contractura afficiuntur, ut nisi vi os aperiri possit, quia vi resistentia contractionis nervorum superatur. Dentium, & oris constrictio aphoniam facere potest, & etiam fovere. *Color in facie niger fit*; in aphonia fit, quod in suffocatione observamus, in qua sanguinis copia in venis capitis stagnat, & per carnes diffunditur, à quo primò rubet facies, paulò post nigrescit.

Curationem auspicatur à *depulsione* Uteri, sursum ascendentis ad inferiora, vel *manu*, vel *deligatione*, *& constrictione Ventris cum fascia*. Hujusmodi operatio videtur confirmare sententiam de Utero secundùm suum corpus ascendente, quam si veram existimavit Hippocrat. deceptus est à globulo in affectione hysterica sensibili in partibus Ventris, qui non est Uterus, sed portio intestinorum, & partium istis unitarum, quæ per contractionem spasmodicam nervorum contractæ in globum conglomerantur, uteri speciem repræsentantes. Hujusmodi contractio nervorum per compressionem manus, vel ligaturæ tollitur, cùm nervi ab hac cogantur ad extensionem, evanescente contractione, & ab eadem compressione fumus à materia prava Uteri exhalans compressus figitur, condensatur, & ejus motus supprimitur; ideòque dicta compressio juvat, ac si Uteri corpus eadem esset deprimendus: *Vinum generosum*, quia *odoratissimum*, exhibet ad dissipandos fumos malignos, & ad roborandos spiritus. Hìc notandum, pro excitatione à paroxysmo vinum esse optimum, pro præservatione aquam meliorem, cùm ab hac prohibeatur illa fermentatio humoris, per quam malignam qualitatem contrahit, & à vino vires, & efficacia communicatur pro resolutione evaporationum malignarum. *Suffitus & Utero, & Naribus* adhibet ad symptomatis ablationem. *Naribus fœtida Utero odora* applicat. Fœtida molesta nervis, quia pungunt, hoc ad motum excitant suo motu spiritus, & sanguinem quiescentem excitant, & ad motum revocant cum excitatione à paroxysmo, restitutus spiritus, & sanguis suo vigori causam morbificam resolvit. Aliqui putant fœtida vapores uterinos malignos, vel resolvere, vel repellere. Odorata, quia utero specificè grata, hunc recreant orificia vasorum istius, & porositates aperiunt; his apertis exit humor putridus, & malignus, ut in praxi observatum est, cum hysterici paroxysmi extinctione. Uterus ab odoratis recreatus, materiam malignam, si non expellit, resolvit, vel corrigit. Excitant à paroxysmo *radix Petasitidis exsiccata, & pulv. ad ʒ. i. in vino exhibita, & grana Peoniæ vel nigra, vel rubra num. v. pul. & in vino exhibita*; *Semen Pastinacæ expertum est, & Semen Verbenæ ad ʒ. i. ß. in vino*; addi potest *pulvis spicæ Nardi, vel Cymini* ℈. *i. Lapidis Agatæ* ʒ. 1. *in vino, & est arcanum*, etiam si in nares insuffletur. *Pulvis Riverii summè valet*. *Filix decoquatur in aqua, vel vino*, & de eo fiat cataplasma, & distendatur super ventrem à stomacho, usque ad pudenda, & est expertum; idem facit *Absinthium, vel Levisticum, vel Hysopus*. *Folia Tabaci in umbilico ponantur, ejusdem fumus ore exceptus sedat hystericam passionem*, si apparentibus signis invasionis, ad usum reducatur. Notandum, de sanguinis missione verbum non facere Hippocr. & quidem in paroxysmo non convenit, ob virium languorem, & spirituum defectum, seu potius depressionem, nec pro præservatione, cùm proveniat ab humore excrementitio, ob pravam ejus, & malignam qualitatem, per quam semen in excrementum degerat, & sua prava qualitate massam sanguinis inficiendo, plurium excrementorum generationis in dicta massa est occasio, à quibus purgatio indicatur; ideò Hippocr. *postquam resipuerit mulier*, purgationem præscribit, quæ humoribus excrementitiis convenit, & præcipuè si vidua humoribus acribus abundaverit, qui semini cum sanguine, à quo elaboratur mixti facilem reddunt istius corruptionem, & quia texturam seminis acrimonia pervertunt, & quia fermentationem corruptivam in eo inducunt. Talia excrementa sunt purgationis indicativa, pro qua uti possumus *pilol. de Sagapeno, fœtidis, & extracto Brioniæ*, exhibendo *Lac Asininum* post purgationem, ut qualitas prava acris residui humoris in utero corrupti attemperetur, & fermenti pravitas humorem corrumpens corrigatur à lacte. Reliqua per se nota sunt, & sunt directa ad impediendam seminis corruptionem, quia omnia balsamica, quæ utero applicantur, quasi novisset semen fœmineum dictum à lacunis Uteri effluere. Solùm adverto, pro *Bupresti* accipiendam esse *herbam Coriandri*, in cujus defectu uti possumus semine, & pro *Netopon*, quod est Unguentum ex aromatibus conditum. Quod cum nostris aromatibus parare possumus, & dissolutum in aliqua aqua odorifera, in uterum injicere. Pro integra curatione Virginis *Conizam, seu Pulicariam cum Castoreo in Vino jejunæ Virgini exhibet*. Hæc remedia movent menses, & fermentum Uteri corroborant, à cujus corroboratione fluentis sanguinis, etiam naturaliter cessantibus mensibus, corruptio prohibetur; ex quo arguimus; non aliam habere intentionem Hippocr. nisi menses movere purgatione prohibita, cùm suffocatio à solis mensibus diminutis procedat, sine excrementorum redundantia; nec sanguinis missio est necessaria, quia ab hac non aufertur impedimentum menses retinens, sed solùm ab eis, quæ menses movent, & fermentum uterinum corroborant; loquitur enim de Virgine vetula proxima tempori, in quo menses naturaliter deficiunt, & in quo minuitur copia sanguinis, & fermentum uterinum principalis causa fluxus menstrui debilitatur, sanguini in pauca quantitate redundanti, non convenit sanguinis missio, sicut nec fermento debilitato convenit, sed satis est fermentum uterinum corroborare, ut fermentatione necessaria parvam sanguinis copiam disponat ad exitum, & hujus depravationem prohibeat, quæ duo *Coniza, & Castoreum* promittunt, *& pilol. ex Myrrha, Aloe, & Croco*. Uteris admovere medicamenta prohibet, neque odorata, quæ menses movent, quia illa vocando sanguinem ad Uterum, plenitudinem in eo inducunt, à qua impedimentum exitui mensium resistens magis contumax redditur. Odoramenta recusat circa caput, & nares, quia minorem reddunt fluxum sanguinis ad Uterum, cùm ab odoribus bonis sanguinis copia ad caput vocetur, à qua passio hysterica excitatur. Vide *lib. 2. numer. 19*.

TEXT. IV. *Si Uteri prociderint, & foras egressi fuerint, &c.*

De Uteri procidentia hìc agit Hippocr. sed non de totali, verùm de partiali, cùm de illa agat sequenti num. Textus est clarus, ut expositione non indigeat. Solùm adnoto, *Calorem habere pudenda, & sedem*, quia Uterus descendens his adhæret, premendo dictas partes, quas suo calore Uterus calefacit, & pressio sanguinem sistens in parte pressa, plenitudinis istius causa caloris est etiam majoris effectrix. *Urina paulatim destillat, & mordet*, quia Uterus delapsus vesicam premit, & urinam nisi guttatim exire permittit, in exitu per angustum locum sua salsedine rodit. & pungit partem, per quam transit, unde ardor urinæ dictus. Adnoto secundò, *Lotum* accipiendum esse *arboreum*, dum dicit *ramenta esse sumenda*, idest *rasuram*, quæ solùm

lùm de lignis dicitur, non de herbis. Vide *Mattiolum de hac arbore*. Tertiò *Vomitum esse utilem*, quia à conatu partium inferiorum ad superiora Uterus ad suum locum trahitur. Addo hunc pulverem:

℞. *Cornu Cervi*
Fol. Lauri } *a.* ʒ. *i.*
Myrtil.

Pul. & accipiat ægra in jure, vel vino aromatico, & statim redibit Matrix ad suum locum. Exterius accipe *lanam succidam, bulliat in vino generoso, & lana super umbillicum ponatur, Unguento Apostolico calido* ungatur Uterus ter, & quater, & remittetur. *Cortex Ovi, à quo pullus exclusus sit, mixtus cum pice nigra*, appositus matrici facit eam redire ad suum locum. Restituta Matrice, ad usum reducantur circuli, de quibus agit *Schenkius in observat. Folium Lapæ majoris supra caput positum, Uterum descendentem remittit*.

TEXT. V. *Si verò penitus ex pudendis exciderit, dependet velut scrotum, &c.*

De Uteri procidentia totali hìc agit Hippocr. in qua Uterus *tamquam scrotum* extra pendet. *Dolet imus venter*, quia in isto est Uterus, qui solutionem continui patitur. *Dolent lumbi*, ob connexionem vasorum, & nervorum Uteri cum illis lumborum. Textus est clarus. Solùm advetto, primò *Melli miscendam esse Resinam*, ideò Mel superare debet Resinam. *Resina* est *Terebinthina, & Cypria*, quia perfectior eligenda, *infundenda est in Uterum* hæc mixtio, postquam repositum fuerit, calorem istius conservat, & viscositate detinet Uterum, ne decidat. Secundò per *oras Uteri* accipiendum esse pudendum muliebre externum, quod pilis tegitur. *Marinellus* ibi habet, *Cerato picato illinito*, *Foesius* legit *simpliciter illinitis*, quæ lectio mihi tenenda videtur, cùm Uterus sit intromittendus, ideò lubrica paranda via illinitione *Olei simplicis*, & si illinitio fieret *Cerato picato*, hoc est ex Pice composito, ad modum dropacis simplicis, hæc potiùs difficilem redderet repositionem. Vide *numer.* 37. 38. 39. *libr.* 2. *de Morbis Mulierum*, & 40. 41. 42.

TEXT. VI. *Si Uteri adglutinati fuerint, incumbunt, &c.*

De dislocatione Uteri in hoc textu agit Hipp. & de Utero adhærente, & conjuncto coxæ, ut advertit *Foesius* in notis ad hunc librum *num.* 25. Inclinat Uterus ad coxam versus inguen, vel quia à tendine, quo coxæ alligatur, humore turgido, & pleno decurtato trahitur versus inguen, vel quia idem tendo ab irritante vellicatus contrahitur, vel quia antagonista in coxa adversa laxatur. Uteri dislocatio manu sentitur, nam compresso Ventre versus inguen ad latus vergente, ubi est mollis Venter, durus tumor cum figura Uteri persentitur. *Dolor corripit imum Ventrem*; in quo Uterus continetur, quia hic est, qui dolet, dum à tractione, nimis distenduntur ejus membranæ, & ligamentum, vel punctum, vel irritatum, vel à plenitudine nimis dilatatum, tristi sensatione afficitur, ideòque dolor coxam molestat, itaut non possit extendi, & quia ab Utero dislocato distenditur tractione ligamentum, quo ossi Ileon annectitur *circa lumbos*, *dolor* ad hos extenditur, & cùm Uterus consensum teneat cum renibus in regione lumborum, mediis arteriis emulgentibus, ideò affecto Utero, correspondet lumbis affectio. Adhæsione, & conglutinatione *suppuratur Uterus*, eo modo quo pulmonibus conglutinatis costis, suppuratio, & inflammatio succrescit; in loco enim eorum conglutinationis circulanti sanguini paratur impedimentum, & ex hujus stagnatione fit suppuratio, pro cujus curatione *linamentis*, seu turundis opus est, *& nisi uras, vel seces, fluore intereunt*, ita legit *Foesius*.

Curationem aggreditur, à *pharmaco purgante*, ut educatur humor ille, à quo ligamenta laxantur, vel implentur, vel vellicantur; hydragoga sunt magis propria, quia fluxioni magis apta. Post purgationem *multa calida*, idest valdè calida fovenda patiens circa locum doloris, & tumoris, si in aqua emollientia, & anodyna decoquantur, majoris utilitatis erit fomentum. *Cum recens lota, aut fota fuerit*, jubet, ut *admota manu cum digito os Uterorum abstrahatur*, à coxa, & ad suum locum reducatur, quam operationem patiens efficere potest, vel opera Obstetricis utatur; emollito enim tumore, & Utero, & ligamentis mollioribus factis, valdè tractabilia fiunt; ideòque cum facilitate, & sine dolore Uterus, & ligamenta ad suum locum adducentur. Ab his colligere licet, fomentum post purgationem exercere Hippocr. non ad sedandum dolorem, sed ad remittendum Uterum in suo situ, in quo, ut conservetur, suffitu utitur ex *Myrrha calonia*, idest benè depurata, *rosaceo affusa*: exsiccat enim, & corrobotat Uterum Myrrha. Valet etiam *suffumigium paratum cum foliis Mespillorum, Prunorum cum Cymino decoctis in aceto*, vel *cum Colophonia*, vel *Galbano, Castoreo, & assa fœtida super carbones aspersa*, vel *stercus Tauri cum foliis Ulmi, exsiccentur, & pulvere facto Carbonibus affuso suffumigetur*. Sequens Ceratum valet ad retinendum Uterum remissum in suo situ:

℞. *Masticis*
Thuris albi
Opoponacis
Terebinthinæ
Galbani } *a.* ʒ. *i.*
Seraphini
Resinæ liquidæ
Styracis liquidi
Colophoniæ
Ceræ q. s. F. Ceratum,

apponatur ante, & retrò in situ Uteri, postea *accipe lanam in formam pessarii redactam, & immerge in vinum infusionis Acaciæ, & Sumach, & apponatur intus ad os Uteri, deinde aliam lanam infunde in aceto, & aqua, & ponatur super vulvam, & mulier jaceat super latus sanum, & adunet crura sua, & conservet lanam, ne cadat, & ne amoveatur*. Post reductionem Uteri, & remedia supradicta, ad hunc confirmandum exhibet *grana nigra Peoniæ quinque cum Castoreo in Vino aromatico dissoluto*, possumus exhibere in bolo, & postea vinum superbibendum dare. *Unguentum Baccharim* est inusitatum, de eo tamen vide *Matthiolum*. *Oleum album*, est *Oleum purum*, & dicitur *Oleum virgineum*, quod est magis spiritosum, & activum. Considerando dictum remedium ex *Dioscoride* esse aromaticum, & spasmo conferre, corroborandi, & exsiccandi virtutem in eo cognoscimus; unde possumus huic substituere *Ceratum Capitale Montagnanæ, Ceratum ex Mastice, & Taccamacca*, addita *Nuce moscata, Cinamomo, Spica Nardi, & Camædryos*, Coxæ sanæ applicatur, quia hujus motum imperare præmeditatus est, ideò prius ejusdem corroborationem præmisit; corroboratum ligamentum Uteri in coxa sana ad hoc trahitur Uterus in alteram coxam inclinans. Et ut hoc facilius exequatur, jubet *ægram ambulare, super coxam sanam sustentaculo innixam*. *Allium crudum, & coctum plurimum edendum* consulit, quia calefacit, siccat, & resolvit, quæ omnia sunt necessaria in hoc casu, & in hujus Curatione. Si ab hoc remedio abhorreat ægra, similia in qualitate substituenda, & sunt omnia cephalica remedia, & *lignum Sanctum, Juniperinum, Lentisci, Sassafras*, parando ex istis decoctum, ex prioribus pulveres, & cum melle electuaria. Moneo tamen, ne ab Allio discedat, cùm in eo possit esse specifica qualitas Hippocr. per experientiam nota hujus morbi curativa. Pro *succo* intelligerem succum hordei, seu carnis, agit enim ibi de cibo, quare succum ad speciem cibi reducere debemus, nisi quis reducere vellet ad succum Allii, cùm dicat, *edat Allium, & succum sorbeat*, sed Allium edere, & succum postea Allii bibere, non videtur rationi consonum, ob nimiam Allii quantitatem. Cætera per se sunt clara; solùm noto illa verba *Marinelli, Abduces euntem super coxam sanam*, à *Foesio* legi in notis, *Ut in sanam coxam semel innixa, & abductæ fomentum ex Urina cum foliis Lauri infusis* adhibeatur, *moveatur*, motum hunc imperat Hippocr. ut hujus vi trahatur Uterus à parte ægra ad sanam, & ita suo loco restituatur. Post motum imperat. *A fomento Cyclaminum*, hoc est *unguento ex Cyclamine parato* utitur, Urina enim calefacit, resolvit, exsicat, & dolorem lenit, ideò in hoc casu, & præcipuè

cipuè cùm Uterus ad suum locum restitutus fuerit, ut in hoc firmetur convenit, quale est illud de *Arthanita major*, *& minor*, *& postero die*, ad calorem Uteri debilitatum à morbo, & ad magis exsiccandum, *hic suffumigetur aromatibus*. *Ex hoc morbo infœcundæ redduntur*, est Prognosticum Hipp.

TEXT. VII. *Si complicatum fuerit os Uterorum*, *&c.*

Complicatus est Uterus, quando ejus orificium clauditur, ut digito perquisitum non inveniatur, nec *Menses* per illud *fluant*, *nisi pauci*, *& pravi*, à quibus colligimus depravatam temperiem, & fermentum Uteri, & etiam organizationem istius, possent enim obstructo orificio interno Uteri fluere menses per vasa externa, eo modo quo fluunt in aliquibus gravidis, nisi vasa aliquo impedimento depravarentur. Uteri vitium palam facit, in ipso orificio, *dolor in coitu*, quem simplex confricatio orificii Uteri à membro virili in coitu parit; ex quo colligitur de ore interno Uteri, non de externo, & de clausura facta ab humore viscoso, & crasso, dicto orificio adhærenti loqui textum. Curatio etiam proposita id probat, cum abstersivis remediis conficiatur, nempè *Urinæ fomento* ad Uterum, & ablutione, seu *lavacro*, *cum decocto Lentium*, *& Unguento ægyptiaco*. An Unguentum ægyptiacum sit nostrum usitatum, non est facilè decidere; certum est, unguentum de quo textus, esse odorosum, tale est nostrum ægyptiacum, cùm huic misceatur thus; sed magis probabile est, Unguentum Ægyptiacum esse illud unguentum *album oleosum*, compositum ex *Liliis*, *& aromatibus*, quod paratur ex *foliis Liliorum*, eo modo quo paratur unguentum rosatum à dictis aromatibus, nempè *Mastice*, *Thorace*, *Myrrha*, *Styrace*, *Nuce mosc. Caryophilis*, & similibus q. s. ut resultet unguentum oleosum odoratum. *Hoc unguento post fotum*, *seu lavacrum cum decocto Lentium foveatur Uterus*, hoc est illiniatur, vel dissolvatur in aliqua aqua, vel decocto uterino calefaciente, & in Uterum injiciatur. *Si odor unguenti ad nares ascenderit*, *spes est ipsam sanam fore* prædicit Hipp. *Itura dormitum* imperat *subdititium*, seu pessarium *ex lana oleo ægyptio imbutum*, quo *Uterus foveatur* Oleum ægyptium, juxta ea, quæ dicta sunt de unguento ægyptio debet dici *Ol. Liliorum*, sed Aromaticum; fit tale, si foliis Liliorum, dum Oleum istorum paratur *Spica Nardi* misceatur. His remediis aromaticis vitium Uteri, & sui fermenti corrigitur, cùm illius vitium in frigiditate consistat, vitium fermenti in debilitate. Humoris viscositas ab aromaticis attenuatur, & ad exitum disponitur humor. Ab emollientibus, qualia sunt Lilia, viscosus humor fit mollior, & ad faciliorem excretionem, & resolutionem disponitur. Orificium Uteri induratum per emollientia mollescit acquirentibus ejus fibris facilitatem ad extensionem, & contractionem, quibus motibus liberis facilè humorem ei adhærentem expellit. His addi possunt *radix Ebuli* elixata, & fomentata, & intus, & extra. *Axungia anseris*, *& succus Porri*, misceantur, & ungatur collum Matricis per tres dies. *Decoctio Althea*, *Malva*, *rad. Liliorum alborum in oleo*, *addito vino*, in Uterum injiciatur sæpe, & etiam cum lana Uteri orificio applicetur. Suaveolentibus foveatur Uterus cum suffumigiis ex *Nuce moscata*, *Cinamomo*, *Spica Nardi*, & similibus, ori etiam pudendi applicentur *Zibetum*, *Moschum*. *Subdititia* sunt pessaria inungenda eis, quæ Uterum sine mordacitate purgent, & possunt componi cum succo *Mercurialis*, *Brassicæ*, *sem. Nigellæ*, *Myrrha*, *rad. Asari*, *Cyclaminis*, *ablato pessario*, *abluendus Uterus cum injectione aquæ*, *& aceti in pari quantitate*. Si in hoc remediorum usu menses appareant, *suffumigetur cum aromatibus*, à quibus copiosior speranda mensium expurgatio. *Suffumigata virum adeat*. Incalescente enim à coitu Utero robur acquirit pro expulsione valida humoris noxii. *Illota coeat*, lotio enim debilitat, ideòque majorem facit debilitatem, quæ coitum sequitur. *Jejuna pariter coeat*, nam in hoc statu, in quo peractæ sunt omnes concoctiones corporis nullum detrimentum à coitu percipitur. *Ex hoc morbo steriles evadunt*, est Prognosticum Hippocr. hujus affectus.

TEXT. VIII. *Si Uteri ad Coxam decurrerint*. Legit *Foesius*: *Si Uteri ad Coxendicem emineant*, *&c.*

A lectura Foesii patet, hunc affectum differre ab eo descripto *num. 6.* & magis confirmatur à versione *Foesii* illorum verborum, *si digito contigeris*, *os deprehendes in coxa*, dum vertit. *Cum digito contigeris*, *os in Coxendice deprehendes*, idest Uterum declinare ad regionem ossis Coxexendicis; & sentitur depressione forti facta Ventris circa regionem coxendici correspondentem. Signa hujus affectus sunt descripta. Causa est contractio ligamenti ossi Ileo infixi, à qua Uterus distorquetur versus coxendicem, & talis distorsio est cum dolore Uteri, sicut contractio cum dolore ligamenti, & impingendo Uterus in partes solidiores circa Coxendicem secundum orificium vasa istius comprimuntur, unde *mensium impeditus fluxus*.

Curationem proponit cum *lavacro aquæ calidæ* circa partes dolentes, ut attenuetur materia in ligamento coacervata, & hoc contractum laxetur. *Allia* exhibet ad majorem attenuationem, & ad aliqualem resolutionem, & quia specificum putat Utero, cùm frequenter in istius affectibus hoc utatur. *Lac ovillum* imperat, qua indicatione, difficile est comprehendere; cùm hoc exhibeat ante purgationem, suspicandum est Lavacrum, Allium, & Lac exhibere tamquam præparantia humorem purgandum, & etiam prout sedativa doloris, cujus sedationem superius amavit, antequam purgaret. In his ergo tandiù insistendum, donec dolor cesset, vel mitigetur. Lac ovillum eligit, quia minùs flatuosum, & etiam quia magis pingue, & ad dolorem sedandum magis idoneum. Impermixtum proponit, ut ejus virtus anodyna non alteretur, & ut advertat non exhibendum cum Allio, sed hoc usurpandum post multas horas ab Allio. Postea purgatio molienda, huic propriæ erunt *Pil. de Sagapeno*, *& Fœtidæ*; *Hydragoga*, etiam optima erunt, cùm humores subtiles, & serosi sint causa læsionis ligamentorum. Ante purgationem more solito præmittit fomentum ventris faciendum, vel cum *aqua simplici calida*, vel *cum decocto emolliente*, *spongias hoc imbutas ventri applicando*, huic succedat locale Utero, cùm provisum sit toti purgatione. Locale est fomentum ex *Fœniculo*, *& Absinthio*, fumus hujus decoctionis excipiendus in Uterum, & herbæ calidæ regioni Uteri in Emplastri formam applicandæ, quamvis fomentum accipiendum sit solùm pro remedio extrinsecus applicato. *Artemisia*, *Matricaria*, *Rosmarinum*, *Pulegium*, *Rubia tinctorum*, eumdem sortientur effectum, corroborandi Uterum, & materiam in eo contentam exsiccandi, vel ad exitum disponendi, quem in propositis remediis perquirit. *A fomento repositionem Uteri cum digito experiatur*; *hoc obtento*, *Scillam admoveto Utero*, valdè efficacem ad materiam incidendam, attenuandam, & purgandam, apponitur autem cum pessario in illius succo immerso, ut colligitur à lectione *Foesii*, *postea scillam in subdititio apponito*, cui substitui possunt, quæ dicta sunt superiùs. *Die interposito*, medicamentum, quod præparatur *cum Narcissino* adhibet; credo esse *Oleum Narcissinum ab Aetio descriptum tetrabil.* I. *ser.* I. Hæc omnia ad purgandum Uterum videntur destinata, dum subjungit, *si verò purgata visa fuerit esse*, idest si ab istis moderata humoris copia extracta fuerit, *Netopon apponito*, quod superiùs dixi esse unguentum odorosum, quod cùm sit nobis ignotum, loco istius uti licet *Balsamo apopletico*, *Oleo Nucis moscatæ*, *cum quinta essentia Citri*, *balsamo Peruviano*, *& Orientali*, os Uteri inungendo, vel dissolutum in *aqua Artemisiæ*, vel *Pulegi*, vel *Melissæ* in Uterum injiciendo, & potest bis in die unctio reiterari; *postero verò die cum unguento rosaceo*, quod odore suavi Uterum recreat, & calorem præmissi medicamenti temperat. *Apparentibus tempore purgationis mensibus ab omni medicamento supersedendum*, *& reassumenda ubi cesserint*; si verò fluxus sanguinis menstrui non correspondeat quantitati consuetæ, medicamentum in Textu descriptum pro mensium excitatione exhibendum, quod si suspectum sit pro *Cantaridibus*, exhibendum aliquod infrà suo loco proponendum; prævidit Hippocrates incommodum à Cantharidi-

ridibus, nempè *dolorem*; *& Urinæ stillicidium*, dum his symptomatibus supervenientibus in sessionem *in aqua calida* proponit, *& aquam mulsam aquosam imperat; & si menses non fluunt, & per hos non purgetur, iterum repetendum remedium*, consulit, usquequo menses fluant ritè, ex quo diximus menses omni conatu esse provocandos, antequam purgatio per alia medicamenta reassumatur. Reliqua sunt clara. Vide *lib. 2. de Morb. Mul. num. 31. & 32. 29. ad Vesicam, & sedem allabuntur, ut in hoc lib. num. 50. & lib. 2. de Morb. Mul. n. 33. & 34.*

TEXT. IX. *Si ex partu non fuerit purgata, &c.*

Cachexiam videtur describere Hipp. vel saltem istius principium ex retento puerperio ortam. Pro intelligentia hujus morbi cum sua causa, supponendum est ex anatomicis demonstrationibus in Utero esse acetabula, seu Cotylidones dicti, qui aliud non sunt, quàm vasa sanguifera Uteri, quæ extimam illius superficiem perforantia per anfractuosos velut canales, & Tubulos in eminentias quasdam in intima parte desinunt, & in superficie cavitatem Uteri respiciente orificia vasorum suæ divaricationis terminum inveniunt; per hæc orificia menstruus sanguis statuto tempore in cavitatem descendit Uteri, & ab hac extra pudenda. In prædictis canalibus, & tubulis per anfractus divaricatis, ab arteriarum numerosa ramificatione colligitur sanguis quantitate excedens in mulieribus, cùmque ad turgentiam intumuerit à spiritu in sanguine existente, & impetum faciente, orificia aperiuntur, & exitum sibi parat, & pro tempore, quo turgentia vasorum advenit, mensium fluxus renovatur; hac de causa in aliquibus anticipat, & in aliis postponit. Aliæ arteriæ ad collum, & Vaginam Uteri descendunt, per quarum orificia purgatur sanguis menstruus tempore gravidationis. Hanc quantitatem sanguinis voluit natura in Fœminis pro nutritione Fœtus sine Matris detrimento, ut quantitas, quæ, gravida non existente fœmina, excedit, excernatur, gravida facta in alimoniam Fœtus consumetur. Colligitur hæc quantitas sanguinis in Mulieribus ob vasorum angustiam, quam in istis voluit natura, à qua non potest sine detrimento contineri tota illa quantitas sanguinis, quæ in uno mense superexcedit vasorum capacitatem. Secundò, ob insensibilem transpirationem, quæ in Fœminis est diminuta, ob calorem imbecillem. Tertiò, ob vitam sedentariam. Hanc quantitatem colligi, & cumulari in vasis prædictis Uteri testantur observationes in Cadaveribus Fœminarum factæ, cùm in istis defunctis tempore instantium mensium reperta fuerint vasa prædicta sanguine turgida, & valdè dilatata; sicut etiam talia, & multò majora sunt tempore gravidationis, in quo hepar uterinum dictis eminentiis, quibus orificia vasorum inseruntur, annectitur, hac via, & vasis umbilicalibus Fœtus sanguine Matris pro nutrimento gaudet. In partu, hepate uterino, seu secundina evulsa, orificia vasorum aperiuntur, & per ea sanguis, quo turgent, effunditur in Uterum, donec ad suum statum naturalem reducantur, & dicitur hæc effusio Puerperium; & si orificia claudantur ab humore crasso, vel à sanguine concreto, Puerperium deficit, *Venter*, ut ait Hipp. *tumet*, cùm retentus sanguis fermentet in vasis à vapore elevato, per fermentationem distenditur Uterus cum tumore, *& Coxa tument*, dum fermentatio sanguinis in vasis, seu arteriis Uteri fit communis arteriæ crurali, cujus aliquæ illarum sunt ramificationes, & eadem ratione tument Coxæ, & cum istis etiam Crura. Ab eadem fermentatione exaltatæ partes salinæ vellicando membranas Uteri, & circumstantium partium rigorem, & dolorem pariunt, & animi defectum, si os ventriculi afficiant. *In progressu morbi rubent cavæ*, idest convexæ partes faciei, quæ sunt generi servientes parti cavæ oris, nisi quis velit per partes cavas faciei oculos, & nares intelligere, parum tamen hoc interest, dummodo nobis constet ex rubore fermentationem, & effervescentiam sanguinis in Utero adeò auctam fuisse, ut sanguinem in vasis capitis effervescere faciat. Ab hac retentione, & fermentatione sanguinis massa istius pravas contrahit qualitates, & cum istis dispositionem ad cachexiam. Curationem fomentis incipit, quæ parari possunt ex decoctione *Sabinæ*, *Salviæ*, *Artemisiæ*, *Matricariæ*, *Veronicæ*, *Pulegii*, *Cyclaminum*, est medicamentum ex cyclamine paratum, & unguentum *de Arthanita*, quod exterius facto fomento potest apponi regioni Uteri; potest etiam interius apponi, si dissolvatur cum decocto prædicto, & in Uterum injiciatur. *Succus etiam Cyclaminis injectus cum aqua hordei*, summè valet ad auferendum impedimentum in orificiis vasorum Uteri existens. Horum remediorum externorum virtutem corroborare nititur Hipp. interno medicamento, nempè cum *tæda* præparato. Tæda dicitur ramus arboris resinosæ, qualis est *Pinus sylvestris, & Abies*, cujus rami antiquis loco facum serviebant, quibus etiam in Nuptiis utebantur ex cortice, & summitatibus istarum arborum parantur decocta, essentiæ, & aquæ, præcipuè ex summitatibus collectis tempore Veris, in quo humores arborum turgent; in istis enim est efficax virtus attenuandi, incidendi, volatilizandi, & acidum coagulans extinguendi, ideò sunt specifica in Scorbuto. Huic remedio substituere possumus *pulverem dictum Dominarum*, alium factum *ex Myrrha, Aloe, Croco, & Borace minerali a. ℈. i. cum decocto Sabinæ, & Aristolochiæ rot. in vino*, hic non est exhibendus, nisi transacto tempore puerperii quia purgat; omnia *chalybeata* conveniunt, *Succi Boraginis*, *Petroselini*, *Pomorum ad ℥. i.* cum vino sunt mirabiles, sicut *radix Peoniæ ad ℥. i.* Ori Uteri apponit descriptum medicamentum, nempè *pinguedinem Anatis*, *Myrrham*, *& Resinam tepidam*. Potest fieri suffumigium ex *Bdellio*, *Myrrha*, *Succino*, *& Colocynthide*; hujus usus est egregius in hoc symptomate; reliqua patent. Omnia cum cibo proposita menses promovent. Dulcia prohibentur, quia hæc aquam, & pituitam faciunt, quæ causam hujus morbi fovere possunt; dulcia talia esse docuit *Hipp. lib. de affectionibus*. Ab his monemur in puerperii defectu unicum remedium esse sanguinem ad fluxum promovere.

TEXT. X. *Si Uteri pituita impleti fuerint, &c.*

Uteri implentur pituita, quando hæc in sanguine redundat, prout *menses albi*, hoc est diluti coloris, demonstrant, *& pelliculæ*, in eodem sanguine inspiciuntur, quæ non sunt nisi pituita in formam membranæ extensa, & indurata, à sanguine hujus conditionis nutritioni inepto fit tenuis ægra, idest emaciatur; *& pavida*, ob spirituum languorem à tali sanguine per arterias, modo superiùs explicato, ad Uterum defertur, nec nisi per istas à capite, vel inferiore Ventre ad Uterum duci potest, & in cavitatem Uteri effunditur, & ita ab hoc humore humectatur, & conspurcatur, ut pudore potiùs, quàm alio motivo, *cum Viro coire non velit*. Interrogatio posita ab Hipp. non est omittenda in quolibet fluxu, non quia noscamus, an à capite, vel ventriculo fluxio procedat, sed ut eliciamus indicationem moderandi acrimoniam, & exsiccandi, vel solùm exsiccandi deficiente acrimonia. Curatio diffusiùs exponetur cum Hipp. sequenti libro *de Morb. Mul.* & sequenti *num.* 15. notandum hic *grossorum succum* esse illorum fructuum, qui sunt velut flores in arbore, ut sunt primi ficus, per acerba, adstringentia veniunt, & monemur, hæc in fluxu albo non esse administranda, nisi ultimo loco.

TEXT. XI. *Si Uteri inflammati fuerint, menses omninò prodeunt*. Legit *Foesius*, *menses prorsus non eunt, &c.*

De vera inflammatione non loqui Hipp. in hoc Textu; manifestum fit ab absentia Febris, quæ est inseparabilis veræ inflammationis comes, quam expressit *lib. 2. de Morb. Mul. num.* 54. ubi de vera Uteri inflammatione loquitur. Quapropter cum *Martiano* asserendum, per inflammationem intelligendum esse intumescentiam Uteri, cùm mos sit Hipp. hanc inflammationis nomine designare. Hujus intumescentiæ causa sunt menses suppressi, & tali depravatione affecti, qualis succedit in Gravidis, quæ *& jejunæ*, *& cibo plenæ vomunt in principio gravidationis*, ob portionem sanguinis è nutritione Fœtus superfluam cum aliqua depravatione, à qua fermentum ventriculi depravatur, vel vapore, vel concursu dicti humoris depravati ad eum media circulatione. Hanc depravationem ostendunt

dunt *menses pravi*, sicut suppressionem pauci manifestant. Hæc gravidarum symptomata sequuntur, *dolor imi ventris, & lumborum, & deliquia animi*, quæ gravidis etiam propria, cùm eadem sit causa vellicans tam partes sensitivas Uteri, quàm oris ventriculi, cum deliquio. Suppressi menses stagnant in vasis Uteri, & motu suarum particularum fermentant, & fermentando fumum, seu exhalationum copiam emittunt, quam in fermentantibus corporibus observamus; ab hac dilatatur, & extenditur Uterus, adeòut putetur Fœminam gravidam esse; *Venter tumidus, aliquando durus, aliquando mollis*, prout exhalationes augentur, vel minuuntur, & prout earum vis; & energia valet, vel languet. Has exhalationes designavit Hipp. in illo verbo, *inflatur*, quod vertit *Foesius, flatu distenditur. Si contigeris, seu contrectaveris hunc ventris tumorem manu*, ut legit *Foesius, evanescit*, ut plenitudo vacua evadat: à compressione enim virtus energetica exhalationum dissolvitur; unde tumor evanescit. Hoc signo veram à falsa gravidatione distinguimus, cùm in illa qualibet contractione numquam cedat tumor. Progrediente tempore suppressionis magis augetur quantitas sanguinis, & tumor crescit, ut amplitudinem gravidæ emuletur. *Ubi verò decem menses præterierint, Venter aqua impletur, & umbillicus eminet*, dum effervescit, & fermentescit sanguis stagnans in Utero, hujusmodi motu rarescit, & in serum resolvitur: eadem fermentatione lympha in vasis turget Uteri, & turgentia rumpuntur, & Uterus aqua impletur; exhalationes ab eodem sanguine evolantes ad partes supernas fermenta chyli corrumpunt, ut alimenta in serosam cruditatem abeant, sanguinis massa ab eisdem depravata, vel malè alterando chylum, vel serum copiosè ab aliarum particularum consortio disgregans, hujus copiam conspicuam facit, quam ad Uterum dimittendo natura, hunc aquarum redundantia turgidum reddit. *Hinc* alimentis in excrementa transeuntibus, & sanguine malè affecto *supervenit macies in colli, & claviculurum attenuatione* manifestata, & *pedes* etiam à seri redundantia *intumescunt*. Curationem colligit in purgatione totius, cum solvente Alvum, & speciale erit aquam purgans. Pro purgatione Uteri remedia ad hanc specifica habemus in hoc *lib. numer.* 107. & in *Aetio tetrab.* 1. *serm.* 4. *cap.* 153. eligenda, quæ acrimonia carent, & ex eis possunt parari injectiones, suffumigia, linimenta ad pessaria inungenda, vel ad illiniendum Uterum. Videatur idem *Aetius tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 55. ubi proponit pessaria menses educentia, & purgantia etiam Uterum; *Mercuriali* utitur etiam in cibo, quia Uterum specificè purgat. Addo, purgationem hanc in principio esse peragendam, si certi simus de falsa gravidatione, si non, in decimo mense; & quia habemus depravationem fermenti ventriculi, & massæ sanguineæ, utrumque corroborantibus aromaticis remittendum, & cùm menses deficiant, hi provocandi. Curationem ex integro proponit Hippoc. *lib.* 2. *de Morb. Mul. num.* 20. *num.* 27. & 28. Prognosticum edit dicendo, *Morbus est periculosus*.

TEXT. XII. *Si ignis sacer, Erisipelas dictus, in Uteris oboriatur, &c.*

Hic agit de alio tumore Uteri, sed cum calore conjuncto, ut patet *à febre*, & inferiùs enumerat *pustulas Corporis, ruborem faciei, sitim magnam, & fauces siccas*; quæ sunt caloris indicia: ab hoc calore tumor Erisipelas nominat, qui est *tumor cum calore, rubore, & febre*; ex quo colligere licet, hunc tumorem esse à sero bilioso in vasis redundante, & hujus indicium habemus à præcedenti *intumescentiam pedum, crurum, & coxarum*, cùm materiam tumoris harum partium à toto, non ab Utero provenire credendum sit; cum impletæ fuerint hæ partes illæ Ventris, & Uteri præcipuè, stante humoris serosi abundantia, implentur secundùm porositates, & vasa capillaria. Hunc cursum humoris à pedibus in Ventrem frequenter in hydrope observamus. Quapropter non est difficile credere à coxis ad Uterum humorem posse transferri: fixato sero bilioso in Uteto fit rigor, ut fieri solet in principio erisipelatis, & febris accenditur, ut solet in inflammatione; & quia calor, & materia, in qua fundatur, est acris vellicatione, rosione dolorem parit, ob istius vehementiam jactat seipsam, & quiescere non potest. Adesse abundantiam seri sanguinei biliosi, demonstrant pustulæ in corpore, & rubor faciei. Cum hoc tumore conjungitur hysterica passio, cujus signa sunt *dolor ad præcordia, pectora, & caput*: ab imo ventre ad has partes ascendens, ascendit autem per nervos, ut dictum est de suffocationis hystericæ causa; *& torpor in manibus*, per remissionem doloris relictus nervosas partes affectas ostendit, cum torpor sit diminutio sensus, & motus, quæ sunt actiones nervorum; & quia torpor est magis sensibilis in manibus, in quibus est magnus concursus nervosarum partium, de torpore solùm manuum conqueritur patiens. Clarius suffocationem expressit Hipp. in illis verbis: *& stragulatio remiserit*, & superiùs *livida fit*. Curationem dirigit pro gravida, & non gravida; in prima Diœtam solùm proponit, & si Venter non emittat fœces, clystere educit. Hoc exemplo monemur, gravidas non esse purgandas: & verba superiùs allata, *Ventrem turbare*, vel sunt referenda ad Curationem in genere, in qua continetur illa differentia morbi in non gravidis; posita verò differentia morbi hujus in gravida, non est purgandum, vel per *turbare* debemus intelligere leniter alvum movere lenienti medicamento, cum ea minori dosi, qua alvum movere possit. Sed melius dicendum est textum alvi turbationem insinuare, quando dolor affligit patientem, pro auferenda causa doloris solùm antecedente, & doloris ablatione, à quo abortus fieri potest. Diœta in gravida sit plenior, ob fœtus conservationem. Si dolore affligatur patiens, *frigefactoria* imperat, à quibus & calor acris, & acrimonia seri biliosi moderatur, quapropter *succi, aquæ destillatæ, decocta herbarum refrigerantium* eligenda. Si gravida non sit mulier, medicamentum purgans exhibet, quo lene esse debet, quia symptomata prædicta in vigore existentia magnam purgationem non permittunt, ideò subjungit: *Postquam calor, & strangulatio remiserit, & tumor non fuerit sedatus, medicamentum fortius infra purgans, postea bibendum dato*. A tumore ventris permanente, humoris fermentati existentiam colligit, à quo purgatio indicatur à remissione caloris, & suffocationis concoctionem ejusdem humoris deducit, quæ duo complent verum indicans purgationem. Alterantia frigida, ratione causæ exhibenda, cùm sit calida, & cùm talis sit etiam causa doloris, ista etiam conveniunt frigida. Vide *lib.* 2. *de Morb. Mul. num.* 58. Prognosticum de gravida protulit Hippocr. in illis verbis: *hic morbus si prægnanti fiat, moritur, sin minus curata sanatur*. De non gravida dicit: *morbum autem hunc paucæ effugiunt*.

TEXT. XIII. *Si Uteri præternaturam hient, &c.*

Uteri hiant, quando istorum orificium dilatatur præternaturam, & contingit, quando ejus orificii figura in longum ducta, & parum dilatata ad instar orificii penis, in figuram orbicularem transit; hancque conservat, licèt hujus orificii substantia in plicaturas conformata, sit extensibilis, & contrahibilis. Signa hujus affectus sunt mensium abundantia, dilatatis cum orificio vasis sanguifluis, & debilitata vi, qua oscula illorum constringuntur, exitus seminis in Uterum ejaculati, cum ob amplitudinem orificii non possit hoc constringi pro retentione illius, ut decet, fracta virture se constringendi, à figura sphærica perfecta constrictionem interdicente; ideò in dilatatione oris Uteri semper adest sterilitas. A paucis consideratur hæc causa, licèt magis frequens, quam illa intemperiei, & præcipuè in eis, quæ pepererunt, *digito hæc dilatatio fit sensibilis*. Causam hujus affectus assignat primò Hipp. in illis verbis, *menses viscosiores*; crassities enim sanguinis est causa remota, à qua fit suppressio. Secundò proximam declarat; *fluxum*, nempè sanguinis, succedentem *post longam mensium suppressionem*, derepentè factum. Ob dictam suppressionem copiosus evenit fluxus sanguinis, dum per hunc exit sanguis, qui per plures menses exire debebat, *derepentè*, non solùm inexpectatum fluxum connotat, sed etiam violentiam exitus designat, à qua oris Uteri fibræ ita afficiuntur, ut virtutem elasticam se remittendi ad integram occlusionem amittant. Dilatationem prædictam, & san-

& sanguinis fluxum concomitantur *dolor imi Ventris*, *& lumborum*, *Febris*, *& rigor*; & inseparabiliter cum fluxu sanguinis per Uterum conjungi dolorem imi Ventris, & lumborum, quotidiana probat experientia, & febris ferè in omni fluxu sanguinis accenditur, ob fermentationem inordinatam sanguinis, quam patitur in dicto fluxu. Curationem distinguit in plura capita. Primò durante dolore Uteri, & lumborum in præsentia fluxus sanguinis, illum eradicare contendit Hipp. *tepefactoriis*; ait enim: *cùm maximè habuerit*, *tepefactoria apponito* (ait *Foesius*, *tepefactoria in supposititiis apponito*.) Tepefactoria sunt, quæ inter calida, & frigida medium tenent; talia sunt anodyna. *Subdititia* sunt pessaria, quibus non video, quo fructu uti possimus; præsente fluxu potius fomenta anodyna regioni Uteri apposita, quæ & imperat Hipp. videntur propria. His inservire possunt *Malva*, *Althea*, *Melilotum*, *Parietaria*, *Branca Ursina*, *Fœnugræco*, horum simplicium decoctione fovendo regionem Uteri, fugiendo quæ mordent, & sunt calida, & acria; ideò etiam fugienda fomenta nimis calida, quia rationem acris induunt. Olea anodyna erunt forsan meliora, sicut *omenta animalium*. Ratio hujus remedii est, quia dolor sanguinem in copia vocat ad partem dolentem cum conservatione fluxus. Hoc consilium summè rationabile, & utile nullos nostris temporibus invenit sequaces; in fluxu hoc sanguinis negligit Hipp. sectionem venæ, tamquam revulsivum remedium, quia talis fluxus est à retentis mensibus, & per aliquot menses, quapropter talis excretio, etiam si copiosa correspondet retentioni sanguinis plurium mensium, & est evacuatio naturalis, cui non debetur venæ sectio, potius hæc conveniret in suppressione mensium antecedenti. Si verò quantitas fluentis sanguinis excedat quantitatem sanguinis, quæ fluere debet tempore suppressionis, tunc cogitandum est de remedio revulsivo. Nec ratione doloris convenit venæ sectio ad inflammationem præcavendam, dum sanguis profluit extrà vasa, & intrà corpus non retinetur, nec stagnat à dolore tractus. Secundò *post remissionem doloris Uteros foveto*, quibus remediis non explicat, crederem convenire abstersiva, ut orificia vasorum à sanguine concrescente mundarentur, nempè cum *decocto Mercurialis*, *hysopi*, *hordei*, *addito melle*, & etiam exstrinsecus cum eis, qui calorem Uteri à copiosa evacuatione debilitatum remittere possint, & sint temperatè calida uterina. A fomento purgationem imperat, ut removeatur causa suppressionis mensium. Hæc est pituita crassa, per quam sanguis fit crassus, ut notat in principio Textus, & etiam quia purgatio potest fungi revulsionis officio; & etiam ad purgandos humores acres in fluxu exaltatos, & disgregatos, ne eorum acrimonia fluxum foveant. Post purgationem consulit *subdititia*, pessos, vel suffumigia cum eis, quæ non mordent, sed corroborant. Cùm menses suppressi sint causa hujus affectus, hi statutis temporibus excitandi, & in hoc consistit præservatio: *& posteà acerbis*, idest adstringentibus *os Uteri abluendum*, sed non multùm, ne suppressio mensium contumax valdè fiat. *Cibis siccissimis utatur*, ut exsiccatione os Uteri restringatur, & orificia vasorum corroborentur. Tertiò, *si ab his non sanetur*, *medicamentum vomitivum*, *& purgativum exhibeto*, ut purgetur totum ab humoribus, qui suppressionem mensium pariunt, & fluxum sanguinis fovent. *Hic morbus lethalis est*, quia in hydropem transit, vel ulcera Uteri inducit, vel in fluxum continuum transit. Vide *num.* 52. 53. *lib.* 2. *de Morb. Mulier.*

TEXT. XIV. *Si Uteri ad medium lumborum processerint &c.*

De alio descensu Uteri hic agit ad medios lumbos; hunc descensum aperit, quando exponit difficultatem in excernendis fæcibus alvi, & in. urinæ stillicidio, nam ex istis colligimus Uterum descendere deorsum, & sphincterem ani, & visicæ comprimere, à qua compressione dicta difficultas, & stillicidium eodem tempore comprimit capita musculorum ab osse sacro, vel osse pubis derivata, & ad coxas, & crura descendentia cum contractione harum partium. Curationem auspicatur ab intrusione aeris in Uterum, cum fistula vesicæ alicujus animalis alligatæ priùs inflatæ, & posteà compressæ; ab aeris enim frigiditate sive positiva, sive respectiva vellicatur Uteri membrana interior, à vellicatione contractio, à contractione sursum trahitur Uterus. *Lenticulæ* decocto præparat ægrum ad vomitum, quem laudat ob rationem superiùs dictam. Medicamentum ex lauro invenies in serie medicamentorum descriptorum in hoc *libr.* post *numer.* 28. pro crure læso. Vide *libr.* 1. *de Morbis Mulier. numer.* 116. *&* 22. *libr.* 2. Reliqua patent ex dictis.

TEXT. XV. *Cùm Fluxus albus obortus fuerit*, *&c.*

De Fluxu albo mulierum hic agit Hipp. nempè de illo fluxu, qui fit per Uterum materia ab isto continuò stillante colore alba, ex quo fluxus albi nomen accepit. Hujus causam refundit Hipp. in naturam pituitosam, idest in redundantiam humoris pituitosi, & serosi in corpore, cui si febris superveniat, & *bilis in eo commota fuerit*, *& non purgata*, sed sero, & pituitæ commixta maneat, hos acrimonia naturali à febrili calore aucta, acres reddit, qui, si ad Ventris vasa, seu glandulas intestinorum disgregatione facta, delati fuerint, Ventris fluxum promovebunt, si verò ad Uteri vasa sive interna, sive externa, vel lacunas, de quibus egit *Regnerus Graaf in suo tractatu de Organis Mulier.* generationi servientibus, fluxum Uteri album excitabunt; ex quo habemus, Hipp. velle fluxus albi causam esse redundantiam humoris serosi, seu pituitosi cum acrimonia, qua naturam irritat pro expulsione, & copia fluxum ferè continuum perennat. Ab hac causa deducitur ratio explicans omnia signa in hoc Textu ab Hipp. relata: *Urina Asinina* apparet, hoc est alba, & crassa, quia huic exeunti miscetur materia illa alba fluxus Uteri. Hanc diximus esse acrem; ideòque in Utero collecta hujus membranas vellicando, aliqualem excitat dolorem in imo Ventre, ubi Uterus residet, qui correspondendo lumbis cum Utero consentientibus ratione vasorum, etiam in istis fit sensibilis, & per hoc signum muliebris fluxus à Gonorrhæa distinguitur, in qua non adest lumborum dolor. *Tument crura*, *& manus*, *& cavitas sub oculis elevatur*, *& oculi humidi fiunt* ob abundantiam dictæ serositatis, seu pituitæ, quæ ad dictas partes fluit, & in earumdem porositatibus remoratur ob suam viscositatem; unde in tumorem elevantur sine fluctuatione, & per vasa lymphatica oculorum portio exit. *Color fit arcuatus*, idest flavus, & albus, ob admixtionem bilis cum pituita, vel sero, à quibus color flavus dilutus proficiscitur. *Cùm iter facit*, *anhelat*, eò quia à motu rarefacta pituita, & serum vasa pulmonum implent, eorumque substantiam opprimendo, difficilem illorum motum reddunt; unde respirandi difficultas.

Curationem hujus affectus molitur Hipp. cùm *corticibus papaveris rubri*, *& albi*, nempè cum corticibus capitum istorum, etiam cum cortice *granatorum torrefactorum sub cineribus*, & hæc exhibet cum *polenta*; unde deducimus indicationem esse incrassandi magis hunc humorem, cùm ex incrassatione ejus acrimonia etiam retundatur, ut adnotavit in *libr. de natura hum.* agendo de fluxione acri ad oculos, & vasa adstringendi, quæ in fluxu copioso sunt valdè dilatata, nec cessabit fluxus ad ea, nisi adstringentibus dilatatio tollatur; ideò videntur convenire *decoctio Plantaginis*, *Consolidæ*, *& Tormentillæ*, *& Nux moscata assata*, *& divisa*, *si una pars manè*, *altera sero sumatur per aliquot dies*. *Emulsio ex semine Lactucæ*, *& Rumicis acuti* facta cum *acqua chalybeata* valet, sicut *membrana rubra interior castanearum ad* ℥. *ii.* *cum totidem rasuræ Eboris in vino austero*, *& cortex ovi incubati post exitum pulli pulver.* & exhibitus *in aqua ferrata*. *Sem. Ameos ad* ℥. *i. & Peoniæ gr. xv. in vino austero exhibita* valent, *sicut & acini uvæ pul.* Fluxu moderato *pharmacum vomitivum* exhibet, & postea *Lac Asininum*, ut per inferiora purget. Hic perpendendum est Hipp. artificium in curatione hujus affectus; nam primò vult minorationem fluxus materiæ ad Uterum per adstringentia, & incrassantia, deinde materiam solitam ad dictam partem fluere, ab hac divertit vomitu; tutior enim est vomitus, quàm alvi motus, seu purgatio, quia ille revellit ab Utero, hic ad proximas Utero partes ducit; ad hujus imitationem

Gal.

Gal. ad vias Urinæ ducit, ſed neutrum aſſequi poſſemus, niſi vaſa Uteri adſtricta fuerint; quod aliqui etiam non inconſultò cum peſſariis adſtringentibus, & ſuffumigationibus eorumdem adſtrictionem tentant. Ultimò ad attemperandam acrimoniam humoris ad novi, & melioris ſanguinis generationem, *Lac bubulum per quadraginta dies* exhibet. Hac regula *Lac Meracum*, hoc eſt purum, & ſincerum, ſumit, & *ſub dio exponito per noctem*, *& quartam partem aquæ admiſceto, & vinum*, ex lectione *Foeſii*, *ad quartam partem aquæ* addit. Quantitatem Lactis non determinat, quia hujus determinatio pendet à natura ægrotantis, à conditione ventriculi; ideò ſubjungit Hipp. *ſi poterit*. Quantitati ergo Lactis à Medico determinatæ addatur quarta pars aquæ, & vini quarta pars reſpectu quantitatis aquæ; fuit enim apud Antiquos conſuetum vinum in morbis pituitoſis Lacti addere ad correctionem ipſius lactis, tantum abeſt, quod vinum aciditate Lac corrumpat, maximè ſi ſit generoſum, prout vulgus Medicorum ſentit, quin potiùs corrigit. Adeò frigidum Lac amavit Hipp. quale eſt illud aeri frigido noctis expoſitum, ut bilem valdè calidam moderaretur; ideò etiam ſuperiùs cibos frigidos commendavit, & etiam quia à frigore copia partis butyroſæ colligitur, à qua acrimonia humorum edulcoratur, & incraſſatione miteſcit. *In cœna Alicam ſorbendam* præbet: eſt autem Alica factitium quid ex farinis, de quo vide *Plinium lib.* 28. *Hiſtoriæ naturalis, cap.* 11. & 17. Cùm cœnam tantummodo imperet Hipp. argumentum eſt magnam quantitatem lactis exhibere, ut ſerviat pro prandio. *Poſt decem dies* aſſumpti lactis hoc modo parati, *Lactis, & aquæ decimam partem ſubtrahito*, *& ejus loco addito lactis recenter mulcti parem quantitatem*, *& die ſequenti duabus partibus lactis refrigerati detractis*, *alias duas recentis* ſubſtituit, hocque modo *per quatuor dies lac potandum* eſſe jubet, quibus elapſis ſingulo die, decima parte lactis alterati detracta, & tantum dicitur recenti addita procedit, quouſque una tantummodo ſit alterati portio, & novem recentis. *Poſtquam verò per dies quatuordecim*, à prædictis quatuor diebus enumerando; *Lac* modo prædicto *potaverit* ægra, *tertiam aquæ partem lacti* addendo *per alios decem dies bibendum* exhibet. Hic modus lac exhibendi reſpicit primò alterationem humoris; ſecundò lac recenter mulctum alterationem moderatam, & nutritionem, & generationem optimi ſanguinis. Quæ de norma victus hic tradit Hipp. explicatione non indigent.

TEXT. XVI. *Cùm conceperit, & Uterum ut partus geſtarit, ea quæ natura ſterilis eſt*. Legit *Martianus* cum Baſilienſi Codice: *Quum partus luſerit eam, &c.*

Lecto hoc modo Textu patet ejus ſenſus, alioquin valde obſcurus. Patet loqui Hipp. de muliere, quæ credit gravidam eſſe ex menſium defectu, & ab aliis ſignis enumeratis in Textu; *poſtea derepentè multi fiunt* menſes, *& puri, & fortes*, ideſt copioſi, & cum vehementia, ab hoc fluxu mulier abortum paſſam eſſe credit: hoc pacto partum luſiſſe, dicitur, cùm crederet ſe gravidam eſſe, & non eſſet: quapropter hic fluxus habetur pro ſigno falſæ gravidationis: limitationem tamen addit; nam ſi hic fluxus ſemel fiat, & per ſe ſiſtatur, poſſumus cum ratione ſuſpicari de vera gravidatione, & præcipuè ſi ſuccedat in primis menſibus, in quibus Uteri vaſa copioſo ſanguine redundant, cùm tota quantitas fluxa ad Uterum in primis menſibus non conſumatur à fœtu parvo, iſta quantitate impetum faciente oſcula vaſorum per partem externam colli Uteri divaricatorum, & quæ ſunt ramificationes vaſorum ad internam partem tendentium reſerat, & exit quandoque ſine abortu ſanguis; ſi verò compareat fluxus, & iterum atque iterum in menſe redeat, & ſine externo auxilio deſinat cum pallore, & macie patientis, ſignum infallibile falſæ gravidationis exiſtit. Hujus cauſam non reddit Hipp. facillimè tamen invenitur in communi cauſa ſuppreſſionis menſium, quæ eſt vel vaſorum anguſtia naturalis, vel præternaturalis ab humore obſtruente inducta, vel ſanguinis craſſities. Prima excluditur à fluxu ſanguinis copioſo, & vehementi ſuperveniente, & ſecunda magis rationi conſona videtur, & ut clarè demonſtretur, recolenda eſt cauſa fluxus menſtrui naturalis ſuperiùs expoſita, nempè collectio ſanguinis ſuperflui in vaſis Uteri, cum ejuſdem effervescentia, à quantitate collecta pendente, & ab Uteri calore, qui ſi fuerit validus, cita erit fermentatio, ſi debilis, tarda. Si ſanguis ſit talis conditionis, ut non effervescat in Uteri vaſis poſt collectionem quantitatis duorum, vel trium menſium, hujuſmodi quantitas in vaſis retinetur per dictum tempus, & effervescentia deinde concepta, reſerando vaſorum orificia, cum impetu exit. Talem conditionem ſtagnantis ſanguinis in vaſis largiuntur ei particulæ ſanguinis craſſæ redundantes, à quibus particulæ mobiles, & activæ ſpirituum ligantur, & opprimuntur, ut effervescentia, & fermentatio neceſſaria pro impetu concipiendo, & pro vaſorum reſeratione impediatur, in uno menſe, ſed ad hanc ſubeundam duo vel tres menſes requirantur, in quibus particulæ craſſæ attenuentur, & libertas, & motus ad effervescentiam requiſitus ſpiritibus, particuliſque activis concedítur; & ſi calor Uteri fuerit debilis, fermentatio retardatur; ſicut ſi acidum præternaturale in Utero dominabitur. Hinc rectè pro curatione hujus materiæ craſſæ evacuationem medicamento ſuprà, & infrà movente molitur Hipp. & uſu *Lactis*, & *Seri* fluiditatem ſanguini conciliare ſatagit; qua ratione utitur *Aſinino lacte* maximè fluido, & concurrente etiam Uteri mala diſpoſitione hujus purgationem jure deſiderat, & corroborationem caloris cum ſuffitu aromatum. *Cyceon* eſt mixtura, cum *vino*, *farinis*, *melle*, & quandoque *caſeo compoſita*.

TEXT. XVII. *Si acetabula pituita plena fuerint, &c.*

In hoc Textu proponit Abortum à redundantia pituitæ in Utero, & præcipuè in acetabulis. Sunt autem hæc orificia vaſorum hiantium in cavitatem Uteri, & per quæ menſes fluunt. Dicuntur etiam acetabula eminentiæ illæ, de quibus diximus ſuperiùs, placentam Uterinam in principio gravidationis uniri. Si ergo pituita ad iſtas eminentias per vaſa, quæ in eis reperiuntur, & per quæ connectuntur, cum placenta in copia deferatur, quia in ſanguine redundat, vinculum illud quod placentam Utero unit, ab humido pituitæ laxatur, & à pondere fœtus in placenta exiſtentis ex toto ſolvitur, ideò etiam abortus non ſequitur, niſi fœtu fortiori facto, & illius pondere vincente reſiſtentiam ligamenti, placenta ab Utero divulſa, & ligamenta ſoluta, neceſſitatem abortus inferunt; quapropter conſtat, eos errare exiſtimantes Abortum à laxatis Uteri ligamentis ſuperioribus procedere. Hujus cauſæ ſigna expoſuit Hipp. in defluxu humiditatis mucoſæ, & viſcoſæ ab Utero, qui fluxus abortum præcedit, & etiam gravida non exiſtente muliere poſt purgationem menſtruam *per duos, ac tres dies* dicta *materia mucoſa exit*. Pro Curatione præſervativa, quam incipiendam eſſe in fine temporis puerperii jubet, mihi videtur determinatum à ſubſequentibus verbis Hipp. & primò vult *ablutionem cum ſucco Groſſorum:* ſunt autem Groſſi primæ Ficus tamquam flores à planta erumpentes, & de iſtarum ſucco loquitur hic Hipp. & cùm non ſemper virides habeantur ficus, dictis primitiis exſiccatis uti poſſumus in decoctione, Dicit Hipp. *hanc eluito*; unde dubium emergit, an corpus totum hoc ſucco ſit abluendum, an Uterus tantùm tamquam pars affecta, & hoc mihi videtur valdè rationabile, & tale etiam confirmatur à virtute, & facultate Ficus uterina, cùm iſtarum eſus ad partum facilitandum valdè conferat; ideò ſi ejus ſucco, vel decoctione Uterum per injectionem abluamus, extranea in eo exiſtentia educemus, ab omnique immunditie Uteri cavitas abſtergetur. Secundò *acerbis collutionem* parat, & *ter* reiterat. Per acerba intelligenda ſunt exſiccantia. In hoc ſenſu ſteriles dicuntur acerbæ, ideſt ſiccæ, & Cerebrum acerbum, ideſt ſiccum, & adſtrictum. Tertiò jubet apponi *id, à quo pituita purgatur;* & hoc eſt peſſarium ſubdendum, à quo pituita Uteri purgetur, & hæc invenietis in ſequentibus Hipp. medicamentis hoc *lib.* deſcriptis. Cùm peſſario mollia fomenta Uteri regioni adhibet, ut iſtorum beneficio diſponatur materia Uteri ad exitum facilem, & copioſum. Quartò, poſt peſſarium Uterum abluit pari quantitate *aquæ*, & *aceti*, ad hoc ut reli-

quiæ mucositatis abstergantur, & vasa etiam à purgante aperta, occludantur. Quintò in mensibus, idest quando fluunt, *suffumigationem cum aromatis* jubet, ad hoc, ut ab istis attenuata pituita ad Uterum concurrens in menstruali purgatione attenuetur, & attenuata exeat cum sanguine. Duo remanent dilucidanda; primum est, cur siccantia Uteri purgationi præponat: secundum, quare totum negligat à pituita purgare. Quoad primum, cùm dixerit, hanc purgationem præservativam incipiendam esse termino transacto puerperii, in quo oscula venarum Uteri sunt adhuc laxa à medicamento Uterum purgante, ita possunt dilatari, ut fluxus periculosus excitari possit, à quo præservat præmissa corroboratio per siccantia. Quoad secundum, vel supponit Hipp. purgationi totius satisfactum fuisse cum evacuatione abortum semper sequente, vel cum illa puerperii: ideò purgationem totius negligit, vel supponit Uterum esse primario affectum, & suo temperamento, vel fermento depravato serum alibile in mucosam materiam reducere, vel sanguinis partes crassiusculas præcipitare, & retinere, & videmus fluxum esse magis frequentem in mulieribus, quæ frigidam, & humidam Intemperiem Uteri sortitæ sunt, quàm in aliis. Si tamen cognoscamus has mucositates à toto pendere, ob vitium manifestum chylificationis, vel sanguificationis, tunc toti providendum est purgatione humoris pituitosi, crassi, & correctione vitii partis, à quo pendet ejus generatio.

TEXT. XVIII. *Cùm menses occultati fuerint, &c.*

Suffocationem Uterinam in hoc Textu proponere Hipp. demonstratur à verbis illis, *cùm vero ad præcordia elapsi fuerint, Uteri suffocant;* causam exprimit, quando dicit, *cùm menses occultati fuerint*, idest non apparuerint; quod non apparet, latet. Quomodo retenta menstrua suffocationem pariant, videtur Hipp. explicasse in illis verbis, *& ubi frequenter acida evomit, ad modicum tempus melius habet.* Si expulsio acidi juvat, ergo acidum est, quod nocet. Aciditas in sanguine præternaturalis cùm coagulet, est causa suppressionis mensium, hi suppressi fermentant in loco stagnationis, & per fermentationem particulæ subtilissimæ, quibus inhæret acidum, sursum elatæ vellicando nervos, & plexus messenterii, & ventriculi, cardiacos, pulmonares, & plexum glangiformem, hystericam passionem inducunt, pungendo membranas Cerebri, & nervos Colli, vel istorum principia, istas partes tristi sensatione afficiunt. Curationem primò orditur à sedatione affectus hysterici per ea superiùs dicta; alia habet Hipp. in hoc *libr. num.* 58. & 81. & *lib.* 2. *de Morbis Mul. num.* 16. 17. 18. Secundò sedato insultu, purgat, & Lac exhibet, bibendum, meo judicio, post medicamentum purgans loco juris, quo nos utimur, & paulò post medicamentum lac exhibet, ut illius virtus augeatur. Exhibetur medicamentum sedata passione hysterica, quia hæc à medicamenti purgantis actione in furorem adigente acidum agitatione, & motione vehementi susciperet incrementum. Tertiò post purgationem vomitum movet succo; qualis sit hic succus, non explicat, sed parum interest remedii determinatio, sufficit, quòd sit vomitivum, quod valde efficax est in exstirpandis reliquiis suffocationis, dum conatu vomitus pars crassior, quæ neglexit potentiam purgantis, educitur, etiam si in remotioribus finibus sit abscondita. A suppressione mensium acidi humoris copia congregatur in vasis, quæ per vomitum extirpatur. Major difficultas est in hoc, quod naribus idem medicamentum apponendum jubet, nec alia crederem ratione, nisi quia Cerebrum secundum nervosum genus in hoc affectu patitur, & succus nerveus labem contrahit; Cerebri affectionem etiam dolor capitis ostendit; unde purgatio capitis non incongrua, & præcipuè si dolor capitis post accidens perduret, & eò magis conveniret in sententia *Vuillisii*, qua determinat dictos affectus hystericos quandoque à vitio succi nervosi procedere, in quo casu non solùm optima sed necessaria est capitis purgatio. Ab hac praxi Hipp monentur Medici lesione capitis post hystericam passionem perseverante Errhynis purgandum caput, & postea corroborandum cum medicamentis ex *Charabe*, *Castoreo*, *Cinabri nativa*, & aliis cæphalicis paratis. Reliquum Curationis consistit in promovendis mensibus, pro quo adverto primò pro medicamento, cum *Lauro* apud nos valere *emplastrum de baccis Lauri*. Secundò pro movendis mensibus Hipp. non solùm exteriùs, sed interiùs etiam usum fuisse *Cantaridibus:* quod remedium valdè suspectum est, ob facultatem corrosivam, qua pollent Cantarides: aliqui tamen tutò exhiberi posse in vino acido asserunt, cùm ab aciditate dicta virtus mortificetur, eo modo quo ab acidis virtus purgantium mortificatur. Tutiora medicamenta menses promoventia inferiùs describentur.

TEXT. XIX. *Cùm in Ventre habens fœtum, menstruum, aut bimenstruum corruperit, &c.*

In hoc Textu tres casus proponit Hipp. & indicationes ad Curationem istorum necessarias demonstrat. Primus est, quando Mulier in primo, vel secundo mense abortit, cujus causam in Uteri substantiæ tenuitatem, & debilitatem refundit, ut patet ex illis verbis, *non enim prius fœtum perferre poterit, quàm Uteri ipsius crassi fiant, & robusti evadant.* Uteri tenuitas sequitur tenuitatem totius corporis, quam in principio Textus notat Hipp. in quo notandum est dicere *tenuem præternaturam*, supponendo causam præternaturalem, à qua corpus præternaturaliter attenuetur, & emacietur. Hinc elicit indicationem Uterum purgandi, cùm in hoc reperiantur humores similes illis, per quos totum corpus emaciatur, & videtur Hipp. determinare medicamenta purgantia per os assumpta non sufficere ad purgandos humores in Utero existentes, sed purgandos esse per medicamenta Utero apposita, & multa describit in hoc *lib.* post numerum 28. Hæc purgatio sufficiet etiam pro purgatione totius, quia hoc per Uterum optimè purgatur ob consensum, quem cum toto, & præcipuè si totius extenuatio radicem habeat in Utero. Secundò dicit, *Corpus pinguefaciendum* esse; nam hoc pinguefacto Uteri substantia crassior evadet, & robustior, & tacitè innuit auferendam esse causam præternaturalem maciem totius efficientem, cujus causa cognita contrariis oppugnanda. Alter casus est, in quo mulier valdè pinguis fit, & pinguedine moles Omenti ita excrescit, ut premendo orificium Uteri, cui supponitur, illud claudat, & semini virili ejaculato ingressum interdicat. Curationem totam ponit in attenuatione corporis, & pinguedinis resolutione, cui indicationi satisfacit præcipuè Diœta cum alimentis siccis, parvi succi, conditis acido, vel cum eis, quæ alvum subducunt. Attenuationem etiam perquirit medicamento purgante totum corpus, & medicamento Uterum pariter purgante. Omnia medicamenta pro pinguedine tollenda ab Authoribus proposita, huic indicationi satisfaciunt. Tertius casus est, in quo *Os Uteri durum fit*, idest quando tumor aliquis occupat orificium Uteri, *quem digito intromisso cognosces.* Hujus causa est communis omnibus tumoribus, nempè extravasatio humoris in aliqua parte, & in hac collectio, & stagnatio. In hoc casu nihil acre adhibendum esse consulit pro tumoris dissolutione, nam ab acri exulceratur tumor, ab exulceratione inflammatur, seu ita incalescit Uterus, ut sterilis fiat, sed monet ea apponenda esse Utero, quæ non mordent, sed purgant, de quibus pariter agit in citato loco. Remedia pro fœtu mortuo expellendo habet *libr.* sequenti, *numer.* 109. & 110.

TEXT. XX. *Si mulierem parere non potentem, &c.*

Per *Mulierem parere non potentem*, intelligit Mulierem sterilem, quam fœcundam reddere contendit medicamentis; ideò primò monet distinguendum esse temperamentum mulieris, si sit biliosum, & pituitosum, modum ibi docet; alia verò signa habemus à *Galeno in arte medic.* & pro ratione temperamenti purganda, medicamento humori redundanti specifico, cujuscumque generis sit; exemplo enim bilis, & pituitæ demonstrat, quid operandum sit in qualibet differentia humoris peccantis. In Muliere sterili purgandus etiam Uterus cum subdititiis, seu pessariis, de quibus in hoc libro cit. loco agit. Sed non satis est, humores tollere oportet, & causam istos generantem eradicare, nisi ab errore externo causam habuerint. Secundò aliam causam proponit sterilitatis, nempè mensium suppressionem

nem à dolore circà Uterum pendentem, cùm ab hoc contractæ fibræ vasorum sanguinem non effundant. Tertiò ablationem hujus causæ molitur primò purgatione, secundò cum suppositoriis sanguinem ab Utero educentibus. Hìc notandum melius Hippocrati apparere sanguinem ab Utero educere, quàm à venis pedis, necessitatem tamen sanguinis educendi agnoscit. Ultimò laudat usum *Corticis Crethmi pulver. in vino*, quæ valdè potens est pro mensibus educendis, vulgò dicitur, *Finocchio di Mare*, possunt alia remedia pro hoc effectu præscribi, inferiùs proponenda.

TEXT. XXI. *Si humidius fuerit os Uteri, &c.*

Humidum dicimus os Uteri, quando est laxum, & ab eo humiditas stillat, & præ humiditate constringi non potest etiam semine in eo ejaculato, unde sterilitas, & in hoc consistit esse humidius, quàm oportet. Curatio consistit in *inflammando*, idest calefaciendo & tumefaciendo Utero medicamentis *mordacibus*, *& acribus*, *ut durus fiat*, & per eadem acria saniem, seu humorem tumoris diffundere, seu educere. Acria, & mordacia, ubi pungunt, ibi humores vocant, ut patet in punctura apis, pulicis. Pungendo superficiem Uteri, ad hanc humores in ejus substantia contentos vocant, à quibus induratur, & ab eisdem acribus dilatati pori superficiei Uteri exit vocatus humor. Ab hac Curatione colligere licet, loqui Hipp. de humida intemperie Uteri independente à toto; nam si ab hoc concurreret, humorem ad Uterum transmittendo, divertendus esset ad partes alias excretorias, non trahendus esset ad Uterum acribus, & mordentibus, quæ augerent, non curarent morbum. Humidum verò redundans in Utero vitio istius, per dicta remedia in unum locum totum colligitur, & evacuatur, hoc evacuato laxitas Uteri corrigitur, & humidi stillicidium tollitur, & eisdem remediis calore, & siccitate præditis intemperies tollitur, & fibræ per humidum laxæ, constrictionique Uteri non sufficientes, exsiccatæ, contractioni idoneæ factæ, clausuræ optimè serviunt. Mihi tamen videtur exsiccantibus solis, nempe *lignis*, & cæphalicis suffumigatis correctionem hujus intemperiei posse haberi.

TEXT. XXII. *Si puerperæ Uteri in coxam incubuerit, &c.*

In Puerperiis facilis est dimotio Uteri à suo loco ob dolores, & ob fluxum materiæ continuum. Textus ex dictis superiùs de hoc affectu clarus est.

TEXT. XXIII. *Si verò Puerperæ inflammati fuerint Uteri, &c.*

Non de inflammatione propria in puerpera intelligendus est hic Textus, cùm non addatur febris, & licèt utatur voce, *ardet*, febri conveniens, cùm tamen aliud symptoma febri connexum non adjungatur, prout consuetum est Hipp. censendum loqui hic de tumore Uteri calido, & huic Textui applicanda omnia superiùs dicta de Erisipelate Uteri, & pendet à copia materiæ puerperii in vasis Uteri collecta, & à dolore valido, & continuo sequente Puerperium, & vocante sanguinem copiosum ad Uterum. Huic affectui conjungitur *suffocatio*. *Muscus Marinus*, est *Alga*, cui substitui potest *Muscus arboreus capillaris*, *& terrestris*; *Cinis sarmentitius*, est cinis sarmentorum vitis. Huic affectui conveniunt omnia, quæ Uterum refrigerant, & passim ab Auctoribus proponuntur de Uteri Intemperiebus.

TEXT. XXIV. *Si verò fixi fuerint Uteri, &c.*

Legit *Foesius*: *si compacti fuerint Uteri*. Per Uteros compactos intelligendos esse à suo situ expulsos, non conjunctos, prout etiam significat illud verbum *compacti*, docet Curatio, quæ directa est ad remittendum Uterum in suo situ per suffitum graveolentium, à quo pariter docemur, motionem Uteri esse ad inferiora; qua de causa vaporem decocti *Lentis*, *& multæ menthæ* odorem jubet *in os*, *naribus admotis attrahi*, ut legit *Foesius*. In hoc casu conveniunt etiam omnia remedia superiùs dicta de Uteri descensu. Interim non contemnendum Hipp. monitum de dolore præveniendo quam celerrimè, ne insurgat, prout contingit ferè semper in Uteri præcipitatione, cujus Curationem dolor vel difficilem, vel frustraneam reddit. Duæ possunt esse causæ doloris, prima Uteri præcipitatio, dum suo pondere ligamenta magis distrahit præcipitatus Uterus, quod sine tristi ligamentorum sensatione fieri non potest. Secunda est aliquod irritativum humorale in substantia Uteri latens, quod excitatum vellicando, vel pungendo dolorem parit. Prima causa doloris prævenitur remittendo Uterum ad suum locum statim pessariis introductis, vel circulis Utero admotis, de quibus agit *Schenkius in suis observationibus*, & *Hildanus* pariter *in suis observationibus*, & remediis supradictis. Secunda causa prævenitur remediis describendis inferiùs *de Uteri dolore*. *Clyster incalescente Ventre*, ex Hipp. decreto imponendus; cùm argumentum sit effervescentis in vasis Intestinorum sanguinis, ob aliquem humorem fermentativa qualitate donatum cum sanguine mixtum, vel ob vapores à fœcibus elevatos, & tam humoris, quàm fœcum evacuatio perquirenda est Clystere *Lactis*, vel *aquæ hordei*, cum *Mel. Viol. solutivo*, *aquæ*, vel *decocta refrigerantia* exhibenda.

TEXT. XXV. *Si ex partu inflammati fuerint Uteri, &c.*

Neque hic agit Hipp. de vera inflammatione, sed solùm de aucta caliditate in partu, quam accendit dolor intensus in pariendo cum labore, & difficultate pariendi conjunctus; ideò dicit, *si ex partu inflammati fuerint Uteri*. ad differentiam illius inflammationis, quam paulò antè designavit in Puerpera, quæ ex puerperii vitio, non ex partu causam habet. A conditione supradicti partus oritur incalescentia Uteri, quia conatus in difficultate partus humoris subtilioris, utpotè magis facilè mobilis, copiam ad Uteri vasa impellit, à quo tota Uteri substantia incalescit. Per dolorem excandescunt spiritus in copia collecti pro expulsione objecti dolorifici, & excandescentiam Utero communicant. Medicamenta refrigerantia ibi proponit: Pro *Rhamno*, non est sumenda species illa Rhamni, quæ dicitur spina infectoria, sed aliæ species, & folia istarum, de quibus vide *Matthiolum*, *Dioscoridem*. *Cerusa*, cùm fiat ex plumbo, & aceto, est valdè refrigerans, & exsiccans. Subjungit, *si horruerit*, *tolle*, idest Cerusam; nam horror est inflammationis veræ Uteri prodromus. Hoc consilium puto tenendum esse etiam in usu refrigerantium, quæ cum cautela sunt exercenda, nempè ut Uterus refrigeretur, puerperia verò non supprimantur. Refrigerantia uterina seligantur.

TEXT. XXVI. *Si Mulier ab Utero debilis sit, &c.*

De suffocatione Uteri à bile redundante, vel exaltata loquitur hìc Hipp. conjungendo huic Uteri debilitatem, per quam puto intelligendam esse inclinationem ad suscipiendam quamlibet etiam levem alterationem, per quam humores in eo contenti ebulliant, & ferveant cum magna effumatione ad plexus nerveos intestinorum, & partium spiritalium. Praxis enim ostendit frequenter Mulieres aliquas à levi causa irascendi in suffocationes uterinas incidere, quæ præcipuè in Mulieribus biliosis contingunt; ubi verò similes suffocationes curandas acceperit Medicus, necesse est, ut diligenter ponderet, an opus sit bilem purgare leviter, & cognoscat à vehementia suffocativi paroxysmi, qui excessum quantitatis bilis, & hujus intensam activitatem sua violentia demonstrabit; & uterque sufficiet ad firmandam indicationem purgationis bilis, quam leviter faciendam monet Hipp. & cum cautela superiùs proposita, nempè in remissione paroxysmi, ne à vehementia medicamenti agitata cum bile tota massa humorum, & eorum, qui in Utero existunt, paroxysmus hystericus fortior insurgat: hac ratione *Peucedani succum* eligit, à quo blandè bilis purgatur ad quantitatem *trium cyatorum*. Quilibet istorum ex communi sensu de ponderibus scribentium continet ℥. *i*, ß. est enim inter illos maxima difficultas de vero pondere Cyati. Rixant Medici, in suffocatione Uteri non semper mittendum esse sanguinem, sed quandoque purgandum, saltem pro præservatione, ut in casu proposito, in quo Hipp. decidit purgandum esse aliquando, si bilis maximè peccet, quia hæc est humor excrementitius, cui convenit purgatio.

TEXT. XXVII. *Si in lumbis*, *aut lateris mollitudine fuerint Uteri*, *&c.*

Qua-

Qualis sit situs lumborum, & quid pro laterum mollitudine intelligendum sit, dictum est superiùs. Ad transmovendum Uterum in his partibus translatum proponit remedium Hipp. nempè suppositorium ex *sulphure*, *bitumine*, *& melle* paratum, in anum immittendum, cui cùm correspondeat Uterus inter rectum intestinum, & vesicam positus, virtus remedii potest huic communicari, & motus, quo inditur suppositorium, Uterum movere. Idem remedium *in Uteris siccis*, idest nulla humiditate scatentibus, & forsan nec menstruali pro pessario inservire asserit Hipp. Legit enim *Foesius*, *Si Uteri sicci evaserint*, *hæc quam celerrimè in subditio*, idest pessario *apponito*.

TEXT. XXVIII. *Mulieri si Uteri sicci* (legit *Foesius*, *duri*) *fiant*, *&c.*

Cancrum Uteri hic proponit Hipp. cujus signa sunt durities Uteri sensibilis cum prominentia tumorem repræsentante, & ardor pudendorum, hic enim signum est tumorem Uteri durum ad Cancrum manifestum disponi. Tumor est ab humore stagnante in vasis, in porositatibus Uteri, durities ab humore exsiccato, in quo copia salis acris continetur ob humiditatem moderatricem dissipatam; calor, & ardor est ab hujus salis exaltatione, per quam sopita ejus virtus corrosiva resurgit, & in apertum exit cum corrosione; unde Cancer manifestus, cujus signa vide in *libr. 2. de Morb. Mul. num. 24.* Remedium ex *Cucumere sylvestri* habet *Marinellus*; *Foesius* verò ex *Cucurbita*, & huic adhærendum esse censeo, cùm omnia acria, prout est Cucumer sylvestris, in dispositione ad Cancrum sint evitanda, & lenientia, ardoremque mitigantia, prout est Cucurbita, magis conveniant; & si hoc medicamentum ad purgandum proponit, ideòque hoc utitur pro clystere, & pro hoc fine facit magis Cucumer sylvestris, quàm Cucurbita; nihilominus hac utendum est, cùm ad leniter purgandum sufficiat cum *aqua favo mellis affusa*, prout habet idem *Foesius*. Huic affectui convenit *Cathaplasma è Caricis*, *Meliloto*, ac *Ruta* paratum, vel aliud ex *Papaveris Capitibus tritis*, *cum Poligoni succo compositum*, *aut Solani folia tenera*, *cum lacte muliebri imposita*. *Cancri fluviales sub prunis exuruntur*, *& cum oleo Cyprino triti miscentur*, & hoc pars illinitur. Remedium ad Cancrum lege in *citat. numer. 24. libr. 2. de Morb. Mulier.*

Catalogum remediorum *Hippocrat. ad Morbos Mulier. sub numer. 29.* habemus. Interna remedia sunt *Cinabris Antimon. tinctura Antimonii*, *cum aqua Malvarum*; *Lac crudum*, *& coctum*, quia maximè dulcificativum, primas partes habet in hoc morbo.

TEXT. XXX. *Si aqua in Uteris gignatur*, *menses pauciores fiunt*, *& deteriores*, *&c.*

In hoc Textu de Hydrope Uteri in Muliere gravida agit Hipp. & duas hujus affectus statuit differentias. Prima est Hydrops superveniens antequam fœtus in Utero moveatur hoc tempore abortu sequente: cujus affectus signum est antecedens gravidationem depravatio mensium per aliquod tempus, nempè per tres, vel quatuor menses. Depravationem hanc determinat Hipp. in paucitate mensium, & respicit quantitatem diminutam, remanente in vasis pro majori parte illorum materia, quæ paulatim in liquamentum abit, & in prava qualitate, per quam fiunt menses deteriores, & præcipuè in colore, qui est dissimilis omninò à colore sanguinis boni, & qui erat naturalis sanguini aliàs in hac muliere per menses exeunti & solet esse niger, vel loturæ carnis similis, fit etiam deterior sanguis, quando est nimis fluidus, vel nimis crassus, & excrementa diversi generis in eo sensibiliter distinguuntur, & quando valdè fœtet. Sanguis hujus conditionis retentus, & fermentationem dissolutivam concipiens, prout facilè contingit humori stagnanti, facilè in aquam, & liquamentum sanguineum abit. Cùm his signis, & cum signis gravidationis suspicandum est de Hydrope Uteri, & abortum esse passuram in primo, vel secundo mense; eò quia *multa aqua in ipsa gignitur*, ut ait Hipp. & in Uteri vasis, seu acetabilis, de quibus supradictum est, copia aquæ colligitur, à qua solvitur vinculum illud, quo placenta Utero nectitur, & copia aquæ nutritioni minimè aptæ continuò distillans in cavitatem membranæ internæ placentæ fœtum ambientis, adeò excrescit, ut in hac fœtus suffocetur, & utroque modo sequitur abortus, quem provocat etiam qualitas acris dicti humoris aquei, dum Uterum determinat ad multos conatus expulsivos irritantis materiæ, per quos expellitur etiam fœtus. Hanc aquæ copiam excrementitiam etiam depravatio massæ sanguineæ à dictis superiùs signis demonstrata congregat, & occasione gravidationis ad Uterum defertur. Signa hydropis à contactu cum digito habemus. Nam *osculum Uteri est gracile*, *& obscuratum*, legit *Foesius*, *evanescens præ humoris copia*, idest sub digito labens, & fugiens, prout faciunt corpora valdè humida, & compressa. In hoc statum cum his signis pro curatione Hipp. mulieri exhibet *Lac*, & *Peplum Mecona dictum*. Hoc remedium est succus ex capitibus *Papaverum* extractus, & condensatus. Exhibet primò Lac ad purgandum; ideò ad aliquas libras assumendum, & quidem hoc leniter subducens alvum, in periculo abortus convenit, cùm validum purgans abortum pariat etiam, ubi nullum hujus est periculum. Hinc monemur in abortus periculo quodcumque purgans non interdici, sed lene posse exhiberi, ideòque cum ratione poterit Medicus loco Lactis, alio leni medicamento uti, fugiendo ea, quæ tormina excitant: monemur pariter, non semper sanguinis missione præcaveri abortum, sed quandoque etiam purgatione, si humor excrementitius redundaverit, ut in proposito casu: poterit etiam Lac reiterari, si præcedentem purgationem toleraverit ægra sine incommodo, & multò magis si aliquam contraxerit utilitatem. Alterum remedium est *Mecona*, & est *narcoticum*, & abortum prohibet, quia fluxum humoris ad Uterum sistit, illud impetum faciens existens in aqua reprimit, irritamentum ab hac factum tam ratione quantitatis, quàm qualitatis acris in acetabulis, in membranis Uteri, in membranis placentæ extinguit. Hac de causa in abortu præcavendo convenit *Laudanum liquidum cidoniatum*, *Phylonium persicum*, *Emulsio ex seminibus Papaveris albi*, addita aliqua portione *seminum Jusquiami*. Hæc remedia exhibenda antequam abortus sequatur, & usque ad tempus, in quo fœtus incipit moveri, ex quo deducitur, hæc remedia exhiberi, tamquam præservativa abortus, & movente se fœtu minui suspicionem abortus, si non ex toto tollitur. Altera differentia Hydropis uteri est post abortum, & colligitur ex verbis Textus, *non circa initia*, *sed dum jam movetur*, *Fœtus corrumpatur*, *ac suffocetur*. Unde Curatio, quam proponit, non est in statu gestationis fœtus, sed postquam fœtus jam incœpit moveri, & fœtus corruptus est, aut suffocatus remanentibus signis Hydropis post abortum. Hæc signa enumerat Hipp. dum ait, *& Venter imus intumescit*, *& ad contactum dolet*, *velut ulcere præsente*, *& Febris ipsam*, *ac dentium premitus corripit*, *& dolorem habet acutum*, *& vehementem circa pudenda*, *& imum ventrem*, *& lumbos*, *& laterum mollitudinem*, *ac coxendices*. Magnam difficultatem proponit hic Textus; nam si hydrops Uteri, & collectio aquarum sit in eo, videtur impossibilis retentio aquarum in Utero expulso fœtu, cùm non minus tunc sit aperta huic, quam illi via ad exitum. Hæc difficultas concludit, quando collectio aquarum est in cavitate Uteri, secus verò quando est in substantia Uteri. Dixi superiùs, tempore gestationis fœtus Uterum extendi, & valdè incrassari ob sanguinis copiam concurrentem ad implenda vasa, & porositates substantiæ non dilatatas; quapropter sicuti in sanis, & vasa, & porositates dilatatæ implentur sanguine, ita in ægris copia seri refertis implentur sero; quod si crassum evaserit, ut per apertas ab abortu vias exitus non concedatur, vel viæ dictæ, seu vasa dictis viis correspondentia sint obstructa, tunc serum non purgatur cum puerperio abortus, sed in Utero remanens, tumorem, & hydropem in Utero relinquit. Ab hac causa desumuntur rationes illustrantes causam descriptorum symptomatum. Hujus affectus curationem incipit à *lavacro* totius corporis cum aqua multùm calida, ut calore aquæ attenuati humores ad facilem

exitum

exitum disponantur. Dolenti parti *tepefactoria* admovet: sunt autem tepefactoria, ea omnia, quæ temperatum calorem imprimere valent. Talis est *Aqua* simplex tepida, *Oleum* tepidum, vel *commune*, vel *Amygdalarum dulcium*, *Omenta* animalium statim extracta, & applicata, vel in aliquo oleo tepefacta. *Placenta* in sartagine paratæ cum *Oleo Amygdalarum dulcium*, *Liliorum alborum*, *& Camomillæ*, vel *fomenta* cum herbis anodynis, ut sunt *Malva*, *Althea*, *Parietaria*, *Branca Ursina*, *Melilotum*, *semina Lini*, *Fœnugræci*, *Psilii*. Monet Hipp. varia esse hujusmodi genera medicamentorum experienda, & in eo, quod magis confert, postea insistendum. His præmissis, doloreque sedato, purgans medicamentum exhibet, quod à peccante serositate *hydragogum* indicatur. Post purgationem totius, ad purgationem Uteri transit, fomento huic præmisso: purgat autem cum *Cyclamine* secundùm aliquam parvam portionem *panno inditam*, *& ligatam*, *melleque subactam*, hoc est panno cum cyclamine melli immerso ad os Uteri apponit, vel *Cupressi ramentis* aqua maceratis utitur eodem modo suppositis ad os Uteri: & hæc remedia Utero applicata relinquit, donec *mordeant*, *& ulcerent*, seu vellicent Uterum; tunc enim medicamentum auferendum, ne ulcus perfectum efformetur. *Pessariis* etiam uti possumus descriptis ab *Aetio tetrab.* 4. *ser.* 4. *cap.* 79. ubi habet etiam elotiones, & suffitus ad hunc finem. His monentur Practici, post purgationem universalem seri à toto, molliendam esse purgationem ab Utero ab Antiquis valdè usitatam, nostris temporibus contemptam. Ad introducenda medicamenta in Uterum utitur Hipp. *specillo stamneo*, *& digito* ad aperiendum os Uteri in quod immittit *Cyclamen* modo supradicto paratum. Per *potiones* intelligendæ sunt, quæ movent menses, & Uterum purgant, & proposuit Hipp. *num.* superiori 29. & illæ sunt potiones eligendæ, quæ magis gratæ, jucundæ, & sine molestia à patiente sumuntur. *Opportunum tempus dormiendi cum Viro* est illud post purgationes menstruas, & etiam illud antè, cùm imminent.

TEXT. XXXI. *Si indurati fuerint Uteri, &c.*

De Scyrrho Uteri intelligendus est præsens Textus, qui non est nisi *Tumor durus indolens* Uteri. Hic tumor occupat etiam os Uteri, ideò hoc fit *asperum*, idest inequale, & tale digito intus immisso, & contrectato ore uteri apparet. Hæc inæqualitas fit à materia inæqualiter in uno loco parva, in alio multa, fixata, & indurata. Ab hoc tumore *occultantur*, idest supprimuntur *Menses*, quia à materia indurata comprimente vasa fit obstructio, à qua fluxus sanguinis, si non impeditur, retardatur, ideò mensium suppressio non est permanens, sed *aliquando apparent velut arena*, eò quia sanguis est crassus, & tartaro multo redundans: hujus consortio induratur sanguis in Utero, in quo est Scyrrhus, quod contingit etiam in aliis partibus, in quibus Scyrrhi enascuntur, cum duritie non dissimili ab illa lapidis. Hic tartarus est ille idem, qui in urina observatur, & cum sero urinoso à sanguinis massa segregatur, si redundet in hoc hujusmodi tartarum, & non secernatur, arenosum facit sanguinem, cujus portiones magis tartareæ congregatæ, & stagnantes in aliqua parte tumorem durum, & indolentem efficiunt, *& genitura*, hoc est conceptio hoc tempore non fit, huic repugnante sanguine dictæ conditionis, & Utero dicto tumore affecto. Curatio Hippocratica ex dictis, & à remediis Uterum purgantibus ab eodem superiùs descriptis fit manifesta. Pro Diœta proponit *Mercurialem*, *& Brassicam*, quia Uterum purgant, & etiam emolliunt, & conditionem victus in his duobus designat Scyrrho Uteri congruam. Per succum mercurialis, & brassicæ accipiendum, ut decoctum istarum à coctura residuum. Hæc est una Scyrrhi Uteri differentia ab Hipp. in hoc textu relata, in quo alteram recenset, & consistit in Uteri Scyrrho, in quo suppressio mensium est continua, eò quia os Uteri *connivet*, idest omninò clauditur, prout à digito explorante judicatur, ad differentiam superioris differentiæ, in qua à tumore comprimente vasa totaliter non obstruuntur, nec os Uteri integrè clauditur; ideò menses aliquando fluunt; in hac verò non fluunt, quia vasa integrè à compressione obstruuntur, & à tumore os Uteri totum clauditur, ideò menses supprimuntur. Aliquando fit hæc Scyrrhi differentia *à Fœtu in Utero corrupto*, *& tunc adest febris*, *& dentium fremitus*, *dolor imi ventris*, *laterum*, *& lumborum*, quæ omnia à putrescente fœtu dependent, cujus evaporationes fœtidæ, & irritativæ nervos maxillarum vellicantes motus spasmodicos excitant, à quibus dentium fremitus. Dictæ evaporationes ad os tendunt, ob consensum Uteri cum hoc ab Hipp. demonstratum in suffumigio Utero facto, cujus odor in ore persentitur, & putridi vapores fermentationem inordinatam in massa sanguinis excitant, unde febris, & eisdem vellicantibus partes, quibus Uterus, lumbis, & lateribus connectitur, dolores in istis efficiuntur. Quæ hic habet pro curatione, commento non indigent. Vide alia sequenti *numer.* 103. Pro reliquis Curationem imperat similem illi antecedentis differentiæ. Varia, & efficacia remedia habebis apud *Aetium cit. loco capit.* 84. ut plurimum verò est morbus incurabilis. Diligentia Medici versari debet in prohibenda exulceratione tumoris, in qua consistit natura Cancri. Vide *numer.* 45, *libr.* 2. *de Morb. Mul. & numer.* 46. 47. & 48.

TEXT. XXXII. *Si Uteri ad latus allapsi fuerint, &c.*

De uteri ascensu agit Hipp. in hoc Textu, & ut apparet secundùm suam sententiam, nempè de ascensu secundùm Uteri substantiam ad latera, idest ad hypochondria circa latera ventris. Huic Uteri ascensui resistunt Recentiores, & validis rationibus, prout innui superiùs, & quæ videndæ sunt in *Vvillisio in Tractatione de Morb. Convul. cap. de hyster. passione; & in Tract. de Nervorum descriptione, & usu*, ubi agit *de plexibus Mesentericis*; dictis enim rationibus evincitur affectionem hystericam non esse dissimilem ab affectione hypochondriaca, nisi in hoc, quòd causa illius est ab Utero, per quem afficiuntur nervi hypochondriorum, & aliarum partium. In hac causa est in hypochondriis, quod superiùs etiam demonstravi. Ab hac nervorum affectione, & motu spasmodico explicantur omnia symptomata ab Hipp. enumerata. Hic animadvertendum. per *Peripneumoniam* accipere difficultatem respirandi, quæ succedit in affectu hysterico per *Motus convulsivos* nervorum diaphragmatis, pulmonis, & intercostalium, si verò dicti motus in nervos vertebrarum introducantur, *Gibbositas* provenit. Causa hujus affectus designatur ab Hipp. in illis verbis, *& menses omninò non apparent: quibusdam verò priùs conspecti evanescunt, tunc autem comparentes debiles sunt, ac pauci, aut deteriores, quàm anteà*; suppressio enim mensium, & eorumdem depravatio multitudinem excrementorum congregat, contrahente sanguine suppresso, & stagnante cum fermentatione præternaturali, vitia in qualitatibus primis, & secundis, ob exaltationem salium diversi generis in eo existentium ope dictæ fermentationis; unde nervi à qualitatibus pravis hujus sanguinis depravati lacesciti in spasmodicos, & convulsivos motus abeunt. A vitio sanguinis præternaturaliter retenti tota massa sanguinis inficitur, ut nutritioni impar evadat, & hac deficiente contabescentia corporis consurgit; hanc majorem facit succus nerveus depravatus à sanguinis vitio prædicto, & ab istius depravatione gibbositas etiam supradicta originem trahit. Sanguinis, & succi nervei vitium excedens valdè hunc morbum lethalem facit, secundùm Hipp. presagium in fine hujus Textus. Curationem istius morbi perficit Hipp. purgatione, missione sanguinis, emolientibus, & dolorem sedantibus fomentis. Purgationem præmittit, quia adest Cachochimia, seu redundantia excrementorum, seu humorum qualitate peccantium, quorum eductionem primò intendit, quia determinavit sanguinem à parte affecta, nempè ab Utero educere, ut colligitur à textu, & ne venæ exinanitæ humore excrementitio impleantur, hujus purgationem primò molitur. Hoc præceptum servandum saltem in missione sanguinis à parte affecta, in qua etiam humores excrementitii, vel in partibus proximis colliguntur. Purgantis vim acuit. *aqua valdè calida*, corpus lavando statim ab epoto medicamento, namque à calore aquæ particulæ catarticæ ad liberum motum provocantur;

&

& ab aliis aculea sua retundentibus vindicantur, & ad partes etiam extimas deducuntur: quapropter vis purgantis corroboratur, & ab eodem calore humores magis attenuantur, & fluxiles redduntur, & ad motum provocantur, per quem sine resistentia motum à medicamento imperatum sequuntur; advertendum tamen, ne à lotione sudor promoveatur. Sanguinem ab Utero elicit per suppositum medicamentum, de quo locutus est superiori *num.* 29. Hunc modum mittendi sanguinem quamvis proficuum deservit medicina, ob mulierum resistentiam, & ejus loco substituit missionem sanguinis à pede, licèt minor utilitas habeatur ab hac. Cætera emollientia, dolorem sedantia, clara sunt ex dictis. Solùm adverto, *Lac multum ad quadraginta dies exhibere*, tam ut purget humorem excrementitium cacochimiam parientem, quàm ut qualitates acres massæ sanguineæ moderentur, & nutritio restituatur: cui intentioni satisfacere possumus purgatione epicratica cum aliquo syrupo magistrali, lenibus purgantibus, & alterantibus pravas qualitates humorum composito, & postea optima victus ratione optimam nutritionem totius promovere. Verùm cùm causa istius morbi sit mensium suppressio, facta purgatione, & sanguinis missione, ad hanc auferendam conatus sunt dirigendi medicamentis suo loco dicendis. Vide *n.* 73. *hujus lib.*

TEXT. XXXIII. *Si os Uterorum concludatur*, *&c.*

Os Uteri clausum proponit Hippocr. itaut nec semen recipere possit, nec exitum fluentibus mensibus relinquere. Tactui fit manifestus hic morbus, cùm digitus immissus ab Uteri ingressu excludatur. Hujus causam ex Hippocr. verbis colligimus esse humores tumorem in ipso orificio Uteri efficientes, cùm dicat *tactu os esse durum*, & durities tumorem connotat, & in curatione emollientibus etiam utitur, ex quo deducimus fluxum esse humorem ad os Uteri in tanta copia, ut superficies interna ipsius oris intumescat, itaut superficies unius lateris tangat superficiem alterius; *genituram*, hoc est semen *non suspicit Uterus*. Dolor est in imo ventre, in quo situm est orificium Uteri, quod dolet, quia ejus membranæ à tumore violenter distrahuntur, & dolor correspondet lumbis ob rationes alibi dictas. Curationem instituit purgatione, quia cùm sit tumor sine febre, potiùs ab excrementis, quàm à sanguine pendere credendum est, & hac ratione purgatio, non sanguinis missio convenit. Emollientia ori Uteri apponit, quæ describit in citato *num.* 29. *hujus libri*. Emollito orificio, hoc dilatare studet *specillo immisso*, vel *digito*. Alii utuntur pessario ex spongia, quod omni die majus efficiunt. *Emollito, & dilatato orificio, ea, quæ sanguinem purgant in hoc immittito*, & habetur altera ratio, per quam priùs sanguinem non eduxit, quia licèt ab hac missione provocarentur menses ad exitum, ob orificii clausuram exire non possent, & retenti tumorem augerent, & clausuram contumaciorem redderent. Reliqua sunt manifesta. Vide *numer.* 125. *hujus libri*, *& numer.* 49. 50. *libri* 2. *de Morbis Mul.*

TEXT. XXXIV. *Si Uteri obliqui fiant*, *&c.*

Obliquum fit Uteri os, quando Uterus per transversum ponitur, ut legit *Foesius*, & ab obliquitate cursus sanguinis vel impeditur, vel retardatur, ut menses occultentur, supprimantur, & apparentes citò evanescant, cum subtiliori solùm sanguini concedatur exitus per obliquum orificium. Retentio mensium hos ad putredinem disponit, & hæc dispositio deteriores illos facit in substantia, & colore. Uterus pendens in unam partem ligamentum coxæ appositæ secum trahit, à tractione dolor, & coxæ attractio. Reliqua non indigent dilucidatione. Vide *numer.* 35. 36. *secundi libri de Morb. Mul.*

TEXT. XXXV. *Si inflati fuerint Uteri*, *&c.*

Inflatur Uterus à flatu in istius cavitate, vel interstitiis suæ substantiæ concluso, & retento in tali copia, ut distendatur Uterus eo modo, quo in Uteri gestatione distenditur. Generatio flatus in Utero eadem est cum illa aliarum partium, quæ à flatu molestantur, nempè materia mucosa, & etiam serosa in Utero existens cum calore debili ejusdem. Talis causa apparet in proposito casu, in quo *pedes intumescunt*, *& cavæ partes faciei*, *& color fit parvus*, à quibus omnibus redundantia pituitæ, vel seri demonstratur. A magna Uteri distensione distenduntur etiam musculi abdominis, ut parùm laxari possint pro libera respiratione, cui inserviunt, & ab istorum vitio in consensum trahuntur diaphragma, & musculi intercostale, cum omnes istæ partes unitim concurrant ad respirationem, & una læsa, omnes de læsione participant. Hac de causa in motu difficilior redditur respiratio, dum hic exigit liberiorem motum musculorum, qui impeditus in hoc casu necessitatem recta cervice spirandi inducit. A cibo molestiam sentit majorem, quàm antè cibum, à cibo calor aliquo modo intenditur in partibus internis; ab hoc flatus in Utero magis rarefiunt, & augentur symptomata ab hujus inflatione pendentia. Ulterius hic morbus à redundantia seri, & pituitæ supponit aliquam indispositionem ventriculi, vel sit causa dictæ redundantiæ, vel effectus istius, Ventriculus malè dispositus à cibo gravatur, & atteritur cum aliqua anxietate, & molestia, flatus etiam ab hac indispositione erumpunt, à quibus distensus Ventriculus depressionem diaphragmatis impedit, cum incremento difficultatis spirandi. Curationem incipit à medicamento purgante, sumpta indicatione à redundantia pituitæ, & serositatis. *Lavacrum*, *& fomentum* proponit, ob supra reiteratam sæpè rationem. Interpositis aliquibus diebus purgationem Uteri aggreditur, juxtà universale axioma, post universalem totius purgationem adeundum esse ad illam partis affectæ: Hanc promovet cum medicamentis superiùs *numer.* 29. descriptis, & cum illis, quæ *non mordent*. Mundato enim per hanc purgationem Utero à materia, à quo flatus elevantur, isti necessariò obliterantur. *Fomentum totius corporis* imperat, & humores serosi, à quibus tumor dictarum partium, & malus color proficiscitur, rarescant, & vasa ingrediendo circulationis motum reassumant, & facilè fluant cum sanguine circulante ad Uterum, ut in istius menstrua purgatione evacuentur. Purgato toto, & parte, flatuum reliquiæ extirpandæ, & causa illorum efficiens, quæ est calor debilis Uteri, seu intemperies humida, & frigida istius superanda: ideò Hipp. *suffumigia cum odoratis in Uterum recipienda* imperat; ab istorum enim caliditate, & virtute dissolutiva, & calor debilis augetur, & flatus resolvuntur. Conveniunt etiam *insessiones in decocto Rutæ*, *Pulegii*, *Calamintæ*, *Marrubii*, *Thymi*, *Artemisiæ*, & post insessiones, *Cataplasma* regioni Uteri applicetur *ex Caricis*, *Hysopo*, *Ruta*, *ac Nitro* compactum, vel Cataplasma *ex baccis Lauri*. *Collutio* etiam *pudendorum cum decocto baccarum Lauri*, *& sem. & granorum Cymini*, sicut *& injectio dictæ decoctionis in Uterum* valdè proderit. Hoc peracto menses, qui non fluunt ob obstructionem vasorum factam à flatibus orificia istorum comprimentibus, & à materia crassa circa eadem collecta promovendi, si sponte non exeant, in hunc finem proponit Hippocr. potiones, quæ *Uteros purgant*; purgantur autem Uteri mensium fluxu. Utitur etiam eis, quæ Uterum *ad suum locum compellunt*; nam si detumescat Uterus, facile est, ut ad suum statum redeundo à suo loco decidat, ideò quæ ad suum locum remittunt, medicamenta imperat, de quibus suprà. Vide *num.* 60. *hujus libri*, *& n.* 44. *lib.* 2. *de Morb. Mul. &* 61.

TEXT. XXXVI. *Si grumi sanguinis in Utero coiverint*, *&c.*

Non de legitima sanguinis coagulatione in Utero putandum est loqui hoc in loco Hippocr. cum nulla recenseat signa, quæ sunt propria dictæ coagulationis, à qua lethalia procedunt symptomata, nempè *oppressio cordis*, *palpitatio*, *pulsus diminutio*, *frigiditas extremorum*, *& totius*, *vertigo*, *turbatio spirituum animalium*, *oris ventriculi morsus*, *anxietas*, *& alia*; sed potiùs censendum est loqui de pustulis in ore Uteri erumpentibus, & quæ à sanguine stagnante proficiscuntur. Ita affirmare videntur illa verba, *Os ipsorum velut eruo plenum fit*, *& si attingis*, *ita habere depreh endes*; & illa ultima verba, *& vesicæ pellicula*, *sive cuticula digitis obvoluta os Uterorum deradito*. Hujus affectus causa est sanguis in orificiis capillarum venarum stagnans,

gnans, vel in porositatibus substantiæ oris Uteri effusus, & condensatus. Curationem proponit Hippocr. quæ per se manifesta est, & remedia multa proponit *citato numer.* 29. *hujus libr.* Vide *numer.* 51. *libr.* 2. *de Morb. Mul.*

TEXT. XXXVII. *Si obtorti fuerint Uteri*, &c.

Obtortus dicitur Uterus, quando secundùm orificium incurvatur versus latera, itaut *exploratum cum digito, orificium non inveniatur*, ut notat Hippocr. in hoc Textu, & habemus differentiam hujus affectus ab eo descripto *numer.* 34. in quo digito immisso habemus, os Uteri corrigi, & quia violenta est ista incurvatio, sequitur etiam violenta contractio fibrarum contrariarum, per quam fit tristis sensatio, quæ ob consensum Uteri per vasa, & ligamenta *cum laterum mollitudine, & cum lumbis* istis partibus fit communis. *Menses supprimuntur*, dum cum curvatura Uteri vasa etiam incurvantur, & horum incurvatio sanguinis motum vel tollit, vel valdè diminuit. Hujus affectus causa est humorum excrementitiorum redundantia implens fibras colli Uteri, & plenitudine distorquens istas, eo modo quo nervi in convulsione à plenitudine variè distorquentur. Hanc causam demonstravit Hippocr. in curatione, in qua vomitum, & alvum movet. Pro curatione medicamentum purgans per secessum, & per vomitum exhibet, ut à conatu vomitus, concussus Uterus, & ejus fibræ extendantur, & ad suum locum reducatur Uterus. Purgationem eligit etiam, ut humores serosi in corpore redundantes, & implentes fibras vel internas, vel externas substantiæ Uteri, & alicujus lateris ejusdem, itaut ad magnam contractionem deducantur cum curvitate ejusdem orificii, purgentur, & à plenitudine liberentur fibræ. Hinc fomenta exercet, quæ debent esse emollientia, & resolventia, ut humor implens fibras resolvatur, & contractæ fibræ emollitæ extendantur. Potiones sint illæ, quæ Uteros purgant, & menses movent.

TEXT. XXXVIII. *Si Uteri commoti in loco non manserint*, &c.

Hic Textus dilucidatur à dictis *in Textu* 4. & 5. Videatur *num.* 25. *libr.* 2. *de Morb. Mul.* & *num.* 43. Remedia hic habet, & *num.* 54. *libr.* 1. *de Morb. Mul.* & *num.* 71.

TEXT. XXXIX. *Si hiaverit Os Uterum magis, quàm solet*, &c.

De immoderato fluxu mensium hic loquitur Hipp. qui succedere non potest, nisi quando cum dilatatione orificii Uteri dilatantur etiam orificia vasorum, quæ per hoc disseminantur, quibus dilatatis sanguis in magna copia exit. Hæc dilatatio fit per *Anastomosim*, idest aperitionem orificiorum vasorum. Hoc modo succedit fluxus menstruus naturalis, & eodem modo præternaturalem evenire probabile est, & sola differentia est in tempore reserationis vasorum: in fluxu naturali reserantur, & excreta quantitate superflua sanguinis impetum faciente, occluduntur: in fluxu præternaturali excreta superflua quantitate, adhuc aperta manent orificia, ideò fluit sanguis, licèt quantitate non excedat. Hoc vitium aperitionis præternaturalis vasorum, & impeditæ occlusionis eorumdem pendet vel à vitio sanguinis, vel vasorum; vitio sanguinis quando qui colligitur in Utero acrimoniam vel habet, vel ibi acquirit, qua irritando orificia vasorum ad aperitionem determinat, & videtur Hippocr. hanc causam innuisse in illis verbis, *si quid in ipsis fusum fuerit, & corruptum computruerit*; à corruptione enim, & putredine acrimoniam acquirunt, quæ putrescunt, vel quando impetum facit in orificia vasorum, ut in effervescentiis inordinatis contingit. Vitium vasorum est, quando hæc laxantur à nimio humido perfusa, vel à violenta causa aperta cum impressione impotentiæ ad occlusionem. Hanc causam expressit Hippocr. in illis verbis, *accidit etiam ex partu, & aliis alio modo*. Hiante ore Uteri semen in hunc ejaculatum exit, & quandoque etiam ad Uterum non pervenit, si ejaculatum in via exeunti sanguini misceatur, dum viam sanguinis exeuntis tenet, quod intelligit Hippocr. quando dixit, *neque genitura eam attingit*. Hunc affectum sequitur *Febris, rigor, & dolor Uteri, lumborum*, quorum causa data est superiùs. Curationem incipit à vomitivo. Hujusmodi remedium videtur contrà commune axioma ab omnibus receptum, sanguini in motu peccanti, prout peccat in fluxu, deberi revulsionem, factam per sectionem venæ in parte contraria ei, à qua immoderatè fluit sanguis. Verùm hoc axioma puto non habere locum in fluxu sanguinis ab aperitione vasorum, prout in casu proposito, in quo supponit Hippocr. primò os Uteri hiare, & cum hoc etiam orificia suorum vasorum, & cum missione sanguinis non claudantur vasa, hac exercita non tollitur fluxus sanguinis, cùm hic semper fluat ad vas apertum, ideò etiam fluxus non supprimitur, non impediente sanguinis missione fluxum ad vas apertum, nisi in copia majori; omnimodum verò fluxum non tollit, sicuti tollit, quando sanguinis fluxus est ab istius impetu, qui per extractionem vel minuitur, vel tollitur; quapropter in hoc casu aperitionis vasorum curatio aggredienda est ab ablatione causæ, à qua judicatum est vasa aperiri; cùm autem determinatum sit ab Hippocr. Mulierem pati hunc affectum, quia aliquid in Utero fuerit corruptum, vel putrefactum, habemus causam aperitionis vasorum non esse à sanguine, sed ab humore putrido, & corrupto, vel alterato, cui convenit purgatio, non sanguinis missio. Per vomitum purgationem molitur, quia à conatu vomitus, sanguis etiam vasorum ad superiora vocatur cum revulsione à partibus inferioribus. Postea contendit, dolorem lenire, & siccantibus, idest adstringentibus sive in potu, sive cum suffitu vasa restringere, prout facit in præcedenti *num.* & *in* 2. *lib. de Morb. Mul.* proponentur remedia.

TEXT. XXXX. *Si levigati fuerint Uteri*, &c.

Levigatus dicitur Uterus, quando rugæ membranæ interioris istius circà collum existentes obliterantur, ablata omni inæqualitate, & asperitate, & introducta æqualitate, & levigatione. Cùm ista levigatione, seu æqualitate, quæ tactu fit sensibilis digito in os Uteri immisso conjungitur aliquando inordinatus, & frequens mensium fluxus, cujus causa est eadem cum causa levigationis. Nam humiditas, quæ hanc parit, laxat etiam orificia vasorum Uteri, & laxata aperiuntur, vel ita debilitantur, ut à præmente solùm sanguine aperiantur; & hæc est differentia distinguens quoad causam hunc fluxum à præcedenti descripto. Vel dicendum est, id, *quod corrumpitur, & putrescit*, ut ait Hippocr. aliquando dilatare os Uteri aliquando levigare: illud in primo casu, hoc in secundo proposito contingit: in utroque verò est fluxus sanguinis, & distinctivum harum causarum non potest esse, nisi sensus tactus, quo in utroque casu utitur Hipp. ut patet ab utroque Textu. Curatio est eadem cum superiori.

TEXT. XXXXI. *Si Uteri ad ventrem nutaverint*, &c.

Legit *Foesius*: *si Uteri ad ventrem vergant*; hoc est ad imum ventrem descendant. Adsunt signa in Textu enumerata; quæ pro curatione proponuntur, sunt valdè clara. Solùm advertendum est in nocte pro Cœna exhibere *Lac, melle, & aqua mixtum*, ut moneat ægram Diœta tenui esse tractandam. De causa hujus affectus nullum præbet argumentum Hippocr. ideò referenda ad eam, quam superiùs de descensu Uteri dilucidavimus.

TEXT. XXXXII. *Si Uteri ad Caput vertant*, &c.

Uterus non petit, nec vertitur ad caput, nisi modo dicto *de suffocatione uterina*. Qualia sint symptomata parta à fumis ab Utero ad caput elevatis, non aperit Hippocr. quia ferè omnes morbi, qui à capite per essentiam affecto germinant, ab Utero per consensum provenire possunt. Modum cognoscendi, an ab Utero sint, demonstrat in illis verbis, *Nasi venas, & sub oculis dolore existimat*. Cùm Naso, & Utero commercium quoddam intercedere experientia unusquisque novit, cùm ab odoribus diversæ excitentur in Utero affectiones; unde ex dolore venarum nasi deducimus aliquod inditium affecti Uteri: sicut etiam ex dolore venarum sub oculis, quæ communionem habent cum venis nasi. Præterquamquòd pars sub oculis videtur idem commercium cum Utero conservare;

servare; dum alterato Utero in fluxu menstruali, alteratur etiam color istius partis, qui etiam si sit albus, lucidus naturaliter livescit, & ita dolor venarum sub oculis affectionem Uteri demonstrare potest, & maximè si concipiamus non venas simpliciter dolere, sed partes etiam circa venas existentes. Remedia conveniunt suffocationi Uteri specifica; hæc habet *Hipp. lib. 2. de Morb. Mul.*

TEXT. XLIII. *Si ad crura, & pedes conversi fuerint, &c.*

Huic Textui applicanda sunt omnia, quæ de descensu Uteri dicta sunt superiùs.

TEXT. XLIV. *Si Mulier Cibum aversans Uteros doleat, &c.*

Hìc dolorem Uteri cum ciborum fastidio proponit Hipp. cui conjungitur *Febris*; hæc symptomata dilucidanda, & primò de dolore agendum, postea de febre. Causam doloris præterit Hipp. cùm notum sit ab objecto violenter agente in organum tactus pendere dolorem, ideò notum etiam erit Uteri doloris causam esse aliquod sensibile violenter agens in membranas sensitivas Uteri, has vel pungendo, vel rodendo, vel secando, vel distendendo. Causa posset etiam deduci à vitio ventriculi, dum supponit cibi fastidium præcedere dolorem, & illud, ut plurimum, facit bilis, acidum ventriculi mortificando; unde bilis prædominans, & excrementa acida in ventriculo præparata ob exaltationem salis acidi illorum ad Uterum delata, cum sanguine possunt esse causa doloris, quia irritativa. Dolorem esse vehementem, febris excitata probat, dolorem esse causam febris, colligimus à remedio proposito, quod est contra dolorem, non contra febrem. A dolore febris excitatur, quando ab istius vehementia spiritus partis dolentis, & etiam totius violenter agitati excandescunt, & calorem præternaturalem in massa sanguinis accendunt, vel quando à dolore copia sanguinis ad partem dolentem vocata, ibi ebullit, & effervescit, itaut sanguinem per eam, & partes vicinas circulantem ebullire faciat; ex quo postea in corde calor febrilis accenditur. Remedium ad dolorem describit, in quo *Peplum album* nominat, idest *Papaver album*, & nos monet *Opiata* mitiora in dolore Uteri conferre, etiam in principio doloris; & quoad usum Papaveris albi monet non ad paucas drachmas exhibendum; nam exhibet quintam partem *Chænicis*. *Chænix* continet *libras duas mensurales, dimidia libram unam quinta pars libræ excedit uncias duas*. Alia vide *nu.* 74. sequentis *lib.* & 47. *& lib.* 2. *de Morb. Mul. n.* 57. 89. 88. 87. & si conjungatur urinæ stillicidium, remedia habet *n.* 88.

TEXT. XLV. *Si ex partu fluxus corripiat, &c.*

Per Fluxum intelligere oportet Fluxum ventris, & videtur hoc declarari à subsequentibus verbis, *& cibi in ventre non maneant*; & videtur exprimere vel Lienteriam, vel Diarrhæam, quæ supponit apparatum excrementorum in gravidatione, hæc in partu commota, & agitata impetu concepto erumpunt. Vel à partu adeò ventriculus debilitatur, ut Lienteria efficiatur: pro cujus curatione unicum proponit remedium, cum alibi de curatione istius Fluxus methodicè egerit. *Caseum caprinum* huic miscet, quia adstringendi virtute pollet.

TEXT. XLVI. *Si ex partu sanguinem vomat, &c.*

Hujus vomitus sanguinis causam dicit esse *hepatis fistulam sauciatam*. Per fistulam intelligit Hippocr. abscessum, ut colligitur ab eodem in *lib. Prognost. Coac. Prænot. & lib. de Fistulis*, & *Fistula* dicitur *sauciata*, quando abscessus est ruptus. Hunc abscessum vult esse in hepate, & rumpi à conatu in expulsione Fœtus concepto. Hujus signa colligit *à dolore ad viscera procedente, & à Cordis convulsione*. At ab anatomicis demonstrationibus non constat, quomodo abscessus hepatis per vomitum purgari possit. Certum tamen est, omnem vomitum sanguinis pendere à vasis sanguinem deferentibus ad ventriculum, si ruptionem patiantur, vel si sanguis in aliqua parte abscessum congregetur, cujus vasa communionem habeant cum illis ventriculi, rupto abscessu, sanguis exiens per vasa communia ventriculo ad hunc defertur, & per vomitum excernitur. Curam hujus affectus solo Lactis usu perficit, & clarè patet ex textu modus Lac exhibendi. *Semen Sesami* exhibet, quia est mitigans dolorem, de quo locutus est in signis: est etiam incrassans, ideòque in fluxu sanguinis opportunum. Et habemus præceptum in fluxu sanguinis, hunc incrassandum esse.

TEXT. XLVII. *Si Mulier diù non concepit, &c.*

Proponit in hoc Textu Hippoc. remedium ad conceptionem in Muliere, quæ diù non concepit, sivè aliquando conceperit, postea per aliquot annos sterilis fuerit, sivè numquam conceperit, remedium clarè exponitur. Solùm adnoto, à natura remedii adstringente, & exsiccante, prout est *Alumen*, connotari, sterilitatem provenire à laxitate, & humiditate Uteri, quæ cognoscitur à seminis virilis exitu ab Utero. Per unguentum *Oleum* intelligit. *Fel Bovis*, est lapis in Cysti fellis Bovis, vel ventriculi inventus, ideò dicit, *radito*. Adverto etiam Remedium à *Marinello* sub n. 48. qui incipit *ad Uterorum morbum sedandum Lini scissi, &c.* Foesium conjungere cum remedio ad conceptionem descripto, & non legere illa verba *ad Uterorum morbum*, quæ verba difficile est uni determinato morbo applicare. Alia remedia vide *lib.* 1. *de Morb. Mul. n.* 101. *& lib.* 2. *n.* 124. Reliqui Textus hujus libri continent remedia simpliciter, ideò ab horum interpretatione desisto, cùm per se sint valdè manifesti.

IN LIBRUM PRIMUM DE MORBIS MULIERUM.

TEXT. I. *De Muliebribus sic sentio. Mulierem, quæ non peperit graviùs, & sicciùs è mensibus ægrotare, quàm eam, quæ peperit, &c.*

De sensu hujus Textus controversiam movet *Martianus* in hujus Commento, an è mensibus ægrotare intelligendum sit de suppressione mensium, vel de afflictione, & molestia præternaturali eveniente in eorum eruptione, prout censuit *Cordæus*, contra quem arguit *Martianus*; pro *Cordæo* verò facit *Textus Hipp.* & primò illa verba, *Cùm enim peperit, venulæ fluidiores sunt ad menses*, quæ verba apertè demonstrant de fluxu mensium, non de suppressione Hippocr. loqui; secundò ab illis verbis, *discisso corpore necesse est venas magis aperiri, & ampliores, ac fluidiores ad menses fiunt*; & demonstrat dilatationem vasorum, à qua fluxus facilior sanguinis, non angustiam ab impedimento, vel ab alia causa fluxum impediente. Tertiò, & concludenter, *cùm hæc sic se habeant, mulier purgationem à partu experta minùs laboriosè mensibus decurrentibus purgatur*. Ergo Mulier purgationem à partu non experta, magis laboriosè mensibus decurrentibus purgatur. Quartò in fine Textus clarè fatetur à Muliere, *quæ non peperit*, menses *laboriosè* prodire, & affectiones plures accidere, & hanc difficultatem purgationis menstruæ posse esse causam suppressionis mensium, testatur in fine Textus. Sed totus Textus est in demonstrando labore, & molestia purgationis menstruæ in eis, quæ non pepererunt, & facilitate in eis, quæ pepererunt, à quibus postea deducitur menses supprimi posse in eis, in quibus laboriosa, & dolorosa est purgatio; nam in istis venæ sunt angustæ, & à minima causa angustia potest augeri, ut sanguini transitus impediatur cum suppressione mensium: sensus ergo hujus Textus est demonstrare causam facilitatis, & difficultatis mensium. Ubi vasa sunt magis dilatata, est facilitas purgationis, quia sanguis liberiùs, & copiosiùs fluit, & copia pressione sua in antecedentem sangui-

nem impetum faciendo fluxum accelerat, & impedimenta superat. At in eis, quæ pepererunt, vasa sunt magis dilatata, ut probat in hoc Textu per illa verba, *fluidas autem ipsas facit purgatio illa, quæ fit à partu, & ubi hæc erumpit, vicinæ maximè ventri, ac mammis corporis partes discinduntur*, hoc est dilatantur, legit *Foesius*, *effunduntur*: effusio est quædam dilatatio saltem continentis effusibilis, ideò à partu venas mammarum sanguine turgidas observamus, eò quia sunt dilatatæ. Vasa seminalia ante seminis copiosa valdè angusta, ab effusione seminis copiosa valdè dilatantur; non absimili modo vasa Uteri per purgationem à partu copiosam dilatari debent, & sua dilatatione facilem reddere purgationem menstruam. E contra deducendum est ab angustia vasorum Uteri difficiliorem, & laboriosam purgationem menstruam reddi, eò quia sanguis ad hæc vasa impulsus per motum cordis non potest per eorum angustiam fluere, nisi cum vi latera vasorum distendendo; unde dolor, & labor. Ab hoc deduco difficultatem auferendi per remedia molestiam illam, quam aliquæ Mulieres etiam partui assuetæ in menstrua purgatione experiuntur, cùm vasa à partu non satis fuerint dilatata, ut commodam, & facilem præbeant purgationem, & nullum habeat Medicina remedium, à quo vasa dilatari possint. Ab his cognoscimus, textum loqui de laborioso fluxu menstruo, non de suppressione. Verum tamen est ab isto facilè procedere suppressionem, si fiat laboriosus fluxus ab angustia vasorum, quia facilè est angusta vasa obstrui. Pro curatione hujus affectus, distinguo duplicem angustiam vasorum, unam absolutam, alteram respectivam. Absoluta est illa, quæ propria est vasis, & spatium illud, quod à cavitate formatur, est valdè angustum, & pro hac angustia curanda faciunt ea, quæ dicta sunt paulò ante. Respectiva est illa vasorum angustia considerata respectu fluidi decurrentis, cujus crassitiei improportionata est capacitas vasis, itaut hæc respectu crassitiei angusta sit dicenda; hæc angustia curationem admittit faciendam per attenuantia, & fundentia sanguinem, & discoagulantia, inter quæ externè prosunt *fomentatio cum decocto Pulegii, Origani, Artemisiæ, Matricariæ, Seminis Lini, Fœnu-græci, florum Camomillæ, Cheiri. Inunctiones* adjungendæ *cum oleo Cheirino, Liliorum, Rutæ, de Vitellis ovorum. Emplastrum factum ex farina seminis lini, & medulla panis triticei, omnia in lacte cocta ad consistentiam Cataplasmatis. Pessarium ex lana, Theriaca* inunctum valet. Internè prodest *Theriaca ad* ℥. *i. cum aqua Melissæ* in ingressu lecti. *Specificum* est *coagulum Leporis*, & in istius defectu *Vituli ad* ℥. *i. cum aqua Liliorum Cæruleorum, Sperma-Cæti ad* ℥. *i.* prodest cum dictis aquis. Omnia pariter sanguinem discoagulantia, & præcipuè *pulvis ex floribus Bellidis* sunt specifica.

TEXT. II. *Dico Mulierem rariore carne præditam, & teneriorem esse, quàm virum, &c.*

In hoc Textu intendit demonstrare Hippocr. ex retentione menstruorum necessitatem ægrotandi in Muliere, & hoc deducit ex hoc, quòd caro Mulieris sit rarior, quàm illa Viri, & quia rarior, à ventre, hoc est à partibus præparantibus, & conficientibus sanguinem majorem istius quantitatem intra carnes raras recipere, quàm caro viri, quæ est densa. Hoc probat exemplo *lanæ, & vestis densæ contextæ cum æqualitate ponderis lanæ, & vestis, quæ si per dies duas, & noctes in loco humido, vel super aquam suspendantur, & posteà exploratur istarum pondus, magis ponderabit lana, quàm vestis, eò quia majorem quantitatem aqueæ humiditatis lana, quia rarior attrahit, seu potiùs imbibit, vestis verò minorem, quia densior*. A simili deducit carnem Mulieris, quia rariorem, majorem quantitatem sanguinis à fonte istius trahere, quàm caro Viri, cùm hæc sit densior, & ubi carnes Mulieris sanguine impletæ fuerint, si non secedat aliqua portio istius, hoc est nisi per aliquam viam purgetur copia sanguinis, qua carnes implentur, carnes calefiunt, & dolore corripiuntur, hoc est ægrotant; & rationem reddit, eò quia *sanguis Mulieris est calidior, quàm Viri*. Ardua difficultas emergit ab hac sententia, eò quia aliis in locis Fœminas frigidiores Vires sancivit, & ratio, & experientia id confirmat, & sensus communis Medicorum Antiquorum, & Recentiorum comprobat, Fœminas esse Viris frigidiores. Pro hac difficultate enodanda considero Hippocr. dicere sanguinem fœminæ calidiorem in statu, in quo corpus istius sanguine repletum fuerit, & in quo nihil sanguinis secedit à carnibus impletis, & virum considerare in statu, in quo non sit plenitudo, ut patet ex textu, & considerata fœmina, & Viro in hoc statu, verùm est, quòd Fœmina est viro calidior, sed in statu præternaturali, seu in dispositione præternaturali ad Morbum, non in statu naturali; nam plenitudo talis in Muliere cum calore est causa morbi, cùm per hanc, ut ait Hippocr. *incalescat*, idest febricitet, *& doleat*, & hæc duo essentiam morbi continent; consequenter clarum fit Hippoc. comparare Fœminam in statu præternaturali, plenitudinis morbificæ, cum Viro in statu naturali, & sine plenitudine. Hìc advertere debeo, ab hoc statu Hipp. confirmari sententiam de causa fluxus menstrualis præcedenti *lib.* descriptam, nempè quantitatem sanguinis, quam hìc apertè Hippocr. admittit, ingredi causam menstrualis fluxus, cum hac quantitate per excretionem diminuta in fluxu menstruali benè se habeat Fœmina, at verò retenta ægrotet.

TEXT. III. *Postquam igitur Mulieri, quæ non peperit, occultati fuerint menses, &c.*

Causam suppressionis mensium hìc declarat Hippoc. in eis, quæ non pepererunt, idest quæ Virum non sunt expertæ. Hanc causam reducit ad *occlusionem* oris Uteri ad *distorsionem* ejusdem, & ad *contractionem* alicujus partis pudendi; legit *Foesius*, *inversionem*; pudendum enim aliquando in Muliere invertitur, ut illius spatium occludatur, ab his enim causis exitus mensium impeditur, ut in præcedenti *lib. de contorsione Uteri* demonstravit, nec exeunt menses, nisi ad suum statum redeat Uterus. Has affectiones Uteri dicit contingere Mulieribus, *quibus angusti sunt Uteri, aut istius Cervix ultra pudendum sita est*. Contorquetur Uterus duplici de causa; primò si Mulier non coeat; secundò, quando alvus est nimis lubrica. Non coeunte Muliere Uterus non humectatur, & consequenter exsiccatur, & minor fit; à coitu enim incalescentibus partibus genitalibus, vasa, & porrositates valdè dilatantur, & replentur humorum affluxu, à quo Uteri substantia copiosè humectatur; hinc est, quòd deficiente coitu Uterus non humectatur, & non humectato, exsiccatur. In alvo lubrica, concidentibus, quia depletis intestinis, & exsiccatis amplum spatium relinquitur, per quod volutari possit Uterus, & à qualibet motione corporis modò in unam partem, modò in alteram dicti spatii inclinando facilis est contorsio; Contorto Utero, etiam os illius contorquetur, humido verò existente Utero, & alvo sicca, contorsio Uteri non succedit, quia in alvo sicca intestina turgida sunt fœcibus. Uterus humidus amplitudinem propter humorum quantitatem acquirit; ab intestinis turgidis, & ab Uteri amplitudine non relinquitur spatium, per quod volvi possit Uterus, sed ab utroque in eodem loco stabilis firmatur, ideò distorqueri non potest. Quapropter omnia, quæ exsiccant Uterum, & quæ spatium illi ampliant, possunt esse causa distorsionis illius; à siccitate enim fibræ componentes contrahuntur, inclinando potiùs in unam, quàm in aliam partem, ut observamus in lignis; & in aliis substantiis fibrosis exsiccatis.

TEXT. IV. *Hæc igitur Causa est, &c.*

Concludit causam suppressionis mensium esse abstinentiam à Venere in Muliere, cujus ratio patet ex dictis *lib. superiori de usu Veneris dilatante vasa*. Si suppressi menses tertio mense erumpant, nullum morbum efficiunt; si verò non erumpant, *suffocatio Uterina* per intervalla Mulierem *apprehendit*, sicut etiam *febris aliàs, atque aliàs corripit*; *horror, lumborum dolor* fit frequens. *Hæc patietur in tertio mense*: ex quo colligitur, mensium suppressionem non esse causam morbi, nisi quando quantitas sanguinis retenti ad talem excessum pervenerit, ut à natura nec regi, nec tolerari possit, & quando per quantitatem, vel inordinatè fermentescit, vel putredinem concipit, vel aliam malam qualitatem, à quibus massa sanguinis vel inficitur, vel pars aliqua determinata læditur. Quantitas noxia san-

sanguinis ab Hippocr. determinatur illa trium mensium, & omni mense alibi determinavit exire *heminam*, vel *duas* sanguinis: hemina ponderat uncias novem. In quarto mense si prodierit sanguis retentus, à symptomatibus tertii mensis liberabitur, si verò non prodierit, fortiora exsurgent; nam causa per additionem novæ quantitatis sanguinis intensiùs operabitur, & maximè tempore mensium, in quo, ut dixi superiùs de causa istorum, sanguinem vasorum Uteri fermentescere, & ab hac fermentatione elevantur fumi acres, quos causam diximus suffocationis Uteri; causa morbosa in aliqua parte quiescens à fermentatione in vasis Uteri transeunte in totam massam sanguinis, excitatur ad motum cum sensibili operationum læsione, & si curabitur in quarto mense, causam suppressionis auferendo, integræ sanitati restituetur. In quarto mense si menses non eruperint cum ea quantitate sanguinis, quæ correspondeat quantitati quatuor mensium, adhuc libera manebit à dictis symptomatibus: si verò menses non appareant, potiùs desævient, ob rationem paulò ante dictam de augmento causæ. Præter augmentum dictorum symptomatum *aliàs*, *atque aliàs urinam crassam reddet* conante natura materiam crassam in massa sanguinis existentem, ex mensium retentione per vias urinæ dimittere: *Venter durus erit*, vel à materia sanguinis vasa implente, & distendente, vel à vaporum copia, vel à fermentescente sanguine circa Uterum ita distenduntur vasa, membranæ Uteri, & partium adjacentium, ut tactui, & pressioni resistant, eo modo quo follis ab aere distensus summè durus evadit; unde *durities Ventris*; *dentibus fremit*, quia fumi elevantur, & spasmodicos motus in nervis maxillarum inducunt, à quibus dentium fremitus, qui non est, nisi motus spasmodicus dictarum partium. *Cibum aversabitur*, quia depravata massa sanguinis à retentis excrementis, hæc pro fermento ventriculi famis excitativo, puro, & sincero reparando, aptam non subministrabit materiam, imò pravam, à qua pravum fermentum depravativum, vel extinctivum appetitus naturalis cum aversione cibi resultabit; *Vigilabit*, quia fumi ad caput elevati, à quibus diximus suffocationem uterinam fieri, spiritus animales in continuo motu detinent, à quo impelluntur ad organa sensuum externorum continuo fluxu, qui continuam parit vigiliam. Et adhuc in hoc mense curationem admittit mensium suppressio. In quinto mense, nisi appareant menses copiosi, symptomata vires accipient. In sexto augmentum erit pariter symptomatum, & incurabilis erit suppressio. Ratio est, quia ad menstruam purgationem naturaliter perficiendam requiritur, ut dixi præcedenti *lib.* effervescentia, & fermentatio sanguinis in vasis Uteri, quæ cùm non possit excitari in sanguine per sex menses retento, eò quia particulæ mobiles istius, quæ sunt principalis causa fermentationis, vel evolarunt, vel cum particulis crassis adeò unitæ sunt, ut moveri non possint; ideò etiam sex mensium suppressa evacuatio menstrua videtur à Natura incurabilis, quia à natura dicta fermentatio non potest excitari: ab arte verò adjuta natura potest promoveri, si ars medicamenta particulas suas mobiles, & activas sanguini stagnanti addentia, vel ligatas solventia præscribat, & quæ sint specifica Utero. In hoc sexto mense symptomata superiùs enumerata, non solùm validiora evadunt, sed alia addit Hippocrat. de novo supervenientia; dum ait, *anxia erit*, *& aliàs*, *atque aliàs se ipsam jactabit*. Anxietas oritur à leni erosione, vel punctura nervorum ventriculi, quæ adeò molesta est, ut nisi brevem quietem in uno situ permittat, facta ab acribus exhalationibus Uteri ad dictam partem transmissis: potest etiam fieri talis anxietas à lassitudine ulcerosa totius introducta à pravitate humorum in ambitu corporis delitescentium, & contracta à vitio stagnantis sanguinis in utero. A ventriculi passione facilis est transitus ad deliquium animi. *Vomitus pituitæ* succedit, ob istius redundantiam in Ventriculo, cujus depravatum est fermentum cum vomitu expulsa humiditate ventriculi orificium irrigante, *non mirum*, *si sitis affligat*, vel secundùm Hipp. humiditate ventriculi exsiccata à calore accenso in sanguine, Uteri vasa implente. *Venter dolet* maximè *circa pectinem*, ubi est situs Uteri, quia partes sentientes hujus regionis, vel à distensione, vel à qualitate acri illi communicata ab Utero, tristem sensationem experiuntur. *Murmurat Venter*, vel à sanguinis motu, ut vult Hipp. vel à flatu hùc illùc discurrente, *& Venter consueto modo non secedit*, vel quia debilitatus sit motus peristalticus intestinorum à vitio sanguinis, & spirituum animalium, vel à stimulo bilis enervato, vel à nimia viscositate, vel siccitate fœcum.

TEXT. V. *Neque vesica Urinam excolabit, &c.*

In hoc Textu alia symptomata suppressionem sex mensium concomitantia enumerat, quæ explicationem accipiunt à dictis mox, & etiam in superiori *libro*. Adverto per stomachum intelligere vesicam, quæ si ab Utero comprimatur, urinam, vel nullo modo, vel guttatim solùm reddit. Per stomachum enim apud Antiquos accipiebatur quodcumque habens cavitatem, terminantem in collum angustum, & hoc patet ex eodem *Hippocrate in lib. de aere*, *locis*, *& aquis*. Adverto etiam lethales pronunciare suppressiones sex mensium Hippocratis, eò quia à mensibus retentis, & depravatis tota massa sanguinis cum succo nerveo pervertitur, quo fundamento etiam redditur ratio symptomatum in hoc Textu descriptorum.

TEXT. VI. *Quibusdam Mulieribus menses bimestres, &c.*

Sequitur Hippocr. enumerare symptomata à suppressione bimestri evenientia, & primò sputum sanguinis è pulmonibus, dum ille, qui per Uterum excerni deberet, ad pulmones transmissus, ibique effervescens ob indispositionem fervidam illorum, impetu concepto, vim facit vasis illorum hæc aperiendo, vel rumpendo, unde tussis, & cum tussi sputum sanguinis, & tabes cum morte patientis. Secundò *menses suppurantur* circa regionem Uteri, & in pus convertuntur, ut patet ex pure cum sanguine mixto exeunte cum fœtore per octo, vel novem dies. Hujus suppurationis causa statuitur ab Hipp. febris, à qua suppressi menses comburuntur, seu à febrili calore ita alterantur, ut in pus convertantur, eo modo quo sanguis in Apostemate collectus incalescit per inordinatam fermentationem, atque febrem accendit, & tandem nova mixtione, & dispositione partium suscepta in pus vertitur. *Signa* hujus *suppurationis sunt dolores circa pectinem*, *pulsationes fortes*, *& contactum non sustinere* in partibus dolentibus. Ab hoc Textu colligimus veras esse observationes ab aliquibus allatas de mensibus purulentis, qui si ulcus non relinquant, non adeò mali sunt; facilè enim est pus sua acrimonia partem, in qua generatur, vel per quam transit rodendo ulcerare, quod si contingat ulteriotem, *& ampliorem curationem* requirere monet Hipp.

TEXT. VII. *Sterilis autem evadet, etiam si meliùs habebit, &c.*

Aliam affectionem pendentem à mensibus purulentis in hoc Textu describit, & est, quando menses, supra Ingueo facto abscessu, ruptoque per apertum orificium exeunt purulenti, & contingit, quando os Uteri inclinat *ad partes supra inguina*, & circa has sanguinem deponit, qui in pus conversus facta ruptura exit; ex quo affectu *Mulier non superstes manet*, eò quia ulcus difficilis curationis in partibus exæsis gignitur, & quandoque intestina, vel vesica corroditur; *& si superstes manet*, *semper sterilis erit*; nam præter contorsionem Uteri, sterilitatem inducentem, temperies, & fermentum ejusdem à pure collecto vitiatur. Addit Hippocr. per orificium apertum, à quo exit pus tempore mensium istos fluere, cùm os Uteri in dictum orificium inseratur.

TEXT. VIII. *Quibusdam ubi bimestres*, *aut trimestres*, *&c.*

Mensibus per duos, tres menses, & etiam plures suppressis *apparet circa Inguen tuberculum sine capite*, hoc est prominentia distincta ab aliis partibus tumori, cùm sit dictus tumor æqualis secundùm omnes suas partes. Hic tumor est *magnus*, *ruber*. Fit hic tumor, quando menses retenti suppurati non fuerint, sed *ab osculo Uteri adjacente lateris mollitudini* circa locum tumefactum sanguis effunditur in carnem con-

contiguam, quæ effuso *sanguine fruitur*, hoc est in suam substantiam vertit, vel vasa propria, fibras, & porositates dicto sanguine implet, & tali copia, ut in tumorem attollatur, à quo Medici decipiuntur, existimantes prædictum tumorem esse substantiam Uteri inguini adhærentem, & aliquando sectione tumoris Patientem in magnum periculum adduxerunt. Signa distinguendi hunc tumorem factum ab Utero solùm, vel à sanguine collecto, colligit Hipp. à magnitudine tumoris, magnitudinem Uteri excedente, & à rubedine, cùm hæc duo signa non inveniantur, ubi Uterus solus tumorem facit.

TEXT. IX. *Et aliquando si transmotum fuerit os Uterorum, &c.*

Connexionem habet hic Textus cum præcedenti, in quo locutus est de Utero ad lateris mollitudinem inclinante, & de mensibus effusis in carnibus dicti lateris. In hoc verò dicit, *si Uterus ad inguen conversus, commotus fuerit versus pudendum* relicta lateris mollitudine, *menses per vias consuetas eunt, tumor, qui circa lateris mollitudinem eminuit, sedatur*, & evanescit, sanguis enim non per vasa distribuitur in partibus lateris, sed in Uteros. *Si verò conversum non fuerit os Uteri ad pudendum*, ea eveniunt, quæ in superiori num. dicta sunt. In hoc casu Uteri *ad lateris mollitudinem, & inguina conversi*, vertuntur menses aliquando ad ventriculum, & in excrementitiam naturam conversi, vel sanguinis natura, & textura conservata, excernuntur *per vomitum, vel ad sedem* feruntur, idest ad hæmorrhoidas, quod sæpè in praxi observatur evacuationi sanguinis menstruali suppleri per fluxum hæmorrhoidalem supervenientem tempore mensium. Hic casus contingit *minus in mulieribus*, hoc est in conjugatis, *quam in Virginibus*, eò quia in illis vasa Uteri sunt ampliora, & eorum orificia laxiora; in istis verò vasa Uteri angustiora, quàm illa vasorum superiorum; unde facilis est congregatio sanguinis in istis cum refluxu, ideò etiam partes superiores ex retentione mensium magis affliguntur, ut monuit *Hippocrates in lib. de Virginibus*.

TEXT. X. *Cùm menses fuerint occultati, dolor habebit imum ventrem, &c.*

De mensium suppressione in hoc Textu agit Hipp. pendente ab humorum vitio, ut colligitur ab illis verbis, *si verò omninò non procedunt, præ morbo autem crassi, aut viscosi, aut glutinosi fiunt*, & cùm tales conditiones sortiti fuerint, per vasorum angustias transitum non inveniunt, cùm vasorum spatium non sit proportionatum crassitiei sanguinis; imò sanguis ipse cum dictis conditionibus suo fluxui impedimentum ponit, cùm sua viscositate superficiei internæ vasis immobilis adhæreat, ulteriori fluxui, sibi, & advenienti sanguini obstaculum ponendo: quapropter ex vitio supradicto sanguinis oritur vitium organi, nempè obstructio. Signa hujus affectus sunt *dolor imi ventris, & sensus ponderis in hoc, lumbi, & laterum mollitudines dolent*. Curationem auspicatur Hipp. à purgatione *per vomitum, & per secessum*. Ab hujus remedii natura colligimus Hipp. sentire crassitiem, viscíditatem sanguinis procedere ab humoribus crassis excrementitiis pituitosis, & acidis ei mixtis, horum eliminationem, purgatione, & vomitu quærit, & certè in hac causa magnam partem habet mala ventriculi dispositio, alimenta ad generandos humores crassos disponens. Purgato corpore, purgationem Uteri proponit; nam Uteri vasa sanguine retento plena evacuationem exigunt, ratione ipsius plenitudinis, & etiam ne plenitudo actionem remedii menses moventis irritam faciat, & major etiam evadat ducta majori copia sanguinis per dicta remedia ad vasa Uteri. Ut omnia hæc incommoda evitentur, cum ratione consuluit Hippocr. purgationem Uteri. Remedia varia in hunc finem proponit in superiori *lib. de Natura Mul. numer.* 29. 55. 58. 73. 106. in fine hujus *lib. in lib. de sterilibus, in lib. de Fœtus formatione*. Multa invenietis in *Aetio in loco cit. in cap. de curat. retent. mensium*. Hoc consilium Hipp. valdè utile in curatione suppressionis mensium censeo, irritasque multas evadere curationes, quia Uterus non purgatur, & utilior est hujusmodi purgatio, quæ immediatè plenitudinem Uteri tollit, quàm missio sanguinis. Purgato corpore, & Utero *pharmacum, à quo sanguis prodeat*; hoc est à quo menses moventur, exhibet. De his potionibus locutus est *lib. superiori de Natura muliebri num.* 29. huic addit, *bibat etiam Chrethmon in vino tedaceo*. Est autem Chrethmon fœniculus marinus. Vinum tedaceum fit *ex infusione ramorum Abietis*, vel *Pini*, quibus Rustici in Regionibus, in quibus hæ arbores nascuntur, pro candelis utuntur. Addo decoctionem *Thymi* factam in vino, quæ valet etiam ad expellendum Fœtum mortuum. *Decoctio Anserinæ, Hederæ terrestris*, vel *Menthæ græcæ*, vel *Calendulæ, cum floribus istius exsiccatis fiat pulvis*, qui ad ℥. ij. exhibetur cum vino, vel *decoct. Dictamni Cretensis*, vel *Origani, & Pulegii. Præstat miranda in ciendis mensibus*.

Vel

℞. *Castor.*
Acori
Anisi
Sem. Apii } a. ʒ. i.

Tere, & cribra: da in potu, & expertum est. Omnia chalybeata conveniunt, & præcipuè *Electuarium de Chalybe Calestani*. *Pulvis radicis Gentianæ ad* ʒ. *ij. in vino per aliquot dies*. *Pulvis* dictus *Dominarum descriptus à Foresto*, *Vinca pervinca ab aliquibus laudatur*, licèt inter adstringentia numeretur. *Medicamentum ex Aloe, Myrrha, Croco, & Borace minerali a.* ℈. *i.* magnam habet vim ad provocandos menses. Et si contingat ab his remediis menses non promoveri, Utero gestare putat Mulier, & eò magis omnia patiatur symptomata, quæ in vera gravidatione apparent, ut patet ex Textu, post duos verò, vel tres menses in magna quantitate menses erumpunt, quantitate sanguinis viam ad exitum parante, & quæ exeunt velut frustra carnis sunt sanguis coagulatus, qualis in fœtu mortuo exit, & nigri coloris, quia sine spiritu, & ad corruptionem tendens, & ab hoc falsa gravidatio apparet, & monemur illis signis gravidationis non esse fidendum, saltem per duos, vel tres menses.

TEXT. XI. *Quibusdam etiam Ulcera fiunt in Uteris, &c.*

In hoc Textu alia symptomata enumerat à suppressione mensium emanantia, & per se sunt satis clara.

TEXT. XII. *Si verò non eruperint menses, sex mensibus intùs conclusi, &c.*

Legit Foesius: *Quod si menses superiori inguinis parte ei non erumpant, sex mensibus coerciti*.

A commento *Foesii* colligitur Hippocrat. loqui de suppressione mensium per spatium sex mensium sine eruptione illorum per inguina, eo modo quo superiùs erumpere dixit: In hoc casu, ait, evenire ea omnia symptomata, quæ superiùs dixit evenire in retentione menstrui eis, quæ non pepererunt, ob angustiam vasorum, quæ si non sit naturalis, prout in eis, quæ non pepererunt, est præternaturalis angustia, etiam si pepererit Mulier, respectu sanguinis menstrui, qui ob vitium proprium, vel instrumenti per cavitatem vasorum fluere non potest; unde oritur angustia præternaturalis, & respectiva, cum idem sequatur effectus, qui sequitur angustiam vasorum naturalem. *Mulier hoc modo affecta si curata fuerit*, idest menses per remedia provocati fuerint, *sanitati restituitur*: si verò menses *neque per remedia exitum inveniant, moritur, si perduraverit* suppressio per *octavum mensem*. Hoc prognosticum verificatur solùm in illis Mulieribus sanguinis plenitudine affectis, & copioso fluxu menstruo gaudentibus, si præter sanguinis quantitatem particulæ activæ, & valdè mobiles in massa sanguinis redundent; impossibile enim est talis conditionis sanguinem, qui in tanta copia circa vasa Uteri congregatur, violentas, & immanes effervescentias, & tumultus non concipere, à quibus morbi lethales generantur; vel non concipere acrimoniam intensam, à qua vel dolores, vel exulcerationes malignæ proveniunt.

TEXT. XIII. *Si verò menses Mulieri prodeant qui-*

quidem, verùm pauciores, quàm convenit, &c.

Cùm egerit Hipp. de mensium suppressione in superioribus, in præsenti Textu de mensium diminutione sermonem habet. Duplicem hujus diminutionis causam assignat; una est *osculum Uteri paululum à pudendo emotum*, seu paululum declinans ad latera: quomodo verò osculum Uteri ad latera declinans menses diminuat, colligitur ex dictis superiùs de suppressione mensium ob Uteri osculum distortum. Altera causa est idem *osculum nuper conclusum*. Legit *Foesius*, *osculo sensim ad ipsum concidente;* & sensus est superficiem internam laterum osculi Uteri ad mutuum contactum accedere, in quo casu si non clauditur osculum, spatium sit angustum, per quod saltem crassiori parti sanguinis ad Uterum descendentis exitus interdicitur, & subtiliori solùm parte sanguinis exeunte, fluxus menstruus diminuitur; hæc ratio mihi videtur meliùs applicari orificiis vasorum in cavitate Uteri hiantibus, quàm ipsi osculo Uteri, si admittatur in istis obstructio non plena, sed semiplena. Diminuto fluxu menstruo necesse est, ut portio sanguinis ad exitum determinata, sed retenta in vasis Uteri, vel in ejus substantia congregetur, quæ si in alio termino menstrualis periodi à sanguine ad Uterum descendente non expellatur, sed istius portio etiam retineatur, paulatim gravatur Mulier in primis duobus, aut tribus mensibus non multum, in subsequentibus verò mensibus magis semper affligitur, quia semper magis quantitas sanguinis retenti crescit, & à diuturna retentione vitium còntrahit, à quo morbi; & præcipuè *Febris* tempore mensium, in quo sanguis massa fermentescit, & cùm fermentatio à sanguinis exitu non minoretur, quia impeditur, in fermentationem febrilem transit. Manente hac stagnatione sanguinis, eoque vitiato Mulier non concipit vitio sanguinis Uteri crasim, seu potiùs ovorum in ovario existentium optimam indolem pervertente; vel seminis in Uterum ejaculati efficaciam, & energiam ad conceptionem pernecessariam corrumpente. Causa aliorum symptomatum patet ex dictis superioribus in locis. Dolores succedunt in variis partibus corporis, prout *sanguis discretus*, idest ad expulsionem destinatus, & in Uteris esse non potens, ob plenitudinem vasorum factam à retento sanguine, modò in hanc partem, modò in aliam incubuerit; Dolor modò in una, modò in alia parte excitatur, quandoque cum tumore partis affectæ, & aliquando cum convulsione forti articulorum corporis, dum à sanguine, vel nervi, vel tendines impleti, vel potiùs ab illius sero contrahuntur, cum convulsione, vel ab eodem sero vitiato, & acrimonia infecto vellicantur cum dolore, vel cum motibus convulsivis. *Hæc* Mulier *siquidem juxta debitum modum curata fuerit;* idest si menses remediorum virtute copiosè fluxerint, *sana evadit. Si verò diminunio septimum mensem excesserit*, & *diuturnior facta fuerit, lethalis est*, ob rationem superiori numero traditam. Quandoque *clauda fit*, vel impotens secundùm aliquam partem ad motum, cujus causam reddit Hipp. in his verbis secundùm Commentum *Foesii*, *si sanguis præ rigore, & cibi fastidio quemcumque in locum irruperit circa nervos concretionem habuerit*; ab hac enim concretione, vel contrahitur nervus, si contingat in cruribus, vel coxis, & claudicatio succedit; vel impeditur fluxus spirituum animalium ad nervum alicujus partis, & hoc fluxu impedito pars omni motu privatur. Rigorem, & cibi fastidium non ponit Hippocr. tamquam causam efficientem, sed solum tamquam signum fluxus sanguinis, vel seri ad aliquam partem cum impetu; causa enim claudicationis, & impotentiæ partis est concretio supradicta. De hoc vide *Martianum* in explicatione hujus Textus. Reliqua per se sunt manifesta, & dilucidantur ab eis, quæ dicta sunt de angustiis vasorum in eis, quæ virum non sunt expertæ, & non pepererunt, & de dilatatione vasorum eis, quæ pepererunt.

TEXT. XIV. *Si verò menses plures, quàm oporteat prodeant, & crassiores, &c.*

Mensium fluxum immoderatum delineat in hoc Textu Hipp. in quo, & quantitate excedit, & crassitie peccat sanguis expulsus. Hujus causam refundit in corpus natura fluidum: est autem tale, quando humores redundant, & vasa sunt ampla; cum his enim circumstantiis fluxus humorum in corpore est facilis, & copiosus; ideò in Muliere, quæ sanguine redundet, & vasa ampla sortita sit, non mirum, si fluxus inordinatus mensium ei eveniat. Alteram causam adjungit: nempè situm osculi Uteri *propè pudendum*, & exprimit descensum Uteri, qui cùm semper sit cum aliqua molestia, ab hac sanguis in copia vocatur ad vasa Uteri, & eorumdem orificia aperiuntur, serviente dicta molestia pro irritamento. Causas externas addit, nempè frequentem coitum, à quo, & Uterus, & pudendum incalescit, & ab incalescentia copia sanguinis ad vasa istarum partium vocatur: incalescunt verò, & Uterus, & pudendum, eò quia in actu venereo turget, & effervescit sanguis, & spiritus in hoc existens, & violento impetu agitatur, à quibus incalescentia prodit; Hinc à frequenti coitu vasa Uteri magis dilatantur, & majorem sanguinis copiam accipiunt, & *convivare*, idest liberali convivio frequenter uti, prout contingit, quando cum sociis cibum capimus, à copioso alimento copia sanguinis suppeditatur immoderatum mensium fluxum fovens. Modum, quo fit hic fluxus immoderatus explicat Hipp. dum ait, *semel aliquando multi descendentes*, nempè menses, *cumulati*, hoc est in copia, & *cum impetu* à copia communicato *exeant os Uterorum*, & ejus vasa *magis dilatantur*. A dilatato, & hiante Uteri, & vasorum orificio immoderatè menses prodeunt, ut in *lib. superiori de Nat. Mul.* docuit Hippoc. & si ab hoc fluxu sanguinis vasorum evacuatio circa Uterum existentium non incidat, sed rursus multus accesserit calor, à copia sanguinis in locum expulsi succedentis, tunc os Uteri magis dilatatur à dicta copia cum impetu exeunte. *Marinellus* habet, & *corpus amplum fieri* (meliorem tamen puto Textum *Foesii*, qui hæc verba non habet) & rationem reddit, dum ait *convivante*, & *voluptatem*, *ac consuetudinem viri consectante Muliere*, *facili fluxu etiam ad Uteros calor*, idest sanguis calidus *defertur*, & hujus ratio fundata est in jam dictis de incalescentia in coitu. Varia symptomata fluxum immoderatum comitantia describit; *decolor fit*, *quamdiu sic habuerit Mulier*, eò quia ab immoderato hoc fluxu sangninis quantitas necessaria in corpore multùm minuitur, spiritus istius languet, & color purpureus ei naturalis ad album declinat, ab hac sanguinis depravatione color corporis depravatur; & *si aliquis morbus Mulierem affligat*, & Uterus dicto modo dispositus fuerit, immoderatiores fiunt menses; cum occasione morbi, sanguinis fluxus ad Uterum acceleretur, *Febris* accenditur, eò quia sanguis depravatus à copioso fluxu varia colligit in se excrementa, quæ ubi fermenti naturam acquisierint, sanguinis massam febrili fermentatione turbant, & ab eodem sanguine depravato fermentum ventriculi deficit; unde *ciborum aversio*, & dum nutritio non conservatur ob sanguinis boni deficientiam, *tenuis fit*, idest ægra emaciatur, & quia spiritus in sanguine consumuntur, debilis, à debilitate *anxietas* etiam procedit, & maximè in operationibus corporis. *Lumbi dolent*, prout solitum est in omni fluxu Uteri, ob consensum intercedentem inter Uterum, & lumbos, & progressu temporis *omnia in deterius abeunt*, eò quia natura semper magis deficit; unde etiam *sterilitas* provenit; & *si alius morbus coincidat*, *moritur*, quia natura facilè tunc succumbit. Hujus morbi curationem habet in *lib.* 2. ideò hanc ibi proponam.

TEXT. XV. *Moderati verò sunt menses, &c.*

In hoc textu de quantitate, & duratione fluxus menstrui in sana Muliere agit Hipp. ex quo postea deducit etiam quantitatem, & durationem præternaturalem. Textus est clarus.

TEXT. XVI. *Si suffocatio derepentè accesserit, &c.*

De Hysterica passione derepentè corripiente, idest nullis præcedentibus signis, & non prævidente ægra loquitur in hoc Textu Hippoc. ideòque hanc suffocationem herculeo morbo, idest comitiali comparat, qui derepentè modo supradicto invadit. Hujus suffocationis causam primariam statuit *Conversionem Uteri ad hepar*, & hanc conversionem dicit pendere ab inanitione vasorum, & à labore, à quibus Uterus exsiccatur,

ficcatur, exficcatus minorem acquirit extenfionem, & in fpatio fe ipfo majori continetur, unde etiam contorqueri, & moveri poteft, de qua caufa actum eft in fuperioribus. Nec fuftineri poteft admiffa anatomica obfervatione de Utero, & partibus ejufdem Hippocr. folùm obfcurè nota, & convincente Uterum ad hepar afcendere non poffe. *Seniores* hujufmodi fuffocatione *facilius, quàm juniores corripi* afleverat, addit *iftis, quæ viri confuetudine minimè fruuntur*, & rationem reddit, quia *iftarum*, nempè feniorum, *Uteri funt leviores*. Magna difficultas eft in hac caufa, dum ait *effe leviores*, & effe *exficcatos*; nam quomodo Uteri funt leviores, fi funt exficcati, & ab exficcatione afperitas, & inæqualitas levitati contraria oritur. Difficultas tamen tollitur, dicendo Hippocrat. confiderare in hoc Textu ficcitatem privativam in vafis Uteri, hoc eft deficientiam fluidi in vafis, quæ eft ficcitas privativa iftorum; ait enim pro explicando fubjecto hujus ficcitatis, *ubi Mulieri vafa evacuata fuerint*, quapropter ficcitatem in vafis confiderat privativam, quæ eft deficientia humidi, & fluidi, non omnimodam, fed tantam, ut fit præternaturalis, & per hanc vaforum exficcationem Uterus molem acquirit minorem, & dicitur exficcari quoad vafa, non quoad fubftantiam, quæ humorem in fuis porofitatibus contentum, & à parvo illo fluido in vafis contento fubminiftratum confervat ad aliquod tempus: quapropter confervatur etiam levitas Uteri, quæ fit ab humido irrigante internam fuperficiem illius, & omnem afperitatem, atque inæqualitatem auferendo, fivè laxando fibras, quæ contractæ eminentias producunt, cum rugofitate, fivè implendo interftitia, quæ inter unam, & alteram rugam intercedunt. Ab hoc humido levitatem inducente fit fuffocatio, quando pravam qualitatem contrahit, & corrumpitur, vaporefque pravos ad partes membranofas, nervos, & præcipuè plexus meffentericos tranfmittit, quibus vellicatis à prava qualitate humorum, fuffocationes hyftericæ prodeunt: & quia talis humiditas magis redundat in Mulieribus viri congreffu non utentibus, & in fenioribus, ideò etiam in iftis faciliùs fuccedit fuffocatio. In fenioribus redundat hoc humidum, quia ætas iftarum multa colligit excrementa ferofa, & pituitofa, quæ ad Uterum, tamquam ad univerfale emunctorium tranfmiffa, & non evacuata, ut confuetum eft in fenioribus, & levitatem, & fuffocationem pariunt; In eis verò viri congreffum non admittentibus colligitur talis humiditas in Utero, quia cùm in Utero fint lacunæ, quæ funt fontes materiæ illius à Muliere in coitu excretæ, ut notat *Graaf. in tract. de partibus generat. infervientibus in Muliere*, fequitur etiam, ut in abftinentia à coitu maximè humidus fiat Uterus, à materia lacunarum tranfudante in Uteri fuperficiem, ob redundantiam, quæ à coitu non minuitur. Accedit etiam à coitu Uterum incalefcere, & à calore confumi humiditatem; ubi verò per coitum non incalefcit Uterus, femper magis humectatur. Altera difficultas eft in explicando, quomodo ab exinanitione vaforum, & evacuatione, & labore, quæ adducuntur tamquam caufæ fuffocationis ab Hippocrat. fuffocatio uterina contingat, fi Uterus non movetur, ut dicit Hippocrat. Quoad exinanitionem vaforum parvam copiam fanguinis continentium, vel admittentium, puto ab hac fieri fuffocationem eo modo, quo à fluxu fanguinis immoderato febris fæpiffimè generatur, dum, cum quantitate fanguinis deficit etiam fpiritus, à quo non folùm crafis, fed modus mixtionis particularum fanguinis confervatur, & congregatio particularum fanguinem conftituentium in fuo ftatu naturali confirmatur; deficiente hoc moderante, fequitur *difgregatio*, ut cum Hippoc. loquar, particularum prævalentium in quantitate, & qualitate, quæ motu inordinato, quia libertati donatæ cæteras particulas fanguinis exagitant, & ab hoc motu fermentatio febrilis. Non abfimili modo exinanitis vafis Uteri à pauca quantitate iftius, in eis remanente cum pauco fpiritu, fequitur dicta difgregatio, quæ fi fuerit excrementorum, vel fanguinis à pravis qualitatibus depravati, fine moderatione humoris benigni, in Utero, vel ejus vafis putrefcunt cum augmento pravarum qualitatum, & fuis vaporibus partes nervofas afficiendo modo fupradicto fuffocationem excitant. Dicta portio fanguinis, vel excrementi cum pauco fpiritu difponitur ad putredinem, cùm per dictam difgregationem exaltentur falia, quæ acrimoniam irritantem in fe continent, modo præternaturali, ideò ab iftis irritamentum nervofis partibus fuppeditatur, cum motibus fpafmodicis fuffocationem conftituentibus. A labore fit fuffocatio uterina, quia ab hac fanguis fpiritu depauperatur, & Uterus incalefcit, à calore iftius, & à paupertate fpirituum extranea falia, quæ à fpiritu folùm balfamico moderationem in motu, & qualitate accipiunt, efferè exaltantur, qui modo prædicto fuffocationi occafionem præbent, & præcipuè fi excrementa acria cum fanguine fint mixta. Reliqua, quæ in Textu continentur, funt clara, vel ex dictis clarefcunt, vel cum falfo fundamento anatomico innitantur, non funt confideranda. Curationem habet *lib. 2. numer.* 78. 79. 82.

TEXT. XVII. *Ubi verò apud hepar, &c.*

In hoc Textu enumerat fymptomata, quæ fequuntur ex fuffocatione pendente ab Utero, ad hepar afcendente, quæ fequuntur etiam pofita fuffocatione uterina ab irritamento, cum motibus fpafmodicis, quæ faciliùs explicantur per dictum irritamentum, quàm per afcenfum, vel defcenfum Uteri. Strangulatio explicata eft fuperiùs; hæc fi fit violenta, livore faciem, & corpus tingit extravafato, & ftagnante fanguine à ftrangulatione vafa fanguiflua comprimente in ambitu corporis albæ oculorum partes pervertuntur, dum oculorum mufculi fpafmodicos motus patiuntur, ficut patiuntur nervi vafa fanguiflua circumligantes, & mufculi dictis vafis vicini cum impedimento circulationis fanguinis, à quo fit ftrangulatio. Remedia defcribit numero fequenti *num.* 19.

TEXT. XVIII. *Si Mulier corpore malè habuerit, &c.*

Cùm in fuperioribus Hippocrat. egerit de menfium fuppreffione, diminutione, & immoderato fluxu, in tribus fequentibus textibus de menfium mala qualitate, & primò in hoc Textu agit de menfibus melancholica qualitate affectis, & licèt menfes biliofos dicat, mos Hippocr. eft melancholiam nomine bilis denotare; & talem effe intentionem Hippocr. in hoc textu, colligimus à conditionibus enumeratis fanguinis; ait enim, *nigri funt valdè, quandoque verò nigri*, ideft parum nigri, *& fplendidi*, nempè nigri cum aliqua luciditate, ad differentiam nigri fufci, *& citò coagulantur*. Nigredo eft color proprius melancholiæ, ficut coagulatio ob acidum naturaliter melancholiæ infitum, quod eft coagulativum. Has conditiones fanguinis non confiderat tamquam evenientes fortuitò, nec una vice apparentes, quia tunc non poffunt dici menfes melancholici morbofi, cùm ab errore externo provenire poffint. Sed confiderat tales menfes frequenter, & femper cum talibus conditionibus fluentes, & confiderat quatenus ab interna, & ftabili morbofa indifpofitione generantur; ideò dixit, *fi Mulier corpore malè habuerit*. A conditione fanguinis exeuntis colligitur qualis fit indifpofitio, per quam corpus Mulieris malè fe habeat; cùm fanguis fit melancholicus, indifpofitio erit in partibus præparantibus, & conficientibus fanguinem, & erit talis naturæ, ut fanguinem, melancholicum è chylo conficere valeat, & talis indifpofitio erit caufa cacochimiæ melancholicæ; quapropter non affentior illis, qui credunt Hipp. loqui de atrabile, non de melancholia. Nam hæc intenfiora inducit fymptomata, neque fanguinem coagulat, fed potiùs diffolvit. Signa hujus affectus, præter conditiones fanguinis relatas ab Hipp. in Textu enumerantur, in defcriptis fymptomatibus, quæ magis defæviunt, dum menfes appropinquant, eò quia tunc temporis fermentefcit, & effervefcit fanguis in vafis Uteri; & talis fermentatio fit communis maffæ fanguineæ, & per hanc acidum fanguinis axaltatur, & vires acquirendo, partes malè afficit, magis moleftat, per menfium fluxum etiam parvum meliùs habet, dolores verò fentit; melius habet, quia fermentatio fanguinis, quam augmenti doloris caufam diximus ceffat, perdurat dolor, quia caufa explicata perdurat. Ab hujufmodi acido *femen virile, & fœmiaeum evanefcit*, ideft ejus fœcunditas, & vis prolifica corrumpitur; acidum enim à fanguine fpirans feminales fpiritus, & fermentum feminale ad

ad generationem necessarium, quia fermentativum massæ in ovo Muliebri contentæ compensando, coagulando corrumpit, ex quo sterilitas; *Incipiente morbo purgatur diebus, quibus solita fuit*, quia acidum fixans tunc est debile, cùm causæ morbificæ in principiis morborum sint imbecilliores, progressu verò temporis acidum valdè activum factum sanguinem incrassat, vasa angusta reddit; ideò cum difficultate menses exeunt, & eorum exitus ad plures dies extenduntur, & sunt pauciores, crassiori parti sanguinis exitu non concesso. Hac portione sanguinis retenta, & stagnatione in vasis Uteri firmata, quandoque fermentationem concipit præternaturalem, *& febrem facit erroneam*, quia sanguinis fermentatio inordinatè succedit: & quamvis acidum melancholicum in hoc casu redundet, *cibi fastidio aliàs, atque æliàs detinetur*, eò quia acidum est præternaturale, & cum vitio à quo acidum ventriculi potiùs corrumpitur, quàm conservetur. *Si curatur sana fit*; *si verò curatur, omnia symptomata augentur*; & rationem reddit Hipp. *quia purgatione sursum ascendunt*, idest menses in superioribus vasis detinentur, cùm per inferiora vasa diminutè expellantur, & plenitudo vasorum incipiens in vasis Uteri, addita quantitate retenti sanguinis omni mense vasa superiora occupat. Curatio istius affectus conficietur *a chalybeatis, & aromaticis* simul mixtis; ab ambobus enim fortiter expugnatur acidum. In hoc genere summè valet *Electuarium ad obstructiones Calestani*.

TEXT. XIX. *Si enim corpus malè habuerit, &c.*

In superiori egit de mensibus cum qualitate melancholica, in præsenti Textu agit de mensibus cum qualitate biliosa, ut patet *ex vomitu, & alvi fluxu, & profluvio uterino bilioso* in hoc Textu commemoratis, *& ab exulceratione Uteri*. Dicuntur menses biliosi, quando bilis sanguini menstruo miscetur, & in corpore redundat, quia in hoc est indispositio stabilis generans bilem, per quam corpus dicitur malè se habere. Signa hujus affectus sunt descripta, & propria bilis peccantis. Solus timor ab Hipp. recensitus, non est proprius bilis, sed melancholiæ huic contrariæ; nihilominus cùm timor sit fœminis familiaris, & naturalis, in istis facilè etiam est à molestia descriptorum symptomatum timere, cùm hujusmodi passio ab objecto tristi cum apprehensione periculi oriatur, quapropter timor est ab apprehensione objecti tristis actu affligentis, non ab humore, & hoc modo timor est ubi peccat, & redundat bilis. Si curata non fuerit, symptomata majora semper acquirunt incrementa. Curationem nobis ostendit, dum ait, *a vomitu, & alvi fluxu bilioso moderato sanam fieri*: Tales motus naturæ salutares monent Medicum pro curatione, prædictos motus excitare blandis medicamentis, cum dicto Hipp. *si quid ex his*, nempè vomitu, & fluxu alvi, *inciderit in corpus afflictum, periclitabitur*. Sit ergo purgatio per vomitum *decocto* solum *Flor. Camomillæ, & Corticis rad. Raphani*, & quod melius est, post multum cibum, cum aqua tepida, & acetoso simplici, & semel in hebdomada, vomitum excitet Medicus; per alvum purgatio fiat *cum Cassia, Electuario lenitivo, Diacatholicon, pil. de Tribus cum Rhaub.* semel in hebdomada, vel etiam omni die, cum parva dosi dictorum medicamentorum. *Si verò nec à natura, nec ab arte auxilium accipiat Mulier, mortem* prædicit Hippocr. & hanc minantur descripta symptomata, insignem Cerebri, & spirituum animalium indispositionem connotantia, his auctis nisi mors est expectanda. Huic affectui conjungitur profluvium Uteri biliosum, conante natura bilis redundantiam per vias Uteri minuere, quod licèt in principio sit moderatum, progressu temporis augetur, *& ferè semper gravis morbus fit*; ita enim legit *Foesius, pro acuto morbo*, ut habet *Marinellus*: fit enim profluvium Uteri contumax, à quo vel Hydrops, vel Macies, vel Febris Hectica provenit; & à continuo fluxu ab acrimonia bilis aperiuntur ulcera.

TEXT. XX. *Si verò Uteri ab Ulceribus fuerint inflammati, &c.*

Hic Textus est continuatio præcedentis, in quo dixit, à profluvio Uteri bilioso ulcera in hoc aperiri; in præsenti verò ait, *si ab his ulceribus inflammatus fuerit Uterus*, Signa Ulceris erunt *in exitu purulentæ fœtidæ materiæ, & sanguinis loturæ carnis similis*, dum à materia in substantia Uteri existente parvæ venulæ eroduntur, à quibus sanguis effluens mixtus cum serosa profluvii materia, mixturam loturæ carnis similem in colore componit; etiamsi ab hoc affectu, qui mortem minatur, Mulier curetur; *sterilis evadit*, eò quia, & Temperies, & fermentum Uteri à profluvio à materia putrida pervertitur. Vide *lib. 2. num. 126.*

TEXT. XXI. *Si Mulier corpore malè habuerit, & menses pituitosi prodierint, &c.*

De mensibus pituitosis in hoc Textu agit Hippoc. Hujus fluxus signa ait esse *menses pelliculosos*, quia in istis pelliculæ telis aranearum similes inspiciuntur. Causa est mala dispositio corporis pituitosa, per quam corpus Mulieris malè se haber, & quantitas pituitæ generatur, quæ cùm *neque per nares, neque per os, neque per urinam, neque per alvum expurgetur* in sanguine retenta, cùm hoc per vasa Uteri effluit. Talis purgatio *per duos, aut tres menses nihil ægrotat*, idest nullum infert incommodum: *progressu verò temporis* morbis, & symptomatibus descriptis occasionem præbet, eò quia pituitæ redundantia semper crescit, stabili sua causa permanente, & præcipuè imminente mensium tempore, ob rationem superiùs allatam; *remittuntur* verò *à fluxu mensium etiam per modicum tempus* durante, quia materia per fluxum minuitur, *aucta postea*, cessante fluxu, *materia ad idem relabitur*. *Si verò non curetur, fit profluvium album pituitosum*, juxta dicta in superiori numero, cui succedunt etiam *ulcera*, quod videri posset irrationabile, cùm pituita non sit corrosiva; tamen talis evadit, cum aliis humoribus acribus miscetur, cum putrescit, vel fermentatione præternaturali depravatur, aciditatem intensam acquirendo, cujus efficacia terram rodit. Cœtera patent ex dictis, & Curatio describetur in *lib. 2.*

TEXT. XXII. *Quæcumque Viro cohabitantes in Ventre habere non possunt, &c.*

Curationem sterilitatis istiusque modum traditurus Hipp. in primis causas istius attingere studet, *interrogando, an Menses* Mulieri *prodeant, aut non, an purulenti sint, aut frigidi*, & his duobus conditionibus monet, explorandas esse omnes qualitates exeuntium mensium, in his enim latitat causa sterilitatis, & tota curatio dirigenda ad corrigendos menses. Habita notitia de mensium conditione, & natura, interrogat Mulierem, *an statim post coitum exeat genitura, an postera die, aut tertia, aut sexta, aut septima*. *Si dixerit statim exire, ubi coivit*, inferendum est, *osculum Uteri rectum non esse, sed distortum; ideòque genituram non recipere*; dum Uterus secundùm suum orificium non correspondeat rectitudini viæ, quam ejaculatum semen tenet, & cùm in Uterum distortum ingredi non possit à sua fluiditate ad exitum determinatur: *Si verò dixerit, semen postera die exire, aut tertia, Uterus perhumectus est, & eluitur*; legit *Foesius, Uterus nimio humore madet, quo genitura diluitur*, diluta dissolvitur, ejusque spiritus cum humore diluente commixtus, efficaciam prolificæ actionis amittit, & per apertum orificium à nimia humiditate Uteri laxatum exit, & hæc est ratio, per quam semen per duos, vel tres dies retentum in Utero, ovum in ovario existens non fœcundat, nec ad descensum ad Uterum disponit. Nam spiritus seminalis, cujus opera sunt fœcundare, & ad descensum disponere, dum à calore Uteri dissolvitur à partibus crassis ab humiditate in Utero existente statim excipitur, ejusque ascensus ad Ovarium impeditur, propter quod semen ad plures dies retentum opus generationis non perficit; *Si verò sexta, aut septima exeat semen*, signum est *computrescere, putrefactumque exire*. Non potest retineri semen per dictum tempus, nisi Uterus sit optimè constitutus circa ea, quæ retentioni seminis inserviunt, & ejus receptioni, nempè os Uteri esse rectum, & apertum, & post susceptionem seminis claudi: quapropter si exeat semen septimo die à receptione illius oportet esse determinativum aperitionis orificii Uteri, & cùm non exeat nisi semen, hoc censendum est esse determinativum; at non potest semen determinare aperitionem,

nisi irritando, at cum conditionem irritantis à sua constitutione non habeat, hanc in Utero acquisiisse censendum est. Hac conditione acquisita semen dicitur putridum, corruptum, cùm per hanc auferatur ille modus, quo suæ particulæ componentes à mixtione primarum particularum specificè componuntur, & modus, quo dictæ particulæ componentes sibi cohærent, & correspondent, quibus ablatis semen naturam seminis amittit, ideòque corruptum dicitur. Hanc corruptionem experitur, vel quia humor pravus dissolutus in Utero existens ei miscetur, vel quia ab intemperie Uteri valdè calida dissolvente spiritus seminales dissipantur, vel à materia acri in Utero existente substantia seminis corrumpitur, vel ab intemperie frigida Uteri spirituum seminalium energia resolvitur; hac corruptione fœcundatio ovi interdicitur. His causis detectis indicationes elicit Hipp. *& si ab initio non suscipiat semen* Mulier ob os Uteri distortum, hoc *curandum est, ut rectum sit, si verò exeat* semen *posterà, aut tertia die, Uterus, & caput purgandum est*. Caput purgandum, quia ex Hippocr. omnis fluxio materiæ pituitosæ à capite originem trahit: si verò computrescat, & Uterus, & corpus universum curandum est, eò quia humor acris, à quo semen corrumpi diximus, à toto, nempè à venoso genere provenit, & intemperies valdè calida Uteri à sanguine nimis fervido fovetur. Pro remediis vide *lib. 2. de Morb. Mul. num. 63.*

TEXT. XXIII. *Quali verò purgatione opus habeat, hoc modo cognoscit, cum menses prodeunt, &c.*

Totus hic Textus continet signa, per quæ causas sterilitatis distinguere valeamus, & primò signa deducit à sanguine menstruo exeunte, qui, ut sincerius appareat qualis sit, suadet, ut benè exsiccentur priùs lintea, quibus utuntur Mulieres ad excipiendum sanguinem menstruum defluentem; pro exsiccatione extendit lintea *super cinerem tenuissimum*, ut ab hoc absorbeatur humiditas lintei, à qua sanguis exceptus posset alterari, & immutari, & ita apparere possit qualis verè est, & istis linteis excipiendus est sanguis menstruus more à fœminis consueto. *Duobus* utitur *linteis, uno in die, altero in nocte*, in qua ob somnum, & quietem circulationem in sanguinis tardiorem efficientem, & fluxiones omnes præter sudorem remorantem, sanguis aliquam alterationem, & differentiam à sanguine in die exeunte suscipit. Reliqua consideranda in his linteis, sunt clara in Textu. Secundò signa deducit à toto corpore, & ab indigentia purgationis istius, & monere vult considerandum esse, an in Muliere sit cacochimia, idest redundantia pravorum humorum, & cujus conditionis sint humores redundantes, an biliosi, an pituitosi, an melancholici; à colore corporis quærit cognitionem humoris peccantis; ubi enim flavus est, bilis, ubi niger, melancholia, ubi albus, pituita redundat; *ab ætate*; nam in juvenili, bilis, in provecta, pituita, & melancholia viget. *A robore virium* bilis distinguitur, quia spiritus valdè mobiles, & activos facit, robur viribus addere videtur. Pituita, quia spiritus torpidos, & inertes reddit, *à virium languore, & torpore*, & torpore cognoscitur. Melancholia, quia frigida, & sicca, & magis crassa virium fonti, qui est calidum, & humidum innatum, adversatur, & sua crassitie spirituum generationem impedit, & generatos opprimit, & impotentes ad actionem efficit, & ita virium robur maximè debilitat, & ab istarum debilitate cognoscitur redundantia. *Ab anni tempore* redundantia humoris deducitur, cùm in Æstate dominetur bilis, in Autumno pituita, in Hyeme melancholia. *Diæta* præcedens quales sint humores præsentes indicat, cùm humores sequantur naturam alimenti, à quo extracti fuerunt: ideò alimenta biliosa, bilem, pituitosa, pituitam, melancholica, melancholiam congregant. Hæc omnia signa sunt attentè consideranda in quolibet morbo, cùm hæc sola naturam humoris peccantis à priori nobis demonstrent.

TEXT. XXIV. *Curatio verò hæc totius corporis est, &c.*

Quid agendum sit pro Curatione sterilitatis, in hoc num. demonstrat Hippoc. & totum reducitur ad tollendas causas supradictas sterilitatis, contraria istis opponendo, & quicquid in mensibus mali inest auferendo per contraria, nempè si sint pituitosi, pituita minoranda, & corrigenda per ea, quæ pituitæ causam auferunt, & hoc faciendum in bile, & melancholia redundante.

TEXT. XXV. *Quibuscumque igitur menses pituitosi, ac pelliculosi sunt, &c.*

Curationem sterilitatis à pituita describit in hoc Textu Hippocr. & varia signa proponit, pro distinguenda pituita dominante, & ait *carnosas* esse *Mulieres* pituitosas, intelligendo de carne flacida cum colore ad pallidum declinante. Caro fit ab humido, quod facilè adhæret, & apponitur partibus, & in quo nulla sit acrimonia, à qua exasperentur, & rodantur partes, quibus apponendum est humidum: pituita est talis conditionis, ideò in istius redundantia caro excrescit, sed flacida, quia in redundantia pituitæ calor est debilis, nec valet ita appositum humorem exsiccare, ut caro ex appositione resultans exsiccetur, quantum requirit soliditas, & firmitas perfectæ carnis; ideò mollis, & flacida remanet, quia multo humido referta. *Os humectum est, & saliva in ore redundat, & est viscosa*. Saliva analogiam cum pituita habet, cùm eadem sit utrique communis materia, ideò redundantiam salivæ, redundantiam pituitæ in corpore designat. Mulier pituitosa, *si aliquid acidum degustabit, salivam in copia effundit*, eò quia ab irritamento acidi vellicati ductus salivales in ore existentes determinantur ad copiosam salivæ effusionem, quia copia humoris in dictis vasis, & glandulis existentis, si non conservaretur, deficeret. *Liquida saliva, & insulsa* fit, eò quia per irritamentum in glandulis non commoratur, in quibus, & crassitiem, & aliqualem suscipit saporem, sed serositatem glandulæ salivales eo modo; quo recipiunt ab arteriis valdè fluidam in os ab acido irritatæ effundunt. Mulier pituitosa à quolibet cibo, & potu *turbationem sentit*, dum *venter attollitur nausea supervenit* cum *anxietate, & jactatione multa*, quæ omnia pendent à ventriculo debili, à laxitate fibrarum istius, à redundantia humoris pituitosi in eo, à flatuum copia, quæ elevatur à debili calore in pituitam, & alimentum agente. Venter supprimitur, eò quia fœces à multitudine muci intestinis adhærente media viscositate istius detinentur, earumque motus retardatur. Cùm pituita in vasis redundat, *à capite fluunt humores* ad partes inferiores in copia, juxta sententiam Hipp. cui assensum non esse præstandum, convincunt demonstrationes anatomicæ, quæ omnes vias à capite ad partes inferiores humoribus negant, præter eas, quæ circulationi sanguinis serviunt; sed omnes partes non recipiunt humores, nisi ab arteriis, & nervis. *Omnia obducit* humor fluens à capite, idest omnia inficit pituita redundans tam sanguinis massam, quàm fermenta omnium partium. *Partes sub oculis lividæ sunt, & inflatæ*; livor est à sanguine effuso in porositatibus partium, & stagnante, stagnat sanguis, quia à copia seri extravasati inflatæ dictæ partes intercludunt viam circulanti sanguini, qui stagnando nigrescit, & lividam carnem facit. Totam Curationem unica indicatione dirigit, nempè exsiccando. Hac intentione *vomitum* imperat, post cibum, & *stomacho jejuno*, non solùm ad evacuandas humiditates in ventriculo contentas, sed etiam in toto redundantes; censuit enim Hippocr. & cum ratione, vomitu totum corpus purgari. Vomitiva sint blanda, quia Mulierum corpus est facilè resolubile, ideò vomitus post cibum, quia facilior magis etiam convenit. Purgatione etiam utitur per alvum lenibus medicamentis, ob rationem dictam de vomitu. Purgantia sint *hydragoga, & flegmagoga*, talia enim designavit Hipp. in illis verbis, *quæ minime bilem ducunt*. Diœtam omninò exsiccantem præscribit; non exsiccat verò Diœta, nisi sit longa, vel tenuissima, ut patet à *Textu*, & alvum lubricam cum tali Diœta servandam consulit, & cum hac curationem perfici posse censet, dum subdit, *Verùm Uteros, si ad hanc Diœtam non paruerint*, idest sanati non fuerint, *pharmacis subdititiis non mordacibus purgare oportet*. Non conferente ergo Diœta exsiccante, vomitu, & purgatione, Uteri purgationem aggreditur, cum subdititiis Uterum purgantibus non mordacibus, quæ recensuit in citatis

citatis locis, & non unica vice debemus esse contenti usu subditiorum, sed per aliquot dies reiteranda, præmisso semper priùs *fomento*, saltem per horam ex *fœniculo*, cujus parandi modum descripsit superiori *lib. num.* 103. Animadvertit Hippoc. fomenta, & subdititia imminentium mensium tempore exercenda esse; succedentibus enim postea mensibus purgatio Uteri perfecta succedit, *si puri, & sinceri menses exeant*; *ad Virum accedere Mulierem* monet *his incipientibus*, optimum autem judicat desinentibus, & circa finem fluentibus mensibus Mulierem ad virum accedere, eò quia in tali tempore Uterus est magis purgatus, quàm in principio mensium, & idem etiam cum mensium fluxu calore afficitur, & appetitu venereo, retentioni seminis necessario.

TEXT. XXVI. *Cum autem ad Virum itura est, &c.*

Mulieri purgatæ juxta præcepta in superiori Textu tradita, monita præbet Hippoc. servanda in congressu cum Viro. Textus est clarus, ut explicationem non admittat. Diæta in Textu proposita rigorosè observanda. Aliqua solùm addam remedia, Uterum humidum exsiccantia eis adjungenda, quæ ab Hipp. in superiori num. fuerunt descripta, & alia à proprietate conceptionem juvantia. Exsiccant Uterum *Decoctum Lentisci, Myrthi, & Rosarum*, item *Decoctum tenerorum virgultorum Rubi, & Polygoni fœminæ, Myrthi bacca trita, & in Vino exhibita*, sicut *Malicorium Granati dulcis exsiccatum, & pulverizatum*, & *Avellanæ nuces ustæ, & pulverizatæ cum Vino exhibeantur*. Dosis istorum ad ʒ. *ii*. A proprietate conceptionem juvant *Testiculi Verris in umbra exsiccati, & pulverizati ad* ʒ. *i.* item *pulvis ex rasura Eboris, Seseleos, Matricis Leporis, & coaguli Leporis exsiccati in æquali portione ad* ʒ. *i.* ß. *in jure, ciceris, aut Vino albo exhibeatur*; *Chelidonia in umbra exsiccata, & pulverizata, exhibita in Vino ad* ʒ. *ii.* ejusdem *succus exhibitus ad* ℥. *ii.* idem valet. *Coagulum leporis ad* ʒ. *ii. in decocto Calendulæ exhibeatur*, vel *Trifera magna sine Opio ad* ʒ. *i. cum Vino decoctionis Mandragoræ*; item *vulvam Leporis assam tere, & da cum Vino Mulieri bibendam*. *Decoctum Cicutæ manè exhibitum Mulierem fœcundat*. Externam etiam *suffumigia* adhiberi possunt in Uterum recipienda *per Embotum, ut Trifera magna sine Opio super carbones posita*. *Laudanum suffumigatum, Nepita pulverizata, & suffumigata*; Item *suffumigium ex ligno Aloes*. *Pessaria* etiam adhibentur ad conceptionem juvandam, quæ vide *in Aetio Tetrabil.* 4. *serm.* 4. *cap.* 32.

TEXT. XXVII. *Si verò non concipiat, Uteri verò sani sint, &c.*

Contingit aliquando in Muliere Uterum esse sanum, & tamen non concipere, cùm ab affectione aliqua corporis alimenti penuria Uterus laborat, ut vertit *Foesius, & ab alimenti penuria Uterus imbecillis fit, & macilentus*, idest exsiccatus, quomodo talis fit quandoque à medicamentis, & fomento multo, seu frequenti exsiccante; ex quibus patet Hippoc. loqui de Utero secundùm suam naturalem constitutionem sano, præternaturaliter morboso facto ob siccitatem introductam, vel ab affectione mala corporis, vel à causa externa exsiccante, & vi istius siccitatis Mulier non concipit, eò quia *semen virile ferre non possunt priusquam assueti fiant, & convalescant Uteri*. Ad hoc ut Uterus semen virile retineat, oportet, ut assuetus sit semen retinere, idest habere omnes conditiones pro retentione seminis necessarias, inter quas primarium locum retinet robur Uteri, & suarum fibrarnm firmitas à valido, & copioso spiritu roborata. Robur verò deficit in proposito casu, in quo Uterus *debilis macilentus est*, per *Hippoc.* idest ad contabescentiam tedactus sine spiritu, & fibrarum firmitate, à qua derivatur impotentia retinendi semen, & ad istius retentionem non assuescet Uterus, nisi convalescat, idest nisi robur acquirat, & spirituum copia secundetur. Signum hujus affectionis est, quando *secunda, aut tertia die, aut adhuc prius exeunt ab Utero crassa, & compacta, sicut mucus*. Exitus sanguinis ab Utero ad instar muci nullam alterationem semen in Utero contraxisse demonstrat, cum naturali crassitie, & viscositate semen mucum repræsentet, quas qualitates cùm in exitu retineat, nullam alterationem suscepisse indicat, & ab hoc arguimus Uteri debilitatem; & cùm semen sincerum exeat, credendum in Utero alterius humoris consortium non admisisse, à quo crassitiem, & viscositatem alterari certum est; à defectu humoris contabescentiam Uteri, quæ defectum fluidorum supponit; arguimus. Monet Hippoc. ut attentè perpendamus, an in Utero aliquod vitium sit, per quod materia mucosa ab eo exeat. De absentia hujus vitii, certi erimus, quando hæc materia mucosa, nisi post coitum, & receptum semen exeat; & pariter attendamus, an aliquod in Utero sit vitium, per quod semen exeat, & non retineatur, nempè si Uterus sit maximè apertus, si nimia humiditate scateat, si procidentia laboret; nam exclusis aliis morbis, per quos semen retineri non possit in Utero, concludendum est à contabescentia Uteri in hoc casu exitum seminis esse. Curationem aggreditur non ab Uteri correctione, sed à correctione totius; cùm enim posuerit Uterum debilem, & macilentum fieri ab affectione totius, ob alimenti penuriam, ut legit *Foesius*, oportet etiam concludere, corpus esse emaciatum; ideò curatione indigere, & quidem primariò; ideò dicit corpus ad bonum habitum esse reducendum ad hoc, ut contractum sit, legit *Foesius, compactum*, & justam molem acquisierit, pro quo exequendo debet Medicus juxta præceptum *Hipp. num.* 32. sequenti causam maciei corporis perquirere, huicque contraria opponere. *Paucorum Balneorum usum, & plurimùm levium laborum* commendat, quæ duo inserviunt ad refectionem Uteri, & ad contabescentiam istius auferendam; per laborem enim, & exercitium parvum, & moderatum incalescit corpus, & etiam Uterus, & sanguis uberiori quantitate ad partes transmittitur. Hinc ex corroborato calore, & à quantitate sanguinis in Utero hic reficitur. Balnea frequentia, & per longum tempus non admittit, eò quia sanguinem ad partes externas evocando, internas, & Uterum necessaria privat alimonia, nec contabescentiæ medemur. *Alimenta acria, & salsa* prohibet, quia sanguinem ad nutritionem inhabilem faciunt, & contabescentiam potiùs fovent, quàm auferant. *Vomitu antè paucos dies imminentium mensium* utitur, vel ut Uteri descensum prohibeat, quem plenitudo refecti Uteri coadjuvare potest, vel ut excrementa in refectione corporis congregata eliminentur, ne in vasis contenta, vel ad ea fluentia mensium fluxum interrumpant. Subjungit, *fame maceretur*; quæ verba maximam proponunt difficultatem; ad quid maceranda Mulier illa, cujus refectio, & renutritio tanto studio quæsita fuit? Morbus fuit maceratio corporis, & Uteri; si iterum maceremus, morbum, non salutem perquirimus. Hujusmodi resolutionem à Textu accipimus, in quo ait *Hipp. maceratam esse mulierem per aliquot dies ante menses*. Primò, ut excrementa cavitatum, & vasorum, quæ mensium fluxum depravare, & turbare possent, per vomitum evacuentur, & per Diœtam resolvantur. Secundò, quia ubi minor est copia sanguinis, minus facilius, & cum minori incommodo fluunt. Tertiò, quia cum minori copia sanguinis minor effervescentia in Utero, & incalescentia, quæ siccitatem non auget.

TEXT. XXVIII. *Quibus autem statim, &c.*

In hoc Textu agit de illa imperfectione Uteri, per quam acceptum semen à Muliere statim emittitur; occlusionem, nempè Oris Uteri, quæ est una ex causis exitus seminis, proponit, & remedia describit; alias causas, quas superiùs proposuit, non recenset, & remedia has auferentia universali præcepto comprehendit, nempè ut applicentur Utero, quæ sunt causæ contraria, ut si Uterus sit distortus, ad suum locum reducatur, si os Uteri sit nimis apertum, constringatur, si nimis humidum, exsiccetur; de his postea loquetur.

TEXT. XXIX. *Quibus verò Os distortum est, &c.*

De Orificii Uteri distorsione, per quam semen non suscipit Uterus, agit in hoc Textu Hippoc. Hujus affectus causa in superioribus tradita est. Curationem satis clarè ibi proponit Hipp. & varia remedia in superioribus etiam descripta fuerunt.

TEXT. XXX. *Cùm, autem magis, quàm oportet aperti sint Uteri, &c.*

Cùm in *lib. de Natura Mul.* causam aperitionis Uteri declaraverit Hipp. in hoc Textu curationem proponit,

nit, & primò *purgatione* opus esse dicit, cùm ab humorum redundantia laxante nimis Uteri orificium, proveniat. Post purgationem *collutiones*, & *suffitus* exsiccantes, & adstringentes adhibet; hujusmodi enim conveniunt, ubi minùs aperitur Uterus. *Si Uterus propior fuerit orificio pudendi*, idest descensum Uterus patiatur, & ex hoc impedimentum habeat semen recipiendi, tunc vomitu retractio Uteri ad superiora tentanda est, & fomento fœtido inferioribus applicato, in quo casu conveniunt omnia descripta superiùs de Uteri descensu. *Si verò os Uteri semen non recipiat, eò quia fuerit pingue, & crassum*, idest vel tumefactum, & adest habitus pinguis, vel nimis carnosum, & habitus Mulieris est carnosus, vel multa pituita crassa involutum, & apparet pituitæ redundantia in Muliere. In his causis, exccantia intùs, & extrà præscribit Hipp. Intus exhibet *Synapim coctam jejuno stomaco*, superbibendo *Meracum*, idest vinum purum; ex quo habemus calida acria in hoc affectu convenire; exteriùs *Nitrum rubrum Cyminum*, *ac Resinam*. *Optimum autem fuerit Nitro Vino admiscere*, hoc est vino solvere, & cum *Resina*, *Cyminò unguento albo* componendum linimentum; ex quo inungendum Pessarium immittendum. *Cornu Cervi usto*, *& farina hordacea cruda cum Vino Emplastrum* parat, eo modo adhibendum, quibus non conferentibus, *insessum in decocto Pori* imperat, *aut phagum*, idest glandem *contritam in subdititio apponito*, prout legit *Foesius*, & *vomitum* imperat *cum Allio comesto, & mulsa superbibita*. Vomitum convenire posse non video, nisi in casu ventriculi malè affecti, materiam crassam, & pituitosam Utero subministrantis, à qua os Uteri crassum fiat.

TEXT. XXXI. *Quibus porrò intus manet Viri semen, & computrescit, & turbationem facit, &c.*

Cùm inter causas non retenti seminis in Utero enumeraverit Hipp. ejusdem seminis corruptionem, modum curationis huic causæ convenientem in hoc Textu demonstrat, si turbationem, vel molestiam à semine corrupto sentiat Mulier, prout contingere solet aliquibus, antequam semen jam receptum excernant, dum dolorem, vel molestiam, vel puncturas, & quandoque speciem suffocationis experiantur. *Atriplicis*, *Agrestis semen*, vel *succum cum Melle*, & *Cymino delingendum* dat; dolor enim ab hoc sedatur, & monet Hipp. sedationem doloris esse principale indicans. *Cùm autem semen virile* ejaculatum in Uterum *fœtens fuerit*, ut in aliquibus observatum est, *Mulier non concipit*, ob malam qualitatem seminis virilis à fetore demonstratam, per quam inepta est ea præstare in Utero, & Ovario fœmineo, quæ sunt necessaria ad conceptionem. In hoc casu *Portulacam*, & *adipem anserinum misceto*, & *apponito per subdititium*. In hoc casu Curatio esse potiùs dirigenda ad tollendam malam dispositionem viri, per quam fœtidum semen generatur, quàm ad curationem Mulieris; Hanc verò prædicto remedio curare censendum est; ne à mala qualitate seminis inficiatur Uterus, vel ut à virtute propositi remedii dispositio in semine ad putredinem, cujus fœtor est indicium, corrigatur, per hoc tamen non tollitur curandum non esse vitium ob dictam indispositionem. *Si verò semen virile post sextum*, *vel septimum diem exeat putrefactum*, id contingit, quia *bilis*, *vel humor salsus semini* in Utero *immiscetur*, ejus prolificam virtutem destruendo, texturam corrumpendo, & acrimoniam communicando, qua irritando viam sibi parat ad exitum ab Utero. In hoc casu pro curatione Hippocrat. purgationem primò molitur totius corporis, secundò purgationem Uteri instituit, tertiò vomitoriis utitur, & horum remediorum normam dedit *Hipp. in cit. locis*, præter ea, quæ in hoc Textu proponit, quæ sunt valdè clara.

TEXT. XXXII. *Diœtam verò respectu ad totum hominis corpus facto constituere oportet*, *sive siccior*, *sive carnosior Mulier esse videatur, &c.*

In hoc Textu Diœtam convenientem Mulieri ad hoc ut concipiat, proponit Hipp. & ea, quæ ad Diœtam reducuntur, ut motus, & balneum; Diœtam dirigit respectu habito ad temperamentum, & habitum totius corporis naturalem, qui si fuerit *siccior*, humectantibus utendum, quæ proponuntur in Textu, ubi adnotandum *Vino aquoso* uti, quia non solùm humectat, sed etiam quia caloris activitatem, à qua siccitas corporis afficitur, moderando causam siccitatis, & ariditatis, tollit. *Pinguia*, & *dulcia* concedit pro humectatione, & incrassatione, & rationem reddit, *quia humiditatem tum reliquo corpori*, *tum Uteris conciliant*, & per humiditatem accipit humiditatem nutritivam; omnia enim pinguia, & dulcia, oleosa constant substantia, in qua dulcedo principaliter fundatur, & talis substantia est maximè idonea ad partes emaciatas renutriendas. *Sin verò humidior fuerit habitus corporis*, & *talis fuerit etiam Uteri temperies*, prædicta victus ratione non est tractanda Mulier, eò quia humiditas in ea cum excessu augeretur. *Neque frictiones*, *neque lotiones*, *neque suffitus* admittit, & rationem reddit, quia *hæc periculum inducere solent*; nam in corpore, & Utero moderatè humido, ea, quæ exsiccant, ut motus, & suffitus, introducunt siccitatem morbosam; ideò ista in corpore moderatè humido sunt periculosa, & magna circumspectione tranctanda; ex quo mihi videtur deduci posse temperamentum Uteri humidum moderatè potiùs esse similibus conservandum, quàm contrariis oppugnandum: *& si humidiores fuerint Uteri*, *& Corpus*, *quàm eorum natura*, & integritati, & saluti *conveniet siccare*, non solùm alterantibus, sed etiam purgantibus oportet, habito semper respectu ad majorem, vel minorem redundantiam humidi, & suffitum admovere conveniens est, eò quia humiditas est cum excessu, & morbosa est. *Si verò in ipsos*, idest Uteros, *confluat biliosa*, *medicamentum* quidem *purgans* exhibere oportet, non solùm pro depuranda massa sanguinis à bile redundante, sed etiam pro derivando, & revellendo fluxu bilis ab Utero ad intestina, ne istius miscella in Utero semen corrumpatur, & purgatione facta bilis generatio prohibenda, non solùm causam istius tollendo juxta præceptum Hipp. in sequenti numero descriptum, sed etiam specificis superiùs propositis. *Si verò salsuginosum fuerit*, quod semini in Utero miscetur, *Lac* imperat Hippocr. à quo ob pinguedinem, & aquositatem lactis humoris salsi acrimonia retunditur. *Vinum* etiam concedit, sed *oligoforum*; quia salsedinem copia aquæ moderatur; hac curatione videtur Hipp. solùm salsedinis curationem admittere. Alia præsidia non respuit; talia verò sint, quæ salsedinem moderentur, & sunt omnia Epiceraustica, & aquea. Signa bilis redundantis elicimus, à temperamento bilioso, & ab erratis bilem cumulantibus. Humorem salsum demonstrat saliva salsa, & errat in rebus salsis. In ultima parte Textus universalem methodum curandi morbos restringit Hipp. dum ait, *morborum vires in Curatione esse considerandas*, & *causas eorumdem exquirendas*; nam ablata causa aufertur morbus, & causa non potest auferri, nisi cognoscatur, nec alia est methodus rationalis curandi morbos, quàm ablatio causæ, & si causa in aliquo loco, seu parte particulariter resideat. Talis locus particulariter est curandus, sed semper cum respectu ad causam tali loco affixam. Hoc fundamento Mulieres, ob causam osculorum Uteri nimis patentium à conceptu prohibentur curandæ sunt, ut *oscula Uteri*, *probè sint deducta*, seu *explicata* (ita legit *Foesius*) idest ut ad statum naturalem Uterus secundum orificia reducatur. *Cùm verò nimia humiditatis copia prohibuerit* (intellige conceptionem) *in hanc intentum esse oportet*, *ut ne impediat*, ita vertit *Foesius* verba hujus Textus, in quibus monet Hippoc. minuendam esse humiditatem exsiccantibus, si hæc sit causa impeditæ conceptionis. Monet tamen in causa tollenda morborum Mulierum omnia diligenter expendenda esse, *sive quid ex toto corpore*, *sive quid ab Uteris*, *vel ab utrisque* sit causa morbi in Muliere, & huic occurrendum, & quia à Lue gallica conceptio prohibetur, hæc tollenda, si adsit. Hoc monitum exactè observandum in curatione omnium morborum, nempè an ab affectione alicujus partis, vel ab indispositione totius corporis oriantur.

TEXT. XXXIII. *Uteros autem sic curare oportet*, *ut neque humidi sint*, *neque valdè sicci*, *&c.*

Ex præmissis in superioribus Textibus, quomodo curandi sint Uteri, ut concipiant, concludit neque valdè humectandos, neque exsiccandos valdè remediis, & videtur docere conceptionem impediri potissimùm per humiditatis, & siccitatis excessum; illa excessu reten-

retentionem seminis impedit, & istius vim prolificam mixtione alieni humoris, vel obruit, vel extinguit; Ista vasa Uteri siccitate ita angusta reddit, ut eam sanguinis copiam Utero non suppeditent, qualem exigit ovi in Utero illapsi conservatio, & augmentatio. Acetabula etiam exsiccata adhaesionem placentae uterinae non admittunt, sine qua conceptio non fit; sed verius dici potest à nimia humiditate, & siccitate Uteri, & partium huic annexarum ovorum in ovario existentium constitutionem laedi, & dispositionem ad foecunditatem auferri. Quapropter *sicciores Uteri eò copiosiorem succum habeant*, ut legit *Foesius*, *necesse est*; quo aridiores existunt, ut per ejusmodi humorem pingues potiùs; quàm macilenti evadant, hoc praestat humidum alimentale, ideò monet Hippocrat. humectandum esse Uterum per alimenta, quae suo succo *pinguem* valeant *reddere Uterum*; inter quae Lac primum locum tenet, & ea, quae huic magis proxima, & homogenea sunt, ut lac artificiale ex *Amygdalis*, *& Pineis*. Si verò fuerint *Uteri* magis *humidi*, ita *exsiccare oportet*, ut relinquatur quo humidi sint; ne auferendo humiditatem, siccitatem, quae est altera causa impeditae conceptionis, introducamus: *excessus enim in utraque est vitandus, nisi horum aliquid ex prisca natura insit*: idest ex primordiis generationis, nec cum excessu; nam hoc deficiente aliqualis excessus siccitati, & humiditatis à principiis generationis non videtur sufficiens ad impediendam conceptionem. Hic moneo, perpendendum esse, an siccitas à calore, vel ab alia causa exsiccante: & humiditas à frigiditate, vel ab alia causa proficiscatur, & huic dependenter à praecepto supradicto respiciente causam morbi occurrere remediis. Post curationem hanc conficiendam ultimo loco cum remediis supradictis, conceptionem juvantibus, *commercium cum Viro* Mulieri *suadet Hippoc. incipientibus, vel desinentibus mensibus*; cùm tali tempore apertum sit Uteri orificium ad receptionem seminis generationi valdè necessariam. Cùm tali tempore etiam incalescit Uterus, & Ovarium ab incalescentia Uteri seminis particulae spiritosae prolificae à crassioribus solvuntur, ut ad Ovarium liberè tendant, & ab incalescentia Ovarii dictorum spirituum activitas in ovum dispositum ad exitum corroboratur, ut pro descensu ultima dispositio ei imprimatur. Optimum verò censet viri commercium, terminatis mensibus, eò quia tunc temporis apertum est Uteri orificium, & Uterus ab omnibus excrementis, quae seminis virtutem impedire possent, purgatus. *Et si Mulier non conceperit*, viri congressum laudat *in subsequentibus temporibus*. *Hac enim exercitatio propensiores quodammodo* (nempè ad conceptionem) *eas facit*, ut legit *Foesius*; ab hujusmodi enim congressu incalescit valdè Uterus, & vasa ejus dilatantur, & dilatata sanguine implentur, quae duo facilem reddunt conceptionem. Subjungit causam conceptionis, quam refundit in mixtionem seminis virilis cum humore à Muliere in coitu effuso, quae sententia non subsistit, admissis eis, quae à Recentioribus dicuntur de generatione ex ovo. De hac vide *Graaf*. Dicta hucusque dicta conceptionem impeditam ab intemperie Uteri respicit.

TEXT. XXXIV. *Si verò humidius fuerit os Uterorum, Genituram attrahere non possunt, &c.*

Causam, per quam Uteri humidi valdè non concipiunt, reddit hìc Hippoc. dum ait, *non attrahere genituram*, sed intelligendus est non retinere genituram, quia haec non attrahitur ab Utero, sed in Uterum ejaculatur. Per humidum os Uteri, puto intelligendum esse laxum, & flacidum, ideòque inhabile ad retinendum. Hic sensus concordat cum eis, quae in fine Textus addit, *si verò in callum indurati fuerint*; hic de duritie Uteri agit, in superioribus de flacciditate huic contraria locutum esse credendum est. Pro curatione adhibet medicamenta *subdititia acria*, eò quia ab ipsis commorsus Uterus, & inflammatus: hoc est excalefactus, ob concursum sanguinis ab acrimonia medicamenti ad Uteri venas vocati, eo modo quo incalescunt partes, & sanguine implentur ad urticae puncturis. Reliqua in Textu sunt clara, ad curam calli, seu duritiei Uteri spectantia.

TEXT. XXXV. *Quòd si diu non concipiat, mensibus non apparentibus, &c.*

Curationem impeditae conceptionis diuturnae ob suppressionem mensium pertractat in hoc Textu Hippoc. & subdititiis, seu suppositoriis hanc conficit, juxta praeceptum in superiori *num.* 32. traditum, nempè curanda esse loca, in quibus morbus residet, istis remedia applicando. Remedia sunt manifesta in Textu; *Alumine* primò utitur, pro irritamento ad excretionem mensium eo modo, quo utimur pro suppositorio, pro excernendis foecibus alvi; modum utendi his suppositoriis docet Hipp. nempè *cùm tertia, aut quarta dies aderit*, intellige ante tempus consuetum mensium, & Alumen est irritans; melius est hoc uti ante tempus; quàm in tempore mensium; hujusmodi suppositoria possunt videri in *Aetio cit. loc.* Addo non fore inutile remedia interna superiùs descripta pro ciendis mensibus exhibere.

TEXT. XXXVI. *Si genituram non suscipiat Mulier mensibus secundum naturam prodeuntibus, &c.*

Curationem in hoc Textu proponit illius indispositionis inductae à *membrana praeposita*, seu occludente os Uteri, per quam ab eo non recipitur semen, licèt menses naturaliter fluant. Hinc oritur difficultas, quomodo fluant menses per os Uteri, per quod exire sentit Hippocr. & per idem os non ingrediatur semen. Tollitur difficultas, si dicamus in membrana occludente orificium Uteri adesse exile foramen, per quod sanguis semine tenuior exire possit; semen verò crassius ingredi non valeat, & huic casui applicanda sunt ea omnia, quae ab Auctoribus dicuntur de mensium fluxu in Virginibus membrana hymen dicta in istis admissa. Causa istius membranae fluxum mensium impedientis, vel est hymen induratum, vel est humor pituitosus in formam membranae expansus, & exsiccatus, vel est propago membranarum Uteri praeternaturaliter expansarum. Hujus membranae signum ab explorante *digito obicem* in Uteri orificio inveniente habemus. Remedia pro curatione satis clarè describuntur, & omnia, quae leniter corrodunt, praedictam membranam auferunt.

TEXT. XXXVII. *Sunt autem Mulieres, quae facilè quidem in ventre concipiunt, &c.*

Sermo est in hoc Textu de Mulieribus, quae concipiunt, *sed in tertio, aut quarto mense abortiunt*, & de istis instituit agere, cùm in praecedentibus egerit de eis, quae non concipiunt. Tres causas assignat abortus praedicti; prima est, *quando Uteri foetui augmentum dimiserint* (legit *Foesius*, *subduxerint*) idest quando Uterus ad augmentum foetus non distenditur, sed membranae istius in se compactae vi expansivae foetus aucti resistunt, & tota reflectitur in os Uteri, quod cedendo dictae virtuti dilatatur cum exitu foetus, & abortus; hac de causa in primiparis fit abortus, dum membranae Uteri, & ejus substantia expansioni non sunt assuetae. Secunda causa est *turbatio* Ventris, seu fluxus alvi, & praecipuè si dolores, tormina, & premitus, ut frequenter accipit, cum isto conjungantur, commovetur enim, & turbatur Uterus in praedictis symptomatibus, & in ea agitatione, & commotione placenta Uteri ab acetabulis istius, quibus adhaeret, evellitur, & foetus proprio pondere, unà cum illo dictae placentae vim faciendo ori Uteri, hoc aperit, & exit. A fluxu alvi subtrahitur alimentum foetus, vasa Uteri flaccescunt, vinculum nectens membranas involventes foetum cum Utero laxatur, emaciatur, deficiente cum alimento spiritu, à quo corroborabatur; laxatum, & debilitatum hoc vinculum pondus foetus, agitatio istius ab indigentia alimenti naturali instinctu excitata solvit, ac rumpit cum abortu. Fluxus fit à fermento ventriculi in concoctione depravato, ab excrementis retentis ob conceptionem disgregationem patientibus in massa sanguinea, & ad ventriculum transmissis. Tertia causa est, *quando continentes ipsum foetum pelliculae*, seu membranae *minus quàm orportet*, Utero *haerent*; nam tunc facilè membranae ab Utero evelluntur succedente abortu, ut dictum est de secunda causa. Parum adhaerent pelliculae Utero, quando hi *leves fiunt*, levitas est aequalitas superficiei; levitas Uteri erit aequalitas superficiei istius, cum nulla, vel parva protuberantia acetabulorum, quibus dictae membranae alligantur, & quo major est talis protuberantia in magnam portionem membranarum se insinuans vinculum membranas cum foetu sustinens, magno robore sustinet; ubi verò dicta protuberantia fuerit

rit minor, vinculum cum minori robore sustinebit, & membranas, & fetum, & facilè ista ab Utero separabuntur. Hanc levitatem inducunt *Ulcera* corrodentia acetabula, inducit etiam humor parum crassus, & tenax, quo dictæ membranæ cum acetabulis uniuntur. Humor parum crassus, & viscosus debilem parit unionem, quæ facili negotio à pondere fetus solvitur, & hæc est præcipua causa cujuslibet abortus, qui sequitur semper à separatione membranarum fœtum involventium ab Utero, non à laxitate ligamentorum Uteri, ut vulgo decantatur. Primam causam cognoscimus in primiparis, si nulla præcesserit evidens causa abortus. Secunda per se patet in excretis per alvum. Tertia cognoscitur à præcedentia ulcerum, à fluxu humiditatis per Uterum; & si mulier solita fœtum gestare ad consuetum terminum sine causa manifesta abortiat, ab hac abortum proveniré censendum est. *Si curentur, partum felicem* promittit Hipp. Primam causam tollit frequentia partus, ex qua Uterus expansioni assuescit. Balnea emollientia huic multùm conferre possunt, ut & fomenta ejusdem rationis regioni Uteri applicata, inunctiones ex oleis emollientibus. Secundam, alvum adstringentia, & stomachum corroborantia, quæ in alvi fluxibus præscribuntur à Practicis. Tertiam causam tolluntur ea omnia uterinis fluxibus convenientia.

TEXT. XXXVIII. *Si Mulierem Puerperam facere velis, aliàs concipere nequeuntem, &c.*

De impedita conceptione à mensium vitio agit in hoc Textu Hipp. Ad percipiendum hoc vitium proponit experimentum, à quo *biliosi, vel pituitosi menses* manifestantur. Hoc cognito, purgationem bilis, & pituitæ pro curatione molitur *per superiora, vel inferiora*, prout opus videbitur Medico; nam si facilis sit in ægrota vomitus, & tempus sit æstivum, purgatio per superiora magis utilis est. Si verò difficilis sit vomitus, & tempus hyemale, per inferiora purgandum, & causa bilem, & pituitam generans per contraria oppugnanda. Purgato corpore, & causa dictorum humorum ablata, vel diminuta, purgationi Uteri incumbit more solito; purgantia Uterum *vide lib. 2. num. 118. 119. ad 123.* quo peracto medicamenta conceptionem adjuvantia proponit. Notandum est, hæc exhibere cessantibus mensibus, eò quia purgato Utero remediorum virtus huic magis imprimitur cum fructu, quæ subjungit de fœmineo semine, de genitura virili attracta, de mixtione seminum jam superiùs declarata sunt. Hic adnoto præcipuam rationem, per quam menses biliosi, & pituitosi conceptionem impediunt refundendam esse in alterationem, quam ova muliebria suscipiunt à sanguine talis conditionis, à quo liquor in ovis contentus depravatur, ideòque infœcundum evadit. Non negandum tamen est, à copia bilis, vel pituitæ Uterum in sua crasi præternaturalem alterationem contrahere, ejusque fermentum præternaturaliter perverti, ideòque in eo deficere conditiones necessarias ad conceptionem, quam impediunt etiam excrementa biliosa, & pituitosa in vasis, & porositatibus Uteri relicta.

TEXT. XXXIX. *Si verò genitura jugi cursu defluat, Mulier viro misceri non cupit, & si misceatur, non concipit, &c.*

Quid genituræ nomine intelligat Hipp. in hoc Textu, est valdè difficere determinare; nam certum est, pro genitura non accipere semen virile; nam hoc *jugi*, idest continuo cursu defluere non potest, nec præ plenitudine, quæ duo reperiuntur in hoc Textu; in alio ergo sensu accipienda est genitura. Hunc sensum habemus in *Lexicon Castello Brunoniano*, in quo authoritate aliquorum Scriptorum habemus, genituram accipi pro partibus genitalibus tam masculi, quàm fœminæ; quapropter sensus Textus erit, si pudenda Mulieris continuo cursu defluant; idest pudenda Mulieris continuo fluxu humorum madeant, & idem est, ac Mulierem albo fluxu mensium laborare, per quem viro misceri non cupit, eò quia Veneris incitamentum extinguitur à dicto fluxu calorem Uteri debilitante, & à deficientia illius liquoris à Muliere in coitu cum delectatione excreti, cùm materia, quæ exit, non sit nisi liquor ille in lacunis, ut ait *Graaf*, Uteri existens, & si Venereus appetitus à copia hujus liquoris fermentante, & irritante muliebria pudenda excitatur, hoc deficiente necesse est, appetitum venereum deficere, & fœminam viri commercium fugere. Duas causas hujus fluxus assignat Hipp. Una est plenitudo, & redundantia dicti liquoris; Altera est laxitas Uteri, seu lacunarum dictum liquorem continentium. Plenitudo cognoscitur ab habitu plethorico, carnoso, & à virium robore in tali fluxu perseverante, vel ab habitu pituitoso, & seroso humore redundante, qui in vasis Uteri stagnans, & fermentationem concipiens, febrem lentam efficit, quia talis humor, ob parvitatem spirituum, & particularum activarum lentè effervescit, ab eodem humore facilè laxantur Uteri vincula; unde istius descensus à molestia Uteri ab hoc humore affecta lumbi cùm hoc consentientes dolent. Laxitas distinguitur à pravo habitu mulieris, & à virium languore, & dolore lumborum. Huic fluxui sæpè conjungitur Uteri descensus, ob rationem superiùs traditam de hoc descensu. Cura Hippoc. est, si à plenitudine fiat, sibi, & naturæ relinquendus hic fluxus; si verò à laxitate, remediis curandus de albo fluxu dicendis. Diœtam incrassantem proponit, ut patet ex Textu.

TEXT. XL. *Nunc porro dicam de morbis earum, quæ in Ventre habent, &c.*

Cùm hucusque egerit Hippoc. de morbis conceptionem impedientibus, & abortum coadjuvantibus; nunc incipit agere de morbis gravidarum; & primò proponit mensium fluxus tempore gestationis in Utero singulis mensibus, non tamen ea quantitate, quæ expurgatur extra tempus gravidationis, ideò ait, *sed & pauci prodeunt. In hujusmodi fluxu Mulier fit tenuis*, seu gracilis, *& debilis*, cùm sanguis, qui transire deberet in nutrimentum, & in refectionem spirituum vitalium, & animalium, evacuetur; *quandoque etiam in tempore fluxus Febris apprehendit* Mulierem; cùm enim ad mensium fluxum concurrat fermentatio, & effervescentia sanguinis, non solùm in vasis Uteri, sed etiam totius, ut dictum est in superioribus, si sanguis in fœmina sit ita dispositus ob contractum vitium, ut à causa naturali effervescentiam, & fermentationem necessariam inducente præternaturaliter effervescat, & fermentescat, Febris oritur, quæ cessat, cessante causa dictæ fermentationis, *dum prodeunt, & postquam prodierint menses; pallida fit*, quia à dicto fluxu vigor substantiæ sanguinis, & spirituum enervatur, ut exterioribus partibus colorem, & vigorem tribuere non valeat. Causam hujus symptomatis dixit esse *Uterum hiantem*, seu valdè apertum, sed quomodo Uterus valdè aperiatur, & fœtus non exeat, non est probabile; ideò credendum est, Hippoc. per Uteri aperitionem intelligere aperitionem vasorum in collo Uteri existentium; per hoc decurrunt arteriæ à Cruralibus arteriis derivatæ, quæ immediatè ab aorta descendente proficiscuntur, & cùm tempore gestationis in Utero, ut dictum fuit superiùs, non solùm vasa Uteri, sed istius substantia sanguine multo turgeat, à cujus copia, quia stagnat, fit pressio totius illius copiæ usque ad conculcationem ab adveniente à superioribus arteriis novo sanguine compressa, & conculcata in se ipsam illa copia sanguinis non solùm circulanti sanguini resistit, sed etiam vi concepta in tempore mensium à fermentante validè, tunc temporis sanguine via hac mensium fluxus destinata, obturata à dicta vi fermentantis tempore mensium sanguinis orificia arteriarum in collo Uteri existentium aperiuntur cum fluxu sanguinis, & cum eo exit alimentum fœtus; unde hic, qui in Utero existit, tenuis, ac debilis fit, & experientia ostendit fetus omnes, quorum mater tempore gestationis menstruas habuit purgationes omnes debile temperamentum obtinuisse. *Si curetur Mulier, melior & fœtus, & Mulier evadit.* Curationem hujus symptomatis prætermisit Hippocr. posse tamen confici censeo cum missione sanguinis à brachio per duos, vel tres dies ante tempus mensium, & cum remediis externis Utero, vel ejus regioni applicitis, & dicendis de immoderato fluxu mensium. Necessariam esse curationem, & consequenter revulsionem sanguinis ab utero imminentibus mensibus demonstrat Hippoc. dum ait, *si non curetur Mulier, fœtus corrumpitur*, idest moritur, *sed & ipsa Mulier periclitatur, ne diuturnum habeat morbum*; periculum enim est, ne cachexia, vel Hydrops, vel alii morbi longi largas sanguinis effusiones sequentes, super-

superveniant: periculum etiam est, ne in partu fiat magna sanguinis effusio cum vitæ discrimine, ob nimis aperta vasa.

TEXT. XLI. *Si verò Mulier in Utero habenti caput pituitosum fuerit, & pituita acris in ventrem descenderit, &c.*

In hoc Textu duo enumerat symptomata Hippocrat. primum est alvi fluxus, & colligitur ab illis verbis, *& pituita acris à capite in Ventrem perrumpitur*, & ab aliis inferiùs, *utpotè ventre fluido existente*. Alterum symptomata sunt *palpitationes debiles*, *subexolutæ*, *augescentes*, *acutæ*; legit *Foesius*, *palpitationes*, *quæ aliquantulum exolvuntur*, idest, quæ animi deliquium inducunt; ubi increscunt graves sunt. Hæc ultima verba demonstrant palpitationes esse cordis, quia illæ partes alias infestantes, non sunt graves. His duobus symptomatibus tertium addit, *febrem debilem*. Horum symptomatum causam unicam colligimus à textu, nempè redundantiam pituitæ in capite, & descensum istius juxta sua principia ad ventrem medium, in quo sunt partes spiritales, & ad ventrem inferiorem; ideò ventrem *fluido* repetit Hipp. Stantibus autem Recentiorum principiis ab anatomica demonstratione confirmatis, quæ superiùs innui; pituita à capite descendens non potest esse horum symptomatum causa, sed refundenda est in superfluum sanguinem à nutritione fœtus; ideò in primis mensibus, in quibus parum sanguinis à fœtu consumitur, & major est copia, quæ relinquitur intacta, solent hæc observari symptomata; nam si retenti sanguinis portio multis etiam excrementis redundans, quæ semper sibi unit sanguis menstrualis, vel stagnans leves arterias ingrediatur, cursumque sanguinis per aliquod tempus impediat, fit palpitatio cordis, ut rectè determinavit *Vvillisius in sua practica rationali de palpitatione cordis*; & si obstructio contumacior fuerit ultrà animi defectum, lypothimiam, & longa animi deliquia inducit. Si verò hujus conditionis excrementa in quantitate etiam cumulata, disgregata fuerint à massa sanguinis, & per orificia vasorum, & glandulas intestinorum in horum cavitatem fluxerint, fluxu alvi suboritur; & si hujusmodi excrementa fermenti naturam, sed debilem contraxerint, fermentationem febrilem in sanginem inducunt, sed diminutam; unde febris debilis. His symptomatibus, si adjungantur *Cibi fastidium*, *impotentia ad motum*, quæ eamdem camsam habent defluentibus dictis excrementis ad ventriculum, & nervos, periculum est, ne *fœtus corrumpatur*, *& ipsa Mulier in periculum adducatur*, *nisi curetur*. Curationem aggreditur, postquam sedata fuerint symptomata palpitationis, animi defectus, & deliquii; istis enim vigentibus, sola corroborantia cardiaca, aromatica, & spiritosa ad praxim vocanda. Et efficaces sunt mixturæ à *Sylvio Le-Boe* propositæ *in sua praxi cap. de palpit. cordis*, ideò dixit, *ubi verò effungerint*, nempè dicta symptomata, ait (& tota curatio concluditur in his verbis) *utpotè ventre fluido existente*, *statim concludere*, ac *constringere oportet*; hæc verba alvi adstrictionem tantummodo commendant, & cum ratione ducta à necessitate matrem, & fœtum servandi; utrosque enim perdet alvi fluxus, vires debilitando, spiritus dissipando, alimentum fœtui subtrahendo; medicamenta alvum sistentia petenda sunt ab Auctoribus *de Curat. Diarrheæ*, & à dictis ex mente *Hippocrat. de Curat. Diarrheæ*. Alias causas Abortus in relinquo Textu patefacit Hipp. quæ omnes tendunt ad solvenda ligamenta placentam uterinam Utero colligantia modo superiùs dicto. Aliam causam abortus reducit ad naturam Uteri, ut si sit natura *flatuosa*; à flatu enim dicta ligamenta possunt solvi impetum faciente in ea. *Uterus densus* extensionem non patiens abortum coadjuvat, ob rationem in præcedentibus dictam, quæ valet pro *parvo* Utero. *Magnus Uterus* ad abortum conducit, eò quia in magno spatio fœtus liberè, & cum vi se volutat, & ab hac vi pluries repetita dicta ligamenta solvuntur.

TEXT. XLII. *Si Mulier in Utero habens ventrem, aut lumbos doleat, &c.*

Signa futuri abortus proponit Hippoc. ventris, & lumborum dolorem. Omnis abortus succedit cum ruptura membranarum fœtum involventium, sine qua fœtus extra Uterum non expellitur. Membranæ non rumpuntur, nisi à violenta distractione, vel à violento impulsu, vel à violenta ponderis compressione. Hæ omnes causæ cùm agant in corpus sensibile, nempè in membranas, tristem sensationem in istis pariunt, quæ est dolor, & quia dictæ causæ non in primo suæ actionis exercitio, sed post multiplicatos, & iteratos actus suæ actionis, dictas membranas scindere valent, ideò dolor membranarum protrahitur; & quia Uterus situs est in regione ventris ultima, ideò hunc dolorem vocat Hippoc. dolorem ventris, & cùm istæ membranæ sint Utero connexæ, & Uterus consensum habeat cum lumbis per sua ligamenta, & vasa, & cum partibus circa lumbos existentibus, dolor fit etiam istis communis; quapropter dolor ventris, & lumborum in Muliere gravida signa sunt abortus; sicut sunt signa partus in Muliere nonum mensem gravidationis complente. In reliquo Textu causas abortus etiam leves enumerat, quæ abortum provocant, irritando, ut sunt res acres comestæ; vel quia fœtui parvulo accidat quid præter consuetudinem, ut quantitas cibi, & potus. Tenellum enim corpus à contingentibus, præter consuetudinem valdè alteratur, sicut alteratur corpus firmum vittus debilis corporis tenelli deficit sub actione contingentis, præter consuetudinem, & moritur. Unde concludit mirandum non esse, si Mulieres, etiam invitæ abortiant, dum à talibus causis abortus provocatur; hinc concludit magna custodia, & scientia opus esse in dirigendis gravidis, & nos deducere possumus, in principio doloris Uteri, & lumborum gravidæ considerandam esse causam, à qua possit imminere abortus, eique statim occurrere.

TEXT. XLIII. *Si verò Mulier in ventre habens, &c.*

Duos casus proponit Hipp. in hoc Textu, unus est de Muliere gravida, in qua sit bilis redundantia cognitu facilis per descripta symptomata in Textu, cui superveniant menstruæ purgationes biliosæ. Ab hac purgatione ait, *fœtum fore debilem, & si in hoc statu alvi fluxus biliosus succedat Mulier quoad febrem, & alia symptomata descripta, videtur melius se habere*; ex quo colligere licet, in hoc casu utiliorem esse purgationem bilis per alvum, quàm per Uterum, quia purgatio per Uterum abortum accelerarет. Alter est casus de puerpera, sive de eadem gravida mox dicta cum fluxu menstruo bilioso, quæ partum ederit, & in puerperio constituta sit, cum purgationibus per Uterum valdè biliosis, vel nigris cum pinguedine. Quid nomine pinguedinis intelligat Hippoc. valdè obscurum est; nam in Utero, nec in via, per quam transit purgatio uterina nulla est pinguedo, Oleositatem sanguinis per pinguedinem non potest designare, cùm in sanguine bilioso, & atro, seu attabilario sit parva quantitas oleositatis, nec conspicua; ideòque biliosi, & atrabilares sunt emaciati, & graciles; quapropter opinor mucum viscosum pinguedini similem intelligere. Solet enim mucus in evacuationibus ultimo loco purgari, cùm sit parùm fluidus, & in motu tardus, quia sua viscositate adhæret parti, per quam fluit, ideòque nimis tardè movetur, ob longiores morulas à viscositate in motu ei concessas; ideò dicit *Hipp. pinguedo ut plurimum succedit*, à quibus verbis colligitur, pinguedinem exire, postquam exierit sanguis, & si esset vera pinguedo, vel oleositas, exiret cum sanguine. Præterquamquòd cùm dicat in hoc casu *Hippoc. Uterum exulcerari*, sæpè in principio ab ulceribus internis observamus mucositatem exire, ut in ulceribus vesicæ, & intestinorum, quæ si fuerit acris, magis potens est exulcerare, quàm bilis fluida. Sanguis exiens non congelatur citò, & hæc est proprietas sanguinis, in quo redundat bilis, vel aliquod aliud acre, & corrodens, ut adnotavit *Vvillisius in sua Pharmaceutica rationali*; quare si paulatim sanguis exit, id potiùs tribuendum organo, vel motui sanguinis per Uterum lentè nimis succedenti, & quia talis motus semper minuitur, & organum vitiatur, ideò etiam procedente tempore deficiunt in quantitate purgamenta, & pejus se habet, quàm in eo tempore, in quo paulatim decidebant, sed in majori copia; retenta enim materia symptomata auget; nec mirum in partu vitiosa fieri puerperia, ubi corpus malè se habuerit quoad humores; tales enim sunt humores in puerperio, quales erant in præcedenti tempore, in hoc deteriores erant, quia suppo-

supponitur mulierem malè corpore habere, consequenter etiam in hoc tempore puerperii humores debent esse deteriores. Hæc omnia dicta esse de sanguine nigro atrabilari, probant verba subsequentia *Hippoc. Patietur autem, & hæc omnia etiamsi menses prodeant biliosi, verùm breviori tempore ægrotabit*; omnes enim morbi à bile citiùs terminantur sive ad salutem, sive mortem, & omnia succedent, quæ eveniunt in puerperiis nigris, nempè vomitus biliosus, purgatio per ventrem. Uteri exulceratio, quæ omnia connotant Hippoc. primò loqui de atrabile, à qua enarrata eveniunt symptomata, quæ possunt etiam effici, si menses prodeant biliosi, ob magnam bilis, vel atræbilis redundantiam in massa sanguinis, & cum istis symptomatibus, *si non moritur, sterilis tamen evadit*, non solùm à sanguine talis conditionis ova fœcunditatem non accipiunt, sed etiam quia temperies, & Uteri fermentum præternaturaliter disponitur: *Si verò nihil horum fiat*, hoc est non succedant vomitus, nec purgationes per alvum materiæ biliosæ, vel atrabilaris, *& Uteri purgamenta cessent in triginta, & una die, ut plurimùm moritur*; hujusmodi enim humore pravi in massa sanguinea retenti ad corruptionem paulatim hanc disponunt, vel alios morbos inducunt lethales. Curationem aggreditur purgantibus, vel per urinam, vel sudorem moventia. De purgantibus videtur magna difficultas tempore puerperii, cùm motus naturalis humorum ad Uterum à purgatione interrumpatur, & alio avertatur, contra receptum axioma, motus naturales non esse interrumpendos, sed adjuvandos, si opus sit. In hoc tamen casu, in quo imminet Uteri exulceratio, limitationem habet hoc axioma. Præterquamquòd adjuvandus est motus sanguinis per Uterum, non humorum excrementitiorum, prout in casu nostro, & præcipuè si redundaverint. Via enim Uteri primario à natura determinata est pro minuenda quantitate sanguinis redundante in Muliere extra tempus gravidationis, non pro purgatione excrementorum, quibus natura destinavit vias per alvum, per renes, & vesicam, & per ambitum corporis, quæ confirmantur ex eo, quod fluentibus excrementis per Uterum, huic fluxui occurrendum esse diversione, & revulsione docet Medicina. Ab hoc Textu universale axioma valdè necessarium, & utile illucescit in morbis Uteri ab excrementis, purgationem *per alvum, per urinam, per sudores* opportunam esse. Alvum lubricam semper desiderat; ideò si sit inobediens, *Elutione* istius utitur, *cum succo ptisanæ, ovis, & decoctione malvæ*.

TEXT. XLIV. *Quibus in ventre habentibus circa septimum, aut octavum mensem, &c.*

In hoc Textu dat signa mortui fœtus in Utero, & sunt *mammarum, & ventris tumor depressus, ubera gracilia, & lac exsitcatum*, & omnia si in septimo, & octavo mense appareant, signa sunt mortui fœtus in Utero, vel ejus valdè debilis. Uterus magnum consensum habet cum mammis, ut alio loco dictum fuit. Talis consensus fundatur in fermento uterino tempore gravidationis magis exaltato, quod sua actione mammas afficiens, fermentationem in humoribus in glandulis istarum partium existentibus inducit cum augmento caloris, ab hoc, & à fermentatione dilatantur, & expanduntur glandulæ, quæ factæ capaces secundùm sua vasa, & porositates majoris copiæ humoris ad eas fluere soliti, hanc copiam suscipiunt, cum continuus sit fluxus humoris ad eas per arterias, & dilatatis dictis glandulis cum suis vasis aperitur ingressus chylo per ramificationem ductus Thoracici. Ab hac copia humoris glandulæ turgent, & imolentur lacte. Tumore mammarum depresso, & lacte deficiente, signum habemus resolutæ virtutis fermenti uterini, cujus resolutio uteri, & fetus infirmitatem, vel mortem connotat. Aliud signum abortus imminentis est fluxus mensium tempore gestationis fœtus, cujus rationem superiùs reddidimus.

TEXT. XLV. *Si Muliere in ventre habens pituitosa fuerit, &c.*

In hoc Textu agit de Muliere pituitosa, idest pituita redundante, cui menses extra tempus gravidationis sunt pituitosi, & tales etiam apparent post partum. Quæ continentur in hoc Textu, dilucidantur à dictis in superiori *num.* 43. solùm curatio consideranda est. Tota curatio consistit in purgatione pituitæ, quam primò molitur Hipp. *Lacte caprino cocto, cum melle mixto*: pro quo advertendum, Lac exhibendum esse in quantitate, ad hoc ut purget, ad quatuor, & quinque libras. *Si verò sæpè non obediat*; idest si parùm purget, ad alia remedia, quæ pituitam purgent descendendum est; inter quæ recenset Hipp. *medicamentum ex sale compositum*, cui substituere possumus *Aquam Tetutii*. Diuretica, & diaphoretica remedia non admittit Hipp. in hac curatione, eò quia pituita, utpotè crassa per angusta renum, & ambitus corporis vasa transire non potest; ideò huic alia non competit via, quam intestinorum. Signum curationis, & sanitatis ait esse *inflationem corporis*, quia ab inflatione deducimus calorem, qui priùs oppressus erat à multitudine materiæ corroboratum esse, & incipere pugnam cum materia, & huic prævalere cum spe victoriæ. Liceat huic curationi addere pro præservatione tollendam esse causam, à qua copia pituitæ generatur, & ut plurimùm est debilitas ventriculi in concoquendis alimentis, & inertia bilis in attenuando Chylo per intestinum duodenum transeunte, vel exuberans succi pancreatici aciditas, Chyli particulas incrassans, & fixans; hæc omnia calida, aromatica, præcipuè acria, & volatilia debellant. Quod dico de pituita redundante in mensium fluxu, dicendum est de bile, de qua facta est mentio in superiori *num.* 43. Pro præservatione enim à fluxu valdè bilioso corrigenda est causa generans bilem, postquam hæc purgata fuerit. Corrigunt autem omnia frigida, & acida. Hæc est cura, quæ competit mensibus biliosis, & pituitosis, de quibus egit Hippoc in principio hujus libri.

TEXT. XLVI. *Si verò Mulier in Utero habens lienosa sit, à relatis affectionibus, &c.*

Cùm in præcedenti Textu de mensibus pituitosis egerit Hipp. in præsenti ait, si cum dictis mensibus conjungatur affectus lienis, & præcipuè tumor, & obstructio hujus visceris, menses aquosos fieri, & loturæ carnis similes; tales enim affectus lieniosi, aquam multam in corpore, & massa sanguinis congregant, qua ratione dicebat Hipp. *Lienem esse sedem aquæ*. In liene fermentum adest volatilixans, & spiritualizans massam sanguinis per illius substantiam circulantis, hac actione fermenti tota massa sanguinis ad magnam tenuitatem reducitur, per quam excremeta dictæ massæ in Emunctoriis suis facilè separantur, quibus separatis actio sanguinis efficacia acquirit, ablato impedimento, à quo sanguinis actio infirmatur. Tale fermentum ab humore obstruente, & tumorem pariente opprimitur sublatis dictis omnibus beneficiis, & præcipuè debilitata actione sanguinis, à qua chylus receptus cum vitio conficitur, & major pars istius in aquam degenerat, & accedente temporis cursu ferè totus in sanguineum serum degenerat; unde non mirum, si menses sint aquosi, nec coagulentur, cùm tota massa sanguinis sit talis conditionis, per quam coagulationem non admittit, serum enim coagulatur, imò à sanguine coagulato non segregatur; *& si menses supprimantur, convertuntur ad Ventrem*, & Hydrops insurgit, *ad Crura* descendit serum, & intumescunt; *ad pectus* tendit, & fit difficultas respirandi, & Hydrops pulmonum! Reliqua in Textu contenta, ex dictis illustrantur. Adnotandum est, hæc omnia succedere posse in antecedentibus dictis affectionibus, si lien dicto modo fuerit affectum, quòd videtur etiam animadvertisse Hipp. in principio textus in illis verbis, *lienosa sit à relatis affectionibus*, legit *Foesius*, *sub commemoratis affectionibus*.

TEXT. XLVII. Remedium proponit ad intumescentiam Prægnantis.

TEXT. XLVIII. Alterum remedium describit pro bile *Prægnantem vexante*.

TEXT. XLIX. *Si suffocatio derepentè acidat Prægnanti, &c.*

De vera suffocatione uterina Prægnantis sermonem habere Hipp. in hoc Textu; colligitur ab illis verbis Textus; *& reliqua patitur omnia, quæ relata sunt; si Mulier non prægnans, ab Utero suffocetur*. Duas hujus suffocationis causas recenset Hipp. dum ait: *fit autem hoc maximè, ubi Mulier laborarit, & cibum fastidierit* (legit *Foesius, & inedia confecta fuerit*) à quibus verbis colligitur laborem, & inediam esse causam suffocationis. Modum, quo ab his causis fit prædicta suffocatio, expli-

explicat Hipp. principio suo stabilito. nempè per ascensum Uteri ad hepar, quod cum superiùs rejecerimus, explicandus talis modus juxtà Recentiorum principia superiùs explicata. A labore incalescit massa sanguinis, & corpus; ab inedia humores acres fiunt tam illi in vasis corporis, quàm Uteri existentes, à calore concepto agitantur humores in vasis Uteri, qui si acrimoniam possederint, ab agitatione vapores acres elevantur, ab his plexus nervei messenterici vellicantur, roduntur, & ad motus spasmodicos determinantur, cum suffocatione hysterica. Inedia acrimoniam bilis, & succi pancreatici in intestinis auget, consumpta per inediam parte humida, & balsamica dictorum humorum. Hi humores cum suis particulis, vel vaporibus dictos plexus petendo dictam affectionem pariunt. Reliqua in Textu sunt clara per se, & ex dictis. Solùm adnotandum est curationem hujus suffocationis exequendam esse non solùm per hysterica remedia superiùs proposita, sed etiam per refrigerantia, & moderantia acrimoniam humorum, quæ cùm sit ab inedia, non melius, quàm ab humido balsamico optimi alimenti moderationem suscipit.

TEXT. L. *Si verò mulieri in ventre habenti, &c.*

Difficultatem Partus ex mala positione fœtus demonstrat in hoc Textu Hipp. Huic difficultati remedium non est, nisi illud, quod manus Obstetricis dare potest.

TEXT. LI. *Cùm Mulier in Ventre habuerit tota fit cum virore pallida, &c.*

Reddit causam in hoc Textu Hipp. aliquorum symptomatum, quæ contingunt in gravidis, & spectant ad colorem, habitum corporis, & virium robur, & dictorum rationes, & causæ sunt satis claræ.

TEXT. LII. usque *ad* LVII. ubi de Ulcere superficiario, de quo *num.* 127. *lib. hujus, & num.* 56. *de Natura Mulier.*

Sunt Textus, qui continent remedia aliquarum affectionum Uteri in prægnantibus, & sunt Textus valdè clari.

TEXT. LVIII. *Nunc verò dicam de Puerperii purgamentis, &c.*

A morbis gravidas affligentibus, transit Hippoc. ad morbos supervenientes partui, ratione puerperii, & primò incipit à suppressa evacuatione sanguinis post partum, ubi *Uterus fit durus*, & alia sequuntur symptomata descripta; sanguis enim retentus omnia ista producit, & etiam *Febres acutas*, ratione, & modo aliàs explicato. Curationem incipit à Balneo ad mitigationem doloris, si Febris non adsit, & etiam quia à Balnei calore attenuantur humores, motus à calore etiam illis major imprimitur; attenuatio, & motus disponit sanguinem retentum ad exitum; ab humido balnei vasa dilatantur, & ab istis omnibus retento sanguini paratur exitus. Febre acuta affligente intermittit balneum, à cujus calore febrilis effervescentia sanguinis valdè aucta majus augmentum suscipiet. *Caput oleo anethino fovet*. Causa non patet, dum nullum capitis symptoma in hoc Textu commemorat; unde aliquod superveniens timet, ut solitum est affecto Utero, cui maximè consentit caput, & menses retenti, & purgamenta puerperii deficientia capiti noxam inferre solent; ideò ad præveniendа capitis symptomata in hujusmodi casu oleo anethino utitur, quo Archeum sedari in doloribus protulit *Hoffmanus in Clavi Schroderiana, & Schroderus* Anetho tribuit vim soporosam, & sedativam dolorum capitis. In hoc monet nos Hippoc. laborante aliqua parte specialem consensum cum alia conservante, hanc remediis præmuniendam esse, ut imminentes ictus præcaveantur. *Insessus* etiam doloris ventris, & lumborum mitigativos imperat, & præceptum relinquit, post fomenta alicui parti adhibita, hanc oleo illinire. Oleum sit specificum ægritudini partis, vel contrarium causæ, per quam pars ægrotat. Ratio hujus moniti est, quia per oleum fomenti virtus in parte conservatur, & à fomento olei virtuti via ad oppugnandam causam morbificam dilatatur, & dissipatæ virtuti fomenti substituitur illa inunctionis. Si Febris adsit, balnea rejicit. *Fomenta, & tepefactoria* sustituit, quæ dolorem ventris, Uteri, & lumborum sedent. Per os exhibet *Pharmaca Uterina*, idest remedia, quæ puerperia, & menses movent. Remedia hoc præstantia recenset *Hipp. in lib. de Natura Mulieb. num.* 29. *& lib. de Morb. Mul.* & aliqua habet in hoc *Textu*, inter quæ *ova Sepiæ*, quæ mirabiliter movent menses, & puerperia, & Hippoc. in frequenti usu erant.

TEXT. LIX. *Si verò Mulieri cum Puero in partu non prodierit humor, &c.*

Acturus Hipp. in sequentibus Textibus de morbis à vitiato puerperio pendentibus, in hoc Textu incipit à vitio eorum humorum, qui solent exire ab Utero ante partum, & in ipso partu; ante partum exit aqua, in partu exit sanguis, & supponit ante partum, & in partu Mulierem dolore capitis affici à causa externa, nempè à calore caput valdè calefaciente cum concursu ad hoc humorum, qui in membranis Cerebri collecti, & fixi, vel extravasati tristem in eo faciant sensationem, vel qualitate prava, vel magna quantitate. Vexante hoc dolore, si serum, vel aqua, quæ ante partum, & sanguis, qui in partu excernitur in parva quantitate exeant, vel affatim supprimantur, timendum est, ne à dolore capitis sursum rapiatur exituri humoris quantitas, cum maximo periculo sævioris morbi; & quia solet humor collectus in capite ad intestina, vel ad Uterum descendere, quæ sunt consideranda in hoc casu proponit Hippoc. & respiciunt curationem hujus symptomatis. *Si hic humor in capite* collectus *ad intestina descenderit, Fluxum alvi parit* post partum, cui statim occurrendum esse monet Hippoc. ut in superioribus. *Si verò ad Uterum melius se habebit*, fluentibus puerperiis, & melius se habebit cessante dolore capitis, & turbatione Uteri. *Si verò plus moderato* puerperium fluxerit, succurrendum revulsoriis, & fluxum, & impetum sanguinis moderantibus. *Si verò* ante partum dictus humor *ad ventrem* seu potiùs ad Uterum descenderit, *faciliorem reddet Partum*, quia suo impetu conatui fœtus exitum quærentis vires adjunget, & sua humiditate vias laxando, & lubricando, viam ad exitum cum facilitate præparabit. *Si verò purgatio modica Mulieri prodierit, dolor fortis corripit lumbos*, sunt verba Hipp. quibus designat diminutionem puerperii, non ex raptu humoris ad caput, sed ab impedimento in Utero existente, vel quia sanguis fit crassus, vel per aperta orificia à partu, & exitu secundinæ fluere non possit, vel quia sanguis ob inclinationem vitiosam ad coagulationem in orificiis apertorum vasorum coaguletur, escheram velut in eis efformando, à qua fluxus sanguinis impeditur, vel quia acetabula, seu orificia vasorum, quibus nectitur secundina, cum Utero tempore partus imminentis occlusa fuerint vel ab humore crasso, vel à sanguine, quasi in caruncułam abeunte, quæ evulsa placenta, seu secundina à dictis acetabulis, si adhuc remaneat, & totum orificium vasis occupaverit, suppressio evenit puerperii. Puerperium enim sequitur ex hoc, quòd vasa sanguiflua Uteri, quæ secondinæ annectuntur, in istius exitu aperta manent secundùm sua orificia, per quæ sanguis in vasis turgidis, ob istius copiam collectam, & sanguis in Uteri porositatibus paulatim percolat, cum detumescentia vasorum, & cum detumescentia substantiæ Uteri. A retento puerperio, & ad varias partes refluente, descripta in Textu symptomata succedunt.

TEXT. LX. *Cùm Mulieri Puerperæ purgatio facilè non procedit, &c.*

De Puerperio liberè non prodeunte Hippocr. in hoc Textu sermonem habet, cujus causam ait esse quasi *inflammationem* (legit *Foesius, exestuationem*) vel occlusio oris Uteri, vel istius contorsionem, seu dislocationem, quæ solet contingere fœtu egresso, & multoties est causa sterilitatis; facilis enim est in conatu partus Uteri dimotio à suo situ, dimoto orificio Uteri, & impingente ad latera in corpus solidum obturatur, sicut obturatur ab æstuatione; quam concursus sanguinis ad os Uteri parit, à copia sanguinis tumor, ab hoc occlusio, obturatur etiam ab humore crasso dictum orificium implente. Hìc adnoto, per stomachum Uteri intelligere Hipp. orificium Uteri. Totus Textus clarus fit ex dictis de retentione mensium. Solùm adnoto, si purgatio puerperii non appareat, descripta in Textu symptomata excitari, prout materia retenta in Utero fermentescit, & prout massam sanguineam fermentare facit, & fermentatione massam sanguinis turbat, unde lassitudo ulcerosa in toto corpore, *dolor stomaci, & lumborum*, dum à dicta turbatione particulæ sanguinis salsæ exaltantur, quæ partes pun-

pungendo dolorem pariunt. Curationem designat in illis verbis; *Si verò purgatio ipsi eruperit curata sanescit*. Medicamenta ergo, quæ Puerperia, & menses movent tam interna, quàm externa, alibi enarrata exhibenda sunt. Hìc animadvertere licet, an purgantia conveniant, cùm à Textu habeamus, *si eruperit videtur sibi melius habere, & curata sana fit*, juvat fluxus alvi à natura excitatus; ergo videtur à Medico Naturæ ministro alvum movendam in hoc casu, & eò magis licebit, cùm à Textu habeamus: *Si alvus non turbetur, neque purgatio puerperii sponte procedat, periclitabitur*, & alia evenient mala enumerata in Textu, quæ ut declinentur videtur necessaria purgatio.

TEXT. LXI. *Fiunt autem & Ulcera in Uteris, &c.*

Hujus Ulceris causam statuit Hippoc. esse Puerperii purgamenta putrefacta, putredinem concipiunt, quando retinentur. Per putredinem acrimoniam contrahunt, quæ corrodendo, ulcus aperit. Signa Ulceris sunt descripta in Textu. Maximam curam hujus Ulceris, *ne putredinosum fiat*, habendam esse insinuat Hipp. *cùm periculum sit, ne Mulier moriatur*, ob symptomatum varietatem, & sævitiem ab ulcere pullulantium, quæ Hipp. enumerat, & finem, seu exitum hujus ulceris appellat. Curatio à Chirurgis petenda.

TEXT. LXII. *Si verò purgatio Puerperii primis tribus, aut quatuor diebus processerit, &c.*

De Puerperii purgamento per tres, vel quatuor dies emanante, & postea suppresso agit in hoc Textu Hippocr. Causam non manifestat, refundenda tamen est in unam ex dictis de totali suppressione, vel in clausuram orificiorum vasorum, factam propria virtute, eo modo quo post immoderatum fluxum sanguinis orificia vasorum sine ullo remedii usu propria virtute restringuntur, & clauduntur. In hoc casu omnia patitur Mulier, quæ dicta sunt de totali suppressione, sed cum minori vehementia; *& si transmutetur morbus*; idest ex hac suppressione alii morbi emergant, iidem emergent, qui enumerati sunt *num. 60.* cum hac tamen differentia, quòd *diuturni magis erunt, sed leviores*. Pars enim sanguinis magis activa, & valdè mobilis, spiritosa, & volatilis in primis diebus effluxit, quapropter remanet solùm crassa portio, quæ diuturniorem potest facere morbum, cùm difficilioris sit resolutionis, leviorem verò, deficiente parte illa valdè activa, quæ sanguinem ad orgasmum, & tumultus, & ad magnas, & inordinatas effervescentias incitat, à quibus morbi acuti, periculi pleni, & breves proficiscuntur. Curandus morbus Puerperii motione, prout dictum est superiùs, & in istius eruptione totam spem salutis reponit Hipp. Huic casui videndum, an sit applicabilis doctrina ibidem dicta.

TEXT. LXIII. *Si verò ex partu non fuerit purgata, &c.*

Varios morbos, & symptomata à retento puerperii purgamento prodeuntia recenset in hoc Textu Hipp. Prodeunt autem, prout humor retentus modò in unam, modò in alteram partem decumbit, & prout totam massam sanguinis depravat, & ad febrilem fermentationem deducit, & hæc est causa febris, cui conjungitur *refrigeratio totius*, quia sanguis in descriptis partibus stagnans non permittit transitum, & circulationem alterius portionis sanguinis ad partes exteriores in ea copia, quæ satis sit ad eas calefaciendas, & deficiente calore, frigiditas in dictis partibus fit sensibilis: *Pulsus sunt debiles*, quia spiritus in sanguine existentes à copia sanguinis retenti oppressi, pauci remanent, & in operatione inertes, & ab istis spiritus animales tales evadunt, quapropter motus cordis debilis, & debili etiam pulsus ab eo sequens; cum pauco spiritu sanguinis, parvus etiam succedat impetus, quo in exitu à corde arteriam attollit, & cùm elevatio istius debilior fiat, debilis etiam est Pulsus. *Quandoque verò fit acutus*, idest celer, apud Medicos enim verbum *acutus* dicitur de eis, quæ celerem motum habent vel ad salutem, vel ad mortem. *Aliàs attollitur* pulsus, *aliàs deficit*, ob inæqualitatem sanguinis per cor excurrentis, & ejecti; portio enim optima sanguinis, & spiritu plena, postquam præparata fuerit in ventriculo cordis sinistro, impetum ob spirituum copiam acquirit, quo arteriam magnam in exitu multùm attollit, & tunc fit pulsus elatus. Fit deficiens, quando portio materiæ cum pauco spiritu in corde rarescit, & cum parvo impetu in arteriam extruditur, qui cùm minor fuerit, semper magis deficiens erit Pulsus. Subjungit *Hippoc. Temporis progressu cavæ partes faciei rubescunt*, idest genæ rubescunt, quod quandoque contingit vel à sanguine in capite tardè circulante, vel in eodem nimis effervescente, prout contingere potest in proposito casu à vaporibus ab affectis partibus, & à stagnante sanguine sursum elatis, & sua mixtione effervescentiam sanguinis ibi collecti inordinatam promoventibus. His ita se habentibus, curationem aggreditur à Diœta, *& leves cibos* exhibet, non potiones, non sorbitiones, sed solidos cibos, leves tamen, & videtur respicere ad imminentem dissolutionem sanguinis, quam avertere intendit crassiori succo alimentorum, à quo sanguis crassior generetur, dissolutioni magis resistens, & quia in hoc morbo virium debilitatem ab oppressione agnoscit, ideò leves cibos, qui sint facilis concoctionis proponit. Post Diœtam proponit purgationem, & utitur verbo, *si turgeat*, supponendo in hoc affectu esse copiam humorum excrementitiorum, de quibus propriè turgentia prædicatur, qui motu irrequieto agitati, hùc illùc feruntur, nec ullibi sedem figunt; possunt nihilominus in aliqua parte etiam nobili, quietem invenire. Hinc duæ difficultates non parvi momenti emergunt. Prima est, quomodo possit dici esse redundantia excrementorum, si sanguis est qui retinetur. Secunda est, quomodo possint dici humores turgere, & irrequieto motu agitari, si stagnant. Ad primam fateor sanguinem retineri in Utero, sed qui dispositionem habet ad mutationem in excrementa, eò quia sanguis, qui retinetur in Utero tempore gravidationis, & quo istius vasa, & substantia Uteri, uti dictum est, turgent, est imperfectus, est fœx sanguinis, & cum excrementis alienæ naturæ mixtus, perfecto, & puro in nutritionem fœtus, dirigente natura, consumpto. Imperfectionem auget mora istius sanguinis in Utero, & magis augetur à mora post partum, per quam vel nimis incalescit, vel acescit, vel acrimoniam salsam, & amaram, vel atrabilarem contrahit, vel à propriis fuliginibus in sui substantiam reflexis, quia exitus istis impeditus, talis inducitur fermentatio, à qua situs, ordo, connexio particularum componentium mutatur; introducto situ, ordine, connexione particularum propria humoris excrementitii, cum his pravis conditionibus sanguis puerperii retentus in excrementum degenerat, & ejus actio præternaturalis efficaciam in agendo acquirit, quia fundatur in excessu qualitatum: hac actione efficaci, & prava circulans in proximis vasis, sanguis pravis, & malignis vaporibus alteratur, coinquinatur, & in excrementa, mutato ordine, situ, & connexione particularum, commutatur, vel excrementa in sanguine existentia sub jugo, & dominio bonorum posita, ideòque innoxia disgregatione à dicta actione perfecta, sui juris facta, à dicto dominio subtracta, & supra potentiam bonorum evecta, quantitatem excrementorum in massa sanguinea augent; qua de causa excrementa in sanguine redundant, & evidenter à Textu colligitur hujusmodi redundantia, dum in hoc *Ventris*, *splenis*, *crurum intumescentia*, *Febris*, *rigor* describitur, quæ omnia supponunt redundantiam humorum excrementitiorum. Ad secundam difficultatem, ex dictis patet responsio; nam humores per vasa circulantes dicto modo disgregati non possunt dici stagnantes, imò turgentiam acquirere possunt. si valida fermetatio turgentiæ æquivalens in massa sanguinis ab eis inducatur, stagnare dicuntur, quæ tumores dictarum partium efficiunt. Ab his manifesta fit ratio, per quam in suppresso puerperii purgamento purgatione utitur; respicit enim excrementa in toto redundantia, & à sanguine disgregata, vel generata, quibus verè non competit, nisi purgatio, quæ non est exercenda, nisi in magna redundantia excrementorum non solùm in partu collectorum, sed etiam à temperamento naturali pravo congregata, ideò subjungit *Hipp. si biliosa fuerit, quæ bilem purgant, si pituitosa, quæ pituitam educunt, exhibenda*. Purgatione peracta, Uteri purgationem aggreditur medicamentis illi appositis, & in Textu descriptis, qua sanguinem in vasis Uteri contentum educere contendit, & colligimus, Hippoc. in suppressione puerperii non respuere sanguinis eductionem, sed hanc admittere ab Utero immediatè, non per venæ sectionem,

& re

& re rectè pensata; hoc Hipp. præceptum est magis rationi consentaneum, & majoris utilitatis, quàm sectio venæ in parte externa. Varia proponit in hoc Textu Uterum purgantia. Alia vide *in hoc lib. n.* 105. Riliquum curationis clarum est *in Textu*. Solùm addo, pro *Netopon* intelligere *Unguentum odoratum*; hujus compositionem vide apud *Aetium Tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 113. *& cap.* 122.

TEXT. LXIV. *Si verò paulò pauciora, quam oportet, &c.*

De Puerperii purgamento, non suppresso ex toto, sed diminuto ob angustiam, vel distorsionem oris Uteri, vel ob inflammatam aliquam pudendi partem, seu tumefactam, verba habet in hoc Textu Hipp. Posse à dictis causis impediri perfectam purgationem Puerperii, manifestum est, nam si dictæ causæ possunt totalem suppressionem, ut superiùs demonstratum est, possunt etiam partialem facere; impedita perfecta, & totali purgatione puerperii, qui relinquitur in vasis sanguis, per venas retrocedere posse ad vasa superiora, non est dubitandum; in quo casu vasa plenitudine molesta afficiuntur, quam superare contendunt depositione humoris fluidioris, & tenuioris, utpotè facilioris disgregationis in aliquam partem; *& si evenerit in articulis manuum, & crurum, in spina, & in musculis colli, & lumborum* esse dispositionem ad segregatum humorem recipiendum, & retinendum, in istas partes decumbit, *doloreque has cruciat, & quandoque etiam ad motum impotentes reddit, & si non curetur Mulier, clauda fit*. Hic humor retentus fermentationem in massa sanguinea inducens inordinatam, febrem accendit, in ventriculum delatus dolorem, & vomitum excitat. Curationem non proponit Hipp. sed ab expositis causis manifesta fit, os Uteri angustum dilatandum, distortum ad proprium situm reducendum, tumor resolvendus, & de his omnibus remedia proposuit alibi.

TEXT. LXV. *Si quidem ulcerati fuerint Uteri, &c.*

A Puerperio diminuto quandoque ulcus fieri in Utero, determinat Hipp. in hoc Textu; facile enim est tale purgamentum à retentione acrimoniam contrahere, & hac exulcerare. Cautiones in curatione observandas, & rationes cautionum proponit Hipp.

TEXT. LXVI. *Si verò Uteri angusti oris ipsis fuerint, &c.*

Alia symptomata, quæ retentio puerperii ob angustiam orificii Uteri producit, recenset Hipp. in hoc Textu, & primò ait *inflammari Uterum*; retentus enim sanguis vel in extremitatibus capillarium, vel in porositatibus substantiæ Uteri, putredinem concipiendo, inflammationem parit, quæ *si non curetur citò, afflictionem* semper *auget cum periculo*. Hujus inflammationis signum est *pravus odor materiæ stillantis ab Utero, & tumor, exitus*, idest tumor pudendi, vel extremæ partis Uteri, quæ dicitur exitus, eò quia exitum præbet materiæ ab Utero advenienti. Secundò, *si inflammatio non succedit, exeunt*, post aliquod tempus, *purgamenta puerperii sponte, sed sub forma materiæ graveolentis, lividæ, aut nigræ, & grummosæ*, quæ sunt signa putrefactis sanguinis ad exitum destinati, & hæc materia dicitur ab Hipp. *malum*, idest morbus, & sumitur morbus pro causa. Tertiò, *quandoque non exeunt Uteri purgamenta*, neque inflammatur Uterus, sed retinentur, *& in hoc casu mortis periculum imminet Mulieri*, ut colligitur ex verbis Hipp. *nisi citò vena secetur, aut venter emolliatur*. Inquirendum hic est motivum, quo persuasus fuerit Hipp. in hoc casu suppressionis puerperii venam secare, cum in aliis superioribus suppressionibus, & etiam in aliis casibus, in quibus sanguis in Utero retinebatur, excepto casu suppressionis mensium in Virginibus, descripto in *lib. de Virginibus*, molitus fuerit eductionem sanguinis ab Utero pessariis, suffumigiis, & aliis extrinsecis; in hoc verò casu, in quo sanguinem puerperii in Utero contineri, certum est, eisdem extrinsecis prætermissis, venæ sectionem exerceat. Motivum est rationabilis suspicio recursus sanguinis ad superiora, & ad partes spiritales cum iisdem symptomatibus descriptis *in lib. de Virginibus*, & sicuti ibi pro curatione usus est sectione venæ, ita in hoc casu necessariam esse censuit, suspicionem talis recursus, est rationabilis, quia retentio puerperii non facit inflammationem, nihil stillat ab Utero graveolens, nullum symptoma observatur in regione Uteri, prout observatum fuit in aliis suppressionibus puerperii, & si sanguis puerperii in Utero collectus remaneret, unum saltem ex his esset conspicuum: cùm verò nullum fiat conspicuum, prout apparet ex Textu, concludendum est sanguinem puerperii in Utero non stagnare, sed ad alias partes, & præcipuè superiores cursum arripuisse, quod est motivum sufficiens pro deliberanda sectione venæ ad hoc, ut sanguis à partibus superioribus revellatur & si venæ sectio ratione revulsionis est exercenda, utique apparet locum venæ sectionis eligendum esse in partibus inferioribus; Medici ergo munus sit diligenti speculatione perpendere, an sanguis retentus in Utero remanserit, an ad superiores partes cursum susceperit. Purgationem etiam proponit in hoc casu, non ratione cacochimiæ existentis, à qua motus fuit Hipp. in præcedentibus casibus in suppressione puerperii, & mensium ad imperandam purgationem; nam de Cacochimia hic nullam facit mentionem, nec de purgante bilem, vel pituitam, ut aliis in locis superioribus, sed genericè ait, *aut ventrem emolliat*; Nam per purgationem etiam ab emollienti medicamento motus ad inferiora humoribus imprimitur, & ad talem motum determinatur etiam sanguis, cursum arripiens ad superiora; qua ratione, *præstat etiam Clysterem adhibere*. *Si verò ad vomitum facilis fuerit, etiam vomitum inducere* non reprobatur. Facilitatem ad vomitum requirit Hipp. quæ supponit nullum, vel parvum conatum in actu vomitus, & consequenter nulla, vel parva attractio sanguinis ad partes superiores, cùm in magnis conatibus copiosus sit fluxus ad eas. Per vomitum, certum est educi humores in vasis existentes, itaut purgatio totius succedat, ex Hipp. multis in locis, & humores educi magis à vasis superioribus, quàm ab inferioribus certum est; cum ventriculus ab arteriis superioribus sanguinem recipiat, si vomitus fuerit copiosus, copiosa etiam erit eductio humoris à dictis vasis. Ab hac copiosa eductione deplentur, & quasi exinaniuntur vasa, relinquendo spatium amplum recurrenti sanguini, per quod liberè moveri possit sine plenitudine vasorum, sine perturbatione, & agitatione sanguinis in eis existentis, & in hoc fundatur ratio eorum, qui censent loco missioni sanguinis in Plethora substitui posse purgationem; quapropter nulla contingunt symptomata, quæ eveniunt, ubi sanguis recurrens vasa ad turgentiam impleverit, & suo impetu agitaverit, & perturbaverit sanguinem præexistentem, ex quo eveniunt symptomata descripta *in citat. lib. de Virginibus*. At licèt à vomitu hoc beneficium haberi possit, tutior tamen est venæ sectio. Inter remedia huic suppressioni puerperii convenientia, meliora, & efficaciora censet *diuretica, & diaphoretica*. Primò, quia per copiosam urinam, & sudorem universalis plenitudo vasorum demitur, & recursus sanguinis ad superiora est periculosus, quia vasa dictarum partium ad turgentiam implet, & cùm per evacuationem sudoris, & urinæ copiosam, ista plenitudo prohibeatur, omne periculum etiam tollitur. Secundò non simplex plenitudo sanguinis in vasis superioribus periculum minatur, sed plenitudo sanguinis cum copia particularum activarum, & valdè mobilium, à quibus copia sanguinis impetum, & ferociam acipit. Cùm verò per urinam copiosam salia volatilia, quæ sunt valdè activa, in copia excernantur, & per sudorem copiosæ exhalationes valdè activæ evacuentur, & copiosi spiritus valdè energetici, & validum impetum facientes dissipentur, massa sanguinis ab istis destituta, impetum, & ferociam, & turgentiam amittit, & viribus destituta, quieta, & otiosa manet, nihil moliendo contra commodum animalis. Tertiò à diureticis, & diaphoreticis non solùm sanguis attenuatur, sed impedimenta ejus fluxum per Uterum interdicentia auferuntur, quapropter sanguis tenuis sine impedimento vias à natura paratas ingreditur per Uterum exeundo. Notandum est Hipp. subjungere, *Verùm in his occasio optima est, cùm opus his fuerit*; legit *Foesius, atque horum, cùm res postularit, occasio optima est*. Per hæc verba monet Hipp. attendendam esse occasionem in usu remedii diaphoretici, vel diuretici. Occasio est, quando Medicus observaverit inclinationem naturæ ad urinæ, vel sudoris evacuationem, vel naturalem inclinationem Patientis ad has evacuationes.

TEXT. LXVII. *Si verò ex partu purgata Mulier fuerit paulò plura, quàm oporteat, &c.*

Copiosum Puerperii fluxum describit Hipp. in hoc Textu, & duas proponit causas, una *dilatatio* vasorum, altera *ruptio* eorumdem, ut ex Textu colligitur, qui clarus est; solùm adnoto, in copioso fluxu sanguinis non concoqui ea, quæ assumuntur alimenta, quia à fluxu prædicto calor, & fermentum ventriculi debilitatur. *Quibusdam in hoc affectu alvus, & vesica erumpit*, idest fluxus alvi, & copia urinæ supervenit, dum in depravata alimentorum digestione excrementa crassa, & aquosa congregantur, illa per alvum, hæc per urinam excernuntur, & ab istis per membranam carnosam fluentibus fit horror. Curationem præterit, quia est eadem cum tradita, & tradenda inferiùs de copioso mensium fluxu.

TEXT. LXVIII. *Si verò Puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit, &c.*

De obturatione orificii pudendi facta à coalitione labiorum ipsius, ob ulcus in istis excitatum, loqui Hipp. hoc in loco, satis clarè demonstrant verba Textus. Caussam coalitus labiorum refundit in purgationem, seu in sanguinem puerperii, qui crassescit in carnem flacidam, & spungosam, per quam disjuncta orificii pudendi labia coalescunt. Altera causa demonstratur in illis verbis, *sed & frigus fit;* legit *Foesius*, *fit autem refrigeratio, & ambo labia connivent*; & videtur insinuare frigus externum ambientis esse causam supradictæ obstructionis, ut experientia demonstrat in puerperiis frigori se exponentibus, sive hoc consideretur tamquam absolutum, sive tamquam respectivum, facta comparatione caloris ambientis, qui sit minoris activitatis cum calore interno, & sanguinis, & pudendi, qui sit magis intensus, & esse causam coagulationis sanguinis in ulcere superficiario labiorum pudendi, & ab hujusmodi coagulatione in flacidam carnem commutari cum obstructione orificii, & etiam constrictionis, & adhæsionis labiorum, cùm frigus coagulet, & constipet. Curationem dirigendam esse more ulcerum in aliis partibus, monet Hipp.

TEXT. LXIX. *Si verò processerit in Muliere puerperii purgatio ad caput, Thoracemque, ac Pulmonem, fit enim & hoc: moriuntur sæpe statim si detineatur, ac firmetur, &c.*

Quandoque puerperii purgamenta post partum non exeunt, sed supprimuntur cum magno puerperæ detrimento, itaut statim moriatur, eò quia ad partes principales vitæ servientes dictum purgamentum cum impetu, & copia fertur, principium effectivum, operativum in illis suffocat, & quia tale principium est vitæ necessarium, ideò hoc extincto, vita extinguitur. Ad hoc, ut succedat talis raptus sanguinis puerperii ad aliquam partem, necesse est, ut aperta vasorum orificia in interna parte Uteri claudantur, & sanguis in vasis contentus per venas cum impetu, & raptu circulationis motum aggrediatur, & in aliqua parte quiescat. Sic aliquando ad caput, Thoracem, & Pulmonem ferri docet Hipp. in hoc Textu. *Si Sanguis* ad dictas partes *feratur, & per os, vel nares probè*, idest totus, qui per puerperia purgari deberet, expurgetur, *sana fit Mulier*; & si morbus à raptu puerperii ad dictas partes diuturnior evadat, eò quia sanguis raptus pro magna parte per os, & nares non fuerit purgatus, Mulierem apprehendunt *omnia symptomata descripta in libr. de Virginibus, ob suppressionem mensium*; & sicuti ista tolluntur venæ sectione, & purgatione sanguinis per Uterum ablatis impedimentis, excretionem istius impedientibus, ita in hoc casu opportuna videntur hæc remedia; tempore verò excretionis sanguinis per os, nares, & alias partes suspendenda omnis operatio medica, & chirurgica, quia talis fluxus pro critico est habendus, & si cessante fluxu, cessaverint omnia symptomata, ab omni remedio desistendum, prout in crisi perfecta, si verò perdurent diminuta, remediis utendum, prout in crisi imperfecta. Duo hìc adnotanda veniunt. Primum est pulmones in hoc casu purulentos fieri ex dicto Hipp. quia sanguis stagnans in pulmone putrescit, & in pus vertitur. Hac de causa non quiescat Medicus à motione mensium cum specificis, & etiam revellentibus sanguinem à pulmonibus, donec non videat & tussim, & difficultatem respirandi, & alia symptomata pulmones affectos concomitantia, sedata. Secundum est Mulierem Puerperam minùs lædi, quàm Virginem; hujus ratio est, in puerpera sanguinem esse minori efficacia, & energia præditum, ob præcedentem alimoniam fœtui præstitam per novem menses, ob dolores, & labores partus, & ob magnam sanguinis effusionem in partu, à quibus spiritus sanguinis valdè debilitantur ob dissipationem istorum, & consequenter etiam sanguinis actio, efficacia, & energia, quibus debilitatis, morbi etiam à vitio sanguinis provenientes sunt mitiores, cum Chronici evadant, & quia in Virginibus actio, & energia sanguinis est vegetior, causis prædictis deficientibus, ideò etiam morbi à suppresso sanguine provenientes in istis sunt deteriores. *Si verò puerperii purgatio* ad superiores partes rapta, *per os, & nares non exierit, necesse est, ut in partibus superioribus occultetur*, & præcipuè in pulmonibus, qui sanguine prædicto implentur quoad capacitatem suorum vasorum; *hinc Tussis*, irritatis bronchiis, & vesiculis tam à copia sanguinis gravante, quàm à vaporibus acribus, à stagnante, & incalescente nimis sanguine elevatis, ideò etiam tussis *sicca est, & si aliquid per tussim rejicitur, est spumosum*, quia materia illa ad bronchia pulmonum per arterias delata à calore stagnantis sanguinis ebullit, & fervet, & in spumam attollitur: *temporis autem progressu sputum subnigrum, & turbidum apparet;* dum enim sanguis in pulmonibus stagnans corrumpitur pravas qualitates à corruptione profluentes humori in bronchiis Pulmonum existenti communicat, à quibus subniger, & turbatus color. His conjungitur *lateris, & dorsi dolor*, ob affectionem Pleuræ ab affectis pulmonibus impressam, tam virtute caloris præternaturalis in pectore sensibilis magis, quàm in reliquo corpore, tristem sensationem in dicta membrana inducentis, quam à vaporibus acribus, ab æstuante, & putrescente sanguine illi impressis. Ab hoc calore, & putredine non mirum, *si febricitet Mulier, alimenta abominetur, & alvus sit sicca.*

TEXT. LXX. *Si verò purgatio sursum progressa, &c.*

Aliquando suppressa puerperii purgatio sursum rapta, *& per os non excreta ad faciem convertitur*, idest ad caput; & non solùm ad partes istius externas, *ruborem* in istis intensum *inducendo*, & venas oculorum implendo ad talem turgentiam, ut sanguis tenuis ab istis fluat, sed etiam ad partes internas auditum minuendo, & delirium cum furore, & mentis alienationem efficiendo; sanguinis enim copia æstuans in vasis Cerebri spiritus, & phantasmata calore, & copia halituum perturbando, delirium provocat, serum excrementitium in copia cum succo nerveo in hoc casu commiscetur, & sua redundantia nervos auditorios obstruendo auditum minuit, & suis particulis salinis irritantibus convulsionem in nervis opticis inducendo, oculorum distorsionem parit cum ferocia obtutus, dum particulæ sulphureæ sanguinis accensæ humoribus oculorum mixtæ, velet flammam ardentem in istis repræsentant. Ab hac plenitudine sanguinis tam interna, quàm externa gravatur caput, & moveri non potest sine dolore, cùm à motu agitata plenitudo partes sentientes capitis magis aggravet, & vellicet. Cum capite consentit Ventriculus, & Pulmo mediis nervis, quos hæ partes à Cerebro accipiunt, quapropter ea superveniunt symptomata in superiori Textu, affecto pulmone, descripta, excepta Tussi, & sputo, & dorsi dolore, cùm dicta symptomata non à materia in bronchiis, & substantia pulmonum contenta procedant, sed à succo nerveo acri reddito, & acrimonia spasmodicos motus in nervis pulmonum inducente. Pari affectione læsis nervis ventriculi dolor hunc corripit. Quibusdam ita affectis sanguis è naribus manat, & ab hac emanatione diuturnior fit morbus, si ab hac non depleantur vasa cum intera evacuatione sanguinis ad caput rapti. Fluente enim solùm parte subtili, & crassa sanguinis remanente, ut diuturnior evadat morbus oportet. Si curetur, sanitatem promittit Hipp. sed cum timore de vita ægrotantis. Curationis modum non docet, sed ab explicata causa deducitur, nempè sanguinem à capite revellendum esse versus suum principium, à quo discessit, idest uterum; promovenda itaque sunt puerperii purgamenta, & si opus erit, minuenda plenitudo

tudo vasorum capitis per sectionem venæ in fronte, vel in Jugulo, vel in naribus cum hyrundinibus, & non obstante curatione, surditas, aut cœcitas omninò ipsi accedit, ob fixationem, & condensationem materiæ obstruentis nervos opticos, vel auditorios.

TEXT. LXXI. *Si ex partu Fluxus corripiat, &c.*

Fluxum alvi post partum proponit Hipp. à quo materia puerperii minuitur, vel ista retrocedens, & corrupta per alvum expurgatur cum suppressione puerperii. Curationem istius fluxus peragit cum *Uva passa, & acinis mali punici dulcis, cum caseo caprino, & polenta mixtis*. Hæc mixtura continet alvum lubricantia, adstringentia, ut acini mali punici, incrassantia, ut caseus caprinus, & polenta, & hæ sunt indicationes in omni alvi fluxu observandæ. Duo hic veniunt adnotanda; unum est, in fluxu alvi lenientibus solùm esse utendum, & præcipuè fluente puerperio; alterum, cum lenientibus miscenda esse adstringentia. Alia vide *n.* 112.

TEXT. LXXII. *Si ex partu sanguinem vomat, hepatis fistula sauciata est, & dolor ad viscera procedit, & cor convellitur, &c.*

A puerperio retento vomitus sanguinis aliquando succedit, de quo agit *Hippocr. in hoc Textu*. Causam ita esse *fistulam hepatis*, idest venam portam *sauciatam*: verùm situ hepatis, & venæ portæ considerato, non invenitur via, per quam sanguis à rupta vena porta exiens possit per vomitum excerni; nam sanguis exiens à dicta vena, vel extra intestina colligitur, vel si in cavitatem intestinorum descendit, rupta ramificatione aliqua dictæ venæ per intestina repente facilior est exitus istius per secessum, quàm per vomitum; quapropter probabilius est sanguinem puerperii suppressum plenitudinem in vasis efficere, & acrimoniam contrahere, & hisce duabus conditionibus orificia vasorum in ventriculo cum impetu aperire, & per hæc rapido fluxu in cavitatem ventriculi erumpere, unde vomitus. Curationem ibi proponit, quæ consistit primò in lavacro *cum aqua calida, & tepefactoriis*, idest fotibus humidis, quæ cùm destinata sint ad tenuem revulsionem à partibus superioribus, à quibus exit sanguis, inferioribus partibus sunt applicanda; secundò in *Lacte asinino*, & postea *in Lacte Vaccæ nigræ*, quæ cùm sit temperamenti melancholici, ejus Lac etiam ad humorem tardum in motu, & crassum generandum erit aptum, & à tali nutrimento impetus sanguinis obtunditur, & fluxus etiam ab impetu pendens curatur. In hoc præceptum habemus licere in fluxu puerperii per partem insolitam alterantibus impetum sanguinis, & moderantibus uti, si non adstringentibus, & revellentibus etiam calidis, qualia sunt fomenta. *Ad quadraginta dies* extendit usum lactis *sive alio cibo usque ad vesperam*, seu ad cœnam, & hujus intentio reducitur ad minorandam massam sanguinis pauco alimento, & ad eamdem debilitandam usque ad impetus morbosi extinctionem, alimento non valdè spiritoso, & facile resolubili; ad hoc verò, ut possit sustineri corpus usque ad Cœnam, oportet Lac in quantitate exhibere manè, nempè ad duas, tres, & quatuor libras, prout consuevit *Hippocr. Ad vesperam Sesamum*, seu istius semen tritum *bibendum* exhibet; incrassat enim humores, & incrassando motum illorum minuit, & cùm sit emplasticum rupturæ vasorum, & eorumdem aperitioni medetur, consequenter fluxus sedatur. Nulla alia alimenta proponit Hippocr. & Medico reliquisse horum determinationem censeo, cùm solo Lacte manè accepto, & solo semine Sesami in serò non valeat ægra sustineri cum virium robore: alia ergo exhibenda alimenta, sed in quantitate moderata, & secundum qualitates, Sesami qualitatibus correspondentia. Vide *num.* 113. *hujus lib.*

TEXT. LXXIII. *Si lac fuerit extinctum, &c.*

In hoc Textu remedia pro remittendo Lacte in mammis deficiente describit Hippocr. quæ nulla indigent explicatione.

TEXT. LXXIV. *Cùm Mulier peperit, & à secunda liberata non fuerit, &c.*

Remedia pro expulsione secundinæ proponit satis clarè *lib. de Nat. Mul. n.* 52. *&* 82.

TEXT. LXXV. *Si verò puerperii purgamenta, &c.*

De Puerperio *in grummos coacto* fluente sermonem habet hoc in loco Hippocr. à quo non contemnenda imminent paricula; manifestum enim facit puerperium coagulatum acidum intensum in massa sanguinis redundare, vel in Utero dominari, à quo sanguis coaguletur. Præter inclinationem, quam habet sanguis extrà vasa concrescendi, hæc coagulatio ad talem statum progredi potest, ut exitus ejus impediatur: commorando in Utero, putredinem concipit, non dissimilem in effectu à venenis, ideò huic acido occurrendum cum discoagulantibus, à quibus perfectè mortificatur. Remediis ab Hippocr. propositis in Textu addo *Sperma Ceti, Myrrham, Mumiam, Flores Bellidis*, vel in pulvere, vel in decoctione, *Aristolochiam rotundam*.

TEXT. LXXVI. *Cùm secunda non statim exierit post partum, &c.*

Iterum de secundina non exeunte agit Hippocr. & symptomata, quæ ab hac retenta excitantur, recenset, & quomodo ruptis vasis umbilicalibus, vel ab Obstetrice inadvertenter sectis, exitus secundinæ prohibeatur, explicat. Sectio vasorum umbilicalium est una causa retentionis secundinæ: his enim leniter distractis ab Obstetrice evellitur ab Utero secundina, istis ruptis auxilium ad eductionem secundinæ deficit, ideò retinetur. Aliæ sunt causæ, nempè si sit nimis crassa, & tenax, lateribusque Uteri strictè adhæreat, vel si ob diuturnum partus laborem multum intumescat. Remedia pro istius expulsione proponit in *hoc libr. numer.* 106. *&* 108. 122. *& in libr. de Nat. Mul. numer.* 52. *&* 82. Istis addo *Decoctum Cherefolii, & Sempervivi majoris, vel pulverem ex istis ad ℥. ii. Testes equini præparati*, eo modo quo dixi de dolore colico, *ad ℥. i. cum aqua Liliorum Cœlestium. Herbæ Traumaticæ*, seu *Vulnerariæ dictæ*. Et præcipuè *Sanicula, Vinca pervinca, Pyrola, Virga aurea, Alchimilla, Artemisia. Vas*, seu chorda *umbilicalis cum Uraco in clibano exsicantur, & pulverizantur, ad ℥. ii. exhibentur, vel addito Cinamomo, & Pipere ad ℥. ß. & Croco ℈. ß. cum succo Sabinæ fiant throcisci, & exhibentur ad ℥. ii. cum decocto Aristolochiæ rotundæ. Sulphur vivum pulver.* ad fabæ magnitudinem in vino exhibitum, secundinam expellit. Hic pulvis laudatur:

℞. *Rad. Consol. majoris ℥. i.*
Nucleor. Persicor.
Nucis moscatæ } *aa ℈. ii.*
Ambræ grisæ ℈. ß.
Dosis ℥. i. vino, si non adest febris, in jure, si adest.

TEXT. LXXVII. *Cùm in ventre habens fœtum corruperit menstruum, &c.*

De secundina relicta post abortum fœtus unius, vel duorum mensium verba facit hic Hipp. & duos proponit casus; in uno agit de Muliere, quæ sit *tenuis*, idest gracilis, & emaciata, in quo casu supponendum est, ob debilitatem virium, secundinam expellere non posse, ideò purgandam esse determinat, ut humores excrementitii, à quibus massa sanguinis depravatur cum prohibitione nutritionis foras expellantur, & sanguis depuratus nutritioni serviat, & robur Utero debilitato addat; ideò subjungit, *post purgationem* oportere Mulierem *pinguefacere*; non enim priùs exeunt fœtus putrefacti, *nisi fortes fuerint Uteri, & probè compacti*; verùm cùm Mulier non possit pinguis fieri in septem, vel octo diebus, quo temporis spatio secundina putrefacta exit, non video tale remedium cum fructu exerceri posse, nisi per *pinguefacere* intelligamus corroborare, spiritus deficientes in Muliere augere, languidos corroborare, eisque torpidis impetum inspirare; hujusmodi enim auxilio refocillatus Uterus, modum secundinam ejiciendi invenit. Alter casus est retentio secundinæ, & purgationis puerperii ob adstrictionem orificii Uteri. Ab his duobus retentis symptomata descripta emergunt, quorum ratio à dictis superius petenda, sicut & curatio.

TEXT. LXXVIII. *Si ex partu Uterus ulceratus fuerit, &c.*

Curam ulcerati Uteri à conatu in partu, vel à fœtu cum impetu exeunte, vel alia de causa proponit hic Hipp. & remedia pro curatione describit, addendo etiam ea, quæ inflammationem ab ulcere excitatam tollunt.

TEXT. LXXIX. *Si ex partu Uteri fuerint inflammati, &c.*

Inflammatio Uteri à partu fit, quando sanguis in aliqua parte Uteri stagnat, quiescit, & partem, in qua stagnat, in tumorem attollit, ibi effervescit, & putrescit. Ex quo patet causam inflammationis in Utero, sicut & in omnibus partibus esse impedimentum interdicens sanguini motum: Hoc impedimentum est in sanguine, vel in parte; est in sanguine, quando in se continet principium coagulationis, est in parte, quando viæ, per quas moveri debet sanguis, vel pro circulatione, vel pro expulsione sunt clausæ. Stagnante ergo sanguine in aliqua parte Uteri, ibi effervescente, & putrescente, inflammatur Uterus. Hujus signa in Textu describuntur. *Febris est levis*, quia inflammatio in parte à corde longinqua, & est in principio, nam aucta effervescentia, & fermentatione stagnantis sanguinis, augetur Febris, ut notat Hipp. in Textu. *Caligo* in oculis *adest*, vel quia à vaporibus inflammatæ partis Uteri spiritus animales in nervis opticis obfuscantur, vel quia ob consensum Uteri cum Cerebro mediis nervis, nervi optici etiam spirituum quantitatem non recipiunt, quam clara visio requirit, sed in parva quantitate irradiantur, à qua visus caliginosus proficiscitur. *Numquam deficit calor in ventre*, quia ibi est sedes inflammationis. *Venter intumescit*, ob effervescentiam, & fermentationem in parte inflammata, & in partibus vicinis. *Alvus turbatur*, dum sanguinis portiones à calore febrili à vaporibus putridis inflammati sanguinis, à purgamento puerperii retento corrumpuntur, & per alvum excernuntur. Talis corruptionis signum est fœtor excretorum. *Et ventris stomachus*; legit *Foesius*, *ventriculi stomachus*; *non potest trahere cibos, ac potus, & concoquere nequit*. Stomachus ventriculi dicitur orificium superiùs istius. Hoc non attrahit, idest non suscipit cibos, & potus quando aversio est ægri ad cibum, ut in casu nostro, & quos recipit, non concoquit. Ab his verbis videtur posse deduci Hipp. sentire, concoctionem esse munus orificii ventriculi, quam sententiam libenter amplexuri essent, qui sustinent, concoctionem in ventriculo perfici actione spiritus animalis; verùm cùm cibi, & potus non commorentur in orificio ventriculi, sed in cavitate, non potest dici propriè stomachum ventriculi concoquere, & si Hipp. hoc dixit, respexit ad causam aversionis cibi, quæ suam sedem habet in ipso orificio, in quo est sedes appetitus cibi, & potus, & quia ubi adest inappetentia, adest etiam mala ciborum concoctio; nam causa, quæ depravat, vel tollit appetitum, depravat etiam, vel tollit principium concoctionis alimentorum. Ab hac inflammatione aliquando statim interire ægrotantem pronunciat Hipp. & subjungit, *Venter autem est in causa*; venter autem non potest esse causa tam præcipitis mortis, nisi eo modo quo est causa in doloribus colicis, in suffocatione hypochondriaca, & hysterica, nempè ob affectionem nervorum in ventre, qui communionem habent cum nervis cardiacis, & pneumonicis, & diaphragmatis. Pro hac causa vide *Vvillisium in sua Nervologia*. Causæ aliorum symptomatum, à sæpiùs repetitis dilucidantur. Curationem delineat Hipp. & tria solùm in hac discutienda propono. Duo sunt ab Hipp. in Textu proposita: *Venter sistatur, & caput curetur*. Fluxus ventris est sistendus, quia est symptomaticus, & solùm virium prostrationi servit. Cùm eis, quæ fluxum sistunt, admiscenda sunt, quæ putredini, & corruptioni resistunt, & sunt cordialia, aromatica; caput corroborandum, quia in hoc affectu multùm afficitur, ut patet in caligantibus oculis, & in dolore syncipitis, quam partem Utero maximè consentire docet experientia; Corroborandum est cephalicis, spiritosis, & præcipuè *oleo de Carabe, & istius sale volatili*, vel *spiritu volatili sanguinis humani*. Tertium est, an conveniat sanguinis missio, quam sustinere non posse ægrotantem, demonstrat purgatio per alvum symptomatica, & præcedens virium languor à partu; quapropter, nisi vires sint valde robustæ, à sanguinis missione desistendum, & omnis opera, ad fluxum alvi cohibendum dirigenda. Cohibito verò fluxu, & viribus stantibus, missio sanguinis poterit exerceri, si aderit indicatio, quæ, meo judicio, numquam adest, quando materia inflammationis incipit concoqui, & suppurari, cùm à sanguinis missione concoctio impediatur. *Præcordiis verò, & Uterorum loco cataplasmata adhibeto*: præcordiis epitemata, quæ spiritus vitales sustineant; Uteri loco emplastra inflammationibus convenientia, primò refrigerantia, posteà suppurantia. *Vide num. 115. hujus libr. & 117.*

TEXT. LXXX. *Cùm doluerit sedem ano, & Utero, &c.*

Remedia, quæ satis manifesta sunt pro dolore diversarum partium, ventris, Uteri, & sedis in Muliere proponit Hippocr. quæ sunt satis clara. Addo pro dolore Uteri à partu, *semina Dauci pulverizata ad ℥. i. in vino albo*, & etiam *pulverem ex Nuce muscata, Aniso, & Cinamomo, nuclei Dactylorum, & Persicorum, cum Nuce moscata, & Cinamomo pulverizato, & in vino exhibita*. *Jus Galli veteris exhibitum mox à partu per tres dies jejuno stomacho cum Cinamomo, & Croco, & usus decocti Artemisiæ cum Cinam.* pro potu, dolores Uteri à partu sedat.

TEXT. LXXXI. *Si verò à partu Uteri doluerint, &c.*

Non de simplici dolore Uteri potest partum in hoc Textu agit Hippocr. cum dolori adjuncta sint *febris debilis, & calor in ventre ardens, cum tumore* ejusdem *versus coxendicem, & fluxus biliosus*. Hujus doloris causam, & aliorum symptomatum esse ardentem Uteri calorem, colligere possumus ex Textu, cum frigefactoria ad accensum calorem in Utero extinguendum applicet, & etiam extrinsecus cum hac cautela, *ne perhorrescat*, idest usquequò rigores à frigidorum applicatione superveniant; hisce verò supervenientibus, à frigidis desistendum; rigor enim superveniens ab usu frigidorum, inflammationem initia capere demonstrat; ex quo suspicor hic Hippocr. non loqui de inflammatione Uteri, sed solùm de intensa intemperie calida Uteri, quæ potest esse causa inflammationis, & hujus intemperiei causa fuit labor in partu; ubi enim *Marinellus* legit, *si verò ex partu Uteri doluerint*, legit *Foesius*, *si verò Uteri ex partu laboraverint*; in labore enim incalescunt partes laborem sustinentes, & sanguis in copia ad eas fluit, & earum textura aliquam læsionem patitur, quæ omnia possunt esse causa, & doloris, & caloris. Reliqua explicata manent à dictis, *num. 79.*

TEXT. LXXXII. *Si inflammati fuerint Puerperæ Uteri, &c.*

De altera inflammatione in Puerpera cum præcordiorum suffocatione, & sine symptomatibus in aliis inflammationibus recensitis agit Hippocr. in hac prima parte Text. & omnia clara fiunt à dictis superiùs in explicatione aliarum inflammationum, & de suffocatione hysterica. In altera parte Textus videtur agere de inflammatione Uteri in Puerpera ob frigus externum, ut colligitur ab illis verbis, *ubi condensati fuerint à frigore, his siquidem perfrigerentur calefacere conducit, si verò inflammati fuerint, & frigus discesserit*, A frigore ergo externo puerperii purgamenta intùs manent; proprium enim est frigoris coagulare, & condensare; quapropter condensatus, & coagulatus sanguis puerperii, ad motum, & fluxum impotentiam acquirit, & stagnans sanguis inflammationem parit modo suprà explicato, vel potiùs incalescentiam, cùm nulla fiat mentio de febre, quæ semper inflammationem sequitur. Retento sanguine puerperii, *occultè distenditur Uterus*, idest Uterus à retenta sanguinis copia distenditur, eo modo quo reliquæ partes corporis sanguine impletæ distenduntur: *occultè* tamen dicitur distendi, quando distensio visu non percipitur, tactui tamen manifesta fit. Curationem hoc modo dirigit: si frigus, quod est sensibile, non solùm in externis partibus, sed etiam in internis circa regionem Uteri perduret, *calefacienda Puerpera usque ad frigoris ablationem*; *si verò frigus discesserit, subdititium medicamentum inflammationi contrarium apponit*, & pharmaca exhibet, quæ in fine libri describit Aliqua in hoc Textu apponit, quæ sunt clara.

TEXT. LXXXIII. *Si Uteri pituita fuerint impleti, &c.*

De

De albo fluxu sermonem habet Hippocr. ut ostendunt illa verba, *menses procedunt pauciores albi, pituitosi*, & illa, *præ humiditate cum viro commisceri non vult, neque libidine ad hoc faciendum concitatur, & tenuis fit*. Omnia ista sunt propria, & specificativa albi fluxus, cujus causa est pituita implens Uterum, idest pituita, & serum in copia fluens ad Uterum à toto, vel in Utero, vitio istius, congregata, vel per segregationem, vel per corruptionem boni sanguinis operatam à vitio alicujus intemperiei Uteri, vel à vitio fermenti Utero impressi. Potest etiam contingere talis fluxus à lacunis Uteri à *Graaf* descriptis, quæ adeo sint malè conformatæ, ut serosi humoris copiam eis præternaturalem recipiant, quam cùm retinere non possint, paulatim emittunt, & præcipuè si serosus, vel pituitosus humor acrimonia fuerit infectus: hinc patet causa, per quam menses sunt albi, & pituitosi, quia pituita, & serum est mensium materia; *quandoque etiam sanguis, tenuis, & sincerus, & pelliculis plenus exit*. Sanguis tenuis fit, ob admixtionem copiæ seri, pelliculæ, idest portiones pituitæ crassæ illi miscentur, pelliculas repræsentantes. *Quibusdam etiam conturbatur ordo menstrui fluxus; ideoque ter in mense apparet*, hac potissima ratione, quòd sanguis concurrens ad vasa Uteri pro menstruo fluxu, quando in tali parva quantitate colligitur, & ora vasorum sunt valdè laxa, ista facilè aperit, & exit, non expectando integram, & plenam vasorum repletionem, quæ mensis spatio perficitur. In hoc fluxu Mulier non sentit stimulos Veneris, ideòque Viri commercium non amat, non solùm quia à continuo fluxu dictæ materiæ Uterus refrigeratus œstro venereo inflammari non potest, sed etiam quia cum dicto fluxu exit humiditas illa, quæ in coitu à Muliere exernitur, & quæ suis in receptaculis retenta, copia, & acrimonia venereum excitat appetitum; unde non mirum, si hac excreta usque ad inanitionem suorum receptaculorum, venerei stimuli sint insensibiles. Reliqua symptomata alio in loco superiùs sunt explicata. Humor fluens, si acris fuerit, exulcerat partes per quas transit, & si osculi Uteri circumferentiam summam exulceret, fluxionem diuturnam futuram significat, eò quia ab ulcere continuo materia fluxui apta per putredinem generatur. Curationem sic aggreditur Hipp. primò vomitum excitat *Lenticulæ decocto cum Veratro*, hoc est Helleboro albo, nos mitioribus uti possumus: Hoc remedio videtur censere in fluxu albo ventriculum magnam habere partem; ideò etiam ad originem mordi auferendam, curationem auspicatur à vomitu, præterquamquòd à quacumque parte proveniat hic morbus, vomitu ab humorum collectione hæc pars mundatur, cùm per vomitum totum corpus satis abundè purgetur, & est universale præceptum in morbis ab humoribus pendentibus, & vitio alicujus partis congregatis, hos priùs purgare, deinde vitium oppugnare. Secundò idem decoctum Lenticulæ cum Helleboro *in nares infundito*, idest jubet per nares attrahi: quapropter omnia errhyna per nares purgantia possunt adhiberi. Talem purgationem per nares certum est servire purgationi capitis, per quam humorem in capite existentem evacuamus, vel humorem ad aliquam partem fluentem per nares divertimus, si attendimus sententiam Hipp. Caput esse principium omnium fluxionum, in fluxu albo aliquam habere partem credere possumus, ideò humores in capite existentes purgandi. Cùm verò fluxui albo conveniat etiam derivatio humoris ad Uterum fluentis per aliam partem, in quo conveniunt omnes Medici, ideoque diuretica approbbant, tamquam divertentia humorem hujus fluxus per urinam, & talis diversio obtineri potest per nares, & forsan meliori cum fructu, cùm certi simus per usum Errhynorum de purgatione per nares, & certi non simus de purgatione per urinam à diureticis, cùm quandoque, & etiam sæpè ab usu istorum major copia seri congregetur in vasis, dum sanguinem diuretica fundunt, & fusum humorem serosum non expellunt. Hinc accipimus præceptum à diureticis abstinendi, si urinam non promoveant. Tertiò post purgationem per nares purgat *per alvum*, pro integra emundatione massæ sanguineæ ab excrementis: licèt enim ventriculus, & caput possint esse causa originalis fluxus albi, materiam pro hoc præparando, & congregando, non valet hæc materia ad Uterum pervenire, nisi arterias ingrediatur, & per istas ad Uterum feratur, loquendo de fluxu à toto. Ab arteriis excepta hæc materia sanguini miscetur, & suis pravis qualitatibus hunc inficit, & per purgationem per alvum, quæ remansit à purgatione per vomitum, & per nares, educitur. Quartò *cibos acres* prohibet, ne ab istis acrimoniam accipiat materia fluxus pejora mala acrimonia paritura. *Si verò gravetur, & frigeat, & torpedo habeat*, idest si fluxio excedat cum virium debilitate, & frigiditate totius, hoc est caloris naturalis languore. Quintò Lac exhibet *cum vino aromatico*. Duo ab hujus remedii propositione emergunt consideranda: Primum, an usum Lactis præcedere debeant dictæ purgationes; Secundum, an vinum lacti sit immiscendum, vel seorsim exhibendum. Quò ad primum supposito superiùs Hipp. delineasse curam fluxus albi in parva quantitate exeuntis, ut patet ab illis verbis, *si multa non fuerit fluxio*, præceptoris munus erat, ut alteri parti divisionis à prima præsuppositæ satisfaceret, nempè agere de curatione fluxus albi in magna copia prodeuntis, prout rationabile est, in hac parte sub citatis verbis contenta agere, cùm de hac in Textu nulla sit mentio, præter quàm in citatis verbis. In hoc casu convenire purgationem suprà traditam, persuadere videtur excrementorum redundantia, cui secundùm axioma universale, convenit purgatio, & si hæc exercetur in parva quantitate humoris excrementitii, fortiori motivo exercenda est, ubi major est quantitas dicti humoris. Hujusmodi ratiocinium convincit habito respectu ad indicans, nempè ad redundantiam humoris excrementitii; si verò permittens purgationem, nempe virium robur non concurrat cum indicante, prout in casu nostro, in quo torpor, frigiditas, seu languor caloris naturalis virium debilitatem indicat, ruit ratiocinium, & purgatio supradicta deficiente permittente prætereunda, licèt indicata ab humoris excrementitii redundantia. Præterquamquòd cum hæc quantitatem boni sanguinis in hoc casu superet, nisi cum magno virium detrimento potest educi, imò cum tolerantia educere est impossibile, quare alia via est incedendum in curatione hujus fluxus albi, & per eam progrediendum, quæ tendit ad renovationem massæ sanguinis, loco excrementorum bonum sanguinem remittendo, quod aptum sit ad hoc, oportet ut habeat rationem nutrimenti, & ut sit facilis digestionis, & distributionis ob omnium facultatum prostrationem, virium debilitatem comitantem. Has omnes conditiones in se colligit Lac, & ulterius omnes qualitates pravas humoris redundantis attemperat, prohibendo, ne ab istis bonus sanguis depravetur, & eumdem pravum humorem disponit ad exitum per alvum, vel per urinam, quapropter Lac est unicum, & singulare remedium in hoc casu. In Lactis usu, hic servetur modus, à paucis unciis incipiendum, & paucis unciis paulatim, & interpollatè augenda quantitas, & ubi perventum fuerit ad duas libras, in istis sistendum: Optimum tamen censerem in hoc casu uti Diæta lactea, secundum modum à *Morthone* traditum. Quò ad secundùm in hoc casu, non solùm habemus necessitatem massam sanguineam renovandi, sed etiam calorem naturalem istius augendi; in hunc finem addit Hippocr. lacti vinum, ex quo apparet necessitas vinum lacti uniendi, & ne aliquis, ut evenit sæpe, coagulationem lactis ab acido vini timeat, vinum aromaticum laudat addendum, cùm ab aromaticis coagulatio impediatur. Alia remedia proponit Hippocr. in Textu, quæ exercenda puto post usum lactis. Medicamentum *ex flore argenti*, est medicamentum ex lytargirio.

TEXT. LXXXIV. *Si verò acetabula pituita plena fuerint, &c.*

Causam suppressionis mensium, & abortus, in hoc Textu proponit Hippocr. & est pituita implens acetabula, idest orificia vasorum in Uteri superficiem internam terminantium. Pituita in istis commorans plenum fluxum, & exitum sanguini menstruo prohibet, cùm à commorante pituita in dictis vasis, angusta nimis evadat via; ideòque *pauciores fiunt menses*. Eadem vasa, quia pituita plena sunt causa abortus in gravida, *ubi*

fœtus fortior, idest grandior *factus fuerit*, *quia non corroboratur*, *sed diffluit*, idest extenuatur, & emaciatur; cujus ratio petenda est à superiùs dictis de acetabulis; diximus enim ista unire integumenta fœtus cum Utero, sanguinemque pro alimonia fœtus subministrare, ideò sequitur, quòd si acetabula parum sanguinis deferant, quia pituita angustam faciat viam, fœtum parùm nutrimenti suscipere, quòd si ei sufficiat, quando exiguus est, non sufficit, quando major, & grandis factus est, & hoc deficiente, oportet, ut attenuetur, & emacietur. Robur etiam unionis placentæ cum Utero extenuatur, & facilis est ejus separatio, & ab his duobus habetur causa corruptionis, & mortis fœtus, & etiam abortus. Signa sunt clara in Textu, & à pituita in Utero redundante procedunt, *& febris*, quæ suppressionem mensium sequitur, est *lenta*, & est febris illa, quæ dicitur alba, & in Virginibus præcipuè à dicta mensium suppressione observatur; nam retentus sanguis pravam aliquam contrahit qualitatem non valdè in actione vehementem, per quam nec vehementem, sed lentam in sanguine inducit præternaturalem effervescentiam, in qua febris consistit; Talis enim qualitas habet rationem fermenti, ideò communicata massæ sanguineæ vel per vapores, vel per effluvia, vel per portionem humoris putridi fermentationem febrilem in eam inducit. Curatio descripta in Textu, est satis clara. Remanet solùm explicare, quare *oleo crura illiniat*, *& hæc tegumentis circumdet*; nec alia ratione censeo Hippocr. hæc imperare, nisi ut laxentur, & dilatentur vasa, & porositates crurum, itaut ab istis pituita in corpore redundans possit commodè excipi, cum magna utilitate acetabulorum Uteri, derivata magna quantite pituitæ ad crura; observamus enim aliquos morbos à pituita pendentes cruribus intumescentibus declinare. Possunt etiam in hoc casu præscribi ea remedia, quæ descripta fuerunt pro ciendis mensibus.

TEXT. LXXXV. *Si aqua intercus in Uteris nascatur, &c.*

Uteri Hydropem describit Hippocr. in hoc Textu, & est collectio aquarum in substantia Uteri, & vasis, non in cavitate Uteri. Nam aquæ ad cavitatem Uteri fluentes cursu extrà Uterum elabuntur, ut sanguis in fluxu menstruo. Hujus hydropis incipientis signa sunt *menses pauciores*, *pravi & antè tempus* consuetæ durationis *deficientes*. Menses sunt pauciores, non solùm quia redundante sero in sanguine sanguinis quantitas diminuta est, sed etiam quia occupata via à copioso sero, per quam sanguis transire debet, parvæ hujus quantitati solum transitus conceditur, sed per hoc principaliter sunt parvi, quia in abundantia seri deficit virtus fermenti uterini, per quam debilis, & parva succedit fermentatio in sanguine in vasis Uteri collecto, & ideò prava efficitur excretio sanguinis, & ob hanc causam deficiunt etiam antè tempus consuetæ durationis menstrualis: nempè eorum duratio est per unum diem. Sunt pravi, idest mali coloris, tam ob admixtionem aquæ cum sanguine, quàm ob spiritus in eo deficientes per indispositionem contractam, à qua Hydrops efficitur. Hæc signa occultum, & imminentem hydropem nobis indicant, qui magis fit manifestus *ab intumescentia ventris*, à multitudine aquarum in substantia Uteri, & suis vasis collecta, *à mammis mollibus*, *& flacidis anteà solidis*, *& duris*; magnus enim est consensus Uteri cum mammis, ut alibi dictum est; ideò in Hydrope Uteri depravato fermento, & etiam extincto à multitudine, & qualitate aquarum, mammæ, quæ ab actione istius soliditatem, & duritiem accipiebant, hoc deficiente flaccescunt; hoc patet in mulieribus imminentibus mensibus, dum tunc temporis mammæ inflantur, & indurantur à fermentatione in sanguine tunc temporis inducta, & humoribus in mammis existentibus communicata; cessantibus menstruis mammæ flaccescunt, quia cessat actio fermenti Uteri, à qua fermentatio in massa sanguinis, & humoribus excitata fuit: humor etiam ad mammas fluere solitus à præternaturali affectione Uteri ad hanc partem vocatur, & mammæ solito humore destitutæ flaccescunt. *Lac est malum*, idest valdè aquosum, nimis dilutum, & coloris potiùs aquei, quàm albi. Hoc signum demonstrat Hydropem post abortum, de quo loquitur hìc Hipp. lac enim solùm vel in gravidatione, vel post partum apparet; potest tamen hoc signum valere in eis, quæ ex mensium suppressione lac in mammis colligunt. Ab his signis, & præcipuè ab intumescentia ventris, quæ paulatim augetur, dum paulatim aquæ adduntur, *Mulier Utero gerere putat*, & in hoc casu Hipp. Medico demonstrat aliud signum, quo possit distinguere, an Mulier sit gravida, nec ne, & accipitur hoc signum *à contactu oris Uteri*, *quod si gracile*, *& humidum appareat tactui*, Muler *non est gravida*, sed hydropica, & maximè *si rigor*, *ac febris corripiat*, in vera enim gravidatione numquam rigor, ac febris apparet, & hujus præsentia præternaturalem causam febrilem in Utero existere connotat, nisi aliam præcessisse cognoscamus, à febris oriri possit, cùm multæ sint gravidæ, quæ à febre molestantur; *quantò verò magis tempus processerit*, *tantò magis dolor habet imum ventrem*, *& lumbos*, *& laterum mollitudinem*, *& Inguina*. Hæc symptomata si fuerint magna, & vehementia cum aliis superiùs dictis unita, veram gravidationem certò excludunt; vehementia enim doloris in dictis partibus causam præternaturalem indicat, cùm à gestatione fœtus oriri non possit. Causam Hydropis Uteri principalem, quia primò distinctam dicit esse abortum, qui duplici modo potest concurrere ad hydropem, vel cum adeò copiosus est in eo fluxus sanguinis, ut tota massa istius spiritu depauperetur cum depauperatione suæ potentiæ, seu facultatis. Hac actione chylum in similem sui substantiam disponit, & in serosum humorem commutat. Hinc redundantia aquarum, quæ ad Uterum tendens, tamquam ad excretorium, ibique congregata in porositatibus, & vasis hydropem facit, vel relinquendo in Utero illam dispositionem, per quam crura, v. g. in aliquibus valdè intumescunt, & quæ non potest melius explicari, quàm suppositis in omnibus partibus nostri corporis canaliculis extremitatibus arteriarum, & venarum correspondentibus, quibus regularis circulatio sanguinis conservatur sine venarum, & arteriarum anastomosi. Si Canaliculi isti, vel dilatentur, vel eorum margines, & latera vel laxentur, vel concidant, vel rodantur, humor magis fluidus, ut serum, & aqua diffunditur per substantiam partis, ibique stagnat, & ex aquæ abundantia collecta intumescit pars. Si ab abortu vi doloris, vel difficultatis canaliculi prædicti descriptas passi fuerint affectiones, accidet effusio seri per ejus substantiam, eo modo quo accidit in intumescentia crurum. Fit etiam hydrops Uteri, eo modo quo fit hydrops pulmonis, quando hyatides, seu vesiculæ, quæ non sunt nisi vasa lymphatica dilatata, elevantur in substantiam Uteri, vel subtus superficialem membranam internam, quæ si rumpantur, aquam effundunt, & hydropem efficiunt. Vesiculæ prædictæ elevantur à copia lymphatici, seu serosi humoris valdè distendentis vasa lymphatica. Elevantur etiam si sint vasa ista obstructa, & cursum lymphæ impediant, & à continuo fluxu ejusdem valdè impleta in loco obstructionis, necesse est, ut distendantur, & ab eadem distensione magis aucta rumpantur. In abortu, in quo est magnus confluxus humorum ad Uterum, ab hoc vasa lymphatica possunt impleri, & obstrui, & hoc modo causam hydropis in Utero suscitare. Ab aliis causis ait Hipp. hunc Hydropem pendere, quæ omnes talem morbum efficiunt modo prædicto. Curationem à sedatione doloris in regione Uteri auspicatur. Nunquam enim cessabit fluxus materiæ ad Uterum permanente dolore, cujus moderationem perquirit *lavacro aquæ calidæ*, *& tepefactoriis*, quibus supplent decocta ex anodynis simplicibus parata, nempè *Malva*, *Althea*, *Camomilla*, *Meliloto*, *Fœnugræco*, *Anetho*, *Semine lini*, & similibus. Sedato dolore, vel valde diminuto, purgationem per alvum imperat, nec alio medicamento uti credendum est, quàm serum purgante, prout exigit morbi natura; posteà adhibet purgantia Uterum per *subdititia*, præmissis fomentis, & etiam suffitibus Utero, pro præparatione humorum in Utero existentium; in his reperiuntur omnes indicationes ab hoc morbo demonstratæ. Reliqua pro curatione tradita, sunt clara, quibus addi possunt, quę de curatione hydropis

dropis Uteri tradit *Aetius Tetrab.* 4. *ser.* 4. *cap.* 77. nullus enim magis imitatus est Hipp. in curandis morbis Mulierum, quàm *Aetius*.

TEXT. LXXXVI. *Si Hydrops in Uteri fiat, menses pauciores fiunt, ac deteriores, &c.*

De altera Hydropis differentia loquitur Hipp. in hoc Textu, & est de Hydrope cum gestatione fœtus in Utero, & duplicem proponit casum; primus, in quo succedit abortus post paucos dies à conceptione; secundus post duos menses. In hoc Textu aliqua sunt dilucidanda. Ut obscuritas istius dilucidetur, primò an Hipp. supponat Hydropem post conceptionem, vel ante conceptionem, cùm videatur impossibilis conceptio Hydrope existente ob depravationem temperamenti, & fermenti Uterini à redundantia aquæ, quæ potiùs sunt corruptiva virtutis seminalis virilis, & muliebris, quàm coadjuvativa; ex verbis tamen Textus contrarium colligimus; nam Hippocr. ponit priùs signa hydropis Uteri, & ponit eadem, quæ descripsit in superiori Textu; ex quibus colligimus, per hæc supponere hydropem in hoc Textu, sicut per eadem demonstravit hydropem in præcedenti; & confirmatur à subsequentibus verbis, *ubi verò multum temporis processerit*, idest ubi post multum temporis passa fuerit descripta symptomata pro signis hydropis tradita. Hæc signa per multum tempus perseverantia hydropem existentem indicant, & post hæc addit, *& in ventre habuerit*, quæ verba designant conceptionem post hydropem; nec impossibilis est hujusmodi conceptio; posita sententia *Graaf*, quæ inter Recentiores est communis de generatione fœtus ex ovo; nam aquæ redundantia hydropem constituens non est in cavitate Uteri, ut dixi superiùs; ideò non potest impedire descensum ovi Muliebris ab ovario in Uterum, nec virtutem seminalem istius in cavo Uteri existentis alterare, & depravare, & maximè si fuerit robusta, cùm aqua non sit ad contactum ovo applicata, qua ratione neque potest alterare, nec depravare virtutem seminis virilis, quæ cùm consistat in particulis spiritosis volatilibus valdè activis, & mobilibus, statim ac à leni calore Uteri rarescit substantia seminis, avolant ad ovarium, in quo destinata exercent munera, & cùm talis rarefactio brevissimo tempore succedat, tali spatio temporis non potest aqua distans à seminis substantia virtutem seminalem istius corrumpere; quibus rationibus demonstratur impossibilem non esse conceptionem fœtus Utero hydrope affecto. Secundò difficultas est circà illa verba, *hæc autem patitur nihilo magis ex labore, quàm aliter*, à quibus verbis *Martianus in Com.* hujus Textus occasionem accepit dubitandi, an labores ab Hipp. ponantur tamquam causa abortus, vel tamquam causa Hydropis, & determinat pro prima parte dubii contrà *Cornarum*; illius sententia esset amplectenda, si labores non valerent Hydropem excitare, sed si demonstratum fuerit, labores valere hydropem promovere, de insubsistentia *Martiani* sententiæ persuasi erimus. Labores calorem corporis augere per excitationem particularum calidarum in massa sanguinis in magna quantitate, certum est, sicut certum est à dicto calore humorum massam fundi, & fusione conspicuam fieri magnam copiam serositatis, seu in fusione magnam serositatis copiam à massa humorum segregari: hæc si per vasa sanguiflua ad Uterum tendentia præcipiti, & pleno fluxu in ejus substantiam effundatur, cum conditionibus descriptis in descriptione modi, quo fit Hydrops, hujus generatio erit necessaria, & hanc coadjuvabit dilatatio porositatum, & vasorum Uteri facta ab incalescentia totius corporis à labore; hac ratione coactus, sentio Hipp. voluisse in citat. verbis exprimere causam hydropis; non nego tamen, laborem posse esse causam abortus, quo stante possumus asserere Hipp. velle & hydropem à labore procedere, cùm dicat, *hæc autem patitur*, hæc sunt verba in plurali, quæ possunt extendi ad hydropem, & ad abortum. Tertiò magna ambiguitas in secunda parte hujus Textus observatur, ubi habet hæc verba, *sed jam bimestris* (nempè fœtus) *corrumpitur, ac suffocatur*, & de exitu fœtus corrupti, & suffocati nullam mentionem facit, prout facit in prima parte hujus Textus, dicendum est per illa verba *corrumpitur, & suffocatur*, exitum etiam fœtus Hipp. connotasse, tamquam quid necessariò consequens ad exitum fœtus; ubi enim hic corrumpitur in Utero, semper etiam ab Utero exit; nam si non exit statim, ac extinctus est, exit dum retentus putrescit, cum ab acri qualitate putridi liquaminis à corrupto corpore stillantis irritatur Uterus, & ab irritamento aperitur ejus orificium, & exit fœtus. His dilucidatis, clarus fit Textus Hipp. Aliqua solùm remanent adnotanda; primò circà illa verba in principio Textus, *menses per longius tempus*, & circa illa *aut paulò plures*; per hæc verba inter signa hydropis ponit menses per longius tempus, quàm deceat naturaliter fluentes; hoc enim signum est sanguinis aquosi, qui nimia humiditate aquea, orificia vasorum laxat; quapropter sanguis, qui in Uteri vasis coacervari deberet usque ad horum plenitudinem, & posteà pleno fluxu paucis diebus expurgari in principio collectionis, ob laxitatem vasorum stillatim exire incipit, & hoc modo exiens, longius tempus requirit ad expurgandam totam illam massam ad exitum destinatam; & ideò sunt pauciores, quia paulatim stillant, & per longum tempus perdurant eadem de causa; nam longius tempus requirit ad exitum eadem portio sanguinis, quæ stillatim exit, quàm eadem pleniore cursu profluens. Paulò plures etiam exeunt menses ob orificii vasorum laxitatem, quæ à vi pauci sanguinis collecti supra quantitatem præcedentem superata aperit vasorum orificia, nec dicta orificia clauduntur, nisi dicta vis cesserit, & super hanc superior evadat orificiorum virtus elastica debilis; quòd cùm non contingat nisi diminuta valdè quantitate sanguinis in vasis, & talis diminutio exigat majus tempus illo determinato ad purgationem naturalis fluxus menstrui; ideò & per longius tempus, & secundum majorem quantitatem perdurat fluxus. Secundò adnoto causam, per quam Mulier moritur in abortu, esse copiosum fluxum aquæ, & sanguinis, sicut copiosus fluxus aquæ in hydropico secto mortem infert, & paucitas spirituum, quæ semper redundanti serositati conjungitur, & facilè dissipantur in dicta copiosa evacuatione, unde mors. Tertiò rationem, per quam *Lac* exhibet, *& Peplum*, idest medicamentum ex succo Papaveris compositum, & dedimus in *Com. numer.* 30. *de Natura Mulieb.* Et respicit lenem purgationem, & attemperationem acrimoniæ humorum, à quibus dolores enarrati. Ultimò adnoto, omnia illa symptomata, quæ recenset in abortu bimestri exposito in ultima parte hujus Textus, provenire vel à putridis vaporibus à corrupto fœtu exhalantibus, vel à putrido liquamine, in quod putrescens fœtus paulatim dissolvitur, vel à fermentatione humorum in vasis circa Uterum existentium inducta à vapore putrido, fermenti naturam redolente illis mixto. Ab hoc fermento febris etiam accenditur. Curatio per remedia descripta, dilucidatione non indiget.

TEXT. LXXXVII. *Si mulier aqua intercute laboraverit, splene ipsi magno, & aquoso existente, &c.*

De Hydrope ventris vitio splenis, cui succedit hydrops Uteri, in hoc Textu agit Hippocr ad cujus intelligentiam in plures partes divisum Textum considerabo. In prima parte demonstrat, quomodo splen aquosus fiat, & quomodo à splene aquoso fiat hydrops, & verba Textus hoc demonstrantia satis sunt clara. Solùm advertere licet, quando dixit *Hippocr. splenem attrahere*, non esse intelligendum de propria, & vera tractione, quæ in nulla parte corporis reperitur, sed solùm de fluxu humoris serosi, & aquei ad splenem in copia, & de ejusdem retentione; nam si fluxum humorem non retineret, non intumesceret, & si intumescit, ut retineat, oportet; retinet autem ob aliquod impedimentum circulationi humoris in splene resistens; quomodo verò ex aquoso humore copioso in liene existente fiat hydrops, per Hippocr. verba Textus apertè demonstrant; melius tamen mihi videtur explicari per rupturam vasorum lymphaticorum, quorum numerosa series per superficiem lienis spargitur, quæ vasa cùm non fuerint Hippocr. nota, explicavit modum hydropis per communionem, & connexionem eorum vasorum, quæ illi cognita fuerunt; rumpuntur verò vasa lymphatica, vel à tumore lienis ea comprimente, vel à copia limphæ ea nimis dilatante. Causam aquosi splenis

refundit in copiam aquæ exaustam vigente calore febrili, vel æstuante ventre sine febre, sed cum magna siti in utroque casu, aqua non per sudorem, nec per urinam exeunte, sed intùs remanente in splene, ratione supradicti impedimenti stagnante, lienem aquosum facit. Hìc monentur Medici, in copiosis aquæ potibus ægro exhibitis, ut advertant, an aqua per aliquam viam exitum habuerit, nec ne; nam si exitum non habuerit, suspendenda copiosæ aquæ exhibitio: signum enim est in aliqua parte impedimentum esse exitum illius prohibens, & ab istius retentione timendus est hydrops, qui sine potu aquæ succedit, quando in massa sanguinis colligitur copia seri, vitio alicujus partis, quæ postea segregata in liene congregatur, ratione impedimenti. Habemus etiam inditium, per quod distinguimus tumorem aquosum lienis ab aliis tumoribus ejusdem, nam tumor splenis ab aqua est mollis, ut acervus plumæ, vel lanæ in sacculo inclusæ. In secunda parte Mulierem ab aquoso splene hydropicam describit, & signa hujus hydropis à mensium fluxu, & qualitate, prout in superioribus desumit, & symptomata etiam enarrat, quæ tempore imminentis, & fluentis menstrui Mulierem hydropicam molestant, quorum causæ sunt satis manifestæ. *Si curetur* hæc Mulier hydropica, *velut convenit*, *sanam evadere* pronunciat Hipp. *si verò non curetur*, *& fluxus menstruus continuò*, *& per omne tempus semper fluat*, *paulatim velut serosa sanies ampliori curatione opus habere* dicit, cum continuus fluxus per vasa Uteri sanguineæ serositatis istius excedentem copiam, & causam istius robustam, & contumacem connotet; ideòque curatione *ampliori*, idest efficaciori, & longiori indiget ægra. In tertia parte describit Mulierem hydrope ventris priùs laborantem, & postea incidentem in hydropem Uteri. Quomodo succedat hìc hydrops ventris, explicat Hipp. in illis verbis, *si verò fluxus non succedat* (nempè prædictus fluxus, velut serosæ saniei supradictus) *sed Uteri à prioribus menses non laxarint*, *tunc & venter ipse magnus erit*, *& gravitas intus erit*, *velut in ventre habenti*, *& velut Puer in ventre ipsius moveri videbitur*: legit Foesius, *si verò fluor non succedat*, *sed Uteri per hæc*, *quæ prius inerant*, *menses non relaxarint*, *& venter ei magnus reddetur*. Per hæc verba clarè ostenditur modus, secundùm quem fit hydrops Uteri in præsenti casu in hoc consistere, quod fluxus ille tamquam serosæ saniei exiens per Uterum Mulieris hydropicæ secundùm ventrem supprimatur, & retineatur in substantia, & porositatibus istius; hoc enim retento succedit collectio magna aquæ in Utero, cum Uteri intumescentia velut in gravida, modo in superioribus descripto; nam illa serosa sanies à toto venoso genere proveniebat, & provenit continuò ob redundantiam seri depravati redundantis in massa sanguinea, & modo cum tota colligatur in Uteri substantia, non est mirum, si ab istius copia Uterus intumescat, & ea sequantur in Textu descripta, quorum rationes ex superioribus dictis deducuntur. Solùm adverto, *Claviculas*, *Thoracem*, *oculos*, *attenuari*, idest emaciari, ob rationem dictam in superioribus Textibus. *Mammæ attolluntur*, legit *Foesius*, *& papillæ attolluntur*; superiùs enim dixit Hipp. in Hydrope *mammas flacescere*, & quando attolluntur, augentur, & crassescunt: papillæ verò mammarum istis flacescentibus, & emaciatis elonganter. Nam dum mammæ dilatantur, & augentur, ad se trahunt fibras papillarum, & papillæ decurtantur: ubi verò mammæ emaciantur, fibræ papillarum à nulla virtute tractæ elonguntur, & cum istis etiam papillæ. Fibræ istarum unà cum mammis emaciantur, & exsiccantur, itaut rectè distendantur cum quadam elevatione, per quam dicuntur papillæ attolli. Notandum est, quòd subjungit Hippocr. *quibusdam verò*, *& venter*, *& crura aqua implentur*, *quibusdam verò alterum horum*, & tamen dicitur ab Hipp. hydrops, sive crura, sive venter impleantur, dum respicit redundantiam aquæ, & collectionem istius in aliquo loco præternaturaliter, & in hoc fundatur essentia hydropis, non in loco simpliciter, in quo colligitur aquarum redundantia; nam sicuti collectio aquarum in ventre facit hydropem ventris, ita collectio aquarum in cruribus facit Hydropem crurum. Ab intumescentia crurum, & ventris prognosticum decerpit Hipp. & ait, *si crura*, *& venter intumuerit aquis*, *nullam spem esse salutis*, *si verò alterum horum*, *modica spes est*; in primo enim casu magna est aquarum redundantia, à qua magnam indispositionem in visceribus arguimus, unde non possumus non deducere impossibilem curationem. In secundo verò casu minor copia aquæ minorem demonstrat indispositionem, ideò etiam aliquam præbet spem, si curatio adhibeatur, ut ait Hippocr. Attamen est spes valdè debilis, eò quia etiam si sit parva aquæ redundantia sanguinis pravam constitutionem, & crasim talem ostendit, ut cum difficultate auferri possit, licèt ejus ablatio non sit impossibilis. *Succedit* hic morbus *magis in eis*, *quæ non pepererunt*, *quàm in eis*, *quæ pepererunt*, eò quia in primis est facilis excrementorum retentio in Uteris, & debiliores sunt etiam menstruæ purgationes, & faciliùs supprimuntur ob vasorum angustiam, de qua in superioribus dictum fuit. Contrarium verò succedit in secundis. In fine Textus relinquit nobis Hipp. salutare consilium circa interrogationem à Medico faciendam ægro, ut ab his causa morborum præcipuè diluciderur; quod consilium attentè legat, & perpendat Lector.

TEXT. LXXXVIII. *Si Uteri fuerint ulcerati*, *sanguis*, *& pus purgatur*, *&c.*

De ulcere Uteri curando verba habet in hoc Textu Hippocr. & primò proponit signa ulceris, præcipuum verò, & patognonomicum est sanguinis, & puris à pudendis exitus; ubi enim est ulcus, necesse est, ut sit pus, & quia in ulcere vasa sanguinis corroduntur, sanguis etiam exit, saltem in principio: fœtor est puris proprietas, sicuti ulceris dolor, qui non solùm in partibus ventris, in quibus est Uterus, sensibilis evadit, sed etiam in superioribus, cum quibus consentit Uterus, sive ratione membranarum, sive ratione nervorum, sive ratione vasorum. *Caput dolet* ratione consensus, & à dolore spiritus animales vitiante, & phantasmata confundente, delirio paratur ortus. Ulcere inveterato *debilis fit Mulier*, cùm ab ulcere febris continua succrescat à putridis vaporibus fermentativis illius excitatus, ab eisdem, & à febre sanguis etiam depravatur, optimæ nutritioni minimè sufficiens, cùm defectu caloris, ab his fit debilis ægra, & intumescentia partium fit, ob depravatam nutritionem, ut in Anasarca, & in convalescentibus à longo morbo, quibus ferè semper *pedes*, *& crura intumescunt*, ob caloris debilitatem sanguinem crudum generantem. Secundò duas enumerat causas hujus ulceris: una est retentio putridi liquaminis in Utero retenti putrescente fœtu; altera est fluxus per Uterum materiæ acris, & biliosæ continuus. Ab his enim duobus corroditur Uterus ratione acrimoniæ, quæ non minus in bile, & acri humore, quàm in putrido liquamine dicto viget. Tertiò curationem describit, quam incipit à mitigatione doloris fomentis, si dolor fuerit in determinata parte, & balneis, si fuerit in toto. Mitigato dolore, purgans medicamentum exhibet viribus patientis adæquatum, pro diminutione excrementorum, & pro diversione istorum à parte affecta. Post purgationem, *serum coctum* præbet *per dies quinque*, cum his conditionibus: Prima, *ut tempus anni fuerit*, hoc est ubi tempus anni opportunum proexhibitione seri extiterit; tale autem est Ver, Autumnus, & Hyems, prout probat *Martianus in libr. de ratione vict. in acut. sect.* 4. *sub vers.* 10. Æstivum tempus non est opportunum, eò quia in tali tempore acrimoniam quandam ab exaltatis suis particulis nitrosis acquirit. Ab hac *Martiani* reflexione videant Medici, quid expectare possunt ab usu seri in Æstate exhibito, pro demulcenda humorum acrimonia. Secunda conditio est, *si id facere poterit*, legit Foesius, *si ferre possit*. Sunt enim Ventriculi, qui serum sine molestia tolerare non possunt. *Si verò non fuerit serum*, *Lac asininum coctum propinat*. Per illa verba, *si non fuerit serum*, intelligere debemus, si serum ferre non poterit Patiens; nam si erit Lac asininum imperatum, erit etiam serum; ideò non potest Hipp. dicere, si serum non fuerit, intelligendo de sero non existente, nec parabili. Tempus exhibendi Lac, & serum, manifestum facit in Textu. Quantitatem silentio præterit; si consideramus sequentia verba, quæ sunt, *post lactis autem potum*

cum

cum aquis reficito, *& cum cibis commodis*, & cum tempore lactis, & seri mentionem non faciat de cibo, nec de potu, licet conjectari per expressos dies in Textu bene patientem nutriri solo sero, vel lacte coctis; judicio tamen Medici relinquenda est determinatio quantitatis Lactis. Post hoc suadet, ægram reficiendam esse descriptis cibis, & aqua, quæ ubi adest humorum acrimonia, ut in præsenti casu, magis convenit, quàm alius potus. Reliqua curationis propositæ sunt clara. In hac solùm adnoto, *per fœcem vini* vel intelligimus illam vini partem crassiorem in fundo dolii remanentem, quæ aliquam habet austeritatem, vel possumus intelligere etiam tartarum vini. Per *argenti florem* venit Lytargirium Argenti; *Spina ægyptia* est *Cardus Sylvestris albus*. Illa verò verba, *Alumen verò, & Gallam, & Crocum una omnium portione sumito*, legenda sunt secundùm *Foesium*, *Alumen, Galla, & Crocus omnium portionem æquant*. Adnotandum in præparatione hujus remedii, & pro unione componentium, Hipp. uti *Vino albo dulci*, *& ad mellis crassitudinem* decocto, rejecto omni oleo, unguento, & adipe; uterque enim ulceribus non convenit, & pro istorum curatione vide *num.* 111. *hujus lib. & Aetium cit. loc. cap.* 88.

TEXT. LXXXIX. *Si Uteri ulcerati fuerint*, *&c.*

Aliud ulcus ab alia causa curandum proponit Hipp. in hoc Textu. Causa est laceratio, vel excoriatio alicujus partis Uteri à partu, vel ab abortu, & succedit, quando secundina ab Utero, cui adhæret, cum conatu ab Obstetrice, vel à natura disjungitur, & in disjunctione partem membranæ, & substantiæ Uteri secum rapit; quapropter hujus læsionis Uteri signum erit difficultas in separatione secundinæ, & dolor valdè sensibilis in ejus exitu, vel extractione. Signa hujus ulceris existentis in Utero, sunt in Textu descripta, nec differunt à superioribus, & symptomatum, quæ pro signis serviunt. Causæ sunt eædem relatæ superiùs. Curationem, sicut in præcedenti aggreditur, dolorem mitigando *tepefactoriis*, *& mollitoriis*, *& lavacris cum aqua calida*, abstersionem pudendorum, *cum aqua calida spongia accepta*, maximè curat, à lavacro, & ab abstersione ulceris exhibet medicamentum compositum *ex semine lini*, *& baccis Sambuci contusis*, *& Melle compositum*, quia uterina sunt, & postea cum eadem spongia pudenda irrigat, & fovet *Vino meraco*, ad abstersionem puris, & ut calorem partis foveat. & est summum præceptum in omnibus ulceribus pus abstergere, calorem partis conservare, nam ulcerum curationes in longum protrahuntur, non alia de causa, nisi quia calor partis debilitatur, & ex debilitate alimentum consignatum corrumpitur, cum assidua puris generatione; & quia Vinum est balsamicum, aliud præceptum accipimus balsamicis utendum in ulcerum curatione, prout Recentiores faciunt cum summa ægrorum utilitate, & hi sunt sectandi. Post fotum vini, & medicamentum *ex semine Lini*, *& baccis Sambuci* Utero specificum, primum enim dolorem Uteri lenit, & fœtum etiam expellit, qua virtute sordes etiam Uteri expellere potest; baccæ Sambuci sunt hystericæ, ideò Uterum corroborant; post hæc inquam Hipp. ait, *& postea pharmaco hoc inunge*. Hoc pharmacum quale sit, reticet, ideò censet *Cordæus* Hipp. innuere medicamentum in superiori Textu descriptum pro ulceris consolidatione. Ego vero censeo Hipp. loqui de medicamento, quod statim describit, facto ex *Resina*, *& Adipe Suillo*, cùm dicat, *hoc pharmaco inungito*, & statim supradictum pharmacum describit. Nos possumus uti *decoctis vulnerariis* per os sumptis, & in Uterum injectis unà cùm balsamicis. Reliqua spectant ad victus rationem, & doloris mitigationem, compositio facta *cum semine Lini torrefacto*, & aliis; *Peplum est semen album Papaveris; polenta est farina hordei, vel tritici*. *Caseum Caprinum* ita præparat, ut salsedo ab eo auferatur, hæc compositio dolorem mitigat ratione seminum lini, & Papaveris incrassat humores, ratione farinæ, & casei, & incrassatione fluxio ad Uterum minuitur, & acrimonia modificatur; & hoc facilius habetur per alimentum quotidianum, quàm medicamentum. Per *Cyceonem crassum* intelligimus *mixturam ex farina*, *vino*, *& melle*. Ab hoc alimento deducimus, Hipp. indicationem supradictam percepisse, quam & nos sequi debemus simili victu, & remediis. Post hæc medicamentum purgans exhibet, nec unico videtur esse contentus Hipp. cùm ait, *pharmaca bibenda dato*, non pharmacum, unde rationabiliter deducitur reiteratio purgationis. Post purgationem repetit fomenta. Si dolor perduraverit, fomenta sint hunc mitigantia, si cesserit, deveniendum ad ulcus consolidantia, & exsiccantia. Ultimò subjungit, *Morbus autem est lenior*, legit Foesius, *lentior*, *& lethalis*, *& pauca hunc effugiunt*; potest enim morbus esse lentior, & lethalis, difficilè verò lenior, & lethalis; ideò legit *Martianus gravior* in Com. hujus Textus.

TEXT. XC. *Si verò vehementer exulcerati fuerint*, *&c.*

Novam speciem ulceris non proponit in hoc Textu Hipp. sed de superiori ulcere summè aucto tractat, ideò dicit, *si vehementer exulcerati fuerint*. Hanc summam exulcerationem distinguit à malo odore materiæ exeuntis, qui à *Foesio gravis* dicitur; ubi enim *Marinellus* legit, *dolor fit gravis*, legit *Foesius*, *& odor gravis adest*. Gravis odor, & fœtor, est ulceris in pejus ruentis signum. Alterum signum est, *dolor veluti in partu*, contingens eo tempore, quo materia exit; ab hoc arguit insignem acrimoniam istius, & magnam ulcerationem partis. In curatione hujus antecedentem servat methodum mitigandi primò dolorem, lavando, & calefaciendo *aqua calida*, *acribus*, *ac mollibus*, *& acerbis*, *& aquæ*, *& vino* pudenda abstergit, pro diversitate materiæ exeuntis, quæ enim est viscosa, & tenax, acria exigit, quæ verò fluida, molliora. Vinum verò semper adhibendum, ob rationem superiùs dictam. Medicamentum parat ex *Polycarpo*, idest *Bursa pastoris*, *& Policnemone*; est enim simplex ad vulnera, & ulcera sananda maximè efficax. Secundùm *Dioscoridem*, ex relatione *Matthioli*, in Italia non germinat; ideò alia vulneraria substituenda. Hæc simplicia cum *melle* concoquit, *& linimentum parat* pro pudendis illiniendis. Vulnerarias herbas eodem modo concoquere possumus, & ulceratas partes illinire. Aliud remedium proponit *lib. de Nat. Mul. num.* 51. Ad hoc valent etiam decocta, & aquæ vulnerariæ, à *Quercetano*, *& Schrodero* descriptæ. Valent etiam aquæ balsamicæ, à *Magato*, *Sennerto*, *Barbetta exaratæ*. Post illinitionem cum dicto linimento, alio in Textu descripto utitur. Rationem victus describit, & tota consistit in incrassandis humoribus, & etiam in exsiccando, ob tenuitatem Diœtæ. Talem servare debet Medicus in ulcerum Uteri curatione. *Melle* utitur in cibo vespertino, & crederem ad lubricandum corpus, & etiam ad aliquem calorem corpori subministrandum, ne langueat, sed in minori gradu, quàm faciat vinum, quo utitur in cibo matutino, ne calor augmentum præternaturale capiat. Hæc Cura continuanda, donec sanguis purgetur, & dolores diminuti fuerint; hoc eveniente, purgationem per inferiora imperat. Hìc notandum, purgationem in præcedentibus duobus casibus ulcerum Uteri, differre ad sanationem ulcerum. In *num.* verò 88. purgationem in principio ulceris instituere; nam in hoc casu ulcus provenit à toto, nempè à fluxu humoris acris ad Uterum, vel à corrupto fœtu, à cujus corruptione massa sanguinis etiam depravatur, & sua depravatione ulcus fovet. Ad purgandum ergo massam sanguinis ab excrementis, & ad minuendum humorum fluxum ad partem ulceratam purgatione utitur, & magna cum ratione. In his verò duobus casibus ultimis ulcus non est à toto, sed à lacerato Utero cum ulcere, & ab augmento istius ulceris sine totius consensu, sed ob vitium temperamenti, vel fermenti ejusdem, contractum à laceratione; ideò purgatio in principio non convenit; in fine verò videtur convenire; eo quia symptomata ulceri conjuncta, & putridi vapores ulceris sanguini mixti colligendis, & generandis excrementis occasionem dederunt, & hæc purgationem indicant. Quare *à sanato ulcere sterilis evadat Mulier*, alibi declaravimus.

TEXT. XCI. *Quæcumque ulcerationes in Uteris fiunt*, *&c.*

In hoc Textu curationem in genere ulcerum Uteri à quacumque causa, colligit Hipp. & primò ait, *ulcera curanda esse habito respectu ad corpus*. Talis respectus respi-

respicit temperamentum corporis, & errata in sex rebus non naturalibus. A temperamento, redundantis excrementitii humoris naturam colligimus, an sit bilis, vel pituita, vel serum, vel melancholia, an humor acidus, austerus, salsus, amarus; vel corrosivus, qui redundat humor; ab eodem temperamento cognoscimus inclinationem naturalem ad generandam bilem, vel pituitam, vel serum, & alios humores in qualitate secunda acres; ab erratis pariter peccantem humorem discernimus, quotiescumque certi sumus de aptitudine eorum ad generationem unius determinati humoris. A cognitione prædicta deducimus electionem remedii contrarii qualitatibus vitiosis temperamenti humores excrementitios congregantibus, vel inclinationi ejusdem temperamenti, per quam excrementa generari possunt. Secundò distinguit ulcus Uteri à vitio istius, & à vitio totius. Tertiò signa patefacit vitium Uteri, & totius demonstrantia; in ulcere à vitio Uteri excretum per pudendum est purulentum, & compactum, quia quod exit est sanguis à vitio partis ulceratæ corruptus, & in pus degenerans, quod cùm per aliquod tempus in ea detineatur, crassatur à calore, licèt depravato partis ejusdem, à vitio totius excretum est tenue, & saniosum, quia in omnibus fluxionibus serum semper superabundat; utpotè magis permeabile, & aliorum humorum vehiculum, hoc ratione suæ tenuitatis, & fluxibilitatis cum parva mora per partem ulceratam fluit, & dum miscetur puri à sanguine facto vitio partis ulceratæ, hoc maximè fluidum reddit, & secum rapit serosam saniem componendo. Quartò curationem disponit, si materia fluens sit tenuis, & à toto corpore proveniat, vomitum primò molitur, & postea purgationem per alvum; hoc enim modo totum purgatur; & si ab hac fluxus materiæ sit minor, & facilior, intermissis aliquibus diebus ad virium corroborationem, reiteranda purgatio prædicta. Quintò ad exsiccandum corpus procedit, & duplici medio, primò vomitum omni tertio, aut quarto provocando, fovendo priùs totum corpus, scilicet aqua calida cum spongia totum corpus lavando; ab hoc fotu enim humores liquantur, fluidiores fiunt, & in majori quantitate, & cum majori facilitate per vomitum excernuntur. Post vomitum, quem aliquoties reiterandum puto, si per hunc exsiccandum sit corpus; Diœtam valdè *tenuem* imperat, *ex illuvie*, hoc est abstinentia à balneo, cum potu aquæ; panis sit cibus, cum vino nigro *Meraco*, sine ullo obsonio, & sine ullo olere. Aqua utitur ad moderandum humorum acrimoniam, & ad humores ducendos per viam urinæ. Utitur vino meraco, idest puro, & generoso, non solùm ut calorem sustineat, sed ut calore vini humores exsiccet. Ut hoc obtineamus, vinum non debet esse multum; nam fluxiones excitat liquando, & solvendo humores, sed moderatum, & sex vel octo unciæ sufficiunt, & panis in eo intingendus, nam diutiùs à pane ventriculo retentus vires magis reficit. Nimis austera est hæc Diœta; est remedium tamen magis tutum, ut inferiùs testatur Hipp. ideòque purgationi, & vomitioni præfert; potest tamen augeri, habito respectu ad ætatem, ad virium robur, ad anni tempus, ad temperamentum, ad consuetudinem, & præcipuè ad ventriculi constitutionem: sunt enim aliqui, qui à Diœta citò resolvuntur, & atteruntur. Quæ facienda sint ante vomitum, à quibus ad hunc præparatur ventriculus, subjungit Hipp. Ad hujus imitationem sui Sequaces ad usum revocarunt exsiccantia decocta *ex ligno sancto, Salsa, Sandalis, Lentisco, radice Chinæ, & Canna Montanæ*, quæ tamen irrita sunt, nisi rigorosa Diœta exerceatur, & cum cibis exsiccantibus. Addit Hipp. remedia externa Utero applicanda, post quæ advertit, *si fluxiones non discedant, pauciores tamen fiant, & vehementer mordeant, & ea, quæ effluunt, si bilis fuerit, ac salsugo*, idest mucus salsus, *Diœtam transmutandam* esse determinat, & vice Diœtæ exsiccantis valdè humectanti utendum cum relatis in Textu. Inter alia *Lac vino dulci* miscet, ut à vino quantitas, & qualitas lactis corrigatur, & serviat pro vehiculo ad deferendum lac per omnes partes humectationis gratia. Hæc omnia dicta sunt ab Hipp. pro curatione ulceris Uteri à totius vitio pendentis. Pro curatione verò ulceris vitio Uteri hæc habet: *Cùm verò purulenta, & compacta exierint, harum quidem*, idest Mulierum, *totum corpus non movere oportet*; hoc est nulla purgatione, aut vomitu uti; *verùm colluere, & per collutiones totam curationem facere*, & ratio est evidens: totum non concurrit ad hujusmodi ulcus, ergo irrationabiliter totum movetur vomitu, & purgatione, & sine conferentia, eò quia non purgatur talis, qualis, hoc est, quod peccat, imò non talis, non qualis, idest, quod non peccat, & quando purgatur, quod non peccat, purgatio non confert. Exitus materiæ purulentæ, & compactæ ostendit naturam materiam puris rectè concoquere, hancque non esse multam, ideòque locum non esse purgationi; & si purgatio sit instituenda ob aliquam causam per vomitum, fiat, ut insinuat Hipp. in illis verbis, *melius tamen est, utrasque* (idest à toto, & ab Utero) *pharmacis cures, & vomitum procures*, & rationem reddit, ut *sursum trahas*; quo enim minor copia sanguinis ad Uterum fluet, minor erit copia puris. Hac ratione purgatio per alvum, quia humores in copia ad partes inferiores ducit, interdicitur. Desiderandum est, Medicos hoc consilium apprehendere, ut ægrotantes non defatigent sine conferentia vomitu, & purgatione; imò desiderandum, ut apprehendant distinctionem inter ulcera Uteri vitio totius, & vitio ipsius Uteri. Reliqua in Textu sunt clara.

TEXT. XCII. *Si vero Mulier ex abortu vulnus acciplat, &c.*

Hic Textus est de soluta unitate Uteri à recensitis causis in eo, quæ satis sunt manifestæ ex dictis. Aliqua solùm adnoto ad clariorem Textus intelligentiam; ulcera putredinosa dici, quæ sordida sunt. Sanguis, qui est in fœtu dicitur emitti, quando sanguis, qui cuti, & superficiei externæ ejus adhæret, cum eo exit, & sanguis fœtus dicitur ille, qui cum fœtu exit; consideratur enim tamquam unum, dum unitim exeunt fœtus, & sanguis. Vinum prohibet in hoc casu, quod concessit in aliis ulceribus, quia adest inflammatio, & convulsio Uteri.

TEXT. XCIII. *Quicumque abortus facti discedere non possunt, &c.*

Abortus dicitur factus, quando placenta ab Utero, seu ab istius acetabulis est divulsa, & quando membrana, in qua fœtus continetur, est rupta. Causam impediti exitus fœtus in prædicto statu existentis, clara est in Textu, sicut & curatio. Remedia ad expellendum fœtum, & partum accelerantia proponit *num.* 102. *& num.* 128.

TEXT. XCIV. *Quicumque verò duplicati, &c.*

De depravato situ fœtus ad exitum parati cum duplicatione corporis, nempè cum natibus orificium Uteri occupantibus loquitur Hippoc. & modum educendi manus operatione docet.

TEXT. XCV. *Quicumque verò fœtus vivi, &c.*

De altera differentia præternaturalis situs fœtus in exitu verba habet Hipp. in hoc Textu, & est, quando fœtus vivus manum, vel crus foras præmittit; naturalis enim situs est, quando ita disponitur fœtus, ut caput primò exeat. Ibi etiam proponit casum, quando fœtus complicatus in lateris cavitatem, & ad coxam devolvitur, & modum, quo auxilium fœtui præstandum sit, docet; in secundo casu postquam ad rectum situm redactus fuerit fœtus, ut capite cavitatem pudendi occupet; si sit difficultas in exitu, proponit Mulieri *insessum in aqua calida*, *donec Mulier refocilletur*, non quò ad vires, sed quò ad facilitatem expellendi fœtum, cum ab aqua calida pudendi partes humectatæ dilatentur valdè, & à calore aquæ fœtus vellicatus se agitet, & à motu istius, & à dilatata via facilis paratur ei exitus.

TEXT. XCVI. *Quicumque verò fœtus mortui, &c.*

Cùm in præcedenti docuerit modum extrahendi fœtus vivos, manum, aut crus in exitu præmittentes; in hoc docet modum extrahendi fœtus mortuos in prædicto statu constitutos. Operatio satis clarè demonstratur ab Hipp. & majorem claritatem accipiet Lector ab *Aquapendente, Pareo, Hildano*, & aliis Chirurgiæ Doctoribus.

TEXT.

TEXT. XCVII. *Cæterum molæ conceptus hæc causa est, &c.*

Molæ casum proponit Hipp. in hoc Textu. *Mola est massa carnea, informis, venis, & arteriis perfusa, sine ossibus, & visceribus, sed fibris musculosis, & vasis contexta, in Utero concepta ex imperfectione seminis, vel virilis, vel fœminei, vel utriusque*. Causam hujus falsi conceptus dedit Hipp. in illis verbis, *cùm multi menses modicum, & morbosum semen conceperint*. Duo continent hæc verba causam molæ integrantia; semen morbosum, & multitudinem mensium. Relictis sententiis tam Hipp. quàm *Galeni*, quàm aliorum Medicorum de entitate, & individuatione seminis, in illam Recentiorum, tamquam mihi magis probabilem, convenio, nempè ovum muliebre semine virili fœcundatum esse verum semen humanum, & in hoc totius corporis humani lineamenta reperiri, ut demonstrat *sapientissimus Malpighius* in suo *Tractatu de Ovo incubato*, in quo lineamenta Pulli nomine Carenæ designavit. Tale lineamentum ex tenuissimis constat fibrulis ita circumductis, & dispositis, ut resultet figura similis figuræ fœtus generandi. Hujusmodi lineamentum observamus in seminibus vegetabilium, & evidenter apparet in grano Fabæ, quo per medium scisso secundùm longitudinem in utraque parte plantam fabæ delineatam observamus. Ad hoc, ut animalis generatio perfectè succedat, oportet, ut particulæ dictum lineamentum constituentes à particulis crassioribus materiæ ad ovum fluxæ pro sui augmento, & alterius generis, quibus involvuntur, separentur, ad motum excitentur, servata semper sua figura, suo ordine, & situ, & motu, quo dictæ particulæ suæ potentiæ actus exercent. Hoc totum exigit ratio generationis, & augmenti fœtus, & lineamenti in ovo existentis, ut in hoc sit talis motus, quo per hunc particulæ advenientes homogeneæ illis, quæ principium dederunt lineamento disponantur, juxta figuram, ordinem, & situm lineamenti, seu istius primi principii fœtus in ovo existentis; hoc modo crescit lineamentum in ovo, & fœtus à lineamento prodiens, cum in hoc semper conservetur ratio illa motus præexistentis in lineamento. Hinc evenit, quòd si particulæ dictum lineamentum constituentes non disgregentur à partibus crassioribus ovi, quibus involvuntur, cum illis confusè remanent, & à confusione unum chaos insurgit cum imperfecta, & vitiosa generatione. Hæc disgregatio particularum seminalium ordinatarum impeditur vel à particulis crassis in ovo existentibus à Fœmina suppeditatis arctè vincientibus particulas seminales, ut ab illis extricari non possint. Hoc idem præstat acidum præternaturale in ovi materia dominans particulas seminales activas figens, vel à debilitate motus, & actionis particularum seminalium, quæ resistentiam materiæ, à qua involvuntur superare non valent, etiam si resistentia sit debilis, & hanc debilitatem susceperunt à depravata materia Fœminæ, à qua decisæ fuerunt, & à languido spiritu cum eis commixto, vel à fermento debili, quo indigent particulæ seminales ovi ad hoc, ut perfectè à crassioribus, & heterogeneis separentur, & ut in actionem validam à motu fermenti motæ erumpant. Hujusmodi fermentum recipit ovum Muliebre ab aura seminali à corpore virilis seminis exeunte, & ovo Muliebri communicata; quapropter si hoc fermentum fuerit debile, separatio particularum seminalium ab heterogeneis, & earumdem actio deficiet, ratione imperfectionis virilis seminis. Pariter actionem particularum seminalium delet quicquid figuram, ordinem, & situm earum, seu lineamenti immutare potest, cum his mutatis pereat omnis actio dictarum particularum directa ad generationem fœtus, remanente substantia ovi sub forma massæ carneæ informis. Ab his causis perfecta animalis generatio impeditur; quomodo verò ab istis efficiatur mola, dilucidandum. Supposito in ovo animalis fœcundato animam sensitivam reperiri, & in ovo etiam Muliebri, quæ licèt non tendat in generationem perfecti animalis, ob materiæ indispositionem à prædictis causis resultantem, tendit tamen in eas operationes, quas tunc temporis exercere potest dependenter ab hac materia, quæ ad dictas operationes est disposita; & quia in illo Chaos materiæ seminalis, & heterogeneæ formatæ sunt arteriæ, venæ, & sanguis per eas excurrit, cum ista materia, & dictis instrumentis anima sensitiva exercere potest potentiam nutritivam, & augmentativam, & quia in dicta materia adsunt fibræ, cùm hæ sint generationis partium prima stamina, & principia ad nutritionem istarum, & augmentationem potentia nutritiva, & augmentativa animæ sensitivæ se extendit, massam carneam rudem, & informem efformando, cùm caro non sit nisi fibrarum acervus, inter quarum spatia, & porositates sanguis concrescit; hoc modo molæ generatio, & augmentatio succedit; Quòd si non placeret animam sensitivam in mola admittere, quia in virili semine, nec ovo admitti non possit, possumus dicere materiam illam carneam informem, in quam mutatum est ovum muliebre, augeri per juxta positionem à sanguine in vasis illius massæ carneæ existentis, quam recipiunt vasa prædicta, eo modo quo in ovo perfecto recipiunt; hæc enim vasa sunt, quæ primò in ovo incubato apparent unà cum sanguine. Hujus molæ causam dicit Hipp. esse *multitudinem mensium, & semen morbosum ab illa*, nempè à multitudine sanguinis menstrui, oppressione, & pondere lineamenti supradicti configuratio rumpitur, & dissolvitur, ab isto, nempè à sermine morboso disgregatio particularum seminalium activarum à parte crassiori prohibetur, fermenti vis necessaria deficit; unde nisi imperfecti conceptus expectanda generatio; & quamvis Hipp. nisi has duas causas proposuerit, sub istis tamen comprehenduntur omnes aliæ causæ, quæ possunt eumdem effectum, qualem istæ efficiunt, producere. Hinc patet, molam non fieri nisi in fœminis viro utentibus, quia fit ex ovo, quod non disponitur ad descensum in Uterum, nisi per efficaciam seminis virilis, ut adnotavit *Graaf in citato lib.* Tria proponit signa existentem molam in Utero manifestantia: Primum *nullus motus à Muliere in ventre sentitur*, prout solitum est *in tertio mense* gravidationis percipi, *si fœtus est masculus; in quarto si fœmina;* quapropter hoc transacto, & nullo motu facto in Utero intumescente ventre, & mammis cum signis gravidationis, judicandum est conceptum non esse naturalem, sed præternaturalem, ideòque molam. Secundum *Mammæ turgidæ sunt*, prout evenit in omni suppressione mensium, & in statu gestationis in Utero. Tertium est *Lac non generari*. Turgentia mammarum plenitudinem humoris in istis indicat, & cum plenitudine Lac generandum esset. Hanc difficultatem solvemus in *Com. Text. 99.* In prognostico inquisitione dignum est, quare dicat Hipp. *si una caro est, seu fiat, Mulier perit*. Pro una carne intelligit unam molam, quæ si *permaneat in Utero per duos annos*, ut pronunciat *Hipp. in Textu*, ad talem pervenit magnitudinem, ut exire non possit, etiam per aperta, & dilatata pudenda: interdicto exitu putrescit, & à putredine mors, cùm ab ista, & Cerebrum, & cor, & pulmones afficiantur, & Uterus ipse putrescat: ubi verò multæ sunt molæ, hoc periculum cessat; nam quælibet exitum invenit pro sua magnitudine diminuta. Reliqua sunt clara. Quò ad curationem, *Clystere sanguinem ducente per anum* utitur hoc fine, ut quod compactum est, & in Utero existit, commoveatur ob consensum Uteri cum intestinis, & commoto Utero disponatur mola ad exitum, concurrente calefactione Uteri à medicamento, & à motu prædicto, à qua robur, & vim accipiunt fibræ Uteri pro expulsione. Secundò *collutiones, & subdititia*, seu suppositoria sanguinem ab Utero ducentia imperat, & horum remediorum formam in fine hujus libri describit; addit etiam hìc remedia per os assumenda, quæ sanguinem movent: & ultimò *lateris mollitudini in parte posteriori proxima lumbis, & renibus Cucurbitulam affigit scarificatam*, & tantam *quantitatem sanguinis educit*, quantam renum conservatio, & virium manutentio exigit. Colligimus ab his totam curationem hujus morbi ab Hipp. confici per eductionem sanguinis à partibus Utero proximis, & ab eodem Utero, ut molæ nutrimentum subtrahatur, & Uterus à sanguinis missione copiosa debilitatus existat, & à laxitate orificium ejus aperiatur, & mola exeat. Pro præservatione verò distinguendum priùs, an vitio seminis virilis, vel muliebris mola proveniat, ut curetur ille, à cujus semine morboso mola gignitur. Signa hujus nobis dabunt Temperamentum maris,

ris, & fœminæ, morbi, quibus frequenter sunt obnoxii, indispositiones alicujus partis, & errata in sex rebus non naturalibus; postea indagandum, an à materia crassa, an ab acido, an à debilitate spirituum, an à fermenti inertia, an à copia sanguinis causa molæ proveniat, & huic contrariis, & specificis occurrendum. Ad hanc cognitionem nos conducunt eæ, quæ mox diximus de temperamento erratis, & aliis. Vide *lib. 2. num. 62.*

TEXT. XCVIII. *Prodeunt autem puerperii purgamenta, &c.*

Textus verba sunt satis clara, ideòque expositione non indigent.

TEXT. XCIX. *At verò Lac quomodò fiat, &c.*

De Lactis generatione acturus Hipp. in hoc Textu, Lectorem remittit ad ea, quæ dixit in *lib. de Natur. Pueri num. 21. & 22.* Ibi materiam Lactis statuit esse illud *pinguissimum à cibo, & potu extractum*, quod non est nisi chylus; idcircò Recentiores Hipp. Præceptorem secuti sunt, sentiendo materiam Lactis esse chylum. Rationes, & experimenta hanc sententiam comprobantia vide apud *Martianum in Comm. hujus Textus*, & apud *Diemebroek in sua Anatome lib. 2. cap. 2.* Quomodo chylus ad mammas feratur, demonstravit Hipp. in illis verbis *Text. 21. in lib. de Natura Pueri: Cùm verò Uteri tumidi præ puero sunt, ventrem Mulieris comprimunt*; postea subjungit: *Quemadmodum si quis chorium illiniat multo oleo, & imbibere permittat, & ubi imbibit chorium ipsum premat oleum utique exiliet foras ex chorio compresso, Sic etiam si venter pinguitudinem in se habeat à cibis, & potibus, prosilit in omentum, ac carnem*, & in mammas exprimi inferiùs asserit mediis venis, quæ in mammas, & Uterum tendunt. Melius tamen Recentiores ab inventione lacteorum vasorum, & ductus Thoracici valdè illuminati modum transitus chyli ad mammas explicarunt per lactea vasa ad mammas tendentia diramata à vasis lacteis per Mesenterium dispersis, & per ramos ductus Thoracici ab hoc discedentes, antequam subclavias ingrediatur, & qui ad mammas tendunt, à quibus colligitur communicatio vasorum chyli mammis: compresso ventre à fœtu in Utero existente, comprimuntur lactea vasa, & glandula magna, à qua exit ductus Thoracicus, & ita chylus per ramificationem istius ad mammas exprimitur, à pressione glandulæ chylus in ea existens in ductum Thoracicum impellitur, & ab hoc ad mammas transit. De istis vasis vide *citat. Diameb. & Pequetum in Tractatu de ductu Thoracico.* Aliam causam addit Hipp. nempè *caliditatem, quæ ab Uteris accessit mammis.* Uterum incalescere, dum fœtum continet, manifestum est, dum magna copia sanguinis in eo colligitur, & calor fœtus ei communicatur. Calor Uteri mammis, ob consensum inter has partes intercedentem, communicatur. A calore dilatantur vasa mammarum, & capacitatem acquirunt ad suscipiendam majorem quantitatem chyli, quod exemplificat *Gal.* exemplo vasorum spermaticorum, quæ à frequenti coitu dilatantur. Hac de causa aliquando ex suppressione mensium sine gravidatione Lac generatur incalescentibus mammis à quantitate sanguinis aucta. Hujus caloris efficaciam Recentiores explicant per vim, & energiam fermenti Uteri, quæ in gravidatione exaltatur, & fermentum glandularum mammarum quiescens ad suum exercitium revocat, ea præstando, quæ calorem in mammis præstare diximus. Chylus hoc modo ad mammas delatus à glandulis ipsarum in lac præparatur, & quia in generatione lactis consumitur illud, quod in nutritione totius corporis impendendum esset, *ideò totum corpus magis evacuatur, & minus plenum sanguine fit*, ut ait Hipp. in præsenti Textu, *& quando carnes sunt densæ, ac solidæ*, ut ait Hipocr. minus lactis generatur, quia in hoc casu vasa mammarum sunt minus extensibilia, & minoris quantitatis chyli capacia, ideò minus lactis in mammis colligitur. In lactantibus verò deficiunt menses, cum parva portio chyli ex cibo, & potu facti ad massam sanguinis feratur refectioni partium debili, & diminutæ servienti, & consequenter impeditur excessus quantitatis sanguinis in vasis, à quo tamquam à principali causa fluxus menstruus pendet, quapropter hoc deficiente, necesse est, ut ille deficiat. Ab his accipimus causam, per quam in mola lac non generatur, & primò quia vasa lactea non comprimuntur ab Utero molam gestante, sicut comprimuntur, quando fœtum gerit. Secundò, quia in mola Uterus non adeò incalescit, sicut in vera gravidatione, tam ratione molæ, quæ non habet calorem, quem habet fœtus, quàm ratione sanguinis, qui in mola ob crassitiem, ob aciditatem parum caloris continet, à quo mammæ non incalescunt, quantum sufficit ad dilatationem vasorum, sed solùm quantum satis est ad excitandam lenem effervescentiam in illarum humoribus, per quam turgent.

Reliqui Textus hujus libri continent remedia pro variis morbis Mulierum, quæ non indigent explicatione.

IN LIBRUM SECUNDUM

DE MORBIS MULIERUM.

TEXT. I. *Fluxus albus in senioribus Mulieribus magis fit, quàm in junioribus, &c.*

De Uteri fluxibus acturus Hipp. in principio hujus libri universalia quædam scitu necessaria pro horum cognitione proponit; nempè quales differentiæ fluxus sint magis communes differentiis ætatum; & determinat fluxum album in senioribus esse consuetum, quia in hac ætate decrescente calore naturali, & actione fermentorum præparationi, & coctioni alimentorum, & sanguinis elaborationi præsidentium humores excrementitii crudi, aquosi, pituitosi in majori copia colliguntur, concurrente etiam ad hanc collectionem diminuta transpiratione, caloris diminutionis comite; horum evacuationi intenta natura per viam Uteri transmittit; unde fluxus albus, cùm humores prædicti sint talis coloris. In Junioribus verò, quia calor, actio fermentorum, & transpiratio totius maximè viget, rari eveniunt tales fluxus. *In utrisque*, nempè senioribus, & junioribus, *fulvi fluxus* observantur, & maximè in eis, quæ temperamenti sunt biliosi, cùm in istis etiam ætate provecta sit bilis dominium, quæ facilè cum sero miscetur, & dissolvitur ob particulas salinas, quibus talis humor abundat. *Fluxus ruber Juniores* corripit, quia sanguine florido abundant, hujus fluxus causas, & curationem exponit in hoc Textu. Causa aliquando est febris etiam in eis, quæ ob Temperamenti pituitosi, vel melancholici constitutionem obscuro, & subrubro, dilutoque sanguine scatent. *Fit fluxus ruber in Febre*, vel criticè à natura, vel symptomaticè ab effervescentia inordinata sanguinis, vel ab acrimonia caloris excedentis, vel humoris acris irritante vasorum orificia. *In abortu* est *magis* frequens fluxus hic, quàm in febre; violentia enim causæ, per quam abortus excitatur, ut sancivit *Hipp. superiori lib. num. 28.* impetum addit sanguini, à quo in majori copia, quam conveniat, expellitur. Causa est etiam *mensium* diuturna *suppressio derepentè postea apparentium*, cum immoderato fluxu sanguinis correspondente quantitati sanguinis per longum tempus retenti. *Fit etiam ex partu, & febribus*, & si sanguis

guis valdè redundet; *exit etiam à naribus*, *ab ore*, *vel à gingivis*, quibus dentes inseruntur, & in hoc casu arguenda est magna plenitudo universalis, impetum faciens non solùm contra orificia vasorum Uteri, sed etiam adversus ea nasi, & gingivarum. Proponitur fluxus à plenitudine sanguinis, ob quantitatem ratione abundantiæ istius, & ob effervescentiam febrilem, quam in Textu, auctam vocat, à bile *meraca* sanguinem attenuante, & valdè fluidum reddente. Dolores supervenientes huic fluxui, & quæ describuntur in Textu, sunt ab initio convulsionis, quæ postea ex integro apprehendit, ut in fine Textus; hæc convulsio est ab inanitione, cùm fluxum inordinatum sanguinis sequatur, & quamvis ab inanitione, est molesta, quia dum contrahitur nervus versus suam originem unà cum tendine, extrema pars istius parti solidæ fixa violenter distrahitur, & violenta distractio, cui succedit solutio continui, est dolorifica. Præterquamquod in copioso fluxu sanguinis exeunt primò partes magis subtiles spiritosæ, & balsamicæ, & magis fluxibiles, & remanet in vasis fœx sanguinis, quæ austeritatem quandam, vel acrimoniam à salibus fixis, quibus abundat, contrahit; non aliter, ac vinum in fundo dolii remanens austeritatem, vel aciditatem contrahit à fœce ibi remanente. Ab hisce qualitatibus sanguinis ad partes fluentis irritatæ, & morsæ partes descriptæ dolent. Febris à bile meraca, idest pura accenditur, quandoque in hac larga sanguinis effusione, in qua biliosæ particulæ, si in massa sanguinis fuerint copiosæ, & cum violentia exaltentur, eò quia massa sanguinis laxatur, & illis additus aer in locum expulsi sanguinis ad exaltationem promovet. Istis exaltatis, febris accenditur. Pruriginosæ sunt istæ febres, quia bilis vapores, vel serum biliosum sanguinis ad cutim delatum vellicatione, & morsu pruritum parit, & ab eadem causa etiam rigores, & sudores; ab irritamento enim materiæ acris fit rigor; vellicatis papillis cutis, vasa lymphatica in istis terminantia determinantur ad aperienda sua orificia cum effusione humoris lymphatici contenti, & ab hac effusione sudor. Curationem incipit *num. 2.* à Diœta in principio fluxus, & utitur verbo *prædicere*, à Foesio legitur *pronunciare*, & refertur ad Diœtam pronunciandam, seu imperandam. Possumus etiam legere cum *Marinello*, *prædicere oportet*, nempè periculum satis manifestum vitæ, & postea Diœtam instituere. Primo loco proponit *pharmacum ad fluxiones*, quod dicit esse descripturum, prout describit *num. 69. hujus libri*, quibus addo *Coriandrum tritum ad ℥. i. & Masticis ℥. i. fiat pulvis, & exhibeatur in decoctione Sanguinariæ*, *Lanceolatæ*, *Thuris ℥. ii. coquantur in vino, & exhibeantur omnia*, & est magnum remedium. *Pulvis Concharum marinarum, & ex Testis ovi*, à quo expulsus fuit Pullus, *Ovi etiam recentis cortex; dempta interiori pellicula, valet cum decoctione Bistortæ*, *Tormentillæ*, *& Consolidæ*, *vel cum succo Bursæ pastoris, vel Urticæ; Pervinca in vino infusa*, *vel in aqua decocta*, *summè est efficax*. Alia vide in *Aetio cit. loc. cap. 64.* hujusmodi medicamenta reiterare, & quater consulit. Hæc remedia statim exhibet, nullo alio præmisso præparante remedio, quia supponit fluxum à partu, vel ab abortu, vel à sanguinis menstrui retenti coacervatione, à quibus orificia vasorum nimis dilatantur, & nulla indigent præparatione ad hoc, ut constringantur respectu causæ, sed simplicem constrictionem indicant; nec si febris fuerit causa fluxus alia præparatione est opus, cùm ipsa adstringentia fervorem sanguinis moderentur, & impetum retundant, particulas valdè activas, & impetum facientes ad unionem strictam cum particulis crassioribus cogendo. Diœtam his remediis conjungit, cum hac reflexione, *si Febris adsit*, *sorbitione*, idest alimentis contusis, atque dissolutis utitur, quia minùs aggravant, & facilioris sunt digestionis; *si non adsit Febris*, *cibis* solidis. Diœta incrassans sit, ut colligitur ab eis, quæ in Textu ab Hipp. imperantur, & in Textu describuntur. *Ab omnibus*, *quæ humectant*, *abstinendum*. Talia sunt Balneum, olera, fructus. Diœtæ chirurgica addit remedia, & primò ligaturas proponit, non revulsionis gratia, sed cum intentione sistendi fluxum sanguinis, vel minorandi, quam modus ligaturæ patefacit. *Manus ligantur*; per manum intelligimus illud membrum, quod cubitum, & manus unita component, ut habetur *ex Lexicon Castello Brunoniano*. *Modus ligandi*, *secundùm Marinellum* consistit *in superpositione lanæ sordidæ*, seu succidæ *supra cubitum*, *& supra hanc vinculum imponere*, *& hoc cubitum cum lana stringere*, *& tali strictura*, *ut cursus sanguinis impediatur*, *eademque ligatura poplites supra genua stringere*. Secundùm Foesium verò ligamentum paratur ex Lana succida, & hoc dictæ partes stringuntur. Finis hujus ligaturæ est doloris excitationem ab omni ligatura arcta peractam impedire, ne in dolore vires per fluxum debilitatæ resolvantur, & ligatura supra lanam succidam, seu cum vinculo ex hac parato non est dolorifica; quapropter ab ista vires nihil detrimenti recipiunt; sanguis verò immobilis circa partes ligatas stagnans minorem facit quantitatem sanguinis in vasis non ligatis. Minor copia sanguinis velocitatem istius, & impetum minuit, hisque diminutis orificia vasorum constringuntur, diminuta vi agentis, nempè velocitatis, & impetus, à qua aperta fuerunt, tanta virtutis in orificiis vasorum remanente, quantam exigit resistentia virtuti dicti agentis, & quanta satis est ad sui clausuram. Hac ratione fluxus sanguinis naturaliter sistuntur, nempè à præcedenti fluxu sanguinis, debilitata velocitate, & impetu remanentis, facilis fit orificii vasorum constrictio. Hoc præceptum Hipp. æstiment Medici, obliteratum ad usum reducant. Præter ligaturas, *Cucurbitas sub mammis applicat*, *modò uni*, *modò alteri*; si verò spirandi difficultatem pariant, abstinendum ab applicatione illarum; nam in virium languore, qualis est in copioso fluxu sanguinis, respiratio difficilis valdè noxia, & lethalis esse potest. Hujusmodi remedium est revulsorium, quia sanguinem ad Uterum fluentem, ad mammas trahit ob consensum inter istas partes intercedentem. Sanguinis detractionem prohibet, quàm promisit, imò imperat in *lib. de sterilibus num. 24.* fluente sanguine copioso ab Utero. Pro hac contradictione tollenda notanda verba *citat. text. de steril.* quæ sunt, *& si vires sufficiant*, *ante hac omnia venam in manu sinistra secato*, & habemus virium constantiam pro sectione venæ in fluxu sanguinis Hippocr. requirere, quæ cùm non supponatur in casu proposito in hoc Textu ratione copiosi, & violenti fluxus sanguinis à partu, & à febre, quæ supponuntur causæ hujus fluxus, & ratione symptomatum in Textu descriptorum, à quibus vires prosternuntur, sanguinis missio prohibetur, & monemur, venam secandam in principio fluxus sanguinei, cùm tunc vires constent, ubi verò protractus fuerit, à venæ sectione supersedendum, quia vires non constant, nec nisi parvam missionem sanguinis sustinent, quæ non sufficit ad integram revulsionem, prout patet ex doctrina circulationis sanguinis. Cùm verò in Partu copiosa sanguinis effusio succedat, à qua vires debilitantur, & incerti simus de superventuro fluxu non possumus in principio post partum venam cum ratione secare. Hic etiam valet ratio petita à fluxu pendente à redundantia sanguinis, & à fluxu pendente à laceratione vasorum, & à febre. In primo casu convenit venæ sectio minuens redundantiam; in secundo non convenit, quia venæ sectio non unit vasa lacerata, & nisi superveniat suspicio inflammationis in parte ob nimium concursum, & stagnationem sanguinis in ea, non convenit missio sanguinis; febrem rarissimè sanguinis missio in principio minuit, & præcipuè eam, quam parit bilis meraca, imò hanc auget. Ultimò curam complet cum subditiis sanguinem sistentibus, aperta vasa uniendo, & scissuram glutinando; hæc ab Hipp. proponuntur *in fine hujus lib. num. 69.*

TEXT. III. *Et si quidem ex fluxionibus Mulier evaserit, &c.*

A copioso fluxu sanguinis multas emanare calamitates natura prostrata, fermentis omnibus digestioni alimentorum, mutationi in sanguinem chyli, & excrementorum segregationi præsidentibus alteratis, atque depravatis, quotidiana demonstrat experientia. De Cachexia pituitosa, seu serosa ab immoderato fluxu sanguinis prodeunte, agit Hippoc. in hoc Textu, ut ostendunt symptomata descripta; *Uteri præter rationem*

semper

semper hyant, idest orificia vasorum in illum terminantia sunt aperta, humiditatem, & serum in eorum cavitatem effundendo, per quod semper humidi sunt, & aditus patet etiam sanguini, qui sero mixtus excretionem similem succo carnis crudæ exhibet. Orificia vasorum aperiuntur non ab impetu, non à plenitudine, non à ruptura, vel ab erosione, sed à relaxatione fibrarum orificium dictorum vasorum constituentium, ab humido dictas fibras irrigante continuo peracta, cum extinctione virtutis elasticæ, impotentiam contractionis, & occlusionis orificiorum inducente; unde perpetua apertura illorum. Curationem proponit primò cum *vomitu*, non valido medicamento excitato, sed moderato, quale est *radix Asari*, *Sal album vitrioli*, *Decoctum corticis Rafani*, *& florum Camomillæ*, & colligitur ex eo, quod nihil proficientibus propositis remediis & vomitu, *Veratrum* exhibet, validum vomitivum, consequenter in principio validiori non est usus. Vomitus imperatur, ob evacuationem serosi, & pituitosi humoris redundantis, qui à toto etiam per vomitum purgatur, ut alibi demonstratum est; ad hanc purgationem requiritur robur virium, quod sæpè deficit in dicta excrementorum redundantia quale verò fuerit hoc robur, tale medicamentum vel debile, vel validum in magna, vel parva quantitate correspondeat dicto robori necesse est. *Jejuno stomacho* propinandum vomitivum, ne à cibo virtus irritativa illius sine fructu retundatur; *post vomitivum cibus exhibendus*, ut ventriculus recreetur, & ne magis deficiat in suis actionibus, cùm sit debilis ab alteratione remedii. *Modicus sit cibus*, & semel in die, & exsiccans. Potus sit *vinum meracum*, à quo corroboretur calor nativus in fluxu debilitatus, & ab eodem exsiccetur portio superabundantis seri. Addit ad exsiccandum *deambulationes*; quapropter apparet totam curationem consistere in purgatione redundantis humoris, quæ si valida, & unica vice non permittatur à viribus, per epicrasim molienda cum *pil. melanagogis*, *vel Tartareis*, *vel de Ammoniaco Querc.* omni die acceptis *ad* ℈. *i.* per decem dies; & postea non solùm Diœta, sed etiam remediis exsiccandæ reliquiæ humoris, & calor debilis remitendus. Hæc omnia præstant decocta ex *Sassafras*, *Lentisco*, *Junipero*, *Ligno sancto*, *China*, *cum herbis cæphalicis*. Abstinendum à balneo calido, quia fundendo humores, serositatem auget; utendum frigido, ob rationem quam dedit Hipp. in *lib.* 2. *de Diœta num.* 20. *Si hisce non curetur morbus ad veratrum validum* vomitivum *confugit*, & ad purgationem capitis. Ratio hujus purgationis est debilitas cerebri contracta ab effusione immoderata sanguinis, per quam non solùm retinet copiam seri redundantis in eo, cùm non valeat per emunctoria sua expellere, sed etiam bonum sanguinem secundùm qualitates primas, & secundas alterare valet, cum continua generatione humoris pravi, à quo impletur, ut patet à tumore faciei, & oculorum, ideò purgandum caput. Purgatio facienda Errhynis. *Martianus in Com. lib. de affect. vers.* 21. vult fieri purgantibus electivè, & ex his compositis errhynis. *Succus Cyclaminis* valdè præstat in educendo quocumque humore à capite per nares attractus, in morbi contumacia imperat usum eorum; quæ scripsit pro sterilibus, & teste etiam *Martiano* sunt ea, quæ continentur in *lib.* 1. *de Morbis Mulierum num.* 25.

TEXT. IV. *Considerare porrò oportet etiam naturas Mulierum*, *& colores*, *& ætates*, *& tempora*, *& locos*, *& ventos &c.*

In hoc Textu pro coronide præcedentis curationis, & omnium morborum Mulierum sanatione proponit circumstantias valdè necessarias ad curationes dictas rectè peragendas, Circumstantias proponit in Textu. Hìc adnoto vini colorem esse subfuscum rubrum. Usus istarum circumstantiarum in hoc consistit, si v. g. Mulier sit temperamenti valdè humidi, & morbus Uteri ab humiditate procedat, exsiccantia contraria validiora adhibenda in curatione; si verò temperamenti fuerit sicci, & morbo humido laboret, mitiora exsiccantia eligenda. Eadem animadversione considerandi sunt loci, & venti, quatenus per hos corpus fit vel humidum, vel calidum, vel frigidum, vel siccum; nam si in temperamento humido, & morbo humido locus regionis sit siccus, & venti aquilonares exsiccantes regnent, exsiccantia mitiora præscribenda; è contra si locus humidus, & venti humectantes, efficaciora, & aer à loco, vel vento alteratus, extrinsecis deducendus est ad naturam remedii requisiti à morbo ægrotantis.

TEXT. V. *Si fluxus in Uteris obortus fuerit &c.*

Fluxum sanguinis vitio Uteri hìc proponit Hippocr. ut patet à causa ibi assignata, nempè *abortus*, *& menses* per multum tempus *suppressi*, *& cum impetu* postea *erumpentes*, utraque causa Uteri vitium præsupponit. Abortus cùm sit præternaturalis, causam præternatulem in Utero requirit, & cùm in hoc violenter separetur placenta cum fœtu ab Utero, cum aliqua ruptura vasorum, hæc vitium in Utero ponit, & copiosi fluxus in abortu semper sunt, cum magna vasorum aperitione, vel ruptura. Retentio diuturna menstruorum vitium in Utero, à quo menses detinentur, satis clare manifestat; patet etiam à symptomatibus in Textu descriptis, nempè *à duritie ventris*, *& à dolore ejusdem per contactum*, quæ Uterum affectum esse indicant. In utraque causa fit fluxus sanguinis, quia à qualibet earum nimis dilatantur, vel rumpuntur vasa Uteri; Ita quælibet ex his duabus causis in Utero præternaturaliter existens dictæ aperitionis, vel rupturæ vasorum effectiva, erit causa fluxus sanguinis vitio Uteri. *Febris acuta* ab abortu præcisè excitari non potest, sed solùm ratione dispositionis pravæ in sanguine existentis, vel in aliqua parte aptæ febrem acutam excitare. Nam abortus, nisi ratione doloris cum eo conjuncti, Febrem acutam excitare valet, & dolor non valet efficere febrem acutam, nisi sit mala dispositio in sanguine, vel in parte, & dolor tunc est causa excitativa, non effectiva. Dispositio sanguinis prava est redundantia excrementorum in eo naturam fermenti præternaturalis retinentium, quæ à turbatione in massa sanguinea inducta solvuntur, & disgregantur à particulis, quibus uniebantur, & quæ illarum motum, & actionem reprimebant; unde soluta dicta fermenta hanc exercent cum fermentatione valida massæ sanguineæ febris acutæ excitativæ. Vel dispositio prava est in parte latens, & sopita, quæ à dolore ad actum reducitur cum febre acuta. Nec fluxus sanguinis præcisè valet febrem acutam excitare, licèt turbationem in motu particularum sanguinis inducat, sed non talem, qualem exigit febris acuta, sed solùm talem, qualem requirit pulsus alteratio, non inordinata, sed paulò frequentiorem pulsum respectu sui naturalis motus efficiens. Quapropter si ab abortu febris acuta excitetur, hujus causa non est abortui tribuenda, sed dispositioni pravæ in massa sanguini, vel in parte existenti. Sanguis menstruus diu retentus, exitum cum impetu à fermentatione in locis obstructis concepto sibi parans, eodem impetu totam massam sanguinis exagitare, & fermentare valet cum febris acutæ suscitatione, si particulæ activæ mobiles, fermentativæ sanguinis in vasis Uteri existentes, quibus maxima vis inest per evaporationem toti massæ sanguinis communicentur. *Tumor ventris* non potest aliam causam habere, nisi fermentationem sanguinis in Utero, à qua *venæ etiam duræ*, *& renitentes fiunt*, dum sanguis à fermentatione tumet, & intumescentia venas implet, & duras, & renitentes reddit. Cætera symptomata explicantur per ea, quæ dicta sunt superiùs, & ex dictis in hoc Textu. Curationem incipit ab Utero, quia pars primò affecta; & *grossum*, idest Ficum primò ab arbore erumpentem, & flos ficus dicitur, Utero apponit, hanc cribratam exposcit, quare exsiccanda, & contundenda, ut cribrari possit. *Postea refrigerantia Uteri regioni apponit*, ut sedetur fermentatio humorum in isto, & cùm hac tumor, & durities auferatur, *cavendo*, *ne horreat* à frigiditate, quia horror est nuncius imminentis inflammationis; postea adstringentia intus, & extra applicat, & cibis in eumdem finem siccissimis utitur pro Diœta. *Si intumuerit*, *post sedatum fluxum*, purgat per inferiora, per quam partem Uterus principalis pars affecta faciliùs ab excrementis contentis mundatur; *postea suffitu exsiccetur os*; & modum utendi habes *num.* 74. *hujus libri*.

TEXT. VI. *Ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victimæ recens mactatæ, & grumi pellucentes, &c.*

Alteram differentiam fluxus rubri proponit Hipp. in hoc Textu, & resultat à calore sanguinis, qui est rutilans, & splendidus, qualis à victima exit; talis color est adeò intensus, & perfectus, ut in grumis ejusdem, qui nigrescere solent semper conservetur. Hujusmodi color est proprius sanguinis valdè biliosi, idest summè calidi, & spiritu fœcundi; à calore enim, & spiritu talis color producitur cum substantiæ textura huic colori congrua, & necessaria eumdem colorem habet sanguis arteriosus. Quapropter censendum hunc fluxum succedere, vel in temperamento bilioso, vel à sanguine arterioso, in quo semper est hujusmodi color. Alterum fundamentum hujus differentiæ deducitur à causa hujus fluxus assignata in hoc Textu, in illis verbis, *Morbus hic ex partu maximè corripit, si quid in ipsa* (parturiente) *aliquid dilaniatum non prodierit, sed intus computruerit, & fœtus exasperatus fuerit*, per quæ supponit ad exitum in partu destinatum aliquid non exiisse, sed in Utero remansisse, & putredine acre factum irritare orificia vasorum, & arteriarum, ut aperta maneant, sanguinemque rutilum, & splendentem profundant, dilaniari non potest, nisi secundina secundùm aliquam partem illius, ut sæpe contingit, & in Utero remanens ibi putrescat. Potest etiam in separatione secundinæ ab Utero hic dilaniari in aliqua parte, secundum superficiem, & portio dilaniata remanere in Utero, & putrescere non solùm quod dilaniatum est, sed etiam locus dilaniatus cum arteriarum dilaceratione in separatione prædicta, vel exesione per putredinem loci dilaniati, à quibus, arteriis dilaceratis, succedere profusionem descripti sanguinis necesse est. Quid intelligendum sit pro Fœtu exasperato, valdè obscurum est, nisi metaphoricè accipiatur, prout accipitur in Irato, qui dicitur etiam exasperatus; & sicuti Iratus membra inordinatè, incompositè, & violenter movet; ita fœtus, si hoc modo moveatur, in exitu potest dici exasperatus, & in hoc motu potest dilaniari portio integumentorum, quibus tegitur, & etiam cum violentia motus, facta separatione secundinæ ab Utero, aliqua portio tenuis istius discindi potest cum ruptione arteriæ, & effusione sanguinis valdè floridi. Causæ descriptorum symptomatum patent ex dictis, & reliqua in Textu sunt clara. Curationem aggreditur, primò *spongiam humidam* dolenti parti admovet ad removendum dolorem, ut ipse fatetur, in quo humido spongiam humectet, non explicat; modus tamen loquendi indefinitè demonstrat loqui de humido generico, quale est *aqua*, & non calida, qua usus est semper in sedandis doloribus, quia hæc fluxum sanguinis majorem efficeret, sed *frigida*, quæ ad sistendum sanguinem multùm valet; talem esse Hipp. intentum, declarant subsequentia verba, *aut linteum tenue, molle, rasum aqua frigida madefactum*, hoc habet vim alternandi, ideò postpositum hoc adverbium spongiæ, & additum linteo aqua frigida madefacto, exprimit usum vel spongiæ, vel lintei, & si hoc aqua frigida humectat, idem dicendum de spongia humectata aqua frigida. Ad sedandos dolores aqua frigida usum esse Hipp. ex variis locis colligimus, & præcipuè in doloribus à fluxione partium externarum, quia fluxiones sistit, quæ sunt in motu, & quæ in parte hospitantur incrassat, & incrassatæ minus affligunt, dum aculei suarum particularum obtunduntur. Præterquamquòd sensus partis à frigido mortificatur, unde causa dolorifica minus sensibilis est organo tactus. Adnoto, hoc remedium non esse exercendum in principio, si sit ab abortu, sed tolerandus exitus sanguinis in ea quantitate, quæ in abortu solet effundi. Secundò menses moventia exhibet. Præter rationem videtur menses moventia exhibere, ubi fluxus est sanguinis ab Utero; nihilominus habito respectu ad ea, quæ superiùs dixit Hipp. est omninò rationabile; ait enim, *hujus fluxus causam esse quid dilaniatum non prodiens, ad hoc, ut prodeat, menses moventia exhibeantur*. Tertiò incrassantia proponit maximè convenientia, ubi sanguis cum nimia fluiditate, & motu, prout in casu præsenti peccat, miscet verò *Origanum*, & *Pulegium*, & *Rutam*, quæ attenuant, & calefaciunt, ut calorem à fluxu debilitatum sustineat, & augeat, ne ab incrassante materia exhibita suffocetur, & ut duobus symptomatibus timendis occurrat, impotentiæ nimirum motus, & pusillanimitatis. Impotentia provenit à spirituum paucitate; hos multiplicant prædicta remedia. Pusillanimitas, quæ non est nisi languor, sive frigus spirituum, quod obstat, ne anima in ea exequenda tendat, quæ perageret, si isto frigore destitueretur. Hoc frigus tollit Origanum, & alia dicta. Ab his præceptum deducimus, ubi symptomata sunt valida, non solùm morbo, sed etiam istis esse occurrendum, & remedia esse miscenda, ubi remedia, quæ morbum oppugnant, sunt symptomatibus contraria, ut in casu nostro, in quo pro curatione fluxus conveniunt incrassantia, quæ spiritus inviscando opprimunt, & impotentiam, & pusillanimitatem augent, tunc huic damno obviandum, cum Hipp. corrigendo leniter virtutem remedii symptomatibus minimè convenientem, & in casu nostro pro fluxu conveniunt incrassantia, hæc nocent languori, & pusillanimitati, corrigatur incrassans aliquo modo attenuantibus, ut *Pulegio*, *Origano*, *Ruta*. Hæc, & alia descripta adhibenda, donec fluxus, & dolor intermiserit. Possunt etiam remedia sanguinem sistentia suprà descripta præberi, cum cephalicis calidis mixta, ita tamen ut adstrigentium vis sit superior. Quartò *diminuto verò fluxu, & dolore, ea, quæ sursum, vel deorsum movent, & purgant, exhibenda*, ob rationem dictam superiùs de Cachexia ab immoderato fluxu sanguinis; sint verò levia ob virium debilitatem. Quintò *Lac coctum, vel crudum bubulum* propinat, non solùm ad sanguinem incrassandum, sed etiam ad ejus calorem nimium, & acrimoniam moderandam, quam sanguinem floridum semper habere supra diximus, cùm bilis saltem naturalis in eo redundet, *prout opportunum esse visum fuerit*, idest ubi multum incrassandum, Lac coctum, ubi minus, crudum; ubi major acrimonia, & calor, crudum, ubi minor, coctum. Pro quantitate determinanda consulendum robur ventriculi; Cùm verò ut plurimum sit languidum, tutior via est à parva quantitate incipere, & hanc paulatim augere, donec ad libram unam, & duas perveniamus. *Hic morbus* dicitur ab Hipp. *debilis*, quia longus, *& est lethalis*, *& paucæ ex ipso effugiunt*.

TEXT. VII. *Cum Mulieri sanguis ab articulis fluxerit, &c.*

Difficilis proponitur Textus, dum in hoc describit Hippocr. fluxum sanguineum Uteri per sanguinem ab articulis provenientem, *à lumbis*, *& coxendice*, & certò nobis constat sanguinem ad partes non deferri alio instrumeuto, quàm arteriis, quæ in Utero multæ conspiciuntur, numerum venarum valdè excedentes, & nulla arteria ab articulis, & coxendice diramatur ad Uterum, neque à lumbis propriè loquendo descendit arteria ad Uterum, nam quæ superiorem uteri partem investiunt arteriæ à vasis seminalibus, antequam præparantia vasa efforment, discedunt, & per has nullum obtinet consensum Uterus cum regione lumbali, vel renum, cùm prædicta vasa præparantia ab arteriæ Trunco descendentis, à quo etiam arteriæ emulgentes procedunt, diramentur; nulla verò arteria à renibus ad vasa præparantia semen, vel ad Testes, nec ad Uterum protenditur; sicut nec à regione lumbali; quapropter nec à lumbis materia Utero subministrari potest. Et si cum lumbis, & renibus, & Utero videatur mutuus esse consensus, hic potest provenire à proximitate arteriæ emulgentis, & arteriæ seminalis, quarum origo à Trunco magnæ arteriæ proximæ habetur, non ab eo, quod vasa sint connexa, ut à renibus per hæc, & à lumbis Uterus materiam suscipere valeat. Quibus stantibus, non potest asseri cum Hippocr. dari *fluxum sanguinem Uteri ab articulis, coxendice, & lumbis provenientem*. Pro hac difficultate enodanda consideranda qualitas fluxus ab Hippocr. descripta, & etiam materia familiaris articulorum. Sanguis exiens in hoc fluxu est mixtus cum glutinoso humore, ait enim Hipp. *glutinosam est simul cum sanguine*, sanguis non est glutinosus, sed glutinosum est cum sanguine mixtum, speciem referens illius humoris glutinosi, mucilaginosi, pellucidi, spermati similis in ligamentis, & ossium articulationibus existentis, & qui synovia à *Paracelso*, *& El-*

& Elmontio nuncupatur, & ab harum partium vulneribus, ſicut etiam ab illis magnorum nervorum extillare Chirurgi obſervant, & à præciſis pedibus vituli recenter mactati profluere à Tybiis, docet experientia; ob ſimilitudinem humoris glutinoſi ab Utero cum ſanguine fluentis cum ſynovia, ſeu humore articulorum Hipp. hunc fluxum ab articulis vocat. Hunc fluxum ſanguinis cum glutinoſo humore mixtum aliqui Medici exiſtimant eſſe fluxum ſanguineum ab Utero, cùm hic nullam habeat partem in hoc fluxu, ut probat Hippoc. ſubſequentibus verbis, *Illud verò, quod ab Uteris, & cavis venis fluxit ſanguis purus eſt*, cum hic purus non ſit, ab Utero non procedit. Unde proveniat hic fluxus, clarè decidit Hipp. in illis verbis, *Cum Mulieri ſanguis ab articulis fluxerit*, cum verò hic fluxus ab articulis ob rationes ſupradictas evenire non poſſit, inquirenda alia cauſa, & origo, quam mihi videtur demonſtrare Hipp. in illis verbis, *Quum Mulieri ſanguis ab articulis fluxerit à partu, aut à labore corruptæ*, ideſt vitiatæ, & contaminatæ; quo vitio? Illo, quo glutinoſum in ſanguine colligitur, & eſt indiſpoſitio ſanguinis, per quam ſerum iſtius ex ſui natura concreſcibile concreſcit, & in glutinoſum quoddam corpus tranſit, quod cum ſanguine per Uterum exit. Cauſa concreſcentiæ ſeri eſt calor, & experientia hoc docet, cùm ſerum ſanguinis non urinoſum moderato igne alteratum, tamquam albumen ovi concreſcat; à partu, à labore incaleſcit ſanguis, ut demonſtrat alteratio pulſus in frequentia, & turgentia in utroque caſu ab hujuſmodi calore ſerum ſanguinis pro diſpoſitione naturali ad concretionem aucta concreſcit citò. De hoc ſero concreſcibili videantur Recentiores. Hæc eſt cauſa glutinoſi in ſanguine exiſtentis; & quia hoc glutinoſum eſt à materia ſeroſa, quæ naturaliter fluit ad articulos, fluxus ſanguinis cum hac materia dicitur ab articulis, non ratione partis, ſed ratione materiæ. Cauſa fluxus eſt eadem, nempè calor in partu, & labor; ab his enim orificia vaſorum Uteri dilatantur, & magis à conatu partus; per hanc dilatationem fluxus ſuccedit, quem faciliorem reddit impetus ſanguini communicatus à calore partus, & à labore. Curationem *ſuffitu* incipit, eò quia intendit Hipp. indiſpoſitionem Uteri in dilatatione vaſorum conſiſtentem primò tollere, cùm hac permanente nullus ſit fluxui finis. Suffitus deſcribitur unà cum modo executionis. Solùm adnoto, *Zeam* eſſe Speltam. *Semodium*, legit *Foeſius*, *ſemiſextarium*, pendet *uncias decem*, & ſecundùm *Rhodium uncias ſex cum dimidio*. *Semen ſerpentis*, apud aliquos eſt *Semen ſanctum*, dictum forſan ſemen Serpentis, eò quia *vermes enecat*, & nomen Serpentis. Antiqui omni reptili adaptabant; propriè tamen accipitur pro *Canabel*, quod nil aliud eſt, quàm terra quædam arenoſa ab aere cadens tempore pluviæ, quæ vermes enecat, & qua feruminantur vaſa fictilia rupta: ita habet *Matthiolus in Tractatu de Semine ſancto*. Ultimo loco *Semen Eryſimi torrefactum exhibet*, *ſi ſatis habuerit ægra;* legit Foeſius, *quòd ſi ſatis eſſe videatur*, ideſt pro reſtrictione fluxus ad corrigendum viſcoſum mentem convertit Hipp. ſemine eryſimi, à quo attenuatur humor glutinoſus, torrefacit hoc ſemen, ut aliqualem adſtrictionem acquirat, quo fine *Rhaubarbarum* torrefit pro alvi fluxu, & habemus præceptum miſcendi attenuantia, cum adſtringentibus in hoc, & ſimilibus caſibus. Reliqua in Textu ſunt clara.

TEXT. VIII. *Fluxus fulvus fluit, velut ex ovo vitioſo, &c.*

Explicatis fluxibus ſanguinis per Uterum ad fluxus diverſi coloris explicationem tranſit, & primò ad *Fulvum*, quem diſtinguit in incipientem, & in perſeverantem. In incipiente dicit, *colorem* illius *eſſe ſimilem colori ovi vitioſi*, in quo prædictus color obſervatur, & talem in ovo vitioſo, ſeu corrupto inſpicimus.

Dubitari poteſt, an à putredine in Utero vitio iſtius concepta hujuſmodi colore tingi poſſint humores in eo corrupti, vel cum tali colore à venoſo genere accipiat Uterus. Dubium enodabit conſideratio temperamenti ægrotantis, quòd ſi non fuerit bilioſum, nec calidum, & Uteri vitiati ſigna extiterint, vel aliquod infortunium ei contigerit, ab Uteri vitio hunc fluxum pendere decidendum. Si temperamentum fuerit bilioſum, nullo apparente ſigno vitiati Uteri à toto credendum, & in hoc caſu graveolentiam ab Utero ſuſcipiunt, vel ob moram, vel ob vitium iſtius; nam ſi putredinem in maſſa ſanguinis contraheret, febrem excitaret, de qua nullam mentionem facit Hipp. in hac prima parte; quapropter in hoc fluxu ſemper eſt vitium Uteri, quotieſcumque adeſt graveolentia in materia fluente ſine febre, etiam ſi ad fluxum concurrat vitium totius; *Uterum inflammari* dicit, hoc eſt incaleſcere. Nam apud Hipp. Inflammatio ſine febre incaleſcentiam ſignificat. Hæc incaleſcentia non eſt accipienda tamquam cauſa fluxus, ſed tamquam effectus, eò quia Textus priùs ſupponit fluxum, quàm incaleſcentiam. Dolores in prædictis partibus ſuccedunt dependenter à connexione cum variis partibus; nam collum Uteri ſecundum partem anteriorem mediante Perithonæo, veſicæ, & pubis oſſibus, poſteriùs inteſtino recto, & oſſi ſacro connectitur, ac circa pudendum cum ano coaleſcit, à lateribus Perithonæo cohæret, & Ilio oſſi per ligamenta unitur, & Utero affecto omnibus iſtis partibus affectio fit communis. *Multa prodeunt*, ideſt fluxus eſt copioſus ob quantitatem materiæ ad Uterum fluentis, ob debilitatem partis recipientis, dum ob hanc tarda ſuccedit in ſuis vaſis circulatio, & ob moram contenti humoris corruptio in majori quantitate contingit, quam ſi circulatio celeri motu perageretur, & ex perſeverantia fluxus *celeriter* fluit materia, ideſt cum frequentia, itaut fluxus continuus evadat; à continuo fluxu via iſtius magis ſemper dilatatur. Perſeverante hoc fluxu, putredo major incaleſcit, ut ſuccedit in omni putredine, ob tritum axioma, *Putridum tangens non putridum, facit putridum*. Hoc putredinis augmentum indicat Hipp. in illis verbis, *Quæ reſtant putrefacit, quam maximè id fieri poteſt*. Hic ſtatus fluxus cum magna putredine diſtinguitur à rigore, quem parit humor vellicans, partes membranoſas, quas habet Uterus, *quod fluit eſt ſimile ſucco à carnibus aſſatis* ſtillanti, & incipientem vaſorum corroſionem indicat, à qua fluens ſanguis guttatim, & mixtus humori excrementitio dictum colorem imprimit, & eſt principium ulceris, & hoc innuit Hipp. quando in curatione dixit; *Si verò ex hac Diœta ab inflammatione, & ulceratione liberentur*. Febris cum iſtis ſymptomatibus conjungitur; ubi enim adeſt inſignis putredo cum principio eroſionis alicujus partis, febris accenditur. Cauſam non indicat apertè Hippoc. hujus fluxus, ſed à putredine, à calore, & acrimonia propria bilis in humore putrido colligimus eſſe calorem Uteri putrefactivum, qui ſemper magis augetur à putredine, ut videatur proprius inflammationis; hæc eſt cauſa efficiens; materialis non poteſt eſſe, niſi ſerum multa bile ſaturatum, quod ſupponit Hipp. purgando totum vomitu, & purgatione. Prognoſticum hujus morbi, patet à Textu. Curationem incipit, *ſi abſit Febris à vomitivo valido*; nos contenti erimus moderato aliis in locis deſcripto, poſtea intermiſſis aliquibus diebus purgans per alvum exhibet, ut cacochimia in ſuperioribus, & inferioribus vaſis exiſtens minuatur. Secundò Diœtam conſtituit, à qua *fluxiones aquoſæ, & tenues fiant*, ut cum his conditionibus materia in Utero exiſtens citiùs purgetur; purgatio enim Uteri præparanda eſt, ut humores fluidos faciamus, ut de alvi purgatione ſancivit Hipp. Talis Diœta nobis regula debet eſſe pro determinandis medicamentis, quæ valdè fluxiles reddunt humores, & ſunt, quæ moderatè attenuant, decoctio iſtorum exhibeatur, ab aqua, vel jure, in quo decoquuntur fluxibilitatem majorem accipiunt humores. Tertiò humore fluxibili, & aqueo reddito medicamentum aliquod ex deſcriptis ad fluxum Uteri in fine hujus libri à *num.* 69. uſque *ad* 77. exhibet *manè jejuno ſtomacho*, & talia medicamenta ſunt adſtringentia, & fluxum gumorum cohibentia, & cum iſtis medicamentis aliam Diœtam imperat à priori differentem; debet enim hæc convenire cum medicamentis adſtringentibus, & incraſſantibus. Quartò Utero providet, quatenus eſt inflammatus, vel concluſum ejus orificium, cùm hæc ſint impedimenta curationis, & de his actum eſt ſuperiùs. Quintò his remediis non cedente fluxu caput purgat, ob rationem alibi dictam, & hæc purgatio *errhynis, & maſticatoriis* promovenda, ut alibi pariter determinatum eſt. Reliqua in Textu ſunt clara. Solùm adno-

to, ſi

to, si curetur Mulier, & Uteri humidi remaneant, hoc est ab eis extillet aliqua humiditas, sine molestia exsiccandus est Uterus, sed solùm suffitu, cujus normam dedit Hippoc. in fine hujus *lib. num.* 74. & adnoto, Diætam exsiccantem proponi ab Hippoc. in illis verbis, *frequenter jejuna vomat; & posteà parum prandeat*. De curatione fluxus cum febre, quam aliquando conjungi cum hoc asseruit in Textu, non agit Hippoc. vel quia desperet de curatione, vel quia sit curandus eo modo, quo ulcera Uteri curantur, quo modo verè est curandus, & talem curationem superiùs exposuit.

TEXT. IX. *Fluxus albus fluit, velut alba asini urina, & in facie sunt Tumoris albi, &c.*

Fluxum album hìc describit Hippoc. cujus causam deducimus à Textu per illa verba, *aut etiam vomuerint velut acidam aquam*. Acidum superabundare hic vomitus indicat, non solùm in ventriculo, sed in universa massa sanguinis, & præcipuè in istius sero, quod ob vitium sanguinis, vel ventriculi redundat magis, quàm status naturalis sanguinis requirat, ut demonstrant accidentia in Textu descripta. Serum acidum hoc habet proprium, ut in vasis nullam patiatur coagulationem sensibilem, sed unà cum reliqua massa in minimas particulas divisum fluit; ubi verò ab arteriis in porositates partium, vel canaliculos in istis excavato effunditur, ob dispositionem, quam habet ab acido ad concretionem, seu incrassationem, in istis si diù moretur fixatur, & remanet cum tumore partium recipientium, & quæ in Textu enumerantur symptomata superveniunt; in aliquibus crassitiei signa observantur; nam *si præsseris digito, notæ*, seu vestigia pressionis parti pressæ *imprimuntur velut in fermento*, cùm in particulis humoris serosi coagulati non adsit virtus elastica, per quam particulis compressis, ablato opprimente, ad pristinum situm reductio permittitur. Hujusmodi serum cum sanguine ad Uteri vasa delatum continuo cursu sua aciditate irritando sibi exitum parat frequenti fluxu extra pudenda: Copia hujus in Utero colligitur, quia est via expurgationi destinata, & tanta est, ut gravitas, & dolor in eo persentiatur, cum ob quantitatem exitus materiæ fluxæ retardetur, & consequenter ut in copia congregetur in vasis Uteri necesse est, non obstante aciditate irritante, & copia ejusdem seri delata ad glandulas, à quibus ductus salivales oriuntur; *Os saliva implet*, & ab acido salivæ vel manifesto, vel occulto *ulcera in ore fiunt*, & ab eodem in ventriculum per glandulas tunicæ villosæ effuso mordentur illius membranæ, & præcipuè si jejuna sit; nam tunc deficiente acidi moderatore, qui est cibus, majorem in sua actione vim obtinet. *Ascensus per acclivem locum difficilem inducit respirationem*; nam ratione hujus motus copia sanguinis ad pulmones tendit, qui cùm ob spirituum inopiam tardè circuletur, hæc in pulmonibus stagnat, ejus vasa implendo, & oppressione motum liberum, & expeditum eorum prohibendo difficilem facit respirationem. Ab eadem copia seri implente vasa, & porositates partium inferiorum cum tumore oppressi musculi, & nervi illarum motus impotentia corripit, quam majorem facit spiritus animalis penuria, & inertia, & impeditus eorumdem influxus ob impeditam ab opprimente nervos humore viam. Deficientia spiritus vitalis in humore stagnante, quia serosus partim, & etiam terrestris non ita calefacit partes extremas, ut frigori aeris ambientis non sit superior; ideò ab hoc refrigerantur. *Pustulæ in maxillis rubentes, parvæ, aquosæ, & malignæ*. Difficile est concipere, quomodo in redundantia seri, & in sanguine spiritu depauperato possint reperiri pustulæ rubentes in maxillis, quando faciei *tumor* est *albus, & partes ambæ sub oculis tument, & hydropiformes* sunt, *& color totius corporis est exalbidus*. Nihilominus cùm in tali habitu corporis ab Hipp. descripto tales pustulæ sensibus appareant, de existentia istarum non est dubitandum, quomodo dubitandum est de causa, quam elicio à natura massæ sanguineæ in hoc habitu, in quo serum crassum, quia facilè coagulabile redundat, & sanguis pro majori parte etiam crassus, quia spiritu vitali depauperatus; unde remanet solùm aliqua portio sanguinis tenuis, & spiritosi, à quo actiones vitales, licèt debiliter, conservantur. Hic sanguis suum habet serum, non adeò crassum, & cum per circulationem deponatur portio sanguinis hujus in porositatibus partium ab humore crasso, aliquæ particulæ istius detinentur in superficie cutis, quæ effervescendo, & fermentando ob impeditum motum pustulas rubras efficiunt, quæ rumpuntur, aquam effundunt, dum serum cum sanguine mixtum per eas exit; & dicuntur etiam malignæ non ratione humoris, sed ratione malæ conditionis corporis, in quo calor naturalis est debilis, & ulcera, ubi calor est debilis, facilè malignitatem contrahunt. In maxillis apparent hæ pustulæ, eò quia sanguis tenuior faciliùs per motum cordis ad superiora impellitur, quàm crassior, qui sua gravitate vim impulsus sursum vincendo ad inferiora tendit, & cum cutis in facie sit maximè tenuis, pustulæ etiam ibi faciliùs elevantur. Curationem proponit Hippoc. primò cum medicamentis purgantibus serum, & pituitam, prout indicat in illis verbis, *quæ bilem flavam non purgant*; purgatio reiteranda epicraticè, prout demonstratur ab illis verbis, *exhaurire oportet, quum redundarint per Pharmaca*. Redundantia humoris, ut in Cachexia, non potest tolli unica purgatione, quapropter reiteranda, & epicraticè exercenda cum maximo commodo, quia talis evacuatio vires non debilitat. Diminuta redundantia humoris diuretica præbenda, sunt autem illa sale volatili prædita, quæ sanguinem fundunt, & calefaciunt; & urinam movent; inter quæ *Nasturtium aquaticum, Piperites, Semen Dauci, Saxifragiæ*. Caput purgat, ut etiam per hanc viam à natura humorum eductioni apertam serum, & pituita educatur, eduxit per secessum, per urinam, educatur etiam per nares, & os, cùm per has partes sit commoda evacuatio; & ita totum corpus à colluvie serosa, & pituitosa purgabitur, & caput à multis morbis, quos colluvies prædicta in eo collecta parere potest, præservabimus. *Illuvies* prohibetur, idest balneum, quia humectat, & exsiccatione morbi curatio indiget. Humorem serosum, qui continuò ab indispositione mala viscerum generatur, decoctione *Epthymi* evacuat, ne redundantia istius de novo contingat; ideò laudantur frequentes, sed blandæ purgationes. *Deambulationes* suadet, à quibus humor serosus paulatim resolvitur, vel ad emunctoria, ducitur, & calor naturalis excitatur, & roboratur, quod faciendum est etiam medicamentis, & præcipuè aromaticis, post cibum. Plura vide de Cacochimia pituitosa in Practica Medicina Hippocratis.

TEXT. X. *Fluxus albi alterius Curatio. Purgatur album subulteum, &c.*

Luteus color in humoribus est color bilis vitellinæ, similis colori lutei ovi; *Subluteus*, est color luteus dilutus minùs intensus; diluitur color luteus, & fit minus intensus ad album vergens, ideò dicit, *purgatur album subluteum*, ab admixtione serosi humoris, eo modo quo aqua omnes colores diluuntur, & remittuntur. Color subluteus in hoc casu non est signum remissionis acrimoniæ bilis vitellinæ, eò quia ab hac ulceratur Uterus; qua de causa censendum serum, quod sui miscella diluit colorem luteum bilis vitellinæ, non esse aqueum simpliciter sine nulla acrimonia, quia demulceret illam bilis, & ulcerandi, corrodendique potentiam frangeret, eo modo quo ab aqua simplici quælibet acrimonia frangitur. Serum ergo, à quo bilis vitellina diluitur, in proposito casu non est aqueum simpliciter, sed acre; acrimoniam accipit à particulis salinis massæ sangnineæ in eo dissolutis, & quæ redundant in dicta massa bilem vitellinam congregante, ab eisdem serum urinosum acre redditur, & in exitu per vesicam *mordet, & lancinationes infert*; hic humor *ad Uterum delatus ulcerat*, ab ulcere *febris*, à febre *sitis, vigiliæ, & mentis emotiones*; in sanguine bilioso, fermentum febrile etiam debile, tumultus vehementes suscitat, ob facilitatem sanguinis biliosi ad immoderatas effervescentias. *Respiratio difficilis* apprehendit, *quando festinanter aliquid egerit*. Hoc accidens supponit debilitatem, languorem spirituum animalium, & præcipuè musculorum respirationi inservientium. Actio cum festinatione exercita promptitudinem, & copiam, & agilitatem requirit spirituum, etiam illorum, qui respirationi unà cum musculis propriis serviunt, cùm dicta actio, si totius corporis motum exigat, respirationem augeat; quam cùm spiritus musculorum prædictorum sustinere, & regere non possint, ob eo-

ob eorum languorem, sequitur, ut nisi cum conatu, & difficultate respiratio exerceatur. Hoc apertè patet in convalescentibus languidis, dum à levi motu, & parvo difficulter respirant; nisi ob languorem spirituum, per quem cum difficultate movent dictos musculos, cùm nulla alia observetur lesio in partibus respirationi præsidentibus. Ob eamdem causam, nempè spirituum languorem, partes in exercitio operationum cum aliqua festinatione *exolvuntur*, idest multùm debilitantur. In curatione hujus morbi purgationem omnem prætermittit, ob mox demonstratam virium debilitatem, & spirituum languorem, & solis demulcentibus acrimoniam humoris, & adstringentibus utitur; in primo genere est *Mecona*, seu *Peplum album*, idest *semen Papaveris albi*, & monemur Opiata locum habere in hujusmodi affectu, quia acrimoniam validè contemperant, motum humorum effrenem ad uterum cohibent, eorum substantiam incrassant, & fluxus minoratur, & demulcetur; ideò *Laudanum liquidum cydoniatum* etiam convenit, *Nepenthes*, *Philonium per sicum*, *& pil. de Cynoglossa*, addit *semini Papaveris Urticæ semen*, quod cùm diureticum sit, materiam per urinam ab utero divertit; ad ulcera dicitur etiam valere dictum semen. In genere adstringentium est *radix Granati dulcis*, *& folia*, *Galla*, *ac Rhoem*, idest *granum tinctorum*, quæ exhibenda modo, quo in Textu; *flores albi Urticæ mortuæ* habentur pro specifico, sicuti *flores purpurei* alterius differentiæ *Urticæ mortuæ*, sunt specificum in Dysenteria. Advertendum tamen ad adstringentia deveniendum solùm moderata humoris acrimonia, quam moderationem, ut cito assequatur Hippoc. *sorbitiones ex amygdalis*, *& sexamo* imperat. Reliqua sunt clara.

TEXT. XI. *Alius fluxus defluit multum*, *velut urina ovilla*, *&c.*

Alteram differentiam fluxus albi serosi proponit Hippoc. in hoc Textu, in qua differentia materia exiens est similis urinæ ovillæ; idest materia est tenuis, aquosa, & clara, sine ullo inditio qualitatis vitiosæ, prout licet colligere à proposito casu, in quo nulla enumerantur signa acrimoniam acidam, vel salsam indicantia, sed solùm materiam quantitate peccantem demonstrantia per illa verba *multum fuit*, & his conditionibus distinguitur hic fluxus ab eo proposito sub *num. 9.* cujus materia est similis urinæ asini, idest crassiuscula, & vitiosa qualitate infecta, prout demonstratum fuit *in Com. cit. Textus*. Causæ signorum, quæ recensentur explicatæ manent à dictis in Textu nono; *Serum*, licèt tenue, & aquosum, *collectum in cruribus*, *& pedibus*, *tumorem* istarum partium *efficit*, *& si comprimatur digito*, *foveam retinet*, eò quia stagnando crassitiem acquisivit, quomodo aqua stagnatione crassitiem contrahit. *Impleri à parvo cibo* inditium est languidi fermenti acidi ventriculi, quod à parvo cibo moderatur, & ideò fames à parvo cibo satiatur, vel debilitatis fibrarum ventriculi, quæ nisi leve pondus parvi alimenti sustinere possunt, vel debilitatis caloris ejusdem ventriculi, copiam flatuum generantis, qui à parvo cibo etiam agitati dilatantur extendendo membranas ventriculi, eo modo quo distenduntur, quando illius appetitus à magna cibi quantitate satiatur. Ab hoc parvo cibo *inflammatur* Patiens, idest incalescit; ob dictas enim causas malæ constitutionis, & debilitatis ventriculi, huic cibus etiam vel parvus est molestus, & sicuti à qualibet molestia totius, partis observamus totum, vel partem incalescere, & etiam à sola apprehensione molesti; ideò à cibo molesto incalescit ventriculus, & cum ventriculo caput; unde dicitur inflammari. Causam incalescentiæ à molestia, puto non posse refundi, nisi in agitationem spirituum in parte affecta existentium, & in concursum aliorum spirituum, quos molestia partis ad se vocat; ab agitatione enim actio eorumdem augetur, ut observare licet in igne à vento exagitato, quem si non extinguit, auget, & à concursu aliorum spirituum majus augmentum suscipit calor, ut observare licet, ubi spiritus sunt magis debiles à qualibet molestia magis incalescere, quàm ubi sunt robusti, eò quia isti vi molestiæ resistunt, illis cedunt, & exagitantur. *Ubi iter fecerit*, *& opus aliquod obierit*, *anhelatio*, *& dolor ipsam corripit*, cujus causa explicata fuit superiùs *num. 9.* & quia in omni exercitio, & labore partes ob debilitatem, & inopiam spirituum valdè defatigantur, ideò etiam dolent, sicuti dolent partes robustæ defatigatæ à labore excedente suum robur. Causam hujus Cacochimiæ serosæ in hac mala ventriculi constitutione invenimus, à qua alimenta imperfectè digeruntur, & in massam chylosam, sed valdè serosam abeunt, & talis indispositio ventriculi potest contingere in temperamento bilioso, & pituitoso, ideò etiam dicit Hippoc. in curatione, *si Mulier fuerit temperamenti biliosi*, *vel pituitosi*, demonstrans talem affectum utrique temperamento advenire posse; à massa sanguinis etiam indisposita, & alterata quotiescumque alteratio ad serosam colluviem colligendam sit efficax contingit in temperamento pituitoso sanguine nimis refrigerato, & bilioso sanguine nimis attenuato, & in seri copiam resoluto. Curationem hujus affectus incipit *à purgatione per vomitivum*, *quod etiam per alvum purget*, sumpta indicatione à redundantia humoris serosi, qui per ambas has vias purgatur in magna quantitate, & ita etiam valdè minuitur dicti humoris redundantia. Verùm admonet, tale remedium non esse commune omnibus individuis simili morbo affectis, sed solùm *Juvenculis*, & viribus, constantibus; quapropter in senioribus, & viribus languidis ab hoc remedio abstinendum, & alia mitiora *hydragoga* propinanda. Post hanc purgationem *caput purgat*, ob rationem paulò superiùs traditam, & purgat per medicamenta, quæ vel bilem, vel pituitam educant, prout temperamentum fuerit vel biliosum, vel pituitosum, ut clarè patet ex Textu, & hujus rationem exposuimus superiùs in alio loco. Secundò, minorata serosi humoris plenitudine, reliquias istius expurgare, & collectionem novam ejusdem prohibere tentat, quæ est altera intentio à natura hujus morbi deducta. *Serum* in magna quantitate *exhibeto*, & ut magis purget, & ne stomacho molestum sit, *coctum* exhibet, & hac ratione ventriculo, cujus debilitati non convenire serum videtur, opitulatur, *& per multum tempus* in exhibitione seri perseverat. Ad hujus usum duo requirit Hippoc. *anni tempus*, cujus ratio superiùs demonstrata fuit, & *ne lienosa sit Mulier*; multis enim in locis in lienis affectibus serum reprobat Hipp. & forsan quia est aquosum, & lienem aquæ sed determinavit; hinc monemur per Hipp. in affectibus lienis abstinendum à sero. Huic Hipp. indicationi verè rationabili supplere possumus medicamentis *hydragogis* blandis per repetitas vices exhibitis, vel etiam omni die cum syrupis magistralibus. Apozematibus serum blandè educentibus, quibus addi possunt, quæ ventriculum corroborent; Talia enim medicamenta non habebat Hipp. ætas excepto sero, ideò hoc utebatur. Mirandum in hoc Textu Hipp. serum exhibere in tali quantitate, ut pro cibo serviat, dum hunc omninò interdicit, ut patet *ex Text.* cùm *ad vesperam* solùm *Vinum dulce equosum*, *si opus habuerit*, concedat; & apertiùs in subsequentibus verbis, *cibum verò ne contingat*. *Si verò debilis fuerit*, *sorbitionis modica* usum permittit. Cessabit admiratio, si consideratimus Hipp. intentum esse in hoc casu valdè exsiccare, ut patet ex illis verbis, *ubi verò his factis siccior esse visa fuerit*, & est tertia indicatio à natura redundantis serositatis, & à causa istius deducta, cui satisfacit purgatione, & Diœta rigorosa, quæ duo continentur in sola, sed larga exhibitione seri cocti; coctum exhibet serum, quia magis nutrit, & licèt ut purgans exhibeatur, portio tamen illius cedit in nutrimentum; Diœta enim rigorosa ex Hipp. multis in locis est potus aqueus. Hujus Diœtæ consilium est omninò observandum, quia maximè proficuum in curando hoc affectu, & omnibus aliis à copiosa serositate pendentibus, & si in hac Diętæ severitate æger consistere non possit, ab hac paulò recedendum. Tempus consistendi in dicta curatione exsiccante, non est determinatum, sed hoc determinabit Medici prudentia; ideò ait Hipp. *Postquam autem tempestivum tibi esse videtur*, *à potu cesset*, *& cibis utatur*, quos determinabit virium status; & si ad extremam æger devenerit debilitatem, à dicta Diœta recedendum, & solidis cibis nutrienda Patiens, qui tamen non valdè nutriant, & describuntur in Textu. Hujusmodi indicationem ante oculos habeant Medici, qui decoctis exsiccantibus, & Diœta pariter exsiccante talem fluorem curant. Ubi corpus fuerit exsiccatum

tum Uterus à copioso fluxu humorum valdè humectatus, & debilitatus cum magna vasorum dilatatione, exsiccandus modo descripto ab Hipp. in Textu. Abstergentia sint primò in usu; talis est *fœx vini*, *postea acerba*, idest adstringentia. Exsiccata muliere, à remediis quiescendum, & optimo victu nutrienda, à quo si siccitas non auferatur, & non renutriatur, *Lac bubulum bibat per quadraginta dies calidum de Vacca*; per hæc ultima verba indicat speciem lactis, nempè Vaccæ, quod maximè nutrit, & qualitatem illius, nempè caliditatem connotat, quæ sit ipsius animalis, non externi agentis, per illam enim est Lac aptum magis nutrire, & est documentum servandum in exhibitione Lactis pro nutritionis fine; quantitatem Lactis, & modum sumendi determinat in Textu Hipp. exhibendum Lac prædicto modo per quadraginta dies, nempè primo die *duæ heminæ, omni die unam addendo, usque ad sex heminas, & postea decrescendo usque ad duas, & iterum redeundo ad sex, & sic usque ad complementum quadraginta dierum*. Monet Hipp. Mulierem pituitosam in tempore usus Lactis cibis paucissimis esse nutriendam, quia cùm minùs caloris sit in hoc temperamento, quàm in bilioso, minori etiam indiget cibo. *Lactis potu ad finem* quadraginta dierum perducto, *Adiantum* exhibet, quod exsiccare, & attenuare scribit *Schroderus*, *& Offmanus in Clavi Schroderi*. & per urinam etiam ducit. Hinc docemur, post Lactis usum exsiccantia adhibenda; *decoctum Santalorum*, *& Rosmarini* in hoc præstando, summè valent. Hunc morbum curatum revivíscere monet Hipp. ideò recidivæ curationem proponit. Satis clarè prognosticum addit, putredinem Uteri minando in senioribus, ab humido enim copiosè affluente laxatur textura Uteri, à laxitate putredo cum dissolutione fibrarum in sua componentia.

TEXT. XII. *Alius fluxus*, *Purgatur velut ex ovo crudo, luteum subalbidum, & ulcerat pudendum, &c.*

Hic Textus primò intuitu videtur repetitio Textus decimi; utroque tamen attentè considerato, differentiam cognoscimus; ibi enim locutum esse de bile vitellina cum sero commixta, demonstravimus; hic verò loqui de bile tantummodo flava cum pituita commixta, ex multis colligi potest; & primò quia ait, *Seniores præcipuè hunc morbum corripere*, in senioribus verò bilis vitellina non redundat, deficiente calore illo intenso in istis, qui est necessarius ad generationem bilis vitellinæ. Secundò febris, quæ conjungitur cum hoc fluxu, non habet illa accidentia descripta in Textu decimo. Tertiò, pro curatione medicamenta exhibet bilem, & pituitam purgantia. Causa hujus fluxus ergo statuenda est bilis flava cum sero, seu pituita commixta, quæ in massa sanguinis redundat, & per Uterum continuo fluxu purgatur. Pituitam, seu serum commixtum demonstrat *tumor pedum*, *& Tibiæ*. *& oculorum*, *& lacrymæ* ab oculis *prodeuntes involuntariè*, duorum accidentium causæ deducuntur à dictis in superioribus Textibus. Ulcus Uteri à complexu bilis, & pituitæ succedit, per admixtionem enim bilis pituita fit corrodens, & exulcerans. Pro curatione observat Hipp. tumorem partium, & corporis. *Si tumor fuerit vehemens*, idest excedens, purgationem per alvum molitur; si verò fuerit minor, per vomitum, & secessum purgat. In priori casu timet concursum majorem humoris ad partes tumentes à conatu valido tendente à partibus internis ad externas; & quia multoties in magnis intumescentiis à quantitate humoris calor naturalis suffocatur cum sphacelo, ad evitandum hoc periculum vomitum prohibet, & pro purgatione humoris redundantis purgantibus solùm utitur. In secundo verò casu, quia tumor parvus est, vomitu, & purgatione movet; hoc præcepto usus est in superiori *num.* in quo vomitu purgavit, & erat tumor totius, sed non exprimitur vehemens, prout exprimitur in hoc Textu. Secundò epicraticè purgat cùm *Sero*, ut superiori *num.* docuit, & quia pituita crassa fortè redundat, addit *Sal*, ut resistentia pituitæ crassæ seri simplicis actionem, & virtutem contemnens abstersiva, & irritativa salis efficacia vincatur, nec alia ratione admisceri potest Sal, quòd ratione humoris acris corrodentis Uterum, non videtur convenire, nisi pro purgatione; Si serum pro purgandis humoribus exhibetur, manifestum est exhibendum in magna quantitate, & quousque Medico constet de magna diminutione humoris peccantis, ideò nec quantitatem, nec tempus hujus remedii determinavit, sed judicio Medici reliquit. Tempore seri *Mentham* edendam præbet, ut ventriculus in redundantia pituitæ semper debilis corroboretur, & indispositio hujus humoris causa, quacumque in parte existat, tollatur, & ut adversus seri virtutem aliquibus stomacis molestiam corrigat. In defectu seri *Lac asininum coctum per quatuor dies* exhibet; unde magis confirmatur Serum exhiberi, ratione purgationis. Animadvertit, *Lac*, *& Serum lienosæ Mulieri non esse exhibendum*, prout pluribus aliis in locis animadvertit, & alibi etiam rationem demonstravi; *Nec flatuosæ*, *nec exangui*, *sed vice lactis*, *& seri laudat medicamenta purgantia in parva quantitate*, & per aliquod tempus hxhibita pro purgatione epicratica. *Aquam Tetutii* maximè convenire video, quapropter in Seri defectu usurpanda. Tertiò exsiccationi totius per Diœtam incumbit, ut paulatim succedat, sine humoris salsi exacerbatione, quæ solet contingere à validis exsiccantibus humiditatem, siccitatem moderantem nimis citò resolventibus; ideò alimentum differt, usque ad vesperam tempore usus lactis, vel seri. Pro alimento *sorbitionem* tantummodo exhibet, quæ consistit in aliquo alimento solido ad formam liquidam redacto, & *paucum Vinum dulce*, *& hoc si opus habuerit*, nempè si vires fuerint debiles. *Ad vesperam* exhibitionem alimenti differt, *si febris non invadat nocte*; nam si invadat, etiam sorbitionem prohibet, quod intelligendum est de tempore invasionis febrilis proximo tempori cibationis; nam eligendum est illud, quod multum distat à tempore invasionis febrilis, & tale, ut cibus exhibitus possit esse concoctus in tempore intermedio inter assumptionem cibi, & invasionem febris, & hanc regulam cibandi tantum existimat Hippocrat. in febribus, ut nec sorbitionem audeat exhibere in tempore febrili accessioni proximo. Post dictas purgationes subjungit: *Et ubi tibi tempectivum visum fuerit*, *Uteros colluito*. Tempestivum videtur Uterum colluere, quando materia per illum exiens in parva copia fluit; nam tempore copiosi fluxus exercita collutio majorem copiam humoris ad Uterum vocat. Collutiones convenientes in præsenti casu describit Hippoc. animadvertendo, *si post collutiones prodeat aliquod cruentum*, *velut ab ulcere per acerba* (idest adstringentia) *posteà colluito*. Adstringenda enim sunt vasorum orificia, ne fluxus sanguinis per collutiones antecedentes superveniat, Quid agendum sit tempore collutionis, & in eo dictas collutiones intermediante, clarè exponit Hipp. *Si conceperit Mulier*, ab hoc morbo *liberatur*; signum est enim nativum robur Utero restitutum esse, & excrementa in Utero defecisse, eum multa excrementa in integumentorum fœtus elaboratione consumantur. *Si revertitur fluxus postquam primò cessaverit, perit Mulier*, eò quia hujus morbi causa talis est activitatis, & tales habet radices, ut extirpari non possit. In senioribus Uterus computrescit, eò quia in istis Uterus magis debilis, ejus textura minùs constans, excrementorum major congregatio, calor languidus, & ex istis causis confluente excrementorum copia ad Uterum, necesse est, ut putrescat.

TEXT. XIII. *Fluxus alius. Fluit subluteum velut ex ovo, & viscosum, & venter imus intumescit, ac durus fit, &c.*

Differentia Fluxus in hoc Textu proposita non differt à præcedenti, nisi ratione qualitatis materiæ; in illa peccat bilis, & pituita, sicut in hac, sed in illa prima differentia bilis cum pituita miscetur in tali quantitate, & cum tali qualitate acri, ut corrodat. Pituita etiam est tenuis, & fluida; in hac est crassa, viscosa, & albumini ovi in viscositate similis; color est *subluteus*, idest subflavus à parva mixtione bilis, per quam corrodere non potest, & ex his resultat differentia, ratione qualitatis materiæ pituitosæ, quæ est valdè crassa, ratione qualitatis bilis, quæ est magis moderata, & hæc moderatio potest etiam reduci ad minorem quantitatem bilis cum pituita mixtæ. Potest etiam assignari alia differentia hujus fluxus à præcedenti, & colligitur à Textu, in quo apparet hunc fluxum procedere immediatè ab Utero vitiato, & hujus vitii signa sunt *imi ventris intu-*

mescentia, durities, dolor ad contactum, dolor ad pubem, & ad pudenda, & ad lumbos irruens; quæ omnia, ratione situs, & connexionis, Uterum malè affectum ostendunt, sicut *& animi deliquium, anxietates, perfrigerationes, & sudor multus, & pulsus ad manum accelerantes debiles deficientes, & statim pereuntes*. Hujusmodi accidentia ab imo ventre malè affecto pendent, & cùm demonstrent ventriculum, & cor affici, & Uterus consensum cum his partibus conservet: constat etiam Uterum principaliter in descripto morbo esse vitiatum. A causa in Textu allegata hoc confirmatur; ait enim Hipp. *Hic autem morbus fit maximè, si in ipsis* (idest Uteris) *aliquid dilaniatum fuerit, aut intùs computruerit in partu*, quæ duo inflammationem pariunt in Utero, & hanc signa descripta manifestam faciunt, & præcipuè febris, & pulsus delineati in Textu. Causa ergo hujus fluxus est in Utero inflammato, vel ratione partus ob conditiones allegatas, vel dilacerationis, vel putredinis secundinæ, vel earum extremitatum Uteri, quibus hic cum secundina unitur. Potest fieri inflammatio à concursu humorum copioso in vasis Uteri cum stagnatione, & putredine, & hæc erit causa hujus fluxus in Senioribus, & in eis, quibus accidit post partum. Curationem prætermittit Hippoc. nam si fluxus est ab inflammatione, curandus est secundum methodum, quam in superioribus exposuit Hippoc. agendo de inflammatione Uteri, & præcipuè *lib. superiori num. 79.*

TEXT. XIV. *Alius Fluxus. Purgatur velut à carnibus assatis, &c.*

Si à carnibus assatis exit fluidum sanguinolentum, & hic fluxus est similis, fatendum est esse sanguinolentum. Tale evadit, vel quia serum est sanguini mixtum, & est serum sanguineum, dum sanguis fibris destitutus & condensationis, & coagulationis incapax, sero tamquam magis suæ conditioni simili faciliùs unitur, quàm cœteris partibus massæ sanguineæ. Hoc mixtum ex sanguine, & sero est corrodens, quia exulcerat partes Uteri, & alias, per quas pertransit, ut loquitur Textus, vel quia ab ulcerata parte cum corrosione vasorum exit sanguis humori seroso mixtus, quocumque ex his modis contingat hic fluxus, semper acrimonia adest in humore. Causam hujus acrimoniæ dedit Hipp. in illis verbis *: Postquam sanguis exhaustus* (legit Fuesius, *exturbatus*) *subbiliosus factus fuerit, & non fuerit purgatus*. Bilis ergo in sanguine congregata, & sero sanguineo mixta, vel in hoc sal acre bilis, & corrosivum dissolutum est. Causa ergo principalis acrimoniæ dicti seri sanguinei ex Hippoc. est bilis. Hanc vult congregari in sanguine exhausto, idest valdè diminuto, vel exturbato, idest commoto, & agitato; Recentiores dicunt, quòd effervescente cum violentia utroq; modo sanguine bilis in hoc existens exaltatur, & inordinatos tumultus excitat, & magis desævit. Diminuto sanguine in vasi istorum, spatium internum maximè dilatatur; hinc effervescentia sanguinis augetur, cùm spatium amplum effervescentiæ majori rei fermentibilis serviat, ut patet in flamma, & in vino dolio incluso. In effervescentia aucta bilis exaltatur, acrimonia istius augetur, & sine aliis particulis sanguinis bilem moderantibus magis effervescit. Hæc sententia vera est in temperamento bilioso, non in pituitoso, & melancholico, vel in redundantia bilis ab aliqua causa externa, ideò addit Hipp. hunc fluxum contingere, si bilis collecta in sanguine, seu sanguis factus biliosus purgatus non fuerit à bile exaltata; purgatur verò quando in hepate secernitur, vel sero mixta, & hujus sale in eo dissoluto per urinam secernitur, hoc non succedente serum sanguineum cum bile ei commixta ad vasa Uteri expurgationi sanguinis destinata defertur, ut expurgetur, dum per hanc partem expurgatur sua acrimonia ulcerat. Cum bile exaltata conjungitur etiam pituita, seu serum crassiusculum, ut patet à tumore *infra umbilicum, crurum, & totius corporis*; & à curatione, in qua utitur purgatione bilis, & pituitæ, sumpta indicatione ab istorum redundantia, hujusmodi serum crassiusculum impedit segregationem bilis in hepate, quapropter retinetur in massa sanguinis, tingendo cutem colore *arcuato*, idest colore in Ictericis apparente, seu flavo. Pituitæ, & Seri generatio proficiscitur à bile in sanguine exaltata suis pravis qualitatibus, seu actione illas sanguinis depravante, & particulas istius ita disponente, ut mali humoris serosi, vel pituitosi naturam suscipiat. Eadem prava actione bilis, fermentum ventriculi, & Pancreatis succus depravatur, & vitiatur, cum læsione chylificationis, & disgregationis fœcum à chylo in intestinis, & cum nimia dissolutione chyli ob bilis acrimoniam; quapropter in excrementum serosum magna portio chyli abit. Ab hac seri, vel pituitæ fluidæ redundantia tumor in descriptis partibus, dum in extima corporis superficie stagnat, porositates implendo, & in tumorem dictas partes elevando, à quo advenienti sero circulationis motus adimitur, & cum præcedenti stagnare cogitur cum majori tumoris augmento. A bile exaltata in massa sanguinis, etiam à calore inflammationis supracitatæ, *Febris acuta densa* (legit Foesius, *crebra magna*) oritur ob magnam effervescentiam sanguinis hunc disponentem ad totalem dissolutionem, à qua Pulsus, & respiratio crebra fit. *Horror* est à bile vellicante partes membranosas Uteri, & etiam cutaneas, & internas intestinorum, & ventriculi. Curationem more solito auspicatur à purgatione, *& si* Mulier *fuerit robusta*, cum valido medicamento *per vomitum*, & secessum purgante; *si debilis, mitiori*, quale est *elaterium, & radix Raphani sylvestris*, quæ, teste *Plinio*, purgat per inferiora, vel superiora; hac purgatione non contentus, *Lacte asinino* iterum purgat, aut pharmaco deorsum purgante bilem, & pituitam; Lac asininum in tanta quantitate exhibendum, ut alvum copiosè moveat. Omnes istæ purgationes ad minuendam Cacochimiam serosam, & pituitosam tendunt, & ab ea indicantur, sine ulla præcedente præparatione humoris dicti, quia est disgregatus ab aliis humoribus præ sui copia; loco dictorum purgantium nostris mitioribus bilem, pituitam, serum purgantibus uti possumus, habito semper cum Hipp. respectu ad robur, vel ad languorem patientis. Post purgationes prædictas collutionibus attemperantibus humoris acrimoniam, nempè *Brassicæ decocto* Utero providet, & aliis ejusdem virtutis uti possumus, & internè exhibet *Salviam, Hypericum, Apii semen pulverizatum in Vino nigro austero jejunè*. Hujusmodi remedium respicit Cacochimiam serosam, vel pituitosam, hancque per urinam divertendo, maximè affecto Utero prosunt. Alia remedia videantur in Tractatu de hujusmodi Cacochimia, descripta superiùs. Hic duo consideranda veniunt: Primum est, quare Hipp. curationem incipiat à purgatione, & non ab attemperatione humoris, à quo Uterus exulceratur, quia persistente humore cum sua acrimonia ulcus magis semper dilatabitur. Secundum est, quare in humorum acrimonia exulcerante Uterum calida exhibeat remedia, prout est *Salvia, Hypericon, & semen Apii*, à quibus acrimonia acuitur. Quo ad primum, exulcerationi Uteri in humorum redundantia, prout in casu nostro, utiliùs occurritur purgatione, quàm attemperatione, dum purgando humores acres, causam ulceris statim minuimus, & statim attemperantibus humores acres in quantitate redundantes dulcificare non valemus, & attemperantia citiùs suum finem assequuntur, ubi minor est copia humoris attemperandi, quàm ubi copia excedit: utiliùs ergo erit primò minuere copiam, & posteà attemperare, & hac ratione purgatio attemperationem præcedere debet, ubi humor acris non solùm in qualitate, sed etiam in quantitate peccat. Addo, ulcere imminente, vel actu in parte existente necessariam esse humoris corrodentis ab hac derivationem, & hanc præcedere debere attemperationem, at purgatio per vomitum, & per secessum humores corrodentes ab Utero divertit, consequenter purgatio præponenda attemperationi: & si causa morbi est primò tollenda, & humor acris est causa ulceris Uteri; humor acris primò tollatur, & licèt ablata acrimonia ab humore attemperantium virtute, auferatur causa morbi, nihilominus cùm hujusmodi attemperatio pro sui finis consecutione diuturno temporis spatio indigeat, & maximè ubi copia humoris excedit, in hoc temporis spatio diuturno acrimoniæ humoris actio vigebit, & ulcus dilatabitur, quapropter satius est, subjectum acrimoniæ eliminare purgatione, & copiam humoris minuere, cùm hac diminuta, minuatur etiam acrimonia, cùm verum sit agentis actionem debilitari diminuta quantitate istius. Sit ergo universale præceptum in humoris acris quantitate etiam excedentis purgationem attemperationi præponendam esse, & præcipuè si humor sit serosus, quia hic non indiget præparatione. Quoad secundum, plura

plura sunt in hoc consideranda: Primò languorem, & debilitatem corporis; Secundò Cacochimiam serosam à facultatum naturalium, ut diximus, prostratione. Tertiò necessitatem divertendi serum redundans ab Utero. Quartò attemperandam esse acrimoniam humoris. Videndum ergo, an dimittenda sint tria priora, & ultimo solùm sit incumbendum. Attemperamus humores, vel refrigerantibus, vel epicerausticis, seu emplasticis, vel acidis in acrimonia biliosa, secundùm communem Medicorum sententiam. Aquea caloris nativi vim enervando vires debilitant, & debiles frangunt, facultates naturales declinantes præcipitant. Cacochimiam serosam augent, humorum diversioni non sufficiunt, & si aliquando urinam movent, id non operantur, quia diuretica facultate polleant, sed quia urinosum serum augent; sed ubi serum excedit, ut in casu nostro, & urinæ non sunt copiosæ, temerarium est serum augere. Epiceraustica serum Cacochimiam producens incrassando contumaciorem illam reddent. Hujusmodi remedia spiritus sanguinis viscositate irretiendo, & motum prohibendo, calorem in eo minuunt, cum maximo detrimento, quia debilis. Acida, ubi acrimonia est excedens, & corrosiva, hanc augent; nam si acidum melancholiæ uniatur sali acri valdè, bilis atra resultat summè corrosiva, ut docent omnes Medici. A proposito remedio calefaciente calor nativus corroboratur, & cum hoc vires resurgunt, facultates naturales remittuntur, Cacochimia serosa corrigitur, & istius portio per renes virtutes diuretica in remedio existente ducitur ad vesicam cum urina. Comparentur ergo hujus remedii effectus, & virtutes valdè utiles pro curatione morbi cum effectibus attemperantium jam descriptis, & constabit evidenter majorem utilitatem Patienti accessuram esse à remedio calido, quàm ab attemperante, consequenter huic illud est præponendum. Et si curato morbo aliqua caloris impressio relinquatur, quàm noxiam futuram esse putamus, tunc refrigerantibus facilè tollitur. Hoc sit immutabile consilium, quotiescumque in curatione morborum contraindicantia inveniunt remedio contrario ab istis indicato, illud eligendum, à quo majores utilitates speramus, & illud dimittendum, à quo minores, vel aliqua incommoda prævidemus. *Si verò ulceratum fuerit pudendum*, remedia, quæ describit Hipp. apponenda, & Diœta imperata servanda, *nec timendum Vinum vetus odoratum*, ob rationes supradictas de medicamento calido; natura enim sustinenda est; ne cadat; si hisce remediis non cedat fluxus, nec cachexia, ad alia transit remedia Hipp. totum corpus fovendo, hoc est spongiis aqua calida imbutis totum corpus lavando leniter, eas sursum, & deorsum ducendo. *Altero die* pharmacum *vomitivum* exhibet, & paucis interpositis diebus purgans per alvum, ut utraque purgatione materia fluxus eradicetur; quod ut faciliùs succedat, fomento prædicto humores fluidos reddente totum corpus fovet, & si à purgatione per vomitum, & secessum contumax persistat fluxus, *Serum coctum, & Lac* exhibet, ut in præcedenti *num.* Hìc consideranda sunt verba Hipp. de Lactis virtute; ait enim, *Optimum enim hoc est; nam & purgatur, & nutritur, & fluxus obtunditur* ab hujusmodi remedio, & hæ virtutes adimplent omnes indicationes ab hoc fluxu exhibitas, & quando observamus à Lacte accepto alvum moveri, non desistendum ab hujus usu, ut omnes ferè Medici faciunt, ea inani ratione, quod Lac in ventriculo corrumpatur: Lac non corrumpitur, sicut non corrumpitur medicamentum purgans, quia alvum movet, sed Lac purgat humores præcipuè in primis viis existentes. Advertendum est etiam in usu Lactis, hoc exhibendum esse in tanta quantitate, ut possit supplere pro prandio, vel ut pro hoc pauca cibi quantitas sufficiat, & & cibus ad cœnam reservandus. Reliqua Textus sunt clara

TEXT. XV. *Diuturna porrò est saniosi fluxus curatio, &c.*

Si respiciamus colorem hujus fluxus, non differt à præcedenti, cùm in colore sit *similis* liquori ab *assatis carnibus* stillanti. Si verò consideretur materia, & causa; materia in præcedenti est serum sanguineum, secundùm dicta ibi, in hoc est sanies, seu pus inconcoctum, & crudum, sanguineum, seu potius ichor putredinosus, & talis confirmatur à causa ab Hipp. data; ait enim, *Hic morbus contingit, ubi quid de fœtu dilaniatum fuerit aut in abortu, aut in partu*, hoc dilaniatum sive sit secundina, sive aliud, putrescit, & in putridum liquamen dissolvitur valdè acre, juxta naturam putridorum, ab hoc acri irritata orificia vasorum effundunt serum acre sanguini mixtum, à quibus fluxus descriptus *velut muria, est exulcerans*. In omni enim putrescente, sicuti particulæ componentes dissolvuntur, & ad invicem secedunt, ita particulæ salinæ in eo existentes solutæ ab aliarum diversi generis consortio invicem coeunt, & cum libertate majorem acquirunt activitatem, qua totum corpus putrescens ad salinam videatur transisse naturam. Hinc totum illud putrescens acre, & corrosivum, cuicumque alteri corpori uniatur, hoc in putredinem dissolvet, juxta axioma, *Putridum tangens non putridum, facit putridum;* & cum putredine acrimoniam modo prædicto acquirit, unde totum illud mixtum acre, & corrodens evadet, & hoc modo humor mixtus putrescenti humori in Utero existenti acrimoniam acquirit, & fit velut munia, & corrodens, *& ab hoc ulcera Uteri, & pudendi*. Hoc putridum liquamen, & humor ei mixtus, & putrescens, non solùm acrimoniam contrahit, qua exulcerat, sed etiam irritat, vellicat, & pungit partes membranosas Uteri cum dolore, qui fit omnibus aliis partibus communis cum Utero connexis, & sunt in Textu descriptæ, & virtute fermentativa, qua pollent particulæ salinæ volatiles fermentationem præternaturalem in humoribus circa Uteri vasa contentis inducunt, cum tali turgentia, ut Uterus intumescat, & durus evadat, eadem fermentatio massam sanguinis aggrediens depravat, & excrementitios humores in ea existentes disgregando, totam incoinquinat, cum *coloris mutatione, & intumescentia partium sub oculis, pedum, crurum, & coxarum*. Ab eadem fermentatione massæ sanguineæ febris accenditur, quæ minor, vel major erit pro natura sanguinis capacis majoris, vel minoris fermentationis. In curatione purgationem prætermittit, eò quia hic fluxus, ut apparet ex dictis, non est à vitio humorum, sed à corpore extraneo in Utero retento, & putrefacto, cui purgatio inconveniens est. Quando verò mutatus est color corporis, morbo progrediente, & partes intumescunt, apparente ex his humorum depravatione, tunc ait, *& alia exhibere, & vomere, si opus fuerit*; tunc autem opus est, quando insignis observatio depravatio massæ sanguineæ, & vomitu utitur, quia magis idoneus ad purganda corporis excrementa, & ad divertendam fluentem materiam, ratione doloris ab Utero. Si verò non sit in Patiente dispositio ad vomitum, tunc purgatione licet uti, quia adest indicatio corpus purgandi, & licèt sit aptior purgatio per vomitum, non excluditur purgatio per secessum. *Fomentis, & suffitibus* dolorem sedare molitur, quod est valdè necessarium pro frenando cursu humorum ad Uterum, ad quem dolor stimulat. Fomenti, & suffitus normam in fine hujus libri accipiemus, & etiam in *lib.* 1. præcedenti *n.* 29. sedato, vel remisso dolore, quæ sanguinem sistunt, exhibet, & horum formulas in *cit. locis* describit. Nec est inconveniens sanguinis cohibitio, ubi est humor acris, prout est descriptus; nam medicamenta, quæ valent sistere sanguinem, non valent sistere humorem acrem à putredine corporis extranei in cavitate Uteri existentis profluentem. Nimis enim aperta est via isti per collum Uteri, cujus orificium à remediis orificia vasorum, per quæ fluit sanguis, claudentibus, non potest ita restringi, ut putridum liquamen in cavitate illius existens non exeat; imò talia remedia rationabiliter conveniunt, cùm restrictis vasorum Uteri orificii deficiat materia fluxum fovens, & perennans; quapropter fluxus brevi tempore permanebit, cùm brevi tempore corpus extraneum in liquamen abjens ab Utero discessurum sit. *Lac asininum* proponit pro mittiganda fermentatione massæ sanguineæ, pro corrigenda Cacochimia introducta, cui convenire in tractatu de Cacochimia demonstravi, & etiam pro moderanda acrimonia, & dolore ulcerum. Ultimo loco adnotat, *fomemta sicca magis, quàm humida*, pro sedando dolore, convenire, *si febris absit, vel si sit parva*. Fomenta sicca sunt ea, quæ cum corporibus siccis excalefactis sine humido parantur, de quibus locutus est *Hipp. in lib. de rat. victus in acut. circa finem*, & solitus est parare *ex Hordeo, sem. Ervi, Milio, Sale*. Ratio, per quam absente febre, vel hac parva existente fomentis siccis utatur, petenda est à conditione caloris in humido, qui est minus activus, ideò in febre magna fomentum humidum. existente necessitate, magis convenit, siccum verò non,

cùm calor in hoc, ratione ficcitatis, magis fit activus, & cum intensione calefacit, & febrilem calorem augere potens est.

De remediis convenientibus descriptis Fluxibus, egit *Hipp. in hoc. lib. à n. 69. usque ad 77.* hos enim Textu attentè legere poterit Lector, dum adnotationes in alios sequar.

TEXT. XVI. *Quum ad caput conversi fuerint Uteri, &c.*

Ad caput Uterus non convertitur, quia istius corpus ad illud feratur: cùm hoc sit impossibile, ut cuicumque in arte, & anatomia perito patere potest; sed Uterus ad caput dicitur converti, quando vapores malignos spiritus, & sanguinem in eo contentum depravantes, & à sua bona indole divertentes, ad illud transmittit, & hystericam affectionem parit. Hujus affectus signa colligit Hipp. ab eis, quæ apparent postquam sedata est suffocatio. Ait enim: *& hac parte suffocatio desinit*. Per quæ verba manifestè apparet Hipp. loqui de suffocatione prægressa, Signa, quæ relinquuntur post suffocationem, dicit esse gravitas capitis, quæ proficiscitur à copia sanguinis in actu suffocationis fluxi ad caput, tamquam ad partem malè affectam, cujus quantitas post paroxysmum remanens in substantia cerebri *caput gravat*, ut loquitur Hipp. Effervescentia, & fermentatio inordinata sanguinis, quæ fit in paroxysmo suffocationis à vaporibus malignis ab Utero ad caput elevatis, arterias, & venas summè distendendo, has capaces reddit ad recipiendam majorem quantitatem sanguinis, quàm illi conveniat in statu naturali, & sano, & hanc quantitatem recipiunt, dum sanguis suo motu circulari per has movetur. Hujus fluxus copiosi sanguinis ad caput signum habemus in magno rubore faciei, qui quandoque in hystericis apparet, & potest etiam colligi à verbis Hipp. qui subjungit: *Signum autem hoc est: Venas in naso, & partes sub oculis dolere dicunt*. Venæ enim non dolent, nisi quando sanguine turgent ob magnam distensionem dolorificam, quam patiuntur à plenitudine sanguinis, eas violenter distendente. Hanc plenitudinem, & turgentiam venarum omnes aliæ partes, in quibus suffocatio desinit experiuntur; quod sentit Hipp. dum ait: *Verum aliis alicubi aliàs finis habetur*. Duo alia signa affecti capitis in suffocatione hysterica addit Hipp. & sunt, *Sopor, & spuma ab ore exiens, cùm levius se habet*. Sopor, vel indicat spirituum animalium magnam diminutionem factam ab effervescentia inordinata sanguinis in cerebro, perdurante suffocationis paroxysmo: observamus enim à violentis laboribus defatigatos cum magna spirituum animalium deperditione, in somnum esse valdè propensos: vel impeditam viam spiritibus animalibus ad organa sensuum externorum demonstrant. Hanc viam impedit plenitudo vasorum, quæ gravando substantiam cerebri comprimunt, & à compressione via spirituum animalium ad organa sensuum externorum impeditur. Spumescit ægra, cùm levius se habet: In hoc enim statu natura vires reassumpsit, quibus humorem serosum ad caput delatum, & in hoc stagnantem expellit per salivam; viam vel occultam, vel manifestam in hac expulsione salivæ tenendo. Pro curatione proponit Hippoc. ægram *multa calida lavare*, ut copiam humorum in capite existentem ad partes inferiores evocet: A lavacro enim multùm calido dilatantur porositates, & vasa partium, quæ lavantur, & circularis motus sanguinis per istas acceleratur; dum vasa partium infernarum dilatantur majorem copiam sangninis in se recipiunt, nec possunt recipere, nisi ex aliqua parte exinaniantur vasa capitis; circularis motus sanguinis acceleratus concurrit ad implenda vasa dilatata partium externarum, quæ sunt disposita ad recipiendum sanguinem in copia. Lavacro calido pro revellenda copia sanguinis à capite ad partes inferiores externas, possumus uti frictionibus calidis, cucurbitulis siccis dorso, & coxis applicatis. Si mulier renuvat usum lavacri calidi, prout proponit Hippoc. usum aquæ frigidæ capiti applicatum concedit, parando *Decoctum ex Lauro, & Myrtho*, quod frigefactum circa caput apponit, nempè fronti, & temporibus. Dictum decoctum frigidum applicat, primò ad moderationem caloris valdè acuti à copia sanguinis fluxi ad illud in paroxysmo suffocationis: Secundò ut spiritus in cerebro existentes à dicto paroxysmo turbati, & dispersi à frigore dicti decocti uniantur, & unione vim, & energiam acquirant pro expellendo sanguine superfluo in vasis cerebri existente, & pro exercendis rectè operationibus quibus hæc pars præest, cui confert *Myrthus, & Laurus*, idest folia Lauri, hæc partes nervosas corroborant, quapropter omnibus simplicibus, quæ hac virtute donata sunt, uti possumus pro hoc decocto, additis aliquibus adstringentibus æquales in adstrictione Myrtho. Necessaria enim sunt adstringentia in hoc casu, tam pro uniendis, & roborandis spiritibus, quàm pro constringendis porositatibus cerebri dilatatis in passione suffocationis, & vasis ampliatis à copia sanguinis concursi. *Unguentum rosaceum* maximè confert pro uniendis, & corroborandis spiritibus. *Odorata subtus suffumigentur*, pro remedio suffocationis. *Brassicam* edendam præbet: quia sicuti hæc arcet à capite vapores vini, & ebrietatem impedit; ita potest arcere à capite vapores malignos Uteri, qui possunt fovere gravitatem capitis, & inclinationem ad somnum. Postea exhibet succum Brassicæ. Pro succo puto Hipp. intelligere decoctum ipsius Brassicæ. credendum est enim Brassicam coctam edendam præbere, & decoctum istius exhibere ad alvum moliendam. Loco Brassicæ possumus exhibere omnia anthysterica, à quibus non solùm prohibetur ascensus vaporum ab Utero ad caput, sed etiam dissipantur, in quorum genere sunt *Tinctura Granorum Actes Quercetani*, *Elixir hystericum* descriptum *in Clavi Scrhod. Offmani Pulvis granorum exsiccatorum Sambuci ad drachmam unam, cum pulvere seminum Pastinacæ sylvestris*, quæ exhibenda in aliqua aqua, vel decocto anthysterico, & etiam in vino.

Si verò ad cor progressi Uteri suffocent. Aliam differentiam suffocationis Uteri proponit Hipp. in his verbis, in qua cor principaliter læditur. Signa hujus affectionis sunt difficultas respirationis, quam Hipp. designat in illis verbis, *& aer impeditus atrahitur violenter, anxia est, & vomit*, hæc duo signa ventriculi passionem indicant: quapropter mihi videntur benè sentire illi, qui volunt Hipp. per cor intelligere orificium superiùs ventriculi, prout multoties accepit. Contingit hæc suffocatio, quando vapores Uteri maligni plexum nerveum, dicto orificio implatatum, feriunt, & ad motus spasmodicos dictum plexum impellunt, & anxietatem inducunt, quæ non est nisi passio ventriculi, per quam patiens nescit loco stare, sed hùc, & illùc volvitur, & revolvitur. Nervi orificii superioris ventriculi, modo dicto affecti in passionem spasmodicam trahunt nervos diaphragmatis, & pulmonum, cum quibus consensum habent, hi ad spasmum tracti respirationem, cui serviunt, difficilem reddunt. Si cum spasmo plexus nervei orificii superioris ventriculi conjungatur irritamentum membranæ musculosæ mediæ ejusdem ventriculi, productum vel à vaporibus malignis Uteri, vel ab humoribus acribus in illius cavitate contentis, fit vomitus, qui aliquando etiam succedit, quando à violenta contractione nervorum partis superioris ventriculi, ejus fundus versus orificium superiùs violenter trahitur, & quidquid in ventriculo continetur, tunc per vomitum ejicitur. *Et quibusdam statim tractus deorsum cedit*. His verbis docet Hipp. brevem aliquando esse hujus suffocationis paroxysmum, qui statim ac Uterus mediis suis vaporibus ad os ventriculi ascenderit, cedit: quia vapores uterini, vel dissipantur, vel cum flatibus exeunt, ut notat Hipp. in verbis, *& flatus exit*. Exeunt verò & per viam intestinorum, & per viam Uteri, & cum istorum exitu suffocatio cessat, & Uterus dicitur cadere. In hoc verò casu puto flatus exire per os, & per ructum: ab hoc enim sæpissimè suffocationes sedantur. Flatus in ventriculo existens, dum exitum quærit materiam in istius cavitate existentem inordinatè agitat. Hæc ita commota molestiam facit ventriculo, à qua ad vomitum ejusdem materiæ determinatur, & hoc modo fit vomitus: dum flatus per os exeunt, vomitus est spumosæ materiæ: ab inordinata enim agitatione istius in ventriculo facta à flatibus spumescit, & tamquam spuma evomitur. Cessat aliquando suffocatio sine exitu flatus, vel ructus; sed huic succedit tranquilla quies, & sedatio paroxysmi suffocativi, quod animadvertit Hipp. in illis verbis: *alicui verò quies contingit*; quia vapores uterini vel à calore partium oppressarum resol-

resolvuntur, vel per insensibilem transpirationem dissipantur, & aliquando per simplicem oscitationem expelluntur.

Si non cedat suffocatio adhibitis supradictis remediis, proponit Hipp. *Semen Porri. & Peplum trita*, & videtur velle hæc duo remedia simul misceri. Peplum est idem ac *Meconium*, quod ex succo Papaveris spinosi condensato paratur, & est opiatum debilioris virtutis, quàm opium: quapropter docemur ab Hipp. non cedente suffocatione uterina remediis ordinariis, ad opiata deveniendum. Propositis ergo in superiori Textu remediis liquidis adjungendum *Laudanum liquidum ad gutt. octo, vel decem*, sic *grana duo, vel tria Opii præparati*, quæ exhibenda sunt cum aliqua aqua *anthysterica*, vel *cum aqua Artemisiæ. vel cum decocto istius, vel dictami Cretensi* ad imitationem Hipp. qui semen Porri, & Peplum exhibet cum tribus cyathis aquæ. Addit etiam Hipp. potum unius *cyathi aceti albi*, nec sine ratione; nam cum supponatur vapores uterinos conjunctam habere malignitatem, acetum malignitati resistit, & contrariatur etiam malignitati pestilentiali, & animalium venenatorum. Acetum figit, & figendo vapores uterinos malignos istis motum adimit, & motu adempto virtutem noxiam, & malignam, si non amittunt diminutam sentiunt. Vapores uterinos resolventia etiam in usum revocat, non cedente suffocatione, & sunt *grana Juniperi*, & *Salvia*, quæ exhibet *cum Vino*, aut *cum aceto*. In hunc finem possumus uti omnibus simplicibus uterinis calidis, & resolventibus, à quibus suffocata calefit, & cum expansione caloris ad exteriora, vapores uterini suffocationis causa transpirant cum sedatione suffocationis, cum hac intentione exhibet *adipem anserinum*, qui calorem inducit, præcipuè si sit adeps Anatis sylvestris: hunc liquefactum exhibet: quia ait, *summatur*. Ultimo loco *pessarium* proponit non inutile in suffocatione. Alia remedia Hippoc. pro curatione hujus symptomatis, vide in fine hujus Libri, & in fine Libri primi.

TEXT. XVII. *Quum autem ad præcordia allapsi strangularint, &c.*

In hoc Textu agit Hippoc. de strangulatione, in qua hypochondria magis afficiuntur. Hæc enim cum nomine, *præcordia*, sæpissimè designat. Distinguitur talis strangulatio ab aliis, ex eo quod in hypochondriis permanentia affectionis, & molestiæ observatur, & ita fixa in istis hæret, ut ab Hipp. affectionis soliditas nuncupetur. Hæc affectio consistit in intumescentia ventris, dolore ejusdem ventriculi passione, cordis palpitatione, quæ vomitus materiæ acris concomitatur, & alia signa strangulationis, & suffocationis adsunt. Pars affecta principaliter in hypochondriis sunt plexus nervei mesenterii valdè irritati à vaporibus malignis ab Utero illis impressis, ut acutissimè ratiocinando firmavit *Vvillisius in tractatu de melancholia hypochondriaca*. Irritamentum dictis plexibus impressum communicatur membranis, & nervis cerebri, & etiam colli; unde dolor istarum partium. Modum communicationis perdoctè dictus *Vvillisius* in citato loco dilucidat. *Modico tempore mitior fit* hæc affectio, dum à motu frequenti, & valido nervorum dictorum plexum materia vaporosa irritans fortiter excutitur, & expellitur. In curatione monet Hippoc. observandum, *an patiens sursum strangularit*, idest sensum strangulationis, & difficilis respirationis persenserit, quæ si adfuerit primo loco istius progressum impedire contendit *tepefactoria* adhibendo, sed partem, cui applicanda sint non nominat: probabile tamen est parti affectæ, nempè hypochondriis esse applicanda, cum in istis adsit affectionis soliditas, & in istis firmata sit causa, per quam patiens strangulatur: A dictis enim tepefactoriis, vel vapores ascendentes ad inferiora revocantur, vel in hypochondriis resolvuntur. Hæc tepefactoria non sunt nisi balneum particulare hypochondriis factum, vel cum spongia, vel cum linteolis aqua tepida imbutis, & hypochondriis applicatis. Panni linei solùm tepefacti possunt etiam applicari, & *Oleo Cheirino, Camomillæ, Lumbricorum* totum ventrem inungere, & linteolum tepefactum superponere. Cum Hipp. tepefactoriis non calidis multùm utatur, non alia ratione ductum esse puto, nisi quia in hypochondriis multi excrementorum fontes inveniuntur, consequenter in eisdem multitudo extrementorum colligitur, & reperiri in dicta parte certum sit, quando affectio, & molestia in hac firmatur, & solidatur, ab hoc dolore hypochondriorum, à motu spasmodico plexuum nervorum istius partis commoventur, & agitantur humores excrementitii supradicti, qui suis pravis, & molestis qualitatibus molestiam, & dolorem affectæ partis amplificant. Ad repellendos vapores à capite, & à gutture, utitur solitis remediis, nempè suffitu graveolentium ad nares, & beneolentium ad Uterum: Notat verò Hipp. *suffitum graveolentium ad nares non esse acervatim faciendum*, sed interpollatè, & rationem reddit: quia *si Uteri acervatim infra decedunt*, hoc est si vapores ab Utero ad partes superiores elevati infra acervatim descendant repulsione *turba oboritur*, intellige in partibus inferioribus, & præcipuè in ea, in qua firmatur morbosa affectio: augetur enim causa istius à vaporibus repulsis ad suam originem. *Conyza* est hydropiper in qualitate calidus, & flatuum, & vaporum resolutivus. *Castoreum* nervosas partes corroborat, & in hystericis affectibus pro specifico habetur. Ab hoc remedio colligimus indicationem ab Hipp. elicitam pro curatione suffocationis, ab hypochondriis esse flatus resolvendi, nervosum genus, nempè plexus nerveos messenterii corroborandi, ut materiam, à qua molestantur citò vel expellere, vel resolvere valeant. Tertiò specificis malignam qualitatem vaporum extinguendi; ideò remediis descriptæ conditionis in hoc affectu Medici, si utantur, non errabunt, quia ab istis adimplentur omnes indicationes, quæ à morbo, & à morbi causa, & à parte affecta suppeditantur. Remedia, quæ flatus resolvunt, sunt nota, sicut etiam quæ nervosum genus corroborant, specifica hysterica descripta sunt in superiori Textu: Hæc remedia exhibenda cum Hippoc. in vino, possumus etiam exhibere cum aliqua aqua stillatitia anthysterica, vel cum decocto aliquarum herbarum, quæ sunt appropriatæ suffocationi uterinæ. *Cùm verò deorsum tracti fuerint*: hoc est cùm vapores à superiori parte ad suam originem, nempè ad Uterum descenderint, imperat *Hipp. graveolentia subtus suffumigare: beneolentia verò naribus applicare. Si verò dolores quieverint*, idest cùm sedatus fuerit suffocationis paroxysmus, *Medicamentum purgans* imperat Hipp. ad expulsionem excrementorum in hypochondriis existentium, prout dictum est superiùs. *A Barbete in sua praxi medica* laudatur sequens pulvis post paroxysmum suffocationis:

℞. *Resinæ Jalapæ*
Diagryd. } *a. gr. iv.*
Mercurii dulcis gr. iij.
Tartari vitriolati
Salis armoniaci } *a. gr. vj. m. f. p.*

cui adde *Olei Macis, vel Nucis mosc. gutt. ij.*

Post purgationem exhibet Hipp. *Lac*, vel *Serum* ad attemperandas qualitates acres excrementorum in hypochondriis existentium, & etiam ad moderandum calorem. Hujus excessus est semper saltem causa occasionalis horum symptomatum.

In exhibitione Lactis plures notat Hipp. circumstantias, in quibus non licet Lac exhibere. Prima est, ut *Mulier non sit lienosa à nativitate*, hoc est si à nativitate non contraxerit tumorem, vel duritiem lienis; nam si à nativitate contraxerit vitium lienis, Lac non est exhibendum, cujus ratio petenda est à natura acidi in liene naturaliter prædominantis, & à natura Lactis ad acescendum valdè inclinata. Tumor, & durities lieni superveniens à nativitate, nos docet acidum lienis à nativitate factum esse austerum, vel valde potens in sua actione coagulativa: quapropter Lac ob inclinationem ad acescendum facillimè coagulari potest ab acido prædicto lienis, symptomata majora inducere, & tumorem, & duritiem augere: ideò in lienosis à nativitate Lac non exhibendum. In lienosis verò ob causas internas, vel externas post nativitatem advenientes, exhiberi potest Lac: quia acidum lienis non est adeò potens, sicuti est à nativitate, quando in hoc tempore tumor, & durities supervenit, & etiam quia tumor, & durities lienis post nativitatem superveniens fit ab humoribus crassis, & viscosis in vasibus, & porrositatibus lienis fixatis, à quibus potiùs acidum lienis debilitatur, quàm augeatur, & in acido

acido debilitato, vel oppresso Lac tutò exhiberi potest, dum non tam facilè acescere potest ab acido enervato. Secunda circumstantia prohibens usum Lactis est, *Si Mulier sit exanguis*, idest si sanguinem spiritu vitali depauperatum in vasis sanguifluis contineat, quia à lacte refrigerante spiritus vitales majorem patientur languorem, & eorum actio minor reddetur etiam usq; ad interitum. Tertia est, *Si Mulier sit decolor*. Ratio hujus est eadem cum dicta jamdudum. Quarta est *aurium sonitus*. Lac ex sui natura est valdè vaporosum, ideòque assumptum copiosas evaporationes ad caput transmittit, à quibus morbi capitis augmentum suscipiunt: qua de causa Hippoc. caput dolentibus prohibuit: pari pacto Lac aurium sonitum, vel istius causam augere potest, ideòque Hippocr. prohibet. Ultimo loco ait: *Velut hæ, quibus propter cognationem morbi à juventute sunt familiares*. In his verbis judico Hippoc. addere circumstantiam, per quam Medicus possit certò noscere, quando pallor, vel defectus sanguinis, vel sonitus aurium, Lactis usum prohibeat, & determinat certò prohibere, quando prædicta symptomata in juventute patientis facta sunt familiaria: quia si ab aliqua causa externa, & de recenti dicta symptomata supervenerint, nil valent ad prohibitionem Lactis; si verò facta fuerint permanentia, tunc prohibere valent. Vomitum in hoc affectu prohibet Hippoc. ob periculum futuræ cæcitatis. Hoc periculum timuit Hippoc. considerando Capitis, & colli dolorem, quorum causa non potest esse nisi concursus humorum ad dictas partes, & statio illorum in eisdem. Conatus, quo vomitus perficitur, copiam sanguinis ad caput vel impellit, vel ejus motum circularem impedit; itaut vasa capitis impleantur. Hoc colligimus à venarum capitis oculorum turgentia, & à rubore intenso faciei in conatu vomendi, in quo etiam observamus lacrymas involuntariè exeuntes, etiam sedato conatu: quapropter certi sumus in conatu vomendi multum serum ad oculos concurrere, & quidem in magna quantitate, cùm per involuntarias lacrymas exeat. Ab hac quantitate seri facillimè possunt oculorum humores infici alieno colore, & eorum textura mutari, vel retina ita alterari, ut species visivas non sentiat, vel non retineat. Nervi etiam optici à copia humoris possunt obstrui, & fluxum spirituum animalium ad oculos prohibere. Hæc omnia simul unita, vel divisa cæcitatem inducere valent. Ab eodem concursu humorum ad caput possunt fieri *turbationes circa fauces*, ut ait Hippoc. nempè difficultas deglutiendi, respirandi, inflammatio musculorum laringis, si dicti humores in musculis Laringis fixati fuerint, vel glandulas faucium impleverint. Statim subjungit Hippoc. *succum ptisanæ dato*, ac si dicere vellet, si Lacte uti non potest ægra ob dicta superiùs prohibentia, loco Lactis ptisanæ succo utatur, quia ab isto haberi possunt omnes illi effectus, & bona, quæ à lacte desiderantur. *Si verò sit facilis ad vomitum*, hunc permittit Hippoc. quia ob facilitatem vomendi non sunt timenda ea symptomata, de quibus jam dictum est. Videtur etiam convenire vomitus; quia in morbis hypochondriacis adest ferè semper aliqua indispositio ventriculi, per quam multa congregat excrementa, & eadem variis partibus communicat. Videtur etiam convenire, quia natura in principio hujus suffocationis movet vomitum, ut ait Hipp. in principio Textus, & vomitum conferre huic symptomati probant subsequentia verba Hippoc. & *modico tempore mitior fit*, ac si diminutio symptomatis à vomitu penderet. Ultimo loco proponit *collutionem*, & *subdititium*, quæ possunt videri in fine hujus Libri, & ad imitationem Hippoc. alias collutiones, & subdititia præparare cum aliis remediis, sed ejusdem virtutis, cum illis, quibus utitur Hippoc.

TEXT. XVIII. *Quum Uteri apud præcordia constiterint, &c.*

Si per præcordia intelligit Hippoc. hypochondria, ut in superiori Textu firmatum est, cogimur asserere in præsenti alteram differentiam suffocationis hypochondriacæ delineari, sed præcedenti graviorem; nam prima citò mitescit; hæc per longum tempus perdurat: Illa fit molesta solùm partibus in hypochondriis existentibus; hæc partibus spiritalibus, & præcipuè pulmonibus est valdè molesta: Cogitur enim ægra recta cervice respirare, & patitur ea omnia symptomata, & afflictiones, quas solet Helleborus albus per os assumptus parere. Quapropter præsens suffocatio differt solùm per majorem extensionem ad partes spiritales: eò quia causæ istius, quæ sunt vapores maligni ab Utero elevati ad partes spiritales se extendunt, vel ob sui copiam, vel ob suam activitatem intensam, vel ob suum motum magis acceleratum perveniens ad nervos pulmonares, & cardiacos: qui irritati à dictis vaporibus malignis contractiones spasmodicas patiuntur tam graves, ut difficilem reddant respirationem, itaut nisi recta cervice exequi possit. Si dicti vapores immediatè non ferantur ad nervos pulmonares, & cardiacos, potest succedere hæc suffocatio vellicatis solùm plexibus nerveis messenterii; si contingat vellicatio ramificationibus nervi sexti paris, quæ ad hos plexus conficiendos cum aliis nervis concurrunt. His enim vellicatis valido, & valdè activo irritamento in suas contractiones spasmodicas, quas ab hoc irritamento patiuntur, trahunt ramificationes dicti nervi sexti paris, quæ per partes spiritales pulmones, & cor sparguntur: unde difficilis respiratio per consensum à plexibus nerveis messenterii valdè irritatis, & vellicatis, ut ingeniosissimè citatus *Vvillisius* citato loco explicat. Eodem modo vellicatis plexibus messenterii vellicatio ad nervos ventriculi per consensum transfertur. Ab eadem vellicatione vomitus promovetur. Notandum est Hippoc. asserere vomitum consistere aliquando in expulsione materiæ acidæ, quam puto esse causam hujus suffocationis, & ab acido hoc plexus nerveos vellicari, & si quis asserere vellet hujus symptomatis causam consistere in aucta præternaturam succi pancreatici aciditate, non renuerem. Ab eadem vellicatione ventriculi procedit *copia aquæ, qua os repletur*, ut ait Hippoc. irritatis enim fibris œsophagi motus istarum peristalticus versus superiora cum violentia peragitur; & cum hoc motu secum trahunt serosum humorem in cavitate ventriculi existentem, à quo os impletur, vel materia irritans vervos ventriculi ascendit ad glandulas, & vasa salivalia faucibus implantata continuo irritamento materiam salivalem in faucium cavitatem fluere determinant. *Crura* in hoc affectu *perfrigerantur*, dum sanguis ad affectas partes superiores, quasi in subsidium suæ molestiæ, & afflictionis totus fertur derelictis partibus inferioribus, & extremis, quæ ob sanguinis defectum refrigerantur. A copia affluxi sanguinis ad partes superiores, sed præcipuè ad fauces, & caput ita opprimuntur unà cum spiritu animali, *ut vix loqui possit*. Loquelæ defectus potest etiam provenire ob spasmodica contractiones nervi recurrentis. *Torporis linguæ, & partium capitis* causa est dicta copia sanguinis ad dictas partes translata. Quo ad curationem video Hipp. totum intentum ad excitandam ægram à paroxysmo per externa, cùm non sit in statu curationis per interna remedia. Et cùm nihil dicat de remediis sedato paroxysmo convenientibus, prout fecit in superiori, silendo videtur approbare ea remedia, quæ ibi proposuit adhibenda esse post paroxysmum.

TEXT. XIX. *Si verò ad Hepar conversi fuerint Uteri, &c.*

Alteram differentiam suffocationis in hoc Textu describit Hippoc. quæ succedit, quando Uterus ad hepar fertur, & videtur Hipp. in hoc Textu admittere ascensum ad hepar substantiæ Uteri, ut demonstrant verba illa posita in curatione hujus affectus: *Quum sic habuerit tumorem ab hepate cum manu infrà leniter detrudito, & præcordia cum fascia deligato*. Hæc verba nobis repræsentant tumorem in regione hepatis fieri ab aliquo corpore, quod ad regionem prædictam ascenderit, & manibus posse deorsum repelli, & cum fascia in inferiori loco ita posse firmari, ut ampliùs non ascendat. Verùm quia impossibilis videtur ascensus Uteri ad hepar, itaut ab eo manu possit repelli, per extensionem suæ substantiæ potest quidem Uterus ad hepar pervenire, ut in gravidis, non verò per motum suæ substantiæ, sive extensione, & amplificatione, dum ejus ligamenta non possunt ita extendi, seu contrahi sursum, ut Uteri substantiam ad hepar trahant. Puto verò Hipp. decerptum

ptum fuisse à tumore, qui aliquando in hystericis in aliqua parte ventris apparet, & fit quando pars aliqua spasmodicis motibus vexata ita contrahitur, & in contractione firmatur, ut in speciem tumoris elevetur, quod sentit *Vvillisius* in tractatu de hystericis passionibus, ubi perdoctè modum, quo fit hic tumor delineat, ideò videndus. Hujusmodi tumor apparuit Hipp. & Uterum existimavit; est verò Uteri mali affecti effectus. Vapores ergo maligni ab Utero elevati, non Uterus ad hepar ascendit, sed potiùs ad ligamentum istius, quo diaphragmati unitur. Hoc ligamentum à vaporibus malignis Uteri irritatum, ac vellicatum validè contrahitur, impediendo motum diaphragmatis sursum; unde vox deficit, ob respirationem ad voces articulandas necessariam valdè læsam. *Dentes conserti sunt*, quia nervi maxillarum contractionem spasmodicam susceperunt, vel per consensum à diaphragmate læso, vel à vaporibus ab Utero illuc ascendentibus. *Color fit lividus*, ob strangulationem, vel suffocationem ab impedito motu diaphragmatis.

De hoc affectu vide, quæ dicta sunt in expositione *Textus tertii de natura Muliebri*.

TEXT. XX. *Si verò Uteri inflammati fuerint, &c.*

Ultimam differentiam suffocationis exhibet nobis Hippoc. in hoc Textu, in quo animadvertere licet per ly *inflammati* intelligendum esse tumefacti, ut animadvertit *Martianus* in commento hujus Textus, & videtur confirmari à signo ab Hippoc. posito pro distinguenda hac suffocationis differentia ab aliis supradictis, & continetur in illis verbis, *circa latus, si contigeris, dum apparet*: Durities est proprietas tumoris in suo principio. Hic tumor in principio videtur esse ad latera Uteri, & tunc non adest suffocatio, sed solùm tunc quando *Uterus allapsus fuerit ad præcordia*, idest ad hypochondria, & sunt verba Hipp. ex quibus colligere possumus tumorem sensibilem in regione Uteri durum, non esse nisi Uterum, qui incipit se disponere ad suffocationis uterinæ productionem. Talis autem dispositio, meo judicio, est fermentatio inordinatâ humorum in Utero, vel in ejus vasis existentium facta à fermento uterino, vel ab excremento aliquo fermentativo in dictis humoribus introducto. Per hanc fermentationem inordinatam humores prædicti valdè rarefiunt, turgent, & cum istis etiam humor in porositatibus Uteri existens, & ab hac turgentia dictorum humorum substantia Uteri distenditur ad summam plenitudinem partim, à dictis humoribus rarefactis, partim à spiritibus, & à vaporibus à fermentantibus humoribus exeuntibus, & hoc modo fit *tumor durus*, & usquequò hic tumor in parte inferna constiterit, nulla adest suffocatio, quia vapores, & exalationes malignæ omnes in Utero retinentur: sed quando hæc facto impetu ab Utero eruperint, & ad hypochondria ascenderint, tunc fit strangulatio, secundum hanc explicationem accipienda verba illa Hipp. *cum fuerint allapsi ad præcordia*. Allabitur Uterus ad præcordia, non secundùm suam substantiam, sed secundùm vapores ab eo promanantes. De modo, quo fiat tumor in hypochondriis, & suffocatio hysterica dictum est in superiori. Causam hujus affectus videtur assignare Hipp. in illis verbis, *& vomit pituitam acidam, & dentes stupescunt*, quia acidum valdè intensum, cum vomitum rejectum dentes stupefacit; hujusmodi acidum in ventriculo collectum massæ sanguineæ cum chylo facilè imprimitur, à massa sanguinea facillimè Utero communicatur, & factum volatile, dum cum sanguine circulatur in Utero postea receptum, est adæquata causa supradictæ fermentationis, & deducere possumus hujus asserti veritatem à subsequentibus verbis, *& ubi vomuerit melius habere videtur*. Si melius se habet à vomitu, quia causa symptomatis à vomitu minuitur, sed minuitur solùm acidum, consequenter hoc acidum pro causa habendum est. *Cum tumor in hypochondriis factus, deorsum descenderit*, hoc est, quando vapores Uterini, qui superiùs, ascenderunt ad suam originem inferiùs revertuntur, & disperguntur ad alias partes infernas ventris, *ad laterum* nempè *mollitudinem*, ubi dolores, & tormina suis pravis, & acribus qualitatibus pungendo, & rodendo intestina, vel peritoneum afficiunt. *Aliquando ad vesicam* feruntur, stranguriam efficiendo, *& ad intestinum rectum*, in quo passionem similem Tenesmo pariunt: aliquando verò ista duo ultima symptomata fiunt ab Utero procidente usque ad intestinum rectum, & ad collum vesicæ: Primum comprimendo Tenesmum supradictum: Secundum vesicæ collum comprimendo, stranguriam facit. Hac de causa Hipp. in superiori *Textu* 18. cùm Uterus à superioribus ad inferiora descenderit, maleolentia partibus inferioribus apponit, quæ dum Uterus adhorret, & ab istis se retrahit, ejus motus deorsum ita moderatur, ut præcipitationem impediat. In hoc tumultu facto in Utero à fermentatione supradicta, à retrocessione vaporum in massa humorum in Utero existentium, solitus cursus mensium alteratur, quia si à dictis causis sanguis magis fluidior; & activior per rarefactionem evadat, menstruus cursus anticipat: Si verò à dictis causis viæ sanguinis in aliqua parte Uteri impediantur, itaut fluxum retardare possit, tunc menstruus cursus postponit. Curatio est ferè eadem cum proposita in Textu superiori. Licet animadvertere Hipp. laudare urinam cientia, quando post paroxysmum suffocationis dolores, & molestiæ in inferioribus sentiuntur, & perdurant: Supponit enim Hipp. hos dolores, & molestias durationem recipere à fluxu materiæ serosæ, & acris, & acidæ ad Uterum, vel ad partes circumstantes, ob rationem superiùs dictam. Hanc materiam alio divertere cogitat, ut Uterum à prædictis molestiis vindicet; divertit autem, exhibendo medicamenta, quæ urinam promovent. Ab hoc monitum universale deduco, in morbis Uteri ab humorum fluxu optimum esse diureticis uti.

Animadvertat Lector in omnibus istis strangulationibus Uteri, Hipp. pro curatione istarum nullam mentionem facere de sanguinis missione, quæ adeò frequenter, & copiosè istis nostris temporibus exercetur, sed solùm purgationem, & vomitum proponere ad imitationem naturæ, quæ quandoque in strangulatione vomitu istius accidentia, symptomata, & sævitiem moderatur. Non enim strangulatio oritur à sanguine menstruo tantummodo retento, qui adhuc suas bonas, & benignas qualitates retinet, sed à sanguine menstruo retento quidem, sed per pravas qualitates in retentione conceptas in excrementa commutato, à quibus fit strangulatio. His animadversis consideret Lector, an missio sanguinis vel vomitus, vel purgatio in strangulatione conveniat.

TEXT. XXI. *Si Uteri ad latera allapsi fuerit tussis obtinet, &c.*

De Utero ad costas allapso in regione pulmonum, non potest in hoc Textu loqui Hipp. cùm Uteri substantia non possit ascendere usque ad hanc regionem, nec ratione suorum ligamentorum, quæ non possunt extendi usque ad cavitatem thoracis, nec ratione diaphragmatis, à quo talis ascensus impeditur; Quapropter credendum est, ut explicavimus in superioribus Textibus, Uterum solùm per vapores ad pulmones ascendere posse. Læsionem pulmonum habemus à Textu, cum adsit *tussis, & dolor ad latus*, ut legit *Foesius*, *& creditur peripneumonia laborare*; hæc omnia pulmonis, & thoracis malè affecti signa sunt. Uterus malè etiam se habet; habemus enim à Textu hæc verba: *Uterus velut durus pila, & ad contactum dolet, velut ab ulcere, & contabescit*. Adest etiam alteratio menstrualis fluxus, hæc omnia Uterum laborantem ostendunt, & cùm probabile sit pulmonis affectus per consensum pendere ab Utero, & Uterus non possit ad pulmones elevari secundùm suam substantiam, concludendum est pulmones non posse pati vitio Uteri, nisi per vapores ab isto ad pulmones transmisso, quod videtur confirmari ab illis verbis Textus, *ac à latere detrudito, & latus fascia lata deligato*; à quibus colligitur, Uterum extra suum naturalem locum exiisse, & ad latera fixatum esse cum magna sui molestia, à qua agitati, & commoti humores in eo contenti multas exhalationes, & evaporationes ad partes superiores, & ad pulmones transmittunt. Hæc omnia non possunt exequi, si Uterus secundùm substantiam ascenderet ad pulmones. Uterus ergo suis vaporibus malignis pulmones malè afficit. Qualis sit ista mala affectio, & quomodo eveniat ab allatis in Textu, difficile est colligere. Ex eo quòd credant aliqui peri-

peripneumoniam esse, deduco affectionem pulmonum esse, saltem similem peripneumoniæ, & valdè incalescere pulmones, prout incalescunt in peripneumonia, & si non ob inflammationem, in qua consistit peripneumonia, saltem ob magnum æstum, & inordinatam effervescentiam sanguinis in pulmonibus sine inflammatione; hoc admisso contingit tussis à vellicatis, & irritatis bronchiis pulmonum à calore acri, quia intenso sanguinis. *Contrahitur*, quia exsiccatur ab intenso, & acri calore totius massæ sanguineæ à pulmonibus intensè calefactis acquisito; *Contabescit*, quia ab intenso calore carnes liquantur, quia alimentum partium deficit, cùm ab intenso calore massa sanguinis ad nutritionem inepta reddatur. *Gibbosa fit*, quia ligamenta vertebrarum humeri in parte interna istarum ob siccitatem ita contrahuntur, ut vertebras circa humerum, & collum trahant ad anteriorem partem: itaut gibbositas in posterioribus partibus maneat. Hic calor accensus fuit in pulmonibus à vaporibus malignis ab Utero communicatis: quapropter rationabile est credere hos vapores inducere solùm inordinatam effervescentiam in sanguine, vasa pulmonum irrigante, & fermentum, seu temperamentum pulmonum à dictis vaporibus ita alterari, ut effervescentiam sanguinis non solùm fovere, sed etiam augere valeat. Hoc modo causa morbosi pulmonis rectè explicata manet. Uteri malè affecti signa sunt sequentia in Textu descripta: *Uterus durus insidet, velut pila, & ad contactum dolet, velut ab ulcere*. Hæc abundantiam humorum in Utero, istorum acrimoniam, & erosionem demonstrant, & de ulcere, vel cancro Uteri per hæc signa timendum est. Non mirum, si ab hac indispositione Uteri fiat Mensium variatio in tempore cursus menstrui in quantitate, dum quandoque supprimuntur, & etiam in colore, cùm sanguis quandoque exiens sit imbecillis, hoc est coloris valdè diminuti. Ab his indispositionibus Uteri læditur genitura, quia prohibent fœcunditatem. Prognosticum non indiget explicatione. Curationem incipit Hippocrat. à purgatione, quæ supponit humorum excrementitiorum abundantiam in proposito casu, & demonstratur à contractura, à gibbositate, & à contabescentia corporis hoc morbo affecti, & de quibus in Textu, hæc symptomata redundantiam humoris excrementitii indicant, ideò purgatio convenit, quæ blandis remediis est exequenda, ne cum magna humorum agitatione, qualem valida excitant purgantia major copia humorum ad Uterum dolentem feratur. Sanguinis diminutionem, præmissa purgatione, laudat Hippocrat. in illis verbis: *à quibus sanguis purgatur ea apponito*, per quæ verba manifestè apparet, non velle Hippocr. venæ sectionem, sed eductionem sanguinis à venis Uteri per *Pessaria*, quæ apponuntur, itaut ad Uterum perveniant. De his Pessariis locutus est *Hippocrat. in lib. 1. de Morbis Mulierum circa finem*, & etiam in hoc libro: quare istorum descriptio videnda, & ad istius regulam alia, & nova paranda. Ab hoc remedio colligimus, Hippocr. sanguinis diminutionem pro revulsione ab Utero non quærere, sed pro derivatione sanguinis in parte affecta, nempè in Utero existentis, dum aperitionem venarum Uteri per suppositoria molitur. Revulsionem negligit, sanguinem à parte ab Utero distante mittendo; quia non est amplius locus revulsioni in morbis Uteri, quando insidet Uterus durus, velut pila, & ad contactum dolet, velut ab ulcere: quia positis his conditionibus, humor non est in motu ad Uterum, sed jam fluxit, & fixatus est in Utero; & his conditionibus morbus Uteri revulsionem non exigit, sed solùm derivationem. Remedia præscribit emollientia dolorem lenientia, quæ conveniunt in duritie, & in dolore Uteri. Talia sunt *Semina Lini, & Peplium*. Ex potibus, quæcumque admiserit æger, exhibet: quapropter *Vinum* non excludit, & videtur etiam convenire in materia jam fixata in Utero, quæ concoctione, & attenuatione indiget ad hoc ut expellatur, vel ad meliorem naturam redigatur: Hæc vinum, non aqua operatur. Repositionem Uteri operatione chirurgica peragendam proponit Hippocr. nam Uterus suo loco restitutus minùs dolebit, & natura in quiete posita cum majori robore contra morbosam materiam pugnabit. Ultimo loco proponit *Lac bubulum ad quadraginta dies*. Hoc remedio humorum caliditas, & acrimonia attemperatur; Tabes impeditur, & humorum reliquiæ etiam evacuantur.

TEXT. XXII. *Si verò in lumbis fuerint Uteri, & in lateris mollitudine, &c.*

Duos casus in Textu proponit Hippocrat. Primus est casus Uteri ascendentis ad lumbos in parte proxima diaphragmati, itaut hoc patiatur ob Uteri ascensum, modo superiùs explicato; hoc colligitur à symptomatibus in Textu descriptis, quæ difficilem faciunt respirationem cum sensu suffocationis, & in lumborum affectu, seu potiùs dolore, quem in hoc casu supponere debemus difficilem addi respirationem potiùs ex læsione diaphragmatis, quod lumbis arctè colligatur, quàm ex vitio pulmonum credendum est. Viciatur verò diaphragma, & lumbi à vaporibus ab Utero ascendentibus, & nervos lumbales ad partem præcipuè nervosam diaphragmatis rodentibus, & pungentibus, modo pluries explicato, à læsione diaphragmatis oritur illa difficilis respiratio in Textu explicata. A curatione tamen ab Hippocr. proposita, in sola glande consistente, suspicari possumus Hippocr. credidisse humores existentes in Intestinis, & eorum vasis partem aliquam habere in hujus symptomatis excitatione, dum alvum cum glande movere tentat; nisi dicere vellemus pro sedando uterino symptomate hac glande uti, cum hæc remediis Uterum specificè respicientibus, & suffocationi uterinæ convenientibus paratur, & facilis sit istorum virtutis communicatio Utero, mediante sphinctere ani. Quicquid sit de hac cura Hippocrat. hoc symptoma curandum est eis remediis, quibus curatur suffocatio uterina. Alter casus est descriptus in illis verbis: *Si Uteri devolverint se ipsos ad intermediam lumborum, ac coxarum partem*. Dicitur Uterus devolvi, quando è sua sede naturali dimovetur, & ad partes inferiores præternaturaliter descendit, ob ligamenta, quæ illum in suo situ naturali continent relaxata, his enim per relaxationem elongatis necesse est, ut Uterus descendat. Descensus istius est magnus, vel parvus, prout magna, vel parva est elongatio ligamentorum inferiorum ejusdem. Neque ex hoc, quod Uterus descendat per relaxationem debemus inferre per contractionem ligamentorum superiorum Uteri posse ascendere ad hepar, Lienem, & ventriculum cum tota sua substantia. Cùm dicta ligamenta non possint ita contrahi, ut Uterum ad dictas partes cum mutuo contactu trahant, ut patet ex anatome Uteri, & suorum ligamentorum, & hoc in superioribus fuit negatum; non omnimoda contractio versus superiora. Hujus descensus causa est humor serosus præcipuè laxans inferiora ligamenta Uteri æqualiter, itaut substantia Uteri ad inferiora æqualiter descendat, nec ad dexteram, nec ad sinistram pendendo. Potest etiam fieri descensus Uteri, si ligamenta istius inferiora, coxæ contrahantur: per contractionem enim abbreviata dicta ligamenta Uterum cum violentia deorsum trahunt, unde procidentia istius, & in hoc casu dolores, & symptomata sunt graviora, quàm in descensu Uteri à laxitate ligamentorum. *Dolor* est *acutus*, quia fit ab irritante, vel pungente, vel erodente ligamenta, quæ cùm sint exquisiti sensus, non possunt non pati dolorem intensum, & quia ista ligamenta cum partibus musculosis, & sensitivis coxarum connexionem, & communionem habent, dicti doloris participes fiunt. Hoc fundamento redditur causa omnium symptomatum, quæ describuntur in Textu. *Crura contrahuntur, & juncturas coxarum, &c.* Si æqualiter dicta ligamenta contrahantur, æqualiter etiam Uterus descendit cum æquilibrio, & si quieverit in parte posteriori circa anum, & musculum sphincterem, tunc *dolet imus venter unà cum sede*, ut ait Hippocr. in Textu, & alia signa hujus descensus ad posteriora habet. *Aetius Tetrab. 4. serm. 4. capite 77.* addit: *Si verò retrò, aut infra inclinat, torpor, ac difficilis utriusque cruris motus sequitur, sæpè etiam motus penitùs intercipitur, & ingens vexat dolor. Alvus etiam supprimitur, neque clysterem admittit, flatus item retinentur* (quia ab Utero descenso ita re-

ctum

ctum intestinum comprimitur, ut flatus exire, & clyster admitti nequeant.) Addit idem Aetius, *& dolores inter sedendum acuuntur* (quia sedendo unà cum recto intestino valdè comprimitur Uterus isti adhærens, & ex compressione dolor.) *Si verò Uterus non ad posteriora, sed ad anteriora, & ad pubem descenderit, urina supprimitur* (quia Uterus præcipitatus vesicæ collum comprimendo obstruit, ut urina egredi non possit; & adnotavit priùs Hipp. in præsenti Textu, quando dixit: *& urina destillat. Pusillanimitas dicta symptomata concomitatur*. Hæc est passio Animæ audaciæ contraria, quia de omnibus timet, ardua fugit, in omnibus pericula videt, & perhorrescit: hæc omnia spirituum debilitatem, languorem, & tarditatem indicant, ubi in audacia spiritus valdè robusti, activi, ad motum prompti imperturbabiles in conspectu cujuscumque objecti tristis, & horridi. Dolor continuus diversi generis jam descriptus spiritus tam animales, quàm vitales consumit, debiles efficit, ad perturbationem, & confusionem faciles reddit; unde fermenta omnium partium enervat, præcipuè sanguinis, & bilis, à quibus collectio excrementorum, unde spiritus cum prædictis imperfectionibus elaboratur, & pusillanimitas animum opprimit. Curationem hujus affectus incipit Hipp. primò à *sedatione doloris* cum *Anodynis*, *& Emollientibus*, nisi enim sedetur dolor, numquam impedietur fluxus materiæ à dolore ad partem affectam vocatæ, & perdurante fluxu materiæ à dolore quietem non inveniet. Hinc error Medicorum, qui in hoc casu, & sanguinis missionem, & purgationem aliis remediis præponunt, manifestus fit. Ad sedandum dolorem, primum locum habent **Opiata**, ut *Trifera magna cum Opio*: *Nepenthes Quercetani* cum aliquo decocto emollienti: *Laudanus liquidus*, *sedativum majus*, *& minus Kenefolii*. Sedato dolore *Medicamentum purgans per vomitum* imperat Hipp. in conatu enim vomitus Uterus præcipitatus ad superiora retrahitur, & materia purganda à parte distante ab Utero trahitur, & expellitur; unde cessat periculum fluxus materiæ ad Uterum, quod non cessat, si purgatio per alvum instituatur. Reposito Utero in suo naturali statu, & in hoc confirmato, medicamentum purgans per alvum exhibet Hipp. quia Utero in suo loco existente, & confirmato nullum imminet periculum, nec novi fluxus materiæ, nec novæ præcipitationis Uteri, si medicamento leni purgatio instituatur. Ab hac purgatione per vomitum, & per alvum ab Hipp. imperata, rationabile est existimare Præceptorem nostrum cognovisse redundantiam humoris excrementitii esse causam hujus præcipitationis Uteri, ideòque per duplicem viam hujus humoris purgationem moliri. Ab his infero, si præcipitatio Uteri potest esse à redundantia humoris excrementitii, potest etiam esse à plenitudine sanguinis, in quo casu illius diminutio per venæ sectionem conveniet, etiam in principio, dummodò à venis superioribus, & ab Utero distantibus sanguis mittatur. Post purgationem *Lac asininum* exhibet; hoc refrigerat, & attemperat humorum acrimoniam, quæ duo requiruntur ad curationem hujus symptomatis ab excrementitiis humoribus producti. Adest dolor magnus, consequenter adest objectum sensibile improportionatum organo tactus sua acrimonia, & erosione, adest contractio partis facta ab irritamento, in quo pariter adest acrimonia, quæ ut plurimùm à calore præternaturali humoribus impartitur, ex quo oritur indicatio refrigerii: cùm verò Lac, & refrigeret, & attemperet humorum acrimoniam, ideò in hoc casu est valdè conveniens. Alia remedia refrigerantia, & emollientia, cum simplicibus tali facultate præditis, de quibus multoties dictum est. Ultimo loco eductionem sanguinis ab Utero immediatè proponit, ut ab hac parte sanguis ad vasa Uteri fluxus, & in his quiescens, & tumorem efficiens extrahatur in omni Uteri procidentia. Istius tumor, & vasa turgida observantur, pro hac operatione utitur *Pessario facto ex Lauro*, & alia Pessaria pro hoc fine habet *Hipp. in fine lib. primi de Morbis Mulierum*. Medicos monet Hipp. ut pessaria acria fugiant, quia irritamentum istorum novos humores trahit, & Uteri præcipitationem renovabit. His adhibitis, & symptomate superato, reliquum est, ut Uterus corroboretur, quod facit Hippocrates cum suffitu ex aromatibus, prout sunt *Nux Moschata*, *Myrrha*, *Assa fœtida*, *Galbanum*, & similia. In fine addit prognosticum Hipp. dicendo: *Verùm pleræque steriles fiunt*, quia fermentum uterinum, & temperies ejusdem ab humoribus excrementitiis ad præternaturalem statum reducuntur, itaut ad naturalem statum reduci non possint, unde sterilitas. *Et multæ cruribus mutilatæ fiunt*; quia contractiones crurum in principio symptomatis parvæ à copioso fluxu humorum auctæ, & à fixatione ejusdem humoris firmatæ, & resistentes factæ usum dictarum partium rectum prohibent; unde claudicatio, vel mutilatio crurum, quæ connotat impotentiam ad motum dictarum partium, ac si essent mutilatæ.

TEXT. XXIII. *Quibuscumque osculum alio inclinatur, & ad coxam allabitur, &c.*

In duas partes dividitur præsens Textus. In prima agit de osculo Uteri à sua sede commoto, reliquo Uteri corpore in suo loco permanente. Suum naturalem locum relinquit osculum Uteri, quando ad coxam inclinat, itaut dictum osculum coxæ totum adhæreat, & in ista velut fixum appareat. In hoc statu osculi Uteri *Menstrua deficiunt*, sive hæc profluant à vanis in cavitate Uteri existentibus, & exeant per osculum Uteri, sive exeant à venis exterioribus ipsius Uteri, in exitu non serviente ejusdem osculo; nam osculum uteri coxæ infixum sanguini ab eo provenienti exitum prohibet: idem efficit coxa osculo Uteri fortiter adhærens comprimendo venas, quæ in parte posteriori ejusdem osculi existunt, dum à compressione oscula dictarum venarum ita constringuntur, ac si obstructa essent; unde sanguinis exitus per hæc vasa non conceditur: *Genituram*, idest semen *non recipit* osculum uteri secundùm lineam obliquam coxæ inflictum, dum semen per lineam rectam ejaculatur. Non suscipiente osculo Uteri semen Mulier sterilis fit. Causa hujus inclinationis osculi Uteri in Textu non legitur, & quia tota ferè curatio hujus inclinationis ab Hipp. ponitur in operatione manuali, qua Uteri collum suo naturali situi restituitur; credendum est dictam inclinationem esse à contractione spasmodica ipsius colli, & contractione non esse à copia materiæ, sed potiùs ab irritamento dicto osculo infixo. *Suffitum* ex aromatibus primò imperat Hipp. quia videtur Uterus à suavibus odoribus moveri, & ad istos converti: sic ad trahendum Uterum præcipitatum ad suam sedem utimur suavibus odoribus per nares attractis, quia dum Uterus sequitur suaves odores sursum ascendit, & ita in loco suo naturali reponitur. Post suffitus ad operationem manualem transit Hipp. quæ clarè in Textu exponitur. Postquam osculum Uteri ad suum statum naturalem redactum fuerit, Uterum purgat *subdititiis*, idest Pessariis mollibus, idest omni acrimonia carentibus: acria enim, quæ irritant, ab hac curatione ableganda, valent enim iterum dictum osculum à suo loco dimoveri. Hanc purgationem Uteri Hipp. imperat, non quia sanguis redundans in isto sit causa hujus dimotionis, & inclinationis, cùm potiùs inclinatio dicta sit causa repletionis Uteri, ut patet ex dictis in principio Textus, sed hanc purgationem eligit ad auferendam illam plenitudinem, cujus causa fuit dicta inclinatio osculi ad coxam: remanente enim ista plenitudine in vasis Uteri, posset ab ista osculum illius in coxam de novo impelli, vel alia symptomata, quæ à plenitudine sanguinis in Utero fieri solent, produci: unde ad hæc evitanda, purgatione sanguinis per Uterum utitur. Post purgationem Uteri videntur convenire ea, quæ Uterum corroborant, & sunt suffitus aromatum, & suaveolentium, & collutiones, quas inveniet Lector *in fine hujus libri*.

Altera pars Textus continetur in illis verbis: *Quibuscumque Uteri ad coxam collabuntur, si non brevi discedant, & rursus in locum suum redeant ad coxam resiccantur, &c.*

Alia accidentia in hac secunda parte describit Hipp. ab inclinatione colli Uteri in coxam provenientia, & primò est resiccatio colli Uteri in ea enim parte, secundùm quam dictum collum adhæret firmiter coxæ, venæ, & arteriæ ita comprimuntur, ut sanguinem non recipiant, nec revehant, cùm à compressione spatium internum dictorum vasorum obliteretur, dum una superficies cavitatis internæ dictorum vasorum à compressione alteri

alteri superficiei quasi uniatur, itaut nullum remaneat spatium pro itu, & reditu sanguinis, pars sanguine, & alimento destituta necesse est, ut resiccetur. Alterum symptoma est aversio osculi Uteri. Ait enim Hipp. *Necessarium est autem osculum aversum esse*, legit *Foesius*, *os autem obversum esse*. Obversum dicitur collum Uteri, quando rectitudinem amittit, & ejus extremitas retrovertitur, & se extendit supra posteriorem partem conjunctam illius principio, angulos faciendo amissa rectitudine. In hac obversione os Uteri superiora respicit; hoc expressit Hipp. in illis verbis, *& in superius detineri*, legit *Foesius*, *& in superioribus detineri*: ex violentia enim, qua collum Uteri impingit in coxam, cùm non possit hanc penetrare, à resistentia retrò pellitur extremitas dicti colli, & in repulsione versus superiora elevatur. Ab hac retroversione os Uteri concluditur, seu restringitur, quia, ut dictum est superiùs, resiccatur, & ab exsiccatione cavitas illius, vel tollitur, vel valdè restringitur. Ab hac retroversione, & conclusione Uterus fit durus, quia ab illis motus circularis sanguinis impeditur, & quidquid istius ad illum defertur ibidem stagnat: quapropter citò vasa per Uterum disseminata, & ejusdem porositates ad turgentiam implentur; unde durities, & ab hac quantitate sanguinis læditur Uterus in sua temperie, & etiam organizatione. *Foesius* pro verbo *mutilatum* interpretatur *læsum*; ideò dicta quantitate læditur Uterus, non mutilatur. Alterum symptoma exponit Hipp. in illis verbis: *Ubi verò Uteri conclusi fuerint menses sursum ad mammas delegare, & ad pectus ascendere facit*. Hoc symptoma est falsa gravidatio: in hoc enim apparent omnia signa, quæ in vera gravidatione observantur, & præcipuè ventris intumescentia, paulatim per dies excrescens. Mammæ turgent, & indurescunt cum lactis præparatione. Horum accidentium causa est sanguinis redundantia in utero collecta, ut jamdudum diximus. Sanguis sine mala qualitate stagnans in Utero paulatim effervescit, & incalescit, & dum hæc patitur fermentum uterinum exaltatur. Ab hoc fermento ab effervescentia, & incalescentia sanguinis vasa mammarum cum Utero consentientia rarefiunt, & dilatantur, & citò à suppresso sanguine in mensium deficientia implentur: hinc mammarum turgentia, & lactis præparatio. Venter intumescit, dum calor, & effervescentia supradicta sanguinis in Utero stagnantis paulatim, & præcipuè calor, universo sanguini in vasis ventris existenti communicatur. Ab hoc tota massa sanguinis effervescit, & effervescendo venter intumescit, quod effervescit dilatatur, & valdè rarefit, itaut majori spatio indigeat, ut in eo contineatur, quod videmus accidere in musto effervescente, & in pasta fermentante, ita ab effervescente sanguine in ventre vasa dilatantur; hæ partes, cui connectuntur, ad superiora detrudunt, & hæ alias, & sic de cœteris, unde tumor, & elevatio ventris faciliùs succedit, si ab eodem calore sanguis in superficie etiam ventris existens incalescat, effervescat, ubi vel vapores à sanguine incalescente, & effervescente elevati sua energia partes ad superiora impellendo, & porrositates istarum implendo ad dictum tumorem efficaciter concurrunt. Per rationem contrariam detumescit venter, quando sanguis in Utero detentus, nec effervescit, nec incalescit ampliùs, & cum hoc cedit effervescentia, & incalescentia sanguinis in vasis ventris, cedente dicto calore, & effervescentia sanguinis in dictis partibus, omnes illæ passiones hoc symptoma concomitantes, quæ sunt propriæ etiam gravidarum evanescunt, & si post se relinquant tumores parvos in mammis suppurationem non patientes, in cancros degenerant.

TEXT. XXIV. *Quum Cancri futuri sunt, priùs ora amarescunt, &c.*

Hic Textus cùm sit valdè diffusus, & consequenter facilè intelligibilis, ab ejus explicatione supersedeo; & quia tales sunt Textus 25. 26. 27. & 28. in quibus agit de inflammatione Uteri, hos Lectori remitto, & transeo ad explicationem.

TEXT. XXIX. *Si uteri coxam contingant, &c.*

Adnotationes reliquorum Textuum habebimus secundùm interpretationem Foesii. Primum ergo in hoc proponit Hipp. descensum Uteri ad Coxam. Descendit autem, tum quia ligamentum Uteri, quod Coxæ inseritur sit contractum, & per contractionem deorsum trahat Uterum, quia per contractionem abbreviatur, tum quia ligamentum quo Uterus Ileo alligatur sit nimis laxum, & facilè à ligamento Coxæ valido deorsum trahatur, cum descensu Uteri ad Coxam. In hoc Textu puto Hipp. loqui de contractione ligamenti Coxæ infixi, quod contractionem, & abbreviationem patiatur, quia sit humoribus plenum, & quia per plenitudinem dilatatur ad latera secundùm longitudinem, necessariò abbreviatur. Hoc deduco à cura quam instituit Hipp. Primo loco purgans Medicamentum exhibet, ut redundantia excrementorum minuatur, & ligamenti plenitudo minoretur. In dicta contractione ligamenti *dolor occupat Coxam*, quia, & contractura, & plenitudo hujus ligamenti est naturæ molesta. *Coxa* evadit *dura*, quia præ dolore fibræ musculorum propinquorum contrahuntur, & per contractionem indurantur, quia tangenti valdè resistunt. *Dolor ad imum ventrem* pertingit, quia Uterus trahitur deorsum, & cum violentia, quæ non potest nisi esse Utero dolorifica; dolet etiam imus venter, quia musculi coxæ contracti trahunt musculos Ventris infimi deorsum, cum sensatione tristi istorum, unde dolor. Talis dolor extenditur *ad lateris inanitatem, & ad Lumbos*. Ad lateris inanitatem, quæ est circa Os Ilei ob tractionem ligamenti Uteri, quod huic inseritur, quæ est dolorifica, & communicatur lumbis cum quibus connexionem habent, & ligamentum, & Os Ilei. *Crura dolent*, eò quia Musculi Coxæ contracti musculos etiam cruris sursum trahunt cum dolore. In hoc casu facilè est Pus colligi, quia dum Uterus fixus manet Coxæ, sanguini fluxus impeditur, & in Utero remanet, & in partibus quibus fixus est Uterus stagnat, & in Pus vertitur; à qua parte verò exeat pus, ab Utero nempè, vel à Coxa, resolvere nescio. Certum est ab aliqua parte visibili exire. Per Hipp. *cum linimentis, & concerptis*, quæ sunt linimenti species utatur in curanda parte, à qua exit Pus. Et eò magis censeo esse in parte visibili, cui applicari possunt remedia, cum *ustionem, & sectionem* in parte, à qua exit pus proponat Hipp.

Ubi sic habuerit, medicamentum deorsum purgans propinandum, & copiosa calida lavandum, & Uteris fomentum adhibendum, urinaque vetus infundenda, & fervefacienda, & supra Pelvis cavitatem Mulier vectibus, ut neque exhalet collocanda. Ubi autem urina refrixerit Massæ ignitæ in urinam injiciendæ, & fomentum adhibendum, quoad se obtusè cernere, & animo deficere dicat. Calida autem lavandum posteaque digito immisso contactum osculum in sanam Coxam attrahendum; Huc usque hæc explicatione non indigent, *& noctu emollientia subter apponenda* (fiant Pessaria, cum unguentis emollientibus illiniantur, vel cum lana in Pessarium redacta, & in oleis emollientibus immersa noctu applicentur; hæc serviunt pro emolliendo Utero, & collo istius indurato.) *Ubi autem directum esse dixit suffitu, & odoratis priùs adhibito rursus emollientia quædam supponito.*) Suffitu ex aromaticis utitur, ut quod emollitum fuit per emollientia, per aromata dissolvatur, & ut calor Uteri valdè diminutus in perpessis doloribus eo roboretur: post suffitum aromatum emollientia repetit, ut materia residua duritiem conservans ab his emolliatur. Quomodo verò ad actum sint reducendi isti suffitus, an unus post alium immediatè, & interposito aliquo temporis intervallo, non determinat Hippocrates. Ego censerem exercendos hoc suffitus interposito aliquo temporis intervallo à primo ad secundum, & tale intervallum debere esse, ut in hoc supponatur perfecta actio primi, itaut actio in secundi non valeat interrumpere actionem primi. (*Quin etiam per tres dies pessulos plumbeos quotidiè unum, post quos Bryoniam albam, aut Scillam per tres dies.*) Cùm priùs jusserit Hipp. repositionem Uteri in coxam incumbentis ad suum naturalem situm opere digiti, ad hoc ut collum Uteri in suo loco conservetur, jubet Plumbeos pessulos in Uterum imponi per tres dies, mutato pessulo singulo die, à pondere enim istius pessuli impeditur, ne collum Uteri jam in suo situ repositum, ad unam, vel alteram partem declinet.

Post Pessulos plumbeos proponit Bryoniam in Utero immittendam, quod non potest exequi, nisi factus fuerit pessulus cum radice istius, & crederem omni die mutandum, eo modo quo plumbeus. Per hunc pessulum purga-

purgatur serositas in Utero fixata, & à qua etiam ligamentum supradictum repletum fuit cum contractione ejusdem. Præterquamquòd Bryonia calefacit, & exsiccat, & hæc duo sunt contraria tumori Uteri, & colli ejus; ideò proficua censenda. (*Deindè verò adhibitis inconsiderationem mensibus perpendendum biliosi sint, num verò pituitosi, num etiam sanguis corruptus sit. Quod si sanguis ei purgandus sit quodcumque maximè tibi opus esse videbitur supponendum, posteàque cum his colluendum.*) Ab adhibitis remediis Hipp. fluxum menstruum esse provocatum censet; ideò monet exeuntem sanguinem esse considerandum, an sit biliosus, vel pituitosus, an corruptus. Potest etiam considerari ejus quantitas, an diminuta, an excedens, & si à consideratione hac prædicta cognoverit ægram Medicus indigere sanguinis missione, hanc elicere debet per ea, quæ supponuntur, nempè per Pessaria, quæ sanguinem ab Utero evacuant, & de quibus locutus est in fine libri primi. Post sanguinis missionem collutionibus abluendus Uterus, cum eis in Textu recensitis, tum aliis uterinis ejusdem virtutis. *Subdititia autem apponenda, quoad purus sanguis educatur, eaque triduo peragenda* (docet modum utendi his subdititiis, & quamdiù his utendum sit. Per tres dies usus debet continuari, & usquequò purus sanguis exeat.) *Cervinum autem adipem liquatum molli Lana eo imbuta in subdititio apponat, deinde Pulegium per diem post adhibitum ex odoratis suffitum, sic virum adeat.* Hæc non indigent explicatione.

TEXT. XXX. *Quod si ex partu morbus contingat, &c.*

Aliam causam Uteri ad coxam decumbentis innuit Hipp. in hac parte; nempè partus, qui si fuerit laboriosus, potest succedere mutatio situs Uteri. Pro curatione, & ablatione istius causæ probat Hipp. Primò suffitum ex urina propositum in superiori casu, unà cum suffitu odoratorum ibi propositorum, cum unctione coxæ facta: ex *Oleo Aegyptio ad sanam coxendicem apponat*, crederem pro corroboranda virtute ligamenti Uteri in hac infixi, qua possit trahi cum vigore ligamentum oppositum contractum coxæ ægrotantis, & ita reduci Uterum ad suum situm. Si hæc remedia non sufficiant, *grana quinque nigra Peoniæ pulverizata cum vino odorato* exhibeantur; cùm Peonia sit specifica in motibus convulsivis, & Epilepticis, & in uterinis affectibus, docet nos Hipp. remediis, quæ prædictis facultatibus pollens, posse nos uti pro hoc affectu. Præscribit etiam in cibo *Allia cruda, assata, & cocta*; Allium calefacit, & siccat, Utero familiaris est, ex hoc monentur Medici ab Hipp. posse exhiberi in cibo, & in istorum condimentis ea, quæ calefaciunt, & siccant, & uterina sint. *Si his remediis non convalescat*, purgatio instituenda modo dicto in superiori casu. *Si menses non contingant*, idest non fluant, *& ægra sit sine febre, vomitum* imperat. Maximum in hoc Hipp. continetur documentum, quo instruit Medicos, non semper in mensium retentione mittendum esse sanguinem, sed esse purgandum etiam per vomitum, & per secessum. Hoc documentum firmiter est tenendum, & sequendum, si ægra, quæ mensium retentionem patitur, sit Cacochimia vel multis redundet excrementis, vomitu, & purgatione per alvum ab excrementorum sarcina, quibus gravatur, & quæ sunt causa retenti fluxus Menstrui sublevata multa cedent symptomata, quæ talem retentionem sequuntur; misso verò sanguine, à quo spiritus istius enervantur, & debilitantur, causa excrementa colligens roboratur, unde excrementorum redundantia augetur; *Si Mulier* fuerit *debilis*, relicto vomitivo, *purgante* medicamento *per alvum* utatur. Major enim virtus requiritur ad sustinendam Medicamenti vomitivi vehementiam, quàm ad tolerandam purgationem per Alvum.

TEXT. XXXI. *Si Uteri ad coxendicem decurrant Menses, cùm crassi sint, non eunt, dolor ad imum ventrem permeat, & ad lateris inanitatem, morsumque percipit, &c.*

In hoc Textu agit de Utero coxendici incumbente, vel circa istius regionem, & videtur causam istius decubitus refundere in menses crassos, qui cum præ crassitudine exire è vasis non valeant, in vasis stagnant, & in ligamentis etiam Uteri, unde & vasorum plenitudo, & ligamentorum intumescentia. Per hanc decurtantur modo superiùs dicto in *Tex.* 29. Uterumque ad superiora trahendo, quia decurtantur Coxendici incumbunt secundùm orificium ipsius Uteri, quia hic ad superiora attractus, & humoribus plenus suo pondere versus Coxendicem movetur, & cum suo orificio huic adhæret. *Dolor in imo ventre* percipitur, quia dum per ligamentum decurtatum Uterus ad superiora trahitur, necesse est, ut ligamentum inferiùs distrahatur cum dolore, qui durationem habet per distractionis durationem. Per lateris inanitatem intelligimus hypochondria, quæ sunt inter Ileon, & Costas. Uterus sursum attractus ad hanc cavitatem, seu inanitatem pervenit, & secundùm os suum Coxendici approximatur. Os Uteri infixum in parte dura patitur, vel pressionem violentam, vel distractionem, & ab his duobus veluti morsum persentit. *Cùm sic habuerit, copiosa, & calida lavanda.* Lavacrum proponit ad augendam corporis, & præcipuè ventris transpirationem, sicuti fecit in Tex. 29. Lac exhibet ad sanguinem crassum, quem dixit esse causam hujus affectus, fluidum reddendum, ut fluiditate accepta valeat è vase exire, & forsan etiam ad aliquam purgationem promovendam, & ad partes internas emolliendas, cum Medicamenta emollitoria istis applicet. Reliqua explicata manent à dictis in superiori cit. Textu, & in hoc per se clara sunt. *Ubi tibi videbitur, Netopum in lana supponat.* Prohibendo in hoc Tex. Hipp. à positione *Netopi* usum advenientibus mensibus nobis demonstrat illius usum esse directum ad promovendos menses, & simul nos docet in hoc casu menses esse excitandos. Ipse utitur Cantharidibus, sed cùm nostra ætas eximiora, & tutiora habeat remedia pro mensibus educendis, Cantharidibus relictis, his utendum. *Et si dolor adfuerit, stranguriaque detinuerit.* Si dolor fuerit in imo ventre, & in Utero, & urina guttatim cum ardore excernatur. Hæc supponunt humores acres in Utero, & in vesica à suppressis mensibus congregatos; à mensibus suppressis, & à quacumque causa id fiat insessus in aqua calida pro utroque valet. *Si menses non prodeant, rursus bibat medicamentum in vino*, hoc est *Cantharides: si menses prodeant, virum adeat, ut meliùs, & copiosiùs prodeant.* Et si adhuc non prodeant, imperat Hipp. ut detur, *quod detrahat*; per hoc *quod detrahat*, puto intelligere *Pessarium*, quod immissum sanguinem detrahit, & purgat; de hoc Pessario locutus est Hipp. *in lib.* 1. *de morb. Mulier.* ubi multa describit remedia in Mulierum Morbis convenientia. *Mercurialis* usum imperat, si multa, & copiosa menstrua purgatio illi juvet, & sententia Hippoc. est, si menses accedant, sed non copiosè, & copiosa evacuatio mensium solita infirmæ prodesse, tunc cum æsu mercurialis promovenda est, & ad majorem copiam vocanda. Pluribus enim in locis testatur Hipp. *Mercurialem* menses promovere; reliqua per se patent. *Si puerperæ ad coxendicem, aut ad lateris inanitatem adhæserint, ad alteram coxendicem Oleum Aegyptium album, aut rosaceum apponendum.* A dictis in duobus præcedentibus Textibus clarè pars hujus Textus explicatur.

TEXT. XXXII. *At quicumque ab Uteris morbi contingunt, hoc est cùm Uteri loco moti fuerint, si alias alio irruunt, &c.*

Uterum ad varias partes moveri posse docet Hippoc. *in hoc Textu*, & in quamcumque partem moveatur semper dolorem excitat, si ad vesicam tendat, & hanc premat urinæ descensum in vesicæ cavitatem prohibet, si fundum vesicæ prematur, si verò collum vesicæ presserit acceptam à vesica urinam exire prohibet; & tumefacta vesica ad solum tactum dolet, nec Uteri geniturам accipiunt, quia uterus non est in suo situ apto ad excipiendam geniturам. In locis verò, in quibus uterus decumbit suppurat, si sanguinis exitus interdicatur, quia ubi decumbit sanguinem à vasis recipit uterus, si exitum non inveniat, à copia sanguinis intumescit, sanguis stagnans fermentando in pus vertitur, & hoc contingit *in laterum inanitatibus, in inguine, & in pectine*, quia in istis partibus facilè os uteri ipsi parti, in quam decumbit figitur, & obturatur, ut sanguis exire non valeat. *Sic autem per initia, cum dolor detinuerit, curare oportet, & tepefacientia admovere, &c.* Hunc affectum curat Hipp. primò *insessu in aqua calida imbutis ventri, & parti dolenti* applicitis. Hoc enim emolliente credit impedire fixationem orificii uteri in parte, in quam

quam decumbit. Quòd si non succedat, medicamenta convenientia utero, qualia sunt hysterica, robur utero addere tentat, quo valeat à parte separari. *Quòd si his non solvatur, medicamentum deorsum, aut sursum purgans, si opus fuerit utro tandem indigere contigerit exhibendum, &c.* Occurrit Hipp. indispositionibus purgatione, & vomitu. Vomitum præscribit, quando *Uterus in vesicam inguina, pectinem impegerit*, nec sine ratione, quia in conatu vomitus partes inferiores, versus superiores trahuntur; in hoc tractu, & conatu uterus à dictis partibus divelli potest, & ad suam sedem remitti. *Si verò ad lateris inanitates, & præcordia* pervenerit uterus ascendendo, purgatione utendum, quæ movendo ad partes inferiores uterum in superioribus existentem ad inferiora detrudi potest. Hic morbus senioribus potest accidere, sed illis potiùs, quibus licèt menses defecerint, tamen ob sanguinem temperamenti ratione redundantem talis portio ad uterum adhuc fertur, quæ non valet fluxum mensium excitare, sed valet venas implere, & illius substantiam tumidiorem facere, & ab his duobus dimotio uteri potest succedere. Hæc duo facilè eveniunt in Viduis, quæ sint pletoricæ, ob seminis, seu illius humoris, qui dicitur semen, & etiam sanguinis redundantiam, qui in vasis uteri valdè fermentando plenitudinem, secundùm quid in his congregat, à quibus habetur dimotio Uteri.

TEXT. XXXIII. *Quod si ad sedem Uteri vertant, alvi dejectiones prohibentur, & dolores lumbos, & imum ventrem, ac rectum intestinum detinent, &c.*

Si Uterus ad rectum intestinum, & ad sphincterem ani descenderit, impeditur alvi dejectio, non concedente Utero exitum fœcibus; istarum retentio, & per flatus ab illis elevatos, & per suas qualitates salino-sulfureas, dolorem in imo ventre excitat, & etiam in lumbis, cum quibus magnum consensum habere videtur Uterus. *Cùm sic habuerit, ipsa lavari calida debet, & lumbis fomentum admoveri, posteaque subter suffitus ex graveolentibus adhiberi. In subdititio, quæ Uteros pellunt, & purgant apponenda, & ex iis quæ conducunt, quæ potissimum admiserit propinanda.* Pro curatione lavacrum adhibet cum aqua calida, ab istius enim calore potest descendenti Utero talis imprimi motus, ut excitetur ad ascensum, & ad suum situm occupandum, eo modo, quo videmus per calida lintea fœcum exitum promoveri: eadem ratione fovet lumbos, qui cum Utero consentiunt. Graveolentia præscribit, & quidem à partibus inferioribus excipienda, ab his enim fugit Uterus, & cum movetur, ut fugiat, gravem odorem in suum locum restituitur. Uteri purgationem aggreditur per pessaria, quæ proponit *in cit. lib. 1. de Morb. Mul.* quia si per proposita remedia non ascendat Uterus, judicat Hipp. Ejus descensum esse ab humoribus in substantia istius, & ligamentorum coacervatis, & pro horum eductione pessarium purgans proponit: Si inter præscripta remedia aliquid videatur conducere, in hujus usu insistendum esse monet Hippocrat. arguendo eos Medicos, qui quotidiè nova medicamenta ægris præscribunt. Medicamenta, quæ possunt conducere, & sint bibenda non nominat Hippoc. hæc tamen videre potest Lector in *Aetio*, qui de hoc affectu loquitur *in Tract. de Morb. Mul. in cap. de Motione Uteri à suo situ.*

TEXT. XXXIV. *At si ad inguina, & urinæ vias decumbant, dolores vehementes contingunt, crura torpescunt, & urinæ via obstruitur, neque urinam emittit, &c.*

Aliquando Uterus ad inguina, & ad vesicam descendit, & dolores vehementes in inguine, & in vesica ægra persentit. In vesica fit dolor, quia hæc valdè distenditur ab urina retenta cum dolore magno; detinetur autem urina, quia ab incumbente Utero vesicæ via clauditur ad exitum urinæ. Dolor acerbus est in inguine ab Utero premente musculos coxæ, & præcipuè musculum psoas à regione lumborum descendentem, ab istius dolore crura torpescunt, eo modo, quo torpescunt in dolore nephritico. Dolor in inguine augetur à dolore Uteri, qui undequaque premitur à partibus proximis inguini, & dolet, quia extra suum situm est; dolor Uteri auget dolorem inguinis, ideò dolor est vehemens. *Ad hunc autem modum curanda est, naribus quidem beneolentia, & unguenta adhibenda, graveolentia autem ad Uteros in suffitu admovenda. Qualibet autem occasio ad Uteros satis est, si quid vitii habeant, &c.* Pro curatione graveolentium suffitum subtus proponit, ob rationem dictam superiùs; suaveolentia naribus apponit, ad hæc Uterus naturali instinctu accedit, ideò quia graveolentia fugit, quæ subtus apponuntur, ad suaveolentia accedit, quæ naribus apponuntur, valdè movetur à duobus stimulis lacessitus, nempè à fuga per graveolentia, & attractione suaveolentium, à quibus non potest non moveri Uterus, & in suum statum restitui, cùm quælibet occasio ad promovendos Uteros satis sit, quando aliquid vitii habent in situ. Licèt tamen ex Hipp. deducere majorem difficultatem inveniri in curatione istius affectus, quàm in curatione præcedentis, in isto usus est solùm suffitu graveolentium subtus, in hoc verò, & suffitum, & suaveolentia naribus apponit. *Id enim, vel ex pedum, & lumborum frigore contingit.* In hac parte causas, per quas Uterus vitiatur, enumerat. *Hæc igitur spectanda sunt ad totum corpus prospiciendo, &c.* Notat in his verbis Hipp. in Morbis Uteri considerandum esse statum corporis, nempè temperamentum, & organizationem istius. Et hanc considerationem esse faciendam, vitium Uteri cùm non fuerit solutum, ut ex tali consideratione possimus colligere modum curandi, si de novo supervenerit, vel præservandi ab hoc vitio, pro quo etiam maximè conducit cognitio humorum in corpore, cum tali vitio redundantium, & illorum qualitates excedentes, vel deficientes, ut possint corrigi, & impediri, ne tale vitium ampliùs revertatur. Quotiescumque enim vitiati corporis, & humorum signa præluxerint cum aliquo symptomate, præcipuè afficiente Uterum, vel partes circumstantes tunc vitia Uteri superveniunt, & ex applicatione remediorum tunc temporis potest vitium impediri. *Crurum perfrictiones*, legit *Cornarus*, *perfrigerationes, & torpores, quæ in morbis Uterorum contingunt Uteros in altum sublevant.* Hic loquitur Hippocr. de Uteri procidentia, quæ à frigore crurum sanatur: ab hoc enim ad Uterum proveniente contrahitur Uterus, corrugatur, & contractus, & corruptus in altum attollitur. Ubi verò Uteri *elapsi fuerint*, hoc est extra pudenda secundùm aliquam portionem exierint, *calidam ad Uteros, & ambientia loca affundere, ac crura excalefacere oportet*, à calore enim acuto aquæ calidæ irritati musculi coxarum, & partium circumstantium in Uteri regione contrahuntur, & contractæ Uterum retrahunt ad suum situm.

TEXT. XXXV. *Si ex partu Uteri in dextera obversi fuerint, &c.*

Hic Textus ex dictis superiùs de Utero emoto variis in Textibus declaratur; sicut & cura ejusdem.

TEXT. XXXVI. *Si Uteri transversi, & obliquati fuerint, &c.*

A dictis superiùs hujus Textus doctrina declaratur.

TEXT. XXXVII. *Quod si Uteri proximè accedant crebro vomendum, &c.*

Per se clarus est hic Textus, nec indiget explicatione, si ea, quæ scripta sunt superiùs, ad memoriam reducantur.

TEXT. XXXVIII. *Si Uteri prorsus extra pudenda procidant, &c.*

Hic Textus ad Chirurgos pertinet.

TEXT. XXXIX. *At si Uterorum os extra pudenda procidat, cum nimirum Uterorum cervice propè pudenda sita, & ampla sit, quod magis infœcundis contingit, &c.*

Sunt infœcundæ, quia cervix Uteri sita est ad orificium pudendi, non quia per se sit infœcunda.

Præcipuèque ex defatigatione, ubi plurimùm laborarit Mulier, &c.

Hæc est causa allapsus cervicis Uteri ad orificium pudendi.

Et Uteri calefacti exsudarint, ipsorum Os per cervicem evertitur, quod nimirum loco magis humido lubrico, & calido, quàm antea existat.

Dum Uterus ex nimio labore incalescit non est mirum humiditatem ab ipso per suas porositates exire, eo modo quo è corpore calefacto exit sudor à porositatibus cutis. Per sudorem Uteri humectantur partes proximæ cervici Uteri, ex labore Uterus intumescit, quia humores dum incalescunt in magna copia ad eum fluunt. Ab Utero tumefacto pondus istius augetur, à pondere, & ab humectata via ad exitum cervix uteri extra pudendum

dum exit. *Quod cum contingat*, *Uteri extra recta ad frigus feruntur* quia Uteri sunt calefacti, & sunt in loco lubrico, exeunt ad frigus, vel tamquam ad remedium sui caloris, vel ob rationem superiùs dictam de pondere. *Eorumque Os inversum exit*, quia ab humido emollita cervice in exitu facilè everti potest.

Siquidem brevi curata fuerit, *convalescit*, *sed penitùs infœcunda remanet*, *sin minùs*, *os ei durum semper extra erit*, (hoc est prognosticum. Omnes morbi in principio facili negotio curantur. Infœcunda remanet, quia semen non recipit eo modo, quo recipiendum est pro fœcunditate. Os Uteri fit durum, quia ab aere exsiccatur, & per exsiccationem induratur, & quia continuò ab aere afficitur, semper augmentum suscipiet siccitas, quæ potest cervicem valdè exsiccatam extra pudendum conservare) *indèque subindè sanies glutinosa*, *& graveolens fluet* (sanies in cervice exsiccata non potest fieri; nisi quia sanguis fluens ad cervicem, ubi pervenerit ad exsiccata vasa ulteriùs progredi non potest, sed circa hæc stagnat, stagnatione putredinem concipit, & in saniem vertitur, quæ corrodendo partem, in qua stagnat, exit cum fœtore) *Quod si menses prodeant*, *& adhuc ea ætate sit lecto decumbendum* (ne major copia humoris ad locum affectum fluat in augmentum saniei, & in prohibitionem ulceris imminentis.) *Hujusmodi autem morbus temporis progressu incurabilis redditur*, *& foras pendulis Uteris ad senectutem perveniunt*.

TEXT. XL. *At si Uteri extra promineant*, *&c.*

Hic Textus clarus per se apparet.

TEXT. XLI. *Si Uteri exulcerati fuerint*, *&c.*

Ad reponendum uterum utitur ministerio chirurgico, nec alio modo reponi potest, cum unctione facilis redditur uteri repositio. *Myrrham* exhibet, & alia adjuncta pro ulceris curatione, pro qua valent etiam *Aquæ Balsamicæ* intus assumptæ, & etiam in uterum injectæ, & *Decocta vulneraria*. *Si pudenda in angustum coarctata fuerint*, *subdititium imponito*, *&c.* Angustum factum orificium pudendi dilatat Hipp. cum pessario, cui mixtum sit *semen Apii*, *& Anisi tritum*, quibus videtur exsiccationem dictæ partis desiderare, quia ab affluxu humorum tumefacta intumuerit, cum angustia suæ capacitatis. Quapropter exsiccantia tam interna, quàm externa conveniunt. *Si suo loco non maneant uteri*, *&c.* De hac procidentia, quo ad Theoriam, & curationem, actum est superiùs, & ad hunc locum Hipp. ipse remittit.

TEXT. XLII. *Si uteri loco suo excidant*, *&c.*

Pinguia excludit Hipp. in hoc morbo, quia magis laxant, & descensum coadjuvant. Remedium ab Hipp. propositum constat ex calidis, & siccis, ut est *Salvia*, *Anisum*, ex adstringentibus, ut *Ciperum*, ex incrassantibus, ut *Papaver album*, *purgamentum hordei*, *& triticum*. Remedia istius facultatis facilè possunt inveniri, & exhiberi æquè. *Si ad crura*, *& pedes se vertat* (per vapores, quos transmittit Uterus partibus nervosis, & tendinosis crurum, & pedum, vel si aliquam partem nervosam sibi proximam, quæ consensum habeat cum cruribus, & pedibus, dictis vaporibus pungat, & mordeat, partes nervosæ crurum, & pedum dolorem, & contractionem dictam experiuntur) *sic nosces*. *Pedum magni digiti sub unguibus convelluntur*, *& dolor crura*, *& femora detinet*, *& in femoris nervos incumbit*, *& premit* (hæc sunt signa Uteri conversi ad crura, & pedes, & per nervos malè affectos hoc symptoma oriri fatetur Hipp.) *Cùm sic habuerit*, *copiosa calida crebrò lavanda*, *&c.* In hac parte Textus suffocationem hystericam epilepsiæ similem delineat; Curationem aggredi debemus cum remediis suffocationi hystericæ convenientibus: *copiosa frigida cruribus apponi* consulit Hipp. quia à frigida vapores, quos diximus ad partes nervosas partium infernarum emitti, à frigiditate aquæ condensantur, ut moveri non possint, & eorum virtus irritativa velut congelatur, & ab aqua frigida motus descriptus convulsivus tollitur eo modo, quo *tetanus*, qui consistit in convulsione nervorum, colli per affusionem aquæ frigidæ tollitur ex Hippoc. *in aphorismis*. Reliqua per se patent.

TEXT. XLIII. *Si commoti Uteri in aliquam partem irrumpant*, *&c.*

Uterus commotus ad aliquam partem semper dolorem excitat in Utero, quia à suo situ violenter distrahitur in parte, ad quam motus tendit, & in ea fixatur, quia hæc premitur, & à pressione dolet. Potest etiam dici emotus Uterus, quando suos vapores ad aliquam partem transmittit, à quorum mala qualitate pars dicta recipiens cum dolore affligitur. Præter remedium ab Hipp. propositum, omnia hysterica remedia alibi descripta juvant. *Ubi verò Mulier statim à partu onus viribus majus sustulerit*, *&c.* Omnes causæ recensitæ in Textu Uterum ad inferiora propellunt, vel istius ligamenta debilitant, vel laxant, ideò in Muliere post partum si levi ligamenta ejus in hoc valdè debilitata à dictis causis laxantur facillimè, cum Uteri procidentia. *Uteros aqua tepida proluere oportet*, *&c.* Ex dictis aliis locis superiùs facilè est intelligere hujus curationis rationem.

TEXT. XLIV. *Si Uteri inflati fuerint*, *venter inflatur*, *attollitur*, *resonat*, *&c.*

Uteros inflari à flatu in præsenti casu est certum. Magnam esse inflationem ventris tensio, & sonitus, hoc percusso demonstrat. Multitudo flatuum cacochimiam cum caloris naturalis debilitate indicat, ab hac *pedum intumescentia*, *& faciei cavitatum intumescentia*, *& coloris faciei deformitas*. Ab Uteri tumore vasa Uteri premuntur, *& menses exire non possunt*, & cacochimia fluxum eorumdem impedit, cùm sanguinem crassum reddat, & spirituum inopiam causet, quæ motum humorum retardat. *Genitura non suscipitur*, quia illud quod impedit ne flatus in Utero existentes exeant, geniture susceptionem impedit. Uterus ad superiora extensus diaphragmatis descensum cum difficili respiratione prohibet, quod experiuntur etiam gravidæ in 8. & 9. mense. *Quia anxia est*, *spumat*; per anxietatem frequens est attractio aeris in os, ab aere multo agitata saliva spumescit. Cùm *in somno tarda* fit respiratio, quia tarda circulatio sanguinis per pulmones ab istius tarditate vasa istorum implentur, & à plenitudine istorum *respiratio difficilis* habetur, *& talis*, *ut nisi erecta cervice perficiatur*. A cibo, & potu distenso ad superiora ventriculo motum diaphragmatis cum sensu suffocationis diminuit, à suffocatione gemitus, & animi abjectio. Facilis est *nervorum contractio*, & præcipuè illorum, qui consensum conservant cum plexibus messenterii ab Utero pressis. Ab hac causa *uteri*, *& vesicæ dolent*. Ob nervorum contractionem *manus contactum non admittunt*, idest ex contactu sensationem non admittit, & ab eadem nervorum contractione *urinam non profundunt*, quia nervi sphincteris vesicæ non laxantur, ut urina emitti possit, & os Uteri, vel à vesica tumefacta clauditur, unde *geniturам non admittit*.

Cùm sic habuerit, *medicamentum deorsum purgans propinare oportet* (hoc cacochimia indicat) *calida lavare*, *crebròque toto corpore insidere*, *interdumque ad umbilicum usque fomentum admovere* (lavacrum cum aqua calida, insessum in eadem cum toto corpore, & fomentum ad umbilicum proponit Hippocr. ut sanguis universi corporis attenuetur, majorem acquirat fluiditatem, & copiosam transpirationem consequatur, & per hoc remedium nervi contracti laxentur) *intermissione verò facta ea*, *à quibus repurgetur*, *neque mordeatur in subdititio apponere* (facta evacuatione universali ad particularem partis affectæ, nempè ad Uteri purgationem, transit cum subdititio, quo purgentur humores in Utero existentes sine morsu, idem cum blandis remediis, pro quibus vide *lib. 1. de Morb. Mul.*) *Suffitus ex odoratis pudendis adhibeatur*, *naribus verò ex graveolentibus* (suffitus ex odoratis Uterum recreat, ejusdem calorem auget, flatus discutit, humores attenuat, ab his omnibus potest disponi Uterus ad aliquam evacuationem. Graveolentia naribus apponit, ut vapores ab Utero ad superiora elevati, vel repellantur, vel dissipentur.) *Potiones exhibeto*, *quæ uteros purgant*, *eosque in locum suum pellunt*. (Potiones, quæ purgant Uterum, in hoc casu censeo esse illas, quæ serum evacuant, hoc enim facillimè in flatus attenuatur, de quibus actum est superiùs) *Mercurialem comedat* (quia est amicus Uteri; & menses movet.) *Lac bibat*, (ad generationem optimi sanguinis, & ad cacochimiæ emendationem.) Vide Aetium.

TEXT. XLV. *Si in callum induruerint Uteri*, *&c.*

Tumorem Uteri Calli duritiem æmulantem exprimit Hipp.

Hipp. quando dicit: *Si in callum induruerint Uteri*. Tumor in Utero fit à redundantia humoris crassi in eo collecti, & exsiccati, & quia exsiccatio inæqualiter fit, asperitas in Tumore Uteri sentitur. *Menses delitescunt*, quia à Tumore detinentur. *Si profluunt veluti arena asperi sunt*. Ab his colligimus, os Uteri non semper claudi à Tumore, ob admixtionem cum sanguine arenæ, vel tartari, quod per urinam solet excerni, externè sanguis fit asper, & Tumor quocumque tempore, sivè exeant, sivè non exeant, semper sentitur, quia ob sui duritiem, & firmam adhæsionem ori uteri est immobilis, nec à fluxu mensium, vel alterius humoris emollitur. *Cùm sic habuerit, cyclaminum tritum*, &c. Pro curatione utitur *Cyclamine*, & *glandes* componit immittendas in orificio Uteri ad exsiccandam, vel incidendam materiam Tumoris, eamque abstergendam. Alia remedia in virtute similia adhiberi possunt. Collutio expurgantibus facta materiam Tumoris evacuare potest. Irritantia tamen purgantia fugienda, ne ab horum irritamento Tumor in cancrum degeneret. *Brassicam Mercurialem*, & *Porrum* exhibet. Hæc omnia calefaciunt, & exsiccant, unde videtur Hipp. intentionem esse Tumorem destruendi per exsiccantia. *Si Uteri in callum indurescant*, &c. Secunda differentia Tumoris Uteri ab Hipp. hìc relata differt à prima, quia hic Tumor est æqualis, in hoc *orificium Uteri*, est *omninò clausum*, & magis *durum*, *dolores* in hac *Uteri*, *imi Ventris*, & *Lumborum* adsunt. Causam dicit Hippoc. esse *Menses retentos*, *corruptos*, & *putrefactos*, excludendo causam horum symptomatum à Tumore, qui cùm sit valdè durus, putredinem non admittit; aliquando verò dicta symptomata dolores Uteri, & alia proveniunt *ex Partu*, *ex Frigore*, & *prava victus ratione in* Puerpera. *Medicamentum igitur propinandum, multaque calida lavandum*, &c. Pro curatione hujus Tumoris studet Hippocrat. os Uteri clausum aperire *Penicillo*, quod est maximè necessarium, ut via pateat humoribus, & excrementis Uteri. Curationem peragit, modo in superiori differentia dicto.

TEXT. XLVI. *At si Uteri tumore duro obduruerint, eorum os durum redditur*, &c.

Tertiam differentiam Tumoris Uteri declarat Hipp. in qua adest Tumor durus Uteri comprehendens orificium istius, quod pariter fit durum, & *conclusum*. Differt hic Tumor ab aliis duobus, quia in hoc semper adsunt *Menses*, *sed pauciores*, & *deteriores*, & quando dicit *Menses non eunt*, intelligendus est Hipp. de mensibus in quantitate substantia, qualitate naturaliter exeuntibus. Cœtera declarantur in supradicto Textu. *Cùm sic habuerit, copiosa calida lavato*, &c. Curatio in hoc Textu contenta, quia diffusè explicata satis clara resultat.

TEXT. XLVII. *At si Uterorum os genituram minimè suscipiat, sed sterile fuerit*, & *clausum*, &c.

Quinta differentia Tumoris Uteri proponitur in hoc Textu, quæ consistit in solo orificio Uteri tumore, per quem uterus *genituram non suscipit*, & per hoc differt ab aliis differentiis. Tota curatio consistit in Tumoris ablatione, & in orificii Uteri aperitione, illa per extensum ab Hipp. traditur satis clarè.

TEXT. XLVIII. *Mulieri cùm Uteri duri extiterint, & ad pudenda processerint, inguina indurescunt*, &c.

Hæc est sexta differentia Tumoris, in qua duritiem Uteri solùm Hipp. nominat *duritiem*, quæ potest intelligi, etiam sine tumore, sivè durus sine tumore Uterus, sivè cum tumore, si decubuerit *ad pudenda* modo in superioribus explicato. *Inguina indurescunt*, dum ab Utero duro comprimuntur. *In Pudendis ardor est*, quia illorum exhalationes foras exhalare ab Utero prohibentur, & quia istorum Calor compressus magis unitur, & acutior cum ardore evadit; ab hoc materia in eis consistens, & indurata effervescit, fermentatur, ulcerat, & *ad Cancrum transit Uterus*, quæ deindè pro curatione proponuntur ab Hipp. manifesta sunt.

TEXT. XLIX. *Cùm autem duri fuerint Uteri, eaque parte dolor adfuerit in subdititio apponito*, &c.

Hæc est ultima differentia tumoris Uteri, quam *Martianus* à plenitudine vocat, eò quia purgatione frequenti hanc tollere studet Hipp. Textus continet ferè ea omnia, quæ superiùs sunt explicata, ideò supersedeo à reiteratione eorum, quæ dicta fuerunt. Lector adeat *Aetium*, qui caput integrum de Tumore Uteri, in quo multa remedia pro curatione istius colligit.

TEXT. L. *At si uterorum os conniveat, durum velut caprificus evadit*, &c.

Hæc omnia in Textu descripta multis in locis superiùs sunt explicata; ideòque ab ejus expositione, & curatione supersedeo.

TEXT. LI. *Si in Uteris sanguinis grumi fuerint*, &c.

Grumosus fit Uterus, quando in ipsius orificio colligitur sanguis in parvulos globulos veluti *Orobi semina* distinctus, & in tali quantitate, & cum tali Uteri ejus intumescentia, ut *menses exitum non inveniat*, *nec genitura ingressum* inveniat, quod impedimentum etiam digitis tangentibus manifestum fit. Quapropter oportet sanguinem non solùm esse valdè coagulatum, sed etiam firmiter adhærere superficiei dicti orificii secundùm omnem differentiam spatii ejusdem orificii. *Cyclaminum cortice detracto alia*, &c. Acria glandi miscet, ut viscositas sanguinis debilitetur, & ita facilis disponatur ad egressum, & ita *suppositoria* ex acribus composita, quod præstare possunt. Potiones, quæ Uterum purgant: aliquas describit *Hipp. cit. lib.* 1. *Si præternaturam Uteri dehiscant, menses copiosi, glutinosi*, & *crebri feruntur*, &c. Hæc pars Textus supradicti describit dilatationem Uteri, vel orificii istius cum *fluxu copioso sanguinis*, & videtur Hippoc. censere sanguinem menstruum à cavitate Uteri provenire, quapropter dilatato orificio istius cum laxitate suæ substantiæ necesse est, ut copiosus fiat fluxus, qui potest etiam succedere in sententia eorum existimantium sanguinem menstruum fluere à venis externis colli Uteri; eum enim hoc distrahatur, ut amplior ejus cavitas evadat, orificia vasorum huic annexa distrahuntur, & aperiuntur cum copioso fluxu sanguinis *Genitura non manet*, quia via ibi ad retentionem non clauditur. *Febris*, & alia symptomata prehendunt ægram, & causam assignat Hippocr. in illis verbis: *contingit etiam, ubi menses suppressi derepentè affatim irruperint*: sicuti enim in hoc casu fit febris ob validam, & præternaturalem sanguinis fermentationem, cujus impetu fit subita mensium eruptio; ita cum in copioso sanguinis fluxu fiat præternaturalis fermentatio sanguinis, ob inordinatum ejus motum, ita in hoc casu febris, licet parva, accenditur. *Curatio autem per subdititia instituenda*, &c. Purgantia, & emollientia videntur necessaria in fluxu sanguinis, ut evacuentur excrementa valdè irritantia, quæ hunc fluxum efficiunt, quæ si remaneant cum acrimonia, quia fluxus aliquantulum duret, emollientibus acrimonia corrigatur. Alia remedia sunt adstringentia, & externa, quibus potest adjungi *Aqua stiptica*. Hic animadversione dignum censeo Hipp. solis externis fluxum sanguinis ab utero curare neglectis internis, & suspicari licet Hippocr. dubitasse virtutem adstrictivam remediorum internorum integram, & operativam ad Uterum pervenire, sicuti ad hunc pervenit virtus adstrictiva remediorum externorum.

TEXT. LII. *Si uterorum os plus quàm in mensibus consuevit dehiscat* (sivè potiùs venæ circa orificium Uteri) *hoc modo menses omnes copiosiores*, & *deteriores*, *liquidiores*, & *diutiùs eunt*, &c.

Apertis orificiis cum impotentia ad restrictionem, necesse est, ut fluxus fiat copiosior, etiam si venarum orificia ob simplicem laxitatem fuerint aperta; si verò in sanguine acrimonia extiterit, à qua vasa in orificio irritata ad aperitionem istius cogantur, major copia sanguinis exibit, stante impetu, & celeritate, quibus in hoc casu exit. *Neque genituram attingit, neque manet*, &c. Per hunc fluxum *imbecillitas* virium Uterum occupat, quod experiuntur omnes fluxu sanguinis à qualibet parte laborantes. Ab hac provenit abolita retentio genituræ, & si intus maneat, os Uteri deductum vel disparatum invenit, unde exitum à quacumque causa reperiet. *Vires autem exsolvuntur*, &c. Enumerat in hac parte Textus Hippocr. multa symptomata, quæ procedunt à prædicto fluxu. Horum causam exponit in illis verbis, *si quid in ea corruptum computruerit*, & *condensatum fuerit*. Quod putridum est putredine febrem accendit, & quod coagulatum est veneni natu-

tam induit; Febris causa potest etiam assignari illa in superiori Textu descripta. Partes descriptæ ab Hippocr. compatiuntur ob toties repetitum consensum Uteri cum illis. *Quædam etiam ex partu afficiuntur, aliæ etiam alio modo.* Ex partu sine vitio sanguinis, & laxitatis orificii vasorum Uteri potest oriri fluxus prædictus, si vasa Uteri vel rumpantur, vel ita dilatentur, ut virtutem elasticam se contrahendi, & orificia prædicta claudendi amiserint, ut nisi cum difficultate ad eam redire possint. *Cùm igitur sic habuerit, medicamentum potui exhibere oportet, &c.* Per potionem, certum est Hipp. non intelligere potionem purgantem, cum ægram maximè esse debilem testatus sit, & debilitas virium purgationem non permittat. Sed potiùs per potionem censerem intelligendam esse potionem ex adstringentibus paratam, sola enim hæc fluxum sanguinis *judicatione solvere potest. Frigida lavat;* ab hac enim potest sisti fluxus sanguinis, & etiam dolor, si per tepefactoria non cesserit, à frigiditate enim corrugatæ partes, vel ad suum situm redeunt, vel laxatæ contrahuntur, vel corrugatæ, & concussæ irritans dolorificum expellunt cum sedatione doloris. *Quæ siccant in suffitu* adhibet Hipp. A siccatione enim orificium Uteri dilatatum reducitur ad suum naturalem statum, per siccitatem vasorum orificia dilatata constringuntur, & corrugantur, & fluxus omninò tollitur.

TEXT. LIII. *Quod si leves, ac lubrici fuerint menses copiosiores, &c.*

Præsens caput loquitur de levitate Uteri, quæ consistit in continua irrigatione colli istius à sanguine continuò per hoc fluente, prout innuit verbum, *menses*, quod sine addito sanguinem menstruum connotat; Potest etiam à mensibus albis hæc levitas generari; curationem istius affectus peragit, modo supradicto.

TEXT. LIV. *Si Uteri inflammatione laborarint, menses occultantur, &c.*

In inflammatione adest plenitudo partis. Plenitudo impedit fluxum sanguinis à parte inflammata *& cervix tenibus veluti aranearum telis implicatur*, legit *Vander Linden*, *& cervix multis tenuibus venulis ad telarum aranearum similitudinem variegatur.* His verbis explicatur modus, quo fit etiam in cervice Uteri inflammatio, nempè per parvas venulas sanguine impletas, & telarum aranearum instar per cervicem extensas. Venulæ in statu naturali cervicis non sunt conspicuæ in inflammatione, cum plenitudine apparent eo modo, quo apparent in oculo ophtalmia affecto. Ab hoc habemus argumentum asserendi Hipp. hic loqui de inflammatione cervicis Uteri. *Febris acuta est, & mentem tentans, menses ei pauci, &c.* Signa in inflammatione Uteri apparentia, & læsionem tot partium demonstrantia, in Textu descripta, pendent à consensu, quem habet Uterus cum dictis partibus, mediante ramificatione nervi sexti paris, quò ad partes superiores, quò ad inferiores media ramificatione à nervis ossis sacri. Febris est semper inflammationis comes. *Totum corpus friget;* in inflammationibus enim internis, ferè semper interiora uruntur, exteriora frigent. *Menses cum sonitu prodeunt*, ex quo dicuntur stridere, exeunt *pauci*, quia pars subtilior solùm sanguinis in Utero stagnantis exit. Sunt *pravi*, quia sanguis in utero stagnans dispositus est ad putredinem. *Cùm sic habuerit, medicamentum deorsum purgans propinandum, &c. In libro de victus ratione in acutis* medicamentum purgans in inflammationibus prohibet Hipp. In hac inflammatione uteri primum remedium, quod præscribit, est medicamentum purgans, unde videtur sententiam de victu in acutis non sectari, & ratio, quam affert ibi, est validissima pro excludenda purgatione, quia materia inflammationis in principio non est concocta, ideòque purgatio non convenit. Consideratis omnibus circumstantiis præsentis casus, utraque sententia Hipp. est vera. In illa *de ratione victus in acutis*, agit de curatione ipsius inflammationis, in qua verè in principio non est purgandum; in hoc verò pro indicante purgationis duo habet: unum est redundantia excrementorum in imo ventre, demonstrata in illis verbis, *venter aqua impletur, & umbilicus prominet;* adsunt excrementa in ventriculo, & in magna quantitate, & colligitur ex illis verbis, *jejunæ ei vomitus advenit*, & hic vomitus non est cibi, quia subjungit, *cum autem comederit, ea evomit*, unde in priori vomitu excrementa sola exire credendum est. Demonstrantur etiam in corpore ab intumescentia plantæ pedum. In hac redundantia excrementorum in principio apparente cum periculo defluxus istorum ad partem inflammatam, habemus verum indicans purgationis in principio inflammationis, non in inflammatione, non pro curatione istius, sed pro purgatione humoris excrementitii redundantis, à quo potest augeri inflammatio, & sic Hipp. intentum in purgationis institutione non est pro curatione inflammationis, sed pro prohibitione augmenti istius. Nec repugnat in inflammationibus internis pro evacuatione causæ antecedentis. Alterum indicans sunt symptomata imi ventris, quæ ab istis humoribus magna possunt suscipere incrementa, & mortis causa fieri, ad hæc pericula declinanda non est aliud remedium, quam purgatio. Hæc verò debet esse cum medicamentis, blandis, & lenibus. *Subdititia, & grati odoris fomenta Utero admovenda*, ut per hæc calor Uteri corroboretur pro materiæ inflammationis concoctione, & eadem etiam attenuetur, ut faciliùs agenti naturæ obtemperet. *Per diem pessuli plumbei supponendi, &c.* Utitur *pesso plumbeo*, ut os Uteri apertum maneat pro excernenda materia, quæ ab inflammatione in cavitatem Uteri depluere potest; & hac ratione puto pessum plumbeum esse parandum cavum. *Cnester* est Timælea validissimum purgans. In hoc docemur collutionibus, & infusionibus in Uterum injiciendis admiscenda esse purgantia, quæ sua fermentatione valeant materiam ad faciliorem concoctionem præparare, & aliquam portionem materiæ etiam expellere eodem motu fermentationis. *Post hæc tribus diebus intermissis, &c.* Hæc pars Textus est satis clara, cùm regulam Diœtæ contineat; solùm remanent consideranda illa verba: *quod si perseveret medicamenta ex quibus aqua ex Uteris purgetur, potui exhibenda.* Ab hujus remedii exhibitione censendum est Hipp. in hac inflammatione cognoscere redundantiam seri, alioquin superflua, & sine ratione esset exhibito talis remedii. Et quia serum pro purgatione est semper præparatum, ideò audet Hipp. medicamentum purgans serositatem etiam in augmento inflammationis exhibere, quod aliis humoribus peccantibus piaculum esset, à quibus confirmata manent ea, quæ in principio Text. de purgatione diximus.

TEXT. LV. *Si ex Uteri inflammatione non concipiant, menses occultantur, &c.*

Alteram differentiam inflammationis describit in hoc Textu Hippocr. Distinguitur à præcedenti, per hoc, quod in illa adest cervicis Uteri inflammatio, in hac verò non. Quapropter censeo non esse veram inflammationem hanc, sed inflammationem spuriam, in qua tantummodò adest excessus caloris, qualis in prægnantibus solet esse. *Menses occultantur* ab obstructione vasorum, per quæ fluere debent. Menses retenti intra vasa ad istorum intumescentiam turgent, & per stagnationem in varia abeunt excrementa. Hæc unita simul fermentationem suscipiunt, à qua multi vapores elevantur, & ab his venter distenditur, itaut Utero gerere videatur. Depressis vaporibus, vel secundùm magnam partem dissipatis, *venter detumescit, sed numquam suo tumori naturali restituitur*, quapropter Mulierem gravidam esse putat. Unde tota ratio intumescentiæ quærenda est in sanguine retento in excrementis ab isto genitis, & à fermentatione istorum temporis tractu detumescit venter sine expulsione, vel aquæ, vel sanguinis, vel molæ, vel fœtus, argumentum certum dictum tumorem ventris esse à sola fermentatione humorum, qua sedata, tumor ex toto evanescit. Notat Hippocr. hunc tumorem esse *levem*, ideòque *similem utri pleno*, & potest nobis servire pro signo distinguente tumorem ventris in vera gravidatione, & tumorem ejusdem in falsa, in illa tumor est resistens, in hac est mollis, & levis. *Post cibum* adest *dolor in imo ventre*, quia ab hoc augetur fermentatio prædictorum humorum, & vapores præexistentes cum majori impetu moventur, & cum distractione distrahuntur usque ad doloris excitationem. Cùm hic tumor fit à sanguine, & ab excrementis in imo ventre contentis, istorum purgationem per al-

vum

vum molitur Hipp. sanguinis verò retenti fluxum per sua loca consueta subdititio imposito tentat, cujus formam, & compositionem describit Hipp. in his duobus lib. ubi agit de remediis, & nobis reliquit documentum in simili casu movendi menses, quod documentum servit in quocumque morbo, in quo suppressio mensium reperitur.

TEXT. LVI. *Si inflammationem senserit Uterus, contrahitur, &c.*

Contrahitur Uterus in inflammatione, quia secundùm latitudinem ob concursum humorum valdè dilatatur, unde necesse est, ut secundùm longitudinem abbrevietur, & contrahatur. *Si quid* humoris affluxi valdè fermentetur, vel *putrescat, & corrumpatur febres fiunt*, eo modo, quo aliæ febres à fermentatione, & putredine humorum generantur. Ex his patet, hanc tertiam differentiam esse veram inflammationem Uteri, quia in hac adest tumor partis, & febris. *Partes circa pudenda duræ sunt stupendum in modum afficitur, &c.* Durescunt partes circa pudenda ob affluxum copiosum humorum ad has, eo modo quo durescunt partes proximæ parti externæ inflammatæ. Uterus inflammatus *mordetur* ab acrimonia caloris præternaturalis inflammationis. Uterus dolore, & calore afflictus, hùc illùc movetur, vel potiùs istius ligamenta ab acrimonia caloris, & vaporum à putrescente humore elevatis afflicta, hùc illùc Uterum cum impetu trahunt, & talis est status Uteri inflammati, ut à quacumque causa etiam levi intensè doleat, dùm à solo digito immisso cum leni tactu intensior excitetur dolor. Reliqua sunt signa inflammatum Uterum demonstrantia, quorum causæ superiùs sunt explicatæ. *Quod si dolores summam debilitatem inducant velut spongiis calidis, ex aqua, & oleo expressis fotus adhibendi, &c.* Quod magis notatione dignum est in hoc Textu, observamus Hipp. nec purgationem, nec venæ sectionem pro curatione hujus inflammationis præscribere. Purgationem in inflammationibus damnavit *in lib. de victus Ratione in Acut.* Missionem sanguinis, vel comprehendit in illo generali præcepto *in citato lib.* descripto, vel missionem sanguinis inutilem censuit in inflammatione Uteri cum signis ibidem descriptis. Hæc enim statum inflammationis ostendunt, in quo non licet sanguinem mittere.

TEXT. LVII. *Hoc ad uterorum dolores infunditur. Si dolor solum urgens, & violentus fuerit, caligo quædam in Uteris inest, neque spiritus exit, sed illic vitium manet, &c.*

Quia spiritus, & flatus in Uteri cavitate existens cum doloris magni excitatione *caligo* dicitur in Utero esse. Flatus, seu vapor excitat dolorem, si in Utero manere cogatur, quia hunc violenter distendit. Omnis autem violenta distensio est cum dolore, hic augetur, si vapores, & flatus qualitatem acrem contraxerint à materia, à qua elevati fuerunt. Sequens remedium valdè efficax dicitur ab Hipp. si solùm flatus, seu vapores causa fuerint doloris, unde si cum his conjungatur alia causa, tali remedio non est utendum. *Ad hunc igitur modum curare oportet. Attriplicis agrestis semen, &c.* Pro curatione primò infundit in Uterum decoctum flatus resolvens, Quapropter quæcumque flatus resolvunt, sive sint decocta, sive olea possunt in Uterum injici ad doloris eradicationem. Secundò fomentum applicat regioni Uteri ex vino, & aliis compositum; ubi enim *Foesius* dicit *admoveto*, *Vander Linden* legit *foveto*; & pari pacto omnia fomenta, quæ possunt flatus resolvere, possunt applicari. Tertiò os Uteri clausum aperire intendit *cum subdititio ex Scilla facto*, à quo, *si pustulæ circa orificium Uteri elevatæ fuerint*, his occurrit cum medicamento *ex carne parato. Omnia subdititia, & pessaria* censeo posse os Uteri aperire, & præcipuè *si oleo Camomillæ, Anethi*, & aliis flatus discutientibus *illinianfur*.

TEXT. LVIII. *Si Erisipelas uteros occupet, pedes, mammæ, & corpus intumescunt, &c.*

Sicut mammæ ex cognatione cum Utero intumescunt, ita cæteræ partes, quæ consensum cum Utero conservant, & descriptæ sunt in Textu, molestiam in Utero affecto sentiunt. *A livore in inguinibus, & poplitibus*, juxta *Vander Linden*, *meliùs se habere videtur*, quia livor est inditium caloris interni remissi, à quo omnia alia symptomata remissionem accipere debent. Alia signa enumerata sunt propria febris ardentis, qualis est illa, quæ in Erisipelate semper invenitur. Omnia, quæ sequuntur, vel per se sunt clara, vel patent ex dictis. Purgationem vel cum solo lacte molitur. Purgantia alia si adhibet redundantiam humorum, & præcipuè bilis in patiente cognoscit, quam è corpore expellere intendit, ne ad partem affectam irruat. Præterquamquod purgatio in Erisipelate partium externarum non convenit, in erisipelate verò internarum partium necessaria est, quia in hoc non trahitur bilis à partibus externis ad internas, sed ab internis tracta per internas evacuatur.

TEXT. LIX. *Aqua intercus si in Uteris oriatur, menses cum anxietate, &c.*

Quò ad generationem hydropis, in primo libro aliqua diximus, quæ possunt huic Text. applicari. Curatio hujus in Textu est satis clara.

TEXT. LX. *Est, & alia similis Uterorum Aqua intercus, &c.*

Quò ad hunc sentio cum *Martiano* descriptum affectum non esse dicendum hydropem spectata istius essentia, quæ continet tumorem partis factum à redundantia aquæ. In hoc affectu non est tumor ventris, non redundat aqua, quia quod exit est *sanguis, & sanies*, & ideò non potest referri ad hydropem, nisi quò ad excretionem, cùm multoties in hydrope Uteri quantitas aquæ profluat à pudendis; in hoc verò casu profluit sanguis. Quapropter etiam nisi per similitudinem potest dici hydrops, dum sicut in hydrope verò profluit aqua, in hoc profluit sanguis, & sanies, & verè hic affectus potiùs ad fluxus uterinos referendus, quàm ad hydropem, quod nobis significavit Hipp. quando in curatione eligit illam, quam præscripsit in curatione fluxus albi. Quapropter pro curatione istius indispositionis videnda sunt ea, quæ diximus superiùs *de fluxu Uteri albo, & de aliis.*

TEXT. LXI. *Si ventus intra Uteros fuerit, flatus exit cum stridore, tota intumescit, & febris, ardorque detinet, &c.*

Præsens Textus applicatur flatibus ab Utero exeuntibus cum stridore, & propria etiam videtur applicatio prædicta, cùm omnia enumerata in Textu symptomata à flatibus proveniant, quatenus partes cum Utero consentientes vel premunt, vel vellicant, vel distrahunt, Causa flatuum, si loquamur de materiali, sunt excrementa in hoc affectu existentia, & præcipuè bilis, quæ redundans in sanguine, separatur etiam in copia in glandulis salivalibus, unde oris amaror, & ab ejusdem copia in sanguine accenditur febris; acida etiam reperiri *acidorum vomitus* comprobat. Horum collectionem pendere puto à laxitate fibrarum ventriculi, quæ diuturnam faciunt moram partium crassarum chyli, & ex mora continuata fermentatione dictæ fœces acescunt. Dicta symptomata ab excrementis istis pendere, colligere possumus ab illis verbis *Hipp. & meliùs habet*, Si evacuatis excrementis istis meliùs se habet, ergo per hæc excrementa malè se habebat. Idem dicendum est etiam de flatibus; cum istis expulsis, melius pariter se habeat: ait enim *Hipp. Frequenter eructat, & meliùs habet*. Hæc est causa immediata dictorum symptomatum, prima est materialis. De causa efficiente flatuum multa dixi *in tract. de Morbis ventriculi cap. de ructu. Uterum igitur aqua mulsa, aceto mulso, &c.* Præter remedia ab Hipp. in Textu recensita, possumus etiam remediis de ructu propositis in hoc casu uti, & hæc miscere cum Anthystericis in supradictis suffocationibus expressis.

Reliqui Textus continent remedia, quibus uti poterit Medicus in curatione morborum, pro qua Hipp. proposuit.

APPEN.

APPENDIX
DE FEBRIBUS IN PARTICULARI,
Et de earum Curatione, juxta Hippocratis Sententiam.

Um multa ad Febrium theoriam spectantia ab Hippocr. nobis demandata in mea Iride febrili congesserim, ab eorum repetitione supersedeo, & Tractatum de Febribus in particulari, & de earum curatione juxta mentem Hippoc. assumo, & præmitto.

CAP. I.

In quo examinatur Sententia Hipp. Plurimæ febres à Bile fiunt.

HIpp. *in lib. de Natura humana num.* 27. ait: *Plurimæ febres à bile fiunt*. In hac sententia considerando verbum illud, *plurimæ*, quod connotat in rigoroso sensu acceptum, non omnes febres à bile pendere, sed solùm aliquas. Considero etiam subsequentia citati Textus verba, quæ nomina ipsarum sunt, *Continens, Quotidiana, Tertiana, & Quartana*, & non reperiendo dari alias febrium differentias, præter *Hecticam, & symptomaticas* ab aliis morbis pendentes, constanter concludo Hipp. per illud verbum, *plurimæ*, intelligere omnes febres à bile fieri, excepta *Hectica, & symptomatica*, & in hujus confirmationem faciunt verba ejusdem Textus: *Species earum quatuor sunt, præter eas, quæ ab occultis doloribus generantur;* Quatuor species febrium sunt illæ superiùs dictæ; & aliæ, quæ à doloribus occultis generantur, aliam speciem febrium per Hipp. constituunt; hujusmodi verò febres sunt febres symptomaticæ, quia à doloribus pendent, tamquam illorum symptoma eos sequens, tamquam umbra corpus. Hectica febris videtur aliam speciem febris, præter dictas, constituere, cum nec Typum Tertianæ, Quartanæ, Quotidianæ servet, multò minùs continentis in rigoroso sensu acceptæ spectata causa, & ejus subjecto, nisi per continentem accipiamus febrem continuam omnimoda accessione carentem. Ephemeram non consideravit Hippoc. quia nullius curationis indigens est, vel quia ad continentem reduci potest. Et si aliæ dantur febres, ad easdem species sunt reducibiles, vel ab eisdem unitis componuntur.

Causam dictarum specierum febris Hipp. dicit *Bilem esse*. Non potest negari in Bile colligi omnia requisita ad efficiendam febrem, cùm sit humor calidus, & igneus sanguinis inflammativus; nihilominus quia observamus febres sine signis peccantis Bilis, & sine excessu caloris Bili concesso, idcircò neque videtur affirmari posse, omnes febres universaliter à Bile generari.

Pro hujus dubitationis enodatione ponderandum quid nomine Bilis intelligat Hipp. sub hoc enim nomine potest intelligi sanguis biliosus, hoc est pars calidior, activior, & maximè accensibilis massæ sanguineæ, & Bilis excrementitia in Hepate à sanguine segregata, & in Cisti felis collecta, & pro Bile possumus etiam accipere humorem ad modum Bilis agentem, eo quia in actione sit Bili similis. Hæc febrem accendit, non ob suum calorem simpliciter, sed magis ob suam acrimoniam, amaritiem, seu salsedinem, juxta dictata Hipp. *in lib. de veteri Medicina, nempè acidum, amarum, & salsum plus valere in alterandis corporibus, quàm calidum, & frigidum*. In eadem Bile consideratur fermenti conditio, quæ manifestatur in depuratione massæ chylosæ, cui miscetur in intestino duodeno, facta ob suam virtutem fermentativam, quæ adjuvatur à mixtione succi pancreatici, & per hanc fermentationem fœces *inutiles Chili* à partibus utilibus disgregantur, & præcipitantur ad intestina inferiora, in quibus congregantur, & uniuntur. Similis etiam Bili evadit alius humor à Bilis natura differens, sed putredine secundùm quid, seu secundùm partem alteratus, & depravatus, cùm ob dictas putredines calorem præternaturalem, acrimoniam, & vim fermentativam aquirat. Potest etiam dici omnes febres à Bile fieri, admittendo Bilem, vel se ipsa solùm effervescentiam præternaturalem sanguini tribuere, igneumque calorem in eo accendere, vel requiri, tamquam conditionem ad accendendos humores ad febris generationem dispositos, sine qua non accenderentur, & sit veluti funiculus nitratus, cujus medio pulvis pirius in cuniculis conclusus accenditur.

Si accipiamus Bilem pro parte sanguinis calidiori, certè quod non licet cum ratione asserere omnes febres ab hac parte sanguinis generari, neque à Bile in Cisti felis reservata ob rationem superiùs allatam, & etiam quia omnes febres essent ejusdem rationis in antecedentibus, concomitantibus, & consequentibus, cùm essent ab eodem humore, tamquam ab indivisibili principio; si verò pro Bile accipiatur humor in actione Bili similis, nempè potens massam sanguinis præternaturaliter fermentare, effervescentia inordinata agitare, & calorem igneum in eo suscitare, possumus probabiliter huic propositioni assentiri, omnes febre oriuntur à Bile, quia istarum causa principalis est putredo, vel secundùm totum, vel secundùm partem, & quilibet humor qualibet putredine affectus habet eam vim ad febrem accendendam, tam ratione caloris in putredine concepti, quàm ratione virtutis fermentativæ ab eadem contractæ, qualem habet Bilis, ideò per dictas putredines humores fiunt in actione similes Bili, & si talis similitudo in omni febre æqualiter non appareat, rationem hujus videbimus cum Hipp. in explicatione supradictarum differentiarum febris. Pariter si consideremus Bilem, tamquam humorem incendiarium, qui aliis humoribus ignem injicit, & combustione damnat, dicta propositio, omnes febres à Bile oriuntur sustineri potest, & ex Anatome Bilis facta *à Sylvio Le-Boe* id constat, cum illius compositionem ingrediantur partes igneæ sulphureæ, & oleosæ facilè inflammabiles, quod de nullo alio humore dicitur, & per quas facilè flammam concipit, & alios humores inflammare valet, & ante *Sylvium, Hipp. in lib. 4. de Morbis n.* 23. hanc Bilis naturam descripsit in illis verbis, *calescente sanguine exhalat maximè per hunc humor aquosus, qui febri est infestissimus, remanet pinguis, ac levis, qui est biliosus, & febris maximè nutrimentum*. Accepta Bile in hac duplici significatione, vera est sententia Hipp. asserens Bilem esse causam omnium febrium, prout superiùs explicavimus.

Nec ab explicata sententia discessit *Hipp. in libr. de veteri Medicina num.* 30. ubi quærit, quare febricitantes à frigidorum usu non subleventur, nec calor febrilis moderetur à frigidis, quæ sunt calori contraria, & respondit, per hoc existimare febrem non in solo calore consistere, sed causam febris esse, ut ait, *amarum, ac calidum, idest & calidum, ac acidum, & salsum, ac calidum, & alia infinita, & rursus frigidum cum aliis facultatibus conjunctum* (idem cum amaro acido salso) *hæc itaque sunt, quæ lædunt*. In hac sententia apertè patet Hipp. velle acidum cum calido conjunctum esse causam febris, at acidum communiter à fautoribus Sectæ acidi, & alkali est contrarium amaro, & consequenter Bili ex Hipp. febris fit etiam ab humore Bili contrario, unde sequitur omnes febres non esse à Bile.

Hæc omnia ex Hipp. mente allata vera sunt, si præcisè ea consideremus secundùm rationem amari, & acidi, quæ omninò sunt inter se diversæ, & contrariæ; si verò

verò & amarum, & acidum secundùm actionem febrium generativam, in hac sunt omninò similia, cùm & ab amaro, & ab acido febris causetur, quia inordinata effervescentia cum calore præternaturali in massa sanguinea excitatur, & quia Bilis ad hæc est magis potens, & efficax, ideò principalis causa in febribus statuitur, & etiam quia omnes aliæ qualitates, per quas humores agunt actionem Bilis in generanda febre imitantur, ideò omnes febres à Bile dicuntur. Ulterius dico, acidum generare febrem Bili mixtum juxta suppositionem superiùs allatam de Bile incendiaris, ad quem sensum potest reduci illud calidum, & acidum Hippoc. sed clariùs, ex mente hujus, in sequentibus patebit; quapropter cùm in omni causa febris Bilis reperiatur, vel actio istius actioni similis, summa cum ratione asserimus, omnem febrem esse à Bile.

C A P. II.

De Febre Continente.

HUjus febris naturam, ac ideam graphicè suo more describit Hipp. *in cit. Text.* 27. *de natura humana*, & pro febre continente intelligere *Synocum*, colligitur ab ipso verbo *continenti;* significat enim apud Medicos febrem ad multos dies extensam sine ulla accessione, & sub hac significatione continentem febrem accipere Hipp. colligimus à verbis ipsius Textus, quæ sunt: *Corpus enim nullo tempore perfrigeratum, citò colliquescit, nimirum à multa caliditate calefactum;* à quibus verbis determinatur, febrem continentem numquam remittere, quia corpus numquam perfrigeratur, & semper etiam perdurare cum magna caliditate, cùm per hanc citò colliquescat, febremque hoc modo descriptam esse febrem continuam, magnam, sine accessione, & intermissione, ad modum febris Synochi, non est dubitandum, & magis confirmatur ab ultimis verbis citati Textus, in quibus reddendo causam, per quam febris quotidiana longior sit continente, ait, *& propterea quod requiem habet in ipsa* (hoc est in quotidiana) *corpus; in continente verò non quiescit ullo tempore*, hoc est nullo tempore nec remittere, nec intermittere febrem continentem, quod est proprium febris Synochæ, ita dictæ. Unde definiri potest, secundùm Hipp. doctrinam; *Febris ad aliquos dies extensa, sine ulla exacerbatione, & remissione universali excepta, cum magno calore, & effervescentia sanguinis inordinata.* Ex eo quod sit febris *sine exacerbatione*, differt ab eis febribus, quæ sunt continuæ, vehementes, sed novas habent exacerbationes, & ex eo quod numquam remittat ab illis febribus, quæ quotidianam habent remissionem, & intermissionem. Est *sine remissione, & exacerbatione*, quia causa hanc efficiens febrem est in massa sanguinea, & semper in actu operandi, & eodem modo operandi, ideò febris est continua, & ad multos dies extensa, & in vehementia, & magnitudine semper æqualis universali declinatione excepta; nam sicuti febris Periodica fit, quia vel nova materia sanguini ad effervescendum, & incalescendum præternaturam ab aliqua parte demandatur, vel hæc quiescens in massa sanguinea, libertate donatur, & actione sua præternaturali sanguinem ad inordinatè, & morbosè effervescendum, & incalescendum in corde disponit; remittit febris, quando hujusmodi materia minuitur, & cum ea præternaturalis effervescentia, & incalescentia sanguinis intermittit, quando materia febris causa vel transpiravit, vel dissipata evanuit, ita dicendum est febrem esse sine exacerbatione, quia nova materia ad hanc necessaria sanguini aliunde non suppeditatur, & si aliqua à sanguinis massa segregatur, hæc conservationi febrilis incendii non novæ accessionis generationi servit.

Causam hujus febris assignat Hipp. in citati Textus verbis; *à plurima, ac meracissima Bile provenit*, hoc est à Bile purissima, sine admixtione alterius humoris, & in quantitate abundanti; Non reperitur in massa sanguinis humor magis aptus ad febrile incendium in massa sanguinea excitandum, cum violentia, & vehementia ebullitionis, & caloris, quàm Bilis ob efficaciam suæ actionis, ob acrimoniam sui salis, ob calorem sui sulphuri, quæ omnia cùm in purissima Bile sint summæ activitatis pro massa sanguinea alteranda cum violentia suprà omnes alios humores, Bilis etiam sola febrem continentem causare potest. Ab his duabus conditionibus Bilis accipimus modum generationis hujus febris; Bilis copia excedens puritate maximè activa cum ab alieni humoris admixtione ejus actio non retundatur, facilè disgregatur ab aliis particulis sanguinis ratione qualitatis, & quantitatis modo explicato ab Hipp. ubi agit de disgregatione humoris in massa sanguinea. Bilis disgregata massæ sanguineæ dominatur, sua actione, & inflammabilitate accendit, agitat, turbat, itaut per cor circulando per partem, post partem contritione motu cordis constrictivo suscepta particulis igneis, & sulphureis libertati aditum aperit, quæ ad invicem congregatæ, & in copia tamquam flamma per massam sanguinis in vasis existentem, tamquam per tubum discurrunt cum præternaturali fermentatione, igneoque, & vehementi calore illius, & quia particulis prædictis solutis, à crassitie vasorum dictarum particularum expiratio diminuta succedit, ideò diù, & per aliquos dies in ea commorantur febrem cum eadem vehementia, & caliditate conservando. Et si aliquæ expirant in alium locum, substituuntur aliæ de novo ab effervescentia sanguinis excitatæ, & solutæ, per quas febris in eodem gradu vehementiæ, & caloris perseverat. Ubi verò dictæ particulæ igneæ per paulatinam, sed diù protractam expirationem diminutæ fuerint, tunc febris remittit cum universali declinatione; Nec alia ratione explicari potest modus generationis febris continentis à copia Bilis purissimæ, juxta allatam Hipp. sententiam; & quamvis admittam cum Præceptore febrem continentem à Bile, non dubito tamen etiam sine hac febrem continentem descriptæ conditionis posse generari, si sanguis particulis calidis sit refertus, & ob earum quantitatem à cæteris disgregentur, solæ eos pariunt in sanguine tumultus; quos superiùs de bile dixi, nec particulis prædictis in quantitate redundantibus, & qualitate valdè activis ea deneganda est disgregatio à cæteris partibus sanguinis, quam concedimus humori copia, & qualitate valdè monito, prout docuit Hipp. qua de causa observamus febres continentes, nec in temperamento, nec in ætate frigida, sed in corporibus sanguineis, & pletoricis accendi. Possumus tamen hanc febrem reducere ad illam ab Hipp. descriptam, si per copiam particularum ignearum, & calidarum, quæ disgregatione simul unionem contraxerunt, intelligamus particulas biliosas, quia suis qualitatibus, Bilis qualitates æmulantur.

Causæ externæ erunt omnes illæ, quæ Bilem vel generare, vel summè agitare valent, ut temperamentum valdè biliosum, anni tempus, & regio fervida, alimenta calida, vel calidis condita, ira frequens, & immoderata, potus vini generosi, & vigiliæ excedentes.

Signa patognonomica sunt calor acutus, & mordax, & accessionis carentia, sitis inextinguibilis, lingua arida, sicca, & quandoque nigricans, Urinæ rubræ, Inquietudo molesta, Vigiliæ continuæ.

Differentiæ communiter tres assignantur. Prima, in qua febris semper augetur, *& Animastica* dicitur. Secunda, quæ semper in eodem statu perseverat, *& Peranimastica* nominatur. Tertia, quæ semper decrescit, *& Onotoma* nuncupatur; quas differentias inutiles existimo, cùm febres continentes sua habeant tempora, nempè principium, augmentum, & statum, consequenter omnes istæ differentiæ initium habent, augentur, in statu quiescunt, & remittunt, consequenter non potest dici admissis his temporibus, quod semper augeatur, quod semper decrescat, & semper in eodem statu permaneat.

Variæ differentiæ hujus febris petendæ sunt à Bile, prout est magis, vel minus activa in quantitate, vel magna, vel parva, vel moderata. Bilis enim valdè activa, & in quantitate excedens magnam febrem excitabit, sicut minus activa, & in minori quantitate mitiorem. Bilis vel est sincera sine admixtione alterius humoris, & febris ab hac erit vehemens, symptomata hanc concomitantia sævissima, si verò aliis humoribus erit permixta, qui valeant Bilem attemperare, & febris, & symptomata erunt clementiora, à naturæ massæ sanguineæ. Majores enim tumultus Bilis, & majus incendium suscitabit in massa sanguinea

rarae

raræ texturæ, & particulis calidis referta, quàm non excitabit in massa sanguinea minus calida densioris texturæ, & aliis humoribus effervescentiæ, & incendio resistentibus redundante.

Signa Prognostica habemus ab Hipp. & primò *in Coacis prænotionibus num.* 1. *de rigoribus*, ubi habet: *Quicumque in febre continua* (hoc est continenti, quam nomine continuæ solitus est nominare, ut patet *in lib.* 1. *de morbis popularibus sect.* 3. ubi febres aliquas continuas, quasdam interdiù accedentes, noctu intermittentes, vel è contrà, recenset, ubi apparet febrem continuam, intelligere illam, quæ numquam intermittit, nec remittit, qualis est continens) *voce destituti jacentes oculis conniventes nictant, hi si postquam sanguis ipsis ex naribus fluxit, & ubi vomuerunt loquantur, & ad se ipsos redeant servantur, si verò hæc non fiant difficulter spirantes facti, brevi moriuntur*. Vocis privatio denotat in febre continente, præter sanguinis effervescentiam immoderatam, vel cerebrum, vel partes spiritales læsionem contraxisse à materia in istis stagnante, oculorum nictatio, cùm sit occlusio, & apertio oculorum motus convulsivos, saltem in Palpebris supponit, & consequenter succum nerveum esse malè affectum, hinc est, quod sanguis fluxus è naribus stagnanti materiæ motum præbens, & exiens, cum eo symptomata prædicta tollit, & etiam febrem; transpirante cum sanguine fluxo fermento bilioso febres causante, & per evacuationem sanguinis sedata illius effervescentia inordinata, beneficia à sanguinis fluxu per nares collata integrè perficit. Vomitus quandoque perficit superveniens, à quo tota massa sanguinis purgatur, ut alibi demonstravi ex mente Hipp. & etiam caput, quod demonstravit Hipp. dum in capitis affectibus vomitivo utitur; si verò nec vomitus, nec fluxus sanguinis per nares succedant, & difficilis respiratio superveniat, moriuntur, ex eo quod materia in majori copia fluit ad partes spiritales, vel spiritus animalis, vel dissipatus à febre, vel ab ejus causa in pauca copia fluit ad nervos organis respirationis servientes, unde respiratio difficilis, lethalis, quia morbum naturæ superiorem ostendit.

Secundò in citato loco habet Hipp. *quibus in febribus continuis pustulæ per totum corpus erumpunt, lethale, si non purulentus abscessus fiat, maximè autem circa aurem his fieri solet*; per Pustulas non intelligit Hipp. tubercula, cum pure, prout propriè significat pustula, sed tubercula sine pure, seu potius maculas, per cutem dispersas sanguineas, quales sunt Periculæ à nobis dictæ, & forsan ab Hipp. Pustulæ appellatæ, quæ in febribus acutis, & continentibus lethales; naturæ enim debilitatem portendunt evacuationem humoris peccantis molientis, sed non perficientis, & solùm paucam, & subtiliorem illius partem excernentis per locum etiam improprium criticæ, & universali evacuationi. Huic autem excretioni supplet abscessus post aures emergens, & Parotidem dicimus, ad quem materia crassa, & in pus convertenda cum continua, & salutari evacuatione fluit, ex quo colligitur Hipp. per Pustulas accipere tubercula sine pure, quia si hujusmodi generis tubercula erumperent ad cutem non essent lethalia, cum materia purganda per abscessum, per hæc tubercula purgaretur.

Tertiò *in libro de judicationibus num.* 9. habet: *in febre continua, si quis quarta die, & septima affligatur, & undecima non judicatus fuerit, plerumque perit*, & ratio est, quia afflictio in quarta, quæ est dies indicatoria naturam aggredi corruptionem materiæ in septima excernendæ tamquam in die judicatorio, & decretorio ostendit, & afflictio in septima resurgens naturam perseverare in pugna cum materia morbifica declarat, & si non sequetur expulsio istius in undecima, quæ est septima à quarta, & quarta à septima, id debilitati naturæ tribuendum est, & virium defectui, idcircò expectanda est oppressio naturæ à morbo istius conatui duplicato resistenti.

Quartò. *si rigor incidat, febre non deficiente, ægro jam debili, lethale est*, quia rigor est signum Crisis à natura molitæ, & conantis materiam febrilem ad exteriores partes expellere, quæ qualitate irritativa membranam carnosam, vel cutem vellicando rigorem parit, ideò rigor apparens est malum signum, si febris non deficiat, quia ostendit naturam incipere expulsionem materiæ, sed non perficere, & eò magis signum est malum, si æger sit debilis, quia deficit omnis spes futuræ expulsionis, & Crisis; hoc signum habet *Hipp. in lib.* 4. *Aph.* 46.

Quintò, *citato lib. Aphor.* 47. habet *Hipp. excretiones in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, omnes malæ* (quia insignem putredinem, & sanguinis dissolutionem præsagiunt) *& si bene exeunt* (hoc est si non sint cum prædictis conditionibus) *sive per alvi excretionem, sive per urinas, bonæ; si verò non aliquid eorum, quæ juvant, per hæc loca excernitur, malum*, eò quia certi sumus, naturam non laborare circa materiæ morbificæ concoctionem, & expulsionem, dum nihil istius neque per alvum, neque per urinam in tempore opportuno, & morbo in statu firmato excernitur. Unde etiam arguitur, morbum futurum esse naturæ superiorem, & mortem ægro allaturum.

Sextò, *Aph.* 48. *ejusdem libri* scripsit Hipp. *In febribus non intermittentibus si præsentes exteriores frigidæ interiores urantur, & sitim habeat, lethale est*; hæc enim proveniunt à magna inflammatione interna, cujus calor non expanditur ad exteriora, imò ipsa inflammatio est impedimentum interdicens motum sanguinis ad exteriora, & expansionem caloris ejusdem per partes externas, ex eo quod major pars sanguinis circa partem internam inflammatam, & circa vasa partium circumstantium colligatur, cum deficientia sanguinis in partibus externis, & frigore earumdem.

Septimò, *& Aph.* 49. *ejusdem libri*. *In febre non intermittente, si labium, vel oculus, vel nasus, vel supercilium pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quidquid horum evenerit mors proxima est*; membrorum enim perversio convulsionem, sensuum interdictus usus spirituum deficientiam, ægro debili existente indicat, & utraque lethalis.

Octavò, *& Aphor.* 50. *Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale*, à difficultate respirationis habemus indicium materiæ stagnantis in partibus spiritalibus, à delirio magnæ cerebri læsionis, & ab his duobus symptomatibus irreparabile, imminet periculum, si simul uniantur, difficultas in salute recuperanda, si separentur. Hæc prognostica convenire febri continenti deducitur ex hoc, quod Hipp. applicat febri continuæ, quæ in septima, & undecimæ terminatur.

Hujus febris curationem describit *Hipp. in lib.* 2 *de morbis num.* 36. circa finem, & ait, *si verò febris neque interdiù remittat, & ad contactum supernas partes habeat calidas, venter autem, & pedes frigidi sunt, & lingua aspera, huic mendicamentum ne dederis*; hoc est à purgatione abstinendum. Rationem hujus præcepti habemus *in lib. de veteri Medicinæ num.* 34. ubi habet, *Quanto autem tempore eadem elevata fuerint, & cruda, & meraca, ac intemperata* (& loquitur de humoribus) *nulla arte, neque dolores, neque febres sedare possis*, cum verò humores sint talis conditionis in principio febris continuæ, purgatio eis non convenit ob humorum cruditatem qua vigente, semper purgationem interdixit Hipp. *num.* 44. ubi curationem febris acutæ, in quibus Urinæ sunt tenues, exponit dicendo, *quibus verò in principio urinæ tenues, tales ne purgato, sed si visum fuerit infusum per Clysterem adhibeto*; Urinæ enim tenues materiæ cruditatem ostendunt. Altera ratio est desumpta à *citato Text.* 2. *de morbis* ab illis verbis, *hic siquidem septima die exsudarit, & febris ipsum dimiserit, bene est*, à quibus colligitur solutionem febris numquam remittentis fieri per sudorem, & à frequenti experientia Hipp. hoc percepisse, credendum est, & nos etiam observamus febres continentes sæpissimè per sudorem desinere. At medicamentum purgans sudorem prohibet, ut habet Hipp. in *cit. lib. de victus ratione citato numero*, ubi habet, *nempè si ventrem moveris, Urina non maturabitur, febrisque citra tum sudorem, tum judicationem in longum protrahetur tempus*. Derelicto purgante medicamento Clystere solo utendum ad alvum aperiendam, monet Hippocr. & omni tertio die potest reiterari.

Pro alterantibus unicam tantùm habet indicationem Hipp. refrigerandi, tam ratione caloris febrilis, quàm ratio-

ratione causæ febris, quæ est Bilis, ideò *Ptisanæ succum* bis solùm in die exhibet, & pro cibo, & pro alterante, & admonet nos de usu rigorosæ Diœtæ in his febribus cum cibo, qui habeat rationem medicamenti, & succus quidem Ptisanæ est maximè congruus huic febri, quia præter hoc, quod refrigerat, & calori febris, & Bilis adversatur, Bilem ipsam incrassat, & crassitie actionem illius minuit; frigidum exhibet succum Ptisanæ, ut frigiditate apta refrigerium paretur ægro intensum: Hinc habemus maximum documentum in Diœta tenui, & in Diœta medicamentosa pro febrium continentium curatione, qua ratione possumus ægris exhibere herbas refrigerantes, *Cicoream, Lactucam, Endiviam, Portulacam*, quæ maximè Bili resistunt, & crassitie, & aciditate, coctas cum jure, vel aqua, interdictis omnibus aliis cibis; Hinc dolendum de transgressione horum præceptorum Hipp. cùm talis Diœta à medicina abierit, & in hisce febribus ova, contusa carnium, pulmenta ex optimo, & succulento jure concedantur, à quibus Bilis vires majores accipit; Post sorbitiones *Vinum aquosum* concedit Hipp. quod minimè videtur convenire attenta febris natura, & ejus causa; Duplici tamen de causa puto motum esse Hipp. ad vini concessionem. Primò ad sustinendos spiritus in sanguine, & ad vires refocillandas debilitatas à morbo, & à Diœtæ tenuitate. Secundò ut disponat humores ad sudorem, quo sæpissimè solvi solent hujusmodi febres; est enim vinum maximè corroborativum, & diaphoreticum, & cum aqua temperatum nocendi facultatem amittit; vinum hoc modo exhibendum post cibum; reliquo verò tempore morbi *aquam frigidissimam* ægro permittit indeterminatè; Aqua frigidissima est illa nive refrigerata, qua in morbis uti posse sine ægri detrimento ab hac Hipp. sententia deducimus. Ad imitationem Hippoc. licitum erit aquas stillaticias ex herbis refrigerantibus paratas ægro propinare, nive etiam refrigeratas; videtur enim conveniens vastum incendium in massa sanguinis accensum maximo refrigerio extinguere, quale est aqua nive refrigerata, & ponderata hac Hipp. doctrina, hucusque explicata, laudandus est usus *Opii* correcti in istis febribus; supplet enim indicationibus ab Hipp. desumptis, nempe Bilis activitatem frenandi, & sudorem promovendi, & utrique satisfacit Opium, à quo magnæ effervescentiæ sedantur, etiam sudor promovetur, ut experientia edocti testantur Recentiores, & *Laudanum liquidum Cidoniatum* omnibus præferendum est in hisce febribus hoc exhibendo cum aquis refrigerantibus, ut supra. Tempus exhibendi est præcipuè in principio status, in quo sanguis ad vehementem effervescentiam eductus totali dissolutioni exponitur, & æger periclitatur. Hoc prohiberi potest opiatis efficacibus, & cum majori fructu exhibentur tempore somni, hoc enim si fruatur æger, vires refocillantur, & robur ad resistendum morbo acquirunt, & sudor in somno facilius promovetur.

De sanguinis missione verba non facit Hipp. in hac curatione febris à Bile, & forsan, quia ubi febris à Bile pendet, sanguinis missio sæviorem reddit Bilem, eò quia magis exaltatur, & minuitur sui moderatore, qui est sanguis, seu massa illa sanguinis, quæ non continet in se bilem, & Avicennas ob hanc rationem sanguinis missionem in Biliosis febribus reprobat, nihilominus dico mittendum esse sanguinem, stante universali præcepto Hippoc. descripto *in lib. de Victus ratione in acutis num.* 35. ubi habet, *Verùm in acutis morbis venam secabis, si vehemens appareat morbus, & qui ipsum habeant in vigoris ætate fuerint, & robur ipsis adfuerit*; at prædicta febris est morbus acutus, & vehemens, consequenter in hoc universali præcepto comprehenditur, verum quidem est, timendam esse Bilis ebullitionem in parva sanguinis quantitate, in copiosa verò non succedet transpirantibus cum sanguine copiosis particulis Bilis, quæ ferociam ei impertiuntur, unde mitior evadit Bilis, eo modo quo vinum in dolio clauso ebulliens, aperto foramine, & fluente aliqua portione Vini ab ebullitione desistit, expirantibus per foramen spiritosis, & activis particulis, à quibus immoderata ebullitio fovebatur; frenabitur etiam ebullitio Bilis post sanguinis missionem, etiam moderatam, largo potu aquæ hausto, observantibus nobis aquam in Lebete ebullitione turgidam à superaffusione aquæ frigidæ detumescere. Potus aquæ sit *Noteræ, Boraginis, Endiviæ, Sonchi ad libram unam, & semis*, & etiam nive refrigeretur, si æger assuetus sit potui nive refrigerato, si stomaci sit robusti, & à sanguinis missione animi deliquium, vel istius signa, & initia non appareant.

Alteram febrem ab hac non valdè dissimilem exponit *Hipp. num. 37. cit. lib. 2. de morbis*, ut colligitur ab illis verbis, *Foris ad contactum febris debilis est, intus ardet, & lingua ipsius aspera est, & per nares, & per os spirat calidum*, quæ omnia calorem internum excedentem ostendunt, & sine intermissione, & remissione esse, deducimus ab illis verbis Prognostici, *Si in septima non exsudarit, mori in septima, vel in nona*; febris enim intermittens non potest occidere, neque tam citò occidere. Bilis excessum in hac febre demonstrant color ægri ictero similis, urina crassa, & biliosa.

Curationem auspicatur à quotidiano aquæ calidæ lavacro, quo utitur ad sudorem promovendum, ut docuit *in lib. de locis in homine num.* 38. his verbis, *Cum lassitudo occuparit, & febris, ac repletio lavare multa aqua oportet, & oleo illinire, & maximè calefacere ut caliditas aperto corpore præ sudore egrediatur*, in quem finem exhibet etiam *Aquam mulsam*, quam in morbis acutis laudat *in lib. de victus ratione in acutis*; attenuando enim humores, sudorem, & urinam movet. Ptisanæ succum, bis in die pro cibo exhibet, sicut in supradicto casu, frigidum, non frigidissimum, ob duritiem præcordiorum, quam in quinta supervenire superiùs dixit, & nos monet de abstinentia à potu frigidissimo, ubi sunt tumores, durities, & obstructiones in hypochondriis, & ubi adest suspitio inflammationis, qualis est in hac febre, in qua præcordia sunt dura cum dolore; Vinum concedit, ob rationem superiùs dictam, & solo Clystere, vel glande utitur, si alvus sit adstricta, nec cibum exhibet. hoc est, alimentum solidum, ut Panis, & Caro, & Ova, nisi remittente febre, ut ostendat Diætam rigorosam esse faciendam in similibus febribus, cùm in omnibus hac semper utatur, & sedata febre medicamentum purgans exhibet, missa purgatione in principio, sicut in superiori Text. fecit, ob rationes ibi allatas. Purgat in hac febre, ob materiam in præcordiis, seu in hypochondriis (hæc enim quandoque præcordia appellat Hippocr. ut colligitur *ex lib. Prognosticorum commento primo part.* 27.) *hac enim relicta imminent recidiva*, unde dixit, *revertitur enim quandoque morbus, si impurgatus permanserit, & amplius morbus his rursus corripit, si sanguis nimium biliosus factus fuerit*, & est præceptum, & notatione dignum, in solutione febrium considerare, an humor in corpore sanato redundet, & ex ejus redundantia purgationem determinare.

CAP. III.

De Febre Quotidiana.

Quotidiana Febris dicitur, eò quia quotidie per novas accessiones reddit, & per hoc distinguitur à febre continente, cui nullæ sunt accessiones, & à tertiana, & quartana, in illa enim omni tertio die, in hac omni quarto redeunt accessiones; Hujusmodi febrem delineavit Hipp. *in lib. 2. de Morbis num.* 36. ubi habet, *si Bile infestatur homo, febris ipsum corripit quotidie, ac remittit*, ubi manifestum fit Hipp. admisisse febrem quotidie habentem exacerbationes, unà cum remissione, vel intermissione.

Causam hujus febris aperuit Hipp. *in libro de natura humana*, ubi scribit, *Quotidiana verò post continentem à plurima Bile generatur*; Bilis ergo, per Hipp. erit causa quotidianæ, & confirmatur à *citato Text. 2. de Morbis numer.* 36. in quo dicit, *hominem à bile infestatum*, idest bile abundantem, & mala qualitate præternaturali infecta, *quotidie febre corripi*, quod idem est, ac si diceret, febris quotidie accendentis causa est Bilis infestans, quam dixit esse causam febris continenti, ideò ad hoc, ut cognoscatur differentia in ratione causæ inter febrem continentem, & inter quotidianam, *in lib.*

lib. citato de natura humana dixit, *verùm longior est continente, quanto à pauciore bile provenit*, unde Quotidiana habet pro causa minorem bilis quantitatem, & continens majorem, quod deducit Hipp. ex eo quod quotidiana sit longior continente; omnes enim illi morbi à bile pendentes longiorem, vel tardiorem habent judicationem dependenter à copia majori, vel minori bilis, & qui majorem copiam istius pro causa habent, citiorem etiam sortiuntur judicationem, cùm bilis valdè activa, & valdè subtilis morbos faciat magnos ratione suæ intensæ activitatis, & etiam breves, ratione suæ subtilitatis, per quam citò resolvitur, & expirat, nisi vehementi activitate spiritus dissipaverit, & facultates expugnaverit. Bilis verò in minori quantitate existens, longiores parit morbos, quia ejus activitas, & expiratio retardatur ab aliis humoribus, quibus confunditur; quapropter cùm continens febris à bile proficiscatur, & quotidiana sit longior continente, asserendum est, in hac minorem bilis quantitatem peccare.

Bilis quotidianos facit accessus, quia putrescit, cum illis conditionibus descriptis, ubi actum est de causis periodicationis febrium, & quia quotidie parva portio Bilis putrescit, & in foco putredinis multùm durat miasma Hipp. quod est fermentum Recentiorum, per quod diù etiam quotidiana bilis putredo efficitur, ideò rectè dictum est ab Hipp. quotidianam fieri à minori bile, ea, quæ in continente exardescit, cum copia istius sanguini mixta in primo insultu accendatur, & ejus accensio ad multos dies differatur.

Signa hujus febris describit Hippoc. *in citato loco*. Invasio quotidiana, *& hac circa meridiem* (secutus forsan est Hipp. illorum sententiam, existimantium humores moveri secundùm horas diei, & Bilem moveri circa meridiem, sicut pituita movetur noctu) *os amarum est* à Bile in ventriculo existente, & ab eadem effervescente, in massa sanguinea, & amarore inficiente serum ab arteriis ad glandulas salivales deportatum, unde saliva amara, *& si sine cibo manet, offendit hoc ipsum*, & offensio est in dolore stomaci, aliquando in cardialgiam desinens, dum Bilis in ventriculo existens à nullo alio humore, quia ab inedia consumpto temperata agendo cum tota sua activitate vellicat, & rodit membranas, & plexum nerveum ventriculi, *ubi verò aderit, strangulatur, & à modicis quibusdam cibis impletur, & abominatur, & vomitiones ipsum invadunt, & ad Lumbos, ad crura gravitas incumbit, & multùm dormit*, & omnia ista sunt bilis effectus. A modicis cibis satiatur, quia fames non adest, & etiam impletur, dum sumptum alimentum à calore febrili in vapores attenuatur, à quibus ventriculus dispergitur, & impletur; ab alimento ventriculum ingrediente mota bilis tristem vellicationem infert, ob quam cibos abominatur, tamquam illius causam, & ab eadem irritante vomitus excitatur, vel vomendi cupiditas, Lumborum gravitas, ac crurum lassitudo gravativa demonstratur ab humorum copia stagnante in porositatibus carnium, & interstitiis earumdem, vel membranæ carnosæ. Propensio in somnum valida, seu potiùs somnus multus communiter non censentur posse conjungi cum redundantia bilis, à qua vigilias somno contrarias excitari caliditate, & acrimonia existimatum est universali ferè consensu. Verùm in Bile corrupta vim narcoticam latitare probavit, *Sylvius Le-Boe lib. 2. prax. Medicinæ cap. 27. num. 20.* & sequentibus in confirmatione Hipp. sententiæ, *Si sudor multus, & frigidus post febrem*, idest in declinatione ultima, vel in intermissione febris apparuerit febre non cessante; *hanc diuturnam sentiet* æger, quia frigiditas in sudore deficientiam spiritus, & caloris in humoribus prædicit, à quibus nisi longo tempore causa febris superatur. Sudoris copia potiùs à seri redundantia, quàm à natura expulsionem moliri significat, unde expulsio potiùs symptomatica, quàm critica censenda. *Si vero non sudarit, citius judicatur*, quia spiritus à quotidiano sudore dissipati retinentur, unde eorum actio validior ad crisim promovendam, & retenta pariter sudoris materia hujus copia augetur, & fermentatio major istius, & in massa sanguinis succrescit, & ab hac crisis perfectior, & celerior.

Prognosticum habemus in illis verbis ejusdem Textus: hic *si post febrem exsudarit frigidum, ac multum sudorem, & febre non liberetur, morbum diuturnum sentiet, si verò non sudarit, citius judicatur*. Sudorem frigidum esse signum longitudinis febrium, manifestum est in illis febribus, in quibus humores crassi, & caloris imbecillitas reperiuntur; at in febre à Bile, quomodo possit emanare sudor frigidus, facilem non habet explicationem, cùm materia sit tenuis, serum à calore febrili magno valdè attenuetur, & calor sit intensus, quia à Bile pendens. Illa verba Hippocr. *Quotidiè invadit, & dimittit*, ostendunt loqui de febre tertiana intermittente, & intermittentia signum est diminutæ copiæ peccantis Bilis; & diminutæ activitatis ob commixtionem humoris alterius naturæ activitatem Bilis contemperantis, & talis conditionis est serum, & Pituita; & sudor frigidus est à transudatione seri redundantis in massa sanguinea, non illius, quod in foco febrili putrescit, & cum Bile conjungitur, ideò febris non solvitur, quia causa illius non præscinditur, & sudor adest frigidus, quia serum diu moratum est in Papillis cutis, & in mora expiravit spiritus calidus, unde in exitu frigidus persentitur, & quia cum tali sudore febris non cedit, signum etiam est causam ejus esse resistentem, & contumacem, & ideò etiam forè longioris durationis. *Si verò non sudarit, citius judicatur*, quia sudore non eveniente materia tota ad morbum fovendum disposita in unam massam colligitur, & concoctione accepta vim addit naturæ ad sui expulsionem.

Curationem Hipp. proponit in his verbis, *cùm sic habuerit, & nonum diem devenerit, Pharmacum dato:* purgationem in hac febre cum quotidiana exacerbatione, & intermissione, non instituit Hipp. nisi transacta nona, & rationem reddit; *Nam si statim à febris initio dederis, postquam purgatus est, febris repetit, & rursus medicamento opus habet*. Non exhibet medicamentum purgans in principio, quia hoc exhibito febris non cedit, sed novas repetit exacerbationes, consequenter superfluum est medicamentum, & quod ab hoc in initio febris exhibito purgatur, non est illud, in quo calor febrilis accenditur, vel quod sit causa accensionis febrilis, cum hoc purgato utique febris vel cederet, vel minueretur, consequenter medicamentum purgans in initio febrium, per paroxysmos redeuntium non est exhibendum; ex quo posset etiam inferri neque minorativum convenire, cùm sit par ratio, & observemus à minorativo in initio talium febrium numquam minorari, & si altius speculemur, rationem adinveniemus magis persuasivam prohibitionis purgantis, & minorantis in febrium initio; nam omnis febris per periodos rediens suas radices habet in aliqua parte obstructa, in qua humor putrescit, vel secundùm totum, vel secundùm partem ob actionem depravatam partis obstructæ, & nisi auferatur obstructio istius partis, ejusque qualitates morbosæ actioni depravatæ, & præternaturali inservientes auferantur, febris non eradicabitur quacumque purgatione sanguinis massa torqueatur; ex quo evidenter apparet superfluam esse purgationem in hisce febribus in initio earum, & hæc ratio persuadet etiam inutilia medicamenta lenientia, quia nec de causa febris conjuncta, nec de antecedenti nihil auferunt, cùm educant solum bilem in Cisti felis collectam, vel humorem Pancreaticum à Pancreate elaboratum, vel humorem in glandulis intestinorum existentem, vel horum mucum, vel aliquas cruditates in ventriculo existentes, & consequenter neque in sanguinis massam penetrare possunt. Prædicti humores non sunt nec causa antecedens, nec conjuncta febrium, quia à massa sanguinis secreti, nec ad partem obstructam, de qua superius dictum est, deferri possunt, unde inutilis, & superflua quælibet purgatio in initio febrium. Addit Hipp. *& rursus medicamento opus habet*, quia, ut ait Hippoc. *febris repetit* à medicamento non soluta, idcircò medicamentum etiam est inutile. Limitationem tamen huic sententiæ ponit Hippocr. *Nam si in imo ventre febricitans tormen senserit medicamentum purgans deorsum dato*. Exhibet in initio indicante tormine materiam humoralem in intestinis, & eorum vasis existentem, cui debetur purgatio, si verò tormina essent in ventriculo, potiùs vomitivo, quam purgante materia torminis educenda; quod significare voluit

voluit Hipp. in illis verbis, *si os non afficiatur*, hoc est, si in ore ventriculi non sit passio. Post purgationem *Lac asininum*, *aut serum*, *aut aliquem alium succum* dat, & post purgationem sumere debemus diem sequentem à purgatione, quo modo sæpius usus est Hipp. hac ratione, ut Reliquiæ excrementorum à medicamento purgante motæ, & non ejectæ, à lacte, à sero ejiciantur, ex quo notandum est, eam Lactis, & seri quantitatem præbendam esse, à qua alvus moveatur. Huic Hipp. præcepto correspondent Medici illi, qui altera die post purgationem Chlysterem imponunt. Si verò tormina in ventre adfuerint, & æger sit debilis, purgationem per Chlysterem imperat Hippocr. & huic aliqua purgantia admiscenda, ut præter fœcum humorum, etiam habeatur aliqualis evacuatio. Ante medicamenti potionem, *mulsam* præscribit ad attenuandum humorem educendum, & ad viam aperiendam eductioni istius; attenuat enim, & aperit mulsa, cujus loco nostri Prædecessores usi fuerunt *Oximelite*, & *Acetoso simplici* in eumdem finem. Aquosam eligit mulsam, ne bilis à mele, vel augeatur, vel ejus actio intendatur, vel motus celerior, & perturbatior efficiatur; *in febre aquam frigidam quantum bibere volet dabis*, non adeò scrupulosus erat Hippocr. in hoc aquæ frigidæ potu, sicut aliqui ex nostris Medicis, & Hipp. sequuntur qui ægro in potu aquæ frigidæ satisfaciunt, his paucis remediis febrem quotidianam intermittentem à bile curat Hipp. quid verò intelligendum sit, pro illis verbis, *altera autem die*, *qua febris detinet*, quibus videtur denotare tertianam, tradit. *Martianus in Commento* hujus Textus. *Remittente febre Ptisanæ succum*, *aut Millium sorbendum* præbet, *cum vino albo odorato aquoso*, ex quo modo Diœtam instituendi in remissione febris, colligere licet qualis Diœta conveniat in augmento, & vigore hujus febris, & etiam vinum in declinatione universali febrium intermittentium, etiam à bile pendentium esse propinandum, ultra enim quod vires naturæ addit quibus Crisim molitur, humores etiam pro hac disponit.

CAP. IV.

De Febre Ardente.

Quotidianæ febres sunt quandoque ardentes, ita dictæ ob acutiem, seu magnitudinem illarum, & ob intensionem caloris febrilis viscera, quandoque solùm, & quandoque internas, & externas partes urentis; utramque delineavit Hipp. Primam *in lib. de affect. n.* 11. ubi habet: *Febris ardens*, *seu Causos cum detinuerit febris adest sitis fortis*, & *lingua aspera, ac nigra fit*, &c.

Hanc febrem Causon appellat, & in hac ait: *æger extrinsecus quidem frigidus fit*, *intrinsecus verò valdè calidus*, & indicat non cum eo sentire Medicos Causos appellantes solùm eas febres, in quibus, & externa, & interna ab excedenti calore febrili uruntur, nec eas febres, in quibus externa frigent, interna uruntur esse verè malignas, sed ardentes propriè nuncupari. Hujus febris causam brevibus verbis denotat Hipp. dicendo: *Hic morbus fit à bile cum materia intra corpus firmata fuerit*, & supponit motum bilis primò in corpore, seu massa sanguinea, & consistit in exaltatione, & disgregatione humoris, & sanguinis biliosi, & post motum fixationem, & quietem ejusdem humoris moti in aliqua parte, quæ est initium peripneumoniæ, seu inflammationis pulmonum, prout adnotavit Hipp. inferiùs in illis verbis, *solet enim in peripneumoniam transire*, omnis inflammatio incipit à sanguine quiescente, stagnante. Ab eisdem verbis colligimus sedem hujus febris esse in partibus circa pulmones, & cor, & mediastinum, cùm pulmonis inflammatio ab ea proficisci possit. Dum incipit quiescere, & stagnare sanguis in dicto loco, duo contingunt: primum effervescentia, & ebullitio sanguinis inordinata cum calore interno, velut urente, & exsiccante, ab eodem *sitis fortis*, & *lingua aspera*, & *nigra*: Hanc causam indicavit Hippocr. dum dicit à spiritus caliditate linguam nigram, & asperam fieri, & sitim oriri, ab his accidentibus, quæ solent ab excalefactis præternaturaliter multum pulmonibus, vel partibus circumstantibus oriri, confirmatur febrem hanc suam sedem in locis supradictis fixisse, & per sanguinem stagnantem, & quiescentem motum circulationis massæ sanguineæ depravare, & retardare, prout solitum est in omni stagnatione, & ita depravare, & retardare, ut major pars sanguinis in vasis magnis remoretur, cum plenitudine istorum, à qua calor internus augetur, & pauca istius ad partes externas deferatur, unde frigus istarum, & ardor illarum. Omnes enim partes calorem à sanguine mutuantur, & hic pro majori, vel minori copia, & pro majori, vel minori caliditate magis, vel minus calidas reddit, & ad frigiditatem disponit, quapropter frigiditas externarum partium, ubi internæ ardent, ab alio non potest pendere, nisi à paucitate sanguinis ad eas fluentis, cum respectu caliditatis; hæc adeò est excedens, ut partes internas urat. Fluxus diminutus sanguinis ad partes externas indicat impedimentum in internis partibus, à quo in istis remoretur cum abundantia in istis, unde ardor, & penuria in illis, unde frigus. Hoc totum confirmatur à pulsu exili, & parvo, ubi interna urantur, & externa frigeant, cujus nulla alia est ratio, quàm sanguinis parva copia à corde in arteriam impulsi. His de causis semper censui in febre cum ardore interno, & frigore externo, pulsu exili, & parvo conjunctum esse principium inflammationis, vel inflammationem perfectam. Curationem hujus febris frigidis alterantibus conficit extrinsecis, quæ applicat ventri, & corpori, cavendo ne inhorrescat, quia horror inflammationis erumpentis signum, & ab horrore sanguis ad locos magis calidos recurrit, ut advertit Hipp. *lib. de flat. num.* 11. & ab istius recursu ad loca sanguinis stagnantis augetur morbus, febris, & calor & inflammatio statim prodit; at si corpus friget congrua potius calida videntur, ad evocandum calorem ab internis ad externas partes, in præsenti verò casu hoc axioma in aliquibus circumstantiis locum non habet, cùm in hoc casu sit impedimentum prohibens fluxum copiosum sanguinis ad partes externas, quod per calefacientia externa non potest tolli cito, ut morbi acuties exigit, & ista calorem internum urentem augere apta sunt. Refrigerantia, præter tutelam partium internarum ab insidiis caloris urentis, quam promittunt, eumdem calorem moderantur, & effervescentiam inordinatam in loco impedito minuunt, quæ sunt duo maximè necessaria pro curatione hujus febris, nisi enim dictus calor moderatione corrigatur, tota massa sanguinis vel dissolvetur, vel aduretur, vel extinguetur calor naturalis, ut in magnis inflammationibus externis observamus, quæ sæpe in gangrenam degenerant. Hanc Hipp. sententiam sustinet *Zacutus de Medic. Princip. Hist. lib.* 2. *num.* 34. *Averroes lib.* 7. *Collig. cap.* 8. Nec timenda à refrigerantibus retrocessio caloris ab externis ad internas partes cum istius augmento, cùm in casu proposito calor internus per externas partes non transpiret, cùm sint frigidæ. Refrigerantia sint decocta ex herbis refrigerantibus parata, vel aquæ ab eisdem destillatæ, vel *aqua Noceræ*, *vel Hordei*. Potiones refrigerantes varias proponit Hipp. *lib.* 3. *de morb. num.* 29. & ad satietatem exhibet idem *Zacutus cit. loc.* Hipp. potiones, & sorbitiones frequentes, & paulatim frigidissimas exhibere consulit, quia omnes *repentinæ*, & *violentæ mutationes naturam opprimunt*, ex Hipp. at magnus potus ad satietatem, & frigidus in calore adurente repentinam, & violentam parit mutationem, consequenter opprimet naturam, tutius ergo erit, & magis utile parvum, & frequentem potum refrigerantem exhibere, & etiam cibum, quia ab excedenti calore fermenta digestiva alimenti debilitata quantitatem magnam illorum ritè non disponent. Refrigerantia externa applicanda partibus, in quibus sensibilis est calor, & sunt venter, & thorax, & sint eadem, quæ intus assumenda proposuimus. De sanguinis missione nec de purgatione verba habet; primam omisit, quia à generali præcepto contento *in lib. de Vict. rat. n.* 35. admittitur, ait enim, *verùm in acutis morbis venam secabis*, *si vehemens appareat morbus*. Hic morbus est acutus, & vehemens, consequenter ei convenit missio sanguinis, si concurrant requisita in dicto Textu descripta, quæ vim habent permittentis.

Secun-

Secundam, nempè purgationem, reticuit apertis verbis *num.* 14. *lib. de affect.* ubi habet: *Si verò externæ partes non valdè fervidæ fuerint, verum interna lingua nigra, & aspera huic pharmacum ne dederis*, quia impedimentum, quo sanguis à circulatione ad partes externas prohibetur, & quo plenitudo colligitur in vasis cordi proximis purgatione non tollitur, ut manifestè demonstratur in impedimento in qualibet inflammatione existente, quod purgante medicamento numquam aufertur, quapropter ratio, per quam interdicit purgationem in inflammatione *libr. de vict. rat. num.* 36. valeant in præsenti casu. Purgationi substituit *Clysteres, & quotidiè, aut alternis diebus, his frigidissimis* utitur. Prognosticum est clarum. In hoc habetur hanc febrem quandoque in peripneumoniam transire; hujus transitus signum descripsit *libr.* 2. *de morb. num.* 61. ubi ait *febre ardente in peripneumoniam transeunte*, & est *delirium huic febri superveniens*, ait enim, *sæpe etiam transmutatur velut ad peripneumoniam, & delirat*, ex qua cognoveris, quod peripneumonia fit. Modum quo fit hic transitus, non est invenire difficile, positis principiis supradictis de impedimento sanguini occurrente, & de sede febris, nam si impedimentum remorans sanguinem aliquibus sit in vasis parvis pulmonum, per paucos dies hujus remoræ vasa magna pulmonum implentur, & turgent sanguine, qui si effervescentiam, & fermentationem tantummodo suscipiat, velut peripnumonia afficitur pulmo, si verò putrescat, peripneumonia exquisita ægrotat, & quotiescumque hic transitus in peripneumoniam succedit censendum impedimentum in venis pulmonum adesse. Potest tamen contingere, quod sanguis retardatus in parte proxima pulmoni, ob calorem excandescens, sanguinem in pulmonibus contentum ebullire faciat cum turgentia vasorum, & accensione, à quibus excitatur peripneumonia notha: excandescente hoc modo sanguine calor cerebri membranis, & spiritibus cum perturbatione communicatur, à quibus delirium fit modo explicato de phrenitide. Curatio hujus affectus clarè exponitur in Textu.

Duas alias differentias febris ardentis adjunxit Hipp. huic *lib. de rat. vict. in morb. acut. num.* 34. & 35. In prima modum, quo fit febris hæc ardens explicat, dicendo *cùm resiccatæ venulæ hora æstiva acres, biliosos serosos humores in se ipsas attraxerint, & febris multa* (idest vehemens) *detinet*, per hæc verba supponit hanc febrem æstatis tempore fieri, in quo bilis copia generatur, hancque in vasis sanguinis congregatam, ibique collectam, & disgregatam, seu commotam massæ sanguineæ febrilem fermentationem inspirare. Quod expressit Hipp. *lib.* 1. *de morb. num.* 28. his verbis: *cum bilis commota fuerit ad venas, & ad sanguinem ingressa fuerit; sanguinem ex consueta compage, ac motione dimovet, ac serosum facit, & calefacit; calefactus autem etiam reliquum totum corpus percalefacit*, quæ verba fermentationem, & disgregationem connotant, ut ostensum fuit *in Iride febrili cap. de causa febrium*, & vi verborum relatorum, *attrahere* per ingredi, licitum est interpretari, cùm hoc in loco dicat, *cùm bilis ingressa fuerit venas* (& loquitur de modo quo fit febris) & multa, quia bilis disgregata insitam activitatem, quæ est valdè efficax exerendo in massam sanguinis, immoderata effervescentia hanc cruciat. Ab hac calor multus, & intensus, tam exterius, quàm interius, unde multa febris, & distinguitur per calorem prædictum à supradicta differentia febris ardentis, in qua externa frigent, interna uruntur. Huic addit alia signa distinctiva, nempe *corpus velut ex ossium lassitudine detentum*, dum à calore febrili colliquatur massa humorum, & etiam carnes, & colliquamentum acrimoniam à bile superabundante commixta habet, & delatum ad ligamenta, articulos ossium, periostium, & nervos partium proximarum lassitudinem ulcerosam in his parit, quam dicunt osseam ab osse affecto, & quæ est similis illi lassitudini circa ossa contingenti post violentum laborem, & exercitium, ideò dixit lassitudinem velut osseam. Ultimum signum est *dolor ventris cum fluxu*, ille à materia mordaci, hic à colliquatione sanguinis, & carnium. Curatio non est dissimilis à præcedenti, nisi in hoc, quòd si os amarum sit, vomitivum leve exhibet, & tale eligendum, à quo bilis solùm in ventriculo existens, & amaritiem ori communicans, evacuetur, rejecto valido, ob agitationem, & turbationem, quam in massa sanguinis inducere potest cum magna evacuatione, quæ nullius esset utilitatis, sed magni detrimenti, tam ratione morbi, qui exasperaretur, quàm ratione virium, quæ summè debilitantur. Bilis purgationem molitur, quia est ab aliis humoribus segregata, & multa incommoda ferre posset ventriculo, ob acrimoniam, & aliis partibus, cùm adsit dolor ventris, & fluxus, quæ augeri possunt à dicta bile: *Clystere* etiam utitur ad eductionem hujus humoris per intestina, & si hic non correspondeat intento, *Lac Asininum* præbet *coctum* pro purgatione innoxia, cùm blandè sine turbatione, & molestia ventriculum, & primas vias purget, usus clysteris, & lactis, sit quando per vomitum non cesserit oris amarities. Et consilium habemus non purgandi in febribus acutis fluente alvo, nisi os amarum fuerit ob rationem mox allatam. Modum solutionis hujus morbi indicat Hipp. cum *fluxu sanguinis è naribus, & sudore, & sine istis recidiva expectanda, vel abscessus, dolor coxæ, aut crurum* æquivalens abscessui, cùm proveniant à transmissione materiæ morbificæ ad has partes. Et monemur diaphoretica convenire in curatione hujus, unita opiatis ad moderandam magnam sanguinis effervescentiam à causa febrili factam, & illam quam excitare potest diaphoreticum.

Altera differentia in *num.* 35. *lib. de rat. vict. in acut.* quæ est similis primæ in extremorum frigiditate, in siti, lingua sicca, aspera, vigiliis; dissimilis in alvi fluxu, urinæ interceptione; causa fluxus dicta superiùs, causa interceptionis urinæ potest reduci ad violentam sanguinis effervescentiam, quæ non permittit seperationem seri in renibus, corpora enim liquida diversi generis mixta, si agitentur cum impetu, & ferveant, numquam separantur ad invicem, sed solùm fervore, & agitatione remissa, in motu enim agitationis illorum motus gravitatis, vel levitatis, per quem separantur, impeditur, sicut etiam impeditur ingressus in parvas porositates, & angustos canales segregationi servientes. Excalefactis etiam renibus in febre ardenti sanguis in eorum vasis contentus valde fervet, & à dilatato sanguine per fervorem implentur à plenitudine, & motus sanguinis, & seri separatio impeditur, & ab his omnibus urinæ interceptio, quia serosi humoris interdicta segregatio. Modum solutionis hujus febris à natura posterius proponit per *fluxum sanguinis ex naribus, aut abscessus circa collum*, in hoc enim abscessus sunt faciliores ob copiam glandularum, à quibus materia morbifica facilè excipitur, sicut in cruribus, & coxis est facilis abscessus ob materiæ gravitatem ad infernas partes semper tendentem. Per *sputa crassa* solvitur febris, sed *si alvus suppressa fuerit*, sicut enim fluente alvo, si sputa adsunt minorantur, vel supprimuntur, ita alvo suppressa apparent, & maximè in febre ardente, quæ in peripneumoniam solet transire. Hac de causa *livor pudendi*, qui est species abscessus, judicat hanc febrem ob consensum hujus partis, & testium cum pulmonibus, in quibus latet causa hujus febris, vel in partibus istis proximis, cujus respectu dicebat *Hipp. testibus dolentibus, si tussis superveniat, bonum*, è contrà deducimus pulmone affecto testes dolere esse bonum, quapropter in hoc Textu pronuntiat in hac febre, in qua pulmones vel mediatè per partes proximas, vel immediatè laborant, *testem intensum*, hoc est durum, & in intumenscentem, *esse signum judicatorium*, quia est signum materiam in pulmonibus, vel in partibus proximis ad testes deferri cum illorum deoneratione. Pro curatione nil aliud agit, nisi *potiones attractorias dato*. In explicandis his potionibus, & in earum sensu explicando varii, & discordes sunt Commentatores, prout videre est in *Mercuriali, & Martiano* in Commento hujus Textus. Probabilius censeo Hippocr. per *potiones attractorias* intelligere eas, quæ attrahunt, seu potiùs expellunt materiam morbificam ad eas partes, ab quas natura judicando hanc febrem transmittit, & sunt partes externæ, collum, coxæ crura, testes,

stes, pudendum. Ex his patet remedia hujus febris esse *diaphoretica*, etiam *diuretica*, cùm diaphoretica impelleant materiam morbificam ad partes externas, in quibus dictum est fieri abscessus natura judicante. Diuretica verò ducant dictam materiam morbificam ad proximas testibus, & pudendis, in quibus pariter judicando natura solet humores deponere.

Alteram differentiam proponit *lib. de loc. in hom. num.* 39. ibi agere de febre ardente, demonstrant illa verba: *Quum verò gracilem existentem febris urat*: uri calorem valdè intensum, qualem observamus in febre ardente connotat, & ab eisdem verbis colligimus differentiam propositæ febris ardentis ab aliis descriptis, & consistit in macie corporis, quod febris apprehendit, ideò dicit *manifestum est non propter corporis tumorem*, idest non propter humorum redundantiam *febrem accendi*, quia accidit corpori emaciato. Quomodo verò in corpore emaciato, & sine humorum redundantia febris ardens excitari possit, habebimus à causa maciei accidentis sine morbo præcedente, sed à causa insensibili in humorum massa existente. Macies enim potest provenire ab indigentia alimenti, ut quantum de hoc sumitur non sufficiat ad arcendam maciem, sed ad hanc vocandam satis est temporis tractu, & potest provenire ab humoribus excrementitiis ob malas, & pravas qualitates nutritioni non congruis. In primo casu accenditur febris à simplici exaltatione partium sulphurearum, & salinarum, sanguinis, quæ in macie non babent moderatorem humidum, & sua exaltatione unà cum suis qualitatibus activis per exaltationem auctis ita massam sanguinis turbant, & exagitant, ut ad accensionem perducant cum intenso calore simili eo, qui in febre ardenti observatur. Dicta exaltatio particularum sulphurearum, & salinarum, si non moderetur à liquido balsamico alimentorum, & chyli, crescit eo modo, quo febris hectica post cibum augetur; ideò dubitandum, ne hæc febris in hecticam transeat. Hanc alterationem sanguinis ab inedia indicasse videtur *Hipp. in libr. de vet. Medic. num.* 20. loquendo de eo, qui solitus prandere, non prandit, & majora expectanda incommoda ob inediam, à qua corpus gracile fit: non potest enim negari alteratio massæ sanguineæ ab inedia etiam insignis, & hujusmodi alteratio febrem accendere potens est. In secundo casu, quantum valet acidum salsum amarum, quæ sunt nutritioni inepta, febrem accendere docuit *Hipp. libr. de vet. Medic. num.* 24. *& numer.* 34. magis clarè de febribus. Curationem primò perficit cum alimentis, quibus gracilitas tollatur, & tumor corporis inducatur, idest cum copia humorum, & bonæ conditionis, prout requirit bona nutritio, qua renovata cedit gracilitas, & febris, derelicta omni purgatione, quia ut ait *Hipp. Manifestum est, quod non propter corporis tumorem febris occupet*, hoc est, febris non propter humoris redundantiam accensa est, ideòque purgatio humorum non convenit, imò noxia censenda, quia maciem augebit, & vires prostrabit, evacuando quod non peccat. Ex his patet alimenta boni succi eligenda esse, & facilis digestionis. Si verò cum alimentis prædictis non cedat febris, abstinendum est à cibo optimi, & copiosi succi, & ab ejusdem quantitate à reparatione nutritionis exigita, & rationem reddit, quia *palam est, quod non oportuerit febrem inducere*, quia si febris in corpore gracili, & emaciato non remittit, signum est febrem non pendere à gracilitate, & hanc à copia alimenti, & ab optimo istius succo exacerbari, & cùm non oporteat inducere febrem majorem, à tali cibo desistendum. Non febre cedente in gracili corpore, ab alimentorum exhibitione apta gracilitatem tollere, signum habemus demonstrans illam non à gracilitate pendere, quia à cibis gracilitatem auferentibus extingueretur, sed ab excrementis suis pravis qualitatibus sanguinis fermentationem præternaturalem efficientibus, quibus debetur purgatio, quàm Hippocr. imperat, sed cum hac animadversione, quòd si inditium sit sedem febris esse in partibus superioribus, per vomitum purgetur patiens, si in inferioribus, per secessum, & si æger sit debilis, prout solet esse in gracilitate, & macie corporis, nihilominus fortia medicamenta exhibet, dum ait, *oportet etiam debiles fortia medicamenta potare*, sed restrictionem adjungit in illis verbis, *similiter aut solum sic*, ubi adnoto, *similiter* per propositionem, aut subsequentem, idem sonare, *ac solum sic*, & sensum esse, fortibus medicamentum forte exhibendum, fortè secundùm speciem, & secundùm quantitatem, seu dosim exhibendum esse, debilibus forte secundùm speciem, debile secundùm dosim. Omne remedium electivè purgans dicitur remedium forte, & tale est secundùm dosim, potest evadere debile, si hæc sit parva, & æquare operationem blandi lenientis; tale purgans convenit in hac febre ægro debili existente. Post purgationem frigefactoriis potionibus febrem exsolvere tentat, sicut ardores febriles, & istis addit sorbitiones, prout sunt *emulsiones seminum Melonum*, *& succum hordei*. Pro resolutione febris utitur *Cammaro*, idest *Cancris* nostratibus, qui mirabiliter refrigerant, & humectant æstum humorum sedant, & ferocientes spiritus figunt, ideò in febre ardenti principaliter conveniunt, maximè ubi macies. *Exhibetur istorum succus, & etiam contusum simplex, destillatur aqua ab istis per diem maceratis in aqua, vel succo Sempervivi. Succus è cortice interiori radicis Sambuci expressus, & ad ignem moderatum despumatus ad ℥. i. cum aqua florum Papaveris erratici*, valdè prodest ad febrem ardentem extinguendam. *Decoctio fructus Berberis*, vel istorum *succus*, calorem ardentem remittit. Omnia *Opiata*, sed præcipuè *Laudanum cydoniatum liquidum* conveniunt. *Si frigefactoria nauseam moveant, ad calida confugiendum esse* monet, quia habemus à nausea debilitatem ventriculi. A frigefactoriis idcircò abstinendum, & calidis roborandus ventriculus, nempè aromaticis à quibus insignem ventriculus suscipit corroborationem, ita tamen moderetur istorum usus, ut febrilis calor non augeatur; & documentum reliquit desistendum esse à remedio à morbo indicato, quando ab hoc læditur pars principalis, qualis est ventriculus in proposito casu, sed corrigenda partis principalis læsio, & postea redeundum ad remedium à morbo indicatum, prout facit Hipp. dum post calida ventriculum corroborantia perdurante febre ad frigefactoria redit.

Aliam differentiam febris ardentis proponit *libr.* 2. *de morb. numer.* 65. sub titulo, *febris interficientis*. Esse propositam febrem ardentem colligitur manifestè ex hoc, quod sit acuta; demonstrat etiam prognosticum in Text. descriptum, *hic septima die, & etiam prius moritur*, & esse à bile superabundante, & valdè effervescente commonet bilis vomitus, & ejusdem fluxus aliquando per alvum, dolor cervicis, saliva calida, delirium effervescentiam bilis indicat, à cujus calore, & motu perturbatis spiritibus, & phantasmatibus rationis usus tollitur; adest etiam oculorum intumescentia, ut loci illorum non sufficiant pro eis continendis ob turgentes humores ab effervescentia, & spiritus ab eadem magis expansos, at febris acuta à bile valdè effervescente, & accensa est febris ardens, consequenter febris descripta est febris acuta, & inter descriptas differentias magis perniciosa, & maximè lethalis. Hujus inditium habemus ab illis verbis Textus, *& affectis viribus est*, legit Foesius, *infirmis est viribus*, & virium infirmitas in principio morbi hujus vehementiam, & malitiam aperit. Dolor cervicis, seu colli, & inguinum certè est à materia mordente, & rodente partes sentientes in dictis locis existentes, talis non potest esse, nisi bilis redundans, & prædominans fluens ad glandulas colli, & inguinum, quæ sunt emunctoria naturæ, cujus fluxus si à natura rectè agente moderabitur, abscessum in dictis partibus efformabit cum morbi solutione, ut explicatum est superiùs, & è contrà, si à solo materiæ irritamento fluxus pendeat symptomatica depositio, erit lethalis. Sedes hujus affectus febrilis varia potest esse, cùm variis in locis bilis exuberare, & depravari possit; primò in massa universali sanguinis, quando non segregatur; secundò vitio sanguinis nimis crassi, vel vitio glandularum hepatis, per quod bilem non recipiunt, & contingit, quando sunt obstructæ, vel obstructa sunt vasa excretoria bilem segregatam ad cystim deferentia, quare bilis stagnat in dictis vasis, ibi effervescit, & incendium in sanguinem transfert, & hoc voluerunt aliqui Commentatores hujus Textus, quando stabi-

stabilierunt febrem ardentem descriptam à phlogosi hepatis provenire aliquando. Tertiò sedes hujus febris censenda in vasis, seu ramificationibus venæ portæ, si admittatur cum *Bonello tom. 2. de motu Animal.* bilem motu circulationis transire ab hepate ad intestina, ab his ad lacteas, ab his ad venas portæ, & ab his ad hepar redire, nam si ramificationes portæ obstruantur, & in istis quiescat, bilis accenditur, & febrem ardentem parit. Prognosticum patet ex Textu. Curationem clarè proponit in Textu, & consistit in refrigerantibus, quæ describuntur, & convenient etiam, quæ proponit in fine *lib.* 3. Convenient etenim refrigerantia paulò superiùs descripta, & in Diœta rigorosa, quæ excludit, & cibum solidum, & sorbitionem, quæ conficitur ex solidis in liquidam formam redactis, & admittit solùm potum, quem parat cum decoctione hordei torrefacti cum pala, qua mulsam conficit aquosam, addendo mel in parva quantitate: Si vires sint debiles, ab hujusmodi Diœta rigorosa discedit, sed parùm, dum succum ptisanæ tenuem, hoc est valdè dilutum, & frigidum exhibet bis in die. Ratione debilitatis virium videntur convenire cordialia omnia, quæ malignitati resistunt, spiritus vitales renovant, & recreant, quæ descripta sunt in mea Iride febrili. Hic diœtandi modus adeo in curatione morborum utilis à medicina recessit ob concepta præjudicia ægrorum, & assidentium de virium conservatione in morbis à larga victus ratione, per quam tantum abest, ut conserventur quin potius debilitantur, cùm talis victus ratio morbos nutriat & augeat, & hujus augmentum vires debilitet, & prosternat. Post septimam cibum auget, quia morbus est in declinatione, in qua vires à cibo restaurantur, cum natura superior morbo illum optimè præparet, & prout à septima, qui solet esse finis morbi recedit, cibum auget. Alterum maximè considerandum est purgatio terminato morbo. In principio, & progressu istius solis clysteribus utitur purgantibus prætermissis, & etiam lenientibus, cum his utatur in fine morbi, in quo purgantia conveniunt, ut patet ex Textu, dum molli pharmaco, & caput, & alvum purgat, & molle pharmacum est leniens, & ratio persuadet hanc Hipp. doctrinam, quia debiles dixit esse in hac febre vires, & hæ non admittunt purgans remedium validum, & hac de causa non statim soluta febre leniens propinat, sed postquam refecerit vires post solutionem febris, & hoc monitum est observandum, ubi vires à morbo debilitatæ fuerint, nisi his refectis exhibendum leniens. Caput purgat ob antecedens delirium, & dolorem cervicis, ut materiam in capite forsan remanentem extra moveat. Lac exhibet asininum, ut attemperetur calor sanguinis, & acrimonia ejusdem, quæ solent ab ardentibus febribus illi communicari. Acrimoniam corridit ab exaltatione salium à febrili facta fermentatione. A febrili incendio in hac febre, sicut in omni ardente membra emaciantur, & his omnibus lac opitulatur.

Alteram differentiam habet *lib. 2. de morb. numer.* 37. Hæc *febris est ad contactum debilis, intrinsecus autem ardet*. Differentiam habemus hujus febris ab aliis, de quibus dictum est, externa frigere, interna uri, dum hæc febris ad contactum est debilis, idest ad contactum calor est parvus mitis, & calori naturali carnium similis; Dicitur enim secundùm Medicos febris debilis parva, quando calor est parvus, & mitis existente febre; nam si febris ex Hippocr. *est calor*, vel febri semper hic est conjunctus essentialiter febrem dicemus parvam, vel magnam à magnitudine, vel parvitate caloris. Est ergo in hac febre calor debilis, parvus in partibus externis, per quem febris debilis apparet, & per hujusmodi calorem debilem distinguitur ab illis febribus, in quibus externæ partes frigent, intrinsecus verò ardet æger, & cum illis convenit, cùm ab Hippocr. dictum fuerit *interna viscera uri* locis supra descriptis; & tali incendio uruntur partes internæ, ut *calor magnus per nares, & os expiret, & lingua fit aspera*, à calore intenso viscerum exsiccante, asperitati semper vehemens sitis conjungitur. Febrem malignam communiter dictam mihi videtur hoc in loco repræsentare Hippocrat. Talis enim dicitur, quia more maligni hominis aliud habet in ore, aliud in corde, nempè febris maligna per signa externa lenitatem, & benignitatem exprimit, intus verò vehementiam, & sævitiam fovet, ita hæc febris extrinsecum calorem mitem ostendit, per quem ejus lenitatem colligimus, in interna incendio vehementiam, & malignitatem continet. *In quinta die præcordia dura sunt, & dolor inest in istis*, præcordia dicuntur aliquando de partibus in medio ventre comprehensis unà cum Diaphragmate, aliquando cum *Celso* de Hypochondriis dicuntur, & in hoc sensu hic accipienda præcordia, cum in partibus solùm hypochondriorum durities ivestigari possit tactu, in partibus verò medii ventris sit inperceptibilis. Hæc durities apparet in quinta, ideò antecedenter non erat, & præsupponit tumorem durum in parte hypochondriorum, & tam brevi tempore quale est illud quatuor dierum non est efformatus, tumor prædictus, nec illa durities à materia partibus hypochondriorum infixa, & incrassata, & exsiccata, ut partes tumidæ durities à copia humorum facta exigit, potest tam brevi tempore efformari, quapropter probabiliùs est partes in hypochondriis duras fieri, eo modo, quo indurantur, & tument in suffocatione hysterica, & hypochondriaca, nempè ab effervescentia humorum in dictis partibus, quæ semper est conjuncta cum turgentia, & duritie illarum, & à motu spasmodico, seu contractivo nervorum dictarum partium, & præcipuè plexuum mesenterii, à quo contracti nervi decurtantur unà cum partibus, & dum decurtantur secundùm longitudinem, secundùm altitudinem crescunt, & hoc modo fit elevatio; ventris durities fit dum nervi vehementer contracti pressioni validæ resistunt, & elevatas partes deprimi compressione non permittunt, & in hac resistentia compressioni consistit durities à contractione violenta nervorum, & partium dolor fit à particulis huomorum acribus ab effervescentia separatis, partibusque cum vellicatione, & corrosione impressis. Confirmatur hæc doctrina à solutione hujus febris, & tumoris per sudorem, quæ non succenderet, si tumor esset à materia crassa, & indurata. Dictus motus convulsivus occupat nervos cystis felleæ, & annulum musculosum in principio ductus cholidici positum, & impedit excretionem bilis, quæ remanet in glandulis hepatis, & earum vasis excretoriis, ut locus non sit in istis pro nova bile segreganda, sed quæ segregationi esset apta in sanguinis massa remanet, unde *calor qualis in morbo Regio est urinæ biliosæ*, bile in sanguine remanente ad cutem, & ad renes expulsa. Causam hujus febris declaravit Hipp. cum illis verbis Textus: *Corripit autem maximè hic morbus, si non annus squalidus fuerit*; annus squalidus est valdè siccus, non squalidus erit annus valdè humidus, & quamvis ab humido cum calido temperamentum humanum valdè perfectum componatur, excessus illius valdè pervertit, & depravat: ab humido enim aeris inspirati, & pulmonum beneficio, & porositatum corporis in sanguinem delato compages sanguinis laxatur eo modo, quo ab humido compages, & textura corporum laxitatis capacium laxatur, & per laxitatem ad putredinem disponitur sanguis, sicut omnia corpora prædicta, ideò humiditas mater, & principium putredinis dicitur, dum à laxitate prædicta principia constitutiva, & activa in particulas divisa ab invicem discedunt, & suo motu intrinseco, vel extrinseco aeris, vel ætheris separantur cum dissolutione totali, quæ est putredo, præcedente effervescentia, & fermentatione totius mixti in motu dictarum particularum, cùm fermentatio non sit nisi *motus particularum componentium mixtum*. A fermentatione acceleratur dissolutio, vel saltem mixtionis particularum naturalis alteratio, & in alteram ab optimi sanguinis natura alienam mutatio. Spiritus vitalis in sanguine residentis actio, & energia, qua mixtionem particularum conservat, debilitatur, prout experientia notum fit à calore per additionem humidi remisso, debilitato mixtionis moderatore, paulatim ista dissolvitur. Spiritus animales pari pacto retunduntur cum sanguinis etiam detrimento, dum in Liene per spiritum animalem volatilizatur sanguis, & per eum quem recipit à lympha in glandulis præparata cum concursu copiosi spiritus animalis per nervos ad glandulas prædictas delati. Hæc est causa externa disponens sanguinem ad hujus febris generationem, & talis erit quæcum-

cumque alia compagem sanguinis laxans, & ad integram dissolutionem disponens cum spirituum resolutione, vel dissipatione, vel transpiratione copiosa, prout contingit in putrescentibus corporibus, quo fundamento determinarunt Antiqui febrem malignam ab excedenti putredine oriri. Causa interna, & immediata est stagnatio portionis sanguinis hoc modo depravati in parte aliqua imi ventris effervescentis. Prædictos effectus pariens, & præcipuè calorem illum internum urentem; stagnans enim humor effervescens incalescit multùm, serpente incalescentia ad proximas partes cum vaporibus, & exhalationibus ferventibus, unde ardor istarum partium, sed non in tali copia, quæ possit diffundi ad partes externas, & has calefacere intensè, sed major pars particularum ignearum coercetur in loco stagnationis, ideòque ibi est calor intensus, neque sanguini communicatur, nisi parva portio, per quam calor sanguinis parum mutatur, & debilis, seu mitis apparet cum motu pulsus non valdè alterato; vel etiam si exhalationes in copia ei communicentur non habet dispositionem ad suscipiendam magnam effervescentiam, consequenter nec magnam incalescentiam; Deficit hæc dispositio, quia spiritus, & particulæ calidæ, quæ in copia segregantur ab effervescentia sunt illæ, quæ calorem sanguini impertiuntur magnum ratione quantitatis magnæ segregatæ, at quia ab humido prædicto laxata compage sanguinis plurimæ avolarunt, & quæ remanent non sunt tantæ, ut calorem intensum efficere possint etiam segregatæ, ideo calor in sanguine est semper debilis, & mitis, etiam si in febrilem transeat. Hisce principiis potest explicari natura febrium malignarum, & earum symptomatum ratio redditur. Hic duo solùm adverto, ubi ardor est internus cum calore moderato partium externarum semper esse stagnationem sanguinis in aliqua parte æquivalentem inflammationi. Secundò pulsum per parvum debilem, parvum frequentem à febre maligna ferè semper inseparabilem pendere à vitio sanguinis in substantia. Pulsus est parvus debilis, quia fibræ spirales, & semicirculares ultimum terminum suæ constrictionis non attingunt, ut sanguinem valida compressione conterrere, & comminuere non valeant, sed superficialiter solùm comprimant impellendo parvam quantitatem sanguinis in arteriam magnam, & cum parvo, & debili impetu, quia parva, & debilis constrictio cum hoc debili impetu arteria parum elevatur, & cum parvo vigore, ideò pulsus parvus, & debilis; est frequens, quia cum constrictio fibrarum sit decurtata, & ut ita dicam semiconstrictio momento quasi temporis perdurans huic succedit statim ex lege motus constrictionis, & dilatationis extensio, seu dilatatio, qua eadem brevitate temporis terminante succedit statim constrictio, quæ cum breviori tempore, quàm deceat revertitur, & pulsum frequentem facit. Hoc vitium fibrarum in dilatatione, & constrictione dimidiata provenit à laxitate, & mollitie illarum introducta ab humido in sanguine redundante supra indicato, per quam non possunt validè se constringere concurrente etiam energia spiritus vitalis, & animalis enervata modo supradicto, à qua in suo vigore consistente fibræ replentur unà cum quantitate eorum indurantur, & vim acquirunt ad validam, & integram constrictionem. Addo à spiritu animali, & vitali modo supradicto vitiato non succedere illam effervescentiam inter eos enervatos, & in sanguine ob humidum superfluum effervescentiæ resistentem, quam in motu musculorum Recentiores volunt, ideoque neque vigorem, neque impulsionem, nec energiam ad contractionem, & dilatationem fibras suscipere pro dictis operationibus exercendis necessariam. Quò ad curationem purgationem differt usque ad febris integram solutionem, ut patet ab illis verbis, *Ubi verò sedata fuerit pharmacum deorsum purgans bibat*, ratio fundatur in descripta sanguinis constitutione, cujus compagem laxatam medicamenti purgantis agitatio, & fermentatio magis laxare potest cum periculo dissolutionis integræ; adde vires in hujusmodi statu laxatæ compaginis, & spirituum vitalium, & animalium jam descripto, semper esse debiles, nec minimam sustinere posse purgationem, quam inceptam cohibere non valemus, & quæ in statu laxatæ compaginis semper copiosior succedit, quam à virtute medicamenti promittatur, praxis ostendit à leniente in his febribus purgationes effici excedentes, & quas non attenderemus à valido electivè purgante. Sanguinis missio ob has rationes excludenda pariter, quia, & compagem sanguinis magis laxat, & vires debilitat. Prætermissa purgatione, & sanguinis missione, curationem ad quatuor restringit. Primò ad Diætam tenuem cum sola sorbitione, est enim maximè acutus, quia in septima, vel nona terminatur, cui convenit talis victus ratio. Secundò ad refrigerationem cum ptisanam frigidam bis in die exhibeat, *& aquam mulsam aquosam multam propinet*; A mulsa spiritus reficiuntur, qui ab aqua simplici deprimuntur, & horum languor refectionem exigit, quam in exhibitione *vini albi aquosi post sorbitionem* intendit. Tertiò colligi potest disponere materiam morbi per vias urinæ cum *multa mulsa*, quam urinam ciere docuit *libr. de rat. vict. in acut. num. 26.* & etiam ratio suadet disponendum esse ægrum ad sudorem, cum per hunc in septima accedente cum rigore præcedente febrem criticè solvi pronuntiet: quapropter non malè se geret Medicus, si ad sudorem ægrum præparabit. In his duabus præparationibus ad urinam, vel sudorem consideranda ægri inclinatio, & facilitas ad sudorem, vel urinam in statu sanitatis, & juxtà hanc inclinationem materiam disponere. Disponunt ad urinam *decoctum Alchechengi*, *seminum Dauci*, *Parietariæ*, *Liquiritiæ*, & alia in tractatu *de morbis renum* descripta. Disponunt ad sudorem *decoctum cornu Cervi*, *decoctum milii*, vel *Contrayervæ*, vel *decoctum radicis Tormentillæ*, *& Bistortæ*, vel *scordii*, vel *angelicæ*, & hæc exhibenda in febris remissione, seu in eo tempore; in quo minùs affligit; & hac de causa puto Hipp. imperasse *lavandum ægrum quotidie calida*, ut & transpiratio copiosior succedat, & sudor promoveatur, cui forsan plus fidebat, quàm excretioni per urinam. Quartò non prætermittendam purgationem fortiter insinuat proposito periculo *recidivæ*, *si impurgatus permanserit*, cum materia febrilis retenta recrudescat cum renovatione febrilis accensionis. Idem periculum ait etiam imminere, *si sanguis nimium biliosus factus fuerit*. Idest si sanguis etiam transacta febre incalescentiam non febrilem sed majorem, quam suæ naturali temperiei conveniat, & cum hac etiam tenuitatem, & facilitatem ad effervescendum immoderatè contraxerit; sunt enim prædictæ conditiones propriæ sanguinis biliosi dicti, & quibus adeptis à sanguine facilè in febriles excandescentias præcipitatur, ad quas præcavendas refrigerantia, & incrassantia sunt opportuna.

CAP. V.

De Febre Tertiana.

Tertiana febris dicitur *illa, quæ per circuitus, & accessiones de tertio in tertium renovatur cum variis symptomatibus frigoris, in principio accessionis, caloris intensi, & mordacis in augmento, & vigore, & siti magna, & quandoque cum vomitu in principio frigoris, quandoque cedente frigore, adveniente calore*. Talem febrem proponit *Hipp. lib. de Affect. num. 18.* & hujus causam proponit *num.* superiori 17. ubi reddit causam morborum in æstate contingentium, & febres tertianas hoc tempore contingere asserit, & determinat causam morborum in dicto tempore. Reducit ad calorem Solis, à quo excalefactum corpus humectatur; humectatur corpus à calore, quando ab hoc liquescunt nimis humores, & carnes, & ab hujusmodi solutione serositates redundant, à quibus valdè corpus humectatur, dum suas partes copiosè irrigant. Ab eodem calore bilis, vel in copia generatur, dum particulæ salinæ, & sulphureæ aduruntur, & in bilem degenerant, vel à calore rarefacto valdè sanguine, & effervescente, bilis in ejus massa existens disgregatur, & separatur in copia, si temperamentum ejus ad hanc copiam concurrerit. Copia bilis cum copia seri, quod Hipp. pituitam appellat, in sanguine prædominans, in eoque stationem figens mixtioni illius insidias parit, crasim alterat, & pervertit sanguificationis opus, lædit fermenta omnium partium, quorum conservationi materiam præparat, & subministrat, & hoc

hoc modo totum corpus ægrotat, vel solùm aliqua pars, si bilis, & pituita dicto modo congregata, & disgregata in aliquam partem incubuerint, vel temperiem nimis augendo, vel fermentum depravando, vel texturam solvendo. Febrem tertianam fieri à dictis causis in proprio *num.* 18. asseruit Hipp. dum ait: *Sed febres tertianæ, & quartanæ ex talibus* (nempè ab explicatis causis in superiori *num.* 17.) *fieri solent*. Ab humore ad ventriculum translato, fixato, & depravato, & præcipuè ad glandulas tunicæ villosæ illius fieri febrem tertianam intermittentem est probabile, ut testatur vomitus in principio accessionum, & rigor, quem sæpè à materia valdè ventriculum irritante oriri observamus in nobis, & etiam in glandulis mensenterii, & pancreatis ventriculo proximis, & cum eo consentientibus. Glandulas esse posse sedem docuit *Hipp. lib. de Glandul. num.* 1. An tertiana fieri possit ab humore in massa sanguinis permanente, videtur refelli à frigore, rigore, vomitu, nausea, quæ symptomata non possunt pendere à materia in massa sanguinis permanente, & in ea fermentationem præternaturalem efficiente, nihilominus *Hipp. in Coacis prænot.* mentionem facit de febribus ardentibus, quæ tertio quoque die, & etiam quarto exacerbationes habent, nec alia posset reddi ratio, nisi quia à calore febrili unius, vel duorum dierum portio sanguinis depravatur in fermenti naturam elaboratur, & exaltatur, ut febrilem paroxysmum inducere valeat. Curationem tertianæ incipit à purgatione quarta die facta: hujus præcepti sensum obscurum, quia possumus intelligere quartam diem ab accessione prima, & quartam accessionem, aperit in *lib.* 2. *de morb. num.* 38. ubi pariter agit de tertiana, & scribit, *Si tertiana febris tenuerit, siquidem non omissis tribus invasionibus, quarta corripiat pharmacum deorsum purgans bibendum dato*, quibus verbis declarat per quartam intelligendam esse quartam acessionem, & medicamentum purgans non est exhibendum vigente accessione, sed in ejus fine, vel quod tutius est in die intermissionis. Non esse dandum purgans in accessione, docuit *Hipp. libr. de Medic. Purg. num.* 4. ubi habet: *Quicumque igitur à febribus fortibus corripiuntur, medicamenta purgatoria dare non oportet*. Quod dicitur de febre forti universaliter sumpta, debet dici etiam de accessione forti febris, qualis est illa tertianæ, & ratio allata in Textu, per quam prohibetur in febribus fortibus purgans, probat etiam in accessione tertianæ, est enim proportio à febre forti ad fortem accessionem febris. Rationem, per quam differt Hipp. purgationem transacta quarta accessione, videtur demonstrasse *libr. de loc. in hom. num.* 38. ubi agendo de febre cum lassitudine, & repletione per tres, vel quatuor dies utitur *lavacro, & illinitione olei* postea purgat, & rationem dilatæ purgationis reddit, dicendo, *Medicamentum tamen donec corpus floridum est ne propinato, non enim vacuantur nisi parum, utpotè corpore turgente, cum gracile fuerit, ac macilentum, tunc bibendum exhibe, & evacuabitur*. Turgentia in humoribus motum irrequietum istorum, & acrimoniam eorumdem secundùm Medicos significat, & etiam prædictorum inordinatam fermentationem in aliquo loco, vel in toto, per quam vasa continentia à fermentante humore, & per fermentationem rarefacto implentur cum valida extensione, & turgentia. In hoc secundo sensu verbum *turgere* accipit Hipp. quia sicut in primo sensu facilis est purgatio ob motum, & stimulum humorum, ita in secundò est difficilis, nam purgatio non succedit, nisi segregato humore excrementitio ab alimentali, ubi effervescit valida fermentatione, non potest fieri ista segregatio, dum per ebullitionem, & fermentationem semper fit confusio, & mixtio imperfecta boni cum malo, & consequenter purgatio non potest obtineri, sic in liquoribus diversæ gravitatis ebullientibus numquam expectanda separatio, nisi remittente, & quiescente ebullitione. Ulterius ad purgationem non solùm requiritur virtus purgantis, sed etiam vasorum, in quibus purgandus humor continetur constrictio pro expulsione (cùm insubsistens sit sententia sustinens purgantia magnetice humores attrahere) ubi verò vasa sunt nimis distensa, & cum turgentia à fermentante humore in eis non valet se constringere resistente humore implente dicta vasa, & vi qua fermentatur, & impedita constrictione impeditur, & expulsio, & purgatio. In tertiana humor in minera febrili, vel circa eam existens, vel in vasis cum aliis contentus ferocius fermentationem patitur in primis tribus, & quatuor accessionibus, ut praxis ostendit quàm in subsequentibus, ideò in illis difficilior est purgatio, quàm in subsequentibus, quapropter cum ratione Hipp. purgationem non instituit, nisi transacta quarta accessione. Neque semper purgatione utendum in tertiana nos monet Hipp. dum ait: *Siquidem videbitur tibi non purgatum esse, pharmacum dato*, ergo si videbitur purgatus pharmacum non est dandum, quod monitum confirmat in *cit. lib.* 2. *de morb. numer.* 38. Videtur purgatus, quando non est redundantia bilis excedens quantitatem naturalem istius, nec præcesserunt causæ huic redundantiæ conferentes, sed patiens parco cibo, nec mali succi, parco potu nec inflammante usus fuit, & talis casus succedit, vel in aliquo syderum influxu, per quæ febres tertianæ grassantur, vel ab ira cum excandescentia, bilis sine redundantia, & in his, & aliis casibus similibus, in quibus bilis excrementitiæ redundantis nullum habemus indicium, sed solius incalescentiæ, & fermentationis quantitatis naturalis bilis, superflua imò noxia est omnis purgatio, & ad ea deveniendum remedia statim, quæ ab Hipp. proponuntur, & sunt illa, per quæ tertiana *transmutatur, vel deficit*, ut loquitur Hipp. Dicitur trasmutari morbus, quando morbus præsens in alium morbum transit, quando morbus v. g. Acutus desinit esse talis, & in Cronicum transit, vel quando Cronicus fit Acutus, isti morbi dicuntur transmutari. Hoc fundamento innixi aliqui Medici in morbis acutis venæ sectionem sæpè reiterant, donec per multiplicatam sanguinis effusionem spiritus impetum faciens minuatur, & debilitetur cum diminutione motus turbationis effervescentiæ, & fermentationis totius massæ sanguineæ, cum symptomatum, quæ sunt propria morbi acuti diminutione; itaut symptomata, quæ erant morbi acuti propria symptomata morbi Cronici evadant, & morbus, qui ante missionem sanguinis erat acutus post iteratam, & multiplicatam venæ sectionem cum copiosa sanguinis amissione in Cronicum abit; Morbus enim acutus exsurgit, quando corpus ægrotans copioso spiritu vitali ditatur; ideò dicebat Hipp. *Senes morbis acutis rarò corripiuntur* (quia in senibus spiritus vitalis parvus est, & debilis) *si verò corripiantur intereunt*; qua propter per copiosam sanguinis missionem in morbo acuto debilitato à spiritu vitali, & ad parvitatem redacto morbus desinit esse acutus, & in Cronicum transmutatur. Morbus Cronicus ab humore crasso lento cum parvitate spiritus vitalis proficiscitur, si dictus humor, vel massa sanguinea dictæ conditionis cum aromaticis, & volatilibus remediis attenuetur, volatilizetur, & spiritus, qui à crassitie dicti humoris opprimebatur, & ab eadem tamquam à Compede, ita ligabatur cum impedito proprii motus exercitio, per volatilizationem dicti humoris à vinculis supradictis solvitur, ad motum quidem validum revocatur; cum hoc motu spiritus vitalis cum attenuatione, & volatilizatione supradicta humoris, vel massæ sanguineæ, causa morbi acuti evadit, & Morbus Cronicus in acutum transmutari dicitur: Hujus exemplum habemus in Galeno, qui febrem Quartanam cum Theriaca curabat. In hoc loco, *transmutari*, non potest in hoc sensu accipi, quia tertiana non potest transmutari, nec in morbum tutiorem, nec breviorem. Quapropter censeo per *transmutari* hìc intelligendum esse crisim promovere, quæ in se essentialiter includit mutationem, cùm definiatur *per mutationem repentinam ad salutem, vel mortem*, ideò morbus ad crisim ductus, dicitur mutationem accepisse. Hanc sententiam confirmat Hipp. in Textu, dum non cedente tertiana remediis specificis propositis, lotione *cum aqua calida, & trifolio, & silphii succo in vino pari aqua admixto in potu exhibito* sudorem provocare contendit in ægro, pro quo *in lecto inclinato vestimentis multis*, hunc tegit provocato sudore, & per hujus expulsionem diminuita febre dicitur hæc in crisim

sim transmutata saltem imperfectam, per quam febris minor redditur, & ita febris, quæ erat valida *in minorem dicitur transmutata*. Hæc doctrina valet in omnibus morbis magnis, si transmutentur in minores, & necesse est aliquando hanc transmutationem molliri. Hinc monentur Medici in tertiana, diaphoretica convenire, ut sunt *radix lappæ majoris ad ℥. ii. in decoctione, cardui benedicti, vel in vino decoctio petasitidis, & seminum aquilegiæ, vel pulvis istorum. Mixtura simplex* dicta, *à Rolsintio descripta in sua Chymia* ad formam artis redacta, sicut & mixtura composita; ex *Roob baccarum Sambuci, & pulvere florum ejusdem mixto* fit tutum, & nobile diaphoreticum *ad ℥. i. & duas exhibitum in vino generoso* sicut, *ex Theriaca, Castoreo, Assafœtida ad ℈. i.* Utrique addi potest *Laudani liquidi gutt. viii.* & majorem acquirit efficaciam. Medicamenta, per quæ desinit febris sunt febrifuga specifica, per quæ febris sine alio deficit remedio, & sine ulla evacuatione extinguendo febrile miasma, seu fermentum ad differentiam eorum, quæ sudorem cum specie crisis promovent. Inter hujusmodi remedia recenset *lib. 2. de morb. num. 38. radices quinquefolii*. Nos habemus. *Cinam Cinam ad ℥. ii. in vino infusam per duodecim horas*, qua incipiente accessione, assumpta per tres vices febris cessat. Tutior modus est ille à *D. Tablot Anglo* ad usum redactus, & consistit in infusione *Cinæ Cinæ in vino*, quod solum sine pulvere sumitur *ad ℥. iiii.* in accessione, & febre extincta ad quadraginta dies continuatur assumendo quatuor uncias dictæ infusionis ante cibum per quatuor horas, & post cibum per quatuor horas totidem. *Nux cupressi pulverizata ad ℥. ii.* infusa in vino, & in accessione exhibita idem præstat. *Cortex radicis Arboris Alni* sub terra per palmum excavatæ eosdem parit effectus, ac cortex *Cinæ*. Sequens pulvis est magnæ efficaciæ:

℞. *Aluminis crudi* }
Nucis moscatæ } *a. ℥. i.*
Rad. gentianæ debito tempore collectæ ℥. ii.
Olibani ℈. i.
Piperis nigri grana vii.
Cariophil. n. vi. M. & f. p.
Dosis ℥. i. in aquæ Centaureæ, & aceti Bezoart. vel simpl. a. ℥. i. ß. ante paroxysmum per tres vices exhibetur.

Radix gentianæ idem præstat exhibita modo quo exhibetur *Cina Cina*. Hic notandum contra multos Medicos Hipp. uti medicamentis specificis febrifugis, per quæ febris deficiat statim exhibito medicamento purgante, & etiam nullo præcedente medicamento, si æger opus non habeat isto nec expectare materiæ morbosæ diminutionem per calorem febrilem, ut illi falso, & irrationabiliter contendunt, nam materia morbosa, ex qua fiunt omnes accessiones in universo cursu febris non tota est simul in vasis, vel parte aliqua cum pravis dispositionibus ad excitandam febrem necessariis, sed materia unius accessionis tota consumitur in febre intermittente, & alia præparatur à mala dispositione, quæ in sanguine, vel parte determinata permanet ad febrem excitandam. Hæc dispositio ab Hipp. miasma febrile dicitur eo modo, quo in tumore suppurato tota materia puris ab eo ad sanationem usque exiens non tota colligebatur in eo in principio suppurationis, sed novum pus de die in diem generatur à vitio partis depravante sanguinem fluentem ad partem pro sui nutritione, ita nova materia depravatur à miasmate febrili pro nova accessione febrili, & sicuti cessante mala dispositione in tumore, à qua pus fit, hoc non generatur amplius, & pars à tumore sanatur, ita ablata dispositione prava partis, vel sanguinis, à qua præparatur materia pro nova accessione cessat febrilis accessio. Hoc modo agunt febrifuga miasma febrile, seu pravam dispositionem in parte, vel in sanguine existentem, per quam præparatur materia pro febrili accessione quotidiana, vel de tertio in tertium, vel de quarto in quartum extinguendo, & confirmatur ex eo, quod ista febrifuga alteratione simplici, non evacuatione febrem profligant. Hoc fundamento modi agendi febrifugorum consilium Hipp. de exhibendo febrifugo etiam sine purgante, quotiescumque opus non est rationi cohærens, demonstratur, ideòque verum sicut inane falsum illud contradicentium assertum supracitatum. Victus rationem sic dirigit in accessione; idest in decursu paroxysmi febrilis usque ad declinationem exhibenda pro cibo *sorbitio*; idest cibus solidus fluidus redditus, ut sunt *succus ptisanæ jure dissolutus, panis tritus, carnes etiam contusæ, & jure dissolutæ in parva quantitate, & valde fluidæ factæ, & percolatæ, & potus aqueus* ratione bilis peccantis, cui si addatur *acidum limonum*, vel *aurantiorum*, vel *spiritus vitrioli*, optimus, & rectè præparatus, erit valdè proficuus, cum ab hujusmodi acidis bilis mortificetur; interposito vero die, idest in die intermissionis cibos concedit idest solida alimenta, & in hoc monemur æquali diæta non esse tractandos tertianarios: advertit verò cibos esse talis conditionis, ut per alvum facile secedant, & horum mentionem fecit in *lib. de Diæt.* duo enim commoda hæc præstant, alvum lubricam servant, & parum nutriendo materiam febrilem non augent. Febris tertiana si fiat duplex, & numquam intermittat facit quotidianam continuam, quæ eodem modo curanda est, ac tertiana simplex. Prognosticum est clarum in Textu. Mutatur tertiana in quartanam, quando materia in febrili minera, nisi quarta die disponitur à miasmate febrili ad accensionem febrilem sanguinis, & hoc evenit, vel ratione actionis miasmatis prædicti enervati, vel ratione materiæ incrassatæ, & minus activæ redditæ ab antecedentibus tertianæ paroxysmis.

CAP. VI.

De Quartana.

Quartana Febris est, *quæ de quarta in quartam diem suas renovat accessiones*: Hujus causam proponit in Textu sub illis verbis, *& fit tùm tertiana, tùm quartana à bile, & pituita*. Bilem quartanæ causam esse confirmavit *lib. de nat. hum. num. 28.* dum ait *Quartanæ diuturniores sunt quanto pauciore bilis parte participant*, & quia observavit in quartana corpus plus perfrigescere, *& frigus ægre depelli* deduxit ad quartanam necessariam esse mixtionem humoris frigidi, & crassi, cum bile à qua penderet diuturnitas frigoris, & febris, & ideò subjunxit *atra enim bilis inter omnes corporis humores viscosissima est, & diuturnissimas sedes habet*, quapropter manifestè apparet per atram bilem intelligere humorem frigidum, & crassum, & talis est pituita crassa, & acida, quam pro humore melancholico etiam recentiores agnoscunt censentes sedem humoris melancholici lienem esse; ab hac pituita deducitur causa frigoris, & rigoris, & diuturnitas febris pro quo videatur. *Le-Boe de febre quartana*. Curaturus quartanam primò *caput purgat* ea ductus ratione, qua persuasus erat caput esse fontem pituitæ. Secundò *Medicamentum sursum purgans* exhibet, quale est *antimonium*, seu ex eo parata remedia, ut *Crocus metallorum, Tartarus emeticus, sappa antimonialis*, vel *poculum antimoniale* exhibet; in ipsa apprehensione, seu accessione, in qua cum humores, & præcipuè in primis viis existentes, in quibus quartanæ est sedes sint in motu à medicamento vomitivo facilius purgantur, & eo magis cum in his febribus quartanis frequens sit in accessione vomitus. Hac auctoritate Hipp. suffulti Medici multi determinarunt in febribus omnibus longis proficuam esse purgationem in accessione, quæ ut succedat per duas horas ante accessionem exhibent. Tertiò *post aliquot dies purgationem per alvum* reiterat, evacuata enim per vomitum materia crassa in capite, & in ventriculo existente, quæ nisi cum magno irritamento ad expulsionem determinatur, aperiuntur viæ ad eductionem tenuioris humoris. Quartò si non cedat febris, his reiteratis purgationibus, interpositis aliquibus diebus *lavat corpus aqua calida*, seu balneo utitur, & subjungit, *& pharmaca, quæ scripta sunt dato*. Videntur hæc verba referri ad *num. 39. lib. 2. de morbis*, in quo proponit remedium

medium ad quartanam compositum *ex semine hyosciami*, quod in magnitudine est simile *grano milii*, ut notat *Martianus in com.* hujus Textus, *ex succo silphii, & trifolio in vino meraco*, ut hoc medicamento sudor provocetur præparatus à balneo poros cutis dilatante, & humores fundente. Loco istius substitui possunt *diaphoretica* superius proposita. Hic adnotandum miscellam opiati cum diaphoreticis, & febrifugis non esse Recentiorum inventum, sed Hipp. Rationem, per quam divinus Senex opiata febrifugis admiscet, nobis dedit *in lib. de affect. num.* 34. ubi habet, *quæ verò somnum faciunt ea quietem sanguini exhibere oportet*, si opiata quietem exhibent sanguini, hanc etiam miasmati, seu fermento febrili, & sanguini inordinatè fermentanti conciliare poterunt cum febris sedatione, quæ in fermenti activitate, & sanguine fermentante consistit. Quintò Diœtam præscribit sicut in tertiana. Conveniunt etiam remedia huic determinata superius, & febrifuga dicta, quæ innuit Hipp. in ultimis verbis Textus. Vim porrò habent medicamenta in his febribus, ut corpus in loco sit pacis in consueta caliditate, & frigiditate, & neque præter naturam calefiat, nec frigefiat; Nullum medicamentum corpus febre affectum ponit in hoc statu brevi tempore, nisi febrifugum ab Hipp. valdè æstimatum pro curatione tertianæ, & quartanæ contra sententiam aliquorum nostræ ætatis usum febrifugi respuentes, Tempus exhibendi febrifuga determinat *lib. 2. de morbis num.* 39. nempè *post duas invasiones à purgatione per alvum*.

Quartanam ex alio morbo supervenientem proponit *Hipp. lib. 2. de morb. cit. num.* 39. & succedit, quando à morbo præcedente ponuntur omnes illæ dispositiones, quas concurrere diximus ad periodicationem febrium *in Iride febrili*. In curatione prætermittit purgationem per vomitum, quam in præcedenti casu determinavit, quia non abundat tanta copia humorum in corpore à quartana affecto ex alio morbo, quia ab hoc consumpti, sicut in corpore à quartana primò aggressu, & etiam quia ab antecedenti morbo debilitatæ vires violentiam vomitivi sustinere non valent. Post purgationem medicamentum specificum cum stupefacientibus exhibet ob rationem superius allatam, cui substituenda illa supra recensita.

Aliam quartanam in eodem Textu proponit, sine præcedente morbo, sed sanum, & robustum corripientem à lassitudine, vel itinere effectam, cum præexistentibus dispositionibus ad quartanam hæc ultimam manum dederint se solis non valentibus dispositionibus febrem quartanam accendere. Curationem primò molitur disponendo ægrum ad vomitum fomentis, quibus fluiditas, & tenuitas humoribus conciliatur. *Allio melle intincto*, à quo humores inciduntur, & aciditas humoris quartanam efficientis moderatur. Secundò *vomitivum* exhibet lene, nempè *lenticulæ decoctum* in magna quantitate, *ut repleatur*; repletio enim ventriculi gravando vomitum promovet. Tertiò post vomitum *sudorem* superveniente altera accessione promovere tentat balneo præmisso, & postea in lecto statim decumbente ægro hunc vestimentis plurimis tegendo, adjuvando sudoris eruptionem diaphoretico remedio, quale est propositum in Textu, cui substitui possunt descripta de tertiana, Diaphoretico adjungit *radices Ellebori albi*, nam ut alibi adnotavi *cum Martiano in com.* hujus Textus purgantia in ea quantitate exhibita, vel in substantia, vel in decocto, per quam purgationem non moveant, attenuant humores, obstructiones reserant cum magna efficacia. Ultimò monitum relinquit in ultimis illis verbis: *Quum verò exacerbatio ipsum invaserit jejunus medicamentum ne bibat*, legit *Foesius*, *ne jejunus medicamentum bibat*, quæ lectio est magis rationi consona, nempe si medicamentum vomitivum sit exhibendum in accessione non exhibeatur jejuno stomacho, sed hoc cibo munito, ab hoc enim dolores à purgante medicamento irritante, & pungente proventuri sedantur, & conatus molesti vomitum antecedentes, vel concomitantes moderantur, & materia expellenda cibo mixta faciliorem invenit viam, & acrimonia ejus cum maximo vomentis beneficio retunditur. Reliqua in Textu sunt clara non dissimilis debet esse cura in tertiana, & quartana duplici.

CAP. VII.

De aliis Febrium differentiis, à causis, & symptomatibus ab Hippocrate deductis.

Alias præter dictas Febrium differentias agnovit Hipp. quæ ad prædictas reduci possunt, cum ratione solum symptomatum, vel causæ differant. Has describit *in lib. de Inter. Affec.* sub nomine *Typhos, & morbi crassi*.

Typhos speciem febris ardentis designare notat *Foesius in sua OEconomia*, & hoc nomen esse deductum à verbo *Typho*, idest incendio, fumum emitto idem asserit *Martianus in com. num.* 42. *libr. de Inter. Affec.* significat etiam secundum *Foesium morbum attonitum*, & in prima differentia declarat Hippocr. per *Typhos* intelligere *morbum attonitum*, quapropter fit manifestum primam differentiam, quæ febrem ardentem, & morbum attonitum comprehendit sub nomine Typhos, à quo uterque designatur. Sed aliud significare opinor, cum aliæ differentiæ Typhos relatæ, nec febrem ardentem, nec morbum attonitum comprehendant, ut patebit.

Hanc primam differentiam describit *citat. numer.* 42. *libr. de Inter. Affec.* esse febrem acutam, & ardentem probant illa verba: *Statim igitur ipsum febres fortes tenent, & calor acutus*, causa assignata hujus, quæ *est bilis commota tempore æstatis, cum sydus canis oritur*, & bilis in dicto tempore commota febres parit ardentes. Judicium præsentis morbi confirmat contingens *in septima, & decimaquarta*, in his diebus morbi acuti *judicantur*. Causa hujus febris, prout dictum est, pendet à bile *commota*, idest exaltata in massa sanguinis; quomodo verò bilis exaltata faciat febrem, deducitur à dictis de causis febrium in Iride febrili.

Præter febrem morbus attonitus adest; hic dicitur de Apoplexia, quæ ob deficientiam sensus, & motus morbus attonitus dicitur ad instar eorum, qui ad aspectum rei admirandæ, vel terribilis sine motu, & sensu per aliquod breve tempus remanent: tale nomen concessum fuit illis morbis, in quibus facultas sensitiva interna, & externa, & motiva à suo opere suspenditur, etiam si non sit apoplexia, sed morbus, in quo motus, & aliquis sensus velut suspenditur, ut in attonitis. Hac ratione morbus descriptus in hoc Textu ab Hipp. morbus attonitus nuncupatur, quia ut loquitur Textus, *& crurum, & manuum impotentia maximè enim inutilia fiunt ipsi hæc membra*, & inferius subjungit, *si quis ipsum erigere velit erigi non potest, neque oculis videre potest præ calore*. Causa læsionis harum facultatum non est in impedito concursu spirituum animalium per nervos sicut in Apoplexia, sed in organo motus, & sensus malè disposito. Malè disponitur organum motus in hoc affectu, quando à calore febrili acuto humidum fibrarum musculorum, & nervorum, ita rarefactione emollitur, ut laxitatem, & mollitiem contrahant cum deperditione illius duritiei, soliditatis, & consistentiæ necessariæ ad contractionem, & extensionem necessariam ad motum, eo modo, quo mollities, & laxitas fibrarum in pueris impotentiam ad motum inducit, & eò magis in hoc casu si à calore acuto succedat colliquatio humorum, & carnium, & colliquamento isto imbibantur fibræ prædictæ; à calore enim febrili cum humido prædicti colliquamenti mollities, & laxitas excedens fibris imprimitur eo modo, quo imprimitur fibris carneis in aqua actione ignis elixatis. Adesse colliquationem probant turbatio ventris, & graveolentia excretorum. Eo modo quo deperditur motus vitio organi in hoc casu eodem modo vitio organi visus læditur. Causam hujus vitii declarat Hipp. dum ait, *neque videre potest præ calore*. Calor ergo est causa læsæ visionis, dum ab eo membrana retina, quæ est organum visus laxatur, & visibilium actiones in concepta laxitate deperduntur, & per eamdem ad sensus communis sedem

non

non producuntur; à pari affectione membranas humorum alterante configuratio istorum necessaria ad visum tollitur. Adde à calore inordinato motu turbante spiritus animales, & à vaporibus, à calore elevatis dictisque spiritibus commixtis cum obfuscatione eorumdem tolli actum visionis, eo modo quo tollitur in ebriis à calore, & vapore vini. *Moriturus acutius videt*, quia calor febrilis ad minimam actionem redactus est, vapores deficiunt, unde spiritus suæ claritati humores majori tranquillitati, membranæ suæ tensioni, & consistentiæ restituuntur, & cum his facultas visiva prostrata resurgit. *Moriturus etiam loquitur confidenter*, legit *Foesius*, *audacter*, ob caloris pariter diminutionem cum istius excessus cum acrimonia musculos intercostales, & pleuram, & pulmones vellicando, & pungendo loqui non permitteret, nisi cum dolore magno, à parvo motu musculorum intercostalium in respiratione, & loquela exacerbato. Diminuto verò calore, & musculis Thoracis à molestia liberis loquendi actus conceditur. *Appetit cibum*, *& potum* in hoc statu, quia acidum esurinum ventriculi, quod à calore febrili excedenti mortificabatur illo diminuto in statu proximæ mortis paululum resurgit, & famem excitat, *& si ei quis det*, *quod edat brevi etiam animam emittit*, legit *Foesius*, *animo linquitur*, *si non evomuerit*, quia nervis ventriculi à calore febrili debilitatis molestus est cibus solidus, qui editur, & istorum molestia pulmonum, & cordis nervis, cum quibus illi ventriculi consentiunt communicata animi defectum inducit, nisi cibus per vomitum expellatur. Prognosticum hujus morbi est manifestum. Curationem aggreditur, primò cum *inunctione totius corporis facta ex oleo*, *& vino tepido*, ut horum virtute balsamica musculorum enervata facultas corroboretur. Secundò prohibet *cibos solidos*, *& sorbitiones tenues*, *& frigidas*, quæ sunt proprium, & conveniens alimentum in acutis, & calidis morbis concedit *cum vino nigro austero*, *si conducat*, conducit autem quando vires sunt debiles, & ventriculi facultas prostrata, & quando ventriculus intensè appetit vinum, & non adsit magnus æstus in ventriculo, & in hoc ultimo casu substituit *vinum album* (quia magis tenue, quàm rubrum, & ejus particulæ calidæ ratione tenuitatis citius transpirant, quàm illæ vini rubri magis crassæ) *aquosum*, *austerum*, & docet totam utilitatem à concessione vini sperare ab austeritate, per quam vinum exsiccare sensit in *lib. 2. de Diæta num.* 13. & musculorum descripta infirmitas sicuti aquam humectantem nimis respuit, ita vinum exsiccans quale austerum exposcit in ea tamen quantitate exhibendum, secundùm quam facultati motivæ prodesse possit sine damno vitalis, seu citra majorem accensionem massæ sanguineæ. Vini beneficium, & damnum in hoc casu distinguere Medici valdè exercitatæ prudentiæ munus est, & fundamentum distinctionis suppeditabit caloris augmentum, vel permanentia in incepta accensione, & musculorum languor diminutus. Tertiò urgente siti ob intensum calorem potum *acervatim* exhibet, idest in magna quantitate, & non interrupto potu, sed continuo potus non debet esse, nisi aqua, cum propinetur ad caloris extinctionem, à quo sitis fortis. *Post hunc potum aquæ copiosum evomere jubeto*. Hujus remedii tres sunt rationes, prima portio bilis, & pituitæ, quæ sunt causæ morbi purgentur innoxio medicamento, & licèt determinaverit dictos humores esse hujus morbi causam, nullam purgationem medicamento molitur, nisi vomitum post repletionem cum aqua, quia præter hanc omnia alia medicamenta vomitiva suspecta, & ut purgatio succedat in quantitate humoris utili *per tres vices* vomitum cum aqua reiterat, abstinendo ab alio medicamento ob fractas vires totius. Secunda ratio est, quia calorem aqua moderatur, dum assumitur, & usquequò à calore interno non calefiat, quando verò est calefacta calorem auget, nisi per urinam, vel sudorem exeat, & quo major est quantitas aquæ, eò major evadit intensio, ne ergo huic periculo intensionis caloris valdè excedentis subjaceat æger expulsionem aquæ per vomitum molitur. Tertia ratio est, quia quantitas illa aquæ, nisi expellatur ad vasa sanguinis deferetur, & per hæc ad musculos malè affectos decurret cum exacerbatione præxistentis malæ affectionis. *Externæ* etiam *refrigerantia* applicat parti à calore magis affectæ, nec ab istis *desistendum nisi apparente horrore*, cùm hic sit inflammationis signum in usu refrigerantium externorum in febribus. Ex his apparet totam curationem restringi ad refrigerationem tam per interna, quàm per externa cùm causa sit excessus caloris tam respectu causæ, quàm symptomatum. Si symptomatibus enarratis *adjungatur dolor periclitabitur*, *ne ex hujusmodi dolore derepentè animam emittat*; qualis sit hic dolor, & in qua parte, non explicatur in textu, ex subsequentibus verò verbis, in quibus monet curandum esse sicuti pleuriticos non prætermissa venæ sectione etiam in principio, cùm febris sit ardens, cum magna effervescentia manifestum fit dictum dolorem esse in musculis intercostalibus pleura, & pulmonibus cum difficultate respirationis, quæ si valdè stringat anima derepentè exhalatur. Pleuriticorum remedia videnda in *tractatu de Pleuritide*. Ultimò quid agendum sit cedente morbo, docet satis clarè.

Alium morbum *Typhos num.* 43. describit incipientem cum febre tertiana, aut quartana, quam in continuam mutari censendum est, alioquin non posset dici morbus acutus, nec Hipp. dixisset *tertiana aut quartana in principio oboriens*, si per totum morbi decursum talis perseverasset. Descriptum morbum esse acutum patet, quia *quandoque æger in septima vel decimaquarta animam emittit*, & hic est terminus acutorum, longissimus terminus sunt vigintiquatuor dies, & in his continetur terminus acutorum morborum non exactè; esse verò acutum non ratione febris, sed symptomatum connexorum demonstrant carentia illorum accidentium febrem acutam sequentium, qualia fuerunt descripta in antecedenti casu, & mors quæ præ dolore premente, & respiratione recta cervice in septima accedit non ratione febris acutiei. Causam hujus morbi dicit esse *copiosam humiditatem*, seu serum, *à cibis humidis*, *& potu in magna quantitate* assumptis *cumulatam*, *per quam carnes imbibuntur*, *& fluidæ fiunt*, idest valdè laxantur. Hujusmodi causa est externa, ideò etiam morbus erit ex genere eorum à causa externa tantummodo pendentium, & ratione hujus causæ dicitur ab Hipp. hunc morbum, *in quolibet anni tempore corripere*, cùm in omni tempore anni error in multo cibo humido, & potu possit fieri ad differentiam antecedentis casus, qui cùm pendeat à bile redundante in copia, & exaltatæ tempore æstivo solùm pullulat. Quomodo à redundante sero producantur descripti humores explicatum fuit in tractatu *de Chachexia pituitosa*, *& serosa*, sicut in tractatu *de Asthmate*, *& Tussi* explicatum fuit quomodo à sero succedat difficilis respiratio, & tussis denotata in illis verbis, *& salivam*, legit *Foesius*, *sputum copiosum*, *& spumosum expuit*. Quo modo febris per seri redundantiam accendatur explicandum est per secretionem, seu disgregationem, quam operatur ipsa quantitas, prout docuit ex mente Hipp. *Martianus in com. lib. de veter. Medic.* & disgregationem constituere humores in statu nocendi, & arma contra naturam istis præbere monuit *Hippocrat. in cit. libr.* cùm sua disgregatione tumultus in massa sanguinea excitet, à quibus febrilis effervescentia. Nec deest qualitas prava redundanti sero, quam accipit à salium diversitate in massa sanguinea existentium, dum ea dissolvit, & sibi unit, & per eorum qualitates fermenti naturam adipiscitur, qua febriles fermentationes producit. His addere possumus modum quo *Sylvius Le Boe* febres à lympha explicat. Redundantia seri spiritus igneos sanguinis mortificans, & calorem remittens febrem in ardentem transire non permittit, cùm aqua de cujus natura serum participat, sit contraria febri, ut docuit Hipp. in *supracit. lib.*.. Sed febris lentarum more procedit. Prognosticum dedit Hipp. in fine dicendo: *Morbus autem est gravis*, *& pauci effugiunt*, *si verò vigesimamquartam pertransierit morbus non ita valdè moritur*, *sed de sanitate sperandum*. Curationem incipit à Diæta tenui, nempè cum *sorbitionibus*, & exhibet *farinam coctam*, *liquidam*, qualem exigit sorbitio, cui parum *mellis* adjungit, præter rationem enim alimenti tenuis, & lubricantis virtute

tute mellis habet etiam illam facilitandi sputum à pulmonibus *Dioscoride* teste , & monitum accipimus victum tenuem, & alvum lubricantem in hoc morbo esse præscribendum. *Vinum* concedit , quia in seri redundantia aquea serositatem augendo nocent , vinum seri qualitates corrigit , causam generantem suo calore debilitat , generatum per urinam ducit, & facultates omnes à seri frigiditate, & humiditate enervatas calore reficit, *nigrum* exhibet, quia magis crassum, quam album , ideò magis nutrit spiritus , eosque firmiores constantioresque reddit contra seri qualitatem frigidam, & humidam, *temperatum* eligit , ne suo calore serum magis fundat , impetuque magno moveat ad turgentiam, & ne calor febrilis augeatur , paulatim propinat. An in mensa, an extra mensam vinum exhibendum sit dubium manet. Verba illa Textus, *& salivam spumosam multam expuit, & in faucibus detineri videtur, & exasperat ipsas* me movent ad credendum paulatim extra mensam exhibendum ad liberandas fauces à dicta materia , quæ retenta inflammationem in faucibus quandoque parit, ut Textus loquitur, & hæc est altera utilitas à vino donata in hoc morbo. Cibum solidum suspendit usque ad vigesimam quartam seu *torpolypos vino coctos* his addit *raphanidas*, seu raphanum sylvestrem, cujus facultas est calefaciendi, & exsiccandi, & urinam movendi; hac serum minuitur, illa causa copiosi seri tollitur, quapropter omnia diuretica spiritu volatili donata convenient, & *Nasturtii semen* ejusdem facultatis cum vino potandum priùs torrefactum, & in pulvere redactum. *Polentam tenuem manè jejuno stomacho* exhibet, hæc si ex hordeo tosto paretur, exsiccat teste *Aetio tetrab.* 1. *serm.* 1. *de Hordeo*. *A balneo abstineat donec dicti dies præterierint*, ne tumor corporis augeatur fluente majori copia seri ad poros partium externarum à calore balnei dilatatos. Loco balnei *illinitionem* totius parat *cum vino, & oleo tepefactis*, & postea abstersis, ut humor in cute, vel circa cutem fixatus, & tumorem pariens resolvatur, & pori etiam magis dilatentur, ut transpirare possit per illinitionem *grana decem seminis pæoniæ in vino decocta propinat, & succo rapi probè percocti*. Utrumque est diureticum, & per istorum virtutem serum in vasis contentum per renes purgatur, & illud in partibus externis existens per illinitionem , quapropter omnia diuretica , ut dicebam conveniunt quorum sylvam habebis *in tractatu de morbis renum*. Purgationem in hoc affectu videtur relinquere arbitrio Medici; necessariam tamen censeo pro diminutione copiæ seri, quod nulla præparatione indiget pro purgatione, & sua copia diureticorum effectum quandoque impedit. Pro hac peragenda medicamenta *Hidragoga* seligenda, & præcipuè *Syrupo de spina Cervina* per tres, vel quatuor dies successivos exhibendum. *In numer.* 44. ejusdem libri alteram differentiam *Typhos* delineat omninò similem morbo articulari, imò quæ est morbus articularis, & ab hoc probatur *Typhos* non præcisè significare febrem ardentem morbum attonitum, & febrem lentam , sed aliquod aliud præter hæc , quia in hoc Textu nulla fit mentio febris, sed solùm doloris in articulis. Hoc clarè demonstrat causa allata hujus morbi contenta in his verbis ; *Cùm bilis putrefacta ammixta fuerit sanguini per venas, & articulos, cùm sanguis steterit, consistit quidem maximè in articulis. Incumbit etiam quandoque in reliquum totum corpus, & dolores exhibet acutos , & multi hujusmodi morbo claudi fiunt , cum bilis in articulis conclusa in tofum callescit* (legit *Foesius obduruerit*) solos articulos affectos hæc causa ostendit. Ut explicemus modum secundùm quem fit hic morbus, qui est valdè difficilis explicatu , & ducit ad cognitionem modi , quo fit podagra , considerare oportet causam materialem, quæ est bilis sanguini permixta, & quia non omnis bilis sanguini permixta, est causa materialis hujus morbi, cùm semper sit bilis permixta sanguini, & tamen semper non est apta articularem affectum facere, quid requiratur ad hoc, ut sit causa materialis actualis explicat in hoc Textu , dicendo, cum bilis putrefacta , & *in lib. de affect. numer.* 31. ubi agit de morbo articulari ait *hunc morbum fieri à bile, & pituita*, quod confirmat in *numer.* 32. ubi agit *de podagra*. Bilis ergo putrefacta , & pituita erit causa materialis hujus morbi . Bilis dicitur putrefacta quando secundùm suas qualitates est valdè alterata in sua acrimonia , & in abundantia salis, acrimonia apparet in doloris acutie, salis abundantia in concretione humoris in articulis; quæ enim sale abundant facilè concrescunt , & indurantur . Pituita , quæ concurrit ad morbum particularem, & podagram non est illa, quæ communiter dicitur existere in ventriculo, cerebro, & in massa sanguinea sub specie humoris crassi, sed pro pituita accipiendus humor ille, qui specie mucilaginis pellucidæ spermati similis , qualis vitulo mactato amputatis pedibus, & tibiis exstillat in articulis ossium , & ligamentorum capsulis reperitur , & est nutrimentum , & humectativum istorum pituitæ speciem referens , *& Sinovissa ab Elmontio* dicitur , quæ si putrefacta fuerit, idest acido vitioso alterata erit, & bilis, & synovia causa materialis morbi articularis erunt, & eædem constituent causam efficientem , quando simul unientur in articulis, tunc enim facultate insita acidum synoviæ, & alkali bilis effervescent , & explicata in effervescentia utraque acrimonia pungendo partes sensitivas ligantes articulos, & illis connexas dolorem acutum exhibent , & in fine effervescentiæ simul coeuntes in unam massam duram tophum dictum coagulantur, eo modo, quo spiritus vitrioli, & oleum tartari per effervescentiam in unam massam solidam resistentem coagulantur, nec aliter potest explicari tophi generatio, nisi admisso concursu materiæ in cavitate articulorum, ad quam non potest concurrere nisi sit fluida, nec potest in tophum degenerare, nisi concrescat. Tophi initia sunt parva, addita verò in omni accessione doloris nova materia concreta excrescit , ut præ mole cutem disrumpat, deficiente bile cum dicta acrimonia in Eunuchis à podagra non corripiuntur teste *Hippocrate lib.* 6. *aphor.* 29. deficit verò ob temperamentum refrigeratum. Fœminæ verò non corripiuntur, quia per menses bilis purgatur . In ipsa effervescentia prædicta valdè incalescunt humores, & partes vicinæ illos continentes, & ab eadem vocati humores in magna quantitate vasa partium proximarum articulis in parte interna implent, itaut à plenitudine istorum capillares ramificationes obstruantur stationem sanguini circulanti imponendo . Hanc stationem demonstravit Hippocrates in illis verbis *cùm sanguis steterit*, & à statione sanguinis in vasis internis tument partes internæ, & dolor augetur à calore, & statione sanguinis inflammatio quædam oritur, quam admisit *Hippocrates lib.* 6. *aphor.* 46. vim porro faciente sanguine in orificia vasorum capillarium partium internarum hæc aperit, & ad vasa externa deducitur cum tumore externarum, & rubore, & tunc dolor minuitur. Modus curationis est clarus in Textu. Adnotare tamen licet aliqua. Primò in doloris vehementia, seu ut ait *Hippocrates dolore prævalente* hujus sedationi operam dare loca dolentia *oleo priùs illinienda, deindè tepefactoria* superponendo, utrumque ex anodynis parandum; *in lib.* verò *de Affect. numer.* 31. *frigefactoria* adhibet, quod consulit etiam *lib.* 5. *aphor.* 25. & rationem ibi dat; nam *modicus torpor dolorem solvit*, & talis torpor ab aqua frigida inducitur. Hanc contradictionem tollimus , frigida adhibeamus in principio doloris , ad cujus sedationem parvus stupor sufficit, non verò sufficit dolore prævalente, in quo illinitiones, & tepefactoria solùm juvant . Secundò *remittente dolore veratrum* exhibet ; in loco verò citato *de Affect.* ait *purgans exhibendum cùm dolor intus fuerit*, at quando intus est , idest in profundo partis, tunc est vehementior consequenter manifesta est contradictio. Hanc tollit contradictionem *Foesius* legendo pro intus fuerit, *si adfuerit*, & cum Hippocrat. in omnibus doloribus etiam intestinorum numquam purgans exhibeat, nisi remisso dolore, habemus fundamentum interpretandi , si dolor fuerit remissus . Tertiò *si tumor sit in genu, & non rumpatur cucurbitulam applicato, & sanguinem detrahito, & pungito acu triangulari*; in aliis verò articulis tumorem non tangit, quia abscessus , quos natura in genu , & partibus infernis efficit efficaciùs morbum solvunt, quàm si in superioribus partibus eleventur , ideò Medicus tutiùs in illis, quàm in istis partibus abscessum promovet . Et

etiam quia *articulus genu est minùs gibbus quam articuli superiorum partium*, ut testatur Hipp. *lib. de artic. num.* 93. ideòque materia à genu cum magna facilitate exit, nec periculum est, ut retineatur materia fluens, in aliis verò articulis ob gibbositatem hoc periculum imminet. Quartò *Serum, & lac* pro tempore exhibet, & etiam *lac asininum coctum* pro curatione, quæ cum principaliter versetur circa correctionem acidi synoviæ articulorum, & salsi alkalici bilis, hanc lac perfectè conficit. *Lac pro tempore*, semper propinat pro tempore, idest in tempore opportuno, cum verò ex *Hipp. lib. 6. aph. 55. podagra, ut plurimùm Vere, & Autumno* moveatur, tale tempus erit opportunum pro usu lactis, & seri, & etiam in fine Hyemis, & Æstatis, cum magis participet de Vere, & Autumno, quam de Hyeme, & Æstate. Semper potest intelligi, & pro toto tempore Veris, & Autumni, vel pro majori parte horum temporum, & potest intelligi pro exclusione cujuscumque cibi, ut solo lacte vescatur in his temporibus, vel saltem manè quinque, vel sex libras lactis accipiat, quæ pro prandio servient, vesperi cibis utatur. *Vinum* non prohibet Hipp. imò concedit *album*, quia facilè transit per urinam, *& etiam nigrum, si album non conducat*. Censerem tamen tenue esse eligendum, & in moderata quantitate potandum.

Alia differentia *Typhos* describitur *num.* 52. satis clarè, ut commento non indigeat, & altera allata sub *n.* 53. explicata fuit *de Cachexia*.

Alias febrium differentias cum symptomatibus insolitis, & molestis unitas recenset *Hipp. cit. lib. de Intern. Affect. à n.* 50. usque *ad* 53. sub nomine *morbi crassi*. Hoc nomen communiter existimatum est morbum longum connotare, qui sensus est rejiciendus auctoritate Hipp. qui secundam, & tertiam differentiam describendo in prognostico ait *judicari in septima, vel decima quarta, & in trigesima*, ideò potiùs censeo per morbum crassum accipiendum esse febrem, vel morbum alium à multorum symptomatum insolitorum concursu impinguatum.

Prima differentia describitur sub *num.* 50. cum febre, quæ cum rigore corripit, quam concomitantur multa, & rara in febribus symptomata, quorum causæ obscuritatem profundam dilucidant illa verba Textus, *& quum dolor circa viscera constiterit, suffocationem inducit*. Hæc suffocatio non potest esse, nisi hypochondriaca ab affectis malè partibus in hypochondriis existentibus cum affectu hypochondriaco, adeòut putem Hipp. describere febrem cum affectione hypochondriaca conjuctam, & cum cachexia. Causam assignat bilem, & pituitam mixtam ad invicem in corpore, idest in venis sanguiferis, & in cavitate intestinorum, & cum in his congregata fuerit depluente pituita, à glandulis ventriculi, & intestinorum, & cum *Sylvio Le-Boe* saliva ab ore ad dictas cavitates, & bile à ductu colidoco, ibique sistente utroque humore, & bile attenuante pituitam flatus multi generantur, qui *sursum deorsumque percurrentes* borborismos efficiunt, undam aquæ in utre inclusæ, & agitatæ imitantes, quapropter Textus intelligendus de humore in flatus attenuato non in substantia sua fluxibili permanente, cùm motus talis humoris concedi non possit. Dicti humores in vapores non attolluntur, nisi effervescant, & fermentetur ad invicem, eo modo quo describitur à dicto *Le-Boe in tract. de febribus*, & à dicta effervescentia febris accenditur præcedente rigore ob irritationem, & vellicationem partium membranosarum ventriculi, & intestinorum factam ab acri bilis, & acido pituitæ simul effervescentium, quorum humorum existentia probat *vomitus acidæ pituitæ, & quandoque salsæ, & os amarum* ob bilem, & hi humores sunt, qui constituunt Cachexiam. Effervescentes humores fumos emittunt, qui caput attingentes, membranasque internas feriendo, & pungendo dolorem in istis excitant, & si contingat ab eisdem rodi, & vellicari plexus magnos messenterii, itaut dolor in ventre *consistat*, idest fixus permaneat, si suffocatio hypochondriaca, eo modo quo explicat *Vvillisius in suo tract. de morb. convulsi. cap. de Melancholia hypochondriaca*, & eodem explicavimus suffocationem uterinam *de morb. Mulier.* Hujusmodi convulsionem patiuntur nervi à vertebris dorsi prodeuntes, à qua incurvi, seu valdè curvi fiunt ægrotantes, vel quia ab eisdem fumis acribus roduntur, vel quia consensum cum plexibus nerveis mesenterii conservant. Ab hac nervorum affectione, & convulsione pendet *testium retractio, cribratio, & palpitatio carnium cum dolore*, velut ab ulcere, cum nervorum cutaneorum actio sensitiva ab objecto improportionato valdè irritante actuetur. Eadem causa est doloris *laterum colli, & dorsi*. Cum supradicta effervescentia humorum in cavitate ventris vel in vasis istius conjungitur calor prout moris est effervescentiæ humoralis inordinatæ, hic occupat partes proximas ventri nempè latera, & regionem costarum, & sanguinem cutaneum in istis locis existentem rarefaciendo, calefaciendo, & ebullitione agitando ruborem in istis excitat inæqualem pro inæquali dispositione sanguinis ad calefaciendum, & ad rarefaciendum. Si calor ad partes infernas se extendat vesica, & intestinum rectum valdè incalescunt, & cum dolore, si calor fuerit intensus, vel cum particulis calidis salinæ mordaces conjunctæ fuerint. Causam internam posuit *pituitam, & bilem*. Causam externam addit *Solem & aquæ potum* sub Sole, à quo corpus, & humores incalescunt, comprehenduntur omnes causæ calefacientes, sicut sub aqua omnes humidi redundantiam congregantes, ideò subjungit inferiùs *hunc morbum contingere tempore Autumni, & ob esum fructuum, pomorumque*. Ab his enim serum, & pituita augetur cum dispositione ad validam fermentationem, quam in fructibus, & præcipuè pomis contusis observamus, non dissimilem ab ea uvarum, cum, & à pomis vinum eliciatur pomaceum, ideò quæ humidum congregant pituitæ augmento, quæ calefaciunt bili inserviunt. *Hic morbus quandoque urget, quandoque remittit*, prout remittit, vel urget effervescentia humorum in dictis locis, quieti enim manent per aliquod tempus post exhalationem suarum particularum activarum in concepta effervescentia, omne enim effervescens effervescendo jacturam particularum activarum patitur, & per novum humorem advenientem tamquam per auxiliares copias corroboratum vires accipit, quæ non exeunt in apertum, nisi quando per fermentationem particulæ activæ humoris solutæ fuerint à crassioribus liberatæ, & ad actum ultimum agendi vocatæ, & prout hoc tardè, vel citò contingit, ita magis, vel minus remittit, vel quiescit morbus. Prognosticum est *usque ad sex annos* pati perseverat talia æger, quod evenit ob materiæ morbosæ contumaciam, & resistentiam, sine magna vi in agendo, & ob virium naturæ languorem; nam si actio materiæ, & naturæ esset valida morbus, vel ad salutem, vel ad mortem citò terminaretur, longus est quia virtus utriusque est debilis ob naturæ languorem. *Semen sæpè noctu effunditur in coitu subcruentum, & sublividum est*, quia à naturali facultate languida non elaboratur sanguis ad perfectionem seminis. *Ex capite capilli cadunt* ob defectum nutrimenti proportionati, *& pedes semper frigidi*, quia in sanguine calor minuitur, *Cutis crassa est, & rubicunda* in hac cacochimia contra istius naturam, cum omnem colorem bonum, & vividum deleat. Attamen perpendendo dolorem in capite consistere, prout dixit Hippocrat. in principio Textus, oportet fateri, ab eo copiosum fluxum humorum ad caput, & istius partes cutaneas vocari ob rationem alibi dictam, & crassiorem, & viscosiorem in poris, & interstitiis cutis fixari, & cumulari, & detineri, tenuiorem verò subtiliorem, & puriorem in venis capillaribus cutis retineri cum illarum dilatatione ibique fluctuare colore rubro illam tingendo. Curationem instituit sicut in Hydrope seroso, ideò quæ dicta sunt in tractatu *de Hydrope* ex mente Hipp. videnda.

Alter morbus crassus describitur *sub numer.* 51. *cit. lib.* repræsentando *febrem acutam*, quæ *in quatuordecim diebus judicatur* horrendis stipatam symptomatibus, ut ex lectura Textus colligitur horum omnium causam dicit esse *bilis influxum in hepar, & caput*, primum designat intumescentiam hepatis usque ad septum transversum expansam. Secundum deliria, insomnia tetra, & fera visus obfuscatio demonstrant. Causam

ſam externam determinat *peregrinationem*, *iter per deſertum ſuccedente timore ex ſpectro*. Ab his duabus cauſis oritur prædictus morbus cum omnibus enarratis ſymptomatibus, dum à peregrinatione per motum incaleſcit ſanguis, & ab acuto calore particulæ ſanguinis in copia ſulphureæ, & ſalinæ aduruntur, quæ bilis augmento ſerviunt, & ab eodem calore aucta fermentatione ſanguinis fit ſegregatio copiæ bilis in vaſis hepatis, à qua dum implentur, curſus iſtius liber ad cyſtim impeditur, quia in collectione copioſa humoris in vaſis iſtius particulæ ſe invicem prementes motum etiam adinvicem ſibi interdicunt, eo modo, quo multitudo hominum in oſtio exiſtentium exitum, & motum preſſione ſibi invicem prohibent. Prohibito motu libero bilis in vaſis hepatis ſtagnat in iſtis, & fermentatione præternaturali concepta more fermentantium intumeſcit cum parte continente, & calore in fermentatione concepto proximum diaphragma præternaturam calefacit, ſicut tumore hæpar premit, ex calefacto, & preſſo diaphragmate ſtatim, ut loquitur *Hipp. dolor in caput irruit*, ex quo colligere licet, hunc dolorem eſſe per conſenſum affecto diaphragmate, quod ratione nervorum maximum conſervat cum cerebro, & ejus partibus nervoſis, & membranoſis conſenſum, quapropter judicandum eſt, quando Hipp. dixit bilem in capite conſiſtere, locutum fuiſſe per conſenſum, & effectum *bilis in capite conſiſtere*, intellexiſſe, non bilis ſubſtantiam, & confirmavit Hipp. quando dixit *cum autem delirare ceſſavit*, *ſtatim*, *è veſtigio reſipiſcit*, & hoc eſt ſignum delirii per conſenſum; Effectus bilis eſt calor, & acrimonia ſui ſalis, uterque cerebro per diaphragma communicatur, ab acrimonia dolor, qui progrediente morbo augetur, quia ſemper magis fumi billoſi colliguntur in membranis cerebri, qui corrodendo dolorem efficiunt à calore ſpiritus viſivi agitantur, & turbantur, ut viſum impediant maximè vaporibus cum ſpiritibus à calore elevatis commixtis; objecta extranea oculis offeruntur, vel quia à dictis fumis fiunt in retina impreſſiones repræſentantes dicta objecta, vel ob vitium imaginationis depravatæ, prout apparet in delirio, quod ſequitur incaleſcentiam, & inflammationem diaphragmatis modo explicato *de Phrenitide*, à quo explicantur omnia ſymptomata in Textu deſcripta; & bilem eſſe cauſam multorum prædictorum ſymptomatum colligere poſſumus *ab Hipp. lib. de Inſomniis num.* 27. Curationem dirigit primò ad evacuationem humoris peccantis valido primo medicamento non expectata concoctione, prout alibi præcepit, & febre acuta vigente, quæ non admittit purgationem validam niſi concocta materia, quia materia eſt diſgregata à tota maſſa ſanguinis per fluxum in hepar, & collecta in ramificationibus porri biliarii, & cyſtisfelleæ; harum irritamento à medicamento purgante præſtito purgari poteſt, & fœliciter ſuccedet purgatio, cum bilis ſit in vaſis & inflammationem non pariat. Utitur etiam *clyſtere acri*. Cùm morbus ſit acutus diœta etiam ſit tenuis cum ſorbitionibus, *ſucco ptiſanæ*, *& melle*; *potus* ſit *aqua*, *acetum*, *& mel mixta*, & docet convenire *aquea acida*, & quæ alvum movent leniter, ut *mel* ad hoc, ut paulatim bilis educatur, & illa, quæ eſt ad exitum cum fœcibus alvinis diſpoſita, quapropter hujus generis remediis aqueis, & acidis uti poterit. Medicus. Ita paucis remediis dictæ conditionis curationem complet Hipp. ægro ſanitati reſtituto; diœtam imperat convenientem ad recidivam præcavendam, quæ cùm ſit ſatis clara non indiget commento.

Morbus craſſus ſub *n.* 52. deſcriptus in tractatu *de Cachexia* explicatus fuit, & explicatio morbi craſſi ſub *n.* 53. ab Hipp. deſcripti patet ex dictis in tractatu *de Hydrope*.

Alias febrium differentias deſcripſit Hipp. quæ emergunt, vel à tempore, quo invadit febris, ut ſunt nocturnæ, & quæ conjunctum habent aliquod pernicioſum, ſymptoma, ut ſunt ſingultuoſæ. In primis verò variatur curatio à tempore invaſionis, in ſecundis curandum ſymptoma, & de his differentiis videatur *Silvius Le-Boe* in tractatu *de Febribus*.

FINIS.

INDEX RERUM, ET VERBORUM.

A

B

C

Deli-

D

Dolor

Febres

G

H

Hip.

Icterus

Medica-

Nephri-

O

P

Pus

Sen-

V

Ver-

F I N I S.